

Η ΖΩΗ  
ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ  
ΤΟΥ ΤΣΕ



ΜΙΚΑΕΛ ΛΟΟΥΗ  
ΕΛΛΗ ΑΔΕΣΙΟΥ

**‘Ο Τσε Γκουεβέρα,  
ό Μαρξισμός  
κι η ‘Επανάσταση**

## ‘Ο μεγάλος γυιός τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς

Εἰσαγωγή: ΕΛΛΗΣ ΛΑΕΒΙΟΥ

Ἡ ζ ω ῆ τ ο υ. Μὲ πολλὴ δυσκολία παίρνει καλὴς τὴν πένα, εἶαν εἶναι νὰ γράφει γιὰ μορφές τῆς ἱστορίας, ὅπως ὁ Ἑρνέστο Γκουεδάρα. Πῶς νὰ τομῆσεις νὰ καταπιαστείς μὲ τέτοιο ἐγχεῖρημα, ἔχοντας μπροστά του ἕναν υπεράνθρωπο, ἕνα ἀνθρώπινο φαινόμενο, πού ὅσοι τὸν γνώρισαν ἢ ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν προσωπικότητά του, μόνο σὰν ἡμίθεο τὸν παρουσιάζουν.

Ὁ Ἑρνέστο Γκουεδάρα, πού οἱ Κουδανέζοι ἀποκαλοῦν χαιδευτικά Τσέ, ὑπῆρξεν ὁ ἄνθρωπος, πού τόσο κυριαρχήθηκε ἀπὸ τὰ ἰβανικά του, πού σὺτὰ μόνο γίνανε ὁ Πολικός του. Καὶ μπρὸς ὁ αὐτὸς εἶχαν πάψει νὰ λειτουργοῦν καὶ νὰ ὑπάρχουν ὅλες οἱ ἀνθρώπινες ἀνάγκες. Στὰ ἰβανικά ὑποτάχτηκαν ὅλες οἱ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες, ὅλες οἱ ἀνθρώπινες ἐπιδιιώξεις. Ἀλλὰ ποιά νὰ ἦσαν ἔραγε αὐτὰ τὰ πανίσχυρα ἰβανικά, πού κυριαρχοῦσαν μέσα του; Ἴσως γίνουν περισσότερο καταληπτά, ἂν ἀναφερθοῦμε στὸ τελευταῖο γράμμα πού στέλνει ὁ Τσέ στὰ παιδιὰ του. «... Ἄν ἔρθει μέρα, πού θὰ διαβάσετε αὐτό μου τὸ γράμμα, θὰ πει πὼς ὁ πατέρας σας ἔχει φύγει ἀπὸ κοντὰ σας... Ὁ πατέρας σας εἶναι ἕνας ἄνθρωπος, πού ἐκτερεῖ ὅπως σκέπτεται. Καὶ πού σίγουρα εἴμαι πάντα πιστὸς σὲς πεποιθήσεις του... Προπάντων νὰ κρατῆσετε μέσα σας τὴν ἱκανότητα νὰ αἰσθάνεστε πολὺ βαθιά κάθε ἀδικία, πού διαπράττεται ἐναντίον ὅποιουδήποτε, ὁ ὅποιοςδήποτε σημεῖο κι ἂν εἶναι τοῦ κόσμου... Αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ ὠραία ἀρετὴ ἑνὸς ἐπαναστάτη...».

Τὸ χτύπημα λοιπὸν τῆς ἀδικίας, ἀδιάφορο γιὰ τὸ πὺ γίνεται ἡ ἀδικία, ἀπὸ ποῦν καὶ γιὰ ποῦν, ἦταν ἡ μόνιμη ἀγωνία τοῦ Τσέ, πού κανόνιζε, καὶ κανόνισε ὡς τὸ τέλος, τὴν πορεία τῆς ζωῆς του.

Ὁ Τσέ ἦταν Ἀργεντινός, ἀπὸ τὸ Ροζάριο τῆς Ἀργεντινῆς. Ἐκεῖ γεννήθηκε στὶς 14 Ἰουνίου τοῦ 1928. Παιδί ἀστικῆς οἰκογένειας, ἔκαμε τίς σπουδὲς πού ταίριαζαν στὴν τάξη του. Σπούδασε γιατρός, καὶ ἔκανε τὴν λατρικὴ του ἐξέσκηση καὶ εἰδίκευση σὲ λεπροκομιο. Ἀλλὰ στὴ ζωὴ του, πού τὸ μεγάλο μέρος τῆς τὸ πέρασε στὴν παρανομία, σὲς ἐρημιές καὶ σὲς χαράδες, μέσα στὰ ἀπόκρημνα βράχια καὶ στὰ πυκνό-

φυτα βάση της Σιέρρα Μαδρε, άσκησε πληθυσμικά την Ιατρική επιδέ-  
νοντας τραύματα, κάνοντας τις επιβαλλόμενες επεμβάσεις, περιβάλλον-  
τας και άγρυπνώντας κοντά στους συναγωνιστές του, στις πολήμορφες,  
και πολήμοχθες αντίρτικες περιπέτειες. Για ξένη γλώσσα έμαθε τὰ γάλ-  
λικά, και άγαπώντας από μικρός πολύ τὸ διάβασμα, διάβασε τοὺς μον-  
τέρνους γιὰ τότε Γάλλους ποιητές Μπωντιέρ, Βερλέν, και Γκαίτε, Νε-  
ρούντα... χωρίς νὰ παραμελεί και σοβαρότερα βιβλία, τὸν Μάρξ, Λένιν,  
Σπένγκερ, και άλλους. Λένε μάλιστα πὺς δὲν αποκλείεται νὰ σπούδα-  
σε γιατρός, έπηρεασμένος από τὴ μελέτη τῶν έργων τοῦ Φρόυντ. Έ-  
ξάλλου, κι ἂν γεννήθηκε στὴ Ροζάριο, τὰ ἐργασικά του χρόνια τὰ πέ-  
ρασε στὸ Μπουένος Άίρες, τὴν πρωτεύουσα τῆς Ἀργεντινῆς, μὲ σπου-  
δαίو Πανεπιστήμιο, καθὼς και στὴν Κόρδοβα. Ὁ πατέρας του ἦταν άρ-  
χιτέκτων και ἡ εργασία του απαιτοῦσε τὴ διαμονὴ σὲ μεγαλύτερα κέν-  
τρα. Ὁ νεαρός Τσὲ στὴν φοιτητὴς δέχτηκε από νοῦρς τὶς φιλελεύθερες  
προοδευτικὲς επιδράσεις τῆς νεολαίας τῆς Ἀργεντινῆς και κυριεύτηκε  
ἀπό ἀκαταμάχητες παρορμήσεις ταξιδιῶν πολὺ ἡ ἐπαναστατικὴ φύση  
του δὲν τὰ άφηνε ἀνικανοποίητες. Μὲ ἐλάχιστα μέσα συχνὰ κάνοντας και  
τὸν φωτογράφο διέτρεξε πολλὲς χώρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς. Ὁ  
Γιος έλεγε πὺς ξέρει καλά όλες σχεδὸν αὐτὲς τὶς χώρες. Κατὰ κύριο  
λόγο φυσικά τὴν ἀπέραντη πατρίδα του τὴν Ἀργεντινὴ. Ἀλλὰ και τὴ  
Βενεζουέλα, τὸ Μιάμι, τὴ Γουατεμάλα, τὸ Μεξικό, τὴν Κούβα.

Τὰ ταξίδια αὐτὰ πρόσφεραν στὸν Τσὲ τὴ δυνατότητα νὰ γνωρίσει  
καλὰ - καλὰ τὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ ὅχι μόνο γεωγραφικά, μὰ ἔθνικι-  
στικά και κοινωνικά. Διαπίστωσε πὺς οἱ χώρες αὐτὲς ἀποτελοῦν στὴν  
οὐσία μιὰ ἐνότητα. Πὺς τὶς χωρίζουν πλαστὰ σύνορα, ἐνῶ τὶς ἐνώνουν  
οἱ κοινὲς τύχες τους. Παντοῦ συνάντησε τὴν ἴδια ἀθλιότητα, τὴν ἴδια  
γύμνια, τὴν ἴδια ἐκμετάλλευση. Ἐθνικιστικά δὲ συναντοῦσε χυπητὲς  
διαφορές. Μέσα του σιγὰ -σιγὰ καλλιεργοῦνταν ἡ συναίσθηση πὺς εἶ-  
ναι Λατινοαμερικανός. Ὅστε Ἀργεντινός, ὅστε Μεξικανός, ὅστε Βραζι-  
λιανός, ὅστε Κουβανός... Καὶ ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ πὺς ἡ συναίσθηση  
αὐτῇ, ποὺ ἦταν ἐπικτητὴ, ἐπαληθεύονταν ἀκόμα και μὲ τὸν τόνο τῆς φω-  
νῆς του και μὲ τὴν ἡμιλία του. Κανένας ἀκούοντάς τονε δὲν μπορούσε  
νὰ καθορίσει μὲ σιγουριά ποῖες χώρας εἶναι πολίτης. Δὲν εἶχε ἡ προ-  
φορὰ του ξεχωριστὸ χρωματισμό.

#### Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΡΑΣΗ ΑΡΧΙΖΕΙ

Μποροῦμε νὰ ποῖμε πὺς ἡ ἐπαναστατικὴ, ἀντίρτικη δράση του  
άρχισε ἀπὸ τὴ Γουατεμάλα. Ἐξῆσε ἀπὸ κοντὰ τὰ δραματικά γεγονότα  
τῆς ἐξέγερσης τῆς χώρας αὐτῆς, στὴ μεγίστη πλειοψηφία τῆς δημοκρα-  
τικῆς, και τὶς ἐγκληματικὲς ἐνέργειες τοῦ στρατοκράτη Καστίλλο Ἀρ-

μάς, που βοηθούμενος από τους 'Αμερικανούς, κατέπνιξε το ζεστήκωμα του λαού της Γουατεμάλας. Παρόμοια γεγονότα είχαν προηγηθεί στο Καρακάς. Η φυχή του Γκουεράρα έβλεπε, θαρραζόταν και αποθήκευε πικρίες και τούφες. 'Αλλά στη Γουατεμάλα δεν είχε μείνει με θεμένα χέρια. 'Όλο το 1954 έζησε από πρώτο χέρι το δράμα της Γουατεμάλας. 'Αντίρρηση, παράνομος, κυνηγημένος και καταζητούμενος. — Είχε έλπίσει και ο έγκαιρη αποστολή όπλων, που δεν πραγματοποιήθηκε —. 'Όταν καταπνίγηκε κάθε λαϊκή αντίσταση, ο Τσι πέρασε στο Μεξικό. 'Όχι θέσφα για να εγκαταλείψει τα όνειρά του, και να αλλάξει γραμμή πορείας, αλλά αντίθετα για να πλουτίσει τις γνώσεις του και να συμπληρώσει τις έλλείψεις του, που ή επαναστατική δράση του στη Γουατεμάλα του είχε αποκαλύψει. Στο Μεξικό με μιά ομάδα συναγωνιστών επιδόθηκαν σε έντατικές στρατιωτικές ασκήσεις. Μέσα σε αδοτηρή συνομοτικότητα και παρανομία άσκούσαν στη σκοποβολή, στη χρήση ποικίλων όπλων κ.λ.π. προετοιμάζοντας ένα μελλοντικό αντίρπικο. Έκει, στο Μεξικό, έντελώς τυχερά και άπρόσμενα, έγινε ή πρώτη συνάντηση των δύο μεγάλων: Τού Τσι και του Φιντέλ Κάστρο. 'Γιάρχουν τέτοιες καταπληκτικές συμπτώσεις στη ζωή των ανθρώπων, που μοιάζουν μ' ένσυνειδητες έπειβάσεις μυστικών δυνάμεων.

Ο Έιρος ο Τσι στα άπονημονεύματά του, έτσι περιγράφει το πρώτο αντίκρουμά του με τον Φιντέλ Κάστρο:

«... Έκείνος που σ'ες γράφει αυτές τις γραμμές, υπερβεμένος και παρασυρμένος από τα κύματα των κοινωνικών κινήματων που συνταράζουν την 'Αμερική, είχε την ελπίρα να συναντήσει, γι' αυτές τις ώριες ατίες, έναν άλλο 'Αμερικανό ξέφριστο, το Φιντέλ Κάστρο... Έκασμα τη γνωριμιά του σε μιά από αυτές τις παγωμένες μεξικάνικες νύχτες, και θυμάμαι πως οι πρώτες μας κοινές περιστρώθηκαν γύρω από τη διεθνή πολιτική κατάσταση. Τις πρωινές ώρες ήμουνα ήδη μέλος του μελλοντικού έκστρατευτικού σώματος... "Άφίξε τον κόπο να πεθάνει κανείς σε μιά ξένη άκτι για ένα ιδανικό τόσο άγνό...».

Καίγει την βραδυά που άνωτώθηκαν άπλά, φιλικά, άνοποφίστα οι δύο αυτοί ήλιοι της επανάστασης, σε μιά τρίτη χώρα, είχε παχθεί και κινήσει ή τόχη της Κούβας.

Άφησε πίσω του τη μαύρη διακυβέρνηση του Περόν και πηνούσε στην Κούβα, όπου δίπλα - δίπλα με τον Φιντέλ Κάστρο έμιλλε να διαδραματίσει πρωτεύοντα ρόλο στην άπελευθέρωση της. Η ριφονιόδουνη έρεση, για επαναστατική δράση στην Κούβα, άποφασίστηκε, καταστρώθηκε και έτοιμάστηκε με όλες τις δυνατές λεπτομέρειες στο Μεξικό. Και στα τέλη του 1956 όγδόντα δύο άνδρες, που ανάμεσά τους ξεχωρίζουν ο Φιντέλ Κάστρο και, υπό τις διαταγές του, ο Τσι και ο Καμίλλο Σιεφρουέκος, κάνουν την απόβαση στο Γράνμα.

Ἡ Κούβα ἀπὸ τὸν Μάρτη τοῦ 1952 στέναζε κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ δικτάτορα Μπατίστα, πὺλὸν δὲν ἦτανε δὲ οἱ πρώτες βαρεῖες ἀλουσί-  
δες πού γινώριζε. Ὁ Τσὲ στὸ βιβλίο του «Ἡ ἐπανάσταση τῆς Κούβας»  
εἶναι σὲ μιά σύντομη ἱστορικὴ ἀνασκόπηση σειρά δικτατοριῶν καὶ δι-  
κτατόρων πού μέσα στὰ γρανάζια τους δεινοποθοῦσε ἐπὶ χρόνια ἡ Κού-  
βα. Καὶ τὸν καιρὸ πού γίνηκε ἡ ἀπόβαση, δὲν ζοῦσε μόνο ἡ Κούβα κά-  
τω ἀπὸ ἀμερικάνικης ἐμπνευσης καὶ στήριξης ἀπολυταρχισμοῦ. Στὴ Γου-  
ατεμάλα, ὅπως εἰπώθηκε, εἶχε καταπνιγεί τὸ 1954 τὸ ἐπαναστατικὸ κί-  
νημα. Στὸ Καρακάς, στὸ Μεξικὸ τὰ Ὡα. Μὰ ἡ Ἰλιπίδα καὶ τὸ φῶς ζοῦ-  
σε ἄσβεστο στὶς καρδιὲς τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἡ Ἀ π ὁ β α σ η τ ο θ Γ κ ρ ά ν μ α. Στὶς δύο ἀπὸ τὰ με-  
πάνω τῆς 25ῆς τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1956 ὀρθόντα δύο ἄντρες ἀποπλέα-  
νε ἀπὸ τὸ Μεξικὸ γιὰ τὸ νησί τῆς Κούβας. Παράνομοι, μπαρουτοκαπνι-  
σμένοι, γλυτωμένοι ἀπὸ τρεῖς ἀπὸ τὶς φυλακὲς καὶ τὶς ἐπικήρυξεις, ἀ-  
φηγαν πίσω τους τὴ μεξικάνικη ἀκτὴ. Εἶχαν μελετήσει, ναί, τὶς λεπτο-  
μέρειες, μὰ ποῖός μορεῖ σὲ τέτοιο ἐγχεῖρημα νὰ ἔξεραι ἐκ τῶν προτί-  
μων τί τοῦ ἐπιφυλάσσει ὁ αἵματοπότις ἐχθρὸς καὶ τί ἡ ἀθάνα μὰ ἀδυνει-  
δη φύση; Ἡ νύχτα ἦταν κατακόρτεινη καὶ ἡ θάλασσα ταραγμένη. Τὸ  
«ραπιοκάραδὸ μας» ἔτσι τὸ ἀποκαλεῖ ὁ Τσὲ στὸ ἡμερολόγιό του, πάλαι  
μὲ τὰ κήματα, ἐνῶ τὸ πλήρωμά του, ἔμαθο σὲ ναυσιπλοΐες — οἱ περιο-  
στέροι ταξίδευαν γιὰ πρώτη φορὰ —, πάλαιον μὲ τὴ ναυτιλία, τὴ ζάλη,  
τοὺς ἁμέτους. Τὸ δόσανό τους κράτησε μέρες ἐπὶτά! Στὸ διάστημα τοῦ  
ταξιδιοῦ, μέσα στὴ ζάλη καὶ τὴν ἐξάντληση, εἶχαν πάρει μιά μεγάλη  
χαρὰ. Τὸ ραδιόφωνο τῆς Κούβας ἀνάγγελνε πὺς ζήσασαν ταραχὲς στὸ  
Σαντιάγο τῆς Κούβας. Αὐτὸ κάπως τοὺς τόνωσε. Γιατὶ τὸ χτύπημα  
αὐτὸ ἦταν παρακλᾶδι τῆς δικῆς τους ἐνέργειας. Τὸ εἶχε ὀργανώσει  
ὁ ἀνδρείτος σύντροφός τους, Φράνκ Πάις, γιὰ νὰ φέρει ἀντιεπικρατισμὸ  
στὸ σχέδιο τους ἀπόβασης.

Στὴν Κούβα ἀποβιβάστηκαν στὶς 2 τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1956, σὲ μιὰ  
περιοχὴ πού λέγεται Μπελκ. Ἡ ἀπόβαση πέρασε στὴν ἱστορία τῆς Κού-  
βας σὰν Ἀ π ὁ β α σ η τ ο θ Γ κ ρ ά ν μ α. Ὁ Φιντέλ Κάστρο  
εἶχε δηλώσει ξεκινώντας γιὰ τὴν Κούβα, πὺς μέσα στὸ 1956 καὶ προ-  
τοῦ θγεῖ ὁ χρόνος «Θ ἄ ε ἱ μ α σ τ ε ἡ λ ε ὕ τ ε ρ ο ι ἡ μ ἄ ρ -  
τ ο ρ ε ς». Εἶχε μάλιστα ἐκμεταλλεῖται τὴ δόλωση αὐτὴ τοῦ Κάστρο  
τὸ φερῶν τοῦ Μπατίστα, πὺς ἐπαναλάβαινε τὰ λόγια τοῦ Κάστρο  
μὲ πολλὴ εἰρωνεία. Ὁ Κάστρο, δέβαια, ἐνοοῦσε πὺς ἡ θὰ ἔχομε ἐλευ-  
θερώσει τὴν Κούβα, ἡ θὰ ἔχομε θοιαστεί, σκοτωθεῖ, γιὰ νὰ μποῖμε μὲ  
τὴ σειρά μας στὸ μαρτυρολόγιο τῶν ἡρώων. Σήμερα διαβάζοντας τὰ  
ἀπομνημονεύματα τοῦ Τσὲ, λέμε πὺς ἡ φράση τοῦ Φιντέλ Κάστρο ἐκα-  
λῆθεύτηκε στὸ ἀκέραιο, χωρὶς τὸ διασκευτικὸ ἡ. Ἐγιναν καὶ λεύτεροι  
καὶ μάρτυρες. Τὰ δεινὰ πὺς γινώριζε καίην ἡ δριάδα τῶν ἀπελευθερω-  
τῶν, ἔπερνον κάθε φρικιαστικὴ εἰκόνα βασάνων. Ὅλοένα νὰ ἀποδε-

κατίζονται και δλοένα νά λιγοσταδουν. 'Από τραυματισμούς έχθρικών επιθέσεων, από κακουχίες που κανένας άνθρωπος οργανισμός δέν θά ήταν ικανός νά τις άντιπαλαίσει. Βάδιζαν σέ αλχημικά όράγια και σέ δόλους, μέ πόδια ήδη πληγασμένα και πρηγμένα, ευπόλυτοι, σέ τέ- τια πόδια πώς νά χωρόσαν παπούτσι, ενώ πάνω κι από τά έχθρικά βόλια κι από την πείνα τους βασάνιζε ή άδάσταχτη δίψα. Κι όμως δέν τό 'βαζαν κάτω. 'Η έπιμονή, ή πίστη, ή αδιαπάρρηξη άλλα πάνω απόλα ή περιφρόνηση στο θάνατο, άρχισαν σιγά - σιγά νά πληθαίνουν τους δλι- γοστιμένους. Τά έπιτυχη χτυπήματα ακολουθοδσαν τό ένα τό άλλο. 'Ο- ταν πιά φτάσανε στή θαυόδη περιοχή της Σιέρρα Μαέστρα, τότε, λέει ό Τσέ, μπορούσε πιά κανένας νά μιλάει γιά πραγματικό άντάρτικο. Δέν τους βασάνιζε πιά ή δίψα. Οι χωρικοί άρχισαν νά ξεφοδοδνται και νά τους προμηθεύουν ό,τι είχαν. Τώρα έλο και πλύνθαιναν, έλο και πλύν- θαιναν, ενώ έ όπλιζόδς τους, που είχε κατεθεί στο μηδέν, πλουτιζόταν μέ όπλα, μέ σπαίρες, μέ θαρό όπλισμό, μέ αυτόματα. . Και στίς ώρες της άνάπαυλας όι γραμματισμένοι μάθαιναν γράμματα στους άγράμματοους.

Η κατάληψη της Κούδας έλευηρώθηκε στά τέλη του Δεκέμβρη του 1958. Τήν Πρωτοχρονιά του 1959 τό επαναστατικό κίνημα του Τσέ και του Κάστρο είχε επικρατήσει. Τό γεγονός αυτό, που έκλεινε μέ τή μάχη της Σάντα Κλάρα, ήτανε τό καλύτερο όθρο που ή ζωή έ- κανε στους επαναστάτες και οι επαναστάτες στην πολόμαθη Κούδα.

Έ π ι κ ρ ά τ η σ η τ ή ς Έ π α ν ά σ τ α σ η ς. 'Η επικρά- τηση όμως της επανάστασης ήταν μόνο ή μιά πλευρά της έπιτυχίας. Ά- νηγγέλλθηκε δέξια ή συγκρότηση και ή έπιβολή της νέας κυβέρνησης και τό δρώζιο του Μπατίστα. 'Αλλά, όπως μάς λέει σέ διόδια του ό Τσέ, ή δεύτερη φάση, ύστερα από μιιά επανάσταση, είναι ή δύσκολη. Και πού άπ' αύτήν θά έξαρτηθεί τελικά και ή όμαλή πορεία της άνατροπής. Μέ την επικράτηση της επανάστασης και την έγκατάσταση της επα- ναστατικής κυβέρνησης είχε έπιτευχθεί μόνο ή πολιτική έλευθερία της Κούδας. Για νά γίνει όμως λόγος γιά άληθινή λευτεριά μιιάς χώρας πρέ- πει την πολιτική λευτεριά νά ακολουθήσει ή οικονομική άνεξαρτησία. Αυτό τό ξέρουν όλοι οι λαοι κι όλοι οι κυβερνήτες. Μά άπ' όλους καλύτε- ρα τό ξέρουν όι άποικιοκράτες, τά άφεντικά. Αυτοι που έχουν γίνει ξεφτέρια στους τρόπους ύποδούλωσης των λαών. Οι 'Αμερικανοι δυνά- στες έβαλαν σέ εφαρμογή άμέσως δύο φοβερά μέτρα. 'Εμφαν ν' άγο- ράζουν τό μοναδικό προϊόν της Κούδας, τή ζάχαρη. Και δεύτερο άρνοδν- ταν νά παρέχουν πετρέλαιο από τά διυλιστήριά τους, τά έγκαταστημέ- να στο νησί, άν δέν συμμορφώνουνταν στους όρους που αυτοι άπαιτοδσαν. Δυσκέλεφε ή ζωή πολύ στην Κούδα μετά την επανάσταση. 'Ο δέ λαός, άμαθος, άκαλλιέργητος, και άνίκανος νά δει τά αζια της κακοδοαιμο- νίας του, έκανε άστοχες συγκρίσεις, βρίσκοντας χειρότερες τις συνθή- κες διαβίωσης του μέ την άλλαγή του καθεστώτος.

Ίσως σὲ ἄλλους καιροὺς ἡ οὐκονομία τῆς Κούβας νὰ γονάτιζε. Τώρα ὅμως ὁ σοσιαλισμὸς εἶχεν ἐπικρατήσει σὲ πολλὰς χῶρες καὶ ἡ θαυαστικὴ ἀρετὴ τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἡ διεθνιστικὴ ἀλληλεγγύη, ἔβρασε κλυδωνιστικὰ καὶ στὴν παροῦσα περίπτωσι. Ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἔγινε ὁ ἐξαγοραστής τῆς ζάχαρως καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἔδωσε λύσι πρὸς κοινω-  
~~νομικά~~ πετρέλαια. Ἡ Κούβα θαρραλέα, ἀπερίφραστα, μὴ καὶ ἐξω, ἐθνικοποίησε τὰ ἀμερικανικὰ ἐπιβιοτήρια, ποὺ ἦσαν στὸ ἔδαφός της, καὶ πετρέλαιο προμηθεύεταν τώρα ἀπὸ σοσιαλιστικὰς χῶρες. Ἡ ἀμερικανικὴ Δυναστεία ἀπαιτοῦσε ἀπὸ τὴν Κούβα, νὰ προμηθεύεται τὸ πετρέλαιο ἀπὸ δικούς της προμηθευτὰς. Γιὰ τὴ νῆα μορφή ποὺ ἔπαιρνε μετὰ τὴν ἐπανάστασις ἡ οὐκονομία τῆς Κούβας πολλὰ μᾶς ἐξιστορεῖ ὁ Τσὲρ σὲ θωβίλια του. Στὴν ἀρχή, μᾶς λέει, εὐκρινὰ δίχως τὴν παραμικρὴ πρόθεσι συγκάλυψης, δ.τι κάναμε ἦταν ἀπάντησι πρὸς μέτρα ποὺ παίρ-  
~~ναν~~ ἔναντίον μας οἱ Βορειοαμερικανοί. Ἐπιτίθενταν αὐτοὶ μὲ σκληρότητα γιὰ νὰ μᾶς ἐξοντώσουν, ἔπαιρνε καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις, δ.τι ἀποφάσεις μπορούσε, γιὰ νὰ ἀντιπαλαίψῃ τὴν ἐπίθεσι. Τίποσι δὲν ἦταν προμελετημένο. Ἐτσι καθαυτὸ πρῶτο νόμο ποὺ ἐξαγγείλα-  
~~με~~, ν ὁ μ ο τ ῆ ς ἐ π α ν ᾶ σ τ α σ ῆ ς, ἦταν ὁ ν ὁ μ ο ς γ ι ᾶ τ ῆ ν ᾶ γ ρ ο τ ι κ ῆ μ ε τ α ρ ρ ὅ θ μ ι σ η.

Τὸν πρῶτον καιρὸ, μάλιστα ζήτησε ἡ ἐπανάστασις, οἱ Βορειοαμερικανοὶ ἄρχισαν μὲ ἓνα ἐπύμονο συκοφαντικὸ δημοσιογραφικὸ πόλεμο. Τὸν συνέχισαν μὲ ἐπίσημες δηλώσεις καὶ ἀπειλές ὥσπου κατέληξαν σὲς ἀποφάσεις τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῆς φυσικῆς ἐξόντωσος τοῦ λαοῦ. Τελειωταῖα ἀκολούθησαν τὰ μέτρα γιὰ τὴ ζάχαρη καὶ τὸ πετρέλαιο... Τότε ἦρθαν σὲ βοήθεια τῆς ἐπανάστασος ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση καὶ οἱ λαϊκὲς μάζες τῆς Κούβας. Οἱ μεγαλοαστοί, τὸ μεγάλο κεφάλαιο, ποὺ τὰ συμφέροντά τους καὶ τὰ πεπρωμένα τους ἦσαν ἀλληλένδετα μὲ τὰ συμφέροντα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, ἀφοῦ στὴν ἀρχὴ γιὰ κάμποσον καιρὸ στάθηκαν σὲ περιθώριον σὲ στάσι ἀναμονῆς, ὕστερα ἐκδηλώθη-  
~~καν~~ ἀνοιχτὰ ἐχθροὶ τῆς ἐπανάστασος. Τότε ἡ Κούβα σὲ μεταίχμιον ἢ νὰ χρεθεῖ κάτω ἀπὸ τὴ σκληρὴ μεταχείρισι τῶν Ἀμερικανῶν ἢ νὰ ρι-  
~~ζώσῃ~~, κινήθηκε μὲ δραστηκὰ μέτρα καὶ ριζώσε.

Ἡ δ ε ο λ ο γ ι ᾶ τ ῆ ς Ἐ π α ν ᾶ σ τ α σ ῆ ς. Οἱ κοινωνιο-  
~~λόγοι~~ σ' ὅλον τὸν κόσμον, ποὺ τοὺς ἀρέσουν οἱ γενικότητες καὶ οἱ ἀπορθε-  
~~γματικοὶ~~ τόνοι, δὴλωναν πῶς ἡ ἐπανάστασις τῆς Κούβας ἦταν ἐπανά-  
~~στασι~~ κομμουνιστικὴ. Οἱ ἐπαναστάτες ὅμως ξεκινώντας γιὰ τὴν ἀπε-  
~~λευθέρωσι~~ τῆς Κούβας δὲν εἶχαν μπροστὰ τους κανένα ὑπόδειγμα. Ὁ-  
~~τε~~ πρόγραμμα κομμουνιστικὸ, πάνω σὲ ἄποιο θὰ δάδισαν. Ὁ Τσὲρ, θέ-  
~~βαια~~, εἶχε μελετήσει ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ μαρξισμοῦ, ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Λένιν, ἦταν θαυρᾶς γνώστης τῶν κοινωνικῶν μετασχηματισμῶν, ποὺ ἀ-  
~~πορρέουν~~ ἀπὸ μὴ ἐκ βάθρων ἀνατροπῆς, ἀλλὰ ἡ θεωρία ἀπὸ τὴν πράξι ἀπέχει παρασάγγας. Τὰ γεγονότα, μᾶς λέει ὁ Τσὲρ, καὶ οἱ ἐπιθέσεις τοῦ

έχθρο κανόνιζαν την πορεία μας. Οι επαναστάτες ακολουθούσαν τη διαδικασία που τους επέβαλλαν τα πράγματα. Τελικά οι εξελλίξεις του Αγώνα, δε προχωρούσαν στην αρχή στην εύχη, ήρθαν να επαληθεύσουν τη μαρξιστική θεωρία. Ο κοινωνιολόγος Ρομπέρ Μερτόν πολύ εύστοχα χαρακτηρίζει την ιδεολογία της Κουβανέζικης επανάστασης σαν «Προφητεία που πραγματοποιήθηκε απ' έσω-της».

Και ό Τσέ στις 28 Ιουλίου του 1960 στο λόγο του στο Συνέδριο της Νεολοίας, που συγκλήθηκε στη Χαβάνα, είπε: «...Αν με ρωτήσουν αν τούτη η επανάσταση, που την παρακολουθείτε να εξελίσσεται μπρός στα μάτια σας, είναι κομμουνιστική... θα 'πρεπε να πω πως τούτη η επανάσταση, στην περίπτωση που θα ήταν μαρξιστική — οπς τὸ ξαναλέω, μ α ρ ξ ι σ τ ι κ ῆ —, θα ήτανε, γιατί αὐτὴ ἡ ἰδέα ἀνακάλυψε, μὲ τίς δικές της πιά μέθοδες, τοὺς ὅρους πού είχε ὑποδείξει ὁ Μάρξ». Ἀλλὰ πάνω σ' αὐτὸ ὁ Τσέ λέει καὶ κάτι ἄλλο, σχετικὰ δηλαδὴ μὲ τὸν μαρξισμό, πολὺ διαφωτιστικὸ «...Ὀφείλομε, λέει, νὰ εἰμαστε μαρξιστὲς μὲ τὴν ἴδια φυσικότητα πού εἴμαστε «Νευτωνικοί» (ὅπως δηλαδὴ πιστεύομε στὸ νόμο τοῦ Νεύτωνα γιὰ τὴν ἐλξη τῆς γῆς, πού κανεὶς πιά δὲν τὴν ἀμφισβητεῖ), ἢ «Παστερικοί» (ὅπως δηλαδὴ πιστεύομε στὴν ἀνακάλυψη τῶν μικροβίων καὶ τὸν Παστέρ, πού κανεὶς πιά δὲν ἀμφισβητεῖ τὴν ὑπαρξὴ τους). Ὁ Νεύτων ἀνακάλυψε ἕνα φυσικὸ νόμο, ὁ Παστέρ ἕνα νόμο τῆς βιολογίας, ὁ Μάρξ ἀνακάλυψε ἕνα νόμο τῶν κοινωνικῶν ἐξελίξεων, πού κανεὶς πιά δὲν μπορεῖ νὰ τὸν θέσει ὑπὸ συζήτησιν. Ὁ Τσέ καὶ ὡς θεωρητικὸς τῆς επανάστασης μὲ τὰ ἔρθερα του, μὲ τοὺς λόγους του, ἀναδείχτηκε βαθὺς γνώστης τῶν κοινωνικῶν νόμων. Σ' αὐτὸ συντελοῦσε τόσο ὁ μορφωτικὸς του ἐξοπλισμὸς ὅσο καὶ ἡ ἐμφυτη ἐξυμείλεια καὶ διορατικότητά του. Ὅλα τὰ προβλήματα πού ἀνακύπτανε, ὅλα τὰ ζητήματα πού ἡ πορεία τῆς επανάστασης ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια, καὶ γιὰ τὰ ὅποια ἐπεβάλλετο μιὰ ἀμεση λύση, ὁ Τσέ τὰ ἐξέταζε, τὰ μελετοῦσε καὶ ἐπαίρνε τὴ δέουσα ξεκάθαρη θέση. Στις 8 τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1960 στὶς «Σημειώσεις γιὰ τὴ μελέτη τῆς ιδεολογίας τῆς Κουβανέζικης Ἐπανάστασης» ἀναλύει μὲ καταπληκτικὴ σαφήνεια ὅλο τὸ πολιτικο-οικονομικὸ προτεῖν τῆς επανάστασης. Οἱ γνώμες πού ἐξέφραζε κατὰ κεφὰς πέρασαν στὸ στόμα τοῦ λαοῦ καὶ τῶν θαυμαστῶν του ἀν γινωμι καὶ καὶ σὺν ἀξέπραστος ἀλήθειες.

«...Εἶναι πιὸ εὐχάριστο καὶ πιὸ ἐπικοινωνητικὸ νὰ ζεῖ κανεὶς τὴν πείρα τῆς επανάστασης, παρὰ νὰ γράφει γι' αὐτὴν...».

«...Ἡ επανάσταση τῆς Κούβας δὲν εἶναι παρὰ ἕνα μικρὸ κεφάλαιο τῆς μῆς καὶ ἀδιάρρητης επανάστασης...».

«...Ὁ επαναστάτης ζεῖ μέσα στοὺς κόλπους τοῦ κόμματός του, πού εἶναι ἡ ιδεολογικὴ κινητήρια δύναμη τῆς επανάστασης. Καὶ ἀναλύεται μέσα στὴν κομματικὴ δράση, πού συνεχίζεται δίχως διακοπὴ ὡς τὸ



θάνατό του. Έκτος εάν ή οικοδόμηση του σοσιαλισμού έχει πιά άγκυ-  
λιάσει στον τόν κόσμο...».

Ο Τσέ ανέλυσε με θαυμά ή γνώση του θέματος το κεφάλαιο το άνα-  
μερόμενο στα κίνητρα της επαναστατικής δράσης. Τά όλικά και τά ή-  
θικά. Καί ήναι τήν τόσο όρθή διατύπωση, πώς βίβαια τά όλικά κίνητρα  
είναι ίσχυρά, αλλά δε θα τους εώσουμε ποτέ τήν πρώτη θέση οικοδο-  
μώντας το σοσιαλισμό. Καί πάνω σ' αυτό κάνει ιδιαίτερο λόγο για τόν  
«Νέο άνθρωπο» που πρέπει να δημιουργήρει ή επανάσταση, που τή δρά-  
ση του δεν θα τήν κανονίζουν τά ήθια κίνητρα που μπαίνουν σέ ενέργεια  
στον καπιταλιστικό κόσμο... Έχει κάμει ό Τσέ πολύ λόγο και για  
το νόμο της άξιας, για τόν κίνδυνο της γραφειοκρατίας, για το πως  
αντιλαμβάνεται τά στείλχη της επανάστασης, ποιές είναι: οι άρετές που  
πρέπει να 'χει ό νέος κομμουνιστής. Πως αντιλαμβάνεται τή σωστή  
συγκρότηση του κόμματος... Όλα, λέει ό Τσέ, πρέπει να γίνονται για  
τήν έξυπνέτηση του ανθρώπου. Αυτά τά επαναλαοάίνει και στο τε-  
λευταίο άρθρο του με τόν τίτλο: «Ο σοσιαλισμός και ό άνθρωπος», που  
δημοσιεύτηκε όταν ό Τσέ είχε ήδη φύγει από τήν Κούβα.

#### ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΒΟΛΙΒΙΑΣ

Έ π α ν α σ τ ά τ η ς — Δ ι ε θ ν ι σ τ ή ς. Με τήν επικρά-  
τηση της επανάστασης στην Κούβα προσφέρθηκαν στον Τσέ Γκουεδάρα  
όψηλά αξιώματα: Πρόεδρου της Έθνικής Τράπεζας, άνάσβε δηλαδή  
σάν άνώτατος όπως θα λέγαμε, οργανωτής των οικονομικών, και μετά ύ-  
πουργός οικονομίας. Δέν τά κράτησε. Για όσους γνώριζαν καλά τόν Τσέ,  
ή στάση του αυτή ήσαν ή απόδειξη της συνέπειας που τόν χαρακτήριζε.  
Ήταν ή επικύρωση της πίστης του πως ή θεωρία πρέπει να συμβαδίζει  
με τήν πράξη. Δέν είχε θέσει σάν στόχο της ζωής του τήν άπελευθέρωση  
της Κούβας και μετά, τήν άνάπαυλα και τήν αυτοκαανοποίηση. Αυτός  
έβλεπε τόν επαναστάτη σάν ισόδιο άγωνιστή. Στρατιώτη της επανάστα-  
σης ως τή μέρα που δεν θα υπάρχουν πιά άπάνω στή Γη όπόδουλοι και  
καταδυναστευόμενοι λαοί. Μέσα όμως στον τεράστιο χάρτη της Άμερι-  
κής έβλεπε για τήν ώρα να άναπνέει το λούτερον άέρα μόνο μία μικρή  
λουριδίτσα γής μέσα στα κύματα της Καραϊβικής και του Μεξικάνικου  
κόλπου. Άλλά ή μικρή Γουατεμάλα; ή Βενεζουέλα; το Μιάμι; ό Άγιος  
Δομινγκος; ή Βολιβία; ή Άργεντινή; ή Βραζιλία;

«Ο Τσέ είχε τή γνώμη, μάς το λέει ό Φιντέλ Κάστρο στον πρό-  
λογο που έχει κάμει στο βιβλίο του Τσέ «Ημερολόγιο Βολιβίας», πως  
ό σοδινισμός που διακατέχει τά επαναστατικά στοιχεία των διαφόρων  
χωρών της Λατινικής Άμερικής, θα 'πρεπε να χυπηθεί σάν ένα αντι-  
ερασιτικό, γελοίο και άγονο συναίσθημα. Άλλά και ό ίδιος ό Τσέ στο

μήνυμα που έστειλε στην Τριτοπαιρωτική Έγγραφε: «... Πρέπει ν' αναπτύξουμε έναν αληθινό προλεταριακό διεθνισμό, όπου η σημαία κάτω από την οποία αγωνιζόμαστε θα γίνεται το ιερό καθήκον της λύτρωσης της ανθρωπότητας, έτσι που το να πεθαίνει κανείς κάτω απ' τις σημαίες του Βιετνάμ, της Βενεζουέλας, του Λάος, της Γουινέας, της Βολιβίας... για να μην αναφέρουμε παρά μόνο τα σημερινά θέατρα του Ισλαμικού αγώνα, να είναι το ίδιο ένδοξο και επιθυμητό για έναν Αμερικάνο, για έναν Άσιατη, για έναν Αφρικανό, ακόμα και για έναν Ευρωπαίο... κάθε λαός που ελευθερώνεται είναι ένα καρδισμένο σκαλοπάτι της μάχης για την απελευθέρωση ενός άλλου λαού...».

Η κοινή τραγική τύχη των χωρών της Λατινικής Αμερικής έχει δημιουργήσει μια παράδοση σχεδόν διεθνιστικού πνεύματος ανάμεσα στους λαούς αυτούς. Ο διακεκριμένος μελετητής της ζωής και του έργου του Τοά, Ρομπέρτο Φερναντέζ Ρεταμόρ, αναφέρει παραδείγματα νοτιοαμερικανικών ήρώων, που οι επαναστατικές τους δραστηριότητες συμπίπτουν με τη δράση και τις αντιλήψεις του Τοά. Μας λέει λοιπόν ο Ρεταμόρ. Ο Τοά το ξέρομε πως ήταν Αργεντινός, αλλά που πολέμησε; Στη Γουατεμάλα, στην Κούβα και στη Βολιβία. Ο Σιμόν Μπολιβάρ, Βενεζουελιανός, δέν πολέμησε στη Βενεζουέλα. Ο Αργεντινός Ζοζέ ντε Σάν Μαρτίν δέν πολέμησε στην Αργεντινή. Ο Δομινικανός Μάξιμο Γκόμεζ δέν πολέμησε στον Άγιο Δομίνγκο. Ο Μαρτινικανός Φράνς Φαβόν δέν πολέμησε στη Μαρτινίκα. Ο Ιβίος Ρεταμόρ μας λέει ακόμη: «Όταν τα εργοστάσια της Κούβας και τα αγροκτηματά της άρχισαν να παράγουν ταχτικά για το λαό, ο Τοά εθεώρησε πως άλλες χώρες του κόσμου είχαν περισσότερο την ανάγκη του».

Η εκμετάλλευση των αδύνατων λαών δέν άφηνε οι ήσυχία τη συνείδηση του. Σε κάθε του λόγο επαναλάβαινε σάν έπωθό τα καθήκοντα όλων απέναντι στο λαό του Βιετνάμ. «... Έχουμε υποχρέωση να ανοίξουμε μέτωπο... να ανοίξουμε δύο, τρία μέτωπα στις αφρικανικές χώρες, στη Λατινική Αμερική, για ν' αναγκασθούν οι Αμερικανοί να αποσύρουν δυνάμεις από το Βιετνάμ και να απαφρώσει αυτή ή χώρα από την άσφυκτική πίεση...».

Όπως είναι γνωστό, ο Τοά χάθηκε πολέμοντας στη Βολιβία. Αλλά προτού φύγει από την Κούβα για να οργανώσει το αντάρτικο της Βολιβίας, είχε ταξιδέψει, σάν εκπρόσωπος της σοσιαλιστικής πιά Κούβας, σε πολλές χώρες της Άσίας, της Εξόρσης και της Αφρικής. Είχε αποκτήσει πολύτιμες εμπειρίες από άμεση αντίληψη. Είχε επισκεφθεί την Κορέα, την Ίνδονησία, τις Ίνδιες. Το 1960, άρχισε από τις χώρες του ανατολικού μπλόκ. Το 1964 και 1965 είναι οι χρονιές που γνωρίζει από κοντά τις αφρικανικές χώρες και τα μεγάλα τους προβλήματα. Και το 1966 έχει πιά ώριμάσει μέσα του ή απόφαση να κινήσει για νέους επαναστατικούς αγώνες.

Τὸ ἀντάρτικο στὴ Βολιβία — Τελευταίος Στάθμος. Ὃταν ὁ Τσέ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κούβα μὲ προορισμὸ τοῦ τῆ Βολιβία, κανένας δὲν ἦταν ἐνήμερος τοῦ γεγονότος. Καὶ μέχρι σήμερα δὲν ξέρομε πὺθὺν ἐρωσὶσαν τοὺς μῆνες πὺθὺν μεσολάβησαν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησίν του ὡς τὴν ἐναρξὴ τοῦ ἀντάρτικου στὴ Βολιβία. Δὲν ξέρομε. Ἰσως γιὰ τὸ δὲν ἔπρεπε καὶ νὰ ξέρει κανένας. Ὁ Τσέ δὲν θὰ τὸ ἀνακοίνωνε γιὰ λόγους αἰγυρα συνηστικούς. Ὅπως δὴποτε ἡ πρώτη αὐτὴ ἀπὸ τὸ ἱδιόχειρο ἡμερολόγιό του τῆς Βολιβίας ἀρχίζει στὶς 7 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1966. Πὺθὺν περνῶσαν αἱ μέρες τοῦ Τσέ τοὺς τέσσαρες μῆνες πὺθὺν ἀκολούθησαν ὡς νὰ θγεῖ τὸ 1966, καὶ ὡς τὶς 7 τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1967, αὐτὸ πᾶν τὸ ξέρομε καταλεπτός. Μᾶς τὰ ἐξιστορεῖ ὁ ἴδιος στὸ πολὺτιμο ἱδιόγραφο ἡμερολόγιό του. Μάλιστα στὴν τελευταία σελίδα τοῦ ἡμερολογίου, πὺθὺν εἶναι καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ τραυματισμοῦ του, διαβάζομε: «Πέρασαν 11 μῆνες ἀπὸ τότε πὺθὺν ἀρχίσαμε τὸ ἀντάρτικο, χωρὶς «βουκολικά» — Ἰσως ἔννοεῖ δ,τι μπορεῖ νὰ συμβεῖ αἰ ἐξοχικούς χώρους — ὑπερβέματα, μέχρι τὶς 12 καὶ 30', πὺθὺν μὴ γιὰ ἦρθε νὰ φυλάξει τὰ κατσίκα τῆς στὸ φράγγι πὺθὺν καταυλιστήκαμε...» Ἀκολουθοῦν ἀκόμη μερικὲς ἀράδες καὶ τὸ ἡμερολόγιό σταματᾷ. Τελευταία φράση του εἶναι: «Υψόμετρο 2.000 μέτρα».

Μόλις ἡ παρουσία τοῦ Τσέ εἶχε γίνει γνωστὴ στὴ Βολιβία, κινητοποιήθηκαν μεγάλες δυνάμεις τῆς κυβέρινσης τοῦ Μπαρριέντος γιὰ τὴν ἀνακάλυψή τῆς περιοχῆς, ὅπου θροῦσαν τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἀνταρτῶν. Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ στρατιωτικοὶ καὶ ἄλλοι μυστικοὶ σχηματισμοὶ τῆς ΚΥΠ, δηλαδὴ ἡ ΣΙΑ ἡ ἀμερικάνικη, τέθηκαν σὲ ἐνέργεια. Ὁ Τσέ εἶχε ἀντιληφθεῖ τὴν παρουσίαν αἰ κοντινὴν περιοχὴ τοῦ ἔχθρικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπίσπευθε τὴν ἀπομάκρυνσίν του, ἀλλὰ βασιχὸ ἐμπέδιο τοῦ στάθηκε ὁ τραυματισμὸς καὶ ἡ ἐξάντλησὴ τοῦ «Γιατροῦ», — ἐνὸς συναγωνιστῆ γιατροῦ, πὺθὺν τὸ ἡμερολόγιό ἀναφέρεται παντοῦ μόνον μ' αὐτὸ τὸ χαρακτηρισμὸ — πὺθὺν τὸν ἀνάγκασε μὲ κίνδυνο ἀπογνώψης τῆς παρουσίας του, νὰ τὸν τραβᾷ μαζί του πάνω σὲ μουλάρει, γιὰ τὸ θεωροῦσε ἀπᾶνθρωπο νὰ τὸν ἐγκαταλείψει σὶς ἐρημιεὶς τῆς Βολιβίας... Προτοῦ προλάβουν νὰ θγοῦν ἀπὸ τὸν κλοιό, ὅπου τοὺς εἶχαν κλείσει οἱ ἐχθρικές δυνάμεις, μέσα στὴ νύχτα, μεταξὺ ἐξόχους καὶ ὀγδόης τοῦ Ὀκτωβρίου, ὁ Τσέ τραυματίστηκε καὶ σὰ δύο πόδια. Τὰ τραυμάτὰ του δὲν ἦσαν θανατηφόρα, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ βαδίσει. Οἱ σύντροφοί του τῆς στενῆς δικῆς του ομάδας σκοτώθηκαν ὅλοι ἀνεξαιρέτως. Ὁ Τσέ συνελήφθη ἀχμᾶλως. Ἐντολὴ ἦταν νὰ μὴν ἐκτελεσθεῖ. Ἡ ΣΙΑ ἀπαιτοῦσε νὰ μεταφερθεῖ στὴν πρωτεύουσα, τὸ Λα Πάζ, γιὰ νὰ υποβληθεῖ σὲ ὡποιοδήποτε ἀνάκρισιν. Ὅλα αὐτὰ μὲ μεγάλες λεπτομέρειες τὰ γνωρίζομε σήμερα ἀπὸ τὸ ἀξιόλογο καὶ πλοῦσιο σὲ πληροφορίες διήλο τοῦ πρώην πράκτορα τῶν μυστικῶν ὑπηρεσιῶν, Βικτόρ Μαρκέτι. Ἡ πληροφορία τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Τσέ δημοσί-

γισε οάλο μεταξὺ τῆς κυβέρνησης τοῦ Μπαρριέντος καὶ τῶν ὀργάνων τῆς ΣΙΑ. Ἡ κυβέρνηση φοβόταν τὴ μεταφορὰ τοῦ Τοῦ στὴ Λά Πάζ, ζωντανῶ. Ἦταν σίγουρος ὁ Μπαρριέντος πὺς τόσο στὰ Πανεπιστήμια δοο καὶ στὶς πολυέθιμες ἀριστερὲς ὀργανώσεις τῆς Βολιβίας θὰ ξεσηκωνόταν τέτοια θύελλα πὺ ἡ κυβέρνηση θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴν ἀντιμετωπίσει δίχως τὴ χρῆση τῶν δυνάμεων, καὶ μὲ ἀπρόβλεπτα ἀποτελέσματα... Ἔτσι ἡ ΣΙΑ ξέροντας πὺς εἶχε ἀποκλεισθεῖ ἀπὸ τὴν κυβέρνηση ἡ μεταφορὰ τοῦ Τοῦ στὴν πρωτεύουσα ἀποφάσισε νὰ τὸν ἀντικρίνει ἐπὶ τόπου. Ἡ ἀντίκριση δὲν ἀπέβηκε. Ὁ Τοῦ ἀπαντοῖσε μόνο πάνω σὲ γενικὰ θέματα περὶ ἀντάρτικου, ἐξυμνώντας τὶς δυνατότητες τοῦ ἀνταρτοπόλεμου. Σὲ συγκεκριμένες ἐρωτήσεις δὲν ἀπάντησε, καὶ ὅταν ἕνας ἀξιωματικὸς τὸν εἰρωνεύτηκε, ἀναγκάσθηκε καὶ τὸν χαστούκισε. Ἐννοεῖται ὅτι τὸν πλησίασαν, ὅταν ἡ κἀνὴ τοῦ τουφεκιστοῦ τοῦ χτυπήθηκε ἀπὸ σφαῖρα καὶ τὸ ὄπλο τοῦ ἀχρηστεύτηκε, γιὰτὶ ἂν καὶ τραυματισμένος πολέμουσε ὡς τὴν δοτατὴ στιγμὴ.

#### «ΤΡΑΒΗΣΤΕ... ΜΗ ΦΟΒΑΣΤΕ...»

Ἔχθηκε τραυματισμένος περὶπου εἰκοσιτέσσερες ὥρες. Τὴν ἐπαύριο τὸν μετέφεραν ἀπὸ τὸ σημεῖο τοῦ τραυματισμοῦ, καὶ τὴν τελευταία βολὴ τοῦ ὄπλου τοῦ σὸ κοντινὸ χωριὸ Χιγέρας τῆς περιοχῆς Λά Χιγκουέρα. Ἡ κυβέρνηση τοῦ Μπαρριέντος, σὲ σύσκεψη μὲ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στρατοῦ, ἀποφάσισαν τὴν ἐκτέλεση τοῦ Τοῦ καὶ τὴν ἀπόφαση διαβίβασαν στοὺς ἐκπροσώπους τῆς ΣΙΑ στὴ Λά Χιγκουέρα. Ὁ Τοῦ μεταφέρθηκε τότε στὸ σχολεῖο τοῦ Χιγέρας. Ὁ Τοῦ ἔκουσε ἔξω τοὺς πυροβολισμούς τῶν ὀργάνων τῆς ΣΙΑ πὺ ἀποτελεῖσαν τραυματίες ἀντάρτες, μὰ διηγούνται πὺς ἡ ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ ἔδειχνε τέλεια γαλήνη καὶ ἀταραξία. Ὁ ταγματάρχης Μιγιέλ Ἀγιόρα καὶ ὁ συνταγματάρχης Ἀντρές Σέλνις, καὶ οἱ δύο ἐκπαιδευμένοι σὲ ἀμερικάνικες σχολές, ἔβωσαν τὶς ὁδηγίες γιὰ τὴ δολοφονία στὸν ὑπαξιωματικὸ Μάριο Τερὰν. — Ὁ Τερὰν μὲθυσε πρῶτα καλὰ καὶ μπῆκε στὸ σχολεῖο γιὰ νὰ ἐκτελέσει τὴ διαταγή. Μὰ βίστασε ὁ δῆμιος καὶ ἔκαμε στροφή στὰ πίσω, ἐνῶ ὁ Τοῦ τοῦ ἔβλεπε θάρρος: «Τραβήξτε! Μὴ φοβάστε!!» Ἐπενέθησαν τότε πάλι οἱ Ἀγιόρα καὶ Σέλνις πὺ πυροβόλησαν τὸν Τερὰν. Ἀμέσως ἄλλος ὑπαξιωματικὸς ἔρθε καὶ ἀποτελεῖσε τὸν Τοῦ μὲ πιστολιὰ στὸν ἀριστερὸ κρόταφο.

Ὁ Τοῦ τραυματίστηκε καὶ αἰχμαλωτίστηκε στὸ σημεῖο πὺ φέρει τὸ ὄνομα Γιόθορ, (ἂν ἀλλάξαμε ἕνα γράμμα, θὰ διαβάζαμε «Γιοθρα», φαίνεται πὺς καὶ οἱ τόποι τοῦ μαρτυριοῦ συγγενεοῦν μεταξύ τους...) Τὸ νεκρὸ Τοῦ μετέφεραν στὴ Λά Πάζ. Ἐπίσημες καὶ ἔγκυρες πληροφορίες ἀναφέρουν ὅτι ὁ Τοῦ ἀμέσως ἐνταφιάστηκε, σὲ συνέχεια ἔγινε ἐκταφὴ τοῦ πτόματος, τοῦ κόπηκε τὸ κεφάλι καὶ δάχτυλα τῶν χειρῶν του, κἀν-

κα το κτήμα, και ή τέφρα έναρπιάστηκε ας χώμα μυστικό, που έπρεπε να μείνει άγνωστος στις μάζες των όπαδων και φίλων του, γιά να μη μεταβληθεί ας τόσο προσωνύματος. Μετά τη βολοπονία του, άνάμεσα στα άτομικά του άντικείμενα, δρέθηκε και κατασχέθηκε τό ημερολόγιό του. Έκει, όπως τό συνήθιζε ό Τοί, βρίσκονταν καταγραμμένα όλα τά περιστατικά, που άφορούσαν τίς δραστηριότητες της ζωής του από την πρώτη μέρα που άρχισε τό άντάρτικο στή Βολιβία. Τό ημερολόγιο, όπως έγινε γνωστό, παραδόθηκε στόν Πρόεδρο Μπαρρίέντος. Αύτός έβγαλε φωτοτυπημένα αντίγραφα και από αυτά έδωσε ένα αντίγραφο στη ΣΙΑ, ένα στό Πεντάγωνο, ένα στην κυβέρνηση των ΗΠΑ και ας δημοσιογράφους. Έτσι τό πολύτιμο αυτό ντοκουμέντο διασώθηκε, και σήμερα έχει γίνει κοινό κτήμα, και ας άναγνώστες των έργων του έχουν τη δυνατότητα να δούν άνάμεσα στις σελίδες των έργων του και πιστά αντίγραφα τοό ίδιόχειρου ημερολογίου του.

Χάρι στους δύο πρόλογους που έχει γράψει ό Φιντέλ Κάστρο και που συνοδεύουν τά βιβλία τοό Τοί: «Ημερολόγιο Βολιβίας» και τό δεύτερο τόμο των «Πολιτικών καμίνων», που είναι δύο κείμενα δοθέντα συγκλονιστικά, άποχτομέ πιά ολοκληρωμένη γνώση της ύπέρχους προσωπικότητας, που δικαίως λάτρεψαν ας λαοί. Τά δι γεγονότα πώς την εικόνα τοό ήρωα τη δίνει ό Κάστρο, που τον έζησε στις δύσκολες συνθήκες τοό άντάρτικου και στους άνάμα πιά δύσκολους καιρούς άμέσως μετά την επανάσταση, γίνεται άπορητή να άνεβαίνει πιά ήγλη ό θαυμασμός των ανθρώπων. Ό πρόλογος μέλιστα των «Πολιτικών Καμίνων» είναι ό λόγος που ό Κάστρο ξεφάνησε στην Κούβα πρής ας ένα άκροατήριο από ένα εκατομμύριο Κουβανούς, που κλαίγανε μέ λυγρούς καθώς από τό στόμα τοό Κάστρο επιδεδαιώνονταν ή τραγική εβδση πώς ό χαμός τοό Τοί ήταν γεγονός. Και ή γεμάτη πόνο ήμιλία τοό Κάστρο είναι πλούσια ας περιγραφές, ας λόγια και πράξεις τοό Τοί. Σε μνήματα λείωντας, άπόψεις και παραθέσεις, που τώρα που είναι γνωστές και ό ήρωας του θάνατος, άποχτοδνε μεγαλύτερη σημασία.

«... Κάθε δρόμη μας, Διεγν ό Τοί, — ό Κάστρο τό άνιάρπει ας εισαγωγικά — είναι μέ πολεμική κραυγή κατά τοό Ιμπεριαλισμού... άδιόφορο που θα μάς βρει ό θάνατος. Καλώς να βρίσει. — Κι άλήθεια, μήπως δέν τον καλωσόρισε τό φανά του;— άρκει να άκουστεί ή πολεμική κραυγή μας, και κάποιος άλλος χίρι θ' άπλόσει και θ' άβράξει τ' άρματα μας... » Τό όπλο όμως τό δικό σου μας τό εργατάλειφες άπό τό χρησιμοποιήσεις όποιο άχρηστεύτηκε... Σήμερα έχει γίνει λαίφανο Ιερό, και συμπληρώνει μέσα στις σελίδες των βιβλίων του τίς φωτοτυπίες από τά μικροσκοπικά γραμματάκια του...

Και ό Κάστρο συμπληρώνει: «Η πολεμική του κραυγή δέν θα φτάσει μόνο σ' ένα άφελ έτοιμο να τη δεχτεί, μέ ας εκατομμύρια άφελά. Και

δέν θά είναι ένα χέρι, μά εκατομμύρια χέρια, πού, έμπνευσμένα άπ' τό παράδειγμά του, θά άπλωθοῦν γιά ν' άρρέξουν τά δπλα...».

«Ό Τσά είχε άναδειχτεί ένας άξεπέραστος άνθρωπος, ήταν ένας άνθρωπος μέ θαθειά σκέψη, μέ εύφυία δραματιστή, μέ μεγάλη καλλιέργεια, συγκλίνωνε στην προσωπικότητά του τόν άνθρωπο τών ιδεών καί τόν άνθρωπο τής δράσης... ήταν ένας άκέραιος άνθρωπος, μέ άνώτερη έντιμότητα, μέ άπόλυτη ειλκρίνεια, μέ στωική, σπαρτιάτικη ζωή, στή διαγωγή του ήταν άδύνατο νά βρείς έστω καί μία κηλίδα...».

«...Μπροστά στην Ιστορία, οί άνθρωποι πού ένεργοῦν αὐτόν, πού τά κάνουν όλα καί τά δίνουν όλα γιά τήν υπόθεση τών ταπεινών, γίνονται όλο καί πιό μεγάλοι μέ τήν κάθε μέρα πού περνά...».

Ο Ί σ υ γ γ ρ α φ ι κ έ ς τ ο υ δ ρ α σ τ η ρ ι ό τ η τ ε ς .  
Ό Τσά έγραφε πολύ, μά ποτέ μέ τήν έννοια πού παίρνει τό γράψιμο, όταν πρόκειται γιά ένα έξ επαγγέλματος, θά λέγαμε, συγγραφέα. Ό Τσά κατέγραφε τά συμβάντα τής κάθε μέρας, τής δύσκολης ώρας, τά σπρόσπτα, τά ριψοκίνδυνα τολήματα μέ τά άποτελέσματά τους, τούς τρόπους πού υπερικνήθηκαν άξεπέραστα έμπόδια, ή πού διαφεύστηκαν έλπίδες καί τέλειωσαν επιχειρήσεις μέ άπώλειες, θανάτους καί άποδευκατισμό... Όλα αὐτά τά κατέγραφε, γιά νά γίνουν οί έμπειρίες αὐτές διδάγματα γιά μελλοντικούς άγώνες... Ό Τσά άγνόησε στή ζωή του τί πάει νά πει προβολή ή φιλοδοξία. Καί τά σημειωματάριά του άξιοποιήθηκαν μόνο μετά τό θάνατό του.

Ό Τσά έφησε δύο σειρές ήμερολογίων, πού άποτελοῦνε σήμερα δύο αὐτοτελή ολοκληρωμένα βιβλία. Τό ένα είναι «Η Έπα ν ά σ τ α σ η σ τ ή ν Κ ο ύ β α » καί τό άλλο είναι τό «Η μ ε ρ ο λ ό γ ι ο Β ο - λ ι β ί α ς». Τά δύο αὐτά βιβλία, παρ' όλο πού δέ γράφησαν γιά νά πάρουν μία μέρα τή μορφή ή τό χαρακτηρισμό συγγραμμάτων, είναι σήμερα τά πιό άγαπημένα άναγνώσματα όχι μόνο τοῦ λαοῦ τής Κούβας ή τής Βολιβίας, μά όλης τής γής. Είναι γραμμένα μέ τόσο άμεσότητα, μέ τόσο αὐθόρμητη κι άνεπιτήδευτη ειλκρίνεια, μέ τόσο πάθος, άγωνία, δέ διαβάζειαι θαρείς κείμενο, μά άκούς τήν έκμυστήρευση μιάς καρδιάς. Γιατί στά βιβλία αὐτά, όπως είναι καί φυσικό, δίνονται καί οί χαρακτηρισ-τες τών συναγωνιστών, περιγράφονται τύποι γεμάτοι αὐταπάρνηση κι αὐτοθυσία, άλλα καί δειλοί, ή πού δειλιάσανε μπρός στίς δυσκολίες, ή πού είναι, πού άποδείχτηκαν, προδότες καί πράκτορες... καί τά βουνά τών στερήσεων καί τών έμποδίων, ν' αὐξάνουν πιά κι άπό τīs ένέργειες τοῦ έσωτερικοῦ έχθροῦ.

Όλλα βιβλία τοῦ Τσά, πού έχουν εκδοθεί καί μεταφραστει κι αὐ-τά σέ όλες τīs γλώσσες, είναι οί δύο τόμοι τών «Πολιτικῶν Κειμένων» καί τά «Στρατιωτικά Κείμενα» μέ τόν υπότιτλο (Ό άνταρποδλεμος) . Είναι τά βιβλία αὐτά συγκέντρωση τών άρθρων πού έγραφε κατά και-ρούς, ή λόγοι πού ξεφερόντες σέ ποικίλες έπέτειες ή εοκαίριες, πολιτι-

κοι, οικονομικοί, ή στρατιωτικοί περιεχομένου. Σέ όλα τὰ θέματα του εξάιρεται ή αφήγεια, ή δύναμη τής επιχειρηματολογίας, ή πειθὸ τοῦ ἐμπνευσμένου καὶ ἀφρευμένου στὰ ἱερὰ καὶ τῶν ἡγέτη, ἀποστάγματα ψυχῆς ἐνὸς σύγχρονου ἀπόστολου καὶ μύστη. Ὅσοι ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Τσάι, φίλοι του καὶ συζωνιστές, συγγραφεῖς καὶ ὑποταρατῆς οἱ ὅλοι τὸν κόσμο ἐκπράζουν ἐμόφωνα τὴ γνώμη πὺς τὰ κείμενα τοῦ Τσάι συγκεντρώνουν τὴν ἀγάπη τῶν ἀνγνωστών, μὲ τὴν ἀπλότητα, τὴ δύναμη τῆς σκέψης καὶ τὸ ζεστό, ἐνστα διατυπωμένο ἐξομολογητικὸ ὄφρος.

Τὰ ἡμερολόγια τοῦ Τσάι μπόρεσαν νὰ γίνουν κτῆμα τῶν λαῶν χάρι τὴν προσηκτική καὶ δύσκολη ἀποκρυπτογράφηση τοῦ δύσκολου γραφικοῦ χαρακτήρα τοῦ Τσάι, ἀπὸ τὴ σύνταξή του Ἀλλέντα Μάρτις ντὲ Γουεβάρ.

Καὶ ὁ Φιντέλ Κάστρο ἀποφαίνεται μὲ θαυμασμὸ γιὰ τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Τσάι. «Ἐγραφε, λείει ὁ Κάστρο, μὲ τὰ χαρίσματα ἐνὸς κλασσικοῦ. Οἱ ἀφηγήσεις του γιὰ τὸν πόλεμο εἶναι ἀπαράμιλλες. Τὸ θέθος τῆς σκέψης του ἐντυπωσιακὸ. Δὲν ἔγραφε οὔτε τὸ παραμικρὸ δίχως ἐξαιρετικὴ σοφρότητα, δίχως ἐξαιρετικὸ θέθος. Ἐφίμασε οἴγουροι ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ κείμενά του θὰ περάσουν στοὺς ἀπογόνους σὺν κλασσικὰ ντοκουμέντα τῆς ἐπαναστατικῆς σκέψης...».

Λένε, καὶ εἶναι πράγματι ἀξιοσημείωτο, πὺς ὁ Τσάι εἶναι μοναδικὴ περίπτωση ἥρωα μέσα στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, ποὺ σὲ ἐλάχιστα χρόνια ἡ προσωπικότητά του κατέκτησε τίς καρδιὰς τῶν λαῶν, καὶ ἡ μορφή του γίνθηκε πανανθρώπινο σύμβολο. Οἱ προοδευτικοὶ καὶ φιλελεύθεροι στὴς ΗΠΑ, τὸ κίνημα τῶν νέγων, οἱ φοιτητικὲς ἐξεγέρσεις κατὰ τῆς ἀντίδρασης καὶ τοῦ σκοταδισμού, ἔχουν κάμει δικὸν τοὺς τὸν Τσάι. Στὴς ἐπικρατικές παρελάσεις κοντὰ στὰ πορτραῖτα τῶν ἀνεγεννητῶν πάσης ἐθνικότητας, συμπορεύεται ἡ διδλὴ μορφή τοῦ Τσάι. Στὴς μαχητικὲς διαδηλώσεις, στὴς ἐξεγέρσεις γιὰ τὸ σέδαχὸ τῶν ἀνθρώπων δικαιωμάτων, ὀφάνεται ἀνάμεσα ἀπὸ τίς μάζες, σύντροφος τοῦ κάθε ἀγῶνα γιὰ τὸ δικίον καὶ τίς ἐλευθερίες, ἡ ὄραλη μορφή τοῦ Τσάι. Καὶ στὴν Ἑλλάδα ὁ Τσάι ἔχει γίνει ὁ ἀγαπημένος τῆς νεολαίας. Στὰ φοιτητικὰ δωμάτια σπυλίζει τοὺς τοίχους καὶ τὸνώνει ἡ παρουσία του τὴν πίστη τοὺς γιὰ ὑψηλότερα ἱερὰ. Ναυτικοὶ ποὺ περιπλέουν τίς εὐρωπαϊκὲς ἀκρογιαλιές καὶ τίς μακρινὲς θάλασσες διηγοῦνται πὺς τὰ θρυλικά πιά γραμμὰ τῆς ΓΚΟΤΕΒΑΡΑ ἔπαινε νὰ τὰ διαβάσουν οἱ φηλοὺς τοίχους πολυκατοικιῶν, σὲ θοὺν Στρέμπολι τῆς Ἰταλίας, στοὺς ἀγῶνας τοὺς τεράστιους τοῦ πετρελαίου στὴς ἀμερικανικὲς ἀντές, ... ἐνθ ἡ ζωὴ του, ἀσπράχῃ ποὺ μὴ στιγμὴ μόνον ἔλαμψε ἀνάμεσα σὲ φλόγες, προσβάλλεται ἀπὸ τίς ὀθόνες τοῦ κόσμου στὴς πλατείες καὶ στὴς αἰθούσες, παρότρυνση καὶ ἐκκωσμός γιὰ γενναίους πράξεις.







**Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΚΕΨΗ  
ΤΟΥ ΤΣΕ ΓΚΟΥΕΒΑΡΑ**

ὁ τίτλος τοῦ πρωτότυπου  
MICHAEL LOWY  
La pensée de Che Guevara

Ἐκτύπωση Ὀφсет: Δ. Ἀβραμόπουλος καὶ Σία, Λεωφόρου 5, Ἀθήνα  
Βιβλιοδεσία: Κων. Χωριετιάκος Χαρ. Τραπεζοῦνη 87, Ἀθήνα

Κάθε γνήσιο ἀντίτυπο φέρει τὴν σφραγίδα καὶ ὑπογραφή τοῦ ἐκδότη



---

Copyright: FRANÇOIS MASPERO  
Copyright: Γιά τὴν ἐλληνική γλώσσα ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΠΑΝΑΖΗΣ

MICHAEL LOWY — ΕΛΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

Ο ΤΣΕ ΓΚΟΥΕΒΑΡΑ  
ΚΑΙ Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ

*Μετάφραση*  
ΕΛΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ



Ζωοδ. Πηγής 49 — Τηλ. 36.24.416  
ΑΘΗΝΑ 1977

*Δὲν εἶναι ἐπειδὴ ἔπεισες  
ποὺ γίνῃκε τὸ φῶς σου δυνατότερο*  
(Nicolas Guillén 15 · 10 · 1967)

«Τσέ (άμερικανισμός): επιφάνημα που χρησιμο-  
ποιείται για να εκφράσει τη χαρά, το θαυμασμό,  
την όδυνη».

(Από την Παράδοση εικονογραφημένη Έγγρα-  
φισμένη Έσπερα - Κάλπς).



#### Η ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΣΕ

Έχουν γραφεί ήδη πολλές βιογραφίες του Τσέ, αλλά ανάλυση πιά διεισδυτική της σκέψης του δεν έχει γίνει. Είναι αλήθεια πως η ζωή του είναι έντελως εξαιρετική: Από φοιτητής της Ιατρικής σὲν εἰδίκευση τοῦ δόθματος οὐ Μπουένος Άϊρες, διοικητής σὸ ἀντάρτικο, ἀπὸ μαχητὴς τῆς Σιέρρα Μαάστρα, πρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Κούβας, καὶ τελικὰ ἀπὸ ὑπουργὸς τῆς Βιομηχανίας, ζανὰ σὸ ἀντάρτικο πὺ κυκλώθηκε καὶ δολοφονήθηκε σὶτὴ Βολιβία ἀπὸ ἐνέργεια τῆς Ἀμερικάνικης C.I.A. Πρόκειται γιὰ μιὰ ζωὴ ἀστραπηβόλο, ζωὴ μετεωρική, καὶ ὑποδειγματική, γιὰ μιὰ ζωὴ πὺ ὁ Σάρτρ ἔτσι τὴν προσδιόρισε: «ἡ πὺ ὁλοκληρωμένη τῆς ἐποχῆς τους» εἶναι ἕνας ἄνθρωπος πὺ εὐκαλὰ παραβάλλεται πρὸς τοὺς γίγαντες τῆς Ἀναγέννησης, χάρη στὴν θαυμαστὴ πολλαπλότητα τῆς προσωπικότητάς του: γιαντὸς καὶ οἰκονομολόγος, ἐπαναστάτης καὶ ἱραπεύτης, θεωρητικὸς τῶν στρατιωτικῶν ζητημάτων καὶ πρέσβυς, βαθὺς πολιτικὸς στοχαστὴς καὶ λαϊκὸς διεγέρτης, χειριζόμενος μὲ ἴση δεξιότην τὴν πένα καὶ τὸ αὐτῶματο. Ὁ σπινθηροδόλος χαρακτήρας αὐτῆς τῆς ζωῆς, τῆς διανεύου προηγουμένου μέσα στὴν ἱστορία τοῦ ΧΧοῦ αἵωνο, ἐξηγεῖ καὶ φωτίζει τὴ δημιουργία τοῦ θ ρ υ λ ι κ ο ὕ Τ σ έ: Ὁ Τσέ ἕνας ρωμαντικὸς τῆς περιπέτειας, κόκκινος Ρομπέν τῶν Δασῶν, Δὸν Κιχώτης τοῦ κομμουνισμοῦ, νέος Γκαριμπάλντι. Σαῖν Ζῶστ μαρξιστής, Σιντ Καμπεαντόρ τῶν κολασμένων τῆς γῆς, Σέρ Γκαλαχὰ τῶν ρακένδυτων, λαϊκὸς Χριστὸς, Σὺν Ἑρνέστο τῆς



Χιγκουέρα που συγκεντρώνει το σεβασμό των χωρικών της Βαλθίας, δαίμονας —μπολσεβίκος— με το μαχαίρι στα δόντια ταρασσοντας τον ύπνο των χορτασμένων «ε-  
ρυθρός πυρομανής» (Στὸ Σπίνγκελ) ανάθοντας παντού τις πυρκαγιές της εξέγερσης, κ.λ.π.

Ἄλλα πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴ θρυλικὴ καὶ ρωμαντικὴ ἐπι-  
φάνεια —πού ὁ Γκουεθάρη τὴν εἶχε συνειδητοποιήσει καὶ τὴν εἰρωνεύεστανε, συγκρίνοντας τὸν ἑαυτοῦ του μὲ τὸν Δὸν Κιχώτη στὴν τελευταία ἐπιστολὴ στοὺς γονεῖς του—, κρύβεται κάτι πῶς βαθύ, πὺ φωτίζει καὶ δίνει τὸ ἀληθινὸ νόημα στὴ ζωὴ τοῦ Τοῆ : ἡ δυνάτις, ὁ λοκληρωτικὴ καὶ μονολιθικὴ συνάφεια μετὰ τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξης, τοῦ λόγου καὶ τῆς δράσης. Ὑπὸ τὸ φῶς αὐτῆς τῆς συνάφειας γίνεται κατανοητὴ ἡ ἀπόφαση —ἡ καταπλήροσση καὶ δύσκολη νὰ συμβιβα-  
στεῖ, ἡ συνηθισμένη ἀντίληψη τοῦ «πολιτικοῦ» καὶ «Κρα-  
τικοῦ ἀντρός»— νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ὑπουργικὴ του θέ-  
ση στὴν Κούβα γιὰ τὸ ἀντάρτικο τῆς Βαλθίας, γιὰ νὰ ἐπιτελέσει ἓνα συγκεκριμένον πολιτικὸ καθήκον: νὰ σπᾶ-  
σει τὴν ἀπομόνωση τῆς κουθανέζικης ἐπανάστασης καὶ νὰ ἀνοίξει ἓνα δεύτερο μέτωπο, γιὰ νὰ βοηθήσει τὸ Βι-  
ετνάμ.

Ὁ τύπος ποὺ ἀρέσκεται στοὺς ἐντυπωσιασμούς, τὸ ἰσχύον ἰδεολογικὸ σύστημα, μποροῦν νὰ ἐπιχειρήσουν νὰ «ἐναπαύσων» τὸ παραμῦθ τῆς ἥρωικης περιπέτειας· δὲν μποροῦν «νὰ χωνέψουν» τὸ συνεπὲς ἀγωνιστὴ τῆς ἐ-  
πανάστασης, ποὺ ἔθεσε σὲ ἐφαρμογὴ τὴν ἰδέαν του. Ὁ ἥρωισμός τοῦ Τοῆ δὲν ἦταν ἀφηρημένος ἥρωισμός, ἀλλὰ ὁ ἥρωισμός σιὴν ὑπερῆσις μιᾶς ὑπόθε-  
σεως μιᾶς ἰδέας, τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης ὅπως τὴν ἐννοοῦσε: «Ὅταν ἀναλογιζόμαστε τὸν Τοῆ, δὲν ἀ-  
ναλογιζόμαστε κυρίως τὴν στρατιωτικὴν του ἀρετὴν. Ὁ-  
χι! Ὁ πόλεμος εἶναι μέσον καὶ οὐκ σκοπός. Ὁ πόλεμος εἶναι ἐργαλεῖο τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ση-  
μασίαν εἶναι ἡ ἐπανάσταση, ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐπανάστασης,

οι ιδέες της επανάστασης, οι επαναστατικοί στόχοι, τα επαναστατικά αίσθηματά, οι επαναστατικές ἀρετές»<sup>1</sup>. Οι επαναστατικές ιδέες του Τσέ δεν είναι λοιπόν ἀναπροσαρμόσιμες» και δὲν μπορούν νὰ μετασχηματισθοῦν σὲ ἄρθρα ἀδελβοῦς κατανάλωσης. Ἀποτελοῦν ἐξ ἀντιθέτου πολύτιμη κληρονομιά τῶν ὁπῶν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ σημασία κατενοήθησαν ἀπὸ τὴν ἀδέσμευτη νεολαία ὅχι μόνο στὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ, ἀλλὰ σὲ ὅλες τὴς ἡπείρους. «Τὰ κείμενα τοῦ Τσέ» ἡ πολιτικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ σκέψη τοῦ Τσέ θὰ ἔχουν μόνιμη ὄξια μέσα στὴν ἐπαναστατικὴ πορεία τῆς Κούβας καὶ στὴν ἐπαναστατικὴ πορεία στὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ. Καὶ δὲν ἀμφιβάλομε ὅτι ἡ ὄξια τῶν ιδεῶν του, τῶν ιδεῶν του σὰν ἀνθρώπου τόσο δράσης, όσο καὶ στοκασμοῦ, σὰν ἀνθρώπου μὲ ἠθικὴς ἀρετὲς, ἀνώτερες, σὰν ἀνθρώπου μὲ ἀπαράμιλλη ἀνθρώπινη εὐαισθησία, σὰν ἀνθρώπου μὲ ἀψευγῶδιαστη συμπεριφορὰ, ἔχουν καὶ θὰ ἔχουν ὄξια σὲ παγκόσμια κλίμακα.<sup>2</sup> Λιὰ θεωρητικὴ κληρονομιά ὅπως τοῦ Μάρξ, τοῦ Ἐνγκελς, τοῦ Λένιν, τοῦ Τρότσκι, τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ, τοῦ Γκράμσι συντελεῖ ὅχι μόνο στὸ ν ἂ ἔ ρ μ η ν ε ὕ ε ι, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ στὸ ν ἂ ἄ λ λ ἄ ζ ε ι τὸν κόσμο.

Ἦταν λοιπὸν ἀναγκαῖο καὶ ἐπεῖγον νὰ τεθοῦν οἱ πρῶτες θάσεις γιὰ μιὰ συστηματικὴ μελέτη τῆς σκέψης τοῦ Τσέ, ποὺ εἶναι ταυτόχρονα μαρξιστικὴ ὀρθόδοξη καὶ σφόδρα ἀντιδογματικὴ ριζωμένη στὸ εὐφορο ἔδαφος τῆς κουβανέζικης επανάστασης καὶ συνυποκομμένου ἑνα παγκόσμιο μήνυμα· βῆθι᾽ ρεαλιστικὴ καὶ ἐμπνευμένη ἀπὸ δυνατὴ προφητικὴ πνοή· σχολαστικὰ προσηλωμένη στὰ συγκεκριμένα τεχνικὰ προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς διύθυνσης ἢ τῆς στρατιωτικῆς τακτικῆς καὶ συγχρόνως τελευτώνου ἀπὸ τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα, ποὺ ἐπιβάλλει

1) Φιντέλ Κάπτρο: Ὁμιλία πρὸς τὸν Τσέ, στίχοι 18 Ὀκτωβρίου 1967.

2) Ὁμῶς.

τὸ κομμουνιστικὸ μέλλον· αὐστηρή, ἀλύγιστη, ἀνυποχώρητη, ἀσυμφιλίωτη, ἐπὶ ἐπιπέδου ὁρκῶν, μαλακῆ, μετριότητας, εὐμετάβλητη ὡς πρὸς τὶς μορφὲς ἐφαρμογῆς τῆς οὐ μιά πραγματικότητα περιήλθοκα καὶ ἐναλλασσόμενη.

Σκοπὸς τῆς ἐργασίας μας εἶναι νὰ καταδείξουμε ὅτι ἡ σκέψη τοῦ Γκουεθάρ ἀποτελεῖ ἓνα σύνολο σ υ ν ε κ τ ι κ ὄ, συγκροτημένο πάνω στὶς θεμελιακὰς ἀπόψεις τοῦ μαρξισμοῦ - λενινισμοῦ καὶ τοῦ ὁποῖου τὰ θέματα, φιλοσοφικά, ἀνθρωπιστικά, ἠθικά, οἰκονομικά, κοινωνιολογικά, πολιτικά καὶ στρατιωτικά εἶναι στενὰ ἀλληλέγγυα. Θέλομε ἐπίσης νὰ καταδείξουμε τὴ σχέση αὐτῆς τῆς σκέψης μὲ τὴ σκέψη τοῦ Μάρξ καὶ τῶν διαφόρων μαρξιστικῶν ρευμάτων τοῦ 20οῦ αἰῶνα, τονίζοντας ὅς ποῖο σημεῖο μᾶς φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ ζεπέραςμα τοῦ σταλινισμοῦ καὶ τοῦ ρεφορμισμοῦ, καὶ ἐπ'αὐτοῖς στὶς ζωητὰν ἐς πηγὲς τοῦ ἐπαναστατικοῦ κομμουνισμοῦ. Τέλος, θὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ καταδείξουμε πῶς αὐτὴ ἡ σκέψη προσκομίζει πρωτότυπη θεωρητικὴ συμβολὴ καὶ ἐνισχυτικὴ γιὰ τὴ μαρξιστικὴ σκέψη, προπάντων εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τρία κεφαλαιώδη προβλήματα:

1. Τὴν ἀνθρωπιστικὴ σημασία τοῦ κομμουνισμοῦ.
2. Τὴν πολιτικὴ οἰκονομία τῶν μεταβατικῶν καθεστώτων πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ.
3. Τὴν πολιτικὴ - στρατιωτικὴ στρατηγικὴ τῆς ἐπανάστασης στὸν τρίτο κόσμῳ.<sup>3)</sup>

---

3) Ὁ κατάλογος αὐτὸς εἶναι ἐξαιρετικὰ καλὸς καὶ θέμα καὶ ἡ σκέψη τοῦ Γουεθάρ περιλαμβάνει ἐπίσης σημαίνουσες συμβολὰς πᾶνω εἰς ἄλλα ζητήματα, ποὺ εἶναι ἀπορίεσται νὰ θέσουμε στὴν ἐργασία μας: τὴν ἀγῶνα κατὰ τὴν γραμμοστρατείαν, τὴν οἰκονομικὴ σημασία τοῦ ἱεραρχισμοῦ, τὴν καθἄνα-τὸ στρατιωτικὴ ταχτικὴ τοῦ ἀνταρτικοῦ, τὴν ἐπανεργαστοποίηση στὴν Κούβα, τὸ ρόλο τοῦ κόμματος καὶ τῶν στελεχῶν στὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ σοσιαλισμοῦ, κλπ.

,



## Ο ΤΣΕ ΚΑΙ Ο ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ

### 1. *Η πορεία του Τσέ προς το Μαρξισμό*

«Σύμφωνα με καλώς πληροφορημένους κύκλους... ο Γκουεβέρα είναι ένας από τους διεθνείς πράκτορες του κομμουνισμού που εργάζονται παράνομα».

(U.S. News and World Report, 9-11-1959, p. 41)

Ο μύθος για τον Τσέ —πράκτορα - κομμουνιστή— εισχωρήσαντα στην Κούβα, που διαδόθηκε από τα άμερικανικά πρακτορεία τύπου ετύς ύστερα από τη νίκη των ανταρτών το 1959, δεν ήταν παρά η σκαμερή καρικατούρα ενός σημαντικού γεγονότος: ο Τσέ είχε γίνει μαρξιστής πολύ νωρίτερα από τους περισσότερους των αρκηγών της κουβανέζικης επανάστασης.<sup>1</sup>

Μπορούμε να καθορίσουμε πάνω κάτω επακριβώς τη στιγμή και το μέρος όπου «άνεκαλύψε» το μαρξισμό: στη Γουατεμάλα, το 1954, κάτω από τη διπλή, επίδραση της

---

1. Ο Φιντέλ δηλώνει, μεγαλόκαρδα σε μία συνέντευξη που παρεχώρησε το 1965: «φαντάζομαι πως την εποχή που γνώρισα τον Τσέ ήταν περισσότερο προοδευμένος επαναστατικά, από πλευράς (θεολογικής), από μένα». Από θεωρητική άποψη ήταν πιο διαμορφωμένος, ήταν ένας επαναστάτης πιο ανεξαρτημένος από μένα». Στο Lee Lockwood, *Castro's Cuba, Cuba's Fidel*, Mac Millan, New York, 1967, p. 143.

γυναίκας του, Χίλντας Γκάντεα, που όνθηκε στην άριστερη πτέρυγα του A.P.R.A. του Περού, και της "Ένωσης δημοκρατικής νεολαίας, μαζικής οργάνωσης προορτημένης στο γουατεμάλικο Έργατικό Κόμμα στην όποία είχε προσχωρήσει. Στη θιβλιοθήκη της Χίλντας και στη θιβλιοθήκη της "Ένωσης πηγαίνει για πρώτη φορά για να γνωρίσει τα κείμενα του Μάρξ και του Λένιν.<sup>2</sup> Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Κουθανού Μάριο Νταλμάου, που τον γνώρισε στη Γουατεμάλα εκείνη την έποχή, ό Τοδ είχε ήδη διαβάσει «όλόκληρη μαρξιστική θιβλιοθήκη» και είχε «παλδ ξεκδωση μαρξιστική σκέψη».<sup>3</sup> Προφανώς αυτό ή άνακάλυψη του μαρξισμού δέν ύπηρξε για τον Τοδ άπλη πνευματική και θιβλιογραφική λειτουργία, άλλα ήταν έπίσης ό καρπός ό θ ι ω μ έ ν η ς π ε ρ α ς πολύ συγκεκριμένης: της άθλιότητας και της καταπίεσης των μαζών της Λατινικής Άμερικής, που τις είχε γνωρίσει τον καιρό των ταξιδιών του διά μέσου των χωρών της ήπειρου.<sup>4</sup> Έξάλλου είναι πιθανόν μιά μαρ-

2. Φαίνεται πως ό Τοδ είχε μερικές επιφυλάξεις προς τδ P.G.T. που ό γραφειοκρατικός σεχταρισμός του δέν τδ άρεσε. Σύμφωνα με ένα περίφημο ανέκδοτο, που διηγείται ό παλιός του φίλος Ριχάρδο Ρέγιο (πγγή χάπως άμφίδολη) ό ύπουργός της Γγεινής της Γουατεμάλας τδ είχε άρρηθεί θέση γιατρού, έπειδδ δέν είχε την ταυτότητα μέλους τδ P.. G.T. «Τιά να ξέρετε σύντροφε, άπάντησε ό Τοδ, την ήμέρα που θα θέλτρω να γραφτώ, θα τδ κάμω άπό πεποιθήση κι όχι άπό ύπογρέωση: καταλαβαίνετε»· «Ός προς την άριστερη πτέρυγα τδ A.P.R.A. που είχε έπαφή μαζί του κατά τη διαμονή του στδ Περού τδ 1958, άξίζει να σημειωθεί ότι αυτό τδ κόμμα στδ έτος 60 μετετράπη στδ M. I. R. (Κίνημα Έπαναστατικής Άριστεράς) μί άρχηγδ τδ Λουί ντδ λά Πουέντε Οσάιντα, μιά άπό τίς μεγαλύτερες οργανώσεις της νέας κομμουνιστικής άριστεράς της Λατινικής Άμερικής».

3. Cf. G r a n m a (στη γαλλική) 20-10-1967.

4. «Έξ αίτίας των συνθηκών μέσα στις όποιες έταξιδευσ, ερισκόμεουν σδ στενή έπαφή με τη φτώχεια, την πείνα, και

ξιοτική - λενινιστική διαμόρφωση της σκέψης του να άποικρυσταλλώθηκε όριστικά με τουτό τό άποκαλυπτικό γεγονός ό ποό άφησε τη σφραγίδα του σέ ολόκληρη γενιά της Λατινικής 'Αμερικής: τήν είσβολή στή Γουατεμάλα τών μισοφοόρων τοό Καστίλλο 'Αρμάς τό 1954. 'Ο Κάρλος Μαρία Γκουτιέρεζ Έγραψε ότι ό Καστίλλο Αρμάς ύπήρξε ό «δόσκαλος από τήν άνάποδη» τοό Τσέ. Πραγματικά, ή άντεπανάσταση στή Γουατεμάλα συγκρούσθηκε άμεσα και προσωπακά από τόν Τσέ (ποό έπεκείρησε μάλιστα —μάτια— να όργανώσει ό μάδες όπλισμένης άντίστασης κατά τών έπιδρομένων) και τοό κατέδειξε «οόν δόσκαλος» τό ρόλο τών μεγάλων μονοπωλίων ('Εταιρία Φρούτων) τοό άμερικάνικοο έμπεριολισμοό (Τζών Φόστερ Ντάλλες), τοό όστικοό στρατοό της Γουατεμάλας, τοό έφησυχασμοό τοό 'Αρμπέζ, κ.λ.π. Σάν τόν μαρξιστικό ριζοσπασισμοό τοό Τσέ, καθώς και τήν καθοριστική του άπόφαση να στραφεί πρós τόν ένοπλο άγώνα ύστερα από τήν πτώση τοό 'Αρμπέζ, θρίσκομε και άλλα τέτοια παραδείγματα μεταξύ τών διανοομένων και τών πολιτικών στελεχών άλλων χωρών της Λατινικής 'Αμερικής ποό γνώρισαν παρόμοιες καταστάσεις: τη Βραζιλία μετά τήν πτώση τοό Γκουλάρ, τήν δομινικανή Δημοκρατία μετά τήν άμερικάνικη είσβολή τοό 1965 κ.λ.π.

Στό Μεξικό ύπου είχε άυτοέξοριστεί, μετά τη νίκη τών άντεπαναστατών σή Γουατεμάλα, ό Γκουεβάρα συνέχισε και έμβόθυνε στις μαρξιστικές μελέτες Χάρη

---

τήν άρρώστια. 'Ανακάλυψε πώς ήταν άδύνατο να θεραπευθούν άρρωστα παιδιά έλλείψει μέσων, και είδα τήν κατακύλα από τόν ύπαισιμοό και τών μόνιμων περιοριστικών μέτρων». Τσέ Γκοιέβας : 'Ομιλία της 19-8-1960. Άυτή ή έκδήλωση τοό Τσέ μπορεί να συγκριθεί με τήν παραδοσιακή τών «κόσκιων γκιτρών» τοό 19ου αιώνα στήν Ελρρώπη, ποό τράβηξαν, πρό πάντος, στή Γερμανία, πρós τις έπαναστατικές άρχες χάρη στις ιατρικές τους έμπειρίες.



στον άργεντινό φίλο του, Άρνάλντο Όρφια Ρεϋνάλ, που ήτανε ό διευθυντής του σπουδαιότερου έκδοτικού ήκου του Μεξικού (Fondo de cultura Económica) και που του δάνεισε τους τρεις τόμους του Κ ε φ α λ α ί ο υ.

Μετά τή συνάντησή του με τους Κουβανούς έξορίστους του Κινήματος τής 26ης Ίουλίου, ό Τοέ καιταπάστηκε να τους κάμει κι αυτούς κοινωνούς τών γνώσεών του: όπως λέει ένας Κουβανέζος αγωνιστής, που τόν γνώρισε κείνη τήν εποχή, ό Ντάρια Λοπέζ, ό Τοέ είχε ξεδιαλέξει τά μαρξιστικά έργα για τή βιβλιοθήκη: που βρήκε ή άστυνομία στο στρατόπεδο εκγύμνασης τής 26ης Ίουλίου στο Μεξικό, βιβλιοθήκη που χρησημευε για τά πολιτικά μαθήματα.

Λοιπόν, αντίθετα πρὸς τους περισσότερους Κουβανέζους άρχηγούς, ό Τοέ δέν έφτασε στο μαρξισμό με τήν πείρα τής ίδιας τής επανάστασης. Τουναντίον, προσπάθησε, πολύ ένωρίς, να άποκρυπτογραφήσει αυτή τήν επανάσταση καταφεύγοντας σέ μαρξιστικές ύποδείξεις. Και έπειδή ήταν ήδη μαρξιστής κατάφερε πρώτος να συλλάβει έξ ολοκλήρου τήν ιστορικό - κοινωνική σημασία τής κουβανέζικης επανάστασης διακηρύττοντας εϋτὺς άπό τόν Ίούλιο του 1960, πως ή επανάσταση αυτή άνακάλυψε «με τις δικές της μεθόδους τους δρόμους που είχε ύποδειξει ό Μάρξ»<sup>5</sup>.

---

5. «Πρὸς τή νεολαία τής Λατινικής Άμερικής», Όμιλία τής 28 Ίουλίου 1960: περιέχεται στο: Τσέ Γκουεβάρα, Πολιτικά Κείμενα: Τόμος Α΄, Έκδόσεις Καρανάση, Άθήνα 1970, σελ. 49.

## 2. 'Ο αντιδογματικός Μαρξισμός του Τσέ

Μιά από τις ουσιαστικές ἀρετές τοῦ μαρξισμοῦ τοῦ Τσέ εἶναι ὁ φανατικὸς ἀντιδογματικὸς τοῦ χα-  
ρακτήρου. Γι' αὐτὸν ὁ Μάρξ ἦταν ὁ ἰδρυτὴς μιᾶς νέας  
ἐπιστήμης, ποὺ μπορεῖ καὶ πρεπεῖ νὰ ἀνα-  
μεϊώσεται κατὰ τὴ διαδικασία τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς  
Ἰδας τῆς πραγματικότητος. Ὑπὸ αὐτὴ τὴν ἔννοια θά  
ἔπρεπε κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ ἐρμηνεύσομε τὴ σύγ-  
κριση —ἀν καὶ κάπως ἐκπληρόσομε— ποὺ κάνει στὶς  
Σημειώσεις γιὰ τὴ μελέτη τῆς κο-  
μουνιστικῆς ἐπαναστάσεως (1960) μεταξὺ  
τοῦ Μάρξ καὶ τοῦ Νεύτων.<sup>6</sup> Ὁ Μάρξ, γιὰ τὸν Τσέ, δὲν  
ἦταν ἕνας πάσας προικισμένος ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα,  
μὲ τὸ χάρισμα τοῦ ἀλάθθιτου, οὔτε τὰ κείμενά του εἶναι  
οἱ πλάκες μὲ τὶς ἐντολὲς ποὺ ἐπιχαίρειως παραχωρήθη-  
καν σὺν ὅροι Σινδ. Ὑπογραμμίζει σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο κείμε-  
νο, ὅτι ὁ Μάρξ, ἀν καὶ εἶναι γίγας τῆς σκέψης, ὑπέπεσε  
σὲ πλάνες, ποὺ μπορούμε καὶ ὀφείλομε νὰ τὶς ἐλέγξου-  
με. Παραδείγματος χάρι σὲ σχέση μὲ τὴ Λατινικὴ Ἀμε-  
ρικὴ, ἡ ἐξήγηση ποὺ κάνει γιὰ τὸν Μπολιβάρ, ἢ ἡ ἀνά-  
λυση ποὺ ἔκαμε μαζὶ μὲ τὸν Ἐνγκελς γιὰ τὸ Μεξικὸ,  
ὅπου παραδεχότανε ὀρισμένες θεωρίες γιὰ τὶς φυλὲς

6. Σὰν μᾶς ρωτοῦν ἀν εἴμαστε μαρξιστὲς ἢ ὄχι, ἡ συμ-  
περιφορὰ μας εἶναι ὅταν ἐκείνη τοῦ φυσικοῦ ποὺ τὸν ρωτοῦν  
ἀν εἶναι «νευτωνικός» ἢ τοῦ βιολόγου ποὺ θὰ τὸν ρωτοῦσαν  
ἀν εἶναι «επιστεριστικός». Ὑπάρχουν ἀλήθειες τόσο φανερὲς ποὺ  
εἶναι τελικὰ ἄσχετο νὰ συζητοῦνται. Πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς  
«μαρξιστὴς» τόσο φυσικὰ ὅσο εἶναι «νευτωνικός» ὁ φυσικός  
καὶ «επιστεριστικός» ὁ βιολόγος, ὑπολογίζοντας ὅτι ἀν νέα φαι-  
νόμενα προκαλέσουν νέες ἀντιλήψεις, ἐκεῖνα ποὺ πέρασαν  
δὲν χάνουν τὴ συμμετοχὴ τους στὴν ἀλήθεια. «Σημειώσεις γιὰ  
τὴ μελέτη τῆς ἰδεολογίας τῆς κουβανέζικης ἐπανάστασης».  
Τσέ Γκουιέρρα, Π ο λ ι τ ι κ ἄ Κ ε ῖ μ ε ν α : Τόμος  
Α', Ἐκδ. Κορινθία, Ἀθήνα 1970, σελ. 59.

και τις εθνικότητες, που για τις μέρες μας έχουν αποβεί απαρδδεχτες.<sup>7</sup>

Ο Γκουεβέρα παραπονιέται επανειλημμένα για «το σχολαστικισμό που έχει φρενάρει την ανάπτυξη της μαρξιστικής φιλοσοφίας» και που συστηματικά μάλιστα εμπόδισε τη μελέτη της περιόδου οικοδόμησης του σοσιαλισμού. Έναντίον αυτού του σχολαστικισμού (άναφέρεται προφανώς στο σταλινισμό) και έναντιον κάθε τάσης παγοποίησης του μαρξισμού σ' ένα ώραίο σύστημα αιάτων αληθειών, απαρασάλευτων και άμετάβλητων, που προσφέρονται για τον εύσεβη έκστασασμό των πιστών, ο Τοέ Γκουεβέρα χρησιμοποιεί το ίδιο έπιχείρημα που χρησιμοποίησε ο Λένιν έναντιον της άρτηρμωσκληρωτικής «ορθοδοξίας» της ΓΙΑς Διεθνούς: δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο μαρξισμός είναι σὲ τελευταία ανάλυση, ο δ η γ ό ς γ ι ά τ η δ ρ ά σ η.<sup>8</sup>

Βρίσκομε λοιπόν σὸν Γκουεβέρα όξεια επίγνωση της ανάγκης για δημιουργική ανάπτυξη του μαρξισμού-λενινισμού, προπαντός σκετικά με τὰ καινούργια προβλήματα, που θέτουν οί μετασθαικὲς κοινωνίες, για τις όποιες τὰ κείμενα του Μάρξ και του Λένιν δεν άποτελούν παρὰ ε ί σ α γ ω γή, πολύτιμη και άναγκαία, αλλά άνεπαρκή. Αυτό δὲ σημαίνει πὰς ἡ σκέψη του Τοέ δεν υπῆρξε ο ρ θ ό δ ο ξ η, με τήν αυθεντική έννοια της λέξης, δηλαδή να ξεκινά από τις θεμελιώδεις άρχες του επαναστατικού μαρξισμού και από τη μέθοδο του διαλεκτικού ύλισμού.

Ο άντιδογματισμός που χαρακτηρίζει μεθοδολογικά τη σκέψη του Τοέ καθρεφτίζεται πάνω στις οικονομικές

7. Τοέ Γκουεβέρα: Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ί μ ε ν α : «Η τακτική και στρατηγική της Λατινο - άμερικανικής Έπανάστασης», Τόμος Α', σελ. 109, Έκδ. Καρανάση, Αθήνα 1970.

8. Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ί μ ε ν α : «Ο Σοσιαλισμός και ο άνθρωπος στην Κούβα», Τόμος Α', σελ. 172, Έκδ. Καρανάση, Αθήνα 1970.

και πολιτικές του θέσεις επιτρέποντάς τους να ξεπεράσουν τα όρια που επέβαλε «συστηματικά» ή σταλινική γραφειοκρατία.\* Τηρουμένων όλων των αναλογιών, μπορούμε να πούμε πως ο Τσέ έπαιξε, τουλάχιστον επί επιπέδου Λατινικής 'Αμερικής, τον ίδιο ρόλο, επαναστατικής ανανέωσης, σχετικά με το «μαρξισμό» τον παγοποιημένο της επίσημης άριστερας, που είχε διαδραματίσει ο Λένιν σχετικά με τη «μαρξιστική» σοσιαλ-δημοκρατία της Πας Διεθνούς.

### 3. 'Ο Μαρξιστικός Ούμανισμός

Γιά τον Τσέ ο αυθεντικός μαρξισμός δεν αποκλείει τον άνθρωπο: τον ενσωματώνει σαν αναγκαία στιγμή του δικού του οράματος του κόσμου. Με την ιδιότητα του ούμανιστή ο Τσέ υπογραμμίζει την πρωτοτυπία και τη σημασία της κουβανέζικης επανάστασης ή όποια επικείμενη να οικοδομήσει «ένα μαρξιστικό σύστημα σοσιαλιστικό, με συνέπεια, ή με συνέπεια κατά προσέγγιση, όπου τοποθέτησαν στο κέντρο τον άνθρωπο, και όπου ο λόγος γίνεται για το άτομο, για το (συγκεκριμένο) πρόσωπο και για τη σημασία που έχει σαν ουσιαστικός παράγων της επανάστασης»<sup>9</sup>.

9. 'Ο Τσέ είχε εξάλλου επίγνωση της σχέσης μεταξύ δογματισμού και γραφειοκρατίας. Σε μία περιγραφή, όπου κάνει υπαινιγμό στην «υπόθεση Έσκαλάντ», ο Τσέ έγραφε, τον 'Απρίλη του 1962: «είχε εγκαθιδρύσει προσωπικές μεθόδους που έγιναν σφόδρα επιβλαβή στην καλύτερη συντονισμό της εργατικής τάξης και των οργανισμών. Γιά την εκμετάλλευση προσωπικών συμφερόντων, εκδηλώθηκε στη χώρα ένα είδος θύσου που πρέπει να εξαφανιστεί τελείως: η απομάκρυνση των μαζών, ο δογματισμός και ο σκεταρισμός. Έξ αιτίας τους απειληθήκαμε από τη γραφειοκρατία».

Π ο λ ι τ ι κ ή Κ ε ί μ ε ν α, Τόμος Α', σελ. 130, Έκδ. Καρανάση, 'Αθήνα 1970.

10. Τσέ Γκουεβέρα, «Το επίπεδο και οι άνθρωποι»,

Ξέρομε ότι ο Φιντέλ καθόριζε το 1959 την κουβανέζικη επανάσταση, σὸν επανάσταση ἀνθρώπων. Μὲ τὸ πέρασμα (περαιτέρω ἀνάπτυξη) τῆς επανάστασης στὸ σοσιαλισμὸ καὶ τὴν προσχώρηση τοῦ Φιντέλ στὸ μαρξισμὸ - λενινισμὸ (1960 - 61) ὁ οὐμανισμὸς αὐτὸς δὲ μόνον δὲν καταργήθηκε, ἀλλὰ διατηρημένος ὑπερκεράστηκε (Aufhebung) ἀπὸ τὸ νέο μαρξιστικὸ οὐμανισμὸ τῶν κουβανῶν επαναστατιῶν. Σὲ ἕνα λόγιο τὸ 1961, ὁ Φιντέλ ὑπεγράμμιζε κατηγορηματικὰ τὴν οὐμανιστικὴ ἐμπνευση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Μαρξισμοῦ - Λενινισμοῦ: «Παύς εἶπε ὅτι ὁ μαρξισμὸς ἀπαρνέεται τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα;... Ἐνῶ ἀκριβῶς ἡ ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο, στὴν ἀνθρωπότητα, ἡ ἐπιθυμία νὰ χτυπηθεῖ ἡ ἀθλιότητα, ἡ ἀδίκια, ὁ γολγοθὰς τῆς ἐκμετάλλευσης ποὺ ὑφίσταται τὸ προλεταριάτο, αὐτὰ ἔκαμαν νὰ ξεπηδήσει ὁ μαρξισμὸς ἀπὸ τὸ μυαλὸ τοῦ Κάρλ Μάρξ, ὅταν ἀκριβῶς ὁ μαρξισμὸς μποροῦσε νὰ ξεπηδήσει, ὅταν ἀκριβῶς μποροῦσε νὰ ἀναφανεῖ πραγματικὴ δυνατότητα, κι ἀκόμη πάνω κι ἀπὸ τὴν πραγματικὴ δυνατότητα: ἡ ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα τῆς κοινωνικῆς επανάστασης τῆς ὁποίας ὁ Κάρλ Μάρξ ὑπῆρξε ὁ ἐρμηνευτής. Ἀλλὰ τί εἶναι κείνο ποὺ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ γίνει ὁ ἐρμηνευτής, ἂν δὲν εἶναι τὸ κύμα τῶν ἀνθρώπινων αἰσθημάτων, ἀνθρώπων ὅπως αὐτός, ὅπως ὁ Ἑνγκελς, ὅπως ὁ Λένιν;»<sup>11</sup>

Γιὰ τὸν Τατέ, τὸ κωρίον αὐτὸ τοῦ λόγου τοῦ Φιντέλ εἶναι ἀπαλότου σημασίας καὶ συνιστᾷ σὲ κάθε ἐγνωστὴ τοῦ κουβανέζικου κόμματος νὰ τὸ χαράξει στὴ μνήμη του σὸν «τὸ πῶς ἀποτελεσματικὸ ὄπλο ἐναντίον ὅλων τῶν ἀποκλίσεων».<sup>12</sup>

στὸ Μανιφέστο ἀριθ. 7, Δεκέμβριος 1969, σελ. 36. Πρόκειται γιὰ τὰ στενογραφημένα πρακτικὰ τῶν συνομιλιῶν ποὺ διεξήχθησαν τὸ 1964 στὸ ὑπουργεῖο τῆς Βιομηχανίας.

11. Φ. Κάστρο, Κουβανέζικη Ἐπανάσταση, Μασπερό, Τόμος I, σελ. 117, Παρίσι.

12. Τατέ Γκουεβέρα: Πολιτικὰ Κείμενα:

Κατὰ τὸ 1963 - 64 ὁ Τοῦ ἀνακαλύπτει τὸ ἔργο τοῦ νεοαὐ Μάρξ. Πιθανῶς ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ συζήτηση ποὺ ὄρχιζε στὴν Κούβα ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ, τοῦ ὑπεκίνησε τὴν ἀνάγνωση τῶν οἰκονομικῶν - φιλοσοφικῶν χειρογράφων τοῦ 1844. Ἄν καὶ ἀναγνωρίζοντας τὰ θεωρητικὰ περιθώρια τοῦ νεοαὐ Μάρξ — τῶν ὁποίων ἡ διατύπωση «ἀπέπνεε τὸ θάρος τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν ποὺ εἶχαν συντελέσει στὴ διαμόρφωσή του» καὶ τῶν ὁποίων οἱ οἰκονομικὲς ἰδέες ἦσαν «πολὺ ἀκαθόριστες» μὴ ἔχοντας ἀκόμη ἀποκτήσει τὴν ἐπιστημονικὴ σταθερότητα τοῦ Κεφ. α' —, ὁ Τοῦ υπογραμμίζει τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν τῶν κειμένων, ποὺ ἀναφέρονται στὰ προβλήματα τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν κοινωνικὸν ὄντοσ διηλαθὴ στὸν κομμουνισμό, ὅσο καὶ σὺν τῇ λύσει τῶν ἀντιθέσεων ποὺ προκαλοῦν τὴν ἀλλοτρίωσή του<sup>13</sup>.

Καὶ τὸ Κεφ. α' : Δὲν εἶναι ἀντιθετὸ ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ νεοαὐ Μάρξ τὸ «καθαρῶς ἐπιστημονικὸ» δηλαδὴ «ἀντιανθρωπιστικόν»; Αὐτὴ ἡ νεο-θετικιστικὴ θεωρία γιὰ τὸ Κεφ. α' ἡ πολὺ διαδομένη κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἸΙας Διεθνούς, ποὺ ἐπανεμφανίζεται σήμερα ὑπὸ νέα μορφή, ἀγνοεῖ ὅτι ἡ καταγγελία τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τοῦ καπιταλισμοῦ — καὶ ἡ δυνατότητα τοῦ ξεπεράσματός του μὲ μιὰ κοινωνία, ὅπου οἱ ἀνθρώποι ἐλέγχουν τὰ πράγματα μὲ τὴ λογικὴ — εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπικεντρα θέματα τοῦ σπουδαιότερου ἔργου τοῦ Μάρξ, θέμα ποὺ δὲν ἀντιτίθεται σὺν ἐπιστημονικῶ του χαρακτήρα, μὰ, ἀντιθέτως, συνάπτεται μαζὶ του διαλεκτικῶ. Ὁ Τοῦ Γκουεβέρας, κατ' ἀντιπαράθεσιν,

«Τὸ Μαρξιστικὸ - Λενινιστικὸ Κόμμα», Τόμος Α', σελ. 209, Ἔκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1970.

13. Τοῦ Γκουεβέρας: Πολιτικὰ, Κείμενα: Τόμος Β', σελ. 81. «Σχετικὰ μὲ τὸ σύστημα προϋπολογισμοῦ χρηματοδότσης», Ἐκδόσεις Καρανάση, Ἀθήνα 1971.

είχε ολοκληρωτικά συλλάβει την ανθρωπιστική έκταση του Κεφαλαίου, καθώς και τους λόγους για τους οποίους η έκταση αυτή δεν είναι πάντα «όρατη» για έναν άναγνώστη άπληροφόρητο: «η βαρύτητα του μνημείου αυτού της ανθρωπίνης διανόησης είναι τέτοια που συχνά μάς έκαμε να ξεχάσουμε τον ούμανιστικό χαρακτήρα (στην καλύτερη σημασία του όρου) των προθέσεων του. Ο μηχανισμός των παραγωγικών σχέσεων και τα επακόλουθά του, ή πάλι των τάξεων, κρύβουν μέχρι τον βαθμό το αντικειμενικό γεγονός πως άνθρωποι είναι εκείνοι που κινούνται μέσα στην ιστορική ατμόσφαιρα».<sup>14</sup>

«Ανθρωπιστής στην καλύτερη σημασία του όρου»: με την έκφραση αυτή ο Τσέ υποδηλώνει ότι είναι απαραίτητο να γίνεται διάκριση μεταξύ του ούμανισμού του Μάρξ και των ούμανισμών «με την κακή σημασία του όρου»: άστικός ούμανισμός, χριστιανικός, παραδοσιακός, φιλανθρωπικός, κλπ.

Έναντίον κάθε άφηρημένου ούμανισμού που αυτοκηρύσσεται «υπεράνω των τάξεων» (και που είναι σε τελευταία ανάλυση, άστικός) ο ούμανισμός του Τσέ, όπως και του Μάρξ, έχει ρητά άναλ άθει ύποχρεώσεις μέσα σε προοπτική προλεταριακής τάξης: αντίκειται λοιπόν ριζικά στον «κακό ούμανισμό» μ' αυτό το θεμελιακό συλλογισμό: η υπελευθέρωση του ανθρώπου και η πραγματοποίηση των δυνατοτήτων του, δεν μπορούν να έπιτευχθούν παρά μόνο με την προλεταριακή επανάσταση που καταργεί την έκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο και εγκαθιδρύει την όρθολογιστική κυριαρχία των ανθρώπων πάνω στη διαδικασία της κοινωνικής τους ζωής. (Στην αντίληψή του για τον ούμανισμό, είναι δυνατόν και μάλιστα πιθανόν να έπηρέαστηκε ο Τσέ από το έργο του άργεντινίου

---

14. Τσέ Γκουερόρα: Πολιτικός Κείμενος: Τόμος Β', σελ. 81, Έκδόσεις Καρανάση, Άθήνα 1971.

στοχαστή "Ανιμπαλ Πόνσε (1898 - 1938), ενός από τους σκαπανείς του μαρξισμού στη Λατινική 'Αμερική, που το βιβλίο του "Αστικὸς οὐμανισμὸς καὶ Προλεταριακὸς οὐμανισμὸς (1935) ἐπανεκδόθηκε ἀκριβῶς στὴν Κούβα τὸ 1962. Ὁ Πόνσε καταδεικνύει τὴ βασικὴ ἀντίθεση μεταξὺ τοῦ οὐμανισμοῦ τῶν ἀστῶν καὶ τοῦ οὐμανισμοῦ τῶν ἐργαζομένων καὶ ὑπογραμμίζει ὅτι «ὁ νέος ἄνθρωπος» ὁ «ὀλοκληρωμένος ἄνθρωπος» ποὺ συνδυάζει τὴ θεωρίαν καὶ τὴν πράξη, τὴν κοινότητα καὶ τὴν ἐργασία, δὲν θά γίνει ἐπιτεύξιμος παρὰ μόνο μὲ τὴν ἀνοδο τοῦ προλεταριάτου στὴν ἑξουσία<sup>15</sup>. Ὁ μαρξιστικὸς οὐμανισμὸς τοῦ Τσέ εἶναι λοιπὸν πρῶτα ἀπ' ὅλα ἕνας ἐπαναστατικὸς οὐμανισμὸς ὁ ὁποῖος ἐκφράζεται στὴν ἀνίληψη του γιὰ τὸ ρόλο τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν ἐπανύσταση, στὴν κομμουνιστικὴ ἠθικὴ του καὶ σιὸ πῶς βλέπει τὸ νέον ἄνθρωπο.

---

15. "Α. Πόνσε, "Αστικὸς Οὐμανισμὸς καὶ Προλεταριακὸς Οὐμανισμὸς, Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον τῆς Κούβας, 1962, σελ. 113.



#### Β' ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΝΟΥΝ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑ- ΣΤΑΣΗ

Γιὰ τὸν Τσέ, ὁ μαρξισμὸς ἦταν πρὶν ἀπ' ὅλα ἡ φιλοσοφία τῆς πράξης, ἡ θεωρία τῆς ἐπαναστατικῆς δράσης. Κατὰ τὴ γνώμη του, ὁ Μάρξ προσάγει μιὰ ποιοτικὴ ἀλλαγὴ στὴν ἱστορία τοῦ κοινωνικοῦ στοχασμοῦ, δὲ μόνον γιατί προσκομίζει μιὰ ἐπιστημονικὴ ἐρμηνεία τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ κυρίως ἐπειδὴ εἰσάγει μιὰ βαθιὰ ἐπιστημονικὴ ἰδέα: δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐξηγοῦμε τὸν κόσμον, πρέπει νὰ τὸν μεταβάλλουμε<sup>1</sup>.

Ξέρομε διὸ γιὰ τὸ μαρξισμὸ τῶν οἰκονομιστῶν τῆς Πρᾶξης Διεθνοῦς, ἡ προβληματικὴ τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοβουλίας ἔτεινε νὰ ἐξαφανισθεῖ πρὸς ὄφελος τῆς προβληματικῆς τῶν «κάλκινων — νόμων — ποῦ — καθορίζουν — τὸν — ἀναπόφευκτο — μετασχηματισμὸ — τοῦ — κόσμου». Ὁ Κάουτσκι συνόψισε κατὰ τρόπο μεγαλειώδη τὸ δράμα αὐτὸ τῆς ἱστορίας σὲ τούτη τὴν ὀξυσημένη φράση: «Τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα εἶναι κόμμα ἐπαναστατικόν· δὲν εἶναι κόμμα ποῦ φτιάχνει ἐπαναστάσεις. Ξέρομε διὸ οἱ σκοποὶ μας δὲν μποροῦν νὰ ἐπιτευχθοῦν παρὰ μόνον μὲ ἐπανάσταση, ἀλλὰ ξέρομε ἐπίσης πὺς δὲν εἶναι στὸ χέρι μας νὰ κάμουμε τὴν ἐπανάσταση, ὅπως δὲν εἶναι στὸ χέρι τῶν ἀντιπάλων μας νὰ τὴν ἐμποδίσουν».

1. Τσέ Γκουεράρα: Πολιτικὰ Κείμενα: Τόμος Α', σελ. 60-61, Ἔκδ. Καρανάση. Τὸ θέμα αὐτὸ ἐμφανίζεται εὐθὺς ἀπὸ τὸ πρῶτο κείμενον, ὅπου ὁ Τσέ παρουσιάζεται ὡς μαρξιστής: οἱ «σημειώσεις γιὰ τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας γιὰ τὴν κουβανέζικη ἐπανάσταση» 1960.

σουν. Συνεπώς ποτέ δε σκεφθήκαμε να προκαλέσουμε ή να προετοιμάσουμε μια επανάσταση.<sup>2</sup> Ο Λένιν εξ αντιθέτου, με την έναρξη της πολεμικής του με τους Ρώσους «οικονομιστές» το 1902 και τον Πλεχάνωφ κατά την επανάσταση του 1905, υπεργράμιζε το ρόλο της ιστορικής πρωτοβουλίας της πρωτοπορίας και των λαϊκών μαζών κατά την επανάσταση.

Στη Λατινική Αμερική, έναντι του μενασεθικισμού των περισσότερων παραδοσιακών κομμουνιστικών κομμάτων, ή σκέψη του Τσέ παρουσιάζει επιστροφή στις ζωντανές πηγές του λενινισμού. Ο Λένιν, γράφει ο Τσέ, μάς διδάσκει πως «το πέρασμα από τη μία κοινωνία στην άλλη δεν ήταν μηχανικό», ότι οι όροι μπορούσαν να επιταχυνθούν με μερικούς καταλύτες. Ο επαναστατικός λενινισμός εσήμαινε το 1917 και σημαίνει σήμερα στη Λατινική Αμερική το ίδιο: «Εάν υπήρχε μια προλεταριακή πρωτοπορία που να ήταν ικανή να προβάλλει τις ουσιώδεις διεκδικήσεις του προλεταριάτου, να δεί καθαρά που πρέπει να σιραφεί, και να επιχειρήσει να καταλάβει την εξουσία, για να εγκαταστήσει μια νέα κοινωνία θα ήταν δυνατόν να τραβήξει μπροστά παρακάμπτοντας τα εμπόδια».<sup>3</sup>

Δηλαδή ο ιστορικός ύλισμός, όπως τον έννοει ο Τσέ, δεν αντιλαμβάνεται καθόλου την ιστορία σαν «μηχανικά καθοριζόμενη από μια συσπύρευση οικονομικών δυνάμεων». Ένας επαναστατικός μετασχηματισμός προϋποθέτει πάντα το «ξεπέρασμα μίας κοινωνικής τάξης από μίαν άλλη, από ύποψη πολιτική και ιστορική». Με άλλα λόγια: «δεν είναι δυνατόν ποτέ να διαχωρισθεί η οικονομική ανάλυση από το ιστορικό γεγονός της πάλης των τάξεων», που σημαίνει επίσης πως δεν είναι ποτέ

2. Κέρλ Κόουτσου Der Weg zur Macht ('Ο Δ ρ ό μ ο ς τ η ς Ή ξ α υ σ ί α ς), 1910.

3. Τσέ Γκουεράρα: Η ο λ ι τ ι κ ή Κ ε ι μ ε ν α : Τόμος Β', σελ. 64, Έκδ. Καρπανάση, Αθήνα 1971.

δυνατὸν νὰ γίνεται ὑφαίρεσις «τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ εἶναι ἡ ζωντανὴ ἐκφραση τῆς πάλης τῶν τάξεων».<sup>4</sup>

Ἐνάντια στὴν «νεο-καουτσική» ἀναμονὴ μερικῶν κομμάτων τῆς παραδοσιακῆς ἀριστερᾶς, ποῦ ὀρνοῦνται νὰ δρᾶσουν μὲ τὴν πρόφασις τῆς «ἀνωριμότητος τῶν συνθηκῶν», ὁ Τσὲ ὑπογραμμίζει ὅτι τὰ μαρξιστικὰ κόμματα δὲν μποροῦν «νὰ περιμένουν μὲ σταυρωμένα χέρια» τὸ φαινόμενον ὅλων τῶν συνθηκῶν ἀντικειμενικῶν καὶ υποκειμενικῶν γιὰ «νὰ πῆσει ἡ ἐξουσία στὰ χέρια τοῦ λαοῦ σὺν ὥριμος καρπός». Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν πείρα τοῦ ἀντάρτικου στὴν Κούβα — ποῦ μὲ τὴν ἴδια τὴν δρᾶση του δημιούργησε μιὰ ἀπὸ τὶς ὑποκειμενικὰ συνθήκες τῆς ἐπανάστασης: τὴ θεσφαύτητα τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀλλαγῆς—, διατυπώνει αὐτὴ τὴ γενικὴ ἀρχὴ γιὰ κάθε θεωρία τῆς ἐπαναστατικῆς πράξης: ὁ ρόλος τῶν πρωτοποριακῶν κομμάτων εἶναι νὰ συντελοῦν στὴ δημιουργία τῶν ἀναγκαίων ὁρων γιὰ τὴν κατάρτιση τῆς ἐξουσίας, «καὶ δχι νὰ γίνονται καινούργιοι θεαταὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κύματος, ποῦ γεννιέται στοὺς κόλπους τοῦ λαοῦ»<sup>5</sup>. Ξεκινώντας ἀπ’ αὐτὸ τὸ συλλαγισμὸ ὀφείλομε νὰ συλλάβουμε τὴν καστρο-γκουεθαριστικὴ θεωρίαν τοῦ πυρήνα τοῦ ἀντάρτικου σὺν καταλύτῃ. Θὰ ἐπανελάβουμε πάνω σ’ αὐτό.

Αὐτὸ καθόλου δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Τσὲ τείνει πρὸς μιὰ ἄποψη καθαρὰ αὐθορμητισμοῦ τῆς ἐπανάστασης. Καθόλου δὲν ἀγνοεῖ ὅτι οἱ ἐσωτερικὲς ἀντιθέσεις ἐνδὲς οἰκονομικο-κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ δημιουργοῦν τοὺς ἀναγκαίους ἀντικειμενικοὺς ὁρους γιὰ τὴν ἀνοδο τῆς ἐπαναστατικῆς κατάστασης, ἀλλὰ ξέρει ἐπίσης ὅτι χωρὶς τὴν ἐ ν σ υ ν ε ἰ δ ῃ τ ῆ δ ρ ά σ η τῆς πρωτοπορίας καὶ κατὰ συνέπεια, τῶν λαϊκῶν μαζῶν, ἡ ἐπα-

4. Τσὲ Γκουεβέρν: Π ὁ λ ῑ τ ῑ κ ᾶ Κ ε ἰ μ ε ν α ῑ Τόμος Β΄, σελ. 130 «Ἡ σημασία τοῦ σοσιαλιστικοῦ προγραμματισμοῦ», Ἐκδ. Καρανάσι, Ἀθήνα 1971.

5. Τσὲ Γκουεβέρν: Π ὁ λ ῑ τ ῑ κ ᾶ Κ ε ἰ μ ε ν α ῑ Τόμος Α΄, σελ. 200 «Τὸ Μαρξιστικὸ - Λενινιστικὸ Κόμμα», Ἐκδ. Καρανάσι, Ἀθήνα 1970.

νάσταση δεν μπορεί να τερματιστεί. Έτσι ο Γκουεβέρα αναλύοντας το πέρασμα της Κούβας στο σοσιαλισμό, διαπιστώνει ότι η πρωτοπορεία «έξεθίωσε την πορεία των γεγονότων», αλλά όμέσως αναγνωρίζει ότι την εξέθίωσε «μέσα στα όρια του αντικειμενικά δυνατού»<sup>6</sup>. Η αντίληψη αυτή, που ξεπερνά συγχρόνως τόν οικονομιστικό φαταλισμό, γέννημα του μεταφυσικού ματεριαλισμού του 18ου αιώνα («οι περιστάσεις κάνουν τόν άνθρωπο»), και τόν ιδεαλιστικό-εθελοντικό ύποκειμενισμό, είναι ακριβώς και η ύποψη του ίδιου του Μάρξ, όταν γράφει στο: «Η 18η Μπρυμέρ», πως οι άνθρωποι, δημιουργούν την Ιστορία τους — όχι αόθαιρετα, αλλά μέσα στις δοσμένες συνθήκες. Υπό αυτή την έννοια πρέπει να έρμηνευθεί και τó περίφημο σύνθημα του Τσέ: «Τό καθήκον ενός επαναστάτη είναι να κάνει την επανάσταση», που δεν είναι καθόλου ταυτολογία (φτάνει να τó παραβάλουμε με την παραπάνω φράση του Κάουτσκι), μή ή ένδειξη μιάς πλήρους κατανόησης τούτης τής κεφαλαιώδους άρχής του Ιστορικού υλισμού: ή Ιστορία ή ανθρώπινη ξεχωρίζει από τή φυσική Ιστορία από αυτό ότι έμεις κάναμε τήν πρώτη και όχι τή δεύτερη<sup>7</sup>. Ή όπως τó γράφει ο Γκουεβέρα, ό μηχανισμός των παραγωγικών σχέσεων δεν πρέπει να κρίβει τó αντικειμενικό γεγονός ότι οι άνθρωποι κινούνται μέσα στην Ιστορική άτμόσφαιρα».

Εάν οι άνθρωποι από άνέκαθεν δημιουργούν τήν Ιστορία, μόνο με τή σοσιαλιστική επανάσταση άρχίζουν να τήν δημιουργούν. Έ ν ο υ ν ε ί δ η τ α — τó Ιστορικά: Ιδιόζον τής προλεταριακής επανάστασης — όχι οάν πράξης μοναδικής, αλλά οάν μόνιμης διαδικασίας που οδηγεί από τόν άγώνα για τήν έξουσία στην έγκαθίδρυση

6. Τσέ Γκουεβέρα: Π ο λ ι τ ι κ ά Κ ε ί μ ε ν α : Τόμος Β', σελ. 127, Έκδ. Καρανάση, Άθήνα 1971.

\* Ό δεύτερος μήνας τής Γαλλικής επανάστασης. Σ.τ.Μ.

7. Κάρλ. Μάρξ, Τ ό Κ ε ς ά λ α ι ο, in Werke Dietz Βερολίνο, τόμος 23, σελ. 393.

του κομμουνισμού — και ποῦ εἶναι γιὰ πρώτη φορὰ μιὰ ἀνθρώπινη ἐπιχείρηση ἀπόλυτα ἐνσυνειδητῇ: «Εὐτὺς μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1917 [...] ὁ ὄνθρωπος ἀπόκτησε καινούργια ἐπίγνωση. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, ποῦ πρόσφεραν τότε καλὰ πράγματα στὴν ἀνθρωπότητα [...] ἦσαν, ἐντούτοις ἀπλῶς καὶ μόνο ἐργαλεῖα τῆς ἱστορίας [...]. Δὲν ἦσαν ἀκόμη ἱκανοὶ νὰ κατευθύνουν τὴν ἱστορία νὰ οὐκοδομήσουν τὴν ἴδια τὴν ἱστορία τους ἐνσυνειδητὰ. Αὐτὸ ἐπιτεύχθηκε μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάσταση»<sup>8</sup>.

Δηλαδή οὐκ ἀντίθεση μὲ τοὺς μεγάλους καινωπικοὺς μετασχηματισμοὺς τοῦ παρελθόντος, «ὁ κομμουνισμὸς εἶναι ἀντικειμενικὸς στόχος τῆς ἀνθρωπότητας σὺν ὁποῖο φτάνουμε ἐνσυνειδητὰ»<sup>9</sup>. Τὸ θέμα αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τίς συμβολές, τίς πρὸς πλούσιες καὶ τίς πρὸς σημαντικὰς τοῦ Τοῦ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ μαρξιστικοῦ οὐμανισμοῦ. Ξεκινᾷ ἀπὸ μιὰ φράση τοῦ Μάρξ στὰ Χ ε ι ρ ὺ γ ρ α τ ο ὺ 1844: «Ὁ κομμουνισμὸς εἶναι τὸ λυμένο ἀίνιγμα τῆς ἱστορίας καὶ βλέπει τὸν ἑαυτὸ του σὰ λύση». Φράση ἐξἄλλου ἀρκετὰ διφορούμενη μὰ ποῦ ὁ Τοῦ τὴν ἐρμηνεύει μὲ τὴν ἔννοια τῆς δικῆς του ἀντίληψης γιὰ τὸν κομμουνισμό: «Ὁ Μάρξ σκεπτότανε τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔδλεπε τὸν κομμουνισμό σὰν τὴ λύση τῶν ἀντιθέσεων, ποῦ ἐπιφέρουν τὴν ἀλλοτρίωσή του, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ σὰν ἐνσυνειδητὴ ἐνέργεια... Ὁ ὄνθρωπος εἶναι ὁ ἐνσυνειδητὸς δημιουργὸς τῆς ἱστορίας. Δίχως αὐτὴ τὴν ἐπίγνωση, ποῦ ἀγκαλιάζει τὴν ἐπίγνωσή του σὰν ὄντος κοινωνικοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει κομμουνισμός».<sup>10</sup>

8. Λόγος κατὰ τὴν τελετὴ τῆς ἀπονομῆς τῶν πιστοποιητικῶν κομμουνιστικῆς ἐργασίας, Ἰανουάριος 1964, in *Obra Revolucionaria*, Ed. Ega, Μεξικό 1968, σελ. 391.

9. Τοῦ Γκουεῶρα: Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α : Τόμος Β', σελ. 90, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθῆνα 1971.

10. Τοῦ Γκουεῶρα: Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α :

Ἡ συγκεκριμένη πολιτικο-οικονομική ἔκφραση αὐ-  
τῆς τῆς ὀρχῆς σὲ μιὰ μεταβατική κοινωνία, εἶναι τὸ  
π λ ά ν ο, ὅργανο μὲ τὸ ὁποῖο ἡ συνειδητοποίηση τῶν ἀνθρώ-  
πων κατευθύνει τὴν οἰκονομική καὶ κοινωνική ἀνάπτυξη  
πρὸς τὸν κομμουνισμό. Ἡ οἰκονομική σκέψη τοῦ Τσῆ  
εἶναι λοιπὸν σὲ αὐστηρή συνάφεια μὲ τὴ γενική θεωρία  
τῆς γένεσης τοῦ κομμουνισμοῦ. Σ' αὐτὸ θὰ ἐπανέλθου-  
με. (Εἶναι κί' ἓνα θέμα ποὺ τὸ συναντοῦμε στὸ ἥδη μνη-  
μονευθέν ἔργο τοῦ "Ἀνιμπαλ Πόνσε καὶ ποὺ ὁ Τσῆ πο-  
λὺ πιθανὸν τὸ διάβασε γύρω στὸ 1962 - 63: Ὁ ἄνθρω-  
πος σὰν ἐνσυνείδητος συντελεστής τῆς ἐπανάστασης: ὁ  
ἄνθρωπος μετασχηματίζων τὴ φύση καὶ τὴν κοινωνία  
σύμφωνα μὲ ἓνα πλάνο λεπτομερειακὰ ἐπεξεργασμένο·  
ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔπαψε νά 'ναι σκλάβος ὑποταγμένος ἢ  
ἀπελπισμένος γιὰ νὰ γίνῃ ὁ ἀπόλυτος κύριος τῶν ἱκανο-  
τήτων του: νά, ὁ σοβιετικός ἄνθρωπος ποὺ εἰσάγει τὴ  
θέλησή του σὲ κείνο ποὺ φαίνεται ἀνέφικτο... Κοινω-  
νικοποιώντας τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς καὶ γκρεμίζοντας  
γιὰ πάντα τὰ τείχη ποὺ ἐμπόδιζαν τὴν ἐλεύθερη ἀνά-  
πτυξη τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων, τὸ προλεταριάτο, γιὰ  
πρῶτη φορὰ στὸν κόσμο, ἀρχίζει νὰ χαράσσει τὴν ἱστο-  
ρία τοῦ ἀνθρώπου μὲ πλήρη ἐπίγνωση τοῦ τί θέλει καὶ  
τοῦ τί κάνει».)<sup>11</sup>

Δὲν πρόκειται, ἐννοεῖται, γιὰ τὴν ἐνσυνείδητη ἐνέρ-  
γεια ἐνὸς ἀρχηγοῦ ἢ μόνο μιᾶς πρωτοπορείας· ἡ μελ-  
λοντική κομμουνιστική κοινωνία δὲν εἶναι Χριστουγεν-  
νιάτικο δῶρο ἐνὸς πατέρα τῶν λαῶν παντογνώστη καὶ  
προνοητικοῦ, ἢ ἐκλεκτῶν πολιτῶν σοφῶν καὶ ἐνάρετων.

Τόμος Β', σελ. 82, Ἐκδ. Καρανάση. Ἐπίσης τοῦ Γουατεμάρα  
«La banca, el crédito y el Socialismo» Cuba Socialista, No 31  
Marzo 1964: Δὲν θεωροῦμε τὸν κομμουνισμό σὰν τὸ μηχανι-  
στικὸ ἀποτέλεσμα τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν σὲ μιὰ δοσμένη  
κοινωνία, ἀλλὰ σὰν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐνσυνείδητης ἐνέρ-  
γειας».

11. Ἄ. Πόνσε: «Ἀστικὸς οὐμανισμός»  
x z i Π ρ ο λ ο γ ε τ α ρ ι α κ ὸ ς ο ὐ μ α ν ι σ μ ὸ ς, σελ.  
163, 169.

‘Ο Ίδιος ό λαός όφειλει νά γίνει πραγματικά ό δημιουργός τής Ιστορίας του, ό άρχηγός τής Ιστορίας του, οικοδομώντας τήν εύτυχία με τά ίδια του τά χέρια». ‘Η πολιτική σκέψη του Τσε όπως και του Μάρξ και του Λένιν, έχει συγκροτηθεί γύρω από αυτόν τόν βασικό δόξα κάθε αόθεντικής επαναστατικής θεωρίας: ή χειραφέτηση των εργαζομένων θά είναι τό έργο των ίδιων των εργαζομένων. Γι’ αυτό ό Τσε (άν και άναγνωρίζοντας τό άτελές των κουβανέζικων επαναστατικών θεσμών) έπιμένει στην κεφαλαϊώδη σπουδαιότητα του γεγονότος ότι στην Κούβα «Οι μάζες κάνουν τώρα, τήν Ιστορία σάν έναυειδητο σύνολο ότόμων που άγωνίζονται για μία κοινή ύπόθεση»· ότι ό κουβανέζικος λαός «άποτελείται από ότομα που άπέκτησαν τή συνείδηση του τί πρέπει νά κάνουν, από άνθρωπους που άγωνίζονται νά θυούν από τό βασίλειο τής άνάγκης και νά μπουνε στό βασίλειο τής έλευθερίας».<sup>12</sup> Τέτοια ήταν επίσης ή σκέψη του

12. Λόγος του ‘Ιανουαρίου 1964 στο Obra Revolucionaria ed. Ετα, Μεξικό 1968, σελ. 399 και «‘Ο σοσιαλισμός και ό άνθρωπος στην Κούβα», στο Ταί Γκουεάρα: Πολιτική ή Κείμενα: ‘Τ. Α’, σ. 196, Έκ. Καρανάση. ‘Γράφει καταπληκτική όμοιότητα μεταξύ των θέσεων του Τσε και των λαμπρών κειμένων του νεαρού Λούκατι, γραμμένων στά ήρωικά χρόνια τής μπολσεβίκικης επανάστασης. Σε ένα άρθρο με τίτλο: «‘Ο ρόλος τής ήθικης στην κομμουνιστική παραγωγή» (τίτλος κατ’ έξοχην Γκουεαρίστικος!), ό Λούκατι όπογραμμίζει πώς τό πέραςμα από τή βασιλεία τής άνάγκης στο βασίλειο τής έλευθερίας «δέν μπορεί νά είναι τό παράγωγον ενός νόμου αυτόματου τυφλών κοινωνικών δυνάμεων, άλλα ή συνέπεια τής έλευθερης άπόφασης τής εργατικής τάξης... ή κατεύθυνση που θά πάρει ή ανάπτυξη τής κοινωνίας εξαρτάται από τήν επίγνωση, από τήν ολοκλήρωση διανοητική και ήθική, από τή δύναμη κριτηρίου και από τήν ικανότητα για βούλα του προλεταριάτου», στο Λούκατι Gesellschaft und Klassebewusstsein (‘Ιστορία και Ταξική συνείδηση), Luchterhand Βερολίνο, 1968, σελ. 92 - 94.

Λένιν πού ἔγραφε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1918: «Μιά τέτοια ἐπανάσταση δὲν μπορεῖ νὰ συντελεστεῖ μὲ ἐπιτυχία παρὰ ὑπὸ τὸν ὅρο ὅτι ἡ πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ καὶ πρωτίστως ἡ πλειοψηφία τῶν ἐργαζομένων ἀποδεικνύουν μιὰ δημιουργική, ἱστορική δραστηριότητα. Ἐὰν τὸ προλεταριάτο καὶ οἱ φτωχοὶ χωρικοὶ ἔχουν μέσα τους ἄρκετὴ ἐπίγνωση, ἀφοσίωση στὸ ἰδανικὸ τους, αὐταπάρνηση, ἐπιμονή, τότε μόνο ἡ νίκη τῆς ἐπανάστασης θὰ ἐξασφαλιστεῖ».<sup>13</sup>

---

13. Λένιν «Τὰ ἄμεσα Καθήκοντα τῆς Σοβιετικῆς Εξουσίας», Ἐκτεκτὰ Ἔργα, Μόσχα, 1962, Τόμος 2, σελ. 773.



### Γ' Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Τὸ δνεῖρο ὁλων τῶν μεγάλων ἐπαναστατιῶν, ἀπὸ τὸν Ρουσοῦ σὺν Λένιν, ἦτανε νὰ ἀλλάξει ὁχι μόνο «ὁ κόσμος» μὰ καὶ «ὁ ἄνθρωπος»: Ἡ ἐπανάσταση, γι' αὐτούς, δὲν ἦταν ἀποκλειστικὰ μετασχηματισμὸς τῶν κοινωνικῶν συγκροτήσεων, τῶν θεσμῶν, τοῦ καθεστώτος, ἀλλὰ ἐπίσης μὴ βαθεῖα ριζικὴ καὶ «ἐκ βάθρων» ( *umwälzende* ) μεταλλαγὴ τῶν ἀνθρώπων, τῆς συνειδήσεώς τους, τῶν ἠθῶν τους, ὁξῶν καὶ συνηθειῶν, τῶν κοινωνικῶν τους σχέσεων. Μία ἐπανάσταση δὲν εἶναι αὐθεντικὴ παρὰ ἔαν εἴναι ἱκανὴ νὰ φτιάξει αὐτὸν τὸν «καινούργιον ἄνθρωπον». Γιὰ τὸν Ρουσοῦ, πρόκειται νὰ φτιάξει τὸν ἀληθινὸ πολίτη, σὺν ὁποῖο ἡ γενική θέληση τοῦ ὀρθολογισμοῦ, κυριαρχεῖ πάντως σὲ σενὸ ἀτομικισμὸ τῶν ἐγωιστικῶν παθῶν. (Βεβαίως ἡ σκέψη τοῦ Ρουσοῦ, καὶ μὲ τὸ κοινωνικὸ της περιεχόμενο καὶ μὲ τὸν ἱστορικὸ της καθορισμὸ, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερθεῖ μερικὰ ὅρια, ἰδιαίτερα εἰς ὅτι ἄφορᾷ τίς συγκεκριμένες κοινωνικὲς συνθήκες, πού θὰ μπορούσαν νὰ ἐπιτρέπουν στοὺς ἄνθρώπους νὰ γίνουν «πολίται». Στὰ Χειρόγραφα τοῦ 1844, ὁ Μάρξ μιλεῖ μὲ θαυμασμὸ γιὰ τοὺς κομμουνιστὰς ἐργάτες, κομιστὰς τοῦ μέλλοντος, στοὺς ὁποίους «ἡ ἀνθρώπινη συναδελφωσύνη δὲν εἶναι φράσις κενή» καὶ γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ κοινωνία γίνεται σκόπος καὶ ἑαυτὸν<sup>1</sup>. Αὐτὸ δ-

1. Μάρξ, χειρόγραφα τοῦ 1844, σελ. 108  
Ἑκδ. Κοινωνιολογικαί, 1962, Πάρισι.

κριβώς είναι ή προσδιορισμένη άρνηση του «άστού». περιγράφει στο Έθρσικδζήτημα (1844): μονάδα άπομονωμένη, άτομο, έγωιστικό, κινούμενο άποκλειστικά άπό τδ πρόστυχο ίδιωτικό του συμφέρο. Τέλος, γιά τδν Λένιν, δ κομμουνισμός θά δημιουργήσει μιá κáι ν ο ύ ρ γ ι á γ ε ν ε á έλευθερων ανθρώπων, πδν τηρούν τδς κανόνες τής κοινωνικής ζωής, χωρίς νά ύπάρχει άνάγκη θίας, ύποταγής ή καταναγκασμού.<sup>2</sup>

Η σκέψη του Γκουεβάρá κατατάσσεται σ' αútη τή σειρά. Καί γι' αútδν τδ ύπέρτατο καί έσκατο καθήκον τής επανάστασης ήταν νά δημιουργήσει Έναν νέο άνθρωπο, Έναν άνθρωπο κ ο μ ο υ ν ι σ τ ή, διαλεκτική άρνηση τδύ άτόμου τής καπιταλιστικής κοινωνίας, πδν μεταβλήθηκε σέ άλλοτριωμένο άνθρωπο — έμπόρευμα ή ίκανδν νά γίνει, έξ αίτίας ύπό τήν ήμπεριαλιστική μηχανουργία, σαρκοδόρο ζωδ, «δνθρωπος - λύκος σέ κοινωνία λύκων». Διότι ή άστική κοινωνία σέ τελευταία άνάλυση είναι θεμελιωμένη πάνω σδ νόμο τής ζούγκλας, μόνο ή άποτυχία τών άλλων έπιτρέπει τήν έπιτυχία· είναι μιá κοινωνία θπυ, άντικειμενικά, άναγκαστικά, άναπόφευκτα άποικισμένη κι δν είναι οί χριστιανικές ή άλλες «καλές θελήσεις» ό δ ν θ ρ ω π ο ς ε ί ν α ι έ χ θ ρ ό ς τ ο ύ ά ν θ ρ ώ π ο υ.<sup>3</sup>

Ό ριζικός μετασχηματισμός τής κοινωνίας, άπαιτεί συγχρόνως, θαδύ μετασχηματισμό τών διανοητικών συγκροτήσεων τών ατόμων. Πώς έφόσον θά γίνει ή κατάληψη τής έξουσίας, έφόσον θά εκπέσει ή άστική τάξη καί θά αλλάξει ή οίκονομική συγκρότηση, πώς θά φύ-

2. Λένιν, Κ ρ á τ ο ς κ á ι Έ π á ν á σ τ á σ η, σά Έ ρ γ á, Έκδ. Κοινωνολογικάί, Παρίσι, 1957, Τόμος 25, σελ. 493.

3. Στδ Γκουεβάρá: Π ο λ ι τ ι κ á Κ ε ί μ ε ν á : Τόμος Β', «Λόγος σδν Ο.Η.Ε.», σελ. 181, καί «Σοσιαλισμός καί ό άνθρωπος στήν Κούβα», τόμος Α', Έκδ. Κρατική.

γουν τὰ στίγματα τῆς παλιᾶς κοινωνίας, ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν στὴ συνείδηση τῶν ἀτόμων. Μὲ τὴν ἄμεση καὶ ἔμμεση διαπαιδαγώγηση, τὴν ἀνύψωση τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου, τὴν προπαγάνδα, τὴν ἰδεολογικὴ δουλειά: «Ἡ κοινωνία στὸ σύνολό της πρέπει νὰ γίνῃ γιγαντιαία σχολεῖο». Ἀλλὰ ἡ διαπαιδαγώγηση αὕτη δὲν εἶναι καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παθητικὴ μαθητεία. Ὀφείλει νὰ εἶναι προπαντὸς αὐτομόρφωση. Στὴν πορεία πρὸς τὸν κομμουνισμό, ὁ λαὸς ὀφείλει μόνος του νὰ μορφώνεται<sup>4</sup>. Αὐτὸς ὁ ἐξοβελισμὸς τοῦ ἠθικοῦ καὶ ἰδεολογικοῦ σωροῦ τῆς ἀστικῆς κοινωνίας δὲν γίνεται αὐτομάτως καὶ ἁμέσως μὲ τὸν κοινωνικο-οικονομικὸ μετασχηματισμό. Οἱ μετασχηματισμοὶ αὗτοι εἶναι ἄρα ἀπαρτάτος, ἀλλὰ ὄχι ἐπαρκῆς. Ἀπαιτεῖ μιὰ ἐπέμβαση ἐν σὺν εἰδητικῇ καὶ εἰδικῇ στὸ ὕψος τῶν ἐποικοδομημάτων. Ἐξάλλου ἀπαιτεῖται οὐδαμὰ ἐὰν αἱ οικονομικὲς μέθοδοι οἰκοδόμησής τοῦ σοσιαλισμοῦ διατηρῶσιν τὴ σφραγίδα τῆς παλιᾶς κοινωνίας: Τὸ πρωτοῦς τῆς παραγωγῆς πρέπει καὶ αὐτὸ νὰ συντελεῖ στὴν πολιτικὴ διαπαιδαγώγηση τῶν μαζῶν καὶ στὸν ἔρχομό τοῦ νέου ἀνθρώπου.

Ποιά εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ ξεχωρίζουν αὐτὸν τὸν νέο ἄνθρωπο, τὸν κομμουνιστὴ ἄνθρωπο ἢ «τὸν ἄνθρωπο τοῦ 21ου αἰῶνα»; Ἀρνούμενος τὴν οὐτοπία ὁ Τσέ περιορίζεται σὲ μερικὲς γενικὲς ὑποθέσεις ἀναγκαστικὰ ἀφηρημένες, ὑποθέσεις ἐξάλλου σιτηγμένες στὴν ἴδια τὴν κομβανέζικη πραγματικότητα, ὅπου θρῖσκει κανεὶς ἤδη τὰ πρῶτα προπλάσματα αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος: τοὺς ἐπαναστάτες, τοὺς ἀντάρτες, ποὺ διεπληκτίζονταν γιὰ νὰ ἀναλάβουν τὰ πρὶν ἐπικίνδυνα καθήκοντα χωρὶς καμὴν ἄλλην ἱκανοποίηση παρὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντος («ἡ στάση τῶν μαχητῶν μας ἐδείκνε ἤδη τὸν

4. Τσέ Γκουεβέρα: Πολιτικὰ Κείμενα: Τόμος Α', «Ὁ Σοσιαλισμὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος στὴν Κούβα», σελ. 179 - 180, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1970.

μελλοντικό άνθρωπο)· οι μάζες του ίδιου του λαού, με τὸ θάρρος τους καὶ τὴν αὐτοθυσία τους στὴς κρίσιμες στιγμές τῆς ἐπανάστασης: στὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Πλόγα Χιρόν, στὴν κρίση τῶν πυράδων τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1982· ἡ κομμουνιστικὴ νεολαία ζωντανὸ παράδειγμα ἐπαναστατικῆς φλόγας καὶ διεθνιστικοῦ πνεύματος.<sup>5</sup> Ὁ κομμουνιστὴς ἄνθρωπος, ἀφίλει κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι ἕνας ἄνθρωπος, πρὸ πλοῦσιος ἐσωτερικὰ καὶ πρὸ ὑπεύθυνος νὰ εἶναι δεμένος μετὰ τοὺς ἄλλους ἄνθρώπους μετὰ σχέση πραγματικῆς ἀλληλεγγύης, πανανθρώπινης ἀδελφασίας, συγκεκριμένης· ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὰ ἔργα του καὶ ὁ ὁποῖος μάλιστα σπᾶσουν οἱ ἀλυσιδес τῆς ἀλλοτρίωσης, «θὰ φτάσει στὴν πλήρη αὐτοεπίγνωση τοῦ κοινωνικοῦ του εἶναι, στὴν πλήρη πραγμάτωσή του σὸν ἀνθρωπίνου πλάσματος»· «ἕνας ἄνθρωπος ποὺ θρίσκεται μέσα στὴς δυνατότητες ἐκείνου ποὺ ὁ Μάρξ ἀποκαλοῦσε στὴς θέσεις πάνω σὸν Φόϋερμαχ «Ἡ Κοινωνικοποιημένη ἀνθρωπότητα»: δηλαδὴ τὸ ζεῖν-πέρασμα τοῦ διαχωρισμοῦ ποὺ ἐφτιοξε ἡ ἀστικὴ κοινωνία μετοξὺ τοῦ «ιδιωτικοῦ» καὶ τοῦ «δημόσιου» τοῦ «ἀτομικοῦ» συμφέροντος καὶ τοῦ «γενικοῦ» συμφέροντος, τοῦ «ἀνθρώπου» καὶ τοῦ «πολίτου», τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινότητας.

Ἡ προβληματικὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο κομμουνιστὴ τοῦ Γκουεθάρ ἀνήκει ἀραγε στὴν παγκόσμια ἰδεολογία τοῦ ρωμαντικοῦ οὐτοπισμοῦ; Δὲν τὸ φανταζόμεθα. Ὁ οὐτοπισμὸς δὲν εἶναι τὸ νὰ ἀντιμετωπίζεις τὴ δυνατότητα ἐνὸς «νέου ἀνθρώπου», ἀλλὰ μᾶλλον ἡ πίστη σὲ μιὰ «ἀνθρώπινη φύση» αἰώνια καὶ ἀμετάβλητη... Ὁ κομμουνι-

5. Τὸ Γκουεθάρ: Πολιτικὴ Κείμενα: Τόμος Β', σελ. 40, «Τὶ σημαίνει νέος κομμουνιστὴς» καὶ τόμος Α', «Ὁ Σοσιαλισμὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος στὴν Κούβα», Ἐκδ. Καρανάση.

6. Πολιτικὴ Κείμενα: Τόμος Α', «Ὁ Σοσιαλισμὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος στὴν Κούβα», Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθῆνα 1970.

σμός δὲν εἶναι καθόλου γιὰ τὸν Τοῦ «Ἕνα οὐτοπιοτικὸ καθεστῶς θεμελιωμένο στὴν καλωσύνη τοῦ ἀνθρώπου σὺν τέτοιου»<sup>7</sup> ἀλλὰ ἀντικειμενικὴ δυνατότητα ποὺ τὴν προεκκάζει ξεκινώντας ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη πείρα τῆς κουθανέζικης ἐπανάστασης.

Τὸ θέμα τοῦ νέου ἀνθρώπου σὺν ἑσχατος σκοπός, σὺν πολιτικὸ ὁστέρι τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης, εἶναι ἡ λυθία λίθος, ἡ κεντρικὴ ἰδέα - δύναμις τοῦ ἐπαναστατικοῦ οὐμανισμοῦ τοῦ Τοῦ, ὅτι ὁ φῶς τῆς ὁποίας πρὲς νῦν καταλάβουμε ὅλη του τὴν πολιτικὴ σκέψη<sup>8</sup>.

---

7. Τοῦ Γκουεβέρας: Πολιτικὰ Κείμενα: Τόμος Β', «Σχετικὰ μὲ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ κόμματος», σελ. 63, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1971.

8. «Ἄν ὁ Τοῦ συζητῇ γιὰ τὴ θεωρία τῆς ἀξίας, τὸν κίνδυνον τῆς γραφειοκρατίας, γιὰ τὸ ἐπαναστατικὸ στέλεχος, γιὰ τὰ προτερήματα τοῦ νέου κομμουνιστοῦ, γιὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ κόμματος, ὁ (νέος ἄνθρωπος) (καὶ γιὰ τὸν νέο ἄνθρωπον) εἶναι τὸ νῆμα ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν ὅλες του οἱ μέριμνες». Ρομπέρτο Ρεταμόρ, «Εἰσαγωγή στὸν Γκουεβέρα» σὲ, Στρεϊνιὺ καὶ Κεϊμειν, σελ. 25, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1972.

#### Δ' ΟΙ ΟΥΜΑΝΙΣΤΙΚΕΣ ΑΣΙΕΣ

Τὸ πρόβλημα τοῦ θεωρητικοῦ καταστατικοῦ τῶν ἠθικῶν ἀξιών μέσα στὸ μαρξισμὸ ὑπῆρξε ἀνέκαθεν τὸ ἐπίμαχο θέμα μίᾳ φιλοσοφικῆς συζήτησης ποὺ τὰ αἰτιά της εἶναι πολιτικά. Ἡ κλασσικὴ θέση τοῦ ζητήματος ἦταν αὐτὴ ποὺ ὑπεστήριξαν τὰ ρεύματα τῆς γερμανικῆς σοσιαλ - δημοκρατίας πρὸ τοῦ 1914: ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ἡ ἰδεολογικὴ ἠθικολογία, ἀφρημένη, ἀπαρσάλευτη, «ὑπεράνω τῶν τάξεων», γενεαλογίας νέο - καντιανῆς (Μπερναστάιν): ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐκ ἀντι-μοραλισμῶς ἐπιστημονικοφανῆς (Κάουτσκι) μὲ ἀπηχάσεις θετικιστικῆς. Πρόφατο παράδειγμα αὐτῆς τῆς τελευταίας θέσης ὑπάρχει στὰ κείμενα πολεμικῆς ἐναντίον τοῦ Τσέ, τοῦ Καρόλου Μπέτελχαϊμ. Ἀπορρίπτοντας τὴν οὐμανιστικὴ καὶ ἠθικὴ προβληματικὴ (ἰδιαίτερα τὸ θέμα τῆς ἀλλοτρίωσης) οὐ μὴ μαρξιστικῇ, ὁ Μπέτελχαϊμ στηρίζεται σὲ ἕνα κείμενο τοῦ γέρο Ἑνγκελς, ὅπου αὐτὸς γράφει στὸ μαθητὴ του Λαφάργκ: «Ὅταν κανεὶς εἶναι ἐπιστήμων», δὲν ἔχει ἰδανικά· ἐπεξεργάζεται τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα, καὶ ὅταν εἶναι κομμουνιστὴς ἀγωνίζεται γιὰ νὰ τὰ θέσει σὲ ἐφαρμογή. Ἀλλὰ ὅταν κανεὶς ἔχει ἰδανικά, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἐπιστήμων, γιατί ἔχει ἕνα κόμμα ἐκ τῶν προτέρων δεκτό». Λοιπὸν τὸ χωρίο αὐτὸ —ποὺ δὲν μᾶς φαίνεται ἀντιπροσωπευτικὸ τῆς σκέψης τοῦ

1. Στὸ Μπέτελχαϊμ, ἡ μεταφραστικὴ πρὸς μιὰ σοσιαλιστικὴν οἰκονομίαν, Ἐκδ. Μεσσηνία, Παρίσι 1968, σελ. 170.

Μάρξ— αποκαλύπτει μιὰ ἄποψη ἐντελῶς ἐπιστημο - να - τουραλιστική καὶ θετικιστική, ποὺ δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ λύσει τὸ πρόβλημα: εἶναι πολὺ φανερό, πὺς ὁ κοι - ματικός ἄνθρωπος δὲν ἀγωνίζεται «γιὰ νὰ ἐφαρμόσει τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα» ἐὰν τὰ ἐπιτεύγματα αὐτὰ δὲν τὰ θεωρεῖ ἰ δ α ν ι κ ὸ. Ἐξ ἄλλου ἡ προβληματική τῆς ἁ λ λ ο τ ρ ί ω σ η ς, δὲν εἶναι ποσῶς ξένη στὰ ἔρ - γα τῆς ὠριμότητος τοῦ Μάρξ. Στὸ Κ ε φ ἄ λ α ι ο ὸ Μάρξ γράφει, λ.χ.: «Τὸ κεφάλαιο ἐκδηλώνεται ὁλοένα καὶ περισσότερο [...] σὺν κοινωνικὴ δύναμη ἄλλοτριω - μένη (entfremdet) ποὺ γίνηκε αὐτόνομη, ποὺ ὀρθώ - νεται σὺν ἑνα πρᾶγμα καὶ σὺν δύναμη τῶν κεφαλαιο - κρατῶν, κάρη σ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἐναντίον τῆς κοινο - νίας»<sup>2</sup>.

Ἡ ἀρχή, ποὺ ἔχει χαρακτῆρα «ἀνθρωπολογικὸ» ἀ - φηρημένο στὰ χ ε ι ρ ὄ γ ρ α φ α τ ο ὺ 1844, ἐξιστο - ρικοποιεῖται καὶ γίνεται πρὸ συγκεκριμένη στὸ G r u n d - r i s s e καὶ στὸ Κ ε φ ἄ λ α ι ο <sup>3</sup>. Τὸ διαλεκτικὸ ζελέ - ρισμα αὐτῆς τῆς ἀντίθεσης ὑπάρχει οὐ σκιαγραφία ὅπὸ τῇ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ποὺ ἀφ' ἑνὸς ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ μαρξισμὸς συνεπάγεται μιὰ οὐμανιστικὴ ἠθική, ἀλλὰ ἀφ' ἑτέρου ὑπογραμμίζει ὅτι (ἐφόσον ὁ κοινομισμὸς δὲν ἐγκαθιδρυθεῖ) κάθε ἠθικὴ καὶ κάθε οὐμανισμὸς ἀ - νογκαστικὰ θὰ ἔχουν χαρακτῆρα τ α ξ ι κ ὸ. Εἶναι πι - θανὸν δὲν διὰ θέσαιο, πὺς ὁ Τοῦ δὲν ἐγνώριζε τῆς ἐπιθέ - σεως τῆς προπολεμικῆς τῆς σοσιαλ - δημοκρατίας καὶ τὰ ἔργα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ. Ἄντ' αὐτῶν, εἶναι δυ - νατὸν νὰ εἶχε διαβάσει τὰ κείμενα τοῦ Ζοζὲ Κάρλος Μα - ριατέγκου, ἱδρυτοῦ τοῦ περὺθανοῦ Κ. Κ. καὶ «μεγὰ

2. Μάρξ, Τ ὸ Κ ε φ ἄ λ α ι ο, III, στὴ "Ἔργα, τόμος 25, "Ἐκδόση Dietz Βερολίνο, 1968, σελ. 274.

3. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ Ε. Μάντελ, "Ἡ διαμόρφωση τῆς οικονομικῆς σκέψης τοῦ Κάρλ Μάρξ", Ἐκδ. Μασσαρέ, Παρίσι, κεφ. 10.

λου πρόγονου» τοῦ λατινο - ἀμερικάνικου μαρξισμοῦ, ποῦ τὰ ἔργα του, τότε ἀκριβῶς θρῖσκονταν στὸ στάδιο «ξαναανακάλυψης» καὶ ἐπανεκδόσης στὴν Κούβα. Σ' ἔ-  
να κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του, Ὑπεράσπιση τοῦ  
Μαρξισμοῦ, μὲ τίτλο «Ἠθικὴ καὶ σοσιαλισμὸς»  
(ποῦ δημοσιεύτηκε ἐξἄλλου στὸ πρῶτο νούμερο τοῦ πε-  
ριοδικοῦ Τρισηπεριετικῆς). Ὁ Μαρξισμὸς  
ἀναιρεῖ τὴ θέση τῆς ἀντι - ἠθικότητος τοῦ μαρξισμοῦ,  
καὶ υποδείκνυει πῶς μιὰ ἀληθινὴ προλεταριακὴ ἠθικὴ  
«δὲν ξεπηδᾷ μηχανικὰ ἀπὸ τὸ οικονομικὸ συμφέρον·  
διαμορφώνεται μέσα στὴν πάλη τῶν τάξεων, γεννημένη  
μὲ πνεῦμα ἡρωικῶ, μὲ παθιασμένη θέληση»<sup>4</sup>. Ὑπὸ τὸ  
φῶς αὐτῆς τῆς ἀντίληψης ὀφείλομε νὰ κατανοήσουμε  
τὸν ἐπαναστατικὸ οὐμανισμὸ τοῦ Τοῦ.

Ποιὲς εἶναι οἱ ἠθικὲς ἀξίες τῆς ὁποῖας ὁ Γκουεθάρρα  
ρητὰ διεκδικεῖ καὶ ποῦ ἐμπνέουν τὸν ἐπαναστατικὸ του  
ἀγῶνα καὶ τὸ ἰδανικὸ του γιὰ τὸν νέο ἄνθρωπο;

Ἡ ὑπέρτατη ἀξία κάθε πραγματικοῦ οὐμανισμοῦ  
δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἡ ἴδια ἡ ἀνθρωπότητα·  
«Ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ δὲν ἔχει σημασίαν παρὰ τόσο χρόνον  
καὶ σὺν μέτρον ποῦ εἶναι στὴν ὑπηρεσίαν κάποιου μεγάλου  
σκοποῦ. Γιὰ μᾶς ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι αὐτὸ τὸ ἀπέραν-  
τον». Οἱ λέξεις αὐτές, γραμμένες τὸ 1929 ἀπὸ ἕναν ἀρχη-  
γὸ μπολσεβίκο (ἀποχαιρετιστήριον γράμμα τοῦ Ἀντόλφ  
Ἰωφρέ στὸν Λέοντα Τρότσκι) ἀποδίδουν μὲ ἀκρίβεια  
τὸν ἠθικὸ ὁρίζοντα τοῦ ἐπαναστάτη μαρξιστῆ, γιὰ τὸν  
ὁποῖο ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι ἡ παγκόσμια ἀξία, τὸ συγκε-  
κριμένον σύνολον ποῦ ἐνσωματώνει καὶ ξεπερνᾷ τὸ δι-  
στομα καὶ τὸ ἔθνος σὺν ἐπὶ μέρους στιγμὲς καὶ ποῦ σὲ τε-  
λευταία ἀνάγκη ἐξομοιοῦται πρὸς τὸ παγκόσμιον προλε-  
ταριάτο. Ὑπὸ αὐτὴ τὴν ἔννοια ὁ Τοῦ μιλά γιὰ τὴν ἀγάπη  
τῶν λαῶν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἀνθρωπότητος, γιὰ αἰσθή-

4. Τρισηπεριετικῆς, γαλλικὴ ἔκδοσις, ἀριθ. 1, 1968, σελ. 20 καὶ ἐπέκεινα.



ματα γενεοπροσύνης, που χωρίς αυτά, «είναι αδύνατο να φαντασθείς έναν αυθεντικό επαναστάτη» και των όποιων η ούσια εκφράζεται περιλαμπα σε τούτη την άπαίτηση που διατύπωνε μπρος στους νεολαίους κομμουνιστές: ν ᾱ θ ε ω ρ ε ῖ τ ε π ᾱ ν τ α τ ᾱ μ ε γ ᾱ λ α π ρ ο θ λ ῆ μ α τ α π ρ ο σ ω π ι κ ᾱ <sup>5</sup>. Ἡ πεπρα αὐτῇ δὲν ἀποκαλύπτει μιὰ «φιλανθρωπία» ἀφηρημένη καὶ ἀκαθόριστη, ἀλλὰ θρῖσκει τὴ συγκεκριμένη της καὶ πολιτικῇ ἔκφραση σιτῇ διεθνῇ ἀλληλεγγύῃ τῶν λαῶν στὸν π ρ ο λ ε τ α ρ ι α κ ὸ δ ι ε θ ν ι σ μ ὸ, ποὺ εἶναι, ὅσο θὰ ὑπάρχουν τᾶξεις, ἡ μόνη πραγματικὴ μορφή της «ἀγάπης τῆς ἀνθρωπότητας». Ὡς προσέθεσσε, πὼς ἡ «ἀγάπη» αὐτὴ δὲν εἶναι καθόλου ἡ ἀγάπη τῆς χριστιανικῆς παράδοσης, γιατί μπορεί πολὺ καλὰ νὰ συνοδεύεται μὲ τὸ ἀντίθετό της, τὸ μῖσος, τὸ ἀδιάλλακτο, μῖσος τοῦ ἐχθροῦ: «Ἐνας λαὸς δίκως μῖσος δὲν μπορεί νὰ θριαμβεύσει πάνω σ' ἕναν κτηνώδη ἐχθρό»<sup>6</sup>.

Ἡ ἀνθρωπότητα σὰν ὄζια συνεπάγεται ἀναγκαστικὰ τὴν ὀξιοποίηση τῆς ἰδίας τῆς ἀ ν θ ρ ὡ π ι ν ῆ ς ζ ῶ ῃ ς. Πραγματικά, ὁ Τοῆ, θεωρητικὸς τοῦ επαναστατικοῦ πολέμου, τῆς ἀπελευθερωτικῆς θιαιότηας, καὶ τοῦ ἔνοπλου ἀγώνα, ποὺ ἐξαγγέλλει «τὸ δίκως οἶκτο θάνατο τοῦ καταπιεστή», ποὺ πιστεύει πὼς εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὸν επαναστάτη νὰ γίνῃ μηχανὴ νὰ σκοτώνει «ἀποτελεσματικὴ καὶ ἐπιλεκτικὴ»<sup>7</sup>, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἀρχηγὸς Γκουεθῆρα ἐκδήλωσε πᾶντα βαθὺ καὶ ἀληθινὸ σεβασμὸ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ. Ἐπειδὴ θεωρεῖ τὴ ζωὴ σὰν ὄζια, ἐπικρίνει τὴν τυφλὴ τρομοκρατία ποὺ δημιουργεῖ ἄθῳα

5. Τοῆ Γκουεθῆρα: Π ο λ ῖ τ ι κ ᾱ Κ ε ῖ μ ε ν α ῖ : Τόμος Β', «Τὶ σημαίνει νέος κομμουνιστής», σελ. 42, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1971.

6. Π ο λ ῖ τ ι κ ᾱ Κ ε ῖ μ ε ν α ῖ : Τόμος Β', σελ. 238. «Νὰ δημιουργήσουμε, δυὸ τρίτα, πολυάριθμα Βιετνάμ», Ἐκδ. Καρανάση.

7. Τοῆ Γκουεθῆρα: Π ο λ ῖ τ ι κ ᾱ Κ ε ῖ μ ε ν α ῖ : Τόμος Β', σελ. 238, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1971.

θύματα· άπαυτεί οί άντάρτες νά μεταχειρίζονται μέ καλωσύνη τούς άνυπεράσπιστους ήττημένους· συνιστά έπίείκεια πρὸς τούς στρατιώτες τοῦ έχθρου τούς αϊχμαλωτισμένους καί δηλώνει κατηγορηματικά πῶς ένας τραυματίας έχθρὸς «είναι ιερὸς καί όφείλει νά τύχει περίθαλψης»<sup>8</sup>.

Ύστερα ἀπὸ τή σύλληψη καί τή δολοφονία τοῦ Τοῦ στή Βολιβία, ένα άμερικάνικο περιοδικὸ εἶχε τήν προστυχιά νά γράψει πῶς ὁ Τοῦ «ποῦ πάντα ἐκήρυττε νά μὴν ἔχουμε αϊχμαλώτιους» ἦταν ὁ ὀλιγότερο ἐνδεδειγμένος νά παραπονεθεῖ. Εἶναι ξεδιάντροπο ψέμα. Νά, τί ἔγραφε ὁ Τοῦ πάνω σ' αὐτὸ στὸ 'Ο ἄ ν τ α ρ ι ο π ὀ λ ε μ ο ς : «Ἡ ἐπίείκεια θά πρέπει νά 'ναι ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη ἀέναντι στοὺς στρατιῶτες ποὺ πολεμοῦν γιὰ νά ἐκπληρώσουν —ἢ τουλάχιστον τὸ νομίζουν— τὸ στρατιωτικὸ τους καθήκον. Νά μὴν συλλαμβάνονται αϊχμάλωτοι όταν δὲν ὑπάρχουν μεγάλες ἐπιχειρήσεων ἢ κῶροι δυσπρόσοιτοι. Οἱ ἐπιζώντες πρέπει νά ἀπελευθερώνονται, οἱ τραυματίες νά περιβάλλονται μέ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα»<sup>9</sup>. Πολλὰ χωρία τῶν 'Α ν α μ ν ῆ σ ε ῶ ν τ ο υ ἄ π ὸ τ ὸ ν ἑ π α ν α σ τ α τ ι κ ὸ π ὀ λ ε μ ο , καθὼς καί μαρτυρίες συναγωνιστῶν του ἀποφαίνονται ὅτι ἡ συμπεριφορὰ του ἦταν σχολαστικὰ σύμφωνη μ' αὐτὸν τὸν ἐπαναστατικὸ ἠθικὸ κανόνα.

Τὸ νά σέβεται βαθιὰ τὴ ζωὴ καί νά εἶσαι διατεθειμένος νά πάρεις τὸ ὄπλο, ἂν χρειασθεῖ νά δώσεις θάνατο, δὲν εἶναι σὲ ἀντίφαση παρὸ μόνο στὰ μάτια τοῦ χριστιανικοῦ σύμμανισμοῦ ἢ τοῦ εἰρηνιστοῦ. Γιὰ τὸν ἐπαναστατικὸ σύμμανισμό, γιὰ τὸν Τοῦ, ὁ πόλεμος τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἀναγκαία ἀπάντηση, ἡ μόνη δυνατὴ, τῶν θυμάτων τῆς

8. Τοῦ Γκουεδάρα: Σ τ ρ α τ : ω τ ι κ ἂ Κ ε ἰ μ ε ν α , «Ὁ Γκουερillέρο μαχητής», σελ. 78, 'Εκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1972.

9. Σ τ ρ α τ : ω τ ι κ ἂ Κ ε ἰ μ ε ν α , σελ. 59, 'Εκδ. Καρανάση.

έκμετάλλευσης και τῶν καταπιεσμένων στὰ ἐγκλήματα  
καὶ τῇ βίᾳ τῇ νομιμοποιημένῃ τῶν καταπιεστών: «μὰς  
ἔχουν ὑποκρεώσει σ' αὐτὴν τὴν πάλῃ ἄλλῃ λύση δὲ μὰς  
μένει παρὰ νὰ τὴν ἐτοιμάσουμε...»<sup>10</sup>.

Ἐξάλλου, ὁ ἀληθινὸς σεβασμὸς στὴν ἀνθρώπινη  
ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ περιοριστεῖ στὴ μόνῃ φυσικῇ ἐπιβίω-  
σῃ. Τόσο ἂν μὴ καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ σώμα-  
τος πρόκειται νὰ σεβαστοῦμε τὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος:  
τὴ ν ὀ ξ ἰ ο π ῆ π ε ἰ α. Ὁ ὅρος αὐτὸς ποὺ συνεχῶς  
ἐπανέρχεται στὴν πένα τοῦ Τσέ, τοῦ Φιντέλ καὶ τῶν  
Κουβανῶν ἐπαναστατῶν περιέχει πολλὰ σημασίες, ἀλλὰ  
ἰδιαίτερα ἀναφέρεται στὴν ἐννοια τῆς δ ἰ κ α ἰ ο σ ὀ -  
ν η ς. Ὑπάρχει μιὰ φράση τοῦ Μαρτί ποὺ ὁ Τσέ τὴν ἀ-  
γαποῦσε πολὺ, ποὺ τὴν τόνιζε συχνὰ στίς ὁμιλίες του  
καὶ στὴν ὁποία ἔδλεπε «τὴ σημαία τῆς ἀξιοπρέπειας»:  
«Κάθε ἀληθινὸς ἄνθρωπος πρέπει νὰ νιώθει στὸ μάγουλο  
τὸ δικό του τὸ χαστούκι τὸ δοσμένο ἀδιάφορο σὲ ποιόν».  
Τὸ θέμα τῆς ἀξιοπρέπειας ἔχει δίκως ἄλλο θαθεῖς ρί-  
ζες στὴ λατινο - ἀμερικάνικη κουλτούρα («*H dignidad*,  
στὴ Λατινικὴ Ἑσπερία δὲν ἔχει κανένα νόημα μέσα  
στὶς συνθήκες μιᾶς πολὺ ἀξιοθαρήνῃς ζωῆς, καὶ γι' αὐτὸ  
ἡ λέξη φέρνει μέσα της τόσες ἐλπίδες, ποὺ κάνει νὰ  
ξεσποῦν λαϊκὲς ἐξεγέρσεις καὶ δίνει τὸ σύνθημα τῶν  
ἐπαναστάσεων»)<sup>11</sup>. Καὶ ἡ φράση αὕτη τοῦ Μαρτί μᾶς  
κάνει νὰ σκεφτοῦμε τὸ Δὸν Κικώτη, ἔργο ποὺ διάβαζε  
ὁ Τσέ στὴ Σιέρρα Μαέστρα, στὰ «μοῦθματα λογοτεχνί-  
ας» ποὺ ἔδινε στοὺς χωρικοὺς νεοσύλλεκτους ἀντάρτες,  
καὶ ἦρθε ποὺ τὸν ἐξομολογεῖ εἰρωνικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ του  
στὸ τελευταῖο του γράμμα στοὺς γονεῖς του (εἶναι ἐξ  
ἄλλου γνωστὸ πῶς ὁ Δὸν Κικώτης ἦταν τὸ πρῶτο διδλίο

10. Τσέ Γκουεράρα: Π ο λ ι τ ι κ ῆ Κ ε ἰ μ ε ν α :  
Τόμος Β', σελ. 238, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1971.

11. Κλωντ Ζωλιέν, πρόλογος στὸ ὁ Φ ἰ ν τ ῆ λ Κ ἄ -  
σ τ ρ ο μ ε τ ἰ λ ε ἰ, Ἐκδ. Μασπερό, 1961.

πού οι Κουβανοί επαναστάτες εξέδωσαν «με τις δκάδες» στο Έθνικό Ίνστιτούτο του θιόλιου μετά την κατάληψη της έξουσίας το 1959). Αφού είπαμε τα παραπάνω θά ήταν άνακριβεια να θεωρηθεί το θέμα αυτό σαν ξένο από το μαρξισμό. Μήπως ο Μάρξ ό ίδιος δέν έγραψε: «Τό προλεταριάτο έχει μεγαλύτερη ανάγκη της αξιοπρέπειάς του παρά τοϋ ψωμιού του»;<sup>12</sup>.

Η προβληματική της αξιοπρέπειας συνεπάγεται και τούτη την άλλη άξια για την όποία έξεγείρεται ό Τσέ: τ ή ν έ λ ε υ θ ε ρ ί α, πού έχει γι' αυτόν, σαν μαρξιστής πού είναι, σημασία έντελώς διαφορετική από εκείνη πού της όποδίδει ό άτομικιστικός άστικός σύμμαχισμός. Για τον Μάρξ, ή έλευθερία δέν είναι τό «έλεύθερο παιχνίδι» τών άτόμων πού συλλαπαντίεται στην άγορά, άλλα ό ό ρ θ ο λ ο γ ι κ ό ς έ λ ε γ χ ο ς τ ή ς φ ύ σ η ς και τ ή ς κ ο ι ν ω ν ι κ ή ς ζ ω η ς ά π ό τ ο ς ά ν θ ρ ώ π ο υ ς. Γεγονός πού συνεπάγεται άκριβώς την κατόργηση της «έλευθερης άγοράς» και κάθε μορφής άλλοτρίωσης —δηλαδή της κυριαρχίας τών ανθρώπων από τά έργα τους, και ιδιαίτερα από τό προτοές της παραγωγής. Αύτή ή αντίληψη για την έλευθερία είναι επίσης και ή αντίληψη τοϋ Τσέ, για τον όποίο ή άπελευθέρωση τοϋ άνθρωπου προϋποθέτει συγκεκριμένα «τη λύση τών αντίθέσεων πού έπιφέρουν την άλλοτρίωση του». Για τό λόγο αυτό, δέ διασέζει να διακηρύξει ότι «ή πιό ά ξ ι ό λ ο γ η έ π α ν α σ τ α τ ι κ ή φ ι λ ο δ ο ξ ί α ε ί ν α ι ν ά δ ε ί τ ό ν ά ν θ ρ ω π ο ά π ε λ ε υ θ ε ρ ω μ έ ν ο ά π ό τ η ν ά λ λ ο τ ρ ί ω σ ή τ ο υ, δηλαδή έν πρώτοις, από την κυριαρχία τών τυφλών νόμων τοϋ καπιταλισμού, χειραφέτηση πού άποτελεί τό πρώτο

12. Μάρξ «Der Kommunismus des Rheinischen Beobachters» άρθρο τής έφημερίδας «Deutsche Brüsseler Zeitung», τής 2-9-1847, σελ. Έ ρ γ α, Μάρξ - Έγγελς, Dietz, Βερολίνο, Τόμ. 4, σελ. 200.

βῆμα τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴ βασιλεία τῆς ἐλευθερίας. Γιὰ τὸν Τοῦ ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι μιὰ μεμονωμένη πράξη ἀλλὰ διαδικασία: Πρέπει νὰ οἰκοδομήσουμε τὴν ἐλευθερία. Στὴν Κούβα «ὁ σκελετὸς τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας μας εἶναι ἔτοιμος», ἀλλὰ τὸ πλήρες ἀποτελεσμά του δὲ θὰ γίνηι παρὰ μὲ τὸν ἔρχομό τῆς παγκόσμιας κομμουνιστικῆς κοινωνίας<sup>13</sup>.

Ἀνθρωπότητα, δικαιοσύνη, ἀξιοπρέπεια, ἐλευθερία· οἱ «κλασσικὲς» αὐτὲς ἀξίες παίρνουν μέσα σὺν ἐπαναστατικὸ οὐμανισμό τοῦ Τοῦ, καὶ νοῦργιόνομα γιὰ τὴν ἀντιμετωπίζονται ἀποτὴσκοπιὰ τὴν προλεταριά, ἀπὸ τὴν πάλιν τῶν τόξεων, ἀπὸ τὴ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση.

---

13. Τοῦ Γκουεβέρα: Πολιτικὰ Κείμενα: Τόμος Α', σελ. 197, Ἔκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1970.

## II. Ἡ οἰκονομικὴ σκέψη τοῦ Τσέ



## 1. Εἰσαγωγή

Ἡ οικονομικὴ σκέψη τοῦ Τοῦ, ἀποτελεῖ, τὸ ἴδιο ὅπως καὶ ἡ θεωρία του γιὰ τὸν ἀνταρτοπόλεμο, μιὰ πρωτότυπη συμβολὴ πού πλουτίζει τὴ μαρξιστικὴ θεωρία, συμβολή, βασισμένη στὴν πράξη τῆ συγκεκριμένη τῆς κουβανέζικης ἐπανάστασης. Ἡ σκέψη αὐτὴ θρῐσκειται συγχρόνως σὲ συνάφεια μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ ἐπαναστατικοῦ οὐμανισμοῦ τοῦ Τοῦ, καὶ εἶναι καὶ προσαρμοσμένη κατὰ τρόπο εὐλόγιστο στὶς πραγματικότητες τῆς οικονομικῆς ἀνάπτυξης τῆς Κούβας. Σφουρηλατήθηκε κατὰ τὶς μεγάλες οικονομικὲς συζητήσεις τῶν ἐτῶν 1963—64 στὴν Κούβα, πού ἔβλεπαν ὅχι μόνο τὰ ἄμεσα οικονομικὰ προβλήματα τοῦ νησιοῦ, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀρχὲς - κλειδιά τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας καὶ τὴ βαθειὰ σημάδα τοῦ ἴδιου τοῦ σοσιαλισμοῦ· συζητήσεις πού ἐγγράφονται μέσα στὰ πλαίσια τῶν συζητήσεων τῶν τάσεων πού ἀναπτύσσονται ὑπὸ ποικίλες μορφὲς μέσα στὸ διεθνὲς κομμουνιστικὸ κίνημα.

Στὴν Κούβα ἡ συζήτηση αὐτὴ πῆρε στὴν πράξη ἕνα χαρακτῆρα πού δὲν εἶχε τὸ προηγούμενό του σὲ σοσιαλιστικὴ χώρα ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Λένιν. Διεξήχθη μέσα σὲ ἀμοιβαίῳ σεβασμῷ καὶ ἀξιοπρέπεια, καὶ κατὰ τρόπο ἀνοικτὸ καὶ δημοσίᾳ, στὸν τύπο. Ὅλοι οἱ συμμετέχοντες—πὺ ἀνάμεσά τους ἦσαν ὑπουργοί, ἀρχηγοὶ τοῦ κουβανέζικου κόμματος καὶ Εὐρωπαῖοι οικονομολόγοι—ἦσαν ἀγωνιστὲς μαρξιστὲς σύμφωνοι μὲ τοὺς σκοποὺς τῆς κουβανέζικης ἐπανάστασης καὶ ὅταν τέτοιοι ἐθεωροῦνταν ἀμοιβαίως, παρὰ τὶς ἀποκλίσεις τους. Ἡ



συζήτηση δὲν ἔληξε μὲ τὴ «φίμωση τῶν ἡτημένων» ἀντιθετα μάλιστα, οἱ θέσεις τοῦ Γκουεβέρα, παρὰ τὴν ἀποχώρησή του, αὐτὲς ὑπερίσχυσαν.

Τὰ βασικά ὑπὸ συζήτηση θέματα ἦσαν:

Ἀπὸ τὰ προβλήματα οἰκονομικῆς πολιτικῆς: σύστημα προϋπολογισμοῦ ἢ αὐτόνομες οἰκονομικὲς ἐπιχειρήσεις, παροτρυντικά ἢ θηκὰ ἢ ὕλικά.

—Ἀπὸ τὰ προβλήματα πολιτικῆς οἰκονομίας: νόμος τῆς ἄξιας καὶ προγραμματισμός, σχέση μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ τῶν παραγωγικῶν σχέσεων, ἐμπορικὸς χαρακτήρας ἢ ὅχι τῶν κρατικοποιημένων μέσων παραγωγῆς.

—Ἀπὸ τὰ γενικά προβλήματα μαρξιστικῆς θεωρίας: ρόλος τῆς συνειδήσεως στὴν οἰκοδόμησι τοῦ σοσιαλισμοῦ κλπ.

Ἰδοὺ ὁ κατάλογος τῶν κυριωτέρων μετασχόντων καὶ τῶν ὁμιλιῶν τους (κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ):

—Ἑρνέστο Τσὲ Γκουεβέρα (ὑπουργὸς τῆς Βιομηχανίας). «Ἀπόψεις πᾶνω στὸ κόστος παραγωγῆς, σὰν θέσης τῆς οἰκονομικῆς ἀνάλυσης τῶν ἐπιχειρήσεων ὑπὸ τὸ προϋπολογιστικὸ σύστημα», (στὸ περιοδικό) Ἡ Βιομηχανία μας, ἀρ. 1, Ἰούνιος 1963.

—Λουί Ἀλβαρὲζ Ρόμ (ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν): «Τὸ πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ περιεχόμενο τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους», τριμηνιαία, παραρτήματα τοῦ Οἰκονομικοῦ Διευθυνητῆ ἀρ. 6, Μάιος - Ἰούνιος 1963.

—Ἀλμπέρτο Μόρα (ὑπουργὸς ἑξωτερικοῦ ἐμπορίου) «Σχετικά μὲ τὸ ζήτημα τῆς λειτουργίας τοῦ νόμου τῆς ἄξιας στὴν κουβανέζικη οἰκονομία μέσα στὸ σύγχρονο κόσμο», Ἐξωτερικὸ Ἐμπόριο, Ἰούνιος 1963.

—Τσὲ Γκουεβέρα: «Πάνω στὴν ἀντίληψη γιὰ τὴν ἄξια: ἀπάντηση σὲ μερικὲς διαβεβαιώσεις». Ἡ Βιομη-

κ α ν ί α μ α ς ἀριθ. 2 Ὀκτώβρης 1983. (Ἀπάντηση  
σὶν Ἀλμπέρτο Μόρα).

—Μιγκουέλ Κοσό: «Συμβολὴ στὴ συζήτηση πάνω  
σὸ νόμο γιὰ τὴν ἀξία». Ἡ Βιομηχανία μ α ς  
ἀριθ. 4, Δεκέμβρης 1983.

—Μαρτσέλο Φερναντέζ Φόντ (πρόεδρος τῆς Ἑ-  
θνικῆς Τράπεζας): «Ἀνάπτυξη καὶ λειτουργίες τῆς σο-  
σιαλιστικῆς τράπεζας στὴν Κούβα», Σ ο σ ι α λ ι σ τ ι-  
κ ῆ Κ ο ύ β α ἀριθ. 30, Φεβρουάριος 1984.

—Τοῦ Γκουεβέρα: «σχετικὰ μὲ τὸ σύστημα χρημα-  
τοδότησης τοῦ προϋπολογισμοῦ», Ἡ Βιομηχανία  
μ α ς ἀριθ. 5, Φεβρουάριος 1984.

—Τοῦ Γκουεβέρα: «Ἡ τράπεζα, ἡ πίκωση καὶ ὁ  
σοσιαλισμὸς» «Σ ο σ ι α λ ι σ τ ι κ ῆ Κ ο ύ β α» ἀριθ.  
31, Μάρτιος 1984 (ἀπάντηση σὶν Φερναντέζ Φόντ).

—Κάρολος Μπέτελχάιμ (μαρξιστὴς οἰκονομολό-  
γος, διευθυντὴς σπουδῶν στὴν Πρακτικὴ Σχολή, Ἀνω-  
τάτων Σπουδῶν, Παρίσι): «Μορφές καὶ μέθοδοι σοσια-  
λιστικοῦ προγραμματισμοῦ καὶ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τῶν  
παραγωγικῶν δυνάμεων», Σ ο σ ι α λ ι σ τ ι κ ῆ Κ ο ύ-  
β α, ἀριθ. 32, Ἀπρίλιος 1984 (ἀναίρεση ἰὼν θέσεων τοῦ  
Τοῦ).

—Τοῦ Γκουεβέρα: «Ἡ σημασία τοῦ σοσιαλιστικοῦ  
προγραμματισμοῦ», Σ ο σ ι α λ ι σ τ ι κ ῆ Κ ο ύ β α  
ἀριθ. 34, Ἰούνιος 1984 (ἀπάντηση σὶν Μπέτελχάιμ).

—Ερνέστος Μάντελ (οἰκονομολόγος μαρξιστῆς, δι-  
ευθυντὴς τοῦ βελγικοῦ ἐξδομαδίου Π Ἡ Ἀ ρ ι σ τ ε ρ ῶ,  
ἀρχηγὸς τῶν τροτσκιστῶν): «Οἱ ἐμπνευματικὲς κατη-  
γορίες κατὰ τὴ μεταστατικὴ περίοδο» Ἡ Βιομηχα-  
νία μ α ς, Ἰούνιος 1984 (ἀπάντηση σὶν Μπέτελ-  
χάιμ).

—Ζουὰν Ἰνφάντε: «Χαρακτηριστικὰ τῆς λειτουργί-  
ας τῆς αὐτοχρηματοδοτούμενης ἐπιχείρησης», Σ ο σ ι α-  
λ ι σ τ ι κ ῆ Κ ο ύ β α, ἀριθ. 34, Ἰούνιος 1984.

—Λουί Ἀλβαρὲζ Ρόμ: «Πάνω στὴ μέθοδο ἀνάλυσης

τῶν συστημάτων χρηματοδότησης», Σοσιαλιστική Κόρυθα, ἀριθ. 35, Ἰούλιος 1964.

—Τοῦ Γκουεθάρ: «Μία νέα στάση ἔναντι τῆς ἐργασίας», ὁμιλία σὲ ἐργατική συγκέντρωση, 15 Αὐγούστου 1964 *Obras Revolucionarias*, ἀριθ. 21. 1964.

—Ἀλέξη Κοντένα: «Ἐμπειρίες πάνω σὸν ἐλεγκο, σὸ σύστημα προϋπολογισμοῦ» *Ἡ Βιομηχανία μας*, ἀριθ. 10, Δεκέμβριος 1964.

—Μάριος Ροντρίγκουεζ Ἐσκαλόνα «Γενική ἀντίληψη πάνω στὰ οικονομικά, σὴν ἱστορία καὶ τὸ σύστημα προϋπολογισμοῦ χρηματοδότησης κατὰ τὴ μεταβατική περίοδο», *Ἡ Βιομηχανία μας*, ἀριθ. 10, Δεκέμβριος 1964.

—Τοῦ Γκουεθάρ: Συζητήσεις ποὺ διεξήχθησαν σὸ ὑπουργεῖο Βιομηχανίας τὸ ἔτος 1964, στενογραφημένα πρακτικά δημοσιευθέντα ὑπὸ τὸν τίτλο «Τὸ ἐπίπεδο καὶ οἱ δῆθρωποι» σὸ ἰταλικὸ περιοδικὸ *Τὸ Μανιφέστο*, ἀριθ. 7, Δεκέμβριος 1969.

—Φιντέλ Κάστρο: Λόγος γιὰ τὴν *VII* ἐπέτειο τῶν ἐπιτροπῶν ὑπεράσπισης τῆς Ἐπανάστασης *Granma* 28.9. 1966 (ἐπίσημη υιοθέτηση τῶν θέσεων τοῦ Τοῦ).

—Δύο ἀκόμη ἄρθρα τοῦ Κάρλος Ραφαὲλ Ροντρίγκουεζ, διευθυντοῦ τοῦ *I.N.R.A.* (Ἐθνικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀγροτικῆς Μεταρρύθμισης) ποὺ ὑπερασπίζουν τὴν οικονομική αὐτοδιαχείριση σὲς ἀγροτικὲς ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ χωρὶς νὰ πάρει ἄμεσο μέρος στὴ συζήτηση: «Τέσσερα χρόνια ἀγροτικῆς μεταρρύθμισης», Σοσιαλιστική Κόρυθα, ἀριθ. 21, Μάιος 1963 καὶ «Ἡ νέα πορεία τῆς κουβανέζικης γεωργίας», Σοσιαλιστική Κόρυθα, ἀριθ. 27, Νοέμβριος 1963.

1. Σύντομη βιβλιογραφία πάνω σ' αὐτὴ τὴ συζήτηση.

—Ρενί Ντιμόν: «Κόρυθα, σοσιαλισμὸς καὶ ἀνάπτυξη», Παρίσι, 1964.

—Α. Ζαλλό: «Inside the Cuban Revolution» *Monthly Review*, Ὀχτώβριος 1964. Δημοσιεύθηκε μὲ τὸν τίτλο: «Ἡ... Κουβανική

Θὰ ἐπικειρήσουμε στις σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν νὰ συστηματοποιήσουμε τὶς οικονομικὲς ἰδέες τοῦ Τοῦ γύρω ἀπὸ μερικὸς ἄξονες ποὺ τὶς συναρμολογοῦν, νὰ τὶς ἀντιπαραβάλουμε πρὸς ἄλλες θέσεις ποὺ ἐκδηλώθηκαν κατὰ τὴν πορεία τῆς συζήτησης καὶ νὰ τοποθετήσουμε τὸ σύνολο σὲ σχέση μὲ μερικὰ «κλασσικά» θέματα τοῦ μαρξισμοῦ.

---

νέζικη ἐπανάσταση εἶναι πέντε ἐτῶν», Π α ρ ι : ζ ἄ ν ο : 1965.

— Σαβέριο Τουτίνο: «Οικονομικὴ Συζήτηση στὴν Κούβα» *Rinascita*, ἀριθ. 28, 11 Ἰουλίου 1964.

— Σέργιο ντὲ Σάντις: «Debate sobre la gestión Socialista en Cuba» in *Cuba una revolución en Marcha*, Ruedo Ibérico, Παρίσι. 1967.

— Ερνέστο Μάντσελ: «Ἡ μεγάλη οικονομικὴ συζήτηση», Π α ρ ι : ζ ἄ ν ο : ἀριθ. 37, 1967.

— Β. Μύλλερ: «Συνέχεια» σπούς Μπέτελχάιμ, Κάστρο, Γουατέμα, Μάντσελ, Μόρα, *Wetigesetz Planung und Bewusstsein. Die Planungsdebatte in Cuba*, ἔκδοση «Νέα Κριτική», Φρανκφούρτη 1969.

#### Α' ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Ένα από τα διακριτικά σημεία της οικονομιστικής κλίσης, που είναι χαρακτηριστική του άγροσιου μαρξισμού, είναι η μονόπλευρη και μηχανιστική του αντίληψη του δεσμού μεταξύ παραγωγικών δυνάμεων και παραγωγικών σχέσεων, δεσμού που τόν θλέπουν νά ένεργεί άποκλειστικά μέ τόν τρόπο τής αίτιότητας. Ή αντίληψη αύτή έπιδείκνει, σάν τίτλο όρθοδοξίας ένα τοιάτο του Μάρξ (παρμένο από τήν 'Α θ λ ι ό τ η τ α τ ή ς Φ ι λ ο σ ο φ ί α ς, 1847), άπομονωμένο υπό τά συμφραζόμενα, τοιάτο άνομασσημένο ξανά και ξανά και έμφανισμένο σάν τό καταστατικό τής πεμπτουσίας του ιστορικού ύλισμου. «Ό χειρόμυλος θά μς δώσει τήν κοινωνία μέ τό μεγαλοσφενικό, ό άτμόμυλος τήν κοινωνία μέ τόν βιομηχανικό καπιταλισμό»<sup>1</sup>. Έκτός που ή φράση αύτή είναι σφαλερή από τήν άποψη τών ίδιων τών πραγμάτων (Σύμφωνα μέ τόν ιστορικό μαρξιστή Κάρολο Περσίν, ό Μάρξ κάνει λάθος, διότι ό ν ε ρ ό μ υ λ ο ς είναι τυπικό γνώρισμα τής φεουδαρχίας ενώ τά μ η κ α ν ι κ ά έ ρ γ α λ ε ί α και όχι ό άτμόμυλος χαρακτηρισίζουν τίς άρχές του βιομηχανικού καπιταλισμο<sup>2</sup>), περικλίνει, παρμένει έτσι ξεκομμένο, μιá σφαλε-

1. Μάρξ: «Α θ λ ι ό τ η τ α τ ή ς φ ι λ ο σ ο φ ί α ς», Σοσ. Έκδόσεις, Παρίσι, 1948, σελ. 88.

2. Κάρολος Περσίν: «Παραγωγικές σχέσεις και άνάπτυξη τών παραγωγικών δυνάμεων: Τό παράδειγμα του νε-

ρή μεθοδολογική αντίληψη. Έντούτες ή άνάγνωση όλου του κειμένου τής 'Α θ λ ι ό τ η τ α ς τ ή ς Φ ι λ ο σο φ ί α ς καί κυρίως του Κ ε φ α λ α ί ο υ, δείκνει ξεκάθαρα ότι για τόν Μάρξ, οι παραγωγικές σχέσεις δέν είναι πάντα καί παντού τó καθρέφτισμα ή τó αποτέλεσμα τών παραγωγικών δυνάμεων. Στις μ ε τ α θ α τ ι κ έ ς περιόδους μπορεί νά υπάρξει μ ε τ α τ ο π ι σ μ ο ς μεταξύ τών δύο, οι παραγωγικές σχέσεις μπορεί άλλωστε νά γίνονται εμπόδιο καί άλλωστε νά προηγούνται τών παραγωγικών δυνάμεων. Σχετικά μ' αυτή τήν τελευταία δυνατότητα, πού αύτη μάς ενδιαφέρει στόν παραλληλισμό μας, μπορούμε νά πάρουμε για παράδειγμα άπό τó Κ ε φ ά λ α ι ο, τ ή χ ε ι ρ ο τ ε χ ν ι κ ή παραγωγή τής μανιφακτούρας καί τήν ο ί κ ο τ ε χ ν ι κ ή μ ι σ θ ο δ ο τ ο ύ μ ε ν η έ ρ γ α σ ί α, παραγωγικές σχέσεις καπιταλιστικές ές πού εμφανίζονται στή μεταβατική περίοδο άπό τόν τρόπο φεουδαρχικής παραγωγής στόν τρόπο καπιταλιστικής παραγωγής, πάνω στή βάση τών παλιών καί παραδοσιακών παραγωγικών δυνάμεων, (τεχνίτες, μέσα παραγωγής κ.λπ.)<sup>3</sup>

Στός κόλπους του ρούσσκου μαρξισμού, ή οικονομιστική τάση, πού τήν ενόρκωναν υποδειγματικά οι μενσεβίκοι έδέσπαζε σάν αναντίρρητο δόγμα, τó αδύνατον στή Ρωσία σοσιαλιστικής επανάστασης: τó χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης τών παραγωγικών δυνάμεων δέν θά επέτρεπε τήν εγκαθίδρυση κομμιας μορφής σοσιαλιστικής παραγωγικής σχέσης. Ό Λένιν πάνω σ' αυτό άπαντούσε (ύστερα άπό τó 1917) με δύο σειρές επιχειρημάτων:

---

ρόμυλου». 'Η Σκέψη, άριθ. 119, Φεβρουάριος 1965, σελ. 55 - 56.

3. Μάρξ: «Τ ό Κ ε φ ά λ α ι ο 1, "Ε ρ γ α», 23, Βερολίνο, Dietz, 1968, σελ. 590.

—Ἡ ἀντίθεση μεταξὺ παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ παραγωγικῶν σχέσεων πρέπει νὰ ὑπολογίζεται πάνω στὴν κλίμακα τοῦ παγκόσμιου καπιταλιστικοῦ συστήματος, συστήματος μέσα σὸ ὁποῖο ἡ Ρωσσία εἶναι, λόγω τῶν εἰδικῶν ἐπιπτώσεων τοῦ 1917, ὁ π ρ ὶ ὁ ἄ δ ὕ ν α τ ο ς κ ρ ῖ κ ο ς.

—Γιατί νὰ μὴν ἀναπτύξουμε τὶς παραγωγικὰς δυνάμεις στὴ Ρωσσία μὲ σοσιαλιστικὰς μεθόδους, ἐφόσον ἡ Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάστασις «μᾶς» πρόσφερε τὴ δυνατότητα νὰ προβοῦμε στὴ δημιουργία τῶν οὐσιωδῶν ὁρων τοῦ πολιτισμοῦ διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι ἔκαμαν τὰ ἄλλα Δυτικοευρωπαϊκὰ κράτη\*;

Ἡ σκέψις τοῦ Στάλιν παρουσιάζει οὐτὴ τὴν ἀντιπαράθεση (καὶ οὔ ἄλλες ἀκόμη) ἑνα μισο - γόρισμα στὶς μενσεβίκικες θέσεις. Γιὰ τὸν Στάλιν ὑπάρχει ἕνας οἰκονομικὸς ὀντικειμενικὸς νόμος ἀντιστοιχείας ἁ ν α γ κ α λ α ς μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν σχέσεων καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων». Προσθέτει ἐξάλλου ὅτι ἡ ἀντιστοιχεία αὕτη δὲν εἶναι «ἀπόλυτη», ἀφοῦ οἱ παραγωγικὲς δυνάμεις π ρ ο η γ ο ὦ ν τ α ι π ἄ ν τ α, «ἀναντίρρητα» τῶν παραγωγικῶν σχέσεων, ἀ κ ὅ μ α καὶ σ ἐ σ ο σ ι α λ ι σ τ ι κ ὸ κ α θ ε σ τ ῶ ς. Ὅσο γιὰ τὴν Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάστασις, ἔ λ ο υ π ὶ ν, ἡ ἐργατικὴ τάξις δὲν ἔκαμν παρὰ νὰ χρησιμοποιοῦσε τὸ νόμο τῆς ἀναγκῆς ἀντιστοιχείας προσαρμόζοντας τὶς παραγωγικὰς σχέσεις στὶς παραγωγικὰς δυνάμεις στὴ Ρωσσία! Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ Στάλιν δέχεται τοὺς ὅρους τοῦ μενσεβίκικου σχήματος καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ τοὺς συμβιβάσει μὲ τὸ μολασεδικισμό καὶ μὲ τὴν πραγματικότητα τῆς Ὀκτωβριανῆς Ἐπανάστασις\*.

4. Λένιν: «Πάνω στὴν Ἐπανάστασή μας», (Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῶν ἀναμνήσεων τοῦ Ν. Σουκχάνωφ). Στὴ «Ἐργα», Μόσχα, τόμος 33, σελ. 489.

5. Ἰ. Β. Στάλιν: «Τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα τοῦ σοσιαλισμοῦ στὴν Ε. Σ. Δ.», Ἐκδ. Νόρμαν Μπετόν, Παρίσι, σελ. 8, 52, 54.

Τι θέση παίρνουν σε σχέση με τις «κλασικές» αὐτὲς θέσεις, οἱ συμμετασχόντες στὴν κουδανέζικη συζήτηση τοῦ 1963 — 64;

Ὁ Κάρολος Μπέττελχάιμ, ὁ Γάλλος οικονομολόγος, ἔκανε τὴν πρὶ ἐμπεριστατωμένη κριτικὴ στὶς θέσεις τοῦ Τοῦ. (Στὶς σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν, ὁ Μπέττελχάιμ θὰ φανεῖ λίγο σὰν «ξεροκέφαλος». Γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ λοιπὸν κάθε παρεξήγηση ἄς προσθέσουμε ὅτι τὸν θεωροῦμε ἕναν ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ζῶντες μαρξιστὲς οικονομολόγους, καὶ ὅτι ἐπικρίνοντας μερικὲς τοτινὲς θέσεις —πού, νομίζουμε, πῶς τὴς περισσότερες τὶς ἔχει ἐγκαταλείψει σήμερα — δὲν ἐπιθυμοῦμε καθόλου νὰ θέσουμε ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὸ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἔργων του καὶ τὴν ἐπαναστατικὴ πολιτικὴ στράτευση τοῦ συγγραφέα τῶν. Ἐξάλλου ὁ ἴδιος ὁ Τοῦ ἐπέμεινε νὰ ὑπογραμμίσαι σὲ μιὰ πολεμικὴ ἐναντίον του, ὅτι «Τὸ ἄρθρο τοῦ συντρόφου Μπέττελχάιμ ἔχει γιὰ μᾶς ἀδιαμφισβήτητη βαρύτητα, γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἀνήκει σὲ οικονομολόγο, μὲ βαθιὲς γνώσεις καὶ σὲ ἕναν θεωρητικὸ τοῦ μαρξισμοῦ\*). Ρητὰ διαμαρτύρεται γιὰ τὴ σκέψη τοῦ Στάλιν καὶ γιὰ τὸν «νόμο του ἀναγκαίας ἀντιστοιχείας» διακηρύσσει λοιπὸν κατηγορηματικὰ ὅτι «τὸ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καθορίζει τὴ φύση τῶν παραγωγικῶν σχέσεων». Συγκεκριμένα, ἡ ἀναγκαστικὴ ἐπιβίωση τῶν ἐμπορευματικῶν κατηγοριῶν καὶ ἡ οικονομικὴ αὐτονομία τῶν ἐπιχειρήσεων στὶς μεταθετικὲς οικονομικὲς λειτουργίες στὸ σοσιαλισμὸ «εἶναι ἀλληλένδετες πρὸς μιὰ δοσμένη κατάσταση τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων». (Αὐτὸ φαίνεται νὰ ὑποδηλώνει ὅτι μὲ τὴν ἀβέξηση τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων οἱ ἐμπορευματικὲς κατηγορίες ἐκλείπουν· αὐτὸ λοιπὸν τὸ ὀρνεῖται ὁ ἴδιος ὁ Μπέττελχάιμ, ποὺ ὑποστηρίζει «ὁ ὁ λ ο ἔ ν α κ α ι

6. Τοῦ Γκουεβέρας: Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α : «Ἡ σημασία τοῦ σοσιαλιστικοῦ προγραμματισμοῦ», τόμος Β', σελ. 132, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα, 1971.



πιο περίπλοκος χαρακτήρας της σοσιαλιστικής οικονομίας, καθώς και των άλλων σοσιαλιστικών οικονομιών» έληγε «την αύξημένη θέση που χρειάστηκε να γίνει ο' αυτές τις κατηγορίες» (τις έμπορευματικές)<sup>7</sup>.

Η αντίληψη αυτή έπειδή επικρίθηκε από τον Τσέ, ο Μπέτελχάιμ άπαντά ο' ένα έρθρο τó Φεβρουάριο τού 1966: «Ο Τσέ Γκουεβάρα έπικρίνει σωστά —άλλά άποδιδοντάς το κακώς σέ μένα — μια μηχανιστική αντίληψη τού νόμου άντιστοιχείας μεταξú επιπέδου άναπτύξεως των παραγωγικών δυνάμεων και τού χαρακτήρα των παραγωγικών σχέσεων». Ο Μπέτελχάιμ λοιπόν άναγνωρίζει έδώ (Φεβρουάριος 1966) ότι η μειαβατική περίοδος «χαρακτηρίζεται άκριβώς από τó «προβόδιομα των νέων σχέσεων ίδιοκτησίας και των νέων σχέσεων παραγωγής πάνω σtó επίπεδο τοπικής ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων»<sup>8</sup>. Πού είναι προφανέστατα τó αντίθετο έκείνου που διαβεβαίωνε σtó κείμενό του τού 'Ιανουαρίου 1964, και πού, σωστά ο Τσέ τó χαρακτήριζε μηχανιστικό. Έξάλλου, ένα μήνα άργότερα ('Απρίλιος 1966) επανέρχεται στήν παλιά του θέση διαβεβαιώνοντας άκόμη μια φορά ότι «έναν θελήσουμε να εφαρμόσουμε μορφές όργάνωσης και μορφές κυκλοφορίας των μέσων παραγωγής που δέν άνταποκρίνονται σtó επίπεδο ανάπτυξης που έχουν φτάσει οι παραγωγικές δυνάμεις δέν θα καταλήξουμε παρά σέ διασπασισμούς»<sup>9</sup>.

7. Μπέτελχάιμ: «Μορφές και μέθοδοι τού σοσιαλιστικού προγραμματισμού έν έναρτίε: 1964), σtó «Π μετάβαση πρós τή σοσιαλιστική οικονομία, Μασπερό, Παρίσι, 1968, σελ. 138, 147, 150 ή ύπογράμμιση δική μας; Μ. Α.

8. Μπέτελχάιμ: «Έξ άφορμής μερικών αντιλήψεων γιά τή μεταβατική οικονομία». Στό έργο Cit, σελ. 166 - 167.

9. Μπέτελχάιμ: «Προγραμματισμός και παραγωγικές σχέσεις», Άπρίλιος, 1966, σtó έργο Cit, σελ. 190.

Ὡς πρὸς τὸν Τοῦ Γκουεβέρα σὸ ἄρθρο τοῦ πάνω στὴ συζήτηση μὲ τὸν Μπέττελχάιμ («Ἡ σημασία τοῦ σοσιαλιστικοῦ προγραμματισμοῦ», Ἰούνιος 1964) ἐξεγείρεται ἀκριβῶς γιὰ τὴ θέση τοῦ πὼς ἀδύνατον κρίκου καὶ γιὰ τὴν πολεμικὴ τοῦ Λένιν κατὰ τῶν μενσεβίκων τῶν ὁποίων καταδείχνει τὴν ὀρθότητα ὡς πρὸς τὴν κατανόηση τῆς κουβανέζικης ἐπανάστασης : στὴν Κούβα τὸ 1959—1962, ὅπως στὴ Ρωσία τὸ 1917 — 1918, συντελέστηκε μιὰ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση, παρὰ τὴν ἀργοπορία καὶ τὸ ὑπανόπτικο τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Λοιπὸν ὅ,τι ἰσχύει γιὰ τὴ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση ἰσχύει ὁμοίως καὶ γιὰ τὶς παραγωγικὰς σοσιαλιστικὰς σχέσεις ποὺ εἰσάγει. «Τὸ νὰ πεῖς πῶς ἡ σταθεροποιημένη ἐπιχειρήρηση (σοσιαλιστικὴ παραγωγικὴ σχέση διαφιλοδοχούμενη ἀπὸ τὸν Μπέττελχάιμ. Μ.Α.) εἶναι παραλογισμός, ἰσοδυναμεῖ σχεδὸν μὲ τὸ ὄν. Ἐλεγε δὲ ἡ Κουβανέζικη Ἐπανάσταση εἶναι παραλογισμός. Εἶναι ἀντιλήψεις τῆς αὐτῆς τάξης καὶ θὰ μπορούσαν νὰ βασιστοῦν στὴν ἴδια ἀνάλυση»<sup>10</sup>. Μὲ ἄλλα λόγια δὲν μπορούμε νὰ ἀρνηθοῦμε τὸ γεγονός ὅτι οἱ παραγωγικὲς σχέσεις σὲ μιὰ μεταβατικὴ κοινωνία πρὸς τὸ σοσιαλισμό, π ρ ο ι γ ο ὡ ν τ α ι σὲ σχέση μὲ τὶς παραγωγικὰς δυνάμεις, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἀρνηθοῦμε καὶ τὴ δυνατότητα μιᾶς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης σὲ μιὰ καθυστερημένη χώρα, ἡμφοδωρικὴ ἢ ἡμιποικικὴ, ὑπανόπτικη κ.λπ.

Ἡ ἠθικὴ (ἡ μεθοδολογικὴ) τῆς ἱστορίας εἶναι, κατὰ τὸν Τοῦ, ἡ δ ι α λ ε κ τ ι κ ὴ πλησίασμα τοῦ προβλήματος ποὺ ὀφείλει νὰ καταδείξει ὅτι οἱ παραγωγικὲς σχέσεις δὲν εἶναι παντοῦ καὶ πάντοτε «τὸ πιστὸ καθρέφτισμα τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων»· σὲ μερικὰς μεταβατικὰς περιόδους, δὲν ὑπάρχει πλήρης σύμπτωση μεταξὺ τῶν δύο ἐπιπέδων· ἰδιαίτερα σὲ σι-

10. Τοῦ Γκουεβέρα: «Π ο λ ι τ ι κ ἄ Κ ε ἰ μ ε ν α, τόμος Β', σελ. 128, Ἔκθ. Καρανάση, Ἀθήνα 1971.

γνῆς ἀνόδου μιᾶς κοινωνίας ποῦ ἐτοιμάζεται νὰ καταστρέψει μιὰ προηγούμενη κοινωνία καὶ στίς στιγμὲς διάστασης τῆς παλίας κοινωνίας, ὅταν ἡ καινούργια ποῦ ὀφείλει νὰ ἐμφυτεύσει τὶς δικές της παραγωγικὲς σχέσεις ἀγωνίζεται γιὰ νὰ σταθεροποιηθεῖ καὶ νὰ καταστρέψει τὸ παλιὸ ἐποικοδόμημα<sup>11</sup>. Μίῃς στίς δοσμένες αὐτὲς ἱστορικὲς στιγμὲς, μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἓνας μ ε τ α τ ο π ι σ μ ό ς, ἢ σὶά πίσω ἢ σὶά μπρός, τῶν παραγωγικῶν σχέσεων πᾶνω στίς παραγωγικὲς δυνάμεις. Δὲν μποροῦμε, λοιπόν, νὰ καταδικάσουμε ἔ κ τ ῶ ν π ρ ο τ έ ρ ω ν, δίκως «συγκεκριμένη ἀνάλυση τῆς συγκεκριμένης καὶτάστασης» —ὅπως ἔκαμε ὁ Λένιν προτοῦ νὰ ἐξαγγεῖλει τὴ Νέα Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ — μερικὲς μορφὲς τῶν παραγωγικῶν σχέσεων (ὅπως ἡ σταθεροποιημένη ἐπιχείρηση ἢ ὁ συγκεντρωτικὸς προγραμματισμός), μὲ τὸ ἀπλὸ, ἀφηρημένο καὶ δογματικὸ ἐπιχείρημα ὅτι οἱ μορφὲς αὐτὲς «δὲν ἀνταποκρίνονται σὸ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων». Ἐξ ἄλλου, γιὰ τὶς ἴδιες αἰτίες ὁ Τσέ ἀπορρίπτει τὴ δικαιολογία τῆς ἐπιβίωσης τῶν ἐμπνευματικῶν κατηγοριῶν καὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοδιαχείρισης σὰν μορφὲς «ἀλληλένδετες πρὸς μιὰ δοσμένη καὶτάσταση τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων» δηλαδὴ ὅτι ἀρνεῖται κείνο ποῦ ὀνομάζει «ἀπολογητικὰ συμπεράσματα μὲ ἐπίκρισμα πραγματισμοῦ πᾶνω στὸν περίφημο οἰκονομικὸ ὑπολογισμό» ποῦ ὁ Μπέττελ-χάιμ ἐξάγει ἀπὸ τὴ μέθοδὸ του ἀνάλυσης.

Καὶ στίς δύο περιπτώσεις, ἡ μέθοδος αὐτὴ τοῦ φαίνεται ριζικὰ οφασερὴ λόγῳ στενῆς καὶ μηχανιστικῆς θεωρήσεως τοῦ δεσμοῦ μεταξὺ παραγωγικῶν σχέσεων καὶ παραγωγικῶν δυνάμεων.<sup>12</sup>

11. Π ο λ : τ : κ ᾱ Κ ε ῖ μ ε ν α : «Ἡ σημασία τοῦ σοσιαλιστικοῦ προγραμματισμοῦ», Τόμος Β', σελ. 122 — 123, Ἐκδ. Κραναύση.

12. Τσέ Γκουιόβρα. Π ο λ : τ : κ ᾱ Κ ε ῖ μ ε ν α : Τόμος Β', σελ. 136, Ἐκδ. Κραναύση. Ἐπίσης Ε. Μαντίλ

---

«Οι έμπορευματικές κατηγορίες στη μεταβατική περίοδο», *Ἡ Βιομηχανία μας*, Μάιος 1964, σελ. 35: «Κατά τη μεταβατική περίοδο τοῦ καπιταλισμοῦ σὸ σοσιαλισμό, δὲν ὁ-  
πάρχει πλήρως ἀντιστοιχία μεταξύ τρόπου, παραγωγῆς, σχέσεων παραγωγῆς, τρόπου ἀνταλλαγῆς καὶ  
τρόπου κατανομῆς, ἀλλὰ ἀντίθετα συνδυάζονται ἀν-  
τιτιθεμένων στοιχείων.

## Β' ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Ο Μάρξ καθόριζε το σοσιαλισμό στο Κεφά-  
λαιο, σαν ελεύθερη κοινότητα παραγωγών που ελέγ-  
χουν όρθολογιστικά, σύμφωνα με ένσυνειδητο σχέδιο,  
την παραγωγή και το προίσιες της σοσιαλιστικής ζωής.  
Γράφει συνεπώς, στην Κριτική του προ-  
γράμματος του Γκίτα, ότι στους κόλπους  
ένος κοινωνιστικού κόσμου θεμελιωμένου στην κοινή i-  
διοκτησία των μέσων παραγωγής οι παραγωγοί δεν ά-  
νταλλάσσουν τα προϊόντα τους, όπως κατά τον ίδιο  
τρόπο ή εργασία ή ενσωματωμένη στα προϊόντα δεν πα-  
ρουσιάζεται σαν ύπεραξία στη νάξια  
αυτών των προϊόντων.<sup>1</sup> "Υστερα απ' αυτό,  
σχεδόν όλοι οι πνευματικοί εκπρόσωποι του μαρξισμού  
του ΧΧου αιώνα (Λένιν, Τρότσκι, Μπουκρίν, Στάλιν,  
Όττο Μπάουερ, Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μάο Τσέ Τούνγκ  
και ά.) άνεγνώρισαν υπό διάφορες μορφές ότι την επαύ-  
ριο της άνατροπής του καπιταλισμού δεν είναι δυνατόν  
να σταματήσουν άμεσα όλες οι έμπορευματικές  
σκέσεις και όλη ή νομισματική οικονομία. «Σχεδόν όλοι»  
διότι οι δυο μεγάλοι θεωρητικοί «υπερριστοί» των έ-  
των 20, ό Παννεκόκ και ό Μπορντιγκά, άρνήθηκαν αυτόν

1. Μάρξ: Τό Κεφάλαιο Ι, στλ. Έργα,  
23, σελ. 92 - 94 και Κριτική του Προγράμματος  
του Γκίτα, Κοινωνολογ. Έκδόσεις, Παρίσι, 1960, σελ.  
23: ύπογράμμισή δική μας, Μ. Α.

τόν συμπερασμό και θεωρούσαν, π.χ. την Ν. ΟΙ. Π. στην Ε.Σ.Σ.Δ. ότι εσήμαινε την έγκαθίδρυση του καπιταλισμού<sup>2</sup>.

Στόν Στάλιν, τὸ πρόβλημα τοῦ νόμου τῆς ἀξίας στὴ σοσιαλιστικὴ κοινωνία μπαίνει στὰ γενικά πλαίσια μιᾶς μεταφυσικῆς θεωρίας τῶν οικονομικῶν νόμων, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία οἱ ἐπιστημονικοὶ νόμοι, «εἴτε πρόκειται γιὰ φυσικοὺς νόμους εἴτε γιὰ νόμους πολιτικῆς οἰκονομίας» εἶναι τὸ καθρέφτισμα ἀντικειμενικῶν προτύπων ἀνεργούντων ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινον θέληση. Τοὺς νόμους αὐτοὺς, μπορούμε νὰ τοὺς ἀνακαλύψουμε, νὰ τοὺς γνωρίσουμε, νὰ τοὺς ἐκμεταλλευτοῦμε πρὸς ὄφελος τῆς κοινωνίας, μὰ δὲν μπορούμε νὰ τοὺς μεταβάλουμε ἢ νὰ τοὺς καταργήσουμε — καὶ τοῦτο «εἴτε πρόκειται γιὰ περίοδο καπιταλισμοῦ ἢ γιὰ περίοδο σοσιαλισμοῦ»<sup>3</sup>. Δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς μὲ πὺλ κωμικὸ τρόπο νὰ κάμει διαχωρισμὸ ἐκείνου πού διακρίνει ἕνα φυσικὸ νόμο ἀπὸ ἕναν οικονομικόν, καὶ τοῦ κάθε τῆς χωρίζει τὸν καπιταλισμὸ, δπου οἱ «τυφλοὶ νόμοι» τῆς ἀγορᾶς ἐξουσιάζουν τοὺς παραγωγούς, μὲ τὸ σοσιαλισμὸ, δπου, κατὰ τὸν Μάρξ, ὁ ἄνθρωπος ἐλέγχει συνειδητὰ τὸ παραγωγικὸ πρὸς...

Στὰ μάτια τοῦ Στάλιν, ὁ νόμος τῆς ἀξίας στὴ σοσιαλιστικὴ κοινωνία εἶναι ἕνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀντικειμενικοὺς νόμους, πού δὲν μπορούμε νὰ μεταβάλουμε ἢ νὰ καταργήσουμε, καί, ἐπομένως, «οἱ ἐπιχειρήσεις μας δὲν μπορούν καὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρξουν χωρὶς τὸ νόμο τῆς ἀξίας», πού, κατὰ τὴν γνώμη του, «δὲν εἶναι πρὸς

2. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ: Ε. Μάντελ, «Ὁ νόμος τῆς ἀξίας, οικονομικὸς ὀπλοισμὸς καὶ σοσιαλιστικὸς προγραμματισμός». Στὰ Π ρ ο β λ ῆ μ α τ α σ ο σ ι α λ ι σ τ ι κ ο ῦ π ρ ο γ ρ α μ μ α τ ι σ μ ο ῦ (Στρογγυλὰ Τράπεζαι), Ε. D. I. Σεπτέμβρ. 1968, σελ. 113 - 114.

3. Στάλιν: «Τὰ οικονομικά προβλήματα τοῦ σοσιαλισμοῦ στὴν Ε. Σ. Σ. Δ.», Ἐκδ. Νόργμαν Μπετον, σελ. 4, 5.

λύπη», αφού ό νόμος τής άξίας είναι «ένα καλό σχολείο πρακτικής, πού θα έπιταχύνει τήν άνοδο τών διοικητικών στελεχών μας, γιά νά γίνουν έτσι άληθινοί διευθυνταί τής σοσιαλιστικής παραγωγής» διδάσκοντάς τους «νά εφαρμόζουν τήν οικονομία και νά πραγματοποιούν τίς έτήσιες προσόδους τών επιχειρήσεων»<sup>4</sup>. (Ύστερα από αυτό, ό Στάλιν άναγνωρίζει ότι στή σοσιαλιστική οικονομία τά μέσα παραγωγής δέν είναι εμπορεύματα, ότι ό νόμος τής άξίας περιορίζεται από τò πρόγραμμα και πώς προορίζεται νά εκλείψει στή δεύτερη φάση του κομμουνισμού). Μè άλλα λόγια ό Στάλιν φαίνεται νά θεωρεί τήν επιβίωση του νόμου τής άξίας (και τών έμπορευματικών κατηγοριών) στό σοσιαλισμό, και σάν άναγκαίο κακό, κληρονομιά του καπιταλισμού, από τò όποιο θα πρέπει νά απαλλαγούμε τò ταχύτερο, μά σάν έξαιρετο σχολείο διαμόρφωσης γιά προέδρους —γενικούς διευθυντές επιχειρήσεων!

Στήν Κούβα τò πρόβλημα του νόμου τής άξίας είναι στο κέντρο μάλιστα τής συζήτησης, και δέν είναι τυχαίο πού τò άρθρο του διευθυντού 'Αλμπέρτο Μόρα, ύπουργού του 'Εξωτερικού 'Εμπορίου πού, άς πούμε «έξαπέλυσε» τήν πολεμική, τιτλοφορείται «Σχετικά μè τò ζήτημα λειτουργίας του νόμου τής άξίας στήν τωρινή κουβανέζικη οικονομία» (Ίούnius 1963). Οι βασικές θέσεις του διευθυντού Μόρα—πού άποτελοΰσαν σιωπηρώς μιá άνασκευή μερικών ιδεών πού ό Τατ έίχε ήδη εκθέσει προφορικά και πού προσπαθούσε νά εφαρμόσει στο ύπουργείο Βιομηχανίας— ήσαν οι ακόλουθες:

—'Η άξία είναι μιá σχέση μεταξύ τών περιορισμένων διαθέσιμων προσφυγών, και τών αύξανόμενων άναγκών του ανθρώπου.

—Σε μιá σοσιαλιστική οικονομία, ό νόμος τής άξίας δέν εκλείπει. Συγκεκριμενοποιείται μέσα στο πλάνο.

---

4. Στάλιν: «Έργα» Cit, σελ. 21 - 22.

«Ακριβώς στην συνειδητή απόφαση της προγραμματικής εξουσίας εμφανίζεται πια ολοκληρωμένα ή άξια σάν οικονομικό κριτήριο, σάν διακανονιστής της παραγωγής». Λοιπόν, στά μάτια του Μόρα, δκι μόνο δέν υπάρχει καμιά αντίθεση μεταξύ του προγράμματος και του νόμου της άξιας, αλλά μόνο στάν προγραμματισμό δ νόμος αυτός λειτουργεί «πιο ολοκληρωμένα»!

—Ο νόμος της άξιας λειτουργεί ακόμα και σπό έσωτερικό του κρατικοποιημένου τομέα, πού δέν αποτελεί καθόλου στήν Κούβα «μία και μόνη μεγάλη επιχείρηση», όπως τδ νομίζουν «μερικά σύντροφοι» (έμαντεύσατε ποιοί)? Έν πάση περιπτώσει, δ Μόρα (άν και ένοχλημένος με τδν Στάλιν, τδν Όσκαρ Λάνγκε και τδς «νέο - μαρξινλιστές» οικονομιστές σοβιετικούς: τδν Καντόροβιτς κ.λπ.) άναγνωρίζει ότι υπάρχουν έπίσης κριτήρια έξω - ο ι κ ο ν ο μ ι κ ά (πολιτικά, στρατιωτικά, κ.λπ.) γιά νά καθορίζουν τίς επενδύσεις σέ μία προγραμματισμένη οικονομία.

Έντούτοις ή κριτική ή πιο έμπεριστατωμένη και ή πιο συστηματική τών θέσεων του Το έπήςρε τδ δρόμο του Μπέττελχάιμ («Δυνάμεις και μέθοδοι σοσιαλιστικού προγραμματισμού και θαθμός ανάπτυξης τών παραγωγικών δυνάμεων», Ιανουάριος 1964). Ξεκινάει μεθοδολογικά δ Μπέττελχάιμ από τίς θέσεις του Στάλιν πάνω σπό νόμο της άξιας σάν νόμου άντικειμενικού τών οικονομιών τών μεταβατικών πρδς τδ σοσιαλισμό. Για νά λέμε τήν αλήθεια, προχωρεί μάλιστα πιο πέρα από τδ Στάλιν και του καταλογίζει ότι δέν έβγαλε όλα τδ συμπεράσματα αυτού του συλλογισμού, συγκεκριμένα με τδ νά άρνεϊται τδν έμπορευματικό χαρακτήρα τών άνταλλαγών μεταξύ σοσιαλιστικών κρατικών έπιχειρήσεων. Κατά τδν

5. Άλμπέρτο Μόρα: «En torno la cuestion del funcionamiento de la ley del valor en la economia cubana en los actuales momentos» Comercio Exterior, no 3, Juín, 1963, p. 7, 10.



Μπέττελχάιμ, ό ρόλος του νόμου τής άξίας τών έμπο-  
ρευματικών κατηγοριών στο ίδιο τó έσωτερικό του σο-  
σιαλιστικού τομέα, όφείλεται στο πολύ χαμηλό επίπεδο  
ανάπτυξης τών παραγωγικών δυνάμεων. Έξ άλλου,  
στήν παρούσα κατάσταση αύτής τής ανάπτυξης, ή κοινω-  
νία δέν είναι άκόμα σέ θέση νά γνωρίζει έξ όλοκλήρου  
τήν κατάσταση τών κοινωνικών αναγκών· επομένως, οι  
τιμές δέν μπορούν νά καθρεφτίζουν «μόνο τó κοι-  
νωνικό κόστος τών προϊόντων άλλα  
έπίσης τίς σχέσεις μεταξύ τής  
πρόσφοράς και τής ζήτησης».<sup>6</sup> Οι θέ-  
σεις του Μπέττελχάιμ στηρίζονται στην παρούσα πρα-  
γματικότητα τής σοβιετικής οικονομίας τής όποιας δι-  
κασιολογεί τή λειτουργία.

Σέ ένα άρθρο κατοπινό πολεμικής μέ τόν Μάντελ  
και τόν Τσέ, άρνείται νά άντιπαράβάλλει τήν πραγματι-  
κότητα αύτή μέ τίς θέσεις του Μάρξ, που θά ήταν στα  
μάτια του, «νά πριμοδοτεί τά θεωρητικά οχήματα τά πιο  
άφρημένα είς βάρος τής πρακτικής»· έξηγει τήν άρνη-  
ση αύτή μ' ένα έπιχείρημα όπου μπλέκονται άρμονικά  
ό θετικισμός και ό πραγματισμός: ό μαρξισμός μέ τó νά  
είναι έπιστήμη και όχι φιλοσοφία, «δέν πρόκειται πιά νά  
μετρήσουμε τήν πραγματικότητα μέ τήν ιδέα...».<sup>7</sup>

Η συμμετοχή του Γκουεβέρα στη συζήτηση άρχίζει  
μέ ένα άρθρο πολεμικής κατά τών θέσεων του διευθυν-  
του Μόρα: «Πάνω στην άντίληψη γιά τήν άξία: είς ά-

6. Στην Μπέττελχάιμ: «Η μετáσση προς τή σοσιαλιστική οικονομία», σελ. 136, 146, 149. Είναι ενδιαφέρον και αξιοσημείωτο ότι ό Μπέττελχάιμ άναγνωρίζει ότι ή άνάλυσή του «ταυτίζεται έν μέρος μέ τήν άνάλυση του Ota Sik στο έίδίό του «Ο Ικονομία, σουμεφέροντα, πολιτική, Πράγα», 1962», και πάλι στο ίδιο σελ. 174.

7. Μπέττελχάιμ: «Πάνω σέ μερικά άντιλήψεις γιά τή μεταβατική οικονομία», Θεβρουάριος 1966, στο «Η μετáσση...» σελ. 164, 172.

πάντηση μερικῶν θεσπιώσεων»<sup>8</sup> (Οκτώβρης 1963), δ-  
που επιμένει κυρίως πάνω σὲ δύο προβλήματα:

—Ἡ ἀξία δὲν καθορίζεται ἀπὸ τὸν Μάρξ σὺν σχέ-  
ση μεταξὺ ἀναγκῶν καὶ προσόδων, ἀλλὰ σὺν τῷ ἀναλο-  
γοῦν ἀφ' ἑνὸς ἑνὸς ἐργασίας.

—Ἐὰν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ κρατικὸς τομέας δὲν ἀπο-  
τελεῖ ἀκόμη στὴν Κούβα «μὴ καὶ μόνη μεγάλη ἐπιχεί-  
ρηση» εἶναι ὅχι ὀλιγότερο ἀλήθεια ὅτι αὐτὸ ἀνεπτυγμέ-  
νο σύστημα προϋπολογισμοῦ τὸ πέρασμα ἐνὸς προϊόντος  
ἀπὸ ἑνα ἐργαστήριο σὲ ἄλλο, ἢ ἀπὸ μὴ ἐπιχείρηση σὲ  
ἄλλη, δὲν ἀποτελεῖ ἀνταλλακτικὴ πράξη, καὶ τὸ προ-  
ϊὸν αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ καὶ τὸ πρὸς  
ἐμπόρευμα, ἀφοῦ τὸ κράτος εἶναι ὁ ἰδιοκτῆτης  
τῶν ἐργοστασίων.

Ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς γενικῆς σχέσης μεταξὺ  
τοῦ νόμου τῆς ἀξίας καὶ τοῦ προγράμματος, ὁ Γκουεθά-  
ρα ἐκφράζεται κατὰ πολὺ συνετὸ τρόπο καὶ καταλαβαί-  
νει κανεὶς πῶς ἡ σκέψη του πάνω στὸ θέμα αὐτὸ εἶναι  
ἀκόμη στὸ δρόμο τῆς ἀποκρυστοδύλωσης: περιορίζεται  
στὸ νὰ παρατηρήσει ὅτι ὁ προγραμματισμὸς, χρησιμοποιο-  
ύντας τιμὲς ἐκ τῶν ἄνω, «συσκοτίζει» καὶ «παραισιεύει»  
ἀναγκαστικὰ τὴ λειτουργία τοῦ νόμου τῆς ἀξίας.

Σὲ δύο κατοπινὰ ἔθροια ὁ Τσὲ ἀναπτύσσει καὶ ἐμ-  
βαθύνει στὶς ἰδέες του γιὰ τὸ πρόγραμμα, σὲ ἀνοικτὴ  
πολεμικὴ μὲ τὸ 'Εγχεῖρις 10 (τὸ 'Εγχεῖ-  
ρις 10 πολιτικῆς οἰκονομίας τῆς Σο-  
βιετικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν) καὶ μὲ τὸν Μπέτελ-  
χάιμ: «Σχετικὰ μὲ τὸ σύστημα χρηματοδότησης τοῦ προ-  
ϋπολογισμοῦ» (Φεβρουάριος 1964) καὶ «Ἡ σημασία τοῦ

8. Τσὲ Γκουεθάρρα: Πολιτικὸ Κείμενο:  
«Σχετικὰ μὲ τὴν ἀντίληψιν τῆς ἀξίας, ἀπάντησις εἰς μερικὰς  
ἀποφύσεις», τόμος Β', σελ. 70 κ.λ. Ἐκδ. Κυβερνήσεως, Ἀθήνα  
1971.

σοσιαλιστικού προγραμματισμού» (Ιούνιος 1964)<sup>8</sup>. 'Η κεντρική ιδέα του Τσέ είναι ότι ο προγραμματισμός είναι «ο τρόπος ζωής της σοσιαλιστικής κοινωνίας, ή κατηγορία που την καθορίζει και το σημείο όπου η συνέχιση του ανθρώπου καταφέρει επιτέλους να συνθετοποιήσει και να κατευθύνει την οικονομία προς τον αντικειμενικό της σκοπό, την πλήρη απελευθέρωση του ανθρώπινου όντος μέσα στο πλαίσιο της κομμουνιστικής κοινωνίας». 'Υπό την έννοια αυτή ο προγραμματισμός αντίκειται ούσιαστικά στο νόμο της αξίας, νόμο τυφλό και άδρατο, που κανονίζει τη μοίρα του άτομου, τόξο δικαμπτη και ά λ λ ο τ ρ ι ω μ έ ν η που διαφεύγει της θέλησης και της συνέχισης, των ανθρώπων.<sup>9</sup> Βλέπει κανείς ότι η Γκουεθαρική αντίληψη για τον προγραμματισμό είναι στενά δεμένη με την προβληματική του («ή φιλοσοφική») για το ένσυνείδητο πέρασμα στον κομμουνισμό και στην αντίληψή του για την ελευθερία οάν απαλλαγής έκ των άλλοτριώσεων. Για τον Τσέ, ο προγραμματισμός δέν ήταν άπλό τεχνικό όργανο, αλλά ή άναγκαία μορφή της κυριαρχίας των ανθρώπων πάνω στο περιβάλλον τους, έδραιωμένης πάνω στη δημιουργική δραστηριότητα των λαϊκών μαζών: «Είναι άναγκαίο να τονισθεί, ή ένσυνείδητη συμμετοχή άτομική και όμαδική (των ανθρώπων) εις όλους τους όικητικούς και παραγωγικούς μηχανισμούς» για να μπορέσουν άληθινά να σπάσουν τις άλυσόδες της άλλοτριώσης<sup>10</sup>. Γι' αύ-

8. βλ. Αύτά τά δύο άρθρα στο Τσί Γκουεθάρτ. Π ο λ ι τ ι κ ά Κ ε ι μ ε ν α : «Η σημασία του σοσιαλιστικού προγραμματισμού», τόμος Β', σελ. 122, και σελ. 80, Έκδ. Καρανάση.

9. Π ο λ ι τ ι κ ά Κ ε ι μ ε ν α : «Σχετικά με τό νόμο της αξίας», τόμος Β', σελ. 103 κ.λ., Έκδ. Καρανάση.

10. 'Ο σοσιαλισμός και ο άνθρωπος στην Κούβα, στο Π ο λ ι τ ι κ ά Κ ε ι μ ε ν α : Τόμος Α', σελ. 183, Έκδ. Καρανάση. 'Επίσης «Τά βιομηχανικά μας καθήκοντα», Σ ο -

τὸν οὐ τελευταία ἀνάλυση, ὁ προγραμματισμὸς εἶναι ἀκριβῶς ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ τὴ σοσιαλιστικὴ κοινωνία πρὸς τὸ βασίλειον τῆς ἐλευθερίας<sup>11</sup>.

Ἐξ ἄλλου εὐτὺς ἀπὸ τώρα ὁ προγραμματισμὸς διακρίνεται ριζικὰ ἀπὸ τὸν ἐμπορικὸ οἰκονομικὸ ὑπολογισμὸ στοῦ ὅτι δὲν προσανατολίζεται μὲ καθαρῶς ποσοτικὰ κριτήρια (τὸ κέρδος, τὸν τοκισμὸ) ἀλλὰ ἀπὸ κριτήρια ποιοτικά: τὴς ἀξίης χρήσεως, τὴν ἱκανοποίηση τῶν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου<sup>12</sup>.

Ὁ Τοῦ δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐπιβίωση γιὰ μὴ ὁλόκληρη περίοδο, τῶν ἐμπορευματικῶν κατηγοριῶν καὶ τοῦ νόμου τῆς ἀξίας, ἀλλὰ ἐπιμένει στὴν θεμελίωσιν αὐτῆς μεταξὺ τῆς ἀρχῆς τοῦ προγραμματισμοῦ καὶ τοῦ νόμου τῆς ἀξίας, ἀντίφραση ποὺ ὀφείλει νὰ λυθεῖ προοδευτικὰ μὲ τὴν κατάρρευση τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ἐμπορευματικῆς κοινωνίας.

Μὲ ἄλλα λόγια, ἂν καὶ ἀναγνωρίζοντας ὅτι «ἐπὶ

---

σ: α λ ι σ τ : κ ῆ Κ ο ῦ δ α, ἀριθ. 7, Μάρτιος 1962: «Ὁ φελλὸς νὰ δημιουργήσουμε τὴ σοσιαλιστικὴ συνείδηση κινητοποιώντας τοὺς ἐργαζόμενους σ' ἑλὰ τὰ πρακτικὰ ἔργα τῆς οἰκοδόμησής τοῦ σοσιαλισμοῦ, στὴ συμμετοχὴ, στὴ διαχείριση τῶν ἐργοστασίων καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ στὰ κέντρα τεχνικῶν σπουδῶν στὸν προγραμματισμὸ τῆς οἰκονομίας, κωντολογία, νὰ ὑπάρξει μὴ ἐνσυνείδητη συμμετοχὴ τὴν κάθε στιγμή στὴν πορεία τῆς δομηχανικῆς ἀνάπτυξης».

11. Ὁ Γκουεράρα γράφει σ' ἓνα ἄρθρο, τοῦ Φεβρουαρίου 1964, ἀναφερόμενος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀνοικτὰ στὴν Ε.Σ.Σ.Δ.: «Νομίζουμε ὅτι κατὰ κάποιο τρόπο οἱ δυνατότητες ἀνάπτυξης ποὺ προσφέρουν οἱ νέες παραγωγικὲς σχέσεις γιὰ τὴν ἐντείνωσιν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐλευθερίας σπαταλοῦνται». Π ο λ ι τ ι κ ῆ Κ ε ῖ μ ε ν α : «Λεπτότατες ἀντιφάσεις, ὁλικὸ κίνητρο καὶ συνείδηση», τόμος Β', σελ. 97, Ἐκδ. Καρανάση.

12. Τοῦ Γκουεράρα: Π ο λ ι τ ι κ ῆ Κ ε ῖ μ ε ν α : «Προσπεκτίματα τοῦ Συστήματος», τόμος Β', σελ. 121, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1971.

όρισμένο χρόνο οι κατηγορίες οι καπιταλιστικές θα διατηρηθούν και ότι η προθεσμία αυτή δεν μπορεί να προσδιοριστεί εκ των προτέρων, αντιτίθεται ρητά με την προοπτική που υποστηρίζει το Έγχειρίδιο πολιτικής οίκονομίας της Ε.Σ.Σ.Δ.: «Να άναπτύξουμε και να χρησιμοποιήσουμε το νόμο της άξιας και τις νομισματικές και έμπορικες σχέσεις κατά την περίοδο της οίκοδόμησης της κομμουνιστικής κοινωνίας». Γι' αυτόν δέν πρόκειται καθόλου να «άναπτύξουμε» τις έμπορικες σχέσεις: τουναντίον μάλιστα, ή τ ά σ η πρέπει να είναι, κατά τη γνώμη του «να έκτοπύσουμε άσο γίνεται πύδ στέρεα τις πολλές κατηγορίες», (την άγορά, τή νόμισμα, κλπ.). Σ' αυτή την άντιπαράδολή, έπικρένει τόν πραγματισμό του Μπέττελκλάιμ πού «άιαπιστώνει τή πραγματικό και σίγουρο γεγονός ότι αυτές οι έξουσιαστικές κατηγορίες κι αυτές οι έμπορευματικές κατηγορίες ύφίστανται (στις σοσιαλιστικές χώρες), και συμπεραίνει πραγματιστικά, ότι έάν ύφίστανται είναι γιατ ή είναι άναγκαίες».

Συγκεκριμένα ή τάση αυτή σημαίνει ότι «άν είναι άλήθεια, λόγω χάρη, ότι μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε στοιχεία του νόμου της άξιας για σκοπούς σύγκρισης (κόστος, τοκισμός έκφραζόμενος με νόμισμα άριθμητικά), οι τιμές θα καθορισθύν «με έκδηλη περιφρόνηση πρής τή νόμο της άξιας, με την άποψη πάντα πώς μια άλόκληρη κατηγορία θεμελιακών ειδών για τή ζωή του άνθρώπου πρέπει να προσφέρεται σή χαμηλές τιμές».

Ό Γκουεβάρα καθαρά περιόρισε τή κέντρο της συζήτησης, ύπογραμμίζοντας ότι άπέδιδε στόν σοσιαλιστικό προγραμματισμό σ υ ν ε ι δ η τ ή δ ύ ν α μ η ά π ό φ α σ η ς π ο λ ύ μ ε γ α λ ό τ ε ρ η ά π ό δ, τι ό Μπέττελκλάιμ.

“Αν και οι δύο άναγνωρίζουν τή έμμονή των έμπορευματικών κατηγοριών, ό Τσέ και ό Μπέττελκλάιμ διαφέρουν άκι μόνο στήν έκτίμηση του ρόλου, στή σπουδαιότητα και τή σημασία αυτών των έπιθιωμάτων, άλλά έπίσης και προπαντός ως πρής τούς δρόμους έξάλειψής

τους: για τον Τοῦ ἡ κατάργηση τῶν οἰκονομικῶν ὑπολειμμάτων τοῦ καπιταλισμοῦ δὲν εἶναι τὸ μακρινὸ ἀποτέλεσμα καὶ λίγο - πολὺ «αὐτόματο» τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ ἀναλαμβάνουμε ἑμῶς τώρα, προοδευτικά μὲ τὴ συνειδητὴ ἐπέμβαση τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ σοσιαλιστικὸ προγραμματισμό. "Ὡς προσθέσουμε διὰ τὸ σοσιαλιστικὸ προγραμματισμὸ μεταξὺ τοῦ συγκεντρωτικοῦ προγραμματισμοῦ, τὸν ὁποῖο ὑπερασπίζεται καὶ τοῦ γ ρ α φ ε ι ο κ ρ α τ ι κ ο ὁ ὕ π ρ ο γ ρ α μ μ α τ ι σ μ ο ὁ τοῦ ἐφαρμοζομένου στὴν Ε.Σ.Σ.Δ. ἐπὶ ἐπαφῆς τοῦ Στάλιν· προχωρεῖ μάλιστα μέχρι τοῦ νὰ ἰδιοποιηθῇ τῆς ἐπικράτειας τοῦ Λιμπερμαν «ποὺ ἔχει δικαίω νὰ ἀνησυχεῖ γιὰ τὰς πλάνες ποὺ γινώρισε ἡ ἰδέα τῆς «π ρ α γ μ α τ ο π ο ι ῆ σ ε ω ς τοῦ π ρ ο γ ρ ά μ μ α τ ο ς γιὰ πολλὰ χρόνια».<sup>13</sup>

Τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἀνέπτυξε σὸ ἀρθρο ὁ Βέλγος οἰκονομολόγος Ἑρνέστο Μάντελ (ἑνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῆς IVης τροτσκιτικῆς Διεθνούς) «Οἱ ἐμπειρματικὲς κατηγορίαι κατὰ τὴν μεταβατικὴν περίοδον» (Ἰούνιος 1964) συμπληρώνουν καὶ ἐνισχύουν τὰς θέσεις τοῦ Γκουεβέαρα. Κατὰ τὸν Μάντελ, οἱ ἀνταλλαγὲς στὸ σοσιαλιστικὸ τομεᾶ δὲν ἔχουν παρὰ τὴν ἀπατηλὴ εἰκόνα, τὴν ἐξωτερικὴ μορφή μιᾶς ἐμπορικῆς σχέσης, ἐφῶσον ἡ κατανομή τῶν προϊόντων μεταξὺ τῶν ἐπιχειρήσεων γίνεται σύμφωνα μὲ τὸν προγραμματισμὸ. Ἐξάλλου σὲ μιὰ χώρα ὅπως ἡ Κούβα, τὸ νὰ πάρεισιν οὐδὲν ἀπὸ τῶν ἐπενδύσεων τὸ νόμο τῆς ἀξίας, δηλαδὴ, τῆς προσόδου, θὰ ἦταν τὸ τέλος οὐ μόνον τοῦ προγραμματισμοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνάπτυξης τῆς ἰσῆς τῆς οἰκονομίας. Πρόδηλον εἶναι διὰ οὐ μὴ ὑπανάπτυκτῃ χώρα ἡ γεωργία εἶναι γενικὰ πρὸς προσδοκῶν παρὰ ἡ βιομηχανία. Ἡ ἑλαφρὰ

13. Τοῦ Γκουεβέαρα: Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α : «Διετώσεις ἀντιφάσεις, ὁλικὸ κίνητρο καὶ συνειδητὴ, τόμος Β', σελ. 97, Ἔκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1971.

βιομηχανία πὸ προσδοφόρος παρὰ ἡ βαρεῖα βιομηχανία, καὶ προπαντὸς ἡ εἰσγωγή βιομηχανικῶν ἀγαθῶν ἐκ τῆς παγκόσμιας ἀγορᾶς πὸ «προσδοφόρος» παρὰ ἡ κατασκευὴ τους μέσα στὴ χώρα. «Τὸ νὰ ἀφήσουμε νὰ κανονίζονται οἱ ἐπενδύσεις ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἄξιας θὰ ἐσήμαινε νὰ διατηρήσουμε στὸ πὸ οὐσιώδες, τὴν ἀνιοδρροπὴ οἰκονομικὴ συγκρότηση, τὴν κληρονομημένη ἀπὸ τὸν καπιταλισμό». Ἐξάλλου, κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ καλύτερη ἐθνικὴ πρόοδος δὲν εἶναι π ο τ ἐ ἐκείνη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τίς πὸ προσδοφόρες μονάδες. Ὅπως ὁ Τσέ, ὁ Μάντελ καθόλου δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐμμονὴ (ἐπὶ μέρους) ἐπὶ μιὰ χρονικὴ περίοδο τῶν ἐμπορευματικῶν κατηγοριῶν, ἐμμονὴ ποὺ τὴν ἐξηγεῖ μὲ τὸν ἐμπορευματικὸ χαρακτῆρα τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ποὺ πουλοῦνται στὸ κοινὸ (ὥσπου ἡ ἀφθονία ἐπιτρέψει τὴ γενίκευσή τῆς διανομῆς τους). Ἀλλὰ κατὰ τὴ γνώμη του, στὶς μεταβατικὲς κοινωνίες πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ διεξάγεται «ἓνας ἀγῶνας ἐπίμονος καὶ μεγάλης διάρκειας μεταξὺ τῆς ἀρχῆς τοῦ συνειδητοῦ προγραμματισμοῦ καὶ τοῦ τυφλοῦ παικνιδιοῦ τῆς ἄξιας. Σ' αὐτὸ τὸν ἀγῶνα, ὁ προγραμματισμὸς μπορεῖ καὶ ὀφείλει νὰ χρησιμοποιήσει συνειδητὰ τὸ νόμο τῆς ἄξιας μερικῶς μὲ τὸ σκοπὸ νὰ τὸν καταπολεμήσει καλύτερα σὲ γενικὴ κλίμακα».<sup>14</sup>

14. Μάντελ: «Οἱ ἐμπορευματικὲς κατηγορίες στὴ μεταβατικὴ περίοδο». «Ἡ Βιομηχανία καὶ ὁ ἀγῶνας», Ἰούλιος 1964, σελ. 23, 27. Ἐπίσης τὸ ἄρθρο ἰσολογισμὸς τοῦ Μάντελ στὸ Π α ρ τ ι ζ ἄ ν ο ι, ἀριθ. 37, 1967, σελ. 30: «Ὅσοι ἀμφισβητοῦν ἐπὶ «ὁ νόμος τῆς ἄξιας» ἐξακολουθεῖ νὰ κανονίζει τὴν παραγωγή, ὁμοῦς ἡ ἐμμονὴ στὴν μεταβατικὴ ἐποχὴ τοῦ καπιταλισμοῦ πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ, καθόλου εἶν ἀρνούμενη, ἐπὶ οἱ ἐμπορευματικὲς κατηγορίες ἀναπόφευκτα ἐπιδύκνουν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. (...) Ἀλλὰ κατανοοῦν τὸν δυνατὰ ἀντιφατικὸ χαρακτῆρα μεταξὺ τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ προγράμματος, καὶ παραχωροῦν εὐρεία θέσι στὴν καθιέρωσή των ἐκ τῶν ἄνω σὲ πολλοὺς κλάδους ἢ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀνάπτυξη κατὰ προτίμηση μερικῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν ἢ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν μερικὲς ἐπιτακτικὲς ὑποχρεώσεις ἐθνικῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης».

### Γ' ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Ἡ θεωρητική συζήτηση πάνω στήν ἀντιστοιχεία μεταξὺ παραγωγικῶν σχέσεων καὶ παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ πάνω στὸ νόμο τῆς ἀξίας δὲν ἦταν ἀκαδημαϊκή: παρουσίαζε ἀντιρρήσεις συγκεκριμένες γιὰ τὸ ἐπίπεδο τῆς κουβανέζικης πολιτικῆς οἰκονομίας. Ἡ σχέση μεταξὺ τῶν δυὸ προβληματικῶν εἶναι ἀλοφύνερη: τὸ σύστημα χρηματοδότησης διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπεκρίθη ἀπὸ τοὺς διωδοὺς τοῦ οἰκονομικοῦ ὑπολογισμοῦ, ἀκριβῶς σὰν πολὺ προχωρημένο σὲ σχέση μὲ τὸ ἐπίπεδο τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ ρόλο τῶν ἐμπορευματικῶν κατηγοριῶν μέσα στὸν σοσιαλιστικὸ τομέα.

Στὴν Κούβα τὸ 1963 - 1964 «συνυπάρχουν εἰρηνικὰ» τὰ δύο ὑποδείγματα διαχείρισης καὶ ὀργάνωσης ἐπιχειρήσεων:

— Στὸ Ἐθνικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀγροτικῆς Μεταρρύθμισης (I.N.R.A.) ποὺ διευθύνει ὁ Κάρολος Ραφαὲλ Ροντρίγκουεζ (ποὺ διηύθυνε τὸν ἀγροτικὸ τομέα τῆς οἰκονομίας), κυριαρχοῦσαν, ἡ ἀποκέντρωση, ἡ αὐτοχρηματοδότηση, ὁ οἰκονομικὸς ὑπολογισμὸς τῶν ἐτησίων προσόδων, καὶ ἡ ἐμπορευματικὴ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων.

— Στὸ Ὑπουργεῖο Βιομηχανίας, ποὺ διευθύνει ὁ Τσέ, λειτουργοῦσε τὸ σύστημα τῶν «σταθεροποιημένων ἐπιχειρήσεων» κατὰ κλάδους βιομηχανίας καὶ μὲ συγκεντρωτικὴ χρηματοδότηση διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ· ἡ ἀρχὴ ποὺ τὰ κανονίζει εἶναι ἡ σύνταξη τοῦ προγράμματος: καὶ τὸ πέρασμα τῶν προϊόντων μιάς ἐπιχείρησης σὲ



μιά άλλη, δίν παίρνει εμπνευσματικό χαρακτήρα.

Ο Κάρλος Ραφαέλ Ροντρίγκουεζ δέν ἐπενέβη ἀμεσα στήν οικονομική συζήτηση. Περιορίστηκε νά υπερασπίσει, μέ ἓνα ἄρθρο τοῦ Ὀκτωβρίου 1963 στό περιοδικό *Σοσιαλιστική Κόσβα*, τὰ πλεονεκτήματα τοῦ οικονομικοῦ ὑπολογισμοῦ, πού ἐφαρμόζει τὸ I.N.R.A., ἂν καὶ ἐπικρίνοντας τὸ «γραφειοκρατικό συγκεντρωτισμὸ» σὸν «ἀλέθριο κακὸ» γιὰ τὴ βιομηχανία καὶ «θανάσιμο» γιὰ τὴ γεωργία. Καὶ ἀντιθέη λοιπὸν στὸν Κάρλ Μπέτελκλάιμ ὁ ρόλος νά δικαιολογήσει θεωρητικὰ τὸ σύστημα τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν ἐτησίων προσόδων, πού τὸ ἀναπτύσσει γύρω ἀπὸ δύο κύρια θέματα:

— Οἱ «σταθεροποιημένες ἐπιχειρήσεις» τῶν βιομηχανικῶν κλάδων στήν Κούβα δέν ἔχουν ἀποτέλεσμα τικὴ ἱκανότητα διάθεσης, πού κι' αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴς ἀληθινῆς οικονομικῆς προϋποθέσεις, πού εἶναι: οἱ μονάδες παραγωγῆς.

— Ἡ ἀνεπαρκὴς ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ ἡ ἄδυναμία τοῦ νά γνωρίζουμε πλήρως τὴς κοινωνικῆς ἀνάγκες, ἀπαιτοῦν στίς μεταβατικὲς κοινωνίες τὴ διατήρηση τῶν εμπνευσματικῶν κατηγοριῶν καὶ μιὰ κάποια ἐλευθερία χειρισμοῦ τῶν μονάδων παραγωγῆς. Γεγονὸς πού συνεπάγεται τὴ λογιστικὴ αὐτονομία τῶν μονάδων αὐτῶν, τὴν αὐτοχρηματοδότησή τους, μέ μιὰ λέξη τὸν «οικονομικὸ ὑπολογισμό».¹ Σ' ἓνα κατοπινὸ ἄρθρο — Ἀπρίλης τοῦ 1966 — ὁ Μπέτελκλάιμ φτάνει στὸ σημεῖο νά γράψει ὅτι «ἡ δικονομικὴ ἔκφραση αὐτῆς τῆς οικονομικῆς κατάστασης εἶναι ὅτι κάθε μονάδα παραγωγῆς εἶναι «ἰδιοκτήτης» τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν προϊόντων της». Προσθέτει πὺς δέν πρόκειται γιὰ

---

1. Μπέτελκλάιμ: «Μορφὲς καὶ μέθοδοι τοῦ προγραμματισμοῦ», στὸ *Ἡ μετέβαση πρὸς τὴν σοσιαλιστικὴ κοινωνία*, σελ. 141, 149, 160.

τὸ ρωμαϊκὸ ἢ καπιταλιστικὸ δίκαιωμα ἰδιοκτησίας ἀλλὰ γιὰ «κάποιο δίκαιωμα χρήσης καὶ διάθεσης».<sup>2</sup>

Ἀναλύσαμε ἥδη τὴν ἀπάντηση τοῦ Τοῦ στὴν καταδίκη τῶν σταθεροποιημένων ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τὸν Μπέτελχαϊμ, ἐν ὀνόματι τοῦ «ἐπιπέδου τῶν παραγωγικῶν δυναμειών». Ἐξάλλου ὁ Τοῦ ὑπογραμμίζει ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ σημεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκπηγάζει τὸ προϋπολογιστικὸ σύστημα χρηματοδότησης εἶναι τὸ τεχνικὸ ἐπίπεδο, συγκεκριποιημένης διαχείρισης π ο ὗ ξ κ ε ι ἡ δ ἡ ἐ π ι - τ ε υ κ θ ε ῖ χρήση στὰ ἱμπεριαλιστικὰ μονοπώλια στὴν Κούβα. Ἔτσι ἡ σταθεροποιημένη ἐπιχείρηση πετρελαίου, ποὺ σχηματίστηκε μετὰ τὴν συνένωση τῶν τριῶν ἀπαλλοτριωθέντων ἱμπεριαλιστικῶν διύλιστηρίων (ESSO, TEXACO, SHELL) διατηρεῖ καὶ ἀναπτύσσει τὴν κεκτημένη οἰκονομικὴ συγκεντροποίηση.<sup>3</sup>

Κατὰ τὸν Γκουεθάρρα, ἡ μέθοδος τῶν σταθεροποιημένων ἐπιχειρήσεων τοῦ ὑπαγορεύτηκε εὐτὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ «μὲ τὴν ἥρᾳ τῆς πρώτης ἡμέρας διαχείρισης τῶν βιομηχανιῶν» ποὺ ἐθνικοποιήθηκαν στὴν Κούβα. Σημειώνει ἐπίσης, σὰν πηγὴ ἐμπνευσης τῆς σοβιετικῆς πεῖρας τῶν «Κομπινάτ» καὶ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ προσθέσει, «τὸ ἀρνητικὸ παράδειγμα», ὅς τὸ ποῦμε ἔτσι, τῆς Γιουγκοσλαβίας, ὅπου τὸ σύστημα ὑπολογισμοῦ ἐτήσιας προσόδου ἱρᾶβθε στὰ ἄκρα. Σὲ ἓνα κείμενο τοῦ 1959 ὁ Τοῦ περιγράφει, μὲ πολὺ κριτικὸ μάτι τὴ λειτουργίαν τῆς γιουγκοσλαβικῆς οἰκονομίας: «ἐφαρμόζουν κάτι σὰν ἓνα ἀνταγωνιστικὸ καπιταλισμὸ, μὲ σοσιαλιστικὴ διανομὴ τοῦ κέρδους κάθε ἐπιχείρησης» δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ ἐκλαμβάνουν κάθε ἐπιχείρηση ὅχι σὰν ὁμάδα ἐργατῶν ἀλλὰ σὰν μιὰ μονάδα, ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ θὰ λειτουργοῦσε ἀπάνω

2. «Προγραμματισμός καὶ παραγωγικὲς σχέσεις, στὸ ὄρ. Cit σελ. 195.

3. Τοῦ Γκουεθάρρα: Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α : «Σχετικὰ μὲ τὸ σύστημα προϋπολογισμοῦ χρηματοδότησης», τόμος Β', σελ. 89, Ἔκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1971.

κάτω δπως και στο καπιταλιστικό σύστημα, υπακούοντας στους νόμους προσφοράς και ζήτησης και κάνοντας άγωνα για τις τιμές και την ποιότητα με τις παρόμοιες επιχειρήσεις. Πραγματοποιούν έτσι εκείνο που ονομάζεται στην οικονομία ό έ λ ε ύ θ ε ρ ο ς σ υ ν α γ ω ν ι σ μ ό ς...».<sup>4</sup> "Υστερα από αυτό, ό Τοέ κάνει μια διάκριση στην γιουγκοσλάβικη αυτόδιαχείριση μεταξύ της συμμετοχής των εργατών στη διοίκηση των επιχειρήσεων που τη θεωρεί θετική, και την όποία επιχείρησε νά έγκαταστήσει στην Κούβα, και την επάνοδο στον συναγωνισμό καπιταλιστικού τύπου, που τόν άρνεϊται.<sup>5</sup>

Τά κύρια χαρακτηριστικά του προϋπολογιστικού συστήματος χρηματοδότησης είναι τά ακόλουθα:

— Η επιχείρηση δέν είναι μία μονάδα παραγωγής με «οικονομική έξιοτήκηση», αλλά ένα σύνολο εργοστασίων («σταθεροποιημένη επιχείρηση») που έχουν βάση τεχνολογική παρόμοια, και κοινό προορισμό για την παραγωγή τους.

— Τό χρήμα δέ λειτουργεί παρά σόν αριθμητικό στοιχείο: οι επιχειρήσεις δέν έχουν δικά τους κεφάλαια: οι τραπεζτικοί λογαριασμοί καταθέσεων και άναλήψεων είναι χωριστοί: οι επιχειρήσεις μπορούν, νά άποσύ-

4. «Ταξίδη του ταγματάρχη Γκουέδρα στις χώρες του συμφώνου του Μπαντού», Μπουένος Άϊρες, S a g i t a r i o Ιούλιος 1960, κεφ. VI, «Γιουγκοσλαβία». Επίσης Γκουέδρα «Τό Έπίπεδο και οι Άνθρωποι» στο Τ ό Μ α ν ι φ έ σ τ ο, άρθ. 7, 1969, σελ. 39: «Στη Γιουγκοσλαβία λειτουργεί ό νόμος της άξιας» στη Γιουγκοσλαβία κλεινουν εργοστάσια διότι δέν είναι άποδοτικά» στη Γιουγκοσλαβία υπάρχουν άντιπροσωπείες σοσιαλίστς και άλλανδικές, που στρατολογούν άεργους εργάτες...».

5. Συνέντευξη με τόν Μ. Τσάιτλιν, του Γαί: Έ κ λ ε - x : ό έ ρ γ α Έ ρ ν έ σ τ ο υ Τ σ έ Γ κ ο υ ε δ ά - ρ α Μ.Ι.Τ. τύπος, 1969, σελ. 412.

ρουν κεφάλαια σύμφωνα με τὸν προγραμματισμό, ἀλλὰ οἱ καταθέσεις περνοῦν αὐτομάτως στὰ χέρια τοῦ κράτους. Τὰ κεφάλαια αὐτὰ ἐπομένως, δὲν ἔχουν ἐμπορικὸ χαρακτῆρα.

—Ἡ οἰκονομικὴ διαχείριση ἐλέγχεται καί' εὐθεὶαν ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς ὀργανισμοὺς.

Ὡς πρὸς τὸ ρόλο καὶ τὴ σημασία τῆς τράπεζας στὸ προϋπολογιστικὸ σύστημα, ὁ Τσὲ χρησιμοποιεῖ περίλημπα τῆς ἀναλύσεως τοῦ Μάρξ πάνω στὸ φετιχισμό τοῦ κεφαλαίου — τόκου (τρίτος τόμος τοῦ Κ ε φ α λ α ί ο υ) γιὰ νὰ ἐπικρίνει τὴ θέση τῆς οἰκονομικῆς αὐτονομίας τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας σὲ σχέση πρὸς τὸ κράτος σὲ μιὰ πολεμικὴ μετὰ τὸν Μαρτινέλο Φερναννιέζ Φόντι, διδάσκου τοῦ στήν προεδρία τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας τῆς Κούβας. Καταδεικνύει διὰ τὴ θέση αὐτῇ ὅτι «Ἡ τράπεζα χρηματοδοτεῖται ἀπὸ τὴ δική της προσόδου, γεγονός πού θὰ ἦταν παραλογισμὸς σὲ μιὰ σοσιαλιστικὴ οἰκονομία» καὶ πού καταντάει φετιχισμό, πού κρύβει τὴς ἀληθινὰς παραγωγικὰς σχέσεις<sup>6</sup>.

Σ' αὐτοὺς πού μέμφονται στὸ σύστημα κάποια τάση γραφειοκρατισμοῦ, ὁ Τσὲ ἀπαντᾷ ὅτι, ἀντίθετα, ὅσο οἱ λειτουργίες καταγραφῆς καὶ ἐλέγχου τῶν παραγωγικῶν μονάδων θὰ συγκεντρωθοῦνται τόσο λιγότερη γραφειοκρατία θὰ ὑπάρχει, καὶ τὸ τοπικὸ διοικητικὸ ὄργανο θὰ καταλῇ στὸν μικρὸ διευθυντικὸ πυρῆνα τῆς μονάδας. Μετὰ ἀπὸ αὐτά, ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ σύστημα πολὺ ἀπέχει στήν Κούβα ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχει ὁλοκληρωθεῖ, καὶ ὅτι παρουσιάζει στήν παρούσα του κατάστασις ἄρκετς ἀδυναμίες, ὀφειλόμενες στήν ἐλλειψὴ ὠρμότητος στήν ὀργάνωσι, στήν ἐλλειψὴ ἀρμοδίων στελεχῶν κλπ.<sup>7</sup>

6. Τσὲ Γκουεβέρα: «la banca el crédito y el Socialismo» περίοδος Σ ο σ : α λ : σ τ : κ ῆ Κ ο ῶ 6 α, 31, Μάρτιος 1964, σελ. 30.

7. Ἡ ὁ λ ῖ τ τ ῖ κ ῆ Κ ε ἰ μ ε γ α: Τόμος Β', σελ. 113 κ. ἐ., Ἐκδ. Κορζάνση.

Παρόμοιες γνώμες ξεφράσθησαν από τὸν Μάντελ, ποὺ υπογραμμίζει ἐναντίον τοῦ Μπέττελκλάιμ, ὅτι:

— Τὸ νὰ ἀπαιτεῖ κανεὶς τὴν ἐξ ὁλοκλήρου διάθεση ὅλων τῶν μέσων παραγωγῆς ὡς τὸ τελευταῖο κλειδί πλησιάζει κάπως στὴ μηχανικὴ καὶ τεχνοκρατικὴ ἀποψη.

— Ἀκριβῶς σὲ μιὰ ὑπανάπτυκτη οἰκονομία ὅπως τῆς Κούβας, ὅπου ὑπάρχει μεγάλη ἔλλειψη μέσων στελεχῶν τεχνικὰ προετοιμασμένων εἶναι ἀκόμη περισσότερο ἀναγκαῖο νὰ ἐπιφυλάσσονται στὰ κεντρικὰ ὄργανα οἱ διαδικασίες γιὰ σπουδαιότερες ἀποφάσεις.

Ἐξ ἄλλου ὁ Μάντελ ἐπιμένει στὴ σημασία τῆς ἐξοικείωσης τῶν ἐργατῶν ὅσο γίνεται περισσότερο στὴ διεύθυνση τῶν ἐπιχειρήσεων, ποὺ θὰ ἐπιτρέπει νὰ κινητοποιεῖται ἡ δημιουργικὴ καὶ ὀργανωτικὴ ἱκανότης τοῦ προλεταριάτου. Ὁ πολιτικὸς ἀντίκτυπος αὐτοῦ εἶναι φανερός: ἀντίθετα πρὸς τοὺς θεωρητικούς τῆς αὐτοκρηματοδότησης ποὺ θέλουν νὰ δώσουν στοὺς διευθυντὰς ἐπιχειρήσεων τὴν πὺλ μεγάλη ἐξουσία καὶ αὐτονομία, ὁ Μάντελ θέλει νὰ περιορίσει αὐτὸ τὸ «στρώμα τῶν Managers» τόσο ἐκ τῶν κάτω ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς τοπικῆς ἐργατικῆς διαχείρισης, ὅσο καὶ ἐκ τῶν ἄνω ἀπὸ τὰ κεντρικὰ ὄργανα προγραμματισμοῦ<sup>8</sup>.

---

8. Μάντελ: «Οἱ ἐμπορευματικὲς κατηγορίες...», περιοδικό «*Η Βιομηχανία*», Ἰούλιος 1964, σελ. 12 - 14, 32 - 34.

#### Δ' ΚΙΝΗΤΡΑ ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΡΑ ΗΘΙΚΑ

Μεταξύ των θεμάτων που ήγέρθησαν με την κοινωνική οικονομική συζήτηση, που έντυπωσάν τη φαντασία του κοινού σε έθνική και διεθνή κλίμακα, ήταν η προβληματική των «κινήτρων». Κατ' αρχήν πρόκειται για ένα πρακτικό ζήτημα, πολιτικής οικονομίας, που συνδέεται απ' ευθείας με τις άντεγκλίες ως προς τα συστήματα οικονομικής διαχείρισης: Οι όπαδοί του οικονομικού υπολογισμού και των έτησιών προσόδων κατά επικήρυξη υπεραμύνονται επίσης και για τους ίδιους λόγους (προσαρμογή στην άναγκαία επιβίωση των έμπορευματικών κατηγοριών του συστήματος των πρωτοδόσεων πάνω στην απόδοση, της πληρωμής κατά κομμάτι, με λίγα λόγια των «υλικών κινήτρων».

Άλλα το θέμα έχει εκτός από αυτό συνέπειες ήθικες και πολιτικές, κεφαλαιώδους σημασίας, που έλγουν έξω από το φανατισμένο ενδιαφέρον, που αυτό το σημείο της συζήτησης ξεσήκωσε στην Κούβα και στο έξωτερο. Πρόκειται για το αποφασιστικό ζήτημα: πώς θα μεταβάλεις τη συμπεριφορά των ανθρώπων, πώς θα δημιουργήσεις τον καινούργιο άνθρωπο, Ξέρουμε ότι ο Μάρξ παρέκαμψε την υλιστική μηχανιστική απάντηση στο ζήτημα αυτό («ο άνθρωπος είναι προϊόν των περιστάσεων: όταν αλλάξεις τις περιστάσεις αλλάσεις και τον άνθρωπο») και την ιδεαλιστική απάντηση («πρώτα πρέπει ν' αλλάξεις τον άνθρωπο για ν' αλλάξεις την κοινωνία») σε μια διαλεκτική *Aufhebung* περιλαμπρά διατυπωθείσα με την IIIη θέση πάνω στον Φόυερμπαχ: ο τ ή ν έ π α ν α σ τ α τ ι κ ή π ρ ά ξ η σ υ μ π ί π τ ο υ ν ή

ἀλλαγὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν περιστάσεων.

Ποιά ἦταν ὡς πρὸς αὐτὸ ἡ θέση τῶν μετασκότων στὴν κουθενέζικη οἰκονομικὴ συζήτηση;

Νομίζουμε ὅτι ἡ σκέψη τοῦ Μπέτελχάιμ κλίνει πολὺ εὐγλωττα πρὸς τὸ ματεριαλιστικὸ πᾶλο τὸν προδιαλεκτικὸ: σύμφωνα μ' αὐτὸν ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων δὲν καθορίζεται ἀπὸ τὴ συνείδησή τους (τὶς εἰκόνες ποὺ σχηματίζουν γιὰ τὴν κατάστασή τους κλπ.), ἀλλὰ μὲ τὴν ἐμφυλλοκώρησή τους μέσα σ' ἓνα δοσμένο πρῶτος παραγωγῆς, πρῶτος ποὺ καὶ τὸ ἴδιο βασικά καθορίζεται ἀπὸ τὸ βαθμὶ ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων<sup>1</sup>. Γεγονὸς ποὺ ὡδηγεῖ σὲ τελευταία ἀνάλυση στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων δὲν θὰ ἀλλάξει παρὰ μόνο χάρις στὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων... Τυπικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς ὑποτίμησης τῆς σχετικῆς αὐτονομίας καὶ τῆς εἰδικῆς ἀποτελεσματικότητος τοῦ ἰδεολογικοῦ ἐπιπέδου (τῆς συνείδησης) εἶναι ἡ ἀνάλυσή του τῆς κολχόζινικῆς μορφῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας, ποὺ τὴν δικαιολογεῖ σὺν τὴν καλύτερα προσαρμοσμένην στὸ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων στὴν Ε.Σ.Σ.Δ. καὶ ποὺ κατὰ τὴ γνώμη του δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ ἐπὶ δῆθεν συντηρητικὸ πνεῦμα τῶν χωρικῶν<sup>2</sup>. Λοιπὸν αὐτὸ θὰ σήμαινε διὰ τὴν Κίνα λόγου χάρις, ἐφάρμοσε στὴν ἀγροτικὴ κοινότητα μιὰ μορφή πολὺ πρὶς προχωρημένη ἀπὸ τὸ Κολχόζ, αὐτὸ δὲν ὀφείλεται, μὲταξὺ ἄλλων, σὲ διαφορὰς πολιτικῆς καὶ ἰδεολογικῆς μεταξὺ τῆς κινέζικης καὶ τῆς ρωσικῆς ἀγροτικῆς (καί, γενικά μεταξὺ τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. καὶ τῆς Λαϊκῆς Κίνας) ἀλλὰ... στὸ ὑψηλότερο ἐπίπεδο τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων στὴν Κίνα! Ἐφόσον ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀν-

1. Μπέτελχάιμ: «Μορφὲς καὶ μέθοδοι τοῦ σοσιαλιστικοῦ προγραμματισμοῦ», στὸ Ἡ μεταστροφή..., σελ. 130.  
2. Στὸ αὐτό, σελ. 139.

θρώπων καθορίζεται από τις παραγωγικές δυνάμεις, είναι σίγουρα φαντασιώδες επικίνδυνο και επιζήμιο τὸ νὰ θέλουμε νὰ τὴν ἐπηρεάσουμε μὲ τὴ γενικευμένη χρῆση τῶν ἡθικῶν κινήτρων. Κατὰ τὸν Μπέττελχάιμ, ἡ θέση ἢ ἀντίστοιχος πρὸς τὶς διαφορὲς κατηγορίες κινήτρων δὲν μπορεῖ νὰ καθορισθεῖ «ἐν ὄνοματι τούτης ἢ τῆς ἄλλης ἡθικῆς ἔκφρασης ἢ τούτης ἢ τῆς ἄλλης ἰδεώδους ἀντίληψης γιὰ τὴ σοσιαλιστικὴ κοινωνία», ἀλλὰ συνδέεται κατ' ἀνάγκην μὲ τὸ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἐπίπεδο ποὺ τώρα ἀπαιτεῖ τὴ διατήρηση τῶν ἐμπνευματικῶν κατηγοριῶν καὶ κατὰ συνέπεια, τὴ χρησιμοποίηση κατὰ προτεραιότητα τοῦ συστήματος τῶν ὕλικῶν κινήτρων<sup>3</sup>.

Ὁ Γκουεθάρν ἀντίθετα ὑποστηρίζει μιὰ ἀντίληψη πολὺ πρὸ παραλλάσσουσα καὶ διαλεκτικῇ, διατυπωμένη σὲ τούτῃ τὴ μικρὴ καὶ περίφημη φράση τοῦ Ἀρθούρου Πάνω στὸ «ὁ σοσιαλισμὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος στὴν Κούθα»: «Γιὰ νὰ οἰκοδομηθεῖ ὁ κομμουνισμὸς πρέπει ν' ἀλλάξει ὁ ἄνθρωπος μαζὶ μὲ τὴν οἰκονομικὴ βάση» γεγονός ποὺ σημαίνει ἀκριβῶς ὅτι ἡ οἰκοδόμησις αὐτὴ γίνεται γύρω ἀπὸ δυὸ «ἀγωνάκια», ἐξίσου σημαντικὰ, στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ δοθεῖ ἡ «ἀπόλυτη προτεραιότητα»: ὁ σκηματισμὸς τοῦ νέου ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς<sup>4</sup>. Ἀπορρίπτεται ἐπομένως σὰν κατευθυνόμενες ἀπὸ ἓνα «μη-

3. Στὸ αὐτό, σελ. 151 - 152. Ὁπωσδήποτε, γιὰ τὸν Μπέττελχάιμ, δὲν ὑπάρχει θέση γιὰ τὰ ἡθικὰ ἰδεώδη στὸ μαρξισμό, «ποὺ εἶναι ἐπιστήμη». Στὸ αὐτό, σελ. 170.

4. Τοῖ Γκουεθάρν: Π ο λ ι τ ι κ ἄ Ἐ ξ ἰ μ ε ν α ι: Τόμ. Α' σ. 179. Ἐκδ. Καρανάσι καὶ Μάντελ, «Ἡ μεγάλη οικονομικὴ συζήτηση», «Π α ρ τ ι ζ ἔ ν ο ι», Ἰούλιος 1987: «Αὐτοὶ ποὺ θέτουν τὴν ἀπόλυτη δύναμη τῆς π ρ ο γ ο ὕ μ ε ν η ς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, προσοὶ νὰ μπορέσει νὰ δημιουργηθεῖ ἡ σοσιαλιστικὴ συνειδησι, εἶναι ἐπίσης ἔνοχοι μηχανιστικῆς σκέψης, ὅσο καὶ κείνοι, ποὺ πιστεύουν ὅτι μποροῦν νὰ ἀναπτύξουν στὸ ἄμεσο μέλλον, μὲ μέσα καθαρὰ ὑποκειμενικά (τὴν ἀγωγή, τὴν προπαγάνδα, τὴν δραστηριοποίηση, κλπ.), παρόμοια συνειδησι. Ὑπάρχει διαρκὴς ἐν-



χανισμὸ πολλὸ ἄκαμπτο», τὴς ἀντιλήψεις σύμφωνα, μὲ τὴς ὁποῖες τὸ ὕλικὸ κίνητρο θὰ ἐκλείψει ἀπὸ μόνου του, σιγά-σιγά, χάρις τὴν αὐξηση τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν γιὰ τὸ λαό. Ἀντιλήψεις ποὺ τὴς πρεσβεύουν οἱ ὁπαδοὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοδιαχείρισης, ποὺ βλέπουν εἰς τὰ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ τὸ κύριο στοιχεῖο γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῆς συνειδήσεως καὶ οἱ ὅποιοι δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀντικειμενικὴν ἀπορία μεταξὺ τοῦ ὅμιου ὕλικου κινήτρου (τοῦ ἀτομικοῦ) καὶ τῆς ἀνάπτυξί μὴς κομμουνιστικῆς συνειδήσεως.

Σ' αὐτὴ τὴ μηχανιστικὴ ἄποψη, ἣ δὲν μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε «αὐτοφυῆς», τοῦ κομμουνιστῆ ἀνθρώπου οὐδὲν νὰ εἶναι ἕνας καρπός, ποὺ ὠριμάζει ἀπὸ μόνου του, ὅταν φτάσει ἡ ὥρα του, καὶ ζεσταθεῖ ἀπὸ τὸ καθευτικὸν ἥλιο τῆς ὕλικης ἀφθονίας, ὁ Τοῦ ἀντιπαράθετε μὴ ἀποψη παρόμοια μὲ τοῦ Μάρξ στίς Θέσεις πρὸς τὸν Φόρμπερμπαχ: Μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ πρᾶξιν τῶν μαζῶν ποὺ οἰκοδομοῦν τὸ σοσιαλισμὸ μὲ τὸ σόσιαλιστικὸν μὲθόδον οὐδὲν ἐξαρτῶνται ἀλλὰ εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ἀπορία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ μετασχηματισμὸς τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων (τῆς συνειδήσεώς τους, τοῦ χαρακτῆρός τους, τῆς «ἠθικῆς» τους) ὀφείλουν νὰ συντελοῦνται ταυτόχρονα, τοῦ ἐνὸς οὐδὲν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ ἕνα θὰ δυναμώνει τὸ ἄλλο οὐδὲν ἕνα προτεὶς διαλεκτικῆς ἀμοιβαιότητος.

Ὁ Τοῦ ἀρνέεται ἔτσι τὸν οἰκονομισμόν ποὺ βλέπει στὴν ἀνοδο τοῦ ἐπιπέδου τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, τὴν κινήτηριαν δυνάμιν τῶν κοινωνικῶν, πολιτικῶν καὶ ἰδεολογικῶν μετασχηματισμῶν ἀναγνωρίζει τὴν ἰδιόμορφον αὐτονομίαν τῶν διαφορετικῶν ἐπιπέδων καὶ κεντρικῶν ὀργάνων, καθόλου κοινωνικῆς, καί, κατὰ συνέπεια, τὴ σημασίαν παροτρύνσεων πολιτικο-ἠθικῶν καὶ

---

ἰδιόμορφα μεταξὺ τῆς δημιουργίας μὴς ὕλικης συγκροτήσεως ἀναγκαίως γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σοσιαλιστικῆς συνειδήσεως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς τῆς ἰδίας τῆς συνειδήσεως».

τὴν ἀνάγκη ἐκείνου ποὺ ὀνομάζει π ο ι κ ι λ ό μ ο ρ φ η δ ρ ά σ η, γιὰ τὸ μετασχηματισμὸ τῆς συνείδησης τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

Τὸ ὕλικό κίνητρο, δηλαδὴ ἡ κινητοποίηση τῶν ἐργαζομένων μὲ τὸ ὄρεο ὕλικό τους συμφέρον, ἰ δ ι ω τ ι - κ ό, ά τ ο μ ι κ ό, (οὐ ἀντίθεση ἢ σὲ ἀνταγωνισμό τῶν μὲν πρὸς τοὺς δὲ) εἶναι γιὰ τὸν Τσὲ ὑπόλειμμα τῶν ἔξω τῆς παλιᾶς κοινωνίας, μιᾶς κοινωνίας «συστηματικὰ προσανατολισμένης πρὸς τὴν ἀπομόνωση τοῦ αὐτοῦ». Σὰν ἰδεολογικὸ κατακάθι τοῦ καπιταλισμοῦ, βαρύνει βαρὶὰ πάντως στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ· κινδυνεύει νὰ δημιουργήσει κλίμα ἐγκριστικῆς διόσπωσης καὶ σπουδῆς γιὰ τὸν πλουτισμὸ «φρενάροντας τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου σὰν κοινωνικοῦ ὄντος». Ὁ Γκουεράρα δὲν ποτεύει πῶς εἶναι δυνατόν «νὰ νικηθεῖ ὁ καπιταλισμὸς μὲ τὰ ἴδια τὰ δικά του φετίχ»· δὲν εἶναι δυνατόν νὰ οἰκοδομηθεῖ αὐθεντικὴ σοσιαλιστικὴ κοινωνία, ἂν ἡ υἱοθετηθεῖσα οἰκονομικὴ βάση ὑποσκάπτει, ξεστρατίζει ἢ ἀντιμάχεται τὴν ἀνάπτυξη τῆς συλλογικῆς συνείδησης: «ἀκαλουθώντας τὴ χίμαιρα πραγμάτωσης τοῦ σοσιαλισμοῦ μὲ τὴ βοήθεια τῶν σκουριασμένων διπλῶν ποὺ μᾶς κληροδότησε ὁ καπιταλισμὸς (τὸ ἐμπόρευμα παρμένο σὰν οἰκονομικὴ μονάδα, τὴν ἐτήσια πρόσοδο, τὸ ἀτομικὸ ὕλικό συμφέρον σὰν κίνητρο κ.λ.π.) κινδυνεύουμε νὰ καταλήξουμε σὲ ἀδιέξοδο (...). Γιὰ νὰ οἰκοδομήσουμε τὸν κομμουνισμό, πρέπει νὰ ἀλλάξουμε τὸν ἄνθρωπο μαζί μὲ τὴν οἰκονομικὴ βάση».

\* Ἄλλος κίνδυνος αὐτοῦ τοῦ συστήματος κορηγεῖας εἶναι ἡ τάση του σπῆσματος ἐνὸς προνομίου στρώματος βιομηχανικῶν τεχνκρατο - γραφειοκρατῶν, πρῶτων ἀπολαμβανόντων τῶν «ἔμμεσων κινήτρων». Ἀναλύοντας τὶς μεταρρυθμίσεις τὶς οἰκονομικὰς ποὺ βα-

---

5. Τσέ Γκουεράρα: Π ο λ ι τ ι κ ῆ Κ ε ί μ ε ν α : Τόμος Α', σελ. 178 - 179, Ἐκδ. Καρανάση 1970.

δίκουν πρὸς πραγματοποίηση σὴν Πολωνία, Τσεχοσλοβακία καὶ Λαϊκὴ Δημοκρατία τῆς Γερμανίας, ὁ Τοῦ παρπονέται ὅτι δύνουν σὸ πρόβλημα τῆς παραγωγικότητος «ἀπάντηση ἐπιπόλαιη: ἐπιστρέφουν στὴ θεωρία τῆς ἀγορᾶς, γυρίζουν ξανά σὸ νόμο τῆς ἀξίας, ἐνισχύουν τὰ ὑλικά κίνητρα». Ἄλλὰ τὸ χειρότερο γι' αὐτὸν εἶναι ὅτι ὅχι μόνο ὅλη ἡ ὀργάνωση τῆς ἐργασίας ἔχει κέντρο τὸ ὑλικὸ κίνητρο, ἀλλὰ ὅτι «οἱ διευθυντὲς κάθε φορὰ κερδίζουν τὰ περισσότερα. Φτάνει νὰ παρατηρήσουμε σὸ τελευταῖο σχέδιο τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας τὴ σημασία ποὺ παίρνει ἡ διαχείριση τοῦ διευθυντοῦ, ἢ καλύτερα, ἡ ἀμοιβὴ τῆς διαχείρισης τοῦ διευθυντοῦ»<sup>6</sup>.

Ὑποτέρα ἀπὸ αὐτά, ὁ Τοῦ ἀναγνωρίζει τὴν ἀνεκτικὴ ἢ ἀντικτικὴ τοῦ ὑλικοῦ κινήτρου κατὰ τὴ μεταβατικὴ περίοδο: ἡ νέα κοινωνία συγκροτεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς παλιᾶς κοινωνίας. Πρέπει λοιπὸν νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἀκόμη αὐτὸ τὸ εἶδος κινήτρου, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι:

—Ὁ ὑλικὸς μοχλὸς νὰ μὴν εἶναι ὁ πρωταρχικὸς μετὰ τὴν κατάχρηση γενέκευσης, ἀποκτᾷ γρήγορα ἀξία κατηγορίας καὶ καταλήγει σὸ νὰ ἐπιβάλλει τὴ δύναμή του στὶς σχέσεις μετὰ τῶν ἀνθρώπων».

—Ἀν καὶ θὰ τὸν ἀνεκώμαστε θὰ παλεύουμε ἐναντίον του καὶ θὰ προσπαθοῦμε νὰ ἐπισπεύσουμε τὴν ἐξαφάνισή του μετὰ τὴν ἀγωγή.

—Νὰ τονίζουμε τὰ ὑλικά κίνητρα ποὺ θὰ ἔχουν κοινωνικὸν χαρακτῆρα (λόγου χάρι, εὐνοώντας τὰ κέντρα ἐργασίας, ποὺ ἐπέδειξαν μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον,

6. Γκουεβέρα: «Τὸ Ἐπίπεδο καὶ οἱ Ἀνθρώποι», σὲ Μανιφέστο, ἀριθ. 7, σελ. 39. Ἀντιπαράθετε αὐτὸ μετὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Στάλιν πᾶνω στὴν κοινωνικὴ χρησιμότητα τοῦ νόμου τῆς ἀξίας «ποὺ θὰ ἐπισπεύσει τὴν ἀνοδο τῶν βιομηχανικῶν στελεχῶν μας...», Στάλιν Ὁ ἱκανοποιητικὸς πρὸς τὸ λήμμα τοῦ σοσιαλισμοῦ, σελ. 22.

για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού, με κάποια εύεργετήματα κοινωνικά (μειωτήρια, εργατικές έστες κ.λ.π.) ή μορφωτικά κέντρα (κανονίζοντας τους μισθούς ανάλογα με την επαγγελματική ικανότητα, ώθησε τους εργαζομένους στη μελέτη και στην άνοδο του μορφωτικού και τεχνικού τους επιπέδου)<sup>7</sup>.

Έντονοι, ή ιστορική τάση του προτεζς οικοδόμησης του σοσιαλισμού πρέπει να είναι ή της πρσοδευτικής καί άρνησης του ύλικού κίνητρου —με άλλες τις έξεις την κλίμακα άξιών και την ίδεολογία που συνεπάγεται — και ή αντίκατάστασή του, με τή «ήθικό κίνητρο». δηλαδή με την κοινωνική και πολιτική συνείδηση των μαζών.

«Η δράση του Κόμματος της πρωτοπορείας συνιστάται άκριτως στή να ύψώνει όσο τή δυνατόν ύψηλότερα τή σημαία του αντίθετου συμφέροντος, του συμφέροντος του ήθικού κίνητρου, του συμφέροντος των ανθρώπων που άγωνίζονται και θυσιάζονται μη περιμένοντας τίποτε άλλο παρά την εύγνωμοσύνη των συντρόφων τους (...). Τή ύλική κίνητρο είναι ή κληρονομιά του παρελθόντος τή όποία θά πρέπει να λαβαίνουμε ύπόψη, μα όπώ τή όποία θά πρέπει να άφαιρούμε βαθμίδων την προτεραιότητα που έχει στην συνείδηση των ανθρώπων, άνάλογα με την πορεία της κοινωνικής προόδου. Τή είναι σέ άνοδο, τή άλλο όφείλει να σήσει προοδευτικά. Τή ύλική κίνητρο δέ θά πάρει θέση στην καινούργια κοινωνία που δημιουργείται: θά σήσει καθ' όδόν και όφείλουμε να έτοιμάζουμε τις συνθήκες έτσι που αυτός ό τύπος κινητοποίησης που λειτουργεί σήμερα να κάνει κάθε μέρα όπώ τή σπουδαιότητά του και να αντίκατα-

---

7. Τή Γκουεράρα: Πολιτικά Κείμενα: «Με τούς εργαζόμενους του C. T. C.», τόμος Α', σελ. 135. Έκδ. Καρανίσση. Έπίσης Μάνιελ στην «Βιογραφία μαρξ 19 Ιουνίου 1964, σελ. 34 - 35.

σταίνεται με το ήθηκό κίνητρο, το αίσθημα του καθήκοντος, την καινούργια επαναστατική συνείδηση»<sup>8</sup>.

Όπως ένα βαθμό μπορεί να πει κανείς ότι οι όπαδοι του Ιδιωτικού ύλικού κίνητρου δεν κάνουν άλλο παρά να προτείνουν μια μετάθεση πάνω - κάτω μηχανική του σοσιετικού προτύπου (και άνατολικο - εύρωπαϊκού) ενώ ο Γκουεβέρα εκφράζει την ιδιομορφία της κουθανέζικης επανάστασης: *την έννεργυ και ένθουσιώδη ύποστήριξη των πιό πλατειών λαϊκών μαζών στο έργο της επανάστασης*. Φαίνεται ότι ή έμπεριώ προπαντός της καταληκτικής λαϊκής κινητοποίησης με την ευκαιρία της «κρίσης των πυραύλων» του Οκτώβρη του 1962 έπεισε τον Τσέ για την άνωτερότητα όχι μόνο την πολιτική μάλιστα και την οικονομική των ήθηκών κινήτρων.

Μια ανάλυση της εργασίας κατά κείνο το μήνα Οκτώβρη, που πραγματοποιήθηκε από το διοικητικό συμβούλιο του Υπουργείου της Βιομηχανίας, κατέδειξε πως, παρά την κινητοποίηση στα χαρακώματα του τρίτου ή του μισού των έργων σε μερικές βιομηχανίες τα παραγωγικά προγράμματα έπραγματοποιήθηκαν έξ ολοκληρώρου και σε πολλές περιπτώσεις, ξεπεράστηκαν και πως μια σειρά προβλήματα, καμνή απόδοση, άπουσες κ.λ.π. που είχαν παρουσιασθεί έλλασε εξαλείφθηκαν ολοκληρωτικά<sup>9</sup>. Πρόκειται, σίγουρα, για μια περιορισμένη κατάσταση, αλλά όπως κάθε κατάσταση περιορισμένη έπαιξε ρόλο άποκαλυπτοντας και το πολύ σημαντικό και το πολύ βαθύ σχετικά με τη συμπεριφορά την οικονομικό - κοινωνική των εργατικών μα-

8. Τσέ Γκουεβέρα: Πολιτικά Κείμενα: «Σχετικά με την οικοδόμηση του Κόμματος», τόμος Β', σελ. 59, Έκδ. Καρανάση, Αθήνα 1971.

9. Τσέ Γκουεβέρα: Πολιτικά Κείμενα: «Ενώτια στο γραφειοκρατικό», τόμος Β', σελ. 52, Έκδ. Καρανάση.

ζών. Ύστερα από έμπειρίες πραγματικές και συγκεκριμένες αυτού του είδους ό Τσέ ριφοκινδυνεύει νά κάμει τήν υπόθεση ότι «σε σχετικά σύντομο διάστημα ή ανάπτυξη τής συνείδησης έπιτυχάνει περισσότερο γιά τήν ανάπτυξη τής παραγωγής παρά τό υλικό κίνητρο»<sup>10</sup>.

Προφανώς, αυτός ό οικονομικός συλλογισμός δέν είναι ό μόνος πού ώθει τόν Τσέ στό νά προτιμά τό ήθικό κίνητρο. Ένώ τό σύστημα τό θεμελιωμένο στό υλικό κίνητρα τείνει (δπως τό δείχνει ή σοβιετική πείρα) νά «έξατομικεύσει» και νά «έπολιτικοποιήσει» τή ζωή τών πολιτών, ή οικονομική μέθοδος του Τσέ θέλει νά καταστήσει μόνιμο τό «πνεύμα του Όκτώβρη», τήν πολιτική κινητοποίηση και τήν άσταμάτητη ανάπτυξη τής επανάστασης. Άν πιστεύει ότι τό όργανο κινητοποίησης, τών μαζών πρέπει νά «κυριαρχικά ήθικης τάξεως» (εκαίρις νά λησμονούμε μιά σωστή κρήση, του υλικού κινήτρου, προπαντός φύσεως κοινωνικής), αυτό λοιπόν γιατί ό δρόμος τούτος είναι ό μόνος πού δόληθινά όδηγεί στό κομμουνιστικό μέλλον και ή στήδη μιόυργία του καινούργιου άνωθρώπου, ό μόνος πού αναπτύσσει και διαμορφώνει τήν επαναστατική συνείδηση ό μόνος πού εγκαθιδρύει τήν ιδεολογική ήγεμονία τών κομμουνιστικών όξιών.

Βλέπουμε έτσι τή σχέση μεταξύ τής οικονομικής σκέψης και του επαναστατικού ούμανισμού του Τσέ. Αυτό δέ σημαίνει καθόλου ότι οι οικονομικές θέσεις του φανερώνουν έναν όποιοδήποτε ήθικόλόγο ιδεολισμό. Πρόκειται γιά διαυγή και προσγειωμένη αντίληψη τής διαλεκτικής σχέσης μεταξύ μέσου και σκοπού στή ιστορική προατή μετάβασης στήν σοσιαλισμό. Η διαλεκτική αυτή είναι τέτοια πού μερικά μέσα δέν μπορούν νά όδηγήσουν στό σκοπό. Τό νά πο-

10. Τσέ Γκουεράρα: Πολιτικά Κείμενα: «Υλικό κίνητρο και συνείδηση», τόμος Β', σελ. 96, Έκδ. Κασσιόπη, Αθήνα 1971.

ρεσθεί δηλ ή κοινωνική ζωή με ψυχολογικά κίνητρα και πραγματικά φαινόμενα πάλης για τόν πλουτισμό, και τρεχάλας για την άτομική επιτυχία, έχει άποτελέσματα διαλυτικά στην ταξική συνείδηση και δημιουργεί έτσι επικίνδυνα εμπόδια στο δρόμο του σοσιαλισμού<sup>11</sup>.

Σε τελευταία ανάλυση κείνο που παίζεται στην οικονομική γενική συζήτηση στην Κούβα και στη συζήτηση ειδικά πάνω στο κίνητρα είναι ή *I d i α ή σ η μ ι α σ ί α* του σοσιαλισμού, ή *Ίδια ή φύση* του επιδιωκόμενου σκοπού. Πάνω σ' αυτό υπάρχει μία βασική δήλωση έντυπωσική και φανατισμένη του Τσέ τόν 'Ιούλιο του 1963, που θέτει το πρόβλημα με τους άληθινούς του δρους: «Ο οικονομικός σοσιαλισμός χωρίς την κομμουνιστική ήθική δέν με ενδιαφέρει. Παλεύομε ενάντια στην άθλιότητα μία συγχρόνως και ενάντια στην άλλοτρίωση. Ένας από τους θεμελιακούς στόχους του μαρξισμού είναι να συντελέσει στην εξαφάνιση του συμφέροντος, του παραγόντος «άτομικό συμφέρον» και του κέρδους με ατρία ψυχολογικά. Ο Μάρξ ένδιαφερόταν τόσο, για τα οικονομικά ζητήματα όσο και για τώ πώς έρμηνεύονταν διανοητικά. Αυτό τώ δνόμαζε «συνειδησιακό ζήτημα». Αν ό κομμουνισμός παραμελήσει τώ ζητήματα συνείδησης, τότε μπορεί να είναι μέθοδος κατανομής, αλλά δέν είναι πώ επαναστατική ήθική»<sup>12</sup>. Υπό τώ φώς της

11. Μάντελ: «Ο νόμος της αξίας, οικονομικός υπολογισμός και σοσιαλιστικός προγραμματισμός» στδ *Π ρ ο β λ ή μ α τ α σοσιαλιστικού προγραμματισμού*, σελ. 123, επίσης τώ κύριο άρθρο *de la New Left Review* στην «*Casa de las Américas*», Φεβρουάριος 1968, σελ. 14: «Ο Τσέ διν έπληξε ποτέ τόσο διλεκτικά ματεριαλιστής όσο στην έπιμονή του πάνω στην προτεραιότητα των ηθικών κινήτρων στην οικοδόμηση του σοσιαλισμού».

12. Συνέντευξη με τόν Ζάν Ντανιέλ, 'Ε ξ π ρ έ ς, 25 'Ιουλίου 1963, σελ. 9. Επίσης όμιλα τού Τσέ της 21—12—1963, στδ *Pensamiento Crítico* άριθ. 14, Μάρτης 1968: «Ο κομμουνισμός είναι φαινόμενο συνείδησης και όχι μόνο παραγωγής» δέν μπορεί κανείς να φτιάσει τόν

βαθείας του αντίληψης για τὸ σοσιαλισμὸν ὡς μίαν κοινωνίας π ο ι ο τ ι κ ὴ διαφορετικῆς ἀπὸ τὴν καπιταλιστικῇ, καὶ ὅτι ὡς κρατικοποιημένης ἀπομίμησης τῆς καταναλωτικῆς ἀστικῆς κοινωνίας, πρέπει νὰ καταλάβουμε καὶ γιατί ἀπορρίπτεται τὸ σοβιετικὸ πρότυπο οἰκοδόμησης τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἀπόρριψη ποὺ τὴν ἐξέφρασε πολὺ ἑνωρῖς. Ὁ Ρενὲ Ντυμόν ἀναφέρει τὴν παρακάτω συνομιλία μὲ τὸν Τοῦ, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1960: «Εἶναι πολὺ αὐστηρὸς, γιὰ τὴν βιομηχανικὴ ἐπιτυχία τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης ὅπου, λέει, ὅλος ὁ κόσμος δουλεύει, κατασκαπώνεται, γυρεύει νὰ ξεπεράσει τὴ νόρμα, μὲ γιὰ νὰ εἰσπράξει πὺ πολλὰ. Δὲν βρίσκει στὸ σοβιετικὸ ἄνθρωπο μιὰ καινούργια ἀληθινὴ ἀνθρωπότητα, γιατί βασικά δὲν τὸν βρίσκει διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν Γιάνκη. Ἀρνεῖται νὰ συμμετρίσκει στὴ δημιουργία στὴν Κούβα μίαν δεύτερην θορεῖο - ἀμερικανικῆς κοινωνίας ἀκόμα κι ἂν ὅλα ἀνήκουν στὸ κράτος»<sup>13</sup>. Καὶ ἐπειδὴ ἡ κριτικὴ τοῦ αὐτοῦ τοῦ προτύπου ἦταν κριτικὴ ἐ ξ ἄ ρ ι σ τ ε ρ ῶ ν γρήγορα θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς «ὀρθόδοξους», ὑποπιη «τροτσκιτικῆς αἵρεσης». Πάνω σ' αὐτὸ, ἡ ἐκθεση ποὺ ἔκανε τὸ 1964 (στοὺς συντρόφους τοῦ τοῦ ὑπουργείου Βιομηχανίας) γιὰ τὴς συζητήσεις ποὺ εἶχε μὲ σοβιετικοὺς φοιτητὲς στὴ Μόσχα, εἶναι ἰδιαίτερα διαφωτιστικὴ. Εἶχε καλέσει τοὺς φοιτητὲς ποὺ θὰ τοὺς ἐνδιέφερε μιὰ συζήτηση μαζὶ τοῦ στὴν Πρεσβεία τῆς Κούβας, καὶ κεῖ, μπροστὰ τοὺς ξέσπασε οὐ κανονικὴ ἐπίθεση ἐναντίον

---

κομμουνισμὸ μὲ ἀπλὴ μηχανιστικὴ συζάρωση τῆς ποσότητος προϊόντων ποὺ θὰ διανεμηθεῖ γιὰ τὸ λαὸ (...). Κεῖνο ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὸ Μάρξ ὡς ὁ κομμουνισμὸς, καὶ κεῖνο στὸ ὅποιο ἀποβλέπουμε λέγοντας κομμουνισμὸς, δὲν μπορούμε νὰ τὸ φτάσουμε ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι συνειδητὸς, δηλαδὴ ἂν δὲν διαπνέεται ἀπὸ μιὰ καινούργια ἐπίγνωση ἑναντί τῆς κοινωνίας».

13. Ρ. Ντυμόν: Κούβα, σοσιαλισμὸς καὶ ἀνάνητος, Π α ρ ῖ σ ι, 1964, σελ. 54.



τοῦ συστήματος οικονομικῆς αὐτονομίας τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν ἀντιληπτικότητα τοῦ κοινοῦ του: «Ποτὲ δὲν εἶχα θρεῖ πὺδ προσεκτικὸ ἀκροατήριον, πὺδ περίφροντι, πὺδ νὰ καταλαβαίνει πὺδ γρήγορα τὰ ἐπιχειρήματά μου». Ἐντούτοις ἓνα μέρος τῶν φοιτητῶν— γιὰ τοὺς ὁποίους παραπονιέται ὁ Τσέ, ἡ Βίβλος δὲν ἦ- τανε τὸ Κεφάλαιο ἀλλὰ τὸ Ἐγχειρίδιο (τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν) — ἔρριχνε ἀπάνω του θροακτῶν τὴν κατηγορίαν τοῦ «τροσκιστῆ». Ἀρνούμενος ὁ Γκουεβέρα εὐγενικὰ αὐτὴ τὴν κατηγορίαν, κάνει τὴν ἀκόλουθον σκέψη: «Σ' αὐτὸ ἀπάνω ἀπέτοιμα ὅτι ἔχο- με τὴν ἱκανότητα νὰ καταρρίψουμε μὲ ἐπιχειρήματα τὴν ἀνίθετη γνώμη, ἢ ὀφειλομε νὰ τὴν ἀφήνουμε νὰ ἐκ- φρασθεῖ. (...). Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐ- ζαλεῖψεις μιὰ ἰδέαν διὰ τῆς θίρας, διότι αὐτὸ ἐμποδίζει κάθ' ἐλεύθε- ρη ἀνάπτυξιν τῆς διανόησης. Ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴ σκέψιν τοῦ Τρότσκι μπο- ρεῖ κανεὶς νὰ πᾶρει πολλὰ πράγμα- τα, ἀκόμη καί, διὰ τὴν γνώμην μου, πλανήθηκε εἰς τὴς θεμελιακὰς ἀρχὰς του, καὶ ἂν ἡ κατοπινὴ δράσις του ὑπῆρξε λαθεμένη<sup>14</sup>...». Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ σημειω- θεῖ πῶς τὸ 1961, σὲ μιὰ συνέντευξίν του μὲ τὸν Ἀμερι- κανὸ κοινωνιολόγον Μ. Τσάπλιν, ὁ Τσέ κατεδίκασε ῥητὰ τὴν καταστροφὴ τῶν μαρμάρων τῆς Αἰώνιας Ἐπανάστα- σης τοῦ Τρότσκι (πὺδ ἤθελαν νὰ τυπώσουν οἱ Κουβα- νοὶ τροτσκιστῆς): «Ἦσαν ἓνα λάθος πὺδ διέπραξε ἓνας ὑπάλληλος δεύτερης κατηγορίας (...). Αὐτὸ δὲν ἔπρεπε νὰ συμβεῖ<sup>15</sup>». Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι ἐξόχως σημα- ντικὴ, συγχρόνως γιὰ τὴν κατηγορηματικὴ διαβεβαίωσιν τῆς ἀρχῆς δημοκρατικῆς συζήτησης στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ

14. Γκουεβέρα: «Τὸ πρόγραμμα...» στὸ Μανιφέστο, σελ. 37 ὑπογράμμισις δικῆς μας, Μ. Α.

15. Ἐκλεκετὰ Ἐργα, σελ. 391, (Ἀμερικανικὴ ἔκδοσις).

κομμουνιστικού κινήματος, την δρνηση τῶν αἱματηρῶν  
ἐκκαθαρίσεων σταλινικοῦ τύπου, καὶ τὴν παραθίαση τοῦ  
ἱεροῦ ἀντιτροτσκινοῦ ταμποῦ, τὴν ἀνευ προηγουμένου  
ἀπὸ μέρους ἐνὸς ἰθύνοντος κομμουνιστῆ στὴν ἐξουσία,  
ἀπὸ τὸ 1927 τοῦλάχιστον!). Ἐξάλλου εἶναι γνωστὸ ὅτι  
ἡ Ἱστορία τῆς Ροῦσσικης Ἐπανάστασης τοῦ Τρότσκι εἶ-  
ναι ἓνα ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ ὁ Τοῆ πῆρε μαζί του σὰ θου-  
νὰ τῆς Βολιβίας, ὅπου ἀνακαλύφτηκε ἀπὸ τὸ στρατὸ σὲ  
μιά κρυψώνα τοῦ ἀντάρτικου, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1967<sup>16</sup>.

---

16. Ἡ μερολόγιο Βολιβία: σελ. 177  
κ.ε., Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1970, καὶ Η. Γκαμπέν, ὁ Τσέ  
Γκουεβέρα, σελ. 490.

#### Ε' ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ

Τὸ πρόβλημα τοῦ ρόλου, τοῦ καταστατικοῦ, καὶ τῆς σημασίας τῆς ἐθελοντικῆς ἐργασίας εἶναι, προφανῶς, σὲ στενὴ σχέση μετὰ τῆ συζήτηση πάντω στὰ κίνητρα. Σὰν δραστηριότητα μὴ ἀμειβόμενη, ἐθελοντικὰ προσφερόμενη ἀπὸ τοὺς πρὸ συνειδητοῦς ἐργάτες, εἶναι τὸ πρὸ συγκριμένο ἀποτέλεσμα (καὶ τὸ πρὸ χαρακτηριστικὸ) αἰτίων πολιτικο-ἠθικῶν.

Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτῆς σημασία ἔχει γιὰ τὸν Τοῦ δει μόνον ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ὁποψη —καὶ γνωστὸ εἶναι πόσο ἡ ἐργασία αὐτῇ στὴν Κούβα ἡ ἐθελοντικὴ ἦταν ἀποφασιστικὴ γιὰ τὴν ἐξασφαλισθεῖς ἡ συγκομιδὴ τοῦ ζαχαροκάλαμου — ἀλλὰ ἐπίσης καὶ προπαντὸς σὺν παράγων πρὸς ἀναπτύσσει τῇ συνείδηση τῶν ἐργαζομένων, σὺν πρακτικῇ σχολῇ καὶ καθήμερινῇ πολιτικῇ αὐτομόρφωσης, πρὸς ἐτοιμάζει καὶ ἐπιτακύνει τὴν μετάβαση πρὸς τὴν κομμουνιστικὴ κοινωνία<sup>1</sup>. Ἡ ἐθελοντικὴ ἐργασία μπορεῖ νὰ παῖξει αὐτὸ τὸν κεφαλαιώδη ρόλο διότι:

—'Αποτελεῖ πραγματικὴ σύνδεση τῆς χειρωνακτικῆς καὶ διανοητικῆς ἐργασίας καὶ ἓνα πρῶτο βῆμα πρὸς τὴν

1. Τοῦ Γκουεράρα: «Una actitud nueva frente al trabajo». 15 Ἀγούστου 1964, στὸ *Obra Revolucionaria*, Era Mexico, 1969, σελ. 401—406.

κατάργηση του παροδοσιακού φράγματος που τις χωρίζει.

—Είναι (ή οφείλει να είναι) εργασία «ευχάριστη», που εκτελείται με χαρά, ανάμεσα σε τραγούδια επαναστατικά, μέσα στην αδελφική συντροφικότητα, μέσα σε ανθρώπινες επαφές που φέρνουν μια άλληλοενδυνάμωση και διαπαιδαγωγεί δλους<sup>2</sup>. Ό Ταξά αναγνωρίζει ότι αυτό είναι κάτι που πρέπει να φτιαχτεί, δεν δίδεται άμεσα και ύμολογεί και ό ίδιος πως μερικές φορές τον έπιασε θανάσιμη άνία στην έθελοντική του δουλειά για τη συγκομιδή του ζαχαροκάλαμου.

— Σημαίνει ένσυνειδητη συμμετοχή των εργαζομένων στην οικοδόμηση του σοσιαλισμού. Είναι λοιπόν μια εργασία δ x ι δ α λ λ ο τ ρ ι ω μ έ ν η, εργασία έ λ ε ύ θ ε ρ η, ανάλογα με το κατά πόσον είναι άληθινά «έθελοντική» δηλαδή το άποτέλεσμα μιας έ σ ω τ ε ρ ι κ ή ς ά π ό φ α σ η ς και όχι των έξωτερικών πιέσεων του κοινωνικού περιβάλλοντος: «Τό περιβάλλον οφείλει να βοηθήσει τον άνθρωπο, να αισθανθεί έσωτερικά αυτή την ανάγκη, αλλά αν είναι μόνο τό περιβάλλον, αν μόνο μια ήθική πίεση τον σπρώχνει, τότε ακόμα και μέσα στην έθελοντική εργασία θά εξακολουθήσει ή άλλοτρίωση του

2. Ταξά Γκουεβέρα: Π ο λ ι τ ι κ ά Κ ε ί μ ε ν α: «Τι σημαίνει: νέος κομμουνιστής;» τόμ. Β' σελ. 29-44, Έκδ. Καρανάση, Αθήνα 1970. Σύγκρινε αυτό τό έδάφιο που ό Ταξά προτείνει την κομμουνιστική Νεολαία να βοηθήσει στην άγροτική εργασία για τό μάξιμα του καφέ, με τό άπλοϊκό αλλά γόνιμο όνειρο του Φουριέ σχετικά με την «έλικυτική εργασία» της κοινότητας (που την αντιπροσέγγιζε στην άηδιαστική καπιταλιστική εργασία). «Προτού ξημερώσει, περίπου τριάντα εργατικές ομάδες θγαίνουν παρίκλυνοντας από τά σπίτια σι φάλαγγες, και συναντιούνται στην έξοχη και στή εργοστάσια, άνιμίζουνε τίς σημαίες τους με φωνές θριάμβου και άνυπομονησίας... τραγουδάνε περπατώντας θμνους χοροδιακούς... καθ' ένας βλέπει έναν έμπιστο γύρω του, έναν φίλο...» Φουριέ, Διαλεγτά Έργα, Κοινωνικές εκδόσεις, Παρίσι, 1968, σελ. 142, 150, 158.

άνθρώπου· δηλαδή δεν θα πραγματοποιήσει κάτι το καθαρό, κάτι το καινούργιο, κάτι που γίνεται ελεύθερα».

Υπό την έννοια αυτή, η έθελοντική εργασία περιέχει ήδη το σπόρο της κομμουνιστικής εργασίας του μέλλοντος. Στην κομμουνιστική κοινωνία η εργασία κερδίζει καινούργια ποιότητα: παύει να είναι έξωτερική αναγκαιότητα, για να γίνει έσωτερική ανάγκη, ανάγκη ζωτική, ή έκφραση της ανθρώπινης δημιουργικότητας. Η εργασία άποδίνει *τέχνη, παιγνίδι*, δημιουργική ευχαρίστηση, «μόνιμη πηγή, διαρκώς εναλλασσόμενη από καινούργιες συγκινήσεις». «Στον κομμουνισμό, ο άνθρωπος «αρχίζει να αναγνωρίζει τον εαυτό του στο έργο του, και να αντιλαμβάνεται το ανθρώπινο μεγαλείο του διά μέσου του φτιαγμένου αντικειμένου και της εκτελεσμένης εργασίας», γεγονός που επιβεβαιώνει τη μαρξιστική άποψη σύμφωνα με την οποία, «ο άνθρωπος δε φτάνει πραγματικά την πλήρη του ανθρώπινη ύπωση, παρά όταν παράγει χωρίς την καταπίεση της φυσικής ανάγκης να πουλιέται ον εμπόρευμα».

Οι θέσεις του Τσέ πάνω στην έθελοντική εργασία και τη σημασία της για την ανάπτυξη του νέου ανθρώπου, δεν φανερώνουν καθόλου μια προβληματική, «θεληματική», «ουτοπική», ξένη στο μαρξισμό (όπως το Ισχυρίσθηκαν μερικοί από τους «ματεριαλιστές» κριτικούς του), αλλά παίζουν θέση μέσα στην αυθεντική *λειτουργία* παράδοσης. Χαιρετίζοντας, σέ μια μπροσούρα του 1919, το «Κομμουνιστικό Σάββατο» που οργάνωσαν οι εργάτες με δική τους πρωτοβουλία, ο Λένιν έγραφε: «Είναι η άπαρχή μιας επανάστασης που δόσκα-

3. Γκουερόρα, Πολιτικά Κείμενα: Τόμ. Β', σελ. 36 κ.ά., Έκδ. Καρανάση, Άθήνα 1971, και Obra Revo-lucionaria, σελ. 397, 400.

4. Γκουερόρα: «Το πρόγραμμα...», Μανιφέστο σελ. 36—37.

λης, πὸ οὐσιαστικῆς, πὸ ριζικῆς, πὸ ἀποφασιστικῆς ἀπὸ τὴν ἀνατροπὴ τῆς ὀπτικῆς τάξεως, γιατί εἶναι μὰ νίκη πάνω στήν ἴδια τὴ δική μας ρουτίνα, τὴν ἐγκατάλειψη μας, τὸ μικροαστικὸ ἐγώ μας, σ' αὐτὲς τὶς συνθήκες πού ὁ καταραμένος καπιταλισμὸς κληροδότησε σὺν ἐργάτη καὶ τὸ χωρικό».

Ἄς προσθέσουμε συμπερασματικά γιὰ τοῦτο τὸ κεφάλαιο ὅτι οἱ οικονομικὲς θέσεις τοῦ Τσέ, ἀπέβησαν κατὰ πολὺ μεγάλο ποσοστὸ, οἱ θέσεις πού υιοθετήθηκαν ἀπὸ τὴν κουβανέζικη κυβέρνηση. Ἦδη, σὲ λόγῳ τοῦ τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1966, ὁ Φιντέλ ρητὰ ἐκφραζότανε ὑπὲρ τῆς προτεραιότητος τῶν ἡθικῶν κινήτρων. Ἐνα χρόνον ἀργότερα, τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1967, ἐδήλωνε στὸν Κ. Σ. Κάρολ: «Εἶμαι ἐναντίον τῶν ὕλικῶν κινήτρων γιατί τὰ θεωρῶ ἀσυμβίβαστα μὲ τὸ σοσιαλισμό.(...)». Ἐκεῖνο πού ἐπιθυμοῦμε εἶναι νὰ ἀπομυθοποιήσουμε τὸ κρῖμα καὶ ὅχι νὰ τὸ ἀποκαταστήσουμε. Ἐχομε μάλιστα ὑποσχεθεῖ στοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ τὸ καταργήσουμε ἐξ ὀλοκλήρου.(...) Ὁ νόμος τῆς ἀξίας ἔχει νόημα σὲ μὴ καπιταλιστικὴ κοινωνία ὅπου ἡ οἰκονομία ἐδράζεται σὺν κέρδος. Δὲν ἔχει κανένα νόημα σὲ μὴ σοσιαλιστικὴ κοινωνία. Δὲν ἔχομε κανένα λόγο, ἐμεῖς πού θρυσκόμαστε σὲ μεταβατικὴ περίοδο πρὸς τὸ σοσιαλισμό, νὰ προσαρμοζόμαστε στοὺς οικονομικοὺς νόμους τοῦ καπιταλισμοῦ, ὡς ἐὰν σκοπὸς μας ἦταν μόνον νὰ ἐπιστατοῦμε τὸ παλιὸ σύστημα ἀποτελεσματικά. Μακριὰ συζήτηση κάνομε πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο καὶ ἀποφασίσουμε νὰ ἀπελευθερωθοῦμε τὸ ταχύτερον δυνατὸ ἀπὸ τὶς δουλειὲς τῆς ἀγορᾶς. Ὁ προγραμματισμὸς μας πρέπει νὰ βασίζεται πάνω στήν «ἀξία - ἐργασία» καὶ ὅχι στοὺς ἀπατηλοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς ἐτησίως προσόδου ἢ τοῦ κέρδους. Ἦδη θὰ καταργή-

5. Λένιν: «Ἡ μεγάλη πρωτοβουλία», Ἐ κ λ ε κ τ ᾱ Ἐ ρ γ α, τόμος 3, Μόσχα 1962, σελ. 261.

οουμε κάθε λογιστική οικονομολογική στις ανταλλαγές  
μεταξύ των σοσιαλιστικών επιχειρήσεων»<sup>6</sup>.

---

6. Στο «Nouvel Observateur», 17-9-1967, σελ. 13.

### III. Ό Έπαναστατικός πόλεμος





#### Ο ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ο Έρνέστο Τσε Γκουεβέρα δεν είναι καθόλου ένας ήθικολόγος όνειροπόλος, ένας ουτοπιστής ξεκομμένος από την πραγματικότητα. Τό ανθρώπινο και αδελφικό Ι-δανικό του (που τὸ εξέτασαμε ήδη) γιὰ μιὰ αὐθεντική κομμουνιστική κοινωνία συνοδεύεται ἀπὸ μιὰ ἀνάλυση διαυγή, συγκεκριμένη καὶ ρεαλιστική τῆς οἰκονομικο - κοινωνικῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς κατὰστασης τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς (καὶ τῶν ἄλλων ἡπείρων ὑπὸ τὴν ἱμπεριαλιστική ἐκμετάλλευσή). Ἡ ἀκαμπτὴ προσήλωσή του καὶ δίκως συμβιβασμοὺς στὴ μέθοδο τῆς ἐνοπλῆς πάλης ἀπορρέει ἀκριβῶς ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀνάλυση. Ἡ νέα κοινωνία δὲν μπορεῖ νὰ ξεπηδήσει παρὰ ἐπ'αὐτὴν τὸ ἐρεῖπια τοῦ παλιοῦ κόσμου, τοῦ κόσμου τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἐκμετάλλευσης, τῆς καταπίεσης καὶ τοῦ ψεύδους, τοῦ κόσμου τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν τροπεζιῶν, τῶν λατιφουντιστῶν καὶ τῶν ἀστυνομικῶν, τῆς C.I.A καὶ τῆς United Fruit.

Ἡ ἐπαναστατικὴ κοινωνιολογία τοῦ Τσε ἀποτελεῖ ριζικὸ νεωτερισμό, σὲ σχέση πρὸς τὴς ἡγεμονικὲς ἀντιλήψεις τοῦ 1935 ὡς τὸ 1959 στοὺς κόλπους τῆς μαρξιστικῆς ἀριστερᾶς στὴ Λατινικὴ Ἀμερική. (Συνδέεται, ἀντιθέτα κατὰ τι μὲ τὴν πρώτη περίοδο τοῦ λατινο - ἀμερικάνικου μαρξισμοῦ, τὴν περίοδο τῶν «μεγάλων προγόνων»: Μέλλα, Πόνσε, Μαριατέγκη). Ἡ ἱστορία τῶν κομμουνιστικῶν λατινο - ἀμερικάνικων κομμάτων σ' αὐτὴν τὴν περίοδο, εἶναι ἱστορία συνεχῶν ἀποτυχιῶν, παρὰ

τὴν ἀφροσύνην, τὸ θάρρος, τὸ πνεῦμα αὐτοθυσίας πολυάριθμων γενεῶν ἀγωνιστῶν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς ἓνας ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτῆς τῆς «μόνητης ἀποτυχίας» εἶναι ἡ λανθασμένη ἀντίληψη ὅτι τὰ κύμματα αὐτὰ ἀκολουθοῦσαν ἐπαναστατικὸ προτοές, ἀντίληψη ποὺ στηριζόταν στὴ μένσεβικο - σταλινικὴ θεωρίᾳ τῆς «κατὰ σταθμοὺς ἐπανόστασης».

Μὲ μικρὴς πᾶνω - κάτω παραλλαγὰς (τοπικὲς ἢ προσωρινές), τὸ ἀκόλουθο σκῆμα κυριαρχοῦσε ρητῇ ἢ σιωπηρᾷ στὴ βάση τῆς στρατηγικῆς τῶν λατινο - ἀμερικανικῶν κομμάτων ἀπὸ τὸ 1935 ὡς τὶς ἡμέρες μας καὶ ὅπως ἰδιαίτερος μετὰ τὸ 1955:

1. Οἱ χώρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς εἶναι χώρες μὲ ὑπανάπτυκτη οἰκονομία, ἡμιφεουδαλική, ἐξουσιαστικὴ ἀπὸ τὸν ἱμπεριαλισμὸ ἢ κύρια ἀντίθεση εἶναι ἡ μεταξὺ ἔθνους καὶ ξένου κεφαλαίου (καὶ τῶν ἐσωτερικῶν συνεταίρων του.) Αὐτὴ ἡ ἀντίθεση ἀντιπαράθετε τὸ λαὸ ποὺ συμμαχεῖ μὲ τὴν προοδευτικὴ ἔθνικὴ ἀστικὴ τάξη— ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἔθνικὴ ἀνεξάρτητὴν ἀνάπτυξη, γιὰ τὴν ἐκβιομηχάνιση καὶ τὴν ἐπέκταση τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς— πρὸς τὸ βορεῖο - ἀμερικανικὸ ἱμπεριαλισμὸ καὶ τοὺς συνεταίρους του τοὺς μεγάλους γαιοκτῆμονες (κατόχους λατιφούντιων φεουδαλικῶν).

2. Πρέπει λοιπὸν νὰ σχηματισθῇ ἓνα ἔθνος - δημοκρατικὸ μέτωπο μεταξὺ τῶν λαϊκῶν τάξεων (ἐργατῶν καὶ χωρικῶν), τοὺς μικροαστοὺς ἔθνικιστὲς καὶ τὴν προοδευτικὴ ἀστικὴ τάξη, μέτωπο τοῦ ὁποῖου ἡ συνηθισμένη πολιτικὴ ἐκφραση εἶναι ἡ ἐκλογικὴ συμμαχία μεταξὺ Κ.Κ. καὶ τῶν ἀστικῶν κομμάτων τῶν θεωρουμένων ὡς «πατριωτικῶν».

3. Ἡ λατινο - ἀμερικανικὴ ἐπανάσταση εὐρίσκεται λοιπὸν στὸ δημοκρατικὸ (ἀστικὸ) σταθμὸ καὶ πρέπει νὰ συμπληρωθῇ μὲ τὴν ἐγκαθίδρυση μιᾶς κυβέρνησης ἔθνικο - δημοκρατικῆς ὑποστηριζομένης ἀπὸ τὶς λαϊκὰς

μάζες. Δέν υπάρχει κανείς λόγος ἑ κ τ ὦ ν π ρ ο -  
τ ἑ ρ ω ν, αὐτὴ ἡ κυβέρνηση νά μὴν πάρει τὴν ἐξου-  
σία, ὅστερα ἀπὸ ἐκλογές, ἡ χάρη σὲ πραξικόπημα στρα-  
τιωτικῶν ἐθνικιστῶν.

4. Τὰ πρωταρχικά καθήκοντα αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς - δη-  
μοκρατικῆς ἐπανάστασης εἶναι ἡ ἀγροτικὴ μεταρρύθμι-  
ση, ἡ ἀπαλλοτρίωση τῶν μεγάλων ξένων τράστ, ἡ νομι-  
μοποίηση τῶν ἐργατικῶν κομμάτων, καὶ μιὰ ἐξωτερικὴ  
πολιτικὴ ἀνεξάρτητη (οὐδετέρη).

5. Ἡ πάλι τῶν τάξεων μετὰ τοῦ προλεταριάτου  
καὶ τῶν ὁσίων εἶναι σὶν παρόντα ἐπαναστατικὸ σταθμό,  
ἀντίθεση δευτερεύουσα. Δέν θὰ ἀποδεῖ πρωταρχικὴ ἀν-  
τίθεση παρὰ σὶν σοσιαλιστικὸ σταθμό, ποὺ τοποθετεῖται  
σ' ἕνα μέλλον λίγο - πολὺ μακρινό.

Μέσα σὲ ἕνα παρόμοιο προβληματισμό, εἶναι ὁλοφά-  
νερο, ὅτι ἡ ἐνοπλὴ πάλι καὶ τὸ ἀντάρτικο τῆς ἀγροτικῆς  
δὲν εἶχαν θέση. Ἦσαν ἐντελῶς ἔξω ἀπὸ τὸ πεδίο ὁρα-  
τότητας τὸ καθορισμένο ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, ποὺ  
μοιάζει ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς μὲ τὴν ἀντίληψη ποὺ εἶχαν  
ὑποστηρίξει οἱ μενσεβίκαι πρὸ τῆς Ὀκτωβριανῆς Ἐπα-  
νάστασης. Νά ἕνα τυπικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς στρα-  
τηγικῆς: ὁ Ἡ "αὐτοκρατικὴ" τοῦ Λουὶ Κάρλος Πρέστες  
(γενικοῦ γραμματέα τοῦ Κ.Κ. Βραζιλίας) συντακθεῖσα  
τὸν Ἰούνιο τοῦ 1959 μερικὸς μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὴ νί-  
κη τῆς ἐπανάστασης τῆς Κούβας καὶ σὶς παρομονές μιᾶς  
δεκαετίας χτυπήματος ριζικοῦ τῆς ταξικῆς πάλης γενικά  
σ' ὅλη τὴν ἡπειρο καὶ ἰδιαίτερα σὶν Βραζιλία, αὐτὸς ὁ  
Πάνγλωσσος δόκτωρ τοῦ «ἐπίσημου μαρξισμοῦ» ἔγραφε:

«Εἶδαμε ὅτι, σὶν ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἀνά-  
πτυξης τῆς χώρας, ἡ ἀντίθεση ποὺ ὄζυνόνταν, ὅλο καὶ  
περισσότερο, ἦταν ἐκείνη ποὺ ἔφερνε σὲ ἀντίθεση τὸ θρα-  
ζιλιανὸ ἔθνος μὲ τὸν ἀμερικάνικο ἡγεμονισμὸ καὶ τοὺς  
πράκτορές του σὶν ἐσωτερικά. Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ εἶχε γί-

νει πρωταρχική και κυριαρχούσα, και καθόριζε τὸ προ-  
 τὸς μετασχηματισμοῦ στὴν τοποθέτηση τῶν κοινωνικῶν  
 δυνάμεων. Συνθήκες δλο και πὸ εὐνοϊκὲς γιὰ τὴν ἐ-  
 νοποίηση πλαιοῶν δυνάμεων ἐναντίον τοῦ ἀμερικάνι-  
 κου ἱμπεριαλισμοῦ, τοῦ κύριου ἐχθροῦ τοῦ ἔθνους, ἐμ-  
 φανίζονταν. Ἀντικειμενικά, παράγοντες συσσωρευόνταν  
 ποὺ ὀδηγοῦσαν στὸ σχηματισμὸ ἐνιαίου μετώπου ἐναν-  
 τίων τοῦ ἀμερικάνικου ἱμπεριαλισμοῦ καὶ τῶν πρακτό-  
 ρων του τοῦ ἐσωτερικοῦ, μετώπου ποὺ μπορεῖ νὰ συγ-  
 κεντρώσει τὸ προλεταριάτο, τοὺς χωρικοὺς, τοὺς μικρο-  
 αστοὺς τῆς πόλης, τοὺς μεγαλοαστοὺς, τοὺς λατιφουντί-  
 στες, ποὺ ἔχουν ἀντιθέσεις μὲ τὸ βορειο - ἀμερικάνικο  
 ἱμπεριαλισμὸ καὶ τοὺς καπιταλιστὲς τοὺς προοδεύουσους  
 μὲ ἱμπεριαλιστικὲς ὁμάδες ἀντίπαλες στὰ βορειο - ἀμε-  
 ρικάνικα μονοπώλια.(...)

»Δὲν φανήκαμε ἱκανοὶ νὰ διακρίνουμε, στὴν ἱστο-  
 ρικο - παγκόσμια πείρα τῆς μεγάλης Ὀκτωβριανῆς σο-  
 σταλιστικῆς Ἐπανάστασης, τὰ οὐσιώδη χαρακτηριστικά,  
 τὰ ἰσχύοντα γιὰ ὅλες τὶς χώρες, καὶ τὶς ἀπόψεις τῆς ἰδι-  
 αίτερες καὶ μοναδικῆς τῶν ὁποίων ἡ ἐπανάληψη δὲν εἴ-  
 ναι ὑποχρεωτικὴ ἔξω ἀπὸ τὴ Ρωσία. Ἔτσι ἐκρίναμε τὸ  
 δρόμο τῆς ἐνοπλης πάλης σὰν τὸ μόνο παραδεκτὸ γιὰ τὴ  
 βραζιλιανὴ ἐπανάσταση, χωρὶς νὰ προσέξουμε ὅτι στὶς  
 ν έ ε ς σ υ ν θ ή κ ε ς τ ῆ ς χ ώ ρ α ς καὶ τοῦ  
 κ ό σ μ ο υ, ε ἶ χ ε φ α ν ε ῖ ἡ δ υ ν α τ ό τ η τ α  
 ἡ π ρ α γ μ α τ ι κ ῆ ἐ ν ό ς ᾤ λ λ ο υ δ ρ ό μ ο υ:  
 τ ῆ ς ε ἰ ρ η ν ι κ ῆ ς ἀ ν ά π τ υ ξ η ς.» (ἡ ὑπογράμ-  
 μιση ἀπὸ μᾶς Μ. Α.)

## Α' ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

### 1. 'Η 'Εθνική 'Αστική Τάξη

Ο σκεπτικισμός του Τοῦ σκεπτικά με μιὰ επαναστατική άστική τάξη» στην Λατινική 'Αμερική έχει τις πρώτες πηγές του στις συγκεντρωμένες έμπειρίες κατά τὸ διόστημα πολυόριθμων ταξιδιών που ἔκαμε στην ἡπειρο ἀπὸ τὸ 1951 ὡς τὸ 1956. Φαίνεται πὺς δὲν ἀποκόμισε εὐνοϊκὲς ἐντυπώσεις ἰδιαιτέρως ἀπὸ ὅ,τι εἶδε στὴ Βολιβία τὴν ἐθνικο - ἐπαναστατική τοῦ 1953. Σύμφωνα με τὴ μαρτυρία τοῦ τέως — 'Αργεντινοῦ φίλου, Ρικάρντο Ρόζο, ποὺ τὸν εἶχε γνωρίσει στὸν Λὰ Πάζ, ὁ Τοῦ φαίνεται πὺς ἔκανε πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἀκόλουθο καυστικὸ (καὶ ὀξυδερκὲς) σκόλιο: «Αὐτὸς ὁ Πάζ 'Εστενοόρο δὲν εἶναι παρὰ ἓνας μεταρρυθμιστὴς ποὺ ραντίζει τοὺς 'Ινδιάνους με ντὶ - ντὶ - τὶ γιὰ νὰ τοὺς θγάλει τίς ψεῖρες, μὰ δὲ λύνει τὸ οὐσιώδες πρόβλημα, τὴν αἰτία γιὰ τίς ψεῖρες... Μιὰ ἐπανάσταση ποὺ δὲ φτάνει σὲς τελευταίες τῆς συνέπειες εἶναι χαμένη».

---

1. Στὸ Γκαμπίνι, ὁ Τ σ ῆ Γ κ ο υ ε δ ἄ ρ α, σελ. 79 —80». Κατὰ τὸν Ρόζο, «Ὁ Πιέρν καὶ ὁ Πάζ 'Εστενοόρο ὑπῆρξαν γιὰ τὸν Τοῦ παραδείγματα μιᾶς ἀστικής τάξης ποὺ ἀπὸ ἑλλειψή ἐμπιστοσύνης στὸν ἑαυτὸ τῆς, ὄχι ὀλιγότερο καὶ ἀπὸ στενότητα ἀντιλήψεων καὶ ἀπουσίας ἱστορικοῦ αἰσθητηρίου, ἔμεινε μεσοστράτις...». 'Ὁμοίως στὴ σελ. 80. "Ἄς προσθέσουμε ὅτι στὴν ἐκκλήσή του στοὺς μεταλλωρύχους τῆς Βολιβίας τὸ 1967 ὁ Τοῦ ἀναφέρει τὸ βάλτωμα τῆς βολιβιανῆς ἐπανάστασης τοῦ 1952 σὰν ἀπόδειξη ὅτι, «στὸ θέμα τὸν κοινωνικῶν ἐπαναστάσεων, δὲν ὑπάρχει θέση γιὰ μὲς λύσεις».

‘Αλλά, προφανώς, ή ίδια ή έμπειρία τής Κούβας τού έδειξε προπαντός, με διάγνεια καρτεσιανή και διδακτική, τού ρόλου τής «αυτόχθονος» άστικής τάξης, πού καταλαμβάνεται από πανικό στη θέα μιās επανάστασης πού επιχειρεί ριζική άγροτική μεταρρύθμιση και τήν άπαλλοτρίωση τών ιμπεριαλιστικών μονοπωλίων (δηλαδή τών κλασικών καθηκόντων, μιās δημοκρατικο - έθνικης επανάστασης) και καταλήγει νά εύθυγραμμισθεί ως ένα βαθμό γρήγορα με τήν άντεπανάσταση.

Θά βρούμε λοιπόν σά κείμενα τού Τοι άντίληψη ξεκάθαρη και στερεωμένη από αὐταπάτες τού καταστατικού και τού ρόλου αὐτής τής λατινο - αμερικάνικης έθνικης άστικής τάξης, τής οποίας ύπογραμμίζει τήν πολιτικό - κοινωνική συμμαχία με τούς μεγάλους γαιοκτήμονες —συμμαχία πού άποτελεί τήν κ υ ρ ι α ρ χ ο ύ σ α δ λ ι γ α ρ χ ί α σ τις περισσότερες χώρες τής ήπειρου. Καί τούς δεσμούς της οικονομικούς, πολιτικούς, ιδεολογικούς και ( Last but not least ) στρατιωτικούς στενούς με τόν αμερικάνικο ιμπεριαλισμό<sup>2</sup>.

Αὐτό δέν σημαίνει πώς δέν θά μπορεί νά υπάρξουν δευτερεύουσες αντίθεσεις μεταξύ αὐτής τής τοπικής άστικής τάξης και τών θοροο - αμερικάνικων τράστ. ‘Αλλά σέ τελευταία ανάλυση φοβάται περισσότερο τή λαϊκή επανάσταση παρά τή δεσποτική καταπίεση τών ξένων μονοπωλίων πού εξαποικιοποιούν τήν οικονομία. Για τού λόγου αὐτό «ή μεγαλοαστική τάξη δε διατάζει νά συμμαχήσει με τόν ιμπεριαλισμό και τούς γαιοκτήμονες (λατιφουντιστές) για νά παλαίψει ένάντια στού λαό και νά

---

2. Γκουιρόρα, Πολιτικά Κείμενα: ‘Ιδιαιτερα τά κεφάλαια «Η τακτική και στρατηγική τής Λατινο-Αμερικάνικης ‘Επανάστασης» και «Πολιτική άνεξαρτησία και οικονομική άνεξαρτησία», Τόμος Α’ σελ. 115 κ.λ. και σελ. 33 κ.λ., ‘Εκδ. Καρανάση, ‘Αθήνα 1970.

θάλει φραγμό στην πορεία προς την επανάσταση<sup>3</sup>. 'Η ανάλυση αυτή της συμπεριφοράς της Λατινο - αμερικανικής άστικής τάξης μοιάζει καταπληκτικά με την ανάλυση που έκανε ο Μάρξ το 1844 πάνω στη γερμανική άστική τάξη, που ήταν ήδη συντηρητική όταν άφειλε να είναι προοδευτική, φοβιταίρα όταν άφειλε να είναι τολμηρή, και που φοβότανε περισσότερο το λαό παρά τη φεουδαλική μοναρχία που άφειλε να καταπολεμήσει — ανάλυση εξόλλου περιλαμpra επιβεβαιωθείσα με τα γεγονότα της γερμανικής επανάστασης του 1848<sup>4</sup>.

Ό Γκουεθάρτα είχε τέλεια καταλάβει πώς ένα 1789 Λατινο - αμερικάνικο είχε γίνει πραγματοποιήτο: στην εποχή της σοσιαλιστικής επανάστασης και της παγκόσμιας παρακμής του Ιμπεριαλισμού, οι άστικές τάξεις, που άργα είχαν φτάσει στο προκλήνιο της Ιστορίας, δεν μπορούν να άποτελέσουν παρά μιá δύναμη βασικά συντηρητική. Αυτό γίνηκε ιδιαίτερα φανερό στη Λατινική 'Αμερική ύστερα από την επανάσταση της Κούβας που έξελαίκευσε το πεδίο της πάλης των τάξεων: «'Η κουβανέζικη επανάσταση έδωσε το σήμα κινδύνου, (...). Οι έθνικές άστικές τάξεις ενώθηκαν με τόν Ιμπεριαλισμό στη μεγάλη τους πλειοψηφία και θά 'χουν την ίδια τύχη μ' αυτόν ο' όλες τις κώρες (...). 'Η πόλωσης των ανταγωνιστικών ταξικών αντιπάλων είναι τώρα πιο άγρια από την ανάπτυξη των αντιθέσεων μεταξύ εκμεταλλευτών για την μοίρασά της λείας. 'Υπάρχουν δύο στρατόπεδα: ή έναλλαγή είναι από φορά ως φορά πιο καθορή

---

3. Π ο λ ι τ ι κ ή Κ ε ί μ ε ν α: «Κούβα: Μοναδική περίπτωση ή πρωτοπόρος στην άγώνα κατά του Ιμπεριαλισμού», Τόμος Α', σελ. 101, Έκδ. Καρανάση, 'Αθήνα 1970.

4. Μ ά ρ ξ: «Εισαγωγή στην κριτική της φιλοσοφίας του δικαίου του Χέγκελ», άρθρο των Γαλλογερμανικών Χρονικών, 1844.



για κάθε άτομο και για κάθε στρώμα του πληθυσμού<sup>5</sup>.  
 'Ο Τοῦ λοιπὸν πείσθηκε ὅτι κατ' ἀντίθεση πρὸς τὴ στρατηγικὴ τὴ διατυμπανισμένη ἀπὸ τὰ κομμουνιστικά κόμματα, οἱ λαϊκὲς δυνάμεις δὲν ἔχουν κανένα συμφέρο νὰ συνεργασθοῦν μὲ τὴς ἀστικές τάξεις «ύπολογιστικὲς καὶ προδότες» ποὺ καταστρέφουν τὴς δυνάμεις πᾶνω στὴς ὁποῖες στηρίζονται γιὰ νὰ φτάσουν στὴν ἐξουσία. Ἐξάλλου, ὅλο καὶ περισσότερο κλίνει στὴν ἀποψη, νὰ δώσει σ' αὐτὴ τὴ διαγνωστικὴ μὴ σημασία ὅχι μόνον ἡπειρωτικῇ μὲ παγκόσμια, διαπιστώνοντας κείνο ποὺ ὀνομάζει εἰρωνικὰ ὁ «νοστιμὸν - ἐξαμερικανισμὸς» τῶν ἡμῶν - ὑποκινιακῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, ἰ.λ. ἡ ἀναπτυσσόμενη ἀνάπτυξη μὴς παρασιτικῆς ἀστικής τάξης ποὺ συσσωρεύει τεράστια κέρδη ὑπὸ τὴ σκιά τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ κεφαλαίου<sup>6</sup>.

Πάνω σ' αὐτό, εἶναι πολλὸ πιθανόν, ὁ Τοῦ νὰ γινώριζε καὶ νὰ υιοθέτησε τὸ ὅριο κατηγορητήριο τοῦ Φράντς Φανὸν ἐνάντια στὴ διαφθορὰ τῆς νέας ἀφρικανικῆς γραφειοκρατικῆς ἀστικής τάξης, στοὺς Κ ο λ α σ μ έ ν ο υ ς τ ῆ ς Γ ῆ ς (βιβλίο ποὺ δημοσιεύθηκε οὔτεν Κούδα μὲ ρητὴ παραγγελία τοῦ Τοῦ). Ὑπάρχουν ἐξάλλου πολλὰ ἄλλα θέματα ὅπου βρίσκει κανεὶς ἀξιοσημείωτη συγγένεια μεταξὺ τῆς σκέψης τοῦ Φανὸν καὶ τῆς σκέψης τοῦ Γκουεθάρρα: ὁ ἐπαναστατικὸς ρόλος τῆς ἀγροτικῆς, ἡ σημασία τῆς βίας τῶν καταπιεζομένων ἢ ἀντιιμπεριαλιστικῆ

5. Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ἰ μ ε ν α: «Τὸ Μαρξιστικὸ - Λενινιστικὸ Κόμμα», Τόμος Α', σελ. 201, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1970. Ἐπίσης Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ἰ μ ε ν α, Τόμος Α' σελ. 113—165. Ἐκδ. Καρανάση. Μία ἀκριβὴς οικονομικὴ ἐπιχειρηματολογία ὑποστηρίζει τὴς θέσεις τοῦ Τοῦ ὅτι: σκεταὶ στὰ ἔργα τοῦ μαρξιστοῦ οικονομολόγου Ἀντρέ Γκουεθάρρα Κ α π ι τ α λ ι σ μ ὸ ς καὶ ὁ π ο α ν ᾶ π τ υ ξ η σ τ ῆ Ἀ α τ ι ν ι κ ῆ Ἀ μ ε ρ ι κ ῆ καὶ ἡ ἀ ν ᾶ π τ υ ξ η τ ῆ ς ὁ π ο - ᾶ ν ᾶ π τ υ ξ η ς. Ἐκδ. Μασπερό, Παρίσι.  
 6. Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ἰ μ ε ν α: «Λόγος στὸ Ἀλγίρι», Τόμος Α', σελ. 165—166, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1970.

ένότητα του τρίτου κόσμου, ή αναζήτηση νέου προτύπου σοσιαλισμού, κ.λπ. Ο Τσέ έτρεφε πολύ ενδιαφέρον στο έργο του Φανόν και πάνω σ' αυτά είχε πολύωρες συνομιλίες με τη χήρα του, Γιοζί Φανόν, στο 'Αλγέρι. Είναι ακόμα δυνατόν ή ανάγνωση του Φανόν να υπήρξε ένας από τους παράγοντες που του ένέπνευσαν το σχέδιο συμμετοχής του το 1965—66 στην ένοπλη πάλη στην 'Αφρική.

## 2. 'Ο σοσιαλιστικός χαρακτήρας της επανάστασης

"Αν δεν υπάρχει επαναστατική άστική τάξη, δύσκολα μπορεί να γίνει άστική επανάσταση: ο καθορισμός του χαρακτήρα της λατινο - αμερικάνικης επανάστασης είναι για τον Τσέ, στενά δεμένος με την ανάλυσή της για το ρόλο της άστικής τάξης. Μόνο μια σοσιαλιστική επανάσταση στηριγμένη στην εργατική και αγροτική συμμαχία μπορεί να εκπληρώσει τα δημοκρατικά καθήκοντα της λατινο - αμερικάνικης επανάστασης: την αγροτική μεταρρύθμιση, την έθνική απελευθέρωση, το ξεπέρασμα της ύπο - ανάπτυξης. Μά τους σκοπούς αυτούς θα τους πραγματοποιήσει όχι από το δρόμο των άστών, αλλά με τις δικές της μεθόδους, με μεθόδους σοσιαλιστικές, εκ παραλλήλου με τα καθαυτό σοσιαλιστικά καθήκοντα: Πετρούπολις 1917—19, Κούβα 1959—1961...

Φαίνεται πως ήδη στη Σιέρρα, ο Τσέ και μερικοί από τους άρχηγούς του αντίρτικου είχαν τη διαίσθηση (άκόμα σκοτεινή και ακαθόριστη) για τη σοσιαλιστική ανέλιξη της επανάστασής τους: «Οι καλύτεροι από μας ένιωθαν επιτακτικά την ανάγκη μιας αγροτικής μεταρρύθμισης και μιας ά ν α τ ρ ο π ή ς τ ο υ κ ο ι ν ω ν ι κ ο υ σ ο σ τ ή μ α τ ο ς...»<sup>7</sup>. 'Η έκ θέθρων άνακαι-

7. Τσέ Γκουεβέρα: 'Α ν α μ ν ή σ ε ι ς, σελ. 156, υπογράμμιση δική μας. Μ. Α.

νιοτική δράση της επανάστασης ύστερα από την κατάληψη της εξουσίας το 1959 θα γίνεται σύμφωνα με τὸν κανόνα ποὺ ὁ Τσέ τὸν γνώριζε κατὰ βάθος: «Μιά επανάσταση ποὺ δὲν προάγεται συνεχῶς, εἶναι επανάσταση ποὺ παλινδρομεῖ»<sup>8</sup>. Ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1959 (Σὲ συνέντευξη μὲ ἕναν Κινέζο δημοσιογράφο), ὁ Τσέ μιλοῦσε γιὰ «ἀδύνατον ἄν ἂν π τ υ ξ η τ ῆ ς ἐπ α ν ᾶ σ τ α σ η ς» καὶ γιὰ τὴν ἀνάγκη κατάργησης τοῦ ὑφισταμένου «κοινωνικοῦ συστήματος» καὶ τῶν «οἰκονομικῶν του θεμελίων»<sup>9</sup>. Αὐτὴ ἡ ριζικὴ ἀνακαίνιση πραγματοποιεῖται πρῶτα μὲ τὴν ἴδια τὴν ἀγροτικὴ μεταρρύθμιση ποῦ, σύμφωνα με τὸν Τσέ, διαφοροποιήσαν ἀπὸ τρεῖς ἄλλες ἀγροτικὲς μεταρρυθμίσεις τῆς Ἀμερικῆς (Μεξικοῦ, Γουατεμάλας, Βολιβίας) χάρις στὴν ἀκλόνητὴ θέληση ν ᾶ τ ῆ φ ἑ ρ ε ι ε ῖ ς π ἑ ρ α ς κ ω ρ ῖ ς κ α ν ε ν ὁ ς ε ἰ δ ο υ ς π α ρ α κ ω ρ ῆ σ ε ι ς. Καὶ ἔπειτα μὲ τοὺς ἄλλους ἐπαναστατικοὺς νόμους—τὴν ἀστικὴ ἐπανάσταση, τὴν ἀπαλλοτρίωση τῶν ξένων μονοπωλίων, τὴν ἀπαλλοτρίωση τῆς μεγαλοαστικῆς κουθανέζικης γῆς— νόμους τῶν ὁποίων ἡ ἀλυσιωτὴ λογικὴ πορεία μᾶς ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸν πρῶτο στὸν τελευταῖο, μὲ μιὰ προοδευτικὴ καὶ ἀναγκαῖα πορεία»<sup>10</sup>. Ἡ λογικὴ αὐτὴ (συγχρόνως οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ) εἶναι ἀκριβῶς ἡ λογικὴ τῆς «διαρκῆς επανάστασης» ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰ δημοκρατικὰ καθήκοντα εἰς σοσιαλιστικά, ἀπὸ τὴν πάλιν κατὰ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ τῶν γαιοκτημόνων (λατιφουντιστῶν) στὴν πάλιν κατὰ τῶν ὁσπῶν συμμάχων τους, ἀπὸ

8. Τσέ Γκουεράρα: Σ τ ρ α τ ῖ ω τ ῖ κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: «Νὰ ὑποχρεωθεῖ ἡ δικτατορία νὰ πετάξει τὴ μάσκα», σελ. 214, Ἐκδ. Κρανάζση 1972.

9. Ἐκ λ ε κ τ ᾶ Ἑ ρ γ α: Ἀμερικάνικη ἔκδοσις, σελ. 372.

10. Σ τ ρ α τ ῖ ω τ ῖ κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: Σελ. 161—164, Ἐκδ. Κρανάζση, Ἀθήνα 1972.

την πτώση του Μπατίστα την 1η Ιανουαρίου 1959 στην ανάκληση της σοσιαλιστικής επανάστασης την 1η του Μάη 1961.

Αυτή ή «σταδιακή ανάπτυξη» της κουθανέζικης επανάστασης από επανάστασης ριζοσπαστικής δημοκρατικής σε επανάσταση σοσιαλιστική, θέτει προβλήματα μεθοδολογικά άλυτα για τη μηχανιστική και μενσεβικίσκουσα αντίληψη των παραδοσιακών άριστερων κομμάτων στη Λατινική 'Αμερική, για τα όποια ή υπό ανάπτυξη, ό ήμι - φρεουδαλικός και ήμι - άποικιακός χαρακτήρας της οικονομίας περιόριζε την επανάσταση στον «έθνικό δημοκρατικό σταθμό».

Στα μάτια του Τσέ, τίποτε δεν θα ήταν πιο γελοίο παρά το να «διακηρύττει κανείς όπως οι θεωρητικοί της Πας Διεθνούς, ότι ο Τσέ συνέτριψε όλους τους νόμους της διαλεκτικής, του ιστορικού υλισμού, του μαρξισμού». Έναντι προς μία τέτοια άποψη (ή μάλλον θλακεία) νέο - Κασουσκική, ο Τσέ επικαλείται ρητά τον Λένιν (του οποίου σημειώνει την περίφημη πολεμική στον μενσεβικό ιστορικό Σουκανώφ) για να θέσει το πρόβλημα με τους σωστούς όρους του: 'Η Κ ο ύ θ α ύ π η ρ - ξ ε Έ ν α ς ά π ό τ ο ύ ς π ι ό ά δ ύ ν α τ ο υ ς κ ρ ί - κ ο υ ς τ ο υ π α γ κ ό σ μ ι ο υ κ α π ι τ α λ ι σ τ ι κ ο υ σ ο υ τ ή μ α τ ο ς. Γι' αυτό το λόγο οι επαναστατικές δυνάμεις στην Κούβα μπόρεσαν να κάμψουν τους σταθμούς και να «νομοθετήσουν το σοσιαλιστικό χαρακτήρα της επανάστασης». 'Η επαναστατική πρωτοπορία, από την επίδραση του μαρξισμού - λενινισμού υπήρξε ικανή να «έκβιάσει την πορεία των γεγονότων», «μέσα στα όρια του αντικειμενικά δυνατού»<sup>11</sup>.

Ό,τι ίσχυσε, για την Κούβα δεν μπορεί επίσης να

11. Π ο λ ι τ ι κ ή Κ ε ί μ ε ν η: 'Η σημασία του σοσιαλιστικού προγραμματισμού», Τόμος Β' σελ. 127, 'Εκδ. Κερανάση, 'Αθήνα 1971.

Ισχύσει οὐ ἡπειρωτικὴ κλίμακα; Διαφορετικὰ εἰπωμένο, ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση δὲν θὰ ἐμπαινε στὴν ἡμερήσια διάταξη οὐ ὁλόκληρη τῇ Λατινικῇ Ἀμερικῇ: Πρὸς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα θαδίζει ἡ σκέψη τοῦ Τσέ, εὐθὺς μετὰ τὸ 1961, καὶ στὸ «μῆνυμά του στοὺς Ἀργεντινοὺς» τὸ Μάη τοῦ 1962, μιᾶ ἡδὴ ρητὰ γιὰ τὴ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση οὐ γιὰ τὴ μόνη σωστὴ λύση γιὰ τὴν Ἀργεντινὴ καὶ γιὰ ὅλη τὴν ἡπειρο<sup>12</sup>. Τὸ 1963, στὸ Ἄ ν τ α ρ - τ ο π ὅ λ ε μ ο ς, μ ι ᾶ μ ἑ θ ο δ ο ς, καταδεικνύει τὸ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῆς αὐξανόμενης κοινωνικῆς πύλωσης τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρα τῆς ἐπανάστασης ποὺ διαφαίνεται στὸν ὀρίζοντα: ἡ ἀντίφαση ἢ πῶς πιθανὴ ἀνταγωνιστικὴ, ἀντίθεση μεταξὺ ἐκμεταλλευτῶν καὶ θυμάτων τῆς ἐκμετάλλευσης «θὰ συντελεῖται ὥστε διὰ τὴν οἱ ὀπλισμένες πρωτοπορεῖες τῶν λαῶν καταλάβουν τὴν ἐξουσία, θὰ ἐκμηδενίσουν στὶς χώρες τους, συγχρόνως καὶ τοὺς ἱμπεριαλιστὲς καὶ τοὺς τοπικοὺς ἐκμεταλλευτὲς. Θὰ ἔχουν ὀριστικοποιήσει τὸν πρῶτο σταθμὸ τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης»<sup>13</sup>.

Τέλος, στὴν «Πολιτικὴ του Διαθῆκη», στὴν ἐπιστολὴ στὴν Τριηπειρωτικὴ, ὁ Τσέ θέτει τὸ ζήτημα μὲ ὁρολογία ἀπόλυτα σαφὴ, ὀξεῖα καὶ ριζοσπαστικὴ, σκάζοντας ἀμείλικτα στὸ πέρασμα ὅλες τῆς ποικιλόχρωμης καὶ κενῆς σαπουνόφρουσας τοῦ λατινο - ἀμερικανικοῦ ἐθνικο - μεταρρυθμισμοῦ: «Ἡ πραγματικὴ ἀπελευθέρωση τῶν λαῶν (...) θὰ πάρει ἀναπόφευκτα στὴν Ἀμερικὴ τὰ χαρακτηριστικὰ σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης (...). Οἱ ἐθνικὲς ἀ-

12. Τ σ ῆ Γ κ ο υ ε β ᾶ ρ α: «Μήνυμα στοὺς Ἀργεντινοὺς, στὸ Χριστιανισμὸς καὶ Ἐπανάσταση», Β. Ἀίρες Ὀχτώβρης, σελ. 22.

13. Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: «Ὁ ἀγώνας θὰ εἶναι μακροχρόνιος καὶ αἱματηρὸς». Ἐπίσης, Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: Τόμ. Β', σελ. 84, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1971.

στικές τάξεις δεν είναι πια καθόλου ικανές να αντιταχθούν στον ιμπεριαλισμό —δεν ήταν και ποτέ— και αποτελούν τώρα την όπισθοφυλακή του. Δεν υπάρχουν πια για να γίνουν άλλες αλλαγές: η σοσιαλιστική επανάσταση ή καρικατούρα επανάστασης<sup>14</sup>.

Παίρνοντας αυτή τη θέση —που τοποθετείται στην πολιτική γραμμή των θέσεων του 'Απρίλη του Λένιν και της θεωρίας για μόνιμη επανάσταση του Τρότσκι<sup>15</sup> —, 'Ο Τσέ συγκέντρωσε σε μια τολμηρή, διαβρωτική και έκρηκτική διατύπωση τον άπολογισμό της ιστορικής εμπειρίας των λαϊκών αγώνων της ήπείρου και μαζί την ξεκάθαρη πρόγνωση των συνθηκών δυνατότητας για το απελευθερωτικό της μέλλον.

"Γις ποιό σημείο αυτή η διατύπωση ισχύει επίσης για τις άλλες ήπείρους του τρίτου κόσμου; 'Ο Τσέ δεν εξέφρασε όριστική γνώμη πάνω σ' αυτό αλλά σε μια συνέντευξη το Μάρτιο του 1965 στο 'Αλγέρι δήλωσε κατηγορηματικά: «Σοσιαλισμός ή νεοαποικιομός, ιδού τί παίζεται για ολόκληρη την 'Αφρική στη μάχη που διεξάγεται στο Κογκό σήμερα»<sup>16</sup>.

: :

14. Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ι μ ε ν α: «Νὰ δημιουργήσουμε δυό... τρία... πολυάριθμα Βιετνάμ», Τόμ. Β' σελ. 229—230, Έκδ. Καρανάση, 'Αθήνα 1971.

15. Η καυτότητα μεταξύ των θέσεων του Τσέ πάνω στο χαρακτήρα της επανάστασης στη Λατινική 'Αμερική και της θεωρίας του Τρότσκι πάνω στη διαδοχική ανάπτυξη της δημοκρατικής επανάστασης σε σοσιαλιστική στις αποικιακές και ήμι - αποικιακές χώρες είναι άδιαμφισβήτητη. 'Γιατερα από αυτό, είναι προφανές, ότι σχετικά με τους αντίστοιχους ρόλους των χωρικών και του προλεταριάτου στον επαναστατικό πόλεμο, οι απόψεις του Τσέ δεν ήταν καθόλου οι ίδιες με του Τρότσκι.

16. «Ταί, συνέντευξη της εφημερίδας 'Α π ε λ ε υ θ έ ρ ω σ η», G. Lavan, (έκδοσ.), Che Guevara Speaks Οτονε Press, New York, 1968, σελ. 119.

Είναι γνωστό εξάλλου ότι το 1965 ή το 1966 ο Τσάι  
έλαθε μέρος, στο πλευρό των ανταρτών υπό τον Γκαστόν  
Σουμιάλο, στις κογκολέζικες μάχες.

## Β' Ο ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ

### 1. Τὸ ἀναπόφευκτο τοῦ ἐνοπλοῦ ἀγώνα

«Αὐτός ποὺ προκαλεῖ σὲ μιὰ χώρα ἕναν ἀναπόφευκτο πόλεμο, εἶναι ἐγκληματίας, ἀλλὰ ἐξίσου ἐγκληματίας εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν προκαλεῖ ἕνα πόλεμο ἀναπόφευκτο». Αὐτὸ τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Μαρτί, ποὺ τὸ ἀναφέρει ὁ Τοῦ σὺν δοκίμιό του, Ἀ ν τ α ρ τ ο π ὅ λ ε μ ο ς, μί α μ ῆ θ ο ὀ ς, ἐκφράζει μὲ δύναμη τὴ βαθειὰ καὶ ἀκλόνητη πεποίθησή του ὅτι ὁ δρόμος τῶν δυνάμεων εἶναι ὁ μόνος ποὺ θὰ μπορέσει νὰ ὁδηγήσει στὴ χειραφέτηση τῶν καταπιεσμένων λαῶν τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς (καὶ ἀλόκληρου τοῦ κόσμου).

Γιατί; Δὲν πρόκειται καθόλου μὲ τὸν Γκουεβέρα γιὰ μιὰ ρωμαντικὴ λατρεία τῶν δυνάμεων, ἢ γιὰ μιὰ νοσταλγία τῆς ἐποχῆς τῆς Σιέρρα Μαδέστρα. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀναπόφευκτου κατ' αὐτὸν τοῦ ἐνοπλοῦ ἀγώνα ἀπορρέει ἀκριβῶς, ἀπὸ τὴν κοινωνιολογία τοῦ τῆς ἐπανάστασης: Μὲ τὸ νὰ εἶναι ἡ ἐπανάσταση σοσιαλιστικὴ, δὲν μπορεῖ νὰ θριαμβεύσει παρὰ μόνον μὲ τὸν ἐπαναστατικὸ πόλεμο: «Στὴν Ἀμερικὴ, ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἀπελευθέρωση τῶν λαῶν, ποὺ θὰ εἶναι ὁ δρόμος τοῦ σοσιαλισμοῦ, θὰ γίνηι μὲ τὰ ὅπλα σ' ὅλες οὐκ ἐξαιρέτως τὰς χώρες»<sup>1</sup>. Πράγματι ἂν ἡ ἐπανάσταση στὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ δὲν ἦταν παρὰ «ἐθνικο - δημοκρατικὴ», θὰ μπορούσε νὰ κάνει τοὺς λογαριασμοὺς τῆς μὲ τὴν ὑποστήριξη τῶν ἀστωκῶν στρωμιά-

1. Συνέντευξη ἐν συνεχείᾳ, C. B. S., 13-12-1964 στὸ Γκαμπίνι, Ὁ Τ σ ῆ Γ κ ο υ ε ῖ ῥ α, σελ. 426.



μάτων, με τομείς του κρατικού μηχανισμού, μιας μερίδος του στρατού· θα μπορούσε λοιπόν να πραγματοποιηθεί με εκλογές ή με στρατιωτικό πραξικόπημα. Θά ήτανε λοιπόν απόλυτα λογικό και κατανοητό από την πλευρά των παραδοσιακών κομμάτων της άριστεράς που δεν απέβλεπαν παρά σε μία άστικο - δημοκρατική επανάσταση, να αντιμετωπίζουν τις εκλογικές συμμαχίες ή τις στρατιωτικές συνωμοσίες σαν τη στρατηγική την πλέον ρεαλιστική· στις προοπτικές τους το ξέσπασμα από την επαναστατική πρωτοπορεία της ένοπλης πάλης, δεν μπορεί πραγματικά να έμφανίζεται παρά σαν άπερίσκεπτος «τυχοδιωκτισμός».

Έξ αντιθέτου, ο καθορισμός του σοσιαλιστικού χαρακτήρα της επανάστασης, έπιβάλλει έντελως άλλη προβληματική, λεβινιστική ή προ-βληματική της καταστροφής του στρατιωτικο-γροφειοκρατικού όργάνου του άστικού κράτους· το ζήτημα «πώς να συντριβεί το όργανο καταπίεσης του ολιγαρχικού κράτους» κατευθύνει όλη την πολιτικό - στρατιωτική άρχη του Τσέ: με το να αποβλέπει σε σοσιαλιστική επανάσταση ξέρει πολύ σωστά ότι ή ή τ τ α κ α λ ή π λ ή ρ η ς δ ι ά λ υ σ η τ ο υ σ τ ρ α τ ο υ, ή «εξάρθρωση» του, «ό διαμελισμός» του, ή «εκμηδένισή» του και ή «καταστροφή του ήθικου» του είναι όρος άναγκαίος και άπαράιτος γι' αυτή την επανάσταση?

Ο εφρωνικός σκεπτικισμός του Τσέ πρὸς τοὺς «εφρωνικούς δρόμους» δεν άπορρέει από κανένα δόγμα, αλλά από μία άντικειμενική και ρεαλιστική διαπίστωση: άκόμα και άν ένα γνήσιο λαϊκό κίνημα (δηλαδή σοσιαλιστι-

---

2. Πολιτικά Κείμενα: Τόμος Α' σελ. 99—100—129, 'Επίσης Στρατιωτικά Κείμενα: σελ. 159, 'Εκδ. Καρανίκση, 'Αθήνα 1972.

κδ) μπορούσε να κερδίσει την έξουσία με διαδικασία εκλογική, δυνατότητα πολύ προβληματική δοθέντος του κίβδηλου χαρακτήρα αυτής της διαδικασίας— θα άνατρε-  
πόταν γρήγορα με στρατιωτικό πραξικόπημα το πολύ  
πιθανό αιματηρό, έφόσον ο στρατός από ανέκαθεν είναι ο  
έσχατος και άποφασιστικός έγγυητής του καπιταλιστι-  
κού καθεστώτος. Ό Τσέ φτάνει έτσι με μιá ανάλυση της  
πρόσφατης ιστορίας της Λατινικής Άμερικής στο ίδιο  
συμπέρασμα του Μάρξ και Λένιν ύστερα από την έμπει-  
ρία της Κομμούνας του Παρισιού και της Ρόουσκης Έ-  
πανάστασης: ή επανάσταση των εργαζομένων όφείλει  
να συντρέψει την πολιτικό - στρατιωτική μηχανή της ά-  
στικής τάξης. Την άρχή αυτή, ό Τσέ δέν την διδάχτηκε  
μόνο με την άνάγνωση των κλασσικών του μαρξισμού,  
άλλά και από την μικρή προσωπική του πείρα στη Γου-  
ατεμάλα, που προδόθηκε τό 1954 από τό στρατό του, που  
τόν παράδωσε στους μισθοφόρους της «Έταιρίας Φρού-  
των» και έξ αντίθετου από τη θραυτική πείρα του στην  
Κούβα, όπου νίκησε ή επανάσταση και διάλυσε έξ όλο-  
κλήρου τόν αντίδροστικό στρατό του Μπαϊόστα<sup>3</sup>.

Τό πρόβλημα του στρατού είναι πολιτικό πρόβλημα  
—κλειδί στη Λατινική Άμερική, ήπειρο όπου τό στρατι-  
ωτικό πραξικόπημα λυμαίνεται τις χώρες σάν άρρώστια  
ένδημη. Ό Τσέ χαρακτηρίζει κυρίως τσιρμονίες τό λα-  
τινο - άμερικάνικο στρατό σάν κάστα παρασιτική και  
προνομιούχα, «τό όρατό κεφάλι των παντός είδους έκ-  
μεταλλευτών» και έδειχνε άπαλλαγμένος από κάθε αυ-  
ταπάτη ως πρós τις «προοδευτικές» του άρετές, «κατά  
κύριο λόγω επισύρουμε την προσοχή στο στρατιωτικό  
πραξικόπημα». Τί μπορούν να προσφέρουν οι στρατι-  
ωτικοί στην άληθινή δημοκρατία; Τί είδους νομιμότητα  
μπορεί κατέχει να περιμένει από κείνους που ύπηρεζαν

3. Π ο λ ι τ ι κ ή Κ α ί μ ε γ α: Τόμ. Α΄, σελ. 110  
κ. έ., Έκδ. Καρανάση, Άθήνα 1970.

πάντα τὰ ὄργανα τῆς κυριαρχίας τῶν ἀντιδραστικῶν τάξεων καὶ τῶν ἡμεριαλιστικῶν μονοπωλίων, μίᾳ κἀστας ποὺ ὑφίσταται μόνο χάρις στὰ ὄπλα ποὺ κατέχει καὶ ποὺ δὲ σκέπτεται παρὰ νὰ διατηρήσει τὰ προνόμιά της.»<sup>4</sup> Τοῦτο δὲν σημαίνει, ἐννοεῖται, ὅτι γιὰ τὸν Τσέ οἱ λαϊκὲς δυνάμεις δὲν μποροῦν νὰ ἐνσωματιῶνουν στρατιωτικούς σὺν ἀτομικοὺς μαχητές, ἀποσπασμένους, ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον τους.

Κατὰ συνέπεια τὸ ζήτημα τοῦ στρατοῦ τίθεται ἀπὸ αὐτὸν ξερὰ μὲ τοὺς ἀκόλουθους ὅρους: «Ἄν δεχτοῦμε ὅτι ὁ ἐκθρός θὰ πολέμησει γιὰ νὰ μείνει στὴν ἐξουσία, πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἡ καταστροφή τοῦ στρατοῦ τῆς καταπίεσης». Λοιπὸν, γιὰ τὴν καταστροφή, *χ ρ ε ι - ἀ ζ ε τ α ι νὰ μ πο ρ ο ῦ με νὰ τ ο ῦ ἀ ν τ ι π α ρ α θ έ σ ο υ μ ε ἔ ν α λ α ῖ κ ὸ σ τ ρ α τ ὸ*. Ἄς προστεθεῖ ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὸ 1965 μὲ τὴν ἀμερικανικὴ ἐπέμβαση στὴ Δομινικανὴ Δημοκρατία, ὁ παρατεταμένος λαϊκὸς πόλεμος τοῦ φαίνεται μὲ ἀπαστράπτουσα προδηλότητα, σὺν ὁ μοναδικὸς δυνατὸς δρόμος γιὰ νὰ συντριθεῖ ὅχι μόνο ἡ στρατιωτικὴ μηχανὴ τῆς τοπικῆς ὀλιγαρχίας, ἀλλὰ ἡ δυνάμη γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἡ ἐνοπλὴ ἐπέμβαση τοῦ ἡμεριαλισμοῦ. Μ' αὐτὸ τὸ διαφωτιστικὸ κείμενο ὀφείλομε νὰ κατανοήσουμε τὸ ρόλο τοῦ ἀνταρτοπόλεμου γιὰ τὸν Τσέ, σὺν μεθόδου δοκιμασμένης καὶ δυναμικῆς γιὰ τὸν σχηματισμὸ τοῦ λαϊκοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ. Θὰ ἐπιχειρήσουμε στὶς ἐπόμενες σελίδες νὰ συναγάγουμε μερικὰς ἀπὸ τὶς πολιτικὰς ἀντιρρήσεις τῆς γκουεβερικῆς θεωρίας τοῦ ἀνταρτοπόλεμου, θεωρίας ποὺ εἶναι κατὰ βάθος «κλασουλῆπιση» διότι βλέπει τὸν ἀνταρτο-

---

4. Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: «Νὰ ὑποχρεωθεῖ ἡ δικτατορία νὰ πετάξει τὴ μάσκα», Σελ. 215, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1972.

5. Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: «Ἡ τακτικὴ καὶ στρατιωτικὴ τῆς Λατινο - Ἀμερικάνικης Ἐπανάστασης», Τόμ. Α', σελ. 122, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1970.

πόλεμο οὐκ ὀφείλει νὰ τῶν δειλῶν, τῆς  
ἐπαναστατικῆς πολιτικῆς.

## 2. Γὰ ποῖό λόγο ὁ ἀνταρτοπόλεμος;

Ἀπὸ ποῦ ἐξεπήγαγε ἡ θεωρία τοῦ Τσὲ γιὰ τὸν ἀνταρτοπόλεμο; Κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ ἰσπανικὰς πηγὰς (Ἡ Ἰσπανία ἐξέλλου εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τοῦ νεώτερου ἀνταρτικού): ἐμελέτησε σὺν Μεξικὸ τὸ 1955 τὰ κείμενα πάνω στὴ στρατιωτικὴ στρατηγικὴ τοῦ ἰσπανικοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς καλλίτερους μαθητὲς τοῦ παλίου δξωματικοῦ τοῦ δημοκρατικοῦ στρατοῦ, Ἄρμάντο Μπῆιο, ποὺ γύμναζε τοὺς Κουβανοὺς ἀντάρτες προτοῦ ἀναχωρῆσουν. Δὲν ἀνακάλυψε τοὺς «κλασσικούς» τοῦ Μάο Τσὲ - Τούνγκ παρὰ ἄργότερα, στὴ Σιέρρα, τὸ 1958. Μετὰ τὴ νίκη, θὰ μελετῆσαι ὁπὸ κοντὰ τὴν πείρα τῶν γιουγκοσλάβων παρτιζάνων, τῶν Ἀλγερινῶν ἐθνικιστῶν, τῶν διετναμέζων ἐπαναστατῶν. Κι ἄφου εἰπώθησαν τὰ παραπάνω, προφανὲς εἶναι ὅτι κύριο πηγὴ τοῦ εἶναι ἡ βιωμένη ἐμπειρία τοῦ ἴδιου τοῦ κουβανέζικο ἀνταρτικοῦ.

Γιατὶ τὸ ἀνταρτικό τῆς ἀγροτιᾶς ἦτανε στὰ μάτια τοῦ Τσὲ ὁ δρόμος, ὁ πῶ οἴγουρος καὶ ὁ πῶ πραγματικὸς γιὰ τὸ σχηματισμὸ τοῦ λαικοῦ στρατοῦ, ὃς ὑπάρχουν στὰ κείμενά του σειρὰ ἐπιχειρημάτων φύσεως οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς, γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ ὁ προνομιούχος ρόλος τὸν ὁποῖον ἀποδίδει τὸ ἀνταρτικό μέσα σὺν καθολικὸ προτσὲς τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου.

1. Στὸ οἰκονομικόν: στίς ὑπο - ἀνάπτυκτες χῶρες, στὴν ἀγροτικὴ οἰκονομία, ὅπου ἡ πλειονότης τοῦ πληθυσμοῦ βρίσκεται στὴν ἐξοχή, ἡ ἐπανάσταση εἶναι, στὴν ἀρχὴ ἀγροτικὴ ἐπανάσταση ποὺ διεξάγεται στίς ἐξοχὰς καὶ στὰ βουνά, κατεβαίνοντας ἄργότερα στίς πόλεις (δ-

που γίνεται σοσιαλιστική)\*. Τò επιχείρημα αυτό, μεμονωμένα λαμβανόμενο θα ήταν μηχανιστικό. Ξέρουμε ωστόσο ότι ή ισαρική Ρωσία, χώρα κατ' έξοχήν αγροτική, έ γνώρισε θμορφα και καλά μιά άστική προλεταριακή επανάσταση τόν 'Οκτώβρη τού 1917...

2. Στο κοινωνικό: ή φρικτή καταπίεση και ή υπερεκμετάλλευση τών χωρικών, κολασμένων τής γής, που δέν έχουν τίποτε νά χάσουν, τών όποιων ή κοινωνική κατάσταση είναι έκρηκτική, και πού κατ' συνέπεια αποτελούν «τεραστία επαναστατική δύναμη έν δυνάμει» (Διακήρυξη τής 'Αβάνς, 1961).

'Αναλύοντας τò ρόλο τών διαφόρων στρωμάτων τής αγροτιάς, ό Τοέ υπογραμμίζει ότι όχι μόνο τò αγροτικό προλεταριάτο μιά και οι φτωχοαγρότες άποτελούν τήν κοινωνική βάση τού αντίτακτου τής ύπαιθρου. 'Αληθινά οι στρατιώτες πού άποτέλεσαν τόν πρώτο μας αντίτακτο στρατό από χωρικούς προήρχονταν, από τήν πλευρά αυτής τής τάξης πού έκδηλώνει σχεδόν επιθετικά τήν επιθυμία της γιά άπόκτηση γής, πού έκφράζει με τόν καλύτερο τρόπο τò πνεύμα πού καταλογίζεται σάν «μικροαστικό»...»<sup>7</sup>.

6. Σ τ ρ α τ τ ι ω τ τ ι κ ή Κ ε ί μ ε ν α: σελ. 201, 'Εκδ. Καρανάση 1972.

7. Π ο λ ι τ ι κ ή Κ ε ί μ ε ν α: Τόμ. Α', σελ. 94, 104. \*Ας άντιπαράδδουμε με τήν άποκαλυπτική δήλωση τού προέδρου τής Κομμούνιας, Κάρλος Λιέρμας Ρευνέρο, τò 1966: «Νομίζω ότι πολιτικά οι μικροκτηματίες είναι πολύ πού επεκίνδυναι από τούς γαιοκτημόνες. Οι ιδιοκτησίες αυτές πού έλο και μικραίνουν, δέν έπαρκούν σ'ό νά συντηρήσουν μιά οικογένεια και τò πρόβλημα τών μικροκτηματιών επείγεινται: άδιάκοπα με τήν διανομή πού επιβάλλει ό νόμος κληρονομιάς και με τήν ισχυρή δημογραφική έκρηξη... πού δημιουργεί μιά τάξη «προλεταρίων ιδιοκτητών» τών όποιων τά είσοδήματα είναι ακόμη πενιχρότερα από τών θεριστάδων τού 'Σαχρακάλαμου», σελ. Ν. Γκάλλι, «Π κληρονομιά τού Τοέ Γκουεβέρας», Π ν ε θ μ α, Σεπτέμβρ. 1969, σελ. 215. Δέ:

3. Στο πολιτικό - στρατιωτικό: κατά τὸν Τοῦ οἱ ἀστικές ἐπαναστάσεις, οἱ περικλεισμένες καὶ σωριασμένες μέσα στὰ ὅρια τῆς πόλης, τελειώνουν συνήθως μὲ τὴν ἥττα τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τὴ σφαγὴ τοῦ λαοῦ. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα δὲν μπορεῖ τότε νὰ ἀνασυνταχθεῖ παρὰ ἐάν, ὅπως στὴν Κίνα μετὰ τὴν ἥττα στὴν πόλη συμπτυχθεῖ στὴν ὑπαίθρο καὶ διεξαγάγει τὸν ἀνταρτοπόλεμο. Ὁ λαϊκὸς στρατὸς ὁ ἱκανὸς νὰ κτυπήσει τὸ στρατὸ τῆς ὀλιγαρχίας δὲν γεννιέται αὐτομάτως: χρειάζεται νὰ τὸν φτιάξουν προοδευτικὰ στὴν πορεία ἐνὸς παρατεινόμενου πολέμου. Καὶ λοιπὸν, μὴ τέτοια συνεχιζόμενη πάλη μακρόχρονης διάρκειας δύσκολα μπορεῖ νὰ διεξαχθεῖ ἀλλοῦ, ἀπὸ τὴν ὑπαίθρο, ποῦ ἀποτελεῖ τὸν κρῖκο τὸν ποῦ ὀδύνατο τῆς καταπίεσης<sup>9</sup>.

4. Στὴ στρατιωτικὴ στρατηγικὴ: Ἡ ὑπαίθρος εἶναι τὸ πεδίο τὸ πλέον εὐνοϊκὸ στὸ λαϊκὸ στρατό: προσφέρει μεγαλύτερη ἀσφάλεια στὴν ὀπλισμένη πρωτοπορεία, μεγαλύτερο κῶρο ἐλιγμῶν ὁδῶν σύμπτυξης, κρυφίωνων μὴ προσβαλλομένων ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς καταπίεσης, ἐλαστικότητας στὶς κινήσεις.

Ὅσο γιὰ τὸ ἀντάρτικο τῶν πόλεων, ὁ Τοῦ, ἂν καὶ ἀναγνωρίζοντας τὴν «ἄκρα σημασία» του, φαίνεται νὰ εἶχε ὑποτιμήσει τὸ ρόλο του, θεωρώντας το σὰν ἀπλὸ ὑποπροϊὸν τοῦ ἀντάρτικου τῆς ὑπαίθρου («ἀντάρτικο μέσα στὴν πόλη δὲν μπορεῖ νὰ ξεπηδήσει ἀπὸ μόνο του») καὶ περιορίζοντάς το κυρίως στὸ σαμποτάζ<sup>10</sup>.

Ἐπίσης τὶς δηλώσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐπαναστατικῶν Στρατιωτικῶν Δυνάμεων τῆς Γουατεμάλας, Κάρλος Μόντες, γιὰ τὴν ἐκπληκτικὴ ἐπιτυχία τοῦ ἀντάρτικου στοὺς πτωχεύσαντες μικροβιοκτῆτες χωρικοὺς.

8. Σ τ ρ α τ τ ι ω τ ι κ ἂ Κ ε ἰ μ ε ν α: σελ. 217, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1972.

9. Σ τ ρ α τ τ ι ω τ ι κ ἂ Κ ε ἰ μ ε ν α: «Ὁ πόλεμος στὶς ἀστικές ζώνες», σελ. 71—72, Ἐκδ. Καρανάση, Ἀθήνα 1972.

Στην πρόσφατη ιστορία της ενοπλης πάλης στη Λατινική 'Αμερική, το αντίρτικο των πόλεων (Τουπαμάρος στην Ούρουγουάη, διάφορες οργανώσεις στη Βραζιλία, στην 'Αργεντινή, στη Γουατεμάλα) έπαιξε ένα ρόλο πολιτικά πολύ σημαντικότερο από ό,τι είχε προβλέψει ο Τοῦ σὲ σὰ κείμενά του, γενικεύοντας υπερβολικά τὴν περίπτωση τῆς Κούβας.

Ἐξάλλου, οἱ ἀποτυχίες καὶ οἱ δυσκολίες τοῦ ἀντίρτικου τῆς ὑπαίθρου σὲ Περὺ (καὶ στὴ Βολιβία...) κάνουν νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἐκεῖ ὑπερεκτίμησε τὴν ἀσφάλεια πὺ προσφέρει ἡ ὑπαίθρος σὲ σχέση μὲ τὴν πόλη γιὰ τὴν ἐνσὴλη πρωτοπορία.

### 3. Τὸ ἀντίρτικο σὰν πολιτικός καταλύτης

Ὁ ἐπαναστατικὸς πόλεμος δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ νὰ θριαμβεύσει χωρὶς μερικές σ υ ν θ ῆ κ ε ς ἀ ν τ ι κ ε ι μ ε ν ι κ ῆ ς καὶ ὑ π ο κ ε ι μ ε ν ι κ ῆ ς.

Οἱ ἀντικειμενικές συνθήκες στὴν Λατινική 'Αμερική εἶναι τύπου σ υ γ κ ρ ο τ ῆ σ ι α κ ο ῦ (ἡ ἀθλιότητα τῶν μαζῶν, ἡ ἐκμετάλλευση ἡ ὑπο - ἀνάπτυξη, οἱ παλιές κοινωνικές σχέσεις, κ.λπ.) ἡ σ υ ν ε π ὶ μ ε ν ο υ (οἰκονομικές κρίσεις, δικτατορικὸ καθεστῶς, ἀπουσία τῶν νόμιμων δρόμων). Στὸ 'Α ν τ ι α ρ τ ο π ὶ λ ε - μ ο ς, ὁ Τοῦ παρουσιάζει τὰ δικτατορικά πολιτικά ἐπακόλουθα σὰν *Sine qua non* (ἔκ τῶν ὧν οὐκ ἔννευ) γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐνσὴλου ἀγῶνα. «Ὅταν μιὰ κυβέρνηση ἀνέλθει στὴν ἐξουσία μὲ λαϊκὴ ἐτυμηγορία, νοθευμένη ἢ ὅχι, καὶ κρατᾷ μιὰ ἐπιφάνεια τουλάχιστον συνταγματικῆς νομιμότητος, ὁ σπῶρος τοῦ ἀντίρτικου δὲν μπορεῖ νὰ σκάσει, ἐπειδὴ ὅλες οἱ δυνατότητες τῆς νόμιμης πάλης δὲν ἔχουν ἐξαντληθεῖ»<sup>10</sup>. Ἀλλὰ στὰ

10. Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: «Οἱ γενικές ἀρχές τοῦ ἀνταρτοπόλεμου», σελ. 40, Ἐκδ. Καρανάση, 'Αθήνα 1972.

κατοπινά του κείμενα πάει να δώσει λιγότερη σημασία στη νόμιμη ή μη επάρκεια του υπάρχοντος ολιγαρχικού καθεστώτος.

Όσο για τις υποκειμενικές συνθήκες, υπάρχουν βασικά δύο που είναι συμπληρωματικές και που ενισχύονται κατά την πορεία της πάλης.

—Η συναίσθηση της ανάγκης της επαναστατικής αλλαγής του καθεστώτος.

—Η συναίσθηση της δυνατότητας αυτής της αλλαγής.

Η δύναμη της ολιγαρχίας βασίζεται (μεταξύ άλλων) άκριτως στην απουσία αυτών των δυνάμεων: πάνω στην ιδεολογική άλλοτρίωση των λαϊκών μαζών (ή) στο φόβο τους της ένοπλης δύναμης του άσπικου κράτους.

Η πλάνη των αίσιοδόξων ελπίδων δοτραπιάς νίκης, που κατείχε το εκστρατευτικό σώμα του *Grana* το Δεκέμβριο του 1956 έξεπήγαξε από την αγνοία τους του ρόλου του δεύτερου υποκειμενικού δρου: ο κουστανέζικος λαός είχε συναίσθηση της ανάγκης αλλαγής, μα του έλειπε ή θεβαιότητα των δυνατοτήτων του, να γίνει ή αλλαγή<sup>11</sup>.

Αυτό δε σημαίνει καθόλου ότι τα κόμματα και οι επαναστατικοί άρχηγοί όφειλουν να περιμένουν με σταυρωμένα χέρια την ώριμηση και την ανάδυση αυτών των συνθηκών. Ενάντια προς μια παρόμοια νεο - καουτσική παθητικότητα (συστατικό πλατιών τομέων της παραδοσιακής άριστερας στη Λατινική Άμερική), έναντιόν του αναβλητισμού των επαναστατών ή ψευτο - επαναστατών που δικαιολογούν την άπροσεξία τους, ίσχυριζόμενοι ότι τίποτε δεν μπορεί να γίνει κατά του κανονικού στρα-

11. Π ο λ ι τ ι κ ή Κ ε ι μ ε ν α : «Το Μαρξιστικό Λενινιστικό Κόμμα», Τόμ. Α', σελ. 203, Έκδ. Καρανάση, Άθήνα 1970, Έπίσης Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ή Κ ε ι μ ε ν α : «Η κατανόηση της ποικιλίας στις σχέσεις των δυνάμεων», σελ. 212, Έκδ. Καρανάση.



του, χωρίς να υπολογίσουμε εκείνους που περιμένουν να θροῦν συγκεντρωμένες κατά μηχανιστικό τρόπο όλες τις συνθήκες αντικειμενικές και υποκειμενικές, χωρίς να μεριμνήσουν για να τις επιταχύνουν», ὁ Τοῦ ἐπιμένει πάνω σέ τούτα τὰ κεφαλαιώδη μαθήματα πού διδάξε ἡ κουθανέζικη ἐπανάσταση:

—Οἱ λαϊκές δυνάμεις μποροῦν νὰ κερδίσουν ἕναν πόλεμο κατὰ τοῦ στρατοῦ.

—Δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλες οἱ συνθήκες γιὰ νὰ ἀρκίσουμε τὴν ἐπανάσταση· ἡ ἐπαναστατική ἐστία μπορεῖ νὰ συντελέσει σὸ νὰ τὴς κάμει νὰ ξεπηδήσουν<sup>12</sup>.

Μὲ ἄλλα λόγια, μὲ τὴ δρόση του τὴν πολιτικο-στρατιωτική, τὸ ἀντάρτικο ἀφαιρεῖ τὸ προσωπεῖο ἀπὸ τὴν ἐξουσία (τὴν ὑποχρεώνει νὰ ἀποκαλύψει τὴν γυμνότητά της θύτης δικτατορίας της) καὶ συγχρόνως καταδεικνύει τὰ τρωιά της τὴν ἀδυναμία της, καθὼς καὶ τὴν ἀτιμωρησία καὶ τὸ ἀκατανίκητο τοῦ ἀντάρτικου· φτιάχνει ἔτσι τὴν ἐπαναστατική συνείδηση καὶ τὸ μαχητικὸ ἐνθουσιασμὸ τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ ἐπιτρέπει τὸ ξέσπασμα καὶ τὴν ἐμφύτευση τοῦ δευτέρου υποκειμενικοῦ ὅρου: τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ νίκη κατὰ τῶν κατοπιστῶν εἶναι δυνατή<sup>13</sup>.

Ἔπειτα ἀπὸ ὅσα εἰπώθηκαν, ὁ Τοῦ δὲν εἶναι καθόλου ἐθελοντικός καὶ δηλώνει ρητὰ πὺς δὲν φτάνει μόνος ἡ ὥθηση τῆς ἀντάρτικης ἐστίας, γιὰ νὰ συγκεντρώσει ὅλες τὶς ἀναγκαῖες συνθήκες γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Γιὰ νὰ φτιαχτεῖ καὶ νὰ σταθεροποιηθεῖ ἡ πρώτη ἐστία, πρέπει μερικοὶ ὅροι οἰκονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί

12. Στρωττωτικὰ Κείμενα: σελ. 39, Ἐκδ. Καρανάση 1972.

13. Στρωττωτικὰ Κείμενα: σελ. 214, Πολιτικὰ Κείμενα: «Ὁ Σοσιαλισμὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος στὴν Κούβα», σελ. 173, Ἐκδ. Καρανάση.

και ιδεολογικοί να έχουν ήδη προσφερθεί — όροι που πρέπει να καθορισθούν με μία συγκεκριμένη ανάλυση της συγκεκριμένης καταστάσεως<sup>14</sup>.

Η θέση του Τοῦ είναι λοιπόν ακριβώς η θέση της μαρξιστικής διαλεκτικής που ξεπερνάει συγχρόνως τὸ μηχανιστικό ματεριαλισμό («οἱ συνθήκες καθορίζουν τὸ ιστορικό προαόξ») και τὸν ἀφηρημένο ἰδεαλισμό (που διακηρύττει τὴν παντοδυναμία τῆς θέλησης): ἡ πράξη τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοπορίας γεννιέται ἀπὸ τῆς δοσμένης συνθήκης και δημιουργεῖ νέες συνθήκες.

Μὲ τὸ ρόλο αὐτὸ στὴ συνείδηση τῶν λαϊκῶν μαζῶν, τὸ ἀντάρτικο λειτουργεῖ, σὰν ὁ ρ ὠ ν κ α τ α λ ὀ τ η ς, κείνο τὸ μικρὸ ἐξωτερικό στοιχείο που εἰσέρχόμενο σὲ ἕνα «εὐνοϊκὸ περιβάλλον» προκαλεῖ τὴν ἀποκρυστάλλωσή του και τὴν πύλωση. Παίξει ἔτσι ἀποφασιστικό πολιτικό ρόλο, δει μόνον στὴν περιοχὴ, που προσβάλλεται ὁ μὲσως ἀπὸ τῆς ἐνέργειάς του, ἀλλὰ ἐπὶ ἔθνικου ἐπιπέδου (ἡ ἡπειρωτικοῦ) ὁλόκληρου. Ἀναπολῶντας στὸ ἡμερολόγιό του τῆς Βολιβίας τὴν 13 Ἰουνίου τοῦ 1967 τὴ σημαδιακὴ πολιτικὴ τῆς χώρας ἐπακόλουθο τῶν πρώτων νικῶν τοῦ ἀντάρτικου, ὁ Τοῦ προσθέτει: «λίγες φορὲς εἶδαμε τόσο καθαρὰ τὴν καταλυτικὴ δύναμη τοῦ ἀντάρτικου»<sup>15</sup>.

14. Σ τ ρ α τ τ ω τ τ κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: «Οἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἀνταρτοπόλεμου», σελ. 40, Ἐκδ. Καρανάση 1972.

15. Ἡ μ ε ρ ο λ ὀ γ ι ο Β ο λ : ὁ ῖ α ς, σελ. 147-148, Ἐκδ. Καρανάση, 1970. Κρίταξ ἐπίσης και τὴν ἐκκλήρη τοῦ Σ. Ε. Α. (Στρατοῦ Ἐθνικῆς Ἀπελευθέρωσης) στοὺς μεταλλωρεῖους τῆς Βολιβίας, ἔπου ὁ Τοῦ γράφει ὅτι τὸ ἀντάρτικο «θα γίνετα: ὄιο και πὺ ἔννατὲ εἰς ὅρας τοῦ ἔθρικου στρατοῦ, και θα χρησιμεύσει σὰν ὁρῶν καταλύτης γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ φλόγα τῶν μαζῶν ὡσὺν δημιουργηθεῖ μὲ ἐπαναστατικὴ κατάσταση μέσα στὴν ὅποια ἡ κρατικὴ ἐξουσία θα καταρρεῖσει μὲ ἕνα και μόνο ἀποτελεσματικό χτύπημα, που θα καταφερθεῖ τὴν κατάλληλη στιγμή». Ἐ κ λ ε κ τ ᾶ Ἐ ρ γ α, σελ. 186, Ἐκδόση Ν. Ἱόρκης.

Χάρη στην επενέργειά του σὸν καταλύτη καὶ τὴν πολιτικό - στρατιωτική του δραστηριότητα, τὸ ἀντάρτικο μπορεῖ σιγά - σιγά νὰ κερδίσει τὴν ὑποστήριξη τῶν χωρικῶν, γιὰ νὰ γίνῃ τελικά, στὰ μάτια τῶν λαϊκῶν μαζῶν τῆς πόλης καὶ τῆς ὑπαίθρου, ἡ ἔνοπλη ἔκφραση τῆς ταξικῆς τους πάλης, καὶ ἡ συγκεκριμένη π ο λ ι τ ι κ ῆ ἔ ν α λ λ α γ ῇ τὴν ἐγκατεστημένη ἐξουσία. Γιὰ νὰ γίνῃ καταληπτὸ αὐτὸ τὸ προτοῦς, πρέπει νὰ ἐξετασθεῖ ἀπὸ κοντὰ ἡ συγκρότηση τῶν δεσμῶν ποὺ συνδέουν τὸ ἀντάρτικο μὲ τὸ λαό, καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα τὴν ὑπαίθρο.

#### 4. Τὸ ἀντάρτικο καὶ ὁ λαός

Ἡ θεωρία τοῦ Τσέ γιὰ τὸ ἀντάρτικο καταδικάστηκε ἀπὸ τοὺς ψευτο - ὀρθόδοξους σὺν μπλανκιστικῇ αἵρεσι, μπακουινική, τυχοδιωκτική, στηριγμένη στὴν αὐταπάτη ὅτι μιὰ μικρὴ ὁμάδα ἀνθρώπων ἡρωικῶν κι ἀποφορασμένων μποροῦσε νὰ κάμῃ τὴν ἐπανάσταση, νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴ καὶ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸ λαό, καὶ ποὺ θὰ θέλει νὰ ὑποκαταστήσῃ τοὺς λαϊκοὺς ἀγῶνες μὲ τὰ ἀξυθαύμαστα κατορθώματα μιᾶς ὁμάδας παληκαράδων τύπου τριῶν σιδεροφράκτιων σωματοφυλάκων.

Λοιπὸν, αὐτὸ δὲν ἦτανε καθόλου ἡ γνώμη τοῦ Τσέ, ποὺ δὲν δεχότανε σὸ «ἐγχειρίδιό (του) γιὰ τὸ ἀντάρτικο» τὴν ἐτυμολογικὴ σημασία τῆς ἰσπανικῆς λέξης (γκουερίλα=μικρὸς πόλεμος) ὑπογραμμίζοντας ὅτι ὁ ἀνταρτοπόλεμος δὲν ἦταν μικροσκοπικὸς πόλεμος, ὁ πόλεμος μιᾶς ὁμάδας μειονότητας ἐναντίον τοῦ ἰσχυροῦ στρατοῦ, ἀλλὰ ἀντίθετα μάλιστα ὁ π ὅ λ ε μ ο ς ὁ λ ο - κ λ ῆ ρ ο υ τ οῦ λ α ο ὕ ἐ ν α ν τ ί ο ν τ ῆ ς κ α τ α - π ι ε σ τ ι κ ῆ ς κ υ ρ ι α ρ χ ί α ς. Στὸ δῖπλό του Ἄ ν - τ α ρ τ ο π ὅ λ ε μ ο ς μ ι ᾶ μ ἑ θ ο δ ο ς, εἶναι ἀκόμα πὺξεκάθαρος: «Αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ κάμουν ἀντάρτικο ξεχνώντας τὴν πάλῃ τῶν μαζῶν, ὡς ἐνὶ ἐπρόκειτο γιὰ

δύο αντίπαλες πάλες, είναι όξιοι επικρίσεως. Είμεθα αντίθετοι σ' αυτή τη θέση. Τò αντίρτικο είναι πόλεμος τού λαού, δηλαδή μαζική πάλη. Τò νά ισχυρισθεί κανείς πώς θα κάμει αντίρτοπόλεμο χωρίς τήν ύποστήριξη τού πληθυσμού, είναι ού νά πηγαίνει σέ άναπόφευκτη πανωλεθρία. Τò ά ν τ ά ρ τ ι κ ο ε ί ν α ι ή μ α χ ό μ ε ν η π ρ ω τ ο π ο ρ ε ί α τ ο υ λ α ο υ (...) σ τ η ρ ι ζ ο μ έ ν η σ τ ή ν π ά λ η τ ω ν μ α ζ ω ν τ ω ν χ ω ρ ι κ ώ ν κ α ι τ ω ν έ ρ γ α τ ω ν τ η ς π ε ρ ι ο χ ή ς κ α ι δ λ ο υ τ ο υ χ ώ ρ ο υ σ τ ό ν ό π ο ι ο θ ρ ί σ κ ε τ α ι. Χ ω ρ ί ς α ύ τ ε ς τ ι ς π ρ ο υ π ο θ έ σ ε ι ς δ έ ν ε ί ν α ι π α ρ α δ ε κ τ ι ό ς ό ά ν τ α ρ τ ο π ό λ ε μ ο ς». Αύτό είναι τò δίδυμα όχι μόνο τής κουθανέζικης επανάστασης μύ όλων τών λαϊκών πολέμων, και ιδιαιτέρως, τού επαναστατικού στρατού τού θιετναμέζικου λαού πού ή-ταν σιά μάττω τού Τσέ, τò παράδειγμα τò πιο ολοκληρωμένο «όργανικού» δεσμού μεταξύ τής ένοπλης πρωτοπαρείας και τού λαού, και όπου «ό αντίρτοπόλεμος» δέν είναι παρά ή έ κ φ ρ α σ η τ η ς π ά λ η ς τ ω ν μ α ζ ω ν»<sup>16</sup>.

Είναι επίσης, έννοείται, και τò δίδυμα τής κινέζικης επανάστασης: σέ μιá συνέντευξη τού Άπριλιου 1959 σέ δημοσιογράφο τής Λαϊκής Κίνας, ό Τσέ ύπογραμμίζει ότι κατá τò αντίρτικο τής Κούβας είχε μελετήσει «προσεκτικá» τá στρατιωτικά κείμενα τού Μάο και άπό κεί «πολλά έμαθε» —γεγονός πού πιθανώς άναφέρεται όχι μόνο στίς στρατιωτικές άπόψεις τών κειμένων του, άλλα επίσης και στήν πολιτική τους δαρότητα: τήν

16. Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ á Κ ε ί μ ε ν α: σελ. 183, 203 —204, Έκδ. Καρμνάση. Η ρ ό λ ο γ ο ς σ τ ό «Guerra del Pueblo, Ejercito del Pueblo», τού Γκιζέπ, σ τ ό P e n s a - m i e n t o C r i t i c o, άρ.θ. 33 Όχτώδερης 1969, σελ. 250, ύπογρ ά φ η σ η Έ κ η μ α ς, Μ. Α.

ανάλυση των δεσμών μεταξύ του αντίρτικου και των άγροτικών μαζών<sup>17</sup>.

Έν πρώτοις, ο λαός (δηλαδή, στην έξοχή, οι χωρικοί) δίδει τους καλύτερους μαχητές του αντίρτικου, που ξέρουν τον τόπο, τους κατοίκους και τὰ ήθη της περιοχής, και που είναι συνηθισμένοι στη σκληραγωγία της βουνήσιας ζωής. Και για να γενικεύσουμε, ο λαός είναι «ή καρδιά του αντίρτικου» που θρίσκει πίσω από κάθε ενέργεια· είναι ο άόρατος συνενγάτης που παρακολουθεί τον έχθρό, μεταφέρει ειδήσεις, εξασφαλίζει τον έφοδιασμό, παρέχει στους μαχητές την αποτελεσματική του υποστήριξη τή συμμετοχή του, τή γενναιόδωρη προσασία του <sup>18</sup>.

Οι άγροτικές μάζες δέν παίζουν αυτό τον άποφασιστικό ρόλο παρά στο βαθμό που τὸ αντίρτικο έμφανίζεται οάν έκφραση τής πάλης τους τής ταξικής. Για τὸ λόγο λοιπόν αυτό πρέπει ή ένοπλη δράση του αντίρτικου να είναι ή άπήχηση τής κοινωνικής προσταςίας του λαού κατὰ των κατασκευών του και των θλέψεων τής μεγάλης άγροτικής μάζας που θέλει να αλλάξει τὸ καθεστὼς ιδιοκτησίας τής γής. Μὲ άλλα λόγια, πρέπει να καταλάβει τή ν π ο λ ι τ ι κ ή σ η μ α σ ί α τ ο ὗ ά ν τ ί ρ τ ι κ ο υ και να τήν κάμει δική του.

Γι' αυτό ο Τσέ, χωρίς καθόλου να άμελεί τήν καθαυτὴ στρατιωτική θαρύτητα, επέμενε στη οπουδαίότητα τής πολιτικής δουλειάς που πρέπει να έκτελέσει ή πρωτοπορεία και χαρακτήριζε τὸν έπαναστατικό πόλεμο οάν «μεγάλη πολιτικό - στρατιωτική ενέργεια» τής οποίας τμήμα μόνο είναι τὸ αντίρτικο». Η πρωτοπορεία

17. Έ κ λ ε κ τ ᾶ Έ ρ γ α: σελ. 368, (Άμερικάνικη έκδοση).

18. Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ᾶ Κ ε ί μ ε ν α: σελ. 186—187, 194. 6λ. Επίσης «Η Έπανάσταση στην Κούβα», σελ. 203. Έκδ. Καρανάκη 1970.

όφειλκε παράλληλα με την ένσηλη δράση νά προωθεῖ μιά ἐ ν τ α τ ι κ ῆ μ α ζ ι κ ῆ ἐ ρ γ α σ ι α, ἐξηγώντας τὰ αἷτια καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς ἐπανάστασης, τῆς νίκης τοῦ ἀντάρτικου, τοὺς λόγους γιὰ κάθε ἐνέργεια, καὶ καλώνοντας σὲ μαζικοὺς ἀποτελεσματικούς ἀγῶνες τοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς κωρικοὺς: «Οἱ ἄκριτες δολοφονίες καὶ τρομοκρατίες δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται. Εἶναι προτιμότερο νὰ γίνεται μαζικὴ ἐργασία, νὰ μεταδίδεται τὸ ἐπαναστατικὸ ἰδανικὸ, νὰ γίνεται προσπάθεια νὰ ὠρμιάζει, ἔτσι, πού στὴν πρέπουσα στιγμή οἱ μάζες αὐτὲς ὑποστηριζόμενες ἀπὸ τὸν ἐπαναστατικὸ στρατό, νὰ μποροῦν νὰ κινητοποιηθοῦν καὶ νὰ κάμουν νὰ γείρει ὁ ζυγὸς στὴν πλευρὰ τῆς Ἐπανάστασης. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, δὲν πρέπει νὰ ἀμελοῦμε τῆς λαϊκῆς ἐργατικῆς καὶ ἀγροτικῆς ὁργανώσεις, πού διαδίδουν στὲς γραμμὲς τοὺς ἐπαναστατικὸ ἰδανικὸ, δίδοντας νὰ διαθάζουν καὶ ἐξηγώντας τὰ δημοσιεύματα τῆς ἐπανάστασης...»<sup>19</sup>.

Βλέπει λοιπὸν κανένας πόσο ψεύτικη εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Ἐπινά, ἐνὸς Τσὲ ρωμαντικοῦ, τυχοδιώκτη, εἰδους κόκκινου Ἀρτανιάν, πού θὰ ἐννοοῦσε τὸ ἀντάρτικο σὰν κονταρομαχία σωματοφυλάκων ἐναντίον τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς... Ἄν καὶ ἀποδίδει αὐστηρὰ καὶ σχολαστικὴ σημασία, στὰ καθαρῶς στρατιωτικὰ καὶ στρατηγικὰ ζητήματα τῆς πόλης, ὁ Γκουεθάρρα εἶχε σαφῶς συλλάβει τὸ συνολικὸ καρακτῆρα, πολιτικὸ - στρατιωτικὸ τοῦ λαϊκοῦ πολέμου, καὶ τὴν κεφαλαιώδη σπουδαιότητα τῆς κινητοποίησης, τῆς προπαγάνδας καὶ τῆς ὁργάνωσης τῶν μαζῶν γιὰ τὸν ἐπαναστατικὸ ἀγῶνα.

19. Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: σελ.222—223 —42, Ἐκθ. Καρανάση 1972. Εἶναι ἐξέλλου γνωστὸ, ὅτι κατὰ τὴν εἰσβολὴ τοῦ σώματός του στὴν ἐπαρχία Καμαγκουέτη, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1958, ὁ Τσὲ ἔφερε σὲ ἐπαφὴ τὰ συνδικάτα ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν τῆς περιοχῆς, καὶ μάλιστα ἔβρυσε καὶ τοπικοὺς συνεταιρισμοὺς ἐργατῶν γῆς. Ἐπιστολὴ τοῦ Τσὲ στὸν Φιντέλ, 13 Σεπτεμβρίου 1958, στὸ Ἀ ν τ ᾶ ρ τ ι κ ο, ἀρ. 1, Μιλάνο, 1969, σελ. 53.

Ἐξάλλου, ἡ πολιτικὴ δραστηριότητα τοῦ ἀντάρτικου, δὲν περιορίζεται καθόλου στὴν «κλασσικὴ» προπαγάνδα: διεξάγει τὴν «προπαγάνδα διὰ τῶν γεγονότων», ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος μὲ τὶς ἴδιες τὶς ἐνοπλῆς δραστηριότητες, ποὺ δείχνουν τὸ τρωτὸ τοῦ στρατοῦ τῆς καταπίεσης· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ, στὶς περιοχὲς ὑπὸ τὸν ἔλεγχό του, μέτρων ἐπαναστατικοῦ χαρακτῆρα: ἀπαλλοτρίωση, κατοχὴ καὶ διανομὴ τῶν γαιῶν στοὺς χωρικοὺς, ὀργάνωση συνεταιριστῶν, ἐγκαθίδρυση δικαστηρίου καὶ διοίκησης, ἐκδόση ἐπαναστατικῶν νόμων, κ.λ.π.

Τὸ ἀντάρτικο παρουσιάζεται ἔτσι βαθμῆδὸν σὰν ἐξουσία κατ' ἐνάλλα γὰρ ἀντίθετη στὴν ἐγκατεστημένη ἐξουσία, σὰν ν.ε.α. νομιμότης ποὺ ἀντικαθιστᾷ τὸ νόμο τοῦ κράτους: ἐξουσία καὶ νομοθεσία ἐπαναστατικὲς ποὺ ἐξυπηρετοῦν τὰ συμφέροντα καὶ τὶς κοινωνικὲς θλέψεις τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ ποὺ ἐξουδετερώνουν τὸ ὄργανο καταπίεσης τῶν κυριαρχουσῶν τάξεων.

Ὑποτέρα ἀπὸ αὐτὰ ἡ σχέση μεταξύ ἀγροτιάς καὶ ἀντάρτικου δὲν εἶναι καθόλου σχέση μονόπλευρῃ, μηχανιστικῇ, μὲ μιὰ καὶ μόνῃ κατεύθυνση «ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω». Μὲ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωὴ, μὲ τὰ προβλήματα, τοὺς ἀγῶνες τῶν ἀγροτῶν, «μιά ἐπανάσταση διενεργεῖται μέσα στὰ μυαλά μας», παρατηρεῖ ὁ Τσέ, ὑπογραμμίζοντας τὸ ρόλο τῆς ἐμπειρίας αὐτῆς γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς ἰδεολογίας τοῦ ἀντάρτικου. Στὴν πορεία τοῦ ἀνταρτοπόλεμου μπαίνει οὐκ ἑνέργεια ἓνα προτοὺς διαλεκτικῆς ἀμοιβαιότητος μεταξύ τῆς πρωτοπορείας καὶ τῶν μαζῶν: «δημιουργεῖται τότε (...) μιὰ ἀληθινὴ ἐνδοενέργεια μεταξύ αὐτῶν τῶν ἀρχηγῶν ποὺ διδάσκουν στὸ λαό, μὲ τὰ γεγονότα, τὴ θεμελιωδὴ σπουδαιότητα τῆς ἐνοπλῆς πάλης καὶ τὸν ἴδιο τὸ λαό, ποὺ μεγαλώνει μέσα στὴν πάλη καὶ δείχνει μὲ τὴ σειρά του στοὺς ἀρχηγούς τὶς πρακτικὲς ἀνάγκες. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐνδοενέργεια μεταξύ τοῦ ἀντάρτη καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ξεπηδάει ἔτσι ἓνας προοδευτικὸς ριζοσπαστισμὸς ποὺ ἐπιτείνει βαθμιαίᾳ τὰ

επαναστατικά χαρακτηριστικά του κινήματος και τοῦ δίδει ἐθνική διάσταση»<sup>20</sup>. Πράγματι ἡ στενὴ συνοχή μεταξὺ ἀνταρτῶν καὶ χωρικῶν δὲν γίνεται μονομιᾶς δημιουργεῖται προοδευτικά στὴν πολιτικο - στρατιωτικὴ πράξη σὺν διάστημα τῆς ὁποίας τὸ ἀντάρτικο γίνεται λαϊκὸ καὶ ὁ λαὸς ἐπαναστατικὸς, τὰ δυὸ νὰ συγκυνεῖται αὐτὴν βαθμιαία, σὲ ἓνα «σῶμα» σχετικὰ ὁμογενές. Ἄπ' αὐτὴ τὴ στιγμή κι ἔπειτα τὸ ἀντάρτικο γίνεται ἀκατανίκητο στὴν πράξη καὶ μπορεῖ προοδευτικά νὰ χτυπήσει γερά, νὰ ἀποθαρρύνει καὶ νὰ νικήσει τὸ στρατὸ τοῦ ἀστικού κράτους.

Ἄν εἶναι ἀληθινὸ ὅτι ὁ πυρήνας τοῦ ἀντάρτικου δὲν μπορεῖ εὐτὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ εἶναι «μαζικὸ κίνημα», δὲν θὰ χρειάζεται ὡστόσο κάποια πολιτικὴ δουλειὰ στοὺς κόλπους τῶν λαϊκῶν μαζῶν τῶν πόλεων καὶ τῆς υπαίθρου γιὰ νὰ ἐτοιμάσει τὸ ξεσπασμα τῆς ἐνοπλῆς πάλης; Τὸ φτιάξιμο ἐνὸς πολιτικο-στρατιωτικοῦ δικτύου στήριξης, καταφυγίου καὶ ἐφοδιασμοῦ (στὶς πόλεις καὶ μεταξὺ τῶν χωρικῶν) δὲν εἶναι ἡ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἐπιβίωση τοῦ πυρήνα; Τὸ ἀντάρτικο δὲν πρέπει εὐτὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ βρίσκεται σὲ οὐνδεση μὲ τοὺς ἤδη ὑπάρχοντες ταξικούς ἀγῶνες σὲ μερικὲς περιοχὲς τῆς υπαίθρου; Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα—ποὺ ἐτέθησαν μὲ δριμύτητα ὕστερα ἀπὸ τὴ βολιβιανὴ τραγωδία τοῦ 1967—καὶ σὲ πολλὲς ἄλλες δὲν θὰ βρεθεῖ μόνο σὰ κείμενα τοῦ Τοῦ θὰ δοθεῖ μὲ τὴ συγκεκριμένη ἐμπειρία νέων ἐπαναστατικῶν πρωτοπορειῶν ποὺ διεξάγουν τὸν ἀγῶνα στὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ (καὶ ἄλλου) σήμερα.

---

20. Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: «Ὁ Γκουερίλλερο κοινωνικὸς ἀναμορφωτής», σελ. 76—77, Ἔκδ. Καρανάση 1972.



##### 5. *Ἡ γενική ἀπεργία*

Τὸ ἀντάρτικο δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπυχθεῖ, νὰ γίνει ἡ μαχομένη πρωτοπορεία τῶν λαϊκῶν μαζῶν, καὶ τελικὰ νὰ καταστρέψει τὸ κρατικὸ ὄργανο καταπίεσης δίκως τὴν ὑποστήριξη τῆς ἐργατικῆς τάξης, χωρὶς νὰ υποστηρίζεται ἀπὸ μιὰ μάχη μέσα στὶς πόλεις, χωρὶς νὰ κινητοποιήσει γιὰ τὴν πάλη τὶς προλεταριακὲς μάζες. Αὐτὸ εἶναι ἡ γενική πεῖρα τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου. Ἀναλύοντας τὴν ἱστορία τοῦ διετναμέζικου ἀντάρτικου, στὸν πρόλογό του στὸ διῶλλο τοῦ Γκιάπ, ὁ Τσέ ὑπογραμμίζει ὅτι «ἡ μαζικὴ πάλη χρησιμοποιήθηκε τὴν κάθε στιγμή στὶς πόλεις σὰν ἀπαραίτητο διπλό, γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀγῶνα»· αὐτὸ τὸ μαζικὸ κίνημα τῶν πόλεων μὲ τὸ δυναμικὸ του καὶ τὸν δίκως συμβιβασμοὺς χαρακτήρα του, ἀποτελεῖ κατὰ τὴν κρίση του πολύτιμο παρᾶδειγμα *θ ε μ ε λ ι ὡ δ ο υ ς σ π ο υ δ α ι ὁ τ ῆ τ ο ς γ ι ᾶ τ ὸ ν ἄ π ε λ ε υ θ ε ρ ω τ ι κ ὸ ἄ γ ὡ ν α σ τ ῆ Ἀ τ τ ι ν ι κ ῆ Ἑ λ λ ᾶ*!

Ὁ ρόλος, ἡ σημασία καὶ ἡ βαρύτητα τῆς ἐργατικῆς πάλης αὐξάνουν στὸ βαθμὸ πού ἀναπτύσσεται ὁ ἐπαναστατικὸς πόλεμος καὶ πού σφυρηλατεῖται ἡ ἐργατο-ἀγροτικὴ συμμαχία. Κατὰ τὴν πρώτη περίοδο, ὅταν ἀρχίζει τὸ ἀντάρτικο, τὸ μαζικὸ κίνημα τῶν πόλεων (ἀπεργίες, διαδηλώσεις κ.λ.π.) παίζει κυρίως ρόλο ἀντιπερισπασμοῦ, ἀναγκάζοντας τὶς δυνάμεις τῆς καταπίεσης νὰ σκορπισθοῦν, ἐμποδίζοντας τὴ συγκέντρωσή τους στὴν ὑπαῖθρο. Ὅταν τὸ ἀντάρτικο κατεβαίνει σὲ περιοχὲς πρὸ κατοικημένες καὶ ἀστικοποιημένες, ἐνάντια πρὸ σπενὰ μὲ τὸ ἐργατικὸ κίνημα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐξαρτᾶται γιὰ νὰ μπορέσει νὰ δράσει· αὐτὸ τὸ χάρο τὸ δυσμενὲς γεωγραφικὰ. Αὐτὸ ἐγινε στὴν Κούβα τὴ στιγμή πού τὸ σῶ-

1. Τσέ, «Πρόλογος στὸν Γκιάπ», *Pensamiento Crítico* ἀριθ. 33, σελ. 260.

μα του Τοῦ ἐκურύευσε τὴν ἐπαρκία τοῦ Λὰς Βίλλας καὶ κατέκτησε τὴν πόλιν Σάντα Κλάρα, στηριζόμενο στὰ ἐργατικά συνδικάτα, στὸ λαϊκὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα, στὰ στελέχη τῶν πόλεων τοῦ Κινήματος τῆς 28ης Ἰουλίου καὶ γενικὰ στὶς ἐργατικὲς τάξεις. Τελικὰ, μὲ τὸ γερὸ χτύπημα τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες, ξέσπασε καὶ ἡ γενικὴ ἐπαναστατικὴ ἀπεργία, «πρωταρχικὸς παράγων τοῦ ἐμφυλίου πολέμου»<sup>2</sup>, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ἐπιστέγασμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, τὸ τελικὸ χτύπημα κατὰ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ κράτους, τὸ σμπάράλισμα τῶν τελευταίων πολιτικῶν μηχανευμάτων καὶ τῶν στρατιωτικῶν παλινδρομήσεων καὶ τὴ στιγμή τῆς πολιτικο-στρατιωτικῆς συγκένωσης μεταξὺ τῆς πρωτοπορίας καὶ τῶν μαζῶν.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ κουβανέζικη ἐπανάσταση ἐγνώρισε τρεῖς ἀπόπειρες γενικῆς ἀπεργίας: τὴν ἀκαθοδήγητὴ ἀπεργία τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1957 ποὺ ἄρχιζε στὸ Σαντιάγο ὕστερα ἀπὸ τὴ δολοφονία τοῦ Φράνκ Πάις· τὴν ἀποτυχοῦσα ἀπεργία τῆς 9ης Ἀπριλίου 1958, καὶ τὴ γενικὴ νικηφόρα ἀπεργία τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1959, ποὺ ἔδωσε τὴ χαριστικὴ βολὴ στὸ καθεστῶς. Τὰ κείμενα τοῦ Γκουεβέρα ἀσכולοῦνται πρὸ παντὸς μὲ τίς δύο πρῶτες.

Ἡ δολοφονία τοῦ Φράνκ Πάις (τοῦ κυριώτερου ἀρχηγοῦ τοῦ Κινήματος τῆς 28ης Ἰουλίου μέσα στὴν πόλιν) τὴν 30ῇ Ἰουλίου τοῦ 1958 στὸ Σαντιάγο, ἔκαμε νὰ ξεσπάσει μέσα σ' αὐτὴ τὴν πόλιν μιὰ αὐθόρμητὴ ἀπεργία ποὺ ἀπλώθηκε γρήγορα στὶς ἄλλες πόλεις τῆς ἐπαρχίας Ὀριάντε (Γκουαντανάμο, Μανζανίλλο, Μπαϊάμο, κ.λπ.) ποὺ τίς παράλυσε ὀλοκληρωτικά, καὶ εἶχε ἀντίκτυπο ὡς τίς ἐπαρχίες Καμαγκουέυ καὶ Λὰς Βίλλας. Ἡ δικτατορία κατέβαλε αὐτὸ τὸ κίνημα ποὺ εἶχε ξεπηδάσει χωρὶς προετοιμασία καὶ ἐπαναστατικὴ καθοδήγηση, ἀλλὰ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἀντάρτικου καὶ ὁ Τοῦ ἰδιαίτερα ἀντελήφθησαν

---

2. Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε γ α: «Ἡ στρατηγικὴ τοῦ ἀνταρτοπόλεμου», σελ. 50, Ἐκδ. Καρανάση 1972.

πώς νέες δυνάμεις είχαν ξεσηκωθεί κατά το καθεστώς και πώς ήτανε απόλυτα επιβεβλημένο να μπόσουνε τους εργαζόμενους στην απελευθερωτική πάλη<sup>3</sup>. Η πείρα της άκαθοδήγητης άπεργίας του 1957 δὲν ὀδήγησε ἐντούτοις σὲ καμιά ελατρεία τοῦ αὐθόρμητου», ἀλλὰ, ἀντίθετα στὴν ἀνάπτυξη παράνομων δραστηριοτήτων καὶ ὁργανώσεων στὰ κέντρα δουλειᾶς «μὲ τὴν προοπτικὴ μιᾶς γενικῆς ἀπεργίας ποὺ θὰ βοηθοῦσε τὸ στρατὸ τοῦ ἀντάρτικου σὲ νὰ καταλάβει τὴν ἐξουσία»<sup>4</sup>.

Ἐξ ἀντιθέτου ἡ ἀποτυχοῦσα ἀπεργία τῆς 9ης Ἀπριλίου 1958 ἔσπασε «αἰφνιδιαστικά» — οἱ ὁργανωταί της ἤθελαν γιὰ λόγους στρατιγικο - στρατιωτικούς, νὰ αἰφνιδιάσουν τὴν κυβέρνησιν καὶ τὶς δυνάμεις τῆς καταπίεσης — μὲ μιὰ ἐκκλήσιν ἀπὸ τὸ ραδιοσταθμὸν — καταληφθέντα ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες στίς 11 τὸ πρωί. Οἱ ἐργάτες ποὺ ἦσαν στὴ δουλειά, δὲν ἄκουσαν τὸ ράδιο, φήμες συγκεχυμένες καὶ ἀντικρουόμενες κυκλοφοροῦσαν καὶ τελικά, ἡ ἀπεργία δὲν ἔγινε. Μερικοὶ ὀπλισμένοι κομμάντος ποὺ εἶχαν ξεσηκωθεί ἐξοντώθηκαν καὶ τρομαχτικά καταπιεστικά μέτρα πάρθηκαν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἡ εὐθύνη αὐτῆς τῆς ἀποτυχίας ἐπιρρίπτεται κατὰ τὸν Τσέ, σὲ οὓς ἀσοῦς ἄρχηγους τοῦ Κινήματος τῆς 28ης Ἰουλίου (ποὺ τὸ ὀνόμαζαν «Ἡ Πεδιάδα» κατ' ἀντίθεσιν

---

3. Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ᾶ Κ ε ἰ μ ε ν α: «Ὁ κοινωνικὸς ρόλος τοῦ ἀντάρτικου στρατοῦ», σελ. 191, Ἔκδ. Καρανάση 1972.

4. Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ᾶ Κ ε ἰ μ ε ν α: σελ. 191, Ἔκδ. Καρανάση 1972. Σύμφωνα μὲ τὸν Τσέ, οἱ ἀνγκαῖοι παράγοντες γιὰ μιὰ γενικὴ ἀπεργία «δὲν εἰσάγονται αὐτομάτως παρὰ σὲ πολὺ λίγες περιπτώσεις: πρέπει νὰ τοὺς δημιουργήσῃς ἐξυγγόντας τὰ αἷτια τῆς ἐπανάστασης καὶ ἀποδεικνύοντες τὴν πραγματικὴ δύναμιν τοῦ λαοῦ καὶ τὶς δυνατότητές του».

πρός τὸ «Σιέρα») τῶν ὁποίων ἡ στρατηγικὴ ἀποψη ἦ-  
ταν ἀπὸ δυὸ πλευρὲς λαθεμένη: —θέλοντας νὰ συγκεν-  
τρωποιοῦσαν τὸν ἀγῶνα μέσα στὶς πόλεις ὑποτιμοῦσαν  
τὸ ρόλο τοῦ ἀντάρτικου, ποὺ τὸ θεωροῦσαν ἀπλῶς ὡς  
ἓνα «κέντρισμα» τῆς ἐργατικῆς ἐξέγερσης.

Κρίνοντας τὴν ἐπαναστατικὴ γενικὴ ἀπεργία κατὰ  
τρόπο στενῆς, σεκταριστικῆς (οὐ σχέσης μὲ τὰ ἄλλα ἐργα-  
τικὰ ρεύματα, καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὸ Λ.Σ.Κ.— Λαϊκὸ Σοσι-  
αλιστικὸ Κόμμα, τὸ «παλιὸ» Κ.Κ. τῆς Κούβας) καὶ πρα-  
ξικοπηματικῆς, ἀγνοοῦσαν τὴ σημασία καὶ τὴν τακτικὴ τοῦ  
μαζικοῦ ἀγῶνα.

Ἐκάλεσαν κατὰ συνέπεια σιὴν ἀπεργία τῆς 9ης Ἀ-  
πριλίου 1958 «χωρὶς τὴν ἐλαχίστη πολιτικὴ προετοιμα-  
σία, χωρὶς ἴκνος μαζικῆς δραστηριότητος», μὲ ἓνα παρά-  
νομο σκοῦντημα, χωρὶς πραγματικοὺς δεσμοὺς μὲ τὴν  
ἐργατικὴ θέση, ἐπιχειρῶντας νὰ κατευθύνουν τὸ κίνημα  
ἀπ' τὴν κορυφὴ· θέλησαν νὰ κηρύξουν τὴν ἀπεργία αἰ-  
φνιδιαστικῶς, μὲ πυροβολισμό, χωρὶς νὰ λάβουν ὑπόψη  
τὴν ἐργατικὴ ἐνότητα, καὶ προπαντὸς «δὲν ἐπεζήτησαν  
ὥστε οἱ ἐργάτες μέσα στὴν ἐπαναστατικὴ τους διεργα-  
σία νὰ ἐκλέξουν τὴν κατάλληλη στιγμή»<sup>5</sup>.

Οἱ παρατηρήσεις αὐτῆς τοῦ Τοῦ δείχνουν περὶ λαμ-  
πρα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ εἶχε γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς  
γενικῆς ἀπεργίας καὶ μαζὶ τὴ βαθεΐα τοῦ συναίσθησης  
γιὰ τὸ χαρακτῆρα μ α ζ ι κ ο ὐ κ ι ν ῆ μ α τ ο ς ποὺ  
αὐτὴ πρέπει νὰ παίρνει (δείξει νὰ γίνῃ παραβολὴ μὲ  
τὰ κείμενα τοῦ Λένιν καὶ τῆς Ρόζας Λούξεμβουργ καί  
πάνω στὶς ρωσικὰς ἀπεργίας τοῦ 1905). Τόσο εἰς ὅτι ὁ-  
φορᾷ τὸ ἀντάρτικο τῆς ὑπαίθρου ὅσο καὶ σχετικὰ μὲ τὴν  
ἐπαναστατικὴ ἀπεργία, ἡ θέση τοῦ Τοῦ δὲν ἔχει τίποτε  
τὸ κοινὸ μὲ τὸν δῆθεν «μπλανκισμό» — μπაკουνισμό—

5. Σ τ ρ α τ τ ι ω τ ι χ ἄ Κ ε ἰ μ ε ν α: σελ. 191—2.  
Π ο λ ι τ ι χ ἄ Κ ε ἰ μ ε ν α: Τόμ. Α', σελ. 65, P e n s a -  
m i e n t o C r i t i c o, ἀριθ. 31, σελ. 58, 61.

τυκοδικωκτισμό» που του απέδωσαν μερικοί με τις τάχα «ρθόδοξες» κριτικές τους.

Ο Γκουεθάρρα αντιμετώπισε ποτέ την δυνατότητα μιας επανάστασης και' ούσαν εργατοαγροτικής στις πιο θιομηχανοποιημένες χώρες της Λατινικής 'Αμερικής: 'Αναγνώριζε άνοιχτά πως ήτανε πιο δύσκολο να σχηματισθούν αντίρτικες ομάδες της αγροτιάς στις χώρες με ίσχυρή άστική συγκέντρωση και δέν απέκλεισε καθόλου έκ τ ω ν π ρ ο τ έ ρ ω ν τη δυνατότητα μιας νίκης «από λαϊκή επανάσταση με βάση αντίρτικου στην πόλη»<sup>6</sup>.

Ίδιαιτέρως τονίζει ότι στην 'Αργεντινή—τη χώρα την πιο άστικοποιημένη της ήπειρου— ό ριζοσπαστισμός του κινήματος των μαζών μπορεί να οδηγήσει σ τ η ν κ α τ ά λ η ψ η τ η ς έ ξ ο υ σ ί α ς ά π ο τ η ν έ ρ γ α τ ι κ ή τ ά ξ η'. Καί ό Ντεμπραί έπίσης αναγνωρίζει ότι στην 'Αργεντινή, «όπου τό Μπουένος 'Αίρες, τό Ραζάριο και ή Κόρντοβα συγκεντρώνουν ήδη πάνω από τό ήμισυ του όλκωυ πληθυσμού (20 έκατομμύρια), ή σημασία του αγροτικού προλεταριάτου λόγω της πραγματικής στρατιωτικής του δύναμης, του διασκορπισμού του, της άξιας του στην οικονομική ζωή της χώρας, είναι μηδενική: μια αντίρτικη έστια στην ύπαιθρο δέν μπορεί λοιπόν να έχει παρά δεύτερο ρόλο σχετικά με την πόλη,

---

6. Τ σ έ Γ κ ο υ ε θ ά ρ ρ α: «έξαιρετική περίπτωση ή πρωτοπορεία της πάλης κατά του ήμπεριαλισμού», Π ο λ ι τ ι κ ά Κ ε ί μ ε ν α: Τόμ. Α', σελ. 89, Έκδ. Καρανάση, 'Αθήνα 1970. 'Γοτερα από αυτό, ό Τσά φρονόσσε ότι θα ήταν καλύτερα να κρατηθεί ή πολιτική καθοδήγηση στην ύπαιθρο ακόμη και στις άστικοποιημένες χώρες για λόγους άσφάλειας.

7. Γ κ ο υ ε θ ά ρ ρ α: «Μήνυμα στους 'Αργεντινούς», Χ ρ ι σ τ ι α ν ι σ μ ό ς κ α ι ' Ε π α ν ά σ τ α σ η, σελ. 22.

στο Μπουένος Άϊρες, όπου το διομηχανικό προλεταριάτο είναι η πρωταρχική δύναμη»<sup>8</sup>.

Άλλα, ακόμα και όταν η επανάσταση δεν έχει κύριο στρατηγικό της άξονα την προλεταριακή πάλη μέσα στις πόλεις ακόμα και αν η κοινωνική σύνθεση του επαναστατικού στρατού είναι κατά πλειοψηφία αγροτική, ο επαναστατικός πόλεμος όφειλε να καθοδηγείται από την ιδεολογία της έργατικής τάξης<sup>9</sup>. Αυτό δεν ήταν η περίπτωση της Κούβας (ως το 1959), αλλά, αντίθετως στο Βιετνάμ, ένας πόλεμος αγροτικού τύπου, λόγω του θρασυού δεσμού δραστηριότητας και της σύνθεσης του στρατού, καθοδηγείτο από την ιδεολογία του προλεταριάτου<sup>10</sup>. Φαίνεται λοιπόν ότι ο Το έθετε την άποψη αυτή της κοινωνικής επανάστασης μάλλον σαν εξαίρεση που δεν έχει πολλές πιθανότητες επανυχίας να επαναληφθεί αλλού.

Στο Βιετνάμ, την ιδεολογία αυτή εκπροσωπούσε ένα μαρξιστικό πρωτοποριακό κόμμα, που διηύθυνε την πάλη του λαού για την έθνική και κοινωνική<sup>11</sup> του απελευθέρωση. Αυτό είναι τα γενικά χαρακτηριστικά των επαναστατικών πολέμων; Κατά το 1953, φαίνεται πως ο Το πάει να άπαντήσει καταφατικά σ' αυτή την έρώτηση. Στην εισαγωγή του τόμου που τιτλοφορείται Το μαρξιστικό-λενινι-

8. Ρεζι Ντεμπραί: «Ο καστρισμός, ή μακριά πορεία της Λατινικής Άμερικής», Στο Δοκίμια πάνω στη Λατινική Άμερική, Μασπερό, Παρίσι, 1967, σελ. 73—74.

9. Πολιτική Κείμενα: «Κούβα: μοναδική περίπτωση ή πρωτοπόρος στον άγώνα κατά το ιμπεριαλισμό», Τόμ. Α', σελ. 103, Έκδ. Καρανάση, Άθήνα 1970.

10. Το έ, «Πρόλογος στον Γκιόπ», Pensamiento Critico, άριθ. 33, σελ. 250.

11. Στο ίδιο.

σ τ ι κ ὀ κ ὀ μ α, γράφει ρητὰ πῶς ἓνα κόμμα τέ-  
 τοιου τύπου, ἐπρωτοπορεία τῆς ἐργατικῆς τάξεως, πρέ-  
 πει νὰ εἶναι ὁ ὀρχηγὸς τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης— ἄν  
 καὶ ὑπογραμμίζει σὲ ἄλλο κείμενο τῆς ἰδίας ἐποχῆς. (‘Ο  
 ἄ ν τ α ρ τ ο π ὀ λ ε μ ο ς, μ ἰ ἄ μ ε θ ο δ ο ς) διὸ τὸ  
 νὰ εἶναι τὸ κόμμα τῆς πρωτοπορείας αὐτὸ δὲν εἶναι ἐλ-  
 πίσημο δόγμα δοσμένο ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον· ἀλλὰ  
 σημαίνει ἐνὰ εἶναι μπροστὰ ἐπὶ κεφαλῇ τῆς ἐργατικῆς  
 τάξεως στὴν πάλη γιὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας<sup>12</sup>. Ἐν  
 πάσει περιπτώσει αὐτὰ τὰ κατωπινὰ κείμενα δὲν καθορί-  
 ζουν τὴν προβληματικὴ αὐτῇ καὶ δὲν δίνουν ὀπάντηση  
 στὸ ἀντικρουόμενο ἐρώτημα τῆς σχέσεως μεταξὺ κόμμα-  
 το ς καὶ ἀντάρτικου. Φαίνεται διὸ σήμερον πολλὰς λατινο-  
 ἀμερικάνικες ἐπαναστατικὲς ομάδες κλίνουν πρὸς μιὰ  
 στρατηγικὴ βασισμένη συγχρόνως στὴ γκουεραριτικὴ ἀν-  
 τίληψη γιὰ τὸ ἀντάρτικο καὶ στὰ δεδομένα τῆς λενινιστι-  
 κῆς θεωρίας γιὰ τὸ Κόμμα. Ἡ βαλιδιανὴ τραγωδία τοῦ  
 1967 κατέδειξε ἄφ’ ἑνὸς τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ ἔχεις ἐμ-  
 πιστοσύνη στὰ μεταρρυθμιστικὰ Κ. Κ. καὶ τὴν ἀνάγκη  
 νὰ συγκροτηθεῖ μιὰ ὀργάνωση πρωτοπορειτικῆς ἐγκατε-  
 στημένη στὶς πόλεις καὶ στὴν ὕπαιθρον, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ  
 κατευθύνει τὴν ἐπαναστατικὴ μάχη σὲ ὅλα τὰ μέτωπα.  
 Ὁ ἐπαναστατικὸς πόλεμος ποὺ διεξάγεται μὲ τὴν  
 πολιτικὴ καὶ μὲ τὴν ἐνοπλὴν πάλη, μὲ τὸ ἀντάρτικο καὶ  
 τὴ μαζικὴ ἀπεργίαν, ὀφείλει ὅχι μόνον νὰ συντρέφει τὴν  
 ἀντίσταση τοῦ «ἄμεσον ἐκθροῦ» τὸ ἄστικο - ὀλιγαρχικὸ  
 κράτος, ἀλλὰ ἐπίσης νὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀντιμετωπίσῃ  
 τὴν ἐνοπλὴν ἐπέμβαση τοῦ «κύριου ἐκθροῦ», τοῦ ἀμερι-  
 κάνικου ἱμπεριαλισμοῦ, ἐκμεταλλευτῇ καὶ καταπιεστῇ  
 τῶν λαῶν τοῦ κόσμου· ἡ ἐπανάσταση πρέπει νὰ  
 λογαριάζεται, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ὡς παταεταμέ-  
 νος πόλεμος σ ἐ π α γ κ ὀ σ μ ἰ α κ λ ἰ ἰ μ α κ α.

12. Π ο λ ι τ ι κ ἄ Κ ε ἰ μ ε ν α: Τομ. Α', σελ. 200  
 καὶ Ἐ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ἄ Κ ε ἰ μ ε ν α: «Ἡ ἱστορία δὲν  
 παραδίδεται λάβῃ», σελ. 209, Ἐκδ. Καρανάση 1972.

#### Δ' ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

##### 1. 'Ο διεθνιαμός

Για τον Τσέ, ό προλεταριακός διεθνιαμός δέν ήταν θέμα παραινετικό προκομαγιάτικο λόγου, αλλά, όπως για τους ίδρυτές της κομμουνιστικής Διεθνούς τó 1919 ήταν συγχρόνως τρόπος ζωής, άνώτατο ιδανικό, προαιώνια πίστη, κατηγορηματικό πρόσταγμα και πνευματική πατρίδα. Δέν μπορεί κανείς να κατανοήσει αυτή τη βαθειά σημασία του διεθνιαμού του Τσέ παρά στό φώς του επαναστατικού του ούμανισμού. 'Ο διεθνιαμός είναι ή έκφραση ή πύθ αυθεντική, ή πύθ άγνή, ή πύθ παγκόσμια, ή πύθ μαχητική και ή πύθ σ υ γ κ ε κ ρ ι μ έ ν η αὐτοῦ του ούμανισμού<sup>1</sup>. 'Ο άληθινός διεθνιαστής είναι λοιπόν για τον Τσέ, εκείνος πού είναι ικανός να καθοθανθεί άγωνικά, όταν δολοφονούν έναν άνθρωπο κάπου στόν κόσμο και να νιώσει έξαρση όταν κάπου στόν κόσμο ύψώνεται μια καινούργια σημαία της έλευθερίας», εκείνος πού αισθάνεται σ ά ν π ρ ο σ ω π ι κ ή π ρ ο σ θ ο λ ή, κάθε έπιθεση, κάθε προσβολή στήν αξιοπρέπεια και τήν ανθρώπινη εύτυχία, άδιάφορο πού στόν κόσμο<sup>2</sup>.

1. «'Η κουθανέζικη επανάσταση»... είναι επανάσταση μέ ούμανιστικό χαρακτήρα. Είναι άλληλέγγυα μέ όλους τούς καταπιεσμένους λαούς του κόσμου». Τσέ Γκουεράρα, Άδγος στήν Πούντα ντέλ Έστε, Άδγοςτος τού 1961, στό O b r a R e γ o l u c i o n a r i a, Μεξικό, 1968, σελ. 422.

2. Π ο λ ι τ ι κ έ Κ ε ι μ έ ν α: «Τι σημαίνει νέος κομμουνιστής» Τόμ. Β', σελ. 41 και «Τό Μαρξιστικό - Λενινιστικό Κόμμα», Τόμ. Α', σελ. 210, Έκδ. Καρανάση, Άθήνα 1970.



Βεβαίως, τὸ διεθνισμὸς δὲν πρέπει νὰ τὸν νιώθει κα-  
νένας, μὰ καὶ νὰ τὸν ὀ κ ε ῖ ἔ μ ι π ρ ᾶ κ τ ω ς, μὲ  
τὴν πραγματικὴ καὶ ἐνεργὸ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν λα-  
ῶν, ποὺ ἀγωνίζονται ἐναντίον τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ μὲ  
τὴν οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ βοήθεια τῶν σοσιαλιστι-  
κῶν χωρῶν στὰ ἔθνη ποὺ ἔχουν ἀποδυθεῖ στὸ δρόμο τῆς  
ἀπελευθέρωσης. Ἐμπνεόμενος ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀρχὲς ὁ  
Τσὲ σὶὸν περίφημο καὶ ἐντυπωσιακὸ «λόγο στὸ Ἰλγέρι»  
(Φεβρουάριος 1965), καλεῖ τὴς βιομηχανοποιημένες σο-  
σιαλιστικὲς χώρες νὰ μὴν βασίζονται ἐμπόριό τους μὲ  
τὶς ὑπὸ ἀνάπτυκτες χώρες πάνω στὴ βάση σχέσεων ἄν-  
ισου ἀνταλλαγῆς καθερωθεισῶν ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ὀξείας·  
«Ὁ σοσιαλισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἂν δὲν ἐπιφέ-  
ρει στὶς συνειδήσεις μιὰ μεταβολὴ ποὺ δημιουργεῖ νέα  
ἀδελφικὴ στάση, τόσο πάνω στὸν ἀτομικὸ χώρο μέσα  
στὴν κοινωνία ποὺ οικοδομεῖ ἢ ποὺ ἔχει οικοδομήσει τὸ  
σοσιαλισμὸ, όσο καὶ στὸν παγκόσμιον χώρο, γιὰ ἄλλους  
ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἱμπεριαλιστικὴ καταπίεση».

Ἀλλὰ γιὰ τὸν Τσὲ, ὁ προλεταριακὸς διεθνισμὸς δὲν  
εἶναι μόνον ἠθικὴ προσαγῇ γιὰ τὸν συνεπῆ κομμουνι-

---

3. Π ο λ ι τ ι κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α: «Λόγος στὸ Ἰλγέρι»,  
Τόμ. Α', σελ. 159, Ἐκδ. Καρανάση 1970. Ἐπίσης τὸ μῆ-  
νυμα τοῦ Τσὲ στὴν Τριηπειρωτικῇ, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ,  
ἔστερα ἀπὸ τὶς ἰσπανικὲς ταξιαρχίες, κάποιος κάνει ἐκκλήση  
γιὰ τὴ συγκρότηση διεθνῶν προλεταριακῶν στρατῶν, «ὅπου ἡ  
σημαία κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία ἀγωνίζονται γίνεται ἡ ἱερὴ ὑ-  
πόθεση τῆς ἀπολύτρωσης τῆς ἀνθρωπότητας ἔτσι ποὺ τὸ νὰ  
πεῖθαι κανεὶς κάτω ἀπὸ τὰ γρόμματα τοῦ Βιετνάμ, τῆς Βε-  
νεζουέλας, τῆς Γουατεμάλας, τοῦ Λάος, τῆς Γουινέας, τῆς  
Κολομβίας, τῆς Βολιβίας, τῆς Βραζιλίας, γιὰ νὰ μὴν ἀνα-  
φέρειν παρὰ τὰ ταρινὰ θέατρα ἐκπληκτικῆς πάλης, νὰ εἶναι ἐξέ-  
σου δοξαστικὸ καὶ ἐπιθωμητὸ γιὰ ἕναν Ἀμερικανό, ἕναν Ἀ-  
σιάτη, ἕναν Ἀφρικανό, ἀκόμα καὶ ἕνα Εὐρωπαῖο». Π ο λ ι τ ι-  
κ ᾶ Κ ε ῖ μ ε ν α, «Νὰ δημιουργήσουμε δύο, τρία... πολυ-  
ἀριθμα Βιετνάμ». Τόμος Β' σελ. 239, Ἐκδ. Καρανάση 1971.

σμά, ή άληθήν ή πολιτική έκδήλωση τών άνθρωπιστικών όξιών, άλλά έπίσης και προπαντός μι ά πρα κ τ ι κ ή και π ρ α γ μ α τ ι κ ή ά ν ά γ κ η τ ή ς έ π α ν ο σ τ α τ ι κ ή ς π ά λ η ς έ ν α ν τ ί ο ν τ ο υ κ ο ι ν ο υ ί μ π ε ρ ι α λ ι σ τ ι κ ο υ έ χ θ ρ ο υ. 'Η άγανάκτηση και ή άγωνία πού έκφράζει (σά μήνυμά του στήν Τριηπειρωτική) γιά τήν τραγική μοναξιά τού θιετομέζικου λαού άπέναντι στή δολοφονική έπιθεση τής πού μεγάλης στήν ιστορία πολεμικής μηχανής, έ- λ η γ γ ε ί λ ο ι π ό ν δ ι κ ι μ ό ν ο τ ή ν έ ξ έ γ ε ρ σ η έ ν ό ς σ ύ μ μ ο ν ι σ τ ή έ π ο ν ο σ α τ ή κ α τ ά τ ή ς δ υ ν α μ ή ς και δ ι κ η ς κ α τ α π έ σ η ς ά π ό τ ή ν ύ π ο σ η έ ν α ς λ α ό ς θ έ λ ε ι ν ά ά π ε λ ε υ θ ε ρ ω θ ε ί, μ ά π ρ ο π α ν τ ό ς τ ή ρ ε α λ ι σ τ ι κ ή σ κ έ ψ η έ ν ό ς ά ν τ ι μ π ε ρ ι α λ ι σ τ ή δ - λ υ δ ε ρ κ ο υ ς, π ο υ θ λ έ π ε ι σ' α ύ τ ή τ ή μ ο ν α ξ ι ά « μ ι ά π α ρ ά λ ο γ η σ τ ι γ μ ή τ ή ς ά ν θ ρ ω π ό τ η τ α ς ».

## 2. Παγκόσμια στρατηγική κατά τού ιμπεριαλισμού

Ο Γκουεβάρα πολύ γρήγορα πήρε συνείδηση τού ήπειρωτικού χαρακτήρα τής πάλης τής όποιας ή κουθα- νέζικη επανάσταση άποτελούσε τόν πρώτο κρίκο. Στο «μήνυμά του στους 'Αργεντινούς» τής 25ης Μαΐου 1961 (έπέτειο τής άντιαποικιακής εξέγερσης στήν 'Αργεντι- νή, τής 25ης Μαΐου τού 1910) ό Τοέ άνατρέπει σά ίστο- ρικό τών προηγούμενων άγώνων έπύ ήπειρωτικού έπι- πέδου έναντίον τής Ισπανικής κηδεμονίας σά 19ο αϊ- ώνα, ύπογραμμίζοντας τήν άμοιβαία δοθήτεια πού προσέ- φεραν όί επαναστατημένοι στρατοί τών διαφόρων λατι-

---

4. Π ο λ ι τ ι κ ή Κ ε ι μ ε ν α, «Νά δημιουργήσου- με έπύ τρά... πολυέριθμα Βιενάμ». Τόμος Β', σελ. 227. Έκδ. Καρανάση 'Αθήνα 1971.

νο - αμερικάνικων λαών<sup>5</sup>. Έκανε έτσι μια σύνδεση με την «Μπολιβαριστική» παράδοση της Λατινικής Αμερικής, αλλά δίδοντάς της από τώρα και στο εξής προλεταριακό και σοσιαλιστικό περιεχόμενο.

Αλλά πιθανώς, η κρίση των πυραύλων του 1962, με την επικείμενη αμερικανική επιδρομή στην Κούβα, έθεσε την ηπειρωτική επανάσταση στο κέντρο των φροντίδων του. Σε ένα δοκίμιο γραμμένο κατ' εκείνη την περίοδο, «Η τακτική και η στρατηγική της Λατινο - αμερικάνικης επανάστασης<sup>6</sup>», ο Τσέ διαπιστώνει τη βεβαιότητά του ότι οι Η.Π.Α. θα επέμβουν κατά των λατινο - αμερικάνικων επαναστάσεων, από άλληλεγγύη συμφερόντων και διότι ο αγώνας στη Λατινική Αμερική είναι άποφοροτικός. Καταλήγει με την ανάγκη μιας ταχείας ανταπάντησης οργανωμένης σε ηπειρωτική κλίμακα : «Μέσα σε τέτοιες συνθήκες, φρονούμε πως είναι δύσκολο στην Αμερική να καταγάγουμε νίκη, σε μια χώρα απομονωμένη. Στις ενωμένες δυνάμεις της καταπίεσης πρέπει να απαντήσουν οι ενωμένες λαϊκές δυνάμεις. Σ' όλες τις χώρες όπου η καταπίεση καταντά αδύνατη, πρέπει να επισημειωθεί η σημαία της επανάστασης και η σημαία αυτή θα πάρει κατά ιστορική αναγκαιότητα, ηπειρωτικό περιεχόμενο. Όπως τό είπε ο Φιντέλ, η Κορντιλ-

---

5. Ήτανε κάτι περισσότερο από αλτρουισμό των επαναστατικών δυνάμεων, ήτανε επιτακτική ανάγκη, ήτανε προσαγή της στρατηγικής στρατηγικής, για να κερδίσει μια νίκη ηπειρωτικής έκτασης, διότι, δεν μπορούσαν να υπάρξουν επί μέρους νίκες, διότι δεν μπορούσε να υπάρξει άλλο αποτέλεσμα παρά η δολιχός θρίαμβος ή η δολιχή ήττα των επαναστατικών ιδεών. Και αυτή η στιγμή της Αμερικής επαναλαμβάνεται σήμερα...». Γκουεράρα "Εκκλήση", σελ. 21.

6. Είχε μείνει ανέκδοτο όταν ζούσε και δημοσιεύτηκε τον Οχτώβριο του 1968 από το περιοδικό των επαναστατικών ενόπλων δυνάμεων της Κούβας, Verde Olivo. Η ελληνική έκδοση, Τόμος Α' σελ. 109. Έκδ. Καρανάσιος 1970.

λέρα των "Ανδων (δροσερά στη Ν. 'Αμερική) καλείται να γίνει η Σιέρρα Μαέστρα της 'Αμερικής'...».

Προς το αντίστροφο της Βολιβίας του 1967, ξέραμε ότι ο Γκουεβέρα το θεωρούσε ακριβώς σάν τ ο ν π ρ ω τ ο σ τ α θ μ ο μ ι α ς ή π ε ι ρ ω τ ι κ ή ς έ π α ν ά σ τ α σ η ς, που οι πρώτες της διακλαδώσεις θά 'πρεπε νά 'ναι το Περού και η 'Αργεντινή, καί, αργότερα η Παραγουάη και η Βραζιλία.

Έξάλλου ο Τσέ, καθόλου δέν άγνοούσε ότι η λατινο - άμερικάνικη επανάσταση ή ίδια δέν ήταν παρά τμήμα ενός πλατύτερου κινήματος του πλατιού κινήματος αυτής της «άνθρωπότητας που είπε: άρκετά, και μπήκε στο δρόμο» (τελευταία φράση διακήρυξης της 'Α-βάνας που γίνθηκε το σύνθημα της Τριηπειρωτικής). Το ένδιαφέρον του για παγκόσμιες διαστάσεις του πολέμου κατά του Ιμπεριαλισμού μεγαλώνει με τα ταξίδια του στις χώρες του τρίτου κόσμου το 1959. Σε άρθρο, το Σεπτέμβριο του 1959, που δημοσιεύτηκε στο μεξικάνικο περιοδικό Ο ύ μ α ν ι σ μ ό ς, ο Τσέ προσδιόριζε ήδη την άντι - Ιμπεριαλιστική άδελφωσύνη με μαρξιστικούς όρους δηλαδή, με τ α ξ ι κ ο ύ ς ό ρ ο υ ς: «Δέν είναι α-λήθεια ότι η άδελφωσύνη μας ξεπερνά τις άποστάσεις, τις διαφορές γλώσσας και την άπουσία στενών πολιτιστικών δεσμών, και μάς ένώνει στην πάλη; Δέν είναι αλήθεια πως ένας γιαπωνέζος έργάτης είναι πιο κοντινός σ' ένα εργαζόμενο άργεντινό, σ' ένα μεταλλωρύχο βολιβιανό, σ' έναν άνθρωπο που δουλεύει για την «Εταιρία Φρούτων» ή σ' έναν Κουβανέζο θεριστή (αχαροκάλαμου, παρά σ' ένα σαιμουράι γιαπωνέζο», και στις σσι-

7. Π ο λ ι τ ι κ ή Κ ε ί μ ε ν α : «Η τακτική και στρατηγική της Λατινο - άμερικάνικης επανάστασης». Τόμος Α' σελ. 123. Έκδόσεις Κραυιάση, Άθήνα 1970.

8. Έ κ λ ε κ τ ή Έ ρ γ α, σελ. 44. Άμερικάνικη έκδοση.

αλιστικές χώρες της Εύρώπης και, προπαντός, της 'Ασίας (Κίνας, Κορέας, 1960). 'Αλλά τὸ στοιχείο πὺν περισσότερο συνετέλεσε στὸ νὰ διαμορφώσει τὴ διεθνή του στρατηγική προοπτική ὑπῆρξε ὁ ἐπαναστατικός πόλεμος τοῦ Βιετνομέζικου λαοῦ. Ὁ Τσὲ ἀνήκει ὁμολογουμένως σὲ μιὰ γενεὰ (τὴ δική μας) γιὰ τὴν ὁποία ὁ πόλεμος τοῦ Βιετνάμ ἐπαιξε τὸν ἴδιο ρόλο πόλωσης πὺν ἐπαιξε καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τῆς 'Ισπανίας γιὰ τὴν προηγούμενη γενεὰ, ἀποκρυσταλλώνοντας γύρω ἀπὸ ἕνα «ἀποκαλυπτικό γεγονός» τὴ διεθνιστική συνείδηση οὗ παγκόσμια κλίμακα. "Ἡδὴ τὸ 1963, ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο μεγάλο ξεπέταγμα τοῦ ἀντάρτικου τοῦ 'Εθνικοῦ 'Απελευθερωτικοῦ Μετώπου, ὁ Τσὲ ὑπεγράμμισε ὅτι οἱ Βιετναμέζοι ἦσαν «ἕνας λαὸς ἀπὸ πρωτοπορευτικούς στρατιώτες στὰ πρῶτα χαράκωματα τοῦ παγκόσμιου προλεταριάτου κατὰ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ» καὶ πῶς τὸ μέτωπο τοῦ ὁγῶνα τους ἦταν κατ' ἐξοχὴν σημερινὸ γιὰ δλο τὸ μέλλον τῆς 'Αμερικής". Τὸ Βιετνάμ σκέπτεται ὅταν διακηρύσσει στὸ 'Αλγέρι, τὸ 1965. «Δὲν ὑπάρχουν σύνορα σ' αὐτὴ τὴ θανάσιμη πάλη. Δὲν μπορούμε νὰ μένομε ἀδιάφοροι σ' ὅ,τι γίνεται ἀλλοῦ στὸν κόσμο, γιατί κάθε νίκη χώρας κατὰ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ εἶναι νίκη ὑπὲρ ἡμῶν. Τὸ ἴδιο ὅπως κάθε ἥττα ἐνὸς ἔθνους εἶναι ἥττα γιὰ μᾶς. 'Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προλεταριακοῦ διεθνισμοῦ δὲν εἶναι καθῆκον μόνο γιὰ τοὺς λαοὺς πὺν παλεύουν γιὰ ἕνα καλύτερο μέλλον· εἶναι καὶ μιὰ ἀναπόφευκτη ἀναγκαιότητα!». 'Αλλά ὕστερα ἀπὸ τὸ 1965, μὲ τὴν ἐξάπλωση τοῦ ἀμερικάνικου «κοκαφαλώματος» καὶ τὴν ἀνοικτὴ καὶ μαζικὴ ἐπέμβαση τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ στρατοῦ στὸ Βιετνάμ ὁ Γκουεβέαρα διατυπώνει

9. Πολιτικὰ Κείμενα: «'Αλληλεγγύη μὲ τὸ Βιετνάμ», Τόμος Β' σελ. 149—146. 'Εκδ. Καρανάση.  
10. Πολιτικὰ Κείμενα: «'Λόγος στὸ 'Αλγέρι», Τόμος Α', σελ. 158. 'Εκδόσεις Καρανάση, 'Αθήνα 1970.

κατὰ τρόπο ρητὸ καὶ ἀκριβῆ τὴν παγκόσμια ἐπαναστατικὴ του στρατηγικὴ, ποὺ ἡ πρώτη δημόσια ἐκφρασὴ της εἶναι τὸ μήνυμα στὴν Τρισηπειρωτικὴ τὸ 1967. Στὸ κείμενο αὐτὸ τὸ φλογερὸ καὶ αἰκμηρὸ ὁ Ὑῶς ἀναπτύσσει τὰ ἀκόλουθα θέματα :

1. Ὁ ἱμπεριαλισμὸς, ἔσχατο στάδιο τοῦ καπιταλισμοῦ, εἶναι παγκόσμιο σύστημα, καὶ πρέπει νὰ χτυπηθεῖ μὲ παγκόσμια ἀντιμετώπιση ἀπέραντη καὶ παροταμένη.

2. Γιὰ νὰ παλαίψουμε κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸν ἱμπεριαλισμὸ τῶν Ἡ. Π., οἱ σοσιαλιστικὲς χώρες καὶ οἱ συνοδοιπόροι τους δεφίλουν νὰ ἐνώσουν τὴς προσπάθειές τους παρὰ τὴς διαφορὰς τους. Ἡ τωρινὴ μορφή ποὺ παίρνουν αὐτὲς οἱ διαφορὰς ἀποτελεῖ ἀδυναμία, ἀλλὰ ἡ ἀναγκαία ἔνωση τελικὰ θὰ ἐπιβληθεῖ κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν ἐθνικῶν χτυπημάτων.

3. Σ' αὐτὴ τὴ γιγαντιαία πάλη τὸ ἱστορικὸ καθήκον τῶν λαῶν τοῦ τρίτου κόσμου εἶναι νὰ ἀπομακρύνουν τὴς θάσας διατήρησης ποὺ συντηρεῖται ὁ ἱμπεριαλισμὸς στὴς ὑπο-ἀνάπτυκτες χώρες, ποὺ τοὺς ἀπομυζάει τὴς πηγὲς κερδῶν καὶ πρῶτες ὕλες, καὶ τὴς χρησιμοποιεῖ σὲν ἀγορὲς γιὰ τὰ προϊόντα τῆς μητροπόλεως, καὶ ποὺ σήμερα ὑπάρκουνται σὲ πλήρη ἐξάρτηση.

4. Μᾶς χρειάζεται σήμερα μιὰ στρατηγικὴ συνολικὴ γιὰ τὸν πόλεμο κατὰ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ἱκανὴ νὰ βοηθήσει ἀποτελεσματικὰ τὴν πρωτοπορικὴ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ παγκόσμιου προλεταριάτου: τὸ Βιετνάμ. Δηλαδή πρέπει νὰ δημιουργήσουμε δύο, τρία, πολλὰ Βιετνάμ γιὰ νὰ ὑποχωρώσουμε τὸν ἱμπεριαλισμὸ νὰ διασκορπίσει τὴς δυνάμεις του.

Είναι η πρώτη φορά ύστερα από πολλόν καιρό, που ένας κομμουνιστής άρχηγος παγκόσμιας προβολής επιχειρούσε να καταστρώσει μία διεθνή επαναστατική στρατηγική που να μην ένεργεί για τὰ συμφέροντα ἑνὸς κράτους. Ὑπὸ αὐτὴ τὴν ἔννοια ἡ σκέψη τοῦ Τοῦ σημαίνει ἐπιστροφή στὶς πηγὲς τοῦ λενινισμού, εἰς Κόμιντερν τῶν δοξασμένων χρόνων (1919—1924), προτοῦ σιγὰ - σιγὰ γίνετο ὄργανο τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. τοῦ Στάλιν.

Ἐξάλλου ἡ ἐκκλῆση αὐτὴ δὲν ἦταν εὐχὴ ἀφηρημένη καὶ πλατωνική. Γράφτηκε ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ βολιβιανοῦ δάσους, ἀπὸ ἕνα ἄνθρωπο ποὺ ἐπιχειροῦσε νὰ ἐκπληρώσει κείνο ποὺ διεκήρυττε καὶ ποὺ θυσίασε τὴ ζωὴ του γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ: νὰ 'ρθεῖ σὲ βοήθεια στὴ μάχη τοῦ διετναμέζικου λαοῦ ἀνοίγοντας δευτέρω μέτωπο στὴ Λατινικὴ Ἀμερική. Ὅλα αὐτὰ ἐξηγοῦν τὴ ζωερὴ ἀπήχηση ποὺ εἶχε τὸ ντοκουμέντο αὐτὸ στὶς τέσσερεῖς γωνίες τῆς γῆινης σφαίρας.

Ἡ ἐκκλῆση εἶχε σταλεῖ στὴν Ὁργάνωση Ἀλληλεγγύης τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Λατινικῆς Ἀμερικῆς καὶ εἶχε γιὰ κεντρικὸ ἄξονα τὸ ρόλο τῶν λαῶν αὐτῶν τῶν τριῶν ἡπείρων. Αὐτὸ ὥστόσο δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἀντίληψη τοῦ Τοῦ ἦταν ἕνας «τρι - γήινος» σκοπός, θρόλος, στερημένος ξεκάθαρου πολιτικοῦ περιεχομένου. Τίποτε δὲν εἶναι πῶς ἐσφαλμένο παρὰ ἡ θέση ποὺ διέδωσαν μερικοὶ ἐπιπόλοιοι καὶ ἐπαμφοτερίζοντες ἐρμηνευταὶ σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, γιὰ τὸν Τοῦ «ἡ ἀληθινὴ ἀντίθεση δὲν ἦταν μεταξὺ καπιταλισμοῦ καὶ κομμουνισμού, ἀλλὰ μεταξὺ κωρῶν ἀνεπτυγμένων καὶ ὑπο - ἀνάπτυκτων»<sup>11</sup>. Γιὰ τὸν Γκουεβέρα ἡ παγκόσμια ἐπανάσταση κατὰ τοῦ ἡμεριαλισμοῦ εἶχε τὰ ἑξῆς: «ὁ πᾶς ἕνας καὶ ὅς μιν οὐ καὶ ἑσκατος σκοπὸς τῆς ἦταν δίκως σκιά

11. Ἄντερλ Σίνκλαιρ, Γκρὸς εἰς ἔργα, Φοντάνα, Λονδῖνο, 1970, σελ. 75.

ἀμφιβολίας, ἡ ἐγκαθίδρυση τοῦ κομμουνισμοῦ  
σὲ κλίμακα ὅλου τοῦ πλανήτου. Ἐξάλλου, ἂν καὶ ἀνα-  
γνωρίζοντας ὅτι ἡ μαχητικότητα τῶν ἐργατῶν τῶν ἱμπε-  
ριαλιστικῶν χωρῶν ἔχει ἐλασθενῆσαι δὲν ἐπεφτε καθό-  
λου σὺν ἄντι - εὐρωπαϊκὸ μνηδενισμὸ ἐνὸς Φανόν, ἀντί-  
θετα μάλιστα, προφήτεψε στὴν ἐκκλησίᾳ του στὴν Τριη-  
πειρωτικὴ (1967) ὅτι στὴν Εὐρώπῃ «οἱ ἀντιθέσεις θὰ  
φθάσουν σὲ προσεχῆ ἔτη σὲ χαρακτήρα ἐκρηκτικὸν»  
(Μάιος 1968!) καὶ ὅτι ὁ ταξικὸς ἀγώνας τελικὰ θὰ ξε-  
σπᾷ στὴν ἴδια τὴν καρδιά τῆς ἀμερικάνικης ἱμπερια-  
λιστικῆς μητροπόλεως.



#### IV' Ο ΓΚΟΥΕΒΑΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

«No porque hayas caído  
tu luz es menos alta».\*

(Nicolas Guillén, Che Comandante)  
15-10-1967

Τοῦ Γκουεβάρρα ἔγινε σύγκριση, καὶ δὲ ἀδικαιολόγητα, μὲ τοὺς μεγάλους ρομαντικοὺς ἐπαναστάτες τοῦ ΧΙΧου αἰώνα. Ὡστόσο, θὰ ἦταν πλάνη νὰ πιστέψουμε ὅτι ὁ Τοῆ εἶναι ἀνθρώπος τοῦ παρελθόντος, ὑπόλειμμα ἄλλης ἐποχῆς, ἀναχρονισμὸς τῆς ἐποχῆς τῶν χειροτονουμένων. Ἀντίθετα μάλιστα, εἶναι ὁ προφήτης ἐκδικητῆς τῶν ἐπαναστάσεων τ ο ῦ μ έ λ λ ο ν τ ο ς, ἐπαναστάσεων τῶν «κολασμένων τῆς γῆς», τῶν πεινασμένων, τῶν καταπιεσμένων, τῶν θυμάτων τῆς ἐκμετάλλευσης καὶ τῶν ταπεινωμένων τῶν τριῶν ἡπείρων ποὺ εἶναι ὑπὸ τὴν ἡγεμονικὴ κυριαρχία. Προφήτης ποὺ χάραιζε μὲ πύρινα γράμματα πάνω σὰ τείχη τῆς νέας Βαβέλ: Μ α ν ά, Μ α ν ά, θ ε κ έ λ, φ α ρ έ ς —οἱ μέρες σου εἶναι μετρημένες. Καὶ σὺν προφήτης τοῦ μ έ λ λ ο ν τ ο ς, τοῦ νέου ἀνθρώπου, τῆς κομμουνιστικῆς καιωνίας τοῦ ΧΧΙου αἰώνα τῆς οἰκοδομημένης πάνω σὰ ἐρείπια τοῦ παρρηκμασμένου καπιταλισμοῦ, καὶ ἐμονοδιάστατου, ἔγινε ὁ ἥρωας τῆς ἀνάστασης καὶ ἐπαναστατικῆς νεολαίας ποὺ ξεσηκώνεται σὲς βιομηχανικὲς μητροπόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

\*. «Δὲν εἶναι ἐπειδὴ ἔπεσες / ποὺ γίνῃται τὸ φῶς σου δυνατότερον» (σμ.).

Ἄν καὶ ἡ σκέψη τοῦ Τοῦ στήριχτηκε στὴν κουβα-  
νέζικη καὶ λατινο - ἀμερικάνικη πέτρα, ἔχει καρακτῆρα  
βαθεῖα π α γ κ ό σ μ ι ο π οῦ ἐξηγεῖ τὴν παγκόσμια ἀ-  
πῆχηση καὶ ἐπίδραση τῶν κειμένων του.

Γιὰ τοὺς κυριαρχούμενους λαούς, Ἀσία, Ἀφρική,  
καὶ Λατινικῆς Ἀμερικῆς, γιὰ τοὺς Μασούρους Ἀμερικα-  
νοὺς, γιὰ τὸ τρίτον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου (Ἑλλάδα,  
Ἰσπανία, Πορτογαλία), ὁ Τοῦ εἶναι ὁ ἔνοπλος προφή-  
της τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς ὀλιγαρχίας,  
τῶν γορβίλων καὶ τοῦ ἡμεριαλισμοῦ, πού τὰ κείμενά  
του πάντα στὸ ἀντάρτικο μελετήθηκαν καὶ συζητήθηκαν  
παθιασμένα μαζί (μὲ τὰ κείμενα τοῦ Μάο, τοῦ Γκιάη καὶ  
Φονὸν) στὰ γυμνάσια, στὰ πανεπιστήμια, στὰ ἐργαστά-  
σια καὶ στὴν ὑπαῖθρο, καὶ ἐμπνέουν τὴ δραστηριότητα  
τῶν ἀγωνιστῶν, ἐπαναστατῶν τοῦ ἀντάρτικου στὴ Γουα-  
τεμάλα στὰ μαῦρα γκέιτο τοῦ Ντετρού, στὰ δόση τῆς  
Γουίνεας - Μπισσά, στὰ περίχωρα τοῦ Ρίο ντὲ Ζανέιρο,  
στὰ πετρελαιοφόρα πεδία τοῦ περσικοῦ κόλπου, στὰ ἐρ-  
γαστῶσια τῆς Κόρεδοθας.

Ὁ Γκουεθουρισμὸς στὸν τρίτο κόσμιο σημαίνει τὴν  
ἀρνηση στὴ σκωροφαγωμένη συναλλαγὴ, στοὺς καιρο-  
σκοπικοὺς ἐλιγμούς, στὴν «εἰρηνευτική συνύπαρξη».  
Τὴν ἀρνηση συγχρόνως τῆς ὑποπτης οὐδετερότητος καὶ  
τῆς ὑποταγῆς στὴ διπλωματία τῶν ἀντίπαλων δυνάμεων  
τοῦ σοσιαλιστικοῦ μπλόκ. Τὴν ἔνοπλη πάλη χωρὶς πα-  
ραχωρήσεις, τὸ λαϊκὸ πόλεμο ὡς τὴν ἥττα τοῦ ἀπτικοῦ  
στρατοῦ, τὴ μόνιμη ἐπανάσταση ὡς τὸ σοσιαλισμὸ. Τὴν  
ἱστορικὴ πρωτοβουλία τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοπορίας  
πού ὀργανώνει τὸ ἀντάρτικο καὶ κινητοποιεῖ τὴς λαϊκὲς  
μάζες. Τὴ διεθνή συγκεκριμένη ἀλληλεγγύη τῶν ἀδελ-  
φῶν ἐν ὅλοις σὺν κοινὸ πόλεμο κατὰ τοῦ ἡμεριαλιστι-  
κοῦ ζυγοῦ.

Ἐν τούτοις, ἡ ἀκτινοβολία τοῦ Τοῦ ξεπέρασε πλα-  
τὰ τὰ σύνορα τοῦ τρίτου κόσμου: εἶδαμε τὸ πορτραῖτο  
του νὰ τὸ σηκώνουν τὰ πλήθη τῶν νέων στίς γιγαντιαί-

ες διαδηλώσεις μπρός στο Πεντάγωνο, στα ύοδοφράγματα του Μαίου στο Παρίσι, στα πανεπιστήμια του Λονδίνου και στις λεωφόρους του Βερολίνου. Τὸ οὐνθιμά του «Ἔνα, δύο, τρία Βιετνάμ» τὸ φῶναζαν ρυθμικά στοὺς δρόμους τοῦ Τόκιο καὶ τὸ εἶχαν γράψει ἱταλικά στίς ταινίες πού σήκωναν στὴ Ρώμη. Πῶς νὰ ἐξηγηθεῖ αὐτοῦς ὁ Γκουεβαρισμός, πού μὲ πρώτη ματιά ἐκπλήσσει, τῆς νεορῆς καινούργιας πρωτοπορίας τῶν προκυρηγμένων καπιταλιστικῶν χωρῶν;

Ἐν πρώτοις διότι μὲ τὴν ὑποδειγματικὴ ζωὴ του καὶ τὸ μαρτυριό του, ὁ Τοῦ τοῦς φαίνεται ὅταν τὸ πῶ ἀγνὸ σύμβολο τῆς μάχης γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ τρίτου κόσμου. Ἔπεσε στὴν προσπάθειά του νὰ βοηθήσει τὸ διειναιμίζικο λαό, αἰ ἡνὰ στιγμή πού ὁ πόλεμος τοῦ Βιετνάμ ἐνεργεῖ ὡς καταλύτης τῆς ἐπαναστατικῆς συνειδησης στίς καπιταλιστικές μιτροπόλεις. Ὁ Τοῦ γίνεται γιὰ τοὺς νέους αὐτοὺς τὸ ἐκθαμβωτικὸ σύμβολο τοῦ δ i c θ v i σ μ ο ὦ, τοῦ νέου τους διεθνισμού, πού ἀναγεννᾶται ἀπὸ τίς σάχτες του ὕστερα ἀπὸ τὴ μακρόχρονη νύκτα τῆς ἀπόλυτης ἡγεμονίας τοῦ σοβινισμού. Ἡ Ζανὲτ Χάμπελ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἐπαναστατικῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας —ὀργάνωσης «καστρο - τροτσκιστικῆς» πού διαλύθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1968— διακηρύσσει, στὸ Συνέδριο Ἀλληλεγγύης μὲ τὸ Βιετνάμ πού ἔγινε στὸ Βερολίνο τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1968: «Ἡ νεολαία τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ὀφείλει νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ παρῶδειγμα τοῦ Τοῦ, τοῦ ἐπαναστάτη δίχως σύνορα. Ὁ φείλομε νὰ ὑπερασπίσουμε τὸν Τοῦ ὡς μὴ σημαία (...) νὰ ὑπερασπίσουμε τὴν ἀντίληψή του ἐνὸς νέου ἀνθρώπου, ἀσπασμένου μέσα στὸν ἀντι - ἡμπεριαλιστικὸ ἀγῶνα, τὴν ἀντίληψή του, γιὰ τὸν ἀνθρώπο ἐπαναστάτη. πού εἶναι εὐαίσθητος γιὰ τὴ μοῖρα ὅλων τῶν θυμάτων τῆς ἐκμετάλλευσης καὶ ἀγωνίζεται, χωρὶς νὰ περιμένει καμὴ ὕλική ἀμοιβή γιὰ τίς προσπάθειές του, ἀντιπροβάλλ-

λων την επαναστατική θία στην αντίδραστική θία'».

Εξάλλου, η σκέψη και η δράση του Τοῦ ἀντιπροσωπεύουν γι' αὐτοὺς τὴν ὀδὸ ἀλλοκίτη δρυνήσῃ, τὴν ἀπόλυτη καὶ ριζική τοῦ «συστήματος» καὶ μαζί τὴν ἐπαναστατικὴ πρωτοβουλία τῆς πρωτοπόρας γιὰ τὸ μετασχηματισμοῦ. Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πρὸ λαμπρά του κείμενα, («Οἱ ἀντιθέσεις τοῦ ἀργυπορημένου καπιταλισμοῦ, οἱ ἀντι - αὐταρχικοὶ φοιτηταὶ καὶ ἡ σκέψη τους μετὰ τὸν τρίτο κόσμο»), ὁ Ρούντι Νταῦτσκε καταδεικνύει πῶς οἱ μεθοδολογικὲς ἀρχὲς τῆς θεωρίας τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἀντίδικου τοῦ Τοῦ ἐπηρέασαν τὴς δραστηριότητες τοῦ γερμανικοῦ S.D.S. «Γιὰ πρώτη φορὰ προσπαθήσαμε νὰ ἀποκτήσουμε γιὰ τὴν πολιτικὴ μας δραστηριότητα τὴ θεωρία τῆς ἐξέλιξης ἀντίδικου τοῦ Τοῦ Γκουεβέρα. Τὸ πρόβλημα εἶχε τεθεῖ μετὰ τὸς παρακάτω δρους: πῶς καὶ ὑπὸ ποίους συνθήκες ὁ ὑποκειμενικὸς παράγων μπορεῖ νὰ εἰσχωρήσῃ σὺν παράγων ἀντικειμενικὸς στὸ ἱστορικὸ προτάς; Ἡ ἀπάντησις τοῦ Γκουεβέρα γιὰ τὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ ἦταν ὅτι οἱ ἐπαναστάτες ὀφείλουν νὰ μὴν περιμένουν πᾶντα τὴς ἀντικειμενικὲς συνθήκες γιὰ τὴν ἐπανάστασις, μὰ μποροῦν νὰ δημιουργήσουν τὴς συνθήκες αὐτὲς μετὰ ὑποκειμενικὴ δραστηριότητα, μετὰ τὴν ἀντίδικη ἐξέλιξη, ἐνοπλὴ πρωτοπορία τοῦ λαοῦ. Σὲ τελευταία ἀνάλυσις, τὸ πρόβλημα τοῦτο ἦταν καὶ εἶναι ἀκόμη παρὸν πίσω ἀπὸ ὅλες μας τὴς ἐνέργειες. Στὴ δρῶσι μας ὀφείλομε νὰ ξεκινᾶμε ἀπὸ τὴ μόνιμη ἀδυναμία τῆς πολιτικῆς μας δουλειᾶς ἢ μήπως ἔχομε φτάσει σὲ μιὰ ἱστορικὴ στιγμὴ ὅπου ἡ ἀντικειμενικὴ καὶ δημιουργικὴ δραστηριότητα τῶν ἀτόμων, ποὺ συνεργάζονται πολιτικὰ καθορίζει τὴν πραγματικότητα καὶ τὴ δυνατότητα τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς;». Οἱ ἀρχαὶ αὐτὲς ἐ-

1. Στὸ H. R. Sontag, ἐκδ. Ὁ Τσι Γκουεβέρας καὶ ἡ Ἐπαναστάσις, Βιβλιοπωλεῖον Φίστερ, Φρανκφούρτη, 1968, σελ. 106.

2. Στὸ Pensamiento Critico 21, 1968, σ. 116.

νέπνευσαν άναμφιδόλως και άλλες οργάνώσεις της νέας πρωτοπορίας βοηθώντας τες νά ξεπεράσουν τόν άκινητισμό, τόν γραφειοκρατικό συντηρητισμό και τήν παθητική προσαρμογή στό άστικό «σύστημα» της γεροντικής άρρώστειας της γριάς μεταρρυθμιστικής άριστεράς.

Τέλος, ή τρίτη άποψη της σκέψης τού Τσέ πού έχει γοητεύσει τήν έπαναστατική νεολαία τών χωρών τού προχωρημένου καπιταλισμού είναι τ ό ν έ ο τ ο υ κ ο μ μ ο υ ν ι σ τ ι κ ό ύ π ό δ ε ι γ μ α . Γιά τόν άστικό φιλισταίο, ό Τσέ ήταν ένας άναρχικός ούτοπικο - ρομαντικός, πού ίδανικό του μελλοντικό δέν ήταν παρά «τό παιδιάτικο όραμα τών 'Ηλυσίων χωρίς γραφειοκρατία ούτε και στρατιωτικούς, ή αιώνια νοσταλγία ενός κόσμου της σωτηρίας».

'Αντίθετα, ή «νέα άριστερά» Εύρώπης και 'Αμερικής, πού άπορρίπτει τόν άστικό και γραφειοκρατικό αυταρχισμό, και πού άρνεϊται τις άξίες της καταναλωτικής κοινωνίας, βλέπει τόν έαυτό της στή σκέψη τού Τσέ, για τόν όποιο ή κομμουνιστική κοινωνία θά έπρεπε νά είναι μιá νέα άνθρωπότητα και όχι μιá κρατικοποιημένη έκδοχή της άμερικάνικης κοινωνίας. Ένώ για τόν Χροούστσεφ (και για ένα μέγα μέρος τών παραδοσιακών κομμουνιστικών κομμάτων), ό κομμουνισμός θά γίνει «έλλκυστικός» στή Δύση όταν ή Ε.Σ.Σ.Δ. φτάσει τις Η.Π.Α. στον τομέα της παραγωγής και στο επίπεδο κατανάλωσης· για τόν Τσέ και για τήν κάκαινη νεολαία τών βιομηχανοποιημένων χωρών ό κομμουνισμός όφείλει νά είναι κάτι πολύ άνώτερο από μιá νέα μέθοδο διανομής τών αγαθών: Έ ν ο ά ν τ ί θ ε τ ο π ρ ό τ υ π ο π ο λ ι τ ι σ μ ο υ , ένας καινούργιος κοινωνικός κόσμος, καλλιεργμένος και ήθικός. Δέν πρόκειται λοιπόν νά μπουίμε σέ συναγωνισμό με τόν καπιταλισμό και τήν «άτομικιστική» άστική κοινωνία παίζοντας τόν παιχνίδι της, αλλά νά

---

3. Στο Σ π ί ν γ κ ε λ, 4πρθ, 51, 1967.

μεταβάλλουμε ἐκ βάθρων τοὺς κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο οἱ φτωκὲς χώρες οἱ μεταβατικὲς πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ, ποὺ ζητοῦν ἀπὸ διάφορους δρόμους νὰ δημιουργήσουν μίαν ἐακοινωνία καὶ ἕνα νέο ἄνθρωπο (Κούβα, Κίνα, Βιετνάμ) ὁσκοῦν στὴ νεολαία μὴ ἔλξη πολὺ μεγαλύτερη παρὰ οἱ χώρες οἱ σκεπτικὰ πλούσιες καὶ ἄνετες (Ε.Σ.Σ.Δ., Α.Δ.Γ.) ποὺ ζητοῦν ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ «σοσιαλισμοῦ τῆς ἀγορᾶς» νὰ μνησθῶν τὴ θορεία - ἀμερικανικὴ ἀφθονία.

Ἡ ἐπίδραση τῆς σκέψης τοῦ Τσὲ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ὑπῆρξε ἰδιαίτερα δυνατὴ κατὰ τὰ πρωτοπορικὰ κινήματα στὴ Γαλλία, πρὸ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν γεγονότων τοῦ Μαΐου τοῦ 1968. Ἦδη ἀπὸ τὸ 1965, ὁ τομέας Γράμματα τῆς Ἑνώσεως Κομμουνιστῶν Φοιτητῶν — ποὺ δὲν ὄργησε νὰ δικάσῃ γιὰ νὰ γίνῃ Ἐπαναστατικὴ Κομμουνιστικὴ Νεολαία, ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους «πυροδότες» τοῦ Μαΐου 1968 — δημοσιεύει γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Γαλλία τὸ, ὁσοσιαλισμὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος στὴν Κούβα, μὲ μὴ εἰσαγωγὴ πολὺ ἐνδεικτικῇ, ποὺ ἀντιπροσθῆται στὸν «κομμουνισμὸ τοῦ γκούλας!» τοῦ Χρουστσεφ, τὸν κομμουνισμὸ τοῦ Τσὲ, ἐννοούμενο ὅτι σὺν «καινῶνος ὑπερ - κατανάλωσης» σχεδιασμένης, ἀλλὰ σὺν κοινωνίας ριζικὰ διαφορετικῆς, τῆς ὁποίας τὰ κίνητρα, ἡ ἐργασία, οἱ ψυχαγωγίες δὲν θὰ ἔχουν πὰρ τὸ ἴδιο νόημα ποὺ ἔχουν σήμερα. Ἡ ἀντίληψη τοῦ Τσὲ γιὰ τὸν κομμουνισμὸ πᾶει νὰ συνταίριασῇ, τὸ Μάιο τοῦ 1968, μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ καπιταλιστικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Μαρκοῦζε, μὲ μερικὲς ἀπόψεις τῆς κινέζικης ἐκπολιτιστικῆς ἐπανάστασης, καὶ μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ Τρότσκι γιὰ τὴ γραφειοκρατία· ἡ συγχώνευση αὐτῶν τῶν μιγμάτων ἀποκαλύφθηκε ὑπερόγκως ἐκρηκτικὴ... «Εἶναι ἡ ὥρα γιὰ τὴν ἀν-

---

1. Εἶδος φαγητοῦ (σ.μ.)

θρακιές, καὶ δὲν πρέπει νὰ δοῦμε ἄλλο, ἀπὸ τὸ φῶς»,  
ἔγραφε ὁ Τσέ, ἀνατρέχων στὸ Μαρτί, σὴν πολιτικὴ του  
διαθήκη, τὴν ἐπιστολὴ σὴν Τριηπειρωτικῇ. Ἡ βολιδια-  
νὴ ἀνθρακιά τῆς Νανκαχουάζα ἐσθῆσε προσωρινά. Ἄλ-  
λὰ τὸ φῶς, ἡ σκέψη τοῦ Τσέ, ἐξακολουθεῖ νὰ λάμπει,  
νὰ ἀνάβει παντοῦ καινούργιες ἀνθρακιές, νὰ κάνει νὰ  
ξεπηδοῦν παντοῦ καινούργιοι σπινθῆρες, νὰ καθοδηγεῖ  
τοὺς λαοὺς σὲν πυρὸς τῇ νύχτα. Καὶ τὸ φῶς αὐτὸ τί-  
ποτε ποτὲ δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὸ σβήσει.

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

### ΤΙ ΔΙΑΒΑΖΕ Ο ΤΣΕ

Έδω δὲν πρόκειται παρὰ γιὰ ἓναν ἐπὶ μέρους καὶ ἀσυμπλήρωτο κατάλογο, ποὺ περιλαμβάνει τὰ ἔργα ποὺ ἀνέφερε ὁ ἴδιος ὁ Τσέ, ἢ γιὰ τὰ ὁποῖα ἔερχομε ἀπὸ ἔγκυρες πηγὲς πὺς τὰ εἶχε διαβάσει.

### Ι. Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

#### α) Παγκόσμια Λογοτεχνία

— Θ ε ρ β ά ν τ ε ς, «Δὸν Κιχώτης». Αὐτὸ τὸ ἀγκυράρι τῆς ἰσπανικῆς γραμματολογίας πολλὸ ἐπηρέασε τοὺς Κουθανοὺς ἐπαναστάτες. Ὁ Τσέ διάβαζε ἀπὸ κεῖ ἀποσπάσματα στοὺς στρατιῶτες του, στὴ Σιέρρα Μαέστρα.

— Γ κ α ἱ τ ε, «Φάουστ».

— Μ α λ λ α ρ μ έ.

— Β ε ρ λ α ί ν.

— Μ π ω ν τ λ α ί ρ.

— Α. Δ ο υ μ ῆ ς.

— Ἴ ο ύ λ ι ο ς Β έ ρ ν.

— Τ ζ ά κ Α ό ν τ ο ν, «Ἡ Ἀγάπη στὴ ζωή».

— Ρ ο μ π έ ρ - Α ο υ ῖ Σ τ ῆ β ε ν σ ο ν.

— Α ἱ μ ῖ λ λ ι ο Σ α λ γ κ ά ρ ι.

— Γ κ. Π α π ί ν ι, «Γκόγκ καὶ Μαγκόγκ».

Τὰ διάβασε αὐτὰ στὴ νεότητά του ὁ Τσέ, στὸ πατρικὸ του σπίτι στὴν Ἀργεντινὴ.



— Ζ. Φ ο ύ τ σ ι κ, «Γραμμένο με τή θηλιά στο λαιμό».

— Φ α ν τ έ φ, «Ή νέα φρουρά».

Αυτά τὰ κεφάλαια κομμουνιστικῆς ἐμπνευσης διαβάστηκαν ἀπὸ τὸν Τοῦ στὸ Μεξικὸ τὸ 1954.

#### β) Ἴσπανο-ἀμερικάνικη Λογοτεχνία

— Ἀ λ έ ζ ο Κ α ρ π α ν τ ι έ, «Ὁ αἰώνας τῶν φώτων».

— Λ έ ω ν Φ ε λ ί π, «El Cierpo» (ποιήματα).

— Μ π ε ν ί τ ο Π ε ρ έ ζ, «Γκάλντος».

— Ζ ο ζ έ Χ ε ρ ν α ν τ έ ζ, «Μαρτὲν Φιέρρος».

— Ζ ό ρ γ κ ε Ἴ κ ά ζ α, «Huisirungo» Τὸ βιβλίο αὐτό, πού ὁ Τοῦ τὸ διάβασε τὸ 1954, προκάλεσε πολὺ πιθανῶς μεγάλο οἶκ μέσα του. Περιγράφει τὴ θάρσση καὶ ἀπάνθρωπη ἐκμετάλλευση τῶν Ἰνδιάνων χωρῶν ἀπὸ τοὺς γαιοκτῆμονες, συμμάχους τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ τὴν ἀκαθοδήγητη - αὐθόρμητη ἐξέγερσή τους πού καταπνίγηκε στὸ αἷμα. Μποροῦμε νὰ κάνουμε τὸ συλλογισμό ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ ἔπαιξε γι' αὐτὸν τὸν ἴδιο ρόλο πού ἔπαιξαν οἱ κ ω ρ ι κ οὶ τοῦ Μπαλζάκ στὴ διαμόρφωση τῆς σκέψης τοῦ Μάρξ, πάνω στὴν ἀγροτιά.

— Π ά μ π λ ο Ν ε ρ ο ύ ν τ α, «Ποίημα γενικό».

— Έ ν ρ ί κ ο Ρ ό ν τ ο, «Ἀριέλ».

#### 2. ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ - ΛΕΝΙΝΙΣΜΟΣ

— Μ ά ρ ξ, «Τὸ Κεφάλαιο». Ὁ Τοῦ τὸ διάβασε πρώτη φορὰ στὴ Γουατεμάλα καὶ στὸ Μεξικὸ τὸ 1954 - 1955, τὸν καιρὸ πού περνοῦσε στὸν κομμουνισμό. Τὸ ξαναδιάβασε τὸ 1963 - 1964, κατὰ τὴ μεγάλη οἰκονομικὴ συζήτηση. Τὸ ἀποκαλοῦσε «μνημεῖο τῆς ἀνθρώπινης ἐξυπνάδας» καὶ στηριζόταν ἀπάνω του στὶς πολεμικέ

του κατά των όπαδών του «σοσιαλισμού της αγοράς».

— Μ ά ρ ξ, «Χειρόγραφα του 1844».

— Μ ά ρ ξ, «Αθλιότητα της φιλοσοφίας».

— Μ ά ρ ξ, «Κριτική στο πρόγραμμα του Γκότα».

Είναι πιθανό ακόμα κι αν ό Τσέ δέν τά άναφέρει ρητώς, πώς διάδασε έπίσης τά πολιτικά κείμενα του Μάρξ: «Τό Μανιφέστο», τή «18η Μπρυμέρ» και τό «Ό έμφύλιος Πόλεμος του 1871».

— Λ έ ν ι ν, «Τό Κράτος και ή Έπανάσταση».

— Λ έ ν ι ν, «Ό Ίμπεριαλισμός, τελευταίο στάδιο του καπιταλισμού».

— Λ έ ν ι ν, «Γιά τό σύνθημα των Ένωμένων Έθνών της Εύρώπης».

— Λ έ ν ι ν, «Προβλήματα οικοδόμησης του σοσιαλισμού και του κομμουνισμού στην Ε.Σ.Σ.Δ». Στη συλλογή αυτή, ό Τσέ ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερω μέ την πολεμική του Λένιν σάν μενσεβίκο ιστορικό Σουκάνωφ («Γιά τή δική μας έπανάσταση», Ίανουάριος 1923) πού τή θεωρούσε πολύ επίκαιρη σχετικά μέ τς συζητήσεις πού γίνονταν στην Κούβα.

— Λ έ ν ι ν, «Τό στρατιωτικό πρόγραμμα της προλεταριακής Έπανάστασης».

— Τ ρ ό τ σ κ υ, «Ίστορία της Ρωσικής Έπανάστασης». Τό βιβλίο αυτό θρέθηκε άπό τό βολιβανό στρατό σέ έναν κρυψώνα του άντάρτικου. Ό Τσέ τό άναφέρει στο ήμερολόγιό του. Είναι δύσκολο νά ξέρουμε γιατί έξελεξε άκριβώς αυτό τό βιβλίο κι έκι, ένα άλλο του Τρότσκι. Έπίστευε ότι ή Έπανάσταση του Όκτώβρη, σάν π ρ ο λ ε τ α ρ ι α κ ή έ π α ν ά σ τ α σ η είχε σημασία σέ σχέση μέ τήν κατάσταση στη Βολιβία; "Άς υπενθυμίσουμε πώς ό Ντεμπραί στο δοκίμιό του «Ό καστρισμός, ή μακριά πορεία της Λατινικής Άμερικής» μιλεί γιά τή Βολιβία σάν τή μόνη λατινο - άμερικήνικη χώρα, όπου μιιά εργατική έπανάσταση (σά άρματα) σοβιετικού τύπου είναι δυνατή. Έξάλλου στην έπιστολή του στους μεταλλωρύχους της Βολιβίας ό Τσέ

ἀναφέρεται στο ρόλο τοῦ προλεταριάτου τῶν ὠρυκείων, ποῦ θὰ μπορέσει χάρη στίς συνθήκες ποῦ ἔχουν δημιουργηθεῖ μετὰ τὴ στρατιωτικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἀντάρτικου καὶ τοῦ πολιτικοῦ ρόλου του σὰν καταλύτης, «νὰ ἀπελευθερώσουν μετὰ ἓνα χτύπημα μεγαλύτερης ἀριθμητικῆς δύναμης καὶ ποῦ θὰ κάμει νὰ γκρεμιστεῖ ἡ κρατικὴ ἐξουσία». Ὅπως κι ἂν ἔχει τὸ γεγονός, ὅτι συναποκόμισε τὸ βολιβιανὸ ἀντάρτικο αὐτὸ τὸ βιβλίο δείχνει τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ ἐννοῶθε, στὸν τελευταῖο σταθμὸ τῆς ζωῆς του, γιὰ τὴν μπολσεβίκικη παράδοση γενικὰ καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴ σκέψη τοῦ Τρότσκι.

— Σ τ ὶ λ ι ν, «Ζητήματα λενινισμοῦ».

— Μ ὶ ὁ Τ ο ῦ ν γ κ, «Στρατιωτικὰ Κεῖμενα». Ὁ Τοῆ εἶχε διαβάσει τὸν Μάο τὸ 1958 στὴ Σιέρα Μαέστρα καὶ εἶναι βέβαιο, ὅπως τὸ λέει ὁ ἴδιος, ὅτι ἡ ἀνάγνωση αὐτῆ πολλὰ τοῦ δίδαξε. Γιὰ τὴ στρατηγικὴ καὶ τὴν τακτικὴ τοῦ ἀντάρτικου, τὶς σχέσεις του μετὰ τὶς ἀγροτικὰς μάζες κλπ. τὸ πλησίασμα μετὰ τὸ Μάο εἶναι ἀξιόλογο. Ἀντιβέτα στὸ καθαρὸ «πολιτικὸ» κεφάλαιο ὁ Τοῆ δὲν ἀποδέχεται μερικὰς μαιωκὰς κλασσικὰς ἀναλύσεις («τὴ νέα δημοκρατία», τὴν «ἔνωση τῶν τσοφύρων τάξεων», κλπ.) ἀκριβὴς διότι ἡ ἀντίληψί του ἦτανε γιὰ τὴ μόνιμη ἐπανάσταση.

— Γ κ ι ὶ π, «Λαϊκὸς πόλεμος, λαϊκὸς στρατός». Ὁ Γκουεβέρα εἶχε γράψει τὸ 1964 τὴν εἰσαγωγὴ γιὰ τὴν κουβανέζικη ἐκδόση αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Τὸ ἔργο τοῦ Γκιὰπ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ πλουτίσει τὴ θεωρίαν τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου μετὰ τὰ δεδομένα τῆς ἐπανάστασης στὴν Ἰνδοκίνα: σχέσεις στρατός — λαός, ρόλος τῶν ἁστικῶν μαζῶν, τοῦ λενινιστικοῦ κόμματος κλπ.

— Ὁ τ τ ο Κ ο υ ο υ ζ ῖ ν ε ν, «Ἐγχειρίδιο μαρξισμοῦ - λενινισμοῦ». Ἐνα κεφάλαιο αὐτοῦ τοῦ βιβλίου δημοσιεύτηκε στὴν Κούβα τὸ 1963, μετὰ ὁμιλίαν τοῦ Φιντέλ, μετὰ τὸν τίτλο. «Τὸ μαρξιστικὸ - λενινιστικὸ κόμμα». Ὁ Τοῆ ἔγραψε σ' αὐτὸ τὴν εἰσαγωγή, ποῦ εἶναι ἓνα ἀπὸ

τὰ σπάνια κείμενα όπου ρητὰ ταυτίζεται μὲ τὴ λενινιστική θεωρία γιὰ τὸ κόμμα, «πρωτοπορεία τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἀρχηγὸς τῆς τάξης τῆς, ποὺ ξέρει νὰ τῆς δείξει τὸ δρόμο τῆς νίκης τῆς».

### 3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

— Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. Ἐ γ χ ε ι ρ ί δ ι ο ν π ο λ ι τ ι κ ῆ ς ο ἰ κ ο ν ο μ ί α ς.

— Π ῶ λ Μ π α ρ ά ν, «Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία τῆς ἀνάπτυξης».

— Σ ά ρ λ Μ π έ τ τ ε λ χ ά ῖ μ, «Μορφές καὶ Μέθοδοι τοῦ σοσιαλιστικοῦ πραγματισμοῦ καὶ ἐπέπλεδο ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων». «Σοσιαλιστικὴ Κούβα», Ἀπρίλιος 1964.

— Γ. Γ ό ν ι ν, «Τὰ κομινάτα τῶν σοσιετικῶν ἐπικειρήσεων», «Ἡ βιομηχανία μας ὁρθ. 4.

— Ό σ κ α ρ Λ ά ν γ κ ε, «Τὰ ταρινὰ προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης στὴν Πολωνία».

— Ε. Μ ά ν τ ε λ, «Οἱ ἐμπορευματικὲς κατηγορίες, σὲ μεταβατικὴ περίοδο», «Ἡ Βιομηχανία μας», Ἰούνιος 1964.

— Β ί κ τ ω ρ Π έ ρ λ ο, «Ἡ αὐτοκρατορία τῶν ὑψηλῶν οἰκονομικῶν».

— Φ. Τ α μ π έ ῖ ε φ, «Οἰκονομικὴ Ἔρευνα καὶ διεύθυνση τῆς οἰκονομίας», «Διεθνὴς Ἐπιθεώρηση», ἀριθ. 11, 1963.

Εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναγνώσεις σχετικὰ μὲ τὴν οἰκονομικὴ συζήτηση τοῦ 1963 - 64.

### 4. ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

— Σ ι μ ῶ ν Μ π ο λ ι θ ά ρ.

— Φ ι ν τ έ λ Κ ά σ τ ρ ο.

— Ζ ε ζ ο ῦ ς Σ ί λ θ α Χ έ ρ τ σ ο γ κ. Ἡ πείρα τῆς κυβέρνησης Καρντένας στὸ Μεξικὸ ἐπηρέασε

τὸν Τοῦ ποὺ διάβαζε τὸ 1960, τὴ στιγμὴ ποὺ ἐτοιμαζόταν νὰ ἀπαλλοτριώσῃ τὰ τρῶσι πετρελαίου στὴν Κούβα, τὰ κείμενα τοῦ Σιλβα Χέρτσογκ, μεξικανοῦ οἰκονομολόγου συγγραφέα τοῦ νόμου ἀπαλλοτρίωσης τοῦ πετρελαίου τοῦ 1936.

— Γ κ α μ π ρ ί ε λ ν τ ἔ λ Μ ά ζ ο, «Φοιτητὴ καὶ κυβέρνηση πανεπιστημιακῆ», Μπουένος Άίρες, 1946.

— Ζ ο ζ ἔ Μ α ρ τ ί. "Ὅπως ὅλοι οἱ Κουβανοὶ ἐπαναστάτες, ὁ Τοῦ ἔτρεφε βαθύτατο σεβασμὸν γιὰ τὸν Μαρτί τοῦ ὁποῖου ἐκτιμοῦσε ἰδιαίτερα τὸ σοσιαλίζον ἄρθρο πάνω στὴν Πρωτομαγιά καὶ τὴν ἐργατικὴ νύκτα στὴς Η.Π.Α.

— Ρ ε ζ ἰ Ν τ ε μ π ρ α í. «Ἐπανάσταση στὴν ἐπανάσταση», φαίνεται πῶς ὁ Τοῦ ἤσκησε κάποια κριτικὴ πάνω στὸ βιβλίο τοῦ Ντεμπραί, ποὺ τὴν εἶχε σημειώσει στὰ περιθώρια τοῦ ἀντιτύπου του καὶ ποὺ ἀργότερα ἔπρεπε στὰ χέρια τοῦ βολιβιανοῦ στρατοῦ.

##### 5. ΔΙΑΦΟΡΑ

— Κ λ ά ο υ ζ ε θ ί τ ς, «Γιὰ τὸν πόλεμο».

— Μ. Τ ζ ί λ λ α ς, «Ἡ νέα τάξη».

— Ε. Φ ί σ ε ρ, «Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς τέχνης».

— Σ ί γ κ μ ο υ ν τ Φ ρ ό ύ ν τ.

— Φ ρ ά ν τ ς Φ α ν ό ν, «Οἱ κολασμένοι τῆς γῆς».

Ὁ Τοῦ ἐσχεδίαζε τὸ 1965, νὰ γράψῃ μιὰ εἰσαγωγὴ στὸ ἔργο τοῦ Φανὸν ποὺ ἐνδιαφέρθηκε νὰ ἐκδοθεῖ στὴν Κούβα.

— Στρατάρχης Β. Σ ο κ ο λ ό φ σ κ υ, «Στρατιωτικὴ Στρατηγικὴ».

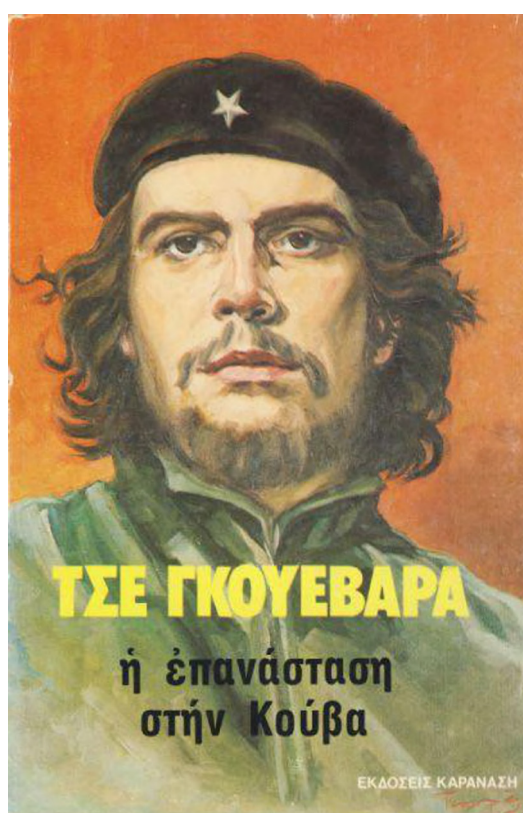
# Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

|   |      |     |
|---|------|-----|
| 'Η θεωρητική συμβολή τοῦ Τσὲ                          | σελ. | 9   |
| I. Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΤ ΤΣΕ                                | »    | 13  |
| Α' 'Ο Τσὲ καὶ ὁ Μαρξισμὸς                             | »    | 15  |
| 1. 'Η πορεία τοῦ Τσὲ πρὸς τὸ Μαρξισμὸ                 | »    | 15  |
| 2. 'Ο ἀντιδογματικὸς Μαρξισμὸς τοῦ Τσὲ                | »    | 19  |
| 3. 'Ο Μαρξιστικὸς Οἰσμοισμὸς                          | »    | 21  |
| Β' Οἱ ἀνθρώποι κάνουν τὴν ἐπανύσταση                  | »    | 26  |
| Γ' 'Ο Νέος "Ανθρώπος                                  | »    | 34  |
| Δ' Οἱ οἰσμοιστικὲς 'Αξίες                             | »    | 39  |
| II. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΤ ΤΣΕ                        | »    | 47  |
| 1. Εἰσαγωγή   | »    | 49  |
| Α' Παραγωγικὲς δυνάμεις καὶ παραγωγικὲς σχέσεις       | »    | 54  |
| Β' Νόμος τῆς 'Αξίας καὶ Σοσιαλιστικὸς Προγραμματισμὸς | »    | 62  |
| Γ' Τὸ σύστημα χρηματοδότησης διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ   | »    | 73  |
| Δ' Κίνητρα ὁικαὶ καὶ κίνητρα ἡθικὰ                    | »    | 79  |
| Ε' 'Εθελοντικὴ ἐργασία καὶ Κομμουνισμὸς               | »    | 92  |
| III. Ο ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ                          | »    | 97  |
| Α' Κοινωνιολογία τῆς 'Επανάστασης                     | »    | 103 |
| 1. 'Η ἐθνικὴ ἀστικὴ τάξη                              | »    | 103 |
| 2. 'Ο σοσιαλιστικὸς χαρακτὴρας τῆς 'Επανάστασης       | »    | 107 |
|   |      | 159 |

|  |      |     |
|--|------|-----|
|  | σελ. |     |
| Β' 'Ο 'Ανταρτοπόλεμος                                | »    | 118 |
| 1. Τò ἀναπόφευκτο τοῦ ἔθνους ἀγώνα                   | »    | 118 |
| 2. Γιὰ ποὺ ἴσως ὁ ἀνταρτοπόλεμος;                    | »    | 117 |
| 3. Τò ἀνάρκικο σὺν πολιτικῷ καταλύτῃ                 | »    | 120 |
| 4. Τò ἀνάρκικο καὶ ὁ λαὸς                            | »    | 124 |
| 5. 'Ἡ γενικὴ ἀπεργία                                 | »    | 130 |
| Γ' Π α γ κ ὅ σ μ ι α 'Ε π α ν ᾶ σ τ α σ η            | »    | 137 |
| 1. 'Ο Διεθνισμὸς                                     | »    | 137 |
| 2. Παγκόσμιον στρατηγικὴ κατὰ τοῦ ἱμ-<br>περιαλισμοῦ | »    | 139 |
| IV. Ο ΓΚΟΤΕΒΑΡΙΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ                           | »    | 146 |
| ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ — Τί διάβαζε ὁ Τσὼ                         | »    | 153 |
| 1. Λ ο γ ο τ ε χ ν ῖ α                               | »    | 153 |
| α) Παγκόσμιον Λογοτεχνία                             | »    | 153 |
| β) 'Ισπανο - ἀμερικανικὴ Λογοτεχνία                  | »    | 154 |
| 2. Μ α ρ ξ ι σ μ ὸ ς — Λ ε ν ι ν ι σ μ ὸ ς           | »    | 154 |
| 3. Π ο λ ι τ ι κ ῇ Ο ἰ κ ο ν ο μ ῖ α                 | »    | 157 |











**απαντα  
τοε  
γκουεβαρα**

**2**

**η  
επανάσταση  
στην  
κουβα**

Τίτλος πρωτοτύπου:  
Ernesto Che Guevara  
"Souvenir de la guerre révolutionnaire..

Κάθε γνήσιο αντίτυπο  
έχει την σφραγίδα και  
την υπογραφή  
του εκδότη



Copyright François Maspero  
Copyright για την ελληνική έκδοση  
Εκδόσεις Καραναση  
Ζωοδ.Πηγης 49 Αθήνα  
Τηλ. 3622 416-3625 660

Ερνέστο Τσε Γκουεβαρα

## Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΟΥΒΑ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

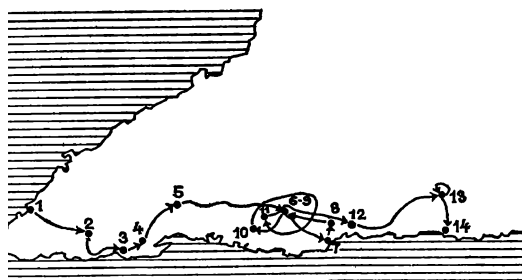
Μεταφραση Φ. Κομνηνού  
Επιμέλεια  
και θεώρηση υλης Σ. Σιδερας

ΔΩΔΕΚΑΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Συμπληρωμένη με εγχρωμες  
φωτογραφίες εκτος κειμενου

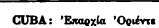
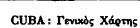


ΑΘΗΝΑ 1982



Η ΠΟΡΕΙΑ ΣΤΗ ΣΙΕΡΡΑ ΜΑΕΣΤΡΑ (Δεκέμβριος 1956 — τέλος του 1962)

1.—'Ακτή «Λός Κολορόντα»: τόπος απόδοσης. 2.—'Αλεγορία ντὲ Πίο: ἔκτα καὶ διασκορπισμα. 3.—Κόλπος τοῦ Ματιού τοῦ Ταύρου. 4.—Τὸ μέρος ὅπου ἡ ομάδα τοῦ 'Αλμπίδα ἐγκατέλειψε τὰ δῶλα. 5.—'Αγρόκτημα Μόνγκο Περρά: συγκέντρωση τῶν διασκορπισμένων στοιχείων ὑπὸ τὴν διοίκηση τοῦ Φιντέλ Κάστρου. 6.—Λόφος τοῦ Καρράας. 7.—Λά Πλάτα: πρώτη νίκη. 8.—Τὸ «Ρούκι» τῆς Κόλασης. 9.—Λόφος τοῦ Καρράας. 10.—Αἰρνηδιασμός στὰ ὄρη τῶν 'Εσπινός. 11.—'Ελ Λομόν: ἐπίβλη τῶν ἐνισχύσεων ποὺ ἔστειλε ὁ Φράνκ Πάιζ. 12.—'Η κορυφὴ Τουγκουάνο. 13.—Πίνο ντελ 'Αγουα. 14.—Τὸ Οὐδέρο.





**ΕΡΝΕΣΤΟ ΤΣΕ ΓΚΕΒΑΡΑ (Μεξικό, 1956)**

**Τραγούδι για τον Φιντέλ**

*Ἐλεύθερη ἀπόδοση ἀπὸ τὸ πρωτότυπο Στάθη Κανναβοῦ*

Ἐμπρός, λοιπόν,  
Αὐγερινὲ τῆς Καινούριας Ζωῆς, ἡλιοκαμάρωτε...  
πᾶμε πέρα-κεῖ, στὶς στράτες τῆς ξεχασμένες κι' ἀπόσκοτες,  
τὸν πράσινο κροκόδειλο νὰ ξεσκαβώσουμε,  
πού τόσο λαχταρᾷς.

Ἄειντε, λοιπόν, πᾶμε, ντροπὲς ξεπλένοντας  
μέ τὰ μέτωπα ἀστέρια ἀνάρτηκα γεμάτα τοῦ Μαρτί.  
Ὅρκο θὰ ὁμώσουμε γιὰ τὸ θρίαμβο,  
εἰδαλλοιῶς γιὰ θάνατο...

Ὅντας ἡ πρώτη θὰ γλυκοκελαδήσει μπαταριά  
καί ἡ ζούγκλα ἀπὸ τὰ συθέμελά της σὲ ξάφνιασμα παρθενικό θ' ἀνταρσιασθεῖ,  
ἐκεῖ πλάι σου, στὸ πλευρό σου, ἀντάξιους συναγωνιστές σου,  
θὰ μᾶς ἔχεις κι' ἐμᾶς.

Κι' ὄντας αἰφουνας ὁ λόγος σου στοὺς 4 ἀνέμους θέ νὰ  
ξεχυθεῖ...

– Ἀγκράρια ρεφόρμα!... Δικαιοσύνη!... Ψαμί!... Λεφτερίδ!... –  
ἐκεῖ πλάι σου, στὸ πλευρό σου, μέ τις ἴσες νότες  
θὰ μᾶς ἔχεις κι' ἐμᾶς.

Κι' όντας στο γλυκόγερμα τής ημέρας  
ή έκαθαριστική γιά τόν τύραννο στιγμή σημάνει  
έκει πλάι σου, στο πλευρό σου, νά καρτερούμε γιά τήν ύστατη  
σύρραξη,  
θά μάς έχεις κι' έμάς.

Καί τήν ημέρα πού τ' άνήμερο θεριό  
τά ξεσάρκα, από τά κουβανικά πλήγματα,  
πλευρά του θά γλύφει  
Έκει πλάι σου, στο πλευρό σου, μέ τίς καρδιές μας κατάκορφες,  
θά μάς έχεις κι' έμάς.

Μηδέ λογάσεις ποτέ,  
πώς θά μπορούσαν, οί παρασημοφορεμένοι μέ ντενεκέδες  
τόν άντριάμό μας στο παράμικρό ν' άγγιξουν μέ τά ταξίματά  
κορηοί,  
τους...

|  |    |
|--|----|
| <b>Περιεχόμενα</b>   |    |
| Ποίημα του Τσέ .....   | 8  |
| Πρόλογος .....   | 12 |
| 1. 'Η Έκστρατεία του Γκράνμα .....                                   | 15 |
| 2. 'Αλεγρία ντέ Πίο .....  | 21 |
| 3. Παρέκκλιση από την όρθη πορεία .....                              | 26 |
| 4. 'Η μάχη του Λά Πλάτα (17 Γενάρη 1957).....                        | 34 |
| 5. 'Η μάχη του Κολασμένου Χείμαρρου<br>(22 Γενάρη 1957) .....        | 41 |
| 6. 'Αεροπορική επίθεση (30 Γενάρη 1957) .....                        | 45 |
| 7. Αίφνιδιασμός στα ύψώματα του 'Εσπινόσα<br>(19 Φλεβάρη 1957) ..... | 51 |
| 8. Τό τέλος του προδότη .....  | 59 |
| 9. Πικρές μέρες .....  | 64 |
| 10. 'Η ένισχυση .....  | 70 |
| 11. Παίρνουμε κουράγιο .....   | 75 |
| 12. Μιά περιφημη συνέντευξη .....                                    | 80 |
| 13. Μέρες πορείας .....  | 86 |
| 14. Τά όπλα φτάνουν.....   | 91 |
| 15. 'Η μάχη του 'Ελ Ούβέρο (28 Μάη 1957) .....                       | 98 |

|  |     |
|--|-----|
| 16. 'Η μικρή ομάδα των τραυματιών .....  | 108 |
| 17. Λόντια .....   | 115 |
| 18. 'Επιστροφή.....  | 119 |
| 19. Μιά προδοσία προετοιμάζεται .....  | 127 |
| 20. 'Η επίθεση του Μπουεσάιτο .....  | 135 |
| 21. 'Η μάχη του 'Ομπρίτο .....   | 143 |
| 22. Πίνο ντέλ 'Αγουα.....  | 150 |
| 23. 'Ενα λυπηρό επεισόδιο .....  | 160 |
| 24. Τό «'Αλτος ντέ Κονράδο» .....  | 166 |
| 24. 'Η πάλη ενάντια στο συμμοριτισμό.....  | 174 |
| 26. 'Ενας χρόνος ένοπλου αγώνα .....   | 182 |
| 27. 'Η γενική άπεργία (9 'Απρίλη 1958) —<br>'Η «τελική επίθεση» — 'Η μάχη της<br>Σάντα Κλάρα ..... | 213 |

#### Χάρτες

|                                   |   |
|-----------------------------------|---|
| Cuba: Γενικός χάρτης.....         | 6 |
| 'Η πορεία της Σιέρρα Μαέστρα..... | 7 |
| Cuba: 'Επαρχία 'Οριέντε.....      | 7 |



## Πρόλογος

Πάει καιρός κιόλας, που σκεφτόμαστε να γράψουμε την ιστορία της Έπανάστασής μας που δέ θα παρέλειπε καμιά από τις πολλαπλές όψεις της και τις διάφορες πλευρές της. Βέβαια οι ηγέτες της Έπανάστασης εξέφραζαν στον κύκλο τους, μα και δημόσια, την επιθυμία τους να γράψουν αυτή την ιστορία: αλλά τὰ καθήκοντα ήταν πολυάριθμα, τὰ χρόνια περνούσαν και λίγο λίγο η ανάμνηση από την επαναστατική πάλη χανόταν στο παρελθόν χωρίς να έχουν καθοριστεί μ' ακρίβεια τὰ γεγονότα που από δω κι εμπρός θα περνούσαν πιά στην 'Ιστορία της 'Αμερικής. Νά γιατί βάλθηκα να γράψω τις προσωπικές μου αναμνήσεις από τις επιθέσεις, τις μάχες, τις ενέδρες και τούς αγώνες που πήρα μέρος. Σκοπός μας δέν είναι να περιοριστούμε σ' αυτή την αποσπασματική ιστορία που γράφθηκε με βάση τις αναμνήσεις και κάμποσες σημειώσεις: αντίθετα, ευχόμαστε κι άλλοι από κείνους που ζήσαν εκείνα τὰ γεγονότα να πιάσουν και ν αναπτύξουνε τὸ θέμα.

Σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς πάλης, ὁ δικός μου ἀγώνας περιοριζόταν σ' ἓνα ὀρισμένο και ταυτόχρονα καθορισμένο σημείο τοῦ χάρτη τῆς Κούβας. Εἶναι λοιπόν φανερό πώς αὐτός ὁ περιορισμένος κύκλος τῆς δράσης μου μ' ἐμπόδιζε νὰ πάρω μέρος σέ μάχες και γεγονότα πού γιναν σ' ἄλλα μέρη.

Γιὰ νὰ δώσω τὴν ευκαιρία σ' ὅλους ὅσους συμμετείχαν στὰ επαναστατικά καθαρῶματα νὰ τὰ διηγηθοῦν και ταυτόχρονα γιὰ νὰ μπεῖ σέ τάξη ἡ αφήγηση, νομίζω πως θὰ πρέπει ν' ἀρχίσω ἀπὸ τὴν πρώτη μας μάχη, στὴ μοναδική που μὲς ἀντιτάχθηκε ὁ Φιντέλ που ἦταν μαζί μας τὸν αἰφνιδιασμό τῆς Ἀλεγρία ντὲ Πιο.

Ὑπάρχουν κάμποσοι που ἐπιζοῦν ἀπὸ τότε, και καθένας τους προκαλεῖται νὰ διηγηθῇ τις αναμνήσεις του που, ενσωματωμένες στὶς ἄλλες, θὰ συνθέσουν μιὰ πὺλὸ ολοκληρωμένη ιστορία. Ζητᾶμε μόνο ἀπὸ τὸν αφηγητὴ νὰ σεβαστεῖ αὐστηρά τὴν ἀλήθεια. Νά μὴ πρὶ τὴν παραμικρή ἀνακρίβεια οὔτε γιὰ νὰ λαμπρύνει οὔτε γιὰ νὰ ομορφύνει τὴν προσωπική του θέση, οὔτε γιὰ νὰ δεῖξει οὐσιαστικότερη τὴν παρουσία του στὸ τότε μέρος. Καθένας, αφοῦ γράφει μερικές σελίδες σύμφωνα με τὴν ἀντίληψη, τις ἱκανότητες και τὴ μόρφωσή του, ἂς προχωρήσει σὲ μιὰ αὐστηρὴ αὐτοκριτική – ἐλπίζουμε πώς ἔτσι θὰ διώξουμε ἀπὸ τὴ διήγηση ὅ,τι δέν εἶναι ἀπόλυτα αὐθεντικό ἢ ἀναμφισβήτητο.

Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἀρχίζω τὴν ἀφήγηση τῶν ἀναμνησεῶν μου.



## 1. 'Η έκστρατεια του «Γκράνμα»

Στις 10 του Μάρτη του 1952, επικρατούσε αναιμάκτα το πραξικόπημα του Φουλγένσιο Μπατίστα. Φυσικά ή Ιστορία δεν άρχίζει από την ίδια μέρα του πραξικοπήματος. Θα πρέπει ν' αναζητήσουμε τις άραχνες της άρκετά βαθειά μέσα στο παρελθόν της Κούβας: πολύ πριν από την επέμβαση του προεδρευτή των Η.Π.Α. Σάιμον Γουέλλς, στα 1933: πρίν κι' από τη Διευθέτηση Πλάττ στα 1901: πριν από την άφιξη του ήρωα Ναρθόσο Λόπεζ, κατ' εθέλειαν άπεσταλμένου των δοκιοαμερικάνων έννοτικών: γιά νά φυάσουμε, τέλος, στις ρίζες του ζητήματος, στην εποχή του Τζών Κούνου. Άνταμς, πού στίς άρχές του 19ου αιώνα φανέρωνε μέ μία εύγλωττη εικόνα τόν τρόπο πού ή χώρα του έβλεπε την Κούβα: σαν ένα μύλο, πού, άποσπασμένο από την 'Ισπανία, έπρεπε μοιραία νά πέσει στα χέρια του Μπάριμπα Σάιμ. Είναι οι κρίκοι μιας άλυσιδας επιθέσεων, στίς όποιες ή Κούβα δεν είναι τό μόνο θύμα.

Η παλύρροια αυτή, αυτή ή ένάλλαγή των κυμάτων του ήμπεριλισμού, χαρακτηρίζεται από την πώση των δημοκρατικών κυβερνήσεων κι' από την άνάδειξη νέων κυβερνήσεων κάτω από την άκαταμάχητη άθηση των μαζών. Τέτοια είναι όλόκληρη ή Ιστορία της Λατινικής 'Αμερικής. Οι δικτατορίες άντιπροσωπεύουν μία άσημαντη μειοψηφία και επιβάλλονται μέ πραξικόπηματα: οι δημοκρατικές κυβερνήσεις πού έχουν την πλατειά ύποστήριξη του λαού, άνεβαίνουν μέ μύθο και συχνά, προτού άκόμη έρθουν στην έξουσία, έχουν κάνει όλους τους προκαταρκτικούς συμβιβασμούς πού είναι άπαραίτητοι γιά νά κρατηθούν. Και μολονότι ή Κουβανική επανάσταση άποτελει έξάρτηση σ' όλόκληρη την 'Αμερική, ήταν άναγκαιο νά επιστημόνομε τά προηγμένα: γιατί έναινος πού γράφει αυτές τίς γραμμές, ξεστηκυμένος και παρασυρμένος από τή δίγη των κοινωνικών κινήματων πού σαράνουν την 'Αμε-



ρική μας, είχε έτοιμη την ευκαιρία να γνωρίσει έναν άλλο 'Αμερικανό εξόριστο: τον Φιντέλ Κάστρο.

Γνωριστήκαμε μιά από καίνας τις ψυχρές μεξικάνικες νύχτες και θυμάμαι πώς ή πρώτη μας συζήτηση περιστράφηκε γύρω από τη διεθνή πολιτική: τις μικρές ώρες το πρωινό ήμουνα κιόλας ένα από τα μέλη του εκστρατευτικού σώματος...

Θά ήθελα εδώ να εξηγήσω το πώς και το γιατί συνάντησα στο Μεξικό τον μελλοντικό άρχηγό της Κουβανικής Κυβέρνησης.

Ήταν μιά εποχή υποχώρησης των δημοκρατικών καθεστώτων, στά 1954, όταν ή τελευταία 'Αμερικάνικη επαναστατική δημοκρατία που στεκόταν ακόμα στά 'Ημισφαίριο — εκείνη του Χιάκομπ 'Αρμπενς Γκουσμπάν — υπόκειπε στην ψυχρά προσχεδιασμένη επίθεση που πραγματοποιήθηκε από τις Η.Π.Α. πίσω από το πρότετασμα καπνού της ηθικωτικής τους προπαγάνδας. 'Ο μόνος που φαινόταν ήταν ό ύπουργός των 'Εξωτερικών Φόστερ Ντάλλες που, κατά περίεργη σύμπτωση, ήταν δικηγόρος και μέτοχος της «Γουαντάκεντ Φρούτ», της σπουδαιότερης ιμπεριαλιστικής επιχείρησης στά Γουατεμάλα.

Άφ'ηνα τή χώρα μέ τό τρομερό συναίσθημα της άποτυχίας μαζί μέ τόν πόνο όλων των Γουατεμαλέκων που έλπιζαν νά βρούν κι' άναζήτουσαν τόν τρόπο νά ξαναχτίσουν ένα μέλλον γι' αυτή τή δοθισμένη στην άπελπίσία πατρίδα.

'Ο Φιντέλ είχε έρθει στό Μεξικό άναζητώντας ένα οδότερο χώρο γιά νά ετοιμάσει τούς άντρες του γιά τήν άποφασιστική δράση. Μιά έκλογή είχε ήδη, φυσικά, γίνει, μετά τήν επίθεση της Κιάζερνας Μονάδα, στό Σαντιάγο της Κούβας. Οι λιγότερο άποφασισμένοι τήχαν στρίψει άλλοι, γιά τόν ένα ή τόν άλλο λόγο είχαν προσχωρήσει σέ πολιτικά κόμματα ή επαναστατικές ομάδες που άπαιτούσαν λιγότερες θυσίες. Οι νεοσύλλεκτοι επάνδρωναν τις τάξεις της νέας κίνησης «Κίνημα της 26ης τοΐ Ιούλη». Οι οργανιστές είχαν ν' άντιμετωπίσουν τή δύσκολη δουλειά νά τούς γυμνάσουν κάτω από συνθήκες άπόλυτης μυστικότητας. Έπρεπε ν' άγωνιστούν ένάντια στη μεξικάνικη κυβέρνηση, τούς πράχτορες της Βορειοαμερικάνικης 'Ερ - Μπί - 'Αι και τοΐ Μπατίστα, καθώς και σ' όλες τις οργανώσεις που τούς στήθουσαν κι' όπου τό χρήμα και οι προσωπικές συναλλαγές παίζαν τό σημαντικότερο ρόλο. Ήταν



Ο Φιντέλ Κάστρο εκφώνει την κεντρική εισηγήση στο 1ο Συνέδριο του  
Κομμουνιστικού Κόμματος της Κούβας 1975



Ο Λαός διαδηλώνει τον ένθουσασμό και τό επαναστατικό του πάθος πα-  
ρελαινοντας στην Πλατεία της Επανάστασης



Παρέλαση στα εγκαίνια του Φεστιβάλ





Συγκέντρωση στην Πλατεία της Επανάστασης, με αλληγορικό προ-  
δρείο τις μορφές του τοίχου, για την ένωση των λαών της Λατινικής Αμερικής.



Η Κούβα υποστηρίζει τούς λαούς που αγωνίζονται για την απελευθέρω-  
σή τους στα πλαίσια των επιδιώξεων του Κινήματος των Αδελμευτων



Ο Φιντέλ Κάστρο εκφωνώντας το τελικό του λόγο στο κλείσιμο του 11ου  
Φεστιβάλ (της Νεολαίας)



Ο Κομβανικός Λαός διακηρύσσει τη διεθνοτική του στάση και τη ψήλο μ  
όλους τους λαούς της Οικουμένης







άκρμα υπογεγραμμένοι να λογαριάζουν και τους σπιάχνους του Τρου-  
χιλο και τους άμφίβολους άντρες που μάς έστειλαν κυρίως από το  
Μαϊάμυ. Καί δεν ήταν μονάχα αυτά τὰ εμπόδια που έπρεπε να  
υπερνηκηθούν· έπρεπε άκρμα να καταφέρουμε να φύγουμε... κι'  
έπειτα να φτάσουμε, και τέλος να φέρουμε σι πάρας την άποστολή  
μας, πράμα που τότε έμοιαζε εύκολο. Σήμερα ξέρουμε πώς αυτή  
ή φάση στοίχισε πολλά σι προσπάθειες, θυσίες κι' ανθρώπινες ζωές.

Ό Φιντέλ Κάστρο, με τη βοήθεια μιάς μικρής ομάδας στε-  
νών φίλων, ρίχτηκε στη δουλειά της οργάνωσης του στρατού που  
θάπαιρνε το δρόμο για την Κούβα. Έδωσε σ' αυτή την προσπά-  
θεια όλη του τη φλόγα και την έλπίδα ξεχωριστή εργατικότητα  
του. Δέν έβρινε σχεδόν ποτέ μαθήματα στρατιωτικής τακτικής για-  
τι δέν είχε καθόλου καιρό· αυτό το ρόλο τον άφηνε στο στρατηγό  
'Αλμπέρτο Μπάγιο'. 'Από τὰ πρώτα μαθήματα είχε τη δεξιότητα  
να σχεδόν πώς θα θριαμβούσαμε (βιολογώ πώς ή νίκη μου είχε φα-  
νεί προβληματική όταν εντάχτηκε στο πλευρό του επαναστατή δι-  
οικητή με τον οποίο δέσφηκα από την πρώτη στιγμή μ' ένα ρωμαν-  
τικό σύνδεσμο συμπάθειας, διάθεσης για περιπέτεια και με τη σκέ-  
ψη πώς άξιζε τον κόπο να πεθάνω σι μια ξένη χώρα για ένα τόσο  
εύγενικό ιδανικό).

Όι μήνες περνούσαν. Αρχίζαμε να καλύτερούμε στο σημείο  
κι' είχαμε μάλιστα και μερικούς περίφημους σκεπτικείς. Βρήκαμε  
ένα ράνσο στο Μεξικό όπου, κάτω από τη διοίκηση του στρατηγού  
Μπάγιο, προχωρήσαμε σις τελευταίες προετοιμασίες για το ξεκι-  
νημα που όριστηκε για το Μάρτιο του 1956. Άλλά δυο άστυνομι-  
κές οργανώσεις, πληρωμένες από τον Μπατίστα, φάχχαν για τον  
Φιντέλ Κάστρο. Ή μιά απ' αυτές είχε την καλή τύχη — από άπο-  
ψη οικονομική— να τον συλλάβει, αλλά έκανε το βλακώδες σφάλ-  
μα —για οικονομικούς λόγους κι' αυτό— να μν τον σκοτώσει άφρο  
τον αλχημολύτισε<sup>2</sup>. Κάμποσοι άνιάρτες πέσαν σι δίχτυα της άστυ-

1. Ό στρατηγός 'Αλμπέρτο Μπάγιο ήταν 'Ισπανός που ζούσε στην  
Κούβα. Για το ρόλο πούπαζε σ' αυτή την προετοιμασιακή φάση έ-  
γραψε ένα διήγημα με τον τίτλο: 'Η συνεισφορά μου στην Κουβανική  
επανάσταση'.

2. Ό μουσικός ηράχτορας που κατάδωσε τον Φιντέλ σις Μεξικά-  
νους άρχες θα άμεινόταν για τη σύλληψη.

νομίας. Τὸ ράντισο μας, ποὺ βρισκόταν στὶς παρυφές τῆς πόλης, περικυκλώθηκε κι' αὐτὸ κι' ἔτσι βρεθήκαμε ὅλοι στὴ φυλακὴ.

Νά γιατί καθυστέρησαμε τὴν ἐναρξὴ τῆς γενικῆς προεγύμνασης. Ἦταν μερικὸ ἀπὸ μᾶς ποὺ ἔκαναν 57 μέρες στὴ φυλακὴ—εἶπε μιὰ λιγότερη— ἐνῶ ἡ ἀπειλὴ τῆς ἐκδότης τους κρεμόταν διαρκῶς σὰ Διμύλεια σπέθη πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους (ὁ Καλίστο Γκαρσία κι' ἐγὼ κάτι ξέραμε ἀπ' αὐτά...). Ὡστόσο ἡ ἐμπιστοσύνη μας στὸν Φιντέλ Κάστρο δὲ λιγόστεψε ποτέ. Καὶ πρέπει νὰ ποῦμε πῶς γιὰ χάρη τῆς φιλίας ὁ Φιντέλ ἔκανε πράγματα ποὺ ἔβαζαν σχεδὸν σὲ κίνδυνο τὰ ἐπαναστατικὰ του σχέδια. Τοῦ εἶχα λόγου χάρη μιλήσει γιὰ τὴν προσωπικότητά μου περίπτωσι: ἤμουνα ξένος, παράνομος στὸ Μεξικὸ καὶ πολλὰς κατηγορίες δάραῖναν πάνω μου. Τοῦ εἶπα πῶς δὲν ἔπρεπε μὲ κανένα τρόπο νὰ καθυστερήσουν τὴν πορεία τῆς ἐπανάστασης γιὰ χάρη μου, πῶς μπορούσε νὰ μ' ἀφήσει πίσω, πῶς καταλάβαινα τὴν κατάστασι καὶ πῶς θὰ προσπαθοῦσα νὰ πάω ν' ἀγωνισθῶ ὅπου καὶ νὰ μ' ἔστειλαν. Τὸ μόνο ποὺ ζήτησα ἦταν νὰ μὲ στείλουν σὲ μιὰ γειτονικὴ χώρα κι' ὄχι στὴν Ἀργεντινὴ. Θυμᾶμαι τὴν κατηγορηματικὴ ἀπάντησι τοῦ Φιντέλ: «Δὲ σ' ἀφήνω». Κι' ἔτσι ἔκανε. Χρόνος καὶ χρήμα, πόλυμα καὶ τὰ δύο, ξοδεύτηκαν γιὰ νὰ θυγῶμε ἀπὸ τὴ μεξικάνικη φυλακὴ. Ἡ συμπεριφορὰ αὐτῆ τοῦ Φιντέλ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐκτιμοῦσε, ἐξηγεῖται κατὰ τὴ γνώμη μου τὴ χωρὶς ἔρους ἀρροίωσι ποὺ προκαλοῦσε, ὅπου βρίσκονταν ἀνακατωμένες ἡ προσέλλγησι στὶς ἀρχές καὶ ἡ πίστις στὸν ἄνθρωπο. Νά γιατί αὐτοὺς ὁ ἀντίρτικος στρατὸς ἀποτέλοσε ἓνα μονολιθικὸ μπλόκ.

Γιὰ μέρες ὁλόκληρες δουλεύαμε στὴν παρανομία, κρυβόμεσταν ὅπου μπορούσαμε, ἀποφεύγαμε ὅσο τὸ δυνατό νὰ ἐμφανιστοῦμε σὲ δημόσιους χώρους. Μάλιστα καὶ μετὰ βίας σκέφαμε μὴ τὸς δρόμους τῆς πόλης. Μετὰ ἀπὸ μῆνες ἀφοῦ ζήσαμε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, καταλάβαμε πῶς ὑπῆρχε ἓνας προδότης ἀνάμεσά μας (δὲν ξέραμε ποιάς) ποὺ εἶχε πουλήσει ἓνα φορτίο ὅπλα. Ξέραμε ἀκόμα πῶς παζάρευε τὸ γιῶτ μας κι' ἓνα ποιπὸ ἀσύρματου ἀν καὶ τὸ «νόμιμο συμβόλαιον» τῆς πούλησις δὲν εἶχε ἀκόμα καταρτιστεῖ. Αὐτὴ ἡ πρῶτη προδοσία ἀπέδειχνε στὶς Κουβανικὲς ἀρχές πῶς ὁ ἄνθρωπος ἦταν πραγματικὰ σὲ καλὸ πόστο καὶ μέσ' στὰ μυστικὰ μας. Ἀπὸ καίνη τὴ στιγμὴ χρειάστηκε ν' ἀναπτύξουμε πυρετώδη δραστη-

ριότητα. Τὸ «Γκράνμα» τοιμάστηκε μὲ κινηματογραφικὴ ταχύτητα. Φορτώσαμε διὰ τὰ πρᾶμά τ᾽ αὐτῶν—ποὺ δὲν ἦσαν βαρεῖά, ὥστόσο— στολές, καραμπίνες, ἐφόδια, δύο ἀνταρματικά σχεδὸν χωρὶς σφαίρες. Τέλος, στὶς 25 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1956, στὶς δύο τὸ πρωί, τὰ λόγια τοῦ Φιντέλ ποὺ εἶχαν γίνῃ ἡ περίγελως τοῦ ἐπίσημου τύπου, ἀρχίζαν νὰ παίρνουν σάρκα καὶ ὀστά: «Τὸ 1956 θὰ εἰμαστε ἡ λ ε ὕ τ ε ρ ο ι ἡ μ ἄ ρ τ υ ρ ε ς».

Ἀφήσαμε τὸ λιμάνι τοῦ Τουσπὸν μ' ἐλὰ τὰ φῶτα σῆστα καὶ μέσα σ' ἓνα φανταστικὸ ἀνακάτωμα ἀνθρώπων καὶ ὀλικοῦ. Ἔχγε τρικυμία καὶ ἡ ναυσιπλοΐα εἶχε ἀπαγορευτεῖ. Ὡστόσο τὸ στόμιο τοῦ ποταμοῦ ἦταν ἤσυχο. Μόλις περάσαμε τὴ μπούκα τοῦ λιμανιοῦ τὰ φῶτα ἀνέφανε. Ἡ ναυτία ἔδινε κι' ἐπαιρνε καὶ δὲν μπορούσαμε νὰ βροῖμε τὴ δραμαμίνη... Τραγουδήσαμε τὸν ἔθνικὸ ὕμνο τῆς Κούβας καὶ τῆς «Θεῆς τοῦ Ίούλη» γιὰ κανὰ παντάλαστο συνέχεια. Τὸ καρδιὸ πρόσφερε ἓνα θέαμα τραγικὸ μαζὶ καὶ γελοίο: ἄντρες μὲ πρόσωπα συσπασμένα ἀπὸ τὴν ἀγωνία κράταγαν τὴν κοιλιά τους μὲ τὰ δύο τους χέρια· ἄλλοι εἶχαν χῶσει τὸ κεφάλι τους μέσα σ' ἓνα κάδο κι' ἄλλοι εἶχαν πέσει στὴν κουβέρτα στὶς πὺρ ἀπὸ τὴν πείνη καὶ μὲ τὰ ρούχα τους γεμάτα ξερατό. Ἐξῶ ἀπὸ δύο - τρεῖς ναυτεῖς καὶ τέσσερις ἢ πέντε ἄλλους, οἱ ὀδοντατρεῖς ἐπιβάτες εἶχαν γίνῃ κουρέλια ἀπὸ τὴ ναυτία. Τὴν τέταρτη ἢ πέμπτη μέρα τὰ πρᾶμά τ᾽ ἀρχισαν νὰ καλυτερεύουν κάπως. Ἀνακαλύψαμε πῶς ἐκεῖνο ποὺ νομίζαμε γιὰ ρῆγμα στὰ ὄπλα τοῦ καραβιοῦ δὲν ἦταν παρὰ μιά κἀνούλα ποῦχε ξεχαστεῖ ἀνοιχτή. Πατάξαμε στὴ θάλασσα ὅτι μᾶς ἦταν περιττὸ γιὰ νὰ ξεσκαρῶμε τὸ σκαρί.

Τὸ ὁρομολόγιό ποὺ εἶχαμε διαλέξει περιλάμβανε ἓνα μεγάλο γῆρο στὰ νότια τῆς Κούβας, πέραγε ἀπὸ τὴ Τζαμάικα καὶ τὰ νησιά τοῦ Μεγάλου Καϊμᾶν γιὰ νὰ φτάσει στὴν ἀκτὴ τοῦ Ὀριέντε, κάπου στὰ περίχωρα τοῦ Νικέρο. Ἡ ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου ἦταν μάλλον ἀργή. Στὶς 30 μάθαμε ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο πὺς ζήσασαν ταραχὴς στὸ Σαντιάγο τῆς Κούβας· ἦσαν δουλειὰ τοῦ μεγάλου μᾶς συντρόφου Φράνκ Πιάς, ποὺ σκέπτευε νὰ τίς κάνει νὰ συμπερισταῖν μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἑκπατείας μας. Τὴν ἐπομένη, 1ῃ Δεκεμβρίου, δάλαμε μὲ τὸ σορόπουτο πλόρη γιὰ τὴν Κούδα, φάχοντες ἀπελπισμένα νὰ ἀνακαλύψουμε τὸ φάρο τοῦ Κάμπο Κρούς, γιατί εἶχαμε ἐλάχιστα καύσιμα, ἐφόδια καὶ νερό. Στὶς δύο τὸ πρωί, μέσα στὴ

μαύρη νύχτα, ή κατάσταση δεν ήταν καθόλου ρόδινη εξ αιτίας της κακοκαιρίας. Οι σκοποί πηγαυνοίρχονταν προσπαθώντας να διακρίνουν το φωτεινό σημείο που δεν έλεγε να φανεί στην έριζοντα. Ό Ρόκα, παλιός υποπλοίαρχος του πολεμικού ναυτικού, αγωνιώντας να αντικρύσει επί τέλους το φως του άκρωτηρίου, άνέδωρε για μία ακόμη φορά στην πάνω γέφυρα, παραπάτησε κι' έπεσε στο νερό. Δεν είχε περάσει πολλή ώρα από τη στιγμή που ξαναβάλαμε μπρός και ή άναλαμπή φάνηκε επιτέλους' όμως ή άσθματική πορεία του σαπιοκάραβου μας έκανε να μοιάζουν άτέλειωτες οι τελευταίες ώρες του ταξιδιού. Είχε πιά ξημερώσει όταν άράξαμε στην Κούβα, στο μέρος που τό λένε Μπαίχ, στην Πλάγια ντε λας Κοιρόδας.

Η άκτοφυλακή όμως μας είδε και τηλεγράφησε άμέσως στην ματισσιάνηκο στρατό. Άποδίδαστήκαμε άισωτικά και φορτωθήκαμε όσα μας ήταν άπόλυτα άπαραίτητα' μόλις προφτάσαμε να μπορούμε στους δάλτους κι' ή έχθρική άεροπορία άρχισε να μας ρίχνει. Όμως προχωρούσαμε μέσ' στους δάλτους καμουφλαρισμένοι με κλαριά κι' ή άεροπορία δεν ήταν δυνατό ούτε να μας έντοπίσει ούτε να μας έπιτεθεί' ώστόσο ό στρατός της δικτατορίας μας είχε κιόλας πάρει τό κατόπι.

Μας χρειάστηκαν πολλές ώρες για να θυούμε από τα λασποτόπια που μας είχε ρίξει ή άπειρία και ή άνευθυνότητα ενός συντρόφου πουλεγε πως ήξερε καλά τα μέρη. Γλιστρούσαμε και παραπατούσαμε στα τυφλά, στρατός ουών και φαντασμάτων που προχωρούσαν κινημένα θοαρείς από κάποιο σκοτεινό ψυχικό μηχανισμό. Έφτά μέρες συνέχεια υποφέραμε από την πείνα και τη ναυτία' ο' αυτές έρχόντουσαν να προστεθούν τρείς άόλεμα άπαισίες μέρες, στη στεριά αυτή τη φορά. Δέκα άκριβώς μέρες από τότε που φύγαμε από τό Μεξικό, την αγωγή της όγης Δεκαμερίου, μετά από μία νυχτερινή πορεία που κοόταν κάθε τόσο από λιγοθυμίες, δίλγους και σπάσεις γι' άνάπαυση, ή ομάδα μας έφτασε στο μέρος που είναι γνωστό —τι παράξενο— με τό όνομα 'Άλεγρία ντε Πίο'.

---

\* X a ρ á (Σ.τ.Μ.).

## 2. Άλεγρία ντέ Πίο

Ἡ Ἑλεγγρία ντέ Πίο βρίσκεται στὴν ἐπαρχία τοῦ Ὀριέντε, στὴν κοινότητα τοῦ Νικέρο, ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὸ Κάμπο Κρούς. Ἐκεῖ μὲς αἰφνιδίῳσαν στὶς 5 τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1956 τὰ δικτατορικά στρατεύματα.

Φτάσαμε ἐξουθενωμένοι ἀπὸ τὴν κούραση μετὰ ἀπὸ μιά πορεία μεγάλη, δύσκολη, ἀλλὰ πρὸ παντὸς κοπιαστική. Ἐρχαμε ἀποδίδασκε στὶς 2 τοῦ Δεκεμβρίου στὴν Πλάγια ντέ λας Κολοράδας, ὅπου εἰχαμε χάσει ὅλα σχεδὸν τὰ ἐφόδια μας. Ἀπὸ κεῖ εἰχαμε περπατήσει ὥρες ἀτέλειωτες μᾶς οἱ δάκτους ὅλο ἀρμυρὸ νερὸ φορώντας καινούργιες μπότες : ὅτι χρειαζόταν δηλαδὴ γιὰ νὰ προδεύηται ὁ ὅλος τοὺς ἄντρες τῆς ομάδας τρομερὲς πηγγὲς στὰ πόδια. Ἀλλὰ τὰ καινούρια παπούτσια καὶ τὰ πληγγωμένα πόδια δὲν ἦταν οἱ μοναδικοὶ μας ἐχθροί: γιὰ νὰ φτάσουμε στὴν Κούδα, χρειάστηκαν ἐφτά μέρες γιὰ νὰ διασχίσουμε τὸν κόλπο τοῦ Μαξικού καὶ τὴν Καραϊβική μ' ἕνα καράβι οἱ κακὰ χάλια, χωρὶς φαῖ καὶ μὴ τρομερὴ ναυτία δὲν εἴμαστε μαθημένοι στὴ θάλασσα, εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ ξεχνᾶμε πὺς ἔταν φύγαμε στὶς 26 τοῦ Νοεμβρίου ἀπὸ τὸ λιμάνι τοῦ Τουσκάν, ὁ ὁριζὸς φύσκαγε τόσο δυνατὰ πὺς εἶχε ἀπαγορευτεῖ στὰ πλοῖα νὰ σαλπάρουν... Ὅλα αὐτὰ δὲν μπορούσαν νὰ μὴν ἀφήσουν τὰ ἔγχρη τους στὴν ομάδα μας πὺς τὴν ἀποτελοῦσαν νεοσύλλεκτοι πὺς δὲν εἶχαν πάρει ποτὲ μέρος οἱ μάχη.

Ἀπὸ τὰ πολεμοφόδια μας δὲν ἀπότημε παρὰ τὸ ντουφέκι, ἡ φυσιογνωσία καὶ μερικὲς ἐρασιμὲς σφαίρες. Ὁ ὀργανισμὸς μας ἐξοπλισμὸς εἶχε χαθεῖ καὶ οἱ περισσότεροι γυλιοὶ εἶχαν μείνει στοὺς δάκτους. Τὴν προηγούμενη εἰχαμε προχωρήσει τὴ νύχτα μᾶς ἀπὸ τὰ ξέφωτα τῶν φυτειῶν στὸ καντρικὸ ἐργαστάσιο ζάχαρης «Νικέρο» πὺς ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἀνήκε στοὺς Χούλιο Λόμπο. Ἀπειροκαθὸς εἴμαστε, γιὰ νὰ ξεγελάσουμε τὴν παῖνα μας καὶ νὰ καλύψουμε

τῇ δίψῃ μας, ροκανίζουμε ζαχαροκάλαμα πού κόδαμε στὶς ἀκρες τῶν χωραφιῶν καὶ πετοῦσαμε τὰ φιλόδια στὸ δρόμο. Κι' ἐξω ἀπ' αὐτὸ θμῶς ὁ στρατὸς δὲν εἶχε ἀνάγκη νὰ κάνει ἡμεσεὶς ἀνακρίσεις, γιατί ὁ ὁδηγός μας ὁ Βίος —τὸ μάθαμε χρόνια ἀργότερα— εἶχε ἀναλάβει τὸ ἔργο νὰ μᾶς προδύσει καὶ νὰ τοὺς ρίξει πάνω μας. Τὸν ὁδηγὸ αὐτὸν τὸν εἴχαμε ἀφήσει νὰ πηγαινοέρχεται ἐλεύθερα τὴν προηγούμενη νύχτα ἦταν ἓνα λάθος πού τὸ ἐπαναλάδαμε πολλές φορὲς στὴ διάρκεια τοῦ ἀγῶνα, μέχρι πού καταλάδαμε πὺς δὲν ἔπρεπε νὰ δίνουμε μπέσα στὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τοῦ πληθυσμοῦ πού τὸ παρελθὸν τοὺς μᾶς ἦταν ἀγνωστο, ὅσο ἐρισκόμαστε σ' ἐπικίνδυνη ζώνη. Δὲν θάπρεπε ποτὲ νῆχουμε ἐπιτρέψει στὸν ὁηγό μας —καὶ προδότη— ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ κοντά μας.

Τὴν αὐτὴ τῆς θῆς τοῦ Δεκέμβρη, λίγοι ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ νομιώσαν ἱκανοὶ νὰ κάνουν ἓνα ἀκόμη ὅχημα. Σθενωμένοι οἱ ἄντρες δὲν μποροῦσαν νὰ δοῦσαν παρὰ μικρὲς ἀποστάσεις κι' ὅλο ζήτουσαν μεγάλες στάσεις. Ἔτσι ἀποφασίσαμε νὰ σταματήσουμε στὴν ἀκρὴ μᾶς φυτείας, σ' ἓνα μικρὸ κι' ἀραιὸ δασάκι κοντὰ στὸ λόγγο. Ὁ λόγγο ἐκεῖνο τὸ πρωὶ τὸ ρίξαμε στὸν ὕπνο.

Κατὰ τὸ μεσημέρι, ἀσυνήθιστη κίνηση μᾶς ξάφνιασε ἄεροπλάνο Πάιπερ κι' ἄλλοι τύποι μικρῶν ἀεροπλάνων πού ἀνῆκαν στὸ στρατὸ ἢ σὲ ἰδιώτες, δάλλθηκαν νὰ γυρίζουν ἀπὸ πάνω μας. Ἐνῶ περνοῦσαν τὰ ἀεροπλάνο, κάμπιστοι ἀπὸ μᾶς ἐξακολουθοῦσαν νὰ κόδουν ζαχαροκάλαμα μ' ὅλη τοὺς τὴν ψαχνά, χωρὶς νὰ φαντάζονται πόσο καλὰ τοὺς ἔδλεπαν ἀπὸ τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνο πού πετοῦσαν σὲ χαμηλὸ ὕψος καὶ μὲ μικρὴ ταχύτητα.

Ὅταν γιὰ τὸς τῆς ὁμάδας, ἡ δουλειά μου ἦταν νὰ περιποιῶμαι τὰ πληγισμένα πόδια. Θυμᾶμαι καλὰ τὸν τελευταῖο πὸς περιποιήθηκα ἐκεῖνη τὴ μέρα. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ συντρόφου ἦταν Οὐμπέρτο Λαμπόττε κι' αὐτὸς ἦταν ὁ τελευταῖος σταθμός του. Τὸν ξαναβλέπω στὴ θύμησή μου νὰ φεύγει ἀπ' τὸ μικρὸ φαρμακεῖο ἐκπατρίδας γιὰ νὰ γυρίσει στὸ πόστο του, σιλουέττα κουρασμένη καὶ ἄβλια, κρατώντας στὰ χέρια τὰ παπούτσια του πού δὲν μποροῦσε νὰ ξαναφορέσει.

Ὁ σύντροφος Μοντανὲ κι' ἐγὼ, εἴχαμε ἀκουμπήσει σ' ἓνα κορμὶ δέντρου καὶ μιλοῦσαμε γιὰ τὰ παιδιὰ μας, τρώγοντας τὴν λειψή μερίδα μας —μυσὸ λουκάνικο καὶ δυὸ γαλέττες. Μία ντου-

φευκιά ακούστηκε. Μέσα σ'ε λίγα δευτερόλεπτα μιὰ βροχή από σφαίρες (ή δ,τι φάνηκε γιά τίποτα σ'ίς παραγινόμενες μ'ας άπ' αυτό τ'ό θέπτισμα τ'ού πυρός υπάρξεις) έπεφτε πάνω σ'ούς 89 άντρες τ'ής' έμάδας μ'ας. Τ'ό ντουφέκι μου δέν ήταν από τ'ά καλύτερα. Έγώ δ' έβιος τ'ό είχα ζητήσει γιατί ή σωματική μου κατάσταση ήταν άξιο-θρήνητη, μετά τήν άδεία άσθματική κρίση π'ού είχα κρατήσει σ' έλη τή διάρκεια τ'ού θαλασσινού μ'ας ταξιδιού, και δέν ήθελα ν'ά άχρηστευτεί σ'ά χέρια μου ένα καλό όπλο. Δέν θυμάμαι σ'έ ποι'ά στιγμή α'υτε π'ώς έγιναν τ'ά πράγματα' έχουνε κ'ίόλας σ'ήσει από τή μνήμη μου. Θυμάμαι π'ώς ένώ τ'ό ντουφεκίδι έδινε κι' έπαιρνε, ό 'Αλμείδα —λογαγός τότε— ήρθε δίπλα μου ν'ά πάρει διαταγ'ή' αλλά δέν υπήρχε κανένας γιά ν'ά τ'ό τις δώσει. Έμαθα κατόπιν π'ώς ό Φιντέλ είχα προσπαθήσει, μάταια όμως, ν'ά ξαναμαζέψει τ'ους άντρες τ'ου σ'τή διπλανή φυτεία' γιά ν'ά πάμε ίσαμε κι' έφτα-νε ν'ά περάσουμε τ'ό ξέφωτο. Άλλά ό α'ιφνέδιασμός ήταν πολύ μα-γάλος και όι σφαίρες πέφτανε βροχή. Ό 'Αλμείδα γύρισε ν' άνα-λάβει τήν ομάδα τ'ου' τήν ίδια στιγμή, ένας σύντροφος άφησε μι'ά κάσσα σφαίρες ν'ά πέσει σ'ά πόδια μου. Τ'ού έκανα τήν παρατήρη-ση. Μ'έ πρόσωπο σκαμμένο από μ'ι'ν άγωνία π'ού έμεινε χαραγμένη σ'τή θύμησή μου, ό άνθρ'ωπος μ'ού άπάντησε κάτω σ'άν: «Δέν είναι όρα ν'ά κοιτάζουμε τις κάσσες τ'ώρα» και μ' αυτό π'ήρε τ'ό δρόμο γιά τή φυτεία. (Αργότερα β'ολοφονήθηκε από έναν από τ'ους άν-θρ'ωπους τ'ού Μπατίστα). Θ'έ άμειρωνόμουν σ'τή γι'ατρική ή σ'ό καθήκον τ'ού επαναστάτη στρατιώτη; Ήταν ίσως ή πρώτη φο'ρ'ή π'ού άντιμετώπιζα τ'ό δίλημμα αυτό σ'τήν πράξη' είχα μπροστά μου μι'ά τ'σάντα γεμάτη φάρμακα και μι'ά κάσσα σφαίρες! Τ'ό έ'ξρος τ'ους μ'ού άπαγόρευε ν'ά τις σ'ηκώσω και τις δ'υό' π'ήρα τήν κάσσα μ'έ τις σφαίρες άφήνοντας τήν τ'σάντα, γιά ν'ά διασχίσω τ'ό γυμν'ό διάστημα π'ού μ'έ χώριζε από τ'ά ζαχαροκάλαμα. Θυμάμαι ξεκ'ά-θα'ρα π'ώς είδα τ'όν Φαουστίνο Πέρες γονατισμένο σ'ό ξέφωτο, ν'ά βάζ'ει μ'έ τ'ό α'υτόματο. Δίπλα μου ένας σύντροφος, ό 'Αλμειντόσα<sup>1</sup>,

1. Ό 'Εμίλιο 'Αλμειντόσα, δεσφερός τ'ής Μονάδα μετά τ'όν τραυ-ματισμό τ'ου, περ'μαζεύτηκε από τ'ους γ'ουασι'λ'ους π'ού τ'όν π'ήγαν σ' ένα γι'α-τρό σ'ό Νάξ'ό' εκείνος άνή'θηκε ν'ά τ'όν περ'μοιηθεί. Ένας άλλος γ'ουασι-



τραβούσε για τη φυτεία. Μιά ριπή, δόξατα θμοια μί τις άλλες, μίς χτύπησε και τούς δυό. Ένοιωσα ένα δυνατό χτύπημα στο στήθος και μιά πληγή στο στήθος: Νόμισα πώς ήμουν κιόλας νεκρός. Ό' Άλμπαντίου, ξερνώντας αίμα από το στήθος, τη μύτη και την τράσπια πληγή από τη σφαίρα τών 45, φώναζε: «Μά φάγαμε!» και άρχισε νά βάζει σάν τρελλός στα τυφλά μιά και δέν μπορούσαμε νά δοίμε κανέναν εκείνη τη στιγμή. Πεσμένος κάτω φώναξα στο Φαουστίνο: «Μ' ἀγιδιάζουν» (χρησιμοποίησα μιά πιό χυδαία λέξη)· ό Φαουστίνο, δάξοντας συνέχεια, μοδρίξε μιά ματιά και μόλις πώς δέν ήταν τίποτα, αλλά μέσα στα μάτια του διάβαζε την καταδίκη που σήμαινε το τραύμα μου.

Έμεινα ξαπλωμένος. Έριξα ένα πυροβολισμό κατά το λόγο, υπακούοντας στην βία σκοτεινή παράρρηση του τραυματισμένου συντρόφου μου. Άμέσως έπειτα άρχισε νά σκέφτομαι ποιός ήταν ό καλύτερος τρόπος νά πεθάνω εκείνη τη στιγμή που όλοι έμοιαζαν νάχουν χαθεί. Μοδρθε στο νού μιά παλιά ιστορία του Τζάκ Λόντον όπου ό ήρωας, σστηριγμένος στον κορμό ενός δέντρου, αποφασίζει νά τελειώσει τη ζωή του μ' αξιοπρέπεια, ξέροντας πώς είναι καταδικασμένος νά πεθάνει από φόξη στις παγωμένες εκτάσεις της 'Αλάσκας. Είναι ή μόνη εικόνα που θυμάμαι. Γονατιστός, κάποιος φώναζε πώς έπρεπε νά παραδοθώμε· έπειτα, πιό πίσω, ακούστηκε μιά φωνή (του Καμίλο Σιενφουέντες, όπως έμαθα άργότερα), που ούρλιαζε: «Έδώ κανέναν δέν παραδίνεται!...» κι ύστερα μιά βαρεία θρυσιά.

χίρο τών έκρινε τότε σέ μιά φόρμα. Για νά μιλήσει και νά παί ήταν ό-  
 πηρευμένος νά κρατάει την παλάμη του πάνω στην τρύπα της πληγής του. Έριξα ένα βούλωμα από ένα κομμάτι κρέι, τίθαια πάνω στο έ-  
 νωμα και τόφερε από πάνω μί τή μονοφύλι του. Μ' όλα ταύτα γιά νά  
 μιλήσει ήταν όπηρευμένος νά κρατάει τή βούλωμα στη θέση του μί τή  
 χέρι, γιατί ή θέση του δέει άπλοισε τή πετάξει. Οι γνωσχύς, πα-  
 ρη τη φτιάχαι τους τώθωσαν λευτά. Πήγε στο Σαντιάγο μί τή λευ-  
 φορεία. Οι στρατιώτες έβαναν έλεγχο στους έπιδάτες πολλές φορές άλλ'  
 αυτών δέν τώλμησαν νά τών πλησάσουν: όταν άνέδρμε σ' ατμάνητο  
 είχε την έμνευση νά παί τών οδηγώ έπι τόφερε από καρμίνε στο λάιου-  
 γα. Στο Σαντιάγο τών φρόντισε και τών γάτρησε στην 'Ισπανική Κί-  
 νη ό γιατρός Μαργουέλ.

Ο Πόνος πλησίασε άνασταταμένος, λαχανιασμένος, δείχνοντας μιά πληγή που φαινόταν να του διαπερνάει τὸ πλεμόνι. Μόλις πὼς ἦταν πληγγωμένος ἀλλὰ μὲ πλήρη ἀδιαφορία τοῦδωσα νὰ κατὰλάβει πὼς στὴν ἴδια κατάσταση ἦμουνα κι' ἐγώ. Οἱ Πόνος συνέχισε νὰ σέρνεται πρὸς τὴ φυτεία, ὅπως κι' οἱ ἄλλοι σύντροφοι ποὺ δὲν ἦσαν λαθωμένοι. Γιὰ ἓνα λεπτὸ ἀπέμεινα μόνος, ξεπλωμένος ἐκεῖ δὲ, περιμένοντας τὸ θάνατο. Οἱ Ἀλμείδα ἤρθε κοντὸ μου καὶ μούδωσε τὸ κουράγιο νὰ συνεχίσω. Παρ' ὅλο τὸν πόνο κατόρθωσα νὰ προχωρήσω κι' ἐντοὶ φτάσαμε στὴ φυτεία. Κοντὰ σ' ἓνα κορμὸ δέντρου εἶδα τὸν ἀγαπητὸ μας σύντροφο Ραούλ Σουάρες, μὲ τὸν ἀντίχειρα τοακισμένο ἀπὸ μιά σφαῖρα καὶ τὸν Φαουστίνο Πάρες νὰ τοῦ τὸν ἐπιδίδει. Ἐπειτα ὅλα μπερδεύτηκαν. Τὰ ἀεροπλάνα πετοῦσαν χαμηλὰ καὶ τὰ πυροβόλα τοὺς ἐρχοῦσαν συνέχεια ἀλξάνοντας τὴ σύγχυση καὶ δημιουργώντας σκηνὲς πότε θανατικές καὶ πότε ἀλλόκοτες —εἶδαμε, λόγου χάριν, ἓναν ἀρνατὰ γεμάτο ἀγωνιστὴ νὰ προσπαθεῖ νὰ κρυφτεῖ πίσω ἀπὸ ἓνα Ἰσχυροκάλυμμο ἢ κάποιον ἄλλο νὰ φωνάζει «σιωπὴ!», χωρὶς αἰγούρα νὰ ξέρει τὸ γιατί, μέσα στὸ πανδαιμόνιο τῆς μάχης...

Τελικὰ σχηματίστηκε μιά ὁμάδα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἀλμείδα. Περιλάμβανε τὸν Ραμίρο Βαλντές, ταγματάρχην σήμερα (τὴν ἐποχὴ ἐκείνην ἦταν ὀπλοχαγός), τοὺς συντρόφους Τόσσο καὶ Μπενίτες καὶ μένα. Μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀλμείδα διασχίσαμε τὸ τελευταῖο ζέφυρο τῆς φυτείας καὶ φτάσαμε στὸ σωτήριο λόγγο. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἀκούσαμε τίς πρῶτες κραυγὲς «Θωτιά!» μέσα στὴ φυτεία κι' εἶδαμε νὰ ὀφάνονται στήλες καπνοῦ καὶ φωτιάς. Τούτο, ὅστόσο, δὲν μπορῶ νὰ τὸ βεβαιώσω, γιατί τὸ μυαλό μου πληγαζέται περισσότερο στὴν πικρὴ γεύση τῆς ἡττας καὶ στὸ θάνατό μου, παρὰ στὶς περιπέτειες τοῦ ἀγῶνα. Συνεχίσαμε νὰ περπατᾶμε ὅπου ἢ νύχτα μᾶς ἐμπόδιζε νὰ προχωρήσουμε κι' ἀποφασίσαμε νὰ κοιμηθοῦμε ὅλοι μαζί, σποδιαγμένοι, ὑποφέροντας ἀπὸ τὰ τοιμητήματα τῶν κουνοπιῶν, ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα. Αὐτὸ ἦταν τὸ ἐξασθεσιμα τοῦ πυρός, στὶς 5 Δεκεμβρίου, στὰ περίχωρα τοῦ Νικέρο. Κι' ἐντοὶ ἄρχισε ν' ἀποσπώνεται ἐκεῖνο ποὺ θὰ γινόταν κάποτε ὁ Ἐπαναστατικὸς Στρατός.

### 3. Παρέκκλιση από την όρθη πορεία

Την επόμενη μέρα, μετά τον αλφινδιασμό της «Άλεγκρία ντε Πίλο» περπατούσαμε μέσ' στὸ λόγγο σὲ μιὰ ζώνη ὅπου ἐναλλάσσονταν τὸ κοκκινόχωμα καὶ τὸ «σκυλόδοντο»<sup>1</sup>. Ποῦ καὶ ποῦ πέφτανε μερικὲς ντουφεκιές καὶ μεῖς δὲν καταφέραμε νὰ βροῦμε τὸ σωστὸ δρόμο. Ὁ Τσάο, διετεράνος τοῦ ἰσπανικοῦ πολέμου, παρατήρησε πὺς ἔτσι ποὺ πηγαίναμε στὰ τυφλά θὰ καταλήγαμε νὰ πέσουμε σ' ἐχθρική ἐνέδρα καὶ πρότεινε νὰ βροῦμε ἓνα μέρος ὅπου θὰ μπορούσαμε νὰ περιμένουμε τὴ νύχτα καὶ τότε νὰ ξαναρχίζαμε τὴν πορεία.

Οὐσιαστικὰ δὲν εἶχαμε νερό. Κι' εἶχαμε καὶ μιὰ ἀτυχία μὲ τὸ μοναδικὸ μας κουτί γάλα: Ὁ Μπενίτες ποὺ τοῦ τῆχαμε ἐμπιστευτεῖ τῆχε ρίξει ἀνάποδα στὴν τσέπη τῆς στολῆς του<sup>2</sup> οἱ μικρὲς τρύπες ποὺχαμε ἀνοίξει γιὰ νὰ πίνουμε βρέθηκαν ἔτσι ἀναποδογυρισμένες καὶ τὴ στιγμή ποὺ ἦταν νὰ πάρουμε τὴ μερίδα μας — ἓνα ἄδειο σωληνάριο ἀπὸ βιταμίνες ποὺ τὸ γεμίζαμε συμπυκνωμένο γάλα μαζί μὲ μιὰ γουλιὰ νερό — διαπιστώσαμε μ' ἀπογοήτευση πὺς εἶχε δλο χυθεῖ στὴν τσέπη καὶ στὴ στολή τοῦ Μπενίτες...

Καταφέραμε νὰ δολευτοῦμε σ' ἓνα εἶδος σπηλιάς<sup>3</sup> ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά εἶχαμε θέα ἀπέραντη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, δυστυχῶς, ἦταν ἀδύνατο νὰ παρακολουθήσουμε τίς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ. Ὡστόσο, ἐπειδὴ ἐνδιαφερόμασταν πῶς πολλὸ νὰ μὴ μάς δοῦνε παρὰ νὰ ἀμυνθοῦμε, ἀποφασίσαμε νὰ περάσουμε τὴ μέρα ἐκεῖ, ἀπὸ πρῶτα ἐρκιστήκαμε ἐπίσημα καὶ οἱ πέντε ν' ἀγωνιστοῦμε ὡς τὸ θάνατο. Νὰ καὶ τὰ ὄνόματα αὐτῶν ποὺ πῆραν τὸν ἔρκο: Ραμίρο Βαλντές, Χουάν Ἀλμέιδα, Τσάο, Μπενίτες, κι' ὁ συγγραφέας αὐτοῦ τοῦ βι-

1. Βρόχος στὴν ἴδια ἐμφάνεια μὲ τὴ γῆ, γεμάτος ἀγκάθια καὶ αἰχμές.

δαίου. Και οι πάντες επιζήσαμε από την τρομερή έμπειρία της ηγίας και τους κατοπινούς αγώνες.

Σε σουρούπωνες, άρχισαμε ξανά την πορεία. Ήμιστρατεύοντας έλες μου τις γνώσεις πάνω στην κοσμογραφία, ανακάλυψα τον Πολικό και για δυο μέρες άφειθήκαμε να μάς οδηγήσει αυτός προς τα Άνατολικά ως τη Σιέρα Μάεστρα. Μήνες άργότερα έμαθα πως τό άστέρι που μάς άδήςγησε κατά την Άνατολή δέν ήταν ό Πολικός! Άπό άπλή λοιπόν σάμψωση είχαμε πέσει στη σωστή κατεύθυνση, γιά να φτάσουμε την αύγή στά βράχια πουζωναν την άκμή.

Άπό τη θάλασσα μάς χώριζε ένα ύψωμα καμιά πενήνταριά μέτρα. Άπό την άλλη μεριά ξεπρόβαλλε ή γοητευτική εικόνα μιας λιμνούλας με γλυκό, καθώς μάς φαινόταν, νερό. Τό μεγαλύτερο μαρτύριό μας ήταν ή δίψα! Εκείνη τη νύχτα μάς τριγύριζαν παροί καθουριών και μες, σπρωγμένοι από την πείνα, τούς θερσίσαμε! καθώς θμός δέν μπορούσαμε ν' ανάψουμε φωτιά, είχαμε καταπιεί όμώ τό σάν ζελατίνα μέρος τού κορμιού τους, πράμα που μάς έφερε άνυπόφορη δίψα.

Θάγαμε άρκετή άρα άσπου ν' ανακαλύψουμε ένα πέρασμα γιά να φτάσουμε ως τό νερό, αλλά με τά πολλά πήγαιν' - έλα, χάσαμε τη θέα της λιμνούλας από τά ψηλά. Χρειάστηκε να καταφύγουμε σίς λακκούβες τού νερού πουχαν άπομείνει από παλιές βροχές μέσα στά κοιλάματα τού «σουλόδοντου».

Ή μικρή τρύπα ενός αντισσθματικού ψεκαστήρα μάς χρησίμεψε γιά να τραβήμε τό νερό που δέν ήταν παρά μερικές σταγόνες γιά τόν καθένα μας.

Συνεχίσαμε να περπατάμε, χωρίς όρισμένη κατεύθυνση, άποθαρρμένοι. Πότε - πότε κάποιο άεροπλάνο πετούσε πάνω από τη θάλασσα. Ή πορεία άνάμεσα στά βράχια ήταν πολύ κουραστική! Ένας από μάς πρότεινε να περπατήμε κολλημένοι στους βράχους της άκτής, αλλά ή λύση αυτή είχε ένα μεγάλο μειονέκτημα: ό έχθρός μπορούσε να μάς δει. Τελικά μείναμε έσπλωμένοι κάτω από μια τούφα χαμόδεντρα, περιμένοντας να πέσει ό ήλιος. Με τό σούρουπο ανακαλύψαμε ένα μικρό όρμη όπου κάναμε μπάνιο.

Προσπάθησα να δάλω ό' έφαρμολγή ένα κόλπο πουχα διαβάσει ό κάποια μισοεπιστημονική έπιθεώρηση ή ό κάποιο μυθιστόρημα: έγραφε εκεί πως τό γλυκό νερό ανακατεμένο κατά τό ένα

τρίτο μέ θαλασσινὸ ἔδινε ἕνα ἀρκετὰ καλὸ πόσιμο νερό, ἀδελφίζοντας ταυτόχρονα τὴν ποσότητά. Ἐκείνα τὸ πείραμα σ' ἕνα παγόφρι ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἀξιοθρήνητο: ἕνα ὑγρὸ ὑφάλιμο ποὺ μοῦ στοίχισε τὰ εἰρωνικά σφάλματα τῶν συντρόφων! Κάπως ἀνακουφισμένοι ἀπὸ τὸ μπάνιο, ξαναπήραμε τὸ δρόμο. Ἦταν νύχτα καὶ νομίζω ὅτι θυμάμαι πὺς εἶχε ἕνα ἀρκετὰ καλὸ φεγγάρι. Ὁ Ἀλμίδα κι' ἐγὼ ποὺ περπατούσαμε ἐπὶ κεφαλῆς εἴπαμε ξαφνικά μέσα σὲ μιά ἀπὸ κείνες τὶς μικρὲς καλύβες ποὺ φτιάχνουν οἱ ψαράδες στὴν ἀκρογιαλιά γιὰ νὰ προστατεύονται ἀπὸ τὴν κακοκαιρία, τὶς σκιὲς ἀνθρώπων ποὺ κοιμόνταν. Εἴμασταν σίγουροι ὅτι ἦταν στρατιῶτες, ἀλλὰ εἴμασταν κιόλας πολὺ κοντὰ γιὰ νὰ γυρίσουμε πίσω. Προχωρήσαμε μὲ μεγάλα βήματα. Ὁ Ἀλμίδα πλησίασε τοὺς κοιμισμένους καὶ τότε, εἴπαμε μὲ ἐκπλήξη πὺς ἦταν τρεῖς σύντροφοι τοῦ Γκράνμα, ὁ Καμίλο Σιενρούγιος, ὁ Πάντο Γκονζάλες καὶ ὁ Πάμπλο Οὐρτάδο. Ἀμέσως ἀρχίσαμε ν' ἀνταλλάσσουμε γνῶμες, ἐντυπώσεις καὶ τὰ λίγα νέα ποὺ ἤξερε καθένας μας γιὰ τοὺς ἄλλους συντρόφους καὶ τὴ μάχη. Οἱ ἄντρες τῆς ομάδας τοῦ Καμίλο μᾶς πρόσφεραν κομμάτια ζαχαροκάλαμο ποὺχαν ξεριζώσει προτοῦ φύγουν. Ἡ γλυκεῖά καὶ χυμώδης φύλλα τοὺς ξεγέλασε κάπως τὴν πείνα μας. Τὴν ἴδια ὥρα ἐκείνοι μασοῦσαν μὲ λαίμαργία τὰ καθούρια. Εἶχαν βρεῖ κι' ἕνα τρόπο νὰ καλύψουν τὴ δίψα τοὺς τραβώντας νερό ἀπὸ τὰ μικρὰ κοιλώματα τῶν βράχων μ' ἕνα σωλήνα ἢ μ' ἕνα τρίστιχο κομμάτι βύλο.

Συνεχίσαμε τὸ δρόμο μας εἰσι μαζί. Οἱ μαχητὲς λοιπὸν ποὺχαν ξεφύγει ἀπὸ τὸ Γκράνμα ἔφταναν τοὺς ὅχτους καὶ δὲν εἴχαμε καμμιὰ πληροφορία γι' ἄλλους ἐπιζώντες! Σκεφτήκαμε πὺς, λογικά, θάπρεπε νὰ ὑπάρχουν κι' ἄλλες ομάδες σὲν τὴ δική μας. Ἀλλὰ δὲν εἴχαμε τὴν παραμικρὴ ἰδέα γιὰ τὸ ποῦ ἐρριζομαστούν. Τὸ μόνο ποὺ εἴχαμε ἦταν πὺς θαβίζοντας μὲ τὴ θάλασσα στὰ δεξιά προχωρούσαμε πρὸς τ' Ἀνατολικά, δηλαδὴ πρὸς τὴ Σιέρρα, τὸ μέρος ποὺπρεπε νὰ καταφύγουμε. Δὲν προσπαθοῦσαμε νὰ κρυφτοῦμε γιατί εἶται ποὺ περπατούσαμε ἀνάμεσα στὰ βράχια καὶ στὴ θάλασσα δὲν εἴχαμε καμμιὰ πιθανότητα νὰ ξεφύγουμε στὴν περίπτωση ποὺ θὰ συναντούσαμε κάποια ἐχθρική ομάδα. Δὲν θυμάμαι τώρα ἀν περπατήσαμε μιά ἢ δυὸ μέρες ἀκολουθώντας τὴν ἀκτὴ. Θυμάμαι μονάχα πὺς φάγαμε κάτω φραγκόσουλκα ποὺ ἐρίκαμε στὴν ἀκρὴ τοῦ

δρόμου μας. Άναλογοῦσαν ἓνα ἢ δύο στὸν καθένα, ἴσα - ἴσα γιὰ νὰ ξεγαλάσουμε τὴν πείνα μας. Ἄλλο τόσο μᾶς βασάνιζε ἡ δίψα, γιατί ἔπρεπε νὰ μειώσουμε στὸ μᾶξιμὸν τίς λιγοστὲς σταγόνες τοῦ νεροῦ.

Τελικὰ, κάποιαν αὐγὴ φτάσαμε, ἀποκαρμυμένοι ἀπὸ τὴν κό-  
ραση, στὴν ἀκτὴ κι' ἀπομαίναμε ἐκεῖ γιὰ νὰ λαγοκοιμηθοῦμε πε-  
ριμένοντας νὰ φωτίσει περισσότερο γιὰ νὰ κοιτάξουμε νὰ βροῦμε  
κανένα μονοπάτι πρὶν νὰ πέσουμε στοὺς πιδ ἀπόκρημνους δρόμους.

Σὰν καλοξημέρωσε, ἀρχίσαμε τὴν ἐξερεύνηση, καὶ πέρασε φά-  
τος ὁ ἓνα μεγάλο σπίτι ἀπὸ τὰς δόλιες φοίνικα, ποὺ ἀνῆκε οἱ κάποιο  
χωρικὸ ἀρκετὰ πλούσιο. Ἡ ἀμέση ἀντίδρασή μου ἦταν πὼς δὲν ἔ-  
πρεπε νὰ πλησιάσουμε ἓνα τέτοιο σπίτι, γιατί ἦταν πιθανὸ πὼς οἱ  
ἐνοικοὶ του θάταν ἐχθροὶ μας· ἴσως μάλιστα καὶ νάταν στρατιῶτες.  
Ὁ Μπενίτες δὲ συμμαρζίδεταν τὴν ἀποψὴ μου καὶ καταλήξαμε νὰ  
προχωρήσουμε κι' οἱ δύο πρὸς τὸ σπίτι.

Ἐμείνα ἔξω ἐνῶ αὐτὸς πέραγε ἓνα φράχτη ἀπὸ ἀγκαθωτὸ  
σῆμα (μαζὶ μας ἦταν καὶ κάποιος ἄλλος ποὺ δὲν θυμάμαι πιά).  
Σαφινὰ εἶδα καθαρά στὸ μισόφωτο τῇ σιλουέτᾳ ἐνὸς ἀντρα μὲ  
στολὴ ποὺ κρατοῦσε μιά καραμπίνα Μ1 στὸ χέρι. Σκέφτηκα πὼς εἶ-  
χε φθάσει τὸ τέλος μας, τοῦλάχιστο γιὰ τὸ Μπενίτες ποὺ ἦταν πιδ  
κοντὰ. Μόλις ὅμως ἔφτασε ὁ ἀπόσταση δύο δημάτων ἀπὸ τὸ στρα-  
τιώτη ὁ Μπενίτες μὲ ἀξιοθαύμαστη ψυχραιμία ἔκανε μεταβολὴ καὶ  
γύρισε πίσω γιὰ νὰ μοῦ πεῖ πὼς εἶχε δεῖ ἓνα κύριο μὲ ντουφέκι·  
καὶ πὼς, κατὰ τὴ γνώμη του δὲν θάταν φρόνιμο νὰ τὸν ρωτήσουμε  
οὐτιδήποτε...

Ἦταν μιά πραγματικὴ ἀναγέννηση. Καὶ πρῶτα - πρῶτα γιὰ  
τὸν Μπενίτες. Ἀλλὰ ἡ δόδοσειά μας δὲν τέλειωσε ἐκεῖ. Μετὰ ἀπὸ  
μιά προσωχτικὴ ἐπιθεώρηση στὰ γύρω, ἀρχίσαμε νὰ σκαρφαλώνου-  
με στὰ βράχια ποὺ ὁ αὐτὸ τὸ μέρος ἦταν πολὺ χαμηλότερα. Πλη-  
σιάζαμε τὴ ζώνη ποὺ λέγεται «Ὁχο ντὲ Μπουέθ» (Μάτι τοῦ βο-  
δοῦ), ἐξ αἰτίας ἐνὸς μικροῦ ρυακιοῦ ποὺ χύνεται στὴ θάλασσα ἀ-  
φοῦ τρυπάει τὸ βράχο ὁ ἑλὸ τὸ μήκος του.

Ἡ μέρα μᾶς πρόλαβε πρὶν τελειώσουμε τὸ σκαρφάλωμα. Μόλις  
προφτάσαμε νὰ μποῦμε οἱ μιά σπηλιά. Θαυμάσιο παρατηρητήριον  
γιὰ ὅλο τὸ πανόραμα. Ἡρεμία ἀπόλυτη βασίλευε στὸ τοπίο. Ἐνα  
καίκι τοῦ Ναυτικοῦ ἀποδίβαζε ἄντρες. Μετρήσαμε καμιά τριαντα-

ριά ενώ άλλοι επιβιβάζονταν — κάτι σάν αλλαγή φρουράς μās φάνηκε. Μάθαμε αργότερα πώς ήταν άντρες του Λωράν' ο άπαίσιος φονιάς του πολεμικού ναυτικού, άφοδ' εκπλήρωσε τη μακάρβρια άποστολή της εκτέλεσης μιάς ομάδας συντρόφων μας, φρόντιζε ν' αλλάξει τούς άντρες του.

Μπροστά στα κατάπληκτα μάτια του Μπενίτες έμφανιστηκαν οι «κύριοι με τὰ ντουφέκια» σ' όλη τους την τραγική πραγματικότητα. Ή κατάσταση δέν ήταν καθόλου ρόδινη. Καμμιά πιθανότητα σωτηρίας δν μās ανακάλυπταν: δέν μās έμενε παρά νά πολεμήσουμε σις θέσεις μας μέχρι τὸ τέλος.

Όλόκληρη τή μέρα δέ δάλαμε τίποτα στο στόμα μας. Καί με τί αὐστηρότητα μοιράσαμε τὸ νερό! Κάναμε τή διανομή μέσα στο φακό ενός τηλεσκοπίου: δικαιοσύνη άπόλυτη... Τὸ δρόδυ ξαναρχίσαμε νά διαβάζουμε γιά ν' άπομακρυνθούμε άπ' αὐτή τή ζώνη όπου είχαμε ζήσει μερικῆς άπό τίς φοβερότερες μέρες του πολέμου, βασανισμένοι άπό τήν πείνα καί τή δίψα, άπό τὸ συναίσθημα τῆς ήττας μας καί τήν άπειλή ενός κινδύνου χειροπιαστού κι' άναπόφευκτου που μās έδινε τήν έντύπωση ποντικών πιασμένων στη ράκκα.

Μετά άπό πολλές άναζητήσεις, καταλήξαμε νά πέσουμε στην περίφημο χείμαρρο που χυνόταν στη θάλασσα ή σὲ κάποιο άπό τὰ παρακλάδια του. Πεσμένοι κατά γῆς πάνω σε διασημένα βλάγα άρα πολλή καί θά συνεχίζουμε γιά πολύ άκόμα δν τὰ στομάχια μας, θεοηστικά καθώς ήταν, δέν άρμόνιζαν νά δεχτούν έστω καί μιά σταγόνα παραπάνω. Γεμίσαμε τὰ παγορία καί συνεχίσαμε τὸ ταξίδι. Τήν αὐτὴ φτάσαμε στην κορφή ενός μικροῦ λόφου όπου ήπηρε μιά συστάδα δέντρα. Σκορπιστήκαμε σὲ διάφορα μέρη, με σκοπό νά μπορούμε ν' άντισταθοῦμε καί νά κρυφτοῦμε δυο γινόταν καλύτερα, καί περάσαμε όλόκληρη τή μέρα κοιτάζοντας νά πετοῦν πάνω άπό τὰ κεφάλια μας σὲ χαμηλό ύψος μικρά άεροπλάνα με μεγάφωνα ποδγαζάν άκαταλαβίστικους ήχους. Ό 'Αλμείδα κι' ο Μπενίτες, δετεράνοι τῆς Μονάδα, κατάλαβαν πώς μās βιάζαν νά παραδοθούμε. Πότε - πότε άπό τὸ δάσος έρχονταν θέρυδοι άκατανόητοι.

Έκείνη τή νύχτα ή περιπλάνησή μας μās όδήγησε κοντὰ σ' ένα σπίτι άπ' όπου έρχονταν νότες μουσικῆς. Γιά μιά φορὰ άκόμα

άρχισαμε τή συζήτηση. 'Ο Ραμίρο, ὁ 'Αλμέιδα κι' ἐγώ, εἴχαμε τὴν πεποίθηση πὼς ἔπρεπε μὲ κάθε θυσία νὰ ἀπορρίψουμε νὰ ἐμφανιστοῦμε σ' ἕνα χορὸ ἢ σὲ παρόμοιες ἐκδηλώσεις γιὰτὶ οἱ χωρικοὶ χωρὶς κακὴ πρόθεση, ἀλλὰ μονάχα γιὰ τὴν εὐχαρίστηση, νὰ διαδώσουν τὰ νέα, θὰ φανέρωναν τὴν παρουσία μας τριγύρω. 'Ο Μπενίτες κι' ὁ Καμίλο σκέφτονταν πὼς ἔπρεπε νὰ πάμε νὰ φάμε ὅ,τι κι' ἂν μᾶς στοίχιζε αὐτό. Τέλικά ἀποφασίστηκε νὰ πάμε ὁ Ραμίρο κι' ἐγὼ μέχρι τὸ σπίτι, νὰ μάθουμε νέα καὶ νὰ οἰκονομήσουμε τροφὴ. Κονταῦσαμε νὰ φτάσουμε ὅταν ξαφνικὰ ἡ μουσικὴ σταμάτησε κι' ἀκούσαμε πολὺ καθαρά τὴ φωνὴ ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἔλεγε κάτι πᾶν: «Καὶ τώρα, ἄς πιόθμε στὴν ὕψαια τῶν συμπολεμιστῶν μας πού τὰ κατορθώματά τους εἶναι τόσο λαμπρά» κλπ. Δὲν καθήσαμε ν' ἀκούσουμε περισσότερα· κάναμε μεταβολὴ δὺο γρηγορότερα μπορούσαμε γιὰ νὰ ποῦμε στοὺς συντρόφους μας τί μέρος τοῦ λόγου ἦταν οἱ ἄνθρωποι ποὺ βρίσκονταν σὲ κείνη τὴ γιορτῇ.

Ξαναπῆραμε τὸ δρόμο ἀλλὰ σὲ λίγο οἱ ἄνδρες ἀρνούνταν νὰ προχωρήσουν. Ἐκείνη τὴ νύχτα καὶ τὴν ἐπόμενη ὅλοι οἱ σύντροφοι ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς ἐξαιρέσεις δῆλωσαν πὼς δὲ θέλανε νὰ συνεχίσουν. Ἀναγκαστικὰ χτυπήσαμε τὴν πόρτα ἑνὸς χωρικοῦ στὴν ἔκρη ἑνὸς δρόμου, στὸ μέρος ποὺ λέγεται «Πουέρκας Γκάρδας» («Χοντρές Πουρούνες») ἑννιά μέρες μετὰ τὸν αἰφνιδιασμὸ τῆς 'Α-λεγρία ντὲ Πίο.

Μᾶς δέχτηκαν μὲ προθυμία. Αὐτὴ ἡ χωριάτικη καλύβα ἔγι-νε τότε τὸ θέατρο ἀτελείωτων τοιμπουσιῶν. Οἱ ὥρες περνοῦσαν καὶ μεῖς τρώγαμε συνέχεια· ἡ ἡμέρα μᾶς ὄρθηκε σὲ μεγάλη εὐτυχία. Ἀδύνατο νὰ θυγῶμε ἀπὸ καί. Στὴ διάρκεια τοῦ πρωينوῦ, παρέλασαν οἱ χωριάτες ποδρχονταν γεμάτοι περίεργεια κι' ἀλληλεγγύη, γιὰ νὰ μᾶς γνωρίσουν, νὰ μᾶς φέρουν φαγητὸ ἢ γιὰ νὰ μᾶς δώσουν κάποιο δωράκι.

Τὸ σπιτάκι ποὺ μᾶς στέγαζε δὲν ἄργησε νὰ μεταμορφωθῇ σὲ κλάση: πρῶτον ἔπιασε τὸν 'Αλμέιδα ἡ διάδροια καὶ σὲ λίγο τὰ ἐντόσθιά μας ἔδειχναν τὴν ἀπαισιότερη ἀγνωμοσύνη στὸ μικρὸ κλει-στὸ χώρο. Κάμποσοι σύντροφοι ἀρχισαν καὶ νὰ ξερνᾶνε. 'Ο Πάμπλο Οὐρτάδο, ἐξαντλημένος ἀπὸ τὰ μερόνυχτα τῆς πορείας, τῆς κοῦρας, τῆς νουτίας, τῆς πείνας καὶ τῆς δίψας, δὲν μπορούσε οὔτε νὰ κοιμηθεῖ.



Ἀποφασίσαμε νὰ φύγαμε τὴ νύχτα. Οἱ χωρικοὶ μᾶς εἶπαν πῶς, σύμφωνα μὲ τὰ νέα ποῦχαν συγκεντρώσει, ὁ Φιντέλ ζοῦσε. Μᾶς πρότειναν νὰ μᾶς ὀδηγήσουν σ' ἕνα μέρος, ὅπου, κατὰ πάσα πιθανότητα, εἰσκόταν μαζί μὲ τὸν Κρεσένσιο Πέρες. Ἀλλὰ μᾶς ἐβαλαν ἕναν ὄρο: ἔπρεπε ν' ἀφήσουμε πολλὰς καὶ ὅπλα. Ὁ Ἀλμείδα κι' ἐγὼ βαστήξαμε στὴ ζούλα δύο αὐτόματα Σιάρ. Τὰ ὄχτὼ ὅπλα κι' ὅλες οἱ σφαῖρες ἔμειναν ἐγγύηση στὸ σπίτι τοῦ χωρικοῦ, ἐνῶ ἐμεῖς χωριστήκαμε σὲ δύο ὁμάδες, ἀπὸ τρεῖς καὶ τέσσερις ἄντρες γιὰ νὰ μείνουμε στὰ σπίτια τῶν χωρικῶν κι' ἀπὸ καὶ νὰ φτάσουμε, μὲ διαδοχικοὺς σταθμούς, στὴ Μαρίστρα.

Ἡ ὁμάδα μας ἂν θυμᾶμαι καλὰ, ἀποτελιόταν ἀπὸ τὸν Πάντο Γκονζάλες, τὸν Ραμίρο Βαλντιές, τὸν Ἀλμείδα καὶ μένα. Στὴν ἄλλη ἦσαν ὁ Καμίλο, ὁ Μπενίτες καὶ ὁ Τσάο. Ὁ Πάμπλο Οὐρέδεο ἦταν ἄρρωστος καὶ δὲν μπορούσε νὰ φύγει ἀπὸ τὸ σπίτι.

Δὲν προλάβαμε καλὰ - καλὰ νὰ φύγαμε καὶ ὁ ἰδιοκτήτης δὲν μπόρεσε ν' ἀντέξει στὸν πειρασμὸ νὰ διηγηθῇ τὰ νέα σ' ἕνα φίλο του μὲ τὴ δικαιολογία πὼς ἤθελε νὰ ζητήσῃ τὴ γνώμη του ποῖός ἦταν ὁ καλύτερος τρόπος νὰ κρύβῃ τὰ ὅπλα. Αὐτὸς κατόρθωσε νὰ τὸν πείσει νὰ τὰ πούλῃσῃ. Παζαρέφανε μ' ἕνα τρίτο ἀπατεῶνα κι' αὐτὸς μᾶς κατέβηκε στὸ στρατό. Κι' ἔτσι, λίγες ὥρες μετὰ τὴν ἀναχώρησή μας ἀπὸ τὸ πρῶτο φιλόξενο σπίτι στὴν Κούδα, ὁ στρατὸς ἔκανε ντοῦ, πῆρε τὸν Πάμπλο Οὐρέδεο αἰχμάλωτο κι' ἔρπαξε ὅλα τὰ ὅπλα.

Ἐμεῖς πήγαμε σ' ἐνὸς ἀντεντιστή<sup>1</sup>, τοῦ Ἀρχέλιο Ροσαμπάλ, ποῦταν γνωστὸς μὲ τὸ παρατσούκλι «Πάστορας». Ὁ σύντροφός αὐτός, μάλιστα ἔμαθε τὸ δυσάρεστο νέο, ἤρθε ἀμέσως σ' ἐπαφὴ μ' ἕναν ἄλλο χωρικὸ πού γνώριζε θαυμάσια τὴν περιοχὴ καὶ πού, καθὼς λέγαν, συμπαθοῦσε τοὺς ἀντάρτες. Ἐκεῖνη τὴ νύχτα μᾶς πῆραν ἀπὸ καὶ καὶ μᾶς ὀδήγησαν σ' ἕνα ἄλλο καταφύγιο, πρὸ σέγγουρο. Ὁ χωρικός πού γνωρίσαμε μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία λεγόταν Γκιγιέρμο Γκαρασία: σήμερον εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὀριέντε καὶ μέλος τῆς Ἐθνικῆς Διεύθυνσης τοῦ Κόμματός μας.

Στὴ συνέχεια μᾶς δέχτηκαν σὲ πολλὰ χωριότικα σπίτια, στοῦ

---

1. Θεσηκευτικὴ αἰρεση (Χριστιανική).

Κάρλος Μάξ πού ἀργότερα μπήκε στίς τάξεις μας, στοῦ Περούτσι κι' ἄλλων συντρόφων πού ξεχνῶν τὰ ὀνόματά τους. Ἐνα πρωί, χαράματα, ἀφοῦ περάσαμε τὸ δρόμο τοῦ Πιλὸν καὶ προχωρήσαμε χωρὶς ὁδηγό, φτάσαμε στὴ φάσμα τοῦ Μόνγκο Πίρες, ἀδερφοῦ τοῦ Κρεσένκο· ἐκεῖ ἔβηκαμε ἑλους τοὺς συντρόφους ποῦ ἦσαν γλυτώσει ἀπὸ τὴν ἀπόδραση καὶ ἦσαν —γιά τὴν ὥρα— λεύτεροι: τὸν Φιντέλ Κάστρο, τὸν Οὐνιόβερο Σάντσε, τὸν Φασουστίνο Πίρες, τὸν Γαούλ Κάστρο, τὸν Σίπρο Ρεδόνδο, τὸν Ἐφελίνιο Ἀματχίρας, τὸν Ραγι Ροντρίγκας καὶ τὸν Ἀρμάντο Ροντρίγκας. Λίγες μέρες ἀργότερα συναντούσαμε τὸν Μοράν, τὸν Κρέσκο, τὸν Χουλίτο Ντίας, τὸν Καλίστο Γκαρσία, τὸν Καλίστο Μοράλες καὶ τὸν Μπαρμούντες.

Ἡ μικρὴ μας ομάδα παρουσιάστηκε χωρὶς στολὲς καὶ χωρὶς ὅπλα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βυδ μπιστόλια δὲν εἶχαμε σώσει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν καταστροφή. Ὁ Φιντέλ μᾶς ἔβαλε μπροστὰ πολὺ ἔγρια.

Ἐν τῇ διάρκειᾳ τῆς ἐκστρατείας ἄλλὰ καὶ σήμερὰ ἀκόμα, τὰ λόγια του μένουν χαραγμένα στὸ νοῦ μας: «Δὲν πληρώσατε τὸ λάθος πού κάνατε, γιατί ἡ ἐγκαταλείφῃ ὅπλων σὲ τέτοιες περιστάσεις πληρώνεται μὲ τὴ ζωὴ. Ἡ μοναδική σας ἐλπίδα νὰ ἐπιζήσετε ἂν ὀπισθοχωρεῖτε φέτος μὲ τὸν ἐχθρό, ἔδωκε τὰ ντουφέκια σας. Τὸ νὰ τὰ ἐγκαταλείψετε ἦταν ἐγκλημα κι' ἀνοησία».

#### 4. Ἡ μάχη τοῦ Λά Πλάτα 17 τοῦ Γενάρη 1957

Ἡ ἐπίθεση ἐναντίον ἐνὸς μικροῦ στρατόνα στὸ στόμιο τοῦ Ρίο ντὲ Λά Πλάτα, στὴ Σιέρρα Μαδέστρα, ἦταν ἡ πρώτη μας νίκη πού ὁ ἀντίπαλός της ξεπέρασε ἀρκετὰ τὰ ὅρια τῆς περιοχῆς ποὺ γινε ἡ μάχη. Αὐτὸ προώλεσε τὴν προσοχὴ ὀλωνῶν, ἀπόδειξε πὺς ὁ Ἑπαναστατικὸς Στρατὸς δὲν ἦταν μῦθος καὶ πὺς ἦταν ἀποφασισμένος νὰ πολεμήσῃ. Γιὰ μᾶς ἦταν ἕνας τρόπος ἐπιβεβαίωσης τῆς πίστεως μας στὸν τελικὸ θρίαμβο.

Στὶς 14 τοῦ Γενάρη τοῦ 1957, κάτι παραπάνω ἀπὸ ἕνα μῆνα μετὰ τὸν ἀφηνειασμὸ τῆς «Ἀλεγρία ντὲ Πλα», σταματήσαμε κοντὰ στὸν Μαγκνιτσίνα πού χωρίζεται ἀπὸ τὸ Λά Πλάτα ἀπὸ μιά βραχίονη προέκταση τῆς Μαδέστρα πού σήναι μίση' στὴ θάλασσα, ἀνάμεσα στὶς δύο μικρὲς κοιλίδες. Μετὰ ἀπὸ διαταγὴ τοῦ Φιντέλ κάναμε μερικὲς ἀσκήσεις σκοποβολῆς σ' αὐτὸ τὸ μέρος γιὰ νὰ γυμναστοῦν λίγο οἱ ἄντρες. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς πρώτη φορὰ κρατοῦσαν ἔπλο. Κάναμε ἕνα ὄρατο μπάνιο μετὰ ἀπὸ τόσες μέρες περιφρόνησης στοὺς κανόνες τῆς ὕγιεινῆς κι' ὅσοι ἀπὸ μᾶς μποροῦσαν ἔλλαξαν καὶ σόφρουχα. Ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ εἶχαμε στὴ διάθεσή μας εικοστρία ὅπλα οἱ καλὴ κατάσταση: ἐννέα ντουφέκια μὲ τηλεσκοπίο, πέντε ἡμισαυτόματα, τέσσερα μὲ κλείστρο, δύο αὐτόματα Τόμσον, δύο αὐτόματα μπιστόλια καὶ μιά καραμπίνα τοῦ διαμετρήματος τῶν 16. Ἐκεῖνη τὴ μέρα κατὰ τὸ ἀπόγευμα, περάσαμε τὸ τελευταῖο βουνὸ πού μᾶς χωρίζε ἀπ' τὴν περιοχὴ τοῦ Λά Πλάτα. Ἀκολουθήσαμε μέσα ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα ἕνα στενὸ καὶ δύσβατο μονοπάτι πού εἶχε χαράξει μὲ ματοῦτα εἰδικὰ γιὰ μᾶς ἕνας χωρικός τῆς περιοχῆς, ὁ Ἑδίας Μελικιάδης. Τὸνομά του μᾶς ἔδωσε ὁ Ἐουτίμιο ὁ ὁδηγός μας.

Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ὁ Ἐουτίμιο, εἶδος συμβόλου τῆς ἐπαναστα-

τημένης αγροτιάς, μάζ ήταν εξαιρετικά πολύτιμος. 'Αλλά λίγο καιρό αργότερα τον συνέλαβε ο Κασίγας που ήντι να τον σκοτώσει τον εξαγέγρασε προσφέροντάς του 10.000 Ελλάρια και ένα θαβηρό στο στρατό αν σκότωνε το Φιντέλ. Λίγο έλειψε να το καταφέρει αλλά τελικά δεν είχε το κουράγιο να το κάνει' ωστόσο μάζ έδωσε πολύ αποκαλύπτοντας τους καταυλισμούς μας.

Την εποχή εκείνη ο Ήουτιμο μάζ ήταν ακόμα πιστός. 'Ανηκε στο στρατό εκείνο των χωρικών που υπεράσπιζαν το χωραφάκι τους ενάντια στους μεγάλους γαιοκτήμονες της περιοχής' κι' ο άγώνας αυτός ενάντια στους γαιοκτήμονες, τους έφερνε ταυτόχρονα αντιμέτωπους με την αγροφυλακή, τον πιστό σύμμαχο αυτής της τάξης.

Τη μέρα εκείνη σταματήσαμε στο δρόμο δυο χωρικούς που βρέθηκαν συγγενείς του δόητού: ο ένας άρρώστης λεύτερος αλλά τον άλλο τον κρατήσαμε για ασφάλεια. Την επομένη, 15 του Γενάρη, ανακαλύψαμε το στρατόνα του Λά Πλάτα με τις τσίγγινες στέγες του που κατασκευάζονταν τότε, κι' είδαμε μια ομάδα μισόγυμνους ανθρώπους' όμως κι' άπ' αυτά που φορούσαν αναγνωρίσαμε τη στολή του έχθρου. Μ' έλη μας την άνεση είδαμε την άφιξη μιας ατζέ-καπου γεμάτης στρατιώτες κατά τις έξι το απόγεμα' αυτοί αποσιδίστηκαν κι' επιδιδίστηκαν άλλοι. Μή καταλαβαίνοντας καλά το νόημα αυτόν των κινήσεων, αποφασίσαμε να αναβάλουμε την επίθεση για την άλλη μέρα.

Από τα χαράματα της 16ης, άρχισαμε την παρακολούθηση του στρατόνα. Ένας φρουρός είχε φύγει τη νύχτα' στείλαμε παρατηρητές που δεν είδαν πουθενά στρατιώτες. Στις τρεις το απόγεμα πήραμε την απόφαση να πλησιάσουμε το δρόμο που ξεκινάει από το στρατόνα ακολουθώντας το ρέμα για να προσπαθήσουμε να δούμε κάτω. Με το σούρουπο περάσαμε χωρίς κόπο τον Λά Πλάτα και πιάσαμε πόστο στο δρόμο. Σε πέντε λεπτά πιάσαμε δυο χωρικούς. 'Ο ένας άπ' αυτούς είχε στο ενεργητικό του κάμποσες σπιουνιές. Τους δώσαμε να καταλάβουν ποιοι είμαστε και τους είδοποιήσαμε πως αν δεν καθόντουσαν ήσυχα, οι προθέσεις μας δεν ήταν και τόσο φιλόφρονες... 'Αμέσως μάζ έβωσαν πολύτιμες πληροφορίες' υπήρχαν καμιά δεκαπενταριά στρατιώτες στο στρατόνα κι' από στιγμή σε στιγμή περίμεναν έναν από τους τρεις διαβόητους

διαχειριστές της περιοχής, τὸν Τσίτσο Ὁσόριο. Οἱ διευθυντές αὐτοὶ ἀνέκταν στὴν ἐπικράτεια τῆς οὐαγγίνειας Λαδίττι ποὺ ἦταν ἰδιοκτῆτες ἐνὸς τεράστιου τιμάρου, ποὺ διατηροῦσαν χάρη οἱ ἀνθρώποις τῆς φέρας τοῦ Τσίτσο Ὁσόριο. Λίγα λεπτὰ ἀργύρατα ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του αὐτὸς ὁ Τσίτσο, τόφλα στὸ μεθῆσι, πάνω σ' ἓνα μουλάρι, μ' ἓνα μικρὸ μαῦρο πικινάπουλα. Ὁ Οὐνιέρος Σάντας τοῦ φώναζε νὰ σταματήσει στ' ὄνομα τῆς ἀγροφυλακῆς καὶ κείνος ἀπάντησε ἀμέσως: «Κουνούπι». Ἦταν τὸ σὺνθημα.

Παρὰ τὶς ἀξούριστες φάτους μας καὶ χάρη, ἴσως, στὸ θαῦμ τοῦ μεθυστοῦ του, καταφέραμε νὰ ξεγελάσουμε τὸν Τσίτσο. Ὁ Φιντέλ μ' ἀγανακτισμένο ὄρος, τοῦπε πῶς ἦταν συνταγματάρχης τοῦ στρατοῦ κι' ἐρχόταν, λέει, ἀποφασισμένος νὰ ζητήσει ἐξηγήσεις γιατί δὲν εἶχαν ἀκόμα ξεκαθαρίσει τοὺς ἀντάρες· αὐτὸς δὲν δι-σταξε νὰ μπαί στὸ λόγγο καὶ γι' αὐτὸ ἐξ ἄλλου εἶχε γένεια· σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, πρόσθεσε, ὁ στρατὸς δὲν ἔκανε παρὰ «βλακεία»... Τέ-λος εἶπε καὶ μερικὰ λόγια μᾶλλον αὐστηρὰ γιὰ τὶς ἐκτελεστικὲς ἱ-κανότητες τῶν ἐχθρικών δυνάμεων. Πειθήνια ὁ Τσίτσο Ὁσόριο εἶ-πε πῶς πραγματικὰ οἱ στρατιῶτες παράγαν μωτὲς στὸ στρατόνα καὶ πέρασαν τὴν ὄρα τους τρώγοντας χωρὶς νὰ κάνουν τίποτα, ἐκπὸς ἀπ' τὶς ρουτινέριμες περιπολίες. Κατόπι ἐκφράστηκε μὲ ἡμ-φραση ὑπὲρ τοῦ ξεκαθαρίσματος ὅλων τῶν ἀνταρτῶν. Κάνοντάς του διάφορες ἐρωτήσεις ἀρχίσουμε, διακριτικὰ, νὰ κάνουμε τὸ λογαρια-σμὸ τῶν φίλων καὶ τῶν ἐχθρῶν ποὺ εἴχαμε στὴν περιοχὴ. Φυσικὰ λαβαίναμα ὅπ' ὅλη τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις του... Κάθε «κά-θαρμο» γι' αὐτὸν ἦταν ἓνας καλὸς φίλος γιὰ μᾶς. Ἔτσι ὁ κατέλο-γός μας ἔφτασε νάχει καμιά εικοσαριά ὀνόματα κι' ὁ σποῦνος ἱ-ξακολοθοῦσε. Μᾶς διηγῆθηκε τὸ πῶς σκοτώθηκαν δυὸ ἀντρες ἐ-καὶ γύρω· «ἀλλὰ ὁ στρατηγός μου ὁ Μπατίστα μ' ἔφησε λιύτερο ἀ-μέσως!» Μᾶς διηγῆθηκε ἀκόμα πῶς σκαμπίλιζε τοὺς χωριάτες ποὺ δείχνονταν «κάπως ἀναιδέεις» καὶ πρόσθεσε πῶς, κατὰ τὴ γνώμη του, οἱ στρατιῶτες ἦταν ἀνίκανοι γιὰ ὁτιδήποτε. Ἀφῆσαν τοὺς χω-ριάτες νὰ μιλᾶνε χωρὶς νὰ τοὺς ἑλῶν μῆσα. Ὁ Φιντέλ τὸν ρώτη-σε τί θέκαμε τὸν Φιντέλ Κάστρο ἂν τὸν ἔπαινε. Ὁ ἄλλος ἀπάντη-σε μὲ μιὰ εὐγλωττὴ χειρονομία πῶς θὰ τοῦκοδε τὰ... ὅπως καὶ τοῦ Κρεσόντο. «Γιὰ κοίτα, εἶπε δείχνοντας τὰ μεζινάκινα παπούτσια μας, ἓνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς π.... ποὺ καθαρίσαμε φόραγε τὰ βια...».

‘Ο Τσίτσος ‘Οσώριο δὲν καταλάβαινε πὸς μ’ αὐτὰ ποῦλεγε ὑπὸ γράφε τὴν βία τοῦ τὴν καταδίκην. Τέλος, παρακινημένος ἀπὸ τὰ ὑπονοούμενα τοῦ Φιντέλ, δέχτηκε νὰ μᾶς ὀδηγήσει: θὰ ἐμφανίζεσταν ξαφνικὰ μπροστὰ στοὺς στρατιῶτες γιὰ ν’ ἀποδείξουμε τὴν ἀνικανότητά καὶ τὴν ἀπειθαρχία τους.

Ἐμπρὸς λοιπὸν γιὰ τὸ στρατόνῃ μὲ ὀδηγὸ τὸν Τσίτσος ‘Οσώριο. Ἐγὼ, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, δὲν ἤμουν ἀπόλυτα σίγουρος πὸς αὐτὸς ὁ τύπος δὲν εἶχε καταλάβει τὸ στρατήγημά μας. Ὡστόσο συνέχισε ξένοιαστος γιατί ἦταν τόσο μεθυσμένος, ποὺ δὲν ἤξερε τί τοῦ γινόταν. Τὴν ὥρα ποὺ ξαναπερνούσαμε τὸ ποτάμι γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ στρατόνῃ, ὁ Φιντέλ τοῦ εἶπε πὸς οἱ στρατιωτικοὶ κανονισμοὶ ἐπέβαλαν τὸ δέσιμο τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ ἄνθρωπος ἀφώθηκε χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἀντίσταση καί, χωρὶς νὰ τὸ ξέρει, συνέχισε τὸ δρόμο τοῦ σὲν ἀληθινὸς αἰχμαλώτου. Μᾶς ἐξήγησε πὸς ἡ μόνη σκοπιὰ ἐριστόταν ἀνάμεσα στὸ στρατόνῃ ποὺ χιτίζεταν καὶ στὸ σπῆτα ἐνὸς ἄλλου διευθυντῆ, τοῦ Ὀνόριο. Μᾶς ὀδήγησε σ’ ἓνα μέρος πολὺ κοντὰ στὸ στρατόνῃ, ἀπ’ ὅπου περνοῦσε ὁ δρόμος γιὰ τὸ Μασό. Στείλαμε τὸν σύντροφο Λουὶς Κρέσκο — σήμερα ταγματάρχῃ — γιὰ ἀνίχνευση. Ὅταν γύρισε μᾶς εἶπε πὸς οἱ πληροφορίες τοῦ διευθυντῆ ἦσαν σωστές: εἶχε δεῖ καλὰ τὰ δυὸ χτίρια καί, ἀνάμεσά τους, τὶς κόκκινες κάρτες ἀπὸ τὰ ποῦρα τῆς φρουρᾶς.

Ἐίμασταν ἑτοιμοὶ νὰ προχωρήσουμε ὅταν χρειάστηκε νὰ κρυφτούμε γιὰ ν’ ἀφήσουμε νὰ περάσουν τρεῖς φρουροὶ καθάλλα σ’ ἑλλογα ποδοστῆσαν σὰ γαιθοῦρι ἓνα πεζὸ αἰχμαλώτο. Πέρασε πολὺ κοντὰ μας καὶ θυμάμαι τὰ λόγια τοῦ φρουκαρᾶ τοῦ χωριάτη ποῦλεγε: «Εἶμαι κι’ ἐγὼ ἄνθρωπος σὲν καὶ σὰς». Τοῦ ἀπάντησαν (ἦταν ὁ δεκανέας Μπασιλ ὅπως μάθαμε ἀργότερα): «Σκαμνὸς καὶ περπατᾷ ἀνὰ δὲ θὲς νὰ σ’ ἀρχίσουμε σὲς καμπετιέρας». Πιστεύουμε πὸς αὐτὸς ὁ κακομοῖρος ὁ χωρικὸς θὰ κινδύνευε λιγότερο ἀνὰ δὲ ἐρισκόταν στὸ στρατόνῃ, ἐκτεθειμένος σὲς σφαῖρες μας τὴ στιγμὴ τῆς ἐπίθεσης. Ἀλλὰ τὴν ἐπομένῃ, ὅταν διαδόθηκαν τὰ νέα τῆς μάχης καὶ τῆς ἐκδασῆς τῆς, βολοφονήθηκε ἀναντιρᾶ στὸ Μασό.

Γιὰ τὴν ἐπίθεση διαθέσαμε εἰκοσάδυ ὅπλα. Ἦσαν κρίσιμη ἡ στιγμὴ, γιατί εἴχαμε πολὺ λίγες σφαῖρες. Ἐπρεπε νὰ καταλάβουμε τὰ παρατήρηματα μὲ κάθε θυσία. Ἡ ἀποτυχία σήμαινε γιὰ μᾶς

άνωφelo ζόδεμα τῶν ἐφοδίων μας καὶ τὴν προοπτικὴ νὰ βρεθοῦμε οὐσιαστικὰ ἀνηπαράσκειστοι. Ὁ σύντροφος Χουλίτο Ντίας (ποὺ ἦταν ὑπολογιστὴς) καὶ ποὺ ἔπαιε ἀργότερα Ἐνδοξα στὴ μάχη τοῦ Ἑλ Οὐδέρο, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Καμίλο Σιενφουέρος, τοῦ Μπενίτες καὶ τοῦ Καλίστο Μοράλες, ἔλυν ἐπισημάνων μὲ ἡμαυτάματα, ἔπρεπε νὰ περικυκλώσουν τὸ σπίτι ποῦταν φτιαγμένο ἀπὸ τάβλες φοινικιάς ἀπὸ τὴ δεξιὰ ἀκρῇ. Ὁ Φιντέλ, ὁ Οὐνιέρος, ὁ Σάντσις, ὁ Λουίς Κρέσκο, ὁ Καλίστο Γκαρσία, ὁ Φαχάρδο — ποὺ ἦταν ταγματάρχης κι' εἶχε τὸ Ἱδιο ὄνομα μὲ τὸ γιαιτρώ μας Πίτι Φαχάρδο ποὺ ἔπαιε στὸ Ἑσκαμπράδ — κι' ἐγὼ, θὰ κάναμε τὴν ἐπίθεσιν ἀπὸ τὸ κέντρο. Ὁ Ραούλ μὲ τὴ διμοιρία του καθὼς καὶ ὁ Ἀλμπίδα μὲ τὴ δική του, θὰ χτυποῦσαν τὰ παραπήγματα ἀπὸ τὰ ἀριστερά.

Μ' αὐτὴ τὴ σύνταξιν, πλησιάσαμε στὰ σοράντα περίπου μέτρα ἀπὸ τὴς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Ἦταν μιὰ φεγγαρόλουσθ νύχτα. Πρῶτος ἔρχισε νὰ βάζει ὁ Φιντέλ μὲ δυὸ ριπὲς αὐτόματου. Τὸν ἀκολούθησαν ὅλα τὰ διαθέσιμα ντουφέκια. Χωρὶς νὰ χάσουμε στιγμή καλέσαμε τοὺς στρατιῶτες νὰ παραδοθῶν. Κανένα ἀποτέλεσμα. Σὺν ἤρθε ἡ στιγμή τῆς ἐπίθεσης, ὁ δολοφόνος καὶ προδότης Τσίτοο Ὁ-σέριο ἐκτελέστηκε.

Ἡ ἐπίθεσιν εἶχε ἀρχίσει στὶς δύο καὶ σοράντα τὸ πρωί, καὶ οἱ στρατιῶτες ἀντιστέκονταν περισσότερο ἀπ' ὅσο εἶχαμε ὑπολογίσει. Ἦταν κι' ἓνας λοχίας μ' ἓνα Μ1 ποὺ ἀπαντοῦσε μὲ μιὰ ριπὴ κάθε φορὰ ποὺ τοῦ φωνάζαμε νὰ παραδοθῇ. Διαταχθήκαμε νὰ ριξοῦμε τὴς παλιές μας χειροβομβίδες — βραζιλιάνικης κατασκευῆς. Ὁ Λουίς Κρέσκο ἔριξε τὴ δικιά του, ἔπειτα ἐγὼ τὴ δικιά μου. Ὡστε ἡ μιὰ οὔτε ἡ ἄλλη σκάσανε. Ὁ Ραούλ Κάστρο ἔριξε μιὰ ἀρμαθιὰ δυναμίτες ποὺ δὲν κάνανε τίποτα. Δὲν μᾶς ἀπόμεινε παρὰ νὰ προχωρήσουμε καὶ νὰ δώσουμε φωτιά στὸ στρατόνα ἔστω καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς μας. Πρῶτος ἐπιχείρησε ὁ Οὐνιέρος Σάντσις. Ἀποτυχία. Ἐπειτα προσάδθηκε ὁ Καμίλο Σιενφουέρος χωρὶς περισσότερη ἐπιτυχία. Τελικὰ, ὁ Λουίς Κρέσκο κι' ἐγὼ πλησιάσαμε μιὰ παράγκα κι' ὁ Λουίς ἔβαλε φωτιά. Στὸ φῶς ποδωναν οἱ φλόγες εἴπαμε πῶς ἦταν μιὰ ἀπλὴ ἀποθήκη σπουδάξουν τὴς καρβίδες τῆς διπλανῆς φωτείας. Αὐτὸ θμως ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ σκορπίσει τὸν πανικὸ στοὺς φαντάρους ποὺ ἐγκατελείφθη τὴ μάχη. Ἐνὰς ἀπ' αὐτοὺς μέσ' στὸ φευγιὸ του λίγο εἰλεψε νὰ πέσει πάνω στὸ ντου-

φείει του Λουίς Κρέσκο που τον πλήγωσε στο στήθος, και τον άφελισε ενώ ήμεις ρίχναμε συνέχεια στην παράγκα. 'Ο Καμίλο Σιενφουέγος, ταμπουρωμένος πίσω από ένα δέντρο έβλεπε στο λοχία που φευγε τρέχοντας κι' έβασε τα λίγα φυσίγγια που είχε.

Οι σφαίρες μας χτύπαγαν αλόπητα τους στρατιώτες που είχαν διαλυθεί. 'Ο Καμίλο Σιενφουέγος μπήκε πρώτος απ' τη μεριά μας στο σπίτι απ' όπου ακούγονταν φωνές παράδοσης. Κάναμε ένα γρήγορο ύπολογο των δυνάμεών μας απόδωσε ή μάχη σι' όπλιση: όχτη Σπρίνγκφιλντ, ένα αυτόματο και καμιά χιλιάδα σφαίρες. 'Από τη μεριά μας είχαμε χρησιμοποιήσει κάπου 500 σφαίρες. 'Εκτός απ' αυτά έρθαμε φουσιγιοθήκες, κασιμα, μαχαίρια, έσφουρα και τρόφιμα. Οι άπώλειες ήταν: από τον έχθρο δυο νεκροί, πέντε λαθωμένοι και τρεις αιχμάλωτοι. Κάποιοι είχαν γλυτώσει ακολουθώντας το σπιθόνο 'Ονέριο. Στις τάξεις μας όποτε γρατζουνιά. Βάλαμε φωτιά σι' παραπήγματα και φύγαμε άφου περιποιηθήκαμε όσο καλύτερα μπορούσαμε τους τραυματίες απ' τους όποιους οι τρείς ήταν σοβαρά. Μετά την τελική νίκη μάθαμε πως πέθαναν σχεδόν άμέσως. Φεύγοντας τους έμπιστευτήκαμε σι' φροντίδα των αιχμαλώτων. 'Ενας απ' αυτούς τους φαντάρους μπήκε λίγο άργότερα σι'ς τάξεις του ταγματάρχη Ραούλ Κάστρο κι' έφτασε τ' όσα του ύπολογισα. Πολύν καιρό μετά τη νίκη σκοτώθηκε σ' άεροπορικό δυστύχημα.

Γήρηκε πάντα μι' μεγάλη αντίθεση ανάμεσα σι' δική μας σι'σση άπέναντι σι'ους τραυματίες και σι' σι'σση του στρατού που όχι μόνο άποτέλειανε τους δικούς μας, αλλά παράταγε και τους δικούς του. Μι' τον καιρό αού ή διαφορά μεταχείρισης είχε τις συνέπειές της και άποτέλεσε έναν από τους παράγοντες του θριάμβου. Προς μεγάλη μου άπελπισία (γιατι ό' γιατρός ένοιωθε την ανάγκη ν' κρατώ άποθήματα για τα δικά μας στρατεύματα) ή Φιντέλ έβασε διαταγή ν' άφήσουμε σι'ους αιχμαλώτους όλο τ' όσος των φαρμάκων για την περιθαλίψη των τραυματιών. Γράδουσα. 'Εξ άλλου άφήσαμε λιότερους τους πολίτες και σι'ς 4.30 του πρωί, σι'ς 17 του Γενάρη, πήραμε τ' όρμό για τις πιο άπόκρημες πλαγιές της Σιέρρα.

'Ενα λυπηρό θέαμα ξετυλιγόταν κάτω από τα μάτια μας: Τήν παραμονή ένας δεκανέας κι' ένας διευθυντής είχαν πέσει: όις



γύρω οικογένειες πώς ή αεροπορία θα θυμάριζε τήν τόπο τους κι' έτσι άρχιζε ή έξοδος πρὸς τήν πλαγιά. Καθὼς κανένας δὲν ήξερε γιὰ τήν παρουσία μας στήν περιοχή αὐτή, επρόκειτο, ὁλοφάνερα, γιὰ πύχνασμα τῶν διευθυντῶν καί τῆς ἀγοροφυλακῆς, γιὰ νά γυῖσουν τοὺς χωριάτες ἀπὸ τῇ γῇ καί τὸ νοικοκυριό τους. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς ἐπίθεσῆς μας, τὸ νέο φέμα τους ἔγινε πραγματικότητα, ἀφοῦ οἱ χωριάτες εἶχαν πανικοβληθεῖ καί θὰ μᾶς ήταν ἀδύνατο νά ἐμποδίσουμε τήν έξοδό τους.

Ήταν ή πρώτη νικηφόρα μάχη τῶν ἀντίρτικων στρατευμάτων. Ἡ μάχη αὐτὴ καθὼς καί ή ἐπόμενη ήταν οἱ μόνες τοῦ ἀγῶνα μας στίς ὁποῖες διαθέσαμε περισσότερα ὅπλα ἀπὸ ἀνθρώπους. Οἱ χωρικοὶ δὲν ήταν ἀνάμα ἱτοιμοὶ νά μποῦν στίς τάξεις μας, κι' οἱ συγκοινωνίες μας μὲ τ' ἀστικά κέντρα ήταν ὀδυσσευτικά ἀνύπαρκτες.

## 5. Ἡ μάχη τοῦ Κολασμένου Χειμαρὸς 22 Γενάρη 1957

Ὁ Κολασμένος Χείμαρρος εἶναι ἓνα ρυάκι μικρὸ οἱ μέτροι, ποὺ χύνεται στὸ Ρίο Πάλιμα Μότσα. Ἀφήνοντας πίσω μας τὸν Πάλιμα Μότσα ἀρχίσαμε ν' ἀνεβαίνουμε στοὺς λόφους ποὺ κρατοῦσαν τὶς ὀχθὲς του, γιὰ νὰ φτάσουμε σ' ἓνα εἶδος κυκλικοῦ λεκανοπέδιου, ὅπου κατασκαμνίζονταν δυὸ μυχαῖοι. Ἐκεῖ καταυλιστήκαμε, χωρὶς δόξα νὰ χρησιμοποιήσουμε τὶς ἀγροτικὲς καλὲς.

Ὁ Φιντέλ ὑπολόγιζε πὺς ὁ στρατὸς θὰ μᾶς ἔφαχνε καὶ τελικὰ θὰ μᾶς ἐντόπιζε. Ἀποφάσισε νὰ διαλέξει αὐτὸν τὸν τόπον γιὰ νὰ στήσει τὴν ἐνέδρα μὲ τὴν ὁποία σκοπεύαμε νὰ αἰφνιδιάσουμε τὸν ἔχθρό. Ἀνέλογα τοποθέτησε καὶ τοὺς ἀντρες.

Ὁ Φιντέλ δὲν ἄφηνε ποτὲ τίς γραμμὲς χωρὶς ἐπιτήρηση. Ἐκανε βόλτες γιὰ νὰ δεκταθεῖ γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητά της ἔμυνας. Τὸ πρωὶ τῆς 19ης τοῦ Γενάρη εἰμαστε ἀπασχολημένοι μὲ τὴν παρακολούθηση τοῦ στρατοῦ, ὅταν ἔγινε ἓνα ἐπεισόδιο ποὺ θὰ μπορούσε ν᾿ἔχει σοβαρὲς συνέπειες: εἶχα πάρει μαζί μου σὲν τρέπαιο ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Λά Πάτα, ἓνα ὄρατο κράνος δεκανέια τοῦ μπατισιάνικου στρατοῦ, ποὺ φέραγα μὲ πολὺ καμάρι. Γιὰ νὰ κάνουμε τὴν ἀναγνώριση προχωρήσαμε βαθειὰ στὸ λόγγο. Ἡ μπροστοφυλακὴ μᾶς ἄκουσε ν᾿ερχόμεστε ἀπὸ μακριὰ κι' εἶδε νὰ φτάνει μιὰ ὁμάδα μ' ἐπικεφαλὴς κάποιον μὲ κράνος. Εὐτυχῶς τὴν ὅρα ἐκείνη οἱ σύντροφοι ἦσαν ἀπασχολημένοι νὰ καθαρίζουν τὰ ἔπλα τους καὶ τὸ μόνο διαθέσιμο ἔπλο ἦταν τοῦ Καμίλο Σενφουέρος. Μᾶς ἔριξε ἀλλὰ κατέλαβε γρήγορα τὸ λάθος του. Ὅσοῦς ἡ πρώτη σφαῖρα ἀστόχησε ἐνῶ ἔπειτα τὸ αὐτόματό του ἔπαθε ἐμπλοκὴ κι' ἔτσι δὲν μπόρεσε νὰ ξαναριζεῖ! Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ δείχνει τὸ θαυμ. τῆς ὑπερέτασής μας. Ἀληθινὰ περιμέναμε τὴ μάχη σὲν ἀνακούφιση. Σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς τοῦ πυρετοῦ, ὅλοι, ἀκόμα κι' αὐτοὶ ποῦχουν ἀ-

τσάλινα νεύρα, νοιώθουν ένα ελαφρό τρέμουλο στα γόνατα και όλοι περιμένουν με λαχτάρα νάρθει ή κρίσιμη ώρα της μάχης, ή αναμέτρηση. Κι' όμως τ'ονειρό μας δεν ήταν ή μάχη: τη δίναμε γιατί ήταν αναγκαία.

Στις 22 τα χαράματα, άκούσαμε μερικές σάόρπιες ντουφεκιές στην περιοχή του Ρίο Πάλμα Μότοα. Αυτό μάς έκανε νά διορθώσουμε τις γραμμές μας και νά διπλασιάσουμε τις σκοπιές: ό έγθρικώς στρατός έπρεπε νά φτάσει από στιγμή σέ στιγμή.

Έπειδή όποπτευόμασαν ότι όι στρατιώτες πρέπει νάταν πολύ κοντά μας, όυτε κολατούσαμε όυτε φάγαμε. 'Ο «γκουαχίρο» Κρέσπο κι' έγω, μόλις είχαμε ανακαλύψει τη φωλιά μιάς κότας και φάγαμε όλα τ' αυγά. Τό έθιμο λεί νά μένει πάντα ένα μέσα στη φωλιά για νά συνεχίσει ή κότα νά γεννάει. Τό άφήσαμε. 'Αλλά εκείνη τη μέρα, έντυπωσιασμένος από τις ντουφεκιές ποόχαμε άκούσει τη νύχτα, ό «χωριάτης» Κρέσπο άποφάσισε πώς έπρεπε νά φάμε και τό τελευταίο αυγό. Κι' έτσι έγινε.

Κατά τό μισημέρι, παρατηρήσαμε μία ανθρώπινη σιλουέττα σ' ένα από τά μπυχίος. Στην άρχή νομίσουμε πώς ήταν κάποιος από τους δικούς μας πού είχε παρακούσει την άπαγόρευση νά τριγυρίζουμε στα σπίτια. 'Ήταν όμως ένας στρατιώτης, ένας άνηχευτής. Είδαμε νά φάνουν άργότερα κάπου έξι άτομα, έπειτα τρείς νά φύγουν. Παρακολουθούσαμε τους τρείς πού έμειναν. Είδαμε μέ μεγάλη άκωση έναν άπ' αυτούς τους φαντάρους νά ξεριζώνει μία τούφα χόρτα, νά τά βάζει σ' αυτιά του για καμουφλάρισμα κι' έπειτα νά κάθεται ήσυχος στόν ίσκιό, άφού πρώτα είχε ρίξει ένα άπλανές βλέμμα δ-λόγυρα. Τό πρόσωπό του, πού φαινόταν δλοκάθαρο μέ τό τηλεσκόπιο δεν έδειχνε τό παραμικρό σημείο φόβου. 'Ο Φιντέλ τοόριζε και τόν κεραυνοβόλησε. Μόλις πρόφτασε νά φωνάξει «"Ωχ μάνα μου» κι' έπεσε για νά μή ξανασηωθεί. Τό ντουφεκίδι γενικεύτηκε και όι δυό άνιερφοι τοό δόστυχου φαντάρου είχαν την ίδια τύχη. Σέ λίγο είδα πώς μέσα στοό μπυχίο ποόταν πύ κοντά μου, ένας άλλος στρατιώτης προσπαθόσε νά ξεφύγει από τις σφαίρες μας. Δέν έ-

1. Χωριάς, ίδιοκότης μικρού κομματιού γής, πού ζει σέ μπυχίο, καλόα από τάδες και μέ στέγη από φύλλα φοινικιάς.

βλεπα παρά τὰ πόδια του· ἀπὸ τὴν ὀψωμένη θέσῃ μου, ἡ στήγῃ τοῦ μοσχίου μοῦκρυβε τὸ ὀπλόιοπο σῶμα του. Τοῦριξα μὴ ἀλλὰ ἐν τὸν πέτυχα. Ἡ δεύτερη τὸν χτύπησε κατὰσπῆθα. Ἔπεσε ἀφῆγοντας τὸ ντουφεκί του νὰ καρφωθεῖ στὸ χῶμα μὲ τὴν ξιφολόγχῃ. Ἐνὸς ὁ «χωριότητα» Κρέσπο μὲ κάλυπτε, ἔφτασα ὡς τὸ μοσχίον. Πῆρα τὶς σφαῖρες καὶ τὸ ντουφεκί τοῦ στρατιώτῃ κι' ἔπειτα ἐξέτασα τὸ πτώμα: ἡ σφαῖρα τὸν εἶχε χτυπήσει κατὰσπῆθα, τοῦ εἶχε ἀναμφύβολα τρυπήσει τὴν καρδιά κι' ὁ θάνατος ἦταν ἀκαριαῖος. Παρουσίαζε κίχλας τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς ἀκαμψίας ἐξ αἰτίας ἰσως τῆς κόπωσης ἀπ' τὴν τελευταία του πορεία.

Ἡ μάχῃ ἦταν ἐξαιρετικὰ ἄγρια. Μόλις πετύχαμε τὸ σκοπὸ μας ἀρχίσαμε νὰ φεύγουμε ὁ καθένας ἀπὸ τὴ μεριά του, ὅσο πιὸ γρήγορα γινόταν.

Ὅταν κάναμε τὸν ἀπολογισμό, διαπιστώσαμε πὺς εἶχαμε ρίξει 900 σφαῖρες ἐνῶ εἶχαμε οἰκονομήσει μόνο 10, δηλαδὴ μὴ γιμάτη φουσιγγισθήκη κι' ἓνα ντουφεκί. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἦταν ἓνα Γκάραντ καὶ τὸ πῆρε ὁ ταγματάρχης Ἐφειχένιο Ἀμελχέρας ποὺ τὸ χρησιμοποίησε στὸ μεγαλύτερο διάστημα τοῦ πολέμου. Μετρήσαμε τέσσαρες σκοτωμένους ἐχθροὺς ἀλλὰ μῆνες ἀργότερα μάθαμε ἀπὸ κάποιον οἰοῦνο πὺς ὑπῆρχε καὶ κάποιος πέμπτος. Δὲν ἦταν βέβαια νίκη μὲ τὴν πραγματικὴ σημασία τῆς λέξης. Ἀλλὰ δὲν ἦταν οὔτε καὶ Πύρρεια νίκη. Ἀναμετρήσαμε τὶς δυνάμεις μας μὲ κείνες τῶν ἐχθρῶν μας σὲ μὴ νέα κατάστασιν, κι' εἶχαμε ξεπεράσει τὶς δυσκολίες.

Ἔτσι τὸ ἥθικόν μας τονώθηκε πολὺ καὶ μᾶς ἔδωσε τὸ κουράγιο νὰ συνεχίσουμε διόκληρῃ τῇ μέρᾳ τὴν πορεία μας πρὸς τὶς ἀπρόσιτες κορφές γιὰ νὰ γλυτώσουμε τὴν καταδίωξιν τῶν μεγάλων ὁμάδων τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Καταφέραμε ἔτσι νὰ περάσουμε στὴν ἄλλῃ πλῆγιά τοῦ βουνοῦ. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο προχωροῦσαμε παράλληλα μὲ τὸ στρατὸ τοῦ Μπατίστα ποὺ ἔφαινε κι' αὐτὸς κι' εἶχε διασχίσει τὶς ὄχιες κορφές γιὰ νὰ φτάσει στὴν ἄλλῃ πλῆγιά. Γιὰ δύο μέρες τὰ στρατεύματά μας καθῶς καὶ κείνα τοῦ ἐχθροῦ δάδιζαν σχεδὸν πλάι - πλάι χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν. Ἔτσι μάλιστα νὰ κομμηθῶμε σὲ δύο μοσχίους στὶς ὄχθες ἐνὸς μικροῦ ποταμοῦ τοῦ νὰ Λά Πλάτα, ποὺ τὰ χωρίζαν δυὸ-τρεῖς μιλιαῖροι ἀνάμεσά τους... Ἡ περίπολος ἦταν κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὰς τοῦ ὑπολοχαγοῦ Σάν-

τους Μοσκέρα, διαβόητου σ' ολόκληρη τη Σιέρα Μαίστρα για τις κάθε είδους ωμότητές του.

Κι' ένα σημείο που πρέπει να υπογραμμίσουμε : οι ντουφεκιές πουχαμα άκούσαι κάμποσες ώρες πριν από τη μάχη είχαν ριχτεί από τους στρατιώτες που έκτελοσαν ένα «πιτσόν ντι 'Αιτιάνο»<sup>1</sup> ποδχε άρνηθεί να τους δδηγήσει στ κρησφύγετό μας. "Αν δέν είχαν διακράξει αυτό το έγκλημα δέν θα μάς είχαν έρει πανέτοιμους.

Γιά μιá άκόμα φορά είμαστε παραφορτωμένοι. Μάλιστα πολλοί από μάς κουβαλοσαν μαζί τους δυό ντουφέκια. Μ' αυτές τις συνθήκες δέν ήταν και πολύ εύκολο να προχωρήσουμε, όμως το ηθικό μας ήταν άσπγκριτα καλύτερο απ' ότι μετά την 'Αλεγρία ντι Πίο! Μερικές μέρες πριν, είχαμε νικήσει μιá μικρή ομάδα, μικρότερη θέβαια από τη δική μας, από στρατιώτες ταμπουραμένους σ' ένα στρατόνα. Σήμερα είχαμε νικήσει μιá φάλαγγα, άνώτερη σε άριθμό από τη δική μας. Η μάχη αυτή μάς έδωσε να καταλάβουμε πόσο σημαντικό είναι, αυτό το είδος τοφ πόλεμου, το τοδικισμα της μπροστοφυλακής. Γιατί, χωρίς μπροστοφυλακή, ένας στρατός είναι άνίκανος να κινήθει.

---

1. «πιτσόν ντι...» : στην Κοΐδα σημαίνει ξένος από... άπόγονος τοφ... Πολλοί 'Αιτινοί, μετά το ξεσπάσμα τών δουλον κατέφυγαν στην Κοΐδα. Στην έπαρχία τοφ 'Οριέντε, τα γαλλικής προέλευσης οικογενειακά όνόματα δέν είναι σπάνια (Μοντανέ, Μιρέ, Γουάτο, Λεμπόν κλπ.).

## 6. Ἀεροπορική ἐπίθεση 30 τοῦ Γενάρη 1957

Μετά τή νικηφόρα αὐτή μάχη ἐνάντια στίς δυνάμεις τοῦ Σάν-  
τος Μοσκίρα ἀκολούθησαμε τίς ὁχθες τοῦ Λά Πλάτα καί πε-  
ράσαμε τόν Μαγκνταλένα γιά νά φτάσουμε τελικά σ' ἕνα γνωστό  
μας τομέα, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Καράκας. Στὴν πρώτη διαμονή μας  
εἴχαμε κρυφτεῖ ἄλλοτε σ' αὐτὸ τὸν ἔθιο λόφο κι' ὅλο τὸ χωριὸ ἦταν  
μὲ τὸ μέρος μας. Τώρα ὅμως βασίλευε μιά ὀλότελα διαφορετικὴ  
ἀτμόσφαιρα. Τὰ στρατεύματα τοῦ Κασίγιας εἶχαν σπαίρει τὸν τρό-  
μο σ' ἐξέλιξη τὴν περιοχὴ. Οἱ χωρικοὶ εἶχαν φύγει καὶ δὲν ἀ-  
πόμειναν παρὰ μερικὲς καλύδες καὶ ποὺ καὶ τοῦ κανίνα ζωο τοῦ ἀ-  
ποτελοῦσε τὸ φαί μας. Ἡ πείρα μᾶς εἶχε διδάξει πὺς ἦταν ἐπικίν-  
δυνο νὰ μένουμε σὲ σπίτια<sup>1</sup>, γι' αὐτὸ καὶ ἀφοῦ περάσαμε τὴ νύχτα  
οἱ μιά παράμερη καλύδα τραβήξαμε γιὰ τὸ λόγγο καὶ στρατοπε-  
δέψαμε κοντὰ σὲ μιά πηγή, σχεδὸν στὴν κορφὴ τῶν ἀντερεισμάτων  
τοῦ Καράκας.

Ὁ Μανουὴλ Φαχάρδο ἦρθε τότε νὰ μὲ βρεῖ. Ἦθελε νὰ μοῦ  
κάνει μιά ἐρώτηση: Μποροῦσε ποτεῖ νὰ χάσουμε τὸν πόλεμο;... Ἡ  
ἀπάντησή μας, ἀκόμα καὶ χωρὶς τὴν ἐπήρεα ἀπὸ τὴν εὐφορία τῆς  
νίκης, ἦταν πάντοτε ἡ ἴδια: Εἰ χώρας συζήτηση πὺς θὰ καρδι-  
ζαμε αὐτὸ τὸν πόλεμο. Μοῦ ἐξήγησε πὺς μούκανε αὐτὴ τὴν ἐρώ-  
τηση γιὰτὶ ὁ «γαλικιανός»<sup>2</sup> Μοράν τὸν εἶχε δεβαιώσει πὺς πηγαί-

1. Ὁ Φινελλὴ ἀλόφωσε τὴν κοίρα αὐτή, μετὰ τὴ Μοναδέα. Κατόνο-  
πος κοιμόταν μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του σ' ἕνα ἀπομονωμένο μυχὸ  
στὴ Γουὸν Πιέδρα, ὅταν αἰφνιδιαστικὰ ἀπὸ τὸ μαῦρο ὑπολοχαφὸ Σαρ-  
ρία πῶζε περαιοκλώσει τὸ μυχὸ, καὶ ἦταν πολὺ φουσιὰ νάσαι ὁ σπύ-  
χος τῆς ἐρευνᾶς του.

2. Οἱ Κουβανοὶ συνηθίζουν νὰ ὀνοματίζουν τοὺς ἀνθρώπους σύμφωνα  
μὲ τὴν κοινωνικὴ ἢ ἐθνικὴ καταγωγή τους: Ὁ γκουσιέρο (χωριάτης)

ναμα ίσα στην καταστροφή, ότι είμαστε χαμένοι και το είχε προ-  
τείνει να τα παρατήσουν. Έρετζα να ειδοποιήσω το Φιντέλ γι' αυ-  
τή την ιστορία, αλλά είδα ότι ο «γαλιέγκο» Μοράν με είχε προλάβει.  
Είχε και στο Φιντέλ πώς έκανε μια σφυρηλάτηση για να  
διαπιστώσει το ήθικόν του στρατού. Μας φάνηκε πώς ένα τέτοιο σύ-  
στημα ήταν τολάχιστο συζητήσιμο κι' ο Φιντέλ έδωσε ένα μικρό  
λόγο ζητώντας από τους συντρόφους περισσότερη πειθαρχία κι'  
εκθέτοντας τους κινδύνους που διατρέχαμε σε περίπτωση απειθαρ-  
χίας. 'Ανέγγειλε ακόμα πώς στο έζηε τρία έγκλήματα θα τιμη-  
ρούνταν με θάνατο: ή απειθαρχία, ή λιποταξία κι' ή ήττοπάθεια.

Εκείνες τις μέρες ή κατάσταση δεν ήταν και πολύ εύχρηστη.  
'Η φάλαγγά μας χωρίς την άνοχη που σφυρηλατείται μέσα  
στον αγώνα και χωρίς καθαρή ιδεολογική συνείδηση δεν μπορούσε  
ακόμα να δώσει. Κάθε τόσο μερικοί σύντροφοι άπουσίαζαν ή ζητού-  
σαν άποστολές στην πόλη, καμιά φορά πολύ περισσότερα επικίν-  
δυες, αλλά που τουλάχιστο τους επέτρεπαν να γλυτώνουν τις σκλη-  
ρές συνθήκες της ζωής στο βουνό. 'Αλλά ή ζωή της έκστρατείας  
έξακολουθούσε τόν βρόμν της. 'Ο «γαλιέγκο» Μοράν ήταν άκού-  
ρατος, ιδιαίτερα στην εξεύρεση τροφίμων και στη δημιουργία έπα-  
φών με τους χωρικούς των περιχώρων.

Νά που ερισχάμαστε τόν πρωκ σίς 30 του Γενάρη. 'Ο 'Εουτίμιο  
Γιέρρα —ό προδότης— είχε ζητήσει άδεια και ό Φιντέλ τού την  
έδωσε, για να πάει να δει την άρρωστη μητέρα του. 'Ο Φιντέλ τού  
είχε ακόμα δώσει και λίγα λεφτά για τόν ταξίδι που θά κρέταγε  
κάμποσες δομάδες. Δέν είχαμε ακόμα συγκεντρώσει τόν σύνολο των  
γεγονότων, που ή παραπέρα δραστηριότητα τού ανθρώπου αυτού  
θά φώτιζε ολοκάθαρα. Με τόν γοργισμό ό 'Εουτίμιο μάζ είχε τόν έζηε;  
φτάνοντας κοντά στον Πάλαμα Μότσα είχε μάθει πώς οι κυβερνητι-  
κές δυνάμεις είχαν πάρει τόν κατόπι μας. Έκανε λοιπόν ά,τι ήταν  
δυνατό για να μάζ ειδοποιήσει άλλα μόλις έφτασε στο μποχίο τού  
Ντελφίν —ένός από τους χωρικούς της περιοχής όπου έγινε ή μά-

Κρέσπο, ό Κινέζος Βόνγκ. 'Ο Γαλιανός Μοράν είναι 'Ισπανικής κα-  
ταγωγής. 'Ο πατέρας τού Φιντέλ και τού Ραούλ ήταν κι' αυτός γκα-  
λιέγκος (Γαλιανός: από τή Γαλιλία της 'Ισπανίας) (Σ.τ.Μ.).

χη του Κολασμένου— είχε δρει τὰ πτώματα τῶν φαντάρων. Εἶχε ἀκολουθήσει λοιπὸν τὰ ἱχνη μας στὴ Σιέρρα γιὰ νὰ φτάσει τελικὰ ὡς ἐμεῖς. Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια ἦταν εὐλόγητα διαφορετική: ὁ Ἑουτίμιο ἦταν κίβλας στὴν ὄψη τοῦ ἐχθροῦ. Ὅπως θυμόμαστε τοῦ εἶχαν ὑποσχεθεῖ λεφτὰ κι' ἓνα στρατιωτικὸ θαβμά γιὰ νὰ δολοφονή-  
σει τὸ Φινιέλ. Σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸ σχέδιο, ὁ Ἑουτίμιο εἶχε φύγει ἀπ' τὸ στρατόπεδο τὴν παραμονή.

Στὶς 30 τὸ πρωῒ, μετὰ ἀπὸ μιὰ κρύα νύχτα, ἀκούσαμε μὲ τὴν ἀνατολὴ βουητὸ ἀεροπλάνων ποὺ δυσκολευτήκαμε νὰ ἐντοπίσουμε γιατί εἰσκόμαστε θαθεῖα στὸ λόγγο. Μαγειρεύαμε τὸ σουσάιτο κά-  
που 200 μέτρα παρακάτω κοντὰ σὲ μιὰ μικρὴ πηγὴ ὅπου εἰσκόταν κι' ἡ ὁμάδα τῆς μπροστοφυλακῆς. Ξαφνικὰ ἀκούσαμε τὴ βουτιά ἐνὸς μαχητικοῦ ἀεροπλάνου κι' ἔπειτα τὰ μυδράλλια μὲ καίνο τὸ  
θύροβο, θαρεῖς, τῆς καστανιέτας. Κι' ἀμέσως μετὰ τὶς βόμβες. Εἴ-  
χαμε τότε πολὺ λίγη πείρα κι' ἀκούγαμε τίς ἐκρήξεις ἀπ' ὅλες τὶς  
μεριές. Οἱ σφαίρες τῶν 50 σκάνε μόλις πῶσινε στὴ γῆ κι' αὐτὸ  
μᾶς ἔδινε τὴν ἐντύπωση πὼς μᾶς ἔβλεπε ἀπὸ τὸ ἔδαφος ἐνῶ ταυτό-  
χρονα ἀκούγαμε τὰ μυδράλλια ἀπὸ τὸν ἀέρα. Αὐτὸ μᾶς ἔκανε νὰ  
πιστεύουμε πὼς μᾶς ἔβλεπε καὶ τὸ πεζικό.

Μοῦ ἐμπιστευθήκαν τὴν ἀποστολὴ νὰ περιμένω τοὺς ἀντρες  
τῆς μπροστοφυλακῆς καὶ νὰ μαζέψω μερικὰ πράγματα ποὺ εἶχαμε  
παρατήσει τὴν ὥρα τῆς ἐπίθεσης. Ὁ τόπος συγκέντρωσης ἦταν ἡ  
«Καπινοσπιλιά». Σ' αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ ἦμουνα μαζί μὲ τὸν Τασό,  
δετεράνο τοῦ ἰσπανικοῦ πολέμου. Μαζὶ κι' οἱ δύο περιμέναμε κάμ-  
ποση ὥρα τοὺς συντρόφους ποὺ εἶχαμε χάσει τὰ ἱχνη τους, ἀλλὰ  
μάταια. Ἐπειτα ἀρχίσαμε νὰ περπατᾶμε ἀκολουθώντας τὰ θυσιό-  
κριτα ἱχνη τῆς φάλαγγας, θαρεῖα φορτωμένοι. Κάποια στιγμὴ ἀ-  
ποφασίσαμε νὰ καθίσουμε γιὰ νὰ ξεκουραστοῦμε σ' ἓνα ξέφωτο. Σὲ  
λίγο ἀκούσαμε θύροβο κι' εἶδαμε νᾶρχονται, ἀπὸ τὴν ἴδια μεριά ὁ  
Γκιγιέρμο Γκαρσία (σήμερα ταγματάρχης) κι' ὁ Σέρχιο Ἀκούνια.  
Ἦταν στὸ ἀπόσπασμα τῆς μπροστοφυλακῆς κι' ἔφαχναν νὰ θροῦν  
τὴν ὑπόλοιπη ὁμάδα. Μετὰ ἀπὸ σύντομη σκέψη ὁ Γκιγιέρμο Γκαρσία  
κι' ἐγὼ γυρίσαμε στὸ στρατόπεδο: ἔπρεπε νὰ προσπαθήσουμε νὰ  
μάθουμε τί εἶχε γίνει, γιατί εἶν ἀκούγονταν πιά ὁ παραμικρὸς θύρο-  
βος. Τὰ ἀεροπλάνα εἶχαν ἐξαφανιστεῖ.

Τὶ ἐλευθέρὸ θέαμα! Μὲ ἐξαιρετικὴ ἀκρίβεια δολὴς ποὺ ἔμεινε,



εύτυχως, μοναδική στην Ιστορία του πολέμου, ο έγχθρς είχε χτυπήσει την κουζίνα. Ό φούρνος είχε γίνει θρόψαλλα από τς μυδράλλιο και μις δόμδα είχε σκάσει άκριβως στη μέση του καταυλισμού της μεροποφυλακής άπ' όπου, φυσικά, όλοι είχαν κιάλας φύγει. Ό γκαλιέγκο Μοράν, πς είχε φύγει γιά άναγνώριση μαζί μ' ένα σύντροφο, ζαναγύριζε μόνος και μς είπε πώς είχε δει τς άεροπλάνα από μακριά, πώς ήταν πέντε, και πώς δέν ύπηρχε στρατός στα γύρω. Βαρεία φορτωμένοι κι' οι πέντε συνεχίσαμε τς δρόμο μας άνάμεσα στς άποκαρδιωτικές θέαμα τών καμμένων σπιτιών τών παλιών μας φίλων. Τς μόνο πς δρήναμε μςα σ' ατς τις καλύδες ήταν μις γάτα πς νιαούριζε παραπονιάρικα κι' ένα γουρουνάκι πς έγγιχε γρυλλίζοντας σάν πλησιάζαμε.

Γιά τήν «Καπνοσπηλιά» έέραμε μόνεχα τ' όνομά της χωρίς νάχουμε άκριβη ιδέα γιά τς πς δρισκότανε. Έτσι περάσαμε τή νύχτα, βασανισμένοι από τήν άβειαιότητα, έλπίζοντας νά ζαναδρούμε τς συντρόφους μας και μς τς φόβο μή συναντήσουμε τόν έγχθρ.

Στις 31 πήραμε θέσεις στην κορφή ενός λόφου πς δέσποζε πάνω σς κάτι καλλιεργημένα μικροχώραφα. Διάφορες προσπάθειες γιά νά βρούμε τήν «Καπνοσπηλιά» δέν άπόδωσαν κανένα αποτέλεσμα. Ό ένας από τς πέντε μας, ο Σέρχιο, είπε πς είχε δς άνθρώπους μς κάσκες παιχτών τς μπέηζ - μπόλ. Άλλά μς ειδοποίησε πς άργά και δέν μπορέσαμε νά βρούμε κανένα. Ό Γκιγιέρμο κι' εγώ κατεβήκαμε γι' άναγνώριση μέχρι τς δάδες της κοιλάδας κοντά στις δχθες τς Άχι, όπου ένας φίλος τς Γκιγιέρμο μς έδωσε νά φάμε. Άλλά οι άνθρωποι ήταν όλοι πς φοβισμένοι. Ό φίλος ατς μς είπε πς οι στρατιώτες είχαν πάρει και κάφει όλο τς έμπόρευμα τς Σίρο Φρίας, πς έπιτάξανε όλα τς μούλδρια, σκότωσαν τόν ήμιονγγό, έβαλαν φωτιά στς μαγαζι τς Σίρο Φρίας και πήραν τή γυναίκα του. Οι άντρες πς πέρασαν τς πρωί είχαν διοικητή τόν Κασίγιας πς είχε μάλιστα κοιμηθεί κοντά στς σπίτι.

Τήν πρώτη τς Φλεβάρη δέν κουνήθηκαν άπ' τόν μικρό μας καταυλισμό πς ήταν έντεθειμένος στς πέντε άνήμους: έπραξε ν' αναλάβουμε λίγο μετά τήν κούραση από τις πορείες της παραμονής... Στις 11 τς πρωί άκούσαμε κάτι ντουφεκιές από τήν άλλη μεριά τς λόφου, κι' έπειτα κάτι παρακλητικές κραυγές, σς κάποιοι

νά ζητούσαν βοήθεια. Αυτό ήταν πολύ γιά τὰ νεβρα τοῦ Σέρχιο 'Ακούνια' χωρὶς νά πεί λέξη πέταξε τή φυσιογνωσίη καὶ τὸ ὄπλο του καὶ παράτησε τή σκοπιά πού τοῦ εἶχαμε ἐμπιστευτεί. Σημείωσα στὸ ἡμερολόγιο 'Εκστρατείας πὺς ἔφυγε παίρνοντας μαζί του ἓνα φάθιο καπέλλο, ἓνα κουτί συμποικνωμένο γάλα καὶ τρία λουκάνικα. Ἐκείνη τῇ στιγμῇ δὲ σάφηνιπα παρὰ τὸ συμποικνωμένο γάλα καὶ τὰ λουκάνικα... Λίγες ὧρες ἀργότερα ἀκούσαμε θόρυβο καὶ ἐπειδὴ φοβήθηκαμε προδοσία τοῦ λιποτάκτη ἐτοιμαστήκαμε γιά ἔμμενα. Ἀλλὰ ἦταν ὁ Κρεσένσιο ποδάρτανε μαζί μὲ μιὰ μεγάλη φάλαγγα ἀποτελούμενη ἀπὸ ἑλλους σχεδὸν τοὺς δικούς μας καὶ νεοσύλλεκτους ποδάρτανε ἀπὸ τὸ Μανσανίγιο κάτω ἀπὸ τὴ διοίκηση τοῦ Ρομπέρτο Πεσάντ. Ἀπὸ τοὺς δικούς μας ἔλειπαν ὁ Σέρχιο 'Ακούνια (ὁ λιποτάκτης) καὶ οἱ σύντροφοι Καλίστο Γκαρσία καὶ Μανουέλ 'Ακούνια. "Ἐλεγε ἀκόμα κι' ἓνας νεοσύλλεκτος πρόσφατος στρατολογημένος ποῦχε χαθεῖ στὸ ντουφεκίδι τῆς πρώτης τοῦ Φλεδάρη.

Ξανακατεβήκαμε στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχί καὶ στὸ δρόμο μοιράσαμε τὰ διάφορα πρῶματα ποῦχαν φέρεῖ οἱ νεοσύλλεκτοι ἀπὸ τὸ Μανσανίγιο. Ἀνάμεσα στ' ἄλλα κι' ἓνα χειρουργικὸ σάκκο καθῶς καὶ ἐσώρρουχα γιά ἑλλους. Τί συγκίνηση γιά μᾶς ν' ἀγγίζουμε, σὲ μιὰ τέτοια στιγμῇ τ' ἐσώρρρουχα μὲ τὰ κεντημένα μονογράμματα τῶν κοριτσιῶν τοῦ Μανσανίγιο!

Τὴν ἐπομένη, 2 Φεβρουαρίου, δυὸ μῆνες ἀκριβῶς μετὰ τὴν ἀπόδραση τοῦ Γκράνμα, εἶχε συγκροτηθεῖ μιὰ ὁμογενὴς ὁμάδα. Σ' αὐτὴν εἶχαν προστεθεῖ καμιά δεκαριά ἄντρες ἀπὸ τὸ Μανσανίγιο. Νοιώσαμε πὺς δυνατοὶ καὶ θαρραλεοὶ ἀπὸ ποτέ. Ἀρχίσαμε ἓνα ἀτέλειωτο κουθεντολόδι προσπαθώντας νὰ καταλάβουμε πὺς ἔγινε ὁ αἰφνιδιασμὸς καὶ ἡ ἐπίθεση τῶν ἀεροπλάνων. Καταλήξαμε νὰ συμφωνήσουμε ὅλοι πὺς ὁ καπνὸς τῆς κουζίνας εἶχε ὀδηγήσει τὰ ἀεροπλάνα μέχρι τὸν καταυλισμὸ μας. Γιά πολλοὺς μῆνες κι' ἴσως καὶ σ' ὅλο τὸν πόλεμο, ἡ θύμηση αὐτοῦ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ δόρραινε στὸ πνεῦμα τοῦ στρατοῦ. Μᾶλλον τὸ τέλος ἀποφεύγαμε ν' ἀνάδουμε φωτιὰς στὸ ὄπαιθρο τὴν ἡμέρα ἀπὸ τὸ φόβο τῶν δυσάρεστων συνεπειῶν.

Πὺς νὰ φανταστοῦμε πὺς ὁ ἄνθρωπος πὺς ὀρισκόταν μέσα στὸ ἀγνωγνωστικὸ ἀεροπλάνο ἦταν ὁ οπισθὺς, ὁ προδότης 'Εουτίμιο Γκέρρα, κι' οὐκ ὀδηγοῦσε τὸν Κασίγιας στὸ μέρος πὺς ὀρισκόμαστε;

Προφανώς αυτό δεν πέρασε από το μυαλό κανενός, μά ήταν όστος αλήθεια. Η άρρώστια της μητέρας του δεν ήταν παρά πρόφαση για να πάει να βρει το θολοφάνο Κασίγιας.

Για κάμποσο καιρό ακόμα, ο Ξουτίμιο Γκέρρα συνέχισε να παίζει τον καταστροφικό του ρόλο στην εξέλιξη του ανελευθερτικού μας πολέμου.

## 7. Αιφνιδισμός στά ύψώματα του Έσπινόσα 19 του Φλεβάρη 1957

Μετά τον άεροπορικό αιφνιδισμό που μόλις διηγήθηκα, φύγαμε από το λόφο του «Καράκας» γιά νά γυρίσουμε πίσω, κατ' εἰς γνωστές μας περιοχές όπου θά μπορούσαμε νά αποκαταστήσουμε ἐπαφές μέ τὸ Μανουανίγιο, νά εξασφαλίσουμε σημαντικότερη βοήθεια ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ καὶ νά σχηματίσουμε καλύτερη ἰδέα τῆς κατάστασης ποὺ επικρατοῦσε σ' ἐπὶ πληρῇ τῇ χώρα.

Ἀρχίσαμε νά πωσωστρέφουμε. Πέρασαμε τὸν Ἄχι καὶ τίς γνωστές μας ἀπὸ πρῶτα περιοχές γιά νά φτάσουμε τέλος σὲ σπῆτι τοῦ γερο - Μεντόσα. Ἐπρεπε ν' ἀνοίγουμε τὸ δρόμο μέ τὴ ματοῖτα γιατί εἶχε πολὺ καιρὸ νά τὸν πατήσῃ ἀνθρώπινο πόδι, πράγμα ποὺ μᾶς δυσκόλευε στὴν πορεία. Πέρασαμε τὴ νύχτα σ' ἕνα ἀπὸ καίνα τὰ ὄφθαλμα. Δὲν εἶχαμε τίποτα γιά νά φάμε. Θυμᾶμαι ἀκόμα σὲν μιά ἀπὸ τίς μεγαλύτερες χαρές τῆς ζωῆς μου τὴ στιγμή ποὺ ὁ γκουαχίρο Κρέσκο ἤρθε μ' ἕνα κουτί μὲ τέσσερα λουκάνικα, καρπὸ προηγούμενων στερησιῶν του, ἀναγγέλλοντάς μας πῶς τὸ πρόδριξε γιά τοὺς φίλους. Ὁ γκουαχίρο Φιντέλ, ἐγὼ κι' ἕνας ἄλλος, γευτήκαμε αὐτὴ τὴ φτωχὴ μερίδα σὲν τὴν καλύτερη λιχουδιὰ! Σαναρχίσαμε τὴν πορεία καὶ φτάσαμε σὲ σπῆτι ἐκεῖνο, σὲ θεζυὰ τοῦ «Καράκας» όπου ὁ γερο - Μεντόσα θὰ μᾶς ἐτοιμάζε νά φάμε. Μ' ἄρκετὸ φόβο ἀλλὰ καὶ μέ τὴ χωριάτικη εὐκαιρίειά του μᾶς δεχόταν μ' ἐμπιστοσύνη κάθε φορὰ ποὺ περνάγαμε ἀπὸ καί. Ἡ φίλια ποὺ τὸν ἔβλεπε μέ τὸν Κρεσάντο Πέρες ἢ μέ τοὺς ἄλλους χωρικοὺς τῆς ομάδας μας εἶχε τίς υποχρεώσεις της κι' ἐκεῖνος δὲν τίς παράλειπε ποτέ.

Γιά μένα ἡ πορεία ἦταν ἰδιαίτερα ἐπίπονη γιατί ὑπόφερα ἀπὸ μιά κρίση ἐλονοσίας. Μόνο χάρις στὸν γκουαχίρο Κρέσκο καὶ στὸν ἀξέχαστο σύντροφό μου Χούλιο Θετὸν ἄκόστα κατὰφερα νά φτάσω μέ-

χρη τίρμα. Σὰ φτάνουμε αὐ τοῦτου εἵδους μέρη δὲν κοιμόμασταν ποτὲ μέσα αὐ σπῖτια. Ὅμως ἤμουν αὐ τέτοια χάλια ἀπὸ τὴν κόπωση —ἀλλὰ κι' ὁ περίφημος γκαλιέγκο Μοράν ποδέρρισε πάντα τὸν τρόπο νὰ πέφτει ἐκρωστος δὲν βρισκόταν αὐ καλύτερη κατάσταση—ποὺ μᾶς ἐστεῖλαν νὰ κοιμηθούμε μέσα ἐνῷ οἱ δικοὶ μας πρόσεχαν τὰ γόρῳ καὶ δὲν ἔμπαιναν στὸ σπῖτι παρὰ μονάχα γιὰ νὰ φάνε.

Ἦταν ἀπαραίτητο νὰ ξεκαθαρίσουμε τὸ στρατό μας: περιλάμβανε μιὰ ομάδα ἀνδρῶν ποὺ τὸ ἠθικὸ τους ἦταν πολὺ χαμηλὸ καθὼς καὶ μερικὰ βαρεῖα τραυματισμένους συντρόφους ὅπως ὁ Ραμίρο Βαλντιές (παρινὸς ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν) κι' ὁ Ἰγνάσιο Πίρες, γυιὸς τοῦ Κρεσένσιο ποὺ ἀργότερα ἔπεισε Ἐνδοξα μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ. Ὁ Ραμίριτο ἦταν βαρεῖα πληγωμένος στὸ γόνατο, στὸ ἴδιο αὐτὸ γόνατο ποὺ δὲν εἶχε ποτὲ γιάνει ἀπὸ τὴν πληγὴ ποὺ τοῦκανε κάποια σφαῖρα στὴ μάχη τῆς Μονκάδα. Ἐπρεπε λοιπὸν ν' ἀφήσουμε τὸ Ραμίρο. Καὶ μερικοὶ ἄλλοι μᾶς ἐγκατέλειψαν, μὰ ἡ ομάδα δὲ θρέθηκε ἀπ' αὐτὸ σὲ χειρότερη μοῖρα... ἔθυμάμαι κάποιον ἀπ' αὐτούς: τὸν ἔπιασε νευρική κρίση καὶ μὲς' στὴν ἐρημιὰ καὶ τῇ σιωπῇ τοῦ λόγγου ἄρχισε νὰ φωνάζει πὼς ξεκίνησε γιὰ νῆδρε! Ἐνα στρατόπεδο γεμῆτο τρόφιμα καὶ μ' ἀντιαεροπορικὴ ἀμυνα κι' ἀντὶ γι' αὐτὰ μᾶς χτύπαγαν συνέχεια τ' ἀεροπλάνα, δὲν μέναμε δυὸ μέρες στὸν ἴδιο τόπο, φορούσαμε τῆς πείνας καὶ δὲν εἶχαμε οὔτε νερὸ νὰ πιούμε! Ἐδῖνε ὅμως, λίγο - πολὺ, τὴν ἐντύπωση ὅλων τῶν ἀγωνιστῶν στὴ διάρκεια τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐκστρατείας. Ἐκείνοι ποὺ ἀντίχανε καὶ ξεπερνοῦσαν τὶς πρώτες δοκιμασίες συνήθιζαν στὴ δρόμα, στὴν ἐλλείψῃ τοῦ νεροῦ καὶ τῶν τροφίμων, στὴν ἀνασφάλεια καὶ μάθαιναν νὰ ζοῦν ἐχόντας μπέσσα μόνο στὸ ντουφεκὶ τους καὶ στὴν ἐνόττητα καὶ στερεότητα τοῦ μικροῦ ἀντάρτικου πυρήνα.

Ὁ Σίρο Φρίας ἔφτασε μαζί μὲ συντρόφους ποὺρχονταν νὰ καταταγοῦν στὸ ἀντάρτικο. Μᾶς ἔφεραν καὶ διάφορα νῆα ποὺ τώρα μᾶς κάνουν νὰ χαμογελάμε, ἀλλὰ ποὺ τότε μᾶς δημιουργήσαν συγχυσιμένες ἐντυπώσεις: Ὅτι ὁ Ντίας Ταμάγιο ἦταν ἑταῖμος ν' ἀλλάξει στρατόπεδο καὶ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὶς ἀντάρτικες δυνάμεις. Ὁ Φουουστῖνο εἶχε καταφέρει νὰ μαζέψῃ πολλὰς χιλιάδες πέσος. Τέλος ὁλόκληρη ἡ χώρα εἶχε παραδοθεῖ στὸ σαμποτάζ καὶ ἡ κυβέρνηση ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θ' ἀντιμετώπιζε τὸ χάος. Ἐζῶ ἀπ' αὐτὰ

έφερνε και μία άρκετά θλιβερή δοο και άποκαλυπτική εδση: ό Σέρχιο Άκούνια που είχε λιποταχτήσει πριν από λίγες μέρες είχε πάει στο σπίτι κάποιων συγγενών του κι' εκεί άρχισε νά διηγείται στις ξωδέρες του τά κατορθώματά του σάν άντάρτη. Κάποιος Πάδρο Χερρέρα τόν άκουσε και τόν κατέδωσε στο στρατό. 'Ο διαβόητος δεκανέας Ροσελλιό (που έκτελέστηκε άργότερα με τή θέληση του λαού) ήρθε ό ίδιος και τόν βασάνισε, του φότηφε μερικτές σφαίρες στο κορμί του και, καθώς λένε, τόν κρέμασε. Αύτή ή θλιβερή ιστορία έδειξε στο στρατό μας τήν άξία τής ένότητάς και τή ματαιότητα κάθε προσπάθειας διαφυγής από τό κοινό πεπρωμένο. Έξ άλλου αυτό μας ύπογράμνε ν' άλλέξουμε στρατόπεδο γιατί ήταν πιθανό νάχε μιλήσει με τά βασανιστήρια ό νεκρός μιά και ήξερε τό σπίτι του Φλορεντίνο όπου ερισάμαστα.

Ένα περίεργο γεγονός συνέβη τότε που, συνδυασμένο με ένα ώρισμένο αριθμό άλλων ένδειξεων κατέληξε νά μας άνοιξει τά μάτια: 'Ο Έουτίμιο Γκέρρα μές άνάγγειλε πώς είχε δει στ' όνειρό του τό θάνατο του Σέρχιο Άκούνια. Μάλιστα διευκρίνισε πώς τόν είχε δολοφονήσει ό δεκανέας Ροσελλιό. Άρχισε τότε μιά μεγάλη φιλοσοφική συζήτηση γύρω από τό άν είναι δυνατή ή πρόβλεψη διάφορων γεγονότων στα όνειρα. Καθώς ήταν μέσα στα καθήκοντά μου νά άναπτύσσω κάθε μέρα στους συντρόφους μικρά θέματα πολιτιστικού ή πολιτικού χαρακτήρα δάδθηκα νά έξηγώ πώς κάτι τέτοιο ήταν ύποσώθηκε άδύνατο, πώς μπορούσε νά μήν είναι παρά σύμπτωση, πώς έλοι μας έλεπαμε για πολύ πιθανό ένα τέτοιο τέλος του Σέρχιο Άκούνια, πώς ήταν γνωστό πώς ό Ροσελλιό θα πέραγε τήν περιοχή από φωτιά και τσεκούρι. 'Ο Ονιβέρσο Σάντος μές έβαλε φύλλους στ' αυτά πώς ό Έουτίμιο άστειεύοταν κι' ότι κάποιος θα τόχε πει τό νέο μιά και είχε φύγει τήν προηγούμενη κι' είχε γυρίσει με 50 κουτιά γάλα κι' ένα στρατιωτικό φανά.

Ένας άπ' αυτούς που πίστευαν πιο πολύ στη θεωρία τής διαφώτισης ήταν ένας αναλφάβητος χωρικός 45 χρόνων για τόν όποιο έχω κι' ένας μιλήσει: 'Ο Χούλιο Θεόν Άκίστα. Ήταν ό πρώτος μαθητής μου στη Σιέρρα. Τού μάθαινα νά διαβάξει κι' έδρισκα εύκαιρία στις στάσεις που κάναμε για νά τού διδάξω τά πρώτα γράμματα. Τού μάθαινα νά ξεχωρίζει τό Α από τό Ο και τό Ε από τό Ι. Με πολύ κουράγιο και θέληση, χωρίς νά άποθαρρύνει.

ται από τὰ φευγάτα χρόνια ἀλλὰ μὲ τὸ νοῦ τοῦ πρὸς τὸ μέλλον, ὁ Χούλιο Θεὸν εἶχε δάξει πείσμα νὰ μάθει νὰ διαβάζει. Τὸ παράδειγμα τοῦ θὰ μπορούσε νὰ χρησιμεύει, ἐκαίνη τὴ χρονιά<sup>1</sup>, οἱ πολλοὶ χωρικοὶ, στοὺς συντρόφους τοῦ οὐ καίνη τὴν περιοχὴ τὴν ἐποχὴ τοῦ πολέμου ἢ σ' ἐκείνους ποὺ γνωρίζουν τὴν ἱστορίαν τοῦ. Γιατὶ ὁ Χούλιο Θεὸν ἄκουστα πρόσφερε τότε πολὺ μεγάλες ὑπηρεσίες. Ἦταν ὁ ἀκούρατος ἄνθρωπος γιὰ τὸν ὅποιο ἡ περιοχὴ δὲν εἶχε μυστικά. Ἦταν πάντα ἔτοιμος νὰ δοθῇ: κάθε «πεισμένο» σύντροφο ἢ ἐκαίνο ποὺ δὲν ἦταν ἀκόμα ἀρκετὰ συληρωγνημένοι ὥστε νὰ ξεπεράσει μόνος τοῦ μὴ δύσκολη στιγμὴ. Αὐτὸς μᾶς κουβαλοῦσε νερὸ ἀπὸ τὴς ἀπομακρυσμένης πηγῆς, αὐτὸς ἔφερε ν' ἀνάβει φωτιὰ στὴ στιγμὴ, αὐτὸς εἴρισκε προσανάμματα τὴς βροχερῆς μέρας. Μὰ λίγα λόγια ἦταν ὁ ἄνθρωπος γιὰ ὅλες τὴς δουλειὰς ἐκαίνη τὴν ἐποχὴ.

Μὴ ἀπὸ τὴς τελευταῖες νύχτες προτοῦ τὸν ἀναγνωρίσουμε γιὰ προσῆτη, ὁ Ἑουτίμιο Γιάρρα παραπονέθηκε πὺς δὲν εἶχε κουδέρτα καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸ Φιντέλ νὰ τοῦ δανείσει μιά. Στὴς κορφές τῶν βουνῶν τὸν Φλεβέρη κάνει πολὺ κρύο. Ὁ Φιντέλ τοῦ ἀπάντησε πὺς ἔτσι θὰ κρύωναν κι' οἱ δυὸ κι' ὅτι ἦταν καλύτερα νὰ σκαπαστοῦν μὲ τὴς ὄχιες κουδέρες, πρᾶμα ποὺ θὰ τοὺς προστάτευε καλύτερα ἀπὸ τὸ κρύο καὶ τοὺς δυὸ. Ἔτσι κι' ἔγινε: Ὁ Ἑουτίμιο Γιάρρα πέρασε ὀλόκληρη τὴ νύχτα ξεπλυμένος πλὴι στὸ Φιντέλ κι' ὀπλισμένος μ' ἓνα μπατσὺλ τῶν 45 ποὺ τοῦχε δώσει ὁ Κασίγιας γιὰ νὰ τὸν σκοτώσει καὶ μὲ δυὸ χειροβομβίδες ποὺ θὰ τοῦ χρησίμευαν γιὰ νὰ καλύψει τὴ διαφυγὴ τοῦ ἀπὸ τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ. Ἔτσι δάλλθηκε νὰ κάνει ἐρωτήσεις στὸν Οὐνιτέρσο Σάντος καὶ σὲ μένα, ποὺ εἴμαστε διαρκῶς γύρω ἀπὸ τὸ Φιντέλ, πάνω στὸ θέμα τῶν σκοπῶν. Μᾶς ἔλεγε: «Μ' ἐνδιαφέρει πολὺ τὸ πρόβλημα τῶν φρουρῶν. Δὲν παίρνουμε ποτὲ ἀρκετὲς προφυλάξεις». Τοῦ ἐξηγήσαμε ὅτι ὄπληχαν τρεῖς σκοπιεὶς ὀλόγυρα κι' ὅσο γιὰ μᾶς, τοὺς βετεράνους τοῦ Γκράνμα κι' ἀνθρώπους τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Φιντέλ, κάναμε δέκα ὀλόκληρη τὴ νύχτα γιὰ νὰ προστατεύουμε ἐκαίνο.

1. Ἡ παράγραφος αὐτὴ γράφτηκε στὰ 1961, χρονὴ τῆς καταπολέμησης τοῦ ἀναρχισμοῦ.

προσεκτικά. Έτσι ο Έουτίμιο πέρασε τη νύχτα δίπλα στον άρχηγό της Επανάστασης, κρατώντας τη ζωή του στο μπιστόλι του και περιμένοντας την κατάλληλη στιγμή για να τον δολοφονήσει. Άλλα δεν μπόρεσε να το καταφέρει. Όλοκληρη τη νύχτα ένα μεγάλο μέρος της Κουβανικής Επανάστασης εξαρτιόταν από τα ψυχικά διλήμματα ενός προδότη, από την πάλη ανάμεσα στο κουράγιο και στο φόβο του, από τον τρόμο κι' ίσως από τις τύψεις της συνειδήσής του, κι' από τα όνειρά του για δύναμη και πλούτο. Άλλά εύτυχως για μας το σύνολο των αναστολών αυτών τον συγκράτησε κι' ή μέρα μας έρχεται χωρίς άπρόοπτο.

Είχαμε φύγει από το σπίτι του Φλορεντίνο και στρατοπεδεύαμε στην ξερή κοίτη ενός ρυακιού. Ο Σίρο Φρίας είχε πάρει σπίτι του —πού ήταν σχετικά κοντά— κι' είχε γυρίσει με κατόπλουα και άλλα τρόφιμα, έτσι ώστε το πρωί αυτής της μεγάλης, βροχερής νύχτας που την περάσαμε χωρίς αδιάδροχα μας αποζημίωσε μ' ένα όραλο θρασυ κι' άλλες λιχουδιές. Μας είπαν πως ο Έουτίμιο είχε περάσει κι' αυτός από καί. Ο Έουτίμιο πηγαίνονταν. Ήταν άνθρωπος της έμπιστοσύνης. Μας είχε συναντήσει στο Φλορεντίνο και μας είχε εξηγήσει πως μετά την αναχώρησή του για να πάει κοντά στην άρρωστη μητέρα του, είχε δει τι είχε συμβεί στο «Καράκας» και πως είχε ακολουθήσει τα ίχνη μας για να δει τη συνέχεια των γεγονότων. Τέλος μας είπε πως ή μάνα του είχε καλύτερέψει... Είχε καταπληκτικό θράσος. Βρισκόμαστε στο μέρος που λέγεται Γκώματα του Έσπινόσα, πολύ κοντά σ'ε μ'ά άλυσίδα λόφων (Λομόν, Γαϊδουρόλοφος, Καράκας κλπ.), που τα άεροπλάνα πολυβολούσαν άσταμάτητα. Μ'ά το θρος κάποιου που προβλέπει τ'ά μαλλομένα, ο Έουτίμιο έλεγε λόγω χάρης: «Σήμερα προβλέπω ότι θ'ά χτυπήσουν τ'ό Γαϊδουρόλοφο!» Και τ'ά άεροπλάνα πολυβολούσαν τ'ό Γαϊδουρόλοφο. Κι' αυτός πηδούσε άπ' τη χαρά του, μεθυμένος από την άπιτυχία της πρόβλεψής του!

Στις 9 του Φλεβάριου του 1967, ο Σίρο Φρίας και ο Λουίς Κρέσπο έφυγαν έπως συνήθως σ' αναζήτηση τροφίμων. Όλα ήταν ήσυχα όταν στις 10 τ'ό πρωί, ένας νεαρός χωρικός νεοσύλλεκτος που τον έλεγαν Λαμπράδα έπιασε έναν άντρα που γύριζε εκεί κοντά. Μάθαμε τελικά πως ήταν συγγενής του Κρεσένσιου, υπάλληλος στο μαγαζί του Σάλεστινο όπου δριζκόταν ο στρατός του Καστίγιας. Μας



είπε πώς υπήρχαν 140 στρατιώτες σ' αυτό το σπίτι και πώς από εκεί που είμαστε μπορούσαμε να τους δοθώ πάνω σ' ένα φαλακρό λόφο, μακριά. 'Ο αλγυμάλυτος πρόσθεσε πώς είχε μιλήσει με τον 'Εουτίμιο και πώς αυτός του είχε επιβεβαιώσει πώς η περιοχή θα βομβαρδιζόταν την επομένη. 'Ο στρατός του Κασίγας όμως κινόταν χωρίς κανείς να μπορεί να προβλέψει κατά ποιά μεριά θα πήγαινε. 'Ο Φιντέλ άρχισε τότε να υποψιάζεται: ή παράδοση συμπεριφορά του 'Εουτίμιου άρχισε να ζυπνάζει το κριτικό μας πνεύμα. 'Αρχισαν οι υποθέσεις. Στις 11.30 ή Φιντέλ αποφάσισε να φύγουμε από εκεί. 'Ανεβήκαμε ως την κορφή του λόφου και περιμέναμε μόνο δικούς μας που είχαν φύγει για αντίχρεωση. Κάποια στιγμή έφτασαν ή Σίρο Φρίας και ή Λουίς Κρέσκο. Δέν είχαν παρατηρήσει τίποτα τό εξαιρετικό· όλα ήταν όπως πάντα. Συζητούσαμε μαζί τους όταν ή Σίρο Ρεδόνδο νόμισε πώς είδα μία σκιά να κουνιέται και ζητώντας να σπαάσουμε έπλισε τό γκουφέι του. Τήν ίδια στιγμή άκούσαμε ένα πυροβολισμό κι' άμέσως έπειτα μία ριπή. 'Αστραπαία ή άέρας γέμισε ριπές κι' έκρήξεις. 'Η επίθεση συγκεντρωνόταν στό μέρος όπου είχαμε μόλις φύγει. Στο άψε - σβήσε τό στρατόπεδο άδειασε.

Λίγο άργότερα έμαθα πώς ή Χούλιο Θενόν 'Ακόστα είχε μείνει γιά πάντα στην κορφή εκείνου του βουνού. 'Ο άξετος κι' αναλφάβητος χωρικός που μπόρεσε να καταλάβει τί τεράστιο έργο έπρεπε να εκπληρώσει ή 'Επανάσταση μετά τό θρίαμβό της και που προετοιμαζόταν άρχίζοντας από τά πρώτα γράμματα του αλφάβητου, δέν μπόρεσε να αποτέλειώσει την προσπάθειά του.

'Η υπόλοιπη ομάδα διασκορπίστηκε τρέχοντας. 'Η περίφημη τσάντα μου γιά την όποία ήμουνα τόσο περήφανος και που ήταν γεμάτη φάρμακα, τρόφιμα, διδλία και κουβέρτες, έμεινε εκεί. Τό μόνο που κατόρθωσα να περισώσω ήταν μία χλαίνη του μπακιστάνικου στρατού τρόπαιο από τό Λά Πλάτα. 'Επειτα άρχισα να τρέχω μ' ήλ μου τή δύναμη.

Σά λίγη ώρα συναντήθηκα με μία ομάδα αποτελούμενη από τόν 'Αλμείδα, τόν Χουλίτο Ντίας, τόν Ουινβέρσο Σάντος, τόν Καμίλο Σιενφουέγος, τόν Γκιγιέρμο Γκαρσία, τόν Σίρο Φρίας, τόν Μοτολά, τόν Πιρόντ, τόν Έμίλιο Λαμπράδα και τόν Γιάγιο. Πήραμε ένα λοξό δρόμο γιά να προσπαθήσουμε να ξεφύγουμε από τό

ντουρεκίβι, χωρίς να ξέρουμε την τύχη των άλλων συντρόφων. 'Ακούγαμε άραιοι πυροβολισμούς πίσω μας και ήταν εύκολο ν' ακολουθήσουν τὰ Γχνη μας γιατί ή ταχύτητα της πορείας μας μάζ έμπόδιζε να τὰ σβήσουμε. Στις 5 και τέταρτο μὲ τὸ ρολόι μου φτάσαμε σ' ένα απόκρημνο μέρος όπου τέλειωνε τὸ δάσος. Μετὰ ἀπὸ μερικάς θισταγμούς ἀποφασίσαμε πὺς ήταν καλύτερα νὰ μείνουμε ἐκεῖ περιμένοντας τὴ νύχτα γιατί ἂν προχωρούσαμε μέρα θὰ μάζ ἐντόπιζαν. Κι' ἂν μάζ ἔφταναν ἀκολουθώντας τὰ Γχνη μας ἐπὶ τέλους θὰ μπορούσαμε νὰ ὑπερασπίσουμε τὸν ἑαυτὸ μας. 'Ωστόσο ὁ ἑχθρὸς δὲ φάνηκε κι' ἔτσι μπορούσαμε νὰ ἐξακολουθήσουμε τὸ δρόμο μας μὲ ὁδηγὸ τὸν Σίρο Φρίας ποῦξερε κάπως τὴν περιοχή. Κάποιος πρότεινε νὰ χωριστεῖ ἡ ομάδα μας σὲ δύο περιπόλους γιὰ νὰ ἐπιταχυνθεῖ ἡ πορεία και γιὰ ν' ἀφήνουμε λιγότερα Γχνη. 'Αλλὰ ὁ 'Αλμέιδα κι' ἐγὼ δὲ δεχτήκαμε, θέλοντας νὰ διατηρήσουμε ἀσικτη τὴ συνοχή τῆς ομάδας. 'Αναγνωρίσαμε τὸ μέρος ποὺ λέγεται «Λιμόνες». 'Επειτα ἀπὸ μερικές καθυστερήσεις γιατί μερικοὶ σύντροφοι ἤθελαν ν' ἀπομακρυνθοῦν ὁ 'Αλμέιδα, σὺν ἀρχηγὸς τῆς ομάδας ἐξ αἰτίας τοῦ δαθμοῦ τοῦ λοχαγοῦ, ἔδωσε διαταγὴ νὰ συνεχίσουμε μέχρι τὸ Λομόν, τὸν τόπο συγκέντρωσης ποῦξε προτείνει ὁ Φιντέλ. Κάμποσοι σύντροφοι παρατήρησαν πὺς τὸ Λομόν τὸ ἔξερε ὁ 'Βουτίμιο κι' ἴσως νὰ μάζ περιμένε ὁ στρατὸς ἐκεῖ. Εἰμαστε πιά αἰγυροὶ πὺς ὁ 'Βουτίμιο ήταν προδότης. 'Αλλὰ ὁ 'Αλμέιδα ἐπέμνε νὰ ἐκτελέσει τὴ διαταγὴ τοῦ Φιντέλ.

Μετὰ ἀπὸ τρεῖς μέρες χωρισμοῦ, στις 12 τοῦ Φλεβάρη, ὁρήκαμε τὸ Φιντέλ στὰ περίχωρα τοῦ Λομόν, στὸ μέρος ποὺ λέγεται «Ντερέτσα ντέ λά Καριδάδ» (τὸ δεῖλ χέρι τῆς φιλανθρωπίας). Τὸ γεγονός εἰ ὁ προδότης ήταν ὁ 'Βουτίμιο Γκέρρα ἀποδείχτηκε ἀληθινὸ κι' ἔτσι ξανασκεφτήκαμε τὴν ἱστορία: Εἶχε ἀρχίσει τὴ μέρα ποῦ, μετὰ τὸ Λά Πλάτα, τὸν εἶχε πιάσει αἰχμάλωτο ὁ Κααίγιας ποῦ —ὅπως τὸχω ξανακεῖ— ἀντὶ νὰ τὸν σκοτώσει, τοῦ πρόσπερε ἑνα χρηματικὸ ποσὸ γιὰ τὸ κεφάλι τοῦ Φιντέλ. Μάθαμε εἰ αὐτὸς ήταν ποῦ εἶχε προδώσει τὴ θέση μας στὸ Καράκας, πὺς αὐτὸς εἶχε δώσει τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθεσης στὸ Γαῖθουρόλογο γιατί ἀπὸ κεῖ ἐπρεπε νὰ περάσουμε (εἶχαμε ἀλλάξει τὸ σχέδιο τὴν τελευταία στιγμή, και πὺς ήταν αὐτὸς ποῦ εἶχε ὁργανώσει τὴ συγκεντρωτικὴ ἐπιθεση στὴ μικρὴ κολτὴ τοῦ ξεροπόταμου ποῦ μάζ χρῆσιμευε γιὰ

καταφύγιο (γλυτώσαμε μ' ένα μονάχα νεκρό χάρη στη διαταγή υποχώρησης που μας έδωσε ο Φιντλ την κατάλληλη στιγμή). Μας επιβεβαίωσαν ακόμα το θάνατο του Χούλιο Θενόν 'Ακόστα και μ'ας είπαν πώς ένας τουλάχιστο στρατιώτης είχε σκοτωθεί και κάμποσοι είχαν τραυματιστεί. Πρέπει να δηλώσω ότι το νουφέκι μου δεν ήταν υπεύθυνο ούτε για το νεκρό ούτε για τους λαθωμένους γιατί οί καίγη την περίπτωση δεν έκανα τίποτ' άλλο από μιά «στρατηγική υποχώρηση» δίδοντάς το στα πόδια... Σαναβρέθήκαμε λοιπόν μ' την υπόλοιπη ομάδα και οι δώδεκα, έζη από τ'ον Λαμπράδα πούχε χαθεί την προηγούμενη: ο Ραούλ, ο 'Αμεγχείρας, ο Σίρο Ρεδόντο, ο Μανουέλ Φαχάρδο, ο 'Εστεβαρία, ο 'Αγκαλιέγκο Μοράν και ο Φιντλ, συνολικά δεκαοχτώ άτομα. Ήταν ο ξαναγνωμένος επαναστατικός στρατός της 12ης του Φλεβάρη 1957! Κάμποσοι σύντροφοι είχαν διασκορπιστεί, κάμποσοι καινούριοι παρατήσανε το άνηρτικο εκείνη τη στιγμή και χάσαμε κι' ένα διατεμένο το Γκερέμα. Λιγότεν 'Αρμέντο Ροντρίγκες και είχε ένα αυτόματο Τάμσον. Τις τελευταίες μέρες το πρόσωπό του έδειχνε τόσην αγωνία και φρίκη κάθε φορά που έκουγε ντουφεκιές είτε από μακριά, είτε, πρό παντός, από κοντά, ώστε το θάλαμα το παρατσούκλι: «Φεγγαροπρόσωπος». Κάθε φορά που οί κάποιον από τούς δικούς μας παρουσιάζ'εταν αυτό ή τρομαγμένη έκφραση του κυνηγημένου ζώου, μπορούσε κανείς ν'α προβλέψει άμείως μιά θλιβερή κατάπτωση. 'Ο «φεγγαροπρόσωπος» δεν μπορούσε ν'α προσαρμοστεί στη ζωή του άνηρτη και την «κοπάνισα» έπως λέγαμε στην καινούρια πατριζάνικη γλώσσα μας. Βρήκαμε το αυτόματό του οί κάποιον χωριάτη πολύ καιρό άργότερα και πολύ μακριά (τα πόδια του δεν τ'ον είχαν προδώσει...).

## 8. Τό τέλος του προδότη

Σάν συγκεντρώθηκε ο μικρός στρατός μας αποφασίζουμε να φύγουμε από τον τομέα του Λομόν και να ξεκινήσουμε για νέες περιοχές. Στο μεταξύ δεν παύουμε να αποκαθιστούμε επαφές με τους χωρικούς της περιοχής και να δημιουργούμε τις απαραίτητες για την επιβίωσή μας συνθήκες. Απομακρυνθήκαμε προοδευτικά από τη Σιέρα Μαέστρα για να προχωρήσουμε κατά την πεδιάδα και προς ένατα τα σημεία όπου θα μπορούσαμε να συναντήσουμε άγνωστους της οργάνωσης της πόλης.

Περάσαμε από ένα χωριουδάκι με τ' όνομα «Λά Μοντερία». Μετά στρατοπεδεύσαμε σ' ένα δασάκι κοντά σ' ένα χείμαρρο, στη γη του Επιδάνιο Ντίας που οι γαιοί του αγωνίζονταν για την Επανόσταση. Πλησιάσαμε με το σκοπό να αποκαταστήσουμε πάλι στενές επαφές με το Κίνημα, γιατί η νομαδική και συνωμοτική ζωή μας έκανε αδύνατη τη συνεννόηση ανάμεσα στους δυο αυτούς κλάδους (επρόκειτο, ουσιαστικά, για δυο ξεχωριστές ομάδες. Οι εσθιαστές αντιθέσεις που λίγους μήνες αργότερα κόντεψαν να θέλουν σε κίνδυνο την ενότητα του Κινήματος δεν είχαν ξεσπάσει, αλλά ήταν κίβλας φανερό πως οι αντιλήψεις ήταν διαφορετικές).

Σ' αυτό το χτήμα συναντηθήκαμε με τις πιο σπουδαίες προσωπικότητες του Κινήματος στα άστικά κέντρα. Θ' αναφέρω ανάμεσα τους τρεις γυναίκες που ναι γνωστές σ' όλο το λαό της Κούβας: την Βίλμα Έσπιν, πρόεδρο της Ομοσπονδίας των Γυναικών και γυναίκα του Ραούλ· την Χαϊντί Σανταμαρία<sup>1</sup>, πρόεδρο του «Ο.

1. Η Χαϊντί Σανταμαρία και η Μέλιμα Έρνάντες ήταν οι μόνες γυναίκες που πήραν μέρος στη μάχη της Μονάδα. Η Χαϊντί είναι αδελφή του Άλβα Σανταμαρία, υπαρχηγού του Φιντέλ ένατο τον καιρό, που βασανίστηκε και ντυφενίστηκε στη Μονάδα από το ματιστάνο σιρατό καφές και του Άλβα Σανταμαρία που όγμε στη Σιέρα το 1958.

κου της 'Αμερικής· και γυναίκα του 'Αρμάντο Χάρτ και τη Σέ-  
λια Σάντας, αγαπητή σύντροφο σ' όλες τις ώρες του αγώνα που σε  
λίγο μπήκε όριστικά στο αντίρροπο, για να μη μάζι αφήσει ποτέ  
πίδι. Είχαμε ακόμα το Φαουστίνιο Πέρες, παλιό φίλο και σύντροφο  
του Γκράνμα, που πήγαινε με διάφορες αποστολές στις πόλεις και  
ξαναγύριζε να μάζι ενημερώσει και να αναλάβει κάποια καινούρια  
αποστολή (πιάστηκε αιχμάλωτος λίγο καιρό αργότερα).

Κάναμε ακόμα τη γνωριμία του 'Αρμάντο Χάρτ κι' όσο για  
μένα ήταν η πρώτη και η τελευταία φορά που είχα την ευκαιρία  
να συναντήσω το μεγάλο υπεύθυνο του Σαντιάγο, τον Φράνκ -  
Παίς.

Ο Φράνκ Παίς ήταν ένας απ' αυτούς τους ανθρώπους που έ-  
πιβάλλονταν από την πρώτη στιγμή. Το πρόσωπό του ήταν περίπου  
το ίδιο με κείνο που βλέπουμε στις φωτογραφίες, αλλά είχε ένα δια-  
περαστικό βλέμμα. Ήταν δύσκολο να μιλάω τώρα για ένα νεκρό  
σύντροφο που δεν συνάντησα παρά μία φορά και που η ιστορία του  
είναι στο εξής χτύπημα του λαού. Το μόνο που θα μπορούσα να πω  
εκείνη τη στιγμή είναι πως στα μάτια του μάντευε κανείς άμεσα  
τον βαθειά άφροισμένο σε μια θέα άνθρωπο, τον ανώτερο άνθρω-  
πο. Σήμερα, ο λαός τον λέει: «ο αξέχαστος Φράνκ Παίς» κι' εγώ  
που δεν τον είδα παρά μία μόνο φορά σέβομαι το ίδιο πράμα. Ο  
Φράνκ άνηκε στην οικογένεια εκείνη των συντρόφων που πέθα-  
ναν στο άνθος της ηλικίας τους αφεριώνοντας τη ζωή τους στην  
οικοδόμηση της Σοσιαλιστικής Επανάστασης. Ναι, οι νεκροί αλ-  
τοί είναι το τίμημα που πλήρωσε ο λαός για να κατακτήσει τη λευ-  
τεριά του.

Χωρίς να πει τίποτα μάζι έδωσε ένα μάθημα τάξης και παι-  
θαρχίας: δόλωσε να καθαρίζει τα θρώμικα ντουφέκια μας, μέ-  
τρησε τις σφαίρες και τις τακτοποιήσει έτσι ώστε να μη χαθεί καμ-  
ιά. Από κείνη τη μέρα πήρα την απόφαση να φροντίζω περισ-  
σότερο το όπλο μου (και την κράτηση αν και δεν μπορώ να ισχυ-  
ριστώ πως ήμουνα ποτέ υπόδειγμα σχολαστικότητας).

Αυτό το δασάκι έγινε επίσης το θέατρο δόλτελα διαφορετι-  
κών γεγονότων. Για πρώτη φορά έρχεται να μάζι επισκεφτεί ένας  
δημοσιογράφος, κι' αυτός ο δημοσιογράφος ήταν ξένος. 'Επρόκειτο

για τον πασίγνωστο Μάθιους<sup>1</sup>, που ήρθε για τη συνέντευξη με μία μικρή φωτογραφική μηχανή ελι κι' ελι, με την οποία τράβηξε τις περιφημες εκείνες φωτογραφίες που γνώρισαν τόση δημοσιότητα αργότερα κι' αμφισβητήθηκαν από κάποιον ηλίθιο ύπουλό του Μπατίστα. Διερμηνέας σ' αυτή την περίπτωση ήταν ο Χαβιέ Πάσος που θαμπαινε αργότερα στο αντίκριστο για να μείνει λίγο καιρό.

Άπ' ό,τι μούπε ο Φιντέλ — γιατί δεν ήμουνα μπροστά σ' αὐτή τη συνέντευξη — ο Μάθιους έκανε έρωτήσεις σαφείς και καθόλου παραπλανητικές. Παρουσιάστηκε σὰ φίλος τῆς επανάστασης. Θυμάμαι τὰ σχόλια τοῦ Φιντέλ, λόγου χάριν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε ἀπαντήσει καταφατικὰ σὴν ἐρώτηση ἀν ἦταν ἀντι - ἱμπεριαλιστὴς καὶ εἶχε κατακρίνει τὴν παράδοση δῦλων στὸ Μπατίστα, ὑπογραμμίζοντας στὸν Μάθιους πὺς τὰ ἔπλα αὐτὰ δὲν θὰ χρησιμοποιούταν γιὰ τὴ διηπειρωτικὴ ἔμυνα, ἀλλὰ μονάχα γιὰ τὴν καταπίεση τοῦ λαοῦ.

Φυσικὰ ὁ Μάθιους μᾶς ἔκανε ἐπίσκεψη - ἀστραπή καὶ σὲ λίγο μᾶς ἔφηρε. Εἰμασταν ἔτοιμοι νὰ φύγουμε. Ὡστόσο μᾶς συμβούλεψαν νὰ διπλασιάσουμε τὶς σκοπιές γιατί ὁ ΄Εουτίμο βρισκόταν κάπου γύρω. Ὁ Ἀλμέιδα διατάχθηκε νὰ τὸν πιάσει χωρὶς ἀργοπορία. Στὴν περίπολό του βρισκόταν ὁ Χουλίτο Ντίας, ὁ Σίρο Φρίας, ὁ Καμίλο Σιενφουέγος καὶ ὁ Ἐρχέινο Ἀμειγίρας. Τὸν ἔπασσε τελικὰ ὁ Σίρο Φρίας. Δὲν πρόβαλε καμμιά ἀντίσταση καὶ σὲ λίγο βρισκόταν μπροστὰ μᾶς. Βρήκαμε πάνω του ἕνα μπιστόλι τῶν 45, τρεῖς χειροβομβίδες καὶ μιὰ ταυτότητα «ἐλευθέρου» τοῦ Κασίγιας. Βλέποντας πὺς πιάστηκε μ' αὐτὲς τὶς ἐνοχοποιητικὲς ἀποδείξεις πάνω του δὲν εἶχε, βέβαια, καμμιά ἀμφιβολία γι' αὐτὸ πὺς τὸν περιέμενε. Ἐπεισε στὰ γόνατα μπροστὰ στὸ Φιντέλ καὶ ζήτησε ἀπλὰ νὰ ντυρεκιστεῖ. Ἦξερε, εἶπε, πὺς τοῦ ἔξιζε ὁ θάνατος. Ἐδειχνε γερασμένος ἐκείνη τὴ στιγμή. Οἱ κρόταφοί του ἦταν ἀσπρισμένοι, πρᾶμα πὺς κανεὶς δὲν εἶχε προσέξει ὡς τὰ τότε. Ἦταν μιὰ στιγμή τρομερῆς ἐντασης. Ὁ Φιντέλ τοῦ μίλησε αὐστηρὰ γιὰ τὴν

1. Βορειοαμερικανὸς δημοσιογράφος κάποιας ἡλικίας πὺς ἐλκύστηκε πραγματικὰ ἀπὸ τοὺς ἀντάτες κι' ἐνωθε φίλια καὶ θαυμασμὸ γιὰ τὸν Φιντέλ Κάστρο. Ἀργότερα δημοσίευε μιὰ σειρά ἀρθρὰ γιὰ τὸν Φιντέλ Κάστρο στὴ Σέδερρα Μάστορα.

προδοσία του κι' αυτός, αναγνωρίζοντας το σφάλμα του, διέζησε παρά το θάνατο. Για όλους δλους την Εξήσαν, η στιγμή που άρχισε να το μιλάει ο σύντροφός του Σφο Φρίας, μάλει άβήλαστη. Το θέμιο δια δια είχε κάνει γι' αυτόν, τις μικρές ύπηρεσίες που αυτός κι' ο άδερφός του είχαν προσφέρει στην οίκογένεια τοΰ Ξουτίμιο, και πώς αυτός είχε προδώσει — πρώτα σκοτώνοντας τον άδερφό του (ο Ξουτίμιο τον παρέδωσε στο στρατό που τον είχε ντουφεκίσει πριν από λίγες μέρες) και στη συνέχεια προσπαθώντας να εξοντώσει δόκληρη την ομάδα. Ήταν ένα μεγάλο και συγκινητικό κατηγορητήριο που ο Ξουτίμιο άκουσε χωρίς να πει λέξη με το κεφάλι σκυφτό. Τον ρώτησαν αν ήθελε τίποτα. Απάντησε πως ναι, πώς ζητούσε από την Έπανάσταση η μάλλον άπ' όλους μας, να φροντίσουμε τα παιδιά του.

Και η Έπανάσταση το έκανε. Τ' όνομα τοΰ Ξουτίμιο Γκέρρα ξανακούγεται σήμερα μ' αυτές τις γραμμές, αλλά πάλι καιρός που έχει πέσει στη λησμονιά, ακόμη κι' άπ' τα ίδια τα παιδιά του. Έχουν άλλο όνομα, πάνε στο σχολείο και ζώνε όπως δια τα παιδιά του λαού. Αλλά κάποια μέρα θα πρέπει να μάθουν πώς ο πατέρας τους εκτελέστηκε σαν προδότης από την επαναστατική έξουσία. Είναι ακόμη δίκαιο να μάθουν πώς αυτός ο χωρικός που παρασύρθηκε από τη διαφθορά και έπιχείρησε να προδώσει με κίνητρο τη δίψα για τιμές και λεφτά, όχι μόνο αναγνώρισε το λάθος του και διέζησε καμιά επείκεια που ήξερε πώς δεν άξιζε, αλλά η τελευταία σκέψη ήταν για τα παιδιά του και ζήτησε γι' αυτά την καλή μεταχείριση και τη φροντίδα τοΰ άρχηγού μας.

Τη στιγμή εκείνη ζήτησε μια άγρια καταιγίδα που μας βύθισε στο σκοτάδι. Μέσα στους καταρράκτες της βροχής, κάτω από έναν ούρανό που ξεσκίζεταν από τις άστραπές, μέσα στον όρυμαγδό των βροντών κι' ενώ ένας κεραυνός με τρομαρό κρότο χάραζε τον αθέρα, τέλειωσε η ζωή τοΰ Ξουτίμιο Γκέρρα, χωρίς ούτε κι' οι πιο κοντινοί σύντροφοι ν' άκούσουν τον πυροβολισμό.

Την επομένη τον θέψαμε στο ίδιο μέρος και θυμάμαι πώς έγινε και κάποιος έπαισίδιο. Ο Μανουέλ Φαχέρδο ήθελε να το βάλει ένα σταυρό, αλλά εγώ δεν συμφωνούσα. Θάταν πολύ επείκνδυνο για τους ιδιοκτήτες αυτής της γής, αυτό το σημάδι της εκτέλεσης. Τότε, χάραξε ένα μικρό σταυρό σ' ένα κοντινό δέντρο. Το

σημάδι αυτό δείχνει το μέρος που είναι θαμμένο το κουφάρι του προδότη.

‘Ο «γκαλιόγκο» Μοράν μάς παράτησε εκείνες τις μέρες. ‘Ηξερα πόσο ελάνθιστα τον εκτιμούσαμε. Τον θεωρούσαμε εξ άλλου και οκ λιποτάκτη (είχε εξαφανιστεί έδω και δυό - τρεις μέρες για να ακολουθήσει, τάχα, τ’ άχνάρια του ‘Βουτίμο κι’ είχε χαθεί στον λόγγο).

Τή στιγμή άκριδως πού είμαστεν έτοιμοι να φύγουμε, άκούστηκε ένας πυροβολισμός και βρήκαμε τὸ Μοράν μὲ διαμπερές τραύμα στη γάμπα. Οί σύντροφοι πού βρίσκονταν εκεί άρχισαν πυρετώδεις συζητήσεις πάνω σ’ αυτό τὸ θέμα: Άλλοι έλεγαν πὼς ήταν άτύχημα κι’ Άλλοι πὼς είχε λασθωθεί επίτηδες για να μη συνεχίσει μαζί μας. ‘Η συνέχεια τής ιστορίας τού Μοράν, ή προδοσία του κι’ ὁ θάνατός του σὰ χέρια τὸν επαναστατὸν τού Γουαντάναμο, φαίνονται ν’ άποδείχνουν πὼς είχε πραγματικά άποτραυματιστεί.

Σὰ φύγαμε, ὁ Φράνκ Παίς ὑποσχέθηκε να μὰς στείλει μιὰ ομάδα άντρες τὲς πρώτες μέρες τού Μάρτη. Σημείο συγκέντρωσης θάταν τὸ σπίτι τού ‘Επιφάνιο Ντίας, σὰ περίχωρα τού Χίμπαρο.



## 9. Πικρές μέρες

Οι μέρες που ακολούθησαν την άναχώρησή μας από το σπίτι του 'Επιφάνιο Ντίας αποτελούν, για μένα προσωπικά, το δυσκολότερο μέρος του πολέμου. Σ' αυτές τις σελίδες προσπαθώ να βύσω μια ιδέα αυτού που υπήρξε, για το σύνολο των αγωνιστών, η πρώτη φάση του επαναστατικού μας αγώνα. 'Αλλά αν, σ' αυτό το στάδιο των αναμνήσεών μου, είμαι υποχρεωμένος να αναφέρω, συχνότερα από άλλου, στην προσωπική μου συμμετοχή, αυτό οφείλεται στο σύνθεσμά της με τα ακόλουθα επεισόδια από τα οποία δεν θάταν δυνατό να τη χωρίσω χωρίς να καταστρέψω την έννοια της διήγησης.

Εάν εγήχαμε από το σπίτι του 'Επιφάνιο Ντίας, η επαναστατική μας ομάδα περιλάμβανε είκοσι άντρες: δεκαεφτά συντρόφους του αρχικού στρατού και τρεις καινούριους (τους Χιλ, Στολόνκο και Ραούλ Ντίας). Αυτοί οι τρεις σύντροφοι που ήταν μαζί μας στην απόδραση του Γκράνμα είχαν μείνει κρυμμένοι κάμποσο καιρό στα περίχωρα του Μανσανίγιο και μόλις πληροφορήθηκαν την παρουσία μας αποφάσισαν νάρθουν στην ομάδα μας. 'Η ιστορία τους έμοιαζε σ' όλα τα σημεία της με τη δική μας: είχαν καταφέρει νά ξεφύγουν από την καταδίωξη του στρατού, έπειτα κατέφυγαν στο σπίτι ενός χωρικού, έπειτα σέ κάποιον άλλον και τελικά κρύφτηκαν στο Μανσανίγιο. Τώρα ή τύχη τους συνδεόταν με την τύχη όλου του στρατού μας. 'Εκείνη την εποχή ήταν πολύ δύσκολο ν' αναπτύξουμε τη δραστηριότητά μας. 'Εφταναν, βέβαια, καινούριοι άντρες, αλλά κι' άλλοι έφευγαν. Οι φυσικές συνθήκες του αγώνα ήταν πολύ σκληρές, αλλά οι ψυχικές ήταν ακόμα σκληρότερες κι' είχε κανείς την εντύπωση πως ζούσε κάτω από ένα διαρκές σφυροκόπημα.

Τις μέρες εκείνες προχωρήσαμε σιγά - σιγά και σιγά τυφλά.

Κρυβάσαστε μέσα σε μικρά δάση, σε μία περιοχή όπου τα δράχια είναι περισσότερα από τα φυτά κι' όπου δεν υπάρχουν παρά πολύ μικρές λογγωμένες εκτάσεις. Μία από αυτές τις νήχες το μικρό ραδιόφωνο του Φιντέλ μας ανέγγιξε τη σύλληψη ενός από τους συντρόφους μας του Γκεράνμα που είχε φύγει μαζί με τον Κρεσένσο Πέρες. Ξέραμε από τις δηλώσεις του 'Εουτίμιο πώς είχε πιαστεί αιχμάλωτος, αλλά τα νέα δεν είχαν επιβεβαιωθεί επίσημα. Τό ανακοινωθέν αυτό μας έκανε να συμπεράνουμε πώς ήταν ακόμα ζωντανός. Και δεν ήταν και τόσο εύκολο να θγεί κανείς ζωντανός από μιά ανάκριση του μπατιστανίκου σφατού...

Πού και πού άκουγα ριπές πολυβόλου του στρατού πουδάζε οι νησίδες του λόγγου, όπου ο έχθρικός στρατός απόφαινε συστηματικά να ριφκινδυνέψει...

Στο ημερολόγιο 'Εκστρατείας που κρατούσα, σημείωσα, στις 22 του Φλεβάρη, την εμφάνιση των πρώτων συμπτωμάτων μιας κρίσης άσθματος που προηγουόταν αρκετά γερή μιά και μού είχε σωθεί το αντιασθματικό φάρμακο. Και καθώς η ήμερομηνία της επόμενης επαφής είχε όριστεί για τις 5 του Μάρτη, ήμουνα υποχρεωμένος να περιμένω πολλές μέρες.

Τις μέρες εκείνες, όπως έχω κιόλας πει, προχωρούσαμε πολύ άργα, χωρίς σκοπό. Περιμέναμε απλώς τις 5 του Μάρτη που ο Φράνκ Παίς θα μας έσταλνε την ομάδα των ενόπλιων. Είχαμε συμφωνήσει πώς προτού αδήςσουμε σε άρθμα το μικρό μας μέτωπο έπρεπε να το δυναμώσουμε και μ' αυτή την προοπτική όλα τα διαθέσιμα όπλα του Σαντιάγο έπρεπε να φτάσουν στη Σιέρρα Μάστρα.

Μία φορά το ημέρωμα μας έρθκε στις σχεδόν φαλακρές β-χθες ενός ρουακιού. Πετάσαμε εκεί μία κρίσιμη μέρα σε μία κοιλάδα κοντά στο «Λας Μερσέντες» που λέγεται, νομίζω, «Μαχάγουα» (τα όνόματα είναι τώρα λίγο θολά στη μνήμη μου), και τη νύχτα φτάσαμε στο σπίτι του γερο 'Εμιλιάνο. Ήταν κι' αυτός ένας από τους χωρικούς που ή άφιξή μας, κάθε φορά, τρώμαζε αφάνταστα, αλλά και που ριφκινδύνευαν τη ζωή τους για μας ανεισφιρόντας έτσι στην ανάπτυξη της 'Επανάστασής μας. Ήταν περίοδος βροχών στη Σιέρρα κι' όλες τις νήχες μουσκεύαμε ως το κόκκαλο Γι' αυτό και επιχειρούσαμε να πάμε στα σπίτια των χωρικών, παρά τον κίνδυνο, γιατί η περιοχή ήταν γεμάτη στρατό.

Τὸ ἄσθμα μου ἦταν τόσο δυνατὸ ποὺ δὲν μπορούσα νὰ προχωρήσω κανονικά. Ἵσχυρευθήκαμε νὰ κοιμηθοῦμε σὲ μιὰ μικρὴ φυτεία καφέ, κοντὰ σ' ἓνα μπαχλῖο, γιὰ ν' ἀναλάβουμε δυνάμεις. Τὴ μέρα γιὰ τὴν ὁποία μιλᾶω, 27 ἢ 28 τοῦ Φλεβάρη, καταργήθη καὶ ἡ λογοκρισία στὴ χώρα καὶ τὸ ραδιόφωνο δὲν ἔπαυε νὰ μεταδίδει νέα γιὰ ὅσα εἶχαν γίνῃ τοὺς τελευταίους μῆνες. Ἀνέμεσα στ' ἄλλα καὶ γιὰ τρομοκρατικές πράξεις καὶ γιὰ τὴ συνάντηση τοῦ Μάθιους μὲ τὸ Φιντέλ... Ἀκριβῶς τότε ὁ ὑπουργὸς Ἀμύνης ἔκανε τὴν περίφημη ἐκείνη δήλωση, σχετικὰ μὲ τὴ συνέντευξη ποὺ δὲν ἦταν, ἔλεγε, παρὰ ἓνα τέχνασμα καὶ ἀπαγόρευε τὴ δημοσίευση τῶν φωτογραφιῶν.

Ὁ Ἑρμῆς, ἓνας γιουὺς τοῦ γερο - Ἑουτίμιο μᾶς βοηθοῦσε νὰ βρίσκουμε τρόφιμα καὶ μᾶς ἔδειχνε σὰ γενικὴς γραμμὴς τὸ δρομολόγιο ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσουμε. Ἀλλὰ τὸ πρωὶ τῆς 28ης μὴ βλέποντάς τον νὰ φτάνει ὅπως συνήθως, ὁ Φιντέλ ἔδωσε διαταγὴ νὰ φύγουμε ἀπὸ κείνο τὸ μέρος καὶ νὰ πᾶμε ἄλλου, ἀπ' ὅπου θὰ μπορούσαμε νὰ βλέπουμε τοὺς δρόμους τῆς περιοχῆς, γιὰτὶ δὲν μπορούσε κανεὶς νὰ ξέρει τί θὰ συμβεῖ. Κατὰ τὴς 4 τὸ ἀπόγευμα, ὁ Λουὶς Κρέσκο καὶ ὁ Οὐνιδέρο Σάντρες ἔλεγχαν τοὺς δρόμους ὅταν ὁ Οὐνιδέρο ἐντόπισε στὴ διακλάδωση κείνου ποὺ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ «Λὰς Βέγας» πολλοὺς στρατιῶτες ποὺ ἐτοιμάζονταν νὰ καταλάβουν τὴν περιοχὴ. Ἐπρεπε νὰ τρέξουμε ὀλοταχῶς γιὰ νὰ φτάσουμε τὴν πλαγιὰ τοῦ λόφου καὶ νὰ κατέβουμε στὴν ἄλλη πλαγιὰ προτοῦ μᾶς κλέβει ὁ στρατὸς τὸ δρόμο. Καθόλου δύσκολο, δεδομένου ὅτι εἶδαμε ἔγκαιρα τὸν ἐχθρό. Ἀμέσως οἱ ὅλοι καὶ τὰ πολυδάλα ἀρχισαν νὰ δάξουν κατὰ τὴ μεριά μας, πράμα ποὺ ἀπόδειχνε πῶς ὁ μπατισιάνικος στρατὸς ἦταν καλὰ πληροφορημένος γιὰ τὴν παρουσία μας σ' αὐτὸ τὸν τομέα. Πετάσαμε ὅλοι ἀνεμπόδιστα τὴν κορφή καὶ φτάσαμε στὴν ἄλλη πλαγιὰ. Ὅλοι ἔξω ἀπὸ μένα. Τὰ κατάφερα, βέβαια, ἀλλὰ μὲ τεράστια προσπάθεια κι' ὑποφέροντας ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀσθματικὴ κρίση ποὺ μοῦ ἦταν οὐσιαστικὰ ἀδύνατο νὰ κάνω θῆμα. Τί τράβηξε, θυμᾶμαι ὁ «γκαχίρο» Κρέσκο γιὰ νὰ μὴ δοθῇ σὲ νὰ περπατήσω! Ὅταν δὲν μπορούσα ἄλλο καὶ τοῦ ζήτησα νὰ μ' ἀφήσει, ὁ «γκαχίρο» μὸλεγε στὴ στρατιωτικὴ γλῶσσα: «Περπάτα, κερατὶ Ἀργεντίνε ἂν δὲ θές νὰ σ' ἀρχίσω μὲ τὸν ὑποκόπανο...». Καθὼς ὅμως θὲν τὸν ἔφτανε νὰ μ' ἐνθαρρύνει μὲ τὰ

λόγια μόνο, με φορτώθηκε στην πλάτη του μαζί με το σάκκο μου στα πιά άπόκρημνα σημεία του δουνού. Καί στο μεταξύ, ένας κατακλυσμός νερού έπεφτε πάνω μας.

Τέλος φτάσαμε σ' ένα μικρό μυχίο, σ' ένα μέρος που τό λέγαν «Κασσάρηριο». Έκει ό Φιντέλ παράστησε πός ήταν ό ταγματάρχης Γκονζάλες του μπαντιστάνικου στρατού που έφαχνε γιά τούς «έκτός νόμου». Ό Βιοκνήτης, εύγενικός αλλά ψυχρός, μάς πρόσφερε τό σπίτι του και μάς περιποιήθηκε. Ήταν εκεί όμως κι' ένας άλλος τύπος, φίλος άπό διπλανό μυχίο, κι' άκράτητος πολυλογάς. Ή κακή κατάσταση της υγείας μου μ' έμπόδισε νά άπολάωσω όπως τού άξιζε τήν εξαιρετικά νόστιμο διάλογο άνάμεσα στό Φιντέλ, στό ρόλο του ταγματάρχη Γκονζάλες του μπαντιστάνικου στρατού και στό χωριάτη που τούδινε συμβουλές κι' άνάλυση τούς λόγους γιά τούς όποιους αυτός ό άνθρωπος, ό Φιντέλ Κάστρο, έμεινε στό δουνό νά ρίχνει ντουφεκιές...

Έπρεπε νά πάρουμε μία άπόφαση, γιατί δέν μπορούσα νά συνεχίσω πιά. Όταν έφυγε ό πολύ περιέργος αυτός γείτονας, ό Φιντέλ άποκάλυψε στόν Βιοκνήτη τού σπικισό τήν πραγματική του ταυτότητα. Ό άνθρωπος τόν άγκάλιασε. Ήταν, είπε, όρθόδοξος! κι' είχε πάντα άκολουθήσει τόν Τσιμπάς. Τί μπορούσε νά κάνει γιά μάς; Τό πιά έπείγον ήταν νά στείλει κάποιον χωριάτη στό Μανσαντίγιο γιά νά βρει κάποιο σόνδεσμο και ν' άγοράσει τούλάχιστον φάρμακα. Έπρεπε άκόμα νά μ' άφήσουν κοντά στό σπίτι, χωρίς νά τό ξέρει κανένας, ούτε κι' ή γυναίκα του.

Ό τελευταίος σύντροφος που είχε καταταχτεί στό στρατό μας, ένας άνθρωπος άμφίβολης ήθικης, αλλά πολύ δυνατός, διαλέχτηκε νά μείνει μαζί μου. Ό Φιντέλ με μία γενναιόδωρη χειρονομία, μου έδωσε ένα επαναληπτικό Τζόνσον, ένα άπό τά καλύτερα του στρατού μας, γιά νά μπορούμε νά ύπερασπίσουμε τούς έαυτούς μας. Κάναμε πός φεύγαμε δλοι μαζί αλλά σέ λίγο, αυτός ό σύντροφος (που

1. Κάμμα που ιδρύθηκε στό 1958 άπό τόν Ε. Τσιμπάς. Ή δημοκρατική του και ή προοικτική της έστιας του σές έολογές προσέλασαν τό προσέκτασμα τού Μπατίστα. Ό Φιντέλ Κάστρο ήταν άρχηγός της Όρθόδοξης Νεολαίας.

ονομάζουμε «βάσκαλο»)<sup>1</sup> κι' εγώ χωθήκαμε στο λόγγο, σ' ένα μέρος συμφωνημένο από τὰ πρίν, γιὰ νὰ περιμένουμε τὴ συνέχεια τῶν γεγονότων. Νά ποιά ἦταν τὰ νέα τῆς ἡμέρας: Ὁ Μάθιους εἶχε μιλήσει στὸ τηλέφωνο καὶ εἶχε πει πὺς οἱ φωτογραφίες θὰ δημοσιεύονταν οἱ πείσμα θλῶν. Ὁ Ντίας Ταμάγιο εἶχε δηλώσει πὺς ἦταν ἀδύνατο νὰ περάσει κανεὶς τίς γραμμὲς τοῦ κλοισὺ τῶν στρατευμάτων. Ὁ Ἀριάντο Χάρτε ἦταν ἀλχημάλωτος καὶ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι ἦταν τὸ νούμερο δύο τοῦ Κινήματος. Αὐτὰ γίνονταν στίς 28 τοῦ Φλεβάρη.

Ὁ χωρικός ἐκπλήρωσε τὴν ἀποστολὴ του καὶ μοῖφερε ἄρκετὴ ποσότητα ἀδρεναλίνης. Ἀπὸ τότε ἀρχίζουν οἱ δέκα πικρότερες μέρες τοῦ ἀγῶνα στὴ Σιέρρα. Γιὰ νὰ προχωρήσω στηριζόμενα ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο καὶ στὸ κοντάκι τοῦ ντουφεκιοῦ μου. Μὴ συνόδευε ἕνας πολὺ φοβιτσιάρης φαντάρος ποῦτρεμε κάθε φορὰ πού ἀκουγε ντουφεκιὲς καὶ τὸν ἔπιανε νευρική κρίση ὅποτε τὸ δόγμα μου μὲ ὀπχορέυε νὰ δῆχῃ σ' ἐπικίνδυνο βαθμὸ. Φάγαμε δέκα ἐλόκληρες μέρες νὰ γυρίσουμε στὸ σπίτι τοῦ Ἐπιφάνιο, ἐνὼ κανονικὰ θὰ θὰ μᾶς χρειαζόταν παραπάνω ἀπὸ μία. Ἐχσαμε συμφωνήσει νὰ συναντηθοῦμε στίς 5 τοῦ Μάρτη, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἦταν δυνατό νὰ ἐλμασται στὸ ραντεβού. Ὁ κλοισὺς τοῦ στρατοῦ στὴν περιοχή καὶ ἡ ἀδυναμία μας νὰ προχωρήσουμε γρήγορα μᾶς ἐμπόδισαν νὰ φτάσουμε πρίν ἀπὸ τίς 11 τοῦ Μάρτη στὸ φιλόξενο σπίτι τοῦ Ἐπιφάνιο Ντίας.

Διάφορα πράγματα εἶχαν συμβεῖ πού οἱ ἱνοικοὶ τοῦ σπιτιοῦ τῆξεραν κιόλας: ἡ ομάδα τῶν δεκάξι ἀντρῶν τοῦ Φιντέλ εἶχε χωριστεί σὰς δύο γιὰτὶ κατὰ λάθος νόμισε πὺς θὰ τὴν ξαναχτύπαγε ὁ ἐχθρὸς στὸ μέρος πού λέγεται «Ἄλτος ντὲ Μερίνιο». Αὐτῶδεκα ἀντρες εἶχαν συνεχίσει τὸ δρόμο μὲ τὸν Φιντέλ κι' ἔξι μὲ τὸν Σίρο Φρίας. Στὴ συνέχεια ὁ Σίρο Φρίας ἔπαισε οἱ ἐνέδρα ἀπ' ἐπου κατὰφερε νὰ θγεῖ σὸς μαζὶ μ' ἑλὴ τὴν ομάδα του πού ξανασυγκροτήθηκε ἐκεῖ γύρω. Μονάχα ὁ Γιάγιο πού γύριζε χωρὶς τὸ ντουφεκι του πέρασε ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἐπιφάνιο Ντίας, πηγαίνοντας πρὸς

---

1. Ξαναβρίσκουμε τὸ ἐδόσκαλος ἀργότερα. Ἐκτελέστηκε ἀπὸ τοὺς ἀντίδρατες.

τὸ Μανσανίγιο· χάρη σ' αὐτὸν τὰ μάθαμε ὅλα. Μάθαμε ἀκόμα πὼς ἡ ομάδα ποὺ ἔπρεπε νὰ στείλει ὁ Φράνκ Παίς ἦταν ἐπὶ τέλους ἑτοιμη, ἀλλὰ ὁ Φράνκ εἶχε φυλακιστεῖ στὸ Σαντιάγο. Μιλήσαμε μὲ τὸν ἀρχηγὸ αὐτῆς τῆς ομάδας. Λεγόταν Χόρχε Σοτούς καὶ εἶχε τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ. Δὲν μπόρεσε νὰ φτάσει σὲ 5 γιὰτὶ τὸ νέο εἶχε διαρρεῖσαι καὶ οἱ δρόμοι εἰσέχονταν ἀδοτηρά. Πήραμε ὅλα τὰ μέτρα γιὰ νὰ ῥθουν ὅσο πὺ γρήγορα γίνεταν οἱ ἄντρες, ποὺ ὁ ἀριθμὸς τους ἔφτανε τοὺς πενήντα περίπου.

## 10. Ἡ ἐνίσχυση

Στις 13 τοῦ Μάρτη κι' ἐνῶ περιμέναμε τὴ νέα ἐπαναστατικὴ δυνάμει, τὸ ραδιόφωνο ἀνάγγειλε ὅτι ὁ Μπατίστα εἶχε γλυτώσει ἀπὸ μιὰ δολοφονικὴ ἀπόπειρα κι' ἔβγαλε τὰ δυνάμει μερικῶν ἀπὸ τοὺς νεκροὺς. Πρῶτος ὁ Χοσὲ Ἀντόνιο Ἑστεβαρρία, ἀρχηγὸς τῶν φοιτητῶν κι' ἑπειτα ἄλλοι, ὅπως ὁ Μανέλαο Μάρα. Ἄλλα ἄτομα, ὁμοίως, μετὰ τὴν ἐπίθεσιν, σκοτώθηκαν ἐπίσης. Ἐτσι μάθαμε τὴν ἐπομένῃ τὴ δολοφονία τοῦ Πιλάγιο Κουέρβο Ναδόρρο<sup>1</sup>, ὁρθόδοξου ἀγωνιστῆς ποὺ δὲν εἶχε ποτὲ συμβιβαστεῖ μετὰ τὸ Μπατίστα. Μάθαμε ἀκόμα πὺς τὸ πτώμα του πετάχτηκε στὸ δρόμο κι' ἀριστοκρατικὸ ἐκεῖνο κλάμπ, τὸ «Λαγκίτο». Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ, (καὶ τὸ παράδοξο αὐτὸ εἶναι πραγματικὰ ἀρκετὰ ἀλατιμένον), πὺς οἱ δολοφόνοι τοῦ Πιλάγιο Κουέρβο Ναδόρρο καὶ οἱ γιοι τοῦ σκοτωμένου πῆραν μαζί μὲρος στὴν ἀποτυχημένη ἀπόδραση τῆς Πλάγια Χιρόν, μετὰ τὸ σκοπὸ ν' «ἀπελευθερώσουν» τὴν Κούβα ἀπὸ τὴν «κομμουνιστικὴν λέπρα»...

Κάμποσες λεπτομέρειες αὐτῆς τῆς ἐπίθεσης ποὺ ὁ Κουδανιὰς λαὸς δὲν εἶχε, διαρρέυσαν ἀπὸ τὰ παραθυράκια τῆς λογοκρισίας. Προσωπικὰ δὲν εἶχα ποτὲ συναντήσει τὸν Ἑστεβαρρία τὸν ἀρχηγὸ τῶν φοιτητῶν. Εἶχα ἀντίθετα γνωρίσει τοὺς συντρόφους του στὸ Μεξικὸ, ὅταν τὸ Κίνημα τῆς 26ης τοῦ Ἰούλι καὶ τὸ Φοιτητικὸ Διευθυντήριον ἦρθαν οἱ συμφωνίᾳ γιὰ κοινὴ δράσιν. Ἐπρόκειτο γιὰ τὸν σημερινὸ πρεσβευτὴ στὴν Ε.Σ.Σ.Δ. Φάουρε Τσομόν, γιὰ τὸν Φρουκτουόσο Ροντρίγκες καὶ γιὰ τὸν Τζὺ Γουόσινγκτον. Εἶχαν β-λοι πάλι μὲρος στὴν ἐπίθεσιν. Ὅπως εἴρουμε λίγο εἰσιφε νὰ φτά-

1. Ὁ Πιλάγιο Κουέρβο ἦταν ὁρθόδοξος καὶ δημοφιλὴς, ἐνθραυκὸς τύπος καὶ θαρραλὸς. Δολοφονήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Μπατίστα τὴ στιγμὴ τῆς ἐπίθεσης στὸ Προεδριὸν Μέγαρο.

σουν στον τρίτο όροφο όπου θρισνόταν ο δικτάτορας. 'Αλλά ή επιχείρηση απέτυχε κι' οι αστυφύλακες Ισφαζαν όλους τους δέν μπόρεσαν νά έγουν Εγκαιρα από τὸ Προεδρικό Μέγαρο πούβαιζε τὸ ρόλο πραγματικῆς φάκας.

Ἡ ἀφίξη τῆς ἐνίσχυσης προβλεπόταν γιὰ τίς 15. Περιμέναμε ὥρες ἀτέλειωτες στὸ μέρος πούχε καθοριστεί γιὰ τὴ συνάντηση, στὴν κοίτη ἐνδὲς ξεροπόταμου όπου χάνονταν τ' ἀχνάρια, (πραγματικὸ εὖρημα γιὰ παράνομες ἐπιχειρήσεις). 'Αλλά κανένας δὲν ἐρχόταν. Μὰς ἐξήγγισαν ἀργότερα πῶς εἶχαν παρουσιαστεί διάφορες δυσκολίες. Στις 16 τὰ ἡμερήματα ἔφτασαν ξεθεωμένοι μὲ φορτηγὰ. Μόλις μπόρεσαν νά κάνουν μαρικὰ θήματα κι' ἔπεσαν κάτω ἀπὸ μιὰ τούφα δέντρα γιὰ νὰ ξεκουραστοῦν περιμένοντας τὴν ἡμέρα.

Ὁ ἰδιοκτήτης τῶν φορτηγῶν ἦταν ἓνας ὀρυζοκαλλιερῆτῆς τῆς περιοχῆς. Τρομοκρατημένος ἀπὸ τίς συνέπειες πὺ μποροῦσε νάχει ἡ πράξη του, ζήτησε ἄδεια ἀπὸ τὴν Κόστα Ρίκα, τὴν πῆρε καὶ γύρισε στὴν Κούβα, περνώντας γιὰ ἥρωας μὲ τὸ περίφημο ἀεροπλάνο ποῦφερε τὰ ἔπαι ἀπ' αὐτὴ τὴ χώρα. Τὸ ὄνομά του: Χομίπερτ Μάτος.

Ἡ ἐνίσχυση ἦταν καμὶ πενηνταριά ἄντρες ἀπὸ τοὺς ὁποίους μονάχα τριάντα ὄπλισμένοι. Πλουτίσαμε κατὰ δύο αὐτόματα, ἓνα Μάντζεν κι' ἓνα Τάμσον. Οἱ λίγοι μῆνες πὺ εἶχαμε ζήσει στὴ Σιέρρα μὰς εἶχαν κάνει δεταράνους ἐνὸς τὴν καινούρια ὁμάδα διακρίναμε ἐλα τὰ ἐλατώματα πούχαμε καὶ μεῖς τὸν καιρὸ τῆς ἀπόδρασης μὲ τὸ Γκράνμα: Ἐλλειψὴ παιθερχίας, μὴ προσωριστικότητα στὲς σοβαρότερες δυσκολίες, Ἐλλειψὴ ἀποφασιστικότητος, μὲ μιὰ λέξη ἀδυναμία προσαρμογῆς σ' αὐτὸ τὸν τρόπο ζωῆς. Ἡ ὁμάδα τῶν πενήντα ἀνδρῶν εἶχε ἀρχηγὸ τὸ λοχαγὸ Χάρχε Σοτούς, καὶ χωριζόταν οἱ πέντε διμοιρίες τῶν 10 ἀνδρῶν καὶ κάθε μιὰ τοὺς εἶχε γι' ἀρχηγὸ ἓναν ὑπολοχαγὸ. Οἱ βαθμοὶ αὐτοὶ εἶχαν δοθεῖ ἀπὸ τὴν ὀργάνωση τῆς πεδιάδας καὶ μεῖς δὲν τοὺς εἶχαμε ἐπικυρώσει ἀκόμα. Νὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν κάθε διμοιρίας: ἓνας σύντροφος πὺ τὸν ἔλεγαν Ντομίνγκας, νομίζω, καὶ πὺ σκοτώθηκε λίγο ἀργότερα στὸ Πίνο ντελ 'Άγους. Ὁ σύντροφος Ρενὲ Γάμος Λατούρ, πούπασε ἡρωικά στὴ μάχη, τίς τελευταῖες ὥρες τῆς τελικῆς ἐπίθεσης κατὰ τῆς δικτατορίας, ἦταν ὁ ὀργανωτὴς τῶν ἐθνοφρουρῶν



στην πεδιάδα. 'Ο «Πεδρί» Σότο, ὁ παλιός μας σύντροφος τοῦ Γκράν-  
μα ποῦ ξανασυναντούσαμε ἐπιτέλους μετὰ ἀπὸ χιλίες - δυὸ περι-  
πέτειες. Σκοπόθηκε κι' αὐτὸς στὴ μάχη καὶ προέχτηκε μετὰ θάνα-  
το αἱ ταγματάρχη ἀπὸ τὸν Ραούλ Κάστρο, στὸ δεύτερο 'Ανατολι-  
κὸ Μέντοπο «Φράνκ Παί». Τέλος, ὁ σύντροφος Πένια, φοιτητὴς  
ἀπὸ τὸ Σαντιάγο ποῦ προέχτηκε αἱ ταγματάρχη καὶ πῆθανε μετὰ  
τὸ θρίαμβο τῆς 'Επανάστασης καθὼς κι' ὁ ὑπόλοχαγὸς 'Ερμο, ὁ  
μόνος ἀρχηγὸς ὁμάδας ποῦ ἐπέζησε τῶν δυὸ αὐτῶν χρόνων τοῦ πο-  
λέμου.

'Ανάμεσα σ' ὅλα τὰ προβλήματα ποῦ μᾶς βασάνιζαν τὸ πῶς σο-  
βαρὸ ἦταν ἡ ἀνικανότητά μας στὸ θάδισμα. 'Ο ἀρχηγὸς Χέρχε  
Σοτούς ἦταν ἐκεῖνος ποῦ τὰ πῆγαινε χειρότερα. Σερνόταν πάντα  
τελευταίος, ἀξιοθρήνητο παράδειγμα γιὰ τὸ λόγο του. Εἶχα πᾶ-  
ρει, ἐξ ἄλλου, διαταγὴ νὰ ἀναλάβω αὐτὸ τὸ λόγο, ἀλλὰ μάλις μί-  
λησα στὸ Φιντέλ, πῶς αἱ καμμιὰ περίπτωση δὲ θὰ τὸν παράδινε σὲ  
κανέναν ἄλλο, ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὰ καθήκοντά  
του κλπ. Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη δὲν εἶχα ἀκόμη ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ κόμ-  
πλεξ τοῦ ξένου καὶ δὲν ἤθελα νὰ σπρώξω τὰ πράγματα στὰ ἄκρα,  
ἂν καὶ ἦταν φανερὸ ὅτι ὁ λόχος αὐτὸς δὲν πῆγαινε καθόλου καλὰ.  
Μετὰ ἀπὸ κάμποσες πολλὲς σύντομες πορείες ποῦ ἐξ αἰτίας ὅμως τῆς  
ἀνεπάρκειας τῆς προετοιμασίας μας τραβοῦσαν ἀπειλιστικά σὲ μέ-  
κρος, φτάσαμε στὸ μέρος ποῦ λέγεται «Νιερέτο» (δεξιά) ὅπου  
ἐπρεπε νὰ περμένουμε τὸ Φιντέλ Κάστρο. Βρήκαμε ἐκεῖ τὴ μικρὴ  
ὁμάδα τῶν συντρόφων ποῦ εἶχαν χωρίσει ἀπὸ τὸ Φιντέλ πρὶν κάμ-  
ποσο καιρὸ (τοὺς Μανουὴλ Φαχάρδο, Γκιγιέρμο Γκαρσία, Χουβεν-  
τίνο, Πιτσάντ, τοὺς τρεῖς ἀδερφοὺς Σοτομάγιου καὶ τὸν Σίρο Φρίας).

Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη, ἡ διαφορά ἀνάμεσα σὲς δυὸ ὁμάδες ἦταν  
ὀλοφάνερη: ἡ δική μας πετσοκομμένη, ἐκιογενής, ἡμεῖς ἢ ἄλλη  
τῶν «γιαυνάκηδων» ὑπόφερε ἀπ' ὅλες τὲς ἀρρώστειες τοῦ πρῶ-  
του καιροῦ. Δὲν εἶχαν συνηθίσει νὰ μὴ τρῶνε παρὰ μὴς φορὰ τὴν  
ἡμέρα, κι' ἂν τὸ φαί δὲν ἦταν τοῦ γούστου τους δὲν τὸ ἀγγιζαν.  
Κουβάλασαν ἀέκκους φουσκωμένους ἀπὸ κάθε λογῆς ἄχρηστα πρά-  
ματα κι' ἂν τοὺς παραδέραινε προτιμοῦσαν νὰ πετάξουν ἓνα κουτί  
συμπυκνωμένο γάλα λόγου χάρι παρὰ νὰ στεργθοῦν μιά πετσέτα  
(ἐγγύημα καθασιώσης στὸ ἀντάρτικο!) Ἐπιωφελοῦμασαν λοιπὸν γιὰ

νά παίρνουμε τὰ κουτιά καὶ ἄλλα τρόφιμα ποὺ πετοῦσαν στὸ δρόμο... Μόλις καταλισθήκαμε στὴ «Ντερέτσα», ἡ κατάσταση ἔγινε πολὺ ἀσχημὴ ἐξ αἰτίας τῶν διαρκῶν προστριβῶν ἀνάμεσα στὸ Χέρχε Σοτούς, ποὺ ἦταν πνεῦμα αὐταρχικὸ κι' ἀντιπαθητικὸ, καὶ στὴν ὁμάδα στὸ σύνολό της. Χρειάστηκε νὰ πάρουμε χίλιες δυὸ προφυλάξεις καί, θγαίνοντας ἀπὸ τὸ καταφύγιό μας, ὁ Ρενέ Ράμος Λατούρ—ποὺ τὸ ἀντίρρητο παρατσούκλι του ἦταν Ντανιέλ—ἀνέλαβε τὴ διοίκηση τῆς διμοιρίας πολυδύλων: ἦταν ὁ μόνος τρόπος νὰ δειπωθοῦμε πῶς τίποτα δὲ θὰ συνέβαινε ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρά..

Ἀργότερα ὁ Χέρχε Σοτούς στάλθηκε μὲ εἰδικὴ ἀποστολὴ στὸ Μαϊάμι κι' ἐκεῖ πρόδωσε τὴν Ἐπανάσταση. Συνεννοήθηκε μὲ τὸν Φέλιπε Πάσος<sup>1</sup> ποὺ, σπρωγμένος ἀπὸ τὴν ἀσθεστὴ εἶφα τῆς ἐξουσίας ἔχρασε τὶς ὑποσχέσεις του κι' ἔβαλε ὑποψηφιότητα γιὰ τὴν προσωρινὴ προεδρία, σὲ μιὰ «κουζίνα» ὅπου πολλὰ μαγεῖρεψε τὸ ὕψους γίγαντα Ἐσωτερικῶν. Μὲ τὸν καιρὸ ὁ λοχαγὸς Σοτούς ἔδειξε νὰ νοιάζεται γιὰ τὴν ἀποκατάστασή του. Ὁ Ραούλ Κάστρο τοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία ποὺ αὐτὴ ἡ ἐπανάσταση δὲν ἀρνήθηκε σὲ κανένα. Ἐπωφελέθηκε καὶ πάλι γιὰ νὰ συνωμοτήσει ἐνάντια στὴν Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνηση καὶ καταδικάστηκε σὲ εἴκοσι χρόνια φυλακῆς. Ἀλλὰ κατάφερε νὰ δραπέτευσει χάρις σ' ἓνα συνένοχό του δεσμοφύλακα ποδφυγε μαζί του γιὰ τὸ ἱεῶδες καταφύγιο τῶν «γκουάνος»: τὶς Η.Π.Α.

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, ὥστόσο, προσπαθήσαμε νὰ τὸν βοηθήσουμε ὅσο γινόταν καλύτερα ἐξομαλύνοντας τὶς σχέσεις του μὲ τοὺς νέους συντρόφους κι' ἐξηγώντας του τὴν ἀναγκαιότητα τῆς πειθαρχίας. Ὁ Γκιγιέρμο Γκαρσία ἔφυγε νὰ βρεῖ τὸ Φιντέλ στὴν περιοχὴ τοῦ «Καράκας» ἐνῶ ἐγὼ πῆγα νὰ φέρω τὸ Ραμίρο Βαλντέζ ποὺ εἶχε κάπως συνάθει ἀπὸ τὶς λαθωματιὲς τοῦ ποδιοῦ του. Στὶς 24 τοῦ Μάρτη, τὴ νύχτα, ἔφτασε ὁ Φιντέλ. Ἐντυπωσιακὴ ἐμφύση τοῦ ἀρχηγοῦ περιτριγυρισμένου ἀπὸ δώδεκα συντρόφους ποὺ εἶχαν μείνει σταθεροὶ στὸ πλῆι του. Τί διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς γενειοφόρους ἀν-

1. Σαναβρίσκουμε τὸν Φέλιπε Πάσος τὴν ἐποχὴ τῆς κριτικῆς εὐλακτοῦς τῆς Ἐνότητος ποὺ ὑπογράφτηκε στὸ Μαϊάμι, χωρὶς τὴ συμφωνία τοῦ «Κίνηματος» τῆς 26ης τοῦ Ἰουλίου...

τάρτες με την κουρελαρία των σάκκων τους δεμένη με σπάγγους όπως τύχει και στους νέους στρατιώτες με τους όραιοις, ομοίμορφους γυλιούς και τα φρεσκοζυμωμένα πρόσωπα! Ένημέρωσα τον Φιντέλ για τα προβλήματα που αντιμετώπιζαμε και κάναμε ένα μικρό συμβούλιο για να αποφασίσουμε τι σίτση έπρεπε να κρατήσουμε. Το συμβούλιο αποτελούνταν από τον ίδιο τον Φιντέλ, τον Ραούλ, τον Άλμειδα, τον Χόρχε Σοτούς, τον Άντο Φρίας, τον Γκιγιέρμο Γκαρσία, τον Καμίλο Σιενφουέγος, τον Μανουέλ Φαχέρδο και μένα. Ο Φιντέλ με κατάκρινε που δεν είχα κάνει χρήση της εξουσίας που είχα. Μή κατηγόρησε ότι την είχα αφήσει στα χέρια του Σοτούς που μόλις είχε έρθει. Έξήγησε στον τελευταίο πως δεν υπήρχε η παραμικρή εχθρότητα απέναντί του, αλλά πως, απλώς, στατιστικά, η συμπεριφορά του σε μια τέτοια στιγμή ήταν απαράδεκτη. Σχηματίσαμε ακόμα νέους σάκκους. Ο στρατός διαιρέθηκε σε τρεις ομάδες, με αρχηγούς τους λοχαγούς Ραούλ Κάστρο, Χουάν Άλμειδα και Χόρχε Σοτούς. Ο Καμίλο Σιενφουέγος ήταν διοικητής της μπροστοφυλακής και ο Εφίχενιο Άμειγέρας της οπισθοφυλακής. Όσο για μένα διορίστηκα γιατρός του Επιτελείου ενώ ο Ουίνιφόρσο Σάντρες έγινε αρχηγός της δημορίας του Επιτελείου.

Η ομάδα μας μεγάλωσε χάρη στις ένοπλυνσεις διαθέσιμες ακόμα και δυο αυτόματα όπλα όπως και οπλοεξοπλισμό. Τόσο ήταν παλιά και κακοδιατηρημένα... Πάντως είμασταν κιόλας μια αξιόλογη δύναμη... Συζητήσαμε τι έπρεπε να κάνουμε τώρα. Ήγώ νόμιζα πως έπρεπε να χτυπήσουμε τον πρώτο στόχο που θα βρίσκαμε μπροστά μας για να πάρουν το βάπτισμα του πυρός οι νέοι μας σύντροφοι, αλλά ο Φιντέλ κι' όλα τα άλλα μέλη του συμβουλίου έκριναν πως ήταν καλύτερο να τους κάνουν πορείας κάμποσο καιρό για να τους συνηθίσουν στις δυσκολίες της ζωής στο βουνό και στο δάσος και της πορείας στις απότομες πλαγιές των λόφων. Έτσι αποφασίσαμε να προχωρήσουμε ανατολικά όσο γινόταν περισσότερα, φέχοντας ταυτόχρονα και για καμιά ομάδα φαντάρων για να τους χτυπήσουμε ακολουθώντας τις βασικές αρχές του ανταρτοπολέμου.

Η ομάδα τοιμάστηκε με ενθουσιασμό κι' έφυγε για να εκπληρώσει την αποστολή που της ανατέθηκε. Το βάπτισμα του πυρός έμελλε να το πάρει στο μέρος που λέγεται "Ελ Ουόδερο".

## 11. Παίρνουμε κουράγιο

‘Ο Μάρτης κι’ ό ‘Απρίλης του 1957 πέρασαν μέ τήν άναδιοργάνωση και τά γυμνάσια του επαναστατικού στρατού. Μαζί μέ τήν ένίσχυση που πήραμε, στό Εθγα του μέρους που λέγεται «Ντερέ-τσα», ό στρατός μας άποτελούνταν από όγδόντα περίπου άντρες. Νά κι’ ό σχηματισμός τους:

Στή μπροστοφυλακή που τή διοικούσε ό Καμίλο, τέσσερις άντρες. ‘Ο Ραούλ Κάστρο ήταν διοικητής του επόμενου ούλαμου, μέ τρεις ύπολοχαγούς, που καθ’ ένας τους διοικούσε μία διμοιρία: τόν Χουλίτο Ντίας, τόν Ραμίρο Βαλντές και τόν Νάνο Ντίας (αυτοί οι δύο σύντροφοι μέ τó επώνυμο Ντίας που θα έπεφταν ήρωικά στό “Ελ Ουδέρο δεν είχαν μεταξύ τους καμιά συγγένεια. ‘Ο ένας ήταν από τó Σαντιάγο—τό διυλιστήριο «‘Αδελφοί Ντίας» σ’ αυτή τήν πόλη τιμάει τή μνήμη του Νάνο κι’ ένας από τούς άδελφούς του που σκοτώθηκε στό Σαντιάγο τής Κούβας. ‘Ο άλλος, ένας σύντροφος από τήν ‘Αρτεμισα, δευτερόντος του Γκεράρμα και τής Μονκάδα, επλήρωσε τó τελευταίο καθήκον του στό “Ελ Ουδέρο). Μαζί μέ τόν Χόρχε Σοτούς, λοχαγό τότε, τρεις ύπολοχαγοί: ό Σίρο Φρίας (που σκοτώθηκε άργότερα στό μέτωπο «Φράνκ Παίς»), ό Γκιγιέρμο Γκαρσία (στρατιωτικός διοικητής σήμερα) και ό Ρενέ Ράμος Λατούρ (σκοτώθηκε μέ τó δαθμό του ταγματάρχη στη Σιέρρα Μαδ-στρα). Κατόπιν έρχόταν τó ‘Επιτελείο, που άπαρτιζόταν από τόν Φιντέλ (γενικό άρχηγό), τόν Σίρο Ρεδόνδο, τόν Μανουέλ Φαχάρδο, τόν γκουαήρο Κρέσκο, τόν Ουινθέρο Σάντας και μένα σά για-τρό. ‘Ο επόμενος ούλαμός στην πορεία τής φάλαγγας ήταν, συνή-θως, εκείνος του ‘Αλμίδα, του όποιου οι ύπολοχαγοί ήταν ό “Ερμο, ό Γκιγιέρμο Ντομίγγες (σκοτώθηκε στό Πίνο ντελ “Αγουα) και ό Πάνα. Τή φάλαγγα έκλεινε ό ‘Εφίχενιο ‘Αμειχίρας, μέ τó βα-

θύο του ύπολογαγοῦ, μὲ τρεῖς ἄντρες πού ἀποτελοῦσαν τὴν ὀπισθοφυλακή.

Οἱ ἄντρες εἶχαν ἀρχίσει νὰ μαθαίνουν νὰ μαγειρεύουν κατὰ διμοιρίες γιατί τέτοια ἦταν ἡ διάρθρωση τῆς μονάδας μας. Ἀκόμα καὶ τὰ τρόφιμα, τὰ φάρμακα καὶ τὰ ἐφόδια μοιραζόντουσαν κατὰ διμοιρία. Γενικά σὲ κάθε διμοιρία καὶ σὲ κάθε οὐλὰμὸ ὑπῆρχαν δευτεράνοι πού μάθαιναν στοὺς νέους τὴν τέχνη νὰ μαγειρεύουν χωρὶς ν' ἀφήνουν τίποτε ἀχρησιμοποίητο, τὴν τέχνη νὰ φτιάχνουν σάκκους καὶ τὴν τέχνη νὰ βαδίζουν στὴ Σιέρρα.

Τὸ δρόμο ἀνάμεσα στὸν τομέα τῆς «Ντερέτσα» τοῦ Λομὸν καὶ τοῦ Ἑλ Οὐδέρο, ἓνα αὐτοκίνητο τὸν κάνει σὲ λίγες ὥρες· ἀλλὰ γιὰ μᾶς ἦταν πέντε μῆνες ἀργῆς πορείας πού στὴ διάρκεια τους πετύχαμε τὸ βασικό μας στόχο: τὴν προετοιμασία τῶν ἀντρῶν γιὰ τὲς μελλούμενες μάχες καὶ γιὰ τὴ ζωὴ πού τοὺς περίμενε. Ξαναπαράσαμε ἔτσι ἀπὸ τὰ ὄψωματα τοῦ Ἑσπινόσα ὅπου ἡμεῖς οἱ παλιοὶ ἀποδώσαμε τιμὲς στὸν τάφο τοῦ Χούλιο Θεὸν πού εἶχε πέσει ἐκεῖ πρὶν λίγο καιρό. Βρήκα ἐκεῖ ἀκόμα ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν κουδέρτα μου πιασμένο σὲ κάτι ἀγκάθια, ἐνθῆμο ἀπὸ τὴ διαστοικὴ «στρατηγικὴ μου ἀποχώρηση»... Τίθελα στὸ σάκκο μου καὶ πῆρα τὴ σταθερὴ ἀπόφαση νὰ μὴ χάσω ποτὲ τίποτα ἀπὸ τὰ πράματά μου νάτω ἀπὸ παρόμοιες συνθήκες.

Μοῦδωσαν ἓνα καινούριο σύντροφο — λεγόταν Παουλίνο— γιὰ νὰ μὲ δογθῇ νὰ μεταφέρω τὰ φάρμακα. Ἔτσι ξελάφρωνα ἀρκετὰ καὶ μποροῦσα ν' ἀφιερῶσω λίγα λεπτὰ τῇ μέρα, μετὰ τὴν πορεία, στὴ φροντίδα τῆς υγείας τοῦ στρατοῦ μας. Γυρίσαμε στὸ λόφο τοῦ «Καράκας» τόπο τῆς ἀλέθριας συνάντησής μας μὲ τὴν ἐχθρικὴ ἀεροπορία ἐξ αἰτίας τῆς προδοσίας τοῦ Γκέρρα. Βρήκαμε ἐκεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ ντυφέκια πού μᾶς περισσεύαν καὶ πού ἕνας ἀπὸ τοὺς συντρόφους μας εἶχε ἀναγκαστεῖ νὰ πετάξει γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ περπατήσει γρηγορότερα στὴ διάρκεια τῆς ὑποχώρησής. Τώρα ὁ στρατὸς δὲν εἶχε περισσευούμενα ὅπλα. Ἀντίθετα, μᾶς ἔλειπαν.

Εἴχαμε μπεῖ σὲ μὴ νέα φάση.

Μιά βασικὴ ἀλλαγὴ εἶχε γίνει. Ὑπῆρχε μὴ ἐλάχιστη περιοχὴ ὅπου ὁ ἐχθρικὸς στρατὸς ἀπόφευγε νὰ πατήσει ἀπὸ φόβο μήπως πέσει πάνω μας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς οὔτε κι' ἡμεῖς δείχναμε μεγάλη ἐπιθυμία ν' ἀναμετρηθοῦμε μαζί του. Ἡ πολιτικὴ κατάσταση

τὴν ὥρα ἐκαίνη εὐνοῦσε τὸν ὁμπορτουισμό. Οἱ πασίγνωστες βαρεῖς φωνές τοῦ Πάρβο Λιάδα καὶ τοῦ Κόντε 'Αγκουέρο' καθῶς καὶ ἄλλων καθαρμάτων τοῦ Ὑδίου τύπου ἀκούγονταν σὲ χειμαρρῶς δημαγωγίας καλώντας γιὰ ὁμόνοια καὶ εἰρήνη καί, πολὺ πῶς συγκρατημένα, ἐπικρίνοντας τὴν κυβέρνησή. Ἡ κυβέρνηση εἶχε μιλήσει γιὰ εἰρήνη. Ὁ νέος Πρωθυπουργὸς Ριβέρο 'Αγκουέρο' ἔλεγε σ' ὅποιον ἤθελε νὰ τὸν ἀκούσει πῶς ἂν ἦταν ἀπαραίτητο θ' ἀνέβαινε ὁ Ὑδιος στὴ Σιέρρα Μαάστρα γιὰ νὰ εἰρηνεύσει τὴ χώρα. Κάμποσες μέρες ἀργότερα, ὅστόσο, ὁ Μπατίστα δήλωσε πῶς δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ γίνῃ καμμιά συζήτηση μὲ τὸ Φιντέλ ἢ τοὺς ἐκτὸς νόμου: Ὁ Φιντέλ δὲν ἦταν στὴ Σιέρρα, ἔλεγε, καὶ δὲ ἐρισκόταν κανένας ἐκεῖ πάνω. Κατὰ συνέπεια δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ πάει νὰ κουβεντιάσει κανεὶς μὲ μιὰ «μάδα ληστών». Ἔτσι γινόταν φανερὴ, ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ Μπατίστα, ἡ πρόθεσι νὰ συνεχιστοῦν οἱ ἐχθροπραξίες. Ἦταν ἡ πρώτη καὶ μοναδικὴ φορὰ πού συμφωνήσαμε ἀπόλυτα μὲ τὸν ἐχθρό. Γιατὶ κι' ἐμεῖς εἰχαμε ἀποφασίσει νὰ συνεχίσουμε μὲ κάθε θυσία τὸν ἀγῶνα. Τὴν ἐποχὴ ἐκαίνη διόρισαν ἀρχηγὸ τῶν ἐπιχειρήσεων τὸ συνταγματάρχη Μπαρμπέρα, πασίγνωστο γιὰ τὴ λαίμαργία του ὅσο ἀφορᾷ τὶς μερίδες τῶν φαντάρων... Στὴ συνέχεια θὰ παρακολουθοῦσε μὲ τὴ μεγαλύτερη ἡρεμία τοῦ κόσμου τὸ τέλος τοῦ φαινόμενου «Μπατίστα» ἀπὸ τὸ Καρακάς, τὴν πρωτεύουσα τῆς Βενεζουέλας, ὅπου ἦταν στρατιωτικὸς ἀξιόλοχος.

Ἐρχαμε τότε μαζί μας καὶ κάτι συμπαθητικοὺς παλαβοὺς πού χρησιμοῦσαν γιὰ προπαγάνδα, σχεδὸν ἐμπορικὴ, τοῦ κινήματός μας στὶς Η.Π.Α. καὶ πού μας δάλανε, δυὸ - τρεῖς προπαντός, σ' ἄρκετους μπελᾶδες. Ἦσαν τρεῖς νεαροὶ γιάννηδες πού τῶν σκάσει ἀπὸ τὰ σπύτια τῶν γονιῶν τους στὴ Ναυτικὴ Βάσι τοῦ Γουαντάναμο κι' εἶχαν μπεῖ στὸ ἀντάρτικο. Δυὸ ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἔκουσαν οὔτε πυροβολισμό στὴ Σιέρρα καί, καταπονημένοι ἀπὸ τὸ κλῆμα καὶ τὶς ἄρκετὲς μεγάλες στερήσεις, φύγανε κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ

1. Αὐτὸς Κόντε 'Αγκουέρο, πολὺ γνωστὸς σήμερ στὸ Ράδιο 'Ουέντε ποῦθε δεῖξει συμπάθεια στὸ κίνημα τοῦ Φιντέλ διατηρώντας ὅστόσο καλὲς σχέσεις καὶ μὲ τὸ Μπατίστα. Αὐτὸς ὁ περίφημος ὁμπορτουιστὴς ἔγραψε στὰ 1989 ἓνα ἐπαινετικὸ βιβλίο γιὰ τὸ Φιντέλ, ἀλλὰ ὅταν διαφέστησαν οἱ φιλοδοξίες του ἔφυγε γιὰ τὸ Μαϊάμι.

Μπόμπ Τέιμπερ. 'Ο άλλος πήρε μέρος στη μάχη του 'Ελ Ουδέρο κι' έπειτα έφυγε, άρρωστος κι' αυτός. Τούλλάχιστον είχε πολεμήσει μιά φορά. Τά χαμίνια αυτά δέν ήταν ιδεολογικά προετοιμασμένα για την επανάσταση' είχαν ακολουθήσει μονάχα τον πόθο τους για περιπέτειες ζώντας μαζί μας δυό - τρείς μήνες. Τους είχαμε να φύγουν με στοργή αλλά και με χαρά. Έγώ κυρίως, οά γιατρές, τους είχα φέρτωμα πολύ συχνά γιατί δέν άντεχαν τίς κακουχίες που περνούσαμε.

Τήν ίδια εκείνη μέρα ή κυβέρνηση πρόσφερε στους δημοσιογράφους μιά βόλτα με τό άεροπλάνο σί καμιά χιλιάδα μέτρα ύψος για να τους δείξει πός δέν ύπηρχε κανένας στή Σιέρρα Μαάστρα. Περίεργη επιχείρηση που δέν κατάφερε να πείσει κανένα. Αυτό έδειχνε καθαρά τί μέτρα χρησιμοποιούσε ή μπατιστάνικη κυβέρνηση για να εξαπατά την κοινή γνώμη με τη βοήθεια όλων των Κόντε 'Αγκουέρο μασκαρεμένουν σ' επαναστάτες και των καθημερινών τους λόγων, προσημπτικών ύπνοτικών για τό λαό.

Σ' αυτές τίς μέρες της δοκιμασίας είχα επιτέλους την τύχη να βρω μιά θαμνσκαρή κούνια. Ή κούνια είναι ένα πολύτιμο άγαθό, που μέχρι τότε οι σκληροί νόμοι του άντάρτικου μου είχαν απαγορεύσει ν' άποκτήσω. Σύμφωνα με τό νόμο, μόνο εκείνος ποός φτιάξει μιά κούνια από πανί σάκκου είχε δικαίωμα ν' άποκτήσει μιά θαμνσκαρή κι' αυτό για να καταπολεμηθεί ή τερμαλιά. 'Ο καθένας μπορούσε να φτιάξει μιά πάνινη κούνια κι' από εκείνη τη στιγμή είχε δικαίωμα στην πρώτη θαμνσκαρή που θα μάς τύχαινε. 'Ψστό-σο τό άσθμα μου μου άπαγόρευε να χρησιμοποιήσω πάνινη κούνια. Ή μυρωδικά του σάκκου μ' ένοχλούσε πολύ κι' ήμουν υποχρεωμένος να κοιμάμαι κατάρχαμα. Κι' άφοδ δέν είχα πάνινη κούνια δέν μπορούσα να ζήτήσω θαμνσκαρή... Αυτό τά μικρά καθημερινά έπεισοδία άποτελούν μέρος της «προσωπικής» τραγωδίας κάθε άνταρτοπόλεμου. 'Αλλά ό Φιντέλ τήμαθε, κατάργησε τη διαταγή και μου παραχώρησε μιά κούνια. Θά θυμάμαι πάντα πός αυτό έγινε στίς όχθες του Λά Πάάτα, μόλις περνούσαμε τό τελευταία άντερείσματος προτου φτάσουμε στον Πάάμα Μόάσα, και την επομένη του πρώτου μας γυύματος μ' έλογίσο κρέας.

Τό κρέας του άλόγου ήταν κάτι περισσότερο από φαί πολυτελείας, ήταν ένα καυτό έλσος της ικανότητας προσαρμογής των άν-

τρών. Οι χωρικοί της ομάδας μας άρνιθθηκαν άγανακτισμένοι νά φάνε τή μερίδα τους. Παύλοι μάλιστα θεώρησαν τόν Μανουήλ Φα-  
χέρδο φονιά (τόν καιρό τής εϊρήνης ήταν σπαγέας καί χρησιμο-  
ποιούσαμε τίς Ικανότητές του σέ περιπτώσεις σάν αὐτή ἐδῶ, ήταν  
Εσφαξέ τόν πρώτο μας ζῶο). Τόν πρώτο αὐτό ἄλογο ἀνήκε σ' ἓνα  
χωρικό, τόν Πόπα, πούμενε στήν ἄλλη μεριά τοῦ ποταμοῦ Ἀά  
Πλάτα. Ὁ Πόπα πρέπει σίγουρα νά ξέρει τώρα νά διαβάζει μετά  
τήν καμπάνια γιά τόν ἀναλφάβητισμό. Θά μπορέσει λοιπόν, ἂν ἡ  
ἐπιθεώρηση «Βέρδε Ὀλίβο» πείσει στά χέρια του, νά θυμηθεῖ ἐκεί-  
νη τή νύχτα πού τρεῖς ἀντάρτες μ' ἐγκληματικές φυσιογνωμίες χτύ-  
πησαν τήν πόρτα τοῦ μοσχίῳ του, τόν μπέρδεψαν κατά λάθος μέ  
κάποιο προδότη καί τοῦ πήραν αὐτό τόν γέρικο ἄλογο πού ἡ πλά-  
τη του ήταν γεμάτη πληγές. Αὐτό τόν ἴδιο παλιόλογο ἔγινε λίγες  
μέρες ἀργότερα, τόν συκοφάνησε. Κάμποσοι ἀπό μᾶς ἔφεγαν τόν  
κρέας του κι' ἔγλυφαν τά δάχτυλά τους, ἀλλά γιά τόν σκληρυμένο  
ἀπό τίς προλήψεις στομάχι τῶν χωρικῶν ήταν μιά δοκιμασία. Οἱ  
ἄνθρωποι αὐτοί εἶχαν τήν ἐντύπωση πώς τόν νά μασᾶνε ἕναν ἀπό  
τούς ἀρχαιότερους φίλους τοῦ ἀνθρώπου ήταν σίγουρα μιά πράξη  
καταδικασμένη.

---

1. Ἐπιθεώρηση τῶν Ἐπαναστατικῶν Ἐνόκλων Δυνάμεων.



## 12. Μιά περιφήμη συνέντευξη

Στα μέσα του 'Απρίλη του 1967, γυρίσαμε με τον καλό πιά γυμνασμένο στρατό μας στην περιοχή του Πάλημα Μότσα, κοντά στην κορφή Τουρκίνο. Τήν εποχή εκείνη οι καλύτεροι άντρες μας, οι πιο ικανοί στον πόλεμο των βουνών ήταν οι χωρικοί.

Ο Γκιγιέρμο Γκαρσία και ο Σίρο Φρίας με περίπολους αποτελούμενες από χωρικούς πληγαινόρχονταν από τη μία ως την άλλη άκρη της Σιέρρα, έφερναν νέα, έκαναν άνοιχνούσεις, κουβάλαγαν τρόφιμα. Σά να λέμε αποτειλούσαν την πραγματική κινητή μπροστοφυλακή της φάλαγγάς μας. Τις μέρες εκείνες ζαναδρισκόμασταν στη ζώνη του Κόλλαομένου Χείμαρρου, μάρτυρα μιάς από τις μάχες μας, κι' οι χωρικοί ποδρχονταν να μας χαιρετήσουν μās ένη μέρωναν για τραγικά γεγονότα: τ' ένομα εκείνου ποδχε έδηγήσει το στρατό κατ' εϑείαν επάνω μας, τους νεκρούς κ.λ.π. Μά λίγα λόγια, σαν πραγματικοί γνώστες της τέχνης να μεταφέρουν τις ειδήσεις από στόμα σε στόμα, μās έδιναν λεπτομερείς πληροφορίες για τη ζωή της περιοχής.

Ο Φιντέλ πού τη στιγμή εκείνη δέν είχε ραδιόφωνο, ζήτησε ένα από κάποιο χωριάτη από κεί γύρω. Έκείνος του έφερε άμέσως. Αύτη ή μεγάλη συσκευή πού ένας άγωνιστής της μετέφερε στο σάκο του μās έδινε τη δυνατότητα ν' άκοϑμε τά νέα κατ' εϑείαν από την 'Αβάνα. Έχχαν άρχίσει να μιλάνε πιο ελεύθερα τώρα στο ραδιόφωνο, χέρη στην άποκατάσταση των δϑθεν έγγυήσεων.

Ο Γκιγιέρμο Γκαρσία, πολύ πειστικός με μιά σπολή δεικανεία του μαπατισάνικου στρατού μας[1] με δυο άλλους δικούς μας ντυμένους φανταστικά έφυγαν να έρουν τον προδότη πού πληροφορούσε τον έχϑρικό στρατό «κατόπιν διαταγής του Συνταγματάρχη» και γύρισαν μας[1] του την επόμενη. Ο άνθρωπος τους άκολούθησε χωρίς να διατάσει καϑόλου, μόλις όμως αντίκρυσε το στρατό των κου-

ρελιδόρθεον κατάλαβε άμέσως τί τόν περίμενε. Μά πολύ κυνισμό μάς μίλησε γιά τίς σχέσεις του μέ τόν εχθρό. Μάς εξήγησε πώς είχε παύ σά κείνον τόν «καρπά τόν Κασίγνας» πώς μπορούσε νά οδηγήσει στό σίγουρα τό στρατό στό μέρος πού ερισκόμασταν γιατί μάς είχε κιόλας κατασκοπεύσει και μείς δέν είχαμε πάρει μυρουδιά... Λίγο άργότερα ό προδότης πέθανε σ' έναν από τούς λόφους. Τόν θέψαμε σ' ένα δάσος στη Μάδστρα.

Κάπου τότε έφτασε κι' ένα μήνυμα από τη Σέλια: μάς ανάγκαινε πώς θάρχόταν μαζί μέ δυό βορειοαμερικάνους δημοσιογράφους πού ήθελαν νά πάρουν συνέντευξη από τό Φιντέλ σχετικά μέ τούς μικρούς μας γιάνκηδες. Έστειλε και λίγα λεφτά πού είχαν μαζέψει οι συμπαθούντες τό Κίνημα.

Αποφασίστηκε νά οδηγήσει ό Λάλο Σαρδίνας τούς βορειοαμερικάνους από την περιοχή της Έστράδα Πάλμα πού ήξερε καλά γιατί άλλοτε είχε κάνει έμπορος σ' αυτά τά μέρη. Ήταν ή εποχή πού άφιερώναμε πολύ χρόνο στό νά άποκαταστήσουμε έπαφίς μέ τούς χωρικούς πού θέπαιζαν ρόλο συνδέσμων και θέ φρόντιζαν γιά τη διατήρηση μόνιμων καταυλισμών. Αντιμετωπίζαμε, πραγματικά, την προοπτική της δημιουργίας πραγματικών ζωτικών κέντρων στη ζώνη έλέγχου μας πού όσο πήγαινε και μεγάλωνε. Γνωρίζαμε λοιπόν τά σπίτια πού θέ χρησημευαν σά σημεία άνεφοδιασμού γιά τό στρατό μας, γιά νά εγκαταστήσουμε κέντρα άπ' όπου θέ μεταφέραμε τρόφιμα άνάλογα μέ τίς ανάγκες μας. Τά μέρη αυτά θέ χρησημευαν άκόμα στους ταχυδρόμους μας πού αλάκιωναν διάάκωπα διόκληρη τη Σιέρρα.

Οι άνθρωποι πού διατρέχουν τη Σιέρρα έχουν μία καταπληκτική ικανότητα νά διανύουν άρκετά μεγάλες άποστάσεις σά λίγο χρόνο πράμα πού δημιουργούσε άρκετές παρεξηγήσεις σά μάς τούς πρωταιουσινάους όταν μάς έκαναν ύποδείξεις. Αυτό τό είδος των γνώσεων, «ή άπόσταση του κοκόρου» όπως λένε μεταξύ τους, άποδειχεται πάντοτε άκριβές γιά τούς χωρικούς, ένώ ή ιδέα πούδουν γιά τό χρόνο δέ μοιάζει: παρά από πολύ μακριά μέ κείνη το πρωταιουσινάου...

Τρεις μέρες μετά την άναχώρηση του Λάλο Σαρδίνας μάς πληροφορήσαν πώς έξι άνθρωποι άνέβαιναν από την περιοχή του

Σάντο Ντομίνγκο: δυό γυναίκες, δυό «γκρίνγκος», οι δημοσιογράφοι και δυό συνοδοί για τους οποίους δέν ήξεραν τίποτα. Άλλα οι πληροφορίες ήταν αντιφατικές. Διηγόταν πώς οι φαντάροι είχαν μωριαστεί την παρουσία τους χάρη σ' έναν προδότη κι' είχαν περικυκλώσει το σπίτι που ήμεναν. Τά νέα πήνε κι' έρχονται μ' εξαρετική ταχύτητα στη Σιέρρα αλλά και διαστρεβλώνονται άρκετά. Ό Καμίλο έφυγε επί κεφαλής μιας μικρής ομάδας με διαταγή ν' απελευθερώσει με κάθε θυσία τους Βορειοαμερικάνους και τη Σίλια Σάντος για την οποία ξέραμε πώς αποτελούσε μέρος της ομάδας. Έφτασαν ώστόσο όλοι σώοι και άβλαβείς. Ό λαθμενός συναγερμός όφειλόταν σι μα κίνηση του στρατού έπαιτα από κάποια καταγγελία — πράμα που δέν ήταν σπάνιο εκείνη την εποχή για τους αγράμματους χωριάτες.

Στις 23 του Άπριλη μας ήρθαν ό δημοσιογράφος Μπέμπ Τίμπερ κι' ένας κινηματογραφιστής. Μαζί τους οι σύντροφοί μας Σίλια Σάντος και Χαϊνί Σανταμαρία κι' οι άπεσταλμένοι του Κινήματος της πεδιάδας «Μάρκος» ή «Νικαράγουα», ό ταγματάρχης Τηλέσιος (σήμερα νομάρχης του Λας Βίλιας κι' εκείνη την εποχή υπεύθυνος του Σαντιάγο) και ό Μαρσέλο Φερνάντες, συντονιστής του Κινήματος πόuche έρθει σάν διερμηνέας των Άγγλικών (σήμερα υποδιοικητής της Έθνικής Τράπεζας).

Όλα έγιναν με άδυστηρό πρωτόκολλο. Για μας το κυριότερο ήταν νά κάνουμε επίδειξη της δύναμής μας και ν' αποφύγουμε κάθε άδιάκριτη έρώτηση, γιατί άγνοούσαμε ποιοι ήταν αυτοί οι δημοσιογράφοι. Μπόρεσαν νά πάρουν συνέντευξη από τους τρεις Βορειοαμερικάνους, που άπάντησαν πολύ καλά σ' όλες τις έρωτήσεις. Ή πρωτόγονη ζωή που έζησαν κοντά μας είχε αλλάξει τη νοστροπία τους.

Εκείνη την εποχή ήρθε μαζί μας κι' ένα από τὰ πιο συμπαθητικά κι' αγαπητά πρόσωπα του επαναστατικού μας πολέμου: ό «μικρός γελαδάρης». Ό μικρός γελαδάρης έπεσε πάνω μας μαζί μ' ένα σύντροφό του μια μέρα. Μας άνοήγτοόσε ένα μήνα! Ήταν από τὸ Καμαγκουέο, από τὸ Μορόν για την άκρίβεια. Όπως ήταν

1. Σ' όλόκληρη την Λατινή Άμερική «γκρίνγκος» σημαίνει Βορειοαμερικάνος, με κάποια περιφρονητική χροιά.

ὁ κανόνας σὲ παρόμοιες περιπτώσεις, τοῦ κάναμε διάφορες ἐρωτήσεις καὶ τοῦ δόσαμε μερικὲς θέσεις πολιτικοῦ προσανατολισμοῦ. Αὐτὴ τῇ βουλῇ τὴν ἀναλόβαινα συνήθως ἐγώ. Ὁ «μικρὸς γελαδάρης» δὲν εἶχε ἰδέα ἀπὸ πολιτικῇ. Ἐμοιαζε νὰ μὴ εἶναι παρὰ ἓνα χαρούμενο καὶ γεροδεμένο παιδί ποῦθελε νὰ ζήσει μὲ θαυμαστὴ περιπέτεια. Ἐφτάσε ζυπόλητος. Ἡ Σέλια τοῦδωσε ἓνα ζευγάρι παπούτσια μεξικάνικης κατασκευῆς ξύρραφα. Κανένα ἄλλο ζευγάρι παπούτσια δὲν τοῦ ἐρχόταν, ὁ «Βακερίτο» ἦταν τόσο μικρός! Μὴ τὰ καινούρια τοῦ παπούτσια καὶ τὸ καπέλλο τοῦ γκαχίρο ἔμοιαζε πραγματικὰ μὲ μεξικάνο γελαδάρη. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν ὀνόμασε «Μικρὸ Γελαδάρη».

Ὁ «Βακερίτο» δὲν μπόρεσε νὰ δεῖ τὸ ἄλλος τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα. Σκοτώθηκε τὴν παραμονὴ πού πατήσαμε τὴ Σάντα Κλάρα, ὅπως ἀρχηγὸς ἀποσπάσματος αὐτοκτονίας τῆς φάλαγγας 8.

Ἀπὸ τὸ πέρασμά του ἀνάμεσά μας θυμόμαστε τὴν ἐξαιρετικὴ ἀγάπη του γιὰ τὴ ζωὴ, τὴν ἀκράτητὴ εὐθυμία του καὶ καίνο τὸν περίεργο καὶ ρομαντικὸ τρόπο μὲ τὸν ὅποιο ἀντιμετώπιζε τὸν κίνδυνο. Ὁ «Βακερίτο» ἦταν καὶ καταπληκτικὸς φεύτης. Σὰν ἔνοιγε τὸ στόμα του ἔκανε τὴν ἀλήθεια ἀγνώριστῃ... Ἀλλὰ ἐλέποντας τὴ δράση του, στὴν ἀρχὴ σὰν ταχυδρόμου, σὰ στρατιώτῃ ἀργότερα ἢ σὰν ἀρχηγὸ ἀποσπάσματος αὐτοκτονίας, καταλάβαινε κανεὶς πὺς γι' αὐτὸν δὲν ὑπῆρχαν σαφὴ ὅρια ἀνάμεσα στὸν φανταστικὸ καὶ στὸν πραγματικὸ κόσμο. Κι' ὅλα τὰ κατορθώματα πού ἐφύρισε τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα του, τὰ πραγματοποιοῦσε στὸ πεδίο τῆς μάχης. Ἡ ἐξαιρετικὴ του γενναιότητα εἶχε κιόλας γίνῃ μοιχὴ ὅταν ὁλοκληρώθηκε ἡ ἐποποιία μας μέσα σ' ἓνα θρίαμβο πού ἐκείνος δὲν ἦταν γραφτὸ νὰ δεῖ.

Μία φορὰ, λίγο μετὰ τὸν ἐρχομὸ του, μοῦ ἤρθε νὰ ρωτήσω κάποι τὸ «μικρὸ γελαδάρη» στὴ διάρκεια ἐνὸς ἀπὸ τὰ νυχτερινὰ μαθήματα ἀνάγνωστος πού κάναμε στὴ φάλαγγα. Ἀμέσως ὁ «Βακερίτο» ἀρχισε νὰ μοῦ διηγεῖται τὴ ζωὴ του. Καθὼς δὲν μ' ἐνδιέφεραν αὐτά, βάλθηκε νὰ κάνω λογαριασμοὺς μ' ἓνα μολύβι. Σὰν τέλειωσε, μετὰ ἀπὸ μπόλικο σπαρταριστὰ ἀνέκδοτα, τὸν ρώτησα πόσων χρόνων εἶναι. Δὲν ἦταν παραπάνω ἀπὸ εἴκοσι. Μὰ ἂν κάναμε τὸν ἀπολογισμὸ ὅλων τῶν κατορθωμάτων του θάπρεπε νὰ παραδεχτοῖμε πὺς εἶχε ζήσει πέντε χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησή του.

Ο σύντροφος «Νικαράγουα» μας πληροφόρησε πώς υπήρχε ένα μικρό στάνθλος στην Σαντιάγο, υπόλοιπα από την επίθεση κατά του Μεγάρου: 10 ατόματα, 11 ντουφέκια Τζόνσον και 85 μουσκέτια. Ήγερξαν κι' άλλα, αλλά οι σύντροφοι σκόπευαν να κάνουν κι' άλλο μέτωπο, στην τομέα του Κεντρικού Έργασταίου Ζάχαρης Μιράντα. Ο Φιντέλ αντιμετώπιζε σ' αυτό το σχέδιο και δεν παραχώρησε παρά λίγα όπλα σ' αυτό το μέτωπο, ενώ ταυτόχρονα έθεσε διαταγή δια τα περιστευόμενα όπλα να βρθούν σ' ενίσχυση του δικού μας μετώπου. Συνεχίσουμε την πορεία για να γλυτώσουμε από την ενοχλητική συντροφιά μιας ομάδας φρουρών που τριγύρναγαν εκεί κοντά. Άλλα προηγουμένως αποφασίσαμε ν' ανεδοθούμε στην κορφή του Τουρκίνο. Αυτό το σκαρφάλωμα στην πιο ψηλή κορφή μας είχε κάτι σχεδόν μυστηριακό. Κι' είχε όρατο καιρό όταν περπατούσαμε σ' ελάχιστο το μήκος της κορυφογραμμής της Μιάσπρα.

Όλοι ανέβηκαν στην κορφή του Τουρκίνο. Κι' εκεί ψηλά τέλειωσε ή συνάντηξη με τον Μπόμπ Τέγμαρ. Τράβηξε κι' ένα φίλμ, που προβλήθηκε στις Η.Π.Α. από την τηλεόραση, την εποχή που δι' μας φρόντισαν και τόσο...

...Κι' ένα γεγονός με σημασία: ένας χωρικός ποδήματ' μας μας είπε πως ο Κασίγιας του πρόσφερε 300 δολάρια και μια γερή γιλέδα αν σκότωνε το Φιντέλ. Μονάχα οι Βορειοαμερικανοί μπορούσαν να κάνουν τόσο λάθος στην εκτίμηση του άρχηγού μας!

Σύμφωνα μ' ένα ύψόμετρο έκστρατείας ποδήματ' πάρει μαζί μας, το Τουρκίνο βρισκόταν 1850 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας: ή ένδειξη αυτή, που την αναφέρω παρεμπιπτόντως, διαφέρει σημαντικά από τους έπίσημους αριθμούς. Όσοσο ή συσκευή μας λειτουργούσε καλά, τουλάχιστο στην επιφάνεια της θάλασσας.

Επειδή ένας εχθρικός λόχος μας είχε πάρει το κατόπι, ο Γκιγιέρμο στάλθηκε για να τους στήσει ενέδρα. Έξ' ατίας του βουβανός μου ήμουνα υποχρεωμένος να πηγαίνω στην ούρα της φάλαγγας, άνικανος να καταβάλω παραπάνω προσπάθεια. Κι' επειδή δεν μπορούσα να πυροβολήσω μού πήραν το ατόματο Τέρσον. Δι' μου το επέστρεψαν παρά τρεις μέρες αργότερα, τρεις μέρες από τις πιο πικρές που πέρασα στη Σιέρρα. Βρισκόμουνά βουβανός, ενώ

ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή μποροῦσαμε νὰ πᾶσουμε φάτσα μὲ φάτσα μὲ τὸ στρατό.

Ἐπείνῃ περίπου τὴν ἐποχὴ, τὸ Μάη τοῦ 1957, μᾶς ἔφθασαν οἱ Βορειοαμερικάνοι. Μαζί μὲ τὸ δημοσιογράφου Μπῆμπερ, ποὺ εἶχε τελειώσει τὸ ρεπορτάζ του, ἔφτασαν οἱ καὶ ἀδελφεὶς τοῦ Γουαντάναμο<sup>1</sup>. Ἐμῆς συνεχίσαμε τὴν ἀργὴ πορεία μας στὴν κορφὴ ἢ στὶς πλαγιεὶς τῆς Μιάστρα. Ἀποκαταστήσαμε ἐπαφές, ἐξερευνήσαμε καινούριους τομεῖς, φέραμε τὴν ἐπαναστατικὴ δάδα καὶ τὸ μῦθο τῶν γενειοφόρων ἀντρῶν μας καὶ σ' ἄλλες περιοχὲς τῆς Σιέρρα. Ἐνα καινούριο πνεῦμα ἀπλωνόταν στὸ βουνό: οἱ χωρικοὶ ἔρχονταν νὰ μᾶς χαιρετήσουν μὲ λιγότερο φόβο. Κι' ἐμεῖς ἀπὸ τὴ μεριά μας δὲν φοβόμασταν τὴν παρουσίᾳ τους γιατί ἡ μικρὴ μας δύναμις εἶχε ἀδύνητὸ σημαντικὰ, γιατί αἰσθανόμασταν καλύτερα προετοιμασμένοι γιὰ κάθε ἀφηνειασμὸ τοῦ μπατιστένικου στρατοῦ καὶ γιατί εἰχαμε περισσότερη ἐμπιστοσύνη στοὺς γκαχίρος μας.

---

1. Τὸ Γουαντάναμο εἶναι ἡ ἀμερικάνικη ναυτικὴ βάση στὴν Καϊόα, στὴν ἐπαρχία τοῦ Ὁριέντε.

### 13. Μέρες πορείας

Περάσαμε τις δεκαπέντε πρώτες μέρες του Μάη περπατώντας άσταμάτητα προς τον αντικειμενικό μας σκοπό.<sup>1</sup>

Στην άρχή του μήνα βρισκόμασταν σ' ένα ύψωμα στην κορυφογραμμή της Μάστρα, πολύ κοντά στο Τουρκίνο. Περάσαμε μέρες που άργότερα θα γίνονταν το θέατρο πολλών γεγονότων στη διάρκεια του πολέμου μας. Περάσαμε από τη «Σάντα Άννα» και το «Έλ Όμπριτο». Μετά το «Πίκο Βέρβε», πέρασε στο σπίτι του Έσκου-δέρο στη Μάστρα και συνεχίσαμε μέχρι το Γαϊβουρόλοφο. Τό ταξίδι αυτό προς τα Άνατολικά το κάναμε για να παραλάβουμε τα έπλα που θάψανταν από το Σαντιάγο και θα τάφηναν κάπου γύρω στο Γαϊβουρόλοφο, πολύ κοντά στο Όρο ντι Γκίσα. Μία νύχτα, στη διάρκεια αυτής της πορείας που δέσταζε δυο διλόκληρες βδομάδες κι' ενώ είχα απομακρυνθεί για σωματική μου ανάγκη, έκανα λάθος στο δρόμο και χάθηκα. Μετά από τρεις μέρες κατάφερα να αναβρω την διόδια στο μέρος που λέγεται «Έλ Όμπριτο». Με το δόθηκε τότε η ευκαιρία να διαπιστώσω πως κουβαλάγαμε στους ώμους μας όλα τα αναγκαία για να μπορούμε να τα εγείλουμε πέρα μόνι μας. Άλλά κι λάδι, τόσο σημαντικό και τα δυο, κονσερβαρισμένα τρόφιμα και γάλα. Άκόμα δε, χρειάζεται για τον όπνο, για το άναμμα της φωτιάς, το μαγείρεμα και για την πορεία, ένα δργανο στο έποιο είχα άπόλυτη έμπιστοσύνη μέχρι τότε: το μπουάουλα.

Βλέποντας πως έχω χαθεί, την επόμενη έκείνης της μοιραίας νύχτας πήρα το μπουάουλα και παρτάγαμε σύμφωνα μ' αυτόν μάμηση μέρα για να διαπιστώσω στο τέλος πως εξακολουθούσα να είμαι χαμένος! Πλησίασα τότε ένα μυοχίο και κεί μούδειξαν το δρό-

1. Το μπατιστόνιο σιγατόπεδο του Έλ Ουέέρο.

μο για το άνεργικο στρατόπεδο... Στη συνέχεια έγινε φανερό πώς οι περιοχές τόσο άνωμαλες όπως η Σιέρρα Μαδρόρα, έμπούσαν να μπορούσε να δώσει μια γενική κατεύθυνση, ήταν άνικανος να δείξει μ' ακρίβεια μια ειδική. Ό δρόμος πρέπει να καθορίζεται με τη βοήθεια οδηγών ή με τη στήριξη γνώση του έδαφους όπως έγινε άργότερα, όταν ήρθε η σειρά μου να κινηθώ έτσι στην περιοχή του Έλ Όμπρίτο.

Η συνάντησή μου με τη φάλαγγα ήταν πολύ συγκινητική. Τι θερμή υποδοχή μου έπιφύλαχτηκε!

Τη στιγμή που έφτανα, ένα λαϊκό δικαστήριο, με πρόεδρο τον Καμίλο, έδικαιε τρεις προθέσεις. Ό ένας άπ' αυτούς, που τον έλεγαν Νάπολες καταδικάστηκε σε θάνατο.

Τον καιρό εκείνο ήμουνα υποχρεωμένος να άσκη και τα καθήκοντα του γιατρού και μόλις πατάσαμε το πόδι μας σε καμιά κομμόπολη ή σε κανένα χωριό άρχιζα ν' έξετάζω τόν κόσμο. Ήταν μονότονο γιατί δεν είχα καθόλου φάρμακα να δώσω κι' όλες οι κλινικές περιπτώσεις της Σιέρρα έμοιαζαν: ξεδοντιασμένες γυναίκες, πρόωρα γερασμένες, παιδιά με τεράστιες κοιλίες, παράσιτα, ραχίτισμός, άδισταμίνωση, αυτές ήταν οι άρρώστειες της Σιέρρα Μαδρόρα. Τις έβρισκουμε άκόμα και σήμερα άλλά σε πολύ μικρότερες διαστάσεις. Τα παιδιά των γυναικών αυτών της Σιέρρα σπουδάζουν στη σχολιούπολη «Καμίλο Στανφουέγο»<sup>1</sup>. Έχουν πιά μεγαλώσει, γαμάτα ύγεια και δεν έχουν πιά τίποτα το κοινό με τα σκαλετωμένα παιδιά που δέχτηκε η πιονιέρικη Πολιτεία μας.

Μιά φορά θυμάμαι, μια μικρούλα ήταν μπροστά σ' όλες τις συμβούλες πουδιναν στις γυναίκες του τόπου. Οι γυναίκες αυτές έρχονταν να μάθουν το αίτιο των ασθενών τους μ' ένα πνεύμα σχεδόν θρησκευτικό. Όταν ήρθε η σειρά της μητέρας της, μετά από πολλές άλλες που τις είχα έξετάσει με πολλή φροντίδα στο μοναδικό δωμάτιο του μποχίλο που μου χρησίμευε για ιατρείο, η μικρούλα άρχισε να κουτοσυμπολεύει: «Μαμά, αυτός ο γιατρός, λέει σ' όλες σας το ίδιο!»

1. Αυτή η θαυμάσια σχολιούπολη χτίστηκε στους λόφους της Σιέρρα μετά το θρίαμβο της έανάστασης.



Τίποτα πιο αληθινό. Οι γνώσεις μου δεν ήταν, ίσως, πολύ προχωρημένες, αλλά οι χωρικές παρουσίαν όλες την ίδια κλινική είχαν και φηγόνταν όλες την ίδια σπαραχτική ιστορία χωρίς να το ξέρουν. Τι μπορούσε να κάνει ο γιατρός για την παράξενη κούραση της νεαρής μέννας πολλών παιδιών όταν κουδάλιζε ένα κουβά νερό από το ρούκι στο σπίτι και που όφειλόνταν στο άπλο γεγονός πως η προσπάθεια ήταν υπερβολική για τη φτωχή και λίγη τροφή της; Η κούραση αυτή είναι κάτι ανεξήγητο γιατί η γυναίκα δεν έπαψε ποτέ, σ' όλη τη ζωή της, να κουδάλιζε τους ίδιους κουβάδες στο ίδιο μέρος και μόνο σήμερα αισθάνεται την κούραση... Είναι γιατί οι κάτοικοι της Σιέρρα φυτρώνουν χωρίς φροντίδα, εάν ξηρία φυτά και φθείρονται γρήγορα σε μια ζωή άτελειωτων κόπων. Έκει, μέσα σ' όλα αυτά τα δάσους, η πεποθητή μας για την ανάγκη μιας ριζικής αλλαγής στη ζωή του λαού έδραιώθηκε περισσότερο. Η ίδια της γεωργικής μεταρρύθμισης έγινε πιο επιτακτική κι' η επικοινωνία μας με το λαό έπαψε να είναι θεωρητική κι' έγινε μέρος της ύπαρξής μας για πάντα.

Το αντίστροφο κι' οι μάζες των χωρικών άρχισαν σιγά - σιγά να συγχωνεύονται σ' ένα δημογενές σύνολο χωρίς να είναι δυνατό να πει κανείς οι ποιόν άκριτος στιγμή της μακρής πορείας συντελέστηκε ή συγχώνευση, σε ποιά στιγμή εκείνο που αναγγέλναμε έγινε ζεστή πραγματικότητα, σε ποιά στιγμή ερεθίσματα ένωμένοι με την άγροτιά. Όσο για μένα ξέρω καλά πως οι συμβουλές εκείνες πόδιναν στους γκουεράρος μετάτρεψαν την αλόηρητη κι' ίσως λίγο λυρική απόφασή μου σε δύναμη πολύ πιο γαλήνια και στέρεη. Ποτέ, αυτοί οι άντρες κι' αυτές οι γυναίκες, αυτοί οι σκληροί και ντόμφοι άνθρωποι δεν θα φαντάστηκαν το ρόλο που παίζαν στο θεμέλιωμα της επαναστατικής μας ιδεολογίας.

Στο ίδιο αυτό μέρος ο Γκιγιέρμο Γκαρσία πήρε το βαθμό του λοχαγού κι' έγινε υπεύθυνος για όλους τους νεοσύλλεκτους χωρικούς. Ποιός ξέρει, ίσως ο σύντροφος Γκιγιέρμο νάχει ξεχάσει αυτή την ημερομηνία. Είναι σημειωμένη στο ημερολόγιό μου του αγώνα: 6 του Μάη 1957.

Στις 7, η Χατινέ Σανταμαρία έφυγε με άκριθείς οδηγίες του Φιντέλ για να κάνει τις άνωγκατες έπαφές, αλλά την επόμενη μάθαμε πως ο «Νικαράγουα», ο ταγματάρχης Γκαλιένας δηλαδή,

πούχε αναλάβει να μάς φέρει τα όπλα είχε συλλιγφθεί. Αυτό μάς έδωσε σε μεγάλη άνησυχία. Πώς διάολο θα παίρναμε τα όπλα τώρα; 'Όσοσο αποφασίσαμε να συνεχίσουμε την πορεία. Φτάσαμε σ' ένα μέρος κοντά στο Πίνο ντέλ "Άγρουα, μία μικρή λεκάνη με κάμποσα δέντρα μόν' στη μέση της Σιέρρα Μάδστρα και δυο έγκυπτα λειμμένα μποχίος. Κοντά σ' ένα μεγάλο δρόμο μία από τις περιπόλους μας έπιασε ένα δεκανέα του στρατού. Ήταν ένας τύπος γνωστός για τα έργατήματά του από την εποχή του Μακάδο. Κάμποσοι από μάς θέδλεπαν με καλό μάτι την εκτέλεσή του. 'Αλλά ό Φιντέλ άρνήθηκε να πειράξει έστω και μία τρίχα του κεφαλιού του. Τόν άφήσαμε άπλως αϊχμάλωτο στα χέρια των νεοσύλλεκτων. Το άπήραμε το όπλο του και τόν προειδοποίησαμε πως κάθε άπόπειρα βραπέτευσης θα του κόστιζε τη ζωή.

Ό μεγαλύτερος έγκος του στρατού μας συνέχισε το δρόμο του για να δει άν είχαν φτάσει τα όπλα στο άπό τα πριν συμφωνημένο μέρος και, σε καταφατική περίπτωση, να τα πάρει. Ήταν μία μακρυά πορεία αλλά νοιώθαμε έλαφροί καθώς οι σάκκοι και οι άποσκευές είχαν μείνει στον καταυλισμό μαζί με τόν αϊχμάλωτο. Τα όπλα δέν είχαν φτάσει, άργοπορία που άποδόθηκε, φυσικά, στη σύλληψη του «Νικαράγουα». Μπορέσαμε ν' άγοράσουμε μπόλικά τρόφιμα σ' ένα μαγαζί και να γυρίσουμε προς το σημείο άπ' όπου είχαμε ξεκινήσει μ' ένα άπρόσμενο και τελείως διαφορετικής φύσης, αλλά το ίδιο καλοδεχόμενο φορτίο.

Πήραμε τόν ίδιο δρόμο για την έπιστροφή, με όθμα άργό και βαρύ άκολουθώντας την κορυφογραμμή της Σιέρρα Μάδστρα και διασχίζοντας με προσοχή τα άκάλυπτα μέρη. Σαφηνά άκούσαμε πυροβολισμούς προς το μέρος μας πράμα που μάς άνησύχησε γιατί ένας άπό τούς συντρόφους μας είχε έπιταχύνει το όθμα του για να φτάσει όσο πιο γρήγορα γινόταν στο στρατόπεδο. Ό σύντροφος αυτός ήταν ό Γκιγιέρμο Ντομίνγκες, ύπολογαός του στρατού μας που είχε φτάσει μαζί με την ένίσχυση άπό το Σαντιάγο. Έτοιμαστήκαμε για κάθε ένδεχόμενο κι' ένα άπόσπασμα έγήκε για άνίχιμηση. Λίγο άργότερα ή περίπολος ξαναφάνηκε μ' ένα σύντροφο που τόν έλεγαν Φιόγιο (είχε μπει τελευταία στο άντάρτικο) που άποταλούσε μέρος της ομάδας του Κρεσένιο. Έρχόταν άπό τόν καταυλισμό της Βάσης και μάς έζήγησε πως ύπήρχε ένας νεκρός στο

Ερώς, πώς είχε γίνει μιά σύγκρουση με τους φαντάρους και πώς οι τελευταίοι είχαν υποχωρήσει προς τὸ Πίνο ντίλ "Άγωνα ὅπου βρισκόταν ἕνα μεγαλύτερο ἀπόσπασμα σὲ μικρὴ ἀπόσταση. Προχωρήσαμε μὲ χίλιες προφυλάξεις καὶ πιάσαμε πάνω σ' ἕνα πτώμα ποῦ εἶχε τὸ θλιβερὸ προνόμιο ν' ἀναγνωρίσω.

"Ήταν ὁ Γιγιγιέρμο Ντομίνγκας, γυμνὸς ἀπὸ τὴ μέση κι' ἀπάνω. Ἔβλεπα κανεὶς μιά τρύπα ἀπὸ σφαῖρα στὸν ἀριστερό του ἀγκώνα, πρῶτομα ἀπὸ ξυφολόγγη στὴν ἀριστερὴ ἄνω σιαγόνα καὶ τὸ κεφάλι του ἦταν κυριολεκτικὰ τσακισμένο ἀπὸ μιά σφαῖρα τῆς δικῆς του, μᾶλλον, καραμπίνας. Διακρίναμε καὶ μιά ριπὴ αὐτόματου πάνω στὸ κομματιασμένο κορμὶ τοῦ ἄτυχου συντρόφου μας.

Μὴ ἀνάλυση τῶν διαφορῶν ἐνδείξεων καταφέραμε νὰ ἀναπαράστησουμε τὰ γεγονότα: οἱ φαντάροι, φάχνοντας γιὰ τὸν σύντροφό τους, τὸν αἰχμάλωτο δεκανεῖα τους, ἔκουσαν νὰ ἔρχεται ὁ Ντομίνγκας ποῦ προχωροῦσε ζήνοιαστος μὴ κι' εἶχε παρῶσι ἀπὸ τὸ ὅλο μέρος τὴν προηγουμένη τὸν ἔπιασαν αἰχμάλωτο. Ἐνα μέρος ἀπὸ τὴν ομάδα τοῦ Κρεσένσιο ὅμως ἔρχόταν ἀπὸ τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση γιὰ νὰ ῥθει σ' ἐπαφὴ μαζί μας (ὅλα αὐτὰ γίνονταν στὶς κορφές τῆς Μασέτρα). Αἰφνιδιάζοντας τοὺς φαντάρους ἀπ' τὰ πίσω, οἱ ἄντρες τοῦ Κρεσένσιο ἄνοιξαν πύρ. Οἱ φαντάροι υποχώρησαν καὶ προτοῦ τὸ δάλλουν στὰ πόδια δολοφόνησαν τὸν σύντροφό μας τὸν Ντομίνγκας.

Τὸ Πίνο ντίλ "Άγωνα εἶπαν ἕνα λατομεῖο θαθεῖά μὲς στὸ βουνό. Ὁ Ερώς ποῦ ἀκολούθησαν οἱ φαντάροι εἶναι ἕνα παλιὸ μονοπάτι ποῦ τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴ μεταφορὰ τῆς ξυλείας. Θὰ τὸν διασχίζαμε ἀφοῦ πρῶτα θὰ τὸν ἀκολουθοῦσαμε καμιά ἑκατοστὴ μέτρα γιὰ νὰ ξαναπάρουμε τὸ στενὸ μας μονοπάτι ἀνάμεσα στὰ δάση.

Ὁ σύντροφός μας δὲν πῆρε τίς στοιχειώδεις προφυλάξεις κι' εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ βρεθεῖ φάτσα μὲ φάτσα μὲ τὸν ἐχθρό.

Ἡ τραγικὴ του μοῖρα μᾶς χρησίμεψε γιὰ μάθημα στὸ μέλλον.

#### 14. Τά δπλα φτάνουν

Σε μία περιοχή της Μάδριτα κοντά στο προνιστήριο του Πίνο γιέλλ' Άγουα θυσιάσαμε το θαυμάσιο έλλογο του αϊχμάλωτου δεκα- νία. Στην πραγματικότητα αυτό το ζώο δεν είχε καμιά χρησιμό- τητα για μάρσ οτ μέρη τόσο άπότητα. Από την έλλη μεριά δεν εί- χουμε τρόφυμα. Το άστολο είναι πώς ο άνθρωπος δεν έπαυε να παι- νεύει το έλλογο που το είχε δανείσει ένας φίλος. Μάρς έδινε μάλι- στα και τὰ στοιχεια του φίλου για να του επιστρέφουμε το ζώο, δ,τι κι' αν συνέβαινε. Και στο μεταξύ καταδρόγχιζε το φαγητό κι' έτρωγε τη σούπα του άλλου... Το κρέας ήταν για μάρς στη Σιέρρα κάτι το ξεχωριστό που το εκτιμούσαμε πολύ.

Έκείνη τη μέρα μάθαμε από το ραδιόφωνο πώς οι σύντρο- φοί μας του Γκράνμα είχαν καταδικαστεί και πώς ένας δικαστής, ένας μονάχα, είχε ύψώσει το ανάστημά του ενάντια στην απόφαση. Ήταν ο δικαστής Ούρρουτια. Χάρη σ' αυτή την έντιμη χειρονο- μία ονομάστηκε Προσωρινός Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Ή στά- ση που τήρησε ήταν αξιοπρεπή και θαρραλέα. "Ας ελμαστε δίκαιοι, κάτι τέτοιο άπαιτοδοσε κουράγιο κάτω από τέτοιες συνθήκες. Άλλά στη συνέχεια αυτός μάρς δόγγησε στο να θρονιάσουμε ένα κακό πρόε- δρο, άνίκανο να καταλάβει τις εξελίξεις του πολιτικού προτοίς κι' άνίκανο να συλλάβει το βάθος μάρς επανάστασης που δεν ήταν στα μέτρα της οπισθοδρομικής του νοοτροπίας. Ο χαρακτήρας του, ή ανεπάρκειά του ν' αναλάβει τις ευθύνες του, προκάλεσαν πολλές διαμάχες, ώσπου, τις παραμονές της 28ης του Ιούλη, παραιτήθη- κε από την προεδρία μετά από ομόφωνη άπαιτήση του λαού.

Λίγο άργότερα ήρθε ένας σύνδεσμος από το Σαντιάγο. Τόν Ελεγαν Άντρές και ήξερε από σίγουρη πηγή πώς τὰ δπλα ήταν ά- σφαλισμένα και πώς θά τὰ μετέφεραν τις επόμενες μέρες. Κανονί- σουμε το σημείο της συνάντησης κοντά στην πλαγιά, σ' ένα έργοστά-

ξια κοπής ξυλείας που το εκμεταλλεύονταν οι άδερφοί Μπαμπούν. Θά μεταφέραμε τα όπλα χάρη στη συνενοχή αυτών των κυρίων που έλπιζανε οι σημαντικοί κέρδος από την εξυπηρέτηση αυτή που προσέφεραν στην επανάσταση. (Η συνήθεια των γεγονότων τους χώρισε. Τό ένα από τα μέλη της εταιρείας Μπαμπούν έχει το θλιβερό προνόμιο να συγκαταλέγει τρεις από τους γιούς του ανάμεσα στους «γκουσάνος»<sup>1</sup> που αλχημειώστηκαν στην Πλάγια Χιρόν).

Είναι αξιοσημείωτο πώς εκείνη την εποχή, μία ολοκληρωτή κατηγορία ανθρώπων έλπιζε να εκμεταλλευτεί την επανάσταση για τους προσωπικούς της σκοπούς και να προσφέρει υπηρεσίες με την ιδέα να ζητήσει άργότερα από την καινούρια εξουσία διάφορα προνόμια. Στην προκείμενη περίπτωση την παραχώρηση όλων των δασών στη ληστική εκδίκηση και το διωγμό όλων των χωρικών για να μεγαλώσουν τα λατιφούντια της οικογένειας Μπαμπούν...

Την ίδια εποχή μάζη ήρθε κι' ένας Άμερικανός δημοσιογράφος του ίδιου τύπου. Ήταν Ούγγρικής καταγωγής και λεγόταν Άντριου Σάιντ Τζόρτζ. Σάν έφτασε δέν μάζ έβριζε παρά ένα από τα πρόσωπά του, το λιγότερο άσχημο, έκαινο το γιάνκη δημοσιογράφου. Ήταν ακόμα πράχτορας της Έφ - Μπί - Άι. Έπαιδή ήμουν ο μόνος που μίλαγε Γαλλικά στη φάλαγγα (τότε κανέναν δέν μιλούγε Έγγλέζικα), ήμουν υποχρεωμένος ν' άσχοληθώ μαζί του και πρέπει νά δηλογήσω με κάθε ειλικρίνεια πώς δέν μάνταφα το επικίνδυνο άτομο που μία δεύτερη συνέντευξη θά μάζ αποάλυπτε άργότερα. Σάν έπασε ή μάσκα το δημοσιογράφου, παρουσιάστηκε σ' όλη του τη μεγαλοπρέπεια ο μουσικός πράχτορας.

Άκολουθούσαμε τόν Πίνο ντέλ Άγωνα για νά φτάσουμε στις πηγές το ποταμού «Πελαβέρο». Περπατούσαμε σέ πολύ κάθετο έδαφος βαρειά φορτωμένοι. Άπ' αυτών τών «Πελαβέρο» ανεβαίνει κανείς σ' ένα παραπόταμο που τόν λένε «ντέλ Ίντιο». Μείναμε εκεί γύρω δυό - τρεις μέρες. Προμηθευτήκαμε κάμποσα τρόφιμα και μεταφέραμε τα όπλα. Στά μικρά χωριουδάκια το τομέα που διασχί-

1. Γκουσάνος είναι το σκούλη. Στην Κούδα λένε έτσι τους άντεπαναστάτες από τόν καιρό της απόδρασης στην Πλάγια Χιρόν, σίς 17 το Μάρτη το 1961: 4.000 μισθοφόροι, θαυιά διωγμένοι από τίς ΗΠΑ, έπαιεσαν νά καταλάβουν την Κούδα και συντόλφθηκαν από τίς παναστατικές δυνάμεις σέ έδδομήντα δύο άρες.

ζαμε, έγκαταστάσαμε ένα είδος επαναστατικής εξουσίας και οι συμπαθούντες αναλάμβαναν να μας κρατούν ενήμερους για όλα, συμπεριλαμβανομένων, βέβαια, και των κινήσεων του εχθρού. 'Αλλά τη ζωή μας την περνούσαμε στο θουλό. Ποδ και ποδ, τη νύχτα, μας τύχαινε να πέσουμε πάνω σε τίποτα οπιτάκια και τότε κάμποσοι από μας έβρισκαν την ευκαιρία να κοιμηθούν μέσα σε τέσσερις τοίχους. 'Αλλά το σύνολο του στρατού προτιμούσε την προστασία του λόγγου. Και την ημέρα μέναμε κρυμμένοι: κάτω από τους θόλους της τροπικής δάσωσης.

Ο χειρότερος εχθρός μας τότε ήταν η «μακαγουέρα», είδος αλογόμυγας που νομίζω λέγεται έτσι γιατί εκκολάπτεται πάνω στο βέντρο, που ονομάζεται Μακάγουα και γυρίζει εκεί για να αποθέσει τα αυγά της. Κατά καιρούς μάλιστα υπάρχει κατά εκατομμύρια στα δάση. Το γυμνό δέρμα έχει την προτίμησή της. Συνήμαστε κι' είμαστεν τόσο βρώμικοι που τα τομπήματα άφρμιζαν με το τίποτα και προξενούσαν αποστήματα, πολλές φορές άρκετά σοβαρά. Τα άκλυπτα μέρη των ποδιών μας, των καρπών και του λαιμού έφεραν τα σημάδια του περάματος της «μακαγουέρα».

Στις 18 του Μάη είχαμε επί τέλους νέα για τα όπλα. Ή εδωγη αυτή προκάλεσε συγκίνηση στον καταυλισμό όπου διαδόθηκε ά στραπατιά. Όλοι οι αγωνιστές έλπιζαν να καλύτερέφουν τον όπλισμό τους. Καθένας έτρεφε την έλπίδα να πάρει κάτι, ίσως όχι τα ολοκαίνουργα όπλα, αλλά τουλάχιστο εκείνα, καλά ή κακά, που θ' έφηναν οι δετεράνοι για να πάρουν τα καινούρια (που τους άνηκαν δικαιοπρατικά...).

Μάθημα ακόμα πώς ή ταινία μικρού μήκους που είχε πάρει ο δημοσιογράφος Μπέικ Τέιμπερ στη Σιέρα Μαέστρα είχε προβληθεί με μεγάλη επιτυχία στις Η.Π.Α. Όλοι ένθουσιάζστηκαν με το νέο, έκτος από τον Άντριους Σαίντε Τζόρτζ: "Όσο κι' αν ήταν πράκτορας της Έφ - Μπί Άι, ή μικρή δημοσιογραφική του καρδιά έννοιωθε απογοητευμένη... Την άλλη μέρα έφυγε με γιώτ από την περιοχή των Μπαμπούν με προορισμό το Σαντιάγο της Κούβας.

Την ίδια εκείνη μέρα, μόλις μές αποκαλύφτηκε ή κρυφώνα των όπλων, παρατηρήσαμε πως κάποιος είχε φύγει. Άνησυχητικό γεγονός γιατί έχω κιόλας πεί, έλοι στον καταυλισμό ξέρανε

για την άφιξη των έπλων. Σταίλαμε περιπόλους να φέξουν. Οι σύντροφοί μας δε γύρισαν παρά πολλές μέρες αργότερα και μας πληροφόρησαν πως ο άνθρωπος είχε καταφέρει να πάρει το πλοίο στο Σαντιάγο. Λογικό συμπέρασμα: θα ειδοποιούσε τις Αρχές. 'Αλλά στη συνέχεια φάνηκε πως ο άνθρωπος είχε λιποταχτήσει για τον άπλοστο λόγο ότι ένοιωσε σωματικά και ήθικά άνικανος να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής μας. 'Οπωσδήποτε χρειάστηκε να διπλασιάσουμε τις προφυλάξεις μας. Κάθε στιγμή έπρεπε να κάνουμε αγώνα ενάντια στην έλλειψη σωματικής, ήθικης και ιδεολογικής προετοιμασίας. 'Όσο για τ' αποτελέσματα, δεν ήταν πάντοτε λαμπρά... Συχνά οι άντρες ζητούσαν άδεια να φύγουν με τις πιο άφελές δικαιολογίες, κι' όταν τους την άρνιόμασταν να τί μας περίμενε. Καί δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η λιποταξία τιμωριόταν με την ποινή του θανάτου που επιβαλόταν μάλιστα στον τόπο της σύλληψης.

Τα όπλα έφτασαν τη νύχτα. 'Ηταν το θαυμαστότερο θέαμα του κόσμου για μας. Αυτά τα εργαλεία του θανάτου, άρδιασμένα σαν οι ένθεση, σκανδάλιζαν όλους τους αγωνιστές. Τρία μυδράλλια με τρίποδα, τρία όπλοπολυβόλα Μάντλεν, έννιά ντουφέκια Μ1, δέκα αυτόματα Τζόνσον και 6.000 σφαίρες. 'Αν και τα Μ1 δεν είχαν περισσότερες από 45 σφαίρες το καθένα ή διανομή έγινε με γνώμονα την αναγνωρισμένη αξία των συντρόφων έσο και την άρχαιότητά τους στη Σιέρα. 'Ένα άπ' αυτά τα Μ1 -όπλο περιζήτητο— πήγε στον ταγματάρχη Ραμίρο Βαλντές. 'Η μπροστοφυλακή, που διοικούσε ο Καμίλο πήρε δυό. Τα τέσσερα τελευταία άφιερώθηκαν στην άμυνα των μυδράλλιων. 'Ένα όπλοπολυβόλο πήρε ο σάλαμος του λοχαγού Χόρχε Σοτός, το δεύτερο έκείνος του 'Αλμέιδα και το τελευταίο το 'Επιτελείο. 'Ανάλοβα το χειρισμό του τελευταίου. 'Όσο για τα μυδράλλια, ένα πήρε ο Ραούλ, το άλλο ο Γκιγιέρμο Γκαρσία και το τρίτο ο Κρεσένσιο Πέρες. 'Έτσι έγιναν μόνιμος μαχητής. Μέχρι τώρα μούχε τύχει να πολεμήσω, βέβαια, άλλα πρώτα άπ' όλα ήμουν ο γιατρός του στρατού. Για μένα άρχιζε μία καινούρια περίοδος στη Σιέρα.

Δέ θα ξεχάσω ποτέ τη στιγμή που πήρα το όπλοπολυβόλο. 'Ηταν πολύ κακής ποιότητας και πολύ καλόν, αλλά έγώ είδα σ' αυτό ένα πολύτιμο άπόκτημα. Τέσσερις άντρες θα ύπηρετούσαν αύ

τὸ τὸ ἐπὶ. Κι' οἱ τέσσερις ἀκολούθησαν πολὺ διαφορετικοὺς δρόμους: πραγματικά, διὰ ἀπ' αὐτοῦ —οἱ ἀδελφοὶ Πόμπο καὶ Μανόλο Μπεατὸν— νουμφεκίστηκαν ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν γιατί σκότωσαν τὸν ταγματάρχη Κριστίνο Ναρράνχο (κατάφεραν γ' ἀνέβουν σὰ βουνὰ τοῦ Ὁρέντε ὥσπου τοὺς ὤρθηκε καὶ τοὺς συνέλαβε ἓνας χωρικός). Ὁ τρίτος ἦταν ἓνα παιδί δεκαπέντε χρόνων ποὺ κοιναλοῦσε σχεδὸν πάντα τὸ τεράστιο δάρος τῶν γεμιστῆρων τοῦ ἐπὶ πολυδόλου. Ὁνομαζόταν Χοϊλ Ἰγγλέσιας καὶ σήμερα εἶναι ἀρθερός τῆς Ἐπαναστατικῆς Νεολαίας καὶ ταγματάρχης τοῦ στρατοῦ μας. Ὁ τέταρτος εἶναι τώρα ὑπολοχαγός. Λέγεται Ὁνιάτε ἀλλὰ ἡμεῖς τὸν φωνάζουμε χαϊδευτικά Καντινφλάς<sup>1</sup>. Ἡ ἄφιξη τῶν δέλων δὲν ἔβαλε τέρμα στὴν δόδοσιά μας. Ὁ στρατός μας ἔπρεπε νὰ δυναμώσει ἀκόμα οἱ ἱεολογικὰ κίνητρα καὶ μαχητικὴ διάθεση. Λίγες μέρες ἀργότερα, στίς 23 τοῦ Μάη, ὁ Φιντέλ διάταξε καὶ νέες ἀπολόσεις<sup>2</sup>. Ἐφυγε μάλιστα καὶ μὴ δολοκλήρη διμοιρία. Ἐτσι ἡ δύναμη μας μειώθηκε στοὺς 127 ἄντρες, ἐπλισμένους τοὺς περισσότερους κι' ἀπὸ τοὺς ὁποίους 80 ἦταν γερὰ ἐπλισμένοι.

Ἀπὸ τὴ διμοιρία ποὺ παράτησε τὸν ἀγῶνα—συνπεριλαμβανόμενου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς—δὲν ἔμεινε παρὰ ἓνας μονάχα ἄνθρωπος ποὺ τὸν ἔλεγαν Κρουσίτο καὶ ποὺ δὲν ἄργησε νὰ κατακτήσει τὴ γυνικὴ συμπάθεια. Ὁ Κρουσίτο ἦταν γεννημένος ποιητὴς καὶ συζητοῦσε μὲ τίς ὁρεὺς μὲ τὸν ποιητὴ τῆς πόλης Καλλίστο Μοράλες τοῦ Γκαράμπα ποὺ αὐτοσυνμαζόταν ἀπὸ τὴν τῆς πεδιάδας. Κι' ὁ Κρουσίτο στὰ νείσιμάς του (τοὺς δεκασάλλαδους) τοῦ ἀπαντοῦσε πάντα μ' αὐτὴ τὴν ἐκδικητικὴ ἐπωδὸ ποὺ προορίζετο γιὰ τὸν Καλλίστο: «Κι' ἐγὼ εἶμαι ὁ σπίνος τῆς Σιέρρα!».

Αὐτὸς ὁ θαυμασιὸς σύντροφός εἶχε δάξει δολοκλήρη τὴν ἱστορία τῆς Ἐπανάστασης οἱ δεκασάλλαδους ποδοῖεσαν καπνίζοντας τὴν πίπα του, οἱ κάθε στιγμὴ ἀνάπαυσης. Καθὼς δὲν εἴχαμε καθόλου χαρτὶ στὴ Σιέρρα, μάθαινε ἀπ' Ἐξω τὰ ποιήματά του μὲλις

1. Ὁ Καντινφλάς εἶναι κωμικὸ πρόσωπο τοῦ μεξικάνικου κινηματογράφου, πολὺ γνωστὸ στὸν ἰσπανο - ἀμερικάνικο κόσμον. Χαρακτηριστικό: φορεῖ ἓνα παντελόνι δεμένο ἀκριτὰ χαμηλὰ στὴν κοιλιά, πρῶμα ποὺ τὸν ἀναγκάζει νὰ ε' ἀνασηκῶναι κάθε τόσο.



τά συνθέτε. Τή μέρα που μιὰ σφαίρα έβγαλε τέρμα στη ζωή του, στη μάχη του Πίνο ντελ Άγουα τὰ τραγούδια του χάθηκαν κι' αυτά μαζί του.

Στην περιοχή των προνιστηριών, μπορούσαμε νά υπολογίζουμε στην άνεκτίμητη βοήθεια του Ένρικε Λόπες, γενναίου άντρα που ο Φιντέλ και ο Ραούλ γνωρίζανε από τὰ μικράτα τους. Ήταν τότε στην ύπηρεσία του Μπαμπούν και μάζε δογηδύσε νά μαζεύουμε τρόφιμα καθώς και στίς μετατοπίσεις μας γιατί γνώριζε την περιοχή με κλειστά μάτια. Ό τομέας αυτός αλλοωνόταν από τους δρομους που χρησιμοποιούσαν τὰ φορτηγά του στρατού. Πολλές φορές είχαμε στήσει ένδρες γιά ν' άρπάζουμε μερικά αυτόκίνητα χωρίς ποτέ νά τὰ καταφέρουμε. Τόσο τὸ καλύτερο, ίσως, γιά την ίπιτυχία της επειχείρησης που έτοιμάζαμε, που ήταν από τις σπουδαιότερες, από ψυχολογική άποψη, στην Ιστορία του πολέμου: τή μάχη του Έλ Ούέρο.

Στις 26 του Μάη μάθαμε από τή μεριά του Μαγιόρι, πὸς ένα εκστρατευτικό σῶμα κάτω από την άρχηγία του Καλιόστο Σάντος είχε μάλις ξεμαρκάρει από την άκωτο Έλ Κορίνπα. Λίγες μέρες άργότερα θά μαθαίναμε τὸ καταστροφικό αποτέλεσμα αυτής της επειχείρησης. Ό Πρίο<sup>1</sup> έστειλε πάντα τούς ανθρώπους του στο θάνατο χωρίς ποτέ νά παίρνει την απόφαση νά πάει μαζί τους... Μόλις μάθαμε γιά τήν απόφαση, καταλάβαμε πὸς έπρεπε με κάθε θυσία νά ξεγυλώσουμε τις έχθρικές δυνάμεις με την έπιίδα πὸς ή ομάδα αυτή θά κατάφερνε νά φτάσει σέ κάποιο άσφαλές μέρος όπου θά μπορούσε νά ξαναοργανωθεί και νά μπει σέ δράση. Όλα αυτά από μαχητική άλληλεγγύη και μολονότι δέν είχαμε την παραμικρή ιδέα ούτε γιά την κοινωνική σύνθεση ούτε γιά τούς πραγματικούς σκοπούς των ανθρώπων αυτών.

Έγινε τότε μιὰ ένδιαφέρουσα συζήτηση ανάμεσα κυρίως στο

1. Πρίο Σοκαράς, άρχηγός του Αύθεντικού Κόμματος και πρόεδρος της Κοινοτικής Δημοκρατίας από τὰ 1948 άς τὰ 1952. Οι κατασχέσεις του του κόστισαν τις έλευες έπθέσεις του Φιντέλ Κάστρο. Ή άνατροπή του από τὸ πραξικόπημα του Μπατίστα, στις 10 του Μάρτη του 1953 τον άνάγκασε νά καταφύγει στις ΗΠΑ. Ό ίδιος και οι άπαδοί του δέν έσπασαν ν' άγορεύουν και νά συγκεντρώνουν δόλα χωρίς ποτέ νά τὰ χρησιμοποιήσουν. Σήμερα βρίσκεται στο Μαϊάμι.

συγγραφέα αυτών των γραμμών και το Φιντέλ. Ήμουν της γνώ-  
μης πώς δεν έπρεπε να χάνουμε τόσες ώρες ευκαιρίας ν' άρπά-  
ζουμε ένα φορτηγό και πώς έπρεπε να το δάλλουμε σκοπό να τα  
κυνηγήσουμε στους δρόμους που περνοσαν προς όλες τις κατευ-  
θύνσεις μ' έλη τους την ήσυχία. Ο Φιντέλ είχε από τότε στο κεφέ-  
λι του τη μάχη στο "Ελ Ουδέρο. Κατά τη γνώμη του ήταν πολύ  
σπουδαιότερο να επιτύχουμε να πάρουμε το πόστο του "Ελ Ουδέρο.  
Μιά τέτοια πράξη θα είχε ένα πολύ αποφασιστικότερο αποτέλεσμα,  
θα προκαλούσε ένα άληθινό ψυχολογικό σόκ, που ό αντίπαλός του  
θ' άπλωνόταν σ' όλόκληρη τη χώρα, πράμα που άποκλειόταν με  
την επίθεση έναντιόν ενός φορτηγού. Και πραγματικά, σ' αυτή την  
περίπτωση θα ήταν εύκολο γιά τόν έχθρο να άναγγείλει πώς μερι-  
κοί άντρες είχαν σκοτωθεί —ή πληγωθεί— σ' άδουκηνηπιστικό δυσ-  
τύχημα. Κι' άν άκόμα ό κόσμος άμφέβαλλε γιά την άλήθεια, δε  
θάρχε ποτέ τη βεβαιότητα πώς είμαστε στη Σιέρρα και πολιορκούσα-  
με. Αυτό δε σημαίνει βέβαια πώς άπαρνόταν όριστικά κάθε σκέψη  
να πιάσουμε ένα καμión. "Αν μάζ παρουσιάζόταν ή ευκαιρία έχει  
καλώς. "Αλλά δεν έπρεπε να κάνουμε αυτή τη σκέψη το κέντρο  
της δραστηριότητάς μας.

Σήμερα, χρόνια μετά από κείνη τη συζήτηση όπου ό Φιντέλ  
σπαμάτουμε την κουβέντα χωρίς να με πείσει, πρέπει ν' άναγνωρί-  
σω πώς ή έκτίμησή του ήταν σωστή και πώς μία μαμονωμένη έ-  
πίθεση ενάντια σέ μία από τις περιπόλους που ταΐζευαν με κα-  
μión θα μές άπόδινε πολύ λίγα πρφέματα. Είναι γιατί, εκείνες τις  
στιγμές άγωνισόσαμε τόσο να πολιορκήσουμε που διαλέγαμε κι' άμε-  
σες λύσεις, περιφρονώντας την ύπομονή, κι' ίσως άκόμα γιατί έ-  
μας δε βλέπαμε τόν άγώνα με κείνη την ένόραση που οδηγούσε το  
Φιντέλ σέ πολύ πιο μακρινούς άντικειμενικούς στόχους.

Όπως και νάναι όμως, ήμας κάναμε τις τελευταίες προτοι-  
μασίες μας γιά το "Ελ Ουδέρο.

15. Ἡ μάχη τοῦ Ἑλ Οὐθέρο  
28 τοῦ Μάη 1957

Ἀφοῦ διαλέξαμε τὸ σημείο τῆς ἐπίθεσης, μᾶς ἔμεινε νὰ συζητήσουμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ προχωρούσαμε. Ἐρχαμε πολλὰς ἐνδιαφέρουσας πληροφορίες νὰ μαζεύουμε: τὸν ἀριθμὸ τῶν στρατιωτῶν, τὸν ἀριθμὸ τῶν φυλακίων, τὸν τύπο τῶν τηλεπικοινωνιῶν ποὺ χρησιμοποιοῦσαν, τοὺς δρόμους προσέλασης, τὸν πολιτικὸ πληθυσμὸ, τὴ διαίρεσή του κ.λ.π. Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα ὁ σύντροφος Καλδέρο (σήμερα ταγματάρχης τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Στρατοῦ) μᾶς ἔδωσε πολὺτιμη βοήθεια. Ἦταν, ἂν θυμᾶμαι καλὰ, γαμπρὸς τοῦ διευθυντῆ τοῦ πρὶν σπηραίου.

Ἐρχαμε πολλοὺς λόγους νὰ πιστεύουμε πὺς ὁ στρατὸς γνώριζε λίγο - πολλὸ τὴν παρουσία μας στὸν τομέα. Πραγματικὰ, σιλλὰσαμε διὰ τύπους μὲ πᾶσι ἔγγραφα ποὺ δηλόγησαν πὺς τοὺς εἶχε σταίλει ὁ Κασίγιας γιὰ νὰ μάθουν ποῦ βρίσκεται τὸ στρατόπεδόν μας καὶ τὰ μέρη ποὺ συνήθως συγκεντρωνόμαστε. Τὸ θέαμα αὐτῶν τῶν διὰ ἀνθρώπων ποὺ ἐκλιπαροῦσαν τὴν ἐπιείκειά μας ἦταν ἀποκρουστικὸ κι' ἀξιοθρήνητο μαζί. Ἀλλὰ σ' αὐτὲς τὶς δύσκολες ὥρες δὲν μπορούσαμε νὰ παραδοῦμε τοὺς νόμους τοῦ πολέμου κι' ἔτσι οἱ διὰ κατὰσκοποι ντυφεκίστηκαν τὴν ἐπομένη.

Τὴν ἴδια ἐκείνη μέρα, στίς 27 τοῦ Μάη, τὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο συγκεντρώθηκε σὲ ἀπαρτία καὶ ὁ Φιντεῖλ μᾶς ἀνάγγειλε πὺς μέσα στίς προσεχεῖς 48 ὥρες θὰ δίναμε μάχη, πὺς ἔπρεπε νὰ εἰμαστε ἔτοιμοι γιὰ ἀναχώρηση καὶ τέλεια ὀπλισμένοι. Δὲν μᾶς διευκρίνισε τίποτε ἄλλο ἐκείνη τὴ στιγμὴ.

Ὁ θῆγός μας θὰ ἦταν ὁ Καλδέρο μὲ καὶ ἕτερε πολλὰ καλὰ τὰ Οὐδέρο, τίς εισόδους, τίς ἐξόδους καὶ τοὺς δρόμους προσέλασής του. Σὰν ἔπεσε ἡ νύχτα ἀρχίσαμε τὴν πορεία. Ἦταν ἓνας δρόμος 16 χιλ., ἀλλὰ ὅλο κατηφόρα, χαραγμένους εἰδικὰ ἀπὸ τὴν ἐταιρία

Μπαμπούν για τὰ προσηγορικά της. Μ' όλα ταύτα ἡ πορεία μας, καθὸς διακοπτόταν ἀπὸ μὲν σειρά ἀναγκαίων μέτρων ἀσφάλειας, κυρίως κοντὰ στὴν επικίνδυνη ζώνη, δάσκαζε κάποιον ὀχτὸ ὄρεας. Μετὰ δόθηκαν οἱ διαταγὲς τῆς ἐπίθεσης. Ἦταν πολὺ ἀπλές: ἔπρεπε νὰ καταλάβουμε τὰ φυλάκια καὶ νὰ κάνουμε κόσκινο τοὺς ξύλινους στρατώνες.

Ξέραμε πὺς ἡ ἄμυνα τοῦ στρατόπεδου εἶχε ἀρκετὰ ἀδύνατα σημεῖα. Τὰ φυλάκια, μὲ τρεῖς - τέσσερις φαντάρους στὰ στρατηγικά σημεῖα στὶς ἄκριες τοῦ στρατώνα ἦταν τὰ δυνατὰ σημεῖα. Ἀπέναντι ἀπὸ τὸ κτίριο ἦταν ἕνας λόφος ποὺ δέσποζε στὴν τοποθεσία, ἰδανικὸ μέρος γιὰ νὰ κατευθύνει τὸ Ἐπιτελεῖο τὴ μάχη. Μποροῦσε κανεὶς σχετικὰ εὐκολὰ νὰ πλησιάσει σ' ἀπόσταση λίγων μέτρων παρνώντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα τοῦ κοινοτοῦ δάσους. Εἴχαμε αὐστηρὴ διαταγὴ ν' ἀποφύγουμε νὰ δώσουμε στὸ μικρὸ χωριουδάκι: ἐξ αἰτίας τῶν γυναικόπαυδων ποὺ βρίσκονταν ἐκεῖ (ἀνάμεσά τους ἦταν κι' ἡ γυναίκα τοῦ διευθυντῆ πούχε πάρει μωρουδιά τὴν ἐπίθεση ἀλλὰ ἀρνῆθηκε νὰ φύγει ἀπὸ φόβο μὴ τὴν ὑποψιάστουν). Ἐνῶ λοιπὸν κατευθυνόμεσταν πρὸς τοὺς στόχους μας εἴχαμε καὶ τὴν ἔννοια νὰ μὴ πάθουν τίποτα οἱ ἄμαχοι.

Ὁ στρατώνας τοῦ Οὐδέρο βρισκόταν στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας, ἔτσι ποὺ γιὰ νὰ τὸν περικυκλώσουμε ἔφτανε νὰ ἐπιτεθοῦμε ἀπὸ τὲς τρεῖς πλευρές. Οἱ ἑμάδες ποὺ διακοπύονταν ἀπὸ τοὺς Χόρχε Σοτούς καὶ Γκιγιέρμο Γκαρσία κατευθύνθηκαν στὸ φυλάκιο ποὺ ἔβλεπε πρὸς τὸ δρόμο Πελαδέρο (τελωνειακὸ μονοπάτι ποὺ ἔπειτα ἀκολουθήσαμε καὶ μεῖς). Ὁ Ἀλμίδα ἔπρεπε νὰ ἐπιτεθεῖ καὶ νὰ ἐξουδετερώσει τὸ φυλάκιο ποὺ βρισκόταν ἀπέναντι στὸ δουνό, στὸ Βορρά. Ὁ Φιντέλ θέσπιανε θέση στὸ λόφο ποὺ δέσποζε πάνω στὸ στρατόνα ἐνῶ ὁ Ραούλ μὲ τὸν οὐλαμὸ του θέπιε πάνω στὴν κεντρικὴ πρόσοψη. Ἐμένα μοῦδωσαν ἕνα ἐνδιάμεσο πόστο μὲ τὸ ὁπλοπολυβάλο καὶ τοὺς βοηθοὺς μου. Ὁ Καμίλλο καὶ ὁ Ἀμεγχιέρας ἔπρεπε νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ μέτωπο, δηλαδὴ ἀνάμεσα στὴ δική μου θέση καὶ σ' ἐκείνη τοῦ Ραούλ, ἀλλὰ πήραν λάθος δρόμο μὲς στὸ σκοτάδι. Ὅταν λοιπὸν ἔρχισε ἡ σύγκρουση, βρίσκονταν στ' ἀριστερὰ μου ἀντὶ στὰ δεξιὰ ὅπως θέπιε. Ἡ ἀποσυλὴ τῆς ἐμάδος τοῦ Κρεσένκο ἦταν νὰ καταλάβει τὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν εἰσοδὸ τοῦ Ἑλ

Ουδέρο πρὸς τὸ Τσιβίρικο καὶ νὰ ἐμποδίσαι τὴν ἀφιξὴ καθε πίθωνος ἐπίσχυσης.

Νομίζαμε πὺς ἡ ἐπιχειρήσις θὰ τέλειωνε σὲ χρόνον μὲν, λαβαίνοντας ὑπ' ἑξῆς τὸν αἰφνιδισμὸν πὺς εἶχαμε ἐτοιμάσει. Ὡστόσο τὰ λεπτὰ περνοῦσαν. Ἀποδειχνοῦσαν πὺς οἱ ἄντρες ἐπαίρναν θέσις δυσκολότερα ἀπ' ὅσο εἶχαν προβλέψει οἱ ὁδηγοὶ μας, ὁ Καλλέδρο κι' ἕνας ὁδηγὸς τῆς περιοχῆς, ὁ Ἑλίοιο Μεντόσα. Ἀρχίζε κιόλας νὰ χαράζει. Ἀρχίζε ἐκεῖνο τὸ μυσόφωτο, ὁ προάγγελος τῆς αἰγῆς καὶ μεῖς δὲν εἶχαμε πάρει ἀκόμα θέσεις γιὰ νὰ αἰφνιδιάσουμε τὸ στρατὸ ὅπως ὑπολογίζαμε στὴν ἀρχή. Ὁ Χόρχε Σοτοῦς μᾶς ἔκανε γνωστὸ πὺς ἀπὸ τῆ θέσις του δὲν ἔβλεπε τὸ καθορισμένον σημεῖον ἀλλὰ δὲν εἶχαμε πιά καιρὸ νὰ ξαναρχίσουμε τίς μετακινήσεις. Μόλις ὁ Φιντέλ ἔνοιξε πύρ μὲ τὸ νουφέκι του μὲ τὴν τηλεσκοπικὴ διόπτρα, ἀνωγνωρίσαμε τὸ στρατόνικον στὴ λάμψῃ τῶν πυροβολισμῶν κι' ἀπαντήσαμε ἀμέσως. Ἐγὼ δρισεύοντο πάνω σ' ἕνα μικρὸ λοφάκι ἀπ' ὅπου ἔβλεπα θαυμάσια τὸ στρατόνικον ἀν καὶ ἤμουνα πολὺ μακρῶς του. Προχωρήσαμε λοιπόν, ἀναζητώντας καλύτερας θέσεις.

Ὅλοι προχωροῦσαν. Ὁ Ἀλμέιδα πρὸς τὸ φυλάκιο ποὺ ὑπερέσπιζε τὸ μικρὸν στρατόνικον ἀπὸ τῆ μεριά του. Σι' ἀριστερὰ μου ἔβλεπα τὸ κασκέτο τοῦ Καμίλο μ' ἕνα κομμάτι ὄφρασι στὸ σῆμα, ὅμοιο μὲ κετὶ τῆς Λαγιόνας τῶν Ἑλίων ἀλλὰ μὲ τὰ διακριτικὰ τοῦ Μαδριμέντο...<sup>1</sup> Προχωροῦσαμε μέσα στὸ γενικὸ πιά νουφελίδι μ' ἑλῆς τίς προφυλάξεις ποὺ ἀπαιτεῖ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ πολέμου.

Προσθεῖσαμε στὴ μικρὴ μας θυμοῖρα μερικὸς μαχητῆς ποὺ εἶχαν χάσει τίς μονάδες τους. Ἕνας σύντροφος ἀπὸ τὸ Πιλὸν ποὺ λεγόταν «Μπόμπια» καθὼς κι' οἱ σύντροφοι Μάριο Λιέλ καὶ Ἀκούνια ἐνώθησαν μὲ τὴν ὁμάδα μας ποὺ ἀποτελοῦσε πιά μὴ μικρὴ μάχη-μὴ μονάδα. Ἡ ἀντίστασις ἦσαν ἀρκετὰ γερή. Εἶχαμε φτάσει στὸ ἐπίπεδον καὶ γυμνὸ ἐκεῖνο μέρος ὅπου δὲν μποροῦσε κανεὶς νὰ προχωρήσει παρὰ μὲ μύριες προφυλάξεις γιὰτὶ ὁ ἐχθρὸς ἔβαζε συνεχῶς καὶ μὲ ἀκρίβεια. Ἀπὸ τῆ θέσις μου, σ' ἀπόστασις 50 ἢ 60 μέτρων ἀπὸ τὸ προχωρημένον ἐχθρικὸ φυλάκιο εἶδα δύο στρατιῶτες νὰ θγαίνουν ἀπ' τὸ χαράκωμα μπροστὰ στὸ φυλάκιο καὶ νὰ τὸ δάζουν στὰ

---

1. Κίνημα.

πόδια μ' ἄλη τους τὴ δύναμη. Τοὺς ἔρριξε ἀλλὰ χόθηκαν στὰ σπίνια τοῦ χωριοῦ ποὺ ἦταν ἱερὰ γιὰ μᾶς.

Προχωρήσαμε ἀκόμα. Μπροστὰ μας δὲν εἶχαμε πιά παρὰ μιὰ μικρὴ λουρίδα γῆς, χωρὶς τὸ παραμικρὸ χορταράκι γιὰ νὰ κρυφτεῖ κανεὶς κι' οἱ σφαῖρες ἔβιναν γύρω μας ἕνα ἐπικίνδυνον κοντοῦρτο. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἄκουσα σὲ μικρὴ ἀπόσταση βογγητὰ καὶ κραυγὲς μέσ' στὸν θρυμματῶδὸ τῆς μάχης. Θάβαι κάποιος χτυπημένος φαντάρος τοῦ ἐχθροῦ, σέφτηκε, κι' ἄρχισε νὰ σέρνομαι πρὸς τὴ μεριά του διατάζοντάς τον ταυτόχρονα νὰ παραδοθῇ. Στὴν πραγματικότητα ἦταν ὁ σύντροφός Λεῶλ, πληγωμένος στὸ κεφάλι. Ἐξέτασα πρόχειρα τὴ λαβωματιά του: διαμπερὲς τραῦμα στὴ θρευματικὴ χώρα. Ὁ Λεῶλ εἶχε χάσει τὶς αἰσθήσεις του ἐνῶ τὰ μέλη τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ σώματός του ἄρχιζαν νὰ παραλύουν (δὲν μπορῶ νὰ προσδιορίσω ἀπὸ πᾶ μερικὰ εἶχε χτυπηθεῖ ὁ σύντροφός μας...). Καθὼς δὲν εἶχα καθόλου ἐπίθεσιμον ἔβαλα πάνω στὴς λαβωματιὰς ἕνα κομμάτι χαρτί. Ὁ Χοῦλ Τγγλέσας ἐπιφορτίστηκε νὰ μεταφέρει τὸν Λεῶλ, ἐνῶ ἐμεῖς συνεχίζαμε τὴν ἐπίθεσή μας. Σὲ λίγο ἐπεφτε πληγωμένος κι' ὁ Ἀκούνια. Χωρὶς νὰ προχωροῦμε πιά βάζουμε μπροστὰ μας σ' ἕνα πολὺ καλοκαμωμένο χαράκιωμα ἀπ' ὅπου μᾶς ἔρριχναν διαρκῶς. Ἐνῶ μαζεύαμε ὅλο τὸ κουράγιο καὶ τὴν ἀπορροστικότητα μας γιὰ νὰ καταλάβουμε τὸ καταφύγιό τους μ' ἐπίθεση, ὁ στρατώνας παραδόθηκε.

Ἡ διήγησή αὐτὴ δὲν κρατᾷ παρὰ λίγα λεπτά, ἐνῶ ἡ μάχη δάστωζε κάπου δυὸ ὥρες καὶ σφαιριωνότανε λεπτὰ ἀπὸ τὸν πρῶτον πυροβολισμό ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ κατορθώσαμε νὰ πάρουμε τὸ στρατόνα. Στ' ἀριστερά μας δυὸ - τρεῖς σύντροφοι τῆς μπροστοφυλακῆς ποὺ ἀνέμεσά τους ἦταν κι' ὁ Βίκτωρ Μάρα νομίζω, αἰχμαλωτίζαν τοὺς φαντάρους ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ παραδοθοῦν. Ἀπὸ τὸ χαράκιωμα ἀπέναντί μας δόγηκε ἕνας στρατιώτης δείχνοντάς μας πῶς παραδίνει τὸ ὄπλο του. Ἀπὸ παντοῦ ἀκούγονταν φωνὲς ποὺ ζήτηγαν νὰ παραδοθοῦν. Ριχτήκαμε στὸ στρατόνα ἀπ' ὅπου μᾶς ἤρθε μιὰ τελευταία ριπή. Τὴν τελευταία αὐτὴ στιγμὴ μιὰ σφαῖρα θέρισε τὸν σύντρόφόν μας, τὸν ὑπολοχαγὸ Νάνο Ντίας.

Θυάσαμε στὸ χωριὸ ὅπου πιάσαμε τέσσερις αἰχμαλώτους: τοὺς δυὸ στρατιώτες ποὺ εἶχαν ξεφύγει ἀπὸ τοὺς πυροβολισμούς

μου, το γιατρό και το βοηθό του. Ο γιατρός ήταν ένας άνθρωπος άσπρομύλλης κι' ήρεμος. Τι ν' άπτόγινε, προσχώρησε ή όχι στην Έκπαίδευσή; Δεν ήξερα. Άλλή ή συνάντησή μας ήταν το λιγότερο παράδοξη: οι γνώσεις μου της Ιατρικής δεν ήταν ποτέ πάρα πολλές. Φέρνανε συνεχώς καινούριους λαβωμένους κι' ό ρόλος μου έ- κείνη τη στιγμή δεν ήταν ν' άφιερωθώ στη δημόσια υγεία. Για ό- λους αυτούς τούς λόγους παράδινα τούς λαβωμένους στο στρατιωτι- κό γιατρό. Τότε με ρώτησε την ηλικία μου και τότε είχα πάρει δίπλωμα. Το είπα πώς πάνε κάμποσα χρόνια. Κι' εκείνος με κάθε ειλικρίνεια: «Λοιπόν παιδί μου, φρόντισε για όλα αυτά, γιατί εγώ μόλις ήρθα κι' ή κλινική μου πείρα είναι πολύ περιορισμένη...». Ό φτωχός, ανάμεσα στην άπειρία του και το φόβο πού του προκα- λούσε ή κατάσταση του αλχημάλιου του είχε ξεχάσει τελείως την Ια- τρική! Για μία ακόμα φορά χρειάστηκε νά αφήσω το δπλο για χά- ρη της Ιατρικής (πού όστόσο περιοριζόταν σ' ένα άπλό πλύσιμο των χεριών...).

Η μάχη αυτή ήταν μία από τις πιο αλματηρές πού δόσαμε ποτέ. Οι μαρτυρίες των συντρόφων μάζ έπείρεφαν νά αναπαραστή- σουμε την εξέλιξή της και νά έχουμε μία εικόνα πού έλοκληρωμέ- νη άπ' αυτήν πού έδωσα εγώ μέχρι έδώ ένας περιορισμένος στά- θια της προσωπικής μου συμμετοχής. Ξά γενικώς γραμμές, νά τή γεγονότα: Μά τη ντυμερικά του Φιντέλ δόθηκε το σύνθημα της επίθεσης. Όλοι τότε άρχισαν νά προχωρούν πρής τούς δρισημένους στόχους ενώ ό στρατός άπάντησε με πυκνό πύρ πού στρεφόταν κυ- ρίως πρής το θύμα άπ' όπου ό άρχηγός μας κατεύθυνε τίς επι- χειρήσεις. Λίγα λεπτά μετά την έναρξη της επιχείρησης ό Χαλίτο Ντίας έφαγε μία σφαίρα κατακέφαλα και πέθανε δίπλα στο Φιντέλ. Τά λεπτά περνούσαν. Η αντίσταση συνεχιζόταν άπεγνωσμένη. Ά- δύνατο νά πετύχαμε τούς σκοπούς μας. Η δυσκολότερη άποστολή στο κέντρο ήταν εκείνη του Άλμπίδα: έπρεπε νά έξουδετερώσει με κάθε θυσία το φυλάκιο για ν' άνοίξει δρόμο στην ομάδα του και στην ομάδα του Ραούλ πού έρχόταν κατά μέτωπο πρής το στρατόνα.

Οι σύντροφοι διηγήθηκαν στη συνέχεια πώς ό Έλχινο Μεντό- σα άρπαξε το ντυφέκι του και ρίχτηκε στη μάχη. Όνας άνθρωπος προληπτικός είχε μαζί του την εικόνα ενός άγιου πού τον προστά- τευε. Όταν τού φώναζαν νά προσέχει, άπάντησε περιφρονητικά

πώς ο «ἄγιός» του τὸν προστάττει ἀπὸ κάθε κακιά. Διὸ - τρεῖς λεπτά ἀργότερα ἔπεφτε χτυπημένος ἀπὸ μιὰ σφαῖρα ποῦ τοῦ κομμάτισε κυριολεκτικὰ τὸ κορμί.

Τὰ ἐχθρικά στρατεύματα, καλὰ ταμπουρωμένα, ἀπέκρουσαν τὴν ἐπίθεσιν μᾶς μὲ μερικὲς ἀπώλειες. Διὸ γινόταν λόγος νὰ προχωρήσουμε ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ζώνη. Στὸν τομέα τοῦ δρόμου τοῦ Πελαδέρο, ὁ Χόρχε Σοτούς προσπάθησε νὰ πλευροκοπήσει τὸν ἐχθρὸ μ' ἓναν ἀνθρωπιστικὴν ποῦ τὸν φώναζαν «Μπασκίνα», ἀλλὰ ὁ τελευταῖος δὲν πρόφτασε γιὰτὶ σκοτώθηκε ἀμέσως. Ὁ Σοτούς ἀναγκάστηκε νὰ πέσει στὴ θάλασσα γιὰ νὰ διαφύγει ἀπὸ δίδαιο θάνατο. Αὐτὴ ἡ στιγμή σημείωσε καὶ τὸ τέλος τῆς συμμετοχῆς του στὴ μάχη. Ἄλλα μέλη τῆς ομάδας τοῦ προσπάθησαν νὰ προχωρήσουν, ἀλλὰ ἀποκρούστηκαν κι' αὐτά. Σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια ἔρθηκε τὸ θάνατο κι' ἓνας χωρικός σύντροφος ποῦ τὸν ἑλεγαν, νομίζω, Βέγα. Ὁ Μάναλς πληγώθηκε στὸ πνεῦμα. Ὁ Κίμα Ἐσκαλόνα λαβώθηκε σὲ τρεῖς μερίδες, στὸ χέρι, στὸν πισινὸ καὶ στὸ μπράτσο ἐνῶ προσπαθοῦσε νὰ προχωρήσει. Τὸ φυλάκιο, ταμπουρωμένον πίσω ἀπὸ ἓνα σωρὸ δοκάρια ποῦ τὸ προστάτευαν ἀποτελεσματικὰ, εἶχε ἓνα ὄπλο-πολυβόλο καὶ ἡμιαυτόματου ναυφέκια ποῦ ἀποδεκνίζαν τὸ μικρὸ στρατὸ μᾶς.

Τότε ὁ Ἀλμέιδα ἔδωσε τὴ διαταγὴ τῆς τελικῆς ἐπίθεσης γιὰ νὰ ἐξουδετερώσει μὲ κάθε θυσία τοὺς ἐχθροὺς ποὺ βρίσκονταν ἀπέναντί του. Ὁ Σιγιέρρος, ὁ Μασίο, ὁ Ἐρμές Λέοδα καὶ ὁ Πίερα τραυματίστηκαν, ἐνῶ ὁ Ίδιος ὁ Ἀλμέιδα λαβώθηκε στὸν ἀριστερὸ ὤμο καὶ τὸ ἀριστερὸ πόδι. Ὁ σύντροφος Μόλλ σκοτώθηκε. Μ' ὅλα τὰυτα, μ' αὐτὴ τὴν ἀπεγνωσμένη ἐπίθεση, τὸ φρούριο καταλήφθηκε ἀνοίγοντας ἔτσι τὸ δρόμο γιὰ τὸ στρατὸν. Ἀπὸ τὴν ἄλλὴ μεριά ὁ ἐπιβέζιος καὶ οἱ σίγουρος χειριστὸς τοῦ μυδράλλιου ἀπὸ τὸν Γκιγιέρμο Γκαρσία ἐξουδετέρωσε πρὶν τὸν τοῦς ὑπερασπιστὰς του ἐνῶ ὁ τέταρτος τῆλε στὰ πόδια καὶ σκοτώθηκε ἐνῶ ἔτρεχε.

Ὁ Ραούλ μὲ τὴν ομάδα τοῦ χωρισμένην στὰ δυὸ δάλλθηκε νὰ προχωρεῖ σταθερὰ πρὸς τὸ στρατὸν. Ἡ ὁρμή τῶν δυὸ λοχαγῶν, τοῦ Γκιγιέρμο Γκαρσία καὶ Ἀλμέιδα ἦσαν ἀποφασιστικὴ γιὰ τὴν ἐκβασὴ τῆς μάχης. Καθένας τοὺς ἀφῶ πρῶτα ἐξουδετέρωσε τὸ φυλάκιο ποῦ εἶχε ἀναλάβει, ἔκανε δυνατὴ τὴν τελικὴ ἐπίθεση. Πρέπει ἀκόμα νὰ ὑπογραμμίσουμε καὶ τὴ σπᾶση τοῦ Λουὶς Κρέσπο ποῦ



κατέβηκε από το Έπιταλείο γιά νά ένωθει μέ τήν ομάδα τοῦ Γκι-γιάρμω καί νά πάρει μέρος στήν ἐπίθεση.

Τή στιγμή ποδωπαγε ἡ ἐχθρική ἐπίθεση κι' εἰμασαν ἐτοιμοί νά καταλάβουμε τὸ στρατόνα ἀπ' ὅπου ξεπρόβαλε ἕνα ἄσπρο μαν-τῆλι, ἀντήχησε ἕνας πυροβολισμός, ἀπὸ τίς δικές μας γραμμές μάλ-λον ἀπὸ τὸ στρατόνα ἀπάντησαν μέ μιὰ ριπή. Κι' ὁ Νάνο Ντίας, ποὺ τὸ αὐτόματό του εἶχε κάνει θραύση στίς ἐχθρικές γραμμές, χτυπήθηκε στὸ κεφάλι.

Ἡ ομάδα τοῦ Κρεσένσιο δὲν εἶχε σχεδὸν καθόλου μπεί στή μάχη, γιατί τὸ μυθράλλιό της εἶχε πάθει ἐμπλοκή κι' ἔτσι εἶχε περιοριστεῖ στήν ἐπιτήρηση τοῦ ὁρόμου τοῦ Τσιθιρίνω ὅπου ἐπιασαν κάμποσους στρατιώτες ποὺ φεύγανε. Ἡ μάχη εἶχε κρατήσει δυὸ ὧρες καί σαράντα πέντε λεπτά. Ὅσα ἕνας πολίτης δὲν εἶχε χτυπη-θεῖ κι' ὥστόσο δὲν εἶχε γίνει μεγάλη οἰκονομία στίς σφαῖρες.

Ὅταν μπορέσαμε νά κάνουμε τὸν ἀπολογισμὸ τῆς μάχης, νά ποῖς εἰκόνα σχηματίζονται: Ἀπὸ μᾶς, ἔξι σύντροφοι εἶχαν σκοτω-θεῖ ἐπὶ τόπου: ὁ Νάνο Ντίας, ὁ Μόλλ, ὁ Βέγα, ὁ «Μπασσάνια», ὁ Χουλίτο Ντίας καί ὁ Ἐλίχο Μαντόσα. Ὁ Λεῖλ καί ὁ Σιγιέρως ἦσαν βαρεῖα πληγωμένοι. Ὑπῆρχαν κι' ἄλλοι λαδωμένοι μέ σοβα-ρότερα ἢ ελαφρότερα τραύματα: ὁ Μασέο στὸν ὄμο. Ὁ Ἑρμῆς Λέσδα εἶχε «ἐμπυνητήριο ἐλκωτικὸ» στὸ θώρακα. Ὁ Ἀλμείδα εἶχε χτυπηθεῖ στὸ ἀριστερὸ μπράτσο καί στὸ ἀριστερὸ πόδι. Ὁ Κίκα Ἑσκαλόνια στὸ δεξιὸ μπράτσο καί στή δεξιὰ παλάμη. Ὁ Μάναλς εἶχε δεχθεῖ μιὰ σφαῖρα στὸ πνεῦμόν του χωρὶς σοβαρὰ συμπτώματα. Ὁ Πένα στὸ γόνατο καί ὁ Μανουὲλ Ἀκαόνια στὸ δεξιὸ χέρι. Σύνολο, 16 σύντροφοι ἐκτὸς μάχης. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε 19 τραυματίες, 14 νε-κρούς, καί 14 αἰχμαλώτους, ἐνῶ 6 στρατιώτες τὸ εἶχαν σκάσει. Ἐ-χουμε δηλαδή ἕνα σύνολο 53 ἀνδρῶν κάτω ἀπὸ τίς διαταγὲς ἐνὸς ἀνθυπολοχαγοῦ ποὺ σήκωσε τὴ λευκὴ σημαία μετὰ τὸν τραυματι-σμὸ του.

Ἄν ὁποιοίσι κανεῖς πὼς εἰμαστα κάπου 80 ἀγωνιστές καί οἱ ἐχθροὶ ἦσαν 53, ἔχουμε συνολικὰ 133 ἄντρες ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 38, δηλαδή περισσότεροι ἀπὸ τὸ ἕνα τέταρτο ἔγγραφον ἐκτὸς μά-χης οἱ λίγο περισσότερο ἀπὸ δυόμισι ὧρες μάχης. Ἡ ἐπίθεση αὐ-τὴ ἔγινε ἀπὸ ἄντρες ποὺ προχωροῦσαν μέ ξέσκεπο στήθος ἐνάντια σ' ἄλλους ἄντρες ποὺ ὑπεράσπιζαν τοὺς ἑαυτούς τους χωρὶς μεγά-

λες δυνατότητες προστασίας. Πρέπει ωστόσο ν' αναγνωρίσουμε πώς κι' οι δυο μεριές έδειξαν μεγάλο κουράγιο. Για μας ή νίκη αυτή σημείωσε, εξ' άλλου, την ητληκτικότητα του αντίπαλού μας, και δυνάμωσε εξαιρετικά το ήθικό μας. Είχαμε περισσότερο παρά ποτέ την άποψασμένη να νικήσουμε, είχαμε περισσότερο παρά ποτέ την ελπίδα ότι θα θριαμβεύαμε. Κι' αν και οι επόμενοι μήνες μας επιφύλαγαν τρομερές δοκιμασίες, από δω και πέρα κατέχαμε το μυστικό της νίκης ενάντια στον εχθρό. 'Η δράση μας αυτή σήμανε την πένθυμη καμπάνια για τους μικρούς κι' άπομακρυσμένους στρατώνες που κατεδαφίστηκαν σε λίγο καιρό.<sup>1</sup>

Μιά από τις πρώτες σφαίρες της μάχης, κομμάτιασε το τηλεφώνιο και κάθε επικοινωνία με το Σταντάντο κόπηκε. Είναι ζήτημα αν ένα αεροπλάνο έφερε κανονικά βόλτες πάνω από το πεδίο της μάχης... 'Από εχθρική αεροπορία τίποτα. Κάμποσα αναγνωριστικά φάνηκαν μόνο μετά από πολλές ώρες, όταν έμεις είχαμε ζανταγυρίσει στα βουνά μας. Για να δώσουμε μιιά ιδέα του πόσο συγκεντρωτικά ήταν τα πυρά μας, αρκεί να σημειώσουμε πως, εξω από τους στρατιώτες σκοτώσαμε και τρεις από τους πέντε παπαγάλους που άνατρεφαν οι φαντάροι στον στρατών. Σε σκεφτεί κανείς το μικροσκοπικό μέγεθος αυτών των πουλιών, είναι εύκολο να φανταστεί το τί θέσπεσε εκείνος ο στρατώνας...

'Η επιστροφή στο λατρικό επάγγελμα δεν ήταν χωρίς συγκίνηση για μένα. Πρώτ' απ' όλα ασχολήθηκα με τον σύντροφο Σιγίρος, που ή κατάσταση του ήταν σοβαρότατη. Μιά σφαίρα του είχε σπάσει το δεξί μπράτσο, το είχε τρυπήσει το πνεμόνι και σωματίτσια, φαίνεται, στη σπονδυλική στήλη παραλύοντας και τα δυό του πόδια. 'Η κατάσταση του ήταν απελπιστική και το μόνο που μπόρεσα να κάνω ήταν να του δώσω ένα παυσίπονο και να του δέσω πολύ σφιχτά τον θώρακα για ν' αναπνέει καλύτερα. Δι' γινόταν να τον πάρουμε μαζί μας — μαζί με τους 14 αλχημικούς. 'Επρεπε λοιπόν να τον αφήσουμε, με τον Λιέλ, στα χέρια του εχθρού, στη φροντίδα του γιατρού του φυλάκιου. Θά ήταν ή μόνη

1. Μετά τη μάχη του "Ελ Ουόλερο, ο εχθρός άδειασε όλες τις παραλυτικές ζώνες της Σιόφρα Μάδσχα.

προσπάθεια για να σωθεί. "Όταν είπα την απόφασή μας στον Σι-γίερος μαζί με κάμποσα παρηγορητικά λόγια, με χαιρέτησε μ' ένα θλιμμένο χαμόγελο, πόλλεγε πολύ περισσότερο απ' τα λόγια. "Ήταν βέβαιος πως όλα είχαν πιά τελειώσει: γι' αυτόν. Τò ξέραμε κι' εμείς. Θέλησα να του δώσω ένα αποχαιρετιστήριο φιλί στο μέτωπο, αλλά από μέσα, περισσότερο από κάθε άλλον, μιά τέτοια χειρονομία θαμνοαζε σά θανατική καταδίκη για τόν σύντροφό μου. Τò καθήκον μου άπαγόρευε να μεγαλώσω τήν πίκρα τών τελευταίων στιγμών, δίνοντάς του τήν επιβεβαίωση αυτού για τò όποιο ήταν κιόλας σχεδόν βέβαιος. Κουρέλι από τόν πόνο αποχαιρέτησα μ' όλη μου τή στοργή αυτούς τούς δύο συντρόφους, που άφήναμε στα χέρια του έχθρου. Έκείνοι φώναζαν πως προτιμούσαν να πεθάνουν άνάμεσά μας. "Αλλά έπρεπε να κάνουμε ό,τι περνούσε από τò χέρι μας για να τούς σώσουμε. "Έμειναν εκεί, άδερφοί μου στον πόνο με τούς 19 λαθωμένους του μπατιστάνικου στρατού που τούς είχαμε κι' αυτούς περιποιηθεί όσο καλύτερα μπορούσαμε. "Ο έχθρικός στρατός φρόντισε καλά τούς δύο συντρόφους μας, αλλά ό Σι-γίερος δέν έφτασε ζωντανός στο Σαντιάγο. "Όσο για τόν Λεάλ, έζησε και στάλθηκε αιχμάλωτος στο Νησί τών Λεύκων μέχρι που τέλειωσε ό πόλεμος και φέρνει άκόμα τ' άνεξίτηλα σημάδια του σημαντικού εκείνου έπεισοδίου του επαναστατικού μας πολέμου.

"Από φορώσαμε ό' ένα από τὰ φορητά Μπαμπούν τή μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα από κάθε λογής πράγματα (βιαιότερα φάρμακα) φύγαμε τελευταίοι για τὰ δουνήσα λημέρια μας. Φτάσαμε Έγκαφα για να φροντίσουμε τούς λαθωμένους και ν' αποχαιρετήσουμε τούς νεκρούς μας που θάψαμε ό' ένα παρακλάδι του δρόμου. Προβλέποντας ότι τὰ αντίποινα θά ήταν σκληρά, αποφασίσαμε πως όλοι οι διαθέσιμοι άντρες της ομάδας έπρεπε ν' απομακρυνθούν από τις σκοπιές, ενώ οι λαθωμένοι θάμεναν μαζί μου. "Ο Ένρικε Λόπες θά φρόντιζε να βρεί τόν τρόπο μεταφοράς, τόν κρυψώνα, τραυματιοφορέας και έπαφίς που θά μωδιδιαν τή δυνατότητα να βρώ φάρμακα και να περιποιηθώ κατά πως έπρεπε τούς τραυματίες.

Τò χάραμα μάζ έρθηκε να συζητάμε άκόμα τις περιπέτειες της μάχης. Σχεδόν κανένας δέν κοιμόταν. Τò πολύ - πολύ λαγοκοιμόμαστε μερικά λεπτά κι' έπειτα ξαναγκαίναμε στην κουδέντα, διηγώμαστε τὰ κατορθώματά μας κι' εκείνα τών άλλων. "Από στα-

πιστική περιέργεια, σημείωσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν ποὺ σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς ἀφηγητὲς στὴ διάρκεια τῆς μάχης: ὁ ἀριθμὸς τῶν σκοτωμένων ξεπερνᾷ κατὰ πολὺ τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν τοῦ ἐχθροῦ... Καθένας εἶχε ἐξωραίσῃ τὰ κατορθώματά του ὅπως τοῦ-κανε κέφι. Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία καθὼς καὶ σ' ἄλλες παρόμοιες ἐγινε φανερὸ πὺς κάθε γεγονὸς, γιὰ νὰ ναι οἴγουρο πὺς ἐγινε, πρέπει νὰ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ πολλοὺς μάρτυρες. Φτάσαμε μάλιστα νὰ ζητᾶμε ἀποδείξεις γιὰ κάθε νεκρὸ ἐχθρὸ, προτοῦ τὸν μετρήσουμε στὸν ἀριθμὸ τῶν ἀπωλειῶν τοῦ ἐχθροῦ. Πραγματικά, ἡ ἀναζήτηση τῆς σωστῆς πληροφορίας ἦταν πάντα μεγάλῃ φροντίδα τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ. Κι' ἔπρεπε μὲ κάθε θυσία νὰ ἐμπνεύσουμε στοὺς συντρόφους τὸ βαθύ σέβασμὸ γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ τοὺς κάνουμε νὰ καταλάβουν τὴν ἀνάγκη νὰ τὴ δάξουν μπροστὰ ἀπὸ κάθε προσωπικὴ διάθεση.

Τὸ πρωὶ ἔφυγε ὁ νικηφόρος στρατὸς ποὺ μᾶς ἀποχαιρέτησε ὅλο θλίψη. Μαζὶ μας ἔμειναν οἱ βοηθοὶ μου Χοέλ Ἰγγλέσιας καὶ ὁ Ὀυάτε, ἕνας Σινέσκο Τόρρες καὶ ὁ Βίλο Ἀκούνια, ποὺ θέλησε νὰ μείνῃ μαζὶ μας γιὰ νὰ συνοδεύει τὸν πληγωμένον μπάμπια του.

## 16. 'Η μικρή ομάδα των τραυματιών

Τὴν ἄλλη μέρα τῆς μάχης τοῦ "Ἐλ Οὐδέρο, ἀπὸ τὴν αὐγὴ, τὰ ἀεροπλάνα αὐλάκωναν τὸν οὐρανό. Μετὰ τοὺς τελευταίους ἀποχειρετισμούς μὲ τὴ φάλαγγα ποὺ ἀκολουθοῦσε τὸν δρόμο τῆς, θαλάσσης νὰ σῶσουμε κάθε ἄνθρωπο ποὺ θὰ μπορούσε νὰ φανερώσει τὴν εἰσοδὸς μᾶς στὸ λόγγο. Κρυμμένοι ὅχι μακρύτερα ἀπὸ καμιά ἑκατοστὴ μέτρα ἀπὸ ἕνα καρρόδρομο, περιμέναμε τὸν ἔρχομό τοῦ "Ενρίκε Λόπες, ποὺ εἶχε ὑποσχεθεῖ νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ βροῦμε καταφύγιο καὶ νὰ μεταφέρουμε ἐκεῖ τοὺς τραυματίες.

Ἀπὸ τοὺς λαθωμένους, ὁ "Αλμείδα καὶ ὁ Πίνα ἦσαν ἀνίκανοι νὰ περπατήσουν. Ὁ Κίκε "Βουκαλόνα δὲν ἦταν σὲ καλὴν κατάστασι. Ὁ Μάναλς ἀπαγορευόταν νὰ περπατᾷ ἐξ αἰτίας τοῦ τραύματος ποὺ εἶχε στὸ πνεμόνι. Μονάχα ὁ Μανουὴλ "Ακούνια, ὁ "Ερμέζ Λάοδα καὶ ὁ Μασέο μπορούσαν νὰ διαδίσουν χωρὶς βοήθεια. Γιὰ τὴν ὑπερέσπισή, τὴ νοσηλεία καὶ τὴ μεταφορὰ αὐτῆς τῆς μικρῆς ομάδας τῶν σακάτηδων, ὄντηρχαν ὁ Βίλλο "Ακούνια, ὁ Σινέσκο Τέρρες, ὁ Χοέλ "Ιγγλέσιας, ὁ "Αλεχάντρο "Ουιάτα κι' ἐγώ. "Αλλὰ τὸ πρῶτ' ἤρθε ἕνας ἄνθρωπος καὶ μᾶς εἰσποίησε πὺς ὁ "Ενρίκε Λόπες δὲν μπορούσε νὰ μᾶς βοηθήσει γιατί ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιὰ του ἦταν ἄρρωστο καὶ εἶχε ἀναγκασθεῖ νὰ φύγει γιὰ τὸ Σαντιάγο. Φρόντισε νὰ μᾶς στείλει ἐθελοντὲς γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσουν ἀλλὰ μέχρι τώρα ἀκόμα τοὺς περιμένουμε.

Εἴμασταν σὲ πολὺ ἀσχημὴ θέση. Τὰ τραύματα τοῦ Κίκε "Βουκαλόνα εἶχαν μολυνθεῖ. "Εξ ἄλλου ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐκτιμήσουμε μὲ ἀκρίβεια τὸν βαθμὸ τῆς σοβαρότητος τῶν τραυματιῶν τοῦ Μάναλς. Ἀποφασίσαμε νὰ ρισκάρουμε καὶ γιῆναμε στὸ δρόμο χωρὶς νὰ συναντήσουμε στρατιώτες τοῦ ἐχθροῦ. Σκεφτήκαμε τότε νὰ μεταφέρουμε τοὺς λαθωμένους τρία - τέσσαρα χιλιόμετρα ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος σ' ἕνα μπαχίλο, ἐγκαταλειμμένο ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτη του, ἀλλὰ ποὺ στέγαζε κάμποσα κοτόπουλα.

Τὴν πρώτη ἐκατὴν μέρα, δυὸ ἐργάτες ποὺ δούλευαν στὰ λατομεία μᾶς βοήθησαν ἀρκετά. Καὶ δὲν ἦταν εὐκολὴ δουλειὰ νὰ κουβαλᾷ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους μέσα στὶς κούνιες. Τὴν αὐτὴ τῆς ἐπομένης, μὲ τὸ στομάχι χορτασμένο ἀπὸ μιὰ γενοιαία μαρίδα κοτόπουλο, φύγαμε γρήγορα ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο γιὰτὶ εἴχαμε πολὺ καθυστέρησαι: οἱ δρόμους ποὺ μπορούσαν νὰ φανοῦν στρατιώτες τοῦ ἐχθροῦ. Βρισκόμασταν στὴν ἀκρὴ ἐνὸς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δρόμους ποὺ εἶχε ἀνοίξει ἡ ἑταιρεία Μπαμπούν γιὰ τὴ δασικὴ ἐκμετάλλευση. Μὲ τοὺς λίγους διαθέσιμους ἄντρες μᾶς ἀποφασίσσαμε μὲν ἀποστολὴ, σύνταξη ἀλλὰ δύσκολη: νὰ κατεβούμε μέχρι τὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ χειμάρρου, τοῦ «Ντέιλ 'Ιντιο», κι' ἐπειτα ν' ἀνεβούμε ἀπὸ ἓνα στενὸ μονοπάτι μέχρι μιὰ καλὴ φτιαγμένη ἀπὸ κλαριά, δ-που ζῶσε ἓνας χωρικός, ὁ 'Ισραέλ, μὲ τὴ γυναῖκα του κι' ἓνα κοινάδεο του. Ἦταν πραγματικὰ πολὺ ἐπίπονο νὰ μεταφέρουμε τοὺς συντρόφους σ' ἓνα τόσο κακοτράχαλο μέρος, ἀλλὰ τελικὰ, τὰ καταφέραμε.

Οἱ χωριάτες μᾶς δώσανε μέχρι καὶ τὸ συζυγικὸ τους κρεβάτι γιὰ νὰ πλαγιάσουμε ἐκεῖ τοὺς τραυματίες μᾶς.

Στὸν τόπο τοῦ πρώτου καταυλισμοῦ μᾶς εἴχαμε κρύψει ἓνα μέρος τῶν ὅπλων ποὺ βρίσκονταν οἱ κακὴ κατάστασις καὶ ποὺ δὲν μπορούσαμε νὰ μεταφέρουμε καθὼς καὶ διάφορα ἐργαλεῖα, λάφυρα ἀπὸ μάχες ποὺ ἐγκαταλείψαμε στὸ ἔρῳ, ἀνάλογα μὲ τὸ πόσο νοιώθαμε τὸ βάρος τῶν λαβωμένων. Σέροντας πὺς εἰμαστε ἀρκετὰ ἀ-πρόσεχτοι καὶ ἀφήναμε πάντα κάποιον ἄνθρωπο τοῦ περὶσματός μας στὰ μπροχίος, πῆρα τὴν ἀπόφαση, ἀφοῦ εἴχαμε καιρὸ, νὰ γυρίσω πίσω καὶ νὰ ἐξετάσω προσεκτικὰ τὸ προηγούμενο σημεῖο ἀναχώρησής μας καὶ νὰ ἐξαφανίσω κάθε ἄνθρωπο. Τῷ θάνατο γιὰ τὴν ἀσφάλειά μας. Ταυτόχρονα ὁ Σινέσιο ἔφυγε ἀναζητώντας τοὺς γνώριμους ποὺ εἶχε στὸν τομέα τοῦ Πιλαδέρο.

Λίγο ἀργότερα, ὁ 'Ακούνια κι' ὁ Χοὺλ 'Ιγγλέσιας μᾶς πληροφόρησαν πὺς εἶχαν ἀκούσει ἀγνοοστες φωνὲς στὴν ἄλλη πλαγιά. Σκαφεθήκαμε πύς, παρὰ τίς πολὺ δυσμενεῖς συνθήκες, εἶχε φτάσει ἡ ὥρα νὰ ἀγωνιστοῦμε ὡς τὸ θάνατο γιὰ νὰ ὑπερασπίσουμε, ὅπως ἦσαν τὸ καθήκον μας, τὴν πολύτιμη ὁμάδα τῶν λαβωμένων ποὺ μᾶς εἶχαν ἐμπιστευτεῖ. Προχωρήσαμε, μὲ σκοπὸ ἢ μάχη νὰ γίνῃ ὅσο πιὸ μακριὰ γινόταν ἀπὸ τὸ μπροχίο. Στὰ μονοπάτια ἐρήψαμε

ἀχνάρια ἀπὸ γυμνά πόδια (πρῶμα πού μᾶς φάνηκε πολὺ παρά-  
ξενο) ποδελιγνὰ πὺς οἱ παρείσαντο εἶχαν περάσει ἀπὸ δῶ. Μὴ  
χίλιες προφυλάξεις πλησιάσαμε καὶ μπορέσαμε ν' ἀκούσαμε πολ-  
λούς ἀνθρώπους νὰ κουβεντιάζουν, μ' ἀγροτικό τρόπο. "Ὀπλιστα τὸ  
μυθράλλιό μου καί, ὑπολογίζοντας στὴν ὑποστήριξη τοῦ Βίλο καὶ  
τοῦ Χοέλ ρίχτηκα πάνω τους γιὰ νὰ τοὺς αἰφνιδιάσω: ἦσαν οἱ αἰ-  
χμάλωτα τοῦ "Ἐλ Οὐδέρο πού εἶχε λευτερώσει ὁ Φιντέλ καὶ γυ-  
ρόφερναν προσπάθειάσας νὰ θυγῶν ἀπ' αὐτὸ τὸν τομέα. Μερικοὶ  
ἀπ' αὐτοὺς περπατοῦσαν μὲ γυμνά πόδια. "Ἐνας γερο - δεκανέας,  
ἔτοιμος νὰ λιποθυμήσει, ἔκφρασε μὲ τὴν ἀσθματική του φωνὴ τὴν  
θαυμασμό του γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὸ πόσο καλὰ ξέραμε τὸ λόγγο.  
"Ἐκεῖνοι προχωροῦσαν χωρὶς ὁδηγό, ἐροδιασμένοι μὲ μιά ἄδεια  
τοῦ Φιντέλ ὅλη κι' ὅλη. "Επωφελοῦμενος ἀπὸ τὰ πλεονεκτήματα  
πού μᾶς πρόσφερε ἡ κατάσταση, τοὺς συμβούλεψα νὰ μὴν ἐπιχει-  
ρήσουν νὰ ξαναμποῦν στὸν λόγγο. Σὲν ἄνθρωποι τῆς πόλης δὲν  
ἦσαν συνηθισμένοι στὶς κακουχίες τῆς ζωῆς στὰ βουνὰ καὶ δὲν  
ἤξεραν νὰ τὶς ἀντιμετωπίσουν. Τοὺς δείξαμε τὸν δρόμο γιὰ νὰ φτά-  
σουν στὴν πλαγιά, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς τονίσαμε, γιὰ δευτέρα φορὰ,  
πὺς ἀπὸ τὴν ἄκρια ὡς τὴν καρδιά τῶν δασῶν εἴμαστε σὰ στὸ σπιτί  
μας καὶ πὺς ἡ περίπολός μας (γιατί εἴχαμε τὸ ὄρος ἀπλῆς περι-  
πόλου) εἶχε γιὰ δουλειά της νὰ εἰδοποιεῖ ἀμέσως τὸ στρατὸ γιὰ  
κάθε ξένη παρουσία. Κι' ἀφοῦ τὰ εἴπαμε δια αὐτά, σκεφτήκαμε  
πὺς τὸ φρονιμότερο ἦταν νὰ τοὺς εἴνομε, ὅσο πιὸ γρήγορα γινόταν.

"Ἐκεῖνη τῇ νύχτα, τὴν περάσαμε στὸ φιλόξενο μπουχίο, ἀλλὰ  
τὴν αὐτὴ ξαναγυρίσαμε στὸν λόγγο, ἀφοῦ παρακαλέσαμε τοὺς νοι-  
κοκυραίους τοῦ σπιτιοῦ νὰ μᾶς ὁρῶν μερικὲς κότες γιὰ τοὺς λα-  
θωμένους. Πέρασαμε ὁλόκληρη τὴν ἡμέρα περιμένοντας τὴν ἐπι-  
στροφή τοῦ ζευγαριοῦ, ἀλλὰ μάταια. Στὴ συνέχεια μάθαμε πὺς  
τοὺς εἴχαμε πιάσει μέσα στὸ κοτέτσι καὶ πὺς ἀκόμα, τὴν ἐπομένη  
τῆς ἀναχώρησής μας, οἱ στρατιῶτες τοῦ ἔχθρου, περνώντας ἀπὸ  
τὸ μέρος πού εἴχαμε καταυλιστεῖ τὴν προηγούμενη, τοὺς εἶχαν  
πάρει γιὰ ὁδηγοὺς.

Μείναμε ξάγρυπνοι. Μιά αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση δὲ φαινόταν

πολὺ πιθανή. "Ἀλλὰ στὴν ἀντίθετη περίπτωση, ἡ ἐκδασὴ μᾶς μά-

χης κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθήκες δὲν θὰ ἦταν καθόλου ἀμφίβολη.

Τὸ σούρουπο ξαναγύρισε ὁ Σινέσκο μαζί μὲ τρεῖς ἑθελοντές, ἕνα

γέρο που τον Ελεγαν Φελισιάνο και δυο άλλους που στη συνέχεια  
 θέμπαιναν στις γραμμές του αντάρτικου στρατού: τον Μπανδέρας  
 (που σκοτώθηκε με το δαυλὸ τοῦ ὁπολοχαιτοῦ στὴ μάχη τοῦ Χί-  
 γουε) καὶ τὸν Ἰσραὲλ Πάρδο (πρωτότοκο μιάς μεγάλης φαμε-  
 λιάς ἀγωνιστῶν, πού εἶναι τώρα λοχαγός). Οἱ σύντροφοι αὐτοὶ  
 μᾶς δόθηκαν νὰ μεταφέρουμε γρήγορα τοὺς τραυματίες σ' ἓνα  
 μυχὸ στὴν ἄλλη πλευρὰ τῆς ἐπικίνδυνης ζώνης. Κατόπιν, ὁ Σι-  
 νέσιο κι' ἐγὼ περιμέναμε μέχρι πού νύχτωσε τὴν ἄφιξη τοῦ ζευγα-  
 ρισοῦ μὲ τὰ τρόφιμα (δὲν μπορούσαν νὰ ἔρθουν ὅμως μὲ κι' ἦσαν  
 κιόλας αἰχμάλωτοι). Ἀπὸ τὸ φόβο μᾶς νέας προδοσίας μᾶς φάνη-  
 κε καλὸ νὰ φύγουμε νωρὶς τὸ πρωὶ τῆς ἄλλης μέρας. Γέθυμα λιτό,  
 ἀπὸ κάμψους προμήθειες πού δρῆκαμε κοντὰ στὸ μυχό. Τὴν ἐ-  
 πομένη — ἔξι μῆνες μετὰ τὴν ἀποδίβαση τοῦ Γκράνμα — ξεκινή-  
 σαμε μὲ τὸ χάραμα. Ἡ πορεία ἦταν ἐπίπονη καὶ μὲ ἀπίστευτα  
 πολλὲς στάσεις γιὰ ὅποιον ἔχει συνηθίσει νὰ περπατᾷ στὸ βουνό.  
 Στὰ βουνά, ὅπου τὸ περπάτημα εἶναι τόσο κουραστικό, πρέπει νὰ  
 κοιταζοῦν τοὺς λαδωμένους σὲ μιά κούκα κρεμασμένη ἀπὸ ἓνα  
 χοντρὸ κλαδί, πού σκίζει κυριολεκτικὰ τοὺς ὄμους τῶν τραυματιο-  
 φορέων. Οἱ τελευταῖοι δὲν ἀντέχουν παραπάνω ἀπὸ δέκα ἢ δεκα-  
 πέντε λεπτά, ἀν καὶ ἔξι ἢ ὀχτὼ ἄντρες δὲν εἶναι πολλοὶ γιὰ νὰ  
 μεταφέρουν διαδοχικὰ ἓνα τραυματία κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθῆκες.  
 Συντροφεύοντας τὸν Ἀλμέδα, πού ἄλλοτε σουρνόταν κι' ἄλλοτε  
 ἀκουμποῦσε πάνω μου, προχωροῦσαμε ἀπὸ βέντρο σὲ βέντρο. Κα-  
 τὰ τὸν Ἰσραὲλ ἀνοίξε δρόμο στὸ δάσος καὶ οἱ τραυματιοφορεῖς φορ-  
 τώθηκαν τὸ σύντροφό μας.

Στὴ συνέχεια, μιά κατακλυσμαία βροχὴ μᾶς ἐμπόδιζε νὰ  
 φτάσουμε στὸ σπίτι τῶν Πάρδο. Τελικὰ τὰ καταφέραμε κατὰ τὸ  
 σούρουπο. Γι' αὐτὴ τὴ μικρὴ ἀπόσταση, γι' αὐτὰ τὰ λίγα φθορο-  
 χιλιόμετρα, φάγαμε δώδεκα ὥρες, κάπου τρεῖς ὥρες γιὰ κάθε χι-  
 λιόμετρο...

Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ὁ Σινέσιο ἦταν ὁ ἀποσταλμένος τῆς  
 θείας πρόνοιαις τῆς μικρῆς μας ομάδας. Ἦξερε τοὺς δρόμους καὶ  
 τοὺς ἀνθρώπους τῆς περιοχῆς καὶ μᾶς δόθηκε σὲ κάθε στιγμὴ.  
 Χάρη σ' αὐτὸν καταφέραμε, δυὸ μέρες ἀργότερα, νὰ σταίλωμε τὸν  
 Μάναλς στὸ Σαντιάγο. Ἐπρεπε ἀκόμα νὰ οργανώσουμε τὴν ἀναχώ-  
 ρηση τοῦ Κίκε Ἰσκαλόνια πού ἦταν κι' αὐτὸς σὲ κακὴ κατάσταση.



Ἐπειὸς τὶς μέρες ἀφθονοῦσαν οἱ ἀντιρατσικὲς εἰδήσεις: Ἡ Σάβια ἢ εἶχε πιαστεῖ ἢ ἦταν σκοτωμένη. Διάφορες ἄλλες φήμες κυκλοφοροῦσαν: Ἐνα ἀπόσπασμα εἶχε πιάσει τὸν Ἑρμὲς Καλδῆρο, ἕνα ἀπὸ τοὺς συνεργοὺς μας. Ἐπρεπε ἢ ἔχι νὰ δώσουμε πίστη σ' αὐτὲς τὶς τρομαχτικὲς φήμες; Ἡ Σάβια, λόγου χάρι, ἦταν ὁ μοναδικὸς γνωστὸς καὶ σίγουρος σύνδεσμός μας. Ἡ φυλάκισή της μᾶς καταδίκαιε στὴν ἀπομόνωση. Στὴν περίπτωσή της, ὅμως, οἱ εἰδήσεις ἦσαν ἀδόσιμες. Ἀλλὰ γιὰ τὸν Ἑρμὲς Καλδῆρο ἦσαν ἀληθινές. Κι' εἶναι θαῦμα πὺς ἐγγῆκε ζωντανὸς ἀπὸ τὰ μπουντρούμια τῆς τυραννίας.

Στὶς ὀχθεὲς τοῦ ποταμοῦ Παλαδῆρο ζοῦσε ὁ διαχειριστὴς ἐνὸς τοπικολοῦχο. Τὸν λέγανε Νταβίντ καὶ συνεργάστηκε πολὺ μαζὶ μας. Ὁ Νταβίντ ἔσφαξε μὴ γελᾶδα γὰ μᾶς καὶ μᾶς τὴν παράδωσε. Τὸ ζῶο σφάχτηκε καὶ κομματιάστηκε στὸ σταύλο. Ἡ μεταφορά τοῦ κρέατος ἔπρεπε νὰ γίνῃ τῇ νύκτι. Ἐσταίλα μὴ πρώτη ὁμάδα κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὲς τοῦ Ἰσραὴλ Πάρδο. Ἐπειτα μὴ δεύτερη μ' ἀρχηγὸ τὸν Μπανδέρας. Ὁ Μπανδέρας ἦταν ἀρκετὰ ἀπειθαρχος. Δὲν ἐκπλήρωσε τὴν ἀποστολὴ του κι' ἀφῆσε στοὺς ἄλλους τὴ φροντίδα νὰ μεταφέρουν ὅλα τὰ κομμάτια τοῦ κρέατος. Δὲ φάνηκε πουθενὰ ἐλάνηληρη τῇ νύκτι. Ἐχοντας συνείδηση τῆς εὐθύνης μου ἀπέναντι στὴ μικρὴ ὁμάδα, πὺς ἦταν κάτω ἀπὸ τὶς δικὲς μου διαταγές, μὴ καὶ ὁ Ἀλμίδα ἦταν λαβωμένος, προειδοποίησα τὸν Μπανδέρας πὺς ἂν δὲν ἄλλαξε ταχυντὴ θάπρεπε νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὸ ρόλο τοῦ μαχητῆ καὶ νὰ περιοριστεῖ σὲ κτεῖνον τοῦ ἀπλοῦ συμπλοκίου... Ἐκανε πραγματικὴ προσπάθεια. Δὲν ἔγινε ποτὲ ὑπόδειγμα, βέβαια, στὸ κεφάλαιο τῆς πειθαρχίας, ἀλλὰ τὸ μυαλό του ἔκοβε, εἶχε ἀνοιχτὸ πνεῦμα, ἦταν ἀπλὸς κι' αὐθόρμητος, ἕνας ἀπὸ κτεῖνους τοὺς ἀνθρώπους πὺς τὸ ζῦνημα τῆς ἐπανάστασης τοὺς ἔκανε νὰ καταλάβουν καλύτερα τὴν πραγματικότητά. Δούλευε τὴ φτωχὴ λουριδίτσα τῆς γῆς του, πάνω στὸ βουνὸ κι' εἶχε πραγματικὸ πάθος γιὰ τὰ δέντρα καὶ τὴ γεωργία. Ζοῦσε σὲ μὴ καλὸδα μὴ μὴ κατσίκα καὶ δυὸ μικρὰ γουρουνάκια ποδῶν καὶ τὰ δυὸ "Ἐνομά του. Μὴ μέρα μούδειξε τὴ φωτογραφία τῶν δυὸ παιδιῶν του, πὺς ζοῦσαν μὲ τὴ γυναίκα του —ἀπὸ τὴν ὅποια εἶχε χωρίσει— στὸ Σαντιάγο. Μοῦ ἐζήγησε πὺς μὴ μέρα, μετὰ τὸ θρίαμβο τῆς Ἐπανάστασης, θὰ μπορούσε νὰ βρεῖ ἐκεῖ μὴ καλὴ δουλειὰ καὶ νὰ

παρατήρει αυτή την αφιλόξενη γη, τη γατζωμένη στις βουνοκορφές.

Το μίλησα για κοπεράτιδες, αλλά δεν πολυκαταλάβαινε. Κείνο που ήθελε αυτές ήταν να δουλεύει τη γη για λογαριασμό του με τόν Ιβρίτα το πρόσωπο του. 'Ωστόσο, λίγο - λίγο, ή ίβδα πώς ήταν καλύτερο να δουλεύει τη γη μ' άλλους μαζί, πώς οι μηχανές θα τον βοηθούσαν ν' αυξήσει την παραγωγή του, άρχισε να κερδίζει έδαφος. 'Αναμφισβήτητα ο Μπανδέρας θα ήταν σήμερα ένας πρωτοποριακός αγωνιστής στον τομέα της γεωργικής παραγωγής. 'Εκεί, στη Σιέρρα, αύξησε τις γνώσεις του στην άντληση και στη γραφή. 'Ετοιμαζόταν για το μέλλον. 'Ηταν ένας ζήπιος χωρικός, πονοιωθε πόσο εύγενικό και θαρραλέο είναι να συνεισφέρει κανείς, με τις δικές του δυνάμεις, στο γράφημο ενός κομματιού της Ιστορίας.

Την ίδια εποχή είχα μιά μακρυνά κουθέντα με το διαχειριστή Νταβίντ που μου ζήτησε ένα κατάλογο όλων των σημαντικών πραγμάτων που χρειαζόμαστε. 'Ηταν έτοιμος να πάει στο Σαντιάγο όπου θάβρισκε εύκαπλα να τα προμηθευτεί. 'Ηταν ένας τυπικός διαχειριστής, πιστός στον άφεντή του, που περιφρονούσε τους χωριάτες, ρατσιστής. 'Ωστόσο, ο στρατός τον έπιασε αιχμάλωτο μόλις πήρε ειδηση τις σχέσεις μας και τον βασάνισε άγρια. 'Η πρώτη του δουλειά όταν ξαναφάνηκε —έμελλε τον νομίζαμε πεθαμένο— ήταν να μάς δεδαιώσει πώς δεν είχε μιλήσει. Δεν ξέρω αν ο Νταβίντ βρίσκεται σήμερα στην Κούδα ή αν έφυγε ακολουθώντας τα παλιά του άφεντικά, που ή περιουσία τους κατασχέθηκε από την 'Επανάσταση, αλλά ήταν ένας άνθρωπος που ένοιωσε, εκείνες τις στιγμές, την ανάγκη μιάς αλλαγής, χωρίς να φαντάζεται πώς έπρεπε να την περιμένει κι' εκείνος κι' ο κόσμος του. 'Αλλά καταλάβαινε πόσο επείγον ήταν ν' αλλάξουν τα πράγματα.

Το επαναστατικό οικοδόμημα είναι φτιαγμένο από τις ελλεικρινείς προσπάθειες ενός πλήθους απλών ανθρώπων. Δική μας αποστολή είναι ν' αναπτύξουμε δε,τι καλό κι' εύγενικό υπάρχει μέσα τους, να κάνουμε κάθε άνθρωπο ένα επαναστάτη. 'Η επανάστασή μας έγινε από τους Νταβίντ που δεν καταλαβαίνουν πολλά πράγματα, από τους Μπανδέρας που έπεσαν προτού προφτάσουν να δούν την αύγή, από τυφλές θυσίες, από θυσίες άνοητες κι' ανίδεοτε-

λεις. Έμείς που σήμερα μπορούμε να θαυμάζουμε τα επιτεύγματά της, έχουμε χρέος να σκεφτόμαστε εκείνους που πησαν στο δρόμο και να ενεργούμε έτσι ώστε στο μέλλον ο αριθμός τους να λιγοστεύει.

## 17. Λύντια

Δέν είχαν περάσει Έξι μήνες καλά - καλά από τὸ ξεκίνημα τῆς ἐπανάστασης όταν γνώρισαν τὴ Λύντια. Εἶχαν τότε μόλις ἀναλάβει τὰ καθήκοντα τοῦ δικηγόρου τῆς τέταρτης φάλαγγας. Τὴ γνώρισαν μὲ τὴν εὐκαιρία μιᾶς ἀπὸ καίως τὶς ἐπιθέσεις - ἀστραπή πού κάναμε ἀναζητώντας τρόφιμα. Ἐκείνη τὴ φορὰ εἶχαμε θαλῆξει τὸ μικρὸ χωριὸ τοῦ Σάν Πάμπλο γιὰ τὸ Γιάκο, κοντὰ στὸ Μπαγιάνο, στ' ἀντερείσματα τῆς Σιέρρα Μαδρίτα. Ἐνα ἀπὸ τὰ πρῶτα σπῆματα τῆς περιοχῆς ἀνῆλκε σὲ μιὰ οἰκογένεια φουρναραίων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀκριβῶς ἦσαν καὶ ἡ Λύντια. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ αὐτὴ ἡ σαρανταπεντάχρονη γυναίκα πού ὁ γιὸς τῆς ἀνῆλκε στὴ φάλαγγά μας ἀποσιώθηκε ἐλλόφυχα στὴν ὑπόθεση τῆς Ἐπανάστασης μ' ἕναν ἐνθουσιασμό κι' ἕνα πάθος πού μένουν παραδειγματικά.

Αὐτὴ ἡ ἀφεγγάδιαστη ἐπαναστάτρια μὲ ἐμπνέει πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀπλὴ στοργὴ κάθε φορὰ πού τ' ὀνομά τῆς ἔρχεται στὸ μυαλό μου. Ἦταν, πραγματικά, περισσότερο ἀποσιωμένη σὲ μένα, καὶ δοῦλενε κατὰ προτίμηση κάτω ἀπὸ τὶς διαταγές μου, ὅσοι κι' ἂν ἦσαν ἡ ἀποστολὴ πού μοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ. Ἀμῆτρητες ἦσαν οἱ φορὲς πού ἡ Λύντια χρησιμοποιοῦτο ὡς ἐιδικὴ ἀγγελιοφόρος δικῆ μου ἢ τοῦ Κινήματος. Ἀπὸ τὸ Σαντιάγο τῆς Κούδας ὡς τὴ Χαδάνια μεταφέρει τὰ πρὶ ἐμπιστευτικὰ ἔγγραφα, τὰ σημειώματα καὶ τὶς ἀνακοινώσεις τοῦ ἀντάρτικου μας, τὴν ἐφημερίδα «Ἐλευθερὸς Κουβανός» κλπ. Ἔφερνε χαρτί, φάρμακα, κοντολογίς ὅλα ὅσα εἶχαμε ἀνάγκη κι' ὅσο συχνὰ χρειαζόταν.

Ἡ τόλμη τῆς ἦταν τέτοια πού οἱ ἀγγελιοφόροι ἀπόφευγαν τὴν παρὰ τῆς. Θυμάμαι τὶς κρίσεις ἐνὸς ἀπ' αὐτοὺς, ὅπου ἀνακαταύονταν ὁ θαυμασμός κι' ἡ ἀποδοκιμασία. Μόυλεγε: «Αὐτὴ ἡ γυναίκα

ξεπερνάει και τὸ Μασό...<sup>1</sup>, ἀλλὰ στὸ τέλος νὰ δεῖς πού θά μᾶς διδάξει ἑλπίς: πρέπει νάσαι καλεῖς τρελλός νὰ κάνεις σάν κι' αὐτήν, θάλεγε, πὺς διασκεδάζει». Καὶ ἡ Λύντια συνέχιζε ἀτάραχη νὰ περνοδιαβαίνει ἀσταμάτητα τίς ἐχθρικές γραμμές.

Εἶχα μετατεθεῖ στὴν ζώνη τῆς Λά Μίνα ντίλ Φρίο, στὸ Λὰς Βέγας ντὲ Χιμπάκοα. Ἔφτασε αὐτὸ γιὰ ν' ἀποφασίσαι νὰ ἐγκαταλείψαι τὸ δογητικὸ στρατόπεδο καὶ τοὺς ἄντρες πού διοικούσε γιὰ κάμποσο καιρὸ—μὲ κάποια δόση αὐταρχικότητας—πράγμα πού δὲν μπορούσε παρὰ νὰ προκαλέσει δυσφορία στοὺς Κουβανούς, πολὺ λί-γο συνηθισμένους νὰ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία μιᾶς γυναί-κας. Ἦταν τὸ πιὸ προχωρημένο φυλάκιο. Βρισκόταν στὴν τοποθε-σία Λά Κουέβα (σπηλιὰ) ἀνάμεσα στὸ Γιάο καὶ στὸ Μπαγιάμο. Ἔπρεπε νὰ τῆς πάρω τὴ διοίκηση γιατί ἡ θέση ἦταν πολὺ ἐκτεθει-μένη—καὶ πραγματικά, ὅταν ἐπιστημάνθηκα, γιὰ νὰ φύγομε ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος χρειάστηκα, περισσότερο ἀπὸ μιὰ φορὰ, τὰ παιδιὰ ν' ἀνοίξουν ὁδὸ μὲ ντουφεκίδι. Προσέβησα νὰ ἀπομακρύνω τὴ Λύντια ἀπ' αὐτὸ τὸν τομέα πολλὲς φορὲς, ἀλλὰ δὲ συγκατατέθηκε παρὰ γιὰ νὰ μὲ ἀκολουθήσει στὸ καινούριο μέτωπο.

Θυμάμαι ἓνα ἀνέκδοτο πού δείχνει καλὰ τὸ χαρακτήρα τῆς Λύντια: ἦταν ἡ μέρα πού σκοτώθηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους μας ἀγωνιστές, ἀμούστακο παιδί ἀκόμα, ὁ Χεϊλιν ἀπὸ τὸ Κάρδενας. Εἶχε ἔρθει στὸ προωθημένο φυλάκιό μας τὴν ἐποχὴ πού ἦταν καὶ ἡ Λύν-τια ἐκεῖ. Γυρνώντας ἀπὸ μιὰ ἀποστολὴ καὶ ἐνῶ κατευθυνόταν πρὸς αὐτόν, εἶδε στρατιῶτες νὰ προχωροῦν μὲ προφύλαξη πρὸς τὸ φυλά-κιο μετὰ ἀπὸ κάποια σκιουνιά, τὸ δίχως ἄλλο. Ἡ ἀντίδραση τῆς Λύντια ἦταν ἄμεση. Ἐβγάλε τὸ μικρὸ τῆς ρεβόλβερ τὸν 32 γιὰ νὰ δώσει τὸ σῆμα τοῦ συναγερμοῦ ρίχνοντας δυὸ μπιστολιές. Φιλικὰ χέρις τὴν ἐμπόδισαν ἔγκαιρα. Μιά τέτοια χειρονομία θὰ στοίχιζε τὴ ζωὴ σ' ἑλπίς. Οἱ στρατιῶτες συνέχισαν νὰ προχωροῦν κι' ἔφτα-σαν αὐφνιδαστικά στὸ σκοπὸ τοῦ στρατοπέδου. Ὁ Γκιγέρμο Χεϊ-λιν ἀμύνθηκε θαρραλέα. Δυὸ φορές τραυματισμένος καὶ ξέροντας κα-λὰ τί τὸν περίμενε ἂν ἔπερτε ζωντανός στὰ χέρις τῶν σπιούνων.

1. Ὁ πασίγνωστος στρατηγὸς Μάμα τῶν πολέμων τῆς ὑπεξατη-σίας. Ἦταν μιγάς καὶ καταγόταν ἀπὸ τὸ Ὁριέντε.

αυτοκτονήσει. Συνάντησα τη Λύντια την άλλη μέρα. Στο πρόσωπό της διάβαζες την πιό βαθειά απελπισία για το θάνατο του μικρού αγωνιστή και ταυτόχρονα την αγανάκτηση γι' αυτόν που την είχε εμποδίσει να δώσει το σήμα του συναγερμού. «Θα με σκότωναν, Ελεγε, αλλά το παιδί θάχε σωθεί. Έγώ είμαι κόλας γριά ενώ εκείνος δεν ήταν ούτε είκοσι χρονών». 'Η κουθέντα περιστράφηκε γύρω απ' αυτό το θέμα. 'Τπήρχε, μέσα σ' αυτή την περιφρόνηση πουδει-χνε διαρκώς για το θάνατο ένα στοιχείο καυχολογίας; 'Όπως και νάταν εκτελούσε πάντοτε άφροδα έλε; τί; άποστολή; πού της αναθέταμε.

Ξέροντας την αγάπη μου για τούς σκύλους; μου ύποσχόταν πάν-τα να μου φέρει έναν από τη Χαβάνα. Δύσκολο να κρατηθεί μιά τέτοια ύπόσχεση. 'Όστόσο ή Λύντια το κατάφερε τον καιρό της με-γάλης επίθεσης του Μπατίστα. Μά τ' άδιάκοπα πήγαιν' έλα της ανάμεσα στη Σιέρρα και στην πεδιάδα, αναζητώντας και φέρνοντας έγγραφα μεγάλης σημασίας, φέρνοντάς μας; σ' έπαφή με τον εξωτε-ρικό κόσμο, ή Λύντια βρισκόταν πάντα στήν κόψη του ξυραφιού, συντροφεύ με μίαν άλλη αγωνίστρια της ίδιας νοοτροπίας, από την όποια δέ θυμάμαι παρά μονάχα τ' όνομά της; - όπως όλοι οι συνά-δελφοί μου του αντίρπου στρατού που την ήξεραν και την εκτι-μούσαν: την Κλοδομίρα. 'Η Λύντια και ή Κλοδομίρα είχαν γίνει άχώριστες στον κίνδυνο. Πηγαυνοέρχονταν από τήνα στρατόπεδο στο άλλο, πάντοτε μαζί.

'Η Λύντια είχε πάρει διαταγή νάρθει σ' έπαφή μαζί μου μό-λις ήρθα στο Λας Βιλίας, μετά την είδοσή. Θα χρησίμευε για την άκρίβεια για σύνδεσμος ανάμεσα στη Χαβάνα και στο γενικό επίτελειο της Σιέρρα Μαέστρα. Λίγο μετά την άφιξή μου βρήκα ένα μικρό σημείωμα απ' τό χέρι της που μου έλεγε πως είχε καταφέ-ρει να βρει ένα σκυλάκι για να μου τό κάνει; δώρο και πως; θα μου όφφερε στο επόμενο ταξίδι της. Τό ταξίδι αυτό δεν τό έπιχείρησαν ποτέ ή Λύντια και ή Κλοδομίρα. Έξ ατίας της δουλίας ενός ανθρώ-που που ήταν χίλιες φορές κατώτερός της σαν αγωνιστής, σαν έπα-ναστάτης, σαν ανθρώπινο πλάσμα, ό στρατός κατάφερε να έντυσιπει μιά ομάδα δικών μας που ανάμεσά της ήταν ή Λύντια κι ή Κλο-δομίρα. Οι σύντροφοί μας αγωνίστηκαν μέχρι θανάτου. Τή Λύντια τραυματισμένη την έπιασαν αλχημάλωτη. Τά πτώματά τους εξαφα-

νίστηκαν. Κοιμούνται τὸν τελευταῖο ὄπνο τους δίπλα - δίπλα τὸ δί-  
χως ἄλλο ὅπως ἦταν καὶ τὶς τελευταῖες μέρες τοῦ μεγάλου ἀγώνα  
γιά τὴ λευτεριά.

"Ἰσως κάποια μέρα θροῦν τὰ λείψανά τους οἱ κάποιο ἱερημικὸ  
μέρος τοῦ ἀπέραντου νεκροταφείου ποὺ εἶχε γίῃαι τότε ὀλόκληρο  
τὸ νησί μας. Ὡστόσο, οἱ καρδιές τῶν ἀνερῶν τοῦ ἀντάρτικου στρα-  
τοῦ, αὐτοὶ ποὺ πολέμησαν ἐκαίνες τὶς μέρες τῆς ἀγωνίας θὰ διατη-  
ρήσουν αἰώνια τὴν ἀνάμνηση αὐτῶν τῶν γυναικῶν ποὺ, μὲ καθημε-  
ρινὸ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους ἀποκαταστοῦσαν ἐπαφῆς ἀπὸ τὴ μιά  
δὲς τὴν ἄλλη ἔκρη τοῦ νηποῦ. Ἀνέμεσά τους, γιὰ μᾶς, γιὰ τοὺς  
ἄντρες τοῦ Μετώπου Νο 1, γιὰ μίνα προσωπικά, ἡ Λύττα κατέχει  
ἐξαιρετιστὴ θέση. Γι' αὐτὸ σήμερα ἔρχομαι ν' ἀφήσω, σὰν εὐλαδικὴ  
προσφορά, αὐτὰ τὰ ἀναμνηστικὰ λόγια σὰν ἓνα ταπεινὸ λουλούδι  
μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ τεράστιο νεκροταφεῖο ποὺ ἐκτείνει τὶς χιλιάδες  
καὶ χιλιάδες τῶν τάφων του σ' ὀλόκληρο τὸ νησί μας ποὺ κάποτε  
ἐχειλιζέε ἀπὸ χαρὰ.

## 18. 'Επιστροφή

‘Ο ‘Ιούνιος του 1957 αφιερώθηκε έλλεικτος στη θεραπεία των αντρώπων που τραυματίστηκαν στην επίθεση του ‘Ελ Ουδέ-ρο και στην οργάνωση της μικρής ομάδας που έπρεπε να πάει για να εμψύχει τη φάλαγγα του Φιντίλ.

Για τις επαφές με το Ιξωαμικό περνούσαμε από το Νταβίντ. Μά τις συμβουλές και τις πληροφορίες του, έβγα από τα τρόφιμα που μάς προμήθευε, έκανε πολλά για να καλυτερέψει τις συνθήκες της ζωής μας. Τις πρώτες εκείνες μέρες δεν μπορούσαμε ακόμα να υπολογίσουμε στην άνεκτιμητη βοήθεια του Πάντο Ταμάγιο (που πέθανε μετά τον πόλεμο στα χέρια των Μπεατόν<sup>1</sup>). ‘Ο Πάντο Ταμάγιο, γέρος χωρικός της περιοχής ήρθε σ’ επαφή μαζί μας άργότερα και μάς χρησίμεψε κι’ αυτός στο θέμα των επαφών.

‘Ο Σινάσιο, άνωτάτακτος στην επαναστατική ήθηκη, είχε αρχίσει να ξεπαρνάει τα όρια. Μισούσε με τα λεφτά του Κινήματος κι’ έπαινε οί παρακλώματα. Πέρ’ απ’ αυτά δεν εκτείλοσε τις εντολές που έπαιρνε κι’ επιστρέφοντας από μία αποστολή έφερε μαζί του 11 συντρόφους έντελως άοπλους. ‘Η έντολή ήταν να άπαγορεύει τη στρατολόγηση άντρώων που δεν είχαν όπλα. ‘Ομως στο νεαρό άντάρειό μας ή κατάταξη γινόταν όπως τόχαινε, και καθόλου όπως έπρεπε. Κι’ οί χωρικοί που ήξεραν που θρασύνταν το στρατόπεδό μας μάς έφεραν καινούριους συντρόφους που ήθελαν να καταταγούν. Δεν πέρασαν λιγότεροι από 40 άντρες από τη μικρή μας φάλαγγα αλλά, από την άλλη μεριά, και πόσοι δε φεύγανε, είτε με τη θέλησή μας είτε όχι! Στην ούσια, ή μικρή μας ομάδα δεν άριθμούσε ποτέ πάνω από 25 ως 30 σίγουρους άντρες.

Έκείνες τις μέρες το άσθμα μου είχε χειροτερέψει κάπως

1. Για τους άδερφούς Μπεατόν βλ. σελ. 150 - 151.



και μη έχοντας καθόλου καταπραυντικό έπασα σέ μιά δεράνεια 5-μοια με κείνη τών πληγωμένων. Για νά ανακουφίσω λίγο τίς κρίσεις της θόσποντας πολ' έπιαναν κάπνιζα ξερά φύλλα, τή φάρμακο της Σιέρρα, περιμένοντας την έφιξη τών φαρμάκων του πολιτισμού. Έτσι ένοιωσα έντονη την ανάγκη της αναχώρησης που όμως καθυστέρησε από μέρα σέ μέρα. Στο τέλος όρίσαμε μιά περίπολο νά πάει νά βρεί τά όπλα που είχαμε παρατήσει σάν άχρηστα, μετά την έπίθεση του "Ελ Ούέρο. Θα όπλιζαμε μ' αυτά τούς άντρες. Μά τίς τωρινές συνθήκες όλα αυτά τά παλιοτούφεκα, τά λίγο - πολύ ξεχαρβαλωμένα, μέχρι κι' εκείνο τό παλιοσαυτόματο τών 30, ήταν σωστός θησαυρός. Πέρασαμε διόκληρη τή νύχτα ξεθάδοντας τα από τίς κρυφώνες τους. Τελικά, κανονίσαμε την αναχώρηση για τίς 24 του Ίούνη.

Νά πού ήσαν ή κατάσταση της όμάδας μας εκείνη την έποχή: 5 τραυματίες σέ άνάρρωση, 5 συνοδοί, 10 νεοσύλλεκτοι από τό Μπαγιάμο, 2 εγινανέκια που κατατάχτηκαν εφωr la libre<sup>1</sup> και 4 άντρες της περιοχής. Σύνολο 26. Στη μπροστοφυλακή τοποθετήθηκε ό Βίλο "Ακούνα" ακολουθούσε τό, άς πούμε, Γενικό Έπιτελείο που διοικούσε εγώ (ό "Αλμέιδα έρυσκόντανε στην άνάρρωση από την πληγή που είχε στο μηρό, και τό βόδισμα του δημιουργούσε άρκατά προβλήματα...) και τέλος δυό μικρές έννομότητες κάτω από τίς διαταγές του Μασό και του Πένα.

Τά έπεισόδια πλόνθωναν. Δέ φύγαμε στις 24. Άλλοτε μές έλεγαν πώς έφτανε όδηγός με κάποιο νεοσύλλεκτο κι' άλλοτε πώς έπρεπε νά περιμένουμε ένα καινούριο φορτίο φαρμάκων και τροφίμων. Ό Ταμάγιο, ό γεροντάκος μας, δέ σταμάταγε νά πηγαίνει φέρνοντας είδησεις, πακέττα, κονσέρβες, ρούχα. Κάποια στιγμή χρειάστηκε νά βρεί μιά σπηλιά για νά κρύψει ένα μέρος από τά τρόφιμα. Επί τέλους άποκαταστάθηκαν έπαφές με τό Σαντιάγο και ό Νταβίντ μές έφερε ένα άρκετά σημαντικό φορτίο που όττα κέιν μπορούσαμε νά διανοηθούμε νά τό πάρουμε μαζί μας λαβαίνον-

1. Έ Έκφραση εφωr la libre σημαίνει κάτι που γίνεται άδιαφορόντως για τούς κανόνες, τίς διαταγές, τίς έντολές και καμιά φορά, περιφρονώντας και την κοινή λογική.

τας ύπ' ὅψῃ τίς συνθήκης πορείας τῆς ομάδας μας μέ τούς ἀναρρουνόντες καί τά «γιαννάκια».

Στίς 26 τοῦ Ἰοῦνη ἔκανα τὸ νταμποῦτο μου σάν ὀδοντίατρος. Πρέπει νά ὁμολογήσω πῶς οἱ ἄρρωστοί μου στή Σιέρρα μοδύγαλαν τὸν μετρίφρονα τίτλο τοῦ «δοντογέλητη». Τὸ πρῶτο μου θύμα ἦταν ὁ Ἰσραὴλ Πάρδο: τὸ ἐγάλισμα ἔγινε σχεδὸν σύμφωνα μέ τούς κανόνες. Δεύτερο θύμα: ὁ Χοέλ Ἰγγλέσιας. Ὅλες μου οἱ προσπάθειες πῆγαν στὰ χαμένα. Δὲν ἀπόμεινε παρὰ νά τοῦ βάλω δυναμίτη στή ρίζα τοῦ σκυλόδοντου καί νά τὸ τινάξω στὸν ἀέρα! Ὡστόσο σὲ τέλος τοῦ πολέμου τὸ σκυλόδοντο τοῦ Χοέλ ἐξακολουθοῦσε νά εἶναι στή θέση του... Μοῦ ἔλειπε τόσο ἡ πείρα ὅσο καί τὸ ἀναισθητικό σὲ ὅποιο ἔπρεπε νά κάνω μεγάλες οἰκονομίες. Ἐκανα ἡμῶς μεγάλη χρήση τῆς ψυχολογικῆς ἀναισθητοποίησης δηλαδὴ ἔπιανα τὴν κουδάντα μέ τούς ἄρρώστους μου ὅταν παραπονιούνταν πῶς πονούσαν πολύ.

Μόλις δόθηκε τὸ σήμα τῆς ἀναχώρησης πολλοὶ χάσαν τὸ κουράγιο τους καί φύγανε. Εὐτυχῶς τούς ἀντικατέστησαν ἄλλοι. Ὁ Ταμάγιο ἔφερε μιὰ νέα ομάδα ἀπὸ τέσσερις ἄντρες. Ἀνάμεσά τους ἦταν κι' ὁ Φέλις Μεντόσα πού ἦρθε μ' ἓνα ντουφέκι. Μᾶς εἶπε πῶς ἓνα ἀπόσπασμα τοῦ στρατοῦ εἶχε αἰφνιδιάσει αὐτὸν καί τὸ σύντροφό του. Ἐνῶ ὁ ἄλλος πιάστηκε αἰχμάλωτος ἐκεῖνος εἶχε κρυφτεῖ πίσω ἀπὸ κάτι βράχια, ἔπειτα τὴν βάλει σὰ πόδια κι' ἔτσι σώθηκε. Μάθαμε ἀργότερα πῶς ὁ «στρατάρ» ἦταν μιὰ περίπολος πού διοικοῦσε ὁ Ἀἰλὸ Σαρδίνιας. Κι' ὁ σύντροφός τοῦ Φέλις μετὰ ἀπὸ κείνη τὴ συνάντηση βρισκόταν στὴν ομάδα τοῦ Φιντέλ! Κι' ἄλλος νεοσύλλεκτος: ὁ Ἑβέλιο Σαμπόρετ.

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Φέλις Μεντόσα καί τῆς ομάδας του φτάσαμε τοὺς 36 ἄντρες. Τὴν ἐπομένη, ὥστόσο, τρεῖς μᾶς ἔφησαν, ἔπειτα ἤρθαν ἄλλοι κι' ἔτσι τελικὰ ἀριθμώσαμε 35 ἄντρες. Ἀλλὰ ὅταν ἔρχισε ἡ πορεία, ὁ ἀριθμὸς ἐλαττώθηκε καί πάλι.

Ἀνεβήκαμε τὴ χαράδρα τοῦ Πελαδέρο σταματώντας κάθε τόσο. Τὸ ραδιόφωνο ἔφερνε μπροστὰ στὰ μάτια μας ἓνα πανόραμα βίας, πού ἀπλωνόταν σ' ἐλόκληρο τὸ νησί. Τὴν πρώτη τοῦ Ἰούλη ἔφτασε ἡ εἰδηση τοῦ θανάτου τοῦ Χουσουέ Παῆς, ἀδερφοῦ τοῦ Φράνκ, καθὼς καί κάμποσων ἄλλων συντρόφων πούπεσαν στὴ διάρκεια τῆς συνεχοῦς μάχης πού γινόταν στὸ Σανατόγο.

Κατεβαίνοντα, τὸ λόφο τῆς «Μποτέγια», περάσαμε ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Μπενίτο Μόρα. Μὰς δέχτηκε μ' ἀνοιχτὴ ἀγκαλιάς σὲ φτωχικὸ τοῦ ποδηλαστῆς νὰ κρέμαται ἀπὸ τὰ ἀπόκρημνα βράχια πύλης τῆς περιοχῆς τῆς Σιέρρα. Λίγο προτοῦ νὰ φτάσουμε μάζεψαν τοὺς ἄντρες (τὸ ἥθικόν τους ἦταν πολὺ πεσιμένο) καὶ τοὺς μίλησαν: θὰ περνούσαμε ὥρες μεγάλου κινδύνου. Ὁ ἀντιμετωπίζουμε ἕνα πραγματικὸ στρατό, θὰ χρειάζεσταν ἰσως νὰ περάσουμε μέρες καὶ μέρες χωρὶς νὰ φάμε ἐνῶ θὰ συνεχίζουμε ἀσταμάτητα τὴν πορεία. Ἄν ἀνήμεσά σας ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ δὲν εἶναι αἰγούροι πῶς θ' ἀντέξουν, εἰπε, τώρα εἶναι ἡ στιγμή γιὰ νὰ τὸ ποῖν. Κάμποσοι εἶχαν τὸ θάρρος νὰ ἐκφράσουν τοὺς φόβους τους καὶ νὰ φύγουν. Ἀλλὰ κάποιοι: Τσίτσι με μεγάλη πεποίθηση καὶ σταθερότητα μὰς διαβεβαίωσαν ἔξ' ἐνόςματος τῆς ομάδας του πῶς θὰ συνέχισαν τὸν ἀγῶνα «μέχρι θανάτου». Φαντάζεται κανεὶς τὴν ἐκκίνησή μας ὅταν, μετὰ τὸ πέρασμά μας ἀπὸ τοῦ Μπενίτο Μόρα κι' ἐνῶ στρατοπεδεύουμε σὲς ὄχθες ἐνός μικροῦ ρυακοῦ γιὰ νὰ περάσουμε τὴ νύχτα, εἶδαμε αὐτὴ τὴν ἴδια ομάδα νὰ μὰς ἀνακοινώνει τὴν ἐπιθυμία τῆς νὰ φύγει ἀπὸ τὸ ἀντίρροκον! Τοὺς ἀφήσαμε νὰ φύγουν καὶ γι' ἀστεῖο θάλαμα τὸ μέρος αὐτὸ «τὸ ρυάκι τοῦ θανάτου» ἀφοῦ ἡ ἐξαιρετικὴ ἀποφασιστικότητά τοῦ Τσίτσι καὶ τῶν συντρόφων του δὲν εἶχε κρατήσει παρὰ μέχρι ἐκεῖ... Σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου αὐτοῦ τὸ ρυάκι δὲν ἔλλαξε ὄνομα.

Μείναμε 28 ἄντρες ἀλλὰ τὴ στιγμή ποὺ φεύγαμε, τὴν ἐπομένη, μὰς ἤρθαν δυὸ καινούριοι νεοσύλλεκτοι, ὁ Χιλμπέρτο Καπότα καὶ ὁ Νικολάς. Ἦσαν δυὸ πρῶην στρατιωτικοὶ ποδῶρχοι στὴ Σιέρρα νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴ λευτεριά. Τοὺς δόγησαν ὁ Ἀρίστιδης Γκιέρρα, ἕνας ἀπὸ τοὺς συνδέσμους τῆς περιοχῆς ποὺ ἔγινε στὴ συνέχεια ἕνας πραγματικὸς θησαυρὸς γιὰ τὴ φάλαγγά μας καὶ ποὺ τὸν φωνάζαμε «Βασκλιὰ τοῦ Φαγοποτιού». Ὁ «Βασκλιὰς τοῦ Φαγοποτιού», ὁ ἐλόκληρη τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, πρόσφερε τεράστιες ὑπηρεσίες ἀντιμετωπίζοντας περισσότερους κινδύνους ἀπ' ὅσο ἂν πολέμοι σε στήθος μὲ στήθος μὲ τὸν ἑλθρὸ (ἀνέμεσα στ' ἄλλα, ὁ δόγησε κοπάδια μουλάρια ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Μπαγιάνο στὴν περιφέρειαν τῶν ἐπιχειρήσεών μας).

Ἐνῶ προχωρούσαμε μὲ μικρὲς διακοπές, σκεφτόμασταν πῶς εἶχε ἔρθει ἡ στιγμή γιὰ τοὺς νεοσύλλεκτους νὰ ἐξοικειωθοῦν λίγο

μέ τη σκοποβολή. Αναθέσαμε στους δυο πρώην στρατιωτικούς να τους διδάξουν μερικά πράγματα για το ντουφέκι, να όπλιζούν, να άφοπλίζουν, να βάζουν κλπ. Κατά κακή τύχη, μόλις άρχισαν τα μαθήματα ένας από τους δάσκαλους άφησε να το άξεφύγει ένας πυροβολισμός. Τόν άπαλλάξαμε από τα καθήκοντά του δείχνοντας κάποια περιφρόνηση για το άτομό του. Άλλά στο πρόσωπό του ζωγραφίστηκε μία τέτοια έκφραση άπελπισίας που δέν θά μπορούσε κανείς να πιστέψει πως μπλόφαρε, έκτός άν το άπόδινε μεγάλες ικανότητες ύποκριτικής. Τελικά οι δυο πρώην στρατιωτικοί δέν μπόρεσαν να άντίξουν την πορεία κι' έφυγαν μέ τη συνοδεία του Άρίστιδης. Ώστόσο ό Χιλμπέρτο Καπόντε ξαναγύρισε και σκοτώθηκε ήρωικά στο Πίνο ντιλ Άγουα μέ το δαθύμ το άπολογαγού.

Φύγαμε από το στρατόπεδό μας, το σπίτι του Πέλο Τόρρες στη Μίσα που στη συνέχεια έγινε ένα από τα κέντρα των έπιχειρήσεών μας και ξανααρχίσαμε την πορεία μέ οδηγό τώρα ένα χωρικό που τον έλεγαν Τούτο Άλμείδα. Σκοπός μας ήταν να φτάσουμε στη Νεβάδα κι' από εκεί, από τη Βόρεια πλαγιά του Τουρκίνο, στο μέρος που έρισκόταν ό Φιντέλ. Προχωρούσαμε προς αύτή την κατεύθυνση όταν είδαμε από μακριά δυο χωρικούς που στό πλησίονά μας προσπάθησαν να το σκάσουν. Χρειάστηκε να τρέξουμε πίσω τους για να τους σταματήσουμε... Ήταν δυο μαύρα τρελλοκρίτσα, άραπίνας, μέ τ' όνομα Μόγια, άντεντίστριες το θρήσκευμα. Άν και ή θρησκευτική τους πίστη έναντιωνόταν αϊ κάθε εκδήλωση δίας μας πρόσφεραν άνεπιφύλαχτα την ύποστηρίξή τους τότε και σ' έλη τη διάρκεια του πολέμου.

Σεκουραστήκαμε και έτοιμάσαμε ένα θαυμάσιο γεύμα. Τή στιγμή της άναχώρησης, κατά την μεριά του Μαρβέρδε (ήρπετε να περάσουμε από το Μαρβέρδε για να φτάσουμε στην Νεβάδα), ήρθαν και μές είδωλοήσαν πώς ή περιοχή ήταν γεμάτη από μαπατισμένα στρατεύματα. Μετά από σύντομη συζήτηση μέ τους οδηγούς μας το μικρό μας Γενικό Έπιταλείο, πήραμε την άπόφαση να γυρίσουμε πίσω και να περάσουμε κατευθείαν από το Τουρκίνο, έρώμο πολύ πιο δύσκολο δέβαινα, αλλά ύποσέηποτε λιγότερο επικίνδυνο.

Άπό το μικρό μας τρανζίστορ μαθαίναμε άνησυχητικά νέα... Λέγανε πως γίνονταν σπουδαίες συγκρούσεις στην περιοχή της Έ-

στράβα Πάλλα και πώς ο Ραζούλ είχε τραυματιστεί βαρεια. (Τώρα, μετά από καιρό, δυσκολεύομαι να πω αν ήταν το ραδιόφωνό μας ή κάποιος δαλτός σταθμός που μετέδωσε αυτή την είδηση). Δεν ήξερα τί να σκεφτώμε γι' αυτή την πληροφορία. Ή πέρα μας είχε διδάξει να ξεχωρίζουμε τον ψεύτικο χαρακτήρα τους. (Ο) πωσδήποτε προσπαθήσαμε να διαστούμε, όσο κάτι τέτοιο ήταν δυνατό, γιά να φτάσουμε στο μέρος που βρισκόταν ο Φιντέλ. Αρχίσαμε την πορεία το βράδυ και περάσαμε τη νύχτα στο σπίτι ενός μοναχικού χωρικού που τον έλεγαν Βισκαλντο εξ αίτιας της καταγωγής του και που ζούσε εκεί, στις πλαγιές του Τουρκίνο. (Ο) Βισκαλντο ζούσε ολομόναχος σ' ένα μικρό μποχίο και οι μόνοι του φίλοι ήταν κάτι μαρξιστικά διθλία φυλαγμένα μ' αγάπη σ' ένα μικρό λάκκο κάτω από μιά πέτρα σε κάποια απόσταση από το μποχίο του. Μας είπε με περηφάνεια πώς είναι μαρξιστής αγωνιστής πράμα που ξεφεραν μιά χούφτα φίλοι του στην περιοχή. (Ο) Βισκαλντο μας έδειξε το δρόμο που έπρεπε ν' ακολουθήσουμε κι έμεις συνεχίσαμε την πορεία μας. (Ο) Σινέσιο έβλεπε πώς απομακρυνόμαστε δλο και περισσότερο από το κέντρο των επιχειρήσεων του και, γιά την απλοϊκή χωριάτικη ψυχή του ή κατάσταση αυτή γινόταν άγχώδης. Μιά ώραία μέρα, στη διάρκεια μιās στάσης, ένας νεοσύλλεκτος που τον έλεγαν Κουέρβο ήταν σκοπός (του είχαμε δημοστευτεί ένα ντουφέκι Ρέμιγκτον λόγω της καλής του συμπεριφοράς) και ο Σινέσιο Τόρρες πήγε να τον βρεί στο πόστο του οπλισμένος, κι' αυτός, μ' ένα ντουφέκι. Μόλις πήρα είδηση το γεγονός σε μισή ώρα περίπου, πήγα να τον βρώ γιατί δεν είχα μεγάλη εμπιστοσύνη στο Σινέσιο και τὰ ντουφέκια ήταν πολύτιμο πράμα εκείνη την εποχή. Άλλά είχαν λιποτακτήσει και οι δυό. (Ο) Μπανδέρας και ο (Ισραήλ) Πάρδο έφυγαν ζοπίσω τους, έχοντας συνείδηση της ελλειψής αποτελεσματικότητας των άδελιων ρεβόλβερ τους μπροστά στα μακρόκαννα των φυγάδων. Εκείνη τη φορά οι λιποτάκτες δεν ξαναβρέθηκαν.

Πόσο ήταν δύσκολο να διατηρηθεί το ήθικó αυτής της ομάδας έτσι που ήταν άσκημα οπλισμένη και χωρίς άμεση επαφή με τον άρχηγό της 'Επανάστασης! Προχωρούσαμε σχεδόν στα στραβά χωρίς την παραμικρή πείρα, περιτριγυρισμένοι από έχθρους που στο πνεύμα και τις διηγήσεις των γκαχιρός έπαιρναν γιγαντιαίες

διαστάσεις. Η μικρή άντοχή των καινούριων πούρχονταν από την πεδιάδα και δεν ήταν συνηθισμένοι στις χιλίες - δυο δυσκολίες των άρειων δρόμων, δεν έπαυε να προκαλεί κρίσεις ανάμεσα στους δικούς μας. "Έγινε μία απόπειρα βραπίτευσης από κάποιον που τον φώναζαν «Μεξικάνο» κι' έφτασε το θαύμα του λοχαγού και που σήμερα βρίσκεται στο Μαϊάμι, αφού πρόδωσε την Έκπανάσταση. 'Ο Έρμές Λέουδα, ξάδερφος του Χοέλ 'Ιγγλέσιας, με πληροφόρησε γι' αυτή. 'Οργάνωση μία αντιπαράσταση για να διαφανιστεί ή υπόθεση. 'Ο «Μεξικάνος» παραδέχτηκε πως είχε σκεφτεί να κάνει ξεχωριστή ομάδα αλλά δρόστηκε ο' όλους τους άγιους πως δι σκόπευε να λιποταχθεί. Σκόπευε, είπε, να βάλει μπρός ένα μικρό άντάρτικο που θα κυνηγούσε και θα έκτελούσε τους κατασκόπους γιατί ή δραστηριότητα αυτή δεν ήταν όσο θαπρεπε τονισμένη στις γραμμές μας... Στην πραγματικότητα είχε σκοπό να άφιερωθεί στο κυνήγημα των χαφίδων για να τους παίρνει τὰ λεφτά τους: πράξη καθαρής ληστείας. Στη μάχη του 'Ομπρίτο, μετά άπ' αυτό το έπεισόδιο, ο Έρμές ήταν ή μοναδική μας άπώλεια και δεν μπερδεύαμε να μην υποφισαυόμε ο' αυτή την περίπτωση την έκδίκηση του «Μεξικάνου» αφού αυτός που τον είχε καταδώσει ήταν ο Έρμές Λέουδα. 'Οσόντο δεν μπορώ να πω πως είμαι άπόλυτα σίγουρος γι' αυτό.

'Ο «Μεξικάνος» έμεινε στη φάλαγγα, έβωσε το λόγο της τιμής του σάν άντρας και σάν επαναστάτης κλπ. πως δι έβλεπυγε, ούτε δι προσπαθούσε να λιποταχθεί κι' ούτε δι παρότρυνε ποτέ κανένα οί κάτω τέτοιο.

"Υστερα από μερικούς σύντομους σταθμούς καταλήξαμε στον τομέα του Πάλια Μότσα, στη δυτική πλαγιά του 'Τουρκίνο στην περιοχή των Σηηλαίων. Οι χωρικοί μές υποδέχθηκαν πολύ καλά και με το νέο μου επάγγελμα του «δοντογιάλτη» που άσκούσα μέσα στο γενικό ένθουσιασμό, άποκαταστήσαμε άμεση έπαφή μαζί τους. Μετά από ένα καλό δείπνο και λίγη ξεκούραση τραβήξαμε κατ' εύθειαν για τον Πάλια Μότσα και την περιοχή του «Κολασηένου» όπου είχαμε παλιούς φίλους. Φτάσαμε εκεί στις 15 του 'Ιούνη. 'Ο 'Εμίλιο Καμπέρρα, ένας ντόπιος χωρικός, μές πληροφόρησε πως ο Άάλο Σαρδίνιας είχε στήσει ένέδρα με την ομάδα του εκεί κοντά. 'Ο χωρικός παραπονέθηκε πι μέσα γιατί με το στρατόπεδό του ο

Αάλο έβάζε οι κίνδυνο τό στίσι του, οι περίπτωσι επίθεσις καμιάς  
έχθρικης περιπέλλου.

Στίς 16 τού Ιούνη έγινε ή ένωση τής μικρής μας φάλαγγας  
κι' ένός τμήματος τής φάλαγγας τού Φιντέλ πού διοικούσε ή Αάλο  
Σαρδίνας. 'Ο τελευταίος μάς διηγήθηκε πώς άνεγκάστηκε νά μπει  
στίς γραμμές τής 'Επανάστασις. 'Ηταν έμπορος και είχε τή φρον-  
τίδα νά μάς φέρνει τρόφιμα από τήν πεδιάδα. Μιά μέρα τόν αϊφνι-  
δισαν. 'Ανεγκάστηκε νά σκοτώσει ένα τύπο και στή συνέχεια θγή-  
κε στό βουνό... 'Ο Αάλο είχε έντολές νά περιμένει σ' αυτό τό  
μέρος τή μπροστοφυλακή τής φάλαγγας τού Σάντος Μοσκέρα. Γι'α  
μιά ακόμα φορά, στή λύσσα του, ή Σάντος Μοσκέρα είχε λοιπόν  
διοικήσει στό έδαφός μας από τήν περιοχή τού Πάλμα Μότου.  
Κόνταφε νά περικυλιωθεί από τή φάλαγγα τού Φιντέλ αλλά κατά-  
φερε νά διαφύγει από τό Τουρκίνο μέ γρήγορη πορεία κι' έτσι βρέ-  
θηκε στήν άλλη πλευρά τού όρεινού όγκου. 'Όσο για μάς, ξέραμε  
καλά πώς ή στρατός όρισκόταν εκεί γύρω γιατί τήν προηγούμενη,  
καθώς φτάναμε σ' ένα μυχό, είχαμε δει χαρακώματα πού σκο-  
πό είχαν νά προστατέψουν τούς στρατιώτες. 'Αλλά ούτε καν μπορού-  
σαμε νά φανταστούμε πώς οι φανερές αυτές αποδείξεις μιάς επίθε-  
σις έναντίον μας ήταν, στήν πραγματικότητα τά σημάδια τής φυ-  
γής τής έχθρικης φάλαγγας. Νά τί σήμανε μιά αποφασιστική καμ-  
πή στίς επχειρήσεις τής Σιέρρα. 'Από δω και μπρός είχαμε άρκε-  
τές δυνατότητες γιά νά περικυλιώνουμε τίς έχθρικές δυνάμεις και  
νά τίς υποχρεώνουμε σέ φυγή κάτω από τήν άπειλή του άφαν-  
τος τους.

'Ο έχθρός είχε καταλάβει τό μάθημα πολύ καλά και δέν έκα-  
νε πιά παρά σποραδικές έπιδρομές στή Σιέρρα. Τό μάθημα, ώστόσο,  
πήγε χαμένο γιά τόν πύο σκληροτράχηλο, τόν πύο επίθετικό και τόν  
πύο αϊμοδόρο άρχηγό τού μακαϊσταίνικου στρατού: τί Σάντες Μο-  
σκέρα πού από άπλός ύπολοχαφός στά 57 έγινε συνταγματάρχης,  
βαθμός πού τού άπονemήθηκε μετά τήν ήττα τών δικτατορικών δυ-  
νάμεων στήν τελική τους επίθεσις έναντίον μας τόν Ιούνη τής έπό-  
μενης χρονιάς... Καρριέρα-άστραπή, δσον άφορα τούς βαθμούς και  
αποδοτικότητα δσον άφορά τό πλιάτσικο σέ δάρος τών χωρικών ά-  
πό τούς όποιους έλάμβε άλύπητα ό,τι έόρισκε κάθε φορά πού έμπει-  
νε μέ τό στρατό του στούς λαθούρνους τής Σιέρρα Μάστρα.

## 19. Μιά προδοσία προετοιμάζεται

Με τί χαρά ξαναβρήκαμε τούς παλιούς μας συντρόφους και πόσο καλά μ'αυς υποδέχτηκαν! Κι' ήταν τόσο ευχάριστο νά ξανα-δύναμε τή μονάδα δολέηρη, κάπου 200 άντρες. Είμαστε περισ-σότερο παιδαρχημένοι, τ'όθιμ'ό από άνεθασιμένο και υπήρχαν ικό-μα και κάμποσα καινούρια όπλα. Δέν υπήρχε αμφιβολία: ή ποιο-τική αλλαγή γιά τήν όποία είχαμε κιόλας μιλήσε: βρισκόταν στο στάδιο τής πραγματοποίησης της στη Σιέρρα Μαέστρα. Κινιόμασταν τώρα μέσα σ' ένα πραγματικά ελεύθερο έδαφος. Δέν υπήρχε πιά ανάγκη νά παίρνουμε τόσες προφυλάξεις. Είχαμε και κάποια ελευθερία νά κουνιόμας τά βράδια και νά χουζουρεύ-ουμε λίγο στην κούνια. Δέν άπαγορεύταν πιά νά κάνουμε επισκέ-ψεις στους κατοίκους τής Σιέρρα στο σπίτι τους: έτσι δημιουργού-σαμε στενότερους δεσμούς.

Άλλά οι «θενιέτες» τής έποχής ήταν ό Φελίπε Πάσος και ό Ραούλ Τσιμπάς. Αυό προσωπικότητες που δέν είχαν τίποτα τό κο-ινό μεταξύ τους. Ό Ραούλ Τσιμπάς επιδεικνυόταν μέ τό γόητρο του άδερφού του (πραγματικού συμβόλου μιας δολέηρης έποχής στην Κούβα) χωρίς νάχει κανένα από τά χαρίσματά του. Ούτε τή γενναιοθυρία, ούτε τή δύναμη τής σκέψης, ούτε καν τήν έξυπνά-δα. Κι' ήταν άκριβώς ή μετρίότητά του σέ κάθε τομέα που τοόδινα τό θάρρος νά παρουσιάζεσαι σάν πρωτοπόρα μορφή του Όρθόδοξου Κόμματος... Μαζί μας ήταν λιγύλογος και δέν είχε παρά μία και μόνη σκέψη: πώς νά φύγει από τή Σιέρρα τό γρηγορότερο.

Από τόν Φελίπε Πάσος, τουλάχιστον, δέν έλειπε ή προσωπι-κότητα. Σ' αυτήν προσθέτονταν τό γόητρο του μεγάλου οικονομολό-γου κι' ακόμη περισσότερο μία φήμη τιμότητος γιατί δέν είχε κλέ-ψει τά χρήματα του δημόσιου όταν άσκοόσε τά καθήκοντα του προ-έδρου τής Έθνικής Τράπεζας κάτω από τή διακυβέρνηση τής ά-



πάτης καί τῶν καταχρήσεων τοῦ προέδρου Πρίος Σοκαρράς. Δέν ἦταν μικρὸ πρῆμα νάχεις κρατήσει τὰ χέρια σου καθαρὰ σὲ μιὰ τέτοια περίοδο! Ἦταν ἀρετὴ, ἔτσι καὶ γιὰ τὸ δημόσιο λειτουργὸν ποὺ συνεχίζει τὴ διοικητικὴν του καριέρα χωρὶς νὰ νοιάζεται γιὰ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς χώρας... ἀλλὰ πῶς νὰ φαντασθεῖ κανεὶς ἓναν ἐπαναστάτη ποὺ μένει ἀδιάφορος μπροστὰ στὶς ἀδικίες τῆς ἐποχῆς του; Ὁ Φελίπε Πάσο; δὲν εἶπε λέξι γι' ἀφῆσε δημοφῶς καὶ ὥραϊα τὴ θέση τοῦ προέδρου τῆς Ἑθνικῆς Τράπεζας τῆς Κούδας (μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Μπατίστα) μὲ τὸ φωτιστέφανο τῶν πῶ μεγάλων ἀρετῶν: τῆς τιμιότητάς του, τῆς ἐξυπνάδας του, τοῦ ἀναγνωρισμένου ταλέντου του ὡς οἰκονομολόγου. Μὴ ἀντέχοντας ἄλλο πῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὴ Σιέρα, μὲ τὴ σταθερὴ ἐλπίδα νὰ πάρει στὰ χέρια του τὴν κατάσταση. Μέσα στὸ μικρὸ Μακιαβελλικὸ μυαλό του ἔβλεπε τὸν ἑαυτὸ του ὡς τὸν ἐκλεκτὸ τὸν προορισμένο νὰ κατευθύνει τὰ πεπρωμένα τῆς χώρας... Ἴσως - ἴσως νάχε σιλλάξει καὶ τὸ σχέδιο νὰ προδύσει τὸ Κίνημα. Ἴσως αὐτὴ ἡ ἰδέα νὰ τοῦ γεννηθῇκε στὴ συνέχεια. Ὅπως οἴησθε ἡ συμπεριφορὰ του δὲ διακρίθηκε ποτέ γιὰ τὴν εὐλικρίειά της.

Καλυμμένος πίσω ἀπὸ τὴν κοινὴ διακήρυξη (ποὺ θὰ ἀναλύσουμε παρακάτω) αὐτονομώσθηκε ἀντιπρόσωπος τῆς «26ης τοῦ Ἴ-ούλη» στὸ Μαϊάμι ἀποδίδοντας στὴν προσωρινὴ προεδρία τῆς Δημοκρατίας. Καλὴ εὐκαιρία γιὰ τὸν Πρίο νὰ ἐξασφαλίσει τὴν παρουσία ἐνὸς ἀνθρώπου τῆς ἐμπιστοσύνης του ἐπὶ κεφαλῇ τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης.

Δὲν εἶχαμε καιρὸ νὰ συζητήσουμε ἐκεῖνη τὴ στιγμή, ἀλλὰ ἐφινεῖλ μοῦ διηγήθηκε τί προσπάθειες χρειάστηκαν νὰ καταβάλλει γιὰ νὰ συνταχθεῖ ἓνα πραγματικὰ μαχητικὸ ἔγγραφο ποὺ θέσπιζε τίς βάσεις γιὰ μιὰ διακήρυξη ἀρχῶν. Δύσκολη ἐπιχείρηση ποὺ σκόνταφτε στὴν ἑλλειψὴ κατανόησης αὐτῶν τῶν δυὸ ὀπισθοδρομικῶν διανοῶν ποὺ ἔμειναν ἀσυγκίνητες στὸ κάλεσμα τοῦ λαϊκοῦ ἀγώνα.

Τὸ Μανιφέστο<sup>1</sup> αὐτὸ ἐπέμεινε πάνω ἀπ' ὅλα «στὴν ἀνάγκη ἐ-

1. Γνωστὸ ὡς «Μανιφέστο τῆς Σιόρρα» ἢ ὡς «Ἐπιστολὴ τῆς Σιόρρα» (12 τοῦ Ἰουλίου 1967).

νός πλατιού πολιτικού επαναστατικού μετώπου που θα συγκέντρωνε όλα τα πολιτικά κόμματα της αντιπολίτευσης, όλους τους πολιτικούς θεσμούς κι' όλες τις επαναστατικές δυνάμεις». Το Μανιφέστο έκανε μιά σειρά προτάσεις: «δημιουργία, με βάση το λαϊκό μέτωπο, ενός κοινού αγωνιστικού μετώπου»· «υπόδειξη μιάς προσωπικότητας που θα αναλάμβανε την προεδρία της επαναστατικής κυβέρνησης»· ρητή δήλωση πως το μέτωπο θα άρنيόταν να ζητήσει ή να δεχτεί τη μεσολάβηση ξένου έθνους στις εσωτερικές υποθέσεις της Κούδας· αντίθεση σε κάθε σχέδιο να «αναταθεί ή λειτουργία της Δημοκρατίας, έστω και προσωρινά, σε μιά στρατιωτική χούντα, όποια κι' αν ήταν αυτή»· απόφαση που να εγγυάται την αυτονομία των ενόπλιων δυνάμεων· αναγγελία ελεύθερων εκλογών σ' ένα χρόνο.

Το πρόγραμμα που έπρεπε να ακολουθήσει ή προσωρινή κυβέρνηση ανέγγειλε την απελευθέρωση όλων των πολιτικών κρατουμένων, πολιτών και στρατιωτικών· την απόλυτη εγγύηση της ελευθερίας του τύπου καθώς και του προφορικού και γραπτού λόγου—δία τα άτομικά και πολιτικά δικαιώματα που εγγυάται το Σύνταγμα· την υπόδειξη προσωρινών δημάρχων σ' όλες τις κοινότητες, μετά από προηγούμενη γνωμοδότηση των πολιτικών οργανώσεων της περιοχής. Πρόβλεπε εξ' άλλου, την κατέρρευση των κρατήσεων σ' όλες τους τις μορφές κι' υιοθέτηση μέτρων που ν' αποσκοπούν στην αλξίωση του βαθμού ικανότητας όλων των κρατικών οργανισμών· την καθιέρωση κανόνων πρόληψης δικαστικού προσωπικού· τη δημοκρατικοποίηση της συνδικαλιστικής πολιτικής με ελεύθερες εκλογές σ' όλα τα συνδικάτα και τις βιομηχανικές ομοσπονδίες. Όριζε ακόμα την άμεση εξασφάλιση μιάς ενιαίας έκστρατεας κατά του αναλφάβητισμού, παράλληλα με μιά έκστρατεία πολιτικής διαπαιδαγώγησης όπου θα υπογραμμίζονταν τα δικαιώματα και τα καθήκοντα του πολίτη απέναντι στην κοινωνία και την Πατρίδα. Το πρόγραμμα έριξε, τέλος, πως έπρεπε να ταθούν οι δόσεις μιάς Άγροτικής Μεταρρύθμισης της οποίας σκοπός θα ήταν να διανείμει τα χέρσα χωράφια και να δώσει μικρά κομμάτια στους κολλήγους, στους μικρονοικοκυραίους και στους άνεργους καλλιεργητές—είτε αυτά ανήκουν στο Κράτος είτε σε ιδιώτες—αποζημιώνοντας πρώτα τους παλιούς ιδιοκτήτες». Την υιοθέτηση σωστής οικονομικής πολιτικής, κατάλληλης να διαφυλάξει τη στα-

θερότητα του νομίσματός μας και να προσθέσει τις επενδύσεις του κράτους σε δημόσια έργα<sup>1</sup> επιτάχυνση της διαδικασίας εκδομηχάνισης και δημιουργία νέων απασχολήσεων.

Σ' αυτό το σύνολο έρχονταν να προστεθούν μ' ανάγκη και έντονο τρόπο δυο σημεία: «Πρώτο: η ανάγκη για άμεση υπόδειξη του προσώπου που θα καλούνταν να γίνει Πρόεδρος της Προσωρινής Κυβερνήσεως της Δημοκρατίας για να αποδείξει στον κόσμο πως ο κουβανικός λαός μπορεί να ένωθεί κάτω από το σύνθημα της λευτεριάς και να υποστηρίξει εκείνον που, συγκεντρώνοντας τις ιδιότητες της αμερολήψιας, της ακεραιότητας και της αξιοπρέπειας δείχνεται ικανός να έναρμόσει αυτό το σύνθημα. Δεν λείπουν οι έξιοι άνθρωποι από την Κούβα για να προεδρεύσουν στη Δημοκρατία μας». (Βέβαια ένας τουλάχιστον από εκείνους που υπέγραψαν, ο Φελίπε Πάσος, για να μη μιλήσουμε παρά γι' αυτόν μονάχα, ήξερε κατά βάθος πως δεν υπήρχαν πολλοί άνθρωποι τέτοιου αναστήματος, πως δεν υπήρχε παρά μόνο ένας, και πως αυτός ήταν ο ίδιος...).

Δεύτερο: επέμεναν πως «το πρόσωπο αυτό έπρεπε να υποδειχτεί από το σύνολο των άστυκων οργανώσεων που ήταν απολυτικές. Ή υποστηρίξει τους θα απώλυνσε έτσι τον Προσωρινό Πρόεδρο από κάθε κομματική διάσπαση και θα εξασφάλιζε τις προϋποθέσεις για ελεύθερες κι' απόλυτα αμερόληπτες εκλογές».

Δήλωναν εξ άλλου: «Δι' χρειάζεται ν' ανήκαμε στη Σιέρα για συζητήσεις. Μπορούμε ν' αντιπροσωπευτούμε στη Χαβάνα, στο Μαξικό, παντού όπου θα κρινόταν απαραίτητο».

Ο Φιντέλ προσάδθηκε πολύ να δώσει οι μερικές από τις δηλώσεις σχετικά με την Άγροτική Μεταρρύθμιση ένα χαρακτηριστικό. Όμως αποδείχθηκε πολύ δύσκολο να σπάσει το μονολιθικό μέτωπο των δυο επισημοδομηκών. «Να τεθούν οι βάσεις μιας Άγροτικής Μεταρρύθμισης της οποίας σκοπός θα ήταν να μοιράσει τα χέρσα χωράφια», να το είδος των μέτρων που θα μπορούσε να άνωχθεί, στην ανάγκη, ακόμα και η Ντιάριο ντε λα Μαρτίνα!'. Ίδιαίτερα όταν έριξε πως όλα αυτά θα γίνονταν «από αποζημιωθούν οι πρώην ιδιοκτήτες».

1. Έφημερίδα πολύ αντιδραστική. Ή κομμουνιστική ε'Ότε έγραψα σκέφτηκα στη γραφεία της με το θρόνο της Έκαστάντας. Σήμερα εκδίδεται στο Μαϊάμι.

Μερικές από τις υποσχέσεις που δίνονταν στο έγγραφο αυτό δεν τηρήθηκαν κατά γράμμα από την 'Επανάσταση. Πρέπει να υπογραμμιστεί πώς εκείνος που παραβίασε τη συμφωνία που κλείστηκε σιωπηρά στο Μανιφέστο άρνούμενος να αναγνωρίσει την ύπαρξη της Σιέρρα και προσπαθώντας να δώσει από τα πριν τη μελλοντική επαναστατική κωδέρηση ήταν ο αντίπαλος. Αυτός ο συμβιβασμός δεν μας ικανοποίησε αλλά ήταν αναγκαστικός. Ήταν ένα δόγμα μπροστά όπως είχαν τα πράγματα εκείνη τη στιγμή. Και δεν μπορούσε να διαρκέσει πέρα από τη στιγμή που θα αποτελούσε φραγμό στην ανάπτυξη της 'Επανάστασης' όμως έμαζατε διατεθειμένοι να τη σεβάσαστε. Ήταν ο ίδιος ο έγκυρος που με την προδοσία του μας βοήθησε να σπάσουμε αυτό το ένοχλητικό δεσμό και να' αποκαλύψουμε στο λαό τα πραγματικά του σχέδια.

Ξέραμε καλά πώς επρόκειτο για ένα έμβρυο πρόγραμμα, ένα πρόγραμμα που περιείχε την προσπάθειά μας αλλά δε μας διέφευγε ακόμα πώς από τη Σιέρρα Μάδστρα δεν είχαμε τη δυνατότητα να επιβάλουμε τη θλίψή μας. 'Επρεπε λοιπόν, για λίγο καιρό ακόμα, να ασχολούμαστε με μια ελάνηλη ομάδα φίλων που προσπαθούσαν να χρησιμοποιήσουν τη στρατιωτική μας δύναμη και τη μεγάλη εμπιστοσύνη που είχε κλέψει ο λαός στο Φιντέλ Κάστρο, για τις θλιβερές τους μηχανορραφίες και, πάνω απ' όλα, για να διατηρήσουν την κυριαρχία του ιμπεριαλισμού στην Κούβα μέσα απ' το κανάλι του τιμήματος αυτού της άστοχης τάξης που συνδέεται στενά με το άρρεναίο του Βορρά.

Το Μανιφέστο είχε και θετικές πλευρές: λόγω χάρη ανέφερε τη Σιέρρα Μάδστρα με σαφείς όρους: «Κανένας δεν πρέπει να παρασύρεται από την κωδερνητική προπαγάνδα σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στη Σιέρρα. Η Σιέρρα Μάδστρα είναι από δω και μπρός ένα απόρρητο προπύργιο της λευτεριάς που ρίζωσε στις καρδιές των συμπατριωτών μας κι' έμαζα εδώ θα τηρούσαμε την πίστη και την εμπιστοσύνη του λαού μας». Το «Έμαζα εδώ» σημαίνει ούσιαστικά μονάχα το Φιντέλ Κάστρο γιατί οι δυο άλλοι αποβέχτηκαν άνοιχτοι να παρακαλούθουν, ακόμα και σάν άνοιξι θεατές, την εξέλιξη του αγώνα στη Σιέρρα Μάδστρα. Χωρίς άλλη καθυστέρηση ξανακατέβηκαν. Ό ένας τους, ο Ταμπάς, πιάστηκε από

τή μακιστοσύνη του και μάλιστα βασανίστηκε. Στη συνέ-  
χεια έφυγαν κι' οι δύο για τις Η.Π.Α.

Η πλεκτηνή ήταν καλή στιγμή: μία ομάδα προσώπων δια-  
λεγμένων ανάμεσα σ' ότι καλύτερο είχε ή κουδανική ελιγμο-  
χία ανέβαινε στη Σιέρα Μαδέρα για να υπερασπίσει τη λευ-  
τεριά, υπογράφει μία κοινή διακήρυξη με τον αρχηγό του αντίρ-  
που, αποκλεισμένο στα δουνά, και ξαναφεύγει μ' όλη την άεση  
για να παίζει αυτό το χαρτί στο Μαϊάμι. Αύτοι οι κύριοι έμοιαζαν  
να ξεχνάμε πως υπάρχουν και δρια στην πολιτική μονόδρομα και  
στην περίπτωσή μας, τα δπλα τού λαού.

Η ταχύτατη ενέρεια τού αρχηγού μας, έμπιστου τού αντίρ-  
που στρατού, δέν έφταει την προδοσία να κερδίσει έδαφος και ή  
φωτισμένη απάντησή του, τούς έπόμενος μήνες, όταν έγινε γνωστό  
τό Σύμφωνο τού Μαϊάμι, παράλυσε τόν έγθρό. Μάς χαρακτηρί-  
σαν δικτατορίες, μάς κατηγορήσαν πως θέλαμε να επιβάλουμε τη  
θέλησή μας μετά τόν άγώνα στη Σιέρα, αλλά όπουδήποτε αναγ-  
κάστηκαν ν' αλλάξουν ταχτική και να δέλουν μπρός με καινούρια  
παγίδα: τό Σύμφωνο τού Καράκας.

Τό Μανιφέστο, με ήμερομηνία 12 τού 'Ιούλη 1957, δημοσιεύ-  
τηκε στις έφημερίδες. Για μας ή διακήρυξη αυτή δέν ήταν παρά  
μια απλή στάση σέ πορεία, τίποτα περισσότερο. Έπρεπε να εκπλη-  
ρώσουμε τό πρωταρχικό μας έργο: να νικήσουμε τόν καταπιεστή  
στά παδια της μάχης. Έκείνο τόν καιρό περίπου μπορούσαμε να  
σχηματίσουμε μια καινούρια φάλαγγα της οποίας έρίστηνα διοική-  
της με τό βαθμό τού λοχαγού. Έγιναν κι' άλλες προσηγές: ό  
Ραμίρο Βαλντίς έγινε λοχαγός και μπήκε στη φάλαγγά μου με την  
ομάδα του. Ό Σίρο Ρεδόνδο έφτασε κι' αυτός στό βαθμό τού λο-  
χαγού, επί κεφαλής ενός άλλου τμήματος. Η φάλαγγα αποτελούν-  
ταν από τρία τμήματα από τα όποια τό πρώτο είχε διοικητή τόν  
Αδόλο Σαρδίνιας — που ήταν επί κεφαλής της μπουρσοφυλακής και  
ταυτόχρονα υπαρχηγός τού άποσπάσματος. Η φάλαγγα αυτή, που  
απαρτιζόταν από 75 άντρες περίπου, ήταν ένα άπλθανο συνονθύλευ-  
μα δπλων και στολών που της δώσαμε τό παρατσούκλι εματανά-  
σση των γκαχιόρων. Αυτό δέ μ' έμπόδιζε νάμαι πολύ περίφρωνος.  
Κάμπονες νύχτες άργότερα έμαλλε να νοιώσω άκόμα πιο περίφρω-  
νος, πιο διεμένος με την Έπανάσταση, αν τούτο είναι δυνατό, με

μεγαλύτερη λαχτάρα ν' αποδείξω πώς άξιζα τή καινούρια μου «γυάλινα».

Έχουμε γράψει μιά κάρτα ευχαριστηρίων κι' εδών στον «Κάρολο» (τό παρωνύμι του Φράνκ Παζ) πού ζούσε τίς τελευταίες του μέρες. Όλοι οι αξιοσημειωτοί του άντάρτικου πού ήζυραν νά γράφουν τήν υπόγραφον — οι χωρικοί τής Σιέρρα πού αποτελούσαν κιόλας ένα σημαντικό ημίμα του άντάρτικου, δέν ήταν και πολύ έμπειροι στην τέχνη αυτή... Οι άντρες τής Πρώτης Φάλαγγας υπόγραφαν πρῶτοι, δηλώνοντας μαζί και τὸ βαθμό τους, κι' όταν ήρθε ή σειρά τής δικής μας φάλαγγας, ὁ Φιντέλ εἶπε ἀπλά: «Ί»· πύγραφε ταγματάρχα» τή στιγμή πού έτοιμαζόμουν νά γράψω τὸ βαθμό μου δίπλα στ' ὄνομά μου. Μ' αὐτὸ τὸν ὀκνητὸ τρόπο διορίστηκε διοικητῆς τής Δεύτερης Φάλαγγας, πού θά λάβαινε στὴ συνέχεια τὸν ἀριθμὸ 4.

Ήταν μέσα σ' ένα χωριανάκι — δι θυμῶμαι πού — πού συντάχτηκε αὐτὸ τὸ θερμὸ μήνυμα τὸν παρτιζάνων στὸν ἀδερφὸ τής πόλης πού πάλευε, μέσα στὸ Ἰάκο τὸ Σαντιάγο μὲ τόσο ἡρωισμό γιὰ νά μᾶς ἀνεροδιάξει διασπῶντας τὸν κλοιό... Ένωσθα βασανισμένη τὴ μέρα... Ποιὸς ἀπὸ μᾶς δέν ἔχει μιά μικρὴ δόση ματαιοδοξίας; Έλαβα ἀπὸ τὴ Σάλα ένα μικρὸ ἀστέρι, σύμβολο τής προαγωγῆς μου, καθώς κι' ένα ρολόι τοῦ χερμοῦ ἀπὸ τὰ ἔπαια εἶχαμε παραγγείλει κάμποσα στὸ Μανουάνιγιο.

Ἡ πρώτη δουλειὰ τής νεότατης φάλαγγῆς μου ήταν νά περιουλώσει τὸν Σάντος Μισσέρα. Ἀλλὰ αὐτός, ὁ πὸ σκληροτράχηλος ἀπ' ὅλους τοὺς χαφιέδες, εἶχε κιόλας φύγει. Θά κάναμε λοιπὸν μιά μισοανεξάρτητη ζωνή, ἀνάμεσα σ' αὐτὴ τὴν καινούρια περιοχή και τὴν περιοχή τοῦ Ὑμπρίτο, τοῦ σημείου συγκέντρωσής μας. Ἄλλαντε νά φανόθω ἄνθρωποι μὲ κάποιο ἐντυπωσιακὸ κατόρθωμα και οἱ ἰδιὲς δέν ἔλειπαν...

Έκπρεπε νά έτοιμασοῦμε γιὰ νά γιορτάσομε μὲ λαμπρότητα τὴ δοξαμένη ἡμερομηνία τής 26ης τοῦ Ἰούλη πού πλησίαζε, κι' ὁ Φιντέλ μὲ ἐξουσιοδότησε ἐν λευκῇ, μὲ τὴν προϋπόθεση πὸς θά ήμωνα συνετός. Θυμῶμαι πὸς αὐτὴ ἡ τελευταία κοινὴ συγκέντρωση ἔγινε μὲ τὴν παρουσία ἑνὸς νεαροῦ πού μόλις εἶχε καταταγεί, τοῦ Σάριο ντελ Βάλιε (τορινὸ ἀρχηγὸ τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Ἀντάρτικου Στρατοῦ μας). Ήταν ἀπαραίτητο νά αποδείξου-

με πώς υπήρχαμε πάντα, γιατί επρόκειτο να δεχτούμε πολλά σκληρά πλήγματα στην παιδεία: τα όπλα που προορίζονταν για το έθνος ενός καινούριου μετώπου, πέρα από το κεντρικό εργοστάσιο Ξέχαρης Μιράντα, είχαν πέσει στα χέρια της αστυνομίας, που είχε πάρει ένα άρκετά μεγάλο αριθμό θαρραλέων υπεύθυνων, ανάμεσα στους οποίους ήταν κι' ο Φαουστίνο Πέρες. 'Ο Φιντέλ, ήταν γνωστό, ήταν αντίθετος σ' αυτό το σχέδιο που μόνο τις δυνάμεις μας θα διαυρούσε, αλλά κάμφθηκε μπροστά στην επιμονή της παιδείας. Αυτό το σοβαρό έγκαιρο άποδοιζε περίφρανα την ορθότητα της θέσης του. 'Απ' αυτή τη στιγμή μπήκαμε όλοι σε κίνηση για να ενισχύσουμε τη δύναμη της Σιέρρα Μαέστρα, πρώτο βήμα για την εξάπλωση του αντάρτικου στρατού.

## 20. Ἡ ἐπίθεση τοῦ Μπουεῦσίτο

Ἀπ' τὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς ἀνεξάρτητης ζωῆς δημιουργήθηκαν διάφορα προβλήματα. Μὰς ἦσαν ἀπαραίτητο νὰ ἐφαρμόζουμε μὴ παιθαρχία, νὰ σχηματίζουμε ὁμάδες καὶ νὰ δημιουργήσουμε ἕνα εἶδος Γενικοῦ Ἐπιταλείου ποὺ νάναί σὲ θέση νὰ ἐξασφαλίσαι τὴν ἐπιτυχία στὶς κατοπινὲς μάχες, ἔργο τὸ λιγότερο δύσκολο, ἀν λάβουμε ὑπ' ἑξῆς τὴν ἑλλειψὶ παιθαρχίας τῶν μαχητῶν.

Δὲν εἶχε καλὰ - καλὰ σχηματίζεται τὸ ἀπόσπασμα θὰν χάσουμε ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀγαπητοὺς μας συντρόφους, τὸν ὑπολοχαγὸ Μασόο. Ἐνῶ εἶπαι στὸ Σαντιάγο μ' ἀποστολῇ, σκοτώθηκε σὲ διαταγμένη ὑπηρεσία. Δὲν θὰ τὸν ξαναβλέπαμε πιά.

Ἐγιναν καὶ διάφορες προσαγωγές: ὁ σύντροφος Γουίλλιαμ Ροντρίγκες προβιβάστηκε σὲ ὑπολοχαγὸ ὅπως καὶ ὁ Ραούλ Κέστρο Μερκαντέρ. Προσπαθοῦσαμε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ στεριώσουμε καλύτερα τὴν ἀντίρρηση ὁμάδα μας. Ἐκεν πρωὶ βρεθήκαμε στὴν ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπίζουμε μὴ πολὺ δυσάρεστη κατάσταση: ἕνας ἄντρας τῆς μπροστοφυλακῆς εἶχε λιποταχτήσαι παίρνοντας μαζί του τὸ ὄπλο του, κι' ἕνα ντουφεκιὶ τῶν 22, ἐξαιρετικὰ πολύτιμο γιὰ τίς ἀξιοθρήνητες συνθήκες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ὁ λιποταχτής, ὁ «Κινίζος Βάγγου» ὅπως τὸν λέγαμε, θάχε κατευθυνθεὶ μᾶλλον πρὸς τὸ σημεῖο συνδέσεώς του, στὰ ἀντερείσματα τῆς Σιέρρα Μαέστρα. Στείλαμε δυὸ ἄντρες νὰ τὸν καταδιώξουν ἀλλὰ, σὰν γιὰ νὰ μὰς ἀπαρέσουν κάθε ἐλπίδα ἐπιτυχίας στὴν ἀποστολὴ αὐτῇ, τὴν Παια σιγὴ γύρισαν ἀπράχτοι οἱ σύντροφοι Ἰσραὴλ Πάρδο καὶ Μπανδέρας ποὺ εἶχαν τεθεὶ στὰ ἴχνη ἄλλων λιποταχτῶν. Τὴ τέλεια γνῶση τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ μεγάλῃ σωματικῇ ἀντοχῇ τοῦ Ἰσραὴλ τὸδωσαν τὴ δυνατότητα νὰ γίνωι ὑπαρχηγὸς μου.

Ἀρχίσαμε νὰ κατασπρώνουμε ἕνα πολὺ φιλόδοξο σχέδιο: πρῶτα - πρῶτα, μὲ τὸ πείσμο τῆς νύχτας θὰ χτυποῦσαμε τὴν Ἑσπάρδα



Πάλημα, θά κατευθυνόμασταν χωρίς λεπτό καθυστέρηση στα κοντινά χωριουδάκια της Γιάρα και της Βεγίτας, θά αλχηλωτούσαμε τις μικρές φρουρές και θά γυρίζαμε στο δουνό από τὸν ἴδιο δρόμο. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θά μπορούσαμε νά καταλάβουμε αἰνιδιαστικά τρεῖς στρατώνες μὲ μὴ μόνο επίθεση. Κάναμε λίγη εξέσκηση στὴ βολή, μὲ οἰκονομία στὰ δάχτυλα καὶ διαπιστώσαμε πῶς όλα τὰ ὅπλα ἦταν σὲ καλὴ κατάσταση ἐκτός ἀπὸ τὸ μυδράλλιο Μάντζιν πού ἦταν πολὺ παλιό καὶ σκουριασμένο. Γράψαμε ἕνα σημειωματάκι στὸ Φιντέλ γιὰ νὰ τοῦ ἐκθέσουμε τὸ σχέδιό μας παρακαλώντας τον νὰ μᾶς γράφει ἂν τὸ ἐγκρίνει ἢ ὄχι. Ὁ Φιντέλ δὲν ἀπάντησε, ἀλλὰ τὸ ραδιόφωνο ἀνέγγειλε στὶς 27 τοῦ Ἰούλι πῶς 200 ἄντρες, σύμφωνα μὲ τὶς ἐπίσημες πληροφορίες, κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὲς τοῦ Ραούλ Κάστρο εἶχαν χτυπήσει τὴν Ἑσπράδα Πάλημα.

Ἡ ἐπιθεώρηση «Μποέμα», στὸ μόνο ταῦχος τῆς πού δὲν πέτασε ἀπὸ τὴ λογοκρισία ἐκαὶνὴ τὴν ἐποχὴ, δημοσίεψε ἕνα ρεπορτάζ πού ἀποκάλυπτε τὶς ζημιές πού προξένησαν τὰ στρατεύματά μας στὴν Ἑσπράδα Πάλημα. Ἐχάμαε δόλει φωτιά στὸν καλιό στρατόνα, ἀλλὰ σ' ἀνταπόδοση, ὁ Φιντέλ Κάστρο, ἡ Σέλια Σάντρες καὶ μὴ πλείονα ἄλλων ἐπαναστατῶν εἶχαν βρεῖ τὸ θάνατο στὴν ἐπίθεση. Ὅπως γίνεται πάντα σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις τὸ ἀληθινὸ καὶ τὸ φεύτικο βρίσκονταν τόσο μακριάμεινα πού οἱ δημοσιογράφοι δὲν κατόρθωναν νὰ δοῦν καθαρά. Στὴν πραγματικότητα ἐκεῖνος πού κατεῖθετε τὴν ἐπίθεση ἦταν ὁ Γκιγιέρμο Γιαρσία, καὶ δὲν εἶχε 200 ἄντρες κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὲς του.

Τοῦ ἦταν ἀπλοῦστατα ἀδύνατο νὰ δώσει τὴ μάχη. Πραγματικά, ὁ Μπαρέρας κἀνοντας τὴν πολὺ λογικὴ σκέψη ὅτι στὶς 26 τοῦ Ἰούλι θά ἐξαπολύονταν κάμποσες βίαιες ἐπιθέσεις δὲν μᾶς περίμενε γιὰ νὰ ἀναδικιωθεῖ. Ἵσως μάλιστα νὰ μὴν εἶχε καὶ μεγάλῃ ἐμπιστοσύνη στὴ θέση του. Ἡ ἐπιχείρηση τῆς Ἑσπράδα Πάλημα πῆγε λοιπὸν στὰ χαμένα, πράμα πού δὲν ἐμπεδίσαι, ὥστόσο, τὰ ἐχθρικά στρατεύματα νὰ μᾶς κυνηγήσουν τὴν ἐπομένη. Καὶ καθὼς ὑποφέραμε ἀκόμη ἀπὸ ἑλλειψὲς ὀργάνωσης μᾶς αλχηλωῦσαν ἕναν ἄντρα πού ἀποκοιμήθηκε πολὺ κοντὰ στὸ Σάν Λορένσο, ἂν θυμᾶμαι καλὰ.

Ἀπ' τὴ στιγμὴ πού μᾶς ἤρθε αὐτὴ ἡ εἴδηση ἀπορασώσαμε νὰ συνταμίζουμε τὴν ἐπίθεση ἐνάντια σ' ἕναν ἄλλο στρατόνα γιὰ νὰ

συνεχίσουμε να διατηρούμε γύρω από τις 26 του 'Ιούλη ένα κλίμα ευνόιό για την εξέγερση.

Στη διάρκεια της πορείας, κοντά στο μέρος που λέγεται «Λά Χερίγγα» (ή Σάριγγα) μας πρόφτασε ένας από τους δυο άντρες που είχαμε στείλει σ' άνωζήτηση του λιποτάχτη. Μας είπε πως ο σύντροφός του στην άποστολή του είχε έμπιστευτεί πως ήταν στενός φίλος του «Κινέζου» Βόγκι. Δεν μπορούσε λοιπόν να τον προδώσει... Το έφερε στη συνέχεια προτείνει να λιποταχθούν και είχε δηλώσει πως από μέρους του δε θα ξαναγύριζε στο αντίρτικο. 'Ο δεύτερος σύντροφος τον διάταξε τότε να σταματήσει, αλλά μάταια. 'Αναγκάστηκε, λοιπόν, να του ρίξει και τον σκότωσε.

Πάνω στο τελευταίο βήμα που μας χώριζε από το χώρο του δράματος συγκέντρωσε όλη τη δύναμή του και έβγαλε από το χέρι του το όπλο που είχε πάρει μαζί του. Το όπλο αυτό ήταν ένα παλιό πιστόλι, για το οποίο λόγω ή λιποταξία έπρεπε να τιμωρείται με θάνατο, για το λόγο έπρεπε να καταδικάζεται άμεση όποια θα πρόδινε την 'Επανάσταση. Παρελάσαμε ένας - ένας, μέσα σε βαρεία σιωπή, μπροστά από το πτώμα αυτού του ανθρώπου που είχε επιδείξει να εγκαταλείψει το πόστο του. 'Η κατάληξη ήταν όλοφανερη στα πρόσωπα πολλών συντρόφων που για πρώτη φορά αντίκρυξαν το θάνατο από τόσο κοντά. Δεν μπορού να δειλιάσω αν ή συγκίνησή τους όφειλόταν περισσότερο σ' ένα δίκαιο θυμό γι' αυτόν που πρόδωσε την 'Επανάσταση ή σε αισθήματα προσωπικής στοργής απέναντι στο λιποτάχτη... — πολιτική άδυναμία πολύ φυσική γι' αυτή την εποχή. Οι καιροί ήταν όπωσδήποτε δύσκολοι. 'Η τιμωρία θα παραδειγματίζε. Δεν άξιζε τον κόπο να αναφέρουμε εδώ τα όνόματα των συνεργών. Περιορίζομαστε να πούμε πως ο σκοτωμένος λιποτάχτης ήταν ένα νεαρό παιδί, ένας άπλοικός χωρικός από την περιοχή αυτή.

Περνούσαμε από μια γνωστή μας περιοχή. Στις 30 του 'Ιούλη ο Λάλο Σαρβίνιας ήρθε σ' επαφή μ' ένα παλιό φίλο, έναν έμπορο της περιοχής των άρχειων, τον 'Αριάντο 'Ολίερ. 'Ορίστηκε ένα ραντεβού σ' ένα σπίτι κοντά στην τομή της Καλιφόρνιας. Συναντηθήκαμε λοιπόν με τον έμπορο που τον συνοδεύει ο Χόρχε 'Αμπίς και του γνωστοποιήσαμε την πρόθεσή μας να επιταχόμαστε στο Λάς Μίνας και στο Μπουένος Άιρες. 'Ηταν επικίνδυνο αυτό

πού κάναμε, αλλά ο Λάλο Σαρβίνιας γνώριζε αυτούς τούς δυο άν-  
θρώπους και τούς είχε κάθε εμπιστοσύνη.

‘Ο ‘Αρμάντο μ’ε πληροφορήσε πώς ο Κασίγας σήκωνε στην  
περιοχή τις Κυριακές. Πραγματικά, σάν καλός στρατιωτικός πού  
σέβεται τόν εαυτό του είχε εκεί μιὰ μικρή φιλενάδα. ‘Αλλά ή ιδέα  
μιάς επίθεσης μέ σκοπό νά αλγματούσουμε αὐτόν τόν στρατιωτικό,  
δέ μ’ες ἔλεγε τίποτα. Θά προτιμούσαμε μιὰ αἰφνιδιαστική επίθεση  
προτού ἐπιστημανθοῦμε σ’ αὐτά τὰ μέρη. Συμφωνήσαμε νά χτυπή-  
σουμε τήν ἐπόμενη νύχτα, στίς 31 τοῦ ‘Ιούλη. ‘Ο ‘Αρμάντο ‘Ολί-  
βερ θά μ’ες προμήθευε καμμόνα, ὀδηγούς, κι’ ἕνα μυναδέρο πού θ’  
ἀναλάβαινε ν’ ἀνατινάζει τὰ γεφύρια πού συνδέουν τὸ δρόμο τοῦ  
Μπουεβόιτο (τὸ βοδάκι) μέ καίνον τοῦ Μανσανίγιο - Μπαγιάμο.  
Στίς δύο τ’ ἀπόγευμα τήν ἄλλη μέρα, ξεκινήσαμε. Χρειαστήκαμε  
δυό ὥρες γιά νά φτάσουμε στήν κορφή τῆς Μαίστρα. ‘Αφήσαμε ἔ-  
κει ὅλους τούς γυλιούς καλὰ κρυμμένους, καί ξαναξεκινήσαμε μέ  
τὸν ἱεροκλισμὸ ἐκστρατείας. Ἐχίσαμε μακρὺ δρόμο μπροστά μας.  
Περνώντας μπροστά ἀπὸ μιὰ σειρά σπιτιῶν ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἔνε  
ἔβλεπε κάποια γιορτή, προκαλέσαμε ἀναπόφευκτα τήν προσοχή αὐ-  
τῶν πού γύρταζαν καί χρειάστηκε νά τοὺς μιλήσουμε ἔξω ἀπὸ τὰ  
δόντια, δίνοντάς τους νά καταλάβουν πὼς θά τοὺς καθιστούσαμε ὑ-  
πεύθυνους ἂν κάποιος ἔλεγε τίποτα σχετικά μέ τὸ πέρασμά μας.  
‘Επειτα ξαναπήραμε ὀλοταχὺς τὸ δρόμο μας. Προφανῶς ὁ κίνδυ-  
νος ἀπ’ αὐτοὺς τις συναντήσεις δὲν ἦταν πολὺ μεγάλος μὰ καί δὲν  
ὀπληρχε ὅσα τηλεφῶνα, ὅσα ἐπισυνεδήματα εἴδους μέση ἐπικοινων-  
ίας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴ Σιέρρα. “Ἄν ὁ χαφιῆς ἤθελε νά φτάσει  
πρὶν ἀπὸ μ’ε δὲν μποροῦσε νά κάνει παρὰ ἕνα μόνο: νά τρέξει...

Φτάσαμε στοῦ Σαντισεμαπάν. Κρατοῦσε δυό μικρὰ καμμόνια  
στὴ διάθεσή μας καθὼς καί δυό καμμόνια πού μ’ες είχε σταίλει ὁ  
‘Αρμάντο ‘Ολίβερ. ‘Ολόκληρη ἡ ἑμάδα στριμώχτηκε ἐκεῖ μέσα. ‘Ο  
Λάλο Σαρβίνιας στὸ πρῶτο καμμόνι, ὁ Ραμπίτο κι’ ἐγὼ στὸ δεύ-  
τερο κι’ ὁ Σίρο στὸ τρίτο μαζί μέ τὴν ἑμάδα του. Κι’ ἔτσι φτά-  
σαμε στοῦ χωριουδάκι Μίνας σὰ τρεῖς ὥρες περίπου. Στὸ Λὰς Μί-  
νας ὁ στρατὸς εἶχε χαλαρώσει τὴν ἐπιτήρησή του, ἔτσι ὥστε δὲν  
εἶχαμε παρὰ νά πάρουμε τις ἀπαραίτητες προφυλάξεις γιά νά ἀπο-  
φύγουμε κάποια κίνηση πρὸς τὸ Μπουεβόιτο. ‘Αφήσαμε ἐπὶ τόπου  
τὴν ἑμάδα τῆς ἐπισθοφυλακῆς κάτω ἀπὸ τις διαταγές τοῦ ὑπολο-

χαγού Βίλο 'Ακούνια (σήμερα ταγματάρχης) και συνεχίσαμε με τους υπόλοιπους μέχρι τις προσβάσεις του Μπουεσίτο.

Μπαίνοντας στο χωριό σταματήσαμε ένα φορτηγό με κάρβουνο κι' ένας από τους άντρες μας ανέβηκε επάνω σάν άνιχνευτής για νά δει άν υπήρχαν σημάδια επιτήρησης... Καί πραγματικά, στό έμπα του Μπουεσίτο υπήρχε ένα στρατιωτικό φυλάκιο που έλεγχε όποιον έβγαινε από τη Σιέρρα. Έκείνη τη στιγμή δέν υπήρχε κανένας, όλοι οι φρουροί κοιμόνταν του καλού καιρού.

Τό σχέδιό μας ήταν απλό άν και λιγάκι ριφκινίδινο: ό Λάλο Σαρβίνιας έπρεπε νά χτυπήσει στά δυτικά του στρατόνια. Ό Ραμίρο με την ομάδα του έπρεπε νά τόν περικυλώσει. Ό Σίρο, με τό μυθράλλιο της ομάδας του Έπιτελείου, θάταν έτοιμος νά έπιταθεί από μπροστά. Κι' ό 'Αρμάντο Όλίβερ θάφτανε μ' αυτόκίνητο οά νά μή συνόδευε τίποτα και θά τόφλωνε τούς στρατιώτες με τά φανάρια του. Τότε οι άντρες του Ραμπίτο θάμπαιναν αίφνιδιαστικά στό στρατόνια και θάμπαιναν όλους όσους βρίσκονταν μέσα. Ταντόχρονα έπρεπε νά αλχηλωτίσει όλους τούς στρατιώτες που κοιμόντουσαν στίς θέσεις τους. Ή ομάδα του ύπολογαγού Νόβα (που θά περτε στη μάχη του Πίνο ντέλ 'Άγουα) είχε άναλάβει νά σταματήσει κάθε κυκλοφορία στό δρόμο μέχρι τούς πρώτους πυροβολισμούς και σταίλαμε τόν Γουίλλιαμ ν' άνατινέξει τό δρόμο που συνδέει τό Μπουεσίτο με την Καρρετέρα Σεντεράλ (τόν Κεντρικό Δρόμο) για νά καθυστερήσει κάπως τίς έχθρικές δυνάμεις.

Τό σχέδιο δέν ήταν δυνατό νά πάει καλά. Ήταν ύπερβολικά περίπλοκο γι' άντρες άπειρους και χωρίς καλή γνώση του έδάφους. Ό Ραμίρο έχασε ένα μέρος των άντρών του μέσ' στη νύχτα, έφτασε λίγο άργά και τό αυτόκίνητο δέν κατόρθωσε νά ξεκινήσει. Κι' ακόμα τά σκυλιά άρχισαν νά συναγωνίζονται ποιά θά γαυγίσει περισσότερο ενώ έμεις μοιράζαμε τούς άντρες στά πόστα τους.

Περνούσα από τόν κεντρικό δρόμο του χωριού όταν είδα νά ξεπερνάει από κάποιο σπίτι ένας άνθρωπος. Τού φώναξα: «Άλτ, τίς εί;» κι' αυτός, πιστεύοντας πως ήταν κάποιος από τούς συντρόφους του, έβιασε τά στοιχέα του: «Άγροτική Φρουρά». Τόν σκόπευσα. Πήδηξε μέσ' στό σπίτι, κλείδωσε εισαυτικά την πόρτα κι' από τό έσωτερικό άκούστημε πάταγος από τραπέζια και καρέκλες που άναποδογυρίζουν, τζάμια που σπάζουν ενώ κάποιος πη-

δόσε δάδουδα από πίσω. Άνάμεσα στο φρουρό και οι μένα έγινε ένα είδος σιωπηρής συμφωνίας. Πραγματικά, δεν είχα την πρόθεση να πυροβολήσω γιατί το σπουδαιότερο ήταν να πάρουμε το στρατόνικα κι' εκείνος δεν έβγαλε άχνα γιά να ειδοποιήσει τούς συντρόφους του.

Μόλις είχαμε τελειώσει την τοποθέτηση των τελευταίων ανθρώπων, όταν ο σκοπός του στρατόνικα προχώρησε, παραξενεμένος από τη συναυλία των γαυγισμάτων κι' ίσως ύποφλασμένος από τούς θορύβους της συνάντησής μου με τόν στρατιώτη. Βρεθήκαμε φάτσα με φάτσα, ο' άπόσταση λίγων μόλις μέτρων ό ένας άπ' τόν άλλο. Είχα στά χέρια μου τόν Τόμσον και καίγος ένα Γκάραντ. Είχα τόν 'Ισραήλ Πάρβο γιά γεμιστή. Φώναξα «Άλτε κι' ό φαντάρος, έτοιμος να ρίξει με τόν Γκάραντ έκανε μιά κίνηση. Γιά μένα αυτό ήταν άρκετό: έβγαλε τόν δάχτυλο στη σκανδάλη με την πρόθεση να άδειάσω τίς σφαίρες μου στο κορμί του αλλά τόν έπιασε άφλογιστία κι' έτσι έμεινα άνυπεράσιστος. Τράβηξε τότε ό 'Ισραήλ Πάρβο αλλά τόν μικρό του ντουφέκι των 22 πού ήταν σέ κακή κατάσταση άρνήθηκε κι' αυτό να ρίξει. Δέν ξέρω πώς ό 'Ισραήλ κατάφερε να σώσει τόν τομέρι του. Τόν μόνο πού θυμάμαι είναι πώς, κάτω από τή βροχή των σφαιρών του Γκάραντ τβόλα στα πόδια με μιά ταχύτητα πού δέ θυμάμαι νάχα ξαναπαίσει ποτέ μου. Έστριψα με τή φόρα πού είχα τή γνώση τού σπιτιού, βρέθηκα ο' ένα πλάγιο δρόμο και επιδιόρθωσα τόν αυτόματο. Όσοόσο ό στρατιώτης είχε δώσει άπροσδόκητα τόν σήμα της επίθεσης, ρίχνοντας τόν πρώτο πυροβολισμό. Άκούγοντας τούς πυροβολισμούς άπ' όλες τίς μεριές, πανικόβλητος, κρόφτηκε πίσω από μιά κολώνα όπου τόν βρήκαμε στο τέλος της μάχης πού κράτησε έξ άλλου πολύ λίγο.

Βρεθήκαμε με τόν 'Ισραήλ όταν είχε πάψει τόν ντουφεκίδι. 'Ο στρατόνικας παραδινόταν. 'Ο Ραμπίτο κι' ή ομάδα του με τούς πρώτους πυροβολισμούς πέρασαν τόν περίφραγμα και χύπησαν τόν στρατόνικα από πίσω γαζόνοντάς τον από μιά ζύλινη πόρτα. 'Ο στρατόνικας σπάζε δώδεκα στρατιώτες. 'Εξι άπ' αυτούς τραυματίστηκαν. Άπό τή μεριά μας θρηγνούσαμε τόν χαμν τού συντρόφου μας Πέδρο Ριέρο πού είχε έρθει μαζί μας πριν λίγο καιρό. Σκοτώθηκε από διαμετρές τραύμα στο θώρακα. Είχαμε και τρείς έλαφρά τραυματιμένους. Βάλαμε φωτιά στο στρατόνικα άφού πρώτα

Οι κάτοικοι μίας πρόσφατης δημοτικής γύμνασης, μεμονωμένα, στο δρόμο (ήταν τότε μέρα). Η μικρή γύμναση γύρωφωρα κοντά στην Καρπαστή Στρατιά είχε ανακαινιστεί. Είχανταν μέσα στο τελευταίο καμινάκι και πενήντα άναυκτα, με άλλη μικρή γύμναση γύρωφωρα πάνω σ' ένα ρυάκι. Όσοι μαθητές που είχε φέρει ο Όλδερ μπήκε άμεσα στην ομάδα και μίας πρόσφατης πολυάριθμης υπηρεσίας. Λεγόταν Κρίστινο Νάρανχο, έγινε ταχυγράφος και δολοφονήθηκε μετά το θάνατο της Επανάστασης.

Προτού να ξαναβρούμε στη Σιέρρα θάψαμε το σύντροφό μας  
στο νεκροταφείο του χωριού.

1. Ἡ Καρτετέρα Σεντεγάλ είναι ἡ οὐλοκοκκιλιά της Κούδας, ὁ δόμος πρὸς τὴ διασχίζει ἀπ' ἄκρας, σ' ἄκρας, ἀπὸ τοὺς Πινδὰς ντὴ Ρίο ὡς τοὺς Σεντιάγους τῆς Κούδας στὸ Ὀριέντε.

θε μέχρι που ο άνθρωπός μας είχε φάει ένα μεγάλο κομμάτι σου-  
δα καταμέφαλα.

Πάνω στο βήμα της Καλιφόρνιας κατεβήκαμε από το καμión και μοιράσαμε τὰ βίβλα. "Αν και ή συμμετοχή μου στη μάχη δεν διαφέρει ούτε με τη δύναμή της ούτε με τον ήρωισμό της — άφου δεν είχα αντιμετώπισει τους πυροβολισμούς παρά με τὸ πίσω μέρος τοῦ σώματός μου... — σπετερίστηκα ένα μυδραλλιοδόλο Μπράουνινγκ, τὸ καμión τοῦ στρατώνος, και παράτησα τὸ παλιὸ Τάμσον και τίς τόσο επικίνδυνες σφαίρες του που δεν έφταναν ποτέ στην κατάλληλη στιγμή. Ἡ διανομή συνεχίστηκε. Δώσαμε τὰ καλύτερα βίβλα στους καλύτερους αγωνιστές. Ἀπολόσαμε δους έδειξαν θαύλα κι' ανέμεσά τους τοὺς «φρεμένους» μὴ ομάδα που είχε πίσω στὸ νερὸ στὴν ἀπέλπισμένη προσπάθειά της νὰ διαφύγει στὸ άκουσμα τῶν πρώτων πυροβολισμῶν... Ἀνάμεσα σ' εκείνους πο-  
δειξαν τὴν καλύτερη διαγωγή σ' εκείνη τὴν περίσταση πρέπει ν' αναφέρουμε τὸν Ραμίρο Βαλντίς που διαύθυνε τὴν επίθεση και τὸν Ραούλ Κάστρο Μερναδέρ που μαζί με μερικούς από τοὺς άντρες του έπαιξε σημαντικό ρόλο στὴ μικρή εκείνη μάχη.

Μὲ τὸ γυρισμό μας στὰ βουνά μάθαμε πὺς είχαν κηρύξει κα-  
τάσταση πολιορκίας και είχαν επιβάλει λογοκρισία. Μάθαμε άκόμα πὺς ὁ έχθρὸς είχε καταφέρει ένα βαρὺ πλήγμα στὴν Ἐπανάστα-  
ση: ὁ Φράνκ Παίς είχε δολοφονηθεῖ στους δρόμους τοῦ Σαντιάγο. Νά πὺς τέλειωνε μὴ από τίς άγρότερες και πὺς δοξαζόμνες μορφές της Κουβανικής Ἐπανάστασης. Ὁ λαὸς τοῦ Σαντιάγο, της Χαβά-  
νας, ἑλκλήρης της Κούδας έθιγαν στὸ δρόμο στὴ διάρκεια μιᾶς αὐθόρμητης άπεργίας τὸν Αὐγουστο. Ἀπὸ μερική, ή κυβερνητική λογοκρισία, γινόταν καθολική. Μία καινούρια περίοδος άνοιγόταν, όπου τὰ κοράκια της ἀντιπολίτευσης ή δσοι περνοσαν γιὰ τέτοια, σιωποῦσαν. Οἱ ὅπαδοι τοῦ Μπατίστα πολλαπλασίασαν τίς άγριες δολοφονίες σ' ὅλοκληρο τὸ νησί που ὡστόσο άρχιζε κι' ὅλας νὰ ξε-  
σηκώνονται.

Μὲ τὸν Φράνκ Παίς χανόναν ένας από τοὺς γενναιότερους μα-  
χητές. Ἀλλά ή δολοφονία του προκάλεσε γιγαντιαίες διαδηλώσεις. Ἦταν ή απόδειξη πὺς καινούργιος δυνάμεις ξεσηκώνονταν ενάντια στὸ καθεστὼς και πὺς τὸ άγωνιστικὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ άφυννιζόταν.

## 21. Ἡ μάχη τοῦ «Ὀμπρίτο»

Ἡ φάλαγγα δὲν εἶχε παραπάνω ἀπὸ ἓνα μῆνα ζωῆς καὶ νοιά-  
θαμε ἥδη νὰ δοραίνουν πάνω μας οἱ κίνδυνοι τῆς ζωῆς μας στὴ  
Σιέρρα. Βρισκόμασταν στὴν κοιλάδα τοῦ «Ὀμπρίτο» («ὁ ἀνθρωπά-  
κος») ποὺ λέγεται ἔτσι ἀπὸ τὶς δυὸ γιγάντιες ἐπίπεδες πέτρες στὴν  
κορφή τῆς Μαστέρα ποῦ, ὅταν τὶς βλέπει κανεὶς ἀπὸ χαμηλά, σχη-  
ματίζουν τὴ σιλουέτα ἐνὸς ἀνθρώπου. Δὲν εἴμασταν ἀκόμα παρὰ μὲ  
ὁμάδα νεοσύλλεκτων, οἱ ἄντρες δὲν ἦταν ἑτοίμοι ν' ἀντιμετωπίσουν  
πέρα πολλὸ σκληρὴς δοκιμασίας κι' ὥστόσο οἱ ἀπαιτήσεις τοῦ ἐπανα-  
στατικοῦ μας πολέμου μᾶς υπογράμμιζαν ν' ἀντιμετωπίζουμε τὴν πι-  
θανότητα μὲς μὲχρις κάθε λεπτοῦ: ἔπρεπε λοιπὸν νὰ καθορίσουμε ἀ-  
κριβῶς τὴ θέση τῆς στῆς φάλαγγες ποὺ θέμιζαν νὰ κείνη τὸ πηλ-  
μα τῆς Σιέρρα Μαστέρα ποὺ θὰ μπορούσε πιά νὰ θεωρηθεῖ ὡς τὸ  
Ἐλεύθερο Ἔδαφος τῆς Κούδας.

Στις 29 Αὐγούστου ἡ, ἀκριβέστερα, τὴ νύχτα τῆς 29ης Αὐ-  
γούστου, ἓνας χωρικός ἦρθε καὶ μᾶς πληροφόρησε ἐπὶ σημαντικῇ  
δύναμει στρατοῦ ἐτοιμαζόμενον ν' ἐνέβει στὴ Μαστέρα ἀπὸ τὸ βόρειο  
τοῦ Ὀμπρίτο ποὺ κατεβαίνει στὴν κοιλάδα ἢ συνεχίζει πρὸς τὸ Ἄλ-  
το ντὲ Κονράδο, γιὰ νὰ διασχίσει τὴ Μαστέρα. Ὅλες οἱ φεύτσικες  
εἰδήσεις μᾶς εἶχαν κάνει νὰ πάθουμε ἀνοσία ἀπέναντι σὲ κάθε κίν-  
δυνο. Πῆρα λοιπὸν τὸν ἄνθρωπο ὅταν ἤμηνον γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσω  
νὰ πᾶι τὴν ἀλήθεια καὶ τὸν ἀπειλοῦσα μὲ φοβερὰς τιμωρίας ἂν μᾶς  
ἔλεγε ψέματα. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἔπαυσε ὅπου πῶς ἔλεγε τὴν ἀλήθεια  
καὶ πῶς ὁ στρατὸς ἐριστόταν στὴ φάσμα τοῦ Χούλιο Σαπατέρο, δυὸ  
χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ Μαστέρα.

Περμένοντες τὴ νύχτα γιὰ νὰ ξεκινήσουμε γιὰ καὶ καὶ νὰ ἐρί-  
σουμε τὶς θέσεις μάχης. Ἡ ὁμάδα τοῦ Λάλο Σαρβίνας θάρρεψε νὰ  
καταλάβει τὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς τοποθεσίας, ὃ ἓνα βόρεια  
γεμᾶτο χαμηλὲς ἑρῆς φτέρες καὶ νὰ δώσει στὴ φάλαγγα ὅταν αἰ-



τή θα περικυκλώνόταν. 'Ο Ραμίρο Βαλντιές και οι ελαφρότερα όπλισμένοι άντρες θ' άνοιγαν πυρ από τη δυτική πλευρά για να δώσουν τὸ σήμα τοῦ συναγερμοῦ. Παρά τὴ μικρὴ δύναμη πυρὸς ποὺ εἶχε εἶν ἦταν καθόλου ἐκτεθειμένος στὸν κίνδυνο ἀφοῦ γιὰ νὰ φτάσουν ὡς αὐτὸν οἱ φαντάροι θὰ ἔπρεπε νὰ περάσουν μιά θαθεῖα χαράδρα.

Τὸ μονοπάτι ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσουν γιὰ ν' ἀνέβουν ἦταν στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ, ἀπὸ τὴ μεριὰ ποὺ εἶχε στήσαι τὴν ἐνέδρα τοῦ ὁ Λάλο. 'Ο Σίρο θὰ τοὺς χτύπαγε πλάγια κι' ἐγώ, μὲ μιά μικρὴ ὁμάδα ἀπὸ τοὺς καλύτερα ὀπλισμένους σκοπευτὲς θὰ διόταζα ν' ἀνοίξει τὸ πυρ ρίχνοντας τὸν πρῶτο πυροβολισμό. Ἡ καλύτερη ὁμάδα, κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὲς τοῦ ὑπολοχαγοῦ Ραούλ Μερκαδέρ, ἀπὸ τοὺς άντρες τοῦ Ραμίρο, καθορίστηκε σὰ δύναμη κρούσης γιὰ νὰ δρέψει τοὺς καρπούς τῆς νίκης. Τὸ σχέδιο ἦταν ἀπλούστατο: οἱ μιά μικρὴ ἀκριβῶς στρογγή ὅπου ὁ δρόμος σχημάτιζε γωνία 90 περίπου μοιρῶν γιὰ νὰ παρακάμψει ἓνα δρόχο, θ' ἀφῆνε νὰ περάσουν δέκα - δώδεκα άντρες καὶ θάβριχνα στὸν τελευταῖο τὴ στιγμή ἀκριβῶς ποὺ θὰ περνοῦσε τὸ δρόχο στὸ σημεῖο ποὺ στρίβει ὁ δρόμος ἔτσι ποὺ νὰ ἀπομονωθοῦν ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη φάλαγγα. Οἱ ἄλλοι θὰ ἐξοντώνονταν γρήγορα τότε ἀπὸ τοὺς σκοπευτὲς μας. Ἡ ὁμάδα τοῦ Ραούλ Μερκαδέρ στὴ συνέχεια θὰ προχωροῦσε, καὶ θάβριχνε τὰ ἐπὶ τῶν νεκρῶν φαντάρων. Ἐπειτα θὰ ἀποσπῶνταν χωρὶς ἀγοραρία, ὑποστρεφόμενος ἀπὸ τὰ πυρὰ τῆς ἐπισθοφυλακῆς κάτω ἀπὸ τὴ διοίκηση τοῦ ὑπολοχαγοῦ Βίλο Ἀκούνα.

Τὴν αὐγὴ, ἔχοντας πᾶσαι θέσεις σὲ μιά φυτεία καφέ, στὸ μέρος ποὺ προβλεπόταν γιὰ τὸ Ραμίρο Βαλντιές, εἶχαμε τὰ μάτια μας καρφωμένα στὸ σπιτί τοῦ Χούλιο Σαπατέρο, χαμηλὰ, στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ. Μὲ τὶς πρῶτες ἀχτίδες τοῦ ἡλίου τὰ πάντα μπῆκαν σὲ κίνηση κι' ἔβλεπε κανεὶς τὰ σούρτα - φέρτα τῶν ἀντρῶν ποῦμπαιναν, ἔβγαιναν, καὶ πῆγαιναν πέρα - δῶθε μέσ' στὴ φασαρία τοῦ ἐγερτήριου. Λίγο ἀργότερα, κάμποσοι ἀπ' αὐτοὺς ἔδωξαν τὶς κάσκες τους. Ὡστε ἡ διαβεβαίωση τοῦ χωρικοῦ ἦταν βάσιμη: ἡ ἐχθρική φάλαγγα στρατοπέδευε ἐκεῖ κάτω. Ὅλοι οἱ δικοὶ μας εἶχαν κιόλας πάρει θέσεις μέχης. Πῆγα καὶ γὼ στὴ δική μου.

Παρατηρούσαμε τὴν κοπιώτικὴ ἀνάδωση τῆς κεφαλῆς τῆς φάλαγγας. Ἡ ἀναμονὴ μοῦ φαινόταν ἀτέλειωτη καὶ τὸ δάχτυλό

μου έπαιζε πάνω στη σκανδάλη του καινούριου μου όπλου, του μυ-  
βαλλιστόδου Μαρδουκινγκ, έτοιμο νά μπει σέ δράση ενάντια σ'έν  
έχθρο γιά πρώτη φορά. Τέλος ό θόρυβος μέξ έβουσε νά καταλάβουμε  
πώς πλησιάζουν. 'Ακούγαμε έξ έλλου τίς έννοιαστες και θυναιές  
θυμιάς τους. 'Ο πρώτος πέρασε τó θράχο, έπειτα ό δεύτερος, έπειτα  
ό τρίτος, αλλά δυστυχώς προχωρούσαν πολύ μακριά ό ένας άπ'έν  
έλλο. Μ' αυτό τó ρυθμό ήταν φανερό πώς δέν μπορούσαμε ν' άφή-  
σουμε νά περάσουν καμιά δωδεκαριά όπως είχαμε υπολογίσει. Τή  
στιγμή που μετρούσα τόν έκτο άκουσα μία φωνή κι' ένας άπ'έν  
στρατιώτες σήκωσε τó κεφάλι του, σάν ξαφνιασμένος. Τότε άνοιξα  
πύρ. 'Ο έκτος άντρας έπεσε. Τό ντουφεκίδι γενικεύτηκε έν ριπή  
όφθαλμού και μέ τή δεύτερη ριπή τού ατόματου, όί έξι άντρες  
έξαφανίστηκαν άπό τó δρόμο.

'Έβουσα τή διαταγή επίθεσης στην ομάδα τού Ραούλ Μερκα-  
δέρ, ένθω κατέφθιναν κι' έθελοντές. Καί άπό τίς δύο πλευρές ό  
έχθρός θαλλόταν άπό τά πυρά μας. 'Ο 'Αλφόνσο Σάγιας, ό 'Αλσιμ-  
πίαντες Μπερμυόδες και ό Ροδόλφο Βάσκες, ό ύπολογιστής 'Ορέ-  
στες, άπό τή μπροστοφυλακή, ό Έβιος ό Ραούλ Μερκαδέρ, άνάμεσα  
σ' έλλους, προχωρούσαν κι' έβαζαν άπό ψηλά τόν χαλιμάτοπο στην  
έχθρική φάλαγγα που θρισκόταν κάτω άπό τίς διαταγές τού πα-  
γματόρχη Μέρουπ Σόσα. 'Ο Ροδόλφο Βάσκες πήρε τó όπλο άπό τó  
φαντάρο που είχε τραυματίσει. Πρέπει νά θυλογήσουμε πώς κά-  
ναμε μεγάλο λάθος, την ώρα εκείνη και δέν είδαμε πώς επρόκειτο  
γιά ένα νοσηκόμο που είχε ένα άπλό ρεβόλβερ τών 45 τής 'Αγροτι-  
κής Φρουράς μέ δέκα - δώδεκα σφαίρες... Οι πέντε άλλοι κατάφε-  
ραν νά ξεφύγουν. Φεύγοντας δίλοταχώς άπό τó δρόμο, πρós τά δε-  
ξιά, τó είχαν σιάσει άπό την κοίτη ένός χείμαρρου που βρίσκεται  
έκεί γύρω. Λίγα λεπτά άργότερα άντήχησαν τά πρώτα μπαζούκας  
τού έχθρου που είχε κάπως συνέλθει: άπό τόν πρώτο αϊφνιδιασμό  
του—στην άρχή δέν τού είχε κών περάσει άπό τó μυαλό ή ιδέα πώς  
θα συναντούσε άντίσταση στη διάρκεια τής πορείας του...

Τό πολυδύλο Μαζίμ, τó μόνο κάπως βαρύ όπλο που διαθέταμε  
έξω άπό τó δικά μου μυθόλλιο, δέν είχε πάρει μπρός και ό χειρι-  
στής του, ό Χούλιο Πίρες δέν είχε καταφέρει νά τó διορθώσει. 'Α-  
πό τή μεριά τού Γαμίρο Βαλντές, ό 'Ισραήλ Πάρδο και ό Χοέλ  
'Ιγγλέσιας χτυπούσαν τόν έχθρό μέ τά φευγοντοφέα τους ένθω

οι καραμπίνες που έβαζαν από δεξιά κι' αριστερά έκαναν τρομερό θόρυβο αποκαρυστώνοντας έτσι τόν πανικό τών φαντάρων. Έβουσα διαταγή υποχώρησης στις δυο παράπλευρες ομάδες και μόλις άρχισαν κίνηση και μαζί τó ίδιο αφήνοντας στην επισθοφυλακή τή φροντίδα νά συνεχίσει τά πυρά μέχρι νά περάσει ή ομάδα τού Λάλο Σαρβίνιας μιά και είχε προβλεφθεί και δεύτερη γραμμή αντίστασης.

Τή στιγμή που υποχωρούσαμε έφτασε ό Βίλο 'Ακούνια, που είχε στό μεταξύ εκπληρώσει τήν αποστολή του. Μάς άνάγγειλε τó θάνατο τού Έρμές Λέυθα, ξάδερφου τού Χαίλ 'Γγγλέσιας. Έπιστρέφοντας είδαμε νάρχεται μιά ομάδα που ό Φιντέλ είχε κρίνει καλό νά στείλει—πραγματικά, τόν είχα είδοποιήσει για επικείμενη σύγκρουση μ' άνώτερες δυνάμεις. Έπί κεφαλής ήταν ό λοχαγός 'Γγνάσιο Πέρες. Προχωρήσαμε κάνα χιλιόμετρο περίου. Σ' ατή τήν απόσταση από τó πεδίο τής μάχης στήσαμε τήν έλλη ενέδρα μας περιμένοντας τούς στρατιώτες. Οι τελευταίοι ξεπρόδωσαν στό μικρό ύψιπεδο - θέατρο τής μάχης. Μπροστά στά μάτια μας έκαψαν τó πτώμα τού Έρμές Λέυθα για νά κατασιγάσουν τήν εκδικητική τους μανία. Παρακολούθησαμε τή σκηνή γεμάτοι άνίσχυρη όργή. Ρίξαμε κάμποσους πυροβολισμούς, κάμποσες ριπές. Απάντησαν με τά μπαζόνιας.

Μονάχα εκείνη τή στιγμή μου ήρθε στό νοό ή αναφώνηση τού φαντάρου που είχε προκαλέσει τó βιαστικό μου πυροβολισμό. «Έλ-ναι έξαισις!» είχε φωνάξει, τó δίχως έλλο για νά δείξει τή χαρά του που έφτασε στην κορφή τού δουνού.

Ατή ή μάχη μάς έδειξε πόσο άνεπαρκής ήταν ή προετοιμασία τής ομάδας μας για μάχη. Δέν είμασταν σέ θέση ν' άνοίξουμε πυρ κατ' εὐθείαν πάνω στόν έχθρό που προχωρούσε σέ τόσο μικρή απόσταση από μάς (πραγματικά, ή κεφαλή τής φάλαγγας και οι θέσεις μας δέν άπέχαν περισσότερο από 10 - 20 μέτρα). Μ' όλα ταύτα για μάς ήταν ένας πολύ μεγάλος θρίαμβος. Είχαμε παρεμποδίσει τήν πρόδραση τού Μάραμπ Σόσα που, με τó πέσιμο τής νύχτας, υποχώρησε, κι' είχαμε ακόμα κερδίσει μιά μικρή νίκη ενάντια στόν έχθρό με τήν πολύ μικρή άναμιατή ενός βραχύαννου έτσιου που μάς στείχισε, ώστόσο, τή ζωή ενός έξιου μαχητή. Μά μιά χούφτα όπλα μέτριας αποτελεσματικότητας είχαμε αντιμετώπισει ένα τέ-

λειο λόχο, 140 άντρες πολύλαστον, όπλισμένο μ' ό,τι χρειαζόταν για ένα σύγχρονο πόλεμο, που είχε χτυπήσει τις θέσεις μας με μπαζούκας κι' ίσως και με δόμους—ό έχθρός μας είχε ρίξει με άφθονα μέσα αλλά όχι με περισσότερη άκρίβεια από μας στο σημείο της μπροστοφυλακής του...

Μετά απ' αυτή τη μάχη, κάναμε προαγωγές: 'Ο 'Αλφόνσο Σάγιας έγινε ύπολοχαγός για την άνδρεία του στη μάχη. 'Έγιναν κι' άλλες προαγωγές που δε θυμάμαι αυτή τη στιγμή. Τη νύχτα εκείνη, ή την επόμενη, μετά την υποχώρηση του στρατού, ό Φιντέλ, γεμάτος εύφορία, μας διηγήθηκε πώς είχε χτυπήσει τις μπατισάνικες δυνάμεις στην περιοχή του Λας Κουέβας (των σπηλαίων). Μόλις ακόμα πώς κάμποσοι θαρραλέοι σύντροφοι έθληκαν το θάνατο σ' αυτή τη σύγκρουση: ό Χουαντενίνο 'Αγκόν, από το Μανσάνιγιο, ένας από τους πρώτους μας άντρες, ό Παστόρ, ό Γιάγιο Καστίγιο, ό 'Ολνέερ, γιός ύπολοχαγού του δικτατορικού στρατού, μεγάλος αγωνιστής, θαυμάσιο παιδί, όπως κι' όλοι οι άλλοι.

Η μάχη που έδωσε ό Φιντέλ είχε μεγαλύτερη έκταση από τη δική μας. Δέν ήταν μιά απλή ένέδρα αλλά μιά πραγματική επίθεση ενάντια σ' ένα στρατόπεδο σθεαρά προετοιμασμένο για άμυνα. Χωρίς να κατορθώσει να έμνησενίσει τις έχθρικές δυνάμεις τούς είχε, ωστόσο, προξενήσει σημαντικές απώλειες κι' έτσι την άλλη μέρα αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη θέση. 'Ένας από τούς ήρωες της ημέρας ήταν ό «νέγρος Πιλόν» (χαχαρόφωνο), ένας σύντροφος γεμάτος παλλημαριά. Λένε πώς έφτασε σ' ένα ποταμό όπου βρίσκονταν ένα σωρό σωλήνες με κάτω κιβωτίδια στο πλάι. Μπαζούκας, χωρίς άλλο, που τά είχε εγκαταλείψει ό έχθρός. 'Αλλά καθώς ό Φελίς, ό «νέγρος Πιλόν», άγνοούσε τά πάντα γύρω απ' αυτό το όπλο (και μεις δεν ξέραμε περισσότερα) άφησε εκεί όλ' αυτά τά παλιοσιδερικά και στη συνέχεια αναγκάστηκε να φύγει, τραυματισμένος στο πόδι. 'Έτσι το άντάρτικό μας έχασε μιά καλή ευκαιρία να άποκτήσει αυτά τά τόσο άποτελεσματικά όπλα για την επίθεση ενάντια στις μικρές έχθρικές όχυρώσεις...

Η μάχη μας είχε κι' άλλα άποσπάσματα. Μιά - δυό μέρες άργότερα μάθαμε πώς μιά στρατιωτική έκθεση άνάφερε πέντ' έξι νεκρούς. Μάθαμε ακόμα πώς έκτός από το σύντροφό μας που είχαν άτιμάσει το πτώμα του, έπρεπε να θρηνησουμε τη δολοφονία

και τέσσερων - πάντα χωρικών πού, σύμφωνα με τὸν ἀπαίσιον Μέρου Σόσα, ἦσαν ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἐνέδρα, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἐπισημάνει τὴν παρουσία τοῦ στρατοῦ μας στὴν περιοχή. Θυμᾶμαι τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀμπιγκαίλ, τοῦ Καλίστο, τοῦ Παμπλίτο Λαμπὲν (ἀπὸγονοῦ Ἀϊτινῶν) καὶ τοῦ Γκονζάλο Γκονζάλες, ἑλὼν τελείως ἐναντὶς τὸν ἀγῶνα μας ἢ τοὐλάχιστον σχετικὰ ξένων. Γιατὶ κι' ἂν γινώριζαν τὴν παρουσία μας στὸν τομέα αὐτό, κι' ἂν συμπαθοῦσαν τὸν ἀγῶνα μας ὅπως τὸ σύνολο τῆς ἀγροτιάς, ἦσαν τελείως ἀβῶοι γιὰ τὴν ἐπιχείρηση πού ἐτοιμάζαμε. Γνωρίζοντας πολὺ καλὰ τὸ σύστημα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ μπατιστανίκου στρατοῦ, εἰχαμε τὴ συνήθεια νὰ κρύβουμε τίς προθέσεις μας ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς κι' ἂν κατὰ τύχη κάποιος περνοῦσε ἀπὸ τὸ σημεῖο τῆς ἐνέδρας τὸν κρατοῦσαμε μαζί μ' ἡμᾶς μέχρι τὸ τέλος τῆς μάχης. Οἱ δυστυχημένους χωριάτες ἐκτελέστηκαν μέσα στὰ μπαχίος τους, πού στὴ συνέχεια τᾶκαφε ὁ ἐχθρός.

Ἡ μάχη αὐτὴ μᾶς ἀπόδειξε πόσο εἶναι εὐκολο, σὲ τέτοιες περιπτώσεις νὰ χτυπήσεις μὴ φάλαγγα σὲ πορεία. Ἐξ ἄλλου νοιώσαμε βέβαιοι πὺς εἰχαμε δοκιμάσει: μὴ ἐξαφρετικὴ τακτική: νὰ ρίχνουμε πάντα στὴν κεφαλὴ τῆς μονάδας προσπαθώντας νὰ σκοτώσουμε τὸν πρῶτο ἢ ἕναν ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἔτσι ὥστε ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι ἀντρες νὰ ἀρνηθοῦν νὰ προχωρήσουν καὶ νὰ ἀκινητοποιήσουμε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν ἐχθρική δύναμη. Λίγο - λίγο, ἡ τακτικὴ αὐτὴ πῆρε σάρκα καὶ ὀστά, ἔτσι πού ὁ ἐχθρικός στρατός ἔφτασε ν' ἀρνηθεῖ, ἀπλᾶ καὶ καθαρά, νὰ πᾶει στὴ Σιέρρα Μαέστρα. Κανένας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες δὲν ἤθελε πιά νὰ μπεῖ στὴ μπροστοφυλακὴ κι' αὐτὲς οἱ ἀπειθαρχίες προκαλοῦσαν ὠραία σκάνδαλα... Ἀλλὰ δὲν εἰχαμε φτάσει ἀκόμα σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο στὴ μάχη γιὰ τὴν ὁποία μιλάμε ἔδω.

Γιὰ τὴν ὁρὰ ὁ Φιντέλ κι' ἐγὼ διηγήμασταν κομματιαστὰ αὐτὰ τὰ μικρὰ κατορθώματα, πού ἦσαν ὅσοσο μεγάλα, ἂν ἀναλογιστεῖ κανεὶς τὴν τεράστια δυσαναλογία ἀνάμεσα στοὺς φτωχικὰ ἐξοπλισμένους στρατιῶτες μας καὶ σὲς καταπιστευτικὲς δυνάμεις ἀπὸ τίς ὁποῖες δὲν ἔλειπε, πραγματικά, τίποτα.

Ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμὴ περὶ τοῦ τῶ μπατιστανίκα στρατεύματα ἐγκατέλειψαν ὀριστικὰ τὴ Σιέρρα. Ὁ μόνος πού πατοῦσε πιά ἐκεῖ,

πολύ σπάνια, με μεγάλη, πραγματικά, θρασύτητα, ήταν ο Σάντος Μασκίρα, ο πύθαρραλέος, ο πύθ αίμοδύρος κι' ο μεγαλύτερος πλαταγκολύγος άπ' όλους τούς στρατιωτικούς άρχηγούς του Μπατίστα.

## 22. Πίνο ντέλ Άγουα

Μετά τη συνάντηση με τον Φιντέλ στις 29 Αυγούστου, διαδραμάτισαν πολλές μέρες, έλλοτε μαζί κι' έλλοτε σε κάποια απόσταση ό ένας από τον άλλο, με την πρόθεση να περάσουμε μαζί από το λατομείο του Πίνο ντέλ Άγουα. Είχαμε πληροφορηθεί πως δεν υπήρχε εχθρικός στρατός εκεί για την ώρα, ή το πολύ - πολύ, να βρίσκαμε μια μικρή φρουρά.

Νά ποιά ήταν το σχέδιο του Φιντέλ : σε περίπτωση που υπήρχε ή μικρή φρουρά, να την αιχμαλωτίσουμε. Στην αντίθετη περίπτωση να κάνουμε απλώς αίσθησή την παρουσία μας. Μετά θα παίρναμε με την ομάδα του την κατεύθυνση του Τσιβιρίκο, ενώ εμείς θα στήναμε ενέδρα περιμένοντας το μπατιστάνικο στρατό, που σε τέτοιες περιπτώσεις έρχεται χωρίς να χάσει στιγμή για να κάνει επίδειξη δυνάμεων και να σβήσει από το μυαλό των χωρικών τις επαναστατικές εντυπώσεις από το πέρασμά μας.

Στη διάρκεια των ημερών της πορείας πριν από το Πίνο ντέλ Άγουα, τις άτελειους εκείνες μέρες που μάς δόνησαν από το «Ντός Μπράσος ντέλ Γκουαγιάμπο» (δυσμπράτσα της γκουαγιαβιά) μέχρι το πεδίο της μάχης, συνέβησαν πολλά επεισόδια που οι πρωταγωνιστές τους έπαιξαν κάποιο ρόλο στην κατοπινή ιστορία της Έπανάστασης.

Χρειάστηκε ν' αντιμετωπίσουμε τη λιποταξία δυο χωρικών της περιοχής, του Μανόλο και του Πόπο Μπεατόν, που είχαν προσχωρήσει στις γραμμές του Αντάρακου λίγο πριν από τη μάχη του Έλ Ουέρο. Ήταν αδέρφια μας στη μάχη εκείνη τη μέρα. Σήμερα παρατούσαν το στρατόπεδό μας... Στη συνέχεια αυτοί οι δυο

---

1. Είδος άγλαθας.

ξανηγύρισαν κοντά μας. 'Ο Φιντέλ τούς είχε συγχωρέσει για την προδοσία τους. 'Αλλά δεν κατάφεραν ποτέ ν' άνοψοθούν πάνω από τὸ επίπεδο τῶν ἡμινομάδων ληστών. Γιὰ κάποιο προσωπικό λόγο ὁ Μανόλο δολοφόνησε τὸν ταγματάρχη Κριστίνο Νοράνχο, μετὰ τὸ θρίαμβο τῆς 'Επανάστασης. Κατάφερε νὰ δραπέτευσει ἀπὸ τὸ φρούριο τῆς Καμπάνια ὅπου ἦταν φυλακισμένος, καὶ σχημάτισε ἕνα μικρὸ ἀντάρτικο σὺν ὄμο μέρος τοῦ εἶχε πολέμησει στὴ Σιέρρα Μαίστρα. Τότε δολοφόνησε καὶ τὸν Πάντο Ταμάγιο, θαρραλὶο σύντροφο ποῦχε ἔρθει μαζί μας ἀπὸ τίς πρώτες μέρες τῆς 'Επανάστασης. Τελικὰ μὴ ὁμάδα χωρικῶν ἔπιασε τὸ Μανόλο καὶ τὸν ἀ-δερόφου τοῦ Πέτο κι' ἐκτελέστηκαν κι' οἱ δύο σὺν Σαντιάγο.

'Αλλο λυπηρὸ ἐπεισόδιο: ἕνας σύντροφος, ὁ Ρομπέρτο Ροντρίγ-κας ἀφελίστηκε γι' ἀνυποταξία. 'Ἦταν πολὺ ἀπειθαρχος κι' ὁ ὁ-πολογητὴς τῆς ὁμάδας τοῦ τοῦ πῆρε τὸ ὄπλο του, ἀσκώντας τὸ πει-θαρχικὸ τοῦ δικαίωμα. 'Ο Ρομπέρτο ἄρπαξε τὸ ρεβόλβερ ἑνὸς συν-τρόφου κι' αὐτοκτόνησε. 'Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἔγινε κι' ἕνας μικρὸς καυγάς, γιατί ἀντιτάχθηκαν σὸ νὰ τοῦ ἀποδώσουμε στρατιωτικὲς τιμὲς, ἐνῶ οἱ ἄντρες νόμιζαν πὺς ἔπρεπε νὰ προστε-θεῖ στὸν κατάλογο τῶν νεκρῶν τους. 'Ἐξήγησα πὺς ἡ αὐτοκτονία κάτω ἀπὸ παρόμοιες συνθῆκες ἦσαν πράξη καταδικαστέα ὅποια κι' ἂν ἦσαν τὰ προτερήματα τοῦ Ρομπέρτο. Οἱ ἄντρες ἤσυχασαν καὶ περιορίστηκαν νὰ ξεγρυπνήσουν γύρω ἀπὸ τὸ νεκρὸ χωρὶς νὰ τοῦ ἀποδώσουν τιμὲς.

Μία - δύο μέρες πρὶν, μοῦ εἶχε διηγηθεῖ ἕνα μέρος τῆς ἱστο-ρίας του. 'Ἦταν, κατὰ τὰ φαινόμενα, ἕνα παιδί μ' ἐξαιρετικὴ πύ-αυσησία ποῦ κατάβαλε τεράστιες προσπάθειες γιὰ νὰ προσαρμοσθεῖ στὴ ζωὴ τοῦ ἀντάρτικου καὶ προπαντὸς στὴν πειθαρχία, πρῶτα ποὺρχόταν σ' ἀντίθεση μὲ τὴν φυσικὴ του ἀδυναμία καὶ τὸν ἀπει-θαρχο χαρακτῆρα του.

Δυὸ μέρες ἀργότερα στείλαμε ἕνα μικρὸ ἀπόσπασμα σὺν Λιάς Μίνας ντὲ Μπουεσίτο γιὰ νὰ κάνουν ἐπίβλεψη δυνάμεων, μὴ καὶ ἦσαν 4 τοῦ Σεπτέμβρη. 'Ἡ μικρὴ ὁμάδα εἶχε διοικητὴ τὸ λοχαγὸ Σίρο Ρεδόνδο. Μὰς ἔφερε ἕνα αἰχμάλωτο μὲ τ' ὄνομα Λεονάρδο Μπαρό. Αὐτοὺς ὁ Μπαρό ἔπαιζε σπουδαῖο ρόλο στὶς γραμμὲς τῆς ἀντεπανάστασης. 'Ἦταν αἰχμάλωτός μας κάμποσο καιρὸ ὅταν μὴ μέρα μοῦ διηγήθηκε μὴ συγκινητικὴ ἱστορία γιὰ τὴν ἀρρώστεια



της μάννας του... Έδωσα πίστι στα λόγια του. Δοκίμασα, ωστόσο, να τον πείσω να δώσει στην απελευθέρωσή του πολιτική χροιά. Τού πρότεινα να πάρει ένα λευφορείο, να δει τη μάννα του στη Χαβάνα και κατόπιν να ζητήσει άσυλο σε μία πρεσβεία, εκπράξυντας την επιθυμία του να μην πολεμήσει πιά εναντίον μας και καταδικάζοντας το καθεστώς του Μπατίστα. Δε δέχτηκε με τη δικαιολογία πώς δεν μπορούσε να καταδικάσει το καθεστώς γιά το όποιο πολεμούσαν τ' αδέλφια του και μεις πειστήκαμε πώς θα περιοριζόταν να δηλώσει, όταν θα ζητούσε άσυλο, πώς δεν ήθελε πιά να πολεμήσει.

Τον στείλαμε με τέσσερις συντρόφους. Είχαν ριτή διαταγή να τον εμποδίσουν να δει όποιονδήποτε στο δρόμο αν και γνώριζε κιόλας ένα μεγάλο αριθμό χωρικών ποδηχονταν να μάζεθούν στο στρατόπεδο. Έξ' αλλού οι τέσσερις σύντροφοι που είχαν αναλάβει να τον οδηγούν έπρεπε να κάνουν ελγή τη διαδρομή με τα πόδια μέχρι τα περίχωρα του Μπαγιάμο όπου μπορούσαν να τον αφήσουν και να γυρίσουν από άλλο δρόμο.

Οι άνθρωποι αυτοί δεν υπάκουσαν στις διαταγές. Άφησαν να τους δούν ένα σωρό άνθρωποι. Έκαναν μάλιστα και μία συγκέντρωση όπου παρευρισκόταν κι' ο Μπαρό με την ιδιότητα του απελευθερωμένου συμβασιόντου. Κατόπιν πήραν ένα τζιπ γιά να πάνε στο Μπαγιάμο. Στο δρόμο τους έπιασαν τα μπατιστόνια στρατεύματα και οι τέσσερις σύντροφοι δολοφονήθηκαν. Δε μάθαμε ποτέ με βεβαιότητα αν ο Μπαρό είχε σχέση μ' αυτό το έγκλημα. Πάντως έγινε καταστάθηκε άμεσως στο Λάς Μίνας ντε Μποντουάτο, μπήκε στην υπηρεσία του δολοφόνου Σάντος Μοσκέρα κι' άρχισε ν' αναγνωρίζει, ανάμεσα απ' τους χωριάτες ποδηχονταν να κάνουν τα φόνια τους, εκείνους που είχαν έρθει σ' επαφή με το αντίρτικό μας.

Άμετρητα είναι τα θύματα που στοιχισε το λάθος μου στο λαό της Κούδας.

Λίγες μέρες μετά το θρίαμβο της Επανάστασης, ο Μπαρό αιχμαλωτίστηκε και εκτελέστηκε.

Λίγο αργότερα κατεβήκαμε στο Σαν Πάμπλο ντε Γιάο. Όλας μας δέχτηκε μ' άνοχη αγαστιά. Καταλάβαμε το χωριό άμαχητά σε λίγες ώρες (τα έγχρωμα στρατεύματα δε φάνηκαν ποθεν) κι' αποκαταστήσαμε επαφές. Κάναμε γνωριμίες με διάφορους ντόπιους και φορτώσαμε δυο πράγματα μπορούσαμε στα καμή-

νια πού μὰς προμήθεψαν οἱ ἴδιοι ἔμποροι πού μὰς πούλησαν τὰ ἐμπορεύματα (μὲ πίστωση γιατί ἐκείνη τὴν ἐποχὴ πλήρωναν μὲ γραμμάτια) . Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία γνώρισα τὴ Λύντια Ντόσε! ποῦφερα στὴ μνήμη μου σ' αὐτὲς τίς σελίδες.

Ἐκπερε νὰ καταπιαστοῦμε μὲ τὴ μεταφορὰ τῶν πραγμάτων. Δὲν ἦταν εὐκόλο, γιατί ὁ δρόμος πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ Σάν Πάμπλο ντὲ Γιάο στὸ Πίκο Βέρδε ἀπὸ τὸ δρυχεῖο Λά Κριστίνα εἶναι πολὺ ἀπόκρημνος καὶ μόνο τὰ φορτηγὰ μὲ διπλὸ διαφορικὸ καὶ μικρὸ φορτίο καταφέρνουν νὰ τὸν περάσουν. Οἱ δικοί μας ἀποβαρύνθηκαν στὸ δρόμο καὶ χρειάστηκε νὰ φορτώσουμε τὰ τρόφιμα σὲ μουλάρια καὶ σ' ἀνθρώπους.

Οἱ μέρες ἐκείνες ἦταν ἀκόμα μάρτυρες μὰς σειρὰς ἀποχωρισμῶν. Ἐνας σύντροφος, καλὸς ἀγωνιστής, διώχτηκε ἀπὸ τὸ ἀντίρτικο γιατί μέθυσε στὴ διάρκεια μὰς ἀποστολῆς στὸ Γιάο, ἐκθέτοντας ἔτσι τοὺς συναδέλφους του σὲ κίνδυνο. Ἐνας ἄλλος, ὁ Χέρχε Σοτούς, ἔφησε τὸ πόστο τοῦ ἀρχηγοῦ ομάδας καὶ πήγε στὸ Μαϊάμι μ' ἓνα συστατικὸ γράμμα τοῦ Φιντέλ. Στὴν πραγματικότητα ὁ Σοτούς δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ προσαρμοστῇ στὴ ζωὴ τῆς Σιέρρα κι' οἱ ἄντρες του δὲν τὸν ἀγαποῦσαν ἐξ αἰτίας τοῦ δεσποτικοῦ του χαρακτήρα. Ἡ καριέρα του γνώρισε πολλὰς διακυμάνσεις. Στὸ Μαϊάμι ἡ στάση του ἦταν τὸ λιγότερο διστακτικὴ. Ξανάρθε σὲς γραμμὲς τοῦ στρατοῦ μας καὶ τὰ προηγούμενα λάθη του τοῦ συγχωρήθηκαν. Τὴν ἐποχὴ τοῦ Χιομπερτ Μάτος πρὸβωσε καὶ καταδικάστηκε σὲ εἴκοσι χρόνια φυλακῆς. Κατάφερε νὰ δραμετεῦσῃ μὲ τὴ συνενοχὴ ἐνὸς δεσμοφύλακα κι' ἔφτασε στὸ Μαϊάμι. Κανόνισε τίς τελευταῖες λεπτομέρειες μὰς πειρατικῆς ἐπιδρομῆς ὅταν πέρασε ἀπὸ κάποιο δυστύχημα ἡλεκτροπληξίας, καθὼς φαίνεται.

Ἀνάμεσα στοὺς συντρόφους πού μὰς ἔφησαν ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἦταν κι' ὁ Μαρσέλο Φερνάντες, συντονιστὴς τοῦ Κινήματος σὲς πόλεις, πού γύρισε στὴν πατρίδα μετὰ ἀπὸ λίγο καιρὸ πού πέρασε μαζὶ μας.

Φτάσαμε στὸ Πίνο ντελ "Άγουα σὲς 10 τοῦ Σεπτεμβρίου. Τὸ Πίνο ντελ "Άγουα εἶναι ἓνα χωριουδάκι χτισμένον γύρω ἀπὸ ἓνα

---

1. Γιά τὴ Λύντια, βλέπε σελ. 115.

λατομείο στην καρδιά της Μασίτρα. Έκείνο τον καιρό είχε για πρόεδρο έναν Ισπανό. Είχε μια χούφτα εργάτες κι' ούτε ένα στρατιώτη. Καταλάβαμε το χωριουδάκι κι' ο Φιντέλ αποκάλυψε το δρομολόγιό του στους χωριάτες υπολογίζοντας πώς κάποιος θα έρριχνόταν να καταδώσει τα σχέδιά του στο στρατό.

Κάναμε μια μικρή παραπλανητική μανούβρα κι' ενώ ή φάλαγγα του Φιντέλ ακολουθούσε το δρόμο της προς το Σαντιάγο σε γνώση όλων, εμείς κάναμε ελιγμό και στήσαμε άλλοι μια ενέδρα περιμένοντας τον εχθρικό στρατό. Μοράσαμε τους άντρες έτσι που να επιτηρούμε όλα τα καμίνια του εχθρού. Έπεκτεινάμε την επιτήρησή μας μέχρι το δρόμο που πήγαινε από το Γιάο στο Πίκο Βέρδε, μέρος που βρίσκονταν πριν από το Πίνο ντέλ Άγουα χωρίς να παραμελήσουμε και τον πιο ίσο δρόμο που ανεβαίνει στη Μασίτρα και που δεν μπορούν να πάρουν τα καμινία. 'Η ομάδα του «Πίκο Βέρδε» ήταν πολύ μικρή, όπλισμένη με καραμπίνες κυνηγιού κι' επιφορτισμένη να δώσει το σήμα του συναγερμού σε περίπτωση ανάγκης γιατί ήταν κατάλληλος δρόμος για υποχώρηση που υπολογίζαμε, μάλιστα, να χρησιμοποιήσουμε μετά τη σύγκρουση. 'Ο Έφρχενο Άμειχέρας είχε αναλάβει να επιτηρεί έναν από τους δρόμους πρόσβασης της οπισθοφυλακής που έρχονται επίσης από το «Πίκο Βέρδε», ο Λάλο Σαρδίνιας με την ομάδα του έμεινε στην περιοχή του «Σαπάτο» φυλάγοντας κάμποσους δρόμους άνοιγμένους για τη δοκιμή εκμετάλλευση και που τραβάνε κατά το Πελαέδρο. Όμως η προφύλαξη αυτή ήταν περιττή γιατί για να φτάσει σ' αυτός τους δρόμους ο εχθρός θαπρεπε να κάνει μεγάλη πορεία στα βουνά. Έξ' άλλου δεν ήταν στις συνθήκές του να βαδίζει σε φάλαγγα μέσα από τα βόσση. 'Ο Σίρο Ρεδόνδο με πλήρη την ομάδα του είχε αναλάβει την υπεράσπιση των προσβάσεων της Σιμπέρια.

Περιμέναμε το στρατό κατά μήκος του δρόμου που ανεβαίνει από τη Γκίσα, σ' ένα δάσος πάνω στα βράχια έτσι που να αφηνιδιάσουμε τα καμινία και να συγκεντρώσουμε τη δύναμη του πυρός μας. Τò μέρος που είχαμε διαλέξει μας επέτρεπε να δούμε τα καμινία από πολύ μακριά. Τò σχέδιο ήταν απλό: θα δόξαμε έναντιόν τους κι' από τις δυο πλευρές, θα άκινητοποιούσαμε το πρώτο καμινό σε μια στρόφη και θα ρίχναμε και σ' όλα τα υπόλοιπα για να τα σταματήσουμε. 'Η ομάδα που θαρχίζε τη δράση είχε τα κα-

λύτρωα ὅπλα κι' εἶχαν ἔρθει νά τὴν ἐνισχύσουν καὶ κάμποσοι ἄντρες τοῦ λοχαγοῦ Ραοὺλ Μερκαδέρ.

Μεῖνουμε ἐκεῖ, ἐνεδρεύοντας πάντα, κάπου ἑφτά μέρες χωρὶς νά δοῦμε τίποτα νῆρξευσι. Τὴν ἑβδομὴ μέρα ἦρθαν καὶ μὲ εἰδοποιήσαν πὺς ὁ ἐχθρὸς πλησίαζε. Καθὼς ἡ ἀνηφόρα ἦταν πολὺ ἀπότομη, πρὶν ἀκόμα νά δοῦμε, ἀκούγαμε τὸ μουγκρητό τῶν αὐτοκινήτων πού ἀγκομαχοῦσαν ἀνεβαίνοντας τὴν τρομερὴ πλαγιά. Προετοιμαστήκαμε γιὰ τὴ μάχη. Στὸ σπουδαιότερο σημεῖο τοποθετήθηκαν οἱ ἄντρες πού διοικοῦσε ὁ λοχαγὸς Ἰγνάσιο Πέρες: ἔπρεπε νά σταματήσουν τὸ πρῶτο φορτηγό. Εἴκοσι λεπτά πρὶν ἀπὸ τὴ σύγκρουση ἔπιασε μὴ καταρρακτώδης βροχὴ, πού μᾶς μούσκεψε ὡς τὸ κόκκαλο. Ὡστόσο ὁ ἐχθρὸς προχωροῦσε περισσότερο ἀπασχολημένος μὲ τὴ βροχὴ παρά μὲ τὴν πιθανότητα μᾶς ἐπίθεσης. Ὁ σύντροφος πού θά ἄνοιγε τὸ πύρ ἦταν ὀπλισμένος μὲ ἓνα αὐτόματο Τόμσον. Ἄνοιξε καλὰ ἀλλὰ δὲν χτύπησε κανένα. Τὸ ντουφεκίδι γεμικεύτηκε καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ πρῶτου φορτηγοῦ, περισσότερο τρομαγμένοι κι' ἐκπληκτοὶ παρά τραυματιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπίθεσή μας πῆδησαν σὺν δρόμῳ καὶ χάθηκαν πίσω ἀπὸ τὸ δρόμῳ ἀπὸ σκότωσαν ἓνα μεγάλο μαχητὴ καὶ ποιητὴ τῆς φάλαγγός μας πού τὸν λέγαμε Κρουσίτο, τὸν Χοσέ ντὲ λὰ Κρούς.

Ἕνας στρατιώτης ταμπουρώθηκε κάτω ἀπὸ τὸ καμινί στὴ στροφή τοῦ δρόμου καὶ δὲν ἄφηνε κανένα νά ξεμυτίσει. Μόλις ἑναβὺς λεπτά εἶχαν περάσει ἔτσι ἔφτασε στὸ πεδίο τῆς μάχης κι' εἶδα πὺς πολλοὶ ἄντρες ὑποχωροῦσαν ὑπακούοντας αὐτὴ λαθεμένη διαταγῇ, πολὺ συνηθισμένο φαινόμενο στὶς μάχες. Ὁ Ἀρκιμέδης Φονσέκα εἶχε πληγῶθει στὸ χέρι τῇ στιγμῇ ποδοπαῖνε τὸ μυδράλλιο πού εἶχε παρατήσῃ ὁ γεμιστής του. Χρειάστηκε νά δώσω ὁδηγίες γιὰ νά γυρίσουν ὅλοι στὶς θέσεις τους καὶ νά ζητήσω ἀπὸ τίς δυνάμεις τοῦ Ἀδόλο Σαρδίνιας καὶ τοῦ Ἐφίχενιο Ἀμεχίρας νά συνεργαστοῦν μαζί μας.

Στὸ δρόμῳ ἦταν ἓνας ἀγωνιστής πού τὸν ἔλεγαν Τατίν. Τῇ στιγμῇ πού κατέβαινε τὸ δρόμῳ μοῖσε τρομαγμένος: «Εἶναι κεῖ, κάτω ἀπ' τὸ καμινί! Ἄς τοῦ δίνουμε γρήγορα...». Μάζεψα ὅλο μου τὸ κουράγιο, βάθειά ταραγμένος ἀπ' αὐτὲς τίς κραυγὲς τῆς θείλιας. Ἀλλὰ ὅταν προσπαθήσαμε νά πλησιάσουμε τὸ στρατιώτη πού μᾶς

Ήρχινε από κάτω από τὸ καμὼν, ἀναγνωρίσαμε πὺς θὰ πληρώναμε ἀκριβῶς τὴν ἐκδήλωση αὐτὴ τῆς γενναιοτητάς μας...

Τὰ φορτηγὰ τοῦ στρατοῦ ἦσαν πάντα καὶ μεταφέρανε ἕνα λόχο. Ἡ ὁμάδα τοῦ Ἀντόνιο Λόπες ἐπέλεσε θαυμάσια τὴ διαταγὴ νὰ μὴν ἀφήσει κανένα νὰ περάσει μετὰ τὴν ἐναρξὴ τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ὡστόσο μιὰ ὁμάδα στρατιωτῶν μὲ τὴν δυναμικὴ τους ἀντίσταση μᾶς ἐμπόδιζε νὰ προχωρήσουμε. Ὁ Λάλο καὶ ὁ Ἐφικένιο ἔφτασαν γιὰ ἐνίσχυση, ρίχτηκαν στὰ καμὼν καὶ ἐξουδετέρωσαν τὴν ἐστία τῆς ἀντίστασης. Οἱ στρατιῶτες ἔφρευγαν κατὰ κάτω, ἄλλοι ὅπως τύχαινε καὶ ἄλλοι μέσα στὰ δυὸ καμὼν, ἐγκαταλείποντας ὅλα τὰ ἐφόδια.

Χάρη στὸ Χιλμπέρτο Καλβέρο μπορέσαμε νὰ πάρουμε πληροφορίες γύρω ἀπὸ μερικὰ ἀπὸ τὰ σχέδιά τους. Ὁ σύντροφος αὐτὸς εἶχε πιαστὴ αἰχμάλωτος στὴ διάρκεια μιᾶς ἀναγνωριστικῆς ἀποστολῆς σὲ μιὰ ἄλλη περιοχὴ. Εἶχε μείνει φυλακισμένος λίγο καιρὸ καὶ ὁ ἐχθρὸς τὸν εἶχε πᾶει γιὰ νὰ δηλητηριάσει τὸ Φιντέλ. Ἐφτανε ν' ἀδειάσει τὸ περιεχόμενο ἐνὸς φιαλίδιου στὸ φαί του. Μόλις ἄκουσε τὶς ἐκπυροσφοτήσεις ὁ Καλβέρο κατέβηκε ἀπὸ τὸ φορτηγὸ ὅπως ὅλοι οἱ στρατιῶτες ἀλλὰ ἀντὶ ν' ἀποφύγει τὸ νουφεκίδι παρουσάστηκε ἀμέσως σὲ μᾶς καὶ ξαναμπήκε ἔτσι στὶς γραμμές μας.

Τὴ στιγμὴ πὸς περικυκλώναμε τὸ πρῶτο καμὼν ἐρρήκαμε δυὸ νεκροὺς καὶ ἕνα τραυματία πὸς στὴν ἀγωνία του χειρονομῶσε σὰ νὰ πολεμοῦσε ἀκόμα. Τὸν ἐπέλεσε ψυχρὰ ἕνας δικός μας. Ὁ ὀπαθῆνος αὐτοῦ τῆς πρέζης δανδαλισμοῦ ἦταν ἕνας ἀγωνιστὴς πὸς ἡ οἰκογένειά του εἶχε ἐξολοθρευτεῖ ἀπὸ τὸ μπατιστάνικο στρατό. Τοῦ ἔκανα αὐστηρὲς παρατηρήσεις χωρὶς νὰ πάρω εἰδηση δεῖ τὰ λόγια μου τᾶκουγε καὶ ἕνας ἄλλος λαθωμένος στρατιώτης πὸς εἶχε βρεῖ καταφύγιο κάτω ἀπὸ τὸ μουσαμὰ καὶ πὸς εἶχε μείνει ἀκίνητος στὸ πλατὺ τοῦ φορτηγοῦ. Σεβαρρεμένος ἀπὸ τὰ λόγια μου καὶ τὴ συγκίνησι πὸς ζήτησε ὁ σύντροφος, ὁ στρατιώτης ἀποφάσισε νὰ φανερωθεῖ ζητώντας νὰ μὴ τὸν σκοτώσουμε. Τὸ πόδι του ἦταν σπασμένο. Κάθε φορὰ πὸς κάποιος ἀγωνιστὴς περνοῦσε ἀπὸ κοντὰ του ἔβαζε τὶς φωνές: «Μὴ μὲ σκοτώσετε! Μὴ μὲ σκοτώσετε! Ὁ "Τοί" λέει πὺς δὲ σκοτώνουν τοὺς αἰχμαλώτους...» Ὅταν τέλειωσε ἡ μάχη τὸν μεταφέραμε στὸ λατομεῖο καὶ τοῦ προσφέραμε τὶς πρώτες βοήθειες.

Σε' άλλα καμμένα είχαμε προκαλέσει μικρές απώλειες στον εχθρό, αλλά μία άρκετά μεγάλη ποσότητα όπλων είχε μείνει στα χέρια μας.

Νά τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης: 1 αὐτόματο· 5 Γκάραντ· ἓνα πολυβόλο μὲ τρίποδα καὶ τὰ ἐφόδια του κι' ἓνα ἄλλο Γκάραντ ποὺ πῆρε ἡ ομάδα τοῦ Ἑρχιένο Ἀμειχέρας. Ὁ Ἑρχιένο, ποὺ ἀποτελοῦσε τὴν ἡμέδα τῆς φάλαγγας τοῦ Φιντέλ, πίστευε πῶς ἡ συμμοχὴ τῆς ομάδας του στὴ μάχη ἦταν ἀποφασιστικὴ καὶ πῶς, κατὰ συνέπεια, εἶχε κάποιο δικαίωμα πάνω σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ ὅπλα ποὺ καταλήφθηκαν. Ἀλλὰ ὁ Φιντέλ ἔφησε αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα κάτω ἀπὸ τὶς διαταγές μου, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μᾶς δώσει χέρι βοήθειας. Ἔτσι, παρ' ὅλες τὶς δυσμενέσεις, μοίρασα τὰ τρόπαια ἀνάμεσα στοὺς ἄντρες τῆς φάλαγγάς μας ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Γκάραντ ποὺ τὸ εἶχαν κιόλας πάρει οἱ ἄλλοι.

Τὸ Μπράουνινγκ δόθηκε στὸν Ἀντόνιο Λόπες' γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ του διαγωγή. Τὰ Γκάραντ μοιράστηκαν στὸν ὕπολοχαγὸ Χοσὲ Ἰγγλέσιας, στὸ Βιρέγιες (ποῦχε πάρει μέρος στὴν ἀπόδραση τῆς Κορίντια κι' ἔπειτα ἤρθε μαζί μας), στὸν Ὀνιάτε καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ εἶν θυμῶμαι. Ἐπειτα κάψαμε τὰ τρία καμμένα ποὺ πιάσαμε μὴ καὶ μᾶς ἦταν ἀδύνατο νὰ τὰ χρησιμοποιήσουμε.

Ἐνῶ συγκεντρωνόμασταν πέρασαν μερικὰ ἀεροπλάνα εἰδοποιήματα γιὰ τὴν ἐπιθεσί μας. Ἀλλὰ ἔφτασαν μερικὲς ριπὲς κατὰ τὴ μεριά τους γιὰ νὰ τὰ ἀπομακρύνουν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀδερφοὺς Πάρδο, ὁ Μίνγκολο, ἔφυγε γιὰ νὰ εἰδοποιήσει τὸν Φιντέλ πῶς πλησίαζε ὁ στρατός. Ἀποφασίσαμε νὰ τοῦ στείλουμε κι' ἓναν ἄλλο ἀγγελιοφόρο γιὰ νὰ τοῦ πᾶει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης (μαζί πῆγε κι' ὁ Καλδέρο γιὰ νὰ τοῦ διηγηθεῖ τὴν περιπέτειά του). Εἰδοποιήσαμε ἀκόμα τὸν Σίρο νὰ φύγει ἀπὸ τὴ θέση του. Ὁ Μόνγκο Μαρτίνες ἦταν ἐκεῖνος ποὺ ἀνέλαβε νὰ τοῦ πᾶει αὐτὸ τὸ μήνυμα.

Σὲ λίγα λεπτά, ἀκούσαμε πυροβολισμούς. Μία ομάδα ἀπὸ τοὺς ἄντρες μας, ἐπισημνὴ μὲ κυνηγετικὰ ντυφέμια, ἀνακάλυψε ἓνα στρατιώτη ποὺ προχωροῦσε καμουφλαρισμένος. Τοῦ φώναξαν \*Ἄλτο καὶ καθὼς ἐκεῖνος προσπαθοῦσε ν' ἀμυνθεῖ, τοῦρῖζαν ἀπὸ πάνω. Ὁ

---

1. Γιὰ τὸν Ἀντόνιο Λόπες βλέπε καὶ στὴ σελ. 164.

Ανθρώπος τβδαλε στὰ πόδια παρατώντας τὸ ἔπλο του. Οἱ σύντροφοι μᾶς ἔφεραν ἓνα Σπρίνγκφιλντ, μάρτυρα τοῦ κατορθώματός τους. Μᾶς φάνηκε περίεργο πὺ ὑπῆρχαν ἀκόμη στρατιωτικὲς ξεκομμέναι ἀπὸ τὴ μονάδα τους στὴν περιοχή αὐτή. Ὡστόσο τὸ ντουφέκι μπηκε στὰ κατὰσχευα. Διὸ μέρες ἀργότερα εἶδαμε νὰ ζανάρχηται ὁ Μόνγκο Μαρτίνες. Μᾶς διηγήθηκε πὺς τὸν εἶχαν αἰφνιδιάσει κάτω φαντάροι, πὺς τοῦ εἶχαν ρίξει μὲ κυνηγετικὰ ντουφέκια καὶ πὺς ἀναγκάστημε νὰ τὸ βάλεϊ στὰ πόδια γιὰτὶ εἶχε τραυματιστεῖ. Τὸ πρόσωπό του ἦταν γεμάτο σάγια· εἶχε γίνεϊ κυριολεκτικὰ κέσκυνο... Νὰ ἀπὸ ποὺ προερχόταν τὸ Σπρίνγκφιλντ ποὺ οἱ σύντροφοί μας εἶχαν πάρει ἀπὸ τὸν ἔχθρό! Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι πὺς ὁ λαθωμένος σύντροφος, πιστεύοντας πὺς ὁ στρατὸς ἦταν πολὺ κοντὰ, εἶχε πάρει πλῆγιο δρόμο κι' εἶχε χαθεῖ στὸ δάσος χωρὶς νὰ κατορθώσει νὰ εἰσποιηθεῖ τὸ Σίρο Ρεδόνδο γιὰ τὴ μάχη μας καὶ χωρὶς νὰ τοῦ διαβιβάσει τὴ διαταγὴ τῆς ἀποχώρησης. Τὴν ἐπομένη, ὁ Σίρο ἔστειλε ἓνα ἀγγελιοφόρο κι' ἐμεῖς τοῦ ἐπαναλάβομε τὴ διαταγὴ.

Ἐνῶ τὰ Β 26 πετοῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ λατομεῖο σὲ χαμηλὸ ὄφος φέχονταν γιὰ θύματα, ἐμεῖς παίρναμε ἡσυχα - ἡσυχα τὸ πρωτό μας. Μέσα στὰ δωμάτια τοῦ κυρίου πίναμε σοκολάτα ποὺ μᾶς σέρβιρε ἡ νοικοκυρὰ ἀρκετὰ ἀνήσυχη ποδὲλεπε τὰ Β 26 νὰ περνοῦν καὶ νὰ ξαναπερνοῦν ξυστὰ στὶς στέγες. Τελικὰ τὰ ἀεροπλάνια ἐξαφανίστηκαν καὶ μετς εἰμασσε ἑτοιμοὶ νὰ φύγομε μὲ τὴν ἡσυχία μας ὅταν εἶδαμε νὰ ἑμφανίζονται ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς Σιμπέρια (ἔλαινον ποὺ φύλαγε ὁ Σίρο λίγες ὥρες νωρίτερα) τέσσερα καμάνια γεμάτα φαντάρους. Ἦταν μιὰ ἄλλη ὁμάδα ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὴν πρώτη καὶ ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ χου-με αἰφνιδιάσει μὲ μιὰ ὁμοία ἐνέδρα... Ἀλλὰ ἦταν κιόλας πολὺ ἀργά· ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἄντρες μας εἶχαν ἀναδελιωθεῖ σὲ σιγουρότερες θέσεις. Ρίξαμε λοιπὸν διὸ φορές στὸν ἀέρα—σύνθημα ὑποχώρησης—καὶ φύγαμε ἡσυχα.

Ἡ μάχη αὐτὴ, ποὺ εἶχε σοβαρὸ ἀντίκτυπο (γιὰτὶ τὰ νέα διαβόθηκαν σ' ὅλὴν τὴν Κούβα) στοίχισε τρεῖς νεκροὺς κι' ἓνα τραυματία στὶς ἑθνικὲς δυνάμεις. Ἐχουμε ἐξ ἄλλου κι' ἓναν αἰχμάλωτο ποὺ τὸν ἔπιασε ἡ ἐμάδα τοῦ Ἐφριένο τὴν ἐπομένη καθὼς χενίζαμε τὴν περιοχή γιὰ τελευταία φορά. Ἦταν ὁ δεκανέας Ἀλεχάντρο ποὺ ἔμεινε μαζί μας μέχρι τὸ τέλος τοῦ πολέμου σὺν μᾶ-

γειρας. Στό ίδιο μέρος βάψαμε τόν Κρουαίτο, μέσα σέ γενική συγκίνηση τοῦ στρατοῦ μας, πούχανε μαζί έναν διαλεχτό σύντροφο κι' ένα βάρδο.

Σ' αὐτή τή μάχη μποροῦμε ν' ἀναφέρουμε τόν 'Εφελένιο 'Αμείχιερας, τὸ Λάλο Σαρδίνιας, τὸ λοχαγὸ Βίκτωρ Μόρα, τὸν ὑπολοχαγὸ 'Αντόνιο Λόπες καὶ τὴν ομάδα του, τὸν Ντερμίδιο 'Εσκαλόνα καὶ τὸν 'Αρχιμεδὲς Φονσέκα. Στὸν τελευταῖο δώσαμε τὸ πολυδύλο μὲ τὸν τρίποδα. Θὰ τὸ χρησιμοποιοῦσε ὅταν γιαιτρευόταν τὸ χέρι του. 'Απὸ τὴ μεριά μας εἶχαμε ἕνα νεκρὸ, ἕναν ἐλαφρὰ τραυματισμένο (μώλυες, ἀμυχίς) χωρὶς νὰ ξεχνᾶμε καὶ τὰ σάγια τοῦ κακομοίρου τοῦ Μόνγκο.

Φύγαμε ἀπὸ τὸ Πίνο ντέλ 'Αγωνα ἀπὸ διαπορευτικούς δρόμους. Θὰ συγκεντρωθήσασταν στὴν περιοχή τοῦ Πίνο Βέρδε καὶ θὰ ἀναδιοργανωνθήσασταν περιμένοντας τὴν ἀφίξη τοῦ συντρόφου Φιντέλ.

Ἡ ἀνάλυση τῆς μάχης ἀπόδειχνε πὺς γιὰ νὰχοῦμε πολιτικὴ καὶ στρατηγικὴ ἐπιτυχία ἔπρεπε νὰ ἐξαλειφούμε τις τεράστιες ἀδυναμίες καὶ ἐλλείψεις μας. 'Ἐπρεπε ἀκόμα νὰ ἐκμεταλλευτοῦμε ἀπὸ κάθε ἀποψη τὸν παράγοντα αἰφνιδιασμὸ γιὰ νὰ ἐξαντλήσουμε τοὺς στρατιῶτες πὺ δρίσκονταν σὰ τρία πρῶτα καμὸνια. Μετὰ τὴν ἐναρξὶ τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐξ ἄλλου, εἶχε ριχτεῖ κατὰ λάθος τὸ σύνθημα τῆς υποχώρησης, πρᾶμα πὺ προκαλεσε σύγχυση σὲς τάξεις τῶν ἀνδρῶν καὶ χαλάρωση τῆς πολεμικῆς ὁρμῆς τους. Διαπιστώθηκε ἐλλειψη πνεύματος αὐτοθυσίας γιὰ τὴν κατάληψη μὲ ἔφοδο τῶν ἐχρημάτων πὺ τὰ ὑπερέσχιζε ἕνας μικρὸς ἀριθμὸς στρατιωτῶν. Πρέπει νὰ προσθέσουμε πὺς ἐκτιθήκαμε ἡλίθια σὲν κίνδυνο μένοντας μιά νύχτα σὲ λατομεῖο. 'Αλλὰ καὶ ἡ ὀριστικὴ ὑποχώρηση ἔγινε ἀρκετὰ ἀνοργάνωτα. "Οἱ" αὐτὰ ἀπόδειχναν τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ βελτιωθεῖ ἡ προετοιμασία γιὰ τὴ μάχη καθὺ καὶ ἡ πειθαρχία τῆς ομάδας μας, δουλειὰ σὲν ὅποια ἀφιερωνόχαμε τις ἐπόμενες μέρες.



### 23. Ένα λυπηρό έπεισόδιο

Μετά τη μάχη του Πίνο ντέλ Άγουα θαλήκαμε να καλυτέψουμε την εργάνωση του αντάρτικου, ενισχυμένου τώρα από διάφορες μονάδες που άνηκαν στο Φιντέλ. Σκοπός μας ήταν να το κάνομε περισσότερο χρήσιμο κι' αποτελεσματικό στη μάχη.

Ό υπολογαγός Λόπες που διακρίθηκε στο Πίνο ντέλ Άγουα έρίστηκε μαζί μ' άλλοληρη την ομάδα του (άποταλούμενη από πολύ σοβαρά παιδικά) σε μέλος μιας παιθαρχικής επιτροπής. Η επιτροπή αυτή θάπαιζε ρόλο επιτηρητή και θάταν επιφορτισμένη με το καθήκον να κάνει σεβαστούς τους κανόνες επαγρύπνησης, γενικής παιθαρχίας, καθαριότητας και επαναστατικού πνεύματος. Άλλά ή ζωή της ήταν εφήμερη μιά και διαλύθηκε λίγες μέρες μετά τη σύστασή της.

Έκαίνη περίπου την εποχή, στα περίχωρα της «Μπουέγια», σ' ένα μικρό στρατόπεδο που μās χρησιμοποιε συνήθως σε σταθμός διαμετακίνησης έγινε ή έκτελεση ενός παλιού λιποτάχτη, του Κουέρδο — εκείνου που πριν από δυό μήνες είχε λιποταχήσει με το δ-πλο του. Τί έγινε το όπλο δεν το μάθαμε ποτέ. Άντιθέτα ξέραμε πολύ καλά τη δραστηριότητα του ανθρώπου αυτού: με το πρόσχημα πώς αγωνίζεται για την επανάσταση και έκτελεί τους κατασκόπους, χροάτσωνε ένα άλλοληρο ημίμα του όρεινου πληθυσμού ίσως μάλιστα και σε συμφωνία με το στρατό.

Η διαδικασία ήταν συνοπτική, εξ αίτίας της ιδιότητάς του σε λιποτάχτη. Έπρεπε να προχωρήσουμε στη φυσική του εξόντωση. Η έκτέλεση άντικειμενικών ατόμων που έμεταλλείονταν την κατάσταση που είχε δημιουργηθεί στην περιοχή για να διαπράξουν εγκλήματα δεν ήταν, δυστυχώς, σπάνια στη Σιέρρα Μαέστρα.

Μάθαμε πώς ο Φιντέλ άφού πέρασε την περιοχή του Σοναδέρ, μετά το Τσιθρίκο, επέστρεψε στον τομέα μας. Έτσι άποφασί-

σαμε να διαβάζουμε πρὸς τὸ Πελαδῆρο γιὰ νὰ συναντηθοῦμε ὅσο τὸ δυνατό γρηγορότερα μαζί του. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὑπῆρχε ἓνας ἡμπορος στὰ παράλια, ὁ Χουάν Μπαλάνσα, ποὺ οἱ σχέσεις του μὲ τὴ δικτατορία καὶ τοὺς μεγαλοβιομηχανοὺς ἦσαν γνωστές, χωρὶς νὰ ναι ἐν τούτοις δυνατό νὰ δεβαιώσουμε ἀν' ἡ ἐχθρότητά του πρὸς τὸ ἀντάρτικο ἐκδηλωνόνταν μὲ ὑποκαθίστατε δραστηριότητα. Ἀλλὰ ὁ Χουάν Μπαλάνσα εἶχε ἓνα μουλᾶρι, πολὺ γνωστὸ στὴν περιοχὴ γιὰ τὴ μεγάλῃ του ἀντοχή. Τοῦ τὸ πῆραμε λοιπὸν, σὴν πολεμικὴ λεία.... Μὲ τὸ μουλᾶρι αὐτὸ φτάσαμε στὸ μέρος ποὺ λέγεται Πιναλίτο, κοντὰ στὸ Πελαδῆρο. Ἐκεῖ κοντὰ χρειάστηκε νὰ κατέβουμε ἀπὸ ἀπόκρημνα, κάθιστα βράχια. Νὰ θυσιάζουμε τὸ ζῶο, νὰ τὸ κομματιάσουμε καὶ νὰ μεταφέρουμε τὸ κρέας του, νὰ τὸ ἐγκαταλείψουμε οἱ ἐχθρικοὶ ἔδαφος, ἢ νὰ τὸ ἀφήνουμε νὰ προχωρήσει ὅσο περισσότερο μπορούσε; Ἐπικράτησε ἡ τελευταία ἀποφῆ γιὰτὶ, ἔξω ἀπ' ἐ' ἄλλα, ἡ μεταφορὰ τοῦ κρέατος θὰ μᾶς δημιουργοῦσε πολλὰ προβλήματα. Τὸ μουλᾶρι κατέβαινε ἀδίστακτα, παύοντας σταθερὰ οἱ μέρη ὅπου θάπρεπε νὰ γλιστρήσει, γαϊζωνόταν στοὺς βόλκους ἢ πιανόταν ὅπως μπορούσε στὰ ἐξογκώματα τοῦ ἑδάφους, ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ μικρή μας μασκώτ ἀνάμα — ἓνα κυνηγετικὸ σκυλάκι — ἀρνοῦσαν νὰ προχωρήσει καὶ τὸ παίρναμε ἀγκυλιά. Ἦταν μὲ ἐπιδειξὶ καταιγιστικῶν ἀκροβασιῶν.

Τὸ μουλᾶρι ξανέρχισε τὰ κατορθώματά του ὅταν περνούσαμε τὸ Πελαδῆρο, περιοχὴ γεμάτη μεγάλες πέτρες, μὲ μὴ σιρὰ ἀπίθωνα πηδῆματα ἀπὸ βράχο οἱ βράχοι. Χάρη σ' αὐτὸ, ἄλλωστε, ἔμεινε καὶ στὴ ζωή. Στὴ συνέχεια μοῦ τῶδωσαν ἑμένα γιὰ νὰ μὲ μεταφέρει· ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἵππευα σταθερὰ, καὶ συνέχισα ὅσπου τὸ μουλᾶρι ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ Σάντσεζ Μοσκέρα, οὐ μὴ ἀπὸ τὶς ἀμέτρητες συναντήσεις μας στὴ Σέφρα.

Ἐκεῖ, στὶς ὁχθες τοῦ Πελαδῆρο συνίδη καὶ τὸ λυπηρὸ ἐπιστάδιο ποὺ εἶχε σὰ συνέπεια τὴν κατάρρευση τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιτροπῆς. Μία ὁμάδα συντρόφων ποὺ ἀπεχθάνονταν τὴν ἰδέα τῆς καθιέρωσης παιδαγωγικῶν κανονισμῶν δὲν ἔπαυε νὰ τῆς δάξει ἐμπέδω καὶ νὰ τῆς ἀπαγορεύει κάθε δραστηριότητα. Αὐτὴ ἡ κατάσταση, ὅμως, δὲν μπορούσε νὰ συνεχιστοῖ, ἔπρεπε νὰ πάρουμε δρακόντια μέτρα. Ἐνας ἀπὸ τοὺς συντρόφους τῆς ὁμάδας τῆς δικτατοφυλακῆς ἔκανε μὴ καλόγουστη φάρα σ' δια τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς: τοὺς

ειδοποίησε να τρέξουν, αφήνοντας σβύλες διας τις άλλες τους υποθήσεις για να εξετάσουν ένα πολύ σπουδαίο πρόβλημα. Οι τύποι είχαν αφήσει εκεί, ένταλως ήλθια, μια ακαθαρσία, για να χλευάσουν τους συντρόφους. Μετά το έπεισόδιο, κάμποσα μέλη της ομάδας συλλήφθηκαν. 'Ανάμεσά τους κι' ο Ουμπέρτο Ροντρίγκες, γνωστός, δυστυχώς, για την κλίση του να παίζει το ρόλο του συνήγορου κάθε φορά που δρισακίμασαν στη δυσάρεστη θέση να εκτελέσουμε έναν ένοχο και ό οποίος μετά το θρίαμβο της 'Εκανάστασης σκότωσε, μαζί μ' ένα άλλο άνωτότακτο στρατιώτη, ένα φυλακισμένο. Στη συνέχεια κατέφεραν κι' οι δυο τους να δραπετεύσουν από τις φυλακές της Καμπάνιας. Μαζί με τον Ουμπέρτο «φυλακίστηκαν» και δυο - τρεις άλλοι σύντροφοι. Όπως ήταν οι συνθήκες της ζωής στο αντίρτικο, ή φυλακή δε σημαίνει και πολλά πράγματα. Όταν όμως το παράπτωμα ήταν άρκετά σοβαρό ο ένοχος δεν έπαιρνε τροφή για μιά - δυο μέρες κι' αυτό μάλιστα, ήταν μια τιμωρία πομπανία τόπο...

Δυο μέρες μετά το έπεισόδιο κι' ενώ οι κύριοι δράστες ήταν ακόμα φυλακισμένοι, μάς είπαν πως ο Φιντέλ βρισκόταν εκεί γύρω, στην περιοχή που λέγεται «'Ελ Σαπάτο» (το παπούτσι). Πήγα εκεί για να τον υποδεχτώ και να συνηγορήσω μαζί του. Δέν μιλήσαμε πάνω από δέκα λεπτά όταν έγραψε ο Ραμίρο Βαλντιές, φέρνοντας μια είδηση: ο Λάλο Σαρδίνιας, θέλοντας να τιμωρηθεί κάπως αυστηρότερα έναν άπειθαρχο σύντροφο έκανε πως το έδειξε το ρεβόλβερ στο κεφάλι. 'Από άπροσέξια όμως πάτησε τη σκανδάλη κι' άφησε το σύντροφο στον τόπο. Στη μονάδα άρχισαν κινήσεις για στάση. Γύρισα πίσω στη στιγμή. Έβλεπα το Λάλο υπό αυστηρή φρόρηση. 'Από παντού ακούγονταν μουρμουρητά έναντίον του. Οι αγωνιστές ζήτωσαν συνοπτική δική και εκτέλεσή του.

Βαλθήκαμε να μαζεύουμε καταθέσεις κι' αποδείξεις. Οι γνώμας ήταν μορασμένες: άλλοι εξέφραζαν την κατηγορηματική τους πεποίθηση ότι επρόκειτο για προμελετημένη δολοφονία, άλλοι έκλιναν προς την έκδοχή του άτυχήματος. Πρέπει να υπογραμμίσουμε, άσχετα μ' αυτές τις γνώμες, πως άπαγορευόταν ρητά, σύμφωνα με τους νόμους του αντίρτικου, ή έπιβολή σωματικής τιμωρίας σε σύντροφο και στην περίπτωση αυτή ο Λάλο Σαρδίνιας ήταν υπότροπος. 'Η κατέσχεση ήταν πολύ λεπτή. 'Ο σύντροφος Λά-

λο Σαρδίνιας ήταν πάντα ένας μαχητής περικνησής, άπειτηνακός στο θέμα της παιθαρχίας, άνθρωπος άρροισιμόνος, οί μεγάλο καθιά, στο πνεύμα της αὐτοθυσίας. Άπό την Ελλη μεριά καινοί που ζητοῦσαν μέ μεγαλύτερη έπιμονή την ποινή του θανάτου δέν ήταν, όπωσδήποτε, οί καλύτεροι της ομάδας.

Οί καταθέσεις τών μαρτύρων συνεχίστηκαν μέχρι τή νύχτα. Ό Φιντέλ ήταν μέ τό μέρος μας. Δέν ήταν όπαδός της θανατικής ποινής, αλλά δέν έκρινε σέλιμο νά πάρει μιά τέτοιου είδους άπόφαση χωρίς νά συμβουλευτεί όλους τούς άγωνιστές. Τό επόμενο στάδιο της διαδικασίας ήταν καινο στο έποκο ό Φιντέλ κι' έγώ θραθήκαμε ύπερασπιστές ενός κατηγορούμενου, που παρακολούθουσε άπαθή, την εξέλιξη τών συζητήσεων χωρίς ν' άφήνει νά διαφαίνεται τό παραμικρό ίγνος φόβου. Μετά από μιá σιρά παθιασμένων παρεμβάσεων που άξίζωναν τό θάνατό του ήταν ή σειρά μου νά λάβω τό λόγο για νά εξορκίσω τούς συντρόφους νά μη παίρνουν αὐτό τό πρόβλημα στα έλαφρά. Προσπάθουσα νά τούς εξηγήσω πώς έπρεπε νά άποδώσουμε τό θάνατο του συντρόφου μας στις συνθήκες του άγώνα, στο γεγονός πώς είμαστε οί πόλεμο και πώς τελικά, ύπεύθυνος ήταν ό δικτάτορας Μπαστίστα. Άλλά, άλλοίμονο, τά λόγια μου είχαν πολύ μικρή άπήχηση σ' αὐτό τό έχθρικό άκροσέριο.

Η νύχτα είχε κιόλας προχωρήσει κι' είχαμε άνάψει μερικές λάδες από πεῖσο και καριά για νά συνεχίσουμε τή συζήτηση. Ό Φιντέλ μίλησε τότε για μιá έλέκληρη άρα. Έξέθεσε όλους τούς λόγους που συνηγορούσαν ύπέρ της άθωώσεως του Άάλο Σαρδίνιας. Άπαριθμήσε όλα τά έλαττώματά μας, την έλλειψη παιθαρχίας, έλλα σφάλματα που κάναμε καθημερινά, τίς άδυναμίες που όλα αυτά άπόδειχναν κι' εξήγησε πώς στο κάτω - κάτω αὐτή ή άποκρουστική πράξη είχε γίνει για την ύπεράσπιση της ιδέας της παιθαρχίας και πώς έπρεπε νά τόχουμε πάντα αὐτό στο νοῦ μας. Οί λάδες φώτιζαν τό φηλό του παράστημα πάνω στο φόντο του βήσους, ή φωνή του έπαυρε τόνους γεμάτους πάθος και πολλοί έντρος ακούγοντάς τον εύθυραμμίζονταν σίγουρα μέ τή γνώμη του άρχηγού μας.

Η τάρδεια δύναμη της πιστοκότητάς του μήτηρ οί δοκιμασία καινο τό βράδυ.

Ώστόσο ή εήγλωτία του δέν κατέρθωσι νά κατακνήσει κάθε αντίσταση. Καταλήξαμε στό συμπέρασμα πώς έπρεπε νά θέσουμε σέ φηγορορία τίς δύο πιθανές κυρώσεις: τήν ποινή του θανάτου μ' έμμεσο τουρκεσιακό και τήν καθαίρεση. Τά ξαναμμένα πνεύματα άφάθηκαν νά επηρεαστούν από ένα έλλειπτο φάσμα δυνάμεων στη διάρκεια αυτής της φηγορορίας στό θουνό όπου κρινόταν ή ζωή ενός ανθρώπου. Χρειάστηκε νά διακόψουμε τη συνεδρίαση γιατί κάμποσοι φήριζαν δύο φορές και ή προπαγάνδα έδινε κι' έπαιρνε μέ σκοπό τήν αλλοίωση της τυμηγορίας. Έξηγησαμε και πάλι σέ τί συνίστατο ή έκλογή της ψήφου και ζητήσαμε άπ' όλους νά εκφράσουν χωρίς περιστροφές τη θέλησή τους. 'Ανάλαβα νά μετρώ τους ψήφους σ' ένα σημειωματάριο. Πολλοί άπό μάζ άγαπούσαμε τό Άάλο, άναγνωρίζαμε τό λάθος του άλλα θέλαμε νά του χαριστι ή ζωή γιατί ήταν πολύτιμο στοιχείο γιά τήν 'Επανάσταση. Θυμάμαι πώς ή 'Ονίρια, ένα κοριτσάκι που είχε έρθει μαζί μας ρώτησε μέ φωνή γεμάτη άγωνία άν μπορούσε κι' αυτή νά ψηφίσει σάν άγωνίστρια της μονάδας. Τής τό επιτρέψαμε κι' όταν ψήφισαν όλοι έρχισα ή διαλογή.

Έγραφα τ' άποτελέσματα αυτής της παράξενης φηγορορίας πάνω σέ τετράγωνα χαρτιάκια σάν αυτά που χρησιμοποιούν οι γιατροί στί εργαστήρια. Ήταν φοβερή έμπειρία. Μετά τους τελευταίους διαταγμούς, νά πώς μοιράστηκαν οι γνόμεις τών 146 άνταρτών που ψήφισαν: 70 κηρύχτηκαν ύπέρ της ποινής του θανάτου κι' 76 έκλιναν πρός ένα άλλο είδος καταδίκης. Ό Άάλο είχε ουθεί.

Άλλα τέ πράγματα δέν έμειναν εκεί. Τήν επομένη μέ ομάδα άντρών, έχθρικά διατεθειμένων πρός τήν πλειοψηφία, άνάγγειλε τήν άπόφαση της νά έγκαταλείψει τό άντάρτικο. Αύτή ή ομάδα άριθμούσε ένα σαρδ άξιόλογο στοιχείο, άλλα και κάμποσα πολύ καλά παιδιά. Παράδοξα, ό 'Αντόνιο Λόπες, ύπολοχαγός κι' άρχηγός της παιδαγωγικής επιτροπής, καθώς και διάφορα άλλα δυσσεστημένα μέλη της ομάδας του, έφυγαν από τόν 'Αντάρτικο Στρατό. Θυμάμαι κάμποσα όνόματα: Ένας Κοόρρο, κάποιος Πάρδο Χιμέντες (άνηφός ενός ύπουργού του Μπατίστα, πράμα που δέν τόν έμαέδισε νά λάβει μέρος στίς άγώνες). Δέν έχω ιδέα πού ήταν τό τέλος αυτών τών συγγρόφων. Άλλα μαζί τους έφυγαν και τρεις άδέρφοι

Καντοάρες που δε γνώριζαν και πολύ ένδοξο τέλος. Ό ένας τους σκοτώθηκε στην Πλάγια Χιρόν, ο άλλος πιάστηκε αιχμάλωτος εκεί, κατά την απόπειρα εισβολής των μισοφόρων. Οι άνθρωποι αυτοί που δε σκόπευαν την πλειοψηφία κι' αποστάτησαν από τον αγώνα μας μπήκαν στη συνέχεια στην υπηρεσία του εχθρού και σάν προδότες κι' ξαναγύρισαν να πολεμήσουν στο έδαφός μας.

Η συνειδηση των οικητών και των αγωνιστών δάβαινε διαρκώς. Οι καλύτεροι άνήμεσέ μας ένοιωθαν επιτακτικά την ανάγκη μιας Άγροτικής Μεταρρύθμισης και της ανατροπής το κοινωνικού καθεστώτος χωρίς τ'ά όποια ή χώρα δε θα εξυγιανόταν ποτέ. Άλλ'έ Ισπαναν πάντοτε μαζί τους τ'ό δέρος των ανθρώπων έκείνων που δεν είχαν έρθει σ'έν αγώνα παρά από δίψα γιά περιπέτεια ή Ισως μέ την ελπίδα νά μαζίέχουν όχι μονάχα δάφνες αλλά και οικονομικά πλεονεκτήματα.

Ένας άλλος αριθμός δυσμενισμένων έφυγαν. Σεχνά τ'ά όνόματά τους σήμερα έξω από κείνο το Ρομπέρτο που στή συνέχεια έγραψε μία άτίλειωτη και γεμάτη φευσιές Ιστορία. Ό Κόντα Άγκουέρο έχασε την αξιοπρέπεια του δημοσιεύοντάς την στή «Μποέμα». Ό Άλδο Σαρδίνιας καθαιρέθηκε και καταδικάστηκε νά κερδίσει την άποκατάστασή του πολυμύοντας μονάχος μέ μία μικρή παρήκολο ένάντια σ'έν εχθρό. Ένας από τούς ύπολογαγούς μας ό Χοακίν γιά λ'ά Ρόσα, θείος το Άλδο, άποφάσισε νά τόν συντροφέι. Σ' άνακατάσταση το λοχαγού Σαρδίνιας, ό Φιντελ μούδωσε έναν από τούς καλύτερους αγωνιστές: τόν Καμίλο Σιενφουέρος που έγινε λοχαγός τής μπροστοφυλακής τής φάλαγγας μας.

Χρειάστηκε νά ξεκινήσουμε χωρίς λεπτό καθυστέρηση, γιά νά εξουδετερώσουμε μία ομάδα ληστών, που χρησιμοποιώντας σ'έν άσπίδα τ'ό όνομα τής επανάστασης μας, έκαναν έγκλήματα στήν περιοχή που είχε άρχισι ό αγώνας μας καθώς και στήν περιοχή το Καράκας και το Λομόν. Ή πρώτη άποστολή το Καμίλο στή φάλαγγά μας ήταν νά προχωρήσει μέ ταχύ ρυθμό γιά νά συλλάβει όλους αυτούς τούς ανεπιθύμητους γιά νά μπορέσουμε στή συνέχεια νά τούς διώσουμε.

#### 24. Τό «Ἄλτος ντέ Κονράδο»

Οἱ μέρες ποὺ ἀκολούθησαν τῇ μάχῃ τοῦ «Μάρ Βέρδε» ἦσαν γιὰ μᾶς γεμίτες ἐντατικὴ δραστηριότητα. Ἐέραμε καλὰ πὺς εἶχαμε ἀκόμα ἀρκετὴ δύναμη γιὰ νὰ ὀργανώνουμε συνεχεῖς μάχες ἢ γιὰ νὰ περικυλώνουμε ἀποτακτικὰ τὸν ἐχθρὸ ἢ γιὰ νὰ ἀμυνόμεθα σὲς μετακινεῖς ἐπιθέσεις. Νά γιατί μείναμε οἱ θέση δυνάμεις παίρνοντας διπλάσιες προφυλάξεις στὴν κοιλάδα τοῦ Ὀμπρίτο. Ἡ κοιλάδα αὐτὴ βρίσκεται σ' ἀπόσταση κίχπουσαν χιλιόμετρων ἀπὸ τὸ «Μάρ Βέρδε». Γιὰ νὰ φτάσει κανεὶς ἐκεῖ πρέπει νὰ πάρει τὸ δρόμο ποὺ ἀνεβαίνει στὴ «Σάντα Ἀννα» καὶ ποὺ διασχίζει τὸ Γκουαγιάμπο, ἓνα μικρὸ χεῖμαρρο. Ἀλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ φτάσει βαδίζοντας κατὰ μῆκος τοῦ βίου τοῦ Γκουαγιάμπο σὺν νότο, ἀπὸ τὸ λόφο τῆς «Μποτίγια» καὶ τέλος ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ ἐρχεται ἀπὸ τὴ Λά Μίνα ντὲλ Φρίο.

Ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα πρόθεσης ἔπρεπε νὰ τὰ ὑπερασπιστοῦμε σοβαρὰ. Ἐπρεπε ἀκόμα νὰ ἀσκούμε διαρκὴ ἐπιτήρηση γιὰ νὰ ἀποφύγουμε τὸ ἐνδεχόμενο νὰ πέσει αἰφνιδιαστικὰ πάνω μας ὁ ἐχθρὸς ὀδηγώντας τὰ στρατεύματά του κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ δόσο.

Μεταφέραμε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐφοδίων μας στὸν τομέα τῆς «Λά Μίσα» (τὸ τραπέζι) στοῦ Πόλο Τόρρες. Μεταφέραμε καὶ τοὺς λαβωμένους. Ἀνάμεσά τους ὁ μόνος ποὺ δὲν μπορούσε νὰ περπατήσει ἐξ αἰτίας τῶν τραυμάτων του σὺν πόδι ἦταν ὁ Χολὶ Ἰγγλέτας.

Τὰ στρατεύματα τοῦ Σάντος Μοσκέρα εἶχαν καταλυιστῇ στὴ «Σάντα Ἀννα» ἀκριβῶς, ἐνῶ ἄλλοι εἶχαν πάρει τὸ δρόμο τῆς «Καλιφόρνια» καὶ δὲν ἔραμε τὸν προσορισμὸ τους.

Τίσσερις - πέντε μέρες μετὰ τὴ σύγκρουση τοῦ «Μάρ Βέρδε» ἀντηχοῦσε τὸ σύνθημα τοῦ πολεμικοῦ συντηγερμοῦ. Τὰ στρατεύματα τοῦ Σάντος Μοσκέρα πρὶ χωροῦσαν ἀπὸ τὸν καταλλήλότερο

δρόμο, εκείνον που πηγαίνει κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆ Σάντα Ἄννα στοῦ Ὀμπρίτο. Εἰδοποιήσαμε ἀμέσως τοὺς ἄντρες μας ποὺ εἶχαν στήσι: ἐνέδρα νὰ ἐλέγξουν τίς χειροβομβίδες. Οἱ πρώτες αὐτὲς χειροβομβίδες ποὺ τίς φτάξαμε οἱ ἴδιοι, εἶχαν ἓνα ὑποτυπώδες σύστημα πυροδότησης ἀποκαλούμενο ἀπὸ ἓνα ἐλατήριο κι' ἓνα καρφί ποὺ ἔταν τὸ ἀφηρημὸς χτυποῦσε τὸν ἐπικουστήρα, ποὺ ὠθοῦνταν ἀπὸ τὸ ἐλατήριο... Πρέπει νὰ ποῦμε πὺς δὲν εἶχαν πάρει μπρὸς στὴ μάχη τοῦ Μάρ Βέρδε καὶ πὺς δὲν ἐπρόκειτο νὰ πάρουν μπρὸς οὔτε κι' αὐτὴ τὴ φορὰ...

Λίγα λεπτὰ ἀργότερα, θόρυβος ἀπὸ ἐκπιροσκοπήσεις ἔφτασε ὡς τὸ σταθμὸ τῆς διοίκησης. Μὰς εἰδοποίησαν πὺς οἱ χειροβομβίδες δὲν εἶχαν πάρει μπρὸς καὶ πὺς ἔφταναν πολυάριθμα στρατεύματα πρῶμα ποὺ ἀνέγκασε τοὺς μαχητὲς μας νὰ υποχωρήσουν ἀφ' οὗ προξένησαν κάποιες ζημιές στὸν ἐχθρό. Τὸ πρῶτο τους θῆμα, σύμφωνα μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ μᾶς ἔδωσαν, ἦταν ἓνας λοχίας φηλὸς καὶ σωματώδης, ὀπλισμένος μ' ἓνα ρεβόλβερ τὸν ἄδ καὶ τὰ ἐξαρτήματά του, ποὺ ἦταν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φάλαγγας ποὺ ἀνέβαίνε. Ὁ ὀπολοχαγὸς Ἐνρίκε Νόβα κι' ἓνας ἄλλος ἀγωνιστής, ὁ «Μεξικάνος», τοὺ εἶχαν ρίξει ἀπὸ μικρὴ ἀπόσταση μὲ τὰ Γκάραντ τους κι' οἱ περιγραφές καὶ τὸν δυὸ τους γιὰ τὸ λοχία συμφωνοῦσαν. Ὁ πωροθήπουα τὰ στρατεύματα τοῦ Σάντος Μοστέρα εἶχαν τρέφει τὴν ἔμνηα σὲ φυγὴ...

(Βεβαιώδες ἀργότερα ἓνας χωρικὸς ποὺ τὸν ἔλεγαν Μπρίτο ἤρθε νὰ μ' εὐχαριστήσει γιὰ τὴν καλωσύνη μας γιατί ὁ ἐχθρὸς τὸν εἶχε ἀναγκάσει νὰ μπαί ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φάλαγγας ἀλλὰ ἐκεῖνος εἶχε δεῖ καλὰ πὺς τὰ παιδιὰ ἔκωναν πὺς τάχα θὰ τοὺ ρίξουν ἢ πὺς τὸν σηματοδεύουν! Ὁ χωρικὸς φρόντισε ἀκόμα νὰ μὲ πληροφορηθεῖ πὺς δὲν ὑπῆρξε κανένα θῆμα σὲ καίνο τὸ μέρος... Ἀντίθετα ὑπῆρξαν στὸ «Ἄλτος ντε Κονράδο»).

Τὸ σημεῖο ποὺ κατέχεμα ἦταν τόσο δύσκολο νὰ τὸ ὑπερασπίσουμε μὲ τὰ λιγοστά μας μέσα ποὺ δὲν κάναμε τὸν κόπο νὰ σκάψουμε χαρακώματα ἔξω τοῦ δυνάματος. Δὲν εἶχαμε παρὰ τίς παλιές θέσεις ἄμυνας, κατασκευασμένες γιὰ νὰ παρεμποδίσουν τὴν προσέγγιση τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὸ «Λὰς Μίνας ντε Μπουαβόιτο». Ἐξῆ ἀπ' αὐτό, προχωρώντας ἀπὸ τὸ δρόμο ὁ ἐχθρὸς ἔβαζε σὲ κίνδυνο ἑλες μας τίς ἐνέδρες γι' αὐτὸ καὶ δώσαμε διαταγὴ γιὰ ἀναδίπλω-



ση και υποχωρήσαμε. Στην περιοχή δεν έμειναν πιά παρά λιγοστοί χωρικοί απομακρυσμένοι γ' αντισταθούν στο χαράτσισμα του εχθρού κι' ίσως και μυστικά συνεννοημένοι μαζί του.

Άραγέ - άραγέ άνωβιπλωνόμασταν από τὸ δρόμο πού πάει πρὸς τὸ «Ἄλτος γιὰ Κοινάδο». Δὲν εἶναι παρὰ ἓνα μικρὸ βουναλάκι πού προεξέχει στὴ γραμμὴ τῆς Σιέρρα Μαδρίτα καὶ πού στὴν κορυφὴ του ζεῖ ἓνας γκουαχίρο πού τὸν λένε Κοινάδο. Ὁ σὺντροφος αὐτοῦς ἦταν μέλος τοῦ P. S. P.<sup>1</sup>. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶχε ἔρθει σ' ἐπαφὴ μαζί μας καὶ μᾶς εἶχε προσφέρει πολὺτιμες ὑπηρεσίες.

Ἔχγε ἀπομακρύνει τὴν οἰκονομική του καὶ τὸ σπίτι του ἦταν ἀπομονωμένο: Ἰσπανικὸ μέρος γιὰ ἐνέθρα! Δὲν μπορούσε κανεὶς νὰ φτάσει ἐκεῖ παρὰ ἀπὸ τρία στενὰ μονοπάτια πού αἰρῶνται μέσα ἀπὸ τὰ δάση τῶν λόφων, θαυμάσια προφυλαγμένα ἀπὸ τὴν τροπικὴ βλάστηση. Τὸ ὑπόλοιπο μέρος προστατεύεται ἀπὸ ἀπέτομα βρέχια καὶ κάθετες πλαγιές πού εἶναι ἐξαιρετικὰ επικίνδυνα γ' ἀνέβει κανεὶς.

Σ' ἓνα σημεῖο ὅπου βρίσκεται μιὰ μικρὴ συστάδα δέντρων, ὁ δρόμος ἀνοίγεται. Ὅ,τι χρειάζεσταν γιὰ τὴν προετοιμασίαν ἀντίστασης κατὰ τοῦ Σάντος Μοσκέρα. Πρέπει νὰ σημειώσω ἐδῶ πὺς ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας μέρα εἶχαμε τοποθετήσει μέσα στὸ φοῦρνο τοῦ σπιτιοῦ δυὸ θάμνες μὲ τὰ φυτῖλια τους. Ἡ παγίδα ἦταν ὅσο γίνεται πὺς ἀπλή: ἂν ἀποσυρῶμασταν ὁ εχθρὸς θάμνε πιθανῶς στὸ σπινάκι καὶ θὰ χρησιμοποιοῦσε τὸ φοῦρνο. Μέσα στὶς στάχτες πού εἰς σάμπζαν ἐντελῶς, βρίσκονταν οἱ δυὸ θάμνες. Σκεφτήκαμε πὺς ἡ ζέση τοῦ φοῦρνου ἢ κάποια σπῖθα ἀπὸ τὴ χόβολη πού θάδαζε φωτιά στὰ φυτῖλια θὰ εἰς ἔκανε νὰ ἐκραγοῦν, πράμα πού θὰ προκαλοῦσε ὀπωδῆστοι κάμποσα θύματα. Ἀλλὰ, ἐβόαια, αὐτὸ δὲν θὰ μᾶς χρησίμευε παρὰ ἀργότερα. Προγγυμένως ἔπρεπε νὰ πολεμήσουμε στὸ «Ἄλτος γιὰ Κοινάδο».

Μεῖναμε ἐκεῖ, περιμένοντας ὑπομονητικὰ τρεῖς ὀκτώηρες μέρες μὲ σκοπιὰς εἰκοσιτέσπερις ὥρες τὸ εἰκοσιτετράωρο. Οἱ νύχτες ἦταν πολὺ κρύες καὶ ὕγρες στὸ ὕψόμετρο αὐτὸ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ.

---

1. Λαϊκὸ Σοσιαλιστικὸ Κόμμα (P.S.P.) ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Κούδας.

Κι' ακόμα, αυτό πρέπει να τ' ἐμολογήσουμε, είμασταν πολύ λίγο προετοιμασμένοι ν' ἀντιμετωπίσουμε τὴ δοκιμασία μιᾶς ἐξόκληρης νύχτας σὲ θέση μάχης καὶ στὸ ὁπαιθρο.

Ἔχουμε ἐτοιμάσει μὲ τὸν πολύγραφο τῆς ἐφημερίδας μας «ὁ Ἐλεύθερος Κουβανός» πού τὸ πρῶτο τῆς φύλλο εἶχε κυκλοφορήσει λίγες μέρες νωρίτερα, μερικὲς ἀφίσες πού ἀπευθύνονταν στοὺς στρατιωτικούς. Σκοπὸς μας ἦταν νὰ τὶς καλλήσουμε στὰ δέντρα τοῦ δρόμου πού θ' ἀκολουθοῦσαμε.

Στὶς 8 τοῦ Δεκεμβρίου, τὸ πρωί, ἀκούσαμε ἀπὸ ψηλὰ στὸ βράχο μας, τὸ στρατὸ πού ἐτοιμαζόταν ν' ἀνέβει. Βρισκόταν στὸ δρόμο, κάπου 200 - 300 μέτρα κάτω ἀπὸ μᾶς. Στείλαμε κάποιον νὰ καλλήσῃ τὶς ἀφίσες. Ἦταν ὁ σύντροφος Λουὶς Ὁλασάμπάλ, πού ἀνέλαβε αὐτὴ τὴ δουλειά. Ἀκούγαμε τὶς φωνὲς ἀπὸ μιὰ ὀμίλη συζήτηση καὶ σὲ μιὰ στιγμή ξεχώρισε πολὺ καθαρά (γιατὶ ἤμουν κοντὰ σὲ πέραςμα, στὴν κόγχη ἐνὸς τοίχου) τὸ οὐρλιαχτὸ ἐνὸς ἀξωματικού, καθὼς φαίνεται, πού διάταξε: «Πέρα μπροστὰ τοῦ μέρους!». Κι' ὁ στρατιώτης, ἡ τουλάχιστο ὁ συναμμιλητὴς του, ἀπαντοῦσε ὀργισμένος πὺς ὄχι. Ἡ κουβέντα σὲ λίγο σταμάτησε κι' ὁ στρατὸς ξεκίνησε.

Βλέπαμε τὴ φάλαγγα νὰ προχωρεῖ σὲ μικρὰ τμήματα κρυμμένη μέσα στὰ δέντρα. Καθὼς τοὺς παρατηροῦσα ἄρχισα νὰ χῶ ἀμφιβολίες γιὰ τὴ σκοπιμότητα τῶν ἀρριστῶν μας, πού ὀφαστικὰ τοὺς προειδοποιοῦσαν γιὰ τὴν ἐνέδρα μας. Τελικὰ ξεναφώνησα τὸν Λουὶς καὶ τοῦ ζήτησα νὰ τὶς μαζέψῃ. Δὲν τοῦ ἀπόμειναν παρὰ λίγα κλάσματα τοῦ δευτερολέπτου γιὰ νὰ τὸ κάνει γιατί ἔφταναν κιόλας οἱ πρῶτοι φαντάροι μὲ γοργὸ ῥθμ.

Ἡ διάταξη μάχης ἦταν ἀπλοῦστατη: ὑποθέταμε πὺς ὅταν ὁ ἐχθρὸς θάρτανε στὸν ἀκάλυπτο χῶρο, θὰ ξεπρόβαλλε ἓνας ἀντρας μονάχος, ἀρκετὰ ξεκομμένος ἀπὸ τοὺς συντρόφους του. Τοῦλάχιστο αὐτὸς θάπρεπε νὰ σκοτωθεῖ. Ὁ Καμίλο τὸν περίμενε, ἐνεβρεδόνοντας πίσω ἀπὸ ἓνα σκίνο. Τὴ στιγμή πού ὁ φαντάρος θὰ περνοῦσε στὸ ὄφος του κοιτάζοντας προσεχτικὰ μπροστὰ του θὰ τοῦ ἀδειάζε τὸ αὐτόματο στὸ κορμὶ ἀπὸ ἀπόσταση μικρότερη ἀπὸ τὸ ἓνα μέτρο.

Στὶς δύο πτέρυγες οἱ σκοπευτὲς πού εἶχαμε τοποθετήσει, τέλεια καμουφλαρισμένοι μέσα στὸ δάσος, θάμπαιναν σὲ δράση. Ὁ ὑπολογιστὸς ἱμπεραῖοι μας! μὲ κάποιον ἄλλο, ἀκριβῶς μπροστὰ στὸ

δρόμο, καμιά δεκαριά μέτρα από τόν Καμίλο, θά τόν κάλυπταν ριχώντας μεταωπικά γιά νά μή μπορεί κανείς νά πλησιάσει τò καταφύγιό του μάλιστα θέλαμε τò φανάριό της μπροστοφυλακής.

Τò πόστο μου βρισκόταν σέ καμιά εικοσαριά μέτρα, σέ λοξή θέση πίσω από έναν κορμό δέντρου, πού μοῦ προστάτευε τò μυοῦ κορμό, ἐνῶ τò ὄπλο μου ἦταν στραμμένο πρὸς τὴν εἰσοδὸ τοῦ δρόμου ἀπ' ὅπου ἔρχονταν οἱ στρατιῶτες. Μερικοὶ ἀπὸ μᾶς δὲν μπορούσαμε νά δοῦμε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή γιατί θριαμβάσαμε σὲ μέρος γυμνὸ ὅπου κινδυνεύαμε νά γίνουμε ἀντιληπτοί. Ἐπρεπε νά περιμένουμε τοὺς πυροβολισμοὺς τοῦ Καμίλο. Κουνήθηκα λιγάκι παραδίδοντας τὴ διαταγὴ πού εἶχα δώσει ὁ Ἰβιος κι' ἀναγνώρισα τὴ στιγμή τῆς ἐντασης πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη: εἶδα νά φτάνει ὁ πρῶτος στρατιώτης. Κοιτοῦσε γύρω του θέποντας καὶ προχωροῦσε ἀργά. Πραγματικὰ ἐμύριζε· ἐνέδρα αὐτὸ τὸ μέρος πού τόσο λίγο ἔμοιαζε μὲ τὸ συνηθισμένο τοπίο, μὲ τὴν κατὰξερη τοῦτη γωνιά καὶ τὴ δροσούλα στὴ μέση τῆς ὀργιαστικῆς βλάστησης τοῦ δάσους πού μᾶς περιέβαλε. Τὰ δέντρα ἄλλα πικρὰ καὶ ἄλλα ὀρθὰ ἀπανθρακωμένα ἀπὸ κάποια πυρκαϊὰ ἔβιναν τὴν ἐντύπωση τῆς ἐρημιᾶς. Καλύφθηκα περιμένοντας ν' ἀρχίσει ἡ μάχη. Ἕνας πυροβολισμὸς ἀντήχησε καὶ τὸ νουφεκίδι γενικεύθηκε. Κατάλαβα στὴ συνέχεια πῶς δὲν ἦταν ὁ Καμίλο πού εἶχε ρίξει, ἀλλὰ ὁ Ἰμπραήμ πού ἡ ἀναμονὴ τοῦ εἶχε σπάσει τὰ νεύρα. Εἶχε ρίξει πρόωρα καὶ τὸ πῦρ γενικεύθηκε ἂν καὶ βασικά δὲν εἶχε ἀκόμα δεῖ κανεὶς τίποτα ἀπὸ κανένα παρατηρητήριον. Οἱ μεμονωμένοι πυροβολισμοὶ μᾶς πού θάπρεπε νὰ βρίσκουν κατ' εὐθείαν τὸ στόχο καθὼς καὶ οἱ σφαῖρες τῆς φαντασίας πού κατασπαταλοῦνταν σὲ συνεχεῖς ριπές, «προσθιόνταν χωρὶς ν' ἀνακατεῖνται». Ἀναγνώριζε κανεὶς ἀπὸ τὸ θόρυβο ποῖο ἀπὸ τὰ δυὸ στρατόπεδα χτυποῦσε. Λίγα λεπτὰ ἀργότερα (πέντ-ἕξι, ὀχι περισσότερα) ἀκούγαμε πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μᾶς τὰ πρῶτα σφύριγματα τῶν ὀρίων δόμου ἢ μπαζούκας πού ἡ διαδρομὴ τους ἦταν πού μὲ μεγάλη κι' ἱσκαζαν στὶς πλάτες μᾶς.

Σαφηνὰ ἔνοιωσα κάτι δυσάρεστο, ὅμοιο μὲ κῆφισμο ἢ μὲ μυρμηγκιασμό μουδιασμένης σάρκας. Εἶχα χτυπηθεῖ στὸ ἀριστερὸ πόδι πού δὲν προστατευόταν ἀπὸ τὸν κορμό τοῦ δέντρου. Τὴ στιγμή ἐκείνη εἶχα ρίξει μὲ τὸ νουφέκι μου (πού εἶχα διαλέξει καὶ μὲ τηλεσκοπικὴ διόπτρα γιὰ νὰ σκοπεύω καλύτερα). Τὴ στιγμή ἀκρι-

βας που χτυπήθηκα άκουσα άντρες να προχωρούν κατά πάνω μου  
 με μεγάλο θόρυβο ανοίγοντας δρόμο μέσ' απ' τὰ κλαδιά, με θόρυβο  
 εφόρμησης θάλεγε κανείς. Τὸ ντουφέκι μου δὲν εἶχε πιά καμμιὰ  
 χρησιμότητα γιὰ μένα μὴ καὶ εἶχα μόλις ρίξει καὶ τὸ πιστόλι μου  
 εἶχε πέσει τῇ στιγμῇ ποδοπαρτα κατὰ γῆς. Ἦταν ἀπὸ κάτω μου  
 ἀλλὰ δὲν τολμοῦσα ν' ἀνασηκωθῶ γιατί θρουνά ολότρελα ἐκτεθει-  
 μένος στὰ ἐχθρικά πυρά. Κυλώντας στὸ πλάι μὲ τὴν ταχύτητα τῆς  
 ἀπειπισίας κατάφερα νὰ χουφτώσω τὸ πιστόλι. Τὴν ἴδια στιγμὴ  
 εἶδα νῆρχεται πρὸς τὸ μέρος μου ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστές μας ποὺ  
 τὸν ἔλεγαν Καντινφίλδς. Μέσα στὴν ἀγωνία καὶ τὸν πόνο ἀπὸ τὴν  
 πλγγῆ, νὰ κι' ὁ κακομοῖρος ὁ Καντινφίλδς ποὺ ἔρχεταν νὰ μοῦ παῖ δ-  
 τι ὑποχωροῦσαι γιατί τὸ ντουφέκι του δὲν ἔπαιρνε φωτιά. Τοῦ τὸ ἔρ-  
 παξα ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸ ἔξέτασα, ἐνῶ αὐτὸς ζάρωσε δίπλα μου.  
 Τὸ ὄπλο εἶχε πιάσει ἐμπλοκὴ γιατί τὸ καλύτερο εἶχε στραβώσει λίγο.  
 Τὸ δειρθεῖσα διευκρινίζοντας μὲ μιὰ διάγνωση κορτερὴ σὰν ζυ-  
 ράφι: «Σαχλαμάρας... αὐτὸς εἶσαι!». Ὁ Καντινφίλδς — τὸ ἀληθι-  
 νὸ του ὄνομα ἦταν Ὀνιάτε — ἔρπαξε τὸ ντουφέκι καὶ ρίχτηκε στὴ  
 μάχη. Ἀφήνοντας τὸ δέντρο ποῦχε γιὰ ταμπούρι ὄρθησε γιὰ ν' ἀ-  
 δεύσει τὸ Γκάραντ του θέλοντας ἔτσι ν' ἀποδείξει τὸ θάρρος του.  
 Δὲν τὰ κατάφερε ὥστόσο γιατί μιὰ σφαῖρα τοῦ τρύπησε τὸ ἄριστε-  
 ρὸ χέρι καὶ ὄγῃμα ἀπὸ τὴν ὁμοπλάτη ἀπὸ ἀκολούθησε μιὰ δια-  
 βρομὴ τοῦλάχιστον παράδοξη. Ἐβαστα τώρα λασσιμένοι κι' οἱ δυὸ  
 κι' οὔτε λόγος γιὰ ὑποχώρηση μέσ' στὸ ντουφεκίδι... Δὲν μπορού-  
 σαιμὲ παρὰ νὰ γλιστρήσουμε πάνω σὰ κατὶ κορμούς ἐκεῖ κοντὰ κι'  
 ἔπειτα νὰ προχωρήσουμε κάτω ἀπ' αὐτοὺς ξεκομμένοι πιά ἀπὸ τὴν  
 ὑπόλοιπη ὁμάδα. Φτάσαμε τελικὰ ἀλλὰ ὁ «Καντινφίλδς» λιποθύμη-  
 σε. Καθὼς, παρ' ὅλο τὸν πόνο μπορούσα νὰ κινηθῶ πρὸς ἐξολε, ἔ-  
 φτασα στὸ μέρος ὅπου βρίσκονταν οἱ ἄλλοι γιὰ νὰ γυρέψω βοήθεια.  
 Σάραμα πὺς ὑπῆρχαν νεκροὶ σὲς ἐχθρικές γραμμές ἀλλὰ δὲν  
 ξέραμε τὸν ἀκριβὲ ἀριθμὸ τους. Μιὰ κι' οἱ τραυματίες (ἡμεῖς οἱ  
 δυὸ) εἶχαν γυρίσει ἀπομακρυνθῆκαμε πρὸς τὸ σπ(ι του Πόλο Τόρ-  
 ρες. Σὰν ἐκλύθηκε ἡ εὐφορία τῶν πρώτων στιγμῶν καὶ ἡ συγκίνη-  
 ση τῆς μάχης, ἔρχισα νὰ νοιώθω ὅλο καὶ πρὸς τὸν πόνο καὶ ἡ  
 πορεία μοῦ γινόταν ἀνοήτορη. Τελικὰ, σὰ μιὰ τοῦ δρόμου ἀνέδη-  
 κα σ' ἕνα ἄλογο κι' ἔφτασα ἕνα μῆχρι τὸ αὐτοσχέδιο νοσοκομεῖο  
 μας ἐνῶ τὸν Καντινφίλδς τὸν μεταφέρανε μὲ τὸ φορεῖο ἐκστρατείας.

Τὸ ντουφεκίδι σταμάτησε. Φαινόταν πιθανὸ νάχει τελικὰ πά-  
ρει ὁ ἐχθρὸς τὸ «Ἄλτο ντὲ Κορνάδο». Βάλαμε σκοποὺς γιὰ τὸν  
σταματήσαν στην ἐχθρὴ ἐνὸς ρουκιοῦ σ' ἓνα μέρος ποὺ βαρύνετο  
«Πάτα ντὲ λὰ Μίσα» (τραπαζοπόδαρο). Ταυτόχρονα ὁργανώσαμε  
τὴν ὑποχώρηση τῶν χωρικῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν τους κι' ἐγὼ ἔ-  
στειλα στὸ Φιντέλ ἓνα μεγάλο γράμμα ἐξιστορώντας τοῦ τὰ γεγο-  
νότα.

Ἔστειλα τὴ φάλαγγα ποὺ διοικοῦσε ὁ Ραμίρο Βαλντέζ νὰ ἐ-  
νωθεῖ μὲ τὶς δυνάμεις τοῦ Φιντέλ. Γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, στὶς  
γραμμὲς μας ἔπνεε ἄνεμος ἡττοπάθειας καὶ φόβου κι' ἤθελα νὰ μεί-  
νω ἐκεῖ μ' ἓνα ἐλάχιστο ἀριθμὸ ἀγωνιστῶν γιὰ νάχω ἓνα μάζι-  
μουμ εὐκαιρίας στὴν ἀμυνὰ μας. Ὁ Καμίλο ἔμεινε ἐπὶ κεφαλῆς  
τῆς μικρῆς ἀμυντικῆς ὁμάδας.

Στὰ γύρω βασίλειε μιὰ τέτοια ἡσυχία ποὺ τὴν ἐπομένη τῆς  
μάχης διαστήκαμε νὰ στείλουμε ἕναν ἀπὸ τοὺς καλύτερους ἀνι-  
χνιστὲς μας, τὸν Λιέν, γιὰ νὰ δεῖ τί μαγεύει ὁ ἐχθρὸς. Ἔτσι μά-  
θαμε πὺς ὁ στρατὸς εἶχε ἀποσυρθεῖ γιὰ τὰ καλά ἀπὸ τὸν τομέα. Ὁ  
Λιέν ἔφτασε μέχρι τὸ σπίτι τοῦ Κορνάδο καὶ δὲν εἶδε οὐτε ἕνα  
ἀπὸ στρατιῶτες. Μὰς ἔφερε μάλιστα, σὰν ἀπόδειξη τῆς ἀνέχνευ-  
σῆς του, μιὰ ἀπὸ τὶς δόμους ποὺ εἴχαμε κρύψει στὸ μυχὸ.

Ὅταν ἄρχισε ἡ ἐπιθεώρηση τοῦ ἐπὶλοιποῦ, ἀνακαλύψαμε πὺς  
ἔλειπε τὸ ντουφέκι τοῦ συντρόφου Γίλε Πάρδο. Εἶχε ἀλλάξει τὸ δ-  
πλο του μ' ἓνα ἄλλο καὶ φεύγοντας εἶχε πάρει μονάχα τὸ δεύτε-  
ρο παρατώντας τὸ νουβέκι στὸ πεδίο τῆς μάχης. Ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ  
σοβαρότερα παραπτώματα, κι' ὁ κανονισμὸς ἦταν σαφής: ἔπρεπε  
νὰ φύγει μ' ἓνα μακρύκαννο ὅπλν, καὶ νὰ ξαναπάρει τὸ ντουφέ-  
κι του ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ ἢ νὰ φέρει ἓνα ἄλλο. Μὰ τὸ κεφά-  
λι χαμηλωμένο ὁ Γίλε ἔφυγε γιὰ νὰ κάνει τὸ καθήκον του ἀλλὰ  
ξαναγύρισε, μερικὲς ὥρες ἀργότερα, χαμογελαστός, μὲ τὸ ντουφέ-  
κι του στὸ χέρι. Δὲν ἀργήσαμε νὰ διαλευκάνουμε τὸ μυστήριό: ὁ  
στρατὸς δὲν εἶχε πᾶσι καθόλου πέρα ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ εἶχε συμπε-  
ραθεῖ γιὰ τὴν ἀνίστασθαι στὴν ἐπίθεσή μας. Καθένας εἶχε ὑποχωρή-  
σει ἀπὸ τὴ μεριά του ἔτσι ποὺ κανένας ἐχθρὸς δὲν εἶχε φτάσει  
μέχρι τὴ θέση μάχης τοῦ συντρόφου μας... Τὸ ντουφέκι εἶχε φάει  
μονάχα μιὰ βροχή κι' αὐτὸ ἦταν ὅλο...

Αὐτὸ ἦταν, γιὰ πολὺ καιρό, τὸ πῶς προχωρημένο σημεῖο διεύ-

δουσης του στρατού στη Σιέρα. 'Όπωσδήποτε, ο' αυτόν τον τομέα δεν πήγε ποτέ πάλι μακριά. Μιά δίωξη από καμένες καλύδες, τυπική του περάσματος του Σάντος Μοσέρα, νά τί είχε απομείνει από το 'Όμπριτο. Τό φουνάριό μας είχε κι' αυτό καταστραφεί κι' ανάμεσα στά έρείπια που κάπνιζαν άκόμα δεν έβλεπες παρά μερικές γάτες κι' ένα γουρούνι που είχε γλυτώσει την καταστροφική μανία του εισβολέα για νά πέσει στά στομάχια μας... Μιά - δυό μέρες μετά τή μάχη, ό Ματασάιτο, σημερινός ύπουργός Δημόσιας 'Υγείας, μούκανε έγγείρηση μ' ένα ζυγάφι και μούδωλε μία σφαίρα από καρμπίνι M1. 'Από κείνη τή στιγμή ή θεραπεία μου ύπηρεζε γοργή.

'Ο Σάντος Μοσέρα είχε πάρει ό,τι μπορούσε από σακκιά με καφέ μέχρι επιπλά που είχε φορτώσει στους στρατώνες του. Διάχυτη ήσαν ή ένόπωση πώς δε θα ξαναρχόταν πάλι και τόσο γρήγορα νά χύσει τή μύτη του στη Σιέρα. 'Επρεπε λοιπόν νά ριχτούμε στην πολιτική προετοιμασία του τομέα και νά ξαναρχίσουμε νά οργανώνουμε τό διοικητικό μας κέντρο δόσης που δε θάταν πάλι στο 'Έλ 'Όμπριτο αλλά ο' ένα μέρος περισσότερο άπομακρυσμένο, στη ζώνη της «Λά Μόσα».

## 25. Ἡ πάλη ἐνάντια στό συμμαοριτισμό

Οἱ συνθήκες πού ἐπικρατοῦσαν τότε στη Σιέρρα μᾶς ἐπέτρεπαν νά ζοῦμε ἐλεύθερα σ' ἕνα ἀρκετά ἐκτεταμένο πεδίο. Γενικά ὁ στρατός δέν τὸ κατεῖχε καθόλου. Συχνά μάλιστα δέν εἶχε κἄν πατήσῃ τὸ πόδι του ἐκεῖ. Ἀλλὰ τὸ διοικητικό μας σύστημα δέν ἦταν οὔτε ὅσο θέπερε οργανωμένο οὔτε ἀρκετά ἰσχυρὸ γιὰ νὰ τὰ θάξῃ. Πέρα μὲ τις συμμαορίες τῶν ἀλητῶν πού καλυμμένοι κάτω ἀπὸ τὸ πρόσχημα τῶν ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν ἐπιδίδονταν στὸ πλιάτσικο καὶ στὸ συμμαορισμὸ διαπράττοντας τοῦ κόσμου τὰ ἀδικήματα.

Ἐξ ἄλλου, οἱ πολιτικές συνθήκες στη Σιέρρα ἦταν ἀκόμα πολὺ ἀσταθεῖς. Ἡ πολιτικοποίηση τῶν κατοίκων τῆς παρέμενε ῥόπηση καὶ ἡ παρουσία, στὰ μέρη αὐτά, ἐνὸς ἐχθρικοῦ στρατοῦ μ' ὅλες τις συνακόλουθες ἀπειλὲς ματαίωνε κάθε μας προσπάθεια νὰ ξεπεράσουμε τὴν ἀδυναμία μας αὐτή.

Γιὰ μὴ ἀκόμα φορά, ὁ ἐχθρὸς ἔσπεγγε τὸν κλοιὸ τοῦ γύρω μας. Ὑπῆρχαν πολλὲς ἐνδείξεις πὺς θὰ εἴχαμε μὴ καινούρια ἐκστρατεία στη Σιέρρα, καὶ δὲ χρειαζόταν τίποτα παραπάνω γιὰ νὰ πανικοβληθοῦν οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς. Οἱ λιγότεροι ἀπορραστακοὶ ἀπ' αὐτοὺς δέν ἔπαιναν νὰ φάχνουν γιὰ τρόπους νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν τρομερὴ ἐπιδρομὴ τῶν δολοφόνων ποδοσταῖνε ἡ δικτατορία. Ὁ Σάντος Μοσάδρα εἶχε ἐγκαταστήσῃ τὸ ἐπιτελεῖο του στὸ χωριουδάκι Λὰς Μίνας ντὲ Μπουεῦδοτο. Ἦταν πιά φανερό πὺς προετοιμαζόταν μὴ καινούρια εἰσβολή.

Παρὰ αὐτὲς τὲς ἀπειλὲς συνεχίζαμε τὴ δράση μας στὴν κοιλίᾳ τοῦ Ὀμπρίτο, δίδοντας ἔτσι τὲς δάσεις γιὰ ἕνα ἐλεύθερο ἔδαφος. Μόσα σ' αὐτὴ τὴν ἀπογευματινὴ Σιέρρα ἐγκαταστάσαμε τὰ πρῶτα στοιχεῖα μᾶς βιομηχανικῆς δραστηριότητος καὶ μὲ τὴν εὐκακρία, ἕνα φούρνο. Σ' αὐτὸ τὸν ἴδιο τομέα τοῦ Ὀμπρίτο ὑπῆρχε ἕνα στρατόπεδο πού χρησημαίε, κατὰ κάποιον τρόπο, σὰν προβάλα-

μος για το αντίρτικο. Νέοι που ήθελαν νήρθουν μαζί μας έφταναν εκεί κατά ομάδες κι' έμπαιναν κάτω από τις διαταγές μερικών χωρικών στους όποιους είχαμε κάθε έμπιστοσύνη. 'Ο άρχηγός τους, ό 'Αρίστιδιο εξακολουθούσε ν' αποτελεί μέλος της φάλαγγας μας δυό - τρεις μέρες πριν από τη μάχη του Οδύρεο, αλλά ή μάχη έγινε χωρίς αυτόν γιατί είχε πέσει κι' έπαθε κάταγμα στα πλευρά. Μετά απ' αυτό τό άτύχημα δέν είχε εκδηλώσει την έπιθυμία νά συνεχίσει τόν άγώνα.

Αυτός ό 'Αρίστιδιο αποτελεί τυπικό παράδειγμα αυτών των χωρικών πομπαιναν στις γραμμές της Έπανάστασης χωρίς νήχουν σαφή συνείδηση της σημασίας της. Η προσωπική του έκτίμηση τόν έπαισε πώς ήταν συμμέρον του νά τήχει «έμπορο» κι' έτσι πούλησε τό ρεβέλλο του για μερικά πέσος κι' άρχισε νά λεί σ' όποιον είχαε άρεση νά τόν άκούει πώς δέν ήταν τόσο δάκας νά κάτσει νά τόν ταμπήσουν στίτι του σά μαλακά και πώς θάρχόταν σ' έπαφή με τό στρατό... Οι θηλώσεις αυτές του 'Αρίστιδιο έφτασαν στ' αυτιά μου από πολλές μεριές. 'Η έπανάσταση περνούσε δύσκολες ώρες: Κάνοντας χρήση των δικαιωμάτων μου σά διοικητή του τομέα, προχώρησα σ' άνακρίσεις πολύ συνοπτικές και ό χωρικός 'Αρίστιδιο εκτέλεστέρα.

Σήμερα αντιμετωπίζουμε τό έρώτημα: ήταν πραγματικά τόσο έντονος όστε ν' άξίζει τό θάνατο και δέν θέ μπορούσαμε νήχαμε σώσει μιá ζωή που είχε μπει στην ύπηρεσία της Έπανάστασης σπών καιρό της οικοδόμησής της; 'Ο πόλεμος είναι σκληρός και δύσκολος και τίς ώρες που ό έχθρός διπλασιάζει τη μαχητικότητα του, δέν είναι δυνατό νά γίνει άνεκτή ούτε καν όπόνονια προδοσίας. Κάμποσους μήνες νωρίτερα θέ είχε ίσως σώσει τό κεφάλι του, τόσο λίγο άσφαλισμένο ήταν τότε τό αντίρτικο. Τό ίδιο και λίγους μήνες άργότερα γιατί νοιώθαμε πολύ περισσότερο αγουρευμένοι. 'Αλλά ό 'Αρίστιδιο είχε την άτυχία νά πέσει τη στιγμή άκριβώς που είμασταν άρκετά δυνατοί για νά χτυπήμε άνελίγιστα κάθε παράπτωμα σάν τό δικό του, χωρίς ταυτόχρονα νήμαστε τόσο όσο έπρεπε για νά τόν τιμαρώσουμε μ' άλλο τρόπο, άφοδ δέ διαθέταμε ούτε φυλακές ούτε δυνατότητες έπιβολής τιμωρίας άλλου είδους.

Φεύγοντας από την περιφέρεια για ένα διάστημα, έλέγχιση ή φάλαγγα ξεκίνησε για τό «Λός Κόκος», στή Μαγανταλένα όπου



θά συναντούσαμε τὸ Φιντέλ γιὰ νὰ πιάσουμε μιὰ συμμορία ποὺ μὲ ἀρχηγὸ τὸν «Κινέζο» Τσάνγκ, λεηλατοῦσε τὴν περιοχή τοῦ Καράκας. Ὁ Καμίλλο ποὺ εἶχε φύγει μὲ τὴν μπροστοφυλακὴ εἶχε κιόλας πιάσει ἕναν ὀρισμένο ἀριθμὸ αἰχμαλώτων πρὶν ἀπὸ τὴν ἀφιξή μας ἐκεῖ. Ἡ ἐπιχείρηση ἐκκαθάρισης κράτησε κάπου δέκα μέρες. Ἐκεῖ μέσα σ' ἕνα χωριανάκι, κρίθηκε καὶ καταδικάστηκε σὲ θάνατο ὁ διαβόητος «Κινέζος» Τσάνγκ, ἀρχηγὸς τῆς συμμορίας. Κάτω ἀπὸ τὴς διαταγὴς τοῦ οἱ συμμοριτὲς εἶχαν δολοφονήσει καὶ βασανίσει χωρικούς κι' εἶχαν σπείρει τὸν τρόμο στὴν περιοχή σφετεριζόμενοι τὸ ὄνομα καὶ κλέβοντας τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἐπανάστασης. Ταυτόχρονα μὲ τὸν «Κινέζο» Τσάνγκ καταδικάστηκε σὲ θάνατο κι' ἕνας χωρικός ποὺ εἶχε βιάσει ἕνα κορίτσι ἐπωφελομένου κι' αὐτὴς, ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σὺν «ἀγγελιοφόρου» τοῦ ἀντάρτικου στρατοῦ... Στὴ συνέχεια δικάστηκαν κάμποσοι ἄνδρες τῆς συμμορίας ποὺ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ παιδιὰ τῆς πόλης καθὼς καὶ χωριατόπαιδα παρασυρμένα ἀπὸ τὴν προοπτικὴ τῆς ἐλευθέρως ζωῆς ποὺ τοὺς ὑποσχόταν ὁ «Κινέζος» Τσάνγκ.

Οἱ περισσότεροι ἀθωώθηκαν. Γιὰ τρεῖς ὥστόσο ἀπ' αὐτοὺς θεωρήθηκε σκόπιμο νὰ κάνουμε μιὰ μικρὴ συμβολικὴ σκηνοθεσία ποὺ θὰ τοὺς ἔκανε ὀπωδήποτε νὰ δάλουν τὸ μυαλό τους νὰ βουλέψει.

Ὁ ἔνοχος γιὰ τὸ διαμὸ χωρικός καθὼς κι' ὁ «Κινέζος» Τσάνγκ δέθηκαν σὲ δέντρα κι' ἐκτελέστηκαν. Ἦταν κι' οἱ δύο τους ἀπόλυτα γαλήνιοι. Ὁ πρῶτος πῆθαν μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα, κατάρτατο σὰ ντουφέκια φωνάζοντας: «Ζήτω ἡ Ἐπανάσταση». Ὁ «Κινέζος» ἀντιμετώπισε τὸ θάνατο μὲ μεγάλη ἡρεμία, ἀλλὰ ζήτησε τὴ θρησκευτικὴ βοήθεια τοῦ πάτερ Σαρδίνιας ποὺ ἔκαινε ὁμῶς τὴν ὄρα ἐρριπύταν μακριὰ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο. Δὲν μποροῦσαμε νὰ ἱκανοποιήσουμε τὴν ἐπιθυμία του. Γι' αὐτὸ ὁ Τσάνγκ μᾶς ζήτησε νάμασσε αἰῶνοιο μάρτυρες αὐτῆς τῆς τελευταίας ἐπιθυμίας του, σὺν αὐτῇ ἡ δημόσια μαρτυρία νὰ τοῦ χρησίμευε γιὰ ἐλαφρυντικὸ στὸ ὑπερτίραν.

Τότε ἔγινε καὶ ἡ συμβολικὴ ἐκτέλεση τριῶν παιδιῶν τῆς συμμορίας. Ἦταν βέβαια ἀρκετὰ μπλεγμένα στὶς σκοτεινὲς ἱστορίες τοῦ «Κινέζου» Τσάνγκ ἀλλὰ ὁ Φιντέλ ἔκρινε πῶς ἔπρεπε νὰ τοὺς δώσουμε μιὰ ἀνόμα εὐκαιρία. Τοὺς δώσαμε τὰ μάτια καὶ τοὺς ὑπο-

δάλαμε στις φοβερές συγκινήσεις μιάς επικήμηνης έκτασης. Όταν, μετά τους πυροβολισμούς που ρίξαμε στην άερα τα τρία παιδιά διαπίστωσαν πως ήταν ακόμα ζωντανά, το ένα απ' αυτά ρίχτηκε πάνω μου και με μιά αδρόμητη χειρονομία χαράς κι' εγνομισμένης μούδωσε ένα ήχηρό φιλ σά να φιλούσε τον ίδιο τον πατέρα του..

Τα γεγονότα αυτά είχαν αυτόσητη μάρτυρα τον Άντριους Σαίντ Τζόρτζ, πράχτορα της Σ.Ι.Α. Το ρεπορτάζ του που δημοσιεύτηκε στην επιθεώρηση «Λούκ» και θεωρήθηκε στις ΗΠΑ σαν το εντυπωσιακότερο της χρονιάς του χάρισε κι' ένα βραβείο.

Σήμερα, το σύστημα αυτό που εγκαινιάστηκε στη Σιέρα θα μπορούσε να θεωρηθεί δάβαρο. Το εφαρμόσαμε όμως γιατί εκείνη την εποχή δεν υπήρχε καμιά δυνατή τιμωρία για τους ανθρώπους εκείνους που δεν άξιζαν τίποτα το θάνατο αλλά είχαν ωστόσο διαπράξει μιά σειρά από άρκετά σοβαρά αδικήματα. Οι «εκτελεσθέντες» μπήκαν κι' οι τρεις στην Ήπαναστατικό Στρατό. Αργότερα έμαθα για τη λαμπρή συμπεριφορά των δυο απ' αυτούς σ' ολόκληρη την επαναστατική περίοδο. Όσο για τον τρίτο έμεινε άρκετο καιρό στη φάλαγγά μου και στις συζητήσεις με τους άλλους στρατιώτες όταν ή κουδέντα έρχονταν στα διάφορα γεγονότα του πολέμου και κάποιος σύντροφος άμφοσητούσε τα λεγόμενά του έλεγε πάντα, με έμφαση: «Πρώτα - πρώτα έγω δι' φοδώναι το θάνατο. Κι' έχω και τον Τοί για μάρτυρα...» έννοώντας το έπεισόδιο της έκτασης του.

Δυό - τρεις μέρες αργότερα πιάσαμε μίαν άλλη συμμορία. Ή έκτασή τους ήταν εξαιρετικά λυπηρή. Επρόκειτο για έναν γκουαχίρο, τον Ντιονίσο, και τον κουνάδο του, τον Χουάν Λεμπρίχο, δυο από τους πρώτους που δόθηκαν το αντίτιμό μας. Ο Ντιονίσο που είχε προσφέρει πολλά στην προσπάθειά μας να ξεμασκαρέψουμε τον Ήουτίμιο Γκέρρα και μιά είχε δοθήσει αργότερα σά μιά από τις δυσκολότερες στιγμές της επανάστασής μας είχε στη συνέχεια καταγραφαστεί σά έπακρο την έμπιστοσύνη μας όπως κι' ο κουνάδος του. Κρατούσε για λογαριασμό του όλα τα τρόφιμα που μιά έτελιναν οι οργανώσεις των πόλεων. Είχε ιδρύσει πολλά στρατόπεδα όπου σκότωναν τα ζώα χωρίς διάκριση. Έτσι πήρε τον κατήφορο και είχε φτάσει να κάνη και δολοφονίες.

Την εποχή εκείνη στη Σιέρα, ή παρουσία ενός ανθρώπου ή

πολογιζόταν με βάση τον αριθμό των γυναικών που είχε και ο Ντανιόνσο, πιστός στο έθνος και περνώντας τον καιρό του για μεγάλο γόη εξ αίτιας των εξουσιών που τουχε παραχωρήσει η 'Επανάσταση είχε δώσει στο χέρι τρία σπίτια, με μία γυναίκα κι' ένα σημαντικό στέκι τροφίμων στο καθένα... Στη διάρκεια της δικής μπρός στις άγανακτισμένες κατηγορίες του Φιντέλ για την κατάχρηση έμπιστοσύνης, την προδοσία και την ανήθικη συμπεριφορά του — δεν συντηρούσε τρεις γυναίκες με τα λεφτά του λαού; — ο Ντιονίσο υποστήριζε, με μία δόση χωριάτικης πονηρίας πώς δεν είχε τρεις αλλά μονάχα δύο άφοι ή μιὰ απ' αυτές ήταν η νόμιμη του (πράμα που ήταν αλήθεια)! Μαζί μ' αυτούς τούς δυο ντουφεκίστηκαν και δυο κατάσκοποι που πιάστηκαν έπ' αυτοφώρου καθώς κι' ένα παιδί που τέλεγαν Έσπεραρία και που το άναθιταν ειδικές αποστολές στο Κίνημα. Η οικογένεια του Έσπεραρία είχε προσφέρει αγωνιστές στον άντάρτικο στρατό (ένας από τούς αδερφούς του είχε πάρει μέρος στην απόβαση του Γκράνμα), αλλά αυτό το παιδί, άφοι σχημάτισε μιὰ μικρή ομάδα περιμένοντας την έφελξη μας υπόκωφά δεν ξέρω σε ποιόν πειρασμό και δόθηκε να οργανώσει ένοπλες επιθέσεις στο έδαφος του άντάρτικου. Οι τελευταίες του σαγιάς ήταν συγκινητικές. Άναγκάστηκε τα σφάλματά του αλλά δεν μπορούσε ωστόσο, ν' αποδεχτεί τη σκέψη πώς θα τον ντουφεκίσαν. Παρακαλούσε να τον αφήσουμε να σκοτωθεί στην επόμενη μάχη, άρριζόταν πώς θ' αποζητούσε το θάνατο και πώς το μόνο που ήθελε ήταν να μην άτιμάσει την οικογένειά του. Μάλιστα καταδικάστηκε σε θάνατο ο Έσπεραρία (που τούχαν δώσει το παρατσούκλι «ο Άλλοθωρος») έγραψε ένα μεγάλο και συγκινητικό γράμμα στη μητέρα του όπου της έξηγοσε γιατί ήταν δίκαιη ή τιμωρία του και τη συμβούλευε να μείνει πιστή στην 'Επανάσταση.

Ο τελευταίος από κείνους που ντουφεκίστηκαν ήταν ένας γραφικός τύπος που τον έλεγαν «δάσκαλο» και που τον είχε γνωρίσει καλά σε μερικές δύσκολες ώρες όταν περιπλανιόμουν στα τυριά ο' αυτά τα βουνά άρρωστος και με μόνο τη δική του συντροφιά. Σύντομα όμως έφυγε από κοντά μας με τη δικαιολογία ότι ήταν άρρωστος για να βουλιάξει στη συνέχεια σε μιὰ ζωή κραυγής. Ένα από τα καλύτερα κατορθώματά του ήταν πώς παράστανε έμένα — «ο δόκτωρ Γκουεβέρα» — και πώς έπωφελήθηκε από τ'ονομά

μου για να επιχειρήσει να δώσει μία νεαρή χωρική που είχε ανάγκη από ιατρική περίθαλψη για κάποιαν αρρώστια που είχε. Όλοι πείθαν διαδηλώνοντας την άρνησή τους στην Έκπαίδευση, έξω από τους δυο κατακλόντους. Προσωπικά δεν παραδέχθηκα στη σκηνή, αλλά οι μάρτυρες μου διηγείθηκαν πως όταν ο πάτερ - Σαρβένιας, παρών αυτή τη φορά, πλησίασε έναν από τους καταδικασμένους για να του προσφέρει την πνευματική του βοήθεια, αυτός απάντησε: «Ακούστε πάτερ, κοιτάζτε αν κανένας διλλος έχει ανάγκη από βοήθεια γιατί εγώ, ειλικρινά, δεν πολυπιστεύω σ' όλα αυτά».

Νά μέ ποιούς ανθρώπους γινόνταν ή επανάσταση. Στην άρχή επαναστατημένοι έναντίον κάθε άδικίας, μοναχικοί επαναστάτες που κατέλιγαν να πάρουν τη συνθήεια ν' άσχοιόνται με τις προσωπικές μικροποθεσούλες τους χωρίς πιά να νοιάζονται ν' ανατρέψουν το κοινωνικό καθεστώς. Λίγο να χαλάρων τον έλεγχό της ή επανάσταση έπεφταν σέ παραπτώματα που τους οδηγούσαν στο έγκλημα με καταπιληκτική εύκολία. Ό Ντιονίσιου και ό Χουανίτο Λεμπρίχιό δεν ήταν χειρότεροι από άλλους περιστάσιακούς εγκληματίες που ή επανάσταση δεν τους τιμώρησε και που εξακολουθούν να βρίσκονται αυτή τη στιγμή στις γραμμές του στρατού μας. Άλλή ή στιγμή άπαιτούσε σθερένια πυγμή. Έπρεπε να επιβάλουμε μία τιμωρία παραδειγματική για να βάλουμε τέρμα σέ κάθε άπόπειρα άπειθαρχίας και να εξουδετερώσουμε τις έστίες της άναρχίας που δημιουργούνταν σ' αυτές τις χωρίς σταθερή κυβέρνηση περιοχές. Όσο για τον Έσσεβαρία θα μπορούσε ναχει γίνει ένας ήρωας της επανάστασης ένας έξαιρετικός αγωνιστής όπως και τα δυό του άδέρφια, άξιωματικοί του άνδρικού στρατού, αλλά είχε την άτυχία να πάσει σέ παράπτωμα έκείνη άκριβώς την εποχή, κι' έπρεπε γι' αυτό να πληρώσει με τη ζωή του. Δυστάζαμε ν' αναφέρουμε το όνομά του, αλλά ή στάση του ήταν τόσο άξιοπρεπής, τόσο επαναστατική, αντιμετώπισε τόσο παλληκαρίσια το θάνατο, κι' άναγνώρισε με τόσο ειλικρινεία το πόσο δίκαιη ήταν ή τιμωρία του, που μές φάνηκε πως το τέλος του τον εξύωνε. Χρησίμευε για παράδειγμα, τραγικό είναι άλήθεια, αλλά συνάμα πολύτιμο για να φανεί ξεκάθαρη μπροστά στα μάτια όλων ή ανάγκη νάναι ή έ-

πανόσση μ'ας ύγιής κ' απαλλαγμένη από κάθε πράξη συμμορι-  
ταισμού, κληρονομιά της δικτατορίας του Μπατίστα.

Στη διάρκεια αυτών των दिων εμφανίστηκε για πρώτη φο-  
ρά ο δικηγόρος ένας άντρας που είχε καταφύγει στη Σιέρα μετά  
από μια διαμάχη που είχε με τους αρχηγούς του «Κινήματος της  
26ης του Ιούλη» στην πεδιάδα. Έγινε Υπουργός Γεωργίας της  
Επανάστασης μέχρι που υπογράφηκε ο Νόμος για την Αγροτική  
Μεταρρύθμιση (υπογράφηκε μόνο από τους άλλους γιατί εκείνος  
δεν ήθελε να εκταθεί μ' όλα αυτά) : ο Σορί Μαρίν.

Όταν εκπληρώσαμε το επίσημο καθήκον να αποκαταστήσουμε  
την ειρήνη και την ήθικη τάξη ο' όλα τα έδάφη που είχε κάτω  
από τη διοίκηση του ο αντίρτικος στρατός, πήραμε το δρόμο της  
επιστροφής προς την περιοχή του Όμπρίτο. Η φίλαγγά μας δι-  
αιρέθηκε σε τρεις ομάδες. Η μικροστοφυλακή είχε αρχηγό τον Κα-  
μίλο Σικφούγος που περιστοιχιζόταν από τέσσερις υπολοχαγούς:  
τους Ορέστας, Μπόλβο, Λέουδα και Νόβα, ενώ η δεύτερη ομάδα εί-  
χε επί κεφαλής τον λοχαγό Ραούλ Κάστρο Μερκαδόρ με υπολοχα-  
γούς τους Αλφόνσο Ζάγιας, Ορλάνδο Πόπο και Πάμπλο Καμ-  
πέρα. Το μικρό μας επιτελείο διοικούσε ο Ραμίρο Βαλντές με ύ-  
πολοχαγό τον Χοέλ Ίγγλέσιας. Ο Χοέλ Ίγγλέσιας δεν ήταν κα-  
λά - καλὰ δεκαεφτά χρονών και βρισκόταν επί κεφαλής συντρόφων  
πούχαν περάσει τα τριάντα και στους οποίους άπανθινόταν σ'έν  
πληθυντικά και με κάθε σεβασμό για να τους δώσει διαταγές. Οι  
άντρες του άπαντούσαν σ'έν ένικό ύπακούοντάς τον παιθαρχικά.  
Στην ομάδα της επισθοφυλακής ήταν ο Σίρο Ρεδόνδο με βοηθούς  
του τους Βίλο Ακούνια, Φέλις Ρέγιας, Γουίλιαμ Ροντρίγες και  
Κάρλος Μάε.

Κατά τα τέλη του Οκτώβρη του 1957, γυρίσαμε για να εγκα-  
τασταθούμε στο Όμπρίτο. Έπρεπε να δάσουμε μπρος μια γραμμή  
άμυνας ο' έλη την έκταση του έδάφους για το οποίο θα εμιασαν  
υπαύθυνοι στο έξος. Μά τη βοήθεια διυ φοιτητών — ένός μάλιστα  
μηχανικού κ' ένός μάλιστα κτηνίατρου — που είχαν μόλις φτά-  
σει από την Χιβάνα, άρχισαμε να καταστρώνουμε τα σχέδια για  
ένα μικροσκοπικό ύδροηλεκτρικό σταθμό που σκοπούαμε να φτιά-  
ζουμε πάνω στο μικρό χείμαρρο του Όμπρίτο. Βάλαμε έπίσης  
μπρος για να τυπώσουμε την έφημερίδα Μάμπι. Είχαμε ένα πα-

λειό πολύγραφο φερμένο από την παδιάδα. Πολύτιμο σαρδάβαο που μας έδωσε τη δυνατότητα να τυπώσουμε τα πρώτα φύλλα του «Ελεύθερου Κουβανού»<sup>1</sup>, το όποιο κυριότεροι συντάκτες και τυπογράφοι ήταν οι φοιτητές, ο Λεονέλ Ροντερίγας και ο Ρικαρδίτο Μαθίνα.

Μ' αυτό τον τρόπο, απολαμβάνοντας τη συνενοχή και τη γενναϊότητα προσφοράς των παραπτόστων του Όμπριτο — και ιδιαίτερα της καλής μας φίλης της «γριάζ» Τσάνα όπως τη λέγαμε όλοι — αρχίσαμε να οργανώνουμε τη μόνιμη Έδρα μας. Χτίσαμε και το φοβόνο σ' ένα εγκαταλειμμένο παλιό μποχίο για να μη δίνουμε στην αεροπορία το στόχο ενός καινούριου κυρίου. Φτιάξαμε ακόμα και μικρά τεράστια σημαία της 26ης του Ίουλλη, που έγραφε πάνω: «Καλή χρονιά 1958!» Τη στήσαμε στο ψηλότερο όροπέδιο του Όμπριτο με την ελπίδα πως θα μπορούσε κανείς να τη δει από πολύ μακριά, μέχρι κι' από το Λάς Μίνας ντε Μπουεόστο ενώ όργωνε την τομέα για να ενισχύσουμε την εξουσία μας και να της δώσουμε μορφή. Ταυτόχρονα έτοιμαζόμασταν να αντιμετωπίσουμε από μέρα σε μέρα την εισβολή του Σάντος Μοστέρα κατασκευάζοντας όχηρά στα πιθανότερα σημεία προέγγισής του.

---

1. \*Όνομα της εφημερίδας Μάμμα των πολέμων του 1888 και του 1895.

## 26. Ένας χρόνος ένοπλου αγώνα

Στις αρχές του 1968 είχαμε κιάλια πίσω μας περισσότερο από ένα χρόνο αγώνα. Σ' ελόκληρη την περίοδο από την απόβαση και τη σκληρή ήττα της 'Αλεγρία ντε Πίο» μέχρι τη μάχη του Ουέρο ο στρατός μας χαρακτηριζόταν βασικά από την ύπαρξη μιας και μοναδικής ομάδας πατριζάνων που διοικούσε ο Φιντέλ Κάστρο καθώς κι' από τις διαρκείς μετατοπίσεις (ξς την ονομάσαμε λοιπόν νομαδική φάση). 'Ανάμεσα στις 2 του Δεκέμβρη και στις 28 του Μάη οι θεσμοί μας με τις πόλεις Ισχυροποιούνται με άργο ρυθμό. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου οι ήγέτες του Κινήματος στην πεδιάδα δείχνουν παντελή έλλειψη κατανόησης της σημασίας μας σαν πρωτοπορίας της 'Επανάστασης και του άναστηματος του Φιντέλ Κάστρο σαν άρχηγού της.

Όπως και νάχει, γιά μας, στη διάρκεια αυτών των πρώτων μηνών το οδοιπόρο ήταν να συντηρήσουμε και να ενισχύσουμε την αντίεργτικό πυρήνα.

Η σκέψη της άγροτιάς άπέναντί μας είχε, εξ αίτιας των γεγονότων, πολλές διακυμάνσεις: άμέσως μετά την καταστροφή της 'Αλεγρία ντε Πίο», μας συμπαροσάθημε θερμά και μας έδωσε την αλόθρημη και άνεπιφύλακτη ύποστηρίξη της. Μετά την άνασγκρότησή μας και την παραλαβή των πρώτων όπλων πούδωσαν άφορμή στη δικτατορία γιά μιá βίαιη καταπίεση, οι χωρικοί, πανικόβλητοι άρχισαν ν' άντιδρούν φυγικά. 'Η θέση τους, πρέπει να το όμολογήσουμε, ήταν πολύ λεπτή: άν μας έβλεπαν ήταν άναγκασμένα να μας καταγγείλουν. Καί πραγματικά, λίγο νάπαιρνε ό στρατός έβγην την παρουσία μας από άλλες πηγές, ήταν χαμένοι. Καταγγέλλοντάς μας πάλι παραβίαζαν τα προστάγματα της 'βιας της συνειδήσης τους κι' έμειναν, όπωσδήποτε, αλ κίνδυνο, γιατί θα άντιμετώπιζαν την επαναστατική δικαιοσύνη.

Παρά το έθρικό, ή τούλάχιστο ούδέτερο περιβάλλον, κοντά σ' αυτούς τούς τρομοκρατημένους δρεσίβιους πού τόσο λίγη σιγουριά έννοιθαν και πού καμιά φορά προτιμούσαν νά εγκαταλείψουν τή Σιέρρα παρά νά βρεθούν άντιμέτωποι μ' αυτό τό φοβερό δίλημμα, ό στρατός μας κατάφερε νά στεριάσει, νά εξασφαλίσει λίγο - λίγο τόν έλεγχο τού έδάφους και νά θεμελιώσει τήν έξουσία του σ' έναν δλόκληρο τομέα τής Μαστέρα πού έκτεινόταν 'Ανατολικά πέρα από τήν κορφή τού Τουρκίνο ως τις προσβάσεις τού βουνού «Καράκας» στά Δυτικά, και πού όριζόταν στό Νότο από τήν θάλασσα και στά Βόρεια από τά μικροχωριουδάκια τών άντερειομένων τής Μαστέρα πού κατέχονταν από τό στρατό. Λίγο - λίγο όταν έγινε φανερό γιά τούς χωριάτες πώς τό άντάρτικό μας ήταν άήττητο, όταν κατάλαβαν πώς είμαστε άποφασισμένοι νά πολεμήσουμε όσο καιρό θά χρειαζόταν, άντιέβρασαν μέ τόν λογικότερο τρόπο μπαίνοντας στις γραμμές μας γιά ν' άγωνιστούν πλάι μας. Από τή στιγμή εκείνη πύκνωσαν τίς γραμμές μας και συσπειρώθηκαν γύρω μας. Τότε μόνο ό παρτιζάνικος στρατός στέριωσε γιά τά καλά, γιατί οι γκουαχίρος μας, όπως είναι γνωστό, είχαν συγγενείς σ' όλόκληρη τήν περιοχή. Ήταν αυτό πού λέγαμε: «νά ποδέσουμε» τό άντάρτικο.

Ή περίοδος τής συγκρότησης τού στρατού μας κράτησε ως τή δεύτερη μέχη τού Πίνο ντελ Άγκουα, στις 16 τού Φλεβάρη τού 1968. Δέν είμαστε άρκετά ισχυροί γιά νά χτυπήσουμε τις έθρικές θέσεις σέ σημεία όχυρωμένα πού ή άμυνά τους ήταν σχετικά εύκολη ενώ ό στρατός από τή μεριά του έμεινε στις θέσεις του χωρίς νά προχωρεί έναντίον μας. Μετά από τή δεύτερη αυτή επίθεση όπου είσθαν μέρος ίλιες μας οι δυνάμεις κάτω από τήν προσωπική διοίκηση τού Φιντέλ, ή ζώνη τών επχειρήσεών μας μεγάλωσε σημαντικά. Τότε άκριβώς συγκροτήθηκαν και δυό καινούριες φάλαγγες, ή δη μέ τό όνομα τού «Φράνκ Πάιζ», κάτω από τίς διαταγές τού Ραούλ καθώς κι' εκείνη τού 'Αλμπίδα.

Σ' αυτή τή σύνταξη σκιαγράφηση τού άγώνα τής χώρας στη διάρκεια ενός χρόνου θά πρέπει νά αναφέρουμε τίς γενικά έτυχες και καταδικασμένες σ' άποτυχία πρωτοβουλίες άλλων όμάδων άγωνιστών.

Στις 13 τού Μάρτη τού 1967, τό Φοιτητικό Διευθυντήριο



χτυπούσε τὸ παλάτι μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἐκτελέσει τὸ Μπατίστα. Ἐκεῖ ὄρθην τὸ θάνατο κάμποσοι παύσημι ἀγωνιστοί. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁ πρόεδρος τῆς F.E.U.<sup>1</sup>, σύμβολο τῆς νεολαίας μας, ὁ «Μαν-σινίτα» Ἐνσεμπερία.

Αἰγους μῆρας ἀργότερα, τὸ Μάη, μιὰ ἄλλη ὁμάδα ἐπιχείρησε νὰ κάνει ἀπόβαση. Ἡ ἐπιχείρηση εἶχε ἴσως τερπύλλισται πρὶν ἀκόμα ξεκινήσει ἀπὸ τὸ Μαϊάμι ἀφοῦ τὴ χρηματοδοτοῦσε ὁ πρόεδρος Πρίο. Σχεδὸν ὅλοι ὅσοι πήραν μέρος ἔχασαν τὴ ζωὴ τους. Ἐχω κιόλας μιλήσει γιὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Κορίντια ποὺ διεύθυνε ὁ Καλίτσο Σάντσεζ ποὺ δολοφονήθηκε ὅπως κι' ὅλοι σχεδὸν οἱ σύντροφοί του ἀπὸ τὸν Κάουλυ, τὸ σπαγίτ της Βέρμιας ζώνης τοῦ Ὀρέιντε ποὺ ἐκτελέστηκε ἀργότερα ἀπὸ μέλη τοῦ Κινήματός μας.

Διάφορες ὁμάδες ἀγωνιστῶν προσπάθησαν νὰ στεριώσουν στὸ Ἐσκαμπραί: ἄλλοι ἀνῆλθαν στὴν «26η τοῦ Ἰσόληρ, ἄλλοι στὸ Διευθυντήριο. Οἱ τελευταῖοι διοικούσαν στὴν ἀρχὴ ἀπὸ ἓνα μέλος τοῦ Διευθυντηρίου ποὺ θὰ προδίδε τὸ κίνημα γιὰ νὰ προδώσει στὴ συνέχεια καὶ τὴν Πίκα τὴν ἐπανάσταση, τὸν Γκουτιέρρες Μενόγιο, σήμε-ρα ἐξόριστο. Οἱ πιστοὶ τοῦ Διευθυντηρίου ἀγωνιστὰς σχηματίσαν μιὰ ξεχωριστὴ φάλαγγα μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὸν παγματοῦργη Τσορὸν ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὸ Δεύτερο Ἀνατολικὸ Μέτωπο τοῦ Ἐσκαμπραί. Μικροὶ πυρήνες σχηματίστηκαν καὶ στὴ Σιέρρα ντὶ Κριστάλ καὶ στὴ Σιέρρα ντὶ Μπαράνκο, ἀπὸ ἄνδρες ἡμῶς - παρτιζάνους, μισο-γελαθοφόρους, τοὺς ὅποιους ὁ Ραούλ ἀπογρεῦθηκε νὰ διώξει ἀπὸ τὴν περιοχὴ σὺν ἔρτασε μὲ τὴν 6η φάλαγγα.

Πρέπει ἀκόμα νὰ σημειώσουμε τὴν ἐξέγερση τῆς Ναυτικῆς Βάσης Σιανφουέγος, στίς 5 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1967. Ἐπὶ κεφαλῆς ὁ ὁπλοχαγὸς Σὺν Ρομάν ποὺ δολοφονήθηκε ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἐγχειρήματος. Ἡ ἐξέγερση αὐτὴ ποὺ εἶχε συμφωνηθεῖ ἀπὸ πολὺ καιρὸ δὲν ἐπρόκειτο νὰ μείνει ἀπομονωμένη. Στούς κόλπους τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, μιὰ ὁμάδα στρατιωτικῶν ποὺ λοχυρίζονταν πῶς ἦσαν «καθεροὶ» (βηλαδὴ ποὺ δὲν εἶχαν βουτηχθεῖ στὰ ἐγελήματα τῆς δικτατορίας ἀλλὰ ποὺ —ὅπως ξέρομε καλὰ σήμερα— ἦσαν διαποτισμένοι ἀπὸ τὸν ἱμπεριαλισμὸ τῶν γιάνκηδων) εἶχαν

1. Πανεπιστημιακὴ Ὁμοσπονδία Σπουδαστῶν.

ἀποφασίσαι νὰ ὑποβάλῃουν μιὰ σειρά ἀπὸ πράξεις αὐτοῦ τοῦ αἵθους. Γιὰ κάποιον ἀγνωστο λόγο, ἡ ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου μετατέθηκε σὲ κανονικὴ ἡμερομηνία, ἀλλὰ ἡ Ναυτικὴ Βάση τοῦ Σιενφουέγος, μὴ ἔχοντας εἰδοποιηθεῖ ἔγκαιρα γι' αὐτὸ, ἀποφάσισε νὰ μπεῖ σὲ δράση. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή οἱ ἐξεγερθέντες ἐπικράτησαν ἀλλὰ ἔκανε τὸ τραγικὸ λάθος νὰ μὴ τραβήξουν πρὸς τὴ Σιέρρα τοῦ Ἑσκαμπαί. Ἦταν ὥστόσο κύριοι τῆς πόλης κι' εἶχαν κάθε δυνατότητα νὰ φτάσουν γρήγορα, μέσα σὲ μερικὰ λεπτά, σὺν βουνό καὶ νὰ συγκροτήσουν ἓνα στερεὸ μέτωπο.

Ἐθνικοὶ καὶ τοπικοὶ ἡγέτες τῆς 26ης τοῦ Ἰούλιου πῆραν ἐνεργὸ μέρος. Ὁ λαὸς μετέχει σὲ κύμα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ποὺ προκαλεῖται ἡ ἐξέγερση. Ὑπάρχουν μάλιστα καὶ μερικοὶ ποὺ παίρνουν τὰ δῖπλα. Μήπως οἱ ἀρχηγοί, βλέποντας αὐτὰς τὶς ἐκδηλώσεις συμπέραναν πὺς εἶχαν τὴν ἠθικὴ ὑποχρέωση νὰ μείνουν στὴν κατεκτημένη πόλη; Ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ διαπιστώσουμε πὺς τὰ γεγονότα ἐξελέγχτηκαν σύμφωνα μ' ἓνα συνηθισμένο σχῆμα σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν ἐγχειρημάτων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορία προσφέρει πολλὰ παραδείγματα. Ἡ μικρὴ σημασία τοῦ δίνουν πάντα οἱ στρατιωτικοὶ καριέρας στοὺς παρσιζάνικους ἀγῶνες παῖζει μεγάλο ρόλο ἐδῶ, ὅπως καὶ ἡ ἑλλειψὶς πίστεως σὲ ἀνάρτητο ὅαν ἔκφραση τῆς λαϊκῆς ἀντίστασης. Κι' ἐστὶ οἱ συννημότες, νομίζοντας πὺς θὰ χάσουν χωρὶς τὴ βοήθεια τῶν ἐνοπλίων συντρόφων τους, δέχτηκαν νὰ μείνουν ἀποκλεισμένοι μέσα στὰ ἔρη μιὰς πόλης, παγιδευμένοι ἀπὸ τὴ θάλασσα γιὰ ν' ἀγωνιστοῦν μέχρι θανάτου. Ἔτσι τοὺς συνέτριψε κυριολεκτικὰ ἡ ἀνωτερότητα τοῦ ἐχθροῦ ποὺ κινητοποιήσε μὲ κάθε ἀνωση τὰ στρατεύματά του καὶ τὰ συγκέντρωσε ἐνάντια στὸν Σιενφουέγος. Ἡ 26ῃ τοῦ Ἰούλιου ποὺ συμμετείχε ὅαν ὁπλος ἑταίρος δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶχε ἀλλάξει τὰ πράγματα ἀνάμεσα κι' αὐτοὶ ἀρχηγοὶ τῆς εἶχαν προβλέψει καθαρά τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα, πράγμα ποὺ ὥστόσο δὲ συνέβη. Πήραμε τοῦλάχιστο ἓνα μάθημα γιὰ τὸ μέλλον: ἐκείνος ποὺ εἶχει τὴ δύναμη εἶναι ἐκείνος ποὺ ὑπαγορεύει καὶ τὴ στρατηγική.

Οἱ μεγάλες σφαγὲς τῶν πολιτῶν, οἱ ἐπαναλαμβανόμενες ἀποτυχίες τῆς δικτατορίας καὶ οἱ δολοφονίες ποὺ διάπραττε, ἀπέδειχναν πὺς ὁ ἀνταρτοπόλεμος σ' εὐνοϊκὸ ἔδαφος εἶναι ἡ πιὸ τέλεια ἔκφραση τῆς τεχνικῆς τῆς λαϊκῆς ἀντίστασης ἀπέναντι σὲ μιὰ δε-

σοπική κι' ακόμα στέρεη κυβέρνηση. Καί, θά πρόθετα, ή λιγότερο έδωτη γιά τά παιδιά τοῦ λαοῦ. Ἐνῶ οἱ δικές μας ἀπώλειες (ἄνθρωποι ἀξιάλογοι γιά τὸ θάρρος καὶ τὴ μαχητικότητά τους) ματρώνταν στὰ δάχτυλα τοῦ χερμοῦ μετὰ τὴ σταθεροποίηση τοῦ ἀντάρακτου, στίς πόλεις σκοτώνονταν βέβαια κι' ἀποφασιζόμενοι ἀντάρτες, ἀλλὰ μαζί τους ἔπεφτε κι' ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀνθρώπων μικρότερης ἀξίας καὶ καμιά φορὰ μάλιστα τελείως ξένοι πρὸς τὸν ἀγῶνα, ἔτσι πού γίνεται φανερό πῶς ἡ πόλη προσφέρεται περισσότερο στὴν καταπίεση.

Στὸ τέλος αὐτῆς τῆς πρώτης χρονῆς τοῦ ἀγῶνα, τὸ σύνολο τῆς χώρας βρισκόταν σὲ κατάσταση ἐξέγερσης. Τὰ σαμποτάζ πλήθαιναν. Ἄλλα ἦταν καλὰ προετοιμασμένα καὶ πραγματοποιούνταν μὲ μαεστρία καὶ ἄλλα δὲν ἦσαν τίποτα παραπάνω ἀπὸ κακὲς τρομοκρατικὲς πράξεις. Ἦταν ἔργο ἀτόμων πού ἐμπνέονταν βέβαια ἀπὸ μιὰ φιλογερῆ ὁρμή ἀλλὰ ἀφῆκαν πίσω τους μιὰ δραματικὴ σειρά νεκρῶν καὶ θυσιῶν χωρὶς οὐσιαστικά νὰ ὠφελοῦν τὴν ὑπόθεσι τοῦ λαοῦ.

Ἀπὸ στρατιωτικὴ ἀποψη πηγαίναμε διαρκῶς καλύτερα. Μὲ τὸ Μπατίστα βρισκόμαστε σὲ κατάσταση ἐνοπλῆς εἰρήνης. Οἱ λοχαγοὶ του δὲν ἀνέβαιναν στὴ Σιέρρα καὶ τὰ στρατεύματά μας δὲν μπορούσαν νὰ κατέβουν πρὸς τὰ κάτω. Ὁ ἐχθρὸς ἔσφιγγε τὸν κλοιό του ὅσο μπορούσε, ἀλλὰ ἡμεῖς κατορθώναμε πάντα νὰ ξεγελάμε τὴν ἐπιτηρησή του.

Τὰ προβλήματα τοῦ ἀντάρτη ἦσαν ἀπλά: γιά νὰ συντηρηθεῖ σὸν ἄτομο τοῦ χρειαζόταν λίγα τρόφιμα, ἐσώρουχα καθὺς καὶ κάμποσα ἀπαραίτητα φάρμακα. Γιά νὰ συντηρηθεῖ σὸν ἀντάρτη, δπλα κι' ἐφόδια. Γιά ν' ἀναπτυχθοῦμε στὸ πολιτικὸ πεδίο, μέσα προπαγάνδᾶς. Γιά νὰ ἐξασφαλίσουμε τὸ μίνιμουμ αὐτὸ τῶν ζωτικῶν ἀναγκῶν, εἴχαμε ἀνάγκη ἐνὸς δικτύου ἐπικοινωνιῶν καὶ πληροφοριῶν.

Στὴν ἀρχὴ ἡ μικρὴ ὁμάδα μας —καμιά εἰκοσαριά ἄνθρωποι —ἔτρωγε μιὰ λογιτὴ μερίδα λάχανα τῆς Σιέρρα, κοτόπουλο ραγοῦ τίς γιορτές καὶ καμιά φορὰ καὶ κανένα γουρουνόπουλο πού τὸ ἐλμυροκλήρωνάμε στοὺς χωριάτες. Μὲ τὴν ἀξίηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μάχημων ἀνδρῶν καὶ τῶν δοκίμων δημιουργήθηκε ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξασφάλισης πιο ἀφθονοῦ συσσίτου. Οἱ χωρικοὶ τῆς Σιέρρα δὲν

έχουν δοσολογήσει μάλιστα και μετά είας καταφέρνουν να επιζήσουν. Χωρίς την καλλιέργεια του καφέ δεν θα κατάφερναν να πληρώσουν ούτε τις πιο απαραίτητες πραγματίες, όπως το έλαιο, που δε βρίσκεται στα δουνά. Άρχισαμε να ζητάμε από μερικούς χωρικούς να στείλουν για λογαριασμό μας φασόλια, καλαμπόκι, ρύζι κτλ. με τη ρητή υπόσχεση να αγοράσουμε ελόκληρη τη σοδειά τους. Ταυτόχρονα ήρθαμε σε συνεννόηση με διάφορους εμπόρους από τα γειτονικά χωριά για να μας προμηθεύσουν τρόφιμα και εξοπλισμό. Κι' έτσι άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους κοπάδια μουλάρια, ιδιοκτησία των αντίστοιχων δυνάμεων...

Η προμήθεια του εξοπλισμού ήταν μία άλλη μεγάλη ιστορία. Στις φυσικές δυσκολίες της γεωγραφικής απομόνωσης προσθέτονταν οι ανάγκες της πεδιάδας και η απροθυμία της να στείλνει έπλα στους άντάρτες. Ο Φιντέλ αναγκάζεταν να φτάνει σ' έντονες συζητήσεις για να πετύχει κάτι. Το μόνο αξιο του δώματος φορτίο τον πρώτο αυτό χρόνο του αγώνα (εκτός από τα έπλα που κουβαλούσαν οι ίδιοι οι αγωνιστές) ήταν ένα υπόλοιπο από τα έπλα που είχαν χρησιμοποιηθεί στην επίθεση έναντιον του Μεγάρου που μεταφέρθηκε με τη συνενοχή του Μπαμπούν, μεγάλου γαιοκτημίονα κι' έμπορου ξυλείας για τον οποίο έχουμε κιόλας μιλήσει σ' αυτές τις σελίδες.

Μας έλειπαν και τα έφδια που τα λαβαίναμε με το σταγονόμετρο και όχι όπως έπρεπε. Ήταν, ωστόσο, αδύνατο εκείνη την περίοδο να φτιάξουμε εργοστάσια, ούτε να ξαναγεμίζουμε έμεις οι ίδιοι τα φουτίγια εκτός από τις σφαίρες των 38άρικων ρεβόλβερ που ο έπλασιούς ξαναγέμιζε με λίγη μπαρούτη και των 30-06 που τις φυλάγαμε για τα ντουφέκια με οόρατο γιατί προκαλούσαν έμ., πλοκάς στα ήμιαυτόματα και τα έμπόδιζαν να λειτουργήσουν κανονικά.

Από τότε χρονολογείται και ή δημιουργία νοσοκομείων. Ή περιοχή που είχα αναλάβει είχε ένα. Ή τοποθεσία του πρόσφερε στους τραυματίες σχετική ασφάλεια γιατί ήταν δυσπρόσιτο και δύσκολα μπορούσε να έπιστημανθεί από την άεροπορία. Ή ύγρη ά-τιμόφαμα της περιοχής όμως που περιβαλλόταν από δάση ήταν άρκετά άνθυγιεινή για τους τραυματίες και τους άρρώστους που έμναν εκεί. Ο σύντροφος Σέρχιο ντελ Βάις ανάλαβε την εργά-

νωση αυτού του νοσοκομείου. Οι γιατροί Μαρτίνες Πάες, Βαλιέχο και Πίτι Φαχάρδο άργάνωσαν παρόμοια στη φάλαγγα του Φιντέλ κι' έφτασαν σ'ε ψηλότερο επίπεδο στη διάρκεια της δεύτερης χρονιάς.

Οι άνάγκες της μονάδας σ'ε γυλιούς, μπαλάσκες, έρθουλα, καλύφθηκαν από ένα μικρό εργοστάσιο που φτιάξαμε σ'έν τομέα μας. Τ'ήν πρώτη στρατιωτική κάσκα που έγ'ηκε απ' αυτό τήν πήγα ο Πάος σ'έν Φιντέλ, γεμάτος περηφάνεια, αλλά τί κέρδισα; Μ'ε κατηγόρησαν πώς είχα φτιάξει μιά κάσκα γιά γκουαγκουέρο<sup>1</sup>, λέξη που δ'έν κατάλαβα πολύ καλά τότε. 'Ο μόνος που δειξε κάποια επίεικεια απέναντί μου ήταν ένας δημοτικός σ'μβούλος του Μανσάνιγιο που-χε έρθει νά μ'ες έπισκεφθει μ'ε τ'ο σκοπό νά προχωρήσει σ'ις αναγκαίες διατυπώσεις γιά νάρθει σ'ις γραμμές μας και πού τήν πήρε μαζί του γιά ενθύμιο...

Τ'ο πιο σημαντικό βιομηχανικό μας δημόδργημα ήταν ένα μικρό σιδεράδικο κι' έπλοποιετο όπου επιδιορθώναμε τ'α ελαττωματικά όπλα και κατασκευάζαμε δόρυδες, χειροβομβίδες και τ'ο περίφημο M16<sup>2</sup>. Σ'έν άρχή κάναμε χειροβομβίδες από λαμαρίνα που τίς γεμίζαμε μ'ε τ'ο περιεχόμενο των εκθετικών βομβών που δ'έν είχαν έκραγει. Α'ότες οι δόρυδες οι χειροβομβίδες δ'έν άξιζαν δεκάρα. 'Ηταν ακόμα έροδιασμένες και μ'ε έναν επικρουστήρα που πίεζε ένα καφούλι που πάθαινε συχνά ζημιολογή. 'Αργότερα ένας σύντροφος είχε τήν ιδέα νά χρησιμοποιήσουμε δ'ιόκληρη τ'η δόρυδα σ'ις επιθέσεις κάποιες έκτασης άφαιρώντας τ'ον επικρουστήρα κι' άντικαταστήοντας τον μ'ε ένα ντουφέκι κι' ένα φυσίγγιο. Τραβούσαμε από μακριά τ'η σκανδάλη μ'ε ένα σκοινί κι' έτσι γινόταν ή επικρουσκό-τηση. 'Ακόμα άργότερα τελειοποιήσαμε τ'ο σύστημα: φτιάξαμε ένα ειδικό μείγμα και τοποθετήσαμε ήλεκτρικούς επικρουστήρες. Τ'α αποτελέσματα ήταν σαφώς καλύτερα. Κι' άν οι πρώτοι που βάλαμε

1. Γκουαγκουέρο σημαίνει άδηνός λεωφορείου. Τ'ο δ'ιγμα έχει τήν κοινή άνομασία εγκουάγκουαζ σ'έν Κούδα, λέξη που ο «Το'ε σ'έν άργεντινός δ'έν κατάλαβε.

2. Τ'ο M16 είναι μιά μονοκόλα δεινίνα δειμένη σ'ε ένα μακρό κοντάκι που καταλήγει σ'ε ένα φυσίγγιο και γλιστράει σ'έν κ'έννη ένός ντουφεκού μ'ε διαμέτρημα 16'. Έτσι μπορεί κανείς νά τ'ο ρίξει πολύ μακριά.

μπρός αυτές τις κατασκευές είμασταν εμείς, είναι ωστόσο δίκαιο να πούμε πως ο Φιντέλ ήταν εκείνος που τους έβωσε καινούρια δόηση κι' αργότερα ο Ραούλ στο νέο του κέντρο επιχειρήσεων.

Προς μεγάλη χαρά των καπνιστών του στρατού μας, αποκτήσαμε ένα εργοστάσιο πούρων<sup>1</sup> ήταν άπασις αλλά έμας μας φαίνονταν υπέροχα αφού δεν υπήρχαν άλλα.

Το σφαγείο της μονάδας μας προμηθεύονταν σφάγια από τις επιτάξεις που κάναμε στα ζώα των χωριέδων και των τσιφλικούχων. Μοιράζουμε πολύ δίκαια τα αγαθά αυτά: μισά για τον αγροτικό πληθυσμό και μισά για μας.

Όσο για τη διάδοση των ιδεών μας, άρχισαμε εκδίδοντας μια μικρή εφημερίδα: «Έλ Κομπάνο Λίμπρε»<sup>1</sup>. Τρία - τέσσερα φύλλα τυπώθηκαν κάτω από τη δική μας επίβλεψη. Αργότερα την εμπιστευθήκαμε στο Λουίς Όρλάντο Ροντρίγκες και τελικά στον Κάρλος Φράνκι που το έδωσε καινούρια δόηση.

Στο τέλος αυτής της πρώτης χρονιάς του πολέμου είχαμε ένα μικρό ραδιοφωνικό σταθμό. Οι πρώτες επίσημες μεταδόσεις μας έγιναν το Φλεβάρη του 1958 και οι μοναδικοί μας ακροατές ήταν ο Πελέντο, ένας χωρικός που το μισό του βρισκόταν σ' ένα λόφο απέναντι από το σταθμό και ο Φιντέλ που είχε έρθει στο στρατόπεδό μας για να καταστρώσουμε το σχέδιο της επίθεσης στο «Πίνο ντέλ Άγουα» κι' άκουσε την εκπαμπή από το δέκτη μας! Λίγο - λίγο βελτιώσαμε την τεχνική ποιότητα των εκπομπών.

Έκαινο τον καιρό δι' λαβαίναμε βοήθεια μονάχα από τον αγροτικό πληθυσμό, αλλά και από τον άσπικό πληθυσμό των πόλεων. Οι γραμμές επικοινωνίας μας έφταναν μέχρι τα χωριουδάκια της Κοντραμαέστρε, Πάμα, Μπουεβότο, Λας Μίνας ντε Μπουεβότο. Ή Ήστράδα Πάμα, Γάρα, Μπαγιάνιο, Μανουνίγιο, Γίσα καθώς και τ' άλλα χωριά που ανάφερα, χρησιμοποιαν για σταθμούς. Κατόπιν τα έφοδια φορτώνονταν οι μουλάρια κι' έφταναν ως τις θέσεις μας από κρυφούς δρόμους της Σιέρρα. Καμιά φορά οι άντρες που βρίσκονταν άκμα στο στάδιο της εκγύμνασης και δεν είχαν όπλα, κατέβαιναν, με τη συνοδεία κάμποσων Ινδιάνων συντρόφων,

1. σ'Ο 'Ελεύθερος Κουβανός.

μέχρι τὰ πύο κοντινὰ χωριά (Γιάο ἢ Λὰς Μίνας) καὶ φορτώνονταν ἀπὸ τὰ καλὰ ἐφοδιασμένα μαγαζιά τῆς περιοχῆς τὰ τρόφιμα ποὺ ἔφταναν ἔτσι ὡς τὰ καταφύγιά μας. Τὸ μόνο πράγμα ποὺ δὲν εἵλεφε ποτὶ —ὡς ποῖμα— ἀπὸ τὴ Σιέρρα, ἦταν ὁ καφές. Μερικὲς φορὲς μάλιστα μὰς ἔτυχε νὰ μείνουμε καὶ χωρὶς ἄλλοι, τόσο ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐπίδωση.

Ὅταν ὁ ραδιοφωνικὸς μας σταθμὸς ἄρχισε ἐπὶ τέλους νὰ ἐκπέμπει τὰ μηνύματά μας στοὺς αἰθῆρες κι' ἔγινε γνωστὴ σ' ὀλόκληρὴ τὴ χώρα ἡ ὕπαρξή μας ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόφασή μας νὰ ἀγωνιστοῦμε, τὸ δίκτυό μας ἀπλώθηκε κι' ἔγινε πολυπλοκότερο φτάνοντας στὰ Δυτικὰ ὡς τὸ Καμαγκουέο καὶ τὴν 'Αῤῥάνα καὶ στ' 'Ανατολικὰ στὸ Σαντιάγο. Ἡ ὑπηρεσία πληροφοριῶν λειτουργοῦσε στὴν ἐντέλεια· οἱ χωριάτες τῆς περιοχῆς δὲν παρέλειπαν νὰ μὰς εἰδοποιοῦν ὅχι μόνο γιὰ κάθε ἐχθρική παρουσία ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε ξένο ποὺ ἐρχόταν στὸν τόπο ἔτσι ποὺ μὰς ἦταν εὐκόλο νὰ πιάσουμε τοὺς παρείοκτους καὶ νὰ τοὺς ἀνακρίνομε γιὰ τὶς δραστηριότητές τους. Διότιμα ἔτσι ἕναν ἀρκετὰ μεγάλον ἀριθμὸν πρακτόρων τοῦ στρατοῦ καὶ κατασκοπεῖων ποδομαίναν στὴν περιοχὴ γιὰ νὰ ἐξακριβώσουν τὴν ὕπαρξή καὶ τὴ δραστηριότητά μας.

Ὅσο γιὰ τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα, ἦταν περίπλοκος μαζὶ κι' ἀντιφατικὸς. Ἡ δικτατορία τοῦ Μπατίστα θασαζόταν σ' ἕνα Κογκρέσο ἐκλεγμένον μὲ τέτοιες ἀπάτες ποὺ ἡ κυβέρνηση μποροῦσε νὰ ὑπολογίζῃ στὴν ἀφασίωση μᾶς ἀνετῆς πλειοψηφίας. Ὅταν ἡ λογοκρισία εἰς δάραυνον πάνω στὴ χώρα ἦταν δυνατό νὰ ἐκφράζονται διαφορετικὲς ἀπόψεις ἀλλὰ τὰ ἐπίσημα καὶ ἡμιεπίσημα φερόμενα τοῦ καθεστώτος δὲν ἔπαισαν νὰ καλοῦν σ' ἐθνικὴ ἐνότητα μὲ τὶς ἡχηρὰς φωνὰς τους ποὺ μεταδίδονταν στὸ δίκτυο τῆς χώρας, πρὸς ὄφελος τάχα ὀλόκληρου τοῦ νησοῦ. Ἡ ὕστερικὴ φωνὴ τοῦ "Ὅττο Μερουέλο ἐναλλασσόταν μὲ τὶς καμψὲς ὁμιλίες διάφορων κλόουν ὅπως ὁ Πάρδο Λιάδα καὶ ὁ Κόντε 'Αγκουέρο". Ὁ τελευταῖος αὐτός, ἐπαναλαμβάνοντας στὰ γραπτά του ὅσα ἔλεγε στὸ ραδιόφωνο καλοῦσε τὸν «ἀδελφὸ Φιντέλο» σὲ συνάντησιν μὲ τὸν ματαιστάνικο καθεστῶς.

Ἡ ἀντιπολίτευσις εἶχε διακριθεῖ σὲ μὴ μυριάδα μικρομαζίδες ποὺ δὲν εἶχαν τίποτα τὸ κοινὸ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τους ν' ἀρπάξουν τὴν ἐξουσία (διάδοξαι· τὸ δημόσιο ταμεῖο). Ἀπὸ καὶ ξεκινούσαν οἱ φιλονικίες κι' οἱ βρώμικοι ἀγῶνες μὲ σκοπὸ νὰ ἐξασφαλιστεῖ

ὁ θρίπιδος. Οἱ ὁμάδες αὐτὲς ἦσαν γεμάτες ἀπὸ πράκτορες τοῦ Μπατίστα πού, σὲν ἐρχόνταν ἡ στιγμή, κατέπνικαν στὴ γέννησή της κάθε ἐπιχείρηση κάποιας ἔκτασης. Παρὰ τὸν τυχοδιωκτικὸ καὶ ἀρριβιστικὸ χαρακτήρα τους οἱ ὁμάδες αὐτὲς εἶχαν καὶ μάρτυρες καὶ πραγματικούς ἔθνικους ἥρωες στὶς γραμμὲς τους. Ἡ σύγχυση πού ἐπαρκοῦσε στὴν κουβανέζικη κοινωνία ἦταν πραγματικὰ τόσο πού δὲν ἦταν σπάνιο ἀνθρώποι τίμιοι καὶ θαρραλεοὶ νὰ θυσιάζουν τὴ ζωὴ τους γι' ἀνθρώπους τόσο λίγο καθαρούς ὅπως ὁ Πρίο Σοκαρρέ.

Τὸ Διευθυντήριο τῶν Φοιτητῶν ἔπαιρνε σταθερὰ τὸ δρόμο τοῦ ἑνωπλοῦ ἀγώνα, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει πὺς προσέγγιζε τὸ κίνημα. Τὸ Σοσιαλιστικὸ Λαϊκὸ Κόμμα ἐνόθευε μαζί μας οἱ μερικὲς συγκεκριμένες περιπτώσεις ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶς ἡ δυσπιστία πού ὑπόσχεσε ἐμπόδιζε τὴν κοινὴ δράση. Βασικὰ τὸ κόμμα τῶν ἐργαζομένων δὲν εἶχε ἀντιληφθεῖ ὅσο θάπρεπε καθαρὰ οὔτε τὸ ρόλο τοῦ ἀντάρτικου οὔτε τὸν προσωπικὸ ρόλο τοῦ Φιντέλ στὸν ἐπαναστατικὸ μας ἀγώνα. Σὲ μιὰ συντροφικὴ συζήτηση εἶπα σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ P.S.P. μιὰ σκέψη μου πού αὐτὸς ἤμελλε νὰ ἐκπαινεῖ καὶ σ' ἄλλους, σὲν πολὺ χαρακτηριστικὴ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς: «Ἐῖστε ἱκανοὶ νὰ δημιουργήσετε στυλὲχς πού μποροῦν νὰ μαρτυρήσουν σ' ἕνα σκοτεινὸ μπουντροῦμι χωρὶς ν' ἀνοίξουν τὸ στόμα τους, ἀλλὰ δὲν δημιουργεῖτε στυλὲχς ἱκανὰ νὰ κυριέψουν μὲ ἔρσο μιὰ φωνιὰ πολυδύλιων».

Μέσα στὸ ἴδιο τὸ κίνημα, ὅπως ἔχω κιόλας πει, διαγράφονταν καθαρὰ δύο τάσεις πού τίς εἶχαμε ὀνομάσει: Σιέρρα καὶ Κάμπο. Ἡ Σιέρρα εἶχε τὴ θεβαιότητα πὺς μποροῦσε νὰ συνεχίσει καὶ νὰ ἀπλώσει τὸν ἀντάρτικο ἀγώνα, νὰ τὸν μεταφέρει καὶ σ' ἄλλα μέρη καὶ νὰ φτάσει στὸ σημείο νὰ προκαλέσει τίς πόλεις τῆς τυραννίας καὶ νὰ τίς φθεῖρει τόσο πού νὰ προκαλέσει τὴν κατάρρευση ὁλόκληρης τῆς δικτατορικῆς μηχανῆς. Ὁ Κάμπος εἶχε υἱοθετήσῃ μιὰ γραμμὴ φαινομενικὰ περισσότερο ἐπαναστατικὴ, ἐκείνη τοῦ ἑνωπλοῦ ἀγώνα σ' ὅλες τίς πόλεις πού τὸ ἀποκορύφωμά της ἦταν μιὰ γενικὴ ἀπεργία πού θὰ ἀνέτρεπε τὸν Μπατίστα καὶ θὰ εἰκοῦσε τὴν κατάληψή τῆς ἔξουσας σὲ μικρὸ διάστημα. Ἡ θέση αὐτὴ δὲ διακρίνονταν οἱ τίποτα σοβαρὸ γιὰτὶ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ οἱ πολιτικὲς ἰδέες τῶν συντρόφων τοῦ Κάμπο ἦσαν ἀκόμα πολὺ φτωχὲς καὶ εἶχαν πολὺ



στανή αντίληψη για τη γενική άπεργία. Η πρόκληση μίας αφεν-  
διαστικής γενικής άπεργίας, χωρίς την παραμικρή πολιτική προε-  
τοιμασία, χωρίς την ύποστήριξη μίας μαζικής δράσης οδηγήσε  
κατ' εθέλειαν στην ήττα της ενάτης του 'Απριλίου, την επόμενη  
χρονιά.

Και οι δύο αυτές τάσεις, αντιπροσωπεύονταν στην 'Εθνική Δι-  
οίκηση του Κινήματος που άλλωστε τροποποιήθηκε στη διάρκεια  
του αγώνα. Στο στάδιο της προετοιμασίας, μέχρι τη στιγμή που ο  
Φιντέλ Έσπυγε για το Μεξικό, ή 'Εθνική Διοίκηση αποτελούνταν  
από τον Ιβιο το Φιντέλ, το Ραούλ, το Φαουστίνο Πέρες, Πέδρο  
Μιράν, Νίκο Λόπες, 'Αρμάντο Χάρτ, Πέπε Σουάρες, Πέδρο 'Αγι-  
λέρα, Λουίς Μπονίτο, Χεσούς Μοντανέ, Μέλμπα 'Ερνάντες και τη  
Χαϊντέ Σανταμαρία, αν οι πληροφορίες μου είναι σωστές για τη  
εποχή εκείνη ή προσωπική μου συμμετοχή ήταν ανύπαρκτη και  
τα έγγραφα είναι μάλλον σπάνια. 'Αργότερα ο Πέπε Σουάρες, ο  
Λουίς Μπονίτο και ο Πέδρο 'Αγυλέρα άπαμεικρόνθηκαν από τη διοί-  
κηση για άνάρμοστη συμπεριφορά και ενώ βρισκόμασαν στο Μεξι-  
κό μπήκαν ο Μάριο 'Ιδάλγο, ο 'Άλντο Σανταμαρία, ο Κάρλος  
Φράνκι, ο Γκουστάβο 'Αρκος και ο Φράνκ Παίς. 'Απ' όλους τους  
συντρόφους που αναφέραμε ο Φιντέλ κι' ο Ραούλ ήταν οι μόνοι,  
αυτή την πρώτη χρονιά, που φτάσαν κι' εγκαταστάθηκαν στη Σιέρ-  
ρα. 'Ο Φαουστίνο Πέρες, που είχε πάρει μέρος στο Γκράνμα, ά-  
νέλαθε τον αγώνα στις πόλεις. 'Ο Πέδρο Μιρότε πιάστηκε λίγες  
ώρες πριν νά φύγει από το Μεξικό και θήκε εκεί μέχρι την επό-  
μενη χρονιά που γύρισε στην Κούβα μ' ένα φορτίο όπλα. 'Ο Νίκο  
Λόπες πέρασε μόλις λίγες μέρες μετά την άποσίθωση. 'Ο 'Αρμάντο  
Χάρτ πιάστηκε αιχμάλωτος στο τέλος της χρονιάς. 'Ο Χεσούς Μον-  
τανέ πιάστηκε μετά την άποσίθωση με το Γκράνμα όπως και ο Μά-  
ριο 'Ιδάλγο. 'Η Μέλμπα 'Ερνάντες και ή Χαϊντέ Σανταμαρία ά-  
φιερώθηκαν στον αγώνα στις πόλεις. 'Ο 'Άλντο Σανταμαρία και ο  
Κάρλος Φράνκι θά προσχωρούσαν στον αγώνα στη Σιέρρα τον έ-  
πόμενο χρόνο, άλλα το 1957 δίν έλασαν μέρος. 'Ο Γκουστάβο 'Αρ-  
κος ήμεινε στο Μεξικό, επιφορτισμένος με τις πολιτικές έπαφες και  
τον άνεφοδιασμό. Και ο Φράνκ Παίς, υπεύθυνος του αγώνα στο  
Σαντιάγο σκοτώθηκε τον 'Ιούλιο του 1957.

Καινούριοι νεοσύλλεκτοι στη Σιέρρα: ή Σέλια Σάντσες ποδ-

μεινε μαζί μας όλο τό '68. 'Η Βίλμα 'Εσπίν που δούλευε στό Σαν-τιάγο και κατάληξε στη φάλαγγα του Ραούλ Κάστρο. 'Ο Μαρσέλο Φερνάντες, συντονιστής του Κινήματος που αντικατέστησε τό Φασιστίνο μετά την άπεργία της 9ης του 'Απρίλη και δέν έμεινε μαζί μας παρά μερικές βδομάδες άφου δούλευε στις πόλεις. 'Ο Ρενέ Ράμος Λατούρ, υπεύθυνος της οργάνωσης πολιτοφυλακών στην Πεδιάδα ποδηάλλε γάδγει στη Σιέρρα μετά την άποτυχία της 9ης του 'Απρίλη και που σκοτώθηκε ήρωικά μέ τό βαθμό του ταγματάρχη στις συγκρούσεις της δεύτερης χρονιάς του πόλεμου. 'Ο Νταβίντ Σαλδαδέρ, υπεύθυνος του εργατικού κινήματος στο όποιο έβαλε τη σφραγίδα της ήκπορταυνιστικής και διασπαστικής δράσης του και που θα πρόδινε άργότερα την 'Επανάσταση (σήμερα βρίσκεται στη φυλακή).

'Όπως βλέπει κανείς, στη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι σύνηγοροι της Πεδιάδας άποτελούσαν την πλειοψηφία. Κοντόφθαλμοι έξ αίτίας της ιδίας της πολιτικής τους προέλευσης σ' έ,τι άφοροδοι τό προτοές της επαναστατικής ώρμησης, εξακολουθούσαν ν' άποκλίνουν προς μία «εολιτική» δράση, νά κρατούν άπόσταση άπό τόν «Καουντίλλιο» που πίστευαν πως έβλεπαν στο Φιντέλ κι' άπό κείνη τη «μλιταριστική» ομάδα ποδηάστε έμεις, οι άνθρωποι της Σιέρρα...

Πρέπει νά σημειωθεί πως, άνάμεσα στους άνθρώπους της Πεδιάδας, ή ομάδα των αγωνιστών ποδφερε οι δύσκολη θέση τη δικτατορία δέν άπαρηθήμε ποτέ τόν επαναστατικό άγώνα παρά τίς, πολλές φορές, έντελώς διαφορετικές απόψεις μας στα θέματα της τακτικής' έμεινε πάντα πιστή στο επαναστατικό πνεύμα μέχρι την ήμέρα που κατακτώντας τη νίκη, σχηματίσαμε μαζί μίαν ισχυρή παρτιζάνικη ένότητα κάτω άπό την ήγεσία του Φιντέλ, άδιαφιλονίκητου άρχηγού. 'Ο πυρήνας αυτός συγκρονήτηκε άργότερα μέ τίς ομάδες του Δευθυντηρίου και του P.S.P. γιά νά σχηματίσουμε τό Κόμμα μας, τό R.U.R.S.C.'. 'Ασίνονα στις έξωτερικές πιέσεις

1. R.U.R.S.C. : 'Ενωίο Κόμμα της Σοσιαλιστικής 'Επανάστασης της Κούδας, που περιλάμβανε τό Κίνημα της 28ης του 'Ιούλη, την P.S.P. και τό 'Επαναστατικό Διευθυντήριο των σπουδαστών. Τόν 'Οκτώβρη του 1965 μεταβλήθηκε σέ Κομμουνιστικό Κόμμα της Κούδας.

και σάς διασπαστικές και ύπονομευτικές μονοδρές τών αντιπάλων μας, παρουσιάζομε πάντοτε ένα κοινό μέτωπο. Κι' οι σύντροφοι άκόμα που δέν είχαν τόσο πλατειά αντίληψη της Έπανάστασης ήξεραν πάντα νά ματαιώνουν τά σχέδια τών έμπορευτιστών.

Όταν ό Φελίππ Πάρος, ύπονοούμενος τό όνομα της 28ης του Ίούλη άρπαξε για τόν έαυτό του και για τά συμφέροντα της πύθ διαφθαρείνης ολιγαρχίας της Κούδας τίς θέσεις που του πρόσφερε τό «Σύμφωνο του Ματάμ», άνάμεσα στά όποια και την Προσωρινή Προεδρία, δόκληρο τό Κίνημα δρέθηκε σίτρεα ένωμένο ένάντια σ' αὐτή τή στάση και υλοόηθηκε την επιστολή που έστειλε ό Φιντέλ στίς διάφορες οργανώσεις που άγωνίζονταν ένάντια στό Μπατίστα. Δίνουμε έδώ άκόριο τό κείμενό της. Πρόκειται για ένα Ιστορικό ντοκουμέντο μέ ήμερομηνία 14 του Δεκέμβρη 1957 που τό άντέγραψε ή Σέλλια Σάντος, γιατί εκείνη την έποχή δέν μπορούσε νά γίνει λόγος για έκτύπωση.

•Κούδα, 14 Δεκέμβρη 1957.

Κύριοι Καθοδηγητές του Έπαναστατικού Κόμματος

Λαϊκό Κόμμα της Κούδας

Αδελφική Όργάνωση

Όμοσπονδία Φοιτητών Πανεπιστημίων

Έπαναστατικό Διευθυντήριο και

Έργατικό Έπαναστατικό Διευθυντήριο,

«Καθήκον ήθικό, πατριωτικό κι' Ιστορικό μέ ύποχρεώνει νά σάς άπευθύνω αὐτή την επιστολή. Τά γεγονότα και όι περιστάσεις που μέσ άναστατώνουν αὐτή την έποχή και που ήταν έξ άλλου τά δυσκολότερα και τά πιο ταραγμένα, από τόν καιρό της άφιξης μας στην Κούδα, έκαναν άπαραίτητη τή σύνταξή της. Είναι πραγματικά Τρίτη, 20 του Νοέμβρη άκριβώς, μέρα που όι δυνάμεις μας έδωσαν τρείς μάχες σ' έξι ώρες συνέχεια, πράμα που δίνει μία ιδέα για τίς προσπάθειες και τίς θυσίες πουάναν ό άντρες μας χωρίς την παραμικρή βοήθεια από άλλες οργανώσεις, ή καταπληκτική εδσηση και τό έγγραφο που περιείχε τίς θηρόσεις

κι' απόρρητες βάσεις ενός λεγόμενου Συμφώνου 'Ενότητας που κατά τα φαινόμενα είχε υπογραφεί στο Μαϊάμι από το Κίνημα της 26ης του Ιούλη και τις οργανώσεις στις οποίες άπαιθύνονται. Ή άφιξη αυτών των χαρτών —κι' είναι άληθινά με άιρωνεία της τύχης γιατί έκεινο που χρειαζόμασταν ήταν όπλα— συνέπεσε με την πιο σοβαρή επίθεση που εξαπολύθηκε έναντιόν μας από την τυραννία.

«Κάτω από τις συνθήκες που δημιουργεί ό άγώνας, οι έπικοινωνίες είναι δύσκολες. Παρ' όλα αυτά χρειάστηκε να συγκεντρώσουμε μέσ' στη μέση της έκστρατείας τους άρχηγούς της 'Οργάνωσης για να συζητήσουμε γι' αυτή την υπόθεση όπου διακυβεύονταν όχι μόνο το γόητρο αλλά και το ιστορικό καθήκον της 26ης του Ιούλη.

«Γιά όσους άγωνίζονται ένάντια σ' έναν έχθρό άούτηκτα άνώτερο σ' όριθμό και σέ όπλα και που για ένα όλόκληρο χρόνο δέν είχαν καμιά άλλη υποστήριξη έξω από την άξιοπρέπεια με την όποια πρέπει να πολεμάει κανείς για έναν ελλικρινά προσφιλή σκοπό και την πεποίθηση πώς άξίζει να πεθάνει γι' αυτόν' για τους άντρες αυτούς που ζούν στην πικρή άπομόνωση, λημονημένοι από τους συμπατριώτες τους που κι' όταν ακόμα είχαν στη διάθεσή τους τά μέσα τους άρθήθηκαν συστηματικά, για να μη πω έγλυμματικά, κάθε βοήθεια' για τους συντρόφους αυτούς που είδαν από τόσο κοντά τις καθημερινές θυσίες στην πιο άγνή κι' άκτισταλή μορφή τους κι' ένοικσαν τόσο συχνά την δδύνη του σκοτωμού των καλύτερων άνθρώπων τους την ώρα που άναρωτιέται κανείς μ' άγωνία ποιά τάχα θέναι τό επόμενο θύμα στο άλλο άναπόφευκτο όλοκαύτωμα, τη σκοτεινή εκείνη ώρα που δέ διακρίνει κανείς ακόμα την ήμέρα του θριάμβου για την όποία άγωνίζεται με τόση άποφασιστικότητα, χωρίς άλλη έλπίδα και παρηγοριά από τό να μη θυσιαστεί άδικα' πώς είναι δυνατό να μη καταλαβαίνει κανείς πώς ή είδηση ενός συμφώνου, στο όποιο δόθηκε σκόπιμα τόση δημοσιότητα, ώστε να δεσμεύει τη μελλοντική στάση του Κινήματος, χωρίς νέν αυτοί που τό υπόγραψαν νέχουν τη λεπτότητα, για να μη πούμε την άπλη έδγένεια, να συμβουλευτούν τους ίδιοντες και τους άγωνιστές, ή, λοιπόν αυτή ή είδηση δέν μπορεί παρά να μάς πλήγώσει βαθιά και να προκαλέσει την άγανάκτησή μας.

»Οι λαθήμενες ενέργειες προκαλούν πάντα τις χειρότερες συνέπειες. Κι' αυτό δεν θα πρέπει να το ξεχνάμε εκείνοι που νομίζουν πως είναι ικανοί να ανατρέψουν μια τυραννία και, πράγμα άκρως πιο δύσκολο, να μπορέσουν να ξαναοργανώσουν τη χώρα μετά από την άναστάτωση που προκαλεί μια επανάσταση.

»Τò Κίνημα της 28ης του 'Ιούλη δεν υπόδειξε ποτέ καμιά αντιπροσωπεία, ούτε εξουσιοδότησε κανένα νάρθει σε διαπραγματεύσεις. Δέν θ' αντιδρούσε ωστόσο στην υπόδειξή τους αν είχε ρωτηθεί γι' αυτή την πρωτοβουλία κι' αν είχε δώσει συγκεκριμένες οδηγίες στους αντιπροσώπους του για μια υπόθεση τόσο σοβαρή για την τωρινή και τη μελλοντική δραστηριότητα της 'Οργάνωσής μας.

»Αντίθετα, οι πληροφορίες μας σ' ότι αφορά τις σχέσεις με τους άλλους τομείς περιορίζονταν σε μια άναφορά του κ. Λέστερ Ρογερίγκας<sup>1</sup> — που τόν είχαμε στείλει σ' αντιπρόσωπο σ' αυτούς με την αποκλειστική άποστολή να ρυθμίσει ορισμένα προβλήματα στρατιωτικής μορφής — που έλεγε τά εξής: «Σχετικά με τόν Πρίο και τò Διευθυντήριο, σέ πληροφορώ πως είχα μια σειρά συνομιλίες μαζί τους με σκοπό να συντονιστούν τα στρατιωτικού χαρακτήρα σχέδια, αποκλείοντας υποδοήκασε άλλο θέμα, μέχρι τò σχηματισμό μιας Προσωρινής Κυβέρνησης, που θέλει την έγγχιση και τò σδασμό των τριών τομέων. Παρατήρησα, βέβαια, πως έπρεπε προηγουμένως να δεχτώ την άρχή της 'Επιστολής της Σιέρρα Λέου καθορίζεται πως ή Κυβέρνηση αυτή πρέπει να σχηματιστεί σύμφωνα με τή θέληση των πολιτικών Δυνάμεων της χώρας. Πρώτη δέσμευση. Στη διάρκεια της γενικής άπεργίας κάναμε μια επίγυσα σύσκεψη. Πρότεινα τότε να χρησιμοποιήσουμε, παίρνοντας υπ' όψη τις περιστάσεις, κάθε μέσο που είχαμε στη διάθεσή μας για να λύ-

1. Βετεράνος της Μονάδας. Ένας άρισμένος άρθμως συντόφρων που τὰ άνάματά τους άναφέρονται συχνά σ' αυτές τις σελίδες, είναι έσως βετεράνοι αυτής της πρώτης ήμέρας της κο.δανικής επανάστασης: ό Καλλίνο Γκαρσία, ό Χεσούς Μοντανέ, ό Χουάν 'Αλμέιδα, ό Πόνσε, ό 'Αλμπανέσος, ό Ραμίρο Βαλντέ, ό Μπενίτες, ό Χουλίτο Ντίας, ή Καλντέ Σανταμαρία, ή Μέλμα 'Εσάντες, ό Γκαμπαέλ Χιλ, ό Σίρο Ρεδόνδο, ό Πέδρο Μιρέ, ό Νίκο Λόπες, ό Πέρε Σουάρες, ό Γουοντάδο 'Αλκας και βέβαια, ό Φιντέλ και ό Ραούλ.

σουμε μιά γιά πάντα τὸ πρόβλημα τῆς Κούδας. Ὁ Πρίο ἀπάντησε πὺς δὲν εἶχε τὰ ἀπαραίτητα μέσα γιά νὰ ἀναλάβει τὴν ὑπόθεση μὲ τὴ θεσιότητα τῆς νίκης καὶ πὺς θάταν εὐίλλα νὰ δεχτεῖ τὴν πρότασή μου. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἀπάντησα πὺς θάταν καλὸ νὰ μὲ εἰδοποιήσῃ: ὅταν θὰ ἔκυρε πὺς εἶα θὰ ἦταν ἔτοιμα νὰ σηκώσουμε ἀγκυρα. Τότε θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ συζητήσουμε γιά κάποιον σύμφωνο. Κι ἀκόμα εἶπα πὺς θὰ τὸ ἐκτιμοῦσα πολὺ ἀν, στὸ μετα-εὖ, μ' ἔφηναν νὰ δουλεύω — ἐμένα καὶ κατὰ συνέπεια ὅ,τι ἀντιπροσωπεύω μέσα στὸ Κίνημα τῆς 28ῆς τοῦ Ἰούλη — μὲ ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία. Ἡ γνώμη μου, τελικά εἶναι, πὺς δὲν ὑπάρχει τρέπος νὰ συνεννοηθοῦμε μ' αὐτοὺς τοὺς κυρίους καὶ πὺς θὰ πρέπει μά-λιστα ν' ἀποφύγουμε κάτι τέτοιο στὸ μέλλον γιὰ τὴ στιγμή πού ἡ Κούδα τοὺς εἶχε πρὸ πολὺ ἀνάγκη. Ἐκείναν πὺς τάχα δὲν εἶχαν τὰ ὀλικά μέσα πού ὥστόσο δὲν ἔπαψαν ποτὲ νὰ συσσωρεύουν καὶ πού στὴν κυριαλεξία τοὺς περισσεύουν...».

»Ἡ ἀναφορά αὐτὴ πού δὲ χρειάζεται σχόλια μᾶς ἐπιθεβαί-ναι τὴς ὑποφίης μας: ἡμεῖς οἱ ἀντάρτες δὲν μπορούσαμε νὰ περιμέ-νουμε καμμιὰ βοήθεια ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό.

»Ἀς παραδειχτοῦμε πὺς οἱ ὁργανώσεις πού ἀντιπροσωπεύετε ἔκριναν καλὸ νὰ συζητήσουν τίς θέσεις ἐνότητος μὲ ὁρισμένα μέλη τοῦ Κινήματός μας: δὲν ἦσαν ὁμῶς λογικὸ νὰ δοθῶν στὴ δημο-σιότητα σὰ συναρθεῖσας συμφωνίες χωρὶς νὰ ἔχει εἰδοποιηθεῖ ἡ Ἐ-θνικὴ Διοίκηση τοῦ Κινήματος καὶ χωρὶς νᾶχει δώσει τὴ συγκα-τάθεσή της πολὺ περισσότερο μάλλινα ὅταν αὐτὲς τροποποιῶν τίς θέ-σις τίς θέσεις τῶν θεσμῶν πού εἴχαμε ὑπογράψει στὸ Μανιφέστο τῆς Σιέρρα. Διαφορετικὸς τρόπος ἐνέργειας σημαίνει σὺναψη συμ-φωνίας μὲ σκοποὺς διαφημιστικοὺς καὶ σφετερισμὸ τοῦ ὀνόματος τῆς Ὀργάνωσός μας.

»Ἡ κατάσταση εἶναι τὸ λιγότερο παρόδοξη: τὴν ἑἴα στιγμή πού ἡ Ἐθνικὴ Διοίκηση πού ἡ ἔδρα της εἶναι μυστικὴ καὶ θρί-σκται κάπου στὸ γηρό, ἀπέκρυψε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τίς δηλώσεις κι' ἰδιωτικὰ θέσεις πάνω σὲ ὅ,τις θὰ στηρίζονταν τὰ θεμέλια τοῦ συμφώνου, μεθαίνοι ἀπὸ παράνομα φύλλα καὶ ἀπὸ τὸν ξένο τόπο πὺς συζητήσαν πρὸ ἀνοχτὴ πὺς οἱ θέσεις αὐτὲς ἦταν μιά προπα-ρασκευασμένη συμφωνία. Βρίσκεται λοιπὸν μπροστὰ σὲ τεταλειμένο γεγονὸς γνωστὸ στὸν πολὺ κόσμο' κι' εἶναι ἀνεγκασμένη εἴτε νὰ

τὸ διαφεύγει μὲ συνέπεια τὴ σύγχυση καὶ τὴ δυσαρτέχεια ἧ νὰ τὸ ἀποδεχταί χωρὶς κἀν νῦναι ἐκθέσει τὶς ἀπόψεις τῆς. Κι' ὅπως μποροῦσα καὶ νὰ τῇχει προβλέψει, ὅταν ἔνα ἀντίγραφο ἔφτασε μί-  
χρη ἡμῶς στὴ Σιδερά εἶχε κιόλας δημοσιευτὴ πρὶν ἀπὸ πολλὰς  
μέρας.

»Μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ δίλημμα, ἡ Ἑθνικὴ Διοίκηση προτοῦ  
νὰ προχωρήσει σὲ δημόσια διάφευση τῶν συμφωνιῶν αὐτῶν ἔκρινε  
ἀναγκαστὸ νὰ ἐπαναλάβῃ σὲ μιὰ σειρά διακηρύξεων τὶς ἀρχὲς τοῦ  
Μανιφέστου τῆς Σιδερά Μάδσπρα, συγκαλώντας ταυτόχρονα σὲ ἀν-  
τάρτικο ἔδαφος, μιὰ σύσκεψη ὅπου ἐκτελέσθησαν καὶ ἀναλύθησαν οἱ  
σκέψεις καθενὸς ἀπὸ τὰ μέλη τῆς καὶ υλοθετήθηκα στὴ συνέχεια μιὰ  
ὁμόφωνη ἀπόφαση τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον ἐμπνέει τὸ ἔγγραφο  
τοῦτο.

»Εἶναι αὐτονόητο πὺς κάθε συμφωνία γιὰ ἐνότητα θὰ εἶχε  
εὐνοϊκὴ ἀπήχηση στὴν κοινὴ γνώμη, ἐθνικὴ καὶ διεθνή, ἀνάμεσα  
στοὺς ἄλλους λόγους καὶ γιὰτὶ σὺ ἐξωτερικὸ ἀγνοοῦν τὴν πραγμα-  
τικὴ κατὰστασιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἐπαναστατικῶν δυνάμεων ποὺ  
ἀντιτίθενται στὸ Μπατίστα γιὰτὶ στὴν Ἰβία τὴν Κούδα αὐτὴ ἡ λέ-  
ξη — «ἐνότητα» εἶχε μεγάλο γόητρο τὶς μέρες ποὺ ἡ σχέση τῶν  
δυνάμεων ἦταν, ὅπως ὀνόμασε, πολὺ διαφορετικὴ ἀπ' ὅ,τι εἶναι σή-  
μερα· καὶ τέλος γιὰτὶ εἶναι πάντα θετικὴ ἡ προσπάθεια συνένωσης  
τῶν δυνάμεων, ἀπὸ τὶς πρὸ ἐθνικισμῶν ὡς τὶς πρὸ χλιαρῆς.

»Ὅσον τὸ σπουδαιότερον γιὰ τὴν Ἐπανάστασιν δὲν εἶναι ἡ  
Ἰβία ἡ ἐνότητα ἀλλὰ ἡ θεμελίωσις αὐτῆς τῆς ἐνότητος, ἡ μορφή ποὺ  
παίρνει κα' οἱ πατριωτικοὶ σκοποὶ ποὺ τὴν ἐμψυχώνουν.

»Τὸ ν' ἀποφασιστῇ αὐτὴ ἡ ἐνότητα πάνω σὲ βάσεις ποὺ δὲν  
εἶχαμε κἀν συζητήσει, νὰ ἐπικυρωθῇ ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔ-  
χουν ἀρμοδιότητα νὰ τὸ κάνουν καὶ νὰ τὴ διακηρύττουν σ' ὅλο τὸν  
κόσμο χωρὶς ἄλλη διαδικασία ἔξω ἀπὸ τὸ βολικὸ καταφύγιον μιᾶς  
ζένης πόλης βάζοντας ἔτσι τὸ κίνημα στὴν ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπι-  
οῦν τὴν ἐξαπατημένην ἀπὸ ἕνα παραπλανητικὸ καίμενον κοινὴ γνώ-  
μη, εἶναι μιὰ τρικλοποδιὰ τοῦ χειρότερου εἴδους — ποὺ δὲ θὰ μπο-  
ροῦσε ὅσῳ να ἐξουδετερώσει μιὰ ὀργάνωσις πραγματικὰ ἐπανα-  
στατικὴ. Εἶναι μιὰ ἀπάτη σὲ βάρος τῆς χώρας, μιὰ ἀπάτη σὲ βά-  
ρος τοῦ κόσμου.

»Καὶ νὰ τί ἔκανε δυνατὴ τὴν ἐπιχείρησι: ἔνα οἱ ἰθύνοντες τῶν

διάφορων οργανώσεων που υπογράφουν αυτή τη συμφωνία συναντιώμενοι στο εξωτερικό και κάνουν μία φανταστική επανάσταση, οι άρχηγοι του Κινήματος της 26ης του Ιούλη βρίσκονται στην Κούβα, κάνοντας μία επανάσταση πραγματική.

«Αυτές οι γραμμές είναι περιττές; Έστω. Δεν θα τις είχα γράψει αν δε νοιώθαμε αυτή την πικρία και την απογοήτευση μπροστά στη διαδικασία με την οποία θέλησαν να συνθέσουν το Κίνημα μ' αυτό το σύμφωνο αφού οι διαφωνίες ως προς τη μορφή δεν πρέπει ποτέ να υπερσυχθούν πάνω στην οδία».

«Η κατάσταση μας μπορεί να είναι απελπιστική, ή δικτατορία θα μπορούσε, στην προσπάθειά της να μας εξουθενώσει, να κινήσει έναντιόν μας δεκάς χιλιάδες στρατιώτες θα ήθελε, ωστόσο εμείς δε θα δεχτούμε ποτέ να θυσιάσουμε μερικές βασικές αρχές καθώς και την ιδέα πολέμου για την κουβανική Έπανάσταση».

«Κι' αυτές οι αρχές έχουν εκτεθεί σαφώς στο Μανιφέστο της Σιέρρα».

«Η διαγραφή, στη διακήρυξη ενόπτητας της αρχής πώς είμαστε ενάντιοι σε κάθε επέμβαση από το εξωτερικό στα εσωτερικά της Κούβας είναι έργο ενός πολύ χλιαρού πατριωτισμού και μιας ελοφάνερης ανανδρίας».

«Η διακήρυξη πώς είμαστε ενάντιοι σ' αυτή την παρέμβαση δε σημαίνει πώς απαιτούμε να γίνει μονάχα όπλο της Έπανάστασης — γιατί αυτό θα ήταν κλήγμα κατά της κυριαρχίας μας και, πρέπει να το πούμε κι' αυτό, κατά μιας αρχής που είναι αγαπητή σ' όλους τους λαούς της Λατινικής Αμερικής. Σημαίνει, ακόμα, πώς απαιτούμε να μη γίνει ούτε όπλο της δικτατορίας με τη μορφή αποστολής δροσιστών, δομικών, τάνκς και σύγχρονων όπλων χάρη στα όποια κρατείται στην εξουσία και που τόσο εμείς όσο και, πολύ περισσότερο, ο αγροτικός πληθυσμός της Σιέρρα τρώουμε να στρέφονται άγρια έναντιόν του. Τέλος, ο σεβασμός προς την αρχή της μη-επέμβασης σημαίνει άνατροπή της τυραννίας. Έχουμε φτάσει να γίνουμε τόσο δειλοί ώστε να μη τολμάμε να ζητήσουμε να σταματήσει η ξενική επέμβαση όπλο του Μπατίστα; Ή ανειλικρινείς σε σημείο που να τη ζητάμε στα κρυφά για να μας θγάλουν άλλοι τα κάστανα από τη φωτιά; Ή τόσο άτολμοι που να μη διακινδυνεύουμε να ξεστομίσουμε ούτε μία λέξη πάνω σ' αβ-



τὸ τὸ θέμα; Πῶς, κάτω ἀπ' αὐτὲς τίς συνθήκες, θάχουμε τὰ μούτρα νὰ αὐτονομισθῶμαστε ἐπαναστάτες καὶ νὰ ἐπικυρώσουμε μιὰ διακήρυξη ἐνότητας ποὺ ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ εἶναι ἱστορικὸ γεγονός;

»Στὴ διακήρυξη ἐνότητας διαγράφεται ἐπίσης ἡ ρητὴ ὑποχρέωση νὰ ἀποκρουσθεῖ κάθε εἶδος ἐχθρικῆς χούντας γιὰ τὴν προσωρινὴ διακυβέρνηση τῆς Δημοκρατίας.

»Τὸ χειρότερο ποὺ θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ στὸ ἔθνος αὐτὴ τὴ στιγμή κι' ὅσο θὰ συνεχίσει νὰ θαυκαλλίζεται μὲ τὴν ψευδαίσθηση εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς Κούδας λύθηκε μὲ τὴν ἐκδίωξη τοῦ δικτάτορα, εἶναι ἡ ἀνικατάσταση τοῦ Μπατίστα ἀπὸ μιὰ στρατιωτικὴ χούντα. Κι' ὀρισμένοι πολῖτες τοῦ χειρότερου εἵδους ποὺ ἦταν μάλιστα συνένοχοι στὴς 10 τοῦ Μάρτη<sup>1</sup> καὶ ἐέκοψαν στὴ συνέχεια, ἴσως ἐξ αἰτίας τῆς ἐχθροσύνης φιλοδοξίας τους καὶ τῆς ὑπέρογκτης ἀρχαϊκότητος τους, ἀποδέχονται κι' αὐτοὶ σὲ μιὰ λύση αὐτοῦ τοῦ εἵδους ποὺ μόνο οἱ ἐχθροὶ τῆς προόδου τῆς χώρας μας θὰ μπορούσαν νὰ δοῦν μὲ καλὸ μάτι.

»Ἄν ἡ πείρα στὴν Ἀμερικὴ ἔχει ἀποδείξει πῶς ὅλες οἱ στρατιωτικὲς χούντες ρέπουν στὴν αὐταρχισμὸ ἂν τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα τὰ θεινὰ ποὺ μαστίζουν αὐτὴ τὴν ἡμερὰ εἶναι τὸ ριζώμα τῆς στρατιωτικῆς κώσας, οἱ χώρες ποὺ ἔχουν λιγότερους πολέμους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ περισσότερους στρατηγούς ἀπὸ τὴν Πρωσία<sup>2</sup> ἂν ἔνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους πύθους τοῦ λαοῦ μας αὐτὴ τὴν κρίσιμη ὥρα ποὺ σῴζεται ἢ καταστρέφεται γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ δημοκρατικὸ τῆς πεπρωμένο εἶναι νὰ διατηρηθοῦν σὲν τὸ πολυτιμότερο κληροδόχημα τῶν ἀπείλευθερωτων του, ἡ πολιτικὴ παράδοση ποὺ γεννήθηκε μὲ τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴ χειραφέτηση καὶ ποὺ θὰ ποδοπατιόταν ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ μιὰ χούντα μὲ στολὴ θέμπαινε ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Δημοκρατίας (πράγμα ποὺ δὲν ἐπιχείρησαν ποτὲ νὰ κάνουν ἀκόμα κι' οἱ πρῶτοι ἐνδοξοὶ στρατηγοὶ τῆς ἀνεξαρτησίας μας, οὔτε οἱ καιροὶ πολέμου, οὔτε οἱ καιροὶ εἰρήνης)<sup>3</sup> μέχρι ποὺ θὰ προχωρήσουμε στὸ βράδιο τῆς ἁρνήσεως ἂν, ἀπὸ φόβο μὴ πληγώσουμε

1. 10 τοῦ Μάρτη τοῦ 1952, ἡμερομηνία τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Μπατίστα.

διάφορες υπερευαισθησίες (περισσότερο φανταστικές παρά πραγματικές στους τίμιους στρατιωτικούς που μπορούν να μάζεψουν υποστηρίξεις), βάλουμε να καταργήσουμε μια τόσο σημαντική διακήρυξη άρχων: "Η μήπως δεν καταλαβαίνουμε πώς ένας επίκαιρος έρωας θα μπορούσε να αποτρέψει εγκαίρα τον κίνδυνο μιας στρατιωτικής χούντας κατάλληλης να παρατείνει τον εμφύλιο πόλεμο; Έλαπόν: δεν διατάζουμε να διακηρύξουμε πώς αν μια στρατιωτική χούντα αντικαταστήσει το Μπατίστα, το Κίνημα της 26ης του Ιούλη θα συνεχίσει αποφασιστικά τον αγώνα για την απελευθέρωση. Προτιμάμε να πολεμήσουμε περισσότερο σήμερα παρά να πείσουμε αβριο οι καινούριες, άξεπραστές δούσους. Ούτε στρατιωτική χούντα, ούτε κυβέρνηση ανδρεικέλων, παίγνιο των στρατιωτικών. «Δουλειά των πολιτικών να κυβερνήσουν μ' αξιοπρέπεια κι' εντιμότητα. Οι στρατιώτες στους στρατώνες τους. Κι' ό καθένας άς κάνει το καθήκον του!»

»Έκτος αν περιμένουμε τους στρατηγούς της 10ης του Μάρτη μπροστά στους όποιους ό Μπατίστα θα υποχωρούσε εύχαρίστως, από τη στιγμή που θύνοωθε τις άπειλές έντονότερες, βλέποντας ο' αυτό τό συμβιβασμό τον πιό δεινόμο τρόπο πραγματοποιήσης της αναγκαίας μεταβίβασης των εξουσιών με τις ελάχιστες δυνατές ζημιές για τό συμφέροντά του καθώς και για κείνα της κλίμας του. Σε πιά τώφλωση μπορεί; αλήθεια να δδηγήσει τούς πολιτικούς της Κούβας ή Ελλείψη προνοητικότητας, ιδανικών κι' αγωνιστικότητας!

»Αν δεν έχει κανείς πίστη στο λαό, αν δεν ύπολογίζει στην άστοιρευτη ενεργητικότητα κι' αγωνιστικότητά του, δεν έχει τό δικαίωμα να δάξει χέρι στα πεπρωμένα του για να τ' αλλάξει και να τό χειραγιάξει στίς πιό ήρωϊκές και πλούσιες ο' ύποσχέσεις όρες της δημοκρατικής του ζωής. Οι πολιτικάντηδες άς μην άνακατέονται στην επαναστατική διαδικασία με τις ραδιουργίες τους, τις παθαρϊώδεις φιλοδοξίες τους, την άπληστη μανία τους να θησαυρίσουν, τις προκαταρκτικές τους διανομές της λείας γιατί στην Κούβα οι άνθρωποι πεθαίνουν για κάτι καλύτερο. Άς γίνουν επαναστάτες οι πολιτικάντηδες, αν έτσι τό θέλουν! Άλλά άς μην αλλάζουν την Έπανάσταση ο' εκφυλισμένη πολιτική γιατί ό λαός μας

χύνει σήμερα πολύ αίμα και κάνει τεράστιες θυσίες για ν' άξίζει αύριο μιά τόσο άχαρη άπογοήτευση.

»Έξω από τις δυο αυτές βασικές άρχις που άποεχάστηκαν από τó σύμφωνο της ένότητας, ή διαφωνία μας άναφέρεται επίσης και σ' άλλα σημεία:

»Αν υποθέσουμε ότι παραδεχόμαστε την παράγραφο Β του μυστικού άρθρου Νο 2, σχετικά με τις έξουσίες της ήγεσίας της Άπελευθέρωσης, που λέει: «θά διορίσουμε τόν Πρόεδρο της Δημοκρατίας που θά άσκει τά καθήκοντά του στην Προσωρινή Κυβέρνηση», δέν μπορούμε όστόσο ν' άποδεχτούμε την παράγραφο Γ αυτού του ίδιου άρθρου, που άπαριθμεί άνάμεσα σ' αυτές τις έξουσίες: «Έγκριση ή άπόρριψη, στο σύνολό του, τού Έπουργικού Συμβουλίου που διορίζει ό Πρόεδρος της Δημοκρατίας καθώς και τών άλλων που θά μπορούσαν νά γίνουν σέ περίπτωση óλοκληρωτικής ή μερικώς κρίσης».

»Πώς είναι δυνατό νά καταλάβει κανείς πώς τó δικαίωμα τού Προέδρου νά υποδεικνύει και νά άνακαλεί τούς συνεργάτες του υπόκειται στην Έγκριση ενός οργανισμού ξένου πρós τις κρατικές έξουσίες; Δέν είναι σαφές πώς, δεδομένου ότι ή ήγεσία αυτή άποτελείται από άντιπροσώπους διαφορετικών κομμάτων και τωμένων και ξεκινάει από διαφορετικά συμφέροντα, ή υπόδειξη τών μελών τού Έπουργικού Συμβουλίου δέ θά ήταν παρά ζήτημα καθορισμού της σωστής «έδσης» από τó καθένα, μοναδικό μέσου νά φτάσουμε σέ κάποια συμφωνία στά διάφορα ζητήματα; Είναι δυνατό ν' άποδεχτούμε ένα όρο που συνεπάγεται την εγκαθίδρυση δύο εκτελεστικών έξουσιών στο έσωτερικό τού Κράτους; Η μόνη έγγυση που μπορούν νά άπαιτήσουν όλοι οί τομείς της χώρας από την Προσωρινή Κυβέρνηση είναι νά βασίσει την άποστολή της πάνω σ' ένα έλάχιστο προκαθορισμένο πρόγραμμα και νά παίζει μ' άπόλυτη άμεσολήφια τó ρόλο τού ρυθμιστή στή μεταβατική περίοδο που πρέπει νά οδηγήσει στην πλήρη συνταγματική όμολόγητα.

»Η άξίωση για επέμβαση στην υπόδειξη κάθε ύπουργού, κατάληγει στην έλεγχο της δημόσιας διοίκησης με σκοπό νά μπει ή τελευταία στην υπηρεσία τών πολιτικών συμφερόντων. Η διαδικασία αυτή δέ μπορεί νά έξηγηθεί παρά από τά κόμματα ή τις οργανώσεις που, από έλλειψη ύποστήριξης τών μαζών, δέν μπορούν νά

ελπίζουν πώς θα επιζήσουν παρά μέσα στους κανόνες της παραδοσιακής πολιτικής, αλλά είναι άσυνεπτες με τους ψήλους επαναστατικούς και πολιτικούς στόχους που επιδιώκει για τη Δημοκρατία το Κίνημα της 26ης του Ιούλη.

• Η ύπαρξη φυσικών συμφωνιών που δεν αναφέρονται σε ζητήματα οργάνωσης της αντίστασης ή σε προγράμματα δράσης αλλά σε προβλήματα για τα οποία το έθνος πρέπει να εκφράσει τη γνώμη του, όπως εκείνο του σχηματισμού της μελλοντικής κυβέρνησης και που, γι' αυτό το λόγο, πρέπει να κηρυχτεί δημόσια, είναι απαράδεκτη καθ' αυτή. Ο Μαρτί Ελεγι: «Στην Έπανάσταση οι μέθοδοι είναι κρυφές αλλά ή σκοποί πρέπει να είναι γνωστοί σε όλους».

• Ένα άλλο σημείο που αποδείχεται το ίδιο απαράδεκτο για το Κίνημα της 26ης του Ιούλη, είναι το μυστικό άρθρο Νο 8 που λέει κατά γράμμα: «οι επαναστατικές δυνάμεις θα ένοπλωθούν στις τακτικές στρατιωτικές δυνάμεις της Δημοκρατίας, με τα όπλα τους».

«Πρώτ' απ' όλα, τί θα πει επαναστατικές δυνάμεις; Μήπως θα θέ δοθεί δίπλωμα άστυνομικού, ναύτη ή φαντάρου σ' όλους εκείνους που θα παρουσιαστούν την τελευταία στιγμή μ' ένα όπλο στο χέρι; Μήπως ότι θα μοιραστούν στολές σε κείνους που τα όπλα τους είναι σήμερα προσεκτικά κρυμμένα αλλά που δε θα διστάσουν να τα σηκώσουν ψηλά την ημέρα του θριάμβου και που σταυρώνουν τα χέρια ενώ μιλά χούφτα συμπατριωτών μάχεται ενάντια στις ένοπλες δυνάμεις της τυραννίας; Εξάσπε, λοιπόν, διαταθειμένοι να προστατέψουμε μέσα σ' ένα επαναστατικό έγγραφο το μίσος του γκαγκασιερισμού και της άναρχίας που υπήρξαν το αίσχος της Δημοκρατίας σ' ένα πρόσφατο άκρμα παρείθον;

• Στο έδαφος που κατέχουμε ή πετρα μιάς διδάξε πώς ή διατήρηση της δημοσίας τάξης είναι ένα κεφαλαιώδες πρόβλημα για τη χώρα. Τά γεγονότα μιάς έχουν δείξει πώς άμύσως μετά την κατάρτηση της υπάρχουσας καθεστωτικής τάξης παρουσιάζεται μιά σειρά έμπόδια κι' ή έργληματικότητα, έν δέν παρεμποδιστεί έγκαιρα, θασιλεύει παντού. Μά την έγκαιρη λήψη άστηρών μέτρων, μέ την πλήρη κι' άπόλυτη συμπαράσταση του πληθυσμού, κατορθώσαμε να δώσουμε τέρμα στις πρώτες ενόηλώσεις του συμμοριτισμού. Οι χωρικοί, συνηθισμένοι πύ πριν να θεωρούν τον άστυνάμο

ἐχθρὸ τοῦ λαοῦ πρόσφεραν τὴ φιλοξενία τοὺς στὸν κυνηγημένο ἢ ο' ἔπαιον εἶχε δοσοληψίας μὲ τὴ δικαιοσύνη γιὰ νὰ τὸν γλυτώσουν ἀπὸ τὴν καταδίωξη. Σήμερα στοὺς ἀντάρτες μας βλέπουν τοὺς ὑπερασπιστὰς τῶν συμφερόντων τους, ἡ τάξη ἐπικρατεῖ σταθερὰ κι' οἱ καλότεροι φίλοι αὐτῆς εἶναι: οἱ ἴδιοι οἱ πολῖτες.

»Ἡ ἀναρχία εἶναι ὁ χειρότερος ἐχθρὸς τοῦ ἐπαναστατικοῦ προτοῦ. Κι' εἶναι βασικὴ ἀνάγκη νὰ τὴν πολεμήσουμε ἀπὸ τώρα. Ὅποιος δὲν θέλει νὰ τὸ καταλάβει, δὲ νοιάζεται γιὰ τὴν τύχη τῆς Ἐπανάστασης. Εἶναι ἐξ ἄλλου λογικό, ἐκείνοι ποὺ δὲ θυσιάζονται γι' αὐτὴν νὰ μὴν ἐνδιαφέρονται καὶ γιὰ τὴν ἐπιδίωξή της...

»Ἡ χώρα πρέπει νὰ ξέρει πὺς θὰ ἀποδοθεῖ δικαιοσύνη καὶ πὺς τὸ ἐργάλημα θὰ τιμωρηθεῖ, ἀπ' ὅπου κι' ἂν προέρχεται.

»Τὸ Κίνημα τῆς 28ης τοῦ Ἰούλιου ἀπαιτεῖ γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του τὸ καθήκον τῆς διατήρησης τῆς δημόσιας τάξης καὶ τῆς ἀναδιοργάνωσης τῶν ἐνοπλίων σχηματισμῶν τῆς Δημοκρατίας:

1) Γιατί εἶναι ἡ μόνη ὀργάνωση ποὺ διαθέτει πειθαρχημένες πολιτοφυλακὰς σ' ὅλοκληρὴ τὴ χώρα κι' ἐμπειροπόλεμο στρατὸ μὲ πάνω ἀπὸ εἴκοσι νίκας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

2) Γιατί οἱ ἀγωνιστὲς μας ἔχουν ἀποδείξει χίλιες φορὲς τὴ γενναίωσιν τους καὶ τὴν ἐλλειψὴ μίσους ἀπέναντι στοὺς στρατιωτικούς, σεδόμενοι συνεχῶς τῇ ζωῇ τῶν ἀχμαλώτων, φροντίζοντας τοὺς τραυματίες στὴ μάχη καὶ μὴ δασυνίζοντας ποτὲ ἕναν ἐχθρὸ ἀνῆμα κι' ὅταν ξέρουν πὺς ἔχει σπουδαίες πληροφορίες. Κι' αὐτὴ τὴν πολεμικὴ συμπεριφορὰ τὴν κρατοῦν μὲ μὴ μεγαλοφυγία ποὺ προκαλεῖ τὸ θαυμασμό.

3) Γιατί εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐμπνεύσουμε στὶς στρατιωτικὰς δυνάμεις αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐγένειας ποὺ τὸ Κίνημα τῆς 28ης τοῦ Ἰούλιου ἔσπειρε στοὺς δικούς του στρατιῶτες

4) Γιατί ἡ γαλήνη ποὺ δείξαμε σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο εἶναι ἡ καλύτερη ἐγγύηση πὺς οἱ ἀξιώσιμοι στρατιωτικοὶ δὲν ἔχουν τίποτα νὰ φοβηθοῦν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση, καὶ δὲ θ' ἀναγκαστοῦν νὰ πληρώσουν τὰ σφάλματα ἐκείνων ποὺ, μὲ τὰ ἐργατήματα καὶ τὴν ἀνεπιμέτητά τους, λέρωσαν τὴ στρατιωτικὴ στολή.

•'Αλλά κι' άλλες δφεις της διακήρυξης ένότητας παραμένουν δυσκολονόητες. Πώς είναι δυνατό νά φτάσουμε σέ συμφωνία χωρίς ν'έχουμε καθορίσει μίαν αγωνιστική στρατηγική; Οι «Αθθεντικοί» θά σκέπτονται πάντα τό «πραξικόπημα» στήν Πρωτεύουσα; Θά συνεχίσουν νά μαζεύουν όπλα που κάποτε θά πέσουν στά χέρια της άστυνομίας αντί νά τά δίνουν στους αγωνιστές; Δέχτηκαν τή θέση γιά γενική άπεργία που υποστηρίζει τό Κίνημα της 26ης του 'Ιούλη;

•'Έχουμε, έξ έλλου, τήν έντύπωση πώς ή σημασία του αγώνα του 'Οριέντε έχει θλιβέρα υποτιμηθεί. Τήν όρα αύτή στή Σιέρα Μαέστρα δέ γίνεται πιά άνταρτοπόλεμος αλλά πόλεμος τακτικών στρατών. Οι δυνάμεις μας, κατώτερες σ' αριθμό κι' εξοπλισμό εκμεταλλεύονται στό μέτρο του δυνατού τά έδαφικά πλεονεκτήματα, τή συνεχή επετήρηση του έχθρου και τή μεγαλύτερη ταχύτητά τους στους έλιγμούς. Περιτευεί νά υπογραμμίσουμε τήν έντελώς ιδιαίτερη σημασία που έχει σ' αυτό τόν αγώνα ό παράγοντας ήθικό. Τά αποτελέσματα ήταν εκπληκτικά και κάποια μέρα θά γίνουν γνωστά μέ λεπτομέρειες.

•'Ολόκληρος ό πληθυσμός είναι ξεσηκωμένος. "Αν είχε όπλα, οι μονάδες μας δέν θά άφηναν ούτε τήν παραμικρή γωνιά της χώρας μας στήν έξουσία τους. Οι χωρικοί δέν θέφηναν νά περάσει κανένας έχθρός. Οι ήττες της τυραννίας που επιμένει νά στέλνει ένσχυσεις σέ μεγάλο αριθμό, θά μπορούσαν νά μεταβληθούν σέ κατατροπές. Όλα όσα θά μπορούσα νά σάς πω γιά τόν τρόπο μέ τόν όποιο άφυπνίστηκε τό κουράγιο αυτών των ανθρώπων θά ύστερούσαν μπροστά στήν πραγματικότητα. Ή δικτατορία εφαρμόζει δάδραρα αντίποινα. Οι μαζικές δολοφονίες των χωρικών δέν έχουν τίποτα νά 'ηλέφουν από τίς σφαγές που διάπραξαν οι Ναζί στήν Εύρώπη. Κάθε ήττα τους τήν πληρώνει ό άνοπεράσιτος πληθυσμός. Τά άνακοινωθέντα του γενικού επιτελείου που άναγγέλλουν άπώλειες των άνταρτών έπονται πάντοτε κάποιας σφαγής. Ή τακτική αύτή ύπνωση στό λαό ένα πνεύμα άγριας έπαναστατικότητας. Και ή ψυχή ματώνει, τό πνεύμα θλιβεται στήν σκέψη πώς κανένας δέν έστειλε σ' αυτό τό λαό ούτε ένα όπλο. Στη σκέψη ότι ένα οι χωρικοί παρακολουθούν άνίσχυροι τήν κυρπόληση των σπιτιών

τους και την δολοφονία των οικογενειών τους και ζητούν όπλα μ' όλη την ενεργητικότητα της απελπισίας, υπάρχουν στην Κούβα κρυμμένα όπλα που δεν χρησιμοποιούνται ούτε καν για να ξεκαθαρίσουν έναν άθλιο χαφιέ, και που περιμένουν να τα μαζέψει ή άστυνομία ή να καταρρεύσει ή τυραννία, ή να εξολοθρευτούν οι άνθρωποι...

»Η συμπεριφορά πολλών συμπατριωτών μας δεν θα μπορούσε να είναι πιο άτιμη. Είναι ακόμα κακός να αλλάζουν και να βοηθήσουν αυτούς που αγωνίζονται. Για μας προσωπικά κάτι τέτοιο δεν έχει σημασία. "Ας μη νομιστεί πως είναι το συμφέρον ή η παρηφάνεια που μας υπαγορεύουν αυτά τα λόγια: Το πεπρωμένο μας είναι σφραγισμένο και καμιά άδελφότητα δεν μπορεί να μας ταράξει. "Η θα πεθάνουμε έδω μέχρι τον τελευταίο αντίκτυπο και μέσα στις πόλεις θα χαθεί μια όλοκληρη νέα γενιά, ή θα ξεπεράσουμε και τα πιο άπιστευτα εμπόδια. Για μας δεν υπάρχει πιθανή ήττα. Ο χρόνος των θυσάνων και των ήρωικών πράξεων που έζησαν οι άντρες μας δεν μπορεί να σβηστεί από τίποτα. Και τίς νίκες μας είναι πολύ δύσκολο να τις διαγράψουμε. Οι άντρες μας, που αποφασιστικοί από ποτέ, θα αγωνιστούν μέχρι την τελευταία σταγόνα του αίματός τους.

»Τήν ήττα θα την δοκιμάσουν εκείνοι που άρνήθηκαν να μας βοηθήσουν. Είναι για κείνους που, ενώ στην αρχή ήταν στο πλάι μας, στην συνέχεια μας άφησαν μόνους. Για κείνους που μη έχοντας πίστη στην αξιοπρέπεια και τα ιδανικά σκατάληξαν τον χρένο και το κύρος τους σε αοσχές συμφωνίες με τον τρουχίλλικο<sup>1</sup> δεσποτισμό. Για κείνους που ενώ είχαν όπλα τέκρυφαν άναντρα την ώρα της μάχης. Οι γελασμένοι είναι αυτοί κι' όχι εμείς.

»Υπάρχει κάτι που μπορούμε να δεδαιώσουμε τίμια και καθαρά: "Αν είχαμε δει άλλους Κουβανούς να αγωνίζονται για τη λευτεριά, κινηγημένοι και σε σημείο εξολοθρευμού, αν τούς είχαμε δει να αντίστένονται μέρα τη μέρα χωρίς να παραδίνονται ούτε να λυγίζουν στην απόφασή τους, δεν θα είχαμε διστάσει ούτε λεπτό

---

1. Ο Τρουχίλλο ήταν ο αιματοβαμμένος δικτάτορας του "Αγίου Δομίνκου που δεν είχε να ζηλέψει τίποτα από το Μπατίστα.

να τρέψουμε σι βοήθειά τους και να πεθάνουμε μαζί τους αν χρειάζονται. Γιατί είμαστε Κουβανοί και οι Κουβανοί δεν ξέρουν να μένουν άπαθείς όταν κάποιος αγωνίζεται για τη λευτεριά, ακόμα και σ' έποικισή τους άλλη χώρα της Λατινικής Αμερικής. Οι Δομινικανοί συγκεντρώνονται σε μια νησίδα για να απελευθερώσουν τον λαό τους; Για κάθε Δομινικανό φτάνουν δέκα Κουβανοί.... Οι αντίπαλοι του Σαμόσα εισβάλλουν στην Κόστα - Ρίκα; Οι Κουβανοί θα τρέψουν να πολεμήσουν. Και τί να πούμε σήμερα που ή ίδια τους η πατρίδα φλέγεται από ένα σκληρότατο αγώνα για τη λευτεριά κι' υπάρχουν εξόριστοι Κουβανοί, διωγμένοι από την πατρίδα τους από τον τύραννο κι' ωστόσο άρνιούνται τη βοήθειά τους σ' αδέρφια τους που αγωνίζονται!

• Έκτός αν, για να μάς βοηθήσουν, ζητήνε επαχθέστατους όρους. Θάπρεπε, ίσως, για να μάς δώσουν τη βοήθειά τους, να τους προσφέρουμε σ' ένα ταψί τη Δημοκρατία σαν ένα γιγάντιο λάφυρο; Ή μήπως πρέπει ν' άπαρηγοηθούμε τα ιδανικά μας και να μεταβάλουμε τον πόλεμο αυτό σε μια καινούρια τέχνη, να σκοτώσουμε τους θιούς μας, να βουτήξουμε δηλαδή τη χώρα σ' ένα άνώφελο λουτρό αίματος, που δεν θα δίνει στην πατρίδα την υπόσχεση της άμεσης νίκης που περιμένει από μια τέτοια θυσία;

• Η διάλυση του αγώνα ενάντια στην τυραννία βρίσκεται, και θα εξακολουθήσει να βρίσκεται, στην ίδια την Κούδα και στα χέρια των επαναστατών αγωνιστών. Έκείνοι που θέλουν, στο παρόν ή στο μέλλον να θεωρούνται άρχηγοί της Έπανάστασης πρέπει να βρίσκονται μέσα στη χώρα και να αντιμετωπίζουν κατ'άφατος τις εθύνες, τους κινδύνους και τις θυσίες που απαιτεί η στιγμή τούτη στην Κούδα.

• Οι εξόριστοι έχουν να παίξουν το ρόλο τους σ' αυτό τον αγώνα, αλλά είναι άνοητο να έχουν την άξιση να μάς λένε από το εξωτερικό ποιά κορφή ήταν καλό να καταλάβουμε, ποιά φυτεία ζαχαροκάλαμου έχουμε άδεια να κόψουμε, ποιά σκαμνιά πρέπει να κάνουμε και σε ποιά στιγμή, πότε και με ποιά μορφή μπορούμε να εξαπολύσουμε τη γενική άπαιξη. Κάτι τέτοιο είναι παράλογο αλλά και γελοίο. Βοηθήστε μας από το εξωτερικό μαζεύοντας χρήματα από τους εξόριστους και τους κουδανούς μετανάστες, κάνοντας καμπάνιες για την υπόθεση της Κούδας στον τύπο και την



κοινή γνώμη, καταγγέλλει από και τό εγκλήματα που γίνονται εδώ, αλλά μην έχετε την απαίτηση να διευθύνετε από το Ματάμι μία επανάσταση που γίνεται σ' όλες τις πόλεις και τις αγροτικές περιοχές του γησιού, μέσα στον αγώνα, τις ταραχές, τα συμποτάζι, την άπεργία και τις χίλιες άλλες μορφές επαναστατικής δράσης που έδωσε σ' εφαρμογή ή αγωνιστική στρατηγική του Κινήματος της 26ης του Ιούλη.

• Η Έθνική Διοίκηση είναι έτοιμη, τ'χει διακηρύξει κι' άλλη φορά, ν'αρχίσει συζητήσεις στην Κούβα με τους ήγέτες κάθε αντιπολιτευτικής οργάνωσης, όποια κι' αν είναι αυτή, με το σκοπό του συντονισμού ειδικών σχεδίων και κατάστρωση συγκεκριμένων έργων που θα θεωρούνταν απαραίτητες για την άνατροπή της τυραννίας.

• Η γενική άπεργία θα πραγματοποιηθεί με τον άπατελεσματικό συντονισμό των προσπαθειών του Κινήματος Πολιτικής Άντίστασης, του Έθνικού Έργατικού Μετώπου και κάθε άλλης ομάδας, αποβάλλοντας το διασπαστικό πνεύμα και σι σι σι την έπαφή με το Κίνημα της 26ης του Ιούλη, που μέχρι σήμερα είναι ή μόνη αντιπολιτευτική οργάνωση που μάχεται σ' όλόκληρη τη χώρα.

• Το Έργατικό Τμήμα της 26ης του Ιούλη οργανώνει επιτροπές άπεργίας σι κάθε κέντρο εργασίας και βιομηχανικό τμήμα μαζί με τα στοιχεία της αντιπολίτευσης που δείχνουν διατεθειμένα να κάνουν στάση έργασις και που δε φαίνονται πως θα φύγουν την κρίσιμη στιγμή. Αυτές οι επιτροπές άπεργίας θα συγκροτήσουν το Έθνικό Έργατικό Μέτωπο που θα είναι ή μόνη κι' ένιαία αντιπροσωπεία του προλεταριάτου' και ή 26η του Ιούλη θα άναγνωρίσει σι νόμιμη.

• Η άνατροπή του δικτάτορα συνεπάγεται άναπόφευκτα την άντικατάσταση του άρχιου δικτάτορα, της διοίκησης του C.T.C.<sup>1</sup> κι' όλων των θιμάρχων, διοικητών και άλλων κρατικών λειτουργών που στηρίχτηκαν, έμμεσα ή άχι, για να άναρριχθούν ως το πόστο

1. Για το Έθνικό Έργατικό Μέτωπο ό «Τοί» έκανε κοινιές παρατηρήσεις και ό Φιντέλ, μετά το θρίαμβο της επανάστασης μίλησε, άναφερόμενος σ' αυτή την περίοδο, για τον επολιτικό του άναλαβητισμό.

2. Όμοσπονδία Κουβανών Έργα:4ν.

τους, στις «έκλογες» της 1 του Νοέμβριου του 1964 ή στο στρατιωτικό πραξικόπημα της 10ης του Μάρτιου του 1962. Συνιστάται άμεσα την άμεση απαλευθέρωση των πολιτικών κρατούμενων, πολιτών και στρατιωτικών, όπως και την προσαγωγή όλων των ανενόχων του έγκλήματος του απολυταρχισμού, με μία λίστη της τυραννίας, στη δικαιοσύνη.

•Η νέα κυβέρνηση θα στηριχτεί στο Σύνταγμα του 1940, θα εγγυηθεί τα δικαιώματα που αναγνωρίζει και θα κρατηθεί μακριά από οποιοδήποτε πολιτικό σεκταρισμό.

•Η Έκτακτική Έξουσία θα αναλάβει τα νομοθετικά καθήκοντα που το Σύνταγμα αναθέτει στο Κογκρέσο της Δημοκρατίας και θα έχει πρωταρχικό της καθήκον να οδηγήσει τη χώρα σε γενικές εκλογές σε συμφωνία με τον Έκτακτικό Κώδικα του 1943 και το Σύνταγμα του 1940 και θα δώσει ο έφαρμογή το μέγιστο πρόγραμμα από όλα σημεία όπως έχει εκτεθεί στο Μανφέστο της Σιάττα.

•Το τωρινό Άνώτατο Δικαστήριο θα διαλυθεί γιατί στάθηκε άδικαιο να δώσει τέρμα στην παράνομη κατάσταση που δημιουργήθηκε από το πραξικόπημα. Αυτό δε σημαίνει παραίτηση από το δικαίωμα να υποδείξουμε και πάλι μερικά από τα τωρινά μέλη του που υποστηρίζαν πάντα τις συνταγματικές αρχές ή διατηρούσαν πάντα σταθερή θέση απέναντι στο έγκλημα, στις αθέμιτες και τις καταχρήσεις αυτών των χρόνων της τυραννίας.

•Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας θα απορρίψει για τον τρόπο σύστασης του νέου Άνωτατου Δικαστηρίου κι' αυτό με τη σειρά του θα είναι επιφορτισμένο να οργανώσει δια τα δικαστήρια και τους αυτόνομους οργανισμούς, καθαιρώντας όλους όσους θα έ-  
ξασκευθεί πως είχαν βουτηχτεί στις κομμένες της τυραννίας, με τη δυνατότητα να τους φέρει στα δικαστήρια. Η υπόδειξη νέων κρατικών λειτουργών θα γίνει σύμφωνα με το νόμο. Τα πολιτικά κόμματα, κάτω από την προσωρινή κυβέρνηση δε θα έχουν παρά μονάχα ένα δικαίωμα, την ελευθερία να υπερασπίσουν το πρόγραμμά τους μπροστά στο λαό, να κινητοποιήσουν και να οργανώσουν τους πολίτες μέσα στα πλαίσια του Συντάγματός μας και να παρουσιαστούν στις γενικές εκλογές.

«Στο Μανιφέστο της Σιέρα Μαδέρα υπογραμμίζεται ήδη η ανάγκη να υποδειχθεί το πρόσωπο που θα κληθεί να αναλάβει την Προεδρία της Δημοκρατίας και το Κίνημά μας υποστηρίζει πως, κατά τη γνώμη του, το πρόσωπο αυτό έπρεπε να εκλεγεί από το σύνολο των Πολιτικών Οργανώσεων. Όπως και νάναι, και μολονότι πέρασαν από τότε πέντε μήνες, το ζήτημα αυτό παραμένει άλυτο και είναι επείγον να δώσουμε στη χώρα την απάντηση στο έρωτημα πώς θα διαδεχθεί το δικτάτορα. Είναι πιά δόξιο να περιμένουμε ίσως και μιά μέρα ακόμα μπροστά σ' αυτό το μεγάλο έρωτηματικό: το Κίνημα της 26ης του 'Ιούλη δίνει την απάντηση. Υποβάλλει την πρότασή του στο λαό, σάν τη μόνη δυνατή φόρμουλα γιά να εγγυηθεί τη νομιμότητα και την ανάπτυξη των προηγούμενων δόσεων της ένότητας και της προσωρινής κυβέρνησης. Η προσωπικότητα αυτή είναι ο άξιος Δικαστής του Δικαστηρίου του 'Οριέντε, ο Δρ. Μανουέλ Ορρόουτα Λαό, δέν εμάστε έμεις άλλή ή ίδια του ή διαγωγή που τον υποδείχνει κι' επιζούμε πώς 94 θ' άρνηθεί αυτή την ύπηρεσία στη Δημοκρατία.

»Νά ποιοί είναι οι λόγοι που τον υποδείχνουν γι' αυτό το άξιομα:

1) Έπληρξε ο δικαστικός λειτουργός που άνέδρασε πολύ ψηλά το όνομα του Συντάγματος όταν διακήρυξε στην αθήουσα του Δικαστηρίου, στη διάρκεια της δικής εκείνων που συμμετείχαν στην έκστρατεία του Γράνμα, πώς ή άργάνωση ένσπλης δύναμης έναντίον του καθεστώςος δέν ήταν έγκλημα αλλά άπλως νόμιμη ένέργεια, σάρωνη με το πνεύμα και το γράμμα του Συντάγματος και του Νόμου, δήλωση χωρίς προηγούμενο γιά ένα δικαστικό στην ιστορία των άγώνων μας γιά τή λευτεριά.

2) Η ζωή του, άφιερωμένη στη σωστή άπονομή της δικαιοσύνης, μάς έγγυάται πώς είναι επαγγελματικά και προσωπικά άρκετά προετοιμασμένος ώστε να κρατήσει την ίσορροπία άνάμεσα στα νόμιμα συμφέροντα την ώρα που ή τυραννία θάχει άνατραπεί από το λαό.

3) Κανένας δέν είναι άπαλλαγμένος από το κομματικό πνεύμα όσο ο Δρ. Μανουέλ Ορρόουτα. Πραγματικά, δέν άνήκει, εξ αίτίας της ιδιότητάς του σά δικαστή, σέ καμιά πολιτική ομάδα. Και δέν ύπάρχει κανένας άλλος πολίτης του δικού του κύρους που, άν

και έξω από κάθε αγωνιστική εκδήλωση, νάχει ταυπιστεί τόσο με την υπόθεση της Έκτασης, όσο και με την υπόθεση της Εξουσίας.

• Αν απορρίψουν τους δρους μας, τους αντιπροσώπους δρους μας, εργάτες που έκαναν τις μεγαλύτερες θυσίες και που ούτως ή άλλως ζήτησαν τη γνώμη της πριν επικαλεστούν τ' όνομά της σ' ένα μαρτυρικό ενόχλημα που δεν επικαλούμε, θα συνεχίσουμε μόνοι τον αγώνα, όπως κάναμε πάντα, χωρίς άλλα όπλα από καίνα που παίρνουμε από τον εχθρό σ' κάθε μάχη, χωρίς άλλη βοήθεια από καίνα του λαού μας που δοκιμάζεται σκληρά, χωρίς άλλη υποστήριξη από το ίδιο το έθνος μας.

• Γιατί στο κάτω - κάτω: το Κίνημα της 26ης του 'Ιούλη και μόνο αυτό αγωνίστηκε δραστήρια σ' ολόκληρη τη χώρα και συνεχίζει ν' αγωνίζεται. Οι αγωνιστές της 26ης του 'Ιούλη και μόνο αυτοί έφεραν τον ξεσηκωμό των αγριων σουνών του 'Οριέντε μέχρι τις δυτικές επαρχίες της χώρας. Μόνο αυτοί κάναμε τα συμποτά, καίνα τις φυτείες του Σαχαρακάλαμου κι' εκτείλουν τους σπιούνους. Μονάχα το Κίνημα της 26ης του 'Ιούλη μπόρεσε νά οργανώσει: επαναστατικά τους εργάτες ολόκληρης της χώρας. Μονάχα αυτό συνεργάστηκε στην εργασία του Κινήματος Πολιτικής 'Αντίστασης στο όποιο πρόκειται νά προσχωρήσουν τώρα όλες οι πολιτικές ομάδες όλων σχεδόν των περιοχών της Κούβας.

• Θα υπάρξουν πολλοί που θα σκεφτούν πως αυτά τα λόγια μας τα υπαγορεύει η αλαζονεία... 'Αλλά πρέπει: νά προσθέσουμε ακόμα πως μόνο το Κίνημα της 26ης του 'Ιούλη διακήρυξε πως δεν θέλει νά συμμετάσχει στην Προσωρινή Κυβέρνηση και πως θέτει ελξη την ήθική και ολική του δύναμη στη διάθεση του κατ'ελάχιστον πολιτικού που θα προεδρεύει στην αναγκαία μεταβατική περίοδο.

• Ξέρετε καλά πως είμαστε αντίθετοι στη γραφειοκρατία ή σ' οτιδήποτε συμμετοχή στην κυβέρνηση: 'Αλλά πρέπει νά καταλάβετε, μετ' άλλα πάντα, ότι οι αγωνιστές της 26ης του 'Ιούλη δεν απαρνούνται ούτε θ' απαρνηθούν ποτέ το έργο της καθοδήγησης του λαού στην παρρησία. Δι' θ' απαρνηθούν τους τάφους που ο εχθρός ρίχνει στους νεκρούς μας. Και δεν θα τ' απαρνηθούμε γιατί δεν είμαστε μονάχα εμείς, αλλά μετ' ολόκληρη γενιά που υποχρέθηκε στο λαό της Κούβας νά λύσει δριςτικά τα μεγάλα προβλήματα του.

»Ξέρουμε νά νικᾶμε ἢ νά πεθαίνομε, μόνοι. Ποιὶ ὁ ἀγώνας  
δὲ θάνα πρὸ σκληρὸς ἀπὸ τότε ποὺ δὲν εἴμαστε παρὰ δώδεκα ἄν-  
τρες, ὅταν δὲν εἴχαμε τὴν ὑποστήριξη τοῦ δημοκρατοῦ καὶ ὀργα-  
νωμένου λαοῦ σ' ἐξέλιξη τῇ Σέπτα, ὅταν δὲν εἴχαμε, ὅπως σή-  
μερα, μιὰ ὀργάνωση ἰσχυρὴ καὶ παιδαγωγικὴ σ' ὅλη τὴ χώρα,  
ὅταν δὲν ὑπολογίζαμε στὴν ὑπέρτατη ὑποστήριξη τῶν μαζῶν, ὅπως  
φανερώθηκε τῇ μέρᾳ τοῦ θανάτου τοῦ ἀξιωματοῦ Φράνκ Παῖς.  
»Γιὰ νά πείσει κανεὶς μ' ἀξιοπρέπεια δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ συν-  
τροφιά».

Φιντέλ Κάστρο Ρόδς

Σιέπτα Μάεστρα, 14 Δεκεμβρίου 1967

27. Ἡ γενική ἀπεργία  
9 τοῦ Ἀπρίλη 1958  
Ἡ «τελική ἐπίθεση»  
Ἡ μάχη τῆς Σάντα Κλάρα

Ὁλόκληρο τὸ Κίνημα τῆς παδιάδας προετοίμαζε πυρετώδεις τὴν πραγματοποίηση μιᾶς γενικῆς ἐπαναστατικῆς ἀπεργίας. Συγκροτήθηκε κι' ἕνας ὀργανισμός: Τὸ Ἐθνικὸ Ἑργατικὸ Μίτωμα ποὺ διευθύνονταν ἀπὸ τὴν «28η τοῦ Ἰούλη» πομπῆς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ θάμα τῆς ἀρρόστησις τοῦ σκευασμοῦ. Οἱ ἐργάτες ἐβίξαν κάποια ψυχρότητα γι' αὐτὴ τὴν νότακτη ὀργάνωση ποὺ ἦταν θαυμάσια ὁλοκληρωτικὰ μὲ τὰ χρώματα τῆς 28ης τοῦ Ἰούλη καὶ τῆς ὁποίας οἱ ἀντικαμινικοὶ σκοποὶ ἦσαν ὑπερβολικὰ ριζοσπαστικοὶ γιὰ τὴς συνθήκας τῆς στιγμῆς. Ὁ Φιντέλ Κάστρο, λίγες μέρες πρὶν ἀπὸ τὴς 9 τοῦ Ἀπρίλη, εἶχε γράψει ἕνα καινούριο μακρόστοχο ἔπος ἐκσυμίζονταν ἀπειλὴς ἐναντίον ἑλῶν ἐκείνων ποὺ δὲ θέλει νὰ τὸ δρόμο τῆς ἐπανάστασης. Δὲν ἔργησε νὰ σταίλει κι' ἕνα ἄλλο μακρόστοχο στοὺς ἐργάτες καλώνοντας τοὺς σ' ἐνότητα, στοὺς κλέικους τοῦ Ἐθνικοῦ Μιτώπου ἢ κι' ἔξω ἀπ' αὐτό, γιατί εἶχε καταλάβει καλὰ πὺς μόνο τὸ Μίτωμα θὰ ἦσαν ἀνίκανο νὰ ἐξασφαλίσουν μὴν ἀπεργία....

Τὰ στρατεύματά μας ρίχτηκαν σὲ συμπλοκὴς καὶ ὁ Καμίλο Σιενφουέρος, λοχαγὸς τῆς φάλαγγας 4 ἐκαὶ τὴν ἐποχὴ, κατέβηκε σὲς παδιάδες τοῦ Ὀριέντε, ἀπὸ τὴ μεριὰ τοῦ Μπαγιάμο ὅπου δὲν ἔργησε νὰ σπαίρει τὴ σύγκρουση καὶ τὸ θάνατο σὲς ἐχθρικοὺς γραμμῆς. Ὡστόσο ἔφτασε ἡ ἐνότης τοῦ Ἀπρίλη κι' ὅλος ὁ ἀγώνας πῆγε σὲ χαμένα: ἡ Ἐθνικὴ Διοίκηση τοῦ Κινήματος, κένοντας τὴν ἀπεργίαν σὲς ἀρχὴς τοῦ μαζικοῦ ἀγώνος, προσέθετε νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀπεργίαν χωρὶς προηγουμένως νὰ τὴν ἀναγγεῖλαι ἀμφιδικαστικὰ μὲ πυροβολισμούς. Ὅπως θάπερτε νὰ τὸ παραμένει κανεὶς οἱ ἐργάτες ἀρνήθηκαν τὴ συμμετοχὴ τοὺς κι' ἕνας ἀριθμὸς θαρραλέων συντρόφων σκοτώθηκαν γιὰ τὸ τίποτα σ' ὀλόκληρη.

ρη τη χώρα. Η ένωση του 'Απρίλη ήταν μία τρομερή άτυχία που δεν κλόνισε ούτε για ένα δευτερόλεπτο τη σταθερότητα του καθεστώτος. Κάτι χειρότερο άκμασε: μετά από αυτή την τραγική ήττα, η κυβέρνηση μπόρεσε να αποσύρει στρατεύματα και να τα εγκαταστήσει λίγο - λίγο στο 'Οριέντε φέρνοντας την καταστροφή μέχρι το εσωτερικό της Σιέρρα. Χρειάστηκε να ενσχύσουμε διαρκώς την θμυνά μας και να διεισδύσουμε βαθύτερα στα δάση. Η κυβέρνηση από τη μεριά της αύξησε τον αριθμό των συνταγμάτων που αντιμετώπιζαν στις θέσεις μας μέχρι τη μέρα που φτάσαμε να διαθέτει 10.000 άντρες επί τόπου. Τότε άρχισε και η επίθεση της 25ης του Μάη, στο χωριό Λάς Μερσίντας που ήταν η πιο προχωρημένη θέση μας.

Η φτώχεια των εφοδίων μας ήταν κραυγαλέα: 900 ντουφέκια οι καλή κατάσταση ενάντια σε 10.000 όπλα όλων των τύπων, τί τεράστια διαφορά! 'Από την άλλη μεριά μπορούσαμε να διαπιστώσουμε, σ' αυτή την περίπτωση, την άδιαφορία που δείχνει στη μάχη ο μπατισσάνικος στρατός. Τα παιδιά μας πάλαιψαν σε λιοντάρια δυο μέρες, ένας ενάντια σε δέκα ή και δεκαπέντε. 'Ο έχθρος χρειάστηκε να ρίξει όλες του τις δυνάμεις —άνδρες, όπλα, αεροπορία— για να τους αναγκάσει να εγκαταλείψουν το χωριό. Η μικρή ομάδα των δικών μας είχε διοικητή το λοχαγό 'Ανχέλ Βερνάντες που θα σωτωνόταν ένα μήνα αργότερα με το όπλο στο χέρι.

Έκλεινε την εποχή, ο Φιντέλ έλαβε ένα γράμμα από τον πρόεδρο 'Εουλόχιο Καντίγιο που, πιστός στις μηχανογραφίες του βόλου πολιτικάντη, έγραφε, σαν αρχηγός των έχθρικών επιχειρήσεων στον άναρτη αρχηγό, αναγγέλλοντάς του πως η επίθεση θα συνεχιζόταν με κάθε τρόπο, αλλά πως θέλωσαν τον \*'Ανθρώπο (το Φιντέλ), περιμένοντας το τελικό αποτέλεσμα. Και πραγματικά, η επίθεση εξακολούθησε την πορεία της. Μίσα οι δυόμισι μήνες συνεχών άφραξιών, ο έχθρος είχε χάσει περισσότερους από χίλιους αντρες, νεκρούς, τραυματίες, αχμαλώτους και λιποτάκτες. Έχει εγκαταλείψει στα χέρια μας 600 όπλα, άνάμεσα σε όλα ένα τάνκ, 12 δίκους, 12 πολυβόλα με τρίποδα, κάμποσες ελασάδες μυδράλλια κι' ένα έντυπωσιακό άρθρο αυτόματων, χώρα οι άπίστευτες ποσότητες εξαρτίσεων κι' εφοδίων κάθε είδους, συν 450 αι-

χμάλωτους που παραδόσαμε στον Έρυθρό Σταυρό στο τέλος της εκστρατείας.

Η περίφημη αυτή τελική επίθεση στη Σιέρα Μαίστρα τράκισε τα πλευρά του μπαυσπάνικου στρατού που δεν είχε πει ωστόσο την τελευταία του λέξη. Ο άγώνας ξανάρχισε. Βάλαμε μπροστά λοιπόν το τελικό στρατηγικό μας σχέδιο. Αποφασίσαμε να χτυπήσουμε οι τρία σημεία: στο Σαντιάγο της Κούβας που θα το περιφύγαμε σ' έναν έλαστικό κλοιό, στο Λάζ Βίλιας που θα πήγαμε εγώ και στο Πινάρ ντελ Ρίο, στην άλλη άκρη του νησιού που θα πρέπει να πάει ο Καμίλο Σιενφουέγος, επί κεφαλής της φάλαγγας 2, που λεγόταν «Αντόνιο Μασόο». Ο Καμίλο δεν μπόρεσε να πραγματοποιήσει το δεύτερο μέρος του προγράμματός του γιατί οι επιτακτικές ανάγκες του πολέμου τον υποχρέωσαν να μείνει στο Λάζ Βίλιας.

Αφού εξουδετερώσαμε τα στρατεύματα που έκαναν έφοδο στη Σιέρα Μαίστρα, αποκαταστήσαμε το μέτωπο στα φυσικά του όρια, δυναμώσαμε τις μονάδες μας σ' άντρες και ήθη, αποφασίσαμε να δαδίσουμε έναντιον το Λάζ Βίλιας, στην κεντρική επαρχία. Από στρατηγική άποψη είχα αναλάβει τη δουλειά να κόσω συστηματικά όλες τις γραμμές επικοινωνίας ανάμεσα στις δύο άκρες του νησιού. Είχα πάρει διαταγή, εξ άλλου, ν' αποκαταστήσω έπαφές μ' όλες τις πολιτικές ημάδες που ήταν δυνατό να βρίσκονται στους άρεινους δγκους της περιοχής. Είχα τέλος και έντεταμένες δικαιοδοσίες για να διοικώ στρατιωτικά τον τομέα για τον όποιο ήμουν υπεύθυνος. Γι' αυτό κι' υπολογίζοντας να κάνω τη διαδρομή σε τέσσερις μέρες, σχεδιάζαμε να ξεκινήσουμε με καμιάνα στις 30 Αυγούστου του 1958, όταν ένα τυχαίο γεγονός ήρθε να μας χαλάσει τα σχέδια. Έκείνη τη νύχτα έφτασε μια αμάκας φέρνοντας στολές και δενζίνα που χρειαζόμαστε για τα φορτηγά που ήταν κιόλας έτοιμα γι' αναχώρηση. Ταυτόχρονα όμως προσγειώθηκε σ' ένα αεροδρόμιο κοντά στο βρόμο κι' ένα αεροπλάνο φορτωμένο έπλα. Το αεροπλάνο έπιστημάνθηκε τη στιγμή της απογείωσής του παρά τη σκοτεινή νύχτα, και το αεροδρόμιο άρχισε να βομβαρδίζεται έντατικά από τις 10 ή ώρα το βράδυ ως τις 5 το πρωί. Τότε άκριβώς βάλαμε φωτιά στο αεροπλάνο για να μη πέσει στα χέρια του έχθρου και για να μη συνεχιστεί ο βομβαρδισμός και την ημέρα με χειρό-



ταρες συνέπειες για μας. Τα εχθρικά στρατεύματα δάδισαν προς το δαροδρόμιο, έπιασαν την άμυνά μας καθώς και το φορτίο της θανάζινας. Ξαναβρισκόμασταν πάλι με μόνο τα πόδια μας.

Έτσι άρχισε η πορεία, στις 31 Αυγούστου, χωρίς καμίνια και έλογα. Έπαιζαμε ώστόσο να ξαναβρούμε δρόμους από το διασχίζουμε το δρόμο από το Μανουάνγιο μέχρι το Μπαγιάνιο. Πραγματικά τα βρήκαμε, αλλά την 1η του Σεπτεμβρίου ένας τρομερός κυκλώνας χτύπησε την περιοχή διαρρηγνύοντας όλες τις γραμμές επικοινωνίας εκτός από την Καρρετέρα Σαντιάγο, μοναδική ασφαλιστική γραμμή αυτής της περιοχής της Κούδας. Έπρεπε λοιπόν να εγκαταλείψουμε την ιδέα της μεταφοράς με καμινία... Από εκείνη τη στιγμή δεν μπορούσαμε να προχωρήσουμε παρά με έλογο ή με τα πόδια. Παρακατούσαμε, θαρρείς φορτωμένοι με έρδεια, ένα μπαζόνιας με 40 δέδες και με όλα τα απαραίτητα για μια μεγάλη πορεία και το γρήγορο στήσιμο ενός στρατόπεδου.

Ήρθαν δύσκολες μέρες στο φιλικό, ωστόσο, έδαφος του Όριέντε. Χρειάστηκε να διασχίσουμε ποτάμια πλημμυρισμένα, ρυάκια κι' αλλότρια που είχαν μεταβληθεί σε ποτάμια, να παλεύουμε άδικα για να μη μασκάρουν τα έρδεια, τα δέντρα, οι όβιες, να φάγουμε για έλογα και ν' αφήσουμε τα κουρασμένα, ν' απορρίψουμε τις κατοικημένες περιοχές που απομακρύνονταν από την έπαρχια του Όριέντε. Προχωρούσαμε επίμονα στο πλημμυρισμένο έδαφος, υποφέροντας από τις επιθέσεις από σμήνη κουκουπιών που κανονικά έπαιζαν τις ώρες της ανάπαυσης. Τρώγαμε λίγο και έσχημα, πίνουμε νερό από ρυάκια που σούρνονταν μέσα στα έλη ή ακόμα και νερό από τα βότανα τα έλη. Σερνόμεσταν αξιοθρήνητα δόκλιπες τρομερές μέρες. Μια έβδομάδα μετά την άνοσή μας, όταν περνούσαμε το Χαμπάμπο, στα βόρεια του Καμαγκουέ και του Όριέντε, είχαμε φουέρε έξουθενωμένοι. Έξω απ' αυτό, η ομάδα μας υπόφερε από έλλειψη ποικυτών και πολλοί σύντροφοι προχωρούσαν ενόλητοι στα λακτούνια του Νότιου Καμαγκουέ.

Τη νύχτα της 9ης του Σεπτεμβρίου, μπαίνοντας στο μέρος που λέγεται «Όμοσπονδία», η μπροστοφυλακή μας έπιασε σε έχθρική ενέδρα και δύο θαρραλέοι σύντροφοι έβηκαν το θάνατο. Άλλα δύο χειρότεροι ήταν που έπισπασθήκαμε από τις έχθρικές δυνάμεις που απ' αυτή τη στιγμή μας ένοχλούσαν διαρκώς και δε μας άφηναν

ούτε λεπτό ήσυχία. Μετά από μία σύντομη μάχη, η μικρή φρουρά που θρισόταν εκεί υποχώρησε με απώλειες από μέρους μας τέσσερις αιχμαλώτους. Χρειάστηκε να διπλασιάσουμε την επαγρύπνηση πολύ περισσότερο τώρα που η αεροπορία ήξερε πάνω - κάτω το δρομολόγιό μας.

Μία - δυο μέρες αργότερα φτάσαμε στο μέρος που λέγεται «Μεγάλος Βάλτος» ταυτόχρονα με τον Καμίλο και τη φάλαγγά του — οι καλύτερη κατάσταση από μιάς. Το μέρος είναι αξιοσημείωντο: ήταν κυριολεκτικά πνιγμένο στα κοινοσόπια το σημείο που χωρίς κουνουπίερα —και πολύ απέχουμε από το νέχουμε δλοι— ήταν αδύνατο νάδερουμε ένα λεπτό ανάπαυσης.

Ακολούθησαν μέρες εξαντλητικής πορείας μιάς από έρημους εκτάσεις όπου δεν υπάρχει παρά νερό και λάσπη. Πεινασμένοι, εξοφασμένοι, άνικανοι να περπατήσουμε άλλο, με πόδια μολύβι, προχωρούσαμε κουβαλώντας τα όπλα μας που θέραιναν τρομαρά. Τελικά πήραμε τα καλύτερα όπλα που μιάς έφτασε ο Καμίλο γιά να πάρει καμμένα άλλα σε λίγο αναγκαστήκαμε να τα εγκαταλείψουμε γύρω στο κεντρικό έργοσάσιο [άχαρης «Μακαρένο». Οι όδηγοι ποδ-πρεπα να μιάς στείλουν δεν έφταναν κι' έτσι ριχτήκαμε στην περιπέτεια. Ή μπροστοφυλακή μας πάφτει σ' ένα έχθρικό πόστο που λέγεται οι «Τέσσερις Σύντροφοι» κι' εκεί γίνεται ή άρχή μιάς εξαντλητικής μάχης. Σημέρωσε. Καταφέραμε, όχι χωρίς κόπο, να συγκεντρώσουμε το μεγαλύτερο μέρος της μονάδας μας στο πιο άδικοπρασσο σημείο του δάσους σ' εκείνο το μέρος, αλλά ο έχθρος προχωρούσε παράλληλα και χρειάστηκε να αγωνιστούμε πολύ γιά να δώσουμε την εύκαιρία στους καθυστερημένους να περάσουν από μία σιδηροδρομική γραμμή προς το λόγγο. Τότε άκριθός μιάς έπισήμανε ή αεροπορία. Τά Β 26, C47, μεγάλα άναγνωριστικά C3, άλλα μικρά άεροπλάνα άρχισαν να έερνοδν φωτιά σε μιά περίμετρο 200 μέτρων, ίσως και λιγότερο. Μετά άπε' αυτό τον κατακλυσμό, φύγαμε. Χάσαμε έναν άντρα από τις βόμβες. Μεταφέραμε και κάμποσους τραυματίες, άνάμεσα στους όποιους ήταν κι' ο ταγματάρχης Σίλβα πολλαδα μέρος σ' ήλη την υπόλοιπη έκστρατεία με κάταγμα σπύν θμο.

Τήν άλλη μέρα τα πράγματα πήγαιναν καλύτερα, γιατί έφτασαν μερικά από τούς άεροπορημένους και μπορέσαμε να συγκεν-

τρώσουμε ολόκληρη τη μονάδα έξω από δέκα άντρες που μπήκαν στη φάλαγγα του Καμίλο κι' έφτασαν μαζί του μέχρι το Βόρειο Μέντοπο της επαρχίας του Λάς Βίλιας, στο Γιαγουαχάου.

Μέσα σ' όλες αυτές τις δυσκολίες ή υποστήριξη των χωρικών δε μας έλειψε ποτέ. Έπληρχε πάντα κάποιος για να μας χρησιμοποιήσει σαν οδηγός ή για να μη μιάς αφήσει να πεθάνουμε της πείνας. Όπωςδήποτε την υποστήριξη αυτή δεν μας την πρόσφερε υμόφωνα έλος ο πληθυσμός του Οριέντε, ωστόσο όμως, υπήρχαν πάντοτε άνθρωποι πρόθυμοι να μας βοηθήσουν. Συνέβη κάποτε και να μιάς προδώσουν ενώ περνούσαμε από ένα τσιφλίκι. Δεν επρόκειτο για συμφωνημένη ενέργεια των χωρικών εναντίον μας, αλλά πρέπει να καταλάβουμε πώς οι συνθήκες της ζωής είχαν μεταβάλει αυτούς τους ανθρώπους σε σκλάβους. Τραμποκρατημένοι στη σιγή πως μπορούσαν να χάσουν το καθημερινό τους ξεροκέμματο είδωποισαν τ' αφεντικό τους για το πέρασμά μας από την περιοχή κι' αυτός πήγαινε στη στιγμή να ειδοποιήσει τις στρατιωτικές αρχές.

Ένα απόγευμα, άκουσαμε από το μικρό ραδιόφωνό μας εκστρατείας, με άναφορά του στρατηγού Φρανσίσκο Ταμπερνίγια Ντελς που δινόταν μ' ελη τη χαρακτηριστική του διαζωνία. Άνάγγελλε την καταστροφή τι / όρθών του «Το!» Γκουινάρα, και παρουσίαζε έναν κατάλογο νεκρών, τραυματιών και σώων συντρόφων...

Όλα αυτά προέρχονταν από χαρτιά που είχαν βρεθεί μέσα στους γυλιούς μας μετά την καταστροφική μας αναμέτρηση με τον εχθρό κάμποσες μέρες πρίν, ανακατεμένα με λαθεμένες πληροφορίες που είχε μαζέψει το Γενικό Έκτελεσίο του Στρατού. Η είδηση του θανάτου μας προκάλεσε μια αντίδραση εθιμίας στη μικρή μας ομάδα. Λίγο - λίγο, ωστόσο, οι άντρες μας άρχισαν να καταλαμβάνονται από απαισιοδοξία: ή πείνα, ή δίψα, ή κόπωση, ή αίσθηση της αδυναμίας απέναντι στις εχθρικές δυνάμεις που μιάς περικύκλωναν έλο και πύ σφιχτά και προπαντός ή τρομερή άρρώστια των ποδιών, γνωστή στους χωρικούς σαν «θραστό καλαμποκίλευρο» που έκανε μαρτύριο κάθε βήμα μας, είχαν μεταβάλει την έμάδα μας σε στρατό σκιάδ. Μέρα με τη μέρα, ή φυσική κατάσταση της μονάδας μας χειροτέρευε και το φαί — μια μέρα ναί, μια μέρα όχι, την άλλη ίσως — δεν ήταν τέτοιο ώστε να καλυτερέψει

τις συνθήκες. Τις χειρότερες μέρες τις περάσαμε περικυκλωμένοι στα περίχωρα της κεντρικής ζαχαροποιίας Μπααραγουά, μέσα στα έλη χωρίς σταγόνα πόσιμο νερό, κάτω από τα πυρά της αεροπορίας, χωρίς ούτε ένα έλεγο να βοηθήσει τους πιο αδύνατους να περάσουν αυτό τον έχθρικό λασπότοπο, με τις άρδεις έντονα καταστραμμένες από το υφάλμυρο και βορβορώδες νερό το γεμάτο φυτά που πλήγναιαν τα γυμνά πόδια. Όταν σπάσαμε τον κλοιό για να φτάσουμε στην περίφημη άρτηρία από το Χούκαρο στο Μορόν — μέρος Ιστορικό, που υπήρξε το θέατρο αιματηρών μαχών ανάμεσα οι πατριώτες και 'Ισπανούς στη διάρκεια του πολέμου της 'Ανεξαρτησίας — βρισκόμασταν πραγματικά ο' άξιοθρήνητη κατάσταση. Δεν είχαμε καν τον καιρό να πάρουμε μιάν ανάσα γιατί οι ραγδαίες εραγίες (σκληρότητα του κλίματος μαζί κι' επιθέσεις του έχθρου) μάς υποχρέωναν να ξαναρχίσουμε την πορεία. 'Η μονάδα που πήγαινε κι' αποθαρρυνόταν περισσότερο. 'Ωστόσο, στην πιο κρίσιμη στιγμή, όταν πιά δεν μπορούσαμε να κάνουμε τους εξαντλημένους άντρες να προχωρήσουν παρά με βρισιές, παρακαλετά ή χαστούκια, ένα μακρινό δράμα έφτασε γιά να δώσει καινούρια πνοή στους άντρες: μία γαλάζια κηλίδα στα Δυτικά, ή γαλάζια κηλίδα του όρεινου όγκου του Λάς Βίλιας που οι άντρες μας αντίκριζαν γιά πρώτη φορά. 'Από εκείνη τη στιγμή οι στερήσεις φάνηκαν πολύ περισσότερο ύποφερτες, κι' όλα έμοιαζαν εύκολότερα. Γλυτώσαμε τον τελευταίο κλοιό διασχίζοντας κολυμπώντας τον Χούκαρο που χωρίζει τις επαρχίες του Καμαγκουέου και του Λάς Βίλιας είχαμε την εντύπωση πως είχαμε ξεφύγει από την Κόλαση.

Δυό μέρες αργότερα βρισκόμασταν στην καρδιά της όροσειρας Τρινιτάδ - Σάντι Σπίριτους, προφυλαγμένοι, έτοιμοι να μπούμε στο καινούριο στάδιο του πολέμου. Ξεκουραστήκαμε δυό μέρες αργότερα, γιατί έπρεπε να συνεχίσουμε το δρόμο μας άμείως και να ήμποδίσουμε τις εκλογές που θα γίνονταν στις 3 του Νοέμβρη. Είχαμε φτάσει στην όρεινη ζώνη του Λάς Βίλιας στις 16 του 'Οκτώβρη. Διαθέταμε ελάχιστο χρόνο γιά ένα τεράστιο έργο.

Με την άφιξή μας στη Σιέρρα του 'Εσκιαμπαί, έπρεπε να απαραιδιάσουμε τη στρατιωτική μηχανή της δικτατορίας και ιδιαίτερα τις επικοινωνίες της. 'Ο άμεσος στόχος μας ήταν να ήμποδίσουμε τη διενέργεια των εκλογών. Δύσκολη δουλειά, έξ αιτίας

του ελάχιστου χρόνου που διαθέταμε καθώς και των διαφωνιών μέσα στους κόλπους του επαναστατικού κινήματος, που κατάληγαν να στοιχίζουν πολύ άκριτά, άδύνα και σ' ανθρώπινες ζωές.

Έπρεπε να χτυπήσουμε τα κοντινά χωριά για να εμποδίσουμε τις συγκεντρώσεις. Καταστρώσαμε ένα σχέδιο ταυτόχρονης επίθεσης στο Καμπάλουάν, στο Φομέντο και το Σάνκτι Σπίριτους, στις πλούσιες πεδιάδες του κέντρου του νησιού, ενώ παραδινόταν ή μικρή φρουρά του Γκουίνια ντι Μιράντα — στα βουνά — και στη συνέχεια χτυπούσαμε εκείνη του Μπανέο, χωρίς μεγάλα αποσπάσματα. Στη διάρκεια των ημερών πριν από τις 3 του Νοέμβρη άναπτύξαμε μία δραστηριότητα καταπληκτική: οι μονάδες μας ξεχύθηκαν προς όλες τις κατευθύνσεις, μειώνοντας κατά τρεις φορές τη συρροή στις κάλπες σ' αυτά τα μέρη. Οι δυνάμεις του Καμίλο Σιενφουέγος, στα όρια της επαρχίας, παράλυσαν την ευλογική φάρσα. Όλα, από την μεταφορά των στρατιωτών του Μπατίστα, μέχρι την έμπορική κίνηση, σταμάτησαν.

Στο Όριέντε, μπορεί να πει κανείς πώς δεν έγινε καθόλου ψηφοφορία. Στο Καμαγκουέι, το ποσοστό ήταν λίγο μεγαλύτερο, και στη δυτική ζώνη σημειωνόταν μαζική άποχή. Η άποχή έγινε αβέβηητα στο Λας Βίλιες, γιατί δεν είχαμε άρκετο καιρό να οργανώσουμε ταυτόχρονα την παθητική αντίσταση των μαζών και τη δράση του αντίδικου.

Ο πολλαπλασιασμός των επιθέσεων στις γραμμές επικοινωνίας έκανε την κατάσταση στο Λας Βίλιες πολύ κρίσιμη. Φιάνοντας, αλλάξαμε ριζικά το σύστημα του άγώνα μας στις πόλεις, αφού σε κάθε μετακίνηση μεταφέραμε τους καλύτερους αγωνιστές των πόλεων σε κέντρο εκπαίδευσης για να μάθουν την τακτική του συμποτάζ που άπτόυσε καρπούς στα περίχωρα.

Στη διάρκεια των μηνών Νοέμβρη και Δεκεμβρη 1958, οι δρόμοι κλείσανε σιγά - σιγά. Ο λοχαγός Σάββα μολοκάρισε όλους τα όρνια από το Τρινιδάδ στο Σάνκτι Σπίριτους και ή κεντρική άρτηρία έπαθε σοβαρή ζημιά όταν κόψαμε τη γέφυρα στο Τουλνουνκού, χωρίς ωστόσο να καταφέρουμε να την άνατινάξουμε. Ο κεντρικός σιδηρόδρομος κόπηκε σε πολλά σημεία. Η κυκλοφορία στο Νότιο διακόπηκε από το 2ο Μίτωπο και ή κυκλοφορία στο Βορρά από τις δυνάμεις του Καμίλο Σιενφουέγος. Έτσι το νησί βρέ-

θημα χωρισμένο σε δύο μέρη. Μονάχα ή πύο ταραγμένη περιοχή, τὸ Ὅριοντα, λάβαινε, ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ τὴ θάλασσα, κυβερνητικὴ βοήθεια πὸ γινόνταν, ὥστόσο, ἔλο καὶ πὸ ἀδίδαι. Τὰ συμπτώματα τῆς ἀποσύνθεσης τοῦ ἔχθρου πολλαπλασιάζονταν.

Ἀπὸ τὴς 16 τοῦ Δεκεμβρίου, ἡ συστηματικὴ ἀντίναξη τῶν γεφυριῶν καὶ ἄλλων γραμμῶν ἐπικοινωνίας εἶχαν βάλει τὴ δικτατορία σὲ μεγάλους μπελάδες. Πῶς νὰ ὑπερασπίσουν τὰ προχωρημένα φυλάκιά τους κα' ἀκόμα ἐκεῖνα τῆς κεντρικῆς ἀρτηρίας κάτω ἀπ' αὐτὲς τὴς συνθήκες; Τὴν αὐγὴ τῆς 16ης, ἀνατινέχτηκα ἡ γέφυρα τοῦ Φαλκόν, πάνω στὸν κεντρικὸ δρόμο καὶ οἱ συγκοινωνίες μεταξὺ τῆς Χαβάνας καὶ τῶν πόλεων 'στ' Ἀνατολικὰ τῆς Σάντα Κλάρα οὐλοαστικὰ διακόπηκαν. Ἀκόμα οἱ δυνάμεις μας πολιορκησαν καὶ χτύπησαν μὲ σειρά χωριά — ἀνέμεσα στὰ ὅποια τὸ Φομέντο ἦταν τὸ πύο μεσογειανό. Ὁ τοπικὸς ἀρχηγὸς ἀμύνθηκε ἀρκετὰ καλὰ γιὰ κάμποσες μέρες, ἀλλὰ παρὰ τὸ σφυροκόπημα τῆς ἀεροπορίας πάνω στὸν ἀνταρτικὸ στρατὸ μας, τὰ στρατεύματα τῆς δικτατορίας, ἀποθαρρυνόμενα, δὲν προχωροῦσαν καθόλου γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς συντρόφους τους. Διαπιστώνοντας τὴ ματαιότητά κάθε ἀντίστασης παραδόθηκαν καὶ περισσότερα ἀπὸ 100 δεκά περάσαν μὲ τὸ μέρος τῆς Λευτεριάς.

Χωρὶς ν' ἀφήσουμε τὸν ἔχθρὸ νὰ πάρει ἀνάσα, ἀποφασίσαμε νὰ παραλύσουμε ἀμέσως τὴν κεντρικὴ ἀρτηρία καὶ στὴς 21 τοῦ Δεκεμβρίου χτυπήσαμε ταυτόχρονα τὸ Καμποαϊνὸ καὶ τὸ Γκουάγιος. Σὲ λίγες ὥρες τὸ Γκουάγιος παραδινόταν καὶ δύο μέρες ἀργότερα ἀκολούθησε τὸ Καμποαϊνούαν καὶ οἱ 90 στρατιῶτες του. Στὸ Καμποαϊνούαν διαπιστώθηκε ὁλοφάνερα ἡ ἀνικανότητά τῆς δικτατορίας πὸ δὲν ἔστειλε καθόλου ἐνισχύσεις στοὺς πολιορκημένους.

Ὁ Καμίλο Σενκρούτος χτύπησε μὲ σειρά χωριά στὰ ὅρια τοῦ Λὰς Βλάιας, καὶ περιεκύλιωσε τὸ Γιαγκουαχάου, τὸ τελευταῖο προπύργιο τῶν στρατευμάτων τῆς δικτατορίας, κάτω ἀπὸ τὴς διαταγὴς ἐνὸς λοχαγοῦ κινεζικῆς καταγωγῆς πὸ ἀντιστάθηκε ἑντακα μέρες, δινητοποιώντας τὴς ἐπαναστατικὲς δυνάμεις τοῦ τομέα, ἐνὸς οἱ δεκά μας εἶχαν κίελας βάλει μπρὸς γιὰ τὴν κεντρικὴ ἀρτηρία, πρὸς τὴ Σάντα Κλάρα, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας.

Μετὰ τὴν πτώση τοῦ Καμποαϊνούαν ἐπινευθύνουμε στὸ Πλασίτας, πὸ παραδόθηκε σὲ μὲ μέρος. Τὸ Ἐπαναστατικὸ Διευθυντήριο

μάς έδωσε σημαντική δόξεια. Μετά την κατάληψη του Πλασιτάς άπελευθερώσαμε πολύ γρήγορα τo Ρημέδιος και τo Καλμπαρίν (σημαντικό λιμάνι) στη Βέρεια άκτι. Τα πράγματα σκούραινεν για τη δικτατορία. Νικούσαμε συνέχεια στo 'Ορίντε, τo Μάτωπο τo 'Βοσναμπρά άνάγκασε αά υποχώρηση τις μικρές φρουρές κι' o Καμίλο Σανφρούγος είχε τόν έλεγχο τo Βορρά.

Όταν o έχθρος άποχώρησε από τo Κομαχουανί, χωρίς την παραμικρή αντίσταση, είμασταν πιά έτοιμοι για την τελική επίθεση στην πρωτεύουσα τoυ Λάς Βιλίας. (Ή Σάντα Κλάρα είναι o άξονας της κεντρικής πεδιάδας τoυ νησιoύ. Πόλη 150.000 κατοίκων, αεροδρομικό κέντρο, και σημαντικός κόμβος έπικοινωνιών. Περιβάλλεται από γυμνούς λόφους που τo στρατεύματα της δικτατορίας κατείχαν από πρώτα).

Την ώρα της επίθεσης είχαμε αλξήσει σημαντικά τόν αριθμό τoν έπλων μας' είχαμε ακόμα και δαρεία έπλα... άλλα χωρίς έφοδια. Είχαμε ένα μπαζούνα χωρίς όβιδες κι' έπρεπε νά πολεμήσουμε ενάντια αά μια δεκάδα τόνων. Άλλα ζέραμε πώς τo καλύτερο μέσο νά τo άποκρούσουμε ήταν νά ποδοιμ στίς πυκνοκατοικημένες συνοικίες, όπου ή άποτελεσματικότητα αούτων τoν μηχανών μειώνεται σημαντικά...

Ένo τo στρατεύματα τoυ Διευθυντήριου είχαν αναλάβει νά πάρουν τo στρατώνα Νο 31 της Άγροτικής Φρουράς, έμεις έτοιμαζόμασταν νά περικυκλώσουμε όλα τo όχυρά σημεία της Σάντα Κλάρα. Παράλληλα συγκεντρώνουμε τις προσπάθειές μας ενάντια στίς ύπερασπιστές ένoς θαρρακυμένου τραίνου στην είσοδο τoυ δρόμου τoυ Κομαχουανί, θέση που ύποστηριζόταν σταθερά από τo στρατό.

Στίς 29 τoυ Δεκέμβρη άρχισε ή μάχη. Τo Πανεπιστήμιο είχε άρχικά χρησιμέψει αά βάση έπιχειρήσεων. Στη συνέχεια έγκαταστήσαμε τo Γενικό Έπιτελείο μας πιο κοντά στo κέντρο της πόλης. Οι άντρες μας μάχονταν ενάντια αά τμήματα που ύποστηρίζονταν από μονάδες θαρρακυμένων και τo έτρεπαν αά φυγή, άλλα πολλοί ήταν αούτοι που πάληρωσαν με τη ζωή τους αούτά τo κατορθώματα. Νεκροί και τραυματίες άρχισαν νά γεμίζουν τo νεκροταφεία και τo αούτοξέδια νοσοκομεία.

Θυμάμαι ένα έπεισόδιο πολύ χαρακτηριστικό της φυγικής

κατάσπασης του στρατού μας στη διάρκεια αυτής της τελευταίας επίθεσης. Είχα επιπλήξει ένα στρατιώτη που κοιμόταν την ώρα της μάχης. Μοδ άπάντησε πώς τον είχαν αποπλώσει γιατί του είχε ξεφύγει ένας πυροβολισμός. Τού είπα, με το συνηθισμένο ξερό μου τρόπο: «Πήγαινε στην πρώτη γραμμή με γυμνά χέρια και βρές εκεί όπλο... Αν είσαι (κανός». Στη Σάντα Κλάρα ενώ είχα πάει στο στρατιωτικό νοσοκομείο να δώσω κουράγιο στους λαθωμένους, ένας έτοιμοθάνατος μ' άγγιξε στο χέρι και μου είπε: «Θυμώσαι, ταγματάρχη; Μ' έστειλες να δρώ όπλο στο Ρεμέντιος... και τό πήρα». Ήταν ο Ίβιος άγωνιστής, που πέθανε λίγα λεπτά άργότερα. Μοδ φάνηκε άτυχε άγωνιστής που είχε άποδείξει τό θάρρος του. Τέτοιος είναι: ο άντάρτικος στρατός μας.

Οι λόφοι του Κάμπρο εξεκολουθούν ν' άντιστέκονται και ή μάχη δάσασε όλόκληρη τή μέρα — 30 τού μηνός. Ταυτόχρονα πύναμε διάφορα σημεία της πόλης. Ήδη είχαν κοπεί οι επικοινωνίες ανάμεσα στο κέντρο της Σάντα Κλάρα και τό θαρρακισμένο τραίνο. Οι άμυνόμενοι, βλέποντας πώς είχαν περικυκλωθεί πάνω στους λόφους του Κάμπρο, προσπάθησαν να ξεφύγουν από τή σιδηροδρομική γραμμή κι' έπεσαν μαζί με τό πλούσιο φορτίο τους στη διακλάδωση που είχαμε φροντίσει ν' άναπαύσουμε. Ή μηχανή και πολλά βαγόνια έκτροχιόστηκαν. Έγινε τότε μιά πολύ ενδιαφέρουσα μάχη: οι άντρες τού θαρρακισμένου τραίνου διώχτηκαν με τό κοκτέιλ Μολότοφ. Παρά τή θαυμάσια προστασία τους, δέν ήταν διατεθειμένοι να πολεμήσουν παρά από άπόσταση, από θέσεις ενδοτικές κι' έναντιον ενός έχθρου ούσιαστικά άσπλου, οι άφρογο στήλ άποίκων έναντιον τών Ίνδιάνων τού Άμερικάνικου Γουέστ. Βαλόμενο από τούς άντρες που από γειτονικές θέσεις και διπλανά βαγόνια έριχναν μπουκάλια μ' άναμμένη βενζίνη, τό τραίνο μεταβλήθηκε — χάρη στις λαμαρίνες της θεωράκισης — σέ πραγματικό φούρνο για τούς στρατιώτες. Μέσα σέ λίγες ώρες όλόκληρο τό πλήρωμα παραδινόταν μαζί με τά 22 βαγόνια του, τά άνταεροπορικά του κανόνια, τά πολυβόλα D.C.A. και τίς μυθικές ποσότητες τών έφοδίων του (μυθικές για μας, βέβαια).

Καταφέραμε να καταλάβουμε τον κεντρικό ηλεκτρικό σταθμό κι' όλόκληρο τό Βορειοδυτικό τμήμα της πόλης. Άναγγείλαμε από τό ραδιόφωνο πώς ή Σάντα Κλάρα βρισκόταν σχεδόν όλόκληρη στα



χέρια της Έπανάστασης. Στη διάρκεια αυτής της αναγγελίας που έκανα σάν ανώτερος διοικητής των Ένόπλων Δυνάμεων του Λαϊκού Βίαιου Έκτανα με θλίψη γνωστό στο λαό της Κούδας το θάνατο του λοχαγού Ρομπερτό Ροντρίγκες, του «Μικρού Γ'ολσδάρεν» μικρού στο ανάστημα και στην ηλικία, αρχηγού της «Ομάδας Αύτοκτονίας» που είχε διακινδυνεύσει τη ζωή του χίλιες φορές στον αγώνα για τη λευτεριά. Η «Ομάδα Αύτοκτονίας» ήταν ένα πρότυπο επαναστατικής ευφυΐας που αποτελούνταν αποκλειστικά από δοκιμασμένους έθελοντές. Ωστόσο, κάθε φορά που σκοτωνόταν ένας άντρας — πράγμα που συνέβαινε σε κάθε μάχη — μέχρι την υπέδειξη του νέου δόκιμου, εκείνοι που αποκλειόταν δεν μπορούσαν να κρύψουν τη θλίψη τους, ούτε να κρατήσουν τα δάκρυά τους. Πόσο παράξενο ήταν να βλέπεις κανείς αυτούς τους εθνεθνικούς πολεμιστές με το ήλιοφωμένο δέρμα ν' αφήνουν να μιλάει η νύκτη τους χύνοντας δάκρυα άπελπισίας γιατί δεν είχαν την τιμή να διαλεχτούν για την πρώτη θέση της μάχης και το θάνατο.

Στη συνέχεια έπαιξε η Αστυνομική Διεύθυνση παραδίνοντάς μας τα τάνκς που την υπερέσπιζαν. Ακολούθησε η γρήγορη παράδοση του στρατώνα Νο 31 στον ταγματάρχη Κομπέλα, ενώ η φυλακή, το Δικαστικό Μέγαρο και το Κυβερνείο της επαρχίας παραδίνονταν σε μας, όπως και το «Γκράντε Ότελ» όπου οι πολιορκημένοι συνέχιζαν να βάζουν από τον θάνατο όροφο, σχεδόν ως το τέλος των εχθροπραξιών.

Τη στιγμή αυτή μονόχα ο στρατώνας «Λεόνιο Βιντάλ», το γερότερο φρούριο του κέντρου του νησιού έμεινε στα χέρια της δικτατορίας. Αλλά την πρώτη του Γενάρη του 1959, τα σημάδια της άσφυξίας των υπερασπιστών του ήταν κιόλας φανερά. Το πρωί της 1ης του Γενάρη στείλαμε το λοχαγό Νούνιες Χιμέντες με το Ροντρίγκες ντε λα Βέγα να διαπραγματευτούν την παράδοση του στρατώνα. Τά ντα ήταν άσυνήθιστα και άτυπα: ο Μπατίστα μάλις τέχε σκόπευε προκαλώντας την κατάρρευση της Διοίκησης των Ένόπλων Δυνάμεων... Οι δυο άπισταμένοι μας ήρθαν σ' επαφή με τον Καντίγιο με άσφραγο και το ανακοίνωσαν την πρόταση παράδοσης, όμως εκείνος έβρινε πώς δεν ήταν δυνατό να τη δεχτεί, γιατί αποτέλεσμα τηλεγράφο και πώς αυτός είχε αναλάβει τη διοίκηση του στρατού ακολουθώντας κατά γράμμα τις οδηγίες του Φιν-

τιλ Κάστρο. "Έρθαμε άμέσως σ' έπαφή με τόν Φιντέλ, και τόν έ-  
νημερώσαμε δίνοντάς του τη γνώμη μας για τήν ύποπτη στάση του  
Καντίγιο. Ή πεποίθησή του ήταν κιόλας φερόμενη, είχε κι' αυ-  
τός τή διεκδικήση πώς ό Καντίγιο ήταν πρόδότης. (Ό Καντίγιο,  
σ' αυτός τίς άποφασιστικές στιγμές, επέτρεψε σ' έίους τούς μεγά-  
λους υπεύθυνους τής Κυβέρνησης του Μπατίστα νά διαφύγουν. Ή  
στάση του γίνεται ακόμα πιο άξιοκατάκριτη άν σκεφτεί κανείς πώς  
είχαμε έρθει σ' έπαφή μ' έναν άξιωματικό και πώς τοδχαμε δεί-  
ξει έμπιστοσύνη με τήν άμελδη σκέψη πώς ένας στρατιωτικός κρα-  
τάει τό λόγο του...).

Ή συνέχεια είναι γνωστή σέ όλους: ή άρνηση του Φιντέλ  
Κάστρο νά λάβει ύπ' έψη τή γνώμη του. Ή διαταγή του νά θαδι-  
σουμε πρός τή Χαβάνα, ή ανάληψη τής διοίκησης του στρατού από  
τόν στρατηγό Μπαρκίν που δόθηκε από τίς φυλακές του Νησιού τών  
Πεύκων, ή κατάληψη τής στρατιωτικής πόλης τής Καλούμπια από  
τόν Καμίλο Σιενφουέγος, του φρουρίου τής Καμπάνια από τή δ κή  
μας όγδοη φάλαγγα και λίγες μέρες άργότερα, τέλος, ή ανάδειξη  
του Φιντέλ Κάστρο σέ Πρωθυπουργό της Προσωρινής Κυβέρνη-  
σης. Όλα αυτά αποτελούν μέρος τής σημερινής πολιτικής ιστορίας  
τής χώρας.



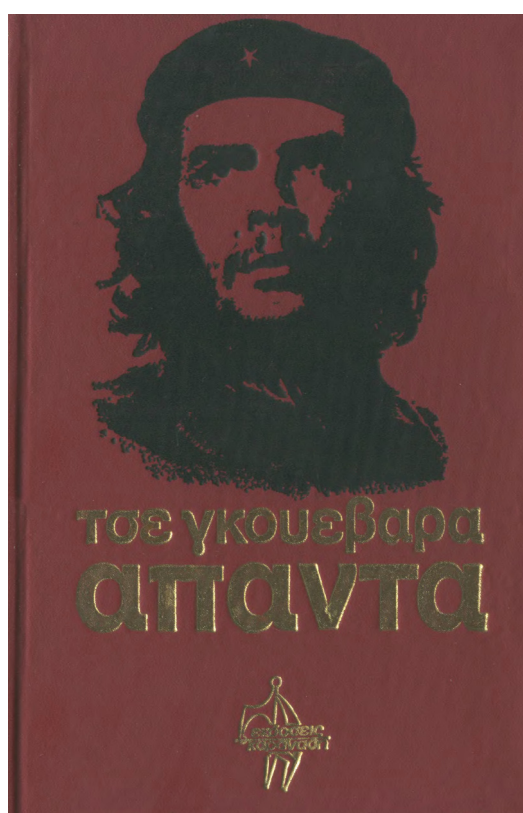
.....  
Ἡ Λατινικὴ Ἀμερικὴ κραυγάζει:  
Νά! ἡ Λευτερίά πλησιάζει!  
Στὶς καρδιὰς τῶν λαῶν μας  
ἡ ἐλπίδα φουντώνει  
Ὁ ΤΣΕ μπροστάρης  
τὶς στράτες στρώνει!

.....  
(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τραγούδι τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς)

«...Οἱ ἰδέες του, τὸ πορτραῖτο του, τὸ ὄνομα του,  
εἶναι γιὰ τοὺς καταπιεσμένους καὶ τοὺς ἐκμυ-  
λευόμενους οἱ σημαίες τῆς πάλης τους καὶ ἐνθυκε-  
νουν ἕνα παθιασμένο ἐνδιαφέρον σὲ ὅς σπουδαστεῖς  
καὶ στοὺς διανοούμενους τοῦ κόσμου ἀλόκληρου».







## **Ο ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ**



τίτλος πρωτοτύπου  
ERNESTO CHE GUEVARA  
Textes militaires

Έκδοση Όφσετ: Δ. 'Αβραμόπουλος και Σία, Λεωφόρου 5, 'Αθήνα  
Βιβλιοδεσία: Κων. Χωριανέας Χαρ. Τρικούπη 87, 'Αθήνα

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την σφραγίδα και υπογραφή του εκδότη



---

Copyright: FRANÇOIS MASPERO  
Copyright: Για την ελληνική γλώσσα ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΑΝΑΣΗ

ΕΡΝΕΣΤΟ ΤΣΕ ΓΚΟΥΕΒΑΡΑ

# Ο ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Μετάφραση  
Φ. ΧΑΤΣΙΔΑΚΗ - Σ. ΣΙΔΕΡΑ

Εισαγωγή  
Ρ. Φ. ΡΕΤΑΜΑΡ

ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ



Ζωοδ. Πηγή 49 — Τηλ. 36.24.416  
ΑΘΗΝΑ 1977



«... Είναι πὺ ἐυχάριστο καὶ πὺ ἐπουωδομητι-  
κὸ νὰ ζεῖ κανεὶς τὴν πείρα τῆς ἐπανάστασης παρὰ  
νὰ γράφει γι' αὐτὴν...».

«... Ἡ ἐπανάσταση τῆς Κούδας δὲν εἶναι παρὰ  
ἓνα μικρὸ κεφάλαιο τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαίρετης ἐπανά-  
στασης...».

«... Ὁ ἐπαναστάτης ζεῖ μέσα στοὺς κόλπους τοῦ  
κάμματος του, ποὺ εἶναι ἡ ιδεολογικὴ κινητήρια δύ-  
ναμις τῆς ἐπανάστασης. Καὶ ἀναλίσκεται μέσα στὴν  
κοιμητικὴ δράση, ποὺ συνεχίζεται δίχως διακοπὴ ὡς  
τὸ θάνατό του. Ἐκτὸς ἐὰν ἡ οὐαδόγημη τοῦ σοσια-  
λισμοῦ ἔχει πὰ ἀγκαλιάσει ὅλον τὸν κόσμον...».

*Τσέ Γκουεβέρα*



## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το F. Φ. PETAMAP

Στὸν Παῖλ Ντεμπρέ

### I.

Τὸ πρῶτο θεμέλιο ὅπου πρέπει νὰ στηρίζεται τὸ κίνημα (τῶν γκουερίλλας) εἶναι ἡ ἀπόλυτη μουσικότητα, ἡ πανταλὴς ἑλλειψή πληροφοριῶν γιὰ τὸν ἐχθρόν, ἔγραφε στὸν Ἄντρε-τ: κ ο Πόλεμο, πού ἐγγίχε τὸ 1960, ὁ Ἑρνέστο Γκουεδάρα, πού, ἐδῶ στὴν Κούβα, τὸν λέμε Τσέ. Τὸ γεγονός ἐστὶν ὅτι αὐτὸς ἀφίερωσε τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του σὲ μιὰ καινούρια ἐπαναστατικὴ προσπάθεια μὲ ἐπακόλουθο, ὅπως τὸ συνιστοῦσε ὁ ἴδιος, τὴν «ἀπόλυτη μουσικότητα» καὶ τὴν ἀπόκρυψη κάθε πληροφορίας ἀπὸ τὸν ἐχθρό, τὸν ἐμπόδιζε νὰ ταχτοποιήσει ὁ ἴδιος τὰ χαρτιά του καὶ νὰ φροντίσει νὰ προλογιστοῦν κατὰ τὸν τρόπο πού θὰ τὸ ᾔθελε.

Ἄν μὲ αὐτὴ τὴν ἐξήγηση δικαιολογεῖται ἐδῶ πῶς δὲν ἔχει γράφει ὁ ἴδιος τοῦτο τὸ προλογικὸ σημεῖωμα, τὸ γεγονός ὥστόσο πῶς τὸ γράφω ἐγὼ ὀφείλεται ἀπλᾶ καὶ μόνο σὲ μιὰ σειρά τυχαία περιστατικά. Αὐτὸ τὸ ἐξιστόρησα, ἐδῶ καὶ πάνω ἀπὸ ἓνα χρόνο, στὸν πρόλογο τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦτο τοῦ βιβλίου. Σήμερα δὲν ἐνδιαφέρει πιά. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο δὲν ἀπευθυνόμουν στὸν ἀναγνώστη, ἀλλὰ στὸν Τοῖ Γκουεδάρα καὶ προσπαθοῦσα μισο-σοβαρά, μισο-δυστα, νὰ προφυλαχτῶ ἀπὸ τὰ σχόλια πού μάντευα πῶς θὰ μπορούσε νὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος αὐτός — πού εἶχα τὴν ἀπέριστη εὐτυχία νὰ γνωρίζω λίγο προσωπικὰ καὶ νὰ θαυμάζω ἀνεπιφύλακτα— στὰν ὀφείτανε στὰ χέρια του τὸ βιβλίο. Θέξινε σήμερα διττὴν γιὰ ἓνα ἀπὸ καινὰ τὰ σχόλια. Ὅμως, ὁ ἀνὴρ αὐτός ἄνθρωπος, πού εἶναι ταυτόχρονα ἡ παρηγόριά μου

κι ή ντροπή μας —γιατι μιάς θυμίζει κάθε στιγμή τὸ τί μπορεί νάσαι ὁ ἄνθρωπος καὶ τί ἄνθρωποι εἶναι— δὲν ὑπάρχει πᾶς κι ἔτσι ὁ ἀναγνώστης μπορεί ν' ἀπαλλαγεί ἀπὸ τὴς ἐξηγήσεις αὐτές.

## 2.

Ὁ Ἑρνέστο Γκουεράρα γεννήθηκε στὶς 14 τοῦ Γενάρη 1928 στὸ Ροζάριο τῆς Ἀργεντινῆς καὶ πέρασε τὰ παιδικὰ καὶ ἐφηδικὰ του χρόνια στὸ Μπουένος Ἀίρες καὶ στὴν Κόρδοβα. Ἡ οἰκογένειά του ἀνήκει στὴ μεσαία τάξη: ὁ πατέρας του ἦταν ἀρχιτέκτονας. Ἡ μόρφωσή του ἀπέρρεε ἀντίστοιχη, ἐκμάθηση μιάς δευτερῆς γλώσσας (στὴν περίπτωση του τὰ γαλλικὰ) καὶ ἀνώτερη σταδιοδρομία: ἡ γαστρονική, πού γι' αὐτὴν πολλοὶ λίβε καὶ μερικοὶ πιστεύουν πὺς εἶναι ἱερατεία. Διάβασε πολὺ, σὺν ἐλεύθερος σκοπευτῆς, ἀπὸ τῆς λογοτεχνίας (Μπωντλαίρ, Νερούνα) ὡς τὴν πολιτική, καθὼς καὶ Σπένγγλερ καὶ Φρόυντ. Ἴσως ὁ Φρόυντ νάσαι ἐκεῖνος πού τὸν ἔκανε νὰ προσανατολιστοῖ πρὸς τὴ γαστρονική. Χωρὶς νὰ συμμετέχει ἐνεργᾶ σὲ μιά δριμυμένη τάση, ἀνακαταύεται μὲ τὴς ἐξεγερμένες ομάδες τῶν φοιτητῶν. Πρὶν ἀκόμη τελειώσει τὴς σπουδῆς του ἔνωσε νὰ τὸν τραβᾷ κάτω ἔλλο. Ἐργάστηκε σὲ λεπτοκαμβία. Θέλησε νὰ γνωρίσει τὴν ἡμερο καὶ ξεκίνησε, μὲ μπουκαλιέρα νὰ τὴν ἀνακαλύψει μαζί μ' ἕνα φίλο του. Τὴ διάσχιση ἀπὸ τὴν Ἀργεντινὴ ὡς τὴ Βενεζουέλα καὶ σταμάτησε στὸ Μαϊάμι, ἀπ' ἐκεῖ τὸν ξανέστειλαν στὴν Ἀργεντινὴ μ' ἕνα ἀεροπλάνο πού κουβαλοῦσε ἀλογα ἱπποδρομιῶν. Φαίνεται πιθανὸ πὺς ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ἔνωσε κι' αὐτὸς τὴν ἀποσάλευση πού εἶχε δοκιμάσει ὁ Μαρτί\* στὸν καιρὸ του: τὴν ἀποσάλευση τῆς βαθιάς καὶ

\* Πρόκειται γιὰ τὸν Κουβανὸ συγγραφέα καὶ ἐπαναστὴ ἡγέτη Χοσὲ Χουλιάν Μαρτί (1888-1895). Καταδικάστηκε σὲ ἰούδια δεσμευ γιὰ τὴ δράση του σχετικὰ μὲ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Κούβας σὲ δεκάετη πόλεμο (1888-1898). Ἐξορίστηκε ἀργότερα στὴν Ἰσπανία, ἐκεῖ ἀποφάσισε νομικὰ. Ἄλλοι τότε ἐξορίας του ἦσαν τὸ Μεξικὸ, ἡ Γουατεμάλα καὶ ὁ ΗΠΑ. Γιὰ ἕνα διάστημα διδάξε στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γουατεμάλας. Θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους τῆς Κουβανικῆς ἀνεξαρτησίας πού γι' αὐτὴν ἐργάστηκε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ. Στανόθηκε στὸ 1895 πολέμιόντος κατὰ τῆς Ἰσπανίας. (Σ.τ.Μ.).

αξιοσέπτης ένότητας τών χωρών μας. Είναι πιθανόν τότε νάφ-  
χισι νά νιώθει Λατινοαμερικανός. Στη Γουατεμάλα, στό Μεξικό  
—καί κυρίως έπειτα στην Κούβα— θά έπαλήθευε αυτό πού τή  
ταξίδια τούτα τούχαν ρίξει: κατάμουτρα: τήν άθλιότητα, τήν έν-  
δεια τού λαού καί τή θαύτατη όμοιότητα τών μιγάδων χωρών  
μας.

Άν, όμως, ή είδική κατάσταση τής χώρας όπου γεννήθηκε  
τού φαινόταν τόσο μπερδεμένη (ήταν ή έποχή τού Περουισμού)  
καί τόν έσπρωχνε νάποζητα κανούριους ούρανοίς, οι ούρανοι πά-  
λι αύτοι, οι νίοι, θά τόν κάνουν δικό τους, θά τόν μεταμορφώσουν.  
Όσοι μιλούσαν μαζί του άνακάλυπταν, παραξενευόμενοι, πώς ή  
προφορά του δέν ήταν ούτε άργεντινή, ούτε μεξικάνικη, ούτε κου-  
βανέζικη χωρίς, φυσικά, νάναί ούτε καί καίνα τά άναμικά ισπα-  
νικά πού μιλούν μερικοί καθηγητές τής Ισπανικής γλώσσας σέ  
ξένες χώρες: ήταν πραγματικά, ως πρós τήν ήπειρό μας, αυτό  
πού ό Ούναμούντο πρότεινε στην περιοχή τής γλώσσας: τά ύπερ-  
-κ α σ τ ι λ λ ι ά ν ι κ α. Ό καθένας μας τόν άναγνωρίζει  
δικό του, μέλο πού ταυτόχρονα έχει κάτι άπ' έλλοθ. Τούτο  
τό «άπ' έλλοθ» είναι άπλά καί μόνο ή όλότητα, ή Άμερική μας  
στό σύνολό της. Δέν μπορούμε μήπως νά υποθέσουμε πώς καί τού  
Μαρτί τά Ισπανικά θάταν κάπως Ένα; Όχι τόσο έκκουδανισμέ-  
να (Έτσι κι έν ή επίδραση αύτή ήταν ή επικρατέστερη: ό Ούρ-  
μπίνα έχει μιλήσει γιά τήν προφορά του τών άκτών\*) όσο Ι-  
σ π α ν ο α μ ε ρ ι κ α ν ι σ μ έ ν α ;

Έπόμενα σ' αυτό τό σημείο γιατί πιστώω πώς στην περι-  
πτώσή του είναι μία συμπληρωματική ένδειξη πώς ό Τσί, όπως  
καί ό Μαρτί, σκεφτόταν, μά καί Ε ν ι ω θ ε Λατινοαμερικα-  
νός, καί σάν τέτοιος έκφραζόταν, όπως άλλοι νιώθουν πώς άνή-  
κουν σέ μία χώρα, ή άκόμη καί σέ μία περιοχή αύτής τής χώ-  
ρας. Δέν είχε καμιά ένθική περηφάνεια, άλλα Ένα είδος υπεύ-  
θυνης ήπειρωτικής πικρίας: τό κάθε τί πού μας χωρίζει τού φαι-  
νόταν μάταιο μπροστά στή πραγματικότητα καί κοινά προβλήματα

\* Προσοχή τών άνθρώπων στις μεξικάνικες άκτές, κοινή σέ με-  
γάλο μέρος τής Καραϊβικής.



πού πρέπει ν' αποφασίσουμε νά τ' αντιμετωπίσουμε πραγματικά  
καί ἀπό κοινού.

3.

Τό 1954 ὁ Ἐρνέστο Γκουεβέρα βρίσκεται στή Γουατεμάλα.  
Ἐκεῖ κίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον του οἱ ἐπαναστατικές δυνατότητες  
πού ζοθοῦ καί νη ἡ χώρα. Οἱ δυνατότητες αὐτές θά τοσκαίσουν  
ὡμά ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Καστίλλιο Ἑρρας, πού πληρώνον-  
ταν ἀπὸ τὴ βορειοαμερικανική κυβέρνηση, ἡ ὁποία, μὲ τοὺς λα-  
κίδες της, εἶχε ἤδη ἐνορχηστρώσει τὴν καταδίκη τοῦ προδευ-  
τικού κινήματος στὸ Καρακάς. Ὁ Γκουεβέρα εἶναι ἀνάμεσα οἱ  
καίνοὺς πού, ἀφοῦ περίμεναν, μάταια, ὅπλα γιὰ νὰ πολεμήσουν,  
περνοῦν τὰ μεξικάνικα σύνορα, ἔχοντας κώσι στὸ πασοί τους τὴ  
σκληρότητα μιᾶς κυβέρνησης δίχως ἀρχές· ἡ κυβέρνηση αὐτὴ  
ἐμῆλλε, ἑπτὰ χρόνια ἀργότερα, νὰ στείλει καινούριους μισθοφό-  
ρους κατὰ τῆς Κούβας, καὶ ἐντὶ χρόνα ἀργότερα νὰ ἀποδιδά-  
σει τὰ στρατεύματά της κατευθεῖν στὸν Ἅγιο Δομίνικο... Στὸ  
Μεξικό ὁ Γκουεβέρα θάξει τὸ φονὶ τοῦ κόνοντος διάφορες μι-  
κροβουλίες, λ.χ. πλανόδιος φωτογράφος, καὶ ταυτόχρονα συ-  
νεχίζει τίς ἐπιστημονικές του ἐρευνες σχετικὰ μὲ τίς ἀλλεργίες  
καὶ σκέπτεται τὴν προοπτικὴ μιᾶς πανεπιστημιακῆς σταδιοδρο-  
μίας. Τότε ἀκριβῶς εἶναι πού συναντᾷ τὸν Φιντέλ Κάστρο. Ὁ  
ἴδιος διηγεῖται ἔτσι τὴ συνάντησή ἐκεῖνη:

«... Αὐτὸς πού γράφει τοὺς τίς γραμμές, σιρόμενος ἀπὸ  
τὰ κύματα τὸν κοινωνικὸν κινήματων πού συγκλονίζουν τὴν Ἀ-  
μερική, εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ συναντήσει, γι' αὐτοὺς ἀκριβῶς  
τοὺς λόγους, ἕναν ἄλλον ἐξόριστο: τὸν Φιντέλ Κάστρο.

Ἔκαστα τὴ γνωριμία του μὲν ἀπὸ καίνας τίς κρούς μεζι-  
κάνικας νύχτας, καὶ θυμᾶμαι πὺς ἡ πρώτη μας κουβέντα ἦταν γύ-  
ρω ἀπὸ τὴ διεθνή πολιτική: τίς μικρές πιά ὅρες τῆς αὐτῆς εἴ-  
χα κιόλας γίναι ἕνας ἀπὸ τοὺς μελλοντικούς ἀνέδρες του» (Ἄ-  
ν α μ ν ἡ σ ε ι ς ἀ π ὸ τ ὸ ν ἐ π α ν α σ τ α τ ι κ ὸ π ὸ-  
λ ε μ ο).

Ἡ ἄξι(ζει τὸν κόπον, θά πει ἀκόμη, «νὰ πεθάνει κανεὶς οἱ  
ἐξίνο ἀκρογᾶλλι γιὰ ἕνα τόσο ἀγνὸ ἰδανικό». Τὰ ὁπόλοια χρό-  
νια τῆς ζωῆς τοῦ Τοῦ ἐμπίπτουν περισσότερο στὰ καθήκοντα τῶν

ιστορικόν της ηπείρου μας παρά των διογράφων. Μετά την εκγύμνασή του στο Μεξικό, ο Τοά πηγαίνει στην Κούβα στο τέλος του 1966: είναι ένας από τους 82 αντάρτες της Γκράνμα. Εδώ χθες γιὰ μὰς δὲν εἶναι μόνο ένα ἀπὸ τὰ πρὸ αξιοπρόσχητα πρόσωπα σ' αὐτὸ τὸ ἀνδραγάθημα: θὰ γίνῃ καὶ ὁ πρῶτος χρονικογράφος του, πράγμα πρὸ καθιστᾷ ἀκόμη πρὸ περιττὸ ν' ἀναπαλήσομε ἐξῶ ἐκείνης τῆς στιγμῆς πρὸ τόσο θαυμαστὰ ἔχει περιγράψει ὁ Θεός. Ἀλλοῦτε ἡ ἀπόδοσις ἐκείνη ἔχει δώσει ἀφορμὴ σ' ἓνα μεγάλο λογοτεχνικὸ ἔργο: τὸ μυθιστόρημα τοῦ Χοσέλιο Κορτάzar: «Συγγενεῖς», πρὸ γράφτηκε μὲ βάση ἓνα ἀπὸ τὰ χρονικά τοῦ Τοά, «*Algunos días de*». Ὅταν, τὴν 1η τοῦ Γενάρου 1969, θριαμβεῖται ἡ ἐξέγερσις ὁ Τοά ἔχει διακριθεὶς ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἡγέτας παρὰ τὸ χρόνον ἄσθμα του, καὶ ὡς ὑπεύθυνος (μαζὶ μὲ τὸν Καμίλ Τσιεντούγος) πρὸ διεύθυνε τὴν εἰσβολὴν ἐπὶ τὴν Κούβα σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Φιντέλ.

Πρέπει νὰ ἐπιστήσομε τὴν προσοχὴν σὲ μερικὰ καίρια πρὸ ἔκαστο ὁ Τοά, ὅταν πᾶ ἡ ἐπανάστασις εἴχε γίνῃ καθόλησιν. Γνωρίζει κίβλας —ὅπως τὸ ὑπονομεῖται ὁ Θεός τὸ 1961, μιλώντας ἐπὶ Πανεπιστήμιον τοῦ Μοντεβιδέο— ἑλες σχεδὸν τὴς χῶρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς. Στὰ 1969 ἐπισυνάσσεται ἄλλες χῶρες: πηγαίνει νὰ δει τὰ προβλήματα μας τῆς ἀφροασιατικῆς ἐξέγερσις: Η.Α.Δ., Ἰνδονησία, Ἰνδία. Ὁ κόσμος του ἔχει πλατύνῃ καὶ θέλει νὰ διαπιστώσῃ πῶς τὰ προβλήματα εἶναι τὰ ἴδια ὅχι μὲ μόνο στὴς χῶρες τῆς δικῆς μας ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ στὴς τρεῖς ὑπεανάπτυκτες ἡπείρους. Ὅμως ἡ κοινὴ ἐπιστάσις προχωρεῖ πρὸ γοργὰ καὶ πρὸ βαθὺ ἀπὸ τὴν ἐπανάστασις σ' αὐτὴς τὴς ἄλλες χῶρες: Τὸ 1960 εἶναι κίβλας σοσιαλιστικὴ ἐπανάστασις. Ὁ Τοά τότε, στὰ τέλη τοῦ ἔτους, πᾶει στὴς σοσιαλιστικὰς χῶρες: ἐκεῖ διαπιστώνει ἓνα νέο δεσμὸ μὲ τὴς χῶρες πρὸ, ὅπως ἡ δική μας, καταπιάνονται νὰ οικοδομήσουν τὸ σοσιαλισμὸ, καὶ ἰθαὺτα μὲ καίως πρὸ, ὅπως ἡ Κορέα, ξεκινοῦν ἀπὸ συνθήκας ὅπο-ἐκδουληγμένης καὶ χρειάζονται νὰ πληρώσουν τρομερὰ ἀκριβὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἐπιδόσεων. Ὅταν μεταξὺ 1964 καὶ 1965 ἐπιστρέφει στὴς ὑπεανάπτυκτες χῶρες (συγκεκριμένα ἐπὶ τὴν Ἀφρικήν) ἔρχεται πᾶ ὡς ἐκπρόσωπος μιᾶς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασις τοῦ τρίτου κόσμου: μιᾶς ἐπανάστασις ὅπου συγχωνεύονται οἱ δύο με-

γάλες άναγνωστικές κατευθύνσεις του αιώνα μας: της επανάστασης που συνθέεται με τον άνασπασιμωκρατικό άγώνα και της έπανάστασης που ξεκινά από την Όκτωβριανή. Είναι φανερό πως τα ταξίδια αυτά ήταν κάτι πολύ περισσότερο από απλές μετακινήσεις από τόπο σε τόπο: είναι τα ορατά σημεία στήριξης ενός στοχασμού που ο Τοί θα τον άποσαφηνίσει σιγά-σιγά με πολύ διαύγεια, έτσι που τα κυριότερα καίμενά του, όπως είπε ο Φιντέλι, «χωρίς καμιά άμφισβόλια θα περάσουν στις καστοπινές γενιές σαν κλασικά νοικομμένα επαναστατικής σκέψης».

#### 4.

Από τότε που δρισκεύαν άκόμη στη Σιέρα, το 1957, ο Τοί διεύθυνε την έκδοση του Έ λ Κ ο υ μ π ά ν ο Α ί μ π ρ ε (τίτλο που οι επαναστάτες του 19ου αιώνα είχαν δώσει σε έφημερίδες του άντάρακου), όπου δημοσιεύει ειδήσεις για τον πόλεμο, αλλά επικρýζει και τη σκέψη από την όποία έμψνέται ο πόλεμος αυτός. Όμως, λίγες μετά την άπσυχή της άπαργίας του 1958, σύμφωνα μ' όσα μας λέει ο Τοί στην άμύλια του που δημοσιεύτηκε με τον τίτλο: «Ο κοινωνικός ρόλος του Έπαναστατικού Στρατού» (28 του Γενάρη 1959), «έρχισαν στην Έπαναστατικό Στρατό οι πρώτες προσπάθειες να δοθεί στην επανάσταση ένα σύστημα ιδεών και μία θεωρία». Ωστόσο, οι άπασχολήσεις του αυτές δέ σημαίνουν, φυσικά, καθόλου πως ο Τοί είναι μόνο θεωρητικός διανοούμενος. Στην ίδια αυτή άμύλια του λέει πως ένα από τα μεγαλύτερα προσόντα της επανάστασης που μόλις έχει άναλάβει την εξουσία, είναι ότι σ'άντηψε όλες τις θεωρίες του ασλοκού». Και δεν έχει καμιά άπολύτως πρόθεση να τις άποκαταστήσει. Ο σκοπός της είναι εντελώς άλλος: «να θγάσουμε θεωρητικά συμπεράσματα από τα γεγονότα, να διορθώσουμε και να γενικώσουμε αυτή την έμπειρία για να επωφεληθούν απ' αυτά και οι άλλοι, να ποιά είναι το τυρονό μας καθήκον», γράφει στις πρώτες σελίδες του Ά ν τ ά ρ τ ι κ ο υ Π ο λ έ μ ο υ (1960). Ο έρωμής αυτός είναι άναντικατάστατος. Για τον άκτως άκατατόπιστο παρατηρητή, έτσι κι άι πρόκειται για έναν όλο πάθος όπαιδό, το σύνολο των επαναστατικών γεγονότων χρειάζεται να

δ ι α ρ ω θ ε ι και ν ά γ ε ν ι κ ε υ τ ε ι. Αδελφές είναι δυό θ ε ω ρ η τ ι κ έ ς προσπάθειες κατάλληλες γι' αυτό που ό 'Αλ- τουσέρ, πολύ αυτιά, ονόμασε θ ε ω ρ η τ ι κ ή π ρ ά ξ η: πρέπει νά στοχαστούμε πάνω σά δεδομένα γιά νά δώσουμε ένα σχήμα' και πρέπει επίσης νά ξεχωρίζουμε τό τοπικό γεγονός από τή γενικεύσιμη εμπειρία. Οι έγχρωοί, τήχουν, φυσικά, καταλάβει αυτό και σπεύδουν νά παραστήσουν τις επαναστάσεις μέ μορφή διότιστα σπερμένη από κάθε θέλητρο, γενικεύοντας τις άρνησι- κές τοπικές έψεις, ενώ τις ουσιαστικές επιτυχίες καμώνονται πώς τις θεωρούν άπλως τυχαία ή δευτερεύοντα γεγονότα. 'Η εργασία τοό Τσά λοιπόν, άντι νά ύπαχθει σέ θεωρίες σελονιοό, είναι μία μαχητική προσπάθεια, που τίνει σέ πρακτικά άποτελέσματα και που ξεκινά από όλικό πρακτικό κι' αυτό και άμωο. Τό 1959 ή κουδωνική 'Επανάσταση άπόδειξε πώς ύπήρχε ένας όρόμος γιά τήν άνατροπή τών δικτατορικών καθεστώτων στις λατινοαμερι- κανικές κομπο- άπωκίες. 'Ηταν λοιπόν άνάγκη νά έξηγηθεί σέ τί συνίσταται αυτός ό όρόμος και νά καταδειχθούν στούς μελλον- τικούς μαχητές τ' άποτελέσματα μιάς τόσο πλούσιας εμπειρίας: σ' αυτό άφιερώνει ό Τσά μεγάλο μέρος τών προσπαθειών του έκείνη τήν έκτακτα κομραστική χρονά' καρπός αυτής τής δουλειάς εί- ναι ό 'Α ν τ ά ρ τ ι κ ο ς Π ό λ ε μ ο ς, που ή έκδοσή του άναγγέλλεται ήδη στο άρθρο τό Φλεβάρη τοό 1959: «Τί είναι ό γνωκεφιλέρο;». Τά επόμενα χρόνια ό Τσά θεώρησε άπαραίτη- το νά εκσυγχρονίσει τό βιβλίο αυτό. Στο «Ο 'Α ν τ ά ρ τ ι- κ ο ς Π ό λ ε μ ο ς, μ ι ά μ έ θ ο δ ο ς», φέρνει καινούριες ιδέες. 'Επιθυμία του ήταν νά ξαναγράψει τό βολύμο αυτό ένω- ματώνοντας στο καίμενο και τις πιο πρόσφατες άμειρίες. 'Οπτό- σο, τή στιγμή που έτοιμαζόταν νά κάνει αυτή τή δουλειά, σκέ- φτηκε πώς έτούτη ή καινούρια γραφή τοό βιβλίου θά πρέπει «ά- σφαλώς νά περιέχει πολύ», όπως έγραφε ό Λένιν στο τέλος τοό «Κράτος και 'Επανάσταση», γιατί και ό Τσά έκρινε κι αυτός πώς «είναι πιο ευχάριστο και πιο ώφέλιμο νά ζεις τήν εμπειρία τής επανάστασης, παρά νά γράφεις γι' αυτήν». Όπως συνέβηκε στοό Λένιν έτσι και στοό Τσά τό σχέδιο άναδιάρθρω για πάντα.

'Η πρόθεση που σπρώχνει τόν Τσά νά στοχάζεσαι σχετικά μέ τή θεωρία τής επανάστασης στήν εξέλιξη της είναι κι αυτή

πρακτική. 'Οστόσο, πριν να μιλήσουμε γι' αυτό, καλό είναι να αναφερθούμε έδώ σ' ένα άλλο βιβλίο που σχετίζεται με τον 'Αντίρτικο Πόλεμο από μία άλλη πλευρά: πρόκειται για τις 'Αναμνήσεις έπ' ον έπαναστατικόν πόλεμον. Τόν Τσέκνν τον σπρώχνουν μόνο σκέψεις διανοούμενου να τὸ γράφει —να τὸ γράφει μάλιστα με καίγη τὴ θαυμάσιά του πρόζα, τὴ συνοπτικὴ καὶ οὐκεία. Γράφει καὶ ὁ καλλιτέχνης. 'Εδῶ δὲ «γενικεύει», παρὰ δόξει τὸ χέρι του, χρησιμοποιοῦ τὴ μνήμη του σὺν συγκατεμένο. 'Όμως, τὸ ζήτημα εἶναι νὰ δειχθῇ ὁ πόλεμος τέτοιος πὸς εἶναι πραγματικὰ, μὲ τὴ διατύπωση, τὸν πόνο του καὶ τὸ ἀδιάκοστο πάλημα τῆς ζωῆς μὲ τὸ θάνατο, πρέπει ἴδιως νὰ τονίζονται πάντα οἱ ἀρχὲς ἀπὸ τὴς ἐποχῆς ἐμμένεται ὁ πόλεμος αὐτός, καθὼς καὶ ἡ μεταμόρφωση πὸς ὀφίσσονται κατέδαθα οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ σκληρὴ ἐπαρὴ τοῦ ἐνὸς μὲ τὸν ἄλλο, ἐπαρὴ πὸς κάνει τοὺς κατοίκους τῆς πόλης καὶ τοὺς ἄγρους τῆς Σιέρρα μὲ καὶ μόνῃ ἐμπροσθοφυλακῇ τῆς χώρας. 'Ο Φιντέλ Κάστρο θὰ πᾶι ἀργότερα πὸς οἱ ἀφηγήσεις του ἀπὸ τὸν πόλεμον εἶναι ἀξιοπράστα. Τὴν πηγὴ αὐτῶν τῶν σελίδων θὰ πρέπει νὰ τὴν ἀναζητήσουμε ἀνάμεσά μας, στὴ ρομαλέα εὐλογεχνία ἐκστρατευτῶν, πὸς ἔγραφαν ἐκεῖνοι πὸς ἀγωνίστηκαν σὺν πόλεμον ἐνάντια στὴν 'Ισπανία —ὁ Μάξιμο Γκαμάλς λ.χ.— καίμενα πὸς ὁ Φιντέλ τὰ εἶχε διαθέσει μὲ προσοχὴ καὶ μὲ πάθος προτοῦ μπεῖ ἐκπεφυλῆς τοῦ κινήματος τῶν ἀνταρτῶν. 'Αν τὸ προηγούμενο βιβλίο εἶναι ὁδηγὸς γιὰ τὴ δράση, ὁ σκελετὸς τῆς, οἱ 'Αναμνήσεις εἶναι ὁ κορμὸς αὐτῆς τῆς δράσης, μὲ ἀνθρώπινα πλάσματα ἡρωικά ἢ ἀναποσάσματα, ὁπότερε ἢ μαρτύχαρα, μὲ πάντα ἀληθινά. Εἶναι τὸ πὸς συγγραμμικὸ βιβλίο πὸς ἔχει δοτὴν Κούβα τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια.

##### 5.

Τὰ δύο βιβλία γιὰ τὸν ἐπαναστατικὸν πόλεμον —τὴ θεωρίαν καὶ τὴν πρακτικὴν του, σὰ νὰ λῆμε— εἶναι τὰ μόνα πὸς ἔγραφε ὁ Τσέκνν ἐκτελεσθέντα βιβλία. 'Οστόσο δὲν ἀποκλείουν αὐτὰ ἑλὰδοι ἔγγραφα —καὶ εἶνε— ὁ Τσέκνν. 'Αντίθετα: ἀπὸ τὴν ἀρχὴν κούλας ἐνδιαφερόμενος καὶ γιὰ ἄλλας ἐφεῖς τῆς ἐπανέστασης, καὶ πὸς

τίς του τις άνασχολήσεις τις έχει διατυπώσει τότε οι άμιλλες, τότε οι άρθρα και δοκίμια. Στα διόδια του πραγματευόταν τα προβλήματα σχετικά με την εξέταση της δηλαδή με την επανάσταση πριν από την κατάληψη της εξουσίας, την 1η του Γενάρη 1959: στις άμιλλες και τα άρθρα του, άσχολείται κατά κανόνα, με τα προβλήματα που συνάντησε μετά την κατάληψη της εξουσίας. Από διαλογική άποψη τα προβλήματα ποτα δίνονται λιγότερο σύνθετα από τα προηγούμενα: έχουμε κάθε δικαίωμα να φανταζόμαστε πως είναι πιο σύνθετα και πως άπαιτούν από τους ήγέτες εξαιρετική προσοχή στη θεωρητική τους έκτίμηση και στην αντίστοιχη πρακτική τους λύση. Έπί πλέον οι ήγέτες αυτοί άνέλαβαν την έξουσία νεότεροι: ο Βίος ο Φιντέλ Κάστρο μόλις κι είχε περάσει λίγο τα τριάντα το 1959. Οι άνθρωποι αυτοί θα μας προσφέρουν ένα άσυνήθιστο θέαμα: αντί να ζήσουν μυστικά την πνευματική τους εξέλιξη, που οι άλλοι θα την άγνοούσαν την ώρα της ιστορικής δράσης, αυτοί οι νέοι άνθρωποι εξέλιχθηκαν μπροστά στα μάτια των πάντων. Όλοκληρώνονταν με ξέσπασες τις ρίζες. Όχι: πως έφτασαν στην έξουσία χωρίς επαρκή προσόντα —ας θυμηθούμε και μόνο την έξαιρετική άγρόρευση του Φιντέλ Κάστρο το 1953, «Η Ιστορία θα με άθωώσει», για να διαπιστώσουμε πόσο γερά ξεπίνησαν για τη μάχη—, τα προσόντα όμως αυτά θα ώριμαζαν στην έξουσία, έντυμετωπίζοντας τεράστια νέα προβλήματα, μέσα σε μία σύνθετη πραγματικότητα, τόσο διεθνή όσο και έθνική, που έπρεπε να λυθούν άνάλογα. Το πρώτο ζήτημα που είχαν να θέσουν στον εαυτό τους ήταν λοιπόν το τί είναι ή επανάσταση, ποιά είναι ή επαναστατική θεωρία αυτής της επαναστατικής πράξης.

Ο Φιντέλ Κάστρο είχε παύ το 1953, πως ο πνευματικός υπεύθυνος για την επίθεση στο στρατόνα της Μονάνα —και κατά συνέπεια και των γεγονότων που θα προκαλούσε αυτή ή επίθεση τα επόμενα χρόνια— ήταν ο Χοσέ Μαρτί. Ο Τσά Γκουεδάρα που το 1959 έφέρει κιόλας πως ή επανάσταση αυτή έγγραφεται στα πλαίσια της σύγχρονης άποσπασμολογίας, στη γραμμή των ύπαρκτων χωρών, λείπει στις άρχες του 1960, στις 28 του Γενάρη:

«Ο Μαρτί υπήρξε ο δημοσιος μέντορας της επανάστασής μας, ο άνθρωπος που στά λόγια του έπρεπε πάντα ν' ανατρέχουμε για νά ερμηνεύουμε σωστά τὰ φαινόμενα που ζούσαμε... γιατί ο Χοσέ Μαρτί είναι πολύ περισσότερο από Κουβανός» είναι 'Αμερικανός' άνήκει και στις ελκυστικές χώρες της ήπειρού μας... Σε μιά Δαίχη ή ταμή νά κάνουμε πραγματικότητα τὰ λόγια του Χοσέ Μαρτί στην πατρίδα του, εκεί όπου γεννήθηκε».

Ο Τοϊ άναμφίβολα διαισθάνεται πως ο Μαρτί είναι ο πρό-τος συγκαταίτης του τρίτου κόσμου και πώς, επιθεδαιώνοντας όλα είπα ο Φιντέλ Εξη χρόνια πριν, τὰ λεγόμενά του τοχθούν για την επανάσταση των υπανάπτυκτων χωρών. Άλλά υπάρχει και κάτι άλλο σ' αυτά τὰ λόγια που αξίζει νά τὸ προσέξουμε: ή χρησιμο-ποίηση το παρωχημένου χρόνου. Ο Μαρτί ο π η ρ ξ ε —λέει ο Τοϊ— ο μέντοράς μας, εκείνος που στά λόγια του έ π ρ ε π ε ν' ανατρέχουμε... Όχι πώς έχει απαρηγβεί τὰ λόγια τούτα: τὸ αντίθετο μάλλον. Ακριβώς όμως για νά μείνουμε πιστοί στο πνεύ-μα του Μαρτί όσο και στά λόγια του, πρέπει νά θυμόμαστε αυτό που μᾶς έχει συμβουλίσει: ο Έβας νά κάνουμε «την κάθε στιγμή αυτό που άπαιτεί ή κάθε στιγμή». Καί, μοιραία, ή πραγματικό-τητα είχε άρχισι: νά θέτει στην επανάστασή μας, που θρωσκόταν επί στην έξουσία προβλήματα που δέν μπορούσαν νά είναι τὰ Έβα με κείνα που είχαν τεθεί στο Μαρτί, ο οποίος δέν έφτασε κᾶν νά δει τή χώρα του πολιτικά ελεύθερη. Αλλά τὰ διαφορετικά προ-βλήματα άπαιτούσαν μία προσέγγιση που δέν ήταν καί μ ε ν ο ή προσέγγιση του Μαρτί. Από τή στιγμή της κατάρτησης της Ε-ξουσίας, μέσα σέ μία δραματική άναστροφή άναστροφών των Βο-ρειοαμερικανών και άντεπιθέσεων από την Κούβα, ή κουβανική Έπανάσταση ριζοσπαστικοποιούνταν. Ο Τοϊ έφτασε νά πει πως ο πρώτος νόμος για την άγροτική Μεταρρύθμιση ήταν Ένας τὸ μόνο μέτρο που πάρεγμα έμμεσα, χωρίς ν' άποστείλει δηλαδή άπάν-τηση σέ κάποια βορικοαμερικανική επίθεση. Κανόνας, ύστερα ά-πό την επίμονη άντίσταση που πρόσβαλαν οί ΗΠΑ σ' αυτόν τὸ νό-μο, με τὸν όποιο ή Κούβα έξασκούσε —σχεδόν πρωτοδοσίμαζα— τὰ κυριαρχικά της δικαιώματα, οί μεγάλες άποφάσεις της έπα-ναστατικής κυβέρνησης θέναι άντεπιθέσεις της Κούδας στις επιθέ-σεις των Γάλλων. Αυτό που άρχισε σὴν επίμονη έκπατασία

του Τύπου, συγχίστεμα με επίσημες δηλώσεις για να καταλήξει στην πραγματική επίθεση και τον αποκλεισμό, ενώ πρώτα είχε περάσει από το σταμάτημα αγορών ζάχαρης και την άρνηση διύλισης πετρελαίου που είχε αγοράσει η Κούβα έξω από τη σφαίρα της βορειοαμερικανικής επιρροής. Στο διάστημα αυτό η Κουβανέζικη Έπανάσταση έβριχε στη Σοβιετική Ένωση αγορά για τη ζάχαρή της συνάντησε την απορροστική υποστήριξη των λαϊκών τάξεων και την απομάκρυνση, πρώτα, και μετά την άνοχητή Ελθρα Εκκινών που αποτιλούσαν την εθνική άστική τάξη, που ή μοίρα της είναι συνδεδεμένη με τη μοίρα των ΗΠΑ. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία πως η Κουβανέζικη Έπανάσταση, όταν βρέθηκε μπροστά στη διαζευκτική δυνατότητα ή να χαθεί με τα χέρια των ΗΠΑ ή να ριζοσπαστικοποιηθεί, διάλεξε τη δεύτερη ποίτη δυνατότητα. Οι υπέρτατοι κήνοορες όλου του κόσμου κραιγάζουν πως το ήξεραν ότι η επανάστασή μας ήταν κομμουνιστική. Στην πραγματικότητα είχαν μπροστά στα μάτια τους αυτό που ο κοινωνιολόγος Ρ. Κ. Μάρτον θα μπορούσε να το χρησιμοποιήσει σαν παράδειγμα απορηγείας αυτοολολήρωσης.

Όταν οι ΗΠΑ έχουν κιάλας άρνηθεί την αγορά ζάχαρης από την Κούβα και έχουν άρνηθεί να διυλίζουν στην Κούβα σοβιετικό πετρέλαιο, και η Κούβα έχει θονικαποίσει τα βορειοαμερικανικά διυλιστήρια που βρίσκονταν στο Εσπός της, ο Τσί, στις 28 του Ιούλη 1960, λέει στο Συνέδριο της γενεαίας που έγινε στην Άδάνα: «... Άν με ρωτούσαν αν έκτοτη η επανάσταση που έχουμε μπροστά μας είναι κομμουνιστική επανάσταση... θα φτάναμε να πούμε πως η επανάσταση αυτή, στην περίπτωση που είναι μαρξίστική —και το λέω σαφώς: μαρξίστική— θα είναι τέτοια για:ι άνοπάλφει κι' αυτή, με τις δικές της μέθοδες, τους δρόμους που έχει υποδείξει ο Μάρξ».

Ίσως ας' αυτή την ά ν α κ α λ υ φ η και σαν άπάντηση στην καπαδίκη που επέβαλε στην Κούβα ο Όργανισμός των Άμερικανικών κρατών, αυτό το γενόγικο ύπουργείο των Άποικιών, στο Σάν Χοσέ, ο Φιντέλ Κάστρο, στις 2 του Σεπτεμβρίου 1960, διαβάσει στο λαό, που μ' αυτή την εύκαιρα αυγαμενρόθηκε στην πλατεία της Έπανάστασης, το καίμενο που θα γινόταν ή πρώτη Δ ι α κ ή ρ υ ξ η τ η ς 'Α β έ ν α ς. Όσοια-



λιστικές χαρακτήρες που πήρε ή επανάσταση δρίσεται ήδη, θυ-  
νάμαι, εκφρασμένος στο κείμενο τούτο. Μετά ένα μήνα και κάτι,  
στις 8 του Οκτώβρη, ο Τοί δημοσιεύει τις «Σ η μ ε ι ω σ ε ι ς  
του για τη μελέτη της ιδεολογίας της Κουδανέζικης Έπανάστα-  
σης», πούναί μιά βαθιά μελέτη τού θέματος. Ό φαινομενικά ά-  
προετοίμαστος χαρακτήρας αυτής της επανάστασης νάχε άραγε  
άλλοιώσει τη λενινιστική άρχή πώς χωρίς επαναστατική θεωρία  
δέν υπάρχει επαναστατικό κίνημα; Άναρωτιέται ο Τοί, γιά ν'  
άπαντήσει: «Θά ταίριαζε νά πούμε πώς ή επαναστατική θεωρία,  
όταν έκφραση μιάς κοινωνικής αλήθειας, δρίσκεται πάνω από κά-  
θε φόρμουλα μ' άλλα λόγια, πώς ή επανάσταση μπορεί νά γίνει  
άν έρμηνεύουμε σωστά την Ιστορική πραγματικότητα κι άν χρη-  
σιμοποιήσουμε κατάλληλα τις θυνάμεις που παρεμβαίνουν σ' αυ-  
τήν την πραγματικότητα, Εστω κι άν δέν ξέρουμε τη θεωρία...  
Πρέπει νάμαστε «μαρξιστές» μέ την ίδια φυσικότητα που είμα-  
στε «νευτονικοί» στη φυσική, ή «παστερικοί» στη θεολογία» λα-  
βαίνοντας υπόψη πώς καινούρια γεγονότα καθορίζουν καινούριες  
έννοιες, δε θά άφαιρέσουμε ποτέ από τις παλιότερες έννοιες τό  
μέρος της αλήθειας τους... Δηλαδή, και πρέπει νά τοποθετή αυτό  
ξανά, οι νόμοι του μαρξισμού δρίσκονται στα γεγονότα της Κου-  
δανέζικης Έπανάστασης, ανεξάρτητα από τό άν οι ήγέτες της  
τους διακηρύχουν ή τους γνωρίζουν κατά βάση από θεωρητι-  
κή άποψη».

Πιστεύω πώς τά παραθέματα εκφράζουν καθαρότητα και  
σφαιρότητα πώς ή Κουδανέζικη Έπανάσταση προεκτοιμάζονταν βα-  
θμηδόν, χωρίς προκαθορισμένα σχήματα, μέ και χωρίς τό φόβο  
μην της καλλήσουν έτικέτες. Έγστερα από μερικά χρόνια, στην  
βιβλία του στό Άλγέρι, τό Φλεβάρη του 1966, ο Τοί θά ξανα-  
θυμίσει και πάλι αυτή την πορεία: «Δέν μπήκαμε στό δρόμο τού  
καμμουνισμού έχοντας προβλέψει όλα τά στάδια σάν λογικό άπο-  
τέλεσμα μιάς ιδεολογικής εξέλιξης, που θά προχωρήσει προς έ-  
ναν καθορισμένο σκοπό. Οι σοσιαλιστικές αλήθειες, μαζί μέ τις  
σκληρές αλήθειες τού ιμπεριαλισμού, σφυρηλάτησαν τό λαό μας  
και τού έδειξαν τό δρόμο τόν οποίο πήραμε κατόπιν, έχοντας πλή-  
ρη συνείδηση τών ενεργειών μας».

Έπί πλέον, ο Φιντέλ πρώτα - πρώτα, μέ και οι άλλοι με-

γάλοι ήγέταις έχουν μία θέληση σημαντικής απομυθοποίησης, που τους σπρώχνει γ' απορρίπτουν τις φράσεις, που έχουν καταντήσει σπερέντιες, και προσπαθούν να εξηγήσουν το κάθε γεγονός και οι εξηγήσεις τους να παίρνουν τη μορφή του εκπαιδευμένου παιδαγωγικού λόγου του Φιντέλ για τον οποίο έχει μιλήσει ο Σέρφ. Δε θα ώφελοόσε τίποτε, και θα υπέρθευε μάλλον την ακαταπίεστο παρατηρητή αν έλεγε κανείς λ.χ. πώς η Κούδα καταπαίνεται να εγκαθιδρύσει μία δικτατορία του προλεταριάτου: "Όταν το γεγονός αυτό θα λάβει ένα εκ των ύστερων όνομα, τόνομα εκείνο θα είναι γεμάτο νόημα, αντί να είναι ένας κούφιος τύπος ήχηρός, ή να προκαλεί διαβιά ριζωμένες συγκινησιακές αντιδράσεις, που μόνο ή πράξη θα μπορούσε να τις διαλύσει. "Έτσι λοιπόν ή Κουβανέζικη Έπανάσταση, σπρωγμένη από τα γεγονότα, πήρε σοσιαλιστικά μέτρα μέσα στο 1960, ιδιαίτερα στη δεύτερη εξαμηνία του αφού πρώτα ή ερθότητα αυτών των μέτρων έχει αποδειχτεί και έχουν γίνει δεκτά με ενθουσιασμό, ο Φιντέλ Κάστρο, στη Δεύτερη Διάσκεψη της 16ης του Απριλίου 1961, πώς έχουμε κάνει σοσιαλιστική ή επανάσταση. "Ο Τσέ, σ' ένα οδοιπορικό καίμενός του («Η Κούδα, περίπτωση — εξαίρεση, ή πρωτοπορία του αντιιμπεριαλιστικού αγώνα» που δημοσιεύτηκε στις 9 του Απριλίου 1961), εξήγησε τότε την πρωτοτυπία της Κουβανέζικης Έπανάστασης, —κινήματος που, μολονότι «οι μορφές και οι διαδικασίες του είναι ειρηνικά ετερόδοξα, ακολουθήσε όστόσο —και δεν μπορούσε να γίνει διαφορετικά— τη γενική γραμμή όλων των μεγάλων ιστορικών γεγονότων του αιώνα μας, που χαρακτηρίστικώς έχουν τους αντιιμπεριαλιστικούς αγώνες και τη μετάβαση προς το σοσιαλισμό». "Ο Τσέ αναγνωρίζει τους σπάνιους, μη συνηθισμένους παράγοντες της επανάστασής μας («που ανήμουν τους ο πρώτος, ο πιο σημαντικός ίσως και ο πιο πρωτότυπος, είναι εκείνη ή φυσική δύναμη που ονομάζεται Φιντέλ Κάστρο Ροδς» και ακόμη «πώς ο δοραιοαμερικανικός ιμπεριαλισμός ήταν αποπροσανατολισμένος και δεν μπόρεσε ποτέ να αντίληφθει τις πραγματικές διαστάσεις της Κουβανέζικης Έπανάστασης»), αλλά ταυτόχρονα τονίζει προπάντων «τις μόνιμες ρίζες όλων των κοινωνι-

κων φαινομένων της 'Αμερικής, τις αντιθέσεις που, υφιστάμενες μέσα στους κόλπους των σημερινών κοινωνιών, προκαλούν μεταμορφώσεις, οι οποίες μπορούν να αποκτήσουν το πλάτος μιας επανάστασης όπως η Κουβανέζικη 'Επανάσταση». Στο κείμενο του το ή πολιτική σκέψη το Τσέ Γκουεράρα φτάνει στην ορατότητά της. 'Από δω και πέρα θα τη δούμε να εκφράζεται στους μεταλλούς διεθνείς λόγους του, στην Πούντα ντελ 'Έστε, στη Γενεύη, στα 'Ενωμένα 'Εθνη ή στο 'Αλγέρι, σαν εξαιρετικές εκκρήξεις του πρίτσου κόσμου. 'Η Κουβανέζικη 'Επανάσταση διαμορφώνοντας μια θεωρητική σκέψη, τη διαμόρφωσε ταυτόχρονα και για τις άλλες χώρες που βρίσκονται σε παρόμοιες με την Κούβα συγκυρίες: πρώτα - πρώτα τις χώρες της 'Αμερικής μας' αλλά και τις χώρες των άλλων υπανάπτυκτων ηπείρων. Στην τελευταία απ' αυτές τις όμιλεις, εκείνη που έλαβε στο Οικονομικό Σημείο της 'Αφροασιατικής 'Αλληλεγγύης στο 'Αλγέρι το Φλεβάρη του 1965, λέει πως μιλώντας εξονόμως της Κούβας, το κάνει αυτό γιατί η Κούβα έχει την «ιδιότητα να είναι χώρα υπανάπτυκτη που, ταυτόχρονα, οικοδομεί το σοσιαλισμό», και, με τη συνηθισμένη του ελικρίνεια και τόλμη, δεβαώνει πως «η ανάπτυξη των χωρών που παίρνουν το δρόμο της απελευθέρωσης πρέπει να πληρωθεί από τις σοσιαλιστικές χώρες». Και προσθέτει παρακάτω:

«Πώς μπορεί να καλεϊται «αμοιβαίο κέρδος» ή πώληση σε τιμές της διεθνούς αγοράς προϊόντων ανεπάρκτων, που στοιχίζουν στις υπανάπτυκτες χώρες κόπους και πόρους χωρίς όρια, και ή αγορά σε τιμές της διεθνούς αγοράς μηχανών, που έχουν παραχθεί σε μεγάλα αυτοματοποιημένα εργοστάσια που υπάρχουν σήμερα;

«'Αν καθιερώσουμε αυτό τον τύπο σχέσεων μεταξύ των δυο ομάδων εθνών, δρύνουμε να παραδειχτούμε πως οι σοσιαλιστικές χώρες είναι, ως ένα βαθμό, συνένοχες της ιμπεριαλιστικής εκμετάλλευσης. Θα μας πουν πως ό δγκος των ανταλλαγών με τις υπανάπτυκτες χώρες αποτελεί άσχημο ποσοστό του εξωτερικού εμπορίου αυτών των χωρών. Αυτό είναι απόλυτη αλήθεια, με δέν αλλάζει καθόλου τον αντίκωο χαρακτήρα αυτής της ανταλλαγής.

«Οι σοσιαλιστικές χώρες έχουν ήθικη καθήκον να σταμα-

τήσουν τη σιωπηρή συνενοχή τους με τις εκμεταλλεύσιμες χώρες της Δύσης».

6.

“Αν ή Κοιρανέζικη Έπανάσταση με τη δική της πορεία έβηκε με πρωτότυπη θεωρητική σκέψη, το γεγονός αυτό συνεπάγεται την ανάγκη να αντιμετωπίσει μ’ αυτή τη σκέψη ένα σωρό προβλήματα που, με τη σειρά τους πάλι, θα την υποχρεώσουν να πλουτίζεται. Ό Τσάι θα γίνει δημοφιλής και ξεχωριστός μέγας αυτής της διλληλενέργειας στην καθημερινή ολοδότηση του σοσιαλισμού σε μία υπανάπτυκτη χώρα.

Έτσι οτος ό περιπλανώμενος γιατρός, που, με κρύα νύχτα στο Μεξικό, τον έπεισε ό Φιντέλ Κάστρο να τον αναρροφεί να απελευθερώσουν τη χώρα του έτοςτος ό γκαουερilléρο, που ό Φιντέλ του αναθέτει να καθοδηγεί τον πόλεμο από τη μάνω ως την Άλληλ Άκρη του νησιού έτοςτος ό θεωρητικός με τό φωτεινό μυαλό έτοςτος ό άνθρωπος, που ό Φιντέλ, μετά την κατέληψη της έξουσίας, θα του εμπιστευθεί θέσεις κλειδιά στην κυβέρνηση: πρώτα - πρώτα την προεδρία της Έθνικης Τράπεζας, για να σταθεροποιήσει τη σοβαρή κατάσταση του συναλλάγματος, έργόταρα το υπουργείο Βιομηχανίας, που έργο του είχε να συντονίζει και να επεκτείνει τις άπύτομα έθνικισποιημένες βιομηχανίες μιας χώρας έλάχιστα αναπτυγμένης, ή όποια επί πλέον έχει έλασα αποκομεί από τη μοναδική σχεδόν πηγή της καταργησάμενου προϊόντων. Πρέπει να κρατηθεί στα πόδια του τό έθνος και να είναι έκανό να λειτουργεί.

Για να εκτελέσει αυτά τα καινούρια του καθήκοντα, από τα όποια θα θγει και πάλι νικητής, ό Τσάι όφελαι να καταπισσάται με συγκεκριμένα οικονομικά προβλήματα. Η έπανάσταση, φυσικά, δεν έρχεται ού πάντοτε: είναι πάντα με σειρά από καθήκοντα που πρέπει ού έθάρσση να εκπέσουν, καιά ή άσκηση. Δεν υπάρχουν φόρμουλες να τις εφαρμόσεις μηχανικά. Με Άλληλ Ένοια άπ’ ό,τι φανταζόταν ό Κρότσι, ή έπανάσταση έπαληθόσε πώς ή ιστορία είναι πραγματικά αβόρογόδημα της έλευθερίας. Μπροστά σε κάθε καινούριο πρόβλημα προβάλλαι τό Λεβινιστικό έρώτημα: Τί να κάνουμε; Και δεν μπορούμε να φά-

Ευχαριστούμε την απάντηση έτοιμη στα δικά σου. Η απάντηση πρέπει να προκύψει, όπως το συντομικό κι ο Λένιν, από «τη συγκεκριμένη ανάλυση των συγκεκριμένων καταστάσεων». Ο Τσέλοπντν θα βρεθεί υποχρεωμένος να εξετάσει, σύμφωνα με τη συγκεκριμένη κατάσταση της Κούβας, κατάζοντάς την όμως επίσης σε δυναμικό συσχετισμό με τον κόσμο όλοκληρο, γεγονός που όπως είναι η φύση του σοσιαλιστικού προγραμματισμού. 'Απ' αυτή την ανάλυση εγείρει το συμπέρασμα πως τα πλεονεκτήματα του προπολογιστικού συστήματος χρηματοδότησης υπερέρχονται έναντι του οικονομικού λογισμού, πράγμα που τον οδηγεί ακόμη και σε πολεμική με τον Charles Bettelheim. Για παρόμοιους λόγους επιμένει στην προτεραιότητα —έχει βέβαια την αποδοτικότητα— που πρέπει να δίνεται στο ήθικόν κίνητρο απέναντι στο όλικο, αν θέλουμε αληθινά να δημιουργήσουμε μια σοσιαλιστική κοινωνία: δε βλέπουμε πως μπορεί να φτάσει κανείς σ' αυτή την κοινωνία διεγείροντας στους ανθρώπους τις όρεξεις στις όποιες εγκαθιδρύεται ο καπιταλισμός. Θα ήταν ούσαπία να δώσουμε να ξεριζώσουμε βία, με διατάγματα, παλιούς μηχανισμούς, και δεν είναι αυτό που υποστηρίζει ο Τσέ: «Δεν αρνιάσαμε την αντικειμενική ανάγκη του όλικού κινήτρου, αλλά αρνιάσαμε πραγματικά να το χρησιμοποιούμε σαν βασικό μοχλό». («Τα το σύστημα του προπολογισμού...»). 'Αντίθετα όμως δεν είναι ούτοπικό, είναι μάλιστα ά π α ρ α ( τ η τ ο για την οικοδόμηση αυτή να κεντρίζουμε στον άνθρωπο ενώ νέα στάση απέναντι στην εργασία, μια στάση που επιτρέπει να καθυστερούμε τον απαιτημένο ποτητή του Τσέ, τον Λένιν Φελίπε, που είχε δε με άγνοια να εργονται άτυμματα ή εργασία και το παιχνίδι. Χρειάζεται μήπως να τονίσουμε τη συγκίνηση που νιώθουμε βλέποντας έναν ολοκληρωμένο άνθρωπο σαν τον Τσέ, να άρχίζει μια όμιλία του σε υποδειγματικούς εργάτες αναστρέφοντας στίχους του μεγάλου Ίσπανού ποιητή;

7.

Ο Τσέ, και στη δράση του και στη θεωρητική του σκέψη, δεν ξεχνά ποτέ τον αληθινό τελικό σκοπό της επανάστασης: τη δημιουργία ενός καλύτερου ανθρώπου, του «καινούριου ανθρώ-

που», όπως το διατύπωνε ο Έβιος. Τò νήμα πού ακολουθούν όλες του οι σκέψεις και οι έργονες είναι πάντα αυτός ο καινούργιος άνθρωπος, είτε συζητά για τò νόμο της αξιοίας, είτε για τόν κίνδυνο της γραφειοκρατίας, για τò επαναστατικό σπάλεχος, για τις ιδιότητες του νέου κομμουνιστή, για την οικοδόμηση του κόμματος, πάντα αυτόν έχει στό νοο του. Δεν έχει και τόση σημασία ή διαίετητα μιας πράξης, ή ή εηρότητα μιας σκέψης» και ή μία και ή άλλη, σπν επαναστάτη, βρίσκονται στην ύπηρεσία του ανθρώπου. "Αν οι έχθροι μπορούν να άποσκοπούν ατότη την αλήθεια, οι επαναστάτες, αντίθετα, όφείλουν διαρκώς να την επαναλαμβάνουν και να την εξηγούν.

«Η εαρύτητα ατόου του μνημείου της ανθρώπινης σοφίας [Τ ό Κ ε φ ά λ α ι ο] είναι τέτοια πού συχνά μας έκανε να ξεχάσουμε τόν άνθρωπιστικό (με την καλύτερη σημασία της λέξης) χαρακτήρα τών πνευματικών του άνησυχιών... Τώρα μας ενδιαφέρει ο άνθρωπος... "Ο Μάρξ σκεφτόταν την άπελευθέρωση του ανθρώπου και έβλεπε τόν κομμουνισμό σάν τη λύση όλων τών άντιφάσεων πού έχουν προκαλέσει την άλλοτρίωση του...» (β.β.).

Η σάση ατόη του Τσέ θέ βρεί την πιο σαφή και πιο καλά διατυπωμένη έκφρασή της σπν τελευταίο κείμενο πού έγραφε πριν άναχωρήσει από την Κούβα: είναι τò θαυμάσιο γράμμα του σπν Κάρλος Κουχάνο, τò διευθυντή του έθνομιοδηάου περιοδικού *M e t h a*, πού δημοσιεύθηκε με τόν τίτλο «"Ο σοσιαλισμός και ο άνθρωπος στην Κούβα»: πρόκειται, ως ένα βαθμό για επιτομή, για άπολογισμό. "Όταν δημοσιεύτηκε στην Κούβα (και δι-αδόθηκε εύρύτατα) ο Τσέ είχε κούλας εγκαταλείψει τη χώρα.

"Όταν στις 3 του "Οκτώβρη 1965, κατά τη σύνοδο της Κεντρικής "Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κούβας, ο Φιντέλ Κάστρο άνακοινώνει τò άποχωρητιστήριο γράμμα του Τσέ, ή είδηση ατόη συγλονίζει τόν κόσμο και δίνει άφορμή σπν πιο ποικίλα σχόλια. Βέβαια οι επαναστάτες όλων τών χωρών πιστεύαν περισσότερο τα λόγια του Φιντέλ Κάστρο παρά τα λόγια τών άδίστακτων άμερικανικών πρακτορείων τύπου. "Όστόσο δε βρίσκονται μόνχα έχθροι, άλλα και μερικοί περίεργοι συμπαθούντες της επανάστασης πρόθυμοι να δεχτούν σάν αλήθινες τις εκδοχές πού διάδωσαν εύρύτατα οι πράκτορες του ήμπεριαλισμού

και, ταυτόχρονα, να θεωρούν ψευδολόγες τις δηλώσεις της Κουβαντικής Κυβέρνησης. Όθνηρηά άλλα και τομντική δοκιμασία. Γιατί σ' όλες τις δραματικές στιγμές της ιστορίας ήρθαν πάντα αντιμετώπιες, και θέρχονται πάντα αντιμετώπιες, δυο τύποι ήρωμνείας: τόν καιρό του πολέμου της Κορέας, ή τόν καιρό της εφόλλης στην Playa Giron, για να αναφέρουμε μόνο δυο παραδείγματα της εποχής μας. Κι άν, πιστή στις παραδόσεις της, ή κυβέρνηση τών ΗΠΑ αποφασίσει να επιτεθεί στόν καιρό της σέ μιά αποιαδήποτε χώρα—άνδρείκελο, και μάλιστα στη βάση Γκουαντανάμο, για να κάνει να πιστέψει ό κόσμος —χρησιμοποιώντας πρός τούτο όλη της την ισχύ— πώς ή Κούδα είναι υπεύθυνη γι' αυτό, οι «καμπανδόντες» αυτόι θέ πιστέφουν και πάλι τέτοιες εγκληματικές ένοχίες; "Ας τό σκεφτούν κι ες άπαντήσαν.

"Όσο έξαιρετική κι άν υπήρξε και παραμένει ή περίπτωση του Τοι, δεν πρέπει να ξεχνούμε κάμποσα πράγματα: πώς ό Τοι ήταν π ρ α γ μ α τ ι κ ά Λατινοαμερικανός, όπως ό Βενέζουελανός Σιμόν Μπολιβάρ, όπως ό 'Αργεντινός Χοσέ ντέ Σάν Μαρτίν, όπως ό Δομινικανός Μάξιμο Γκράμς, ή όπως ό Μαρτινικέζος Φράντζ Φανόν, πού τόσο τόν αγαπούσε ό Τοι: όπως όλοι οι άνθρωποι πού πολέμησαν γι' άλλες χώρες έξω από τη δική τους πώς ή Κούδα δεν είναι παρά μιά από τις πολλές χώρες της Λατινικής 'Αμερικής όπου Εζησε ό Τοι και πώς ή Κουβαντική 'Επανάσταση δεν είναι παρά ή μιά από τις δυο επαναστάσεις όπου έλαβε μέρος — ή άλλη ήταν ή επανάσταση της Γουατεμάλας πώς στη Λατινική 'Αμερική, όπως σέ σύνολο τού υπανάπτυκτου κόσμου, μόνον άκόμη πολλές επαναστάσεις να γίνουν, πού οι λαοί τις ζητούν επιπρόστως και οι όποτες είναι άπλά και μόνο, όπως ή Κουβαντική 'Επανάσταση, ένα κεφάλαιο μιάς και της ατής 'Επανάστασης... Τό 1969, όταν ό 'Επανάστατικός Στρατός μόλις είχε κατεθεί από τά βουνά, οι άπλοί άνθρωποι της Κούδας ήταν δίθαιοι πώς ό Τοι από τη μιά στιγμή στην άλλη θά έφυγε για να πάει να βοηθήσει στην άπελευθέρωση μιάς άλλης σκλαβωμένης χώρας. 'Αλλά ή Κουβαντική 'Επανάσταση μόλις πού είχε άρχίσει, και έτσι τόν χρειάζονταν για να ριζώσει. Έτσι λοιπόν ό Τοι έδωσε τό παράδειγμα έργάτη όλο αυταπάρνηση, ήρωας της οικοδόμησης. 'Υστερα από έξη χρόνια, όταν ή επανά-

σταση αυτή είχε πάρει το δόγμα του πυρός, όταν Έγγρα τη Girou, την ανακατάληψη του Εσκαμπεράι, την κρίση του Όκτώβρη, όταν τα έργαστάσια και τα άγροκτηματά της είχαν αρχίσει να παράγουν κανονικά για το λαό, ό Τοι έδειχνε πως «Άλλες χώρες του κόσμου» τον διεκδικούσαν περισσότερο.

Έκείνοι που κατηγορούν τους επαναστάτες ότι είναι τυρλοί νικητρινοστές, άρνούνται όστόσο διαρωδώς τοτο το στοιχείο της ελευθερίας, του καινούριου που άποταλεί μέρος της ιστορίας. Μά την άναγώρηση του Τοι άπό την Κούδα ξέθαλα' μόν' άπό την τέφρα διάστημα ζευγάρια που θέλαν να τα χρησιμοποιήσουν για να άπαλλαγούν άπό τον κόπο να σναφτούν και να καταλάβουν ένα φαινόμενο που δεν είχαν προβλέψει: οι συναισθηματικοί θυμήθηκαν τον Μπολιέαρ και τον Σαν Μαρτίν οι πιο κακόβουλοι πρόβαλαν άλλα όνόματα... όστόσο ή αλήθεια είναι πως ή ιστορία έχει τώρα έναν καινούριο συνδυασμό που οι προσηγούμενοι δεν μπορούν καθόλου να τον εξηγήσουν και που δεν μπορεί να άναχθεί σε παλιότερα σχήματα: έχει το σχήμα Φιντέλ Κάστρο και Έρνέστο Γκουεράρα. Ήταν θαυμάσιο να βλέπεις μέχρι ποιο σημείο συμπλήρωναν ό ένας τον άλλον: ή ήφραστειακή δύναμη εκείνου που ό Βιος ό Τοι τον χαρακτήριζε «τούτη ή δύναμη της φύσης που όνομάζεται Φιντέλ Κάστρο», και ή άσίσωση δύναμη θεωρητικοποίησης του Τοι. Καί ή πιο ύπέρροχη στιγμή του διαλόγου τους ήταν όταν άλληλομυλόνονταν τα καθήκονά τους, όταν έβλεπες τον Φιντέλ ύποχρεωμένο, άπό την ιδιότητά του σαν άρχηγού της επανάστασης, να διευκρινίζει τη σκέψη του, και μέλλισα να κάνει πολεμική για να διαλύσει κάθε σύγχυση, ενώ ό Τοι ριχνόταν στη δράση για να μείνει και πάλι πιστός στη θεωρία του. Γιατί ένα μεγάλο εύτύχημα της τωρινής λατινοαμερικανικής επανάστασης είναι πως για την ήγεσία μας μπορεί να ύπολογίζε οι άνθρωποι που μέσα τους έχει σόησει, έχει συγχωνευθεί σε μία νέα καυτή πραγματικότητα, το πατροπαράδοτο ρήγμα μεταξύ της κεφαλής που σκέφτεται και του έπλισμένου χεριού.

Άγνωστος, και ό' άγνωστος πιθανώς άκόμη για κάποιον καιρό, τίς λεπτομέρειες της άναγώρησης του Τοι και τί έκανε τους πρώτες μήνες μακριά άπό την Κούδα. Δέ χωρά καμιά άμ-



φιδολία πώς ή συμπεριφορά του ήταν έντελώς αντίστοιχη με τη σκέψη του, γιατί ενεργούσε απόλυτως σύμφωνα με αυτό που είχε καθορίσει για τον εαυτό του. Την ιδέα πώς ή ένοπλη επανάσταση δρόσεται στην ημερήσια διάταξη και πώς ή Κούδα δεν αποκαλεί εξέγερση, την ξαναδρόσκουμε να επαναλαμβάνεται στα πιο σημαντικά κείμενά του, «Ο άντάρτικος πόλεμος» (1960), «Η Κούδα περπτωσης εξέγερσης» ή έμπροσθοφυλακή στον άγώνα ένά ντι αστον έμπεριαλισμό» (1961) και «Ο άντάρτικος πόλεμος, μι ά μέθοδο» (1963). Σε τούτο το τελευταίο άρθρο μας έζηγνι: «Μήπως, στην πράξη, έχει κιάλας παραχθεί ή εκκάλυψη τού άμερικανικού άγώνα; Μήπως είναι οι πρώτοι του καρποί στη Βενεζουέλα, στη Γουατεμάλα, στην Κολομβία, στό Περού, στον Ίσημερινό; Ή μήπως δεν είναι παρά άφωμαχίες, εκδηλώσεις μιας άνταρταχής που δεν έχει καρποφορήσει; Τό αποτέλεσμα των άγώνων σήμερα δεν είναι σημαντικό. Δεν είναι σημαντικό για να νικηθεί τό ένα ή τό άλλο από τά σημερινά κινήματα. Ό άντικειμενικός σκοπός είναι ή άπόφραση για άγώνα που ώρμάζει μέρα με την ήμέρα, ή συνείδηση της άναγκαιότητας της επαναστατικής άλλαγής, ή δεστικότητα για τη δυνατότητά της. Τούτο είναι μια προφητεία. Την κάνουμε με τη δεστικότητα ότι ή Ιστορία θά μάς δικαιώσει».

Δέν μπορούμε επίσης νάμφεβάλουμε καθόλου για τό ρόλο που είχε όρίσει στον εαυτό του να παίζει σ' αυτόν τον άγώνα της ημείρου μας. Νά τί έλεγε τό Δεκέμβριο τού 1964 για νάπαντήσει σ' ένα Λατινοαμερικανό δικολάδο τού ΟΗΕ.

«Γεννήθηκα στην Άργεντινή» αυτό δεν είναι μυστικό για κανέναν. Είμαι Κουδανός μά και Άργεντινός επίσης, και έν οι ένδοξότετες περιοχές της Λατινικής Άμερικής δεν θίγονται απ' αυτό, νιώθω τον εαυτό μου τόσο λατινοαμερικανό πατριώτη, όποιασδήποτε χώρας της Λατινικής Άμερικής, όσο και ό πιο πατριώτης. Στην κατάλληλη στιγμή θά δώσω πρόβλημα τη ζωή μου για την άπελευθέρωση όποιασδήποτε λατινοαμερικανικής χώρας...»

Μήπως ό Τσι είχε κιάλας άποφασίσει εκείνη τη στιγμή να πάει να ξαναρχίσει τον άγώνα; Βέβαιο είναι πώς ύστερα, από λίγους μήνες έγκατέλειπε την Κούδα, χειρονομία θυσίας και αυ-

ταπάρνησης που θμια της δὲν ὑπάρχει στὴν ἱστορία: Ἡ «κατάλληλη στιγμή» εἶχε φτάσει. Στὸ Ὅσοσις μὲς καὶ ὁ ἄνθρωπος στήν Κοσόβα, ποὺ ἀπόκτησε χαρακτηριστὴ διαθήκη, εἶχε γράψει: «Ὁ ἐπαναστάτης στοὺς κόλπους τοῦ κόμματός του, ἰδεολογικοῦ κινήτρου τῆς ἐπανάστασης, ἀναλίσσεται σ' αὐτὴ τὴν ἀδιάκοπη προσπάθεια ποὺ δὲν τελιώνει παρὰ μὲ τὸ θάνατο, ἐκτὸς ἀν' ἡ οἰκοδόμησις τοῦ σοσιαλισμοῦ συντελεστέῃ σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμον».

Ἡ δεύτερη χώρα θρέθηκε νὰ εἶναι ἡ Βολιβία, μὰ ἀπὸ τίς πιὸ ἀποστραγγισμένες καὶ πιὸ πονεμένες πατρίδες μας. Ἐκεῖ μάχονταν διὰν ἔστειλε καίνο τὸ φωτεινὸ μήνημά του στὴν Τριηπειρωτική, ὅπου περιέγραφε τὴ διεθνή κατάστασι, τὸν ἐκδικασμὸ μὲ τὴν ἀταμική θάρρα ποὺ χρησιμοποιοῖ ὁ ἱμπεριαλισμὸς γιὰ νὰ παραλῶι τοὺς λαοὺς καὶ νὰ τοὺς διαμελίζει τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλο: «Νὰ δημιουργοῦν δύο, τρία... πολλὰ Βιετνάμ, νὰ τὸ σύνθημα!» Σὲ τοῦτο τὸ ἔργο τὸ πιὸ θαθὸ, τὸ πιὸ εὐγενικὸ καὶ τὸ πιὸ ἀπαραιτήτο ἐπίσης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦταν δοσμένους διὰν, ἐκείνη ἢ ἀπόλυτη καὶ χωρὶς ὅρια περιφρόνησὴ του τοῦ κινδύνου, ποὺ θὰ τὴ μνημονέψει ἀργότερα ὁ Φιντέλ, ἐπέτρεψε στὰ βολιβιανὰ στρατεύματα, τὰ ὀργανωμένα καὶ διευθυνόμενα ἀπὸ βορειοαμερικανικοὺς στρατιωτικούς, νὰ τὸν τραυματίσουν στὶς 8 τοῦ Ὀκτωβρίου 1967 στὸ φαράγγι τοῦ Γιούρο, νὰ τὸν αἰχμαλωτίσουν καὶ νὰ τὸν βολοφονήσουν κατόπιν μὲ μιὰ σφαῖρα στὴν καρδιά. Λίγες στιγμὲς πρὶν πεθάνει αἰμορραγώντας, χαστούκια ἔσαν ἀξιομακρὺ ποὺ τοῦ ἐπιτίθενταν. Οἱ περιπτώσεις τοῦ πτώματός του θὰ εἶχαν προσφέρει καταπληκτικὸ ὄλετο στὸ μεγάλο θαυμαστὴ τοῦ Τσὲ, τὸν συμπατριώτη του τὸν δραματιστὴ Ἐζεκιὲλ Μαρτινέθ Ἑσπράντα. Τὸ πτώμα μεταφέρεται μὲ ἐλικόπτερο γιὰ νὰ τὸ ἐκθέσουν στοὺς δημοσιογράφους. Τὸ πρόσωπο εἶναι γαλίνιο, σδαρὸ καὶ ὠραῖο, πλαισιωμένο μὲ τὰ πλοῖσια μαλλιά καὶ τὴ γενειάδα, μέτωπο ποὺ μόνο στοὺς προσήτες καὶ στοὺς ἄγιους ἀποδίδουν: εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ ἥρωα τῆς Ἀμερικής, τοῦ κόσμου, ποὺ καίται ἐξῶ ἀν' ὄρη πρὸς ἔλους. Φαίνεται πὺς ἀκμή καὶ νεκρὸς τοὺς καλεῖ μὲ τὴν ἐκθαμβωτικὴν του παρουσίαν. Σὲ λίγες μέρες θὰ μαθαίναμε, κατέπληκτοι, πὺς τὸ σῶμα θάφτηκε, ὅσπερα ξεθάφτηκε, κατόπιν ἀποτεφρώθηκε, πὺς τοῦ εἶχαν ἀκρωτηριάσει τὰ χέρια γιὰ νὰ

διατηρήσουν μερικά δάχτυλα. Ήδη όμως η ερωμερή αλήθεια παραχωρεί τη θέση της στις μυθικές περιπέτειες θρυλικού ήρωα. Ο ήρωας αυτός θα τρένταζε τη γη δίκαιη. Άνδρη και οι έ-  
χθροι υποκλίνονται μπροστά σε τόσο μεγαλείο. Οι πιο σκληροί  
ένιωσαν πώς στά βάθη της ψυχής τους τους μόνουν ακόμα λίγα  
ανθρώπινα δάκρυα. Έναίνον που τότε δεν μπόρεσαν να δουν και  
να καταλάβουν, δι θα μπορούσαν ποτέ να δουν και να καταλάβουν.  
Μετέτρεψαν τον έαυτό τους σε σήλεις έλατος κι ή άναλήγη ιστο-  
ρία τους κάνει σκόνη.

Ο μόνος που θα μπορούσε να τον εξυμνήση, ο άνθρωπος  
που πριν από λίγες μέρες, με τον πιο θλιμμένο λόγο της ζωής  
του, είχε ανακοινώσει στο λαό πως ή εξέγηση του θανάτου του  
ήταν αλλόερε ή αλήθεια, έκαίνος στην όποιο ο Τοί έγραφε στο  
αποχαιρετιστήριο γράμμα του: «Αν έρθει για μένα ή τελευταία  
ώρα κάτω απ' έλλους ούρανό, ή τελευταία μου σκέψη θα είναι  
για τούτο το λαό και ιδιαίτερα για σένα: Ο Φιντέλ Κάστρο θέ-  
μισε την εξαιρετική ζωή αυτού του υποδειγματικού ανθρώπου  
μπροστά σε ένα εκατομμύριο αιώτηλούς και άπαρηγόρητους άν-  
τρες και γυναίκες, συγκινητωμένους στην πλατεία της Έπανέ-  
στασης όπου τόσες φορές είχαν δροθεί μαζί. Για ν' αποχαιρετίσει  
τά παιδιά του ο Τοί είχε κάνει τά λόγια πιο τρυφερά, πιο τα-  
πεινά, όπως τό είχε κάνει και κείνος ο άλλος γίγαντας, ο άδερ-  
φός του ο Χοσέ Μαρτί. Τους έγραψε: «Αν θα διαβάσετε μια  
μέρα τούτο το γράμμα θα σημαίνει πως ο πατέρας σας δι θάναι  
πιά άνάμεσά σας... Ο πατέρας σας ήταν ένας άνθρωπος που ένε-  
ργει όπως σκέφτεται, και άσπυλώς έμεινε πιστός στις πεποιθή-  
σεις του... Προσπατή, νύσαστε πάντα έκανά να νιώθετε βαθύ-  
τητα κάθε άδελφία που γίνεται σ' έπαιονθήματα, σ' έπαιονθήματα  
μέρος του κόσμου. Αύτη είναι ή καλύτερη ιδιότητα ενός έπανε-  
στάτη.

Ρομπερτό Φερναντέζ Ρετοιμά  
Άβάνα, άκτέμβρης 1967





## ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Το έργο τούτο αφιερώνεται στη μνήμη του Καμίλο Σιενφουέγος (1)<sup>1</sup>· ήταν να τὸ διαβάσει και νὰ κάνει τὶς ἀπαραίτητες διορθώσεις· ἡ μοίρα δὲν τοῦ τὴν ἐπέτρεψε. Οἱ γραμμὲς ἐποθεῖς μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀπόδοση τιμῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ Στρατοῦ σὲ μεγάλο καπατάνιο του, σὲ μεγαλύτερο ἀνάρτη ἡγέτη καὶ Ἰβγάι αὐτὴ ἡ Ἐπανάσταση, σὲν ἀκηλίδωτο ἐπαναστάτη, σὲν ἀδερφικὸ φίλο.

Ὁ Καμίλο πῆρε μέρος σ' ἐκατὸ μάχες, ἦταν ὁ ἡρωϊκὸς τοῦ Φιντέλ σὲς δύσκολες στιγμὲς τοῦ πολέμου, ὁ ὅλο αὐταπάρνηση ἀγωνιστὴς, ὁ ἀνθρώπος ποὺ τὴν θυσία τὴν ἔκανε ὄργανο γιὰ ἀποδόλωμα τοῦ χαρακτήρα του καὶ σφυρηλάτηση τοῦ χαρακτήρα τοῦ στρατεύματος. Πιστεύω πὼς θὰ εἶχε ἐγερθεῖ αὐτὸ τὸ καίμενο, ὅπου ἔχω συγκατενώσει τὶς ἐμπειρίες μας ἀπὸ τὸν ἀνταρτικὸ πόλεμο, γιατί· εἶναι σημεῖο γιὰ τὴν ζωὴς. Ἀλλὰ θὰ εἶχε προσθέσει ἐκεῖνος σὲ τοὺς τὶς σελίδες τὴν δοθὲν ζωτικότητα τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, τοῦ μυαλοῦ του καὶ τῆς τόλμης του, ποὺ σὲ τὴν τελευταίον φτάνουν μόνο οἱ κάποια σπάνια πρόσωπα τῆς ἱστορίας.

Δὲν πρέπει φέτος νὰ φανταζόμεθα τὸν Καμίλο ὡς ἥρωα θρόνου, ποὺ κάνει θαυμαστὰ κατορθώματα μὴ μόνον τὴν παρότρυνση τῆς μεγαλοφυΐας του. Πρέπει νὰ τὸν βλέπουμε ὡς ἑκφραση τοῦ λαοῦ ποὺ τὸν διαμόρφωσε, ὅπως διαμορφώθηκε τοὺς ἡρώες του,

1. Καμίλο Σιενφουέγος, καπετάνιος τοῦ ἀνταρτικοῦ Στρατοῦ, ἔπλεξε ἑνὸς ἐπὶ τὸς καὶ θυσιάζει μαχητὴς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου τῆς Κούβας. Συμμετείχε σὲν ἀρχικὴ ὁμάδα καὶ ἀποδόλωμα μὴ τὸν Φιντέλ Κάρτερ σὲν Σιέρρα Μαδρερά τὸ 1956. Σκοτώθηκε σὲ ἀεροπορικὸ δυστύχημα τὸ 1959.

τους μέρηρές του, τους άρχηγούς του μέσα στην άτελειωτη έπι-  
λογή του άγώνα και των σκληρών συνθηκών του.

Δέν ξέρω άν ό Καμίλο γνώριζε τό απόρρητο του Δαντών  
σχετικά μέ τά έπαναστατικά κινήματα: «Τόλημη, άκόμη περισσό-  
τερη τόλημη, πάντοτε τόλημη!». Όπως και νάναι όμως τό έφάρμο-  
ζε στις πράξεις του, προσθέτοντας και τίς ειδικές ιδιότητες του  
γκουερilléρο: τήν άκριβή και ταχεία ανάλυση της κατάστασης,  
τήν ικανότητα νά προβλέπει τά προβλήματα που θά δημιουργή-  
σαι τό μέλλον.

Μάλο που ό γραμμές έτούτιες, που είναι και προσωπική  
μου και ένός έλάληρου λαού άπόδοση φόρου τιμής στον ήρωά  
μας, δέν έχουν σκοπό τους νά δώσουν τή ειογραφία του και νά  
άφηγηθούν τά κατορθώματά του, θά πώ πως ό Καμίλο ήταν ό  
ά άνθρωπος χιλίων άνδραγαθημάτων' τά προκαλούσε φυσικότητα,  
γιατί στην άποκοιή του και τό σεβασμό που έφραζε προς τό λαό  
πρόσθετε τήν προσωπικότητά του: τό στοιχείο αυτό που συχνά  
τό ξεχνούν, τό στοιχείο που έβαζε τή σπραγίδα του Καμίλο στο  
κάθε τι δικό του' έκείνη ή πολύτιμη πρωτοτυπία που πολύ λίγοι  
ά άνθρωποι κατορθώνουν νά δώσουν στην κάθε τους πράξη. Ό  
Φιντέλ τό έχει πει κι άλλας: τήν μέρωσή του δέν τήν είχε από  
τά βιβλία' είχε τή φυσική έξυπνάδα του λαού, που τήν είχε δια-  
λέξει μέσα σέ χιλίους γιά νά τήν άκείάσει σ' αυτή τήν προνομιακή  
θέση που έφτασε μέ άπαράμιλλη τόλημη, σταθερότητα, έξυπνάδα  
και έπιμέλεια.

Ό Καμίλο είχε κάνει θρησκεία νά είναι πιστός. Είχε άφο-  
σιωθεί στη θρησκεία αυτή: Πιστός στον Φιντέλ, που ένοαρκώνει  
δσο κανένας άλλος τή θέληση του λαού, και πιστός στον ίδιο τό  
λαό. Σ' αυτόν τόν άήτητο γκουερilléρο τά δυό αυτά συναισθή-  
ματα ήταν τόσο άξέχώριστα όσο ό Φιντέλ και ό λαός.

Ποιός τόν σέάτωσε;

Θά μπορούσαμε μάλλον νά άναρωτηθοίμε: ποιός έδωσε τή  
φυσική του υπόσταση; Γιατί ή ζωή άνθρώπων σάν κι αυτόν συ-  
νечίζεται στο λαό' δέν τελειώνει παρά μόνο όταν ταποασιεί ό  
λαός.

Ό έγθρός τόν σέάτωσε' γιατί έπιθυμούσε τό θάνατό του'  
γιατί δέν υπάρχουν άσφαλή άεροπλάνα, γιατί ό πιλότος δέν μπο-

ροδν νάποκομίσουν τήν απαιτούμενη πείρα' γιατί, παραφορτωμένος δουλειά, ήθελε νά γράσει τό ταχύτερο στήν 'Αδένα... κι αὐτό πού τόν σκότωσε εἶναι καί ὁ χαρακτήρας του. 'Ο Καμίλο δέ λογάριζε τόν κίνδυνον, τόν χρησιμοποιοῦσε σάν ἀντιπερισπασμό, ἔπαιζε μαζί του σάν ταυρομάχος, τόν προσέλλυε καί τόν μανουδράριζε' στή νοστορία του τοῦ γκουερίλλερό κανένα ἐμπόδιο δέ μπορούσε νά σταματήσει, ἤ νά μετατρέψῃ τή γραμμή πού εἶχε χαράξει γιά τόν ἑαυτό του.

"Ἐργεε ἔταν πιά ἕνας ἐλόκληρος λαός τόν γνώριζε, τόν θαύμαζε καί τόν ἀγαποῦσε. Θέ μπορούσε νά εἶχε συμβεῖ αὐτό προτιότερα, ἐπότε ἡ ἱστορία του θά ἦταν μονάχα ἡ ἀπλή ἱστορία ἑνός καπετάνιου τοῦ ἀντάρτικου. Θέ υπάρξουν πολλοί Καμίλο, εἴπω ὁ Φιντέλ, καί μπορῶ νά προσθέσω πῶς ὑπῆρξαν Καμίλο, Καμίλο πού ἡ ζωή τους τέλειωσε προτοῦ ἐλοκληρῶσουν τόν ἴδιο λαμπρό κύκλο πού ἐκείνον τόν ἔκανε νά μπεῖ στήν ἱστορία. 'Ο Καμίλο κι οἱ ἄλλοι Καμίλο (ἐκεῖνοι πού δέν ἐλοκληρῶθηκαν κι ἐκεῖνοι πού θῆρθουν) εἶναι ἡ ἀπόδειξη τῆς δύναμης τοῦ λαοῦ, ἡ ἀνώτατη ἔκφραση τοῦ τί μπορεῖ νά γεννήσῃ ἕνα ἔθνος πού δρίσκεται ἐπὶ ποδὸς πολέμου γιά νά ὑπερασπίσῃ τὰ πιά ἀγνὰ ἰδιωτικά του, καί τῆς πίστεως του στήν ἐκπλήρωση τῶν πιά εὐγενικῶν του σκοπῶν.

Δέ θέ τόν τοποθετήσουμε ἀμετακίνητα γιά νά τόν φυλακίσουμε σέ καλοῦσι, αὐτό θέ σημαίνει νά τόν σκοτώσαμε. "Ἄς τόν ἀφήσουμε ἔτσι, σάν σκιαγραφημένο, χωρὶς νά δρίσουμε μὲ ἀκρίβεια τήν κοινωνική καί οικονομική ἰδεολογία του, πού δέν ἦταν ἀπόλυτα καθορισμένη' ἄς θυμόμαστε μόνο πῶς σέ τοῦτο τόν ἀπελευθερωτικό πόλεμο δέν ὑπῆρξε ἄλλος στρατιώτης πού νά μπορεῖ νά συγκριθεῖ μὲ τόν Καμίλο. Ἐπαναστάτης τέλειος, ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, δημιουργός σ' αὐτὴ τὴν ἐπανάσταση πού ἔκανε τὸ κουβανικὸ ἔθνος, τὸ πνεῦμα του δέν μποροῦσε νά ἐννοήσῃ οὔτε τὸ παραμικρὸ ἔχνος κούρασης ἢ ἀποθάρρυνσης. 'Ο Καμίλο, ὁ γκουερίλλερό, ἀποτελεῖ μόνιμο θέμα καθημερινῆς ἀναπόλησης μας' εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού εἶχε κάνει τόνα ἡ τέλλο, «δουλειά τοῦ Καμίλο», ὁ ἄνθρωπος πού ἔβαλε τὴ σαφή καί ἀνεξίτηλη σφραγίδα του στήν Κουβανέζικη Ἐπανάσταση, ὁ ἄνθρωπος πού μένει παρὼν σὲς καρδεῖς ἑλων ἑσων δέν ἐλοκληρῶθηκαν καί ἐκείνων πού θῆρθουν.

Μέ τὴν ἀδιάκοπη καί ἀθέατη ἀκωνέωσή του, ὁ Καμίλο εἶναι ἡ εὐόνα τοῦ λαοῦ.





## 1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΥ

### 1. Υπόσταση του ανταρτοπόλεμου

Η Ένοπλη νίκη του κουβανικού λαού στον αγώνα κατά της δικτατορίας του Μπατίστα δεν υπήρξε μόνο ο έπικος θρίαμβος που άναψαν οι παρατηρητές σ' όλοκληρο τον κόσμο, υπήρξε επίσης μια άνταρτη παλιών δογμάτων σχετικά με τη συμπεριφορά των λαϊκών μαζών της Λατινικής Αμερικής. Απόδειξε κατά τρόπο άπτο πώς, με τον ανταρτοπόλεμο, μπορεί ένας λαός να ελευθερωθεί από μια κυβέρνηση που τον καταπιέζει.

Πιστεύουμε πως η Κουβανέζικη Έπανάσταση έχει επιφέρει τρεις βασικές αλλαγές στο μηχανισμό των επαναστατικών κινημάτων στην Αμερική, αποδεικνύοντας ότι:

1α. Οι λαϊκές δυνάμεις μπορούν να κερδίσουν έναν πόλεμο ενάντια στον τακτικό στρατό.

2α. Δεν πρέπει πάντα να περιμένει κανείς να υπάρχουν συγκεντρωμένοι όλοι οι κατάλληλοι όροι για να κάνει την Έπανάσταση ή εστία μιάς εξέγερσης μπορεί να τους κάνει να ξεπροβάλλουν.

3α. Στην υπανάπτυκτη Αμερική βασικό εδαφος του ένοπλου αγώνα πρέπει να είναι η ύπαιθρος.

Τα δυο πρώτα σημεία εγγράφονται στον αγώνα κατά της θεωρίας της άνομης επαναστατών ή ψευτοεπαναστατών, που δικαιολογούν την αδράνειά τους ισχυριζόμενοι πως δεν μπορεί να επakeιρηθεί τίποτε ενάντια στον τακτικό στρατό, χωρίς να αναφέρουμε εκείνους που περιμένουν να θρουν συγκεντρωμένους κατά τρόπο μηχανικό όλους τους αντι-

κειμενικούς και υποκειμενικούς δρους, χωρίς να νοιάζονται να τους έπιτακύνουν. Οι δυο τούτες αναντίρρητες αλήθειες είναι σήμερα ολοφάνερες, άλλοτε όμως αμφισβητούσαν στην Κοόδα, και πιθανώς να τις συζητούν ακόμη στη Λατινική Άμερικη.

Φυσικά, δεν αρκεί η παρόρμηση της αντίρρησης έστίας για να συγκεντρωθούν όλοι οι δροι οι απαραίτητοι για την Έπανάσταση. Πρέπει πάντα να έχουμε υπόψη μας πως η δημιουργία και η σταθεροποίηση της πρώτης έστίας απαιτεί ένα ελάχιστο δριο εθνικών συνθηκών. Είναι λοιπόν απαραίτητο να αποδεξούμε καθαρά στο λαό πως είναι αδύνατο να κρατηθούν οι αγώνες διεκδικήσεων στα πλαίσια της νομιμότητας. Γιατί ακριβώς το γεγονός ότι οι δυνάμεις της καταπίεσης κρατούνται στην έξουσία ενάντια στο Δίκαιο, είναι κείνο που διαταράζει την ειρήνη.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες θα εκδηλώνεται όλο και πιο έντονα η λαϊκή δυσσέσκεια, και θέρθει η στιγμή όπου η αντίσταση θα κρυσταλλωθεί σε έμβρυο αγώνα, που αρχικά έχει προκληθεί από τη στάση των αρχών.

Όταν μια κυβέρνηση έχει φτάσει στην έξουσία με την ψήφο του λαού — με έκλογες νοθευμένες ή μη — και διατηρεί, φαινομενικά τουλάχιστο, τη συνταγματική νομιμότητα, δεν μπορεί ν' αναπτυχθεί το σπέρμα του αντίρρησης, γιατί δεν έχουν εξαπληθεί όλες οι δυνατότητες της νόμης πάλης.

Το τρίτο σημείο είναι στρατηγικής φύσης: θα πρέπει ν' αποτελέσει προειδοποίηση προσοχής για κείνους που, ξεκαπνώντας από δογματικά κριτήρια, θέλουν να κάνουν κέντρο των μαζικών αγώνων τα κινήματα των πόλεων, ξεκαπνώντας έντελώς την τεράστια συμμετοχή της αγροτιάς στη ζωή όλων των υπανάπτυκτων χωρών της Άμερικής. Το θέμα δεν είναι να υποτιμούμε τους αγώνες των οργανωμένων εργατικών μαζών, άλλ' απλά και μόνο να αναλύουμε πραγματικά τις δυνατότητές μας, μέσα στις δύσκολες συνθήκες του ένοπλου αγώνα, όπου οι έγγραψεις που συνοδεύουν συνήθως τα Συντάγματά μας αναστέλλονται ή αγνοούνται. Τα έργα-

τικά κινήματα πρέπει τότε να περνούν στην παρανομία και ν' αντιμετώπιζονται τεράστους κινδύνους. Στην ύπαυδρο ή κατάσταση δεν είναι τόσο δύσκολη, γιατί τους κατοίκους τους υποστηρίζει ο ένοπλος αντίρτικος στρατός σε μέρη όπου δεν μπορούν να φτάσουν οι δυνάμεις της καταπίεσης.

Θάναπτύξουμε πάρα κάτω ακριβέστερα την δύναμή μας, ως σημειώσουμε ωστόσο από τώρα, στην άρχη αυτού του έργου, αυτά τα τρία συμπεράσματα, τα θγαλμένα από την επαναστατική πείρα της Κούβας και που αποτελούν, κατά τη γνώμη μας, τη βασική μας συμβολή.

Ο αντίρτικός πόλεμος, βάση του λαϊκού αγώνα, παρουσιάζει χαρακτηριστικά και θψεις πολυποικίλες, μόνο που έχει κι' αυτές πάντα την ίδια θέληση γι' απελευθέρωση. Είναι φανερό — κι οι θεωρητικοί τίκουν πεί πολλή ώρα — πως ο πόλεμος ακολουθεί μιὰ δρισημένη σειρά επαστημονικών νόμων και πως όποιος τούς παραβεί είναι καταδικασμένος ναποτύχει. Ο αντίρτικός πόλεμος είναι μιὰ φάση του κλασικού πολέμου· όφειλει να διέπεται άπ' όλους αυτούς τούς νόμους· από την ειδική του όμως μορφή συνεπάγεται επί πλέον και πρόσθετους νόμους, στους οποίους πρέπει να υποτασσόμαστε. Οι γεωγραφικές και κοινωνικές συνθήκες κάθε χώρας καθορίζουν προφανώς τις ειδικές μορφές που θα πάρει ο αντίρτικός πόλεμος, όμως οι βασικοί αυτοί νόμοι ισχύουν για όλους τούς αγώνες αυτού τού τύπου.

Σκοπός μας, για την ώρα, είναι να θρούμε τις βάσεις στις οποίες στηρίζεται αυτός ο τύπος αγώνα, τούς κανόνες που πρέπει νακολουθήσουν οι λαοί που επάζητούν την απελευθέρωσή τους, να μετατρέψουμε την πρακτική σε θεωρία και να διαρθρώσουμε και να γενικεύσουμε την εμπειρία αυτή πρὸς χρήση τών άλλων.

Πρέπει πρώτα-πρώτα να δοῦμε ποιοί είναι οι μαχόμενοι. Από τὸ ένα μέρος, ο καταπιεστικός πυρήνας, και, στην ύπηρεσία του, ο ταχτικός στρατός, καλά εξοπλισμένος και πειθαρχημένος· αυτός ο πυρήνας μπορεί, σε πολλές περιπτώσεις, να υπολογίζει στην υποστήριξη από τὸ εξωτερικό και σε μικρές ομάδες υπαλλήλων, δορυφόρων τού κατα-

πιστή. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος θρίσκειται ὁ λαὸς τῆς χώρας, ἢ τῆς περιοχῆς. Σημασία μεγάλη ἔχει νὰ διευκρινίσουμε πῶς ὁ ἀντίρτικος πόλεμος εἶναι ἀγῶνας μαζῶν, ἀγῶνας τοῦ λαοῦ: τὸ ἀντίρτικο, μικρὴ ἐνσπλη ομάδα, εἶναι ἡ μαχόμενη ἐμπροσθοφυλακὴ του· ἡ δύναμις του θρίσκειται στὴ μάχα τοῦ πληθυσμοῦ. Δὲν πρέπει νὰ θεωροῦμε τὸν ἀντίρτικο στρατὸ ἀριθμητικὰ κατώτερο ἀπὸ τὸν τακτικὸ στρατὸ ἐνάντια στὸν ὁποῖο ἀγωνίζεται, μᾶλο πὺ ἡ δύναμις του πυρὸς εἶναι κατώτερη. Γιὰ τὸ πρέπει νὰ καταφεύγουμε στὸν ἀντίρτικο πόλεμο ὅταν ἔχουμε τὴν ὑποστήριξη τῆς πλειοψηφίας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἄπειρα μικρότερη ποσότητα ὅπλων γιὰ νὰ ἀμυνώμαστε ἀπὸ τὴν καταπίεση.

· Ὁ ἀντίρτικος πόλεμος ὑπολογίζεται τότε στὴν ἀποκλειστικὴ ὑποστήριξη τοῦ τοπικοῦ πληθυσμοῦ, αὐτὸ εἶναι ἕνας ὁρος ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ». Αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ ὅταν πάροουμε γιὰ παράδειγμα τὶς συμμορίες ληστῶν πὺ ὁροῦν σὲ μιὰ περιοχὴ. Οἱ συμμορίες αὐτὲς ἔχουν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀντίρτικο στρατοῦ: συνοχὴ, σεβασμὸ στὸν ἀρχηγό, θάρρος, γνώση τοῦ ἐδάφους καὶ συχνὰ τολμηρὴ ἐκτέμηση τῆς τακτικῆς πὺ πρέπει νὰκολουθήσουν. Δὲν τοὺς λείπει παρὰ ἡ ὑποστήριξη τοῦ λαοῦ: οἱ συμμορίες αὐτὲς ἀναπόφευκτα ἐξουδετερώνονται ἢ ἐξοντώνονται ἀπὸ τὶς ἀστυνομικὲς καὶ στρατιωτικὲς δυνάμεις.

Ἀφοῦ ἀναλύσαμε τὴν ἐπαχειρησιακὴ τακτικὴ τοῦ ἀντίρτικο πολέμου, τὴ μορφὴ του τοῦ ἀγῶνα, ἀφοῦ κατάλαβαμε πῶς βάση του ἔχει τὸ λαό, μένει νὰ ἀναρωτηθοῦμε: γιὰ τὴ μάχεται ὁ γκουερίλλέρο; Καταλήγουμε λοιπὸν στὸ ἀναπόφευκτο συμπέρασμα πῶς ὁ γκουερίλλέρο εἶναι κοινωνικὸς ἀναμορφωτής, πῶς παίρνει τὰ ὅπλα γιὰτὶ ἀπαιτεῖ τὴ λανθάνουσα διαμαρτυρία τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν καταπιεστῶν του καὶ μάχεται γιὰ νὰλλάξει τὸ κοινωνικὸ καθεστῶς πὺ κρατᾷ ὅλα του τὰδέρφια στὴν ἀσχύνη καὶ τὴν ἀβλύγτητα. Ἐπιτίθεται στοὺς εἰδικούς θεσμοὺς μιὰς δοσμῆνης ἐποχῆς, γιὰ νὰ συντρίψει, μὲ ὅλη τὴ δύναμι πὺ τοῦ ἐπιτρέπουν οἱ περιστάσεις, τὶς δομὲς αὐτῶν τῶν θεσμῶν.

Ὅταν θάναλύσουμε θαθύτερα τὴν τακτικὴ τοῦ ἀντίρτι-

κου πολέμου, θα δοθιμ πῶς ὁ γκουερillέρο πρέπει νά γνω-  
ρίζει τέλειως τὸ ἔδαφος, τὴς προσδόσεις καὶ τοὺς δρόμους  
ὑποχώρησης, τὴς δυνατότητες νά ἐλλοσεται μὲ ταχύτητα, τὰ  
μέρη ποὺ μπορεῖ νά κρύβεται καί, φυσικά, νά ἔχει τὴ λαϊκὴ  
ὑποστήριξη. \*Όλα τοῦτα δείχνουν πῶς ὁ γκουερillέρο θὰ  
δρᾷ σὲ ἀγροτικὸ περιβάλλον ἀραιοκατοικημένο, ἐκεῖ ὅπου  
βρίσκειται κατὰ προτίμηση ὁ ἀγῶνας τοῦ λαοῦ γιὰ τὴς διεκδι-  
κῆσεις του, καὶ τοῦτο σχεδὸν ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν προοπτικὴ  
τῆς ἀλλαγῆς τῶν κοινωνικῶν δομῶν τῆς ἰδιοκτησίας τῶν  
γαιῶν. Μ' ἄλλα λόγια ὁ γκουερillέρο εἶναι πρῶτ' ἂν' ὅλα  
ἀγροτικὸς ἐπαναστάτης. Διερμηνεύει τὴν ἐπιθυμίαν τῆς με-  
γάλους μάζας τῶν ἀγροτῶν: νὰ εἶναι ἰδιοκτῆτες τῆς γῆς,  
ἰδιοκτῆτες τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, τῶν ζώων τους, ὧλων  
ἐκείνων ποὺ λαχταροῦσαν χρόνια καὶ χρόνια, ἐκείνων ποὺ  
ἀποτελοῦν τὴ ζωὴ τους καὶ ἀποτελοῦν καὶ τὴ γῆ ὅπου θὰ  
πεθάνουν.

Πρέπει νά διευκρινίσουμε πῶς ὑπάρχουν δυὸ διαφο-  
ρετικοὶ τύποι τοῦ ἀντάρτικου πολέμου: ὁ ἕνας, ἡ μορφὴ  
ἐκείνη συμπληρωματικὸν ἀγῶνα τῶν μεγάλων τακτικῶν  
στρατῶν — ὅπως ἦταν λ.χ. οἱ Οὐκρανοὶ παρτιζάνοι στὴ Σο-  
βιετικὴ \*Ένωση — δὲν ἐμπνέει σὲ τοῦτη τὴν ἀνάλυση. Μό-  
νο ὁ δεύτερος τύπος μᾶς ἐνδιαφέρει: ὁ τύπος μᾶς ἐνοπλης  
ομάδας ποὺ προχωρεῖ προοδευτικὰ στὸν ἀγῶνα ἐνάντια στὴν  
καθεστηκυῖαν τάξιν, εἴτε εἶναι ἀποικιακὴ εἴτε ὀχι, σταθερο-  
ποιεῖται σὺν μοναδικῇ βάσει καὶ ἑπιδιώκει στὴς ἀγροτικὰς  
περιοχὰς. \*Όποια κι ἂν εἶναι ἡ ἰδεολογικὴ δομὴ ποὺ ἐμψυ-  
χώνει τὸν ἀγῶνα, οἰκονομικὴ τοῦ βάσει ἀποτελεῖ ὁ πόθος  
γιὰ τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς γῆς.

\*Η Κίνα τοῦ Μάο Τσέ-Τουνγκ ἀρχίζει στὸ Νότο μὲ τὸν  
ἀγῶνα ἐργατικῶν πυρήνων ποὺ διαλύονται καὶ σχεδὸν ἐξου-  
θενώνονται. Δὲν στεριώνεται καὶ δὲν ἀρχίζει τὴν ἀνοδικὴν  
τῆς πορεία παρὰ μόνο μὲ τὴ μεγάλη πορεία τοῦ Γιουνάν,  
δταν παρὰ στήριζεται στὴν ὑπαῖθρο καὶ ὁρίζει τὴν ἀγροτικὴν  
μεταρρύθμιση σὺν βάσει τῶν διεκδικήσεων. \*Ο ἀγῶνας τοῦ  
Χὲ Τσι Μίνχ, στὴν \*Ινδοκίνα, στήριζεται στὸς ρυζοκαλλιερ-  
γητὰς ἀγρότες, τοὺς καταπαεζόμενους ἀπὸ τὸν γαλλικὸ ἀποι-

κιακό ζυγό, και βοηθούμενος απ' αυτή τη δύναμη, προχωρεί  
ώσπου τρέπει σε φυγή τους άποικοκράτες. Στις δυο αυτές  
περιπτώσεις, παρά την παρένθεση του πατριωτικού πολέμου  
έναντια στην επίθεση της 'Ιαπωνίας, δεν εξαφανίζεται ή  
οικονομική βάση του αγώνα για τη γη. Στην περίπτωση της  
'Αλγερίας, ή μεγάλη ιδέα του άραβικού έθνικισμού έχει  
οικονομικό του βάθρο την έπακμασία του συνόλου σχεδόν  
των καλλιεργήσιμων γαιών της 'Αλγερίας το όποιο κατέ-  
χουν ένα εκατομμύριο Γάλλοι άποικοι. Σ' άλλες χώρες  
όπως το Πόρτο-Ρίκο, όπου οι ειδικές συνθήκες του νησιού  
δεν επέτρεψαν να γίνει αντίρτικος πόλεμος, το έθνικό αλ-  
σθημα, κατάβαθα πληγωμένο από την καθημερινή φυλετική  
διάκριση, έχει βάση του τον πόθο του αγρότη (μόλο που  
έχει προλεταριοποιηθεί) για τη γη που του έχει αρπάξει ο  
γιάγγικης εισβολέας. Η ίδια ιδέα, αν και σε διαφορετικές  
συνθήκες, έμπύκωνε τους μικροϊδιοκτήτες, αγρότες και δού-  
λους των ύποστατικών στην ανατολική Κούβα, που συνενώ-  
θηκαν για να υπερασπίσουν μαζί το δικαίωμά τους να κατέ-  
χουν τη γη κατά τον άπελευθερωτικό πόλεμο της δεκα-  
ετίας 30-40.

Παρά τα ίδιατερα χαρακτηριστικά που τον κάνουν  
συγκεκριμένο τύπο πολέμου, ο αντίρτικος πόλεμος, — όταν  
λάβουμε υπόψη μας τις δυνατότητές του ανάπτυξης και  
μετατροπής του, με το μέγεθμα της άρχικης ομάδας που  
δρά σε πόλεμο θέσεων, — μπορεί να θεωρηθεί σαν έμβρυο,  
σαν πρόπλασμα αυτού του τελευταίου. Οι δυνατότητες  
επέκτασης του αντίρτικου πολέμου, της μετατροπής και της  
μεταμόρφωσής του σε παραδοσιακό πόλεμο θέσεων άποτε-  
λούν, φυσικά, συνάρτηση των δυνατοτήτων να κτυπηθεί ο  
έκθρδς ο' όλες τις μάχες, τις συγκρούσεις και ο' όλες τις  
άψιμαχίες. Γιαυτό και είναι βασική άρχή να μην δίνει ποτέ  
μάχη, να μην κάνει σύγκρουση ή άψιμαχία που να μην  
είναι θέβαιο πως θα την κερδίσει. Μία ακάδουλη κουθέντα  
λέει πως κό γκυοεργιλλέρο είναι ο ήρσουίτης του πολέμου».   
Αυτό σημαίνει πως τα ούσιαστικά στοιχεία του άνταρτο-  
πολέμου είναι ο αίφναισμός, ή πονηριά, ή δράση τη νύκτα.

Πρόκειται, φανερά, για ειδικό Ιησουϊσμό, που τὸν προκαλοῦν οἱ περιστάσεις, οἱ ὁποῖες ὀρισμένες φορές, τὸν υποχρεοῦν νὰ φέρεται διαφορετικὰ ἀπὸ τὴς ρομαντικῆς καὶ ὀθλητικῆς ἀντιλήψεις πού θέλουν νὰ μᾶς κάνουν νὰ πιστέψουμε πῶς μ' αὐτὲς γίνεται ὁ πόλεμος.

Ὁ πόλεμος εἶναι πάντα ἕνας ἀγῶνας, ὅπου ὁ κάθε ἀντίπαλος προσπαθεῖ νὰ ἐξοντώσει τὸν ἄλλο. Γιὰ νὰ το πετύχει αὐτό καταφεύγει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δύναμη, σ' ἄλλες τὴς δυνατὲς μέθοδους, σ' ἄλλες τὴς πονηριῆς.

Ἡ στρατηγικὴ καὶ ἡ τεχνικὴ ἄλλο δὲν κάνουν παρὰ νὰ διευκρινίζουν τοὺς σκοποὺς πού ἔχουν θέσει στὸν ἑαυτὸ τους οἱ ἀντίπαλοι καθὼς καὶ τὰ μέσα πού χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ τοὺς πετύχουν. Τὰ μέσα αὐτὰ περιλαβαίνουν τὴν ἐκμετάλλευση ὅλων τῶν ἁσθενῶν σημείων τοῦ ἀντὶπαλου. Ἄν ἀναλύσουμε ἕναν πόλεμο θέσεων, παρατηροῦμε πῶς ἡ δράση κάθε μονάδας, ἂν τὴν πάρουμε ξεχωριστά, παρουσιάζει τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ μὲ τὸν ἀντίρτικον πόλεμο: αἰφνιδιασμοί, πονηριά, νυχτερινὴ δράση· ὅταν δὲν ἔχει χρησιμοποιηθεῖ αὐτὴ ἡ τακτικὴ σημαίνει πῶς στάθηκε ἀδύνατο νὰ καταληφθοῦν ἐξ ἀπρόοπτου ἐκεῖνοι πού, ἀπὸ τὴν ἀντικρυνὴ μεριά, ἐπαγρυπνοῦν. Καθὼς ὅμως τὸ ἀντίρτικο εἶναι ἐνοπλὴ ὁμάδα καὶ καθὼς ὑπάρχουν μεγάλες περιοχὲς ἀνεπιτήρητες ἀπὸ τὸν ἐχθρό, μπορεῖ πάντα νὰ αἰφνιδιάζει κι εἶναι καθήκον τοῦ γκουερillέρο νὰ τὸ κάνει.

«Δάγκωσε καὶ φεύγα», ἔτσι χαρακτηρίζουν ὑποσημητικὰ τὴ δράση τοῦ γκουερillέρο, καὶ αὐτὸ εἶναι σωστό. Δάγκωσε καὶ φεύγα, περίμενε, παραφύλαξε, ξαναγύρισε νὰ δαγκώσεις καὶ ξαναφύγα, καὶ ἔτσι συνέχεια, χωρὶς νὰ φήνεις τὸν ἐχθρό νάνασάνει. Αὐτὲς οἱ ἀποχωρήσεις, αὐτὲς οἱ ἀρνήσεις μετωπικῆς μάχης εἶναι φαινομενικὰ ἀρνητικὴ στάση· στὴν πραγματικότητά ὅμως εἶναι συνέπεια τῆς γενικῆς στρατηγικῆς τοῦ ἀντίρτικου πολέμου, πού ὁ τελικός του σκοπὸς εἶναι ἴδιος μὲ τὸ σκοπὸ ὁποιοῦδήποτε πολέμου: νὰ νικήσει, νὰ ἐξουθενώσει τὸν ἐχθρό.

Εἶναι διαπιστωμένο πῶς ὁ ἀντίρτικος πόλεμος ἀποτελεῖ μὴ φάση τοῦ πολέμου· ἡ φάση αὐτὴ δὲν μπορεῖ, μόνη, νὰ



καταλήξει σε νίκη. Είναι μία από τις πρώτες φάσεις του πολέμου και θα αναπτύσσεται όσπου ο επαναστατικός στρατός, με το αδιάκοπο μεγάλωμά του, νάποκτήσει τα χαρακτηριστικά τακτικού στρατού. Τότε θα είναι έτοιμος να καταφέρει οριστικά κτυπήματα στον έχθρο και να νικήσει. Κι αν ο αγώνας γινόταν στην άρχη από ένα αντίρτικο, ή νίκη τούτη θα είναι πάντα έργο τακτικού στρατού.

Όπως σ' ένα σύγχρονο πόλεμο ο στρατηγός μιας μεραρχίας δεν όφειλει να πεθαίνει έπικεφαλής των στρατευμάτων του, έτσι και ο γκουερilléρο, που είναι στρατηγός του έαυτού του, πρέπει να προστατεύει τη ζωή του. Είναι πρόθυμος να θυσιάσει τη ζωή του, αλλά ή θετική όψη του αντίρτικου πολέμου είναι άκριβώς πως ό κάθε αντίρτης είναι διατεθειμένος να πεθάνει, όχι για να υπερασπίσει ένα ιδανικό, αλλά για να το μετατρέψει σε πραγματικότητα. Τούτο είναι ή βάση, ή ουσία του αντίρτικου αγώνα: το θαύμα με το όποιο μια μικρή ομάδα ανθρώπων, έμπροσθοφυλακή μιας μεγάλης λαϊκής μάζας που την υποστηρίζει, βλέποντας πέρα από τον άμεσο τακτικό στόχο, προσπαθεί επίμονα να πραγματοποιήσει ένα ιδανικό, να συντρέψει τις παλιές δομές, να εγκαθιδρύσει μια νέα κοινωνία και να εφαρμόσει επτέλους την κοινωνική δικαιοσύνη.

Αφού δούμε από αυτή την άπτική γωνία όλα όσα θα μπορούσαν να άποτελέσουν άντικείμενο ύπομητικων κρίσεων φωτίζονται με νέο φώς, δικαιώνονται από το μεγαλείο του σκοπού που επιδιώκουν οι γκουερilléρος: και δεν πρόκειται για διεστραμμένα μέσα για να φτάσουν στο σκοπό τους. Ή συμπεριφορά αυτή στον αγώνα, που καμιά στιγμή δεν πρέπει να έξασθενήσει, αυτή ή άπολυτότητα άπέναντι στα μεγάλα προβλήματα του τελικού σκοπού, — αυτό είναι το μεγαλείο των γκουερilléρος.

## II. Στρατηγική του ανταρτοπόλεμου

Στη στρατιωτική ορολογία στρατηγική λέγεται η ανάλυση των σκοπών που είναι να επιτευχθούν, ο συνάρτηση με μια γενική στρατιωτική κατάσταση καθώς και τα μέσα με τα οποία θα επιτευχθούν αυτοί οι σκοποί.

Για να κάνουμε σωστή εκτίμηση της στρατηγικής από την άποψη του αντίρτικου πολέμου, είναι απαραίτητο να αναλύουμε θεμελιωδώς τη συμπεριφορά του έθνους. "Αν φανεί πως τελικός σκοπός του τακτικού στρατού είναι να συντρίψει ολοκληρωτικά τις αντίπαλες δυνάμεις, τότε ένας εμφύλιος πόλεμος αυτού του τύπου μάς παρέχει ένα κλασικό παράδειγμα: ο έθνός θα πρέπει να προκαλέσει την πλήρη συντριβή όλων των μελών του αντίρτικου. Από τη δική του πλευρά ο γκουερίλλερο πρέπει να αναλύσει και να καταλάβει τα μέσα με τα οποία ο έθνός υπολογίζει πως θα φτάσει σ' αυτή τη λύση, πρέπει να αναλύσει τα μέσα στα οποία μπορεί να βασίζεται, δυνάμεις, ευχέρεια κινήσεων, λαϊκή υποστήριξη, όπλα και ικανότητα διακίνησης. Η στρατηγική μας πρέπει να είναι προσαρμοσμένη σ' αυτά τα συμπεράσματα, χωρίς ποτέ να ξεχνά πως τελικός σκοπός είναι να τρέψει σε φυγή τον έθνικό στρατό.

Υπάρχουν βασικές δυνάμεις που πρέπει να μελετούνται: λ.χ. ο εξοπλισμός και ο τρόπος χρησιμοποίησής του. Να μελετάται ακριβέστατα ο βαθμός αποτελεσματικότητας ενός τάνκ, ενός αεροπλάνου, σ' έναν αγώνα αυτού του είδους. Να κοιτάζουμε να μαθαίνουμε τι όπλα και πολεμοφόδια έχει ο έθνός, ποιές είναι οι συνθήκες του. Γιατί πηγή έφοδιασμού του αντίρτικου είναι ακριβώς ο έθνικός εξοπλισμός. "Αν μπορούμε να κάνουμε εκλογή, θα προτιμήσουμε τον τύπο όπλου που χρησιμοποιεί ο τακτικός στρατός, γιατί ο μεγαλύτερος έθνός του αντίρτικου είναι η έλλειψη πολεμοφοδίων, την οποία πρέπει να καλύψει ο αντίπαλος.

Μιάς και θέλουμε αναλύσει και ιεραρχήσει τους επιδιωκόμενους σκοπούς, πρέπει να καθορίσουμε τα στάδια

για την πραγματοποίηση του τελικού σκοπού, στάδια που θα προβλεφθούν, αλλά που θα τροποποιούνται στην πορεία του αγώνα και θα προσαρμόζονται στις απρόδλεπτες περιστάσεις που μπορεί να προκύψουν.

Στην πρώτη φάση, το βασικό για τον γκουερilléρο είναι να μην άφησει να εξοντωθεί. Σιγά-σιγά θα γίνεται πιο εύκολο για τα μέλη του αντίδικου, ή των διαφόρων αντίδικων, να προσαρμόζονται σ' αυτό τον τρόπο ζωής, να συνηθίζουν να το σκάζουν εύκολα και να ξεφεύγουν από τις δυνάμεις που τους κυνηγούν. Όταν θα έχει επιτευχθεί ο στόχος αυτός, πρέπει, ενώ θα εγκαθίσταται σε θέσεις απόρθητες που εμποδίζουν τον έχθρο να τους φτάσει (ή πετυχαίνοντας να συγκεντρώσουν τόσες δυνάμεις που να αποθαρρύνουν κάθε επίθεση) να προχωρούν στη βαθμιαία εξασθένηση του έχθρου. Πρώτα στα μέρη τα πιο κοντινά στα σημεία ενεργού αγώνα κατά του αντίδικου, ύστερα μέσα στα έχθρικά έδαφη, με έπιθέσεις κατά των συγκοινωνιών του, παρενοχλώντας τις θέσεις επικοινωνιών του έχθρου, ή τις κεντρικές του θέσεις, सम्ποτάροντας όσο το δυνατόν περισσότερο, ανάλογα με τα μέσα που διαθέτουν.

Πρέπει διαρκώς να κτυπούμε. Δεν πρέπει να φήνουμε να κοιμηθεί ο έχθρικός στρατός, που βρίσκεται σε ζώνη επικοινωνιών. Πρέπει συστηματικά να κάνουμε έπιθέσεις και να διαλύουμε τις φρουρές. Πρέπει κάθε ώρα και στιγμή να δίνουμε στον αντίπαλο την εντύπωση πως βρίσκεται περικυκλωμένος: την ημέρα, σε δασύδη και ανώμαλα έδαφη, τη νύκτα σε όμαλα έδαφη ή εύκολα προσιτά στις περιουσίες. Όλα ταύτα απαιτούν την ολοκληρωτική συνεργασία του πληθυσμού, καθώς και πλήρη γνώση του έδαφους. Οι δυο αύτοι όροι ξαναεμφανίζονται κάθε στιγμή της ζωής του γκουερilléρο. Γι' αυτό, παράλληλα με το κέντρα μελέτης των σημειών ή μελλοντικών ζωνών επικοινωνιών, πρέπει να αναπτύσσουμε έντατική μαζική δουλειά, εξηγώντας τα αίτια και τους σκοπούς της επανάστασης και διαδίδοντας την αναντίρρηση αλήθεια πως τελικά δεν γίνεται να νικηθεί ο λαός. "Όποιος δέ νιώθει τούτη τη νύκτα

λυτή ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι γκου-  
εριλλέρο.

Στὴν ἀρχὴ ἡ δουλειὰ αὐτὴ πρέπει νὰ φορᾷ τὴν ἐκεμύ-  
θεια. Πρέπει νὰ ζητᾶμε ἀπὸ τὸν κάθε ἀγρότη, ἀπὸ κάθε  
μέλος τῆς κοινωνίας ὅπου δρούμε, νὰ μὴν κάνει κανένα  
σχῆμα γιὰ δ,η βλέπει ἢ ἀκούει. Ἀργότερα θὰ ζητᾶμε τὴ  
δοῦθεια τῶν κατοίκων ἐκείνων ποὺ ἡ ἐντιμότητά τους ἀπέ-  
ναντι στὴν ἐπανάσταση δίνει τὶς πὺ γερὲς ἐγγυήσεις κατό-  
παν θὰ τοὺς χρησιμοποιοῦμε γιὰ συνδέσμους, θὰ τοὺς ἀνα-  
θέτουμε τὴ μεταφορὰ ἐμπορευμάτων ἢ δῶλων· θὰ μᾶς ἐξυ-  
πηρετήσουν ὡς ὁδηγοὶ στὶς περιοχὲς ποὺ γνωρίζουν. Τέ-  
λος, μπορεῖ νὰ φτάσουμε στὴ δρᾶση μαζῶν ἤδη ὀργανω-  
μένων στὰ κέντρα ἐργασίας, τῆς ὁποίας τὸ τελικὸ ἀποτέλε-  
σμα θὰ εἶναι ἡ γενικὴ ἀπεργία.

Ἡ ἀπεργία εἶναι παράγοντας βασικὸς στὸν ἐμφύλιον  
πόλεμο· γιὰ νὰ φτάσει ὅμως κανεὶς ὡς ἐκεῖ εἶναι ἀπαραί-  
τητὴ μιὰ σειρά ἀπὸ δευτερεύοντες παράγοντες. Οἱ παρά-  
γοντες αὗτοι δὲν ὑπάρχουν πάντα καὶ μόνο σὲ πολὺ λίγες  
περιπτώσεις δημιουργοῦνται αὐθόρμητα. Πρέπει νὰ τοὺς  
προκαλοῦμε, ἐξηγώντας τὰ αἶτια τῆς ἐπανάστασης καὶ ἀπο-  
δείκνυντας τὴν πραγματικὴ δύναμη τοῦ λαοῦ καὶ τὶς δυνα-  
τότητές του.

Μποροῦμε ἐπίσης νὰ προσφεύγουμε σὲ ὀρισμένους ὁμά-  
δες, πολὺ ὁμοιογενεῖς, ποὺ, ἀφοῦ ἔχουν ἀποδείξει τὴν  
ἱκανότητά τους σὲ δουλειὰς λιγότερο ἐπικίνδυνες, ἀρχίζουν  
νὰ κάνουν σαμποτάζ. Αὐτὸ εἶναι ἄλλο ἓνα ἀποειλεσματοκὸ  
δῶλο στὸν ἀντάρτικο πόλεμο· μπορεῖ κανεὶς νὰ παραλύσει  
στρατοὺς ἀλόκληρους, νὰ ἀναστατώσει τὴ βιομηχανικὴ ζωὴ  
μᾶς ζώνης, νὰ στέρήσει ἀπὸ τοὺς κατοίκους μᾶς πώλη-  
σιν ἐργασία, τὸ φῶς, τὸ νερό, τὶς συγκοινωνίες, νὰ τοὺς  
ὕποχρεώσει νὰ μὴν βγαίνουν στοὺς δρόμους ἔξω ἀπὸ ὀρι-  
σμένους ὥρες. Ἄν τὸ πετύχει κανεὶς αὐτό, τὸ ἥθικὸ τοῦ  
ἐκθροῦ πέφτει ὅλο καὶ περισσότερο, ταυτόχρονα πέφτει καὶ  
τὸ ἥθικὸ τῶν μαχομένων μονάδων του· ὁ καρπὸς θὰ ὀριμαί-  
νει γιὰ νὰ τὸν δρέψεις τὴν κατάλληλὴ στιγμὴ.

Αὐτὸ προϋποθέτει τὴν ἐπέκταση τῆς περιοχῆς ποὺ

ἐλέγχεται ἀπὸ τὸ ἀντίρρητο· ὅμως δὲν πρέπει ποτὲ νὰ τὴν ἐπεκτείνουμε ὑπερβολικὰ. Πρέπει πάντα νὰ διατηροῦμε μιὰ ἰσχυρὴ βάση ἐπιχειρήσεων καὶ νὰ τὴν ἐνισχύουμε συνεχῶς ὅσο κρατᾷ ὁ πόλεμος. Πρέπει νὰ πείθουμε τὸν πληθυσμὸ τῆς περιοχῆς γιὰ τὶς ἰδέες μας, νὰ προφυλαγῶμαστε ἀπὸ τοὺς ἀνένδοτους ἐχθροὺς τῆς ἐπανάστασης καὶ νὰ τελειοποιῦμε, μέσα στὴν περιοχὴ αὐτή, ὅλα τὰ καθαρῶς ἄμυντικά συστήματα, χαρακώματα, ναρκοπέδια καὶ συγκοινωνίες.

Ὅταν ἡ ἀντίρρητη ὁμάδα ἔχει φτάσει νὰ ἔχει σημαντικὸ δυναμικὸ σὲ ὅπλα καὶ ἄντρες, πρέπει νὰ προσπαθεῖ νὰ δημιουργεῖ νέες φάλαγγες. Ὅπως στὴν κυψέλη, ὅπου μιὰ δεδομένη στιγμή ἀποσπᾶται μιὰ καινούργια βασιλισσα καὶ πᾶει μὲ ἓνα μέρος τοῦ σμήνους, ἡ μητέρα-κυψέλη, μὲ τὸν σημαντικότερο ἄρχηγό, θὰ μείνει στὴ λιγότερο ἐπικίνδυνη ζώνη, ἐνῷ οἱ νέες φάλαγγες θὰ διοικετευτοῦν σὲ ἄλλες ἐχθρικές ζώνες σύμφωνα μὲ τὴν πρόβασιν ποὺ περιγράψαμε καὶ ὁλοῦν.

Ἐρχεται μιὰ στιγμή ὅπου τὸ ἔδαφος ποὺ κατέχουν οἱ διάφορες φάλαγγες εἶναι πᾶς πάλιν μικρὸ γιὰ νὰ τὶς χωρᾷ καὶ κατὰ τὴν πορεία τους πρὸς περιοχὰς ποὺ κρατᾷ γερά ὁ ἐχθρός, ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν ἰσχυρὰς δυνάμεις. Στὴν περίπτωση αὐτή, οἱ φάλαγγες ἐνώνονται, σχηματίζουν συμπαγὲς μέτωπον καὶ καταλήγουν σὲ πόλεμον θέσεων, σὲ πόλεμον τακτικῶν στρατῶν. Ὅσο ὁ παλιὸς ἀντίρρητος στρατὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὴν βάση του. Πρέπει τότε νὰ δημιουργηθοῦν καινούργιες φάλαγγες ἀνταρτῶν πᾶς ἀπὸ τὶς ἐχθρικές γραμμές, ποὺ θὰ δράσουν ὅπως οἱ πρῶτες καὶ σιγὰ-σιγὰ θὰ διεσποδίσουν σὲ τούτῃ τὴν νέα ζώνη, ὅπου νὰ ἐπικρατήσουν καὶ ἐκεῖ.

Φτάνουμε ἔτσι στὴν ἐπίθεσιν, στὴν πολιορκίαν θέσεων, στὴν καταστροφὴ τῶν ἐχθρικῶν ἐνισχύσεων, στὴν ὁλοκαταρτή καὶ ἐντονὴ καθημερινὴ δράσιν σ' ὅλη τὴν ἐχθρικὴ ἐπακράτεια καὶ στὸν τελικὸ σκοπὸν: τὴν νίκη.

### III. Τακτική του ανταρτοπόλεμου

Ἡ τακτική, εἶναι τὸ πρακτικὸ μέσο ἐπαδίωξης τῶν μεγάλων στρατηγικῶν στόχων. Εἶναι τὸ συμπλήρωμα τῆς στρατηγικῆς καί, κατὰ κάποιον τρόπο, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς στῆν πράξη. Τὰ μέσα τακτικῆς, ποὺ εἶναι πολὺ πρὸ ποικίλα, πολὺ πρὸ εὐέλκτα ἀπὸ τοὺς τελικοὺς σκοποὺς, πρέπει νὰ προσαρμόζονται στὶς ἐκάστοτε συνθήκες τοῦ ἀγῶνα. Στὴ διάρκεια ἐνὸς πολέμου ὑπάρχουν μερικοὶ στόχοι ποὺ μένουν σταθεροί, ἄλλοι πάλι μεταβάλλονται. Πρῶτα - πρῶτα πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπόψη μας πῶς ἡ δράση τοῦ ἀντάρτικου πρέπει νὰ προσαρμόζεται στὴ δράση τοῦ ἐκθροῦ.

Τὸ θεμελιώδες χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀντάρτικου πολέμου εἶναι ἡ εὐκινησία του, ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει, μέσα σὲ λίγα λεπτά, νὰ θρίσκειται μακριὰ ἀπὸ τὴ μάχη καί, ἀν χρειαστεῖ, μέσα σὲ λίγες ὥρες μακριὰ καὶ ἀπὸ τὴ ζώνη τῶν ἐπικειρήσεων. Ἡ εὐκινησία αὐτὴ τοῦ ἐπιτρέπει ν' ἀλλάζει διαρκῶς μέτωπο καὶ ν' ἀποφεύγει κάθε περικύκλωση. Ἀνάλογα μὲ τὶς φάσεις τοῦ πολέμου ὁ ἀντάρτικος στρατὸς μπορεῖ νὰ κάνει ἀποκλειστικά καὶ μόνο ὑποχωρήσεις γιὰ νὰ ἀποφύγει τὴν περικύκλωση (ποὺ εἶναι τὸ μοναδικὸ μέσο νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ δώσει ἀποφασιστικὴ μάχη ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει ἐξαιρετικὰ δυσμενὲς ἀποτελέσματα γι' αὐτόν): μπορεῖ, ἐπίσης, νὰ κάνει σὲ μάχες ἀντι-κύκλωσης: μὴ μικρὴ ομάδα ἀνδρῶν ἀφήνεται φαινομενικὰ νὰ περικυκλωθεῖ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ καὶ ξάφνου θρίσκειται κείνος περικυκλωμένος ἀπὸ ἀνώτερο ἀριθμὸ δυνάμεων ἢ πάλι, ἡ μικρὴ αὐτὴ ομάδα, ὀκνημένη σὲ κάποια ἀπόρθητη θέση, χρησιμεύει ὡς δόλωμα καὶ ὅλα τὰ στρατεύματα καὶ τὸ ὅλκον ποὺ ἔρχονται σὲ ἐνέσχυση τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ περικυκλώνονται καὶ ἐξουθενώνονται. Αὐτὸς ὁ πόλεμος κινήσεων ὀνομάζεται «μινουέτο», κατ' ἀναλογία μὲ τὸν ὁμώνυμο χορὸ: οἱ γκουεριλλέρος περικυκλώνουν λ.χ. μὴ φάλαγγα σὲ πορεία, μὲ πέντι' ἔξη ἄντρες σὲ κάθε βασικὸ σημεῖο, ἄρκετὰ μακριὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τ' ἄλλο γιὰ νὰ μὴν περικυκλωθοῦν καὶ αὐτά. Ἡ μὴ ἀπ' αὐτὲς τὶς ομάδες ἀρπίζει τὴ μάχη αὐτόματα ἢ φάλαγγα συγκεντρώ-

νει την προσοχή της σ' αυτήν. Τη στιγμή εκείνη οι γκουεριλ-  
λέρος αυτοί υποκαρπύουν, κρατώντας πάντα επαφή με τον  
έκθρο, και τότε ξαναρχίζει η επήλθεση, ερχόμενη πάλι από άλλη  
ομάδα. Ό ο στρατός θα επαναλάβει τις προηγούμενες κινήσεις  
του, οι γκουεριλλέρος θα υποκαρπύσουν ξανά. Μπορεί έτσι  
χωρίς μεγάλο κίνδυνο να άκνητοποιήσουμε μια έχθρική φά-  
λαγγα κάνοντάς την να ξεδέσσει μεγάλη ποσότητα πυρομαχι-  
κών και σπάζοντας τὸ ἠθικό της.

Τὴ νύχτα ἐφαρμόζουμε τὴν ἴδια τεχνική, ἀλλὰ πλησιάζου-  
με περισσότερο, δείχνουμε μεγαλύτερη ἐπιθετικότητα, γιατί ἡ  
περικύκλωση εἶναι τότε πὸ δύσκολη. Ἡ νυχτερινή δράση εἶ-  
ναι ἄλλο ἓνα σπουδαῖο χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀντάρτικου πολέ-  
μου: σοῦ ἐπιτρέπει νὰ προχωρεῖς πλησιέστερα σὲ θέσεις  
στὲς ὁποῖες θὰ ἐπιτεθεῖς καὶ νὰ κυκλοφορεῖς σὲ περιοχές διὰ  
πολὺ γνωστὲς ὅπου ὑπάρχουν κίνδυνοι νὰ σὲ καταδώσουν.  
Φυσικά, ἔχοντας ὑπόψη ὅτι εἴμαστε ἀριθμητικά κατώτεροι εἶ-  
ναι ἀπαραίτητο οἱ ἐπιθέσεις αὐτὲς νὰ γίνονται πάντα αἰφνι-  
διαστικά, πράγμα πὸ δίνει τεράστια ὑπεροχή καὶ ἐπιτρέπει  
στοὺς γκουεριλλέρος νὰ ἐπιφέρουν ἀπώλειες σὸν ἑκθρὸ χωρὶς  
νὰ ἔχουν οἱ ἴδιοι: πράγματι, σὲ μὴ συμπλοκή ὅπου βρίσκον-  
ται ἑκατὸ ἄνδρες ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ δέκα ἀπὸ τ' ἄλλο,  
οἱ ἀπώλειες δὲν μπορεῖ νὰ ἰσοσταθμίζονται. Οἱ ἀπώλειες τοῦ  
ἐκθροῦ μποροῦν νὰ ἀντικατασταθοῦν ὅποιαδήποτε στιγμή  
καί, γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὸ παράδειγμά μας, ἀντιστοικοῦν  
σὸ 1% τοῦ δυναμικοῦ του. Γιὰ νὰ ἀντικαταθοῦν οἱ ἀπώ-  
λειες τοῦ ἀντάρτικου χρειάζεται περισσότερο χρόνος, γιατί  
οἱ γκουεριλλέρο εἶναι στρατιῶτες μὲ μεγάλη εἰδίκευση, καὶ  
οἱ ἀπώλειές του ἀντιπροσωπεύουν τὸ 10% τοῦ συνολικοῦ  
δυναμικοῦ.

Ποτὲ σὸ ἀντάρτικο, δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείψουμε  
ἓνα νεκρὸ πολεμιστὴ μὲ τὰ δῦλα καὶ τὰ πολεμοφοδιά του,  
ποὺ εἶναι τόσο πολύτιμα γιὰ τὸν ἄγωνα. Εἶναι καθήκον τοῦ  
κάθε γκουεριλλέρο, μὲν πῶς νεκρὸς ἓνας σύντροφός  
του, νὰ τοῦ ἀφαιρέσει τὸν ὅπλισμό. Ἄλλο χαρακτηριστικὸ  
τοῦ ἀντάρτικου πολέμου εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ φροντίδα γιὰ  
τὰ πολεμοφοδια καὶ ἡ οἰκονομία τους πὸ πρέπει νὰ γίνεται.

Σε μάχη μεταξύ αντίρτικου άποσπάσματος και τακτικῶν δυνάμεων, μπορεί κανείς να άναγνωρίσει τούς άντιπάλους από τόν τρόπο πού πυροβολοῦν: συγκεντρωτικά πυρά από τόν τακτικό στρατό, άραιοί και εῤστοχοί πυροβολισμοί από τούς γκουερίλλερος.

Έτυχε κάποτε ένας από τούς ήρωές μας, πού'ναι νεκρός τώρα, να χρησιμοποιήσει επί πέντε σχεδόν λεπτά χωρίς διακοπή τὸ μυδραλλιοβόλο του, γιὰ να έμποδίσει τὸν έχθρό να προχωρήσει: οί δικές μας δυνάμεις τάχασαν μ' αυτό τὸ ρυθμὸ βοῆς πού τούς έκανε να πιστέψουν πὺς αὐτὴ ἡ θέση - κλειδί είχε πέσει στὰ χέρια τοῦ έχθροῦ. Αὐτὴ ἦταν μὴ από τις πολὺ σπάνιες περιπτώσεις πού, λόγω τῆς σπουδαιότητος τῆς θέσης πού υπερασπιζόμαστε, δὲ γυρεῖαμε να κάνουμε οίκονομία στὰ πυρομαχικά μας.

Άλλο οῤσαιστικό χαρακτηριστικό τοῦ γκουερίλλερο εἶναι ἡ ικανότητά του να προσαρμόζεται σὲ όλες τις περιστάσεις και να μετατρέπει τὰ ὑπρόπτα περιστατικά σὲ πλεονεκτήματα. Άπέναντι στὴν άκαμψία τῶν κλασικῶν μεθόδων μάχης, ὁ γκουερίλλερο αὐτοσχεδιάζει τὴ δική του τακτικὴ κάθε στιγμή τοῦ αγώνα και αἰφνιδιάζει συνεχῶς τὸν αντίπαλο.

Πρῶτ' ἄν' όλα, οί θέσεις του εἶναι πάντα έλαστικές: εἶναι σημεία ὀρισμένα, δπου δὲν μπορεί να περάσει ὁ έχθρος, και σημεία άντιπερισπασμοῦ. Βλέπουμε συχνὰ τὴν εκπληξη τοῦ έχθροῦ όταν αντιλαμβάνεται πὺς, άφού προχώρησε κανονικά και πέρασε εῤκολα τὰ έμπόδια, ὀρίσκειται ζαφνικά σταματημένος και δὲν μπορεί να προχωρήσει άλλο. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ γεγονός δι, όταν οί γκουερίλλερος έχουν καταφέρει να μελετήσουν σοβαρὰ τὸ έδαφος, οί θέσεις πού κρατοῦν εἶναι άπόρρητες. Δὲν έχει τόσο σημασία ὁ ὀριθμὸς τῶν έπατιθμένων, εκείνο πού έχει σημασία εἶναι ὁ ὀριθμὸς τῶν υπερασπιστῶν· ἂν εἶναι επαρκής αὐτός, μπορούν, σχεδόν πάντα, γιὰ να μὴν πούμε πάντα, ν' άντισταθοῦν με έπιτυχία. Τὸ βασικὸ καθήκον τῶν ὀρχηγῶν εἶναι να διαλέγουν με σύνεση και κρίση τὸ μέρος και τὴ στιγμή δπου μπορεί να γίνει ὡς τὸ τέλος υπεράσπιση μὴς θέσης.



Στὸν ἀντάρτικο στρατὸ εἶναι διαφορετικὴ καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς ἐπίθεσης: ἡ ἐπίθεση ἀρχίζει μὲ αἰφνιδισμὸ, ὀρμητικῇ, σκληρῇ, καὶ ξάφνου σταματᾷ καὶ γίνεται ἀπόλυτη παθητικότητα. Οἱ ἐχθροὶ ποὺ ἔχουν ἐπιζῆσαι, πιστεύοντας πῶς ὁ ἐπιτιθέμενος ἔχει ἀποσυρθεῖ, ἀρχίζουν νὰ ἡσυχάζουν, νὰ ξεκουράζονται, ἐπανερχονται στὴν κανονικὴ ζωὴ μέσα στὸν στρατῶνα ἢ τὴν πολιορκημένη πόλιν, ὁπότε ξαφνικὰ ξεσπᾷ σὲ ἄλλο σημεῖο μὴ νέα ἐπίθεση ποὺ παρουσιάζει τὰ ἴδια χαρακτηριστικά, ἐνῶ ὁ κύριος ὄγκος τῶν ἀνταρτικῶν δυνάμεων παραφυλάει μὴν τύχει κα' ἐρθοῦν ἐνισχύσεις. Καμιά φορὰ γίνεται βίαιη ἐπίθεση σὲ μὴ φρουρὰ ποὺ φυλάει μὴ συνοικία, κα' ἡ φρουρὰ αὐτὴ πέφτει στὰ χέρια τῶν γκουεριλλέρος. Τὸ βασικὸ στὴν ἐπίθεση εἶναι ὁ αἰφνιδισμὸς καὶ ἡ ταχύτητα.

Οἱ πράξεις σαμποτάζ ἔχουν πολὺ μεγάλη σημασία. Πρέπει νὰ κάνουμε σαφεῖς διάκριση ἀνάμεσα στὸ σαμποτάζ σὰν πολὺ ἀποτελεσματικὸ ἐπαναστατικὸ μέσο, καὶ τὶς τρομοκρατικὰς ἐνέργειες, ποὺ γενικὰ εἶναι ἕνα μέσο ἀρκετὰ ἀτελέσφορο, μὲ ἀπρόβλεπτες συνέπειες ποὺ πολὺ συχνὰ δημιουργεῖ θύματα μέσα σὲ ἀθώους ἀνθρώπους καὶ στοιχίζει τὴ ζωὴ πολλῶν ἀνθρώπων χρήσιμων στὴν ἐπανάσταση. Ἡ τρομοκρατικὴ πράξη πρέπει νὰ θεωρεῖται ἀποδεκτὸ μέσο διὰν χρησιμοποιοῖται γιὰ νὰ τιμωρῆσει ἕναν σημαντικὸν ἡγέτη τῶν κατὰπολετικῶν δυνάμεων, γνωστὸ γιὰ τὴν ὠμότητά του, τὴν ἐπίδοσή του στὴν καταπίεση καὶ γιὰ τὸν ὅποιον ξέρουμε πῶς ὁ θάνατός του θὰ εἶναι χρήσιμος. Ποτέ, ὅμως, δὲν θὰ ἐκτελοῦμε ἄτομα χωρὶς μεγάλη σημασία, ὁ θάνατός τους ἐπιφέρει ἄλλωστε μεγαλύτερη καταπίεση.

Ἕνδεκα εἶναι πολὺ ἀμφισβητούμενο σημεῖο στὴν ἐκτίμηση τῶν τρομοκρατικῶν ἐνεργειῶν. Μερικοὶ ἔχουν τὴ γνώμη πῶς τὸ γεγονός διὰ προκαλεῖται καὶ δέχεται ἡ ἀστυνομικὴ καταπίεση, ἐμποδίζει κάθε πολὺ ἢ λίγο νόμιμη — ἢ μισοπαράνομη — ἐπαφὴ μὲ τὶς μάζες, καθιστώντας ἀδύνατη τὴ συγκέντρωσή μας γιὰ ἐνέργειες ποὺ θὰ ἦσαν ἀναγκαῖες διὰν θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα. Αὐτὸ καθαυτὸ εἶναι σωστὸ τοῦτο. Συμβαίνει ὅμως, μέσα σ' ἕνα ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ὁ

ρισμένους λαούς να είναι κιόλας τόσο ισχυρή η καταπίεση που, από τα πράγματα, να αποκλείεται κάθε είδος νόμιμης δράσης. Και τότε είναι αδύνατο να γίνει πάλη των μαζών αν δεν την υπερασπίζονταν τα δπλα. Πρέπει, λοιπόν, να προσέχουμε πάρα πολύ καλά την έκλογή των μέσων που θα χρησιμοποιήσουμε και να αναλύουμε τις εθνοϊκές συνέπειες που μπορούν να έχουν για την επανάσταση. "Όπως και νάναι, το σαμποτάζ είναι πάντοτε ένα από τα πιο αποτελεσματικά δπλα όταν το χρησιμοποιούμε σωστά. Δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για να άχρηστεύονται μέσα παραγωγής και έτσι να παραλύνει ένας τομέας του πληθυσμού· μ' άλλα λόγια, να προκαλείται άνεργία, χωρίς να παρallύει ή κανονική ζωή μιας κοινωνίας. Για να το πούμε κι' αλλιώς, είναι λ.χ. γελοίο να σαμποτάρει κανείς ένα εργοστάσιο άναφυκτικών, ενώ το σαμποτάρισμα ενός κέντρου παραγωγής ηλεκτρισμού είναι κάτι που φέρνει άποτέλεσμα και συνιστάται.

Στην πρώτη περίπτωση άκτοπάζουμε μερικούς εργάτες, αυτό όμως, δεν άλλάζει το ρυθμό της βιομηχανικής ζωής. Στη δεύτερη θα γίνει πάλι κάποια άκτόπηση, άλλα τελειώς δικαιολογημένη με το γεγονός ότι παρallύει έτσι άλοκληρωτικά ή ζωή της περιοχής. Πάρα κάτω θα ξαναμιλήσουμε για την τεχνική του σαμποτάζ.

"Ένα από τα δπλα που είναι πολύ προσφιλή στο στρατό είναι ή άεροπορία, άλλα δεν μπορεί να έχει καμιά πραγματική δράση κατά την πρώτη φάση του άντάρτικου πολέμου, όταν οι άντρες είναι λίγοι και σκορπισμένοι σε μια δυσπρόσιτη και άνώμαλη περιοχή. Ή άεροπορία φέρνει άποτέλεσμα, όταν καταστρέφει συστηματικά όργανωμένα και όρατά άκυρά, τέτοια που δεν υπάρχουν στο δικό μας τύπο πολέμου. Είναι επίσης άποδοτική κατά την πορεία των φαλάγγων, σε άνοιχτά ή κακά προστατευόμενα έδάφη, ώστόσο μπορεί κανείς να άποφεύγει το τελευταίο τουτο πρόβλημα βαδίζοντας τη νύχτα. Οι μεταφορές, από δημοσιές ή με το σδηρόδρομο είναι ένα από τα αδύνατα σημεία του έχθρου. Είναι πρακτικά αδύνατο να έπιτηρδνται, μέτρο το μέτρο, μια δημοσιή ή μια σδηροδρομική γραμμή. Μπορεί λοιπόν κανείς να

τοποθετήσει όπουδήποτε μια μεγάλη ποσότητα έκρηκτικές ύλες που άκρητεύουν το δρόμο, ή σκάνε τη στιγμή που περνά ένα δάχημα, προκαλώντας έτσι, έκτος από το χάλασμα του δρόμου, σημαντική απώλεια σε άντρες και υλικό.

Οι πηγές έκρηκτικών ποικίλλουν πολύ: μπορούμε να τις φέρνουμε από το εξωτερικό, να χρησιμοποιούμε τις δίδες που έχει ρίξει ο έχθρος και δεν έχουν σκάσει· μπορούμε να τις κατασκευάζουμε σε παράνομα εργαστήρια μέσα στη ζώνη του αντίρτικου στρατού. Έπίσης ποικίλες είναι οι τεχνικές με τις οποίες τις κάνουμε να σκάνε. Η κατασκευή αυτών των έκρηκτικών εξαρτάται και από τις συνθήκες του αντίρτικου πολέμου.

Στα εργαστήριά μας φτιάχνουμε πυρίτιδα που τη χρησιμοποιούμε σαν έκρηκτικό και έφευρίσκαμε διάφορους μηχανισμούς για να σκάζουν αυτές οι νάρκες την ώρα που θέλαμε. Τα καλύτερα αποτελέσματα τα έδιναν όταν λειτουργούσαν με ηλεκτρικούς μηχανισμούς. Όμως, η πρώτη - πρώτη νάρκη που χρησιμοποιήσαμε ήταν μια βόμβα που είχαν ρίξει τα έχθρικά αεροπλάνα, στην οποία είχαμε χώσει διάφορες έκρηκτικές ύλες. Τη βόμβα αυτή την είχαμε δέσει σ' ένα τουφέκι, που στη σκανδάλη του είχαμε κρεμάσει ένα σκονάκι. Όταν πέρασε ένα έχθρικό τάνκ, τραβήξαμε το σκονάκι και έτσι έσκασε η βόμβα.

Μπορεί κανείς να τελειοποιήσει στο έπακρο αυτές τις τεχνικές, και μάθαμε πως στην Άλγερια, λ.χ. χρησιμοποιούν πύρα, ενάντια στις γαλλικές αποικιακές αρχές, τηλεκατευθυνόμενες νάρκες που σκάνε σε μεγάλη απόσταση από το σημείο απ' όπου έχουν εκτοξευθεί.

Η ένέδρα στους δρόμους για να κάνουμε να έκραγουν οι νάρκες και να ξεπαστρέψουμε τους επαχθήσαντες είναι πολύ αποδοτική τεχνική· όσον άφορῃ τὸν άνεφοδιασμό σε δῖπλα και πυρομαχικά, καθώς ο έχθρὸς δὲν προφταίνει να τα χρησιμοποιήσει ούτε και να τὸ σκάσει. Μπορεί κανείς έτσι, χρησιμοποιώντας πολύ λίγα πυρομαχικά να πετύχει αξιόλογα αποτελέσματα.

Αυτὲς οι παρενοχλήσεις κάνουν τὸν έχθρὸ ν' ἀλλάζει

τὴν τακτικὴν τοῦ. Τὶς μετακινήσεις τοῦ δὲν τὶς κάνει παύ, μὲ μεμονωμένα ὄχηματα, ἀλλὰ μὲ πραγματικὰ μηχανοκίνητες φάλαγγες. Ὡστόσο, διαλέγοντας καλὰ τὸ ἔδαφος, μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλήξῃ στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα, κόδοντας τὴ φάλαγγα καὶ συγκεντρώνοντας τὶς δυνάμεις σ' ἓνα μόνον ὄχημα. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἔχνοῦμε τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς τακτικῆς τοῦ ἀντάρτικου πολέμου, τὴν τέλεια γνώση τοῦ ἔδαφους, τὴν ἐπιτήρηση τῶν ὁδῶν διαφυγῆς καὶ ὁδῶν τῶν δευτερευόντων δρόμων. Πρέπει νὰ γνωρίζουμε τὸν πληθυσμὸ τῆς περιοχῆς, νάχομε τὴν ὁλοκληρωτικὴν τοῦ ὑποστήριξιν γιὰ τὸν ἐπαισιμαί, τῆς μεταφορῆς, γιὰ τὴν προσωρινὴ ἢ μόνιμη παράνομη φύλαξιν καὶ φιλοξενίαν τῶν λαθωμένων συντρόφων. Τέλος, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχομε ἀριθμητικὴ ὑπεροχή σὲ ἓνα ὁρισμένο σημεῖο, μεγάλη εὐκολία κινήσεων καὶ ἐφεδρεῖες.

Ὅταν θρίσκονται συγκεντρωμένοι ὅλοι τοῦτοι οἱ δροῖ, ἡ αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεσις στοὺς συγκοινωνιακοὺς δρόμους τοῦ ἐχθροῦ φέρνει ὀξυλόγια ἀποτελέσματα.

Βασικὸ στοιχεῖο τῆς τακτικῆς τοῦ ἀντάρτικου πολέμου εἶναι ἡ στάσις ποὺ παίρνουμε ἀπέναντι σὲ ὅλα τ' ἀνθρώπινα πλάσματα. Ὁ τρόπος ποὺ μεταχειρίζεσθε τὸν ἐχθρὸ ἔχει αὐτὸ καθαυτὸ πολλὴ μεγάλη σημασία: ἡ ἐπίθεσις πρέπει νὰ εἶναι ἀνένδοτα σκληρή· τὸ ἴδιο καὶ ἡ στάσις μας ἀπέναντι σὲ ὅλα τὰ ἀξιοκαταφρόνητα στοιχεῖα ποὺ καταδίδουν ἢ δολοφονοῦν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ δείχνουμε ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη ἐπιείκεια στοὺς στρατιώτες ποὺ πᾶν καὶ πολεμοῦν γιὰ νὰ ἐκτελέσουν — τοῦλάχιστον αὐτὸ πιστεύουν — τὸ στρατιωτικὸν τοὺς καθήκον. Νὰ μὴν κρατοῦμε αἰχμαλώτους ὅταν δὲν ὑπάρχουν μεγάλες θάσεις ἐπιχειρήσεων ἢ μέρη δυσπρόσιτα: ὅσους ἐπιζοῦν πρέπει νὰ τοὺς ἀφήνομε ἐλεύθερους, τοὺς τραυματίες πρέπει νὰ τοὺς περιποιούμαστε μὲ ὅλα τὰ μέσα ποὺ εἶναι δυνατόν. Ἡ συμπεριφορὰ ἀπέναντι στὸν ἄμαχο πληθυσμὸ πρέπει νὰ στήριζεται σὲ μεγάλο σεβασμὸ ὁδῶν τῶν παραδόσεων καὶ τῶν συνηθειῶν τῶν ἀνθρώπων τῆς περιοχῆς, γιὰ νὰ δείχνουμε στὴν πράξιν τὴν ἡθικὴν ἀνωτερότητα τοῦ γκουερίλλερο σὲ σύγκρισιν μὲ τὸν

καταπεστέ στρατιώτη. Ἐκτός ἀπὸ εἰδικὲς περιπτώσεις, κανένας δὲν πρέπει νὰ δικάζεται χωρὶς νᾶχει τὴ δυνατότητα ἀπολογίας καὶ ὑπεράσπισης.

#### IV. Πόλεμος σὲ εὐνοϊκὸ ἔδαφος

Ὅπως τῶς οὐμε κιόλας πεί, ὁ ἀγώνας τοῦ ἀντάρτικου στρατοῦ δὲν διεξάγεται πάντα στὸ πῶ εὐνοϊκὸ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς τακτικῆς τοῦ ἔδαφος. Ὅταν ὅμως ἡ ἀντάρτικη ὁμάδα βρίσκεται σὲ δυσπρόσιτες περιοχές, δασωμένα ἢ ἀπότομα βουνά, ἄβατες ἐρήμους ἢ θάλλους, ἡ γενικὴ τακτικὴ πρέπει πάντα νὰ εἶναι ἡ ἴδια, θεμελιωμένη στὶς βασικὲς ἀρχὲς τοῦ ἀντάρτικου πολέμου.

Πῶς θάρβουμε σ' ἐπαφῇ μὲ τὸν ἐχθρό, πῶς θὰ τὸν ἀναγκάσουμε νὰ δώσει μάχη; νὰ τὸ σπουδαῖο ζήτημα. Ἄν ἡ περιοχὴ εἶναι ἄβατη, δύσβατη σὲ σημεῖο ὥστε ὁ τακτικὸς στρατὸς νὰ μὴν μπορεῖ νὰ διεισδύσῃ, ἡ ἀντάρτικὴ ὁμάδα θὰ πρέπει νὰ προχωρήσῃ ὡς τὶς προσιτὲς στὸν τακτικὸ στρατὸ ζώνες, ὅπου εἶναι δυνατό νὰ δοθεῖ μάχη.

Μιᾶς καὶ ἔχει περάσει ἡ πρώτη φάση, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ τὸ ἀντάρτικο ἔχει ἐξασφαλίσει τὸν ἐφοδιασμό του, ἀφελει νὰ πολεμᾷ. Γιὰ νὰ πολεμᾷ πρέπει ἀκατάπαυστα νὰ θγαίνει ἀπὸ τὸ καταφύγιό του, δὲν εἶναι ὅμως ἀπαραίτητο νὰ κανεῖται τόσο ὅσο σὲ εὐνοϊκὸ γι' αὐτὸ ἔδαφος. Πρέπει νὰ προσαρμόζεται στὶς συνθῆκες τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ δὲ χρειάζεται νὰ μετακινεῖται τόσο ὅσο στὰ μέρη ὅπου ὁ ἐχθρὸς μπορεῖ γρήγορα νὰ συγκεντρώσῃ μεγάλη δύναμη ἀνδρῶν. Ὅτε κι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γίνονται νόκτα οἱ ἐπιχειρήσεις. Μπορεῖ, πολλὲς φορὲς, νὰ δρᾷ καὶ ἰδίως νὰ μετακινεῖται τὴν ἡμέρα. Ὅλα τοῦτα ἐξαρτῶνται, φυσικά, ἀπὸ τὴν ἐπαγρύπνηση τοῦ ἐχθροῦ, στὴ γῆ καὶ στοὺς αἰθέρες. Οἱ μάχες μποροῦν νὰ κρατοῦν περισσότερο, ἰδίως στὰ βουνά· μπορεῖ κανεὶς μὲ πολλὴ λίγες δυνάμεις νὰ κάνει μάχες μεγάλῃς διάρκειας· καὶ εἶναι πολλὸ πιθανὸν πῶς θὰ μπορέσῃ ἔτσι νὰ

ἐμποδιστεί ἡ ἀφίξη ἐνισχύσεων στὸν ἐχθρὸ στὸ μέρος τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἐνας κανόνας, ποὺ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ τὸν ξεχνᾷ ὁ γκουερίλλέρο, εἶναι ἡ ἐπιτήρηση τῶν προσβάσεων. Ἀλλὰ ἡ δυσκολία ἀκριβῶς ποὺ συναντᾷ ὁ ἐχθρὸς νὰ λάβει ἐνισχύσεις δυναμώνει τὴν ἐπιθετικότητά τοῦ γκουερίλλέρο· μπορεῖ νὰ πλησιάσει περισσότερο, νὰ ἐπιτίθεται πρὸ ἡμέρας, νὰ δίνει μάχη κατὰ μέτωπο καὶ μεγαλύτερης διάρκειας. Εἶναι φανερό πῶς τοῦτα ὅλα ἐξαρτῶνται ἀπὸ διάφορους ὁρους, ὅπως λ.χ. τὴν ποσότητα πυρομαχικῶν.

Ὁ πόλεμος σὲ εὐνοϊκὸ ἔδαφος, ἰδιαίτερα στὰ ὄρεινά, παρὰ τὰ πολλά του πλεονεκτήματα, παρουσιάζει ὡστόσο τὸ μειονέκτημα ὅτι δὲν οὐδὲν ἐπιτρέπει νὰ κυριεύσεις μὲ μὴ ἐπιχείρηση πολλὰ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια· γιατί ὁ ἐχθρὸς φροντίζει καὶ προφυλάγεται σὲ τέτοιες περιοχές. (Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾷ ὁ γκουερίλλέρο πῶς πηγὴ ἀνεφοδιασμοῦ του σὲ ὅπλα καὶ πυρομαχικά εἶναι ὁ ἐχθρὸς). Ἀντιθετὰ ἐδῶ ὁ ἀντίρτικος στρατὸς μπορεῖ πρὸ γρήγορα νὰ ἐγκατασταθεῖ σὲ μόνιμη θέση, παρὰ σὲ ἔδαφος ποὺ δὲν εἶναι εὐνοϊκὸ, καὶ νὰ συγκροτήσει μὴ κεντρικὴ θάση ἱκανὴ νὰ κάνει πόλεμο θέσεων. Μπορεῖ ἐδῶ νὰ στήσει — προστατεύοντάς τες κατάλληλα ἀπὸ τὴν ἀεροπορία καὶ ἀπὸ τὸ πυροβολικὸ μεγάλου βεληνεκοῦς — τὶς μικρὰς ἐγκαταστάσεις ποὺ τοῦ χρειάζονται: νοσοκομεῖα, κέντρα ἐκπαίδευσης καὶ ἀσκήσεων, καθὼς καὶ ἀποθήκες κ.λπ.

Κάτω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ὁρους ὁ ἀντίρτικος στρατὸς μπορεῖ νὰ μεγαλώνει τὸ δυναμικὸ του· μπορεῖ νὰ περιλάβει ἀνθρώπους ποὺ δὲ μάχονται, μπορεῖ ἀκόμη νὰ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἐκπαιδεύει ἐκείνους ποὺ θὰ πάρουν τὰ ὅπλα τὰ ὁποῖα θὰ πέρσουν μελλοντικὰ στὰ χεῖρα τοῦ ἀντίρτικου στρατοῦ.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν μὲς ἀντίρτικῃς ὁμάδας ἐξαρτᾶται ἀπὸ ποικίλους παράγοντες, ἀνάλογα μὲ τὸν τόπο, τὶς εὐκολίες ἀνεφοδιασμοῦ, τὴ μαζικὴ φυγὴ τῶν καταπιεζομένων ἀνθρώπων ἀπὸ τὶς γειτονικὲς ζῶνες, τὰ διαθέσιμα ὅπλα καὶ τὶς ἴδιες τὶς ἀνάγκες τῆς ὀργάνωσης. Ὅποιοδήποτε ὁ ἔρχο-

μὸς καινούργιων μαχητῶν εὐκαλύνει τὴ δημιουργία μόνι-  
μης βάσης.

Ἡ ἀκτίνα δράσης μιᾶς ἀντάρτικης ομάδας αὐτοῦ τοῦ  
τύπου, μπορεῖ νὰ εἶναι τόσο εὐρεία �σο τὸ ἐπιτρέπουν οἱ  
ἐπιχειρήσεις τῶν ἄλλων ομάδων στὶς γειτονικὲς ζώνες.  
Ἡ ἀκτίνα αὐτὴ περιορίζεται ὥστόσο ἀπὸ τὸ χρόνον πρὸς χρειά-  
ζεται γιὰ νὰ πάει ἀπὸ ἓνα σημεῖο ἐπιχειρήσεων σὲ ἀσφαλὴ  
ζώνη. Ὑπολογίζοντας πῶς οἱ πορεῖες πρέπει νὰ γίνονται μόν-  
ο νύκτα, ἡ ἀντάρτικη ομάδα δὲν μπορεῖ νὰ κάνει ἐπι-  
χειρήσεις σὲ ἀπόσταση μεγαλύτερη ἀπὸ πέντε ὥς ἑξὶ ὥρες  
ἀπὸ τὸ σημεῖο ἐλάχιστου ὁρίου ἀσφάλειάς της. Μὲ ἀφετηρία  
αὐτὴ τὴ ζώνη ἀσφάλειας, μποροῦν φυσικὰ, μικρὲς ὁμάδες ἀν-  
ταρτῶν νὰ ἐκνοίγονται καὶ σιγὰ - σιγὰ νὰ ἐπηρεάζουν τοὺς  
ἀνθρώπους μιᾶς γειτονικῆς ζώνης.

Τὰ καταλληλότερα ὅπλα γι'αὐτὸ τὸν τύπο πολέμου εἶναι  
ὅσα ἔχουν μεγάλο βεληνεκὲς καὶ χαλοὺν λίγα πυρομαχικά·  
αὐτὰ θὰ τὰ ὑποστηρίξει ἓνα σύνολο ἀπὸ αὐτόματα ἢ ἡμιαυτό-  
ματα. Ἀπὸ τὰ μυδραλλιοθόλα πού θρῆσκει κανεῖς στὴ δοραιοα-  
μερικάνικη ἀγορά, ἓνα ἀπὸ κείνα πού συνιστοῦμε ἰδιαίτερα εἶ-  
ναι τὸ M-1, τὸ ὀνομαζόμενον Γκαράν, πού πρέπει νὰ τὸ χει-  
ρίζονται ἄνθρωποι μὲ κάποια πείρα, γιὰτὶ ἔχει τὸ μειονέκτη-  
μα ὅτι καλῶς πολλὰ πυρομαχικά. Σὲ εὐνοϊκὸ ἔδαφος μπορεῖ  
κανεὶς νὰ χρησιμοποιοῖ ἡμι-βαρέα ὅπλα ὅπως εἶναι τὰ μυ-  
δραλλιοθόλα μὲ τρίποδο πού ἔχουν μεγάλο περιθώριο ἀσφά-  
λειας γιὰ κείνους πού τὰ μεταχειρίζονται, πρέπει ὅμως πάντα  
νὰ εἶναι ἀμυντικὰ ὅπλα καὶ οὐκ ἐπιθετικά.

Γιὰ μιὰ ομάδα 25 ἀνδρῶν τὸ ἰδεώδες εἶναι: 10 — 15  
τουφέκια, καμιά δεκαριά αὐτόματα ὅπλα ἀπὸ Γκαράν σὰν  
πιστόλια, πού τὰ ὑποστηρίζουν αὐτόματα ὅπλα ἐλαφρὰ καὶ  
εὐκόλομεταφερόμενα, ὅπως εἶναι τὰ μπράουνινγκ, ἢ τὸ βελ-  
γικὸ F.A.L. καὶ τὰ πρὸ μοντέρνου τύπου M-14. Ὅπως καὶ  
νᾶναι ὁ ὅπλισμός πρέπει νὰ εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν ὅπλισμό τοῦ  
ἐχθροῦ, ἀφοῦ τὸ πυρομαχικὰ πού χρησιμοποιοῖ αὐτοὺς εἶναι  
καὶ κείνα πού θὰ χρησιμοποιοῦμε ἡμεῖς στὰν τὰ ὅπλα τοῦ  
πέσου στὰ χέρια μας. Τὰ βαριὰ ὅπλα πού μπορεῖ νὰ χρη-  
σιμοποιοῖ ὁ ἐχθρὸς δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν γενικά. Ἡ ἀεροπο-

ρία είναι ατελέσφορη καθώς δεν έχει ορατότητα, και τὰ τάνκ και τὰ κανόνια δεν μπορούν ν' ἀποδοῦν και πολὺ κρῆσμα, λόγω τῶν δυσκολιῶν διείσδυσής τους.

Ὁ ἐπισιτισμὸς ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία: γενικά, οἱ δυσπρόσιτες ζῶνες παρουσιάζουν, ἀπ' αὐτὸ και μόνο, δυσκολίες, ἐπεὶδὴ οἱ χωρικοὶ (και κατὰ συνέπειαν ὁ ἄμεσος ἐφοδιασμὸς σὲ ἀγροτικὰ προϊόντα και κρέας) εἶναι λίγοι. Γιὰ νὰ ἀποφεύγουμε δυσάρεστους περιορισμοὺς στὴν τροφοδοσία, πρέπει νὰ διατηροῦμε σταθεροὺς δρόμους ἐπικοινωνίας γιὰ νὰ μπορούμε πάντα νὰ ὑπολογίζουμε σὲ ἓνα ἐλάχιστο ὄριο τροφίμων σὲ παρακαταθήκη.

Γενικά, σ' αὐτὴ τὴ ζώνη ἐπικειρήσεων, εἶναι λιγότερες οἱ δυνατότητες σαμποτάζ σὲ μεγάλη κλίμακα. Ἀπὸ τὸ γεγονὸς και μόνο πὺς ἡ περιοχή εἶναι δυσπρόσιτη, ἔχει λίγες οἰκοδομές, λίγες τηλεφωνικὲς γραμμές, λίγα ὑδραγωγεῖα, ποὺ νὰ μπορούμε νὰ τὰ χτυπήσουμε μὲ ἄμεση δράση.

Γιὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸ εἶναι πολὺ σπουδαῖο νὰ διαθέτουμε ζῶα, κι ἀπ' αὐτὰ τὸ πὼς κατάλληλο εἶναι τὸ μουλάρι, ἐὰν πρόκειται γιὰ δόσθата ἐδάφη. (Πρέπει νὰ ἔχουμε βοσκὲς γιὰ τὴ διατροφή του). Τὸ μουλάρι μπορεί νὰ περνᾷ μέρη πολὺ δόσθата και δύσκολα, ἔχει ὅπου κανένα ἄλλο ζῶο δὲν μπορεί νὰ περάσει. Σὲ πολὺ δύσκολες περιπτώσεις πρέπει τίς μεταφορὲς νὰ τίς κάνουν ἄνθρωποι. Καθε αὐτο μπορεί νὰ μεταφέρει φορτίο 25 κιλῶν ἐπὶ πολλές ὥρες τὴν ἡμέρα, και τοῦτο γιὰ πολλές μέρες.

Οἱ δρόμοι ἐπικοινωνίας μὲ τὸ ἐξωτερικὸ πρέπει νὰ ἔχουν μιὰ σειρά σταθμοῦς, ὅπου ἄνθρωποι ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης ἀποθηκεύουν τὰ ἐμπορεύματα και κρύβουν τρὺς συνδέσμους. Μποροῦμε ἐπίσης νὰ δημιουργοῦμε ἐσωτερικοὺς δρόμους ἐπικοινωνίας, ποὺ ἡ ἔκτασή τους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ βαθμὸ ἀνάπτυξης ὅπου ἔχει φτάσει τὸ ἀντάρτικο. Σὲ ὁρισμένους ζῶνες, ἐκεῖ ὅπου εἶχαν γίνεи τὰ μέτωπα ἐπικειρήσεων τοῦ κουβανικοῦ ἀντάρτικου, μπορέσαμε νὰ ἐγκαταστήσουμε δρόμους και τηλεφωνικὲς γραμμὲς μήκους πολλῶν χιλιομέτρων. Και εἶχαμε πάντα μιὰ ὑπηρεσία ταχυδρόμων ποὺ



κάλυπτε όλες τις ζώνες σε όσο το δυνατό συντομότερο χρονικό διάστημα.

Υπάρχουν κι άλλες δυνατότητες που δεν τις χρησιμοποιήσε το κουβανικό αντίρτικο, όπως λ.χ. τα σήματα με καπνό, οι καθρέφτες στον ήλιο και τα ταχυδρομικά περιστερία.

Οι γκουερίλλερος πρέπει να φροντίζουν για τη συντήρηση των όπλων και των πολεμοφοβίων, και πάνω απ' όλα πρέπει να έχουν κατάλληλη υπόδηση. Αυτό είναι ζωτική ανάγκη. Αυτό πρέπει να στρέφονται οι πρώτες προσπάθειες των τεχνιτών. Τα εργαστήρια, στην αρχή, άλλο δεν είναι παρά εγκαταστάσεις για το σόλισμα πολών παπουτσιών· κατόπιν, οργανώνοντας τη δουλειά, μπορούν να δημιουργούνται διάφορα εργαστήρια που να παράγουν δερβύλα σε καλό καθημερινό ρυθμό. Η κατασκευή της πυρίτιδας είναι αρκετά εύκολη και μπορεί κανείς να παράγει πολλήν εκαντας ένα μικρό εργαστήριο και φέρνοντας το αναγκαίο υλικό από το εξωτερικό. Τα ναρκοπέδια αποτελούν σοβαρό κίνδυνο για τον εχθρό: μεγάλες ναρκοθετημένες εκτάσεις, εκρηγνύμενες δια μιάς, μπορούν να θάψουν εκατοντάδες άντρες.

## **V. Πόλεμος σε δυσμενές έδαφος**

Για να πολεμήσει κανείς σ' αυτό το είδους το έδαφος, που δεν είναι πολύ ανώμαλο, που δεν έχουν δάση, ενώ έχουν πολλούς δρόμους επικοινωνίας, πρέπει να έχουν εκπληρωθεί όλοι οι βασικοί όροι του αντίρτικου πολέμου· μόνο οι μέθοδοι θ' αλλάξουν. Η ευελιξία αυτού του τύπου της αντίρτικης ομάδας πρέπει να είναι εξαιρετική. Τα χτυπήματα πρέπει κατά προτίμηση, να δίνονται νύχτα και εξαιρετικά γοργά, σαν κεραυνobόλα. Η ομάδα δεν πρέπει μόνο να μπορεί να υποχωρεί ταχύτητα, μα και να φτάνει σε μια νέα βάση, άλλη από εκείνην απ' όπου ξεκίνησε, όσο γίνεται πιο μακριά από τον τόπο της σύγκρουσης, χωρίς ποτέ να ξεχνά πως κανένα, καταφύγιο δεν είναι άπρόσπο στις δυνάμεις της καταπίεσης.

“Ένας δντρας μπορεί να κάνει τριάντα ως πενήντα χιλιόμετρα τη νύκτα, μπορεί όμως να βαδίζει και τις πρώτες πρωινές ώρες, εκτός αν οι ζώνες των επιχειρήσεων δεν ελέγχονται τελείως από τον αντίρτικο στρατό και οι ντόπιοι κάτοικοι αποτελούν κίνδυνο, καθώς μπορεί να ανακοινώσουν στον έχθρικό στρατό την κατάσταση της ομάδας και την κατεύθυνση που πήρε. Στην περίπτωση αυτή είναι πάντα προτιμότερο να ενεργούμε νύκτα, όσο το δυνατόν πιο σιωπηλά πριν και μετά την έπιθεση, ή όποια θα γίνεται τις πρώτες νυκτερινές ώρες. Και δω ακόμη, οι υπολογισμοί μπορεί να αποδεικνύουν λαθεμένοι, γιατί μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις όπου θάναι προτιμότερες οι ώρες της αύγης. Δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να συνηθίσουμε τον έχθρο σε μια όρισμένη μορφή πολέμου· πρέπει αδιάκοπα να αλλάζουμε τα μέρη, τις ώρες και τους τρόπους που δρούμε.

Είπαμε κιόλας πώς η έπιχείρηση δεν μπορεί να διαρκεί πολύ, αλλά πρέπει να είναι γρήγορη και έξαιρετικά αποτελεσματική, να διαρκεί λίγα λεπτά και άμέσως μετά να γίνεται όπισθοχώρηση. Τα όπλα που χρησιμοποιούνται στην περίπτωση αυτή δεν θα είναι τα ίδια με κείνα που έχουμε σε εύνοικό έδαφος. Είναι προτιμότερο να έχουμε όσο το δυνατόν περισσότερα αυτόματα όπλα: στις νυκτερινές έπιθέσεις καθοριστικός παράγοντας δεν είναι ή ακρίβεια της βολής, αλλά τα συγκεντρωμένα πυρά. Όσο μικρότερη είναι ή απόσταση απ’ όπου θάλλουν τα αυτόματα όπλα, τόσο μεγαλύτερες πιθανότητες υπάρχουν να εξοντωθεί ο έχθρος.

Οι έκρήξεις ναρκών στους δρόμους και ή καταστροφή γεφυριών είναι και αυτά βασικοί παράγοντες. Οι έπιθέσεις θα είναι συντομότερες, λιγότερο συνεχείς, μπορούν όμως να είναι πολύ θύαιες· θα χρησιμοποιούνται διάφορα όπλα, όπως εκείνα που περιγράψαμε κιόλας. Έναντια σ’ ακάλυπτα όχηματα, που μεταφέρουν στρατεύματα, ή ένάντια σε καλυμμένα που δεν έχουν ειδική θωράκιση μπορεί να είναι πολύ αποτελεσματικό το κυνηγετικό όπλο. Δεν είναι βέβαια όπλο ειδικό μόνο για αντίρτικη ομάδα· το χρησιμοποιούν και στους κλοσικούς πολέμους και οι Άμερικανοί είχαν αποσπόμενα

τα πεζικού με τουφέκια, έφοδιασμένα με ξιφολόγχες για να εκκαθαρίζουν φωλιές πολυβόλων.

Υπάρχει ένα σπουδαίο πρόβλημα: τὸ πρόβλημα πολεμοφοβίων. Σχεδὸν πάντα θὰ παίρνονται ἀπὸ τὸν ἐχθρό.

Δὲν πρέπει νὰ χτυπᾶμε παρὰ ἐκεῖ δπου εἴμαστε ἀπόλυτα σίγουροι πὺς θὰ ἀντικαταστήσουμε τὰ χρησιμοποιημένα πυρομαχικά μας, ἐκτὸς ἂν ἔχουμε μεγάλα ἀποθέματα κρυμμένα σὲ σίγουρο μέρος. Μ' ἄλλα λόγια, δὲν πρέπει νὰ κάνουμε ἐπίθεση ἐνάντια σὲ μιὰ ὁμάδα ἀνδρῶν, ἂν ἡ ἐπίθεση αὐτὴ θὰ μᾶς στοιχίσει ὅλα μας τὰ πολεμοφόδια χωρὶς νᾶχουμε δυνατότητα νὰ τὰ ἀντικαταστήσουμε. Στὴν τακτικὴ τοῦ ἀντίρτικου στρατοῦ πρέπει πάντοτε νὰ λαβαίνουμε ὑπόψη μας τὸ σοβαρὸ πρόβλημα τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ σὲ πολεμικὸ ὕλικό, πρόβλημα οὐσιαστικὸ γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἀγώνα. Τὰ ὅπλα πρέπει λοιπὸν νὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὰ ὅπλα τοῦ ἐχθροῦ: ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περισσότερα καὶ τὰ τουφέκια πού τις σφαίρες τους μποροῦμε νὰ τις θροῦμε εὐκολὰ σὲ ὅποια πόλη ἢ στὴν ἴδια τὴ ζώνη τοῦ ἀντίρτικου.

Μιὰ ὁμάδα αὐτοῦ τοῦ εἰδους δὲν μπορεῖ νὰ ξεπερνᾷ τοὺς 10 ἢ 15 ἄντρες. Ἐκεῖ μέγιστη σημασία νὰ ἔχουμε πάντα ὑπόψη μας τὸ ὅριο τοῦ δυναμικοῦ μιᾶς ὁμάδας μάχιμης: δέκα, δώδεκα, δεκαπέντε ἄντρες μποροῦν νὰ κρυφτοῦν ὁπουδήποτε, καὶ ταυτόχρονα νὰ προβάλουν ἀποτελεσματικὴ ἀντίσταση σὶν ἐχθρὸ ἐνῶ θὰ ἀλληλοβοηθοῦνται. 4 ἢ 5 θὰ ἦταν ἴσως ἀνεπαρκεῖς, διὰν ὅμως ξεπερνοῦν τοὺς 10 οἱ πιθανότητες πού ἔχει ὁ ἐχθρὸς νὰ τοὺς ἐντοπίσει σὲ πορεία ἢ στὴ θέση τους εἶναι πολὺ μεγαλύτερες.

Θυμηθῆτε πὺς στὴν πορεία ἡ ταχύτητα τῆς ὁμάδας εἶναι ἴση μὲ τὴν ταχύτητα τῶν πὰρ βραδυκίνητων ἀνδρῶν της. Εἶναι πὰρ δύσκολο νὰ θρῆς ἴδιο ρυθμὸ βαδίσματος σὲ 20, 30 ἢ 40 ἄντρες παρὰ σὲ 10. Ὅσο γιὰ τὸν γκουεριλλέρο τῆς πεδιάδας, ἐκείνος πρέπει πὰρ νὰ εἶναι ἀπόλυτα ταχὺς ὁρμέος. Στὴν πεδιάδα εἶναι πὺς ἡ πρακτικὴ τοῦ «κτύπου καὶ φεύγας» πρέπει νὰ ἀποκτήσει τὴν πὰρ ἀποκλειστικὴ τῆς σημασία. Οἱ ὁμάδες πὺς θροῦν στὶς πεδιάδες παρουσιάζουν

τὸ τεράστιο μειονέκτημα πῶς μποροῦν ταχύτατα νὰ περικυκλωθοῦν πῶς δὲν ἔχουν ἀσφαλῇ μέρη ὅπου νὰ μποροῦν νὰ προσάλλουν ἀποτελεσματικὴ ἀντίσταση. Πρέπει λοιπὸν γι' αὐτὸ νὰ ζοῦνε σὲ ἀπόλυτη παρανομία ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ἀρχικῆς διαδικασίας, καθὼς δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνη σὲ κανένα γείτονα ποὺ δὲν ἔχει δοκιμαστεῖ ἡ πιστότητά του. Τὰ πειστικὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ ἐκθρός εἶναι συνήθως, τόσο βίαια, τόσο ὠμά καὶ δὲν περιορίζονται μόνο στὸν ἀρχηγὸ τῆς οἰκογένειας, ἀλλὰ πολλὰ συχνὰ ἐπεκτείνονται καὶ στὶς γυναῖκες καὶ στὰ παιδιά, ἔτσι ὥστε μποροῦν νὰ τοὺς κάμουν νὰ «πάσουν» καὶ νὰ προδώσουν τὸ μέρος ὅπου θρῐσκεται ἡ ἀντάρτικη ὁμάδα καὶ νὰ δώσουν πληροφορίες γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ὁρᾷ. Πράγμα ποὺ θὰ ἔχει σὰν ὅμοιο ἀποτέλεσμα τὴν περικύκλωση μὲ τίς πάντα δυσάρεστες ἂν καὶ ὅαι ἀναγκαστικὰ καὶ θανάσιμες συνέπειες γιὰ τὴν ὁμάδα. Ὅταν ὁ ἀνεφοδιασμὸς σὲ ὅπλα, ἢ ὁ βαθμὸς ἐξέγερσης τοῦ λαοῦ ἐπιτρέπουν τὴν ἀβζήση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν, ἡ ὁμάδα πρέπει νὰ διχοτομηθεῖ. Οἱ διάφορες ὁμάδες μποροῦν, ἂν εἶναι ἀνάγκη, νὰ ἐνωθοῦν κάποια στιγμή γιὰ νὰ δώσουν ἓνα φοβερὸ χτύπημα, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὥστε ἡμέσως ὅστερα νὰ χωριστοῦν σὲ μικρὰς ὁμάδες 10 — 15 ἀνδρῶν καὶ νὰ σκορπιστοῦν πρὸς τίς συνηθισμένες τοὺς περιοχές.

Μπορεῖ κανεὶς θαυμάσει νὰ ὀργανώσει πραγματικὰ στρατιές, μὲ ἐνιαῖα διοίκηση καὶ νὰ πετύχει σεβασμὸ καὶ ὑπακοή χωρὶς νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὸ νὰ μένουν ὅλοι μαζί συγκεντρωμένοι. Αὐτὸ εἶναι ποὺ κάνει νὰ ἔχει τόσο ἐξαιρετικὴ σημασία ἡ ἐκλογὴ ἐνὸς ἀρχηγοῦ μὲς ἀντάρτικης ὁμάδας, ἐπειδὴ πρέπει νὰ εἴμαστε σίγουροι πῶς ὁ ἀρχηγὸς αὐτὸς θὰ εἶναι ἰδεολογικὰ καὶ προσωπικὰ ὁλοκληρωτικὰ ὑπεύθυνος ἀπέναντι στὸν ἀνώτερο ἀρχηγὸ τῆς ζώνης.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ὅπλα ποὺ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ ἡ ἀντάρτικη ὁμάδα — ὅπλο θαρύ, μεγάλῃς χρησιμότητος, γιατί ἡ μεταφορὰ καὶ ὁ χειρισμὸς του εἶναι εὐκόλως — εἶναι τὸ μπαζούκας. Στὴν ἀνάγκη μπορεῖ νὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ ἀνταρματικὴ χειροβομβίδα. Φυσικὰ πρόκειται γιὰ ὅπλο ποὺ

θα έχει παρθεί από τὸν ἐκθρό: εἶναι ἰδεῶδες γὰρ νὰ ῥά-  
λεις κατὰ θωρακισμένων ὁχημάτων ἢ καὶ μὴ θωρακισμένων  
ποῦ μεταφέρουν στρατεύματα, καθὼς καὶ γὰρ τὴ γρήγορη  
κατάληψη μικρῶν στρατιωτικῶν φρουρῶν. Εἶναι, ὥστόσο, ἀπα-  
ραίτητο νὰ τονίσουμε πᾶς κάθε θντρας δὲν μπορεῖ νὰ μετα-  
φέρει πάρα πάνω ἀπὸ τρεῖς ρουκέτες, πράγμα ποῦ ἀποτε-  
λεῖ κιόλας τεράστιο κόπο.

Ὅσο γὰρ τὰ βαριά ὅπλα ποῦ παίρνουμε ἀπὸ τὸν ἐκθρό  
πρέπει νὰ προσπαθοῦμε νὰ μὴν χάνουμε μετὰ κανένα ὥσ-  
τόσο, μερικὰ, ὅπως εἶναι τὸ μυδραλλιοδόλο μὲ τρίποδα, τὸ  
μυδραλλιοδόλο τῶν 50, μᾶς καὶ τᾶςουμε πάρει μπορούμε  
νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε χωρὶς νὰ μᾶς νοιάζει ὑπερβολικὰ ἡ  
ἐνδεχόμενη ἀπώλειά τους: δὲ θὰ δώσουμε μάχη ὑπὸ δυσμε-  
νεῖς ὁρους γὰρ νὰ ὑπερασπιστοῦμε ἓνα θαρὺ μυδραλλιοδόλο  
ἢ ἄλλο ὅπλο αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Θὰ τὸ χρησιμοποιοῦμε ὁπλῶς  
ὡς τὴ στιγμή ποῦ θὰ πρέπει νὰ τὸ ἐγκαταλείψουμε σὲ μιὰ  
θέση. Στὸν ἀπελευθερωτικὸ μας πόλεμο, ἡ ἐγκατάλειψη ὁ-  
πλου ἀποτελοῦσε σοδαρὸ παράπτωμα, καὶ δὲν παρουσιάστηκε  
ποτὲ περίπτωση ὅπου νὰ γίνεῖ δεκτὸ ὡς πρόδοχημα ἐκεῖνο ποῦ  
ἀναφέραμε ποῦ πάνω. Τὸ σημειώνουμε ὥστόσο, ἐπιμένοντας  
ο' αὐτὸ τὸ μοναδικὸ ἐνδεχόμενο, ὅπου ἡ ἐγκατάλειψη ὁπλου  
δὲ θὰ ἀποτελοῦσε ὀφορμὴ κριτικῆς. Στὰ δυσμενῆ ἐδάφη, ὁ  
γκουεριλλέρο ὅπλο τοῦ ἔχει τὴν ταχύτητα τῆς βολῆς τοῦ.

Ὅταν μιὰ ζώνη εἶναι εὐκαλοπρόσθη, εἶναι κατὰ κα-  
νόνα, καὶ κατοικήσιμη καὶ τότε θρίσκονται ἐκεῖ συγκεντρι-  
μένοι πολλοὶ ἄγρότες: τὸ γεγονός αὐτὸ διευκολύνει αἰσθη-  
τὰ τῆς δυνατότητες ἀνεφοδιασμοῦ. Μὲ ἀνθρώπους ἐμπιστους,  
ποῦ ἔχουν ἐπαφὲς μὲ τὰ κέντρα διανομῆς τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ,  
ἡ ἀντάρτικη ὁμάδα μπορεῖ νὰ συντηρεῖται, χωρὶς νὰ δια-  
θέτει χρόνο καὶ χρήματα γὰρ ἀνεφοδιασμὸ ἀπὸ δρόμους μα-  
κρυνὸς καὶ ἐπικίνδυνους. Εἶναι ἐπίσης καλὸ νὰ θυμόμαστε  
πᾶς, ὅσο ποῦ ὀλιγάρθιο εἶναι τὸ δυναμικὸ, τόσο εὐκολό-  
τερα ἐξασφαλίζεται ἡ διατροφή τοῦ. Τὰ βασικὰ πράγματα  
αἰῶρες, κουβέρτες, ἀδιάβροχα, κουνουπέρες, παπούτσια, φάρ-  
μακα καὶ τρόφιμα, θρίσκονται στὴν περιοχή, ἐπειδὴ εἶναι  
εἶδη καθημερινῆς χρήσης γὰρ τὸν πληθυσμὸ.

Οι επικοινωνίες θα είναι πολύ πιο εύκολες άφου θα μπορεί κανείς να υπολογίζει σε περισσότερους ανθρώπους και περισσότερους δρόμους, αλλά θα είναι λιγότερη ή απαιτούμενη ασφάλεια για τη μεταφορά μηνυμάτων σε άπαρακρυσμένο σημείο, γιατί θα χρειάζονται τότε πολλοί σύνδεσμοι που θα πρέπει να τους έχουμε εμπιστοσύνη. 'Η ένδεχόμενη σύλληψη ενός απ' αυτούς τους ταχυδρόμους που περνούν συνεχώς τις έχθρικές ζώνες παραμένει μόνιμος κίνδυνος. Όταν τα μηνύματα δεν είναι εξαιρετικά σημαντικά καλύτερα να τα μεταβιβάζει κανείς προφορικά. 'Αν είναι πολύ σπουδαία πρέπει να γράφονται με κώδικα κρυπτογραφικά. 'Η πείρα αποδείκνει πως η μεταβίβαση με τον προφορικό λόγο, από στόμα σ' αὐτί, παραμορφώνει τελείως κάθε μήνυμα.

Για τους ίδιους αυτούς λόγους οι διοικητικές χάνουν τη σημασία τους. Δεν μπορεί κανείς να στήσει εργοστάσια άρβυλων ή δπλων. Πρέπει να περιορίζομαστε σε μικρά, καλά καμουφλαρισμένα εργοστήρια, όπου να μπορούν να ξαναγεμίζουν τα φυσίγγια των τουφεκιών, να κατασκευάζουν κάποιον τύπο νάρκης, εξαρτήματα δπλων, και τὸ κάθε τι που θα χρειάζεται άμεσα. Μπορούμε, όμως, για τις άπαραίτητες δουλειές να υπολογίζουμε και σε όλα τα φιλικά εργοστήρια της περιοχής.

Καταλήγουμε στα συμπεράσματα που θγαίνουν λογικά από όσα είπαμε τώρα δά. 'Από τὸνα μέρος — στα πλαίσια τού αντίρτικου πολέμου — οι συνθήκες μόνιμης στρατοπέδευσης είναι αντίστρόφως ανάλογες με τὸ βαθμὸ ανάπτυξης της ζώνης για τὴν ὁποία πρόκειται. Οι εύκολες ὁδοὶ τὸς ανθρώπους σε μόνιμη εγκατάσταση, τὸ αντίθετο όμως συμβαίνει με τὴν αντίρτικη ομάδα: ὅσο περισσότερες ἀνέσεις βρίσκει ὁ γκουεριλλέρο, τόσο πιο ὀθέβαιη και νομαδική θα είναι ἡ ζωὴ του. Τίτλος αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου είναι ἀκριβῶς «ὁ πόλεμος σε δυσμενὲς ἔδαφος», γιατί τὸ κάθε τι που είναι εύνοικό, βολικό για τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, οι συνκαίνυνες, τὰ άστικά ή ἡμι-αστικά κέντρα, ἡ μεγάλη συγκέντρωση πληθυσμοῦ, τὰ εύκολοδόλευτα με τὴς μηχανές έ-

δάφη, όλα ταύτα φέρνουν την αντίρτικη ομάδα σὲ δυσμενή θέση.

Δεύτερο συμπέρασμα: ἂν ὁ ἀντάρτικος πόλεμος συνεχίζεται ἀναγκαστικά σοβαρὴ δουλειὰ στὶς μάζες, ἡ δουλειὰ αὐτὴ εἶναι ἀκόμη σπουδαιότερη στὶς δυσμενεῖς ζῶνες, διὰν μιὰ καὶ μόνη ἐπίθεσις τοῦ ἐκθροῦ μπορεῖ νὰ προκαλέσει καταστροφὴ. Ἐκεῖ ἡ προπαγάνδα πρέπει νὰ εἶναι συνεχὴς, γιὰ νὰ πραγματοποιεῖται ἡ ἐνότητι τῶν ἐργατῶν, τῶν χωρικῶν καὶ τῶν ἑλλων κοινωνικῶν τάξεων τῆς περιοχῆς, ὥστε τὸ ἐσωτερικὸ μέτωπο νὰ φτάσει νὰ εἶναι ἀπὸλυτα ὁμογενὲς καὶ σύμφωνο μὲ τοὺς γκουερillέρος. Ἡ μόνιμη τούτη δουλειὰ στὶς μάζες, ἰδιωμένη ἀπὸ τὴν γενικὴ ἀποψη τῶν σχέσεων τοῦ ἀντάρτικου μὲ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς, δὲν πρέπει νὰ μᾶς κάνει νὰ ξεχνᾶμε τὴν ἀτομικὴ περίπτωσι τοῦ ἀνένδοτου ἐκθροῦ, ποὺ πρέπει νὰ τὸν θγάζουμε ἀπὸ τὴ μέση χωρὶς τύψεις διὰν ἀποτελεῖ κίνδυνον Στὸ ζήτημα αὐτὸ τὸ ἀντάρτικο πρέπει νὰ εἶναι σκληρό. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ζώνης ἐπακροήσεων σὲ μέρη ποὺ δὲν εἶναι ἀσφαλῆ, δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρχουν ἐκθροί.

## VI. Ὁ πόλεμος στὶς ζῶνες τῶν πόλεων

Ἄν κάποια στιγμή τοῦ ἀντάρτικου πολέμου, φτάσουμε νὰ κάνουμε ἐπίθεσις σὲ πόλεις, διειοδύοντας κατὰ τέτοιον τρόπο στὴ γύρω ὑπαιθρο, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ, μὲ κάποια ἀσφάλεια, ομάδες ἀντάρτικες, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ δημιουργήσουμε σ' αὐτὲς μιὰ εἰδικὴ ὀργάνωσι.

Πρέπει νὰ διευκρινήσουμε πῶς σὲ ἀστικὴ περιοχὴ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ γεννηθεῖ ἀπὸ μόνη τῆς μιὰ ἀντάρτικη ομάδα. Δὲν θὰ γεννηθεῖ παρὰ διὰν θὰ ἔχουν δημιουργηθεῖ ὀρισμένοι ὁροι ἀπαραίτητοι γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς. Τὸ γεγονός αὐτὸ δείχνει ἀπὸ μόνον τοῦ πῶς ἡ ἀντάρτικη ομάδα τῶν γύρω ἀπὸ πόλεις περιοχῶν πρέπει νὰ θρίσκειται διμεσὰ κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὰς ἀρκετῶν ποὺ θρίσκονται σὲ ἄλλη

ζώνη. Έργο της δὲν θὰ εἶναι ὡστόσο νὰ δρᾷ ἀνεξάρτητα, ἀλλὰ ὀντίθετα μέσα στὰ πλαίσια στρατηγικῶν σχεδίων ποὺ ἔχουν καταστρωθεῖ ἀπὸ πρῖν. Θὰ βοηθοῦν τὴ δράση ὁμάδων πρὸ σημαντικῶν ἄλλης περιοχῆς καὶ θὰ συμβάλλουν στὴν ἐπιτυχία μιᾶς καθορισμένης τακτικῆς, χωρὶς ἡ ὁράση τους νὰ ἔχει τὸ πλῆτος τῶν ἐπακτιρῶσεων ποὺ κάνουν οἱ ἀντίρτικες ὁμάδες οἷς μὴ ἀστικές περιοχές. Μία ὁμάδα σὲ ἀστική ζώνη δὲν μπορεῖ νὰ διαλέξει ἂν θὰ σαμποτάρει τὴς τηλεπικοινωνίες, ἂν θὰ κάνει ἐπιθέσεις, ἢ ἂν θὰ αἰφνιδιάσει περίπολο στρατιωτῶν σὲ ἀπομακρυσμένο δρόμο: θὰ κάνει ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ θὰ τῆς πούν. Ἄν ὁ ρόλος της εἶναι νὰ κάψῃ τηλεγραφοῦζυγα ἢ ἡλεκτρικὰ καλώδια, νὰ ἀνατινάξῃ σπληροδρῶμικὲς γραμμὲς ἢ ὑδραγωγεία, πρέπει νὰ περιορίζεται στὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεση αὐτῶν τῶν καθηκόντων.

Τὸ δυναμικὸ της δὲν πρέπει νὰ ξεπερνᾷ τοὺς 4-5 ἄντρες. Ὁ περιορισμὸς αὐτὸς ἔχει σημασία, γιατί ἡ ὁμάδα ποὺ δρᾷ σὲ πόλη πρέπει νὰ θεωρεῖται πῶς βρίσκεται σὲ ἐξαιρετικὰ δυσμενὲς ἔδαφος. Ἐκεῖ ὁ ἐχθρὸς ἐπαγρυπνεῖ πολὺ περισσότερο καὶ οἱ δυνατότητες ἀντιποίνων καὶ προδόσας πολυπλασιάζονται. Καί, κάτι χειρότερο, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε πῶς ἡ ὁμάδα ποὺ δρᾷ σὲ πόλη δὲν μπορεῖ νὰπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὰ σημεία τῆς ἐπιχείρησης: στὴν ταχύτητα τῆς δράσης καὶ τῆς μετατόπισης πρέπει νὰ προστεθεῖ ἡ σχετικὰ μικρὴ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν τόπο δράσης: εἶναι λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν ὁμάδα νυχτερινή: δὲν μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ τὸν τρόπο δράσης της ὅσον καιρὸ ἡ πρόοδος τῆς ἐξέγερσης δὲν ἐπιτρέπει νὰ πολιορκηθεῖ ἡ πόλη, καὶ ἔτσι νὰ πάρει μέρος στὴν πολιορκία σὰν ἐνεργὸς μαχητής.

Οἱ βασικὲς ιδιότητες αὐτοῦ τοῦ γκουεριλλέρο πρέπει νὰ εἶναι ἡ πειθαρχία, — ποῦ, ἂν εἶναι δυνατόν, πρέπει νὰ εἶναι ἀκόμη πρὸς μεγάλη ἀπ' ὅ,τι εἶναι στοὺς ἄλλους γκουεριλλέρος, — καὶ ἡ ἐχεμύθεια. Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπολογίσει παρὰ σὲ ἓνα ἢ δύο σπῆτα φιλικὰ ποὺ θὰ τὸν κρύβουν. Εἶναι σχεδὸν βέβαιο πῶς περικύκλωση κάτω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δρους ἰσοδυναμεῖ μὲ θάνατο. Τὰ ὅπλα δὲν θὰ εἶναι ἴδια μὲ τὰ ὅπλα τῶν ἄλλων ὁμάδων. Θὰ εἶναι ὅλα ἀτομικῆς δυνάμεως, ποὺ



μπορούν να κρυφτούν και δεν εμποδίζουν μια γρήγορη φυγή. Η ομάδα δεν πρέπει να έχει, εάν άνωτατο όριο, παρά δυο καραμπίνες και τα μέλη της ομάδας περίσφιχα.

Δεν θα επιχειρήσει κανείς ποτέ επίθεση σώμα προς σώμα, παρά μόνο αβιφιδιαστικά έναντιόν ένδς ή δυό μελών του έκθρικού στρατού, ή έναντιόν μιās υπηρεσίας πληροφοριών. "Αξονας της δράσης θα είναι τὸ ὀργανωμένο σασμοτάζ.

Τὸ σασμοτάζ αὐτὸ ἀπαιτεῖ σημαντικὸ ὕλικό: πριόνια, δυναμίτη, σκαπάνες καὶ φτυάρια, εργαλεία γιὰ τὸ ξήλωμα σιδηροδρομικῶν γραμμῶν· τέλος ἕναν μηχανικὸ ἐξοπλισμὸ προσαρμοσμένο στὰ καθήκοντα ποὺ εἶναι νὰ ἐκτελεστούν, κρυμμένον σὲ σίγουρο μέρος, ἀλλὰ καὶ πρόχειρο σὲ περίπτωση ἀνάγκης.

"Αν ὑπάρχουν περισσότερες ἀπὸ μιὰ ὀμάδες, θὰ ἐξαρτῶνται ὅλες ἀπὸ ἕναν καὶ μόνον ἀρχηγό, ποὺ θὰ διευθύνει τὴς ἐνέργειες, ποὺ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνουν, μὲ πολλῖτες συνδέσμους ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης. Ὁ γκουεριλλέρο μπορεῖ, σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, νὰ διατηρήσει τὸ ἐπάγγελμα ποὺ ἐξασκοῦσε σὲ καιρὸ εἰρήνης, πράγμα ὅμως πολὺ δύσκολο. Στὴν πράξη, ὁ ἀντάρτικος πόλεμος στὴς πόλεις θὰ εἶναι ἔργο μιᾶς ὀμάδας παράνομων κιόλας ἀντρῶν, ποὺ εἶναι ὀργανωμένοι σὲν στρατὸς καὶ τοποθετημένοι στὴς δυσμενεῖς συνθῆκες ποὺ περιγράφουμε.

"Η σημασία τοῦ ἀγῶνα σὲ ἀστικές ζῶνες ἔχει πολὺ ὑποτιμηθεῖ, εἶναι ὅμως ἐξαιρετική. Μιὰ καλὴ δουλειά, σὲ μεγάλη κλίμακα, παραλῶει σχεδὸν ἐντελῶς τὴν ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ ζωὴ τοῦ τομέα καὶ φέρνει σ' ὀλόκληρο τὸν πληθυσμὸ ἀνασφάλεια, ἀγχος, ἀγωνία τέτοια ποὺ εὐχεται νὰ γίνουν θῖαια γεγονότα γιὰ νὰ θῆγῃ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀναμονή. "Αν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας τοῦ πολέμου σκεφτόμαστε τὸ μέλλον καὶ δημιουργοῦμε εἰδικούς αὐτοῦ τοῦ τύπου ἀγῶνα, ἐξασφαλίζουμε πολὺ πᾶν γρήγορη δράση καί, σὲν ἐπακόλουθο, οἰκονομοῦμε ἀνθρώπινες ζωὲς καὶ πολὺτιμο χρόνο γιὰ τὸ ἔθνος.

## 2. ΤΟ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟ

### 1. 'Ο γκουερिलλέρο κοινωνικός άναμορφωτής

Τοποθετήσαμε ήδη τόν γκουεριλλέρο: είναι ό άνθρωπος που ταυτίζει τόν έαυτό του με τή θέληση άπελευθέρωσης του λαού και ό όποιος, όταν έκουν έξαντληθεί τ ά είρηνικά μέσα, άρχίζει τόν άγώνα και γίνεται ή έξοπλισμένη πρωτοπορία του μαχόμενου πληθυσμού. Μπαίνουν τσόν άγώνα, σκοπό του έχει να συντρίψει ένα άδικο καθεστώς καθώς και τήν περισσότερο ή λιγότερο δηλωμένη πρόθεση να άντικαταστήσει τήν παλιά τάξη πραγμάτων με κάτι καινούργιο.

Τονίσαμε πώς στη λατινική 'Αμερική, και σέ άλλες σχεδόν τις ύπανάπτυκτες χώρες, ή ύπαιθρος άποτελεί στις σημερινές συνθήκες, τόν Ισπανικό έδαφος άγώνα: έτσι λοιπόν ή βάση των κοινωνικών διεκδικήσεων που θα θέσει ό γκουεριλλέρο θα είναι ή άλλαγή της δομής της άγροτικής ιδιοκτησίας.

'Ο άγώνας θα διεξάγεται λοιπόν συνεχώς με σύνθημα τήν άγροτική Μεταρρύθμιση: στήν άρχή μπορεί να μην είναι τελείως καθορισμένοι οι σκοποι και τ ά όρια αυτής της μεταρρύθμισης και να περιορίζονται στόν από αιώνας πόθο του άγρότη να κατέχει τή γή τήν όποία δουλεύει, ή που θέθελε να τή δουλεύει.

Οι όροι της πραγματοποίησης μιάς άγροτικής Μεταρρύθμισης έξαρτώνται από τις συνθήκες που ύπάρχαν πριν νάρχίσει ό άγώνας και από τόν κοινωνικό πλάτος του. 'Αλλά ό γκουεριλλέρο, σάν συνειδητό στοιχείο της λαϊκής πρωτοπορίας, όφειλε να έχει ήθική συμπεριφορά τέτοια που να

τὸν καθιστᾷ ἀξίωστο σὺν τὸν πραγματικῷ ἀγωνιστῇ γιὰ τὴ μεταρρύθμιση ποὺ διαφεντεύει. Στὴν ἀναγκαστικὴ σοβαρότητα, τὴν ὀφειλόμενην στὶς δύσκολες συνθήκες τοῦ πολέμου, πρέπει νὰ προστεθεῖ ἡ σοβαρότητα ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὸν αὐστηρὸ αὐτοέλεγχον, ποὺ ἀντιτίθεται στὴν παραμικρὴ ἀκρότητα ἢ ὑπερβολή, στὸ παραμικρὸ παράπτωμα, στὸ ὁποῖο θὰ μπορούσαν νὰ τὸν δδηγήσουν εὐνοϊκὰ περιστατικά. Ὁ γκουερίλλερο ὀφείλει νὰ εἶναι ἀσκητής.

“Ὅσο γιὰ τὶς κοινωνικὲς σχέσεις, αὐτὲς θάλλάζουν καθὼς θὰ ἐξελίσσεται ὁ πόλεμος. Στὴν ἀρχὴ - ἀρχή, δέντας ἀκόμη πρωτόπειροι, οἱ γκουερίλλερος δὲν θὰ μπορούν καὶ δὲν θὰ ἐπικειροῦν νὰ νάλλάζουν τὸ παραμικρὸ στὶς τοπικὲς κοινωνικὲς δομές. Τὰ ἐμπορεύματα ποὺ δὲν μπορούν νὰ πληρώσουν θὰ τὰ ἀγοράζουν μὲ γραμμάτια πληρωτέα μόλις βρεθεῖ ἡ εὐκαιρία.

Ὁ γκουερίλλερο πρέπει πάντοτε νὰ βοηθᾷ τὸν ἀγρότη, τεχνικὰ, οἰκονομικὰ, ἠθικὰ καὶ πολιτιστικὰ. Ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας στιγμὲς τοῦ πολέμου θὰ εἶναι πάντα παρὼν γιὰ νὰ βοηθᾷ τὸ φτωχό, χωρὶς νὰ ἐνοχλεῖ περίσσια τὸν πλούσιον. Ὅμως, καθὼς τὰ πράγματα θὰ τραβοῦν τὸ δρόμον τους, οἱ ἀντιθέσεις θὰ δξύνονται καὶ θὰ φθάσει κάποια στιγμή ὅπου πολλοὶ ἀπὸ κείνους ποὺ ἔβλεπαν μὲ κάποια συμπάθεια τὴν Ἐπανάσταση θὰ δεῖξουν τὴ ριζικὴ τους ἀντίθεση. Θὰ κάνουν τὸ πρῶτον τους θῆμα στὴ μάχη ἐνάντια στὶς λαϊκὲς δυνάμεις. Τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη, ὁ γκουερίλλερο πρέπει νὰ ἀλλάξει καὶ νὰ γίνῃ σηματοφόρος τῆς ὑπόθεσης τοῦ λαοῦ, τιμωρώντας κάθε προδοσία. Στὴ ζώνη τῶν μαχῶν ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία θὰ πρέπει στὴν ἀκράτα περίπτωση νὰ ἐπαναφερθεῖ στὸ κοινωνικὸ της λειτουργήμα: δηλαδὴ τὸ πλεόνασμα γῆς, τὰ μὴ ἀπαραίτητα ζῶα μὴδ πλούσιος οἰκογένειας θὰ πρέπει νὰ περᾶσουν στὰ χέρια τοῦ λαοῦ καὶ νὰ διανεμηθοῦν δίκαια.

Ὁ ἰδιοκτήτης ποὺ τὰ ἀγαθὰ του θὰ ὑποστοῦν αὐτὴ τὴ μοῖρα ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀποζημιωθεῖ, καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα πρέπει νὰ γίνῃται σεβαστό· ἀλλὰ ὁ διακανονισμὸς θὰ γίνεται μὲ γραμμάτια («γραμμάτια ἐλπίδας», ὅπως τᾶλεγε ὁ

δάσκαλός μας, ο στρατηγός Μπάγια, μιλώντας γι' αυτό του είδους την αναγνώριση του χρέους).

Ή γρή, η ιδιοκτησία, ή οι θιομηχανίες των γνωστών και άμεσων έχθρών της Έπανάστασης πρέπει άμεσα να περάσουν στα χέρια των επαναστατικών δυνάμεων. Καί, έπωφελομένοι από το κλίμα του πολέμου, από τις στιγμές εκείνες όπου η ανθρώπινη άδερφούση άποκτά τη μεγαλύτερη όξια, πρέπει να παρακινούμε τον κόσμο προς κάθε τύπο συνεταιριστικής εργάσιος που μπορεί να δεκτεί ή νοοτροπία της περιοχής.

Κοινωνικός μεταρρυθμιστής ό γκουεριλλέρο, δέν πρέπει μονάχα νάποτελεί ύπόδειγμα μέ τη συμπεριφορά του, πρέπει διαρκώς νά δίνει ιδεολογικό προσανατολισμό, χάρη στις γνώσεις του, στις επιδιώξεις του, στην πείρα που άποκτά τους μήνες ή τά χρόνια του πολέμου. Ή έμπειρία αυτή είναι χρήσιμη στον έπανασάτη, του όποιου ξεκαθαρίζει τις άντλήσεις, καθώς φανερώνεται όλο και περισσότερο η δύναμη των όπλων και ό ίδιος συνειδητοποιεί την κατάσταση των κατοίκων της περιοχής. Καταλαβαίνει τότε τό πόσο δικαιολογημένο και τί ζωτική άνάγκη είναι νά γίνουν πολλές άλλες, που όλλοτε διέβλεπε τη θεωρητική τους σημασία, αλλά που, τις περισσότερες φορές, του ξεφευγε τό πόσο πρακτικά έπείγουσες ήταν.

Ή στάση τούτη παρατηρείται συχνά, γιατί οι δάσκαλοι του άνιάρτικου πολέμου, οι ήγέτες του, δέν είναι άνθρωποι σκυμμένοι κάθε μέρα σταύλάκια του χωραφιού. Είναι άνθρωποι που καταλαβαίνουν την άνάγκη νάλλάξει τό κοινωνικό καθεστώς των άγροτών, που δέν έχουν όμως, από σύνολό τους, ύποφέρει από τά βάσινα αυτής της κατάστασης. Καί τότε δημιουργείται — και έδω μιλά για την κουσάντζικη έμπειρία — μία πραγματική άλληλενέργεια μεταξύ αυτών των ήγετών που διδάσκουν τό λαό, μέ τά γεγονότα, τη θεμελιακή σημασία του ένοπλου άγώνα, και του ίδιου του λαού που άνδρώνεται μέσα στον άγώνα και, μέ τη σειρά του, δείχνει στους ήγέτες τις πραγματικές άνάγκες. Άπό τούτη την άλληλεπίδραση μεταξύ του γκουεριλλέρο και του λαού του προβάλλει έτσι μία προοδευτική ριζοσπαστικοποίηση, που

δέχεται σιγά-σιγά τὰ επαναστατικά χαρακτηριστικά τοῦ κινή-  
ματος καὶ τοῦ δίνει ἐθνικὲς διαστάσεις.

## II. Ὁ γκουερίλλερο μαχητής

Ἡ ζωὴ τοῦ γκουερίλλερο καὶ τὰ χαρακτηριστικά της, ποὺ περιγράψαμε σύντομα, χρειάζονται ἓνα σύνολο ἀπὸ φυσικά, διανοητικά καὶ ἠθικά προσόντα γιὰ νὰ προσαρμοστῇ κανεὶς καὶ νὰ ἐκτελεῖ μὲ ἐπιτυχία τὶς ἀποστολὰς ποὺ ἀπαιτοῦνται.

Τὸ πρῶτο ἐρώτημα ποὺ τίθεται εἶναι τοῦτο: τί ζητᾷ κανεὶς ἀπὸ τὸν γκουερίλλερο; Ὁφείλουμε, πρῶτα, νὰπαντήσουμε πῶς ὁ γκουερίλλερο πρέπει νὰ εἶναι κατὰ προτίμηση κάποιος τῆς περιοχῆς. Γιατὶ ἔχει, ἐκεῖ, σχετικούς τοὺς ἀνθρώπους, στοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰπευθύνεται ὁμιλία, καὶ γιατί, ἀνέκοντας σ' αὐτὴ τὴν περιοχή, τὴ γνωρίζει (ἢ γνώση τοῦ ἐδάφους εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς σπουδαίους παράγοντες τοῦ ἀντάρτικου ἀγώνα). Ὅντας συνηθισμένος νὰ ἀντιμετωπίζει τὶς δυσκολίες τῆς περιοχῆς, θὰ μπορεῖ νὰ κάνει καλύτερη δουλειά· θὰ προσθέσῃ σ' αὐτὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμό του ποὺ ὑπερασπίζεται τὴ δική του τὴν πατρικὴ γῆ, ἢ πῶς ἀγωνίζεται γιὰ νὰ ἀλλάξῃ τὸ κοινωνικὸ καθεστῶς ποὺ πνέει καὶ θλάφτει τὸν προσωπικὸ του κόσμον.

Ὁ γκουερίλλερο εἶναι νυκτερινὸς μαχητής: θέλουμε νὰ πῶμε μ' αὐτὸ πῶς ἔχει ὅλες τὶς ἰδιότητες ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ δράση τῆ νύκτα. Πρέπει νὰ εἶναι πονηρός, νὰ θαδίζει μέσα ἀπὸ κάθε κακοτοπιὰ ὡς τὸ μέρος τῆς μάχης, χωρὶς νὰ παίρνει κανένα χαμπάρι τῆς μετακινήσεως του, καὶ νὰ ρίχνεται στὸν ἐχθρὸ ἀφηνειαστικά — ὁ ἀφηνειασμὸς εἶναι ὀργανιστικὸ στοιχεῖο σ' αὐτὸ τὸν τύπο πολέμου. Ἐκμεταλλευόμενος τὸν πανικὸ ποὺ δημιουργεῖται ἔτσι, ὁ γκουερίλλερο πρέπει νὰ ρίχνεται μὲ ὀρμὴ στὴ μάχη, χωρὶς νὰ ἀνέχεται τὴν παραμικρὴ λιποφυγὰ τῶν συντρόφων του καὶ νὰ ἐπωφελεῖται ἀπὸ τὸ ἐλαχιστάτο σημάδι ἀδυναμίας τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ γκουερίλλερο ὁρμᾷ σὰν σφύονας, καταστρέφει τὰ πάντα, χωρὶς ἄλλο κατάλυμα ἀπὸ κείνο ποὺ ἐπιβάλλουν οἱ περιστάσεις, ἐπανορθώνει

άδικίες όταν πρέπει, και σπέρνει τὸν πανικό στοὺς μαχητὲς τοῦ ἐχθροῦ. Ταυτόχρονα ὁμως μεταχειρίζεται μὲ καλαισένη τοὺς ἄνυπερδασιστοὺς ἡττημένους καὶ σέβεται τοὺς νεκρούς.

Ὁ τραυματίας εἶναι ἱερὸ πρόσωπο καὶ πρέπει νὰ τὸν φροντίζουμε ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα — ἐκτός ἂν ἡ περασμένη του ζωὴ τὸν καταδικάζει στὴν ποινὴ τοῦ θανάτου. Τότε ὁ γκουερίλλερο θὰ φερθεῖ ἀνάλογα. Ἀνὰ πρέπει ποτὲ νὰ παίρνει μαζί του αἰχμάλωτο όταν δὲν ἔχει ἀκόμη ἀσφαλῆ βάση, ἀπρόσπητὸν ἐχθρό: ὁ αἰχμάλωτος αὐτὸς γίνεται τότε ἐπακίνδυνος γιὰ τὴν ἀσφάλεια τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸ σχηματισμὸ τοῦ ἀντάρτικου, μὲ τὴς πληροφοροῖες ποὺ θὰ μπορούσε νὰ δώσει ξαναγυρίζοντας στὸν ἐχθρό. Ἄν δὲν εἶναι ἐγκληματίας πρέπει νὰ ἀφήνεται ἐλεύθερος, ἀφοῦ τὸν ἐπιτιμῶσουμε αὐστηρά.

Ὁ γκουερίλλερο πρέπει νὰ διακινδυνεύει τὴ ζωὴ του κάθε φορὰ ποὺ χρειάζεται, νάναι διατεθειμένος νὰ τὴ θυσιάσει χωρὶς κανένα δισταγμὸ ὁποιαδήποτε στιγμὴ ὀφείλει ὁμως ταυτόχρονα νὰ εἶναι συνετὸς καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἐκτίθεται χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη. Πρέπει νὰ παίρνονται ὅλες οἱ δυνατότες προφυλάξεις γιὰ νὰ ἀποφεύγεται δυσμενὲς ἔκβαση ἢ ἐξόντωση. Γιατὸ ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία, σὲ κάθε μάχη, νὰ ἐπιτηροῦνται ὅλα τὰ σημεῖα ἀπ' ὅπου μπορεῖ νὰ λάβει ἐνσχύσεις ὁ ἐχθρός. Αὐτὸ μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἐμποδίσαι περικύκλωση ἀπὸ τὸν ἐχθρό, καταστροφὴ ὕλικῆς πολὺ σοβαρῆς, ἀλλὰ ἀκόμη ποὺ μεγάλη ἡθικὴ ζημιὰ, γιατί σὲ κάνει νὰ χάνεις τὴν πίστι σὲ τὸ μέλλον τοῦ ἀγώνι.

Ὡστόσο ὁ γκουερίλλερο πρέπει νὰ εἶναι τολμηρός, νὰ ἀναλύει ψύχραιμα τὸν κίνδυνο καὶ τὴς δυνατότητες γιὰ τὴν ἐνέργεια ποὺ θέλει νὰ κάνει, πρέπει νὰ εἶναι πάντα ἑτοιμος νὰ υἱοθετεῖ ἀσιδόκη στάση ὅποιος κι' ἂν εἶναι οἱ συνθήκες. Νὰ θρίσκει μιὰ καλὴ λύση, ἀκόμη καὶ σὲ στιγμὲς ὅπου ἡ σύγκριση τῶν εὐνοϊκῶν καὶ τῶν δυσμενῶν ὁρων λήγῃ μόνο ἐλπίδα ἀφήνει.

Γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπιβιώσει ὁ γκουερίλλερο πρέπει νὰ ἀναπτύσσει ἐπαρκῆ ἱκανότητα προσαρμογῆς ποὺ νὰ τοῦ ἐπατρέπει νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ περιβάλλον ὅπου ζεῖ, καὶ νὰ τὸ χρησιμοποιεῖ στὸν ἀνύστατο βαθμὸ σὺν σύμμαχο. Πρέπει ἀκό-

μη να έχει μεγάλη ικανότητα κατανόησης και αβρότητας έφευρετικότητας, που του επέτρεπουν να παίρνει αποφάσεις την ώρα της δράσης.

Αυτές οι ικανότητες προσαρμογής και έφευρετικότητας των λαϊκών στρατών ματαιώνουν όλους τους υπολογισμούς των αφεντάδων του πολέμου και τους κόβουν τον ένθουσιασμό.

Σε καμιά περίπτωση ο γκουεριλλέρο δεν πρέπει να φέρει τραυματισμένο σύντροφό του στο έλεος του έχθρου, γιατί είναι σχεδόν βέβαιο πως τον περιμένει ο θάνατος. Πρέπει με κάθε θυσία να τον απομακρύνει από τη ζώνη των μαχών και να τον μεταφέρει σε ασφαλές μέρος, όσο μεγάλη κόυραση κι' αν του στοικίζει κι' όλους κινδύνους μεγάλους διατρέχει γι' αυτό το σκοπό: ο στρατιώτης του αντίρτικου οφείλει να είναι ασύγκριτος σύντροφος.

Επί πλέον πρέπει να κρατά το στόμα του κλειστό. "Ό,τι λέγεται, ή γίνεται μπροστά του δεν πρέπει να το ξέρει παρά μόνο αυτός. Δεν πρέπει ποτέ να επιτρέψει στον έαυτό του να του ξεφεύγει ούτε μια παραπάνω λέξη, άκομη και στους συμμαχητές του, γιατί ο έχθρος θα προσπαθεί διαρκώς να τρυπήσει ανθρώπους του μέσα στο σχηματισμό της αντίρτικης ομάδας για να πληροφορηθεί τα σχέδιά της, τα μέρη και τα μέσα ζωής που χρησιμοποιεί.

Έκτος από τα ήθικα προσόντα που αναφέραμε, πρέπει να έχει πολλές φυσικές ικανότητες σπουδαιότητες. Πρέπει να είναι ακούραστος. Θα πρέπει να ξαναβρίσκει κουράγιο κι όταν η κόυραση του φαίνεται κιόλας ανυπόφορη. Κάθε χειρονομία του πρέπει να είναι ήρωική, θγαλμένη από τα κατάβαθα της πίστης του, υποκρεώνοντάς τον να κάνει άλλο ένα βήμα, που δεν θα είναι καν το τελευταίο, γιατί θα κατορθώσει να κάνει άλλο, κι' άλλο, και πάντα άκομη ένα, ώσπου να φτάσει στο σημείο που κοιτά ο άρχηγός.

Πρέπει να μπορεί να υπομένει ως τα έσχατα όρια όχι μόνο τις στερήσεις τροφής, νερού, ρουκισμού και σκεπής, άλλ' άκομη και τις άρρώστιες και τα τραύματα, που πολύ συχνά πρέπει να γίνουν χωρίς επέμβαση χειρουργού, με μόνη την αντίδραση του οργανισμού, και πρέπει να είναι έτσι,

γιατί όποιος έγκαταλείπει τη ζώνη του αντίρτικου για να πάει να θεραπευτεί τις περισσότερες φορές δολοφονείται από τόν έχθρό.

Για να μπορεί να ανταποκρίνεται σ' αυτές τις ανάγκες, ό γκουεριλλέρο πρέπει να έχει σθερένια υγεία, που να του επιτρέπει να άντέχει σε όλες τις αντίξοότητες χωρίς να αρρωσταίνει, να να δυναμώνει κάνοντας αυτή τη ζωή κυνηγημένου ζώου, ώπου να γίνει — αν μπορώ να το πω έτσι — ένα με τη γη όπου μάχεται οάν άπόνια φαινόμενο φυσικής προσαρμογής.

"Όλα τούτα μας οδηγούν στο έρώτημα: ποιά είναι η ιδεώδης ηλικία για να είσαι γκουεριλλέρο; Είναι πολύ δύσκολο να όρίσεις τά όρια. Κάθε λογής κοινωνικά ή άτομικά χαρακτηριστικά μπορούν να τά κάνουν να ποικίλλουν. Ό άγρότης, λ.χ. είναι πολύ πιο άνθεκτικός από τόν άνθρωπο της πολιτείας. Ό κάτοικος της πόλης που έχει συνηθίσει σε φυσικές άσκήσεις και έχει κάνει ύγιεινή ζωή είναι πολύ πιο κατάλληλος από κείνον που έχει περάσει όλη του τη ζωή σε γραφείο. Όμως, συνοπτικά, μπορούμε να πούμε πως τó άνώτατο όριο ηλικίας του μαχητή, στο τελείως νομοϊκό στάδιο του αντίρτικου, δέν πρέπει να ξεπερνά τά 40 χρόνια, έκτός από μερικές εξαιρέσεις, που συναντιούνται ίδιως στους άγρότες. Ένας από τούς ήρωες του άγώνα μας, ό καπετάνιος Κρεσέντισο Περέθ, θγήκε στη Σιέρρα στα έξηντα πέντε του χρόνια: στάθηκε ένας από τούς πιο χρήσιμους άντρες του στρατού.

Μπορεί ν' άναρωτηθεί κανείς αν τά μέλη μιας ομάδας πρέπει ν' άνήκουν σε ώρισμένη κοινωνική κατηγορία. Είπαμε πως πρέπει να είναι αντίστοιχη με τη ζώνη που έχει έπλεγει για κέντρο έπιχειρήσεων, δηλαδή πως ό μάχιμος πυρήνας πρέπει να είναι άγροτικός. Ό άγρότης είναι, όλοφάνερα, ό καλύτερος στρατιώτης, αυτό όμως δέν σημαίνει πως πρέπει να άποκλείονται τ' άλλα στοιχεία του πληθυσμού και να τούς στερήσουμε τη δυνατότητα να άγωνιστούν για μια δίκαιη ύπόθεση. Και σ' αυτόν τόν τομέα επίσης δέν μπορεί να ύπάρχει κανόνας χωρίς εξαίρεση. Δέν έχουμε ακόμα καθορίσει τó κατώτατο όριο ηλικίας. Πιστεύουμε πως δέν πρέπει να δεχόμαστε παιδιά κάτω από τά δεκάξη, έκτός, και δά, σε



πολύ ειδικές περιπτώσεις μπορούμε να δεχτούμε παιδιά κάτω των δεκάξη χρόνων. Γενικά, αυτοί οι έφηβοι, πούναί σχεδόν παιδιά, δὲν ἔχουν ἀναπτυχθεῖ ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ἀντέκουν στὶς δουλειές, τὶς δυσκολίες καὶ τὰ βάσανα τοῦ πολέμου.

Μπορεῖ νὰ πει κανεὶς πὺς ἡ καλύτερη ἡλικία γιὰ τὸν γκουεριλλέρο εἶναι 25 — 35· στὸ στάδιο αὐτὸ ἡ ζωὴ ἔχει γιὰ ὅλους πάρει τὴν ὀριστικὴν κατεύθυνση, ὅποιος φεύγει ἐγκαταλείποντας τὸ σπιτικό του καὶ τὸν κόσμο του ἔχει συλλογιστεῖ τὶς εὐθύνες του, καὶ τὸ κάνει μὲ τὴ σταθερὴ ἀπόφαση νὰ μὴν κάνει πίσω ὅτε ἕνα βῆμα. Ἀνάμεσα στὰ παιδιά ἐπίσης ὑπάρχουν περιπτώσεις ἐξαιρετικῶν μαχητῶν, ποὺ ἔχουν λάθει τὶς ὑψηλότερες διακρίσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ Στρατοῦ μας. Πρόκειται ὅμως γιὰ ἐξαιρέσεις. Καὶ γιὰ ἕναν ἔφηβο ποὺ ἐπέδειξε μεγάλες ἱκανότητες μαχητῆ, δεκάδες ἄλλοι χρειάστηκαν νὰ τοὺς στελνοῦμε πίσω στὰ οπίσθια τους καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ ἀποτέλεσαν ἐπικίνδυνο βάρος γιὰ τὸ ἀντίρρητο.

Ὁ γκουεριλλέρο, ὅπως τὸ εἴπαμε καὶ πάλι, εἶναι ἕνας στρατιώτης ποὺ, ὅταν τὸ σαλγίκαρο κουβαλᾷ τὸ σπῆτι του στὴν πλάτη του, πρέπει λοιπὸν νὰ ξέρει νὰ φιδάχνει τὸ σακιδιό του ἔτσι, ὥστε τὰ, ὅσο τὸ δυνατόν λιγότερα, ἀντικείμενά του, νὰ εἶναι τὰ πρὸ χρῆσμου. Δὲ θὰ σοῦρνει μαζί του παρὰ τὰ ἀπαραίτητα. Ἀλλὰ θὰ τὰ διατηρεῖ μέσα ἀπ' ὅλες τὶς περιστάσεις ὅταν τὸ πρὸ πολῦτιμο ἀγαθὸ του, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ χάσει παρὰ σὲ καταστάσεις πραγματικὰ ἀπελπιστικές.

Ὁ ὀπλιsmός του θὰ περιορίζεται λοιπὸν ἀποκλειστικά σ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ μεταφέρει ὁ ἴδιος. Ὁ ἀνεφοδιαsmός σὲ διπλά θὰ εἶναι πολὺ δύσκολος, κι ἀκόμα πρὸ δύσκολος, ὁ ἀνεφοδιαsmός σὲ πυρομαχικά: τὸ σύνθημα εἶναι, λοιπὸν, νὰ φροντίζει νὰ μὴν θρέχονται, οἱ σφαίρες, νὰ τὶς συντηρεῖ, νὰ τὶς μετρά μιά-μιά γιὰ νὰ μὴν τὶς χάνει. Ὅσο γιὰ τὸ διπλό του πρέπει νὰ τᾶχει πάντα καθαρό, καλὰ λαδοsmένο, νὰ λάμψει ἡ κάννη του. Καὶ χρῆσμο εἶναι ὁ ἀρχηγός τῆς κάθε ομάδας νὰ τιμωρεῖ ὅσους δὲν φροντίζουν τὴ συντήρηση τῶν δ-πλων τους.

Γιὰ νὰ ἔχουν τέτοιες ἱκανότητες ἀφοsmώσης καὶ σταθε-

ρότητας που τούς επιτρέπουν να δρούν σ' αυτές τις αντίξοες περιστάσεις, οι άντρες αυτοί πρέπει να έχουν ένα ιδανικό. Τò ιδανικό τούτο είναι απλό, άμεσο, χωρίς μεγάλες αξιώσεις, καί, γενικά, δέν πάει πολύ μακριά. Είναι όμως τόσο σταθερό, τόσο ξεκάθαρο, που μπορεί κανείς δόξιαχτα να θυσιάσει τη ζωή του γι' αυτό. Για όλους σχεδόν τούς άγρότες τò ιδανικό αυτό είναι να έχουν δικό τους ένα κομματάκι γής, για να τò καλλιεργούν και να ζούν σε δίκαιες κοινωνικές συνθήκες. Για τούς εργάτες τò ιδανικό είναι να έχουν δουλειά, να παίρνουν ικανοποιητικό μεροκάματο και να ζούν και αυτοί σε δίκαιες κοινωνικές συνθήκες. Στους φοιτητές και στους ανθρώπους των ελεύθερων επαγγελμάτων συναντούμε πò άφηρημένες ιδέες, όπως τò αίσθημα της ελευθερίας, για την ύποφα και αγωνίζονται.

"Όλα τούτα μās κάνουν να άναρωτηθούμε πώς ζεί ó γκουερillέρο. Ή κανονική του ζωή είναι ή πορεία. "Άς πάρουμε λ.χ. έναν γκουερillέρο στο βουνό, σε δασυμένη περιοχή, που τόν σφυροκοπά δδιάκοπα ó έχθρός. Κάτω απ' αυτούς τούς δρους ó σχηματισμός όμάδων μετακινείται την ή-μέρα χωρίς να κάνει χρόνο για φαγητό. "Όταν έρθει ή νύχτα, σε κάποιο ξέφωτο, κοντά σε καμιά πηγή, στρατοπεδεύουν σύμφωνα με τη συνηθισμένη όργάνωση, ή κάθε όμάδα συγκεντρώνεται για τò κοινό φαγητό, και τη νύχτα άνάδουν φωτιές μ' ό,τι μπορούν να βρουν.

"Ό γκουερillέρο τρώει όταν μπορεί και ό,τι μπορεί. Κάποτε εξαφανίζονται τεράστιες μερίδες στα στομάχια των μαχητών, άλλες φορές πάλι περνούν δυό και τρείς μέρες νηστικοί χωρίς να έλαττώνονται οι κόποι τους. Σκεπή του έχει ó γκουερillέρο τόν άνοιχτό ούρανó: άνάμεσα από τόν ούρανó και την αίώρα του θα θάζει ένα κομμάτι δδιάθροχο νάϊλον και κάτω από την αίώρα του θα τοποθετήσει τò σακιδίό του, τò όπλο του και τις σφαίρες του πουναι ó θησαυρός του. Κάποτε είναι καλύτερα να μην θγάζει τ' άρβυλά του, για την περίπτωση που θα έκανε αφηνidiaστική επίθεση ó έχθρός. Τ' άρβυλα είναι κι' αυτά ένας από τούς θησαυρούς του. "Όποιος

έχει ένα ζευγος άρβυλα εξασφαλίζει εύτυχημένη ζωή μέσα στη θρία των καθημερινών δυσκολιών.

Έτσι ο γκουερίλλερο θαδίζει μέρες και μέρες, χωρίς να ζυγώνει κανένα κατοικημένο μέρος, αποφεύγοντας κάθε έπαφή που δεν την έχει προκαλέσει ο ίδιος, ζώντας στις πιο απόκρημνες περιοχές, κάποτε χωρίς να τρώει και χωρίς νερό, στη ζέστη ή στο κρύο. Ιδρώνει στις διόκοπες πορείες και ο ιδρώτας στεγνώνει πάνω του, ανακατευόμενος με παλιότερους ιδρώτες, χωρίς νάχει τη δυνατότητα να είναι κανονικά καθαρός (μόλο που αυτό εξαρτάται, όπως πάντα, από το καθενός την ιδιοσυγκρασία και το χαρακτήρα).

Στον τελευταίο πόλεμο, τη στιγμή που μπήκαμε στην κυσόπολη Έλ Ούβέρο, ύστερα από πορεία 16 χιλιομέτρων και μάχη 24 ωρών μέσο τον ήλιο, ύστερα από δέκα και πάνω μέρες περασμένες σε δυσμενείς συνθήκες, θρεθήκαμε κοντά στη θάλασσα κάτω από καυτερό ήλιο· τα κορμιά μας ανάδιναν μια χαρακτηριστική όσμη, τόσο έντονη που απόδιωχνε όποιον πλησίαζε. Η όσμη μας είχε προσαρμοστεί στο αυτό του είδους τη ζωή: οι άντρες των γκουερίλλερος αναγνωρίζονταν από τη μυρωδιά τους.

Οι κατασκοπήσεις μας πρέπει να μπορούν εύκολα να εγκαταλειφθούν και δεν πρέπει να μένουν ίχνη που να προδίδουν την ύπαρξή τους. Η επαγρύπνηση πρέπει να είναι εξαιρετική. Για δέκα άντρες που κοιμούνται πρέπει ένας ή δυο να εαγρυπνούν· πρέπει να αλλάζουν συχνά οι φρουροί και να επιτηρούνται σχολαστικά όλες οι προσβάσεις του καταυλισμού.

Η ζωή της έκστρατείας διδάσκει ένα σωρό κόλπα για την παρασκευή του φαγητού, να το ετοιμάζουμε γρήγορα, να το νοστιμίζουμε με ό,τι βρίσκουμε στο βουνό, ή να επανοοούμε νέα φαγητά και να ποικίλλουμε το διαιτολόγιό που, στην τροπική ζώνη αποτελείται βασικά από βολβούς, σπόρους, άλατι, λίγο λάδι ή θούτυρο και πολύ σπάνια ένα οποιοδήποτε κρέας.

Στην πορεία μιας αγωνιστικής ζωής, το πιο ενδιαφέρον γεγονός, εκείνο που κάνει όλους να νοιώθουν χαρά στο έπα-

κρο καὶ τοὺς κάνει νὰ προχωροῦν μὲ ἀνανειωμένο ἐνθουσιασμό, εἶναι ἡ μάχη. Ἡ μάχη, κορύφωμα τῆς ἀντάρτικης ζωῆς, δίνεται τὴν εὐνοϊκὴ στιγμὴ πού ἔχουμε ἐντοπίσει καὶ ἀναγνωρίσει ἔναν ἐχθρικὸ καταυλισμὸ ἀρκετὰ ὀδύνοιο, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἐξουδετερωθεῖ, ἢ ὅταν μιὰ ἐχθρική φάλαγγα προχωρεῖ ὡς τὰ ἐδάφη πού κατέχουν ἄμεσα οἱ ἀπελευθερωτικὲς δυνάμεις. Οἱ δυὸ αὐτὲς περιπτώσεις διαφέρουν ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἐνάντια στὸν καταυλισμὸ ἡ ἐπίθεση θὰ γίνῃ μαζικὰ καὶ ἐπιδιώξῃ τῆς βασικῆς θὰ εἶναι νὰ διώξῃ τὶς φάλαγγες πού ἦρθαν νὰ σπᾶσουν τὴν περικύκλωση· ὁ ὀχυρωμένος ἐχθρὸς δὲν εἶναι ποτὲ ὁ στόχος ὁ πῶς κατάλληλος γιὰ τὸν γκουεριλλέρο. Ἰδεώδης ἀντίπαλος εἶναι ὁ ἐχθρὸς ὅταν βρίσκεται σὲ κίνηση, νευρικός, ἀγνοώντας τὴν τοπογραφία τῆς περιοχῆς, φοβισμένος, χωρὶς φυσικὴ προστασία. Ὅσο ὀσκημὴ καὶ ἂν εἶναι ἡ κατάσταση ἐνὸς ὀχυρωμένου ἐχθροῦ, ἔχει ἱσχυρὰ ὄπλα γιὰ νὰ ἀπωθήσῃ μιὰν ἐπίθεση: δὲ θὰ ὀρεθεῖ ποτὲ στὶς ἴσies συνθήκες μὲ μιὰ μεγάλη φάλαγγα πού ὑφίσταται αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση σὲ δυὸ ἢ τρία διαφορετικὰ σημεία, διασπᾶται ἐνῶ οἱ ἐπιτιθέμενοι ὑποχωροῦν πρὶν ἀπὸ τὴν παραμικρὴ ἀντεπίθεση, ὅταν δὲν μποροῦν νὰ τὴν περικυκλώσουν ἢ νὰ τὴ ἐξουθενώσουν.

Ἄν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νικηθοῦν οἱ περικυκλωμένοι μὲ τὴν πείνα, τὴ δίψα ἢ μὲ τὴν ὁμολογία ἐπίθεση, πρέπει νὰ ἀποσυρᾶσθε μὲ μὴν ἡ περικύκλωση ἔχει προκαλέσει ἀπώλειες στὴν ἐχθρική φάλαγγα. Ἄν ἡ φάλαγγα τῶν γκουεριλλέρος εἶναι ὀλιγάριθμη, ἢ ἡ φάλαγγα τῶν εἰσβολέων πολὺ ἱσχυρὴ, θὰ συγκεντρώσουμε τὴ δρᾶση μας στὴν ἐμπροσθοφυλακί. Πρέπει τοῦτῃ νὰ τὴν ἔχουμε ἰδιαίτερο στόχο μας, ὅποιο καὶ ἂν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα πού ἐπιδιώκουμε. Ὅταν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἔχει χτυπηθεῖ ἀρκετὲς φορὲς καὶ οἱ στρατιῶτες ἔχουν πεισθεῖ πὺς εἶναι βέβαιος ὁ θάνατος ἐκείνων πού βρίσκονται στὶς πρώτες γραμμές, ὁ φόβος πὺς θὰ σκοτωθοῦν καὶ αὐτοὶ μπορεῖ νὰ προκαλέσει πραγματικὲς στάσεις. Ἔτσι λοιπὸν ἐκεῖ πρέπει πάντα νὰ χτυποῦμε, πράγμα πού δὲν ἐμποδίζει νὰ χτυποῦμε καὶ ἄλλοι.

Ἡ ἄνωση στὴ δρᾶση τοῦ γκουεριλλέρο καὶ οἱ δυνατό-

ιητές του προσαρμογής στο περιβάλλον εξαρτώνται από την εξάρτησή του. Ό γκουερινλλέρο, μ' όλα που είναι ενσωματωμένος σε μικρές ομάδες δράσης, διατηρεί άτομικά χαρακτηριστικά. Πρέπει να έχει στο σακίδιό του όλα τα απαραίτητα για να ζήσει, πρέπει να έχει ακόμη και το άτομικό του καιαφύγιο, για την περίπτωση που θα χρειαστεί να μείνει μόνος λίγον καιρό. Δίνοντας τον κατάλογο της εξάρτησης, αναφερόμαστε κυρίως: οτιάδω μπορεί να σηκώνει ένα άτομο στις συνθήκες ενός πολέμου στην πρώτη του φάση, σε έδαφος δύσβατο, με συχνές θροαές, με σχετικό κρύο και κυνηγημένος από τον έχθρο. Δηλαδή μιλάμε για κατάσταση όπως ήταν ή άρχη του υπελευθερωτικού πολέμου της Κούβας.

Στην εξάρτηση αυτή πρέπει να κάνουμε διάκριση ανάμεσα στα ούσιώδη και στα έπουσιώδη. Στα ούσιώδη κατατάσσουμε την αιώρα που οο έπιτρέπει να ξεκουράζεσαι όπως πρέπει. Βρίσκει κανείς πάντα δυο δένδρα να την κρεμάσει, μπορεί επίσης να χρησιμεύσει για στρώμα όταν κοιμάται κανένας καταγής. Όταν βρέχει, ή όταν θρισκόμαστε σε ύγρδ έδαφη πράγμα που συμβαίνει πολύ συχνά στις τροπικές περιοχές, ή αιώρα είναι άναντικατάστατη: τη συμπληρώνει δέ ένα κοιμάτι όδιόθροχο νάυλον, το νάυλον τούτο, άρκετά μεγάλο, ώστε να σκεπάζει την αιώρα, το δένουμε με 4 σκαινάκια στερωμένα στις 4 γωνίες του: ένα σκαινάκι, που ξεκινά από το κέντρο του νάυλον το δένουμε στα δέντρα μετοξύ των άποίων είναι τεντωμένη ή αιώρα. Χρησιμεύει για να φεύγουν τα νερά και το νάυλον δένεται από τις άκρες του σ' ένα κοντινό θάμνο, σχηματίζοντας έτσι ένα μικρό αντίσκηνο έκστρατείας.

Η κουβέρτα είναι απαραίτητη, γιατί, στο θουνό, κάνει κρύο μόλις πέσει ή νύχτα. Είναι επίσης απαραίτητο να έχει ο γκουερινλλέρο ένα ζεστό ρούχο για να άντιμετωπίζει τις μεγάλες άλλαγές θερμοκρασίας. Το ντύσιμο περιλαβαίνει ένα πανταλόνι, ένα πουκάμισο από κοντιρό ύφασμα, όμοιόμορφο ή όχι. Τα άρβυλα πρέπει να είναι δυο γίνεται καλύτερης ποιότητας, και είναι ένα από τα πρώτα έλδη που πρέπει να έχουμε έφεδρικά, γιατί χωρίς αυτά ή πορεία γίνεται πολύ έπώπονη.

Καθώς ο γκουερινλλέρο κουβαλά τα πάντα του στο σακί-

διό του, το ίδιο το σακίδιο άποκτά μεγάλη σημασία. Τα πιο στοιχειώδη μπορούν να γίνουν από έναν οποιοδήποτε σάκο, στον οποίο βάζουμε δυο σκοινένιες μπρετέλλες, είναι όμως προτιμότερα τα σακίδια από κοντρώ παραδόπανο που βρίσκουμε στην αγορά, ή τα φτιάχνουν οι σαμαράδες. Ο γκουερίλλέρο πρέπει πάντα να έχει μαζί του και άτομικά τρόφιμα, εκτός δηλαδή από τα τρόφιμα της ομάδας. Απαραίτητα είδη είναι: πρώτα - πρώτα θούτυρο ή λάδι, απαραίτητα στον οργανισμό, κουτιά κονσέρβες που δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται παρά όταν είναι αδύνατο να βρεθεί άλλο τι για μαγείρεμα, ή όταν είναι πάρα πολλά τα κουτιά και το βάρος τους εμποδίζει την πορεία. Οι κονσέρβες ψαριών, είναι πολύ θρεπτικές, το συμπυκνωμένο γάλα, έξαιρετη τροφή, ιδίως για τη μεγάλη ποσότητα ζάχαρης που περιέχει είναι δε και πραγματική λιχουδιά· μπορεί κανείς επίσης να κρατά γάλα σε σκόνη. Άλλο ουσιαστικό στοιχείο είναι η ζάχαρη, καθώς και το αλάτι, χωρίς το οποίο η ζωή γίνεται μαρτύριο. Άς κλείσουμε το κεφάλαιο των βασικών ειδών διατροφής με μερικά καρυκεύματα, που τα πιο κοινά τους είναι το κρεμμύδι και το σκόρδο, μ' όλο που μπορεί να υπάρχουν κι άλλα, κατά τις περιοχές. Αυτά ως προς τα ουσιαστικά.

Ο γκουερίλλέρο πρέπει να έχει στο σακίδιό του ένα πάτο, ένα κουτάλι κι ένα σουγιά με πολλές λάμες. Το πάτιο μπορεί να είναι και παραβόνα, κατασάρδα ή κονσερβοκούτι, όπου μπορείς να ψήσεις κρέας ή κουρκούτι, ή πατάτες, μα και να δράσεις τοσί ή καφέ.

Για τη συντήρηση του όπλου χρειάζονται ειδικά λίπη που πρέπει να χρησιμοποιούνται με εξαιρετική φροντίδα: λάδι ραπτομηχανής, αν δεν υπάρχει ειδικό λάδι. Πρέπει επίσης να έχουμε στουπά ή κουρέλια για να γυαλίζουμε τα όπλα, καθώς και μια βέργα για να καθαρίζουμε το έσωτερικό τους, δουλειά που πρέπει να γίνεται αρκετά συχνά. Οι θήκες για τις σφαίρες πρέπει να είναι σπάνταρνοι παραγωγής ή και τοπικής, ανάλογα με τις δυνατότητες, αλλά καλές, ώστε να μην χάνεται ούτε μια σφαίρα. Οι σφαίρες είναι η βάση του αγώνα, είναι πολύτιμες οάν το χρυσάφι.

Πρέπει νάχει, ό γκουερινιλλέρο, μαζί του ένα παγοόρι ή ένα μπαντονάκι μέ νερό, γιατί είναι απαραίτητο νά πίνει πολύ, καί δέν έχει κανείς πάντα τή δυνατότητα νά δρίσκει νερό τή στιγμή πού τό θέλει. Πρέπει επίσης νά έχει φάρμακα γενικής χρήσης, όπως είναι ή πενικιλίνη, ή όποιο άλλο αντιβιοτικό, κυρίως σέ χάπια· ήρεμιστικά γιά τόν πυρετό, άσπρίνες καί φάρμακα γιά τήν καταπολέμηση τών άσθενειών πού ένδημιούν στήν κάθε περιοχή. Μπορούμε νάκουμε καί χάπια γιά τήν έλονοσία, φάρμακα γιά τήν διάρροια καί αντιπαρασιτικά κάθε είδους. Στις περιοχές όπου υπάρχουν δηλητηριώδη φίδια κλπ. πρέπει νάκουμε τούς αντίστοιχους όρους. Τό υπόλοιπο τού φαρμακευτικού έξοπλισμού πρέπει νά είναι χειρουργικό. Θάκουμε επί πλέον καί εργαλειοθήκη πρώτων βοηθειών γιά μικρότερης σημασίας περιπτώσεις.

Συμπλήρωμα συνηθισμένο, ιδιαίτερα σημαντικό στή ζωή τού γκουερινιλλέρο, είναι ό καπνός. Χρειάζεται τσιγάρα, πούρα, καπνός γιά τήν λύπα, γιατί τήν ώρα τής άνάπαυσης ό καπνός είναι σπουδαίος σύντροφος γιά τό μοναχικό σιραπίωτη. Η λύπα είναι πολύ χρήσιμη γιατί, σέ καιρό έλλειψης, σοφ έπατρέπει νά εκμεταλλεύεσαι στό έπακρο όλο τόν καπνό, τίς γόπες άπό τά τσιγάρα καί τά πούρα. Τά σπύρτα δέν είναι σπουδαία μόνο γιά τό άναμμα τού τσιγάρου, άλλα καί γιά τό άναμμα τής φωτιάς, πράγμα πού άποτελεί ένα άπό τά μεγάλα προβλήματα τού θουνού σέ περίοδο βροχών. Καλό είναι έκτός άπό άναπτήρες, νά έκουμε καί σπύρτα πού τούς άντικαθιστούν όταν δέν έκουμε μέ τί νά τούς γεμίσουμε.

Πρέπει νάχει, ό γκουερινιλλέρο, σαπούνι, όχι τόσο γιά τή οικιακή του καθαριότητα, όσο γιά τά παιτικά· γιατί όταν αυτά μένουν άπλυτα παθαίνει κανείς συχνές έντερικές λοιμώξεις, καθώς καί δερματικούς έρεθισμούς πού προκαλούνται άπό τά ύπολειμματα τροφών πού έκουν καλάσει, καί έτσι τά τρώμε μαζί μέ τήν φρέσκια τροφή. Μέ έναν τέτοιο έξοπλισμό ό γκουερινιλλέρο μπορεί νά είναι σίγουρος πώς θά ζήσει στό θουνό, σέ όποιοσδήποτε δυσμενείς συνθήκες, δ-

σον καιρό χρειάζεται για να επβληθεί στην κατάσταση, όσο δοκιμη και αν είναι.

Υπάρχουν δευτερεύοντα πράγματα που καμιά φορά είναι μπελαλίδικα, μά, γενικά, είναι πολύ χρήσιμα. Ένα απ' αυτά είναι η πυξίδα: στις άρχες τη χρησιμοποιούμε πολύ για να προσανατολιζόμαστε καλύτερα, σιγά - σιγά όμως, η γνώση του έδάφους καθιστά περιττό αυτό το όργανο. Έξάλλου είναι πολύ δύσκολη ο έρευνα έδαφους γιατί ο δρόμος που δείχνει δεν είναι αναγκαστικά ο καλύτερος, καθώς την εύρεία την κόβουν συνήθως ανυπέρβλητα εμπόδια. Άλλο αντί- κείμενο χρήσιμο είναι ένα συμπληρωματικό κομμάτι ναύλον για να ακεπάζουμε δηλ την εξέρτυση όταν βρέχει. Πρέπει να μην ξεχνούμε πως η βροχή στις τροπικές χώρες είναι σχεδόν μόνιμη όρισμένους μήνες και πως το νερό είναι εκθρόος όλων των ειδών του γκουεριλλέρο: τροφές, όπλισμός, φάρμακα, καρτί ή έσώρρουκα

Μπορεί νάχει κανείς και μιά άλλαξιά έσώρρουκα, όμως αυτό είναι συνήθως φορτίο πρωτόρη. Τό πολύ, πολύ ένα παν- τελόνι για ν' αλλάξεις, καταργώντας τα έσώρρουκα, τις πετσέ- τες κλπ. Γιατί, με τη ζωή που κάνει, ο γκουεριλλέρο πρέπει σηκώνοντας τό φορτίο του, να οικονομεί και τις δυνάμεις του, έτσι εγκαταλείπει λίγο - λίγο τό κάθε τι που δεν έχει ούσα- στική όξια. Ένα κομμάτι σαπούνι για τό πλύσιμο των ρού- χων και τό κορμιού, μιά βούρτσά των δοντιών, μιά όδοντό- παστα, να τα είδη της τουαλέτας του. Καλό είναι νάχει ο γκουεριλλέρο μερικά θιάβλα που τα δανείζεται το ένα σί' άλλο τό μέλη της ομάδας: μιά καλή θιογραφία ήρώων τό παρελθόντος, θιάβλα Ιστορίας ή οικονομικής γεωγραφίας, κατά προτίμηση της χώρας του, καθώς και μερικά έργα γενικού χαρακτήρα που βοηθούν στο άνέθασμα τό πολιτιστικού έπα- πέδου των στρατιωτών και λιγοστεύουν την τάση τους για την καρτοπαξία κλπ. γιατί κάποτε - κάποτε υπάρχει πάρα πολύς έλεύθερος χρόνος στη ζωή τό γκουεριλλέρο.

Κάθε φορά που υπάρχει λίγη θέση στο σασκίο πρέπει να βάζουμε τρόφιμα, έκτός κι' αν θριασκώμαστε οέ περιοχές όπου οι θροι άνεφοδιασμού είναι καλοί. Μπορούμε νάχουμε



ζαχαρωτά, ή τρόφιμα λιγότερο άπαράφτητα, που χρησιμεύουν σαν συμπλήρωμα στα βασικά είδη διατροφής. Τα μπισκότα είναι άπ' αυτά τα δευτερεύοντα, μ' όλο που τρώνουν πολλών τόπο, σπάζουν και θρουλιάζουν. Στα δουνά με τροπική ελάσηση είναι καλό νάχεις μια «μακέτε» και στα πολύ ύγρ ά μέρη, ένα μπουκαλάκι οινόπνευμα, ή λίγο δοδί για ν ανάθεις τη φωτιά όταν τα ξύλα είναι μουσκεμένα.

Ό κάθε γκουεριλλέρο πρέπει επίσης νάχει σημειωματάριο για νά αναγράφει πληροφορίες, νά γράφει γράμματα και νά επικοινωνεί με άλλους γκουεριλλέρος, καθώς κι ένα μολύβι ή στυλό. Πρέπει πάντα νά έχει πρόχειρο ένα κομμάτι σπάγγο, για διάφορες χρήσεις, πρέπει ακόμη νάχει θελόνες, κλωστή, κουμπά. Ό γκουεριλλέρο που έχει αυτή την εξάρτυση θά έχει ένα γερό στήσι στις πλάτες του, πολύ βαρύ, αλλά άρκετό για νά του εξασφαλίζει άνετη ζωή μέσα στις περιπέτειες του πολέμου.

### III. Η οργάνωση ενός αντάρτικου

Η οργάνωση του αντάρτικου δέν μπορεί νά γίνεται σύμφωνα με αυστηρά καθορισμένο σχήμα: υπάρχουν αναρίθμητες διαφορές, ανάλογα με τδ περιβάλλον στο όποιο όφείλει νά προσαρμοστεί. Για νά απλοποιήσουμε την περιγραφή μας θά υποθέσουμε πώς ή δική μας πείρα έχει παγκόσμια άξια. Πρέπει όμως νά θυμάσστε πάντα τη δυνατότητα νά οργανωθεί αντάρτικο με άλλες μέθοδες, που κατάλληλες για τις ίδιες μορφές άλλης ένοπλης ομάδας.

Ένα από τα προβλήματα τα πιο δύσκολα νά λυθούν, είναι ό αριθμός των ανδρών που θ' αποτελσύν ένα αντάρτικο. Ό αριθμός αυτός ποικίλλει, όπως και ή ίδια ή δομή της ομάδας, όπως τδ έχουμε καόλας εξηγήσει. Άν δεχτούμε πώς πρόκειται για δύναμη που αναπτύσσεται σε εύνούκό έδαφος, όρεινό, κάτω από δρους που δέν είναι ούτε τόσο κακοί ώστε νά θρίσκειται σε διαρκή φυγή, ούτε τόσο καλοί ώστε νά έχει μια θέση επεκρήσεων, μια ένοπλη ανταρτο- ομάδα στην πε-

ορίτωση αυτή, δεν πρέπει να έχει περισσότερους από 150 άνδρες κατά μάχη μονάδα: ο αριθμός αυτός είναι κάλας αρκετά μεγάλος: το ίδεώδες θα ήταν καμιά εκατοστή άντρες. Αυτό αποτελεί μιά φάλαγγα πού, σύμφωνα με την κουβανική Ιεραρχία διοικείται από ένα ταγματάρχη. Πρέπει να θυμίσουμε πώς στον πόλεμό μας οι θαθροί του λοχία και του δεκανέα, πού θεωρούνται χαρακτηριστικά της τυραννίας, είχαν καταργηθεί.

Επί κεφαλής λοιπόν των 100 — 150 ανδρών, είναι ένας ταγματάρχης, και υπάρχουν τόσοι λοχαγοί όσες είναι οι ομάδες των 30 — 40 ανδρών. Ρόλος του λοχαγού είναι να διοικεί και να άνασυντάσσει την ομάδα του, να την κάνει να πολεμεί με συνοχή και να φροντίζει για την κατανομή της και τη γενική της οργάνωση. Στον πόλεμο του άντάρτικου λειτουργική μονάδα είναι η διμοιρία. Η κάθε διμοιρία με 8-12 άνδρες, έχει έπικεφαλής έναν ύπολοχαγό, πού για την ομάδα του εκτελεί τα ίδια καθήκοντα πού εκτελεί ο λοχαγός, αλλά υπόκειται πάντα στις διαταγές του λοχαγού.

Η τάση του άντάρτικου να δρά κατά μικρές ομάδες κάνει ώστε η πραγματική μονάδα του να είναι η διμοιρία: κάτω από τους δρους αυτούς, 8-10 άνδρες είναι το άνώτατο δριο για να γίνεται μάχη με συνοχή. Η ομάδα τούτη ενεργεί υπό τις διαταγές του άμεσου άρχηγού της, πού συχνά βρίσκεται ξεχωρισμένος από το λοχαγό, άν και βρίσκεται στο ίδιο μέτωπο, εκτός από τις περιπτώσεις ειδικών περιστάσεων. Ποτέ δμως δεν πρέπει να διασπούμε τη μονάδα. Σε κάθε ομάδα και σε κάθε διμοιρία όρίζεται ο άμεσος διάδοχος του άρχηγού, για την περίπτωση πού θα σκοτωθεί ο πρώτος: ο διάδοχος αυτός πρέπει να έχει έπαρκή κατάρτιση για να αναλάβει άμέσως τις καινούργιες ύπευθυνότητές του.

Η διατροφή είναι θεμελιακό πρόβλημα σ' αυτή τη μονάδα, όπου όλοι, από τον τελευταίο άνδρα ως τον άρχηγό, πρέπει να έχουν την ίδια μεταχείριση. Η διατροφή άποκτά έξαιρετική σημασία δχι μόνο εξαιτίας του χρόνιου ύποσιτισμού, αλλά και γιατί η διανομή του σιτηρεσίου αποτελεί το μοναδικό καθημερινό γεγονός. Η ομάδα, πού εύαιόθητη στο ζήτη-

μα της δικαιοσύνης, μετρά τις μερίδες με κριτικό πνεύμα·  
δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἐπιτρέψουμε τὴν παραμικρὴ εὐνοία. Ἄν,  
γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο, ἡ τροφή διανέμεται σ' ἄλλή τὴν φάλαγγα,  
πρέπει νὰ καθοριστῇ μιὰ σειρά καὶ νὰ συμμορφωνώμαστε αὐ-  
στηρὰ μ' αὐτήν, σεβόμενοι ταυτόχρονα τὴς ποσότητες καὶ τὴν  
ποιότητα τῶν τροφίμων ποὺ δίνονται σὺν καθένα. Ἰὰ τὴ  
διανομὴ τοῦ ἡμιοσμῶ τοῦ πρόβλημα εἶναι διαφορετικὸ· ἐδῶ  
πρόκειται γιὰ εἶδη ἀτομικῆς χρήσης. Δυὸ παράγοντες εἶναι  
πρωτεύοντες στὴν περίπτωση τούτη: Πρῶτον ὁ βαθμὸς ἀνάγ-  
κης ἐκείνων ποὺ ζητοῦν ρουχισμό, οἱ ὅποιοι σχεδὸν πάντα  
εἶναι περισσότεροι ἀπ' ὅσα εἶναι τὰ διαθέσιμα εἶδη· δεύτερον ἡ  
ἀρχαιότητα καὶ ἡ ἀξία τοῦ καθενός. Τὸ σύστημα τῆς ἀρχαι-  
ότητας καὶ τῆς ἀξίας, ποὺ εἶναι δυσκολοκαθόριστο, πρέπει  
νὰ κατασιρῶνεται ἀπὸ ἕναν ὑπεύθυνον, ποὺ θὰ ὑπόκειται σὺν  
ἄλλοις ἐλεγκτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φάλαγγος. Κατὰ τὸν ἴδιον  
τρόπον πρέπει νὰ γίνεται ἡ διανομὴ τῶν ἀντικειμένων ποὺ  
μπορεῖ νὰ μᾶς βρεθοῦν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁμαδικῆς χρήσης. Ὁ  
καπνὸς καὶ τὰ ποῦρα πρέπει νὰ μοιράζονται δίκαια σ' ὅλους.

Τὴ δουλειὰ τούτη τῆς διανομῆς πρέπει νὰ τὴν κάνουν  
ἄντρες εἰδικὰ ἐπαφορτισμένοι γι' αὐτήν· εἶναι προτιμότερον νὰ  
ἐξαρτοῦνται ἅμεσα ἀπὸ τὴ διοίκηση. Ἡ διοίκηση ἀσχολεῖται  
μὲ τὰ προβλήματα τῆς διαχείρισης, τῶν συνδέσμων, τοὺς θέ-  
ματα πολὺ σπουδαία, καὶ μὲ ἄλλα ἄλλα ζητήματα ποὺ ξε-  
φεύγουν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Οἱ ποὺ εὐφυεῖς ἀξιωματικοὶ  
πρέπει νὰ μετέχουν στὴ διοίκηση. Οἱ στρατιῶτες τοὺς πρέπει  
νὰ εἶναι ὅλο ζωντανία καὶ νὰ κουν τὸ πνεῦμα αὐτοθυσίας ἀνα-  
πτυγμένο σὸ ἔπακρον, γιατί συχνὰ θὰ ἀπαιτοῦνται ἀπ' αὐ-  
τοὺς περισσότερα ἀπ' ὅ,τι ζητεῖται ἀπ' τὴν ὑπόλοιπη ὁμά-  
δα, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴ διατροφή δὲν πρέπει νὰ δικαιῶνται  
καμιά εἰδικὴ μεταχείριση.

Ὁ κάθε γκουεριλλέρο κουβαλᾷ ἐπὶ πλάτη του ὁλό-  
κληρὴ τὴν ἐξάρτυσή του· ἀλλὰ πολλὰ ἀντικείμενα σημαντι-  
κὰ ἀφοροῦν ἄλλῃ τῇ φάλαγγα, πρέπει λοιπὸν κι' αὐτῶν  
τὸ βάρος νὰ μοιράζεται δίκαια. Δυὸ μέθοδοι ὑπάρχουν γι' αὐτό,  
τὸ ποῖα ἀπὸ τὴς δυὸ ἐκλέγουμε ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν  
ἀνδρῶν ποὺ δὲν κρατοῦν ὄπλα. Ἡ πρώτη εἶναι νὰ διανε-

μηθούν όλα τα αντίκείμενα — φάρμακα, χειρουργικά και οδοντιατρικά έργα, συμπληρωματικές μερίδες τροφίμων, ρουκισμός, διάφορα σκεύη, θαρύς εξοπλισμός — κατά τρόπο ίσο ο' όλες τις διμοιρίες, που θάδναι τότε υπεύθυνες ή καθεμιά τους για τὸ ὑλικὸ πού ἔχει παραλάβει. Ὁ κάθε λοχαγὸς θὰ κατανέμει τὰ πράγματα αὐτὰ στὶς ομάδες κι' ὁ κάθε ἀρχηγὸς ομάδας στοὺς ἄντρες του. Ἡ δεύτερη μέθοδος χρησιμοποιεῖται όταν δὲν εἶναι πλήρως ἐξοπλισμένη ὅλη ἡ μονάδα, ὁπότε σχηματίζουμε ομάδες, ἡ διμοιρίες εἰδικὰ ἐπιφορτισμένες μετὰ τις μεταφορές. Αὐτὸ εἶναι συνήθως τὸ πὼς ἀποδοτικό: οἱ στρατιῶτες μας εἶναι λιγότερο φορτωμένοι, ἀφοῦ, ὅσον εἶναι δοπλοι, εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ ὅπλου. Τὸ ὑλικό, πού ἔτσι εἶναι συγκεντρωμένο, κινδυνεύει λιγότερο νὰ χαθεῖ. Ὄταν γιὰ ἀνταμοιβή, πρόκειται νὰ τοὺς δοθεῖ ὅπλο, τοὺς πάνει ἀμύλλα, θέλουν νὰ φορτωθοῦν περισσότερο, δείχνουν μεγαλύτερο ἐνθουσιασμό. Οἱ ομάδες αὐτὲς θαδίζουν στὴν ἀποσφοφυλακή, ἔχουν ὅμως τὰ ἴδια καθήκοντα καὶ δικαιοῦνται τὴν ἴδια μεταχείριση μετὰ τὴν ὑπόλοιπη ομάδα.

Μέσα στὴ φάλαγγα τὰ καθήκοντα ποικίλλουν ἀνάλογα μετὰ τὴν δράση της: όταν μένει σπὸν καταυλισμῷ, συγκροτοῦνται εἰδικὲς ομάδες φρουρῆσης, πού πρέπει νὰ αποτελοῦνται ἀπὸ ἐμπειροπόλεμους, εἰδικευμένους ἀνθρώπους, πού γιὰ τὸ ἔργο τους αὐτὸ ἀνταμείβονται ἰδιαίτερα. Συνήθως ἡ ἀνταμοιβὴ συνίσταται σὲ μεγαλύτερη ἀνεξαρτησία, ἢ σὲ ὅτι τοὺς παρέχονται γλυκίσματα ἢ περισσότερος καπνός. Ἀ.κ. ἂν ἔχουμε 100 ἄντρες καὶ ὑπάρχουν 115 κουτὰ ποῦρα, αὐτὰ τὰ 15 παραπανιστὰ κουτὰ μποροῦν νὰ διανεμηθοῦν στὰ μέλη τῆς ομάδας αὐτῆς. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἡ ὀπισθοφυλακὴ, τελείως ξεχωρισμένες ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο τμήμα, εἶναι ἐπιφορτισμένες μετὰ τὰ κύρια καθήκοντα τῆς φρουρῆσης, ἀλλὰ καὶ κάθε διμοιρία πρέπει νὰ ἔχει τοὺς δικούς της φρουρούς. Ὅσο πὼς μακριὰ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο βρίσκεται ἡ φρουρά, ἰδίως σὲ ἐλεύθερη ζώνη, τόσο πὼς μεγάλη εἶναι ἡ ἀσφάλεια τῆς μονάδας.

Τὰ σημεῖα πού διαλέγονται ὀφείλουν νὰ βρίσκονται σὲ

ήψώματα, έτσι ώστε την ημέρα να μπορούν οι φρουροί να εποπτεύουν έκτεταμένη περιοχή και τη νύχτα να είναι δύσκολο να φτάσει κανείς ως εκεί. Όταν χρειάζεται να μείνουν εκεί πολλές μέρες πρέπει να δορυρώνονται γερά, για την περίπτωση που θα δεχτούν επίθεση. Τα δορυωματικά του-τα ζήγα μπορούν να καταστρέφονται όταν υποχωρεί ή ομάδα, ή να εγκαταλείπονται, αν οι περιστάσεις δεν καθιστούν απαραίτητη την εξαφάνισή κάθε ξένου από το πέρασμα της φάλαγγας.

Σε περίπτωση μόνιμης στρατοπέδευσης, το άμυντικό σύστημα πρέπει διαρκώς να τελειοποιείται. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας πως σε όρεινες περιοχές, και σε έδαφος όρθα διαλεγμένο, το μόνο αποτελεσματικό θωρό δηλο είναι ύδατος. Χρησιμοποιώντας κατάλληλα σκέπαστρα από ύλικά της περιοχής: ξύλα, πέτρες, κλπ. μπορούμε να κατασκευάσουμε τέλεια καταφύγια που θα σταματούν το πλησίασμα των εχθρικών στρατευμάτων και θα μας προστατεύουν από τις δόσεις.

Μέσα στο στρατόπεδο έχει πολύ μεγάλη σημασία να τηρείται πειθαρχία, που πρέπει να έχει σκοπούς διαπαιδαγωγικούς: οι γκουεριλλέρος υποχρεώνονται να πλυνθούν και να σκουνώνονται όριμένη ώρα, δεν τους επιτρέπεται να ασχολούνται με παιχνίδια που δεν έχουν κοινωνικό λειτούργημα, αλλά τείνουν στη διάλυση του ήθους της ομάδας, απαγορεύεται η κατανάλωση οινόπνευματων ποτών κλπ. Όλα αυτά να αναλαμβάνει μια επιτροπή επιφορτισμένη την εσωτερική τάξη, εκλεγμένη μέσα από τους μαχητές εκείνους που έχουν τα περισσότερα επαναστατικά προσόντα. Αποστολή της επιτροπής αυτής είναι να φροντίζει να μην ανάθονται φωτιές σε μέρη ξέσκαπα, ή να ανεβαίνουν στη-λες και να μην να πέσει η νύχτα, να φροντίζει για το καθαρίσμο του καταυλισμού: πρώτος μετρίνηται η ομάδα, ώστε να κρατηθεί καλά η απόλυτη μυστικότητα της ύπαρξο-ζυμάδας.

Πρέπει να προσέχουμε πάρα πολύ τις φωτιές που η πό-βολή τους καίει επά πολύ: πρέπει να τις σκεπάζουμε με χώ-

μα, να θέσουμε τα καρτιά, τα κουτιά από τις κονομέριδες και τα υπολείμματα των τροφών. Κατά την πορεία πρέπει να επικρατεί απόλυτη σιωπή. Οι διαταγές μεταβιβάζονται με χειρονομίες ή ψιθύρους από στόμα σ' αυτό ως τον τελευταίο. "Όταν η ομάδα διασχίζει αγνωστές περιοχές ανοίγει δρόμο μονάκι της ή ακολουθώντας οδηγό, ή εμπροσθοφυλακή θα θαδίζει καμιά εκατοστή ή διακοσαριά μέτρα πιδ μπροστά, ανάλογα με τη φύση του εδάφους. Στις περιοχές όπου μπορεί κανείς να χάσει το δρόμο θα αφήνεται ένας άντρας σὲ κάθε στροφή να περιμένει τὸν ἐπόμενον και έτσι συνέχεια ως τὸν τελευταίο τῆς ὀπισθοφυλακῆς. Ἡ ὀπισθοφυλακή επίσης θα θαδίζει χωριστά ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη φάλαγγα, ἐπιτηρώντας τὰ μετόπισθεν και προσπαθώντας να ξεφανίξει, όσο είναι δυνατόν καλύτερα, τὰ ἔκρη τοῦ περάσματος τῆς φάλαγγας. "Αν υπάρχουν πλῆγιοι δρόμοι ποὺ παρουσιάζουν κίνδυνο, πρέπει να ἐπιτηρούνται ἀπὸ μιὰ ομάδα, ὥσπου να περάσει κι ὁ τελευταῖος ἄντρας τῆς φάλαγγας. Είναι πὸ πρακτικὸ ἡ ομάδα αὐτὴ να παίρνεται ἀπὸ μιὰ εἰδικὴ διμοιρία, μπορεί ὅμως να σχηματίζεται και ἀπὸ στοιχεῖα παρμένα ἀπὸ ὅλες τῆς διμοιρίες. Ἡ ομάδα αὐτὴ πρέπει να περιμένει να τὴν ἀντικαταστήσει ἡ ἐπόμενη προτοῦ ξαναγυρίσει στὴ διμοιρία του τὸ κάθε μέλος τῆς, και έτσι συνέχεια, ὥσπου να ἔχει περάσει ὅλη ἡ φάλαγγα.

Ἡ πορεία πρέπει δὲ μόνον να εἶναι ὁμοιόμορφη και να γίνεται σύμφωνα με μιὰ ὀρισμένη σειρά, ἀλλὰ πρέπει ἀκόμη να τηρεῖται πάντα αὐτὴ ἡ σειρά, ὥστε να ξέρουμε πῶς ἡ ὑπ' ἀριθ. 1 ομάδα εἶναι ἡ εμπροσθοφυλακή, ἡ ὑπ' ἀριθ. 2 ομάδα ἐκείνη ποὺ ἀκολουθεῖ και ἡ ὑπ' ἀριθ. 3 ομάδα στὴ μέση, ποὺ μπορεί να εἶναι ἡ ομάδα τῆς διοίκησης, ὕστερα ἡ ὑπ' ἀριθ. 4 ομάδα, κατόπιν ἡ ὀπισθοφυλακή, ἡ ἡ ὑπ' ἀριθ. 5 ομάδα. Πρέπει πάντα να τηρεῖται ἡ ἴδια σειρά. Κατὰ τῆς νυκτερινῆς πορείας ἡ σιωπὴ πρέπει να εἶναι ἀκόμη πιδ ἀπόλυτη, και ἡ ἀπόσταση μεταξὺ τῶν μαχητῶν λιγότερη, γιὰ να μὴν καθεὶ κανεὶς και να μὴν ὑποχρεωθεῖ να φωνάξουμε ἢ να ἀνάψουμε φῶς. Τὴ νύκτα τὸ φῶς εἶναι ἐχθρὸς τοῦ γκουερilléρο.

"Αν οἱ πορείες αὐτὲς προηγούνται μᾶς ἐπίθεσης, ἀφή-

νομε τὰ περιττὰ θάρη, σακίδια, χότρες κλπ., στὸ μέρος ποὺ ἔχουμε ὀρίσει ὡς σημεῖο γενικῆς συγκέντρωσης ὅταν πᾶς θῇ· κεῖ ἐπιτευχθεὶς ὁ σκοπὸς μας, καὶ ἡ κάθε διμοιρία θὰ συνεχίσει τὸ δρόμο τῆς φορτωμένης μόνον τὰ ἄλλα τῆς καὶ τὴν πολεμικὴ τῆς ἐξάρτιση. Τὸ σημεῖο ἐπίθεσης πρέπει νὰ ἔχει κίονας μελετηθεῖ ἀπὸ ἀνθρώπους ἐμπιστους, ποὺ ἔχουν πάρει ἐπαφὴ, ἔχουν μεταβιβάσει ἐκθεση σχετικὰ μὲ τὶς ἐκθρικές φρουρὰς, τὴν τοπογραφία τοῦ στρατόπεδου, τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀνδρῶν ποὺ τὸ ὑπερασπίζονται. Τότε καταστρώνομε τὸ ὀριστικὸ σχέδιο ἐπίθεσης, κατανέμουμε τοὺς μαχητὰς, φροντίζοντας πάντα νὰ ὀρίζουμε ἄρκετὸ μέρος τῶν δυνάμεών μας γιὰ τὴν ἀντίσταση σὲ ἐνδεχόμενες ἐνισχύσεις τοῦ ἐχθροῦ. Στὴν περίπτωσιν ποὺ ἡ ἐπίθεση εἶναι ἀπλὴ καὶ μόνον ἀντιπερισσοῦς γιὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν ὀφίξιν ἐνισχύσεων (ἐνισχύσεων ποὺ θὰ εἶναι ἀναγκασμένες νὰ περάσουν ἀπὸ ὁράμους κατὰλληλους γιὰ ἐνέδρες), ἕνας ὄντρας τῆς ἐνέδρας πρέπει ταχύτητα νὰ ἀναφέρει τὸ ἀποτέλεσμα στὸν ἀρχηγὸ καὶ νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ λυθεῖ ἡ πολιορκία γιὰ νὰ μὴν ὑπερφαλλογιστοῦμε. Ὅπως καὶ νᾶναι, κατὰ τὴν πολιορκία, ἢ τὴν ὀμση ἐπίθεσιν, πρέπει πάντα νὰ ὑπάρχουν φρουροὶ στοὺς δρόμους ποὺ ὀδηγοῦν στὸ μέρος ὅπου γίνεται ἡ μάχη.

Τὴ νύκτα εἶναι πάντα προτιμότερη ἡ ὀμση ἐπίθεσιν. Μὲ θάρρος καὶ τὴν ἀπαραίτητη ἐτοιμότητα πνεύματος, μπορούμε χωρὶς μεγάλον κίνδυνον, ἀκόμη καὶ νὰ καταλάβουμε τὸ στρατόπεδον.

Κατὰ τὴν πολιορκία δὲ ὅτε δὲν μένει νὰ κάνουμε παρὰ νὰ περιμένουμε καὶ νὰ ἀνοίγουμε παρακώματα, πλησιάζοντας ὀλο καὶ περισσότερο πρὸς τὸν ἐχθρὸν, προσπαθώντας νὰ τὸν σφυροκοποῦμε καὶ πρὸ παντός, νὰ τὸν ἀναγκάσουμε μὲ τὰ πυρὰ νὰ θοῖ. Ὅταν ἡ πολιορκία τελειώνει μὲ νίκη ἢ λύεται γιὰτὶ ἔχουν ἐπαυχεθεῖ οἱ σκοποὶ μας, ὅλες οἱ ὀμάδες ἀποσύρονται μὲ τάξιν ὡς τὸ σημεῖο ὅπου βρίσκονται τὰ σακίδια καὶ συνεχίζεται ἡ κανονικὴ ζωὴ.

Ἡ νομοδικὴ ζωὴ τοῦ γκουεριλλέρο, σ' αὐτὴ τῆς τῆ φάσιν, γεννᾷ ἕνα πολὺ ἀνεπτυγμένο αἰσθημα ἀδερφοσύνης μεταξὺ τῶν συμπολεμιστῶν, καμιά φορὰ ὅμως καὶ ἐπακίνδυνους ἀντα-

γωνισμούς μεταξύ ομάδων. "Αν οι ανταγωνισμοί αυτοί δεν διο-  
κετευθούν κατάλληλα και δεν μετατραπούν σε ύγιη διαμάχη,  
υπάρχει κίνδυνος να διασπαστεί η ενότητα της φάλαγγας.  
Πρέπει από την άρχη του αγώνα να διαπαιδαγωγούμε τους  
γκουερिलλέρος, εξηγώντας τους το κοινωνικό νόημα του αγώνα  
και τα καθήκοντά τους. Πρέπει να τους δίνουμε ξεκάθαρους  
ιδέες, να τους διδάσκουμε μιαν ήθικη που τους σφυρηλατεί  
το χαρακτήρα και κάνει ώστε κάθε εμπειρία να τους βοηθεί  
να ξεπερνούν τον εαυτό τους, και να μην είναι μονάχα ένα  
πρόσθετο μέσο αγώνα επιβίωσης.

Το παράδειγμα έχει μεγάλη διαπαιδαγωγική αξία. Οι άρ-  
χηγοί πρέπει διαρκώς να δίνουν το παράδειγμα ζωής διμε-  
πτης και αλόγελα δοσμένης στην υπόθεση του λαού. Η προ-  
αγωγή του στρατιώτη πρέπει να βασίζεται στο θάρρος, στις  
ικανότητες και στο πνεύμα αυτοθυσίας του. "Όποιος δεν  
εκπληρώνει στο άκραιο αυτούς τους όρους δεν μπορεί να  
πάρει υπευθυνότητες: άργα ή γρήγορα θα προκαλέσει θλι-  
βερά έπεισόδια.

Μόλις ένας γκουερिलλέρο πλησιάζει σ' ένα σπίτι, ή συμ-  
περιφορά του παρατηρείται: από τον τρόπο που θα ζητήσει  
να του κάνουν μια έξυπνη χρήση, να του δώσουν τρόφιμα, και  
από τις μέθοδους που χρησιμοποιεί για να τ' άποκτήσει, οι κά-  
τοικοι θα θγάλουν συμπεράσματα, εύνοια ή δυσμενή, για τον  
άνταρτικό στρατό.

Η σύννεση απαιτεί λοιπόν να έξηγει ό άρχηγός λεπτομε-  
ρώς αυτά τα προβλήματα και να τους δίνει τη σημασία που  
έχουν. Πρέπει επίσης να πείθει με το παράδειγμά του.  
"Όταν μπαίνουμε σε χωριό πρέπει να έχουμε προηγούμενα  
άπαγορέψει στους στρατιώτες τα οίονπνευματώδη ποτά, να  
κάνουμε συστάσεις στη μονάδα, να της δίνουμε το καλύτερο  
δυνατό παράδειγμα πειθαρχίας και να επιτηρούμε διάκοπα  
τις εισόδους και έξόδους του χωριού.

Η οργάνωση, ή μαχητική αξία, ό ήρωισμός και το όμα  
δικό πνεύμα δοκιμάζονται στην περιούκωση, γιατί είναι  
τούτη ή που επικίνδυνη κατάσταση του πολέμου. Στη διά-  
λεκτο των γκουερिलλέρος μας, κατά τον πόλεμο, όνομάζαμε



«φάτσα πολιορκίας» τὸ πρόσωπο μερικῶν τρομαγμένων στρατιωτῶν. Οἱ ἡγέτες τοῦ καθεστώτος ποὺ ἀνατρέψαμε ἀποκαλοῦσαν πομπώδεια τὴς ἐκστρατείας τους π ε ρ ι κ ῶ κ λ ω σ η καὶ ἐ ξ ὀ ν τ ι ω σ η. "Ὅμως γιὰ μιὰ ἀνταρτο-ομάδα ποὺ γνωρίζει τὸ ἔδαφος κι εἶναι ἰδεολογικὰ καὶ ὀργανικὰ συνδεμένη μὲ τὸν ἀρχηγό της δὲν εἶναι καὶ τῆσης σημασίας πρόβλημα. Ἄρκει νὰ περιχαράκωνεσαι νὰ προσπαθεῖς νὰ ἐμποδίζεις τὴν προέλαση τοῦ ἐκθροῦ ποὺ στηρίζεται σὲ βαριὰ θίλα, καὶ νὰ περιμένεις τὴ νύκτα, ποῦναι φυσικὸς σύμμαχος τοῦ γκουερίλλερο. "Ὅταν σουρουπώσει, ἀφοῦ κάνουμε ἀναγνώριση καὶ διαλέξουμε τὸν καλύτερο δρόμο θὰ χρησιμοποιήσουμε, μὲ ἀπόλυτη μυστικότητα, τὸ πὸ κατάλληλο μέσο ὑποχώρησης, τηρώντας ἀπόλυτη σιγή. Κάτω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολο νὰ ἐμποδιστεῖ, τὴ νύκτα, μιὰ ομάδα ἀνδρῶν νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν περικύκλωση.

#### IV. Ἡ μάχη

Ἡ μάχη εἶναι ἡ πὸ σημαντικὴ πράξη τῆς ζωῆς τῆς ἀνταρτο-ομάδας. Δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἐπεισόδιο στὴν ὅλη ἐξέλιξη τοῦ ἀγώνα, ἀλλὰ δὲ χωρὶ καμιά ἀμφιβολία πὺς οἱ συγκρούσεις αὐτὲς ἀπαιτοῦν ἐξαιρετικὴ σημασία, γιατί κάθε ἐμπλοκὴ σὲ μάχη εἶναι βασκὴ γιὰ τοὺς μαχητές.

Εἴπαμε προηγουμένα πὺς ἡ ἐπίθεση πρέπει νὰ γίνεται μὲ πλεῖρια ἐγγύηση πὺς θὰ πετύχει. Ὅφειλουμε νὰ ἐξηγήσουμε τίς γενικὲς γραμμὲς τῆς ἀκολουθητέας τακτικῆς καὶ τὴν ἴδια τὴν ἐπίθεση, καθὼς καὶ τὰ διάφορα χαρακτηριστικὰ ποὺ μπορεῖ νὰ παρουσιάζει ἡ κάθε δράση. Πρῶτα - πρῶτα θὰ περιγράψουμε τὸν ἀγώνα σὲ εὐνοϊκὸ ἔδαφος, γιατί αὐτὸς εἶναι τὸ τυπικὸ πρότυπο τοῦ ἀντίρτικου πολέμου, καὶ ἐκεῖ πρέπει νὰ χρησιμοποιήσουμε ἀρχὲς ποὺ προηγούνται ἀπὸ τὴν πρακτικὴ ἐμπειρία γιὰ τὴ λύση ὀρισμένων προβλημάτων. (Ὁ πόλεμος σὲ πεδιάδα εἶναι, ὅπως πάντο, ἀποτέλεσμα προέλασης τῶν ἀντίρτικων ὁμάδων χάρι στὴς ἐνσχύσεις τους, καὶ ὀρων εἰδικῶν τοῦ περιβάλλοντος, πράγμα ποὺ πλου-

τίζει την πείρα των μαχητών και τους επιτρέπει να έπωφε-  
λούνται απ' αυτό).

Στην πρώτη φάση του αντίρτικου πολέμου, οι έκθρμκς  
φάλαγγες διεισδύουν βαθιά μέσα στις περιοχές που έχουν  
έξεγερθεί. Ανάλογα με τις δυνάμεις αυτών των φαλάγγων  
θα χρησιμοποιήσουμε δυο τύπους επίθεσης. Ό πρώτος τύπος  
επιφέρει συστηματικά, μέσα σε μερικούς μήνες, την άπω-  
λεια της επαθμκς ικανότητας αυτών των φαλάγγων· προ-  
ηγείται χρονολογικά από τον άλλο. Η επίθεση αυτή στρέ-  
φεται κατά των έμπροσθοφυλακών· τὰ δύσβατα έδάφη έμπο-  
δίζουν τις φάλαγγες να προχωρούν με άρκετη κάλυψη των  
πλευρών τους· έτσι όφειλουν πάντα να έχουν μια έμπροσθο-  
φυλακή που, διεισδύοντας πρώτη και έκθέτοντας τη ζωή των  
άντρών της, εξασφαλίζει την πορεία της υπόλοιπης φά-  
λαγγας. Όταν οι άντρες μας δεν είναι πολλοί και δεν μπο-  
ρούμε να υπολογίζουμε σε έφεδρείες καί, επί πλέον, ό  
έκθρς είναι ίσχυρός, πρέπει πάντα να επιδιώκουμε την κατα-  
στροφή αυτής της έμπροσθοφυλακής. Το σύστημα είναι απλό  
και δεν άπαιτεί παρά κάποιο συντονισμό. Όταν, στο σημείο  
που έχει άποφασιστεί — που πρέπει να είναι όσο το δυ-  
νατόν υπό άπόκριμνο — άρχίζει να έμφανίζεται ή έμπροσθο-  
φυλακή, άφήνουμε να διεισδύσει ένα τμήμα της και τότε  
ανοίγουμε θανατηφόρο πυρ έναντίον της. Στο χρονικό αυτό  
διάστημα, μια μικρή ομάδα άπασκολεϊ το υπόλοιπο της φά-  
λαγγας, έτσι ώστε να μπορούμε να πάρουμε όπλα, πολεμο-  
φόδια και έξαρτύσεις. Ό γκουεριλλέρο πρέπει πάντα νάχει  
κατά νου την ιδέα πως ή πηγή του άνεφοδιασμού του σε  
όπλα βρίσκεται στον έκθρς. Δεν πρέπει ποτέ να δίνουμε  
μάχη, έκτός από έξαιρετικές περιπτώσεις, παρά για να παίρ-  
νουμε ύλικό.

Όταν μάς το επιτρέπουν οι δυνάμεις μας περικυκλώ-  
νουμε τελείως τη φάλαγγα ή, τουλάχιστον, δίνουμε την έν-  
τύπωση πως την περικυκλώνουμε. Στην τελευταία τούτη  
περίπτωση ή έμπροσθοφυλακή της άνταρτο- ομάδας πρέπει  
να είναι τόσο ίσχυρή και τόσο καλά περικαρακωμένη ώστε  
νάντέξει στις μετωπικές επιθέσεις του έκθρς. Τή στιγμή

πού θέκει ανακαινιστεί ὁ ἐκθρός, οἱ δυνάμεις τῆς ἀποθοφυλακῆς ξεπετάγονται καὶ τοῦ ἐπατίθενται ἀπὸ πίσω. Καθὼς τὸ μέρος ἔχει ἐπιλεγεί τέτοιο ὅπου ὁ ἐκθρός νὰ μὴν μπορεῖ νὰ κινήσει τὶς πτέρυγες, εἶναι εὐκόλο νὰ τοποθετήσουμε ἐλεύθερους σκοπευτὲς πού θὰ συγκρατοῦν στὴ ζώνη πυρὸς ἀλόκληρη τῇ φάλαγγα, ἢ ὅποια καμιά φορά μπορεῖ ἀριθμητικὰ νὰ εἶναι 8-10 φορεῖς ἀνώτερή μας. Στὴν περίπτωση αὐτῇ, μὲ τὴν προϋπόθεση πὺς οἱ δυνάμεις μας ἐπαρκοῦν, πρέπει ὅλοι οἱ δρόμοι νὰ ἐλέγχονται μὲ ἐνέδρες, γιὰ νὰ ἐμποδίζουμε τὶς ἐνισχύσεις τοῦ ἐκθροῦ νὰ προχωροῦν. Ἡ περικύκλωση θὰ στενεύει θαμηθὼν, ἰδίως τῇ νύκτι· ὁ γκουερillέρο γνωρίζει τὰ κατατόπια καὶ ὁ ἐκθρός δὲν τὰ γνωρίζει, ἔτσι ἡ νύκτα αὐξάνει τὴ δύναμη τοῦ γκουερillέρο καὶ τὸ φόβο τοῦ ἐκθροῦ.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νὰ ἐξοντώσει μιά φάλαγγα, ἢ νὰ τῆς προκαλέσει ἀπώλειες τέτοιες πού νὰ τῆς χρειαστεῖ πολλὸς καιρὸς γιὰ νὰ ἀνασυγκροτηθεῖ.

Ὅταν οἱ δυνάμεις τῆς ἀνταρτο-ὀμάδας εἶναι ἐλάχιστες καὶ θέλουμε ὥστόσο νὰ καθυστερήσουμε, ἢ νὰ ἀπωθήσουμε τὴν προέλαση τῆς ἐκθρικής φάλαγγας, τὶς χωρίζουμε σὲ ὀμάδες ἀπὸ 2-10 σκοπευτὲς, σὲ καθένα ἀπὸ τὰ καίρια σημεῖα, γύρω ἀπὸ τὴν φάλαγγα. Μποροῦμε, λ.χ., νὰρχίσουμε τὴ μάχη ἀπὸ τὴ δεξιὰ πλευρά· ὅταν ὁ ἐκθρός μεταφέρει τὴ δρόση του σ' αὐτὴ τὴν πλευρά καὶ μᾶς κάνει ἔφοδο, θάρχίσουμε νὰ χτυπᾶμε τὴν ἀριστερὰ τοῦ πλευρά, ὕστερα τὴν ἀποθοφυλακὴ ἢ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ, καὶ ἔτσι σὲ συνέχεια. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, χρησιμοποιώντας πολλὰ λίγα πυρομαχικὰ μποροῦμε νὰ κρατᾶμε διαρκῶς τὸν ἐκθρό σὲ κατάσταση κινδύνου.

Ἡ τεχνικὴ τῆς ἐπίθεσης ἐναντίον τῆς ἐφοδιοπομητῆς ἢ τῆς ἐκθρικής θέσης πρέπει νὰ προσαρμόζεται στὶς συνθήκες τοῦ ἐδάφους πού ἔχει ἐπιλεγεί. Γενικὰ πρέπει νὰ φροντίζουμε νὰ κάνουμε νύκτα, ἀφηνιδιαστικά, σὲ μιά ὁποιαδήποτε ἐμπροσθοφυλακὴ, τὴν πρώτη ἐπίθεση σὲ μιά θέση τοῦ ἐκθροῦ. Μιά ἀφηνιδιαστικὴ ἐπίθεση, πού πραγματοποιοῦν ἐμπειροπύλεμοι κομμάντος, μπορεῖ εὐκόλα νὰ διαλύσει μιά θέση, ὅταν λάβουμε ὑπόψη μας τὸ πλεονέκτημα πού παρέχει ὁ

αίφνιδιασμός. Για κανονική περικύκλωση τις ζώνες διαφυγής μπορούν να τις ελέγχουν λίγοι άντρες και τους δρόμους πρόσβασης μπορούν να τους υπερασπίζονται ενέδρες, τοποθετημένες κατά τρόπον ώστε, αν κτυπηθεί μια απ' αυτές, να μπορούν οι γκουεριλλέρος να υποχωρήσουν και να μένει ακόμη μια δεύτερη ενέδρα. "Όταν το στοιχείο του αίφνιδιασμού δε θα φαίνεται πιά, τη στιγμή που θα μπαίνουμε στο στρατόπεδο, ή νίκη ή ήττα εξαρτάται από την ικανότητα των δυνάμεων περικύκλωσης να εμποδίσουν την άφιξη ενισχύσεων. Στην περίπτωση αυτή ό έσθρος διαθέτει, γενικά, την υποστήριξη του πυροβολικού, των δλμων, της αεροπορίας και των τάνκς. Σε έδαφος εύνοϊκό για τους γκουεριλλέρος το τάνκ δεν είναι όπλο και τόσο επικίνδυνο. Χρειάζεται να περάσει από στενούς δρόμους, όπου εύκολα πέφτει θύμα των ναρκών. Έξάλλου, ή έπιθετική ικανότητα των τάνκς χάνει έδω μέρος της όξιας της, έπειδή είναι όναγκασμένα να προχωρούν τόνα πίσω από τόλλο, ή, το πολύ - πολύ, δυό - δυό. Το καλύτερο όπλο έναντίον τους, το πιο σίγουρο, είναι ή νάρκη, αλλά σε συγκρούσεις σώμα με σώμα, πούναι εύκολο να γίνουν σε απόκρημνα έδάφη, το «κοκταίηλ Μολότωφ» είναι έξαιρετικά άποτελεσματικό. Δέ μιλάμε για το μπαζούκας, που θα ήταν σοβαρό άμυντικό όπλο για τις δυνάμεις των γκουεριλλέρος, αλλά που είναι δύσκολο να το προμηθευτεί κανείς, τουλάχιστο στις άρχες του άγώνα. Ένάντια στο όλμοδόλο ύπάρχει το χαράκιμα με σκεπή. Ό δλμος είναι πολύ άποτελεσματικό όπλο έναντια σε περικυκλωμένη θέση, αντίθετα όμως ή ίσχύς του μεώνεται άπέναντι σε κανούμενους έπιπθέμενους. Το πυροβολικό δεν παίζει σπουδαίο ρόλο σ' αυτό το είδους τόν άγώνα, γιατί πρέπει να είναι τοποθετημένο σε μέρη πολύ προσιτά και είναι άνίσχυρο έναντια σε κανούμενους στόχους. Η αεροπορία άποτελεί το κύριο όπλο των δυνάμεων καταπίεσης, αλλά ή άποτελεσματικότητά της έλαττώνεται στο βαθμό που μοναδικός της στόχος είναι μικρά άθέατα χαρακώματα. Ρίχνει πολύ ίσχυρές βόμβες που κάνουν περισσότερο θόρυβο παρά κακό. Καί, επί πλέον, όσο περισσότερο πλησιάζουμε στις έσθρικές γραμμές, τόσο πιο

δύσκολο είναι για την αεροπορία να επιτίθεται σ' αυτά τα σημεία.

Απ' όλους τους τύπους ναρκών, ο πιο αποτελεσματικός είναι η τηλεκατευθυνόμενη νάρκη, αλλά απαιτεί τεχνικές γνώσεις που δεν υπάρχουν πάντα· μα και οι άλλοι τύποι ναρκών είναι επίσης εξαιρετικά χρήσιμοι, και στους όρεινους δρόμους αποτελούν για τις λαϊκές δυνάμεις άμυντικά μέσα σχεδόν απόρρητα.

Ένα καλό μέσο άμυνας ενάντια στα θωρακισμένα όρματα μάχη είναι το κεκλιμένο χαράκιμα, που κατασκευάζεται κατά πλάτος του δρόμου, κατά τρόπον ώστε το τάνκ μπαίνει εύκολα, μα δεν μπορεί να θγει παρά μόνο πολύ δύσκολα. Τα χαρακώματα μπορούν εύκολα να καμουφλάρονται κατά τις νυχτερινές προελάσεις του έχθρου, ή όταν η αντίσταση που προβάλλουμε εμείς τον εμποδίζει να βάλει το πεζικό να προηγείται από τα τάνκς.

Σε όμαλό έδαφος το καμión είναι άλλο ένα κλασικό μέσο προέλασης του έχθρου. Από τις φάλαγγες του καμionών προηγούνται μερικά θωρακισμένα. Ανάλογα με την δύναμη της μονάδας των γκουεριλλέρος, μπορεί ή μονάδα τούτη είτε να περικυκλώσει ολόκληρη τη φάλαγγα, είτε να την αποδεκατίσει επιτιθέμενη σε μερικά από τα καμiónια και, ταυτόχρονα, ανατινάζοντας νάρκες. Στην περίπτωση τούτη πρέπει να ενεργούμε γρήγορα, να παίρνουμε τα όπλα των σκοτωμένων έχθρων και να αποσυρόμαστε. Αν το επέτρεπουν οι συνθήκες μπορούμε να επικήρυσουμε ολοκληρωτική περικύκλωση, της οποίας έχουμε καόλας έξηγήσει τους γενικούς κανόνες.

Το κυνηγετικό όπλο είναι όπλο μεγάλης αποτελεσματικότητας για την επίθεση σε ξεσκέπαστα καμiónια. Οι χειροβομβίδες, αν έχουμε, είναι εξαίρετα όπλα.

Για όλες αυτές τις επιθέσεις το ούσιαστικό είναι ο αίφνιδιασμός. Είναι άλλωστε ένα από τα πρωταρχικά χαρακτηριστικά της τακτικής του πολέμου των γκουεριλλέρος. Και το αποτέλεσμα αυτό δεν μπορούμε να το πετύχουμε αν οι άγρότες της περιοχής γνωρίζουν την παρουσία του επαναστατι-

κού στρατού. Γι' αυτό το λόγο όλες οι κινήσεις πρέπει να γίνονται τη νύκτα: μονάχα άνθρωποι απόλυτα έχεμυθοι και δοκιμασμένης πίστης επιτρέπεται να τις ξέρουν και να εκτελούν τις συνδέσεις. Γι' αυτές τις πορείες τα σakiδια πρέπει να ναι γεμάτα τρόφιμα, για να μπορούν να κρατήσουν δύο, τρείς ή ακόμη και τέσσερις ημέρες στους τόπους της ένεδρας.

Δέν πρέπει ποτέ να έχουμε πάρα πολλή έμπιστοσύνη στην έχεμύθεια του άγρότη: πρώτα, γιατί έχει τη φυσική τάση να μιλά, να σχολιάζει τα γεγονότα με άλλα μέλη της οικογένειάς του, ή με σίγουρες γνωριμιές: ύστερα, γιατί ή κτηνωδία με την οποία οι στρατιώτες του έχθρου, όταν κτυπηθούν, μεταχειρίζονται τον πληθυσμό, σκαρπῶ τον τράμο και κάνει μερικούς, για να σώσουν τη ζωή τους, να μιλήσουν περισσότερο απ' ό,τι θήρηπε και να δώσουν ούσιαστικές πληροφορίες.

Για να στήσουμε μιάν ένεδρα διαλέγουμε συνήθως ένα μέρος σέ απόσταση τουλάχιστον μιάς μέρας πορείας από τις συνηθισμένες μας βάσεις, τις οποίες ό έχθρος πάντα, λίγο ή πολύ, γνωρίζει κατά προσέγγιση.

Έχουμε κάλλας υπογραμμίσει προηγούμενα ότι σέ μιὰ μάχη ό τρόπος για να έπισημανθεί ή θέση των αντιστάλων, από τη μιὰ πλευρά, είναι ή αίφνιδια γεμάτη βολή του τακτικού στρατιώτη, που είναι συνηθισμένος να διαθέτει πολεμοφόδια κατά βούληση και από την άλλη ή μεθοδική, σποραδική βολή του γκουεριλλέρο, που γνωρίζει την άξια κάθε σφαίρας, που χρησιμοποιεί με οικονομία και όέν πυροβολεί ποτέ περισσότερο απ' όσο είναι ανάγκη. Καθώς δέν είναι περισσότερο λογικό απ' τό να εξοικονομούνται πολεμοφόδια, να άφίνεται να αίφνιδιάζεται από τον έχθρό, ή να μην κάνει να λειτουργεί πλήρως μιὰ επίθεση από ένεδρα, πρέπει να προβλέπει την ποσότητα πολεμοφοδίων για να τα χρησιμοποιεί σέ κάθε εύκαιρία και να διεξάγει τις μάχες σύμφωνα μ' αυτούς τους προηγούμενους ύπολογισμούς.

Τα πολεμοφόδια είναι τό μεγάλο πρόβλημα του γκουεριλλέρο. Τά όπλα, τά βρίσκει κανείς πάντα, και αυτά που διαθέτει δέν τα εγκαταλείπει πᾶ σὸν άνταρτοπόλεμο, αλλά

τὰ πολεμοφόδια ἐξαντλοῦνται, καὶ ἂν κυριεύει κανεὶς γενικὰ τὰ ὅπλα μὲ τὰ πολεμοφόδιά του, πολὺ σπάνια, σχεδὸν ποτὲ δὲν παίρνει πολεμοφόδια μόνον. Τὸ ὅπλο κυριεύεται μὲ τῆς σφαίρας του, δὲν μπορεῖ νὰ συνεισφέρει γιὰ νὰ ἐφοδιάσει ἄλλα ὅπλα ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν ὑπ' αὐτὰ σὲ πλεόνασμα. Σ' αὐτὸν τὸν τύπο τοῦ πολέμου, ἡ τακτικὴ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας τοῦ πυρὸς εἶναι θεμελιώδης.

Ἐνας ἐπικεφαλὴς τῶν γκουερίλλερος, ποὺ ἐκλαμβάνεται ὡς τέτοιος, δὲν θὰ φυγομαχοῦσε ποτέ. Οἱ φυγομαχίες πρέπει νὰ γίνονται μὲ εὐλυγισία στὴν κατάλληλῃ στιγμὴ καὶ πρέπει νὰ ἐπιτρέπουν τὴν διάσωση ὁλόκληρου τοῦ ὕλικου τῆς μορφῆς τοῦ ἀνταρτοπόλεμου καὶ τῶν τραυματιῶν. Ὁ ἀνάρτης δὲν πρέπει νὰ αἰφνιδιάζεται ποτὲ κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ὑποχώρησης· δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἐπιτρέπει νὰ τὸν περιβάλλει ἡ πολυτέλεια.

Ἡ πορεία, ποὺ ἐπιλέχθηκε, πρέπει λοιπὸν νὰ διαφυλάσσεται σὲ ὅλα τὰ σημεία ὅπου ὁ ἐχθρὸς φαίνεται νὰ ὁδηγεῖ τὰ στρατεύματά του γιὰ νὰ πραγματοποιήσει μιὰ περικύκλωση. Στὴν περίπτωση προσπάθειας γιὰ περικύκλωση, ἕνα σύστημα συνδέσεων πρέπει νὰ ἐπιτρέπει νὰ προετοιμάζονται ἀστραπαῖοι οἱ σύντροφοι.

Πρέπει νὰ ὑπάρχουν πάντα ὁπλοὶ ἄνθρωποι: θὰ πάρουν τὸ ὅπλο τῶν τραυματιῶν ἢ τῶν νεκρῶν συντρόφων, ἢ τὸ ὅπλο ἐνὸς αἰχμάλωτου. Θὰ ἀσκοληθοῦν μὲ τοὺς αἰχμαλώτους, μὲ τὴ μεταφορὰ τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν συνδέσμων. Χρειάζεται νὰ ὑπάρχει πάντα ἕνα καλὸ συνεργεῖο ἀκούραστων, ἀπὸ μιὰ σειρά δοκιμασμένων, ἱκανῶν συνδέσμων γιὰ νὰ μεταφέρουν τὶς κατεπεΐγουσες διαταγές.

Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν τῶν βοηθητικῶν εἶναι σχετικὸς, ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν προσδιορίσει σὲ δυὸ ἢ τρεῖς στοὺς δέκα: θὰ παρίστανται στὴ μάχη, θὰ ἐκπληρώνουν τὰ ἀναγκαῖα καθήκοντα, ὑπερασπίζοντας τὴν ὀπισθοφυλακὴ τῆς θέσεως στὴν πορεία τῆς ὑποχώρησης καὶ ἐκπληρώνοντας τὶς ὑπηρεσίες τῆς σύνδεσης γιὰ τὶς ὁποῖες μιλήσαμε.

Ὅταν ἡ μορφή τοῦ ἀνταρτοπόλεμου εἶναι πρακτικὰ ἕνας πόλεμος ἀμυντικοῦ τύπου — ὅταν δηλοῦν διασφαλίζει

τὴν ἄμυνα ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς μιᾶς καθορισμένης περιοχῆς ἐνάντια σὲ μιὰ φάλαγγα εἰσβολέων — ἡ μάχη μετατρέπεται σὲ πόλεμο θέσεων· ἀλλὰ πρέπει πάντα, στὴν ἄτακτὴ τῆς συμπλοκῆς νὰ χρησιμοποιεῖται ἡ ἐντύπωση τοῦ αἰφνιδιασμοῦ γιὰ τὸν ὁποῖο μιλῆσαμε πρὸ πάνω. Ὅταν ἀνοίγει κανεὶς τὰ φρούς ἢ ἄλλα ἀμυντικὰ συστήματα, ποὺ εὐκόλα ἐπισημαίνονται ἀπὸ τοὺς ἀγρότες τῆς περιοχῆς, ὀφείλει νὰ διασφαλιστεῖ ὁφοῦ αὐτοὶ οἱ ἀγρότες θὰ παραμείνουν στὰ μετόπισθεν τῶν γραμμῶν. Σ' αὐτὸ τὸν τύπο τοῦ πολέμου, πράγματι, ἡ κυβέρνησις ἐφαρμόζει τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν περιοχῶν· καὶ οἱ ἀγρότες, ποὺ δὲν ἔχουν φύγει, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πᾶνε νὰ ἀνεφοδιαστοῦν σὲ ἀπομακρυσμένες ζῶνες, ἀπὸ αὐτὴ ποὺ ἐλέγχεται ἀπὸ τὸ ἀντίρτικο. Στὶς κρίσιμες στιγμὲς ποὺ περιγράφουμε, κάθε ἄνθρωπος ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴ ζώνη τοῦ ἀνταρτοπόλεμου συνιστᾷ ἕναν πολὺ μεγάλον κίνδυνον γιὰ τὴς πληροφορίες ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει στὸν ἐχθρό. Στὸν ἀμυντικὸ πόλεμον, ὁ ἀντίρτικος στρατὸς ὀφείλει νὰ ἔχει σὰν βασικὴ ἀρχὴ τὴν ταχτικὴ τῆς καμένης γῆς.

Ὁλόκληρος ὁ ἀμυντικὸς μηχανισμὸς πρέπει νὰ εἶναι διαρθρωμένος μὲ τέτοιον τρόπο ὥστε ἡ ἐχθρικὴ ἐμπροσθοφυλακὴ νὰ πέφτει πάντα σὲ μιὰ ἐνέδρα. Εἶναι ἐξαιρετικὰ σημαντικὰ, ἀπὸ ψυχολογικὴ ὄψιν, ὅτι οἱ ἄντρες τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πέφτουν, ἀναπόφευκτα, σὲ κάθε μάχη. Ὅφειλε κανεὶς νὰ δημιουργεῖ στὸν ἀντίπαλον στρατὸ μὴν κάθε φορὰ πρὸ διαπεραστικῆς ἐντύπωσης αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, ὀδηγώντας τὴν ὥς τὸ σημεῖον ποὺ κανένας νὰ μὴ θέλει πὰ νὰ εἶναι ἐμπροσθοφυλακὴ. Καὶ ὅπως εἶναι φανερό ὅτι μιὰ φάλαγγα ποὺ δὲν ἔχει ἐμπροσθοφυλακὴ δὲν μπορεῖ νὰ μετατοπισθεῖ, χρειάζεται λοιπὸν κάποιος νὰ ἐπιμνησθεῖ αὐτὴ τὴν εὐθύναν...

Μπορεῖ κανεὶς, ἂν τὸ κρίνει ἀφέλιμον, νὰ κάνει ἐλιγμούς, περικυκλώσεις, ἐπιθέσεις πλαγιοφυλακῶν, ἢ ἀπλῶς νὰ κρατεῖ κατὰ μέτωπον τὸν ἐχθρό· ἀλλὰ σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις, ὀφείλει νὰ ἐνισχύει τὰ εὐαίσθητα σημεῖα, νὰ ὑπηρετεῖ τὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ στὶς ἐπιθέσεις τῶν πλαγιοφυλακῶν.

Τοῦτο προϋποθέτει κιόλας ὑπεροχὴ σὲ ἄνδρες καὶ ὄπλα



παρά για τις μάχες που περιγράψαμε προηγούμενα. Γιατί είναι φανερό ότι χρειάζονται περισσότεροι άνδρες για να φράξουν όλους τους δρόμους και μπορούν να είναι πολυάριθμοι για να συγκλίνουν προς μία ζώνη. Έδώ χρειάζεται να αύξηθεί ο αριθμός των ενεδρών και των επθέσεων ενάντια στα θεωρακισμένα διασφαλίζοντας την πιο μεγάλη δυνατή σιγουριά στο σύστημα των καθορισμένων τάφρων και απ' αυτό το γεγονός και των τοπικών. Σ' αυτό τον τύπο του πολέμου, αν η διαταγή είναι γενικά να κρατηθεί άμυνα μέχρι θανάτου, πρέπει έντονα να εξασφαλιστεί σε κάθε άμυνόμενο το μέγιστο των πιθανοτήτων επιβίωσης.

Όσο μία τάφος είναι καμουφλαρισμένη τόσο είναι εξασφαλισμένη στο να διατηρηθεί για περισσότερο χρόνο: είναι καλό να την καμουφλάρεις μ' ένα σκέπασμα για να εξουδετερώσεις το αποτέλεσμα των πυροβόλων. Τα πυροβόλα των 80.1 ή και των 85 χιλιοστών, χρησιμοποιούμενα γενικά στην ύπαιθρο, δεν μπορούν να διατρυπήσουν το σκέπασμα, που κατασκευάζεται με ύλικά της περιοχής, ξύλα ή πέτρες, καθώς καμουφλαρισμένα. Όφείλει κανείς πάντα να προβλέπει μία διέξοδο, που να επιτρέπει, σε εξαιρετική περίπτωση, να διαφύγει χωρίς να εκθέτει πολύ σε κίνδυνο τη ζωή του. Έχουμε καθορίσει αυτές τις άμυνες στη Σιέρρα Μαέστρα, όπου υπήρξαν δραστηριότητες για να μάς προστατεύσουν από τη βολή των πυροβόλων. Όλες αυτές οι εκτιμήσεις δείχνουν καθαρά ότι δεν υπάρχουν γραμμές καθορισμένου πυρός. Η γραμμή του πυρός είναι ένα πράγμα λιγότερο ή περισσότερο θεωρητικό, που καθορίζεται σε όριζόμενες βασικές στιγμές, αλλά που είναι ελαστική και επηρεαζόμενη ανάμεσα από δύο πεδία. Αυτό που υπάρχει είναι μία έκτεταμένη άκατοίκητη χώρα: αλλά το χαρακτηριστικό μιας άκατοίκητης χώρας από τον ανταρτοπόλεμο είναι ότι εκεί ζει ένας πληθυσμός Ιδιωτών, που συνεργάζεται σ' ένα όρισμένο βαθμό με το ένα από τα δύο στρατόπεδα — στην πραγματικότητα μία συντριπτική πλειοψηφία είναι με το μέρος της επανάστασης.

Αυτός ο πληθυσμός δεν μπορεί να μετατοπιστεί μαζικά για-

τι αυτό θα δημιουργούσε, σ' αυτόν, αντίπαλους, οι οποίοι θα γίνονταν το προόμιο ενός προβλήματος έλλειτου άνεφοδιασμού. Αυτή η άκατοίκητη χώρα διασκίζεται από περιοδικές επιδρομές, που είναι γενικά ήμερες για τις καταπρασιές δυνάμεις και νυκτερινές για τις δυνάμεις του ανταρτοπόλεμου. Αυτές οι δυνάμεις του ανταρτοπόλεμου βρίσκουν εκεί μια σημαντική πηγή άνεφοδιασμού, που πρέπει να άσκειται στο πολιτικό πεδίο αποκαθιστώντας τις καλύτερες σχέσεις με τους άγρότες και τους εμπόρους.

Σ' αυτό τον τύπο του πολέμου, η εργασία αυτών που δεν μάχονται όμως είναι πολύ σημαντική. Έχουμε κώλας υπογράμμιση μερικά χαρακτηριστικά των συνδέσμων στους τόπους της μάχης, αλλά οι σύνδεσμοι είναι ένας θεσμός στο έσω-τετικό της οργάνωσης του ανταρτοπόλεμου. Οι σύνδεσμοι μέχρι την πιο απομακρυσμένη ομάδα των γκουερίλλερος οφείλουν να είναι διαρθρωμένα με τέτοιο τρόπο που να μπορούν πάντα να πηγαίνουν από το ένα σημείο στο άλλο με το πιο γρήγορο μέσο, που είναι γνωστό στην περιοχή, και τουτό ισχύει και για τα μη ενοχικά έδαφη. Δεν είναι πρόβλημα, επί παραδείγματι, για έναν ανταρτοπόλεμο που κάνει επιχειρήσεις σ' ένα μη ενοχικό έδαφος να επιτρέψει να υπάρχουν σύγχρονα συστήματα επικοινωνίας, όπως είναι ο τηλεγράφος, οι δημόσιοι δρόμοι κλπ., εκτός από όρισμένα ραδιοφωνικά συστήματα, που είναι αδύνατο να καταστρέψουν, τα οποία δεν υπηρετούν παρά τις μόνιμες στρατιωτικές φρουρές, που τα υπερασπίζονται, και τα οποία αν, με κάθε τρόπο έπεφταν στα χέρια της επανάστασης, θα ήταν αναγκαία μια αλλαγή του κώδικα και της συχνότητας, εργασία κάποτε πολύ δύσκολη.

Θα θέλαμε εδώ να θυμηθούμε γι' αυτό τη δική μας εμπειρία στη διάρκεια του πολέμου της ανελευθέρωσης: η καθημερινή και άκριτης πληροφόρηση για όλες τις δραστηριότητες του έθνους είναι πλήρης απ' την πληροφόρηση των συνδέσμων. Το σύστημα πληροφόρησης πρέπει να μελετάται και να εκλέγονται οι άνθρωποι του με την πιο μεγάλη προσοχή. Γιατί το κακό που μπορεί να κάνει ένας ευλόος πράκτορας είναι τεράστιο, και χωρίς να τραβεί τόσο μακριά, μια πλη-

ροφόρηση, που υπερτιμάει ή μειώνει τον κίνδυνο, μπορεί να είναι καλή πηγή της πλήξης· είναι σπάνιο να μειώνεται· η γενική τάση του άγρότη τόν οδηγεί στο να μεγαλοποιεί τα νέα. Η ίδια υπερτιμητική νοοτροπία, που κάνει να παρουσιάζονται φαντάσματα και κάθε είδους υπερφυσικά όντα δημιουργεί έλπίσης τεράστιες στρατιές, αφού δεν πρόκειται παρά για έναν ούλαμο ή για μιάν περιπόλο του έχθρου. Ό κατάσκοπος, τελικά, πρέπει να φαίνεται όσο είναι δυνατό ούδέτερος και για τον έχθρο να μην φαίνεται ότι έχει οποιαδήποτε σχέση με τις δυνάμεις της απελευθέρωσης. Αυτό δεν είναι ένα καθήκον τόσο δύσκολο όσο φαίνεται, και το αντιμετώπιζουν πολλοί άνθρωποι, έμποροι, μέλη των ελεύθερων επαγγελμάτων και μέχρι τους θρησκευτικούς, που μπορούν να προσφέρουν την συνδρομή τους και να δώσουν πληροφορίες.

Ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά του ανταρτοπόλεμου είναι η ούσιαστική διαφορά μεταξύ των πληροφοριών που λαβαίνουν οι αντίρτικες δυνάμεις και οι δυνάμεις των τακτικών στρατών. Αύτεις οι δυνάμεις πρέπει να διαπεράσουν ζώνες απόλυτα έχθρικές όπου δεν συναντούν παρά την έκδικτική σιγή των άγροτών, ενώ η πληροφορόρηση του αντίρτη υπολογίζει σ' ένα φίλο μέσα σέ κάθε σπίτι, σχεδόν ένα μέλος της οικογένειάς του, και τὰ νέα κυκλοφορούν σταθερά δια μέσου του συστήματος των συνδέσμων μέχρι τὸ Στρατηγείο ή τὸ πολιτικό Γραφείο του γκουεριλλέρο της ζώνης.

Όταν ὁ έχθρος διεισδύει στο άνοιχτό επαναστατημένο έδαφος, όπου όλοι οι άγρότες έχουν υιοθετήσει τή λαϊκή υπόθεση, προκύπτει ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα. Η πλειοψηφία των άγροτών τείνει να φύγει με τον λαϊκό στρατό εγκαταλείποντας τὰ παιδιά τους και τις άσκαλές τους, άλλοι φεύγουν με ὁλόκληρη τήν οικογένειά τους, άλλοι τέλος παραμένουν και προσμένουν τὰ γεγονότα. Η πιο σοβαρή συνέπεια της διεισδυσης του έχθρου είναι ότι θέτει τις περισσότερες οικογένειες σέ δύσκολη θέση, σχεδόν τις διαλύει. Όφείλει κανείς να τούς παρέχει τή μέγιστη υποστήριξη, αλλά να τις προειδοποιεί για τὸ ότι μιὰ φυγή πρὸς τις άφιλόξενες περιο-

χέος, μακριὰ ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους τόπους ἐφοδιασμοῦ τις ἐκθέτει σὲ βέβαιες συμφορές.

Δὲν θὰ μιλήσουμε ἐδῶ γιὰ ἕναν «τύπο καταπίεσης» ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ λαοῦ: σὲ κάθε τόπο, ἀνάλογα μὲ τίς εἰδικές, ἱστορικές, κοινωνικές καὶ οἰκονομικές συνθήκες, οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ δοῦν μ' ἕνα τρόπο περισσότερο ἢ λιγότερο ἐγκληματικό, ἐνῶ εἶναι πάντα ταυτόσημες οἱ τεχνικές μέθοδοι καταπίεσης. Ὑπάρχουν τόποι ὅπου ἡ φυγὴ τοῦ ἄνδρα πρὸς τὴ ζώνη τοῦ ἀντίρτη, ἐγκαταλείποντας τὴν οἰκογένειά του σὶδ σίτι, δὲν προκαλεῖ μεγάλη ἀντίδραση. Ἄλλου, αὐτὴ ἡ φυγὴ ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἐπιταχθῶν ἢ νὰ καοῦν τὰ ἀγαθὰ του, νὰ προκαλέσει τὸ θάνατο ὁλόκληρης τῆς οἰκογένειας. Εἶναι, λοιπόν, φυσικὸ νὰ ὀργανώνει κανεὶς τοὺς ἀγρότες καλύτερα ποὺ εἶναι ἐκτεθειμένοι σὲ μιὰ προέλαση τοῦ ἐχθροῦ. Κατὰ πρῶτον αὐτοὺς ποὺ γνωρίζουν τοὺς κανόνες τοῦ πολέμου σ' αὐτὴ τὴν ἰδιαίτερη περιοχὴ.

Εἶναι φανερὸ ὅτι πρέπει νὰ προετοιμάζεται γιὰ νὰ ἐξαποστέλλει τὸν ἐχθρὸ ἔξω ἀπὸ τὸ θιγόμενο ἔδαφος, κτυπώντας τὴς γραμμὲς ἐπικοινωνίας, ἐμποδίζοντας τὸν ἀνεφοδιασμό, μέσω τῶν μικρῶν ἀνταρτο-ομάδων, ποὺ τὸν ἐξαναγκάζουν νὰ ρίχνει στὴ μάχη πάρα πολλοὺς σιόχους.

Ὁ πὺδ σημαντικὸς παράγοντας αὐτῶν τῶν μαχῶν εἶναι ἡ συνετὴ χρησιμοποίησις τῶν ἀποθεμάτων σὲ κάθε ἀντιπαράθεση. Ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα του, ὁ ἀντίρτικος στρατὸς μπορεῖ σπάνια νὰ ὑπολογίζει σὲ ἀποθέματα, γιατί σὲ κάθε μάχη ἡ δουλειὰ τοῦ ὁποιοῦδήποτε, ποὺ συμμετέχει σ' αὐτὴ, εἶναι κανονισμένη καὶ πλήρως διαταγμένη. Ἀλλὰ εἶναι καλὸ νὰ ἀπαιτεῖ ἀνθρώπους ποὺ μποροῦν ν' ἀπαντήσουν σ' ἕνα ἀπροσδόκητο, νὰ ἐξαπολίσουν μιὰν ἀντεπίθεση ἢ νὰ προσδιορίσουν μιὰ θέση. Σὲ συμφωνία μὲ τὴν ὀργάνωση τοῦ ἀντίρτη καὶ σύμφωνα μὲ τίς δυνατότητες τῆς στιγμῆς, **μπορεῖ κανεὶς νὰ κρατᾷ σὲ ἐτοιμότητα μιὰ ὁμάδα σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση** «γιὰ νὰ κάνει τὰ πάντα», τῆς ὁποίας καθήκον εἶναι νὰ φέρει σὲ πέρας τίς πὺδ ἐπικίνδυνες ἀποστολές: **μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν βαφτίσει «ὁμάδα θανάτου» ἢ ὀδιάφορο μὲ ποὺ ἄλλο ὄνομα: ἐκπληρώνει καλὰ, πράγματι, τίς λειτουργίες ποὺ σημαίνει**

αυτό το όνομα. Αύτη ή «όμάδα θανάτου» πρέπει να είναι σε όλα τα σημεία όπου διεξάγεται μια μάχη, στις αλφειοδαστικές επιθέσεις των έμποροφυλακών, στην άμυνα των πυρτών και πυρ επικινδυνών θέσεων, παντού, τέλος, όπου ο έσθρος απειλεί την ασφάλεια της γραμμής του πυρός. Καθένας θα είναι ελεύθερος να ένταχθεί σ' αύτη την ομάδα που θα πρέπει να συνιστά μια τιμή για τον έσθρα που τη διαλέγει. Καλείται να γίνει, με το χρόνο, ένα παράδειγμα για κάθε τιμή του άντάρτη, και ο γκουεριλλέρο, που έχει την τιμή ν' άνήκει σ' αυτό το σώμα θαυμάζεται και εκτιμάται απ' όλους τους συντρόφους του.

#### **V. Έναρξη, άνάπτυξη και τερματισμός ένός άνταρτοπόλεμου**

Έχουμε κάλλας εκτενώς καθορίσει τί είναι ο άνταρτοπόλεμος. Θα χαράξουμε τώρα την ίδεατή άνάπτυξη του σε έννοιό έδαφος, έπειτα από τη γέννησή του, ξεκινώντας από έναν ένισο πυρήνα, δηλαδή ξεκινώντας από την Κουβανική έμπειρία, θα προχωρήσουμε να έπεξεργαστούμε γι' αυτόν μια θεωρία.

Στην άρχή ύπάρχει μια ομάδα περισσότερο ή λιγότερο έξοπλισμένη, περισσότερο ή λιγότερο όμογενής, που επιδιώκει σχεδόν άποκλειστικά να κρυφτεί σε απόκρημνες, αδιέξοδες περιοχές, διατηρώντας μια αδύνατη έπαφή με τους άγρότες. Αύτη ή ομάδα επιδιώκει ένα κτύπημα: τότε γεννιέται το όνομά της· μερκοί άγρότες, που άποστερούνται από τις γαίες τους ή βρίσκονται σε άγώνα για να τις διατηρήσουν, και νέοι ίδεαλιστές, που κατάγονται από μιάν άλλη τάξη πηγαίνουν να πυκνώσουν τις γραμμές της. Ή ομάδα άποκτάει μια πυρ μεγάλη τόλμη για να κυκλοφορεί στις κατοικημένες περιοχές και μια στενή έπαφή με τους άνθρώπους της περιοχής, άρχίζει μερικές επιθέσεις φεύγοντας άμέσως μετά· με ταχύτητα καταφάνει για να διεξάγεται μια μάχη ένάντια σε μια φάλαγγα και να της συντρίψει την έμποροφυλακή.

συνεχίζει να ένωματώσει δένδρες, αúξάνει στὸν ἀριθμὸν ἄλλα ἢ ὀργάνωσὴ τῆς παραμένει ἡ ἴδια, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ παίρνει λιγότερες προφυλάξεις καὶ μπαίνει σὲ περιοχὲς πὸ πυκνὸ κατοικημένες.

Ἀργότερα, ἡ ὁμάδα ἀποκαθιστᾷ προσωρινὰ στρατόπεδα διαρκείας μερικῶν ἡμερῶν, τὰ ὁποῖα ἐγκαταλείπει ὅταν μπαίνει ὅτι πλησιάζει ὁ ἐχθρὸς ἢ ὅταν βομβαρδίζονται ἢ ἀπλῶς ὅταν ὑπάρκειται σ' ἕναν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κινδύνους. Ἡ ἀντίρτικη ὁμάδα αúξάνει ἀριθμητικὰ, σὲ συμφωνία μὲ τὴ μαζικὴ δουλειὰ πὸ δημιουργεῖ ἀπὸ κάθε ἀγρότη ἕναν ἀντίρτη τοῦ πολέμου τῆς ἀπελευθέρωσης. Τέλος, διαλέγει μιὰ ἀπρόσπτη ζώνη, ἀρχίζει ἡ καθιστικὴ ζωὴ καὶ οἰκοδομοῦνται οἱ πρῶτες μικρὲς θιομηχανίες: τὸ ὑποδηματοποιεῖο, τὸ καπνεργοστάσιο, τὸ ὀπλοστάσιο, τὸ ἀρτοποιεῖο, μερικὰ ραφεῖα, τὰ νοσοκομεία, τὸ ράδιο, τὸ τυπογραφεῖο, κλπ.

Ὁ ἀντίρτικος πόλεμος ἔχει κιόλας μιὰν ὀργάνωση, μιὰ νέα διάρθρωση. Εἶναι κεφαλὴ ἐνὸς μεγάλου κινήματος μὲ σκιαγραφημένα ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς κυβέρνησης. Συγκροτεῖται ἕνα δικαστήριον γιὰ τὴν ἀσκηση τῆς δικαιοσύνης· ὅν αὐτὸ εἶναι δυνατό, ἐκδίδει κανεῖς μερικοὺς νόμους καὶ συνεχίζει τὴ δουλειὰ τῆς πολιτικοποίησης τῶν ἀγροτικῶν μαζιῶν — καὶ τῶν ἐργατῶν, ὅν ὑπάρχουν ἐργάτες στὴν περιοχὴ. Ὁ φανερός ἐχθρὸς κατατροπώνεται: ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀπλῶν αúξάνει καὶ σὲ συνέχεια μεγαλώνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀντῶν τοῦ ἀντίρτικου. Ἀλλὰ σὲ μιὰ δοσμένη στιγμή, ἡ ἀκτίνα δράσης του δὲν ἐπεκτείνεται πὰ μὲ τὴν ἴδια προοπτικὴ πὸ αúξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀντῶν: τότε, μιὰ φάλαγγα ξεχωρίζει ἀπὸ τὴν ὁμάδα καὶ δημιουργεῖ μιὰν ἄλλη ζώνη μάχης. Αὐτὸς ὁ νέος πυρήνας θὰ ξαναρχίσει τὴ δουλειὰ μὲ ὅλα βέβαια τὰ χαρακτηριστικὰ, τὰ ὁποῖα θὰ διαφέρουν κάπως χάρις στὴν ἐμπειρία πὸ ἀπόκτησε καὶ χάρις στὴ διεύθυνση σὲ ζῶνες πολέμου ἀπὸ τὰ στρατεύματα τῆς ἀπελευθέρωσης. Στὴ διάρκεια αὐτοῦ τοῦ χρόνου, ὁ κεντρικὸς πυρήνας συνεχίζει νὰ διοικεῖται: ἔχει κιόλας δεχτὴ ὕλικες προσφορὰς σὲ ἐφοδιασμὸ, καὶ κάποτε σὲ ὅπλα, ἀπὸ ἀπομακρυσμένους ζῶνες οἱ δῆθρμτοι συνεχίζουν νὰ καταφθάνουν, ἐπιδιώκει κα-

νεις την εφαρμογή των διοικητικών καθηκόντων με τη δημοσίευση νόμων' άνοίγει σχολεία, που επιτρέπουν την πολιτικοποίηση και την εκπαίδευση των νεοσυλλέκτων. Οί ηγέτες εκπαιδεύονται στο μέτρο που αναπτύσσεται ο πόλεμος, και θελπώνεται ή ικανότητά τους για την διοίκηση ταυτόχρονα με την ποσοτική και την ποιοτική αύξηση των δυνάμεων.

"Όταν έρθει ή στιγμή, οί ομάδες μπορούν να εγκατασταθούν σε άπομακρυσμένες περιοχές και να ξαναρχίσουν τόν ίδιο κύκλο.

Άλλα υπάρχει ώστόσο ένα έχθρικό έδαφος, τὸ έδαφος που δέν είναι εύνοϊκό για τόν άνταρταπόλεμο. Έκει, διεισδύουν μικρές ομάδες για να χτυπήσουν τις συγκοινωνίες, να καταστρέψουν τις γέφυρες, να ύπονομεύσουν, να σπείρουν την άνασφάλεια. Με τις μεγάλες και τις μικρές ιδιότητες στὸν πόλεμο, τὸ κίνημα συνεχίζει να ένδυναμώνει ή μεγάλη κίόλας δουλειά στίς μάζες επιτρέπει την κινητοποίηση των δυνάμεων σε μη εύνοϊκά έδάφη και φτάνει κανείς στὸ τελευταίο στάδιο που είναι τὸ στάδιο τοῦ άνταρταπόλεμου κοντά στίς πόλεις.

Τὸ σαμποτάζ αύξάνει ούσιαστικά ο' όλες τις ζώνες. Ἡ ζωή παραλύει: έλέγχεται. Βαδίζουν πρὸς άλλες ζώνες, καταπολεμούν τὸν έχθρικό στρατὸ σε καθορισμένα μέτωπα: κυριεύουν κίόλας βαριά όπλα (μέχρι τάνκς) μάχονται σάν ίσος πρὸς ίσους, ὁ έχθρὸς πέφτει διαν ή έπιτυχία των ιδιαίτερων νικῶν μετατρέπεται σε τελική νίκη, διαν καταφέρνει να τὸν κάνει να δεχτεί τη μάχη με τούς επαβαλλόμενους όρους από τὸ άντάρτικο και εκεί τὸν νικάει προσπαθώντας να τὸν κάνει να παραδοθεί.

Τοῦτο δέν είναι παρά μιá σκιαγράφηση των διαφόρων σταθμῶν τοῦ άπελευθερωτικοῦ πολέμου τής Κούδας, αλλά έχει ένα κάτω καθολικό περιεχόμενο: έκτος και αν δέν έχει κανείς πάντα αὐτὸ τὸν συνδυασμὸ στοιχείων — τὸ λαό, τις συνθήκες, τὸν άρχηγὸ — που δημιουργήθηκαν στὸν δικό μας πόλεμο. Τοῦτο είναι άνάγκη να εἰπωθεί: ὁ Φιντέλ Κάστρο συνδυάζει τις ιδιότητες τοῦ μαχητῆ και τοῦ πολιτικοῦ και χρωστάει κανείς στήν ένόρασή του για τὰ γεγονότα, την άπο-

βίβασή μας, τὸν ἀγῶνα μας καὶ τὸν θρίαμβό μας. Δὲν μπο-  
ροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι, χωρὶς αὐτόν, δὲν θὰ πραγματώνονταν  
ἡ νίκη τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὴ ἡ νίκη  
θὰ μᾶς κόστιζε πολὺ πιὸ ἀκριβὰ καὶ θὰ ἦταν λιγότερο ὀλο-  
κληρωμένη.



### 3. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

#### 1. 'Ο άνεφοδιασμός

‘Ο άμεσος άνεφοδιασμός ενός άντάρτικου σχηματισμού είναι ούσιαστικός. ‘Η ομάδα πρέπει να μπορεί να ζει από προϊόντα του έδάφους έπιτρέποντας τελείως στους άγρότες που τούς τα παρέχουν να ζούν επίσης άπ’ αυτά. ‘Ο γκουεριλλέρο δέν μπορεί, στη δύσκολη πάλη που διεξάγει — κυρίως στην άρχή — να παράγει ό ίδιος ό,τι του χρειάζεται: Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για ένα έδαφος προστό στις φάλαγγες της καταπίεσης. Στο μέτρο που αναπτύσσεται, ό άντάρτικος σχηματισμός όφείλει να εξασφαλίζει τις πηγές άνεφοδιασμού μακριά από τις ζώνες της μάχης. Στην άρχή ζει μόνον από αυτά που παράγουν οι άγρότες: θά μπορούσε ίσως να έφοδιάζεται σέ μερικά κέντρα, αλλά ποτέ δέν συνιστά δίκτυο άνεφοδιασμού γιατί δέν έχει άκόμη τό έδαφος όπου να τα έγκαταστήσει. Τό δίκτυο έφοδιασμού και τό άπόθεμα του άνεφοδιασμού είναι λοιπόν καθορισμένα από την εξέλιξη της πάλης.

Στην πρώτη θέση, πρέπει να κερδηθεί ή απόλυτη έμπιστοσύνη των κατοίκων της περιοχής: και αυτή ή έμπιστοσύνη άποκτάται με την θετική στάση άπέναντι στα πρόβλημά τους: βοηθώντας τους και καθοδηγώντας τους σταθερά, ύπερασπίζοντας τα συμφέροντά τους και τιμωρώντας αυτούς που έπωφελούνται άπ’ την άνωμαλία για να εκδιώξουν τούς άγρότες, να άρπάξουν την συγκομιδή τους, για να ύπηρετήσουν τό συμφέρον τους.

‘Η γραμμή πρέπει να είναι πάντοτε άπλή και σκληρή.

‘Απλή, με μιά αμόλυντη συνεργασία με όλους τους τίμιους συμπαθούντες του έπαναστατικού κινήματος’ οκληρή με αυτούς που το χτυπούν άμεσα υποβάλλοντας τις δικόνους ή ανακοινώνοντας σημαντικές πληροφορίες στον έχθρικό στρατό.

‘Η ζώνη θα ελέγχεται λίγο - λίγο και θα μπορεί κανείς να υπολογίζει σε μιά πω μεγάλη ελευθερία κίνησης. Χρειάζεται να έχει σαν βασική άρχη να πληρώνει πάντα τα έμπορεύματα που παίρνει από τους συμπαθούντες: αγροτικά προϊόντα ή έμπορεύματα από τους εμπόρους. Είναι συνήθως δώρα, αλλά οι συνθήκες ζωής του αγρότη δεν επιτρέπουν κάποτε αυτά τα δώρα. Πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι οι ανάγκες του πολέμου υποχρεώνουν να χτυπηθούν καταστήματα, χωρις να μπορούν να πληρωθούν. Σ’ αυτή την περίπτωση, χρειάζεται να δίνεται πάντα στον έμπορο μιά απόδειξη, μιά αναγνώριση του χρέους: οι «εμποδοφόρες αποδείξεις» που έχουμε κάδλας μνημονεύσει. ‘Αλλά θα πρέπει να χρησιμοποιείται καλύτερα αυτό το μέσον με τους ανθρώπους που βρίσκονται έξω από τα όρια του ελεύθερου εδάφους, και να τους εξοφλεί με την μεγαλύτερη δυνατή ταχύτητα, τουλάχιστον έν μέρει.

‘Όταν οι συνθήκες είναι άρκετά θελπιωμένες για να επιτρέπουν να διατηρηθί μόνιμα και διάδοκα ένα έδαφος, έξω από την κατοχή του έχθρικού στρατού, μπορεί κανείς τότε να προχωρήσει σε συλλογικές σπορές. Οι αγρότες δουλεύουν τη γη προς όφελος του αντίρτικου στρατού, και διατηρούν έτσι μιά προορισμένη πηγή άνεφοδιασμού.

‘Αν ο αριθμός των έθελοντών γκουερίλλερος είναι πολύ μεγάλος σε σχέση με τον αριθμό των δπλων, και αν οι πολιτικές συνθήκες έμποδίζουν αυτούς τους ανθρώπους να μπουν στις ζώνες που κατέχονται από τον έχθρό, ο αντίρτικός στρατός μπορεί να καλλιεργήσει τη γη με τους ανθρώπους του και με όλους τους συσσωματωμένους, να συγκεντρώσει τα προϊόντα που εξασφαλίζουν τον άνεφοδιασμό: αυτοί οι έθελοντες γεμίζουν τα φύλλα υπηρεσίας τους, που θα τους χρημεύσουν σε συνέχεια στην προαγωγή τους

στην τάξη του αγωνιστή. Είναι έντοτατος προτιμότερο οι σπορές να γίνονται από τους ίδιους τους αγρότες, γιατί διεξάγουν τη δουλειά με μεγαλύτερο ένθουςιασμό και πλεονεκτική άριμοδιότητα. Σ' ένα στάδιο πιο προχωρημένο μπορεί κανείς να πεί να αγοράσει ολόκληρες συγκομιδές και να τις άποθηκεύσει για να τις χρησιμοποιήσει ο σιραιός, στο ύπαιθρο ή σε μαγαζιά, σύμφωνα με τη φύση των έδωδιμων.

Όταν συγκροτηθούν οργανισμοί, επιφορτισμένοι έπίσης με τον έφοδιοσμό του άγροτικού πληθυσμού, όλα τα έδωδιμα θα συγκεντρώνονται από τους συνεταιρισμούς διανομής άνάμεσα στους αγρότες μέσω του έπαναστατικού στρατού.

Αν οι συνθήκες θελπωθούν άκόμα μπορεί κανείς να προσδιορίζει τους φόρους: πρέπει να είναι κατά τδ δυνατό λιγότερο βαριοί, κυρίως για τον μικρό παραγωγό. Χρειάζεται πάνω σ' αυτό να φροντίζουν όλοι για καλές σχέσεις της άγροτικής τάξης με τον αντίρτικο στρατό από την όποια προέρχεται.

Οι φόροι μπορεί να εισπράττονται σε χρήμα ή μερικά σε εισοδήματα, που θα αύξάνουν τα άποθέματα. Τδ κρέας, έπι- παραδείγματι, είναι ένα είδος πρώτης άνάγκης: χρειάζεται συνεπώς να έξασφαλιστεί η παραγωγή και διατήρησή του. Θα συγκροτηθούν, σε συνεργασία με τους αγρότες — προφανώς ξένους από τον αντίρτοπόλεμο άν ή ζώνη δέν είναι άσφα- λης — φάρμες που θα διατρέφουν πουλερικά, γίδες και γουρούνια, άγορασμένα ή άπαλλοτριωμένα από τους μεγάλους ιδιοκτήτες. Στις περιοχές, που υπάρχουν λατιφούντια ( = μεγάλα ιδιόκτητα άγροκτήματα. Σ.τ.Μ.), συνηθίζεται να έχουν ζωα σε μεγάλες ποσότητες. Μπορεί να σφαγούν και ν' άλτιστούν. Όταν διατηρηθεί σ' αυτές τις συνθήκες, τδ κρέας παραμένει άποκλειστικά για την κατανάλωση στη διάρκεια μακροῦ χρόνου.

Τδ ζωο προμηθεύει έπίσης τδ δέρμα. Μπορεί κανείς να άναπτύξη μιή διομηχανία θυροδεμείου περισσότερο ή λιγότερο στοιχειώδεια, που να έπατρέπει να υπάρχει ή πρώτη ύλη ύποδημάτων — πράγματα άπαραίτητα σών γκουε-

ριλλέρο. Μπορεί κανείς να πεί, κατά ένα γενικό τρόπο, ότι τα απαραίτητα μέσα συντήρησης είναι: τὸ κρέας, τὸ ἄλατι, μερικά λαχανικά, φυμάτια ἢ σπόροι. Ἡ βασικὴ τροφή παράγεται πάντα ἀπὸ τὸν ἀγρότη: ἢ μαλάνγκα οἷς ὄρεινές περιοχὲς τῆς ἐπαρχίας Ὀριέντε (Κούθα), ἀλλὰ καὶ στὶς ὄρεινές περιοχὲς τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς ἢ τοῦ Περού, ἀκόμα καὶ οἱ πατάτες στὸ Περού· καὶ σὲ ἄλλες χώρες, ὅπως στὴν Ἀργεντινὴ, τὰ ζῶα, ἄλλοι τὸ σιτάρι. Πρέπει, μὲ κάθε τρόπο, νὰ διασφαλίζεται ἕνας ἐφοδιασμὸς σὲ βασικὲς τροφὲς γιὰ τὸ στρατό, καὶ μερικὰ ζωικά ἢ φυτικά λίπη, ποὺ ἐπιτρέπουν νὰ πλουτίζεται ἡ τροφοδοσία.

Τὸ ἄλατι εἶναι ἀπαραίτητο. Ὅταν εἶναι ἔτοιμο ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ διὰ τὸ φτιάχνουν, πρέπει ἄμεσα νὰ συγκροτοῦνται στεγνωτήρια ἁλατιοῦ ποὺ ἐπιτρέπουν νὰ συντελεστῇ ἕνα ἀπόθεμα. Νὰ μὴν ξεχνᾶμε ὅτι στὶς ὄρεινές ζώνες, ὅπου δὲν παράγεται σχεδὸν τίποτε, ὁ ἀποκλεισμὸς, πτωχεύοντας σταθερὰ τὴν περιοχὴ, εἶναι εὐκόλο νὰ πραγματοποιηθεῖ. Εἶναι καλὸ ἡ ἀγροτικὴ ὀργάνωση καὶ οἱ πολιτικὲς ὁργανώσεις γενικά, νὰ προβλέπουν αὐτὸ τὸ ἐνδεχόμενο. Οἱ ἀγρότες πρέπει νὰ ἔχουν ἀποθέματα τροφῶν γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἐπιζοῦν στὴ διάρκεια τῶν πρὸ σκληρῶν περιόδων τῆς μάχης. Ὅφειλε κανεὶς νὰ προσπαθεῖ νὰ δημιουργεῖ γρήγορα ἀποθέματα ἐδωδίων, ποὺ δὲν καταστρέφονται, ὅπως εἶναι τὰ σιτηρά: καλαμπόκι, σιτάρι, ρύζι, κλπ., ἄλεύρι, ἄλατι, ζάχαρη καὶ κονσέρβες κάθε εἶδους. Πρέπει ἐπίσης νὰ κάνει τὶς ἀπαραίτητες σπορές.

Θάρβει μὴ στιγμὴ ὅπου ὅλα τὰ ἐπισηπτικὰ προβλήματα τῆς ζώνης θὰ λυθοῦν· ἀλλὰ μὴ μεγάλη ποσότητα ἄλλων προϊόντων θὰ εἶναι ἀναγκαῖα: τὸ δῆμα, ἐπιπαραδείγματα, γιὰ τὰ ὑποδήματα (ἂν δὲν ὑπάρχει δυνατότητα νὰ δημιουργηθεῖ μὴ βιομηχανία δερμάτος), τὸ ὕφασμα γιὰ τὰ ἐνδύματα, καὶ ἄλλα χρειώδη, καρτί, τυπογραφεῖο γιὰ τὶς ἐφημερίδες, μελάνι κλπ.

Ὅσο περισσότερο τὸ ἀνάρτητο θὰ τελειοποιεῖ τὶς ὁργανώσεις του, τόσο περισσότερο θὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐμπορεύματα, ποὺ θὰ προμηθεύεται ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον. Τότε θὰ

είναι αναγκαίο ή οργάνωση των συνεργείων έφοδιασμού να λειτουργεί τέλεια διά μέσου των συμπαιθών των άγροτών. Η διάρθρωσή της πρέπει να είναι διπολική: δηλαδή να έχει, από τη μιὰ μεριά, τὰ πλοκάμια της στην πόλη και από την άλλη στο μέτωπο του γκουεριλλέρο. Ξεκινώντας από τις ζώνες του αντίρτικου, οι γραμμές του έφοδιασμού θα διασχίζουν όλόκληρο τὸ έδαφος ἀπ' όπου μπορεί να περάσει ύλικό. Οι άγρότες, λίγο - λίγο θα συνηθίζουν σὸν κίνδυνο (σὲ μικρὲς ομάδες μπορούν να βελτιώνονται) και θα μεταφέρουν τὸ ύλικό σὸν καθορισμένο τόπο χωρὶς να διατρέχουν υπερβολικούς κινδύνους. Αὐτὲς οι μετακινήσεις μπορούν να γίνονται τὴ νύχτα με τὰ μουλάρια ἢ με οποιοδήποτε άλλο μεταφορικό ζῶο και μάλιστα σὲ ὁρισμένες περιοχὲς με καμόνια. Μπορεῖ κανεὶς ἔτσι να εξασφαλίσει έναν κανονικό έφοδιασμό: μιλάμε ἔδω γιὰ έναν τύπο τῆς σειρᾶς γιὰ τὸν έφοδιασμό, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τις κοντινὲς ἀναστατωμένες περιοχὲς τῶν ἐπιχειρήσεων.

Χρειάζεται ἐπίσης να ὁργανωθεί ἕνα συνεργείο έφοδιασμού, ποὺ να ξεκινάει ἀπὸ τις ἀπομακρυσμένες ζώνες. Τὰ περισσότερα ύλικά ποὺ δὲν θρίσκονται στὰ χωριὰ ἢ τις ἐπαρχιακὲς πόλεις, αὐτὲς οἱ ζῶνες ὀφείλουν να παρέχουν τὸ αναγκαῖο χρῆμα γιὰ τις ἀγορὲς.

Ἡ ὁργάνωση θα ἐπιβιάσει ἀπὸ ἄμεσες δωρεὲς τῶν συμπαιθόντων και θα δώσει, σὲ ἀντάλλαγμα, τὰ ἀγαθὰ τῆς παρανομίας τὸ προσωπικό, ποὺ εἶναι ἐπιφορτισμένο με τὴν συσκευασία πρέπει να ἐλέγχεται πολὺ αὐστηρά. Οἱ ἀγορὲς πρέπει να πληρώνονται ἁμέσως σὲ μετρητὰ ἢ «καλὴ τῇ πίστει» ἀφοῦ ἕνα αντίρτικο ποὺ θγαίνει ἀπὸ τὴ βάση τῶν ἐπιχειρήσεών του ἀπειλεῖ μὲν ἄλλη περιοχὴ. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύση παρὰ να πάρει τὰ ἐμπορεύματα τῶν ἐμπόρων. Ὁ διακανονισμὸς ἐξαρτᾶται τότε ἀπὸ τὴν καλὴ πίστη ἢ ἀπὸ τις οἰκονομικὲς δυνατότητες τῶν ἀντίρτικων.

Ὅλα τὰ συνεργεία έφοδιασμού ποὺ περνοῦν ἀπὸ τὴν ὑπαίθρο ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ σειρά σταθμῶν ἢ «τερμᾶτων», ποὺ ἀποκαθίστανται σὲ ἰδιαίτερα σπῆτια, ὅπου μπορεί

κάνεις να αποκρύψει τις προμήθειες στη διάρκεια της ημέρας μέχρι την επόμενη νύκτα. Αυτά τα σπία δεν πρέπει να είναι γνωστά παρά σ' αυτούς που είναι άμεσα επιφορτισμένοι με τον έφοδιασμό. Οι ιδιαίτεροι κάτοικοί τους πρέπει να ξέρουν κατά το δυνατό λιγότερα γι' αυτές τις μεταφορές και να είναι, βεβαίως, τα πρόσωπα που εμπνέουν την μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στην οργάνωση.

Το μουλάρι είναι το ζώο το πιο ένδεξιγμένο στη μεταφορά του εφοδιασμού. Το μουλάρι, ζώο μιας άπιστεύτου άντοχης, είναι ικανό να θαδίζει στις πιο δύσβατες ζώνες, μεταφέροντας πάνω από εκατό κιλά στη διάρκεια δολοχίων ημερών. Η λιτότητά του κάνει πράγματι τον τρόπο μεταφοράς ιδανικό. Η όπλη του μουλαριού πρέπει να είναι θαυμάσια πεταλωμένη και οι μολαράδες να γνωρίζουν το ζώο και να φροντίζουν γι' αυτό. Μπορεί κανείς έτσι να στρατολογήσει έναν πραγματικό στρατό σε τετραζυγίες μιας μεγάλης χρησιμότητας. Συμβαίνει, ότι, παρά την ύπομονή του ζώου και την ικανότητά του να μεταφέρει τα πιο βαριά φορτία, η δυσκολία ενός περάσματος υποχρεώνει να το ξεφορτώσεις. Για να το αποφύγεις, ένα συνεργείο θα είναι επιφορτισμένο να χαράσσει όρεινά μονοπάτια. Έαν έχει κανείς μια σταθερή οργάνωση και αν ο αντίρτικος στρατός διατηρεί τις καλύτερες, κατά το δυνατό, σχέσεις με τους άγρότες ο έφοδιασμός θα είναι κανονικά διασφαλισμένος.

## II. Η πολιτική οργάνωση

Η πολιτική οργάνωση του επαναστατικού κινήματος είναι πολύ σημαντική. Και τοῦτο δῶ και σὰ δύο μέτωπα — τὸ ἐσωτερικὸ και τὸ ἐξωτερικὸ. Φυσικά, ἔχουν χαρακτηριστικὰ και λειτουργίες ἄρκετὰ διαφορετικὲς ἔστω και ἂν τὰ καθήκοντά τους είναι ταξινομημένα κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια ὀνομασία. Ἡ εἰσπραξὶ τοῦ χρήματος, ἐπὶ παραδείγματι, ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει τὸ ἐξωτερικὸ μέτωπο εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν εἰσπραξὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μετώπου και τὸ ἴδιο ἰσχύει και γιὰ

την προπαγάνδα ή για τὸν ἐφοδιασμό. Θὰ περιγράψουμε καταρχὴ τὰ καθήκοντα τοῦ ἐσωτερικοῦ μετώπου.

Γιὰ ἐσωτερικὸ μέτωπο θὰ θεωρήσουμε μιὰ ἐλεγχόμενὴ ζώνη, τοῦλάχιστον ἐν μέρει, ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς ἀπελευθέρωσης, καὶ εὐνοϊκὴ γιὰ τὸ ἀντάρτικο. Γιατί, διὰν οἱ μάχες τοῦ ἀντάρτικου ἀναπτύσσονται σὲ εὐνοϊκὰ πεδία, ἡ ὀργάνωση τοῦ ἀντάρτικου ἰσχυροποιεῖται σὲ ἔκταση ἀλλὰ ὅχι σὲ βάθος· ἐγγίζει ὅλο καὶ περισσότερο τὰ ὅρια, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ πραγματώσει τὴν ἐσωτερικὴ ὀργάνωση, ἀφοῦ ἡ ζώνη διασχίζεται ἀπὸ τὸν ἐχθρό. Στὸ ἐσωτερικὸ μέτωπο, μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχει μιὰ σειρά ὀργανώσεις, ποὺ ἄσκουν εἰδικὰς λειτουργίες γιὰ νὰ βελτιώσουν τὴ λειτουργικότητα τῆς διοίκησης. Ἡ προπαγάνδα ἀνήκει γενικὰ ἄμεσα σὸ στρατό, ἀλλὰ μπορεῖ ἐπίσης νὰ διαχωρισθῇ καὶ νὰ τεθῇ ὑπὸ τὸν ἐλεγχό της. (Ὅπως ὅχι ποτε αὐτὸ τὸ πρόβλημα εἶναι τόσο σημαντικὸ πού θὰ τὸ διαπραγματευτῶ ἄλλοι). Ἡ ἐξοπλιστὴ τῶν φόρων ἀνήκει στὴν πολιτικὴ ὀργάνωση, καθὼς καὶ στὴν ὀργάνωση τῶν ἀγροτῶν γενικὰ (καὶ τῶν ἐργατῶν ἂν ὑπάρχει), ἀφοῦ αὐτὰ τὰ δύο στοιχεῖα ὁφείλουν νὰ διοικοῦνται ἀπὸ ἓνα δικαστήριον.

Ἡ ἐξοπλιστὴ, καθὼς ἐξηγήσαμε καὶ πρὸ προηγουμένου κεφάλαιον, μπορεῖ νὰ πραγματώνεται μὲ διάφορους τρόπους: ἄμεσα καὶ ἔμμεσοι φόροι, δωρεὰς ἢ κατασχέσεις. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ σημαντικοῦ κεφαλαίου, πού ἀφορᾷ τὸν ἐφοδιασμό τοῦ ἀντάρτικου στρατοῦ.

Χρειάζεται νὰ δίνεται μεγάλη προσοχὴ ὥστε ἡ δράσις τοῦ ἀντάρτικου στρατοῦ νὰ μὴν προκαλεῖ ποτὲ τὴν φτώκειση τῆς περιοχῆς, ἔστω καὶ ἂν εἶναι γι' αὐτὸ ἄμεσα ὑπεύθυνον οἱ ἐχθροὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἀποκλεισμῶν τους, ἐπιχειρήματα πού πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖ ἀσταμάτητα ἡ προπαγάνδα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν πρέπει νὰ προκαλεῖται καμὴ ἄμεση ἀφορμὴ σύγκρουσης. Κανένας κανόνας, ἐπιπαραδείγματι, δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίζει τὸν ἰδιοκτῆτη μὲς συγκομιδῆς σὲ ἐλεύθερο ἔδαφος νὰ πουλεῖται τὰ προϊόντα του ἔξω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔδαφος — ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαιρετικὰς καὶ προσωρινὰς περιπτώσεις, ἀφοῦ ἐξηγήσουμε λεπτομερειακὰ τοὺς λόγους στοὺς ἀγρότες. Στὴ

διάρκεια οποιασδήποτε δράσης τοῦ ἀντάρτικου στρατοῦ, ὁ τομέας τῆς προπαγάνδας ὀφείλει πάντα νὰ ἐξηγεῖ τοὺς λόγους αὐτῆς τῆς δράσης, πράγμα ποῦ θὰ κατανοεῖται γενικὰ κυρίως ἀπὸ ἕναν ἀγρότη: ἔχοντας τὰ παιδιὰ του, τὸν ἀδερφό του ἢ ἕναν συγγενῇ σ' αὐτὸ τὸν στρατό, θὰ τὸν κάνει δικό του. Ἐκτιμώντας τὴ σημασία τῶν σχέσεων μὲ τοὺς ἀγρότες, πρέπει νὰ δημιουργοῦνται ὁργανισμοὶ ποὺ νὰ τὶς κατευθύνουν καὶ νὰ τὶς ρυθμίζουν. Αὐτοὶ οἱ ὁργανισμοὶ θὰ πρέπει νὰ βρίσκονται στὶς ἐλεύθερες ζώνες ἀλλὰ νὰ διατηροῦν ἐπίσης σχέσεις μὲ τὶς προσκείμενες ζώνες: καὶ ἀκριβῶς, διὰ μέσου αὐτῶν τῶν ζωνῶν, θὰ μπορέσουν λίγο - λίγο νὰ εἰσχωρήσουν στὴ ζώνη καὶ θὰ ἐπιτρέψουν μὴ ἐπέκταση τοῦ μετώπου τοῦ γκουεριλλέρο. Οἱ ἀγρότες θὰ διαδώσουν τὴν προπαγάνδα, προφορικὰ καὶ γραπτὰ, θὰ ἀφηγηθοῦν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ζοῦν στὴν ἄλλη ζώνη, τοὺς νόμους, ποὺ θεσπίσθηκαν ἐκεῖ, γιὰ νὰ προστατεύουν τοὺς μικροὺς ἀγρότες, τὸ πνεῦμα αὐτοθυσίας τοῦ ἀντάρτικου στρατοῦ, καὶ θὰ δημιουργήσουν ἔτσι τὴν εὐμενῆ ἀτμόσφαιρα γιὰ τὴν ὑποστήριξή του.

Οἱ ἀγροτικὲς ὁργανώσεις ὀφείλουν ἐπίσης νὰ ἔχουν διακλαδώσεις, ποὺ νὰ ἐπιτρέπουν στὸν ἀντάρτικο στρατό, διὰ τὸ θέλει, νὰ μεταφέρονται τὰ προϊόντα γιὰ νὰ τὰ πουλάει σὲ ἐκθρικό ἔδαφος, διὰ μέσου μιᾶς σειρᾶς, λιγότερο ἢ περισσότερο ἀφίλοκερδῶν ἐνδιαμέσων. Γιατί, ἂν ἡ ἀφοσίωση στὴν ὑπόθεσις σπρώχνει τὸν ἕμπορο νὰ διατρέχει ὀρισμένους κινδύνους, ὑπάρχει ἐπίσης μὴ ἀφοσίωση στὸ κρῆμα, ποὺ τὸν σπρώχνει νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους κινδύνους γιὰ νὰ ἀποκομίσει κέρδος.

Μιλώντας γιὰ τὸν ἐφοδιασμό, ἔχουμε κίελας ὑπογραμμίσει τὴ σπουδαιότητα τῆς ὑπηρεσίας κατασκευῆς τῶν δρόμων. Ὅταν ὁ ἀνταρτοπόλεμος φτάσει σ' ἕναν ὀρισμένο βαθμὸ ἀνάπτυξης, συγκροτεῖ κέντρα περισσότερο ἢ λιγότερο μόνιμα, καὶ δὲν περιπλανιέται πιά, χωρὶς βάση, διὰ μέσου διαφόρων περιοχῶν ὀφείλει τότε καλεῖς νὰ κατασκευάσει μὴ σερὰ δρόμους ἀρχίζοντας ἀπὸ μονοπάτια μουλαριοῦ καὶ φτάνοντας σὲ αὐτοκινητόδρομους. Χρειάζεται προφανῶς νὰ ἐκ-



τιμάει την δύναμη της οργάνωσης του αντίρτικου στρατού και την άμυντική ικανότητα του έχθρου που μπορεί να καταστρέψει αυτούς τους δρόμους επικοινωνίας, και συνάμα να ακολουθήσει ακριβώς τους δρόμους, που κατασκευάστηκαν από τους γκουερίλλερος για να φτάσει εδκόλα τις θέσεις στρατοπέδευσης. Όφείλει κανείς να ξεκινάει από την βασική άρχη ότι οι δρόμοι προορίζονται να διευκολύνουν τόν έφοδιασμό τών σημείων όπου δέν υπάρχει άλλη λύση και ότι δέν πρέπει κανείς να τούς καταστρέψει παρά όταν δέν είναι σχεδόν θέβαιος να μπορέσει να διατηρήσει τη θέση του μπροστά σέ μιá θίαιη επίθεση του έχθρου. Μπορεί κανείς να κάνει μιάν εξαίρεση για τούς δρόμους που κάνουν την επικοινωνία πού χρησίμη μεταξú δύο σημείων, αλλά πού δέν είναι ζωτικοί, και τών όποιων ή κατασκευή δέν παρουσιάζει κίνδυνο.

Άλλα υπάρχουν και άλλα μέσα επικοινωνίας. τó τηλεφώνo, π.χ., πού μπορεί να εγκατασταθή πάρα πολύ εύκολα στά όρεινά, όπου τά δέντρα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για στύλοι, πράγμα πού ή αεροπορική παρατήρηση του έχθρου δέν μπορεί να διακρίνει. Δέν μπορεί προφανώς να πρόκειται παρά για μιá περιοχ ή όπου ó έχθρος δέν έχει επτυχίες.

Τó δικαστήριο ή ó κεντρικός οργανισμός της δικαιοσύνης, της διοίκησης και τών επαναστατικών νόμων, απαράφτητα σ' έναν αντίρτικο στρατό, διαρθρώνονται κιόλας σ' ένα ελεύθερο έδαφος. Η εύθνη του δικαστηρίου πρέπει να συγκεντρώνεται σέ κάποιον πού να είναι ένήμερος τών νόμων της χώρας, καλύτερα άκόμα, να γνωρίζει τις νομικές ανάγκες της περιοχής και να μπορεί να συντάσσει μιá σειρά διατάγματα και κανόνες για να βοηθούν τόν άγρότη να ρυθμίζει, να θεσμοποιεί τη ζωή στή έσωτερική της επαναστατημένης ζώνης.

Στή διάρκεια του Κουβανικού επαναστατικού πολέμου μας, είχαμε επεξεργαστεί έναν ποινικό κώδικα, έναν πολιτικό κώδικα, τόν κανόνα για την άγροτική μεταρρύθμιση και μιá διακήρυξη για τόν έφοδιασμό του άγρότη, και άρξότερα

τὸ νόμο τῆς ἀγροτικῆς μεταρρύθμισης τῆς Σιέρρα Λεόνε. Τὸ δικαστήριον θὰ ἐπιφορτιστεῖ, τελικὰ, μὲ ὅλην τὴν καταστοχογραφίαν τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν ὁμῶδων καὶ θὰ καταγράψει ὅλα τὰ οικονομικὰ προβλήματα τους, ἐπεμβαίνοντας κάποτε ὁμοῦ καὶ στὰ προβλήματα ἐφοδιασμοῦ.

Θὰ σημειώσουμε πῶς ὅλες αὐτὲς οἱ βασικὲς συμβουλὲς δὲν εἶναι δκαμπτεῖς· εἶναι τὸ προϊόν μιᾶς γεωγραφικῆς καὶ ἱστορικῆς καθορισμένης ἐμπειρίας καὶ μποροῦν νὰ τροποποιηθοῦν σύμφωνα μὲ τὴς ὁσμένες ἐμπειρίες ἐνὸς ἄλλο τόπου.

Ἐξάλλου, χρειάζεται νὰ φροντίζουμε ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων τῆς ζώνης· κεντρικὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα θὰ δώσουν ἐκεῖ τὴν πρὸ πλήρη, κατὰ τὸ δυνατό, συνδρομὴ σὲ κάθε ἀγρότη. Αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἐπίσης ἀπὸ τὸ στάδιο σὲ ὅποιον ἔχουν φτάσει οἱ ἐπαναστατικὲς δυνάμεις.

Τὰ πολιτικὰ νοσοκομεῖα, καθὼς καὶ ἡ ὑγεία τοῦ πολιτικοῦ πληθυσμοῦ, θὰ ἐξαρτηθοῦν ἀπὸ τὸν ἐπαναστατικὸ στρατὸ, ποῦ ἔχει τὸ διπλὸ καθήκον νὰ φροντίζει τὸ λαὸ καὶ νὰ τὸν διδάσκει γιὰ νὰ βελτιώνει τὴν ὑγείαν του. Τὰ προβλήματα ὑγείας τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι δύσκολο νὰ ἐπιλυθοῦν ἐξαιτίας τῆς ὁλοκληρωτικῆς παραγνώρισης τῶν πρὸ στοιχειῶδικων ἀρχῶν τῆς ὑγιεινῆς, πράγμα ποῦ δξύνει μιὰ καὶ ἄλλαν ἀσταθὴ κατὰστασιν.

Ὅταν τὸ ἀντάρτικο ὁκυρώνεται, ὀφείλει νὰ δημιουργήσει μαγαζιά, κατὰ τὸ δυνατό καλύτερα διευθυνώμενα, γιὰ νὰ ἐξασφαλίζει μιὰ ἐλάχιστη ἐποπτεῖαν τῶν ἐμπορευμάτων, καὶ κυρίως νὰ ἐπιτρέπει τὸν ἔλεγχον γιὰ νὰ τὰ διανέμει δίκαια.

Στὸ ἐξωτερικὸ μέτωπο, οἱ λειτουργίαι εἶναι διαφορετικῆς φύσης καὶ ἔκτασης. Ἡ προπαγάνδα, ἐπιπαραδείγματι, πρέπει νὰ εἶναι, κάθε φορὰ, ἐθνικὴ καὶ διδακτικὴ· ὀφείλει νὰ ἐκφράζει τὴς νίκες, ποῦ συντελοῦνται ἀπὸ τοὺς συντρόφους τοῦ ἀντάρτικου, νὰ καλεῖ στὴς ἀποτελεσματικὲς μαζικὲς μάχας τοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς ἀγρότες, νὰ παρέχει πληροφορίες, ὅταν αὐτὸ εἶναι δυνατό, γιὰ τὴς νίκες ποῦ πραγματοποιῶνται ἀπ' αὐτὸ τὸ μέτωπο. Ἡ ἐξαπρᾶξη τῶν φέρων, ὁλοκληρωτικὰ μυστικῇ, πρέπει νὰ γίνεται μὲ τὴς πρὸ μεγάλ-

λες προφυλάξεις, απομονώνοντας το συνεργείο μεταξύ του ατομικού εισπράκτορα και του ταμείου της οργάνωσης. Αύτη ή οργάνωση πρέπει να λειτουργεί κατά ζώνες, που ολοκληρώνονται για να αποτελούν ένα σύνολο. Αύτεις οι ζώνες, ανάλογα με το πλάτος του κινήματος, μπορούν να είναι έπαρξιακές, οργανώσεις της πόλης ή του χωριού. Σε όλες τις ζώνες πρέπει να υπάρχει μια οικονομική επιτροπή για να καθορίζει τη χρησιμοποίηση των εισπράξεων. Όταν ή διαδικασία του αγώνα είναι αρκετά προχωρημένη, μπορεί κανείς να εισπράττει φόρους από αύτεις τις ίδιες τις βιομηχανίες που θα πληρώνουν μπροστά στη δύναμη που αντιπροσωπεύει ο αντίρτικος στρατός. Ο έφοδιασμός, που προσαρμόζεται στις ανάγκες των άνταρτών, θα οργανωθεί σε πολλαπλά συνεργεία σε τρόπο που τα πιο κοινά έμπορεύματα να μπορούν να εισπράττονται στα γειτονικά χωριά και τα πιο σπάνια στα μεγάλα κέντρα. Θα προσπαθήσουν να περιόρισουν τα συνεργεία στο μέγιστο δυνατό, να τα κρατήσουν γνωστά τούλάχιστον με τόν πιο δυνατό τρόπο, πράγμα που σημαίνει την ασφάλειά τους και την διάρκειά τους.

Τα σαμπανάζ πρέπει να ρυθμίζονται από την έξωτερική πολιτική οργάνωση σε συνδυασμό με την κεντρική διοίκηση. Όρισμένες ιδιαίτερες περιστάσεις, που είναι καλό να αναλυθούν, θα απαιτήσουν την συνδρομή της ατομικής τιμωρίας. Κατά ένα γενικό τρόπο, θα το θεωρήσουμε σαν άρνητικό, έκτος αν εξαλείψει ένα έντελως γνωστό για τα έγκλήματά του, έναντι στο λαό, πρόσωπο και την δραστηριότητά του στην καταπίεση. Η έμπειρία μας από τόν Κουβανικό αγώνα έχει δείξει ότι δεν κατάφεραν να έφοδιαστούν με αγαπητούς συντρόφους που θυσιάστηκαν για να εκπληρώσουν δευτερεύουσες αποστολές, και ότι έπρεσαν, για έκδίκηση, άλλοι σύντροφοι, των οποίων ο χαμός ήταν δυσανάλογος με το άναμενόμενο αποτέλεσμα. Η δολοφονία και ο τυφλός τρομορισμός (= τυφλή τρομοκρατία Σ.τ.Μ.) δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται. Είναι προτιμότερο να γίνεται μαζική εργασία, να έντυπώνεται το έπαναστατικό ίδανικό και να το κάνει να ώριμάσει για να μπορούν, στη δοσμένη

στιγμή, να κινητοποιήσουν αυτές τις μάζες, υποστηριζόμενες από τον επαναστατικό στρατό, και να κάνουν να κλίνει ή πλάσσει προς την πλευρά της επανάστασης.

Γι' αυτό το αποτέλεσμα, δεν πρέπει να παραμελούνται οι λαϊκές εργατικές και αγροτικές οργανώσεις, που προπαγανδίζουν το επαναστατικό ιδανικό στις δικές τους τάξεις διασθάζοντας και εξηγώντας τις δημοσιεύσεις της επανάστασης, διδάσκοντας την αλήθεια, γιατί ένα από τα χαρακτηριστικά της επαναστατικής προπαγάνδας πρέπει να είναι η αλήθεια. "Έτσι θα κερδίσει κανείς λίγο - λίγο τις μάζες και θα μπορέσει να επλέξει αυτούς που κάνουν την καλύτερη δουλειά για να τους ενσωματώσει στον επαναστατικό στρατό ή να τους αναθέσει μια σημαντική υπευθυνότητα.

Αυτό είναι το σχήμα μιας πολιτικής οργάνωσης, έσωτερικής και έξωτερικής στο ελεγχόμενο έδαφος από το αντίρτικο σε μια δοσμένη στιγμή του επαναστατικού αγώνα. Μπορεί κανείς να τελειοποιήσει όλα αυτά τα στοιχεία στο επάκρο γιατί, το επαναλαμβάνω, αυτά δεν είναι παρά η έμπειρία μας από την Κούβα, που εκφράζεται εδώ. Νέες έμπειρίες μπορεί να κάνουν ώστε να ποικίλουν αυτές οι μέθοδοι και να τις βελτιώσουν. Δίνουμε ένα σχήμα και δαί μια βίβλο.

### III. 'Ο ρόλος της γυναίκας

Η γυναίκα μπορεί να παίζει, στην ανάπτυξη μιας επαναστατικής διαδικασίας, έναν ρόλο μιας εξαιρετικής σπουδαιότητας. Είναι καλό να το υπενθυμίσουμε, γιατί υπάρχει, ο' όλες τις χώρες μας με βιοποικιακή νοοτροπία, μια σαφής υποτίμηση της γυναίκας που φτάνει ως την πραγματική διάκριση.

Η γυναίκα είναι ικανή να πραγματοποιήσει τις πιο δύσκολες δουλειές, να συναγωνιστεί δίπλα στους άνδρες και δεν δημιουργεί στο στρατό, όπως το διατείνονται, σύγκρουση σεξουαλικού τύπου.

Στη δύσκολη στιγμή της μάχης, η γυναίκα είναι ένας σύντροφος που συνεισφέρει τις δικές της ιδιότητες στο φύλο της· αλλά, όπως ο άντρας, μπορεί να εργαστεί και να πολεμήσει. Είναι πιο αδύνατη, αλλά και λιγότερο ανθεκτική, και μπορεί να εκπληρώσει καλά, τόσο καλά όσο και ο άντρας, μια κλίμακα μαχητικών καθηκόντων. Στην Κούβα, κράτησε, σε διάφορες στιγμές του αγώνα, έναν ρόλο πρώτου πλάνου.

Φυσικά, οι μαχητικές γυναίκες είναι λιγότερο πολυάριθμες. Όταν έχει κανείς να πραγματώσει ένα ενιαίο έσωτερικό μέτωπο και όταν ζητάει να αφαιρέσει, κατά το πλέον δυνατό, τους αγωνιστές που δεν αντιπροσωπεύουν τους άνογκαστους φυσικούς δρους, η γυναίκα μπορεί να προσανατολίζεται προς μια σημαντική ποιότητα καθηκόντων. Ένα από τα πιο σημαντικά είναι η δουλειά της σύνδεσης ανάμεσα στις διάφορες αγωνιζόμενες δυνάμεις, κυρίως στην εκθρική ζώνη. Η μεταφορά εντολών ή χρημάτων, αντικειμένων μικρού όγκου και μεγάλης σπουδαιότητας, πρέπει να εμπιστεύεται στις γυναίκες στις οποίες έχει κανείς μια απόλυτη έμπιστοσύνη. Αύτς έδω μπορούν να τα μεταφέρουν χρησιμοποιώντας χίλια τεχνάσματα χωρίς να υπολογίζουν ότι, όσο κτηνώδης και αν είναι η καταπίεση, η γυναίκα υφίσταται γενικά μια λιγότερο σκληρή μεταχείριση απ' ό,τι ο άντρας και μπορεί έτσι καλύτερα να πετύχει.

Η γυναίκα - μέλος της σύνδεσης έχει πολύ μεγαλύτερη ελευθερία από τον άντρα για να πραγματώσει καλύτερα το καθήκον της· έπασύρει λιγότερο την προσοχή και προκαλεί πολύ λιγότερο τον φόβο του κινδύνου στον στρατιώτη του έχθρου: αυτό τον φόβο που, πολύ συχνά, τον κάνει να διαπράττει τις κτηνωδίες του από τον φόβο του θγνώστου. Οι έντολές ανάμεσα στα απομονωμένα σώματα, αυτές που προορίζονται για τους έξω από τις γραμμές και στο έξωτερικό, τα αντικείμενα ενός ορισμένου όγκου, όπως έπαπαδείγματα οι σφαίρες, μπορούν να μεταφερθούν από τις γυναίκες σε ειδικές ζώνες που αποκρύπτονται κάτω από τη φούστα τους.

Στη διάρκεια αυτής της περιόδου, η γυναίκα μπορεί να

εκπληρώσει τα συνηθισμένα καθήκοντά της, όπως στην περίοδο της ειρήνης, και ό στρατιά της, που υποβάλλεται στο όσ σκληρούς όρους το αντίστροφου πόλεμου, είναι πολύ εύ- τυχής να μπορεί να υπολογίζει σε μια απολαυστική τροφή, που να έχει τη γεύση κάποιου πράγματος (άφου είναι μια από τις έπιμοχθες απαιτήσεις του πόλεμου να φάγει ένα άσχημο γιαχνιστό, υπόζυνο και κρύο, τελείως άνόοσο). Μια μαγείρσοα μπορεί να θελιώσει αίσθητά το φαγητό, και είναι πω εύκολο να το διατηρήσει στις λειτουργίες της. Γιατί ένα από τα προβλήματα, τα όποια πρέπει κανείς ν' αντιμετώπι- σει, είναι ότι οι άντρες έκτιμούν λίγο όλες τις βοηθητικές δουλειές που τείνουν πάντα να τις εγκαταλείπουν για να ένταχθούν στις αποτελεσματικά μάχμες δυνάμεις.

Η διδασκαλία γραφής και άνάγνωσης και ή πολιτικο- ποίηση των άγρατών της ζώνης, και αυτών των ίδιων των έπαναστατών στρατιωτών είναι ένα από τα πω σημαντικά καθήκοντα της γυναίκας. Η λειτουργία των σχολείων, που αποτελούν μέρος της πολιτικής όργάνωσης, πρέπει ούσια- στικά να στηρίζεται στις γυναίκες, που μπορούν να έμπνεύ- σουν μεγαλύτερον ένθουσασμό στα παιδιά και μια πω ζων- τανή συμπόθεια στον πληθυσμό.

Έτσιπλέον, όταν τα μέτωπα είναι κιάλας σταθεροποιη- μένα και όταν τα μετόπισθεν είναι άξασφαλισμένα, ή γυναί- κα μπορεί να άσκήσει τη λειτουργία της κοινωνικής λει- τουργού, προσπαθώντας να έλαφρύνει, στο μέτρο του δύ- νατού, τα όικονομικά και κοινωνικά έλαττώματα της πε- ριοχής.

Στον τομέα της ύγείας, ή γυναίκα παίζει έναν ση- μαντικό ρόλο σαν νοσοκόμα, κάποτε δέ σαν γιατρός, με μια υπερβολική γλυκύτητα σε σχέση με αυτή του σκληρού συν- αδέρφου της του στρατού. Αύτη ή γλυκύτητα είναι πωλύ έκτιμητέα στις στιγμές όπου ό άντρας δρίσκεται κατάφατα με τον έαυτό του, άπογυμνωμένος, στερμένος περιποίησης, υποφέροντας ίσως από έντατικούς πόνους και έκτεθειμένος σε χύλιους ίδιαίτερους κινδύνους στον αντίστροφό πόλεμο.

“Αν έχει φτάσει κιάλας το στάδιο της δημιουργίας μι-

κρῶν βιομηχανιῶν, ἡ γυναίκα μπορεῖ, καὶ κεῖ ἀκόμα, νὰ προσφέρει τὴν συνδρομὴ της, ἰδιαίτερα στὴν ἐτοιμασία τοῦ ρουκιομοῦ, παραδοσιακοῦ ρόλου τῆς γυναίκας στὴ λατινο - ἀμερικανικὴς χώρες. Μὲ μιὰ ἀπλὴ μηχανὴ ραψίματος καὶ μερικὰ πατρόν, μπορεῖ νὰ κάνει θαύματα. Σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς πολιτικῆς ὀργάνωσης, ἡ γυναίκα μπορεῖ θαυμάσια νὰ ἀντικαταστήσει τὸν ἄντρα καὶ θὰ τὸν ἀντικαταστήσει, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἐνοπλοῦ ἀγῶνα στὴν περίπτωση ποὺ θὰ ὑπάρξει ἑλλειψὴ χειρῶν γιὰ νὰ κρατήσουν τὰ ὅπλα (ὄν καὶ στὸν ἀντάρτικο πόλεμο αὐτὸ θὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ σπάνιο). Χρειάζεται πάντα νὰ δίνεται μιὰ πλήρης μὀρφωση στοὺς ἄνδρες καὶ στὴς γυναῖκες, γιὰ νὰ ἀποφεύγουν ὑπερβολὲς κάθε εἴδους, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ὑποβιάσουν τὴς συνήθειες τῆς μὀρφωσης. Ἄλλὰ ὀφείλει κανεὶς νὰ ἐπιτρέπει στὰ πρόσωπα, ἀφοῦ ἐκπληρώνουν κάποτε τὴς ἀπλὲς τυπικότητες, ποὺ ἀπαιτοῦνται ἀπὸ τὸ νόμο τοῦ ἀντάρτικου, νὰ ἀγαποῦνται καὶ νὰ μποροῦν, χωρὶς καταναγκασμό, νὰ συνάπτουν ἕναν δεσμό στὸ βουνὸ γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν ἐκεῖ μιὰ συζυγικὴ ζωὴ.

#### IV. Ὑγεία

Ἐνα ἀπὸ τὰ ὀξύτερα προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ ἀντάρτικο εἶναι ἡ ἑλλειψὴ ὑπεράσπισης ἐνάντια σὲ ὅλα τὰ ἀτυχήματα ποὺ ἐπισυμβαίνουν στὴν πορεία τῆς ὁμαδῆς του καὶ κυρίως ἐνάντια στὰ τραύματα καὶ τὴς ἁρρώστειες, ποὺ εἶναι πολλὰ συχνὰ στὸν ἀντάρτικο πόλεμο. Ὁ γιατρὸς ἐκπληρώνει μιὰ λειτουργία ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητας: δὲν σῶζει μόνον ζωὲς (καὶ κεῖ, συχνά, ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπέμβασή του δὲν λογαριάζεται, ἀφοῦ εἶναι δοσμένη ἡ σπανιότητα τοῦ ὕλικου ποὺ γενικὰ διαθέτει), ἀλλὰ σ' αὐτὸν ἀνήκει ἐπίσης νὰ ξανανεβάσει τὸ ἥθικὸ τοῦ ὁρμωστοῦ, νὰ τὸν κάνει νὰ αἰσθανθεῖ ὅτι ἔχει κοντὰ του κάποιον τοῦ ὁποῦ ὁ ρόλος εἶναι νὰ ἐξαλείψει τοὺς πόνους του καὶ νὰ ἐπαγγυνηθεῖ κοντὰ του μέχρι νὰ ἐκλεφθεῖ ὁ κίνδυνος.

Ἡ ὁργάνωση τῶν νοσοκομείων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ στάδιο, ποὺ ἔχει φτάσει τὸ ἀντάρτικο: μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀπαριθμήσῃ τρεῖς βασικοὺς τύπους νοσοκομειακῶν ὁργανώσεων, ποὺ καθένας ἀνταποκρίνεται σ' ἓνα στάδιο.

Στὴν ἱστορικὴ ἀνάπτυξη, ἔχουμε μιὰ πρώτη νομαδική φάση: ὁ γιατρός, ἂν ὑπάρχει, ἀντικαθίσταται ὑποχρεωτικὰ ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, εἶναι ἓνας ἄντρας ἐπιπλέον, καὶ θὰ ἐκπληρώνει ὅλες τῆς ἄλλες λειτουργίες τοῦ γκουεριλλέρο, συμπεριλαμβανομένης καὶ αὐτῆς τοῦ μαχητῆ. Θὰ ἀναλαμβάνει τὸ κουραστικὸ καθήκον καὶ κάποτε ἀνέλπιστο νὰ περιποιεῖται τῆς περιπτώσεως χωρὶς νὰ κατέχει τὰ φάρμακα ποὺ θὰ τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ σώσῃ μιὰ ἀνθρώπινη ζωὴ. Αὐτὸ εἶναι τὸ στάδιο στὴ διάρκεια τοῦ ὁποῖου ὁ γιατρός ἔχει τὴν μεγαλύτερη ἐπιδόραση στὸ στρατό, τὴ μεγαλύτερη σπουδαιότητα στὸ ἥθικόν του: σ' αὐτὸ τὸ στάδιο, ἐκπληρώνει πλήρως τὴν ἱερότητά του καὶ φέρνει στὸ σάκο τῶν ἐφοδίων του, ὅλη τὴ δυνατὴ βοήθεια, ποὺ μπορεῖ νὰ δώσῃ στοὺς ἄντρες. Γιατὶ γιὰ τὸν ἄντρα ποὺ ὑποφέρει, μιὰ ἀπλὴ ἀσπιρίνη παῖρνει τὴ σπουδαιότητα, ἂν εἶναι δοσμένη ἀπὸ φιλικὸ χέρι, κάποιου ποὺ αἰσθάνεται καὶ κάνει δικούς του τοὺς πόνους του. Σ' αὐτὴ τὴν πρώτη περίοδο, ὁ γιατρός ὀφείλει νὰ εἶναι ὀλοκληρωτικὰ ταυτισμένος μὲ τὰ ἱδανικά τῆς ἐπανάστασης, γιατί τὰ λόγια του θὰ ἀκουστοῦν στὸ στρατὸ πολὺ πρὸ βαθειὰ ἀπὸ τὰ λόγια κάθε ἄλλου.

Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ χαρακτηρίσῃ τὸ ἐπόμενο στάδιο ὡς μισο - νομαδικό. Εἶναι τὸ στάδιο τῶν συχνῶν κατασκηνώσεων τοῦ ἀντάρτικου, τῶν φιλικῶν σπιτιῶν, ποὺ εἶναι τελειῶς ἀσφαλισμένα, ὅπου μπορεῖ κανεὶς ν' ἀφήσῃ ὅλιν καὶ τοὺς συντρόφους του ἄκομα: ὁ στρατὸς τείνει νὰ νοκοχυρευτεῖ. Σ' αὐτὸ τὸ στάδιο, τὸ καθήκον τοῦ γιατροῦ εἶναι λιγότερο κουραστικό. Μπορεῖ νὰ ἔχει, στὸ σάκο του, ἓναν χειρουργικὸ ἐξοπλισμὸ πρώτης ἀνάγκης καὶ νὰ κατέχει ἓναν ἄλλο σάκο, πρὸ σημαντικὰ, γιὰ τῆς ἐγχειρήσεως, ποὺ εἶναι λιγότερο ἐπείγουσες, τοποθετημένον σὲ κάποιο φιλικὸ σπῆν. Μπορεῖ κανεὶς ν' ἀφήσῃ τοὺς ἄρρωστους καὶ τοὺς τραυματιμένους στὶς φροντίδες τῶν ἀγροτῶν, ποὺ θὰ τοὺς παρα-



σταθούν με ιδιαίτερη φροντίδα, και να εναποθηκεύσει σε ασφαλές πλεονεκτικά μέρος φάρμακα καλώς ταξινομημένα. Σ' αυτή την μισο - νομαδική φάση, μπορεί κανείς, στις περιοχές, που ελέγχονται ακατάπαυστα, να μετατρέψει σπύια σε νοσοκομεία για να αφήνει εκεί τους άρρωστους και τους τραυματισμένους.

Φτάνουμε στο τρίτο στάδιο, όταν το αντίρτικο κρατάει τελικά ζώνες όπου ο έχθρος δεν μπορεί πια να επανέλθει, που μπορεί κανείς αληθινά να διαρθρώσει μια νοσοκομειακή οργάνωση. Στο πιο προχωρημένο στάδιο, μπορεί κανείς, ανάλογα με τις δυνατότητες, να υπολογίζει σε τρεις διαφορετικές κεντρικές κατηγορίες. Κατ' αρχή, στο επίπεδο της γραμμής μάχης, ένας γιατρός, που ταυτόχρονα είναι και μαχητής, ο πιο αγαπημένος του στρατού του όποιου οι γνώσεις δεν έχουν ανάγκη να είναι πολύ βαθιές. Διευκρινίζω αυτό το σημείο γιατί, ο' αυτές εκεί τις στιγμές, η εργασία του είναι πρὶν ἅπ' ὅλα μια εργασία ἀνακούφισης και ψυχολογικής προετοιμασίας του άρρωστου ή του τραυματισμένου· ή πραγματική Ιατρική εργασία θα γίνει στα νοσοκομεία, που βρίσκονται στα μετόπισθεν. Δεν πρέπει κανείς να χρησιμοποιεί ένα χειρουργείο, που να ανήκει στη γραμμή του πυρός.

"Όταν ένας άντρας πέφτει στην πρώτη γραμμή, οι τραυματισμοί — αν υπάρχουν — θα τον μεταφέρουν μέχρι την πρώτη θέση, ενώ οι σύντροφοι θα τον μεταφέρουν αυτοί οι ίδιοι. Ή μεταφορά των τραυματισμένων στην όρεινη ζώνη είναι ένας από τους πιο λεπτούς ελιγμούς. Ή μεταφορά ενός τραυματισμένου είναι ίσως πιο σκληρή εξαιτίας των πόνων από αυτόν έδω που έχει το τραύμα το ίδιο, όσο σοβαρό και αν είναι. Μπορεί να γίνεται με διάφορους τρόπους, σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εδάφους. Σε απόκρημνα και δασώδη έδάφη, που είναι ιδανικά για τον ανταρτοπόλεμο, δεν μπορεί κανείς να βασιστεί παρά σε φάλαγγα κατ' άντρα και το καλύτερο φορείο είναι ένα κρεμαστό κρεβάτι ο' ένα μακρό κοντάρι.

Οι άντρες θα εναλλάσσονται συχνά, γιατί οι ώμοι τους

θα πονέσουν πολύ και θα κουραστούν γρήγορα να φέρουν ένα βάρος σύγχρονα τόσο σημαντικό και τόσο ντελικάτο. Όταν ο τραυματισμένος περάσει αυτό το πρώτο σκαλοπάτι, φτάνει με το κρεβάτι του σ' ένα κέντρο όπου υπάρχουν χειρουργεία και ειδικοί (πάντοτε ανάλογα με τις δυνατότητες του στρατού) που εξασφαλίζουν όλες τις σημαντικές επεμβάσεις.

Τρίτη κατηγορία: Νοσοκομεία εφοδιασμένα με τις πιο μεγάλες, κατά το δυνατό, ανέσεις, για να διευκολυνθούν τα αίτια και τα αποτελέσματα των ασθενειών που μπορούν να προσβάλουν τους κατοίκους της ζώνης. Αυτά τα νοσοκομεία, που ανταποκρίνονται σε μια ζωή πλήρως νοικοκυρεμένη, δεν είναι μόνο κέντρα επεμβάσεων και ανάρρωσης, αλλά και συνδεδεμένα ιδρύματα για τον πολιτικό πληθυσμό, όπου οι υγειονομικοί ασκούν το ρόλο τους του προσανατολισμού. Πρέπει επίσης να θεμελιωθούν Ιατρεία για την ιατρική παρακολούθηση κάθε ατόμου. Αυτά τα νοσοκομεία της τρίτης κατηγορίας θα μπορούν, ανάλογα με τις δυνατότητες του εφοδιασμού της πολιτικής οργάνωσης, να διαθέτουν έναν εξοπλισμό, που να τους επιτρέπει να κάνουν τη διάγνωση σε εργαστήρια και με ραδιογραφίες.

Με τη συνταγή του γιατρού, τα βοηθητικά φάρμακα είναι πολύ χρήσιμα. Οι νέοι, τον περισσότερο καιρό, έχουν μια κάποια τάση, μερικές γνώσεις, μια άρκετη φυσική δύναμη, αλλά όχι όπλα, είτε από προσωπική κλίση, είτε — και αυτό είναι η περίπτωση ή πιο συχνή — γιατί τους λείπουν. Αύτοι οι βοηθοί θα είναι υπεύθυνοι για το σύνολο των φαρμάκων, των φορέων ή των κρεβατιών, και θα όφειλουν να απασχολούνται, σε κάθε μάχη, με τους τραυματίες.

Είναι τα μέλη της σύνδεσης σε σχέση με τις υγειονομικές οργανώσεις στα μετόπισθεν των έγχθρικών γραμμών, που θα διαχειρίζονται τα αναγκαία φάρμακα, και όταν μπορεί κανείς να τα προμηθεύεται, κάποτε, διαφορετικά, ή χάρη στον Διεθνή Έρυθρό Σταυρό· αλλά δεν πρέπει να υπολογίζει σ' αυτή τη δυνατότητα, κυρίως με την έναρξη του

αγώνα. Πρέπει, λοιπόν, να οργανώνεται ένα ικανό σύστημα για να μεταφέρει γρήγορα τα αναγκαία φάρμακα και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των νοσοκομείων τόσο των στρατιωτικών όσο και των πολιτικών. Πρέπει, επιπλέον, να έρχεται σε σύνδεση με τους γιατρούς των γειτονικών χωριών, που είναι σε θέση να πραγματοποιήσουν μιά επέμβαση όταν ο γιατρός του αντίστοιχου δεν έχει τα μέσα ή την αρμοδιότητα για να την κάνει αυτός ο ίδιος.

Είναι αναγκαίες διάφορες ειδικότητες γιατρών σ' αυτόν τον τύπο του πολέμου: ο άγανιστής γιατρός, σύντροφος των αντρών: είναι ο τύπος του γιατρού της πρώτης φάσης. Οι λειτουργίες του περιορίζονται στο βαθμό που η δράση του αντίστοιχου γίνεται πιο πολύπλοκη και όταν μία σειρά οργανισμοί, που εγκαθιδρύονται, μπορούν να διαρθρωθούν. Σ' αυτή τη στιγμή, οι καλύτεροι στρατευμένοι από τον αντίστοιχο στρατό είναι οι χειρουργοί γενικά. Το ιδανικό θα ήταν να υπάρχει ένας αναισθησιολόγος, έστω και αν οι επεμβάσεις γίνονται ως επί το πλείστον αρχίζοντας με το LAR-GACTYL και το PENTHOTAL SODIQUE, για να μεταχειριστούν πιο συγκαταβατικά, για να αποκτήσουν και να διατηρήσουν δε,τι τα αναισθητικά στη βάση του αερίου. Πέρα από τους γενικούς χειρουργούς, οι ὀρθοπεδικοί είναι πολύ χρήσιμοι, γιατί ἡ ὀρεινή φύση τοῦ ἔδαφους προκαλεῖ πολυάριθμα κατάγματα. Ὁ γιατρός πρέπει ἔτισης νὰ ἀσκεῖται, σὴν ἀγροτικὴ μάζα, γιατί ἂν οἱ ἄρρώστιας τοῦ στρατοῦ τῶν γκουερινιλλέρος εἶναι γενικὰ εὐκόλης διάγνωσης, οἱ ἄρρώστιας ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τὸν ὑποσιτισμὸ εἶναι πολὺ πὸ δύσκολες νὰ θεραπευτοῦν.

Ἐνα ἄκονα πολὺ πὸ προχωρημένο ἐπίπεδο μπορεῖ νὰ ἐπατρέφει τὴν στρατολογία ἐρευνητῶν, ἂν διαθέτει κανεὶς καλὰ νοσοκομεῖα, γιὰ νὰ ἐκτελεῖται μιά πὸ πλήρης ἐργασία. Ὅφειλε κανεὶς νὰ κάνει ἐκσκληση σὲ ὄλους τοὺς ἐξειδικευμένους τομεῖς ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἔχει ἀνάγκη καὶ εἶναι πολὺ συνηθισμένο νὰ εἰσακούεται αὐτὴ ἡ ἐκσκληση. Πρέπει νὰ ζητοῦνται οἱ ὀδοντογιατροὶ ἐξηγώντας τους διὸ ὀφείλουν νὰ ἐνοσηματώνονται μὲ τὰ ἀπλὰ ἐργαλεῖα τους ἐκστρατείας.

## **V. Τὸ σαμποτάζ**

Τὸ σαμποτάζ εἶναι, γιὰ τοὺς λαοὺς ποὺ διεξάγουν τὸν ἀνταρτοπόλεμο, ἓνα ἀνεκτίμητο ὄπλο. Ἡ ὀργάνωσή του ἐξαρτᾶται ὁμοῦ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ καὶ παρόνομη ὀργάνωση. Τὰ σαμποτάζ δὲν πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται παρὰ ἐξω ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ποὺ ἐλέγχεται ἀπὸ τὸν ἐπαναστατικὸ στρατό. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ὀργάνωση πρέπει νὰ κατευθύνεται ὁμοῦ ἀπὸ τὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο τοῦ ἀντάρτου, ποὺ εἶναι ἐπιφορτισμένο νὰ καθορίζει τὶς θιομηχανίες, τὶς ἐπικοινωνίες καὶ τοὺς ἀντικειμενικοὺς στόχους ποὺ σκοπεύει κατὰ προτίμηση.

Τὸ σαμποτάζ δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὴν τρομοκρατία: ἡ τρομοκρατία καὶ ἡ ἀτομικὴ δολοφονία εἶναι μέθοδοι ἀπόλυτα διαφορετικὲς ἀπὸ τὸ σαμποτάζ. Εἴμαστε εὐλακερὶνὰ πεπεισμένοι ὅτι ἡ τρομοκρατία εἶναι ἓνα ἀρνητικὸ ὄπλο, ποὺ δὲν προσφέρει ἀπολύτως ποτὲ τὰ ἀνομενόμενα ἀποτελέσματα καὶ ὅτι μπορεῖ νὰ ἀπομακρύνει τὸ λαὸ ἀπὸ ἓνα ἐπαναστατικὸ κίνημα, ἀφοῦ συνδέεται ὀλοκληρωτικὰ μὲ αὐτοὺς ποὺ ἐπιδιώκουν ἀνθρώπινες ἀπώλειες χωρὶς προοπτικὴ γιὰ τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Μπορεῖ κανεὶς νὰ καταφύγει, ἀντίθετα, ὅτις ἀτομικὲς δολοφονίες, ἀλλὰ μόνο σὲ μερικὲς πολὺ ἰδιαίτερες περιστάσεις, γιὰ νὰ ἐξαλείψει, ἐπαπαδείγματι, ἓναν ἀπὸ τοὺς ἡγέτες τῆς καταπίεσης. Ἀλλὰ, σὲ καμιά περίπτωση, δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖ κανεὶς ἓνα ἀνθρώπινο ὄπλο ἐκπαιδευμένο γιὰ τὸν φόνον ἑνὸς μικροῦ δολοφόνου τοῦ ὁποῦ οὗ θάνατος μπορεῖ νὰ προκαλέσει τὸν ἀφανισμό ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν στοιχείων ποὺ συμμετεῖχαν στὴ δολοφονία, χωρὶς νὰ ὑπολογίζονται τὰ θύματα τῆς ἀντεκδίκησης.

Ὑπάρχουν δύο τύποι ἀναγκαίων σαμποτάζ: ἓνα σαμποτάζ σὲ ἐθνικὴ κλίμακα, ἐνάντια σὲ καθορισμένους ἀντικειμενικοὺς στόχους καὶ ἓνα σαμποτάζ κοντὰ σὲ γράμματα μάχης. Τὸ σαμποτάζ σὲ ἐθνικὴ κλίμακα πρέπει οὐσιαστικὰ νὰ ἀποβλέπει στὴν καταστροφὴ τῶν ἐπικοινωνιῶν. Κάθε τύπος ἐπικοινωνίας μπορεῖ νὰ καταστραφῇ διαφορετικὰ: ὁμοῦ εἶναι τρωτὲς. Οἱ τηλεγραφικοὶ καὶ τηλεφωνικοὶ σὺλτοι

είναι εύκολο να καταστραφούν χωρίς να τους προειδοποιήσουν ως το τέλος, κατά τέτοιο τρόπο που τη νύχτα να παρουσιάζουν μια θιγική όψη; Ήπειτα, μ' ένα χτύπημα, πέφτει ένας στύλος παρασύροντας όλους τους άλλους στο πέσιμό του και προκαλώντας μια διακοπή σημαντικής έκτασης.

Μπορεί επίσης κανείς να σαμποτάρει τις γέφυρες ανατινάχνοντάς τις. Αν δεν διαθέτει δυναμίτιδα, μπορεί άσφαλτος να καυστρέψει τις γέφυρες με έναν όξυδρικό σίφωνα. Πρέπει να κόψει κανείς το βασικό δοκάρι και το υψηλότερο δοκάρι που στηρίζει μια μεταλλική γέφυρα. Κάποτε αυτά τα δοκάρια που κόβονται με σίφωνα, πρέπει να κόβονται ως το τέλος. Έτσι ή γέφυρα ανατρέπεται σε μια πλευρά, συστρέφεται και πέφτει. Αυτός είναι ο πιο άπολεματικός τρόπος για να καταστραφεί μια μεταλλική γέφυρα χωρίς δυναμίτη. Οι σιδηροδρομικές γραμμές και οι δρόμοι πρέπει επίσης να καταστρέφονται, καθώς και τα υδραγωγεία. Μπορεί κανείς κάποτε να υπονομεύει τα τραίνα: αυτό εξαρτάται πάντα από τη δύναμη του αντίρτικου.

Ένα διαθέσιμο υλικό θα έπαιρπε επίσης, στη δοσμένη στιγμή, να καταστραφούν οι ζωτικές βιομηχανίες κάθε περιοχής. Το πρόβλημα του σαμποτάζ πρέπει να γίνεται το αντικείμενο της αντίληψης του συνόλου, γιατί δεν πρέπει να καταστρέφει κανείς μια πηγή εργασίας παρά στην καθορισμένη στιγμή: μια τέτοια καταστροφή συνδέει την μαζική μετατόπιση των εργατών και του λιμού. Οι βιομηχανίες, που ανήκουν στις προαιωνιότητες του καθεστώτος πρέπει να εξαλείφονται, επιδιώκοντας να πειθονται οι εργάτες για την ανάγκη να το πραγματοποιήσουν, εκτός αν αυτή η εξαλείφση έχει πολύ σημαντικές κοινωνικές συνέπειες.

Θα επιμείνουμε στη σπουδαιότητα των σαμποτάζ ενάντια στους δρόμους επικοινωνίας. Η ταχεία επικοινωνία είναι, σε όλο το έδαφος, το μεγάλο όπλο του έχθρικού στρατού ενάντια στο αντίρτικο. Νά γιατί όφειλουμε σταθερά να επιδιώκουμε την καταστροφή αυτού του όπλου γκρεμίζοντας τις γέφυρες των σιδηροδρόμων, των δρόμων, τις ηλεκτρι-

κτες καλώνες, τὰ τηλέφωνα καθὼς καὶ τὰ ὑδραγωγεία· μὲ μιὰ λέξη νὰ καταστρέφεται κάθε τι ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο στὴ σύγχρονη ζωή.

Κοντὰ στὶς γραμμὲς μάχης, τὸ σαμποτάζ εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖο, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλὰ μὲ μεγαλύτερη εὐτολμία, ἀφοσίωση καὶ ταχύτητα. Τότε μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑπολογίσει πάνω σὲ μιὰ ἀνεκτίμητη βοήθεια: οἱ ἐθελοντικὲς ὁμάδες τοῦ ἀντάρτικου, οἱ ὁποῖες μποροῦν νὰ κατέβουν ὡς τὶς ζῶνες, ποὺ τὶς ἀφοροῦν, καὶ νὰ βοηθήσουν τὰ μέλη τῆς πολιτικῆς ὁργάνωσης νὰ πραγματοποιήσουν τὸ καθήκον τους. Καὶ καί, τὸ σαμποτάζ πρέπει νὰ ἀφορᾷ πρὸ παντὸς τὶς ἐπικοινωνίες. Πρέπει νὰ διαλύονται ὅλες οἱ φάμπρικες, ὅλα τὰ κέντρα παραγωγῆς, ποὺ εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐφοδιάσουν τὸν ἐχθρὸ μὲ ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ νὰ συνεχίσει τὴν ἐπίθεσή του ἐνάντια στὶς λαϊκὲς δυνάμεις.

Πρέπει νὰ βάζουμε χέρι στὰ ἀποθέματα τοῦ ἐχθροῦ, νὰ χτυπᾶμε τὸν ἐφοδιασμό του, ν' ἀποβαρραινόμε, ἂν εἶναι ὀνύκη, τοὺς μεγάλους ἰδιοκτῆτες τῆς γῆς, ποὺ θέλουν νὰ πουλήσουν τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα τους καὶ τὰ ζῶα τους· νὰ πυρπολοῦμε τὰ τροχοφόρα, ποὺ κυκλοφοροῦν στοὺς δρόμους καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ τοὺς μπλοκάρουμε. Σὲ κάθε πράξη σαμποτάζ πρέπει, στὰ προβλεπόμενα σημεῖα, τὰ περισσότερο ἢ λιγότερο ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ θὰ γίνῃ ἡ δράση, νὰ προκαλοῦνται γρήγορες ἀπημαχίες μὲ τὸν ἐχθρὸ υἱοθετώντας πάντα τὸ σύστημα, ποὺ συνίσταται στὸ νὰ χτυπᾶμε καὶ νὰ φεύγουμε. Δὲν εἶναι ὀνύκη νὰ προβάλλουμε μιὰ μεγάλη ἀντίσταση. Ἀρκεῖ ἀπλῶς νὰ δείχνουμε στὸν ἐχθρὸ ὅτι ἐκεῖ ὅπου γίνεται ἓνα σαμποτάζ ὁπάρχουν ἀντάρτικες ὁμάδες, ποὺ εἶναι διατεθειμένες νὰ συνάψουν μάχη, καὶ νὰ τὸν υποχρεώνουμε ἔτσι νὰ μὴν μετατοπίζεται παρὰ μὲ δύναμη καὶ μὲ προφύλαξη.

Ἔτσι, λίγο-λίγο, θὰ παραλύσει κανεὶς ὅλες τὶς κοντινὲς πόλεις τῶν ζωνῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἀντάρτικου.

## VI. Ἡ πολεμικὴ βιομηχανία

Στὴν προοπτικὴ τοῦ ἀντάρτικου πολέμου, ἡ πολεμικὴ βιομηχανία εἶναι κάπως τὸ προϊόν μιᾶς ἄρκετὰ μακρᾶς ἀνάπτυξης καὶ δείχνει ὅτι ὁ πόλεμος θρῖσκεται οὐ εὐνοϊκῇ γεωγραφικῇ θέσῃ. Ἐχομε κάπως περὶ: διὰν ὑπάρχουν παρὰ ἀπελευθερωμένους ζῶνες καὶ διὰν ὁ ἐχθρὸς πραγματοποιεῖ ἀλλοκληρωτικὸ ἀποκλεισμό τοῦ ἐφοδιασμοῦ, θὰ πρέπει νὰ ὀργανωθοῦν διαφορὲς ἀνεξάρτητες βιομηχανίες. Δύο ἀπὸ αὐτὰς τῆς βιομηχανίας εἶναι οὐσιαστικές: ἡ ὑποδηματοποιία καὶ σαγματοποιία. Ἐνας στρατὸς δὲν μπορεῖ νὰ βαδίσει χωρὶς παπούτσια, σὶς ζῶνες ποὺ εἶναι ἀπόκρημνες, δασωμένες, κατάσπαρτες ἀπὸ πέτρες καὶ ἀγκάθια. Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ μετακινηθεῖ κάτω ἀπ' αὐτὰς τῆς συνθήκες καὶ μόνο αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ ἴδια μέρη — καὶ δὲν ὅλοι — μποροῦν νὰ τὸ κάνουν. Οἱ ἄλλοι ὀφείλουν νὰ ἔχουν παπούτσια. Αὐτὴ ἡ βιομηχανία διαίρεται σὲ δύο κλάδους: στὸν κλάδο κατασκευῆς νέων ὑποδημάτων καὶ στὸν κλάδο σολισμοῦ καὶ ἐπαδιόρθωσης τῶν παλιῶν παπουτσιῶν. Ἡ σύσταση αὐτῆς τῆς βιομηχανίας τεχνικῶν ἀπαιτεῖ ἕναν ὀλόκληρο ἐξοπλισμὸ ὑποδηματοποιίας. Σὲ συνάρτησιν, μιὰ σαγματοποιία θὰ κατασκευάζει ὅλα τὰ εἶδη τῶν σκευῶν τῆς τρέχουσας χρήσης: φυσισγινοθήκες, παλάσκες, ποὺ μποροῦν νὰ εἶναι ἀπὸ λινὸ ἢ ἀπὸ δέρμα καὶ ποῦ, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι οὐσιαστικές, βοηθοῦν σὲ ἀνεση τὸ στρατὸ καὶ τοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι αὐτάρκης αὐτὸς ὁ ἴδιος.

Τὸ ὀπλοποιεῖο εἶναι μιὰ ἄλλη βασικὴ βιομηχανία. Οἱ λειτουργίαι τῆς εἶναι διαφορᾶς: ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν πρὸ ἀπλῇ ἐπιδιόρθωσιν τῶν κατεστραμμένων τμημάτων ὅλων τῶν ἐπαναληπτικῶν καὶ ἄλλων ὅπλων, μέχρι τὴν κατασκευὴν ὀρισμένων τύπων ὅπλων μάχης, τῆ δημιουργίας ἐφευρετικοῦ λαϊκοῦ πνεύματος καὶ τὴν κατασκευὴν γομώσεων μὲ διαφορὰς μηχανισμούς. Ἄν οἱ συνθήκες ἐπιτρέπουν ἐκεῖ, θὰ συμπληρωθεῖ ἀπὸ ἕναν ἐξοπλισμὸ ἐπιφορτισμένον μὲ τὴν κατασκευὴν μπαρούτης. Ἄν, μὲ περισσότερους ἐπικροιστήρες, μπορεῖ κανεὶς νὰ κατασκευάσει τὴν ἐκρηκτικὴ ὕλη σὲ ἐλεύ-

θερο Έδαφος, μπορεί να φτάσει σε θαυμάσιες πραγματοποιήσεις σ' αυτόν τον πολύ σημαντικό τομέα: πράγματι μια συνετή χρησιμοποίηση των γομώσεων έπαιτρέπει να παραλύσουν ολοκληρωτικά οι δρόμοι.

Μία άλλη σειρά βιομηχανιών έχει επίσης τη οπουδαιότητά της: τὸ σιδηρουργεῖο καὶ τὸ λευκοσιδηρουργεῖο. Στὸ σιδηρουργεῖο, πεταλύνουν τὰ μολύβια· μπορεί κανείς να κατασκευάσει ἐκεῖ σίδερα· στὸ λευκοσιδηρουργεῖο, οἱ ἐργασίες τοῦ λευκοσιδήρου γιὰ τὰ πιάτα, καὶ κυρίως τὰ παγοῦρια. Σὲ συνάρτηση μ' αὐτὸ τὸ λευκοσιδηρουργεῖο, μπορεί κανείς να δημιουργήσει ἕναν τομέα κυτηρίου. "Αν χύνει κανείς ρευστὰ μέταλλα, μπορεί να δημιουργήσει μὴ φάμπρικα δίδων, πού θὰ συνεκφέρει μὲ σημαντικό τρόπο στὸν ἐξοπλισμὸ τοῦ στρατοῦ. Ὅφειλεῖ ἐπίσης νὰ ἔχει ἐκεῖ ἕναν τεχνικὸ ἐξοπλισμὸ ἐπαδιορθώσεων καὶ γενικὰ κατασκευῶν, πού θὰ ἐκπληρῶνει διάφορες σαφῶς καθορισμένες λειτουργίες. Εἶναι αὐτὸ πού ὀνομάζουν στοὺς στρατῶνες «πυροβολαρχία ὑπηρεσίας». Ἀλλὰ θὰ εἶναι ἐδῶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε γραφειοκρατικὸ πνεῦμα καὶ ἐπαφορπισμένη ν' ἀνταποκριθεῖ ἀποτελεσματικὰ σὲ ὅλες τὶς ἀνάγκες.

Θὰ ὑπάρχει ἐπίσης ἕνας ὑπεύθυνος τῶν πληροφοριῶν. Δὲν θὰ εἶναι μόνον ἐπαφορπισμένος μὲ τὴν ραδιοφωνικὰ προπαγάνδα πρὸς τὸ ἐξωτερικὸ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ τηλέφωνα, τοὺς δρόμους, καὶ θὰ πρέπει νὰ ἐργάζεται σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν πολιτικὴ ὀργάνωση. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι θρῖσκόμεστε σὲ πόλεμο, ὅτι εἶναι δυνατό νὰ δεχτοῦμε ἐπαθέσεις καὶ ὅτι κάποτε πολυάριθμες ζωὲς ἐξαρτῶνται ἀπὸ μὴ πληροφορία, πού μεταδίδεται ἔγκαιρα.

Γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τοῦ στρατοῦ, εἶναι καλὸ νὰ ἔχουμε φάμπρικες τσιγάρων ἢ σιγαρέττων. Γιὰ τοῦτο, θὰ ἀγοράσει κανείς φύλλα καπνοῦ πού θὰ τὰ μεταφέρει ὡς τὸ ἐλεύθερο Έδαφος ὅπου θὰ τὰ μετατρέψει σὲ προϊόν γιὰ τὴν κατανάλωση. Τὸ θυροδεφεῖο εἶναι μὴ ἀλλή βιομηχανία μεγάλης σπουδαιότητας. Ὅλες αὐτὲς οἱ βιομηχανίες εἶναι ἀπλὲς ἐπαχειρήσεις, πού μποροῦν κυρίως νὰ πραγματοποιοῦνται ἀδιάφορο ὅπου καὶ ἂν ἀρμόζουν στὶς συνθήκες τοῦ ἀντίρρι-



κου. Τὸ θυροσδεψεῖο ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μερικὰς μικρὰς κατασκευὰς τοιμέντου, καὶ κυρίως, ἀπαιτεῖ πολὺ ἅλατι. Ἀλλὰ ἐπιτρέπει στὴ βιομηχανία ὑποδημάτων νὰ ἔχει ἐπὶ τόπου τὴν πρώτη ὕλη τῆς, πράγμα ποὺ εἶναι ἓνα σημαντικό πλεονέκτημα. Τὸ ἅλατι πρέπει νὰ προετοιμάζεται ἐπὶ τόπου συγκεντρωνόμενον σὲ μεγάλες ποσότητες. Γι' αὐτὸ χρειάζεται νὰ μπορούμε νὰ φτάνουμε τὰ σημεῖα μεγάλης συγκέντρωσης ὁλοκῶν καὶ νὰ ἐξατμίζεται τὸ νερό. Ἡ θάλασσα εἶναι προφανὴς ἡ καλύτερη πηγή, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλες πηγὲς καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ θγάζουμε ἀπὸ ὅλες τὸ πρόσθετο ἅλατι· πρέπει νὰ συμπληρώνεται ὅπως εἶναι, ἔτσι ὥστε στὴν πρώτη ἀρχὴ ἡ γέυση του νὰ μὴν εἶναι πολὺ εὐχάριστη.

Τὸ κρέας πρέπει νὰ διατηρεῖται ἀλατισμένο, πράγμα ποὺ εἶναι πάρα πολὺ ἀπλὸ νὰ γίνῃ καὶ μπορεῖ νὰ σώσῃ πολυάριθμες ζωὲς σὲ ἐξαιρετικὰ περιπτώσεις. Μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ σὲ μεγάλα βαρέλια γεμάτα ἀπὸ ἅλατι γιὰ πολὺ καιρὸ καὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ, ὅποιονδήποτε καὶ ἂν εἶναι οἱ περιστάσεις.

## **VII. Ἡ προπαγάνδα**

Ἡ διάδοση τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν πρέπει νὰ γίνεται μὲ τοὺς κατὰ τὸ δυνατό πᾶν βαθμὶ ἀποσορροπιστικούς τρόπους. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ τὴ συμμετοχὴ ἐνὸς ὁλόκληρου ἐξοπλισμοῦ, καὶ μὴς ὀργάνωσης γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ.

Αὕτῃ ἡ ὀργάνωση πρέπει νὰ ἔχει δύο συμπληρωματικούς τομεῖς, ποὺ νὰ καλύπτουν ὁλόκληρο τὸ ἐθνικὸ ἔδαφος. Πρέπει νὰ συντελεῖται ἀπὸ τὰ ἔξω, δηλαδὴ στὴν ἐθνικὴ πολιτικὴ ὀργάνωση, καὶ ἀπὸ τὰ μέσα, δηλαδὴ στοὺς κόλλους τοῦ ἀντάρτικου. Γιὰ νὰ συνδυαστοῦν αὐτὰς οἱ δύο προπαγάνδαι, τῶν ὁποίων οἱ λειτουργίαι εἶναι στενὰ συνδεμένες, δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει παρὰ ἓνας μόνον καθοδηγητικὸς ὀργανισμός.

Ἡ προπαγάνδα ἐθνικοῦ τύπου, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴς πο-

λιτικές οργανώσεις, που εγκαθίστανται έξω από το ελεύθερο έδαφος, πρέπει να γίνεται από τις έφημερίδες, τα περιοδικά, τις διακηρύξεις. Οι πιο σημαντικές έφημερίδες ασκούνται με τα γενικά προβλήματα της χώρας και πληροφορούν το κοινό για την συγκεκριμένη θέση των δυνάμεων του αντίρτικου, μη ξεχνώντας ποτέ τη βασική άρχη σύμφωνα με την οποία ή αλήθεια, στην πορεία, τελειοποιείται για να είναι ωφέλιμη για το λαό. Δύο οε αυτές τις δημοσεύσεις με γενικό χαρακτήρα, άλλες πιο εξειδικευμένες θα προσκίζονται για τους διάφορους τομείς του πληθυσμού. Οι δημοσεύσεις, που προσκίζονται για τους αγρότες όφείλουν να προσκομίζουν ο' αυτή την τάξη τα μηνύματα των συντρόφων τους των ελεύθερων ζωνών, που έχουν κιάλας ναιώσει τα αποτελέσματα των ευεργετημάτων της επανάστασης και να τους κάνουν να γνωρίσουν επίσης τις ελπίδες των αγροτών. Μία εργατική έφημερίδα θα έχει τα ίδια χαρακτηριστικά, αλλά δεν θα περιέχει πάντα μηνύματα των αγωνιστών αυτής της τάξης, γιατί είναι δυνατό να μην υπάρχουν εργατικές οργανώσεις, πριν από το τελευταίο στάδιο, στα πλαίσια ενός αντίρτικου πολέμου.

Τα μεγάλα παραγγέλματα του επαναστατικού κινήματος πρέπει να εκφράζονται: το σύνθημα της γενικής απεργίας στην κατάλληλη στιγμή, το σύνθημα της βοήθειας στις αντίρτικες δυνάμεις, το σύνθημα της ενότητας, κ.λπ. "Άλλες μαχητικές έφημερίδες μπορούν να εκφράζουν, επαναλαμβάνεται, το καθήκον των άλλων στοιχείων της χώρας, που δεν μάχονται από τις γραμμές του αντίρτικου, αλλά που απασχολούνται με διάφορες πράξεις συμποτάζ και δολοφονιών. Στους κόλπους της οργάνωσης, μπορεί να υπάρχουν έφημερίδες προορισμένες για τους στρατιώτες του έθνους, που θα τους έξηγούν τα γεγονότα, που τους είναι άγνωστα. Τα δελτία και οι προκηρύξεις που θα άφοροδν τη ζωή του κινήματος είναι πολύ χρήσιμα.

Η πιο αποτελεσματική προπαγάνδα είναι ή προπαγάνδα, που άφορα το έσωτερικό της ζώνης του αντίρτικου, που θίγει τους κατοίκους της περιοχής, και τους έξηγει την θεω-

ρία μιὰς ἀνατροπῆς, ποὺ δὲν τὴν γνωρίζουν παρὰ ἀπὸ τὴν πρακτικὴ. Αὐτοὺς ὁ τομέας θὰ ὑπολογίζει, περισσότερο σὺν τοῖς ραδιόφωνοις, τὶς ἐφημερίδες τῶν ἀγροτῶν, τὰ δελλία, τὶς προκηρύξεις καὶ τὸ κεντρικὸ ὄργανο ὅλων τῶν ἀντίδικων δυνάμεων.

Ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο θὰ ἐξηγεῖ κανεὶς ὅλα τὰ προβλήματα· τὰ μέσα νὰ ἀμυνθεῖ ἐνάντια στὶς ἀεροπορικὰς ἐπιθέσεις, τὴ θέση ὅπου θρίσκονται οἱ ἐχθρικοὶ δυνάμεις, ἀναφέροντας τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα. Ἡ προπαγάνδα ἐθνικοῦ τύπου θὰ διαδίδεται ἀπὸ παρόμοιες ἐφημερίδες, ἀναφέροντας λεπτομερειακὰ τὰ γεγονότα, τὶς μάχες, ποὺ ἐνδιαφέρουν βαθὺ τὸν ἀναγνώστη· οἱ αὐτοὶ θὰ προσθέτονται πληροφορίες πολλὴν πρὸς ὅσους καὶ πρὸς ἀκριβεῖς. Ἡ διεθνὴς πληροφορία θὰ περιορίζεται ἀποκλειστικὰ ἢ σχεδὸν ἀποκλειστικὰ σὺν τὸ νὰ σχολιάζει τὰ γεγονότα διμερῶς οὗς σχέση μετὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθέρωσης.

Ἡ πρὸ ἀποτελεσματικὴ προπαγάνδα, αὐτὴ ποὺ θὰ ἐπιδέχεται νὰ νοιώθουν τὴν μεγαλύτερη ἐλευθερίαν οἱ ὅλοι τὸ ἐθνικὸ ἔθνος, αὐτὴ ποὺ θὰ θίγει τὴ λογικὴ καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ, εἶναι ὁ ἐπενδύτης ὁλόκληρης τῆς προφορικῆς προπαγάνδας ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο. Ἡ σπουδαιότητα τοῦ ραδιοφώνου εἶναι κεφαλαιώδεια. Τὴ στιγμὴ ὅπου ὅλοι οἱ κάτοικοι μιᾶς περιοχῆς ἢ μιᾶς χώρας φλέγονται περισσότερο ἢ λιγότερο ἐνθουσιασμοῦ ἀπὸ τὸν πυρετὸ νὰ ἀγωνιστοῦν, ἡ δύναμις τοῦ λόγου μεγαλύνει αὐτὸ τὸν πυρετὸ καὶ ἐπιδίδει σὺν καθέναν τοῦς μελλοντικοῦς ἀγωνιστὰς. Ἐξηγεῖ, πληροφορεῖ, παροτρύνει, προσδιορίζει τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθρούς, τὶς μελλοντικὰς θέσεις τοὺς. Ἀλλὰ τὸ ραδιόφωνο πρέπει νὰ σέβεται τὴ θεμελιώδη ἀρχὴ τῆς λαϊκῆς προπαγάνδας, ποὺ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Μιὰ μικρὴ ἀλήθεια, ὅπως καὶ ἂν ἔχει ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἀποτέλεσμα, εἶναι προτιμότερη ἀπὸ ἓνα μεγάλο ψεῦδος ντυμένον μετὰ τὴν λάμψιν τοῦ χρυσοῦ. Τὸ ραδιόφωνο ὀφείλει κυρίως νὰ δίνει ζωντανὰς πληροφορίες γιὰ τὶς μάχες, τὶς ἀντιπαράθεσες κάθε εἰδους, τὶς διωκτικὰς ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τὴν καταπίεση. Πρέπει, ἀπὸ τὴν ἄλλη μερίαν, νὰ παρέχει σὺν πολιτικὸν πληθυσμὸν ἰδέ-

λογικούς προσανατολισμούς, πρακτικές πληροφορίες και χρόνο με το χρόνο να δίνει όμιλες των ήγεινών της επανάστασης.

Σκεπτόμαστε ότι είναι χρήσιμο να δοθεί στη βασική εφημερίδα του κινήματος ένα όνομα, που να είναι ένα σύμβολο του μεγαλείου και της ένότητας, το όνομα, έμπαραδείγματι, ενός ήρωα της χώρας. Χρειάζεται επίσης να εξηγηθεί πάντα στα κύρια άρθρα τους σκοπούς του ένοπλου κινήματος, και να κάνει να συνειδητοποιούνται τα μεγάλα έθνικά προβλήματα, διατηρώντας μια ολοκληρωθεί σειρά τμημάτων που άμεσα ενδιαφέροντος για τον τομέα.

#### VIII. Η ενημέρωση και η πληροφόρηση

«Να γνωρίσεις τον ίδιο τον έαυτό σου και τον αντίπαλό σου» θα μπορούσε έτσι να διεξάγει εκατό μάχες χωρίς να χάσει ούτε μία». Για το αντίστοιχο, αυτός ο κινέζικος άφορισμός δείχνει περισσότερο από έναν θιβετικό ψαλμό. Οι μάχες δυνάμεις δεν έχουν που πολύτιμη βοήθεια παρά μια συγκεκριμένη πληροφόρηση. Η ελπίδα θα είναι αδόκιμη: θα παρέχεται από τους κατοίκους της περιοχής που θα πάνε να συναντηθούν με τον φιλικό στρατό, με τους συμμάχους του, κάτι που συμβαίνει πάντα: αλλά αυτή η ελπίδα πρέπει να είναι κυρίως οργανωμένη. Ακριβώς όπως τα ταχυδρομεία, οι ταχυδρόμοι είναι υπεύθυνοι στο έσωτερικό της ζωής του αντίστοιχου καθώς και στο εξωτερικό να αποκαθιστούν τις ανάγκες επαφής και για να μεταφέρουν τα έμπορεύματα, έτσι και η υπηρεσία πληροφόρησης όφειλε να βρίσκεται άμεσα σε επαφή με το έθνητικό μέτωπο. Οι άντρες και οι γυναίκες όφειλουν να διεισδύουν εκεί, κυρίως οι γυναίκες, για να βρίσκονται σε συνεχή επαφή με τους στρατιώτες, και να επαληθεύουν όλα αυτά που μπορεί να συμβούν. Πρέπει επίσης να αποκατασταθεί ένα σύστημα συνεργασίας ώστε αυτός που διασπείνει τις έθνικες γραμμές να το κάνει χωρίς αντίρρηση.

Ἄφου πραγματοποιηθεῖ τοῦτο, καὶ ἂν ἔχει ὀρεκτὰ χρήματα, τὸ στρατόπεδο τῶν ἐπαναστατῶν θὰ μπορεῖ νὰ κοιμᾶται πὸ ἥσυχο.

Ὅπως ἔχω κάλας πει, ἡ πρώτη γραμμὴ τοῦ πυρὸς θὰ εἶναι ὁ βασικὸς ἀντικειμενικὸς στόχος αὐτῆς τῆς ὑπηρεσίας πληροφοριῶν, ἢ τὰ πρῶτα στρατόπεδα τοῦ ἐχθροῦ, σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀκατοίκητη χώρα. Ὅφειλε νὰ ἀναπτύσσεται σὲ βαθμὸ πού θὰ προοδεύει τὸ ἀντίρτικο καὶ νὰ μεγαλώνει ὁ ρόλος τῆς γὰ νὰ προβλέπει τὶς κινήσεις τοῦ στρατοῦ, πὸ ἐκτεταμένα, πού εἶναι δυνατὸ νὰ γίνονται ὡς τὶς ἐχθρικὲς ἀποθοφυλακὲς. Παντοῦ ὅπου τὸ ἀντίρτικο κυριαρχεῖ ἡ κάνει εἰσβολή, ὅλοι οἱ κάτοικοι εἶναι πληροφοριοδότες του. Ἄλλὰ εἶναι καλὸ νὰ ἔχει ἐκεῖ μέλη εἰδικὰ ἐπαφορτισμένα γὰ τὴν πληροφόρηση, γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐμπαστεύεται σὰ λόγια τοῦ ἀγρότη, πού εἶναι συνηθισμένος νὰ τὰ ἐξογκᾶνε ὅλοι, καὶ εἶναι ἐλάχιστοι ἐξασκημένοι στὴν ἀκρίβεια τῆς στρατιωτικῆς γλώσσας. Ἄν φθάσει στὴν τροποποίηση καὶ τὴν ὀργάνωση τῶν αὐθόρμητων μορφῶν τῆς λαϊκῆς πληροφοριοδότησης, θὰ καταφέρει νὰ κάνει μηχανισμὸ πληροφοριοδότησης ὅχι μόνο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ πὸ σημαντικοῦ, κάτι πού ὑπάρχει κάλας, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ μὲ ἕνα ἀντεπιθετικὸ μέλος, ἐπαπαραδείγματι χάρις στὴ «διασπορά τοῦ φόβου». Αὐτοὶ ἐδῶ μποροῦν νὰ μεταφέρουν ἀνάμεσα στὸν ἀπειθήρητο στρατιώτη πληροφορίες πού θὰ τὸν ἀπαθαρρύνουν καί, ἄφου προσποιεῖται ὅτι εἶναι συνένοχός τους, σπέρνει τὸ φόβο καὶ τὴν ἀνασφάλεια στὸν ἐχθρικὸ στρατό. Ἡ εὐκνησία, ἀδύνατη ἀρχή, μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ σὲ ἑπακρο: γνωρίζοντας ἐπακριδῶς τὶς θέσεις ὅπου ὁ ἐχθρικὸς στρατὸς προετοιμάζεται νὰ ἐπιτεθεῖ, εἶναι πολὺ εὐκαλο νὰ τὸν ἀποφύγεις καὶ νὰ τοῦ ἐπιτεθεῖς μὲ τὴ σειρά σου, σὶς πὸ ἀπρόσμενες τοποθεσίες.

#### **IX. Ἔκδοση καὶ πολιτικὴ ἐκπαίδευση**

Γιὰ ἕνα στρατιώτη τῆς ἀπελευθέρωσης ἡ καλύτερη δ-

οκνηση είναι αυτή καθαυτή ή ζωή του αντίρτη. Ένας ηγέτης, που δεν έχει διδαχθεί τις ύλικές δυσκολίες της στήν καθημερινή άσκηση των όπλων δεν είναι ένας πραγματικός ηγέτης. Αύτος ό στρατιώτης θα μπορούσε να άσκειται με μιá ομάδα συντρόφων που θα τον διδάξουν λίγο τον χειρισμό των όπλων, θα του δώσουν μερικές γνώσεις προσανατολισμού, θα του μάθουν πώς να φαίρεται με τον πολιτικό πληθυσμό, πώς να μάχεται κλπ. Άλλά ό πολύτιμος χρόνος του αντίρτη δεν μπορεί να σπαταλιέται σε μιá μεθοδική διδασκαλία. Αυτό δεν είναι δυνατό παρά αν διαθέτει κανείς κιόλας μιá μεγάλη ελεύθερη ζώνη και όταν έχει ανάγκη να αύξήσει αισθητά τον άριθμό των μαχητών. Τότε δημιουργεί σχολές νεοσυλλέκτων.

Αύτες οι σχολές παίζουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο. Δημιουργούν τον νέο στρατιώτη, αύτον που δεν πέρασε άκόμη από τις σκληρές δημιουργικές στερήσεις της ζωής του μαχητή. Αύτος έδω, που ύφιστается τις στερήσεις, γίνεται ένας πραγματικός έκλεκτός, άφου περάσει τις δοκιμαστικές δυσκολίες, που του έπιτρέπουν να ένσωματωθεί ό αύτο τον περιπλανώμενο στρατό, που δεν άφήνει κανένα μέρος που να μην τó χαράξει με τó πέρασμά του. Στις σχολές των νεοσυλλέκτων οι φυσικές άσκήσεις θα είναι δύο είδών: από τη μιá μεριά γυμναστική εύκαμψίας, με τις άσκήσεις διοίκησης, ευκινησία στήν έπιθεση και στήν ύποχώρηση από την έλλη, πορείες πολύ σκληρές, δηλαδή έξαντλητικές, που θα σκληραγωγήσουν τó νεοσύλλεκτο. Χρειάζεται να τον κάνουν να διάγει μιá ζωή στο ύπαιθρο, να ύποφέρει τις κακοκαιρίες, να ζεί σε στενή έπαφή με τη φύση, όπως είναι ή ζωή του αντίρτη.

Η σχολή των νεοσυλλέκτων πρέπει να προβλέπει για τον δικό της έφοδιασμό και όφειλει να έχει τούς σταύλους της, τις φάρμες της, τά καρποφόρα δέντρα της, τά γαλακτοκομεία της, όλα αυτά που της είναι αναγκαία για να μην έπιβαράνει τον προύπολογισμό του αντίρτηκου. Οι μαθητές θα μπορούν να έναλλάσσονται με τη σειρά για τις άγγορείες: θα μπορεί κανείς να χρησιμοποιεί εκεί

τούς πού κακοῦς σάν τιμωρία, ἢ ἀπλῶς τούς ἐθελοντές.

Ὅλα αὐτὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ ἰδιαιτέρη χαρακτηριστικά στῆ ζώνη ὅπου θὰ ἐγκαταστήσῃ κανεὶς τὴ σχολή. Πιστεύουμε ὅτι αὐτὸ εἶναι μιὰ καλὴ ἀρχὴ παρὰ νὰ στρατολογήῃ τούς ἐθελοντὲς γιὰ τὶς ἀγγραφεῖς, καὶ νὰ τὶς χρησιμοποιοῖ, ἂν αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο γι' αὐτοὺς ποὺ ἢ συμπεριφορὰ τοὺς ἀφήνει νὰ τὸ ἐπιθυμοῦν, ἢ γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐλάχιστες διαθέσεις γιὰ τὴ μαθήτευση τοῦ πολέμου.

Ἡ σχολὴ ὀφείλει νὰ ἔχει τὴ δική της ὑγειονομικὴ ὁργάνωση, μὲ ἕναν γιαιτρὸ ἢ ἕναν νοσοκόμο, ἀνάλογα μὲ τὶς δυνατότητες, ποὺ θὰ παρακολουθεῖ τούς νεοσύλλεκτους ὅσο τὸ δυνατό πὺ στενὰ.

Ἡ σκοποβολὴ συνιστᾷ τὸ οὐσιαστικὸ τῆς μάθησης. Σ' αὐτὸν τὸν τομέα ὁ γκουερilléρο πρέπει νὰ εἶναι ἕνας ἄντρας πολὺ ἐκπαιδευμένος, γιατί πρέπει νὰ χρησιμοποιοῖ τὸ ἐλάχιστο δυνατό ἀπὸ τὰ ἐφόδια. Ἀρχίζει κανεὶς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουν σκοποβολὴ στὸ σημάδι. Αὐτὸ συνίσταται στὸ νὰ στηρίζεται σταθερὰ τὸ ὄπλο πάνω σ' ἕνα στήριγμα ὁποιοδήποτε. Χωρὶς νὰ τὸ μετακινῶν, οἱ νεοσύλλεκτοι σκοπεύουν ἕνα κινήτῳ καρτόνι, μετακινούμενο σ' ἕνα προσδιορισμένο στόχο. Ἄν οἱ τρεῖς βολὲς χτυποῦν τὸ ἴδιο σημεῖο, εἶναι ἐξαιρετικὴ βολή. Τὸ ὄπλο αὐτῶν τῶν πρώτων βολῶν θὰ εἶναι, ἂν ἔχει κανεὶς τὰ μέσα γι' αὐτό, καραμπίνα τῶν 22. Στὶς εἰδικὲς περιστάσεις — ποὺ πλεονάζουν τὰ ἐφόδια, ὑπάρχει ἐπείγουσα ἀνάγκη μιᾶς ἐπιτακυνόμενης διαμόρφωσης τῶν στρατιωτῶν — ἡ ἀσκηση θὰ γίνεταί μὲ ἀληθινὰ πυρὰ.

Οἱ ἀεροπορικὲς ἐπιθέσεις συνιστοῦν μιὰ ἀπὸ τὶς πὺ σημαντικὲς δοκιμὲς τῆς σχολῆς νεοσύλλεκτων. Ἡ σχολή μας ἦταν ἐντελῶς ἐπαισημασμένη ἀπ' τὴν ἀεροπορίαν καὶ ὁ ἐκθρὸς συγκέντρωσε μιὰ ἢ δύο φορὲς τὴν ἡμέραν τὶς ἐπιθέσεις του στὸ στρατόπεδο. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἀμύνονταν ὁ μαθητὴς στὰ σὰκ αὐτῶν τῶν συνεχιζόμενων βομβαρδισμῶν κατατάσσει αὐτὰ τὰ παιδιὰ πρακτικὰ στοὺς μελλοντικούς μαχητές.

Ἡ σχολὴ νεοσυλλέκτων δὲν πρέπει ποτὲ νὰ παραλείπει τὴν πολιτικὴν ἐκπαίδευση. Γιατὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι παίρνουν θέση χωρὶς νὰ ἔχουν μιὰ καθαρὴ ἀντίληψη τῶν δικαίων ποὺ τοὺς ὠθεῖν. Ἀφοῦ στεροῦνται βάσεων, καταλήγουν, μὲ πολλὴ συγκεχυμένη ἀντιλήψεις, στὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, κλπ. Αὐτὴ ἡ ἐκπαίδευση πρέπει νὰ διεξάγεται ὅσο τὸ δυνατόν ποὺ μακρόχρονα καὶ μὲ τὴν ποὺ μεγάλη φροντίδα. Θὰ συμπεριλαμβανέι τις στοιχειώδεις ἱ-  
δέες τῆς ἱστορίας τῆς χώρας, δίνοντας ἐξηγήσεις πολλὴ καθα-  
ρὰς γιὰ τὰ οἰκονομικὰ γεγονότα, γι' αὐτὰ ποὺ εἶναι πρω-  
ταρχικὰ κάθε ἱστορικῷ γεγονότος. Θὰ μιλάει γιὰ τοὺς ἐ-  
θνικοὺς ἥρωες, γιὰ τις ἀντιδράσεις τους μπροστὰ στὶς τέ-  
λειες μέθοδοι τῆς ἀδικίας, ἔπειτα θὰ ξανοίγεται σὲ μιὰ  
ἀνάλυση τῆς ἐθνικῆς κατάστασης ἢ τῆς κατάστασης τῆς ζώ-  
νης. Θὰ δώσει κανεὶς σ' ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἀντίρτικου στρα-  
τοῦ ἓνα μικρὸ ἀπλὸ ἐγχειρίδιο τὸ ὁποῖο θὰ μελετήσουν πο-  
λὺ συστηματικὰ καὶ ποὺ θὰ πρέπει νὰ τοὺς ὑπηρετήσῃ σὰν  
σχῆμα γιὰ τὸ μέλλον.

Τέλος, οἱ δάσκαλοι θὰ ἔχουν τὴ δική τους σχολὴ τε-  
λειοποίησης ὅπου θὰ ἐκλέγουν ἐπακριβῶς ἀπὸ κοινοῦ τὰ  
κειμένα καὶ θὰ συνδυάζουν τις σχετικὰς συνεισφορὰς τους  
στὴν ὅλη τῆς ἐκπαίδευσης.

Χρειάζεται νὰ ἐνθαρρύνουμε ἀσταμάτητα τὴ μελέτη  
προσπαθώντας νὰ ἐπιλέγουμε τὰ βιβλία ποὺ δὲν ἀφήνουν  
νὰ κάνῃται ὁ χρόνος καὶ δίνουν στὸν νεοσύλλεκτο τὴ δυ-  
νατότητα νὰ μπαίνει στὸν πολιτισμὸ καὶ στὰ μεγάλα ἐθνι-  
κὰ προβλήματα. Ὁ νεοσύλλεκτος θὰ εἶναι ὁλότελο φυσιολο-  
γικὸ νὰ ποθεῖ νὰ μελετήσει πρὸ πέρα, ἢ καλύτερα τὴν κα-  
τάσταση τοῦ τόπου του, ποὺ θὰ τὸν σπρώξει νὰ ἐνδιαφε-  
ρεῖ γιὰ τὰ καινούργια προβλήματα. Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ κα-  
τάσταση θὰ δημιουργηθεῖ μὲ τὴ δύναμη τῆς δουλειᾶς, λίγο  
-λίγο σὲ βαθμὸ ποὺ οἱ σχολὲς τῶν νεοσυλλέκτων θὰ ἀπο-  
δείκνουν τὴν ἀνωτερότητα τῶν μαθητῶν τους στοὺς ἀντρες  
τοῦ στρατοῦ τόσο στὸν τομέα τῆς ἀνάλυσης τῶν καταστά-  
σεων ὅσο καὶ στὸν τομέα τῆς πειθαρχίας.

Ἡ πειθαρχία πρέπει νὰ εἶναι πάντα ὁλότελο δικαίολο-



γνημένη: ἂν δὲν εἶναι μηχανική, δίνει τὴ στιγμὴ τῆς μά-  
χης ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματα.

#### **Χ. Διάρθρωση τοῦ στρατοῦ ἐνὸς ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος**

“Ὅποια καὶ ἂν εἶναι ἡ ζώνη ἐπακειρήσεων, ἕνας ἐπανα-  
στατικὸς στρατός, ποὺ πραγματοποιεῖ τὸν ἀνταρτοπόλεμο,  
πρέπει νὰ ὑπολογίζει στὴν ἀνάπτυξη, ὅπως τὸ ἔχουμε κιό-  
λας δεῖξει, μὴδὲ μὴ μάχιμης ὀργάνωσης τῆς ὁποίας ἡ ὑπο-  
στήριξη εἶναι κεφαλαιώδεια. Αὐτὴ ἡ ὀργάνωση εἶναι ὀλο-  
κληρωτικὰ προσαρτημένη στὸ στρατὸ καὶ τὴν ὑποστήριξή  
του, ὅπου ὁ ἐνοπλιος ἀγώνας εἶναι σαφῶς ὁ οὐσιαστικὸς πα-  
ράγοντας τῆς ἐπιτυχίας.

Ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωση στηρίζεται σ’ ἕναν ἀρχηγό,  
καὶ στὴν περίπτωση τῆς πείρας ἀπὸ τὴν Κοΐθα, σ’ ἕναν γε-  
νικὸ ἀρχηγὸ ποὺ ὀνομάζει τοὺς διάφορους ἀρχηγοὺς τῶν  
ζωνῶν, ποὺ ἔχουν ὅλη τὴν ἐξουσία γιὰ νὰ διοικοῦν τὴν πε-  
ριοχὴ τους, νὰ ὀνομάζουν τοὺς διοικητὲς τῆς φάλαγγας καὶ  
τοὺς ἄλλους βαθμοὺς τῶν λιγότερο ἐκπαιδευμένων. Ἐάντε  
ἀπὸ τὸ γενικὸ ἀρχηγό, μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν διοικητὲς τῆς  
ζώνης ἔκοντες κάτω ἀπὸ τίς διαταγὰς τους τοὺς διοικητὲς  
τῆς φάλαγγας τῶν ὁποίων ὁ ρόλος ποικίλλει ἀνάλογα μὲ  
τίς περιστάσεις. Κάτω ἀπὸ τοὺς διοικητὲς τῆς φάλαγγας, οἱ  
καπατάνοι, καὶ στὴν ὀργάνωσή μας, τοῦ ἀνιάρτικου, οἱ ἀν-  
θυπολοχαγοί, ὁ βαθμὸς τῶν λιγότερο ἐκπαιδευμένων. Τέλος  
τὸν στρατιώτη τὸν ἀνεβάζουν στὸ βαθμὸ τοῦ ἀνθυπολο-  
χαγοῦ.

Αὐτὸ ἐδῶ δὲν εἶναι ἕνα πρότυπο, ἀλλὰ ἡ περιγραφή  
μὴδὲ πραγματικότητας, ἡ μέθοδος ποὺ χρησιμοποιήθηκε σὲ  
μὴ χύρα ὅπου αὐτὴ ἡ ὀργάνωση ἐπέτρεψε νὰ ἐπιτευχθεῖ  
ἡ νίκη ἐνάντια σ’ ἕναν ἄρκετὰ ὀργανωμένο καὶ ἐξοπλισμέ-  
νο στρατό. Μὲ κανένα τρόπο, καὶ σ’ αὐτὴ τὴν ὅλη ἀκόμα  
λιγότερο ἀπ’ ὅτι ἄλλο δὲν πρόκειται γιὰ ἕνα κυριαρχικὸ  
παράδειγμα. Πρόκειται ἀπλῶς νὰ δεῦμε πῶς συνδέονται

τά γεγονότα, και πῶς μπορεί κανείς νὰ ὀργανώσει μιὰ ἐνοπλὴ δύναμη. Οἱ βαθμοί, ἐπὶ τέλους, δὲν ἔχουν σημασία. Αὐτὸ ποὺ ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ μὴν δίνεται ποτὲ ἕνας βαθμὸς ποὺ δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι οὐδὲν δυσαρμονία μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ τὴ δικαιοσύνη, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἐξετάζεται μὲ προσοχὴ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ θυσία.

Ἡ περιγραφή ποὺ κάναμε προηγούμενα εἶναι ἡ περιγραφή ἑνὸς σημαντικοῦ στρατοῦ, ἱκανοῦ καθάως νὰ ἀντιπαραταχθεῖ σὲ σημαντικὲς μάχες καὶ δὲν τὸ πορτραῖτο ἑνὸς ἀρχικοῦ ἀντάρτικου ὁποῦ ὁ ἀρχηγὸς μπορεί νὰ ἔχει τὸ βαθμὸ ποὺ τοῦ ἀρέσει μὰ δὲν διοικεῖ στὴν πραγματικότητα παρὰ μιὰ μικρὴ ὁμάδα ἀντρῶν.

Ἐνὰ ἀπὸ τὰ πρὸ σημαντικὰ μέτρα τῆς στρατιωτικῆς ὀργάνωσης εἶναι ἡ ἀποδοχὴ τῆς πειθαρχίας. Ἡ πειθαρχία (πρέπει νὰ τὸ ὑπενθυμίζουμε πάντοτε) πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τὶς βάσεις τοῦ ἀντάρτικου. Πρέπει νὰ εἶναι μιὰ δύναμη, ποὺ γεννιέται ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ πεποίθηση καὶ ποὺ ἀναγεννιέται, προκίχζοντας ἔτσι τὸ ἄτομο μὲ μιὰ ἐσωτερικὴ πειθαρχία. Ὅταν ἔχει σπάσει αὐτὴ ἡ πειθαρχία, πρέπει νὰ τιμωρεῖται πάντοτε ὁ ὑπεύθυνος, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι ὁ βαθμὸς του, αὐστηρά, ἐφαρμόζοντας μιὰ ποινὴ ποὺ νὰ εἶναι βαθεῖα αἰσθητή.

Σημαντικὴ σημείωση: ὁ γκουερilléρο δὲν εἶναι εὐαίσθητος στὶς ἴδιες τιμωρίες ἀπὸ ἕναν στρατιώτη τοῦ στρατιῶνα. Ἡ τιμωρία ποὺ συνίσταται σὲ νὰ κλείσῃ ἕνα στρατιώτη δέκα μέρες σὲ πειθαρχεῖο γιὰ ἕναν γκουερilléρο σημαίνει μιὰ ἐξαιρετικὴ ἀνάπαυση. Δέκα μέρες χωρὶς πορείες, χωρὶς δουλειά, χωρὶς νὰ κάνει τίς συνηθισμένες βάρδιες, ὅπου θὰ μπορούσε νὰ κοιμᾶται καὶ νὰ τρώει μὲ δυὸ μασέλλες, νὰ διαβάζει καὶ νὰ ἀναπαύεται. Καταλαβαίνει κανεὶς λοιπὸν πολὺ καλὰ ὅτι ὁ ἕνα ἀντάρτικος ἡ στέρηση τῆς ἐλευθερίας δὲν πρέπει νὰ συμβουλευέται σὰν τιμωρία.

Ὅταν ἡ ἐπαναστατικὴ ἠθικὴ τοῦ αὐτοῦ εἶναι καλλιεργημένη, ἡ φιλοτιμία του βαθεῖα, εἶναι περιπτώσεις ποὺ ἡ στέρηση τοῦ δικαιώματος νὰ φέρνει τὰ ὅπλα μπορεί νὰ προ-

καλέσει μια θετική αντίδραση και να συνιστά μια πραγματική τιμωρία. Αρμόζει τότε να την εφαρμόσουμε.

Στην πορεία της επίθεσης έναντιών μιας πολιτείας της επαρχίας Λας Βόλλας, την τελευταία ημέρα του πολέμου, συναντήσαμε ένα δίομο που κοιμόταν σε μια πολυθρόνα, κατά τη διάρκεια της εφόδου των θέσεων, που κατέκονταν στο κέντρο της πόλης. Στην ανάκριση, ο δντρας απάντησε ότι κοιμόταν γιατί του είχαν πάρει το δπλο του. Του είπαμε ότι αυτό δεν ήταν τρόπος αντίδρασης. Είχε τιμωρηθεί για άπερικοψία (είχε αφήσει να του ξεφύγει ένας πυροβολισμός), και έπρεπε να ξαναπάρει το δπλο του, αλλά να μην κοιμάται, να πάει στις πρώτες γραμμές.

Πέρασαν μερικές μέρες, και κατά την τελική εφοδα έναντια στην πόλη της Σάντα Κλάρα, ενώ έπισκεπτόμασθε το κέντρο μετάγγισης αίματος, ένας μελλοθάνατος μάς έτεινε το χέρι και, αφού μάς θύμισε αυτό το γεγονός, πρόστασε ότι είχε ξανακερδίσει το δικαίωμα να φέρνει το δπλο του. Μετά από λίγο θα πέθαινε.

Νά σε τί βαθμό επανάστατικής ήθικης είχε οδηγήσει τις δυνάμεις μας ή συνεχής άσκηση του ένοπλου αγώνα. Σ' αυτό το βαθμό δεν μπορεί να φτάσει από την άμψη, όταν υπάρχει πολλός φόβος ακόμα, όταν πολλά υποκειμενικά ρεύματα φρενάρουν την επίδραση της επανάστασης, αλλά φτάνει με την εργασία και το παράδειγμα.

Οι μακρόχρονοι νυκτερινές θάρδιες και οι σκληρές πορείες μπορούν επίσης να συνιστούν κυρώσεις, αλλά οι πορείες δεν είναι πρακτικές γιατί δεν έχουν άλλο αποτέλεσμα παρά να τιμωρούν και να κουράζουν το δίομο ταυτόχρονα και αυτούς που όφειλουν να το έπατρουν. Όσο για τις νυκτερινές θάρδιες, έχουν τη δυσκολία να κάνουν άναγκαία την παρουσία στρατιωτών για να έπατρουν τους τιμωρημένους που δεν έχουν παρά μια μειωμένη επαναστατική ήθική.

Στις δυνάμεις που βρίσκονταν άμεσα κάτω από τη διοίκηση μου, είχα άποκαταστήσει, για την τοποθέτηση ύπνο-

μευτών, μιά τιμωρία άναστολής με στέρηση ζάχαρης και καπνού, και για τις πιο βαρείς περιπτώσεις, την ολοκληρωτική νηστεία. Τα αποτελέσματα ήταν εξαιρετικά, όσο και αν ή ποινή είναι τρομακτική· δέν μπορεί να εφαρμοστεί παρά σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

#### **4. ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟΥ ΩΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΠΟΥ ΚΑΤΑΚΤΗΘΗΚΕ**

##### **Ι. 'Οργάνωση στην ταξινόμηση του πρώτου αντάρτικου**

Ένώ ο άνταρτοπόλεμος σέβεται το σύνολο των νόμων, που προέρχονται από τους γενικούς νόμους του πολέμου και άλλους νόμους που είναι δικοί του, είναι φανερό ότι, όταν έχει κανείς την τάση να ξεκινάει τον ένοπλο αγώνα άρχίζοντας από το εξωτερικό ή από απομακρυσμένες περιοχές, ή δουλεύει της πρώτης συνωμοσίας πρέπει να περιορίζεται σ' έναν μικρό πυρήνα πρωτοπόρων. "Αν το κίνημα του αντάρτικου γεννιέται από την αυθόρμητη δράση μιας ομάδας ατόμων, που αντίδρασαν ενάντια σε μια οποιαδήποτε μέθοδο καταναγκασμού, μπορεί να αρκεί ότι αυτός ο πυρήνας του αντάρτικου είναι οργανωμένος με συνέπεια για να μην εκμηδενιστεί. "Αλλά, γενικά, ένας γοητευτικός άρχηγος διεξάγει τον άνταρτοπόλεμο τολμηρά για τη σωτηρία του λαού του, και αυτός ο δίντρας πρέπει καταρχή να προετοιμαστεί στο εξωτερικό σε δύσκολες συνθήκες.

"Όλα σχεδόν τα λαϊκά κινήματα, που εκστρατεύουν, αυτούς τους τελευταίους χρόνους, ενάντια στους δικτάτορες, πάσχουν από αυτή τη θεμελιακή έλλειψη, που είναι μια ανεπαρκής προετοιμασία. Οι μέθοδοι της συνωμοσίας, που απαιτούν μια λεπτή και μυστική δουλειά δεν εφαρμόζονται. Πάρα πολύ συχνά, η έλξουσία είναι κιάλος στα Ίκνη, με τις μυστικές ύπηρεσίες της, των προθέσεων, της ομάδας ή

τῶν ἀμάδων. Κάποτε ἐξ αἰτίας μιᾶς ὑπερισκεψίας, ἄλλοιτε ἐξαιτίας ἡμεσων διακηρύξεων, ὅπως ἔγινε σὶ τὴ χώρα μας, ὅπου τούτῃ ἡ φράση τοῦ Φινιέλ Κάστρο «τὸ 1956, θὰ εἴμαστε ἐλεύθεροι, ἢ θὰ εἴμαστε μάρτυρες», εἶχε δημοσίως ἀποκαλύψει τὴν ἀπόβασον.

Ἡ πρωιարκὴ ὕρκη τῆς θέσεως τοῦ κινήματος εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπόλυτης μυστικότητος, τῆς ὁλοκληρωτικῆς στέρεσης πληροφοριῶν γιὰ τὸν ἐκθρό· ἡ δεύτερη ἐπίσης πολὺ σημαντικὴ, εἶναι ἡ συλλογὴ τοῦ ἀνθρώπινου ὕλικου. Αὐτὴ ἡ συλλογὴ γίνεται κάποτε εὐκόλα, ἀλλὰ μπορεῖ ἐπίσης νὰ εἶναι πολὺ δύσκολη, ἀφοῦ δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ κανεὶς παρὰ στὰ στοιχεῖα ποὺ ἔχει στὸ χέρι του, δηλαδὴ στοὺς παλιούς ἐξόριστους, ποὺ παρουσιάζονται στὴν ἐκκλήση χωρὶς νὰ ἔχει κανεὶς τὰ μέσα νὰ κάνει μιὰ πλήρη ἀνάκριση γιὰ τὸν καθένα ἀπ' αὐτούς. Καὶ ὅταν εἰσχωροῦν πράκτορες τοῦ ἀντίπαλου καθεστώτος, εἶναι ἀσυχώρητο νὰ μποροῦν νὰ παρέχουν τίς πληροφορίες, ἀφοῦ πρὶν νὰ δράσουν ὅλοι οἱ συμμετέχοντες ὀφείλουν νὰ εἶναι συγκεντρωμένοι σὲ μυστικούς τόπους, ποὺ νὰ εἶναι γνωστοὶ μόνον ἀπὸ ἓνα ἢ δυὸ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ παρακολουθοῦνται στενὰ ἀπὸ τὸν ἀρχηγό τους καὶ νὰ μὴν ἔχουν καμιὰ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἔξω κόσμον. Στὴ διάρκεια τῶν προετοιμασιῶν, κατὰ τὴν ἀσκηση, ὅταν διαφεύγει κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀστυνομίαν, τὰ νέα στοιχεῖα, αὐτὰ ποὺ δὲν τὰ γνωρίζει κανεὶς τέλεια, πρέπει νὰ κρατοῦνται πάντοτε μακριὰ ἀπὸ τὰς ἡγετικὰς θέσεις.

Στὴν παρανομίαν, κανένας, ἀπολύτως κανεὶς, δὲν πρέπει νὰ ζῆρει τίποτα ἄλλο, παρὰ ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητο, καὶ ποτὲ κανένας δὲν πρέπει νὰ φλυαρεῖ. Ἀφοῦ φτάσει σ' ἓνα ὀρισμένο στάδιο διάρθρωσεως, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐλέγχονται μέχρι καὶ τὰ γράμματα, μὲ τρόπο ποὺ νὰ εἶναι γνωστὲς τελείως οἱ σχέσεις τοῦ καθέναν. Κανένας μέλος δὲν πρέπει νὰ ζεῖ μόνον, οὔτε ἐπίσης νὰ κυκλοφορεῖ μόνον. Οἱ προσωπικὲς ἐπαφές, ὅποιασδήποτε φύσεως καὶ ἂν εἶναι, τοῦ μελλοντικοῦ μέλους τοῦ στρατοῦ τῆς ἀπελευθέρωσας, πρέπει νὰ ἐμποδίζονται μὲ ὅλα τὰ μέσα. Ἕνας παράγοντας, πάνω στὸν ὁποῖο πρέπει νὰ ἐπενδύουμε, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ρόλος,

ο' αυτή την πρώτη φάση, είναι γενικά επίσης άρνητικός. ό οποίος όμως γίνεται θετικός στον αγώνα, είναι ή γυναίκα. Γνωρίζει κανείς την αδυναμία των νέων, που είναι άπομα-  
κρυσμένοι από τα συνηθισμένα μέρη τους, που βρίσκονται  
σε εξαιρετικές καταστάσεις, επίσης και από την φυσιολο-  
γική άποψη, για τις γυναίκες και πώς οι δικτάτορες γνω-  
ρίζουν αυτή την αδυναμία και τείνουν να χρησιμοποιήσουν  
τους πράκτορές τους. Κάποτε οι δεσμοί αυτών των γυναι-  
κών μ' αυτούς που τις χρησιμοποιούν είναι εύκολο να απο-  
καλυφθούν, αλλά είναι συχνά δύσκολο να αποκαλυφτεί ή  
ελάχιστη επαφή: από δω θγαίνει ότι πρέπει να εμποδίζονται  
οι σχέσεις με τις γυναίκες.

Ό επαναστάτης, που προετοιμάζεται για έναν πόλεμο  
στην παρανομία πρέπει να είναι ένας τέλειος άσκητής, πρά-  
γμα που θα του επιτρέψει να ελέγχει επακριβώς άλλωστε  
μια διάθεση, που θα είναι, σε συνέχεια, μία από τις βάσεις  
της προσωπικότητας: ή πειθαρχία. "Αν ένας άντρας παρα-  
θαίνει και' επανάληψη τις διαταγές των ανωτέρων του,  
συναντάει γυναίκες, συνάπτει ανεπίτρεπτες φιλίες, πρέ-  
πει άμεσα ν' αποχωριστεί άπ' αυτές, όχι μόνο εξαιτίας του  
κινδύνου, που είναι δυνατός από αυτές τις επαφές, αλλά  
άπλως γιατί παραβιάζει την επαναστατική πειθαρχία.

Δεν πρέπει κανείς να υπολογίζει ποτέ στην απόλυτη  
βοήθεια μιας Κυβέρνησης όταν επικειρείται στο έδαφος της  
έστω και άν είναι σύμμαχη, ή απλώς, αδιάφορη: πρέπει  
κανείς να συμπεριφέρεται πάντα σά να βρίσκεται ο' ένα απο-  
λύτως έχθρικό πεδίο. Σ' αυτό τó πεδίο, μπορεί να υπάρχουν,  
φυσικά, εξαιρέσεις: αλλά δεν συνιστούν τó γενικό κανόνα.

Δεν μπορούμε να μιλάμε έδω για αριθμό αντρών που θα  
προετοιμαστούν. Αυτό εξαρτάται από πολλούς παράγοντες.  
Μπορούμε απλώς να μιλάμε για ελάχιστο αριθμό με τόν ό-  
ποιο μπορούμε ν' άρχίσουμε τόν άνταρτοπόλεμο. Σύμφωνα-  
να με την άποψή μου, εκτιμώντας τις άποσκαρτήσεις και τις  
ακατάπαιστες άδυναμίες, παρά την άύστηρή έπιλογή, πρέπει  
να υπολογίζουμε σε μια βάση τριάντα ως πενήντα αντρών.  
Αυτός ό αριθμός άρκει για ν' άρχίσει ένας ένοπλος αγώ-

νας σὲ ἀδιάφορο ποῖα λατινο-ἀμερικανικὴ χώρα, ἀν τὸ ἔδαφος εἶναι εὐνοϊκόν, ὁ πόθος γιὰ τὴ γῆ διακαῆς στοὺς ἀγρότες, καὶ ἡ δικαιοσύνη σταθερὰ καταγέλαστη.

Τὰ δῦλα, τὸ ἔχουμε καὶ ὡς ὑπογραμμίσαι, πρέπει νὰ εἶναι τοῦ αὐτοῦ τύπου μὲ αὐτὰ ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὸν ἔχθρό. Σὲ κοντρὲς γραμμές, ἀντιμετωπίζοντας πάντοτε στὴν ἀρχὴ κάθε ἐχθρικὴ Κυβέρνηση σὲ μιὰ δρᾶση στρατιωτικῆς ἐπακέρησης ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς, οἱ ὁμάδες ποὺ προετοιμάζονται δὲν πρέπει νὰ εἶναι μεγαλύτερες ἀπὸ πενήντα ἢ ἑκατὸ ἄντρες κατὰ μονάδα. Δὲν ὑπάρχει καμιά δυσκολία μὲ τὸ ν' ἀρχίσει ὁ πόλεμος μέ, ἐπὶ παραδείγματι, πέντε ἑκατοντάδες ἄντρες, ἀλλὰ αὐτοὶ ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ συγκεντρώνονται. Καταρχή, γιὰτὶ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς, τραβάει τὴν προσοχὴ, σὲ συνέχεια γιὰτὶ, σὲ περίπτωση προδόσεως, θὰ φανευθεῖ ἀλόκληρη ἡ ὁμάδα. Ἐνῶ εἶναι δύσκολο νὰ κατέχει ταυτόχρονα περισσότερους τοποῦς.

Τὸ κεντρικὸ σῆμα συγκέντρωσης μπορεῖ νὰ εἶναι περισσότερο ἢ λιγότερο γνωστὸ· οἱ ἐξόριστοι, θὰ μπαίνουν σ' αὐτὸ γιὰ νὰ συσχεφτοῦν μὲ ὅλα τὰ μέλη, ἀλλὰ οἱ ἡγέτες δὲν πρέπει νὰ παρουσιάζονται σ' αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαίρεση, καὶ δὲν πρέπει νὰ θρίσκειται σ' αὐτὸ κανένα ἐπαλήψιμο ντοκουμέντο. Οἱ ἡγέτες πρέπει νὰ διαθέτουν τὸν πῶς μεγάλο, κατὰ τὸ δυνατό, ἀριθμὸ κατοικῶν καὶ κατὰ τὸ δυνατό νὰ εἶναι πῶς μυστικές. Τὰ ἀποθέματα τῶν ὃπλων νὰ μὴν εἶναι γνωστὰ παρὰ σ' ἓνα ἢ δύο πρόσωπα καὶ νὰ εἶναι διαμοιρασμένα σὲ περισσότερες τοποθεσίες.

Τὰ δῦλα πρέπει νὰ παραδίδονται πάντα τὴν τελευταία στιγμή στὰ χέρια αὐτῶν ποὺ θὰ τὰ χρησιμοποιήσουν, γιὰτὶ μιὰ καταπραεστικὴ δρᾶση ἐνάντια σ' αὐτοὺς ποὺ παρασύρονται θὰ ἔχει σὸν συνέπεια διὰ μόνον τὴν αἰχμαλωσίαν τους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπώλεια ὃλων τῶν ὃπλων, ποὺ εἶναι τόσο δύσκολο νὰ ἀποκτηθοῦν, καὶ ποὺ παρουσιάζουν μιὰ δαπάνη ποὺ οἱ λαϊκὲς δυνάμεις, δὲν μποροῦν νὰ ἐπιτρέψουν.

Πρέπει νὰ συνδυάζουν μιὰ μεγάλη σπουδαιότητα στὴν προετοιμασία τῶν δυνάμεων γιὰ τὴς σκληρὲς μάχης ποὺ θὰ



ἀκολουθήσουν: αὐστηρή πειθαρχία, ἀνεβασημένο ἥθικὸ ἐπίπεδο, τέλεια κατανόηση τοῦ καθήκοντος γιὰ τὴν πραγμάτωσή του, χωρὶς φαναρισμούς οὔτε θριαμβευτικὰ αὐταπάτες, οὔτε ψεύτικες ἐλπίδες γιὰ ἕναν εὐκόλο θρίαμβο. Γιατὶ ὁ ἀγὼνας θὰ εἶναι τραχὺς καὶ μακρόχρονος. Ὁ στρατός θὰ ὑποστεί χτυπήματα, θὰ βρεθεῖ στὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς καὶ δὲν θὰ καταφέρει νὰ σωθεῖ παρὰ μὲ τὸ ἥθικὸ ἐπίπεδό του, τὴν πειθαρχία του, τὴν πίστη του στὸν τελικὸ θρίαμβο καὶ μὲ τὴς ἐξαιρετικὰς ἰδιότητες τοῦ ἀρχηγοῦ του. Αὐτὸ ἐδῶ θγαίνει ἀπὸ τὴν ἐμπειρία μας ἀπὸ τὴν Κοῦβα, ὅπου δώδεκα ἄντρες κατάφεραν νὰ δημιουργήσουν τὸν πυρῆνα ἐνὸς στρατοῦ γιατί συμπλήρουναν ὅλους αὐτοὺς τοὺς ὅρους καὶ αὐτὸς ποὺ τοὺς καθοδηγοῦσε ὀνομαζόταν Φιντέλ Κάστρο.

Πέρα ἀπὸ τὴν ἰδεολογικὴ καὶ τὴν ἠθικὴ προετοιμασία, εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ ἐλάχιστη φυσικὴ ἀσκήση. Προφανῶς, οἱ γκουερillέρος θὰ διαλέξουν μιὰ ὀρεινὴ ζώνη γιὰ νὰ δρᾶσουν· ὅποιοδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ ἔδαφος, ἡ πορεία εἶναι τὸ βασικὸ στοιχεῖο τοῦ ἀντάρτικου, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐμποδιστεῖ ἀπὸ μέλη θραδυποροῦντα καὶ κουρασμένα. Μιὰ ἀποτελεσματικὴ ἀσκήση συνίσταται στὴς ἐξαντλητικὰς πορεῖες τῆς μέρας καὶ τῆς νύχτας, μεγαλώνοντας κάθε φορὰ τὴν ἀπόσταση καὶ ὀδηγώντας τοὺς ἄντρες ὡς τὸ χεῖλος τῆς κατάρτησης, τινάζοντας σ' αὐτὰς τὴν προσπάθεια κάθε δυνατὴ ταχύτητα. Ἡ ταχύτητα καὶ ἡ ἀντίσταση θὰ εἶναι τὰ φυσικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρχικῆς ὁμάδας τοῦ ἀντάρτικου. Μποροῦν ἐπίσης νὰ ὑπολογίζον σὲ θεωρητικὰς γνώσεις, ὅπως ὁ προσανατολισμός, ἡ ἀνάγνωση τῶν χαρτῶν, ἡ τεχνικὴ τῶν σαμποιάζ. Ἄν αὐτὸ εἶναι δυνατό, θὰ κάνουν, κυρίως στὴ σκοποβολή, μ' ἕνα πολεμικὸ ὄπλο, πολυάριθμες ἀσκήσεις πυρὸς ποὺ θὰ ἀφοροῦν τὸν τρόπο τῆς χρησιμοποίησης τῶν σφαιρῶν.

Ὁ γκουερillέρο πρέπει νὰ ἔχει ἀκατάπαυστα στὸ κεφάλι του ἕναν κανόνα σχεδὸν θρησκευτικὰ: τὴν οἰκονομία τῶν πυρομαχικῶν. Πρέπει νὰ γνωρίζει νὰ πυροβολεῖ χρησιμοποιώντας κάθε σφαῖρα μέχρι τὴν τελευταία. Ἄν ἀκολουθοῦνται ὅλες αὐτὲς οἱ ὑποδείξεις, οἱ δυνάμεις τοῦ ἀντάρτικου θὰ κατὰφερόν εὐκόλα νὰ φτάσουν στὸ σκοπὸ τους.

## 11. Υπεράσπιση της κατακτημένης έξουσίας

Ἐνῶ δὲν ἔχει κανεὶς πετύχει νὰ ἐξαρθρώσει ὁλοκληρωτικὰ τὸ στρατὸ ποὺ ὑποστηρίζει τὸ παλιὸ καθεστῶς, ἡ νίκη δὲν μπορεῖ προφανῶς νὰ εἶναι ὀριστική. Ἐπὶ πλέον, ὅλοι οἱ θεσμοὶ ποὺ προστατεύουν αὐτὸ τὸ καθεστῶς πρέπει νὰ καταργηθοῦν συστηματικά. Ἀλλὰ, ἀφοῦ αὐτὸ τὸ ἔργο δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἐγχεῖρημα τοῦ ἀντάρτικου, θὰ περιοριστοῦμε στὴν ἀνάλυση τῶν καθηκόντων τῆς ἐθνικῆς ὑπεράσπισης σὲ περίπτωση ἐπίθεσης ἐνάντια στὸ νέο καθεστῶς.

Θὰ ἀντιταχθεῖ κανεὶς καταρχὴν στὴν παγκόσμια κοινὴ γνώμη: ὁ «μεγάλος τύπος», τὰ «ἀντικειμενικά» πρακτορεῖα τύπου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῶν ἄλλων πατρίδων τῶν μονοπωλίων θὰ ἀρχίσουν τὶς ἐπιθέσεις ποὺ θὰ εἶναι τόσο προκλητικὲς καὶ συστηματικὲς ὅσο οἱ λαϊκοὶ νόμοι τῆς ἀπελευθερωμένης χώρας. Αὐτὸ γίνεται γιατί δὲν πρέπει πὰ νὰ ὑπάρχει ἡ ἐλάχιστη διάρθρωση τοῦ παλίου στρατοῦ. Ὁ μιλιταρισμὸς (στρατοκρατία, Σ.τ.Μ.), ἡ μηχανικὴ ὑπακοή, οἱ ἀντιλήψεις τοῦ στρατιωτικοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἠθικῆς στὸ παλιὸ δὲν μποροῦν νὰ ζεριζωθοῦν μ' ἓνα μόνο χτύπημα, καὶ εἶναι ἀκόμη μὲν δυνατὸ νὰ ἐπιτρέπεται νὰ συνυπάρχουν οἱ νικητὲς, οἱ ἐμπειροπόλεμοι, ἀλλὰ συχνότατα χωρὶς τὸν ἐλάχιστο γενικὸ πολιτισμὸ, καὶ ὁ νικημένος ἐκθρός, ἀλλὰ ὑπερήφανος γὰρ τὴ στρατιωτικὴ γνώση του, ποὺ μοσεῖ μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις αὐτοὺς τοὺς ἀπολίτιστους γκουερίλλερος.

Υπάρχουν προφανῶς ἀτομικὲς περιπτώσεις ὅπου οἱ στρατιωτικοί, ἀφοῦ ἀποκοποῦν τελείως μὲ τὸ παρελθόν, εἰσέρχονται στὸ νέο σύστημα μ' ἓνα πνεῦμα ἀπόλυτης συνεργασίας. Εἶναι τότε διπλὰ χρήσιμοι ἀφοῦ συνδυάζουν τὴν ἀφοσίωσή τους στὴν ὑπόθεση τοῦ λαοῦ μὲ τὶς ἀναγκαῖες γνώσεις γὰρ νὰ πραγματώσουν τὴ διάρθρωση τοῦ νέου λαϊκοῦ στρατοῦ. Στὴν ἐξάρθρωση τοῦ παλίου στρατοῦ καὶ στὸν διαμελισμὸ του, ποὺ συντελοῦνται ἀπὸ τὴν κατάληψη ὅλων τῶν θέσεων ἀπὸ τὸν νέο στρατὸ, πρέπει νὰ ἐπακολουθήσει ἄμεσα μιὰ ὀργάνωση αὐτοῦ τοῦ νέου στρατοῦ. Ἡ παλιὰ διάρθρωση τοῦ

αντάρτικου, που ήταν άτομοκοποιημένη, έγκαταλειμμένη στην πρωτοβουλία κάθε ήγέτη, χωρίς κανένα σχέδιο, θα τροποποιηθεί: επικεραιρησιακός αντίληψεις του αντάρτικου δίνοντας στο λαϊκό στρατό την οργανική του διάρθρωση, δίνοντας δηλαδή στο στρατό του αντάρτικου μία οργάνωση στο βαθμό στον οποίο αισθάνεται δυνατά. Δεν πρέπει κανείς να διαπράττει το λάθος στο οποίο είχαμε πέσει τον πρώτο μήνα, δεινώνοντας να κάνουμε να μπει ο νέος λαϊκός στρατός στα παλιά πλαίσια της πειθαρχίας και της στρατιωτικής οργάνωσης. Αυτό μπορεί να προκαλεί σημαντικά χάσματα, που οδηγούν σε μία ολοκληρωτική αποδιοργάνωση.

Όφειλε κανείς ν' αρχίζει από τότε να προετοιμάζει το νέο άμυντικό πόλεμο που πρέπει να οδηγεί το λαϊκό στρατό, που ήταν συνηθισμένος σε μία μεγάλη ελευθερία έλιγμων, στο πλαίσιο του κοινού αγώνα, που επέτρεπε μία μεγάλη πρωτοβουλία σε κάθε ένοπλη ομάδα. Αύτως ο στρατός θα έχει δυό άμεσα προβλήματα: Καταρχή, στο μεγάλο κύμα της νίκης, τα εκατομμύρια των επαναστατών της τελευταίας ώρας, καλοί ή άσχημοι, ένομιματώνονται στο στρατό. Θα χρειαστεί να τους κάνει να περάσουν από τις σκληρότητες της αντάρτικης ζωής και να τους δώσει σύντομα και έντατικά μαθήματα επαναστατικής διαμόρφωσης. Η επαναστατική μόρφωση, που δίνει στο λαϊκό στρατό την απαραίτητη ιδεολογική ένότητα, είναι η βάση της έθνικής άσφάλειας, μακροπρόθεσμα και βραχυπρόθεσμα. Το άλλο πρόβλημα τίθεται με τη δυσκολία να αποδεχτεί τις νέες διαρθρώσεις.

Ένα ειδικό σώμα, άμεσα συγκροτημένο, θα πρέπει να εκπράξει σε κάθε μονάδα του στρατού τις καινούργιες αλήθειες της επανάστασης: να εκπράξει στους στρατιώτες, τους αγρότες και τους εργάτες, τη δικαιοσύνη και την αλήθεια κάθε επαναστατικού γεγονότος, τους πόθους της επανάστασης, για τους όποιους μάχεται κανείς, για τους όποιους θυσιάστηκαν όλοι οι σύντροφοι, που δεν είδαν τη νίκη. Παράλληλα, τα σύντομα μαθήματα πρωταρχικής εκπαίδευσης θα επιτρέψουν να κατανοηθεί ο αναγκαίος τρόπος για να μεταμορφωθεί βαθμιαία ο επαναστατικός στρατός σ' ένα τέλειο

τεχνικό όργανο, μιας σταθερής ιδεολογικής μόρφωσης, μιας τέλειας μαχητικής ικανότητας.

Αυτές οι τρεις ιδιότητες θα συντελεστούν λίγο-λίγο με τον καιρό. Θα μπορεί κανείς, σε συνέχεια, να τελειοποιεί τη στρατιωτική μηχανή για να γίνουν οι έμπειροπόλεμοι μαχητές τέλειοι στρατιωτικοί, χώρα στα ειδικά μαθήματα, και να διαμορφώσουν, με τη σειρά τους, το λαό, που καλείται για έθελοντική στρατολογία ή υποχρεωτική. Αυτό έδω εξαρτάται από τα έθνικά χαρακτηριστικά, και δεν μπορεί κανείς να προσδιορίσει γενικούς κανόνες.

Σ' αυτό το σημείο, και σε όλα αυτά που θα ακολουθήσουν, εκφράζουμε τη γνώμη της ήγεσας του αντίρπου στρατού για την πολιτική, που ακολουθήθηκε στην Κούβα, στην περίπτωση όπου μια άπειλη ξένης επέμβασης θα γίνονταν συγκεκριμένη στο σημερινό στάδιο, τέλος του 1959 ή αρχές του 1960: ο εχθρός μας προσβάλλεται, εκτιμάται και αναμένεται χωρίς φόβο. Δεν θα ξεπεραστούμε πια μια θεωρία για τη χρησιμοποίησή της από όλους, που στηρίζεται στη δική μας έμπειρία του παρελθόντος, αλλά αντίθετα θα σταθούμε στην έμπειρία των άλλων για να την εφαρμόσουμε για την έθνική μας άμυνα.

Αφού πρόκειται να αντιμετωπίσουμε την περίπτωση της Κούβας, για να εκφράσουμε την υπόθεσή μας σε σχέση με τον κώδικα των αμερικάνικων πραγματικότητας, και να τις κάνουμε να συμφωνήσουν, παρουσιάζουμε, σε έπιλογή, μια ανάλυση της κατάστασης της Κούβας, του παρόντος της, του μέλλοντός της.

### **III. 'Ανάλυση της κατάστασης της Κούβας, παρόν και μέλλον**

Κύλησε κάλας ένας χρόνος μετά τη φυγή του δικτάτορα, αποτέλεσμα ενός μακρόχρονου ένοπλου εμφύλιου αγώνα του κουβανικού λαού. Οι πραγματοποιήσεις της κυβέρνησης στον κοινωνικό και πολιτικό τομέα είναι τεράστες. 'Αναμφίβολα,

είναι ανάγκη να γίνει μια ανάλυση, να δοθεί σε κάθε δριο ή ακριβής όζια του, να καταδεικτεί στο λαό ή ακριβής διάσταση της επανάστασης μας στην Κούβα. Γιατί αυτή ή επανάσταση, έστω και αν ήταν βασικά άγροτική, κέρδισε την ένθουσιώδεια συμμετοχή των εργατών, της μεσαίας τάξης και τώρα την ύποστήριξη των βιομηχάνων. Ή ακλόνητη απόφαση του λαού της και οι σκοποί, που τον έμπόκωναν του έδωσαν μια παν-ηπειρωτική σπουδαιότητα, δηλαδή παγκόσμια.

Δέν πρόκειται να κάνουμε μια σύνθεση, όσο συνοπτική και αν είναι, όλων των νόμων, που δοκιμάστηκαν, όλων των ηλεονεκτημάτων για το λαό, που δέν επιδέκονται άρνηση. Θα μές άρκάσει να τονίσουμε μερικά άνάμεσα σ' αυτά δείκνον-τας τον λογικό δεσμό που μές άδηγει από το πρώτο στο τε-λευταίο, με μια πορεία προοδευτική και άναγκαία, άποδεί-κνοντας την προσοχή που δίνει το κράτος στις άνάγκες του κουβανικού λαού.

Ή κυθέρνηση δέν είναι καταρχή ύποχρεωμένη να κατα-στρέψει τις έλπίδες των έκμεταλλευτικών τάξεων της χώρας, θεσπίζοντας μ' έναν ταχύ ρυθμό, το νόμο για τα ένόκια, την έκπτωση του ήλεκτρισμού και της τηλεφωνικής ταρίφας. Αυτόι που άξιωναν να ίδούν στο Φιντέλ Κάστρο και σ' αυτούς που έκαναν την επανάσταση αυτή, μερικούς πολιτικούς πα-λαιού τύπου, ή μερικούς ίδιώτες σέκαλους στους χειρισμούς, που φορούσαν γένεια σαν ένιαίο διακριτικό σημάδι, άρρισαν να ύποψιάζονται ότι κάτι το βαθύ άναδύεται άπ' τους κόλπους του ίδιου του κουβανικού λαού και ότι τα προνόμιά τους βρίσκονταν σε μεγάλο κίνδυνο εξαφάνισης. Ή κομμου-νιστική προσαγόρευση άρρισε να περιπλανιέται γύρω από τους ήγέτες, τους νικητές γκουερινιλλέρος, και το σύνθημα του άντακκομμουνισμού, αντίστροφα, άρρισε να συσπειρώνει αυτούς που είχαν έκτοπιστεί από τα άνομα προνόμιά τους.

Ό νόμος για τις άκαλλιέργητες γαίες, ό νόμος για την πούληση με πίστωση δημοόργησαν ένα άσκημο άίσθημα στο τοκογλυφικό κεφάλαιο. Άλλά ή αντίδραση προσδοκούσε ά-κείμα, παρά τις άψυχίες, ότι είναι τελείως δυνατό πως «αυτό το τρελλό παιδί» ό Φιντέλ Κάστρο, θα μπορούσε να

συμβουλευτεί και να οδηγηθεί προς τὸν καλὸ «δημοκρατικὸ» δρόμο ἀπὸ ἕναν Ντυμπούα ἢ ἕναν Πόρτερ. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνη γιὰ τὸ μέλλον.

Ὁ νόμος τῆς ἀγροτικῆς μεταρρύθμισης ἦταν ἕνα σημαντικό σέκ. Ἡ πλειοψηφία ἀπ' αὐτοὺς ποὺ προσέβαλε ἦταν τότε σαφής. Πρὶν ἀπ' αὐτοὺς, ὁ ἐκφραστὴς τῆς ἀντίδρασης, ὁ Γκαστὸν Μπακερό, εἶχε δοκιμάσει μὲ ἀκρίβεια αὐτὸ ποὺ θὰ συνέβαινε καὶ ἀποσύρθηκε πρὸς τὰ πόδια ἡρεμα νερὰ τῆς ἰσπανικῆς δικτατορίας. Ὅρισμένοι σκέπτονταν ἀκόμα «ὅτι ἕνας νόμος δὲν εἶναι παρὰ ἕνας νόμος», ποὺ ἄλλες κυβερνήσεις τὸν εἶχαν κιόλας δημοσιεύσει ἀπὸ ἄλλες, θεωρητικὰ καλές, γιὰ τὸ λαό, ἀλλὰ ὅτι ἡ θέση του σὲ ἰσχύϊ ἦταν ἕνα ἄλλο πράγμα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐντυπωσιακὸ καὶ περίγυλο παιδί, τοῦ ἀποίου ἡ ὑπαρξὴ ἦταν γνωστὴ μόνο ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ I.N.R.A.\* (INSTITUT NATIONAL DE LA REFORME AGRAIRE) θεωρήθηκε, στὴν ἀρχή, μ' ἕναν δυσάρεστο καὶ συγκινητικὸ πατερναλισμὸ ἀφοῦ τὰ ὑψωμένα τεῖχη τῆς ἐπιστήμης διαποτίζουν οἱ κοινωνικὲς θεωρίες καὶ οἱ σημαντικὲς θεωρίες τῶν δημόσιων οικονομικῶν. Ἀλλὰ τὸ I.N.R.A. προχώρησε σὰν ἕνας ἐκσκαφέας ἢ σὰν ἕνα τάνκ, γιατί κάποτε γίνεται ἐκσκαφέας καὶ τάνκ, σπάζοντας στὸ πέρασμά του τὰ τεῖχη τῶν λατιφούντιων καὶ δημιουργώντας νέες κοινωνικὲς σχέσεις ἰδιοκτησίας τῆς γῆς. Αὐτὴ ἡ ἀγροτικὴ μεταρρύθμιση τῆς Κούβας συγκέντρωσε ἕναν ὀρισμένο ἀριθμὸ σημαντικῶν χαρακτηριστικῶν γιὰ τὴν Ἀμερικὴ. Ἦταν ἀντιφρεουδαρικὴ γιατί πέρα ἀπὸ τὴν ἐξαφάνιση τῶν λατιφούντιων (αὐτὸ ἐδῶ στὶς συνθήκες τῆς Κούβας), κατάργησε ὅλες τὶς συμβάσεις, ποὺ ὑποκρέωναν νὰ πληρώνεται σὲ εἶδος ἢ γαιοπρόσοδος, καὶ κατάργησε τὶς σχέσεις δουλείας ποὺ διατηροῦνταν στὶς μεγάλες ἀγροτικὲς παραγωγές μας, ἰδιαίτερα στὶς φυτείες μας τοῦ καφέ καὶ τοῦ καπνοῦ. Ἀλλὰ ἦταν ἐπίσης μιὰ ἀγροτικὴ μεταρρύθμιση, ποὺ συντελοῦνταν στὸ καπιταλιστικὸ σύστημα γιὰ νὰ συντρίψει τὴν καταπίεση τῶν μονοπωλίων, ποὺ ἐμπόδιζαν τοὺς μεμονωμένους ἢ συνεταιρισμένους σὲ συνεταιρι-

---

\* Ἐθνικὸ Ἰνστιτούτο τῆς Ἀγροτικῆς Μεταρρύθμισης.

σμοὺς ἀγρότες νὰ καλλιεργήσουν ἐντὶμα τῇ γῇ τους καὶ νὰ παράγουν χωρὶς τὸ φόβο τοῦ πυστωτῆ ἢ τοῦ γαιοκτητῆ. Ἀπὸ τὴν ἀρχή, σὸν ἴδιο καιρὸ ποὺ ἡ γῆ, εἶναι τὸ ἀναγκαῖο τεχνικὸ στήριγμα χάρις σὸ εἰδικευμένο προσωπικὸ τῆς καὶ σὲ τίς ὕλες τῆς, εἶναι καὶ ἓνα οἰκονομικὸ στήριγμα χάρις σὲς πωσώσεις τοῦ I.N.R.A., τῆς κρατικῆς Τράπεζας, καὶ τῆς «ASSOCIATION DES MAGASINS DU PEUPLE» (Σύλλογος τῶν Καταστημάτων τοῦ Λαοῦ, Σ.τ.Μ.). Αὐτὸς ὁ Σύλλογος ἀναπτύχθηκε ἰσχυρὰ στὴν ἐπαρχία τῆς Ὀριέντε, καὶ ἐπεκτάθηκε καὶ σὲ ἄλλες ἐπαρχίες, ὅπου τὰ κρατικὰ καταστήματα ἀντικατέστησαν τὸν παλιὸ τοκογλύφον, πληρώνοντας σὲ μιὰ δίκαιη τιμὴ τίς συγκομιδὰς καὶ δίνοντας ἔτσι μιὰ δίκαιη ἀποζημίωση στὴν ἐκμετάλλευσιν.

Ἀπὸ ὅλα τὰ χαρακτηριστικά, ποὺ τὴν διαφορίζουν ἀπὸ τίς τρεῖς ἄλλες ἀγροτικὰς μεταρρυθμίσεις τῆς Ἀμερικῆς (Μεξικὸ, Γουατεμάλλα καὶ Βολιβία) τὸ πῶς σημαντικὸ εἶναι ἡ θέληση νὰ τὴν ὁδηγήσουν ὡς τὸ τέλος, χωρὶς παρακώρρηση κανενὸς εἴδους. Αὐτὴ ἡ ἀγροτικὴ μεταρρύθμιση ὁλοκληρώμενη δὲν σέβεται παρὰ τὸ δίκαιο τοῦ λαοῦ καὶ δὲν ἐγγράφεται οὔτε ἐνάντια σὲ μιὰ τάξιν οὔτε ἐνάντια σὲ μιὰ ἰδιαιτέρη ἐθνικότητα: ὁ νόμος ἑθαίνει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πᾶν στὴν Γιουνάιτεντ Φρόντ Κόμμαν καὶ τὰ Βασιλικά Ἀγροκτήματα ὅσο καὶ στοὺς λευκοὺς τοιφλικάδες.

Ἐ' αὐτὲς τίς συνθήκας, τὰ προϊόντα τῆς χώρας, ὅπως τὸ ρύζι, τὸ ἐλαιώδη ἢ τὸ θαμπάκι, ἀναπτύχθηκαν ἐντατικὰ καὶ ἔγιναν τὸ κέντρο τῆς διαδικασίας σκευοποίησης. Ἀλλὰ τὸ ἔθνος δὲν εἶναι ἀκόμα ἱκανοποιημένο, θὰ προχωρήσει γιὰ νὰ ἀποκαλύψει ὁλόκληρα τὰ πλοῦτά του. Ὁ πλοῦτος τοῦ ὑπερδύφους του, κέντρο τῶν μαχῶν ἀνάμεσα στὰ μονοπώλια καὶ ἀντικείμενο τῆς ἀδηφάγας τους, πᾶει πρακτικὰ ν' ἀναχτηθεῖ μὲ τὸ νόμο γιὰ τὸ πετρέλαιο. Αὐτὸς ὁ νόμος, ὅπως ὅλοι αὐτοὶ ποὺ ὑπαγορεύτηκαν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση, ἀνταποκρίνεται σὲς ἀνάγκας ἀπ' τῆς ὁποίας δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ λαξοδρομήσει, στὰ κατεπείγοντα, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς πᾶ νὰ τὰ ἀναβάλει ἀπὸ ἕναν λαὸ ποὺ θέλει νὰ εἶναι ἐλεῶθερος, κύριος τῆς οἰκονομίας του, γιὰ νὰ ἐπιτύχει καὶ νὰ φτάσει

μιά πάντα πιά ύψηλή κοινωνική ανάπτυξη. Για κεί, επίσης, για τήν ήπειρο, είναι ένα παράδειγμα, πού φοβοῦνταν τὰ μονοπώλια πετρελαίων. Ἡ Κούβα δὲν πᾶζει ἡμεῖς καὶ οὐσιαστικά τὰ μονοπώλια πετρελαίων, γιατί δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ θεωρεῖ τὴ χώρα σὰν ἕνα πολὺ σημαντικό κέντρο τῆς πολύτιμης καύσιμης ὕλης, ἐνῶ μπορεί κανεῖς δικαιολογημένα νὰ ἐλπίζει ὅτι θὰ ικανοποιεῖ τὶς ἐσωτερικὲς ἀνάγκες. Ἀλλὰ δείχνει, ἐπαπαρδείγματι, μὲ τὸ νόμο της, στοὺς ὁδε-φοὺς λαοὺς τῆς Ἀμερικῆς, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι νομῇ αὐτῶν τῶν μονοπωλίων, ἄλλαι ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι σπρωγμένοι στοὺς ἐμφυλίου πολέμους γιὰ νὰ ικανοποιηθοῦν οἱ ἀνάγκες ἢ οἱ ὁρέξεις τῶν ἀντιπάλων τῶν, ὅτι εἶναι δυνατό νὰ τὸν πραγματώσουν στὴν Ἀμερική. Δείχνει ταυτόχρονα οὐ ποιά στιγμή χρειάζεται νὰ τὸν κάνουν. Τὰ μεγάλα μονοπώλια ἐπίσης στρέφουν τὰ ἀνήσυχτα βλέμματά τους πρὸς τὴν Κούβα: ὅχι μόνο τόλμησε κάποιος νὰ καταργήσει στὸ μικρὸ νησί τῆς Καραϊβικῆς τὸ πανίσχυρο κληροδόχημα τοῦ Μρ. Φόστερ Ντάλλες μὲ τοὺς κληρονόμους του, τὴν Γιουνάιτεντ Φρούτ Κόμπανυ, ἀλλὰ ἡ κουβανέζικη λαϊκὴ ἐπανάσταση χτύπησε ἀκόμα τὴν αὐτοκρατορία τοῦ Ροκφέλλερ καὶ τὴν ομάδα τῆς Ροιγιάλ Ντάιτς.

Αὐτὸς ὁ νόμος, καθὼς καὶ ὁ νόμος πού ἀφορᾷ τὰ δρυκεῖα εἶναι ἡ ἀπάντηση τοῦ λαοῦ σ' αὐτοὺς πού προσπαθοῦν νὰ τὸν υποτάξουν, μὲ ἐπιδείξεις ἰσχύος μὲ ἀεροπορικὲς ἐπιδρομὲς καὶ μὲ διάφορες κυρώσεις. Μερικοὶ θεοαίνοντες ὅτι ὁ νόμος γιὰ τὰ δρυκεῖα εἶναι ἐπίσης σημαντικὸς ὅσο καὶ ὁ νόμος τῆς ἀγροτικῆς μεταρρύθμισης. Κατὰ ἕνα γενικὸ τρόπο, δὲν σκεπτόμαστε παρὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ αὐτὴ ἡ σπουδαιότητα στὴν οἰκονομία τῆς χώρας. Ἀλλὰ ἐμφανίζεται ἕνα νέο φαινόμενο: τὰ 250) οὗ τῶν δασμῶν στὸ σύνολο τῶν ἐξαγομένων προϊόντων, πού πρέπει νὰ πληρώσουν οἱ ἐταιρεῖες πού πωλοῦν τὸ μετὰλλευμά μας στὸ ἐξωτερικὸ (ἐγκαταλείποντας τώρα ἄλλο πράγμα παρὰ ἕνα κενὸ στὸ ἔδαφός μας) δὲν συνιστοῦν μόνον τὴν κουβανέζικη εὐμάρεια, ἀλλὰ καθιστοῦν πλεονεκτικὰ τὰ κουβανέζικα μονοπώλια στὴν πάλι τους ἐναντίον τῶν, σημερινῶν ἐκμεταλλευτῶν τοῦ νικελοῦ μας. Ἔτσι, ἡ κουβανέζικη



ἐπανάσταση πού διέλυσε τὰ λατιφούντια, περιορίζει τὰ κέρδη τῶν μονοπωλίων καὶ τῶν ξένων μεσαζόντων, καὶ ἐφαρμόζει μιὰ νέα πολιτικὴ στὴν Ἀμερικὴ τοῦλάχιστος ἔτσι νὰ συντρίψει τὸ μονοπωλιακὸ καθεστῶς τῶν τράστ τοῦ μετάλλου. Αὐτὸ σημαίνει νὰ προκαλέσει τὴν προσοχὴ τῶν γειτόνων μὴ ἀπὸ τίς πρὸ μεγάλες πατρίδες τῶν μονοπωλίων, ἀλλὰ ἐπίσης νὰ ἀντανακλάσει θαθεῖά σ' ὁλόκληρὴ τὴν Ἀμερικὴ. Ἡ κουθανέζικη ἐπανάσταση σπάει ὅλα τὰ φράγματα τῶν ἐπιχειρήσεων πληροφορήσεως καὶ ἐμφανίζει τὴν ἀληθινότητά της σὰν μιὰ πονηροῦρημένη πόρνη μεταξὺ τῶν μαζῶν τῶν λατινο-ἀμερικανῶν, πού λακταροῦν μιὰ καλύτερη ζωὴ. Ἡ Κούβα εἶναι τὸ σύμβολο τῆς νέας ἐθνικότητος, καὶ ὁ Φιντέλ Κάστρο τὸ σύμβολο τῆς ἀπελευθέρωσης.

Τὸ μικρὸ νησί τῶν 114.000 τ.χ. καὶ τῶν 8,5 ἑκατομμυρίων κατοίκων συγκεφαλαιώνει τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀντιποικιακοῦ ἀγῶνα στὴν Ἀμερικὴ, ὅπου τὰ σοβαρὰ κενὰ τοῦ ἀφήνουν τὸν ἡρωϊκὸ, ἐνδοξο καὶ ἐπακίνδυνο ρόλο τῆς πρωτοπόρας. Τὰ πρὸ ἀδύνατα οἰκονομικῶς ἔθνη τῆς ἀποικιακῆς Ἀμερικῆς, πού ἀναπτύσσουν ψηλαφητὰ τὸν ἐθνικὸν καπιταλισμὸν τους μ' ἓνα ἀδιάκοπο καὶ κάποτε βίαιο ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ξένων μονοπωλίων, παραχωροῦν λίγο-λίγο τὴ θέσιν τους στὸ νέο στρατόπεδο τῆς ἐλευθερίας, ἀφοῦ οἱ κυβερνήσεις τους δὲν ἔχουν τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν γιὰ νὰ δδηγήσουν τὸν ἀγῶνα τους στὴ νίκη. Γιὰ αὐτὸ ἐδῶ δὲν εἶναι ἀπλῶς, ἢ χωρὶς δυσκολίες καὶ κινδύνους, καὶ χρειάζεται τὴν υποστήριξιν ὁλόκληρου τοῦ λαοῦ, περισσότερο ἰδεαλισμὸ καὶ πνεῦμα θυσίας γιὰ νὰ τὴν κερδίσει στίς συνθηκὰς ἀπομόνωσης, πού μᾶς ὑποβάλλουν στὴν Ἀμερικὴ. Πρὶν ἀπὸ λίγο μικρὰς κῶρες ἐπιβόλῃσαν νὰ διεξάγουν αὐτὸν τὸν ἀγῶνα: ἡ Γουατεμάλλα, ἡ Γουατεμάλλα τῆς ἐπαιτείας, τὸ πούλι πού φορεῖ ἀν εἶναι στὸ κλουβί, ἡ Γουατεμάλλα τοῦ Ἴνδοῦ Τεκούμ Οὐμάν, πού ἔπεσε κάτω ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐπίθεσιν τῶν ἀποικιοκρατῶν. Καὶ ἡ Βολιβία, ἡ Βολιβία τοῦ Μορίλλα, τοῦ πρώτου μάρτυρα τῆς ἀμερικάνικης ἀνεξαρτησίας, πού ὑπέκυψε κάτω ἀπὸ τὴν τρομακτικὴν σκληρότητα τῆς μάχης, ἀφοῦ ὄρκισα γιὰ νὰ δώσω τρία ἀπὸ τὰ παραδείγματα, πού πρόσφεραν στὴν κουβανέ-

ζική επανάσταση πολύτιμες έμπειρίες: την αναγκαιότητα της κατάργησης του στρατού, της αγροτικής μεταρρύθμισης και της εθνικοποίησης των ορυκτών, πηγή των πιο μεγάλων πλούτων και των πιο μεγάλων δραμάτων.

Η Κούβα γνώριζε τα παραδείγματα του παρελθόντος, τις δυσκολίες και τις άποτυχίες, μά ήξερε επίσης ότι είναι στην αύγή μιας νέας εποχής. Οι άποικιακοί προμαζώνες σαρώνονται από την άλλη των εθνικών και λαϊκών αγώνων στην Άσία καθώς και στην Αφρική. Η ένότητα ανάμεσα σ' αυτούς τους λαούς δεν είναι πια το γεγονός της θρησκείας, των έθμων, των φιλοδοξιών, των συγγενειών ή των διαφορών καταγωγών, συνδέεται με την ομοιότητα των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών: με μια και την αυτή έπιθυμία για πρόοδο. Η Άσία και η Αφρική έτειναν το χέρι στο Μπαν-τούνγκ' έδώ, στην Άβάνα, δια μέσου της Κούβας, η Άσία και η Αφρική θα τείνουν το χέρι στη λατινική και την ινδιάνικη Αμερική.

Άλλοι, οι μεγάλες άποικιακές Δυνάμεις έχασαν έδαφος μπροστά στους μαχόμενους λαούς. Το Βέλγιο και η Ολλανδία είναι δυο γελοιογραφίες αυτόκρατοιών· η Γερμανία και η Ιταλία έχασαν τις άποικίες τους. Η Γαλλία χαροπαλεύει στη θάλασσα ενός πολέμου, που έχει κιόλας χαθεί, και η Αγγλία, επιδέξια, παραχωρεί την πολιτική έξουσία διατηρώντας τους οικονομικούς δεσμούς.

Ο βορειο-άμερικανικός καπιταλισμός άντικαθιστά μερικούς από τους παλιούς άποικιακούς καπιταλισμούς στις χώρες όπου άρχισαν μια ανεξάρτητη ζωή, αλλά δεν άγνοεί ότι αυτό είναι προσωρινό και ότι δεν θα υπάρξει αληθινή επέκταση σ' αυτό το έδαφος για τις οικονομικές κερδοσκοπίες τους. Οι Ήνωμένες Πολιτείες θα θυζαίνουν ακόμα σάν το χταπόδι, αλλά χωρίς να μπορούν να εφαρμόσουν τόσο σφικτά τις βεντούζες τους. Τα νύχια του ιμπεριαλιστικού άετου είναι λιμαρισμένα. Η άποικιοκρατία είναι νεκρή σ' όλα τα μέρη του κόσμου ή είναι στο σημείο να πεθαίνει το φυσικό θάνατο.

Η Αμερική, είναι άλλο πράγμα. Πάει πολύς καιρός που ό άγγλικός λέοντας τράθηξε το λαίμαργο σόμα του από την

Ἡ Ἀμερική μας, καὶ διὰ τοὺς νέους καὶ συμπαθητικοὺς καπιταλιστὰς γιὰ νικητὲς ἐγκαθιστοῦν τῇ «δημοκρατικῇ» ἀντίληψιν τῶν ἀγγλικῶν λεσχῶν καὶ ἐπιβάλλουν τὴν κυριαρχία τους πάνω σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τῆς εἰκοσι δημοκρατίες.

Αὐτὲς εἶναι ἡ ἀποικιακὴ ζώνη τοῦ βορείου-ἀμερικάνικου μονοπωλίου, «ἡ πίσω αὐλὴ τῆς δικῆς του οἰκίας», ὁ λόγος τοῦ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ μέσου τοῦ τῆς ὑπαρξῆς. Ἄν ὅλοι οἱ λατινο-ἀμερικανικοὶ λαοὶ θύκῃ ἡ Κούβα, ἀνύψωναν τὴν ἀξιοπρέπειά τους, τὰ μονοπώλια θὰ ἐτρεμαν, θὰ συρριβάζονταν μὲ μιὰ νέα πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις καὶ μὲ ἕναν περιορισμὸ τῶν κερδῶν τους. Ἀλλὰ τὰ μονοπώλια δὲν ἐπιθυμοῦν καθόλου νὰ ἴδωσιν νὰ περιορίζονται τὰ κέρδη τους καὶ τὸ παράδειγμα τῆς Κούβας — αὐτὸ τὸ «κακὸ παράδειγμα» τῆς διεθνούς καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρέπειας — συνεχίζει νὰ προπαγανδίζεται ἀνάμεσα στὶς χώρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς. Κάθε φορὰ ποὺ ἕνας λαὸς σηκώνει τὴ φωνή του γιὰ ἀπελευθέρωσιν, κατηγορεῖται ἡ Κούβα, καὶ κατὰ ἕνα ὀρισμένον τρόπο ἡ Κούβα εἶναι πράγματι υπεύθυνη, γιατί αὐτὴ ἐδείξε τὸ δρόμο, τὸ δρόμο τῆς ἐνοπλῆς λαϊκῆς πάλης ἐναντίον τοῦ θεωρούμενου ἀνίκητου στρατοῦ, τοῦ δρόμο τοῦ ἀνταρτοπόλεμου, μὲ μιὰ λέξη τὸ δρόμο τῆς ἀξιοπρέπειας.

Ἄσχημο, πολὺ ἄσχημο παράδειγμα τὸ παράδειγμα τῆς Κούβας! Τὰ μονοπώλια δὲν μποροῦν νὰ κοιμηθοῦν ἤσυχα ἐφ’ ὅσον αὐτὸ τὸ κακὸ παράδειγμα παραμένει σὲ ἰσχὺ, κατὰ φασα στοὺς κινδύνους καὶ βαθύζοντας πρὸς τὸ μέλλον. Χρειάζεται νὰ τὸ συντρίψουν διακηρύσσοντες τὰ συνθήματά τους: πρέπει νὰ ἐπεμβοῦν σ’ αὐτὸ τὸν «κομμουνιστικόν», προμαχῶνα λένε οἱ ὑπηρέτες τῶν μονοπωλίων, μεταμφιεσμένοι σὲ ἀντιπροσώπους τῆς Βουλῆς. Ἡ κουδανικὴ κατάσταση μᾶς ἀνησυχεῖ πολὺ, ψιθυρίζουν οἱ ὑπερασπιστὲς οἱ παῖδες τῶν τράστ, ἀλλὰ γνωρίζουμε τὰ πάντα ποὺ θέλουν νὰ ποῦν: «Πρέπει νὰ τὸ συντρίψουμε».

Ἀφοῦ τίθεται τοῦτο δῶ, γιὰ νὰ συντρίψουν αὐτὸ τὸ κακὸ παράδειγμα, ποίος εἶναι οἱ δυνατότητες ἐπίθεσης; Εἶναι ἀποκλειστικὰ μιὰ οἰκονομικὴ ἐπίθεση: ὁ περιορισμὸς τῶν

τραπεζικών πιστώσεων και των βορειο-αμερικανών προμηθευτών για κάθε τι που είναι κουθανικά, συμπεριλαμβανομένης της Έθνικης Τράπεζας της Κούβας. Περιορισμός που μπορεί να εξαπλωθεί, χάρη στους συλλόγους, σε όλες τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Άλλα μεμονωμένα, το-το δεν είναι άρκετό.

Η άρνηση να δώσουν πιστώσεις προκαλεί ένα πρώτο χτύπημα πολύ σκληρό στην οικονομία της χώρας, αλλά διορθώνεται και το έμπορικό ισοζύγιο ανυψώνεται όταν η χώρα είναι συνηθισμένη να ζει μεροδούλι-μεροφάγι. Η πίεση πρέπει να συνεχιστεί. Το ποσοστό στη ζάχαρη μπαίνει στο χαρό: ναι, δχι, ναι, δχι. Έσπευσμένα, οι ύπολογιστικές μηχανές των πρακτόρων του μονοπώλιου καταλήγουν στα αποτελέσματα ότι είναι πολύ επικίνδυνο να περιοριστεί το κουθανικό ποσοστό, ότι είναι αδύνατο να το καταργήσουν. Γιατί πολύ επικίνδυνο; Γιατί πέρα από το πολιτικό λάθος που θα συνιστούσε τούτο, θα έρεθιζε τις δέκα ή έντεκα μικρές παραγωγούς χώρες και θα δημιουργούσε, ανάμεσα σ' αυτές, μια θαθεία άνησυχία, άφου καθεμιά θα θεωρούσε ότι έχει πλεονεκτικό δικαίωμα. Αδύνατο να το παραδώσουν γιατί η Κούβα είναι ο καλύτερος και ο φτηνότερος από τους προμηθευτές ζάχαρης στις ΗΠΑ και γιατί το 80% των συμπεφόντων, που έξαρτώνται άμεσα από την παραγωγή ή την έμπορία της ζάχαρης ανήκουν σ' αυτή τη χώρα. Τέλος, το έμπορικό ισοζύγιο είναι ενοϊκό στις ΗΠΑ. Αιτό που δεν πουλιέται, δεν πρέπει να αγοράσει και αυτό θα έδινε ένα κακό παράδειγμα για να σπάσει μια συνθήκη. Άλλα το πράγμα δεν φτάνει ως εκεί: το ύποτιθέμενο βορειο-αμερικάνικο δώρο, που συνιστά στη χώρα σχεδόν τρείς εκατοντάδες πάνω από το ρεύμα της άγορβς είναι μόνο το αποτέλεσμα της άνικανότητάς της να παράγει τη ζάχαρη σε χαμηλή τιμή. Το άνεθασμένο έππεδο των μισθωτών και ή χαμηλή παραγωγικότητα του έδαφους έμποδίζουν τη μεγάλη δύναμη να παράγει ζάχαρη στην τιμή της Κούβας, και, καταφεύγοντας στην άνεθασμένη τιμή που πληρώνουν για ένα προϊόν, επιβάλλουν συμφωνίες έπαχθείς δχι μόνο στην Κούβα, άλλα

και σε όλους τους απολαμβάνοντες όφελι. 'Αδύνατο να καταριγηθεί το κουβανέζικο ποσοστό.

Δεν θί φιδάσουμε σοβαρά στη δυνατότητα για τὰ μονο πώλια ώοιε να καταλήξουν να θομβαρόδισουν και να πυρπο λήσουν τις φυτείες ζαχαροκαλάμου για να προκαλέσουν μιὰ ένδεια της συγκομιδής. Αυτό μοιάζει περισσότερο μ' ένα μέσο που αποβλέπει στη διασπορά του φόβου στους κόλπους της έπαναστατικής Κυβέρνησης (άλλα τὸ διαμελισμένο πῶμα τοῦ βορειο-άμερικάνου μισθοφόρου είναι λεκιασμένο από αίμα περισσότερο από ένα κουθανικό σπίτι, είναι λεκιασμένη επίσης και μιὰ όλόκληρη πολιτική, και να μιλήσουν για μιὰ τεράστια έκρηξη τῶν ἀποθκευμένων ὅπλων από τὸν ἀντάρτικο στρατό)\*

Υπάρχουν άλλα τρωτά σημεία θπου ἡ Κουβανέζικη οί κονομία μπορεί να χτυπηθεί, στις αγορές της σε πρώτες ύλες, ἐπὶ παραδείγματι σε θαμπάκι. Έν τούτοις, δὲν ὀγνοεὶ κανεὶς ὅτι ὑπάρχει ὑπερπαραγωγή θαμπακιοῦ στὸν κόσμο και ὅτι μιὰ δυσκολία αὐτῆς της κατάστασης θὰ ἦταν προσωρινή. Τὰ καύσιμα; "Όταν λείπουν τὰ καύσιμα μπορεί να παραλύσει μιὰ χώρα, και ἡ Κούβα παράγει πολὺ λίγο πετρέλαιο: ἔχει μερικές πύσσες που θὰ μπορούσαν να ἐφοδιάσουν τοὺς λέβητες της και λίγο οὐνόπνευμα, που θὰ μπορούσε, ἐπιτέλους, να κινήσει τὰ ὀχήματά της. Υπάρκει, τέλος, πολὺ πετρέλαιο στὸν κόσμο. Ἡ Αἴγυπτος, ἡ Σοβιετική Ένωση μπορούν να πουλήσουν πετρέλαιο, και Ἰσως μάλιστα και τὸ Ἰράκ. Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατό να περιορίζομαστε στην ἐφαρμογή μιᾶς ἀπλῆς οἰκονομικῆς στρατηγικῆς.

"Αν ὀνόμεσα στις δυνατότητες ἐπίθεσης προσθέσει κανεὶς ο' αὐτή τὴν οἰκονομική παραλλαγή τις ἐπεμβάσεις μιᾶς ὀποιασδήποτε ἐδύναμης» τσέπης, ἐπὶ παραδείγματι τοῦ Ἁγίου Δομινίκου, τούτο θὰ στενοχωροῦσε λίγο περισσότερο, ἀλλὰ ὀριστικά τὰ Ἦνωμένα Έθνη να ἐπέμβουν και αὐτὸ δὲν θὰ ὀδηγοῦσε σε τίποτε τὸ συγκεκριμένο.

\* Ἐπαινετὸς για τὴν ἐκρηξη τοῦ φορητοῦ LA COFBRE (Σημ. της Έκδ.).

“Όπως τυχαία, οι νέοι δρόμοι που ακολουθήθηκαν από την Ο.Ε.Α.,\* δημιουργούν ένα επικίνδυνο προηγούμενο για επέμβαση. Καμουφλαρισμένα πίσω απ’ το πρόσχημα της δικτατορίας του Τρουκίλλο, τα μονοπώλια προετοιμάζουν άλλες επεμβάσεις. Σ’ αυτή την υπόθεση, η δημοκρατία της Βενεζουέλλας μάς θέσει σε θλιβερή στενοχώρια να μάς παρουσιάσει ενάντια στην άρχη μάς επέμβασης έναντιον του Τρουκίλλο. Ήρφα ύπαρξία που προσφέρεται στους πειρατές της ήπείρου!

‘Ανάμεσα στις νέες δυνατότητες, υπάρχει ή φυσική εξέλιξη αυτού που ονομάζουν «αίτιος ή νεαρός τρελλός», του Φιντέλ Κάστρο, που έγινε το σήμα των όργισμένων των μονοπωλίων. Χρειάζεται φυσικά να παρθούν μέτρα ενάντια στους δύο άλλους επικίνδυνους «διεθνείς πράκτορες»: το Ραούλ Κάστρο και τον συγγραφέα αυτών των γραμμών, που θα έπρεπε επίσης να εξολειφθούν. Είναι μια ποθητή λύση, ή όποια θα ήταν προσοδοφόρα για την αντίδραση αν έδινε ικανοποιητικά αποτελέσματα σε μια τριπλή ταυτόχρονα πράξη ή τουλάχιστο αν προσέβαλε την ήγετική κεφαλή. (‘Αλλά μην ξεχνάτε το λαό, κύριοι μονοπωλητές και κύριοι υπηρέτες του εσωτερικού, τον πανίσχυρο λαό, ό οποίος μπροστά σ’ ένα τέτοιο έγκλημα θα συνέτριβε χωρίς να μπορέσει να τον κρατήσει τίποτε και κανένας, αυτούς που δίμεσα ή έμμεσα θα είχαν άνομιμωθεί στη δολοφονική πράξη ενάντια στους ήγέτες της Έπανάστασης).

Μιά άλλη όψη της ποιικιλίας της Γουατεμάλλας είναι να ασκηθεί πίεση στους προμηθευτές δηλων στην Κούβα για να υποχρεώσουν τη χώρα μας να τή αγοράσει από τις κομμουνιστικές χώρες: τότε οι κατηγορίες που θα ακολουθήσουν θα είναι σε συνέχεια περισσότερο σκληρές. ‘Αλλά κάποιος μέσα στην Κυβέρνησή μας έχει κάλως πει: «Είναι δυνατό να μάς επατεθεί κάποιος με το πρόσχημα ότι είμαστε κομμουνιστές, αλλά δεν θα μάς έξοντώσει για το ότι είμαστε ήλιθιοι».

\* ‘Οργάνωση των ‘Αμερικανικών Κρατών.

Όταν θα προβάλλει ή ανάγκη μιὰς διμεσης επίθεσης γιὰ τὰ μονοπώλια, περισσότερες δυνατότητες θὰ ἀνταπελάτουν καὶ θὰ μελετηθοῦν στοὺς ὑπολογιστὲς τῆς I.B.M. σ' ὅλες τὶς λεπτομέρειές τους. Ἀλλὰ μᾶς ὁδηγεῖ στὴ σκέψη ὅτι θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ χρησιμοποιήσει τὴν ἰσπανικὴ παραλλαγή: θὰ ἔπαιρνε κανεὶς γιὰ ἀρχικὴ πρόφαση τοὺς ἐξέριστους ποὺ ὑποστηρίζονται ἀπὸ τοὺς ἐθελοντές, ποὺ θὰ ἦταν ἀσφαλῶς ἀργυρώνητοι ἢ ἀπλῶς οἱ στρατιῶτες μιᾶς ξένης δύναμης ποὺ θὰ ὑποστηρίζονταν θέβαια ἀπὸ τὸ ναυτικὸ καὶ τὴν ἀεροπορία. Αὐτὸ θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ εἶναι ἡ διμεση ἐπίθεση ἐνὸς Κράτους σὺν τὸν Ἅγιο Δομίνικο, ποὺ θὰ ἔστειλε μερικὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του, τὰ δόγματα μας, καὶ πολλοὺς μισθοφόρους γιὰ νὰ πεθάνουν πάνω στὶς παραλίες μας γιὰ νὰ προκαλέσουν μιὰ τετελεσμένη πράξη ποὺ θὰ ὑποχρέωνε τοὺς πρῶτους πατριῶτες τοῦ μονοπωλίου νὰ διαδηλώσουν ὅτι δὲν θέλουν νὰ ἐπέμβουν σ' αὐτὸ τὸν «ὀλέθριον» ὀδερφοκτόνο ἀγῶνα, ὅτι θὰ προσπαθήσουν νὰ τὸν περιορίσουν ἐπαγρυπνώντας στὶς θάλασσες καὶ τὸν οὐρανὸ αὐτοῦ τοῦ τμήματος τῆς Ἀμερικῆς μὲ τὰ θωρηκτὰ τους, τὰ καταδρομικὰ τους, τὰ τορπιλικὰ τους, τὰ ὑποβρύχια τους, τὰ βομβαρδιστικὰ τους καὶ τὴν ἀεροπορία τους. Καὶ δὲν εἶναι ἀδόνατο αὐτοὶ οἱ ζηλότυποι κυροφύλακες τῆς ἡπείρου νὰ μὴν ἀφήσουν νὰ περάσει κανένα χρῆσιμο πλοῖο στὴν Κούβα, καὶ βλέπουν τὴν «σημερινὰ» ἐπαγρύπνησή τους ματαιωμένη ἀπὸ τὴν πλειοψηφία ἐκτὸς ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀνήκουν στὴ δυστυχιωμένη πατρίδα τοῦ Τρουκίλλο. Θὰ μπορούσαν ἐπίσης νὰ ἐπέμβουν διὰ μέσου ἐνὸς «γοητευτικοῦ» ἐνδοαμερικανικοῦ ὀργανισμοῦ γιὰ νὰ θέσει τέλος στὸν «τρελλὸ πόλεμο», ποὺ ἐξαπάλυσε ὁ ἀκοιμουνισμὸς στὸ νησί μας, ἢ νὰ ἐπέμβουν ἐπίσης ἄμεσα ἐν ὀνόματι τοῦ ὀργανισμοῦ γιὰ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν εἰρήνη καὶ νὰ προστατέψουν τὰ συμφέροντα τῶν ὑπαγομένων στὴ δικαιοδοσίᾳ τους, δημιουργώντας, ἔτσι μιὰ παραλλαγὴ τῆς Κορέας.

Ἰσως τὸ πρῶτο κτύπημα νὰ μὴν καταφερθεῖ ἐναντίον μας, ἀλλὰ ἐναντίον τῆς συνταγματικῆς Κυβέρνησης τῆς Βενεζουέλλας, γιὰ νὰ καταργηθεῖ τὸ τελευταῖο στήριγμά μας, πά-

να στην Ήπειρο. "Αν αυτό συνέβαινε, είναι δυνατό ο άγώνας ενάντια στον άποικιοκρατισμό να μην είχε πια οὐν κέντρο την Κούβα, αλλά την μεγάλη πατρίδα του Μπόλιβαρ. Ο λαός της Βενεζουέλλας θα ξεσηκώνονταν για να υπερασπίσει τις ελευθερίες του, με τὸν ἐνθουσιασμό αὐτῶν ποὺ γνωρίζουν ὅτι διεξάγουν μιὰ καθοριστικὴ μάχη" ὅτι μετὰ τὴν κατατρόπωσή του θὰ ὑπάρξει ἡ ποὺ σκοτεινὴ τυραννία, μετὰ τὴν νίκη του τὸ μέλλον ἐπιτέλους τῆς Ἀμερικῆς μας, ὅπου μιὰ σπῆδα τῶν λαϊκῶν ἀγώνων μπορεῖ νὰ σπάσει τὴ σιωπὴ τῶν συνασπισμένων μονοπωλητῶν, ποὺ μεταμορφώνουν καὶ ὑποτάσσουν τὶς ἀμούλακτες δημοκρατίες.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ προβάλει περισσότερο τοὺς λόγους ἐνάντια στὴν πιθανότητα μιᾶς ἐκθρικῆς νίκης, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ὑπάρχουν δυὸ κεφαλαιώδεις λόγοι: ὁ ἕνας ἐξωτερικὸς, εἰμαστε στὸ 1960, τὸ χρόνο τῶν ὑπο-ἀνάπτυκτων λαῶν, τῶν ἐλεύθερων λαῶν. Τὸ χρόνο ὅπου, τέλος, θὰ σέβονται καὶ γιὰ πάντα τὴ φωνὴ ἑκατομμυρίων ὑπάρξεων, ποὺ δὲν ἔχουν πια οὐν μοῖρα τους νὰ κυβερνιοῦνται ἀπὸ τοὺς ἰδιοκτῆτες τῶν μέσων καταπίεσης καὶ τοῦ πλοῦτου. Ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ὁ χρόνος — καὶ αὐτὸς εἶναι ἕνας λόγος ἐσωτερικὸς ἀκόμη ποὺ ἱσχυρὸς — ὅπου ἕνας στρατὸς δέκα ἑκατομμυρίων Κουβανῶν θὰ πάρει τὰ δηλὰ οὐν ἕνας μονάχα ἀνθρώπος γιὰ νὰ υπερασπιστεῖ τὸ ἔδαφός του καὶ τὴν ἐπανάστασή του. Στὸ πεδίο τῆς μάχης, ὁ ἀντάρτικος στρατὸς δὲν θὰ εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνα κομμάτι ἐνὸς ἐνοπλοῦ λαοῦ, ποὺ διεξάγει μάχη σὲ κάθε γωνία τῆς χώρας. Στὶς πόλεις, οἱ ἐργάτες θὰ σκοτωθοῦν μπροστὰ στὰ ἐργοστάσιά τους, καὶ στὶς ἐπαρχίες οἱ ἀγρότες θὰ σπεύρουν τὸ θάνατο στοὺς ἐπεμβαστές, πίσω ἀπὸ κάθε δέντρο, ἀπὸ κάθε αὐλάκι καραγμένο ἀπὸ τὰ νέα ἄροτρα, τὰ ὅποια ἡ ἐπανάσταση τοὺς ἔχει προικοδοτήσει.

Στὸν κόσμο, ἡ διεθνὴς ἀλληλεγγύη θὰ δημιουργήσει ἕνα τεῖχος ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων στηθῶν, ποὺ θὰ διαμαρτυρηθοῦν ἐνάντια στὴν ἐπέμβαση. Τὰ μονοπώλια θὰ ἴδου πῶς οἱ σαρακοφαγωμένοι ὑπερασπιστές τους τρέμουν, πῶς σαρώνουν μετὰ ἕνα φύσημα τὸν ἱστὸ τῆς ὀράκνης τῶν ψευτιῶν τους, ποὺ ἐπεξεργάζονται ἀπὸ τὰ πρακτορεῖα τοῦ



τύπου. 'Αλλά ὅς ὑποθέσουμε ὅτι δὲν ὑπολογίζουμε τὴν διεθνή λαϊκή ἀγανάκτηση: τί θὰ συμβεῖ ἐδῶ στὸ ἐσωτερικό;

Τὸ πρῶτο στοιχεῖο ποὺ ἀναπηδάει στὰ μάτια, ἀφοῦ εἶναι δοσμένη ἡ κατάσταση τοῦ νησιοῦ μας, ποὺ εἶναι εὐκολα τρατὶ, χωρὶς θαρεῖά διπλά, μὲ μιά ἀεροπορία καὶ ἓνα ναυτικό πολὺ ἀδύναμα, εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀντίληψης τοῦ ἀντάρτικου ἀγώνα γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἑμμενα.

Οἱ ἐδαφικὲς μας ἐνότητες θὰ ἀγωνιστοῦν μὲ τὴν ἀπόφαση, τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὸν θερμὸ ζῆλο, ποὺ κάνουν ἱκανὰ τὰ παιδιὰ τῆς Ἐπανάστασης τῆς Κοῦδας σ' αὐτὰ τὰ δοξασιμένα χρόνια τῆς ἱστορίας της. 'Αλλὰ στὴ χειρότερη τῶν περιπτώσεων, μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς διάρθρωσης τοῦ στρατοῦ μας σ' ἓνα μέτωπο μάχης, εἰμαστε ἔτοιμοι νὰ συνεχίσουμε νὰ ἀγωνιζόμαστε σὲ μαχητικὲς μονάδες. Σὲ ἄλλες περιπτώσεις, κατὰ φασα μετὰ τὴ μεγάλη συγκέντρωση τῶν ἐκθρικών δυνάμεων, ποὺ θὰ πετύχαιναν νὰ καταστρέψουν τὸν δικό μας, τότε ὁ στρατὸς μας θὰ μετατρέπονταν ἀμέσως σὲ ἀντάρτικο στρατό, πολλὸ εὐκίνητο, ὅπου ἡ ἐξουσία τῶν ἡγετῶν του θὰ ἦταν ἀπεριόριστη στὸ ἐπίπεδο τῆς φάλαγγας, ἀφοῦ ἡ κεντρικὴ διοίκηση, ἀπὸ ἓνα ἀποιοδήποτε σημεῖο τῆς χώρας, θὰ δίνει τὴς κατὰλληλες διαταγὲς καὶ θὰ καθορίζει τὴ γενικὴ στρατηγική. Οἱ ὁροσειρὲς θὰ εἶναι ἡ τελευταία ἑμμενα αὐτῆς τῆς οργανωμένης πρωτοπορίας τοῦ λαοῦ, ποὺ εἶναι ὁ ἀντάρτικος στρατός, ἐνῶ ὁ μεγάλος στρατὸς τῶν μετόπισθεν, ποὺ εἶναι ἀλόκληρος ὁ λαός, θὰ συνεχίζει τὸν ἀγώνα σὲ κάθε χωριάτικο στίπτι, σὲ κάθε δρόμο, σὲ κάθε κομμάτι τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους.

Οἱ μονάδες τῶν φαντάρων μας, ἀφοῦ δὲν θὰ ἔχουν θαρεῖα διπλά, θὰ συγκεντρώσουν τὴ δράση τους στὴν ἀνταρματική καὶ ἀντιαεροπορικὴ ἑμμενα. Περισσότερα δρόγματα, μπαζούκας ἢ ἀνταρματικά, ἀντιαεροπορικὰ μεγάλης κλητικότητας: αὐτὰ θὰ εἶναι τὰ μόνα διπλά μὲς ὀρισμένης δύναμης — χωρὶς νὰ ἔχουμε τὰ κάποια πυροβόλα. Οἱ θετερόνοιοι τοῦ πεζικοῦ, ἐφοδιασμένοι μὲ αὐτόματα διπλά, θὰ γνωρίζουν τὴν ἀξία τῶν ἐφοδίων, καὶ θὰ φροντίζουν πάρα πολλὸ γι' αὐτά. Εἰδικὲς ἐγκαταστάσεις ἐπαναφόρτωσης φυσιγγίων θὰ συνοδεύουν κάθε μονάδα τοῦ στρατοῦ μας, καὶ θὰ δια-

τηρούν και στις πιο άβυσσους συνθήκες, τα αποθέματα του έφοδιασμού.

Η αεροπορία μας θα είναι προφανώς βαρειά χτυπημένη στις πρώτες στιγμές μιας επέμβασης αυτής της οειράς, έργο μιας ξένης μεγάλης δύναμης, ή των μισθοφόρων διάφορο ποιός μικρής δύναμης, που υποστηρίζεται μυστικά ή όχι απ' αυτή τη μεγάλη δύναμη. Η έθνικη αεροπορία θα είναι λοιπόν καταστραμμένη, ή σχεδόν καταστραμμένη, θα μπορούν ίσως να δράσουν ακόμα μόνο τα αεροπλάνα άναγνώρισης και τα αεροπλάνα σύνδεσης — κυρίως τα ελακόπτερα.

Η διάρθρωση του ναυτικού θα επαναπροσαρμοστεί έπίσης στη λειτουργία αυτής της κινητικής στρατηγικής: μικρές θάρκες θα προσφέρουν στον έχθρο την ύπεροχή την πιο άσφαλή και την πιο μεγάλη κινητικότητα. Σ' αυτή την περίπτωση, όπως και σε διάφορα ποιά από τις προηγούμενες, ή μεγάλη απέλταση του έχθρου θα είναι να μην συναντάει τίποτε σταθερό για να πολεμήσει. Δεν θα υπάρχει παρά μια μάζα, που θα υποχωρεί, θα κινείται, δεν θα έξικινιάζεται, που θα εξαπλώνεται και που, καταφέροντας χτυπήματα από όλες τις πλευρές, δεν θα παρουσιάζει σταθερό μέτωπο.

Και όταν ακόμα νικηθεί ο' ένα πεδίο μάχης, δεν είναι εύκολο να τεθεί σε υποχώρηση ο στρατός του λαού. Αυτό σημαντικό στοιχείο του πληθυσμού είναι στο πλευρό του, οι άγρότες και οι εργάτες. Οι άγρότες έχουν δύσσει κοίλας άποδεξίες της ικανότητάς τους συλλαμβάνοντας τη συμμερία, που περιπλανώταν στα πέριξ του Πινάρ ντέλ Ρίο. Θα συναντηθούν στις πλατείες, αλλά οι ήγέτες του σύλαμου και οι ανώτεροι θα σχηματισθούν, όπως προχωρούν, στις στρατιωτικές θέσεις μας. Από κεί, θα ξεκινήσουν διά μέσου των τριάντα ζωνών της άγροτικής ανάπτυξης, που διαμοούν τη χώρα για να συγκροτήσουν έτσι κέντρα του σκληρού άγώνα. Οι άγρότες θα υπερασπίσουν τα έδάφη τους, τις κοινωνικές κατακτήσεις τους, τα νέα σπίτια τους, τις διώρυγες και τα λιμάνια τους, την άνθουση συγκομιδή τους: την ανεξαρτησία τους τέλος, το δικαίωμά τους στη ζωή.

Θὰ παρουσιάσουν ἀμέσως ἓνα φράγμα ἀντίστασης στὴν ἐκ-  
θρική προέλαση, ἀλλὰ ἂν αὐτὴ ἐδῶ προβάλλει πάρα πολὺ ἰ-  
σχυρή, θὰ διασκορπιστοῦν καὶ κάθε ἀγρότης θὰ εἶναι, στὴ διάφρ-  
κεια τῆς ἡμέρας, ἓνας εἰρηνικὸς καλλιεργητὴς καὶ τὴ νύκτα  
ἓνας ἱκανὸς γκουερίλλερο, ποὺ θὰ ἐξολοθρεύει τὶς ἐπθρμῆς  
δυνάμεις. Ἡ ὧια διαδικασία θὰ πραγματοποιεῖται καὶ μὲ τοὺς ἐρ-  
γάτες. Οἱ καλύτεροι ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς θὰ μορφωθοῦν γιὰ  
νὰ πάρουν σὲ συνέχεια τὴ διοίκηση ἀπὸ τοὺς συντρόφους  
τους καὶ θὰ ἐπιφορτίζονται ἀπὸ αὐτοὺς νὰ διοικετοῦν τὶς  
ἰδέες τῆς ἑμυνας, ποὺ θὰ ἔχουν διδασθεῖ. Κάθε κοινωνικὴ  
κατηγορία, ἀναμφίβολα, θὰ ἔχει διαφορετικὰ καθήκοντα: οἱ  
ἀγρότες θὰ διεξάγουν τὸν κλασικὸ ἀγῶνα τοῦ γκουερίλλερος  
ὀφείλουν νὰ μάθουν νὰ πυροβολοῦν καλὰ, νὰ ἐκμεταλ-  
λεῖσονται τὶς δυσκολίες τοῦ ἐδάφους, νὰ ἐξαφανίζονται  
χωρὶς ποτὲ νὰ μάχονται κατὰ μέτωπο. Οἱ ἐργάτες ἔχουν τὴν  
τύχη νὰ εἶναι στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ τεράστιου φρουρίου, ποὺ  
εἶναι μιὰ σύγχρονη πόλη, ἀλλὰ δὲν ἔχουν εὐκαιρία: θὰ  
μάθουν νὰ κάνουν ὁδοφράγματα στοὺς δρόμους, κατὰ ἓναν  
τετραγωνικὸ τρόπο, νὰ χρησιμοποιοῦν κάθε τετράγωνο οἰ-  
κῶν σὰν ἓνα φρούριο, συνδεόμενα στὸ ἐσωτερικὸ μὲ διαύ-  
λους ἐπικοινωνίας στοὺς τοῖκους, νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ τρο-  
μακτικὸ ὄπλο ἑμυνας, ποὺ εἶναι τὰ ἀκροκτεῖλ Μολότωφ καὶ  
νὰ ξέρουν νὰ συνδυάζουν τὰ πυρὰ τους ἀρχίζοντας ἀπὸ ἀνα-  
ριθμητὰς πολεμίστρες, ποὺ προσφέρουν οἱ πολυκατοικίες  
μιᾶς σύγχρονης πόλης.

Ἡ μάζα τῶν ἐργατῶν, βοηθούμενη ἀπὸ τὴν ἔθνικὴ ὁστυ-  
νομία καὶ τὶς ἐνοπλίες δυνάμεις, ποὺ εἶναι ἐπιφορτισμένες  
μὲ τὴν ὑπεράσπιση τῶν πόλεων, θὰ διαμορφώσει μιὰ ὀπλι-  
σμένη δύναμη, ἀλλὰ ποὺ θὰ εἶναι σκληρὰ δοκιμασμένη. Ἡ  
πάλῃ μέσα στὶς πόλεις δὲν μπορεῖ νὰ μοιάζει μὲ τὴν ἐπαρχια-  
κὴ πάλῃ σὲ δυνατότητα καὶ εὐλυγξία. Θὰ πέσουν — ἢ θὰ  
πέσουμε — χιλιάδες σ' αὐτὸ τὸν λαϊκὸ ἀγῶνα. Ὁ ἐπθρὸς θὰ  
χρησιμοποιήσει τὰ τάνκς ποὺ θὰ συντριφοῦν ἀστραπαῖα διὰ  
θὰ μᾶθῃ ὁ λαὸς νὰ μὴν τὰ φοβέται πὰ καὶ νὰ γνωρίζει τὰ  
πρωτὰ σημεῖα σ' αὐτά, ἀλλὰ ὁ λαὸς θ' ἀφήσει, προηγουμένως,  
τὸ μερίδιό τῆς θυσίας του.

Οι οργανώσεις θα συνδεθούν επίσης με τις οργανώσεις των εργατών και αγροτών: στην πρώτη θέση, οι φοιτητικές αστυνομίες, που συνδυάζονται και κατευθύνονται από τον άνταρτικο στρατό, που θα υπολογίζουν τον καλύτερο της σπουδάζουσας νεολαίας. Οι οργανώσεις της νεολαίας, γενικά, που θα συμμετάσχουν στη μάχη, και οι οργανώσεις των γυναικών, που θα δώσουν την σημαντική έγερση της γυναικείας παρουσίας. Αυτές θα ασχοληθούν με τόσο σημαντικές δουλειές δοθείσας στους συντρόφους της μάχης: να μαγειρεύουν, να φροντίζουν τους τραυματίες, να δίνουν τις τελευταίες παρηγοριές στους μελλοθάνατους, να πλένουν. Θα αποδείξουν στους ξνοπλους συναγωνιστές τους ότι ποτέ η παρουσία τους δεν θα τους εγκατέλειπε στις δύσκολες στιγμές της επανάστασης. "Όλο αυτό είναι το αποτέλεσμα μιας πλούσιας οργανωτικής δουλειάς των μαζών, της υπομονετικής και πλήρους εκπαίδευσής τους. Αιτή ή εκπαίδευση είναι θεμελιωμένη στις στοιχειώδεις γνώσεις, αλλά πρέπει να συγκεντρώνεται στη δικαιολογημένη και αληθινή εξέγηση των γεγονότων της επανάστασης.

Οι επαναστατικοί νόμοι πρέπει να μελετούνται, να εφαρμόζονται, να σχολιάζονται σε κάθε συγκέντρωση, σε κάθε συνέλευση, σε κάθε τόπο όπου αντιμετωπίζονται οι υπεύθυνοι της επανάστασης. Για να προσανατολιστούν οι μάζες, όφειλε κανείς να διαβάσει συνεχώς, να σχολιάζει και να συζητάει τις όμιλες των ήγετων και άλλες ιδιαίτερα, για μια, αυτούς του ασυζήτητου ήγέτη. Στην έπαρκια όφειλε κανείς να κάνει συγκεντρώσεις για να ακούει στο ραδιόφωνο ή να βλέπει στην τηλεόραση αυτές τις μεγαλοπρεπείς λαϊκές όμιλες που συνηθίζει να κάνει ο πρωθυπουργός μας.

Η έπαφή του λαού με την πολιτική, δηλαδή η έπαφή του λαού με την έκφραση των πιο άκριβων επιθυμιών του, που έγιναν νόμοι, διατάγματα και λύσεις, πρέπει να είναι σταθερή. Η επαναστατική επαγρύπνηση προς κάθε αντίεπαναστατική διακήρυξη πρέπει να είναι μόνιμη. Στους κόλλπους των επαναστατικών μαζών ή επαγρύπνηση απέναντι στις δικές τους συνήθειες πρέπει να είναι πιο άσπληρη ακόμα παρά ή επαγρύπνηση, που άσκειται απέναντι στον αντίεπαναστά-

τη ἢ τὸν ἀδιάφορο. Δὲν πρέπει νὰ ἐπατρέψει κανεὶς, ἐπὶ ποιῇ νὰ βλέπει τὴν ἐπανάσταση νὰ παίρνει τὸν ἐπικίνδυνον δρόμον τῆς συνθηκολόγησος. Ἐνας ἐπαναστάτης, ὅποιος καὶ ἂν εἴναι ἡ θέση του, ὅποιος καὶ ἂν εἴναι οἱ ἀντιλήψεις του, νὰ συγκρατεῖ γιὰ τὰ οὐδὰρ λάθη ἐνάντια στὴ χρησιμότητα καὶ τὴν ἡθικὴν, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι ἐπαναστάτης. Αὐτοῦ τὸ γεγονός θὰ ἐπέτρεπε μιὰ ἐξασθένεισιν τῆς τιμωρίας, καὶ θὰ κρατοῦσε λογαριασμὸ γιὰ τὴς προηγούμενες ἀρετὰς του, ἀλλὰ τὸ ἔγκλημα, αὐτὸ καθεαυτὸ, πρέπει πάντα νὰ τιμωρεῖται.

Ἡ λατρεία τῆς ἐργασίας, κυρίως τῆς συλλογικῆς ἐργασίας, στοὺς συλλογικοὺς στόχους, πρέπει ν' ἀναπτύσσεται. Οἱ ταξιαρχίαι τῶν ἐθελοντῶν, ποὺ κατασκευάζουν τοὺς δρόμους, τὰ γεφύρια, τὴς ἀποβάθρας, τὰ προκείμενα, τὴς σχολικὰς ομάδας, καὶ ἐνδυναμώνουν σταθερὰ τὸ συλλογικὸ πνεῦμα τους, ποὺ δοκιμάζεται ἀπὸ τὴς πρῶξιν, τὴν ἀγάπην τους γιὰ τὴν ἐπανάστασιν, φελλοὺν νὰ δέχονται μιὰ μεγάλη προσοχὴν.

Ἐνας στρατὸς, ποὺ θρίσκειται σὲ παρόμοια ἁρμονία μὲ τὸ λαόν, στὸν ὁποῖον νοιώθει κανεὶς τόσο οἰκείους τοὺς ἀγρότας καὶ τοὺς ἐργάτας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπορρέει, ποὺ ἐμπλέον γνωρίζει ὅλη τὴν ἰδιαίτην τεχνικὴν στὸν πόλεμό του καὶ ποὺ εἶναι ψυχολογικὰ προετοιμασμένος γιὰ τὰ χειρότερα ἐνδεχόμενα, αὐτὸς ὁ στρατὸς εἶναι ἀνίκητος. Καὶ θὰ εἴναι τόσο περισσότερον ἀνίκητος ὅσο ἡ δίκαιη φράσις τοῦ ἀθάνατου Καμίλλο Σιενφουέγο μας ἐδ ο τ ρ α τ ὸς ε ἶ ν α ἰ ὁ λ α ὸ ς μ ἔ σ τ ο λ ῆ ς, θὰ ἐνοκωμιωθεῖ περισσότερον στὸ στρατὸ καὶ θὰ ἀποκτήσῃ πολιτικὰ δικαιώματα.

Χάρη σὲ ὅλα αὐτά, καὶ παρὰ τὴν ἀνάγκην γιὰ τὰ μονοπώλια νὰ καταλύσουν τὸ «κακὸ παράδειγμα» τῆς Κούβας, τὸ μέλλον μας εἶναι ποὺ φωτεινὸ ἀπὸ ποτὲ ἄλλοτε.

1960

## **ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ**



### 1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑΣ ΓΚΟΥΕΡΙΛΛΕΡΟ;

Προφανώς δεν υπάρχει χώρα στον κόσμο που η λέξη «γκουερίλλερο» να μην είναι για το λαό το σύμβολο της επιθυμίας για ελευθερία. Αυτή η λέξη, στην Κούβα, είχε μια αναγεννητική έννοια. Ή επανάστασή μας, που έχει μια απελευθερωτική δράση σε όλες τις προεκτάσεις της, αποκατέστησε αυτή τη λέξη. Ξέρουμε όλοι ότι αυτοί που συμπαθούσαν το δουλοκτητικό καθεστώς της Ισπανίας και που είχαν πάρει τα όπλα για να υπερασπίσουν, ως ελεύθεροι σκοπευτές, το θρόνο της Ισπανίας, ήταν γκουερίλλερος: από τότε, αυτή η λέξη παρέμεινε στην Κούβα σαν το σύμβολο κάθε κακού, αποσδορομικού και φθороποιά στη χώρα. Εντούτοις, αυτός δεν ήταν τότε γκουερίλλερος αντίθετα, είναι κατεξοχή ο αγωνιστής της ελευθερίας: είναι ο εκλεκτός του λαού, ο πρωτοπόρος αγωνιστής αυτού του λαού στον αγώνα του της απελευθέρωσης. Αντίθετα με αυτό που σκέπτεται κανείς, ο ανταρτοπόλεμος δεν είναι ένας μικρός πόλεμος, ο πόλεμος μιας ομάδας μειοψηφίας ενάντια σ' έναν ισχυρό στρατό, όχι, ο ανταρτοπόλεμος είναι ο πόλεμος όλόκληρου του λαού ενάντια στην καταπιεστική κυριαρχία. Ο γκουερίλλερος είναι ο πρωτοποριακός στρατός του: άφοι στο στρατό, είναι όλοι οι κάτοικοι μιας περιοχής ή μιας χώρας αυτοί που τον διεξάγουν. Είναι ο λόγος της δύναμής του, του θριάμβου του σε μακρύ ή σύντομο χρόνο, πάνω σ' όλες τις δυνάμεις που επιδιώκουν να τον καταπνέσουν για να μολήσουμε διαφο-



ρετικά, ή θάση και ή θεμελίωση τοῦ ἀντάρτικου βρίσκειται στὸ λαό.

Εἶναι ἀκατανόητο, μικρὲς ἐνοπλες δυνάμεις, ὅσους καὶ ἂν εἶναι ἡ εὐκαρτοία τους καὶ ἡ γνώση τους τοῦ ἐδάφους, νὰ μποροῦν νὰ ἐπιβιάνουν χωρὶς αὐτὴ τὴν ἰσχυρὴ βοήθεια στὴν ὁργανωμένη καταδίωξη ἐνὸς πολὺ καλὰ ἐξοπλισμένου στρατοῦ. Ἡ ἀπόδειξη γι' αὐτὸ εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ ληστές, ὅλες οἱ συμμορίες τῶν κακοποιῶν ἔπαψαν νὰ νικῶνται ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐξουσία· καὶ θυμηθῆτε ὅτι αὐτοὶ οἱ κακοποιοὶ ἀντιπροσωπεύουν ἄλλο πρᾶγμα γιὰ τοὺς κατοικοὺς τῆς περιοχῆς ἀντιπροσωπεύουν ἕναν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερία, ἔστω καὶ ἂν εἶναι κάτω ἀπὸ μιὰ γελοιογραφικὴ μορφή.

Ὁ ἀντάρτικος στρατός, κατεξοχὴν λαϊκὸς στρατός, πρέπει νὰ ἔχει, σὲ ἀτομικὸ πλάνο, τὶς καλύτερες ἀρετὲς τοῦ καλύτερου στρατιώτη τοῦ κόσμου. Πρέπει νὰ στηρίζεται σὲ μιὰ αὐστηρὴ πειθαρχία. Ἄν οἱ τυπικότητες τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς δὲν γίνονται ἀποδεχτέες ἀπὸ τὸ ἀντάρτικο, ἂν δὲν ὑπάρχει οὔτε χτύπημα τοῦ τακουνοῦ οὔτε ἀκαμπτὸς χειρὸς, οὔτε αἰτιολογία ποὺ ὑποβάλλεται μπροστὰ στὸν ἀνῆλτο, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει πειθαρχία. Ἡ πειθαρχία τοῦ γκουερilléρο εἶναι ἐσωτερικὴ. Προέρχεται ἀπὸ τὴ θεαθὴ πεποίθηση τοῦ ἀτόμου αὐτοῦ τῆς ἀνάγκης νὰ σέβεται τὸν ἀνῆλτο, γιὰ νὰ ἐξασφαλιστῇ ἡ δραστηκότητα τοῦ ἐνοπλοῦ ὁργανισμοῦ, στὸν ὁποῖο συμμετέχει, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ὑπερασπίζῃ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ του. Σ' ἕναν τακτικὸ στρατό, ἡ παραμικρὴ ἀπροσεξία ἐνὸς στρατιώτη παρακολουθεῖται ἀπὸ τὸν πῦλ πλησιέστερο συνάδελφό του. Ἐνῶ στὸν ἀντάρτικο πόλεμο, ὅπου κάθε στρατιώτης συνιστᾷ μιὰ μονάδα καὶ μιὰ ὁμάδα, κάθε λάθος εἶναι μοιραῖο. Κανένας δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπει τὴν παραμικρὴ ἀπροσεξία. Κανένας δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπει τὸ παραμικρὸ στραβοπάτημα, γιὰτὶ θὰ στοιχίσει τὴ ζωὴ του καὶ τὴ ζωὴ τῶν συντρόφων του.

Συνήθως δὲν παρατηρεῖται αὐτὴ ἡ πειθαρχία χωρὶς τυπικότητα. Γιὰ τοὺς λίγο τυπικοὺς παρατηρητές, ὁ τακτικὸς στρατιώτης, ποὺ προσκολλεῖται σ' ὅλο τὸ συμφετό τῆς ἱεραρχίας, ἔχει τὸν ἀέρα τοῦ πολὺ περισσότερο πειθαρχη-

μένου παρά ένας γκουεριλλέρο, που πειθαρχεί μ' έναν πολύ απλό και συγκινητικό σεβασμό στις εντολές του αρχηγού του. Και όμως ο στρατός της απελευθέρωσης είναι ένας άγνους στρατός των πιο κοινότυπων ανθρώπων των τάσεων, χωρίς να υπάρχει μηχανισμός καταπίεσης, χωρίς υπηρεσία πληροφοριών για να κατασκοπεύει το άτομο στην τάση του. Είναι αυτός ο ίδιος που ελέγχεται. Είναι η αυστηρή συνειδησή του του καθήκοντος και της πειθαρχίας.

Πειθαρχημένος στρατιώτης, ο γκουεριλλέρο, είναι ένας πολύ εύκλιντος στρατιώτης από φυσική άποψη και από άποψη νοοτροπίας. Ένας στατικός ανταρτοπόλεμος δεν είναι άπεικονίσσιμος. Όλα γίνονται τη νύχτα. Χάρη στη γνώση τους του έδάφους, οι γκουεριλλέρος βαδίζουν τη νύχτα, παίρνουν θέση, επιτίθενται στον εχθρό και αποσύρονται. Δεν είναι ανάγκη να αποσυρθούν πολύ μακριά από το θέατρο των επιχειρήσεων· χρειάζεται απλώς ν' αποσυρθούν πολύ γρήγορα.

Ο εχθρός θα συγκεντρώσει άμεσα όλες τις μονάδες καταπίεσής του στο σημείο της επίθεσης. Η αεροπορία θα αρχίσει να το βομβαρδίζει, οι τακτικές μονάδες θα το περικυκλώσουν, οι στρατιώτες θα διαταχθούν να πάρουν μια απιτηλή θέση.

Ο γκουεριλλέρο άρκείται να παρουσιάσει ένα μέτωπο στον εχθρό. Υποχωρώντας λίγο, παρακολουθώντας τον εχθρό, διεξάγοντας μια νέα μάχη, υποχωρώντας πάλι, εκπληρώνει την ίδιατερη αποστολή του. Ο στρατός μπορεί να εξαντλείται έτσι ώρες ή μέρες. Ο λαϊκός γκουεριλλέρο αναμένει στις θέσεις της παρατήρησης και θα επιτεθεί στην κατάλληλη στιγμή.

Η τακτική του αντίπαικου άρμόζει σε άλλες βασικές αρχές. Η γνώση του έδαφους πρέπει να είναι τέλεια. Ο γκουεριλλέρο δεν πρέπει να άγνοεί τον τόπο που πάει να επιτεθεί· πρέπει επίσης να γνωρίζει όλα τα μονοπάτια υποχώρησης καθώς και όλους τους δρόμους έπιτυχημένης έπιτροφής, τα φιλικά και τα εχθρικά στίτια, τις καλύτερα προστατευμένες θέσεις, αυτές τις θέσεις όπου μπορεί κανείς να

άφήσει έναν τραυματισμένο, αυτές τις θέσεις όπου μπορεί κανείς να αποκαταστήσει ένα προσωρινό στρατόπεδο, τέλος πρέπει να γνωρίζει το θέατρο των επιχειρήσεων από την τοπική του. Και θα φτάσει εκεί γιατί ο λαός, που είναι η καρδιά του άντρικού στρατού, είναι πίσω από κάθε επιχείρηση.

Οι κάτοικοι της περιοχής μεταφέρουν, πληροφορούν, φροντίζουν· προμηθεύουν μαχητές· συνιστούν τα εξαιρετικά συμπληρώματα του πρωτοπόρου στρατού τους.

Μπροστά σε τόσες λεπτομέρειες, μπροστά σ' αυτή τη συσσώρευση τακτικών αναγκών, πρέπει να τεθεί το ερώτημα: «γιατί πολέμας»; Και να ή μεγάλη απάντηση. «Ο γκουερίλλερο, είναι ένας κοινωνικός μεταρρυθμιστής. 'Ο γκουερίλλερο παίρνει τα όπλα για να αντιπροσωπεύσει τις θίκες διαμαρτυρίες του λαού ενάντια στους καταπιεστές του και μάχεται για να αλλάξει το κοινωνικό καθεστώς που κρατάει όλα τα όπλα αδέρφια του στην αίσχυνή και την εξαθλίωση. 'Αγωνίζεται ενάντια στους ιδιαίτερους όρους των Ισχυρόνων θεσμών σε μια καθορισμένη στιγμή, και θυσιάζεται για να σπάσει, με όλες τις δυνάμεις που του επιτρέπουν οι περιστάσεις, τους τύπους αυτών των θεσμών».

Θα θίξουμε εδώ ένα σημαντικό σημείο: έχουμε πει ότι στο τακτικό σχέδιο ο γκουερίλλερο όφειλε να γνωρίζει το έδαφος με τους δρόμους προσέλευσης και υποχώρησης, ότι πρέπει να έλλοσσεται γρήγορα, να απολαμβάνει την υποστήριξη του λαού, να γνωρίζει που θα κρυφτεί. Αυτό εδώ θέλει να δείξει ότι ο γκουερίλλερο θα ασκεί τη δράση του στις άρρηκτες και άραιοκατοικημένες περιοχές. Σ' αυτές τις περιοχές, ο αγώνας διεκδίκησης του λαού στηρίζεται κατά προτίμηση, και σχεδόν αποκλειστικά, στο σχέδιο μετασχηματισμού που πρέπει να επεμβαίνει στην κοινωνική σύνδεση της ιδιοκτησίας της γης. Με άλλα λόγια, ο γκουερίλλερο είναι πριν απ' όλα ένας αγρότης επαναστάτης.

Είναι ο διερμηνέας των πόθων της μεγάλης μάζας των αγροτών, που θέλει να είναι κύριος της γης, κύριος του τρόπου της παραγωγής της, των ζώων της, όλων αυτών για τα οποία έχει αγωνιστεί κατά τη διάρκεια των, γι' αυτό που

κάνει τη ζωή της και που θα είναι επίσης ο θάνατός της.

Άγωνίζεται γι' αυτό που πάρα στην Κούβα τα μέλη του νέου στρατού, που θαδίζει στο θρίαμβο μετά τις όρσοι-ρες του Οριέντε και του Έσκαμπραϊή, τις πεδιάδες του Ό-ριέντε και του Καμαγκουάϊ, ολοκληρωθεί της χώρας, οδηγεί την αγροτική μεταρρύθμιση οδών σημασία.

Είναι ένας αγώνας που θα είναι τόσο μακροχρόνιος παρό ή αποκατάσταση της ατομικής ιδιοκτησίας Ένας αγώνας που έχουν διεξαγάγει με περισσότερη ή λιγότερη επιτυχία στην πορεία της Ιστορίας, αλλά που έχει πάντα διεγείρει το λαϊκό πυρετό. Δεν είναι η ιδιοκτησία της Έπανόστασης. Η επανά-σταση έχει αναπετάσει αυτό το λάβαρο ανάμεσα στις λαϊκές μάζες και το έκαναν δικό τους. Άλλα πολύ πριν κιάλας, έ-πειτα από την εξέγερση των καλλιερητών στην 'Αβάνα' τότε που οι μαύροι είχαν επιδιώξει να αποκτήσουν το δικαίωμα στη γη, στο μεγάλο πόλεμο της απελευθέρωσης που διήρκεσε τριάντα χρόνια, τότε που οι αγρότες είχαν κυριεύσει επαναστα-τικά το REALENGO 18\*, ή γη ήταν το κέντρο του αγώνα για μια καλύτερη ζωή.

Αυτή η αγροτική μεταρρύθμιση γίνεται λίγο-λίγο. Άρ-χιζε δειλά στη Σιέρρα Μαέστρα, μεταφέρθηκε στο Δεύτερο Άνατολικό Μέτωπο και στο Μασσφ του Έσκαμπραϊή, έπει-τα ξεκάλυψε για λίγο χρόνο στα ύπουργικά συρτάφια και ξαναεμφανίσθηκε επιτακτικά με την όριστική απόφαση του Φιντέλ Κάστρο: είναι αυτή, πρέπει να το επαναλάβω, που θα δώσει τον Ιστορικό όρισμό του κινήματος της 26 Ιούλη.

Αυτό το κίνημα δεν έφευρε την αγροτική μεταρρύθμι-ση\* αλλά θα την πραγματοποιήσει. Θα την πραγματοποιήσει ολοκληρωτικά, μέχρι που να μην μείνει πα ούτε ένας αγρότης

---

\* Έπεισώδιο του Ισπανο-κουβανικού πολέμου: τα ραλλένγκος ήταν γαίες που άνηκαν στον Ισπανικό θρόνο. Γενικά οι χέρσες ή κακώς καλλιερ-γημένες γαίες ήταν ένα αντικείμενο σκανδάλου για τους άχτημονες αγρό-τες. Στα 1969 άαόμα, ο όρος ρεαλένγκο παρέμεινε στην αγροτική γλώσ-σα για να διακρίνει τις γαίες, που άνηκαν στα κράτος, που έμμεσάιωνταν στις μεγάλες έταιρείες και αποκλειόνταν από τους αγρότες.

χωρίς γή, ούτε ένα κομμάτι γής άκαλλιέργητο. Σ αυτή την στιγμή, το κίνημα δεν θα έχει πιά λόγο ύπαρξης, αλλά θα έχει εκπληρώσει την Ιστορική του άποστολή. Τό καθήκον μας είναι νά φτάσουμε στό σημείο αυτό. Τό μέλλον θα μιλήσει σέ συνέχεια άν υπάρχουν άλλα έργα γιά νά πραγματοποιήσει.

1959

## **2. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ\***

Άφού αυτή ή βραδυά είναι άναμνηστική βραδυά, θα ήθελα νά άνακεφαλαιώσω τί ήταν τό κίνημα της 26 'Ιούλη, και τί είναι τώρα, πριν νά μπώ στή ζωή της ύπόθεσης, πού είναι ή Ιστορική σημασία του.

Δέν θα γυρίσω πίσω μέχρι την επίθεση του στρατώνα Μονκάντα, στις 23 'Ιούλη 1953. Δέ θα μιλήσω παρά γιά ό,τι μέ άφορά σέ σχέση μέ τη συμμετοχή μου στά διάφορα κινήματα πού κατέληξαν στό θρίαμβο της Έπανάστασης, της 1 του τελευταίου Γενάρη.

\*Ας άρχίσουμε λοιπόν αυτή την Ιστορία, όπως άρχισα γιά μένα στό Μεξικό.

Είναι πολύ σημαντικό γιά όλους έμείς νά γνωρίζουμε τη σκέψη αύτών πού συγκρότησαν τόν άντάρτικο στρατό μας: ή σκέψη αυτής της όμάδας, πού ρίχτηκε στην περιπέτεια της Γ κ ρ ά ν α, την εξέλιξη αυτής της σκέψης, πού γεννήθηκε στους κόλπους του κινήματος της 26 'Ιούλη και τούς πετυχημένους μετασχηματισμούς, πού άκολούθησαν τά στάδια της έπανάστασης, γιά νά φτάσουμε στό μάθημα αυτού

---

\* Διάλεξη, πού έγινε στό Σόλλογο «NUESTRO TIEMPO» στις 27 Γενάρη του 1969.

του τελευταίου κεφαλαίου, που κλείνει το επαναστατικό μέρος.

Θα σάς έλεγα ότι γνώρισα τα πρώτα μέλη του κινήματος της 26 Ιούλη στο Μεξικό. Πριν από το επεισόδιο της Γκρανάδα, πριν να προκληθεί το πρώτο σχίσμα στους κόλπους της 26 Ιούλη, στην εποχή του στρατώνα Μονκάντα, το κοινωνικό σχέδιο της ομάδας ήταν τελείως διαφορετικό. Θυμάμαι ότι, στη διάρκεια μιας εγκάρδιας συνεδρίασης, ο Ένα σίπι στο Μεξικό, εξήγησα την ανάγκη να προσφέρουμε στο λαό της Κούβας ένα επαναστατικό πρόγραμμα. Ένας από τους αγωνιστές της Μονκάντα, που εγκατέλειψε έντεχνα την 26 Ιούλη, μου έδωσε μια απάντηση, που την θυμάμαι ακόμα: «Αυτό είναι πολύ απλό, λέει. Οφείλουμε να κάνουμε ένα πραξικόπημα. Ο Μπατίστα έκανε ένα πραξικόπημα και κατάλαβε την εξουσία σε μια μέρα» θα χρειαστεί γι' αυτό ένα άλλο για να τη χάσει... Ο Μπατίστα έκανε εκατό παραχωρήσεις στους Αμερικανούς, εμείς θα τους κάναμε εκατόν μία». Το πρόβλημα γι' αυτόν ήταν να πάρει την εξουσία. Θεωρούσα από την πλευρά μου ότι όφειλαμε να κάνουμε ένα πραξικόπημα στη βάση ορισμένων αρχών, ότι η σπουδαιότητα θα ήταν τέτοια που να γνωρίζουμε τί θα κάναμε όταν θα είμαστε στην εξουσία. Προσέξτε να ιδείτε τί σκέπτονταν ένα μέλος της πρώτης περιόδου της 26 Ιούλη αλλά όπως σας έχω πει, εύτυχως για μας, εγκατέλειψε το επαναστατικό μας κίνημα και πήρε έναν άλλο δρόμο, καθώς και όλοι αυτοί που σκέπτονταν σαν αυτό.

Σεκιώνοντας απ' αυτό το σημείο, ή ομάδα που θα ξεκινούσε αργότερα στο Γκρανάδα άρχισε να εμφανίζεται συγκροτήθηκε πολύ δύσκολα γιατί παρακολουθούμαστε πάντοτε από τις μεξικάνικες αρχές που έφτασαν να θέσουν οσραρά σε κίνδυνο την επιτυχία της αποστολής μας. Ένας ορισμένος αριθμός από εσωτερικούς λόγους, περιόριζε τον αριθμό των μελών της αποστολής: όπως επά παραδείγματι, η στάση ορισμένων ατόμων, που στην αρχή φαινόταν ότι θέλουν να συμμετάσχουν στην επεξεργασία και την εγκατέλειψαν σε συνέχεια κάτω από ένα οποιοδήποτε πρόσχημα. Στο τέλος

του λογαριασμού, έμειναν 82 άντρες για να αποδιδαστούν στο Γκράνμα. Η συνέχεια της ιστορίας είναι πολύ γνωστή στον κουθανέζικο λαό.

Αυτό που μ' ενδιαφέρει, αυτό που βρίσκω σημαντικό, είναι η κοινωνική σκέψη των επιγόνων του Άλεγκρία ντε Πίλο. Αυτή είναι η πρώτη κι η μόνη καταστροφή που είχε βρεί τον αντίρτικο στρατό ο' ολοκληρωτή μακρά διάρκεια της εξέγερσης. Ξαναβρεθήκαμε, καμιά δεκαπενταριά άντρες, φυσικά και ήθικα εξαντλημένοι και δεν θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε παρά χάρι στην τεράστια πίστη του Φινιέλ Κάστρο ο' αυτές τις άποφασιστικές στιγμές, στην ισχυρή προσωπικότητά του του επαναστατικού ηγέτη και στην ακλόνητη πίστη του στο λαό. Είμαστε οι άντρες της πόλης έπαρυσμένοι αλλά όχι έμβολιασμένοι στη Σιέρρα Μαέστρα. Πηγαίναμε από καλύβα σε καλύβα· φυσικά δεν θίγαμε σε τίποτε αυτό που δεν μας άνηκε· καθώς επίσης δεν τρώγαμε τίποτε που να μην μπορούμε να πληρώσουμε (και πολύ συχνά αυτή η άρχή μας έφερνε στο σημείο να πεινάμε). Είμαστε μια ομάδα που την δέχονταν κανείς αλλά που δεν ήταν ολοκληρωμένη· αυτό διάρκεισε για πολύ καιρό... Περάσαμε πολλούς μήνες περιπλανώμενης ζωής στις πιο ψηλές κορυφές της Σιέρρα Μαέστρα, όπου ξαναεβαίναμε μετά τις αποραδικές έπαιξεις· περνούσαμε από τη μια θουνοκορφή στην άλλη, σε μια περιοχή όπου δεν υπήρχε νερό και όπου η ζωή ήταν εξαιρετικά δύσκολη.

Η στάση του αγρότη στην εμφάνισή μας άλλαζε λίγο-λίγο εξαιτίας της καταπίεσης στην οποία επιδίδονταν οι δυνάμεις του Μπατίστα, δολοφονοδσαν, γκρέμιζαν τα σπίτια και εμφανίζονταν ολοκληρωτικά έκθρικες ο' αυτούς που είχαν την παραμικρή επαφή, ακόμη και τυχαία, με τον αντίρτικο στρατό μας. Αυτή η αλλαγή έξηγείται από την εμφάνιση του ψάθινου καπέλλου από φύλλα φοίνικα στους άντρες μας, και ό στρατός μας από τους πολίτες της πολιτείας μεταμορφώνονταν προοδευτικά σε αγροτικό στρατό. Όταν οι αγρότες (οι γκουαγίρος) συσπειρώνονταν στον Ενσπλο Αγώνα για να διεκδικήσουν την ελευθερία και την

κοινωνική δικαιοσύνη, εμφανίζονταν ή μαγική λέξη που θα κινητοποιούσε τις καταπιεζόμενες μάζες της Κούβας στον αγώνα για την απόκτηση της γής: η 'Αγροτική Μεταρρύθμιση. "Έτσι βρίσκονταν καθορισμένος ο πρώτος μεγάλος κοινωνικός σκοπός που θα γινόταν ή σημαία του κινήματός μας, παρά την περίοδο εξαιρετικής ανασφάλειας, που είχαμε να διέλθουμε εξαιτίας της πολιτικής του μεγάλου γείτονά μας του Βορρά. Σ' αυτή την εποχή, ή παρουσία ενός ξένου δημοσιογράφου, μάλλον 'Αμερικάνου, ήταν πολύ σημαντική για μūs, από μια στρατιωτική νίκη. Οι 'Αμερικάνοι μαχητές που μπορούσαν να υπηρετήσουν στην εξέλιξη της επαναστατικής προπαγάνδας μας λογαριάζονταν περισσότερο παρά ή συμπερίληψη των άγροτών που έρχονταν να συνεισφέρουν στην επανάσταση την πίστη τους και τὸ ἰδανικό τους.

Αυτή ακριβώς τη στιγμή έγινε στο Σαντιάγο της Κούβας ένα τραγικό επεισόδιο: ή δολοφονία του συντρόφου μας Φράνκ Παίς, που σημείωσε μια στροφή για ὅλη τη διάρθρωση του επαναστατικού κινήματος. Βαθεῖα συγκινημένος ἀπ' τη δολοφονία του Φράνκ Παίς, ὁ λαὸς του Σαντιάγο της Κούβας κατέβηκε αὐθόρμητα στους δρόμους: αὐτή ή πρώτη τάση για γενική πολιτική ἀπεργία παρέλυσε ὁλοκληρωτικά την ἐπαρκία 'Οριέντε, παρά την ἀπουσία κατέδυνσης και είχε ἀντανάκλαση σ' ὅλες τις ἐπαρχίες του Καμαγκαϊή και του Λας Βάλλας. Ἡ δικτατορία διέλυσε αὐτὸ τὸ κίνημα που είχε δώσει κυρίως προετοιμασία ὅτι επαναστατικό ἔλεγχο. Αὐτὸ τὸ λαϊκὸ φαινόμενο μūs ἐπιτρέπει να ἐκτιμήσουμε τί ἔπρεπε να γίνει ἀνάμεσα στους ἐργαζόμενους στον ἀγώνα της ἀπελευθέρωσης της Κούβας: οἱ παράνομες ἐνέργειες ἔρχισαν στὰ κέντρα των ἐργατῶν ἐν ὅψει μūs γενικής ἀπεργίας που βοηθοῦσε τὸν ἀντίρτικο στρατὸ για να καταλάβει την ἐξουσία.

"Έτσι ἔρχισε μια προπαγάνδα παράνομων ὁργανώσεων που διεξάγεται μέσα σ' ένα επαναστατικὸ πνεῦμα: ἄλλα αὐτὰ που ἐνεθάρρυναν αὐτὰ τὰ κινήματα δὲν γνώριζαν ἄληθινὰ τη σημασία και την τακτική του μαζικοῦ ἀγῶνα. Τὸν διεξάγαν ἀπὸ δρόμους ἀπόλυτα ἐσφαλμένους, με ἔλλειψη πύ-



στης στο επαναστατικό πνεύμα και στην ενότητα των αγωνιστών, και προσπαθώντας να κατευθύνουν την απεργία στην κορυφή, χωρίς πραγματικούς δεσμούς με τη βάση των απεργών.

Οι νίκες του αντίρπου στρατού και οι λυσσώδεις παρόνομες δραστηριότητες συντάραξαν τη χώρα και δημιούργησαν έναν τόσο μεγάλο άναβρασμό, ώστε στις 9 'Απριλίου κηρύχθηκε η γενική απεργία: απέτυχε άκριβως για λόγους οργάνωσης, ιδιαίτερα από Έλλειψη επαφής ανάμεσα στις εργατικές μάζες και την καθοδήγηση. 'Αλλά η εμπειρία ήταν προφητική και δημιούργησε στο κίνημα της 28 'Ιούλη έναν ιδεολογικό, άγώνα που προκάλεσε μία ριζική αλλαγή στην έννοιά της για την πραγματικότητα της χώρας και στην οργάνωση των τομέων της δραστηριότητάς του. 'Η 28 'Ιούλη έζησε σταθεροποιημένη από την έλλειψη απεργία και την εμπειρία που δίδαξε στους ηγέτες της μια σημαντική αλήθεια: το ίδιο σημαίνει ότι η επανάσταση δεν άνιχε οξέ τούτη ή την άλλη ομάδα, αλλά ότι είναι το έργο όλόκληρου του κουβανικού λαού. "Όλες οι ενέργειες των στρατιωτικών του κινήματός μας προσανατολίζονται σ' αυτή την αντίληψη, τόσο στην πεδιάδα όσο και στην Σιέρρα.

Σ' αυτή την εποχή σημειώνονταν οι πρώτες ιώσεις του αντίρπου στρατού για να δώσουν μια θεωρία και ένα δόγμα παρέκτοντας γι' αυτές πρόδηλες αποδείξεις της ανάπτυξης και της πολιτικής ωριμότητας του επαναστατικού κινήματος. Περνάμε από το εμπειρικό επίπεδο στο δημιουργικό επίπεδο, από τις δοκιμές στις καθοριστικές πράξεις. Οι «μικρές διομηχανίες» της Σιέρρα Μαέστρα ώρμαζαν δημοσ στην πορεία. Πραγματώνονταν ένας παρόμοιος μετασχηματισμός μ' αυτόν που οι πρόγονοί μας είχαν γνωρίσει καλά πριν από μιάς: περπάσαμε από την νομαδική ζωή στην μόνιμη ζωή· εγκαθιδρύονταν κέντρα παραγωγής ακολουθώντας τις πιο δημοσ ανάγκες μας. Δημιουργήσαμε έτσι τις φάμπρικες μας για τα υποδήματα, τις φάμπρικες μας για τα δπλα, ένα εργαστήριο όπου επιδιορθώνονταν οι βόμβες που μιάς έρριχνε ή τυραννία, για

να τις επιστρέψουμε στους στρατιώτες του Μπατίστα με τη μορφή ύπνουμέσεων.

Οι άντρες και οι γυναίκες του αντίρτικου στρατού δεν ξεκνούσαν ποτέ, ούτε στη Σιέρρα Μαέστρα ούτε άλλοι, ότι η βασική άποστολή τους ήταν να δολοφονήσουν τις συνθήκες του αγρότη, να ολοκληρωθεί στον αγώνα για τη γη και να τον βοηθήσουν χάρη στα σχολεία που οι δάσκαλοι εγκαθιστούσαν αὐτοσχέδια στους πιο άπρόσιτους τόπους αυτής της περιοχής του Όριέντε. Εκεί έγινε η πρώτη δοκιμή διανομής των γαιών ακολουθώντας έναν αγροτικό κανονισμό που συντάχθηκε βασικά από τον Δρ. Ούμπέρτο Σόρι Μαρín και τον Φιντέλ Κάστρο, και στον οποίο είχα την τιμή να συνεργαστώ. Οι γαίες διανεμήθηκαν επαναστατικά στους αγρότες οι μεγάλες ιδιοκτησίες, που ανήκαν στους υπηρέτες της δικτατορίας κατελήφθησαν και διανεμήθηκαν, και όλες οι γαίες του Κράτους έγιναν, λίγο-λίγο ιδιοκτησία των αγροτών της περιοχής. Η στιγμή είχε φτάσει όπου καθοριστήκαμε πλήρως σαν ένα αγροτικό κίνημα στενά συνδεδεμένο με τη γη κάτω από τη σημαία της αγροτικής μεταρρύθμισης.

Θα γνωρίσουμε αργότερα τις συνέπειες της αποτυχμένης απεργίας της 8 'Απριλίου ή θάρραλη καταπίεση του Μπατίστα γίνονταν αισθητή, στο τέλος του Μάη, και προκαλούσε ανάμεσα στα στρατιωτικά στελέχη μας μια πολύ σοβαρή καλάρωση, που θα μπορούσε να έχει καταστροφικές συνέπειες για την υπόθεσή μας. Η δικτατορία προετοιμαζόταν να αγρια επέμβει της. Κατά τις 25 του Μάη του τελευταίου χρόνου, δέκα χιλιάδες στρατιώτες καλώς εξοπλισμένοι επέτέθηκαν στις θέσεις μας, συγκεντρώνοντας την επέμβή τους στη φάλαγγα Νο 1, που διοικούσαν προσωπικά από τον αρχηγό μας Φιντέλ Κάστρο. Ο αντίρτικος στρατός κατέλαβε μια πολύ περιορισμένη ζώνη και είναι σχεδόν άπαστευτο που καταφέραμε να αντιμετωπίσουμε αυτή τη μάχη των δέκα χιλιάδων στρατιωτών με μόνο τρεις εκατοντάδες δόπλα της Ελευθερίας, τα μόνα που βρίσκονταν εκείνη τη στιγμή στη Σιέρρα Μαέστρα. Χάρη σε μια ταχτική κατεύθυνση, που διευθύνονταν θαυμάσια, η επέμβαση του Μπατίστα τερ-

μυτίστηκε στις 30 'Ιούλη' οι άντάρτες πέρασαν από την διμνα στην έπθεση: κατακτήσαμε πλέον από 600 νέα όπλα (δηλαδή τον διπλάσιο από τον αριθμό των όπλων με τα όποια είχαμε άρξσει την έκστρατεία) και οι άπώλειες του έχθρου άνηλθαν πάνω από 1.000 άντρες, ύπολογίζοντας τους νεκρούς τους τραυματίες, τους λιποτάκτες και τους αίχμαλώτους.

Με τον τερματισμό αυτής της έκστρατείας ο άντάρτικος στρατός βρέθηκε έτοιμος για ν' άρξσει μιá έπθεση στις πεδιάδες: τακτική και ψυχολογική έπθεση γιατί ο έξοπλισμός μας δέν μπορούσε να άνταγωνιστεί σε ποιότητα και άκμή λιγότερο σε ποσότητα τον έξοπλισμό της δικτατορίας. Αύτός ο πόλεμος είναι ένας πόλεμος στον όποιο ύπολογίζουμε πάντα πάνω σ' αυτό τον σύμμαχο, που είναι δύσκολο να εκτιμηθεί επακριβώς, όπως είναι ο λαός. Οι φάλαγγές μας θα μπορούσαν πάντα να άδιαφορούν για τον έχθρό και να στρατοπεδεύουν στις καλύτερες θέσεις, χάρη στην πλεονεκτική τακτική και τó ήθικό των άστυνομικών μας, άλλα και χάρη έπίσης στην πολύ σημαντική βοήθεια των άγροτών. 'Ο άγρότης ήταν ο άφανής συνεργάτης, που έπαφορτίζονταν όλα αυτά τα καθήκοντα που ο άντάρτης δέν μπορούσε να πραγματοποιήσει. Μας μετέφερε τις πληροφορίες, παρακολουθούσε τον έχθρό, παρατηρούσε τα άδύνατα σημεία του, άνακοίνωνε πολύ γρήγορα τις επείγουσες διαταγές, κατασκόπευε στις τάξεις του στρατού του Μπατίστα. Τούτο δέν ήταν ένα θαύμα, άλλα ή συνέπεια της πολιτικής των εργατικών διεκδικήσεων που είχαμε ένεργητικά αναλάβει. Μπροστά στη θία της έπθεσης και του άποκλεισμού πείνας, που περικόκλωνε τη Σιέρρα Μαέστρα, δέκα χιλιάδες βόδια άνέβαιναν στην όροσειρά από τις περιστοιχιζόμενες ίδιοκτησίες: ύπηρετούσαν στη διατροφή του άντάρτικου στρατού, άλλα διανέμονταν έπίσης άνάμεσα στους άγρότες, που για πρώτη φορά γνώριζαν την εύάρεια σ' αυτή την ίδιοκτήρια άπόκληρη περιοχή: για πρώτη φορά οι μικροί άγρότες κατάφεραν να πουν γάλα και να φάνε βοδινό κρέας. Για πρώτη φορά γνώρισαν τα άγαθά της εκπαίδευσης, γιατί ή 'Ε ανόστωση έφερνε μα-

ζι της τῆς ἀσχολεῖα. Ὅλοι οἱ ἀγρότες εἶχαν ἔτσι μιὰ εὐνοϊκὴ γνώμη γιὰ τὸ καθεστῶς μας.

Ἡ δικτατορία, ἀπὸ τὴν πλευρὰ της, τοὺς προσέφερε συστηματικὰ τὴν πυρπόληση τῶν σπιτιῶν τους, τὴν ἐξώση ἀπὸ τῆς γαίης τους καὶ τὸ θάνατο· ὁ θάνατος τοὺς ἐρχονταν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀκόμα· οἱ γειτονικὲς μας δημοκρατίες τοῦ Βορρᾶ προσέφεραν εὐχαρίστως βόμβες ναπάλμ τῶν 500 κιλῶν στὸν Μπατίστα γιὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τὸν πολιτικὸ πλῆθος, ποὺ πέφτοντας ἔσπερναν τὴν καταστροφή σὲ μιὰ ἁκτῖνα πάνω ἀπὸ ἑκατὸ μέτρα. Μιὰ βόμβα ναπάλμ, ποὺ ρίχνονταν σὲ μιὰ φυτεία τοῦ καφῆ σήμαινε τὴν καταστροφή αὐτοῦ τοῦ πλοῦτου καὶ τὰ χρόνια δουλειᾶς ποὺ ἀντιπροσώπευε σὲ μιὰ ἁκτῖνα ἑκατὸ μέτρων, καὶ χρειάζονταν πέντε ἢ δέκα χρόνια γιὰ νὰ ἀντικατασταθεῖ ὅ,τι εἶχε καταστραφεῖ σ' ἓνα λεπτό.

Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἔρχισε ἡ πορεία στὴ Λὰς Βέλλας. Θὰ μιλῶσω γι' αὐτὴ, ὅχι γιὰτὶ πῆρα μέρος σ' αὐτὴ, ἀλλὰ γιὰτὶ μὲ τὴν παρουσία μας στὴ Λὰς Βέλλας, βρήκαμε ἓνα νέο πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ πανόραμα τῆς Ἑπανάστασης.

Φτάσαμε στὴ Λὰς Βέλλας μὲ τὴ σημαία τῆς 26 Ἰούλη· τὸ Ἑπαναστατικὸ Διευθυντήριο, ὁμάδες τοῦ Δευτέρου Μετάπου τοῦ Ἑσκαμπραῖν, ὁμάδες τοῦ Λαϊκοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος καὶ μικρὲς ὁμοεῶλες τῆς Λύθεντικῆς Ὀργάνωσης ἀγωνίζονταν κιόλας ἐκεῖ ἐνάντια στὴ δικτατορία. Ἐπρεπε νὰ πραγματοποιηθεῖ ἓνα σημαντικὸ πολιτικὸ καθήκον καὶ περισσότερο παρὰ ποτὲ φαινονταν ὅτι ἡ ἐνότητα ἦταν ἓνα ὑπερέκον στοιχεῖο τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα. Ἡ 26 Ἰούλη, ποὺ εἶχε ἐπικεφαλῆς τὸν ἀντάρτικο στρατὸ, εἶχε νὰ ἐνώσει τὰ διάφορα δυσχεστετημένα στοιχεῖα, ποὺ στὸ ἔργο τῆς Σιέρρα Μαέστρα εὗρισκαν τὸν μοναδικὸ παράγοντα τῆς ἐνότητας. Χρειάζονταν καταρχὴ νὰ σχεδιαστεῖ αὐτὴ ἡ ἐνότητα, ποὺ νὰ συγκέντρωνε τῆς ὁργανώσεις τῆς πεδιάδας καθὼς ἐπύσης καὶ τῆς ὁμάδας τῶν ἀγωνιστῶν. Ὁφείλαμε νὰ ἐπιδροῦμε σὲ μιὰ δικρὺς σημαντικὴ ἐργασία γιὰ νὰ ταξινομήσουμε ὅλα τὰ ἐργατικὰ τμήματα τῆς ἐπαρχίας. Προσκόρυσσε σὲ πολυάριθμους ἀντιπάλους, συμπεριλαμβανο-

μένων στις τάξεις του δικού μας κινήματος, που έπασχαν άκόμα από την άρρώστεια του σεκταρισμού.

Ήφου φτάσαμε με κόπο στη Λάζ Βίλλας, η πρώτη κυβερνητική πράξη μας — πριν να εγκαταστήσουμε το πρώτο σχολείο — ήταν η δημοσίευση μιάς διακήρυξης που άποκαθιστούσε την άγροτική μεταρρύθμιση· καθόριζε, άνάμεσα στ' άλλα, ότι οι ίδιοικτητες μικρών τεμαχίων γής θφείλαν να σταματήσουν να πληρώνουν τη γαιοπρόσοδό τους, μέχρι που η Έπανάσταση να πάρει μιá άπόφαση για κάθε περίπτωση. Η άγροτική μεταρρύθμιση έγινε η άσπίδα του άντάρτικου στρατού. Δέν ήταν ένας δημαγωγικός ελιγμός· άπλώς, στο τέλος των είκοσι μηνών της Έπανάστασης, οι δεσμοί άνάμεσα στους ήγέτες και τις άγροτικές μάζες έγιναν τόσο σφικτοί, που έσπρωχναν άποτοτε την Έπανάσταση να δράσει κατά άπροσδόκητο τρόπο. Δέν είμαστε έμείς που έπιβάλαμε την άγροτική μεταρρύθμιση, αλλά άσφαλώς οι άγρότες που μäs έσπρωξαν προς τα κεί. Τους είχαμε πείσει ότι ή νίκη θα ήταν βέβαιη άν όπλίζονταν, οργανώνονταν και άν σταματούσαν να φοβούνται τον έχθρό. Άπό την πλευρά τους, οι άγρότες, που είχαν σημαντικούς λόγους να το κάνουν, έπέβαλαν στην Έπανάσταση την άγροτική μεταρρύθμιση, την άπαλλοτρίωση των βοδιών, και όλα τα μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα, που πάρθηκαν στη Σιέρρα Μαέστρα.

Την περίοδο της έκλογικής φάρας της 3 Νοέμβρη, ό νόμος ύπ' αριθ. 3 δημοσιεύτηκε στη Σιέρρα Μαέστρα· άποκαθιστούσε μιá πραγματική άγροτική μεταρρύθμιση και όσο και άν δέν ήταν πλήρης παρουσίαζε σημαία έξαιρετικά θετική: διένειμε τις κρατικές γαίες, τις γαίες των ύπηρετών της δικτατορίας και αυτών που είχαν τίτλους ιδιοκτησίας, που συγκεντρώθηκαν διά μέσου δόλιων χειρισμών, όπως οι καταπατητές γαιών, που είχαν ιδιοποιηθεί χιλιάδες κτήματα· έδινε στους μικρούς φαρμαδόρους που πλήρωναν γαιοπρόσοδο τούλάχιστον άπό δύο κτήματα την ιδιοκτησία της γής που καλλιεργούσαν. Όλα αυτά δωρεάν. Η άρχή ήταν πολύ επαναστατική. Η άγροτική μεταρρύθμιση θα ευνόησει

πάντα από 200.000 οικογένειες. 'Αλλά ή άγροτική επανάστα-  
ση δέν ιελείωσε με τὸ νόμο ὑπ' ἀριθ. 3. "Επρεπε ἀκόμα νά  
ἀποκαταστήσει τοὺς κανόνες ἐνάντια στή μεγάλη ἰδιοκτη-  
σία, καθὼς τὴν πρόβλεπε τὸ Σύνταγμα. Χρειάζονταν νά καθο-  
ριστοῖ ἐπακριβῶς ποιά ἦταν ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία ποὺ χα-  
ρακτηρίζει τὴν άγροτική μας διάρθρωση. Ἡ ἀναμφισβήτητη  
αἰτία τῆς φτώχειας τῆς χώρας μας καὶ ὅλων τῶν κακῶν τῶν  
άγροικῶν μαζῶν, δέν εἶχε ἀκόμη θιγεῖ.

Θά πείσει τις ὁργανωμένες άγροτικές μάζες νά ἐπιβά-  
λουν τὸ νόμο ἀννούμενες τῇ μεγάλῃ ἰδιοκτησίᾳ, καθὼς ὑπο-  
χρέωσαν τὸν ἀντάρτικο στρατὸ νά ὑπαγορεύσει τὴν ἀρχή  
τῆς άγροτικῆς μεταρρύθμισης, ποὺ περιέχεται σι νόμο Νο  
3. Χρειάζεται ἐπίσης νά ὑπολογίσει μιάν ἄλλη ἄποψη: τὸ  
Σύνταγμα καθόριζε ὅτι ὅλη ἡ ἀπαλλοτριώση τῆς γῆς ἔ-  
πρεπε νά προηγεῖται τῆς πληρωμῆς σὲ εἶδος. "Αν ἡ άγρο-  
τική μεταρρύθμιση ἀναλαμβάνονταν σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν  
ἀρχή, θά διακινδύνευε νά εἶναι ἀργή καὶ δαπανηρή. Ἡ συλ-  
λογική δράση τῶν άγροτῶν, ποὺ κέρδιον τὸ δικαίωμα γιὰ  
τὴν ἐλευθερία, μετὰ ἀπὸ τὸ θρίαμβο τῆς Ἐπανάστασης, εἶναι  
ἐπίσης ἀναγκαία γιὰ νά ἀπαιτήσουν δημοκρατικά τὴν ἀναί-  
ρεση τοῦ νόμου σ' αὐτὴ τὴν ἀρχή καὶ γιὰ νά μπορέσουν νά  
πραγματώσουν πλήρως τὸ δικαίωμα μιᾶς ἀληθινῆς καὶ θα-  
πειᾶς άγροτικῆς μεταρρύθμισης.\*

Καὶ νά, φτάσαμε καὶ στὸν κοινωνικὸ ρόλο τοῦ ἀντάρ-  
τικου στρατοῦ· ἔχουμε ἕναν δημοκρατικὸ στρατό. Σχεδιάζον-  
τας τὴν άγροτική μεταρρύθμιση καὶ σεβόμενοι τις ἀπαι-  
τήσεις τῶν νέων ἐπαναστατικῶν νόμων, ποὺ τὴν συμπλη-  
ρώνουν καὶ ὀφείλουν νά τὴν κάνουν θιώσιμη καὶ ἄμεση,  
σκεπτόμαστε τὸ ἔργο τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης ποὺ συνι-  
στᾷ τὴν ἀνοδιανομὴ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τὴ δημιουργία μιᾶς  
πλῆτειᾶς ἐσωτερικῆς άγορᾶς καὶ τὴν μεταλλαγὴ τῶν καλ-  
λιεργειῶν· αὐτοὶ οἱ δυὸ οὐσιαστικοὶ καὶ ἀδιαχώριστοι ἀν-

---

\* Τὸ Ἐργατικὸ Σομβόλιο, ἔχει κιόλας καταργήσει αὐτὴ τὴν ἀρχή  
τοῦ Συντάγματος. (Σημείωση τοῦ Τοῦ Γκουσεβόβα).

τικειμενικοί σκοποί της επαναστατικής κυβέρνησης δεν μπορούν να αναβληθούν, αφού αποδέχεται στο λαϊκό συμφέρον που αντιπροσωπεύουν.

Όλες οι οικονομικές δραστηριότητες είναι συνδεδεμένες. Όφειλουμε να προωθήσουμε την εκβιομηχάνιση της χώρας, χωρίς να παραμελήσουμε έντοτους τα πολυάριθμα προβλήματα που την συνδέουν. Άλλα μιά πολιτική εκβιομηχάνισης απαιτεί όρισμένα δασμολογικά μέτρα, που προορίζονται να προστατέψουν την αναγεννώμενη βιομηχανία, καθώς και μιά εσωτερική αγορά ικανή να απορροφάει τα νέα εμπορεύματα. Δεν μπορούμε να πλάτνουμε αυτή την αγορά παρά όταν καταφέρουμε να συνανέσουμε οι μεγάλες αγροτικές μάζες, αυτοί οι γκουαγίρος χωρίς αγοραστική δύναμη, που έχουν ανάγκες να ικανοποιηθούν και να μη μπορούν τώρα να αγοράσουν.

Έχουμε συνείδηση ότι αυτοί οι αντικειμενικοί σκοποί, που δεν είναι οι μοναδικοί, απαιτούν από μας μιά πολύ μεγάλη εύθυνη. Όφειλουμε να περιμένουμε την έκθρα αυτών που ελέγχουν πάνω από το 75ο)ο των εμπορικών ανταλλαγών μας και της αγοράς μας. Προβλέποντας αυτόν τον κίνδυνο όφειλουμε να προετοιμαστούμε για να εφορμήσουμε τα αντίμετρα, ιδιαίτερα την δασμολογική θέση και τον πολλαπλασιασμό της εσωτερικής αγοράς. Έχουμε ανάγκη να δημιουργήσουμε ένα κουθανέζικο έμπορικό ναυτικό για να μεταφέρουμε τη ζάχαρη, τον καπνό και τα άλλα εμπορεύματα· ή απόκτηση αυτού του ναυτικού θα έχει μιά πολύ εύνοική επίδραση στην ποσότητα των ναύλων, από τα οποία εξαρτάται πλατεία ή πρόοδος των υπανάπτυκτων χωρών, όπως ή Κούδα.

Αν θα θέσουμε οε ενέργεια ένα πρόγραμμα εκβιομηχάνισης, το πιο σημαντικό είναι να εκμεταλλευτούμε τις πρώτες ύλες που το Σύνταγμα θα υπερασπίζει με φρόνηση και που ή δικτατορία του Μπατίστα παραχώρησε στα ξένα τράστ. Όφειλουμε να ξαναποκτήσουμε το υπέδαφος μας, τα μεταλλευτικά μας πλούτη. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της εκβιομηχάνισης είναι ο ηλεκτρισμός. Θα έλα-

σφαλίσουμε ώστε η ηλεκτρική ενέργεια να παραδοθεί στους Κουθανούς. Όφειλουμε επίσης να εθνικοποιήσουμε την εταιρία των τηλεφώνων που λειτουργεί τόσο δσχημα και κοστίζει τόσο ακριβά.

Πάνω σε ποιές πηγές πρέπει να υπολογίζουμε για να εκτελέσουμε καλά ένα τέτοιο πρόγραμμα; Έχουμε τον αντίρτικο στρατό, που πρέπει να είναι το πρώτο δργανό μας πάλης, το πιο θετικό δπλο μας και το πιο ρωμαλέο. Όφειλουμε να καταστρέψουμε κάθε τι που απόμεινε από το στρατό του Μπατίστα. Χρειάζεται λοιπόν να καταλάβουμε ότι αυτή η διάλυση δεν όφειλει τίποτε στο πνεύμα εκδίκησης ούτε επίσης μόνο της δικαιοσύνης, αλλά ότι όφειλουμε να μάς περιβάλει με όλες τις έγγυθσεις για να πραγματοποιούνται οι κατακτήσεις του λαού στις καλύτερες λεπτομέρειες.

Νικήσαμε ένα στρατό αριθμητικά πολύ ανώτερο από τον δικό μας χάρη στη συνδρομή του λαού, σε μία ταχτική, που υιοθετήθηκε πλήρως, και σε μία επαναστατική ήθικη. Άλλα όφειλουμε τώρα να παραδεχτούμε ότι ο στρατός μας δεν είναι ακόμη προετοιμασμένος για τις καινούργιες εθύνες του, να υπερασπίσει, επί παραδείγματι, αποτελεσματικά ολόκληρο το κουβανέζικο έδαφος. Όφειλουμε να πραγματοποιήσουμε τάχιστα μία αναδιάρθρωση του αντίρτικου στρατού, γιατί στην πορεία του αγώνα συγκροτήσαμε ένα ένοπλο σώμα από αγρότες και εργάτες, κατά το πλείστον αναλφάβητους, άκαλλιέργητους και στερημένους από κάθε τεχνική μόρφωση. Όφειλουμε να προετοιμάσουμε αυτό το στρατό μπροστά στα μεγάλα καθήκοντα που τα μέλη του όφειλουν να αντιμετωπίσουν και να τους δώσουμε μία τεχνολογική και πολιτιστική μόρφωση.

Ο αντίρτικός στρατός είναι ή πρωτοπορία του κουβανέζικου λαού, και αν μιλάμε για τεχνολογική και πολιτιστική πρόοδο όφειλουμε να γνωρίζουμε αυτό που αυτά τα λόγια θέλουν να πουν με τη σύγχρονη έννοια. Όφειλουμε ν' όρχίσουμε την εκπαίδευσή του κατά συμβολικό τρόπο για



μιά Ένωση που να προέχει σχεδόν αποκλειστικά το πνεύμα και οι διδασκαλίες του Μαρτί.

Ἡ ἐθνικὴ ἀνασυγκρότηση πρέπει νὰ καταστρέψει πολλὰ προνόμια· ὀφείλουμε λοιπὸν νὰ εἰμαστε ἔτοιμοι νὰ ὑπερασπίσουμε τὸ ἔθνος ἐνάντια στοὺς ἐχθροὺς μας φανεροὺς ἢ κρυφοὺς. Ὁ νέος στρατὸς πρέπει νὰ προσαρμοστῇ στὶς νέες συνθήκες ποὺ γεννήθηκαν σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο ἀπελευθέρωσης· γνωρίζουμε ὅτι ἀν μᾶς ἐπιτεθοῦν ἀπὸ ἓνα μικρὸ νησὶ αὐτὸ θὰ ὀφείλεται στὴν ὑποστήριξη μιᾶς δυνάμεως, ποὺ συνιστᾷ σχεδὸν μιὰ ἡπειρο· ὀφείλουμε νὰ ὑπερασπίσουμε τὸ ἔδαφός μας ἐνάντια σὲ μιὰ γιγάντια ἐπίθεση.

Ὅφειλουμε λοιπὸν νὰ προσφυλαχτοῦμε καὶ νὰ προετοιμάσουμε τὴν πρόδὸ μὲς στὸ πνεῦμα καὶ τὴ στρατηγικὴ τοῦ ἀντάρτικου, κατὰ τρόπον ποὺ ἡ ἑμυνά μας δὲν θὰ κατέρρεε στὴν πρώτη ἐφοδὸ καὶ θὰ διαφυλάσῃ τὴν κεντρικὴ ἐνότητά τους. Ὁλόκληρος ὁ κουβανέζικος λαὸς πρέπει νὰ μεταμορφωθεῖ σὲ ἀντάρτικο στρατό· ὁ ἀντάρτικος στρατὸς εἶναι ἓνα σῶμα σὲ πλήρη ἀνάπτυξη, ποὺ μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν δέκα ἑκατομμυρίων Κουβανῶν μπορεῖ νὰ καθοριστεῖ στὴν ἀνάπτυξή του. Κάθε Κουβανὸς πρέπει νὰ μάθῃ νὰ χειρίζεται τὰ ὅπλα καὶ νὰ ξέρει πότε θὰ πρέπει νὰ τὰ χρησιμοποιήσει γὰρ νὰ ἀμυνθεῖ.

Ἐξέθεσα, στίς κοντρές γραμμές τους, τὸ ρόλο τοῦ ἀντάρτικου στρατοῦ μετὰ τὴ νίκη καὶ τὸ ρόλο ποὺ παίζει προωθώντας τὴν Κυβέρνηση νὰ ἀνταποκριθεῖ στίς ἐπαναστατικὲς ἐπιδιώξεις.

Μοῦ ἀπομένει, γιὰ νὰ τελειώσω αὐτὴ τὴν προσφώνηση, νὰ σὰς μιλήσω γιὰ ἓνα σημαντικὸ πράγμα: γιὰ τὸ παράδειγμα ποὺ ἐνοσηματῶναι ἡ Ἐπανάστασή μας γιὰ τὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ, καὶ γιὰ τίς διδασκαλίες τῆς ποὺ ἐκμηδένισαν δόλες τίς θεωρίες τῶν σαλονιῶν· ἀποδείξαμε ὅτι μιὰ μικρὴ ὁμάδα ἀποφασισμένων ἀντρῶν, ποὺ ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ ποὺ δὲν φοβόταν τὸ θάνατο, μπορεῖ νὰ φτάσῃ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἓνα ταχτικὸ, πειθαρχημένον στρατὸ καὶ νὰ τὸν νικήσῃ. Αὐτὸ εἶναι τὸ βασικὸ μάθημα. Ἀπ' αὐτὸ θγαίνει ἓνα ἄλλο, ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ τ' ὑδέρφια μας

της 'Αμερικής, που τοποθετούνται στην ίδια αγροτική κατηγορία όπως έμεις στον οικονομικό τομέα: αυτό σημαίνει ότι πρέπει να γίνουν αγροτικές επαναστάσεις, να αγωνιστούν στην ύπαιθρο, στα βουνά και να φέρουν την επανάσταση στις πόλεις και να μην τείνουν να την κάνουν εκεί χωρίς ένα σταθερό κοινωνικό περιεχόμενο.

Τώρα, μετά από τις εμπειρίες μας, τίθεται το θέμα του μέλλοντός μας, που είναι στενά συνδεδεμένο με το μέλλον όλων των υποανάπτυκτων χωρών της Λατινικής 'Αμερικής. 'Η 'Επανάσταση δεν περιορίζεται στο κουβανέζικο έθνος· έγγίζει τη συνείδηση όλης της 'Αμερικής και έχει επισημάνει σαφώς τους έχθρους του λαού μας. Είναι γιατί διακηρύξαμε ότι κάθε τάση επίθεσης θα αποκρουστεί με τα όπλα στο χέρι. Το παράδειγμα της Κούβας προκάλεσε έναν μεγάλο άναθρασμό σ' όληκληρη τη Λατινική 'Αμερική και στις καταπιεζόμενες χώρες. 'Η επανάσταση ανέτρεψε τους τυράννους της Λατινικής 'Αμερικής, έχθρους των λαϊκών καθεστώτων, καθώς και όλα τα ξένα μονοπώλια. Καθώς εφ-μαστε μια μικρή χώρα, έχουμε ανάγκη από την ύποσθηξη όλων των δημοκρατικών λαών, ιδιαίτερα στη Λατινική 'Αμερική.

'Οφείλουμε να κάνουμε γνωστό πολύ καθαρά στον κόσμο όλοκληρο τους ευγενικούς σκοπούς της Κουβανέζικης 'Επανάστασης και να κάνουμε έκκληση σ' όλους τους φίλους λαούς αυτής της ήπειρου, στο Βορρά, όπως και στο Νότο. 'Οφείλουμε να δημιουργήσουμε μια πνευματική ένωση όλων των χωρών μας, μια ένωση που να ξεπερνάει τη φλυαρία και τη γραφειοκρατική συνύπαρξη για να μεταφραστεί από μια αποτελεσματική βοήθεια σ' όδέρφια μας, στα ό-ποια προσφέρουμε την εμπειρία μας.

'Οφείλουμε, τέλος, να ανοίξουμε νέους δρόμους προς τον καθορισμό των κοινών συμφερόντων των υποανάπτυκτων χωρών μας. 'Οφείλουμε να υπερασπιζόμαστε, ενάντια σ' ό-λες τις τάσεις που επιδιώκουν να μας διαιρέσουν, να άγω-νιστούμε ενάντια σ' αυτούς που τείνουν να σπεύρουν τη διχόνοια μεταξύ μας, που έλπιζουν να έπωφεληθούν από

τις πολιτικές διαφορές μας και να παροτρύνουν άκατανόητες προκαταλήψεις στις χώρες μας.

Σήμερα, όλοκληρος ο λαός της Κούβας είναι έτοιμος για τον αγώνα και πρέπει να παραμείνει ένωμένος, ώστε η νίκη ενάντια στη δικτατορία, μακριά απ' το να είναι προσωμινή, να είναι το πρώτο στάδιο της νίκης της αμερικάνικης ήπείρου.

1959

### 3. Ο ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ: ΜΙΑ ΜΕΘΟΔΟΣ

Ο ανταρτοπόλεμος χρησιμοποιήθηκε άναριθμητες φορές στην Ιστορία, σε διαφορετικές συνθήκες και για διαφορετικούς σκοπούς. Τελευταία, χρησιμοποιήθηκε σε πολλούς λαϊκούς απελευθερωτικούς πολέμους, όταν η πρωτοπορία του λαού εξέλεγε το δρόμο του άτακτου ένοπλου αγώνα ενάντια στους έχθρους που διέθεταν μια στρατιωτική δύναμη φανερά ανώτερη. Η Άσια, ή 'Αφρική και η 'Αμερική υπήρξαν το θέατρο αυτών των πράξεων, όταν οι λαοί προσπαθούσαν να αποσπάσουν την έλκυσα αγωνιζόμενοι ενάντια στην φεουδαρχική, την νεοαποικιακή ή την άποικιακή εκμετάλλευση. Στην Ευρώπη τον χρησιμοποίησαν σαν συμπλήρωμα στους τακτικούς στρατούς.

Στην 'Αμερική κατέφυγαν, σε διάφορες ευκαιρίες, στον ανταρτοπόλεμο. Μπορεί κανείς να υπογραμμίσει το παράδειγμα του Καίσαρα Αβγουστού Σαντίνι, που αγωνίζονταν ενάντια στις εκστρατευτικές δυνάμεις των γιάνκηδων στη Νικαράγουα: και, πρόσφατα, ο έπαναστατικός πόλεμος της Κούβας. Νά γιατί τώρα τίθενται, στην 'Αμερική, τα προβλήματα του ανταρτοπόλεμου στις θεωρητικές συζητήσεις των προοδευτικών κομμάτων της ήπείρου: ή δυνατότητα

---

\*Άρθρο που δημοσιεύθηκε στα γαλλικά, το Σεπτέμβριο 1968, στην εβδομαδιαία «'Αφρικανική Έπανάσταση» της 'Αλγερίας.

και κυρίως ή έπακαιρότητα για την χρησιμοποίησή του γίνονται, σ' αυτά τα κόμματα, όλη για πολεμική.

Αυτές οι σημειώσεις προορίζονται για να διευκρινίσουν τις ιδέες μας για τον άνταρτοπόλεμο και για τα συγκεκριμένα μέσα για τη χρησιμοποίησή του.

### **I. Τρεις βασικές προσφορές**

Πρίν απ' όλα, αυτός ο τρόπος αγώνα\* χρειάζεται να είναι μια μέθοδος: μια μέθοδος για να έπιτυχνάται ένας σκοπός. Αυτός ο σκοπός, ανεξάρτητα, αναπόδραστα για ά-διάφορο ποιόν επαναστατικό, είναι ή κατάκτηση της πολιτικής έξουσίας.

Άμέσως τίθεται τὸ ἐρώτημα: μήπως ή μέθοδος τοῦ άνταρτοπόλεμου είναι ὁ μοναδικός τύπος για την κατάληψη της έξουσίας σ' ὁλόκληρη τήν Ἀμερική; Ἡ καλύτερα, μήπως αὐτός ὁ τύπος θά είναι ὁ ἐπικρατέστερος; Ἡ μάλλον θά είναι ἕνας ἐπαπλέον τύπος μεταξύ αὐτῶν, πού θά χρησιμοποιηθοῦν για τὸν αγώνα; Καί τοῦτο τὸ ἄλλο ἐρώτημα: μπορεί κανεὶς νὰ ἐφαρμόσει σὲ ἄλλες πραγματικότητες αὐτῆς τῆς ἡπείρου τὸ παράδειγμα τῆς Κούβας; Ἀπὸ ἕναν δρόμο τῆς πολεμικῆς ὀφείλουμε ἐπίσης νὰ ποῦμε ὅτι αὐτοὶ πού θέλουν νὰ κάνουν ἕναν άνταρτοπόλεμο, ξεκινώντας τὸν μαζικό αγώνα σὰν νὰ ἐπρόκειτο για δυὸ ἀντίθετους αγῶνες, πρέπει νὰ κριτικῶνται. Εἴμαστε ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴ θέση. Ὁ άνταρτοπόλεμος είναι ἕνας πόλεμος τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ ἕνας μαζικός αγῶνας. Ὅταν διατείνεται κανεὶς ὅτι θά κάνει τὸν άνταρτοπόλεμο χωρὶς τὴν ὑποστήριξη τοῦ πληθυσμοῦ, σημαίνει ὅτι πηγαίνει πρὸς μιὰ ἀναπόφευκτη καταστροφή. Τὸ ἀντάρτικο είναι ἡ μαχητικὴ πρωτοπορία τοῦ λαοῦ, πού τοποθετεῖται σὲ μιὰ καθορισμένη θέση, σ' ἕνα

---

\* Ὁ άνταρτοπόλεμος.

δοσμένο έδαφος, και διατίθεται να αναπτύξει μια σειρά πολεμικών πράξεων, που τείνουν προς ένα μονοδικό δυνατό στρατηγικό σκοπό: την κατάληψη της έξουσίας. Αυτό το αντίρτικο υποστηρίζεται από τον μαζικό αγώνα των αγροτών και των εργατών της ζωής και όλόκληρου του έδαφους όπου βρίσκεται. Χωρίς αυτούς τους δρους, δεν μπορεί κανείς να υιοθετήσει τον αντίρτικο πόλεμο.

•Θεωρούμε ότι η κουδανέζικη επανάσταση πρόσφερε τρεις βασικές αλλαγές στο μηχανισμό των επαναστατικών κινημάτων στην 'Αμερική δείχνοντας ότι:

1ον. Οι λαϊκές δυνάμεις μπορούν να κερδίσουν έναν πόλεμο ενάντια στον ταχτικό στρατό'

2ο. Δεν πρέπει κανείς να τείνει να συνενώνει πάντα όλους τους δρους για να κάνει την επανάσταση' ή επαναστατικός πυρήνας μπορεί να τις κάνει να δράσουν'

3ο. Στην υποανάπτυκτη 'Αμερική, το βασικό πεδίο του ένοπλου αγώνα πρέπει να είναι ή υπαίθρος.

Αυτές είναι οι συνεισοφορές στην ανάπτυξη του επαναστατικού αγώνα στην 'Αμερική: μπορούν να εφαρμοστούν σε διάφορα παιδιά χώρα της ήπειρου μας, στην οποία θα αναπτυχθεί ένας ανταρτοπόλεμος.

## II. Η αναγκαία ήγηση της εργατικής τάξης

Η Δεύτερη Διακήρυξη της 'Αθήνας υπογραμμίζει ότι:

«Στη χώρα μας συνπάρχουν μια υποανάπτυκτη βιομηχανία και ένα αγροτικό καθιστώ φεουδαρχικού χαρακτήρα. Νά γιατί, παρά την σκληρότητα των εργατικών συνθηκών στις πόλεις, ή αγροτικός πληθυσμός ζει σε ακόμα πιο φριχτές συνθήκες εκμετάλλευσης και καταπίεσης. 'Αλλά είναι επίσης, εκτός από μερικές εξαιρέσεις, ή

κυριαρχικός τομέας, που κάποτε ξεπερνάει το 70% του λατινο - αμερικανικού πληθυσμού.

»Αν εξαιρέσουμε τους γαιοκτήτες, οι οποίοι άλλοτε, ζούσαν σχεδόν πάντα στην πόλη, το υπόλοιπο της μεγάλης μάζας εργάζεται οάν εργάτης για εξόφληση προηγούμενου χρέους στα άγροκτηματα με μισθούς αθλιότητας, ή καλλιεργεί την γη σε συνθήκες εκμετάλλευσης, που δεν έχουν τίποτε να ζηλέψουν από τον Μισαίωνα. Αυτές οι περιστάσεις κάνουν, στη Λατινική 'Αμερική, τον πληθυσμό των επαρχιών να συνιστά μια τρομερή ισχυρή επαναστατική δύναμη.

»Οι στρατοί, που είναι ή μόνη δύναμη πάνω στην οποία στηρίζεται ή εξουσία των εκμεταλλευτριών τάξεων, κατέχουν μια διάρθρωση και έναν εξοπλισμό που υιοθετούνται στον συμβατικό πόλεμο' καθίστανται απόλυτα αδύναμοι όταν έχουν ν' αντιμετωπίσουν έναν κανονικό αγώνα των αγροτών στα φυσικά τους πλαίσια. Χάνουν δέκα άντρες για κάθε επαναστάτη αγωνιστή που πέφτει' ή διαφθορά τους αναγκάζει να έχουν να πολεμήσουν ενάντια σ' έναν άδρατο και ανίκητο εχθρό, που δεν τους δίνει την εύκαιρία να χρησιμοποιήσουν την άκαδημαϊκή ταχική και τις πολεμικές τους φανφάρες, που τους είναι τόσο ωφέλιμες για να καταπνέουν τους εργάτες και τους φοιτητές στις πόλεις.

»Ο άρχικός αγώνας των μαχητικών πυρήνων θρέφεται αναλλειώς από νέες δυνάμεις' το μαζικό κίνημα αρχίζει να τίθεται σε κίνηση, ή παλιά τάξη πραγμάτων σπάει σε χίλια κομμάτια' αυτό γίνεται τότε που ή εργατική τάξη και οι αγροτικές μάζες αποφασίζουν να αγωνισθούν.

»Τι είναι αυτό που κάνει ώστε αυτοί οι πυρήνες, μετά την έναρξη του ίδιου του αγώνα, να είναι άκατανίκητοι, ανεξάρτητα από τον αριθμό, τη δύναμη και τα μέσα του εχθρού; Ή ύποστηριξη του λαού' και μαζί με την ύποστηριξη των μαζών, ή δύναμή τους θα μεγαλώνει κάθε φορά.

»Άλλα 6 άγρότης αποτελεί μέρος μιας τάξης, που, εξ αιτίας της αναλλεργήτης κατάστασης στην οποία διατηρείται και της απομόνωσης στην οποία ζει, έχει ανάγκη από την επαναστατική και πολιτική ήγεσία της εργατικής

τάξης και των επαναστατών διανοουμένων χωρίς την οποία δεν θα μπόρεσε μόνος, να ριχτεί στον αγώνα και να πετύχει τη νίκη.

»Στις σημερινές συνθήκες της Λατινικής 'Αμερικής, η εθνική άστική τάξη δεν μπορεί να καθοδηγήσει τον αντιφασταρχικό και αντιιμπεριαλιστικό αγώνα. 'Η πείρα δείχνει ότι στα έθνη μας αυτή η τάξη, και όταν τα συμφέροντά της βρίσκονται σε αντίθεση με τα συμφέροντα του ιμπεριαλισμού των γιάνκηδων, υπήρξε άνικανη να στραφεί εναντίον του, παραλυμένη από το φόβο της κοινωνικής επανάστασης και τρομαγμένη από την κατακρουγή των εκμεταλλευομένων μαζών».

### **III. 'Η επανάσταση στην 'Αμερική είναι αναπόφευκτη**

Συμληρώνοντας αυτές τις διαπιστώσεις, που συνιστούν τον κόσμο της επαναστατικής Διακήρυξης της 'Αμερικής, η Δεύτερη Διακήρυξη της 'Αθόνας εκτίθεται οι άλλες παραγράφους:

«Οι όποια κοινωνικά συνθήκες κάθε χώρας, δηλαδή οι παράγοντες συνείδησης, εργάνωσης, καθοδήγησης, μπορούν να επιταχύνουν ή να επιβραδύνουν την επανάσταση, ακολουθώντας το βαθμό ανάπτυξης της αλλά γρήγορα ή αργά, σε κάθε ιστορική περίοδο, όταν οι αντικοινωνικές συνθήκες ωριμάζουν, η συνείδηση αποκτιέται, ή καθοδήγηση επενεργεί και ή εργάνωση δημιουργείται.

»'Αν ή επανάσταση θα επιτευχθεί με ειρηνικά μέσα ή θα γεννηθεί στον κόσμο μετά από έναν όδυνηρό τοκατό, δεν εξαρτάται από τους επαναστάτες' τοπο θα εξαρτηθεί από τις αντιδραστικές δυνάμεις της παλιάς κοινωνίας και από τον βαθμό αντίστασής τους στη νέα κοινωνία' και θα εξαρτηθεί επίσης από τις αντιθέσεις που θα υπάρχουν στην παλιά κοινωνία. 'Η επανάσταση είναι στην ιστορία όπως

ὁ γιατρός πού δοῦναι στή γέννηση μιᾶς νέας ζωῆς. Δὲν χρησιμοποιοῦν, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἀνάγκη τὰ ἰσχυρὰ μέσα, ἀλλὰ τὰ μεταχειρίζεται χωρὶς νὰ διστάσει κάθε φορά πού εἶναι ἀνάγκη γιὰ νὰ δοῦναι τὸν τοκετό. Τὸν τοκετό πού φέρνει σὲς ὑποταγμένες στὴ δουλεία καὶ ἐκμεταλλευόμενες μάζες τὴν ἐλπίδα γιὰ μιὰ νέα ζωή.

»Σὲς πολυάριθμες χῶρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς ἢ ἐπανάσταση σήμερα εἶναι ἀναπόφευκτη. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν καθορίζεται ἀπὸ καμιά θέληση. Καθορίζεται ἀπὸ τὴν φριχτὴ συνθήκη ἐκμετάλλευσης, σὲς ἑποῖες ζεῖ ὁ ἄνθρωπος στὴν Ἀμερικὴ, ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπαναστατικῆς συνείδησης τῶν μαζῶν, ἀπὸ τὴν παγκόσμια κρίση τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ τὸ καθολικὸ κίνημα τῆς πάλης τῶν λαῶν πού ζοῦν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγό».

Θὰ ξεκινήσουμε ἀπ' αὐτὴ τὴ βάση γιὰ ν' ἀναλύσουμε κάθε πρόβλημα τοῦ ἀντάρτικου στὴν Ἀμερικὴ.

Ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἀντάρτικο ἦταν μιὰ μέθοδος ἀγώνα γιὰ νὰ πετύχουμε ἕνα σκοπὸ. Αὐτὸ πού εἶναι ἐνδιαφέρον, εἶναι ἡ ἀνάλυση αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ καὶ νὰ ἴδουμε ἂν μπορεῖ κανεὶς, στὴν Ἀμερικὴ, νὰ καταστήσει τὴν ἐξουσία μὲ ἄλλα μέσα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ἐνοπλοῦ ἀγώνα.

#### IV. Ἡ ἱστορία δὲν ἐπιδέχεται λάθη

Ὁ εἰρηνικὸς ἀγὼνας μπορεῖ νὰ διεξαχθεῖ μὲ τὴν μάχη τῶν μαζικῶν κινημάτων καὶ νὰ ὑποκρεώσῃ — σὲς πολλὰ εἰδικὰ κατωστάσεις — τὴν κυβερνήσεις νὰ παραχωρηθοῦν σὲς λαϊκὰς δυνάμεις, πού ἐνδεχομένως θὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσία καὶ θὰ ἐγκαθιδρύσουν τὴν δικτατορία τοῦ προλεταριάτου. Αὐτὸ εἶναι ἡμεῶς θεωρητικὸ. Ἀναλύοντας τὸ παρελθὸν στὴν Ἀμερικὴ, ὀφείλουμε νὰ καταλήξουμε στὰ ἑξῆς συμπεράσματα:

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἡπειρο, ὑπάρχουν οἱ ἀντικειμενικὲς



συνθήκες που ώθουν τις μάζες σε βίαιες πράξεις ενάντια στις άστικές κυβερνήσεις και τους γαιοκτήτες· υπάρχουν επίσης οι κρίσεις έξουσίας, σε άλλες χώρες, καθώς και οι υποκειμενικές συνθήκες. Προφανώς, στις χώρες όπου όλοι οι όροι είναι δοσμένοι, θα ήταν έγκλημα να μην δράσουμε για να καταλάβουμε την έξουσία. Στις άλλες χώρες, όπου οι συνθήκες δεν είναι τόσο ευνόϊκές, είναι κανονικό να εμφανίζονται περισσότερες εναλλαγές και να επενεργούν οι θεωρητικές συζητήσεις πάνω στις αποφάσεις που θα εφαρμοστούν σε κάθε μια απ' αυτές τις χώρες. Το μόνο πράγμα που δεν επιτρέπει η ιστορία είναι να απατώνται οι αναλυτές και οι εκτελεστές της πολιτικής του προλεταριάτου. Κανένας δεν μπορεί να αξιώνει την άρκη να είναι το κόμμα της πρωτοπορίας σαν ένα έπαισμο δίπλωμα δοσμένο από το Πανεπιστήμιο. Για να είναι ένα πρωτοπόρο κόμμα, αυτό σημαίνει να είναι μπροστά και έμπροσθεν της εργατικής τάξης στον αγώνα για την κατάληψη της έξουσίας και να ζέρει να την καθοδηγεί. Αυτή είναι η άποστολή των επαναστατικών κομμάτων μας.

#### **V. Η συμμαχία της άστικής τάξης και των φεουδαρχών**

Σήμερα, στην 'Αμερική, υπάρχει μια άσταθής ισοδύναμη κατάσταση ανάμεσα στη δικτατορία των ολιγαρχιών και την λαϊκή πίεση. Λέμε ολιγαρχία για να καθορίσουμε την αντιδραστική συμμαχία ανάμεσα στην άστική τάξη και τους μεγάλο-γαιοκτήτες, αυτή τη συμμαχία που έχει ένα χαρακτήρα λιγότερο ή περισσότερο φεουδαρχικό. Αυτές οι δικτατορίες τονίζουν, σ' ένα όρισμένο πλαίσιο, τη νομιμότητα που παρέχουν αυτές οι δυνάμεις στη διάρκεια όλης αυτής της περιόδου της ταξικής κυριαρχίας· αλλά θα περάσουμε από ένα στάδιο όπου οι λαϊκές πιέσεις θα είναι πολύ ισχυρές· χτυπούν τις πόρτες της άστικής νομιμότητας και την υποκρεώνουν, με τις αναγκαίες ώθησεις, να γίνει βίαια

αυτή ή ίδια για να συγκρατήσει την άλκη των μαζών. Μόνο αυτές οι έπονειδιστες διαόητες, που είναι ενάντιες σέ κάθε ύφιστάμενη νομοθεσία — ή θεσπίζεται σέ συνέχεια για να νομιμοποιήσει τά γεγονότα — θέτουν τίς λαϊκές δυνάμεις σέ μιά πυό μεγάλη ένταση. Ή δλιγαρχική δικτατορία προσπαθεί τότε να χρησιμοποιήσει τά παλιά νομικά διατάγματα για να αλλάξει τό Σύνταγμα και να σφίξει λίγο περισσότερο τό προλεταριάτο χωρίς τό σόκ να είναι κατά μέτωπο.

Έτσι δημιουργείται ή αντίθεση. Ό λαός δέν άνέχεται πιά τά παλιά και ακόμα λιγότερο τά νέα συλλογικά μέτρα, που παίρνει ή δικτατορία και προσπαθεί να τά σπάσει. Δέν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε τόν αύταρχικό και άνασταλτικό χαρακτήρα τοϋ άστικού κράτους. Ό Λένιν λέει:

«Τό κράτος είναι τό προϊόν και ή εκδήλωση τοϋ διαάλλακτου χαρακτήρα των ταξικών αντιθέσεων. Τό κράτος ενεργεί στέν τόπο και στέ χρόνο που οί ταξικές αντιθέσεις δέν είναι δυνατά άντικειμενικά να συμβιβαστούν. Και αντίθετα: ή ύπαρξη τοϋ κράτους άποδειχνει δι: οί ταξικές αντιθέσεις είναι άσυμφιλώτερες».\*

Συνεπώς δέν πρέπει να δεχάμαστε δι: ή λέξη δημοκρατία, που χρησιμοποιείται μ' έναν άπολογητικό τρόπο για να παρουσιάσει τη δικτατορία των έκμεταλλευτριών τάξεων χάνει τη θεμελιακή άντιληψη της και γίνεται δημοκρατία όρισμένων έλευθεριών, που δίνονται στοϋς πολίτες. Ό άγώνας για να άποσπαστεί άπλώς ή άποκατάσταση μιās κάποιας άστικής νομιμότητας χωρίς να τεθεί τό επαναστατικό πρόβλημα, τό πρόβλημα της επαναστατικής κατάληψης της έξουσίας, σημαίνει να γυρίσουμε σέ μιά όρισμένη τάξη πραγμάτων, που έχει εγκαθιδρυθεί άπό τίς κυρίαρχες τάξεις.

---

\* Λένιν: «Τό Κράτος και ή Έπανάσταση».

## VI. Για τὸ ρόλο τῆς βίας

Σ' αὐτὲς τὲς συνθήκες σύγκρουσης, ἡ ὀλιγαρχία σπάζει τὲς δικές της συμφωνίες, τὴ δική της «δημοκρατική» παρουσία, καὶ ἐπιτίθεται στὸ λαό, ἀφοῦ προσπαθεῖ πάντα νὰ χρησιμοποιήσει τὲς μέθοδες τοῦ ἐποικοδομήματος, ποὺ διαμόρφωσε γιὰ τὴν καταπίεση. Τότε ξαναρχίζει νὰ τίθεται, σ' αὐτὴ τὴ στιγμή, τὸ δῶλημμα: Τί νὰ κάνουμε;

Θὰ ἀπαντήσουμε: ἡ βία δὲν εἶναι προνόμιο τῶν ἐκμεταλλευτῶν, οἱ ἐκμεταλλευόμενοι μποροῦν νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν καὶ ἐπαυλόν, πρέπει νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν ἔγκαιρα. Ὁ Μαρτί ἔλεγε:

«Αὐτὸς ποὺ ἐξαπολύνει ἕναν ἀποφευκτὸ πόλεμο σὲ μιὰ χώρα εἶναι ἐγκληματίας, ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ἐγκληματίας ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐξαπολύνει ἕναν ἀναπόφευκτο πόλεμο».

Ὁ Λένιν, ἀπὸ μιὰν ἄλλη πλευρά, ἔλεγε:

«Ἡ Σοσιαλδημοκρατία δὲν εἶδε ποτέ, καὶ δὲν θὰ ἴσῃ ποτέ τὸν πόλεμο ἀπὸ μιὰ συναισθηματικὴ ἀποψη. Καταδικάζει ἀπόλυτα τὸν πόλεμο σὰν σκληρὸ μέσο γιὰ τὴ λύση τῶν διαφορῶν ἀνάμεσα στὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ γνωρίζει δεῖ οἱ πόλεμοι εἶναι ἀναπόφευκτοι, ἐφόσον ἡ κοινωνία εἶναι χωρισμένη σὲ τάξεις, ἐφόσον ὑπάρχει ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο. Καὶ γιὰ νὰ τεθεῖ τέρμα σ' αὐτὴ τὴν ἐκμετάλλευση δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀποφύγει τὸν πόλεμο ποὺ ἀρχίζουν πάντοτε καὶ παντοῦ οἱ βίαιες οἱ κυρίαρχες καὶ ἐκμεταλλεῖσες τάξεις».

Αὐτὸ τὸ ἔλεγε τὸ 1905 σὲ συνέχεια, στὸ «Στρατιωτικὸ Πρόγραμμα τῆς Προλεταριακῆς Ἐπανάστασης», ἀναλύοντας βαθειὰ τὸν χαρακτήρα τῆς ταξικῆς πάλης, θεοαίων:

«Αὐτὸς ποὺ ἀποδέχεται τὴν ταξικὴ πάλη δὲν μπορεῖ: ...»

μή δεχτεί τους έμφυλους πολέμους, που σε κάθε ταξική κοινωνία αντιπροσωπεύουν τη συνέχεια και την ανάπτυξη — φυσιολογικές και σε έρσιμένες εύκαιρές αναπόφευκτες — της ταξικής πάλης. Τò νά άρνείται κανείς τους έμφυλους πολέμους ή νά τους ζεχνάει, θά σήμαινε ότι πέφτει σ' έναν άκρατο εμπορτονισμό και ότι άρνείται την σοσιαλιστική Έπανάσταση».

Δέν πρέπει, δηλαδή, νά φοβόμαστε τη βία, στους τοκετούς τών νέων κοινωνιών· αλλά αυτή ή βία πρέπει ν' άρχίζει μόνο τη στιγμή που οι καθοδηγητές του λαού θά θρούν τις πιο εύνοϊκές περιστάσεις. '

#### **VII. Νά γνωρίζουμε τις μεταβολές του συσχετισμού τών δυνάμεων**

Ποιές είναι; Έξαρτώνται ύποκειμενικά άπό δύο παράγοντες, που είναι συμπληρωματικοί και που θαθαίνουν στην πορεία του άγώνα: τη συνείδηση για την άναγκαιότητα της άλλαγής και την θεβαιότητα τών δυνατοτήτων αυτής της έπανάστατικής άλλαγής. Ένωμένοι με τις αντίκειμενικές συνθήκες — που πράγματι είναι εύνοϊκές, σ' όλόκληρη την Έμερική, για την ανάπτυξη ενός τέτοιου άγώνα — με τη σταθερότητα της θέλησης για νά φτάσουν εκεί και με τις νέες συγκυρίες στον κόσμο τη στιγμή της δράσης.

Όσο μακρυνά και άν βρίσκονται οι σοσιαλιστικές χώρες, ή ευεργετική έπαρρόή τους θά είναι πάντοτε άισθητή στους μακόμενους λαούς και τò παράδειγμά τους θά τους δίνει περισσότερη δύναμη.

Ό Φιντέλ Κάστρο έλεγε στις 28 του τελευταίου Έούλη\* :

«Τò χρώς τών έπανάστατών, κυρίως αυτή τη στιγμή,

---

\* Το 1968.

είναι να ξέρουν να κατανοούν, να γνωρίζουν τις μεταλλαγές των συσχετισμών των δυνάμεων στον κόσμο, και να καταλαβαίνουν ότι αυτή η αλλαγή διευκολύνει τον αγώνα των λαών. Το χρέος των επαναστατών, των λατινο-αμερικανών επαναστατών δεν είναι να προσμένουν ότι η αλλαγή του συσχετισμού θα δημιουργηθεί ένα θαύμα, αλλά να προμαρτυρούν αυτή την αλλαγή που ευνοεί το επαναστατικό κίνημα. Και να κάνουν την Έπανάσταση».

Ύπηρξαν άνθρωποι που έλεγαν: Όρα! Είμαστε σύμφωνοι ότι ο επαναστατικός πόλεμος είναι το μέσο, ο έξι-σμένες ειδικές περιπτώσεις, για να αποσπάσουμε την πολιτική έξουσία. Άλλα που θα θροῦμε τους μεγάλους καθοδηγητές, τους Φιντέλ Κάστρο, για να μας οδηγήσουν στον θρίαμβο; Ό Φιντέλ Κάστρο, όπως όλα τα ανθρώπινα όντα, είναι το προϊόν της Ιστορίας. Οι στρατιωτικοί και πολιτικοί ηγέτες, που καθοδηγούν τους επαναστατικούς αγώνες στην Αμερική, ενωμένοι, αν ήταν δυνατό, ο Ένα μόνο πρόσωπο, θα διδάσκονταν την τέχνη του πολέμου, κάνοντας έτσι τον πόλεμο. Δεν υπάρχουν λειτουργίες ή επαγγέλματα που να μαθαίνονται μόνο στα βιβλία. Ό αγώνας ο' αυτή την περίπτωση είναι ο καθηγητής.

Προφανώς αυτό δεν θα είναι ένα απλό καθήκον ούτε απαλλάσσει από τον κίνδυνο. Στη διάρκεια της ανάπτυξης του Ενοπλου Αγώνα, εμφανίζονται δυο κίνδυνοι για το μέλλον της επανάστασης. Ό πρώτος επενεργεί στην προκαταρκτική περίοδο, και ο τρόπος με τον οποίο διαλύεται δείχνει την απόφαση του αγώνα και τη σαφήνεια του σκοπού, στον οποίο θέλουν να φτάσουν οι λαϊκές δυνάμεις είναι φανερό ότι πρέπει να δημιουργηθεί μια διαδικασία δημοκρατίας ενάντια στον έγχρο πό, αυτή τη στιγμή, βρίσκεται ο υπερκοκή. "Αν οι αντικειμενικές και υποκειμενικές συνθήκες έχουν καλώς αναπτυχθεί, ή δημο να είναι ενόπλη, αλλά με τέτοιο τρόπο που ο λαός να μην μετατρέπεται μόνο ο δέκτη των χτυπημάτων του έγχρου να μην επιτρέπει να γίνεται το πλάσιμο της Ενοπλης δημοκρατίας

Ένα καταφύγιο για τὰ κατεδιωκόμενα μέλη. Τὸ ἀντίρρικο, ἐπιθετικὸ κίνημα τοῦ λαοῦ, εἶναι ἱκανὸ νὰ προσβάλει τὸν ἐχθρό. Αὐτὴ ἡ ἱκανότης εἶναι κείνο ποὺ θὰ καθορίσει, μὲ τὸ χρόνον, τὸν χαρακτῆρα τοῦ μὲ τὸν καταλύτῃ τῶν λαϊκῶν δυνάμεων. Μπορεῖ κανεὶς νὰ πει ὅτι τὸ ἀντίρρικο δὲν εἶναι ἓνα μέσο παθητικῆς αὐτοάμυνας, εἶναι μιὰ διμυνα μὲ ἐπίθεσιν καί, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ σημεῖο ποὺ καθορίζεται ἔτσι, ἔχει οὖν τελικὴ προοπτικὴ τὴν κατάκτησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας.

#### **VIII. Νὰ ἐξαναγκάζεται ἡ Δικτατορία νὰ ἀποκαλύπτεται**

Αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι σημεντικόν. Στὴς κοινωνικὰς διαδι-  
κασίαις, ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ θίαν καὶ τὴ μὴ θίαν οὐδὲν μπορεῖ  
νὰ μετρηθεῖ μὲ τὴν ποσότητα τῶν χτυπημάτων τοῦ ἐναλασ-  
σόμενου πυρός. Ἀνταποκρίνεται στὶς συγκεκριμένους καὶ  
ἐναλλασσόμενες καταστάσεις. Καὶ πρέπει νὰ ἔξερει νὰ ἀντι-  
λαμβάνεται τὴ στιγμήν ποὺ οἱ λαϊκὲς δυνάμεις, ποὺ ἔχουν  
συνείδησιν τῆς σχετικῆς ἀδυναμίας τους, ἀλλὰ ταυτόχρονα  
καὶ τῆς στρατηγικῆς τους δυνάμει, ὀφείλουν νὰ ἐξαναγκά-  
ζουν τὸν ἐχθρό νὰ κάνει τὰ ἀναγκαῖα βήματα γιὰ νὰ μὴν  
καταστρέφει τὴν κατάστασιν. Χρειάζεται νὰ ἐκβιάσῃ τὸ ἰσο-  
ζύγιον δικτατορία - ὀλιγαρχία - λαϊκὴ δύναμις. Ἡ δικτατορία  
προσπαθεῖ πάντοτε νὰ διατηρεῖται χωρὶς νὰ φαίνεται πολὺ  
ὅτι χρησιμοποιοῖ τὴ δύναμιν· τὸ νὰ ἀναγκάζουμε νὰ ἀπο-  
καλύπτεται καὶ νὰ παρουσιάζεται κάτω ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ πρό-  
σωπὸν τῆς θίαιας δικτατορίας τῶν ἀντιδραστικῶν τάξεων,  
συνεργούμε σὺν τὸν ἀποδείκνουμε σὺν λαὸν τὴν πραγματικὴν  
φύσιν της καὶ νὰ βαθαίνουμε τὸν ἀγῶνα οὗ τέτοιον σημεῖο  
ποὺ νὰ μὴν εἶναι πᾶν δυνατὸ νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀπὸ τὸν τρόπον  
μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἐκπληρώσουν, οἱ λαϊκὲς δυνάμεις, τὴν λει-  
τουργίαν τους γιὰ νὰ ἀποκαλύψουν τὴ δικτατορία — ἢ ὑπο-  
χωρεῖ, ἢ ἀρκεῖ τὸν ἀγῶνα — ἐξαρτᾶται ὁ τελικὸς σκοπὸς  
μᾶς ἐνὸς τῆς δράσεως μακρῶς πνοῆς.

Τὸ ἄλλο ἐπικίνδυνον σημεῖο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς σταθερῆς ἀνάπτυξης ποὺ ἔχουν οἱ λαϊκὲς δυνάμεις. Ὁ Μάρξ σχολίαζε διὰ ἀπαξ καὶ ἀρχίσει ἡ ἐπαναστατικὴ διαδικασία, τὸ προλεταριάτο δίνει κτυπήματα χωρὶς ποτὲ νὰ σταματῇ καὶ νὰ ἡσυχάσει. Μιὰ ἐπανάσταση ποὺ δὲν θα-θαίνει σταθερὰ εἶναι μιὰ ἐπανάσταση ποὺ ἀδυνατίζει. Οἱ καταπονημένοι ἀγωνιστὲς ἀρχίζουν νὰ χάνουν τὴν πίστη τους καὶ σταματοῦν νὰ βοηθοῦν τοὺς χειρισμοὺς στοὺς ὁποῖους μᾶς ἔχει συνηθίσει ἡ ἀστικὴ τάξη. Αὐτοὶ οἱ χερσιμοὶ μπορεῖ νὰ συνίστανται στὸ νὰ δώσουν τὴν ἐξουσία σ' ἕνα κύριο, πὺ εὐγενικὸ στὴν ὁμιλία καὶ πὺ ἀγγελικὸ στὴ μορφὴ ἀπὸ τὸν δικτάτορα τῆς στιγμῆς, ἢ μᾶλλον ἕνα πραξικόπημα τῆς ἀντίδρασης, ποὺ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸ στρατὸ καὶ τὸ ὁποῖο προσπαθεῖ νὰ φαίνεται ὅτι στηρίζεται στὶς προοδευτικὲς δυνάμεις. Ὑπάρχουν σωροὶ ἀπὸ τακτικὲς τῆς ἀστικῆς τάξης.

Θὰ ἐπισύρουμε βασικὰ τὴν προσοχὴ στὸ στρατιωτικὸ πραξικόπημα. Τί μποροῦν νὰ συνεισφέρουν οἱ στρατιωτικοὶ στὴν πραγματικὴ δημοκρατία; Ποιὸ ἦθος μποροῦν νὰ ἔχουν αὐτοὶ ποὺ πάντα ὑπῆρξαν τὰ ὄργανα τῆς κυριαρχίας τῶν ἀντιδραστικῶν τάξεων καὶ τῶν ἱμπεριαλιστικῶν μονοπωλίων, μιὰ κᾶστα, ποὺ δὲν ὑπάρχει παρὰ χάρη στὰ ὅπλα ποὺ κατέ-λει, καὶ ποὺ δὲν σκέπτεται παρὰ νὰ διατηρήσει τὰ προ-νόμιά της;

Ὅταν, στὶς πὺ δύσκολες συνθήκες γιὰ τοὺς καταπιε-στές, οἱ στρατιωτικοὶ συνωμοτοῦν καὶ ἀνατρέπουν τὸν δι-κτάτορα, ποὺ νικήθηκε στὴν πράξη, θέλει μᾶλλον νὰ πεῖ ὅτι τὸν νίκησαν γιατί δὲν ἦταν ἱκανὸς νὰ διατηρήσει τὰ ταξικὰ τους προνόμια χωρὶς μιὰ ἐξαιρετικὴ θία, πράγμα ποὺ, γενικά, δὲν ἀρμόζει πολὺ στὰ συμφέροντα τῶν ὀλιγαρχικῶν.

#### **IX. Νὰ μὴν ξεχνᾷμε τὸν τελικὸ ὀντικειμενικὸ σκοπὸ**

Αὐτὴ ἡ ἐπιβεβαίωση δὲν θέλει νὰ πεῖ ὅτι δὲν μπορεῖ

να χρησιμοποιήσει κανείς τους στρατιωτικούς σαν άτομους αγωνιστές, άποσπασμένους από την κοινωνική θέση όπου έχουν δράσει και έναντιόν της οποίας επαναστάτησαν. Και αυτή η χρησιμοποίηση πρέπει να γίνεται σ' ένα καραγμένο πλαίσιο από την επαναστατική καθοδήγηση στην οποία θα ανήκουν σαν αγωνιστές και όχι σαν αντιπρόσωποι της κάσας τους.

Στον πιο άπώτερο χρόνο, στον πρόλογο της τρίτης έκδοσης του έργου: «Ο έμψυχος πόλεμος στη Γαλλία», ο Ένγκελς έλεγε:

«Οι εργάτες, μετά από κάθε επανάσταση, είναι εξουλι-σμένοι: να γιατί ο άφραγκισμός της εργατικής τάξης ήταν μια από τις πρώτες αξιώσεις των άστών που τοποθετούνταν μπροστά στο κράτος. Νά γιατί μετά από κάθε επανάστα-ση, που κερδίζονταν από τους εργάτες, άρχιζε ένας νέος ά-γώνας, που δεν σταματούσε παρά με την κατατρόπωση τους».\*

Αυτό το παιχνίδι του συνεχιζόμενου αγώνα, όπου κατα-λήγει κανείς σε μια τυπική άλλαγή και όπου ύποκειται στρα-τηγικά, επαναλαμβάνεται στη διάρκεια δεκάδων χρόνων στον καπιταλιστικό κόσμο. Άλλα έπιπλέον, η μόνιμη έξα-πάτηση του προλεταριάτου δημιουργείται τώρα συχνά κατά έναν περιοδικό τρόπο.

Είναι έπίσης έπικίνδυνο όταν, παρασυρμένοι από την έπαθυμία να κρατήσουν έναν όρισμένο χρόνο εθνικές συν-θήκες για την επαναστατική δράση δια μέσου όρισμένων όψεων της άστικής νομιμότητας, οι Ιθύνοντες των προοδευ-τικών κομμάτων συγχέουν τα όρια, πράγμα πολύ κοινό στην πορεία των ένεργειών, και έχουν τον καθορισμένους στρατηγικούς άντικειμενικούς σκοπούς: την κατάληψη της έξουσίας.

---

\* Σημειώνεται από τον Λένιν στο διόλγo του: «Το Κράτος και η Έπανάσταση».



Αυτά τὰ δύο δύσκαλα σημεῖα τῆς ἐπανάστασης, ποὺ ἀναλύσαμε συνοπτικά, ἀποφεύγονται ὅταν τὰ λενινιστικά μαρξιστικά κόμματα εἶναι ἱκανὰ νὰ ἴδουν καθαρά τὴς συν-  
χές τῆς στιγμῆς καὶ νὰ κινητοποιήσουν τὴς μάζες στὸν ὑπέρ-  
τατο βαθμὸ, ὀδηγώντας τες ἀπὸ τὸ σωστὸ δρόμο στὴ λύση  
τῶν θεμελιακῶν ἀντιθέσεων.

#### **Χ. Ὁ ρόλος τῶν ἀγροτικῶν ζωνῶν**

Στὴν ἀνάπτυξη τοῦ θέματος, κάναμε ἀποδεκτὴ τὴν ἰδέα τοῦ ἐνοπλοῦ ἀγώνα καὶ τὸν τύπο τοῦ ἀντάρτικου πολέμου ὡς μέθοδο πάλης. Γιατὶ θεωροῦμε ὅτι ἡ μέθοδος τοῦ ἀντάρ-  
τικου πολέμου εἶναι ἡ ὀρθὴ μέθοδος στὶς σημερινὲς συνθή-  
κες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς; Ὑπάρχουν βασικά ἐπιχειρή-  
ματα ποῦ, κατὰ τὴν ἀποψή μας, ἐπιβεβαιώνουν εὐνοϊκὰ τὴν  
ἀναγκαιότητα τῆς δράσης τοῦ ἀντάρτικου στὴν Ἀμερική.

1ο.— Παίρνοντας ὑπόψη μας τὴν ἀλήθεια ὅτι ὁ ἐκθρός  
θὰ ἀγωνιστεῖ γιὰ νὰ διατηρηθεῖ στὴν ἐξουσία, πρέπει νὰ  
σκεφτοῦμε νὰ τὸν συντρίψουμε, πρέπει νὰ τοῦ ἀντιτάξουμε  
ἕναν λαϊκὸ στρατό. Αὐτὸς ὁ λαϊκὸς στρατὸς δὲν θὰ γεννηθεῖ  
αὐθόρμητα· ὀφείλει νὰ ἐξοπλιστεῖ ἀπὸ τὸ ὄπλοτάσιο τοῦ  
ἐκθροῦ τοῦ, καὶ αὐτὸ προδικάζει ἕναν πολὺ σκληρὸ καὶ μα-  
κρόχρονο ἀγώνα, στὸν ὁποῖο οἱ λαϊκὲς δυνάμεις καὶ οἱ ἰθύ-  
νοντές τους θὰ εἶναι ἐκτεθειμένους στὴν ἐπίθεση ἀνωτέρων  
δυνάμεων, χωρὶς τὰ ἴδια μέσα ἄμυνας καὶ ἐλιγμῶν.

Σὲ ἀντάλλαγμα, ὁ πυρήνας τῶν γκουεριλλέρος θὰ βρε-  
θεῖ σὲ εὐνοϊκὰ ἐδάφη στὸν ἀγώνα, ποὺ θὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν  
τὴ διασφάλιση γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ διοίκηση. Οἱ δυνάμεις  
τῶν πάλαιων, ποὺ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο  
τοῦ λαϊκοῦ στρατοῦ, μποροῦν νὰ πραγματοποιήσουν τὴς δρα-  
στηριότητές τους μὲς μεγάλῃς σπουδαιότητος. Ἡ δυνατὴ  
συντριβὴ αὐτῶν τῶν δυνάμεων τῶν πάλαιων δὲν θὰ θανα-  
τώσει τὴν ψυχὴ τῆς ἐπανάστασης, τὴ διοίκησίν της, ποῦ,  
ἀπὸ τὸ ἀγροτικὸ φρούριο, θὰ συνεχίζει νὰ μεταποιεῖ τὸ

ἐπαναστατικό πνεῦμα τῶν μαζῶν καὶ θὰ ὀργανώνει ἄλλες ἐπαναστατικές δυνάμεις γιὰ ἄλλες μάχες.

Ἐπιπλέον, σ' αὐτὲς τὶς ἀγροτικές ζώνες, ἀρχίζει ἡ διάρθρωση τοῦ μελλοντικοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, ποὺ ἐπιφορτίζεται νὰ κατευθύνει ἀποτελεσματικά τὴν ταξικὴ δικτατορία στὴ διάρκεια ὁλόκληρης τῆς μεταβατικῆς περιόδου. Ὅσο πὺ μακρόχρονος θὰ εἶναι ὁ ἀγώνας, τόσο πὺ μεγάλα καὶ πὺ πολύπλοκα θὰ εἶναι τὰ διοικητικά προβλήματα, καὶ σὶς λύσεις τους θὰ συνενώνουν τὰ πλάσια γιὰ το δυσκόλο καθήκον τῆς σταθεροποίησης τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς οικονομικῆς ἀνάπτυξης στὸ μελλοντικὸ στάδιο.

2ο.— Ἡ γενικὴ κατάσταση τῆς λατινο-ἀμερικάνικης ἀγροτιδῆς καὶ ὁ ὅλο καὶ πὺ ἐκρηκτικὸς χαρακτήρας τοῦ ἀγώνα τῆς ἐνάντια σὶς φεουδαρχικὲς διαρθρώσεις καὶ ἡ ὅλο καὶ πὺ στενὴ συμμαχία τῶν τοπικῶν καὶ τῶν ξένων ἐκμεταλλευτῶν.

## **XI. Ὁ ἀγώνας θὰ εἶναι ἀγώνας μέχρι θανάτου**

Θὰ ἐρῶμε τώρα στὴ Δεύτερη Διακήρυξη τῆς Ἀθήνας:

«Οἱ λαοὶ τῆς Ἀμερικῆς ἀπελευθερώθηκαν ἀπὸ τὸν Ἰσπανικὸ ἀποικιοκρατισμὸ σὶς ἀρχὲς τοῦ παρασμένου αἰῶνα, ἀλλὰ δὲν ἀπαλλάχτηκαν ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση. Οἱ μεγάλοι ἱσχυεῖτες ἐξασφάλισαν τὴν ἐξουσία τῶν Ἰσπανῶν κυβερνητῶν, οἱ Ἰνδιάνοι συνέχισαν νὰ ζοῦν μέσα στὴ φριχτὴ δουλεία τους, ὁ λατινο-ἀμερικανὸς ἄνθρωπος θὰ μείνει κατὰ τὸν τρόπο ὃ κατὰ ἕναν ἄλλον, σκλάβος καὶ οἱ στοιχειώδεις ἐπιβίες τῶν λαῶν ἐξαφανίστηκαν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῶν ἐλιγρχιῶν καὶ τοῦ ξένου κεφαλαίου. Αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ πραγματικότητα τῆς Ἀμερικῆς, μὲ διάφορους χρωματισμούς καὶ μὲ διάφορες παραλλαγές. Σήμερα, ἡ Λατινικὴ Ἀμερικὴ στενάζει κάτω ἀπὸ τὸν ἀκόμα πὺ σκληρό, τὸν πὺ πὺ ἰσχυρὸ καὶ πὺ πληροφοροπνημένο ἱμπεριαλισμὸ ἀπὸ τὸν Ἰσπανικὸ ἱμπεριαλισμὸ.

«Και μπροστά στην αντικειμενική και ιστορικά αμείλικτη πραγματικότητα της λατινο - αμερικανικής επανάστασης, ποιά είναι η στάση του ιμπεριαλισμού των γιάνκηδων; Προετοιμάζονται για να εξαπολύσουν έναν άποικιακό πόλεμο ενάντια στους λαούς της Λατινικής 'Αμερικής, για να δημιουργήσουν έναν ισχυρό μηχανισμό, τις πολιτικές προφάσεις και τα φευντο - νόμιμα όργανα, που συνοψογράφονται με τις αντιδραστικές ελιγμούς για να άνασσει με το αίμα και τη φωτιά τον αγώνα των λατινο - αμερικανικών λαών».

· Αυτή η κατάσταση μάς δείχνει τη δύναμη που δεν χρησιμοποιήθηκε εκεί στους αγρότες μας, και την ανάγκη να τους χρησιμοποιήσουμε για την απελευθέρωση της 'Αμερικής.

3ο.— 'Ο περιεκτικός χαρακτήρας του αγώνα.

Μπορεί κανείς να σκεφτεί αυτό το νέο επίπεδο της χειραφέτησης της 'Αμερικής όπως την εικόνα των δύο τοπικών δυνάμεων, που αγωνίζονται για την έξοσά σ' ένα δοσμένο πεδίο; 'Ο αγώνας θα είναι ένας αγώνας μέχρι θανάτου ανάμεσα σ' όλες τις λαϊκές δυνάμεις και σ' όλες τις καταπιεστικές δυνάμεις.

## **XII. 'Ο ηπειρωτικός χαρακτήρας του αγώνα**

Οι γιάνκηδες θα επέμβουν για την σταθεροποίηση των συμφερόντων και γιατί ο αγώνας στην 'Αμερική είναι καθοριστικός. Πράγματι, επέμβηκαν καόλας στην οργάνωση των καταπιεστικών δυνάμεων και την οργάνωση του ηπειρωτικού μηχανισμού του αγώνα. 'Αλλά στο έξης, θα το κάνουν με μεγαλύτερη δύναμη, θα αντιπακτούν στις λαϊκές δυνάμεις με όλα τα όπλα κατοστροφής που θα έχουν στο πεντάγραμμό τους· δεν θα αφήσουν την επαναστατική έξοσά να σταθεροποιηθεί, και αν αυτή έδω ή έξοσά πετόχει να το πραγματοποιήσει, ο ιμπεριαλισμός θα της έπατεθεί εκ νέου,

δὲν θὰ τὴν ἀναγνώσει καὶ θὰ προσπαθῇ νὰ διαιρέσει μὲ ὅλα τὰ μέσα τῆς ἐπαναστατικῆς δυνάμεως· θὰ στείλει τοὺς σμποτέρ ὧν τῶν τύπων, θὰ δημιουργήσει συνοριακὰ προβλήματα, θὰ ἐξαπολύσει ἐναντίον τῆς τὰ ὅλα ἀντιδραστικὰ κράτη καὶ θὰ προσπαθῇ νὰ τὴν κατανίψει οἰκονομικά. Μὲ μιὰ λέξη: θὰ προσπαθῇ νὰ τὴν διαλύσει.

Κοιτάζοντας αὐτὸ τὸ ἡμερικάνικο πανόραμα, φαίνεται δύσκολο νὰ ἐπιτευχθεῖ καὶ νὰ διατηρηθεῖ ἡ νίκη μέσα σὲ μιὰ ξεχωριστὴ χώρα. Στὴν ἐνωσὴ τῶν καταπιεστικῶν δυνάμεων, πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ ἡ ἐνότητι τῶν λαϊκῶν δυνάμεων. Σὲ ὅλες τῆς χώρες ὅπου ἡ καταπίεση παίρνει ἕναν ἀβάστακτο χαρακτήρα, πρέπει νὰ ὑψωθεῖ ἡ σημαία τῆς ἐξέγερσης καὶ αὐτὴ ἡ σημαία πρέπει, γιὰ ἱστορικοὺς λόγους, νὰ ἔχει τὰ ἡπειρωτικὰ χαρακτηριστικά. Ἡ ὁροσειρὰ τῶν "Ἀνδεων καλεῖται νὰ γίνῃ ἡ Σιέρρα Μαέστρα τῆς Ἀμερικῆς, ὅπως εἶπε ὁ σύντροφος Φαντέλ Κάστορο καὶ ὅλα τὰ τερᾶστα ἐδάφη νὰ γίνουν τὸ θέατρο τοῦ ἀγῶνα μέχρι θανάτου ἐνάντια στὴν ἱμπεριαλιστικὴ ἐξουσία.

Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πότε ὁ ἀγῶνας θὰ ἔχει αὐτὰ τὰ ἡπειρωτικὰ χαρακτηριστικά, ὅτε πότε θὰ ἀρχίσῃ· ἀλλὰ μποροῦμε νὰ προβλέψουμε τὴν ὑπαρξὴ του καὶ τὸν θρίαμβό του, γιατί θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀναπόφευκτων οικονομικῶν, ἱστορικῶν καὶ πολιτικῶν περιστάσεων, καὶ ὁ δρόμος του δὲν μπορεῖ νὰ φραχτεῖ. Θὰ ξεκαθήσει στὸν οἶ συνθήκες εἶναι δοσμένες ἀνεξάρτητα καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θέση τῶν ἄλλων χωρῶν εἶναι τὸ καθῆκον τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων κάθε χώρας. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἀγῶνα θὰ καθορίζῃ τὴ γενικὴ στρατηγική· ἡ προφητεία γιὰ τὸν ἡπειρωτικὸ χαρακτήρα τοῦ ἀγῶνα εἶναι τὸ προῖον ἀναλύσεων γιὰ τὸ συσχετισμὸ τῶν δυνάμεων, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει τῆς ἀνεξάρτητες ἐξεγέρσεις. Ἔτσι, καθὼς θ' ἀναπτύσσεται ἡ πρωτοβουλία τοῦ ἀγῶνα σ' ἕνα σημεῖο τῆς χώρας, θὰ ἀναπτύσσεται καὶ ὁ ἀγῶνας μέσα σ' ὅλες τῆς χώρες, ἡ ἐναρξὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνα θὰ συνεκφέρει γιὰ νὰ ἀναπτύσσονται νέες δυνάμεις καὶ νέες συνθήκες στὶς γειτονικὲς χώρες.

### **XIII. Τα πρώτα θέματα του Αντάρτικου**

Αυτή η ανάπτυξη παράγεται γενικά από την παλίσρροια και την άμπωτη, που είναι αντίστροφα σύμμετρες: στην επαναστατική παλίσρροια αντίστοιχεί ή άντεπαναστατική άμπωτη και αντίστροφα, στις περιόδους παύσης της επανάστασης αντίστοιχεί μιá άντεπαναστατική άφύπνιση. Σ' αυτές τις περιόδους, οι λαϊκές δυνάμεις όφελουν να ανατρέξουν στα καλύτερα μέσα άμυνας για να έλαφρύνουν τó δεινά τους. Ό έχθρός είναι έξαιρετικά ίσχυρός, ήπειρωτικός. Νά γιατί μπορεί κανείς να προχωρεί στην άνάλυση των σχετικών άδυναμιών των τοπικών άστικών τάξεων κατά τη λήψη των αποφάσεων. Μπορεί κανείς να σκεφτεί άκόμα λιγότερο ότι αυτές οι τοπικές όλιγαρχίες θά πāνε να συμμαχήσουν με τον ένοπλο λαό. Ή κουδανέζικη επανάσταση έδωσε τó σήμα του συναγερμού. Ή πόλωση των δυνάμεων θά είναι όλοκληρωτική: οι έκμεταλλευτές από τη μιá μεριά, οι έκμεταλλεύόμενοι από την έλλη· ή μάζα της μικρο-άστικής τάξης θά κλίνει από τη μιá πλευρά στην έλλη, σύμφωνα με τó συμφέροντά της και άνάλογα με την πολιτική έπιδεξιότητα με την όποία την μεταχειρίζεται κανείς: ή ούδετερότητα θά συνιστά μιá έξαίρεση. Έτσι θά είναι τó επαναστατικό άντάρτικο.

Με ποιό τρόπο θά άρχιζε ó άντάρτικος πόλεμος;

Πυρήνες σχετικά μικροί σέ αριθμό εκλέγουν τις εύνοϊκές θέσεις για τον άντάρτικο πόλεμο και άρχίζουν να δρουν. Χρειάζεται να καθοριστεί πολύ καθαρά ότι ή άδυναμία του άντάρτικου είναι τέτοια που πρέπει μόνο, στην άρχή, να έργαστεί άρκετά για να γνωρίσει τó εδαφος, να άποκαταστήσει σχέσεις με τον πληθυσμό και να ίσχυροποιήσει τις θέσεις που, ένδεχομένως, θά μετατρέπονταν σέ βάση στήριξης.

Υπάρχουν τρεις όροι για να έπιζήσει ένα άντάρτικο ξεκινώντας στις συνθήκες που έξετάσαμε: μόνιμη κινητικότητα, μόνιμη επαγρύπνηση, μόνιμη δυσπιστία. Ή ταχτική του άντάρτη, σ' αυτές τις στιγμές, συνίσταται στό μεγαλείο

του σκοπού, που επιδιώκει και στις τεράστιες θυσίες που θα υποστεί για να τελεσφορήσει.

Αυτές οι θυσίες δεν θα είναι η καθημερινή μάχη, ο αγώνας κατά μέτωπο με τον έχθρό· θα υπάρξουν πυλές επιδέξιες και πυλές σκληρές μορφές για τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀντάρτη.

Θὰ τιμωρηθεῖ ἴσως σκληρὰ ἀπὸ τὰ ἐχθρικά στρατεύματα· χωρισμένος καὶ ἀποσπασμένος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, θασανισμένος καὶ κυνηγημένος σὺν ἑνῇ ζωῇ στὴ ζώνη θύου μάχεται, μὲ τὴ μόνιμη ἀνησυχία νὰ διεισδύσουν ἐχθροὶ μέσα στὸ ἀντάρτικο· μὲ τὴ μόνιμη δυσπιστία ἀπέναντι οὐδὲν ἄλλῳ, τὸν φόβο ὅτι οἱ ἀποθαρρυνόμενοι ἀγρότες «παραδίδουν» τοὺς γκουερίλλερος· χωρὶς ἄλλη ἐναλλαγή παρὰ τὸ θάνατο ἢ τὴ νίκη σ' αὐτὲς τὲς στιγμὲς θύου ὁ θάνατος εἶναι πάντοτε παρὼν καὶ ἡ νίκη ὁ μύθος τὸν ὁποῖο μόνον ἕνας ἐπαναστάτης μπορεῖ νὰ ὀνειρεύεται.

Αὐτὸς εἶναι ὁ ἥρωισμὸς τοῦ ἀντάρτικου· νὰ γιατί λέει κανεὶς ὅτι τὸ νὰ προχωρεῖς εἶναι ἕνας τρόπος νὰ μάχεσαι, ὅτι τὸ νὰ ἀποφεύγεις τὴ μάχη σὲ μιὰ δοσμένη στιγμή εἶναι ἐπίσης ἕνας τρόπος νὰ μάχεσαι.

#### **XIV. Ἡ ἐξάπλωση τοῦ ἀντάρτικου**

Στὸ πλαίσιο τῆς μεγάλης πολιτικο-στρατιωτικῆς δράσης, τῆς ὁποίας τὸ ἀντάρτικο ἀποτελεῖ ἕνα μέρος, θὰ σταθεροποιηθεῖ καὶ θὰ διαμορφώσει τὲς θέσεις στήριξης, πού θὰ εἶναι τὰ σημεία στὰ ὁποῖα ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ μπορέσει νὰ διεισδύσει παρὰ μὲ μεγάλες ἀπώλειες· προμακῶνες τῆς ἐπανόστασης, καταφύγια τοῦ ἀντάρτικου γιὰ νὰ ἀκυρώνεται καὶ νὰ ξεκινάει γιὰ ὅλο καὶ πάλιν τολμηρὲς πράξεις.

Θὰ φτάσει κανεὶς σ' αὐτὴ τὴ στιγμή ἀν' ξεπεράσει τὲς τακτικὲς καὶ τὲς πολιτικὲς δυσκολίες. Οἱ γκουερίλλερος δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ ξεκάσουν τὴν πρωτοπαρλεϊτουργία τους γιὰ τὸ λαό, τὸ συμβόλαιο πού τοὺς ἔχει δώσει, καὶ γι' αὐτὸ, ὀφείλουν νὰ δημιουργήσουν τὲς ἀναγκαῖες πολιτικὲς συν-

θήκες για την εγκαθίδρυση της επαναστατικής εξουσίας, που θα στηρίζεται στην ολοκληρωτική υποστήριξη των μαζών. Οι μεγάλες διεκδικήσεις του αγρότη πρέπει να ικανοποιούνται στο μέτρο που είναι δυνατό· έτσι άλλωστε ο πληθυσμός θα είναι ένα συμπαγές και αποφασισμένο σύνολο.

Αν η στρατιωτική κατάσταση των πρώτων σιγρών είναι δύσκολη, ακόμα πιο λεπτή θα είναι η πολιτική κατάσταση. Και αν ένα μόνο στρατιωτικό σφάλμα μπορεί να διαλύσει το αντίτακτο, ένα πολιτικό σφάλμα μπορεί να φρενάρει την ανάπτυξή του για μια πολύ μακρινή περίοδο.

Ο αγώνας είναι πολιτικο-στρατιωτικός· τότε χρειάζεται να τον αναπτύξουμε και γι' αυτό, να τον κατανοήσουμε.

Το αντίτακτο, στην πορεία της ανάπτυξής του, φτάνει σε μια στιγμή που έχει περισσότερους άντρες από την δυνατότητα δράσης του στη δοσμένη περιοχή. Τότε ένας από τους ηγέτες των γκουερilléρος, που εκλέγεται, κάνει εφοδο σε μιά άλλη περιοχή και δημιουργεί επαναλαμβάνοντας την αλυσίδα ανάπτυξης του πρώτου αντίτακτου, αυτό το νέο αντίτακτο, που υπόκειται σε μιά κεντρική διοίκηση.

#### **XV. Να δημιουργηθεί ένας λαϊκός στρατός**

Είναι τώρα αναγκαίο να είπωθεi ότι δεν θα καταφέρει κανείς να φτάσει στη νίκη χωρίς τη διαμόρφωση ενός λαϊκού στρατού. Οι δυνάμεις του αντίτακτου θα αυξηθούν· οι λαϊκές δυνάμεις στις πόλεις ή στις άλλες ζώνες, στις όποιες διεισδύει ο έχθρος, θα προκαλούν ζημιές σ' αυτόν τον έχθρο, αλλά η στρατιωτική δύναμη της αντίδρασης θα είναι θθικη. Χρειάζεται να πρυτανεύει πάντα το πνεύμα ότι το τελικό αποτέλεσμα είναι η πλήρης διάλυση του αντίπαλου. Γι' αυτό όλες οι λαϊκές δυνάμεις· οι δυνάμεις των πόλεων και της ύπαιθρου, οι δυνάμεις που αγωνίζονται μέσα στις γραμμές του έχθρου, πρέπει να βρίσκονται σε σχέση με τη διοίκηση. Δεν μπορεί να εξίσώνει κανείς μιά ιεραρχική τάξη πραγματικών παρόμοια με αυτή που υπάρχει στους στρατούς, αλλά

νά έχει μία στρατηγική τάξη πραγμάτων. Στό έσωτερικό, όρισμένοι όροι ελεύθερης δράσης, τὰ αντίρτικα όφείλουν νά εκπληρώνουν όλες τις διαταγές κεντρικής διοίκησης, πού εγκαθίσταται σέ μία από τις ελεύθερες ζώνες, τήν πού άσφαλισμένη, τήν πού ίσχυρή, προετοιμάζοντας τούς όρους ένωσης όλων τών δυνάμεων σέ μία δοσμένη στιγμή.

Ό άνταρτοπόλεμος, ή ό πόλεμος άπελευθέρωσης, θά έχει γενικά τρεις περιόδους: ή πρώτη άμυντική στρατηγική, περίοδος όπου ή μικρή δύναμη διαθρώνει τόν έχθρό δέν καταφεύγει άτάραχα σέ έναν κύκλο γιά νά κάνει παθητική δημο-να' πού συγκεκριμένα, ή δημο' του συνίσταται στίς περιορι-σμένες έπιδόσεις, πού μπορεί νά πραγματοποιήσει. Μετά άπ' αυτό, φτάνει σέ μία περίοδο ίσορροπίας, όπου καθορί-ζονται οι δυνατότητες δράσης τού έχθρου και τού άντάρ-τικου' σέ συνέχεια, ή τελική περίοδος, όπου ό έχθρος περι-κυκλώνεται και όπου ό στρατός άπελευθέρωσης μπορεί νά καταλάβει τις μεγάλες πόλεις και νά διαλύσει ολοκληρω-τικά τόν αντίπαλο.

Όταν ύπάρχει ίσορροπία άνάμεσα στίς δυό δυνάμεις, άλληλοεκτιμούνται και, άκολουθώντας τήν εξέλιξη της, ό άνταρτοπόλεμος άποκτάει νέα χαρακτηριστικά. Εισάγεται ή αντίληψη έλιγμω' μεγάλες φάλαγγες έπιδέχονται ένάντια στά σημαντικά σημεία. Άλλά, έκτιμώντας τήν ικανότητα άντίστασης και άντεπίθεσης τού έχθρου, αυτός ό πόλεμος έλιγμω' δέν άντικαθίσταται μέ τόν άνταρτοπόλεμο' είναι ένας άπλος τρόπος δράσης λίγο πού ίσχυρος από αυτόν τού άντάρτικου, αλλά πρέπει νά άποκρυσταλλωθεί στό τέλος σ' έναν μεγάλο λαϊκό στρατό μέ τὰ ένοπλα σώματα. Και αὐτή άκριβώς τήν περίοδο τὰ άντάρτικα θά συνεχίσουν στήν πρωτοπορία μία δουλειά κατάλυσης όλων τών μέσων έπα-κοινωνίας και δημο'ς τού έχθρου.



#### **XVI. 'Ο αγώνας θα είναι μακρόχρονος και αιματηρός**

"Εχουμε πεί ότι ο πόλεμος θα είναι ηπειρωτικός. Αυτό θέλει να πεί ότι θα είναι και μακρόχρονος· ότι θα υπάρχουν πολυάριθμα μέτωπα· ότι θα στοικίσει πολύ αίμα και πολυάριθμες ζωές.

'Αλλά αυτό δεν θέλει να πεί επίσης ότι αυτή ή διαίρεση ανάμεσα στους έκμεταλλευτές και τους έκμεταλλευόμενους, που θα υπάρχει στους επαναστατικούς πολέμους αυτής της ήπειρου, θα υπάρχει και όταν οι ένοπλες πρωτοπορίες των λαών θα καταλάβουν την έξουσία, θα καταργήσουν στις χώρες τους ταυτόχρονα τους ήμπεριαλιστές και τους τοπικούς έκμεταλλευτές. Θα αποκρυσταλλώσουν το πρώτο στάδιο της σοσιαλιστικής επανάστασης· θα μπορούν να οικοδομήσουν τον σοσιαλισμό.

Μήπως υπάρχουν εκεί άλλες δυνατότητες;

Πάει κιόλας πολύς καιρός που έγινε ή διανομή του κόσμου, στην όποια τή μερίδα του λέοντος στην ήπειρό μας την καταβρόχθισαν οι ΗΠΑ. Σήμερα οι ήμπεριαλιστές της γηραιάς ήπειρου αναπτύσσονται εκ νέου και ή Κοινή 'Αγορά έγινε το φέθητρο των ΗΠΑ. Αυτό θα έπιτρέψει να γίνει σκέψη ότι δεν μένει παρά να άκουστεί ότι άρχίζει ο αγώνας ανάμεσα στους ίδιους τους ήμπεριαλιστές, για να προχωρήσει ο σε συνέχεια με τη δοήθεια των έθνικών όπτικών τάσεων. Χωρίς να ύπολογιστεί ότι ή παθητική πολιτική δεν φέρνει ποτέ καλά αποτελέσματα στην ταξική πάλη και ότι οι συμμάχες με την άστική τάξη, και για τον επαναστάτη αυτό μπορεί να παρουσιαστεί στη δοσμένη στιγμή, δεν έχουν παρά έναν μεταβατικό χαρακτήρα, υπάρχουν λόγοι χρόνου, που μάς έξαναγκάζουν να πάρουμε ένα άλλο μέρος. 'Η ταχύτητα με την όποια προχωρούν οι βασικές αντιθέσεις στην 'Αμερική, μ' έναν τρόπο, που εκβιάζει την κανονική ανάπτυξη των αντιθέσεων του ήμπεριαλιστικού στρατοπέδου στην πάλη του για τις άγορές.

## **XVII. Ἡ θεβαιότητα γιὰ τὴ νίκη**

Οἱ ἐθνικὲς ἀστικὲς τάξεις συνενώνονται μὲ τὸν ἱμπεριαλισμὸ στὴν μεγάλη πλειοψηφία τους καὶ θὰ ἔχουν τὴν ἴδια τύχη μὲ αὐτὸν σ' ὅλες τὶς χώρες. Σὲ ὁρισμένες, τουλάχιστον, περιπτώσεις δὲν δημιουργεῖ συμφωνίες ἢ συμπτώσεις ἀντιθέσεων ἀνάμεσα στὴν ἐθνικὴ ἀστικὴ τάξη καὶ τοὺς ἄλλους ἱμπεριαλιστοὺς, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, καὶ τὸν ἀμερικάνικο ἱμπεριαλισμὸ ἀπὸ τὴν ἄλλη, πράγμα ποὺ δὲν θὰ πετυχαίνονταν παρὰ στὸ πλαίσιο μιᾶς βασικῆς πάλης πού, στὴν πορεία τῆς ἀνάπτυξής της, θὰ ἀγκάλιαζε ὅλους τοὺς ἐκμεταλλευόμενους καὶ ὅλους τοὺς ἐκμεταλλευτές. Ἡ πόλωση τῶν ἀνταγωνιζόμενων δυνάμεων τῶν ταξικῶν ἀντιπάλων εἶναι τώρα πῶς ἔγρια παρὰ ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἀντιθέσεων ἀνάμεσα στοὺς ἐκμεταλλευτὲς γιὰ τὴ διανομὴ τοῦ κέρδους. Ὑπάρχουν δύο στρατόπεδα: ἡ ἐναλλαγή εἶναι ὅλο καὶ περισσότερο καθαρὴ γιὰ κάθε ἄτομο καὶ γιὰ κάθε στρώμα τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ Συμμαχία γιὰ τὴν Πρόοδο εἶναι μιὰ προσπάθεια νὰ ἐμποδίσει τὸ ἀναπόδραστο.

Ἀλλὰ ἂν ἡ πρόοδος τῆς Κοινῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀγορᾶς ἢ μιᾶς ἄλλης ἱμπεριαλιστικῆς ὁμάδας στὶς ἀμερικάνικες ἄγορὲς ἦταν πῶς γρήγορη ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῶν βασικῶν ἀντιθέσεων, δὲν θὰ ἔμενε παρὰ νὰ διεισδύσουν οἱ λαϊκὲς δυνάμεις σὲ ἀνοικτὲς πύλες, συνεχίζοντας τὸν ἀγῶνα καὶ χρησιμοποιοῦντας τοὺς νέους παρέρρακτους μὲ μιὰ καθαρὴ συνείδηση ἀπὸ αὐτὴ ποὺ εἶναι οἱ τελικὲς προθέσεις τους.

Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ δώσει ποτὲ οὔτε ἓνα μόνο ὄπλο, οὔτε μιὰ μόνο θέση, οὔτε ἓνα μόνο μυστικὸ στὸν ταξικὸ ἐχθρό, μὲ τὸ φόβο νὰ χάσει τὰ πάντα.

Μήπως, στὴν πράξη, ἡ ἐκκόλαψη τοῦ ἀμερικάνικου ἀγῶνα ἔχει κἀλας παραχθεῖ; Μήπως εἶναι οἱ πρῶτοι του καρποὶ στὴ Βενεζουέλλα, στὴ Γουατεμάλλα, στὴν Κολομβία, τὸ Περού καὶ τὸν Ἰσημερινό; Ἡ μήπως δὲν εἶναι παρὰ ἀψιμαχίες, ἐκδηλώσεις μιᾶς ἀνησυχίας ποὺ δὲν ἔχει καρποφορήσει; Τὸ

αποτέλεσμα τῶν ἀγώνων σήμερα δὲν εἶναι σημαντικά. Δὲν εἶναι σημαντικό γιὰ νὰ νικηθεῖ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ σημερινὰ κινήματα. Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ ἀπόφαση γιὰ ἀγῶνα, ποὺ ὀριμάζει μέρα μὲ τὴ μέρα, ἡ συνειδητὴ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἐπαναστατικῆς ἀλλαγῆς, ἡ θεβαιότητα γιὰ τὴ δυνατότητά της.

Τοῦτο εἶναι μιὰ προφητεία. Τὴν κάνουμε μὲ τὴ θεβαιότητα διὰ τὴ ἱστορία θὰ μᾶς δικαιώσει. Ἡ ἀνάλυση τῶν ἀντικειμενικῶν καὶ ὑποκειμενικῶν παραγόντων τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ κόσμου μᾶς δικαιολογοῦν τὴ θεβαιότητα αὐτῶν τῶν βασικῶν παρατηρήσεων στὴ Δεύτερη Διακήρυξη τῆς Ἀθῆνας.

| ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ   |     |
|--|-----|
| Εισαγωγή από τον R. F. RETAMAR   | 9   |
| Ο ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΣ   | 31  |
| 1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΥ  | 37  |
| I 'Γενόταση του ανταρτοπόλεμου   | 37  |
| II Στρατηγική του ανταρτοπόλεμου   | 45  |
| III Τακτική του ανταρτοπόλεμου   | 49  |
| IV Πόλεμος σε εθνικό έθνος   | 56  |
| V Πόλεμος σε δομημένο έθνος  | 60  |
| VI 'Ο πόλεμος στις ζώνες των πόλεων  | 66  |
| 2. ΤΟ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟ  | 69  |
| I 'Ο γκουερίλλερο κοινωνικός αναμορφωτής   | 69  |
| II 'Ο γκουερίλλερο μαχητής   | 72  |
| III 'Η οργάνωση ενός αντάρτικου  | 84  |
| IV 'Η μάχη   | 92  |
| V 'Ενσorge, ανάπτυξη και τερματισμός ενός ανταρτοπόλεμου                                 | 104 |
| 3. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟΥ ΜΕΤΩΒΟΥ   | 108 |
| I 'Ο άνωδοταμός  | 108 |
| II 'Η πολιτική οργάνωση  | 113 |
| III 'Ο ρόλος της γυναίκας  | 119 |
| IV 'Γεία   | 122 |
| V Τò σωματόζ   | 127 |
| VI 'Η πολιτική διομήχων  | 130 |
| VII 'Η προπαγάνδα  | 132 |
| VIII 'Η άνημέρωση και ή πληροφορήση  | 135 |
| IX 'Ασκηση και πολιτική άπαιδαυση  | 136 |
| X Διάρθρωση του στρατού ενός άπαιδαυρωτικού κινήματος                                    | 140 |
| 4. ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟΥ ΩΣ ΤΗΝ ΓΕΦΑΙΣΙΣΗ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΚΤΗΘΗΚΕ | 144 |
| I 'Οργάνωση στην ταξινόμηση του άρχικού αντάρτικου                                       | 144 |
| II 'Γκαρδίαση της κατακτημένης εξουσίας  | 149 |
| III 'Ανέλιση της κατάστασης της Κούδας, παρόν και μέλλον                                 | 151 |
| ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΚΡΙΜΕΝΑ  | 169 |
| 1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑΣ ΓΚΟΥΕΡΙΑΔΕΡΟ;   | 171 |
| 2. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ   | 176 |

|   |     |
|---|-----|
| 8. Ο ΑΝΤΑΓΩΓΙΣΜΟΣ: ΜΙΑ ΜΕΘΟΔΟΣ                              | 190 |
| I Τρεις βασικές προσφορές                                   | 191 |
| II 'Η αναγκαία ήρεση της εργατικής τάξης                    | 192 |
| III 'Η επανάσταση στην 'Αμερική είναι αναπόφευκτη           | 194 |
| IV 'Η ιστορία δεν επιδέχεται λάθη                           | 196 |
| V 'Η συμμαχία της άρτικής τάξης και των φεουδαρχών          | 198 |
| VI Για το ρόλο της είας                                     | 198 |
| VII Να γνωρίζουμε τις μεταβολές του αναγκασμού των δυνάμεων | 199 |
| VIII Να εξαναγκάζεται η δικτατορία ν' αποκαλύπτεται         | 201 |
| IX Να μην ξεχνάμε τον τελικό αντικειμενικό σκοπό            | 202 |
| X 'Ο ρόλος των άρτικών ζωνών                                | 204 |
| XI 'Ο αγώνας θα είναι ένας αγώνας μέχρι θανάτου             | 206 |
| XII 'Ο ήπειρωτικός χαρακτήρας του αγώνα                     | 206 |
| XIII Τα πρώτα θέματα του άρτικού                            | 208 |
| XIV 'Η εξέλιξη του άρτικού                                  | 209 |
| XV Να δημιουργηθεί ένας λαϊκός στρατός                      | 210 |
| XVI 'Ο αγώνας θα είναι μακρόχρονος και αιματηρός            | 212 |
| XVII 'Η δεδαιόγεια για τη νίκη                              | 213 |





# **ΤΣΕ ΓΚΟΥΕΒΑΡΑ**

**πολιτικά κείμενα**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΑΝΑΖΗ







**απαντα  
τοε  
γκουεβαρα**

**4 πολιτικά  
κείμενα**

Τίτλος πρωτοτύπου:  
Ernesto Che Guevara  
-Textes politiques..

Κάθε γνήσιο αντίτυπο  
έχει την σφραγίδα και  
την υπογραφή  
του εκδότη



Copyright François Maspéro  
Copyright για την ελληνική εκδοση  
Εκδόσεις Καραναση  
Ζωοδ.Πηγης 49 Αθήνα  
Τηλ. 3622 416-3625 660

Ερνέστο Τσε Γκουεβαρα

**ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ**  
τομος α΄

Μεταφραση  
Λίλης Ζωγράφου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ  
Πετερ Βαΐς

**ΔΩΔΕΚΑΤΗ ΕΚΔΟΣΗ**  
Συμπληρωμένη με εγχρώμες  
φωτογραφίες εκτός κειμένου



**ΑΘΗΝΑ 1982**



## περιεχόμενα

|  |            |
|--|------------|
| Πρόλογος .....   | 9          |
| <i>I. Μετά τόν θρίαμβο της επανάστασης .....</i>   | <i>17</i>  |
| 1. Πολιτική και οικονομική ανεξαρτησία<br>(Μάρτης 1960) .....  | 19         |
| 2. Πρός τη νκολαία της Λατινικής `Αμερικής<br>(`Ιούλης 1960) .....                                       | 43         |
| 3. Σημειώσεις για τή μελέτη της ιδεολογίας<br>της Κουβανέζικης `Επανάστασης .....                        | 58         |
| 4. `Ενα ταξίδι στις σοσιαλιστικές χώρες<br>(Δεκέμβρης 1960).....   | 70         |
| 5. Κούβα: Μοναδική περίπτωση, ή πρωτοπόρος<br>στόν άγώνα κατά του ιμπεριαλισμού;<br>(`Απρίλης 1961)..... | 89         |
| 6. `Η τακτική και στρατηγική της Λατινο-<br>αμερικάνικης επανάστασης ( `Οκτώβρης 1962).....              | 109        |
| <i>II. `Η οικοδόμηση του σοσιαλισμού .....</i>   | <i>127</i> |
| 1. Μέ τούς εργαζόμενους του C.T.C.<br>( `Απρίλης 1962) .....   | 129        |
| 2. Τό στέλεχος στην `Επανάσταση<br>(Σεπτέμβρης 1962).....  | 149        |
| 3. `Ο Λόγος στό `Αλγέρι (Φλεβάρης 1963) .....  | 157        |
| 4. `Ο Σοσιαλισμός και ό άνθρωπος στην Κούβα<br>(Μάρτης 1963) .....                                       | 172        |
| 5. Τό μαρξιστικό λενινιστικό κόμμα .....   | 199        |



## Πρόλογος

Σάν διαδόθηκε ή είδηση γιά τό χαμό τού Τσε, ένα πένθιμο συναισθημα και μιá σιωπή παγερή άρχισε ν' απλώνεται ολόγυρά μας

Αλήθεια, άσκημη ώρα διάλεξε γιά την ανθρωπότητα ή μοίρα γιά νά θρηνήσει τόν πιό τρανό κι ακούραστο μαχητή τής Ειρήνης

Πόσο μόνος στις στερνές του στιγμές, χωρίς κανέναν δίπλα του από τούς συντρόφους πού τόν λάτρεψαν, εξαντλημένος από τόν τραυματισμό κι από τις αρώστιες – υπόφερε από ρευματισμούς και χρόνιο άσθμα – αγέρωχος έδωκε ένα σκληρό μάθημα υπερηφάνειας στους έχθρούς του

Σάμπως δέν είχε τή δυνατότητα αυτός, ο ιθύνων νους τής επανάστασης νά κατευθύνει τις επιχειρήσεις τών ανδρών από κρησφύγετα μακρινά, θαμένα στους βράχους Προτιμησε όμως σάν γνήσιος αρχηγός νά μοιραστεί τούς κινδύνους μαζί μέ τούς συντρόφους του και διάλεξε μόνος τό δρόμο τής θυσίας, την πολυάκαυτη στράτα τού Μάρτυρα.

Πόσο μακριά μές φαίνονται, μπροστά στην προδοσία, μπροστά στο πολυβασανισμένο πτώμα τού Τσε, τά πάθη τού Χριστού και οι θυσίες τών χριστιανών μαρτυρών πού τόσο απλόχερα αντάμειψε η εκκλησία μέ τίτλους άγιουσύνης και φωτοστέφανο!

Ποιοι οι συνένοχοι λοιπόν τής δολοφονίας, Τάχατες νάμαστε μείς οι προδότες, Πού ξένοιαστοι γαλήνιοι μέσα στην καθημερινή μας ζωή αδιαφορούμε και κλείνουμε προκαταβολικά τά μάτια σέ κάθε απόμακρη επανάσταση πού άμεσα δέν μές χτυπά την πόρτα!

Αν η απόσταση πού μές χωρίζει από τις ξεσηκωμένες περιοχές διευκολύνει την ουδετερόφιλη στάση μας και παρατείνει την αδράνεια και τις επωυλαξεις μας τότε ο θάνατος τού Τσε έχει πολλά νά μές διδάξει ακόμα

Τά λόγια μετουσιώνονταν από τόν αναντικατάστατο ηγέτη τής επανάστασης σέ πράξεις τολμηρές. Αναμετρίταν σώμα μέ σώμα μέ τούς κινδύνους, σά νάλεγε πρós τούς συντρόφους του \*... μιά και σεις κιότέψατε θά προχωρήσω μόνος\*

Δέ λογάριζε και πολύ τή ζωή του κι ούτε έπαψε νά πιστεύει πώς σπών άπελευθερωτικό αγώνα ήταν κάτι περισσό-



τερο από άπλός στρατιώτης που συμμεριζόταν την τύχη των Γκουερίλλας. Και μείς οι λιγόψυχοι, οι υποταγμένοι αναρρωτόμαστε αν είμαστε συνένοχοι ή όχι. Νομίζω πως η απάντηση είναι περίπλη.

Είναι γνωστό πως γύρω από το θέμα της επαναστατικής τακτικής στη Λατινική Αμερική προκύψανε οξύτερες διαφωνίες που δεν άργησαν να οδηγήσουν το κίνημα των Γκουερίλλας στα πρόθυρα της χρεωκοπίας. Είναι χαρακτηριστική η στάση πολλών κομμουνιστικών και σοσιαλιστικών κομμάτων που καταδικασαν τον ένοπλο αγώνα των Γκουερίλλας και συνέβαλαν ουσιαστικά στην αποτυχία του απελευθερωτικού κινήματος\*.

Οι αντιτιθέμενοι στους Γκουερίλλας προτείνουν σά λύση την ουτοπία της ειρηνικής συνύπαρξης.

Πιστεύουν πως μόνο η συστηματική, επιμονή και καλοπρογραμματομένη πολιτική διαφώτιση διανοίγει ευνοϊκές προοπτικές και θα δημιουργήσει στο μέλλον κατάλληλες συνθήκες για την ανατροπή του σημερινού καταπιεστικού κοινωνικού συστήματος.

Στή συνέλευση της Αβάνας οι σοσιαλεπαναστατικές δυνάμεις παραμέρισαν προσωρινά τις αντιθέσεις και συναδελφώμενοι αποφάσισαν να συντονίσουν τη δράση τους για την οριστική απελευθέρωση της Λατινικής Αμερικής.

Ο Τσέ Γκουεβέρα και οι άρχηγοι των ανταρτών ακολουθούν την τακτική του αϊρνιδισμού και δεν διστάζουν να αντιμετωπίζουν τη βία με άπροκάλυπτη βία σκορπώντας τον τρόμο στους αντίπαλους τους. Ανυποχώρητοι, σκληροί, εκτελούν την αποστολή τους ακόμα κι όταν οι ενέργειές τους στοιχίζουν πολλές ανθρώπινες ψυχές.

Γνωρίζουν πολύ καλά πως η θέση τους είναι μειονεκτική, πως μία χρονotριβή, μία απροσεξία, μία άστοχη ανάπαυλα μπορεί να πληρωθεί πολύ ακριβά. Γνωρίζουν όμως πως κι αν ακόμα δεν επιζήσουν υπάρχουν πίσω τους άλλοι που θα γονιμοποιήσουν το αίμα τους.

Οι πολιτικοί άρχηγοι παρ όλο που καταδικασαν την ένοπλη

---

\* Αξίζει να αναφερθεί η περίπτωση του Μάριο Μόνχε, γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος της Βολιβίας, που αμφισβήτησε την πολιτική και στρατιωτική δοκίμηση του κινήματος από τον Τσέ και υπονόησε με κάθε τρόπο το κίνημα. (βλ. Τσέ Γκουεβέρα = Ημερολόγιο Βολιβίας\*).

δράση των Γκουερίλλας δεν φαίνεται να διαθέτουν τις απαιτούμενες δυνάμεις για να συγκρατήσουν τα μαχητικά στελέχη, που συνεπαρμένα από το επαναστατικό μεγαλείο, προσχωρούν αθρόα στους Γκουερίλλας

Μπροστά στο δίλημμα σκλαβιά και πείνα ή αντάρτικο, το αντάρτικο προβάλλει σά μοναδική και σωτήρια λύση για όλους τους καταπιεσμένους. Άς μη γυρεύουμε τη λογική ανάμεσα στους πεινασμένους!

Οι υπανάπτυκτες χώρες, Κούβα, Β Κορέα, Βιετνάμ που έξελεχθηκαν σε κομμουνιστικά κράτη συγκέντρωσαν τα πυρά των εχθρών του κομμουνισμού

Οι κατακτητικές δυνάμεις εγκαταλείποντας τα προσχήματα κι εκμεταλλευόμενες την πολεμική και οικονομικοτεχνική τους υπεροχή, θέλησαν με κάθε τρόπο να συντριψουν τα απελευθερωτικά κινήματα των υπανάπτυκτων χωρών

Στάχτη γίνηκε το Βιετνάμ από τους συνεχείς βομβαρδισμούς – αμαρτωλός καρπός της ανοχής και της δειλίας μας – αλλά στον πόλεμο τέλος δεν δόθηκε. Αντίθετα το φρόνημα του αγωνιζόμενου λαού ανυψώθηκε και το απελευθερωτικό κίνημα φούντωσε περισσότερο

Προσπαθούν να έντυπωσιάσουν οι εμπόλεμοι με κούφια λόγια και ρητορισμούς λές και δεν ξέρουν πώς για να ριζώσει βαθιά το δέντρο της Ειρήνης χρειάζεται κατάλληλες διεθνείς συνθήκες

Κι όσοι από τους πολιτικούς, κοινωνιολόγους, επιχειρηματίες μοχθούν για τα δικαιώματα του ανθρώπου κι όσοι δεν δέχονται πώς η ένδεια και η καταπίεση των λαών του Τρίτου Κόσμου μάς απειλεί, θα συνειδητοποιήσουν σύντομα τη σκληρή αλήθεια. « Ο πόλεμος θα συνεχιστεί»

Βέβαια, οι μακρινοί τοπικοί πόλεμοι, έστω και οι πιο έκτεταμένοι, που ξεκινούν συνήθως από πυκνά δάση, τροπικές ζούγκλες και δύσβατα όρη αντιμετωπίζονται εύκολα με την άτράνταχη έπιχειρηματολογία του χορτασμένου άστού.

Μάταιη προσπάθεια, παραλόγο και καταδικασμένο το αντάρτικο σήμερα, θα πούμε πάλι

Θά ξαναρχίσουν οι έφημερίδες το γνωστό τροπάρι, για τρομοκρατικές ενέργειες, σαμποτάζ, παραβιάσεις συμφωνιών στην Αφρική, Λατινική Αμερική κι Ασια χωρίς να βιγουν άμεσα τη

στάθμη και την αξιοπρέπεια του πολιτισμού μας!

Είμαστε ένοχοι δίχως λυτρωμό!

Δεχτήκαμε άδισμαρτύρητα τη μοιρασιά του κόσμου σε «ζώνες έπιρροής» και υποδουλώθηκαν οικειοθελώς στ' αντίκειμενα που ονομάζονται «περιουσιακά στοιχεία» ξεπέφτοντας πιά ό-ριστικά σε συνένοχους της αδικίας και του πολέμου.

Από τη σύγκρουση των δύο κόσμων, του παλαιού, του πολιτισμένου και του καινούριου, του επαναστατημένου πρόβα-λε το αγωνιώδες έρώτημα

Προσφέρει περισσότερα στον σύγχρονο άνθρωπο ό πολι-τισμός γιά ή επανάσταση;

Ό κόσμος μας έξελιγμένος, μέ ταξική συνείδηση και πλή-ρη επίγνωση των συμφερόντων του, διαθέτει πλήθος ειδικευμέ-νων ατόμων, οικονομική και τεχνική ύπεροχή κι έλεει πρόθυμα μέ δάνεια «βιομηχανικής ανάπτυξης» τούς υπανάπτυκτους λα-ούς. Δέν συμβαίνει τό ίδιο και μέ τό προϊόν που λέγεται Έλευ-θερία και που τόσο άπρόθυμα έξάγει ό πολιτισμένος κόσμος

Γιατί ν' άπορούμε λοιπόν, όταν διαπιστώνουμε, πως στους φτωχούς ή έλευθερία συναδελφώνεται μέ τόν πόλεμο και τη βία! Υπανάπτυκτα κράτη ονομάζονται τά καταπιεζόμενα κράτη κι' όμως τά κράτη αυτά είναι πιο έξελιγμένα και πιο εύαισθητα από τά δικά μας.

Ρημαγμένα από τις άρπαχτικές διαθέσεις του ιμπεριαλισμού και του άποικισμού άνάπτυξαν «επαναστατική ιδεολογία» που οι πολιτικοί φορείς του γηραιού κόσμου δέν τολμούν ούτε νά την προσφέρουν.

Ποιάς θ' άρνηθεί πως τούτες οι χώρες που ξεσηκώθηκαν γιά ν' ανατρέψουν την κεφαλαιοκρατική τυραννία και νά καταρ-γήσουν την εκμετάλλευση των ανθρώπων, δέν προχώρησαν πε-ρισσότερο από μας!

Στό Βιετνάμ\* μετά από μία αεροπορική έπιδρομή αντίκρυσα ένα θέαμα που θά μου μείνει άλησμόνητο.

---

\* Ο Πέτερ Βάις επισκέφθηκε τη Λαϊκή Δημοκρατία του Βιετνάμ από τις 14 του Μάη μέχρι τις 21 Ιουνίου του 1968 κι είχε την ευκαιρία νά ζήσει από κοντά τά γεγονότα του πολέμου

Χωρικοί κάθε ηλικίας, βουτηγμένοι στη λάσπη, κρατώντας ογκώδεις πήλινους σβώλους μαστόρευαν με αξιοθαύμαστο ζήλο τις ζημιές που προκάλεσε ο βομβαρδισμός.

Μπροστά σε τούτο το θέαμα αναρωτήθηκα, ποιός είναι ο άξιος, ο ανώτερος, ο πολιτισμένος; Αυτός που δέχεται για την ιδεολογία του να κυλιστεί ακόμα και στη λάσπη ή μήπως αυτός που αναπαύεται στη σιγουριά και την υπεροχή του πολεμικού του εξοπλισμού.

Ρομαντικούς έξωμότες αποκαλούν οι καλοβολεμένοι κάτοικοι της καταναλωτικής κοινωνίας όσους συνεχίζουν τον απελευθερωτικό αγώνα του Βιετνάμ και στ' άλλα μέτωπα του Τρίτου Κόσμου!\*

Λείπουν οι αντικειμενικές προϋποθέσεις για την επιτυχία του κινήματος, ισχυρίζονται δυτικοί και ανατολικοί, και η διεθνής απομόνωση των αντάρτων αφαιρεί και τις λιγοστές ελπίδες για κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Για μία ακόμη φορά οι Σοσιαλιστές λαβεύουν στους υπολογισμούς τους και δείχνουν πως λίγα διδάχτηκαν από τον θάλο της Οκτωβριανής Επανάστασης.

Στη διένεξη Τσάγκ Κάι - Σέκ κι αντάρτων (ερυθρών επαναστατών) τα κομματικά στελέχη της Κομμουνιστικής Διεθνούς υποστήριζαν την άποψη, πως οι συνθήκες στην Κίνα δεν ήταν ακόμη ώριμες για να μεταφερθεί η επανάσταση από την ύπαιθρο στις πόλεις, και ως εκ τούτου, η υποστήριξη του Τσάγκ Κάι Σέκ ήταν εκ των πραγμάτων επιβεβλημένη. Εξέλεξαν μάλιστα τον άρχηγό των αντεπαναστατικών δυνάμεων Τσάγκ Κάι - Σέκ επίτιμο μέλος της Κομιντέρν\*. Τά αποτελέσματα της λανθασμένης τακτικής της Κομμουνιστικής Διεθνούς δεν άργησαν να φανούν. Η Κίνα βυθίστηκε στον εμφύλιο σπαραγμό και θρήνησε χιλιάδες θύματα με την αιτιολογία πως «οι συνθήκες για την επικράτηση της επανάστασης δεν είχαν ωριμάσει ακόμα».

Έπειδή το Βιετνάμ μαχόταν μόνο, δίχως τη συμπαράσταση

---

\* «Τρίτο Κόσμο» αποκαλούμε τα δυο τρίτα της ανθρωπότητας, ήτοι τη Λατινική Αμερική στο σύνολό της, ολόκληρη την Αφρική, εκτός από τη Νότια, τη Μέση Ανατολή, εκτός από το Ισραήλ, την Ασία, αφαιρουμένης της Ιαπωνίας, και την Ωκεανία πλην της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας.

\* Η Κομιντέρν (Κομμουνιστική Διεθνής) διαλύθηκε το 1943.

τῶν ἀδελφῶν σοσιαλιστικῶν κρατῶν, χωρὶς ἐνισχύσεις ἐθελοντῶν

Ἐπειδὴ οἱ ἐργάτες τῶν ανεπτυγμένων κρατῶν προτίμησαν νὰ σπαῶσιν μπροστὰ στὶς θηριωδίες τοῦ Βιετναμικοῦ πολέμου Ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐργατικά κόμματα τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου δὲν τοὺς συντρέξανε μὲ γιενικὲς ἀπεργίες

Νὰ οἱ λόγοι ποὺ ὤθησαν τὸν Τσέ πρὸς τὴ Βολιβία κοντὰ στοὺς Γκουερίλλας.

Δὲν ἦταν ὁ Τσέ ἕνας ρομαντικὸς ἐπαναστάτης, ὅπως διατείνονται πολλοί. Ἀντίθετα υπῆρξε ἕνας ρεαλιστὴς μαχητὴς μὲ ὀξύτερη διαίσθηση καὶ ἀπαρασάλευτες ἀρχές. Διακήρυξε ὁ Τσέ μὲ πάθος πῶς ὁ ἀχαλινωτὸς ἀμερικανικὸς ἱμπεριαλισμὸς μόνο μὴ ἕνα, δύο, μὲ πολλὰ Βιετνάμ θὰ ἀναχαιτισθεῖ.

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ ἀνέλαβε ὁ Τσέ τὴν Λατινοαμερικάνικη ἐπανάσταση διαλόγησε τὴν ἀλληλεγγύη τοῦ κινήματος πρὸς τοὺς συντρόφους τοῦ Βιετνάμ.

Κι ἂν ἀληθεύει ἡ πληροφορία πῶς πικραμένος καὶ ἀπογοητευμένος ὤφεισε τὴ στερνὴ πνοή του χτυπημένος ἀπὸ τὶς σφαῖρες τῶν δολοφόνων, ἡ πίκρα καὶ ἡ ἀπογοήτευση δὲν ὀφείλονταν μόνο στὴν ἄτυχη ἔκβαση τῆς ἐπανάστασης τῆς Βολιβίας ἀλλὰ καὶ στὸ Βιετνάμ, ποῦχανε τὸν πιὸ πιστό καὶ μαχητικὸ συμπολεμιστὴ καὶ ἔμενε πάλι μόνο!

#### **Τί νὰ κάνουμε;**

Ἡ δρᾶς μας ἐνάντια, στὸν ἐπιθετικὸ πόλεμο τῆς Ἀμερικῆς στὸ Βιετνάμ καὶ τῶν ἐπεμβάσεων στὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ, ἐνάντια στὴν ἀπληστία τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ κερδοσκοπισμοῦ ἐξάντησε ὅλες τὶς δυνατότητες μιᾶς εἰρηνικῆς διαμαρτυρίας.

Ἀποδείχτηκε πῶς οἱ χιλιάδες διαδηλωτές, οἱ συνεχεῖς διαμαρτυρίες καὶ καταδίκες τοῦ Βιετναμικοῦ πολέμου δὲν εἶχαν οὐσιαστικὸ ἀποτέλεσμα.

Εἶναι καιρὸς νὰ καταφύγουμε σ' ἄλλα μέσα ποὺ ἀποτελεσματικά. Εἶναι καιρὸς ἡ διεθνὴς ἀντιπολίτευση νὰ ἐντείνει τὴ δραστηριότητά της. Δὲν χρειάζονται πιά διαμαρτυρίες γὰρ τοὺς βομβαρδισμούς, γιὰ τὶς δολοφονίες τῶν ἀγορῶν, γιὰ τὰ βασανιστήρια καὶ γιὰ τὴν κατάρρευση τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν.

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ συνειδητοποιήσαμε πῶς ὁ πόλεμος τοῦ Βιετνάμ ἀπειλεῖ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἀνθρωπότητας ἡ εὐθύνη μας μεγάλωσε.

Ο πόλεμος του Βιετνάμ έρριξε σπόρο στη Λατινική Αμερική, στην Αφρική, στη Μέση Ανατολή.

Παντού συναντούμε τὰ ίδια γνωρίσματα, τὸ αὐτὸ προσώπιο, τὶς ἴδιες ληστρικές διαθέσεις. Μόνο τὰ μέσα πού χρησιμοποιοῦν οἱ ἀντιπαλοὶ ἀλλάξαν· κι αὐτὸ ὀφείλεται στὴν τεχνολογικὴ ἀνάπτυξη.

#### Τί νά κάνουμε;

Ν' ἀντιδράσουμε δυναμικά παίρνοντας πρῶτα - πρῶτα τὸν ἐργάτη, τὸν στυλαβάτη κάθε ταξικῆς σύγκρουσης, μὲ τὸ μέρος μας. Νά ἀποκαλύψουμε τὰ συμφέροντα πού κρύβονται πίσω ἀπὸ τοὺς πολέμους τοῦ Βιετνάμ, τῆς Ἀσίας, τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Νά διακηρύξουμε πῶς κι οἱ σημερινοὶ πόλεμοι στὸ βάθος τοὺς παραμένουν ταξικοὶ, σκληροὶ ἀναμετρήσεις χορτασμένων καὶ πεινασμένων.

Φέρνω στὸ νοῦ μου τὰ βαθυστόχαστα λόγια τοῦ Τσέ. «Τὴ χώρα τοῦτη τὴν πότισα μὲ ὅμα καὶ ἡ γῆ τῆς εἶναι ἡ μόνη γῆ πού μοῦ ἀνήκει». Μόνο στοὺς ἀγωνιστὲς ἀνήκει ἡ γῆ, σ' αὐτοὺς πού ἀψηφισαν χίλιους δυὸ κινδύνους, πού περιφρόνησαν καὶ τὴ ζωὴ τοὺς γιὰ τὴν πραγμάτωση τῶν μεγάλων τῆς ἰδανικῶν.

Τί κάνουμε λοιπὸν ἐμεῖς γιὰ τὴ γῆ μας;

Τί κινδύνους ἀντιμετωπίζουμε;

Μήπως ἐξακολουθοῦμε νά πιστεύουμε πῶς ἀρνούμενοι τὰ κέρδη καὶ τὶς διαστρεβλώσεις τῶν γεγονότων ἢ ἐστω ὑποστηρίζοντας καὶ διαδίδοντας τὴν ἀλήθεια διακινδυνεύουμε πολλὰ.

Αἰσιοδοξοῦμε. Πιστεύουμε στὴν προαιώνια δύναμη πού καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο ἱκανὸ ν' ἀνατρέψει τοὺς τυράννους κι ἀδιάκοπα νά ἐξελισσεται. Ὁραματίζομαστε τὴ μέρα πού ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θάχουν συνειδητοποιήσει πῶς ὁ πόλεμος σημαίνει τὸ θάνατο τοῦ ἀνθρώπου. Ὁραματίζομαστε τὴ μέρα ὅπου ἑκατομμύρια ξεσηκωμένων ἐργατῶν θά εγκαταλείψουν ἐργαστήρια κι ἐργοστάσια φωνάζοντας «Ὅχι πιά ἄλλοι πόλεμοι». Ἡ μέρα κείνη θάναὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους, ἡ τελευταία μέρα τοῦ ὑπερϊουλισμοῦ.

Μεταφραστὴ Γ. Στεφανάνης

Peter Weiss



**Ι. Μετά τό θρίαμβο τής  
ἐπανάστασης**





## 1. Πολιτική και οικονομική ανεξαρτησία\*

Άρχίζοντας μια όμιλία σαν κι αυτήν, απευθύνω, φυσικά, το χαιρετισμό μου σε όλους τους άκρατους της Κούβας, υπενθυμίζοντας ταυτόχρονα, τη σημασία αυτής της λαϊκής διαπαιδαγώγησης, που αφορά όμοια όλες τις μόρες των εργατών μας, αλλά και των αγροτών μας. Με την όμιλία μου επιδιώκω να εξηγήσω τις αλήθειες της επανάστασης, απογυμνώνοντάς την απ' όλα τα υποκατάστατα μιας γλώσσας που κατασκευάστηκε ειδικά για να αποκρυφτεί η αλήθεια.

Έχω την τιμή να εγκαινιάζω τον κύκλο των ομιλιών. Κανονικά αυτό θα 'πρεπε να γίνει από τον σύντροφο Ραούλ Κόστρο, αλλά επειδή πρόκειται για οικονομικά θέματα, μου ανέθεσε να μιλήσω εγώ στη θέση του. Εμείς που είμαστε οι στρατιώτες της 'Επανάστασης όμοια εκτελούμε έργα που το καθήκον μας επιβάλλει και συχνά είμαστε υποχρεωμένοι να προχωρήσουμε στην εκτέλεση όρισμένων, για τα όποια, το όλιγοτερο που μπορώ να πω είναι, πως δεν έχουμε την ιδανική κατάρτιση. Μια απ' αυτές τις περιπτώσεις είναι και η σημερινή: Όφελω να εξηγήσω με απλές λέξεις και με κατανοητές για όλους ιδέες, την τεράστια σημασία του θέματος της πολιτικής εξουσίας και της οικονομικής ανεξαρτησίας. Πρέπει επίσης να τους ξεκαθαρίσω, γιατί αυτοί οι δυο στόχοι είναι πολύ στενά συνδεδεμένοι. Ό ένας μπορεί κάποτε να προηγείται του άλλου, όπως συνέβη μια όρισμένη στιγμή στην Κούβα, αλλά κανονικά πηγαίνουν πάντα ζευγαρωμένοι και πρέπει να συναντηθούν, είτε θετικά όπως στην Κούβα που, άφου επέτυχε την πολιτική της ανεξαρτησία, άφιερώνεται ά-

\* Όμιλία μεταδοθείσα από το ραδιόφωνο στις 20 Μαρτίου 1960, στο πλαίσιο των εκπομπών «Λαϊκό Πανεπιστήμιο».

μέσους στο να επιτύχει και την οικονομική, είτε άρνητικά στην περίπτωση των χωρών που επιτυγχάνουν την πολιτική τους ανεξαρτησία ή αποδίδουν σ' αυτήν και που στην αδυναμία τους να εξασφαλίσουν την οικονομική τους ανεξαρτησία, αφήνουν την πολιτική τους ανεξαρτησία να αδυνατίζει, μέχρι που την χάνουν ολοκληρωτικά. Το επαναστατικό μας καθήκον, σήμερα, δεν πρέπει να ασχολείται μόνον με το φορτωμένο από απειλές παρόν μας. Πρέπει να σκεφτόμαστε επίσης και το μέλλον.

Το σύνθημά μας τούτη την ώρα πρέπει να είναι ο προγραμματισμός. Ο συνειδητός και έξυπνος προγραμματισμός όλων των προβλημάτων που θα τεθούν για την Κούβα στο μέλλον. Δεν πρέπει να αποβλέπουμε αποκλειστικά στην άπνιξη, στην αντιμετώπιση μιας άμεσης καις επείγουσας: όφελουμε να κάνουμε μια γερή προσπάθεια προκειμένου να επεξεργαστούμε ένα σχέδιο που θα μας επιτρέψει να προβλέψουμε το μέλλον. Οι άνθρωποι της επανάστασης πρέπει να εκπληρώσουν τον προορισμό τους απόλυτα συνειδητά. 'Αλλά δεν αρκεί να γίνει αυτό μόνο από κείνους που έκαναν την 'Επανάσταση. Ολόκληρος ο λαός της Κούβας πρέπει να καταλάβει απόλυτα ποιές είναι όλες οι επαναστατικές αρχές και να έρρει πως πέρα από τοῦτο το παρόν, για το οποίο όρισμένοι αμφιβάλλουν, ένα εύτυχισμένο κι ενδοξο μέλλον μας περιμένει. Στην πραγματικότητα είμαστε μες στο βάλαμε την πρώτη πέτρα της ελευθερίας στην 'Αμερική, γι' αυτό κι ένα τέτοιο πρόγραμμα είναι τόσο σημαντικό: όλες, όσοι έχουν ένα μήνυμα, πρέπει να το γνωστοποιήσουν. Το 'χουμε ξαναπεί: Κάθε φορά που ο πρωθυπουργός μας έμφανίζεται στην Τηλεόραση μας δίνει ένα μεγαλειώδες μήνυμα, που μόνον ένας παιδαγωγός της ποιότητάς του μπορεί να δώσει. 'Αλλά και γι' αυτή την περίπτωση έχουμε προγραμματίσει την εκπαίδευσή μας και θέλουμε να την χωρίσουμε σε εθνικά θέματα και να μην αρκοῦμαστε μόνο σε απαντήσεις συνεντεύξεων. Καί τώρα δες έλθομε στο θέμα μας που άφο-

ρά, όπως λίγο πριν εβγαμε, την πολιτική εξουσία και την οικονομική ανεξαρτησία.

Πριν μιλήσουμε για τις προσπάθειες που πραγματοποιεί ή 'Επανάσταση αυτή τη στιγμή, προκειμένου αυτοί οι δυο στόχοι να γίνουν πραγματικότητα, θα εξηγήσω για ος τις δυο έννοιες που πρέπει πάντα να συμπεριφέρονται. Οι όροι αυτοί δεν είναι ποτέ ικανοποιητικοί. 'Αποδίδουν πάντα να παγώσουν τους στόχους και να τους νεκρώσουν, αλλά πρέπει να δώσουμε τουλάχιστον μια γενική ιδέα αυτών των δυο δίδυμων στόχων. Μερικοί δεν καταλαβαίνουν (ή δεν θέλουν να καταλάβουν, που κάνει το ίδιο) σε τί συνίσταται η εξουσία, και πανικοβάλλονται, όταν παραδείγματος χάριν η χώρα μας υπογράφει μια συμφωνία (στην οποία, εν παρενθέσει, είχα την τιμή να συμμετέχω) όπως η εμπορική συμφωνία με την Σοβιετική Ένωση. 'Ο αγόνας για την εξουσία έχει προηγούμενα στην Ιστορία της 'Αμερικής. Για να μην πούμε πολύ μακριά, αυτές τις μέρες, δυο μέρες πριν για την άκρεια, ήταν η επέτειος της απαλλοτρίωσης των εταρικών πετρελαίων του Μεξικού, από την κυβέρνηση του Λάζαρο Καρνάνα. Έρεις, οι νέοι, είμασταν τότε παιδιά. Πάνε εβδομήντα χρόνια από τότε και δεν μπορούμε να διανοηθούμε τί πλήγμα ήταν, ένα παρόμοιο πλήγμα με το τωρινό, για την 'Αμερική. Πάντως οι όροι και οι μορφές ήταν οι ίδιες με κείνες που η Κούβα θα υποστεί σήμερα, ίδιες με κείνες που υπέστη η Γουατεμάλα πριν λίγο καιρό και που την Έλσα προσωπικά. Είναι οι ίδιες που πρέπει να υποστούν από μέλλοντες οι χώρες που θα βασίσουν αποφασιστικά σ' αυτό το δρόμο της λευτεριάς. Μπορούμε να πούμε σήμερα, σχεδόν χωρίς υπερβολή, ότι οι μεγάλες επεκτατικές του Τύπου και οι εκτετατικοί των 'Ην. Πολιτειών δίνουν τον τόνο της σημασίας και της έντιμότητας μιας θρόνουσας χώρας. 'Αρκεί ν' αντιπρόσωπο τους δρους. "Όσο περισσότερο βάλλεται ένας πρωτοπόρος, τόσο καλύτερος είναι χωρίς αμφιβολία. Κι έχουμε σήμερα το προνόμιο να είμαστε η χώρα και η κυβέρνηση που μας χτυπούν άμεληκτα. Αυτό το ρεκόρ δεν περιορίζεται από

παρόν. Μπορούμε να πούμε πώς εμιασε οι πλέον θαλλόμενοι στην ιστορία της 'Αμερικής: περισσότερο και από τη Γουατεμάλα, Ισας ακόμη και από το Μεξικό το '88 ή το '86, όταν ο στρατηγός Καρντένα διέταξε την έθνικοποίηση. Την εποχή εκείνη το πετρέλαιο έπαιξε σημαντικό ρόλο: 'Η ζάχαρη παίζει σήμερα τον ίδιο ρόλο σε μας: μιάς μονοκαλλιέργειας προορισμένης για μιά μοναδική αγορά.

«Όχι χώρες χωρίς ζάχαρη» ούρλιαζούν οι εκπρόσωποι της αντίδρασης. Και πιστεύουν πως αν η αγορά διακόψει και δεν αγοράσει τη ζάχαρή μας θα καταρρεύσουμε τελείως.

Λες κι αυτή η αγορά που αγοράζει τη ζάχαρή μας τό 'κανε μόνο και μόνο από την εγγονιά της να μιάς βοηθήσει. Για αιώνες οι ιδιοκτήτες των ακλάδων κρατούσαν στα χέρια τους την πολιτική δύναμη και μετά απ' αυτούς οι φεουδάρχες. Και για να διευκολύνονται οι πόλεμοι κατά των εκθρών και κατά των επαναστάσεων των καταπιεσμένων, μεταβίβαζαν τα προνόμιά τους σ' έναν απ' αυτούς, αυτόν που ποδς ενόρκωνε όλους, τον πιο αποφασισμένο, τον πιο σκληρό μάλαστα, που γινόταν ο βασιλιάς, κυρίαρχος και δεσπότης, που επέδραλε βαθμιαία τη θέλησή του στην διάκριση ιστορικών περιόδων, ώσπου την έφτανε στο άπώλυτο.

Δεν θα ανατρέξουμε φυσικά σ' όλη την ανθρώπινη ιστορία και έξ' άλλου ο καιρός των βασιλιάδων είναι αμετάκλητα τελειωμένος. Δεν μένουν ποιά λίγα δείγματα στην Εύρώπη. 'Ο Φουλγκένσιο Μπατίστα δεν διανοήθηκε ποτέ να βαφτιστεί σε Φουλγκεντίο τον 1ο, άρκευσε να τον αναγνωρίσει σαν πρόεδρο κάποιος ισχυρός γείτονας και οι αξιωματικοί του στρατού, οι άφρενιάδες δηλαδή των φυσικών δυνάμεων, των υλικών δυνάμεων, των εργαλείων του θανάτου, να τον σεβαστούν και να τον υποστηρίξουν σαν τον πιο δυνατό ανάμεσα τους, αναγνωρίζοντάς τον σαν τον πιο σκληρό και σαν τον καλύτερα προστατευόμενο από ποδς ξένους φίλους.

Τώρα υπάρχουν βασιλιάδες χωρίς στέματα: είναι τα μονοπώλια, άληθινοί άφέντες όλόκληρων χωρών, ακόμα και ήπειρων, σαν την περίπτωση της 'Αφρικής, ενός γεροϋ

τμήματος της 'Ασίας και δυστυχῶς ἐπίσης της 'Αμερικῆς μας. Κατὰ καιροὺς προσπάθησαν νὰ κυριαρχήσουν στὸν κόσμον. Ὅπως ὁ Χίτλερ, ὁ εκπρόσωπος τῶν μεγάλων γερμανικῶν μονοπωλίων, ποὺ προσπάθησε νὰ ἐπιβάλει τὴν ἰδέα τῆς ἀνυπερότητας μιᾶς φυλῆς στὸν κόσμον, μὲ ἕναν πόλεμον ποὺ στοίχισε τὴ ζωὴ 40 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ὑπάρξεων. Ἡ σημασία τῶν μεγάλων μονοπωλίων εἶναι τεράστια. Σὲ σημεῖο ποὺ νὰ ἐξουδετερώνει τὴν πολιτικὴ ἰσχὺ σὲ πολλὰς ἀπὸ τῆς δημοκρατίες μας. Πρὶν μερικὰ χρόνια διδάξα ἕνα δοκίμιον τοῦ Παπίνι, ὅπου ὁ ἥρωάς του, ὁ Γκόγκ, ἀγοράζει μιὰ δημοκρατίαν καὶ λέει πῶς σκέπτεται νὰ ἔχει, πρῶτον, θουλή, στρατὸ καὶ αἰσθάνεται ὀρκωντας, ἐνῶ στὴν πραγματικότητι ἔχει ἀγοράσει τὸ ὄρκοντλίκι. Αὐτὴ ἡ καρικατοῦρα εἶναι ἀπόλυτα ἀκριβής: ὑπάρχουν δημοκρατίες ποὺ ἔχουν ὅλα τὰ τυπικὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ εἶναι τέτοιες καὶ ποὺ στὴν πραγματικότητι ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν θέλησιν τῆς πανταχοῦ παρούσας Ἑταιρίας Φρούτων, ἀπὸ τὴν Στάνταρτ "Οἶλ" ἢ ἀπὸ ἕνα μονοπώλιον πετρελαίων κι ἄλλες πάλι ἀπὸ τὸν βασιλιά τοῦ κασσιτέρου ἢ ἀπὸ τοὺς μεγαλέμπορους τῶν καφέων (καὶ δὲν δίνω ὅσα παρὰ ἀμερικανικά παραδείγματα, γιὰ νὰ μὴ μιλήσουμε γιὰ τὴν Ἀφρικὴ ἢ τὴν Ἀσίαν). Μὲ ἄλλα λόγια ἡ πολιτικὴ κυριαρχία εἶναι ἕνας ὅρος ποὺ δὲν πρέπει νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἐξηγήσουμε μὲ ἐπιφανειακοὺς ὀρισμούς. Πρέπει νὰ ἐμβαθύνουμε περισσότερο καὶ νὰ ἐρευνοῦμε τῆς ρίζες. Ὅλες οἱ συνθήκες, ὅλοι οἱ κώδικες τῶν νόμων ἐπιβεβαιώνουν ὅτι ἡ ἐθνικὴ πολιτικὴ κυριαρχία εἶναι μιὰ ἰδέα ὀδοκαύρα ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ κυρίαρχου Κράτους, τοῦ μοντέρνου Κράτους. Ἄν δὲν συνέβαινε αὐτό, ὀρισμένες δυνάμεις δὲν θὰ αἰσθάνονταν τὴν ὑποκρέωση νὰ ἀποκαλοῦν τῆς ἀποκρίσεως τοὺς ἐλεύθερα συνειρητικά Κράτη προσπαθώντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ καμουφλάρουν τὴν ἀποικιοποίηση μὲ ἄλλους ὅρους. Τὸ ἐσωτερικὸ καθεστὼς τοῦ κάθε λαοῦ ποὺ τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἐξασκεῖ τὴν ἐξουσίαν του περισσότερο ἢ λιγότερον ἀπόλυτα, εἶναι ἕνα θέμα ποὺ πρέπει νὰ ρυθμίζεται ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν λαόν. Ἀλλὰ ἐθνικὴ κυριαρχία, κατ' ὀρχήν, ἐξασφαλίζει σὲ

μιά χώρα το δικαίωμα να όρνειται όποιαδήποτε επέμβαση που θέτει σέ κίνδυνο την ύπαρξή της, καθώς και το δικαίωμα να διαλέγει τον τρόπο της διακυβέρνησης που της ταιριάζει καλύτερα. Αυτό εξαρτάται από τη θέλησή της και ό λαός της είναι ό μόνος που μπορεί ν' αποφασίσει αν μια κυβέρνηση πρέπει ή όχι ν' αλλάξει. "Αρα όλες αυτές οι άρχες περί πολιτικής και έθνικής ισχύος δεν είναι παρά κούφια λόγια, όταν δεν συνοδεύονται από οικονομική ανεξαρτησία.

Είπαμε στην άρχή ότι πολιτική κυριαρχία και οικονομική ανεξαρτησία συμβαδίζουν. Μιά χώρα που δεν έχει δική της οικονομία και στην όποία εισβάλλουν ξένα κεφάλαια δεν μπορεί να εσφύγει από την κηδεμονία της χώρας απ' όπου έξορτάται. Και επί πλέον δεν μπορεί να επβάλει τη θέλησή της, αν θρεθεί σέ αντίθεση με τα συμφέροντα της χώρας που την εξουσιάζει οικονομικά. Αυτό δεν είναι άδύνη πολύ ξεκάθαρα γιά τους Κουβανέζους και πρέπει να επιμένω κι άλλο στό θέμα. Οι όσες της πολιτικής κυριαρχίας που θεμελιώσαμε την 1η του Γενάρη του 1959 δεν θα σταθεροποιηθούν απόλυτα παρά μόνον όταν θα έχουμε επιτύχει μαν απόλυτη οικονομική ανεξαρτησία. Και μπορούμε να πούμε πως βρισκόμαστε σέ καλό δρόμο, αν κάθε μέρα λαμβάνουμε κι ένα μέτρο που εξασφαλίζει την οικονομική μας ανεξαρτησία. "Αν τα κυβερνητικά μέτρα διακόφουν αυτή την πρόοδο ή κάνουν έστω κι ένα βήμα πρός τα πίσω, όλα χάνονται και ξαναγυρίζουμε άμετάκλητα στό σύστημα της άποικιοποίησης λίγο πολύ συγκαλυμμένα, άνάλογα με τα χαρακτηριστικά της κάθε χώρας και της κάθε κοινωνικής στιγμής.

Είναι πού πολύ δύσκολο να πνίξεις την πολιτική έξουσία μιας χώρας με την καθαρή και άπροσχημάτιστη βία. Τα δύο τελευταία παραδείγματα είναι ή απάνθρωπη και συμφωνημένη επέθεση των Γάλλων άποικιοκρατών στό Πόρτ-Σάιντ της Αιγύπτου και ή απόβαση των βορειο-άμερικανικών στρατευμάτων στό Λίβανο. Πάντως οι Ήν. Πολιτείες δεν στέλνουν πού το ναυτικό τους τόσο άτιμωρητί όσο άλλοτε και είναι πολύ πού εύκολο να έξυφάνουν ένα δίκτυο ψευδολογιών, πα-

ρά να καταλάβουν μια χώρα μόνο και μόνο γιατί τὰ οικονομικά συμφέροντα κάποιων μονοπωλίων ζημιώθηκαν. Είναι δύσκολο να καταλάβεις μια χώρα που διεκδικεί τὸ δικαίωμα νὰ ἐξασκήσει τὴν κυριαρχία της σὲ καιροὺς ὅπου ὅλοι οἱ λαοὶ θέλουν νὰ ἀκούεται ἡ φωνὴ καὶ ἡ ψήφος τους. Καὶ δὲν εἶναι εὐκολο νὰ ἀποκομίσουμε τὴν κοινὴ γνώμη τῆς ἐν λόγω χώρας καὶ ἀλλόκληρου τοῦ κόσμου. Χρεάζεται μὲν τερῆστα προσπάθεια προπαγάνδας προκειμένου νὰ προετοιμάσεις τὸ ἔδαφος ὥστε ἡ παρέμβαση νὰ φανεῖ λιγότερο αἰσχρὴ.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαναν καὶ μεῖς. Πρέπει πάντα καὶ κάθε φορά πού μᾶς δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ὑπογραμμίζουμε ὅτι ὅλα ἐτοιμάζονται καὶ γίνονται τὸ πᾶν γιὰ νὰ ὑποδουλωθεῖ ἡ Κούβα μετ' ὅποιονδήποτε τρόπο καὶ ὅτι δὲν ἐξαρτᾶται παρὰ ἀπὸ μᾶς νὰ μὴ συμβεῖ αὐτὴ ἡ ἐπίθεση. Μποροῦν νὰ μᾶς κτυπήσουν στὸ οικονομικὸ ὅσο θέλουν. Ἀλλὰ ἐμεῖς πρέπει νὰ δυναμώσουμε τὴ συνείδησή μας μετ' ἐπίσης τρόπο ὥστε ἂν θελήσουν νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν ἀπ' εὐθείας μετ' ὁπλισμένους στρατιῶτες τῶν μονοπωλίων ἢ μετ' ἀεροφόρους ἀλλων χωρῶν, νὰ ξέρουν πῶς θὰ τὸ πληρώσουν τόσο ἀκριά ὥστε νὰ μὴν ταλμῆσουν νὰ τὸ κάνουν. Ἐτοιμάζονται νὰ συντρίβουν αὐτὴ τὴν Ἐπανάσταση, πνίγοντάς τὴν στὴν ἀνάγκη καὶ στὸ αἷμα, ἂν χρειαστεῖ, μόνο καὶ μόνο γιατί πήραμε τὸ δρόμο τῆς οικονομικῆς μας ἐλευθερίας, μὰ καὶ γιατί δίνουμε τὸ παράδειγμα τῶν μέτρων πού τείνουν στὴν ἀπελευθέρωση τῆς χώρας μας, προσπαθώντας νὰ ἐπιτύχουμε ὥστε νὰ συναντηθεῖ τὸ ἐπίπεδο τῆς οικονομικῆς μας ἐλευθερίας μετ' τὴν σημερινή μας πολιτικὴ ἐλευθερία καὶ ὠρμηότητα.

Πήραμε τὴν πολιτικὴ ἐξουσία καὶ ἀρχίσαμε τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή μας μ' αὐτὴ τὴν ἐξουσία γερὰ σπηρευμένη στὰ χέρια τοῦ λαοῦ. Ὁ λαὸς δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ δυνεστεύει τὴν κυριαρχία ἂν δὲν ὑπάρχει μὲ ἐξουσία πού νὰ ἀνταποκρίνεται στὰ συμφέροντα καὶ στὴς προσδοκίες του. Λαϊκὴ ἐξουσία δὲν σημαίνει μονάχα τὸ ὅτι τὰ μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἡ ἀστυνομία, τὰ δικαστήρια καὶ ὅλα τὰ ὄργανα τῆς κυβέρνησης πρέπει νὰ βρίσκονται στὰ χέρια



του λαού. Σημαίνει επίσης πώς και τα όργανα της οικονομίας πρέπει και αυτά να περάσουν στα χέρια του λαού. Η επαναστατική κυβέρνηση (ή η πολιτική κυριαρχία) είναι το όργανο για την οικονομική κατάκτηση προκειμένου να εδραιωθεί απόλυτα η έθνική κυριαρχία. Στην περίπτωση της Κούβας, αυτό σημαίνει ότι η επαναστατική κυβέρνηση είναι το όργανο που θα επιτρέψει στους Κουβανούς να κυβερνούν την Κούβα στην κυριολεξία, δηλαδή από την πολιτική μέχρι και την διαχείριση του πλούτου της γης μας και της θομηχανίας μας. Δεν μπορούμε ακόμα να διακηρύξουμε πάνω από τους τάφους των μαρτύρων μας πως η Κούβα έγινε οικονομικά ανεξάρτητη. Και δεν μπορεί να γίνει, όσο ένα πολεμικό άγκυροβόλομένο στίς Ήν. Πολιτείες, αρκεί για να παραλύσει ένα εργοστάσιο στην Κούβα, όσο μια οποιαδήποτε έντολη των μονοπωλίων αρκεί για να ακινητοποιήσει ένα κέντρο εργασίας. Η Κούβα θα είναι ανεξάρτητη όταν θα 'χει αξιοποιηθεί όλες της τις δυνατότητες, όλων της τον φυσικό πλούτο και όταν θα έχει βεβαιωθεί, δια των εμπορικών συμφωνιών της με τον κόσμο διάκληρο, ότι καμιά μονόπλευρη ενέργεια μας οποιαδήποτε δύναμης δεν μπορεί να την εμποδίσει να διατηρήσει τον ρυθμό της παραγωγής της, σε όλα της τα εργοστάσια και σ' όλες της τις εξορμήσεις μέσα στα πλαίσια του προγραμματισμού που έχουμε θεμελιώσει. Μπορούμε μανά να πούμε ότι η πολιτική κυριαρχία, που είναι το πρώτο βήμα, κατακτήθηκε την ημέρα που η λαϊκή δύναμη θριάμβευσε, την ημέρα που η επανάσταση νίκησε, την 1η του Γενάρη του 1959.

Αυτή η ημερομηνία επαληθεύεται καθημερινά όταν το ξεκίνημα μιας εξαιρετικής χρονιάς στην ιστορία της Κούβας, καθώς επίσης και όταν το όραση μιας καινούριας εποχής. Έχουμε τη φιλοδοξία να πιστεύουμε πως δεν πρόκειται για ένα καινούριο όραση μόνο για την Κούβα, αλλά για όλoκληρη την Αμερική. Για την Κούβα, αυτή η 1η του Γενάρη είναι το τέλος της 28ης Ιουλίου 1953 και της 12ης Αυγούστου 1933, όπως της 24ης Φεβρουαρίου 1895 ή της 10ης του

Όκτώβρη του 1868<sup>1</sup>. Άλλα είναι ακόμα και για την 'Αμερικη μια ένδοξη ημερομηνία. Μπορεί να είναι η προέκταση εκείνης της 25ης Μαΐου 1809 όπου ο Μουρίλλο ξεσηκώθηκε στο 'Ανω Περάυ της 25ης Μαΐου 1810 ημερομηνία της Συνέλευσης του Μπουένος Άϊρες ή οποιασδήποτε άλλης ημερομηνίας που σημαδεύει το ξεκίνημα του αγώνα του αμερικάνικου λαού για την πολιτική του ανεξαρτησία στον 20ο αιώνα.

Αυτή η 1η του Γενάρη που τόσα στοίχισε στο λαό της Κούβας συνοψίζει τους αγώνες πολλών Κουβανέζικων γενεών, μετά τη διαμόρφωση του έθνους, για την κυριαρχία, την πατρίδα, την ελευθερία και την καθολική, οικονομική και πολιτική ανεξαρτησία της Κούβας. Δεν πρέπει πλέον να περιορίζουμε τη σημασία αυτής της ημερομηνίας σε ένα αιματηρό έπεισόδιο, θεαματικό, ούτε καν άποφασιστικό, αλλά σε μια μόνη στιγμή στην Ιστορία της Κούβας, γιατί η 1η του Γενάρη είναι η μέρα του θανάτου του δεσποτικού καθεστώτος του Φουλγκένσιο Μπατίστα, καθώς επίσης και η ημερομηνία που γεννήθηκε η πραγματική ελευθερία πολιτικά, ελεύθερη και κυρίαρχη και που υίσθετεί σαν ανώτατο νόμο της την ανθρωπινή αξιοπρέπεια.

Αυτή η 1η Γενάρη αντιπροσωπεύει τον θρίαμβο δλων των προηγούμενων μαρτύρων μας, του Χοσέ Μαρτί 'Αντόνιο Μασό, του Μάξιμο Γκομέθ, Καλιξτο Γκαρθία, Μονκάντα ή Χουάν Γκουαλμπέρτο Γκομέθ και τους προηγούμενους απ' αυτούς Ναρόζο Λοπέθ, 'Ιγνάθιο 'Αγκναμόντε και Κάρλος Μανουέλ ντε Σέσπεδες που τους ακολούθησε μια πλειά-

---

1. 10 'Οκτωβρίου 1868 'Εξέγερση της Γιάρα από τον Μανουέλ ντε Σέσπεδες, αρχή του πρώτου Κουβανέζικου πολέμου ανεξαρτησίας κατά της Ισπανίας. 24 Φεβρουαρίου 1895 τον Μάχη Μασό και Γκαμέθ για τον δεύτερο πόλεμο ανεξαρτησίας, 19 Απριλίου 1938, ο δικτάτορας Μπατρίστα πέφτει ύστερα από ένα γενικό ξεσηκωμό. 25 'Ιουλίου 1958 έκθεση του Φιντέλ Κάστρο κατά των στρατώνων της Μονκάντα.

δα μαρτύρων για την Ιστορία της δημοκρατίας μας, τους Μέλλα, τους Γκουιτέρας, τους Φράνκ Παις, τους Χοσέ Αντόνιο Ένριερέρα και τους Καμίλο Σενφουέγκος.

Ο Φεντέλ είχε απόλυτη συνείδηση, όπως πάντα, από τη στιγμή που δόθηκε ολοκληρωτικά στους αγώνες για τον λαό του, για το μέγεθος και την επαναστατική όζκα και την επισημότητα αυτής της ημερομηνίας που, έκανε πραγματικότητα τον μαζικό ηρωισμό ενός ολόκληρου λαού: αυτού του θαυμαστού Κουβανέζικου λαού απ' όπου γήγρε η ένδοξη Αντάρτικη Στρατιά, κληρονόμος του επαναστατικού στρατού που ξεσηκώθηκε κατά της Ίσπανίας. Γι' αυτό άρραει πάντα στον Φεντέλ να παραλληλίζει το έγκλημά του εκείνο, που αντιμετώπισε με τη φούκτα των επανώντων τη στιγμή της θρυλικής αποβίβασης στη Γκράνμα με τον ξεσηκωμό κατά της Ίσπανίας. Τη στιγμή που άφηναν τη Γκράνμα εγκατέλειπαν όλες τους τις προσωπικές ελπίδες. Ο αγώνας άρχιζε. Ένας ολόκληρος λαός επρόκειτο να θριαμβέψει ή να καταστραφεί. Μά θριάμβεψε χάρις σ' αυτή την πίστη και στον τόσο στενό σύνδεσμο ανάμεσα στον Φεντέλ και τον λαό του, που δεν δέχλασε ποτέ, άκμα και στις πιο δύσκολες στιγμές των επιχειρήσεων, γιατί ήξερε πως ο αγώνας δεν περιοριζόταν μόνο στα βουνά της Σιέρρα Μαέστρα, αλλά σ' ολόκληρη την Κούβα, όπου ένας άντρας ή μια γυναίκα σήκωναν τη σημαία της αξιοπρέπειας. Ο Φεντέλ ήξερε, όπως το μάθαμε όλοι μετά, πως ο αγώνας δεν διαξαγόταν σ' ένα μέτωπο αλλά ότι παιζόταν ή μοίρα όλου του λαού της Κούβας ακριβώς όπως συμβαίνει και με τον σημερινό μας αγώνα. Το υπογραμμίζει εξ άλλου κάθε στιγμή λέγοντας: «Ή θα σωθούμε όλοι ή θα καθούμε όλοι». Τήν γνωρίζετε αυτή τη φράση. Έχουμε να υπερνικήσουμε πολλά εμπόδια, όλα και τις μέρες που ακολουθήσαν την απόβαση στη Γκράνμα. Άλλα σήμερα οι αγωνιστές δεν είναι μονάδες ή δεκάδες, αλλά εκατομμύρια. Ολόκληρη η Κούβα έχει γίνει μια Σιέρρα Μαέστρα για να δώσει την αποφασιστική μάχη της ελευθερίας για το μέλλον και για την τιμή της πατρίδας μας και της Αμερικής, γιατί

δυστυχώς είναι και η μόνη ανάμεσα στις χώρες που είναι έτοιμη για τον αγώνα.

Η μάχη της Κούβας δεν είναι άποφασιστική οε σχέση με την 'Αμερική, με την έννοια πως αν η Κούβα χάσει τη μάχη δεν θα την χάσει και η 'Αμερική. 'Αντίθετα, αν η Κούβα κερδίσει θα κερδίσει η 'Αμερική ολόκληρη. Αύτη είναι η σημασία του νησιού μας, γι' αυτό θέλουν να καταστρέψουν αυτό «το κακό παράδειγμα» που δίνουμε. Στά 1959 ο στρατηγικός μας στόχος, ο γενικός στόχος δηλαδή του πολέμου μας ήταν η άνατροπή της τυραννίας του Μπατίστα, η άποκατάσταση των αρχών της δημοκρατίας, της εξουσίας και της ανεξαρτησίας, που είχαν χαθεί από τα ξένα μονοπώλια. 'Από τις 10 του Μάρτη<sup>1</sup> η Κούβα δεν ήταν πια παρά ένας στρατώνας. 'Η 10η Μαρτίου δεν ήταν έργο ενός ανθρώπου, αλλά μιας κόστας, μιας ομάδας ανθρώπων, ενυμένων από όριζμένο αριθμό προνομιών, και που ό ένας απ' αυτούς ό πα φιλόδοξος και ό πλέον θρασύς, ό Φουλγκένσιο, ό 1ος της Ιστορίας μας, ήταν ό άρχηγός τους. Αύτη ή κόστα υπέκυψε στην αντιδραστική τάξη της χώρας μας, στους μεγαλοβιοκράτες, στα παρασιτικά κεφάλαια, σε στενή συμμαχία με τους ξένους αποικιοκράτες. 'Ηταν άρκετοί, μια σειρά δειγμάτων εξαφανισθέντων ως διά μαγείας, οι σάπιοι πολιτικοί εκείνοι, που συντρίβανε τις άπεργίες και οι πρίγκιπες του παυνιδιού και της άποφάνευσης. Την 1η του Γενάρη πέτυχε ό βασικός στρατηγικός στόχος της επανάστασης, ή καταστροφή δηλαδή της τυραννίας που έπ' επτά χρόνια ρουφούσε τό αίμα της Κούβας. 'Αλλά ή επανάστασή μας, που είναι μια συνεδρητή επανάσταση, γνωρίζει πως πολιτική κυριαρχία και οικονομική έξουσία είναι στενότητα συνδεδεμένα.

Η επανάστασή μας δεν θέλει να επαναλάβει τα σφάλματα που έγιναν στά 1890: Με τό να δολοφονήσεις απλώς έναν άνθρωπο, χωρίς να αντιληφτείς ότι αύτός ό άνθρωπος

1. 10 Μαρτίου 1959 παρακώπημα του Μπατίστα την παραμονή των εκλογών.

εκπροσωπεί μια τάξη και ένα σύστημα και πώς αν δεν καταστραφεί όλο αυτό το σύστημα οι έγχθροι του λαού θα εφεύρουν έναν άλλον άνθρωπο. Ή Έπανάσταση λοιπόν, όφειλε να καταστρέψει από τις ρίζες το κακό που τσακίζει την Κούβα. Πρόκειται να μιμηθούμε τον Μαρτί και να επαναλαβαίνουμε δόξασκα πως ριζοσπαστικός δεν σημαίνει άλλο τίποτα, παρά τουτό: αυτό που πάει στις ρίζες. Ο ριζοσπαστισμός δεν εφαρμόζεται αν δεν βλέπεις το βάθος των πραγμάτων και αν δεν συνεργάζεσαι για την εύτυχία των ανθρώπων. Ο Φιντέλ του έδωσε έναν καινούριο όρισμό: «Αυτό ή Έπανάσταση προτίθεται να ξεριζώσει τις άδικιές από τη ρίζα», λέγοντας ακριβώς ότι έννοούσε και ο Μαρτί αλλά με άλλα λόγια. Μια και ο μεγάλος άντικειμενικός στόχος πένυχε με την άνταροπή της τυραννίας και την άποκατάσταση της επαναστατικής έξουσίας γεννημένης από τον λαό, ο νέος στρατηγικός στόχος αΐτης της έξουσίας, που το όπλισμένο της χέρι είναι από τώρα και έπειτα ένα όπλο του λαού, θα γίνει ή κατάκτηση της οικονομικής ανεξαρτησίας, ή καθολική δηλαδή έθνική κυριαρχία. Χθες οι άντικειμενικοί στόχοι της τακτικής του αγώνα ήταν ή Σιέρρα, οι πεδιάδες, ή Σάντα Κλάρα, το Παλάτι, τα κέντρα παραγωγής που έπρεπε να κατακτηθούν με μια κατά μέτωπο επίθεση ή με πολιορκία ή με παράνομη δράση. Οι στόχοι της σημερινής μας τακτικής είναι ο θρίαμβος της Άγροτικής Μεταρρύθμισης, που θ' άποτελέσει τη βάση της δημοκρατικοποίησης της χώρας, ή έξάπλωση του έξμετρικού εμπορίου, ή άνύψωση του θιστικού λαϊκού επιπέδου, προκειμένου να επιτύχουμε το μεγάλο στρατηγικό μας στόχο που είναι ή άπελευθέρωση της έθνικής μας οικονομίας. Το οικονομικό μέτωπο είναι σήμερα στο προσκήνιο του αγώνα, άκόμα και αν υπάρχουν και άλλα, τεράστια σημάσια προβλήματα, όπως της παιδείας παραδείγματος χάριν. Ή παιδεία θα μάς επιτρέψει να φτιάξουμε τεχνικούς που είναι άναγκαίοι για αυτή τη μάχη. Άλλά και αυτό άκόμη έπιδεδαιώνει πως το οικονομικό μέτωπο είναι το σημαντικότερο και ότι ο προορισμός της παιδείας θα είναι να προμηθεύει άγωνιστές για

τὸν τὸν ἀγῶνα στὴς καλύτερες δυνατὲς συνθήκες. Μπορῶ νὰ ἀποκαλέσω τὸν ἑαυτοῦ μου στρατιωτικὸ, στρατιωτικὸ πού θῆκε ἀπὸ τὸ λαό, πού πήρε τὸ ὅπλο ὅπως τόσοι ἄλλοι ὑπακούοντας ἀπλὰ σὲ ἓνα προκλητήριον, πού πραγματοποιήσε τὸ καθήκον πού τὴ στιγμή πού χρειάστηκε καὶ πού βρίσκεται σήμερον στὸ πόστο πού ἔχετε. Δὲν ἱσχυρίζομαι πὺς εἰμαι ἓνας οικονομολόγος. Ἀπλὰ, ὅπως ἔλοι οἱ ἐπαναστάτες ἀγωνιστὲς βρίσκονται σ' αὐτὸ τὸ ὄχυρό πού με ταποθέτησαν καὶ εἶμαι ὑποκρεωμένος νὰ ἀνησυχῶ περισσότερο ἀπ' ὅποιονδήποτε γιὰ τὴν τύχη τῆς ἐθνικῆς οικονομίας ἀπὸ τὴν ὅποια ἐξαρτᾶται ἡ μοίρα τῆς Ἑπανάστασης. Αὐτὴ ἡ μάχη στὸ οικονομικὸ πεδίο εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ κείνες πού δώσαμε στὴ Σιέρα: Αὐτὴ ἐδῶ εἶναι μάχη θέσεων, ὅπου τὸ ἀπρόσπτο δὲν δημιουργεῖται σχεδὸν ποτέ, ὅπου οἱ δυνάμεις συγκεντρώνονται καὶ ὅπου οἱ ἐπιθέσεις προετοιμάζονται συστηματικά. Στὴ παρούσα περίπτωση οἱ νίκες εἶναι προϊόντα ἐργασίας, σταθερότητας καὶ προγραμματισμοῦ. Πρόκειται γιὰ ἓναν πόλεμο πού ἀπαιτεῖ τὸν συλλογικὸ ἡρωισμό, τὴν θυσία τοῦ συνόλου καὶ πού δὲν κρατᾷ μόνο μιὰ μέρα, οὔτε μιὰ ὀδομάδα, οὔτε καν ἓνα μῆνα. Εἶναι ἓνας μακρὸς πόλεμος καὶ θὰ γίνεταὶ ἀκόμη μακρύτερος, ὅσο δὲν μελετοῦμε ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐδάφους καὶ δὲν ἀναλύουμε στὸ βάθος τὸν ἐχθρό.

Αὐτὸς ὁ πόλεμος γίνεται ἐπὶ πλεόν με πολλῶν λογῶν ὅπλα: ἀπὸ τὴν συνεισφορά τοῦ 4% τοῦ μισθοῦ τῶν ἐργαζομένων γιὰ τὴ βιομηχανοποίηση, ὡς τὴν ἐργασία στὴν κάθε κοοπερατίβα καὶ στὴν ἀποκατάσταση ἀγνοιστῶν μέχρι σήμερον κλάδων στὴν ἐθνικὴ μας βιομηχανία, ὅπως εἶναι ἡ χημεία, ἡ βαρὶὰ χημεία ἢ ἡ σιδηρουργία... Ὁ κύριος στρατηγικὸς μας στόχος, αὐτὸ νὰ τὸ θυμόσαστε συνεχῶς, εἶναι ἡ κατάκτηση τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας.

Γιὰ νὰ κατακτήσουμε ἓνα πράγμα πρέπει νὰ τὸ πάρουμε ἀπὸ κάποιον. Νὰ μιλάμε καθαρά καὶ νὰ μὴν κρυθόμαστε πίσω ἀπὸ λέξεις, πού μποροῦν νὰ ἐρμηνευτοῦν λανθασμένα. Αὐτὸ πού πρέπει νὰ κατακτήσουμε, τὴν κυριαρχία τῆς χώρας, πρέπει νὰ τὸ ἀφαιρέσουμε ἀπ' αὐτὸν τὸν κάποιον πού

ονομάζεται μονοπώλιο. "Αν και τὰ μονοπώλια δὲν ἔχουν πατριδα γενεῶς, ἔχουν ὅμως ἓνα κοινὸ γινώρισμα: ὅλα τὰ μονοπώλια ποὺ βρέθηκαν στὴ Κούβα καὶ ποὺ ἐκμεταλλεύτηκαν τὴν κουθανέζικη γῆ εἶναι στενότητα συνδεδεμένα μὲ τὴς Ἦν. Παλιτείες. Αὐτὸ πᾶν νὰ πεῖ, πῶς ὁ οἰκονομικὸς μας πόλεμος θὰ δοθεῖ μὲ τὴν μεγάλη δύναμη τοῦ Βορρά καὶ πῶς δὲν εἶναι ἀπλὸς πόλεμος. Ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἐλευθερία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν νίκη κατὰ τῶν ἡμερικανικῶν μονοπωλίων. Ὁ ἔλεγχος τῆς οἰκονομίας μᾶς χάρας ἀπὸ μὴν ἄλλη μειώνει μοιραία τὴν οἰκονομία τῆς ἐλεγχόμενης χώρας.

Ὁ Φιντέλ, ἐδήλωσε στὴς 24 Φεβρουαρίου στὴν C. T. C. (Συνμοσπονδία Κουθανῶν Ἑργατῶν) : πῶς νὰ φανταστοῦμε μὴ ἐπανάσταση ποὺ θὰ περιμένε ἀπὸ ἐπενδύσεις ξένου ἰδιωτικοῦ κεφαλαίου τὴν λύση τῶν προβλημάτων τῆς; Πῶς νὰ διανοηθοῦμε, πῶς μὴ ἐπανάσταση ποὺ διεκδικεῖ τὰ δικαιώματα τῶν ἐργατῶν ποὺ ποδοπατήθηκαν ἐπὶ χρόνος, θὰ ἀναμένει λύσεις ἀπὸ τὸ ξένο κεφάλαιο ποὺ πηγαίνει ἐκεῖ ὅπου ἔχει τὰ περισσότερα συμφέροντα καὶ ποὺ ἐπενδύεται ὅχι στὰ εἶδη τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ χώρα, ἀλλὰ σὲ κεῖνα ποὺ τοῦ ἐπιτρέπουν, τὰ περισσότερα κέρδη τοῦ κεφαλαίου;

Ἡ Ἐπανάσταση δὲν θὰ μπορούσε, λοιπόν, νὰ πάρει αὐτὸ τὸ δρόμο τῆς διεργασίας. "Ἐπρεπε νὰ βρεῖ ἕναν ἄλλο. "Ἐπρεπε νὰ κτυπήσει τὸ παρ' ἐξοργιστικὸ ἀπ' ὅλα τὰ μονοπώλια, τὸ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς, νὰ τὸ καταστρέψει, νὰ τὸ μεταδώσει στὰ χέρια τοῦ λαοῦ καὶ ν' ἀρχίσει μετὰ τὸν ἀληθινὸ ἀγώνα. Ἡ μάχη στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀγροτικῆς Μεταρρύθμισης δὲν ἀσκηνοῦντο, αὐτὸ εἶναι γεγονός. Δίδεται τώρα καὶ θὰ δοθεῖ στὸ μέλλον. Γιατὶ βέβαια τὰ μεγάλα μονοπώλια κατεῖχαν ἐδῶ μεγάλες ἐπιδόσεις γῆς, δὲν ἦσαν ὅμως καὶ τὰ ἱσχυρότερα τῆς περιοχῆς, ὅπως τῆς χημικῆς βιομηχανίας, τῆς μηχανικῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ πετρελαίου.

"Ἐπρεπε πάντως ν' ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ Μεταρρύθμιση. Οἱ μισοὶ περίπου ἀπὸ τοὺς ἰδιοκτῆτες γαῶν, Κουθὰν καὶ μὴ, κατεῖχαν τὸ 48% τῆς ἐθνικῆς ἐπιφάνειας καὶ τὸ 70% δὲν κατεῖχε παρὰ τὰ 12% τῆς ἐθνικῆς ἐπιφάνειας. Ὑπερ-

χαν 62.000 άγροι μικρότεροι από το 1% της καμπαλλερίας (ή καμπαλλερία ίση περίπου με 13,50 εκτάρια), ενώ η άγροτική μας Μεταρρύθμιση προβλέπει ότι δύο καμπαλλερίες αντιπροσωπεύουν το μίνιμουμ άναγκαίο, για να μπορεί να ζήσει μια οικογένεια 5 προσώπων σε μη άρδευόμενη γη με ελάχιστα εισοδήματα. Στην έπαρχία Καμαγκουαίη πέντε εταιρίες ζάχαρης έλεγχαν 56.000 καμπαλλερίες, δηλαδή το 90% της άλικης επιφάνειας της έπαρχίας.

Τα μονοπώλια κατείχαν επί πλέον το νάκελ, το κοβάλτιο, το σίδηρο, το χρώμιο, το μαγγάνιο και άλη την εκμετάλλευση των πετρελαίων. Στο πετρέλαιο, π.χ. το μεταξύ των συμφωνηθέντων και άπαιτηθέντων άκωρήσεων ξεπερνούσε στο σύνολο την έθνική μας επιφάνεια. Όλο μας δηλαδή το έθνικό έδαφος ήταν διανεμημένο, επί πλέον το σύνολο των θράκων, και άλη η επιφάνεια της μεσογειακής Κούβας. Τελικά ό-ρισμένες ζώνες διεκδικούνταν από δύο και τρεις εταιρίες που καταφεύγανε στα δικαστήρια. Χρειάστηκε λοιπόν να ξεκαθαρίσουμε κι αυτές τις άνακατεμένες ιδιοκτησίες των άμερικάνικων εταιριών. Ή κερδοσκοπία επί των άκινήτων κυριόθηκε επίσης με την πώση των ένοικίων και τώρα με τα σχέδια του I.N.A.V. (Έθνικό Ίνστιτούτο Άποταμειώσεως και Οικισμού) που θα παρέχει φτηνές κατοικίες. Έδώ υπήρχαν πολλά μονοπώλια άσυνήτων. Άκόμα κι αν δεν ήταν όλα άμερικάνικα, ήταν παραιοτικά κεφάλαια συνεταιρών των Άμερικανών. Με την παρέμβαση των μεγάλων άγορών και την δημιουργία λαϊκών μαγαζιών που φτάνουν σήμερα στα 1.400 στην κουβανέζικη ύπαιθρο, κατορθώσαμε να άνακόψουμε ή τουλάχιστον άρχισαμε να άνακόπτουμε την κερδοσκοπία και το μονοπώλιο στο έξωτερικό έμπόριο.

Ξέρετε πώς ύψώνουν τις τιμές των προϊόντων και αν οι χωρικοί μς άκούνε αυτή τη στιγμή, γνωρίζουν καλά την μεγάλη διαφορά άνάμεσα στις σημερινές τιμές και τις τιμές που επέβαλε οι τυχοδιώκτες σ' εκείνη τη θλιβερή εποχή σ' άλη την κουβανέζικη ύπαιθρο. Ή άσύδοτη δράση των μονοπωλίων άνακατίστηκε τουλάχιστον.



Είχαμε ακόμη να ξεπεράσουμε έναν από τους σημαντικότερους σταθμούς στον αγώνα για την απελευθέρωσή μας: την επίθεση εναντίον των μονοπωλίων του εξωτερικού εμπορίου. Έχουμε ήδη υπογράψει πολλά εμπορικά σύμφωνα με διάφορες χώρες και όλο και νέες χώρες επιζητούν την κουβανέζικη αγορά με όρους απόλυτης ισότητας. 'Αν' όλα τα σύμφωνα που έχουμε υπογράψει, το σημαντικότερο αναμφισβήτητο είναι αυτό που επιτύχαμε με τη Σοβιετική Ένωση. Της πουλήσαμε κάτι το τελείως άσυνήθιστο: όλο μας το ποσοστό ζάχαρης χωρίς ν' αφήσουμε τίποτα για την παγκόσμια αγορά. Έτσι εξασφαλίσαμε για μια πενταετία την πώληση ενός εκατομμυρίου τόννων το χρόνο. Φυσικά δεν παίρνομε σε δολάρια παρά το 20% γι' αυτή τη ζάχαρη. 'Αλλά το δολάριο δεν είναι παρά ένα όργανο αγοράς, οπότε κι έχει άλλη αξία παρά την αγοραστική του και μείς πληρωνόμενοι σε πρώτες ύλες ή σε βιομηχανικά προϊόντα χρησιμοποιούσαμε απλά τη ζάχαρη σαν δολάριο. Κάποιος μου έλεγε τελευταία ότι αυτό το είδος της συμφωνίας είναι καταστροφικό γιατί η απόσταση που χωρίζει τη Σοβιετική Ένωση από την Κούβα υπάνει σημαντικά τις τιμές όλων των εισαγόμενων ειδών. Το σύμφωνο που υπογράψαμε για το πετρέλαιο καταρίπτει όλες του τις προφητείες. Η Σοβιετική Ένωση αναλαμβάνει να προμηθεύει στην Κούβα ένα πετρέλαιο που κυμαίνεται σε μία τιμή κατώτερη κατά 83% από αυτήν των αμερικάνικων μονοπωλίων που βρίσκονται στην πόρτα μας. Αυτό σημαίνει οικονομική απελευθέρωση.

Υπάρχουν φυσικά και κείνοι που ισχυρίζονται ότι όλες αυτές οι πωλήσεις στην Σοβιετική Ένωση είναι πωλήσεις με πολιτική χροιά που δεν αποδίδουν παρά να ένοχλούν τις 'Ην. Πολιτείες. 'Ας το παραδεχτούμε. Η Σοβιετική Ένωση είναι ελεύθερη να ένοχλεί τις 'Ην. Πολιτείες αν αυτό της αρέσει. 'Αλλά σε μας πουλάει το πετρέλαιο και από μας αγοράζει τη ζάχαρη για να ένοχλήσει τις 'Ην. Πολιτείες και όποιες κι αν είναι οι προθέσεις της, εμείς δεν πουλάμε παρά εμπορεύματα και όχι την πολιτική μας κυριαρχία όπως το κά-

ναμε άλλοτε. Σήμερα μιλάμε σάν Ίσος πρὸς Ίσον. Σήμερα δ-  
 ταν μᾶς ἐπισκεφτεῖ ὁ ἀντιπρόσωπος μιᾶς καινούριας χώρας  
 μᾶς ἀντιμετωπίζει σάν Ίσους πρὸς Ίσον. Καὶ δὲν ἔχει καμιά  
 σημασία τὸ μέγεθος τῆς χώρας ἀπὸ τὴν ὁποία ἔρχεται οὔτε  
 καὶ ἡ δύναμη τῶν κανονίων της. Ἡ Κοόθα, ἔθνος ἐλεύθερο  
 ἔχει δικαίωμα ψήφου στὰ Ἡνωμένα Ἔθνη. Ἀκριβῶς ὅπως  
 καὶ οἱ Ἡν. Πολιτείες καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωση. Μὲ αὐτὸ τὸ  
 πνεῦμα ὑπογράφτηκαν δὲ τὰ σύμφωνα καὶ μ' αὐτὸ θὰ ὑπο-  
 γραφοῦν καὶ ὅλες οἱ μελλοντικὲς ἐμπορικὲς συμφωνίες. Ὁ  
 Μαρτί, τὸ εἶχε σωστὰ προβλέψει, πρὶν τόσα χρόνια, ὅταν εἶ-  
 κε δηλώσει πὺς τὸ ἔθνος ποὺ ἀγοράζει εἶναι κείνο ποὺ ἐξου-  
 σιάζει, ἐνῶ τὸ ἔθνος ποὺ πωλάει εἶναι κείνο ποὺ ὑποτάσσε-  
 ται. Ὄταν ὁ Φιντέλ Κάστρο ἐξήγησε πὺς τὸ ἐμπορικὸ σύμ-  
 φωνο μὲ τὴ Σοβιετικὴ Ἑνωση ἦταν πολὺ εὐνοϊκὸ γιὰ τὴν  
 Κοόθα, μπορούμε νὰ ποῦμε πὺς ἐκφραζόταν μὲ τὰ αἰσθήμα-  
 τα ὁλόκληρου τοῦ κουβανέζικου λαοῦ. Γιατὶ ὅλοι αἰσθανθήκα-  
 με λίγο πὺς ἐλεύθεροι ὅταν διαπιστώσαμε πὺς μπορούσαμε  
 νὰ ὑπογράψουμε ἐμπορικὲς συμφωνίες μὲ ὅποιον θέλαμε.  
 Καὶ πρέπει νὰ αἰσθανόμαστε ἀκόμη πὺς ἐλεύθεροι, σήμε-  
 ρα, γιὰ εἴμαστε ἀπόλυτα θέλωμε πὺς αὐτὴ ἡ ἐμπορικὴ συμφω-  
 νία ποὺ ὑπογράψαμε εἶναι πρὸς τιμὴ τῆς ἐξουσίας μας, πο-  
 λὺ εὐνοϊκὴ γιὰ τὴν Κοόθα. Ἐὰν μελετήσουμε τὰ ἐπαχθεῖ δά-  
 νεια τῶν ἀμερικάνικων ἐταιριῶν καὶ δὲν τὰ συγκρίνουμε μὲ  
 τὴν πίστωση ποὺ μᾶς παραχώρησε ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωση μὲ  
 2% τόκο γιὰ 12 χρόνια, ἕνα ἀπὸ τὰ χαμηλότερα ἐπιτόκια  
 στὴν ἱστορία τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, τότε μόνο θὰ  
 καταλάβουμε τὴ σημασία της. Αὐτὴ ἡ πίστωση θὰ χρησιμεύ-  
 σει φυσικὰ γιὰ τὴν ἀγορὰ σοβιετικῶν ἐμπορευμάτων, ἀλλὰ  
 εἶναι ἐπίσης φανερό πὺς τὰ παραχωρούμενα δάνεια ἀπὸ τὴν  
 Ἑξपोर्ट Μπάνκ π.κ. ποὺ εἶναι δῆθεν ἕνας διεθνὴς ὀργανι-  
 σμὸς, χρησιμεύουν γιὰ νὰ ἀγοράζουν προϊόντα προκαθορι-  
 σμένα ἀπὸ τὰ ξένα μονοπώλια. Ἀς πάρουμε μιὰ Ἠλεκτρικὴ  
 Ἑταιρία τῆς Βιρμανίας π.κ. Ἡ Ἑξपोर्ट Μπάνκ τῆς προσφέ-  
 ρει 8, ἢ καὶ 15 ἑκατομμύρια πέζος. Ἐγκαθιστᾷ ὕστερα τὰ μη-  
 κανήματα παράγει μιὰ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια πολὺ ἀκριβὴ καὶ

πολύ κακής ποιότητας. Κερδίζει τεράστια ποσά και έν συνε-  
χεια το κράτος πληρώνει. Αυτά είναι τα συστήματα των διε-  
θνών πιστώσεων, πολύ διαφορετικά από μιὰ πίστωση παραχω-  
ρηθείσα σ' ένα έθνος για να έπωφεληθεί αυτό το ίδιο και δ-  
λοι οι απόγονοί του. Θά ήταν τελείως διαφορετικό αν ή Σο-  
βιετική Ένωση δάνειζε 100 εκατομμύρια πέζος σέ μιὰ άπ' α-  
υτές τις εταιρίες για να εγκαταστήσει και να εξαγάγει μετά  
τά κέρδη στη Σοβιετική Ένωση. Άλλα τελικά θά εγκατα-  
στήσουμε μιὰ μεγάλη επιχείρηση σιδηρογέρας και ένα διύ-  
λιστήριο πετρελαίου, καθ' άλοκληρία έθνικά και για την έ-  
ξυπνέτηση του λαού.

Με άλλα λόγια: ότι πληρώνουμε αντιπροσωπεύει άπο-  
κλειστικά τὸ αντίτιμο έσέίνων πὸ λαβαίνουμε και πρόκειται  
για ένα αντίτιμο σωστό και τίμιο, όπως τὸ είδαμε ήδη στην πε-  
ρίπτωση του πετρελαίου. Δέν ισχυρίζομαι ότι σέ όλες τις συμ-  
φωνίες, πὸ θά υπογράφουμε πάντα και με τὸν ίδιο ειλικρι-  
νή τρόπο πὸ ή κυβέρνηση έξηγει όλες της τις ενέργειες,  
θά μπορούμε να σὲς αναγγέλλουμε τὸ ίδιο εξαιρετικά καμη-  
λές τιμές για όλα τὰ εμπορεύματα και τὰ βιομηχανικά είδη  
πὸ θ' αγοράζουμε. Πρέπει ακόμη να αναφέρουμε πὸς ὁ Ντά-  
ριο ντε λα Μαρίνα<sup>1</sup> έχει αντιρρήσεις. Λυπούμαι πὸ δέν κρα-  
τώ μαζί μου ένα άρθρο πὸλύ ενδιαφέρον, ὅπου έξηγει με 5,  
6 ή 7 επιχειρήματα τὸς λόγους πὸ τὸν κάνουν να κριτικα-  
ρει αὐτή την εμπορική συμφωνία. Όλα είναι λανθασμένα,  
τόσο στην έρμηνεία τους, πὸ είναι ήδη σοβαρό, ὅσο και στίς  
πληροφορίες τους. Ισχυρίζεται π.χ. πὸς αὐτή ή συμφωνία ση-  
μαίνει πὸς ή Κούβα ἀναλαμβάνει την ὑποχρέωση να ὑποστη-  
ρίζει τὸς σοβιετικούς έλιγμούς σὰ 'Ηνωμένα Έθνη. Για  
την άκρίβεια πρόκειται για μιὰ δήλωση τελείως ανεξάρτητη  
αὐτ' αὐτή τη συμφωνία και πὸς συντάχτηκε κοινή συνανέ-  
σει, σύμφωνα με την ὅποια ή Κούβα ὑποχρεώνεται να ὑπο-  
στηρίξει την εἰρήνη σὰ 'Ηνωμένα Έθνη. Οὔτε λίγο, οὔτε

1. 'Ο έπίσημος εκπρόσωπος της κουβανέζικης μπουζονάδας πὸς  
μετανάστεψε σὸ Μαϊάμι.

πολύ κατηγορούν την Κούβα, όπως ήδη το εξέηγε ο Φιντέλ, γιατί κάνει ακριβώς αυτό για το οποίο δημιουργήθηκαν τα Ήνωμα. Έθνη σύμφωνα με το καταστατικό τους. Ο υπουργός μας Έμπορίου, άνετρεψε όλα τα άλλα οικονομικά του επιχειρήματα τα γεμάτα ανακρίβειες και κοντροκαμένες ψευτιές. Απ' αυτές ή φοβερότερη άφορα την τιμή. Ξέρετε πώς ή τιμή της ζάχαρης στην παγκόσμια αγορά, εξαρτάται φυσικά από την προσφορά και τη ζήτηση. Ο Ντόριο ντε λα Μαρίνα λέει πως αν αυτό το εξαπομύριο τόννοι που πουλάει η Κούβα ξαναπουληθεί από τη Σοβιετική Ένωση, η Κούβα δεν θα κερδίσει τίποτα. Είναι ψέμα για τον απλούστατο λόγο ότι στην εμπορική συμφωνία διευκρινίζεται καθαρά πως η Σοβιετική Ένωση δεν έχει δικαίωμα να εξαγάγει τη ζάχαρη παρά μόνο στις χώρες που αγοράζουν πάντα απ' αυτήν. Η Σοβιετική Ένωση εισαγάγει ζάχαρη, αλλά και εξαγάγει διυλισμένη ζάχαρη σε όρισμένες γειτονικές (συνορεύουσες) χώρες που δεν διαθέτουν διυλιστήρια, όπως το Ιράν. Η Σοβιετική Ένωση θα συνεχίσει φυσικά να εξυπηρετεί τις χώρες τις οποίες έπρωιθευε συνήθως, αλλά η ζάχαρή μας θα καταναλώνεται εξ ολοκλήρου στα πλαίσια της αύξησεως της λαϊκής κατανάλωσης σ' αυτή τη χώρα.

Αν οι Αμερικανοί άνησυχούν τόσο πολύ (το ίδιο το Κογκρέσσο Ισχυρίζεται πως η Σοβ. Ένωση τους συναγανίζεται) κι αν αυτοί οι ίδιοι πιστεύουν στη Σοβ. Ένωση, γιατί δεν θα την πιστέψουμε και μεις όταν το λέει και σ' επόμετρο το υπογράφει πως αυτή η ζάχαρη προορίζεται για την άσπερική της κατανάλωση; Και γιατί μιά εφημερίδα διασπείρει την άμφιβολία που κυκλοφορώντας μπορεί πραγματικά να βλάψει τις τιμές της ζάχαρης; Γιατί απλούστατα αυτός είναι ο ρόλος της αντίπαλάσεως. Ο ρόλος εκείνων που δεν αποφασίζουν να χάσουν τα προνόμιά τους. Έξάλλου στον άφορα την τιμή της κουδανέζικης ζάχαρης ή Λίνγκολν Πράϊς!

1. Τυχή ασφαλείας κατόπιν συμφωνίας με την κυβέρνηση των Η. Π.Α. για την αγορά του έτήσιου εργάσιμου ζάχαρης στην Κούβα.

Έκανε μια ειδική ανακοίνωση από μέρους των αντιπάλων: Αυτοί ισχυρίζονται πως αυτά τα εκατό ή εκατόν σαράντα εκατομμύρια πέζος που οι Ήν. Πολιτ. πληρώνουν επί πλέον για τη ζάχαρη είναι ένα δώρο προς την Κούβα. Δεν είναι άκριβες: Σύμφωνα με τα τελωνειακά σύμφωνα που υπέγραψε η Κούβα, έπληρωνε για κάθε πέζος που ξόδευσαν για την Κούβα οι Άμερικάνοι, ένα πέζος και δεκαπέντε σέντσια. Πού σημαίνει πως σε δέκα χρόνια χίλια εκατομμύρια δολλάρια πέρασαν από τα χέρια του κουβανέζικου λαού στα αμερικάνικα μονοπώλια. Δεν έχουμε λόγους να κάνουμε δώρα σ' όποιονδήποτε, και θα προτιμούσαμε αυτά τα λεφτά να πηγαίνουν στα κουβανέζικα χέρια παρά στα αμερικάνικα. Γιατί τα μονοπώλια δεν είναι παρά βραχά καταπίεσης που εμποδίζουν τους σκλαβωμένους λαούς του κόσμου να πάρουν το δρόμο της ελευθερίας. Τα εύτελλη δάνεια που έκαναν οι Ήν. Πολιτείες στην Κούβα, μάς στοίχισαν 81 σέντσια τόκο κατά πέζος κι αυτό με μικρές προθεσμίες. "Ας μη συζητήσουμε τί θα μάς στοίχιζε ένα μακροπρόθεσμο δάνειο εάν αυτό που πετύχαμε από τη Σοβιετική Ένωση. Γι' αυτό ακολουθώντας τις συμβουλές του Μαρτί αποφασίσαμε να διαφοροποιήσουμε τελείως την τακτική μας στις συναλλαγές του εξωτερικού εμπορίου, χωρίς να δεσμευόμαστε με κανέναν αγοραστή αλλά και να ποικίλουμε την εσωτερική μας παραγωγή ώστε να εξυπηρετήσουμε πλεονέκτητα τις αγορές.

Η Κούβα πάει μπροστά. Ζούμε σε μια άληθινά κοσμογονική εποχή της ιστορίας μας, μια περίοδο που όλες οι χώρες της Αμερικής έχουν μάτια καρφωμένα πάνω σ' αυτό το μικρό νησί και που όλα τα αντιδραστικά καθεστώτα κατηγορούν την Κούβα εάν υπεύθυνη για όλες τις λαϊκές εκδηλώσεις αγωγάνησης που ξεσπούν σε μερικά σημεία της Αμερικής. Το διεκρινίσουμε ήδη πως η Κούβα δεν κάνει εξαγωγή επαναστάσεων. Οι επαναστάσεις δεν εξαγονται. Δημιουργούνται, σε μια χώρα τη στιγμή που οι αντιθέσεις φτάνουν σε όξυνση. Αλλά η Κούβα εξαγεί αποτελεσματικά το παράδειγμά της. Το παράδειγμα ενός μικρού λαού που άφησε τους ψεύ-

τικούς έπιστημονικούς νόμους, τούς «γεο-πολιτικούς» λεγόμενους και πού παρ' όλο πού βρίσκεται στό στόμα τού θηρίου τολμά νά διαλαλεί τή λευτεριά του. Αυτό είναι τó εγκλήμα του και τó παράδειγμα πού τρέμουν οί ιμπεριαλιστές. Θέλουν νά μās συντρίψουν γιατί γίναμε μιά σημαία γιά τή λατινική 'Αμερική. Θέλουν νά μās έπαβάλουν τó δόγμα Μονρόε. Μιά νέα του έκδοχή προτάθηκε στό Κογκρέσσο, άλλα νομίζω πώς άπορίφηκε και εύτυχώς γιά τήν ίδια τήν 'Αμερική. Διάβασα τίς προτάσεις πού προδίδουν μιά τέτοια πρωτόγονη νοοτροπία, τόσο άποικιοκρατική, ώστε πιστεύω πώς θά 'τανε μιά ντροπή γιά τόν άμερικάνικο λαό νά δεχτεί παρόμοια πρόταση. Αυτό ή εισηγήση άνάσταινε τó δόγμα Μονρόε, άλλα με μεγαλύτερη δξύταση. Θυμάμαι άκριθώς μιά από τίς παραγράφους του: «Γ' αυτούς τούς λόγους τó δόγμα Μονρόε διευκρινίζει συγκεκριμένα ότι καμία χώρα, ξένη πρós τήν 'Αμερική, δέν μπορεί νά μετατρέψει σέ σκλάβους τίς άμερικάνικες χώρες». Με άλλα λόγια οί χώρες τής 'Αμερικής μπορούν νά τó κάνουν. Τó κείμενο συνεχίζει «...αυτός είναι ένας έπί πλέον λόγος πού επιτρέπει τήν παρέμβασή μας χωρίς νά έπικαλεστούμε τόν Ο.Ε.Α.». Και θά φέρουν τόν Ο.Ε.Α. πρó τετελεσμένων γεγονότων. Αυτοί είναι οί πολιτικοί κίνδυνοι πού έπóυρει ή οικονομική μας έκστρατεία γιά τήν άπελευθέρωσή μας. Τó τελευταίο πρόβλημα είναι ή επένδυση τών συμβόλων μας, ή επένδυση τής έθνικής μας προσπάθειας γιά νά πετύχουμε τó γρηγορότερο τούς οικονομικούς μας στόχους. Στίς 24 Φεβρουαρίου ό Φιντέλ Κάστρο έδήλωσε στους εργάτες δεχόμενος συμβολικά τó 4%.

«...Όταν ή Έπανάσταση πήρε τήν έξουσία τά άποθέματα δέν μπορούσαν νά ελαττωθούν περισσότερο και ό λαός μας είχε συνηθίσει στήν είσαγωγή περισσότερων καταναλωτικών αγαθών άπ' αυτά πού έξήγαγε».

Μιά χώρα πού βρίσκεται σέ τέτοια κατάσταση πρέπει ή νά κάνει οικονομίες ή νά δεχθεί ξένο κεφάλαιο. Είχαμε άποφασίσει νά εισάγουμε ίδιωτικό κεφάλαιο. Όταν πρόκειται γιά ίδιωτικό έθνικό κεφάλαιο, τó κεφάλαιο βρίσκεται μέσα στή

χώρα. 'Αλλά όταν πρόκειται για εισαγωγή ξένων κεφαλαίων έξ' ανάγκης και όταν η λύση που προτείνεται είναι η επένδυση ξένων κεφαλαίων, τότε τα κίνητρα δεν είναι βέβαια ούτε γενναιοδωρία ούτε εύγνεια από συμπόνια, ούτε και η επιθυμία να βοηθηθούν οι λαοί. Τò ιδιωτικό κεφάλαιο κινητοποιείται με τò σκοπό να βοηθηθεί για λογαριασμό του. Τò ξένο ιδιωτικό κεφάλαιο είναι τò πλεόνασμα του κεφαλαίου μιας χώρας, που μεταφέρεται σε μια άλλη χώρα όπου οι μισθοί θα είναι πολύ χαμηλότεροι, οι συνθήκες της ζωής και οι πρόωτες ύλες σε χαμηλό κόστος και έτσι τὰ κέρδη θα είναι περισσότερα. Δεν είναι ή γενναιοδωρία που διαγείρει την επιθυμία των επενδύσεων του ξένου ιδιωτικού κεφαλαίου, αλλά τò κέρδος και έμεις αντίσταθήκαμε πάντα στη λύση του να λύσουμε τὰ προβλήματα της εκβιομηχανποίησής μας σε δ'ωφελος του ιδιωτικού κεφαλαίου. Θα επενδύσουμε 300 εκατομμύρια στη γεωργία και τη βιομηχανία. Θα δώσουμε τή μάχη για την εξέλιξη της χώρας μας και για να εκπαιδεύουμε τις πληγές της. 'Ασφαλώς ό δρόμος δεν είναι εύκολος. Ξέρετε ότι μ'ας απειλούν, ότι μελετούν οικονομικά αντίποινα, με έντριγκες, με σχέδια να μ'ας καταργήσουν από την αγορά κλπ. στην προσπάθειά μας να πουλήσουμε τὰ προϊόντα μας. Αυτό σημαίνει πώς πρέπει να διαποικιστούμε; Να εγκαταλείψουμε κάθε προσπάθεια άνδου μόνο γιατί μ'ας απειλούν; Ποιάς είναι ό σωστός δρόμος για τόν λαό; Ποιόν άδικοούμε επιδιώκοντας την πρόοδό μας; Μήπως θέλουμε να ζήσουμε εκμεταλλευόμενοι την εργασία άλλων λαών; Τί θέλουμε έμεις οι Κουβανοί; Δεν θέλουμε να ζήσουμε από τόν Ισράτα των άλλων, αλλά από τόν δικό μας. Δεν θέλουμε να ζήσουμε από τὰ πλούτη των άλλων, αλλά από τὰ δικά μας, για να ικανοποιήσουμε όλες τις ύλικές ανάγκες του λαού μας και μετά απ' αυτό να λύσουμε τὰ άλλα προβλήματα της χώρας: παιδεία, υγιεινή, άνεση. Τò πώς θα διαθέσουμε αυτά όλα τὰ εκατομμύρια, αυτό θα σ'ας τò εξηγήσει ένας άλλος συνάδελφος στην όμιλία του. Και θα σ'ας πεί ακόμη, γιατί (και δικι μόνο πώς) θα τὰ διαθέσουμε όπως αποφασίσουμε.

Και τώρα απευθύνομαι στους αδύνατους, σε κείνους που φοβούνται, σε κείνους που σκέπτονται πως βρισκόμαστε σε μια κατάσταση μοναδική στα ιστορικά χρονικά, σε κατάσταση απελπισίας. Απευθύνομαι σε όσους πιστεύουν πως αν δεν σταματήσουμε ή αν δεν υποχωρήσουμε είμαστε χαμένοι και θα σάς διηγηθώ ένα σύντομο ανέκδοτο που Γέζους Σιάθα Χέρζογκ, μεξικανού οίκονομολόγου, συντάκτη του νόμου εξαγωγής πετρελαίου, ανέκδοτο που αναφέρεται ακριβώς στην εποχή που ανθούσε στο Μεξικό το διεθνές κεφάλαιο. Σ' αυτό συνοψίζονται όλα όσα λέγονται σήμερα για την Κούβα. Ακούστε το: «Φυσικά θα ισχυριστούν πως το Μεξικό ήταν μια κομμουνιστική χώρα. Το φάντασμα του κομμουνισμού έμφανίστηκε. Ο προεσβετής Ντάνιελς, στο βιβλίο που ήδη ανέφερα άλλοτε, γράφει πως κάνει ένα ταξίδι στην Ούάσιγκτον εκείνες τις δύσκολες μέρες κι ότι ένας "Αγγλος κύριος του μιλάει για τον μεξικάνικο κομμουνισμό. Κι' ο Ντάνιελς απαντά: "Ε, λοιπόν, ο μόνος κομμουνιστής που γνωρίζω εγώ στο Μεξικό είναι ο Ντιέγκο ντε Ριβέρα. Άλλα τί είναι ένας Κομμουνιστής; ρωτάει άμέσως μετά τον "Αγγλο κύριο. Αύτος κάθεται σε μια άνετη πολυθρόνα, σκέπτεται, σηκώνεται και δίνει τον πρώτο όρκο. Άλλα δεν τον ικανοποιεί. Ξανακάθεται, σκέπτεται πάλι, έμπνέεται για λίγο, ξανασηκώνεται και δίνει ένα καινούριο όρκο. Μά πάλι δεν το άρέσει. Το πήγαινε - έλα συνεχίζεται ώσπου λέει απελπισμένος στον Ντάνιελς: Κύριε, ένας κομμουνιστής είναι κάτι που μάς ακανδαλίζει».

Μπορείτε να διαπιστώσετε πως η ιστορία επαναλαμβάνεται. Είναι βέβαιος πως σκανδαλίζουμε άρκετά τους άλλους. Φαίνεται πως ο Ραούλ και γώ έχουμε την τιμή να θεωρούμαστε από τους πλέον ακανδαλώδεις. Η ιστορία λοιπόν επαναλαμβάνεται. Ακριβώς όπως και το Μεξικό, όταν έθνικοποίησε το πετρέλαιό του και επέμεινε στα σχέδιά του, (και ο Καρντένα θεωρήθηκε ο μεγαλύτερος πρόεδρος της χώρας) έτσι θα επαινέσουμε και μες. Όλοι όσοι βρίσκονται από την άλλη παράταξη θα μάς πούν πως θέλουν. Και πάντα θα



ἔχουν κάτι νὰ λένε. Ἐμεῖς θὰ δουλέψουμε γιὰ τὸ καλὸ τοῦ  
λαοῦ καὶ δὲν θὰ ὑποχωρήσουμε, ὅσο δὲ γιὰ κείνους ποὺ ἡ  
Ἐπανάσταση κατέσχεσε καὶ ἀπαλλοτρίωσε τὰ ἀγαθὰ τους,  
ὅς μὴν ξεναγυρίσουν.

## 2. Πρός τήν νεολαία τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς

Πολλοί ἀπό ὅσους, μέ διάφορες πολιτικές τάσεις θ' ἀναρωτηθοῦν σήμερον ὅπως ἀνωμαλίσθηκαν καὶ ὅπως ἴσως θ' ἀναρωτηθοῦν καὶ αὐριο, τί εἶναι ἡ κουβανέζικη ἐπανάσταση, ποιά εἶναι ἡ ἰδεολογία τῆς; Κι' ἄμέσως θὰ πρὸκύψει ἡ ἐρώτησις ποῦ ἐκθροί καὶ φίλοι κόνουν πάντα σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι. «Εἶναι κομμουνιστικὴ ἡ κουβανέζικη Ἐπανάστασι;». Ἄλλοι θ' ἀπαντήσουν μέ ἐλπίδα ναί, ἡ ὅτι βρίσκεται σ' αὐτὸ τὸ δρόμο κι' ἄλλοι, ἀπογοητευμένοι ἴσως θὰ σκεφτοῦν τὸ ναὶ καὶ θὰ ὑπάρξουν καὶ κείνοι ποὺ ἀπογοητευμένοι σκέφτονται τὸ ὄχι, ὅπως ὄχι ἐλπίζουν καὶ κάποιοι ἄλλοι. Ἄν μὲ ρωτοῦσαν ἐμένα, ἂν αὐτὴ ἡ Ἐπανάστασις ποῦ ἔχετε μπροστά σας μάτια σας εἶναι μιὰ ἐπανάστασις κομμουνιστικὴ, ὁφθαλμοὶ θὰ καθόριζα ἀκριβῶς τί εἶναι κομμουνισμός ἀγνοώντας τὰς κατηγορίας ποὺ ἐξύφανε ὁ ἱμπεριαλισμὸς καὶ οἱ ἀποικιοκρατικὲς δυνάμεις ποὺ τ' ἀνακατεῖναι ὅλα, θὰ κατέληγα νὰ πῶ πῶς αὐτὴ ἡ Ἐπανάστασις, σὴν περίπτωσι ποῦ θὰ θεωρηθεῖ μαρξιστικὴ — καὶ ἀκούστε καλὰ πῶς λέω μαρξιστικὴ—θὰ εἶναι, γιατί ἀνακαλύψαμε ἐμεῖς καθὺς κι' αὐτὴ μὲ τὴς δικῆς τῆς μεθόδου τοὺς δρόμους ποὺ ὑπέδειξε ὁ Μάρξ.

Μιά ἀπὸ τὴς μεγάλαις προσωπικότητες τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, ὁ ἀντιπρόεδρος ὑπουργῶν Μικογιάν, σποδὸς μαρξιστής, ἀναγνώρισε πρὸςφάτα, εὐχόμενος ἐπιτυχία σὴν κουβανέζικη Ἐπανάστασις διὸ πρόκειται γιὰ ἓνα φαινόμενον ποὺ ὁ Μάρξ δὲν πρόβλεψε. Καὶ ἐβεβαίωμε πῶς ἡ ζωὴ διδάσκει πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὸ σφαῖντερο βιβλίον καὶ ἀπὸ τὸν παῖδα τοῦ στοχαστή.

\* Ὁμιλία ποὺ δόθηκε στὸ ἀνοιγμα τοῦ πρώτου Λατινοαμερικανοῦ Συνεδρίου Νεότητος (28 Ἰουλίου 1960).

Αυτή ή κουθανέζικη επανάσταση χωρίς νά προσηλωθεῖ σέ συνθήματα καί ἀγνοώντας τὰ ὅσα λεγόντουσαν γι' αὐτήν, φροντίζοντας ὁμως συνεχῶς γιά κείνο πού ὁ λαός της περίμενε ἀπ' αὐτήν, προχώρησε μπροστά γιά νά διαπιστώσει ἔαφνικά, πῶς ὅχι μόνο εἶχε συντελέσει στήν εὐτυχία τοῦ λαοῦ της (ἢ ὅτι πλησίαζε συνεχῶς στήν πραγματοποίησή της). Ἀλλά ὅτι ἐπὶ πλέον ἦταν στραμένα ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ νηοὶ τὰ περίεργα θλέμματα ἐκθρών καὶ φίλων, θλέμματα γεμάτα ἐλπίδες ἀπὸ μιὰ ὁλόκληρη ἡμερο καθὼς καὶ τὰ λυσσοσμένα θλέμματα τοῦ βασιλιὰ τῶν μονοπωλίων.

Ἄλλά ὅλ' αὐτὰ δὲν ἔγιναν ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στήν ἄλλη. Ἐπιτρέψτε μου νά σὰς μιλήσω λίγο γιά τὴν πείρα μου πού μπορεῖ νά γίνει πολὺ χρήσιμη σὲ λαοὺς ποὺ ζοῦν σὲ παρόμοιες συνθήκες, γιὰ νά ἔχετε μιὰ δυναμικὴ ἰδέα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο γεννήθηκε ἡ σημερινὴ επαναστατικὴ ἰδέα. Στὴν πραγματικότητα ἡ σημερινὴ κουθανέζικη Ἐπανάσταση δὲν εἶναι ἡ κουθανέζικη Ἐπανάσταση τοῦ χθές, ἀκόμα καὶ ἡ μετὰ τὴ νίκη. Ἀνάμεσα σὲ κείνους τοὺς ὀγδόντα δυὸ νέους πού δίδασκαν μ' ἕνα καράβι πού ἔκανε νερά, τὴν ἄγρια θάλασσα τοῦ κόλπου τοῦ Μεξικοῦ γιά νά διεκπεραιωθεῖ στὶς ἀκτές τῆς Σιέρρα Μαέστρα καὶ τοὺς σημερινούς εκπρόσωπους τῆς Κούβας, ἡ ἀπόσταση δὲν μετρεῖται μὲ χρόνια, τοιλάκιστον μὲ τὸν καθιερωμένο τρόπο, μὲ μέρες εἰκοσι τεσσάρων ὥρων καὶ ὥρες ἐξήντα λεπτῶν. Ὅλα τὰ μέλη τῆς κουθανέζικης Κυβέρνησης ἦταν νέα, τόσο στὴν ἡλικία ὅσο καὶ στὸν ἐνθουσιώδη χαρακτήρα. Ἄλλα ὠρίμασαν στὸ ὑπέρακο πανεπιστήμιο τῆς πείρας καὶ ἀπὸ τὴ ζωντανὴ ἀποφῇ μὲ τὸ λαό, τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς ἐλπίδας του. Εἶχαμε ὅλοι ὀνειρευτεῖ νά φτάσουμε μιὰ μέρα στὴ Κούβα καὶ νά πάρουμε τὴν ἐξουσία ἀνάμεσα σὲ κραυγὲς καὶ ἡρωϊσμούς, λόγους καὶ διαδηλώσεις διώχνοντας τὸν δικτάτορα Μπατίστα. Ἡ ἱστορία μὰς ἔμαθε πῶς ἦταν πολὺ δύσκολο νά νικήσεις μιὰ ὁλόκληρη κυβέρνηση πού εἶχε τὴν ὑποστήριξη ἐνὸς στρατοῦ δολοφόνων πού συνεργάζονταν μὲ αὐτὴ τὴ κυβέρνηση πού καὶ αὐτὸς μὲ τὴ

σειρά του στηριζόταν στη μεγαλύτερη άποικιακή δύναμη δ-  
λης της γης.

"Έτσι άλλαξαν σιγά σιγά, όλες μας οι γνώμες. Μάθαμε, μείς, παιδιά των πάλεων να σεβόμαστε τον χωρικό, το αίσθη-  
μα της ανεξαρτησίας του και την έντιμότητά του. Μάθαμε να  
αναγνωρίζουμε τις εκατόχρορες ελπίδες του για τη γη που  
του είχαν άρπάξει και εκτιμήσαμε την πείρα του για τα χι-  
λιάδες μονοπάτια του θουνού. 'Από μέρους τους και οι χωρι-  
κοί δίδαχτηκαν από μας τί δείχνει ένας άνθρωπος με ένα του-  
φέκι στα χέρια και ότι αυτό το τουφέκι είναι έτοιμο να τρα-  
βήξει πάνω σε κάποιον, όποιος κι' αν είναι ο αντίπαλος των  
τουφεκίων που τον συνοδεύουν.

Οι χωρικοί μας δίδαξαν τη σοφία τους και μείς τους δι-  
δάξαμε την ιδέα μας για την επανάσταση. 'Από τότε και για  
πάντα οι χωρικοί της Κούβας και οι αντίρτικες δυνάμεις της  
Κούβας, μαζί και η σημερινή επαναστατική κουβανέζικη κυ-  
βέρνηση είναι ενωμένοι σε έναν άνθρωπο.

Η 'Επανάσταση λοιπόν προόδευε: διώξαμε τις συμμο-  
ρίες της δικτατορίας από τις απόκρημνες πλαγιές της Σιέρ-  
ρα Μαέστρα κι' ύστερα χρειάστηκε να συγκρουστούμε με μια  
άλλη κουβανέζικη πραγματικότητα: τον εργάτη, τον εργα-  
ζόμενο, είτε για εργάτη γεωργό επρόκειτο ή για εργάτη των  
θουμηχανικών κέντρων. Κι' απ' αυτόν κάτι μάθαμε αλλά το  
μάθαμε έπείσης πως έρχεται μια στιγμή που μια τουφεσιά με  
συστό στόχο είναι πολύ πιο δυνατή και πιο αποτελεσματική  
από την πιο δυνατή και την πιο αποτελεσματική ειρηνική  
διαμαρτυρία. Μάθαμε την αξία της οργάνωσης αλλά διδά-  
ξαμε την αξία της επανάστασης κι' απ' αυτό τον συνδυασμό  
γεννήθηκε η οργανωμένη αντίσταση σ' όλη τη γη της Κούβας.

Πέρασε καιρός και ήδη άρκετοί νεκροί, άλλοι πολεμι-  
στές κι' άλλοι άθωοι χάραζαν το δρόμο μας προς τη νίκη. Οι  
άποικιοκρατικές δυνάμεις άρχισαν να αντιλαμβάνονται πως  
στα ύψηματα της Σιέρρα Μαέστρα βρισκόταν πολύ περσι-  
σότεροι από μια ομάδα τυχοδιώκτες, κάτι παραπάνω από μια  
ομάδα φιλόδοξων που απόβλεπε να καταλάβει την έξουσία.

Τότε πρόσφεραν γενναιόδωρα στη δικτατορία τις μπάμπες τους, τις σφαίρες τους, τα αεροπλάνα και τα τάνκς τους. Και με τέτοια έμπροσθοφυλακή φιλοδόκησαν να άναρχιθούν ξανά και για τελευταία φορά τη Σιέρρα Μαέστρα.

Ο καιρός είχε περάσει και τα αντίρτικα στρατεύματά μας είχαν φύγει με τον προορισμό να κατακτήσουν άλλες περιοχές της Κούβας. Το Δεύτερο Άνατολικό Μέτωπο «Φράνκ Πάις» είχε ήδη οργανωθεί υπό την διοίκηση του κυβερνήτη Κάστρο. Παρ' όλ' αυτά, παρ' όλη τη δύναμη που εξασκούσαμε στην Κοινή γνώμη, παρ' όλο που ό διεθνής τύπος μας άφιέριωνε καθημερινά τις γραμμές του, ή κουδανέζακη Έπανάσταση διέθετε διακόσια τουφέκια. Όχι διακόσιους άντρες, μιά διακόσια τουφέκια για να κάνουμε την δμυνά μας ένάντια στο καθεστώς που έριχνε άπάνω μας δέκα χιλιάδες στρατιώτες και κάθε είδος όπλα θανάτου. Ό ιστορία του καθενός άπ' αυτά τα διακόσια όπλα ήταν μιά ιστορία θυσιών και αίματος, γιατί ήταν άμπεριαλιστικά τουφέκια που το αίμα και ή άποφασιστικότητα των μαρτύρων μας είχαν τιμήσει και μεταβάλλει σέ τουφέκια του λαού. Έτσι έξελλίχθηκε το τελευταίο στάδιο της μεγάλης έπίθεσης του στρατού, αυτήν που όνόμασαν «περικύκλωση και έξολόθρευση».

Φαιτητές όλης της Άμερικης, για όλους αυτούς τους λόγους, εάν κάνουμε δώ κάτι που λέγεται μαρξισμός, το κάνουμε γιατί το άνακαλύψαμε μέσα δώ. Όταν τρέψαμε σέ φυγή το στρατό της δικτατορίας και άφου του προξενήσαμε άπώλειες χίλιων άνδρών, το πενταπλάσιο δηλαδή, άπό τις δυνάμεις μας μαχόμενες και κυρέψαμε και έξακόσια όπλα, μιάς έπιασε τυχαία σά χέρια μιά μπροσούρα του Μάο Τσέ Τσόγκ. Μέσα σ' αυτή τη μπροσούρα, που άφορούσε κατ' άσμπωση προβλήματα στρατηγικής του άνταρτοπόλεμου στην Κίνα, περιγράφονταν έπίσης και οι μάκες του Τσόγκ Κάι - Σέκ έναντιόν των λαϊκών δυνάμεων, που ό δικτάτορας άποκαλούσε άκριβώς όπως και έδω «έκστρατείες κύκλωσης κα' έξολόθρευσης». Δέν έπαναλαμβάνόνταν λοιπόν μόνο τα όνόματα με τα όποια όόφνηξαν τις έκστρατείες τους οι δυο δικτάτορες σά

δυο άκρα του κόσμου, αλλά έπαναλαμβανόταν επίσης και ο τύπος της έκστρατείας που οι δυο αυτοί δικτάτορες έπικειροῦσαν προκειμένου να καταστρέψουν τις λαϊκές δυνάμεις. "Όσο για τις λαϊκές δυνάμεις, αυτές, χωρίς να έχουν ιδέα για τα κείμενα τα γραμμένα σχετικά με την στρατηγική και την τακτική του άνταρτοπολέμου έπανέλαθαν όλα όσα εκθειάζανε στην άλλη άκρη του κόσμου. Πράγματι, συμβαίνει να εκθέτει κάποιος την πείρα του και να έπωφελείται όποιοςδήποτε απ' αυτήν αλλά μπορεί να δημιουργηθεί και μόνη της, χωρίς ή προηγούμενη πείρα να της είναι αναγκαστικά γνωστή.

Δέν γνωρίζαμε τις έμπειρίες του κινέζικου στρατού από τα εικοσι χρόνια που αγωνίστηκε στη χώρα του, αλλά ζέραμε τη χώρα μας, εδώ, γνωρίζαμε τον έχθρό μας και χρησιμοποιήσαμε κάτι που όλοι οι άνθρωποι φέρουν στους ώμους τους και που είναι πολύ πολύτιμο όταν ξέρουν να το χρησιμοποιήσουν: για να πολεμήσουμε τον έχθρό χρησιμοποιήσαμε το κεφάλι μας. Και μ' αυτό τον τρόπο οδήγησε σε φυγή.

Έακολούθησε μετά ή πορεία δυτικά, ή καταστροφή των μέσων επικοινωνίας και ή μεγαλοπρεπή κατάρρευση της δικτατορίας που κανείς δέν περίμενε. Κι' έπειτα ήρθε ή 1η του Γενάρη. Και ή Έπανάσταση για μια άκμή φορά, χωρίς να σκεφτεί όσα είχε διαβάσει, έκαθε από το στόμα του λαού, εκείνο που όφειλε να κάμει: άποφάσισε, πριν απ' όλα, να τιμωρήσει τους ένοχους και τους ημάρητες.

Έμέσως οι άποικιοκρατικές δυνάμεις σκηνοθέτησαν αυτό το έπεισόδιο της τιμωρίας ος έγκλημα και προσπάθησαν άμέσως να στείρουν τη δικόνοια, αυτό που πάντα έπικειροῦν να κάνουν οι ίμπεριαλιστές: «Υπήρχαν εδώ δολοφόνοι κομμουνιστές που σκότωναν, ενώ υπήρχε κι' ένας άθώος πατριώτης, όνομαζόμενος Φιντέλ Κάστρο, που δέν είχε καμιά σχέση μαζί τους και που μπορούσε να σωθεί». Προσπάθησαν άκόμη να διχάσουν τους ανθρώπους που είχαν αγωνιστεί για ένα κοινό σκοπό, με εύτελη προσχήματα και έπικειρήματα. Για ένα διάστημα νόμισαν πως θα πετύχαιναν. Έλλά κάποτε άντιλήφθηκαν πως ό νόμος της Μεταρρύθμισης ήταν πο-

λὺ αὐστηρότερος καὶ πολὺ βαθύτερος ἀπ' ὅσο εἶχαν διατάξει οἱ ἐμπνευσμένοι σύμβουλοι τῆς Κυβέρνησης (βρίσκονται ὅλοι τους τώρα στὸ Μαϊόμ, ἢ ἄλλου στῆς Ἦν. Πολιτείες) ὁ Ρεπὲν Ριβέρι ἢ ὁ Ντάριο ντε λα Μαρίνα ἢ Μεντράνο ὑπῆρχε μάλιστα στὴν κυβέρνησή μας ἕνας πρωθυπουργὸς ποὺ συνιστοῦσε πολλὴ μετριοπάθεια γιὰτὶ «σὲ κάτι τέτοια πρῶγματα πρέπει νὰ φέρεσαι μὲ πολλὴ μετριοπάθεια».

Ἡ «μετριοπάθεια» εἶναι μιὰ ἀκόμη ἀπὸ τῆς λέξεις ποὺ οἱ πρόκτορες τῶν ἀποικιοκρατῶν συνηθίζουν πολὺ νὰ χρησιμοποιοῦν: ὅλοι ὅσοι φοβοῦνται εἶναι μετριοπαθεῖς ἢ ὅλοι ὅσοι ἀκρίβονται μ' ἕναν ἀποικιοκράτη τρόπο νὰ προδῶσουν. Ὁ λαός, αὐτός, δὲν εἶναι καθόλου μετριοπαθής. Συμβούλευαν νὰ διανέμουν τὰ ζιζάνια ποὺ φυτρώνουν στὰ χωράφια μας καὶ ποὺ οἱ χωρικοὶ μας δὲν εἶχαν παρὰ νὰ ξεριζώσουν. Οἱ χωρικοὶ μπορούσαν ἀκόμη νὰ ἐγκατασταθοῦν στοὺς βάλλους ἢ καὶ νὰ ἐπιφεληθοῦν ἀπὸ κανένα κομμάτι κρατικῆς γῆς ποὺ θὰ 'χε ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἀρπακτικότητα τῶν λατιφοντιστῶν<sup>1</sup>. Ἀλλὰ ν' ἀγγίξεις στὴ γῆ τῶν λατιφοντιστῶν, αὐτὸ ἦταν ἕνα ἀμάρτημα ποὺ τὸ θεωροῦσαν ἀδιανόητο. Καὶ ὅπως αὐτὸ ἔγινε.

Θυμῶμαι μιὰ κουθέντα ποὺ ἔκανα κείνη τὴν ἑπταετῆ μὲ ἕναν κύριο ποὺ μοῦ ἔλεγε πῶς δὲν ἀντιμετώπιζε κανένα πρόβλημα μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ Κυβέρνηση, γιὰτὶ δὲν εἶχε στὴν κατοχὴ του παρὰ 900 κομπαλλερές. Ἐνισκόσες κομπαλλερές ἀντιπροσωπεύουν πάνω ἀπὸ χίλια ἑκτάρια. Καὶ φυσικὰ αὐτὸς ὁ κύριος εἶχε προβλήματα μὲ τὴν Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνηση. Οἱ ἐκτάσεις του κατασχέθηκαν καὶ διανεμήθηκαν σὲ μικρὰ τμήματα σὲ ἀγρότες. Ἐπὶ πλέον δημιουργήθηκαν κοοπερατίβες σὲ ἐκτάσεις γῆς ποὺ ὁ ἀγρότης - ἐργάτης εἶχε συνηθιστὴ νὰ ἐργάζεται σὲ κοινὸν μὲ μισθό.

Ἐδῶ παρουσιάζεται καὶ μιὰ ἀπὸ τῆς ἰδιομορφίεσ ποὺ πρέπει νὰ μελετηθεῖ σχετικὰ μὲ τὴν κουβανέζικη ἐπανά-

1. Στὴν Ἰταλία τὰ λατιφόντια ἦταν μεγάλες ἰδιοκτησίεσ ποὺ καλλιεργοῦσαν χωρικοὶ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ ἰδιοκτήτη. (Σ.τ.μ.).

σταση· αυτή ή επανάσταση έφερε τήν 'Αγροτική της Μεταρρύθμιση, γιά πρώτη φορά στήν 'Αμερική, σέ σύγκρουση μέ κοινωνικά προβλήματα ίδιοκτησίας πού δέν ήσαν φεουδαρχικά. Ύπάρχαν άρκετά φεουδαρχικά έκνη στά καπνά καί στόν καφέ. Καί αútés οί καλλιέργειες δόθηκαν σέ μικρούς άτομικούς καλλιεργητές πού ζούσαν από χρόνια σ' αútò τò κομμάτι τής γής καί πού ήθελαν νά 'χουν μιá γή δική τους. Άλλά τò ζαχαροκάλαμο, τò ρύζι, άκάμα καί ή κτηνοτροφία τὰ διαχειρίζονται από κοινού οί έργάτες, πού εργάζονται από κοινού καί κατέχουν από κοινού όλα αútà τὰ έδάφη. Αútός είναι ό τρόπος διακέρησης αútων πών προϊόντων στήν Κούβα. Οί άγρότες στήν περίπτωση αútή δέν κατέχουν μιá λουρίδα γής, μά σύνολο μεγάλων έκτάσεων πού λέγεται κοσπερατίβα. Αútà τὰ μέτρα συντελέσανε πολú στήν γρήγορη εξέλιξη τής άγροτικής μας μεταρρύθμισης. Καθένας από σάς πρέπει νά καταλάβει σάν μιá αναμφισβήτητη αλήθεια ότι καμιά επαναστατική κυβέρνηση δέν μπορεί νά θεωρηθεί έδώ στήν 'Αμερική επαναστατική κυβέρνηση, άν δέν εφαρμόσει, σάν πρώτο της μέτρο, τήν άγροτική μεταρρύθμιση. Η κυβέρνηση έπίσης πού θά ίσχυριστεί πώς θά κάνει μιá περιορισμένη άγροτική μεταρρύθμιση δέν μπορεί νά όνομαστεί επαναστατική. Έπαναστατική κυβέρνηση είναι κείνη πού κάνει μιá άγροτική μεταρρύθμιση τροποποιώντας τò σύστημα τής ίδιοκτησίας τής γής, όχι μονάχα μέ τò νά παραχωρήσει στόν χωρικό τò πλεόνασμα τής γής αλλά μέ τò νά τού δώσει άκριβώς εκείνη πού δέν πλεονάζει, αútήν πού έχουν στά χέρια τους οί λοπφουντίστες, τήν καλύτερη τήν πού αποδοτική καί πού εξάλλου τήν έχουν κλέψει στί παρελθόν από τούς χωρικούς.

Αútò θά πει άγροτική μεταρρύθμιση καί από κει πρέπει νά άρχίζουν όλες οί επαναστατικές κυβερνήσεις. Με βάση τήν άγροτική μεταρρύθμιση θά δοθεί καί ή μάχη τής ολοκληρωτικής τής χώρας, πού είναι λιγότερο άπλή. Έκεί πρέπει ν' άγνυστούμε έναντίον πολύπλοκων φαινομένων καί θά είχαμε εύκολα ναυσήγσει, άν δέν ύπάρχαν στόν κόσμο



πολύ μεγάλες φιλικές δυνάμεις μικρών χωρών. Χώρες σαν την Κούβα αυτή τη στιγμή, χώρες επαναστατικές και καθόλου μετριοπαθείς μπορεί ν' αναρωτηθούν αν η Σοβ. Ένωση και η Λαϊκή Κίνα είναι φίλες της. Στην ερώτηση αυτή δεν πρέπει ν' απαντήσουμε χλιαρά, αλλά να βεβαιώσουμε με όλη μας τη δύναμη ότι η Σοβ. Ένωση, η Κίνα και όλες οι σοσιαλιστικές χώρες, καθώς και όλες οι άποικίες ή ημιαποικίες που έχουν απελευθερωθεί είναι φίλες μας. Σ' αυτή τη φιλία πάντως μπορεί να θεμελιωθεί η πραγματοποίηση μιας αμερικανικής επανάστασης. Στην πραγματικότητα θα 'χαν χρειαστεί τεράστιες δυνάμεις κι απέραντη άφροσύνη του λαού μας γιά ν' αντίξοιμε αν η Σοβιετική Ένωση δεν είχε βρεθεί αυτή την ώρα γιά να μας δώσει πετρέλαιο και ν' αγοράσει ζάχαρη. Οι δυνάμεις του δικασμού θα 'χαν βρεί την ευκαιρία να δουλέψουν ενισχυμένες από το αποτέλεσμα που θα είχε το κτύπημα στο επίπεδο της ζωής ολόκληρου του κουβανέζικου λαού, παράλληλα με τα μέτρα της «θορειο-αμερικάνικης δημοκρατίας». Μερικές κυβερνήσεις της Άμερικης μας συμβουλεύουν ακόμη να γλείφουμε το χέρι εκείνου που θέλει να μας κτυπήσει και να φτύσουμε τα πρόσωπα εκείνων που θέλουν να μας υπερασπιστούν. Άπαντούμε ο' αυτούς που συνιστούν την ταπείνωση στον 20ό αιώνα, πρώτα ότι η Κούβα δεν ταπεινώνεται μπροστά σε κανέναν και επί πλέον η Κούβα, που γνωρίζει από πέρα τις αδυναμίες αυτών των καθεστώτων, δεν καταδέχτηκε ποτέ να συμβουλευτεί αυτές τις χώρες να τουφεκίσουν όλους τους προδότες τους και να έθνωποιήσουν όλα τους τα μονοπώλια.

Ο λαός της Κούβας τουφέκισε τους δολοφόνους του και διέλυσε το δικτατορικό στρατό, αλλά δεν πήγε να πει σε καμιά κυβέρνηση της Άμερικης να την μπιμβιδεί. Και όμως η Κούβα ξέρει πως υπάρχουν δολοφόνοι ο' όλες αυτές τις χώρες. Γιά να μη μιλήσουμε γιά τους συμπίρους που έπυλθανε από την παλιά δικτατορία και που δολοφόνησαν σε μια φιλική χώρα Κουβανούς, μέλη του κινήματός μας...

Δεν ζητήσαμε την εκτέλεση του δολοφόνου των άγω-

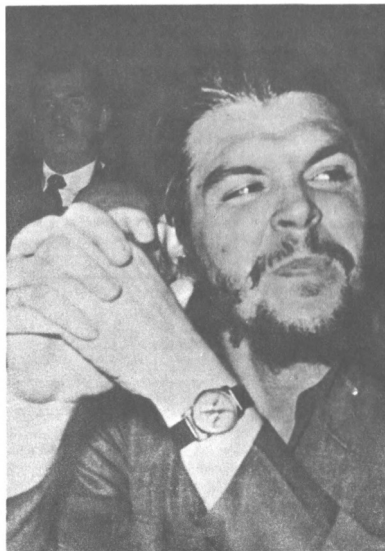
νιστών μας κι όμως εδώ θα τὸν εἶχαμε ἐκτελέσει... Θέλουμε νὰ μὴν μᾶς ἐπαναλάβουν ποτὲ πῶς πρέπει νὰ συμπεριφέρουμε μὲ τὸν μεγάλο μας ἐκμεταλλευτὴ, γιατί πρόκειται γιὰ τὸ πῶς δεῖλὸ καὶ τὸ πῶς ἐξευτελιστικὸ ψέμα ποὺ μπορεῖ νὰ πεί μὴ κυβέρνηση τῆς Ἀμερικῆς. Ἐμεῖς ποὺ κάνουμε τὴν κουβανέζικη Ἐπανάσταση, ποὺ εἴμαστε σύσσωμος ὁ κουβανέζικος λαός, λέμε τοὺς φίλους μας φίλους μας καὶ τοὺς ἐχθρούς μας ἐχθρούς μας. Ἐμεῖς ὁ λαὸς τῆς Κούβας δὲν ἐξηγοῦμε οὐ κανένα λαὸ τῆς γῆς τί πρέπει νὰ κάνει μὲ τὸ Διεθνὲς Νομισματικὸ Κεφάλαιο, π.χ. καὶ δὲν ἀνεχώμασε νὰ ὀκνητὰ νὰ μᾶς δίδουν συμβουλές.

Ξέρουμε τί πρέπει νὰ γίνει. Ἄν θέλουν νὰ τὸ κάνουν τόσο τὸ καλότερο. Ἄν δὲν θέλουν, ἐγκαίμαί τους. Ἀλλὰ δὲν ἀνεχώμασε συμβουλές, γιατί εἴμαστε μόνοι ἐδῶ ὡς τὴν τελευταία στιγμή. Περιμέναμε ὀρθοὶ τὴν ἡμεσὴ ἐπίθεση τῆς πρὸ ἰσχυρῆς καπιταλιστικῆς δυνάμεως τοῦ κόσμου καὶ δὲν ζητήσαμε τὴ βοήθεια κανενός. Καὶ εἴμαστε ἑτοιμοί, ἐμεῖς καὶ ὁ λαός μας νὰ ὑποστοῦμε ὡς τὸ τέλος τῆς συνέπειας τῆς ἀνταρσίας μας.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο μποροῦμε νὰ μιλήσουμε μὲ τὸ μέτωπο ψηλὰ καὶ τὴ φωνὴ καθαρή σ' ὅλα τὰ Συνέδρια καὶ ὅλα τὰ Συμβούλια ὅπου συγκεντρύνονται τὰ ἀδέλφια μας ἀπὸ τὸν κόσμο. Ὅταν ἡ Κουβανέζικη Ἐπανάσταση μιλεῖ, μπορεῖ νὰ σφάλει, ἀλλὰ δὲν ψεύδεται. Σὲ κάθε βήμα ποὺ πρέπει νὰ μιλήσει ἡ Κουβανέζικη Ἐπανάσταση ἐκφράζει τὴν ἀλήθεια τῶν γυν τῆς γῆς καὶ τὴν ἐκφράζει πάντα κατὰ πρόσωπο στοὺς φίλους τῆς ἢ ἐχθρούς τῆς. Δὲν κρύβεται παρὲς γιὰ νὰ πετάξει μὴ πέτρα καὶ δὲν δίνει ποτὲ συμβουλές ποὺ κρύβουν μὴ γροθιά κρυμμένη σὸ βελούδο. Μᾶς ἐπιτίθενται πολὺ γι' αὐτὸ ποὺ εἴμαστε ἀλλὰ μᾶς ἐπιτίθενται ἀκόμη περισσότερο, γιατί δείχνουμε σὸν καθένα ἀπὸ τοὺς λαούς τῆς Ἀμερικῆς αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ γίνει. Καὶ αὐτὸ ἐνδιαφέρει πολὺ περισσότερο τὸν ἡγεμονισμὸς παρὰ τὸ μεταλλεῖο τοῦ νίκελ ἢ τὰ κέντρα ζάχαρης τῆς Κούβας, τὸ πετρέλαιο τῆς Βενεζουέλας, τὸ μπαμπού τοῦ Μεξικοῦ, τὸ χαλκὸ τῆς Χιλῆς,

τήν κτηνοτροφία της 'Αργεντινής ή τόν καφέ της Βραζιλίας. Κι όμως τὸ σύνολο αὐτῶν τῶν πρώτων ὕλων ποὺ τρέφουν τὰ μονοπώλια εἶναι πολὺ σημαντικὰ γιὰ τὸν ἱμπεριαλισμό. Οἱ ἱμπεριαλιστὲς θάζουν ἐπίσης ἐμπόδια στὸ δρόμο μας κάθε φορὰ ποὺ μπορούν. Κι διὰ τὸν δὲν μπορούν νὰ τὸ κάνουν ἀπ' εὐθείας, ὑπάρχουν δυστυχῶς στὴν 'Αμερικὴ ἐκεῖνοι ποὺ προσφέρονται γι' αὐτό. Τὰ ὀνόματά τους δὲν ἐνδιαφέρουν. Κανεὶς δὲν εἶναι ἔνοχος. Δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ἐδῶ ὅτι ὁ Πρόεδρος Μπετανκούρ εἶναι ἔνοχος τοῦ θανάτου τοῦ συμπατριώτη μας. Εἶναι ἀπλὰ αἰχμάλωτος ἐνὸς καθεστώτος ποὺ λέγεται δημοκρατικό. Αὐτὸ τὸ δημοκρατικὸ καθεστῶς ποὺ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἕνα ἄλλο παράδειγμα γιὰ τὴν 'Αμερικὴ ἔσκαψε τὸ μεγάλο σφάλμα νὰ μὴν χρησιμοποιήσει ἔγκαιρα τὸ δικαίωμα τῶν ἐκτελέσεων. Σήμερα ἡ δημοκρατικὴ κυβέρνηση τῆς Βενεζουέλας εἶναι αἰχμάλωτος τῶν παλιῶν ομπέρων, ὅπως εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς 'Αμερικής, καὶ ὅπως συνέβαινε ἄλλοτε καὶ στὴν Κούβα.

Δὲν μπορούμε νὰ θεωρήσουμε τὸν Πρόεδρο Μπετανκούρ ὑπεύθυνο ἐνὸς ἐγκλήματος. Τὸ μόνο ποὺ μπορούμε νὰ ποῦμε ἐδῶ, σπριζόμενοι στὴν ἱστορία μας τῶν ἐπαναστατῶν καὶ στὴν ἐπαναστατικὴ μας πίστη εἶναι πῶς τὴν ἡμέρα ποὺ ὁ Πρόεδρος Μπετανκούρ ἐκλεγμένος ἀπὸ τὸν λαὸ του θὰ αἰσθανθεῖ αἰχμάλωτος σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ προχωρήσει, καὶ θὰ ζητήσει τὴ βοήθεια ἐνὸς λαοῦ ἀδελφοῦ, ἡ Κούβα θὰ εἶναι παρούσα γιὰ νὰ διδάξει στὴ Βενεζουέλα μὰ ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας τῆς σὲ ἐπαναστατικὸ ἔδαφος. Ὁ πρόεδρος Μπετανκούρ πρέπει νὰ γνωρίζει πῶς δὲν εἶναι θέσαια ὁ διπλωματικός μας ἀσπρόσωπος ποὺ προκάλεσε τὸ σκάνδαλο ποὺ κατέληξε μ' ἕνα θάνατο. Εἶναι δουλειὰ αὐτῶν τῶν Βορειο-ἀμερικάνων στὴν ἄλλη ἄκρη ἢ τῆς βορειο-ἀμερικάνικης κυβέρνησης. Λίγο πλησιέστερα εἶναι οἱ πορτιζάνοι τοῦ Μπατίστα κι ἀκόμη πὺ κοντὰ ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴ ραζέρβα τῆς βορειο-ἀμερικάνικης κυβέρνησης σ' αὐτὴ τὴ χώρα καὶ ποὺ μεταμφιέζονταν σὲ ἐκθρόους τοῦ Μπατίστα. Ἐκεῖνοι ποὺ ἤθελαν νὰ διώξουν τὸν Μπατίστα καὶ νὰ διατη-



Χηλακτική φωτογραφία του Τσε Γκουέβαρα



ρήσουν το σύστημα: οι Μιρό, οι Κεθέντο, οι Ντιάζ Λάντζ, οι Χοϊμπερτ Μάτος... Και προφανώς οι αντιδραστικές δυνάμεις που δρούν στη Βενεζουέλα. Είναι θλιβερό που το λέμε, αλλά η κυβέρνηση της Βενεζουέλας είναι καταδικασμένη να τσακιστεί από τον ίδιο της το στρατό, όπως συνέβη πρόσφατα με ένα παγιδευμένο αμάξι. Για την ώρα ο πρόεδρος της Βενεζουέλας είναι φυλακισμένος από τις καταπιεστικές του δυνάμεις.

Μας σπoιχίζει πολύ γιατί η Βενεζουέλα πρόσφερε στον λαό της Κούβας την απόλυτη αλληλεγγύη της και τεράστια βοήθεια όταν είμασταν στη Σιέρρα Μαέστρα. Λυπούμαστε γιατί η Βενεζουέλα είχε πετύχει να ελευθερωθεί πολύ νωρίτερα από μας, από το πλέον θρασύ καταπιεστικό σύστημα που εκπροσωπούσε ο Περέζ Χιμένεθ. Και λυπούμαστε ακόμα βαθιά γιατί η Βενεζουέλα δέχτηκε την αντίπροσωπεία μας με εκδηλώσεις μεγάλης φιλίας, όταν την επισκέφτηκε ο Φιντέλ Κάστρο στην αρχή, κι ο Πρόεδρος μας Ντορτέκος μετά.

"Ένας λαός που κατάκτησε την ύψηλη πολιτική συνείδηση και την μεγάλη αγωνιστική πίστη, σαν τον λαό της Βενεζουέλας, δεν γίνεται να μένει για πολύ αιχμάλωτος σε μερικές μπαγιονέτες ή και σε λίγες σφαίρες: σφαίρες και μπαγιονέτες μπορούν ν' αλλάξουν χέρια κι οι δολοφόνοι να μεταβληθούν σε θύματα.

Δεν είναι ο ρόλος μου εδώ ν' απαριθμήσω τα καθεστώτα, ούτε τα δόλια χτυπήματα που μας έδωσαν, ούτε και να ρίξω λάδι στη φωτιά της αντίστασης. Δεν είναι ο ρόλος μου και' άρχην, γιατί η Κούβα δεν είναι άσώμα εκτός κινδύνου, αλλά και γιατί εξακολουθεί να παραμένει ο στόκος των ιμπεριαλιστών σ' αυτή τη γωνιά του κόσμου. Κι επί πλέον γιατί έχει ανάγκη από την αλληλεγγύη όλων σας. Είναι σίγουρο πως οι άποικιοκράτες τρώμαξαν, κι αυτοί επίσης, όπως κι όλοι φοβούνται τις μπόμπες και τα θλήματα. Διαπίστωσαν για πρώτη φορά πως οι καταστρεπτικές μπόμπες μπορούν να πέσουν στις φάρμες και στα παιδιά τους και σ' όλα δσα έφτια-

Ξαν με τόση αγάπη. "Αρχισαν να κάνουν υπολογισμούς με τις ηλεκτρονικές τους μηχανές και είδαν πώς το σύστημα δεν ήταν καλό. Άλλα αυτό δε σημαίνει πώς εγκαταλείψανε την ιδέα να εξαφανίσουν την κουθανέζικη δημοκρατία. Θά ξαναρχίσουν δραστήριους υπολογισμούς για να βρουν την καλύτερη μέθοδο απ' όλες διαθέσιμες, για να έπαυθούν ενάντια στην Κουθανέζικη Έπανάσταση. Έχουν την μέθοδο 'Ιντιγκάρας, την μέθοδο Νικαράγουα, την μέθοδο 'Αϊτίης. Για την ώρα έχουν εγκαταλείψει την μέθοδο του 'Αγίου Δομίνικου, έχουν όμως εκείνη των μισθοφόρων της Φλωρίδας, την μέθοδο Ο.Ε.Α. Διαθέτουν πολλές μεθόδους και πολλή δύναμη για να τις τελειοποιήσουν.

Ο πρόεδρος "Αρμινενί και ο λαός του ξκαναν το περσικά. Δυστυχώς για τη Γουατεμάλα διέθετε ένα στρατό παλιού συστήματος και δεν είχε αντιληφτεί αρκετά πώς η άλλη γλώσσα των λαών μπορεί να ανατρέψει οποιαδήποτε επίθεση.

Αυτή η άλλη γλώσσα, που παραμερίζει όλες τις πολιτικές δικονομίες για να άμυνθεί, υπήρχε μια από τις μεγάλες δυνάμεις στην δεδομένη στιγμή για την Κουθανέζικη Έπανάσταση. Τολμώ να πω, πώς είναι καθήκον για την νεολαία της Αμερικής να μελετήσει βαθιά αυτό που συμβαίνει εδώ γιατί είναι κάτι το τελείως καινούριο. Δεν θέλω να σας πω ποιά είναι τα καλά του, θα τα δείτε μόνοι σας.

Πώς υπάρχουν πολλά δοκίμια... το ξέρω. "Ότι μής χρειάζεται πολύ η όργάνωση εδώ, το ξέρω. Και το ξέρετε άσφαλώς όλοι όσοι έχετε περάσει από τη Σιέρρα. Πώς υπάρχουν ακόμα «φιλανθρωπισμός», το ξέρω. Ξέρω πώς έχουμε τεράστια έλλειψη τεχνικών σε σχέση με τις ανάγκες μας. Ξέρω ότι ο σφριτσός μας δεν κατάκτησε ακόμα το επίπεδο της αναγκαίας ωριμότητας και πώς οι έθνοφρουροί δεν είναι ακόμα έπαρκώς συντονισμένοι για να συγκροτηθούν σε στρατό. Άλλα αυτό που ξέρω, αυτό που θέλω να ξέρετε όλοι σας, είναι ότι αυτή η Έπανάσταση έγινε υπολογίζοντας πάντα στην από κοινού επιθυμία του κουθανέζικου λαού και πώς ο κάθε χω-

ρικός, ο κάθε εργάτης δεν χειρίζεται ίσως καλά το τουφέκι, αλλά άσκειται καθημερινά για να μάθει να το χειρίζεται τελειότερα, προκειμένου να υπερασπιστεί την Έπανάστασή του. Κι αν δεν μπορεί για την ώρα να καταλάβει τον πολυσύνθετο μηχανισμό της λειτουργίας μιας μηχανής, που ο τεχνίτης της έφυγε για τις Ήν. Πολιτείες, μελετά καθημερινά για να τον μάθει και για να δουλεύει καλύτερα το εργοστάσιό του. Και ο κυριακός θα μελετήσει το τραπέζι του για να λύσει τις τεχνικές του δυσκολίες και να πετύχει καλύτερη παραγωγή στα χωράφια της κοοπερατίβας του. Όλοι οι Κουβανοί, των πόλεων και της ύπαιθρου, ενωμένοι με μια αδελφική πνοή, προχωρούν στο μέλλον, ενωμένοι κάτω από μιά κοινή σκέψη, κατευθυνόμενοι από έναν άρχηγό που τους έμπνέει απόλυτη έμπιστοσύνη, γιατί απόδειξε σε χίλιες μάχες και χίλιες εύκαρτες το αίσθημα της θυσίας, της δύναμης και της διαύκειας της σκέψης του.

Ό λαός που έχετε σήμερα μπροστά σας, ος δηλώνει πως, ακόμα κι αν έπρεπε να εξαφανιστεί από το πρόσωπο της γης, ακόμα κι αν εξ αίτίας του επρόκειτο να εκραγεί ένας άτομικός πόλεμος του οποίου θα αποτελούσε τον πρώτο στόχο, ακόμα κι αν αυτό το νησί κι οι κάτοικοί του εξαφανίζονταν όριστικά, αυτός ο λαός θα έθεωρετο απόλυτο εύτυχής και θα πίστευε πως είχε ανταμειφτεί αν ο καθένας από ος έπιστρέφοντας θά μπορούσε να ηεί.

Να μας. Το πετρέλαιο φτάνει ως ήμας ύγρό από το κουβανέζικο δόση. Άνεθήκαμε στη Σιέρρα Μαέτρο και γνωρίσαμε την αύγη. Το μυαλό και τα χέρια μας είναι γεμάτα από τούς σπόρους της αύγης κι εμάστε έτοιμοι να τούς σπείρουμε σ' αυτήν εδώ τη γή και να την υπερασπιστούμε για να φέρει τούς καρπούς της. Και απ' όλες τις αδελφές χώρες της Άμεμικής, της γης μας, αν έχει μένει ακόμα το παράδειγμα, ή φωνή των λαών θ' άπαντήθει από τώρα κι έπειτα και για πάντα: «Άμην! Έτσι να κατακτηθεί ή λευτεριά σε κάθε πατούσα της Άμερικής».



### 3. Σημειώσεις για τη μελέτη της ιδεολογίας της Κουβανέζικης επανάστασης\*

Ἡ Ἐπανάστασή μας εἶναι ἓνα ὑπέροχο φαινόμενο ποὺ μερικοὶ θέλησαν νὰ δοῦν σ' αὐτὴ, μιὰ ἀντίφαση μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ ὀρθόδοξου ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ὅπως τὸ ἐκφράζει ὁ Λένιν: «Δὲν ὑπάρχει ἐπαναστατικὸ κίνημα χωρὶς ἐπαναστατικὴ θεωρία». Θὰ ἵπρεπε νὰ ποῦμε πῶς ἡ ἐπαναστατικὴ θεωρία, σὰν ἔκφραση μιᾶς κοινωνικῆς ἀλήθειας, εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε τύπο (φόρμουλα). Μιὰ ἐπανάσταση δηλαδὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἂν ἐρμηνευτεῖ ἐπακριδῶς ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ ἂν χρησιμοποιοῦν σωστὰ οἱ δυνάμεις ποὺ ἐμφανίζονται ἀκόμη καὶ ἂν ἡ θεωρία εἶναι ἀγνωστὴ.

Μιὰ καλὴ γνώση αὐτῆς τῆς θεωρίας δυσκολύνει φυσικὰ τὴν προσπάθεια καὶ σὲ βοηθεῖ ν' ἀποφύγεις ἐπικίνδυνα σφάλματα, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ δεδομένη θεωρία ἀνταποκρίνεται στὴν ἀλήθεια. Πρέπει νὰ ὑπενθυμίσουμε ἐπὶ πλέον πῶς ἂν οἱ κύριοι πρωταγωνιστὲς τῆς Ἐπανάστασός μας δὲν ἦταν κατὰ κυριολεξίαν θεωρητικοί, δὲν ἀγνοοῦσαν ὅμως τὰ μεγάλα κοινωνικὰ φαινόμενα, οὔτε τὰ δεδομένα τῶν νόμων ποὺ τὰ διέπουν.

Αὐτὸ ποὺ ἄνω πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σὰν μιὰ εἰσαγωγὴ στὴν ἐξήγηση αὐτοῦ τοῦ περίεργου φαινομένου ποὺ ἐρεθίζει ὅλον τὸν κόσμον: ἡ Κουβανέζικη Ἐπανάσταση. Πῶς καὶ γιὰτὶ μιὰ ὁμάδα ἀνδρῶν ἔτρεψε σὲ φυγὴ ἓνα στρατὸ ἀσύγκριτα ἀνώτερο ἀπὸ ἄποψη τεχνικῆς καὶ ὀπλισμοῦ καὶ ἐπέτυχεν νὰ ἐπιβιώσει ἀρχικά, νὰ γίνῃ δυνατότερη μετὰ (μετὰ μάλιστὰ ἀκόμη δυνατότερη ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ στὴς ζώνες τοῦ μετώπου) καὶ νὰ μετακινήσῃ ἀργότερα σὲ νέα εἰσβολὴ τὸν ἄγωνα, γὰρ νὰ νικήσῃ τελικὰ πᾶν ἐχθρὸ σὲ τακτικὲς μάχες μὲ

\* Ὁπτάδικος 1960.

πάντα πολύ κατώτερο σ' αριθμό στρατό. Ίδου τί πρέπει να μελετηθεί για την ιστορία του σύγχρονου κόσμου.

Εμείς που τόσο συχνά παραλείψαμε να γνωρίσουμε, όπως θα έπρεπε, για τη θεωρία δεν θα εκθέσουμε τώρα την αλήθεια της Κουβανέζικης Έπανάστασης παριστάνοντας τις αθέμιτες. Προσπαθούμε απλά να δώσουμε τις θέσεις της έρμηνείας αυτής της αλήθειας. Στην ουσία πρέπει να διακρίνουμε την Κουβανέζικη Έπανάσταση σε δύο σταθμούς απόλυτα ξεκάθαρους: Αυτόν της στρατιωτικής δράσης ως την 1η του Γενάρη 1959 και αυτόν της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής διαφοροποίησης απ' αυτή την ημερομηνία κι έπειτα.

Αυτοί οι δύο σταθμοί πρέπει με τη σειρά τους να υποδιαιρεθούν, αλλά δεν το θεωρούμε σημαντικό από ιστορική άποψη. Θα σταθούμε στην εξέλιξη της επαναστατικής προόδου των θυνόντων της, όσον αφορά την έπαφη με τον λαό. Με την ευκαιρία αυτή πρέπει να διευκρινίσουμε τη στάση μας απέναντι σε μιά από τις πλέον άμφισβητούμενες σχέσεις του σύγχρονου κόσμου: τον μαρξισμό. Σαν μās ρωτούν αν εμείς μαρξιστές ή όχι, ή συμπεριφορά μας είναι οαν έκεινη του φυσικού που τον ρωτούν αν είναι «νευτωνικός» ή του βιολόγου που θα τον ρωτούν αν είναι «παστερικός». Υπάρχουν αλήθειες τόσο φανερές που είναι τελικά άσκοπο να συζητούνται. Πρέπει να είναι κανείς «μαρξιστής» τόσο φυσικά όσο είναι «νευτωνικός» ή φυσικός και «παστερικός» ο βιολόγος, υπολογίζοντας ότι αν νέα φαινόμενα προκαλέσουν νέες αντιλήψεις, εκείνα που πέρασαν δεν χάνουν τη συμμετοχή τους στην αλήθεια. Είναι ή περίπτωση της σχετικότητας του Άϊνσταϊν π.χ. ή η θεωρία των κβάντα του Πλάνκ σε σχέση με τις ανακαλύψεις του Νεύτωνα, γεγονός που δεν αφαιρεί τίποτα από το μεγαλείο του Άγγλου σοφού. Χάρη στο Νεύτωνα ή φυσική προχώρησε και ανακάλυψε τις νέες έννοιες του διαστήματος. Και ό Άγγλος σοφός είναι ένα άναγκαιο σκαλοπάτι.

Μπορεί φυσικά να κάνει κανείς όρισμένες παρατηρήσεις

σὸν Μάρξ σὸν ἄνθρωπος σκεπτόμενος καὶ σὸν ἐρευνητὴς ἀπάνω σὰ κοινωνικὰ δόγματα καὶ σὰ καπιταλιστικὰ συστήματα ποὺ μπόρεσε νὰ γνῶρίσει. Ἐμεῖς ποὺ εἴμαστε λατινο-ἀμερικανοὶ μπορεῖ, π.χ. νὰ μὴ παραδεχόμαστε τὴν ἐρμηνεία τοῦ Μπολιβάρ ἢ τὴν ἀνάλυση τοῦ Μεξικοῦ ποὺ ἔκανε μὲ τὸν Ἑγκελς, ὅπου παραδεχόταν δραματικές θεωρίες σχετικὰ μὲ τὴς φυλὲς καὶ τὴς ἐθνικότητες ποὺ σπὶς μέρες μας εἶναι ἀπαράδεκτες. Ἀλλὰ οἱ μεγάλοι δῖνες ποὺ ἀνακαλύπτουν φωτεινὲς ἀλήθειες μένουν ζωντανοί, παρὰ τὰ μικρά τους λάθη, ποὺ δὲν χρησιμεύουν παρὰ νὰ μᾶς δεῖξουν πῶς εἶναι ἄνθρωποι, γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ νὰ ὑποθέσουν σὲ σφάλματα, παρόλο ποὺ ἔχουμε ἀπόλυτη συνείδηση γιὰ τὴς κορυφὲς ποὺ κατόκτησαν αὐτοὶ οἱ γίγαντες τῆς σκέψης. Νά γιατί θεωροῦμε τὸν μαρξισμό σὸν ἡμίμα τῆς πατριωτικῆς καὶ ἐποσημονικῆς παιδείας τῶν λαῶν καὶ γιὰ τὸν δεχόμαστε τόσο φυσικὰ ὅπως κάθε τι ποὺ δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκη νὰ συζητηθεῖ.

Οἱ πρόοδοι τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ὅπως καὶ σὲ ἄλλες περιοχές, ἀνέκουν σὲ μιὰ μακρὰ ἱστορικὴ εξέλιξη ποὺ οἱ κῆκοι τους συναρμολογοῦνται, πολλαπλασιάζονται, δένονται καὶ τελειοποῦνται συνεχῶς. Στὸς παλαιότερους χρόνους ὑπῆρχαν μαθηματικὰ κινέζικα, ἀραβικὰ ἢ Ἰνδικὰ. Σήμερα τὰ μαθηματικὰ δὲν ἔχουν σύνορα. Ὑπάρχει θέση στὴν ἱστορία τους γιὰ ἕνα Ἑλληνα Πυθαγόρα, γιὰ ἕνα Γαλιλαῖο Ἰταλὸ, ἕνα Νεύτωνα Ἀγγλὸ, ἕνα Γκάουσε Γερμανό, ἕνα Λομπάτσεβι Ρῶσο, ἕνα Αἰνστάιν κλπ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν περιοχὴ τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν μὴ μακρὰ ἀλυσίδα φιλοσόφων ἀπὸ τὸν Δημόκριτο ὡς τὸν Μάρξ ἐπλούτισαν τὴς πρωτότυπες τους ἐρευνες καὶ συγκροτήσανε τὸ σύνολο τῶν ἐμπειριῶν καὶ τῶν δογμάτων.

Αὐτὸ ποὺ ἀῖζει σὸν Μάρξ εἶναι πῶς προκάλεσε ἁφνικὰ μιὰ χαρακτηριστικὴ ἀλλαγὴ στὴν κοινωνικὴ σκέψη. Ἐρμηνεύει τὴν ἱστορία καταλαβαίνει τὸν δυναμισμό της, προβλέπει τὸ μέλλον, ἀλλὰ δὲν πιστεύει ὅτι ἱκανοποιεῖ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μὴ ἐποσημονικὴ ἀναγκαιότητα, γι' αὐτὸ ἐκφρά-

ζει ἐπὶ ἡλέον μὰ ἐπαναστατικὴ ἰδέα: δὲν ἄρκει νὰ ἐρμηνεύουμε τὴ φύση πρέπει καὶ νὰ τὴν μεταβάλουμε. Ἐκτοτε ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ εἶναι ὁ σκλάβος καὶ γίνεται ὁ ἄμικτέκτιστος τοῦ πεπρωμένου του. Ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμή κι ἔπειτα ὁ Μάρξ γίνεται ὁ στόκος ὧλων ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἕνα ἰδιαίτερο συμφέρον στὸ νὰ διατηρηθεῖ ἡ παλιὰ τάξι, ὅπως ἔγινε ἄλλοτε στὴν περίπτωση τοῦ Δημόκριτου, ποὺ τὸ ἔργο του κήκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς δικούς του, ἰδεολόγους τῆς ἀθηναϊκῆς ὀλιτοκρατίας τῶν σκλάβων.

Ἀπὸ τὸν Μάρξ κι ἔπειτα μὰ πολιτικὴ ὁμάδα συγκροτεῖται σὲ ἐπαναστατικὴ, ὅταν ἔχει συγκεκριμένες ἰδέες, ποὺ στηριζόμενες σ' αὐτοὺς γίγαντες Μάρξ καὶ Ἐγκελς περνᾶει ἀπὸ τοὺς σταθμοὺς τῆς ἐξέλιξης ποὺ χρωστᾶμε σὲ μισοσωπικότητες σὰν τὸν Λένιν καὶ τὸν Μάο τσε Τούγκ ὡς τοὺς νέους σοβιετικούς καὶ κινέζους ἡγέτες ποὺ ἀποκατόστησαν ἕνα σύνολο διδασκαλιῶν καὶ παραδειγμάτων. Ἡ Κουθανέζικη Ἐπανástasi παύει τὸν Μάρξ ἀπὸ τὸ σημεῖο ἐκεῖνο ποὺ ἐγκατέλειψε τὴν ἐπιστήμη γιὰ νὰ πιάσει τὸ ἐπαναστατικὸ τουφέκι. Καὶ τὸν πᾶνει ἀπὸ κεῖ, ὅρα ἀπὸ ρεβιζιονιστικὸ πνεῦμα, οὔτε καὶ γιὰ νὰ ἀγωνιστεῖ ἐναντίον ἐκείνου ποὺ ἔπεται τοῦ Μάρξ μὲ τὴν πρόθεση νὰ ἀποκατοστήσει ἕναν «καθαρό» Μάρξ, ἀλλὰ ἀπλὰ γκαϊ, μέχρι τότε ὁ ἐπιστήμων Μάρξ, ὁρισκόμενος ἔξω ἀπὸ τὴν ἱστορία, μελετοῦσε καὶ ἐπρόβλεπε τὸ μέλλον. Ἀπὸ κεῖ κι ἔπειτα ὁ Μάρξ, ὁ ἐπαναστάτης τῆς ἱστορίας, ἐμπαινε σπὸν ἀγῶνα. Πρακτικοὶ ἐπαναστάτες ἡμεῖς, ὑπακούουμε ἀπλῶς ἐπαναλαμβάνοντας τὸν ἀγῶνα σ' αὐτοὺς νόμους ποὺ πρόβλεψε ὁ ἐπιστήμων Μάρξ καὶ πάνω σ' αὐτὸ τὸ δρόμο τῆς ἀνταρσίας, ἀγωνιζόμενοι ἐναντίον τῆς παλιᾶς δομῆς τῆς ἐξουσίας, στηριζόμενοι στὸ λαὸ προκειμένου νὰ καταστρέψουμε αὐτὴ τὴ δομὴ καὶ μὲ κίνητρο τοῦ ἀγῶνα μας τὴν εὐτυχία αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, δὲν κάνουμε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ συμμορφωνόμαστε μὲ τῆς ἐπιστημονικῆς προβλέψεις τοῦ Μάρξ. Οἱ νόμοι δηλαδὴ τοῦ μαρξισμοῦ περιέχονται εἰς τὰ συμβάντα τῆς Κουθανέζικης Ἐπανástaseos —καὶ καλὸ εἶναι νὰ τὸνίσομε γιὰ μὴ ἀκόμη φορὰ— ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ γεγονὸς ἂν

οι ηγέτες του εφαρμόζουν ή γνωρίζουν στο βάθος αυτούς τους νόμους από θεωρητική άποψη.

Γιὰ νὰ καταλάβουμε τὸ ἐπαναστατικὸ κουβανέζικο κίνημα μέχρι τὴν 1η τοῦ Γενάρη θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ υποδιαρέσουμε σὲ πολλὰ στάδια: πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόβαση στὴ Γκράνμα, ἀπὸ τὴν ἀπόβαση στὴ Γκράνμα ὡς τὴς νύκτες στὴ ντὲ λὰ Πλάτα καὶ σὲ τὸ Ἄρρόγιο ντὲλ Ἰνφέρνη, ἀπ' αὐτὲς τὴς μάχες ὡς τὴ μάχη τοῦ Ἑλ Ὑδερὸ καὶ στὴν συγκρότηση τῆς δεύτερης ἀντάρτικης φάλαγγας. Ἀπὸ καὶ στὴ συγκρότηση τῆς τρίτης καὶ τῆς τέταρτης φάλαγγας μὲ τὴν προέλαση πρὸς τὴν Σιέρρα Κριστάλ καὶ τὴν δημιουργία τοῦ δευτέρου Μετώπου. Τὴν ἀπεργία τοῦ Ἀπρίλη καὶ τὴν ἀποτυχία της. Τὴν ἀντίσταση στὴ μεγάλη ἐπίθεση καὶ τὴν προέλαση πρὸς Λὰς Βίλλας. Κάθε μιά ἀπὸ τίς μικρὲς αὐτὲς ἱστορικὲς στιγμὲς τοῦ ἀνταρτοπολέμου ὁροθετεῖ κοινωνικὲς ἑνώσεις καὶ διαφορετικὲς ἐκτιμήσεις τῆς κουβανέζικης πραγματικότητος ποὺ διαμόρφωσαν τὴ σκέψη τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπανάστασης, πράγμα ποὺ θεμελίωσε τὴ θέση τους σὲ πολιτικοὺς ἀρχηγούς.

Πρὶν τὴν ἀπόβαση στὴ Γκράνμα κυριαρχοῦσε μιά νοοτροπία ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν χαρακτηρίσουμε ἰδεαλιστική: πολλοὶ πίστευαν τυφλὰ σὲ μιά λαϊκὴ ἐκκρήξη ἀστραπαία καὶ ἐνθουσιάζονταν μὲ τὴν ἰδέα νὰ ἀνατρέψουν τὸ καθεστὼς τοῦ Μπατίστα μ' ἓνα γρήγορο ξεσηκωμὸ συνδυασμένο μὲ αὐθόρμητες ἐπαναστατικὲς ἀπεργίες, ποὺ θὰ προκαλοῦσαν πῆν ἄμεση πτώση τοῦ δικτάτορα. Αὐτὴ ἡ κίνηση ἦταν ἡ ἄμεση κληρονομιά τοῦ ὀρθόδοξου κόμματος καὶ τῆς βασικῆς του ἀρχῆς: «Ἡ τιμὴ κατὰ τοῦ κράτους». Μὲ ἄλλα λόγια ἡ νέα κουβανέζικη κυβέρνηση θὰ βασίζονταν στὴν ἐντιμότητα τῆς διοικήσεως.

Ποσόσ ο Φιντέλ Κάστρο εἶχε ὑποδεῖξει σὲ «Ἡ Ἱστορία θὰ μὲ ἀθωώσει» τοὺς στόχους ποὺ πέτυχε σχεδὸν ολοκληρωτικὰ ἡ ἐπανάσταση καὶ ποὺ τοὺς ξεπέρασε μάλιστα ἐμβαθύνοντας στὸν ἀγῶνα ἐπὶ τοῦ οικονομικοῦ πεδίου, ποὺ ὁδήγησε μὲ τὴ σειρά του σὲ ἓνα ριζοσπαστικὸ σὰ ἐθνικὰ καὶ διεθνεῖ πολιτικὰ μέτρα.

Μετά την απόβαση οι επαναστατικές δυνάμεις νικήθηκαν, αφού καταστράφηκαν σχεδόν τελείως. Ύστερα ανασυγκροτήθηκαν και δημιούργησαν το αντίρτικο. Οι δλίγοι έπιζήσαντες — άποφασισμένοι για τον άγώνα — κατάλαβαν πως γελάσθηκαν πιστεύοντας στον αυθόρμητο ξεσηκωμό δλου του νησιού. Όπως καί, ότι ό άγώνας προμηνυόταν μακρύς. Έπί πλέον έπρεπε να εξασφαλιστεί μεγάλη συμμετοχή των χωρικών. Αύτή την έποχή οι χωρικοί άρχίζουν να προσχωρούν στο αντίρτικο και δίδονται δυό μάκες, δσήμαντες από άραβικό πολεμιστών, αλλά σημαντικότερες — ψυχολογικά — ως προς τους χωρικούς, γιατί σβήνουν την προκατάληψη της άρχικής αντίρτικης όμάδας που την άποτελοδσαν μόνον άντρες των πόλεων. Οι χωρικοί ήταν έπιφυλακτικοί άπέναντι σ' αυτές τις όμάδες και κυρίως φοβόντουσαν τα σκληρά άντίποινα της κυβέρνησης.

Με την ευκαιρία αύτή πρακύφανε δυό άλήθειες και οι δυό πάρα πολύ σημαντικές: οι χωρικοί κατάλαβαν πως οι παράνομες φορολογίες του στρατού και οι διωγμοί δέν θά κατάφερναν να έξολοθρεύσουν το αντίρτικο, μπορούσαν όμως να έξολοθρεύσουν τα στίγματα τους, τη συγκομιδή και τις οικογένειές τους. Καί κατά συνέπεια ήταν μιá καλή λύσι να καταφύγουν στους κάλπους του αντίρτικου που ή ζωή τους ήταν προσπατευμένη. Οι αντίρτες έμαθαν άπ' την πλευρά τους ότι γινόταν έλλο και πιά άναγκάιο να συμμαχήσουν με τις μάκες των χωρικών και πως θά 'πρεπε όπωδδήποτε να τους προσφέρουν κάτι που θά τους έμψύκωνε. Καί δέν υπάρχει τίποτα πιά έπιθυμητό για έναν χωρικό από τη γή.

Άκολουθεί λοιπόν ένα στάδιο νομάδων όπου ό 'Αντίρτικός Στρατός κατακτά προοδευτικά ζώνες έμφορης στις άποδες θέβαια δέν μπορεί να παραμείνει για πολύ, αλλά όστε και ό έκθροικός στρατός το έπαυγχάνει ή μάλλον δέν μπορεί καν να είσχωρήσει. Άνάλογα με τις μάκες άποκαθίσταται άνάμεσα στα δυό στρατόπεδα ένα είδος ακαθόριστου μετώπου.

Η 28 Μαρτίου 1957 είναι μιá άποφασιστική ήμερομηνία. Είναι ή έπίθεση κατά του Έλ Ύθερο, μιός Ισχυρής φρουράς,

καλά άχυρωμένης που θα μπορούσε επί πλέον να πάρει εύκολα ένισχύσεις, καθώς θρισκόταν οε παραλία και διέθετε και άεροδρόμιο. Σ' αυτή τη μάχη, που σάθηκε από τις αϊματηρότερες, γιατί τó 30% τών άγωνιστών σκοτώθηκαν ή πληγώθηκαν, ή νίκη τών αντίρτικων δυνάμεων άλλαξε τελείως τήν κατάσταση.<sup>4</sup> Έξασφαλίστηκε επί πλέον ένα έδαφος όπου τó αντίρτικο μπορούσε να κινείται ελεύθερα, άπ' όπου δέν διέφευγαν πληροφορίες πρós τόν έχθρό και από όπου ήταν εύκολο να καταλάβει κανείς στραπατρία τήν πεδιάδα και να κάνει εφόδους στίς έκρυθές θέσεις.

Λίγο άργότερα δημιουργήθηκε ό πρώτος διυλιστικός και συγκροτήθηκαν δυό μαχητικές φάλαγγες. Μ' ένα τέκνασμα άπόκρυψης λίγο άπόκωκό, άναμίσαμε τή δεύτερη, τέταρτη φάλαγγα. Οι δυό φάλαγγες θγαίνουν άμέσως στή δράση και στίς 28 'Ιουλίου πραγματοποιείται ή επίθεση στήν Έστράδα Πάλλα. Και πέντε μέρες άργότερα στο Μπουεϊστό, 30 χιλιόμετρα μακρότερα. Οι έπαδειξεις δυνάμεων γίνονται ήδη σημαντικές και άναμένεται ή άντεπιθεση με τó ήθικό ψηλά. Οι προσπάθειές τους ν' άνέδουν στή Σιέρρα άπωθούνται επανειλημμένα και τά μέτωπα τραυλώνονται σέ μεγάλες περιοχές όπου και από τά δυό στρατόπεδα γίνονται έπιθέσεις άντιπυρρίων. Τά μέτωπα μένουν σχεδόν σταθερά.

Με τόν καιρό τó αντίρτικο ένισχύεται λίγο λίγο με τήν ούσοπασκή συμμετοχή τών κυρκών τής περιοχής και με μερικά μέλη του Κινήματος από τις πόλεις. Η μαχηκότης μεγαλώνει και σπερεύεται ή άγωνιστική άποφασιστικότητα. Τό Φεβρουάριο του 1958 άφού άποκρούστηκαν μερικές έπιθέσεις ή φάλαγγα τής Άλμιέδα, ή 3η, φεύγει για να καταλάβει τήν περιοχή της τοϋ Σανταάνκο και ή τοϋ Ραούλ Κάστρο (που έχει τόν αριθμό 6 και τó όνομα τοϋ ήρωά μας τοϋ Φράνκ Παίς, που πέθανε λίγους μήνες πριν) ξεκινά. Ό Ραούλ πραγματοποιεί τó έγχείρημα να δισχίσει τήν Κεντρική Όδό τις πρώτες μέρες τοϋ Μάρτη. Εισόδει στίς κορυφές τοϋ Μαγιαρέ και δημιουργεί τó Δεύτερο Μέτωπο τοϋ Οριέντε Φράνκ Παίς. Τά νέα τών αντίρτικων δυνάμεών μας με όλο και με-

γαλύτερες επιτυχίες έφταναν στον λαό, παρά την λογοκρισία, που η επαναστατική του δραστηριότητα θα τέλειωνε σύντομα. Τότε έλασσε ο αγώνας ο έθνος έδαφος, ξεκινώντας από τη Χαβάνα με τη μορφή μιας γενικής επαναστατικής απεργίας που κατέσπρωξε τον έχθρο, χτυπώντας τον ταυτόχρονα ο' όλα τα μέτωπα. Ο ρόλος του 'Αντίρτικου Στρατού ο' αυτή την περίπτωση στήθηκε ένα είδος καταλύτη ή ίσως ενός «κεντρίκατος» που συνετέλεσε από να ξεσπάσει το κίνημα. Αύτη την εποχή οι αντίρτες μας αύξησαν την δραστηριότητά τους και ο ήρωϊκός θύλος του Καμίλο Σιενφουέγκος άρχισε. Παλεμούσε για πρώτη φορά στην πεδιάδα του 'Ορέντε ο σύνδεσμος με την κεντρική διοίκηση και με άξύτατη γνώση όργάνωσης.

'Αλλά η επαναστατική απεργία δέν ήταν οωστά όργανωμένη. Δέν έφρόντισαν άρκετά την έργατική ένότητα και δέν προσπάθησαν να δρώσουν οι έργάτες την κατάλληλη στιγμή. Θέλησαν να κάμουν μια μυστική έπαχέρηση καλώντας στην απεργία από το ραδιόφωνο χωρίς να ξέρουν άπα το μυστικό της καθορισμένης ήμερομηνίας και άρα ήταν ήδη γνωστό από τους συμύρους άλλα και από το λαό. Το κίνημα της απεργίας άπέτυχε και πολλοί επαναστάτες πατριώτες, από τους καλύτερους, δολοφονήθηκαν χωρίς όικτο. Και μια παράξενη λεπτομέρεια που πρέπει να σημειωθεί κάπου στην ιστορία αύτης της επανάστασης: ο Ζόλ Ντυμπούά, ο καφιεός των βορεο-άμερικάνικων μονοπωλίων γνώριζε από πριν την μέρα που έπρόκειτο να ξεσπάσει η απεργία.

Κείνη τη στιγμή δημιουργήθηκε μια από τις πιο σπουδαίες και χαρακτηριστικές άλλαγές στην εξέλιξη του πολέμου, όταν δημιουργήθηκε η θεθαύτης πως ο θύλαμος δέν θα 'ρθεί παρά με την αύξηση των αντίρτικων δυνάμεων που θα συνετέλεσε απή συντριβή του έχθρικού στρατού ο κανονικές μάχες.

Οι σχέσεις με τους χωρικούς έχουν ήδη γίνει πολύ σπενές. Η 'Αντίρτικη Στρατιά έχει δημοσιεύσει τον ποινικό της κώδικα και τον άστικό της κώδικα. 'Αποδίδει δικαιοσύνη,



διανέμει τὰ τρόφιμα καὶ εἰσπράττει φόρους στὶς περιοχὲς ποὺ διοικεῖ. Οἱ γεγονυκὲς περιοχὲς δέχονται τὴν ἐπιδόση τῆς Ἀντάρκης Στρατῆς. Ἐπαιμίζονται μεγάλες ἐπιθέσεις ποὺ στοικίζουν σὲ δυὸ μῆνες ἀγῶνα χίλιους νεκροὺς στοὺς εἰσβολεῖς, ποὺ ἔχουν χάσει τελείως τὸ ἠθικὸ τους καὶ μᾶς προμθεύουν ἑξακόσια ὄπλα ἐπὶ πλέον.

Ἡ δοκιμὴ πλέον ἔχει γίνῃ καὶ ἀποδεικνύεται πῶς ὁ στρατὸς δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς νικήσῃ. Εἶναι γεγονὸς πῶς δὲν ὑπάρχει στὴ Κοῦβα δύναμις ἱκανὴ νὰ ὑποτάξῃ τὴ κορυφὴ τῆς Σιέρρα Μαδέσπρα καὶ τοὺς Μακὶ τοῦ δευτέρου μετώπου τοῦ Ὀριέντε Φράνκ Παῖς. Γιὰ τὸ στρατὸ τῆς τυραννίας οἱ δρόμοι πρὸς τὴν Ὀριέντε γίνονται ἀδιόδοι. Μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπιθέσεως, ὁ Καμίλο Σιενφουέγκος (μὲ τὴ 2ῃ ταξιαρχία 8 Σίρο Ρεντόντο) ἀναλαμβάνουν νὰ διασχίσουν τὴν ἐπαρχία τῆς Καμαγκουαίη νὰ σταθμεύσουν στὴν Λὰς Βάλλας καὶ νὰ κόψουν τὴς ἐπικοινωνίης τοῦ ἑκθροῦ. Ὁ Καμίλο θὰ συνέλαβε μετὰ τὴν προέλασή του γὰρ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἥρωικὸ του κατόρθωμα (ποὺ τὸ σὺνταγμά του φέρνει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀντώνιο Μασέο) εἰσβάλλοντας ἀπὸ νησὶ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

Ὁ πόλεμος παίρνει τότε καινούρια μορφή. Ἡ ἀναλογία τῶν δυνάμεων κλείνει πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐπανάστασης. Δυὸ μικρὰ συντάγματα τῶν 80 ὡς 140 ἀνδρῶν θὰ διασχίσουν ἐπὶ τρισήμες μῆνες τὴς πεδιάδας τῆς Καμαγκουαίη συνέλαβαν κυκλωμένα ἢ παρακολουθούμενα ἀπὸ ἓνα στρατὸ ποὺ κινητοῦται χιλιόμετρα ἄντρος. Τελικὰ οἱ δυνάμεις μας θὰ φθάσουν στὴν Λὰς Βάλλας καὶ θ' ἄρχίσουν τὴν ἐπιχείρησιν ποὺ θὰ κώψῃ στὰ δυὸ τὸ νησί.

Φαίνεται κάποτε παράξενο ἢ ἀδιανόητο καὶ σικνὰ ἀπίστευτο ἄκορη, πῶς δυὸ τόσο μικροῦ ἀναστήματος συντάγματα, χωρὶς ἐπικοινωνίης, χωρὶς μεταφορικὰ μέσα, οὔτε κἀν τὰ στοιχειώδη ὄπλα τοῦ σύγχρονου πολέμου μπόρεσαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τόσο καλὰ συντηρημένο καὶ τέλειον ἀπλοσμένο στρατὸ. Τὸ σημαντικότερο εἶναι ὁ χαρακτήρας τῆς κάθε στρα-

τις. "Όσο μεγαλύτερες δυσκολίες αντιμετωπίζει ο αντίρ-  
της τόσο σκληρότερος γίνεται και όσο πιο πολύ αισθάνεται  
σε ασφάλεια στον τόπο του τόσο καλύτερο είναι το ήθικό του.  
Συγχρόνως ήρθαν στιγμές που διακινδύνευε τη ζωή του, την  
έπαιξε κορόνα γράμματα και γενικά είναι τελείως αδιάφορο  
για πόν αντίρτη, σ' αν άτομο, τ' αν θ' επιζήσει ή όχι σ' ο τέ-  
λος μιας μάχης. 'Ο στρατός του έκθρου, από κουβανέζικο πα-  
ράδειγμα που μας απασχολεί, είναι ο καλύτερος συνεταίρος  
του δικτάτορα, εκείνος που δέχεται το τελευταίο ψίκουλο που  
του αφήνει ο προτελευταίος των κερδοσκόπων, στην άκρη  
μιας μακριάς αλυσίδας που αρχίζει από την Γουάιλ Στρήτ  
και τελειώνει σ' αυτόν. Είναι έτοιμος να υπερασπιστεί όλους  
αυτούς τους ενδιάμεσους υπό τον όρο ότι είναι σπουδαίοι.  
Τα εσοδά του και τα προνόμιά του έρχονται αρκετά λίγες τα-  
λαιπωρίες και λίγους κινδύνους αλλά σε καμιά περίπτωση  
δεν αξίζουν τη ζωή του. "Αν για να τους σώσει πρέπει να  
πληρώσει με τη ζωή του, είναι καλύτερο να τους εγκαταλεί-  
ψει, να υποχωρήσει δηλαδή μπροστά στον αντίρτη. 'Απ' αύ-  
τες τις δυο αντιλήψεις και απ' αυτές τις δύο ήθικες προ-  
κύπτει η διαφορά που έμελε να τελειώσει στην 31 του Δε-  
κέμβρη 1958.

Η υπεροχή του 'Αντίρτικου Στρατού βεβαιώνεται λοι-  
πόν από μέρα σε μέρα ενώ η άφιξη των συνταγμάτων μας  
στην Λάς Βάλλας δείχνει πώς το κίνημα της 28ης 'Ιουλίου εί-  
ναι πολύ πιο λαϊκό από όποιοδήποτε άλλο: 'Επαναστατικό  
Διευθυντήριο, Δεύτερο Μέτωπο της Λάς Βάλλας, Λαϊκό Σο-  
σιαλιστικό Κόμμα και μικρό αντίρτικο της Αύθεντικής 'Ορ-  
γάνωσης. Αυτή η δημοτικότητα προέρχεται ούσιαστικά από  
την αξιοσημείωτη προσωπικότητα του αρχηγού του κινήμα-  
τος Φιντέλ Κάστρο, αλλά επίσης και από την μεγάλη ακρί-  
βεια της επαναστατικής του γραμμής.

Έδώ τερματίζει η σύγκρουση. 'Αλλά οι άντρες που φτά-  
νουν στη Χαβάνα ύστερα από δυο χρόνων λυσσομαγμένου ά-  
γώνα μέσα στη Σιέρα και στις πεδιάδες του 'Οριέντε, στις  
πεδιάδες και στα βουνά της Καμαγκουαίη, τις πεδιάδες και

τὰ θουνά τῆς Λὰς Βόλλας, δὲν εἶναι πὰ οἱ ἴδια στὴν ἰδεολογική γραμμή μ' αὐτοὺς ποὺ ξεμπάρκαρεν στὶς παραλίες τῆς Λὰς Καλοράντας ὅστε μ' αὐτοὺς ποὺ στρατεύτηκαν στὴν πρώτη περίοδο τοῦ ἀγώνα. Ἡ ἐπιφυλακτικότητα τοὺς ἀπέναντι στοὺς χωρικοὺς ἔχει μεταβληθεῖ σὲ φιλία καὶ σεβασμὸ γιὰ τὰ προτερήματά τοὺς. Ἡ ὁλοκληρωτικὴ τοὺς ἀγνοία τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς μεταβλήθηκε σὲ ἀπόλυτη γνώση πῶν ἀναγκῶν τῶν χωρικῶν μας. Τὰ παραμύθια γιὰ στατιστικὰ καὶ θεωρίες ἐξουδετερώθηκαν ἀπὸ τὸ τοπικὸ τῆς πρακτικότητος.

Μὲ σημαία τοὺς τὴν Ἀγροτικὴ Μεταρύθμιση ποὺ ἡ πραγματοποιήσιμότης ἀρκίζει σὴ Σιέρρα Μαέστρα, αὐτοὶ οἱ ἄντρες συγκροτοῦνται μὲ τὸν ἱμπεριαλισμὸ. Ξέρουν πῶς ἡ Ἀγροτικὴ Μεταρύθμιση εἶναι ἡ δόση πάνω στὴν ὁποία θὰ οἰκοδομηθεῖ ἡ νέα Κούβα. Ξέρουν ἐπίσης πῶς ἡ Ἀγροτικὴ Μεταρύθμιση θὰ δώσει γῆ σ' ὅλους τοὺς μὴ κατέκοντες, ἀπογυμνώνοντας ἐκείνους ποὺ τὴν εἶχαν παράνομα σφετεριστοῦν. Γνωρίζουν ἀκόμη πῶς οἱ μεγαλύτεροι σφετεριστὲς εἶναι ἄνθρωποι ποὺ ἐξασκοῦν τὴν ἐπαρὴ τους στὴν Κρατικὴ Διοίκηση, ἢ στὴν κυβέρνησι τῶν Η.Π. Ἀλλὰ ἔρασαν νὰ νικοῦν τὶς δυσκολίες μὲ θόρος, μὲ κουράγιο καὶ κυρίως μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ λαοῦ. Καὶ ὁλοκατέστησαν σὲ μέλλον, πέρα ἀπὸ τὶς δοκιμασίες τὴν ἀπελευθέρωσι ποὺ μᾶς περιμένει.

Γιὰ νὰ φτάσουμε σ' αὐτὴ τὴν ὁριστικὴν ἐπίγνωση τῶν στόχων μας, χρειάστηκε νὰ κάνουμε μιὰ μεγάλη διαδρομὴ καὶ νὰ ἐξελεχτοῦμε πολὺ. Παράλληλα μὲ τὶς οὐσιαστικὰς, διαδοχικὰς ἀλλαγὰς ποὺ ἔγιναν στὰ πεδία τῆς μάχης δημιουργήθηκαν καὶ διαφοροποιήσεις στὸ σύνολο τῶν ἀνταρτικῶν σκέψεων καὶ στὶς ἰδεολογικὰς θέσεις τῶν ἀρχηγῶν τους. Πραγματικὰ ἡ κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὰς τὶς ἀλλαγὰς, ἀποτελεῖ μιὰ διαφοροποίησι στὴ σύνθεσι, στὴ δύναμι, στὴν ἐπαναστατικὴ ὠρμητικότητα τοῦ στρατοῦ μας. Ἡ ἀγροτιά τοῦ δίνει τὸ σφρίγος τῆς, τὴν ἀντίστασίν τῆς στὶς δοκιμασίες, τὴν γνώσιν τῆς γὰ τὸ ἔδαφος, τὸν ἐρωπὰ τῆς γιὰ τὴ γῆ, τὴν ἐπιθυμία τῆς γιὰ τὴν ἀγροτικὴ μεταρύθμισιν. Ὁ διανοούμενος ὅπως καὶ ἂν εἶναι συνεισφέρει τὸν κόακον τῆς ἡμέρας γιὰ ν' ἀρκίσει τὸ προσέ-

διο της θεωρίας. 'Ο εργάτης είναι που δίνει την αίσθηση της οργάνωσης με την εμφυτη τάση του στη συγκέντρωση και την ένωση. "Όλα αυτά έχουν οὖν υπόδειγμα τις αντίρπικες δυνάμεις μας που είχαν ήδη αποδειξει πως ήταν κάτι περισσότερο από ένα «κέντρισμα», γι' αυτό φλόγισαν και ξεσήκωσαν τις μάζες σὲ σημείο νὰ τις κάνει νὰ χάσουν τὸν φόβο τους γὰ τὸς δειμῖους τους. Ποιὲ δὲν εἶχαμε μὰ γνώση τόσο διαυγῆ, ὅσο σήμερα, αὐτῆς τῆς ἀμοιβαίας ἐπίδρασης. Αἰσθανθήκαμε ἀκόμη τὸ πως ὠρμάζε αὐτὴ ἡ ἀμοιβαίότης: ἐμεῖς δείχναμε τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς ἐνοπλῆς σύγκρουσης, τὴ δύναμη ποὺ διαθέτει ἕνας ἄνθρωπος διὰν ἔχει γιὰ ν' ἀμυνθεῖ κι ἄλλους ἀνθρώπους, ἕνα ὅπλο στὸ χέρι καὶ στὰ μάτια τὴν ἀπόφαση νὰ νικήσει. Οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους μᾶς εἰδεικναν τὴς παγίδες τῆς Σιέρρα, τὴν ἀναγκαῖα δύναμη γιὰ νὰ ζήσεις καὶ νὰ νικήσεις καὶ τὴν δόση τῆς ὀρμῆς, τὴν αἴσθηση τῆς αὐτοθυσίας ποὺ πρέπει νὰ 'χεις γιὰ νὰ μὴ πορέσεις νὰ ὀδηγήσεις πρὸς τὰ μπρὸς τὸ πεπρωμένο ἐνὸς λαοῦ.

"Ἐποὶ ὅταν μουσκεμένα ἀπὸ τὸν ἰδρώτα τῆς ἐξοχῆς, ὁ ἀρκαηγὸς τῶν ἀνταρτῶν καὶ ἡ συνοδεία του, ἀφῆναν πῶς τους ἔναι ἀρίζοντα βουνῶν καὶ σύννεφων καὶ τὸ φλογερὸ ἔδαφος τοῦ νησιοῦ καὶ ἔμπαιναν στὴ Χαθόνα «Ἡ ἱστορία ἀνέβαινε μὲ τὰ πόδια τοῦ λαοῦ» ἕνα καινούριο «σκαλοπάτι τοῦ χειμωνιάτικου παλατιοῦ».

#### 4. "Ένα ταξίδι στις σοσιαλιστικές χώ- ρες"

Θέλω, κατ' αρχήν, να χαιρετήσω όλους τους άκροατές της Κούβας ύστερα από την μακρόχρονη απουσία μου από τη δημόσια ζωή και να τους ανακοινώσω ότι τα κίνητρα αυτής της παρεμβολής είναι να τους εξηγήσω καθαρά, στα περιορισμένα όρια μιάς τέτοιας όμιλης, την έκταση των συμφωνιών που υπογράψαμε με τις σοσιαλιστικές χώρες και κυρίως με την Σοβιετική Ένωση και την Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας. Θά ήθελα επίσης να προσδιορίσω τον ρόλο του καθενός σ' αυτές τις πολύ δύσκολες διαπραγματεύσεις όπου η κουβανέζικη αντιπροσωπεία θριάμβησε, αφού επέβαλλε τις συμφωνίες της αγοράς στη Σοβιετική Ένωση και στις σοσιαλιστικές χώρες. Αυτές οι συμφωνίες άφορούν τέσσερα εκατομμύρια τόννους ζάχαρης προς τέσσερα σεντάδες την λίβρα, τιμή δηλαδή, πολύ υψηλότερη από εκείνες που καθορίζουν τα μεγάλα χρηματιστήρια του Λονδίνου και της Ν. Υόρκης.

Τα πράγματα βέβαια δεν έγιναν έτσι απλά. Από την άρχη οι συζητήσεις που είχαμε με τη Σοβιετική Ένωση κύλησαν βέβαια πολύ εδικολά, χωρίς από πνεύμα με το οποίο οι βθύνοντες των σοσιαλιστικών χωρών ανέλυσαν το κουβανέζικο αίτημα. Φυσικά δεν μπορούσαμε να ζητήσουμε από τον σοσιαλιστικό κόσμο να κάμει την προσπάθεια να μας αγοράσει αυτή την ποσότητα ζάχαρης σέ τέτοια τιμή, γιατί δεν είχαμε κανένα οικονομικό έπικείμεμα και γιατί σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους στην παγκόσμια αγορά δεν υπήρχε άληθενά κανένας λόγος για να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο. Στην πραγματικότητα όμως στηριχθήκαμε σέ πολιτικές θέσεις.

\* Όμιλία μεταδοθείσα από την τηλεόραση τó 1980.

Ἡ Κούβα βρίσκεται αὐτὴ τῇ στιγμῇ μπροστὰ σὲ μιὰ παράλογη οἰκονομικὴ ἐπίθεση τοῦ ἀμερικάνικου ὑπερμεγαλισμοῦ καὶ εἶναι ἀκόμα μιὰ χώρα μονοκαλλιέργειας. Γιὰ νὰ ἐξελιχθεῖ ἡ Κούβα καὶ ν' ἀναπτύξῃ καὶ τὸ ἐξωτερικὸ της ἐμπόριο πρέπει νὰ βασιστεῖ στὴ ζάχαρή της. Ἡ πούλαιο τῇ ζάχαρὶ της ἢ παθαίνει μεγάλες ζημιὰς στὸ ἐξωτερικὸ της ἐμπόριο. Ἐπὶ πλεόν τὴν πούλαιο σὲ μιὰ καθορισμένη τιμῇ, εἰδὼλλως παραλῶει οἰκονομικά, ἂν τὸ κύριο προϊόν της πρέπει νὰ πουληθεῖ πολὺ καμνηλότερα ἀπὸ τὸ κόστος τοῦ.

Τὸ κουθανέζικο σπῆμα, λοιπόν, συντάχθηκε μὲ πολιτικούς ὁρους ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν καὶ ὑπογράφηκε ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸ Φιντέλ Κάστρο. Οἱ σοσιαλιστικὲς χώρες τὸ δέχτηκαν μὲ πολλὴ συμπάθεια καὶ κατανόηση. Σὲ μιὰ πρώτη συγκέντρωσιν τοῦ ἔλαβε χώρα στὴ Μόσχα, ὑπογράφηκε ἕνα πολὺπλευρο σύμφωνο πληρωμῶν. Πρόκειται γιὰ μοναδικὴ περίπτωση. Ἐνῶ συγκεντρωνόμαστε, οἱ ἀντιπρόσωποι 81 κομμουνιστικῶν χωρῶν συγκεντρώνονταν ἐπίσης γιὰ νὰ λύσουν ὁρισμένα σοβαρὰ προβλήματα ποὺ εἶχαν προκαλέσει τὴν προσοχὴ τόσο σημαντικῶν προσωπικότητων τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόσμου, ὥς τοῦ Λιό - Τσόα - Τσι καὶ τοῦ Χρουστώφ.

Βρῆκαν ὁμῶς τὸν καρδὸ νὰ συγκαλέσουν ἕνα συμβούλιο ὑπουργῶν ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, κατηγορία ποὺ ἐμεῖς δὲν διαθέτουμε ἀκόμη. Αὐτὲς οἱ χώρες διαχωρίζουν στὴν οἰκονομίαν τους τὸ ἐσωτερικὸ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ ἐμπόριο. Διάφοροι ὑπουργοὶ ἐξωτερικοῦ ἔμπορίου καὶ ἄλλες προσωπικότητες συγκεντρώθηκαν στὴ Μόσχα γιὰ νὰ συζητήσουν μαζί μας καὶ τὸ μοναδικὸ θέμα μας ἦταν ἡ ποσότης ζάχαρος ποὺ μπορούσε νὰ ἀπορροφήσῃ ἡ κάθε χώρα προκειμένου νὰ βοηθήσῃ τὴ Κούβα.

Ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωση ἀναλαμβάνει νὰ ἀγοράσῃ δύο ἐκατομμύρια ἐφτακόσιες χιλιάδες τόννους ζάχαρος, ἐφ' ὅσον οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες δὲν μᾶς ἀγοράσουν, ποὺ εἶναι καὶ τὸ πιθανότερο. Ἡ Κίνα ἀγοράζει ἕνα ἑκατομμύριο τόννους ζάχαρος καὶ οἱ ἄλλες σοσιαλιστικὲς χώρες, οἱ ὁποῖες δυστυχῶς παράγουν οἱ ἑῷες, ἀναλαμβάνουν νὰ ἀγοράσουν 300.000 τόννους.

Αυτό από τις Ευρωπαϊκές χώρες. Έξ' άλλου η Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας αγοράζει 20.000 τόννους, η Λαϊκή Δημοκρατία του Βιετνάμ 5.000 τόννους και για την συμβολική μοναδική υποστήριξη όλου του σοσιαλιστικού μπλόκ προς την κυβέρνηση μας, αγοράζει και η Λαϊκή Δημοκρατία της Μογγολίας χίλους τόννους ζάχαρης.

Σε ένα μέρος του ταξιδιού προέδρευα της αποστολής, που τώρα προεδρεύεται από τον υφυπουργό Έξωτερικών Ροντρίγκεζ Λιομπάι, που θα επισκεφτεί όλες τις χώρες του σοσιαλιστικού μπλόκ. Τώρα βρίσκεται στη Βουλγαρία. Δεν μένει παρά η επίσκεψη στη Ρουμανία και την Αλβανία. Η αποστολή θα υπογράψει επί πλέον και εμπορικά πρωτόκολλα για το 1961 και για τα επόμενα έτη με όλες τις χώρες του μπλόκ.

Ήταν μια δύσκολη προσπάθεια γιατί χρειάστηκε ν' αλλάξουμε μέσα σε λίγους μήνες την δομή του εμπορίου μας. Στο τέλος του 1959, μόλις πριν ένα χρόνο η χώρα είχε μια καθολικοληφάν άποικακή δομή, με ένα σύστημα εξωτερικού και εσωτερικού εμπορίου εξουσιαζόμενο απόλυτα από τους μεγάλους εισαγωγείς που εξαρτώνται από τα μονοπωλικά κεφάλαια. Σε δέκα μήνες η Κούβα έγινε μια χώρα όπου το Κράτος κατέχει το απόλυτο μονοπώλιο του εξωτερικού εμπορίου και ένα μεγάλο μέρος του εσωτερικού εμπορίου.

Αυτή η τροποποίηση έπαιρσε αναγκαία θύλαους κλονισμούς και πολύ μεγάλες δυσκολίες. Οι σοσιαλιστικές χώρες μας συγχάρηκαν, όχι γιατί λύσαμε όλα μας τα προβλήματα —θά 'σαν δόνατο— αλλά γιατί δεν πέρασε πολύ έξω. Έχοντας υπ' όψη την τεράστια σε πλάτος προσπάθειά μας. Καταφέραμε να δώσουμε μια γραμμή στις βασικές ανάγκες της χώρας μας για το 1961 και θρυσάμασε μπροστά σε μια άλλη δυσκολία. Οι σοσιαλιστικές χώρες χρησιμοποιούν το δεκαδικό σύστημα, ενώ έμεις είχαμε διατηρήσει το άποικιακό νά ζυγίζουμε με λίβρες, να μετράμε με γιάρδες ή με μίλια κ.λπ. Όλα τα θαμηχανικά όργανα μετρήσεως ήταν διαφορετικού τύπου. Το πρόβλημα παρουσιάζεται ακόμα και στο ηλεκτρι-

κό: στις σοσιαλιστικές χώρες ή συχνότες είναι των νενη-  
πα κύκλων κατά δευτερόλεπτο. Έδώ είναι των έξινα κύ-  
κλων. Όλα τα μηχανήματα πρέπει τώρα να προσαρμοστούν  
σ' αυτή τη διαφορετική συχνότητα.

"Όλες αυτές οι χώρες έχουν μια οικονομία έξαιρετικά  
προγραμματισμένη και τα σημαντικότερα παραγωγικά έργα  
έχουν προδλεφτεί για το 1961. Όρισμένες, σαν την Τσεχο-  
σλοβακία, έχουν ήδη προγραμματίσει την εξελικτική δομή  
για το 1980. Αυτές οι χώρες αναγκάστηκαν ν' αλλάξουν το  
έμπορό τους, να το παύσουν με τις ανάγκες της Κοόθας  
για να της προμηθεύουν όρισμένα βασικά έμπορεύματα με  
προκαθορισμένες προθεσμίες, με κίνδυνο να παρεμποδίσαι τη  
δική τους εξέλιξη.

Πρόκειται για μια τελείως έξαιρετική περίπτωση από κρο-  
νικά του έμπορίου, να μετατρέψαι την παραγωγή σου ένα ό-  
λόκληρο μπλόκ χωρών για να βοηθήσει μια χώρα σαν την δι-  
κή μας τόσο μικρή σέ έκταση και πληθυσμό και τόσο απογυ-  
μνωμένη απέναντι στην θορειασμερικάνικη ίσχύ.

Βρήκαμε πολύ καλή υποδοχή απ' όλες τις χώρες που έ-  
πακεψήκαμε. Διαπιστώσαμε πως υπάρχουν δόλλητες δυ-  
νατότητες εξάπλωσης του έξωτερικού έμπορου για την Κοό-  
θα, στην Κίνα κυρίως. Αυτή μπορεί να άπορροφήσει απάλυτα  
το κύριο προϊόν μας, τη ζάχαρη. Θα μπορούσε να άπορροφή-  
σει και άλλη, αν είχαμε τα μέσα να την μεταφέρουμε, γιατί  
έχουμε τη δυνατότητα άνταλλαγής προϊόντων.

Η Κίνα π.χ. είναι μια χώρα που καταναλώνει λιγότερα  
από δυό καλά ζάχαρη κατ' άτομο το χρόνο. Στην Κούθα αύ-  
τός ο αριθμός είναι 40 καλά και στίς βιομηχανοποιημένες χώ-  
ρες του κόσμου κυμαίνεται ανάμεσα στα 30 και 40 καλά κατ'  
άτομο. Άλλά η άβξηση κατανάλωσης στην Κίνα κατά ένα  
κιλό κατ' άτομο, άντιπροσωπεύει 850 ως 700.000 τόννους. Με  
άλλα λόγια αν η Κίνα αύξήσει την κατανάλωσή της σέ δέκα  
κάλα κατ' άτομο το χρόνο, που είναι πάλι λίγο, θα άπορροφή-  
σει την συγκομδή των 7 έξαπομμυρίων ζάχαρης της Κούθας.



Θά μπορούσαμε βέβαια να προυβήσουμε τὸ ἐμπόριο τῆς ζάχαρης ἀνταλλάσσοντάς το μὲ ἄλλα προϊόντα τῆς Κίνας. Ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωση δὲν βρίσκεται πᾶς τὴν ἴδια κατὰσταση. Αὐτὴ τῇ στιγμῇ εἶναι ἡ μεγαλύτερη παραγωγὸς ζάχαρης σὲν κόσμῳ. Πάνε δυὸ χρόνια ποὺ ξεπέρασε τὴν Κορέα.

Γὰ τὴν ἄρα ἡ κατανάλωση ζάχαρης στὴ Σοβιετικὴ Ἑνωση εἶναι παλὺ χαμηλότερη ἀπ' ὅτι στὶς Ἡν. Πολιτεῖες, ἀλλὰ σὲ λίγα χρόνια θὰ τὴν ξεπεράσει. Οἱ δυνατότητές μας στὴν πώληση εἶναι ἐξαιρετικές, ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνουν ἀκόμα πάλι γιὰ νὰ προσαρμόσουμε τὴν οἰκονομία μας, νὰ τὴν ἀναδιαρρυθμίσουμε, ὅπως λένε οἱ Βόρειοι - Ἀμερικανοί. (Ποῦ γι' αὐτοὺς βέβαια σημαίνει, νὰ ἀπορροφῶσιν ὅλον τὸν πλοῦτο τῶν Ἀποικιοκρατούμενων χωρῶν ἀλλὰ ποῦ, σὲ περίπτωσι ἐνὸς σχεδίου ἰσότητος μπορεῖ νὰ σημαίνει τὴν ἀρμονικὴ ἐξέλιξι τῆς χώρας ὅπως ἡ δική μας).

Τὸ πολὺπλευρο σύμφωνο πληρωμῶν ποὺ ὑπογράφηκε ἐπιτρέπει στὴν Κορέα νὰ παῖξει λίγο μὲ τὴς πωλήσεις τῆς ζάχαρης καὶ τὴς ἀγορὰς βιομηχανικοῦ ὑλικοῦ καὶ τῆς εἰσαγωγῆς κάθε εἰδους προϊόντων σὰ πλάσμα παραγωγῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν, ποὺ συμφωνοῦν μεταξὺ τους τὰ ποσά. Πουλοῦμε π.χ. δυὸ ἑκατομμύρια 700.000 τόνους ζάχαρι στὴ Σοβιετικὴ Ἑνωση καὶ ἔχουμε μὴ πίστωση στὴ χώρα αὐτή. Μποροῦμε νὰ ἀγοράσουμε ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία ἐμπόρευμα ὄξος ἐνὸς ἑκατομμυρίου πένζος π.χ. Ἀλλὰ ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωση ἔχουν μὲ τέτοιο τρόπο ρυθμίζει τὴς συναλλαγὰς τους ὥστε ἡ πίστωση ποὺ ἔχουμε ἀπὸ τὴ Ρωσία νὰ ἰσχύει στὴν Οὐγγαρία. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀπακαθίσταται μὴ ἰσότης μεταξὺ ὅλων τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μπλόκ καὶ τῆς Κορέας. Σ' αὐτὸ τὸ σύμφωνο συμμετέχουν ὅλες οἱ σοσιαλιστικὲς χώρες τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ Λαϊκὴ Δημοκρατία τῆς Μογγολίας.

Προυβήσαμε ἐπὶ πλέον ἓνα σύμφωνο γιὰ τὴν πλήρη ἐξόφλησι τῆς πίστωσης πῶν ἑκατὸ ἑκατομμυρίων πένζος ποὺ μᾶς εἶχε ἀνοίξει ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωση μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς

έπίσκεψης του 'Αντιπροέδρου, ύπουργού Μικογιάν στην Κούβα.

Ξέρετε ότι όλα τα βιομηχανικά προβλήματα δεν είναι απλά. Μετά την υπογραφή των συμβολαίων χρειάζονται μελέτες και διαπραγματεύσεις για να πραγματοποιηθούν ολοκληρωτικά.

Υπογράψαμε επίσης και συμβόλαια για τη χρησιμοποίηση των εκατό εκατομμυρίων πέζος της πρώτης απ' αυτές τις πιστώσεις. Οι μελέτες για την εγκατάσταση της σιδηροδρομικής άρχισαν. 'Ο τόπος της εγκατάστασης δεν έχει ακόμη καθοριστεί. Αυτό εξαρτάται από την έντονη του μεταλλευτικού πλούτου μας, αλλά θα είναι κατά πέντε πιθανότητα στην περιοχή ανάμεσα 'Οριέντε και Λας Βάλλας.

Υπογράψαμε εξ άλλου κι ένα πρωτόκολλο σύμφωνα με το οποίο η Σοβιετική 'Ενωση αναλαμβάνει την γεωλογική διερεύνηση του εδάφους μας. 'Εχουμε πολύ μεγάλο πλούτο —χαλκό, νίκελ, μαγνήσιο— που θα αξιοποιήσουμε, καθώς και άλλα λιγότερο σημαντικά μεταλλεύματα όπως το χρώμιο κι ακόμα κατόπτερα.

Τεχνικοί των σοσιαλιστικών χωρών μελετούν ήδη στα μεταλλεία μας και δουλεύουν για να τα αξιοποιήσουν. 'Ο προϋπολογισμός των επενδύσεων στη μεταλλευτική βιομηχανία για το 1981 φτάνει στα 27 εκατομμύρια πέζος. Πρόκειται για ένα πολύ φιλόδοξο πρόγραμμα που θα μας επιτρέψει σε λίγα χρόνια να έχουμε τεράστια κέρδη από τα πλούτη των μεταλλείων μας.

Το νίκελ παρουσιάζει ένα πρόβλημα ακόμα σημαντικότερο: 'Ολοι ξέρετε πως η Νίκαρα έχει μισοκαλυφθεί και πως η Μόα διαλύθηκε τελείως. Είναι απλό. 'Η Μόα εκπροσωπεί το 70% της παραγωγής του επεξεργασμένου προϊόντος που είναι το μεταλλικό νίκελ. 'Η επεξεργασία του προϊόντος γίνεται στις 'Ην. Πολιτείες. Οι 'Ηνωμένες Πολιτείες έφεραν στην Κούβα όλα τα αναγκαία υλικά για την παραγωγή του νίκελ. Είχαμε λοιπόν πασαπεί σ' ένα δίχτυ, απ' όπου ήταν αδύνατο να θγούμε σ' άλλη εποχή, εκτός από την επαναστα-

τική. Και αποφασίσαμε πώς ήταν προτιμότερο να διακόψουμε την παραγωγή της Μόσα, παρά να ανεχόμαστε όλες τις πιέσεις και τους εκβιασμούς που μας στείλιζε αυτό το μεταλλείο.

Τώρα οι Σοβιετικοί έστειλαν τεχνικούς και αναλαμβάνουν να το θέσουν σε λειτουργία πολύ σύντομα. Αυτό θα φέρει περάσματα όφελος στη χώρα. Αναλαμβάνουν επίσης να γίνεται από μεταλλείο, σε λίγα χρόνια, η πλήρης επεξεργασία του νίκελ που είναι ένα από τα κυριότερα στοιχεία της μοντέρνας βιομηχανίας σχετικά με την ανάπτυξη της χημείας. Το νίκελ είναι από τα ούσιαστικότερα συνθετικά για τη σύγχρονη χημεία καθώς και για τα διαστημικά όργανα κάθε τύπου.

Και το Νίκαιο θα αξιοποιηθεί επίσης όσο γίνεται. Η πρώτη ύλη θα 'ρθει κυρίως από την Σοβ. Ένωση, αλλά και από την Τσεχοσλοβακία και η όλη λειτουργία θα γίνεται κάτω από την επίβλεψη σοβιετικών και τσέχων τεχνικών.

Υπογράψαμε επίσης στη Σοβιετική Ένωση πρωτόκολλα λιγότερο σημαντικά για διάφορα εργοστάσια. Ένα εργοστάσιο όπου θα κατασκευάζονται λίμνες και ένα εργοστάσιο ανταλλακτικών που έχουν σημαντική σημασία για όλα μας τα μελλοντικά σχέδια. Πρέπει να κατασκευάσουμε εδώ τα ανταλλακτικά που χρειαζόμαστε για τον απλούστατο λόγο, ότι οι σοσιαλιστικές χώρες — που είναι πάντα πρόθυμες να μας παράσχουν κάθε βοήθεια — δεν έχουν ανταλλακτικά που ταιριάζουν σε βορειοαμερικανικές μηχανές και τα περισσότερα μηχανήματα που έχουμε στον τόπο μας είναι βορειοαμερικανικά.

Έχουμε, λοιπόν, ένα προπαρασκευαστικό πρόγραμμα ανάπτυξης. Εκείνο που προέρχεται από τη Σοβ. Ένωση θα αποτελέσει τη βάση των εργασιών που θα κατασκευάζουν τα ανταλλακτικά των βιομηχανικών μηχανημάτων, γενικά. Θα γίνει άλλο ένα για τις μηχανές λεωφορείων και αυτοκινήτων κλπ... Η Σοβ. Ένωση θα μας εγκαταστήσει επίσης ένα πλήρες διύλιστήριο, που θα μπορεί να παράγει ένα εκατομμύριο

τόνους το χρόνο και αναλαμβάνει να κάνει τις αναγκαίες έρευνες για το πετρέλαιό μας, μα κι αυτές που 'γιναν ως τώρα ήταν χωρίς αποτέλεσμα.

Βρήκαμε θέσια μικρές ποσότητες σε όρισμένες περιοχές, όπως στην Ζατημόνικο και κοντά στη Χαβάνα, αλλά πρόκειται για ποσότητες που δεν καλύπτουν ούτε το 1% της έθνικής μας κατανάλωσης.

Ελπίζουμε ότι οι νέες εργασίες του Κουθανέζκου 'Ινστιτούτου πετρελαίου, καθώς και οι εργασίες των σοβιετικών τεχνικών θα μας επιτρέψουν να επιτύχουμε σημαντικές ποσότητες πετρελαίου.

Στην Τσεχοσλοβακία που ήταν ο πρώτος μας σταθμός, υπογράψαμε ένα σημαντικό σύμφωνο για την αύξηση της πίστωσης που μας είχε παραχωρηθεί με την εύκαιρία της επίσκεψης του Υπουργού Έμπορίου Μ. Κροτογί. Το ποσό ανέβηκε από είκοσι σε σαράντα εκατομμύρια και προορίζεται για την οικοδόμηση σε πρώτο στάδιο εργοστηρίων κατασκευής δικύκλων: τρακτέρ καμiónα, μοτέρ γενικής, μοτοσυκλέτες και άργότερα λεωφορεία και αυτοκίνητα. Αυτό το βιομηχανικό συγκρότημα που θα 'ναι ένα από τα σημαντικότερα της Κούβας θα εγκατασταθεί πιθανόν στο Σαντιάγο της Κούβας.

Υπογράψαμε πρωτόκολλα με την Τσεχοσλοβακία για την αγορά πολλών μικρών εργοστασίων που άρχισαν ήδη να καταφθάνουν. Στο Σαντιάγο της Κούβας πηγαίνει τώρα ένα εργοστάσιο σωλήνων που η ζυλεια του έχει ήδη τελειώσει. Έχουντα ένα (81) εργοστάσια αγοράσμένα από τις σοσιαλιστικές χώρες θα κάνουν την εμφάνισή τους σ' όλη τη χώρα κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

Πρόσφατα υπογράφηκαν όριστικά συμβόλαια για την εγκατάσταση εκατό εργοστασίων και άνω, άνωμεσα 1961—1965. Άλλα τόσα ή και περισσότερα συζητούνται για να σπληθούν την ίδια περίοδο.

Η δυναμικότης μας παραγωγής ρεύματος, βασικού για την βιομηχανία μας, θα αυξηθεί κατά 80% τα επόμενα

χρόνια. Η όλικη παραγωγή θ' αυξηθεί περίπου 100%, επίσης κάρη στις αγορές που πετύχαμε κυρίως στη Σοβ. Ένωση και την Τσεχοσλοβακία.

Διημοσιεύονται προβλήματα γιατί πρέπει να παράγουμε ηλεκτρική ενέργεια με το πετρέλαιο. Δεν μπορούμε να παράγουμε με νερό, γιατί δεν έχουμε πολύ. Πρέπει λοιπόν να εξασφαλίσουμε τον έφοδιασμό μας με πετρέλαιο και θα υπογράψουμε σύντομα συμβόλαιο με την Σοβ. Ένωση που θα μās έγγυεται τον έφοδιασμό μας σε πετρέλαιο, για πολλά χρόνια. Παράλληλα εξασφαλίσουμε την πώληση μιάς σημαντικής ποσότητας ζάχαρης γιατί μ' αυτήν πληρώνουμε το πετρέλαιο.

Έξ άλλου πετύχαμε και από την Ανατολική Γερμανία την εγκατάσταση μεγάλου αριθμού βομηχανιών και την υποσχέση πίστωσης δέκα εκατομμυρίων πέλρας. Αυτό το δάνειο είναι σημαντικό γιατί η Γερμανία περνάει μιά δύσκολη περίοδο. Η Δ. Γερμανία, που ήταν ο σημαντικότερος της πελάτης από τη Δύση, αποφάσισε να μην αγοράσει τίποτα κατά το 1961. Κατήγγειλε τη σύμβαση που ίσχυε από χρόνια και η Άν. Γερμανία βρίσκεται σήμερα υποχρεωμένη να κρατήσει κάθε είδος προϊόντων που μόνο η Δ. Γερμανία κατανάλωνε, που δεν έχουν άλλη αγορά στον κόσμο και που η παραγωγή τους είχε ήδη προγραμματιστεί. Παρ' όλα αυτά αποφάσισε να μās δώσει και κείνη ένα δάνειο, δει πολύ σημαντικό άσφαλώς, αλλά που αποδεικνύει πως και η Άν. Γερμανία είναι διαπεσμένη να μās βοηθήσει. Έξ άλλου η Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας είναι μιά μεγάλη παραγωγός και εξαγωγέας ζάχαρης. Αυτό δεν την εμπόδιζε να μās αγοράσει 80.000 τόννους πρὸς 4 πσεντάδες<sup>1</sup>. Άνακοίνωσε δὲ δημοσίως πως η ζάχαρη θα κρατηθεί για ρεζέρβα. Πράγμα που σημαίνει πως δεν πρόκειται να την ρίξει στην παγκόσμια αγορά.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει φυσικά και για τη Σοβιετική Ένωση. Θα φυλάξει για τὰ ἐπόμενα χρόνια ὅλη τὴ ζάχαρη που δὲν θὰ

1. Τποδιαίρεση νομίσματος.

καταναλώσει έφ'ετο, υψώνοντας την καταναλωση στο έσωτε-  
ρακό της χώρας.

Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας δέν έχει τέτοια προβλή-  
ματα, γιατί πάσχει πολύ από έλλειψη ζάχαρης. Τό ένα εκα-  
τομμύριο τόννων που είμαστε υποχρεωμένοι να της προμη-  
θεύσουμε και ή συμφωνία γιά τή ένατό εκατομμύρια πέζος  
δέν παρουσιάζουν περιπλοκές.

Έξίζει τόν κόπο να υπογραμμίσουμε τή εξαιρετικά επί-  
πεδο ανάπτυξης που πάτυχε ή Κίνα. Καί είναι άπίστευτο, γιά  
δλους εκείνους που γνωρίζουν τήν Ιστορία των καθυστερη-  
μένων χωρών τού κόσμου και που γνωρίζουν επίσης πώς δυό  
χώρες συμβόλιζαν στό παρελθόν τήν πείνα, τήν εξαθλίωση  
και τή αίσχος της άποικιοκρατίας: Η Κίνα και οι Ένδίες.

Κατά τή διάρκεια τού ταξιδιού μας στή 1959 μπορούσαμε  
να έπισκεφτούμε τίς Ένδίες. Είναι άναμφιστότητα ένα λαϊ-  
κό καθεστώς που προσπαθεί να άνεβάσει τή θιστικό επίπεδο  
τού λαού. Άλλά βρίσκεισ ακόμα μιή φοβερή πείνα μιή άπέ-  
ραντη θλίψη, τήν άμετάλλευση σέ άπαράδεκτα επίπε-  
δα και κυρίως διαπιστώνεισ πώς τή καθεστώς με τή σημερινή  
του μορφή είναι άνίκανο ν' άνταποκριθεί στις τεράστιες ά-  
ποτήσεις αυτής της μάζας των άληθινά πειναλέων άνθρω-  
πίνων υπέρβρευν.

Όλοι θυμάστε πώς πριν λίγα χρόνια ή Κίνα ήταν ό  
παράδεισος των λαθρεμπόρων τού όπλου. Ότε κα έχουν πε-  
ράσει πολλά χρόνια από τότε που πουλούσαν τίς γυναίκες και  
που οι χωρικοί σκότωναν τή κορίτσια τους, άκριβώς όπως γί-  
νεται γιά τή θηλυκά που γεννούν οι γάτες ή οι σκύλοι. Συ-  
νέβαιναν τραμακτικά πράγματα μέχρι και άνθρωποφαγία.

Γιά όποιον γνωρίζει όλα αυτά τή πραγματικά γεγονό-  
τα που παρελθόντος της Κίνας, αυτό που διαπιστώνει σήμε-  
ρα είναι κάτι πό εξαιρετικό. Η Κίνα έχει πάνω από 650 έ-  
κατομμύρια κατοίκους. Οι Κινέζοι δέν γνωρίζουν άκραιώς πό-  
σοι είναι. Κάτι παρόμοιο με μεις. Άλλά αν έμεις δέν τή ξέ-  
ρουμε είναι γιατί δέν μπορούσαμε ακόμη να κάνουμε άπογρα-  
φή και γιατί παλαιότερα φρόνιζαν να μην ξέρουμε απολύ-

τως τίποτα και νά μήν έχουμε καιιά άπογραφή, κανένος εί-  
δους. Με την Κίνα είναι διαφορετικό, γιατί έχουν τό πρό-  
βλημα νά είναι πάρα πολλοί και νά ζούν σέ μιιά τεράστια χώ-  
ρα που δέν διαθέτει ακόμη άρκετά μέσα επικοινωνίας. Κα-  
τά προσέγγιση υπολογίζουν ότι είναι περίπου 870 εκατοσι-  
μύρια κάτοικοι.

Κανείς, φυσικά, δέν ισχυρίζεται πώς τό επίπεδο ζωής  
στην Κίνα φτάνει τό επίπεδο των αναπτυγμένων χωρών του  
καπιταλιστικού κόσμου αλλά και δέν βλέπει πουθενά κανέ-  
να σημάδι της αθλιότητας που βρίσκεις στις άλλες χώρες της  
Άσίας, που είχαμε την εύκαιρία νά επισκεφτούμε, ακόμα κι  
άν είναι πολύ πιο αναπτυγμένες, όπως και ή Ίαπωνία ακό-  
μη. Όλος ο κόσμος τρέφεται, όλος είναι ντυμένος, πανομοιό-  
τυπα φυσικά, αλλά εύπρεπώς. Και όλος ο κόσμος δουλεύει  
μέσα σ' ένα υπέροχο πνεύμα αληθινά.

Η Κίνα είναι μιιά χώρα όπου διαπιστώνεις ότι ή κουθα-  
νέζικη επανάσταση δέν είναι ένα μοναδικό γεγονός και ότι  
είναι φυσολογικό γιά την ιστορία των λαών νά συναντις  
την κοσμογονία που συναντις και στην Κούβα. Η Κίνα ζει  
αυτή τη στιγμή την ίδια περίοδο της επαναστατικής της ιστο-  
ρίας με την Κούβα: όλος ο κόσμος είναι γεμάτος από ένθου-  
σιασμό, όλος ο κόσμος εργάζεται πάνω από τις κανονικές ώ-  
ρες, όλος ο κόσμος ενδιαφέρεται γιά την παραγωγή, και την  
αξίηση της παραγωγικότητας. Δέν υπάρχει ένας σχεδόν έρ-  
γαζόμενος χωρίς τίθλλο στό χέρι και χωρίς νά μελετά κάποιο  
τεχνικό θέμα. Άγωνίζονται κατά του αναλφαριθμητισμού, με ά-  
ληθινό πάθος, γι' αυτό και σέ λίγα χρόνια θα έχει τελείως  
ξεπεραστεί.

Ξέρω πώς, πριν λίγο καιρό, πριν τέσσερις πέντε μήνες  
περίπου, ο συνάδελφος Νουνιέζ Χιμένεθ πραγματοποίησε έ-  
να ταξίδι σέ σοσιαλιστικές χώρες. Ύστερα μίλησε δημόσια  
γιά νά διηγηθεί όλα όσα είδε και ο κόσμος τόν άποκάλεσε:  
«Η Άλίκη στη χώρα των θαυμάτων». Μπορώ νά σς διηβαιώ-  
σω πώς εγώ, που ταξίδευα πολύ περισσότερο σ' όλο τό σο-

σοσιαλιστικό κόσμο δέχομαι να με ονομάσουν: «Η Άλδικη στον κόσμο των θαυμάτων».

Άλλα πρέπει να λάβει την αλήθεια σ' όσα βλέπουμε και να ελπίστε τίμησι. Και τα έσπεύγματα των σοσιαλιστικών χωρών, ή εκείνων που έχουν ακόμα μπροστά τους πολλά στάδια προόδου παρόμοια με τα της Κούβας, είναι πράγματα εξαιρετικά. Δεν υπάρχει δυνατή σύγκριση ανάμεσα στα συστήματά τους ζωής και στα συστήματα ανάπτυξής τους με τα των καπιταλιστικών χωρών. Και κυρίως δεν υπάρχει περίπτωση σύγκρισης στην προοπτική ανάμεσα σ' αυτές τις χώρες και σε μια οποιαδήποτε καπιταλιστική χώρα, προκειμένου για ένα γεγονός σαν την δική μας επανάσταση. Παντού εκεί συναντάς έναν υπέροχο ένθουσασμό.

Η πιο εύαισθητη απ' όλες είναι φυσικά η Σοβιετική Ένωση. Οι Σοβιετικοί άρχισαν 43 χρόνια επανάστασης. Βρίσκονται όλοι σε μια πολύ υψηλή στάθμη πολιτικής κοσμοπολιτικής και είναι αλήθεια πολύ συγκινητικό να αναγνωρίζεται από εγνωστούς. Γνώρισαν άμέσως την κουθανέζικη Έπανάσταση διακηρύσσοντας την αλληλεγγύη τους. Όταν πηγαίναμε σε μια γιορτή ή ένα θέαμα μαζί περιβάλανε όλοι με θερμές εκδηλώσεις.

Μας προσέλασαν στην ανάγνωση της αναφοράς του αντιπροέδρου ύπουργού Κουλόφ. Μπήκαμε πρώτα στην αθούσα και μάλιστα το Κοινό μας αναγνώρισε εξέτασε σε παρατεταμένα χειροκροτήματα. Ύστερα μας κάλεσαν ν' ανεβούμε στο «Πρεζίντιουμ» και όταν αναφέρθηκε το όνομα της Κούβας ερσημάθηκε για πολλά λεπτά ένας εξαίσιος ένθουσασμός, που δεν είχε το προηγούμενό του, ακόμα κι όταν πρόκειται για προβλήματα ούσιαστικά που άφορούν την ίδια την Σοβιετική Ένωση, τα όμοια προβλήματα του λαού της μέλλον του καθώς και το μέλλον του κόσμου όλου. Σας βεβαιώ αυτό που προσέλασε τον πιο μεγάλο ένθουσασμό ήταν το όνομα της Κούβας.

Το ίδιο φυσικά συνέβη και στην Κίνα. Χρειάστηκε να μιλήσουμε και κεί σε διάφορες σημαντικές συγκεντρώσεις και



ή επέκταση της κυβανέζικης αντιπροσωπείας, που ήταν η πρώτη επίσημη οικονομική αντιπροσωπεία είχε μεγάλη απήχηση. Η Κίνα μās εκχώρισε ένα δάνειο εξήντα εκατομμυρίων πέζας (ή δολλαρίων) χωρίς τόκους που έχουμε περιθώρια εξόφλησής του, σε δεκαπέντε χρόνια.

Συζητήσαμε με Ιθύνοντες σοσιαλιστές που μās υπόδειξαν τη μορφή αυτής της βοήθειας, —δεν υπάρχει άλλη εκφραση— που παραχωρήθηκε στην Κούβα.

Είχαμε μια συζήτηση με πόν Πρώτο Γραμματέα Τσού εν Λάι, γιατί υπογράψαμε ένα κοινό ανακοινωθέν. Σε μια παράγραφο αυτού του ανακοινωθέντος η κυβανέζικη αντιπροσωπεία έκανε λόγο για «την अनιδιοτελή βοήθεια» των σοσιαλιστικών χωρών. Αυτό προκάλεσε μια μακρά συζήτηση σχεδόν φιλοσοφική, γιατί οι Κινέζοι άρνήθηκαν απολύτως να παραδεχτούν το επίθετο «ανιδιοτελής». Δήλωσαν πώς η βοήθειά τους είναι ιδιοτελής άκμα κι αν δεν παρουσιάζει οικονομικά συμφέροντα, εξ αιτίας του γεγονότος ότι η Κούβα αυτή τη στιγμή βρίσκεται στην πρωτοπορία του αγώνα κατά του ιμπεριαλισμού. Έφ' δσον, λοιπόν, ο ιμπεριαλισμός είναι κοινός εχθρός όλων των λαών, άρα συμφέρει όλες τις σοσιαλιστικές χώρες να βοηθήσουν την Κούβα. Κι επέμειναν τόσο πολύ ώστε «η अनιδιοτελής βοήθεια» έμεινε σκέτη «βοήθεια».

Μās εξήγησαν ότι ο τύπος του δανείου ήταν αναγκάσιος, γιατί έτσι τόν θέλει το Διεθνές Δίκαιο και ο σεβασμός άνάμεσα σε δυο άντεξούσιες χώρες, αλλά πώς η Κούβα δεν είναι υποχρεωμένη να το εξοφλήσει παρά τη στιγμή που θα μπορεί, αλλά και αν άκωμη δυσκολεύεται να το εξοφλήσει αυτό δεν έχει καμιά σημασία.

Μ' αυτό τόν τρόπο δέχτηκαν οι σοσιαλιστικές χώρες τὰ αίτημά μας. Άν είχαμε παρουσιάσει τέτοια αίτηματα στις Ήν. Πολιτείες, σε κανονικές έποχές, διι τώρα, θά είχαμε προκαλέσει την ιλαρότητα όλων των κυβερνήσεων κι άλλωληρου του έμπορικου κόσμου.

Οι συμφωνίες και τε άνθρώπινο πνεύμα αυτών των

λαών, μᾶς ἔπεισαν ὅτι ἀναμφισβήτητα αὐτὲς τῆς χώρες πρέπει νὰ θεωροῦμε πρῶτα ἀπ' ὅλα φίλους μας. Ἐξ ἄλλου, ἡ δύναμη, τὸ ἐπίπεδο τῆς οικονομικῆς ἀνάπτυξης, ἡ ἀνάπτυξη αὐτῶν πᾶν λαῶν, ἡ ἀνάπτυξη ὅλων τους τῶν λαϊκῶν δυνάμεων, μᾶς ἀποδεικνύουν πῶς τὸ μέλλον ἀνήκει ἀποφασιστικά στὶς χώρες ἐκεῖνες ποὺ ἀγωνίζονται σὰν κι αὐτὲς γιὰ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου καὶ γιὰ τὴ δικαιοσύνη ἀνάμεσα σὲ ὅλες τῆς ἀνθρώπινες ὑπάρξεις.

Ὅλα αὐτὰ δὲν σημαίνουν πῶς δὲν εἶδαμε παρὰ θαύματα. Ὑπάρχουν φυσικὰ πράγματα ποὺ γιὰ ἓνα Κουβανὸ τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ποὺ ζεῖ στὶς πόλεις μ' ὅλες τῆς ἀνάσεις στὶς ὁποῖες μᾶς συνήθισε ὁ ἡγεμονισμὸς, θὰ φαινόνταν ἀκόμα καὶ σὰν ἑλλειψη πολιτισμοῦ. Γιατὶ αὐτὲς οἱ χώρες πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς καὶ τὴν τελευταία δεκάρα τῆς παραγωγῆς τους στὴν ἀνάπτυξη.

Πρέπει νὰ τὸ πῶ, πῶς ὅταν θροθήκαμε κεῖ καὶ θέσαμε τὰ προβλήματά μας ντραπήκαμε λιγάκι. Εἴπαμε π.χ. πῶς ὁ κουβανέζικος λαὸς εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ πρῶτες ὕλες γιὰ νὰ κατασκευάσει ἀποσμητικά (ἀντιβρωτικά), καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν καταλάβαιναν κανὲν τί ἐννοοῦσαμε, γιατί πρόκειται γιὰ λαὸς ποὺ ἀναπτύσσουν ὅλη τους τὴν παραγωγὴ γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ, ποὺ πρέπει ἀκόμη νὰ κερδίσουν τεράστιες καθυστερήσεις καὶ ποὺ θέλουν νὰ ἐξισωθοῦν μὲ τὴς πρὸ ἀναπτυγμένες καπιταλιστικὲς χώρες τοῦ κόσμου στὴν παραγωγὴ πᾶν βασικῶν προϊόντων. Δὲν μποροῦν νὰ νικάζονται γιὰ ἀποσμητικά. Στὴ χώρα μας, ναί... Καὶ ἔγω πῶς ἔχουμε πάντα τὸ πρόβλημα ξυραφιῶν καὶ ἀποσμητικῶν καὶ ἄλλων προϊόντων αὐτοῦ τοῦ εἴδους ποὺ μᾶς λείπουν, γιατί καὶ μεῖς φυσικὰ τώρα πρέπει ν' ἀσκοληθοῦμε μὲ πολλὰ σημαντικότερα πράγματα. Καὶ σὺ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, τὸ σαποῦνι καὶ ὅλα τὰ παρεμφερῆ εἶδη δὲν τρώγονται καὶ πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ ἐξαοραλισοῦμε τὴ διατροφή πᾶν ἀνθρώπων, γιατί βρισκόμαστε σὲ πόλεμο.

Βρισκόμαστε σὲ πόλεμο, οικονομικά, ἀλλὰ καὶ ὀληθῶς, πάλι σὲ πόλεμο βρισκόμαστε, ἐναντίον μιᾶς τεράστιας δύνα-

μης. Και μεις υποστηρίζαμε από μια τεράστια δύναμη, αλλά πρέπει να παίξουμε και το ρόλο μας. Δεν είμαστε θεατές σ' αυτό τον αγώνα μεταξύ δυο κολοσσών εξ αίτιας της Κούβας. Είμαστε ένα σημαντικό μέρος αυτού του αγώνα. Πρέπει να διακηρύσουμε την ενότητα του λαού μας, το πνεύμα του λαού μας, το αίσθημα της θυσίας από λαό μας. Πρέπει να τα αναπτύξουμε όλα αυτά ακόμη περισσότερο. Γιατί έδω επί τέλους, για όποιον γνωρίζει την ιστορία όλων αυτών των χωρών, δεν συνέβη εύτυχώς ακόμη τίποτα. Έδω μιλάμε για 20.000 νεκρούς, αλλά εκεί μιλούν για είκοσι εκατομμύρια νεκρούς — και δεν πρόκειται για μια λέξη, ούτε για έναν αριθμό, αλλά για είκοσι εκατομμύρια ανθρώπους που τους λείπουν, που τους θυμούνται ακόμη και που χάθηκαν στον τελευταίο πόλεμο πριν δεκαπέντε χρόνια. Αύτη ή χώρα που άγαπά τόσο βαθιά την ειρήνη, σαν τη Σοβιετική Ένωση, που είναι διαποτισμένη από την ιδέα της ειρήνης και από την πεποίθηση πως τα ειρηνικά μέσα οδηγούν σ' όλους τους στόχους που έθεσε σαν προορισμό της, αυτή η χώρα είναι έτοιμη να διακανονήσει τα πάντα σε ένα άτομικό πόλεμο με ασύλληπτες καταστρεπτικές συνέπειες, όπου ο αριθμός των νεκρών θα μπορούσε να είναι πολύ ανώτερος, μόνο και μόνο για να υπερασπιστεί τις αρχές της και να προστατέψει την Κούβα.

Αυτό το διαπιστώσαμε σε όλες τις χώρες, αλλά φυσικά αυτό αφορά τις μεγάλες χώρες, αυτές που θα σηκώσουν και το βάρος ενός τέτοιου πολέμου, που από τη συμπεριφορά τους μπορούμε να εκτιμήσουμε τη σημασία που έχουμε σήμερα, αλλά και την πρόοδο που πρέπει να αναπτύξουμε για να φανούμε δίπλα αυτής της έμπιστοσύνης.

Αντίθετα από τις σοσιαλιστικές χώρες που επικοιμήθηκαν προσωπικά η Κούβα ήταν μια από τις εξαιρετικές. Αυτή μας εντυπωσίασε περισσότερο απ' όλες. Δεν έχει παρά δέκα εκατομμύρια κατοίκους και η έκτασή της είναι λίγο μικρότερη από της Κούβας: 110.000 τ. χλμ. Έχει την ίδια επάρκεια με τη Νότιο-Κορέα, αλλά τους μισούς κατοίκους.

Κατακλύστηκε από ένα τόσο καταστρεπτικό πόλεμο που δεν έμεινε κυριολεκτικά τίποτα όρθιο στις πόλεις της. Συνέβη κάτι παρόμοιο, όπως με τα δικά μας μικρά χωριά του Γκουανό που ο Μερόμυ Σόα και ο Σάνκεθ Μοσκέρα βίωσαν και δεν άπομειναν παρά οι στάχτες τους. Το ίδιο συνέβη στο Πυόγκυαγκ π.χ. μετά πόλη ενός εκατομμυρίου κατοίκων. Σήμερα δεν υπάρχει κανένα σημάδι απ' όλη αυτή την καταστροφή. Όλα είναι καινούρια. Το μόνο ένθιμο που μένει σε όλους τους δρόμους, τις λεωφόρους και τις αδιερχόμενες γραμμές είναι οι τρύπες που άνοιξαν οι βόμβες πέφτοντας ή μία δίπλα στην άλλη.

Οι Κορεάτες μου έδειξαν πολλά εργοστάσια, αεροκάνουρια, που είχαν δεχτεί τριάντα ως πενήντα χιλιάδες βόμβες. "Αν σκεφτούμε τί ήταν οι δέκα δώδεκα βόμβες που έπεσαν γύρω μας στη Σιέρρα, που παρ' όλο που ήταν ένας αμφίβολος θαμβαρδισμός άπαιτησε μια γερή δόση κουράγιο για να τον αντέξουμε, μόνο τότε μπορούμε ίσως να συλλάβουμε τί σήμαιναν 30.000 βόμβες που έπεφταν σε μια έπιφάνεια μικρότερη από μια καμπυλλογία.

Η Βόρειος Κορέα θρέθηκε μετά τον πόλεμο, χωρίς ένα εργοστάσιο όρθιο, χωρίς ένα σπίτι όρθιο και χωρίς ζώα επέσσης. Σε μια εποχή που η από άερος υπεροχή των Αμερικανών ήταν τέτοια ώστε δεν είχε πια τί να καταστρέψει, οι αεροπόροι της διασκεδάζαν σκοτώνοντας βόδια κι ό,τι άλλο βρίσκανε. Πρόκειται για ένα αληθινό όργιο θανάτου που διαδραματίστηκε πάνω από την Βόρειο Κορέα μέσα σε δυο χρόνια μόνο. Την τρίτη χρονιά εμφανίστηκαν τα Μήγκ - 15 και η κατάσταση άλλαξε. Άλλα κείνα τα δυο χρόνια πολέμου αντιπροσωπεύουν τη συστηματική καταστροφή, αλλά και την πιο βάρβαρη, ίσως, που συντελέστηκε ποτέ.

Κάθε αφήγηση που αφορά την Κορέα φαίνεται απόσπαστη. Στις φωτογραφίες π.χ. βλέπεις κανείς τους ανθρώπους γεμάτους μένος, από κείνο το μένος που σφραγίζει τα πρόσωπα του λαού όταν διαπεράσει βαθιά την ύπαιθρό τους. Τό βλέπεις στις φωτογραφίες με τις απηλές και τα 200, 300, 400

δολοφονημένα παιδιά, από φωτιά ή αέρια. Οί σφαγές, οί ξε-  
κούλασμένες έγκυες γυναίκες απ' όπου έχει ξεριζωθεί τό  
παδί, οί πληγωμένοι και οί καμένοι από τό φλογολόλα, αυ-  
τά ήταν τό έργο του θορειοαμερικάνικου στρατού κατοχής  
πού έπνόνησε τίς πλέον απάνθρωπες πράξεις πού μπορεί κα-  
νείς νά διανοηθεί. Καί έφτασε περίπου μέχρι τό κινεζικοο-  
ρεατικό σύνορα και σέ μιá όρισμένη στιγμή ήταν κύριος ό-  
λόκληρης τής χώρας σχεδόν. "Αν προσθέσουμε πώς όταν έρ-  
χισαν νά αποσύρονται κατέσφραξαν κι έτσι είχε απομείνει,  
μπορούμε νά πούμε πως ή Βόρειος Κορέα ξαναχτίστηκε πά-  
νω σέ νεκρούς. Τήν βοήθησαν φυσικά οί Σοσιαλιστικές χώ-  
ρες και ή Σοβιετική Ένωση ιδιαίτερα, πλατιά και γενναίο-  
δια. Άλλά κείνο πού σέ άγγίζει περισσότερο είναι τό πνεύ-  
μα αυτού του λαού. Πρόκειται γιά έναν λαό πού θριάμβη-  
σε πάνω σ' όλα, ύστερα από τριάντα χρόνια γι�πωνέζικης  
κατοχής, χωρίς νά ξέρει ούτε τό αλφάβητο. Με άλλα λόγια,  
επρόκειτο γιά έναν από τους πλέον καθυστερημένους λαούς  
σ' αυτό τό σημείο. Καί σήμερα έχει μιá λογοτεχνία και μιá  
έθνική παιδεία, μιá έθνική τάξη και άπερίριστες προσπάθειες  
στην εξέλιξη τής κουλτούρας. Ή σταικειώδης έκπαίδευση εί-  
ναι ύποκρευτική.

Τό πρόβλημα τής κορεάτικης θομηχανίας, πού πολύ θά  
θέλαμε νά αντιμετώπιζαμε και μείς σήμερα, άλλα πού θά προ-  
κύψει και γιά μεις σέ δυό τρία χρόνια, είναι ή έλλειψη έρ-  
γατικών χεριών. Ή Κορέα προωθείται πρós μιá γρήγορη μη-  
χανοποίηση τής γεωργίας γιά νά διατηρήσει τό εργατικό πέ-  
ρσι και νά τό χρησιμοποιήσει στά σχέδιά της. Έτοιμάζεται  
έξ άλλου νά προμηθεύει σ' άδελφια της τής Νότιας Κορέας  
προϊόντα ύφαντουργικά και άλλα είδη θομηχανικά γιά νά  
τους βοηθήσει ν' άντιέξουν τό θόρος τής θορειοαμερικάνικης  
άποικιοκρατίας.

Ή Κορέα είναι τό παράδειγμα μιός χώρας πού χάρις σ'  
ένα σύστημα και σέ άξιοθαύμαστους θύόνοντες σόν τον στρα-  
τάρχη Κίμ Ίλ Σούγκ κατάφερε νά επιζήσει από τίς φοροφό-

τερες δοκιμασίες και να γίνει σήμερα μία έκβιομηχανισμένη χώρα.

Εδώ στην Κούβα μπορεί να πιστεύουν πως η Βόρεια Κορέα είναι μια καθυστερημένη χώρα της 'Ασίας άνωμεσα σε τόσες άλλες. Κι όμως της πουλάμε ζάχαρη ήμπεξεργασμένη και άλλα προϊόντα τελειώς πρωτόγωνα, όπως το χένεκεν (φυτικές ίνες) ενώ εκείνη μας προμηθεύει τρυπάνια, μηχανήματα για τα μεταλλεία και κάθε είδους προϊόντων που απαιτεί μια προχωρημένη τεχνική. Γι' αυτό και είναι μια από τις χώρες που θαυμάζουμε ιδιαίτερα.

Αλλά να που πήρα μια ώρα κόλας από τα λεπτά που είχα δικαίωμα γι' αυτή τη σύντομη άναφορά.

Ήθελα να σάς πω ακόμη δι από την πίστιση των έξηνια έκτομμυρίων της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, που δέν την εξαντλήσαμε ακόμη, αγοράσαμε ένα εργοστάσιο ύφαντουργίας που θα μας επιτρέψει να λύσουμε το πρόβλημα των ύφασμάτων.

Αγοράσαμε επίσης βιομηχανίες που θα μας έπαιρνε πολύ χρόνο να τις απαριθμήσω και που θα μας επιτρέψουν, ως το τέλος αυτού του πενταετούς σχεδίου που τελειώνει το 1965, να θεωρούμαστε σάν μια αγροτική και βιομηχανική χώρα. Αν μια από τις σημαντικότερες μας επιχειρήσεις έπαιτεί σάν αυτή που θα μας επιτρέψει να μετατρέψουμε τη ζάχαρη σε δευτερεύον προϊόν, να χρησιμοποιήσουμε, δηλαδή, έξ ολοκλήρου τους υδατάνθρακες του ζαχαροκάλαμου για σπουδαίους χημικούς μετασχηματισμούς, όποτε η ζάχαρη δέν θα είναι παρὰ ένα μεταξὺ τών άλλων μας προϊόντων, τότε θα μπορούμε να πούμε πως είμαστε μια βιομηχανική αγροτική χώρα και όχι πιά μια αγροτική βιομηχανία. Αλλά θα είναι ήδη πάρα πολύ αργαίό θν στά πέντε επόμενα χρόνια γίνουμε μια χώρα με αγροτική βιομηχανία.

Ίσως να μην πρόκειται για τίποτα πολύ σπουδαίο. Τώρα ξέρουμε δι τίποτα δέν είναι ποτέ πολύ σπουδαίο και πως μπορούμε πάντα να προχωρούμε περισσότερο. Είναι όμως πολύ, σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της Λατινικής Αμερι-

κής, τὰ ἀκριβέστερα ἀδελφὰ μας. Ὅταν ὀρχισοῖται ἡ κουβανέζικη ἐπανάσταση, θριαμβώμαστε αὐτοὶ καὶ μεῖς στὸ ἴδιο ἐπίπεδο ὑποανάπτυξης καὶ μετὰ πέντε χρόνια, ἂν δὲν συμβεῖ τίποτα σοβαρὸ στὴν Ἀμερική, ἔκείνοι θὰ μένουν δυστυχῶς στὸ ἴδιο σημεῖο ὑποανάπτυξης, ἂν δὲν χαμηλότερα κάτω ἀπὸ τὴν ὑπερκαλοσιτικὴ μυστικότητα.

Καὶ πῶς νομίζω πὺς εἶμαι στὴ διάθεση ἐκείνων πού θὰ ἔβλεπον νὰ θέσουν ἐρωτήσεις.

## 5. Κούβα: Μοναδική περίπτωση ή πρωτοπόρος στον αγώνα κατά του ιμπεριαλισμού;\*

Δέν είχαν ξανασυμβεί στην 'Αμερική γεγονότα με τόσο ασυνήθιστα χαρακτηριστικά, με ρίζες και συνέπειες τόσο βαθιές για το πεπρωμένο των προοδευτικών κινημάτων της ηπείρου, όσο ο επαναστατικός μας πόλεμος. 'Ορισμένοι μάλιστα τόνιζαν απεκατέστησαν τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 γεγονὸς στὴν ἱστορία τῆς 'Αμερικῆς καὶ τὸ τοποθετοῦν δίπλα στὴν τριλογία ποὺ ἀποτελοῦν ἡ Ρωσικὴ 'Επανάσταση, ἡ κοινωνικὴ διαφοροποίηση ποὺ ἀκολούθησε τὴν ἥττα τῶν κυλευρικῶν στρατευμάτων στὴν ἀνατολικὴ Εὐρώπῃ καὶ ἡ Κινέζικη 'Επανάσταση.

Καὶ ἐνῶ αὐτὸ τὸ κίνημα παρουσίαζε ἐξαιρετικὴς μεταπτώσεις στὴ μορφή καὶ τὴς ἐκδηλώσεώς του, ἀκολούθησε —καὶ δὲν θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ ἄλλως— τὴς γενικῆς γραμμῆς δυνάμεων τῶν μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τους κατὰ τοῦ ἀποικιοκρατικοῦ καὶ τὴν μετάδοσή τους πρὸς τὸν σπαστασμό.

'Ορισμένοι κατὰ καιροὺς, εἶπε ἀπὸ καλὴ πίστη, εἶπε ἀπὸ πολιτικὸ ἐνδιαφέρον, προσπάθησαν νὰ δοῦν μέσα στὴν Κουβανέζικη 'Επανάσταση μὴ σειρὰ αἰτίων καὶ ἰσχυρῶν χαρακτηριστικῶν. 'Υπερβάλλουν στὴ σημασία καὶ προχωροῦν μάλιστα μέχρι σὸ νὰ περιορίσουν τοὺς συνεπείθετους πρακτικῶν νὰ ἐρμηνεύσουν αὐτὰ τὰ βαθὰ κοινωνικὰ καὶ ἱστορικὰ γεγονότα. Μιλοῦν γὰρ τὴν «ιδιόζουσα» μορφή τῆς Κουβανέζικης 'Επανάστασης οὗ σύγκριση μὲ τὴς γραμμῆς δράσεως τῶν ἄλλων προοδευτικῶν κομμάτων τῆς 'Αμερικῆς. Βεβαιώνουν μάλιστα ὅτι ἡ μορφή καὶ οἱ δρόμοι τῆς Κουβανέζικης 'Επανάστασης εἶναι ἕνα μοναδικὸ γεγονός καὶ ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἐξέλι-

\* \* Ἄρθρο πρὸ δημοσιεύσεως στὸ περιοδικὸ εἰδήσεις 'Ολίβορ 1961.



ξη τῶν λαῶν στίς ἄλλες χώρες τῆς Ἀμερικῆς θά εἶναι διαφορετική.

Ἀναγνωρίζουμε ὅτι ξεχωριστοὶ συντελεστὲς ἔδωσαν στήν Κουβανέζικη Ἐπανάσταση ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Εἶναι μιὰ δεδομένη ἀλήθεια τὸ ὅτι κάθε ἐπανάσταση περιέχει αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν ξεχωριστῶν συντελεστῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ λιγότερο δεδομένο τὸ γεγονός πὺς ἄλλες οἱ ἐπαναστάσεις ὑπακούουν ἐξ Ἰσού σὲ ὁρισμένους νόμους ἀπὸ τοὺς ὁποῖους οἱ κοινωνίες δὲν μποροῦν νὰ ξεφύγουν. Ὡς ἀναλύσουμε λοιπὸν αὐτοὺς τοὺς δῆθεν «ιδιόζοντες» συντελεστές.

Ὁ πρῶτος, ὁ πὺς καινούριος καὶ ὁ σημαντικότερος ἴσως εἶναι αὐτὴ ἡ φυσικὴ δύναμη ποὺ ὀνομάζεται Φιντέλ Κάστρο Ρούζ, ποὺ πήρε σ' ἓνα χρόνο ἱστορικὲς διαστάσεις. Οἱ ἀρετὲς του τὸν κατατάσσουν δίπλα στίς μεγαλύτερες φυσιογνωμίες τῆς ἱστορίας τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς. Ποιὲς εἶναι οἱ ἰδιώξεις συνθήκες ποὺ περιβάλλουν τὴν προσωπικότητα τοῦ Φιντέλ Κάστρο; Ποιὰ εἶναι τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρα του ποὺ τὸν κάνουν νὰ ἀκτινοβολεῖ πάνω στοὺς συντρόφους του καὶ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν; Ὁ Φιντέλ ἔχει μιὰ προσωπικότητα τόσο ἐξαιρετική, ποὺ θὰ γινόταν ἀρχηγὸς ὁποιοδήποτε κινήματος καὶ ἂν μετεῖχε. Αὐτὸ ἐξ ἄλλου γινόταν πάντα σ' ὅλη του τὴ σταδιοδρομία, ἀπὸ τότε ποὺ ἦταν φοιτητής, ὡς τὴ στιγμή ποὺ ἔγινε ὁ ἀρχηγὸς τῆς χώρας μας καὶ τῶν καταπιεσμένων λαῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐκεῖ τῆς ἀρετῆς τοῦ μεγάλου ὁδηγοῦ. Μὲ τὴν ἱκανότητά του νὰ συνδέει, νὰ ἐνώνει καὶ νὰ ἀντιστέκεται στὴ διαίρεση ποὺ ἀδυνατίζει μὲ τὴν ἐπιδεξιότητά του νὰ διευθύνει τὴ δράση τοῦ λαοῦ σὺν ἀνάπατος ἀρχηγός· μὲ τὴν ἐξαιρετική του ἐπιθυμία νὰ ἀκούει πάντα τὴ θέληση τοῦ λαοῦ, ὁ Φιντέλ Κάστρο ἔκανε περισσότερα ἀπὸ ὅποιοδὴ ποιε στὴν Κούβα γιὰ νὰ οἰκοδομήσει ἀπὸ τὸ μηδὲν αὐτὸ τὸ ὑπέροχο ἔργο ποὺ λέγεται σήμερον Κουβανέζικη Ἐπανάσταση.

Ἀσφαλῶς κανεὶς δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἰσχυριεῖται πὺς οἱ πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς συνθήκες στὴν Κούβα ἦταν τελείως διαφορετικὲς ἀπὸ κείνες ποὺ χαρακτηρίζουν τῆς ἄλλες χώ-



Τσέ Γκουεβέρα. Εκπρόσωπος της επανάστασης του Τρίτου Κόσμου. « Η νεολαία της Δύσης τον τιμά με το φωτοστέφανο του ρομαντικού επαναστάτη».

Περιοδικό Stern



ρες της 'Αμερικής και ότι η Κουβανέζικη 'Επανάσταση έγινε εξ αιτίας αὐτῶν τῶν διαφορῶν. Ὅπως δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἰσχυριστῇ ἐπίσης κανεὶς πῶς ὁ Φιντέλ ἔκανε τὴν 'Επανάσταση παρ' ὅλες αὐτὲς τὲς διαφορὲς. Ὁ Φιντέλ ὡδήγησε τὴν 'Επανάσταση στὴν Κούβα τὴν ὥρα καὶ μετ' ὅν τρόπο πού τὴν πραγματοποιήσε συνειδητοποιώντας τὲς βαθεῖς πολιτικὲς ἀναστροφάς πού προετοίμαζαν τὸ λαὸ γιὰ τὸ μεγάλο ἔλμα σὲ δρόμῳ τῆς 'Επανάστασης.

Ὑπῆρχαν ἐπίσης ὁραμένες συνθήκες πού, παρ' ὅλο πού δὲν συμβαίνουν στὴν Κούβα ἰδιαίτερα, θὰ εἶναι δύσκολα ἐκμεταλλεύσιμες ἀπὸ ἄλλους λαούς. Γιατὶ ὁ ἡγεμονισμὸς, ἀντίθετα μετὰ ἄλλα προοδευτικὰ κῆρυκα, παίρνει μαθήματα ἀπὸ τὰ λάθη του.

Τὴν κατάστασι πού θὰ μπορούσαμε νὰ θεωρήσουμε ὡς ἰδιάζουσα, εἶναι πῶς ὁ βοραιοαμερικανικὸς ἡγεμονισμὸς ἦταν ἀπροσνατόλιστος καὶ δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ ἀναμετρήσῃ τὸ πραγματικὸ βάθος τῆς Κουβανέζικης 'Επανάστασης. Ἐποὶ μποροῦν νὰ ἐξηγηθοῦν πολλὰ ἀπὸ τὲς φανερὲς ἀντιφάσεις στὴ βοραιοαμερικανικὴ πολιτικὴ. Τὰ μονοπώλια, ὅπως συμβαίνει σ' αὐτὲς τὲς περσιτάσεις, πίστεψαν κατ' ἀρχὴν πῶς πράκειται γιὰ ἓνα διάδοχο τοῦ Μπατίστα, ἀκριβῶς γιατί ἤξεραν πῶς ὁ λαὸς δυσχεραστὴς, ἀναζητοῦσε ἐπίσης κάποιον γιὰ μιὰ ἐπαναστατικὴ προοπτικὴ. Κι ἦταν ἀσφαλῶς πολὺ πῶς ἔξυπνο καὶ προνοητικὸ νὰ ἀποτραβήξουν τὸν μικρὸ δικτάτορα πού δὲν χρειαζόταν πιά, γιὰ νὰ βάλουν στὴ θέση του «νέου» πού σὲ καιροῦς καλεπὸς θὰ ἦταν πολὺ πρόθυμοι νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ συμφέροντα τοῦ ἡγεμονισμοῦ. Οἱ ἡγεμονιστὲς ἔπαιξαν γιὰ ἓνα δόστημα αὐτὸ τὸ χαρτί. Καὶ ἔχασαν θλιβερά. Πρὶν τὴ νίκη τοὺς ἀνησυχούσαμε, ἀλλὰ δὲν μᾶς φοβόντουσαν. Ἡ μάλλον ἔπαιξαν σὲ δύο καρπὲς, χρησιμοποιώντας τὴν ἡγεμονία τους σ' αὐτὸ τὸ διπλὸ παιχνίδι, σὲ ὁποῖο, κατὰ παράδοσι, δὲν μπορούσαν νὰ χάσουν. Ἀπεσταλμένοι τοῦ Κράτους, μεταμφιεσμένοι σὲ δημοσιογράφους, ἤρθαν πολλὰς φορὲς νὰ θαυδοσκοπήσουν αὐτὴ τὴν ἀναιρετικὴ ἐπανάστασι, ἀλλὰ δὲν κατάφεραν ποτὲ νὰ διαγνώσουν τὸ πα-

ραμικρό σύμπτωμα του υποδόκιαντος κινδύνου. Όταν ο ιμπεριαλισμός θέλησε να αντιδράσει, όταν κατάλαβε πως η ομάδα των άπειρων νέων που παρήγαυε θριαμβευτικά στους δρόμους της Χαβάνας, είχε μια πολύ ξεκάθαρη γνώση του πολιτικού της καθήκοντος και την σταθερή απόφαση να οργανώσει τη ζωή της, ήταν μια πολύ άργα. Έτσι γεννήθηκε το Γενάρη του 1959 η πρώτη κοινωνική επανάσταση σ' όλη τη ζώνη της Καραϊβικής και η πιο ούσιαστική από τις αμερικανικές επαναστάσεις.

Δε νομίζουμε πως είναι ιδιαίτερα ξεχωριστό το γεγονός ότι η άστική τάξη ή τουλάχιστον ένα μεγάλο μέρος της, φάνηκε ευνόικη στην επανάσταση κατά της τυραννίας και ότι ταυτόχρονα υποστήριξε και έπιδιωξε κινήσεις που αποβλέπανε σε διαπραγματεύσεις που θα έπαιρναν μια αντικατάσταση του Μπατίστα, από στοιχεία διατεθειμένα να έλεγχαν την Έπανάσταση.

Παίρνοντας υπόψη τις συνθήκες που προκάλεσαν την επαναστατικό πόλεμο και τις συγκεκριμένες πολιτικές δυνάμεις που ήταν εναντίον της τυραννίας δεν είναι περίεργο το ότι όρισμένα στοιχεία από τους λατιφουντίστες υιοθέτησαν μια στάση ουδετερότητας ή τουλάχιστον όχι έχθρική απέναντι στις αντιστασιακές δυνάμεις. Όπως είναι εύνοητο ότι η έθνικ άστική τάξη τοσκιαζόμενη από τον ιμπεριαλισμό και την τυραννία είδε με κάποια συμπόθεια αυτούς τους νεαρούς όρεσιθούς να τιμωρούν το μισθοφόρο στρατό, όργανο στην υπηρεσία του ιμπεριαλισμού. Αύτη η δύναμη, η όχι επαναστατική πάντως, βοήθησε πράγματι την Έπανάσταση να κερδίσει την έξουσία.

Πηγαίνοντας ακόμη πιο μακριά, μπορούμε να προσθέσουμε έναν καινούριο παράγοντα συντελεστή, που είναι η προλεταριαποίηση του λαού στο μεγαλύτερο τμήμα της κουβανέζικης γής, αποτέλεσμα της δράσης του μεγάλου κεφαλαίου στην Κούβα, της ημιμηχανοποίησης της γεωργίας που απαιτούσε μια όργανωση και που είχε σε συνέπεια μια μεγαλύτερη ανάπτυξη τοξικής συνειδήσης.

Αυτό μπορούμε να το παραδεχτούμε. 'Αλλά πρέπει να δηλώσουμε εν όνόματι της αλήθειας, ότι το πρώτο εδαφος που κατέλαβε η αντίρρηση Στρατιά, που την αποτελούσαν οι επαναστατικές της αποδοκιμαζόμενης ταξιαρχίας που αποδιώχθηκαν στη Γκράνμα, το κατοικούσε μια τάξη κυριακών, διαφορετικών από ύποψη καινοφανών καταβολών και παιδείας, από τους κατοίκους των περιοχών της μεγάλης ή ημιμηκανοποιημένης καλλιέργειας της Κούβας. 'Η Σιέρρα Μαδρεπραγματικά στάθηκε το πρώτο επαναστατικό κέντρο, το καταφύγιο όλων εκείνων των κυριακών που πολέμησαν καθημερινά εναντίον των λατιφουντιστών. «Κατοικούσαν σε γη που άνηκε στο κράτος ή σε μεγάλους γαιοκτήμονες, διπλώνοντας να κερδίσουν ένα ψίκουλο γής, μα στάλα αγαθά. "Επρεπε ν' αγωνίζονται συνεχώς κατά των παράνομων φορολογιών των στρατιωτών, πάντοτε σύμμαχων των λατιφουντιστών. 'Ο άρχοντας τους δεν ξεπερνούσε την κατάκτηση ενός τίτλου ιδιοκτησίας. Οι κυριακοί στρατιώτες που πλαισίωναν το πρώτο μας αντίρρηση προήλθαν απ' αυτή τη μερίδα της κοινωνικής τάξης, που εκδηλώνει σαφώς έπιθετικά την έπιθυμία της για κατοχή γής και που εκφράζει με ιδανικό τρόπο το πνεύμα του «μικροαστού». 'Ο κυριακός πολέμι γιατ' θέλει γη, γι' αυτόν και για τα παιδιά του. Θέλει να τη διευθύνει να την πουλάει και να πλουτίζει από τη δουλειά τους.

«Παρά το μικροαστικό του πνεύμα ο κυριακός μαθαίνει πολύ γρήγορα, πως δεν μπορεί να ικανοποιήσει την έπιθυμία του να γίνει κάτοχος γής, αν δεν σπάσει το σύστημα της ιδιοκτησίας στα λατιφούντια. Μαά ριζική αγροτική μεταρρύθμιση, όμως ή μόνη που μπορεί να δώσει γη στους κυριακούς, θίγει άμεσα τα συμφέροντα των ηγεραρχικών, των μεγάλων γαιοκτημόνων και τους μεγαλοεπιχειρηματίες της ζάχαρης και της κτηνοτροφίας. 'Η άστική τάξη τρέμει μη θιγούν τα συμφέροντά της. Το προλεταριάτο δεν έχει παρόμοιους φόβους. Με αυτή την έννοια, ή γραμμή της 'Επανάστασης ενάντια πόν εργάτη με τον κυριακό. Οι εργάτες υποστηρίζουν τον αγώνα κατά των λατιφούντιων. 'Ο φτωχός κυριακός, αύ-

τὸς ποὺ δέκεται τὴ γῆ, ὑποστηρίζει τὰμα τὴν ἐπαναστατικὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ὑπεραστίζεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐμπεριωριστῶν καὶ ἐπαναστατῶν.

Πιστεύουμε πῶς ἄλλος ἰδιώζων συντελεστής δὲν ὑπάρχει. Ὡς ἐξετάσουμε τώρα τὶς μόνιμες θέσεις κάθε κοινωνικοῦ φαινομένου στὴν Ἀμερικὴ, τὶς ἀντιθέσεις ποὺ ἔχουν δημιουργηθεῖ στὸς κόλπους τῶν σύγχρονων κοινωνιῶν καὶ οἱ ὁποῖες προκαλοῦν διαφοροποιήσεις ποὺ μποροῦν νὰ πάρουν τὶς διαστάσεις μιᾶς Ἐπανάστασης σὺν αὐτῇ ποὺ ἐγίνε στὴν Κούβα.

Κατ' ἀρχὴν, ἀπὸ χρονολογικὴ ἀποψη, ἂν ὄχι κατὰ σειρά ἐκπατάσεως, σήμερα ὑπάρχει τὸ σύστημα τῶν λατιφουντίων. Ὑπάρχει ἡ θέση τῆς οἰκονομικῆς ἐξουσίας τῆς ἀρχουσας τάξης, ὅλη τὴν περίοδο ποὺ ἀκολούθησε τὴς ἀπελευθερωτικῆς καὶ ἀνταποικιακῆς ἐπαναστάσεως τοῦ τελευταίου αἰῶνα. Αὐτὴ ἡ τάξη τῶν γαιοκτημόνων, ποὺ ὑπάρχει σ' ὅλες τὶς χώρες, εἶναι γενικὰ ἀπληροφόρητη γιὰ τὰ κοινωνικὰ γεγονότα ποὺ κατευθύνουν τὸν κόσμο. Μερικὲς φορές οἱ ποὺ συνετοὶ καὶ ὅσοι ἐλέπουν μακρότερα ἀπὸ τὴν τάξη τῶν γαιοκτημόνων μυρρίζονται τὸν κίνδυνο καὶ ἀρχίζουν ν' ἀλλάζουν τρόπο ἐπένδυσης τῶν κεφαλαίων τους, ἄλλοτε μηχανοποιώντας τὴν ἀγροτικὴ παραγωγὴ, μεταφέρουν ἓνα μέρος τοῦ πλούτου τους στὴν βιομηχανία ἢ γίνονται οἱ ἴδιοι οἱ ἐμπορικὸι πράκτορες τῶν μονοπωλίων. Ὡς ἐξήντη ἡ πρώτη ἀπελευθερωτικὴ ἐπανάσταση δὲν κατέστρεψε τὰ λατιφούντια ποὺ παραμένανε σὺν οἰκονομικῇ θέσει, διατηρώντας ἔτσι ἓνα ἀντιδραστικὸ στοιχεῖο ποὺ ἐσώζε τὴν ἀρχὴ τῆς δουλείας στὴν ἐργασία. Εἶναι ἓνα φαινόμενο ποὺ παρουσιάζεται χωρὶς ἐξάφρεση σ' ὅλες τὶς χώρες τῆς Ἀμερικῆς καὶ χρησιμεύει σὺν ὑπόβαθρο δυν τῶν ἀδικιῶν ποὺ ἐγίναν, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ βασιλῆδες τῆς Ἰσπανίας παραχωροῦσαν ἀξανεῖς ἐκτάσεις στοὺς εὐγενέστερους ἀπὸ τοὺς κοινωταδόρους τους, ἀφήνοντας μόνον γιὰ τοὺς «θαγενεῖς» μαύρους ἢ μιγάδες, ὅπως στὴν περίπτωσι τῆς Κούβας τὰ ριλέγκας<sup>1</sup>, τὸ κομμάτι τῆς γῆς δη-

1. Ριλέγκας: κρατικὲς γαίες.

λαδή που αφήνεται ανάμεσα σε τρεις μεγάλες κυκλικές εκτάσεις που συνορεύουν μεταξύ τους. Ο γαιοκτήμονας που στις περισσότερες χώρες καταλάβαινε πως δεν μπορούσε να ζήσει μόνος, συμμάχησε γρήγορα με τα μονοπώλια που ήταν βέβαια, οι ισχυρότεροι και σκληρότεροι δυνάστες στους αμερικανικούς λαούς.

Η Αμερική υπήρξε το πεδίο της μάχης για τις μεγάλες ιμπεριαλιστικές εταιρίες. Στο τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου —αυτός ο πόλεμος αποφασίστηκε σχεδόν αποκλειστικά προς όφελος των βορειοαμερικανικών μονοπωλίων— και έπειτα οι ιμπεριαλιστές άνασκουμπώθηκαν για να ενισχύσουν την παράνομη κατοχή τους στις αποικίες τους και να τελεωποιήσουν το σύστημα κατά της λαθραίας εισαγωγής πολυτών και νέων αντιπάλων από άλλες ιμπεριαλιστικές χώρες. Όλα αυτά έδημιούργησαν μια οικονομία τεραστιώς παραμορφωμένη, που οι οικονομολόγοι των καταταλιστικών καθεστώτων εκφράζουν με μια έκακη λέξη που αποδεικνύει τη βαθιά συμptonία που έχουν για μας οι «υποανάπτυκτοι». (Αποκαλούν τους δυστυχείς μας Ινδιάνους, που έκαμεταλεύτεκαν, καταδίωξαν και καταδίκασαν στην άγνοια: οι ημικραι Ινδιάνοι. Όλους τους ανθρώπους της μαύρης ράτσας και τους μιγάδες τους καταδικασμένους στην περιφρόνηση και στις διακρίσεις τους λένε οι «έγχρωμοι» και έφρευρίσκουν τρόπους σάν άτομα και σάν σύνολα για να δικάζουν τις εργατικές μάζες σάν άγνους τους για ένα καλύτερο οικονομικό μέλλον).

Τί είναι ή ύποανάπτυξη;

Ένας νάνος με ένα τερόσσιο κεφάλι κι ένα γερό στήθος είναι ύποανάπτυκτος με την έννοια πως τα αδύνατα πόδια του και τα κοντά χέρια του δεν ανταποκρίνονται στην υπέρλοπιη άντομία του. Είναι το περατώδες προϊόν μιας έλαττωματικής διάτλωσης που παραμάρφωσε την ανάπτυξη του. Είναι αυτό που στην πραγματικότητα έμασσε έμεις τελικά,



οι εύγενως επωνομαζόμενοι «υποανάπτυκτοι» των άποικιών ή των εξαρπωμένων χωρών. Οι χώρες μας έχουν οικονομίες παραμορφωμένες από την ιμπεριαλιστική πολιτική που ανάπτυξε ανάμεσα τους θιαμηχανικούς και γεωργικούς κλάδους κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να καταντήσουν συμπληρώματα των πολύπλοκων ιμπεριαλιστικών οικονομιών.

Η «υποανάπτυξη», ή παραμορφωμένη ανάπτυξη προκαλεί στις πρώτες όλες μια άπικρήνδυνη είδωλευση, που διατηρεί όλους τους λαούς κάτω από την άπειλή της πείνας. Έμεις, οι «υποανάπτυκτοι», είμαστε επίσης χώρες μονοκαλλιέργειας. Ένα μοναδικό προϊόν που ή άβάθβαη πώλησή του εξαρτάται από μια μοναδική άγορά, ή όποία επβάλλει και καθορίζει τους όρους, ίδού ή μεγάλη συνταγή της ιμπεριαλιστικής οικονομικής κυριαρχίας που συναντιέται με τό παλιό και αώνιο ρωμαϊκό ρητό, «δαίρει και βασίλευει».

Τό σύστημα των λατιφουντιών ως προς τις σχέσεις του με τον ιμπεριαλισμό καθορίζει τέλεια τον Ισχυρισμό «υποανάπτυξη» που έχει σαν αποτέλεσμα την άνεργία και τους χαμηλούς μισθούς. Τό φανόμενο των χαμηλών μισθών και της άνεργίας είναι ένας φαύλος κύκλος που δημιουργεί άκόμα χαμηλότερους μισθούς και μια άνεργία άκόμη μεγαλύτερη όσο οι άντιφάσεις τού συστήματος άξύνονται. Πάντοτε ες τό έλκος των οικονομικών άσκυμάνσεων, δημιουργείται ένας κοινός παρανομαστής για τους λαούς της Άμερικής, από τό Ρίο Μπράβο ως τό Νότιο Πάλο. Αύτός ό κοινός παρανομαστής, που θα τον τυλώσουμε με κεφαλαία, άποτελεί τό σημείο έκκίνησης για όλους όσους άσκολούνται με αυτά τά κοινωνικά φαινόμενα και είναι ή π ε ί ν α τ ű ν ά ν θ ρ ű π ω ν ή κατάπτωση τού άτόμου πάντοτε στη διάθεση της εκμετάλλευσης, καταπιεζόμενου και διωκόμενου· ή κούρασή του, τού να πουλάει την ικανότητά του για έργασία όπό μέρα σε μέρα σε χαμηλές τιμές (μπροστά στον κίνδυνο να μεγαλώσει την ούρα των άνέργων) προκειμένου να άντιληθεί τό μεγαλύτερο δυνατό όφελος από κάθε άνθρωπο κορμί και να σπαταληθεί στην πολυτέλεια των κεφαλασκορατών.

Διαπιστώνουμε λοιπόν, πώς υπάρχουν στην 'Αμερική σοσιαστικοί και αναπόφευκτοι κοινοί παρανομαστές και δέν μπορούμε να ισχυριστούμε πως εξαιρούμαστε από κανέναν απ' αυτούς τους άλληλέγγυους συντελεστές. Τό σύστημα πών λατιφουντίων τόσο στή μορφή του τής πρωτόγονης εκμετάλλευσης, όσο και στή μονοπωλιακή του γραμμή προσαρμόζεται στις νέες καταστάσεις και εθθυγραμμίζεται με τόν ημπεριαλισμό: αυτή ή μορφή εκμετάλλευσης από τό ξένο κεφάλαιο δημιουργεί μιὰ οικονομία άποικιακρατικού τύπου που δνομάστηκε καί' εθφημισμὸ «υποανάπτυξη».

Όλα αυτά υπήρχαν στήν Κούβα. Ύπηρχε έπιπλέον ή πείνα, τὸ ποσοστὸ τών άνέργων ήταν τὸ υψηλότερο τής λατινικῆς 'Αμερικῆς, ὁ ημπεριαλισμὸς ήταν ἄκόμα πιὸ άγριος παρὰ σ' ὅποιαδήποτε ἄλλη χώρα. Τὰ λατφρόντια ήταν τὸ ίδιο πανίοχυρα όσο καί σ' ὅποιαδήποτε από τις ἄλλες ἀδελφές Δημοκρατίες.

Τί ἐκάναμε μεις γιὰ νὰ ἐλευθερωθούμε απ' αὐτὸ τὸ παντοδύναμο ημπεριαλιστικὸ σύστημα, με τήν ἀκολουθία του τών κυβερνήσεων μαριονετιπών σὲ κάθε χώρα καί τοὺς μισθοφόρους στρατοὺς ποὺ ἄμύνονταν γι' αὐτὸ τὸ πολύπλοκο σύστημα ἐκμετάλλευσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο; Οἱ ἄντικειμενικὲς συνθήκες γιὰ τὸν ἄγώνα καθορίστηκαν ἀπὸ τήν πείνα τοῦ λαοῦ καί σάν ἀντίδραση ἐναντίον αὐτῆς τῆς πείνας ἀπὸ τὴ θία ποὺ προκαλοῦσε τὴ λαϊκὴ ἀντίδραση καί ἀπὸ τὸ κύμα τοῦ μίσους ποὺ ἡ καπιτέση δημιουργοῦσε μόνη της. Οἱ ὑποκειμενικὲς συνθήκες ἔλειπαν στήν 'Αμερική καί τὸ σημαντικότερο ήταν ἡ συνείδηση μιᾶς πιθανῆς νίκης κάτω ἀπὸ ἓνα σκληρὸ ἄγώνα ἐναντίον τῆς ημπεριαλιστικῆς δυνάμεως καί τών συνεταρίων της τοῦ ἐσωτερικοῦ. Αὐτὲς οἱ συνθήκες δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὸν ἐνοπλο ἄγώνα μας, ποὺ βοήθησε νὰ γνεί πιὸ συγκεκριμένη ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἀλλαγῆς καί ἐπέτρεψε ἐπίσης τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐξολόθρευση τοῦ στρατοῦ (ἀπαραίτητος ὅρος γιὰ κάθε πραγματικὴ Ἐπανάσταση) ἀπὸ τις λαϊκὲς δυνάμεις.

Ἡ ἐνοπλή μας δύναμη ποὺ δημιουργεῖται κατὰ τις ἐκ-

στρατείες κυρίως απ' έξω τις πόλεις, ενώθηκε με την εργατική μάχη και διαμόρφωσε την πολιτική της συνείδηση, από την έποχή της μ' αυτήν.

Είναι αυτό δυνατόν να γίνει σε άλλες χώρες της λατινικής Αμερικής; Θα εξηγήσουμε τις δυσκολίες που, κατά τη γνώμη μας, θα κάμουν που έπιπουν τους επαναστατικούς αγώνες στην Αμερική. Έπαιζαμε ήδη, στην άρχη αυτού του άρθρου ότι όρισμένοι συντελεστές μπορούν να θεωρηθούν σαν Ιδιόζοντες: τη συμπεριφορά του ιμπεριαλισμού, που αμφιβάδισηκε προς στιγμή από την Κουβανέζικη Έπανάσταση και ως ένα ορισμένο σημείο τη στάση της εθνικής άστικής τάξης, επίσης αμφινδιασμένης, που έβλεπε την αντίρρηση δράση με μια κάποια συμπάθεια, γιατί δεν είχε υποστεί λίγες ζημιές και αυτή από τον ιμπεριαλισμό (αυτή η κατάσταση θα ραφίσει έξω και στις άλλες χώρες). Αλλά ο ιμπεριαλισμός κατάλαβε το μίσθμα της Κούβας και δεν θα αμφινδιαστεί πια σε κομμά από τις ελπίες Δημοκρατίες της Αμερικής. Αυτό είναι σημαντικό, γιατί αν ο κουβανέζικος απελευθερωτικός πόλεμος υπήρξε δύσκολος με τις συνεχείς μάχες που έβωσε επί δυο χρόνια. Οι καινούριες μάχες που περμαίνουν τους λαούς στα άλλα μέρη της λατινικής Αμερικής θα είναι αφάνταστα πιο δύσκολες. Οι Ην. Πολιτείες προσφέρουν συμπληρωματικά επίλα στις κυβερνήσεις των μαριονετιών που βλέπουν να κινδυνεύουν. Υπογράφουν μαζί τους συμβάσεις υποταγής προκειμένου να διευκολύνουν με νόμιμα μέσα την καταπίεση, την ανάμιξη, άκρότητα την επέμβαση. Χωρίς να λογαριάζουμε ότι δραστηριοποιούν την εκγύμναση στρατού καταπίεσης με την πρόθεση να τον χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά σαν όργανο κατά του λαού.

Και η άστική τάξη; Αυτό το θέμα θα τεθεί, γιατί σε πολλές χώρες της Αμερικής υπάρχουν αντικειμενικές αντιθέσεις, ανάμεσα στην εθνική άστική τάξη που αγωνίζεται να αναπτυχθεί και του ιμπεριαλισμού που πνίγει τις αγορές κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να καντακάνει τη θορυμχανία στον δνσο συναγωνισμό.

Παρ' όλες αυτές τις αντιθέσεις, ή εθνική άστική τάξη είναι άνικανη να πάρει μιá αγωνιστική θέση κατá τοú ιμπεριαλισμού. Αυτό αποδεικνύει πώς φοβόται περισσότερο τη λαϊκή επανάσταση, παρά τη δεσποτική πίεση τών μονοπωλίων που κακοποιούν τόν έθνικό χαρακτήρα προσβάλλουν τá πατριωτικά αίσθήματα και ύπουλοποιούν τήν οικονομία.

Η ύψηλή άστική τάξη (Μπουρζουαζία) δέν διατάζει να συμμαχίσει με τόν Ιμπεριαλισμό και τούς λαίφουνιέςτες για να πολεμήσει τόν λαό και να έμποδίσει τó δρόμο του προς τήν Έπανάσταση.

Αυτές είναι οι δυσκολίες που πρέπει να προστεθούν ύστερα από τήν παγίωση της αναπότρεπτης κουβανέζικης επανάστασης σε όλες εκείνες που θα προκύψουν από αγώνες στη Λατινική Άμερική.

Υπάρχουν κι άλλα πò ειδικά προβλήματα: είναι δυσκολότερο να δημιουργήσεις αντίρτικο σε χώρες με ισχυρή άστική αντίδραση, έλαφρά και μέση βιομηχανία πò ξεχτυγιένες κι άς μñν υπάρχει σπήν κυριολεξία ή βιομηχανοποίηση. Η Ιδεολογική επίδραση τών πόλεων αναχαιτίζει τήν ανταρσία δίνοντας έλπίδες για άγώνα στις ειρηνικά οργανωμένες μάζες. Αυτό δημιουργεί μιá κάποια νομιμοποίηση, που στους κόλπους της, για περιόδους λίγο πολύ «ήμαλές», οι συνθήκες δέν είναι τó ίδιο σκληρές για τó λαό, όσο σε άλλες περιπτώσεις.

Η έλπίδα ένσχύεται έπιπλέον και με μιá ποσοτική αύξηση στο κοινοβούλιο τών επαναστατικών στοιχείων που θα επέφεραν μιá ούσπαστική άλλαγή. Κατá τή γνώμη μας είναι πολύ άπύθανο να πραγματοποιηθεί αυτή ή έλπίδα υπό τις παρούσες συνθήκες σε καμιά χώρα της Άμερικής.

Παρά τó ότι δέν θά 'πρεπε να άποκλεισουμε μιá άλλαγή που θά άρχιζε με τήν εκλογική διαδικασία, οι συνθήκες που ισχύουν σ' όλες τις χώρες κάνουν τή δυνατότητα να φαίνεται πολύ μικρή.

Οι επαναστάτες δέν μπορούν να προβλέψουν όλες τις ποικίλες τακτικές που θά παρεμβληθούν κατá τή διάρκεια

του αγώνα για την απελευθέρωσή τους. Οι πραγματικές !-κανόντες ενός επαναστάτη κρίνονται από την ευσέβειά του να θρεί άμεσους επαναστατικούς τρόπους για κάθε αλλαγή κατάστασης. Είναι άσυγχωρητο λάθος να υποτιμήσουμε το τί μπορεί να κερδίσει ένα επαναστατικό πρόγραμμα από μια δεδομένη εκλογική διεργασία. Άλλα θα 'ταν εξ ίσου άσυγχωρητο λάθος, να μην υπολογίζει κάποιος παρά στις εκλογές και να παραμεληθούν οι άλλες μορφές του αγώνα, άκμα και του ένοπλου για την κατάκτηση της εξουσίας, του άποράιπτου όργάνου για την εφαρμογή και την ανάπτυξη του επαναστατικού προγράμματος.

\*Όταν μίς μιλούν για την κατάκτηση της εξουσίας με κανονικές εκλογές, η έρώτησή μας είναι πάντα η ίδια: αν ένα λαϊκό κίνημα κατακτήσει την εξουσία με μεγάλη πλειοψηφία και αποφασίσει να άρχισι τις μεγάλες κοινωνικές αλλαγές, κατ'ά το πρόγραμμα, δέν θα βρεθεί άμέσως σέ σύγκρουση με τις αντίδοσιακές τάξεις της χώρας; Ό στρατός δέν υπήρξε πάντα τό όργανο αύτών των τάξεων; Και αν συμβεί αύτό, είναι λογικό να υποθέσουμε πως ό στρατός θα σταθεί στο πλευρό της τάξης του και θα άγωνιστεί κατ'ά της κυβέρνησης. Με ένα πραξικόπημα λίγο πολύ αίματηρό ή κυβέρνηση μπορεί ν' άνατραπεί και τό παλιό παιχνίδι ξαναρχίζει «ενά την αίωνιότητα». Μπορεί να συμβεί πιθανόν να νικήσει ό στρατός των καταπιεστών, από μια ένοπλη λαϊκή αντίδραση που θα υπερασπιστεί την κυβέρνηση. Πράγμα μάλλον άπίθανο, να άποδεχτούν οι ένοπλες δυνάμεις ριζικές κοινωνικές αλλαγές και να παραδεχτούν τη διάλυση της κάσας τους.

Αν παραδεχτούμε όμως πως μπορεί να υπολογίσουμε στη βοήθεια της στρατιωτικής κάσας κατ'ά την διεξαγωγή της μάχης, πρέπει ν' αναλύσουμε δυό προβλήματα. Κατ' άρχήν, αν ό στρατός ένωθεί πραγματικά με τις λαϊκές δυνάμεις με την προϋπόθεση πως υπάρχει ένας οργανωμένος πυρήνας με αυτόνομη εξουσία τότε έχουμε ένα «πραξικόπημα» ενός μέρους του στρατού κατ'ά το έλλοι, που δέν θίγει ίσως κα-

θόλου τη στρατιωτική κάστα. Ἡ ἄλλη ἐκδοχή, κατὰ τὴν ὁποία ὁ στρατὸς ἐνώνεται αὐθόρμητα μὲ τὴς λαϊκὲς δυνάμεις, δὲν μπορεῖ νὰ συμβεῖ κατὰ τὴ γνώμη μας, παρὰ στὴν περίπτωσιν ποὺ ὁ στρατὸς θὰ ἔχει ἄγρια χτυπηθεῖ καὶ καταστραφεί ἀπὸ ἕνα ἰσχυρὸ καὶ ἐπίμονο ἐχθρὸ, ὁπότε δηλαδὴ ἡ ἱσχύουσα ἐξουσία βρίσκεται ἐξουδετερωμένη. Ὅταν ὁ στρατὸς βρεθεῖ καταστραφένος καὶ ἐξουθενωμένος ἡθικῶς, τότε τὸ φαινόμενο μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ. Ἀλλὰ εἶναι πάντοτε ἀναγκαῖος ἕνας προκαταρκτικὸς ἀγώνας καὶ ξεναγυρίζουμε πάντα στὴν ἐρώτησιν, πῶς θὰ τὸν ἐπιτύχουμε αὐτὸν τὸν ἀγώνα; Καὶ πάλι φρόνουμε στὴν ἀπάντησιν τοῦ ἀντάρτου στὴν ὑπαίθριον, σὲ ἔδαφος εὐνοϊκόν, ὑποστηριζόμενον ἀπὸ ἕναν ἀγώνα στὴς πόλεις. Ὑπολογίζοντας πάντοτε στὴν ἔλπο καὶ μεγαλύτερην συμμετοχὴ τῶν ἐργατικῶν μαζῶν καὶ ἀδηγοῦμενοι φυσικὰ ἀπὸ τὴν ἰδεολογίαν τους.

Μιλήσαμε ἀρκετὰ γιὰ τὴς δυσκολίες ποὺ θὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα στὴ Λατινικὴ Ἀμερικῇ. Τώρα μποροῦμε ν' ἀναρωτηθοῦμε ἐὰν υπάρχουν ἢ οὐκ οἱ εὐνοϊκὲς συνθήκες στὸ προκαταρκτικὸ στάδιον, ἀνὰ αὐτὸ τοῦ Φιντέλ Κάστρου στὴ Σιέρρα Μαέστρα. Πιστεύουμε πῶς, καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν, υπάρχουν γενικὲς συνθήκες ποὺ διευκολύνουν τὴν ἐκδήλωσιν τῶν κέντρων ἀνταρσίας καὶ οὐδ' ὀρισμένους χώρους πάλι εἰδικὲς συνθήκες ποὺ εἶναι ἀκόμη παρ' εὐνοϊκῆς. Θὰ ἐπιμενίσουμε σὲ δύο ὑποκειμενικοὺς συντελεστῆς ποὺ εἶναι οἱ σημαντικότεροι τῆς Κουβανέζικης Ἐπανάστασης: κατ' ἀρχὴν ἡ δυνατότητα μιᾶς ἐπαναστατικῆς κίνησιν ποὺ ξεκινᾷ τὴ δράσιν της ἀπὸ τὴν ὑπαίθριον, παρασύρει τὴς μάζας τῶν χωρικῶν, περνώντας ἀπὸ τὴν ἀδυναμία στὴ δύναμιν. καταστρέφει τὸ στρατὸ σὲ μιὰ κατὰ μέτωπον μάχην, κατακτᾷ τὴς πόλεις ἐκσπύοντας μὲ τὸν ἀγώνα της, τὴς ὑποκειμενικὲς ἀναγκαῖες συνθήκες γιὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας.

Οἱ πραγματικὰ «ἰδιόζωντες», εἶναι αὐτὰ τὰ παράξενα θύματα ποὺ βρίσκουν πῶς ἡ κουβανέζικη Ἐπανάστασις εἶναι ἕνα μοναδικὸ καὶ ἀμήμητο γεγονός ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Δὲν ὑπάρ-

και μεγαλύτερο ψέμα. Η δυνατότητα του θράμβου των λαϊκών μαζών στη Λατινική Αμερική διαγράφεται καθαρά υπό τη μορφή του ανταρτοπολέμου, διεξαγόμενου από ενόπλιους χωρικούς που θα κατασπέρσουν τελείως τη δομή του παλιού άποικιακού κόσμου.

Μπορούμε να θεωρήσουμε σαν δεύτερο ύποκειμενικό συντελεστή, το γεγονός ότι οι μάζες δεν γνωρίζουν μόνο τη δυνατότητα του θράμβου, αλλά ότι γνωρίζουν έξ' ίσου καλά το πεπρωμένο τους. Γνωρίζουν με μιά όλο και αυξανόμενη θεβαιότητα πως, όποιεσδήποτε και αν είναι οι μεταπτώσεις της ιστορίας και γιά σύνταμες περίοδοι, το μέλλον ανήκει στο λαό, γιατί το μέλλον θα φέρει τη δικαιοσύνη. Αύτη ή επίγνωση θα δώσει τον επαναστατικό προσανατολισμό στη Λατινική Αμερική.

Μπορούμε να αναφερθούμε σέ συντελεστές, λιγότερο γενικούς, κυμαινόμενους σέ ένταση από χώρα σέ χώρα. Ένας απ' αυτούς, πολύ σημαντικός, είναι ή έκμεταλλευση των χωρών πού, κατά κάποιο τρόπο, ήταν μακρότερη στην Κούβα παρά όσο σέ άλλες χώρες τής Λατινικής Αμερικής. Εκείνοι πού ίσχυρίζονται πως βλέπουν στην περίοδο του ένοπλου αγώνα μας, τὰ αποτελέσματα μιάς προλεταριαποίησης τής υπαίθρου, θα πρέπει να μην ξεχνούν πως όποια κι αν ήταν ή προσφορά αύτης τής προλεταριαποίησης στην επέκταση του σηκριατισμού των κοσπερατίβων, πού ακολουθήσε την κατάκτηση τής έξουσίας και την άγροτική Μεταρρύθμιση, οι χωρικοί πού ήταν βασικά τὸ κέντρο, ὁ νυπταίος μυελός του άνταρτικού σιρατού, είναι οι ίδιοι πού έποστρέψανε σήμερα στη Σιέρρα Μαέστρα, περήφανοι ίσικατήρες τής γής τους και έντονα άπομιστές. Υπόρχουν, φυσικά, ιδιομορφίες στην Αμερική. Ένας χωρικός τής Αργεντινής δεν μοιάζει μ' ένα Περουθιανό ή Βολιβιανό χωρικό. Αλλά ὁ πόνθος τής γής είναι συνεχώς παρών σέ όλους και είναι αυτός, γενικά, πού δίνουν τή μορφή τής Αμερικής. Δεδομένου, λοιπόν, πως στις περισσότερες από τις άλλες χώρες τούς έκμεταλλεύονται ακόμη



Ο Τσέ με το σύντροφό του Φιντέλ Κάστρο.





πιο πολύ απ' όσο συνέβαινε στην Κούβα, υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες του ξεσηκωμού αυτής της τάξης.

Υπάρχει ακόμα ένα άλλο δεδομένο. Ο στρατός του Μπατίστα, παρ' όλες του τις απέλσεις, ήταν ένας στρατός οργανωμένος κατά τέτοιο τρόπο, ώστε όλοι από τον απλό στραιώτη ως τον στρατηγό, είχαν ειδικευθεί στην εκμετάλλευση του λαού. Ήταν εξ ολοκλήρου μισοφρόνοι, γεγονός που αποτελούσε το συνδετικό κρίκο στον μηχανισμό της καταπίεσης. Οι στρατοί της 'Αμερικής από σκόνα τους, αποτελούνται από ένα σώμα επαγγελματιών αξιωματικών και στρατολογημένων, δυο επαγγελματίες, που τους καλούν περιοδικώς. Κάθε χρόνο, οι στρατολογούμενοι νέοι αφήνουν το σπίτι τους, όπου έχουν άκουσει τους γονιούς τους να μιλούν για τα καθημερινά τους βάσανα, που τα έχουν εξ άλλου δει με τα ίδια τους τα μάτια και έχουν γνωρίσει οι ίδιοι τη δυστυχία και την κοινωνική άδεια. Και αν μια μέρα σταλούν για να πολεμήσουν κατά των υπερασπιστών μιας ιδέας που τη νιώθουν δικαία μέσα από ίδιο το περσι τους, ή επιθετική τους ικανότητα θα μειωθεί παράξενα.

Μια συστηματική προπαγάνδα που θ' άνοιγε τα μάτια αυτών των νέων για τη δικαιοσύνη και τους λόγους που οδηγούν το λαό στον ένοπλο αγώνα, μπορεί να έχει πολύ θετικά αποτελέσματα.

Μετά απ' αυτή τη σύντομη ανασκόπηση των επαναστατικών γεγονότων μπορούμε να πούμε πως η Κουβανέζικη Έπανάσταση περιέχει ιδιόζωντες συντελεστές που της δίνουν την ιδιομορφία της και κοινούς συντελεστές για όλους τους λαούς της 'Αμερικής, που εξηγούν απόλυτα την έσωτερική ανάγκη μιας τέτοιας Έπανάστασης. Διαπιστώνουμε επίσης πως διαμορφώθηκαν νέες συνθήκες που θα κάνουν ευκολότερο το ξεκίνημα ενός επαναστατικού κινήματος: τη συνείδηση που απέκτησαν οι μάζες για το πεπρωμένο τους, τη συνείδηση μιας άναγκασιότητας και της πραγματοποίησης κατά κάποιο τρόπο αυτής της δυνατότητας. Ταυτόχρονα υπάρχουν συνθήκες που θα κάνουν δυσκολότερη, για τις μάζες, την προσέγ-

γηση του σκοπού, την κατάκτηση, δηλαδή, της εξουσίας: οι όποιοι είναι τόσο στενά δεμένοι με τον Ιμπεριαλισμό που θα χτυπήσουν απ' ευθείας τις λαϊκές μάζες.

Μαύρες μέρες περιμένουν τη Λατινική 'Αμερική. Πρέπει να χτυπούμε βαθιά και διάδοχα, όπου τους πονεί. Δεν πρέπει να γλιστρήσουμε πρὸς τὰ πίσω, αλλά να προχωρήσουμε θαρραλέα, αποπνύοντας σὲ κάθε ἐπίθεση, με μὰ ἀκόμη μεγαλύτερη πίεση τῶν λαϊκῶν μαζῶν: αὐτὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς δρόμος γὰρ τῇ νίκῃ.

## 6. Ἡ τακτική καί στρατηγική τῆς Λατινοαμερικάνικης ἐπανάστασης

*Ἡ τακτική διδάσκει τή χρησιμοποίηση τῶν ἐνόπλων δυνάμεων στίς ἐπιχειρήσεις καί ἡ στρατηγική τή χρησιμοποίηση τῶν ἐπιχειρήσεων γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ πολεμικοῦ στόχου.*  
Κάθλ φον Κλαούζεβιτς

Ἀρχίζουμε μέ τόν παραπάνω συλλογισμό τοῦ Κλαούζεβιτς, τοῦ στρατιωτικοῦ συγγραφέα, πού πολέμησε κατὰ τοῦ Ναπολέοντα καί πού ἔγραψε μιὰ πάλι σοβαρή μελέτη - θεωρία τοῦ πολέμου. Ἄρεσε σὸν Λένιν νά τόν ἀναφέρει γιά τήν διαύγεια τῶν ἰδεῶν του, παρὰ τὸ ὅτι ἡ ἀνάλυσή του ἦταν φυσικά ἡ ἀνάλυση ἐνὸς ἀσποῦ.

Ἡ τακτική καί ἡ στρατηγική εἶναι τὰ δύο οὐσιαστικά στοιχεῖα τῆς πολεμικῆς τέχνης, ἀλλὰ ὁ πόλεμος καί ἡ πολιτική εἶναι σιενὰ συνδεδεμένα κάτω ἀπὸ ἓναν κοινὸ παρανομαστή, τὴν ἀναζήτηση, δηλαδή, ἐνὸς τελικοῦ σκοποῦ, εἴτε πρόκειται γιά τὴν ἐξαλθέρευση τοῦ ἀντιπάλου σὲ μιὰ ἐνοπλὴ μάχη, ἢ γιά τὴν κατάρτιση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Δὲν γίνεται φυσικά νὰ περιορίσουμε σὲ μιὰ σχηματισμένη φόρμουλα τὴν ἀνάλυση τῶν ἀρκῶν τακτικῆς καί στρατηγικῆς πού διέπουν τοὺς πολεμικοὺς καί πολιτικοὺς ἀγῶνες.

Ὁ πλοῦτος κάθε μῆς ἀπ' αὐτὲς τὲς ἀρχές δὲν μπορεί

---

Αὐτὰ τὰ ἀρθρο γράφτηκε τὲς πρῶτες μέρες τῆς κρίσης τοῦ Ὀκτώβρη 1962, ἀλλὰ δημοσιεύτηκε μόνο μετὰ τὸ θάνατό του, τὴν πρώτη ἐβδομάδα τοῦ Ὀκτώβρη 1968 ἀπὸ τὴν ἐπιθεώρηση «Βήματα Ὀλίβα», ὄργανο τῶν ἐνόπλων ἐπαναστατικῶν δυνάμεων τῆς Κούβας.

να έκτιμηθεί παρά με τη δράση, συνδυασμένη με την ανάλυση των πολύ περίπλοκων ένεργειών που περιβάλλει.

Δέν υπάρχουν αναλλοίωτοι στόχοι τακτικής ή στρατηγικής. Οί στόχοι τακτικής καλύπτουν κάποτε μιά στρατηγική σημασία και αντίθετως, σέ άλλες περιπτώσεις οί στρατηγικοί στόχοι αποδεκνούν απλά στοιχεία τακτικής.

Με την προεκτική μελέτη τής σχετικής σημασίας, επιτυγχάνουν οί επαναστατικές δυνάμεις νά χρησιμοποιήσουν όλα τά γεγονότα και όλες τις συνθήκες που αποβλέπουν σ'έν μεγάλο, τελικό στρατηγικό στόχο: τήν κατάκτηση τής έξουσίας.

Ή έξουσία είναι ό έπιακτικός στρατηγικός στόχος τών επαναστατικών δυνάμεων και όλα πρέπει νά υποιαχθούν σ' αυτό τό μεγάλο σκοπό.

Άλλά σ' αυτόν τόν κόσμο που έχει παλωθεί σέ δυο δυνάμεις τόσο άπάλυτα διαφορετικές, που αντιπροσωπεύουν τελείως αντίφατικά συμφέροντα, ή κατάκτηση τής έξουσίας δέν μπορεί νά περιοριστεί σέ μιά άφηρημένη γεωγραφική ή κοινωνική ιδέα. Ή κατάκτηση τής έξουσίας είναι ένας παγκόσμιος στόχος τών επαναστατικών δυνάμεων. Ή κατάκτηση τού μέλλοντος είναι τό στρατηγικό στοιχείο τής επανάστασης. Ή άκτινητοποίηση τού παρόντος είναι ή αντίθετη στρατηγική τών αντιδραστικών δυνάμεων, σ'έν σύγχρονο κόσμο, γιατί άμύνονται.

Σ' αυτή τήν παγκόσμια πάλη ή θέση είναι πολύ σημαντική. Κάποτε μάλιστα και άποφασιστική. Ή Κούβα π.χ. είναι ένα προχωρημένο φυλάκιο άπ' όπου παρακολουθεί τό άπέραντο παραμορφωμένο οικονομικό πεδίο τής Λατινικής Άμερικής. Τό παράδειγμά της φωτίζει όλους τούς λαούς τής Άμερικής. Ή κουβανέζικη προφυλακή είναι σημαντικής άξίας γιά τούς μεγάλους αντιπάλους που διεκδικούν τήν ήγεμονία τού κόσμου: τόν Ιμπεριαλισμό και τόν σοσιαλισμό.

Ή άξία της θά ήταν διαφορετική σέ άλλα γεωγραφικά και κοινωνικά πλαίσια. Ήταν διαφορετική κατά τήν εποχή που ή Κούβα δέν αποτελούσε παρά ένα στοιχείο τακτικής τού Ιμ-

περιωλιστικού κόσμου, πριν γίνει η επανάσταση. "Αν σήμερα μεγαλώνει, αυτό δεν συμβαίνει μόνο γιατί η Κούβα είναι μια πόρτα άνοικτη στην "Αμερική. "Αλλά γιατί προσθέτει στην στρατηγική, στρατιωτική και πολιτική της θέση, την ισχύ της ήθικης της έπιροής. Τα «ήθικά βλήματα» έχουν τέτοια καταστρεπτική άποτελεσματικότητα, ώστε να άποτελούν τα σημαντικότερα στοιχεία που καθορίζουν την άξια της Κούβας. Για ν' αναλυθεί λοιπόν κάθε στοιχείο πολιτικού άγώνα δεν μπορούμε ν' άφαιρέσουμε το σύνολο μέσα στο άποίο βρίσκεται αυτός ο άγώνας. "Όλα τα προηγούμενα είναι άναγκαία για να επιβεβαιωθεί ξανά μια γραμμή ή μια θέση συνεχής άπέναντι στους μεγάλους στρατηγικούς σκοπούς.

"Αν η συζήτηση τοποθετείται στο άμερκόνομο έδαφος πρέπει να τεθεί άπαραιτήτως η έρώτηση: ποιά είναι τα στοιχεία τακτικής που θα χρησιμοποιηθούν για την άάτευξη του μεγάλου σκοπού, την κατάκτηση της έξουσας; Είναι ή όχι δυνατόν υπό τις παρούσες συνθήκες, στην ήπειρό μας, να την κατακτήσουμε (τη σοσιαλιστική έξουσία έννοείται) διά της ειρηνικής όδο; "Η άπάντησή μας είναι κατηγορηματική: Στις περισσότερες περιπτώσεις είναι άδύνατον.

Και για να γίνει πιο συγκεκριμένος, άν καταφέρναμε να κατακτήσουμε τυπικά το έποικοδόμημα της άστικής έξουσας, ή μετάβαση προς το σοσιαλισμό αυτής της κυβέρνησης, που πέτυχε την τυπική έξουσία, με το κύρος της άστικής τάξης οέ άπόλυτη ισχύ θα χρειαζόταν τρομακτικά σκληρούς άγώνες ένάντιον όλων εκείνων που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, θα προσπαθούσαν να παρεμποδίσουν την πρόόό της προς νέα κοινωνικά συστήματα.

Αυτή η έρώτηση είναι άπό τις πιο συζητημένες, άλλά και άπό τις απουδαιότερες. Έκεί είναι έξ άλλου και το σημείο των μεγάλων διαφορών της Έπανάστασής μας με τα άλλα επαναστατικά κινήματα της "Αμερικής. Πρέπει να έξηγήσουμε τελείως καθαρά τή θέση μας και να προσπαθήσουμε να άναλύσουμε τους λόγους.

Σήμερα ή "Αμερική είναι ένα ήφραστο. Δεν βρίσκειται

έν ενεργεία άλλα υπόκωφοι βρόντοι την ταράζουν και προαναγγέλλουν αυτή την έκρηξη. Από παντού εμφανίζονται προμηνύματα. Η Δεύτερη Διακήρυξη της Χαβάνας είναι η έκφραση και η σύνθεση αὐτῶν τῶν ὑπόγειων κινήσεων. Προσπαθεῖ νὰ συλλάβει τὴ συνείδηση τοῦ σκοποῦ τους, τὴ συνείδηση δηλαδή, τῆς ἀναγκαιότητος καὶ ἀκόμα περισσότερο τῆς θεσπότητος γὰ τὴ δυνατότητα τῆς ἐπαναστατικῆς ἀλλαγῆς. Ἀναγνωρίσθηκα αὐτὸ τὸ ἀμερικάνικο ἡφαίστειο δὲν διαφέρει ἀπ' ὅλα τὰ κινήματα ποὺ θρᾶζουν στὸ σύγχρονο κόσμο, ὅ' αὐτὴ τὴν ὥρα τῆς κρίσιμης ἀντιμετώπισης τῶν δυνάμεων, ἀνάρμοστα σὲ δύο διαφορετικὲς ἀντιλήψεις τῆς ἱστορίας.

Γὰ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν πατρίδα μας μποροῦμε νὰ ἐπαναλάβουμε αὐτὲς τὲς λέξεις ἀπὸ τὴν Διακήρυξη τῆς Χαβάνας: «Τί εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Κούθας, ἂν δὲν εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς! Τί εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, ἂν δὲν εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας; Καὶ τί εἶναι ἡ ἱστορία ὅλων αὐτῶν τῶν λαῶν ἂν δὲν εἶναι ἡ ἱστορία τῆς πλεον ἀπάνθρωπης ἐκμετάλλευσης καὶ τοῦ πυδ αὐληροῦ ἱμπεριαλισμοῦ στὸ σύγχρονο κόσμο;».

Ἡ Ἀμερικῇ, ἡ Ἀφρικῇ, ἡ Ἀσίᾳ, ἡ Ὠκεανίᾳ εἶναι τιμῆματα ἐνὸς συνόλου ποὺ οἱ οἰκονομικὲς τοὺς δυνάμεις παραμορφώθηκαν ἀπὸ τὸν ἱμπεριαλισμό. Ἀλλὰ οἱ ἡγεῖροι δὲν παρυσιάζουν ὅλες τὴν ἴδια μορφή. Οἱ τρόποι ἀποικιακῆς καὶ νεοαποικιακῆς οἰκονομικῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἐκμετάλλευσης ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὲς ὁπτικὲς δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, χρειώστηκαν ν' ἀντιμετωπίσουν ὅχι μόνον τοὺς ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνες τῶν καταπιεσμένων λαῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας, ἀλλὰ καὶ τὴ διεξόδυση τοῦ βοραιοαμερικάνικο ἱμπεριαλιστικοῦ κεφαλαίου. Αὐτὴ ἡ ἀντιμετώπιση καθόρισε τὲς σχέσεις τῶν διαφορετικῶν δυνάμεων σὲ ὁρισμένους χώρες καὶ ἐπέτρεψε τὴν εἰρηρικὴ μετάβαση πρὸς τύπους ἐθνικῶν ὁπτικῶν τάξεων, ἀνεξάρτητων ἢ νεοαποικιοκρατικῶν.

Στὴν Ἀμερικῇ, ὅχι. Ἡ Ἀμερικῇ εἶναι τὸ ἐπιτελεῖο τῶν

μηχανορραφιών του βοραιοαμερικανικού ιμπεριαλισμού. Δεν υπάρχουν στον κόσμο οικονομικές δυνάμεις που να μπορούν να άνασπευτούν στους αγώνες που διεξάγουν οι έθνικές άστικές τάξεις και ό βοραιοαμερικανικός ιμπεριαλισμός. Γι' αυτό, αυτές οι άστικές τάξεις που είναι σχετικά πολύ πού άδύνατες άπ' όπουδήποτε άλλοι, διατάζουν και συνθηκολογούν με τον ιμπεριαλισμό.

Μπρος στο άνυπόφορο δράμα που είναι, για τον φοροδεδι άστικό, ή έκλογή άνάμεσα από να ύποταχθεί στο ξένο κεφάλαιο ή να καταστραφεί από τις έσωτερικές λαϊκές δυνάμεις, δίλημμα που ή Κουθονέζικη Έπανάσταση έκανε άκάμη όζύπερο με την πόλυση που άντιπροσωπεύει το παράδειγμα της, δεν ύπάρχει άλλη λύση παρά ό συμβιβασμός. Όταν παρέμβει αυτός, και ή συμφωνία κλείσει, οι δυνάμεις της έσωτερικής αντίδρασης συμμαχούν με τη διεθνή αντίδραση, την άκόμη ίσχυρότερη, όποτε ή ερήηνική εξέλιξη των κοινωνικών επαναστάσεων γίνεται άδύνατη.

Η Δεύτερη Διακήρυξη της Χαθόνας λέει σχετικά με τη σημερινή κατάσταση:

«Σήμερα ή επανάσταση είναι άναπόφευκτη σε πολλές από τις χώρες Ασιατικής Άμερικής. Κανένος ή θέληση δεν καθορίζει αυτή την κατάσταση. Όφελεται στις άνυπόφορες συνθήκες έκμετάλλευσης μέσα στις όποίες ζει ό Άμερικανός άνθρωπος, στην πρόοδο της επαναστατικής συνείδησης των μαζών, στην παγκόσμια κρίση του ιμπεριαλισμού και στον παγκόσμιο ξεσηκωμό των καταπιεζομένων λαών.

»Η σημερινή άνησυχία είναι το οίγονο σημάδι της εξέγερσης. Αύτή ή ήμερος δονείται από θέση της, μάρτυρας τεσσάρων αιώνων έκμετάλλευσης σκλάβων, ήμοικλάβων και φεουδαρχισμού, από τους ίθαγενείς και τους σκλάβους που έφεραν από την Άφρική ως τις έθνικές ομάδες που ήφανίστηκαν μετά: άσπροι, μαύροι, μιγάδες και Ινδιάνοι που μοιράζονται σήμερα την περιφρόνηση, την ταπείνωση και τον ζυγό των γιάγκηδων όπως μοιράζονται την έλπίδα ενός καλύτερου αύριο».



Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι αν έχει αποφασιστεί να αποκαταστήσουμε στην 'Αμερική' το δίκαιο κοινωνικά συστήματα, ο ένοπλος αγώνας πρέπει ν' αντιμετωπιστεί ούσιαστικά. Παρ' όλα αυτά υπάρχει μία δυνατότητα ειρηνικής μετάβασης. Βρίσκεται στις μελέτες των κλασσικών του μαρξισμού, αλλά υπό τις σημερινές συνθήκες της 'Αμερικής' κάθε λεπτό που περνά κάνει έλλο και πιο δύσκολη την ειρηνική προσέγγιση και τα παρατηρηθέντα τελευταίως γεγονότα της Κούβας δίνουν ένα παράδειγμα για τη συνεργασία των άσπρων κυβερνήσεων με τον έπαισιό ημεριαλιστή για τις ριζικές αιτίες της σύγκρουσης.

Επιμένουμε σ' αυτό το σημείο: η ειρηνική μετάβαση δεν είναι επάγγελμα μιάς τυπικής εξουσίας κατόπιν έκλογών ή χώρα σέ κινήματα της κοινής γνώμης χωρίς άμεσο αγώνα: είναι η εγκαθίδρυση της σοσιαλιστικής εξουσίας μ' όλες της τις δικαιούσεις, χωρίς τη χρήση του ένοπλου αγώνα. Είναι λογικό, να μην είναι διαπερημένες όλες οι προοδευτικές δυνάμεις να πάρουν το δρόμο της ένοπλης επανάστασης και να εξαντλήσουν ως την τελευταία στιγμή, κάθε δυνατότητα του νόμιμου αγώνα μέσα στο άσπιο κατεστημένο.

Τίθενται πολύ ενδιαφέροντα προβλήματα για τη μορφή που πρέπει να υιοθετήσουν τα επαναστατικά κινήματα μετά την κατάκτηση της εξουσίας. Η διακήρυξη των 81 κομμάτων αναφέρει τα εξής γι' αυτή την περίοδο:

«Η έποχή μας, που το ούσιαστικό της νόημα συνίσταται στο πέρασμα από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό, που ξεκίνησε με τη μεγάλη σοσιαλιστική επανάσταση του 'Οκτώβρη, είναι η έποχή του αγώνα των κοινωνικών συστημάτων σε διαμέτρου αντίθετων: η έποχή των σοσιαλιστικών επαναστάσεων και των έθνικών απελευθερωτικών επαναστάσεων: η έποχή του καπιταλισμού του ημεριαλισμού, της διάλυσης του αποικιοκρατικού συστήματος: η έποχή του πέραματος έλλο και περισσότερο λαών στη σοσιαλιστική γραμμή: η έποχή του θριάμβου του σοσιαλισμού και του παγκόσμιου κομμουνισμού.

»Το κύριο χαρακτηριστικό της έποχής μας συνίσταται στο

ὅτι τὸ παγκόσμιο σοσιαλιστικὸ σύστημα γίνεται ὀλίγο κατ' ὀλίγο ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων τῆς ἐξέλιξης τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας».

Εἶναι γεγονὸς τὸ ὅτι, ὅσο καὶ ἂν ὁ ἀγῶνας τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν λαῶν εἶναι σημαντικώτατος, ἡ ἐποχή μας χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴ μετάβαση τοῦ καπιταλισμοῦ στὸ σοσιαλισμό.

Σὲ ὅλες τὶς ἡπείρους ποὺ ὑφίστανται ἐκμετάλλευση ὑπάρχουν κῆρες ὅπου τὰ κοινωνικὰ συστήματα πέτυχαν ἕνα ὁρισμένο ἐπίπεδο ἀνάπτυξης, ἀλλὰ παρουσιάζουν σχεδὸν ὅλες τὸ γινώσκειν νὰ ἔχουν σημαντικὰ κοινωνικὰ στρώματα φεουδαρχικοῦ χαρακτήρα καὶ νὰ ἐξαρτῶνται πολὺ ἀπὸ τὸ ξένο κεφάλαιο. Εἶναι λογικὸ νὰ σκεφτοῦμε πῶς μέσα στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση, σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ ἐξέλιξη, θὰ φτάσουμε σὲ κυβερνήσεις ἐθνικῆς δημοκρατίας μὲ μιὰ προόφραση ἀπικράτηση τῶν ἀσπῶν. Αὐτὸ πραγματικὰ συνέβη σὲ πολλὰς περιπτώσεις. Ἀλλὰ οἱ λαοὶ ποὺ κατέφυγαν σὲ θία γιὰ νὰ καταπνέσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους, προχώρησαν ἀκόμη μακρότερα πρὸς τὶς κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς προσχώρησαν στὸ σοσιαλισμό. Ἡ Κούβα καὶ ἡ Ἀλγερία εἶναι τὰ ἀπὸ καὶ πρὸ πρόσφατα παραδείγματα, τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνα γιὰ τὶς κοινωνικὲς ἀλλαγές. Ἄν καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα πῶς ἡ δυνατότητα τῶν ἐφθνητικῶν λύσεων ἀποκλείεται σχεδὸν τελείως γιὰ τὴν Ἀμερικὴ, μπορούμε νὰ προσθέσουμε πῶς ὁ θρίαμβος τῶν ἐπαναστάσεων σ' αὐτὴ τὴν περιοχή τοῦ κόσμου θὰ φέρεται ὁλοκληρῶς καθοριστὰ σοσιαλιστικῆς δομῆς.

Γιὰ νὰ φτάσουμε καὶ θὰ χρειαστεῖ νὰ κυθοῦν ποτάμια αἱματος. Οἱ πληγὲς τῆς Ἀλγερίας δὲν ἔκλεισαν ἀκόμη, τὸ Βιετνάμ ἐξακολουθεῖ νὰ αἱμορραγεῖ, ἡ Ἀγκόλα ἀγωνίζεται γενναίως, στὴν ἀπομόνισή της γιὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἡ Βενεζουέλα, ποὺ οἱ πατριῶτες της, ἀδελφοὶ τοῦ κουβανέζικοῦ δίκαιου, ἔδωσαν τελευταῖα τὸ πρὸ ψηλὸ καὶ ἀπόλυτο παράδειγμα τῆς ἀλληλεγγύης κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικτῆς μας ἐπανάστασης, ἡ Γουατεμάλα ποὺ ἀγωνίζεται δύσκολα, μὲ κλε-

φποπόλεμο σχεδόν, όλες αυτές οι περιπτώσεις είναι αδιάσειστα παραδείγματα.

Τό αίμα του λαού είναι ό ακριβότερός μας θησαυρός, αλλά πρέπει νά τό εροδέσουμε γιά νά οικονομίσουμε περισσότερο στό μέλλον.

Σέ άλλες ήπειρους, όρακόμενοι λαοί κατόρθωσαν νά κερδίσουν τή λευτεριά τους από τούς άποικιοκράτες καί κυβερνώνται από άστικά καθεστώτα λίγο, πολύ στέρα. Αυτό συνέθη χωρίς ή σχεδόν χωρίς θία, αλλά είναι φανερό καί μέσα στη λογική τών γεγονότων, ότι αυτή ή έθνική άστική έξουσία διαρκώς εξελισσόμενη θά συγκροτεί σέ μιά δεδομένη στιγμή, μέ άλλα κοινωνικά στρώματα. "Όταν έξουδετερωθεί ό ζυγός τής κατασπéζουσας χώρας αυτή ή άστική τάξη θά πάψει νά είναι μιά επαναστατική δύναμη γιά νά μεταβληθεί μέ τή σειρά της, σέ εκμεταλλεύτρια τάξη κλείνοντας έτσι τόν κύκλο πών κοινωνικών αγώνων. "Αν όλα αυτά γίνουν διά τής ειρηνικής δόου ή όχι, πδ θέσωο είναι πως οι δυο μεγάλοι αντίπαλοι θά ξαναβρεθούν αναπόφευκτα άντημέτωποι: Οι εκμεταλλευτές καί οι εξαμεταλλεύμενοι.

Τό δίλημμα τής εποχής μας σχετικά μέ τόν τρόπο πού θά κατακτηθεί ή έξουσία δέν διέφυγε από πούς άτίσιδες γιάγκηδες ήμπεριαλιστές. Κι αΐτοι επίσης θέλουν τήν ειρηνική μετάβαση». Συμφωνούν γιά τήν κατάργηση τών παλαιών φεουδαρχικών καθεστώτων πού υπάρχουν ακόμα στην "Αμερική καί γιά νά σημακλήσουν μέ πά πδ προσδευτικά στοιχεία του έθνικού άστικου θέλουν νά πραγματοποιήσουν μερικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις, ένα όραμένο τύπο μεταρρύθμισης στο καθεστώς τής ιδιοκτησίας τής γής, μιά μετρημένη μηχανοποίηση έξαρτημένη κατ' ανάγκη από καταναλωτικά προϊόντα πού ή τεχνική καί οι πρώτες ύλες τους θά εισάγονται από τής "Ην Πολιτείες.

"Η ιδανική φόρμουλα είναι ή περίπτωση, όπου ή έθνική άστική τάξη συνεταιρίζεται μέ πά ξένα συμφέροντα. Δημιουργούν μαζί νέες διαμηχανίες σέ μιά χώρα, επιτυγχάνουν τελωνιακά προνόμια πού τούς επιτρέπουν τήν πλήρη έξασφά-

λωση κατά τοῦ παθνοῦ συναγωνισμοῦ, ἄλλων ἡγεμονιστικῶν χωρῶν, καὶ τὰ κέρδη τοὺς ἀπ' αὐτῆς ἐπιχειρήσεις μποροῦν νὰ θγοῦν ἀπὸ τὴ χώρα, προστατευόμενα ἀπὸ ἐλαστικούς κανονισμούς ἀνταλλαγῶν.

Χάρη σ' αὐτὸ τὸ πολὺ κεπινόριο καὶ πολὺ ἔξυπνο σύστημα ἐκμετάλλευσης οἱ ἐθνικιστικῆς χώρες ἀναλαμβάνουν νὰ προστατεύσουν αὐτὲς οἱ ἑῷες τὰ συμφέροντα τῶν Ἦν. Παλι-τεσιῶν, νομοθετώντας τιμὲς προμήθειας ποὺ ἐπατρέουν τὰ ὑπερεκέρδη (ποὺ οἱ βοραιοαμερικάνοι θὰ ξαναμεταφέρουν στὴ χώρα τοὺς). Οἱ τιμὲς πώλησης τοῦ, χωρὶς συναγωνισμό, προϊόντος, εἶναι φυσικὰ καθορισμένες ἀπὸ τὰ μονοπώλια.

Ὅλα αὐτὰ ἀντανακλοῦν στὰ σχέδια τῆς Ἐνωσης γιὰ τὴν Πρόοδο, ποὺ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μὴ προσπάθεια τοῦ ἡγεμονισμοῦ, ἀποβλέπουσα ν' ἀνακόψει τὴν πρόοδο τῶν ἐπικρατοκρατικῶν προθέσεων τῶν λαῶν, μὲ τὴ διανομὴ ἑνὸς μικροῦ μέρους τῶν κερδῶν ἀνάμεσα στὴς ἐκμεταλλεῖσες ἐθνικὲς τάξεις. Καὶ αὐτὲς γίνονται οἱ ἰσχυροὶ σύμμαχοι κατὰ τῶν ὑπὸ ἐκμετάλλευση τάξεων. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ Ἐνωση προσταθεὶ ὅσο τὸ δυνατόν νὰ ἐξαφανίσῃ τὴς ἐξωτερικὲς ἀντιθέσεις.

Ὅπως τὸ εἴπαμε ἤδη, δὲν ὑπάρχει δύναμη στὴν Ἀμερικὴ ἱκανὴ νὰ παρέμβῃ σ' αὐτὸ τὸν οικονομικὸ ἀγῶνα, γι' αὐτὸ τὸ παιχνίδι τοῦ ἡγεμονισμοῦ εἶναι ἀρκετὰ ἀπλό. Ἡ μόνη δυνατότητα ποὺ μένει εἶναι ὅλο καὶ μεγαλύτερη ἀνάπτυξη τῆς εὐρωπαϊκῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τῆς Γερμανίας, ποὺ μπορεῖ νὰ φτάσῃ σὲ μὴ οικονομικὴ εὐρωστιά, ἐπικρατὴ γὰ νὰ συναγωνιστεῖ τὰ κεφάλαια τῶν γάλλων, στὴς χώρες μας. Ἀλλὰ ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἀντιθέσεων εἶναι τέτοια καὶ ἡ θύκη λύση τοὺς τόσο γρήγορη σήμερα καὶ τόσο ἐκρηκτικὴ, ὥστε νὰ ὑπάρχει ἡ ἐντύπωση πὺς ἡ Ἀμερικὴ θὰ γίνῃ τὸ πεδὸν τῆς μάχης μεταξὺ ἐκμεταλλευτῶν καὶ ἐκμεταλλεμένων, πολὺ πρὶν γίνῃ τὸ προσεγγίσι τοῦ οικονομικοῦ ἀγῶνα ἀνάμεσα στοὺς δύο ἡγεμονισμούς. Πράγμα ποὺ σημαίνει πὺς οἱ προθέσεις τῆς, ἡ Ἐνωση γιὰ τὴν πρόοδο, δὲν θὰ ὑλοποιηθοῦν, γὰρ ἡ συνείδηση τῶν μαζῶν καὶ οἱ ἄν-

πικεραιμένες συνθήκες ώριμασαν πάρα πολύ για να αφήσουν να λειτουργήσει μια τόσο απλοϊκή παγίδα.

Αυτό που είναι σήμερα βέβαιο, είναι η συνύπαρξη του μετώπου υπερτασικών - έθνικ άσπικ τάξη. Στις τελευταίες ψηφοφορίες του Ο.Η.Ε. δεν υπήρξαν άσυμφωνίες σε θεμελιώδη προβλήματα και μόνο μερικές κυβερνήσεις κάλυψαν σεμνά τη γύμνα τους, κάτω από φόρμουλες νομιμότητας, χωρίς κανείς πιστέ να καταγγείλει τον έσθετικό χαρακτήρα αυτών των αποφάσεων των ένόμοιο κάθε δικαιοσύνης.

Το γεγονός ότι η Κούβα κατέχει άτομικά όπλα, χρησίμευε σάν πρόσχημα για να ποσοθετηθούν όλοι από πλευρά των Ήν. Πολιτευτών: ο Πάγκια Γκόν δεν πέτυχε το αντίθετο αποτέλεσμα. Ξέρουν επίσης πως είναι ο έπιπρόθεμος. Άλλα να τί συμβαίνει, ακόμη κι αν δεν το λένε, γνωρίζουν όλοι τον πραγματικό κίνδυνο της Κουβανέζικης Έπανάστασης. Οι πλέον εκτεθειμένες χώρες και κατά συνέπεια οι πιο κινικές, μιλούν για τον κίνδυνο της κουβανέζικης ανατροπής, και έχουν δίκιο. Ο χειρότερος κίνδυνος που αναπροσμεύει η Κουβανέζικη Έπανάσταση είναι το ίδιο το παράδειγμα της στην εξέλιξη των επαναστατικών της ιδεών και από γεγονός πως η κυβέρνηση της οδηγημένη από έναν άρχηγό παγκόσμιος άκτινοβολίας, πρόρεσε να σηκώσει το ίερό αυτού που λαού σε ύψη που σπάνια πέτυχε οποιοδήποτε στην ιστορία.

Αυτό το τραματικό παράδειγμα ενός λαού αποφασισμένου να θυσιάσει από τα άτομικά όπλα για να χρησιμεύουν οι σπάχες του σάν το παμένο των νέων κοινονιών και πού, όταν υπογράφτηκε ένα σύμφωνο για τον άτομικό άφοπλισμό, χωρίς να τον συμβουλευτούν δεν θγάει ένα ανασπασημό, δεν άρπάζει με εύγνωμοσύνη την έκεχεαρία, άλλα ρίχνεται στην άρρένα για να άκουσεί η προσωπική και μοναδική του φωνή, να έσθεβαιώσει την άγωνιστική του θέση προσωπική και μοναδική, και προχωρώντας ακόμη μικρότερα, να διακηρύζει την άπόφασή του να άγωνιστεί, έστω κα άλλόμοσος.

έναντιόν όλων τῶν κινδύνων καὶ ἐναντίον τῆς ἰδίας τῆς ἀτομικῆς ἀπειλῆς τῶν γιγανθίσαντων ἡγεμονιστῶν.

Μὰ τέτοια στάση συγκλονίζει τοὺς λαούς. Ἀκούει τὸ κάλεσμα τῆς καινουργίας φωνῆς ποὺ ὑψώνεται ἀπὸ τὴν Κούβα, δυνατότερη ἀπ' ὅλους τοὺς φόβους, ὅλα τὰ ψέματα, τὴς προκαλήσεις καὶ τὴν προαιώνια πείνα· παρ' ὅλες τῆς μηχανογραφίας προκειμένου νὰ τὴν συγκαλύψουν. Ἐίναι δυνατότερη τοῦ φόβου τῶν ἀντιπάλων, τῆς ποὺ βάροστος τιμωρίας, τῆς ποὺ ἄγριος καταπίεσις τῶν ἐκμεταλλευτῶν. Μὰ φωνὴ νέα, πνευματικὴ καὶ συγκεκαυμένη ἀντίκτισε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς Ἀμερικῆς μας.

Ἦσαν τὸ χρέος μας καὶ τὸ ἐπιληρώσαμε. Θὰ συνεχίσουμε μὲ ὅλη τὴν ἀποφασιστικὴ ἐπαναστατικὴ μας πεποίθησι.

Θὰ μπορούσε ν' ἀναρωτηθεῖ κανεὶς ἂν πρόκειται γιὰ τὴ μοναδικὴ φωνή· ἂν δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ἐπωφεληθοῦμε ἀπὸ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ ἡγεμονιστικοῦ στρατοπέδου, ζητώντας τὴν υποστήριξη μερίδας τῶν ἀσπῶν ποὺ κατὰ καιροὺς φυλακίστηκαν, κτυπήθηκαν, ταπεινώθηκαν ἀπὸ τὸν ἡγεμονισμό· ἂν δὲν θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ μὴ στάση λιγότερο καταστρεπτικὴ, ἀπ' αὐτὴν τῆς Κούβας καὶ ἁκόμα ἂν δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἐπιβίωσις τῆς Κούβας μὲ τὸν συνδυασμὸ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς διπλωματικῆς μηχανογραφίας. Ἀπαντοῦμε πῶς, σὺν ἀντιμετωπίζεις τὴν κτηνώδη θία, χρειάζεται δύναμις καὶ ἀποφασιστικότητα. Ἀντιμέτωποι ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ μᾶς καταστρέψουν δὲν ὑπάρχει τίποτα ἄλλο γὰρ νὰ ἀμυνθοῦμε παρὰ ἡ θέλησις ν' ἀγωνιστοῦμε μέχρι τὸν τελευταῖο.

Αὐτὴ ἡ ἀπόφασις κορυφαία γιὰ τὴν Ἀμερικὴν ὁλόκληρη ἀπέναντι σὲ κείνους ποὺ θέλουν νὰ διατηρήσουν μὲ κάθε τρόπο τὴν ἐξουσία ἐναντίον τῆς θέλησος τοῦ λαοῦ. Ἡ φωτιὰ καὶ τὸ αἷμα θὰ χύνονται μέχρι νὰ νικηθεῖ καὶ ὁ τελευταῖος ἐκμεταλλεὺς.

Πῶς νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὴ ἡ ἐπανάστασις στὴ Λατινικὴ Ἀμερικῇ; Ἄς δώσουμε τὸ λόγο στὴ Δεύτερη Διακήρυξι τῆς Χαβάνας:

«Τὰ χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς οικονομίας τῶν χωρῶν μας εἶναι ἡ ὑποανάπτυξη τῆς βιομηχανίας καὶ ὁ φεουδαρχικός χαρακτήρας τῆς γεωργίας. Ἐπίσης, παρὰ τὴ σκληρότητα τῶν συνθηκῶν ζωῆς τῶν ἐργατῶν στὶς πόλεις, ὁ γεωργικός πληθυσμὸς γνωρίζει ἀκόμη χειρότερες συνθήκες κατωτάσεως καὶ ἐκμετάλλευσης· ὡστόσο εἶναι ἐπίσης αὐτός, μὲ ἐλάσσονες ἐξαιρέσεις καὶ ὁ παλιός τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας, ποὺ ἡ ἀναλογία τοῦ ξεπερνᾷ, σὲ πολλὰς περιπτώσεις τὸ ἑξάμηνο τὰ ἑκατὸ τοῦ γενικοῦ πληθυσμοῦ.

» Ἄν ἀφαιρέσουμε τοὺς μεγάλους γαιοκτῆμονες ποὺ συνήθως, ζοῦν στὶς πόλεις, τὸ ὑπόλοιπο αὐτῆς τῆς μεγάλης μάζας περδίζει τὸ ψυμὶ τῆς δουλεύοντος μεροκάματο στὶς φυτεῖες μὲ ἡμερομίσθια πείνας, ἢ καλλιεργώντας τὴ γῆ, κάτω ἀπὸ συνθήκες ποὺ δὲν ἔχουν τίποτα νὰ ζηλέψουν ἀπὸ τῆς τοῦ Μεσαίωνα. Αὐτὸς εἶναι ὁ συνθῆρας ποὺ συντελοῦν ἀπὸ νὰ ἀποτελεῖ ὁ φτωχὸς πληθυσμὸς τῆς ὑπαίθρου στὴ Λατινικὴ Ἰαμερική μὴ μεγάλη ἐπαναστατικὴ δύναμη.

» Ὁ σπρωτός, ἡ μοναδικὴ δύναμη ποὺ ἀπάνω του στηρίζονται οἱ πόλεις τῶν ἐκμεταλλευτῶν, διαθέτει μὴ δομὴ καὶ ἕναν ἐξοπλισμὸ προσαρμοσμένα σὸ συμβατικὸ πόλεμο. Οἱ δυνάμεις ποὺ ἐξουδετερώνονται τελείως, ὅταν ἀνταμετωπίζονται τὸν ἀπαικτὸ πόλεμο τῶν χωρῶν, ποὺ ἔχουν γιὰ θέατρο ἐπικαιρήσεων τὴν ἴδια τους τὴ γῆ. Χάνουν δόξα ἄντρες γὰρ κάθε ἐπαναστατικὴ ἀγωνιστὴ ποὺ πέφτει. Ἡ ἡθικὴ κατὰπτωση προσδίδει γρήγορα στὶς γραμμές τους πολυμύνητας ἕναν ἀθέατο καὶ ἀήττητο ἐχθρό, ποὺ δὲν τοὺς δίνει τὴν εὐχαρσία νὰ βλέπουν σὲ πρόξεν τῆς ἀκαδημαϊκῆς τους γνώσεως τακτικῆς καὶ τῆς φιλοπόλεμης φαντασίας τους, ποὺ ἐπιδεικνύουν τόσο πρακτικὰ ὡς πρόκειται νὰ κεντηθοῦν τοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς φοιτητὲς στὶς πόλεις.

» Στὸν ὀρθό ἀγῶνα τῶν μικρῶν πολεμικῶν πυρήνων προσκαλοῦνται συνεχῶς νέες δυνάμεις, τὸ κίνημα τῶν μαζῶν ἀρπάζει νὰ ἐκδηλώνεται, ἡ παλιὰ τάξη πραγμάτων καταρρέει λίγο λίγο· αὐτὴ εἶναι ἡ στιγμὴ ποὺ ἡ ἐργατικὴ τάξη καὶ οἱ λαϊκοὶ μάζες καθορίζουν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνα.

«Ποῦ ὀφείλεται ὁμῶς τὸ ἀήγητο αὐτοῦ τοῦ πρώτου πυρήνα ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνα, παρὰ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ ἐκθροῦ σὲ ἄντρες καὶ σὲ ὄπλισμό; Στὴν ὑποστήριξη τοῦ λαοῦ. Σ' αὐτὴ τῇ λαϊκῇ ὑποστήριξιν μποροῦν πάντα νὰ ὑπολογίζων οἱ ἐπαναστάτες καὶ μὲ τὸν καιρὸ ὅλο καὶ περασότερο.

«Ἀλλὰ ἡ ἀγροτιά εἶναι μὰ τὴν τάξιν ποῦ, δεδομένης τῆς ἀμορφωτικῆς καὶ τῆς ἀπαμόνωσης ποῦ τὴν εἶχαν καταδικάσει, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πολιτικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ καθοδήγηση ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ τάξιν καὶ τοὺς διανασούμενους ἐπαναστάτες καὶ χωρὶς αὐτὴν θὰ ἦναι ἀδύνατον νὰ θῇ μόνη τῆς στὴν ἀγῶνα καὶ νὰ τὸν κερδίσει.

«Ὑπὸ τῆς παρουσίας ἰσορριμικῆς συνθήκης τῆς Λατινακῆς Ἀμερικῆς, δὲν μπορεῖ ἡ ἐθνικὴ ἀσιακὴ τάξιν νὰ κατευθύνει ἓνα ἀντιφασιστικὸ καὶ ἀντι-ιμπεριαλιστικὸ ἀγῶνα. Ἡ πείρα ἀπέδειξε ὅτι στὴς χώρες μας αὐτὴ ἡ τάξιν, ἀκόμα καὶ ὅταν τὰ συμφέροντά της συγκρούονται μὲ τὰ τῶν γαλιγκιανῶν ἱμπεριαλιστῶν στήθηκε πάντα ἀνέκانه νὰ τοὺς ἀντισταθῇ γιὰ τὴν παρὰ τὴν ἀπ' τὸ φόβο τῆς κοινωνικῆς ἐπανόστασης καὶ τῶν κατεπιεσμένων μαζῶν».

Ἰδοὺ τί λέει ἡ Δεύτερη Διακήρυξη τῆς Χαβάνας, καὶ εἶναι ἓνα εἶδος νόμου γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ γίνεταί ἡ ἐπανόσταση στὴν Ἀμερικῇ. «Νὰ μὴ σκέφτεσθε συμμαχίες ποῦ δὲν κατευθύνονται ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ τάξιν. Νὰ μὴ σκέφτεσθε συνεργασίες μὲ φασιστοὺς καὶ προδότες ἀσπύρους, ποὺ καταστρέφουν τὴς δυνάμεις πάνω στὴς ὁποῖες στηρίζεσθαι γιὰ ν' ἀναρριχηθῶν στὴν ἐξουσία. Τὰ ὅπλα σὰ χεῖρα τοῦ λαοῦ. Γιὰ πεδίο δράσης τὴς ἀκανεῖς ἐκπαιδεύς γῆς τῆς Ἀμερικῆς μας. Ἡ ἀγροτιά αὐτὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ γῆ της. Ἡ ἐνέδρα. Ὁ θάνατος χωρὶς ὁλοκλήρου τὸν κατεπιεσμένη, καὶ γι' αὐτὸν ποῦ πὼν δίδει, τὸ θάνατο ποῦ τοῦ ἀέξεται μὲ τὴν ἀξιοπρέπεια ἐνὸς ἐπαναστάτη. Αὐτὰ ὅλα μετροῦν».

Αὐτὸ εἶναι τὸ πανόραμα τῆς Ἀμερικῆς, μὰς ἡμεῖς ποῦ προσφέρεται νὰ πολεμήσῃ ἢ μᾶλλον θὰ χουφτωσῇ τ' ὄρμη, μᾶλλον θὰ σηκώσει τὸ ἔξος πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν



μεγάλων γασκονημόνων, τῶν θιομηχάνων, τῶν τραπεζιτῶν, τῶν ἐκμεταλλευτῶν κάθε μορφῆς καὶ τῆς δρατῆς τους κεφαλῆς ποὺ εἶναι τὸ ὄπλο τῆς καταπίεσης, αὐτὸ θὰ ἴναι τὸ καλύτερο.

Μποροῦμε νὰ ποῦμε πολλὰ γιὰ τὴν τακτική: θὲν πρέπει νὰ ἴναι πάντα ἀντάρτικη ἡ δράση ἢ θὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιεῖται ἄλλη μορφή δράσης σὲν κεντρικὸς δόξνας τοῦ ἀγῶνα. Ἀλλὰ κατὰ τὴ γνώμη μας εἰςκοστε ἀντίθετοι γιὰ ἄλλη τακτική ἀγῶνα σὲν Ἀμερικῇ, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ ἀντάρτικο, γιὰ τοὺς λόγους:

Π ρ ὠ τ ο ν: Ἐν ὑποθέσουμε πῶς ὁ ἐχθρὸς θὰ ἀγωνιστεῖ γιὰ νὰ παραμενῇ σὲν ἔξουσία, πρέπει νὰ ἐπιδιώξουμε τὴν καταστροφή τοῦ στρατοῦ τῆς καταπίεσης. Γιὰ νὰ τὸν καταστρέψουμε πρέπει νὰ πετύχουμε νὰ τοῦ ἀνταρπαράξουμε ἓνα λαϊκὸ στρατό. Αὐτὸς ὁ λαϊκὸς στρατὸς δὲ γεννιέται αὐθόρμητα, πρέπει νὰ ὀπλιστεῖ μὲ αὐτὸ ποὺ τοῦ προμηθεύει ὁ ἐχθρὸς τοῦ καὶ αὐτὸ προϋποθέτει ἓναν ἀγῶνα δύσκολο καὶ μακροχρόνιο ποὺ κατὰ πῇ διάρκειά του οἱ λαϊκοὶ δυνάμεις καὶ οἱ ὀρχηγοὶ τους θὰ εἶναι πάντα ἐκτεθημένοι σὲν ἐπιθετικῇ ἀντίπρην δυνάμει, χωρὶς νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἀμυνθεῖν ὅτε νὰ ἐλκεθοῦν ἀνέλογα. Ἀντίθετα ὁ πυρήνας τοῦ ἀντάρτου, ταμπουρωμένος σ' ἓνα ἔδαφος εὐνοϊκὸ γιὰ τὸν ἀγῶνα, ἐκσφαλίζει τὴ σιγουριά καὶ τὴ διάρκεια σὲν ἐπαναστατικῇ πρωτοδουλίᾳ, ἐνῶ ταυτόχρονα οἱ δυνάμεις τῶν πόλεων κατευθυνόμενες ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖο τοῦ λαϊκοῦ στρατοῦ μποροῦν νὰ συνεκφέρουν μὲ δράση ἀνυπαλόγητης σημασίας.

Ἡ ἐνδεχόμενη καταστροφή τῶν ὁμάδων τῶν πόλεων, δὲν θὰ συνελοῦσε σὲ νὰ πεθάνει ἡ ψυχὴ τῆς ἐπανάστασης, ὅτε ἡ ἡγεσία τῆς, ποὺ θὰ συνέχισε ἀπὸ τὸ χωράκι τῆς φρούρας νὰ ἐπιρεάζει τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα τῶν μαζῶν καὶ νὰ ἐργονόμει νέες δυνάμεις γιὰ προσεχεῖς ἀγῶνες.

Δ ε ὕ τ ο ν: Ὁ παγκόσμιος χαρακτήρας τοῦ ἀγῶνα. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐπινοήσει αὐτὸ τὸ καινούριο σκᾶδιο χαρακτηριστικὸ τῆς Ἀμερικῆς σὲν τὴν παρόθεση τῶν τοῦ το-

παῶν δυνάμεων γὰρ τὴν ἔξουσία σ' ἓνα δεδομένο ἔδαφος, Ἀσφαλῶς δαί. Ὁ ἀγῶνας ἀνάμεσα σ' ὅλες τὶς λαϊκὲς δυνάμεις καὶ σ' ὅλες τὶς δυνάμεις καταπίεσης θὰ εἶναι ἓνας ἀγῶνας θανάτου.

Οἱ γέγοντες θὰ παρέμβουν ἀπὸ ἀλληλεγγύη συμπεριόντων ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ὁ ἀγῶνας εἶναι ἀποφασιστικὸς στὴν Ἀμερικὴ. Θὰ τὸ κάνουν μὲ ὅλες τοὺς τὶς δυνάμεις. Θὰ τιμωρῶσουν τὶς λαϊκὲς δυνάμεις μὲ ὅλα τὰ ὅπλα καταστορῆς ποὺ διαθέτουν· δὲν θ' ἀφήσουν μὴ ἐπαναστατικὴ ἔξουσία νὰ παγιοθεῖ καὶ ἂν κόποιος τὸ ἐπιτύχει, θὰ τὸν ξανακτυπήσουν, δὲν θὰ πὼν ἀναγνωρίσουν, θὰ προσπαθήσουν νὰ διχάσουν τὶς ἐπαναστατικὲς δυνάμεις, θὰ προσπαθήσουν σκαμπότῃ κάθε εἴδους, θὰ προσπαθήσουν νὰ πνίξουν τὸ νέο κρότος στὴν οἰκονομία του, ἐν ὅλῳ θὰ κόμουν τὸ πᾶν γὰρ νὰ τὸ ἐξαλωθεύσουν.

Κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες, νομίζουμε πὼς εἶναι δύσκολο στὴν Ἀμερικὴ νὰ νικήσει μὴ ἀπομονωμένη χώρα. Στὴν ἔνωση πᾶν δυνάμεων καταπίεσης πρέπει νὰ ἀποκηρύξουμε μὲ τὴν ἔνωση τῶν λαϊκῶν δυνάμεων. Σ' ὅλες τὶς χώρες ποὺ ἡ καταπίεση γίνεται ἀνυπόφορη, πρέπει νὰ ὑψωθεῖ ἡ σημαία τῆς ἐπανάστασης καὶ αὐτὴ ἡ σημαία θὰ πάρει, ἀπὸ ἰσπανικὴ ἀνεγκυρότητα, μὴ παγκόσμια σημασία. Ὅπως τὸ εἶπε ὁ Φιντέλ, ἡ Καρανταλέρ τῶν Ἀνδῶν κλήθηκε νὰ γίνει ἡ Σιέρρα Μαάτρα τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὅλες οἱ ἀπέραντες ἐκτάσεις αὐτῆς τῆς ἡμέρου καλοῦνται νὰ γίνουν πεδία τοῦ θανάτου ἀγῶνα κατὰ τῆς ἰμπεριαλιστικῆς ισχύος.

Δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε πότε ὁ ἀγῶνας θὰ πάρει αὐτὸ τὸ πανηπειρωτικὸ πλάτος, οἷπε πόσο θὰ διαρκάσει. Ἀλλὰ μπορούμε νὰ προαναγγεῖλουμε πὸν ἔρχομό του γιὰτὶ εἶναι τὸ παιδί τῶν ἰστορικῶν οικονομικῶν, πολιτικῶν συνθηρῶν καὶ δὲν θὰ χάσει τὸ δρόμο.

Ἀντὶ αὐτῆς τῆς ποικίλης καὶ αὐτῆς τῆς πανηπειρωτικῆς στρατηγικῆς, χρησιμοποιοῦν περιτομημένες φόρμουλες: ἐκλογικὸς ἀγῶνας δάσημαντος, μὴ ἐκλογικὴ νίκη ἀπὸ δῶ κα ἀπὸ μετ'· δὴ δουλευτές, ἓνας γεροισακτής, τέσσαρες δά-

μαρκαί, μια μεγάλη έκδήλωση που διαλύεται με πυροβολισμούς: μια έκλογη που χάνεται με διαφορά ελάχιστων ψηφίων από την προηγούμενη: μια άπεργία που κερδίζεται, δέκα που χάνονται: ένα θέμα μπροστά, δέκα πίσω: μια νίκη ο' ένα ταμέο, δέκα άποτυχίες ο' έναν άλλο. Καί μονομαχίες οί κανόνες του παιχνιδιού αλλάζουν κα όλα πρέπει ν' άρχίσουν ξανά από την άρχή.

Γιατί αυτή ή σάση; Γιατί αυτή ή απατόλη της λαϊκής άνόφρεας; Για ένα μονοδικό λόγο: σπς προοδευτικές δυνάμεις άρισμένων χωρών της Άμερικής, υπάρχει μια τρομερή σύγκυση άνάμεσα στους στόχους τακτικής καί στους στρατηγικούς στόχους. Θέλησαν νά δούν σέ μικρές θέσεις τακτικής μεγάλους στρατηγικούς στόχους. Πρέπει ν' αναγνωρίσουμε στήν άντίδραση τήν έξυπνάδα του ότι κατάφερε νά κόψει αυτές τίς άσήμενες άμυντικές θέσεις θεμελιώδη στόχο τής άντιπάλου της τάξης.

Στίς χώρες που γίνονται τόσο σοβαρά λάθη, ό λαός κατηγοριεί τίς λεγεώνες του από χρόνο σέ χρόνο γιά πράξεις που του σπαιίζουν περάσιμες θυσίες καί που δέν έχουν καμιά άπολύτως άξία. Πρόκειται γιά θέσεις πρόσκαιρες που τίς έξουσιάζουν οί σφαίρες που έχθρο.

Όνομάζονται κοινόδοϋλαιο, νομιμότης νόμιμη οικονομική άπεργία, αύξηση τών μισθών, άστικό σύνταγμα, άπελευθέρωση ενός λαΐκού ήρωα... καί τó καρότερο άπ' όλα είναι πώς, γιά νά κερδίσουν αυτές τίς θέσεις, πρέπει νά μπει μέσα στό πολιτικό παιχνίδι του άστικού Κράτους καί πώς γιά νά επιτύχουν τήν άδεια νά παίξει αυτό τó έπικίνδυνο παιχνίδι, πρέπει νά άποδείξει πώς είσαι φρόνιμος, πώς δέν είσαι έπικίνδυνος, πώς δέν θά σκεφτόσουν ποτέ νά χτυπήσεις τούς στρατώνες ή τά τραίνα, ν' άνταγινώξεις γέφυρες, ν' άποδώσεις δικαιοσύνη σέ δολοφόνους ή σέ βασανιστές, νά ξεσηκωθείς σά θουνά ή νά διαδηλώσεις με σίγουρη κα άποφασιστική γροθιά τή μονοδική καί θάση θεσάότητα της Άμερικής: ό τελικός άγώνας γιά τή σωτηρία της.

Η Άμερική είναι ένα άναφατικό πανόραμα: ήγεσίες

προοδευτικών δυνάμεων που δεν είναι στο ύψος εκείνων που κυβερνούν· λαοί που καταφέρνουν να φτάσουν σε άνωποψη· στα ύψη· λαοί που φλέγονται από την έπιθυμία να δράσουν και ήγεσίες που ανακαλύπτουν αυτή την έπιθυμία. Ή σφαγή που παραμονεύει αυτές τις χώρες της 'Αμερικής και ο άφοβος λαός που θέλει να προχωρήσει προς τη σφαγή που, παρ' όλα αυτά, θα σημάνει τη σωτηρία του. Οί έξυπνοι άνθρωποι, οί συννοητοί άνθρωποι που χρησιμοποιούν το φρένο που διαθέτουν για να ανακαταίσουν την όρμη των μαζών καθιστούν άσυγκράτητο τον πόθο για τις μεγάλες στρατηγικές νίκες· την κατάκτηση της πολιτικής έλευσίας, την εξολόθρευση του στρατού και του συστήματος έκμεταλλευσης του ανθρώπου από τον άνθρωπο. Πανόραμα όντισφατικό αλλά ένθαρρυντικό γιατί οί μάζες γνωρίζουν πως «ο ρόλος του Ίώθ είναι άσυμβίβαστος με τον του επαναστάτη» και έτοιμάζονται για τον άγώνα.

Θά συνεχίσει ο ήμπεριαλισμός να χάνει την μά καιάπειν της άλλης τις θέσεις του; Ή θά ξεσπάσει θάρθαρα με μά πυρηνική έπίθεση — όπως μάς άπειλησε πρόσφατα — που θά μεταμορφώσει τον κόσμο σε μά άτομική πυρκαγιά; Δέν ξέρουμε. Αυτό που γνωρίζουμε είναι πως πρέπει να ακολουθήσουμε το δρόμο της έλευθαρίας, άκόμα κι αν αυτό στοιχίσει άκατομήτρια άτομικά θύματα, γιατί μέσα στον άγώνα μέχι θανάτου άνάμεσα σε δύο συστήματα δέν πρέπει να περιμένουμε παρ' την όριατική νίκη του σοσιαλισμού ή την όπισθοχώρησή του μπροστά στον πυρηνικό θρόμβο του έπιπαιθέμενου ήμπεριαλιστή.

Ή Κούβα βρίσκειται στο χείλος της είσβολής· άπειλείται από τις ισχυρότερες δυνάμεις του παγκόσμιου ήμπεριαλισμού και καπ' συνέπεια άπειλείται από άτομικό θάνατο. 'Από την αδιάλλακτη γραμμή της καλεί άποφασιστικά σε συναγερμό για τον άγώνα. Πρόκειται για έναν άγώνα που δέν θα κριθεί σε μά ώρα ή σε λίγα λεπτά μάς φοβερής μάχης, αλλά θ' άντιπροσωπεύει για όλες τις γωνίες της ήπείρου χρόνια έξαντλητικού πολέμου με τρομακτικές άασκασίες. Ή έ-

πίσση τῶν ἱμπεριαλιστικῶν δυνάμεων καὶ τῶν συμμάχων τους  
ὅσων θὰ φέρεται πολλὰς φορὲς τὸ λαϊκὸν ἀγῶνα στὸ χαλῶς  
τῆς καταστροφῆς. Ἀλλὰ αὐτοὺς ὁ ἀγῶνας θὰ ἐναντιῶνται πάν-  
τα, ἀνταρτικῶς ἀπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ λαοῦ ὡς τὴν ἀπελευθερω-  
τικὴ ἀπελευθέρωση.

- Αὐτὴ τῇ μονακικῇ του πορείᾳ ὁ πρωτοπόρος λαὸς μας  
τραγουδεῖ. Δὲν εἶναι πὸ κίενεο ὄραμα μᾶς ἀποτυχημένης ἐ-  
παναστάσεως, ἀλλὰ ὁ ἐπαναστατικὸς ὕμνος ποὺ δὲν θὰ σῆσει  
ποτὲ ἀπὸ τὰ χεῖρ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἔστω ἱστο-  
ρικὸς ἀντιῶλος.

II. Ἡ οἰκοδόμησις  
τοῦ σοσιαλισμοῦ



## 1. Μέ τούς εργαζόμενους τοῦ C.T.C.\*

Σύντροφοι ἀντιπρόσωποι διαφόρων ἐθνικῶν συνδικάτων καί τῆς Διεύθυνσης τῆς Ἐπαναστατικῆς C.T.C.

Σύντροφοι παρόντες ἐδῶ, διαφόρων ὀργανισμῶν τῆς Δι-  
οίκησης.

Ὁ κύκλος τῶν συζητήσεων πού κλείνει σήμερα πρέπει νά 'χει πολλή μεγάλη σημασία γιά τήν ἐξέλιξη τῆς Ἐπανά-  
στασῆς μας στοὺς ἐπόμενους μῆνες καί τὰ ἐπόμενα χρόνια,  
ἀκριβῶς γιατί οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς διευθύνοντες ὀργα-  
νισμούς τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς καί στοὺς εργαζόμενους θ-  
λων τῶν τοιμῶν τοῦ πληθυσμοῦ, ὑπῆρξαν τὸ ἀδύνατο ση-  
μεῖο τῆς ὀργάνωσής μας.

Στὴν ἀρχὴ αὐτῆ τοῦ 1962 πού ἀρχίζει καί ὁ προγραμ-  
ματισμὸς στὴν Κούβα, πρέπει νά ἐνδιαφερόμαστε ἰδιαίτερα  
γιά τῆς σχέσεις ἀνάμεσα στίς μάζες τῶν εργαζομένων καί  
αὐτοὺς ὀργανισμοὺς παραγωγῆς κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε αὐ-  
τὲς οἱ σχέσεις νά εἶναι ἀπόλυτα ρυθμιζόμενες καί νά συνηθί-  
σει ὁ κόσμος νά ζεῖ σύμφωνα μὲ τὴ νέα νομοθετικὴ ὀργά-  
νωση πού προήλθε ἀπὸ τὴ νέα κοινωνικὴ τάξη πραγμάτων  
πού ἀποκαταστάθηκε στὴν Κούβα. Πρέπει ν' ἀγωνιστοῦμε κα-  
τὰ τῆς παλαιᾶς νοσοτροφίας: νοσοτροφία ὀφειντικῶν σὲ δικαιο-  
τυκούς ὀργανισμοὺς νοσοτροφία ἐργατικῆς τάξης συνηθισμέ-  
νης στὴν ἐκμετάλλευση καί τὴν ἔνδεση, πού δὲν ἀγωνίζεται  
παρὰ γιά τῆς οικονομικῆς διεκδικήσεως τῆς, πού τύπου τῶν ἐ-  
θνικῶν συνδικάτων. Γιατὶ ἡ θέση τῆς σοσιαλιστικῆς μας Ἐ-  
παναστάσεως στηρίζεται ἀκριβῶς στὴν ἐργατικὴ τάξη. Ἡ ἐρ-

\* Ὁμάδα τοῦ Τσὶ ἀς ὑπουργοῦ διοικητικῆς γιά τὴν λήξη τοῦ συ-  
νεδρίου τῆς C.T.C.—R (Ὁμοσπονδία Κουβανέζων Ἐπαναστατῶν Εργαζομέ-  
νων) ἀντίθετα μὲ τὴν καλὰ C.T.C. πού ἐριστόταν ὑπὸ ἀπλότου ἑλέγχου  
ἀπὸ τὸ καθεστὸς τοῦ Μπατίστα.



γατική τάξη είναι η κινητήριος δύναμη της 'Επανάστασης και ο λόγος της ύπαρξής της και μάλιστα και επικράτησε η θεμελιώδης άποψη του λαού μας να οικοδομήσουμε τον σοσιαλισμό, επικρατεί επίσης παράλληλα η δικτατορία του προλεταριάτου, η δημοκρατική δικτατορία, δηλαδή, της εργατικής τάξης σε όλα τα επίπεδα, γα τις χώρες που ξεκινούν για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού.

Σε λίγο περισσότερο από τρία χρόνια προχωρήσαμε και πρακτικά διαλύσαμε τις παλιές σχέσεις της παραγωγής, καταστρέψαμε το εμποδοόμμημα του καπιταλιστικού ημισοσιασμού καθοριστός του εγκαθιδρυμένου στην Κούβα και αρχίζουμε να ρίχνουμε τα θεμέλια του σοσιαλισμού. Άλλα όλα αυτά ή εργασία έγινε μέσα σε θύκους αγώνες και σε ά-νυπόφορη ένταση με τη μεγαλύτερη ήμπεραλιστική δύναμη της γής. Πράγμα που συνετέλεσε στο να ξεκατούν κατά καιρούς κάθε είδους σχέσεων, ήμεουν, προσωπικών, καθη-θερινών μεταξύ των εργαζομένων και των δικητηικών ό-ργανων.

Είναι άκαρλώς δικό μας λάθος. Άναδιοργανώνοντας τους Όλοκληρωτικούς Έπαναστατικούς Όργανισμούς είδα-με πως ένας σύντροφος της Έθνικής Διεύθυνσης είχε εγκα-θιδρύσει προσωπικές μεθόδους που έγιναν σοβαρότατα ήμ-ποδα στον καλύτερο συνταναισμό της εργατικής τάξης και των οργανισμών'.

Γα την ήκανοποίηση προσωπικών συμφερόντων, ήδηλώ-θηκε στη χώρα ένα ήλέθριο ήίεσο που πρέπει να ήξαφονι-σεί τελείως: ή ήπομήκρυνση των μαζών, ή δογματισμός και ή σκεπτικισμός. Έξ αίτίας τους ήπειληθήκαμε από τη γραφειο-κρατία. Όλα αυτά μεπαφρόστηκαν με μια ήδηλη ήπομή-κρυνση της εργατικής μάζας από τους ήργανισμούς παρα-γωγής.

1. Άναφορά στην εκρήση σκεπτικισμός του 1961-62 που ήφερε την ήπομήκρυνση του Άνιμαλ Έσπαλάντε παλμο ήγονιστού του Κ.Κ.Κ. από την ήργάνωση των Ο.Ρ.Ι. και την ήναδιοργάνωση τους από την σοσιαλι-στική Έπανάσταση.

Ἀναρωτηθήκαμε συχνά σὰν συνέδρια διοικήσεως γὰρ τῆς πραγματικῆς ρίζας αὐτῆς τῆς ἀπάθειας. Γιατὶ μεγάλες, περαστές προσπάθειες ποὺ ἀνταντικλοῦν ἀπ' εὐθείας στὴν ἐργατικὴ τάξη πρέπει πάντα νὰ ἐμφανίζονται σὺν γραφειοκρατικῆς πρωτοβουλίας; Γιατὶ τὸ τεχνικὸ μὴνῆμα<sup>1</sup> προέρχοταν πάντα ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο διαμηχανίας καὶ διὰ δι' εὐθείας ἀπὸ τὴν ἐργατικὴν τάξιν, σὺν ἀπάντησιν σὲ μιὰ ζωηρὴ ἀνάγκη τῆς ἐργατικῆς τάξεως νὰ ἀνεβάσῃ τὸ τεχνικὸν τῆς ἐπάγγελματος; Γιατὶ ἡ πελοποίηση τῆς ἐργατικῆς τάξεως δημιουργήσαν πάλαι μετὸν ἴδιον τρόπον; Γιατὶ οἱ πρωτοβουλίες προέρχονταν ἐκ τῶν ἄνω γὰρ νὰ κατέβουν στὶς ρίζας, ἀπὸ καὶ ποὺ στὴν πραγματικότητα ἔπρεπε νὰ γεννιοῦνται, ἀπὸ τὴν ἐργατικὴν τάξιν;

Σκεπτόμαστε μερικὰς φορὰς πῶς τὸ λάθος ἦταν στὴ λειτουργίαν τῆς C.T.C., ἢ ἀπὸ καθαρά δική μας ἀνεκτικότητα νὰ καταλάβοιμε τὴν ἐποχὴ ποὺ ζούσαμε. Κόναμε συνέχεια ἀναλύσεις καὶ ἐπιδιώκαμε διαρκῶς νὰ ἀποκαταστήσοιμε ὅλο καὶ στενότερους δεσμούς μετὰ τὴν ἐργατικὴν τάξιν καὶ τοὺς ἐκπροσώπους της. Ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ ὑπῆρχε πάντα μιὰ ἀπόστασις. Μιλούσαμε συχνὰ γι' αὐτὰ. Μὲ τὸν καιρὸ κατοφέραμε νὰ κάνοιμε διεποδυτικότερες ἀναλύσεις καὶ ἀναλειτουργήκαμε πῶς πολλὰ πράγματα ἔπρεπε νὰ ἐπιανορθωθοῦν. Ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ χρησιμοποιοῦμενο σύστημα γὰρ τὴ δημιουργίαν ἐνεργητικῶν ἐπαναστατικῶν πυρήνων ἀντιπροσώπων τῆς ἐν ἐνεργείᾳ ἐργατικῆς τάξεως ποὺ συμμετέχει στὴν παραγωγὴν, σὲ κάθε κομμοεργεῖα, κάθε λαϊκὸ ἀγρόκτημα, κάθε ὁργανισμὸ μεταφορῶν ἢ τοῦ ὑπουργείου Ἐσωτερικοῦ ἢ Ἐξωτερικοῦ Ἐμπορίου.

Γιατὶ ὀρεβλοῦμε μᾶλλον νὰ καταστήσοιμε ὅσο τὸ δυνατόν ποὺ συνεκτικὴ καὶ ποὺ ἀποφασιστικὴ τὴ συμμετοχὴ τῆς ἐργατικῆς τάξεως στὴ διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων;

Δὲν ἐπιδιώκοιμε νὰ δημιουργήσοιμε ἀντιδικὰ ἀνάμε-

1. Τὸ μῆνῆμα τῆς τεχνικῆς μόρφωσος ποὺ κάθε ἐργάτης ἔχει δικαίωμα καὶ ἀποχέτωσιν νὰ κατέχει.

σα στην εργατική τάξη και τη διοίκηση, αλλά αντίθετως έναν απόλυτο συντονισμό, ένα συντονισμό θεμελιωμένο πάνω στα κοινά συμφέροντα, ένα ιδανικό κοινό, ιδέες κοινές και μία διασάφηση θέληση επιτυχίας απέναντι σ' όλες τις δυσκολίες.

Χρειάζεται ακόμη πολλός καιρός, ως πούμε πολλοί μήνες για να πραγματοποιήσουμε πράγματι αυτή την ολοκλήρωση. Γιατί; Γιατί περάσαμε μέσα από κάθε είδους αγώνα που δεν ήταν απόλυτα καθορισμένος. Στο υπουργείο όπου ήμουν υπεύθυνος, χρειάστηκε να διακαταστήσουμε πάλι αποφασιστικά την άρνη της πρωτοβουλίας, της μοναδικής υπευθυνότητας, προκειμένου να αποφύγουμε τις άδικες παρεμβάσεις διασφαλισμένων συνδικαλιστικών οργανισμών και κάποιο επαναστασιακών πυρήνων μέσα στην ίδια τη διεύθυνση του εργοστασίου.

Στην πραγματικότητα η διεύθυνση της εργατικής τάξης δεν εξασκείται με απ' ευθείας διοικητικές αποφάσεις που λαμβάνονται μέσα σ' ένα εργοστάσιο ή μια επιχείρηση. Η διεύθυνση της εργατικής τάξης εξασκείται με το ενδιαφέρον για τα προβλήματα του εργοστασίου, με τη ριζική τους ανάλυση, εκεί, στο σημείο όπου δημιουργούνται τα γεγονότα, για να ακολουθήσει μετά η πρόταση νέων ιδεών, εισηγήσεων, αποφάσεων των μαζών, που μεταβιβάζονται στη διεύθυνση του εργοστασίου.

Αλλά στο στάδιο της ανάπτυξης που περνάμε τώρα, πρέπει να υπάρχει ένας μοναδικός υπεύθυνος από τον οποίο θα μπορούν να ζητηθούν εύθυνες για την εργασία του. Αλλά ή προσάθεσα δεν πραγματοποιήθηκε ακόμη εξ ολοκλήρου. Ασχληθήκαμε συχνά με αυτόνομους διοικητικούς που παραγνίζουν όλους τους οργανισμούς που δημιουργήσε ή επανάσταση και όργανους που, όταν τα συνδικάτα, έχουν μένει στην παλιά αντίληψη του εργατικού αγώνα, καθώς και μ' άλλους διοικητικούς που υποκαθίστανται εύκολα σε ότι τους εισηγούνται τα συνδικάτα ή οι επαναστατικοί πυρήνες. Τό τονίσαμε σε κάθε ευκαιρία ότι και οι δυο αυτές συμπεριφο-

ρές είναι εσφαλμένες. 'Ο διοικητικός έχει έναν ειδικό προορισμό, του πληρεξούσιου της κυβέρνησης σάν αντιπροσώπου όλων των εργαζομένων και όλου του λαού της Κούβας σέ ένα εργοστάσιο και πρέπει νά λογοδοτεί γιά τίς πράξεις του.

'Αλλά ή εργατική τάξη, είτε από τό εργοστάσιο προέρχεται ή από επικεμήσεις ή από διοικητικές ενότητες, έχει επίσης τήν υποχρέωση, τό καθήκον και τό δικαίωμα νά επαγρυπνᾷ ὥστε νά ἀκολουθοῦνται ὅλες οἱ ἐντολές τῆς κυβέρνησης, ὅλες οἱ μεγάλες κατευθύνσεις πού δόθηκαν ἀπό τήν κυβέρνηση, ὅλες οἱ κατευθυντήριες ἰδέες πού διατυπώθηκαν σέ κάθε διοικητική ἐνότητα. 'Απ' αὐτή τή συζήτηση πρέπει νά θγοῦν οἱ ἐντολές, και οἱ κατευθύνσεις πού θά ἐπιτρέψουν νά λειτουργήσει σωστά κάθε ἐνότητα.

Υπάρχουν σήμερα ἐπιτακτικές ἀρμοδιότητες πού ή εργατική τάξη πρέπει νά πάρει στά χέρια της διά τῶν ἀντιπροσώπων, γιά νά πάρουν τό δρόμο τῆς ἐπιτυχίας. Πρέπει νά φύγουν ἀπό τό χέριο τῆς γραφειοκρατίας ή ὅποια ζητᾷ νά στηριχθεῖ στίς ἐργατικές μάζες.

Πολλές προσπάθειες ἔγιναν: ή ἑμιλλα, τό τεχνικόν μίσημου, ή εργατική πελοποποίηση, τά τεχνικά συμβουλευτικά συμβούλια, ή τροποποίηση τῶν μεθόδων γιά τόν ὑπολογισμό τῶν μισθῶν, τά πειραματικά σχολεῖα νέου τύπου, τά λαϊκά σχολεῖα.

Ὅλα αὐτά εἶναι πρωτοβουλίες γραφειοκρατικοῦ τύπου. Δέν θέλω μ' αὐτό νά πῶ πῶς εἶναι κακές, ἀλλά ἀπλῶς πῶς δημιουργήθηκαν ἀπό τό γραφειοκρατικό ὄργανο, τό ὄργανο πού δέν παράγει, ἀκεῖνο πού εἶναι ἀπαρτισμένο ἀπολυταρχικά γιά τή διεύθυνση τῆς παραγωγῆς, και ὅλες αὐτές οἱ ἐνέργειες ἀπαιτοῦν τεράστιες προσπάθειες. Θά χρειάζαστε πολλό καιρό γιά νά τίς ἀναλύσουμε λεπτομερῶς. Πρέπει ὅμως νά μιλήσουμε γιά τίς σημαντικότερες στίς γενικές τους γραμμές.

Θά ἀσκαληθοῦμε πρῶτα μέ τό τεχνικά συμβουλευτικό συμβούλιο, ἀκόμα κι ἂν δέν εἶναι σήμερα τό πῶ σημαντικό, γιά νά ὑπενθυμίσουμε μερικῆς παλιῆς ἐμπειρίας.

Ἀποτελέσανε τὴν πρώτη προσπάθεια γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς ἀληθοῦ δεσμοῦ, ἀνάμεσα στὴν ἐργατικὴ μάζα καὶ τὴ διεύθυνση τοῦ ἐργοστασίου.

Ἐμφανίστηκαν σὲ μὰ ἐποχὴ ὅπου βασίλευε ἡ προκατάληψη ἀπέναντι στὴν ἐργατικὴ τάξη γιὰ τὴν ὁποία ἀμφιβόληται ἂν θὰ μπορούσε νὰ ἐκλέξει συνετὰ ἀντιπροσώπους. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ ὑπουργεῖο μας, τὸ ὑπουργεῖο βιομηχανίας, ἀρνήθηκε νὰ σκηματίσει ἀπ' εὐθείας τεχνικὰ συμβουλευτικὰ συμβούλια, μὲ ἐκλογὲς ἐργαζομένων, ἐγκαθιδρύσαμε τὸ σύστημα τῶν τριμερῶν ομάδων.

Θέλαμε νὰ τὰ προσπαθῶνουμε ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς κακῆς ἐκλογῆς. Παρ' ὅλα σ'αὐτὰ ὁ μηχανισμὸς τῶν ἐκλογῶν ἦταν τέτοιος ποὺ οἱ ἐκλεγέντες ἀντιπρόσωποι δὲν ἦσαν ἐκείνοι ποὺ ταίριαζαν ἀπὸ πόστο. Θέλω νὰ καταλάβετε πὺς δὲν γενναῖα πὸ θέμα τῶν τεχνικῶν συμβουλευτικῶν συμβουλίων, καὶ κυρίως μὴ φανταστεῖτε ὅτι σκέπτομαι ἰδιαίτερος ὁρισμένα πρόσωπα. Περιγράφω ἀπλῶς τὸ σύστημα ποὺ χρησιμοποιήθηκε. Τὸ σύστημα ποὺ συνίστατο εἰς τὸ νὰ ἐνδιαφέρεται ἀποκλειστικὰ ἢ οὐσιαστικὰ γὰρ τὴν καθαρή πολιτική, τόσο καλὰ, ὥστε δὲν ἐκλέπησαν οἱ πλεόν ἀρμόδιοι ἀπὸ τεχνικὴ ἀποψη σὲ κάθε κέντρο ἐργασίας.

Ἐξ ἄλλου ἡ συμμετοχὴ τῆς μάζας στὶς ἐκλογὲς ἦταν ἀρκετὰ ἀδύνατη. Αὐτὲς οἱ ἐκλογὲς ἦταν στὴν κυριαρχία καθαρὰ γραφειοκρατικῆς.

Τελικὰ τὰ τεχνικὰ συμβουλευτικὰ συμβούλια ἔγιναν ἓνα παράρτημα τῆς διοίκησης τοῦ ἐργοστασίου καὶ δὲν λειτουργοῦσαν καλὰ (ἐπὶς ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις) παρὰ ἐκεῖ ὅπου ὁ διευθύνων ἤξερε νὰ τὶς χρησιμοποιήσει σὺν μέσων συμπληρωματικῆς διεύθυνσης.

Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε πραγματικὴ ἀντιπροσώπηση τῆς ἐργατικῆς πλῆξης γι' αὐτὸ καὶ δὲν ὑπῆρχαν ἱκανὲς προσωπικότητες γιὰ νὰ ἀδηγήσουν τὴ διεύθυνση τοῦ ἐργοστασίου.

Ἀναφερθήκαμε σήμερα στὴν ἀμύλλα, ποὺ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ θεμελιώδη σημεῖα. Καὶ ἡ ἀμύλλα γνώρισε ποικίλες μεταπτώσεις, ἀφελόμενες στὴν ἀδεξιότητά μας νὰ συγκεκράμε

νοποιήσουμε τις προθέσεις. Την μελέτησαμε καλὸν τὸν περασμένο χρόνο παίρνοντας ἀρχικὰ τὰ θέματα τῆς πειράματος τῆς ἀμύλλας στὸν τομέα τῆς ζάχαρης. Συζητήσαμε ἐπὶ πολὺ καὶ, κατὰ τὴ γνώμη μου, σοδορόστα γιὰ ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ἀμύλλας. Βγάλαμε συμπεράσματα καὶ ἐπειτὰ ἡ ἀμύλλα ἐξαφανίστηκε μέσα στὸ καρποδοσεῖο τῆς γραφειοκρατίας.

Σήμερα ἐπιανεμφανίστηκε καὶ πρέπει νὰ προσέξουμε, ὥστε τὸ 1982 νὰ ξεκινήσει καλὰ. Ἡ ἀμύλλα πρέπει νὰ εἶναι ἡ κύρια βάση τῆς ἀνάπτυξης τῆς σοσιαλιστικῆς συνειδήσεως καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν στὴν παραγωγή καὶ τὴν παραγωγικότητα.

Τί εἶναι ἡ ἀμύλλα; Ἡ ἀμύλλα εἶναι ἀπολύτως εἷας συναγωνισμός, μὲ τὸ εὐγενέστερα κίνητρα, ποὺ ἀποβλέπει στὴν τελεσίωση κάθε κέντρου ἐργασίας, κάθε ἐπιχείρησης κάθε ἐνότητος παραγωγῆς, δηγώντας τα στὴν κορυφὴ τῆς οἰκοδόμησής τοῦ σοσιαλισμοῦ. Μὲ ἄλλα λόγια εἶναι ὁ πλεον εὐγενεῖς ἀνταγωνισμός; πρέπει νὰ ἀναδεῖξει ἐκείνον ποῦ, μέσα σ' ὅλο τὸ ἔθνος, οἰκοδομεῖ καλύτερα, περισσότερο καὶ γρηγορότερα τὸν σοσιαλισμό. Ἡ ἀμύλλα ἀπαιτεῖ νὰ καταφεύγουμε ἀναγκαίᾳ στὶς μάζες. Καὶ δὲν θὰ ἤρξε νὰ ὑπάρχει πραγματικὴ ἄλλη δύναμη, ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς διεύθυνσης τῶν μαζῶν. Ἐμεῖς πρέπει νὰ δίνουμε μόνο τεχνικὲς συμβουλές, ὑποδείξεις ἐκτίμησής, τὰ κριτήρια τοῦ μέτρου τῆς ἀμύλλας, ὥστε οἱ διάφορες ἐργασίες νὰ πραγματοποιοῦνται σύμφωνα μὲ κοινὰ μέτρα ποὺ θὰ ἀπαιτῶνται μετὰ νὰ συγκριθοῦν ἢ μὲ τὴν ἄλλη. Πρέπει νὰ ἐμπνεύσουμε στὴν ἀμύλλα ἡθικὰ ἐλατήρια, τέτοια ὅπως τῆ συνείδηση νὰ εἶναι ἀτομικὰ ἢ μαζικά καλύτερος μέσα στοὺς καλύτερους σ' ἓνα κέντρο ἐργασίας, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅλα κίνητρα προσανατολισμένα στὶς συνθήκες. Πρέπει νὰ εὐνοηθοῦν τὰ κέντρα ἐργασίας ποὺ ἐπέδειξαν τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ. Νὰ τοὺς παράσκεινται στοιχεῖα κοινωνικὰ πλεονεκτήματα ὅπως π.χ. ἓνα νοσοκομεῖο, ἐργατικὲς κατοικίες ἢ κέντρα μητρότητας. Ἡ κοινωνικὴ ἐργασία πρέπει νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ κοινωνικὰ ἐρεθίσματα μέσα ἀπὸ μέτρο τῶν ὅλων.

κῶν μας δυνατότητων, πού εἶναι περιορισμένες ἐξ αἰτίας τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἐξ αἰτίας τῆς τεράστιας κατα-  
νάλωσης ἐνέργειας πού, ἀπαιτεῖ ἡ ἄμυνα τοῦ "Ἐθνους, κα-  
θώς καί τῆς τεράστιας κατανάλωσης ἐνέργειας καί μέσων  
πού ἀπαιτοῦν τὰ νέα κέντρα παραγωγῆς. Παρ' ὅλες αὐτές  
τῆς δυσκολίες πρέπει νά ἀντλήσουμε ἀπὸ κόπου τῆς δυνά-  
μεις καί τὸ ἀναγκαῖα ὑλικά γιὰ νά δώσουμε στοὺς καλλίτε-  
ροὺς μας ἐργάτες αὐτὸ πού ἀξίζουν.

Τὸ πεντακὸ μῖνιμου εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σημεῖα πού ἡ ἐρ-  
γοτική μάζα πρέπει νά ὑποστηρίξει ἀπ' εὐθείας μὲ ὅλο της  
τὸν ἐνθουσιασμό. Δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα ἀτομικὸ σκοπὸ καί  
δὲν ἀντιπροσωπεύει παρὰ τὸ πρῶτο σκαλοπάτι πού κάθε ἐρ-  
γάτης ὀφείλει νά περάσει, προκειμένου νά εἶναι ἐν τάξει μὲ  
τὴν ἐπαναστατικὴ του συνείδηση, ἀλλὰ καί γιὰ νά κάνει τὸ  
καθῆκον του ἀπέναντι στὴν Ἐπανάσταση. Αὐτὸ τὸ μικρὸ σκα-  
λοπάτι αὐτὸ τὸ ἐλάχιστο σκαλοπάτι —ὅπως τὸ δείχνει καί  
τ' ὄνομά του,— συντελεῖ στὴν κατάρτιση τῶν ἀναγκαῶν γνώ-  
σεων γιὰ νά ὑπηρετεῖ σωστὰ τὸ πῶστο του. Πρόκειται δηλα-  
δὴ, γιὰ τῆς ἀναγκαῖες γνώσεις μὲ τῆς ὁποῖες θά ἐκπληρώσεις  
τῆς ὑποχρεώσεις σου ἀπέναντι στὸ Κράτος, πού πληρώνει ἔ-  
να μισθὸ γιὰ νά ἐνισχύσει τὴν προσπάθεια τῆς παραγωγῆς.

Τὸ κομβανέζικο προλεταριάτο πρέπει νά θεωρήσει τὸ τε-  
χνικὸ μίνιμουμ ὡς μιά ἡθική ὑποχρέωση. "Ἄν τὸ 100% τῶν  
ἐργατῶν τῆς Κούβας δὲν μελετοῦν κατὰ πὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο  
τρόπο γιὰ νά τελειοποιήσουν τῆς τεχνικῆς τῶν γνώσεις, δὲν  
θὰ μπορούσαμε νά πούμε πῶς ὁ σκοπὸς μας πέτυχε.

Ἀνόμενα στοὺς ἐργάτες πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ ὑπουρ-  
γεῖο Βιομηχανίας (189.514 σύμφωνα μὲ τὴν ἀπογραφή μας)  
65228 εἶναι ἐγγεγραμμένοι στὸ πεντακὸ μῖνιμουμ, δηλαδή  
34,4% ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ βιομηχανικὴ δύναμη τῆς Κούβας. "Ε-  
χουμε 7.498 δασκάλους καί 2.714 καθηγητές. Οἱ ἐπαρχίες πού  
ἐρρασιτοὶ ἐπὶ κεφαλῆς εἶναι ἡ Χαβάνα καί ἡ Λὰς Βιάλλας, μὲ  
41% ἐργαζομένων τεχνικοῦ μίνιμουμ, ἡ καθενὰ τὸς. Ἡ ἐ-  
παρχία πού μένει τελευταία εἶναι ἡ Ματάντζας μὲ 19,5% μόνο.

Ἀλλὰ τὸ νὰ ἐγγραφεῖς στὸ τεχνικὸ μίνιμουμ δὲν εἶναι

παρά'ή πρώτη υποχρέωση. Πρέπει να συνεχίσουμε την εκπαίδευση και κατά συνέπεια να αυξήσεις την απόδοση.

Πιστεύουμε ότι αυτή τη στιγμή που μόλις τέλειωσε το «Έτος της Παιδείας» (που κατά τη διάρκεια του εξουδετερώσαμε τον αναλφαριθμητισμό στην Κούβα) ή εργατική τάξη έλαβε την αναπόφευκτη υποχρέωση να μελετά συνεχώς με τον ένα ή τον άλλο τρόπο.

Οι εργάτες θα μπορέσουν, χάρη στο τεχνικό μίνιμουμ να πελαγοποιηθούν στον καλύτερο χειρισμό των μηχανών τους, στην απόδοση της εργασίας τους και να απαιτηστούν να ανέβουν ψηλότερα σκαλοπάτια. Οι ανάγκες της χώρας είναι πράγματι τόσο μεγάλες που δεν μπορούμε να σταματήσουμε ούτε στιγμή. Ούτε και μπορούμε να θγάλουμε τεχνικούς, παρά από την ίδια την παραγωγή των εργατών μας.

Σε δέκα χρόνια το πανεπιστήμιό μας θα θγάλουν πλήθος τεχνικών κάθε είδους. Άλλα για την ώρα δεν υπάρχει καμιά περίπτωση ν' ανταποκριθούν στις ανάγκες μας. Για τα τέσσερα χρόνια που έρχονται χρειαζόμαστε σαράντα χιλιάδες ειδικευμένους εργάτες που δεν υπάρχουν στην Κούβα, για το στήσιμο και τη λειτουργία καινούριων εγκαταστάσεων που είναι ήδη παραγγελλμένα σε διάφορες φιλικές χώρες. Πρέπει λοιπόν να δουλεύουμε συνεχώς και να τελειοποιούμεστε καθημερινά.

Το τεχνικό μίνιμουμ αντιπροσωπεύει μια βαθμίδα μίνιμουμ, αλλά ύστερα από όρισμένους σταθμούς, δεν μπορεί πια κανείς να άρειται στη μελέτη των τεχνικών και πρακτικών μορφών. Πρέπει να κατακτήσει μια γενική μόρφωση που θα του έπαιρψει να μάθει καλύτερα. Γι' αυτό ή εργατική τάξη όφείλει να ενδιαφερθεί για την εργατική τελειοποίηση. Πρέπει να της δώσει την πραγματική της σημασία. Η εργατική κοινότητα πρέπει ακόμη να πάσει τους συντρόφους που άρνούνται να μελετήσουν, που κοροϊδεύουν το διάδογμα και έχουν άπισθοδρομικές ιδέες. Όπως άρνούντουσαν μερικοί τον άλφαριθμητισμό λέγοντας πως μπορούν και παίρνουν ένα καλό μισθό, πως είναι ήδη σαράντα χρόνων, πως δεν ήξε-



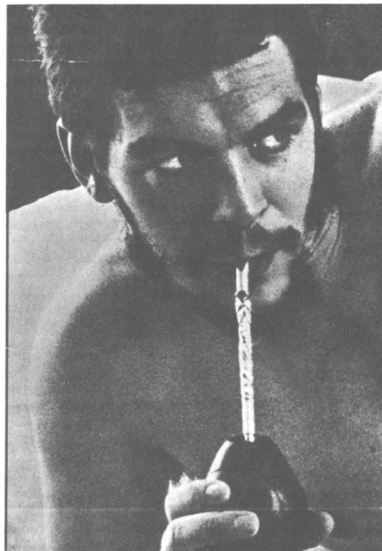
ραν ποτέ τους να διαβάσουν και δεν καταλάβαιναν γιατί έπρεπε να μάθουν τώρα. Ή κοινότης πρέπει να φέρεται αυτή τη στιγμή, άρνεϊται να τελεοποιηθεί βλέπει τις μελλοντικές δυνατότητες της χώρας.

Μιλήσαμε ήδη για τα λαϊκά σχολεία, χωρίς όμως να διευκρινίσουμε την έκταση του έγκληματος. Με λίγα λόγια τα λαϊκά σχολεία προσφέρουν ένα καινούριο είδος εργασίας για άμεσες εργασιών που πρέπει να εγκαταλείψουν την παραγωγή, λόγω έλλειψης πρώτων υλών, γεγονός που δημιουργεί ένα πλεόνασμα εργατικών χεριών. Αυτοί οι σύντεροφοι εργάτες θα μισθοδοτούνται για να μελετήσουν. Το μέτωπο της εργασίας τους θα είναι η μελέτη τους, ούτως ώστε, σε λίγους μήνες, σ' ένα χρόνο, σε δύο ή πέντε χρόνια —ανάλογα με τον τύπο των μελετών που θα καταπιαστούν— θα περάσουν σε άλλες κατηγορίες, άλλα επίπεδα, που θ' αναποκρίνονται φυσικά και σε άνωτερα επίπεδα μισθών.

Πιστεύουμε πως αυτοί οι σπαρτά κιλάδες είδικευμένοι εργάτες που χρειαζόμαστε για τα εργοστάσιά μας θα μπορούσαν να γίνουν, απ' αυτό το τεράστιο μεταλλείο που είναι η εργατική τάξη.

Στην αρχή, τα λαϊκά σχολεία θα είναι απλώς ένας τόπος εργασίας, όπου ο εργάτης, που δεν έχει δουλειά από εργοστάσια, θα περνά βέση με όποιες ώρες τη μέρα, μαθαίνοντας γενικές γνώσεις. Αυτές οι γνώσεις θα γίνουν άργότερα τεχνικού βαθμού, ανάλογα με τις ανάγκες της χώρας. Έπειτα οι εργάτες αυτοί θα ενταχθούν ξανά στην παραγωγή με νέες αρμοδιότητες. Όλα αυτά μπορούμε να τα πετύχουμε στην Κούβα για δύο λόγους: κατ' αρχήν και κυρίως γιατί θεωρούσαμε σε μια σοσιαλιστική χώρα. Και κατόπιν γιατί η παραγωγικότητα των εργασιών μας είναι άπαρκης σε πολλές περιπτώσεις για να ικανοποιήσει την εθνική αγορά χωρίς τόσοι εργάτες.

Υπάρχει π.χ. ένα πλεόνασμα εργατικών χεριών στη ζάχαρη. Αυτό το πλεόνασμα υπάρχει ήδη χωρίς να γίνει η πα-



*Μία από τις χαρακτηριστικές φωτογραφίες του Τσε.*



ραμική τεχνολογική τροποποίηση αλλά με μικρές τεχνικές καινοτομίες, και με μέτριες επενδύσεις, μπορούν να πραγματοποιηθούν πρόοδοι που θα παραμερίζουν από την παραγωγή ή μάλλον που θα καταστήσουν περιττούς για την παραγωγή, δεκάδες κιλιάδων έργατες ζάχαρης.

Η κατάσταση είναι ή ίδια για τα καινά και τόν ρουζισμό, το άλεστρο, τα παπούτσια και την ξυλεία. Σ' άλλες περιπτώσεις αυτό όφείλεται στην παραγωγικότητα των μηχανών μας και σ' άλλες γιατί, το σύστημα της θιασενίας που ύφίσταται σ' αυτούς τούς κλάδους, δημιουργούσε με το εργαστήριο ένα σύστημα εκμετάλλευσης. Άφου έγινε ή Έπανόσταση και ύπρχε δουλειά για όλο το χρόνο, ό χειρόνακας έγινε περιττός γιατί δεν ύπάρχουν πρώτες ύλες. Κατά τρόπο που ύπάρχει σήμερα ένα τεράστιο άπώθημα, ότ' το άποιο πρέπει να έπωρεληθούμε γρήγορα, γιατί ή έτοιμασία ενός ειδικευμένου εργάτη δεν είναι υπόθεση ήμερών, ούτε μηνών κάποτε, αλλά χρόνων. Πρέπει ν' άρξάσουμε τώρα, για να μη μείσ συμβεί με τα μελλοντικά εργασίαα αυτό που μείσ συνέβη με τα πρώτα, άπου κρεάσθηκε ν' άρξάσουμε να δουλεύουμε χωρίς να διαθέτουμε τις άναγκαίες τεχνικές γνώσεις και άπου, φυσικά, συναντήσαμε κάποιες δυσκολίες.

Για να πραγματοποιήσουμε εύκολα αυτό το έργο, αλλά και για να άποκτήσει ό καθένας συνείδηση της ύπευθυνότητάς του, που καθήκοντος και των δικαιωμάτων του, πρέπει ν' άντικειμετιώσουμε το πιο δύσκολο πρόβλημα, αυτό των μισθών.

Χωρίς μια άναδιοργάνωση του μισθοδοτικού συστήματος, δεν μπορούμε να συνεχίσουμε τις προσπάθειές μας. Η θεμελιώδης άρχή για την άρα, είναι να δεχτούμε τις γενικές έθνικές διαδοθήσεις των πόστων εργασίας στις όποιες άνταπεκρίνεται ένας δεδομένος μισθός, καθοριζόμενος σε μια μένυμα νόρμα εργασίας και ποιότητας.

Αυτό σημαίνει ότι ό τορναδόρος Α, π.χ. που εργάζεται σ' ένα άρυχείο δικαιούται πόν ίδιο μισθό με εκείνον που δουλεύει σε μια μηχανή, σ' ένα ηλεκτρικό εργοστάσιο ή σ' ένα μεταλλουργείο.

Είναι ένα μέσον προς αποφυγή σοβαρών αδικιών, κυρίως για τα κατώτατα πόστα εργασίας. Έποσημόναμε ήδη την αντίθεση ανάμεσα στα δυο άκρα της βιομηχανίας: ένα όρυχείο και μιά μπουραρία. Στο καπιταλιστικό σύστημα μιά μπουραρία αποδίδει στους ιδιοκτήτες της το χρησιμοποιηθέν κεφάλαιο μέσα σ' ένα χρόνο μόνο. Ό μισθός του υπαλλήλου της μπουραρίας είναι πολύ καλύτερος από ενός μεταλλωρύχου, παρά το ότι τόν εκμεταλλεύονται κι αυτόν όπως κάθε εργάτη.

Με άλλα λόγια, το κατώτερο πόστο δουλεύει σέ μιά μπουραρία, εκείνου που ακουμπίζει π.χ. μπορεί να πληρωθεί έπιτά ως όκτώ πέζος. Ό ίδιος εργάτης θα κέρδιζε δυο πέζος σ' ένα όρυχείο. Ούτε για να παΐσει την οικογένειά του.

Γιατί; Για τόν απλούστατο λόγο ότι μιά βιομηχανία ή- τον πολύ άποδοτική και οι εργάτες μπορούσαν να διεκδική- σουν τα δικαιώματά τους καταφεύγοντας στα δικαστήρια.

Στήν Κούβα τα όρυχεία δέν ήταν καθόλου προσοδοφόρα. Οι εργάτες δέν μπορούσαν να πιάσουν τους ιδιοκτήτες γιατί υπήρχε ό κίνδυνος να χρεώσουν τα όρυχεία.

Τώρα είναι πολύ εύκολο να πούμε πως θα έγκαιθιρό- σουμε την ιδανική δικαιοσύνη, πως θα προσδιοριστεί το κα- θενός ή άρμοδιότης και πως θα 'μαστε όλοι εύτυχημένοι. Άλλα προκύπτουν πολύ σημαντικά πρακτικά πρόβλήματα. Πρόβλημα πρώτο: Ό προσδιορισμός της άρμοδιότητας κάθε πόστου εργασίας είναι πολύ περίπλοκος.

Στήν αρχή, οι τεχνικοί και μερικοί σύντροφοι τών συν- δικάτων έπίσης, νομίζω, είχαν άναγγεΐσει στο Ύπουργείο Έργας ότι ή διαβάθμιση άρμοδιοτήτων όλων τών ύπηρε- σιών θα ήταν έτοιμη την 1η του Μάη. Άλλα δέν θα 'ναι δυ- νατόν. Είμαστε ακόμα μακριά από εκεί. Είναι ζήτημα αν θα 'χουν κάνει τη διαβάθμιση μερικών έπιπέδων εργασίας, ως τότε. Και τότε πάλι δέν μπορεί να 'ναι όλα ήφιογα. Θα χρεω- στεί να κάνουμε τροποποιήσεις και ν' άποκτήσουμε την ά- ναγκαία πέτρα.

Δεύτερο πρόβλημα, που δέν είναι λιγότερο σημαντικό:

Ἡ ἀμοιβὴ τῶν ὑπηρεσιῶν δὲν μπορεῖ νὰ εὐθυγραμμιστεῖ μὲ τοὺς ἀνώτερους μισθοὺς τῆς Κούδας. Δὲν μπορούμε νὰ πάρουμε σὰ βάση μιὰ μυυραρία, τὰ ἐργαστάσια ἡλεκτρισμοῦ ἢ ὁρισμένους τομεῖς ἀπὸ τοὺς καλύπτετα δημοθώμενους.

Πῶς νὰ θίξουμε τὸ πρόβλημα ἀπέναντι σὲ συντρόφους ποὺ πέτυχαν στὴ δουλειά τους τὸ δικαίωμα μεγάλων μισθῶν ὕστερα ἀπὸ σκληροὺς ἀγῶνες καὶ πολλὰς φορὲς μακροχρόνιους, κατὰ τῶν καπιταλιστῶν, σὲ ἄλλες ἐπιοχές; Πρακτικῶς διατηρήντας τὸ ἴδιο ἐπίπεδο τῶν σημερινῶν μισθῶν ἀλλὰ σὲ μιὰ διαφορετικὴ κατηγορίᾳ.

Γὰ νὰ ἐξαντάσουμε τὸ παράδειγμα τοῦ τορναδόρου: ἔνας τορναδόρος ποὺ ἡ εἰδικότητά του ἀνταποκρίνεται σὲ μισθὸ ὀκτῶ πέλzos τῆς μέρας καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ κερδίσῃ δεκαπέντε σπὸ κέντρο ἐργασίας του, κερδίζει δεκαπέντε. Ὁ μισθὸς του διατηρεῖται στὰ δεκαπέντε, ἀλλὰ ἡ θέση του ἀξίζει δικτῶ πέλzos τῆς μέρας. Πράγμα ποὺ σημαίνει πῶς, ἂν αὐτὸς ὁ σὺντροφος ἀποτραβηχτεῖ ἢ πεθάνῃ, ἢ ἂν τοποθετηθεῖ ἄλλου, ἔκείνος ποὺ θὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ θὰ πρέπει νὰ κερδίζει τὸ μισθὸ ποὺ ἀναλογεῖ στὸ πόστο, δικτῶ πέλzos δηλαδὴ. Εἶμαι βέβαιος πῶς μ' αὐτὸ τὸ σύστημα καὶ τὴν πρόοδο τῆς συνειδήσεως ὅλου τοῦ κουθανέξικου λαοῦ θὰ μπορούσαμε νὰ λύσουμε εὐκαλὰ ὅλα τὰ προβλήματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴ διαφορά τῶν μισθῶν ὅπου ἡ ἀμοιβὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἀρμοδιότητα.

Ἄλλα παρουσιάζεται ἕνα ἄλλο πρόβλημα: σύμφωνα μὲ τὴς κατηγορίας ἀρμοδιότητων, ποὺ θὰ γίνουν μὲ κάθε διακοσύνῃ, θ' ἀφίσουν μεγάλους ἐργασιακοὺς τομεῖς μὲ μισθοὺς πέρα ἀπὸ κείνους ποὺ τοὺς ἀναλογεῖν. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐαναυγιάσουμε αὐτόματα αὐτοὺς τοὺς ἐργάτες στὰ κατώτερα ὅρια τῶν μισθῶν ποὺ ἀναλογεῖν σπὸς νέους κανονισμοὺς; Ἄν δχι τότε αὐτὸς ὁ μισθὸς θὰ φέρῃ νέα συρροὴ χρήματος, πέρα ἀπὸ τὴ μεγάλη ποσότητα ποὺ κυκλοφορεῖ ἤδη αἰτὴν Κούδα, ποὺ περνᾷ τὰ κέρδη μας καὶ δημιουργεῖ τοὺς κινδύνους ἐνὸς πληθωρισμοῦ.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐνεργήσουμε μὲ μεγάλη σύνεση, νὰ

αναλύσουμε το πρόβλημα μ' ένα σχεδόν καλζουκιστικό τρόπο, να μελετήσουμε κάθε ειδική περίπτωση, να συζητήσουμε με κάθε συνδικάτο, κάθε συνδικαλιστικό τμήμα. Θα επκαλεστούμε ακόμη τη συνείδηση των εργαζομένων, για να γίνουν αυτές οι αυξήσεις βαθμιδών, κλιμακωτά, αν είναι δυνατόν σε ένα, δυό, τρία χρόνια, για να μη πέσει απότομα από τον ένα μήνα στον άλλο, το οικονομικό θόρος πάνω σε προϊόντα απάνια που έχουμε δώ, για να ικανοποιούμε τις ανάγκες του λαού.

Ναι, σω, σύντροφοι, πώς πρόκειται για το πιο δύσκολο σημείο και πώς θα μας βασανίσει πάρα πολύ. Άλλα είναι επίσης σίγουρος πως θα θριαμβέψουμε.

Τι σημαίνουν αυτές οι άρμοδιότητες; Σημαίνουν πως ο εργάτης που έχει μια άρμοδιότητα, ενός από τους διάφορους καθιερωμένους τύπους, είναι ικανός να παράγει μια καθορισμένη ποσότητα προϊόντος μιας καθορισμένης ποιότητας που θα αποτελέσει την μίνιμα νόρμα του εργασίας. Για να αξιωθεί αυτό το μισθό, πρέπει να πραγματοποιήσει τη νόρμα.

Σήμερα άκρως, παρατηρήσαμε τις διαφορές που παρουσιάζονται σε μια δουλειά τόσο απλή σαν το κόψιμο των καλαμών. Υπήρχε μια έθελοντική ομάδα εργατών, μια άλλη ομάδα εργάτες που δούλευε με πολύ πιο συγκεντρωμένο ρυθμό και μια ομάδα στρατιωτών - άνταρτών, χωρικοί αυτοί που δούλευαν πολύ πιο γρήγορα. Και ξάφνου έφτασε ένας γκουατέμπερ<sup>1</sup> και ή απόδοσή του υπήρξε φανταστική. Αύτος ο άνθρωπος ήταν μια αληθινή μηχανή.

Υπάρχουν λοιπόν τεράστιες διαφορές στην άποική παραγωγή που προέρχεται από την επιδεξιότητα του καθενός για κάθε δουλειά που κάνει. Αν με κατατάξουν στην άρμοδιότητα «Α» πάλης, για την κοπή των καλαμών και αν κάμω ένα μικρό σωρό, ή δουλειά δεν θα προχωρήσει και θα πάμε στην καταστροφή. "Αν γελάστηκαν πρέπει να μου πούν, «εείς της τάξης «Α» της κοπής των καλαμών πρέπει να κόψετε 300

1. Απώδης χωριάς της Κούδας.

απόρριψας<sup>1</sup> τη μέρα. "Αν δὲν τὸ κάνετε δὲν θὰ πάρετε τὸ μισθὸ τῆς τάξης «Α». Θὰ πληρωθεῖτε ἀνάλογα μὲ τὴν τάξη σας».

Μὲ ἄλλα λόγια ἡ διαβάθμιση τῆς ἀρμοδιότητας τῶν ἐργαζομένων εἶναι ἀλληλένδετη μὲ τὴν παραγωγή τους. Ἡ νόρμα τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ποιότητας ἀποτελοῦν τὸ καθήκον κάθε ἐργαζομένου ἀπέναντι στὴν κοινότητα ποὺ τοῦ δίνει ἐργασία, ἐγγυᾶται τὴν τροφή τῶν παιδιῶν του, τὰ ἐλάχιστα ἀγαθά που, τῆς ἐλάχιστες ἐξυπηρετήσεις, καὶ ὅλα ὅσα φροντίζει νὰ τελειοποιήσει, ὑπὸ τὸν ὅρο ὅτι θὰ αὐξηθεῖ ἡ παραγωγὴ μας ἰκανότατα.

Ἐνα σημαντικό πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ ἀγωνιστοῦμε εἶναι ἡ ποιότητα. Στὸ ὑπουργεῖο Βιομηχανίας δημιουργοῦμε τὸ συμβούλιο τῆς ποιότητας στὶς ἐπιχειρήσεις, μὲ τὴν πρόθεση νὰ προσπατήσουμε τὴν ποιότητα. Ἀλλὰ ἡ προσπάθεια τῆς ποιότητας ἀπαιτεῖ ἐπίσης τὴ συνειδητοποίηση τῶν ἰσίων τῶν ἐργαζομένων. Ἡ ποιότητα μπορεῖ νὰ προσέχεται σήμερον πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅτι μέχρι τώρα. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ ἐργάτες πειποτυσιῶν τῆς Λὰς Βιλλας π.χ. παραδέχτηκαν πῶς ἡ ποιότητα ἦταν λιγότερο καλὴ, γιατί δὲν ἦσαν ἴδια ἡ πρώτη ὅλη καὶ ὅτι τὰ δέγματα δὲν ἔχουν πάντα τὴν ἴδια ποιότητα.

Ἀσφαλῶς αὐτὸ μπορεῖ νὰ συμβεῖ. Ἀλλὰ ἀκριβῶς, τὸ ἐφευρετικὸ μυαλὸ τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἡ κρίση τῆς, ἡ αἰσθησὶ τῆς γιὰ θυσίες, τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ δείχνει γιὰ τὴν ἀντίπυξη τῆς χώρας, ὅλα αὐτὰ μποροῦν νὰ ἐπιτύχουν στὴ λύση τῶν προβλημάτων, φτάνει ἡ διοίκηση τοῦ ἐργοστασίου καὶ οἱ ἐργάτες νὰ ἀποτελέσουν ἓνα μοναδικὸ σῶμα, γὰ νὰ συγκρατήσουν τοὐλάχιστον τὴν ποιότητα σ' ἓνα μόνιμο ἐπίπεδο, προσπαθώντας πάντα νὰ τὴν καλυτερέψουν.

Χωρὶς ποιότητα δὲν μποροῦμε νὰ συναγωνιστοῦμε στὴ παγκόσμια ἀγορά, ποὺ δὲν δέχεται παρὰ τὸ καλύτερο σὲ τιμὲς συναγωνισμοῦ. Ἀλλὰ ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ δώσουμε καὶ

1. Βάρος 11 χιλόγρ.



από λαό μας ποιότητα. Είναι μία υποχρέωση του καθενός μας απέναντι στην κοινωνία. Πρέπει να που προμηθεύουμε το καλύτερο δυνατόν προϊόν για την εξυπηρέτησή του, είτε για καταναλωτικό προϊόν πρόκειται ή για μέσον παραγωγής.

Πρέπει ν' αγωνιστούμε επίσης κατά του άπαισιόμορου<sup>1</sup> που εξακολουθεί να μιάς μασιτίζει. Όφειλεται άφραλώς από γεγονός πως υπάρχουν πολλά χρήματα αλλά δεν υπάρχουν δυνατότητες να εξοδευτούν στην έποχή που ζούμε. 'Αλλά ό άπαισιόμορος μπορεί επίσης να κτυπηθεί με μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα, μέτρα συλλογικά, με τη συζήτηση, με την λογική εξήγηση των σκοπών που προαλεί και τελικά, σύντροφοι, νομίζω πως φτάσαμε από στάδιο όπου, αν όλα αυτά άποσύχουν, πρέπει να χρησιμοποιήσουμε επίσης καταναγκαστικές μέθοδες.

Γιατί όφειλουμε να εξασφαλίσουμε την παραγωγή. Όπως ένας εργάτης που κλέβει σ' ένα κέντρο εργασίας, που κλέβει ένα σύντροφο δεν είναι μέλος πής εργατικής τάξης, τó ίδιο υπάρχουν και σειρά εγκλημάτων κοινωνικού τύπου που όφειλουμε να διδάσουμε και να τιμωρήσουμε. Ό εργάτης που λαποταπειεί τη απημή του κινδύνου από τó πάστο που άγώνα —που είναι ή μηχανή του— δεν κάνει τó καθήκον του. Και δεν υπάρχουν άλλα μέσα για να πόν πάσεις, όφου ή συνείδησή του είναι τόσο κλειστή που μένει άδικαπέραστη στις κραικές των συντρόφων του, στην άκαλυψη για τάξη, στις συζητήσεις, δεν μένει παρά, παρά να τόν πάσεις από κεί που θα πονέσει αίγουρα, από τó πορτοφόλι του: θα κερδίζει λιγότερα.

Θά 'πρεπε να μιλήσουμε για πολλά άλλα πράγματα. Για πρωτοβουλίες που φανερώνονται καθημερινά, που πραγματοποιούνται λίγο - λίγο, που κωλαίνουν για ένα διάστημα και που έχουν ανάγκη από τη ζεστασιά του λαού.

'Αλλά νομίζω πως είναι προτιμότερο να μελετήσουμε τά άποτελέσματα των τελευταίων συνεδράσεων κριτικής και αυτοκριτικής που έγιναν σό υπουργείο Βιομηχανίας.

1. Μορφή γεωργικής εκμετάλλευσης, όπου ό γαιοκτήμονας δεν ζει στην περιοχή ή και στή χώρα όπου ό καλλιέργητής εξαρτάται από έναν ένοστάτη.

“Ας άφιμερωθούμε σπδ νά ενώσουμε όλο και περισσότερο την έργασική τάξη στη διεύθυνση του έργασταίου, νά εξα- φανίσουμε την άπόσταση που υπάρχει άναμεσα σ’ αυτό που μπορεί νά όνομαστεί πνευματική έργασία, έργασία διεύθυν- σης και χειρονακτική έργασία, νά επιτύχουμε στην ένότητα του έργασταίου, μηά πραγματική άγωνιστική ένότητα, όπου θά ύπήρχε μηά ένότητα άπόψεων, ένας μόνος και άμοιόμορφος τρόπος σκέψης, θεμελιωμένος στην πεποίθηση όλων των με- λών και όχι στην καλή θέληση μερικών. Μηά πειθαρχημένη άγωνιστική δύναμη της παραγωγής, που θά φέρνει καθημερι- νά νέες νίκες, για τον κοινό σκοπό που είναι ή ολοκλήρωση του σοσιαλισμού.

Σύντροφοι, σήμερα άκριβώς είναι ή πρώτη έπέτειος, της άεροπορικής έπίθεσης κατά της Χαβάνας, του Σαντιάγο, και μερικών άλλων πόλεων. Αύτες τις μέρες θά είναι και ή πρώ- τη έπέτειος της άμπερκαλιστικής έπίθεσης του Πόλγρο Γκρόν, ή πρώτη δηλαδή, έπέτειος της πρώτης μεγάλης ήττας του Ά- μερικάνικου άμπερκαλισμού. Σε λίγες μέρες θά γιορτάσουμε την διεθνή γιορτή των εργαζομένων για τέταρτη φορά στην έπαναστατική Κούβα.

“Ας θυμηθούμε άπ’ αυτά τα περασμένα χρόνια τις προ- δες που κάναμε με σόμματα και πολιτική συνείδηση. Τώρα μπορούμε νά καταλάβουμε ένα ήγμα για νά κρίνουμε και σκε- δόν μόνο για νά κρίνουμε. Γιατί; Διότι ή έργασία όλων έμάς, ή έργασία του λαού της Κούβας στη διάρκεια τριήμισια χρό- νων Έπανόστασης, τριών χρόνων που πετύχαμε μηά ένωση στην άμυνα κατά των έξωτερικών έπιθέσεων, καθώς και στην άγώνα για νά καταστρέψουμε την έσωτερική αντίδραση, μάς μετέβαλε σε μηά μεγάλη πειθαρχημένη άγωνιστική δύναμη. Έχει άκόμη πολλές άδυναμίες, δέν είναι άλσκληρωτικά ό- μοιογενής, παρουσιάζει σκιαμές άπ’ όπου ό έχάρος μπορεί νά γλυσιτρήσει, άλλα τελειοποιεί καθημερινά την όργάνωσή της, την πειθαρχία της, τη συνείδησή της.

“Όταν θά φτάσουμε σ’ αυτή την καινούρια 1η του Μάη,

τὴν τέταρτη μετὰ τὴν Ἐπανάστασίν μας, θὰ μπορέσουμε νὰ ποῦμε, κυπτώντας αὐτὸ τὸ σύνταγμα παρελθόντων τρισημίσιον χρόνων, πῶς ἀκόμη μιὰ φορά, καὶ πάντα, καὶ σίγουρα, νικήσαμε!

## 2. Τό στέλεχος στην επανάσταση\*

Θα ήταν περιττό να επιμένουμε στα χαρακτηριστικά της 'Επανάστασής μας, στην πρωτότυπη μορφή της, με κάποια στοιχεία αυθόρμητισμού που κάλυψε το πέρασμα μιᾶς ἐθνικῆς ἀπελευθερωτικῆς ἐπανάστασης πρὸς μιὰ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση καὶ στὴ συσσωρεύση τῶν γεγονότων ποὺ ἔζησαν μὲ ἱλιγγιώδη ταχύτητα οἱ πρωταγωνιστὲς τῆς ἀποποικίας τῆς Μονκάνια, περνώντας ἀπὸ τὸ ἐπεισόδιο τῆς Ἰκρόνια στὴν διακήρυξη τοῦ σοσιαλιστικοῦ χαρακτῆρα τῆς Κουβανέζικης 'Επανάστασης. Καινούριοι συμπαθούντες, νέα στελέχη, νέες ὁργανώσεις ἤρθαν προσδευστικά νὰ ἐνισχύσουν τὴν δδύναμη ὁργανικῆ δομῆ τοῦ ὄρκου καὶ κινήματος, ὥστε νὰ ἐδραμεθοῦν οἱ λαϊκὲς θέσεις ποὺ χαρακτηρίζουν σήμερα τὴν ἐπανάστασή μας.

"Ὅταν ἐπιβεβαιώθηκε πὺς μιὰ καινούρια κοινωνικὴ τάξη ἐπαίρνε ὀριστικὰ τὴ διακυβέρνηση στὴν Κούβα, διαπιστώσαμε πὺ ὅρα μέσα στὰ ὁποῖα θὰ ἐξασκοῦσαμε τὴν ἐξουσία, ἐξ αἰτίας τῶν συνθηκῶν ποὺ θρήκαμε τὸ Κράτος ἀπογυμνωμένο ἀπὸ στελέχη γιὰ τὴν πραγματοποιήση γενεπιαιῶν προσηπειῶν ποὺ ἀπατούσε ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἀσκληρωτικὴ οἰκονομικὴ διαργάνωσή του.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας, τὰ γραφειοκρατικὰ πῶστα διανεμήθηκαν ὅσο γινόταν καλύτερα. Δὲν ὑπῆρχαν μεγάλα προβλήματα γιατί ἡ παλιά δομὴ δὲν εἶχε κατασφραγεῖ. Ὁ μηχανισμὸς λειτουργοῦσε μὲ πὺν ἀργὸ καὶ νωθρὸ ρυθμὸ τῆς παλιᾶς σκεδὸν νεκρῆς μηχανῆς, ἀλλὰ ὑπῆρχε μιὰ ὁργάνωση καὶ σὺ ἐσωτερικὸ τῆς, ἔνας ἐπαρκὲς συντονισμὸς γιὰ νὰ κινεῖται καλαρά, χωρὶς νὰ ἀσκολεῖται γιὰ τίς πο-

\* "Ἀρθρο δημοσιευμένο στὴν «Σοσιαλιστικὴ Κούβα» Νο 13. Σειπτέμβριος 1962.

λιτικές μεταρρυθμίσεις που θα επακολουθούσαν μετά την τροποποίηση της οικονομικής δομής.

Το κίνημα της 28 Ιουλίου, βαθιά ύπονομευμένο από τις έσωτερικές διαμάχες ανάμεσα στην άρκετερή και τη δεξιά του πτέρυγα, δεν μπορούσε να άφαιρεθεί σε αναδιοργανωτικές προσπάθειες. Όσο για το Λαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα, με το να έχει ύπαστεί επί χρόνια το θρησκόδες κυνηγητό για την παρτανομία του, δεν μπόρεσε να διπλάσώσει μεσσία σπελέκη για ν' αντιμετώπισει τις νέες εϋθύνες που θα προκύπτανε.

Όταν δημιουργήθηκαν οι πρώτες κρατικές παρεμβάσεις στην οικονομία, ή αναζήτηση σιλεκτών δεν παρουσίαζε δυσκολίες και ή έσλογή μπορούσε να γίνει ανάμεσα σε πολλά πρόσωπα που διέθεταν τα ελάχιστα βασικά προσόντα για την διεύθυνση ενός πόστου. Άλλα με την επιτάχυνση του κινήματος, από τη στιγμή που έθνωκοποιήθηκαν οι θορεο-άμερικανικές επιχειρήσεις όρχικώς και κατόπιν οι μεγάλες κουθανέζικες επιχειρήσεις, δημιουργήθηκε μια πραγματική ένδεα σε διοικητικούς τεχνικούς. Διαπιστώνεται έπίσης μια άγωνιώδης ανάγκη τεχνικών στην παραγωγή, γιατί πολλοί απ' αυτούς έχουν έσπαριστεί, έλκυνόμενοι από τις ευνούότερες προσφορές των ημερεοαλιστικών έταιριών άλλων χωρών της Άμερικής και των Ήν. Πολυπειών άκόμη. Ό πολιτικός μηχανισμός πρέπει να κατοβάλει μια τεράστια προσπάθεια, έπιπλέον των μεταρρυθμιστικών του προσπαθειών, προκειμένου ν' άποσκοληθεί με το ιδεολογικό πρόγραμμα μιας μάζας διψασμένης για μάθηση που άρχίζει τις έπαφές της με την Έπανάσταση.

Όλοι παίξαμε το ρόλο μας όσο καλύτερα γινόταν, πράγια που δεν έγινε χωρίς κόπο και χωρίς δυσκολίες. Πολλά οφώλματα γίνανε στον έσπελεστικό διοικητικό κλάδο, και τεράστια διαπράχθηκαν από τους νέους διευθυντές των επιχειρήσεων που είχαν σημαντικότερες εϋθύνες. Διαπράξαμε έπίσης σοβαρά και βαριά σε συνέπειες λάθη στον πολιτικό μηχανισμό, που ξέπεσε σιγά - σιγά σε μια ήσυχη και βαθική γραφεοκρατία. Μεταβλήθηκε τμηματικά σε μέσον για προαγωγές

και γραφειοκρατικές ευθύνες ολότελα αποκαμένες από τις μάζες.

Η βασική αιτία των σφαλμάτων μας προέρχεται από την άγνοιά μας για την πραγματικότητα σε μια δεδομένη στιγμή. Γεγονός που άμβλυσε την αντίληψή μας και που μετέβαλε το κόμμα σε γραφειοκρατικό οργανισμό, θέτοντας σε κίνδυνο την διοίκηση και την παραγωγή, όφειλεται στην άπουσία μεσάων ικανών στελεχών. Αυτό το όργανο μας έλειπε. Η πολιτική των στελεχών αποβαλλόταν σαν συνώνυμη με την πολιτική των μαζών. Η ένοκλη ήταν να αποκατασταθεί η επαφή με τις μάζες, επαφή που η επανάσταση είχε διατηρήσει στενά κατά την πρώτη περίοδο της ύπαρξής της. Άλλα η επαφή έπρεπε να αποκατασταθεί με τη βοήθεια ενός όργανου που θα απέδιδε με τον καλύτερο τρόπο, τόσο στη διάγνωση όλων των επιθυμιών των μαζών, όσο και στην μεταβίβαση των πολιτικών κατευθύνσεων που συχνά δεν διδόντουσαν παρά με την προσωπική παρέμβαση του πρωθυπουργού Φεντέλ Κάστρο ή άλλων ιδιωνόντων της Επανάστασης.

Μπορούμε ν' αναρωτηθούμε τώρα τί είναι ένα στέλεχος. Το στέλεχος είναι ένα άτομο που διαθέτει έποική πολιτική κατάρτιση ικανό να ερμηνεύσει τις μεγάλες κατευθύνσεις τις προσεχόμενες από την κεντρική εξουσία, να τις αξιοποιήσει και να τις μεταβιβάσει σαν προαναταλανιστικές στις μάζες, αντανακλώντας τις εκδηλώσεις των επιθυμιών τους και τα βαθύτερά τους κίνητρα. Πρόκειται για ένα άτομο πειθαρχημένο στην ιδεολογική γραμμή, αλλά και στην διοικητική, που γνωρίζει και πράττει τον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό και είναι ικανό να εκτιμήσει τις ανάγκες της μεθόδου χρησιμοποιώντας με τον καλύτερο τρόπο τις πολύτιμες λεπτομέρειές της· είναι άκεϊνος που ξέρει να πραγματοποιήσει, στην παραγωγή, την άρχη της συλλογικής συζήτησης, της αυτοκριτικής και της άταμης ύπευθυνότητας. Είναι το άτομο με την αποδεδειγμένη πίστη και που το φυσικό και ήθικό του βάρος είναι ταυτισμένο με το ρυθμό της ιδεολογικής του διαμόρφωσης, κατά τέτοιο τρόπο ώστε να είναι πάντα έ-

τομο να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε διαμάχη και να άπαν-  
τήσει, με αντίλλαγμα της ζωής του αν χρειαστεί, για την πί-  
στη που στην καλή πορεία της Έπανάστασης. Είναι ακόμη έ-  
να άπαικτο ικανό για προσωπικές αναλύσεις πράγμα που του  
άπαιτείται να παίρνει αναγκαίες αποφάσεις και να αποδεκνύει  
μια δημιουργική πρωτοβουλία που δεν είναι άσυμβίβαστη με  
την πειθαρχία.

Το στέλεχος λαυόν, είναι ένας δημιουργός. Είναι ένας  
Ιθύνων μεγάλης Ισχύος, ένας τεχνικός Ικανοποιητικού πολι-  
τικού άπαιέδου που μπορεί, με την διαλεκτική λογική να  
συντελέσει στην πρόοδο του παραγωγικού του τομέα ή να  
διαμορφώσει τη μάζα από την πολιτική υπεύθυνη θέση του.

Αυτός ό υποδειγματικός άνθρωπος, προικισμένος με άρε-  
τες που δύσκολα κατακτώνται ύπάρκει πόντους μέσα από  
κουθιένέζωο λαό και τόν συναντούμε καθημερινά. Τό σημαν-  
τικό είναι να άπωφεληθούμε όλων τών εύκαιρών για να τόν  
κάνουμε να άναπτυχθεί όσο γίνεται περισσότερο, να τόν δια-  
παιδαγωγήσουμε, να άξιοποιήσουμε ό,τι καλύτερο διαθέτει ή  
προσωπικότητά του, ώστε να την χρησιμοποιήσουμε για τό  
καλό του έθνους.

Η διαπαιδαγώγηση ενός στελέχους πραγματοποιείται με  
την καθημερινή τριβή. Άλλά πρέπει επίσης να γίνει τό άν-  
τικείμενο μιας συστηματικής εργασίας οέ ειδικά σχολεία, ό-  
που ικανοί καθηγητές, υποδείγματα για τούς μαθητές τους,  
θα προωθήσουν την Ιδεολογική τους πρόοδο.

Σέ ένα καθορισμό που άρχίζει την οικοδόμηση του αστα-  
λαισμού, δεν μπορεί να θεωρηθεί κάποιος στέλεχος όπταν δεν  
διαθέτει ύψηλή πολιτική κατάρτιση. Άλλά δεν πρέπει να θε-  
ωρούμε πολιτική κατάρτιση, μόνο τη γνώση της μαρξιστικής  
θεωρίας. Πρέπει να άπαιτούμε επίσης την υπευθυνότητα του  
άτόμου για τις πράξεις του, την πειθαρχία που διαρθρώνει κά-  
θε περαστική άδυναμία και που δεν είναι αντίθετη με μια γε-  
ρή όση πρωτοβουλία και τη διαρκή φροντίδα για όλα τα  
προβλήματα της έπανάστασης.

Γιά να φτιάξουμε τέτοια στελέχη, πρέπει να ξεκαθήσουμε

μέ την άρχή της έπαλογής μέσα από τις μάζες. Έκει πρέπει να άναζητήσουμε έκαλοσπεύμενες προσωπικότητες, δοκιμασμένες στη θυσία, ή που άρχίζουν να εκδηλώνουν τις άνηouxίες τους και να τις οδηγήσουμε σε ειδικά σχολεία και άν αυτά δέν υπάρχουν, να τους τοποθετήσουμε από πλέον ύπεύθυνα πόστα, όπου και θα έσπαυδευτούν πρακτικά.

Μ' αυτό τον τρόπο βρήκαμε μεγάλο αριθμό νέων στελεχών που έσπαιδεύσαμε τα τελευταία χρόνια. Άλλά ή διαμόρφωσή τους δέν ήταν άποόμορφη, γιατί οι νεαροί σύντροφοι δρόβηκαν άνημέτωποι με την πραγματικότητα της έπαναστατικής δημιουργίας χωρίς κατάλληλη προετοιμασία. Μερικοί βρήκαμεσαν κυριαρχικά, άλλα ό μεγαλύτερος αριθμός άπ' αυτούς δέν πέτυχε άπόλυτα κι έμεινε μεσοστρατής. Καί άπλως άλλοι κόβηκαν στο γραφειοκρατικό λαθύνινθο, κι άλλοι στον παρασμό της έξουσίας.

Γά να έξασφαλίσουμε τον θράμβο και την πλήρη παγίωση της Έπανόστασης, όφειλουμε να διαμορφώσουμε διαφόρων ειδών στελέχη. Το πολιτικό στέλεχος που θα πρέπει να άποτελέσει πη βάση στις όργανώσεις μας των μαζών, έκείνος που κατευθύνει τις μάζες με τη δράση του Ένωμμένου Κόμματος της Σοσιαλιστικής Έπανόστασης (αυτές οι βάσεις άραίζουν να δημιουργούνται με τα έθνικά και έπαρχιακά σχολεία Έπαναστατικής Έκπαίδευσης και με τις μελέτες και τους κύκλους μελετών σε όλα τα επίπεδα). Χρειαζόμαστε επίσης στρατιωτικά στελέχη για να τα δημιουργήσουμε, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την έπαλογή, άνάμεσα στους νέους άγωναπές που έλαβαν μέρος στον πόλεμο. Έχουν επιζήσει πολλοί, χωρίς μεγάλες θεωρητικές γνώσεις, άσφαλως, άλλα δοκιμασμένοι στη φωτιά, άερωτοι στις σκληρές στιγμές του αγώνα και που είναι μιός, χωρίς άμφισβήτηση, δοκιμασμένης πίστης άπέναντι στο έπαναστατικό καθεστώς, γιατί δέθηκαν άδάμματα με την γέννηση και την άνάπτυξη της Έπανόστασης από τις πρώτες άντάρτακες εκδηλώσεις στη Σιέρα. Πρέπει επίσης να δημιουργήσουμε οικονομικά στελέχη που θα άφπερωθούν στο δύσκολο έργον του προγραμματισμού και της



δράνωσης του σοσιαλιστικού κράτους τούτη τη στιγμή της δημιουργίας. Πρέπει να εργαστούμε με επαγγελματίες, να παραινήσουμε τους νέους να ακολουθήσουν τις πιο σημαντικές τεχνικές σταδιοδρομίες, προσπαθώντας να δώσουμε στην έπιστήμη τον ρόλο του ιδεολογικού ένθουςιασμού που εξασφαλίζει μια ταχυστάτη εξέλιξη. Είναι επαπαιτητική ανάγκη να δημιουργήσουμε τη δικαστική ομάδα που θα έλθει να επωφεληθεί από τις ιδιαίτερες τεχνικές γνώσεις των άλλων να τις συγκεντρώσει να προσανατολίσουν τις επιχειρήσεις και τις υπάλληλες οργανώσεις του Κράτους, προσαρμόζοντάς τις στον ρυθμό της Επανάστασης. Για όλα τα διαθήματα, ο κοινός παρανομαστής είναι η πολιτική σαφήνεια. Και αυτή δεν συνίσταται στο να υποστηρίξεις ανεύθυνα τα αξιώματα της Επανάστασης, αλλά στο να «α υποστηρίξεις με λογικά επιχειρήματα, να είσαι ικανός για θυσίες, ικανός για διαλεκτικές αναλύσεις, που θα συνεπλεύσουν στο να γίνεται μια συνεχής προσφορά, επί όλων των απαιτήσεων, τόσο στη παρούσα θεωρία όσο και στην πρακτική της Επανάστασης. Αυτόν τον συντρόφον πρέπει να τον διαλέξουμε μέσα από τις μάζες, σύμφωνα με τη μοναδική όρχη πως ο καλύτερος πάντα ξεχωρίζει και να του δώσουμε τις μεγαλύτερες ευκαιρίες για ανάπτυξη.

Ο προορισμός του απελάου, όπουδήποτε και αν είναι τοποθετημένος μένει παντού ο ίδιος. Το στέλεχος αποτελεί τον άσφυγγο λίθο του ιδεολογικού κινητήρα που είναι το Ένωμένο Κάμμα της Επανάστασης. Είναι αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε δυναμική βάση αυτού του κινητήρα. Και τη λέμε βάση γιατί εξασφαλίζει τη λειτουργία του και δυναμική, γιατί δεν πρόκειται για ένα απλό όργανο μετακίνησης προς τα άνω ή προς τα κάτω έντολιν ή αίτημάτων, αλλά για ένα δημιουργό που θα συνεργαστεί με τις μάζες για την ανάπτυξή τους και με τους θύσαντες για την αποκόπότη τους, χρησιμεύοντας έτσι σαν σημείο έπαφης. Έχει τη σημαντική άποσολή της φροντίδας να μη σβήσει το θαυμάσιο πνεύμα της Επανάστασης, να μην ά-

πακομηθεί, να μη χαλαρώσει. Είναι ένα εύαίσθητο σημείο: μεταβιβάζει δριγύ ερχεται από τη μάζα και της μεταφέρει τόν προσανατολισμό του Κόμματος.

Η διαμόρφωση στελεχών αποτελεί λοιπόν μία έπιτακτική ανάγκη. Η έπιανοστατική ευθύνη ανάλαβε με ένθουσιαση τήν έπιαίδευση τών στελεχών. Με τὸ πρόγραμμα τών ύποτροφών που παραχωρήθηκαν σύμφωνα με τήν άρχή τής έπιλογής, με τὰ προγράμματα μελετῶν τών εργαζομένων, που προσφέρουν πεικίλες δυνατότητες τεχνολογικής έπιμόρφωσης, με τήν έπίθεση πῶν είδικών τεχνικών σχολών, με τή μέση έπιαίδευση, και με τὰ πανεπιστήμια που άνοιγουν νέες αοδοδρομίες, κάνοντας τέλος σύνθημα τής πατρίδας μας τή μελέτη, τήν έργασία και τήν έπιανοστατική έπαγρύπνηση, θα-σάζαμε ούαστικά στην Ένωση τών Κομμουνιστικών Νεολαών άπ' όπου θά βγούν μελλοντικά στελέχη όλων τών ειδών, ακόμα και ιθύνοντα στελέχη τής Έπιανάστασης.

Η σημασία του «στελέχους» είναι απενά συνδεδεμένη με τήν έννοια τής θυσίας, του ρόλου του παροδείγματος για τήν έσφαση τής άλήθειας και τών έντολών τής Έπιανάστασης. Τὸ στελέχος υπό τήν ιδιότητα του πολιτικού ιθύνοντος πρέπει με τή συμπεριφορά του νά κεράσει τὸ σεβασμό τών εργαζομένων. Είναι άπαραίτητο νά τὸ έκταμούν και νά τὸ πιστεύουν οί σύντροφοι που θά οδηγήσει στην πρωτοπορία.

Δέν θά ύπάρχει λοιπόν καλύτερο στέλεχος από κείνον που θά διαλέγεται από τή μάζα, κατά τīs συνειδήσεις που ύποδεικνύουν τούς ύποδειγματικά εργαζόμενους, αυτούς που θά μπούν στο P.U.R.S. άφου περάσουν όλες τīs απαιτούμενες δοκιμασίες τής έπιλογής. Θά άποπελέσουν στην άρχή ένα περιορισμένο κάμα αλλά ή έπαρσή του στους εργαζόμενους θά είναι τεράστια. Με τὸν καιρό θά μεγαλώσει υπό τὸν δρο που ή πρόσδος τής σοσιαλιστικής συνείδησης θά κάμει σκοπό τής έργασίας και τήν ολοκληρωτική τής άφροσωση για τὸ καλό του λαού. Με μεσαία στελέχη αυτής τής κατηγορίας τὸ δύσκολο έργο που μῆς περιμένει θά πραγματοποιηθεί παλὺ εύκολότερα.

Μετά από μια περίοδο συγχύσεως και κακῶν μεθόδων, φτάσαμε σιὴ σιωπὴ πολιτικὴ ποὺ δὲν θὰ ἐγκαταλείψουμε πιά ποτέ. Μὲ τὴν διαρκῶς ἀνανεωμένη ἀνάταση τῆς ἐργατικῆς τάξης ποὺ θὰ πλουτίσει ἀπὸ τὶς ἀνεξάντλητες πηγές τῆς τῆς γραμμῆς τοῦ Ἐνωμένου Κόμματος τῆς Σοσιαλιστικῆς Ἐπανάστασης ἀπὸ μέλλον καὶ μὲ τὴν ἡγεσία τοῦ κόμματός μας, κατακτήσαμε πὸν τρόπο τῆς δημιουργίας στελεχῶν, ποὺ ἐγγυῶνται γὰρ τὴ ρωμαλεὰ ἀνάπτυξη τῆς ἐπανάστασός μας. Πρέπει νὰ θρασυβόουμε.

### 3. Ὁ λόγος στό Ἀλγέρι\*

Ἀγαπητά ἀδέλφια,

Ἡ Κούβα συμμετέχει σ' αὐτή τή Συνεδρίαση, πρῶτα γιὰ ν' ἀκουστεῖ μετ' τήν παρουσία πηρ ἡ μοναδική φωνή τῶν λαῶν τῆς Ἀμερικής, ἀλλά καί ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς σὺν ὑποανάπτυκτη χώρα ποὺ παράλληλα οἰκοδομεῖ τὸν σοσιαλισμό.

Δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ ὅτι ἐπιτρέπεται στὴν ἀντιπροσωπεΐα μας νὰ ἐκφέρει τὴ γνώμη τῆς, ἀνάμεσα σποὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικής. Ἕνας κοινὸς πόθος μᾶς ἐνώνει στὴν πορεία μας πρὸς τὸ μέλλον: ἡ κατάλυση τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Ἕνα κοινὸ παρελθὸν ἀγώνα κατὰ τοῦ ἴδιου ἐχθροῦ μᾶς ἔνωσε κατὰ τὴ διαδρομὴ.

Αὕτη ἡ συνέλευση εἶναι μὰ συγκέντρωση ἀγωνιζόμενων λαῶν. Αὐτὸς ὁ ἀγὼνας διεξάγεται σὲ δύο μέτωπα ἐξ ἴσου σημαντικὰ, καὶ ἀπαιτεῖ ὅλες μας τίς προσπάθειες. Ὁ ἀγὼνας κατὰ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ γιὰ νὰ σπῶσουμε τὰ ἀποικιοκρατικά καὶ ἡμιοικιοκρατικά δεσμά, εἶπε μετ' πολιτικά ὅπλα γίνεται, εἶπε μετ' πραγματικά ἢ καὶ μετ' τὰ δύο ταυτόχρονα, δὲν εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν ἀγὼνα κατὰ τῆς ἀδελότητος καὶ τῆς καθυστέρησης. Καὶ τὰ δύο εἶναι ἀσάβηχοι στὴν ἴδια διαδρομὴ ποὺ ὁδηγεῖ στὴ δημιουργίᾳ μιᾶς καινούριας κοινωνίας, πολὺσας καὶ δίκαιας συγχρόνως.

Ἡ κατάληψη τῆς ἐξουσίας καὶ ἡ ἐξουδετέρωση τῶν καπιταλιστῶν ἀποτελοῦν μὴν ἐπιταγή. Ἀλλὰ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀντιμετωπιστεῖ τὸ δεύτερο στάδιο ποὺ πὰ προβλήματά του εἶναι ἄκμα δυσκολότερα, ὅσο κι ἂν φαίνεται ἀδύνατον, ἀπὸ τὰ τοῦ πρώτου.

Ἀπὸ τότε ποὺ τὰ μονοπωλιακὰ κεφάλαια κατέκτησαν τὸν

\* Οἰκονομικὸ Σημῆριο τῆς Ἀφρικανοασιατικῆς ἀλληλεγγύης, 22-27 Φεβρουάριος 1966.

κόσμο κρατούν το μεγαλύτερο μέρος της ανθρωπότητας μέσω στην άθλιότητα και μοιράζονται όλα τα όφελή ανάμεσά τους, με άμείβο από τις ισχυρότερες χώρες. Το επίπεδο ζωής εκείνων των χωρών σφραγίζεται στην άθλιότητα των δικών μας. Για να ανεβάσουμε, λοιπόν, το επίπεδο των υποανάπτυκτων χωρών πρέπει να αγωνιστούμε κατά του ιμπεριαλισμού. Κάθε φορά που μια χώρα ξεκομίζεται από το ιμπεριαλιστικό δέντρο, δεν πρόκειται μονάχα για μια μερική νίκη στη μάχη κατά του κυριότερου εχθρού· η νίκη αυτή συνετελεί ταυτόχρονα στην πραγματική του εξασθένηση, και ένα ακόμη βήμα προς την τελική επιτυχία.

Σ' αυτό τον θανάσιμο αγώνα δεν υπάρχουν σύνορα. Ούτε και μπορούμε να μείνουμε αδιάφοροι για ότι μπορεί να συμβαίνει κάπου αλλού στον κόσμο, γιατί κάθε νίκη μιας χώρας κατά του ιμπεριαλισμού, είναι μια νίκη για μας, όπως και κάθε αποτυχία ενός άλλου έθνους είναι και μια αποτυχία για μας. Η πραγματοποίηση του διεθνούς προλεταριάτου, δεν είναι μονάχα ένα καθήκον για τους λαούς που αγωνίζονται για ένα καλύτερο μέλλον· είναι και μια αναπόφευκτη αναγκαιότητα. "Αν ο ιμπεριαλιστής εχθρός αμερικανός ή οποιοσδήποτε ξεκυθεί εναντίον μας η εναντίον των σοσιαλιστικών χωρών, η άπλη λογική απαιτεί την ανάγκη μιας ενωμένης ανώμας στα υποανάπτυκτα κράτη και τις σοσιαλιστικές χώρες. Κι αν ακόμη δεν υπάρχει άλλος συντελεστής για την ένωση, θα άρκοιτο ο κανός εχθρός.

Αυτές οι σημασίες δεν μπορούν άσφαλως να πραγματοποιηθούν αυτόματα, χωρίς συζήτηση· πρέπει να γεννηθούν μέσα από συνθήκες δύσνηρες κόπωσης.

Κάθε φορά που μια χώρα ελευθερώνεται, είναι, όπως είπαμε μια ήττα για το παγκόσμιο ιμπεριαλιστικό σύστημα, αλλά πρέπει να αναγνωρίσουμε πως αυτή η ήττα δεν επαρκεί σαν μοναδικό αποτέλεσμα τη διακτύρωση της λευτεριάς μας, ή τη νίκη μας στον ενοπλο αγώνα μιας επανάστασης. Η ελευθερία έρχεται όταν σταματήσει η οικονομική κυριαρχία του ιμπεριαλισμού πάνω σ' ένα λαό.

Είναι λοιπόν ζωτικό θέμα για τις σοσιαλιστικές χώρες αυτές οι ρήξεις να δημιουργούνται θετικά. Και είναι διεθνείς καθήκον μας, καθήκον που μας υπαγορεύεται από την ιδεολογία που μας οδηγεί, να συντελέσουμε με τις προσπάθειές μας στην ταχύτερη και ριζική αποελευθέρωση.

Απ' αυτά όλα πρέπει να θγάλουμε ένα συμπέρασμα: η ανάπτυξη των χωρών που παίρνουν το δρόμο της λευτεριάς πρέπει να πληρώνεται από τις σοσιαλιστικές χώρες. Τò λέμε χωρίς καμιά πρόθεση έμβιασμού, ή για να έντυπωσιάσουμε, ούτε και ζητώντας ένα ειλικολο τρόπο προσέγγισης με όλους τους άφρικο - ασιατικούς λαούς, αλλά γιατί είναι μια βαθιά μας πεποίθηση και μόνο.

Ο σοσιαλισμός δέν μπορεί να υπάρξει, αν δέν δημιουργηθεί μέσα στις συνειδήσεις μια διαφοροποίηση που θα προκαλέσει μια νέα συμπεριφορά αδελφοσύνης απέναντι στην ανθρωπότητα, πόσο σπών άτομικό πομέα για την κοινωνία που οικοδομεί ή που έχει οικοδομήσει το σοσιαλισμό, όσο και σπών παγκόσμιο, απέναντι σ' όλους τους λαούς που υποφέρουν κάτω από την πύση του ιμπεριαλισμού.

Πιστεύουμε πως μέσα σ' αυτό το πνεύμα πρέπει ν' αναλαφθεί ή ευθύνη της βοήθεας για τις υποκελρίες χώρες και ότι δέν τίθεται θέμα ν' αναπτυχθεί ένα έμποριο άμοιβαίου κέρδους επί τη βάσει νοθευμένων τιμών εις βάρος των υπανάπτυκτων χωρών με το νόμο των άξιών και τις άνασες διεθνείς σχέσεις ανταλλαγών που είναι το συνεπακόλουθο αυτού του νόμου.

Πώς μπορεί να όνομάσει κανείς «άμοιβαίο κέρδος» την πώληση σέ τιμές παγκοσμίου αγοράς προϊόντων μη φαινομένων των έξόδων τους που στοικίζουν στις υπανάπτυκτες χώρες άνυπολόγιστους κόχθους και θάσσανα και την αγορά μηχανών που κατασκευάζονται σπά μεγάλα αυτόματα εργοστάσια που υπάρχουν σήμερα, πάλι σέ τιμές παγκόσμιος αγοράς;

Αν θεωρήσουμε σπών δεδομένο αυτό τον τύπο των σχέσεων άνάμεσα στις δυο ομάδες των έθνών, πρέπει να συμπε-

ράνουμε πώς οι σοσιαλιστικές χώρες, είναι κατά κάποιο τρόπο συνεχώς της ιμπεριαλιστικής εξαμετάλλευσης.

Θα προσαστούν πώς ό δγκος των ανταλλαγών με τις υπανάπτυκτες χώρες δεν αποφέρει παρά ένα όσφμαντο ποσοστό από το έξωτορικό εμπόριο αυτών των χωρών. Είναι άπάλυτα άληθινό, αλλά αυτό δεν άλλάζει καθόλου τον άνήθικό χαρακτήρα των ανταλλαγών.

Οι σοσιαλιστικές χώρες έχουν την ήθική υποχρέωση να διαλύσουν την χειροπιαστή συντηνοχή τους με τις έκμεταλλεύτριες χώρες της Δύσης. Το γεγονός ότι το εμπόριο έχει περιοριστεί για την ώρα δεν σημαίνει τίποτα. Στα 1959 ή Κορέα πουλούσε ζάχαρη σε μια χώρα του σοσιαλιστικού μπλόκ δια μέσου άγγλων μεσιτών ή άλλων έθνηκοτήτων.

Σήμερα το 80% του εμπορίου της γίνεται με το σοσιαλιστικό μπλόκ. Όλα τα ούσοιστικά προϊόντα της έρχονται από το σοσιαλιστικό μπλόκ και πρόγνματι, τώρα συμμετέχει. Δεν μπορούμε να πούμε ότι τα είσοδήματά της προέρχονται από μια άπλη άνάπτυξη του εμπορίου, ούτε και πώς το εμπόριο αύξήθηκε έξ αίτίας της καταστροφής των παλιών συστημάτων και της έφαρμογής μιας σοσιαλιστικής μορφής άνάπτυξης: τα δυο άκρα έφάπτονται και συνδέονται μεταξύ τους.

Δεν άκολουθήσαμε στο δρόμο του κομμουνισμού προβλέποντας όλα τα στάδια σάν το λογικό άποτέλεσμα μιας ίδεολογικής εξέλιξης, που θα προχωρήσει προς ένα προκαθορισμένο σκοπό. Οι σοσιαλιστικές άλήθεις ένωμένες με τις ήμελικτες άλήθεις του ιμπεριαλισμού σφυριλάτησαν το λαό μας και του υπέδεξαν το δρόμο που υιοθετήσαμε μετά, με άπάλυτη συνείδηση. Οι λαοί της Άφρικής και της Άσίας που θα πάνε προς την όριστική τους έλευθερία πρέπει να πάρουν τον ίδιο δρόμο. Θα τον άκολουθήσουν άργά ή γρήγορα, έτσι κι άν ό σοσιαλισμός τους συνοδεύεται σήμερα από διάφορα έπίθετα.

Δεν υπάρχει για μας άλλος όρισμός του σοσιαλισμού, παρά ή κατάργηση της εξαμετάλλευσης του άνθρώπου από τον άνθρωπο. Όσο αυτή ή κατάργηση δεν πραγματοποιείται, μέ-

νουμε στο στάδιο της οικοδόμησης της σοσιαλιστικής κοινωνίας και άν, αντί να δημιουργηθεί αυτό το φαινόμενο, σταματήσει ή προσπάθεια για την κατόρθωση της εκμετάλλευσης και μάλιστα ανασταλεί τότε δεν μπορούμε ούτε να μιλούμε πιά για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού.

Πρέπει να εισησώσουμε τις συνθήκες που θα επιτρέψουν σι' αδελφια μας να πάρουν και' ευθείαν και με απόλυτη συνείδηση το δρόμο για την άρατική κατόρθωση της εκμετάλλευσης, αλλά δεν μπορούμε να τους ζητήσουμε να πάρουν αυτό το δρόμο, αν έμεις οι ίδιοι είμαστε συνένοχοι αυτής της εκμετάλλευσης. "Αν μας ρωτούσαν ποιές είναι οι μέθοδοι που πρέπει να εφαρμοστούν για να αποκατασταθούν δικαίες τιμές, δεν θα μπορούσαμε να απαντήσουμε, γιατί δεν γνωρίζουμε τα πρακτικά δεδομένα του θέματος. Ξέρουμε μόνο πώς, μετά από πολιτικές συζητήσεις ή Σοβιετική "Ένωση και η Κούβα υπέγραψαν σύμφωνα έπιωφελή για μās, χάρη στα όποια θα πουλήσουμε πέντε εκατομμύρια τόννους ζάχαρη πάνω από την τιμή της ελεύθερης παγκόσμιας αγοράς ζάχαρης. Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας πληρώνει την ίδια τιμή.

Αυτό δεν είναι παρά οι βάσεις της εργασίας: ή πραγματική προσπάθεια έγασται στο να επιτύχουμε τιμές που θα επιτρέψουν την ανάπτυξη. Μία τελείως καινούρια ιδέα θα ήταν, ν' αλλάξει ή μέθοδος των διεθνών σχέσεων. Το εξωτερικό εμπόριο δεν επιτρέπεται να καθορίζα την πολιτική, αλλά αντίθετα να εξαρτάται από μια πολιτική άδελφικής αλληλεγγύης σε σχέση με τους λαούς. "Ας αναπτύξουμε σύνταγμα το πρόβλημα των μακροπρόθεσμων πιστώσεων που προορίζονται για την ανάπτυξη των βασικών βιομηχανιών. Διαπιστώνουμε συχνά ότι οι χρηματοδοτούμενες χώρες θέλουν να εγκαταστήσουν δυσανάλογες βιομηχανικές βάσεις σε σχέση με τις σημερινές τους δυνατότητες, που τα προϊόντα τους δεν θα κατανalώνονται στη δική τους αγορά και που τα άποθέματά τους θα μπλοκάρονται μ' αυτή την προσπάθεια. Ό συλλογισμός μας είναι ό ακόλουθος: οι επενδύσεις των σο-



συναριστικών χωρών στο δικό τους Έδαφος σπριζόνται απ' ευθείας στον προϋπολογισμό του Κράτους και δεν αποσβένονται παρά με τη χρησιμοποίηση των προϊόντων που παράγονται ως την εξάντληση της παραγωγής. Προτείνουμε λοιπόν να αντιμετωπιστεί η πραγματοποίηση της δυνατότητας να γίνονται επενδύσεις αυτού του τύπου στις υπανάπτυκτες χώρες.

Και' αυτό τον τρόπο η τεράστια λανθάνουσα ενέργεια των ηπείρων μας, που τις εκμεταλλεύονται άπληστα και δεν τις βοήθησαν ποτέ για την ανάπτυξή τους, θα μπορούσε τότε να μπει σε κίνηση και θα επαινεθήσουμε μια νέα μορφή διεθνούς διανομής εργασίας που δεν θα βασίζονταν στην Ιστορία του ό,τι έγινε μέχρι σήμερα, αλλά στη μελλοντική Ιστορία αυτού που είναι δυνατόν να γίνει.

Τα κράτη που σ'α' εδάφη τους θα γίνουν οι νέες επενδύσεις θα διατηρούν όλα τα αδιαμφισβήτητα δικαιώματα της άπολύτου ιδιοκτησίας, χωρίς καμιά υποχρέωση όφειλης ή πίστωσης. Οι επεκταγόμενοι θα έχουν τη μοναδική υποχρέωση να προμηθεύουν στη χώρα που έχουμε τις επενδύσεις, μια προκαθορισμένη ποσότητα προϊόντων για όρισμα χρόνια και σε καθορισμένη τιμή.

Η χρηματοδότηση των κατά τόπους δαπανών που πρέπει να διακανονηθούν μια χώρα που πραγματοποιεί τέτοιου τύπου επενδύσεις πρέπει επίσης να μελετηθεί. Μια μορφή βοήθειας που δεν θα σήμαινε την ελεύθερη διάθεση άσταθων όξινών θα μπορούσε να είναι η προμήθεια εξοπλισμάτων στις υπανάπτυκτες χώρες ειδικών προς πώληση, με μεγάλες προθεσμίες πληρωμής. Ένα άλλο πρόβλημα που η λύση του παρουσιάζει δυσκολίες είναι η κατάρτιση της τεχνικής. Όλος ο κόσμος γνωρίζει πόσο πάσχουν οι υπανάπτυκτες χώρες από την ανεπάρκεια τεχνικών. Στερούμεθα σχολείων και στελεχών. Συχνά επίσης μάς λείπει μια πραγματική επ'γνωση των αναγκών μας και δεν εφιασται πάντα ο έθελος να αποφασίσουμε πού να δώσουμε την προτεραιότητα, ανάμεσα στην ποσοτική της τεχνικής ανάπτυξης, της μορφωτικής ή της ιδεολογικής.

Οι σοσιαλιστικές χώρες όφειλουν να προμηθεύουν την άναγκαία βοήθεια για τη διαμόρφωση οργανισμών τεχνικής επαίδευσης, να επιμείνουν στην κεφαλαιώδη σημάσια αυτού του προβλήματος και να μάς βοοοιάσουν με τα σπείλέκη που μάς λείπουν για την άρα.

Θά επιμείνουμε περισσότερο σ' αυτό το τελευταίο σημάο: Οι τεχνικοί που έρχονται στις χώρες μας πρέπει να είναι υποδοιαγμιοτικοί. Πρόκειται για συντρόφους που θά συναντήσουν ένα άγνωστο περιβάλλον, συχνά έκθρακό στην τεχνική, που μιλάει μία γλώσσα διαφορετική από τη δική τους και που έκαε τελείως διαφορετικές συνήθειες. Οι τεχνικοί που θ' αναλάβουν αυτή τη δύσκολη προσπάθεια πρέπει να είναι κατά πρώτο λόγο κομμουνιστές, με τη βοήθερη και εύγενέστερη σημάσια της λέξης. Καί μόνη αυτή ή ιδιότητα μαζί με μία έλλάχιστη γνώση οργάνωσης και έλαστικότητας, θά επιπρέψει να γίνουν θαύματα.

Γνωρίζουμε πως αυτό είναι δυνατόν, γιατί μερικοί τεχνικοί που μάς έστειλαν όρισμένες άδελφές χώρες πέτυχαν για την ανάπτυξη των χωρών μας περισσότερο άπ' ότι δέκα ήναπιοστα και συνετέλεσαν πολύ πιο άπατελεσματικά στη φιλία άνάμεσα στους δύο μας λαούς, άπ' ότι δέκα πρεσβευτές ή έκατο διπλωματικές δεξιότητες.

Αν όντως πραγματοποιηθούν τα αίτήματα που άναφέρουμε και οι άναπτυγμένες χώρες θέσουν τελικά στη διάθεση των ύπανάπτυκτων χωρών όλη τους την τεχνολογία χωρίς να χρησιμοποιηθεί ή σύγχρονη μέθοδος της παέντας που προσπαθεί τις άνακαλύψεις στην κάθε χώρα, θά κίναμε μία περόσια πρόοδο στην καινή μας προσπάθεια.

Ο ήμπεριαλισμός νικήθηκε σε πολλές τηματικές μάκες. Άλλα πρόκειται για μία σημαντική δύναμη και δέν μπορούμε να έλνίζουμε στην όριακή του κατάλυση παρά με την προσπάθεια και τη θυσία όλων μας.

Δέν θά πρέπει πάντως να πόρουμε μονόπλευρα τα προτεινόμενα μέτρα. Έξυπακούεται πως οι σοσιαλιστικές χώρες πρέπει να πληρώσουν για την ανάπτυξη των ύπανάπτυκτων

χωρών. 'Αλλά πρέπει επίσης να ένταθούν οι προσπάθειες των υπανάπτυκτων χωρών και να πάρουν αποφασιστικά το δρόμο της οικοδόμησης μιᾶς καινούριας κοινωνίας —όποια κι αν είναι πᾶ εμπόδια— δουλειά ή μηχανή, τὸ ἐργαλεῖο ἐργασίας, νὰ μὴν εἶναι ἐργαλεῖο ἐκμετάλλευσης τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτε καὶ μπορούμε νὰ φιλοδοξοῦμε γιὰ τὴ φιλία τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν, ἀν παίζουμε τὸ παιχνίδι τῆς ἰσοροπίας τῶν σχέσεων ἀνάμεσα καπιταλισμοῦ καὶ σοσιαλισμοῦ, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐκμεταλλευτοῦμε τὸν συναγωνισμό τῶν δυὸ δυνάμεων καὶ νὰ ἐπωφεληθοῦμε γιὰ λογαριασμό μας. 'Ανάμεσα στὶς δυὸ κοινωνικὲς ομάδες πρέπει νὰ κυριαρχήσει μιὰ καινούρια πολιτικὴ ἀπόλυτης σθεαρότητας. Πρέπει ἀκόμη νὰ τονίσουμε πῶς τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς εἶναι προαιμότερο νὰ παραμείνουν στὰ χέρια τοῦ Κράτους οὕτως ὥστε νὰ ἐξαφανιστοῦν μὲ τὸν καιρὸ τὰ ἴκνη τῆς ἐκμετάλλευσης.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἀνάπτυξη δὲν μπορεῖ νὰ ἀφεθεῖ σὲ αὐτοσχεδιασμούς. Πρέπει νὰ προγραμματιστεῖ ἡ οἰκοδόμησις τῶν νέων κοινωνιῶν. Ὁ προγραμματισμὸς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ σοσιαλισμοῦ, ποὺ χωρὶς αὐτὸν δὲν θὰ μπορούσε νὰ υπάρξει. Χωρὶς σωστὸ προγραμματισμὸ δὲν ὑπάρχει ἐπαρκὴς ἐγγύησις πὺς θὰ ἐνυθῶν πράγματι ἄρμονικὰ ὅλοι οἱ οικονομικοὶ τομεῖς μιᾶς χώρας, γιὰ νὰ κάμουν τὸ ἅμα πρὸς τὰ ἑμπρὸς ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἐποχὴ μας.

Ὁ προγραμματισμὸς δὲν εἶναι ἓνα μεμονωμένο πρόβλημα σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς μικρὲς χώρες μας· αὐτὲς τὶς χώρες μὲ τὴν παραμορφωμένη ἀνάπτυξιν ποὺ διαθέτουν τὶς πρῶτες ὕλες ἢ ποὺ παράγουν κάποια βιομηχανικὰ ἢ ἡμιβιομηχανικὰ προϊόντα, ἀλλὰ ποὺ σπερδύνται ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα. Ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὁ προγραμματισμὸς πρέπει νὰ τείνει σὲ καθορισμένο διαχωρισμὸ περιοχῶν, ὥστε νὰ συντονιστοῦν οἱ οικονομίες τῶν χωρῶν καὶ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ὁλοκλήρωσις ἑνὸς ὁληθινὰ ἀμοιβαίου κέρδους.

Πιστεύουμε ὅτι ὁ δρόμος εἶναι γεμάτος κινδύνους γιὰ τὴν ἡμῶν. Ὅχι κινδύνους φανταστικούς ἢ προβλεπόμενους ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ κάποιο ἀνώτερο πνεῦμα, ἀλλὰ κινδύ-

νους απ' αυτούς που είναι φανερές συνέπειες της πραγματικότητας που μας περιβάλλει. Ο αγώνας κατά του αποικιακρατισμού πέτυχε τελείως, αλλά στην εποχή μας ο αποικιακός νόμος δεν είναι ποιά μια συνέπεια της ηγεμονιστικής κυριαρχίας. Όσο ο ιμπεριαλισμός θα υπάρχει συγκεκριμένα, θα έλκει την κυριαρχία του στις άλλες χώρες. Αύτη ή κυριαρχία ονομάζεται σήμερα νεο-αποικιακρατισμός.

Ο νεο-αποικιακρατισμός αναπτύχθηκε άρκετά στη Νότιο Αμερική, σε μια διάσπληρη ήπειρο. Σήμερα άρκετά να εκδηλώνεται όλο και έντονα στην Αφρική και την Ασία. Οι τρόποι της ανάπτυξης και της διεξόδου του είναι ποικίλοι. Ένας απ' αυτούς είναι ή θύλα μορφή που είδαμε στο Κογκό. Η καθαρή και ξεκατεστη θά χωρίς ίκνος προσεκματος και υπολογισμού των άλλων, αποταλεί το μεγαλύτερό του όπλο. Υπάρχει και μια άλλη μορφή στο έπαιθεα: ή διεξόδα σε χώρες που απελευθερώνονται πολιτικά ή ένωση με τις καυούρες έθνικές άστικές τάξεις, ή ανάπτυξη μιας άστικής παραστικής κοινωνίας σπανά συνδεομένης με τα συμφέροντα της μητρόπλης, όλ' αυτά καλυπόμενα με εθνικές παρακρήσεις ή με μια προσωρινή ένδο του βιοτικού έπαιθεου των λαών. Πράγματι, το άπλο πέρας από το φεουδαρικό σύστημα στο καπιταλιστικό, για πολύ καθυστερημένες χώρες, παρουσιάζει μια μεγάλη πρόοδο, ανεξάρτητα των συνεπειών που θά 'χε για τους εργαζόμενους.

Ο νεο-αποικιακρατισμός έδειξε τα νύχια του στο Κογκό. Δεν είναι ένα σημάδι δύναμης, αλλά αδυναμίας. Χρειάστηκε να αναπρέξει σπανά καταναγκασμό, το έσκατο όπλο του, με οικονομικά έπιχειρήματα, πρόγραμμα που δημιούργησε μεγάλης έντασης αντίδρασης στην ανάπτυξη. Αύτη ή διεξόδα έπεσφίνεται και σ' άλλες χώρες της Αφρικής και της Ασίας κάτω από μια πολύ συγκεκριμένη μορφή που δημιουργεί γρήγορα αύτο που όνόμασαν ενοτισμερικανοποίηση: αύτων των ήπειρων, την ανάπτυξη δηλαδή, μιας παραστικής άστικής τάξης που δεν προσθέτει τίποτα σπανά έθνικό πλοτό, αλλά που, αντίθετως, συσσωρεύει έξω από τη χώρα

οι καπιταλιστικές τράπεζες τα τεράστια και ανέντιμα κέρδη της και διαπραγματεύεται με το έξωπενικό για να επιτύχει ακόμη περισσότερα όφελη, με απόλυτη περιφρόνηση για την ευημερία του λαού.

Υπάρχει επίσης κι άλλος κίνδυνος: ο συναγωνισμός π.χ. ανάμεσα σε δυο χώρες αδέρφια, πολιτικά φίλους, κάποτε μάστα και γείτονες που προσπαθούν να κάνουν τις ίδιες επενδύσεις, στην ίδια στιγμή και για αγορές που συνήθως δεν άποροφούν. Αυτός ο συναγωνισμός έχει το δυσάρεστο αποτέλεσμα να σταταλιέται ενέργεια που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε μια πολύ πλούττερη οικονομική συνεργασία και επί πλέον εξυπηρετεί το παιχνίδι των ιμπεριαλιστικών μονοπωλίων.

Σε όρισμένες περιπτώσεις όταν είναι απόλυτως αδύνατον να γίνει μια όρισμένη επένδυση με τη βοήθεια του σοσιαλιστικού στρατοπέδου, την πραγματοποιούν με τη βοήθεια συμφωνιών με τους καπιταλιστές. Αυτές οι καπιταλιστικές επενδύσεις έχουν τα αίμνια μειονεκτήματα του ερόπου που κορηγούνται οι πατώσεις, αλλά και άλλα, πολύ σημαντικά, όπως τη σύσταση μικτών εταιριών, όπου συνεταιρίζονται επκίνδυνοι γείτονες. Καθώς οι επενδύσεις είναι γενικά παράλληλες με εκείνες των άλλων κρατών δημιουργείται ο κίνδυνος να δυσαρεστηθούν φιλικές χώρες για οικονομικές διαφορές. Έξ άλλου ή διαφθορά ή προερχόμενη από τη συνεχή παρουσία του καπιταλισμού, πεπειραμένου σε επιδείξεις ανάπτυξης και ευημερίας για να αναστατώνει τα πλήθη, άποτελεί ένα συνεχή κίνδυνο.

Λίγο άργότερα ο υπερκορεσμός της όμοιόμορφης παραγωγής επιφέρει πτώση των τιμών στις αγορές. Οι ζημιωμένες χώρες βρίσκονται τότε υποχρεωμένες είτε να ζητήσουν νέα δάνεια, ή να επιτρέψουν συμπληρωματικές επενδύσεις για να παραμείνουν ανταγωνίστριες. Μία τέτοια πολιτική καταλήγει τελικά στο ν' αναλάβουν την οικονομία τα μονοπώλια και ξαναγυρίζουμε άργα αλλά σταθερά στο παρελθόν. Κατά τη γνώμη μας, για να πραγματοποιηθούν χωρίς κινδύ-

νους επενδύσεις, με τη συμμετοχή ηπερκαλιστικῶν δυνάμεων, πρέπει τὸ κράτος νὰ συμμετέχει ἀπ' εὐθείας σὰν νομοδίκως ἀγοραστής τῶν ἀγαθῶν, περιορίζοντας τὴν ηπερκαλιστικὴν δράση μὲ τὴν ὑπογραφὴ συμφώνων προμηθειῶν χωρὶς νὰ τοὺς ἀφήσει νὰ περάσουν πρὸς μέσα ἀπὸ τὴν πόρτα της. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση εἶναι νόμιμο νὰ ἀπωφεληθῶμε τῶν ἀντιθέσεων τοῦ ηπερκαλισμοῦ γὰ νὰ ἐπιτύχουμε λαγότερο ἀπαχθεῖς δροῦς.

Δὲν πρέπει ἀπίσης νὰ ξεχνῶμε τίς οικονομικὰς θοή-θεκας, μορφωτικὰς... κλπ., τίς ἀποκαλούμενες «ἀνιδιοτελεῖς» ποὺ ὁ ηπερκαλισμὸς κορηγεῖ μόνος του, ἢ διὰ μέσου Κρατῶν μαριονετῶν ποὺ εἶναι ἰδιαίτερα εὐπρόδοκτα σὲ ὀρισμένα μέρη τοῦ κόσμου.

\*Ἄν ὅλοι αὐτοὶ οἱ κίνδυνοι δὲν ἐπιστημανθοῦν ἐγκαίρως, ὁ δρόμος γὰ τὸ νεοσποικιοκρατισμὸ εἶναι ἀνοικτός, γὰ κῶρες ποὺ ἐπιχειρήσαν γεμάτες πίστη καὶ ἐνθουσιασμὸ τὴν προστάθῃ τους γὰ τὴν ἐθνικὴ τους ἀπελευθέρωση: ἡ κυριαρχία τῶν μονοπωλίων ἐγκαθίσταται διακριτικὰ καὶ τόσο προοδευτικὰ ποὺ εἶναι πολλὸ δύσκολο νὰ διακρίνεις τὰ συμπτώματα ὡς τὴ στιγμή ποὺ ἐκδηλώνονται θάνατοι.

\*Ὅλοι μας ἔχουμε πολλὰ δουλειὰ νὰ κόνουμε. Τεράστια προβλήματα ἀπασχολοῦν τοὺς δυὸ μας κόσμους: τὸν κόσμον τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν καὶ αὐτὸν ἐδῶ ποὺ ὀνομάζον τρίτο κόσμον. Προβλήματα διμεσὰ συνδεόμενα μὲ τὸν διθρησκισμὸ καὶ τὴν εὐημερία του καὶ τὸν ἀγῶνα μας κατὰ τοῦ κύριου ἐνόχου τῆς καθυστέρησής μας. Μπροστὰ σ' αὐτὰ τὰ προβλήματα ὅλες οἱ κῶρες καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ μὲ πλήρη ἐπίγνωση τῶν καθηκόντων τους, τῶν κινδύνων ποὺ μᾶς περιβάλλουν, τῶν θυσιῶν ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάπτυξη πρέπει νὰ πάρουν ἀποθερὰ μέτρα γὰ νὰ ἐνισχυθῶν οἱ δεσμοὶ μας σὲ δυὸ τομεῖς: στὸν οικονομικὸ καὶ τὸν πολιτικόν, ποὺ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ διαλυθῶν, καὶ ν' ἀποτελέσουν ἓνα μεγάλο συμπαγὲς μπλόκ ποὺ θὰ μπορέσει μὲ τὴ σειρά του νὰ βοηθήσῃ ἐναντὶ ἄλλες κῶρες νὰ ἐλευθερωθοῦν ταυτόχρονα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία καὶ τὴν οικονομικὴ ἐξουσία τοῦ ηπερκαλισμοῦ.

Ἡ μορφή τῆς ἐνοπλης ἀπελευθέρωσης ἀπὸ μιᾶ πολιτικῆς καταπιεστικῆς δύναμης πρέπει νὰ εἶναι πλῆσιον ἐνδεχόμενα σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τοῦ διεθνoῦς προληπταράτου: ἂν εἶναι παράλογο νὰ σκεπτοῦμε πῶς ἓνας διευθυντὴς ἐπιχειρήσεως σὲ μιᾶ ἐμπόλεμη σοσιαλιστικῇ χώρα, θὰ διατάσει νὰ στείλει τὰ τῶνας ποὺ παράγει ὅς ἓνα μέτωπο, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ δώσει ἐγγυήσεις πληρωμῆς, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ λιγότερο παράλογο τὸ νὰ θέλουμε νὰ ἐξακριβώσουμε τὴ φερεγγυότητά ἐνὸς λαοῦ ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἢ ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὅπλα γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὴν ἐλευθερίαν του.

Στὸ δικό μας κόσμο τὰ ὅπλα δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐμπορεύματα. Θὰ πρέπει νὰ κορηγοῦνται ἀπαλότης δωρεὰν σὲς ἀναγκαῖες ποσότητες —καὶ τίς δυνατές— σκούς λαοὺς ποὺ τὰ ζητοῦν, γιὰ νὰ πὰ χρησιμοποιοῦσιν ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα μῆς παρακώρυσαν τὴ στρατιωτικὴ τους βοήθεια ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωση καὶ ἡ Λαϊκὴ Δημοκρατία τῆς Κίνας. Ἐφ' ὅσον εἴμαστε σοσιαλιστὲς ἀποτελοῦμε καὶ τὴν ἐγγύρησιν τῆς χρησιμοποίησης αὐτῶν τῶν ὅπλων, ἀλλὰ δὲν εἴμαστε οἱ μόνον καὶ πρέπει νὰ συμπεριφέρονται οἱ ὅλοις μας μὲ τὸν ἴσον τρόπο.

Γιὰ νὰ ἀπαντήσουμε στὴν ἀποτράπαση ἐπίθεσιν τοῦ ἀμερικάνικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ἐναντίον τοῦ Βιετνάμ καὶ τοῦ Κόγκο, πρέπει νὰ προσηθέσουμε ὅς αὐτὲς τίς χώρες ἀδελφὰς, δὲ τὰ μέλη τῆς ἀμύνης ποὺ χρειάζονται, προσφέροντάς τους τὴν ἐνεῦ δυνάμιν συμπαράστασίν μας.

Στὸν οικονομικὸ τομέα, ἔχομε ἀνάγκη νὰ ὑπερηδῆσουμε τίς δυσκολίες τῆς ἀνάπτυξης μὲ τὴ βοήθεια τῆς πρὸ προχωρημένης δυνατὸν τεχνικῆς. Δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιχειρήσουμε τὴ μακρὰ ἀνάθεσιν ποὺ ἔκανε ἡ ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴ φεουδαρχία ὡς τὸν αἰῶνα τοῦ ἀπώμου καὶ τῆς αὐταμαχοποίησης. Θὰ ἦταν ἓνας δρόμος ἐσώληπτων θυσιῶν καὶ κατὰ ἓνα πρῶτο μόντιος. Πρέπει νὰ πάρουμε τὴν τεχνική ἀπὸ καὶ ποὺ βρίσκειται κόνοντας τὸ μεγάλο ἀναγκαῖο ἔλμα, γιὰ νὰ ἐλαττώσουμε λίγο λίγο τὴ διαφορά ἀνάμεσα σὲς ἔξελι-

γινέσας χώρες και τις δικές μας. Αυτή η τεχνική πρέπει να εφαρμοστεί στα μεγάλα εργοστάσια καθώς και σε μια γεωργία ανάλογα αναπτυγμένη, αλλά που θα βασίζεται κυρίως σε μια τεχνική και ιδεολογική κουλτούρα πολύ γερή και ριζωμένη στις μάζες για να συντηρούνται συνέχεια οι οργανισμοί και τα εργοστάσια έρευνών που πρέπει να δημιουργηθούν σε κάθε χώρα, ώστε οι σημερινοί τεχνικοί να είναι σε θέση να παρακολουθούν και να εφαρμόζουν τις τρέχουσες εξελίξεις της τεχνολογίας.

Αυτά τα στελέχη πρέπει να έχουν απόλυτη επίγνωση του καθήκοντός τους προς την κοινωνία που ζούν. Και δεν μπορεί να υπάρξει σωστή τεχνική κουλτούρα αν δεν συνοδεύεται από ανάλογη ιδεολογική. Και στις περισσότερες από τις χώρες μας δεν θα δημιουργηθεί μια σωστή βάση βιομηχανικής ανάπτυξης — από την οποία εξαρτάται η σύγχρονη κοινωνία — αν δεν αρχίσουμε με το να εξασφαλίσουμε στο λαό την αναγκαία τροφή, το πιο απαραίτητα καταναλωτικά αγαθά και μια εύπρεστη μόρφωση.

Πρέπει να αφιερώσουμε ένα μεγάλο μέρος του εθνικού εισοδήματος στις επενδύσεις τις λεγόμενες μη παραγωγικές, της παιδείας και πρέπει να ενδιαφερόμαστε ιδιαίτερα για την ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής. Αυτή η τελευταία έφτασε σε πολλές καπιταλιστικές χώρες σε άπαστευτα επίπεδα και προκάλεσε παράλογες κρίσεις υπερπαραγωγής, ξεχειλίσματα σιτηρών και άλλων προϊόντων διατροφής, ή πρώτων βιομηχανικών υλών σε προηγμένες χώρες, τη στιγμή που ένας άλλωλνρος κόσμος πετινάει και παρ' όλο που διαθέτει μεγάλες εκτάσεις γής και ανθρώπους για να παράγει πολύ περισσότερο από το αγαθά που χρειάζεται ο κόσμος για να τρωφεί.

Η γεωργία πρέπει να θεωρείται οαν στόλος της ανάπτυξης και γι' αυτό είναι οσούδωδης ή προποποίηση της γεωργικής δομής και ή προσαρμογή της στις νέες τεχνικές δυνατότητες καθώς και στις νέες υποκρεώσεις για την καίόργηση της ανθρώπινης εξακετάλλευσης.



Πρίν πάρουμε αποφάσεις που θα μπορούσαν να μας στοιχίσουν ακριβά και να προκαλέσουν ανεπανόρθωτες βλάβες, πρέπει να κάνουμε μια προσεκτική εξερεύνηση του έθνικου έδωφους: είναι ένα από τα προκαταρκτικά στάδια για την οικονομική αναζήτηση και μια στοιχειώδης ανάγκη για ένα σωστό προγραμματισμό.

Υποστηρίζουμε ανεπιφύλακτα την πρόταση της 'Αλγερίας που προτείνει να νομιμοποιήσουμε τις συμφωνίες μας. Θα θέλαμε μόνο να προτείνουμε μερικές συμπληρωματικές παρατηρήσεις.

1) Προκειμένου η ένωσή μας να γίνει ένα όργανο αγώνα κατά του ιμπεριαλισμού ή συμπαράστασης των λαών της Λατινικής 'Αμερικής και ό συνασπισιός με τις σοσιαλιστικές χώρες είναι αναγκαία.

2) Πρέπει να άγρυπνοΰμε στὸν έπαναστατικό χαρακτήρα της ένωσης απαγορεύοντας την έπείμβαση σέ κυβερνήσεις και σέ κινήματα που δέν παυτίζονται με τις γενικές έπιδιώξεις των λαών και δημιουργώντας μηχανισμούς που θα μās έπιτρέψουν να χωριστοΰμε απ' όποιονδήποτε που θα άπομακρυνθεί από τη σωστή γραμμή, είτε για κυβέρνηση πρόκειται ή για λαϊκό κίνημα.

3) Πρέπει να έπιτύχουμε την άποκατάσταση νέων σχέσεων με ένα μέτρο ισότητας ανάμεσα στις χώρες μας και τις καπιταλιστικές, συνολογώντας μια έπαναστατική νομοθεσία που θα μās προστατέψει στην περίπτωση σύρραξης και να δώσουμε ένα νέο περιεχόμενο στις σχέσεις ανάμεσα σέ μās και τὸν υπόλοιπο κόσμο.

Μιλάμε μια έπαναστατική διάλεκτο και άγωνιζόμαστε τίμια για τὸ θρίαμβο αὐτοΰ του σκοπού, αλλά μερθευόμαστε συχνά στους θρήγκους ενός διεθνούς δικαίου προερχόμενου από την αντίπαράσταση των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων και δει από τὸν άγώνα των λαών.

Οι λαοί μας π.χ. καταπαέζονται από τὸ άγχος της έγκατάστασης ξένων θάσεων σὸ έδαφός τους, ή άκόμη ύποκρεώ-

νονται να σκιάσουν το πολύ μεγάλο βάρος πολύ υψηλών εξωτερικών χρεών.

“Όλος ο κόσμος γνωρίζει την ιστορία αυτών των άσχημων: κυβερνήσεις μαριονετιτών, κυβερνήσεις εξασθενημένες από μακρούς απελευθερωτικούς αγώνες ή από την εξέλιξη της αγοράς βάσει των καπιταλιστικών νόμων, δέχτηκαν την υπογραφή συμφωνιών που άπειλουν την εσωτερική μας σταθερότητα και βάζουν σε κίνδυνο το μέλλον μας.

“Ήρθε η ώρα να αποτινάξουμε το ζυγό, να επβάλουμε την αναστήρωση των εξωτερικών χρεών που μας πνέουν και να αναγκάσουμε τους ηγεμονιστές να εγκαταλείψουν τις πολεμικές δόσεις.

Δεν θα 'θελα να τελειώσω αυτή την όμιλη, με την υπενθύμιση των άρχων που όλοι γνωρίζετε, χωρίς να επιταίξω την προσοχή αυτής της συγκέντρωσης, στο γεγονός ότι η Κούβα δεν είναι η μοναδική χώρα της Λατινικής Αμερικής. Απλώς η Κούβα έχει την τύχη να μιλεί σήμερα μπροστά σας. Θέλω να θυμάμαι πως κι άλλοι λαοί χύνουν το αίμα τους για να επιτύχουν το ίδιο δικαίωμα με μας. Και από δω, όπως και σε όλες τις άλλες όμιλίες, όπου κι αν έγιναν, χαιρετούμε τον ηρωικό λαό του Βιετνάμ, του Λάος, της Γουινέας, της λεγόμενης πορτογαλικής, της Νότιας Αφρικής και της Παλαιστίνης. Πρέπει ακόμα ν' άκουστέ ή φωνή μας σε όλες τις χώρες που αγωνίζονται για την ανεξαρτησία τους και ν' απλώσουμε το χέρι προσφέροντας την ενθάρρυνσή μας, στους αδελφούς λαούς της Βενεζουέλας, της Γουατεμάλας, και της Κολομβίας που με το δούλο στο χέρι σήμερα λένε άμετάκλητα «έχι» στον ηγεμονισμό έχθρο.

Για μια παράμοια δήλωση κοινά σκηνή δεν είναι τόσο συμβολική όσο το Άλγερνι μια από τις πλέον ηρωικές πρωτεύουσες της λευτεριάς. Ο αξιοθαύμαστος Άλγερινός λαός, διαποτισμένος όσο λίγοι λαοί στις δόξες της ανεξαρτησίας, κόπη από την ήγερση του κόμματός του, με τον αγαπητό μας συνάδελφο Άμνεντ Μπέν Μπελλά επί κεφαλής, να μας εμπνέει πάντα ο' αυτό τον χωρίς έλεος αγώνα κατά του ηγεμονισμού των γιάνγκλων.

#### 4. 'Ο σοσιαλισμός και ο άνθρωπος στη Κούβα\*

Άκούμε συνήθως από το στόμα των πληρεξουσίων των καπιταλιστών αυτή την ιδεολογική μορφή ότι η περίοδος της οικοδόμησης του σοσιαλισμού που αναλάβαμε χαρακτηρίζεται από τη θυσία του ατόμου στο θωμό του Κράτους.

Δεν θα προσπαθήσω να ανασκευάσω αυτό το έπιχειρήμα βασίζομενος μόνο σε θεωρίες, αλλά θα αποκαταστήσω τα γεγονότα όπως πράγματι συμβαίνουν στην Κούβα, προσθέτοντας συμπληρωματικές επεξηγήσεις.

Κατ' αρχήν θα οικισγραφίσω σε γενικές γραμμές την ιστορία του επαναστατικού μας κινήματος πριν και μετά την κατάκτηση της εξουσίας.

Την 28η 'Ιουλίου του 1953 ξέσπασαν οι επαναστατικοί αγώνες που τέλειωσαν με την Έπανάσταση της 1ης του Γενάρη του 1959. Μια δρόδα αντάρτες οδηγούμενη από τον Φιντέλ Κάστρο επετέθη πάλι αύγλη έκαινης της μέρας στο στρατό της Μονκάντα στην ανατολική επαρχία. Η επέθεση σκόπησε μιά άποτυχία· η άποτυχία μεταβλήθηκε σε καταστροφή, οι επόχοντες ξαναβρέθηκαν στη φυλακή, αλλά μόλις άμνηστεύθηκαν ξανάρχισαν την επαναστατική δράση.

Στη διάρκεια αυτής της περιόδου όπου ο σοσιαλισμός δεν θριακύααν παρά εν δυνάμει, ο άνθρωπος ήταν ένας θαυμάσιος συνετελεστής. Σ' αυτόν, μοναδική ύπαρξη, μ' ένα όνομα και ένα έπιδετο, σπρηζόταν ή εμπιστοσύνη και από την άγωνιστική του έπιδεξιότητα έζαρτιόταν ή έπιτυχία ή ή άποτυχία του άγώνα.

Έπειτα ήρθε η περίοδος του αντίρπικου. Αυτό αναπτύχθηκε σε δυο διαφορετικά περιβάλλοντα, τον λαό, μάζα ακό-

\* Έπιστολή στον διευθυντή της «Μάσας», έδδομαδιαίου έντύπου του Μοντεβίντεο. Μάρτης 1965.

μα αποκοιμημένη που έπρεπε να κινητοποιηθεί και την πρωτοπορία του, τους γκουεράλλιέρος που εκπροσωπούσαν την επαναστατική συνείδηση και την ενθουσιώδη μαχητικότητα. Αιτή ή πρωτοπορία στάθηκε ο μεσάζων καταλύτης που δημιουργήσε τις άντικειμενικές ανάγκες συνθήκες για τη νίκη. Και με την προϋπόθεση πως κάναμε δικιά μας τα ιδανικά του προλεταριάτου, γινάσκον κατά συνέπεια και μια επανάσταση στις συνθήκες και στο πνεύμα μας: εξακολουθούσε λαπών το άτομο να είναι πάντα ένας βασικός συνελεστής.

Κάθε αγωνιστής της Σιέρρα Μαέστρα που είχε πάρει ένα ανώτερο βαθμό στις επαναστατικές δυνάμεις είχε από ενεργητικό του ένα μεγάλο αριθμό ανδραγαθημάτων.

Στη διάρκεια αυτής της πρώτης ήρωικης περιόδου συνέβαινε να τσακώνονται για το ποιός θα αναλάβει τις πιο υπεύθυνες και πιο επικίνδυνες αποστολές, χωρίς καμιά άλλη διαανοποίηση παρά την διατήρηση του καθήκοντος.

Στις εργασίες μας για την επαναστατική εκπαίδευση επανερχόμαστε συχνά σ' αυτό το πολύ διδακτικό γεγονός. Η συμπεριφορά των συναγωνιστών μας έδειχνε ήδη τον μελλοντικό άνθρωπο. Η ολοκληρωτική προσφορά στον αγώνα επαναλειφτήσε σε πολλές περιπτώσεις στην Ιστορία μας. Κατά την κρίση του Οκτώβρη και κατά το ξέσπασμα του κυκλώνα «Φλόρα» είδαμε πράξεις θαυμαστές, πράξεις θάρρους και θυσίας από έναν όλκιμο λαό.

Μιά από τις βασικές μας προσπάθειες, από ιδεολογική άποψη, είναι να βρούμε τον τρόπο που θα διακινεί αυτή την ήρωική συμπεριφορά και στην καθημερινή ζωή.

Τον Γενάρη του 1959 συγκροτήθηκε η επαναστατική κυβέρνηση με τη συμμετοχή διαφόρων μελών της αντιδραστικής άστικής τάξης. Η παρουσία του αντίφακτου στρατού, δυναμικού παράγοντος, έγγυόταν για την εξουσία. Αλλά όμως ξεπήδησαν σοβαρές αντιθέσεις που ξεπεράστηκαν εν μέρει, όταν το Φλεβάρη του 1959 ανάλαβε τη διεύθυνση της κυβέρνησης ο Φιντέλ Κάστρο σαν πρωθυπουργός. Αιτά τα γεγονότα έμελλαν να καταλήξουν τον 'Ιούλιο του ίδιου χρό-

νου στην παραίτηση του Προέδρου Ούρουσα κάτω από την πίεση της μάζας. "Ετσι θα εμφανιστεί καθαρά στην Ιστορία της Κουθανέζικης Έπανόστασης ένα στοιχείο που θα εκδηλώνεται συστηματικά: η μάζα.

### *Μιά σωστή έρμηνεία των επιθυμιών του λαού*

Αυτή η ύπαρξη με τις πολυάριθμες μορφές δεν είναι, όπως ισχυρίζονται ένα σύνολο όμοιόμορφων στοιχείων, που δρουν σαν υπάκουο κοπάδι (όρισμένα καθεστώτα το μεταβάλλουν σ' αυτό). Είναι αλήθεια πως ακολουθεί χωρίς διαταγή τους άρχηγούς του, κυρίως τον Φιντέλ Κάστρο. "Αλλά ο βαθμός της έμπιστοσύνης που αυτός κέρδισε, ανταποκρίνεται ακριβώς, στη σωστή έρμηνεία των επιθυμιών και των προσδοκιών του λαού και στον ελκυστική αγώνα που έδωσε για την πραγματοποίηση των υποσχόμενων.

Οι μάζες συμπερίεσαν στην άγροικη μεταρρύθμιση και στη δύσκολη προσπάθεια της διοίκησης των κρατικών επιχειρήσεων. Έζησαν την πλούσια ήρωική πείρα του Πλάγια Γίρον και σφυρηλατήθηκαν στις μάζες κατά των διαφόρων ξενιστών συμμοριών της C.I.A. "Έζησαν ακόμη, μια από τις πλέον σημαντικές στιγμές της σύγχρονης Ιστορίας, κατά την κρίση του "Οκτώβρη και συνεχίζουν σήμερα να εργάζονται για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού.

Με την πρώτη ματιά θα μπορούσε κανείς να πιστέψει αυτούς που μιλούν για την υποδούλωση του άτομου στο Κράτος. Οι μάζες έκτελούν μ' ένα ένθουσο και άσύγκριτη πενθορμία, τις προσπάθειες που καθορίζει η κυβέρνηση είτε για οικονομικές εντολές πρόκειται ή μορφωτικές, άμυντικές, αθλητικές κλπ. "Η πρωτοβουλία προέρχεται γενικά από τον Φιντέλ και από την "Ανώτατη διοίκηση της Έπανόστασης, που ο λαός την κάνει δική του αφού του την εξηγήσουν. Κατά καιρούς γίνονται ποικίλα πειράματα από το Κόμμα και την

Κυβέρνηση, γὰ νὰ γενικευθοῦν μετὰ, μὲ τὴν ἴδια διαδικα-  
σία.

Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ Κράτος κάποτε γελιέται. Ὅταν σφάλλει κάπου, παρατηρεῖται ἀμέσως ἡ ἐλλείψῃ ἐνθουσιασμοῦ τῶν μαζῶν, μὲ τὴν πτώσῃ τῆς δραστηριότητος τοῦ καθενὸς καὶ ἡ ἐργασία παραλύει ὥς πού μειώνεται σὺν ἐλάττωσιν ἐκείνη τῇ στιγμῇ ἡ μέθοδος ὀλλώζει. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη τὸ Μάρτιο τοῦ 1982 μὲ τὴν ἀπρετὴ (σκαταριστικὴ) πολιτικὴ πού ἐπέβαλε ὁ Ἄνιμπαλ Ἑσκαλάντε.

#### Ἡ διαλεκτικὴ ἐνότης μετὰξὺ Φιντέλ καὶ τῶν μαζῶν

Εἶναι φανερό πῶς αὐτὸς ὁ μηχανισμὸς δὲν ἀρκεῖ γὰ νὰ ἐδραιωθῶν ἀποτελεσματικῶς ἀποφάσεις καὶ διὰ λείπει ἕνας πῶς στέρας συνδεσμὸς μὲ τὴς μάζας.

Ὅφειλουμε νὰ τὸν τελεοποιήσουμε σὺν προσεκτῇ χρόνῳ, ἀλλὰ γὰ τὴς πρωτοβουλιὰς πού ἔρχονται ἀπὸ τὰ ἀνώπερα στρώματα τῆς κυβερνήσεως, χρησιμοποιοῦμε, γὰ τὴν ὥρα, τὴ μέθοδο σχεδὸν τῆς διαίσεως, πού συνίσταται σὺν νὰ ἀκροάμεθα τὴς γενικῆς ἀντιδράσεις σὺν προβλήματα πού παρουσιάζονται. Ὁ Φιντέλ εἶναι ἕνας μαῖτρ πού εἴσους καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκτιμηθεῖ ὁ ἰδιαιτέρας τῆς πού τοιζέται μὲ τὸ λαὸ παρὰ μόνον ἀλλεποντὸς τὸν σπὴν πράξη. Στὴς μεγάλες δημόσιες συγκεντρώσεις παρατηρεῖται ἕνα φαινόμενὸ ἀνάλογο μὲ τὴν ἀντήχησιν δυὸ διαπασῶν ὁ Φιντέλ καὶ ὁ λαὸς ἀρχίζουν νὰ πᾶλλονται σ' ἕνα διάλογο μὴς ἀνιούσας ἐντασης, ὥσπου φτάνουν σὺν ἀπόγειον μὲ τὴν τελικὴ κραυγὴ γὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ νίκη μας. Αὐτὸ πού εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβει κάποιος πού δὲν ζεῖ τὴν ἐμπειρία τῆς Ἐπανστάσεως, εἶναι αὐτὴ ἡ στενὴ διαλεκτικὴ πού ὑφίσταται, ἀνάμεσα σὲ κάθε ἄτομο καὶ τὴ μάζα, εἶναι ἡ ἀμετάβλητη ἀπὸ μετὰξὺ τῆς μάζας καὶ τῶν ἰσυνόντων τῆς.

Στὴν καπιταλιστικὴ κοινωνία μποροῦν νὰ παρατηρηθοῦν

μερικά φαινόμενα τέτοιου τύπου, όταν εμφανιστούν πολιτικοί άντρες ικανοί να προκαλέσουν το λαϊκό ξεσηκωμό. Άλλα τε-  
τε δεν πρόκειται για ένα αυθεντικό κοινωνικό κίνημα και το  
κίνημα δεν θα διαρκέσει παρά το διάστημα που θα ζήσει αυ-  
τός που δίνει την παρόρμηση, ή ως το τέλος των λαϊκών ψευ-  
δαισθήσεων, που υποβάλλονται από την καπιταλιστική κοι-  
νωνία. Σ' αυτήν, ο άνθρωπος κατευθύνεται από ένα αωληρό  
νόμο, που συνήθως, δεν έχει καμιά σχέση με την κατανόηση.  
Το άλλωστε μυστικό είναι δεμένο με το κοινωνικό σύνο-  
λο από έναν άορατο όμφαλο λώρο: τον νόμο των όξεων. Αύ-  
τός επιδρά σε όλες τις μορφές της ζωής του και ρυθμίζει το  
περιβαμένο του.

#### *Οί άορατοι νόμοι του Καπιταλισμού*

Οί τυφλοί νόμοι του καπιταλισμού, άορατοι για τους πε-  
ρισσότερους ανθρώπους, επιδρούν πάνω στο άτομο χωρίς αυ-  
τό να το αντιλαμβάνεται. Δεν βλέπει παρά έναν άπέραντο ό-  
ρίζοντα που του φαίνεται ότιλειωτος. Έτσι προσπαθεί να  
προσυναώσει ή καπιταλιστική προπαγάνδα την περίπτωση  
Ροκφέλλερ —άληθινή ή όχι— σαν ένα δίδαγμα στις δυνα-  
τότητες της επιτυχίας. Την δαλιότητα που πρέπει να συσσω-  
ρεύσεις για να προκύψει ένα τέτοιο αποτέλεσμα και το μέ-  
γεθος της φαιλότητας που προϋπαθέτει μια περιουσία τόσο  
τεράστια, αυτά δεν εμφανίζονται στον πίννακα και δεν είναι  
πάντα εύκολο για τις λαϊκές δυνάμεις να διακρίνουν καθα-  
ρά τα φαινόμενα. (Θά 'πρεπε σ' αυτό το σημείο να μελετηθεί  
ό τρόπος με τον οποίο οι εργάτες χάνουν στις μπερδαλιστι-  
κές χώρες τη διεθνοτική τους συνείδηση, κάτω από την έ-  
πιρροή ενός είδους συνενοχής στην έκμετάλλευση των έξηρ-  
τημένων χωρών και πώς, εξ αίτίας αυτού του γεγονότος, ή  
μακροπρόθετα τους έξασθενεί μέσα στην ίδια τους τη χώρα,  
αν και αυτό θγαίνει από το καέμενό μας).

Πάντως σε μια τέτοια κοινωνία, ή διαδρομή είναι γεμά-

τη εμπόδια καί, προφανώς, μόνο ένα άτομο που διαθέτει ορισμένες ικανότητες μπορεί να τα υπερπηδήσει και να φτάσει στο τέρας· οραματίζονται τη μακρινή ανταμοιβή αλλά ο δρόμος είναι μοναχικός· επί πύλον Ισχύε ο νόμος της ζούγκλας: μόνο ή αποτυχία των άλλων επιτρέπει την επιτυχία.

Θα προσπαθήσω τώρα να προσδιορίσω το άτομο, πρωταγωνιστή αυτού του παράξενου και παθιασμένου δράματος, που είναι ή οικοδόμηση του σοσιαλισμού, στη διπλή του ύψωση οά μοναδικής ύπαρξης και οάν-μέλους της κοινότητας.

Ναμίζω πως το απλούστερο είναι να το αναγνωρίσουμε την ιδιότητα του ήμιτελουός έντος. Τα ελαττώματα της παλιές κοινωνίας παραμένουν στην άπομκη συνείδηση και πρό-πει να γίνετα μία ακατάπαυστη προσπάθεια για να ξεφρα-νιστούν. Η διεργασία είναι διπλή: από τη μία πλευρά είναι ή κοινωνία που έπιδρά με την άμεση και έμμεση διαπαιδαγ-γηση της και από την άλλη είναι το ίδιο το άτομο που υπο-βάλλεται σε μία ένσυνείδητη αύτο-διαπαιδαγώγηση.

### *Νά καταπολεμηθεί σκληρά τό παρελθόν*

Η διαμορφωμένη νέα κοινωνία όφείλει να καταπολεμήσει παλὺ σκληρά τό παρελθόν που άντανακλάται όχι μόνον στην άπομκη συνείδηση όπου βαρύνουν τα καπάλουτα μίες άγ-ωγής συστηματικά προσανατολισμένης προς την άπομόνωση του άτόμου, αλλά και στον ίδιο τον χαρακτήρα αυτής της με-ταβατικής περιόδου όπου υπερισχύουν οι έμπορικές σχέσεις. Τό έμπόρευμα είναι ο οικονομικός πυρήνας της καπιταλιστι-κής κοινωνίας. "Όσο θα υπάρχει, οι συνέπειές της θα γίνον-ται αισθητές στην όργάνωση της παραγωγής και κατά συνέ-πεια στη συνείδηση.

Σύμφωνα με τις άπόψεις του Μάρξ ή μεταβατική περίο-δος θα είχε οάν άποτέλεσμα τόν έκκερητικό μετασχηματισμό του καπιταλιστικού συστήματος τσακισμένου από τις άντιθέ-σεις του· άργότερα, είδαν στην πραγματικότητα, πως άποκυ-



ρίζονται από το ιμπεριαλιστικό δέντρο μερικές χώρες που αποτελούν τους αδύνατους κλάδους του, φαινόμενο που είχε προβλέψει ο Λένιν.

Σ' αυτές τις χώρες ο καπιταλισμός είναι επαρκώς ανεπτυγμένος για να γίνει αρκετά αίσθητος κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο από το λαό, αλλά η έκρηξη του συστήματος δεν προέρχεται από τις δικές του αντιθέσεις στο κάτω κάτω της γραφής. Ο απελευθερωτικός αγώνας κατά του ξένου καταπιεστή, ή αθλιότητα που προκαλούν εξωτερικά συμβάντα, σαν τον πόλεμο, που έχει ως συνέπεια να κάνει ακόμη βαρύτερη την πίεση των προνομιούχων τάξεων πάνω στους εκμεταλλευόμενους, τα απελευθερωτικά κινήματα τα προσκίζονται για την άσπαρξη των νεο-αποικιοκρατικών καθεστώτων, αυτοί είναι οι συντελεστές που ξεσπούν συνήθως σε επαναστατικά κινήματα. Η συνειδητή δράση κάνει να υψώλονται.

Σ' αυτές τις χώρες δεν υπάρχει ακόμη μια πλήρης άγωγή προσανατολισμένη στην κοινωνική εργασία και το φαινόμενο της έκρηξής της δεν διανοείται πως θα τεθούν τα πλάτη στη διάθεση του συνόλου.

Το γεγονός της υπανάπτυξης από το ένα μέρος και η συντηρημένη εξαγωγή των κεφαλαίων στις «πολιτισμένες» χώρες από την άλλη, κάνουν αδύνατη μια γρήγορη και χωρίς θυσιές αλλαγή. Έχουμε ακόμη να περάσουμε πολλά πρίν να φτάσουμε σ' ένα έποικες επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης και ο πειρασμός να περπατάμε σε χτισμένους δρόμους και να χρησιμοποιούμε τα υλικά μέσα σαν μια μικρή γρήγορη οικονομικής ανάπτυξης είναι πολύ μεγάλος.

Διατρέχουμε λοιπόν τον κίνδυνο να κρύψουν τα δέντρα το δάσος: ακολουθώντας τη χίμαιρα να πραγματοποιήσουμε το σοσιαλισμό με τη βοήθεια σόπων όπλων, κληρονομημένων από τον καπιταλισμό, κινδυνεύουμε να καταλήξουμε σε αδιέξοδο. Και στην πραγματικότητα, καταλήγεις, αφού έχεις διατρέξει μια μεγάλη απόσταση, που κατά τη διάρκειά της οι δρόμοι διασπαιρώνονται πράγμα που σε δυσκολεύει να ξέρεις σε ποιά στιγμή γελάστηκες ως προς την κατεύθυνση.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἡ οἰκονομικὴ βάση ποὺ εἶχε υἱοθετηθεῖ ἔχει ὑποναμεύσει τὴν ἀνάπτυξή τῆς συνειδήσεως. Γιὰ νὰ οἰκοδομήσεις τὸν κομμουνισμό πρέπει ν' ἀλλάξεις τὸν ἄνθρωπο ταυτόχρονα μὲ τὴν οἰκονομικὴ βάση.

Γι' αὐτὸ κι ἔχει μεγάλη σημασία ἡ σωστὴ ἐκλογὴ τοῦ ὄργάνου τῆς κινητοποίησης τῆς μάζας. Βασικὰ αὐτὸ τὸ ὄργανο πρέπει νὰ εἶναι ἡθικῆς τάξεως, χωρὶς νὰ παραγνωρίζουμε καὶ μὴ σωστὴ χρησιμοποίησι τονωτικοῦ ὕλικου, κυρίως κοινωνικῆς φύσεως.

*Ἡ κοινωνία πρέπει νὰ εἶναι ἓνα γιγάντιο σχολεῖο*

Ὅπως τὸ ἔχω ἤδη περὶ στίς στιγμὲς τοῦ μεγάλου κινδύνου, εἶναι εὐκόλο νὰ δραστηριοποιήσεις τὰ ἡθικὰ κίνητρα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ δικαιοδοῖς ἀδικαίᾳ, πρέπει νὰ ἀναπτύξεις στίς συνειδήσεις καινούργιες ἀξίες. Ἡ κοινωνία πρέπει νὰ γίνῃ σπὸ σῦνολό τῆς ἓνα γιγαντιαῖο σχολεῖο. Οἱ μεγάλες γραμμὲς αὐτοῦ τοῦ φαινομένου μοιάζουν μὲ κείνες τῆς διαμόρφωσης τῆς καπιταλιστικῆς συνειδήσεως, κατὰ τὴν πρώτη τῆς περιόδου. Ὁ καπιταλισμὸς χρησιμοποιοῖ τὴ δύναμιν, ἀλλὰ διδάσκει ἐπὶ πλεόν τὴν ἰδεολογίαν τῆς ἀρχουσας τάξεως. Ἡ ἄμεση προπαγάνδα γίνεταί ἀπὸ κείνους ποὺ ἔχουν ἀναλάβει νὰ ἐξηγήσουν τὸ ἀναπόδραστο ἐνὸς ταξικοῦ καθεστώτος εἴτε θεϊκῆς προέλευσης εἶναι εἴτε ἐπιβεβλημένον ἀπὸ τὴ φύσιν κατὰ μηχανικὸ τρόπο. Αὐτὸ ἀφοπλίζει τὴς μάζες ποὺ νοιώθουν καταπιεζόμενες ἀπὸ ἓνα κακὸ ἐναντίον τοῦ ὁποίου εἶναι ἀδύνατον ν' ἀντιδράσουν.

Γιὰ ὀρισμένους τὸ σύστημα τῆς κάσας διατηρεῖ τὴν ἀξίαν του: ἡ ἀμοιβὴ γιὰ κείνους ποὺ ὑπακούουν εἶναι ἡ μετὰ θάνατον μετέδωσις ο' ἄλλους θαυμαστοὺς κόσμους, ὅπου οἱ καλὰ ἀμοιβόνται καὶ ἡ πάλιν παράδοσις συνεχίζεται. Γιὰ ἄλλους ὑπάρχει ἓνας νεωτερικισμός: ὁ διαχωρισμὸς τῶν τάξεων εἶναι μοιραῖος ἀλλὰ τὰ ὅτιμα μποροῦν νὰ θγοῦν ἀπὸ τὴν τά-

Εη που άνήκουν με την εργασία, την πρωτοβουλία κλπ. Αυτό ή ή αὐτο-διαπαιδαγώγηση με την προοπτική της επιτυχίας είναι βαθιά ύποκριτική : έκθεάζουν ύστερόβουλα αυτό τὸ ψάγμα, πῶς τάχα ή άτομική επιτυχία είναι εύκολη γιά τὸν καθένα.

Γιά μᾶς ή άμμεση άγωγή έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία. Ἡ δέληση είναι πειστική γιατί είναι άληθινή: δέν έχει ά-νάγκη από ύπεκφυγές. Ἐξασκεῖται από τὸ δικαιοδευτικό ὄρ-γανο τοῦ Κράτους, με τη λειτουργία της γενικής, τεχνικής και ιδεολογικής κουλτούρας, διά μέσου ὀργανισμῶν σὸν τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας και τὸ ὄργανο προπαγάνδας τοῦ Κόμ-ματος. Ἡ άγωγή ριζώνεται στίς μάζες κι αυτή ή νέα μελετη-μένη συμπεριφορά τείνει νά γίνει μιᾶ συνήθεια: ή μάζα τήν κάνει δική της και άσκει πίεση σέ κείνους που δέν έχουν ά-κόμη άνάλογα εκπαιδευτεῖ. Αὐτός είναι ὁ άμμεσος τρόπος νά διαπαιδαγωγήσεις τίς μάζες, ἐξ ἴσου ἰσχυρός με τὸν άλλο.

#### Ἡ αὐτοδιαπαιδαγώγηση τοῦ άτόμου

Ἄλλά αὐτή ή άγωγή είναι συνειδητή. Τὸ άτομο δέκεται συνεχῶς τήν ἔμπροσθ της νέας σοσιαλιστικής ἐξουσίας και άν-τιλαμβάνεται πῶς δέν είναι άπόλυτα προσαρμοσμένο. Διά της άμμεσης άγωγής προσπαθεῖ νά προσαρμοστεῖ με μιᾶ κα-τάσταση που θεωρεῖ δίκαιη, πράγμα που δέν είχε κατορθώ-σει νά κάνει μέχρι τότε, ἐξ αἰτίας της ανεπάρκειας της προ-σωπικής του άνάπτυξης. Διαπαιδαγωγεῖται μόνο του.

Σ' αὐτή τήν περίοδο της οἰκοδόμησης τοῦ σοσιαλισμοῦ, μπορούμε νά παραβρεθοῦμε στη γέννηση τοῦ νέου ανθρώ-που. Ἡ εικόνα του δέν είναι ακόμη άπόλυτα συγκεκριμένη, και δέν θά μπορέσει νά είναι δεδομένου ὅτι αὐτή ή ἐξέλεξη είναι παράλληλη με τήν άνάπτυξη της νέας οἰκονομικής δο-μής. Ἐκτός από κείνους που ή άνεπαρκής άγωγή τους τοῖς ὠθεῖ πρὸς ἕνα μοναχικό δρόμο, πρὸς τήν ἐγκριστική ικανο-ποίηση τῶν φιλοδοξιῶν τους, ὑπάρχουν ἔκείνοι που, ἀκόμα

και στο εσωτερικό πλαίσιο της μαζικής εξέλιξης, τείνουν να προχωρήσουν απομονωμένοι από τη μάζα που συνοδεύουν.

Το σημαντικό είναι πώς οι άνθρωποι κατακτούν καθημερινά μια μεγαλύτερη συνείδηση της ανάγκης της ενσωμάτωσής τους στην κοινωνία και συγχρόνως της σημασίας τους σαν κινητήριες δυνάμεις της. Δεν προχωρούν πια απόλυτα μόνοι, από περιπλοκούς δρόμους, προς τα μακρινά τους όνειρα. Ακολουθούν την πρωτοπορία τους που την εκπροσωπεί το Κόμμα, τους εργάτες της πρωτοπορίας, άντρες πρωτοπόρους που προχωρούν ενωμένοι με τις μάζες και σε στενή επαφή μαζί τους.

Οι πρωτοπόροι έχουν αφρωμένα τα βλέμματα στο μέλλον και στην επιβράβυσή τους· μόνο που δεν την βλέπουν σε μια άτομη υπόθεση· η αντίστοιχη γι' αυτούς είναι η κοινωνία· κοινωνία όπου οι άνθρωποι θα είναι διαφορετικοί ή κοινωνία του κομμουνιστή ανθρώπου.

### Ένας μακρύς δρόμος γεμάτος δυσκολίες

Ο δρόμος είναι μακρύς και γεμάτος δυσκολίες. Μερικές φορές όταν πάροουμε ένα δρόμο πρέπει να ξαναγυρίσουμε, άλλοτε προχωρούμε πολύ γρήγορα και χωρίζουμε από τις μάζες· σε μερικές περιπτώσεις πάλι πάμε πολύ σιγά κι αισθανόμαστε πολύ κοντά μας την άνοσα εκείνων που αγνοούμε. Σαν φιλόδοξοι επαναστάτες, προσπαθούμε να προχωρήσουμε όσο πιο γρήγορα μπορούμε ανοίγοντας το δρόμο, αλλά ξέρουμε πως από τη μάζα αντλούμε την υπόστασή μας και ότι αυτή δεν θα μπορέσει να προχωρήσει γρηγορότερα παρά αν την ενθαρρύνουμε με το παράδειγμά μας.

Παρά τη σημασία που δόθηκε στα ήθικα κίνητρα, το γεγονός ότι υπάρχει μια διαίρεση σε δύο κύριες ομάδες (έξαρτημένων θέσεων εκείνων που για τον ένα ή τον άλλο λόγο δεν συμμετέχουν στην οικοδόμηση του σοσιαλισμού) δείχνει

τη σχετική ανεπάρκεια της ανάπτυξης της κοινωνικής συνείδησης.

Η ομάδα της πρωτοπορίας είναι πιο προχωρημένη ιδεολογικά από τη μάζα, που γνωρίζει τις καινούριες αξίες, αλλά ανεπαρκώς. Ένω, λοιπόν στους πρώτους δημιουργείται μια ποιοτική αλλαγή που τους επιτρέπει να θυσιαστούν, υπό την ιδιότητά τους σαν πρωτοπόρων, οι δεύτεροι είναι λιγότερο ένσυνειδητοι και πρέπει να πεστούν κάπως έντονα. Είναι η δικτατορία του προλεταριάτου που εξασκείται όχι μονάχα στην ήττημένη τάξη αλλά και στη νικήτρια τάξη. Αυτό που επιβάλλει, για να είναι η επιτυχία καθολική, την ανάγκη μιας σειράς μηχανισμών: τα επαναστατικά θεμέλια —όργανο- νικό σύναλο αγώνων, βαθμίδων καλά λαβομένων γραναζιών— που θα επιτρέπουν τη φυσική επιλογή εκείνων που είναι προορισμένοι να προχωρήσουν στην πρωτοπορία και την επαναφορά των επιβραβεύσεων και των τιμημών κατά που αξίζει στον καθένα.

#### *Μιά τέλεια ταύτιση της κυβέρνησης και της κοινότητας*

Δεν πετύχαμε ακόμη να οργανώσουμε τα θεμέλια της Έπανάστασης. Αναζητούμε κάτι το καινούριο που θα επιτρέψει μια τέλεια ταύτιση της κυβέρνησης και του συνόλου της κοινότητας (θεμέλια προσαρμοσμένα στις ιδιότητες συνθήκες της οικοδόμησης του σοσιαλισμού και όσο το δυνατόν απομακρυσμένα από κοινούς τόπους της άσπικης δημοκρατίας). Κάνουμε κάποιες προσπάθειες με πόν σκοπό να δημιουργήσουμε προοδευτικά τις βάσεις της Έπανάστασης, αλλά χωρίς βιασύνη. Αυτό που μας αναχαίτιζε ήταν ο φόβος μήπως μια τυποποίηση των σχέσεων γίνεα άφορμή να απομακρυνθούμε από τις μάζες και το έργο και κυρίως μη μας κάνει να χάσουμε από τα μάτια μας την τελευταία και την πιο σημαντική επαναστατική φιλοδοξία που είναι να δούμε τον άνθρωπο έλευ-

θερμμένο από την άλλοτρίωσή του. Παρ' όλη την ελλειψη δόσεων που πρέπει να υπερπηδήσουμε θαυμάζον, οι μάζες κάνουν τώρα την Ιστορία σαν ένα συνεδριό ολόκληρο άτόμων που αγωνίζονται για τον ίδιο σκοπό.

Στο σοσιαλιστικό καθεστώς, παρὰ τὴ φαινομενική του ὁμοιομορφία, ὁ ἄνθρωπος εἶναι πρὸ πλήρης· παρ' ὅλη τὴν ἀπουσία ἐνὸς μηχανισμού ἀπόλυτα προσαρμοσμένου, ἡ δυνατότητά του νὰ ἐκφράζεται καὶ νὰ θαυμάζει στὸ σοσιαλιστικὸ δογματο εἶναι πολὺ μεγαλύτερη.

Εἶναι ἀκόμη ἀναγκαῖο νὰ τονίσουμε τὴ συνεδητὴ συμμετοχὴ του, ἀτομικὴ καὶ συλλογική, σ' ὅλους τοὺς μηχανισμοὺς διεύθυνσης καὶ παραγωγῆς καὶ νὰ τὴ συνδέσουμε μὲ τὴν τεχνικὴ καὶ ἰδεολογικὴ του ἐκπαίδευση, ὥστε νὰ νιώσει πόσο αὐτὰ τὰ προτοὰς εἶναι ἀλληλοεξαρτῶμενα μὲ παράλληλη πρόοδο. Μιὰ κι ἔσπασαν λουπὸν οἱ ἀλυσίδες τῆς ἀλλοτρίωσης, θὰ ἀποκτήσει καθολικὴ συνείδηση τῆς ὑπαρξῆς του καὶ τὴν ἀλοκλήρωσή του σὰν ἀνθρώπινο ὄν.

Αὐτὸ θὰ γίνῃ συνεκκενρμένο ἀντιλήπτο μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ τῆς καθαρῆς του προσωπικότητας μέσα ἀπὸ τὴν ἀπελευθερωμένη ἐργασία καὶ μὲ τὴν ἐκφραση καὶ τῆς ἀνθρώπινης του ὑπόστασης μέσα ἀπὸ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν τέχνη.

### *Ἡ ἐργασία πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ ἕναν καινούριο χαρακτήρα*

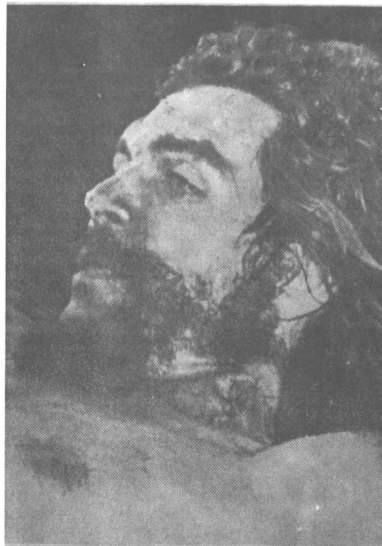
Γιὰ νὰ ξανακαταστήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ὑπόστασή του, πρέπει νὰ πάψῃ νὰ ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος ἐμπόρευμα καὶ νὰ τοῦ κορηγῆσῃ ἡ κοινὴνία ἕνα μέρος οὐκ ἀντάλλαγμα τῆς ἐκτέλεσης τοῦ κοινωνικοῦ του καθήκοντος. Τὰ μέσα παραγωγῆς ἀνήκουν στὴν κοινὴνία καὶ ἡ μηχανὴ εἶναι σὰν τὸ δοκυρὸ ὅπου ἐκτελεῖται τὸ καθήκον. Ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ λευτερεύῃ τὴ σκέψη του ἀπὸ τὸ ὄγκος μὲ τὴν ἡκανοποίηση τῶν ἡμεσων ἀναγκῶν του ἀπὸ τὴν ἐργασία. Ἀρχίζει νὰ ἀναγνω-

ρίζεται μέσα στο έργο του και να καταλαβαίνει το ανθρώπινο μεγαλείο του μέσα από το αντικείμενο που δημιουργεί και την πραγματοποιούμενη εργασία. Η εργασία του δεν προϋποθέτει παρά την εγκατάλειψη ενός μέρους της διαρκούς του στη μορφή μιας πουλημένης δύναμης, που δεν του ανήκει, αλλά εκφράζει μια δική του έκδηλωση, μια προσφορά στην κοινή ζωή, την εκπαίδευση του κοινωνικού του καθήκοντος.

Κάνουμε λοιπόν ότι είναι δυνατόν για να δώσουμε στην εργασία αυτή την καινούρια διάσταση του κοινωνικού καθήκοντος και για να τη συνδέσουμε από τη μια με την τεχνολογική ανάπτυξη και από την άλλη, με την εθελοντική εργασία. Αυτά οι δύο συντελεστές άσπντούν στη μαρξιστική έκταση σύμφωνα με την όποια ο άνθρωπος δεν κατασπαράσσεται την πλήρη ανθρωπινή του υπόσταση παρά μόνο όταν παράγει χωρίς τον καταναγκασμό της φυσικής ανάγκης να πουληθεί σαν έμπορεύμα.

Φυσικά υπάρχουν και τώρα καταναγκαστικές μορφές στην εργασία ακόμα κι όταν είναι εθελοντική. Ο άνθρωπος δεν πέτυχε ακόμα να κάνει την εργασία που του ταιριάζει αλλά αυτόματη λειτουργία κοινωνικής φύσης και παράγει ακόμα, πολύ συχνά, κάτω από την πίεση του περιβάλλοντος (είναι αυτό που ονομάζει ο Φεντέλ ήθικό καταναγκασμό). Δεν μπορεί να καρεί απόλυτα το έργο του μέσα στα πλαίσια των νέων συνθηκών χωρίς την πίεση του κοινωνικού περιγυρού. Αυτό δεν θα μπορούσε να το κάνει παρά μέσα στον κοινωνισμό.

Η αλλαγή δεν δημιουργείται αυτόματα στη συνείδηση, όπως ούτε και στην οικονομία. Οι δικαιμάνσεις είναι άργες και άκανόνιστες, και υπάρχουν περίοδοι έντασης, διακοπής, ακόμα και αποθωπύρησης.



Το Γκουεθάρ: Κανένας δεν θάρθηκε τὰ μάτια νά τού κλείσει.  
Βλέποντάς τον μιά γυναίκα φώναζει: «Μοιάζει μέ τό Χριστό».  
Περιοδικό Paris Match





### *Ἡ πρώτη μεταβατική περίοδος πρὸς τὸν Κομμουνισμό*

Ὅπως τὸ σημειώσαμε ἤδη, πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε πῶς δὲν θρασυκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ περίοδο καθαρὰ μεταβατική ὅπως ἐκείνη πού περιγράφει ὁ Μάρξ στὸ «Κριτικὴ τοῦ προγράμματος τοῦ Γκότα καὶ τῆς Ἐρφεύρτης», ἀλλὰ μπροστὰ σὲ μιὰ καινούρια φάση, πού ἐκεῖνος δὲν ἐπρόβλεψε: τὴν πρώτη περίοδο μετάβασης πρὸς τὸν κομμουνισμό, ἢ τὴν περίοδο τῆς οἰκοδόμησής τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Αὕτη κυλᾷ μέσα σὲ ἄγριους ἀγῶνες τῶν τάξεων καὶ τῶν στοιχείων τοῦ καπιταλισμοῦ πού συνεχίζουν νὰ σαλεύουν τὴν προγραμματικότητά της.

Ἄν προσθέσουμε σ' αὐτὰ τὸν σχολαστικισμὸ πού ἀνέκοψε τὴν ἀνάπτυξη τῆς μαρξιστικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐμπόδισε συστηματικὰ τὴ μελέτη αὐτῆς τῆς περιόδου τῆς ὁποίας δὲν μελετήθηκαν τὰ οικονομικὰ κίνητρα, πρέπει νὰ συμπεράνουμε πῶς εἴμαστε ἀκόμα στὴν κούρνια καὶ ὅτι πρέπει νὰ ξαναρχίσουμε τὴν ἔρευνα ὅλων τῶν πρωταρχικῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς τῆς περιόδου, πρὶν νὰ ἐπεξεργαστοῦμε μιὰ οικονομικὴ καὶ πολιτικὴ θεωρία μεγαλύτερης προοπτικῆς.

Αὕτη ἡ θεωρία θὰ δώσει μιὰ καθολικὴ ὑπερακὴ στοὺς δυὸ στυλοὺς τῆς οἰκοδόμησής τοῦ σοσιαλισμοῦ: τὴ διαμόρφωση τοῦ καινοῦρου ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς.

Σ' αὐτὲς τὲς δυὸ περιοχὲς μᾶς μένουν ἀκόμη νὰ κάνουμε πολλὰ, ἀλλὰ ἡ καθυστέρηση αὐτῆς τῆς θεμελιώδους βάσης πού εἶναι ἡ τεχνικὴ, εἶναι λίγο πὺθ ὀγκαιολογημένη, δεδομένου ὅτι ἐμεῖς δὲν πρόκειται νὰ προκηρῶσουμε σὰ τυφλὰ, ἀλλὰ ν' ἀκολουθήσουμε τὴν κατ'ἀλλήλη στιγμὴ τὸ δρόμο πού ἔχουν χαράξει οἱ εὐλέον προχωρημένες χῶρες τοῦ κόσμου. Γι' αὐτὸ ὁ Φιντέλ ἐπιμένει πόσο στὴν ἀνάγκη τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐπαμόρφωσης τῆς χώρας μας κι ἀκόμη περισσότερο γὰ τὴν πρωτοπορία της.

### Υλική και ήθική αναγκαιότητα

Μέσα στην περιοχή των μη παραγωγικών δραστηριοτήτων, είναι το ερώτημα να διακρίνουμε την υλική αναγκαιότητα από την ήθική αναγκαιότητα. Από πολύ παλιά ο άνθρωπος προσπαθεί να ελευθερωθεί από την άλλοτρίωση με την κοιλτούρα και την τέχνη. Πεθαίνει καθημερινά επί όκτω ώρες παίζοντας το ρόλο του εμπορεύματος για να ανασηθεί μετά την καλλιτεχνική δημιουργία. Αλλά αυτό το φάρμακο φέρει το σπέρμα αυτής καθυστερητής δράσεως: εκείνος που ζητά την ενότητα με τη φύση είναι μια μοναχική ύπαρξη. Υπερασπίζεται την ατομικότητά του από το περιβάλλον και αντιδρά μπροστά στις αλθητικές ιδέες σαν ένα μοναδικό όν, που ο φόβος του είναι να μείνει άσπυλος. Δεν πρόκειται παρά για μια άπώτερη φυγή.

Ο νόμος της άξιας δεν είναι πια η άπληστη αντίσφαση των ανέσεων παραγωγής: οι καταναλωτές μονοπωλητές την περιωλείουν σε μια περιήλωση κενολογία, καθιστώντας την μια υπάκουη υπηρέτρια, ακόμα κι όταν οι χρησιμοποιούμενες μέθοδοι είναι καθαρά ήπιες.

Ο υπεροργανισμός επιβάλλει έναν τύπο τέχνης που απαιτεί μια εργασία καλλιτεχνών πολύ προχωρημένης παιδείας. Οι αντίδραστικοί κυριαρχούνται από την τεχνική και μόνο τα εξαιρετικά ταλέντα μπορούν να δημιουργήσουν προσωπικό έργο. Οι άλλοι καταναλώνουν θλιβεροί μιθισμοί ή αποτυγχάνουν. Έπικαλούνται την καλλιτεχνική αναζήτηση που την θεωρούν σαν την έκφραση της ελευθερίας, αλλά αυτή η «αναζήτηση» έχει τα δικά της, δόγματα, μέχρι που να τακτοποιεί πάνω τους, ως τη στιγμή δηλαδή, που τίθεται το πραγματικό πρόβλημα του ανθρώπου και της άλλοτρίωσής του. Το αδικαιολόγητο δίχως και η κοντρολεμένη ψευδαγία αποτελούν τις βολικές διελίδες για την ανθρώπινη ανησυχία. Όποιος σεβαστεί τους κανόνες του παιχνιδιού απολαμβάνει όλες τις τιμές, όμοιες με εκείνες που θα μπορούσε να επιτύχει ένας πέθκος που θα έπαινοσε τις πιρουνέτες. Ο μόνος

όςος είναι να μην προσπαθήσεις να ξεφύγεις από το άδρα-  
το κλουβί.

### *Μιά νέα τάση καλλιτεχνικής αναζήτησης*

Όταν η Έπανάσταση πήρε την εξουσία οι τελείως έξη-  
μερωμένοι πήραν το δρόμο της έξορας. Οι άλλοι, επαναστά-  
τες και μη δραματίστηκαν ένα καινούριο δρόμο. Η αναζήτη-  
ση δέχτηκε κι αυτή μια νέα έκπληξη. Πάντως οι δρόμοι ή-  
ταν, λίγο παλιό, παραγμένοι και η ιδέα της φυγής κρύφτηκε  
κάτω από τη λέξη «λευτεριά». Οι επαναστάτες κράτησαν συ-  
χνά αυτή τη στάση, κατάλοιπο του άσπικου ιδεαλισμού στις  
συνειδήσεις τους.

Στις χώρες που πέρασαν από μια παρόμοια εξέλιξη επι-  
χείρησαν να καταπολεμήσουν αυτές τις τάσεις με έναν υπερ-  
βολικό δογματισμό. Η γενική εκπαίδευση μεταβλήθηκε σχε-  
δόν σε ένα τομείο και ανακήρυξαν σαν το ύψιστο σημείο εκ-  
παιδευτικής φιλοδοξίας μια τυπικά πιστή εικόνα της φύσης,  
που μεταβάλλεται εν συνεχεία σε μια μηχανική εικόνα της  
κοινωνικής πραγματικότητας όπως ήθελαν να την βλέπουν,  
μιας σχεδόν ιδανικής κοινωνίας χωρίς συγκρούσεις ούτε αν-  
τιθέσεις που έπθymούσαν να πραγματοποιήσουν.

Ο σοσιαλισμός είναι νέος και έχει τα ελαττώματά του.  
Έμεις, των επαναστατών, μεις λείπουν συχνά οι αναγκαίες  
γνώσεις και το πνευματικό θάρρος για να αντιμετωπίσουμε  
την προσπάθεια να αναπτύξουμε τον καινούριο άνθρωπο, με  
διαφορετικές μεθόδους από αυτές, τις πολύ συμβατικές που  
είναι σηματοδωμένες από τη σφραγίδα της κοινωνίας που τις  
δημιούργησε (για μια ακόμη φορά εμφανίζεται το πρόβλη-  
μα των σχέσεων ανάμεσα μορφής και περιεχομένου). Βρισκό-  
μαστε σε μεγάλη αναστάτωση και μεις απορροφούν τα ύληκά  
προβλήματα. Δεν υπάρχουν μεγάλοι καλλιτέχνες που να έ-  
ξασκούν ταυτόχρονα μεγάλη επαναστατική έμπροση. Οι αν-  
θρωποι του Κόμματος πρέπει ν' αναλάβουν αυτή την προσ-

πόθεια και να ψάξουν να βρουν τὸν ἀντικειμενικὸ στόχο: πῶς θὰ καλλιεργηθεῖ ὁ λαός.

#### Ὁ σοσιαλιστικὸς ρεαλισμὸς θεμελιώθηκε στὴν τέχνη τοῦ περασμένου αἰῶνα

Ζητοῦν λοιπὸν τὴν ἀπλοποίηση, ὥστε νὰ φτάσουν σὸ ἐπίπεδο ἐκείνου ποὺ ὅλος ὁ κόσμος θὰ καταλαβαίνει, ἐκεῖνου δηλαδή ποὺ καταλαβαίνουν οἱ ὑπάλληλοι. Καταργοῦν τὴν αὐθεντικὴ καλλιτεχνικὴ ἀναζήτηση καὶ τὸ πρόβλημα τῆς γενικῆς κουλτούρας περιορίζεται σὸ σφετερισμὸ τοῦ σοσιαλιστικοῦ παρόντος καὶ τοῦ νεκροῦ παρελθόντος (ἀκίνδυνου κατὰ συνέπεια). "Ἐτσι γονιμίζεται ὁ σοσιαλιστικὸς ρεαλισμὸς πάνω στὲς βάσεις τοῦ περασμένου αἰῶνα.

Ἀλλὰ ἡ ρεαλιστικὴ τέχνη τοῦ XIXου αἰῶνα εἶναι μὴ ταξικὴ τέχνη καὶ αὐτὴ ἴσως πρὸ καπιταλιστικῆ ἀπὸ τὴν παρακαμψικὴ τοῦ XXου αἰῶνα, ὅπου διαφαίνεται ἡ ἀγωνία τοῦ ἀλλοτριωμένου ἀνθρώπου. Στὴν περιοχὴ τῆς κουλτούρας ὁ καπιταλισμὸς ἔδωσε ὅλο του τὸν ἑαυτὸ καὶ δὲ μένει πρὸς παρά ἓνα δυσώδες πτώμα ποὺ ἐκδηλώνεται στὴν τέχνη μὲ τὴ σημερινή της παρακαμψή. Ἀλλὰ γιατί νὰ φιλοδοξοῦμε νὰ ψάχνουμε στὲς ξεθυμασμένες φόρμες τοῦ σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ τὴ μοναδικὴ ἀξιόλογη συνταγή;

Δὲν μπορούμε νὰ ἀντιπρόξουμε σὸν ρεαλισμὸ τὴν «ἐλευθερία», γιατί αὐτὴ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει ὅσο ἡ ἀνάπτυξη τῆς καινούριας κοινωνίας δὲν ὁλοκληρωθεῖ. Ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν τολμήσουμε νὰ καταδικάσουμε ὅλες τὲς προγενέστερες μορφὲς τέχνης τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ XIXου αἰῶνα, ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ παλαιῦ θρόνου ἐνὸς ἀμελέκτου ρεαλισμοῦ, γιατί θὰ ὑποπέσουμε σ' ἓνα προυντονισκὸ σφάλμα ἐπιστροφῆς σὸ παρελθόν, καὶ θὰ θάζαμε ὅτι ἓνα ζουρλογμανδὰ στὴν καλλιτεχνικὴ ἐκφραση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ γεννιέται καὶ δημιουργεῖ σήμερα.

Λεῖπει ἡ ἀνάπτυξη ἐνὸς ἰδεολογικο-μορφωτικοῦ μηχανι-

ομοῦ ποῦ θὰ ὀδηγήσει στὴν ἔρευνα καὶ θὰ ξεριζώσῃ τὰ ζι-  
ζάνια ποῦ πολλαπλασιάζονται τόσο εὐκόλῳ, στὴ γόνιμῃ γῇ  
τὴν ἐπαχτορηγούμενῃ ἀπὸ τὸ Κράτος.

### **Ὁ ἄνθρωπος ποῦ πρέπει νὰ δημιουργήσουμε**

Στὴν χώρα μας δὲν πέσαμε στὸ σφάλμα ἐνὸς τειριμένου  
ρεαλισμοῦ, ἀλλὰ στὸ ἀντίθετο σφάλμα. Κι αὐτὸ γιὰτὶ ὅταν κατα-  
λάβουμε πόσο ἀναγκαῖα ἦταν ἡ δημιουργία ἐνὸς νέου ἀνθρώ-  
που, ποῦ δὲν θὰ ’ναι, οὔτε κείνος τοῦ ΧΙΧοῦ αἰῶνα οὔτε καὶ  
τοῦ δικοῦ μας τοῦ παρακμασμένου καὶ οἰσίου. Τὸν ἄνθρωπο  
τοῦ ΧΧΙοῦ αἰῶνα πρέπει νὰ δημιουργήσουμε ἀν καὶ δὲν εἶναι  
γιὰ τὴν ὥρα, παρὰ μιά ὑποκειμενικὴ ἰδέα καθόλου συστημα-  
τοποιημένη. Αὐτὸ εἶναι ἕξ ἄλλου ἓνα ἀπὸ τὰ θεμελιώδη ση-  
μεῖα τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐργασίας μας. Στὴν περὶπτωση ποῦ  
θὰ ἔχουμε συγκεκριμένες ἐπιτυχίες σὲ μιά θάλα θεωρητικῇ,  
ἀπ’ ὅπου, ἀντιστρόφως θὰ ἀντλήσουμε θεωρητικὰ συμπερά-  
σματα γενικοῦ χαρακτήρα, σὴ θάλα τῶν πρακτικῶν μας ἐ-  
ρευνῶν, τότε θὰ ἔχουμε κάμει μιά πολύτιμῃ προσφορά στὸ  
μαρξισμό-λενινισμό γιὰ τὸ συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ  
ἀντίδραση κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ΧΙΧοῦ αἰῶνα μᾶς ἐσπρω-  
ξε ξανά στὴν παρακμὴ τοῦ ΧΧοῦ· δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα πο-  
λὺ σοβαρὸ σφάλμα, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ ἐπανορθώσουμε μὲ  
τὸν κίνδυνον ν’ ἀνοίξουμε τὸ δρόμο πρὸς ρεβιζιονισμό.

Οἱ μεγάλες μάζες ποῦ ἡ συνείδησή τους ἀναπτύσσεται,  
οἱ νέες ἰδέες ποῦ προσδεύουν παράλληλα στοὺς κόλπους τῆς  
κοινωνίας καὶ οἱ ὕλκιες δυνατότητες μᾶς πλῆρους ἀνάπτυ-  
ξης ὅλων τῶν μελῶν τῆς, συντελοῦν στὸ νὰ γίνετῃ ἡ ἐργα-  
σία πολλὺ πρὸ γόνιμῃ. Τὸ παρὸν εἶναι καμωμένο ἀπὸ ἀγῶνες  
τὸ μέλλον μᾶς ἀνήκει.

### *Τό προπατορικό άμάρτημα τών διανοουμένων*

Με λίγα λόγια ή ένοχή πολλών από τούς διανοούμενους και τούς καλλιτέχνες μας είναι συνέπεια τού προπατορικού τούς άμαρτήματος: δέν είναι αόθεντικοί επαναστάτες. Μπορείς νά προσπαθήσεις νά μπολιάσεις μιá φτελιά γιά νά κάμει άκλάδια, αλλά συγκρόνως πρέπει νά φυτέψεις άκλαδιές. Οί νέες γενιές θά γεννηθοῦν ελευθερωμένες από τó προπατορικό άμάρτημα. Πρέπει μέ κάθε προσπάθεια νά εμποδίσουμε τή σύγχρονη γενιά, πού σπαράσσεται από τίς διαμάχες της, νά διαφθαρεί, γιά νά μή διαφθείρει και τίς καινούριες γενιές. Δέν πρέπει νά δημιουργήσουμε μισθωτούς ύποταγμένους στήν έπίσημη σκέψη, ούτε και υπότροφους πού θά ζούν ώραία στή σκέψη τής ύποτροφίας τούς εξασκώντας μιá λευτεριά σέ είσαγωγικά. Οί επαναστάτες πού θά τραγουδήσουν τόν καινούριο άνθρωπο μέ τήν αόθεντική φωνή τού λαού θά 'ρθοῦν. Είναι μιá προετοιμασία πού χρειάζεται καιρό.

Στήν κοινωνία μας ή νεολαία και τó Κόμμα παίζουν ένα μεγάλο ρόλο. Ή νεολαία είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί είναι ό εβπλαστος άργιλος μέ τόν όποίο μπορεί νά κατασκευαστεί ό καινούριος άνθρωπος άπαλλαγμένος άπ' όλα τά κατάλοιπα τού παρελθόντος. Μπορούμε νά τήν μεταχειριστοῦμε σύμφωνα μέ τίς φιλοδοξίες μας. Ή εκπαίδευσή της είναι κάθε μέρα και πληρέστερη και δέν ξεχνούμε νά τήν προτρέπουμε από τήν άρχή στήν εργασία. Οί υπότροφοί μας εργάζονται χειρωνακτικά κατά τίς διακοπές τούς ή ακόμα και κατά τήν διάρκεια τών σπουδών τούς.

Σ' άλλες περιπτώσεις ή εργασία είναι μιá επιβρόδευση και σ' άλλες ένα μορφωτικό όργανο, δέν είναι ποτέ μιá τιμωρία. Μιá καινούρια γενιά γεννιέται.

### Τό κόμμα, οργάνωση της πρωτοπορίας

Τό Κόμμα είναι μιὰ οργάνωση πρωτοπορίας. Οί καλύτεροι δουλευτάδες προτείνονται από τούς συναδέλφους τους γιά νά ένταχθοῦν. Είναι μειοψηφία, ἀλλά ἐπιβάλλεται ἀρκετικά χάρις στήν ποιότητα τῶν στελεχῶν του. Ἐπιθυμοῦμε νά γίνει τὸ Κόμμα ἓνα μαζικὸ κόμμα, ἀλλὰ διὰν οἱ μάζες θά ἔχουν κατακτήσει τὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνάπτυξης τῆς πρωτοπορίας, διὰν δηλοδὴ θά ἔχουν ἀσπαιδευτεῖ γιὰ τὸν καμπαρνισμὸ. Ὅλες μας οἱ προσπάθειες τείνουν πρὸς τὸ ἐκεῖ. Τὸ Κόμμα εἶναι ἓνα ζωντανὸ παράδειγμα, τὰ στελέχη του πρέπει νά δίνουν μαθήματα δραστηριότητας στὴ δουλειά τους καὶ θυσίας καὶ ὀφείλουν μὲ τὴ δράση τους νά οδηγήσουν τίς μάζες στὸ τέρας τῶν ἐπαναστατικῶν τους προσπαθειῶν. Γεγονὸς πρὸς ἀπατεῖ χρόνια σκληροῦ ἀγῶνα ἐναντίον τῶν δυσχερειῶν τῆς οἰκοδόμησής τοῦ σοσιαλισμοῦ, τῶν ταξικῶν ἐχθρῶν, τοῦ σκυλογισμοῦ τοῦ πορελθόντος καὶ τοῦ ὑπερκαλισμοῦ. Θὰ ἤθελα τώρα νά ἐξηγήσω τὸ ρόλο ποὺ παίζει ἡ προσωπικότητα, ὁ ἄνθρωπος, σὰν ἰθύνων νοὺς τῶν μαζῶν ποὺ κάνουν τὴν ἱστορία. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐμπειρία μας καὶ διὰ γιὰ καμμιὰ συντηγῇ.

Ὁ Φιντέλ ἔδωσε τὴν πνοή του στὴν Ἐπανάσταση κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια καὶ τὴν κατηύθυνε πάντα, δίνοντάς της τὸν χαρακτήρα. Ἀλλὰ ὑπάρχει μιὰ ομάδα ἐπαναστατῶν ποὺ ἐξελίσσεται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ἀνιώτατο ἰθύνοντες καὶ μιὰ μεγάλη μάζα ποὺ ἀκολουθεῖ τοὺς ἰθύνοντες γιὰτὶ αὐτοὶ ἤξεραν νά ἐρμηνεύσουν τίς προσδοκίες της.

### Γιὰ νά αἰσθάνεται τὸ ἄτομο πρὸς πλοῦσιο

Δὲν πρόκειται γιὰ τὸ ποὺ τῶν καλῶν τοῦ κρέατος ποὺ τρώς, οὔτε γιὰ τίς πόσες φορὲς θά πᾶι κανεὶς στὴν πλάζ, οὔτε γιὰ τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα πολυτελείας ποὺ μπορεῖ κάποιος ν' ἀγοράσει μὲ τὸν σημερινό του μισθό. Σημασία ἔχει



τὸ πῶς θὰ νοιώθει τὸ ἔργο τοῦ πλούσιου ἐσωτερικὰ καὶ τοῦ ὑπεύθυνου. Ὁ ἄνθρωπος τῆς χώρας μας γνωρίζει πῶς ἡ ἐνδοξη ἐποχὴ τοῦ τοῦ ἔλασε εἶναι μιά ἐποχὴ θυσιῶν, καὶ τὴν ζέρει τὴ θυσία. Οἱ πρῶτοι θαφτίστηκαν στὴν πέτρα τῆς στῆ Σιέρα Μαέστρα, ὕστερα τὴ γνωρίσαμε σ' ὅληκληρὴ τὴν Κούθα. Ἡ Κούθα εἶναι ἡ πρωτοπόρος τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐπειδὴ ἔχει αὐτὴ τὴν πρωτοπορικὴ θέση καὶ ἐπειδὴ ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀληθινὴ λευτεριά γιὰ τὴς μάζες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, ὀφείλει νὰ κάνει θυσίες. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας οἱ ἰθύνοντες πρέπει νὰ διαπραγματεύονται τὸν προορισμὸ τοὺς τῶν πρωτοπόρων, καὶ πρέπει νὰ τὸ ποῦμε μὲ κάθε εὐλακρίνενα πῶς, σὲ μιά ἀληθινὴ ἐπανάσταση στὴν ὁποία προσφέρεις τὰ πάντα χωρὶς καμιά ὑλικὴ ἀνταπόδοση, τὸ ἔργο τοῦ ἐπαναστάτη εἶναι ταυτόχρονα ὑπέροχο καὶ ἀγωνιώδες. Ἐπιτρέψτε μου νὰ τὸ πῶ, μὲ τὸν κίνδυνον νὰ φανῶ γελοῖος, πῶς ὁ ἀληθινὸς αὐθεντικὸς ἐπαναστάτης καθοδηγεῖται ἀπὸ μεγάλα αἰσθήματα γενναιοφροσύνης καὶ εἶναι ἰσχυρὸς νὰ φαντασιεῖται ἑναν αὐθεντικὸ ἐπαναστάτη χωρὶς αὐτὴ τὴν ιδιότητα. Ἴσως αὐτὸ νὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα δρόματα τοῦ ἰθύνοντος ποὺ πρέπει νὰ συνδυάζει ἓνα παθιασμένον ταπεινόμενον μὲ μιὰ ψυχρὴ ἐξυπνάδα (καὶ νὰ παίρνει δυνάμεις ἀποφάσεις χωρὶς νὰ συσπᾶται ἓνας μῦς τοῦ προσώπου του). Οἱ ἐπαναστάτες μας τῆς πρωτοπορίας ὀφείλουν νὰ ἐξιδανικέψουν αὐτὴ τὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ, νὰ τὴν κάνουν τὸν ποὺ κερὶ τοὺς σκαπὸς, μοναδικὸ καὶ ἀδιαχώριστο. Δὲν μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν εὐαίσθησίαν τοὺς στὸ ἔργο ἀπὸ τὸν μετὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

### **Ἡ προλεταριακὸς διεθνισμὸς εἶναι ἓνα καθήκον**

Οἱ ἰθύνοντες τῆς Ἐπανάστασης ἔχουν παιδιὰ ποὺ σὲ πρῶτα τοὺς φελλίσματα, δὲν μαθαίνουν τὸ ὄνομά τοὺς καὶ γυναικες ποὺ εἶναι καὶ αὐτὲς ἐπίσης τὴν γέννησιν στὸ θράμβος τῆς

Ἐπανάσταση. Τὸ περιβάλλον πῶν φίλων ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς σὲ κεῖνο τῶν συντρόφων τῆς Ἐπανάστασης. Ἐξω ἀπ' αὐτὴν δὲν ὑπάρχει ζωὴ. Κάτω ἀπ' αὐτὴς τὴς συνθήκες πρέπει νὰ ἔχεις πολλὰ ἄνθρωπὰ καὶ μεγάλη συνάδωση τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀλήθειας γὰ νὰ μὴν πέσεις σ' ἓνα ὑπερβολικὸ δογματισμὸ, σ' ἓνα ψυχρὸ σχολαστικισμὸ, καὶ νὰ μὴν ἀπομονωθείς ἀπὸ τὴς μάζες.

Πρέπει νὰ ἀγωνίζεσαι καθημερινὰ ὥστε, αὐτὴ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, νὰ ἐκδηλώνεται θετικὰ καὶ νὰ χρησιμεύει σὰν παρδείγμα καὶ σὰν κίνητρο.

Ὁ ἐπαναστάτης —μέσα στὸ Κόμμα του— ἰδεολογικὴ κινήτρια δύναμη τῆς Ἐπανάστασης, καταναλώνεται σ' αὐτὴ τὴν ἀέναη προσπάθεια ποὺ δὲν τελειώνει παρὰ μὲ τὸν θάνατο, ἐφ' ὅσον ἡ οἰκοδόμησις τοῦ σοσιαλισμοῦ δὲν ἀλοκληρῶθῃ σ' ὅλο τὸν κόσμον.

Ἄν ἡ ἐπαναστατικὴ του δραστηριότητα χαλαρώσῃ μὰ φορὰ τὴς προσπάθειας ποὺ ἀπαποῦν ταχέα διασποράσις στὴν τοπικὴ κλημάσι καὶ ἂν ξεκόσῃ τὸν προλεταριακὸ δι-εθνισμὸ, ἡ Ἐπανάστασις ποὺ διεκθύνει παύει νὰ εἶναι μὰ κινήτρια δύναμις καὶ δουλάζῃ σὲ μὰ ἄνετη ἀποκατάστασις, ποὺ ἐκμεταλλεύονται οἱ προσιώντι ἐχθροὶ μας, οἱ ἡγεμονιστὲς, κερδίζοντας τότε ἔδαφος. Ὁ προλεταριακὸς διεθνισμὸς εἶναι ἓνα καθήκον, ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης καὶ μὰ ἐπαναστατικὴ ἀναγκαιότης. Αὐτὸ μαθαίνουμε σὸ λαὸ μας.

#### **Οἱ κίνδυνοι τοῦ δογματισμοῦ καὶ οἱ ἀδυναμίεις μας**

Εἶναι σίγουρο πὺς ἡ παρούσα κατάστασις περικλεῖται κινδύνους. Ὅχι μόνον ἐκεῖνον τοῦ δογματισμοῦ, ἀλλὰ μόνον τοῦ νὰ σκληρύνουν οἱ σχέσεις μας μὲ τὴς μάζες κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς μεγάλης προσπάθειας, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ὑποπέσουμε σὲ ἀδυναμίεις. Ἐνας ἄνθρωπος ποὺ ἀφιερώνει τὴ ζωὴ του ὁλόκληρην στὴν Ἐπανάστασις δὲν μπορεῖ νὰ ἀπασχολεῖται μὲ τὴ

σκέψη γὰρ τὸ τί λείπει στὸ παιδί του, γιὰ τὰ καλασμένα του παπούτσια καὶ γιὰ τὰ στοιχειώδη πράγματα ποὺ στερείται ἢ αἰκογένειά του. Ἄν ἀφήσει πὼν ἑαυτὸ του νὰ βασανίζεται ἀπ' αὐτὲς τίς σκέψεις δημιουργεῖ ἓνα ἔδαφος εὐνοϊκὸ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς φθορᾶς.

Υποστηρίξαμε πάντα, πῶς τὰ παιδιά μας πρέπει νὰ ἔχουν τὰ ἴδια πράγματα μὲ τὰ ἄλλα παιδιά, ἀλλὰ καὶ πῶς πρέπει νὰ στεροῦνται ἐπίσης αὐτὰ ποὺ τὰ ἄλλα παιδιά στεροῦνται. Ἡ αἰκογένειά μας πρέπει νὰ τὸ καταλάβει καὶ ν' ἀγωνισεῖ γι' αὐτό. Ἡ Ἐπανάσταση γίνεται διὰ μέσου τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ πρέπει καὶ αὐτὸς νὰ σφυρηλατεῖ, μέρα μὲ τὴ μέρα, τὸ ἐπαναστατικὸ του πνεῦμα.

Ἔτσι προχωροῦμε. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μεγάλης πορείας —δὲν ντρεπόμαστε νὰ τὸ ποῦμε— περπατᾷ ὁ Φιντέλ, πίσω του ἀκολουθοῦν πᾶ καλῶτερα στελέχη τοῦ Κόμματος καὶ, ὁμῶς μετὰ, τόσο κοντὰ ποὺ αἰσθάνονται τὴν περσῖα δύναμή του, ἔρχεται τὸ σύνολο τοῦ λαοῦ ποὺ περπατᾷ σταθερὰ πρὸς τὸν κοινὸ σκοπὸ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλα ποὺ ἀπώκησαν τὴ συνειδήση τοῦ τί πρέπει νὰ πράξουν, ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἀγωνίζονται νὰ θγοῦν ἀπὸ τὸ βασίλειο τῆς ἀνάγκης καὶ νὰ μποῦν σὲ κείνο τῆς λευτερίδας.

Αὐτὴ ἡ τεράστια μάζα ὑπακούει περπατοῦν, ἀνταποκρίνεται σὲ μὴ ἀνάγκη κατανοητὴ ἀπ' ὅλους, δὲν εἶναι πιά ἓνα πληθὸς διασκορπισμένον, διαλυμένον στὸ κενόν, μέσα στὸ ὁποῖο προσπαθεῖ ὁ καθένας, μὲ ὁποιοδήποτε μέσον, νὰ θρεῖ ἓνα στήριγμα γιὰ τὸ ἀθέβαιο μέλλον, σὲ μὴ λυσοσασμένη διαμάχη μὲ τοὺς θεοκύους του.

Ἔχουμε πῶς ἔχουμε νὰ κάνουμε ἀκόμη θυσίες καὶ πῶς πρέπει νὰ πληρώσουμε γιὰ τὴν ἡρωϊκὴ μας ὑπόστασι τοῦ πρωτοπαρκὰ ἔθνους. Ἐρεῖς οἱ ἄλλοι, οἱ ἰθύνοντες, πρέπει νὰ πληρώσουμε, γιὰ νὰ ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ λέμε πῶς εἴμαστε οἱ πρωτοπόροι τοῦ λαοῦ ποὺ θρίσκειται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς.

Πληρώνουμε ὅλοι, κανονικὰ, τὸ μερτικό μας στὶς θυσίες. ἔχοντας τὴν ἐπίγνωση πῶς θὰ ἀνταμειφθοῦμε μὲ τὴν ἱκανο-

ποίηση πώς εκπληρώσαμε τὸ καθήκον μας καὶ πὺς προκαρρή-  
σαμε ὅλοι μαζί πρὸς τὸν καινούριο ἄνθρωπο ποὺ ἔμφανίζεται  
στὸν ὅριζόντα.

Επιτρέψτε μου κάποια συμπεράσματα.

Ἐμεῖς οἱ σοσιαλιστὲς εἴμαστε πρὸ ἐλεύθεροι γιὰτὶ εἴμα-  
στε πρὸ πλούσιοι καὶ εἴμαστε πρὸ πλούσιοι γιὰτὶ εἴμαστε πρὸ  
ἐλεύθεροι.

Ὁ σκελετὸς τῆς ἀπώλυτης λευτεριᾶς μας εἶναι ἐπαινος.  
Δὲν τοῦ λείπουν παρὰ ἡ σάρκα καὶ τὰ ἐνδύματά του, θὰ τὰ  
δημιουργήσουμε.

Ἡ λευτεριά μας καὶ τὸ ψυμὶ μας ἔχουν τὸ χρώμα τοῦ  
αἵματος καὶ εἶναι διογκωμένα ἀπὸ θυσιές.

Ἡ θυσία μας εἶναι ἐνσυνείδητη, αὐτὸ εἶναι τὸ τίμημα τῆς  
λευτεριᾶς ποὺ οἰκοδομοῦμε.

Ὁ δρόμος εἶναι μακρὸς καὶ ἐν μέρει ἀγνωστος. Ἐξέρομε  
τὸ στόχο μας. Ἐμεῖς οἱ ὧιοι θὰ φθάσουμε τὸν ἄνθρωπο τοῦ  
XXIου αἰῶνα.

Θὰ σφυρηλατηθοῦμε στὴν καθημερινὴ δρόση δημιουρ-  
γώντας τὸν καινούριο ἄνθρωπο μὲ πρὸ νέα τεχνικά.

Ἡ προσωπικότητα παίζει τὸ μεγάλο ρόλο τῆς κινήσεως  
καὶ κατευθυντήσεως δυνάμεως ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἐνσαρκώνει  
τὴς πρὸ ὑψηλὴς ἀρετὴς καὶ τὴς προσδοκίης τοῦ λαοῦ ἀκολου-  
θώντας σταθερὰ τὸ δρόμο της.

Ἐκείνη ποὺ ἀνοίγει τὸ δρόμο, εἶναι ἡ ὁμάδα τῆς πρωτο-  
πορίας, οἱ καλύτεροὶ ἀνάμεσα στοὺς καλούς, τὸ Κόμμα.

Τὸ βασικὸ ὑλικὸ τοῦ ἔργου μας εἶναι ἡ Νεολαία. Σ' αὐ-  
τὴν τοποθετοῦμε ὅλους μας τὴς ἐλπίδες καὶ τὴν ἐτοιμάζουμε  
γιὰ νὰ πάρει τὴ σημαία ἀπὸ τὰ χέρια μας.

Ἄν αὐτὴ ἡ ἐπιστολή φωτίζει κάτι, θὰ 'χει ἐκτελέσει τὸν  
προορισμὸ της.

Δεχθεῖτε τὸν χαιρετισμὸ μου, εὐλογημένον σὰν χειραψία  
ἢ σὰν ἓνα «Ἄβε Μάρια» :

Η ΠΑΤΡΙΔΑ Ἡ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ



## 5. Τό μαρξιστικό λενινιστικό κόμμα\*

Αυτό το βιβλιαράκι έχει προοραχόν νά εισαγάγει τοὺς ὁ-  
ποῦς τοῦ κόμματος σὸν πλατὺ καὶ πολλὸ πλοῦστο χώρο τῶν  
μαρξιστικῶν - λενινιστικῶν ἰδεῶν

Τὰ θέματα ποὺ ἐπιλέχθηκαν εἶναι ἀπλὰ καὶ χρήσιμα.  
Πρόκειται γιὰ ἓνα κεφάλαιο ἀπὸ τὸ Έγχειρίδιο Μαρ-  
ξισμοῦ - Λενινισμοῦ τοῦ Otto V. Kuusinen καὶ διά-  
φορους λόγους τοῦ Φιντέλ Κάστρο. Ἡ ἐπιλογή ποὺ ἐγίνε εἴ-  
ναι καλὴ γκαὶ τὸ κεφάλαιο ἀπὸ τὸ Έγχειρίδιο συνοψί-  
ζει τὴν ἔμπειρίαν τῶν ὁμορφῶν κομμμάτων καὶ δίνει τὸ σκί-  
μα τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ ἔχει καὶ σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο  
πρέπει νὰ ἐνεργεῖ ἓνα μαρξιστικὸ - λενινιστικὸ κόμμα ἀπὸ  
τὴν ἄλλη μερὶὰ οἱ λόγοι τοῦ σύντροφου Φιντέλ ποὺ παρατί-  
θενται κάνουν νὰ ξεδιπλώνεται ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς χώ-  
ρας μας μέσα ἀπὸ τὰ λόγια ἐκείνου ποὺ διεύθυνε τὴν ἐπανά-  
στασι λόγια ποὺ καμιά φορὰ εἶναι ἀνομνήσεις προσπαθειῶν  
ἐμπειριῶν.

Αὐτὲς οἱ δύο πλευρὲς —δηλαδὴ ἀπὸ τὴ μὴ ἡ γενικὴ θε-  
ωρία σὺν ἔκφραση τῶν ἐμπειριῶν τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμμα-  
τος τῆς Σοβιετικῆς Ένωσης καὶ τῶν μαρξιστικῶν - λενινιστι-  
κῶν κομμάτων ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ πρακτι-  
κὴ ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν γενικῶν ἰδεῶν στὰ δικὰ μας ἰδιαιτέρως  
χαρακτηριστικὰ —συνδέονται στενὰ. Ἀπὸ τῆς ἰδιομορφίης ποὺ  
παρουσιάζουν τὰ κοινωνικὰ συμβάντα σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ τοῦ  
κόσμου, δὲν θὰ πρέπει νὰ θιγάζουμε τὸ συμπέρασμα διὸ ὑπάρ-  
χουν ἱστορικὲς ἐξαιρέσεις· ἀπολύτως τὰ ἡ εἰδικὴ περίπτωσις

\* Εἰσαγωγή στὸ βιβλίον El Partido Marxista - leninista ποὺ ἐκδόθηκε  
τὸ 1968 ἀπὸ τὸ Ένωσιό Κόμμα τῆς Σοσιαλιστικῆς Έκπαίδευστος τῆς  
Κούβας.

της κωβανέζικης κατάστασης τοποθετείται στο γενικό πλαίσιο της θεωρίας, που θγήκε από την πείρα, και φέρνει καινούριες έμφασιές στο παγκόσμιο εργατικό κίνημα.

Το έγχειρίδιο μās μαθαίνει με μεγάλη σαφήνεια τί είναι ένα μαρξιστικό - λενινιστικό κόμμα: «Ατομα που τὰ συνδέει μιά κοινότητα ιδεών, που μαζεύονται για νὰ πραγματοποιούν τις μαρξιστικές αντιλήψεις, για νὰ επιτελέσουν δηλαδή την ιστορική αποστολή της εργατικής τάξης». Έξηγει άκόμα ότι ένα κόμμα δέν μπορεί νὰ ζήσει ξεκομμένο από τή μάζα, ότι πρέπει νὰ βρίσκεται σε συνεχή επαφή μαζί της, ότι πρέπει νὰ άσκει κριτική και αυτοκριτική, και νὰ δέχνεται πολύ άσχημα γιά τὰ δικά του λάθη· ότι δέν πρέπει νὰ στηρίζεται μόνο σε άρνητικές αντιλήψεις πάλης ενάντια σε κάτι, άλλα και σε θετικές αντιλήψεις πάλης για κάτι· ότι τὰ μαρξιστικά κόμματα δέν μπορούν νὰ περμεύουν με σταυρωμένα τὰ χέρια νὰ βασανισθούν όλες οι προϋποθέσεις από τις άντικειμενικές και ύποκειμενικές συνθήκες που πραγματώνονται με τόν σύνθετο μηχανισμό της πάλης των τάξεων, έτσι που νὰ πέσει ή έξουσία στα χέρια του λαού σαν ώριμο φρούτο. Τό έγχειρίδιο δέχεται τόν Ιθύνοντα και καταλυτικό ρόλο αυτού του κόμματος που, όντας πρωτοπορία της εργατικής τάξης, ήγέτης της τάξης του, ξέρει νὰ της δείξει τὸ δρόμο για τή νίκη και νὰ επιταχύνει τήν πορεία προς καινούριες κοινωνικές συνθήκες. Έπιμένει στο γεγονός ότι, ακόμα και σε στιγμές κοινωνικής παλινδρόμησης, τὸ κόμμα πρέπει νὰ ξέρει νὰ ύποχωρεί και νὰ κρατάει σταθερά πλαίσια για νὰ στηριχτεί στο έπόμενο κύμα και νὰ προχωρήσει πιο μακριά, ως τὸν βασικό του στόχο κατά τὸ πρώτο επαναστατικό στάδιο, που είναι ή άνάληψη της έξουσίας.

Είναι λογικό αυτό τὸ κόμμα νὰ είναι ταξικό. Ένα μαρξιστικό - λενινιστικό κόμμα δέν θά μπορούσε νὰ είναι τίποτα άλλο· ή άποστολή του είναι νὰ θρεί τὸν πὸ σύντομο δρόμο που οδηγεί στη δικτατορία του προλεταριάτου, και οι πιο πολύτιμοι άποδοί του, τὰ Ιθύνοντα στελέχη του και ή τακτική του προέρκονται από τήν εργατική τάξη.

Είναι αδιανόητο να άρχισαι ή οικοδόμηση του σοσιαλισμού με ένα κόμμα της άστικής τάξης, ένα κόμμα που θα είχε ανάμεσα στο μέλη του άρκετούς έπαγγελματίες έμποροειμένους να καράζουν την πολιτική του γραμμή. Είναι πρόδηλο ότι μιά τέτοια ομάδα δεν μπορεί να διεκθύνει τον άγώνα παρά μόνο κατά το στάδιο της έθνικής άπελευθέρωσης, ως ένα άρκαμένο σημείο και μέσα σε καθορισμένες συνθήκες. Στο επόμενο στάδιο, ή επαναστατική τάξη θα γινόταν αντίδραστική και θα έγκαιθόρνε καινούριες συνθήκες που θα καθιστούσαν ύπαρξωτική την εμφάνιση του μαρξιστικού - λενινιστικού κόμματος στην ήγεσία του επαναστατικού άγώνα. "Ήδη είναι πρακτικά άδύνατο, στην Άμερική τουλάχιστο, να μιλάμε για άπελευθερωτικά κινήματα διεκθυνόμενα από την άστική τάξη. "Ή Κουβανέζικη Έπανάσταση έπέφερε πώλωση των δυνάμεων μπροστά στο δίλημμα λαός ή ιμπεριαλισμός, οι άδύναμες έθνικές άστικές τάξεις διαλέγουν τον ιμπεριαλισμό και προδίδουν άριστικά τις χώρες τους. Γίνεται σχεδόν άλότελα άδύνατο να γίνει σ' αυτό το μέρος του κόσμου ειρηνική μετόβαση προς το σοσιαλισμό.

"Αν το μαρξιστικό - λενινιστικό κόμμα είναι ικανό να προδλέπει τα μελλοντικά ιστορικά στάδια, και αν είναι ικανό να γίνει ή σημαία και ή πρωτοπορία ενός λαού πριν ακόμα ξεπεράσει το στάδιο της έθνικής άπελευθέρωσης —προκειμένου για τις άποικιοκρατούμενες χώρες μας— τότε αυτό το κόμμα θα έχει έπιτελέσει διπλή ιστορική άποστολή και θα μπορεί να άντημετωπίσει τα καθήκοντα της οικοδόμησης του σοσιαλισμού με περισσότερη δύναμη, με περισσότερο κύρος άπέναντι στις μάζες.

Στη συνέχεια έρχεται ή κουβανέζικη έμπειρία: έμπειρία πλούσια σε διτι κανονισμό φέρνει, σε διτι σθεναρό έχει σ' αυτή τη στιγμή της άνάπτυξης της άμερικάνικης επαναστασης, και ακόμα πλούσια σε διδάγματα από τα λάθη της που άναλόθηκαν και διορθώθηκαν δημόσια, σε έπαφή με τις μάζες και έκτεθειμένα στην κρίση της δημόσιας γνώμης.

Οι λόγγοι του σύντροφοι Φεντέλ, στους άπολους μιλάει για



τὸ Ἐνιαῖο Κόμμα τῆς Σοσιαλιστικῆς Ἐπανάστασης καὶ γιὰ τὶς μέθοδους ἐργασίας ποὺ χρησιμοποιήθηκαν στὶς ORI (Ἐνωματωμένες Ἐπαναστατικὲς Ὄργανώσεις), σηματοδοτοῦν δυο βασικά στάδια τῆς ἐπανάστασός μας καὶ ἔχουν ἰδιαίτερη σπουδαιότητα. Στὸ πρῶτο στάδιο ἐκφράζεται ἡ εὐλακρινὴς δὴλωσις ἐνὸς ἀσκηθρευμένου ἐπαναστάτη ποὺ ἡ σκέψις του ἐξελλισμένη ἔχει φτάσει στὸ ὑψηλότερο σημεῖο καὶ ποὺ διακηρύσσει σταθερὰ μπροστὰ στὸν κόσμο τὴν μαρξιστικὴ - λενινιστικὴ ἰδιότητά του. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται γιὰ ἀπλὴ λεκτικὴ διαθεοδότησις· δείχνει τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τὰ ποὺ σημαντικὰ γεγονότα στὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἡγέτη, στὴν ἐξέλιξιν τοῦ κινήματος καὶ τοῦ κόμματος πρὸς μιὰ σύζυγιά ποὺ ἐμελλε νὰ ἐπιφέρει τὴ σύστασιν τοῦ Ἐνιαίου Κόμματος τῆς Σοσιαλιστικῆς Ἐπανάστασης.

Αὐτοαναλυόμενος, ὁ σύντροφος Φιντέλ ἀναγνωρίζει τὴν πληθώρα ἀποδορυμμένων ἰδεῶν ποὺ τοῦ εἶχε ἐμφυσήσει τὸ περιβάλλον· ἀφηγεῖται πῶς ἀγωνίστηκε ἐνστικτώδως ἐνάντια σ' αὐτὰς τὶς ἀντιλήψεις καὶ σφυρηλατήθηκε μέσα στὸν ἀγῶνα, ἀφηγεῖται τὶς ἀμφιβολίες του, ἐξηγεῖ τὰ αἰτιά τους καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο τὶς ἔλυσε.

Τὸ κίνημα τῆς 28 Ἰουλίου ἦταν ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ μιὰ καινοτομία δυσκαλοπροσδιόριστη. Ὁ Φιντέλ Κάστρο, ἥρωας τῆς Μονκάντα, αἰχμάλωτος τῆς Νήσου τῶν Πεύκων, γυμνάζει μιὰ ομάδα ἀνθρώπων ποὺ ἔχει σὰν ἀποστολὴ νὰ φτάσει στὶς ἀκτὲς τοῦ Ὀριέντε, νὰ ἀνάψει τὴν ἐπαναστατικὴ φλόγα τῆς ἐπαρχίας καὶ νὰ τὴν κυριεύει κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπὴ χώρα ἥ νὰ προχωρήσει ἀκατομάχητα, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀντικειμενικὲς συνθῆκες, καὶ μέχρι τὴν Ἀβάνα, μὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ λίγο - πολὺ σηματορῆς νῆσους.

Ἡ πραγματικότητα μᾶς ἔδωσε ἓνα γερὸ χτύπημα. Δὲν ὑπῆρχε ὁ ἀπαραίτητος συνδυασμὸς τῶν ὑποκειμενικῶν συνθηκῶν γιὰ νὰ πάρει μορφή αὕτῃ ἡ προσπάθεια· δὲν εἶχαμε ἀκολουθήσει ὅλους τοὺς κανόνες τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου ποὺ ἐμελλε νὰ τοὺς μάθοιμε ἀργότερα μὲ τὸ αἷμα μας καὶ τὸ αἷμα τῶν ἀδερφῶν μας σὲ δυο χρόνια δύσκολου ἀγῶνα. Νικη-

θήκαμε, και τότε είναι που άρχισε η σπουδαίωση Ιστορία του κινήματός μας. Τότε έδειξε την αληθινή του δύναμη, την αληθινή που Ιστορική άξια: κατανοήσαμε τα λάθη τακτικής που είχαμε διαπράξει και καταλάβαμε ότι Έλληνες άριστοι σημαντικοί υποκειμενικοί παράγοντες· ο λαός είχε συνείδηση της αναγκαιότητας για αλλαγή αλλά του έλλειπε η βεβαιότητα ότι αυτό είναι δυνατό να γίνει. Έπρεπε λοιπόν να δημιουργηθεί αυτή η βεβαιότητα, και στη Σιέρα Μαέστρα άρχίζει η μακροπρόνια δουλειά που χρησιμεύει σαν καταλύτης σε όλα κληρο το κίνημα της χώρας και προκαλεί αδιάκοπες θύελλες, αδιάκοπες επαναστατικές εκρήξεις σε όλη την περιοχή.

Τα γεγονότα άρχίζουν να αποδεικνύουν ότι ο Έπαναστατικός Σπρωτός, χάρη στη με σύσταση κατευθυνόμενη εμπιστοσύνη και τον ένθουσοισμό του λαού, μπορεί να αύξεισει τη δύναμή του χρησιμοποιώντας σωστά τα όπλα και να καταστρέψει κάποτε τον έκθρονο στρατό. Πρόκειται για ένα μεγάλο μύημα που δίνει η Ιστορία μας. Πριν από το θρόνο της επανάστασης, ο συστηματικός των δυνάμεων άλλαξε σιγά - σιγά άποψι έγινε έξαρση ευνόησε για το επαναστατικό κίνημα· δημιουργήθηκαν οι υποκειμενικές συνθήκες οι απαραίτητες για την πραγματοποίηση της αλλαγής, και προκλήθηκε η κρίση της εξουσίας, πράγμα βασικό για την αλλαγή. Πραγματούθηκε στην Αμερική μια νέα επαναστατική εμπειρία· αποδείχτηκε ότι οι μεγάλες αλήθειες του μαρξισμού - λενινισμού επαληθεύονται πάντα· σ' αυτή τη συγκεκριμένη περίπτωση αποδείχτηκε ότι η άποσταλή των ήγετων και των κομμάτων είναι να δημιουργούν όλες τις απαραίτητες συνθήκες για την ανάλυση της εξουσίας και όχι να γίνονται καινούριοι θεσμοί του επαναστατικού κόμματος που γεννιέται στους κόλπους του λαού.

Ταυτόχρονα, αποδεικνύοντας ότι υπάρχει ανάγκη να προστατευτούν οι ένοπλοι πυρήνες, που υπερασπίζονται τη λαϊκή κυριαρχία, από αβυσθιασμούς, έπαθειες, έκαμψήνωση, ή κουθανέζικη έμπερρία δείχνει πόση σημασία έχει το να γίνεται ο ένοπλος άγώνας σε άδωφα τά που ευνόια για τον

πόλεμο των γκουερίλλας, δηλαδή στα πιο δυσπρόσιτα μέρη των αγροτικών περιοχών. Αυτό είναι μια άκρως προσηφορὰ της Κουβανέζικης Έπανάστασης σὲν ἄγωνα τῆς Ἀμερικής γιὰ χειραφέτηση· πηγαίνουμε ἀπὸ τὴν ὑπαθρο στὴς πόλεις, ἀπὸ τὴς πὸ μικρὲς στὴς πὸ μεγάλες, δημιουργώντας τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα πὸ κορυφώνεται στὴν Ἀβάνα.

Σὲ ἄλλο σημεῖο, ὁ Φιντέλ ἐξηγεῖ καθαρά ὅτι ἡ βασικὴ ἰδιότητα τοῦ ἐπαναστάτη εἶναι νὰ ἔχει νὰ ἐρμηνεύει τὴν πραγματικότητα. Μιλώντας γιὰ τὴν ἀπριλιανὴ ἀπεργίαν ἐξηγεῖ ὅτι δὲν εἴμασταν σὲ θέση ἑαυτὴν τῇ στιγμῇ νὰ τὴν ἐρμηνεύσουμε καὶ ὅτι γι' αὐτὸ πῶθαμε κατὰστροφὴ. Γιὰτὶ κηρύχτηκε ἡ ἀπριλιανὴ ἀπεργία; Ἐπειδὴ ὑπῆρχε μέσα στὸ κίνημα ἓνα σύνολο ἀντιφάσεων πὸ τὴς ὀνομάσαμε ἐπὶ βουνοῦ καὶ τῆς πεδιάδας καὶ πὸ τὴς ἔκανε ἑαυτὴς μιὰ ἀνάλυσιν τῶν στοιχείων ἑαυτῶν πὸ θεωροῦνταν βασικὰ προκεκμενὸι νὰ ἀποφασιστοῦν ἐνωπὸς ἄγῳας, στοιχείων πὸ ἦσαν διαμετρικὰ ἀντίθετα σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὴς δύο κατηγορίες.

Τὸ βουνὸ ἦταν ἔτοιμο νὰ καταδικάσει τὸ στρατὸ ὅποτε χρειαζόταν, νὰ κερδίζει μάχες τῇ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, νὰ ἀρπάζει τὸν ἐξοπλισμὸ καὶ νὰ φτάσει κάποτε στὴν πλήρη κατάληψιν τῆς ἐξουσίας, στηρίζοντο σὲν ἀντίρροπον στρατὸ τοῦ. Ἡ πεδιάδα εὐνοοῦσε τὸν ἐνωπὸ ἄγῳα πὸ θὰ γεννευόταν σὲ ὅλη τὴ χώρα, μὲ κορύφωσιν μιὰ ἐπαναστατικὴ ἀπεργίαν πὸ θὰ ἔδωκεν τὴ δικτατορίαν τοῦ Μπατίστα καὶ θὰ ἐδραίωνε στὴν κυβέρνηση τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπαιστών· κόνοντας τὸν καινούριον στρατὸ ἀπολιτικό.

Ἡ σύγκρουση ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὴς δύο θέσεις εἶναι μόνιμη καὶ δὲν ἐννοεῖ καθόλου τὴ διοικητικὴ ἐνότητα πὸ ἀπαιτεῖται σὲ τέτοιες στιγμές. Ἡ ἀπριλιανὴ ἀπεργίαν (τοῦ 1958) προετοιμάστηκε καὶ κηρύχτηκε ἀπὸ τὴν πεδιάδα μὲ τὴ συγκατάθεσιν τῆς διοίκησης τοῦ βουνοῦ πὸ νοιώθει ὅτι δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ τὴν ἐμποδίσῃ, ἂν καὶ ἔχει σοβαρὲς ἀμφιβολίες γιὰ τὸ ἀποτέλεσμά της, καὶ μὲ τὴς ρητὲς ἐπαφιλάξεις τοῦ P.S.F. (Λαϊκοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος) πὸ βλέπει ἔγκαιρα τὸν κίνδυνον. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν κατεβαίνουν

στην πεδιάδα για να τη βοηθήσουν, και τότε είναι που αρχίζει ο αξεχαστος αρχηγός του στρατού μας Καμίλλιο Σιενφουέγκος τις πρώτες του επιδρομές στην ζώνη του Μπαγιάμο.

Η αίτια των παραπάνω αντιφάσεων βρίσκεται πιο βαθιά από τις διαφωνίες σε ζητήματα τακτικής: ο αντίρτικος στρατός είναι ήδη ιδεολογικά προλεταριακός και σκεφτείται σ'αν στερημένη τάξη: η πεδιάδα παραμένει ακόμα μικρο - αστική, με μέλλοντες προδότες στη διοίκησή της, και απηρασμένη κατά πολύ από το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσεται.

Επρόκειτο για μια σε μικρότερη κλίμακα πάλη για εσωτερικό έλεγχο, μέσα στο πλαίσιο της μεγάλης επαναστατικής πάλης για την έξουσία. Τα πρόσφατα γεγονότα της 'Αλγερίας εξηγούνται πολύ καλά σε αναλογία με την Κουβανέζικη 'Επανάσταση: η επαναστατική πτέρυγα δεν έννοσε να απομακρυνθεί από την έξουσία και αγωνίζεται για να την κατακτήσει ολοκληρωτικά, και ο 'Απελευθερωτικός Στρατός είναι ο αληθινός εκπρόσωπος της 'Επανάστασης που θριαμβεύει.

Οι συγκρούσεις επανέρχονται περιοδικά, και η διοικητική έννοτητα δεν πραγματοποιείται παρά μόνο (και πάλι χωρίς να αναγνωριστεί από όλους) όταν ο Φιντέλ ονομάζεται Πρωθυπουργός, μερικούς μήνες μετά το θάνατό της 'Επανάστασης. Μέχρι τότε τί είχαμε κάνει; Είχαμε άτακτise, όπως θα έλεγε ο Φιντέλ, το δικαίωμα να αρχίσουμε. Δεν είχαμε καλύψει παρά ένα μόνο στάδιο που βασίζονταν στην πύλη μέχρι θανάτου ενάντια στο σύστημα που είχε εγκαθιδρυθεί στην Κούβα και που ενσωματωνόταν στον δικτάτορα Μπατίστα: αλλά για να ακολουθήσουμε μια συνετή επαναστατική γραμμή με σκοπό την καλύτερηση της κοινωνίας μας και την, όσο το δυνατό, απελευθέρωση της από τα οικονομικά έμποδια, είχαμε σταν υπακουμένους να παλαίψουμε κατά μέτωπο ενάντια στον ιμπεριαλισμό.

Ο ιμπεριαλισμός υπήρχε ένα στοιχείο πολύ σπουδαίο για την ανάπτυξη και το βάθος της ιδεολογίας μας: σε κάθε κτύπημα που μας έδινε έπρεπε να υπάρχει άμεση απάντηση: κάθε φορά που οι γιάνκηδες με τη συνθηκομένη υπεροψία τους,

αντιδροσαν παίρνοντας ένα μέτρο ενάντια στην Κούβα έπρεπε άμεσα να παίρνουμε άπαράτητα ένα αντι-μέτρο, και έτσι η Έπανάσταση βαθμιαία γινόταν πιο ριζοσπαστική.

Το Λαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα μπήκε σ' αυτό το μέτωπο, και οι σύντροφοι που παλιότερα υπήρξαν επαναστάτες αγωνιστές άρχισαν να συγχωνεύονται με εκείνους που έφτασαν στην έξουσία μετά τη μάχη της Σιέρρα. Ο Φιντέλ πρόδωσε ήδη μερικούς κινδύνους σκεπτικισμού· επέκρινε εκείνον που έφερνε σαν έπακρόφημα ανέκδοτο σέ έναν άλλο τὰ 15 ή 20 χρόνια που ήταν άγνωστής, καθώς επίσης επέκρινε τὸ σκεπτικισμό των γενειοφόρων της Σιέρρα ή τὸ τρασκράτι της πόλης.

Τὴν εποχή τοῦ ένοπλου αγώνα υπήρχε μία ομάδα συντρόφων που έπιθυμούσαν νὰ προσπαθήσουν τὸ κίνημα ἀπὸ τὸν προφανή «προσωπωκεντρισμό» τοῦ Φιντέλ και ποὺ διάπραζαν τὸ λάθος —ποὺ έμελλε νὰ ἐπαναληφτεῖ ἀργότερα τὴ στιγμή τοῦ σκεπτικισμοῦ— νὰ συγχέουν τις μεγάλες ηγετικές ἀρετές του, τις μεγάλες ἀρετές του σὺν ἀρχηγοῦ της Έπανάστασης και τὰ ἀνομοιογένητα διοικητικά του καρίσματα, με τὸ ἔργο ποὺ μόνη του φροντίδα ήταν νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἄνευ δρῶν ὑποστήριξη τῶν δικῶν του και νὰ ἐγκαθιδρύσει ἕνα σύστημα προσωπωκεντρικό. Αὐτὸν τὸν αγώνα, ποὺ ξεκινούσε ἀπὸ ψεύτικες βάσεις, τὸν διεξήγαγε μιὰ ομάδα συντρόφων και δὲν σταμάτησε οὔτε τὴν 1η τοῦ Γενάρη, οὔτε ὅταν ὁ Φιντέλ ἀνέλαβε πρωθυπουργός· δὲν σταμάτησε παρὰ μόνο πολὺ μετά, ὅταν νικήθηκε ἡ δεξιὰ πτέρυγα τῆς 26 Ἰουλίου. Τότε εἶναι ποὺ ἔπασαν ὁ Οὐρούτια, ὁ Μιρά, ὁ Κορντόνα, ὁ Ραίη, ὁ Χουμαρετ Μάτος, ὁ Νιαβίνι Σαλβαντόρ και τόσο ἄλλοι προδότες ποὺ εἶχαν ἐναντιωθεῖ στὴ λαϊκὴ θέληση.

Μετά τὴν πλήρη νίκη ενάντια στὴ δεξιὰ πτέρυγα ἐμφανίστηκε ἡ ἀνάγκη νὰ συσταθεῖ ἕνα κόμμα τὸ Ἐνιαίο Κόμμα Έπανάστασης, ἔκφραση τοῦ μαρξισμοῦ - λενινισμοῦ μέσα στις καινούργιες συνθήκες τῆς Κούβας. "Έπρεπε νὰ εἶναι ἕνας οργανισμὸς ποὺ νὰ συνδέεται με τις μάζες με στελέχη αὐστηρὰ ἐπιλεγμένα, ἡ ὁργάνωσή του νὰ εἶναι συγκεντρωτικὴ

και εν τούτοις εύλύγη, και για να γίνει αυτό έμπροσθενή-  
καμε απόλυτα στην αθένητά που αποκτήθηκε από το Λαϊκό  
Σοσιαλιστικό Κόμμα κατά τον πολύχρονο αγώνα παραμερί-  
ζοντας σχεδόν τα δικά μας οργανωτικά κριτήρια. Και έτσι δη-  
μιουργήθηκαν παντοειδείς συνθήκες που επέτρεψαν να ώρι-  
μάσει ο σεκταρισμός.

Στη δουλειά για τη σύσταση αυτού του κόμματος, ο σύν-  
τροφος "Αντιπαλ" Έσκαλάντε είχε έπιφορτιστεί με την ορ-  
γάνωση και άρκασε μια μαύρη έποχή που εύτυχώς υπήρξε πο-  
λύ σύντομη. Οι διευθυντικές μέθοδοι ήταν άσχημες: το κόμμα  
έκανε τις βασικές ιδιότητές του —σύνδεσμος με τις μάζες,  
δημοκρατικός συγκεντρωτισμός και πνεύμα θυσίας. Συνέβαι-  
νε, με άληθινές άκροβασίες, άποια χωρίς πείρα και χωρίς ά-  
ξια να βρίσκονται σε θύνουςες θέσεις μόνο και μόνο επειδή  
είχαν προσαρμοστεί στην κατάσταση.

Οι ORI\* έκασαν τον ιδεολογικό κινητήριο ρόλο τους—  
και τον ρόλο έλέγχου του όλου μηχανισμού παραγωγής— και  
έγιναν διοικητικός μηχανισμός. Κάτω από αυτές τις συνθήκες  
τα σήματα κινδύνου που θα έπρεπε να έρχονται από την έ-  
παρκεία για να έξηγούν τα προβλήματα που έμφανίζονται έ-  
κει, χάνονταν στο όριο επειδή έκεينو που άφειλαν να έπο-  
πτεούν την εργασία των διοικητικών υπαλλήλων ήταν άκρι-  
βώς οι θύνοντες που έπιτελούσαν διπλή άποστολή — του  
κόμματος και της δημόσιας διοίκησης.

Εύτυχώς, η έπαχή των λαθμεένων άντιλήψεων, των μη-  
μεκωδών σφαλμάτων και των μηχανιστικών μετασφτεύσεων,  
πέρασε. Έχουν καταρρεύσει τα παλιά θεμέλια πάνω στα ό-  
ποια είχε στηθεί το σεκταριστικό πνεύμα.

Άπέναντι σε όλα αυτά τα προβλήματα, η άπόφαση της  
Έθνικής Διοίκησης, στην άποία πρόεδρος είναι ο Φιντέλ, ήταν  
να στραφεί προς τις μάζες, να άναστρέξει στις μάζες και έτσι  
έγινε μπορετό να καθιερωθεί το σύστημα παρότρυνσης όλων  
των κέντρων εργασίας για την έκλογή των υποδειγματικών

\* ORI. Ένσωματωμένες επαναστατικές άργανώσεις, πρώτο στάδιο  
του Έναίου Κόμματος.

εργαζομένων από τη μάζα, και η δυνατότητα έπιλογής για συμμετοχή στους πυρήνες του κόμματος, ενός κόμματος στενά ενωμένου με τις μάζες.

Μιά από τις αλλαγές που έγιναν στο κόμμα, ήταν και η μεταρρύθμιση του συστήματος εκπαίδευσης, που ανταμείβει όχι πα τους φίλους, τους εκπαιδευτικούς του μαρξισμού, όπως γινόταν πριν, αλλά τους καλύτερους εργαζόμενους, τους ανθρώπους που έχουν αποδείξει με τη συμπεριφορά τους με την καθημερινή εργασία τους, με τον ένθουςμασμό τους και το πνεύμα θυσίας, ανώτερες ιδιότητες μέλους του ιδέοντος κόμματος.

Είνα μια νέα εποχή αναζωογόνησης του κόμματος και των μεθόδων του. Άνοιγεται μπροστά μας ένας πλατύς και φωτεινός δρόμος προς την οικοδόμηση του σοσιαλισμού, δρόμος σπών άποϊον το κόμμα έχει αναλάβει να μς οδηγήσει. Και δέν οδηγούμαστε εκεί με τη μηχανική και γραφειοκρατική εϋταξία, με το στενό και σκεταριστικό έλεγχο, με την διάφορη εϋταξία, με τη συμβουλή που θά πρέπει να ακολουθείται χωρίς να συνιστά παράδειγμα, με το προνόμιο των παλιών ιδέων και της παλιής ιστορίας.

Το κόμμα που μέλλει να γίνει θά είναι στενά δεμένο με τις μάζες και θά παίρνει από αυτές τις μεγάλες ιδέες που στη συνέχεια θά μορφώνονται σε συγκεκριμένες νηρεκτίδες: θά είναι ένα κόμμα που θά εφαρμόζει άυστηρά την πειθαρεία σύμφωνα με τον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό και που ταυτόχρονα θά έχει περιθώρια για άνοικτη συζήτηση, κριτική και άντακτική έτσι που η δουλειά να καλύτερεύει άδιάκοπα. Θά είναι σ' αυτό το στάδιο ένα κόμμα στελεχών των καλύτερων, και αυτοί θά πρέπει να παίζουν το δυναμικό ρόλο που συνίσταται στο να βρίσκονται σε έπαφή με το λαό τους, να μεταφέρουν τις έμπειρίες του στις άνωτερες σφαίρες, να μπαίνουν έπικεφαλής των μαζών. Τα στελέχη του κόμματός μας πρέπει να είναι οι πρώτοι στη μελέτη, οι πρώτοι στη δουλειά, οι πρώτοι στον έπαναστατικό ένθουςμασμό, οι πρώτοι στη

θυσία: πάντα καλύτεροι, πιο άγνοί, πιο άνθρωποι από όλους τους άλλους.

Δέν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ότι ο μαρξιστής δεν είναι μια αυτόματη και φανταστική μηχανή που κατευθύνεται σαν τοριπίλλα από ένα σερβομηχανισμό προς ένα συγκεκριμένο αντικείμενο. 'Ο Φιντέλ καταπαίνεται ξεκάθαρα μ' αυτό το πρόβλημα σε μια από τις παρεμβάσεις του: «Παίος είπε ότι ο μαρξισμός είναι άποποίηση των ανθρώπινων συναισθημάτων, της συναδελφσύνης, της αγάπης για τον πλησίον, του σεβασμού, της φροντίδας για τον σύντροφο; Παίος είπε ότι μαρξισμός είναι να μην έχει ψυχή, να μην έχει συναισθήματα; 'Αφού άκριβως ή αγάπη για τον άνθρωπο είναι που γέννησε τον μαρξισμό; ή αγάπη για τον άνθρωπο, για την ανθρωπότητα, ο πόθος για καταπολέμηση της δυστυχίας, της άδικίας, των μαρτυριών και της έκμετάλλευσης που υφίσταται το προλεταριάτο — αυτά είναι που έκαναν να ξεπεταχτεί ο μαρξισμός από το πνεύμα του Κάρλ Μάρξ, και αυτό όταν άκριβως ήτανμπορετό να ξεπεταχτεί ο μαρξισμός, όταν άκριβως ήτανμπορετό να εμφανιστεί μια πραγματική θινατότητα, και ακόμα περισσότερο από μια πραγματική δυνατότητα, ή ιστορική αναγκαιότητα της κοινωνικής επανάστασης της οποίας ο Κάρλ Μάρξ υπήρξε διεργμηνευτής. 'Αλλά τί τον έκανε να γίνει αυτός ο διεργμηνευτής αν όχι το κόμμα ανθρώπινων συναισθημάτων ανθρώπων αν τον Ιδιο, αν τον "Ενγκελς, αν τον Λένιν;».

'Η παραπάνω παρατήρηση του Φιντέλ είναι βασική για τον μαχητή του καινούργιου κόσμου να την θυμάσσε πάντα, σύντροφοι: χαράζετε την στη μνήμη σας αν τον πιο άστολεματικό διπλο ένάντια σ' όλες τις παρεκλίσεις. 'Ο μαρξιστής πρέπει να είναι ο καλύτερος, ο πιο ολοκληρωμένος από τους ανθρώπους, αλλά πάντοτε και πριν απ' όλα να είναι άνθρωπος: μαχητής ενός κόσμου που ζει και πάλλεται σε έπαφή με τις μάζες: Ένας καθοδηγητής που μεταφράζει σε συγκεκριμένες ντιρεκτίβες τις κομμά φορά θολές έπιθυμίες της μάζας: Ένας άκώματος δουλευτής που τὰ δίνει όλα στο λαό του: Ένας έπιμνος δουλευτής που δίνει στην επανάσταση τις έλεύτερες



ώρες του, την προσωπική του ήσυχία, την οικογένειά του ή τη ζωή του, αλλά που δεν μένει ποτέ ξένος στη ζεστασιά της ανθρώπινης επαφής.

Στο διεθνές επίπεδο, το Κόμμα μας θα έχει εξαιρετικά σπουδαία καθήκοντα: ελπίστε ή πρώτη σοσιαλιστική χώρα της Αμερικής, ένα παράδειγμα που μπορούν να ακολουθήσουν οι άλλες χώρες, μια ζωντανή εμπειρία που πρέπει να την καταλάβουν τα άδερφά κόμματα: μια ζωντανή εμπειρία που επαναλαμβάνεται και αλλάζει, που δέσνει άνακτα σε όλους τις επιτυχίες της και τα σφάλματά της. Μ' αυτό τον τρόπο το παράδειγμά της περιέχει περισσότερα διδάγματα και δεν επιδιώκει να άγγιξει μόνο εκείνους που έχουν δηλώσει πίστη στον μαρξισμό - λενινισμό, αλλά και στις λαϊκές μάζες της Αμερικής.

Η Δεύτερη Διακήρυξη της Αθήνας είναι οδηγός για το προλεταριάτο, την αγροτιά και τους επαναστάτες διανοούμενους της Αμερικής: η στάση μας θα είναι ένας διαρκής οδηγός. Πρέπει να φανούμε αντίξοι της θέσης που κατέχουμε, πρέπει να δουλεύουμε κάθε μέρα με τη σκέψη στην Αμερική και να δοραίνουμε όλο και καλύτερα τις βάσεις του κράτους μας, την οικονομική οργάνωσή του και την πολιτική ανάπτυξή του για να μπορούμε, προχωρώντας έστωτερικά όλο και περισσότερο, να πείθουμε και τους λαούς της Αμερικής όλο και περισσότερο για την πρακτική δυνατότητα που υπάρχει να πάρουν το δρόμο της σοσιαλιστικής ανάπτυξης, στο επίπεδο που βρίσκεται σήμερα ο συσχετισμός των διεθνών δυνάμεων.

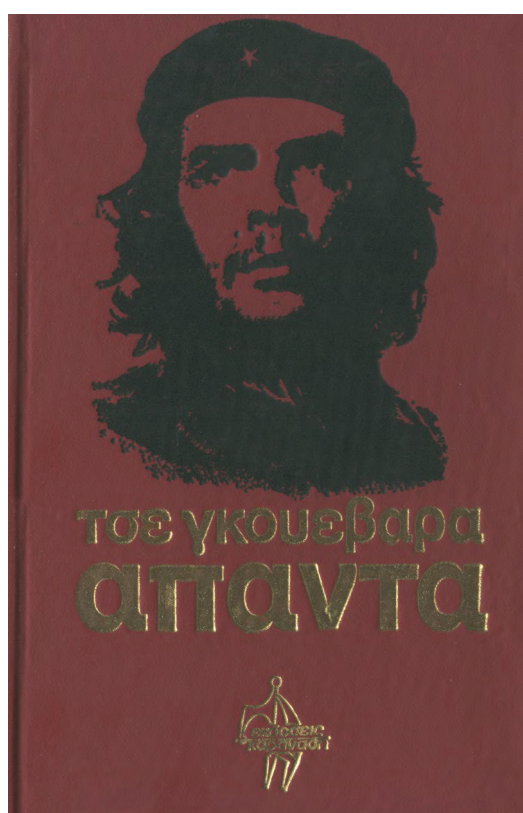
Όλα αυτά χωρίς να ξεχνάμε ότι η εύαρεσσία μας απέναντι στις άδικες των επιτιθέμενων και τις δυστυχίες των λαών δεν θα μπορούσε να περιοριστεί στο πλαίσιο της Αμερικής, ούτε στο πλαίσιο που περιλαμβάνει μαζί την Αμερική και τις σοσιαλιστικές χώρες: πρέπει να εφαρμόζουμε τον αληθινό προλεταριακό διεθνισμό, να νοιάζουμε σαν προσωπική προσβολή κάθε πράξη που εναντιώνεται στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου, στην ευτυχία του, σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου.

Εμείς που είμαστε μαχητές ενός καινούργιου κόσμου,

σὲ μιὰ νέα ἀπελευθερωμένη περιοχή τοῦ κόσμου, καὶ μέσα  
σὲ μιὰ νέα κατάσταση, πρέπει νὰ κρατῶμε πάντα ψηλὰ τὴ ση-  
μαία τῆς ἀξιοπρέπειας ποὺ σήκωσε ὁ Μαρτί, ὁδηγὸς πολλῶν  
γενεῶν, ποὺ εἶναι καὶ σήμερα παρὼν σὴν κουδανέζικη παρα-  
γωγικότητα μὲ τὴν αἰώνια φρεσινὰ τοῦ: *εκάθε ἀληθινὸς  
ἄνθρωπος πρέπει νὰ νοιώθει στὸ πρόσωπό του τὸ χτύπημα  
ποὺ δίνεται σὲ ὁποιονδήποτε ἄνθρωπο.*





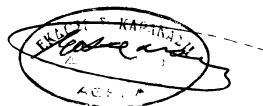


ΕΡΝΕΣΤΟ ΤΣΕ ΓΚΟΥΕΒΑΡΑ  
ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ  
τόμος δεύτερος

τίτλος πρωτοτύπου  
ERNESTO CHE GUEVARA  
Textes politiques

Έκδοση Όφσετ: Δ. Αβραμόπουλος και Σία, Λεωφόρου 5, Αθήνα  
Βιβλιοδεσία: Κων. Χωριαντάκης Χαρ. Τραπεζούπη 87, Αθήνα

Τό κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει τό σήμα καί τήν υπογραφή τοῦ Έκδοτη



Copyright: FRANÇOIS MASPERO  
Copyright: Γιά τήν ελληνική γλώσσα ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΑΝΑΣΗ

ΕΡΝΕΣΤΟ ΤΣΕ ΓΚΟΥΕΒΑΡΑ

## ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

πρόλογος  
ΦΙΝΤΕΛ ΚΑΣΤΡΟ

μετάφραση  
ΜΠΑΜΠΗ ΛΥΚΟΥΔΗ  
ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ



Ζωοδ. Πηγής 49 — Τηλ. 36.24.416  
ΑΘΗΝΑ 1977



## περιεχόμενα

|  | Σελ. |
|--|------|
| Πρόλογος του Φιντέλ Κάστρο   | 7    |
| I. Γ ι ά τ ή ν ο ί κ ο δ ό μ η σ η τ ο υ σ ο σ ι - α λ ι σ μ ο υ   |      |
| Τί σημαίνει νέος κομμουνιστής (Όκτώβρης 1962)  | 29   |
| Έναντια στο γραφειοκρατισμό (Φλεβάρης 1967)  | 45   |
| Σχετικά με την οικοδόμηση του κόμματος (14 Μάρτη 1963)   | 55   |
| Σχετικά με την ανίχνευση της άξιας (Όκτώβρης 1963)   | 70   |
| Σχετικά με το σύστημα προϋπολογισμού (Φλεβάρης 1964)   | 80   |
| Η σημασία του σοσιαλιστικού προγραμματισμού (Ίούνης 1964)  | 122  |
| II. Γ ι ά τ ό ν Δ ι ε θ ν ι σ μ ο  |      |
| Άλληλεγγύη με το Βιετνάμ (Δεκέμβρης 1963)  | 141  |
| Λόγος στη Γενεύη (Μάης 1964)   | 151  |
| Στά 'Ηνωμένα Έθνη (Δεκέμβρης 1964)   | 181  |
| III. Ν ά δ η μ ι ο υ ρ γ ή σ ο υ μ ε δ υ ό , τ ρ ί α ... π ο λ υ ά ρ ι θ μ α Β ι ε τ ν ά μ . . (Μάης 1967) | 221  |
| *** Έ π ι σ τ ο λ έ ς  | 224  |

### *Πρόλογος του Φιντέλ Κάστρο*

Ήταν μία μέρα του 'Ιούλη ή του Αύγουστου 1955 που γνωριστήκαμε με τον Τσέ. Και μέσα σε μία νύχτα — όπως τὸ λέει ὁ ἴδιος στὰ γραπτά του — έγινε ένας ἀπ' αὐτοὺς πού θά ἐπαιρναν μέρος μελλοντικά στην ἐκστρατεία τοῦ «Γ'κράνμα». Μά τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη, ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ δὲν εἶχε μῆτε πλοῖα, μῆτε δουλὰ, μῆτε στρατό. Κι εἶται ἦταν πού, μαζί με τὸ Ραούλ, ὁ Τσέ μπήκε σὲν ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς δύο πρῶτους ἄντρες στὸν κατάλογο τοῦ «Γ'κράνμα».

Δώδεκα χρόνια ἔχουν περάσει ἀπὸ τότε. Δώδεκα χρόνια πάλης καὶ ἱστορίας. Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια, ὁ θάνατος θέρισε πολλὰς πολυτίμες καὶ ἀναντικατάστατες ζωές. Μά τὸν ἴδιο καιρὸ, σ' αὐτὰ τὰ χρόνια τῆς ἐπανάστασης μας, νέοι ἄνθρωποι ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους καὶ νέοι δεσμοὶ ἀγάπης καὶ φιλίας, πού ξεπερνᾶν κάθε δυνατότητα νὰ ἐκφραστούν, σφυρηλατήθηκαν ἀνάμεσα σιτούς ἄντρες τῆς Ἐπανάστασης, καθὼς κι ἀνάμεσα σιτούς ἀνθρώπους τῆς καὶ σιτοῦ λαοῦ.

Καὶ τούτῃ τῇ νύχτῃ, συγκεντρωθήκαμε ἔδω γιὰ νὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐκφράσουμε τὰ αἰσθήματα μας γι' αὐτὸν πού ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους, ἕνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀνθρώπους καὶ, δίχως καμιά ἀμφισβόλῃ, ὁ πρῶτος ἐκπληκτικὸς σύντροφός μας τῆς ἐπανάστασης, γιὰ νὰ ἐκφράσουμε τὰ αἰσθήματα πού νοιώθουμε γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τοὺς ἡρώες πού πολέμησαν στὸ πλευρό του, πού ἔπεσαν μαζί

του, τούς ήρωες του διεθνιστικού στρατού.

Ό Τσάι άνήκε στους ανθρώπους εκείνους για τούς όποιους ό κόσμος αισθάνεται άμέσως μιá συμπάθεια. Για την απλότητά του, για τό χαρακτήρα του, για τό φυσικό του, για τό πνεύμα της συντροφικότητας, για την προσωπικότητά του, για την πρωτοτυπία του, πριν άκόμη γνωρίσει τίς άλλες έξαιρετικές άρετές που τον χαρακτήριζαν.

Τόν πρώτο καιρό, ήταν ό γιατρός του στρατού μας. Έτσι δημιουργήθηκαν ό δεσμοί και γεννήθηκαν τά αισθήματα.

Τόβλεπες άμέσως ότι ήταν διαποτισμένος από ένα βαθύ αίσθημα μέσους και περιφρόνησης ενάντια στον ιμπεριαλισμό, κι όχι μόνο επειδή ή πολιτική του συγκρότηση είχε φτάσει κιόλας σ' ένα αξιόλογο βαθμό ανάπτυξης, αλλά και γιατί πριν λίγο καιρό είχε την ευκαιρία νά παραβρεθεί μάρτυρας στη Γουατεμάλα, στην εγκληματική ιμπεριαλιστική επέμβαση που έγινε μέ μισθοφόρους στρατιώτες και άνάτρεψε την επανάσταση αυτής της χώρας.

Για νά πείσουμε έναν άνθρωπο σάν κι αυτόν, δέν είχαμε ανάγκη από πολλά επιχειρήματα. Τού έφτανε νά ξέρει ότι ή Κούβα ζούσε σέ μιá παρόμοια κατάσταση. Τού έφτανε νά ξέρει ότι ύπρχαν άνθρωποι άποφασισμένοι νά παλαίψουν μέ τό δειλό στο χέρι ενάντια σ' αυτή την κατάσταση. Τού έφτανε νά ξέρει ότι αυτοί όί άνθρωποι έμψυχώνονταν από τά γνήσια επανστατικά και πατριωτικά αισθήματα.

Κι έτσι, μιá μέρα στά τέλη του Νοέμβρη 1956, έφυγε μαζί μας για την Κούβα. Θυμάμαι ότι τό ταξίδι γι' αυτόν ήταν πολύ σκληρό. Οι περιστάσεις στίς όποιες έπρεπε νά οργανωθεί ή άναχώρησή μας δέν τού είχαν επιτρέψει νά προμηθευτεί τά φάρμακα που τού ήταν άναγκαία κι έκανε όλη τή διαδρομή μέ μιá ισχυρή κρίση από άσθμα, δίχως τίποτα που νά μπορεί νά

τον ανακυφίσει αλλά και δίχως κανένα παράπονο.

Ἀποβίβαστήκαμε, ἄρχισαμε τίς πρώτες μας πορείες, γνωρίσαμε τίς πρώτες μας ἀποτυχίες καί μέσα σέ μερικές βδομάδες — ὅπως τὸ ξέρετε ὅλοι — ξαναβρεθήκαμε καί ἀναπαγκροτήσαμε μιὰ ὁμάδα ἀπ' ὅσους εἶχαν ἀπομείνει ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία τοῦ «Γιγάντια». Ὁ Τοῖ συνέχισε μαζί μας σὰν γιατρός τοῦ στρατοῦ μας.

Μετά ἦρθε καί ἡ πρώτη νικηφόρα μάχη καί ὁ Τοῖ ἦταν πιά στρατιώτης στίς γραμμές μας, παραμένοντας ὡστόσο κι ὁ γιατρός μας. Ἐγινε καί ἡ δεύτερη νικηφόρα μάχη καί ὁ Τοῖ δὲν ἦταν μόνο ἕνας στρατιώτης, ἀλλὰ ὁ στρατιώτης πού διακρίθηκε πὺλὸν σ' αὐτὴ τὴ μάχη, κάνοντας ἕνα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἐξαιρετικά ἀνδραγαθήματά του, πού θὰ χαρακτηρίζαν κατόπι ὅλη του τὴ δράση. Οἱ δυνάμεις μας ἐξακολούθησαν νὰ ἀναπτύσσονται κι ἔγινε λοιπὸν μιὰ μάχη ἐξαιρετικῆς σημασίας.

Ἡ κατάσταση ἦταν δύσκολη. Οἱ πληροφορίες μας ἦταν ἀπὸ πολλές πλευρές ἀνακριβεῖς. Ἐπρεπε νὰ ἐπιτεθοῦμε μέρα, τὰ χαράματα, σὲ μιὰ καλοοργανωμένη καί ὀχυρωμένη θέση πλάι στὴ θάλασσα, μὲ ἐξθρικά στρατεύματα στὰ νῦτα μας καί σὲ μικρὴ ἀπόσταση. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση σύγχυσης, ἐνῶ ἦταν ἀνάγκη νὰ ἀπαιτησοῦμε ἀπὸ τοὺς ἄντρες μας τὴ μέγιστη προσπάθεια κι ἀφοῦ ὁ σύντροφος Χουάν Ἀλμείντα δέχθηκε μιὰ ἀπὸ τίς πὺλὸν δύσκολες ἀποστολές, ἔβρι ἀκόμη ἕνα πλευρὸ ὁλοσθιῶλου ἀκάλυπτο, ἕνα πλευρὸ χωρὶς καμιά ἐπιθετικὴ ἰσχὺ, κι αὐτὸ μπορούσε νὰ βάλει σὲ κίνδυνο ὅλο τὸ ἐγχείρημα. Σὲ μιὰ τέτοια στιγμή ὁ Τοῖ, πού ἦταν ἀκόμη ὁ γιατρός, ζήτησε δυὸ τρεῖς ἄντρες μὲ ἕνα ὀπλοπολυβόλο καί μέσα σὲ λίγα δευτερόλεπτα εἶχε ὀρμήσει γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὴν ἀποστολὴ νὰ ἐπιτεθεῖ πρὸς ἐκεῖνη τὴν κατεύθυνση.

Καί σ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία, δὲν διακρίθηκε μόνο

ὅσων μαχητῆς ἄλλα καὶ ὁσὼν γινεσθῶσι, προφητείας δὲ  
αἱ μόνου τοῦ συντερόντος μας ποὺ εἶχαν τραυματισθεῖ  
ἄλλα καὶ τοὺς τραυματίους τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ μετὰ, ὅταν  
ἐκτασθῶμεν καὶ ἐκταλεφεύσωμεν αὐτὴν τὴν θέαν, ἔχοντες  
ἐκασταστὴν δια μέν τὸ ὅπλα, καὶ μὴ ἐπιχειροῦμεν μίαν  
μεγάλην πορείαν, κυνηγητῆμεν ἀπὸ διάφορες ἐχθρικοί  
δυνάμεις, τὸ θεωρησθῆναι ἀναγκαῖον μὴ παραινέμεν αὐ-  
τοὺς μὴ τοὺς τραυματίαις, ἦσαν ὁ Θεὸς ποὺ ἔμεινε. Μίαν  
τὴν βοήθειαν μίαν μικρὰν, ὁδῶσαι ἀπὸ στρατιωτικῆς μας  
τοὺς περικοπήθητε, τοὺς ὥστε τὴν ζωὴν καὶ μαζὶ τοὺς  
ἀνάμνησις ἀφ' ὧν τὴν ψάλλωγα.

Ἀπὸ τῆ στιγμῇ ἐκείνῃ ἀναδείχθηκε ἓνας ἱκανὸς καὶ θαρραλέος ἡγέτης, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους πού, ὅταν ἔχουν μιὰ δύσκολη ἀποστολὴ νὰ ἐκπληρώσουν, δὲν περιμένουν νὰ τοὺς πεί; νὰ τὴν ἐκπληρώσουν καλὰ.

Αυτό έγινε στη μάχη του Ουδέρου, κι οι αυτοί έδωσαν επίσης τον πρώτο καιρό οι ίδιοι ειχαίρια, γιά τήν οποία δεν έγινε λόγος ποτέ. Ύστερα από μία πρόδοσι, ο μικρός μας στρατός, έφταε δεχθεί μία αλυσίτις σπηλι επίθεσι από πολλά έσπερα. Κι ένω ελγχεμαί αρχίζουσι να υποχωρούμε κάτω από τήν πίεσι των έσπερα: διαρπαιζομεν και από ελγχεμαί διασώσι τήν νίκην των άσπερα: όμως, θυμηθίκαμε μερικά τυχεύματα που άνηκαν από στρατούς: άγρότες, οι έποιοι είχαν πάρει μέρος μαζί μας στη πρώτες επιχειρήσεις και μετά ελγχεμαί ζητήσι τήν άδεια να πάνε να δοθι οι ολκονήσεις: τους οι μάχη σπηλι που δεν υπήρχε άκωμη μεγάλη πειθαρχία: τον νεοεργαζομένων στρατό μας. Διαπιστώσαμε τότε τε: αυτά τα όπλα μπορούσαν να πάνε χαμένα.

Θυμόμαστε ότι, απ' τη στιγμή που τέθηκε το πρόβλημα κι ενώ συζητούνταν οι θεμελιώδεις, προσφέρθηκε ό Τσέ και έφυγε άμέσως· γι' αυτό περισυλλέξει έπειτα τα όπλα.

Αὐτὸ ἦταν ἐνὰ ἀπὸ τὰ πλεῖστα βασικά του γνωρίσματα

τα: έτοιμος να προσφερθεί άμέσως, στη στιγμή, για να εκπληρώσει την πιο επικίνδυνη αποστολή. Κι αυτό φυσικά ξυπνούσε το θαυμασμό, ένα διπλό θαυμασμό γι' αυτό το σύντροφο που πάλευε στο πλευρό μας, που δεν είχε γεννηθεί σε τούτη τη γη, που ήταν ένας άνθρωπος με θετική σκέψη, ένας άνθρωπος που μέσα στο μυαλό του ελάσταιναν όνειρα για αγώνα και σε άλλα μέρη της ηπείρου, καθώς και για τον αλτρουισμό του, την αφιλοκέρδεια του, γι' αυτή τη διάθεσή του να κάνει πάντα τα πιο δύσκολα πράγματα, να διακινδυνεύει σταθερά τη ζωή του.

Έτσι κέρδισε το θαύμά του ταγματάρχη και αρχηγού της δεύτερης φάλαγγας που οργανώθηκε στη Σιέρρα Μαάστρα. Έτσι άρχισε το κύρος του να μεγαλώνει, έτσι άρχισε να κερδίζει τη φήμη του υπέροχου πολεμιστή, που τον έκανε να φτάσει στους πιο ύψηλους βαθμούς στην πορεία του πολέμου.

Ό Τσέ ήταν ένας άξεπέραστος στρατιώτης. Ήταν ένας άξεπέραστος ηγέτης. Ό Τσέ ήταν στο στρατιωτικό τομέα ένας εξαιρετικά ικανός άνθρωπος, εξαιρετικά γενναίος, εξαιρετικά επιθετικός. Αυτός ο γκεριλλέρο είχε μια άχίλλειο πτέρνα κι αυτή η άχίλλειος πτέρνα ήταν η υπερβολική του επιθετικότητα, η απόλυτη περιφρόνησή του για τον κίνδυνο.

Οι έχθροι επιχειρούν να θάλουν συμπεράσματα από το θάνατό του. Ό Τσέ ήταν ένας δάσκαλος του πολέμου, ό Τσέ ήταν ένας καλλιτέχνης στον άνταρτοπόλεμο. Τό απόδειξε άπειράριθμες φορές, μα τό απόδειξε προπαντός με δυό του άθλους, τη μία φορά με την πορεία από τη Σιέρρα Μαάστρα στη Σάντα Κλάρα, επικεφαλής μιας φάλαγγας καταδιωχόμενης από χιλιάδες έχθρους, σε ένα έντελως επίπεδο και άγνωστο έδαφος, όπου πραγματοποιήσε — σαν τον Καμί-

λο — Ένα φοβερό στρατιωτικό έγχείρημα. Καί τήν ἄλλη μὲ τὴν κεραυνοβόλα τοῦ ἐκστρατεία τῆς Λέας Βίλιας, μὰ προπαντός μὲ τὴν τολμηρὴ ἐπίθεσίν του ἐνάντια στὴν πόλιν Σάντα Κλάρα, ἔπου μπήκε μὲ μιὰ φάλαγγα μὲ μόλις τρακόσους ἄντρες, ἐνῶ τὴν ὑπερέσπιζαν τάνκς, πυροβολικὸ καὶ πολλὰς χιλιάδες στρατιῶτες.

Οἱ δύο αὐτὲς ἐπιχειρήσεις τὸν καθιέρωσαν σὰν ἕνα ἐξαιρετικὰ ἱκανὸ ἀρχηγό, σὰν μαίτρ, σὰν ἕνα καλλιτέχνη τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου.

Κί ὅμως, θασιζόμενοι στὸν ἥρωϊκὸ καὶ ἐνδοξο θάνατό του, μερικοὶ ἐπιχειροῦν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν αὐθεντικότητά καὶ τὴν ἀξία στὶς ἀντιλήψεις του καὶ στὶς ἰδέες του γιὰ τὸν ἀνταρτοπόλεμο.

Ὁ καλλιτέχνης μπορεῖ νὰ πεθάνει, προπάντων ὅταν πρόκειται γιὰ ἕνα καλλιτέχνη μιάς τόσο ἐπικίνδυνης τέχνης ὅπως εἶναι ἡ ἐπαναστατικὴ πάλη, μὰ ἐκεῖνο ποῦ δὲν θὰ πεθάνει μὲ κανένα τρόπο εἶναι ἡ τέχνη στὴν ὁποία ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ του, στὴν ὁποία ἀφιέρωσε τὴν εὐφυΐα του.

Ἰπάρχει τίποτα τὸ περίεργο ποῦ ὁ καλλιτέχνης αὐτὸς πέθανε στὴ μάχη; Εἶναι πολὺ πιὸ περίεργο ποῦ δὲν εἶχε σκετωθεῖ στὴ διάφρεια τοῦ ἐπαναστατικοῦ μας πολέμου, τόσες φορές ποῦ εἶχε θάλει σὲ κίνδυνο τὴ ζωὴ του. Χρειάστηκε νὰ ἐπιβόουμε ἀρκετὲς φορές γιὰ νὰ τὸν ἐμποδίσουμε νὰ χάσει τὴ ζωὴ του σὲ μικρότερες ἐπιχειρήσεις.

Σὰ μιὰ μάχη, σὲ μιὰ ἀπὸ τίς πολλές μάχες ποῦ ἔδωσε, ἔχασε τὴ ζωὴ του. Δὲν ἔχουμε ἀρκετὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ κρίνουμε καὶ νὰ μπορέσουμε νὰ ἀναλόσουμε σωστά τὰ γεγονότα ποῦ προσηγγίσθηκαν ἀπ' αὐτὴ τὴ μάχη, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ προσδιορίσουμε ὡς ποῦ σήμερ εἶχε ἐνεργήσει μὲ ἕνα πολὺ ἐπιθετικὸ τρόπο, μὰ — τὸ ξαναλέμε — ἂν σὰν γκεριλιέρο εἶχε μιὰ ἀχίλλειο πτέρνα, αὐτὴ ἡ ἀχίλλειος πτέρνα ἦταν

ακριβώς ή υπερβολική του επιθετικότητα, ή απόλυτη περιφρόνησή του για τον κίνδυνο.

Πάνω σ' αυτό το σημείο μάς είναι δύσκολο να συμφωνήσουμε μαζί του, γιατί εμείς θεωρούμε ότι η ζωή του, ή πείρα του, ή ικανότητά του σαν ημειροπόλεμου ήγέτη, το κύρος του και άλλο ανεπρόσώπουτο έσο ζούσε, πήγαιναν πιο μακριά, σύμφωνα με τα μακρυά από την αξιολόγηση που ίσως έκανε ο ίδιος για τον εαυτό του.

Ή ιδέα ότι οι άνθρωποι έχουν μία σχετική αξία μέσα στην ιστορία, ή ιδέα ότι οι υποθέσεις δεν χάνονται όταν περνούν οι άνθρωποι κι' ότι η ορμητική πορεία της ιστορίας δεν σταματάει και δεν θα σταματήσει από το θάνατο των ήγετων, μπόρεσε να επηρεάσει βαθειά τη συμπεριφορά του.

Αυτό είναι βέβαιο, δεν μπορεί να μπει υπό αμφισβήτηση. Αυτό αποδείχνει την πίστη του στους ανθρώπους, την πίστη του στις ιδέες, την πίστη του στο παράδειγμα. 'Ωστόσο, όπως τόλεγα πριν λίγες μέρες, θα θέλαμε με όλη μας την καρδιά να τον βλέπαμε να δημιουργεί τις νίκες, να τις δημιουργεί με τη διοίκηση του, με την καθοδήγησή του, γιατί οι άνθρωποι με τη δική του πείρα, με το δικό του έργο, με τις δικές του αληθινά εξαιρετικές ικανότητες, είναι πολύ σπάνιοι.

Είμαστε ικανοί να έχτιμήσουμε όλη την αξία του παραδείγματός του κι' έχουμε την πιο ακράδαντη πεποίθηση ότι αυτό το παράδειγμα θα χρησιμεύσει για την Ελλάδα και θα χρησιμεύσει επίσης ώστε νέοι άνθρωποι σαν κι' αυτόν να αναφανούν από τους κόλπους του λαού.

Δεν είναι εύκολο να συναντήσεις ένα άτομο που να συνδυάζει όλες τις αρετές που συγκλίνουν. Δεν είναι εύκολο σ' ένα άτομο να αναπτύξει αθρόοι μια προσωπικότητα σαν και τη δική του. Θέλεγα ότι



ήταν ένας από τους ανθρώπους εκείνους που είναι δύσκολο να τους φτάσεις και πραχτικά αδύνατο να τους ξεπεράσεις. Μά θα πούμε επίσης ότι οι άνθρωποι σαν κι' αυτόν είναι Ικανοί, με τη δύναμη του παραδείγματος τους, να βοηθήσουν γιὰ να βγουν κι' άλλοι που θα τους μιμνήσκουν.

Στόν Τοτ δὲν θαυμάζουμε μόνο τὸν πολεμιστὴ, τὸν ἄνθρωπο τὸν ἱκανὸ γιὰ μεγάλες ἀνθραγαθίες. Αὐτὸ πού ἔκανε κι' αὐτὸ πού ἦταν νὰ κάνει, τὸ γεγονός τὸ ἴδιο ἐστὶ ἀντιμετώπισε μόνος του μὴ μιά χούφτα ἀνθρώπους ἕνα ἐλδκκληρο ὀλιγαρχικὸ στρατό, ἐκπαιδευμένο ἀπὸ συμβούλους γιὰ γαρχικὸ καὶ ἐξοπλισμένο ἀπὸ τὸν ἀμερικάνικο ἱμπεριαλισμὸ πού εἶχε καὶ τὴ βοήθεια ἀπὸ τὴς ὀλιγαρχίες τῶν γειτονικῶν χωρῶν, αὐτὸ τὸ γεγονός ἀποτελεῖ ἀπὸ μόνο του ἕναν ἐξαιρετικὸ ἄθλο.

Κι' ἂν φάξουμε στίς σελίδες τῆς ἱστορίας εἶναι πιθανὸ ἐν δὲν θὰ βροῦμε καμμιά ἄλλη περίπτωση ὅπου κάποιος μὲ τόσοι λίγους ἄντρες νὰ ἔχει ἐπιχειρήσει ἕνα σκοπὸ μὲ τόσο μεγάλο εὖρος, νὰ ἔχει ἀρχίσει τὴν πάλη ἐνάντια σὲ τόσο ἀξέδλογες δυνάμεις. Αὐτὴ τὴν ἀπόδειξη ἐμπιστοσύνης στὸν ἑαυτὸ του, αὐτὴ τὴν ἀπόδειξη ἐμπιστοσύνης στοὺς λαούς, αὐτὴ τὴν ἀπόδειξη ἐμπιστοσύνης στὴν ἱκανότητα τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὸν ἀγῶνα, μπορούμε νὰ τὴν ἀναζητήσουμε στίς σελίδες τῆς ἱστορίας καὶ μολαταῶτα δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ βροῦμε τίποτα τὸ παρόμοιο.

Καὶ ἔπειτα.

Οἱ ἐχθροὶ πιστεύουν ἐν ἔχουν νικήσει τὴς ἰδέες του, ἐν ἔχουν νικήσει τὴν ἀντίληψή του γιὰ τὸν ἀνταρσιώδη, ἐν ἔχουν νικήσει τὴς ἀπόψεις του γιὰ τὸν ἐνοπλο ἐπαναστατικὸ ἀγῶνα. Κι' ἐκεῖνο πού ἔχουν πετύχει, ἀπὸ μιά σύμπτωση τῆς τύχης, εἶναι ὁ φυσικὸς του θάνατος. Ἐκεῖνο πού ἔχουν πετύχει εἶναι τυχαία πλεονεχτήματα, πού ἕνας ἐχθρὸς μπορεῖ νὰ πετύχει

στον πόλεμο. Κι αυτή ή σύμπτωση τής τύχης, αυτή ή τύχη, ήμεις ξέρουμε πόσο μπορεί νά διευκολυνθεί σέ μιὰ έποιαδήποτε μάχη από εκείνο τό γνώρισμα τής υπερβολικής επιθετικότητας τής απόλυτης περιφρόνησης τού κινδύνου.

Αυτό έγινε και στον πόλεμο τής ανεξαρτησίας μας. Στή μάχη τού Ντύς Ρίος σκοτώθηκε ό απόστολος τής ανεξαρτησίας μας\*. Στή μάχη τής Πούντα Μπράβα σκοτώθηκε ό 'Αντόνιο Μασίο, βετεράνος σέ εκατοντάδες μάχες. Και οι άλλες μάχες έπесαν πολλοί άλλοι ήγέτες, πολλοί πατριώτες τού πολέμου τής ανεξαρτησίας μας. Και παρόλα αυτά, δέν ήττήθηκε ή υπόθεση τής Κούδας.

Ό θάνατος τού Τοέ — έπως τό λέγαμε πριν λίγες μέρες — είναι ένα σοβαρό πλήγμα, ένα φοβερό πλήγμα γιά τό επαναστατικό κίνημα, ένα πλήγμα πού τού στέρει δίχως τήν παραμικρή αμφιβολία τόν πύό ικανό και τόν πύό έμπειρο άρχηγό του.

Μά εκείνοι πού σπεύδουν νά διαλαλήσουν τή νίκη τους, πέφτουν έξω. Πέφτουν έξω όσοι πιστεύουν ότι ό θάνατός του είναι και ήττα τών θεών του, τών αντιλήψεών του γιά τόν άναρτοπόλεμο, τών θέσεών του. Γιατί αυτός ό άνθρωπος πού έπесε σάν θνητός πού ήταν, σάν ένας άνθρωπος πού τόσες φορές άφήφισε τά βόλια, είναι χίλιες φορές πύό ικανός σάν στρατιωτικός και σάν ήγέτης από εκείνους πού τόν σκότωσαν μέ τή βοήθεια τής τύχης.

Όπόσο πύς πρέπει νά αντιμετώπισουν οι επαναστάτες αυτή τήν έναντιότητα; Πώς πρέπει ν' αντιμετωπίσουν αυτή τήν άπώλεια;

Ποιά θα ήταν ή άποψη τού Τοέ άν ήταν νά εκφέρει μιὰ γνώμη πάνω σ' αυτό τό θέμα; Αυτό τή γνώμη τήν έδωσε, τήν είπε πολύ καθαρά μέ τό μήνυ-

\* Xoot Μαρτί.

μα που είχε απευθύνει στην Διάσκεψη των Τριών Ήπειρων, όταν έγραφε ότι όποιος κι' αν είναι ο τόπος όπου θα βρει ο θάνατος, δε είναι καλοδεχούμενος απ' τη στιγμή που η πολεμική του κραυγή θα φτάσει σ' ένα αὐτὸ έτοιμο νὰ τὴ δεχτεί καὶ ένα ἄλλο χέρι θὰ ἀπλωθεῖ γιὰ νὰ ἀδράξει τὸ ὄπλο του.

Ἡ πολεμική του κραυγή δὲν θὰ φτάσει μόνο σ' ένα αὐτὸ έτοιμο νὰ τὴ δεχτεί, μὰ οὐ ἑκατομμύρια αὐτιά. Καὶ δὲν θὰ εἶναι ένα χέρι, μὰ ἑκατομμύρια χέρια, πού, ἐμπνευσμένα ἀπ' τὸ παράδειγμά του, θὰ ἀπλωθοῦν γιὰ νὰ ἀδράξουν τὰ ὄπλα.

Καινούριοι ἡγέτες θὰ ἀναδειχτοῦν. Οἱ ἄνθρωποι, τὰ εὐήκοα αὐτιά καὶ τὰ χέρια πού ἀπλώνονται, θὰ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἡγέτες πού θὰ ἀναδειχτοῦν μέσα ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ λαοῦ, ὅπως ἔγινε καὶ σ' ὅλες τὶς ἐπαναστάσεις.

Αὐτὰ τὰ χέρια δὲν θὰ καθοδηγοῦνται ἀπὸ ἕναν ἀρχηγὸ μὲ τὴν ἐξαιρετική πείρα καὶ τὶς τεράστιες ἱκανότητες τοῦ Τσάι. Αὐτοὶ οἱ ἡγέτες θὰ διαμορφωθοῦν μέσα στὴν πάλη, θὰ βγοῦν ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια αὐτιά πού θέλουν νὰ ἀκούσουν, ἀπ' τὰ ἑκατομμύρια χέρια πού ἐργὰ ἢ γρήγορα θὰ ἀπλωθοῦν γιὰ νὰ πάρουν τὰ ὄπλα.

Ἀπὸ τὴν πρακτική ἀποψη τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα, δὲν κρίνουμε ὅτι ὁ θάνατός του θὰ ἔχει ἕνα ἔμμεσο ἀντίχτυπο, ὅτι ἀπὸ τὴν πρακτική ἀποψη τῆς ἀνάπτυξης τῆς πάλης, ὁ θάνατός του μπορεῖ νὰ ἔχει ἕνα ἔμμεσο ἀποτέλεσμα. Κι' ὁ Τσάι ὁ Πίος, ὅταν ξαναπῆρε τὰ ὄπλα, δὲν σκεφτόταν μὴ ἔμμεση νίκη, ἕνα γρήγορο θρίαμβο πάνω στίς δυνάμεις τοῦ ἡμερικανισμοῦ καὶ τῆς ὀλιγαρχίας. Τὸ πνεῦμα του τοῦ ἡμιπεριπολεμιστοῦ ἦταν προετοιμασμένο γιὰ μὴ πάλη πού μποροῦσε νὰ κρατήσει πέντε, δέκα, δεκαπέντε ἢ καὶ εἴκοσι χρόνια ἂν χρειαζόταν. Ἦταν διατεθειμένος νὰ ἀγωνίζεται πέντε, δεκαπέντε, εἴκοσι χρόνια,

σ' ἔλη του τῆ ζωῆ, ἀν ἦταν ἀνάγκη. Καί μέσα σ' αὐτὴ τὴν προοπτικὴ τοῦ χρόνου εἶναι: ποῦ ὁ θάνατός του, τὸ παράδειγμά του πρέπει νὰ πούμε πὺς σωστά, θὰ ἔχει ἓνα τεράστιο ἀντίχτυπο, μὴ ἀκατανίκητη ἐνέργεια.

Αὐτὸ ποῦ ἔχει σημασία εἶναι: ἡ ἐπανάσταση. Εἶναι ἡ ὑπόθεση τῆς ἐπανάστασης, οἱ ἐπαναστατικὲς ἰδέες, οἱ ἐπαναστατικοὶ στόχοι, τὰ ἐπαναστατικὰ αἰσθήματα καὶ οἱ ἐπαναστατικὲς ἀρετὲς ποῦ ἔχουν σημασία.

Καί εἶναι: στὴν περιοχὴ τῶν ἰδεῶν, στὴν περιοχὴ τῶν αἰσθημάτων, στὴν περιοχὴ τῶν ἐπαναστατικῶν ἀρετῶν, στὴν περιοχὴ τῆς εὐφυΐας, καὶ πέρα ἀπὸ τίς στρατιωτικὲς του ἀρετὲς, ποῦ νιώθουμε τὴν τεράστια ἀπώλεια ποῦ ἀντιπροσωπεύει γιὰ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ὁ θάνατός του.

Πραγματικὰ, ὁ Τσὲ μὲ τὴν ἐκπληκτικὴ του προσωπικότητα, συγκέντρωνε ἀρετὲς ποῦ σπάνια νὰ τίς βρεῖς ἄλλες μαζὶ σ' ἓνα ἄνθρωπο.

Εἶχε ἀναδειχθεῖ ἓνας ἀξεπέραστος ἄνθρωπος τῆς δράσης. Μὰ δὲν ἦταν μόνον ἓνας ἀξεπέραστος ἄνθρωπος τῆς δράσης. Ὁ Τσὲ ἦταν ἓνας ἄνθρωπος μὲ βαθειὰ σκέψη, μὲ μὴ εὐφυΐα δραματιστῆ, ἓνας ἄνθρωπος μὲ μεγάλη καλλιέργεια. Σὰν νὰ λέμε, συγκέντρωνε στὴν προσωπικότητά του καὶ τὸν ἄνθρωπο τῶν ἰδεῶν καὶ τὸν ἄνθρωπο τῆς δράσης.

Κί' ἔχει μόνον συγκέντρωνε αὐτὴ τὴ διπλὴ ιδιότητά, τοῦ ἀνθρώπου τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς δράσης, μὰ, σὰν ἐπαναστάτης, συγκέντρωνε καὶ τίς ἀρετὲς ἐκείνες ποῦ μποροῦν νὰ χαρακτηριστοῦν σὰν ἡ πὺς ὀφίηλη ἐκφραστὴ τῶν ἀρετῶν ἐνὸς ἐπαναστάτη: ἦταν ἓνας τέλειος ἀνέγκαιος ἄνθρωπος, μὲ ἀνώτερη ἐντιμότητα, μὲ ἀπόλυτη εὐλικρίνεια, μὲ μὴ σωτικὴ καὶ σπαρτιάτικη ζωὴ, ὁ ἄνθρωπος ποῦ στὴ διαγωγὴ του ἦταν πραγματικὰ ἀδύνατο νὰ βρεῖς ἕστω καὶ μὴ κηλί-

θα. Ἀποτέλεσε μὲ τίς ἀρετές τοῦ ἐκείνου ποῦ μπορούμε νὰ ἀποκαλέσουμε ἀληθινὸ πρότυπο τοῦ ἐπὶ νῦν σιάτη.

Εἶναι συνήθεια, ὅταν πεθαίνει κάποιος, νὰ βγά-ζουμε λόγους, εἶναι συνήθεια νὰ ὑπογραμμίζουμε τίς ἀρετές του, μὲ σπάνια, ὅπως σ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία, μπορούμε νὰ διακηρύξουμε μὲ περισσότερη ἀκρίβεια καὶ δικαιοσύνη γιὰ ἕναν ἄνθρωπο τὰ ὅσα λέμε γιὰ τὸν Τοῖ. Ἀποτελεῖ ἕνα ἀληθινὸ παράδειγμα ἐπαναστατικῶν ἀρετῶν.

Μὰ εἶχε καὶ μιὰ ἄλλη ἀρετὴ, ποῦ δὲν εἶναι ιδιό-τητα τοῦ πνεύματος, ποῦ δὲν εἶναι ιδιότητα τῆς θέ-λησης, ποῦ δὲν εἶναι ιδιότητα ἐγαλμένη ἀπ' τὴν πεί-ρα, ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ μιὰ ιδιότητα τῆς καρδιάς, γιατί ἦταν ἕνας ἄνθρωπος ἐξαιρετικὰ ἀνθρώπινος, ἐ-ξαιρετικὰ εὐαίσθητος.

Νὰ γιατί λέμε, ὅταν σκεφτόμαστε τὴ ζωὴ του, ὅταν σκεφτόμαστε τὸ παράδειγμά του, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ἐξαιρετικὴ περίπτωσι ἑνὸς ἐξαιρετικοῦ ἀνθρώ-που, ἱκανοῦ νὰ συνδυάζει στὴν προσωπικότητά του ὅχι μόνον τὰ γνωρίσματα τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐρήνης, μὰ καὶ τὰ γνωρίσματα τοῦ ἀνθρώπου τῆς σκέψης, τοῦ ἀνθρώπου μὲ τίς πρὸ σπάνιες ἐπαναστατικὰς ἀρετές, τοῦ ἀνθρώπου μὲ μιὰ ἐξαιρετικὴ ἀνθρώπινη εὐαισθη-σία, τὰ ὅποια συνδυάζονταν ἐπίσης μ' ἕνα σιδερίνιο χαρακτῆρα, μιὰ χλωρῆ-νὴ θέληση, μιὰ ἀδάμαστη ἐ-πιμονή.

Νὰ γιατί ἄφησε στίς ἐπαρχόμενες γενεὰς ὅχι μόνον τὴν πείρα του καὶ τίς γνώσεις του τοῦ ἐπιφανοῦς στρατιώτη, μὰ καὶ τὰ ἔργα τοῦ πνεύματός του. Ἐ-γγραφε μὲ τὰ χαρίσματα ἑνὸς κλασσικοῦ. Οἱ ἀφηγήσεις του γιὰ τὸν πόλεμο εἶναι ἀπαράμιλλες. Τὸ βάθος τῆς σκέψης του κάνει ἐντύπωση. Δὲν ἔγραφε καὶ τὸ πα-ραμικρὸ πρῶγμα δίχως ἐξαιρετικὴ σοβαρότητα, δι-χως ἐξαιρετικὸ βάθος. Καὶ εἴμαστε σίγουροι ὅτι με-

ρικά από τα κείμενά του θα περάσουν στους απογόνους σαν κλασικά νοικοκυμένα της επαναστατικής σκέψης.

Κι' έτσι, σαν καρπὸ αὐτῆς τῆς ρωμάλιας καὶ βαθείας εὐφυΐας του, μᾶς ἔφθασε ἕνα ἀπέραντο ἀριθμὸ ἐνθυμήσεων, ἕνα τεράστιο ἀριθμὸ ἀφηγήσεων, πού, χωρὶς τὴ δουλειά καὶ τὴν προσπάθειά του, μπορεῖ νὰ ξεχνιόντουσαν γιὰ πάντα.

Ἀκούραστος δουλευτής, δὲν γνώρισε οὔτε μιὰ μέρα ἀνάπαυσης σ' ὅλα τὰ χρόνια πού ὑπηρετοῦσε τὴν πατρίδα μας. Πολλές ἦταν οἱ εὐθύνες πού τοῦ εἶχαν ἀνατεθεῖ: πρόεδρος τῆς Ἑθνικῆς Τράπεζας, διευθυντής τοῦ Συμβουλίου Σχεδιοποίησης, ὑπουργὸς τῆς Βιομηχανίας, διοικητὴς τῶν στρατιωτικῶν περιοχῶν, ἀρχηγὸς σὲ πολιτικές καὶ οἰκονομικές ἀντιπροσωπειές καὶ σὰ ἀδελφὰ κέμματα.

Ἡ πολυεδρική του εὐφυΐα τὸν ἔκανε νὰ ἀναλαμβάνει μὲ τὴ μεγαλύτερη σιγουριά τὸν ἐποιοδῆποτε στόχο σὲ ἐποιοδῆποτε περιοχή, σὲ ἐποιοδῆποτε κατεύθυνση. Ἔτσι ἀντιπροσώπευε ἐπ'αἷμα τὴν πατρίδα μας σὲ πολλές διεθνεῖς διασκέψεις, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού ἐδήγησε ἐπ'αἷμα τὸς στρατιώτες στὴ μάχη, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού στάθηκε πρότυπο δουλευτῇ στὸν ἐποιοδῆποτε ὀργανισμὸ πού τοῦ εἶχαμε ἐμπιστευθεῖ. Γι' αὐτὸν δὲν ὑπῆρχαν μέρες ἀνάπαυσης. Γι' αὐτὸν δὲν ὑπῆρχαν ὥρες ἀνάπαυσης. Ἄν κοιτάζαμε τὰ παράθυρα τοῦ γραφείου του, βλέπαμε ὅτι εἶχαν φῶς καὶ τίς πὺλ προχωρημένες ὥρες τῆς νύχτας. Μελετοῦσε ἢ πὺλ σωστά δούλευε καὶ μελετοῦσε. Γιατὶ μελετοῦσε ὅλα τὰ προβλήματα, ἦταν ἕνας ἀκούραστος ἀναγνώστης, ἢ εἶφα του γιὰ ὅλες τίς ἀνθρώπινες γνώσεις ἦταν ἀκόρεστη, καὶ τίς ὥρες πού ἐπαιρνε ἀπὸ τὸν ὕπνο του τίς ἀφιέρωνε στὴ μελέτη.

Ἀφιέρωνε τίς μέρες τῆς ἀνάπαυσής του στὴν ἐθελοντική ἐργασία. Ἦταν ὁ ἐμπνευστὴς κι' ὁ μεγάλος

λύτερος υποκινητής αυτής της εργασίας, που αποτελεί σήμερα μία δραστηριότητα εκατοντάδων χιλιάδων σ' όλη τη χώρα, ο υποκινητής αυτής της δραστηριότητας που άποκτά κάθε μέρα και μεγαλύτερη δύναμη μέσα στις μάζες του λαού μας.

Και εάν επαναστάτης, εάν κομμουνιστής επαναστάτης, αληθινά κομμουνιστής, είχε μία απέραντη εμπιστοσύνη στις ήθικες αξίες, μία απέραντη εμπιστοσύνη στη συνείδηση των ανθρώπων. Και πρέπει να πούμε ότι μέσα στο μυαλό του είχε δει, με απόλυτη σαφήνεια, τις ήθικες έφεδρείες εάν το βασικότερο μοχλό για την οίκοδόμηση του κομμουνισμού μέσα στην ανθρώπινη κοινωνία.

Σκέφθηκε και έγραψε πάνω σε πολλά θέματα. Και είναι κάτι που πρέπει να ειπωθεί οι μία μέρα εάν κι' αυτόν, ότι τα κείμενα του Τσέ, ή πολιτική και επαναστατική σκέψη του Τσέ θα έχουν μία σταθερή αξία μέσα στο επαναστατικό προτάς της Κούβας και μέσα στο επαναστατικό προτάς της Λατινικής Αμερικής.

Και δεν αμφιβάλλουμε ότι οι ιδέες του, οι ιδέες του εάν ανθρώπου της δράσης, του στοχασμού, με τις μεγάλες ήθικες άρετες, την ασύγκριτη ανθρώπινη ευαισθησία, την άμεμπτη διαγωγή, θα έχουν και μία καθολική αξία.

Οι ιμπεριαλιστές διακαλπίζουν τη νίκη τους μπροστά στο γκερίλλο που έπιασε στη μάχη. Οι ιμπεριαλιστές διακαλπίζουν τη νίκη τους μπροστά σ' αυτή την τύχη που τους επέτρεψε να εξουδετερώσουν ένα τόσο εξαιρετικό άνθρωπο. Μά οι ιμπεριαλιστές αγνοούν ή κάνουν πως αγνοούν ότι η πλευρά του ανθρώπου της δράσης ήταν μόνο μία απ' όλες τις πολλές όψεις της προσωπικότητάς του εάν μαχητή. Απ' τη μεριά μας, κλαίμε όχι μόνο τον άνθρωπο της δράσης που χάσαμε, μή και τον άνθρωπο με τις εξαιρετικές άρε-

τές, τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ θαυμασία ἀνθρώπινη εὐαισθησία καὶ κλαίμε καὶ γιὰ τὸ μυαλό του ποὺ χάσκει. Ὑποφέρουμε στὴ σκέψη διὸ δὲν ἦταν παρὰ μόνο τριανταεὶνικὰ χρονῶ, ὑποφέρουμε στὴ σκέψη ὅλων τῶν καρπῶν αὐτῆς τῆς εὐφύας καὶ αὐτῆς τῆς ἁμειρίας σὲ σταθερὴ ἐξέλιξη ποὺ πᾶνε γιὰ πάντα χαμένοι.

Ἔχουμε ἐπίγνωση γιὰ τὴ σημασία αὐτῆς τῆς ἀπώλειας γιὰ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Μὰ ἀκριβῶς σ' αὐτὸ βρίσκεται ἡ ἀδυναμία τῶν ἑλθρῶν ὑπερκαλιστῶν: πιστεύουν διὸ σκοτώνοντας τὸν ἄνθρωπο, μποροῦν νὰ ἐξουδετερώσουν καὶ τὴ σκέψη του, τὶς ἰδέες του, τὶς ἀρετὲς του, τὸ παράδειγμά του. Καὶ τὸ πιστεύουν μὲ τόση ἀπροσῆνη ποὺ δὲν διστάζουν νὰ δημοσιεύουν, ὅαν νὰ ἦταν τὸ πῶς φυσικὸ πρᾶγμα τοῦ κόσμου, τὶς γενικὰ παραδεχτὲς περιστάσεις μᾶς στίς ἐποεῖς τὸν ἀποτέλειωσαν, ἀφοῦ πρῶτα τὸν εἶχαν τραυματίσει σοβαρὰ στὴ μάχη. Δὲν σταμάτησαν μπροστὰ στὴν ἀποκρουστικὴ εἴδη τῆς ἐνέργειάς τους δὲν σταμάτησαν μπροστὰ στὴν ἀπροσῆνη νὰ τὴν ὁμολογήσουν. Τὴ διαφήμισαν ὅαν νὰ ἦταν δικαίωμα τῶν χαφιέδων, τῶν ἐλ:γαρχικῶν καὶ τῶν μισθοφόρων νὰ ἀποτελειώσουν ἓνα σοβαρὰ τραυματισμένον πολεμιστῆ.

Καὶ τὸ χειρότερο εἶναι διὸ πᾶνε καὶ νὰ ἐξηγήσουν γιατί! τόκαναν, λέγοντας διὸ ἡ δίκη στὴν ὁποία θᾶπρεπε νὰ κρῖνουν τὸν Τσὲ θᾶ ἦταν φοβερὴ, λέγοντας διὸ θᾶ ἦταν ἀδύνατο νὰ καθήσουν στὸ σκαμνὶ τοῦ κατηγορουμένου τέτοιου ἐπαναστάτη.

Καὶ δὲν δίστασαν ἀκόμη νὰ ἐξαφανίσουν τὸ λείψανό του. Καὶ εἶπε εἶναι ἀλήθεια ἡ ψέμα, τὸ γεγονός διὸ εἶπαν πῶς ἐκαψαν τὸ πτώμα του ἀποδείχθηκε τὸ φέβε τους, ἀποδείχθηκε πῶς δὲν εἶναι σίγουροι διὸ μὲ τὸ φόνον τοῦ μαχητῆ ἔχουν ἐξαφανίσει καὶ τὶς ἰδέες του καὶ τὸ παράδειγμά του.

Ὁ Τσὲ δὲν ἔπεσε πολεμῶντας γιὰ ἄλλα συμφέροντα, πολεμῶντας γιὰ ἄλλη ὑπόθεση, παρὰ μόνο γιὰ



τήν υπόθεση των ἐνμεταλλευόμενων καὶ καταπιεζόμενων αὐτῆς τῆς ἡπείρου. Ὁ Τσὲ δὲν ἔπεσε πολυμύνης γιὰ ἄλλη υπόθεση, οἱ πρὸ λυσσασμένοι ἐχθροὶ τοῦ δὲν τολμοῦν νὰ τὸ ἀμφισβητήσουν.

Μπροστὰ στὴν ἱστορία, οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐνεργοῦν σὰν κι' αὐτόν, οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὰ κάνουν δια καὶ τὰ δίνουν δια γιὰ τὴν υπόθεση τῶν ταπεινῶν, μεγάλων με τὴν κάθε μέρα ποὺ περνᾷ. Κάθε μέρα μπαίνουν ὅλο καὶ πιὸ βαθειὰ στὶς καρδιὰς τῶν λαῶν. Καὶ τοῦτο οἱ ἡμεριαλιστὲς ἐχθροὶ ἀρχίζουν νὰ τὸ καταλαβαίνουν. Καὶ δὲν θ' ἀργήσουν νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν ὅτι μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὁ θάνατός του θὰ εἶναι σὰν ἕνας σπέρμα ἀπ' ὅπου θὰ ξεφυτρώσουν πολλοὶ ἄνθρωποι ἀποφασισμένοι νὰ ἀκολουθήσουν τὴ παράδειγμά του.

Εἴμαστε ἀπόλυτα σίγουροι ὅτι ἡ υπόθεση τῆς ἐπανάστασης σ' αὐτὴ τὴν ἡπείρο θὰ συνέλθει ἀπὸ τὸ πλῆγμα ποὺ δέχτηκε, ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ υπόθεση δὲν θὰ νικηθεῖ ἀπ' αὐτὸ τὸ πλῆγμα.

Ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ ἀποψη, ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ λαοῦ μας, πῶς πρέπει νὰ δοῦμε ἐμεῖς τὸ παράδειγμα τοῦ Τσέ; Πρέπει νὰ σκεφτοῦμε ὅτι τὸν ἔχουμε χάσει; Εἶναι σίγουρο ὅτι δὲν θὰ ξαναδοῦμε πιά καινούρια γραφτὰ του, ὅτι δὲν θὰ ξανακούσουμε τὴ φωνή του. Μὰ ὁ Τσέ ἔφησε μιὰ κληρονομιά στὸν κόσμο, μιὰ μεγάλη κληρονομιά, κι' ἐμεῖς ποὺ τὸ ξέραμε καλὰ μπορούμε νὰ εἴμαστε οἱ πολλοὶ μεγάλο βαθμὸ οἱ κληρονόμοι του.

Μὰς ἔφησε τὴν ἐπαναστατικὴ του σκέψη, μὰς ἔφησε τίς ἐπαναστατικὰς του ἀρετὲς, μὰς ἔφησε τὸ χαραχτήρα του, τὴ θέλησή του, τὴν ἐπιμονή του, τὸ πνεῦμα του τῆς δουλειᾶς. Μ' ἕνα λόγο, μὰς ἔφησε τὸ παράδειγμά του, καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Τσέ πρέπει νὰ χρησιμεύσει σὰν πρότυπο γιὰ τὸ λαὸ μας, τὸ πα-

πράδειγμα του Τσέ πρέπει να γίνει το ιδανικό πρότυπο για το λαό μας.

"Αν θέλουμε να πούμε πώς θα επιθυμούσαμε να είναι οι επαναστάτες μαχητές μας, τα στελέχη μας, οι άνθρωποι μας, πρέπει να πούμε δίχως τον παραμικρό δισταγμό: να είναι σαν το Τσέ. "Αν θέλουμε να πούμε πώς θα επιθυμούσαμε να διαπαιδαγωγηθούν τα παιδιά μας, πρέπει να πούμε χωρίς δισταγμό: θέλουμε να διαπαιδαγωγηθούν μέσα στο πνεύμα του Τσέ. "Αν θέλουμε ένα πρότυπο ανθρώπου που δεν ανήκει στον καιρό μας και ανήκει στο μέλλον, λέμε απ' τα όληθλα της ψυχής μας ότι αυτό το πρότυπο, δίχως ούτε μία κηλίδα στη συμπεριφορά του, στον τρόπο που ενεργούσε, αυτό το πρότυπο είναι ο Τσέ. "Αν θέλουμε να πούμε πώς θα επιθυμούσαμε να είναι τα παιδιά μας, πρέπει να πούμε απ' τα όληθλα της φιλοφροσύνης επαναστατικής μας καρδιάς: θέλουμε να είναι σαν το Τσέ.

Ο Τσέ έγινε ένα πρότυπο ανθρώπου όχι μόνο για το λαό μας, μα και για όλους τους λαούς της Λατινικής Αμερικής. Ο Τσέ ανέβασε στην πιο ύψηλη τους έκφραση την επαναστατική στωικότητα, το πνεύμα της επαναστατικής θυσίας, την επαναστατική μαχητικότητα, το πνεύμα της επαναστατικής δουλειάς κι' ο Τσέ έφερε τις ιδέες του μαρξισμού - λενινισμού στην πιο δραστήρια, στην πιο καθαρή και πιο επαναστατική έκφρασή τους. Κανένας άνθρωπος στις μέρες μας δεν ανέβασε τόσο ψηλά όσο αυτός το επίπεδο του προλεταριακού διεθνισμού.

Κι' όταν μιλάμε για προλεταριακό διεθνισμό, όταν αναζητούμε ένα παράδειγμα προλεταριακού διεθνισμού, αυτό το παράδειγμα είναι πάνω απ' όλα το παράδειγμα του Τσέ. Οι σημαίες, οι προκαταλήψεις, οι σωβινισμός, ο εγωισμός, είχαν εξαφανιστεί από το πνεύμα του και την καρδιά του, και ήταν έτοιμος να

χύσει τὸ γενναῖο τοῦ αἵμα γιὰ τὸ μέλλον ἐποικοδόμησε λαοῦ, γιὰ τὴν ὑπόθεσις ἐποικοδόμησε λαοῦ, καὶ ἦταν ἑτοιμος νὰ τὸ χύσει ἀθρόον, ἦταν ἑτοιμος νὰ τὸ χύσει σὲ ἐποικοδόμησε στιγμή καὶ τὸ αἷμα τοῦ χύθηκε καὶ σ' αὐτὸ τὸ χῶμα, ἔσαν εἶχε τραυματισθῇ σὲ διάφορες μάχες. Τὸ αἷμα τοῦ χύθηκε στὴ Βολιβία γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν ἐκμεταλλευομένων καὶ καταπιεζομένων, τῶν ταπεινῶν καὶ τῶν φτωχῶν. Τὸ αἷμα τοῦ χύθηκε γιὰ τοὺς ἐκμεταλλευομένους καὶ τοὺς καταπιεζομένους ἔλου τοῦ κόσμου. Τὸ αἷμα τοῦ χύθηκε γιὰ ἔλους τοὺς λαοὺς τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς καὶ χύθηκε καὶ γιὰ τὸ Βιετνάμ, γιὰτὶ πολέμωντας ἐνάντια σὲς ὀλιγαρχίες, πολέμωντας ἐνάντια σὲν ἡγεμονισμῷ, ἔφερε εἰς πρόσφερε σὲ Βιετνάμ τὴν πρὸ ὑψηλὴ ἔκφρασι τῆς ἀλληλεγγύης του.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, σύντροφοι ἐπαναστάτες, πρέπει νὰ κοιτᾶμε σταθερὰ καὶ ἀποφασιστικὰ τὸ μέλλον. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο πρέπει νὰ κοιτᾶμε τὸ μέλλον μὲ σίσιον-δοξία καὶ πάντα θὰ ἀναζητοῦμε τὸ πείσμα, τὴν ἀδίκαιαν ἀνέναντι σὲν ἔχθρῳ, τὸ διεθνιστικὸ πνεῦμα, μὲ σταθερὴ ἔμπνευσι σὲν ἀγῶνα.

Νὰ γιατί αὐτὴ τὴ νύχτα, σὲ τέλος τούτης τῆς ἐντυπωσιακῆς τελετῆς, τούτης τῆς συγκέντρωσης, ποὺ μαρτυρεῖ τὴ μεγάλη εὐαισθησία αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, τὴν εὐγνωμοσύνην του, τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιον αὐτὸς ὁ λαὸς νὰ τιμᾷ τὴ μνήμη τῶν γενναίων ἀνδρῶν ποὺ πέφτουν στὴ μάχη, τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιον αὐτὸς ὁ λαὸς ἔχει νὰ εὐγνωμονεῖ ἑσούς τὸν ὑπηρετοῦν ποὺ μαρτυρεῖ τὴν ἀλληλεγγύη αὐτοῦ τοῦ λαοῦ μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ πάλιν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιον αὐτὸς ὁ λαὸς ἔχει νὰ ἀνεμίζει καὶ νὰ σηκώνει τὸ φηλὰ τὸ λάβαρο καὶ τὲς ἀρχὲς τῆς ἐπανάστασης· νὰ γιατί σήμερα, σὲ τέλος τούτης τῆς συγκέντρωσης, τὴ στιγμή ποὺ τοῦ ἀποδίδουμε τιμὲς, ἔλες μὰς οἱ σκέψεις;

στρέφονται στὸν Τσέ, καὶ μὲ αἰσιοδοξία γιὰ τὸ μέλλον,  
μὲ ἀπόλυτη αἰσιοδοξία γιὰ τὴν τελικὴ νίκη τῶν λα-  
ῶν, λέμε στὸν Τσέ καὶ στοὺς ἥρωες ποὺ πολέμησαν  
καὶ ἔπεσαν σὲ πλευρὸ του:

*Πάντα ὡς τὴ νίκη!*  
*Πατρίδα ἢ Θάνατος!*  
*Θὰ νικήσουμε!*

ΦΙΝΤΕΛ ΚΑΣΤΡΟ



*I. Για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού*



## 1. Τί σημαίνει νέος κομμουνιστής ;

Ἡ Ἑνωση Κομμουνιστικῆς Νεολαίας πρέπει νά ὀρίζεται μέ μιὰ μόνη λέξη: πρωτοπορία. Σεῖς, σύντροφοι, πρέπει νά εἰστέ ἡ πρωτοπορεία ὅλων τῶν κινημάτων. Οἱ πρῶτοι στίς θυσίες πού ἀπαιτεῖ ἡ Ἐπανάσταση, ὅποιαδήποτε κι ἂν εἶναι ἡ φύση αὐτῶν τῶν θυσιῶν. Πρῶτοι στή δουλειά καί πρῶτοι στή μελέτη. Πρῶτοι ἀκόμη στήν ὑπεράσπιση τῆς χώρας.

Ὁ στόχος αὐτοῦς δέν πρέπει νά φαίνεται μόνο σάν ἡ ἔκφραση τῆς νεολαίας τῆς Κούβας, οὔτε σάν στόχος μεγάλων μαζῶν ὑπαταγμένων μέσα σ' ἕνα ὄργανισμό, ἀλλά πρέπει νά εἶναι ὁ καθημερινός στόχος κάθε μέλους τῆς Ἑνώσεως Κομμουνιστικῆς Νεολαίας. Γι' αὐτό πρέπει νά ἀποκτήσουμε πραγματικούς καί συγκεκριμένους στόχους: στόχους καθημερινῆς δουλειᾶς, πού δέν θά ἐπιδέχονται τήν παραμικρή δλιγωρία.

Ἡ ὀργάνωση πρέπει νά εἶναι συνεχῶς παρούσα στή δουλειά πού γίνεται στήν Ἑνωση Κομμουνιστικῆς Νεολαίας. Ἡ ὀργάνωση εἶναι τὸ κλειδί πού ἐπιτρέπει νά ἀκολουθήσουμε τίς γραμμές πού ἔρχονται ἀπ' τοὺς ἡγέτες τῆς Ἐπανάστασης, τίς πρωτοβουλίες πού προτείνει μέ κάθε εὐκαιρία ὁ Πρωθυπουργός μας καί τίς ἐμπνεύσεις πού ἀναπηδοῦν μέσ' ἀπ' τὴν ἐργατικὴ τάξη καί πού πρέπει νά μετασχηματίζονται ἁμέσως σὲ συγκεκριμένες καθοδηγητικὲς γραμμές γιὰ τὴν ἐπόμενη δράση.

Χωρὶς ὀργάνωση οἱ ἰδέες χάνουν τὴν ἀποτελεσματικότητά τους μετὰ τὸν ἐνθουσιασμό τῆς πρώτης στιγμῆς καί πέφτουν σιγὰ - σιγὰ στή ρουτίνα, στὸν κονφορμισμό, καί στὸ τέλος δέν εἶναι παρὰ ἀνάμνηση.

Κάνω αὐτὴ τὴν προειδοποίηση, γιατί συχνά, στή διάρ-

<sup>1</sup>Οκτώβριος 1962.



κεια αυτής της σύντομης κι όμως τόσο ιλιούσιας περιόδου της. Έπανάστασής μας, πολλές σπουδαίες έμπνεύσεις απέτυχαν κι έσβησαν στη λήθη, έπειδή όκριβώς έλειπε ένας οργανωτικός μηχανισμός για να τις στηρίξει και να τις πραγματοποιήσει.

Ταυτόχρονα πρέπει, όλοι κι ό καθένας σας, να συνειδητοποιήσετε βαθειά ότι το να είσαι ένας νέος κομμουνιστής, το να ανήκεις στην Ένωση Κομμουνιστικής Νεολαίας, δεν είναι χάρη που ός κάνει κάποιος· πολύ περισσότερο δεν είναι χάρη που κάνετε οείς στο Κράτος και στην Έπανάσταση. Το να ανήκει κανείς στην Ένωση Κομμουνιστικής Νεολαίας πρέπει να είναι ή μεγαλύτερη τιμή για ένα νέο της καινούριας κοινωνίας. Πρέπει να είναι μιá τιμή όξια να παλεύει γι' αυτήν κάθε στιγμή της ζωής του. Τέλος πρέπει να είναι ή τιμή του να διαφυλάξει όμόλυτο το όνομα του ότόμου μέσα στο μεγάλο όνομα της Ένωσης Κομμουνιστικής Νεολαίας.

Με τον τρόπο αυτό θα προχωρήσουμε όκάμα πιο γρήγορα. Θα συνηθίσουμε να σκεφτόμαστε σαν μάζα, να δραύμε σύμφωνα με τις έμπνεύσεις που μάς προσφέρει ή εργατική τάξη κι οι άνώτεροι ήγέτες μας· και ταυτόχρονα να δραύμε πάντα σαν άτομα, πάντα με το συναίσθημα της εθύνης για τις πράξεις μας, πάντα προσέχοντας να μη λερώσουμε το όνομά μας ότε το όνομα της Όργάνωσης όπου ανήκουμε.

Μετά δύο χρόνια μπορούμε να άνακεφαλαιώσουμε και να εξετάσουμε τα όποτελέσματα αυτής της προσπάθειας. Στη ζωή της Ένωσης Κομμουνιστικής Νεολαίας όπήρξαν σημαντικές έπιτυχίες. Μιά άπ' τις όξιολογότερες και τις θαυμασιώτερες ήταν σιδ θέμα της άμυνας.

Οι νέοι ήταν που πρώτοι — μερικοί άπ' αυτούς — άνέβηκαν πέντε φορές το Τουρκίνο·<sup>1</sup> όύτοι που κατατάχτηκαν σε διάφορους στρατιωτικούς σχηματισμούς· όλοι όσοι φούκτωσαν

1. Το ψηλότερο σημείο της Σιέρρα Μαέστρα και της Κούβας. Έδώ για πρώτη φορά ό Φιντέλ Κάστρο άποκατέστησε τις έπαφές του μετά την άπόβαση στο Γκράνμα. (Βλ. «Η έπανάσταση στην Κούβα»).

τὸ τουφέκι στὶς στιγμὲς τοῦ κινδύνου κι ἐτοιμάστηκαν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν Ἐπανάσταση παντοῦ ὅπου ὑπῆρχε κίνδυνος εἰσβολῆς ἢ ἐχθρικῆς ἐπίθεσης.

Οἱ νέοι ἀκόμη τῆς Πλόγια Χιρὸν εἶχαν τὴν τιμὴ νὰ ὑπερασπίσουν ἐκεῖ τὴν Ἐπανάστασή μας, νὰ ὑπερασπίσουν τοὺς θεοῦς ποὺ δημιουργήσαμε μὲ θυσίες, τὰ ἐπιτεύγματα ποὺ κατόρθωσε ὁ λαὸς μὲ πολὺχρονη πάλη· ὑπερέβρισαν ὁλόκληρη τὴν Ἐπανάστασή μας ἐκεῖ σὲ ἐβδομήντα δύο ὥρες μάχης.

Ἡ πρόθεση τοῦ ἐχθροῦ ἦταν νὰ στήσει μιὰ γέφυρα ἀρκετὰ ἰσχυρή, μὲ ἀεροδρόμιο, ποὺ θὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ χτυπήσει ὁλόκληρο τὸ ἔδαφός μας, νὰ τὸ βομβαρδίσει ἀνελέητα, νὰ κάνει τὰ ἐργαστάσιά μας στάχτη, νὰ κονιορτοποιήσει τὰ μέσα συγκοινωνίας μας καὶ νὰ καταστρέψει τὴ γεωργία μας. Μὲ μιὰ λέξη, νὰ ρίξει τὴν χώρα μας στὸ χάος. Ἡ ἀποφασιστικὴ δράση κατέστρεψε τὶς ἡμεριαλιστικὲς βλέψεις μέσα σὲ ἐβδομήντα δύο μονάχα ὥρες.

Νέοι ποὺ ἦταν ἀκόμη παιδιὰ γέμισαν δόξα. Μερικοὶ ἐκπροσωποῦν σήμερα ἐδῶ αὐτὴ τὴν ἡρωϊκὴ νεολαία. "Ἄλλοι δὲν εἶναι πιά παρὰ μιὰ ἀνάμνηση γιὰ μᾶς, ποὺ μᾶς ἐμπνέει γιὰ καινούριες μάχες καὶ καινούριους ἡρώερας.

Τὴν στιγμὴ ποὺ ἡ ἄμυνα τῆς χώρας ἦταν ὁ πρωταρχικὸς στόχος ἡ νεολαία ἔδωσε τὸ παρόν. Σήμερα ἡ ἄμυνα τῆς χώρας μένει στὸ πρῶτο ἐπίπεδο τῶν καθηκόντων μας. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ὁ στόχος τῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας ἀποτελεῖ ἓνα ἀδιαίρετο σύνολο: ἡ ἄμυνα τῆς χώρας δὲν βρίσκεται μόνο στὸ χειρισμὸ τῶν ὅπλων γιὰ τὴν ἄμυνα· πρέπει ἀκόμη νὰ ὑπερασπίσουμε τὴν χώρα οἰκοδομώντας μὲ τὴν ἐργασία μας καὶ προετοιμάζοντας τὰ καινούρια τεχνικὰ στελέχη γιὰ νὰ ἐπιταχύνουμε τὴν ἀνάπτυξη στὰ χρόνια ποὺ ἔρχονται. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς παίρνει σήμερα μιὰ τεράστια σημασία ποὺ ἰσοφαρίζει αὐτὴν τῆς ἀμείνης χρήσης τῶν ὅπλων.

"Ὅταν παρουσιάστηκαν προβλήματα ὅπως αὐτά, ἡ νεολαία εἶπε «παρούσα». Οἱ νέοι τῶν ταξιαρχιῶν ἀπάντησαν στὸ κάλεσμα τῆς Ἐπανάστασης καὶ κατέκλυσαν ὅλες τὶς γωνιὲς

τῆς χώρας. Σὲ μερικοὺς μῆνες, σὲ μιὰ μάχη πολλὴ σκληρὴ ποὺ εἶχε τοὺς μάρτυρές της, τοὺς μάρτυρες τῆς παιδείας, μπορέσαμε νὰ ἀναγγεῖλουμε μιὰ καινούρια κατάσταση στὴν Ἀμερικὴ ἢ Κοόβα ἦταν ἡ ἀπελευθερωμένη ἀπὸ τὸν ἀναλφαριθμητικὴν περιοχὴ τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ μελέτη σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα εἶναι ὡστόσο ἕνας στόχος τῆς νεολαίας σήμερα. Ἡ μελέτη σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἐργασία, ὅπως συμβαίνει στὴν περίπτωση τῶν νεαρῶν φοιτητῶν ποὺ ἀσκολοῦνται μὲ τὴν συγκομιδὴ τοῦ καφέ στὸ Ὀριέντε, ποὺ περνοῦν τὶς διακοπὰς τοὺς συλλέγοντας αὐτὸν τὸν τόσο σημαντικὸ γιὰ τὴ χώρα μας σπόρο, τόσο σημαντικὸ γιὰ τὸ ἔξωτερικὸ μας ἐμπόριο καὶ γιὰ μᾶς ποὺ καταναλώνουμε τεράστιες ποσότητες καφέ. Ὁ στόχος αὐτοῦ εἶναι παρόμοιος μὲ τὸν στόχο τῆς καταπολέμησης τοῦ ἀναλφαριθμητισμοῦ. Εἶναι μιὰ θυσία ποὺ ἐπιτελεῖται μὲ χαρὰ· οἱ φοιτητὲς μαζεύονται ἄλλη μιὰ φορὰ στὰ θουνὰ τῆς χώρας μας, γιὰ νὰ φέρουν κι ἐκεῖ τὸ ἐπαναστατικὸ τους μήνυμα.

Οἱ στόχοι αὗτοί εἶναι πολλὸ σημαντικοὶ γιατί στὴν Ἑνωση Κομμουνιστικῆς Νεολαίας οἱ νέοι κομμουνιστὲς δὲν δίνουν μόνον παίρνουν κιόλας καὶ πολλὰς φορὰς περισσότερο ἀπ' ὅσο δίνουν· ἀποκτοῦν καινούριες ἐμπειρίες, μιὰ καινούρια ἐμπειρία ἀνθρώπων σχέσεων, τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν ἀγροτῶν μας, τῆς δουλειᾶς καὶ τῆς ζωῆς στὶς ἀπομονωμένες περιοχὰς καὶ γιὰ κάθε τί, ποὺ πρέπει νὰ γίνει, γιὰ νὰ ἀνυψωθοῦνε αὐτοὶ οἱ περιοχὰς στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὴν πρὸ πυκνοκατοικημένη ὕπαιθρο καὶ τὶς πόλεις. Ἀποκτοῦν μιὰ ἐπαναστατικὴ ἐμπειρία καὶ ὠριμότητα.

Οἱ σύντροφοι ποὺ παίρνουν μέρος στὴν πάλη γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ ἀναλφαριθμητισμοῦ καὶ στὴ συγκομιδὴ τοῦ καφέ, σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸ λαὸ μας, βοηθώντας τον μακριὰ ἀπὸ τὰ σπῆτια τους, δέχονται — μπορὰ νὰ σὰς τὸ διαβεβαιώσω — περισσότερο ἀπὸ ὅσο δίνουν κι αὐτὸ παρ' ὅλο ποὺ δίνουν πολλά!

Αὐτὴ εἶναι ἡ καλλύτερη ἀγωγή γιὰ μιὰ νεολαία ποὺ προετοιμάζεται γιὰ τὸν κομμουνισμό· ἡ μορφὴ ἀγωγῆς, ὅπου ἡ

ἐργασία χάνει τὸ χαρακτῆρα ἀγγραφείας, ποὺ ἔχει στὸν καπιταλιστικὸ κόσμον, καὶ γίνεται ἕνα εὐχάριστο κοινωνικὸ καθήκον ποὺ ἐκτελεῖται μὲ χαρὲς, μὲ ἐπαναστατικὰ τραγούδια, μὲ ἀδελφικὴ συντροφικότητα καὶ μὲ ἀνθρώπινες σχέσεις ποὺ δυνάμουν καὶ ἀνυψώνουν τὸ φρόνημα.

Ἀκόμη ἡ Κομμουνιστικὴ Νεολαία ἔκανε πολλὰς προόδους στὴν ὀργάνωσή της. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ ἔμβρυον ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ἰδρυθεῖ σὰν παράρτημα τοῦ Ἀντάρτικου Στρατοῦ καὶ στὴν ὀργάνωσιν, ποὺ γνωρίζουμε σήμερα, εἶναι πολὺ μεγάλη. Παντοῦ, σὲ ὅλα τὰ κέντρα ἐργασίας καὶ σὲ ὅλους τοὺς διοικητικούς ὀργανισμοὺς, παντοῦ ὅπου μποροῦν νὰ ἀσκήσουν τὴν δράσιν τους, ὑπάρχουν νέοι κομμουνιστὲς, ποὺ ἐργάζονται γιὰ τὴν Ἐπανάστασιν.

Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρήσουμε σὰ μιὰ σημαντικὴ ἐπιτυχία τῆς Ἑνώσεως τῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας τὴν πρόοδο αὐτὴ τῆς ὀργάνωσιν.

Ἀλλὰ στὸ δύσκολο αὐτὸ δρόμον, σύντροφοι, συναντήσαμε πολλὰ προβλήματα, μεγάλες δυσκολίες, κάναμε χοντρά σφάλματα καὶ δὲν μπορέσαμε πάντοτε νὰ τὰ ὑπερκεράσουμε. Εἶναι φανερό ὅτι ἡ Ἑνωσις τῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας, σὰν ὀργανισμὸς μικρότερος, σὰν δευτερότοκος ἀδελφὸς τῶν Συγκωνευμένων Ἐπαναστατικῶν Ὄργανώσεων, πρέπει νὰ διδάσκει ἀπὸ τὴν πείρα τῶν συντρόφων ποὺ δοῦλεψαν περισσότερον γιὰ τοὺς Ἐπαναστατικούς σκοποὺς καὶ πρέπει πάντοτε νὰ ἀκούει — μὲ σεβασμὸν — τὴ φωνὴ αὐτῆς τῆς πείρας.

Ἡ Νεολαία πρέπει νὰ δημιουργεῖ. Μία νεολαία ποὺ δὲν δημιουργεῖ εἶναι μιὰ ἀνωμαλία· τὸ λέω πολὺ σοβαρά. Κι ἀπὸ τὴν Ἑνωσιν τῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας ἔλειψε λίγον τὸ δημιουργικὸ πνεῦμα. Στάθηκε, μαζὶ μὲ τὴν ἡγεσίαν της, πάρα πολὺ ὑπάκουη, πάρα πολὺ πειθήνια καὶ πολὺ λίγο ἀποφασισμένη νὰ θέτει τὰ δικά της προβλήματα.

Τώρα ἀρχίζει νὰ ἀλλάζει. Ὁ σύντροφος Ζοὲλ μᾶς μιλᾷ — σὲ γιὰ τίς πρωτοβουλίας στὶς ἐργασίες στὰ ἀγροκτήματα. Εἶναι δείγματα τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ἀρχίζει νὰ σπάζει τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἐξάρτησιν — ποὺ τελικὰ γίνεται παράλογη —

υπέναντι σ' ένα προεσθύτερο οργανισμό και άρχίζει να σκέφτεται με το δικό της κεφάλι.

Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι βρισκόμαστε, και μείς οι ίδιοι και η νεολαία μαζί μας, σε ανάρρωση μετά από μια άρρώστια που εύτυχως δεν κράτησε πολύ, αλλά που έπαιξε σοβαρό ρόλο τροχοπέδης στο ιδεολογικό βάθαιμα της επανέστασής μας. Βρισκόμαστε όλοι σε ανάρρωση μετά την άρρώστια αυτή που ονομάζεται σεκταρισμός.

Παύ μας δόγησε ο σεκταρισμός; Στή μηχανική αντιγραφή, στις τυπικές αναλύσεις, στο διαχωρισμό ανάμεσα στους ηγέτες και στις μάζες, ακόμη και μέσα στην Έθνική μας Ήγεςία. Και το αποτέλεσμα εκδηλώθηκε άμεσα έδω στην Ένωση Κομμουνιστικής Νεολαίας.

Έμεν, — όλoκληρωτικά αποπροσανατολισμένοι απ' το φαινόμενο του σεκταρισμού — δεν κατάφεραμε ν' άκούσουμε τη φωνή του λαού που είναι ο σωστότερος κι ο καλύτερος προσανατολισμός, δεν καταφέραμε ν' άκούσουμε τους σφυγμούς του λαού για να μπορούμε να τους μετατρέψουμε σε συγκεκριμένες ιδέες και συγκεκριμένες γραμμές κι έτσι δεν μπορούσαμε να περάσουμε τις γραμμές αυτές στην Ένωση Κομμουνιστικής Νεολαίας. Και καθώς η εξέγερση ήταν απόλυτη κι η ύπακοή πολύ μεγάλη, η Ένωση Κομμουνιστικής Νεολαίας κλυδωνιζόταν σαν καραβάκι σε θαλασσοταραχή, δεμένο πλάι στο μεγάλο καράβι: τις Συγκλονευμένες Έπαναστατικές Όργάνωσεις. Κι αυτές άμωκ κλυδωνίζονταν το ίδιο.

Κι έτσι βλέπαμε να άναπηδούν διάφορες πρωτοβουλίες, οι μόνες που η Ένωση Κομμουνιστικής Νεολαίας ήταν ικανή να γεννήσει και που μετατρέπονταν συχνά σε «συνθήματα» κοντροκοιμένα μ' όλα τα χαρακτηριστικά της έλλειψης ιδεολογικού βάθους.

Ο σύτροφος Φιντέλ έκανε άυστηρή κριτική σε μερικούς εξτρεμισμούς και σε μερικές φόρμουλες που γνωρίζετε καλά, όπως: «οι Σ.Ε.Ο. είναι το κεί...», «Έημαστε σοσιαλιστές, έμπρός...». Όλα αυτά που κριτικάριζε ο Φιντέλ και που γνωρί-

ζετε καλά ήταν η αναντίκλαση τού κακού που μόστιζε την 'Επανάστασή μας.

Αυτό τὸ στάδιο τὸ περάσαμε. Τὸ ξεπεράσαμε ολοκληρωτικά. Ἀλλὰ οἱ ὀργανισμοὶ πάντοτε εἶναι λίγο πὸ ἀργοκίνητοι. Εἶναι σὺν μιᾷ ἁρρώστια πὸ ἔκανε κάποιον νὰ χάσει λίγο τὰ μυαλά του. Ὅταν βρίσκεται σὲ ὑποχώρηση, τὸ μυαλὸ βρίσκει ξανὰ τὴ φρεσκάδα του, ἀλλὰ τὰ μέλη δὲν ἐναρμονίζουν ἀκόμη καλὰ τὶς κινήσεις τους. Τὶς πρῶτες μέρες μετὰ τὴν ἀνάρρωση, ἡ πορεία εἶναι ἀθέβαιη καὶ ξανασβίσκει σιγὰ - σιγὰ τὴ σταθερότητά της. Εἴμαστε σ' αὐτὸ τὸ σημείο.

Πρέπει λοιπὸν νὰ μελετήσουμε καὶ νὰ ἀναλύσουμε ἀντικειμενικὰ ὅλους τοὺς ὀργανισμούς μας γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὸ ξεκαθάρισμα. Πρέπει νὰ γνωρίζουμε, γιὰ νὰ μὴν παραπατήσουμε, γιὰ νὰ μὴν γλυστρήσουμε καὶ θρεθοῦμε πάλι καταγῆς, ὅτι τὰ θήματά μας εἶναι ἀκόμη ἀθέβαια. Πρέπει νὰ γνωρίζουμε τὶς ἀδυναμίες μας γιὰ νὰ τὶς ξεπεράσουμε καὶ νὰ καλυθῶμε.

Ἡ ἔλλειψη αὐτῆ πνεύματος πρωτοβουλίας ὀφείλεται στὴν ἄγνοια, γιὰ μακρόχρονο διάστημα, τῆς διαλεκτικῆς πὸ κινεῖ τοὺς μαζικοὺς ὀργανισμούς. Ὅργανισμοί, ὅπως ἡ Ἐνωση Κομμουνιστικῆς Νεολαίας, δὲν μποροῦν νὰ ἀσκοῦν μόνο καθοδήγηση· δὲν μποροῦν νὰ στέλλουν συνέχεια ντιρεκτιβες πρὸς τὴ βάση χωρὶς νὰ δέχονται τίποτα ἀπ' αὐτή.

Ἡ Ἐνωση Κομμουνιστικῆς Νεολαίας κι ὅλες οἱ ὀργανώσεις τῆς Κούβας ἀντιμετωπίζονταν σὰν ὀργανισμοὶ μιᾶς μόνης κατεχθηνούς πὸ πήγαινε ἀπὸ τὰ πάνω πρὸς τὰ κάτω ἀλλὰ πὸ δὲν εἶχε σύστημα ἐπιστροφῆς γιὰ νὰ φέρνει τὴν ἀποψη τῆς βάσης πρὸς τὴν κορυφή. Ἀντίθετα, ἐκείνο πὸν χρειάζεται εἶναι μιὰ σταθερὴ καὶ ἀμοιβαία ἀνταλλαγὴ ἐμπειριῶν, ιδεῶν, κατευθύνσεων.

Διαπιστώσαμε τὰ πὸ ἁδύνατα σημεῖα τῆς ἐργασίας.

Οἱ νέοι, σχεδὸν σὰν μυθιστορηματικοὶ ἥρωες, μποροῦν νὰ δώσουν ἐκατὸ φορὲς τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν Ἐπανάσταση καὶ νὰ βαδίσουν μαζικὰ πρὸς τοὺς συγκεκριμένους καὶ ἔκτακτους στόχους πὸν τοὺς καλοῦν· πολλοὶ φορὲς ὅμως παρατοῦν τὴ δυν-

λειά τους, γιατί είχαν μιὰ συγκέντρωση τῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας ἢ γιατί ξενύκτησαν τὴν παραμονή, γιὰ νὰ συζητήσουν μιὰ ἄποψη τῆς Νεολαίας, ἢ, ἀπλὰ καὶ μόνο, δὲν πῆγαν νὰ δουλέψουν, ἔτσι, χωρὶς λόγο.

Ὅταν παρατηροῦμε μιὰ ταξιαρχία ἐθελοντικῆς ἐργασίας ὅπου υποθέτουμε ὅτι ὑπάρχουν Νέοι Κομμουνιστές, συχνὰ δὲν ὑπάρχει κανένας. Ὅστε ἓνας. Ὁ καθοδηγητὴς ἔπρεπε νὰ πᾶει σὲ μιὰ συγκέντρωση, ὁ ἄλλος ἦταν ἄρρωστος, ὁ τρίτος δὲν τὸ ἤξερε. Τέλος, τὴ βασικὴ στάση, τὴ πρωτοποριακὴ στάση τοῦ λαοῦ, τὴ στάση τοῦ ζωντανοῦ παραδείγματος ποὺ παρασύρει ὁλόκληρο τὸν κόσμο πρὸς τὸ μπρὸς — ὅπως τὸ ἔκαναν οἱ νέοι τῆς Πλάγια Χιρόν — τὴ στάση αὐτὴ δὲν τὴ βλέπουμε οὔτε στὴν ἐργασία. Ἡ σοδαρότητα ποὺ πρέπει νὰ δείχνει ἡ νεολαία σήμερα στὴν ἀντιμέτωπιση τῶν μεγάλων ὑποχρεώσεών της — κι ἡ μεγαλύτερη εἶναι ἡ οἰκοδόμησις τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας — δὲν ἀντανακλάται στὴ συγκεκριμένη ἐργασία.

Πρέπει νὰ ἐρευνήσουμε, νὰ δοῦμε ποὺ πληγώνει τὸ σάμαρι, ποὺ πρέπει νὰ διορθωθοῦν οἱ δυνάμεις· πρέπει νὰ πλησιάσουμε τὸν καθένα καὶ νὰ τοῦ ἐξηγήσουμε ὅτι ὅποιος δὲν σκέφτεται τὴν Ἐπανάστασι παρὰ μόνο τὴ στιγμὴ τῆς θυσίας, τῆς μάχης καὶ τῆς ἡρωϊκῆς περιπέτειας, ὅταν θγαίνει ἀπ' τὸ κυδαῖο καὶ τὸ καθημερινό, ἐνῶ στὴ δουλειά του εἶναι μέτριος ἢ κάτω ἀπ' τὸ μέτριο, αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ λέγεται καλὸς κομμουνιστής.

Πῶς μπορεῖτε νὰ ἔχετε τέτοια συμπεριφορά, σεῖς ποὺ ἔχετε κιόλας πάρει τὸ ὄνομα τῶν νέων κομμουνιστῶν, τὸ ὄνομα αὐτὸ ποὺ ἐμεῖς, ἡγετικὴ ὁργάνωσις καὶ ἡγετικὸ κόμμα, δὲν πῆραμε ἀκόμη; Σεῖς ποὺ πρέπει νὰ οἰκοδομήσετε ἓνα μέλλον, ὅπου ἡ ἐργασία θὰ εἶναι ἡ ἀνώτερη τιμὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἓνα κοινωνικὸ καθήκον, μιὰ χαρὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅπου θὰ εἶναι σὸ μέγιστο ὄριο δημιουργικῆς κι ὅπου ὅλος ὁ κόσμος θὰ πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἐργασία του καὶ γιὰ τὴν ἐργασία τῶν ἄλλων, στὴν πρόοδο τῆς κοινωνίας καθημερινά.

Πῶς γίνεται σεῖς ποὺ ἔχετε αὐτὸ τὸ ὄνομα, νὰ νοιώθετε ἀπέχθεια γιὰ τὴν ἐργασία; Κάπου ὑπάρχει λάθος. Ὑπάρ-

χει σφάλμα στην ὀργάνωση, στην ἐξήγηση, σὴ δουλειά. "Ἐνα σφάλμα πού, ἄλλωστε, εἶναι ἀνθρώπινο. Σ' ὅλους μας — σ' ὅλους, νομίζω — ἀρέσει αὐτὸ πού σπάει τὴ μονοτονία τῆς ζωῆς, αὐτὸ πού ξαφνικά, μιὰ φορὰ κάθε τόσο, μᾶς κάνει νὰ σκεφτόμαστε τὴ δική μας ἄξια, τὴν ἄξια μας στὴν κοινωνία. Φαντάζομαι τὴν περηφάνεια τῶν συντρόφων αὐτῶν πού βρίσκονταν μέσα σὲ μιὰ *cuatro bocas* ' γιὰ παράδειγμα, καὶ πού ὑπεράσπιζαν τὴν πατρίδα τους ἐνάντια στὰ ἀεροπλάνα τῶν γιάνκηδων' ξαφνικά κάποιος ἀπ' αὐτοὺς εἶχε τὴν τύχη νὰ δεῖ τις σφαῖρες του νὰ γκρεμίζουν ἓνα ἐχθρικό ἀεροπλάνο. Ἀναμφίβολα εἶναι ἡ πιὸ εὐτυχεσιμένη στιγμή τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου. Τέτοιες στιγμὲς δὲν ξεχνιοῦνται. Οἱ σύντροφοι πού ἔχαν τὴν τύχη νὰ ζήσουν τέτοια ἐμπειρία δὲν θὰ τὴ ξεχάσουν ποτέ. Ἐμεῖς ὅμως πρέπει νὰ ὑπερασπίσουμε τὴν ἐπανάστασή μας, αὐτὴ πού κάνουμε καθημερινά. Καὶ γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ τὴν ὑπερασπίσουμε, πρέπει νὰ τὴν οἰκοδομήσουμε, νὰ τὴν ὀχυρώσουμε μὲ τὴν ἐργασία αὐτὴ πού σήμερα δὲν ἀρέσει σὴ νεολαία ἢ, τουλάχιστον, πού ἡ νεολαία θεωρεῖ σὰν τὸ τελευταῖο ἀπ' τὰ καθήκοντά της, γιατί διατηρεῖ ἀκόμα τὴν παλιὰ νοοτροπία τοῦ καπιταλιστικοῦ κόσμου· τὴ νοοτροπία πού ἀντιμετωπίζει τὴν ἐργασία σὰν καθῆκον καὶ ἀνάγκη, ἀλλὰ λυπηρὸ καθῆκον καὶ λυπηρὴ ἀνάγκη. Γιατὶ συμβαίνει αὐτό; Γιατὶ δὲν δώσαμε ἀκόμα στὴν ἐργασία τὴν ἀληθινὴ της σημασία; Δὲν σταθήκαμε ἱκανοὶ νὰ ἐνώσουμε τὸν ἐργαζόμενο μὲ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐργασίας του καὶ νὰ δώσουμε ταυτόχρονα στὸν ἐργαζόμενο τὴ συνείδηση τῆς σημασίας πού ἔχει ἡ δημιουργικὴ πράξη, τὴν ὁποία πραγματοποιεῖ καθημερινά. Ὁ ἐργαζόμενος καὶ ἡ μηχανή, ὁ ἐργαζόμενος καὶ τὸ ἀντικείμενο πάνω σὸ ὁποῖο ἀσκεῖται ἡ ἐργασία παραμένουν ἀκόμη δυὸ πράγματα διαφορετικά, ἀνταγωνιστικά. Πρέπει νὰ δουλέψουμε πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἀντίθεση γιὰ νὰ διαμορφώσουμε

1. Θεωρητικὸ ἐχέμα, ἐφοδιασμένο μὲ τέσσερα ἀντιαεροπορικὰ κανόνια.



σιγά - σιγά γενεές που θα ενδιαφερθούν το περισσότερο δυνατά για την εργασία και που θα μάθουν να βλέπουν σ' αυτή μια διαρκή και πολύμορφη πηγή νέων συγκινήσεων. Πρέπει να κάνουμε την εργασία κάτι το δημιουργικό, κάτι το νέο.

Όπωςδήποτε, αυτό είναι το μεγάλο δόνατο σημείο της Ένωσης Κομμουνιστικής Νεολαίας μας. Γι' αυτό επιμένω και μέσα στη χαρά του εορτασμού αυτής της επέτειου χύνω αυτή τη μικρή σταγόνα θλίψης για ν' αγγίξω το εύαισθητο σημείο, για να κάνω τα νειάτα να αντιδράσουν.

Σήμερα παραβρέθηκα σε μια συνέλευση όπου το αντικείμενο συζήτησης ήταν η άμμιλλα. Πολλοί από όσους θα έχουν πιθανά συζητήσει κιόλας στο κέντρο εργασίας τους το θέμα της άμμιλλας και θα έχουν κιόλας διαβάσει ένα μεγάλο - μεγάλο κείμενο σχετικά με αυτό το θέμα. Παιδιά είναι όμως το πρόβλημα της άμμιλλας, σύντροφοι: Είναι ότι δεν μπορεί να καθορίζεται η άμμιλλα από κείμενα που τη ρυθμίζουν, την όριζουν και την καλοπάνουν. Ο ύπολογισμός και το καλούπωμα είναι αναγκαία για να μπορέσουμε να αξιολογήσουμε έ π ε ι τ α την εργασία των ζηλωτών που παίρνουν μέρος στην άμμιλλα.

Όταν δύο σύντροφοι αρχίζουν να άμμιλλώνται, ο καθένας με τη μηχανή του, ποιός θα παράγει περισσότερο, αισθάνεται μετὰ από λίγο διάστημα την ανάγκη ενός έλεγχου που θα καθορίζει ποιό προϋν είναι το καλύτερο, την ποσότητα που παράχθηκε, τις ώρες εργασίας, την κατάσταση της μηχανής στο τέλος, τον τρόπο που τη φρόντισαν... κλπ. Άν όμως, αντί να ρυθμίζετε τη δουλειά δύο συντρόφων που πραγματικά βρίσκονται σε άμμιλλα, κανονίζετε τη δουλειά δύο άλλων που σκέφτονται ότι είναι ώρα να γυρίσουν στο σπίτι τους, τότε τί χρησιμεύουν οι κανονισμοί, ποιά είναι η λειτουργία τους;

Πολλές φορές ρυθμίζουμε και κανονίζουμε κάτι που δεν υπάρχει. Οι κανονισμοί πρέπει να έχουν περιεχόμενο ή ρύθμιση πρέπει να όρίζει και να καθορίζει μια ύπαρκτη κατά-

σταση. 'Ο κανονισμός πρέπει να είναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δι-  
μιλλας σ' ὅλα τὰ κέντρα ἐργασίας τῆς Κούβας.

Ἀντιμετωπίσαμε πολλά προβλήματα μ' αὐτὸ τὸν τρόπο  
συχνὰ τὰ ἀντιμετωπίσαμε μὲ τρόπο νοθευμένο. Ὄταν  
σ' ἐκείνη τὴ συγκέντρωση ρώτησα γιατί ὁ γραμματέας τῆς  
Κομμουνιστικῆς Νεολαίας δὲν ἦταν ἐκεῖ, καὶ πόσες φορές  
μέχρι τώρα ἦταν, ἔμαθα ὅτι σπάνια παρουσιαζόταν κι' ἐπὶ ἡ  
Κομμουνιστικὴ Νεολαία δὲν ἔρχεται ποτέ.

Στὴ διάρκεια ὅμως τῆς συγκέντρωσης, συζητώντας διὰ-  
φορα προβλήματα οἱ Κομμουνιστὲς Νεολαῖοι, ὁ πυρήνας τοῦ  
κόμματος, ἡ Ὁμοσπονδία τῶν Γυναικῶν, οἱ Ἐπιτροπὲς Ἀμυ-  
νας καὶ τὸ Συνδικάτο κατελήφθησαν ἀπὸ ἓνα φυσικὸ ἐνθου-  
σιασμό. Ἡ τούλἀχιστον, αἰσθάνθηκαν τύψεις, μὰ κάποια πι-  
κρία, ἓνα πόθο νὰ βελτιωθοῦν, ν' ἀποδείξουν ὅτι ἦταν ἱκανοὶ  
νὰ κάνουν ὅ,τι δὲν ἔκαναν: νὰ κινητοποιήσουν τοὺς ἀνθρώ-  
πους. Κατόπιν ὑποσχέθηκαν ὅλοι νὰ ἐφαρμόσουν τὴν διμῖλλα  
σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τοῦ ὑπουργείου, νὰ συζητήσουν τὸν κανο-  
νισμό μετὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς διμῖλλας καὶ νὰ παρουσιάσουν  
μέσα σὲ δεκαπέντε μέρες συγκεκριμένα ἀποτελέσματα.

Ἐγὶνε λοιπὸν ἐκεῖ μὴ κινητοποίηση. Ὁ καθένας τοὺς  
κατάλαβε κι' ἐνοίωσε βαθειὰ ὅτι κἀπὶ δὲν πήγαινε καλὰ στὴ  
δουλειά του. Αἰσθάνθηκε τὴ φιλοτιμία του νὰ θίγεται καὶ θέ-  
λησε ν' ἀλλάξει τὴν κατὰστασιν. Ἔτσι πρέπει νὰ ἀντιδρούμε.  
Νὰ θυμόμαστε ὅτι τὸ σημαντικώτερο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐργασία.  
Συγκωρῆστε με πὺ ἐπιμένω τόσο σ' αὐτό, ἀλλά, βλέπετε,  
χωρὶς δουλειὰ δὲν γίνεται τίποτα. Ὁλόκληρος ὁ πλοῦτος τοῦ  
κόσμου, ὅλες οἱ ἀξίες τῆς ἀνθρωπότητος δὲν εἶναι παρὰ συ-  
σσωρευμένη ἐργασία. Χωρὶς συμπληρωματικὴ ἐργασία ποὺ θὰ  
δημιουργήσει περισσότερο πλεόνασμα γιὰ καινούρια ἐργο-  
στάσια καὶ καινούριους κοινωνικοὺς ὀργανισμούς, ἡ χώρα  
δὲν μπορεῖ νὰ προχωρήσει. Χωρὶς τοῦτῃ τὴν ἐργασία, ὅσο  
μεγάλῃ κι' ἂν εἶναι ἡ δύναμις τῶν στρατιῶν μας, ὁ ρυθμὸς ἀ-  
νάπτυξής μας θὰ παραμένει ἀργός. Πρέπει νὰ ξεχάσουμε δι-  
λες αὐτὲς τὶς παλιὰς ἔξεις: πρέπει νὰ προβάλουμε τὰ σφάλ-

ματά μας στη δημοσιότητα, να τὰ ἀναλύουμε παντοῦ καὶ κατόπιν νὰ τὰ διορθώνουμε.

Θέλω, σύντροφοι, νὰ σᾶς ἐκθέσω τώρα τὴ γνώμη μου· ποιά εἶναι ἡ ὀπτική ἐνὸς ἡγέτη τῶν Σ.Ε.Ο. πάνω σὸ τί πρέπει νὰ εἶναι ἕνας νέος κομμουνιστής, γιὰ νὰ δοῦμε ἂν εἴμαστε σύμφωνοι.

Πιστεύω ὅτι τὸ πρῶτο χαρακτηριστικὸ ἐνὸς νέου κομμουνιστῆ πρέπει νὰ εἶναι ἡ τιμὴ ποὺ νοιώθει ὄντας νέος κομμουνιστής. Ἡ τιμὴ ποὺ τὸν ὥθει νὰ δείχνει σ' ὅλο τὸν κόσμο τὴν ιδιότητά του ὡς νέου κομμουνιστῆ, ὅχι νὰ ζεῖ στὴν παρανομία, οὔτε νὰ περιορίζει τὴν ιδιότητά του αὐτὴ σὲ φόρμουλες, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐκδηλώνει κάθε στιγμὴ καὶ νὰ τὴν δείχνει μὲ καμάρι.

Ταυτόχρονα, ὁ νέος κομμουνιστής πρέπει νὰ ἔχει ὀξυτάτη αἰσθησὶ τοῦ καθήκοντος ἀπέναντι στὴν κοινωνία ποὺ οἰκοδομοῦμε μὲ τοὺς συνανθρώπους μας καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἔπειτα, ὁ νέος κομμουνιστής πρέπει νὰ εἶναι πολὺ εὐαίσθητος σὲ ὅλα τὰ προβλήματα, πολὺ εὐαίσθητος ἀπέναντι στὴν ἀδικία. Πρέπει νὰ ξεσηκώνεται ἐνάντια σὲ κάθε τι ἀδίκιο, ὁποῖος κι' ἂν τὸ ἔκανε. Πρέπει νὰ θέτει ἐρωτήματα πάνω σὲ ὅ,τι δὲν καταλαβαίνει. Νὰ συζητᾷ καὶ νὰ ζητᾷ ἐξηγήσεις πάνω σὲ ὅ,τι δὲν εἶναι καθαρὸ. Νὰ βρίσκειται σὲ ἀνοικτὸ πόλεμο μὲ κάθε φερελισμὸ. Νὰ μένει πάντα ἀνοικτὸς στὶς καινούριες ἐμπειρίες, γιὰ νὰ ἐναρμονίζει τὴ μεγάλη ἐμπειρία τῆς ἀνθρωπότητας, ποὺ βαδίζει ἀπὸ χρόνια τώρα σὸ δρόμο τοῦ σοσιαλισμοῦ, μὲ τίς συγκεκριμένες συνθήκες τῆς χώρας μας, μὲ τὴν κουβανικὴ πραγματικότητα· καὶ νὰ σκέφτεται, μαζὶ μὲ ἄλλους καὶ αὐτομὰ, τοὺς τρόπους ἀλλαγῆς αὐτῆς τῆς πραγματικότητας, τοὺς τρόπους βελτίωσής της.

Ὁ νέος κομμουνιστής πρέπει νὰ θέλει νὰ εἶναι πάντα καὶ παντοῦ ὁ πρῶτος, νὰ μάχεται γιὰ νὰ εἶναι ὁ πρῶτος καὶ νὰ αἰσθάνεται δάσκημα διὰ τὸν δὲν εἶναι. Φυσικὰ, δὲν μπορεῖτε ὅλοι νὰ εἰστε ὁ πρῶτος, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἰστε ἀνάμεσα στοὺς πρῶτους, στὴν ὁμάδα τῆς πρωτοπορίας. Πρέπει νὰ εἶναι ἕνα

ζωντανό παράδειγμα, τὸ πρότυπο ὅπου θὰ ἀποβλέπουν ὅλοι ὅσοι δὲν ἀνήκουν στὴ Νεολαία· τὸ παράδειγμα ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἔχουν μπρὸς τοὺς οἱ ποὺ προχωρημένοι στὰ χρόνια, ποὺ ἔχασαν ἓνα κάποιο νεανικὸ ἐνθουσιασμὸ ποὺ εἶχαν καὶ τὴν πίστη τοὺς στὴ ζωὴ καὶ ποὺ πάντοτε ἀντιδροῦν εὐνοϊκὰ στὸ παράδειγμα. Αὐτὸς εἶναι ἓνας ἄλλος στόχος τῶν νεαρῶν κομμουνιστῶν.

Πρέπει, κοντὰ σὲς ἄλλες τοῦ ἰδιότητες, νὰ ἔχει κι' ἓνα μεγάλο πνεῦμα θυσίας, ὅχι μόνον γιὰ τὶς μεγάλες ἡρωϊκὲς μέρες, ἀλλὰ γιὰ κάθε στιγμὴ. Νὰ θυσιάζεται γιὰ νὰ βοηθήσει ἓνα σύντροφο στοὺς μικροὺς στόχους, γιὰ νὰ φέρει σὲ πέρας τὴν ἐργασία του, γιὰ νὰ κάνει τὸ καθήκον του στὸ σύλλογο, γιὰ νὰ τελειοποιηθεῖ μὲ τὸν ἓνα ἢ μὲ τὸν ἄλλο τρόπο. Νὰ εἶναι πάντοτε προσεκτικὸς ἀπέναντι σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν περι-στοιχίζουν.

Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ καθήκον κάθε νέου κομμουνιστῆ εἶναι: νὰ εἶναι οὐσιαστικὰ ἀνθρώπινος, τόσο ἀνθρώπινος ποὺ νὰ προσεγγίζει τὴν καλύτερη οὐσία τοῦ ἀνθρώπου· κι' αὐτὸ νὰ τὸ κάνει μὲ τὴν ἐργασία, μὲ τὴ μελέτη, μὲ τὴ διατήρηση τῆς σταθερῆς ἀλληλεγγύης μὲ τὸ λαὸ καὶ μ' ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου· νὰ ἀναπτύξει τὴν εὐαισθησία του σὲ σημεία ποὺ νὰ νοιώθει ἀγωνία ὅταν δολοφονεῖται ἓνας ἄνθρωπος κόπου σὲν κόσμῳ καὶ νὰ ἐνθουσιάζεται ὅταν ἀνυψώνεται κάπου μιὰ καινούρια σημαία τῆς λευτεριάς.

Ὁ νέος κομμουνιστὴς δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται ἀπ' τὰ ὅρια μιᾶς ἐπικράτειας· πρέπει νὰ ἐφαρμόζει τὸν προλεταριακὸ διεθνισμὸ καὶ νὰ τὸν νοιώθει προσωπικὰ. Πρέπει νὰ θυμᾶται πάντα, ὅπως κι' ὅλοι ὅσοι ἐδῶ στὴ Κοόθα θέλουμε νὰ λεγώμαστε κομμουνιστές, ὅτι εἶναι ἓνα ζωντανὸ παράδειγμα γιὰ ὁλόκληρη τὴν Ἀμερικὴ μας, καὶ ποὺ πέρα ἀπ' τὴν Ἀμερικὴ μας, γιὰ ὅσες χώρες τοῦ κόσμου παλεύουν κι' αὐτὲς σὲς ἄλλες ἡπείρους γιὰ τὴν ἐλευθερία τοὺς, ἐνάντια σὲν ἀποικισμῷ, ἐνάντια σὲν νεοαποικισμῷ, ἐνάντια σὲν ἡγεμονίᾳ, ἐνάντια σ' ὅλες τὶς μορφὲς καταπίεσης τῶν δίκων συστημάτων. Πρέπει νὰ θυμᾶται πάντα ὅτι εἴμαστε ἓνας ἀναμ-

μένος δαυλός, ότι όπως ακριβώς είχατε, ο καθένας μας ξεχωριστά, ένας καθρέφτης για το λαό της Κούβας, είχατε κι' ένας καθρέφτης για τους λαούς της 'Αμερικής, για τους καταπιεζόμενους λαούς του κόσμου που παλεύουν για την ελευθερία τους. Και πρέπει να δείχνάστε κάθε ώρα και στιγμή δέξιοι γι' αυτό.

Να τί πιστεύουμε ότι πρέπει να είναι ένας νέος κομμουνιστής. Κι' αν μάς πούνε ότι είμαστε ρομαντικοί, μουσειακοί ιδεαλιστές, ότι σκεφτόμαστε πράγματα αδύνατα κι' ότι δεν μπορεί να ζητιέται απ' τη μάζα ενός λαού να γίνει ένα είδος ανθρώπινου άρχετυπου, θα πρέπει ν' απαντήσουμε με βεβαιότητα ότι είναι δυνατό, ότι βαδίζουμε σωστά, ότι αλόκληρος ο λαός μπορεί να προσδεύσει και να απαλλαγεί απ' τις ανθρώπινες μικρότητες, όπως τὸ είδαμε στὰ τέσσερα αυτά χρόνια της 'Επανάστασης, να βελτιωθεί όπως βελτιωνόμαστε μέσα με τη μέρα, να απαλλαγεί χωρίς συμβιβασμούς απ' όλους αυτούς που μένουν πίσω και που δεν μπορούν να συγκρονηθούν με τὸ ρυθμὸ της κουβανικής 'Επανάστασης. Πρέπει να είναι έτοιμοι, σύντροφοι, και θα γίνει έτσι. Θα γίνει έτσι γιατί είστε νέοι κομμουνιστές, πλαστουργοί της νέας κοινωνίας, άνθρωπινα όντα προωρισμένα να ζήσετε σ' έναν καινούριο κόσμο απ' όπου θα έχει εξαφανιστεί όριστικά κάθε τι τὸ παρακμιακό, τὸ παλιό, κάθε τι που έκφράζει την γκρεμισμένη κοινωνία.

Γιὰ νὰ πετύχουμε αὐτὸ τὸ στόχο, πρέπει νὰ ἐργαζόμαστε καθημερινά. Νὰ ἐργαζόμαστε μετὰ τὴ βαθύτερη ἐννοία τῆς τελειοποίησής μας, τῆς ἀξίωσης τῶν γνώσεών μας, τῆς καλύτερης κατανόησης τοῦ κόσμου ποὺ μᾶς περιβάλλει, νὰ ἐρευνήσουμε, νὰ ἐπαληθεύσουμε καὶ νὰ γνωρίσουμε καλὰ τὸ γιατί τῶν πραγμάτων καὶ νὰ θεωροῦμε πάντοτε τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητας σὺν προβλήματα προσωπικά μας.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο σὲ μιὰ ὀρισμένη στιγμή, μιὰ μέρα σὲ μερικά χρόνια — μετὰ ἀπὸ πολλές θυσίες καὶ ἀφοῦ ἴσως βρεθοῦμε πολλὰς φορὲς στὸ χεῖλος τῆς ἀθύσσου — ἀφοῦ ἴσως δοῦμε τὰ ἐργαστάριά μας νὰ καταστρέφονται καὶ ἀφοῦ τὰ ζα-

ναχτίσουμε, άφου δώμε πολλούς από μās να δολοφονούνται και να σφάζονται και άφου ξαναχτίσουμε δ,τι θα έχει καταστραφεί, ύστερα από όλα αυτά, μιā μέρα, σχεδόν χωρίς να τō καταλάβουμε, θα έχουμε χτίσει, μαζί με τούς άλλους λαούς του κόσμου, τήν κομμουνιστική κοινωνία, τὸ ιδανικό μας.

Σύντροφοι, είναι μεγάλη ύπόθεση να μιλάει κανείς στη νεολαία. Νοιώθει ικανός τήν στιγμή αὐτή να πεί μερικά πράγματα. Θα ήθελα να μιλήσω για πολλὸ για όλες τις προσπάθειές μας, για όλες τις εργασίες μας. Για τὸν τρόπο πού, παρ' όλα αυτά, μερικοί σπάνε τὰ μούτρα τους πάνω στήν καθημερινή πραγματικότητα και μās υποχρεώνουν να ξαναρχίσουμε. Για τις στιγμές αδυναμίας και για τήν έπαφή με τὸ λαὸ — με τὸ ιδανικό του και τήν άγνότητά του — πού μās έμπνέει μιā καινούρια επαναστατική όρμη.

Θά είχα πολλὰ να πῶ. Πρέπει όμως να κάνουμε και τὸ καθήκον μας. Θα σῶς εξηγήσω γιατί πρέπει να σῶς άφήσω τώρα: θα σκέφτεστε ίσως ότι είμαι γεμάτος κακές προθέσεις: σῶς άφήνω τώρα για να πάω για έθελοντική εργασία σ' ένα ύφαντουργείο. Έργαζόμαστε εκεί έδω και λίγο καιρό. Βρισκόμαστε σὲ άμμιλλα με τήν Empresa Consolidada de Hilados y Tejidos Planos πού εργάζεται σὲ ένα άλλο εργοστάσιο και με τή Junta Central de Planificación.

Πρέπει να σῶς όμολογήσω τίμα ότι τὸ ύπουργείο Βιομηχανίας είναι τὸ τελευταίο στήν άμμιλλα και ότι πρέπει να κάνουμε μιā σταθερή και άδιάλειπτη προσπάθεια για να προχωρήσουμε, για να μπορέσουμε να γίνουμε οί καλύτεροι, όπως τὸ είπαμε και μείς οί ίδιοι, γιατί υποφέρουμε με τὸ να είμαστε οί τελευταίοι στή σοσιαλιστική άμμιλλα.

Μās συμβαίνει άλλα και μόνο αὐτὸ πού συνέβη σὲ πολλούς από σῶς: ἡ άμμιλλα αὐτή είναι ψυχρή, λίγο τεχνητή και δέν μπορέσαμε να έρθουμε σὲ άμεση έπαφή με τήν μάζα τῶν εργαζομένων τῆς Βιομηχανίας. Αὐριο θα έχουμε συγκέντρωση για να μιλήσουμε γι' αὐτὸ και για να προσπαθήσουμε να αναλύσουμε όλα αὐτά τὰ προβλήματα, να αναζητήσουμε τὰ σημεία έπαφῆς και να καθιερώσουμε τήν κοινή γλώσσα μās

ἀπόλυτης ταυτότητας ανάμεσα στους εργαζόμενους αὐτῆς τῆς Βιομηχανίας καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἐργαζόμενους τοῦ Ὑπουργείου. Ὄταν θὰ τὸ καταφέρουμε αὐτό, εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ ἀπόδοσή μας θὰ αὐξηθεῖ πολὺ καὶ ὅτι θὰ μπορέσουμε τουλάχιστο νὰ παλέψουμε ἐντιμὰ γιὰ τὶς πρώτες θέσεις.

Ὅπως καὶ νᾶναι, στὴν ἐπόμενη Συνέλευση, τὴν ἐπόμενη χρονιά, θὰ σᾶς πῶ τὰ ἀποτελέσματα. Καλὴ ἀντάμωση!

## 2. Έναντι στο γραφειοκρατισμό.

(Άρθρο που δημοσιεύτηκε στο *Cuba Socialista*,  
αριθ 18, Φεβράριος 1963).

Η Έπανάστασή μας ούσιαστικά ήταν προϊόν ενός αντί-  
δικου κινήματος που ήρθε σε ένοπλη σύγκρουση με το καθε-  
στώς και αποκρυσταλλώθηκε στην κατάληψη της εξουσίας.  
Το πρώτο στάδιο του Έπαναστατικού μας Κράτους, καθώς κι  
ολόκληρη η πρώτη περίοδος της διακυβέρνησής μας, είχαν  
ζωηρή τη σφραγίδα της αντί-δικης τακτικής. Ο «γκουερίλ-  
λερισμός»\* μετέφερε την εμπειρία της ένοπλης πάλης απ' τα  
βουνά και τις πεδιάδες της Κούβας στους διάφορους διοικη-  
τικούς και μαζικούς οργανισμούς, κι' αυτό δφειλόταν στο ότι  
μόνο τα μεγάλα επαναστατικά συνθήματα ακούγονταν (και  
συνεπώς έρμηνεύονταν διαφορετικά) απ' τους οργανισμούς της  
διοίκησης και της κοινωνίας γενικά. Ο τρόπος επίλυσης των  
συγκεκριμένων προβλημάτων άφηνόταν στο ελεύθερο κριτή-  
ριο καθενός απ' τους διευθύνοντες.

Τα πεδία δράσης των «διοικητικών ανταρτοπολέμων», που  
κάλυπταν ολόκληρο τον περίπλοκο μηχανισμό της κοινωνίας,  
άλληλοσυγκρούονταν κι έτσι είχαμε συνεχείς έμπλοκές, δια-  
ταγές κι αντιδιαταγές και διαφορετικές έρμηνείες νόμων, πο-  
λλές φορές, έφταναν μέχρι και να τους ανάγουν, μέσα  
σε οργανισμούς που έφάρμοζαν τα ίδια τα δικά τους νομοδια-  
τάγματα, περιφρονώντας τον κεντρικό διευθυντικό μηχανισμό.  
Ύστερ' από ένα χρόνο οδυνηρών εμπειριών, φτάσαμε στο συ-  
μπέρασμα ότι ήταν απόλυτη ανάγκη ν' αλλάξουμε το στυλ  
της δουλειάς και να αναδιοργανώσουμε τον Κρατικό μηχανι-

---

\* Ατακτοποιήτος αδομητισμός στη δουλειά.



σμό με όρθολογικό τρόπο, χρησιμοποιώντας την τεχνική της σχεδιοποίησης που χρησιμοποιείται στις άδελφές σοσιαλιστικές χώρες.

Σάν αντίδοτο, άρχισαμε νά οργανώνουμε τούς ίσχυρούς γραφειοκρατικούς μηχανισμούς που χαρακτηρίζουν την πρώτη αυτή περίοδο της οικοδόμησης τοῦ σοσιαλιστικοῦ μας κράτους· ὁ ἔλλος ὅμως ἦταν πολύ μεγάλος καί μιά ὀλόκληρη κατηγορία ὀργανισμῶν, μεταξύ τους καί τὸ ὑπουργεῖο Βιομηχανίας, ἔβαλαν μπρός μιά πολιτική συγκεντρωτοποίησης τῶν ἐπιχειρήσεων, φρενάροντας ὑπερβολικά τήν πρωτοβουλία τῶν διοικητικῶν στελεχῶν. Ἡ συγκεντρωτική αὐτή ἀντίληψη ἐξηγεῖται ἀπ' τήν ἀνεπάρκεια τῶν μερῶν στελεχῶν καί τήν προηγούμενη ἀναρχία· χρειαζόταν λοιπὸν νά ἀπαιτηθεῖ μὲ μεγάλη αὐτοτηριότητα ἡ ὑπακοή στίς ντιρεκτίβες. Παράλληλα, ἡ ἐλλείψη καὶ ἀλλήλων μηχανισμῶν ἐλέγχου ἔκανε δύσκολο τὸν ἔγκαιρο ἐνιοπισμὸ τῶν διοικητικῶν ασφαλίσεων, πρῶγμα πού δικαιολογοῦσε τὴ χρήση τοῦ «βιβλίου». Ὑποτα, τὰ πὺ ἀσυνειδητὰ καί τὰ πὺ ἀφοσιωμένα στελέχη συγκρατοῦσαν τούς ἐνθουσιασμούς τους καί τούς προσόρμιζαν στήν πορεία τῶν ἀργακίνητων τροχῶν τῆς διοίκησης, ἐνῶ ἄλλα στελέχη συνέχιζαν νά ὑπερασπίζονται τὰ προνόμιά τους, χωρὶς νά νοιώθουν ὑποκρεωμένοι νά σεβαστοῦν μιά κάποια ἔξουσία. Ἔτσι χρειάστηκε νά παρθοῦν καινούργια μέτρα ἐλέγχου γιὰ νά παραλύσουν τὴ δραστηριότητά τους. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο λοιπὸν ἡ Ἐπανάστασή μας ἀρχίζει νά μαστίζεται ἀπ' αὐτὸ τὸ κακὸ πού λέγεται γραφειοκρατισμός.

Εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ γραφειοκρατισμὸς δὲν γεννιέται μὲ τὴ σοσιαλιστική κοινωνία καί δὲν εἶναι ἀνοηκαῖο τμήμα της. Ἡ κρατική γραφειοκρατία ὑπῆρχε ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῶν ἀστικῶν καθεστώτων μὲ τὸ πλῆθος τῶν παχυλῶν εἰσοδηματιῶν της καί τὴν καμαρίλλα της· ὁ κρατικὸς προϋπολογισμὸς συντηροῦσε ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ προνομιούχων πού ἀποτελοῦσε τὴν «αὐλὴ» τοῦ πολιτικοῦ πού κυβερνοῦσε. Σὲ μιά καπιταλιστική κοι-

νωνία, όπου ολόκληρος ο κρατικός μηχανισμός είναι στην ύπηρεσία της άστικής τάξης, ή σημασία του οὖν διευθυντικό ὄργανο είναι πολύ περιορισμένη και ἡ οὐσία βρίσκεται στὸ νὰ τὴν κάνουν ἄρκετὰ εὐλύγιστη ὥστε νὰ ἐπιτρέπει τὴν κίνηση τῶν προνομιούκων καὶ ταυτόχρονα ἄρκετὰ ἐρμητικὴ γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ περισφίγγει τὸ λαὸ στὰ θρόκια της.

Ἐξ αἰτίας τοῦ θάρους τῶν «προσατορικῶν ἀμαρτημάτων» ποὺ ὑπολανθάνουν στοὺς παλιούς διοικητικοὺς μηχανισμοὺς καὶ τῆς κατάστασις ποὺ δημιουργήθηκε μετὰ τὸ θράμβος τῆς Ἐπανάστασης, ἡ ἀρρώστια τοῦ γραφειοκρατισμοῦ ἄρχισε νὰ ξαπλώνεται ἀνησυχητικά. Ἄν ἀναζητήσουμε τὴν προέλευσὶ τοῦ στὴν τωρινὴ ἐποχὴ, θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε καινούριους λόγους στὶς παλιὰς αἰτίες καὶ τελικὰ θὰ βροῦμε τρία βασικὰ αἴτια :

Τὸ ἓνα εἶναι ἡ ἀπουσία ἐσώτερου κίνητρου. Θέλουμε νὰ δείξουμε μ' αὐτὸ τὴν ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀτόμου νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ κράτος καὶ νὰ ξεπεράσῃ μιὰ δοσμένη κατάσταση. Βασίζεται πάνω στὴν ἔλλειψη ἐπαναστατικῆς συνείδησης ἤ, ὅς ποῦμε, στὴ σωικότητα ἀπέναντι σ' ὅτι πᾶει στραβά.

Μποροῦμε νὰ καθορίσουμε μιὰ ὁμεση καὶ φανερὴ σχέση ἀνάμεσα στὴν ἀπουσία ἐσώτερου κίνητρου καὶ τὴν ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων. Στὴν περίπτωση αὐτή, εἴτε ἡ ἀδυναμία αὐτῇ τοῦ ἱεραλογικοῦ κίνητρου πηγάζει ἀπὸ ἀπόλυτη ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης, εἴτε ἀπὸ μιὰ κάποια ὁση ἀπελπισίας ἀπέναντι στὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια προβλήματα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ λυθοῦν, τὸ ὁποιο, ἢ ἡ ὁμάδα ατόμων, καταφεύγει στὸ γραφειοκρατισμὸ, γερμίζει χαρτιά, μετατοπίζει τὴς εὐθύνες της καὶ χρησιμοποιεῖ τὴν ἔγγραφη ὁμινα γιὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ φυτοζωεῖ ἢ γιὰ νὰ ὑπερασπιστεῖ τὸν ἑαυτοῦ της ἀπ' τὴν ἀνευθυνότητα τῶν ἄλλων.

Ἄλλη αἰτία εἶναι ἡ ἔλλειψη ὀργάνωσης. Ἐπιθυμώντας νὰ καταστρέψουμε τὸν «γκουερिलλερισμὸ» χωρὶς νάχουμε ἄρκετὴ διοικητικὴ πείρα, φτιάσαμε στὴν ἀποσύνδεση καὶ στὸ ἀνασχετικὸ κύκλωμα ποὺ φρενάρει ἀνώφελα τὸ ρεῦμα τῶν πληροφοριῶν ποὺ ἔρχεται ἀπ' τὴ βάση καὶ τὸ ρεῦμα τῶν καθοδη-

γήσεων ἢ τῶν διαταγῶν ποῦ ἔρχονται ἀπ' τοὺς κεντρικοὺς μηχανισμοὺς. Πότε τόσο τὸ ἓνα ὥς καὶ τὸ ἄλλο παίρνουν λαθεμένες κατευθύνσεις, πότε ἐρμηνεύονται μὲ κακοκωφεμένο καὶ ἀσυνάρτητο τρόπο ποῦ ὀξύνει τὴ διαστρέβλωσίν τους.

Ἡ ἔλλειψη ὀργάνωσης χαρακτηρίζεται βασικὰ ἀπ' τὴν ἀπουσία μεθόδων ἀντιμετώπισης μιᾶς δοσμένης κατάστασης. Βλέπουμε πολλὰ τέτοια παραδείγματα στὰ ὑπουργεῖα διὰν θέλουν νὰ λύσουν τὰ προβλήματα σὲ διαφορετικὸ ἐπίπεδο ἀπ' αὐτὸ ποῦ πρέπει ἢ διὰν τὰ προβλήματα αὐτὰ παίρνουν λάθος δρόμο καὶ χάνονται μέσα στὸ δαίδαλο τῶν χαρτιῶν. Ὁ γραφειοκρατισμὸς εἶναι τὸ ἀλυσόδεμα τοῦ ὑπάλληλου ποῦ θέλει νὰ λύσει τὰ προβλήματα, ἀδιάφορο πῶς, καὶ ποῦ ἔρχεται σ' ἐπανελημμένες συγκρούσεις μὲ τὴν κατεστημένη τάξιν χωρὶς νὰ θρεῖ τὴ λύση. Συχνὰ διαπιστώθηκε ὅτι ἡ μόνη διέξοδος γιὰ πολλοὺς ὑπάλληλους εἶναι νὰ ζητῶν περισσότερο προσωπικὸ γιὰ νὰ πετύχουν ἓνα στόχο ποῦ ἡ λύση του δὲν ἀπαιτεῖ παρά λίγο μυαλό· φτιάχνουν ἔτσι καινούρια ἄχρηστα καρτοβασίλεια.

Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξεχνᾶμε, γιὰ νὰ κάνουμε καὶ μιὰ γόνιμη αυτοκριτικὴ, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καθοδήγηση τῆς Ἑπανάστασης εἶναι ὁ ὑπεύθυνος τοῦ μεγαλύτερου μέρους ἀπ' τὰ γραφειοκρατικὰ κακὰ· οἱ κρατικοὶ ὀργανισμοὶ δὲν στήθηκαν μὲ βάση ἓνα ἐνιαῖο σχέδιο καὶ μὲ τίς σχέσεις τους καλομελετημένες, πρῶγμα ποῦ ἔφησε μεγάλο περιθώριο στὴν αὐθαίρεσάν πάντως στὶς διοικητικὰ μεθόδους. Ὁ κεντρικὸς οἰκονομικὸς μηχανισμὸς, ἡ Junta Central de planificación δὲν ἐκπλήρωσε τὸν καθοδηγητικὸ του ρόλο· δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ἐκπληρώσει γιατί δὲν εἶχε ἄρκετὴ ἐξουσία πάνω στοὺς ὀργανισμούς· ἦταν ἀδύνατον νὰ δώσει σαφεῖς διαταγὰς πάνω στὴ βάση ἐνὸς ἐνιαίου συστήματος ἐφωδιασμένου μὲ μέσα ἐλέγχου καὶ τοῦλειπε ἢ ἀναντικατάστατὴ βοήθεια ἐνὸς μακροπρόθεσμου σχεδίου. Ἡ ὑπερβολικὴ συγκεντροποίηση χωρὶς τέλεια ὀργάνωση φρενάρησε τὴν αὐθόρμητὴ δράσιν χωρὶς νὰ τὴν ἀντικαταστήσει μὲ τὴ σωστὴ διαταγὴ ποῦ δίνεται τὴ σωστὴ στιγμὴ. Μιὰ συσώρευση μᾶλλον ἀσήμετων ἀποφάσεων ἔφραξε τὴν ὁρατότητα

ιων μεγάλων προβλημάτων κι' ή επίλυσή τους καταπνίγεται μέσα στην άνακατωσοόρα. Τή δουλειά μας τή χαρακτηρίζουν οι άποφάσεις τής τελευταίας στιγμής παρμένες διαστικά και χωρίς άνάλυση.

Η τρίτη αίτία, πολύ σημαντική, είναι ή έλλειψη άρκετά άνεπτυγμένων τεχνικών γνώσεων πού νά επιτρέπουν τή λήψη σωστών και γρήγορων άποφάσεων. "Όταν οι τέτοιες γνώσεις λείπουν, πρέπει νά συγκεντρώσουμε πολλές μικρότερες έμπειρίες και νά προσπαθούμε νά θγάλουμε ένα συμπέρασμα. Οι συζητήσεις τότε γίνονται άτέρμονες χωρίς κανένα άπ' τοὺς συζητητὲς νά έχει τό κύρος πού χρειάζεται γιά νά επιβάλλει τήν άποψή του. "Υστερα άπό μία, δυό και περισσότερες συγκεντρώσεις τό πρόβλημα μένει μετέωρο μέχρι πού νά λυθεί μόνο του ή νά παρθεί μία άποιαδήποτε άπόφαση, όσο κακή νάναι.

Η σχεδόν άπόλυτη άπουσία γνώσεων, πού αντίσταθμίζεται άπό ένα μεγάλο άριθμό συγκεντρώσεων, χαρακτηρίζει τό «ρεσυνιονισμό»\* πού ούσιαστικά μεταφράζεται με τήν άπουσία προσωπικών επίλυσης τών προβλημάτων. Στην περίπτωση αυτή, οι εύπρόσβλητοι όργανισμοί είναι μοιραίο νά όδηγηθούν σιό γραφειοκρατισμό, δηλαδή στην άσφυξία πού τό καρτομάνι και ή άναποφασιστικότητα επιβάλλουν στην άνάπτυξη τής κοινωνίας.

Οι τρεις αυτές κυριότερες αιτίες επιδρούν λίγο - πολύ πάνω σ' όλόκληρη τή ζωή τών θεσμών τής χώρας, είτε κάθε μία μόνη της, είτε σέ διάφορους συνδυασμούς: ήρθε τώρα ή στιγμή νά έξουδετερώσουμε τή θλαστήρα του επίδραση. Πρέπει νά πάρουμε συγκεκριμένα μέτρα πού νά ώθήσουν τούς Κρατικούς όργανισμούς στην έπιβολή ένός άυστηρού κεντρικού έλέγχου πού νά επιτρέψει στην ήγεσία νά κρατήσει στά χέρια της τή κλειδιά τής οικονομίας και νά άπελευθερώσει σιό μέγιστο όριο τήν πρωτοβουλία άναπτύσσοντας πύ-

\* Τάση γιά τήν επίλυση τών προβλημάτων μέσ' άπό συγχές και άτέρμονες συνεδριάσεις. (reunion=συγκέντρωση). Σ.τ.μ.

νω σὲ λογικὲς βάσεις τὶς σχέσεις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων.

Γνωρίζοντας τὶς αἰτίες καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ γραφειοκρατισμοῦ, θὰ μπορέσουμε ν' ἀναλύσουμε μὲ ἀκρίβεια τὶς δυνατότητες διόρθωσης τοῦ κακοῦ. Ἀπ' ἄλλες τὶς αἰτίες ποὺ ἀπαριθμήσαμε μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε τὴν ὀργάνωση σὰν τὸ κεντρικὸ μὲς πρόβλημα καὶ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουμε μ' ἄλλη τὴν ἀπαιτούμενη ἀυστηρότητα. Γι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀλλάξουμε τὸ στυλ δουλειᾶς μας νὰ κάνουμε μὴ ἱεράρχηση τῶν προβλημάτων προσδιορίζοντας τὸ σκοπὸ κάθε ὀργανισμοῦ καὶ κάθε ἐπίπεδου ἀποφάσεων· νὰ καθορίσουμε τὶς συγκεκριμέναις σχέσεις ἀνάμεσα στὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ καὶ στὰ ἄλλα, ἀπ' τὸ κέντρο οἰκονομικῆς ἀπόφασης μέχρι τὴν ἑσχατὴ διοικητικὴ μονάδα καὶ τὶς σχέσεις ἀνάμεσα στὶς διάφορες συνιστάμενές τους ὀριζόντια, γιὰ νὰ διαμορφώσουμε τελικὰ τὸ σύνολο τῶν σχέσεων τῆς οἰκονομίας. Αὐτὸς εἶναι ὁ πρὸς προσιτὸς στόχος γιὰ τὶς τωρινές μας δυνατότητες καὶ θὰ μᾶς ἐπιτρέψει, ἄλλο πλεονέκτημα, νὰ κατευθύνουμε σὲ ἄλλα μέτωπα ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ ἑκρηστων ὑπαλλήλων ποὺ κάθονται ἀργόμοσοι, κάνουν ἀσήμαντες δουλειές ἢ ξανακάνουν τὶς δουλειές ἄλλων χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα.

Πρέπει νὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν παράλληλη πραγμάτωση μιᾶς πολιτικῆς δουλειᾶς γιὰ νὰ καλύψουμε τὴν ἔλλειψη ἐσωτερικῶν κινήτρων, δηλαδὴ τὴν ἔλλειψη πολιτικῆς καθαρότητας, ποὺ μεταφράζεται σὲ μὴ ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων. Τὰ μέσα γι' αὐτὸ εἶναι ἀπ' τὴ μὴ μεριὰ ἢ συνεχῆς διαπαιδαγώγηση ποὺ θὰ ἐξηγεῖ συγκεκριμένα τοὺς στόχους, ποὺ θὰ ἐμφυτεύει στοὺς ὑπάλληλους τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ συγκεκριμένη δουλειά τους, σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα ποὺ δίνουν οἱ πρωτοποριακοὶ ἐργάτες καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη τὰ σοβαρὰ μέτρα γιὰ τὴν ἐξόντωση τοῦ παρὰςτου: εἴτε αὐτοῦ ποὺ ἡ στάση του κρύβει μιὰ θαθεῖα ἐκθρότητα γιὰ τὴ σοσιαλιστικὴ κοινωνία εἴτε αὐτοῦ ποὺ θρῖσκειται σὲ ἀνεπιρρήνευτὴ ἔκθρα μὲ τὴ δουλειά.

Τέλος θά πρέπει νά εξουδετερώσουμε τήν καιωτερότητα πού δημιουργεῖ ἡ ἔλλειψη γνώσεων. Καταπαστήκαμε μὲ τὸ γιγάντιο στόχο νά μετασχηματίσουμε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὴν κοινωνία μέσα σὲ μιὰ ὀξυνση τῆς ὑπεριαλιστικῆς ἐπίθεσης, μέσα σ' ἓνα ἀποκλεισμὸ ὅλο καὶ ὀξύτερο, σὲ ἓνα ἀπόλυτο μετασχηματισμὸ τῆς τεχνολογίας μας, σὲ σοβαρὴ ἔλλειψη πρῶτων ὕλων καὶ εἰδῶν διατροφῆς, μέσα, τέλος, στὴ μαζικὴ φυγὴ τῶν λίγων εἰδικευμένων τεχνικῶν πού εἶχαμε. Μέσα σὲ τέτοιες συνθήκες πρέπει νά βάλουμε μπρῶς μιὰ ἐξαιρετικὰ σοβαρὴ καὶ καρτερικὴ δουλειὰ μὲ τίς μάζες, γιὰ νά καλύψουμε τὰ κενὰ πού ἄφησαν οἱ προδότες καὶ γιὰ νά καλύψουμε τίς ἀνάγκες μας σὲ εἰδικευμένη ἐργασία πού ἐπιβάλλεται ἀπ' τὸ γρήγορο ρυθμὸ πού πρέπει νά ἔχει ἡ ἀνάπτυξή μας. Νά, γιατί ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευση κατέχει κυριαρχικὴ θέση σ' ὅλα τὰ πλάνη τῆς ἐπαναστατικῆς κυθέρησης.

Ἡ διαμόρφωση ἐνεργῶν ἐργαζομένων ἀρχίζει στὰ κέντρα ἐργασίας στὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἐκπαίδευσης· ἡ ἐξάλειψη μερικῶν ὑπολειμμάτων ἀναλφάβητισμοῦ, πού ὑπάρχουν ἀκόμη στὶς πύθ ἀπομονωμένες περιοχές, τὰ μαθήματα ἐπαγγελματικῆς τελειοποίησης γιὰ ὅσους ἔφτασαν στὸ τρίτο στάδιο, τὰ μαθήματα ἐνὸς μίνιμουμ τεχνικῆς στοὺς ἐργάτες ὑψώτερου ἐπίπεδου, τὰ προχωρημένα μαθήματα γιὰ τὴν ἀνάδειξη ἀρχιτεκνιτῶν ἀπ' τοὺς εἰδικευμένους ἐργάτες, τὰ πανεπιστημιακὰ μαθήματα γιὰ ὅλα τὰ ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα καὶ τὴ διοίκηση. Ἡ πρόθεση τῆς ἐπαναστατικῆς κυθέρνησης εἶναι νά μετατρέψει τὴ χώρα μας σ' ἓνα μεγάλο σχολεῖο ὅπου ἡ μελέτη καὶ ἡ ἐπιτυχία τῶν μελετῶν θὰ εἶναι ἓνας ἀπ' τοὺς κυριώτερους παράγοντες τῆς θελήωσης τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου, τόσο στὸ οἰκονομικὸ ἐπίπεδο ὅσο καὶ στὸ ἐπίπεδο τῆς ἠθικῆς του θέσης μέσα στὴν κοινωνία, ἀνάλογα μὲ τίς ἱκανότητές του.

Ἄν καταφέρουμε νά τακτοποιήσουμε, κάτω ἀπ' τὸν δῆγο τοῦ χαρτοβασίλειου, τίς μπερδεμένες σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς ὀργανισμοὺς καὶ στὰ τμήματα τῶν ὀργανισμῶν, τὴ

διπλή δουλειά για τὸ ἴδιο πρᾶγμα καὶ τὰ συχνὰ ἀδιέξοδα ὅπου πέφτουν οἱ ὀργανισμοὶ μας, ἂν θροῦμε τὶς ρίζες τοῦ προβλήματος καὶ ἐπεξεργαστοῦμε ὀργανωτικούς κανόνες, στήν ἀρχὴ στοιχειακούς, κατόπιν πρὸ ἀλοκληρωμένους· ἂν ἀρχίσουμε μιὰ κατὰ μέτωπο πάλη ἐνάντια στοὺς δυσαρεστημένους, τοὺς ἀναποφάσιστους καὶ τοὺς μεμψιμοιρους, ἂν ἐπανεκπαίδεῦσουμε καὶ διαπαιδαγωγήσουμε αὐτὴ τὴ μάζα, ἂν τὴν ἐνωματώσουμε στὴν Ἑπανάσταση καὶ πετάξουμε κάθε τι ἀνάξιο λόγου· ἂν ταυτόχρονα συνεχίσουμε μὲ ἀμείωτη ἐνταση, ὅσες δυσκολίες κι ἂν παρουσιαστούν, μιὰ διαπαιδαγωγικὴ δουλειά σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα, τότε θὰ μπορέσουμε νὰ ἐξοντώσουμε σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα τὸ γραφειοκρατικὸ.

Ἡ ἐμπειρία τῆς τελευταίας κινητοποίησης μᾶς ἐξώθησε στὸ νὰ ὀργανώσουμε μιὰ σειρά συζητήσεις στὸ ὑπουργεῖο Βιομηχανίας γιὰ νὰ ἀναλύσουμε τὸ φαινόμενο ποὺ ἐπέτρεψε, διὰν ὁλόκληρη ἡ χώρα εἶχε ἀποδυθεῖ μ' ὅλες τῆς δυνάμεις οἷον ἀντίσταση ἐνάντια στὴ ξένη ἐπίθεση, νὰ μὴν πέσει ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή, νὰ ἐξαφανιστεῖ ἡ νωχέλεια καὶ νὰ λύνονται τὰ προβλήματα μὲ μιὰ καταπληκτικὴ ταχύτητα. Φτάσαμε σὶδὸ συμπέρασμα ὅτι συνέβαλαν τότε διάφοροι παράγοντες στὴν ἐξουδετέρωση τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ γραφειοκρατισμοῦ· ἓνας μεγάλος πατριωτικὸς καὶ ἐθνικὸς ἐνθουσιασμὸς γιὰ ἀντίσταση ἐνάντια στὸν ἱμπεριαλισμὸ εἶχε κατακυριεύει τὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ τῆς Κούβας καὶ κάθε ἐργαζόμενος, στὸν τομέα του, εἶχε γίνει μαχητὴς τῆς οἰκονομίας, ἔτοιμος νὰ λύσει ὅποιοδήποτε πρόβλημα.

Ἡ ξένη ἐπέμβαση λοιπὸν ἐρέθηκε τὸ ἰδεολογικὸ κίνητρο. Οἱ ὀργανωτικοὶ κανόνες περιορίζονταν στὸ στενὸ καθορισμὸ τοῦ τί μπορούσε νὰ γίνῃ καὶ ποιά ἦταν τὸ κυριώτερο πρόβλημα γιὰ λύση. Πάνω ἀπ' ὅλα διατήρηση τοῦ ἐπίπεδου παραγωγῆς στὸ ἴδιο ὕψος, διατήρηση τοῦ ἐπίπεδου παραγωγῆς μερικῶν προϊόντων μὲ ἀκόμη μεγαλύτερη προσοχὴ καὶ ἀπελευθέρωση τῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν ἐργαστασίων καὶ τῶν ὀργανισμῶν ἀπ' ὅλες ἐκεῖνες τῆς λειτουργίης ποὺ εἶναι δευτε-

ρεύουσες, αλλά απαραίτητες σε μιὰ φυσιολογική κοινωνική δραστηριότητα.

Ἡ ἰδιαίτερη ὑπευθυνότητα ποὺ εἶχε κάθε ἄτομο τὸ ὕπο χρέωνε νὰ παίρνει γρήγορες ἀποφάσεις· θρεθήκαμε τότε μπορ- στὰ σὲ μιὰ κατάσταση ἑκτακτῆς ἐθνικῆς ἀνάγκης κι ἔπρεπε νὰ παίρνοῦμε αὐτὲς τὶς ἀποφάσεις, σωστὲς ἢ λαθεμένες· ἔ- πρεπε ν' ἀποφασίζοῦμε καὶ γρήγορα· αὐτὸ ἔγινε λοιπὸν σὲ πολλές περιπτώσεις.

Δὲν κάναμε ἀκόμη τὸν ἀπολογισμὸ τῆς κινητοποίησης ἐκείνης κι εἶναι φανερό ὅτι σὲ οἰκονομικοὺς ὅρους ὁ ἀπολογι- σμὸς αὐτὸς δὲν θὰ εἶναι θετικός· ἀντίθετα ὅμως, ἦταν θετικὸς σὲ ἰδεολογικὸ πεδίο, σὲ τὴν πρόοδο τῆς συνειδητοποίησης τῶν μαζῶν. Τί μάθημα πρέπει νὰ πάρουμε ἀπ' αὐτό; "Ὅτι θὰ πρέ- πει νὰ δώσουμε στοὺς ἐργάτες μας, τοὺς ἀγρότες μας καὶ τοὺς ὑπαλλήλους μας νὰ καταλάβουν καλὰ ὅτι ὁ κίνδυνος τῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἐπιδρομῆς κρέμεται ἀκόμη πάνω ἀπ' τὰ κε- φάλια μας, ὅτι δὲν εἴμαστε σὲ κατάσταση εἰρήνης κι ὅτι τὸ καθῆκον μας εἶναι νὰ ἐξακολουθήσουμε νὰ ἐνισχύουμε κά- θε μέρα τὴν Ἐπανάσταση, γιατί, ἄλλωστε, αὐτὴ εἶναι ἡ κα- λύτερή μας ἐγγύηση γιὰ τὸ ὅτι δὲν θὰ ἔχουμε ἄλλη εἰσδο- λή. "Ὅσο δυσκολώτερο θὰ γίνεταί γιὰ τὸν ἱμπεριαλισμὸ νὰ καταλάβει τὸ νησί μας, ὅσο ἡ ἄμυνά μας θὰ εἶναι πὺλ ἰοχυρή κι ὅσο περισσότερο θὰ ἀναπτύσσεται ἡ συνειδητότητά μας, τόσο περισσότερο ὁ ἱμπεριαλισμὸς, θὰ πεῖθεται γι' αὐτό· ἀλλὰ ταυτόχρονα, ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας μᾶς φέρνει κοντὰ σὲ μιὰ περισσότερη ἄνεση ζωῆς, σὲ μιὰ μεγαλύτερη εὐημερία. Ὁ ἰδεολογικὸς στόχος μας εἶναι νὰ κάνουμε διαρ- κές τὸ μεγάλο ψυχεγερτικὸ παράδειγμα τῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἐπέμβασης.

Ὁφείλουμε νὰ ἀναλύσουμε τὶς ὑπευθυνότητες κάθε ὑ- πάλλου, νὰ τὶς περιορίσουμε στενὰ μέσα σὲ ὅρια ποὺ δὲν θὰ μπορεῖ νὰ τὰ διαθεῖ χωρὶς νὰ ἐπιφέρει αὐστηρότατες ποι- νὲς πάνω του· καὶ μέσα σ' αὐτὰ τὰ ὅρια ν' ἀφήσουμε πλατείες δυνατότητες. Ταυτόχρονα πρέπει νὰ μελετήσουμε κάθε τι οὐσιαστικὸ καὶ κάθε τι ἐπιπρόσθετο στὴ δουλειὰ τῶν διώφο



ρων μονάδων τῶν Κρατικῶν ὀργανισμῶν καὶ νὰ περιορίσω-  
με τὸ ἐπιπρόσθετο ὑπογραμμίζοντα· τὸ οὐσιαστικόν, πρῶγμα  
ποῦ θὰ ἐπιτρέψει μιὰ δράση ταχύτερη. Πρέπει νὰ ἀπαιτή-  
σουμε δράση ἀπ' τοὺς ὑπαλλήλους μας, νὰ καθορίσουμε τὰ  
χρονικὰ ὅρια γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν διαταγῶν ποὺ κατεβαί-  
νουν ἀπ' τοὺς κεντρικοὺς ὀργανισμούς, νὰ ἀσκοῦν τὸν κα-  
τάλληλο ἑλεγχον καὶ νὰ μπορέσουμε νὰ παίρνουμε ἔγκαιρα  
τὶς ἀποφάσεις.

Ἄν μπορέσουμε νὰ ἐπιτελέσουμε ὁλόκληρη αὐτὴ τὴν  
ἐργασία, ὁ γραφειοκρατισμὸς θὰ ἐξαφανιστεῖ. Αὐτὸ δὲν εἴ-  
ναι μόνον σκοπὸς ἑνὸς ὀργανισμοῦ ἢ κι ἄλλων ἀκόμη τῶν ὀρ-  
γανισμῶν τῆς χώρας· εἶναι σκοπὸς ὁλόκληρου τοῦ ἔθνους,  
δηλαδὴ τῶν καθοδηγητικῶν ὀργανισμῶν, ἰδιαίτερα τοῦ Ἑ-  
νωίου Κόμματος τῆς Ἐπανάστασης καὶ τῶν μαζικῶν ὀργανώ-  
σεων. Πρέπει νὰ ἐφαρμόσουμε ὅλοι τοῦτο τὸ ζωτικὸ σύνθη-  
μα: Π ὁ λ ε ι ο ς σ τ ὸ γ ρ α φ ε ι ο κ ρ α τ ι σ μ ὸ .  
Ε ὑ λ υ γ ι σ ί α τ ο ὺ Κ ρ α τ ι κ ο ὺ μ η χ α ν ι -  
σ μ ο ὺ . Ἀ ν ε μ π ὶ δ ι σ τ η π α ρ α γ ω γ ῇ καὶ ὑ-  
π ε ρ υ ν ὀ τ η τ α σ τ ῆ ν π α ρ α γ ω γ ῇ .

### 3. Σχετικά με την οικοδόμηση του Κόμματος

*(Όμιλία που έγινε στις 24 Μάρτη 1963 στη  
Γενική Συνέλευση για την εκλογή εργαζομέ-  
νων, ικανών να γίνουν στελέχη του P.U.R.S.  
(Ένωμένου Κόμματος της Σοσιαλιστικής Έ-  
πανάστασης) στην ύφαντηγία του 'Αργκαν-  
αύμιο).*

Σύντροφοι,

Ή αποφασίσαμε, σε συμφωνία με τους συντρόφους όργα-  
νωτές αυτής της έπαρχίας κι όλόκληρου του Κόμματός μας,  
να συμμετάσχομε σ' αυτή τη συνέλευση έξ αίτίας της σημα-  
σίας της ύφαντηργίας του 'Αργικουανάμιο για την παραγω-  
γή της χώρας: είναι ή μονάδα παραγωγής που άπασχολεί τους  
περισσότερους εργαζόμενους σήμερα στη χώρα, μ' άλλα λό-  
για, είναι τὸ μεγαλύτερο βιομηχανικὸ κέντρο.

Άκόμη είναι μιὰ άπ' τις σημαντικώτερες βιομηχανίες για  
την εξασφάλιση της εϋημερίας του λαού μας γιατί παράγει  
την ένδυμασία, που είναι ένα άπ' τὰ ούσιαστικώτερα άγαθά  
που πρέπει να δώσει στο λαό ή Έπανάστασή μας, ανεξάρτητα  
άπ' τις συνθήκες που θρискόμαστε κι ανεξάρτητα άπ' τις δυσ-  
κολίες που συναντούμε.

Ήρθαμε άκόμα έδω για ν' αναλύσουμε και τις άλλες  
που έγιναν στην όργάνωση του κόμματος.

Όπως έχετε κιόλας κρίνει κι έξ αίτίας άκριβώς της κρί-  
σης οας αυτής, τὰ μέλη του Ένωμένου Κόμματος της Σοσια-  
λιστικής Έπανάστασης που προέρχονται άπ' αυτό τὸ κέντρο  
έργασίας είναι άνθρωποι που έχουν την άμόρφνη ύποστήρι-  
ξη των συναδέλφων τους στη δουλειά. Οί πυρήνες που σχη-  
μαίζονται τώρα κι οί όργανώσεις του Κόμματος θα έχουν

ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς ὅλη τὴν ἀναγκαία ὑποστήριξη καὶ θὰ ἐγκαταλείψουν τὸ σχεδὸν παράνομο, σχεδὸν συνωμοτικὸ χαρακτήρα ποὺ γιὰ πολὺ καιρὸ εἶχε ἡ δουλειὰ τοῦ καθοδηγητικοῦ μας Κόμματος.

Αὐτὸ τὸ μισοσκόταδο ὅπου ζοῦσε τὸ Κόμμα, ποὺ τὸ ἀποτελοῦσαν παράνομοι πυρῆνες διαμορφωμένοι μὲ μηχανικὸ τρόπο χωρὶς ἐπαρκῆ ἐξέταση τῆς ποιότητος τῶν συντρόφων, παρακωρεῖ τὴ θέση τοῦ τώρα σὲ μιὰ καινούρια κατάσταση ὅπου θὰ ὑποφασίζουσιν οἱ μάζες σὲ πρῶτο ἐπίπεδο γιὰ τὸ ποιοὶ εἶναι οἱ παραδειγματικοὶ ἐργάτες ποὺ θὰ πρέπει νὰ προταθοῦν ὡς μέλη τοῦ Κόμματος.

Ἐχομε λοιπὸν μιὰ τεράστια διαφορά ποὺ θὰ ἐκφραστεῖ στὴν τεράστια δύναμη ποὺ πρέπει ν' ἀποκτήσῃ τὸ καθοδηγητικὸ Κόμμα ὕστερα ἀπὸ μιὰ σειρά μεταρρυθμίσεων στὴ διάρθρωση, ὀργάνωση καὶ γενικὴ ἀντίληψη τοῦ Κόμματος· παίρνει σταθερὰ στὰ χεῖρά του τὰ ἡνία τοῦ προλεταριακοῦ κράτους καὶ καθοδηγεῖ μὲ τίς πράξεις του, τὸ παράδειγμα του, τὴ θυσία του, τὴ διεξοδικότητα τῆς σκέψης του καὶ τὴν τόλμη τῶν ἐνεργειῶν του, κάθε στιγμὴ τῆς Ἐπανάστασός μας Δὲν εἶναι βέβαια ὅλα ξεκάθαρα τοποθετημένα. Χρειάζονται πολλὰς διευκρινίσεις.

Χωρὶς νὰ πᾶμε πολὺ μακριά, ὅς κάνουμε μιὰ μικρὴ στατιστικὴ· 197 σύντροφοι κρήθηκαν ἱκανοὶ νὰ μποῦν στὸ Ἐνωμένο Κόμμα τῆς Σοσιαλιστικῆς Ἐπανάστασης ὅ· αὐτὸ τὸ ἐργασιακὸ κέντρο τῶν 3.000 ἐργατῶν. Ποιὸς εἶναι ὁ σωτὴρ ἄριθμός; (Τὸ κ ο ι ν ὸ ἄ π α ν τ ῖ).

Ἦραϊα, 4.000. Τὸ στατιστικὸ ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ ἴδιον. 197 σύντροφοι ἐκλέχθησαν, ἀλλὰ μόνο 5 γυναῖκες μέσα ὅ· αὐτοὺς. Κι ὅμως, ἡ ἀναλογία γυναικῶν ποὺ ἐργάζονται ἐδῶ στὸ Ἀριγκουανάρμπο εἶναι πολὺ ἀνώτερη ἀπ' τὸ 2% τῆς στατιστικῆς μας. Πράγμα ποὺ δείκνει ἀνεπαρκὴ ἐνσωμάτωση τῆς γυναίκας στὸ ἐπίπεδο τῆς ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων, τῆς ἰσότητος συνθηκῶν ζωῆς, τῆς συμμετοχῆς στὴν ἐνεργὸ δράση γιὰ τὴν οἰκοδόμησι τοῦ σοσιαλισμοῦ. Καὶ θάταν καλὸ γιὰ ὅλους, παντοῦ, νὰ ψάξουμε νὰ θροῦμε τὸ γιατί.

Φαίνεται ότι υπάρχουν δυο καθοριστικές αιτίες. Πρώτα-πρώτα, στην πραγματικότητα, η γυναίκα δεν έχει ακόμη απελευθερωθεί από όλες τις μορφές δεσμών που τη δένουν με την παράδοση ενός πεθαμένου παρελθόντος. Γι' αυτό το λόγο δεν συμμετέχει στην ενεργό δραστηριότητα του επαναστατή εργαζόμενου. Ύστερα, φαίνεται ότι η μάζα των εργαζομένων, το λεγόμενο ισχυρό φύλο, πιστεύει ότι οι γυναίκες δεν έχουν ακόμη αρκετά εξελικτεί και τονίζει την αξία της πλειοψηφίας του· σε μέρη όπως αυτό, βλέπουμε παντού άντρες, η εργασία τους διακρίνεται περισσότερο και, παραγνωρίζοντας λίγο την εργασία της γυναίκας, την κρίνουν υποκειμενικά.

Εδώ και μερικούς μήνες, στο υπουργείο Βιομηχανίας, χρειάστηκε ν' αντικαταστήσουμε μία υπάλληλο απόλυτα ικανή. Γιατί; Γιατί η δουλειά της την υποχρέωνε να ταξιδεύει στην επαρχία μαζί με έμπορους ή με το γενικό διευθυντή. Ο άντρας αυτής της συντροφιάς —μέλος του 'Αντάρτικου στρατού, νομίζω — δεν επέτρεπε στη γυναίκα του να ταξιδεύει μόνη. "Ετσι, όλα τα ταξίδια της εξαρτώνταν απ' τη δυνατότητα που είχε ο άντρας της ν' άφηνει τη δουλειά του για να την συνοδεύει παντού όπου ήθελε να πάει.

Εδώ έχουμε μία εκδήλωση διάκρισης. Η γυναίκα συνοδεύει τον άντρα της για να τον επιβλέπει κάθε φορά που πρέπει να ταξιδέψει στην επαρχία; για να μην υποκύψει σε πειρασμούς, ή δεν ξέρω τί ακόμη;

Τι σημαίνει αυτό; "Ε, λοιπόν, απλά και μόνον ότι το παρελθόν εξακολουθεί να μας θαρώνει· ότι απελευθέρωση της γυναίκας σημαίνει κατάκτηση από μέρους της της απόλυτης ελευθερίας της, της εσωτερικής της ελευθερίας· γιατί δεν πρόκειται για μία φυσική υποχρέωση που επιβάλλεται στις γυναίκες για να τις συγκατέχει μέσα σε συγκεκριμένες καταστάσεις· πρόκειται για το βάρος μιάς παράδοσης.

Το καινούριο αυτό στάδιο όπου ζούμε, το στάδιο της οικοδόμησης του σοσιαλισμού όπου σβύνονται όλες οι διακρίσεις κι' όπου δεν μένει παρά μία μοναδική και αποφασιστική δικτατορία,

ή δικτατορία της εργατικής τάξης· το στάδιο αυτό προπαρασκευάζει μιὰς μακρινής πορείας γεμάτης αγώνες και δυσκολίες, πρὸς τὴν τέλεια ἀταξική κοινωνία ὅπου θὰ ἐξαφανιστοῦν ὅλες οἱ διαφορές· στὸ στάδιο αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ υπάρξει ἄλλη δικτατορία ἀπ’ αὐτὴ τοῦ προλεταριάτου σὺν τάξῃ.

Λοιπὸν, τὸ προλεταριάτο δὲν ἔχει φύλο· εἶναι τὸ σύνολο ὅλων τῶν ἀντρῶν κι ὅλων τῶν γυναικῶν ποὺ ο’ ὅλους τοὺς τόπους δουλεῖς τῆς χώρας παλεύουν μὲ ἐπιμονὴ γιὰ ἕναν κοινὸ σκοπὸ.

Σὰς ἔφερα ἕνα παράδειγμα ἀπ’ αὐτὰ ποὺ μένουν νὰ κάνομε. Καὶ μένουν ἀκόμη πολλὰ γιὰ νὰ γίνουν. Χωρὶς νὰ πῶμε μακρύτερα, στίς παραδόσεις ποὺ ὑπῆρχαν πρὶν ἀπ’ τὸ θρίαμβο τῆς Ἐπανάστασης, θὰ πρέπει νὰ παλαίψουμε ἐνάντια στίς παραδόσεις ἐνὸς τοῦ πρόσφατου παρελθόντος ποὺ ἀνήκει στὴν ἐπαναστατικὴ μας ἱστορία.

Ὑπάρχει μιὰ παράδοση σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὰ μέλη τοῦ Κόμματος, τῶν συνδικάτων καὶ τῶν διάφορων μαζικῶν ὁργανώσεων διευθύνουν, προσανατολίζουν, ἀποφασίζουν ἀλλὰ τίς πιὸ πολλές φορές δὲν ἐργάζονται. Ἡ παράδοση αὕτη εἶναι ὁλοκληρωτικὰ ἀρνητικὴ.

Ὅποιος θέλει νὰ εἶναι ἡγέτης, θὰ πρέπει νὰ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίζει τὴν κρίση τῶν μαζῶν, ἢ μᾶλλον νὰ τὴν ὑποστεί· πρέπει νὰ πεισθεῖ ὅτι διαλέχτηκε γιατί εἶναι ὁ καλύτερος ἀνάμεσα στοὺς καλύτερους, μὲ τὴ δουλειά του, μὲ τὸ πνεῦμα θυσίας του, μὲ τὴν πρωτοποριακὴ του στάση ο’ ὅλες τίς καθημερινὲς μάχες ποὺ δίνει τὸ προλεταριάτο γιὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἡ παράδοση αὕτη μᾶς θαρύνει ἄκομμη. Οἱ ὁργανώσεις μας δὲν ἔχουν ἀπαλλαχθεῖ ἀπόλυτα ἀπ’ τὸ ἀμάρτημα αὐτὸ ποὺ μῆνῃ μετὰ στίς νεαρὲς ἀκόμη παραδόσεις μας καὶ ποὺ ἔρχισε κιόλας νὰ θλάπτει. Πρέπει νὰ ξεκούσουμε μιὰ καὶ καλὴ ἀπ’ τὴν ιδέα διὰ τὸ νὰ εἶσαι μέλος μιᾶς μαζικῆς ὁργάνωσης ἢ τοῦ καθοδηγητικοῦ κόμματος τῆς Ἐπανάστασης —καθοδηγητικοῦ σὲ μιὰ ἀπ’ τίς πολυποίκιλες πλευρὲς του— σοὺ δίνει

τήν παραμικρή δυνατότητα να αποκτήσεις ό,τιδήποτε περισσότερο απ' τούς άλλους.

Πρέπει να ξεχάσουμε την πολιτική αυτή της ανταμοιβής με ύλικα αγαθά την συνειδητότητα και τὸ πνεῦμα θυσίας.

Εἶναι τὰ δυὸ στοιχεία πὸν συνεχῶς συγκρούονται μεταξύ τους κι ἐνοσωματώνονται διαλεκτικὰ στήν οἰκοδόμηση τοῦ σοσιαλισμοῦ: ἀπ' τὸ ἓνα μέρος τὰ ἀναγκαῖα ὑλικά κίνητρα, ἀναγκαῖα γιατί ἐγῆραμε ἀπὸ μιὰ κοινωνία πὸν δὲν σκεφτόταν παρὰ τὰ ὑλικά κίνητρα καὶ γιατί ἡ καινούρια κοινωνία οἰκοδομήθηκε πάνω στή βάση αὐτῆς τῆς παλιᾶς μ' ὅλες τὶς μορφές προσαρμογῶν στή συνείδηση τῶν ἀνθρώπων τῆς καὶ γιατί ἀκόμη δὲν ἔχουμε στή διάθεσή μας ὅλα ὅσα μᾶς χρειάζονται γιὰ νὰ δώσουμε στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες του.

Νὰ γιατί τὸ ὑλικὸ συμφέρον θὰ παραμένει γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα σὰν στοιχεῖο τῆς προοδευτικῆς οἰκοδόμησης τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἡ δράση τοῦ πρωτοποριακοῦ Κόμματος ἀποβλέπει ἀκριβῶς στήν ὥστε τὸ δυνατόν ψηλότερα ἀνύψωση τῆς σημασίας τοῦ ἀντίθετου συμφέροντος, τοῦ ἡθικοῦ κινήτρου, τοῦ κινήτρου τῶν ἀνθρώπων πὸν παλεύουν καὶ θυσιάζονται χωρὶς νὰ περιμένουν τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὴν ἀναγνώριση τῶν συναδέλφων τους, τίποτ' ἄλλο ἀπ' αὐτὸ πὸν δώσατε σήμερα στοὺς συντρόφους σας διαλέγοντάς τους γιὰ μέλη τοῦ Ἐνωμένου Κόμματος τῆς Ἐπανάστασης.

Τὸ ὑλικὸ κίνητρο εἶναι ἡ κληρονομιά τοῦ παρελθόντος πὸν πρέπει νὰ τὴν ὑπολογίζουμε ἀλλὰ ταυτόχρονα νὰ περιορίζουμε σιγὰ - σιγὰ τὴν ὑπεροχή της στή συνείδηση τῶν ἀνθρώπων, στὸ μέτρο πὸν προχωρεῖ ἡ κοινωνία. Στὴν κοινωνία πὸν φτιάχνουμε, θέση γιὰ τὸ ὑλικὸ κίνητρο δὲν θὰ ὑπάρχει: θὰ σβύσει στήν πορεία καὶ πρέπει νὰ προετοιμάσουμε τὶς συνθήκες ὥστε ὁ τύπος αὐτοῦς κινητοποίησης πὸν ὄρεσ σήμερα νὰ χάνει κάθε μέρα τὴν σημασία του καὶ ν' ἀντικατασταθεῖ μὲ τὸ ἡθικὸ κίνητρο, τὴν ἐννοια τοῦ καθήκοντος καὶ τὴν καινούρια ἐπαναστατικὴ συνείδηση.

Σύντροφοι, ἔχουμε διαβεῖ τώρα τὰ πρῶτα στάδια: τὸ Ἐ

νωμένο Κόμμα της Έπανάστασης θα υπάρχει από δω και μπρός έπίσημα —άν μπορούμε να πούμε— στο κέντρο αυτό εργασίας: από τώρα άποτελείται άπ' τους 197 αυτούς σύντροφους. Τί ιδιότητες θα πρέπει να ζητάτε σ' αυτούς; Τò ζέρετε, μιιά και εσείς οί ίδιοι τούς διαλέξατε. Ξέρετε τò πνεύμα θυσίας και συντροφικότητας, την άγάπη για την πατρίδα, τò πρωτοποριακό πνεύμα σέ κάθε στιγμή πάλης και τò πνεύμα του έμπνευστή με τò παράδειγμα, του σεμνού και μετρημένου έμπνευστή, που πρέπει να έχει ένας μέλος του Κόμματος. Ένα μέλος του καινούριου Κόμματος πρέπει άκόμα να νοιώθει βαθειά στο είναι του τις καινούριες αλήθειες κι' αυτό έντελώς φυσικά. Αυτό που για τόν κοινό άνθρωπο είναι θυσία για τόν άγωνιστή πρέπει να είναι άπλή καθημερινή δράση, αυτό που πρέπει να κάνει κι αυτό που είναι φυσιολογικό να κάνει.

Μ' άλλα λόγια, πρέπει ν' αλλάξει άλύκληρη ή στάση του ανθρώπου μέσα στις συγκεκριμένες περιστάσεις της καθημερινής του ζωής: άκόμη πρέπει ν' αλλάξει ή στάση μπροστά στα ιδιαίτερα καθήκοντα ένός επαναστάτη σέ μιιά έποχή σάν τη δική μας, άπέναντι στην καπιταλιστική περικύκλωση.

Έδώ και μερικές μέρες, στη διάρκεια μιιάς άπ' τις άναριθμητες εκείνες συγκεντρώσεις που έξακολουθούμε άτυχεστάτα να κάνουμε και που δέν τὰ καταφέραμε άκόμη να άπαλλάγοιμε άπ' αυτές, κάποιος σύντροφος διηγήθηκε την τελευταία «ίστορία — τουλάχιστο την τελευταία που άκουσα εγώ — σκετικά με τή ούσταση του Κόμματος.

Είναι ή ίστορία ένός ανθρώπου που πάει να μπει στο Κόμμα και που του εξηγούν τὰ μέλη του τομέα ότι πρέπει να κάνει υπερωρίες, να δίνει τò παράδειγμα, να χρησιμοποιεί τόν καιρό του για τή θελίωση της μορφωτικής του στάθμης, να πηγαίνει την Κυριακή στην έθελοντική εργασία, να εργάζεται έθελοντικά κάθε μέρα, να άποβάλλει κάθε ματαιόδοξα και να συμμετέχει σ' όλες τις υπάρχουσες μαζικές δράσεις. Τελικά, του λένε: «Και σάν μέλος του Κόμματος ό φείλετε κάθε στιγμή να είσαστε έτοιμος να δώσετε τη ζωή

σας για την Έπανάσταση. Θύ είσαστε έτοιμος;» Κι ό άλλος άπαντά: «Άν πρόκειται νά κάνω τή ζωή πού μου λέ.ε, τί νά τήν κάνω; Τή δίνω μέ εύχαρίστηση».

Ή ίστορία τούτη έκφράζει μιá παλιά στάση θαθειά άντε-παναστατική. Γιατί άκριβώς ένας πρωτοποριακός έργάτης, ένα μέλος τού καθοδηγητικού Κόμματος τής Έπανάστασης βλέπει όλα αυτά πού τά όνομάζουν θυσίες μέ καινούριο μά-τι, στό τμήμα τού καθήκοντός του, ενός καθήκοντος πού δέν επιβάλλεται άπό τ'ά έξω, άλλα είναι έσωτερικό. Καί τó κάνει μέ εύχαρίστηση.

Χάρη στην έσωτερική προσπάθεια τού ατόμου καί στό βά-θαιμα τής συνειδητότητάς του, τά φτηνότερα καί πληκτικώτε-ρα πράγματα γίνονται σημαντικά καί ούσιαστικά: δέν μπορείς νά μ'ην τά κάνεις χωρίς νά αίσθάνεσαι άσχημα. Αυτό λέγεται θυσία. Τó νά μ'ην κάνει λοιπόν τήν θυσία, αυτό άποτελεί τήν πραγματική θυσία για τόν έπαναστάτη. Οί έννοιες δηλαδή κι οί κατηγορίες τροποποιούνται άπό δώ καί πέρα.

Ό άληθινός έπαναστάτης, τó μέλος τού καθοδηγητικού Κόμματος τής Έπανάστασης πρέπει νά εργάζεται κάθε ώρα καί στιγμή τής ζωής του στό δύσκολα χρόνια τής πάλης πού μ'ας περιμένουν, μ' ένα ένδιαφέρον πάντα άνανεωμένο, πάν-τα μεγαλύτερο καί πάντα τó ίδιο ζωηρό. Είναι αυτή μιá ιδιό-τητά του βασική.

Αυτό σημαίνει νοιώθω τήν Έπανάσταση. Αυτό σημαίνει τó νά είναι κανείς έπαναστάτης σ'ά βάση τής ψυχής του, νά νοιώ-θει σάν έπαναστάτης. Τότε ή ιδέα τής θυσίας παίρνει καινού-ριες μορφές ύπαρξης.

Ό άγωνιστής τού Ένωμένου Κόμματος τής Έπανάστα-σης είναι μαρξιστής: πρέπει νά γνωρίζει τó μαρξισμό καί νά εφαρμόζει στην άνάaluσή του τó διαλεκτικό ύλισμό για νά έρ-μηνεύει σωστά τόν κόσμο.

Όμως ό κόσμος έχει πλατύτητα, πολλές καί διαφορετι-κές δομές καί έχει περάσει άπό μιá ποικιλία πολιτισμών: ακό-μη καί σήμερα, σέ μερικές περιοχές τού κόσμου, υπάρχουν ακόμη λαοί πού ζούν στην πιό πρωτόγονη κοινωνική μορφή



πού γνωρίζουμε στὸν πρωτόγονο κομμουνισμό. Ὑπάρχει ἀκόμα, δυστυχῶς, δουλεία, καθὼς καὶ ὁ φεουδαλισμός, μὲ μεγάλη διάδοση στὴν Ἀμερική· τέλος, ὁ καπιταλισμός καὶ τὸ τελευταῖο του στάδιο, ὁ ὑπερριαλισμός. Ὑστερα ὑπάρχουν λαοὶ ποὺ βρίσκονται στὸ δρόμο τῆς οἰκοδόμησής τοῦ σοσιαλισμοῦ κι ἄλλοι — ὅπως ἡ Σοβιετική Ἑνωση — ποὺ ἀρχίζουν νὰ οἰκοδομοῦν τὸν κομμουνισμό.

Ἄν ἔμως μποροῦν οἱ διάφοροι λαοὶ νὰ ὀρισθοῦν κοινωνιολογικὰ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, εἴτε βρίσκονται στὸν καπιταλισμὸ εἴτε οἰκοδομοῦν τὸ σοσιαλισμὸ, ὁ καθένας τους ἔφτασε στὸ ἱστορικὸ αὐτὸ στάδιο ἀπὸ διαφορετικοὺς δρόμους καὶ μέσα σὲ ἰδιαίτερες συνθήκες.

Ὁ μαρξισμὸς λοιπὸν δὲν εἶναι παρὰ ἓνας ὁδηγὸς γιὰ δράση. Οἱ μεγάλες θεμελιακὲς ἀλήθειες ἀνακαλύφθηκαν καί, μ' αὐτὲς σὰν ἀφετηρία, μὲ τὸ ὅπλο τοῦ διαλεκτικοῦ ὕλισμοῦ, ἐρμηνεύεται ἡ πραγματικότητα σὲ κάθε περιοχὴ τοῦ κόσμου. Νά, γιὰτὶ κομμὴ οἰκοδόμησις δὲν θὰ μοιάζει μὲ τὴν ἄλλη· ὅλες θὰ διαμορφωθοῦν μὲ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ἐπανάστασής μας εἶναι καὶ αὐτὰ ἰδιαίτερα. Δὲν μποροῦν νὰ ἀποκοποῦν ἀπ' τῆς μεγάλης ἀλήθειας, δὲν μποροῦν νὰ ἀγνοήσουν τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας ποὶ ἀνακαλύφθηκαν ἀπ' τὸν μαρξισμό, ποὺ δὲν ἐφευρέθηκαν, ποὶ δὲν διατυπώθηκαν δογματικά, ἀλλὰ ἀνακαλύφθηκαν στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐξέλιξης τῆς κοινωνίας. Ὅμως ἡ Ἐπανάστασή μας ἔχει τῆς ἰδιομορφίας της καὶ τὰ μέλη τοῦ Ἐνωμένου Κόμματος τῆς Ἐπανάστασης θὰ πρέπει νὰ γίνουν δημιουργικά· θὰ πρέπει νὰ χειρίζονται τὴ θεωρίαν καὶ νὰ διαμορφώνουν τὴν πράξη σύμφωνα μὲ τὴ θεωρίαν καὶ σύμφωνα μὲ τῆς εἰδικῆς συνθήκες αὐτῆς τῆς χώρας ὅπου μᾶς ἔτυχε νὰ ζοῦμε καὶ νὰ μαχόμαστε.

Μ' ἄλλα λόγια πρέπει νὰ ἀρκίσουμε τὴν οἰκοδόμησις τοῦ σοσιαλισμοῦ στὴν Κοῦβα ἀποφεύγοντας σὰν τὴν πανοῦκλαν τὸν μηχανισμό. Ὁ μηχανισμός δὲν φέρνει παρὰ σὲ στερεότυπες φόρμουλες, σὲ παράνομους κομματικούς πυρῆνες, στὴν ρυτμοκρατία, σ' ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ κακὰ στὴν ἐπανάστασι-

κή οργάνωση. Πρέπει να ενεργοῦμε διαλεκτικά, να στηριζόμαστε στις μάζες, να διατηροῦμε πάντοτε τὴν ἐπαφή μαζί τους, να τὴς καθοδηγοῦμε μὲ τὸ παράδειγμά μας, να χρησιμοποιοῦμε τὸ διαλεκτικὸ ὄλισμὸ καὶ κάθε στιγμή νὰ δείχνουμε δημιουργικὸ πνεῦμα.

Πῶς θὰ μπορούσαμε λοιπὸν νὰ καθορίσουμε τοὺς σημαντικώτερους στόχους ἐνὸς μέλους τοῦ Ἐνωμένου Κόμματος τῆς Ἐπανάστασης; Ὑπάρχουν δυὸ στόχοι βασικοί, ποὺ ἐπαναλαμβάνονται σταθερὰ καὶ ποὺ σχηματίζουν τὴ βάση ὅπου στηρίζεται ἡ ἀνάπτυξη τῆς κοινωνίας: πρῶτα - πρῶτα ἡ παραγωγή, ἡ οὕτως τῶν προορισμένων γιὰ τὸ λαὸ ἀγαθῶν· καὶ ὕστερα τὸ βῆθαιμα τῆς συνειδητότητας.

Εἶναι ἀνάφελο νὰ ἐξηγήσουμε γιατί ἔχει τόση σημασία ἡ παραγωγή καὶ γιατί πρέπει νὰ ἀπασχολεῖ τόσο πολὺ τὸ μέλος τοῦ κόμματος.

Μπορεῖ ὁ σοσιαλισμὸς νὰ μὴν εἶναι μιὰ κοινωνία «ὑπολαυη», ἀλλὰ δὲν εἶναι πολὺ περισσότερο ἓνα αὐτοπικὸ καθεστὼς βασισμένο πάνω στὴν καλωσύνη τοῦ ἀνθρώπου σὰν τέτοιου. Ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι ἓνα στάδιο ὅπου φτάνουμε ἱστορικά καὶ ποὺ ἔχει σὺ βάση τὴν κοινωνικοποίηση τῶν κυριώτερων μέσων παραγωγῆς καὶ τὴν ἰσοδύναμη κατανομή τοῦ πλοῦτος τῆς κοινωνίας μέσα σὲ πλαίσια μιᾶς παραγωγῆς κοινωνικοῦ τύπου. Ὄταν ἡ παραγωγή γινόταν μὲ καπιταλιστικὸ τρόπο, τὰ μεγάλα ἐργοστάσια, οἱ μεγάλες καπιταλιστικὲς ἰδιοκτησίες καὶ γενικά οἱ κῶροι ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐργαζόταν μαζί μὲ ἄλλους κοινοτικά, ὑπῆρχαν καὶ τότε: ἀλλὰ ὁ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ὁ καρπὸς τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου ξαναγύριζε ἀτομικὰ στοὺς κεφαλαιοκράτες, στὴν ἐκμεταλλεύτρια τάξη, νομότυπη ἰδιοκτήτρια τῶν παραγωγικῶν ἀγαθῶν.

Ἡ κατάσταση τώρα ἔχει ἀλλάξει ἀλλὰ ἡ βάση παραμένει ἡ ἴδια: μιὰ κοινωνικὴ τάξη, μιὰ κοινωνικὴ δομὴ ἤλθε ἀλλὰ ἀναγκαστικὰ στηρίζεται στὴν προηγούμενη. Κι ἡ οἰκοδόμησις τοῦ σοσιαλισμοῦ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνάπτυξης ὁλόκληρης τῆς παραγωγῆς μας.

Ὅσο γιὰ τὴ συνείδηση, εἶναι ἀκόμη πὺθ σημαντικὴ ὑπό-

θεση, εξ αίτίας των νέων χαρακτηριστικών που παίρνει η ανάπτυξη των κοινωνιών του αιώνα μας.

Όταν ο Μάρξ ανάλυσε τις κοινωνικές μορφές, ήταν γνωστή η πρωτόγονη κοινωνία, η φεουδαρχική και η καπιταλιστική. Πιο πριν υπήρχε και η δουλοκτητική κοινωνία. Ο Μάρξ ανάλυσε τους λόγους ύπαρξης της καθεμιάς τους: έδειξε ότι τα πάντα βρίσκονταν σε συνάρτηση με την παραγωγή, ότι η συνείδηση του ανθρώπου καθοριζόταν από το περιβάλλον όπου ζούσε κι ότι το περιβάλλον αυτό καθοριζόταν από τα μέσα παραγωγής. Άλλα θαθαίνοντας ακόμα πιο πολύ την ανάλυσή του, ο Μάρξ έκανε μια πολύ πιο σημαντική ανακάλυψη: έδειξε ότι ιστορικά ο καπιταλισμός έμελλε να εξαφανιστεί και να παραχωρήσει τη θέση του σε μια καινούρια κοινωνία: τη σοσιαλιστική.

Σε συνέχεια, ο Λένιν προχώρησε ακόμη αυτή την ανάλυση κι έφτασε στο συμπέρασμα ότι το πέρας από μια κοινωνία στην άλλη δεν ήταν μηχανικό κι ότι η διαμόρφωση των συνθηκών μπορούσε να επιταχυνθεί στο μέγιστο όριο χώρας μερικούς καταλύτες, όπως θα τους ονόμαζα. Μ' άλλα λόγια, όταν υπάρχει μια πρωτοπορία του προλεταριάτου, να προωθήσει τις ουσιαστικές διεκδικήσεις του προλεταριάτου, να διαβλέψει καθαρά ποιά πορεία πρέπει να ακολουθήσει και να προσπαθήσει να πάρει την έξοδό της για να εγκαθιδρύσει μια καινούρια κοινωνία, τότε μπορεί να προχωρήσει η κοινωνική εξέλιξη πηδώντας στάδια. Συμπέρανε ακόμη ότι η σοσιαλιστική κοινωνία μπορούσε να αναπτυχθεί σε μια και μόνη χώρα: ακόμη και μέσα στη χειρότερη καπιταλιστική περικύκλωση, όπως αυτή που χρειάστηκε να αντιμετωπίσει η Σοβιετική Ένωση. Φτάνουμε λοιπόν στη οημοσία της συνείδησης.

Αποδείχτηκε ότι η ιστορική εξέλιξη των κοινωνιών, κάτω από όρισμένες συνθήκες, μπορεί να συντομευτεί κι ότι το Κόμμα της πρωτοπορίας είναι ένα από τα κυριότερα μέσα συντόμευσής της. Ακολουθώντας το μάθημα που δόθηκε από τη Σοβιετική Ένωση εδώ και 45 χρόνια, κάναμε το ίδιο πράγμα στην Κούβα. Χάρη στο πρωτοποριακό κίνημα, υπερπηδών-

τας τὰ στάδια μπορέσαμε νὰ τονίσουμε τὸ σοσιαλιστικὸ κα-  
ρακτῆρα στὴν Ἐπανάστασίν μας δυὸ χρόνια μετὰ τὸ θρίαμβό  
της, διὰν κιόλας, εἶναι ἀλήθεια, εἶχε σοσιαλιστικὸ χαρακτῆρα  
μιά κι εἶχαμε σχεδὸν ὅλα τὰ μέσα παραγωγῆς στὰ χέρια μας.  
Προετοιμάζαμε τὴν ἐξαφάνισή τῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ ἀνθρώ-  
που ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, τὴ σχεδιοποίησιν ὅλων τῶν μορφῶν πα-  
ραγωγῆς γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἐφαρμόσουμε μιὰ σωστὴ καὶ  
ἰσομερῆ κατανομὴ οἷς ὅλους. Δυστυχῶς ἡ ἐπιτάχυνση αὐτὴ ὤ-  
φησε πολλοὺς ἀνθρώπους πίσω γιατί ἡ παλιὰ κοινωνία συνε-  
χίζει νὰ βαρύνει στὴ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων.

Δὲν μποροῦμε νὰ φτάσουμε στὸ σοσιαλισμὸ, σὶς τωρινὲς  
συνθῆκες τῆς χώρας μας καὶ πολλῶν ἄλλων χωρῶν ὅπου ἐ-  
γκαθιδρύθηκε, μὲ τὴν ἐκρηξὴ τῶν προηγούμενων κοινωνικῶν  
συνθηκῶν, δηλαδὴ μὲ μιὰ μηχανικὴ ἀλλαγὴ ποὺ νὰ ὀφείλε-  
ται οὐ μὴν τόσο μεγάλη ἀνάπτυξη τῶν ἀντικειμενικῶν συνθη-  
κῶν ὥστε ἡ μετάβασις στὸ σοσιαλισμὸ νὰ μὴν εἶναι παρὰ ζή-  
τημα μορφῆς.

Ἐδῶ, ἡ πρωτοπορία εἶναι ποὺ ὁδήγησε τὸ λαό. Ὁ στό-  
χος αὐτοὺς ἦταν πάντα ἡ κυριώτερη φροντίδα τοῦ Φιντέλ ποὺ  
καθοδήγησε τὸ λαὸ μας δείχνοντάς του κάθε στιγμὴ τί ἔπρε-  
πε νὰ κάνει, δίνοντάς του τὰ μαθήματα ἀξιοπρέπειας, πνεύ-  
ματος θυσίας καὶ παλληκαριᾶς ποὺ δώσαμε καὶ ὁ ὅλον τὸν κό-  
σμο στὴ διάρκειά τῶν τεσσάρων χρόνων τῆς ἐπανάστασης.

Ἐἴσι, σιγὰ - σιγὰ, πολλὰς φορὲς γιὰ συναισθηματικοὺς  
λόγους, οἱ ἄνθρωποι μπεῖχαν στὸ κίνημα οἰκοδόμησις τοῦ σο-  
σιαλισμοῦ· πάντα δημῶς ὑπάρχουν καὶ ὀπισθοδρομικοί, κι ὁ σκο-  
πὸς μας δὲν εἶναι ν' ἀπαλλαγούμε ἀπ' αὐτούς, νὰ τοὺς συν-  
τρίψουμε ἢ νὰ τοὺς ὑποχρεώσουμε νὰ ὑπακούουν οὐ μὴν ἔνο-  
πλη πρωτοπορία· ὁ σκοπὸς μας εἶναι νὰ τοὺς διαπαιδαγυγι-  
σουμε, νὰ τοὺς κάνουμε νὰ προχωρήσουν καὶ νὰ τοὺς πεῖσου-  
με νὰ μᾶς ἀκολουθήσουν μὲ τὸ παράδειγμά μας, μὲ τὴν ἠθι-  
κὴ ὑποχρέωση γιὰ τὴν ὁποία μίλησε ὁ Φιντέλ.

Τὸ παράδειγμα, καλὸ ἢ κακὸ, μεταδίδεται γρήγορα. Ἐμεῖς

πρέπει να προσηλυτίσουμε με το καλό παράδειγμα. Πρέπει να επιδράσουμε πάνω στη συνείδηση των ανθρώπων, να την επηρεάσουμε να δείξουμε τι είμαστε ικανοί να κάνουμε. Πρέπει ακόμη να δείξουμε τι είναι ικανή να κάνει μια επανάσταση όταν βρίσκεται στην έξοχα, σίγουρη για τον τελικό της σκοπό, όταν ξέρει ότι οι αντίκειμενικοί της στόχοι είναι γερά θεμελιωμένοι και η γραμμή που ακολουθεί σωστή; και όταν είναι έτοιμη, όπως ήταν ο λαός μας, να μη δώσει ούτε μια σπιθαμή απ' τα νόμιμα δικαιώματά της.

Όλα αυτά πρέπει να τα εξηγήσουμε σε όλους τους δέν τα έχουν ακόμα κατανοήσει, σε όλους τους δέν τα έχουν νοιώσει ακόμη. Ο θαθμισμός προσηλυτισμός και αυτών είναι μια αναγκαιότητα.

Η προσπάθεια θα είναι μακρόχρονη και δύσκολη, αλλά εδώ πρέπει να χτυπήσουμε. Είμαστε σχεδόν το ίδιο πολιορκημένοι όσο ήταν κι η Σοβιετική Ένωση, στα τρομερά και μεγάλα εκείνα χρόνια που σημάδεψαν την ιστορία της ανθρωπότητας. Τώρα όμως υπάρχει η Σοβιετική Ένωση, υπάρχει το σοσιαλιστικό στρατόπεδο, ένας απέραντος συνασπισμός που κάθε μέρα κερδίζει καινούριες δυνάμεις και καινούριους λαούς στο σοσιαλιστικό ιδανικό.

Μέσα στην Αμερική έχουμε απομονωθεί ο Ο.Ε.Α. έτοιμάζεται απ' τη μια μεριά κι οι Ήνωμένες Πολιτείες απ' την άλλη; προκλήσεις προετοιμάζονται στη Γουατεμάλα και σ' άλλες τις χώρες της Αμερικής; αεροπλάνα πέφτουν κάτω από υποπτές συνθήκες σε εδάφη που ανήκουν σε έχθρικές μας κυβερνήσεις. Έπιστολές και σχέσεις εμφανίζονται. Και πίσω απ' όλα αυτά βρίσκεται πάντα το ίδιο πρόσωπο της μεγάλης συνωμοσίας του ιμπεριαλισμού ενάντια στον κουθανέζικο λαό.

Γιατί; Γιατί παρά τα λάθη μας — που τα αναγνωρίζουμε — οι νίκες μας σ' αυτά τα τέσσερα χρόνια είναι ένα τέτοιο μάθημα για την Αμερική που ο ιμπεριαλισμός μας τρέμει; μάς φοβάται ίσως πιο πολύ κι' από τους άλλους ισχυρότερους λαούς.

Η βάση του ιμπεριαλισμού βρίσκεται στην Αμερική; ο

βορειοαμερικανικός ιμπεριαλισμός, που είναι και ο ισχυρότερος, βρίσκεται στην 'Αμερική. 'Η 'Αμερική μιλάει ισπανικά, ή 'Αμερική μας καταλαβαίνει, μας θαυμάζει και βλέπει σε μας την εικόνα αυτού που μπορεί να γίνει το μέλλον για όλους τους λαούς της και προετοιμάζεται γι' αυτή τη νίκη.

"Αν στην 'Αμερική υπάρχουν αντίρτικα — τὸ ξέρουμε κι ἐμεῖς ὅπως και τὸ Πεντάγωνο — δὲν εἴμαστε ἐμεῖς ἐκεῖνοι ποὺ τὰ φτιάξαμε, δὲν μπορούμε νὰ τὸ κάνουμε, δὲν ἔχουμε τὰ μέσα· ἡ ὑπαρξὴ τους ὁμως μᾶς γεμίζει χαρὰ. Εἶδαμε μὲ ἐνθουσιασμὸ τίς νίκες τῶν Βενεζουελιανῶν, τὴν ἀνάπτυξη τῆς βενεζουελιανῆς ἐπανάστασης· μ' ἐνθουσιασμὸ πληροφορηθήκαμε ὅτι στὴ Γουατεμάλα, στὴν Κολομβία, στὸ Περού, ὑπάρχουν ἐπαναστατικοὶ πυρῆνες· ὅταν τὸ οὐκοῦν καὶ τὸ ἐξοῦν τῆς ἡμερικανικῆς ἐξουσίας ἀρχίζει νὰ παθαίνει ρωγμὲς, μικρὲς ἀκόμη, ἀλλὰ συστηματικὲς, σ' ὅλες αὐτὲς τίς χώρες, ἐμεῖς καιρόμαστε.

"Ὅλ' αὐτὰ ἐνσαρκώνονται μ' ἓνα πολὺ ἀπλὸ τρόπο στὴν 'Αμερική σὲ κάποιο πρᾶγμα ποὺ μιλάει στοὺς λαοὺς στὰ ἰσπανικά, στὴν ἴδια τους τὴ γλῶσσα, ποὺ ἐξηγεῖ ξεκάθαρα τί πρέπει νὰ κάνουν γιὰ νὰ φτάσουν στὴν εὐτυχία καὶ ποὺ λέγεται Κουβανέζικη Ἐπανάσταση. Νὰ γιατί ὁ ἡμερικανισμὸς μᾶς φοβᾶται.

Δὲν εἶναι ματαιοδοξία, οὔτε μελαγχολία μικρῆς χώρας· εἶναι μιὰ ἀντικειμενικὴ ἀνάλυση τῶν γεγονότων. Εἴμαστε ὅλοι ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ φόβο καὶ τὸ μῖσος ποὺ ἐμπνέουμε στοὺς ἡμεριαλιστές. Καὶ πρέπει νὰ νοιώθουμε περήφανοι γι' αὐτό! Πρέπει νὰ νοιώθουμε περήφανοι γιατί ἡ Κουβανέζικη Ἐπανάσταση εἶναι μιὰ τρομερὴ φλεγμονὴ ποὺ δὲν ἀφήνει τὸν κ. Κέννεντυ νὰ κοιμηθεῖ καὶ γιατί ὅλα τὰ ἀνδρείκελλα τῆς 'Αμερικῆς βλέπουν τὴν εἰκόνα τοῦ μέλλοντός τους σ' αὐτὸ ποὺ συνέβη σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν ἐδῶ. Γιατὶ αἰσθάνονται τὴν ἔκταση καὶ τὴ θαδύτητα τῆς λαϊκῆς δικαιοσύνης ὅταν θ' ἀποκτήσει ὑπεριόριστη ἐξουσία.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ὀριστικὸ μας ἔργο κι ἡ μεγάλῃ ὑπευθυνότητα ποὺ ἔχουμε μπροστὰ σ' ὁλόκληρη τὴν 'Αμερική καὶ μπρο-

στά στον κόσμο. Στο τέλος της περασμένης χρονιάς δώσαμε ένα μάθημα αξιοπρέπειας που οι βορειο - αμερικάνοι δεν το περίμεναν ποτέ. Και συνεχίζουμε να το δίνουμε με τις πράξεις μας.

Αυτό ξεπερνάει την ταπεινή μας τροχιά κι είναι το μεγαλύτερο καύχημά μας: παντού στον κόσμο, ό Κουβανός γίνεται αντικείμενο σεβασμού, θαυμασμού, αγάπης και πολλές φορές φόβου ή μίσους, γιατί εκπροσωπεί την Έπανάσταση, τη στερέωσή της και όλα όσα επέτελεσε σε 4 χρόνια.

Γι' αυτό, σύντροφοι, πρέπει να προετοιμαζόμαστε για να πολλαπλασιάσουμε τις επιτυχίες και να περιορίσουμε τα σφάλματα, να βαθύνουμε τη συνειδητότητα των μαζών και ν' αυξήσουμε την παραγωγή, να εντείνουμε πολύ τις προσπάθειές μας και να συνηθίσουμε να βαδίζουμε μόνοι στην παραγωγή όπως το κάναμε στις δύσκολες στιγμές. Η βοήθεια των φιλικών χωρών — βοήθεια γενναιοδωρή και αδελφική που συχνά μας δόθηκε — πρέπει να μας χρησιμεύει για τη μεγαλύτερη στερέωση κι' εξασφάλιση της Έπανάστασης, αλλά δεν πρέπει η βάση των δυνάμεών μας να βρίσκεται σ' άλλη χώρα, όσο φιλική και ανιδιοτελής κι' αν είναι αυτή, γιατί πραγματική δύναμη είναι μόνο αυτή που πηγάζει απ' την Ίδια τη συνείδηση της δύναμης. Όταν ένας λαός αποκτήσει συνείδηση της δύναμής του, όταν αποφασίσει να παλαίψει και να τραβήξει μπροστά, τότε μόνο είναι πραγματικά ισχυρός και μπορεί ν' άντισταχθεί σ' οποιοδήποτε έχθρο.

Αυτό έμεις το κάναμε και γενικά μπορούμε να είμαστε περήφανοι για ότι κάναμε. Άλλα παράλληλα πρέπει ν' αναλύσουμε ψυχρά και αντικειμενικά την εργασία μας και να την κριτικάρουμε κάθε φορά που είναι ελαττωματική, κάθε φορά που δεν λύνει τα βασικά προβλήματα, κάθε φορά που παύει να είναι δημιουργική και ζωντανή. Πρέπει να αντιμετωπίζουμε την εργασία μας όπως αντιμετωπίσατε εσείς τους συντρόφους σας που παρατηρήσατε και κρίνατε.

Να τί περιμένουμε από σας, μέλη του Ήνωμένου Κόμματος

τος της Έπανάστασης, κι απ' όλους αυτούς που ακόμη δεν ά-  
νηκουν στο Κόμμα αυτό.

Θέλουμε να βαθίζει ολόκληρος ο λαός μας με τον ίδιο ρυθ-  
μό και με το ίδιο βήμα· να παλεύει και να βαθίζει πιο γρήγο-  
ρα ή πρωτοπορία, μέσα σε πολυάριθμες δυσκολίες, για να  
ξεπεράσει το δυνατότερο απόσπασμα, το απόσπασμα ολόκλη-  
ρου του λαού.

Οι σύντροφοι του κόμματος έχουν καθήκον να είναι η  
πρωτοπορία. Θυμηθείτε τί σας είπε ο Φιντέλ: «Θα είναι οι  
καλύτεροι, οι Καμίλος, οι Ξμπισται, οι Ξταιμοι για τη θυσία κι  
οι θαρραλέοι...». Άλλα κι ολόκληρος ο λαός μας πρέπει να  
μοιάσει στους αντάρτες εκείνους που άρχισαν την πάλη άνορ-  
γάνωτοι, που φοβούνταν τα αεροπλάνα, τα τάνκς και τους  
στρατιώτες του έχθρου και που τελικά προκίωρσαν σ' ολό-  
κληρο το έδαφος της Κούβας καταστρέφοντας έναν πολύ ι-  
σχυρότερο στρατό που είχε στη διάθεσή του τα πάντα εκτός  
απ' το ήθικό.

Την τελική στιγμή, η νίκη κερδίσθηκε γιατί ολόκληρος ο  
Άντάρτικος Στρατός, κι' όχι μόνο η πρωτοπορία, εκπροσω-  
πούσε το λαϊκό θάρρος. Στο βαθμό που η δύναμή του, το θάρ-  
ρος του κι η αποφασιστικότητά του μεγάλωναν, ο έχθρος υπο-  
χωρούσε, παρατούσε σιγά - σιγά τις θέσεις του, έχανε την έ-  
μπιστοσύνη του, διαλυόταν μέχρι την τελική του άποσύνθεση.

Νά ο στόχος μας· είναι πολύ δύσκολος και πολύ εύκολος·  
όλα εξαρτώνται απ' τον τρόπο που θα τα αντιμετωπίσουμε, απ' τη  
στάση μας απέναντι στην επαναστατική πραγματικότητα κι  
απ' αυτό που είμαστε ικανοί να κάνουμε, απαλλαγμένοι στο  
μέγιστο βαθμό απ' τη σαπλά μις εξαρτισμένης κοινωνίας.  
Πατρίδα ή θάνατος, θα νικήσουμε!



#### 4. Σχετικά με την αντίληψη της αξίας : απάντηση σε μερικές απόψεις.

Σ' αυτό το φύλλο της « Nuestra Industria Económica » αναδημοσιεύουμε το άρθρο του 'Αλμπέρτο Μόρα, που δημοσιεύθηκε πρόσφατα απ' την επιθεώρηση « Comercio Exterior » (που εκδίδεται απ' το υπουργείο 'Εξωτερικού 'Εμπορίου) με τον τίτλο « Σχετικά με το πρόβλημα της λειτουργίας του νόμου της αξίας στη σύγχρονη κουβανική οικονομία ».

Το άρθρο αρχίζει έτσι... : « Μερικοί σύντροφοι υποστηρίζουν ότι ο νόμος της αξίας δεν λειτουργεί σήμερα στον κρατικό τομέα της κουβανέζικης οικονομίας ». 'Η άνασκειυή των επιχειρημάτων είναι ενδιαφέρουσα, όπως παράλληλα είναι ενδιαφέρων ο χαρακτηρισμός των συντρόφων αυτών. Το «μερικοί» δεν έχει δνομα, ενώ εκείνοι στους οποίους αναφέρεται ή κριτική, έχουν ένα. Είναι ο υπουργός της Βιομηχανίας, συγγραφέας αυτού του άρθρου κι' ο σύντροφος Λουίς 'Αλδόρεζ Ρόρι, υπουργός των Οικονομικών, χωρίς να μιλήσουμε για τους άλλους συντρόφους που μπορεί να τους αφορά έξ αιτίας του ότι ακολουθούν το σύστημα χρηματοδότησης που ισχύει.

'Αρχίζουμε μ' αυτές τις διασαφήσεις, γιατί είναι καλό να όρίζουμε τόσο αυτούς που υπερασπίζον απόψεις όσο και τις ίδιες τις απόψεις.

Θά θέλαμε να διαφωτίσουμε τρεις θέσεις που ο Μόρα διατυπώνει σιά συμπεράσματά του. Πιστεύουμε ότι το σημαντικώτερο θέμα συζήτησης του άρθρου δεν είναι ή διαμάχη μ' αυτούς που άρνούνται τη λειτουργία του νόμου της αξίας, αλλά ο όρισμός ο ίδιος που δίνει στην άξία και που δεν είναι σύμφωνη με τις ιδέες του Μάρξ.

«Τελικά, τί είναι η άξια; Κατά τη γνώμη μου, αν θέλουμε να δώσουμε μια συνεκτική έννοια στην κατηγορία της άξιας δεν μπορούμε να μη δούμε ότι περιέχει (ή καλύτερα, ότι εκφράζει) μια σχέση. Πρώτα - πρώτα ότι είναι ένα μέτρο καί, σαν τέτοιο, εκφράζει μια σχέση: κατόπιν, ότι είναι μια κατηγορία φτιαγμένη απ' τον άνθρωπο μέσα σε καθορισμένες συνθήκες και με καθορισμένο σκοπό, που περιέχεται στο πλαίσιο των κοινωνικών σχέσεων που έχει αναπτύξει.

“Ας αναλύσουμε την παράγραφο. Μερικές γραμμές πιο πάνω ο Άλμπέρτο Μόρα βεβαιώνει: «Το μέτρο όμως ενός πράγματος δεν είναι και το πράγμα καθαυτό», μιλώντας για την άξια: και τώρα λέει: «Πρώτα - πρώτα είναι ένα μέτρο και σαν τέτοιο, εκφράζει μια σχέση». Αυτό μάς φαίνεται αναμφισβήτητο.

Πιο κάτω: «...Κατόπιν, ότι είναι μια κατηγορία φτιαγμένη απ' τον άνθρωπο σε συγκεκριμένες συνθήκες και με συγκεκριμένο σκοπό». Αυτό βρίσκεται σε ολοκληρωτική αντίφαση με τις ιδέες του Μάρξ, σχετικά με τους οικονομικούς νόμους της κοινωνίας. Όλοκληρο το έργο του αφιερώθηκε στην αποκάλυψη της ουσίας των φαινομένων κάτω απ' την επαφάνειά τους, δείχνοντας ότι τα διάφορα φετιχ που έχει η ανθρωπότητα, δεν χρησιμεύουν παρά για την απόκρυψη της αμάθειάς της. Πιστεύουμε πως αν υπάρχει κάτι που ο άνθρωπος δεν μπόρεσε να κάνει, είναι ακριβώς το να δημιουργήσει την άξια σε καθορισμένους στόχους. Οι παραγωγικές σχέσεις δημιούργησαν την άξια, αυτή υπάρχει αντικειμενικά και το αν την γνωρίζουμε ή όχι δεν αλλάζει ούτε το γεγονός της πραγματικής της ύπαρξης ούτε τον αυτόρμητο χαρακτήρα έκφρασης των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων.

Με τον Μάρξ, ρίχτηκε φως στον περίπλοκο μηχανισμό των σχέσεων της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής, αλλά η γνώση τους δεν τροποποιεί καθόλου την πραγματικότητα: ο άνθρωπος μπορεί να αλλάξει την κοινωνία μέσα σε συγκεκριμένες συνθήκες, δεν μπορεί όμως να «εφεύρει» τους νόμους της.

Ό Μόρα προσθέτει πὸ κάτω: «Θυμίζουμε πῶς ἕνας μέ-  
νο τύπος ἐργασίας δημιουργεῖ ἀξία: ἡ κοινωνικὰ ἀναγκαῖα  
ἐργασία. Δηλαδή ἡ διάθεση γιὰ τὴν ἱκανοποίηση μιᾶς κοινω-  
νικὰ ἀναγνωρισμένης ἀναγκαιότητας, τῶν διαθέσιμων ὑπαρ-  
κόντων ἀγαθῶν. Αὐτὴ λοιπὸν ἀκριβῶς ἡ σχέση ἐκφράζεται  
στὴν κατηγορία τῆς ἀξίας: αὐτὴ εἶναι ἡ ἀξία».

Ό Μόρα δίνει στὴν ἔκφραση «κοινωνικὰ ἀναγκαῖα» τὴν  
ἐννοια τοῦ ἀναγκαίου γιὰ τὴν κοινωνία: ἐνῶ σημαίνει ἐδῶ  
τὸ βαθμὸ ἐργασίας ποὺ ἡ κοινωνία στὸ σύνολό της πρέπει νὰ  
ἐπιτελέσει γιὰ νὰ πραγματοποιήσει μιὰ ἀξία. Ό Μόρα τελει-  
ώνει βεβαιώνοντας πῶς ἡ σχέση ἀνάμεσα στὰ ἀγαθὰ καὶ στὶς  
ἀνάγκες εἶναι ἡ ἀξία.

Εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι ἂν ἡ κοινωνία δὲν ἀναγνωρίζει  
χρησιμότητα στὸ προϊόν, αὐτὸ δὲν ἔχει ἀνταλλακτικὴ ἀξία  
(ἐδῶ ὀφείλεται, πιθανώτατα, τὸ ἐννοιακὸ σφάλμα τοῦ Ἀλμ-  
πέριο Μόρα ὅταν μιλάει γιὰ κοινωνικὰ ἀναγκαῖα ἐργασία),  
ἀλλὰ δὲν εἶναι λιγώτερο φανερό, ὅτι ὁ Μάρξ ταυτίζει τὴν ἰ-  
δέα τῆς ἀξίας μὲ τὴν ἰδέα τῆς ὀφηρμένης ἐργασίας. Ἡ ἀνα-  
ζήτηση τοῦ μέτρου ἐργασίας ταυτίζεται μὲ τὴν ἀναζήτηση  
τοῦ μέτρου τῆς ἀξίας. Διαβάζουμε στὸ Κ ε φ ἄ λ α ι ο : «Αὐ-  
τὸ τὸ κοινὸ πρᾶγμα ποὺ φαίνεται στὴν ἀνταλλακτικὴ σχέση τῶν  
ἐμπορευμάτων εἶναι λοιπὸν ἡ ἀξία τους: καὶ μιὰ ἀξία χρήσης  
ἢ ἕνα ὁποιοδήποτε πρᾶγμα δὲν ἔχει ἀξία παρὰ στὸ βαθμὸ ποὺ  
ὕλοποιεῖται σ' αὐτὸ ἀνθρώπινη ἐργασία. Πῶς μετράμε τώρα  
τὸ μέγεθος τῆς ἀξίας της; Ἀπ' τὴν ποσότητα τῆς «ἀξιογόνου»  
οὐσίας ποὺ περιέχεται σ' αὐτό, τῆς ἐργασίας».

Δὲν ὑπάρχει ἀξία χωρὶς ἀξία χρήσης, ὅπως δὲν εἶναι δυ-  
νατὸ νὰ νοηθεῖ ἀξία χρήσης χωρὶς ἀξία (μὲ τὴν ἐξαίρεση ὀρι-  
σμένων φυσικῶν δυνάμεων), ἐξ αἰτίας τῆς διαλεκτικῆς σχέ-  
σης ποὺ ὑπάρχει μεταξύ τους.

Προσεγγίζουμε περισσότερο τὴν πραγματικότητα λέγον-  
τας ὅτι ἡ σχέση ἀνάγκη - ἀγαθὰ ἐνυπάρχει στὴν ἐννοια τῆς  
ἀξίας, πρᾶγμα ποὺ φαίνεται λογικὸ μὴ καὶ αὐτὸς ὁ τύπος  
μπορεῖ νὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπ' τὸν τύπο τῆς προσφοράς - ζή-  
τησης ποὺ ὑπάρχει στὴν ἀγορὰ καὶ ποὺ ἀποτελεῖ ἕναν ἀπὸ

τούς κρίκους της λειτουργίας του νόμου της αξίας ή της σχέσης αξίας.

Τελειώνει εδώ η πρώτη παρατήρηση στην όποια δίνουμε προσοχή έξ αιτίας του κίνδυνου που θα δημιουργούσε ή σχηματοποίηση αυτού του προβλήματος κι' ό περιορισμός του σε μιá άπλη διατύπωση του νόμου της προσφοράς και της ζήτησης.

Περνόμε τώρα στην άρχή της πρώτης παραγράφου του υπό συζήτηση άρθρου' υποστηρίζουμε ότι ή κρίση αυτή δεν είναι σωστή. Αντιμετωπίζουμε τό πρόβλημα της αξίας μ' έναν άλλο τρόπο.

Θά παραπέμψω στο άρθρο που δημοσιεύτηκε στη«Nuestra Industria, Revista Económica », άρ. 1. Έγγραφο εκεί: «Όταν όλα τα προϊόντα κινούνται σύμφωνα με τιμές που έχουν μεταξύ τους μερικές έσωτερικές σχέσεις, διαφορετικές άπ' τη σχέση των προϊόντων αυτών στην καπιταλιστική αγορά, δημιουργείται σιγά - σιγά μιá καινούρια σχέση τιμών, που δεν παρallηλίζεται με την παγκόσμια σχέση. Πώς θα γίνει να έναρμονιστούν οι τιμές με την αξία; Πώς θα χρησιμοποιήσουμε συνειδητά τη γνώση του νόμου της αξίας για να πετύχουμε την ίσορροπία του έμπορικού άποθέματος άπ' τη μιá κι' άπ' την άλλη την πιστή του αντανάκλαση στις τιμές; Είναι ένα άπ' τα σοβαρότερα προβλήματα που θέτει ή σοσιαλιστική οικονομία».

Μ' άλλα λόγια, δεν αντίτασόμεθα στην εφαρμογή του νόμου της αξίας, πιστεύουμε απλά και μόνο ότι ό νόμος αυτός παίρνει την πιο άναπτυγμένη μορφή δράσης του άπ' την καπιταλιστική αγορά και ότι οι παραλλαγές που μπήκαν στην αγορά με την κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και οι μηχανισμοί διανομής επφέρουν μετασχηματισμούς που κάνουν αδύνατη την άμεση ορατότητα της δράσης της.

Υποστηρίζουμε ότι ό νόμος της αξίας διακανονίζει τις έμπορικές σχέσεις στο πλαίσιο του καπιταλισμού και, συνακόλουθα, στο βαθμό που οι άγορές θα παρομοφώνονται από

μιά κάποια αίτια, ή δράση του νόμου τής άξίας θά παθαίνει κι' αὐτή μερικὲς παρόμοιες παραμορφώσεις.

Ὁ Μάρξ δὲν προχώρησε τόσο βαθειά στὴ μελέτῃ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ πλάτους τῶν παραμορφώσεων αὐτῶν, ὅπως στὴ μελέτῃ τοῦ καπιταλισμοῦ. Ὁ Ἑνγκελς κι' αὐτὸς δὲν εἶχε προβλέψει ὅτι τὸ μεταβατικὸ στάδιο θά μπορούσε ν' ἀρχίσει σὲ κῶρες οἰκονομικὰ καθυστερημένες κι' ἔτσι δὲν μελέτησαν τὰ οἰκονομικὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς τῆς περιόδου.

Ὁ Λένιν, παρὰ τὴν ἰδιοφυΐα του, δὲν βρῆκε τὸν καιρὸ ν' ὀφιερώσει μακρόχρονης μελέτης στὰ οἰκονομικὰ προβλήματα αὐτοῦ τοῦ μεταβατικοῦ σταδίου, ὅπου τὸ ἱστορικὸ γεγονός μῆς κοινωνίας ποὺ βγαίνει ἀπ' τὸν καπιταλισμὸ χωρὶς νὰ ὁλοκληρώσει τὴν ἀνάπτυξή της σ' αὐτὸ τὸ στάδιο (κι' ὅπου παραμένουν ἀκόμα ἔκνη φεουδαλισμοῦ) συνδέεται μὲ τὴ συγκέντρωση τῆς ἰδιοκτησίας τῶν μέσων παραγωγῆς στὰ χέρια τοῦ λαοῦ.

Ἐχομε ἐδῶ ἓνα πραγματικὸ γεγονὸς ποὺ ὁ Λένιν εἶχε προβλέψει τὴ δυνατότητά του στὶς μελέτες του γιὰ τὴν ἀνίσμετρη ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, τὴ γέννηση τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ τὴ θεωρία τῆς διάρρηξης τῶν περισσότερων ἀδύνατων κρίκων τοῦ συστήματος οὗ στιγμὲς μεγάλης κοινωνικῆς ἀναστάτωσης ὅπως οἱ πόλεμοι. Ὁ ἴδιος ἀπόδειξε, μὲ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση καὶ τὴ δημιουργία τοῦ πρώτου σοσιαλιστικοῦ Κράτους, τὴ δυνατότητα ἐμφάνισης ἐνὸς τέτοιου φαινομένου, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ συνεχίσει τίς ἐρευνές του· ὀφειρώθηκε ὁλοκληρωτικὰ στὴ σταθεροποίηση τῆς ἔξουσας καὶ στὴ συμμετοχὴ στὴν ἐπανάσταση ὅπως τὸ ἀνάγγειλε στὸν ἀπότομο ἐπίλογό τοῦ βιβλίου του Κ ρ ὶ τ ο ς κ α ἰ Ἑ π α ν ὶ σ τ α σ η. (Τὸ σύνολο τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λένιν πάνω στὴν οἰκονομία τῆς μεταβατικῆς περιόδου ἀποτελεῖ γιὰ μῆς μιὰ πολὺτιμη εἰσαγωγή σ' αὐτὸ τὸ θέμα, ἀλλὰ τῆς λείπει ἡ ἀνάπτυξη καὶ ἡ ἐμβάθυνση ποὺ θά ἀποκοῦσε μὲ τὸν καιρὸ καὶ τὴν πείρα).

Ὁ οὐντροφος Μόρα συμπεραίνει κατηγορηματικά: «Στὸ σοσιαλισμὸ ὁ νόμος τῆς ἄξίας συνεχίζει νὰ λειτουργεῖ ἀκόμη

κι' ἂν δὲν εἶναι τὸ μοναδικὸ ρυθμιστικὸ κριτήριον τῆς παραγωγῆς. Στὸ σοσιαλισμὸ ὁ νόμος τῆς ἀξίας λειτουργεῖ μὲ τὴν παρέμβαση τοῦ πλάνου.

Δὲν εἴμαστε καὶ τόσο σίγουροι γι' αὐτό:

Ὑποθέτοντας τὴν πραγμάτωση ἐνὸς πλάνου ἀπόλυτα ἀρμονικοῦ σ' ὅλες τὰς κατηγορίας του, θὰ πρέπει νὰ φανταστοῦμε ὅτι θὰ χρειαστοῦμε ἕνα ἀνεξάρτητο ἀπ' αὐτὸ ὄργανο ἀνάλυσης γιὰ νὰ τὸ ἀξιολογήσουμε. Δὲν νομίζω ὅτι τὸ ὄργανο αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο ἀπ' τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἴδιου τοῦ πλάνου. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως εἶναι ἢ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπαληθευση τῆς καλῆς ἢ τῆς κακῆς πορείας (σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ νόμο τῆς ἀξίας, ἐννοεῖται, γιατί μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν σφάλματα ποικιλόμορφης προέλευσης). Θὰ πρέπει ν' ἀρχίσουμε νὰ μελετᾷμε λεπτομερειακὰ τὰ δδόνата σημεία γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ πάρουμε πρακτικὰ μέτρα, ἐκ τῶν ὑστέρων πάλι, καὶ νὰ διορθώσουμε τὴν κατάσταση μὲ διαδοχικὰς τροποποιήσεις. Ὅπωςδήποτε, ἡ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὸ ἐμπειρικοὺ ἀπόθεμα καὶ τῇ ζήτῃ θὰ εἶναι τὸ κριτήριον ἐλέγχου· ἡ ἡνάλυση τῶν ἀνικανοποίητων ἀναγκῶν δὲν θὰ μᾶς φώτιζε καθόλου γιατί ἀπ' τὸν ὅρισμό τους δὲν ὑπάρχουν οἱ κατάλληλες συνθήκες γιὰ νὰ δοθεῖ στὸν ἄνθρωπο ὅ,τι ζητήσει στὴν περίοδο αὐτή.

Ἄς ὑποθέσουμε κατὰ περισσότερο πραγματικόν· ὅτι πρέπει νὰ πάρουμε μέτρα γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση μιᾶς δοσμένης κατάστασης, νὰ κάνουμε δαπάνες γιὰ τὴν ἑμμενα, νὰ καλύψουμε σοβαρὰς δυσαναλογίας τῆς ἐπιτελικῆς παραγωγῆς, νὰ κάνουμε ἐπενδύσεις ποὺ θὰ καταναλώνουν ἕνα τμήμα τῆς παραγωγικῆς μας ἰκανότητος γιὰ τὴν κατανάλωση καὶ ἐπενδύσεις ἀναγκαῖες γιὰ τὴ στρατηγικὴ τους σημασία (δὲν μιλῶ μόνον γιὰ τὸ στρατιωτικὸ τομέα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν οἰκονομικόν). Θὰ ἐμφανισθοῦν λοιπὸν ἀνωμαλίες, ποὺ θὰ πρέπει νὰ διορθώσουμε μὲ διοικητικὰ μέτρα γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὴν ὑψωση τῶν τιμῶν· θὰ δημιουργηθοῦν καινούργιες σχέσεις ποὺ θὰ συσκοτίσουν ἀκόμη περισσότερο τὴ δρᾶση τοῦ νόμου τῆς ἀξίας.

Μπορούμε πάντοτε νὰ ὑπολογίσουμε τὰ ἀποτελέσματα· οἱ καπιταλιστὲς τὸ κάνουν κι' αὐτοὶ στὶς μελέτες τους. Ἀλλὰ ἡ ἀντανάκλαση τοῦ νόμου τῆς ἀξίας σὺν πλάνο θὰ γίνηται ὅλο καὶ περισσότερο ἀδύναμη. Ἔτσι νομίζουμε σχετικά μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα.

Θὰ θέλαμε ἀκόμη νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ ἓνα ἄλλο τμήμα τοῦ ἄρθρου, ὅπου λέγεται: «Μὲ τὸ νὰ ἀρνοῦνται ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀξίας λειτουργεῖ στὶς σχέσεις ἀνάμεσα στὶς ἐπιχειρήσεις σὺν κρατικὸ τομέα, μερικοὶ σύντροφοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ-λόκληρος ὁ κρατικὸς τομέας εἶναι μιὰ καὶ μοναδικὴ ἰδιοκτησία· ὅτι οἱ ἐπιχειρήσεις εἶναι ἡ ἰδιοκτησία τῆς κοινωνίας. Ἀπὸ οἰκονομικὴ ὕψωση αὐτὸ εἶναι ἓνα λαθεμένο κριτή-ριο. Ἡ κρατικὴ ἰδιοκτησία δὲν εἶναι ἀκόμη ἡ ἀπόλυτα ἀνε-πιτυγμένη κοινωνικὴ ἰδιοκτησία ποὺ θὰ τὴν προσεγγίσουμε σὺν κομμουνισμό». Καὶ πὺ κατω... «Ἄρκει μόνο νὰ μελετή-σουμε τίς σχέσεις ἀνάμεσα στὶς κρατικὲς ἐπιχειρήσεις, νὰ δοῦ-με πῶς ἐμφανίζονται ἀντιθέσεις ἀνάμεσά τους καὶ πῶς ἐξαρ-τιέται ἡ μιὰ ἀπ' τὴν ἄλλη γιὰ νὰ καταλάβουμε ἀμέσως δι-σήμερα στὴν Κούβα ὁλόκληρος ὁ κρατικὸς τομέας σὲ καμμιὰ περίπτωση δὲν ἀποτελεῖ μιὰ καὶ μόνη μεγάλη ἐπιχείρηση».

Ὁ Ἀλμπέρτο Μόρα ἀναφέρεται σὲ μερικὲς συζητήσεις ποὺ εἶχαμε, σὲ μιὰ προσωπικὴ ἐπέμβαση σὺν κλείσιμο τῶν μαθημάτων τῆς Σχολῆς Διευθυντῶν ἢ σὲ μιὰ ἀνέκδοτη μπρο-σοῦρα τοῦ σύντροφου Ἀλβάρεζ Ρόι, ὅπου μιλάει γιὰ τὸ ζή-τημα σὺν μιὰ ἀποψη τοῦ Λένιν. Στὴν μπροσοῦρα αὐτὴ ἀντι-μετωπίζονται τὰ ἐργαστάσια σὺν τμήματα σταθερῆς ἐπιχείρη-σης καὶ ἐξετάζεται ἡ προοπτικὴ νὰ γίνουν, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας, ὅλες οἱ σχέσεις ἐνὸς καὶ μόνοι με γάλο ἐργασταίου.

Θὰ θέλαμε νὰ ἐπιστήσουμε τὴν προσοχὴ σὺν ὅτι, ἂν πρα-γματικὰ ὑπάρχουν ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στὶς διάφορες ἐπιχει-ρήσεις — καὶ δὲν μιλοῦμε γενικὰ γιὰ ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ γιὰ τίς ἐπιχειρήσεις ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπ' τὴν καθοδήγηση τοῦ ὑπουργείου Βιομηχανίας — δὲν εἶναι λιγώτερο ὡσιὸ ὅτι ὑπάρχουν ἀντιθέσεις καὶ ἀνάμεσα στὰ ἐργαστήρια μιᾶς

καὶ μόνῃς ἐπιχείρησι καί, καμμιά φορά, ὅπως στήν περίπτωσι τῶν ἐργαζόμενων μιᾶς ομάδας ὅπου ἡ ἐργασία ἀμείβεται μὲ βάση τὴν παραγωγικότητα, μέσα στήν ἴδια τὴν ομάδα ἐργασίας. Αὐτὸ συμβαίνει διὰ, ὅς ποῦμε, μιᾶς ομάδας ἐργασίας ὁρνεῖται νὰ ἐπιτρέψει σ' ἑνα ἀπ' τοὺς ἐργαζομένους τῆς νὰ καταναλώσει μιὰ ὥρα γιὰ νὰ μάθει τὴ δουλειὰ σὲ ἄλλους συναδέλφους, γιατί ἡ παραγωγικότητα τῆς ομάδας ἔτσι μειώνεται καὶ τὰ μεροκάματα πέφτουν. Κι' ὅμως, λίγο - λίγο, οἰκοδομοῦμε ἔτσι τὸ σοσιαλισμὸ κι' ἐξαλείφουμε τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὸν ἄνθρωπον.

Στὸ καπιταλιστικὸ καθεστῶς, στὰ τμήματα ἐνδὸς ἐργοστασίου, ποὺ ἐξαρτῶνται μετὰξὺ τους, δὲν παρουσιάζονται παρόμοιες ἀνωμαλίες; Αὐτὸ σημαίνει διὰ καὶ τὰ δύο συστήματα παρουσιάζουν ἀντιθέσεις τοῦ ἴδιου τύπου;

Ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ἐμφανίζονται σταθερὰ καὶ στὸ σοσιαλιστικὸ τομέα, διὰ ὅμως αὐτὲς δὲν ὀφείλονται σὲ ὑπερβολικὴ ἔλλειψιν κατανόησις ἢ σὲ ἀντεπαναστατικὴ πρόθεσις, δὲν εἶναι ἀνταγωνιστικὲς ἀντιθέσεις καὶ λύνονται μέσα στὰ ὅρια ποὺ βάζει ἡ κοινωνία σὺν πλῆθει στὴ δράσιν τῶν ἀνθρώπων. Δεχόμαστε ὅτι ὁ κρατικὸς τομέας δὲν ἀποτελεῖ ἀκόμη κατὰ κανένα τρόπο μιὰ καὶ μόνην μεγάλην ἐπιχείρησιν κι' αὐτὸ ἐξ αἰτίας ὀργανωτικῶν σφαλμάτων, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνεπάρκειας ἀνάπτυξης τῆς κοινωνίας μας καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχουν δύο συστήματα χρηματοδότησης. Γιὰ νὰ καθορίσουμε τὴν ἀντίληψίν μας γιὰ τὴ μιὰ καὶ μόνην ἐπιχείρησιν, βασιζόμεστε οὐσιαστικὰ στὸν ὅρισμὸ ποὺ δίνει ὁ Μάρξ στὸ ἐμπόρευμα: «Γιὰ νὰ εἰπωθεῖ ἐμπόρευμα, ἔνα προϊόν πρέπει νὰ περάσει στὰ χεῖρα ἐνὸς ἄλλου, αὐτοῦ ποὺ θὰ τὸ καταναλώσει, ὕστερα ἀπὸ μιὰ πρᾶξιν ἀνταλλαγῆς» καὶ στὴ φράσιν τοῦ "Ἐνγκελς, ὅπου ἐξηγεῖ διὰ εἰσάγει τὴν ἔννοια τοῦ ἐμπορεύματος γιὰ νὰ ἀποφύγει τὸ λάθος αὐτῶν ποὺ θεωροῦν σὺν ἐμπορεύμα κάθε προϊόν ποὺ καταναλάνεται ἀπὸ κάποιον ἄλλο ἔξω ἀπ' τὸν ἴδιον τὸν παραγωγὸν ἐξηγεῖ διὰ ἡ δεκάτῃ δὲν εἶναι ἐμπόρευμα γιατί δὲν ὑπάρχει ἀνταλλαγή.

Ὁ "Ἐνγκελς δίνει ἕνα παράδειγμα παρμένο ἀπ' τὴ φρεου-



δαρκική κοινωνία· ή έννοια αυτή του εμπορεύματος, με τὰ παραδείγματά της, δὲν μπορεί νὰ ἰσχύει καὶ στὴν ἐποχή μας τῆς οἰκοδόμησής τοῦ σοσιαλισμοῦ;

Πιστεύουμε ὅτι τὸ πέρασμα ἀπ' τὸ ἓνα ἐργαστήριο στὸ ἄλλο ἢ ἀπ' τὴ μιὰ ἐπιχείρηση στὴν ἄλλη μέσα στὸ ἀνεπτυγμένο σύστημα προϋπολογισμοῦ, δὲν μπορεί νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἀντάλλαγμα· εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνο μιὰ πράξη σκηματισμοῦ ἢ συσώρευσης νέων ἀξιών μετὰ τὴν ἐργασία. Μ' ἄλλα λόγια, ἂν τὸ ἐμπόρευμα εἶναι τὸ προϊόν τοῦ ἀλλάζει ἰδιοκτησία μετὰ μιὰ πράξη ἀντάλλαγής, ἂν ὅλα τὰ ἐργαστάσια βρίσκονται στὴν ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους, στὸ σύστημα προϋπολογισμοῦ, ὅπου τὸ φαινόμενο αὐτὸ δὲν παράγεται, τὸ προϊόν δὲν θὰ ἀποκτήσῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ εμπορεύματος παρὰ ὅταν θὰ περάσει, στὴν ἀγορά, σὲ χέρια τοῦ καταναλωτῆ λαοῦ.

Ἡ γνώμη μου σχετικὰ μετὰ τὴς τιμῆς διασαφηνίζεται στὸ ἄρθρο ποὺ δημοσίευσα στὴν ἐπιθεώρηση αὐτὴ· παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστη ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ ζήτημα νὰ κυττάξῃ ἐκεῖ. Σ' αὐτὸ ἀφορᾷ τὸ μέγεθος τῆς Κούβας, σύμφωνα μετὰ τὰ κριτήρια τοῦ Μόρα, θὰ μπορούσαμε νὰ τοῦ προτείνουμε νὰ διασπείρῃ τὸ ὑπουργεῖο του σὲ ἑννιά αὐτόνομα ὑπουργεῖα, ἕνα σὲ κάθε πάτωμα, ἐξ αἰτίας τοῦ υπερβολικοῦ ὕψους του. Ἄν δὲν τὸ πιστεύει, ἂς προσπαθῇ νὰ ἀνεβῇ στὸ γραφεῖο του ἀπ' τὴ σκάλα καὶ θὰ πεισθεῖ. Ἄν χρησιμοποιοῖ τηλεφῶνο, ἀνελκυστήρα καὶ ἐσώφῳνο, αὐτὸ γίνεται γιὰτὶ αὐτὸ βρίσκονται ἐκεῖ γι' αὐτὸ τὸ λόγο· τίς ἀποστάσεις τῆς Κούβας τίς μετράμε μετὰ τὰ σύγχρονα τεχνικὰ μέσα συγκοινωνίας καὶ ὅχι μετὰ τὸ χρόνο ποὺ ἤβελαν οἱ πρόγονοί μας γιὰ νὰ πᾶνε ἀπ' τὸ ἓνα μέρος στὸ ἄλλο. Αὐτὰ σχετικὰ μετὰ τὴς διαφωνίας.

Θέλουμε νὰ γίνῃ γνωστὸ, ὅτι ἡ πολεμικὴ αὐτὴ ποὺ ἀνοίγεται μετὰ τὴν ἀπάντησή μας μπορεί νὰ ἀποβῇ πολὺ γόνιμη γιὰ τὴν διαπαιδαγώγησή μας, στὸ βαθμὸ ποὺ θὰ μὴ μὴν ἐξαρτῶμε νὰ τὴν διεξάγουμε μετὰ τὴ μεγαλύτερη ἐπιστημονικὴ αὐστηρότητα καὶ τὴ μεγαλύτερη γαλήνη. Δὲν ἀρνούμε τὸς διαξιφισμούς, ἀλλὰ ἐπειδὴ βρίσκουμε στὸ κέντρο μιᾶς συζήτησης ποὺ ἀγγίζει τὰ ἀνώτερα ἐπίπεδα τῆς κυθέρνησης καὶ

του κόμματος κι' όπου υπάρχουν δύο ρεύματα σκέψης σχετικὰ με τὸ σύστημα χρηματοδότησης, πιστεύουμε διὰ ἡ προσοχὴ στὴ μορφὴ καὶ στὴ μέθοδο συζήτησης ἔχει μεγάλη σημασία.

Χαιρετίζουμε τὴν πρωτοβουλία τοῦ σύντροφου Μόρα ποὺ ἀνοίξε μιὰ δημόσια κονταρομαχία, ἀν καὶ εἶναι πάντα προτιμώτερο νὰ λέμε τὰ πράγματα με τὸ ὄνομά τους, καὶ τὸν συγκαίρουμε ἀκόμη γιὰ τὴν ποιότητα τῆς ἐπιθεώρησης τοῦ ὑπουργείου Ἐξωτερικοῦ Ἐμπορίου, ποιότητα ποὺ θὰ προσπαθήσουμε νὰ φτιάσουμε κι' ἐμεῖς με τὰ μέτρια ἐκδοσὴ μας.

## 5. Σχετικά με το σύστημα προϋπολογισμού χρηματοδότησης.

### Γενικές παρατηρήσεις

Με το θέμα αυτό έχουμε ασχοληθεί κι' άλλοτε, αλλά δικί' αρκετά πιστεύω ότι είναι επιτακτική ανάγκη ν' αρχίσουμε μιὰ βαθύτερη ανάλυσή του που θά ἐπιτρέψει νά δώσουμε μιὰ καθαρή εἰκόνα τῶν πραγματοποιησέων του καὶ τῆς μεθοδολογίας του. Τὸ σύστημα αὐτὸ καθιερώθηκε ἐπίσημα ἀπ' τὸ Νόμο διακανονισμοῦ τοῦ συστήματος προϋπολογισμοῦ χρηματοδότησης τῶν κρατικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐγκαινιάστηκε στὴν ἐσωτερικὴ ἐργασία τοῦ ὑπουργείου Βιομηχανίας.

Ἡ ἱστορία του εἶναι σύντομη καὶ φτάνει μόνο μέχρι τὸ 1960, ὅποτε ἄρχισε νὰ παίρνει ὑπόστασιν ἡ πρόθεσή μου ὅμως δὲν εἶναι ν' ἀναλύσω τὴν ἀνάπτυξή του· θέλω νὰ μελετήσω τὸ σύστημα ἔτσι ὥπως παρουσιάζεται σήμερα, χωρὶς νὰ σημαίνει βέβαια ὅτι ἔχει ὁλοκληρώσει τὴν ἐξέλιξή του.

Θέλω νὰ καθιερώσω μιὰ ἀναλογία μ' αὐτὸ πού ὀνομάζεται οἰκονομικὸς ὑπολογισμός· ἐπιμένω πάνω στὴν πλευρὰ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοδιεύθυνσης στὸ σύστημα αὐτὸ γιατί εἶναι ἓνα θεμελιακὸ χαρακτηριστικὸ τῆς διαφοροποίησης καὶ πάνω στὴ στάση ἀπέναντι στὸ ὅλικὸ κίνητρο πού εἶναι ἡ βῆση του.

Ἡ ἐρμηνεία τῶν διαφορῶν δυσχεραίνεται ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι συχνὰ εἶναι σκοτεινὲς καὶ λεπτές κι' ἀπ' τὸ ὅτι ἡ μελέτη

(Ἄρθρο πού δημοσιεύτηκε στὴ Nuestra Industria, Revista Económica, ἀρ. 5. Φεβράριος 1964).

του συστήματος χρηματοδότησης δεν έχει προχωρήσει τόσο ώστε η ανάλυσή της να έχει την ίδια καθαρότητα μ' αυτή του οικονομικού υπολογισμού.

Θ' άρχισω με μερικά αποσπάσματα. Το πρώτο το πήρα απ' τα οικονομικά χειρόγραφα του Μάρξ που χρονολογούνται απ' την εποχή τη λεγόμενη «του νέου Μάρξ», όπου το βάρος των φιλοσοφικών ιδεών που συνέβαλαν στη διαμόρφωσή του γινόταν καθαρά αισθητό μέχρι και στο λεξιλόγιό του ακόμη κι' όπου οι Ιδέες του πάνω στην οικονομία ήταν ακόμα άσπαστοι. Κι' ο Μάρξ τότε βρισκόταν στην πληρότητα της ζωής του: είχε πια άγκαλιάσει την υπόθεση των ταπεινών και την έρμήνευε φιλοσοφικά αν και ακόμη δεν είχε φτάσει στην επιστημονική ρωμαλεότητα που δείχνει στο Κ ε φ ά λ α ι ο. Στοιχαζόταν πια πολύ ο φίλος φίλος κι' αναφερόταν λαϊκών πια συγκεκριμένα στον άνθρωπο σαν άνθρωπο αν και στα προβλήματα της απελευθέρωσής του σαν κοινωνικών αν, χωρίς να έχει ακόμα καταπιαστεί με την αναπόφευκτη κατάρρευση της κοινωνικής δομής της εποχής που θα άνοιγε το δρόμο για τη μεταβατική περίοδο: τη δικτατορία του προλεταριάτου. Στο Κ ε φ ά λ α ι ο ο Μάρξ παρουσιάζεται σαν έπιστήμονας οικονομολόγος που αναλύει λεπτομερικά το μεταβατικό χαρακτήρα των κοινωνικών σταδίων και την ταύτισή τους με τις παραγωγικές σχέσεις: δεν μένει τόπος για φιλοσοφικές αναζητήσεις.

Το βάρος του μνημείου αυτού της ανθρώπινης διάνοησης είναι τέτοιο που μας κάνει συχνά να ξεχνάμε τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα (με την καλύτερη έννοια του όρου) των έννοιας του. Ό μηχανισμός των παραγωγικών σχέσεων και η συνέπειά του, ή πάλη των τάξεων, κρύβει μέχρι ένα βαθμό το αντικειμενικό γεγονός ότι είναι οι άνθρωποι που δρουν μέσα στην ιστορική ατμόσφαιρα. Τώρα όμως μας ενδιαφέρει ο άνθρωπος κι' αυτός είναι ο λόγος της παράθεσης αυτού του αποσπάσματος που, παρ' όλο που γράφτηκε στη νεότητά του, διατηρεί την αξία του σαν έκφραση της σκέψης του φιλόσοφου.

«Ο κομμουνισμός είναι η θετική κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας (αυτή ή ίδια ανθρώπινη αὐτοαλλοτρίωση) και συνακόλουθα πραγματική ιδιοποίηση της ανθρώπινης ουσίας απ' τὸν ἄνθρωπο καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο» ὁλοκληρωτική λοιπὸν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου σὺν ἐαυτοῦ σὰν κοινωνικοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή ἀνθρώπινου, μιὰ ἐπιστροφή συνειδητὴ ποὺ συντελεῖται μὲ τὴ διατήρηση ὁλοκληρου τοῦ πλούτου τῆς προηγούμενης ἐξέλιξης. Ὁ κομμουνισμός αὐτὸς σὰν ὁλοκληρωμένος νατουραλισμός=σύμνιασμός είναι καὶ σὰν ὁλοκληρωμένος σύμνιασμός=νατουραλισμός· εἶναι ἡ γ ν ῆ σ ι α λύση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἀνάμεσα σὺν ἄνθρωπο καὶ στὴ φύση, ἀνάμεσα σὺν ἄνθρωπο καὶ σὺν ἄνθρωπο, ἡ γνῆσις λύση τῆς πάλης ἀνάμεσα στὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν οὐσία, ἀνάμεσα στὴν ἀντικειμενικότητα καὶ στὴν ἰαταξίωση τοῦ ἐαυτοῦ του, ἀνάμεσα στὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀναγκαιότητα, ἀνάμεσα στὸ ἄτομο καὶ στὸ εἶδος. Εἶναι ἡ λύση τοῦ αἰνίγματος τῆς ἰστορίας καὶ αὐτοαναγνωρίζεται σὰ λύση»<sup>1</sup>.

Ἡ διατύπωση «αὐτοαναγνωρίζεται» εἶναι θεμελιακὴ γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ προβλήματος· ὁ Μάρξ σκεπτόταν τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου κι' ἐβλεπε τὸν κομμουνισμό σὰν τὴ λύση τῶν ἀντιθέσεων ποὺ δημιούργησαν τὴν ἀλλοτρίωσή του καὶ ταυτόχρονα σὰν μιὰ πράξη συνειδητῆ. Δηλαδή τὸνίζει ὅτι ὁ κομμουνισμός δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀπλὰ καὶ μόνο σὰν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ταξικῶν ἀνταγωνισμῶν μιᾶς ὑπερανταγωνιστικῆς κοινωνίας ποὺ θὰ λύνονταν στὴν πορεία μιᾶς μεταβατικῆς περιόδου πρὸς τὴν κορυφὴ· ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος εἶναι ποὺ δημιουργεῖ συνειδητὰ τὴν ἰστορία του. Χωρὶς τὴ σ υ ν ε ἷ δ ῆ σ η αὐτὴ ποὺ περικλείνει τὴ συνειδητοποίηση τοῦ κοινωνικοῦ του εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει κομμουνισμός.

Ἐνῶ ἐργαζόταν πάνω στὸ Κ ε φ ἁ λ ο ι ο ὁ Μάρξ δὲν ἐγκατέλειψε τὴν ἀγωνιστικὴ του στάση· ὅταν ἐγίνε τὸ 1875

1. Karl Marx, «Manuscrits de 1844», Editions Sociales, Paris, 1962 p. 87.

τὸ συνέδριο τῆς Γκότα γιὰ τὴν ἐνοποίηση τῶν ἐργατικῶν ἡ-  
γανώσεων τῆς Γερμανίας (Ἐργατικὸ Σοσιαλδημοκρατικὸ  
Κόμμα καὶ Γενικὴ Ὁμοσπονδία τῶν Γερμανῶν Ἑργαζομένων)  
καὶ παρουσιάστηκε τὸ πρόγραμμά μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα, ἡ ἀπάν-  
τησή του ἦταν ἡ **Κριτικὴ τοῦ Προγράμματος**  
τῆς **Γκότα**.

Τὸ καθαρὰ πολεμικὸ αὐτὸ κείμενο, ποὺ γράφτηκε ἐνῶ  
ἐργαζόταν πάνω στὸ βασικὸ τοῦ ἔργου, εἶναι σημαντικό γιὰτὶ  
ἀναφέρεται, ἂν καὶ πολλὰ γενικά, στὸ πρόβλημα τῆς μετασθ-  
ατικῆς περιόδου. Στὴν ἀνάλυσή τοῦ 3ου σημείου τοῦ Προγράμ-  
ματος τῆς Γκότα ἐπεκτείνεται πάνω σὲ μερικὰ ἀπ' τὰ σημαν-  
τικώτερα θέματα αὐτῆς τῆς περιόδου ποὺ τὴ θεωρεῖ σὰν τὸ  
ἀποτέλεσμα τῆς ἀποσύνθεσης τοῦ ἀνεπτυγμένου καπιταλιστι-  
κοῦ συστήματος. Στὸ στάδιο αὐτὸ δὲν προβλέπει χρῆση τοῦ  
χρήματος, προβλέπει ὅμως τὸν ἀτομικὸ χαρακτῆρα τῆς ἡμοιβῆς  
τῆς ἐργασίας· γιὰτὶ:

«Αὐτὸ ποὺ θὰ ἔχουμε τότε μπροστὰ μας, θὰ εἶναι μιὰ  
κομμουνιστικὴ κοινωνία ποὺ δὲν θὰ ἔχει **ἀναπαραγωγὴ**  
πάνω στὶς δικές της βάσεις, ἀλλὰ ποὺ ἀντίθετα, θὰ ἔχει  
**βρεῖ** ἀπ' τὴν κεφαλαιοκρατικὴ κοινωνία μιὰ κοινωνία ποῦ,  
ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές, ἰὴν οἰκονομικῇ, ἰὴν πνευματικῇ καὶ τὴν  
ἠθικῇ θὰ φέρνει ἀκόμη τὰ στίγματα τῆς παλιᾶς κοινωνίας ἀπ'  
τοὺς κόλπους τῆς ὁποίας βγήκε. Ὁ παραγωγὸς θὰ δέχεται  
λοιπὸν ἀτομικά — ἀφοῦ γίνουν οἱ ἀπαραίτητες ἀφαιρέσεις —  
τὸ ἀκριβὲς ἰσοδύναμο αὐτοῦ ποὺ ἔδωσε στὴν κοινωνία. Αὐτὸ  
ποὺ τῆς ἔδωσε, εἶναι τὸ ἀτομικὸ τοῦ **παραγωγῆς**.<sup>1</sup>

Ὁ Μάρξ δὲν πρῶτα παρὰ μόνον νὰ προβλέψει τὴν ἀνά-  
πτυξή τοῦ παγκόσμιου ἡγεμονιστικοῦ συστήματος· ὁ Λένιν,  
τὸ στηθοσκόπος κι' ἔκανε τὴ διάγνωσή του:

«Ἡ ἀνισομέρεια τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀνάπτυ-  
ξης εἶναι ἓως ἀπόλυτος νόμος τοῦ Καπιταλισμοῦ. Ἀπ' αὐτὸ  
λοιπὸν βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ νίκη τοῦ σοσιαλισμοῦ

1. Karl Marx, «Critique du Programme de Gotha», Editions Sociales,  
Paris, 1966, σ. 30.

είναι δυνατή στην άρχη ο' ένα μικρό αριθμό κεφαλαιοκρα-  
τικών χωρών ή ακόμα και σε μία μόνη καπιταλιστική χώρα  
παρμένη χωριστά. Το νικηφόρο προλεταριάτο αυτής της χώ-  
ρας, αφού απαλλοτριώσει τους κεφαλαιοκράτες και οργανώ-  
σει εκεί τη σοσιαλιστική παραγωγή, θα δρθωθεί κατόπιν έ-  
ν ά ν τ ι α σ τόν υπόλοιπο κόσμο, τόν καπιταλιστικό, τρα-  
θώντας πίσω του τις καταπιεζόμενες τάξεις τών άλλων χω-  
ρών και ώθώντας τις να ξεγεγερθούν ενάντια στους καπιταλι-  
στές χρησιμοποιώντας ακόμα, στην ανάγκη, και τη στρατιω-  
τική δύναμη ενάντια στις εκμεταλλεύτριες τάξεις τών Κρα-  
τών τους. Η πολιτική μορφή της κοινωνίας όπου τó προλε-  
ταριάτο θα νικήσει, ανατρέποντας την άστική τάξη, θα είναι  
ή λαοκρατική Δημοκρατία που συγκεντρώνει όλoένα και πιο  
πολύ τις δυνάμεις του προλεταριάτου ενός έθνους ή όρισμέ-  
νων έθνών στην πάλη ενάντια στα Κράτη που ακόμη δέν πέ-  
ρασαν στο σοσιαλισμό. Η έξάλειψη τών τάξεων είναι αδύνα-  
τη χωρίς τη δικτατορία της καταπιεζόμενης τάξης, του προλε-  
ταριάτου. Η ελεύθερη συνένωση τών έθνών στο σοσιαλισμό  
είναι αδύνατη χωρίς μία άνελέητη πάλη, περισσότερο ή λιγώ-  
τερο μακρόχρονη, τών σοσιαλιστικών Δημοκρατιών ενάντια  
στα καθυστερημένα Κράτη».<sup>1</sup>

Μερικά χρόνια ύργότερα ό Στάλιν συστηματοποίησε την  
ιδέα αυτή μέχρι τó σημείο να θεωρήσει δυνατή τη σοσιαλιστι-  
κή έπανάσταση και στις άποικίες.

«Η τρίτη αντίθεση είναι ή αντίθεση ανάμεσα σε μία φού-  
χτα «πολιτισμένα» έθνη κυρίαρχα και τις εκατοντάδες έκα-  
τομμύρια ανθρώπους τών άποικιοκρατούμενων και έξαρτημέ-  
νων λαών στόν κόσμο. Ό ίμπεριαλισμός άποτελεί την πιο  
άσχυρή εκμετάλλευση και την πιο άπάνθρωπη καταπίεση έ-  
κατοντάδων έκατομμυρίων κατοίκων τών άπέραντων άποικι-  
ών και τών έξαρτημένων χωρών. Έξαγωγή υπερκέρδους:  
αυτός είναι ό σκοπός της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης

1. V. Lénine, «Du mot d'ordre des Etats-Unis d' Europe, Oeuvres  
Choisies», Μόσχα, 1954, σ. 417.

αυτής. Έκμεταλλεύμενος όμως αυτές τις χώρες, ο ιμπεριαλισμός υποχρεώνεται να οικοδομήσει σιδηροδρόμους, εργοστάσια και εργοστήρια καθώς και βιομηχανικά και εμπορικά κέντρα. Ή εμφάνιση της τάξης των προλετάρων, η διαμόρφωση μιας κατηγορίας διανοουμένων στη χώρα, το ξύπνημα της έθνικης συνείδησης κι' η ανάπτυξη του απελευθερωτικού κινήματος είναι τα αναπόφευκτα αποτελέσματα αυτής της «πολιτικής». Ή πρόοδος του επαναστατικού κινήματος σ' όλες τις άποικίες και σ' όλες τις εξαρτημένες χώρες χωρίς εξαίρεση, είναι η ολοφάνερη απόδειξη γι' αυτό. Το φαινόμενο αυτό έχει μεγάλη σημασία για το προλεταριάτο με την έννοια ότι υπονομεύει στη ρίζα τους τις θέσεις του καπιταλισμού, μεταβάλλοντας τις άποικίες και τις εξαρτημένες χώρες από έφεδρείες του ιμπεριαλισμού σε έφεδρείες της προλεταριακής επανάστασης.<sup>1</sup>

Οι θέσεις του Λένιν αποδείχτηκαν στην πράξη με το θρίσμι που αποτελεί την πράξη γέννησης της Ε.Σ.Σ.Δ.

Βρισκόμαστε μπροστά σ' ένα καινούριο φαινόμενο: το γεγονός της σοσιαλιστικής επανάστασης σε μια μόνη χώρα, οικονομικά καθυστερημένη, επιφάνειας 22 εκατομμυρίων τετραγωνικών χιλιομέτρων, με άραιη πυκνότητα πληθυσμού, εξουθενωμένη απ' τον πόλεμο, και, σαν να μην άρκουσε αυτό, αντιμέτωπη με την επέμβαση των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων.

Μετά απ' την περίοδο του πολεμικού κοιμουνισμού, ο Λένιν βάζει τις βάσεις της Ν.Ε.Π. και μ' αυτή τις βάσεις της ανάπτυξης της σοβιετικής κοινωνίας μέχρι τις μέρες μας.

Πρέπει να περιγράψουμε έδω την εποχή που ζούμε ή σοβιετική Ένωση τότε και κανείς δεν μπορεί να το κάνει αυτό καλύτερα απ' τον ίδιο τον Λένιν:

«Έτσι στα 1918, είχα τη γνώμη ότι, σχετικά με την οικονομική κατάσταση της Δημοκρατίας των Σοβιετ τότε, ο Κρατικός καπιταλισμός ήταν ένα βήμα μπρός. Αυτό φαίνεται περίεργο και ίσως παράλογο· γιατί τότε η Δημοκρατία μας ήταν κιόλας μια δημοκρατία σοσιαλιστική· παίρναμε λοιπόν κάθε

1. Staline, «Les principes du léninisme».



μέρα, με τη μεγαλύτερη βιασύνη — υπερβολική χωρίς άμφιβολία — νέα οικονομικά μέτρα όλων των ειδών που δεν μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε άλλοιώς παρά σαν μέτρα σοσιαλιστικά. Τούλάχιστον, σκεφτόμουν τότε, παίρνοντας υπ' όψη την οικονομική κατάσταση της Δημοκρατίας των Σοβιέτ, ο κρατικός καπιταλισμός ήταν ένα βήμα μπρός. Και για να εξηγήσω αυτή τη σκέψη, απαριθμούσα τα στοιχεία της οικονομικής διάρθρωσης της Ρωσίας. Να λοιπόν ποιά ήταν, κατά τη γνώμη μου, τα στοιχεία αυτά: 1ο η πατριαρχική μορφή, δηλαδή η περισσότερο πρωτόγονη μορφή γεωργίας. 2ο η μικρή έμπορευματοπαραγωγή (έδω μπαίνει η πλειοψηφία των αγροτών που πουλούν στάρι). 3ο ο ιδιωτικός καπιταλισμός. 4ο ο κρατικός καπιταλισμός και 5ο ο σοσιαλισμός. «Όλα αυτά τα οικονομικά στοιχεία υπήρχαν στη Ρωσία εκείνης της εποχής. Καθόρισα σαν στόχο μου να διαφωτίσω τις σχέσεις τους και αντιμετώπισα τη σκέψη μήπως θα έπρεπε να θεωρήσω το ένα απ' τα μη σοσιαλιστικά στοιχεία, ειδικά τον κρατικό καπιταλισμό, σαν ανώτερο απ' το σοσιαλισμό. Τò επαναλαμβάνω: φαίνεται άρκετά περίεργο σέ όλους το γεγονός ότι οε μιὰ Δημοκρατία που λέγεται σοσιαλιστική, ένα μη σοσιαλιστικό στοιχείο να θεωρείται ανώτερο απ' το σοσιαλισμό. Τò πράγμα όμως γίνεται κατανητό, αν λάβετε υπ' όψη σας ότι δεν θεωρούσαμε καθόλου τὸ οικονομικὸ καθεστὼς τῆς Ρωσίας σαν ὁμογενὲς καὶ ὑπερανενπτυγμένο σύστημα· εἶχαμε ἀπόλυτη ἐπίγνωση τοῦ γεγονότος ὅτι στὴ Ρωσία ἡ πατριαρχικὴ γεωργία, δηλαδή ἡ περισσότερον πρωτόγονη μορφή γεωργίας, ὑπῆρχε πλὴν στὴ σοσιαλιστικὴ μορφή. Ποιὸς ἦταν ὁ ρόλος ποὺ θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ παίξει ὁ κρατικὸς καπιταλισμὸς σ' αὐτὲς τὲς συνθήκες;».

«Ἀφοῦ ὑπογραμμίσω ὅτι ἀπ' τὸ 1918 ἀντιμετωπίζαμε τὸν κρατικὸ καπιταλισμὸν σαν μιὰ γραμμὴ ἐνδεχόμενης ὑποχώρησης, ἔρχονται στὰ ἀποτελέσματα τῆς νέας μας οικονομικῆς πολιτικῆς. Ἐπαναλαμβάνω: ἐκείνη τὴ στιγμὴ, ἦταν ἀκόμα μιὰ πολὺ θολὴ ἰδέα· ἀλλὰ στὰ 1921, ἀφοῦ περάσαμε τὸ σημαντικώτατο στάδιο τοῦ ἐμφύλιου πολέμου καὶ μάλιστα νικηφόρα,

βρεθήκαμε μπροστά οὐ μιά μεγάλη — τὴ μεγαλύτερη, νομίζω — ἐσωτερικὴ πολιτικὴ κρίση τῆς Ρωσίας τῶν Σοβιετ, κρίση ποὺ ἔφερε τὴ δυσἀρέσκεια ἐνὸς σημαντικοῦ τμήματος τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν ἀκόμη. Ἦταν, στὴν ἱστορίᾳ τῆς Ρωσίας τῶν Σοβιετ, ἡ πρώτη καί, τὸ ἐλπίζω, ἡ τελευταία φορά ποὺ εἶδαμε ἀγροτικὲς μάζες νὰ στρέφονται ἐνστικτώδως καὶ δὲ συνειδητὰ ἐνάντιά μας. Τί προκάλεσε τὴν ἰδιόμορφη ἐκείνη καί, ἐννοεῖται, πολὺ δυσάρεστη γιὰ μᾶς κατάσταση; Τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν οἰκονομικὴ μας ἀντεπίθεση, εἴχαμε προχωρήσει πολὺ μπροστά, χωρὶς νὰ ἔχουμε ἐξασφαλίσει μιά ἐπαρκῆ βάση: οἱ μάζες ἐνωίωσαν αὐτὸ ποὺ ἐμεῖς δὲν μπορούσαμε ἀκόμη νὰ διατυπώσουμε σωστὰ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἀλλὰ πού, μερικὲς ἐβδομάδες ἀργότερα, μὲ τὴ σειρὰ μας, ἀναγνωρίσαμε, καταλάβαμε: ὅτι ἦταν πέρα ἀπ' τὴς δυνάμεις μας νὰ περάσουμε οὐ μορφὲς καθαρὰ σοσιαλιστικὲς, στὴν καθαρὰ σοσιαλιστικὴ ἀνακατανομή· κ' ὅτι δὲν δεικνύμαστε ἀνίκανοι νὰ ἐπιχειρήσουμε τὴν ὑποχώρηση ἔτσι ὥστε νὰ καταπιαστοῦμε μὲ εὐκολώτερους στόχους, μᾶς ἀπειλοῦσε ὁ θάνατος.<sup>1</sup>

Βλέπουμε ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ κατάσταση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ἀπαιτοῦσε τὴν ἀναδίπλωση γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦσε ὁ Λένιν. Ὅλη αὐτὴ ἡ πολιτικὴ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σὺν μιά τακτικὴ στενὰ δεμένη μὲ τὴν ἱστορικὴ κατάσταση τῆς χώρας καὶ συνακόλουθα δὲν πρέπει νὰ δώσουμε σ' αὐτὲς τὴς προτάσεις καθολικὴ ἀξία. Πιστεύουμε ὅμως ὅτι πρέπει νὰ ὑπολογίσουμε δύο ἐξαιρετικῆς σημασίας παράγοντες γιὰ τὴ μεταφορὰ τῆς προβληματικῆς αὐτῆς σὲ ἄλλες χώρες:

1ο. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς τσαρικῆς Ρωσίας τὴ στιγμὴ τῆς ἐπανάστασης, τὴν ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα, τὸν ἰδιόμορφο χαρακτήρα τοῦ λαοῦ τῆς, τὴς γενικῆς συνθήκης τῆς χώρας, ὅπου στὴν καταστροφὴ ἐνὸς παγκόσμιου

1. Λένιν, «Problèmes de l'édification du socialisme et du communisme en U.R.S.S.», Editions Sociales, Paris, p 5 - 6.

πόλεμου προστέθηκαν οι έρημώσεις που προκάλεσαν οι λευκές δρόδες και οι ήμπεριαλιστές επιδρομές.

2ο. Τα γενικά χαρακτηριστικά της εποχής στον τομέα της τεχνικής της διεύθυνσης και του έλέγχου της οικονομίας.

Ό Όσκαρ Λάνγκε στο έργο του «Τα σύγχρονα προβλήματα της οικονομικής επιστήμης στην Πολωνία», γράφει:

«Η άστική οικονομική επιστήμη παίζει ακόμη κι' έναν άλλο ρόλο. Η άστική τάξη και τα μονοπώλια δεν παρέκουν τόσα μέσα δημιουργίας σχολών ανώτερου επίπεδου και ινστιτούτων επιστημονικής ανάλυσης στον τομέα των οικονομικών επιστημών μόνο με τον σκοπό να βρουν βοήθεια στην άπολογία του κεφαλαιοκρατικού συστήματος. Περιμένουν και κάτι άλλο απ' τους οικονομολόγους κι' αυτό είναι η βοήθεια στην επίλυση των προβλημάτων της οικονομικής πολιτικής. Την εποχή του καπιταλισμού του ελεύθερου ανταγωνισμού οι σκοποί ο' αυτόν τον τομέα ήταν περιορισμένοι και δεν αναφέρονταν παρά στην οικονομική διαχείριση, στη νομισματική πολιτική, στην πολιτική των πιστώσεων και των δασμών, στις μεταφορές κλπ. Στις συνθήκες όμως του μονοπωλιακού καπιταλισμού και ιδιαίτερα στις συνθήκες της όλοένα και μεγαλύτερης διεύθυνσης του κρατικού καπιταλισμού στην οικονομική ζωή, τα προβλήματα αυτής της μορφής αυξάνονται. Μπορούμε να παραθέσουμε μερικά: η ανάλυση της αγοράς για τη διευκόλυνση της πολιτικής των τιμών των μεγάλων μονοπωλίων· οι μέθοδοι ενός συνόλου βιομηχανικών επιχειρήσεων συγκεντρωμένης διεύθυνσης· οι άμοιβαίοι λογιστικοί κανονισμοί ανάμεσα στις επιχειρήσεις, ή προγραμματισμένη σύνδεση της δραστηριότητας και της ανάπτυξής τους, της αντίστοιχης τοποθέτησής τους, ή πολιτική εξοφλήσεων ή επενδύσεων. Από δω πηγάζουν και τα ζητήματα τα σχετικά με τη δραστηριότητα του καπιταλιστικού Κράτους στη σύγχρονη περίοδο, καθώς και τα κριτήρια δραστηριότητας των έθνικοποιημένων βιομηχανιών, της επενδυτικής τους πολιτικής καθώς και της πολιτικής μεταφύτευσης (ιδιαίτερα στον

τομέα της ενέργειας), με τὸν τρόπο πολιτικο - οικονομικῆς ἐπέμβασης στὸ σύνολο τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας κλπ.».

«Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα προστέθηκαν διάφορα τεχνικο - οικονομικά ἐπιτεύγματα, ποὺ σὲ τομεῖς ὅπως ἡ ἀνάλυση τῆς ἀγορᾶς ἢ ὁ προγραμματισμὸς τῆς δραστηριότητας τῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ ἀποτελοῦν τμήμα ἐνὸς συνόλου ἢ ἡ λογιστικὴ δομὴ κάθε ἐπιχείρησης ἢ κάθε συνόλου, τὰ κριτήρια ἐξόφλησης καὶ ἄλλα, μποροῦν νὰ μᾶς χρησιμεύσουν μερικὰ στὴν οἰκοδόμησι τοῦ σοσιαλισμοῦ (ὅπως ἄλλωστε θὰ χρησιμεύσουν στὸ μέλλον στοὺς ἐργαζόμενους τῶν χωρῶν ποὺ τώρα εἶναι καπιταλιστικὲς ὅταν θὰ γίνηι ἡ μετάβασι στὸ σοσιαλισμό)».

Ἄς σημειώσουμε δι τὴν ἐποχὴ ποὺ γράφτηκαν αὐτὲς οἱ γραμμὲς ἡ Κούβα δὲν εἶχε ἀκόμη πραγματοποιήσει τὴν μετάβασή της καὶ δὲν εἶχε ἀκόμη οὔτε κινᾶρχσει τὴν ἐπανάστασή της. Πολλὰς ἀπ' τὶς τεχνικὰς προσόδους ποὺ περιγράφονταν ἀπ' τὸν Λάνγκε ὑπῆρχαν στὴν Κούβαμ' ἄλλα λόγια, οἱ συνθήκες τῆς κουβανικῆς κοινωνίας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἐπέτρεπαν τὸ συγκεντροποιημένο ἔλεγχον μερικῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ εἶχαν τὴν ἑδρα τους στὴν Ἀβάνα ἢ στὴ Νέα Ὑόρκη. Ἡ « Empresa Consolidada del Petróleo », ποὺ σχηματίστηκε μετὰ τὴ συνένωσι τῶν τριῶν ἱμπεριαλιστικῶν διυλιστηρίων ποὺ ὑπῆρχαν ( ESSO, TEXACO, SHELL ) διατήρησε καὶ σὲ μερικὰς περιπτώσεις τελειοποίησε τὰ συστήματα ἐλέγχου της· τὸ ὑπουργεῖο μας τὴν ἔχει γιὰ πρότυπο. Στὶς ἐπιχειρήσεις ὅπου δὲν ὑπῆρχε οὔτε συγκεντρωτικὴ παράδοσι οὔτε πρακτικὰς συνθήκες, αὐτὲς δημιουργήθηκαν πάλιν στὴ βάση μιᾶς ἐθνικῆς ἐμπειρίας, ὅπως στὴν Empresa Consolidada de la Harina ποὺ ἄλλοι τὴν πρώτη θέσι ἀνάμεσα σ' ὅλες τὶς ἐπιχειρήσεις ποὺ ὑπάρχονται στὸ ὑφυπουργεῖο Ἑλαφρᾶς Βιομηχανίας.

Καθὼς εἶμαστε πεισμένοι ἀπ' τὴν πρακτικὴ τῶν πρώτων ἡμερῶν διεύθυνσης τῶν βιομηχανιῶν γιὰ τὴν ἀδυναμία ἀκολούθησις ἐνὸς ἄλλου δρόμου, θὰ ἦταν ἀκρῆστο νὰ συζητήσουμε τώρα εἰς τὰ μέτρα ὀργάνωσις ποὺ πάρθηκαν θὰ ἔδιναν

Ισα ή ανώτερα αποτελέσματα με την εφαρμογή της αυτοδιεύθυνσης στο επίπεδο μονάδας: εκείνο που έχει σημασία είναι ότι μπόρεσε να πραγματοποιηθεί μέσα σε πολύ δύσκολες συνθήκες κι' ότι ή συγκεντροποίηση επέτρεψε — στην περίπτωση της καλτσοβιομηχανίας για παράδειγμα — τή διάλυση μιας μεγάλης ποσότητας από μικρομύγαζα και να αφιερώσουμε 88η χιλιάδες εργάτες σε άλλους κλάδους της παραγωγής. Θελήσαμε να καθορίσουμε, μ' όλες αυτές τις παραθέσεις, τα θέματα που θεωρούμε βασικά για τήν έρμηνεία του συστήματος:

1α. Ό κομμουνισμός είναι ένας στόχος ήπου ή ανθρωπότητα τείνει συνειδητά: κατόπιν ή διαπαιδαγώγηση και ή εξέλιξη των ίκνων της παλιάς κοινωνίας στη συνείδηση των ανθρώπων έχουν τεράστια σημασία, χωρίς φυσικά να ξεχνάμε ότι ποτέ δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί μιὰ τέτοια κοινωνία χωρίς παράλληλες προόδους στην παραγωγή.

2α. Οί μορφές κατεύθυνσης της οικονομίας, τεχνολογική πλευρά του ζητήματος, πρέπει να επιλεγούν άπ' τις πιο αναπτυγμένες και τις περισσότερο προσαρμοσμένες στη νέα κοινωνία. Η πετροχημική τεχνολογία του ιμπεριαλιστικού στρατούποδου μπορεί να χρησιμοποιηθεί άπ' το σοσιαλιστικό χωρίς να φοβηθούμε τή μ ό λ υ ν σ η της άστικής ιδεολογίας. Το ίδιο συμβαίνει με κάθε τι που έχει σχέση με τις τεχνικές νόρμες διεύθυνσης και έλέγχου της παραγωγής στον οικονομικό τομέα.

Θά μπορούσαμε, αν και κάπως τολμηρά, να παραφράσουμε τόν Μάρξ όταν αναφέρεται στην διαλεκτική του Χέγκελ και να πούμε ότι οι τεχνικές αυτές ξαναστήνονται έτσι στα πόδια τους.

Μια ανάλυση των μεθόδων τεχνικής που χρησιμοποιούνται σήμερα στις σοσιαλιστικές χώρες μάς δείχνει ότι ανάμεσα σ'αυτές και στις δικές μας παρεμβάλλεται ένας διαφοροποιητικός όρος που θά μπορούσε να παρλληλιστεί μ'αυτόν που υπάρχει στον καπιταλισμό ανάμεσα στον καπιταλισμό του ελεύθερου ανταγωνισμού και τὸ μονοπώλιο. Τελικά οί προηγούμενες τε-

χνικές «στημένες στα πόδια τους» χρησίμευσαν οά βάση για την ανάπτυξη και τών δύο συστημάτων· από κεί και πέρα οι δρόμοι χωρίζουν μηδ και ό σοσιαλισμός έχει τις δικές του παραγωγικές σχέσεις και, συνακόλουθα, τις δικές του απαιτήσεις.

Μπορούμε λοιπόν να πούμε, ότι εάν τεχνική, τδ προηγούμενο τού συστήματος προϋπολογισμού είναι τδ ιμπεριαλιστικό μονοπώλιο πού υπήρχε στην Κούβα, πού είχε κιάλας ύποστεί τις ποικιλομορφίες της μακρόχρονης προοδευτικής ανάπτυξης της τεχνικής της διεύθυνσης και τού έλέγχου πού άρχίζει άπ' την αύγή τού μονοπωλιακού συστήματος μέχρι τις μέρες μας, όπου φτάνει στα άνωτερα επίπεδα της. "Όταν έφυγαν τά μονοπώλια πήραν μαζί τους τά άνωτερα στελέχη τους και μερικά μεσαία στελέχη· ταυτόχρονα, ή άνωριμότητα της αντίληψής μας για την επανάσταση μδς είχε ώθήσει στην κατάρτιση μίδς ολόκληρης σειράς από καθιερωμένες μεθόδους, μόνο και μόνο γιατί ήταν καπιταλιστικές. Αυτός είναι ό λόγος για τδν όποιο τδ σύστημά μας δέν έχει άκόμη φτάσει στδ βαθμό αποτελεσματικότητας τών κουθανέζικων μονοπωλιακών υποκαταστημάτων σχετικά με τή διεύθυνση και τδν έλεγχο της παραγωγής· παίρνουμε λοιπόν αυτό τδ δρόμο καθαρίζοντάς τον άπ' ολόκληρη την προηγούμενη οαθούρα.

#### ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟ-ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Υπάρχουν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στδν οικονομικό ύπολογισμό και στδ σύστημα χρηματοδότησης τού προϋπολογισμού· θα προσπαθήσουμε να τις διαχωρίσουμε σε δύο μεγάλες ομάδες και να τις εξηγήσουμε συνοπτικά· υπάρχουν ύα διαφορές μεθοδολογικής τάξης — πρακτικής, άς πούμε — και διαφορές βαθύτερου χαρακτήρα, αλλά πού ή φύση τους μπο-

ρεϊ νά δώσει βυζαντινό χαρακτήρα στήν ἀνάλυση ἀν αὐτὴ δὲν γίνει μὲ μεγάλη προσοχή.

Πρέπει νά διασαφηνίσουμε δι αὐτὸ πού ἀναζητοῦμε εἶναι ἡ ἀποτελεσματικότερη μορφή γιὰ νά φτάσουμε στὸν κομμουνισμό· δὲν ὑπάρχει διαφορά ἀρχῶν. Ὁ οἰκονομικὸς ὑπολογισμὸς ἀπόδειξε τὴν πρακτικὴ τοῦ ἀποτελεσματικότητας καὶ ξεκινώντας ἀπ' τὶς ἴδιες βάσεις, ἀποσκοποῦμε στοὺς ἴδιους ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς· πιστεύουμε δι τὸ σχῆμα δράσης τοῦ συστήματός μας, κατάλληλα ἀνεπτυγμένο, μπορεῖ νά ἀνυψώσει τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς οἰκονομικῆς διαχείρισης τοῦ σοσιαλιστικοῦ Κράτους, νά ἀναπτύξει τὴ συνειδητοποίηση τῶν μαζῶν καὶ νά ἐνισχύσει τὴ συνοχή τοῦ παγκόσμιου σοσιαλιστικοῦ συστήματος πάνω στὴ βάση μιᾶς ὁλοκληρωμένης δράσης.

Ἡ πιὸ ὁμοεισ διαφορά φαίνεται διαν μιλῶμε γιὰ τὴν ἐπιχείρηση. Γιὰ μιὰς, μιὰ ἐπιχείρηση εἶναι ἓνα σύνολο ἐργοστασίων καὶ παραγωγικῶν μονάδων μὲ παρόμοια τεχνολογικὴ βάση, κοινὸ προορισμὸ γιὰ τὴν παραγωγή καί, σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις, μιὰ καθορισμένη γεωγραφικὴ θέση· στὸ σύστημα οἰκονομικοῦ ὑπολογισμοῦ, ἡ ἐπιχείρηση εἶναι μιὰ παραγωγικὴ μονάδα μὲ νομικὴ ἀτομικότητα. Μὲ βάση αὐτὴ τὴ μέθοδο, ἓνα ἐργοστάσιο ζάχαρης εἶναι μιὰ ἐπιχείρηση, ἐνῶ γιὰ μιὰς ὅλες οἱ ζαχαροβιομηχανίες κι' ἄλλες σχετικὲς μὲ τὴ ζάχαρη μονάδες ἀποτελοῦν τὴν 'Ενιαία 'Επιχείρηση Ζάχαρης. Στὴν Ε.Σ.Σ.Δ., πρόσφατα, ἔκαναν τέτοιου τύπου προσπάθειες, προσαρμοσμένες στὶς εἰδικὲς συνθῆκες τῆς ἀδερφῆς αὐτῆς χώρας (βλέπε *Los Combinados de Empresas Soviéticas—La nueva forma de administración de las industrias*, I. Ivonin, *Nuestra Industria—Revista Económica*, Νο 4).

Μιὰ ἄλλη διαφορά ὑπάρχει στὴ μορφή χρησιμοποίησης τοῦ χρήματος· στὸ σύστημά μας τὸ χρήμα δὲν λειτουργεῖ παρὰ ὡς ἀριθμητικὸ στοιχεῖο, ὡς ἀντανάκλαση, στὶς τιμές, τῆς διαχείρισης τῆς ἐπιχείρησης, πού οἱ κεντρικοὶ ὁργανισμοὶ θὰ ἀναλύσουν γιὰ νά ἐλέγξουν τὴ λειτουργία τῆς· στὸν οἰκονομικὸ ἑλεγχὸ δὲν εἶναι μόνο αὐτό· εἶναι ἀκόμα καὶ μέσο

πληρωμής που λειτουργεί οὐν ἔμμεσο ἐργαλείο ἐλέγχου, μιὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἀποθέματα εἶναι ποὺ ἐπιτρέπουν τὴ διεύθυνση τῆς μονάδας καὶ οἱ σκέψεις τῆς μὲ τὴν Τράπεζα εἶναι παρόμοιες μὲ τὴ σχέση ἐνὸς ἰδιωτικοῦ παραγωγοῦ μὲ τὴς καπιταλιστικὲς Τράπεζες ὅπου πρέπει νὰ ἐξηγήσει τὰ σκέδιά του λειτουργεῖα καὶ ν' ἀποδείξει τὴν φερεγγυότητά του. Φυσικὰ, στὴν περίπτωσιν αὐτή, δὲν ὑπάρχει αὐθαίρετη ἀπόφασις, ἀλλὰ ὑποταγὴ ὁ ἕνα σκέδιο καὶ οἱ σκέψεις πραγματοποιοῦνται ἀνάμεσα οὐ κρατικὸν ὀργανισμοῦς.

Ἐξ αἰτίας τῆς μορφῆς χρησιμοποίησης τοῦ χρήματος οἱ ἐπιχειρήσεις μας δὲν ἔχουν δικὰ τους ἀποθέματα· οἱ τραπεζικοὶ λογαριασμοὶ καταθέσεων χωρίζονται· ἡ ἐπιχείρησις μπορεῖ νὰ ἀποσύρει καταθέσεις, ἀκολουθώντας τὸ σκέδιο, ἀπ' τὸ γενικὸ λογαριασμὸ τῶν δαπανῶν κ' ἀπ' τὸν εἰδικὸ λογαριασμὸ πληρωμῆς τῶν μισθῶν· ὅταν ὅμως κάνει μιὰ κατάθεσιν, αὐτὴ περνάει αὐτὰματα εἰς τὰ χεῖρα τοῦ Κράτους.

Οἱ ἐπιχειρήσεις τῶν περισσότερων ἀδερφῶν χωρῶν ἔχουν δικὰ τους χρηματικὰ ἀποθέματα εἰς τὰς Τράπεζας, τὰ ὅποια ἐνισχύουν μὲ πιστώσεις ἀπ' τὴς ἰδίας Τράπεζας γιὰ τὴς ὁποῖες πληρώνουν τόκους, χωρὶς νὰ ξεχνᾶμε ὅτι αὐτὰ τὰ «δικὰ τους» ἀποθέματα, ὅπως καὶ οἱ πιστώσεις, ἀνήκουν στὴν κοινωνία κ' ὅτι ἡ κίνησή τους ἀντικατοπτρίζει τὴν οἰκονομικὴ κατάστασιν τῆς ἐπιχείρησης.

Σ' ὅτι ἀφορᾷ τὴς νόρμες ἐργασίας, οἱ ἐπιχειρήσεις οἰκονομικοῦ ἐλέγχου ἐφαρμόζουν τὴν ἐργασία κανονισμένη μὲ τὸ χρόνον καὶ τὴν ἐργασία μὲ τὸ κομμάτι ἢ μὲ τὴν ὥρα (ἐργολαβικά)· θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐφαρμόσουμε σ' ὅλες τὴς ἐπιχειρήσεις τὴν κανονισμένη μὲ τὸ χρόνον ἐργασία, μὲ τὰ πρῶτα ὑπερπαραγωγῆς περιορισμένα ἀπ' τὴν τιμὴ τῆς ἀνώτερης κλίμακας. Θὰ ξανάρθουμε εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ παρακάτω.

Στὸ ὑπερανεικτιγμένον σύστημα οἰκονομικοῦ ὑπολογισμοῦ ὑπάρχει μιὰ αὐστηρὴ μέθοδος σύμβασης, μὲ πρόστιμα γιὰ τὴ μὴ πραγματοποιήσιν καὶ βασισμένη ὁ ἕνα νομικὸ οἰκοδόμημα καθιερωμένον εἰς τὴν διαρκείαν πολυχρόνης ἐμπειρίας. Στὴ χώρα μας μιὰ τέτοια δομὴ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη οὔτε γιὰ τοὺς ὄργανα



νισμούς αὐτοδιεύθυνσης ὅπως εἶναι τὸ Ἐθνικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀγροτικῆς Μεταρρύθμισης· ἡ μεταφύτευσὶς τῆς στάθης ἰδιοτέρα δύσκολη ἐξ αἰτίας τῆς συνύπαρξης δύο τόσο ἀνόμοιων μεταξὺ τους συστημάτων. Ὑπάρκει τώρα ἡ Ἐπιτροπὴ Διαιτησίας κυρίως ἐκτελεστικὴς δυνατότητες, ἀλλὰ μὲ σημασία πού ὁλοένα καὶ μεγαλώνει· μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει τὴ βάση τῆς μελλοντικῆς νομικῆς μας δομῆς. Στὸ ἐσωτερικὸ σχέδιο, ἀνάμεσα σὲ ὄργανισμούς πού ὑπάρχουν στὸ σύστημα χρηματοδότησης τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἡ ἀπόφασις εἶναι εὐκόλῃ· παίρνονται διοικητικὰ μέτρα γιὰ τὴ σωστὴ καὶ ὁριζητὴ τήρηση τῶν ἐλεγκτικῶν λογαριασμῶν (αὐτὸ γίνεται κιόλας στὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ τοῦ ὑπουργείου).

Ξεκινώντας ἀπ' τὴ βάση ὅτι καὶ στὰ δύο συστήματα τὸ γενικὸ σχέδιο τοῦ Κράτους εἶναι ἡ ὑπερτατὴ ἀρχή, ὑποχρεωτικὰ σεβαστὴ, μποροῦμε νὰ καθιερώσουμε ἐνεργειακὴς ἀναλογίες καὶ διαφορὰς, λέγοντας ὅτι ἡ αὐτοδιεύθυνση στηρίζεται σ' ἓνα σφαιρικὸ συγκεντροποιημένον ἔλεγχον καὶ σὲ μιὰ πῶς τονισμένη ἀποκέντρωση· ὁ ἑμμεσὸς ἔλεγχος ἀσκεῖται μὲ τὸ ρούθλι ἀπ' τὴν Τράπεζα καὶ τὸ νομοματικὸ ἀποτέλεσμα τῆς διαχείρισης χρησιμεύει γιὰ μέτρο τῶν πρὶν τὸ ὕλικὸ συμφέρον εἶναι ὁ μεγάλος μοχλὸς πού κινεῖ ἀτομικὰ καὶ συλλογικὰ τοὺς ἐργαζόμενους.

Τὸ σύστημα χρηματοδότησης τοῦ προϋπολογισμοῦ βασίζεται στὸ συγκεντροποιημένον ἔλεγχον τῆς δραστηριότητος τῆς ἐπιχειρήσεως· τὸ σχέδιό του καὶ ἡ οἰκονομικὴ του διεύθυνσις ἐλέγχονται ἀπὸ κεντρικοὺς ὀργανισμούς μὲ ἄμεσον τρόπο· ἡ ἐπιχειρήσις δὲν ἔχει δικὰ τῆς ἀποθέματα καὶ δὲν δέχεται τραπεζικὰ πιστώσεις· χρησιμοποιεῖ, ἀτομικὰ, τὸ ὕλικὸ κίνητρο, δηλαδὴ πρὶν καὶ ἀτομικὰ πράγματα· ὅταν ἔλθει ἡ στιγμή, θὰ τὰ χρησιμοποιοῦσι συλλογικὰ, ἀλλὰ τὸ ἄμεσον ὕλικὸ κίνητρο περιορίζεται ἀπ' τὴ μορφὴ πληρωμῆς τοῦ μισθοῦ.

ΛΕΠΤΟΤΕΡΕΣ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ  
ΥΛΙΚΟ ΚΙΝΗΤΡΟ ΚΑΙ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

Μπαίνουμε τώρα σὲν τομέα τῶν λεπτότερων ἀντιθέσεων ποὺ πρέπει νὰ ἀναλυθοῦν διεξοδικώτερα. Τὸ θέμα τοῦ ὑλικοῦ κίνητρου σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ ἠθικὸ ἀποτέλεσε τὸ ἀντικείμενο πολλῶν συζητήσεων ἀνάμεσα στοὺς ἐνδιαφερόμενους. "Ἐνα πρᾶγμα πρέπει νὰ ξεκαθαρίσουμε: δὲν ἄρνιόμαστε τὴν ἀντικειμενικὴ ἀνάγκαιότητα τοῦ ὑλικοῦ κίνητρου, εἰμαστε ὅμως ἐπιφυλακτικοὶ προκειμένου νὰ τὸ χρησιμοποιοῦμε σὰν οὐσιαστικὸ μοχλὸ. Πιστεύουμε ὅτι σὰν οἰκονομικὴ ὕλη ὁ τύπος αὐτὸς μοχλοῦ παίρνει γρήγορα τὴ σημάδα τῆς κατηγορίας καὶ τελικὰ ἐπιβάλλει τὴ δική του ἐξουσία στὴς ἀνθρώπινες σχέσεις. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι πηγάζει ἀπ' τὸν καπιταλισμὸ καὶ εἶναι καταδικασμένος νὰ πεθάνει σὺν οὐσίᾳ αὐτοῦ. Πῶς θὰ τὸ κάνουμε νὰ πεθάνει;

Μᾶς ἀπαντοῦν: σιγὰ - σιγὰ χάρη στὴν προοδευτικὴ ἀὔξηση τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν γιὰ τὸ λαό, πρᾶγμα ποὺ θὰ κάνει τὸ κίνητρο αὐτὸ περιττὸ. Βρίσκουμε στὴν ἀντίληψη αὐτὴ ἓνα μονολιθικὸ μηχανικισμὸ. Τὰ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ εἶναι τὸ καθοριστικὸ καὶ κυρίαρχο, τελικὰ, οὐσιχεῖο στὴ διαμόρφωση τῆς συνείδησης, γιὰ τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ ἄλλου συστήματος. Κατὰ τὴ γνώμη μας, ὁμοιογενὲς ὑλικὸ κίνητρο καὶ συνείδηση εἶναι δύο ἀντιφατικὲς ἔννοιες.

Εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ σημεῖα ὅπου οἱ διαφωνίες μας παίρνουν συγκεκριμένες διαστάσεις. Δὲν πρόκειται πιά γιὰ δευτερεύουσας σημασίας διαφορές: γιὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς οἰκονομικῆς αὐτοδιέθυνσης, τὸ ὁμοιογενὲς ὑλικὸ κίνητρο, προβαλλόμενο πρὸς τὸ μέλλον, ποὺ συνοδεύει τὴν κοινωνία στὰ διάφορα στάδια τῆς οἰκοδόμησής τοῦ κομμουνισμοῦ, δὲν εἶναι ἀντίθετο στὴν «ἀνάπτυξη» τῆς συνείδησης. Γιὰ μᾶς εἶναι ἀντίθετο. Γι' αὐτὸ ἀντιμαχόμεστε τὴν κυριαρχία του, γιατί αὐτὴ θὰ ἰσοδυναμοῦσε μὲ ἀναστολὴ τῆς ἀνάπτυξης τῆς οἰσολιστικῆς ἠθικῆς.

“Αν τὸ ὕλικὸ κίνητρο εἶναι ἀντίθετο μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνείδησης ἐνῷ παραμένει ταυτόχρονα ἕνας μεγάλος μοχλὸς γιὰ τὴν παραγωγὴν, μήπως θὰ πρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι μὲ τὸ ὑπερβολικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνείδησης θὰ καθυστερήσῃ ἡ παραγωγὴ; Μὲ συγκριτικοὺς ὁρους σὲ μιὰ δοσμένη ἐποχὴ, εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ αὐτὸ, ἂν καὶ κανένας δὲν ἔχει κάνει σχετικὸν ὑπολογισμόν. Ἐμεῖς βεβαιώνουμε ὅμως, ὅτι σὲ μιὰ σχετικὰ βραχυπρόθεσμον περίοδον ἡ ἀνάπτυξιν τῆς συνείδησης συμβάλλει πολὺ περισσότερο στὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς ἀπ’ τὸ ὕλικὸ κίνητρο· καὶ αὐτὸ τὸ κάνουμε βασιζόμενοι στὴ γενικὴ ἐπίδρασιν τῆς ἀνάπτυξης τῆς κοινωνίας, στὴν πορεία γιὰ τὸν κομμουνισμό, πρᾶγμα ποὺ ἐπιβάλλει τὴ μεταβολὴν τῆς ἐργασίας ἀπὸ ἀγκυτικὴ ἀναγκαιότητα σὲ εὐχάριστη ἐπιταγή.

Ἐπιφορτισμένη μὲ ὑποκειμενισμόν, ἡ διαβεβαίωσιν αὐτὴ παίρνει τὸ χρίσμα τῆς ἐμπειρίας καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς βρισκόμαστε· ὅν στὴ διάρκειαν αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας, ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι μιὰ ἐπικίνδυνον τροχόπεδον στὴν ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, θὰ πρέπει νὰ αποφασίσουμε νὰ κόψουμε τὸ κακὸ στὴ ρίζαν του καὶ νὰ ξαναγυρίσουμε στὴν πεπατημένην· ἡ ἡμέρα αὕτη δὲν ἦρθε ἀκόμα καὶ ἡ μέθοδος αὕτη χάριν στὴν τελειοποίηση ποὺ τῆς προμηθεύει ἡ πρακτικὴ, παίρνει ὅλον καὶ περισσότερην ὑπόστασιν καὶ ἀποδείκνυται τὴν ἐσωτερικὴν τῆς συνοχήν.

Ποῖός εἶναι λοιπὸν ὁ σωστὸς τρόπος νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὸ ὕλικὸ κίνητρο; Πιστεύουμε ὅτι δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξεχνᾶμε τὴν ὑπαρξὴν του, εἴτε ἐμφανίζεται σὰν συλλογικὴ ἔκφρασις τῶν πόθων τῶν μαζῶν, εἴτε σὰν ἀτομικὴ παρουσία, σὰν ἀντανάκλασις στὴν συνείδησιν τῶν ἐργαζομένων τῶν συνηθειῶν τῆς παλαιᾶς κοινωνίας. Δὲν ἔχομεν ἀκόμα συγκεκριμένες ἀπόψεις γιὰ τὴν συλλογικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ὕλικου κινήτρου, γιατί οἱ ἀνεπάρκειες τοῦ μηχανισμοῦ προγραμματισμοῦ μας μᾶς ἐμποδίζουν νὰ βασιστοῦμε ἀπόλυτα σ’ αὐτὸν καὶ γιὰ τὸ δὲν μπορέσαμε ἀκόμα νὰ διαρθρώσουμε μιὰ μέθοδον ποὺ νὰ ἐπιτρέπει τὴν ὑπερπήδησιν τῶν δυσκολιών.

Ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος στὰ μάτια μας εἶναι ὁ ἀνταγωνισμὸς ποὺ δημιουργεῖται ἀνάμεσα στὸν κρατικὸ διοικητικὸ μηχανισμὸ καὶ τοὺς ὁργανισμοὺς παραγωγῆς. Ὁ Σοβιετικὸς οἰκονομολόγος Λήπερμαν ἀνάλυσε αὐτὸν τὸν ἀνταγωνισμὸ καὶ συμπεράνει ὅτι πρέπει νὰ ἀλλάξουμε τὶς μεθόδους συλλογικοῦ κινήτρου, ἐγκαταλείποντας τὸν παλιὸ τύπο τῶν πρῆμ, ποὺ βασίζεταν στὴν πραγματοποίηση τῶν σχεδίων γιὰ νὰ περάσουμε σὲ ἄλλους πρὸ προχωρημένους τύπους.

Ἄν καὶ δὲν εἶμαστε σύμφωνοι μαζί του πᾶνω στὴ σημασία ποὺ ἔδωσε στὸ ὕψιστο κίνητρο, πιστεύουμε ὅτι ἔχει δίκιο νὰ ἀνησυχεῖ γιὰ τὶς διαστρεβλώσεις ποὺ ἡ ἀρχὴ τῆς «πραγματοποίησης τοῦ πλάνου» ὑπόσκηκε γιὰ πολλὰ χρόνια. Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα τοὺς κεντρικοὺς ὁργανισμοὺς καὶ τὶς ἐπιχειρήσεις, παίρνουν ἄρκετὰ ἀντιφατικὲς μορφές καὶ οἱ μέθοδοι ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἀπ' αὐτὲς γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἀπολαυτῶν παρουσιάζουν συχνὰ χαρακτηριστικὰ ἄρκετὰ ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς σοσιαλιστικῆς ἠθικῆς.

Πιστεύουμε ὅτι κατὰ κάποιο τρόπο οἱ δυνατότητες ἀνάπτυξης ποὺ προσφέρουν οἱ καινούριες παραγωγικὲς σχέσεις γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ «Β α σ ί λ ε ι ο τ ῆ ς ἑ λ ε υ θ ε ρ ί α ς», ἐκφυλίζονται. Ὑπογραμμίσουμε πρῖν, ὀρίζοντας τὰ βασικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ συστήματος, τὴν ἀλληλεπίδραση ἀνάμεσα στὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παραγωγῆς. Μποροῦμε νὰ ἐπιχειρήσουμε τὴν οἰκοδόμησι μῆς καινούριας συνειδήσεως γιατί βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ καινούριες παραγωγικὲς σχέσεις· καὶ παρ' ὅλο ποὺ ἡ συνειδήση, μὲ τὴν ἱστορικὴ ἔννοια, εἶναι προϊόν τῶν παραγωγικῶν σχέσεων, θὰ πρέπει νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας τὸ γινώρισμα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς ποὺ εἶναι ἡ βασικὴ ἀντίθεση (σὲ παγκόσμια κλίμακα) ἀνάμεσα στὸν ἱμπεριαλισμὸ καὶ στὸν σοσιαλισμὸ. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ οἱ σοσιαλιστικὲς ἰδέες ἐπιδρῶν στὴν συνειδήση τῶν ἀνθρώπων ὁλόκληρου τοῦ κόσμου, μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ὁ ἕνα συγκεκριμένο ἐπίπεδο παραγωγικῶν δυνάμεων μῆς δομένης χώρας.

Στὴν Ε.Σ.Σ.Δ. τῆς πρώτης ἐποχῆς, τὸ σοσιαλιστικὸ κρά-

τος χαρακτήριζε τὸ καθεστῶς, παρ' ὅλες τὶς ἁκόμα πολλὸ κα-  
θυστερημένου τύπου σχέσεις ποὺ ὑπῆρχαν μέσα του. Καὶ  
στὸν καπιταλισμὸ παραμένουν ὑπολείμματα τῆς φεουδαρχι-  
κῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ οἱ κεφαλαιοκρατικὲς σχέσεις εἶναι ποὺ κα-  
ρακτηρίζουν τὴ χώρα, ἀφοῦ κυριαρχοῦν στοὺς βασικοὺς  
τομεῖς τῆς οἰκονομίας της. Στὴν Κορέα, ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἀν-  
τιθέσεων ἀνάμεσα στὰ δύο παγκόσμια συστήματα, ἐπέτρεψε  
τὸν καθορισμὸ τοῦ σοσιαλιστικοῦ χαρακτῆρα τῆς ἐπανάστα-  
σης ποὺ τῆς δόθηκε συνειδητά, κάρη στὶς γνώσεις ποὺ εἶχαν  
οἱ ἡγέτες της, στὴν ἀνάπτυξη τῆς συνειδητοποίησης τῶν μα-  
ζῶν καὶ στὴν συγκυρία τῶν δυνάμεων στὸν κόσμον.

"Ἀν αὐτὸ στάθηκε δυνατό, γιατί νὰ μὴ θεωρήσουμε τὴν  
ἐκπαίδευση σὰν ἓνα μόνιμο ἀρωγὸ τοῦ σοσιαλιστικοῦ «ρά-  
τους» στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐξάλειψη τῶν καταθλῶν μιᾶς πε-  
θαμένης κοινωνίας ποὺ πῆρε μαζί της στὸν τάφο καὶ τὶς πα-  
λιὰς παραγωγικὲς σχέσεις; "Ἄς δοῦμε τί λέει ὁ Λένιν γι'  
αὐτό:

«Ἔτσι, ἐπικαλοῦνται ἓνα ἔσχατης खुδαιότητας ἐπιχει-  
ρημα ποὺ ἔμαθαν ἀπ' ἐξῶ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνάπτυξης τῆς δυ-  
τικῆς σοσιαλδημοκρατίας, τὸ ἐπιχείρημα ὁλοσπῶς ὅτι δὲν εἴ-  
μαστε ὅριμοι γιὰ τὸ σοσιαλισμὸ» ὅτι, σύμφωνα μὲ τὴν ἐκφρα-  
ση μερικῶν ἀπὸ τὶς «σοφές» τοὺς προσωποκρίτες, δὲν κατέ-  
χουμε τὶς ἀντικειμενικὲς οἰκονομικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὸ σο-  
σιαλισμὸ. Καὶ δὲν ἔρχεται σὲ κανενὸς τὸ μυαλὸ ἡ ἰδέα νὰ ἀ-  
ναρωτηθεῖ: ἔνας λαὸς ποὺ βρίσκεται οὐ μὴ ἐπαναστατικὴ  
κατάσταση, ἔτσι ὅπως παρουσιάστηκε ἀπ' τὸν πρῶτο ἱμπερια-  
λιστικὸ πόλεμο, δὲν θὰ μπορούσε, ἀντιμέτωπος μὲ τὸ ὀδύρο-  
δο, νὰ ριχτεῖ σὲ μιὰ πόλη ποὺ θὰ τοῦ ἄνοιγε μερικὲς ὁδὸς πι-  
θανότητες νὰ ἀνοίξει ἓνα δρόμο γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ πολιτι-  
σμοῦ μέσα ἀπὸ κάπως ἀσυνήθιστες συνθήκες;

• Ἡ Ρωσία δὲν ἔφθασε ἁκόμα στὸ ἀπαραίτητο ἐπίπεδο ἀ-  
νάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων γιὰ νὰ ἐγκαθιδρύσει  
τὸν Σοσιαλισμὸ». Τὴ θέση αὐτὴ τὴν κανονρχᾶνε πεισματικά  
ὅλοι οἱ λεονταρήδες τῆς Δεύτερης Διεθνούς, μαζί καὶ ὁ Σου-  
κάνωφ. Αὐτὴ τὴν ἀναμφισβήτητη θέση τὴν ψέλλουνε σ' ὁ-

λους τούς τόνους καί τή θεωροῦν ἀποφασιστική γιά νά καθορίσουν τήν ἐπανάστασή μας».

«Ναί, ἄν ὅμως μιά ἰδιόμορφη συνδρομή περιστάσεων ἔφερε τή Ρωσία πρῶτα - πρῶτα στὸν παγκόσμιο ἱμπεριαλιστικό πόλεμο, ὅπου ἦταν ἀνακατεμένες ὅλες οἱ δυτικές κῶρες μὲ μικρὴ ἢ μεγάλῃ ἐπιρροή; Ἄν καθόρισε τήν ἐξέλιξή της, στὸ ὅριο τῶν ἐπαναστάσεων ποὺ γεννιόνταν καὶ τῶν ἐπαναστάσεων ποὺ εἶχαν κιόλας μερικὰ ἀρχίσει στὴν Ἀνατολή, μέσα σὲ συνθήκες ποὺ μᾶς ἐπέτρεπαν νά πραγματοποιήσουμε ἐκεῖνῃ ἀκριβῶς τὴν συνένωση τοῦ «ἀγροτικοῦ πολέμου» καὶ τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ποὺ ἔνας «μαρξιστὴς» ὅπως ὁ Μάρξ θεωροῦσε στὰ 1856 ὡς μὴ ἀπὸ τίς πιθανές προοπτικὲς γιά τὴν Πρωσία;

«Κι' ἂν ἡ κατάσταση τοῦ ἀλοκληρωτικοῦ ἀδιέξοδου δεκατῶν, μᾶς πρόσφερε τὴ δυνατότητα νά προχωρήσουμε στὴ πλασάζοντος τὴς δυνάμεις τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἀγροδημιουργία τῶν οὐσιαστικῶν προϋποθέσεων τοῦ πολιτισμοῦ, μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἀπὸ τὰ ἄλλα κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης; Ἡ γενικὴ γραμμὴ ἐξέλιξης τῆς παγκόσμιας ἱστορίας τροποποιήθηκε ἀπ' αὐτὸ τὸ γεγονός; Οἱ οὐσιαστικὲς σχέσεις τῶν κυριώτερων τάξεων σὲ κάθε κράτος, ποὺ μπαίνει ἢ ἔχει μπεῖ στὴ γενικὴ κίνησι τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, τροποποιήθηκαν ἀπ' αὐτὸ τὸ γεγονός;

«Ἄν γιὰ νά οἰκοδομήσουμε τὸν σοσιαλισμὸ θὰ πρέπει νά ἔχουμε φτάσει ὁ ἓνα συγκεκριμένο ἐπίπεδο κουλτούρας (παρ' ὅλο ποὺ κανένας δὲν μπορεῖ νά πεῖ ἀκριβῶς ποιὸ εἶναι αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο «ἐπίπεδο κουλτούρας», γιατί διαφέρει σὲ κάθε δυτικὸ κράτος), γιατί δὲν θὰ μπορούσαμε ν' ἀρχίσουμε μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ κατάκτηση τῶν ἀπαραίτητων συνθηκῶν γι' αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο ἐπίπεδο κι' ἔτσι, καὶ ὅτι ν, ἐννοημένοι μὲ τὴν ἐργατοαγροτικὴ ἐξουσία καὶ τὸ σοσιαλιστικὸ καθεστῶς, νά μποῦμε σὲ κίνησι καὶ νά φτάσουμε τοὺς δόλους λαούς;».<sup>1</sup>

1. Λένιν, «Problèmes de l'édification du socialisme et du communisme en U.R.S.S.», Editions Sociales, Paris, p. 42 - 43.

Σχετικά με την παρουσία, με εξαιτουμένη μορφή, του ύλικου συμφέροντος, τη δεχόμεστε (παλεύοντας ταυτόχρονα ενάντιά της και προσπαθώντας να επιταχύνουμε την εξασφάλισή της με τη διαπαιδαγώγηση) και χρησιμοποιούμε το ύλικό συμφέρον στις νόρμες της εργασίας με το χρόνο και με πρήμ, και στις οικονομικές κυρώσεις όταν οι νόρμες δεν πραγματοποιούνται.

Η λεπτή διαφωνία ανάμεσα στους όποιους της αυτοειθύνη και έμως στηρίζεται πάνω στα έπιχειρήματα της πληρωμής ενός κανονικού μισθού, του πρήμ και των οικονομικών κυρώσεων. Η νόρμα παραγωγής είναι ή μέση ποσότητα εργασίας που παράγει ένα προϊόν σε καθορισμένο χρόνο, με μέση ποιότητα και με δοσμένες συνθήκες χρησιμοποίησης του ύλικού· είναι ή προμήθευση μιάς ποσότητας εργασίας στην κοινωνία από ένα μέλος της, είναι ή εκπλήρωση του κοινωνικού του καθήκοντος. "Αν οι νόρμες ξεπεραστούν, τα έσοδα της κοινωνίας αυξάνονται και μπορούμε να πούμε ότι ο εργάτης που τις ξεπερνά εκπληρώνει καλύτερα τα καθήκοντά του και αξίζει έτσι μιά ύλική ανταμοιβή. Δεχόμεστε αυτή την αντίληψη σαν ένα αναγκαίο κακό μιάς μεταβατικής περιόδου, αλλά δεν δεχόμεστε την άποψη ότι ή σωστή έρμηνεία της άρχης «άπ'τόν καθένα άνάλογα με τήν ικανότητά του και στον καθένα άνάλογα με τήν έργασίαν του» μεταφράζεται με την άκριβή πληρωμή, πέρα απ' το μισθό, του ποσοστού ξεπεράσματος μιάς δοσμένης νόρμας (υπάρχουν περιπτώσεις όπου ή πληρωμή ξεπερνάει το ποσοστό υπέρβασης της νόρμας, σαν έκτακτο κίνητρο της άτομικής παραγωγικότητας)· ο Μάρξ έξηγει πολύ καθαρά στην Κριτική του προγράμματος της Γκότα ότι ένα σημαντικό τμήμα του έργατικού μισθού κατευθύνεται σε τμήες που βρίσκονται πολύ μακριά από την άμεση έπαφή του:

«"Αν πάρουμε στην άρχή τη λέξη «προϊόν εργασίας» με την έννοια του είδους που δημιουργεί ή εργασία, τότε το προ-

ιόν εργασίας της κοινότητας είναι το «σύνολο του κοινωνικού προϊόντος».

Άπ' αυτό θα πρέπει να αφαιρέσουμε:

Πρώτο: Ένα μέρος προορισμένο για την αντικατάσταση των φθαρμένων μέσων παραγωγής.

Δεύτερο: Ένα μέρος συμπληρωματικό για την αύξηση της παραγωγής.

Τρίτο: Ένα τμήμα έφεδρείας ή εξασφάλισης απέναντι στα ατυχήματα και τις διαταραχές που όφειλονται σε φυσικά φαινόμενα κλπ.

Οι αφαιρέσεις αυτές απ' το «συνολικό προϊόν εργασίας» είναι μια οικονομική αναγκαιότητα που η σημασία της θα καθοριστεί μερικά, αφού λάθουμε υπ' όψη μας την κατάσταση των μέσων και των δυνάμεων που υπάρχουν, με τη βοήθεια του λογισμού των πιθανοτήτων· όπως και νάχει το πράγμα, δεν μπορούν να υπολογισθούν με κανένα τρόπο πάνω στη βάση ισοτήτας.

Μένει το άλλο τμήμα του συνολικού προϊόντος που προορίζεται για την κατανάλωση!

Πριν όμως προχωρήσουμε στην άτομική διανομή, πρέπει να αφαιρέσουμε:

Πρώτο: Τα γενικά έξοδα διοίκησης που είναι ανεξάρτητα απ' την παραγωγή.

Σε σύγκριση μ' αυτό που γίνεται στη σύγχρονη κοινωνία, το τμήμα αυτό περιορίζεται άμεσως παρὰ πολὺ καὶ μειώνεται σὺν βαθμὸν πὺν ἀναπτύσσεται ἡ καινούρια κοινωνία.

Δεύτερο: Ό,τι προορίζεται για την ικανοποίηση των ἀναγκῶν τῆς κοινότη-  
τας: Σχολεία, υγειονομικὲς ἐγκαταστάσεις κλπ.

Τὸ τμήμα αὐτὸ ἔχει πολλὴ μεγαλύτερη σημασία, σὲ σχέση μ' αὐτὸ πὺν γίνεται σὶν σύγχρονη κοινωνία, κί ἡ σημασία αὐτὴ αὐξάνεται σὺν βαθμὸν πὺν ἀναπτύσσεται ἡ καινούρια κοινωνία.

Τρίτο: Τὸ ἀναγκαῖο ἀπόθεμα γιὰ τὴ



συντήρηση τῶν ἀνίκανων νὰ ἐργασθῶν κλπ., μὲ λίγα λόγια, ὅτι ἔχει σχέση μ' αὐτὸ πού σήμερα ὀνομάζουμε δημόσια κρατικὴ περιθαλψή.

Μόνο μ' αὐτὸν τὸν τρόπο φθάνουμε στὴ «διανομή» ἐκεῖνη, πού κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τοῦ Λασσάλ καὶ μὲ πολὺ περιορισμένο τρόπο περιλαμβάνεται στὸ πρόγραμμα, δηλαδή στὸ ἡμίμα ἐκεῖνο τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν πού κατανέμεται ἀτομικὰ ἀνάμεσα σὺς παραγωγούς τῆς κοινότητος.

Τὸ «συνολικὸ προϊόν ἐργασίας» μεταμορφώθηκε κιόλας σὲ «μερικὸ προϊόν», παρ' ὅλο πού ὅ,τι κάνει ὁ παραγωγὸς σὰν ἄτομο, τὸ ξαναβρίσκει ἅμεσα ἢ ἥμισυ αὐτὸν μέλος τῆς κοινωνίας.

Μὲ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο πού ὁ ὅρος «συνολικὸ προϊόν ἐργασίας» ἐξαφανίστηκε, ἔτσι θὰ δοῦμε νὰ ἐξαφανίζεται καὶ ὁ ὅρος «πρόϊον ἐργασίας» γενικά.<sup>1</sup>

Ὅλα αὐτὰ μᾶς δείχνουν ὅτι ἡ σημασία τῶν ἐφεδρικῶν ἀποθεμάτων, ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἓνα σύνολο πολιτικοοικονομικῶν ἢ πολιτικοδιοικητικῶν ἀποφάσεων. Ὅπως ὅλα τὰ ἀγαθὰ πού περιλαμβάνονται στὴν ἐφεδρεία πηγάζουν πάντοτε ἀπὸ τὴν ἀδιανέμητη ἐργασία, ὀφείλουμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι οἱ ἀποφάσεις πάνω σὸν ὄγκο τῶν ἀποθεμάτων πού ἀναλύθηκαν ἀπὸ τὸν Μάρξ ἐπιφέρουν ἀλλαγὰς στὶς πληρωμές, δηλ. τροποποιήσεις τοῦ μὴ διανεμημένου ἥμισυ ὄγκου ἐργασίας. Πρέπει νὰ προσθέσουμε ὅτι δὲν ὑπάρχει ἢ ὅτι δὲν γνωρίζουμε ἐμείς καμμιὰ μαθηματικὴ ποσότητα πού νὰ καθορίζει τὸ «δίκαιο» τοῦ πρῶτου ξεπεράσματος τῆς νόρμας (ἢ τοῦ βασικοῦ μισθοῦ)· πρέπει συνακόλουθα νὰ στηρίζουμε οὐσιαστικὰ πάνω στὶς καινούριες κοινωνικὰς σχέσεις τὴν νομικὴ δομὴ πού θὰ ἐπικυρώνει τὴ μορφή διανομῆς ἀπ' τὴν κοινότητα ἐνὸς τμήματος τῆς ἐργασίας τοῦ κάθε ἐργάτη χωριστά.

Τὸ σύστημά μας τῶν ὀρίων παραγωγῆς, ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ καθιερώνει τὴν ὑποχρέωση τῆς ἐπαγγελματικῆς ικανότητος γιὰ νὰ περάσει κάποιος ἀπὸ μιὰ συγκεκριμένη κατηγορία

1. Karl Marx, «Critique du Programme de Gotha», Editions Sociales, Paris, 1966, p. 28 - 29.

στην ανώτερη, πράγμα που θα φέρει με τον καιρό μια σημαντική ανάπτυξη του τεχνικού επιπέδου.

Όταν δεν πραγματοποιούμε τις νόρμες δεν εκπληρώνουμε το κοινωνικό μας καθήκον· ή κοινωνία τιμωρεί τον φυγόπονο με τον περιορισμό ενός τμήματος των κερδών του. Η νόρμα δεν είναι μόνον ένα σημείο άναφορας που καθορίζει ένα δυνατό μέτρο ή μια ορισμένη ποσότητα προϊόντος που πρέπει να παραχθεί είναι η έκφραση μιας ήθικης υποκρέωσης του εργαζόμενου, ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΚΟΝ. Έδώ πρέπει να διασαυρώνεται η δράση του διοικητικού έλέγχου με τη δράση του ιδεολογικού έλέγχου. Ό μεγάλος ρόλος του κόμματος στην παραγωγική μονάδα βρίσκεται στο να γίνει ο έσωτερικός της κινητήρας και να χρησιμοποιήσει κάθε παραδειγματική στάση των αγωνιστών του, έτσι ώστε η παραγωγική εργασία, η επαγγελματική ικανότητα και η συμμετοχή στις οικονομικές υποθέσεις της μονάδας να γίνουν ουσιαστικό τμήμα της ζωής των εργατών και να πάρουν σιγά σιγά το χαρακτήρα αναλλοίωτης συνήθειας.

#### ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ

Μια βαθειά διαφωνία (τουλάχιστο στην αυστηρότητα των χρησιμοποιούμενων όρων) υπάρχει ανάμεσα στην αντίληψη του νόμου της αξίας και τη δυνατότητα της συνειδητής χρήσης του, έτσι όπως τη θέτουν οι υπερασπιστές του οικονομικού έλέγχου και την αντίληψη που έχουμε εμείς.

Το Έγχειρίδιο Πολιτικής Οικονομίας λέει:

«Αντίθετα με ό,τι συμβαίνει στον καπιταλισμό, όπου ο νόμος της αξίας λειτουργεί σαν δύναμη τυφλή και αβόλετη, που επιβάλλεται στους ανθρώπους, ή σοσιαλιστική οικονομία έχει συνείδηση του νόμου της αξίας και το Κράτος τον λαβαίνει υπόψη του και τον χρησιμοποιεί στην πράξη της σχεδιοποιημένης διεύθυνσης της οικονομίας.

«Η γνώση της δράσης του νόμου της αξίας και η σω-  
σ τ ή κ ρ η σ ι μ ο π ο ί η σ ή του βοηθούν υποχρεωτικά

τοὺς καθοδηγητὲς τῆς οἰκονομίας στὴν ὀρθολογιστικὴ διοσέ-  
τευση, στὴ συστηματικὴ βελτίωση τῶν μεθόδων ἐργασίας καὶ  
στὴ χρησιμοποίηση τῶν ὑπαρχόντων ἐφεδρειῶν γιὰ καλύπ-  
τη καὶ περισσότερη παραγωγή».

Οἱ ὑπογραμμισμένες ἀπὸ μᾶς λέξεις δείχνουν τὸ πνεῦμα  
τῶν παραγράφων.

Ὁ νόμος τῆς ἀξίας θὰ λειτουργεῖ σὰν τυφλὴ, ἀλλὰ γνω-  
στὴ δύναμη καί, συνακόλουθα, χειραγωγίσιμη ἢ χρησιμοποιο-  
ήσιμη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

Ὁ Νόμος ὅμως αὐτὸς ἔχει ὁρισμένες ιδιότητες:

1ο. Καθορίζεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς ἐμπορευματικῆς  
κοινωνίας.

2ο. Τὰ ἀποτελέσματά του δὲν γίνονται ἀπὸ τὰ πρὶν ἀντι-  
ληπτά, ἀλλὰ ἐκδηλώνονται στὴν ἀγορὰ τοῦ παραγωγοῦ καὶ  
καταναλωτῆς ἀνταλλάσσουν.

3ο. Ἀναφέρεται ὁ ἓνα σύνολο πὺλ περιλαμβάνει τὶς παγ-  
κόσμιες ἀγορὲς καὶ οἱ ἀλλαγὲς καὶ οἱ διατάξεις σὲ ὁρισμέ-  
νους κλάδους τῆς παραγωγῆς ἐκδηλώνονται στὸ συνολικὸ ἀ-  
ποτέλεσμα.

4ο. Μὲ τὴν ιδιότητά του σὰν οἰκονομικοῦ νόμου, δρᾷ οὐ-  
σιαστικὰ σὰν τάση καί, στίς μεταβατικὰς περιόδους, θὰ πρέπει  
λογικὰ νὰ τείνει πρὸς τὴν ἐξαφάνισή.

Μερικὲς παραγράφους πὺλ κάτω τὸ ἐγχειρίδιο τονίζει:

«Τὸ σοσιαλιστικὸ κράτος χρησιμοποιεῖ τὸ νόμο τῆς ἀξίας,  
πραγματοποιώντας μὲ τὸ οἰκονομικὸ καὶ πιστωτικὸ σύστημα  
τὸν ἔλεγχον πάνω στὴν παραγωγή καὶ τὴ διανομὴ τοῦ κοινω-  
νικοῦ προϊόντος».

«Ὁ ἔλεγχος πάνω στὸ νόμο τῆς ἀξίας καὶ ἡ χρησιμοποί-  
ησή του σὲ συμφωνία μ' ἓνα σχέδιο ἀποτελοῦν τεράστιο πλε-  
ονέκτημα τοῦ σοσιαλισμοῦ πάνω στὸν καπιταλισμό. Χάρη στὸν  
ἐλεγχον πάνω στὸ νόμο τῆς ἀξίας, ἡ δράση του στὴ σοσιαλι-  
στικὴ οἰκονομία δὲν συμβαδίζει μὲ τὴν κατασπατάληση τῆς  
κοινωνικῆς ἐργασίας πὺλ εἶναι σύμφυτο φαινόμενο μὲ τὴν ἀ-  
ναρχία τῆς παραγωγῆς, συστατικὸ στοιχεῖο τοῦ καπιταλισμοῦ.  
Ὁ Νόμος τῆς ἀξίας καὶ οἱ κατηγορίες πὺλ σχετίζονται μ' αὐ-

τὸν — τὸ νόμισμα, ἡ τιμὴ, τὸ ἐμπόριο, ἡ πίστις — χρησιμο-  
ποιῶνται μὲ ἐπιτυχίᾳ στὴν Ε.Σ.Σ.Δ. καὶ στὶς λαϊκοδημοκρα-  
τικὰς χώρας οἰκοδομώντας τὸν σοσιαλισμὸν καὶ τὸν κομμουνι-  
σμὸν, στὴ σχεδιοποιημένη διεύθυνση τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας».

Δὲν μπορούμε νὰ θεωρήσουμε τὴν παρατήρηση αὐτὴ ὡς  
σωστὴ παρὰ μόνον συσχετίζοντάς τιν μετὰ τὴν τεράστια ποσό-  
τητα τῶν ἄξιων ποὺ παράγονται γιὰ τὴν ἄμεση χρῆσιν ἀπὸ τὸν  
πληθυσμὸν καὶ τὰ ἀντίστοιχα διαθέσιμα ἀποθέματα γιὰ τὴν ἀ-  
πόκτησίν τους, πράγμα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τὸ κάνει ὁ ὅποιος-  
δήποτε καπιταλιστὴς ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν μετὰ σχετικὰ ἱσορ-  
ροπημένη οἰκονομία.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο ὅλες οἱ μερικὲς διαστρεβλώσεις  
τοῦ νόμου εἶναι δυνατός.

Παρακάτω :

«Ἡ ἐμπορευματικὴ παραγωγή, ὁ νόμος τῆς ἀξίας καὶ τὸ  
νόμισμα δὲν θὰ ἐξαφανιστοῦν παρὰ μόνον ὅταν φτάσει ἡ ἀνώ-  
τερη φάσις τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ δημιουργήσουμε  
τὴς συνθήκας ποὺ θὰ κάνουν δυνατὴ τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἐμπο-  
ρευματικῆς παραγωγῆς καὶ κυκλοφορίας στὴν ἀνώτερη φάσις  
τοῦ κομμουνισμοῦ, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀ ν α π τ ὶ ὑ ξ ο υ μ ε  
καὶ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ νόμο τῆς ἀξίας καὶ τὴς ἐμπορευ-  
ματικῆς καὶ νομισματικῆς σχέσεις στὴ διάρκειά τῆς οἰκοδό-  
μησιδος τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας».

Γιὰτί νὰ «ἀ ν α π τ ὶ ὑ ξ ο υ μ ε» ;

Κατανοοῦμε ὅτι γιὰ ἕνα χρονικὸ διάστημα οἱ κατηγορίες  
τοῦ καπιταλισμοῦ πρέπει νὰ διατηρηθοῦν κ' ἐπὶ τὸ διάστημα  
αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ καθοριστῇ ἀπὸ πρῶν οἱ ιδιότητες ὅπως  
τῆς μεταβατικῆς περιόδου εἶναι ιδιότητες μιᾶς κοινωνίας ποὺ  
σπᾶει τοὺς παλιούς δεσμούς της γιὰ νὰ μπεῖ γρήγορα σ' ἕνα  
καινούριο στάδιο. Ἡ τ ᾶ σ η πρέπει νὰ εἶναι, κατὰ τὴ γνώ-  
μην μας, ἡ ἐξάλειψις ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο τῶν παλιῶν  
κατηγοριῶν, ὅπως ἡ ἀγορὰ, τὸ νόμισμα καὶ ὁ μοχλὸς τοῦ ὑλι-  
κοῦ κινήτρου ἢ πὺ καθαρὰ οἱ συνθήκες ποὺ προκαλοῦν τὴν

ὑπαρξή του. Τὸ ἀντίθετο θὰ σήμαινε ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς οἰκοδόμησης τοῦ σοσιαλισμοῦ σὲ μιὰ καθυστερημένη κοινωνία εἶναι ἕνα εἶδος ἱστορικοῦ ἀτυχήματος κι' ὅτι οἱ ἡγέτες, γιὰ νὰ ἐπανορθώσουν τὸ σ φ ἄ λ μ α, πρέπει νὰ ἀποσκοπήσουν στὴν σταθεροποίηση ὅλων τῶν κατηγοριῶν ποὺ ἐνυπάρχουν στὴν ἐνδιάμεση κοινωνία, μὴν ἀφῆγοντας σὰν βάσεις τῆς καινοῦριας κοινωνίας παρὰ τὴν διανομὴ τῶν προσόδων ἀνάλογα μὲ τὴν ἐργασία καὶ τὴν τάση ἐξάλειψης τῆς ἐκμετάλλευσης ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο. Αὐτὸ ὅμως ἀποδείκνεται ἀνεπαρκές ἀπὸ μόνο του, σὰν παράγοντας τῆς ἀνάπτυξης τῆς γιγάντιας συνειδησιακῆς ἀλλαγῆς ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ μporέ-σοῦμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὸ μεταβατικὸ στάδιο, ἀλλαγῆς ποὺ θὰ πρέπει νὰ συντελεῖται ἀπ' τὴν πολύμορφη δράση ὅλων τῶν καινούριων σχέσεων, τὴν διαπαιδαγώγηση καὶ τὴν σοσιαλιστικὴ ἠθική, ὅταν λάβουμε ὑπ' ὄψη μας τὴν ἀτομικιστικὴ νοστοροπία ποὺ τὸ ἄμεσο ὕλικὸ κίνητρο δημιουργεῖ στὴ συνειδηση φρενάροντας τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου σὰν κοινωνικοῦ ὄντος.

Γιὰ νὰ συνοψίσουμε τὶς διαφωνίες μας :

Θεωροῦμε τὸ νόμο τῆς ἀξίας σὰν μερικτὸ ὑπαρκτό, ἐξ αἰτίας τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ἐμπορευματοικῆς κοινωνίας ποὺ παραμένουν καὶ ποὺ ἀντανάκλῳνται στὸν τύπο ἀνταλλαγῆς ποὺ πραγματοποιεῖται ἀνάμεσα στὸ Κράτος — προμηθευτὴ καὶ τὸν καταναλωτὴ. Πιστεύουμε ὅτι, εἰδικὰ σὲ μιὰ κοινωνία μὲ πολὺ ἀνεπτυγμένο ἐξωτερικὸ ἐμπόριο, ὅπως ἡ δική μας, ὁ νόμος τῆς ἀξίας σὲ παγκόσμια κλίμακα πρέπει νὰ ἀναγνωριστεῖ σὰν ἕνα γεγονὸς ποὺ κυριαρχεῖ στὶς ἐμπορικὲς σχέσεις, ἀκόμα καὶ στὸ σοσιαλιστικὸ στρατόπεδο καὶ ἀναγνωρίζουμε τὴν ἀνάγκη νὰ περάσει αὐτὸ τὸ ἐμπόριο σὲ μορφὲς πὺ ἀναπτ-γμένες στὶς χώρες τῆς καινοῦριας κοινωνίας, ἀποτρέποντας τὴ δημιουργία διαφορῶν ἀνάμεσα στὶς ἀναπτ-γμένες χώρες καὶ τὶς πὺ καθυστερημένες μὲ τὴν ἐμπορικὴ ἀνταλλαγή. Μὲ ἄλλα λόγια, πρέπει νὰ βροῦμε ἐμπορικοὺς τύπους ποὺ νὰ ἐ-πιτρέπουν τὴ χρηματοδότηση βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων στὶς

κίωρες που αναπτύσσονται, ακόμα και αν ξέρουμε σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ συστήματα τιμῶν που υπάρχουν στὴν παγκόσμια καπιταλιστικὴ ἀγορὰ, πρᾶγμα που θὰ ἐπιτρέπει τὴν ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερο ἰσομετρήν πρόοδο ἀλλόκληρου τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατόπεδου μὲ φυσικὲς συνέπειες τὸν περιορισμὸ τῶν ἀνωμαλιῶν καὶ τὴν πρόδοση μιᾶς συνοχῆς στὸ πνεῦμα τοῦ προλεταριακοῦ διεθνισμού. (Ἡ πρόφορτὴ συμφωνία ἀνάμεσα στὴν Κοίττα καὶ τὴν Ε.Σ.Σ.Δ. εἶναι ἓνα δείγμα γιὰ τὸ τί μπορεί νὰ γίνεῖ πρὸς αὐτὴ τὴ κατεύθυνση). Ἀρνιόμαστε τὴ δυνατότητα τῆς συνειδητῆς χρησιμοποίησης τοῦ νόμου τῆς ἀξίας, στηριζόμενοι στὴν μὴ ὑπαρξὴ μιᾶς ἐλεύθερης ἀγορᾶς που νὰ ἐκφράζει αὐτόματα τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν παραγωγὸ καὶ τὸν καταναλωτὴ· ἀρνιόμαστε τὴν ὑπαρξὴ τῆς κατηγορίας ἐ μ π ο ρ ε ὕ μ α τ α στὴ σχέση ἀνάμεσα σὲ κρατικές ἐπιχειρήσεις καὶ θεωροῦμε κάθε ὄργανισμὸ σὺν τριῆμα τῆς ἐνίστας μεγάλῃς ἐπιχείρησης που εἶναι τὸ Κράτος (παρ' ὅλο που στὴν πράξη δὲν συμβαίνει ἀκόμη αὐτὸ στὴ χώρα μας). Ὁ νόμος τῆς ἀξίας καὶ τὸ σχέδιο εἶναι δύο ὅροι που συνδέονται ἀπὸ μιὰν ἀντίφαση καὶ ἀπ' τὴ λύση τῆς μπορούμε λοιπὸν νὰ πούμε ὅτι ἡ συγκεντρωτικὴ σχεδιοποίηση εἶναι ὁ τρόπος ὑπαρξῆς τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας, ἡ κατηγορία που τὴν ὀρίζει καὶ τὸ σημεῖο ὅπου ἡ συνειδητὴ τοῦ ἀνθρώπου κατορθώνει ἐπὶ τέλους νὰ συνθέσῃ καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν οἰκονομία πρὸς τὸν ἀντικειμενικὸ τῆς στόχο, τὴν ἀπόλυτη ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος μέσα στὰ πλαίσια τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας.

#### ΠΑΝΩ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ

Πάνω στὴ θεωρία τῆς διαμόρφωσης τῶν τιμῶν ἔχουμε πάλι σοβαρὲς διαφωνίες. Στὴν αὐτοδιεύθυνση οἱ τιμὲς σκηματίζονται «λαβαίνοντας ὑπ' ὄψη τὸ νόμο τῆς ἀξίας», ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐξηγοῦν (ἀπ' ὅσο ξέρουμε τουλάχιστο) ποιά ἔκφραση τοῦ νόμου τῆς ἀξίας ἐφαρμόζεται. Ξενικοῦν ἀπ' τὴν κοινωνικὰ ἀναγκαίᾳ ἐργασία γιὰ τὴν παραγωγή ἐνδὲς συγκεκριμέ-

νου προϊόντος, αλλά παραγνρίζοντας τὸ γεγονός ὅτι ἡ κοινωνικὰ ἀναγκαῖα ἐργασία εἶναι μιὰ οἰκονομικοῖστορικὴ καὶ ὅρα μεταβλητὴ ἔννοια, ὅχι μονάχα σὲ τοπικὸ ἢ ἔθνικὸ ἐπίπεδο, ἀλλὰ καὶ σὲ παγκόσμιους ἀκόμα ὅρους: οἱ συνεχεῖς πρόοδοι τῆς τεχνολογίας, συνέπεια τοῦ ἀνταγωνισμοῦ στὸν καπιταλιστικὸ κόσμον, περιορίζουν τὸ κόστος τῆς ἀναγκαίας ἐργασίας καὶ συνακόλουθα τὴν ἀξία τοῦ προϊόντος. Μιὰ κλειστὴ κοινωνία μπορεῖ νὰ ἀγνοεῖ τὴς ἀλλαγές γιὰ ἓνα ὁρισμένο διάστημα, ἀλλὰ εἶναι ὑποχρεωμένη πάντα νὰ ἐπιστρέφει σ' αὐτὲς τὴς διεθνεῖς σχέσεις γιὰ νὰ συγκρίνει τὴν ἀξία της. Ἄν μιὰ δοσμένη κοινωνία τὴς ἀγνοήσει γιὰ μακρόχρονο διάστημα, χωρὶς νὰ ἀναπτύξει καινότητες καὶ σωστὲς μορφές πού θὰ τὴς ἀντικαταστήσουν, θὰ δημιουργήσει ἐσώτερες ἀλληλεπιδράσεις πού θὰ ἐκφράσουν τὸ δικό της σχῆμα ἀξίας πού θὰ ἔχει συνέπεια μὲ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀντίθετο μὲ τὴς τάσεις τὴς πρὸ ἀναπτυγμένης τεχνικῆς (ὅπως τὸ ἀτσάλι καὶ τὰ πλαστικὰ εἶδη). Αὐτὸ μπορεῖ νὰ προκαλέσει ὀρεκτὰ σημαντικῆς σχετικῆς καθυστέρησης, καί, ὅπως καὶ νᾶχει τὸ πρᾶγμα, παραμορφώσεις τοῦ νόμου τῆς ἀξίας σὲ διεθνὴ κλίμακα τέτοιες πού δὲν θὰ μπορούν πᾶς οἱ οἰκονομίες νὰ συγκριθοῦν μεταξύ τους.

Ὁ φ ὁ ρ ο ς π ᾶ ν ω σ τ ἴ η ν κ υ κ λ ο φ ο ρ ῖ α εἶναι μιὰ μετρήσιμη εἰκονικότητα πὰ ἐπιτρέπει στὴς ἐπιχειρήσεις νὰ διατηρήσουν καθορισμένα ἐπίπεδα ἀποδοτικότητας ὑψώνοντας τὴν τιμὴ τοῦ προϊόντος γιὰ τὸν καταναλωτὴ ἔτσι ὥστε ἡ προσφορὰ προϊόντος καὶ ἡ ποσότητα τῆς φερέγγυας ζήτησης νὰ ἐξισωθοῦν· πιστεύουμε ὅτι αὐτὸ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸ σύστημα, ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ ἀπόλυτη ἀναγκαιότητα καὶ ἐργαζόμεστε μὲ φόρμουλες πού λαβαίνουν ὑπ' ὄψη τους ὅλες αὐτὲς τὴς πλευρές.

Πιστεύουμε ὅτι μιὰ συνολικὴ σταθεροποίηση τοῦ ἐμπορικῶ ἀποθέματος καὶ τῆς φερέγγυας ζήτησης εἶναι ἀπαραίτητη: τὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικοῦ Ἐμπορίου θὰ ἐπιφορτισθῇ μὲ τὴν ἐξισορρόπηση τῆς ἀγοραστικῆς ικανότητος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν τιμῶν τῶν προσφερομένων ἐμπορευμάτων.

θεωρώντας πάντοτε ότι μία αλόκληρη κατηγορία βασικών προϊόντων για τη ζωή του ανθρώπου πρέπει να προσφέρεται σε χαμηλές τιμές, ακόμη κι' αν για άλλα προϊόντα λιγότερο σημαντικά θα υψώνουμε την τιμή με μία έκδηλη περιφρόνηση του νόμου της ζήτησης σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Έδω μπαίνει ένα μεγάλο πρόβλημα:

Ποιά θα είναι η βάση σχηματισμού των πραγματικών τιμών που η οικονομία θα πρέπει να δεχτεί για την ανάλυση των παραγωγικών σχέσεων; Αυτό θα μπορούσε να είναι η ανάλυση της αναγκαίας εργασίας σε κοινωνικούς δρους, πράγμα που θα έφερνε άμέσως παραμορφώσεις και με τις αυτόματες σχέσεις που θα δημιουργούνταν αναγκαστικά θα χάναμε απ' τα μάτια μας τα παγκόσμια προβλήματα. Θα μπορούσαμε να πάρουμε, αντίθετα, την παγκόσμια τιμή· αλλά τότε θα χάναμε απ' τα μάτια μας τα εθνικά προβλήματα γιατί σε κανένα σχεδόν κλάδο ή παραγωγικότητα της εργασίας μας δεν είναι ικανοποιητική για τους διεθνείς δρους.

Προτείνουμε σαν πρώτη προσέγγιση του προβλήματος τη δημιουργία δικτών τιμών πάνω στις ακόλουθες βάσεις:

"Όλες οι εισαγόμενες πρώτες ύλες θα έχουν μία σταθερή τιμή, βασισμένη πάνω σε μία μέση τιμή της διεθνούς αγοράς, συν κάτι παραπάνω για τα έξοδα μεταφοράς και μηχανισμού του εξωτερικού εμπορίου. Οι επιχειρήσεις που λειτουργούν σύμφωνα με το καθεστώς του προϋπολογισμού χρηματοδότησης θα εργάζονται πάνω στη βάση των προγραμματιζόμενων τους τιμών και δεν θα έχουν έσοδα· θα πηγαίνουν όλα στο MINCIN (Υπουργείο Έσωτερικού Εμπορίου) (φυσικά πρόκειται έδω για το τμήμα του κοινωνικού προϊόντος που πραγματοποιείται σαν έμπόρευμα και είναι το βασικό καταναλωτικό άποθεμα)· οι δείκτες θα μας λέν σταθερά (στον κεντρικό μηχανισμό και στην επιχείρηση) ποιές είναι οι πραγματικές δυνατότητές μας και θα αποφεύγουμε έτσι τη λήψη λαθεμένων αποφάσεων. Ο πληθυσμός δεν θα υποφέρει καθόλου απ' όλες αυτές τις αλλαγές, μια και οι τιμές του έμπορεύματος που αγοράζει καθορίζονται με ανεξάρτητο τρόπο λα-



θαίνοντας υπ' όψη τή ζήτηση καί τή ζωτική ανάγκη πού ύ-  
πάρχει γιά κάθε προϊόν.

Γιά παράδειγμα, γιά νά ύπολογίσουμε τó ύψος μιᾶς ἐ-  
πένδυσης, θά κάνουμε τόν ύπολογισμό τῶν ὁμεσά εἰσαγόμε-  
νων πρώτων ύλῶν καί ύλικῶν, τó κόστος κατασκευῆς καί συ-  
ναρμολόγησής, τó κόστος τῶν προγραμματισμένων μισθῶν, ὁ-  
φου λάβουμε υπ' όψη μας τίς πραγματικές δυνατότητες καί  
ἕνα κάποιο περιθώριο δαπανῶν γιά τόν μηχανικό ἐξοπλισμό.  
Στό τέλος τῆς ἐπένδυσης θά μπορούσαμε νά ἔχουμε ἔτσι τρεῖς  
ἀριθμούς:

- 1) Τó πραγματικό κόστος τοῦ εἰσαγόμενου ἀντικειμένου.
- 2) Τó κόστος τοῦ ἀντικειμένου σύμφωνα μέ τόν προγραμ-  
ματισμό μας.
- 3) Τó κόστος τοῦ ἀντικειμένου σέ ἐπίπεδο παγκόσμιας  
παραγωγικότητας.

Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στόν πρῶτο καί τόν δεύτερο ἀριθμό  
θά δείχνει τήν ἀνεπάρκεια τοῦ μηχανικοῦ μας ἐξοπλισμοῦ· ἡ  
διαφορὰ ἀνάμεσα στό δεύτερο καί στό τρίτο θά εἶναι ὁ δείκτης  
τῆς καθυστέρησής μας στόν συγκεκριμένο τομέα.

Ἔχουμε ἔτσι τή δυνατότητα νά παίρνουμε θεμελιακές  
ἀποφάσεις πάνω στήν ἐναλλασσόμενη χρήση ύλικῶν τέτοιων  
ὅπως τó τσιμέντο, τó σίδηρο, τά πλαστικά εἶδη τó ἀμιαντοτσι-  
μέντο, τó ἄλουμίνιο ἢ ὁ τσίγκος· οἱ σιδεροσωλῆνες, οἱ μολυβδο-  
σωλῆνες ἢ οἱ χαλκοσωλῆνες· ἡ χρησιμοποίηση σανιδωτῶν πα-  
ραθύρων, σιδερένιων ἢ ἄλουμινένιων κλπ.

Ὅλες οἱ ἀποφάσεις μπορούν νά ἀποκλίνουν ἀπ' τó ση-  
μεῖο ἀριστοποίησης λαβαίνοντας υπ' όψη πολιτικούς λόγους,  
ἐξωτερικό ἐμπόριο... κλπ., ἀλλά θάκουμε πάντοτε τόν καθρέ-  
φτη αὐτοῦ πού συμβαίνει πραγματικά στόν κόσμο ἀπέναντι  
στήν ἐργασία μας. Οἱ τιμές δέν θά ἀποχωρίζονται ποτέ ἀπό τήν  
παγκόσμια εἰκόνα τους, πού θά ποικίλλει μερικά χρόνια ἀνά-  
λογα μέ τίς προόδους τῆς τεχνολογίας καί ὅπου ἡ σοσιαλιστι-  
κή ἀγορὰ καί ὁ διεθνῆς καταμερισμός τῆς ἐργασίας θά κυρι-  
αρχοῦν ὁλοένα καί περισσότερο διὰ νά θά φτάσουμε σ' ἕνα παγ-

κόσμο οσοιολιστικό σύστημα τιμών λογικότερο από το σημερινό.

Θά μπορούσαμε να επεκταθούμε ακόμα πάνω σ' αυτό το ζωτικότατο θέμα, αλλά είναι προτιμότερο να διαγράψουμε μερικές γενικές ιδέες και να δώσουμε μεγαλύτερο βάρος στη μεταγενέστερη επεξεργασία που απαιτούν όλα αυτά.

#### ΤΑ ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ ΠΡΙΜ

Σχετικά με τα συλλογικά πρίμ στη λειτουργία της επιχείρησης θα αναφερθούμε πρώτα - πρώτα στις έμπειρίες που εκτέθηκαν από τον Φικριάτ Ταμπέγιεφ, «Οικονομική έρευνα και διεύθυνση της οικονομίας» στο τεύχος άριθ. 11, 1963 της «Διεθνούς Έπιθεώρησης»:

«Ποιός πρέπει να είναι λοιπόν ο βασικός και αποφασιστικός δείκτης για να κρίνουμε την πορεία των επιχειρήσεων; Οι οικονομικές έρευνες οδήγησαν σε διάφορες προτάσεις.

Μερικοί οικονομολόγοι προτείνουν σαν κύριο δείκτη το όριο συσσώρευσης· άλλοι το κόστος εργασίας κλπ. Στόν σοβιετικό Τύπο κατέλαβε σημαντικό χώρο ή μεγάλη συζήτηση που προκλήθηκε από ένα άρθρο του καθηγητή Λίμπερμαν που πρότεινε σαν βασικό δείκτη της εργασίας της επιχείρησης το βαθμό παραγωγικότητας, το όριο συσσώρευσης και τα έξοδα.

Ποτεύουμε ότι για να κρίνουμε τη λειτουργία μιας επιχείρησης πρέπει να λάβουμε υπ' όψη μας πρίν απ' όλα τη συμβολή του προσωπικού στο συγκεκριμένο τύπο παραγωγής. Σε τελευταία ανάλυση, αυτό δεν βρίσκεται σε αντίθεση με την πάλη για μια αρκετά ανεπτυγμένη αποδοτικότητα της παραγωγής, και επιτρέπει την καλύτερη συγκέντρωση των προσπαθειών του προσωπικού της επιχείρησης για την τελειοποίηση της παραγωγικότητας. Οι κοινωνικές οργανώσεις της Ταρταρίας πρότειναν να χρησιμοποιηθεί σαν κύριος δείκτης το όριο άξιας της επεξεργασίας κάθε κομματιού. Ένα οικονομικό πείραμα επιχειρήθηκε για να δοκιμαστεί ή δυνατότητα εφαρμογής στην πράξη αυτής της πρότασης.

Στά 1962 τὰ ὄρια ἀξίας γιὰ τὴν παραγωγή ὅλων τῶν βιομηχανικῶν κλάδων τῆς Ταρταρίας καθορίστηκαν καὶ ἐποληθεύτηκαν. Ὁ χρόνος αὐτὸς ἦταν μιὰ μεταβατικὴ περίοδος στὴ διάρκειά τῆς ὁποίας ὁ καινούριος δείκτης χρησιμοποιήθηκε στὴ σχεδιοποίηση παράλληλα μὲ τὸ συνολικὸ δείκτη τῆς παραγωγῆς. Ὁ βασισμένος πάνω στὸ ὄριο ἀξίας τῆς ἐπεξεργασίας δείκτης ἐκφράζει τὴ δικαιολογημένη ἀπὸ τεχνικὴ ἀποψη δαπάνες ποὺ περικλείουν τὸ μισθὸ καὶ τὰ πρῶμ ποὺ δίνονται στοὺς ἐργάτες σὺν τῆς δαπάνης ἐργαστηρίων καὶ ὁλόκληρου τοῦ ἐργοστάσιου γιὰ τὴν παραγωγή κάθε προϊόντος».

«Σημειώνουμε ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ τοῦ δείκτη δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὰ συστήματα «Κόλασης», μὲ τὰ ὁποία ὑπολογίζοντε τὴν ἐργασία στὶς καπιταλιστικὲς χώρες. Προσανατολιζώμαστε μὲ ἓνα συνεπὲ τρόπο πρὸς τὴν ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωση τῆς ἐργασίας καὶ ὅχι πρὸς τὴν ἀκαλίνωτη ἐντατικοποίησή της. Ὅλες οἱ προσπάθειες ποὺ ἔγιναν γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν ὁρίων ἐργασίας πραγματοποιήθηκαν μὲ τὴν ἄμεση συμμετοχὴ τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν κοινωνικῶν ὁργανώσεων, ἰδιαίτερα τῶν συνδικάτων.

Ἀντίθετα μὲ τὸν συνολικὸ δείκτη παραγωγῆς, τὸ ὄριο ἀξίας τῆς ἐπεξεργασίας δὲν περιλαμβάνει τὴ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ὑλικῶν δαπανῶν — προκαταρκτικὴ ἐργασία ποὺ ἐπιτελεῖται στὶς ἄλλες ἐπιχειρήσεις — οὔτε τὸ εἰσόδημα, δηλαδή τῆς συνιστώσας τῆς συνολικῆς καὶ ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς ποὺ παραμορφώνουν τὸν πραγματικὸ ὅγκο τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος τῆς ἐπιχείρησης. Ἀντανακλώντας μὲ περισσότερη ἀκρίβεια τὴν ἐπενδυμένη στὴν κατασκευὴ κάθε προϊόντος ἐργασία, ὁ δείκτης ποὺ ἐκφράζει τὸ ὄριο ἀξίας τῆς ἐπεξεργασίας ἐπιτρέπει νὰ καθοριστοῦν μὲ γνησιότερο τρόπο οἱ σχετικοὶ μὲ τὴν ἀνύψωση τῆς ἀπόδοσης στόχοι καὶ οἱ στόχοι οἱ σχετικοὶ μὲ τὸν περιορισμὸ τοῦ κόστους καὶ μὲ τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ συγκεκριμένου τύπου παραγωγῆς. Εἶναι ἀκόμη ὁ καταλληλότερος ἀπ' τὴν ἀποψη τοῦ ἐσωτερικοῦ προγραμματισμοῦ τοῦ ἐργοστασίου καὶ γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ οἰκονομικοῦ ὑπολογισμοῦ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐπιχείρησης. Ἐ.

πρέπει ακόμα να συγκρίνουμε την παραγωγικότητα της εργασίας σε αλληλεξαρτημένες επιχειρήσεις».

Η ορθολογική αυτή έρευνα μας φαίνεται πολύ αξιόλογη και ενδιαφέρονται, σε όρισμένες πλευρές, με τη θέση μας.

#### ΣΥΝΟΨΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Για να συνοψίσουμε τις ιδέες μας πάνω στο σύστημα προϋπολογισμού χρηματοδότησης, πρέπει να αρχίσουμε με τη διασάφηση ότι είναι ένας γενικός όρος, δηλαδή ότι η αντικειμενική του δράση άσκειται, έφ' όσον υπάρχει σε όλους τους τομείς της οικονομίας, πάνω σε ένα ενιαίο σύνολο που ξεκινώντας από πολιτικές αποφάσεις και περνώντας από την JUCEPLAN (Κεντρικός Οργανισμός Σχεδιοποίησης), θα φτάσει στις επιχειρήσεις και στις μονάδες μέσω των οργανισμών του υπουργείου και εκεί θα συγχωνευθεί με τον πληθυσμό για να επιστρέψει πάλι στην πηγή του, δηλαδή στο επίπεδο πολιτικής απόφασης.

Έτσι όλο αυτό το σύνολο θα αποτελεί μια γιγάντια καλολαδωμένη ρόδα, όπου μερικοί ρυθμοί θα μπορούν να αλλάξουν περισσότερο ή λιγότερο αυτόματα μια και ο έλεγχος της παραγωγής θα το επιτρέπει. Τα υπουργεία θα έχουν την ειδική υπευθυνότητα της καθιέρωσης και του ελέγχου των σχεδίων, πρόγραμμα που θα κάνουν οι επιχειρήσεις και οι μονάδες, σε συμφωνία με την κλίμακα αποφάσεων που θα μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο ελαστική ανάλογα με το βαθμό οργάνωσης που υπάρχει, τον τύπο παραγωγής ή τη συγκεκριμένη στιγμή. Η JUCEPLAN θα επιφορτιστεί με συνολικό και κεντρικό έλεγχο της οικονομίας και θα έχει στη δράση της τη συμπαράσταση του υπουργείου Οικονομικών στον οικονομικό έλεγχο και του υπουργείου Εργασίας στον προγραμματισμό της εργατικής δύναμης.

Καθώς όμως όλα αυτά δεν συμβαίνουν, θα περιγράψουμε

την τωρινή πραγματικότητα μας, με όλους τους περιορισμούς της, τους μικροθριάμβους της, τις ελλείψεις και τις αποτυχίες της, άλλες απ' αυτές δικαιολογημένες ή δικαιολογήσιμες, σάν αποτέλεσμα της άπειρίας μας κι' άλλες που ήταν κονδροειδέστατα λάθη.

Ή JUCEPLAN δέν δίνει παρά τις γενικές γραμμές τοῦ σχεδίου καὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἐλέγχου τῶν λεγόμενων βασικῶν προϊόντων πού λίγο - πολὺ ἐλέγχει. Οἱ κεντρικοὶ ὀργανισμοὶ τοὺς ὑποῖους βάζουμε καὶ τὸ ὑπουργεῖο Βιομηχανίας ἔχουν τὸν ἐλεγκο τῶν λεγόμενων συγκεντρωποιημένων προϊόντων· τὰ ἄλλα προϊόντα καθορίζονται μὲ συμφωνία ἀνάμεσα στὶς ἐπιχειρήσεις. Μετὰ τὴν καθιέρωση καὶ τὴν ἐναρμόνιση τοῦ σχεδίου, ὑπογράφονται οἱ συμφωνίες — καμμιά φορά γίνονται κι' ἀπὸ πρὶν καὶ ἡ δουλειὰ ἀρχίζει.

Ὁ κεντρικὸς μηχανισμὸς τοῦ ὑπουργείου ἐπιφορτίζεται μὲ τὴν διασφάλιση τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ἐπιχείρηση ὀφείλει νὰ τὴν διασφαλίσῃ οὐ ἐπίπεδο μονάδος. Ἡ οὐσία εἶναι ὅτι ὁ ὑπολογισμὸς συγκεντρώνεται στὰ δύο αὐτὰ σημεῖα στὴν ἐπιχείρηση καὶ στὸ ὑπουργεῖο. Τὰ βασικὰ μέσα καὶ οἱ ἀπογραφῶς πρέπει νὰ ἐλέγχωνται στὸ κεντρικὸ ἐπίπεδο ἔτσι ὥστε τὰ ἐφόδια πού ἀκίνητοποιοῦνται γιὰ τὸν α ἢ β λόγο σὲ μερικές μονάδες νὰ μποροῦν νὰ μετατοπίζονται εὐκόλα σ' ὅλοκληρο τὸ σύνολο τῶν μονάδων, ἀπ' τὴ μὴ μονάδα στὴν ἄλλη. Τὸ ὑπουργεῖο ἔτσι ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ μετατοπίσῃ τὰ βασικὰ μέσα ἀνάμεσα στὶς διάφορες ἐπιχειρήσεις. Τὰ ἀποθέματα δὲν ἔχουν χαρακτῆρα ἀγορᾶς· χρησιμοποιεῖται ἀπλὰ τὸ σύστημα τῶν ἀντιστάσεων ἐγγυητῶν αὐξάνοντας τὸ ἓνα μέρος καὶ μειώνοντας τὸ ἄλλο. Ἐνα τμήμα τῆς παραγωγῆς παραδίδεται ἄμεσα στὸν πληθυσμὸ ἀπὸ τὸ MINCIN, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο δίνεται στὶς παραγωγικὲς μονάδες γιὰ τὶς ὑποῖες τὰ προϊόντα μας εἶναι προϊόντα ἐνδιάμεσα.

Ἡ βασική μας ἰδέα εἶναι ὅτι σ' ὅλοκληρη αὐτὴ τὴν διαδικασία τὸ προϊόν παίρνει ἀξία ἀπὸ τὴν ἐργασία πού ὀσκεῖται πάνω του, ἀλλὰ ὅτι δὲν χρειόμαστε τὴν ὑπαρξὴ σχέσεων ἀγορᾶς ἀνάμεσα στὶς ἐπιχειρήσεις. Οἱ συμβάσεις προμηθειῶν

και οι αντίστοιχες παραγγελίες ή η απόδειξη που δίνεται σ' οποια στιγμή χρειαστεί σημαίνουν ότι το καθήκον της παραγωγής και της προμήθειας αυτού ή του άλλου προϊόντος εκπληρώθηκε. Ή από μέρους μιας επιχείρησης αποδοχή ενός προϊόντος θα σημαίνει (ιδεατά, για τώρα, θα πρέπει να παραδεχτούμε) και αποδοχή της ποιότητας του προϊόντος. Αυτό γίνεται έμπόρευμα αλλάζοντας νομικά κάτοχο και μπαίνοντας στην άτομική κατανάλωση. Τα μέσα παραγωγής για άλλες επιχειρήσεις δεν αποτελούν εμπορεύματα, αλλά πρέπει να αξιολογούνται σύμφωνα με τους δείκτες που προτείνουμε παραπάνω, σε σχέση με την αναγκαία εργασία στο όριο παραγωγής, που προσρίζεται για την κατανάλωση για να μπορέσουμε να δώσουμε μια τιμή στο βασικό μέσο παραγωγής ή την συγκεκριμένη πρώτη ύλη.

Ποιότητα, ποσότητα και επιλογή πρέπει ν' ακολουθούν τριμενισία πλάνα. Στη μονάδα ή διεύθυνση θα πληρώνει δέμεσα στους εργάτες το μισθό τους σύμφωνα με τα όρια παραγωγής που βάζει. Μένει ένα πρόβλημα με το οποίο δεν ασχοληθήκαμε ακόμα:

Το πρόβλημα της μορφής της άμοιβης του συνόλου μιας παραγωγικής μονάδας με δράση ιδιαίτερα λαμπρή ή ανώτερη απ' το μέσο όρο, στο σύνολο της οικονομίας και το πρόβλημα του να ερευνήσουμε αν πρέπει ή όχι να επιβάλλουμε κυρώσεις στα εργοστάσια που δεν στάθηκαν ικανά να κρατήσουν σωστά το ρόλο τους.

#### Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΠΡΟ-ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Τί συμβαίνει σήμερα; Πρώτ' απ' όλα το εργοστάσιο ποτέ δεν είναι οίγουρο για το ότι οι προμήθειες που θα του γίνουν θα είναι σύμφωνες με τις προβλέψεις όσον αφορά τη μορφή και τον χρόνο· έτσι δεν μπορεί να πιάσει τα πλάνα παραγωγής του· το χειρότερο όμως απ' όλα είναι ότι δέχεται σε πολ-

λές περιπτώσεις πρώτες ύλες που αντίστοιχούν σε μία διαφορετική τεχνολογία κι' έτσι υποχρεώνεται να κάνει τεχνολογικές αλλαγές. 'Από δω πηγάζουν οι άνωμαλίες στο άμεσο κόστος παραγωγής, στην ποιότητα εργασίας και στις επενδύσεις και το αποτέλεσμα είναι ότι συχνά βρισκόμαστε μπροστά σε μία άποσύνδεση δλόκληρου του σχεδίου έτσι ώστε να είμαστε υποχρεωμένοι να προβαίνουμε σε συχνές ανασυνταμολογήσεις.

Μέχρι τώρα, σε ύπουργικό επίπεδο παρατηρούσαμε όλες αυτές τις άνωμαλίες που τις καταγράφαμε· τώρα όμως μπαίνουμε στη φάση όπου θα μπορούμε να επιδράσουμε πάνω σε συγκεκριμένες κατηγορίες του σχεδίου ή τουλάχιστο θα μπορούμε να απαιτούμε την πρόβλεψη της κάθε άνωμαλίας με λογιστική ή μαθηματική μορφή ώστε να μπορέσουμε σε συνέχεια να την ελέγξουμε. Οι αυτόματες μηχανές που είναι απαραίτητες για τη γρήγορη διεκπεραίωση του έλέγχου και για την ανάλυση των δεικτών δεν υπάρχουν ακόμη· ούτε ικανότητα ανάλυσης ούτε τη δυνατότητα έπαρκους συγκέντρωσης στοιχείων έχουμε.

Οι έπιχειρήσεις συνδέονται άμεσα με τις βιομηχανικές μονάδες τους, άλλοτε με τηλέφωνα ή με τηλεγράφο και άλλοτε με έπαρχιακό εκπρόσωπο· σ' άλλες περιπτώσεις τόν έλεγχο ασκούν αντιπροσωπείες του ύπουργείου· στις πόλεις ή στα οικονομικοπολιτικά κέντρα του τύπου αυτού λειτουργούν τα CÍLOS που δεν είναι τίποτ' άλλο παρά μία σύσκεψη έργοστασιακών διευθυντών και έχουν την ευθύνη της ανάλυσης των προβλημάτων τους και της απόφασης πάνω σε μικρά άνωλόγια ζητήματα που ή γραφειοκρατική λύση τους θα έπαιρνε πολύ χρόνο· σε μερικές περιπτώσεις έχουν τη δυνατότητα να δανείζουν βασικά μέσα αλλά πάντα όφου συμβουλευτούν την αντίστοιχη έπιχείρηση πριν από κάθε ύριστική μετατόπιση.

Τις πρώτες μέρες κάθε μήνα το ύπουργείο παραλαβαίνει τις στατιστικές παραγωγής. 'Αναλύονται στο ύψηλότερο επίπεδο και γαίρνονται μέτρα για την διάρθρωση των ασφαλίματων.

Τις μέρες που ακολουθούν φθάνουν ακόμη περισσότεροι επεξεργασμένες στατιστικές που επιτρέπουν πάλι να παρθούν, σε διάφορα επίπεδα, συγκεκριμένα μέτρα για την επίλυση των προβλημάτων.

Ποιές είναι οι ουσιαστικές δυνάμεις του συστήματος; Πιστεύουμε ότι πάνω απ' όλες είναι η έλλειψη ώριμότητας. Ύστερα έρχεται η έλλειψη πραγματικά κατάλληλων στελεχών σε όλα τα επίπεδα. Έπειτα η άπουσία μιας ολοκληρωμένης πληροφόρησης πάνω σ' ολόκληρο το σύστημα και τους μηχανισμούς του που θα επέτρεπε στους ανθρώπους να το κατανοήσουν καλύτερα. Πρέπει να αναφέρουμε ακόμη και την άπουσία ενός κεντρικού μηχανισμού προγραμματισμού που να λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο και με μια απόλυτη ιεραρχία, πράγμα που θα διευκόλυνε την εργασία. Θα σημειώσουμε ακόμα την ανεπάρκεια υλικού, την ανεπάρκεια μεταφορικών μέσων, που μιας υποχρεώνουν σε μερικές περιπτώσεις να συσσωρεύουμε προϊόντα και σε άλλες μας εμποδίζουν να παράγουμε: την ανεπάρκεια ακόμη σ' ολόκληρο τον μηχανισμό έλεγχου ποιότητας και στις σχέσεις με τους οργανισμούς διανομής (που θα έπρεπε να είναι στενότερες, αρμονικότερες και πολύ ξεκάθαρες), ιδιαίτερα με την MINCEX και την INRA.<sup>1</sup> Είναι δύσκολο ακόμα να εξακριβώσουμε ποιές ανεπάρκειες οφείλονται σε έγγενεις δυνάμεις του συστήματος και ποιές οφείλονται κατά το μεγαλύτερο μέρος στην τωρινή οργανωτική μας κατάσταση.

Σήμερα ούτε οι εργοστάσιο ούτε στην επιχείρηση υπάρχει υλικό κίνητρο συλλογικού τύπου: η έλλειψη αυτή δεν οφείλεται σε μια κεντρική αντίληψη ολόκληρου του σχήματος αλλά στο γεγονός ότι δεν έχουμε ακόμα φθάσει σε μια τόσο προχωρημένη οργάνωση ώστε να μπορούσαμε να την εφαρμόσουμε πάνω σε βάσεις που δεν θα είναι πια η άπλη πράγματος ή το ξεπέρασμα των κυριότερων σχεδίων της επιχεί-

1. Υπουργείο Έξωτερικού Έμπορίου και Ίνστιτούτο Αγροτικής Μεταρρύθμισης.



ρησης, για τους λόγους που υποδείξαμε παραπάνω.

Πολλοί υποστηρίζουν ότι υπάρχει στο σύστημα μια τάση προς το γραφειοκρατισμό: ένα απ' τα σημεία στα οποία θα πρέπει σταθερά να επιμένουμε είναι η ορθολογικοποίηση -ολόκληρου του διοικητικού μηχανισμού έτσι ώστε η γραφειοκρατία να γίνει όσο το δυνατό λιγότερο καταθλιπτική. 'Από την άποψη της αντικειμενικής ανάλυσης, είναι φανερό ότι, όσο περισσότερο θα συγκεντροποιούνται οι λειτουργίες καταγραφής και ελέγχου των επιχειρήσεων ή των παραγωγικών μονάδων, τόσο λιγότερη γραφειοκρατία θα υπάρχει έτσι ώστε αν όλες οι επιχειρήσεις μπορούσαν να έχουν τους διοικητικούς τομείς τους συγκεντροποιημένους, ο μηχανισμός τους θα περιοριζόταν στο μικρό διευθυντικό πυρήνα της μονάδας και ο' αυτόν που θα είχε την άποστολή της συλλογής των πληροφοριών και της μετάδοσής τους στο κέντρο.

Αυτό τώρα είναι άπραγματοποίητο· αλλά πρέπει να αποσκοπούμε στη δημιουργία μονάδων άριστης εμφάνισης, πράγμα που διευκολύνεται πολύ από το σύστημα με την καθιέρωση της νόρμας εργασίας και μ' ένα ένιστο τύπο καθορισμού του μισθοῦ· πράγμα που βάζει τέλος στην στενή αντίληψη της επιχείρησης σαν κέντρου δράσης του ατόμου και τονίζει περισσότερο το σύνολο της κοινωνίας.

#### ΠΑΡΕΝΚΕΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Κατά τη γνώμη μας αυτό το σύστημα παρουσιάζει τα ακόλουθα παρενκείμεματα:

- 1) Προσανατολιζόμενο προς την συγκεντροποίηση, τείνει ταυτόχρονα προς μια ορθολογιστικότερη χρησιμοποίηση των εθνικού χαρακτήρα αποθεμάτων.
- 2) Τείνει προς την περισσότερη ορθολογικοποίηση όλου κληρου του κρατικού διοικητικού μηχανισμού.
- 3) 'Η ίδια αυτή τάση προς τη συγκεντροποίηση υποχρεώνει στη δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων, μέσα στα έπιτρε-

πλάνα όρια, με αποτέλεσμα την εξοκονόμηση εργατικής δύναμης και την αύξηση της παραγωγικότητας των εργαζομένων.

4) Ένωματωμένο σ' ένα έναίο μηχανισμό παραγωγικών όριων (νομιών), μετατρέπει άλόκληρο τó ύπουργείο, σ' ένα δοσμένο κλάδο, και όλα τά ύπουργεία — άν είναι δυνατό — σε μιά και μόνη μεγάλη κρατική επιχείρηση όπου μπορούμε νά περνάμε άπ' τó ένα μέρος στο άλλο και ν' ανεβαίνουμε σε χώρους και σε τομείς διαφορετικούς χωρίς νά υπάρχουν προβλήματα μισθών, αλλά μόνο μιά σε έθνικό επίπεδο κλιμάκωση.

5) Διοθέτοντας οργανισμούς εφοδιασμένους με προϋπολογισμό, άπλοποιούμε πολύ τόν έλεγχο των επενδύσεων των όποιων ή συγκεκριμένη έποπτεία θά διασφαλίζεται άπό τó μέρος που επενδύει και που θά υπερεποπτεύονται στον οικονομικό τομέα άπ' τó Ύπουργείο Οικονομικών.

Έδώ θά πρέπει νά τονίσουμε ότι έτσι δημιουργείται στον εργάτη σιγή - σιγή ή γενική ιδέα της συνεργασίας άνάμεσα σε όλους και ή αίσθηση της συμμετοχής σ' ένα μεγάλο σύνολο, τó σύνολο τού πληθυσμού της χώρας ή συνείδηση τού κοινωνικού του καθήκοντος σταθεροποιείται.

Τό άπόσπασμα τού Μάρξ που άκολουθεί έκθέτει τά στάδια διαμόρφωσης των παραδόσεων εργασίας. "Αν άφαιρέσουμε τούς όρους που άφορούν τó καπιταλιστικό καθεστώς, μπορεί νά μιάς χρησιμεύσει οάν σημείο άναφοράς για τήν οίκοδόμηση τού σοσιαλισμού.

«Δέν είναι άρκείν νά παρουσιαστούν άπό τó ένα μέρος οι ύλικές προϋποθέσεις εργασίας, με τή μορφή τού κεφαλαίου, κι άπ' τήν άλλη άνθρωποι που δέν έχουν τίποτα νά πουλήσουν έκτός άπ' τήν εργατική τους δύναμη. Και δέν άρκεί άκόμα νά υποκρεωθούν με τή βία νά πουληθούν έθελοντικά. Στην πορεία της ανάπτυξης της καπιταλιστικής παραγωγής σχηματίζεται μιά όλοένα και πολυαριθμότερη τάξη εργαζομένων που, χάρη στην εκπαίδευση, τήν παράδοση και τή συνήθεια υφίστανται τις άπαιτήσεις τού καθεστώτος τόσο αυθόρμητα όσο και τήν αλλαγή των έποχών. "Απ' τή στιγμή που ό τρόπος αυτός

παραγωγής θα φθάσει σε μια κάποια εξέλιξη, ο μηχανισμός του θραύει κάθε αντίσταση· ή σταθερή παρουσία ενός σκέι-κου υπερπληθυσμού διατηρεί το νόμο της προσφοράς και της ζήτησης της εργασίας και συνακόλουθα το μισθό μέσα σε ίρια σύμφωνα με τις ανάγκες του κεφαλαίου, και ή τυφλή πίεση των οικονομικών σχέσεων ολοκληρώνει το δεσποτισμό του καπιταλιστή πάνω στον εργαζόμενο. Καμιά φορά χρειάζεται να καταφύγουν στον εξαναγκασμό, στη χρήση της κτηνώδους βίας, αλλά αυτό δεν είναι παρά εξαίρεση. Στή φυσική παρσία των πραγμάτων ο εργαζόμενος μπορεί να άφελεί στη δράση των «φυσικών νόμων» της κοινωνίας δηλαδή στην εξάρτηση από το κεφάλαιο που γεννιέται, τρέφεται και διαπνέεται απ' τον ίδιο τον μηχανισμό της παραγωγής»<sup>4</sup>

Οι παραγωγικές δυνάμεις αναπτύσσονται και οι παραγωγικές σχέσεις μετασχηματίζονται· τα πάντα περιμένουν την άμεση δράση του εργατικού κράτους πάνω στη συνείδηση.

Σχετικά με το ύλικό συμφέρον, αυτό που θέλουμε να πετύχουμε με το σύστημα αυτό είναι να μη γίνει ένα πράγμα που να υποκρέωνει το άτομο, σαν τέτοιο, ή ένα σύνολο ατόμων να ανταγωνίζεται απελπισμένα άλλους για την εξασφάλιση καθορισμένων συνθηκών παραγωγής ή διανομής που να το τοποθετούν σε μια προνομιούχα θέση. Θέλουμε να διαπορφώσουμε έτσι τα πράγματα ώστε ή ούσιωστική βάση ολοκλήρωσης της εργατικής προσπάθειας του εργάτη να είναι το κοινωνικό καθήκον· πρέπει όμως να εποπτεύουμε την εργασία, έχοντας συνείδηση των αδυναμιών της, να ανταμείβουμε ή να τιμωρούμε εφαρμόζοντας ύλικα κίνητρα ή φρένα ατομικού ή συλλογικού τύπου, ανάλογα με το αν ο εργάτης ή ή παραγωγική μονάδα είναι ικανή ή όχι να εκπληρώσουν το κοινωνικό τους καθήκον. Έξ άλλου ή επαγγελματική ικανότητα που είναι απαραίτητη για την προώθηση, αν μπορεί να εφαρμοστεί σε έθνικη κλίμακα προκαλεί μια γενική ροπή προς

4. K. Marx, «Le Capital», Livre Premier, Bibliothèque de La Pléiade, Editions Callimard, Paris, 1965, p. 1195-1196.

τῇ μελέτῃ ὅ ὀλόκληρη τῇ μάζᾳ τῶν ἐργαζομένων τῆς χώρας. Μιὰ τέτοια εἰδίκευση δὲν θὰ φρενάζεται ἀπὸ κανένα τοπικὸ περιορισμὸ μιὰ καὶ ὁ χώρος ἐργασίας εἶναι ὀλόκληρη ἡ χώρα καὶ θὰ δημιουργήσει μὲ τὴ σειρά τῆς μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ τάση πρὸς τὴν τεχνικὴ τελειοποίηση.

Πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ἀκόμη ὅτι μποροῦμε εὐκόλῃ νὰ ἀποσύρουμε, κἀρῃ οὐ μιὰ πολιτικὴ ἐπικορηγήσεων, ἐργάτες - φοιτητὲς ποὺ εἰδικεύονται γιὰ νὰ περάσουν σὲ ἄλλες ἐργασιακὰς θέσεις καὶ νὰ ἐξαλείψουμε σιγὰ - σιγὰ τὶς ζῶνες ἐκεῖνες ὅπου ἡ χειρωνακτικὴ ἐργασία εἶναι μεγαλύτερη, γιὰ νὰ δημιουργήσουμε ἐργοστάσια παραγωγικώτερου τύπου, δηλαδὴ συμφωνότερου μὲ τὴν κεντρικὴ ἰδέα τοῦ περσάματος σὺν κοιμουνισμό, σὴν κοινωνία τῆς μεγάλης παραγωγῆς, καὶ τῆς ἱκανοποίησης τῶν θεμελιακῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Μένει ἀκόμη νὰ ὑπογραμμίσουμε τὸ διαπαιδαγωγικὸ ρόλο ὥστε τὸ κέντρο ἐργασίας νὰ γίνῃ ἡ συλλογικὴ ἔκφραση τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ἀνησυχιῶν τῶν ἐργαζομένων καὶ ὁ χώρος ὅπου θὰ παίρνῃ σάρκα καὶ ὅσῃ ὁ πόθος τους νὰ ὑπηρετήσουν τὴν κοινωνία.

Μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε τὸ κέντρο ἐργασίας σὰν τὴ βάση τοῦ πολιτικοῦ πυρήνα τῆς μελλοντικῆς κοινωνίας, ποὺ μὲ τὶς ὑποδείξεις τῆς, περνώντας τις σὲ πολυπλοκώτερους πολιτικὸς ὁργανισμούς, θὰ δίνουν στὸ κόμμα καὶ σὴν κυβέρνηση τὴ δυνατότητα νὰ παίρνουν βασικὰς ἀποφάσεις γιὰ τὴν οἰκονομία καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου.

## 6. Ἡ σημασία τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Προγραμματισμοῦ.

Ἡ ἐπιθεώρηση Cuba Socialista δημοσίευσε στὸ 32ο τεῦχος τῆς ἑνᾶ ἄρθρου τοῦ οὐντροφου Σάβλ Μπεϊτελέμ, μὲ τίτλο «Μορφὲς καὶ μέθοδοι τοῦ σοσιαλιστικοῦ προγραμματισμοῦ καὶ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων». Τὸ ἄρθρο αὐτὸ καταπιάνεται μὲ ἀναμφισβήτητου ἐνδιαφέροντος θέματα: ἄλλωστε, εἶναι σημαντικό γιὰ μᾶς γιατί εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ὑπεράσπιση τοῦ «οἰκονομικοῦ ὑπολογισμοῦ» καὶ τῶν κατηγοριῶν πού τὸ σύστημα αὐτὸ δέχεται τὴν ὑπαρξή τους στὸ σοσιαλιστικὸ τομέα, ὅπως τὸ νόμισμα σὰ μέσο πληρωμῆς, ἡ πίστις, τὸ ἐμπόρευμα, κλπ...

Πιστεύουμε ὅτι στὸ ἄρθρο αὐτὸ ὁ συγγραφέας ἔκανε δύο σοβαρὰ σφάλματα πού θὰ προσπαθήσουμε νὰ διασαφηνίσουμε.

Τὸ πρῶτο ἄφορᾷ τὴν ἐρμηνεῖα τῆς ἀναγκαίας ἀντιστοιχίας πού πρέπει νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὶς παραγωγικὲς δυνάμεις καὶ τὶς παραγωγικὲς σχέσεις. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ οὐντροφος Μπεϊτελέμ παίρνει τὰ παραδείγματά του ἀπ' τοὺς κλασσικοὺς τοῦ μαρξισμοῦ.

Παραγωγικὲς δυνάμεις καὶ παραγωγικὲς σχέσεις εἶναι δύο μηχανισμοὶ ἀξεκώριστοι μεταξὺ τους οὐ ἄλλες τὶς μεταβατικὲς περιόδους τῆς ἀνάπτυξης τῆς κοινωνίας. Σὲ ποιά στιγμή οἱ παραγωγικὲς σχέσεις παύουν νὰ εἶναι ποιεὶ ἀντανάκλαση τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων; Τὶς στιγμὲς ἀνόδου μιᾶς κοινωνίας πού προετοιμάζει τὴν κατὰστροφὴ τῆς προηγουμένης καὶ τὶς στιγμὲς κατάρρευσης τῆς παλιᾶς κοινωνίας, ὅτα ἡ καινούρια, προσπαθώντας νὰ ἐμφυτεύσει τὶς δικῆς τῆς

<sup>\*</sup> Ἄρθρο πού δημοσιεύτηκε στὴν Cuba Socialista, ἀρ. 34, Ἰούνης 1961.

παραγωγικές σχέσεις, μάχεται για να σταθεροποιηθεί και να κααστρέψει το παλιό έποικοδόμημα. "Έτσι σε μια δοσμένη ιστορική στιγμή, συγκεκριμένα αναλυμένη, οι παραγωγικές δυνάμεις και οι παραγωγικές σχέσεις συμβαίνει να μην έναρμονίζονται πάντοτε απόλυτα. Αύτη άκριβως ή θέση είναι που επέτρεψε στο Λένιν να πεί ότι η 'Οκτωβριανή Έπανάσταση ήταν μια σοσιαλιστική επανάσταση, παρ' όλο που σε μια όρισμένη στιγμή εμφόρμωσε τον κρατικό καπιταλισμό και άκολούθησε πολιτική σωφροσύνης σε σχέση με τους άγρότες. 'Ο λόγος της θέσης αυτής του Λένιν έκδηλώνεται στη μεγάλη άνακάλυψη του για την άνάπτυξη του συστήματος του παγκόσμιου καπιταλισμού.

‘Ο Μπετελέμ λέει:

...«'Ο άποφασιστικός μοχλός για την μεταλλαγή της συμπεριφοράς των ανθρώπων θρίσκειται στις άλλαγές που επιφέρονται στην παραγωγή και στην όργάνωσή της. 'Η έκπαίδευση ούσιαστικά έχει σαν άποστολή να εξαφανίσει τις συνήθειες και τη συμπεριφορά που κληρονομήθηκαν άπ' το παρελθόν και που επιβιώνουν άκόμα και να διασφαλίσει την έκμάθηση καινούριων μορφών συμπεριφοράς που επιβάλλονται άπ' την ίδια την άνάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων».

‘Ο Λένιν λέει:

«'Η Ρωσία δέν έφτασε το επίπεδο άνάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων που είναι άπαραίτητο για την έγκαθίδρυση του σοσιαλισμού». Τη θέση αύτη την κανοναρχάνε πεισματικά όλοι οι λεονταρήδες της Δεύτερης Διεθνούς, μαζί και ό Σουχάν φ. Αύτη την άναμφισβήτητη θέση, την ψέλλουνε σ' όλους τους τόνους και την θεωρούν άποφασιστική για να καθορίσουν την επανάστασή μας.

» Ναι, άν όμως μια ιδίομορφη συνδρομή περιστάσεων έφερε τη Ρωσία πρώτα - πρώτα στον παγκόσμιο ίμπεριαλιστικό πόλεμο όπου ήταν άνακατεμένες όλες οι δυτικές χώρες με μικρή ή μεγάλη έπιρροή; άν καθόρισε την εξέλιξή της, στο

δριο τῶν ἐπαναστάσεων πού εἶχαν κι ὅλας μερικά ἀρχαίσι στὴν Ἀνατολή, μέσα σὲ συνθήκες πού μᾶς ἐπέτρεπαν νὰ πραγματοποιήσουμε ἐκείνη ἀκριβῶς τὴ συνένωση τοῦ «ἀγροτικοῦ πολέμου» καὶ τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, πού ἔνας «μαρξιστής» ὅπως ὁ Μάρξ θεωροῦσε στὰ 1856 σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς πιθανὲς προοπτικὲς γιὰ τὴν Πρωσία;

» Κι ἂν ἡ κατάσταση τοῦ ἀποκληρωτικοῦ ἀδιεξόδου, δεκαπλασιάζοντας τὶς δυνάμεις τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν, μᾶς πρόσφερε τὴ δυνατότητα νὰ προχωρήσουμε στὴν δημιουργία τῶν οὐσιαστικῶν προϋποθέσεων τοῦ πολιτισμοῦ, μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἀπὸ τὰ ἄλλα κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἡ γενικὴ γραμμὴ ἐξέλιξης τῆς παγκόσμιας ἱστορίας τροποποιήθηκε ἀπ' αὐτὸ τὸ γεγονός; Οἱ οὐσιαστικὲς σχέσεις τῶν κυριωτέρων τάξεων σὲ κάθε κράτος πού μπαίνει ἢ ἔχει μπεῖ στὴ γενικὴ κίνηση τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, τροποποιήθηκαν ἀπ' αὐτὸ τὸ γεγονός;

» \* Ἄν γιὰ νὰ οικοδομήσουμε τὸ σοσιαλισμὸ θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε φτάσει σ' ἓνα συγκεκριμένο ἐπίπεδο κουλτούρας (παρ' ὅλο πὺ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ ἀκριβῶς ποῖο εἶναι αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο «ἐπίπεδο κουλτούρας», γιατί διαφέρει σὲ κάθε δυτικὸ κράτος), γιατί δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ἀρχίσουμε μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ κατάκτηση τῶν ἀπαραίτητων συνθηκῶν μ' αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο ἐπίπεδο κι ἔτσι, κ α τ ὁ π ι ν, ἐνισχυμένοι μὲ τὴν ἐργατοαγροτικὴ ἐξουσία καὶ τὸ σοβιετικὸ καθεστῶς, νὰ μποῦμε σὲ κίνηση καὶ νὰ φτάσουμε τοὺς ἄλλους λαούς;»\*

Ὅταν ὁ καπιταλισμὸς ἐξαπλώνεται σὰν παγκόσμιο σύστημα καὶ οἱ ἐκμεταλλευτικὲς σχέσεις ἀναπτύσσονται, δὲ μόνον ἀνάμεσα σ' ἄτομα ἀλλὰ κι ἀνάμεσα σὲ λαούς, τὸ παγκόσμιο καπιταλιστικὸ σύστημα, πὺ μεταβλήθηκε σὲ ἡγεμονιστικὸ, μπαίνει σὲ κρίση καὶ μπορεῖ νὰ σπάσει σὺν ἄδύνατο κρίκο του. Αὐτὸ ἔγινε στὴν τσαρική Ρωσία μετὰ τὸν πρῶτο

1. Lénine, «Problèmes de l'édification du socialisme et du communisme en U.R.S.S. Editions Sociales, Paris, p. 43.

Παγκόσμιο Πόλεμο και άρχισε η Έπανάσταση. Στη Ρωσία συνυπήρχαν τότε, όπως τονίζει ο Λένιν, πέντε οικονομικοί τύποι: η πιο πρωτόγονη πατριαρχική μορφή γεωργίας, η μικρή εμπορευματοπαραγωγή — που περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος των σιτοπαραγωγών αγροτών —, τον ιδιωτικό καπιταλισμό, τον κρατικό καπιταλισμό και το σοσιαλισμό.

Ο Λένιν τόνιζε ότι όλοι αυτοί οι τύποι παρουσιάζονταν στη Ρωσία άμείωτα μετά την επανάσταση· εκείνο όμως που χαρακτήριζε γενικά τη χώρα ήταν η σοσιαλιστική μορφή του συστήματος, ακόμη κι αν η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων δεν είχε φτάσει στην πληρότητά της σε μερικούς τομείς. Φυσικά, όταν η καθυστέρηση είναι πολύ μεγάλη, η σωστή μαρξιστική δράση πρέπει να αποβλέπει στην όσο το δυνατόν ηπιώτερη πρόωθηση του πνεύματος της νέας εποχής, που τείνει στην εξάλειψη της εκμετάλλευσης του ανθρώπου από τον άνθρωπο, ακολουθώντας τις συγκεκριμένες συνθήκες της χώρας· κι αυτό άκριβώς έκανε κι ο Λένιν στην πρόσφατα απελευθερωμένη από τον τσαρισμό Ρωσία.

Είμαστε πεισμένοι ότι ολόκληρη αυτή η επικειρηματολογία, ύψιστα σωστή και θαυμάσια διορατική για την εποχή της, είναι εφαρμόσιμη σε συγκεκριμένες συνθήκες και σε καθορισμένες ιστορικές στιγμές. Άπ' τον καιρό εκείνο κι έπειτα συνέβηκαν σημαντικά γεγονότα τέτοια όπως η εγκαθίδρυση του παγκόσμιου σοσιαλιστικού συστήματος, με χίλια σκεδόν εκατομμύρια κατοίκους, δηλαδή το ένα τρίτο περίπου του παγκόσμιου πληθυσμού. Ή συνεχής πρόοδος όλου του σοσιαλιστικού συστήματος επιδρά πάνω στη συνείδηση των ανθρώπων σε όλα τα επίπεδα, και συνακόλουθα στην Κούβα, σε μια κάποια στιγμή της Ιστορίας της, παρουσιάζεται ο όρισμός της σοσιαλιστικής της επανάστασης· ο όρισμός αυτός δεν προηγήθηκε από το πραγματικό γεγονός ότι οι καθιερωμένες οικονομικές βάσεις για το χαρακτηρισμό αυτόν υπήρχαν κιόλας.

Πώς μπορεί να γίνει μετάβαση προς το σοσιαλισμό σε μια αποικιοποιημένη από τον ιμπεριαλισμό χώρα, της οποίας οι



Βασικές Βιομηχανίες δεν έχουν απόλυτα άναπτυχθεί, οε μια χώρα μονοκαλλιέργειας εξαρτημένη από μια και μόνη αγορά:

Μπορούν να δοθούν διάφορες απαντήσεις:

Να διακηρύξουμε, όπως οι θεωρητικοί της Δεύτερης Διεθνούς, ότι η Κούβα παραβίασε όλους τους νόμους της διαλεκτικής, του διαλεκτικού υλισμού και του μαρξισμού κι ότι δεν είναι λοιπόν σοσιαλιστική χώρα, ή ότι πρέπει να ξαναγυρίσει στην προηγούμενη κατάσταση της.

Μπορούμε όμως να είμαστε περισσότερο ρεαλιστές και να ψάξουμε να βρούμε μέσα στις παραγωγικές σχέσεις της Κούβας τις εσώτερες αιτίες που προκάλεσαν την επανάστασή μας. Φυσικά όμως αυτό θα οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν πολλές χώρες στην 'Αμερική και τις άλλες περιοχές του κόσμου όπου η επανάσταση είναι πολύ περισσότερο πραγματοποιήσιμη από όσο ήταν στην Κούβα.

Μένει η τρίτη εξήγηση, κατά τη γνώμη μας σωστή: ότι δηλαδή στο γενικό πλαίσιο του μαχόμενου ένστικτο στο σοσιαλισμό παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος, ένας από τους αδύνατους του κρίκους, στην περίπτωση αυτή η Κούβα — μπορεί να σπάσει. Σε μια δοσμένη στιγμή οι επαναστατικές δυνάμεις παίρνουν την έξουσία, εκμεταλλευόμενες τις εξαιρετικές ιστορικές περιστάσεις και κάτω από τη σωστή καθοδήγηση της πρωτοπορίας τους. Στηριζόμενες στο γεγονός ότι υπάρχουν ήδη οι απαραίτητες αντικειμενικές συνθήκες στον τομέα της κοινωνικοποίησης της εργασίας, πηδάνε τα στάδια, δίνουν σοσιαλιστικό χαρακτήρα στην επανάσταση, και αρχίζουν την οικοδόμηση του σοσιαλισμού.

Αυτή είναι η δυναμική και διαλεκτική μορφή με την οποία αντιικούμε και αναλύουμε το πρόβλημα της ανάγκης αντιμετώπισης ανάμεσα στις παραγωγικές σχέσεις και την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Μετά το γεγονός της Κου-

θανικής Έπανάστασης, που δεν βρίσκεται κι αυτή έξω απ' το χώρο ανάλυσης, ούτε μπορεί να παραμεριστεί όταν μελετάμε τη σύγχρονη Ιστορία, φτάνουμε στο συμπέρασμα ότι ήταν μια επανάσταση σοσιαλιστική και όρα ότι υπήρχαν οι συνθήκες γι' αυτό. Γιατί το να κάνεις μια Έπανάσταση χωρίς να υπάρχουν οι συνθήκες, το να φθάσης στην έξοσά και να κυρήξεις το σοσιαλισμό με μάγια, είναι σολαμάρες που δεν τις προβλέπει καμιά θεωρία και δεν πιστεύω ότι ο σύντροφος Μπεττελέμ τις υπερασπίζει.

Αν έχουμε το συγκεκριμένο γεγονός της γένεσης του σοσιαλισμού στις καινούριες αυτές συνθήκες, αυτό όφειλεται στο ότι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων ήρθε σε ρήξη με τις παραγωγικές σχέσεις νωρίτερα απ' όσο άναμενόταν λογικά σε μια άπομονωμένη καπιταλιστική χώρα. Τί συνέβηκε λοιπόν; Απλούστατα, η πρωτοπορία των επαναστατικών κινημάτων, κάτω απ' την ολόνα και μεγαλύτερη επίδραση της μαρξιστικής - λενινιστικής ιδεολογίας, είναι ικανή να προβλέψει με τη σκέψη της μια ολοκληρω σειρά σταδίων για την πάλη της και να εκθιάσει την πορεία των γεγονότων, αλλά μέσα στα όρια του αντικειμενικά δυνατού. Έπιμένουμε πολύ σ' αυτό το σημείο γιατί εδώ βρίσκεται ένα απ' τα βασικά σφάλματα του σύντροφου Μπεττελέμ.

Αν ξεκινήσουμε απ' το συγκεκριμένο γεγονός ότι μια επανάσταση δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο όταν υπάρξουν θεμελιακές αντιφάσεις ανάμεσα στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και στις παραγωγικές σχέσεις, πρέπει να παραδεχτούμε ότι αυτό έγινε στην Κούβα κι ότι το γεγονός αυτό δίνει στην Κουβανική Έπανάσταση σοσιαλιστικό χαρακτήρα ακόμη κι αν πολλές δυνάμεις, αναλυόμενες αντικειμενικά, μένουν στην Κούβα σε έμβρυακή ακόμη κατάσταση και δεν έχουν αναπτυχθεί στο μέγιστο όριο. Όταν όμως η επανάσταση έγινε και θριάμβευσε σ' αυτές τις συνθήκες, πώς μπορεί να χρησιμοποιείται έπειτα το έπιχείρημα της ανάγκας και υποχρεωτικής αντίστοιχας, που γίνεται στενή και μηχανιστική, ανάμεσα στις παραγωγικές δυνάμεις και τις παραγωγικές

σχέσεις, για να υποστηρικθεί, για παράδειγμα, ο οικονομικός υπολογισμός και να κτυπηθεί το σύστημα των σταθερών επιχειρήσεων που έμεις εφαρμόζουμε;

Το να λέμε ότι η σταθερή επιχείρηση είναι παραλογισμός, είναι οά να λέμε ότι και η Κουβανική Έπανάσταση είναι παραλογισμός. Είναι όμοιότητες απόψεις και θα μπορούσαν να συγχωνευθούν στην ίδια ανάλυση. Ο σύντροφος Μπετελνέμ δεν είπε ποτέ ότι η κουβανική σοσιαλιστική επανάσταση δεν ήταν αυθεντική, αλλά λέει καθαρά ότι οι τωρινές παραγωγικές μας σχέσεις δεν ανταποκρίνονται στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και προβλέπει μεγάλες αποτυχίες.

Εφαρμόζοντας χωρίς παραλλαγές τη διαλεκτική σκέψη στις δυο αυτές διαφορετικού χώρου αλλά ίδιας κατεύθυνσης κατηγορίες, ο σύντροφος Μπετελνέμ κάνει ένα σφάλμα. Οι σταθερές επιχειρήσεις γεννήθηκαν, αναπτύχθηκαν και συνέχισαν να αναπτύσσονται γιατί το μπορούν· είναι αυτόνομο από την πρακτική. Δεν έχει καμιά σημασία το αν η διοικητική μέθοδος είναι ή όχι η πιο κατάλληλη, γιατί οι διαφορές ανάμεσα σε μια μέθοδο και σε άλλη είναι ούσασιτικά ποσοτικές. Στο σύστημά μας σκοπεύουμε το μέλλον, σε μια γρήγορη ανάπτυξη της συνείδησης και, μέσα από τη συνείδηση, μια ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων.

Ο σύντροφος Μπετελνέμ αρνείται την ιδιόμορφη αυτή δράση της συνείδησης βασίζοντας στα επιχειρήματα του Μάρξ, όταν αυτός λέει ότι η συνείδηση είναι προϊόν του κοινωνικού περιγύρου και όχι το αντίθετο· όσο για μας, χρησιμοποιούμε τη μαρξιστική ανάλυση ενάντια στο Μπετελνέμ και λέμε ότι αυτό είναι απόλυτα σωστό αλλά ότι, στη σύγχρονη εποχή του ιμπεριαλισμού, η συνείδηση παίρνει και αυτή παγκόσμια χαρακτηριστικά. Και ότι η συνείδηση αυτή της σύγχρονης εποχής είναι προϊόν της ανάπτυξης όλων των παραγωγικών δυνάμεων στον κόσμο και προϊόν της διδασχής και της διαπαιδαγώγησης των μαζών όλου του κόσμου από τη Σοβιετική Ένωση και τις άλλες σοσιαλιστικές χώρες.

Έτσι, πρέπει να παραδεχτούμε ότι η συνείδηση των αν-

θρώπων της πρωτοπορίας μιας δοσμένης χώρας, βασισμένη πάνω στη γενική ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, μπορεί να θρει τους κατάλληλους δρόμους για να οδηγήσει μια σοσιαλιστική επανάσταση στη νίκη στη χώρα αυτή, ακόμη κι αν, στο επίπεδό της, δεν υπάρχει ή αντικειμενική εκείνη αντίθεση ανάμεσα στις παραγωγικές δυνάμεις και τις παραγωγικές σχέσεις που θα έκανε αναπόφευκτη ή δυνατή την επανάσταση (δεν αναλόσσουμε τη χώρα σαν ένα μοναδικό και απομονωμένο σύνολο).

Τελειώνουμε έδω τον πρώτο συλλογισμό μας. Το δεύτερο σοβαρό σφάλμα που κάνει ο Μπεττελέμ είναι η έπιμονή του να δοθεί στη νομική δομή ή δυνατότητα ιδιαίτερης ύπαρξης. Μιλάει με έπιμονή για την ανάγκη να λαβαίνονται υπ' όψη οι παραγωγικές σχέσεις για τη νομική καθιέρωση της ιδιοκτησίας. "Αν πιστεύει ότι η νομική ιδιοκτησία, ή μάλλον το έποικοδόμημα ενός δοσμένου Κράτους, σε μια δοσμένη στιγμή, έπιβλήθηκε ενάντια στην πραγματικότητα των παραγωγικών σχέσεων, αυτό σημαίνει ότι αρνείται άκριτως εκείνο τον ντέτερμινισμό (αυτοκρατία, ο.τ.μ.) που πάνω του στηρίχτηκε για να τονίσει ότι η συνείδηση είναι κοινωνικό προϊόν. Σ' όλα αυτά τα φαινόμενα, που είναι φαινόμενα ιστορικά και που δεν παύονται σε χιλιοστά δευτερολέπτων όπως τα φυσικο-χημικά φαινόμενα αλλά στη διάρκεια της πορείας της ανθρωπότητας, υπάρχουν φυσικά πολυποικίλες πλευρές των νομικών σχέσεων που δεν αντιστοιχούν στις παραγωγικές σχέσεις που χαρακτηρίζουν τη χώρα: πράγμα που σημαίνει ότι θα καταστραφούν απ' το χρόνο, όταν οι καινούριες σχέσεις θα έπιβληθούν στις παλιές και δεν σημαίνει ότι είναι δυνατό να αλλάξουμε το έποικοδόμημα χωρίς πριν να αλλάξουμε τις παραγωγικές σχέσεις.

Ο σύντροφος Μπεττελέμ υπογραμμίζει επανειλημμένα ότι η φύση των παραγωγικών σχέσεων καθορίζεται απ' το βαθμό ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και ότι η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής είναι η νομική και άφηρημένη έκφραση όρισμένων παραγωγικών σχέσεων, αλλά τοῦ διαφεύ-

γει ένα βασικό γεγονός: τὸ ὅτι ἂν αὐτὸ εἶναι ἀπόλυτα σωστὸ γιὰ μιὰ γενικὴ κατὰστασι (παγκόσμιον σύστημα ἢ χώρα), ἢ μικροσκοπικὴ μηχανικὴ γιὰ τὴν ὁποία μιλάει δὲν μπορεῖ νὰ καθιερωθεῖ ἀνάμεσα στὸ ἐπίπεδον ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων σὲ κάθε περιοχὴ καὶ σὲ κάθε κατάσταση καὶ τὴς νομικῆς σχέσεις ἰδιοκτησίας.

Κάνει ἐπίθεσι κατὰ τῶν οικονομολόγων ποὺ βλέπουν στὴν ἰδιοκτησίαν τῶν μέσων παραγωγῆς ἀπ' τὸ λαὸ μιὰ ἔκφρασι τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ ὑποστηρίζει ὅτι οἱ νομικῆς αὐτῆς σχέσεις δὲν ἔχουν καμμιὰ βάση. Κατὰ κάποιο τρόπο, θὰ μπορούσε νὰ ἔχει δίκιο σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τῇ λέξει β ἄ σ η, ἡ οὐσία ὁμως εἶναι ὅτι οἱ παραγωγικῆς σχέσεις καὶ ἡ ἀνάπτυξι τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων συγκρούονται σὲ μιὰ δοσμένη στιγμή, καὶ ἡ σύγκρουσι αὐτῇ δὲν καθορίζεται μηχανικὰ ἀπὸ μιὰ συσώρευσι οἰκονομικῶν δυνάμεων· εἶναι ἕνα ποσοτικὸ καὶ ποιοτικὸ θῆροισμα, συσώρευσι δυνάμεων ἀντίθετων ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς οἰκονομικῆς ἐξέλιξις, ὑπερπαλλάγγισι μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως ἀπὸ μιὰ ἄλλη, ἀπὸ πολιτικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔκρηξι. Μ' ἄλλα λόγια, δὲν μπορούμε ποτὲ νὰ χωρίσουμε τὴν οἰκονομικὴ ἀνάλυσιν ἀπ' τὸ ἱστορικὸ γεγονὸς τῆς πάλης τῶν τάξεων (μέχρις ὅτου φτάσουμε στὴν τέλειαν κοινωνίαν). Ἄρα, γιὰ τὸν ἀνθρώπου ποὺ εἶναι ἡ ζωντανὴ ἔκφρασι τῆς ταξικῆς πάλης, ἡ νομικὴ βάση ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸ ἐπικοδόμημα τῆς κοινωνίας στὴν ὁποία ζεῖ ἔχει συγκεκριμένον χαρακτηριστικὰ καὶ ἐκφράζει μιὰ χτυπητὴ ἀλήθεια. Οἱ παραγωγικῆς σχέσεις καὶ ἡ ἀνάπτυξι τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων εἶναι οἰκονομικο-τεχνολογικὰ φαινόμενα ποὺ συγκροτοῦνται σιγὰ - σιγὰ στὴ διάρκειαν τῆς ἱστορίας. Ἡ κοινωνικὴ ἰδιοκτησία εἶναι μιὰ χτυπητὴ ἐκδήλωσι τῶν σχέσεων αὐτῶν, ὅπως καὶ τὸ συγκεκριμένον ἐμπόρευμα εἶναι ἡ ἔκφρασι τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Τὸ ἐμπόρευμα ὑπάρχει ἐπειδὴ ὑπάρχει μιὰ ἐμπορευματικὴ κοινωνία μὲ καταμερισμὸ τῆς ἐργασίας πᾶνω στὴ βάση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Ὁ σοσιαλισμὸς ὑπάρχει γιατί ὑπάρχει μιὰ κοινωνία νέου τύπου ὅπου οἱ ἀπαλλοτριωτέες ἀ-

παλλοτριώθηκαν και όπου η κοινωνική ιδιοκτησία αντικατέστησε την παλιά, την ατομική, των κεφαλαιοκρατών.

Αυτή είναι η γενική γραμμή που πρέπει ν' ακολουθήσει ή μεταβατική περίοδος. Οί λεπτομερειακές σχέσεις ανάμεσα σ' αυτό και στο άλλο στρώμα της κοινωνίας δεν έχουν ενδιαφέρον παρά μόνο για συγκεκριμένες αναλύσεις: ή θεωρητική δμωκ ανάλυση θα πρέπει να καλύπτει όλο το πλατὺ πεδίο τῶν νέων σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους, την κοινωνία που βρίσκεται σὲ μετάβαση πρὸς τὸ σοσιαλισμό.

Μὲ ὁφειλῖν τὰ δυὸ αὐτὰ θεμελιακὰ σφάλματα, ὁ σύντροφος Μπεττελέμ ὑπερασπίζεται τὴν ὑποχρεωτική ταυτότητα, καθορισμένη μὲ ἀκρίβεια, ἀνάμεσα στὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων σὲ κάθε δοσμένη στιγμή καὶ περιοχὴ καὶ τὶς σχέσεις παραγωγῆς ταυτόχρονα τὶς σχέσεις αὐτὲς τὶς ταυτίζει μὲ τὴ νομικὴ ἔκφραση.

Ποιὸς εἶναι ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός; "Ας δοῦμε τί λέει ὁ Μπεττελέμ:

«Στὶς συνθήκες αὐτές, ὁ συλλογισμὸς ποὺ ξεκινάει ἀποκλειστικὰ ἀπ' τὴ γενικὴ ἔννοια τῆς «Κρατικῆς Ιδιοκτησίας» γιὰ νὰ καθορίσει τὶς διάφορες ἀνώτερες μορφές τῆς σοσιαλιστικῆς ιδιοκτησίας καὶ ποὺ θέλει νὰ τὴν περιορίσει σὲ μιὰ καὶ μόνη πραγματικότητα, θρῖσκεται ἀντιμέτωπη μὲ ἀνυπέρβλητες δυσκολίες, ἰδιαίτερα ὅταν πρόκειται νὰ ἀναλύει τὴν κυκλοφορία τῶν ἐμπορευμάτων μέσα στὸν Κρατικὸ σοσιαλιστικὸ τομέα, τὸ σοσιαλιστικὸ ἐμπόριο, τὸ ρόλο τοῦ νομίσματος, κλπ.»

Παρακάτω ὅταν ἀναλύει τὸ διαχωρισμὸ σὲ δύο μορφές ιδιοκτησίας ποὺ κάνει ὁ Στάλιν, γράφει:

«Αὐτὸ τὸ νομικὸ σημεῖο ἐκκίνησης κι οἱ ἀναλύσεις ποὺ πηγάζουν ἀπ' αὐτὸ ὡδεγοῦν στὴν ἐρνηση τοῦ ὑποχρεωτικὰ ἐμπορικοῦ χαρακτῆρα, τὴ σύγκρουση ἐποχῆ, τῶν ἀνταλλαγῶν ἀνάμεσα στὶς Κρατικὲς σοσιαλιστικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ ἀκόμη κάνουν ἀκατανόητη, σὲ θεωρητικὸ πεδίο, τὴ φύση τῶν ἀγοραπωλησιῶν ποὺ γίνονται ἀνάμεσα σὲ κρατικὲς ἐπιχειρήσεις, τὴ φύση τοῦ νομίσματος, τῶν τιμῶν, τῆς οἰκονομικῆς λογιστικῆς, κάνουν ἀκατανόητη, σὲ θεωρητικὸ πεδίο, τὴ φύση τῶν ἀγορα-

σκονται· έτσι αποστερημένες από κάθε πραγματικό κοινωνικό περιεχόμενο. Έμφανίζονται σαν άφηρημένες μορφές ή λίγο - πολύ αυθαίρετες τεχνικές προβολές κι όχι σαν ή έκφραση των αντικειμενικών εκείνων οικονομικών νόμων, που ο Ίδιος ο Στάλιν υπογράμμιζε, άλλωστε, την αναγκαιότητά τους».

“Αν και είναι έκδηλα αντίθετο με τις ιδέες που σε πολλές περιπτώσεις έχουμε εκφράσει, το άρθρο του σύντροφου Μπετελέμ έχει για μās μια αναμφισβήτητη σημασία, γιατί είναι γραμμένο από οικονομολόγο με βαθιές γνώσεις και από ένα θεωρητικό του μαρξισμού. Ξεκινώντας από μια ντε φάκτο κατάσταση, για να υπερασπίσει κατά την αντίληψή μας χωρίς να έχει άρκετά σκεφτεί το πρόβλημα, τη χρησιμοποίηση κατηγοριών που ενυπάρχουν στον καπιταλισμό και στη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου και την αναγκαιότητα της έξοταιμ-κευμένης ιδιοκτησίας στο σοσιαλιστικό τομέα, δείχνει ότι ή λεπτομερειακή ανάλυση των παραγωγικών σχέσεων και της κοινωνικής ιδιοκτησίας σύμφωνα με τη μαρξιστική γραμμή —που θα μπορούσαμε να την ονομάσουμε έρβδόξη — είναι άσυμβίβαστη με τη διατήρηση αυτών των κατηγοριών και πα-ρατηρεί ότι έδω υπάρχει κάτι το άκατανόητο.

Πιστεύουμε ακριβώς το ίδιο, αλλά το συμπέρασμά μας εί-ναι διαφορετικό: έξηγοούμε την ασυνέπεια των υπερασπιστών του οικονομικού υπολογισμού με τον ακόλουθο τρόπο: ακολουθούν τη γραμμή της μαρξιστικής ανάλυσης και φτάνοντας σε κάποιο σημείο κάνουν ένα άλμα (άφήνοντας στη μέση το «καμένο κρίκο») για να ξαναπέσουν σε μια καινούρια σκέ-ψη κι από κεί και πέρα ακολουθούν τη γραμμή σκέψης τους. Τελικά οι υπερασπιστές του οικονομικού υπολογισμού δέν μπό-ρουν ποτέ να έξηγήσουν καθαρά πώς διατηρείται στην ού-σια του ή έννοια του έμπορεύματος στον Κρατικό τομέα, ούτε πώς χρησιμοποιείται «έξυπνα» ο νόμος της άζιας στο σοσια-λιστικό τομέα με παραμορφωμένες άγορές.

Ο σύντροφος Μπετελέμ διαπιστώνει αυτή την ασυνέ-πεια, ξαναπάνει τούς δρους, αρχίζει την ανάλυση από κεί που

θάπρεπε νὰ τελειώνει — ἀπ' τῆς τωρινῆς νομικῆς σχέσεως ποὺ ὑπάρχουν στὶς σοσιαλιστικὲς χώρες καὶ τὶς κατηγορίες ποὺ παραμένουν —, διαπιστώνει τὸ πραγματικὸ καὶ θέβαιο γεγονός ὅτι οἱ νομικὲς καὶ ἐμπορευματικὲς αὐτὲς κατηγορίες ὑπάρχουν, καὶ συμπεραίνει, πραγματικά, ὅτι, ἂν ὑπάρχουν, αὐτὸ συμβαίνει γιὰ εἶναι ἀναγκαῖες· ξεκινώντας ἀπ' αὐτὴ τὴ βάση, ξαναπηγαίνει πίσω, μὲ ἀναλυτικὴ μορφή, γιὰ νὰ φτάσει σὸ σημεῖο ποὺ ἡ θεωρία καὶ ἡ πράξη συγκρούονται. Ἐκεῖ δίνει μιά καινούρια ἐρμηνεία τῆς θεωρίας, ὑποβάλλει σὲ ἀνάλυση τὸ Μάρξ καὶ τὸ Λένιν καὶ βγάζει τὴ δική του ἐρμηνεία, μὲ τὶς λαθεμένες θέσεις ποὺ ἐπισημάναμε, πράγμα ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ διατυπώσει μιά σειρά συλλογισμῶν συνεπῆ ἀπ' τὴ μιά ὥς τὴν ἄλλη ἔκφραση τοῦ ἀνθρώπου του.

Ξεκινᾷ ὅμως ὅτι ἡ μεταβατικὴ περίοδος εἶναι ἱστορικὰ καινούρια. Τὴ στιγμή ποὺ ὁ ἄνθρωπος φτάνει στὴν πλῆρια κατανόηση τοῦ οικονομικοῦ γεγονότος καὶ τὸ κυριαρχεῖ, χάρις σὸ σχέδιο, ἐκεῖνη τὴ στιγμή ὑπόκειται σὲ ἀναπόφευκτα σφάλματα ἐκτίμησης. Γιατί νὰ ὑποθέσουμε ὅτι αὐτὸ ποὺ «ὑπάρχει» στὴν περίοδο τῆς μετάβασης «πρέπει νὰ ὑπάρχει» ὁπωσδήποτε; Γιατί νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι τὰ χτυπήματα ποὺ δέχονται μερικοὶ τολμητές ἀπ' τὴν πραγματικότητα εἶναι ἁπλὰ καὶ μόνον ἀποτελέσματα τῶν τολμημάτων τους κι' ὅχι, ὅλικά ἢ μερικὰ, ἀποτελέσματα τεχνικῶν διοικητικῶν σφαλμάτων;

Νομίζουμε ὅτι ὑποτιμᾷμε πολὺ τὸ σοσιαλιστικὸ προγραμματισμὸ, μ' ὅλες τὶς τεχνικὲς ἐλλείψεις ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει, ὅταν ὑποστηρίζουμε, ὅπως ὁ Μπετελέμ, ὅτι:

«Ἀπὸ δῶ προέρχεται ἡ ἄδυναμία νὰ προχωρήσουμε μὲ ἱκανοποιητικὸ τρόπο, δηλαδὴ ἀποτελεσματικὰ, σὲ μὴ α priori ὀλοκληρωτικὴ διανομὴ τῶν μέσων παραγωγῆς, καὶ τῶν προϊόντων γενικά καθὼς καὶ ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ σοσιαλιστικοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν κρατικῶν ἐμπορικῶν ὁργανισμῶν. Ἀπὸ δῶ πηγάζει ἀκόμη, ὁ ρόλος τοῦ νομίματος στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σοσιαλιστικοῦ τομέα, ὁ ρόλος τοῦ νόμου τῆς ἄξιας κι' ἐνὸς συστήματος τιμῶν ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀντανακλᾷ μόνον



τὸ κοινωνικὸ κόστος τῶν διάφορων προϊόντων ἀλλὰ ποὺ πρέπει νὰ ἐκφράζει ἀκόμη καὶ τὶς σχέσεις ἀνάμεσα στὴν προσφορά καὶ τὴ ζήτηση αὐτῶν τῶν προϊόντων καί, ἐνδεχόμενα, νὰ διασφαλίσει τὴν ἰσορροπία μεταξὺ τους διὰ τὸ σχέδιο ὅθεν εἶναι σὲ θέση νὰ τὴν ἐξασφαλίσει αὐτοὶ καὶ ἡ χρησιμοποίηση διοικητικῶν μέτρων γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἰσορροπίας αὐτῆς θὰ διακύβευε τὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων».

Λαβαίνοντας ὑπ' ὄψη τὶς ἀδυναμίες μας (στὴν Κούβα), ἐκφράζουμε παρ' ὅλ' αὐτὰ τὴν βασικὴ καθοριστικὴ πρόθεσή μας:

«Ἀρνιόμαστε τὴ δυνατότητα συνειδητῆς χρησιμοποίησης τοῦ νόμου τῆς ἀξίας, στηριζόμενοι πάνω στὴ μὴ - ὑπαρξὴ μιᾶς ἐλεύθερης ἀγορᾶς ποὺ νὰ ἐκφράζει αὐτόματα τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα σὲ παραγωγὸς καὶ σὲ καταναλωτές· ἀρνιόμαστε τὴν ὑπαρξὴ τῆς κατηγορίας ἐμπορεύματα στὴν σχέση ἀνάμεσα σὲ Κρατικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ θεωροῦμε κάθε μονάδα σὰν τιμῆα τῆς μεγάλης καὶ μόνης ἐπιχείρησης ποὺ εἶναι τὸ Κράτος (ἀκόμη κι ἂν στὴν πράξη δὲ συμβαίνει αὐτὸ στὴ χώρα μας). Ὁ νόμος τῆς ἀξίας καὶ τὸ σχέδιο εἶναι δύο ὅροι δεμένοι μὲ μιὰ ἀντίθεση καὶ τὴ λύση τῆς· μπορούμε λοιπὸν νὰ ποῦμε ὅτι ἡ συγκεντροποιημένη σχεδιοποίηση εἶναι ὁ τρόπος ὑπαρξῆς τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας, ἡ κατηγορία ποὺ τὴν ὀρίζει καὶ τὸ σημεῖο ὅπου ἡ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου κατορθώνει τελικὰ νὰ συνθέσει καὶ νὰ κατευθύνει τὴν οἰκονομία πρὸς τὸν ἀνικειμενικὸ τῆς στόχο, τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου δυνάμει μέσα στὸ πλαίσιο τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας».<sup>1</sup>

Σύνδεση τῆς παραγωγικῆς μονάδας (οἰκονομικὸ ὑποαίτιο γιὰ τὸν Μπετελέμ) μὲ τὸ φυσικὸ βαθμὸ ἐνσωμάτωσης σημαίνει ἐξέλιξη τοῦ μηχανισμοῦ στὸ ἀκρότατο ὅριό του καὶ

1. Nuestra Industria Revista economica, ἀρ. 5, Φεβράριος 1964.

τήν δρνηση σὲ μᾶς τῆς δυνατότητας νὰ κάνουμε αὐτὸ ποὺ τεχνικὰ ἔχουν κι ὅλας κάνει τὰ ἀμερικανικὰ μονοπώλια σὲ πολλοὺς κλάδους τῆς Κουβανικῆς οἰκονομίας. Σημαίνει υπερβολικὴ ἀμφιβολία γιὰ τὶς δυνάμεις μας καὶ γιὰ τὶς ἱκανότητές μας.

Ἔτσι αὐτὸ ποὺ μπορούμε νὰ δνομάσουμε «παραγωγικὴ μονάδα» (καὶ ποὺ ἀποτελεῖ ἓνα ἀληθινὸ οἰκονομικὸ ὑποκείμενο) εἶναι φανερό ὅτι ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὸ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Σὲ μερικοὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς, ὅπου ἡ ἐνσωμάτωση τῶν δραστηριοτήτων ἔχει ἀρκετὰ προωθηθεῖ, ὁ ἴδιος ὁ κλάδος μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει μιὰ «παραγωγικὴ μονάδα».

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ συμβεῖ, γιὰ παράδειγμα, στὴν ἠλεκτρικὴ βιομηχανία πάνω στὴ θέση τῆς ἀνταλλαγῆς ἐνέργειας γιὰτὶ αὐτὸ ἐπιτρέπει μιὰ ἐνιαία συγκεντροποιημένη διεύθυνση δ-λου τοῦ κλάδου.

Ἀναπτύσσοντας πραγματικὰ τὸ σύστημά μας, φθάνουμε στὴν πραγμάτευση μερικῶν προβλημάτων ποὺ ἔχουν κι ὅλας μελετιθεῖ καὶ προσπαθοῦμε νὰ τὰ ἐπιλύσουμε, μένοντας πάν-τα ὅσο τὸ δυνατό περισσότερο συνεπεῖς — στὸ βαθμὸ ποὺ ἡ μόρφωσή μας μᾶς τὸ ἐπιτρέπει — μὲ τὶς μεγάλες ιδέες ποὺ ἐκφράστηκαν ἀπὸ τὸν Μάρξ καὶ τὸν Λένιν. Αὐτὸ μᾶς ὀδήγη-σε νὰ ἀναζητήσουμε τὴ λύση στὴν ἀντίθεση ποὺ ὑπάρχει μέ-σα στὴ Μαρξιστικὴ Πολιτικὴ Οἰκονομία τῆς μεταβατικῆς πε-ριόδου. Προσπαθώντας νὰ υπερπηδήσουμε τὶς ἀντιθέσεις αὐ-τές ποὺ δέν εἶναι παρὰ μεταβατικὰ ἐμπόδια στὴν ἀνάπτυξη τοῦ σοσιαλισμοῦ, μιὰ καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ κοινωνία ὑπάρχει ἀλ-λωςτε, ἀναζητήσαμε τὶς οργανωτικὲς μεθόδους ποὺ ἐναρμονί-ζονται καλλίτερα μὲ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, ποὺ θὰ μᾶς ἐ-πιτρέψουν νὰ δώσουμε ὅσο τὸ δυνατό μεγαλύτερη ὠθηση στὴν καινούργια κοινωνία, χάρη στὴν ἀνάπτυξη τῆς συνείδησης καὶ χάρη στὴν ἀνάπτυξη τῆς παραγωγῆς· κι αὐτὸς ὁ τομέας εἶναι ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ σήμερα.

Συμπερασματικά :

1) Πιστεύουμε ότι ο Μπεττελέμ πέφτει σε δυο χοντρά σφάλματα στη μέθοδο της ανάλυσής του :

α) Μετατοπίζει μηχανιστικά την έννοια της αναγκαίας αντίστασις ανάμεσα στις παραγωγικές σχέσεις και την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, που συνολικά ισχύει, στο μικρόκοσμο των παραγωγικών σχέσεων μέσα στο συγκεκριμένο χώρο μιας δοσμένης χώρας στη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου και συνάγει απολογητικά συμπεράσματα με πραγματιστική χροιά πάνω στον περίφημο οικονομικό υπολογισμό.

β) Κάνει την ίδια μηχανιστική ανάλυση σ' ότι αφορά την έννοια της ιδιοκτησίας.

2) Συνακόλουθα δεν πιστεύουμε, όπως αυτός, ότι η οικονομική αυτοδιεύθυνση ή η λογιστική αυτόνομη «συνδέονται μ' ένα δοσμένο στάδιο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων», συμπέρασμα στο οποίο τον οδηγεί η αναλυτική του μέθοδος.

3) Άρνιόμαστε τον ύρο του της συγκεντροποιημένης διεύθυνσης πάνω στη βάση της φυσικής συγκεντροποίησης της παραγωγής (δίνει το παράδειγμα ενός ηλεκτρικού δικτύου με ανταλλαγή ενέργειας) και την εφαρμόζουμε σε μία συγκεντροποίηση των κυριώτερων οικονομικών αποφάσεων.

4) Δεν θεωρούμε σωστή την εξήγηση που δίνει για την αναγκαία απεριόριστη λειτουργία του νόμου της αξίας και άλλων έμπορευματικών κατηγοριών στη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, ακόμη κι αν δεν αρνιόμαστε τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουμε στοιχεία αυτού του νόμου για συγκριτικούς σκοπούς (κόστος και αποδοτικότητα εκφρασμένη σε αριθμητικό νόμισμα).

5) Για μδς, «η συγκεντροποιημένη σχεδιοποίηση είναι ο τρόπος ύπαρξης της σοσιαλιστικής κοινωνίας», κλπ., και της δίνουμε έτσι μία συνειδητή δυνατότητα απόφασης πολύ μεγαλύτερη απ' αυτή που της δίνει ο Μπεττελέμ.

6) Δίνουμε μεγάλη θεωρητική σημασία στη μελέτη της άσυνέπειας ανάμεσα στην κλασική μέθοδο μαρξιστικής ανάλυσης και την επιβίωση των έμπορευματικών κατηγοριών στο

σοσιαλιστικό τομέα, θέμα στο οποίο πρέπει να εμβαθύνουμε ακόμα περισσότερο.

7) Με την ευκαιρία αυτού του άρθρου, ένας μόνο λόγος αρμόζει για τους υπερασπιστές του οικονομικού υπολογισμού:

«Ο Θεός να με φυλάει από τους φίλους μου, γιατί τους έχθρους μου τους κανονίζω μόνος μου».



## *II. Για τον διεθισμό*



## 1. Ἀλληλεγγύη μετὰ τὸ Βιετνάμ

Ὁ ἀγώνας τοῦ βιετναμικοῦ λαοῦ διαρκεῖ ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. Πραγματικά δὲν μπορούμε νὰ βλέπουμε τὸ λαὸ τοῦ Βιετνάμ σύμφωνα μετὰ τὴν τεχνητὴ διαίρεση ποὺ ἐπέβαλαν οἱ Συμφωνίες τῆς Γενεύης. Οἱ λαϊκὲς δυνάμεις ἄρχισαν ἕνα μακρὸ ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τὴν ἐποχὴ ποὺ τὸ Βιετνάμ ἀνῆκε ἀκόμα στὴν γαλλικὴ ἀποικιακὴ ἐξουσία καὶ ποὺ ἡ γεωγραφία μας τὸ ἀποκαλοῦσε Ἰνδοκίνα.

Τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ ἐδῶ στὴν Ἀμερικὴ παρευρισκόμασταν στὴν πύση τῆς μόνης αὐθεντικῆς δημοκρατίας ποὺ ὑπῆρχε ἐκεῖνο τὸν καιρὸ στὴν ἡμερὰ μας — δηλ. στὰ μέσα τοῦ 1954 — πληροφορηθήκαμε τὸ θρίαμβο τῶν λαϊκῶν δυνάμεων στὸ Ντιέν Μπιέν Φού. Ἦταν κάτι σὺν σῆμα συναγεμίου ποὺ προειδοποιούσε τοὺς ἱμπεριαλιστὲς ὅτι μιὰ μερικὴ νίκη σ' ἕνα ὀρισμένο σημεῖο τοῦ κόσμου δὲν σήμαινε διόλου νίκη τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Ἦταν ἐπίσης μιὰ φωνὴ ἐλπίδας γιὰ τοὺς καταπιεζόμενους λαοὺς τοῦ κόσμου. Ἦταν ἡ ἀπόδειξη ὅτι μιὰ μερικὴ ἡττὰ τῶν λαϊκῶν δυνάμεων δὲν ἀποτελεῖ μετὰ κανένα τρόπο ὀριστικὴ καταδίκη τῆς λαχτάρας τῶν λαῶν γιὰ ἐλευθερία.

Μερικοὺς μῆνες ὀργότερα, ὁ γαλλικὸς ἀποικιακὸς στρατὸς πεισμένος γιὰ τὸ ἀνώφελο ἐνδὸς ἀγῶνα ποὺ ἐξαντλοῦσε τὸ γαλλικὸ λαὸ ἀποφάσισε τελικὰ νὰ βάλει τέρμα στὸν πόλεμο ἐκεῖνον. Ἡ ὑπογραφὴ τῶν Συμφωνιῶν τῆς Γενεύης κώρῃζε τὸ Βιετνάμ στὰ δύο. Οἱ συμφωνίες αὐτὲς παρουσιάζουν

1: Λόγος ποὺ ἐκφωνήθηκε στὴν α' ἑβδομάδα Ἀλληλεγγύης μετὰ τὸ Νότιο Βιετνάμ (Ἀβάνα, 23 Δεκεμβρίου 1963).



τὰ ἴδια βασικά χαρακτηριστικά μὲ τις συμφωνίες ποὺ εἶχαν κόψει στὸ δυὸ τὸν Κορεατικὸ λαὸ κάμποσα χρόνια νωρίτερα.

Ποτόσο οἱ Συμφωνίες τῆς Γενεύης ὄριζαν σαφῶς ὅτι θὰ γίνονταν γενικὲς ἐκλογές γιὰ τὸ ἐπιτραπεῖ στὸ λαὸ τοῦ Βιετνάμ ν' ἀποφασίσει γιὰ τὸ πεπρωμένο του. Ὁ γαλλικὸς ἱμπεριαλισμὸς ποὺ ἐγκατέλειπε ὅλα τελα αὐτὴ τὴν περιοχὴ τῆς Ἀσίας παρέδωσε τὴ σκυτάλη στὸ βορειοαμερικάνικο ἱμπεριαλισμό. Οἱ Βορειοαμερικάνοι κατάλαβαν πολὺ σύντομα ὅτι κάθε ἐλεύθερη λαϊκὴ ἐκδήλωση θὰ εἶχε σὰν μόνον ἀποτέλεσμα νὰ καθοῦν ὀριστικά οἱ κτήσεις τους στὸν Ἀσιατικὸ νότο ποὺ τὸν θεωροῦσαν στρατηγικὴ ζώνη.

Ἔτσι οἱ Συμφωνίες τῆς Γενεύης παραβιάστηκαν. Ἔτσι οἱ Βορειοαμερικάνοι ἐθίσαν τὴ θέληση τοῦ Βιετναμικοῦ λαοῦ καὶ ἔρχισαν νὰ προετοιμαζόνται γιὰ ἓνα μακροχρόνιο ἐξοντωτικὸ πόλεμο στὸν ὅποιο ἀπόβλεπαν ἀπὸ τότε κιάλας.

Ὁ λαὸς τοῦ Νότιου Βιετνάμ ἔκανε γιὰ κάμποσο καιρὸ ὑπομονή. Ἀπὸ τὸ 1954 χρονολογία τοῦ τερματισμοῦ τοῦ πολέμου ὡς τὸ 1960, χρονολογία τῆς ἐπανάληψής του, εἶδαν τὸ φῶς πολλὰς ἐκδηλώσεις εἰρηνικοῦ ἀγώνα γιὰ νὰ γίνει σεβαστὴ ἡ πλήρης θέληση τοῦ λαοῦ. Ἦρθε ὅμως ἡ στιγμή ὅπου πραγματικά δὲν τοῦ ἔμενε πιά ἄλλη λύση ἀπ' τὸ νὰ ξαναπάρει τὰ ὅπλα. Ἦταν ἀναγκαῖο νὰ μὴν ἀπόμεινε πιά ἄλλη λύση, γιατί αὐτὸς ὁ τύπος λαϊκῶν πολέμων — ὅπου τὰ στρατεύματα εἶναι ὀλιγόριθμα καὶ οἱ μεγάλες μάζες ἀσπλεις ἀντίκρου στὶς ἀποικιοκρατικὲς δυνάμεις ποὺ διαθέτουν ὅλα τὰ μέσα καταστροφῆς — ἀντιπροσωπεύει μιὰ τρομερὴ φθορὰ γιὰ τὸ λαό. Οἱ λαϊκὲς δυνάμεις πρέπει νὰ γίνουν ἀληθινὰ ὁλοκαύτωμα ὥσπου νὰ ἐπιτύχουν τὴν ὀριστικὴ ἀπελευθέρωση. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε ἄλλος δρόμος καὶ ἡ πάλι στὸ Νότιο Βιετνάμ ξανάρχισε.

Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ἡ Ἀμερικὴ εἶχε ἐξαγγελεῖ ἐκ νέου πρὸς τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου ὅτι οἱ λαοὶ τῶν ἀμερικάνικων χωρῶν δὲν κοιμούνταν κι' ὅτι δὲν εἶχαν παραιτηθεῖ ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωσή τους. Οἱ Ἠνωμένους Πολιτείες ἀναγνώριζαν

ὅτι ἡ κουθανέζικη ἐπανάσταση γινόταν ἕνα ἀπὸ τὰ μεγάλα  
τους προβλήματα.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ ἀπελευθερωτικὸς πόλεμος τοῦ λαοῦ  
τῆς Ἀλγερίας ἔφτανε σὺν ἀποκορύφωμά του. Ὁ πόλεμος ἐκεῖ-  
νος ἐπρόκειτο νὰ καταλήξει μερικὰ χρόνια ἀργότερα στὶς  
Συμφωνίες τοῦ Ἑβιάν, γιὰ νὰ καταρθῶθεῖ τελικὰ ἡ ἀπελευ-  
θέρωση τοῦ Ἀλγερινοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἐγκαθίδρυση μιᾶς σοσια-  
λιστικῆς κυβέρνησης. Ἡ Ἀμερική, ἡ Ἀσία, ἡ Ἀφρική — οἱ  
τρὲς καταπιεζόμενες ἥπειροι — ἔδειχναν ὅτι δὲν θ' ἀποδέ-  
χονταν πιά γιὰ πολὺ καιρὸ ἀκόμα τὴν παρουσία τῶν ἀποικιο-  
κρατικῶν δυνάμεων.

Στὴ συνέχεια καινούριοι ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι ἐξέ-  
πασαν. Τὸ Λόος βρίσκεται σὲ κατάσταση ἀσταθῆ μετὰ ὅπου  
τότε ποὺ κατόρθωσε τοῦλάχιστο νὰ μὴν πραγματοποιηθοῦν  
τὰ ἱμπεριαλιστικὰ σχέδια. Στὴν Ἀγκόλα καὶ στὴν Πορτογα-  
λικὴ Γουϊνέα διεξάγεται ἀνταρτοπόλεμος. Καὶ στὴ δική μας  
ἥπειρο — στὴ Νικαράγκουα, στὴν Ὀνδούρα, στὴ Γουατεμά-  
λα, στὴν Ἀγιο Δομίγγουα, στὴν Κολομβία, στὴ Βενεζουέλα  
καὶ στὴν Παραγουάη — οἱ λαϊκὲς δυνάμεις δίνουν δείγματα  
τῆς ζωτικότητάς τους καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ τῆς ὁδυναμίας τῶν κυ-  
βερνητικῶν στρατευμάτων νὰ καταστρίλουν τὶς λαϊκὲς ἐξε-  
γέρσεις καὶ νὰ ἀντιταχθοῦν στὴν ἐλευθερία τους.

Στὴ διάρκεια τῶν τελευταίων μηνῶν τῆς φετεινῆς χρο-  
νιᾶς οἱ λαϊκὲς δυνάμεις τῆς Βενεζουέλας καὶ ὁ Ἀπελευθερω-  
τικὸς Στρατὸς τοῦ Νότιου Βιετνάμ κέρδισαν μεγάλες νίκες.  
Οἱ 8.000 ἀπώλειες ποὺ προξενήθηκαν στὸν ἐχθρὸ κατὰ τὴ  
διάρκεια τῶν τελευταίων ἐπιχειρήσεων — δηλ. 4.000 αἰχμά-  
λωτοι καὶ λιποτάκτες καὶ 4.000 νεκροὶ καὶ τραυματίες — κα-  
ταδείκνουν πόση δύναμη ἔχει ἀποκτήσει τὸ κίνημα στὸ Νότιο  
Βιετνάμ. Οἱ ὀρεινὲς βάσεις στὰ βόρεια τῆς χώρας εἶναι στὴν  
πράξη ἀπελευθερωμένες. Οἱ ἑνωμένες δυνάμεις τοῦ Νότιου  
Βιετνάμ συγκλίνουν πρὸς τὴς πεδιάδες ὅπου βρίσκεται ἡ πρω-  
τεύουσα, ἡ Σαϊγκόν, καὶ πιέζουν ὅλο καὶ πὺς πολὺ τὴν ἐξου-  
σία τῶν Νοτιοβιετναμέζικων ἀνδρεικέλων.

Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πόσον καιρὸ θὰ κρατήσουν αὐτοὶ

οι άγώνες. Οί τέτοιοι άγώνες είναι εξαιρετικά μακροχρόνιοι, οί έξελιξεις τους είναι σχεδόν πάντα πολύ άργές, οί θυσίες άπέραντες. Άλλά οί άγώνες αύτοί δίνουν στίς λαϊκές δυνάμεις τή δυνατότητα νά αύξάνουν μέ γεωμετρική πρόοδο καί μόλις ό συσχετισμός τών δυνάμεων προσφέρει τό παραμικρό περιθώριο στο Κόμμα τοῦ Λαοῦ, οί λύσεις έπέρχονται ραγδαία.

Αυτό άκριβώς έγινε στήν Κούβα. Αυτό έγινε καί στο Βόρειο Βιετνάμ. Τό ίδιο είχε γίνει καί μέ τόν άτελεύτητο άπελευθερωτικό πόλεμο πού κατάληξε στήν έγκαθίδρυση τής Λαϊκής Δημοκρατίας τής Κίνας.

Σέ κάποια δοσμένη στιγμή οί λαϊκές δυνάμεις άποκτοῦν τόση ισχύ, ώστε περνάνε άμέσως σέ γενική έπίθεση: μετατρέπουν ένοπλα τμήματά τους άπό αντίρτικα σέ τακτικούς ή μισοτακτικούς στρατούς. Περνάν άπ' τόν άνταρτοπόλεμο σέ πόλεμο κατ' άλόαγγες, σέ τακτική μαχών, σέ παράταξη καί μέσα σέ μικρό χρονικό διάστημα συντρίβουν τήν ισχύ τής καταπίεσης.

Δέν ξέρουμε πότε θα μπορέσουμε νά χαιρετίσουμε τήν οριστική νίκη τοῦ Νότιου Βιετνάμ. Δέν μπορούμε ποτέ νά πούμε πότε θα πραγματοποιηθεί ή άπελευθέρωση καθενός άπό τούς λαούς πού παλεύουν σήμερα μέ τó όπλο στο χέρι γιά τήν έλευθερία τους. Ξέρουμε όμως ότι τó άποτέλεσμα μέλλει άναπότρεπτα νά είναι ή έλευθερία τών λαών. Ξέρουμε επίσης ότι όσο πού πολύ οί λαοί άγωνίζονται δραστήρια, μέ έμπιστοσύνη καί μ' ένθουσιασμό, τόσο πού σύντομη είναι ή περίοδος κατ' τήν όποία είναι ύποχρεωμένοι νά ύφίστανται τίς έπιθέσεις τοῦ δυνάστη.

Στό Νότιο Βιετνάμ δημιουργήθηκαν εδώ καί λίγους μήνες συνθήκες τέτοιες ώστε οί Ήνωμένες Πολιτείες άποφάσισαν νά αλλάξουν τήν όμάδα πού βρίσκεται στήν Έξουσία. Ό ντόπιος δικτάτορας δέν υπόκυψε σ' αύτό καί τότε οί Ήνωμένες Πολιτείες έδωσαν στόν κόσμο ένα καινούριο παράδειγμα γιά τó τί παθαίνουν τά άνδρείκελα πού σέ κάποια άρισμένη στιγμή δέν ύπακούουν στίς έντολές. Σύμφωνα μέ πληροφο-

ρίες που μεταδόθηκαν από τα βορειοαμερικανικά πρακτορεία ειδήσεων, ο Νγκό Ντίνκ Ντιέμ και ο αδελφός του Νού έπεσαν θύματα μιώς «τυχαίας ατυκτονίας». Τήν ίδια σχεδόν τέ-  
κη βρήκε ο Τρουκίλλιο, όταν έπαψε πιά να προσφέρεται σάν  
άνταλλακτικό νόμισμα οε κάποιαν άγοραπωλησία που κάνει η  
ιμπεριαλιστική έξουσία όταν ή ομάδα της χάνει και την τε-  
λευταία της Ικιάδα κι' έξαντλείται.

Γαίδοο όλα αυτά δείχνουν ότι ή κατάσταση ξεφεύγει  
λίγο λίγο από τόν έλεγχο των καταπιεστικών δυνάμεων στο  
Νότιο Βιετνάμ και οι σύντροφοι του 'Απελευθερωτικού Μετώ-  
που τό έχουν έκφρασει με σαφήνεια. Τρείς δρόμοι υπάρχουν.

Ό δρόμος που ακολουθείται ως σήμερα και που συνίστα-  
ται στο να χρησιμοποιούν οι Βορειοαμερικάνοι στών πόλεμο  
νιόπια στρατεύματα και μονάχα μιάν ειδική ομάδα από ουμ-  
βούλους για τόν πόλεμο, τήν κατάπνιξη και τὰ μαρτύρια. Ό  
δρόμος τούτος δείχνει ότι είναι αδύνατο να κρατηθεί. Ή έ-  
ναλλακτική λύση θα ήταν να κάνουν άμηση είσβαλή στο Νότιο  
Βιετνάμ και να χρησιμοποιήσουν μαζικά τὰ έκστρατευτικά σώ-  
ματα των γιάνκηδων.

Φυσικά αυτό θα κάνει τόν άγώνα πολύ πιο σκληρό. Άλλά  
αυτός θα πάρει επίσης ένα πολύ σαφέστερο νόημα για τόν κό-  
σμο. Σήμερα όταν γιορτάζουν τις νίκες κι' όταν άνακαινώνουν  
τις 8.000 άπώλειες που προξενήθηκαν στο νοτιοβιετναμικό κα-  
ταπιεστικό στρατό, μπορεί κανείς ν' άναρωτηθεί πόσοι άπ' αυ-  
τούς τούς 8.000 άντρες ήταν άθώοι, άνθρωποι του λαού, που  
για τόν ένα ή για τόν άλλο λόγο παρασύρθηκαν και πολεμούν  
ένάντια στην έλευθερία. "Ετσι άκριβας είχε συμβή πολλές  
φορές στην Κούβα (όπου οι στρατιώτες του Μπατίστα που κα-  
τατάσσονταν στο στρατό έπειδη δέν μπορούσαν να βρουν άλ-  
λο δουλειά, άποχρεώνονταν ν' άφιερώνουν τή ζωή τους στην  
προσάθεια να φρενάρουν τήν άνάπτυξη τής επαναστατικής  
πάλης). Άλλά άν ή επεμβατική δύναμη των γιάνκηδων έμ-  
παινε κατά μάζες στο Νότιο Βιετνάμ, όλος ο κόσμος θα ήξερε  
καλά ένάντια οε ποιόν μάχεται και γιατί. Όλόκληρη ή οικου-  
μένη θα κατανοούσε σαφέστερα ποιός είναι ο έχθρός και θα

τὸν διαπίστωνε παλὺ πιὸ γρήγορα. Αὐτὸ τὸ ξέρουν καλὰ καὶ οἱ γιάνκηδες.

Ὅταν σήμερα ὑψώνουμε μ' ἐνθουσιασμὸ τὸ λάβαρο τοῦ Νότιου Βιετνάμ, δὲν τὸ κάνουμε μόνο ἀπὸ προλεταριακὸ διεθνισμὸ, ἀπὸ τὴ φροντίδα γιὰ δικαιοσύνη ποὺ μᾶς ἔχει ἐμφυσήσει σ' ὅλους ἡ ἐπανόσταση. Τὸ κάνουμε καὶ γιὰ αὐτὸ τὸ μέτωπο πάλης εἶναι ἐξαιρετικὰ σπουδαῖο γιὰ τὸ μέλλον ἅλης τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐκεῖ κάτω, στὸ Βιετνάμ, γυμνάζονται οἱ δυνάμεις γιὰ νὰ μπορέσουν μιὰ μέρα νὰ ἐξοντώσουν τοὺς ἀντάρτες μας, τοὺς δικούς μας σ' ὁλόκληρο τὸ ἀμερικάνικο ἔδαφος. Ἐκεῖ δοκιμάζουν ὅλα τὰ καινούργια ὅπλα μαζικῆς ἐξόντωσης καὶ τίς πιὸ σύγχρονες τεχνικὲς μεθόδους πάλης ἐνάντια στὴν ἐλευθερία τῶν λαῶν. Αὐτὴ τὴ στιγμή τὸ Νότιο Βιετνάμ εἶναι γιὰ τὸν ἱμπεριαλισμὸ τῶν γιάνκηδων τὸ μεγάλο ἐργαστήριο, ὅπου παρασκευάζονται ὅλα τὰ ἐφόδια ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα ἐν ὄψει ἐνὸς ἀγώνα ἀκόμα πιὸ ἐντυπωσιακοῦ ὅν εἶναι δυνατό, ἀκόμα πιὸ σημαντικοῦ ἴσως, ἐνὸς ἀγώνα ποὺ θὰ χρειαστεῖ νὰ διεξαχθεῖ στὴν πίσω αὐλὴ τῆς ἀποικιακῆς κατοχῆς πάνω σ' ὁλόκληρη τὴν ἀμερικάνικη ἥπειρο.

Οἱ Ἕνωμένες Πολιτεῖες ξέρουν ὅτι ἡ νικηφόρα ἐκβασὴ αὐτῆς τῆς πάλης θὰ σημάνει ἐπίσης τὸ τέλος τοῦ βοραιοαμερικάνικου ἱμπεριαλισμοῦ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐνδιαφέρονται τόσο πολὺ. Ἄσε πᾶ τὴ στρατηγικὴ σπουδαιότητα τοῦ Νότιου Βιετνάμ σὰν ὀρμητήριο γιὰ μιὰν ἐπίθεση ἐνάντια στὸ σοσιαλιστικὸ μπλόκ στὴν Ἀσία. Αὐτὲς οἱ δύο στρατηγικὲς πλευρὲς κάνουν τὸ Νότιο Βιετνάμ νὰ λογαριάζεται σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ σοβαρὰ προβλήματα πάνω στὰ ὁποῖα σκοντάφτει ἡ καινούρια κυβέρνησιν τῶν γιάνκηδων. Ἡ κυβέρνησιν αὐτὴ φρεῖλει νὰ ἀναλύσει μὲ μεγάλῃ σχολαστικότητι τί τὴν συμφέρει νὰ κάνει σήμερα. Εἶναι ὁλοφάνερο πὺς κανεῖς τοὺς δὲν ἔχει κατὰ νοῦ μιὰ πραγματικὰ δημοκρατικὴ φόρμουλα εἰρήνης ποὺ θὰ ἐπέτρεπε στὸν Βιετναμικὸ λαὸ νὰ κερδίσει χωρὶς ἄλλες περιπλοκὰς τὴ νίκη, νὰ συγκροτήσῃ ἐνιαῖο κράτος καὶ νὰ προχωρήσῃ — ὅπως τὸ ἔχουν κάνει ἤδη τὰ ἀδέρφια του στὸ

βορρά — πρὸς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ πάνω στὲς βάσεις τῆς καθυστέρησης ποὺ τοῦ κληροδότησε ἡ ἀποικιοκρατία καὶ οἱ καταστροφὲς τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν ἀπὸ τὸν πόλεμο.

Οἱ ἱμπεριαλιστὲς ἐξαντλοῦν τὴν ἐπινοητικότητά τους στὴν ἀναζήτησιν ἄλλων μεθόδων τακτικῆς καὶ ἄλλης στρατηγικῆς κατεύθυνσης. Ποιά θὰ εἶναι ἡ ἀπόφασί τους; Δὲν μποροῦμε ἀκόμη νὰ τὸ ξέρομε. Ἀλλὰ προβλέπομε ὅτι ὁ ἡρωϊκὸς λαὸς τοῦ Νότιου Βιετνάμ θὰ ἔχει μπροστά του μακρὸν ἀγῶνα καὶ πολλὰ βάσανα τὸν περιμένουν ὅπως καὶ ὅλους τοὺς λαοὺς ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐλευθερίά τους.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ζωντανὴ παρουσία τῶν ἀπελευθερωτικῶν δυνάμεων τοῦ Βιετνάμ, οἱ διαρκεῖς ἐπιτυχίες τους, τὸ γεγονός ὅτι προωθοῦνται κανονικὰ πρὸς τὴς περιοχὰς ποὺ ὁ ἐχθρὸς εἶναι σὲ θέση νὰ τὴς ὑπερασπίζεται ἀποτελεσματικώτερα, ἀποτελοῦν ἕνα παράδειγμα ποὺ τὸ προσέχουν καὶ τὸ συγκρατοῦν ὅλοι οἱ λαοί. Ἀποστολή μας, ἐδῶ στὴν Κούβα, εἶναι νὰ κρατήσουμε αὐτὸ τὸ παράδειγμα σὺν νῶς μας, νὰ δώσουμε νὰ τὸ καταλάβει ὁ λαὸς μας γιατί αὐτὸς ἀντιπροσωπεύει τὴ δικαιοσύνη καὶ γιατί ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο τμῆμα τῆς μεγάλης ἀδερφότητας τῶν καταπιεζόμενων λαῶν στὴν οἰκουμένη. Ὅφειλουμε ἐπίσης νὰ μεταφέρουμε αὐτὸ τὸ παράδειγμα μὲ ὅλους τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα στὴν καταδυναστευμένη Ἀμερικὴ γιὰ νὰ δείξουμε πῶς εἶναι δυνατό νὰ ἀγωνίζεται κανεὶς οὐ ὅλες τὴς ἡμέρας γιὰ τὴ χειραφέτησιν τῶν λαῶν. Κι' ἀκόμα γιὰ νὰ δείξουμε στοὺς λαοὺς τῆς Ἀμερικῆς μας καὶ κατὰ ἄλλα: πῶς ἔταν ἐξαντλοῦνται τὰ περιθώρια εἰρηνικοῦ ἀγῶνα, ὅταν οἱ ἀντιδραστικὲς δυνάμεις ἐξαπατοῦν ἀδιάκοπα τὸ λαὸ, ὅχι μόνο μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑψώσει τὸ φλόμπουρο τῆς ἐπανάστασης ἀλλὰ ἔχει καὶ ὑποχρέωση νὰ τὸ κάμει. Δὲν μιλοῦμε γιὰ κορμιὰ χώρα εἰδικά. Μιλοῦμε γιὰ συγκεκριμένους καταστάσεις. Ἡ μορφὴ, τὰ μέσα καὶ ἡ στιγμή ποὺ ἀρχίζει ἕνας ἐγγῶνας εἶναι πράγματα ποὺ ἀποφασίζονται ἀπὸ τὴς λαϊκὲς δυνάμεις κάθε χώρας. Ἀλλὰ ὅλοζώντανα ὑπάρχουν τὰ παραδείγματα ποὺ δείχνουν ὅτι μπορεῖ κανεὶς ν' ἀγωνιστεῖ παρὰ

τὸν χημικὸ πόλεμο, παρὰ τὶς καινούριες μεθόδους καταστροφῆς ποὺ κάθε μέρα δοκιμάζουν οἱ γιάνκηδες. Ἐν γὰρ μιᾷ στιγμῇ κυττάζουμε τὸ χάρτη τοῦ Βιετνάμ — ποὺ εἶναι μιὰ μικρὴ σὲ ἔκταση χώρα — κι' ἂν ἔπειτα παρατηρήσουμε τὰ εἴκοσι ἑκατομμύρια τετραγωνικὰ χιλιόμετρα τῆς ἀπέραντης Ἀμερικῆς μας θὰ δοῦμε ἐπὶ πλέον διὶ εἶναι δυνατό ν' ἀγωνισεῖ κανεὶς ἐδῶ πὺ ἐδὼκολα.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀμερικῆς εἶναι ὥριμοι γιὰ ἐπανάσταση. Κι' ὅχι μόνο αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κιάλας ξεκινήσει σήμερα τὸν ἀγῶνα τους. Ὑπάρχουν καὶ λαοὶ ποὺ δὲν ἔχουν ἀρχίσει ἀκόμα καὶ ποὺ ὅμως ἀκονίζουν ὑπομονετικὰ τὶς χατάρες τους, γιὰτὶ ξέρουν πῶς ἡ ὥρα ζυγώνει. Ξέρουν ὅτι ὁ ἀμερικάνικος ἱμπεριαλισμὸς θὰ ἐπέμβει στὴν Ἀμερικὴ, ἀλλὰ ξέρουν ἐπίσης ὅτι ὅσο πὺ πολλὰ μέτωπα ἀνοίγονται ταυτόχρονα, τόσο πὺ δύσκολη θὰ εἶναι ἡ πάλη του. Δὲν πρόκειται πὰ γιὰ χώρες. Ἦ Κούβα π.χ. δὲν εἶναι μιὰ χώρα σὲ τοῦτα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Εἶναι μέρος μιᾶς ἐνιαίας χώρας, τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς. Κι' εἶναι ἐπὶ πλέον ἓνα σύμβολο γιὰ ὁλόκληρη τὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ.

Ἔτσι κάθε λαὸς ἀρχίζοντας τὸν ἀγῶνα του ἀρχίζει ἐπίσης νὰ σκάβει τὸ λάκκο τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Τοῦ ἀξίζει λοιπὸν ὁλόκληρη ἡ ὑποστήριξή μας καὶ ἀμέριτος ὁ θαυμασμὸς μας. Οἱ ἱμπεριαλιστὲς προσπαθοῦν τώρα νὰ ἐξαφανίσουν τὴν Κούβα, γιὰ νὰ ἐξαφανίσουν τὸ «κακὸ παράδειγμα». Καὶ ὁσφαλῶς στοχάζονται πῶς ἂν κατάφερναν νὰ θριαμβέψουν θὰ ἐκμηδενίσαν κάθε τὶ ποὺ ἔχει πραγματοποιήσει ἡ κυβέρνησή, ὅλες τὶς κοινωνικὲς κατακτήσεις καὶ θὰ ἐξέδιναν ὅλους τοὺς ἐκπροσώπους αὐτῆς τῆς κυβέρνησης. Τὸ ξέρουμε αὐτὸ πὺ καλά. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ ἀγῶνας μας εἶναι ἀγῶνας ζωῆς ἢ θανάτου. Τὸ ξέρει αὐτὸ κι' ὁ λαὸς τοῦ Νότιου Βιετνάμ. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύση γι' αὐτὸν ἀπ' τὸ νὰ νικήσει ἢ νὰ καταστρεφεί, πῶγμα ποὺ θὰ σήμαινε ἀτελείωτα χρόνια συντριβῆς τῶν καταπιεζόμενων λαῶν κάτω ἀπὸ τὴ μπότα τῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἐξουσίας.

Γιὰ τοῦτο ὁ ἀγῶνας πρέπει νᾶναι καλὰ μελετημένος καὶ

καλά ώρμησμένος. "Όμως άπ' τή στιγμή πού θ' άρχίσει πρέπει νά συνεχιστεί ώς τó τέλος. Δέν πρέπει νά υπάρξουν ούτε συμβιβασμοί ούτε σταματήματα στα μισά του δρόμου. Δέν είναι δυνατό νά υπάρξουν συμφωνίες πού θά έγγυώνται μόνο κατά τó ήμισυ τή σταθερότητα μιας χώρας. Ή νίκη πρέπει νά είναι ολοκληρωτική. Μ' αυτή τήν προοπτική ó λαός μας είναι έτοιμος νά πολεμήσει. Άκριβώς όπως τó έκανε επί 4πτά όλόκληρα χρόνια ó λαός τής Άλγερίας. Μè τήν ίδια πίστη μάχεται σήμερα ó λαός τού Νότιου Βιετνάμ. Έχει όμως και μερικά ακόμα πλεονεκτήματα στην προσπάθειά του: Έχει τή ζεστασιά και τήν υποστήριξη των αδερφών του τού Βόρειου Βιετνάμ. Έχει πιο κοντά του άπ' όποιονδήποτε άλλον τó παράδειγμα για τó τί σημαίνει άσταμάτητη πάλη ένός λαού για τήν έλευθερία του, αυτό τού αδερφικού του λαού πού άγωνίστηκε έννιά όλόκληρα χρόνια για ν' άποτινέξει τó γαλλικό ζυγό. Τέλος έχει τó παράδειγμα τής σημερινής κατάστασης στό Βόρειο Βιετνάμ πού μπορεί νά τή συγκρίνει με όσα υποφέρει τó Νότιο Βιετνάμ.

"Όλα αυτά τά πράγματα πρέπει νά κάνουν τήν πίστη του ακόμα πιο βαθειά, τήν έμπιστοσύνη του στό θράσος ακόμα πιο μεγάλη. Όλα αυτά μας δίνουν τή δυνατότητα νά ξερούμε — καθώς τó είπε ένας από τούς συντρόφους τής αντιπροσωπείας — ότι όποιος κι' αν είναι οί μέθοδοι πού χρησιμοποιεί ó βορειοαμερικάνικος ιμπεριαλισμός στην πάλη του, τó τελικό αποτέλεσμα θά είναι ή νίκη τού Νότιου Βιετνάμ και ή ένοποίηση όλόκληρης τής χώρας.

Τή στιγμή τούτη πού τερματίζονται οί έκδηλώσεις αυτής τής έβδομιάδας έορτασμού για τήν τρίτη επέτειο τής ίδρυσης τού Μετώπου, χαιρετίζουμε τόν αδερφικό λαό τού Νότιου Βιετνάμ σάν αδερφό στά όπλα, σάν υποδειγματικό σύντροφο σ' αυτές τες δύσκολες στιγμές τής παγκόσμιας ιστορίας κι' ακόμα πιο πολύ σάν λαό πρωτοπόρων στρατιωτών πού βρίσκειται στά πρώτα καρακάματα τής πάλης τού παγκόσμιου προλεταριάτου ένάντια σόν ιμπεριαλισμό. Έτσι, όταν συγκεντρωνόμαστε για νά χαιρετίσουμε τόν Βιετναμικό λαό, χαιρετίζουμε έ-



ναν ἀληθινὸ ἀδερφόν. Σφίγγουμε μέσα στὴν ἀγκαλιά μας τοὺς ἄντρες ποὺ σὲ μιὰ μακρινὴ χώρα τοῦ κόσμου ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἀσφάλειά μας, γιὰ τοὺς κοινούς πόθους ποὺ ἐνώνουν ὅλους τοὺς λαοὺς τῶν τριῶν ἡπείρων ποὺ καταδυναστεύονται σήμερα: τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς μας.

## 2. Λόγος στη Γενεύη. Ἡ θέση τῆς Κούβας στὴν Παγκόσμια Συνδιάσκεψη γιὰ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν ἀνάπτυξη

*Στις 23 Μάρτη 1964 ἀρχισε στὴ Γενεύη ἡ Παγκόσμια Συνδιάσκεψη ἐμπορίου καὶ ἀνάπτυξης ποὺ συγκλήθηκε ἀπὸ τὰ Ἕνωμένα Ἐθνη. 1500 ἀντιπροσώποι ἀπὸ 120 χῶρες συμμετείχαν σ' αὐτήν. Ἐπισκεπλὴς τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Κούβας ἦσαν ὁ Ἐρνέστο Τσε Γκουεβέρα. Ὁ λόγος αὐτοῦ ἐκφωνήθηκε στις 25 Μάρτη 1964.*

Σὰς μιὰ τῶρα ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Κούβας, νησιωτικῆς χώρας, ποὺ βρίσκεται στὴν εἰσοδο τοῦ Κόλπου τοῦ Μεξικοῦ, στὴν Καραϊβικὴ θάλασσα. Σὰς μιὰ μὲ βάση τὰ πολυάριθμα δικαίωματα ποὺ ἔχει γιὰ τὴ διακήρυξη ἐδῶ τῆς ἀλήθειας τῆς. Ἡ Κούβα σὰς μιὰ πρῶτα - πρῶτα μὲ τὴν ιδιότητά της ὡς χώρα ποὺ ἀνήκει στὸ σύνολο τῶν λατινοαμερικανικῶν ἐθνῶν, παρ' ὅλο ποὺ μὲ παράνομα μέτρα τὴν ἀποχώρισαν προσωρινὰ ἀπ' τὸν ὄργανισμὸ τῆς ζώνης αὐτῆς, χάρις πρὸς τὰς πιέσεις τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ γεωγραφικὴ τῆς τοποθέτηση δείχνει ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ χώρα ὑπανάπτυκτη· μιὰ χώρα ποὺ ἐννοίωσε στὴ οἰκονομία της τὴν διαστροφὴς τῆς ἀποικιακῆς καὶ ἡγεμονιστικῆς ἐκμετάλλευσης καὶ ποὺ γνώρισε τὴν οὐλομένη ἐπιβίωση τῆς ὑποτέλειας τῶν ἀγορῶν τῆς καὶ ὅλης τῆς οἰκονομίας τῆς, πρᾶγμα ποὺ εἶναι τὸ ἴδιον, τῆς ὑποταγῆς ὁλόκληρου τοῦ κυβερνητικοῦ τῆς μηχανισμοῦ σὲ μιὰ ξένη δύναμη.

Ἡ Κούβα σὰς μιὰ ἀκόμη καὶ ὡς χώρα ἀπειλούμενη μὲ εἰσβολή.

Cuba Socialista, ἀρ. 33, Μαρτίου 1964.

“Όλα αυτά τὰ χαρακτηριστικά εἶναι ποὺ ἔφεραν τὴ χώρα μας στὸ πρῶτο πλάνο τῆς ἐπικαιρότητας σ’ ὅλο τὸν κόσμο, παρὰ τὸ μικρὸ τῆς μέγεθος, παρὰ τὴν περιορισμένη οἰκονομική της σηµασία καὶ τὸ μικρὸ ἄριθμὸ τῶν κατοίκων της.

Στὴ συνδιάσκεψη αὐτῇ, ἡ Κούβα θὰ ἐκφράσει τὴν ἀποψή της μέσα ἀπ’ τὰ διάφορα πρίσματα ποὺ διαγράφουν τὴν ἰδιόμορφη κατάστασή της μέσα στὸν κόσµο, ἀλλὰ θὰ βασίσει τὴν ἀνάλυσή της πάνω στὴ σημαντικότερη καὶ θετικότερη ἰδιότητά της: τὴν ἰδιότητά της σὰν χώρα ποὺ οἰκοδοµεῖ τὸ σοσιαλισµό.

Σὰν λατινοαμερικανικὴ καὶ ὑπανάπτυκτη χώρα, θὰ συµ- παρασταθεῖ στὶς κυριότερες ἀπαιτήσεις τῶν ἀδελφῶν χωρῶν· σὰν χώρα ἀπειλουμένη µὲ εἰσβολὴ θὰ καταγγελλεῖ ἀπ’ τὴν ἀρχὴ ὅλες τὶς προγραμματισµένες σκευωρίες τοῦ μηχανισμοῦ καταναγκασµοῦ τῆς ἱµπεριαλιστικῆς ἐξουσίας τῶν Ἑνωµένων Πολιτειῶν τῆς Ἀµερικῆς.

Βάζουµε σὰν εἰσαγωγὴ αὐτὲς τὶς λίγες ἐξηγήσεις, γιατί ἡ χώρα μας θεωρεῖ ἀπαραίτητο νὰ καθορίσει µὲ ἀκρίβεια τὴ σηµασία τῆς συνδιάσκεψης αὐτῆς, τὴ σπουδαιότητά της καὶ τὴν ἐνδεχόµενη ἐπίδρασή της. Φτάνουµε στὴ συνδιάσκεψη αὕτῃ 17 χρόνια µετά τὴ συνδιάσκεψη τῆς Ἀθῆνας, ὅπου προσπαθῆθηκε νὰ γίνεῖ µιά διοργάνωση τοῦ κόσµου σύµφωνα µὲ τὰ ἀντιμαχόµενα ἱµπεριαλιστικὰ συµφέροντα. Παρ’ ὅλο τοῦ ἡ Κούβα ἦταν ἡ ἔδρα αὐτῆς τῆς συνδιάσκεψης, ἡ ἐπαναστατική µας κυβέρνηση δὲν αἰσθάνεται καθόλου δεσµευµένη ἀπ’ τὸ ρόλο ποὺ ἔπαιξε τότε µιά ἐξαρτηµένη ἀπ’ τὸν ἱµπεριαλισµὸ κυβέρνηση οὔτε ἀπ’ τὸ περιεχόµενο καὶ τὴν ἔννοια τοῦ περίφηµου Χάρτη τῆς Ἀθῆνας.

Στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς συνδιάσκεψης καὶ τῆς ἄλλης τοῦ Μπρέττον Γουόλς ποὺ προηγήθηκε, διάφοροι διεθνεῖς ὁργανισμοὶ δημιουργήθηκαν κι’ ἀνάπτυξαν βλαβερὴ δράση γιὰ τὰ συµφέροντα τῶν ἐξαρτηµένων χωρῶν τοῦ σύγχρονου κόσµου. Οἱ Ἑνωµένες Πολιτείες τῆς Ἀµερικῆς δὲν ἐπικύρωσαν τὸν Χάρτη τῆς Ἀθῆνας ποὺ τὸν θεώρησε πολὺ «τολμηρό» οἱ διάφοροι ὁµως πιστωτικοὶ καὶ χρηµατιστικοὶ διεθνεῖς

όργανισμοί κι' ή συμφωνία πάνω στις δασμολογικές τιμές του εμπορίου, που ήταν τα συγκεκριμένα αποτελέσματα της συνδιάσκεψης αυτής, απόδειξαν την ανεπάρκειά τους σαν δίπλα για την υπέρσωση των συμφερόντων της χώρας και την ι-διότητα τους ακόμη σαν δίπλα επίθεσης ενάντια της.

Είναι ζητήματα αυτά που θα τα πραγματευθούμε πλατύ-τερα παρακάτω. Σήμερα το περιεχόμενο της συνδιάσκεψης είναι πλατύτερο και ρεαλιστικότερο, γιατί ασχολείται, ανά-μεσα στ' άλλα, με τρία απ' τα ζωτικότερα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου: τις σχέσεις ανάμεσα στο στρατόπεδο των σοσιαλιστικών χωρών και στο στρατόπεδο των ανεπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών, τις σχέσεις ανάμεσα στις υποανάπτυ-κτες χώρες και τις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές δυνάμεις και τέλος το μεγάλο πρόβλημα της ανάπτυξης για τον εξαρ-τημένο κόσμο.

Ό αριθμός των συμμετεχόντων στη νέα αυτή συνδιά-σκεψη ξεπερνάει πολύ αυτόν των αντιπροσώπων της συνδιά-σκεψης της 'Αθίνας το 1947. Δέν μπορούμε παρ' όλ' αυτά να πούμε με καθαρή καρδιά ότι το βήμα αυτό είναι το βήμα όλων των λαών του κόσμου. Οι εκπληκτικές νομικές έρμηνείες που επικειρούν άτιμώρητα μερικές δυνάμεις στερούν απ' τη συν-διάσκεψη την παρουσία χωρών με μεγάλη σημασία στον κό-σμο, όπως της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, μόνης νόμμης εκπροσώπου του πολυαριθμότερου λαού της γής κι' έτσι βλέ-πουμε τα Έδρανά της να κατέχονται από μια πλαστή αντιπρο-σώπευση. Και το άκρο άωτο της παραδοξότητας είναι ότι αυτή ή ψευδοαντιπροσώπεύα κατέχει το δικαίωμα του βέτο στα 'Ηνωμένα Έθνη.

Επισημαίνουμε ακόμη ότι απουσιάζουν έδω οι αντιπρο-σώπειες της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Κορέας και της Λαοκρατικής Δημοκρατίας του Βιετνάμ, αθέντικές έξουσίες των λαών τους, ενώ βρίσκονται έδω αντιπρόσωποι των κυ-βερνήσεων του Νότιου των δύο αυτών διχοτομημένων κρα-τών· και, πρᾶγμα πολύ σοβαρότερο, ή Όμοσπονδιακή Δημο-κρατία της Γερμανίας, με τον ίδιο τρόπο, αντιπροσωπεύεται

στη συνδιάσκεψη αυτή και κατέχει την αντιπροεδρία, ενώ έχει παραμεριστεί δίκαια ή Λαοκρατική Γερμανική Δημοκρατία. Ένω λοιπόν οι σοσιαλιστικές χώρες που άναφραμε ά-πουσιάζουν, κατέχει πεισματικά έδρα στην αίθουσα αυτή ή κυβέρνηση της Νοτιοαφρικανικής Ένωσης, που παραβιάζει τὸ Χάρτη τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν μετὴν ἀπάνθρωπη καὶ φασιστική πολιτική τοῦ διαχωρισμοῦ ποὺ ἐφαρμόζει, ἐπακρωμένη ἀπ' τοὺς νόμους της, καὶ ποὺ προκαλεῖ τὸν Ο.Η.Ε. μετὴν ἄρνησή της νὰ δώσει πληροφορίες γιὰ τὰ ἐδάφη ποὺ κρατᾶται κατὰπορευματικά.

Ἐξ αἰτίας δλων αὐτῶν τῶν ἀνωμαλιῶν αὐτὴ ἡ συγγέν-τρωση δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς τὸ βῆμα δλων τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Εἶναι καθήκον μας νὰ τὸ τόνισουμε, νὰ ἐπιστή-σουμε τὴν προσοχή τῶν παρισταμένων γιατί ὅσο θὰ διαρκεῖ αὐτὴ ἡ κατάσταση πραγμάτων κι' ὅσο ἡ δικαιοσύνη θὰ παρα-μένει στὰ χέρια τῶν ἰσχυρῶν συμπεριόντων, οἱ νομικὲς ἐρμη-νεῖες θὰ συνεχίσουν νὰ ἐξαρτῶνται ἀπ' τὴς δυνάμεις τῆς κα-ταπίεσης καὶ θὰ εἶναι δύσκολο νὰ μειώσουμε τὴν ἔνταση ποὺ βασιλεύει καὶ ποὺ κυοφορεῖ θανάτους κινδύνους γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὑπογραμμίζουμε ἐδῶ τὰ γεγονότα αὐτὰ γιὰ νὰ δώσουμε στὴ συνδιάσκεψη νὰ καταλάβῃ τὴν εὐθύνη ποὺ βαρύνει τοὺς ὄρους μας καὶ τὴς συνέπειες ποὺ μπορεῖ νὰ ἔ-χουν οἱ ἀποφάσεις ποὺ θὰ παρθοῦν ἐδῶ. Μιὰ μόνη στιγμή ἁ-δυναμίας, ἀμφιβολίας ἢ συμβιβασμοῦ μπορεῖ νὰ ἁμαρῶσει τὴς πράξεις μας στὰ μάτια τῆς ἱστορίας τοῦ μέλλοντος· εἴμα-στε κατὰ κάποιο τρόπο συνένοχοι, ἐμεῖς, τὰ μέλη τῶν Ἰνω-μένων Ἐθνῶν· τὰ χέρια μας εἶναι βαμμένα μετὸ αἷμα τοῦ Λουμούνπα, τοῦ Κογκολέζου πρωθυπουργοῦ ποὺ δολοφονή-θηκε ἐπείσχυοντα τὴ στιγμή ποὺ τὰ στρατεύματα τοῦ Ο.Η.Ε. ἦσαν ἐπιφορτισμένα μετὴν ἐξασφάλιση τῆς σταθερότητας τοῦ καθεστώτος του. Καὶ τὸ πὸ ἐπιβορυντικό ἀπ' ὅλα εἶναι ὅτι ὁ ἴδιος ὁ μάρτυρας Πατρίς Λουμούνπα εἶχε ἀπευθύνει ἐκτακτὴ ἐκκλήση στὰ στρατεύματα αὐτά.

Γεγονότα τέτοιας σοβαρότητας, γεγονότα ποὺ ἔχουν ἀρ-νητικὴ σημασία γιὰ τὴς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς καὶ ποὺ

διακυβεύουν τὸ γόητρό μας σὰν κυρίαρχων ἐθνῶν, δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπονται σὲ μιὰ τέτοια συνδιάσκεψη.

Ζοῦμε σ' ἓνα κόσμο βαθεῖα δικασμένο σὲ ἀνταγωνιστικές ὁμάδες ἐθνῶν ποὺ ἐκπροσωποῦν πολλὲς διαφορετικές μεταξὺ τους οἰκονομικές, κοινωνικές καὶ πολιτικές τάσεις. Στὸν κόσμο αὐτὸ τῶν ἀντιθέσεων, ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴ σοσιαλιστικές καὶ τὴς καπιταλιστικές χώρες ἐκδηλώνεται σὰν ἡ βασικότερη τῆς ἐποχῆς μας. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ ψυχρὸς πόλεμος, ἐμπνευσμένος ἀπ' τὴ Δύση, ἀπόδειξε τὴν πρακτικὴ ἀναποτελεσματικότητά του καὶ τὴν ἑλλειψη ρεαλισμοῦ του ἀποτελεῖ ἕναν ἀπ' τοὺς λόγους σύγκλησης αὐτῆς τῆς συνδιάσκεψης. "Ἄν ὅμως εἶναι ἡ βασικότερη ἀντίθεση, δὲν εἶναι καὶ ἡ μόνη. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴς ἀνεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες καὶ τοὺς ὑπανάπτυκτους λαοὺς τοῦ κόσμου καί, στὴ Συνδιάσκεψη αὐτῇ γιὰ τὸ Ἐμπόριο καὶ τὴν Ἀνάπτυξη, οἱ ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στὴς ὁμάδες αὐτὲς ἐθνῶν ἔχουν μεγάλη σημασία. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴς διάφορες καπιταλιστικές χώρες ποὺ μάχονται ἀκατάπαυστα μεταξὺ τους γιὰ τὸ μῶρασμα τοῦ κόσμου καὶ τὴ σταθερὰ κατοχή τῶν ἀγορῶν τους, ποὺ τοὺς ἐπιτρέπει μιὰ εὐρύτατη ἀνάπτυξη βασισμένη πάνω στὴν ἐξαθλίωση καὶ τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ ἐξαρτημένου κόσμου.

Οἱ ἀντιθέσεις αὐτὲς εἶναι σημαντικές· ἀντανακλοῦν τὴ σύγχρονη πραγματικότητα τοῦ πλανήτη καὶ κυοφοροῦν τὸν κίνδυνο νέων ἀναταραχῶν ποὺ κινδυνεύουν νὰ πάρουν στὴν ἀτομικὴ ἐποχὴ παγκόσμιες διαστάσεις.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐξισωτικὴ Συνδιάσκεψη ὅπου ὅλα τὰ ἔθνη θὰ μποροῦν νὰ ἐκφράσουν μὲ τὴν ψήφο τους τὴς ἐλπίδες τῶν λαῶν τους, θὰ γίνῃ ἓνα μεγάλο βῆμα στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου, ἂν μπορέσουμε νὰ φτάσουμε σὲ μιὰ ἱκανοποιητικὴ γιὰ τὴν πλειοψηφία ἀπόφαση. Πολλὰς δυνάμεις μηχανορραφοῦν γιὰ ν' ἀποφύγουν μιὰ τέτοια λύση. Ἡ εὐθύνη γιὰ τὴς ἀποφάσεις ποὺ θὰ παρθοῦν πέφτει πάνω στοὺς ἀντιπρόσωπους τῶν ὑπανάπτυκτων χωρῶν. Ἄν ὅλοι οἱ λαοὶ ποὺ ζοῦν μέσα σὲ ἐπικρατικές οἰκονομικές συνθήκες, ἐξαρτημένες σὲ

ζωτικών τομέων της οικονομίας τους και της πολιτικοκοινωνικής τους δομής από ξένες δυνάμεις, μπορέσουν ν' αντισταθούν στους πειρασμούς και τις προσφορές και νά επιβάλλουν έδω ένα καινούριο τύπο σχέσεων, ή ανθρωπότητα θά έχει κάνει ένα βήμα μπρός.

“Αν, αντίθετα, οι ομάδες των υπανάπτυκτων χωρών άπαντήσουν στο τραγούδι των σειρήνων των ανεπτυγμένων δυνάμεων που έμεταλλεύονται την καθυστέρησή τους, αν κατατρίβουν σε στείρες έσωτερικές διαμάχες διαφιλονικώντας το ψαροκόκκαλο που τους ρίχνουν οι ίσχυροί του κόσμου τότε και διασπάζουν έτσι την ενότητά τους σαν δυνάμεις άριθμητικά άνωτερων, ή ακόμα αν σταθούν άνίκανες νά επιβάλλουν καθαρές συμφωνίες, χωρίς υπεκφυγές και που νά μὴν ύπόκεινται σε αθέαίρετες έρμηνείες ή σε παραθιάσεις κατά βούληση, τότε ή προσπάθειά μας θά άποβεί μάταιη και οι έξαντλητικές συζητήσεις της συνδιάσκεψης αυτής θά μεταφραστούν σε άκίνδυνα ντοκουμέντα και άρχεία όπου ή διεθνής γραφειοκρατία θά φυλάει τόνους όλόκληρους μουτζουρωμένο καρτί και χιλιόμετρα από μαγνητοταινίες, όπου θά έχουν συλλεχθεί οι προφορικές γνώμες των μελών της. Κι' ό κόσμος θά παραμείνει ό ίδιος.

“Ετσι έχει τό ζήτημα με τη συνδιάσκεψη αυτή και θά πρέπει νά βρεθεί μιά λύση όχι μόνο στα προβλήματα που δημιουργεί ή κυριαρχία των άγορών και ή χειροτέρευση των δρων ανταλλαγής, αλλά και στην κυριότερη αίτία αυτής της κατάστασης πραγμάτων, δηλαδή την ύποδούλωση των έθνικών οικονομιών των έξαρτημένων χωρών από άλλες περισσότερο άναπτυγμένες που επιβάλλονται με τις έπενδύσεις τους στους κυριότερους τομείς της οικονομίας.

Πιστεύουμε — και τό δηλώνουμε άνοιχτά — ότι ή μόνη σωστή λύση των σημερινών προβλημάτων της ανθρωπότητας είναι ή ολοκληρωτική εζάλειψη της έκμετάλλευσης των έξαρτημένων χωρών άπ' τις άναπτυγμένες κεφαλαιοκρατικές χώρες, μαζί με όλα όσα συμπεριλαμβάνονται σ' αυτό. “Ήρθαμε έδω γνωρίζοντας άπόλυτα ότι πρόκειται γιά συζήτηση

ανάμεσα σε αντιπρόσωπους λαών που εξέλειψαν την κυριαρχία του ανθρώπου απ' τον άνθρωπο απ' τη μιὰ καὶ σὲ ἀντιπροσώπους τῆς πλειοψηφίας τῶν λαῶν ποὺ τὴν ὑπομένουν ἀκόμα. 'Απ' αὐτὸ τὸ σημεῖο πρέπει νὰ ἀρχίσει ὁ διάλογος. Παρ' ὅλο ποὺ ἡ ὑποψή μας εἶναι πολὺ σταθερὴ γιὰ νὰ ὑποστῇ τροποποιήσεις, εἴμαστε ἔτοιμοι γιὰ ἕναν ἐποικοδομητικὸ διάλογο μέσα στὰ πλαίσια τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης ἀνάμεσα σὲ χώρες μὲ διαφορετικὰ οικονομικά, πολιτικά καὶ κοινωνικὰ συστήματα. Τὸ πρόβλημα εἶναι νὰ δοῦμε τί μπορούμε νὰ ἀποκτήσουμε χωρὶς νὰ χρειαστεῖ νὰ χρησιμοποιήσουμε βία καὶ νὰ δοῦμε πότε πρέπει νὰ ἐγκαταλείψουμε ἕνα προνόμιο πρὶν τὸ χάσουμε ἀναπόφευκτα μὲ τὴ βία. 'Η συνδιάσκεψη θὰ πρέπει νὰ περάσει μέσ' ἀπ' αὐτὸ τὸ στενὸ καὶ κακοτράχαλο μονοπάτι. Οἱ ἔλιγμοι θὰ μᾶς δδηγήσουν σὲ ἄκαρπες λύσεις.

'Αναγγέλλομε, στὴν ἀρχὴ τῆς ὁμιλίας αὐτῆς, ὅτι ἡ Κούβα θὰ μιλοῦσε ἀκόμη καὶ σὰν χώρα - ὅγμα ἐπιδρομῆς. Γνωρίζετε ὅλοι τὰ τελευταῖα γεγονότα ποὺ ἔκαναν τὴ χώρα μας στόχο τῆς ἱμπεριαλιστικῆς ὀργῆς. 'Απὸ πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὴν Πλάγια Χερσὶν ἀκοοῦνται πᾶνω τῆς ὄλης οἱ πιέσεις καὶ παραβιάσεις τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου ποὺ μπορεῖ νὰ φανταστεῖ κανεὶς. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ Κούβα στάθηκε ἡ κυριώτερη οἰκὴν ἑνὸς ἀπ' τὰ γεγονότα ποὺ ἀπειλήσαν περισσότερο τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου καὶ ποὺ προσερχόταν ἀπὸ νόμιμες ἐνέργειες τῆς ἀποίε-  
ς ἐπέτρεπε στὴ χώρα μας νὰ κάνει τὸ δικαίωμά της νὰ ἀπο-  
φασίζει γιὰ τὴν πορεία προόδου τοῦ λαοῦ της.

Οἱ ἐπιδρομὲς τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν ἐνάντια στὴν Κούβα ἄρχισαν πρακτικὰ μετὰ τὸ θρίαμβο τῆς 'Επανάστασης. Στὴν ἀρχὴ κατευθύνονταν ὅμεσα ἐνάντια στὰ παραγωγικὰ κέντρα τῆς Κούβας. 'Επειτα, οἱ ἐπιδρομὲς αὐτὲς πῆραν τὴ μορφή μέτρων περιορισμένων νὰ παραλύσουν τὴν κοινωνικὴ οἰκονομία. Στὰ μέσα τοῦ 1960, οἱ 'Ηνωμένες Πολιτεῖες προσ-  
πάθησαν νὰ στερίξουν ἀπ' τὴν Κούβα τὸ ἀπαραίτητο ὕλικὸ γιὰ τὴ λειτουργία τῶν βιομηχανιῶν της, τῶν μεταφορῶν της καὶ τῶν ἡλεκτρικῶν τῆς ἐργαστασίων. Κάτω ἀπ' τὴν πίεση τοῦ Στάλητ Ντητάρτμεντ, οἱ ἀνεξάρτητες βορειοαμερικανικὲς



εταιρίες πετρελαίου άρνήθηκαν νά πουλήσουν πετρέλαιο στην Κούβα καί νά τήν άφήσουν νά χρησιμοποιήσει πετρελαιοφόρα γιά τή μεταφορά του. Λίγο μετά, οί 'Ηνωμένες Πολιτείες προσπάθησαν νά στερήσουν τήν Κούβα άπ' τά άναγκαία γιά τò έξωτερικό της έμπόριο μέσα. Στις 6 'Ιουλίου 1960, ό πρόεδρος 'Αϊζενχάουερ περιόρισε σέ 700.000 τόννους τήν εισαγόμενη άπ' τήν Κούβα ποσότητα ζάχαρης, γιά νά τήν εξαλείψει όλοκληρωτικά στις 31 Μάρτη τοῦ 1961, λίγες μέρες μετά τήν άναγγελία τής Συμμαχίας γιά τήν πρόοδο καί λίγο πρίν τήν Πάγια Χιρόν. Οί 'Ηνωμένες Πολιτείες προσπάθησαν νά παραλύσουν τή βιομηχανία τής Κούβας στερώντας τήν άπό πρώτες ύλες καί άνταλλακτικά γιά τίς μηχανές της: τò ύπουργείο Έμπορίου άποφάσισε στις 19 'Οκτώβρη 1960 τήν άπαγόρευση τής άποστολής στή νησί μας πολλών προϊόντων. 'Η άπαγόρευση αύτή τοῦ έμπορίου μέ τήν Κούβα έφτασε στή άπόγειό της όταν, στις 3 Φλεβάρη 1962, ό πρόεδρος Κέννεντι κατάργησε όλοκληρωτικά κάθε έμπορική σχέση ανάμεσα στην Κούβα καί στις Η.Π.Α.

Όταν όλα αυτά τά μέτρα άπότυχαν, οί Η.Π.Α. άποφάσισαν νά εφαρμόσουν τόν οικονομικό άποκλεισμό τής πατρίδας μας έτσι ώστε νά έμποδιστεί τò έμπόριο τής Κούβας μέ τίς άλλες χώρες. Πρώτα - πρώτα, στις 24 Γενάρη 1962, άποφασίστηκε ότι ή είσοδος στις 'Ηνωμένες Πολιτείες κάθε προϊόντος έπεξεργασμένου όλικά ή μερικά μέ κουβανικής προέλευσης προϊόντα, άπαγορεύεται — ακόμα κι' άν έχει κατασκευαστεί άλλοῦ. Μ' ένα καινούριο μέτρο πού πρακτικά σημαίνει οικονομικό άποκλεισμό, ό Λευκός Όίκος δημοσίευσε στις 6 Φλεβάρη 1963 ένα άνακοινωθέν πού άνάγγελλε ότι κανένα προϊόν άγορασμένο μέ χρήση τής βορειοαμερικάνικης κυβέρνησης δέν έπιτρεπόταν νά μεταφερθεί μέ καράβια μέ ξένη σημαία πού νά έχουν κάνει έμπόριο μέ τήν Κούβα μετά τò Γενάρη τοῦ ίδιου χρόνου. Έτσι δημιουργήθηκε μία μαύρη λίστα πού περιλάμβανε τά όνόματα πάνω άπό 150 πλοίων πού άνήκαν σέ χώρες πού δέν υπόκυψαν στόν παράνομο άποκλεισμό τών 'Ηνωμένων Πολιτειών. Άκόμα, γιά νά κάνουν

τὸ ἐμπόριο μὲ τὴν Κούβα δυσκολώτερο, οἱ Ἀμερικάνοι ἀκιν-  
νητοποιήσαν ὅλα τὰ κουβανικὰ γραμμάτια σὲ βορειοαμερικάν-  
νικὸ ἔδαφος καὶ ἀπαγόρευαν κάθε μεταφορὰ δολλαρίων πρὸς  
τὴν Κούβα καὶ ἀπ' τὴν Κούβα, καθὼς καὶ κάθε ἄλλο τύπο συ-  
ναλλαγῆς μὲ δολλάρια πραγματοποιημένο μὲ τὴν παρέμβα-  
ση τρίτης χώρας.

Ἐπιθυμῶντας νὰ μᾶς βλάψει, ὁ Trade Expansion Act  
(Νόμος Ἐμπορικῆς Ἐπέκτασης) ἀποκλείει ἀνοικτὰ τὴ χώρα  
μας ἀπ' τὰ πλεονεκτήματα ποὺ δίνει ὁ νόμος αὐτός. Τὴ κρο-  
νιά αὐτῇ, οἱ ἐπιθέσεις συνεχίζονται. Στὴς 18 Φλεβάρη 1964,  
οἱ Ἕνωμένες Πολιτεῖες δήλωσαν ὅτι παύουν τὴν παροχὴ βο-  
ήθειας στὴν Ἀγγλία, τὴ Γαλλία καὶ τὴ Γιουγκοσλαβία γιατί  
οἱ χώρες αὐτὲς συνέχιζαν τὸ ἐμπόριο μὲ τὴν Κούβα. Κί' ὁ  
Ντὴν Ράσκ δήλωσε ἐπὶ λέξει: «Ἔτσι, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει  
βελτίωση τῶν σχέσεων μὲ τὴν Κομμουνιστικὴ Κίνα ὅσο θὰ ὑ-  
ποβάλλει καὶ θὰ ὑποστηρίζει ἐπιθέσεις στὴ Νοτιοανατολικὴ  
Ἀσία, οὔτε μὲ τὴν Κούβα, ὅσο θὰ ἀντιπροσωπεύει ἀπειλὴ γιὰ  
τὸ δυτικὸ ἡμισφαίριο.

«Ἡ ἀπειλὴ αὕτῃ δὲν μπορεῖ νὰ λήξει μὲ ἱκανοποίηση  
τῆς Οὐάσιγκτων παρὰ μόνο ὅταν ὁ Κουβανικὸς λαὸς θὰ ἀνα-  
τρέψει τὸ καθεστῶς τοῦ Κάστρο. Θεωροῦμε τὸ καθεστῶς αὐτὸ  
προσωρινόν».

Ἡ Κούβα ζητᾷ ἐδῶ ἀπ' τὴν ἀντιπροσωπεῖα τῆς κυβέρ-  
νησης τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν νὰ πεί δὴν οἱ ἐνέργειες ποὺ  
ἐπιφέρουν δηλώσεις αὐτοῦ τοῦ εἰδους καὶ τὰ γεγονότα ποὺ  
παραθέσαμε παραπάνω εἶναι ἢ ὅχι πράγματα ἀντίθετα μὲ τὴ  
συνόραξή σιὸ σύγχρονο κόσμῳ κα' δὴν ἡ σειρά τῶν οικονομι-  
κῶν πιέσεων ποὺ ἀσκήθηκαν ἐνάντια σιὸ νησί μας κι' ἐνάντια  
σ' ἄλλες χώρες ποὺ ἐμπορεῦνται μαζί του, εἶναι νόμιμες.  
Ἄν ἡ στάση αὕτῃ εἶναι ἢ ὅχι ἀντίθετη μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ Ὁρ-  
γανισμοῦ ποὺ μᾶς συγκαλεῖ καὶ ποὺ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνοχῆς  
ἀνάμεσα σιὸ Κράτη καὶ ποὺ ἐπιβάλλει σιὸς χώρες ποὺ ἐπικύ-  
ρωσαν σιὸ Χάρτη τῆς τῆς εἰρηνικῆς ἐπίλυση τῶν διαφορῶν  
τους. Ἄν ἡ σιὸση αὕτῃ εἶναι ἢ ὅχι ἀντίθετη μὲ τὸ πνεῦμα  
τῆς συνδιάσκεψης αὕτης ποὺ γίνεται μὲ σκοπὸ τὴν ἐξάλειψη

τῶν διακρίσεων κάθε μορφῆς καὶ τὴν κατάργησιν τῶν φραγμῶν ἀνάμεσα στὶς χώρες μὲ διαφορετικὰ κοινωνικὰ συστήματα καὶ διαφορετικὸ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης. Ζητᾶμε ἀπ' τὴ συνδιάσκεψιν αὐτὴ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀποψὲς τῆς πᾶνω στὴν ἐξήγησιν ποὺ θὰ δώσει ἡ ἀντιπροσωπεία τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ὅτι αὐτὴ διακινδυνεύσει νὰ δώσει κάποια ἐξήγησιν. Ἀπ' τὴν πλευρὰ μας ἐμεῖς διατηροῦμε τὶς ἀπόψεις μας στὸ ζήτημα αὐτό. Κ' εἰμαστε ἔτοιμοι γιὰ τὸ διάλογο ὅταν δὲν διεξαχθεῖ αὐτὸς κάτω ἀπὸ ἀπαράδεκτες γιὰ μᾶς προϋποθέσεις.

Ἀπ' τὴν ἐποχὴ ποὺ ὑπογράφηκε ὁ Χάρτης τῆς Ἀθῆνας, συνέβηκαν γεγονότα ἀναμφισβήτητης σημασίας στὸ πεδίο τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης: ἐπισημαίνουμε πρὶν ἀπ' ὅλα τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατόπεδου καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀποικιακοῦ συστήματος. Σήμερα μὴ σειρὰ χώρες (ποὺ ἐκπροσωποῦν μὴ ἐπιφάνεια πᾶνω ἀπὸ 30 ἑκατομμύρια τετραγωνικὰ χιλιόμετρα κί' ἕνα πλῆθος ποὺ προσεγγίζει τὸ ἕνα τρίτο τοῦ παγκόσμιου πληθυσμοῦ) διᾶλξαν ὅταν δρόμο ἀνάπτυξης τὴν οἰκοδόμησιν τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας καὶ ὅταν φιλοσοφία τῆς δράσεως τοὺς τὸ μαρξισμό - λενινισμό. "Ἄλλοι λαοὶ ἔχουν κιόλας ἐκφράσει τὴ θέλησιν τοὺς νὰ ἐγκαθιδρύσουν τὶς βάσεις τῆς οἰκοδόμησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἀκόμα κί' ὅταν ἔχουν ἤμεσες δεχθεῖ τὴ μαρξιστικὴ - λενινιστικὴ φιλοσοφία. Ἡ Εὐρώπη, ἡ Ἀσία καὶ ὅπου δὴ καὶ πέρα ἡ Ἀφρική καὶ ἡ Ἀμερικὴ συνταράζονται ἀπ' τὶς καινούριες ἰδέες.

Τὸ σοσιαλιστικὸ στρατόπεδο ἀναπτύχθηκε χωρὶς διακοπὴ μὲ ρυθμὸ ἀνάπτυξης πολὺ ἀνώτερο ἀπ' τὸ καπιταλιστικόν, παρ' ὅλο ποὺ γενικὰ ξεκίνησε ἀπὸ πολὺ καμηλὰ ἐπίπεδα ἀνάπτυξης καὶ πέρασε ἀπὸ ἐξοντωτικοὺς πολέμους κί' αὐστηροὺς ἀποκλεισμούς.

Σ' ἀντίθεσιν μὲ τὴν ὀρμητικὴν ἐξέλιξιν τῶν χωρῶν τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατόπεδου καὶ τὴν ἀνάπτυξιν, ὅταν καὶ μὲ μικρότερο ρυθμὸ, βλέπουμε τὴν ὁλοκληρωτικὴν παρακμὴ ἐνὸς μεγάλου μέρους τῶν λεγόμενων ὑπανάπτυκτων χωρῶν, ποὺ παρουσιάζουν συχνὰ ποσοστὴν οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης κατώτερα

κι' απ' τα ποσοστά της δημογραφικής τους ανάπτυξης.

Τα χαρακτηριστικά αυτά δεν όφείλονται στην τύχη. Αναλογούν με μεγάλη ακρίβεια στη φύση του ανεπτυγμένου καπιταλιστικού συστήματος, που βρίσκεται σε επέκταση και που μετατοπίζει στις εξαρτημένες χώρες τις πιο άδηφάγες και τις πιο άκαλίνωτες μορφές εκμετάλλευσης.

Απ' το τέλος του περασμένου αιώνα, η επεκτατική αυτή τάση μεταφράστηκε ο' άνορθμητες επιθέσεις ενάντια σε διάφορες χώρες των πιο καθυστερημένων ηπείρων· σήμερα όμως μεταφράζεται ουσιαστικά στον έλεγχο από μέρος των ανεπτυγμένων δυνάμεων της παραγωγής και του εμπορίου πρώτων ύλων στις εξαρτημένες χώρες. Έκδηλώνεται γενικά με την εξάρτηση μιας δοσμένης χώρας από ένα και μοναδικό βασικό προϊόν που κατευθύνεται προς μια δοσμένη αγορά στις περιορισμένες ποσότητες που η αγορά εκείνη χρειάζεται.

Απαραίτητος όρος για την εγκαθίδρυση της οικονομικής εξάρτησης είναι η διεύδυση των κεφαλαίων των ανεπτυγμένων χωρών. Η διεύδυση αυτή παίρνει διάφορες μορφές. Παρουσιάζεται οαν δάνεια με καταθλιπτικούς όρους, οαν επενδύσεις που υποδουλώνουν τη χώρα, οαν τεχνολογική εξάρτηση σχεδόν απόλυτη της μικρής χώρας απ' τη μεγάλη, οαν έλεγχος του έξωωτερικού εμπορίου απ' τα μεγάλα διεθνή μονοπώλια και, τέλος, οαν χρησιμοποίηση της βίας οαν οικονομικής δύναμης για να ίσχυροποιήσει τις άλλες μορφές εκμετάλλευσης.

Η διεύδυση αυτή παίρνει πολλές φορές πιο λεπτές μορφές, όπως η χρησιμοποίηση διεθνών οργανισμών, Τραπεζών, πιστωτικών οργανισμών κλπ... Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Διεθνής Τράπεζα Άννοικοδόμησης και Άνάπτυξης, η C.A.T.T. και, στην Άμερική, η Πανομερικανική Τράπεζα Άνάπτυξης είναι δείγματα διεθνών οργανισμών που βρίσκονται στην ύπηρεσία των μεγάλων καπιταλιστικών δυνάμεων, ουσιαστικά του βορειοαμερικάνικου ίμπεριαλισμού. Μπαίνουν στην έσωτερική οικονομική πολιτική, στην πολιτική του έξωωτερικού εμπορίου και ο' όλες τις οικονομικές μορφές έσωτε-

ρικών σχέσεων και σχέσεων ανάμεσα στους λαούς.

Τὸ Διεθνὲς Νομισματικὸ Ταμεῖο εἶναι ὁ φύλακας τοῦ δολλάριου στὸ καπιταλιστικὸ στρατόπεδο. Ἡ Διεθνὴς Τράπεζα γιὰ τὴν Ἀνοικοδόμησιν καὶ τὴν Ἀνάπτυξιν εἶναι τὸ ὄργανο διείσδυσης τῶν βορειοαμερικανικῶν κεφαλαίων στὸν ὑπανάπτυκτο κόσμον καὶ ἡ Παναμερικανικὴ Τράπεζα Ἀνάπτυξης ἐκπληρώνει τὸ θλιβερὸ αὐτὸ σκοπὸ στὸν ἰδιαιτέρου τομέα τῆς ἀμερικανικῆς ἡπείρου. Ὅλοι αὗτοι οἱ ὀργανισμοὶ κυριαρχοῦνται ἀπὸ κανονισμοὺς καὶ ἀρχὰς ποὺ προσπαθοῦν νὰ τοὺς παραιοῦσιν σὺν φρουροῦς τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀμοιβαιότητος στὶς διεθνεῖς οἰκονομικὰς σχέσεις ἐνῶ, σὴν πραγματικότητι, δὲν εἶναι παρὰ φετίχ ποὺ μασκαρεύουν τὰ πρὸς λεπτεπίλεπτα ὄργανα διαίونيσης τῆς καθυστέρησης καὶ τῆς ἐκμετάλλευσης. Τὸ Διεθνὲς Νομισματικὸ Ταμεῖο, ποὺ διατείνεται ὅτι ξαγρυπνᾷ γιὰ τὴν σταθερότητα τῶν τύπων ἀνταλλαγῆς καὶ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν διεθνῶν πληρωμῶν, σὴν πραγματικότητι δὲν κάνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ ἐμποδίζει τὰ βασικὰ μέτρα ὅσων τῶν ὑπανάπτυκτων χωρῶν ἀπέναντι στὸν ἀνταγωνισμό καὶ σὴν διείσδυση τῶν ζέων μονοπωλίων.

Ἐνῶ ἐπιβάλλει τὰ περίφημα προγράμματα λιτότητας καὶ μάχεται τὶς μορφὲς πληρωμῆς ποὺ εἶναι ἀναγκαῖες γιὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἐμπορίου ἀνάμεσα σὲ χώρες ποὺ ὑποφέρουν ἀπ' τὴ κρίσιμη κατὰστασιν σὴν πλῆστιγγα τῶν πληρωμῶν τους καὶ ἀπὸ σοβαρὰς διακρίσεις στὸ διεθνὲς ἐμπόριον, προσπαθεῖ ἀπελπισμένα νὰ σώσει τὸ δολλάριον ἀπ' τὴν ἐπίμαχον κατὰστασιν τοῦ χωρὶς νὰ ἀγγίζει στὸ βάθος τὰ προβλήματα διάρθρωσης ποὺ ταλανίζουν τὸ διεθνὲς νομισματικὸ σύστημα καὶ ἐμποδίζουν τὴν ἐπέκτασιν τοῦ παγκόσμιου ἐμπορίου.

Ἡ C.A.T.T., ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς, καθιερώνοντας τὴν ἴση μεταχείριση καὶ τὶς ἀμοιβαῖες συναλλαγὰς ἀνάμεσα σὲ ἀναπτυγμένους καὶ ὑπανάπτυκτους χώρες, συμβάλλει σὴν διατήρησιν τοῦ στάτους κῶ καὶ ὑπηρετεῖ τὶς πρῶτες ὁ μηχανισμὸς τῆς δὲν προμηθεύει τὰ ἀπαραίτητα μέσα γιὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἀγροτικοῦ προστατευτισμοῦ, τῶν ἐπιχορηγήσεων, τῶν δασμῶν

καὶ τῶν ἄλλων ἐμποδίων ποὺ ἐμποδίζουν τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐξαγωγῶν τῶν ἐξαρτημένων χωρῶν, παρ' ὅλο ποὺ ἔχει τὸ «πρόγραμμα δράσης» του καὶ παρ' ὅλο ποὺ, αὐτὲς τῆς μέρες, μὲ μιὰ ἐκπληκτικὴ σύμπτωση, ἀρχίζει καὶ τὸ «Kennedy Round»<sup>1</sup>

Γιὰ νὰ σταθεροποιήσουν τὴν ἱμπεριαλιστικὴ κυριαρχία κατέφυγαν στὴν ἐγκαθίδρυση χώρων προτίμησης γιὰ τὴ νεο-αποικιακὴ ἐκμετάλλευση καὶ τὸν νεοαποικιακὸ ἔλεγχο. Ἐ-  
χουμε γνῶση τοῦ πράγματος γιατί νοιώσαμε στὴν πλάτη μας τὰ ἀποτελέσματα τῶν συμφωνιῶν προτίμησης ἀνάμεσα στὴν Κούβα καὶ τῆς Η.Π.Α.: οἱ συμφωνίες αὐτὲς παράδωσαν κερο-  
πόδαρα δεμένο τὸ ἐμπόριό μας στὰ βορειοαμερικάνικα μονο-  
πώλια.

Τίποτα δὲν δείχνει καλύτερα τί ἦταν γιὰ τὴν Κούβα οἱ διαθέσεις αὐτὲς προτίμησης, ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἔλεγε ὁ πρεσβευ-  
τῆς τῶν Η.Π.Α. Σάμιερ Οὐέλλες, γιὰ τὴ συμφωνία ἐμπορι-  
κῆς ὁμοιωσιότητος ποὺ ἔγινε στὰ 1933 καὶ ὑπογράφηκε στὰ 1934: «...Ἡ κουβανικὴ κυβέρνησις, ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς, θὰ  
μᾶς ἐξασφαλίσει πρακτικὰ τὸ μονοπώλιο τῆς κουβανικῆς ἄ-  
γορᾶς γιὰ τῆς βορειοαμερικάνικες εἰσαγωγές, μὲ τὴ μόνη ἐπι-  
φύλαξη ὅτι, λαβαίνοντας ὑπ' ὄψη τὸ γεγονός ὅτι ἡ Μεγάλῃ  
Βρεταννία ἦταν ὁ κυριώτερος πελάτης τῆς Κούβας στὸ τη-  
μα ἐξαγωγῶν ζάχαρης ποὺ δὲν κατευθυνόταν στῆς Η.Π.Α., ἡ  
κουβανικὴ κυβέρνησις ἴσως θελήσει νὰ παράσχει μερικὰ πλε-  
συνεκτῆματα σὲ μιὰ περιορισμένη κατηγορία εἰσαγωγῶν, προ-  
ερχόμενων ἀπ' τὴ Μεγάλῃ Βρεταννία.

«...Τελικὰ, ἡ ὁμοιοδαῖα ἐμπορικὴ συμφωνία μὲ τὴν Κούβα  
μὲ τοὺς ὅρους ποὺ προαναφέρθηκαν, δὲν μόνον θὰ ἀναζωογο-  
νήσῃ τὴν Κούβα, ἀλλὰ θὰ μᾶς δώσει ἀκόμα καὶ τὸν πρακτικὸ  
ἔλεγχο τῆς ἀγορᾶς ποὺ χάνουμε σιγὰ - σιγὰ ἐδῶ καὶ δέκα  
χρόνια γιὰ τὰ βιοτεχνικά μας προϊόντα καὶ γιὰ τῆς γεωργικῆς  
μας ἐξαγωγῆς, ἰδιαίτερα γιὰ τὸ σάρι, τῆς ζωοτροφῆς, τὰ προ-  
ϊόντα τοῦ κρέατος, τὸ ρύζι καὶ τῆς πατάτης». (Τηλεγράφημα

1. Ὁ Γύρος Κένεντυ. (Σ.τ.μ.).

του πρεσβευτή Ουέλλες στο Γενικό Γραμματέα, σταλμένο στις 13 Μάη, ώρα 18. Foreign Relations of the United States για τὸ 1943).

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς συμφωνίας ἐμπορικῆς ἀμοιβαιότη-  
τας ἐπιβεβαίωσαν τὴ γνώμη τοῦ πρεσβευτῆ Οὐέλλης.

Μὲ τὸ κυριώτερο προϊόν τῆς, τὴ ζάχαρη, ἡ χώρα μας πε-  
ριοριζόταν νὰ προμηθευτῇ σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο τίτλους,  
ποὺ νὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἰσορροπία τοῦ ἰσοζυγίου τῆς μὲ τὴς  
Ἑνωμένες Πολιτεῖς καὶ οἱ εἰδικές διατιμήσεις ποὺ ἐπιβάλλ-  
λονταν ἐμπόδιζαν τοὺς παραγωγὸς τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν  
ἢ ἀκόμα καὶ τοὺς ντόπιους νὰ ἀνταγωνιστοῦν τοὺς Ἀμερικᾶ-  
νους.

Ἀρκεῖ ἡ παράθεση μερικῶν ἀριθμῶν γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι ὁ  
ρόλος τῆς Κούβας ἦταν ἡ ἀνοξήτηση τίτλων σ' ὁλόκληρο τὸν  
κόσμο γιὰ τὴς Ἑνωμένες Πολιτεῖς. Στὴ διάρκεια τῆς περι-  
όδου 1948 - 1957, τὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο στὴν Κούβα παρου-  
σάize ἓνα μόνιμο ἔλλειμμα ἀπέναντι στὴς Η.Π.Α., ποὺ ἔφτα-  
νε συνολικὰ στὰ 323,7 ἑκατομμύρια πέζος. Ἐνῶ, μὲ τὸν ὑπό-  
λοιπο κόσμο τὸ ἐμπορικὸ τῆς ἰσοζύγιο παρουσίαζε πιστωτικὸ  
ὑπόλοιπο 1274,6 ἑκατομμύρια. Ἀκόμα ποὺ εὐγλωττο εἶναι τὸ  
ἰσοζύγιο πληρωμῶν στὴ διάρκεια τῆς περιόδου 1948 - 1958. Ἡ  
Κούβα εἶχε πιστωτικὸ λογαριασμὸ μὲ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο  
543,9 ἑκατομμύρια πέζος ποὺ τὰ ἔχασε πρὸς ὄφελος τοῦ πλοῦ-  
σιου γείτονά τῆς ἀπέναντι στὸν ὅποιο εἶχε ἀρνητικὸ ὑπόλοι-  
πο 952,1 ἑκατομμύρια πέζος. Ἡ ἐφεδρεία τῆς σὲ τίτλους ἔτσι  
περιορίστηκε σὲ 408,2 ἑκατομμύρια πέζος σὲ ἄξια δολλάριου.

Ἡ περίφημη Συμμαχία γιὰ τὴν Πρόοδο εἶναι μιὰ και-  
νούρια κτυπητὴ ἀπόδειξη τῶν δόλιων μεθόδων ποὺ χρησιμο-  
ποιοῦν οἱ Η.Π.Α. γιὰ νὰ συντηρήσουν ψεύτικες ἐλπίδες στοὺς  
λαοὺς ἐνῶ δξύνουν τὴν ἐκμετάλλευσή τους.

Ὅταν ὁ πρωθυπουργός μας Φιντέλ Κάστρο ἔδειξε τὸ  
1959 στὸ Μπουένος Ἀῖρες ὅτι χρειάζονταν τουλάχιστο 3.  
000 ἑκατομμύρια δολλάρια συμπληρωματικὰ ἀπὸ ἐξωτερικὰ  
ἐσοδα τὸν χρόνο γιὰ νὰ χρηματοδοτηθεῖ ἕνας ρυθμὸς ἀνάπτυ-  
ξης ἱκανὸς νὰ περιορίσει ἀποτελεσματικὰ τὸ χάσμα ποὺ χω-

ρίζει τη Λατινική 'Αμερική απ' τις άνεπτυγμένες χώρες, πολλοί νόμισαν ότι ο αριθμός αυτός ήταν υπερβολικός. Μολοντούτο, στην Παύντα ντελ "Εστε, υποσχέθηκαν 2.000 εκατομμύρια το χρόνο. Σήμερα έχει γίνει δεκτό ότι μόνο η άπώλεια που προήλθε απ' τη χειροτέρευση των όρων ανταλλαγής το 1961 (τελευταίος χρόνος διαθέσιμος για μας) απαιτεί για την κάλυψή της 30% το χρόνο περισσότερο απ' τα υποθετικά ποσά που υποσχέθηκαν. Διαπιστώνουμε μία παράδοξη κατάσταση: ενώ τα δάνεια δεν έρχονται (ή έρχονται προοριζόμενα για σχέδια που δεν συμβάλλουν παρά λίγο ή και καθόλου στην ανάπτυξη της χώρας), ολόένα και μεγαλύτερες ποσότητες τίτλων μεταφέρονταν προς τις βιομηχανοποιημένες χώρες, πράγμα που σημαίνει ότι τα αγαθά που παράχθηκαν με την εργασία λαών που στην πλειοψηφία ζούν στην καθυστέρηση, την πείνα και τη μιζέρια, πλουτίζουν τους καπιταλιστικούς κύκλους. "Ετσι στα 1961, σύμφωνα με τους αριθμούς της C.E. P.A.L. βγήκαν απ' τη Λατινική 'Αμερική με τη μορφή εισοδημάτων ξένων επενδύσεων και παρόμοιων μεταφορών 1.735 εκατομμύρια δολάρια και 1.456 εκατομμύρια δολάρια με τη μορφή πληρωμής μακροπρόθεσμων ή βραχυπρόθεσμων Ξωτερικών χρεών. "Αν προσθέσουμε έδω την έμμεση απώλεια στην αγοραστική δύναμη των εξαγωγών (τη χειροτέρευση των όρων συναλλαγής) που υψώνεται σε 2.660 εκατομμύρια δολάρια στα 1961 και 400 εκατομμύρια φυγαδευμένα κεφάλαια, φτάνουμε σ' ένα σύνολο πάνω από 6.200 εκατομμύρια δολάρια, δηλαδή πάνω από 3 Συμμαχίες για την Πρόοδο. "Αν λοιπόν η κατάσταση το 1964 δεν χειροτέρευε περισσότερο στους τρεις αυτούς μήνες που διαρκεί η συνδιάσκεψη, οι Λατινοαμερικάνικες χώρες - μέλη της Συμμαχίας για την Πρόοδο θα χάσουν άμεσα ή έμμεσα γύρω στα 1.600 εκατομμύρια δολάρια αγαθών που δημιουργήσε ή εργασία των λαών τους. "Αντίθετα, η βοήθεια που αναγγέλθηκε έφτασε στη διάρκεια του χρόνου, με αίτιοδοξία, μόλις το μισό των 2.000 εκατομμυρίων δολλαρίων που είχαν υποσχεθεί.

Η πείρα της 'Αμερικής, όσον αφορά τα πραγματικά άπο-



τελέσματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆς «βοήθειας», ποὺ παρουσιάζεται σὺν ἡ πὺδ σίγουρη, σὺν τὸ καλύτερο φάρμακο γιὰ τὴ βελτίωση τῶν ἐξωτερικῶν εἰσοδημάτων ἀντὶ νὰ τὴν κάνει ἄμεσα ἀνυψώνοντας τὸν ὄγκο τῆς ὄξιας τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τροποποιώντας τὴ δομὴ τους, εἶναι μιὰ πείρα θλιθερῆ. Πρέπει λοιπὸν νὰ χρησιμεύει γιὰ μάθημα σὺς ἄλλες χώρες καὶ γενικὰ στὸν ὑπανάπτυκτο κόσμο. Σήμερα ἡ Λατινικὴ Ἀμερικὴ δὲν καταπνίγεται μόνο στὴν ἀνάπτυξή της, ἀλλὰ ταυτόχρονα μαστίζεται ἀπ' τὸν πληθωρισμὸ καὶ τὴν ἀνεργία καὶ στὸ φαῦλο κύκλο τῶν ἐξωτερικῶν χρεῶν· γνωρίζει ἀνώμαλες καταστάσεις ποὺ λύνονται, συχνά, μὲ τὴν ἐνοπλὴ πάλη. Ἡ Κούβα κατὰγγειλε τὰ γεγονότα αὐτὰ τὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ πρόβλεψε τὴς συνέπειές τους· ἀνάγγειλε ὅτι δὲν ἔχει καμμιά ἄλλη εὐθύνῃ γι' αὐτὰ ἔξω ἀπ' τὸ παράδειγμά της καὶ τὴν ἠθικὴ τῆς ὑποστήριξῃ. Ἡ πορεία τῶν γεγονότων μᾶς δικαίωσε. Ἡ Δεύτερη Διακήρυξὴ τῆς Ἀβάνας ἀποδείκνει τὴν ἱστορικὴ τῆς ὁξία.

Τὸ σύνολο αὐτὸ τῶν φαινομένων, ποὺ ἀναλύσαμε γιὰ τὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ, ἀλλὰ ποὺ ἰσχύει γιὰ ὁλόκληρο τὸν ἐξαρτημένο κόσμο, ἔχει σὺν ἀποτέλεσμα τὴν ἐξαοφῶσιον γιὰ τὴς ἀναπτυγμένες δυνάμεις τῆς διατήρησης τῶν συνθηκῶν ἐμπορίου ποὺ προκαλοῦν τὴ χειροτέρευση τῶν ὁρων ἀνταλλαγῆς μὲ τὴς ἀναπτυγμένες χώρες.

Ἡ πλευρὰ αὐτῆ, μιὰ ἀπ' τὴς πὺδ ἐκδηλές καὶ ποὺ ὁ μηχανισμὸς τῆς καπιταλιστικῆς προπαγάνδας δὲν μπόρεσε νὰ κρύψει, εἶναι μιὰ ἀπ' τὴς πολλὰς αἰτίες ποὺ προκάλεσαν τὴ συνδιάσκεψιν στὴν ὁποία παρευρισκόμαστε. Ἡ χειροτέρευση τῶν ὁρων ἀνταλλαγῆς ἐκφράζεται στὴν πράξη μ' ἓνα ἀπλὸ τρόπο: οἱ ὑπανάπτυκτες χώρες πρέπει νὰ ἐξάγουν περισσότερες πρῶτες ὕλες καὶ βασικὰ προϊόντα γιὰ νὰ εἰσάγουν τὴς ἴδιες ποσότητες βιομηχανικῶν προϊόντων. Τὸ πρόβλημα γίνεται σοβαρῶτερον ὅταν πρόκειται γιὰ μηχανές καὶ γιὰ ἐξοπλισμὸ ἀπαραίτητο γιὰ τὴ γεωργικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη.

Πολλὰς ὑπανάπτυκτες χώρες, στὴν ἀναζήτησιν τῶν αἰτίων τῆς δυστυχίας τους, φτάνουν σ' ἓνα ἐπιφανειακὰ λογικὸ

συμπέρασμα· θεωρούν ότι αν η χειροτέρευση των όρων ανταλλαγής είναι μια αντικειμενική πραγματικότητα στη βάση της πλειοψηφίας των προβλημάτων, εξ αιτίας του αντιιμπεριαλιστικού των τιμών των πρώτων υλών που εξάγουν και της ανόδου των τιμών των βιοτεχνικών προϊόντων που εισάγουν, άλλο αυτό μέσα στα πλαίσια της παγκόσμιας αγοράς, διατηρώντας έμπορικες σχέσεις με τις σοσιαλιστικές χώρες πάνω στη βάση των τιμών που ίσχυαν στις αγορές αυτές, τότε αυτές οι υπανάπτυκτες χώρες ευνουούνται από αυτή την κατάσταση πραγμάτων μιά και είναι γενικά εξαγωγείς βιοτεχνικών προϊόντων και εισαγωγείς πρώτων υλών.

Όφειλουμε να απαντήσουμε με θάρρος και έντιμότητα ότι είναι πραγματικά έτσι· ή ίδια όμως έντιμότητα μίς υποχρεώνει να αναγνωρίσουμε ότι δεν προκάλεσαν αυτές οι χώρες την κατάσταση αυτή (άπορροφούν μόλις 10% των πρωτογενών προϊόντων που οι υπανάπτυκτες χώρες εξάγουν πρὸς τὸ ὑπόλοιπο τοῦ κόσμου) κι' ότι ιστορικές συνθήκες τις υποχρέωσαν να ἐμπορεύονται στις συνθήκες της παγκόσμιας αγοράς που ὀφείλονται στην ἱμπεριαλιστική κυριαρχία πάνω στην ἐσωτερική οἰκονομία και πάνω στις ἐξωτερικές αγορές των ἐξαρτημένων χωρῶν. Οἱ σοσιαλιστικές χώρες δὲν στηρίζουν τὸ μακροπρόθεσμο ἐμπόριό τους με τις υπανάπτυκτες χώρες πάνω σ' αυτές τις βάσεις. Ὑπάρχουν πολλά παραδείγματα γι' αὐτό, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ τὸ ἐμπόριό τους με τὴν Κούβα. Ὅταν ἡ κοινωνική μας δομὴ ἔλλαξε καὶ οἱ σχέσεις μας με τις σοσιαλιστικές χώρες ἔφτασαν σ' ἓνα καινούριο στάδιο ὁμοιβάτης ἐμπιστοσύνης, καθιερώσαμε σχέσεις νέου τύπου με τις χώρες αὐτοῦ τοῦ στρατόπεδου, παρ' ὅλο πὺν παραμένουμε υπανάπτυκτοι. Ἡ καλύτερη ἐκφραση τῶν σχέσεων αὐτῶν εἶναι οἱ συμφωνίες με τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση στὴν τιμὴ τῆς ζάχαρης με βάση τὴν ὅποια ἡ ἀδερφική αὐτὴ δύναμη ὑποχρεώνεται σὲ ἀγορὰ ὁλοένα καὶ μεγαλύτερων ποσοτήτων τοῦ βασικοῦ μας προϊόντος σὲ σταθερὲς καὶ δίκαιες τιμές, πὺν θὰ ἰσχύουν μέχρι τὸ 1970.

Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ἀκόμα ὅτι ὑπάρχουν υπανάπτυ-

κτες χώρες που βρίσκονται σε άλλη κατάσταση και που ακολουθούν διαφορετική πολιτική απέναντι στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο. Μερικές, όπως η Κούβα, διάλεξαν το δρόμο του σοσιαλισμού. "Άλλες έχουν μια σχετική καπιταλιστική ανάπτυξη κι' αρχίζουν την παραγωγή για την εξαγωγή βιοτεχνικών προϊόντων. "Άλλες έχουν νεοαποικιακές σχέσεις. "Άλλες έχουν μια σχεδόν ολοκληρωτικά φεουδαλική δομή κι' άλλες, δυστυχώς, δεν συμμετέχουν στη συνδιάσκεψη αυτή γιατί οι αναπτυγμένες χώρες δεν τους παραχώρησαν την ανεξαρτησία που επιθυμούν οι λαοί τους, όπως συμβαίνει με τη Βρετανική Γουιάνα, το Πόρτο - Ρίκο κι' άλλες, στην 'Αμερική, την 'Αφρική και την 'Ασία. Με εξαίρεση την πρώτη απ' αυτές τις ομάδες, η διεξόδυση των ξένων κεφαλαίων έγινε αισθητή με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στις χώρες αυτές και οι παραγγελίες που γίνονται σήμερα στις σοσιαλιστικές χώρες πρέπει να μπαίνουν στη σωστή βάση του διάλογου που, σε μερικές περιπτώσεις, είναι ο διάλογος ανάμεσα σε αναπτυγμένη και υπανάπτυκτη χώρα. 'Αλλά πάντα σχεδόν ο διάλογος διεξάγεται ανάμεσα σε χώρες που βρίσκονται κάτω από καθεστώς διάκρισης. Σε πολλές περιπτώσεις, οι ίδιες χώρες που διεκδικούν μια μονόπλευρη ευνόικη μεταχείριση απ' τις αναπτυγμένες χώρες, θεωρώντας λοιπόν πως και οι σοσιαλιστικές χώρες είναι τέτοιες βάζουν κάθε μορφής εμπόδια στο άμεσο εμπόριο με τα Κράτη αυτά και υπάρχει κίνδυνος να θελήσουν να εμπορευτούν με την παρέμβαση ιμπεριαλιστικών μεσάζοντων που θα μπορούσαν να αντίλθουν τεράστια κέρδη, παρουσιάζοντας μια συγκεκριμένη χώρα για υπανάπτυκτη και συνακόλουθα δικαιούμενη μονόπλευρη ευνόικη μεταχείριση.

"Αν δεν θέλουμε να κηλιώσουμε τη συνδιάσκεψη αυτή, πρέπει να τηρήσουμε αυστηρά τις άρχές μας.

Σαν χώρα υπανάπτυκτη, οφείλουμε να εξηγήσουμε γιατί έχουμε δίκιο. Στην ιδιαίτερη περίπτωση μας σαν χώρας σοσιαλιστικής, μπορούμε ακόμα να μιλήσουμε και για τις διακρίσεις που εφαρμόζονται απέναντί μας, όχι μόνο από μέ-

ρους μερικῶν ἀναπτυγμένων καπιταλιστικῶν χωρῶν, ἀλλὰ ἀ-  
κόμη κι' ἀπὸ μέρους ὑπαναπτύκτων χωρῶν ποῦ, συνειδητὰ  
ἢ ἀσυνειδητὰ, ὑπακούουν στὰ κελεύσματα τοῦ μονοπωλιακοῦ  
κεφάλαιου ποῦ ἔχει πάρει στὰ χέρια του τὴν καθοδήγηση τῆς  
οἰκονομίας τους.

Δὲν πιστεύουμε ὅτι ἡ τωρινὴ σχέση τιμῶν εἶναι δίκαιη,  
ἀλλὰ αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ μόνη ἀδικία ποῦ ὑπάρχει. Ὑπάρχει κι'  
ἡ ὁμεσὴ ἐκμετάλλευση μερικῶν χωρῶν ἀπὸ ἄλλες· ὑπάρχει  
ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὶς χώρες, ποῦ πηγάζει ἀπ' τὰ διαφο-  
ρετικὰ κοινωνικὰ καθεστώτα τους· ὑπάρχει, ὅπως εἴπαμε, ἡ  
διείσδυση τῶν ξένων κεφαλαίων ποῦ τελικὰ κυριαρχοῦν ἀν-  
τὶ τὸν πᾶν κέρδη πάνω στὴν οἰκονομία μιᾶς χώρας. Ἄν εἴμα-  
στε συνεπεῖς πρέπει, διὰ τὴν ζήτησιν διαφορὰ πράγματα ἀπ' τὴς  
σοσιαλιστικῆς χώρες, ταυτόχρονα νὰ ἀναγγέλλουμε τὰ μέτρα  
ποῦ σκοπεύουμε νὰ πάρουμε γιὰ νὰ σταματήσουν οἱ διακρί-  
σεις καὶ οἱ, περισσότερο ἐπὶ μόνον καὶ περισσότερο ἐπικίνδυ-  
νες τουλάχιστο, μορφὲς ἱμπεριαλιστικῆς διείσδυσης.

Γνωρίζουμε τὸ καθεστὼς διάκρισης ποῦ οἱ ἱμπεριαλιστι-  
κὲς μητροπόλεις ἐπιβάλλουν στὸ ἐμπόριο τῶν σοσιαλιστικῶν  
χωρῶν γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀνάπτυξίν τους. Πῆρε πολλὰς  
φορὲς μορφὲς ἀληθινὸ ἀποκλεισμοῦ, σὰν αὐτὸν ποῦ ὁ βορει-  
ομερικάνικος ἱμπεριαλισμὸς ἐφαρμόζει σχεδὸν ὀλοκληρωτικὰ  
ἐναντίον τῆς Λαοκρατικῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας, τῆς Λαϊ-  
κῆς Δημοκρατίας τῆς Κίνας, τῆς Λαϊκοδημοκρατικῆς Κορέας, τῆς  
Λαοκρατικῆς Δημοκρατίας τοῦ Βιετνάμ καὶ τῆς Δημοκρατίας τῆς  
Κούβας.

Ὅλοι σας γνωρίζετε ὅτι ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἀπότυχε κι' ὅτι  
οἱ ἄλλες δυνάμεις ποῦ, στὴν ἀρχή, εἶχαν ἀκολουθήσει τὴς  
Η.Π.Α., σιγὰ - σιγὰ διαχώρισαν τὴ θέση τους ἀπ' αὐτές, μὲ  
τὴν πρόθεσιν ν' ἀποκομίσουν δικά τους ὀφέλη. Στὸ στάδιον  
αὐτὸ, ἡ ἀποτυχία αὐτῆς τῆς πολιτικῆς εἶναι ὀλοφάνερη.

Ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ διακρίσεις στὸ ἐμπόριο τῶν ἑξαρ-  
τημένων χωρῶν καὶ τῶν σοσιαλιστικῶν μὲ βασικὸ σκοπὸ νὰ  
μὴ χάσουν τὰ ἐξόφλη ἐκμετάλλευσης τὰ μονοπώλια καὶ νὰ μὴ  
δυναμώσουν ταυτόχρονα ὁ σοσιαλιστικὸς συνασπισμός. Κι' αὐ-

τή ή πολιτική είναι στά πρόθυρα τῆς χρεωκοπίας καί ἐδῶ πρέ-  
πει νά ἀναρωτηθοῦμε ἀν εἶναι λογικό νά μένουμε προσκο-  
λημένοι σέ ἱστορικά καταδικασμένα ζένα συμφέροντα κι' ἂν  
δέν εἶναι πιά καιρός νά γκρεμίσουμε δλα τὰ ἐμπόδια στὸ ἐμ-  
πόριο καί νά ἀναπτύξουμε τίς ἀγορὲς στὸ σοσιαλιστικὸ στρα-  
τώπεδο.

Οἱ διάφορες μορφὲς διάκρισης παραμένουν, ἐμποδίζουν  
τὸ ἐμπόριο κι' ἐπιτρέπουν στοὺς ἱμπεριαλιστὲς νά κατευθύν-  
ουν ὅπως τοὺς συμφέρει κάθε εἶδους βασικά προϊόντα κα-  
θὼς καί τίς χώρες ποὺ τὰ παράγουν. Εἶναι ἀπόλυτα γελοῖο  
σὴν ἀτομικὴ ἐποχὴ, νά δίνεται σέ προϊόντα ὅπως ὁ χαλκὸς  
κι' ἄλλα ὀρυκτὰ ὁ χαρακτὴρας στρατηγικοῦ ὕλικου καί νά  
ἐμποδίζεται τὸ ἐμπόριό τους.

Τουλάχιστο αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἀκολουθεῖται. Μιλᾶνε ἀ-  
κόμα καί γιὰ τὸ δῆθεν ἀσυμβίβαστο χαρακτὴρα τῆς συνόπαρ-  
ξης τοῦ κρατικοῦ μονοπωλίου στὸ ἐξωτερικὸ ἐμπόριο καί τῶν  
μορφῶν ἐμπορίου ποὺ χρησιμοποιοῦν τὰ καπιταλιστικὰ κράτη  
καί ξεκινώντας ἀπὸ κεῖ δημιουργοῦν σχέσεις διάκρισης, πο-  
σοσιὰ κλπ. Ἡ C.A.T.T. ἔπαιξε κυριαρχικὸ ρόλο στὶς σκευ-  
ωρίες αὐτὲς κάτω ἀπὸ μιὰ τυπικὴ ἐμφάνεια πάλης ἐνάντια  
στὶς ἀόικες σχέσεις.

Ἡ διάκριση στὸ κρατικὸ ἐμπόριο δὲν χρησιμεύει μόνο γιὰ  
ὅπλο ἐνάντια στὶς σοσιαλιστικὲς χώρες· σκοπὸ ἔχει ἀκόμη νά  
ἐμποδίσει τίς ὑπανάπτυκτες χώρες νά πάρουν τὰ ἔκτακτα ἐ-  
κείνα μέτρα ποὺ θὰ δυναμώσουν τὴ διαπραγματευτικὴ τους  
ικανότητα στὴ διεθνῇ ἀγορὰ καί θὰ ἀντιπαλαίψουν τὴ δράση  
τῶν μονοπωλίων.

Ἡ παύση τῆς οικονομικῆς βοήθειας τῶν διεθνῶν ὀργα-  
νισμῶν στὶς χώρες ποὺ δέκονται τὸ σοσιαλιστικὸ σύστημα δια-  
κυβέρνησης εἶναι μιὰ ποικιλία στὸ ἴδιο θέμα. Ἡ ἐπίθεση τοῦ  
Διεθνoῦς Νομοματικοῦ Ταμείου ἐνάντια στὶς διμερεῖς συμ-  
φωνίες πληρωμῆς μετὰ τίς σοσιαλιστικὲς χώρες καί ὁ ἐξαναγ-  
κασμὸς τῶν πρὸ ὀδύνημιων μελῶν του ν' ἀκολουθήσουν πολι-  
τικὴ ἀντίθεση σ' αὐτὴ τὴ μορφὴ σχέσης ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς  
ἦσαν τὸ καθημερινό μας ψωμὶ στὴ διάρκεια τῶν τελευταίων  
χρόνων.

"Όπως κιόλας δείξαμε, όλα τα μέτρα διάκρισης άποσκοπούν στην άπομόνωση του σοσιαλιστικού στρατοπέδου και στην δξυνση τής έκμετάλλευσης των υπανάπτυκτων χωρών.

Είναι άναμφισβήτητο ότι οι τωρινές τιμές είναι άδίκες· είναι τδ ίδιο άναμφισβήτητο ότι καθορίζονται άπ' τδ μονοπωλιακό περιορισμό των άγορών και άπ' τήν έγκαθίδρυση πολιτικών σχέσεων που κάνουν τόν έλεύθερο άνταγωνισμό μία έκφραση μονόπλευρης σημασίας: έλεύθερος άνταγωνισμός για τδ μονοπώλια· μία άλεπού έλεύθερη άνάμεσα σ' έλεύθερες κόττες. "Αν οι άλο και εύρύτερες και σημαντικότερες άγορές του σοσιαλιστικού στρατόπεδου άνοιξουν (χωρίς νά μιλάμε για τίς συμφωνίες που μπορεί νά βγούν άπ' αύτή τή διάσκεψη), θά συμβάλλουν στην ύψωση των τιμών των πρώτων ύλων. "Ο κόσμος πεινάει, άλλά δέν έχει λεπτά ν' άγοράσει τδ φαί του και, παράδοξα, στδν υπανάπτυκτο κόσμο, στδν κόσμο τής πείνας, άποθαρρύνεται ή επέκταση τής παραγωγής θρεπτικών ειδών για νά διατηρηθούν οι τιμές, για νά μπόρουν δηλαδή νά φάνε. Είναι ο άδυσάπητος νόμος τής φιλοσοφίας του πλιάτσικου που πρέπει νά σταματήσει άνάμεσα σιους λαούς.

"Υπάρχει, έξ άλλου, ή δυνατότητα για μερικές υπανάπτυκτες χώρες νά κάνουν έξαγωγή βιοτεχνικών προϊόντων πρds τίς καπιταλιστικές χώρες κι' άκόμα νά συναφθούν μακροπρόθεσμες συμφωνίες για τήν καλύτερη άξιοποίηση του φυσικού πλούτου μερικών λαών και τήν ειδίκευσή τους σd καθορισμένους βιομηχανικούς κλάδους που θά τούς έπιτρέψουν νά συμμετάσχουν στδ έμπόριο του κόσμου σάν παραγωγοί βιοτεχνικών προϊόντων.

"Όλα αύτά θά μπορούσαν νά πραγματοποιηθούν με μακροπρόθεσμες πιστώσεις για τήν άνάπτυξη των βιομηχανιών ή των βιομηχανικών κλάδων για τούς όποιους μιλήσαμε: πάντα όμως πρέπει νά έχουμε υπ' όψη μας ότι υπάρχουν μερικά μέτρα στις σχέσεις άνάμεσα στις σοσιαλιστικές και στις υπανάπτυκτες χώρες που δέν μπορούν νά παρθούν μονόπλευρα.

Βρισκόμαστε μπρds σd κάτι πολύ παράδοξο: ένw τδ Π-

νωμένα Έθνη προβλέπουν στις σχέσεις τους έλλημματικές τάσεις στο εξωτερικό εμπόριο των υπανάπτυκτων χωρών και ό Γενικός Γραμματέας της Συνδιάσκεψης, ό κύριος Πρέμιτς, υπογραμμίζει τούς κινδύνους που παρουσιάζει ή διατήρηση αυτής της κατάστασης, πραγμάτων, μιλάνε ακόμα για δυνατότητα (καί, σέ μερικές περιπτώσεις, όπως στις λεγόμενες στρατηγικές ύλες, για ανάγκη) πολιτικής διακρίσεων άπέναντι σέ διάφορα Κράτη έξ αίτίας του ότι άνήκουν στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο.

“Αν συμβαίνουν όλες αυτές οι άνωμαλίες, είναι γιατi οι υπανάπτυκτες χώρες είναι, στο τωρινό στάδιο της άνθρωπότητας, το πεδίο μάχης οικονομικών τάσεων που καλύπτουν διαφορετικές ιστορικές περιόδους. Σε μερικές είναι ό φεουδαρχισμός· άλλου ή άνερχόμενη πουρζουαζία, άδύναμη ά-κόμα, ύποχρεώνεται νά άντιμετωπίσει τη συνδυασμένη πίεση των ήμπεριαλιστικών συμπερόντων και του προλεταριάτου που μάχεται για μιá πιο δίκαιη κατανομή των εισοδημάτων. Μπροστά στο δίλημμα αυτό μερικές έθνικές πουρζουαζίες μπό-ρουν νά διατηρήσουν την άνεξαρτησία τους ή νά βρουν μιá κάποια μορφή κοινής δράσης με το προλεταρίάτο· άλλες, άν-τίθετα, κάνουν κοινό μέτωπο με τον ήμπεριαλισμό, γίνονται παραρτήματά του και πράκτορές του και μεταδίνουν τήν i-διότητα αυτή στις κυβερνήσεις που τις εκπροσωπούν.

Πρέπει νά νοιάσουμε καλά ότι ό τύπος αυτός εξέλιξης άν χρησιμοποιηθεί με πονηριά μπορεί νά θέσει σέ κίνδυνο τις προόδους της συνδιάσκεψης, αλλά και ότι τα πλεονεκτήματα που οι κυβερνήσεις αυτές μπορούν νά άποκτήσουν σήμερα σάν τίμημα της δίκονιάς τους θά πληρωθούν στο εκατοντα-πλάσιο αύριο, όταν θά ύποχρεωθούν νά άντιμετωπίσουν, ύ-λομόναχες, όχι μόνο την έχθρότητα των ίδιων των λαών τους, αλλά και τη μονοπωλιακή επίθεση που δέν ξέρει άλλο νόμο άπ’ τό νόμο του υπερκέρδους.

“Αναλύσαμε συνοπτικά τις αίτίες και τα άποτελέσματα των αντίθέσεων άνάμεσα στο σοσιαλιστικό και το ήμπεριαλι-στικό στρατόπεδο άπ’ τη μιá μεριά και άνάμεσα στις έκμεταλ-

λεύτεριες και εκμεταλλευόμενες χώρες απ' την άλλη. Βρισκόμαστε μπροστά σε δύο φανερούς κινδύνους για την ειρήνη του κόσμου. Ταυτόχρονα όμως πρέπει να επισημάνουμε ότι η αλόενα και μεγαλύτερη πρόοδος μερικών καπιταλιστικών χωρών και η αναπόφευκτη επέκτασή τους στην αναζήτηση νέων αγορών έφεραν αλλαγές στο συσχετισμό των δυνάμεων και έντασεις που θα πρέπει όπωσδήποτε να τις λάβουμε υπ' όψη μας, για να διατηρήσουμε την παγκόσμια ειρήνη.

Θα θυμάστε ότι οι δύο τελευταίες παγκόσμιες συρράξεις άρχισαν με συγκρούσεις ανάμεσα σε αναπτυσσόμενες δυνάμεις που δεν μπόρεσαν να βρουν άλλη διέξοδο απ' τη βία. Παντού εμφανίζονται φαινόμενα που δείχνουν την όξυνση αυτής της πάλης. Κυοφορεί πραγματικούς κινδύνους για τον κόσμο στο μέλλον, αλλά από τώρα φαίνεται αρκετά απειλητική για την αρμονική πορεία των εργασιών αυτής της συνδιάσκεψης. Υπάρχει εδώ μια ξεκάθαρη κατανομή σε σφαίρες επιρροής, ανάμεσα στις Η.Π.Α. και άλλες αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές δυνάμεις, των καθυστερημένων ήπειρων και, σε όρισμένες περιπτώσεις, της Ευρώπης. "Αν οι επιρροές αυτές έχουν τόσο δύναμη ώστε να μπορέσουν να μετασχηματίσουν τις εκμεταλλευόμενες χώρες σε πεδίο μάχης, όπου οι μαχητές θα μάχονται για τα ιμπεριαλιστικά συμφέροντα, τότε η συνδιάσκεψη αυτή θα έχει αποτύχει.

Σε συμφωνία με την κοινή διακήρυξη των υπανάπτυκτων χωρών, η Κοόβα θεωρεί ότι τα εμπορικά προβλήματα των χωρών μας είναι πασιγνώστα κι' ότι αυτό που χρειάζεται είναι να απαστούμε καθαρές αρχές και να δράσουμε συγκεκριμένα για να εγκαθιδρύσουμε μια καινούρια εποχή στον κόσμο. Θεωρεί ακόμα ότι η διακήρυξη αρχών που παρουσιάστηκε απ' την Ε.Σ.Σ.Δ. κι' από άλλες σοσιαλιστικές χώρες αποτελεί μια σωστή βάση για ν' αρχίσει ο διάλογος την υποστηρίζει απόλυτα. Η χώρα μας υποστηρίζει ακόμα τα μέτρα που προτάθηκαν απ' τη συγκέντρωση ειδικών στη Βραζιλία που μεταφράζεται στη συνεπή εφαρμογή των αρχών που υποστηρίζουμε και εκθέσαμε.



Ἡ Κούβα καθορίζει προκαταβολικά τὴ θέση της: δὲν πρέπει νὰ ἐρθοῦμε σὸν ζητιάνοι, πρέπει νὰ ἀπαιτήσουμε τὴ δικαιοσύνη, διὰ ὅμως τὴ δικαιοσύνη τὴν ὑποταγμένη στὶς ἀπατηλὲς ἐρμηνεῖες ποὺ συχνὰ εἶδαμε νὰ θριαμβεῖει στὶς διεθνεῖς συνδιασκέψεις. Ὅφειλουμε νὰ ἀπαιτήσουμε τὴ δικαιοσύνη ποὺ οἱ λαοὶ δὲν ξέρουν ἴσως νὰ ὀρίζουν σὲ νομικοὺς δρους ἄλλα ποὺ τὴ λαχταροῦν ἀπ' τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς τους σὸν λύτρωση ἀπὸ μιὰ ἐκμετάλλευση γενεῶν ὁλόκληρων.

Ἡ Κούβα τονίζει ὅτι ἡ συνδιάσκεψη αὐτὴ πρέπει νὰ ὁδηγήσῃ σ' ἓναν ὁρισμὸ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου σὸν ὄργανο ἐπιτάκυνσης τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῶν ὑπανάπτυκτων λαῶν καὶ ὅτι ὁ ὁρισμὸς αὐτοῦς πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπ' τὴν ἐξάλειψη ὧλων τῶν διακρίσεων καὶ ὧλων τῶν διαφορῶν, ἀκόμη καὶ αὐτῶν ποὺ προέρχονται ἀπ' τὴν λεγόμενη ἴση μεταχείριση. Ἡ μεταχείριση πρέπει νὰ εἶναι δίκαιη καί, στὴν περίπτωση αὐτῇ, δικαιοσύνη δὲν εἶναι ἡ ἰσότης. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἀναγκαῖα ἀνισότητα γιὰ νὰ μὴ μὴ μὴ οἱ ὑπανάπτυκτοι λαοὶ νὰ φτάσουν σ' ἓνα ἀνεκτὸ ἐπίπεδο ζωῆς. Πρέπει νὰ θάλομε ἐδῶ τὰ θεμέλια ἐνὸς νέου παγκόσμιου καταμερισμοῦ ἐργασίας, βασισμένου πάνω στὴν πλέρια ἀξιοποίηση τοῦ φυσικοῦ πλοῦτου μὴς χώρας ἀνυψώνοντας προοδευτικὰ τὸ ἐπίπεδο τοῦ μετασχηματισμοῦ τους μέχρι τὴς πὺ ἀπεξεργασμένες μορφές.

Ὁ καινούριος καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας θὰ πρέπει νὰ πραγματοποιηθεῖ ἀποδίδοντας πίσω στὶς ὑπανάπτυκτες χώρες τὴς ἀγορὲς γιὰ τὰ παραδοσιακὰ ἐξαγώγιμα προϊόντα τους ποὺ τὰ τεχνητὰ μέτρα προστασίας καὶ ὥθησης τῆς παραγωγῆς στὶς ἀναπτυγμένες χώρες τοὺς τὴς πῆραν. Οἱ ὑπανάπτυκτες χώρες θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ἓνα δίκαιο μέρος στὴ μελλοντικὴ ἀνάπτυξη τῆς κατανάλωσης.

Ἡ συνδιάσκεψη αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ ἐπεξεργασθεῖ συγκεκριμένες μορφὲς κανονισμῶν πάνω στὴ χρησιμοποίηση τῶν πλεονασμάτων τῶν βασικῶν προϊόντων, ἐμποδίζοντας νὰ γίνουν μιὰ μορφὴ ἀρωγῆς στὴν ἐξαγωγή τῶν ἀναπτυγμένων χωρῶν μὲ θλάβη τῶν παραδοσιακῶν ἐξαγωγῶν τῶν ὑπανάπτυ-

κτιών χωρών ή ένα όργανο διείσδυσης ξένων κεφαλαίων σε μια υπανάπτυκτη χώρα. Είναι άκατανόητο να υποχρεώνονται οι υπανάπτυκτες χώρες να αντιμετωπίζουν το όλοένα και βαρύτερο φορτίο του χρέους και της εξόφλησής του, αυτές οι χώρες δηλαδή που υφίστανται τις τεράστιες απώλειες της χειροτέρευσης των ύπων ανταλλαγής και που έχουν ανταποδώσει στο έκτακτο απλό με το αίμα τους την όξια των ιμπεριαλιστικών επενδύσεων, ενώ αγνοούνται και οι δικαιότερες απαιτήσεις τους. Η αντιπροσωπεία της Κούβας προτείνει να αναβληθούν όλες οι πληρωμές μερισμάτων, τόκων και όφειλών, όσο οι τιμές των προϊόντων που εξάγουν οι υπανάπτυκτες χώρες δεν θα έχουν φθάσει σ' ένα επίπεδο που να τους γυρίζει πίσω ό,τι έχουν χάσει τα δέκα τελευταία χρόνια.

Πρέπει να καθορίσουμε με σαφήνεια τον κίνδυνο που αποτελούν για το εμπόριο και για την Παγκόσμια ειρήνη οι επενδύσεις ξένου κεφαλαίου που καταδυναστεύουν την οικονομία μιας χώρας, ή χειροτέρευση των όρων ανταλλαγής, ή έλεγχος των αγορών μιας χώρας από μια άλλη, οι σχέσεις διάκρισης και η χρησιμοποίηση της βίας οαν μέσου πειθοής.

Η Συνδιάσκεψη αυτή πρέπει ακόμα να διακηρύξει άνοικτά το δικαίωμα όλων των λαών να εμπορεύονται ελεύθερα χωρίς κανένα περιορισμό και συνακόλουθα το δικαίωμά τους να απαγορέψουν κάθε άμεση ή έμμεση περιοριστική συμφωνία που θα μπορούσε να εμφανιστεί στη διάρκεια αυτής της συνδιάσκεψης· το δικαίωμα όλων των χωρών να διαπραγματευτούν ελεύθερα τον ναυτικό ή έναέριο εξοπλισμό τους και το δικαίωμα όλων των ανθρώπων να μετακινούνται ελεύθερα στον κόσμο, χωρίς κανένα εμπόδιο.

Πρέπει να καταδικάσουμε την εφαρμογή έκθεστικων μέτρων οικονομικού χαρακτήρα που χρησιμοποιεί ένα Κράτος για να παραθιάσει την ελεύθερη κυριαρχία ενός άλλου και να αποκομίσει ποικιλόμορφα όφελη από την κατάρρευση της οικονομίας του τελευταίου.

“Όλα αυτά που προηγήθηκαν επιβάλλουν την ανάγκη να εφαρμόσουμε ολοκληρωτικά την άρχή της αὐτοδιάθεσης πού καθιερώθηκε ἀπ’ τὸ Χάρτη τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν καὶ νὰ ἐπανεπικυρώσουμε τὰ δικαιώματα τῶν κρατῶν νὰ διαθέτουν ὅπως θέλουν τὰ ἀγαθὰ τους, νὰ ἐφαρμόζουν τὴ μορφή οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ὀργάνωσης πού τοὺς ταιριάζει περισσότερο καὶ νὰ διαλέγουν τοὺς δικούς τους δρόμους ἀνάπτυξης καὶ ἐξειδίκευσης τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, χωρὶς νὰ εἶναι ἐκτεθειμένα σὲ ὁποιαδήποτε ἀντίποινα.

Ἡ Συνδιάσκεψη πρέπει νὰ πάρει μέτρα γιὰ τὴν ἔκλυση οἰκονομικῶν πιστωτικῶν καὶ τελωνειακῶν ὀργανισμῶν μὲ κανονισμοὺς πού θὰ βασίζονται πάνω σὲ μιὰ αὐστηρὴ ἰσότητα. σὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἰσότητα καὶ πού θὰ ἀντικαταστήσουν τοὺς τωρινούς ὀργανισμοὺς μὲ τὴν ἀναχρονιστικὴ λειτουργία τους καὶ τὸν ἀντιλαϊκὸ ἀντικειμενικὸ τους στόχο.

Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουμε σ’ ἓνα λαὸ τὴν ἀπόλυτὴ αὐτοδιάθεση τοῦ πλούτου του, πρέπει νὰ καταδικάσουμε τὴν ὑπαρξὴ ξένων βάσεων, τὴν παρουσία, προσωρινή ἢ ὀχι, ξένων στρατευμάτων σὲ μιὰ δοσμένη χώρα χωρὶς τὴ συγκατάθεσή της καὶ τὴ διατήρηση τοῦ ἀποικιακοῦ καθεστώτος ἀπὸ μερικὲς ἀναπτυγμένες καπιταλιστικὲς δυνάμεις.

Μόνο ἡ σύσταση ἐνὸς ὀργανισμοῦ τέτοιου τύπου μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐφαρμογὴ καινούριων κανονισμῶν σὲ διεθνεῖς σχέσεις καὶ τὴν οἰκονομικὴ σταθερότητα πού ἐπιδιώκουμε. Ὁ ὀργανισμὸς αὐτὸς θὰ πρέπει νὰ ἔχει τὴν ἱπαραίτητὴ ἐξουσία γιὰ νὰ πάρει μέτρα πού νὰ γίνουν σεβαστὰ καὶ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ὑποκαταστήσῃ τοὺς τωρινούς ὀργανισμοὺς πού στηρίζουν τὸ στάτους κβὸ καὶ τὴ διάκριση. Πρέπει λοιπὸν νὰ καθορίσουμε μὲ ἀκρίβεια τὶς προθεσμίες ἐφαρμογῆς τῶν μέτρων πού θὰ παρῶν.

Αὐτὰ εἶναι, Κύριοι ἀντιπρόσωποι, τὰ σημαντικώτερα σημεία πού ἡ Κουθανικὴ ἀντιπροσωπεῖα θέλησε νὰ σὰς ἐκθέσει. Ἐπισημαίνουμε ὅτι τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἰδεῶν πού δια-

τιπώθησαν σήμερα (καθώς εκφράστηκαν από διεθνείς οργανισμούς κι απ' την άκριβη ανάλυση της τωρινής κατάστασης των αναπτυσσόμενων χωρών που παρουσίασε ο Γενικός Γραμματέας της συνδιάσκεψης, κ. Πρέμπος) και το μεγαλύτερο μέρος των προτάσεων που έγιναν δεκτές από άλλα κράτη (έμπόριο με τις σοσιαλιστικές χώρες, πιστώσεις με τις χώρες αυτές, αναγκαίατητα βασικών κοινωνικών μεταρρυθμίσεων για την οικονομική ανάπτυξη, κλπ.) καθορίστηκαν και τέθηκαν σε εφαρμογή από την Κούβα στη διάρκεια των πέντε χρόνων της επαναστατικής κυβέρνησης: έξ αιτίας τους έγινε θύμα δίκων κατηγοριών και οικονομικών και στρατιωτικών επεμβάσεων που χειροκροτήθηκαν από μερικές χώρες που σήμερα την υποστηρίζουν.

Άρκει να θυμίσουμε τις κριτικές και τις κατηγορίες που απευθύνθηκαν ενάντια στη χώρα μας για το λόγο ότι καθέλωσε σχέσεις ανταλλαγής και συνεργασίας με χώρες που βρίσκονται έξω απ' το ήμισφαίριό μας, και ακόμη κι αυτή την ώρα άρκει να θυμίσουμε τον ντε φάκτο αποκλεισμό από τη λατινοαμερικανική ομάδα που συγκεντρώθηκε κάτω απ' την αίγίδα του Χάρτη της Άλτα - Γκράτσια, δηλαδή του Ο.Ε.Α., απ' τον οποίο η Κούβα έχει εκδιωχθεί.

Πραγματουθήκαμε τα ούσασιτικά σημεία σχετικά με το εξωτερικό εμπόριο, την ανάγκη αλλαγών στην εξωτερική πολιτική των ανεπτυγμένων χωρών απέναντι στις υπανάπτυκτες και την ανάγκη της αναδιάρθρωσης όλων των διεθνών οργανισμών πίστωσης, χρηματοδότησης κλπ. Πρέπει όμως να υπογραμμίσουμε ότι αυτές οι προϋποθέσεις δεν άρκουν για να εξασφαλίσουν μια οικονομική ανάπτυξη. Χρειάζονται και συμπληρωματικά μέτρα που η Κούβα, χώρα υπανάπτυκτη, έθεσε σε εφαρμογή.

Σαν ελάχιστα αναγκαία μέτρα πρέπει να καθιερώσουμε: Τον έλεγχο των ανταλλαγών εμποδίζοντας τις τοποθετήσεις στο εξωτερικό ή παρεμποδίζοντας τις αισθητά τον έλεγχο του κράτους πάνω στο εξωτερικό εμπόριο· την αγροτική μεταρρύθμιση· την απόλυτη ανάγκη από το έθνος ολόκληρου του

φυσικού του πλούτου· την ανάπτυξη της τεχνικής παιδείας και τη λήψη των απαραίτητων μέτρων έσωτερικής αναδιοργάνωσης για ν' άνοιξει ο δρόμος σὲ μιὰ γρήγορη εξέλιξη.

Ἡ Κούβα δὲν περιλαμβάνει ἀνάμεσα στὰ ἐλάχιστα ἀναγκαῖα μέτρα τὸ πέρασμα στὰ χέρια τοῦ Κράτους ὅλων τῶν μέσων παραγωγῆς· κι αὐτὸ ἀπὸ σεβασμὸ στὴ θέληση τῶν κυβερνήσεων ποὺ ἀντιπροσωπεύονται ἐδῶ· ἀλλὰ πιστεύει ὅτι αὐτὸ τὸ μέτρο θὰ συνέβαλλε γρηγορώτερα καὶ ἀποτελεσματικότερα στὴν ἐπίλυση τῶν σοδαρῶν προβλημάτων ποὺ συζητᾶμε ἐδῶ.

Καὶ οἱ ἱμπεριαλιστές; Θὰ μείνουν μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα; "Οχι. Τὸ σύστημά τους εἶναι ἡ αἰτία τῶν κακῶν ποὺ μᾶς βασανίζουν· θὰ προσπαθήσουν ὅμως νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ὑπόθεσή τους μὲ τὴ νῦθα ἐπιχειρηματολογία ποὺ τὴν ξέρουν ἀπ' ἐξῆς κι ἀνακατωτά. Θὰ προσπαθήσουν νὰ δημιουργήσουν μέσα στὴ συνδιάσκεψη δικούς τους πυρῆνες καὶ νὰ ὑπασπάζουν τὸ στρατόπεδο τῶν ἐκμεταλλευόμενων χωρῶν προσφέροντάς τους μερικὰ ψέκους.

Θὰ προσπαθήσουν μὲ ὅλα τὰ μέσα νὰ διατηρήσουν τοὺς παλιούς διεθνεῖς οργανισμοὺς ποὺ ὑπηρετοῦν τοὺς σκοποὺς τους, κάνοντας ἐπιφανειακὲς μεταρρυθμίσεις. Θὰ προσπαθήσουν νὰ ὀδηγήσουν τὴ συνδιάσκεψη σὲ ἀδιέξοδο μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ διαλυθεῖ ἢ νὰ ἀναβληθεῖ. Θὰ κάνουν τὰ πάντα γιὰ νὰ περιορίσουν τὴ σημασία της ἀπέναντι σ' ἄλλες διασκέψεις ὁργανωμένες ἀπ' αὐτοὺς ἢ θὰ προσπαθήσουν νὰ κάνουν τὴ συνεδρίαση νὰ λήξει χωρὶς νὰ ἔχουν παρθεῖ συγκεκριμένες ἀποφάσεις.

Δὲν θὰ δεχτοῦν καινούριο διεθνὲς ὄργανισμὸ ἐμπορίου· θὰ τὸν ἀπειλήσουν μὲ μποϊκοτὰς καὶ πιθανότατα θὰ τὸ κάνουν· θὰ προσπαθήσουν νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ τωρινὸς διεθνὲς καταμερισμὸς ἐργασίας εἶναι προσοδοφόρος γιὰ ὅλους κι ὅτι ἡ ἐκθιομηχάνιση εἶναι μιὰ ὑπέρμετρη καὶ ἐπικίνδυνη φιλοδοξία.

Τελικὰ θὰ ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ὑπανάπτυκτοι εἶναι οἱ ἱδιοὶ υπεύθυνοι γιὰ τὴν ὑπανάπτυξή τους.

Μπορούμε να απαντήσουμε έδω ότι μέχρις ένα βαθμό έχουν δίκιο. Και θα έχουν ακόμα περισσότερο δίκιο αν δεν σταθούμε ικανοί να ένιωθουμε πιστά και άποφασιστικά και να αντιτάξουμε ένα ένκαio μέτωπο των καταπιεζόμενων και εκμεταλλευόμενων.

Τα ζητήματα που θέλουμε να θέσουμε στη συνδιάσκεψη αυτή είναι τα ακόλουθα: θα σταθούμε ικανοί να εκπληρώσουμε το σκοπό που απαιτεί από μιάς η Ιστορία; Οι άναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες θα έχουν άρκετη πολιτική διορατικότητα για να δεχτούν τις στοιχειώδεις απαιτήσεις;

Αν τα μέτρα που υποδείχνουμε έδω δεν μπορούν να γίνουν δεκτά απ' τη συνδιάσκεψη κι αν αυτή δεν καταλήξει τελικά παρά σ' ένα καινούριο έρμαφρόδιτο ντοκουμέντο, γεμάτο θαλές διακηρύξεις και άόριστες φόρμουλες; Αν οι φραγμοί που έμποδίζουν το έμποριο ανάμεσα σ' όλες τις χώρες του κόσμου και τη διεθνή συνεργασία δεν καταργηθούν, οι υπανάπτυκτες χώρες θα συνεχίσουν να άντημετωπίζουν όλοένα και δυσκολότερες οικονομικές καταστάσεις και ή ένταση στών κόσμο θα δξύνεται έπκίνδυνα.

Η σπίθα μιάς παγκόσμιας σύρραξης μπορεί να ξεπεταχτεί σέ κάθε στιγμή, έξ αίτίας τής φιλοδοξίας μιάς ήμπεριαλιστικής χώρας που θα θελήσει να καταστρέψει το σοσιαλιστικό στρατόπεδο ή απ' τις άνειρήνευτες άντιφάσεις ανάμεσα σ' τις Ίδιες τις καπιταλιστικές χώρες, σ' ένα πολύ κοντινό μέλλον. Άλλο ή έπαναστατικότητα των πωκιλόμορφα καταπιεσμένων λαών θα γίνεται μέρα με τη μέρα και όξύτερη και θα πάρουν τα όπλα για να κατακτήσουν με τη βία τα δικαιώματα που με μόνη τη λογική δέν μπόρεσαν να άποκτήσουν.

Αυτό γίνεται σήμερα στη λεγόμενη πορτογαλική Γουϊνέα και στην Άγκόλα, που παλεύουν για ν' άπελευθερωθούν απ' τον άποικιακό ζυγό και σ' το Νότιο Βιετνάμ όπου ό λαός είναι έτοιμος, με το όπλο σ' το χέρι, να άποτινάξει το ζυγό του ήμπεριαλισμού και των άνδρεικέλων του. Δηλώνουμε ότι ή Κούβα ύποστηρίζει και συγκαίρει τους λαούς αυτούς που φώναξαν «Φιάνε!» στην έκμετάλλευση άφου πρώτα εξάντλησαν

ὅλες τις δυνατότητες εἰρηνικῆς λύσης, καὶ δηλώνουμε ἀκόμα ὅτι προσφέρει τὴν ἀγωνιστικὴ τῆς ἀλληλεγγύῃ στὴ θαυμασιὴ ἐπαναστατικὴ τους ἔκρηξη.

Τώρα ποὺ ἐκθέσαμε τὰ βασικὰ σημεῖα σὶά ὁποῖα σιτηρίζεται ἡ ἀνάλυσή μας τῆς σύγχρονης κατάρσεως κι ἀφοῦ διατυπώσαμε σ' αὐτὴ τὴ συνδιάσκεψη τὶς προτάσεις ποὺ κρίνουμε ἀναγκαῖες: τώρα ποὺ εἴπαμε πῶς βλέπουμε τὸ μέλλον ἂν δὲν ὑπάρξει καμμιὺ πρόοδος στὶς ἐμπορικὲς σχέσεις ἀνάμεσα στὶς χώρες — πρόοδος ποὺ ἀποτελεῖ τὸ μόνο μέσο γιὰ νὰ μειώσουμε τὴν ἔνταση καὶ νὰ διευκολύνουμε τὴν ἀνάπτυξη — θέλουμε νὰ σὰς θεβαιώσουμε ὅτι ἐλπίζουμε πῶς θὰ φθάσουμε στὸν ἐποικοδομητικὸ διάλογο γιὰ τὸν ὁποῖο μιλήσαμε.

Θὰ καταβάλλουμε κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ διαλόγου ποὺ θὰ ἀποθεῖ γιὰ ὅλους ὠφέλιμος. Θὰ καταβάλλουμε ἀκόμα κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἐνότητος τῶν ὑπανάπτυκτων χωρῶν καὶ γιὰ τὴ σύσταση ἑνὸς ἐνιαίου μετώπου. Ἐλπίζουμε στὴν ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς συνδιάσκεψης: καὶ τὶς ἐλπίδες μας τὶς σφίγγουμε μὲ τὶς ἐλπίδες τῶν φτωχῶν ὅλου τοῦ κόσμου καὶ τῶν χωρῶν τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου, βάζοντας ὁλόψυχα τὶς λιγοστὲς δυνάμεις μας στὴν ὑπηρεσία τοῦ θριάμβου τους.

### 3. Στά 'Ηνωμένα Έθνη.

Ἡ ἀντιπροσωπεΐα τῆς Κούθας μπρὸς στὴν παρούσα Συνέλευση ἔχει τὴ χαρὰ νὰ χαιρετίζει πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὰ γεγονότα ὅτι στὸν σημαντικὸ ἀριθμὸ τῶν ἔθνων ποὺ συζητοῦν ἐδῶ τὰ παγκόσμια προβλήματα περιλήφθηκαν τρεῖς καινούριες κώρες. Χαιρετίζουμε λοιπόν, στὸ πρόσωπο τοῦ Προέδρου τους καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τους τῶν Ἑξωτερικῶν, τοὺς λαοὺς τῆς Ζαμβίας, τῆς Μαλάουι καὶ τῆς Μάλτας. Καὶ ἐκφράζουμε τὴν εὐχὴ νὰ προσχωρήσουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας οἱ κῶρες αὐτὲς στὴν ὁμάδα τῶν ἀδελφεύτων ἔθνων, ποὺ ἀγωνίζονται ἐνάντια στὸν ἰμπεριαλισμὸ, τὴν ἀποικιοκρατία καὶ τὴν νεοαποικιοκρατία.

Ἀπευθύνουμε ἐπίσης τὰ συγχαρητήριά μας στὸν Πρόεδρο τῆς παρούσας Συνέλευσης, ποὺ ἡ ἀνάρρησή του σ' ἓνα τόσο ὑψηλὸ ὄξωμα ἔχει ἰδιαίτερη σημασία: Καθρεφτίζει τὸ νέο ἱστορικὸ στάδιο κατὰ τὸ ὁποῖο οἱ λαοὶ τῆς Ἀφρικῆς καίγουν ἰσχυρότατους θριάμβους. Χθὲς ἀκόμη ἦταν ὑποταγμένοι στὸ ἀποικιακὸ σύστημα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Σήμερα, στὴ μεγάλη πλειονότητά τους ἔχουν συγκροτηθεῖ σὲ ἀνεξάρτητα κράτη, χάρις στὴ θεμιτὴ ἀσκηση τῆς ἀπρόσκοπτης αὐτοδιάθεσής τους. Ἡ σιερνή ὥρα τῆς ἀποικιοκρατίας ἔχει σημάνει πιά. Καὶ ἑκατομμύρια κάτοικοι τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς ξεσηκώνονται ἀποδλέποντας σὲ μιὰ καινούρια ζωὴ καὶ ἐπιβάλλουν τὸ ἀναφαίρετο δικαίωμά τους γιὰ αὐτοδιάθεση καὶ ἀνεξάρτητη ἀνάπτυξη τῶν χωρῶν τους. Εὐχόμαστε, κ. Πρόεδρε, τὴν πιὸ μεγάλη ἐπιτυχία στὴν ἀποστολὴ μὲ τὴν ὁποία οἱς ἐπιφόρτισαν τὰ κράτη - μέλη.

Λόγος ποὺ ἐκφωνήθηκε στὴ 19ῃ γενικῇ συνέλευση τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν (11-12-1964).



Ἡ Κούβα προσέρχεται γιὰ νὰ διευκρινήσῃ τὴ θέση τῆς πάνω στὰ πῶς σημαντικὰ ἀπὸ τὰ ἐπίμαχα σημεία. Καὶ θὰ τὸ κάμῃ μὲ ὅλη τὴ συναίσθηση τῆς εὐθύνης ποὺ ἐπιβάλλει ἡ χρησιμοποίηση αὐτοῦ τοῦ βήματος. Ταυτόχρονα ὅμως θὰ ἀνταποκριθεῖ στὸ ἀναπότρεπτο καθήκον νὰ μιλήσῃ μὲ διαύγεια καὶ εὐλακρίνεια.

Ἐπιθυμία μας εἶναι νὰ δοῦμε τὴ Συνέλευση αὐτὴ νὰ ἐμψυχώνεται καὶ νὰ προχωρεῖ πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἐπιθυμία μας εἶναι νὰ ἀρχίσουν οἱ Ἐπιτροπὲς τὴν ἐργασία τους καὶ νὰ μὴν τὴν σταματήσουν μὲ τὴν πρώτη διαφωνία. Ὁ ἱμπεριαλισμὸς θέλει νὰ μετατρέψῃ τὴ συνεδρίαση αὐτὴ σὲ μάταιο ρητορικὸ κονταροχτύπημα, ἀντὶ νὰ λύσει τὰ σοβαρὰ προβλήματα τῆς οἰκουμένης. Ἐμεῖς πρέπει νὰ τὸν ἐμποδίσουμε. Δὲν πρέπει νὰ θυμούνται αὐριο οἱ ἄνθρωποι τὴ Συνέλευση τούτῃ μονάχα ἀπὸ τὸν αὔριον ἀριθμὸ τῆς, νὰ λένε ἡ 19ῃ Συνέλευση καὶ τίποτε ἄλλο. Ἐμεῖς θ' ἀφιερώσουμε σ' αὐτὸ ὅλες μας τὶς προσπάθειες.

Αἰσθανόμαστε ὅτι ἔχουμε τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ τὸ κάνουμε, γιατί ἡ χώρα μας ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ μόνημα σημεία προοδιδῶν, ἓνα ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ κόσμου ὅπου οἱ ἀρχὲς ποὺ διαφεντεύουν τὰ δικαιώματα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ αὐτεξούσιο τῶν μικρῶν χωρῶν, μπαίνουν κάθε μέρα, κάθε λεπτό, σὲ δοκιμασία. Γιατὶ ἡ χώρα μας εἶναι ἐπίσης ἓνα ἀπὸ τὰ καρακώματα τῆς ἐλευθερίας τοῦ κόσμου, σὲ ἀπόσταση μόλις δύο βημάτων ἀπὸ τὸν βορειοαμερικανικὸ ἱμπεριαλισμὸ καὶ δείχνει μ' ὅλη τῆς τὴ δράση, μὲ τὸ καθημερινὸ τῆς παράδειγμα, ὅτι οἱ λαοὶ μποροῦν σ' ἀλήθεια νὰ ἀπελευθερωθοῦν καὶ νὰ παραμείνουν ἐλεύθεροι μέσα στὶς σημερινὲς συνθήκες τῆς ἀνθρωπότητας. Βέβαια, ὑπάρχει σήμερα ἓνα σοσιαλιστικὸ στρατόπεδο, ποὺ κάθε μέρα γίνεται ὅλο καὶ πῶς ἰσχυρὸ καὶ ποὺ διαθέτει πανίσχυρα στοιχεῖα ἀποτροπῆς. Ἀλλὰ ἡ ἐπιδίωξη ἀπαιτεῖ καὶ κάποιους συμπληρωματικοὺς δρους: Νὰ διατηρεῖ κανεὶς τὴν συμπάγεια στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας του, νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸ πεπρωμένο τῆς καὶ νὰ νῆται σταθερὰ ἀποφασισμένος νὰ παλαίψῃ μέχρι θανάτου γιὰ νὰ ὑπερασπιστεῖ

τήν πατρίδα του και τήν επανάσταση. Στήν Κούβα, κύριοι Ἀντιπρόσωποι, υπάρχουν ὅλοι αὐτοί οἱ ὅροι.

Ἄν' ὅλα τὰ φλέγοντα προβλήματα πού πρέπει νά πραγματοποιήσουμε σέ τούτη τή Συνέλευση, ἓνα ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία γιά μᾶς καί πού πιστεύουμε ὅτι πρέπει νά τὰ διατυπώσουμε χωρὶς ἕκτος ἀμφιβολίας, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης ἀνάμεσα σὲ κράτη μὲ διαφορετικὸ οἰκονομικὸ - κοινωνικὸ καθεστῶς. Ἡ οἰκουμένη ἔχει κάμει μεγάλες προόδους σ' αὐτὸν τὸν τομέα. Ἀλλὰ ὁ ἱμπεριαλισμὸς — κυρίως ὁ βορειοαμερικάνικος — ἀξιώνει νά δώσει σὲν κόσμον νά πιστέψει ὅτι ἡ εἰρηνικὴ συνύπαρξη προορίζεται ἀποκλειστικὰ γιὰ χρῆση τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς γῆς. Ἐπαναλαμβάνουμε ἐδῶ αὐτὸ πού δήλωσε ὁ Πρόεδρος μας σὲ Κάιρο καί πού περιλήφθηκε μέσα στὴ Διακήρυξη τῆς Δεύτερης Συνδιάσκεψης τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Κρατῶν ἢ τῶν κυβερνήσεων τῶν Ἀδελφεύων Χωρῶν: ὅτι δηλαδὴ ἂν θέλουν νά ἐξασφαλιστεῖ ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου, τότε δὲν εἶναι δυνατὸ ἡ εἰρηνικὴ συνύπαρξη νά περιοριστεῖ μόνο ἀνάμεσα στοὺς ἰσχυροὺς. Ἡ εἰρηνικὴ συνύπαρξη πρέπει νά ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' ὅλες τῆς χώρες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ μέγεθός τους, ἀπὸ τῆς παλαιότερες ἱστορικῆς σχέσεις καί δεσμοῦ πού ἔχκαν καί ἀπὸ τὰ προβλήματα πού ἔχουν ἀναφανεῖ ἀνάμεσα σὲ μερικές ἀπ' αὐτὲς σὲ μιὰ δοσμένη ἐποχὴ.

Σήμερα, ὁ τύπος εἰρηνικῆς συνύπαρξης πού ποθοῦμε, σὲ πολλές περιπτώσεις δὲν πραγματοποιεῖται. Τὸ βασίλειο τῆς Καμπότζης ἀπλῶς καί μόνο ἐπειδὴ τηροῦσε οὐδέτερη στάση καί δὲν ἔσπεργε στὶς μηχανορραφίες τοῦ βορειοαμερικάνικου ἱμπεριαλισμοῦ, βρέθηκε ἐκτεθειμένον σὲ κάθε λογῆς δόλιες καί κτηνώδεις ἐπιθέσεις, πού ξεκινοῦσαν ἀπὸ τῆς βόας πού κατέχουν οἱ βορειοαμερικάνοι σὲ Νότιο Βιετνάμ. Τὸ Λάος, μιὰ χώρα διαιρεμένη, ἐγίνε ἐπίσης ἀντικείμενο ἱμπεριαλιστικῶν ἐπιθέσεων κάθε εἶδους. Ὁ λαὸς του σφαγιάστηκε ἀπὸ τῆς ἀεροπορικῆς ἐπιδρομῆς. Οἱ Συμφωνίες τῆς Γενεύης παραβιάστηκαν κι' ἓνα μέρος τοῦ ἐδάφους του βρίσκεται ἀδιάκοπα σὲ κίνδυνον νά δεχτεῖ ἀτιμώρητη ἐπιδρομὴ ἀπὸ τὰ ἱμπεριαλι-

σικά στρατεύματα. Ἡ Λαϊκὴ Δημοκρατία τοῦ Βιετνάμ, ποὺ γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο λαὸ τῆς γῆς αὐτὲς τὶς ἱστορίες τῶν ἐπιθέσεων, εἶδε γιὰ μὴν ἀκόμη φορὰ τὰ σύνορά της νὰ παραθιάζονται. Εἶδε τὰ βομβαρδιστικά καὶ τὰ καταδιωκτικὰ ἀεροπλάνα νὰ χτυποῦν τὶς ἐγκαταστάσεις της. Εἶδε τὰ βορειοαμερικάνικα πολεμικὰ νὰ παραθιάζουν τὰ χωρικά της νερά καὶ νὰ χτυποῦν τοὺς ναυστάθμους της. Πάνω στὴ Λαϊκὴ Δημοκρατία τοῦ Βιετνάμ βαραίνει αὐτὴ τὴ στιγμή ἡ ἀπειλὴ ὅτι οἱ Βορειοαμερικάνοι θὰ ἐπεκτείνουν ἀνοιχτὰ στὸ ἔδαφός της καὶ ἐνάντια στὸ λαὸ της τὸν πόλεμο ποὺ διεξάγουν ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια ἐνάντια στὸ λαὸ τοῦ Νότιου Βιετνάμ. Ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωση καὶ ἡ Λαϊκὴ Δημοκρατία τῆς Κίνας ἔχουν ἀπευθύνει σοβαρὰς προειδοποιήσεις πρὸς τὶς ἡνωμένες Πολιτείες. Βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ περίπτωση ὅπου ἡ εἰρήνῃ τοῦ κόσμου κινδυνεύει. Ἐπὶ πλέον ἡ ζωὴ ἐκατομμυρίων ἀνθρώπωνινων πλασμάτων σ' ἄλλή αὐτὴ τὴν περιοχὴ τῆς Ἀσίας ἀπειλεῖται διαρκῶς καὶ ἐξαρτιέται ἀπὸ τὰ καπρίσια τοῦ Βορειοαμερικάνου ἐπιδρομέα.

Ἡ εἰρηνικὴ συνύπαρξη μῆτε ἐπίσης οὐ δοκιμασία κατὰ κτηνώδη τρόπο στὴν Κύπρο, εἴς αἰτίας τῶν πιέσεων ποὺ ἀσκοῦν ἡ κυβέρνηση τῆς Τουρκίας καὶ τὸ ΝΑΤΟ. Ὁ λαὸς τῆς Κύπρου καὶ ἡ κυβέρνησή του ὑποχρεώθηκαν νὰ ὑπερασπιστοῦν ἡρωικὰ τὴν αὐτοκυριαρχία τους.

Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ σημεία τοῦ κόσμου ὁ ἡγεμονισμὸς προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλει τὴ δική του ἐκδοχὴ γι' αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ εἶναι ἡ συνύπαρξη. Οἱ καταπιεζόμενοι λαοὶ ποὺ ἔχουν συμμαχήσει μὲ τὸ σοσιαλιστικὸ στρατόπεδο, ὀφείλουν νὰ τοῦ μάθουν ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ἀληθινὴ συνύπαρξη. Καὶ ὑποχρέωση τῶν ἡνωμένων Ἐθνῶν εἶναι νὰ τοὺς βοηθήσει σ' αὐτὰ.

Πρέπει ἐπίσης νὰ ὁριστοῦν μὲ σαφήνεια οἱ ἀρχὲς τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης ὅχι μόνον γιὰ ὅ,τι ἄφορᾷ τὶς σχέσεις ἀνάμεσα σὲ κυρίαρχα κράτη. Σὰν μαρξιστὲς, ἔχουμε ὑποστηρίξει ὅτι ἡ εἰρηνικὴ συνύπαρξη ἀνάμεσα στὰ κράτη δὲν περιλαμβάνει καὶ τὴ συνύπαρξη ἀνάμεσα στοὺς ἐκμεταλλευτὲς καὶ στοὺς ὑπὸ ἐκμετάλλευση, ἀνάμεσα στοὺς καταπιεστές καὶ

τοὺς καταπιεζόμενους. Τὸ δικαίωμα γιὰ πλήρη καὶ ἀκέραια ἀνεξαρτησία ἐνόντια σὲ κάθε μορφὴ ἀποικιοκρατικῆς καταπίεσης εἶναι ἐπὶ πλέον μιὰ ἀρχὴ ποὺ διακηρύχτηκε μέσα στοὺς κόλπους αὐτοῦ τοῦ ὄργανισμοῦ. Ἰδοὺ γιὰτὶ ἐκφράζουμε τὴν ἀλληλεγγύη μας μετὰ τοὺς ἀποικιακοὺς σήμερα λαοὺς τῆς λεγόμενης Πορτογαλικῆς Γουϊνέας, τῆς Ἀγκόλας καὶ τῆς Μοζαμβίκης, ποὺ σφαγιάζονται ἐπειδὴ ἔκαναν τὸ ἔγκλημα νὰ ἀπαιτήσουν τὴν ἐλευθερίαν τους. Καὶ εἴμαστε ἐτοιμοὶ νὰ τοὺς βοηθήσουμε στὸ μέτρο τῶν δυνάμεών μας, σύμφωνα μετὰ τὴν ἀσκήρυνση τοῦ Καίρου.

Ἐκφράζουμε τὴν ἀλληλεγγύη μας μετὰ τὸ λαὸ τοῦ Πουέρτο - Ρίκο, καὶ μετὰ τὸ μεγάλο ἡγέτη του, τὸν Πέδρο Ἀλμπιθου Κάμπος, ποὺ μετὰ μιὰ νέα ὑποκριτικὴ πράξη ἀφέθηκε ἐλεύθερος σὲ ἡλικία 72 χρόνων, ἔχοντας σχεδὸν χάσει τὴν ἰκανότητα νὰ μιλάει, παράλυτος, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἀλόκληρη ζωὴ μέσα στίς φυλακές. Ὁ Ἀλμπιθου Κάμπος εἶναι ἓνα σύμβολο τῆς Ἀμερικῆς, ποὺ ἀκόμα διαφιλονικεῖται ἀλλὰ ποὺ εἶναι ἀκαταδάμαστο. Χρόνια καὶ χρόνια μέσα στὴ φυλακὴ, μέσα σὲ σχεδὸν ἀνυπόφορες πιέσεις καὶ ψυχικὰ μαρτύρια, μέσα στὴ μοναξιά καὶ τὴν ὀλοοκερὴ ἀπομόνωση ἀπὸ τὸ λαὸ του κί' ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, ν' ἀντικρύζει τὴν αὐθάδεια τοῦ κατακτητῆ καὶ τῶν λακέδων του πάνω στὴ γῆ ποὺ τὸν γέννησε. Κί' ὅμως τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἐλύγισε τὴ θέλησίν του. Στ' ὄνομα τοῦ λαοῦ τῆς, ἢ Κουθανικῆ Ἀντιπροσωπεῖα ἀποτίει φόρο τιμῆς, θαυμασμοῦ κί' ἐγγνωμοσύνης σ' ἓναν πατριώτη ποὺ τιμᾷ τὴν Ἀμερικὴ μας.

Ἐπὶ χρόνια ὀλόκληρα οἱ Βορειοαμερικάνοι πρόβαλλαν τὴν ἀξίωση νὰ κάνουν τὸ Πουέρτο - Ρίκο ἓνα εἶδος τεχνητοῦ ὑβριδίου: γλώσσα σπανιόλικη ἀλλὰ μετὰ πτώσεις καὶ κλίσεις ἀγγλικές. Γλώσσα σπανιόλικη ἀλλὰ ἡ ράχη νᾶναι σπονδυλωτὴ γιὰ νὰ σκύβει μπροστὰ στοὺς γιάνκηδες φαντάρους. Οἱ Πουερτορικάνοι στρατιῶτες χρησίμεψαν σὰν κρέας γιὰ τὰ κανόνια στοὺς πολέμους ποὺ διεξάγει ἡ αὐτοκρατορία, ὅπως σὴν Κορέα. Τοὺς ἔχουν μάλιστα χρησιμοποιήσει καὶ γιὰ νὰ χτυπᾶνε μετὰ τὴν τουφέκιά τους τοὺς ἰδίους τοὺς ἀδερφοὺς τους,

καθώς συνέβη με τὸ ἔγκλημα ποὺ διαπράχτηκε ἐδῶ καὶ μερικοὺς μῆνες ἀπὸ τὸ βορειοαμερικάνικο στρατὸ ἐνάντια στὸν ἀνυπεράσπιστο λαὸ τοῦ Παναμά.

Κι' ὅμως, παρὰ τὴ βία αὐτὴ ποὺ ἔχει ἐξαπολυθεῖ ἐνάντια στὴ βούλησή του καὶ τὸ ἱστορικὸ πεπρωμένο του, ὁ λαὸς τοῦ Πουέρτο Ρίκο διατήρησε τὸν πολιτισμὸ του, τὸ λατινικὸ χαρακτῆρα του, τὰ ἔθνικά του αἰσθήματα ποὺ ἀρκοῦν γιὰ νὰ καταδείξουν τὴν ἀκλόνητη λαχτῆρα γιὰ ἀνεξαρτησία ποὺ ἔχει ριζώσει μέσα στὶς μάζες αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς.

Ὁφείλουμε ἐπίσης νὰ ἐπισύρουμε τὴν προσοκὴ στὸ ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης δὲν περιλαβαίνει γιὰ καὶ νέναν τὸ δικαίωμα νὰ παίζει μετὰ τὴ θέληση τῶν λαῶν, καθὼς συμβαίνει στὸ λεγόμενη Βρεταννικὴ Γουιάνα, ὅπου ἡ κυβέρνησις τοῦ Πρωθυπουργοῦ Τσέντυ Τζάγκαν ἔγινε θῦμα κάθε λογῆς πιέσεων καὶ ραδιουργιῶν. Ὅπου ὁ ἱμπεριαλισμὸς καθυστεροῦσε τὴ στιγμὴ τῆς παραχώρησης ἀνεξαρτησίας ἐνῶ παράλληλα ἀναζητοῦσε τὰ μέσα γιὰ νὰ ἐγγελάσει τοὺς λαϊκοὺς πόθους καὶ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν πειθήνια ὑπακοή μὴς κυβερνήσεως ἄλλης ἀπὸ τὴ σημερινή, ἀνεδασμένης στὴν ἐξουσία μὲ σκοτεινὲς μανούβρες γιὰ νὰ παραχωρήσει ἔπειτα μὴ εὐνοουχισμένην λευτεριά σ' ἐκεῖνο τὸ κομματάκι τῆς ἀμερικανικῆς γῆς.

Ὅποιοι κι' ἂν θάναί οἱ δρόμοι ποὺ θὰ βρεθεῖ στὴν ἀνάγκη νὰ πάρει ἡ Γουιάνα γιὰ νὰ κερδίσει τὴν ἐλευθερίαν της, ἡ Κούβα παρέχει στὸ Γουϊανέζικο λαὸ τὴν ἠθικὴ καὶ στρατιωτικὴ ὑποστήριξή της.

Ὁφείλουμε νὰ ἐπισημάνουμε ἀκόμη ὅτι τὰ νησιά Γουαδελούπα καὶ Μαρτινίκα ἀγωνίζονται ἀπὸ καιρὸ γιὰ τὴν αὐτονομία τους χωρὶς νὰ τὴν ἀποκτήσουν καὶ ὅτι ἡ κατάσταση αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ παραταθεῖ.

Ἐψώνουμε γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ τὴ φωνή μας γιὰ νὰ καλέσουμε τὸν κόσμον σὲ συναγερμὸ μπροστὰ σ' αὐτὰ ποὺ γίνονται στὴ Νότιο Ἀφρικῇ. Ἡ κτηνώδης πολιτικὴ τοῦ «Ἀπαρ-

τάιντο»<sup>1</sup> εφαρμόζεται μπρός στα μάτια όλων των ἐθνῶν τῆς οἰκουμένης. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀφρικῆς ἀναγκάζονται νὰ ἀνέχονται τὸ ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ ἀσκεῖται σὰν ἐπίσημη πολιτικὴ σ' αὐτὴ τὴν ἡπειροὶ ἡ ὑπεροχὴ μιᾶς φυλῆς ἀπέναντι σὲ μιᾶν ἄλλῃ καὶ τὸ ὅτι σὶ ὄνομα αὐτῆς τῆς ὑπεροχῆς διαπράττονται ἀτιμώρητες δολοφονίες.

Τὰ Ἠνωμένα Ἔθνη δὲ θὰ κάνουν τίποτα γιὰ νὰ ἐμποδίσουν αὐτὰ τὰ πράγματα;

Θὰ ἤθελα νὰ σταθῶ ἰδιαίτερα στὴν ὀδυνηρὴ περίπτωσι τοῦ Κογκό, περίπτωσι μοναδική στὴν ἱστορίᾳ τοῦ σύγχρονου κόσμου ποὺ καταδεικνύει πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ἐγκληματεῖ κανεὶς μὲ τὴν πιδ ἀπόλυτῃ ἀτιμωρησίᾳ σὲ βάρος τῶν δικαιωμάτων τῶν λαῶν ἐπιδείκνοντας τὸν πιδ αὐθάδη κυνισμό. Ἀμεσα κίνητρα γι' αὐτὰ τὰ ἐγκλήματα εἶναι τὰ ἀπέραντα πλοῦτη τοῦ Κογκό ποὺ οἱ ἰμπεριαλιστικὲς χῶρες θέλουν νὰ τὰ διατηρήσουν κάτω ἀπὸ τὸν ἐλεγχό τους. Κατὰ τὴν πρώτῃ του ὁμιλία ποὺ ἔκανε ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτη ἐπίσκεψή του στὰ Ἠνωμένα Ἔθνη ὁ σύντροφος Φιντέλ Κάστρο ἐπιστοῦσε τὴν προσοχή στὸ ὅτι ὁλόκληρο τὸ πρόβλημα τῆς συνύπαρξης ἀνάμεσα στὰ κράτη ἀνάγεται στὸ πρόβλημα τῆς ἀθέμιτης οἰκιοποίησης τοῦ ξένου πλοῦτου. Καὶ διατύπωσε τὴν ἑξῆς παρατήρησι:

«Ἄς λείπει ἡ φιλοσοφία τῆς λεηλασίας κι' ἀμέσως θὰ λείπει καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ πολέμου».

Ἀλλὰ ἡ φιλοσοφία τῆς λεηλασίας δὲν ἔλειψε. Παραμένει καὶ μάλιστα ἰσχυρότερη ἀπὸ ποτέ. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι ποὺ χρησιμοποίησαν τὸ ὄνομα τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιὰ νὰ διαπράξουν τὴ δολοφονία τοῦ Λουμούνπα, δολοφονοῦν καὶ σήμερα στὸ ὄνομα τῆς ὑπεράσπισης τῆς λευκῆς φυλῆς χιλιάδες Κογκολέζους.

Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ξεκνοῦμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο προδόθηκε ἡ ἐλπίδα ποὺ ἔτρεφε ὁ Πατρίς Λουμούνπα γιὰ τὰ Ἠνωμένα Ἔθνη; Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ξεκνοῦμε τὰ διπλά

1. Διαχωρισμένου βίου τῶν Μαύρων ἀπὸ τοὺς Λευκοὺς (Σ.τ. μ.).

παιχνίδια και τις ραδιουγίες που έπακολούθησαν την κατάληψη του Κογκό από τα στρατεύματα των 'Ηνωμένων 'Εθνών κάτω από την αίγίδα των οποίων ένήργησαν άτιμώρητα οι δολοφόνοι του μεγάλου 'Αφρικανού πατριώτη;

Πώς θα μπορούσαμε να λησμονήσουμε, κύριοι 'Αντιπρόσωποι, ότι εκείνος που άψήφησε το κύρος των 'Ηνωμένων 'Εθνών στο Κογκό όχι για λόγους πατριωτικούς, αλλά χάρη στις ένδοιμπεριαλιστικές διαμάχες ήταν ο Μωύσης Τσομπέ, ο άτυπός της απόσπασης της Κατάγκας με την ύποστήριξη των Βέλγων;

Και πώς να δικαιολογήσουμε, πώς να εξηγήσουμε το ότι μετά την επέμβαση των 'Ηνωμένων 'Εθνών, ο διωγμένος από την Κατάγκα Τσομπέ ξαναγυρίζει στο Κογκό σαν άφέντης και κύριος; Ποιος θα μπορούσε να άρνηθεί το θλιβερό ρόλο που επέβαλαν οι ίμπεριαλιστές στον 'Οργανισμό 'Ηνωμένων 'Εθνών;

Συνοψίζοντας: Έκαναν ένα σωρό πομπώδεις κινητοποιήσεις για να άποτρέψουν την άποαχισή της Κατάγκας και σήμερα ο Τσομπέ βρίσκεται στην έξουσία, τα πλούτη του Κογκό βρίσκονται στα χέρια των ίμπεριαλιστών... και τα έξοδα για όλα αυτά πρέπει να τα πληρώσουν τα έντιμα έθνη! Τί καλή δουλειά για τους έμπορους του πολέμου! Ή κυβέρνηση της Κούβας ύποστηρίζει στο ζήτημα τούτο τη σtάση της Σοβιετικής Ένωσης που άρνιέται να πληρώσει τα έξοδα του εγκλήματος.

Και το άποκορύφωμα του έμπαιγμού είναι ότι μās πετούν σήμερα κατά πρόσωπο αυτές τις πράξεις που γέμισαν άγανάκτηση την άκουμένη.

Ποιαί είναι οι άτυργγοί; Βέλγοι άλεξίπτωτιστές που μεταφέρθηκαν με βορειοαμερικάνικα άεροπλάνα, ξεκινώντας από έγγλέζικες βάσεις. Χιτές άκόμα, σχεδόν, βλέπαμε μια μικρή εύρωπαϊκή χώρα, φιλεργη και πολιτισμένη, το βασίλειο του Βελγίου, να ύφίσταται την είσοδή των χιτλερικών όρδων. Πονούσαμε βλέποντας αυτό το μικρό λαό να σφαγίζεται από το γερμανικό ίμπεριαλισμό και νιώθαμε συμπάθεια

για τὸ δῶμα του. Ἀλλὰ τούτη τὴν ἀνάποδη ὄψη τοῦ μετάλλου τοῦ ἡμεριαλισμοῦ πολλοὶ ἀπὸ μᾶς δὲν τὴν ἔβλεπαν.

Ἰσως ἐκεῖνοι ποὺ δολοφόνησαν ἀτιμώρητα χιλιάδες Κογκολέζους σὺ δνομα τῆς λευκῆς φυλῆς νὰ εἶναι γιοὶ τῶν Βέλγων πατριωτῶν ποὺ πέθαναν ὑπερασπίζοντας τὴν ἐλευθερίαν τῆς χώρας τους. Καὶ τοὺς δολοφόνησαν ἀκριβῶς ὥπως οἱ ἴδιοι δολοφονοῦνταν ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀρκετὸ ἄρειο αἷμα σὺς φλέβες τους.

Πρέπει νὰ ἐκδικηθοῦμε τὸ ἔγκλημα τοῦ Κογκό.

Τὰ μάτια μας, μάτια ἀνθρώπων ἐλευθέρων ζανοῖγουν τώρα καινούριους ὀρίζοντες καὶ εἶναι σὲ θέση νὰ βλέπουν ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐμπόδιζε ἄλλοτε νὰ τὸ δοῦμε ἢ κατὰστασὴ μας οὖν ὑπόδουλων τῆς ἀποικιοκρατίας: ὅτι ὁ «δυτικὸς πολιτισμὸς» κρύβει πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιθλητικὴ πρόσοψή του ἓνα κοπάδι ἀπὸ ὕαινες καὶ τσακάλια.

Ἐκεῖνοι ποὺ πῆγαν νὰ ἐκτελέσουν τέτοιου εἶδους «ἀνθρωπιστικὲς» ἀποστολὲς σὺ Κογκὸ δὲν ἀξίζουν νὰ τοὺς δώσει κανεὶς ἄλλο δνομα. Ἐνα σαρκοβόρο ζῶο ποὺ τρέφεται κατασπαράζοντας ἀνυπεράσπιστους λαούς, ἰδοὺ ποὺ καταντᾷ ὁ ἡμεριαλισμὸς τὸν ἄνθρωπο, ἰδοὺ τί χαρακτηρίζει τὸν «ἐλεύκι» τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὅλοι οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου ὀφείλουν νὰ εἰσισπαστοῦν γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὸ ἔγκλημα οἱ βάρους τοῦ Κογκό.

Πολλοὶ ἀπὸ κείνους τοὺς στρατιῶτες ποὺ ἡ ἡμεριαλιστικὴ μηχανορραφία τοὺς μετέβαλε σὲ ὑπανθρώπους πιστεύουν ἴσως καλὸπιστα ὅτι ὑπερασπίζονται τὰ δικαιώματα μιᾶς ἀνώτερης ράτσας. Ἀλλὰ μέσα σὲ τούτη τὴ Συνέλευση, οἱ λαοὶ ποὺ τὸ δῆμα τους ἔχει σκουρῆνει ἀπὸ διαφορετικοὺς ἥλιους κι' ἔχουν χρωματιστεῖ ἀπὸ διαφορετικὲς χρωστικὲς οὐσίες, ἀποτελοῦν τὴν πλειοψηφία. Καὶ ἔχουν φτάσει σὲ σημεῖο νὰ ἀντιλαμβάνονται περίφημα ὅτι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους δὲν ἔγκειται σὺ χρῶμα τοῦ δῆματος, ἀλλὰ σὺς μορφῆς ἰδιοκτησίας τῶν μέσων παραγωγῆς, σὺς παραγωγικὲς σχέσεις.



Ἡ κουβανικὴ ἀντιπροσωπεῖα ἀπευθύνει χαιρετισμὸ στοὺς λαοὺς τῆς Ρωδεσίας καὶ τῆς Νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς, ποὺ καταπιέζονται ἀπὸ τὶς μειοψηφίες τῶν λευκῶν ἀποίκων. Στὴ Μπασουτολάνδη, στὴ Μπετσουαναλάνδη καὶ στὴ Σουαζιλάνδη, στὴ Γαλλικὴ Σομαλία, σπὸν ἀραβικὸ λαὸ τῆς Παλαιστίνης, σπὸ "Ἄντεν καὶ σπὰ Προτεκτοράτα, σπὸ Ὀμάν καὶ ο' ὅλους τοὺς λαοὺς ποὺ βρίσκονται ἀεὶ σύγκρουση μὲ τὸν ἰμπεριαλισμὸ καὶ τὴν ἀποικιοκρατία ἡ Κούβα ἀπευθύνει θερμὸ χαιρετισμὸ καὶ τοὺς ἀνανεώνει τὴ διαθεσιμότητα πὺς ἔχουν τὴν ὑποστήριξή της. Ἐξ ἄλλου ἐκφράζει καὶ τὴν εὐχή νὰ βρεθεῖ μὴ δίκαιη λύση στὴ σύγκρουση ποὺ ἔχει φέρει ἀντιμέτωπες τὴν ἀδελφὴ δημοκρατία τῆς Ἰνδοκίνας καὶ τὴ Μαλαισία.

Κύριε Πρόεδρε, ἔνα ἀπὸ τὰ κύρια θέματα τῆς παρούσας Συνέλευσης εἶναι ὁ γενικὸς καὶ πλήρης ἀφοπλισμὸς. Ἐκφράζουμε τὴ συμφωνία μας γιὰ τὸ γενικὸ καὶ πλήρη ἀφοπλισμὸ. Ζητοῦμε ἐπὶ πλέον τὴν ὁλοσχερὴ καταστροφή τῶν θερμοπυρηνικῶν ὅπλων καὶ ὑποστηρίζουμε τὴν ἀρχὴ γιὰ μὴ συνδιάσκεψη ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου γιὰ νὰ ἱκανοποιηθεῖ αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία τῶν λαῶν. Ὁ πρωθυπουργὸς μας σπὸ λόγῳ τοῦ ἐνώπιον αὐτῆς τῆς Συνέλευσης ἐπέσυρε τὴν προσοχὴ σπὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἀγῶνες δρόμου γιὰ ἐξοπλισμοὺς ὀδηγήσαν πάντοτε πὺς πόλεμο. Ὑπάρχουν σπὸν κόσμῳ καινούριες πυρηνικὲς δυνάμεις: οἱ πιθανότερες μὴδὲς σύρραξης πληθαίνουν.

Θεωροῦμε ὅτι αὐτὴ ἡ συνδιάσκεψη εἶναι ἀναγκαία προκειμένου νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ὁλοσχερὴ καταστροφή τῶν θερμοπυρηνικῶν ὅπλων καὶ σπὸν πρῶτο βῆμα ἡ ἀπόλυτη ἀπαγόρευση τῶν θερμοπυρηνικῶν δοκιμῶν. Ταυτόχρονα πρέπει νὰ θεσπιστεῖ γιὰ ὅλες τὶς χώρες ἡ ὑποχρέωση νὰ σέβονται τὰ σημερινὰ σύνορα τῶν ὁλλων χωρῶν. Καὶ ἡ ὑποχρέωση νὰ μὴ ἐπιδοθοῦν οὐ κανενὸς εἰδους ἐπίθεση, ὅτε καὶ μὲ συμβατικά ὅπλα.

Ἐνώνοντας τὴ φωνή μας μὲ τὴ φωνὴ ὁλων τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου ποὺ ζητοῦν τὸν γενικὸ καὶ πλήρη ἀφοπλισμὸ, τὴν

καταστροφή κάθε ατομικού όπλοστάσιου, την απόλυτη απαγόρευση της παραγωγής νέων θερμοπυρηνικών συσκευών και όλων των ατομικών δοκιμών, κρίνουμε απαραίτητο να υπογραμμίσουμε ότι η έδαφική άκεραιότητα των χωρών πρέπει να είναι αεθαστή και ότι το όπλισμένο χέρι του ιμπεριαλισμού πρέπει να περιοριστεί γιατί ακόμα κι' αν χρησιμοποιεί μόνο συμβατικά όπλα δεν γίνεται γι' αυτό το λόγο λιγότερο επικίνδυνος. 'Εκείνοι που δολοφόνησαν στο Κογκό χιλιάδες άνυπεράσπιστους πολίτες, δεν έχρησιμοποιήσαν ατομικά όπλα. Οί τόσοι και τόσοι νεκροί όφειλονται στα συμβατικά όπλα που κραδαίνει ο ιμπεριαλισμός.

'Ακόμη κι' αν τα μέτρα που προτείνονται έδω ξμπαιναν σέ ίσχυ και συνεπώς θα έκαναν περιττό να μιλάει κανείς για τέτοια πράγματα, πάλι χρειάζεται να υπενθυμίσουμε ότι έμείς δεν μπορούμε να προσκωρήσουμε σέ κανένα τοπικό σύμφωνο κατάργησης των πυρηνικών όπλων όσον καιρό οί 'Ηνωμένες Πολιτείες διατηρούν έπιθετικές βόσεις πάνω στό ίδιο τό έδαφός μας, στό Πουέρτο Ρίκο, στόν Παναμά και σέ άλλα άμερικανικά κράτη, όπου θεωρείται σάν δικαίωμα ή χωρίς κανένα περιορισμό έγκατάσταση συμβατικών και πυρηνικών όπλων. Δέν θα κάνουμε διόλου λόγο για τίς τελευταίες αποφάσεις που πήρε ό ΟΑΚ ('Όργανισμός 'Αμερικανικών Κρατών) ένάντια στή χώρα μας, που θα μπορούσαμε να τίς προσβάλουμε στηριζόμενοι στή Συνθήκη του Ρίο, ή όποία καθιστά άναγκαίο να έχουμε όλα τά μέσα έμυνας στή διάθεσή μας. Πιστεύουμε πώς αν ή Συνδιάσκεψη πετύχαινε όλους τούς σκοπούς της, πράγμα δύσκολο, δυστυχώς, θα ήταν ή σημαντικότερη στήν ιστορία της άνθρωπότητας. Για να τό κατορθώσει θα έπρεπε να ξεκαθαρίσει τό ζήτημα της παρουσίας της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας και έπειτα να συγκαλέσει μιá τέτοια σύνοδο. 'Αλλά θα ήταν πολύ πιο άπλο για τούς λαούς του κόσμου να αναγνωριστεί ή αδιαφιλονίκητη αλήθεια της ύπαρξης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, που οί ήγέτες της είναι οί μοναδικοί εκπρόσωποι του λαού της. Και να της δοθεί ή έδρα που της ανήκει και που τώρα τη σφετερίζεται ή

κλίκα ή συντηρούμενη από την έπαρχία της Φορμόζας με τη βορειοαμερικάνικη ύποστήριξη.

Τò πρόβλημα της εκπροσώπησης της Κίνας στα Ήνωμένα Έθνη δέν πρέπει νά θεωρηθεί σάν εισδοχή καινούριου μέλους στον Όργανισμό άλλα σάν άπλή άποκατάσταση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας στα νόμιμα δικαιώματά της.

Όφείλουμε νά καταγγείλουμε με τόν πιο ένεργητικό τρόπο τή συμπαιγνία για τις «Δύο Κίνες». Η κλίκα του Τσάγκ Κάι Σέκ της Φορμόζας δέν μπορεί νά παραμείνει στα Ήνωμένα Έθνη. Πρόκειται, τò επαναλαμβάνουμε, νά διώξουμε τò σφετεριστή και νά φέρουμε έδω τόν νόμιμο εκπρόσωπο του κινέζικου λαού.

Συνιστούμε προοχή άπέναντι στην έπιμονή της κυβέρνησης των Ήνωμένων Πολιτειών νά παρουσιάσει τò πρόβλημα της νόμιμης εκπροσώπησης της Κίνας στον ΟΗΕ σάν «σημαντικό ζήτημα» με σκοπό νά επιβάλουν τόν εφαρμόζόμενο σέ εξαιρετικές περιπτώσεις τύπο των δύο τρίτων των ψήφων των παρόντων μελών.

Η ελσδοσ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας στα Ήνωμένα Έθνη είναι πραγματικά σημαντικό ζήτημα για όλόκληρο τόν κόσμο, άλλα όχι για τò μηχανισμό των Ήνωμένων Έθνών, για τόν όποιο τò θέμα τούτο δέν μπορεί νά είναι τίποτε περισσότερο από άπλό ζήτημα διαδικασίας. Θά ήταν δίκαιο κάτι έξ ίσου σχεδόν σημαντικό, θά ήταν όριστική άπόδειξη ότι ή έπισημη και ύψηλη τούτη Συνέλευση έχει μάτια για νά βλέπει, αúτιά για ν' άκούει, γλώσσα δική της για νά μιλάει και κρίση με άúτοπεποίθηση για νά παίρνει άποφάσεις.

Η διάδοση των άτομικών όπλων στις χώρες του ΝΑΤΟ και ιδιαίτερα ή μαζική κατοχή αúτων των μέσων καταστροφής από την Όμοσπονδιακή Γερμανική Δημοκρατία (Δυτική Γερμανία) θά έκανε άκόμα πιο μακρινή τή δυνατότητα μιάς συμφωνίας για τόν άφοπλισμό. Η συμφωνία αúτη δέν μπορεί νά άποχωριστεί από τò πρόβλημα της εíρηνικης ένοποίησης της Γερμανίας. Όσον καιρό δέν θά ύπάρχει σαφής συνεννόηση, θά είναι άναγκαίο νά άναγνωρίζουμε τήν ύπαρξη των δύο

Γερμανιών, της Γερμανικής Λαϊκής Δημοκρατίας και της 'Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας. Το γερμανικό πρόβλημα δεν μπορεί να λυθεί παρά μόνο με την άμεση συμμετοχή της Γερμανικής Λαϊκής Δημοκρατίας στις διαπραγματεύσεις, με πλήρη δικαιώματα.

Απλώς θα θύσουμε τα ζητήματα οικονομικής ανάπτυξης και διεθνούς εμπορίου που αναλύονται έκτετατα στο 'Υπόμνημα. Φέτο, το 1964, συνήρθε η Συνδιάσκεψη της Γενεύης, όπου συζητήθηκαν ένα σωρό ζητήματα που αφορούν σ' αυτές τις πλευρές των διεθνών σχέσεων. Οι προειδοποιήσεις και οι προβλέψεις της αντιπροσωπείας μας για τις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες επιβεβαιώθηκαν δυστυχώς σ' όλη τους τη γραμμή.

Επιθυμούμε μόνο να επισημάνουμε τουτό: σέ 8,τι άφορά στην Κούβα οί 'Ηνωμένες Πολιτείες της 'Αμερικής δέν έξεπλήρωσαν τις ρητές ύποχρεώσεις αúτης της Συνδιάσκεψης. Καί μάλιστα τώρα τελευταία ή βορειοαμερικάνικη κυβέρνηση άπαγόρευε ακόμα και την πώληση φαρμάκων στην Κούβα. Πέταξε όριστικά τή μάσκα της ανθρωπιάς με την όποία προσπαθούσε νά κρύψει τόν έπιθετικό χαρακτήρα τού άποκλεισμού που στρέφεται ένάντια σιόν Κουβανικό λαό.

Κατά τά άλλα, δηλώνουμε γιά μιάν ακόμα φορά πώς οί άποικιοκρατικές φαυλότητες που έμποδίζουν την ανάπτυξη τών λαών δέν έκφράζονται μόνο μέσα στις σχέσεις πολιτικού τύπου. 'Η περίφημη χειροτέρευση τών θρων άνταλλαγής δέν είναι τίποτε άλλο παρά άποτέλεσμα τών θνισων άνταλλαγών άνάμεσα σέ χώρες που παράγουν πρώτες ύλες και σέ χώρες βιομηχανικές που δεσπόζουν στις άγορές και επβάλλουν τή φαινομενική δικαιοσύνη μιās ίσης άνταλλαγής άξιών.

Όσον καιρό οί οικονομικά έξαρτημένοι λαοί δέν θά έχου- με άπαλλαχτεί από τις καπιταλιστικές άγορές γιά νά επβάλ- λουμε σταθερά ένωμένοι με τις σοσιαλιστικές χώρες, τις δι- κές μας σχέσεις άνάμεσα σέ έκμεταλλευτές και έκμεταλλευ- όμενους δέν θά ύπάρξει στέρεη οικονομική ανάπτυξη. Διαρ- κώς θύ βριοκόμαστε σέ ύποχώρηση και σ' όρισμένες περιπτώ-

σεις οι αδύναμες χώρες θα ξαναβρεθούν κάτω από τὸν πολιτικό ζυγὸ τῶν ἱμπεριαλιστῶν καὶ τῶν ἀποικιοκρατῶν.

Σὲ τελευταία ἀνάλυση, κύριοι Ἀντιπρόσωποι, πρέπει ὁ κόσμος νὰ μάθει διὰ τὴν Καραϊβικὴ γίνονται ραδιουργίες καὶ προετοιμασίες γιὰ ἐπίθεση κατὰ τῆς Κούβας. Στὶς ἀκτὲς τῆς Νικαράγουας κυρίως, ἀλλὰ καὶ στὴν Κостаρίκα, στὴ ζώνη τοῦ Παναμά, στὰ νησιά Βιέκας τοῦ Πουέρτο - Ρίκο, στὴ Φλωρίδα ἴσως καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα τοῦ ἐδάφους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἴσως ἐπίσης στὴν Ὀνδούρα, μισθοφόροι φευγάτοι ἀπὸ τὴν Κούβα ἢ ἀπὸ ἄλλα μέρη, κάνουν στρατιωτικὲς ἀσκήσεις γιὰ κάποιο σκοπὸ ποὺ δὲν εἶναι βέβαια ἀπ' τοὺς πὺλερνικούς.

Ἐξέτρα ἀπὸ ἓνα ἡχηρὸ σκάνδαλο φαίνεται πῶς ἡ κυβέρνησις τῆς Κостаρίκας διάταξε νὰ διαλυθοῦν ὅλα τὰ στρατόπεδα ὅπου ἀσχοῦνται στὰ ὅπλα Κουβανοὶ ἐκπατρισμένοι ο' ἐκείνη τὴ χώρα.

Κανεὶς δὲν ξέρει ἂν ἡ στάσις αὕτη εἶναι εἰλικρινὴς ἢ ἂν πρόκειται γιὰ κάποια ὑπαναχώρησις ποὺ προκλήθηκε ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ μισθοφόροι ποὺ ἐκπαιδεύονταν ἐκεῖ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ σκοτώσουν κάποιο ἀσχημοπραζικόπημα. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι θὰ συνειδητοποιηθεῖ ἡ πραγματικὴ ὑπαρξὴ τῶν βάσεων γιὰ ἐπίθεση — πρᾶγμα ποὺ ἡμεῖς τὸ καταγγέλλουμε ἐδῶ καὶ πολὺ καιρὸ — καὶ ὅτι θὰ γεννηθοῦν σκέψεις σχετικὰ μὲ τὴν διεθνῇ εὐθύνη ποὺ ἔχει ἡ κυβέρνησις ἢ ὅποια ἐπιτρέπει καὶ διευκολύνει τὴν ἐκπαίδευσιν μισθοφόρων γιὰ ἐπίθεση κατὰ τῆς Κούβας.

Πρέπει νὰ ὑπογραμμιστεῖ ὅτι οἱ εἰδήσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν μισθοφόρων σὲ διάφορα σημεῖα τῆς Καραϊβικῆς καὶ γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν σ' αὐτὲς τὲς προετοιμασίες, δημοσιεύονται μὲ τὴ μεγαλύτερη φυσικότητα στὶς ἐφημερίδες τῶν Η.Π.Α. Ἀπ' ὅσα γνωρίζουμε, ὅτι μὴ μὴ φωνὴ δὲν ὑψώθηκε στὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ γιὰ νὰ διαμαρτυρηθεῖ ἐπίσημα. Εἶναι μὴ ἀπόδειξις τοῦ κυνισμοῦ μὲ τὸν ὁποῖο κινοῦν τὰ πόνια τοὺς οἱ Ἡνωμένους Πολιτεῖες. Οἱ λεπτεπίλεπτοι καγκελλάριοι τοῦ ΟΑΚ ποὺ εἶχαν

μάτια για να δούν το κουβανικό έθνος στο βορειοαμερικανικά δπλα που εξέθεσε ή Βενεζουέλα, και να βρούν μ' αυτό τις «άδιαμφισβήτητες άποδείξεις», δέν βλέπουν τις έπιθετικές προετοιμασίες που γίνονται μέρα μεσημέρι στις 'Ηνωμένες Πολιτείες. Όπως και δέν άκουσαν τη φωνή του Προέδρου Κέννεντυ που δήλωσε άπερίφραστα ότι αυτός ήταν ό έπιδρομέας κατά της Κούβας στην άκτι Χιρόν.

Σ' όρισμένες περιπτώσεις πρόκειται για τύφλωση που την προκαλεί το μίσος που τρέφουν οι κυρίαρχες τάξεις στις λατινοαμερικανικές χώρες για την επανάστασή μας. Σ' άλλες περιπτώσεις, άκόμα πιο θλιβερές, είναι άποτέλεσμα της έκθρομπτικής λάμψης του Μαμμωνά.

Όπως είναι σ' όλους γνωστό, μετά από το τρομερό οόκ που άποκλήθηκε «κρίση της Καραϊβικής» οι 'Ηνωμένες Πολιτείες και ή Σοβιετική Ένωση ύπόγραψαν ειδικές συμφωνίες που κατόλhxαν στί να άποσυρθεί ένας όρισμένος τύπος όπλων. Οί διαρκείς έπιθέσεις των 'Ηνωμένων Πολιτειών — όπως ή έπιδρομή των μισοφόρων στην άκτι Χιρόν και οι άπειλές για εισβολή στη χώρα μας — μας ύποχρέωναν να έχουμε τα όπλα αυτό στην Κούβα. Ήταν πράξη θεμιτής άμυνας άπ την ύποία δέν μπορούμε να παραιτηθούμε. Έπλ πλέον οι Βορειοαμερικάνοι άξίωσαν να γίνει έπιθεώρηση στί δσαφός μας από τα 'Ηνωμένα Έθνη, πράγμα που άρνηθήκαμε κατηγορηματικά, γιατί ή Κούβα δέν άναγνωρίζει ούτε στις Η.Π.Α. ούτε σέ κανέναν άλλον στίον κόσμο το δικαίωμα ν' άποφασίζει ποιόν τύπο όπλων μπορεί να έχει μέσα στί σύνορά της.

Ήδού γιατί είμαστε πρόθυμοι να σεβαστούμε μόνο τις πολυμερείς συμφωνίες που συνεπάγονται ίσες ύποχρεώσεις για όλα τα μέρη.

Όπως έχει πεί ό Φιντέλ Κάστρο: «Όσον καιρό θα ισχύει ή άρχή της αότοκυριαρχίας σόν προνόμιο των άνεξάρτητων λαών και έθνών, σάν δικαίωμα όλων των λαών, έμεις δέν πρόκειται να δεκτούμε ν' άποκλειστεί το δικαίωμα αυτό από το λαό μας. Όσον καιρό ό κόσμος θα διέπεται άπ' αυτές τις άρχές που έχουν οίκουμενική άξία, έμεις δέν πρόκειται να δε-

λοῦμε νὰ μᾶς στερήσουν κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ δικαιώματα, δὲν θὰ παραιτηθούμε ἀπὸ κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ δικαιώματα».

Ἡ κύριος Οὐ Θάντ, Γενικὸς Γραμματεὺς τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἀντιλήφθηκε τὸ δίκιο μας. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες ἀξίωσαν τὴ θεομοθέτηση ἐνὸς καινούριου προνόμιου ποὺ εἶναι καὶ αὐθαίρετο καὶ παράνομο: τοῦ προνόμιου νὰ παραβιάζουν τὸν ἐναέριο χῶρο ὁποιοσδήποτε μικρῆς χώρας. \*Ἔτσι, ἀεροπλάνο V-2 καὶ ἄλλοι τύποι κατασκοπευτικῶν ἀεροσκαφῶν αὐλακώνουν τὸν οὐρανὸ τῆς πατρίδας μας. Περιοὺν ἀτιμώρητα μέσα στὸν ἐναέριο χῶρο μας. Ἀπευθύναμε ὅλες τὶς ἀναγκαῖες προειδοποιήσεις γιὰ νὰ σταματήσουν οἱ παραβιάσεις ἀπὸ ἄερος, οἱ προκλήσεις τῶν γιάνκηδων πεζοναυτιῶν ἐνάντια στὰ φυλάκιά μας ποὺ ἐπιτηροῦν τὴν ζώνη τοῦ Γκουαντανάμο, οἱ πτήσεις σύρριζα ἐπάνω ἀπὸ τὰ πλοῖα μας καὶ πάνω ἀπὸ τὰ ξένα πλοῖα ποὺ ταξιδεύουν σὲ διεθνή νερά, οἱ πειρατικὲς ἐπιθέσεις ἐνάντια σὲ πλοῖα μὲ ξένη σημαία καὶ οἱ διεισδύσεις κατασκάπων, δολιοφθορέων καὶ ὀπλων στὸ νησί μας.

Θέλουμε νὰ οἰκοδομήσουμε τὸ σοσιαλισμό. \*Ἐκουμε κηρυκτεῖ ἀλληλέγγυοι μ' ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν Εἰρήνη, πῆραμε θέση — μολονότι εἴμαστε μαρξιστές - λενινιστές — στὸ πλευρὸ τῶν ἀδόσμευτων χωρῶν, γιατί οἱ ἀδόσμευτοι ἀγωνίζονται ὅπως κα' ἐμεῖς ἐνάντια στὸν ἱμπεριαλισμό. Θέλουμε τὴν εἰρήνη. Θέλουμε νὰ δημιουργήσουμε μιὰ καλύτερη ζωὴ γιὰ τὸ λαὸ μας. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἀποφεύγουμε ὅσο μπορούμε ν' ἀπαντήσουμε στὲς προκλήσεις ποὺ μᾶς κάνουν οἱ γιάνκηδες. Ἀλλὰ ξέρουμε τὴ νοοτροπία τῶν ἡγετῶν τους. Θέλουν νὰ μᾶς κάνουν νὰ πληρώσουμε αὐτὴ τὴν εἰρήνῃ πολὺ ἀκριβά. Ἀπαντοῦμε ὅτι ἡ τιμὴ αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς ἀξιοπρέπειας.

Ἡ Κούβα διαδηλώνει γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ τὸ δικαίωμά της νὰ ἔχει στὸ ἔδαφός της τὰ ὅπλα ποὺ κρίνει ὅτι τῆς χρειάζονται. Σὲ καμμιά δύναμη στὴ γῆ, ὅσο ἰσχυρὴ κι' ἂν εἶναι, δὲν ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα νὰ παραβιάζει τὸ ἔδαφός της, τὰ χωρικά της ὕδατα, τὸν ἐναέριο χῶρο της.

Ἐάν ἡ Κούβα ἀναλάβει οὐ μὴ Συνέλευση ὑποχρεώσεις συλλογικοῦ χαρακτῆρα, θὰ τίς τηρήσει πιστά. Στὸ μεταξύ ὅμως διατηρεῖ σὺν ἀκέραιο τὰ δικαιώματά της ὅπως καὶ κάθε ἄλλη χώρα.

Ἐπέναντι στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἡμερολογίου ὁ Πρωθυπουργός μας πρόβαλε τὰ πέντε σημεῖα ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ νὰ ὑπάρξει διαρκὲς εἰρήνη στὴν Καραϊβική. Τὰ σημεῖα αὐτὰ εἶναι:

Πρῶτον: Ἐὰν τοῦ οικονομικοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ ὅλων τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν πιέσεων ποὺ ἄσκει οἱ Η.Π.Α. σ' ὅλο τὸν κόσμον σὲ βάρος τῆς χώρας μας.

Δεύτερον: Κατάπαυση κάθε ἀνατρεπτικῆς δραστηριότητος, ἀποστολῆς καὶ ἀποσπῆξης πλοίων καὶ ἐκρηκτικῶν εἴτε ἀπὸ θάλασσα εἴτε ἀπὸ ἀέρα, ὀργάνωσης μισθοφορικῶν εἰσβολῶν, διείσδυσης κατασκόπων καὶ δολιοφθορέων καὶ κάθε ἄλλης πράξεως ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῶν Η.Π.Α. καὶ μερικῶν συνεινόντων τους κρατῶν.

Τρίτον: Κατάπαυση τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν ποὺ ἔχουν τὰ ὁμηγερέα τους στὶς Η.Π.Α. ἢ στὸ Πουέρτο Ρίκο.

Τέταρτον: Κατάπαυση ὅλων τῶν παραθιάσεων τοῦ ἐναέριου καὶ ναυτιλιακοῦ μας χώρου ἀπὸ τὰ βορειο-αμερικανικά ἀεροπλάνα καὶ πολεμικά πλοία.

Πέμπτον: Ἀποχώρηση ἀπὸ τὴ Ναυτικὴ Βάση τοῦ Γκουαντανάμο κι' ἀπόδοση τοῦ κουβανικοῦ ἐδάφους ποὺ κατέχουν οἱ Η.Π.Α.

Καμνὰ ἀπὸ τίς στοιχειώδεις αὐτὲς ἀπαιτήσεις δὲν ἔγινε σεβαστή. Καὶ ἡ ναυτικὴ βάση τοῦ Γκουαντανάμο ἐξακολουθεῖ νὰ χρησιμεύει ὡς ὁμηγερέα γιὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐνάντια στὶς



δυνάμεις μας. Ή βάση αυτή έχει γίνει τόπος καταφυγής κακοποιών που εξαποστέλλονται στο Έδαφος μας.

Θά κουράζαμε τη Συνέλευση ὦν ἀφηγούμαστε ἐδῶ, ἔστω καὶ δίκως πολλές λεπτομέρειες τὴν πληθώρα τῶν κάθε λογῆς προκλήσεων πού ἔχουμε ὑποστεί. Θά ἀναφέρουμε ἀπλῶς, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τους μέσα στὸ 1964 μόνον, λογαριάζοντας καὶ τὶς πρῶτες μέρες τοῦ φετινοῦ Δεκέμβρη, ἔχει φτάσει τὶς 1323. Ὁ κατάλογος περιλαμβάνει μικροπροκλήσεις ὅπως ἡ παραβίαση τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς, ἡ ρίψη διαφόρων ἀντικειμένων ἀπὸ τὸ ἔδαφος πού ἐλέγκουν οἱ Βορειοαμερικάνοι, πράξεις σεξουαλικῆς ἐπιδειξμανίας ἀπὸ Βορειοαμερικάνους καὶ τῶν δύο φύλων, βρισιές. Ὑπάρχουν κι' ἄλλες σοβαρότερες: Βολές βλημάτων μικροῦ διαμετρήματος, χειρισμοὶ ὅπλων στραμμένων πρὸς τὸ ἔδαφός μας καὶ προσβολὲς τοῦ ἔθνικοῦ μας ἐμβλήματος. Οἱ πολλὲς σοβαρὲς προκλήσεις εἶναι: διαβάσεις τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς μὲ πυροβολισμοὺς καὶ προκλήσεις πυρκαϊῶν στὴν κουβανικὴ πλευρά. Τέτοια πράγματα ἔγιναν 78 φορές στὴ διάρκεια τοῦ χρόνου. Ἔτσι θρηνήσαμε τὸ θάνατο τοῦ στρατιώτη Ραμὸν Λάπεθ Πένια, πὺ σκοτώθηκε ἀπὸ δυὸ πυροβολισμοὺς πὺ ἔρριξαν τὰ βορειοαμερικάνικα φυλάκια στὸ 3,5 χιλιόμετρο τῆς ἀκτῆς στὸ βορειοδυτικὸ ἄκρο. Ἡ ἔξαιρετικά σοβαρὴ αὐτὴ πρόκληση ἔγινε στίς 19 Ἰουλίου 1964 στίς 19.07'. Ὁ πρόεδρος τῆς κυβέρνησός μας ἐδήλωσε δημόσια στίς 26 Ἰουλίου ὅτι ἀν αὐτὴ ἡ ἐνέργεια ἐπαναληφθόνταν τὰ στρατεύματά μας θά ἔπαιρναν ἐντολὴ νὰ ἀποκρούσουν τὴν ἐπίθεση. Ταυτόχρονα, οἱ προκλητικὲς γραμμὲς τῶν κουβανικῶν μονάδων πῆραν ἐντολὴ ν' ἀναδιπλωθῶν σὲ θέσεις πὺ ἀπομακρυσμένες ἀπὸ τὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ καὶ ἀποφασίστηκε νὰ ἀκοδομηθοῦν κατάλληλοι στρατώνες.

Χίλιες τριακόσιες εἴκοσι τρεῖς προκλήσεις μέσα σὲ 340 ἡμέρες ἀντιπροσωπεύουν ἓνα μέσο ὅρο τεσσάρων προκλήσεων τὴν ἡμέρα. Μονάχα ἓνας τέλειαις πειθαρχημένος στρατὸς καὶ μὲ τὸ ἠθικὸ τοῦ δικοῦ μας μπορεῖ ν' ἀντέξει σὲ μιὰ τέτοια συσσώρευση ἐχθροπραξιῶν χωρὶς νὰ χάσει τὴν ἡρεμία του.

Οι σαρανταεπτά χώρες που είχαν πάρει μέρος στη Δεύτερη Συνδιάσκεψη των Ἀρχηγῶν Κρατῶν ἢ κυβερνήσεων τῶν Ἀδελφικῶν, διακήρυξαν ὁμόφωνα τὸ Κάιρο:

«Ἡ Συνδιάσκεψη μὲ ἀνησυχία διαπιστώνει ὅτι οἱ ξένες στρατιωτικὲς βάσεις ἀποτελοῦν στὴν πράξη ἓνα μέσο πίεσης πάνω στὰ ἔθνη καὶ δυσχεραίνουν τὴν χειραφέτηση καὶ τὴν ἀνάπτυξή τους σύμφωνα μὲ τὶς πολιτικές, ἰδεολογικές, οικονομικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἀντιλήψεις τους. Γι' αὐτὸ διακηρύσσει ὅτι ὑποστηρίζει ἀνεπιφύλακτα τὶς χώρες ποὺ προσπαθοῦν νὰ ἐπιτύχουν τὴν κατάργηση τῶν ξένων βάσεων ποὺ εἶναι ἐγκατεστημένες σὸ ἔδαφός τους καὶ ζητεῖ ἀπ' ὅλα τὰ Κράτη νὰ ἀποσύρουν ἀμέσως τὰ στρατεύματά τους καὶ νὰ ἐκκενώσουν τὶς βάσεις ποὺ κατέχουν σὲ ἄλλες χώρες.

» Ἡ Συνδιάσκεψη θεωρεῖ ὅτι ἡ ἀπὸ μέρους τῶν Η.Π.Α. διατήρηση μιᾶς στρατιωτικῆς βάσης στὸ Γκουαντανάμο (Κούβα) παρὰ τὴν θέληση τῆς κυβέρνησης καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Κούβας καὶ ἀντίθετα μὲ τὶς διατάξεις τῆς Διακήρυξης τῆς Συνδιάσκεψης τοῦ Βελιγραδίου, ἀποτελεῖ παραβίαση τῆς αὐτοκυριαρχίας καὶ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Κούβας.

» Ἡ Συνδιάσκεψη παίρνει ἀπ' ὅλη τῆς τὸ γεγονός ὅτι ἡ κυβέρνηση τῆς Κούβας δηλώνει ὅτι εἶναι ἐτοιμὴ νὰ λύσει τὴ διένεξη μὲ τὴν κυβέρνηση τῶν Η.Π.Α. σχετικὰ μὲ τὴ βάση τοῦ Γκουαντανάμο, σὲ ἐπίπεδο ἰσοτιμίας καὶ ζητεῖ ἐπίμονα ἀπὸ τὴν κυβέρνηση τῶν Η.Π.Α. νὰ ἀρχίσαι διαπραγματεύσεις μὲ τὴν κυβέρνηση τῆς Κούβας γιὰ τὴν ἐκκένωση αὐτῆς τῆς βάσης».

Ἡ κυβέρνηση τῶν Η.Π.Α. δὲν ἀπάντησε σ' αὐτὴ τὴν παρότρυνση τῆς Συνδιάσκεψης τοῦ Καίρου καὶ ἀξιώνει νὰ διατηρήσει ἐπ' ἀπειρο καὶ μὲ τὴ βία τὴν κατοχὴ τῆς πάνω σ' ἓνα τμήμα τοῦ ἔδαφους μας ποὺ τὸ χρησιμοποιεῖ σὰν ὀρμητήριο

για επιθέσεις, όπως αυτές που αναφέραμε λίγο πριν.

Ο 'Όργανισμός 'Αμερικανικών Κρατών, που οι λαοί τὸν ἀποκαλοῦν καὶ «Βορειοαμερικανικό 'Υπουργείο 'Αποικιών» μᾶς καταδίκασε «κατηγορηματικά» τὴ στιγμή πού μᾶς εἶχε ἀποκλείσει ἀπὸ τοὺς κόλπους του καὶ ἔδωσε ἐντολὴ στὰ κράτη - μέλη του νὰ διακόψουν τὶς διπλωματικές καὶ ἐμπορικές σχέσεις μὲ τὴν Κούβα. Ὁ Ο.Α.Κ. ἔχει δώσει τὴν ἐγκρισή του γιὰ τὴν ἐπίθεση ἐνάντια στὴ χώρα μας, σ' ὁποιαδήποτε στιγμή καὶ μὲ ὁποιοδήποτε πρόσχημα, παραδιάζοντας ἔτσι τοὺς πρὶς στοιχειώδεις διεθνεῖς νόμους καὶ ἀγνοώντας ἐντελῶς τὸν 'Όργανισμό 'Ηνωμένων Ἐθνῶν.

Ἡ Οὐρουγουάη, ἡ Βολιβία ἡ Χιλὴ καὶ τὸ Μεξικὸ ἀπαφίσαν αὐτὸ τὸ μέτρο. Κι' ὅταν αὐτὸ ἐγκρίθηκε, ἡ κυβέρνησις τοῦ Μεξικοῦ ἀρνίθηκε νὰ τὸ ἐφαρμόσει: 'Απὸ τότε κι' ἔπειτα μονάχα μὲ τὸ Μεξικὸ διατηροῦμε διπλωματικές σχέσεις στὴ Λατινικὴ 'Αμερική. Ἔτσι ἕνα ἀπὸ τὰ προκαταρκτικὰ στάδια γιὰ τὴν ἀνοιχτὴ ἐπίθεση τοῦ ἡγεμονισμοῦ ἐνάντια στὴ χώρα μας ἔχει ἤδη διανυθεῖ.

Ἐπιθυμοῦμε νὰ διευκρινήσουμε, γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ, ὅτι οἱ ἀνησυχίες μας γιὰ λογαριασμὸ τῆς Λατινικῆς 'Αμερικῆς θεμελιώνονται πάνω στοὺς δεσμούς πού μᾶς ἐνώνουν. Ἡ γλώσσα πού μιλάμε, ὁ πολιτισμὸς πού διατηροῦμε, ὁ κοινὸς ἀφέντης καὶ δάσκαλος πού εἴχαμε κάποτε. Κι' ἀκόμη, ὅτι κανένα ἄλλο κίνητρο δὲν μᾶς παρορμᾷ νὰ εὐχόμεσθε τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Λατινικῆς 'Αμερικῆς ἀπὸ τὸ βορειοαμερικανικὸ ἀποικιακὸ ζυγόν. "Ἄν ὀρισμένες λατινοαμερικανικὲς χώρες πού ἀντιπροσωπεύονται ἐδῶ ἀποφασίζαν νὰ ἀποκαταστήσουν διπλωματικές σχέσεις μὲ τὴν Κούβα, θὰ εἴμασταν ἑτοιμοὶ νὰ τὸ κάνουμε πάνω στὴ βάση τῆς ἰσότητος κι' ὅχι θεωρώντας ὅτι προσφέρουν στὴν κυβέρνησή μας τὴ δωρεὰ νὰ μᾶς ἀναγνωρίζουν ὡς ἐλεύθερη χώρα τοῦ κόσμου. Γιατὶ τὴν ἀναγνώριση αὐτὴ τὴν ἔχουμε κερδίσει μὲ τὸ αἷμα μας τὸν καιρὸ πού ἀγωνιζόμασταν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Τὴν ζανακερδίσαμε, πάλι μὲ τὸ αἷμα μας, ὑπερασπιζόμενοι τὶς ἀκτές μας ἐνάντια στὴν εἰσβολὴ τῶν γιάνκηδων.

‘Ακόμα κι’ όταν αρνούμαστε να μᾶς προσάπτουν ἐπεμβάσεις στις ἐσωτερικὲς ὑποθέσεις ἄλλων χωρῶν, δὲν μπορούμε ν’ ἀρνηθοῦμε τὴ συμπαθείά μας γιὰ τοὺς λαοὺς ποὺ παλεύουν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους καὶ ὀφείλουμε νὰ ἐκπληρώνουμε τὴν ὑποχρέωση ποὺ ἔχουν ἡ κυβέρνησή μας καὶ ὁ λαός μας, ἐκφράζοντας κατηγορηματικὰ μπροστὰ σ’ ὅλον τὸν κόσμον ὅτι παρέχουμε τὴν ἠθικὴ μας ὑποστήριξη στοὺς λαοὺς ποὺ σ’ ὁποιοδήποτε μέρος τῆς γῆς ἀγωνίζονται γιὰ νὰ γίνουν πραγματικότητα τὰ δικαιώματα πλήρους αὐτοκυριαρχίας ποὺ ἔχουν διακηρυχθεῖ στὸ Χάρτη τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Καὶ τασόμαστε ἀλληλέγγυοι μὲ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς.

Οἱ Ἠνωμένες Πολιτείες, ὅμως, ἐπεμβαίνουν μὲ ἐνεργὸ τρόπο. Ἡ ἱστορία λέει ὅτι τὸ ἔχουν κάνει πολλές φορές στὴν ἀμερικάνικη Ἠπειρο. Ἡ Κούβα τὴ γνωρίζει τὴν ἀλήθεια αὐτὴ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα. Ἀλλὰ τὴν γνωρίζουν ἐπίσης καὶ ἡ Κολομβία, ἡ Βενεζουέλα, ἡ Νικαράγουα καὶ ἡ Κεντρικὴ Ἀμερικὴ γενικά, τὸ Μεξικὸ, ἡ Αἴτιη, ὁ Ἅγιος Δομῖνικος.

Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια κι’ ἄλλες χώρες ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δική μας ὑπόστηκαν τὴν ἀμεση ἐπίθεση τῶν Η.Π.Α.: ὁ Παναμᾶς, ὅπου οἱ πεζοναῦτες τῆς διώρυγας ἀτιμώρητα πυροβόλησαν στὸ ψαχνὸ τὸν δοπλο λαό. Ὁ Ἅγιος Δομῖνικος, ποὺ οἱ ἀκτές του παραβιάστηκαν ἀπὸ τὸ στόλο τῶν γιάνκηδων γιὰ νὰ ἀποτραπεῖ μιὰ δίκαιη ἐκρηξὴ λαϊκῆς ὀργῆς μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Τρουκίλλιο. Καὶ ἡ Κολομβία ποὺ ἡ πρωτεύουσά της κυριεύθηκε ἐξ ἐφόδου ἁμέσως μετὰ τὴν ἐξέγερση ποὺ προκλήθηκε ἀπὸ τὴ δολοφονία τοῦ Γκαϊτάν.

Ἐπεμβάσεις γίνονται συγκαλυμμένα ἀπὸ τις στρατιωτικὲς ἀποστολές, ποὺ συμμετέχουν στις κατασταλτικὲς ἐνέργειες στὸ ἐσωτερικὸ πολλῶν χωρῶν οργανώνοντας τις δυνάμεις ποὺ προορίζονται εἰδικὰ γι’ αὐτὴ τὴ δουλειά. Κι’ ἀκόμη, παίρνοντας μέρος σ’ ὅλα τὰ στρατιωτικὰ πραξικοπήματα ποὺ τόσο συχνὰ ἐπαναλαμβάνονται τὸν τελευταῖο καιρὸ στὴν ἀμερικάνικη Ἠπειρο.

Συγκεκριμένα, δυνάμεις τῶν Η.Π.Α. ἐπεμβαίνουν στὴν

καταστολή των λαών της Βενεζουέλας, της Κολομβίας και της Γουατεμάλας που παλεύουν για την ελευθερία τους. Στη Βενεζουέλα δεν υπηρετούν μόνο ο ανίσχυροι στρατοί και της αστυνομίας. Διευθύνουν επίσης τις γενοκτονίες που ενεργούνται από άερος ενάντια στον αγροτικό πληθυσμό των μεγάλων ξεγεγερμένων περιοχών. Και οι λώχοι των γιάνκηδων που έχουν εγκατασταθεί εκεί, κόνουν ό,τι μπορούν για να έντατικοποιηθεί ή άμηση επέμβαση.

Οι ήμπεριαλιστές έτοιμάζουν κατασταλτικές ένεργειες ενάντια στους λαούς της Λατινικής Αμερικής και συγκροτούν λίγο λίγο τη Διεθνή του Έγκλήματος. Οι Ήνωμένες Πολιτείες έπεμβαίνουν στην ήμερικάνικη ήπειρο στ' όνομα της υπεράσπισης των έλευθέρων θεσμών. Θάρθει μιά μέρα που τούτη ή Συνέλευση θα έχει αποκτήσει μεγαλύτερη ώριμότητα και τότε θα απαιτήσει από τη βορειοαμερικάνικη κυβέρνηση έγγυήσεις για τη ζωή του νέγκρικου και του λατινοαμερικάνικου πληθυσμού, που ζεί σ' αυτή τη χώρα και που στην πλειονότητά του είναι βορειοαμερικάνικος είτε λόγω καταγωγής είτε γιατί έκανε τις Η.Π.Α. θετή πατρίδα του. Πώς είναι δυνατόν να παρασταίνει το φρουρό της έλευθερίας εκείνος που σκοτώνει τα ίδια τα παιδιά του και καθημερινά τα ταπεινώνει για το χρώμα που έχει το δέρμα τους; Πώς μπορεί να ποζάρει για φρουρό της έλευθερίας εκείνος που αφήνει έλεύθερους τους δολοφόνους των νέγων και μάλιστα τους προστατεύει και τιμωρεί το νέγκρικο πληθυσμό έπειδή απαιτεί να γίνουν σεβαστά τα νόμιμα δικαιώματά του ως έλευθέρων ανθρώπων;

Κατανοούμε ότι σήμερα ή Συνέλευση δεν είναι σέ θέση να ζητήσει εξηγήσεις για όλα αυτά. Άλλα άς είναι τούλάχιστο σαφές ότι ή κυβέρνηση των Ε.Π.Α. δεν είναι φρουρός της έλευθερίας. Διαισνίζει την έκμετάλλευση και την καταδυνάτευση ενάντια στους λαούς του κόσμου και ενάντια σ' ένα σημαντικό τμήμα του ίδιου της του λαού.

Απαντούμε με τρόπο σαφή και ξεκάθαρο στην άμφιβολογική γλώσσα που χρησιμοποίησαν όριομένοι άντιπρόσωποι

για να παρουσιάσουν την περίπτωση της Κούβας και του ΟΑΚ και διακηρύσσουμε ότι οι λαοί της 'Αμερικής θα κάνουν τις κυβερνήσεις να πληρώσουν άκριβα την προδοσία τους.

Κύριοι 'Αντιπρόσωποι, η ελεύθερη κι' αυτοκυρίαρχη Κούβα δεν συνδέεται με κανένα και με κανέναν είδους δλουϊδες. Τò εδαφός της είναι απαλλαγμένο από ξένες επενδύσεις. 'Απαλλαγμένο από άνωθεν έλεγχο που κατευθύνουν την πολιτική της χώρας όπου τούς έχουν στείλει. Γι' αυτό μπορεί να μιλάει με τό μέτωπο ψηλά μέσα σέ τούτη τή Συνέλευση και να αποδείχνει πόσο σωστός είναι ό τίτλος που της έχει απονεμηθεί: «Τò ελεύθερο εδαφος της αμερικάνικης ηπείρου».

Τò παράδειγμά μας θα αποφέρει καρπούς και στα ήπειρωτικά εδάφη, όπως έχει γίνει ήδη ως ένα βαθμό στη Γουατεμάλα, στη Βενεζουέλα και στην Κολομβία.

Δέν υπάρχει πια μικρός έχθρός, μήτε άμελητέα δύναμη, γιατί δέν υπάρχουν πια άπομονωμένοι λαοί. Όπως τò διαδηλώνει ή Δεύτερη Διακήρυξη της 'Αβάνας: «Κανένας λαός της Λατινικής 'Αμερικής δέν είναι αδύναμος, γιατί αποτελεί μέλος μιας οικογένειας διακοσίων εκατομμυρίων παιδιών που υποφέρουν άπ' την ίδια εξοθλίωση, που τρέφουν τὰ ίδια αισθήματα, που έχουν τόν ίδιο έχθρό, που όνειρεύονται όλα την ίδια καλύτερη μοίρα και έχουν την άλληλεγγύη όλων των τίμιων ανθρώπων στέν κόσμου».

Η ένοποιία αυτή που προαναγγέλλεται θα γραφτεί από τις πεινασμένες μάζες των 'Ινδιάνων, από τούς άκτήμονες άγρότες, άπ' τούς έκμεταλλευόμενους εργάτες, από τις προσδευτικές μάζες, από τούς τίμιους και λαμπρούς διανοούμενους που είναι τόσο πολυάριθμοι σίς δοκιμασμένες χώρες μας της Λατινικής 'Αμερικής. 'Αγώνας μαζί και ιδεών, ένοποιία που θα την πραγματοποιήσουν οι κακομεταχειρισμένοι και περιφρονημένοι λαοί μας, οι άγνοούμενοι ως σήμερα λαοί μας που άρχίζουν να μην άφήνουν τούς Ιμπεριαλιστές να κοιμηθούν. Μας νομίζουν κοπάδι ύποταγμένο κι' άνίσχυρο, μὰ τώρα άρχίζουν να τò φοβούνται αυτό τò γιγάντιο κοπάδι των διακοσίων εκατομμυρίων Λατινοαμερικανών μέσα στα ό-

ποῖα τὸ γιάνκικο μονοπωλιακὸ κεφάλαιο ἀρχίζει νὰ βλέπει τοὺς νεκροθάφτες του.

Ἡ ὥρα τῆς διεκδίκησης, ἡ ὥρα ποὺ ἔχει διαλέξει γιὰ τὸν ἑαυτοῦ της ἢ Λατινικὴ Ἀμερικὴ σημαίνει ὅπ' τὴ μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τῆς Ἠπείρου μας. Τώρα εἶναι ποὺ αὐτὴ ἡ ἀνάνυμη μάζα, αὐτὴ ἡ ἔγχρωμη, σκυθρωπή, σιωπηλὴ Ἀμερικὴ τραγουδάει μὲ τὴν ἴδια θλίψη καὶ μὲ τὴν ἴδια ἀφύπνιση ἀπὸ τίς αὐταπάτες σ' ἀλόκληρη τὴν ἥπειρο. Κι' αὐτὴ ἡ μάζα ὅπου νῦναι θὰ μπεῖ ὀριστικὰ στὴν ἱστορία της. Ἀρχίζει νὰ τὴν γράφει μὲ τὸ αἷμα της, ἀρχίζει νὰ ὑποφέρει καὶ νὰ πεθαίνει γιὰ-τὶ τώρα στὶς πεδιάδες καὶ στὶς ὀροσειρὲς τῆς Ἀμερικῆς, στὶς πλαγιὰς τῶν Κορδιλλιέρων της, στοὺς κάμπους καὶ στὰ δόση της, στὴ μοναξιά τῆς ὑπαίθρου ἢ στὴν πολυθόρυβη κίνηση τῶν πόλεων, στὶς ἀκτὲς ποὺ βρέχονται ὅπ' τοὺς μεγάλους ὠκεανούς καὶ στὶς ὁχθες ποὺ βρέχονται ὅπ' τοὺς μεγάλους ποταμούς, αὐτὸς ὁ κόσμος ὁ γεμάτος καρδιὰς ἀναρριγῶ, μὲ τίς γροθιὰς του φλογισμένες ὅπ' τὴν ἐπιθυμία νὰ δώσει τὴ ζωὴ του γιὰ κάθε τι ποὺ εἶναι δικό του. Γιὰ νὰ κατακτήσει τὰ δικαιώματά του ποὺ τοῦ τὰ καταπατοῦν ὁ ἕνας κι' ὁ ἄλλος σχεδὸν πεντακόσια χρόνια τώρα. Ἡ ἱστορία θὰ ὑποχρεωθεῖ τώρα νὰ πάρει ὅπ' ὀψη της τοὺς φτωχοὺς τῆς Ἀμερικῆς, τοὺς καταληστεμένους καὶ καταφρονεμένους ποὺ ἀποφόδισαν νὰ ἀρχίσουν νὰ γράφουν στὸ ἐξῆς μόνον τους τὴν ἱστορία τους. Τοὺς βλέπει κανεὶς τώρα στοὺς δρόμους, κάθε μέρα, νὰ κάνουν ἡ τελεῖωτες πορεῖες ἐκατοντάδων χιλιομέτρων πηγαίνοντας στὸν κυβερνητικὸ «Ὀλυμπο» γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰ δικαιώματά τους. Τοὺς βλέπει κανεὶς τώρα ὀπλισμένους μὲ πέτρες, μὲ ραβδιά, μὲ μαχαίρια, ἀπὸ κάθε μεριά, κάθε μέρα, νὰ κυριεύουν τὰ χωράφια, νὰ γανιτζώνονται στὰ χωράφια ποὺ τοὺς ἀνήκουν καὶ νὰ τὰ ὑπερασπίζονται μὲ τὴ ζωὴ τους. Τοὺς βλέπει κανεὶς νὰ βοστᾶνε ψηλὰ τὰ πλακάτ τους, τὰ λάβάρά τους, τὰ συνθήματά τους, καὶ νὰ τ' ἀνεμίζουν στὸν ἀέρα τῶν βουνῶν ἢ πάνω σ' ὅλη τὴν ἔκταση τῶν πεδιάδων. Κι' αὐτὸ τὸ κύμα τῆς ὀργῆς ποὺ συγκλονίζει, αὐτὸ τὸ κύμα τῆς δικαιοσύνης ποὺ ἀπαιτεῖται, τοῦ δικαιώματος ποὺ καταπατεῖται, αὐτὸ τὸ

κύμα πού ἀρχίζει νά φουσκώνει πάνω στὰ ἐδάφη τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς δὲ θὰ σταματήσει πιά. Κάθε μέρα πού θὰ περνάει θὰ τὸ βλέπει νά μεγαλώνει. Γιατὶ αὐτὸ τὸ κύμα τὸ ἀπαρτίζουν οἱ πολλοί, οἱ πλειοψηφούντες ἀπ' ὅλες τῆς ἀπόψεως, ἐκεῖνοι πού συσσωρεύουν τὰ πλούτη μὲ τὸ μόχθο τους, πού δημιουργοῦν τὶς ἀξίες, πού κινοῦν τοὺς τροχούς τῆς ἱστορίας, καὶ πού τώρα ἔχουν ἀπ' τὸν μακρὸ ἀποκτηνωτικὸ ὕπνο στὸν ὁποῖο τοὺς εἶχαν ρίξει.

Γιατὶ ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀνθρωποθάλασσα εἶπε:

— Φτάνει!

Κι' ἀρκίει νὰ πορεύεται. Ἡ γιγάντια πορεία της δὲ θὰ σταματήσει παρὰ τότε μόνο, ὅταν θὰ ἔχει κατακτήσει τὴν ἀληθινὴ ἀνεξαρτησία γιὰ τὴν ὁποία ἔχουν θυσιάσει τόσοι καὶ τόσοι ἀνάφελα. Τώρα τουλάχιστο ἐκεῖνοι πού θὰ πεθαίνουν, ὅπως οἱ δικοί μας στὴν Κούβα, οἱ δικοί μας στὴν ἀκτὴ Χιρόν, θὰ πεθαίνουν γιὰ τὴ μοναδική τους, τὴν ἀληθινὴ ἀνεξαρτησία τους, ἀπ' τὴν ὁποία δὲν μποροῦν νὰ παραιτηθοῦν.

Ὅλα αὐτά, κύριοι Ἀντιπρόσωποι, τούτη ἡ καινούρια κατάσταση πνεύματος μιᾶς ἡπείρου, τῆς Ἀμερικῆς, ἐνσαρκώνονται καὶ συνοψίζονται στὴν κραυγὴ πού ἐκφωνοῦν κάθε μέρα οἱ μάζες μας σὰν ἀδιαμφισβήτητη ἀπόδειξη τῆς ἀπόφασής τους νὰ ἀγωνιστοῦν, ἀπόφασής πού παραλύει τὸ ὀπλισμένο χέρι τοῦ ἐπιδρομέα. Τούτη ἡ κραυγὴ ἀκούεται, κατανοεῖται καὶ ὑποστηρίζεται ἀπ' ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ σοσιαλιστικὸ στρατόπεδο τὸ ἐκπαιδευμένο ἀπὸ τὴ Σοβιετικὴ Ἑνωση.

Τούτη ἡ φωνὴ εἶναι:

**ΠΑΤΡΙΔΑ ἢ ΘΑΝΑΤΟΣ.**



**ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗ ΕΡΝΕΣΤΟ ΤΣΕ ΓΚΟΥΕΒΑΡΑ  
ΣΤΙΣ ΑΝΤΙΚΟΥΒΑΝΙΚΕΣ ΔΗΛΩΣΕΙΣ**

Μετά τὸν πρῶτο ἐπίσημο λόγο του, ὁ ταγματάρχης Ἑρνέστο Γκουεβέρα, κάνοντας χρήση τοῦ δικαιώματος ἀπάντησης, ἀνέβηκε καὶ πάλι στὸ βῆμα τῆς Γενικῆς Συνέλευσης τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν γιὰ ν' ἀπαντήσει στὶς ἀντικουβανικὲς δηλώσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κостаρίκας, τῆς Νικαράγκουας, τῆς Βενεζουέλας, τῆς Κολομβίας, τοῦ Παναμά καὶ τῶν ΗΠΑ.

Σὺς παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσετε ποὺ ὑποκρεώνομαι νὰ καταλάβω γιὰ δευτέρη φορά τοῦτο τὸ βῆμα. Τὸ κάνω ἀσκώντας τὸ δικαίωμα γιὰ ἀπάντηση. "Ὅχι πῶς τὸ πρᾶγμα μᾶς ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα: τοῦτη ἡ ἀπάντηση ποὺ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ τὴν πεῖ κανεὶς ἀνταπάντηση, θὰ μπορούσε νὰ ἐπεκταθεῖ σὲ ἀντι - ἀνταπάντηση κ.ο.κ. ἐπ' ἄπειρο.

Θὰ ἀπαντήσουμε στοὺς ἰσχυρισμοὺς ἕναν πρὸς ἕναν τῶν Ἀντιπροσώπων ποὺ ἐπιτέθηκαν στὴν ὁμιλία τῆς Κούβας. Καὶ θὰ τὸ κάνουμε μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ποὺ εἶχε ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς.

Θ' ἀρχίσω μὲ τὴν ἀπάντηση στὸν ἀντιπρόσωπο τῆς Κостаρίκας ὁ ὁποῖος παραпанέθηκε ὅτι ἡ Κούβα παρασούρηκε ἀπὸ ὀρισμένες εἰδήσεις δημοσιευμένες στὸν κίτρινο τύπο καὶ ὁ ὁποῖος ἐδήλωσε ὅτι ἡ κυβέρνησή του πῆρε ἀμέσως μέτρα ἐλέγχου, ὅταν ὁ ἐλεύθερος τύπος τῆς Κостаρίκας, ποὺ πολὺ διαφέρει ἀπὸ τὸν ὑπόδουλο τύπο τῆς Κούβας, ἐδημοσίευσε ὀρισμένες καταγγελίες.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Κостаρίκας ἴσως νὰ ἔχει δίκιο. Δὲν μπορούμε νὰ βεβαιώσουμε τίποτε μὲ τρόπο ἀπόλυτο, στηριζόμενοι στὶς ἀνταποκρίσεις ποὺ ἔχει δημοσιέψει πολλὲς φορές ὁ ἱμπεριαλιστικὸς τύπος καὶ ἰδιαίτερα ὁ τύπος τῶν ΗΠΑ. Σχετικὰ μὲ τοὺς Κουβανούς ἀντεπαναστάτες. Ἀλλὰ ἀν ἐπικεφαλῆς τῆς ἀποτυχημένης εἰσβολῆς στὴν ἀκτὴ Χιρόν ἦταν ὁ Ἀρτίμ, αὐτὸς δὲν διατηροῦσε διαρκῶς αὐτὸ τὸ ὄξωμα. Χρη-

μάτισε ἐπὶ κεφαλῆς ὡς τὴ στιγμὴ πού προσέγγισε στὶς ἀκτὲς τῆς Κούβας καὶ εἶχε τὶς πρῶτες ἀπώλειες, προτοῦ ξαναγυρίσει στὶς Η.Π.Α. Στὸ μετὰξὺ, ὅπως καὶ τὰ περισσότερα μέλη ἐκείνης τῆς «ἡρωϊκῆς ἐκστρατείας ἐλευθερωτῶν» ἦταν «μιάγειρος καὶ νοσοκόμος». Αὐτὴ τουλάχιστο τὴν ιδιότητα ἐδήλωσαν ὅλοι οἱ «ἀπελευθερωτὲς» τῆς Κούβας ὅταν πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Ὁ Ἀρτίμι, πού τώρα ἔχει ξαναγίνει ἀρχηγός, ἀγανάκτησε γιὰ κάποια κατηγορία. Ποιάν; Ὅτι ἔκανε λαθρεμπόριο οὔτοκου. Λέει πὺς στὶς βάσεις του στὴν Κουσταρὶκα καὶ στὴ Νικαράγκουα δὲν γίνεται λαθρεμπόριο οὔτοκου. «Ἐκεῖ προγυμνάζονται ἐπαναστάτες πού θὰ ἐλευθερώσουν τὴν Κούβα». Τὶς δηλώσεις αὐτὲς τὶς ἔκανε στὰ πρακτορεῖα τύπου καὶ μεταδόθηκαν σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Συχνὰ ἔχουν καταγγελθεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα στὴν Κουσταρὶκα. Κουσταρικανοὶ πατριῶτες μᾶς πληροφόρησαν γιὰ τὴν ὑπαρξὴ αὐτῶν τῶν βάσεων κοντὰ στὴν Τορτουγκέρας καὶ στὶς γεγονικὲς περιοχές. Ἡ κυβέρνησις τῆς Κουσταρὶκας πρέπει νὰ ξέρει πολὺ καλὰ ἂν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια ἢ ὄχι.

Εἴμαστε ἀπόλυτα βέβαιοι γιὰ τὴν ἀκρίβεια αὐτῶν τῶν πληροφοριῶν ὅπως εἴησατε ἐπίσης βέβαιοι ὅτι ὁ κ. Ἀρτίμι, παρὰ τὶς πολλαπλὲς «ἐπαναστατικὲς» ἀσκολίες του ἔχει βρεῖ τὸν καιρὸ νὰ κάνει καὶ λαθρεμπόριο οὔτοκου. Καὶ εἶναι πολὺ φυσικὸ γιὰ τοὺς ἐλευθερωτὲς τέτοιου εἶδους νὰ τοὺς προστατεύει ἡ κυβέρνησις τῆς Κουσταρὶκας, ἔστω καὶ μόνο κατὰ τὸ ἥμισυ.

Ἔχουμε τὴ σταθερὴ πεποίθησι πὺς οἱ ἐπαναστάσεις δὲν ἐξάγονται. Οἱ ἐπαναστάσεις γεννιοῦνται μέσα στοὺς κόλπους τῶν λαῶν. Οἱ ἐπαναστάσεις προκαλοῦνται ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν πού κάνουν στὸ λαὸ τους οἱ κυβερνήσεις, ὅπως τῆς Κουσταρὶκας, τῆς Νικαράγκουας, τοῦ Παναμά ἢ τῆς Βενεζουέλας. Ἐπειτα μπορεῖ κανεὶς νὰ βοηθήσει ἢ νὰ μὴ βοηθήσει τὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα. Κυρίως μπορεῖ νὰ τὰ βοηθήσει ἠθικὰ. Ἀλλὰ πάντα τὸ γεγονὸς παραμένει ὅτι οἱ ἐπαναστάσεις δὲν μποροῦν νὰ ἐξαχθοῦν.

Δὲν τὸ λέμε αὐτὸ γιὰ νὰ δικαιολογηθοῦμε ἄμυστὰ στὴ

Συνέλευση. Είναι απλώς ένα επιστημονικό γεγονός διαπιστωμένο από πάρα πολλά χρόνια. "Έτσι θα ήταν λάθος μας αν αξιώναμε να κάνουμε εξαγωγή επαναστάσεων και κυρίως, φυσικά, στην Κостаρίκα, όπου επικρατεί ένα καθεστώς, με το οποίο, πρέπει να το παραδεχτούμε, δεν έχουμε τίποτε το καινό και το οποίο δεν είναι από εκείνα που διακρίνονται στην 'Αμερική για άμεση καταπίεση σε βάρος του λαού.

Θα επιθυμούσαμε να απαντήσουμε στον αντιπρόσωπο της Νικαράγκουας μολοντί δεν κατάλαβα πολύ καλά τα επιχειρήματα που έφερε σχετικά με τις προφορές. Νομίζω ότι μίλησε για την Κούβα, την 'Αργεντινή και ίσως και για τη Σοβιετική Ένωση. Έλπίζω πάντως ότι ο αντιπρόσωπος της Νικαράγκουας δεν βρήκε βορειοαμερικανική προφορά στον τρόπο που μιλώ, γιατί αυτό θα ήταν σοβαρό. Πραγματικά είναι πιθανό πως στην όμιλίσ μου υπάρχει κάποιος τόνος που θυμίζει 'Αργεντινό. Έχω γεννηθεί στην 'Αργεντινή, αυτό δεν είναι μυστικό για κανένα. Είμαι Κουβανός και μαζί 'Αργεντινός και αν οι λαμπρότατες περιοχές της Λατινικής 'Αμερικής δεν θίγονται, αισθάνομαι τόσο Λατινοαμερικάνος πατριώτης, απ' οποιαδήποτε χώρα της Λατινικής 'Αμερικής, όσο και ο πιο πατριώτης της κάθε μιάς. Θα είμαι έτοιμος στην κατάλληλη στιγμή να δώσω τη ζωή μου για την απελευθέρωση μιάς λατινοαμερικανικής χώρας δίχως να γυρέψω τίποτε από κανένα, δίχως τίποτε ν' απαιτήσω, δίχως κανέναν να εκμεταλλευτώ. Τούτες ο προσωρινός απεσταλμένος της Κούβας στην παρούσα συνέλευση δεν είναι ο μόνος που εμφανίζεται από τέτοιες διαθέσεις. Ολόκληρος ο λαός της Κούβας συγκλονίζεται όταν διαπράττεται μιά άδικία, όχι μόνο στην 'Αμερική αλλά σ' ολόκληρη την οικουμένη. Είμαστε σε θέση να επαναλάβουμε — και το έχουμε πει τόσο συχνά — το θαυμάσιο απόφθεγμα του Μαρτί, ότι «κάθε άληθινός άνθρωπος φρελίζει να νιώθει στο μάγουλό του το ράπισμα που δίνεται στο μάγουλο οποιασδήποτε ανθρώπου». Αυτά είναι τα αισθήματα ολόκληρου του λαού της Κούβας, κύριοι 'Αντιπρόσωποι.

Στην περίπτωση που ο εκπρόσωπος της Νικαράγκουας θα

ἤθελε νὰ ξανακυττάξει τὸ γεωγραφικὸ τοῦ χάρτη ἢ νὰ ἐπιθεωρήσει «ἰδίαις ὁμμασι» τὰ δυσπρόσιτα ἐδάφη μπορεῖ νὰ πάει στὸ Πουέρτο Καμπέθας — ἀπ' ὅπου ξεκίνησε στὴν οὐσία ὁ-λόκληρη ἡ ἐκστρατεία τῆς ἀκτῆς Χιρόν — καθὼς καὶ στὸ Μπλου Φόλως καὶ στὸ Μόνκεϋ Πόιντ ποὺ θαρρῶ δτι θάπρεπε ν' ἀποκαλεῖται «Ποῦντο Μόνος»<sup>1</sup> καὶ δὲν ξέρω ἀπὸ ποῖ πα-ράδοξο ἱστορικὸ περιστατικὸ λέγεται Μόνκεϋ Πόιντ ἐνῶ βρί-σκεται στὴ Νικαράγκουα. Θὰ μπορέσει νὰ βρεῖ ἐκεῖ ἀντεπανα-στάτες ἢ Κουβανοὺς ἐπαναστάτες, ὅπως προτιμᾶτε, κύριοι ἀν-τιπρόσωποι τῆς Νικαράγκουας. Ὑπάρχουν ἐκεῖ ἀπ' ὅλα τὰ χρώματα. Ὑπάρχει ἐπίσης μπόλικο οὐίσκου, λαθραῖο ἢ ἀπὸ ἀ-μεση εἰσαγωγή, δὲν ξέρω τίποτε γι' αὐτό.

Γνωρίζουμε πῶς ὑπάρχουν αὐτὲς οἱ βάσεις. Ἀλλὰ φυσικὰ δὲν πρόκειται ν' ἀπαιτήσουμε ἀπὸ τὸν Ο.Α.Κ. νὰ ἐρευνήσῃ τὸ θέμα. Ξέρουμε πολὺ καλὰ τὴ συλλογικὴ τύφλωση τοῦ Ο.Α.Κ. καὶ δὲν θὰ τοῦ γυρέσουμε ἓνα τόσο παράλογο πρᾶγμα.

Λένε πῶς ἀναγνωρίσαμε δτι εἴχαμε ὁτομικὰ διπλά. Ψεῦ-δος. Πιστεύω δτι αὐτὸ εἶναι ἓνα μικρὸ λάθος τοῦ ἀντιπροσώ-που τῆς Νικαράγκουας. Ὑπερασπιστήκαμε μονάχα τὸ δικαί-ωμα νὰ ἔχουμε τὰ διπλά ποὺ θὰ κατορθώναμε νὰ πάρουμε γιὰ τὴν ἁμυνά μας καὶ ἀρνηθήκαμε τὸ δικαίωμα σ' ὁποιαδήποτε χώρα ν' ἀποφασίσει ποῖν τύπο διπλῶν θὰ ἔχουμε.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Παναμᾶ ποὺ εἶχε τὴν εὐγένεια νὰ μὲ ἀποκαλέσει «Τοῖ» ὅπως μὲ λέει ὁ λαὸς τῆς Κούθας ἄρχι-σε μιλώντας γιὰ τὴ Μεξικάνικη Ἐπανάσταση. Ἡ ἀντιπροσω-πεία τῆς Κούθας μιλοῦσε γιὰ τὸ σφαγιασμὸ τοῦ λα-οῦ τοῦ Παναμᾶ ἀπὸ τοὺς Βορειοαμερικάνους καὶ ἡ Ἀντι-προσωπεία τοῦ Παναμᾶ ἄρχισε νὰ μιλάει γιὰ τὴν μεξικάνικη ἐπανάσταση. Συνέχισε στὸν ἴδιο τόνο δίκως κᾶν ν' ἀναφέρει τὴ σφαγὴ ποὺ ἔγινε αἰτία νὰ διακοποῦν οἱ διπλωματικὲς σχέ-σεις ἀνάμεσα στὴν κυβέρνησις τοῦ Παναμᾶ καὶ τῆς Η.Π.Α. Στὴ γλώσσα τῆς πολιτικῆς ὁ Επτεγρuiσμο<sup>2</sup> εἶναι ἱσὺς τακτικῆς.

1. Μόνκεϋ Πόιντ καὶ Ποῦντο Μόνος, σημαίνουν σ' ἀγγλικά καὶ στὰ ἰσπανικά, Ἀκρωτήρια τῶν Ματιμούδων. (Σημ. Μετ.).

2. Επτεγρuiσμο λένε τὴν πολιτικὴ τῶν παραχωρήσεων στὸν ἱμπερια-λισμό. (Σημ. Μετ.).

Στη γλώσσα της επανάστασης, κύριοι είναι στάση δόλτελα αξιοπεριφρόνητη. Ή αντιπροσωπεία του Παναμά μίλησε για την εισβολή του 1959. Μια ομάδα τυχοδιώκτες με άρχηγο κάποιον «μπαμπούδο» (γενειοφόρο) των σαλονιών, που δεν ήταν ποτέ στη Σιέρα Μαέστρα και που τώρα βρίσκεται στο Μαϊάμι ή σε κάποια άλλη βάση, κατάφερε να εκπαιδεύσει στρατιωτικά μερικούς νεαρούς και να έλθοι ο' αυτή την τυχοδιωκτική περιπέτεια. Αρμόδιοι της Κουβανικής Κυβέρνησης συνεργάστηκαν με την Κυβέρνηση του Παναμά για να ρυθμιστεί αυτή η υπόθεση. Είναι αλήθεια πως αυτοί ξεκίνησαν από λιμάνι της Κούβας και είναι αλήθεια επίσης πως ο' εκείνη την περίπτωση συζητήσαμε φιλικά.

Απ' όλες τις όμιλίες που στρέφονταν ενάντια στην Κούβα ή πιο ασυγχώρητη είναι η όμιλία της αντιπροσωπείας του Παναμά. Έμεις δεν είχαμε την παραμικρή πρόθεση να την προσβάλουμε μήτε να θίξουμε την κυβέρνησή της. Άλλα είναι αλήθεια πως δεν είχαμε και την παραμικρή πρόθεση να υπερασπιστούμε την κυβέρνηση του Παναμά. Θέλαμε να υπερασπιστούμε το λαό του Παναμά με μία καταγγελία μπροστά στα Ήνωμένα Έθνη, μια και η κυβέρνησή του δεν είχε το θάρρος, δεν είχε την αξιοπρέπεια να ονομάσει εδώ τα πράγματα με το όνομά τους. Δε θελήσαμε να προσβάλουμε την κυβέρνηση του Παναμά αλλά και δε θελήσαμε να την υπερασπιστούμε. Ή συμπάθειά μας στρέφεται προς το λαό του Παναμά, λαό άδερφό, κι αυτόν προσπαθούμε να υπερασπιστούμε με την καταγγελία μας.

Ο αντιπρόσωπος του Παναμά έκανε μια πολύ ενδιαφέρουσα δήλωση. Είπε ότι παρ' όλους τους παλληκαρισμούς της Κούβας ή βάση του Γκουαντανάμο είναι πάντα στη θέση της. Οι αντιπρόσωποι θα θυμούνται ότι στην όμιλία μας καταγγείλαμε ότι από τη βάση αυτή έχουν γίνει πάνω από 1300 προκλήσεις σε βάρος μας «κάθε λογής», από μικροπαλιανθρωπικές ως πυροβολισμούς. Έξηγήσαμε ότι δε θέλουμε να παραισυχθούμε από τις προκλήσεις γιατί ξέρουμε τί συνέπειες μπορεί να έχει αυτό για το λαό μας. Έχουμε θέσει το πρό-

βλημα της θάσης του Γκουαντανάμο σ' όλες τις διεθνείς συνδιασκέψεις και πάντοτε προβάλαμε κι απαιτήσαμε το δικαίωμα του λαού της Κούβας να ξαναπάρει στην κατοχή του αυτή τη θάση με ειρηνικά μέσα.

Δεν κάναμε ποτέ μας παλληκαρισμούς, κύριε 'Αντιπρόσωπε του Παναμά, γιατί άντρες οὐν κι ἐμᾶς ποὺ εἶναι ἐτοιμοὶ νὰ πεθάνουν, ποὺ κυβερνοῦν ἕναν ὁλόκληρο λαὸ ἑτοιμοὺς νὰ πεθάνει γιὰ νὰ ὑπερασπιστεῖ τὸ δίκαιο του, δὲν ἔχουν ποτέ τους ἀνάγκη ἀπὸ παλληκαρισμοὺς στὴν 'Ακτὴ Χιρόν, οὐτε καὶ κατὰ τὴν κρίση τοῦ 'Οκτώβρη, διὰν ὁ λαὸς εἶχε μπρὸς στὰ μάτια του τὸ πυρηνικὸ μανιτάρι μὲ τὸ ὁποῖο οἱ Βορειοαμερικάνοι ἀπειλοῦνε πάντα τὸ νησί μας. 'Ὁλος ὁ λαὸς τότε κίνησε γιὰ τὰ χαρακώματα, γιὰ τὰ ἐργοστάσια γιὰ ν' αὐξήσει τὴν παραγωγή. Δὲν ὑπῆρξε οὐτε ἕνα θῆμα ὑποχώρησης, οὐτε ἕνα παράπονο. Καὶ χιλιάδες άντρες ποὺ δὲν ἀνέχουν οὔτε στρατιωτικὲς ὀργανώσεις μας προσχώρησαν μὲ τὴ θέλησή τους σ' αὐτές, τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ βορειοαμερικάνικος ἱμπεριαλισμὸς ἀπειλοῦσε νὰ ριζεὶ μιὰν ἢ περισσότερες ἀτομικὲς βόμβες ἢ νὰ κάνει ἀτομικὴ ἐφοδὸ στὴν Κούβα. Αὐτὴ εἶναι ἡ χώρα μας. Καὶ μιὰ τέτοια χώρα, ποὺ οἱ ἡγέτες της καὶ ὁ λαὸς της — μπορῶ νὰ λέω ἐδῶ μὲ τὸ μέτωπο ψηλὰ — δὲν νιώθουν τὸν παραμικρὸ φόβο γιὰ τὸ θάνατο καὶ ξέρουν καλὰ τὴν εὐθύνη τῶν πράξεών τους, μιὰ τέτοια χώρα, λοιπόν, δὲν κάνει ποτὲ παλληκαρισμούς. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι παλεύει μὲχρι θανάτου ὅποτε χρειαστεῖ, κύριε 'Αντιπρόσωπε τοῦ Παναμά. Κι ὅν ὑποσχεῖ ἐπιβουλή, ὁ λαὸς της Κούβας ὁλόκληρος θ' ἀγωνιστεῖ μέχρι θανάτου μαζί μὲ τὴν κυβέρνησή του.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Κολομβίας δηλώνει μὲ μετρημένο τόνο — καὶ πρέπει κι ἐγὼ ν' ἀλλάξω τὸν τόνο μου — ὅτι ἑστῆμα δυὸ ἀνακριβεῖς ἰσχυρισμοί: ἕνας, ἡ εἰσβολὴ τῶν γιάνκηδων τὸ 1948 διὰν δολοφονήθηκε ὁ Χάρκε 'Ελιέθερ Γκάϊ-τάν. Κι ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς του, νιώθει κανεὶς ὅτι ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Κολομβίας θρηνηεῖ θαυμάσια ἐκεῖνο τὸ θάνατο, κι ὅτι τοῦ φέρνει πολὺ μεγάλη δόνη.

Στὸ λόγο μας μιλῆσαμε γιὰ μιὰν ἄλλη προγενέστερη

ἐπέμβαση πού ὁ κ. Ἀντιπρόσωπος τῆς Κολομβίας τήν ἔχει ἱ-  
σως ξεχάσει: τῇ θορειοαμερικάνικῃ ἐπέμβαση τήν ἐποχή πού  
ἀποσχίστηκε ὁ Παναμάς.

Ὑστερα ἀπ' αὐτά ἐδήλωσε ὅτι στήν Κολομβία δέν ὑπάρ-  
χει ἀπελευθερωτικὸς στρατὸς γιατί δέν ὑπάρχει τίποτα γιὰ  
ν' ἀπελευθερώσει.

Στὴν Κολομβία, ὅπου μιλάνε μὲ τὸ πὺ φυσικὸ ὄφος τοῦ  
κόσμου γιὰ ἀντιπροσωπευτικὴ δημοκρατία κι ὅπου ὑπάρχουν  
δύο πολιτικὰ κόμματα πού μοιράζονται τὴν ἐξουσία μισή - μι-  
σὴ ἐπὶ πολλὰ χρόνια, σύμφωνα μὲ τοὺς κανονισμοὺς μίᾶ φαν-  
ταστικῆς δημοκρατίας, ἡ Κολομβιανὴ ὀλιγαρχία ἔχει φτάσει  
στὸ ἀποκορύφωμα, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση, τῆς δημοκρα-  
τίας. Χωρίζεται σὲ φιλελεύθερους συντηρητικοὺς καὶ σὲ συν-  
τηρητικοὺς φιλελεύθερους. Τέσσερα χρόνια οἱ μὲν, τέσσερα  
χρόνια οἱ ἄλλοι. Τίποτα δέν ἀλλάζει. Ἰδοὺ οἱ δημοκρατίες  
τῶν ἐκλογῶν. Ἰδοὺ οἱ ἀντιπροσωπευτικὲς δημοκρατίες πού  
πιθανῶς μ' ἐνθουσιασμὸ ὑπερασπίζεται ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς  
Κολομβίας, σ' αὐτὴ τὴ χώρα ὅπου λέγεται ὅτι οἱ νεκροὶ τοῦ  
ἐμφυλίου πολέμου πού τὴν ρήμαξε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γκαϊ-  
τάν, ἔφτασαν τὶς 200.000 ἢ 300.000. Καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ μᾶς λέ-  
νε ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτα γιὰ νὰ λευτερωθεῖ. Οὐτὲ καὶ τίπο-  
τα γιὰ νὰ πᾶρει γδικιωμό. Δέν ὑπάρχουν στρατοὶ πού σφα-  
γιάζουν τοὺς λαοὺς, δέν ὑπάρχει κἄν αὐτὸς ὁ ἴδιος στρατὸς  
πού σφαγιάζει τὸ λαὸ ἀπὸ τὸ 1948 κι ἔπειτα. Κάτι ἔχει ἀλλά-  
ξει: εἴτε οἱ στρατηγοὶ εἶναι ἄλλοι, εἴτε οἱ ἐντολὲς πού δίνουν  
εἶναι διαφορετικὲς, εἴτε ὑπακούουν σὲ μιὰ τάξη διαφορετικὴ ἀ-  
πὸ ἐκεῖνη πού κατέσφαξε τὸ λαὸ στὰ τέσσερα χρόνια τοῦ μα-  
κροῦ ἀγώνα καὶ πού συνέχισε νὰ τὸν σφάζει κατὰ διαλείμμα-  
τα ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἀκόμη. Καὶ λένε πῶς δέν ὑπάρχει τίπο-  
τα γιὰ νὰ λευτερωθεῖ. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Κολομβίας δέν  
θυμᾶται πῶς στὴ Μαρκετάλια ὑπάρχουν δυνάμεις πού οἱ ἴδιες  
οἱ Κολομβιανὲς ἐφημερίδες τὶς ἀποκαλοῦν «Ἀνεξάρτητῃ Δη-  
μοκρατίᾳ τῆς Μαρκετάλιας», καὶ πού ἓνας ἀπὸ τοὺς ἡγέτες  
τῆς ἀπόκτησε τὸ παρατσούκλι «Τίρο Φίχο» ἐπειδὴ προσπάθη-  
σαν νὰ τὸν παρουσιάσουν σὰν κοινὸ ληστή; Δέν ξέρει ὅτι

ἐκεῖ κάτω ἔγινε μιὰ μεγάλη ἐπιχείρηση μὲ 16.000 ἄντρες τοῦ Κολομβιανοῦ στρατοῦ, μὲ βορειοαμερικάνους συμβούλους ποὺ χρησιμοποιοῦσαν ἐλικόπτερα καὶ πιθανῶς — ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ τὸ θεβαιώσω — ἀεροπλάνα, ἀμερικάνικα κι αὐτά·

Φαίνεται πῶς ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Κολομβίας δὲν εἶναι καλὰ πληροφορημένος λόγω τοῦ ὅτι βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα του. Ἡ λόγω τοῦ ὅτι ἡ μνῆμη του εἶναι κάπως ἀνεπαρκής. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Κολομβίας ἐδήλωσε ἄκρως καὶ μὲ πολὺ ἀψήφιστο ὕψος, πῶς ἂν ἡ Κούβα εἶχε ἀκολουθήσει τὴν τροχιά τῶν Ἀμερικανικῶν Κρατῶν ἡ κατάστασις θὰ ἦταν διαφορετική. Δὲν βλέπουμε πολὺ καλὰ τί ἐννοοῦσε μιλώντας γι' αὐτὴ τὴν τροχιά. Τροχιά ἔχουν οἱ δορυφόροι κι ἐμεῖς δορυφόροι δὲν εἴμαστε. Δὲν θρискόμαστε σὲ καμιά τροχιά. Εἴμαστε ἔξω ἀπὸ κάθε τροχιά. Εἶναι φανερὸ πῶς ἂν εἴμασταν στὴν τροχιά τῶν Ἀμερικανικῶν Κρατῶν θὰ εἶχαμε ἐκφωνήσει ἕναν γλυκανάλατο λόγο μερικῶν σελίδων, καὶ φυσικά, σὲ πολὺ πρὸ καλλιπεῖ ἰσπανικά, μὲ πολὺ πλουσιότερα οὐσιαστικά κι ἐπιθετα, καὶ θὰ εἶχαμε μιλήσει γιὰ τὶς ὁμορφιές τοῦ διαμερικανικοῦ συστήματος καὶ γιὰ τὴν σταθερή, τὴν ἀκλόνητη υπέρσπιση ἀπὸ μέρους μας τοῦ ἐλευθέρου κόσμου, ὁ ὁποῖος κατευθύνεται ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς τροχιάς τὸ γνωστὸ σὲ ὅλους σας. Δὲν χρειάζεται νὰ τὸ πῶ ἐγὼ ποιὸ εἶναι.

Καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Βενεζουέλας ἐπίσης ἐκρημοποίησε μετριασμένο τόνο ἂν καὶ ἐμφαντικό. Ἐδήλωσε ὅτι οἱ κατηγορίες περὶ γενοκτονίας εἶναι ἄτιμες κι' ὅτι εἶναι ἀπίστευτο ν' ἀσχολεῖται ἡ Κυβέρνησις τῆς Κούβας μ' αὐτὰς τὶς ὑποθέσεις τῆς Βενεζουέλας, τὴ στιγμή ποὺ ἀσχετὰ τέτοια καταπίεσις σὲ ὅλους τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ της. Πρέπει νὰ ποῦμε ἔδῳ καὶ ποὺ εἶναι πασίγνωστη ἀλήθεια καὶ ποὺ τὴν ἔχουμε πολλὰς φορὰς πεῖ σὸν κόσμῳ: Μάλιστα, ἔχουμε τουφεκίσει. Τουφεκίζουμε καὶ θὰ συνεχίσουμε νὰ τουφεκίζουμε ὅσο θὰ χρειάζεται. Ὁ ἀγῶνας μας εἶναι ἀγῶνας μέχρι θανάτου. Ξέρουμε ποιὸ θὰ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς χαμένης μάχης καὶ οἱ ἀντεπαναστάτες πρέπει κι αὐτοὶ νὰ ξέρουν ποιὸ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ποὺ ἔχουν χάσει σήμερα στὴν Κούβα.



Ἐκεῖνος ποῦ μᾶς τὸ ἔχει ἐπιβάλει εἶναι ὁ ἀμερικάνικος ἱμπεριαλισμός. Ἄλλὰ ἐμεῖς δὲν διαπράτουμε δολοφονίες ὅπως αὐτὲς ποῦ διαπράττει τούτη τῇ στιγμῇ ἡ πολιτικὴ ἀστυνομία τῆς Βενεζουέλας, ἡ ὁποία ἂν δὲν κάνω λάθος, ἀποκαλεῖται Digerpol. Ἡ ἀστυνομία αὕτη ἔχει ἐπιδοθεῖ σὲ πράξεις ἀγριότητος, σὲ δολοφονίες καὶ σὲ ἐξαφανίσεις πτωμάτων. Τέτοια πράγματα ἔχει κάνει στὴν περίπτωσιν π.χ. σπουδαστῶν... κλπ.

Ὁ ἐλεύθερος τύπος τῆς Βενεζουέλας τέθηκε σὲ ἀπαγόρευση πολλὰς φορὲς τὸν τελευταῖο καιρὸ ἐπειδὴ ἐδημοσίευσεν πληροφορίες τέτοιας κατηγορίας. Τὰ πολεμικὰ ἀεροπλάνα τῆς Βενεζουέλας, βοηθούμενα ἀπὸ γιάνκηδες συμβούλους βομβαρδίζουν ἐκτεταμένους ἀγροτικὰς περιοχὰς καὶ σκοτώνουν τοὺς χωρικοὺς. Καὶ εἶναι γεγονός διὲς ἡ λαϊκὴ ἀνταρσία φουντώνει στὴ Βενεζουέλα καὶ τὰ ἀποτελέσματα θὰ τὰ δοῦμε σὲ λίγο καιρὸ.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Βενεζουέλας ἀγανάκτησε. Θυμᾶμε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Βενεζουέλας ὅταν ἡ Κουβανικὴ Ἀντιπροσωπεία στὴν Πούντα νιέλ ἔσπε διάδοσε τὴς μυστικὰς πληροφορίες ποῦ εἶχε τὴν καλὴ διάθεσιν νὰ μᾶς διαθιῇ, μὲ ἑμμεσο τρόπο φυσικά, ὁ ἐκπρόσωπος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Διαβάσαμε μπροστὰ στὴ σύνοδον τῆς Πούντα νιέλ ἔσπε τὴ γνώμην ποῦ εἶχαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ΗΠΑ γιὰ τὴν κυβέρνησιν τῆς Βενεζουέλας. Μηνοῦσαν κατὰ τὸ ἑπακρο σοδαρό. Δὲν μπορῶ νὰ ἀναφέρω ἐπὶ λέξει τὸ κεῖμενο, ἀλλὰ ἔλεγε περίπου τὰ ἑξῆς: «Ἄν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ἀλλάξουν, θὰ καταλήξουν ὅλοι τοὺς στὴν κρεμάλα». Κρεμάλα, ἔτσι θέλουν νὰ ὀνομάζουν τὴν Κουβανικὴ Ἐπανάστασιν.

Τὰ μέλη τῆς ἀμερικάνικης πρεσβείας μνηοῦσαν, σὲ ἀδιάψευστα ντοκουμέντα τοὺς, πὼς αὐτὴ θὰ ᾔταν ἡ μοῖρα τῆς Βενεζουελιανῆς ὀλιγαρχίας ἂν δὲν ἄλλαξε τὴς μεθόδους τῆς. Τὴν κατηγοροῦσαν γιὰ κλοπὰς καὶ διατύπωναν κάθε λογῆς φοβερὰς κατηγορίας σὲ βάρος τῆς.

Ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Βενεζουέλας εἶχε καταγανακτήσει. Ὅχι φυσικά, ἐνάντια στὴς Ἠνωμένες Πολιτεῖς, ἀλλὰ ἐνάν-

για στην Κουβανική αντιπροσωπεία που είχε διαβάσει τις γνώμες των Ήνωμένων Πολιτειών για την Κυβέρνησή της καθώς και για το λάθος της. Ή μοναδική απάντηση σ' όλη αυτή την υπόθεση ήταν η μετάθεση του κ. Μορόσκο που είχε την ευγένεια να μās πασάρει με έμεσο τρόπο τα έγγραφα.

Τα θυμίζουμε αυτά στον αντιπρόσωπο της Βενεζουέλας επειδή οι επαναστάσεις δεν εξαγονται. Οι επαναστάσεις δρουν και η Βενεζουελιανή επανάσταση θα δράσει με την ώρα της. Έκείνοι που δεν θα έχουν αεροπλάνο έτοιμο — όπως τόπαθαν μερικοί στην Κούβα — για να το σκάσουν στο Μαϊάμι ή κάπου άλλου, θα υποχρεωθούν ν' αντιμετώπισουν επί τόπου τις απόψεις του λαού της Βενεζουέλας. Μή θεωρήσετε άλλους λαούς ή άλλες κυβερνήσεις σαν υπεύθυνους για ό,τι μπορεί να συμβεί εκεί κάτω.

Συνιστώ στον αντιπρόσωπο της Βενεζουέλας, αν τον ενδιαφέρει, να διαβάσει μερικές πολύ ενδιαφέρουσες μελέτες σχετικά με τον ανταρτοπόλεμο και με τον τρόπο καταπολέμησής του, γραμμένες από μερικά από τα πιο έξυπνα στοιχεία της Κορεΐ και δημοσιευμένες στον τύπο της χώρας του. Θα δεί εκεί ότι ένα λαό που έχει πιάσει τ' όρματα δεν μπορεί κανείς να τον καταπολεμήσει με δολοφονίες και με δόμβες. Αυτό ακριβώς κάνουν τους λαούς ακόμα πιο επαναστατικούς. Κάτι ξέρουμε κι εμείς από τέτοια. Δε θαύρεπε βέβαια να κάνουμε σ' ένα δηλωμένο έχθρo τη χώρα να το εξηγήσουμε την στρατηγική της καταπολέμησης του αντίρτικου, αλλά το κάναμε γιατί ξέρουμε πώς είναι τόσο τυφλός, ώστε δε θα έχει τη γνώση να επωφεληθεί.

Μένει ο Στήβενσον. Δυστυχώς δεν είναι εδώ. Κατανοούμε περίφημα το ότι ο κ. Στήβενσον δεν είναι παρών. Ακούσαμε για μιάν ακόμα φορά τις βαθυστόχαστες και σοβαρές δηλώσεις του, αντίξίες ενδoς διανοούμενου του είδους του. Έκανε παρόμοιες δηλώσεις εμφαντικές, βαθυστόχαστες, και σοβαρές στην πρώτη έπιτροπή, στις 15 Απριλίου 1961 και ακριβώς κατά τη συνεδρία 1149 Α, την ημέρα που πειρατικά βορειοαμερικάνικα αεροπλάνα βομβάρδισαν τα κουβανικά αε-

ροδρόμια καὶ ἐκμηδένισαν τὴν ἀεροπορικὴ μας δύναμη. Τὰ ἀεροπλάνα ἐκεῖνα ἔφεραν τὰ κουβανικὰ ἐμβλήματα καὶ προέρχονταν, νομίζω, ἀπὸ τὸ Πουέρτο Καρμέθας τῆς Νικαράγκουας ἢ ἴσως καὶ ἀπ' τὴ Γουατεμάλα, τὸ πρῶμα δὲν εἶναι πολὺ ξεκαθαρισμένο. Ἀφοῦ ἐκτελέσαν ἥσυχια - ἥσυχια αὐτὴ τὴ λαμπρὴ πρῶτη, προσγειώθηκαν στὶς Ἠνωμένες Πολιτείες. Ὅταν ἐμεῖς καταγγελαμε τὴν ἐπίθεση, ὁ κ. Στήβενσον εἶπε πολὺ ἐνδιαφέροντα πράγματα.

Συγχωρήσατέ μου τὸ μακρὸς τῆς ὁμιλίας μου ἀλλὰ πιστεύω ὅτι πρέπει νὰ θυμίσω ἀκόμα μιὰ φορὰ τὰ μεγάλα λόγια ἐνὸς τόσο διακεκριμένου διανοούμενου ποὺ τὰ εἶπε ὁ κ. Στήβενσον τέσσερις ἢ πέντε μέρες προτοῦ ὁ Κέννεντυ δηλώσει ἥσυχια ἥσυχια, καταπρόσωπο ὅλου τοῦ κόσμου, ὅτι ἀναλάβαινε ὅλη τὴν εὐθύνη γιὰ ὅ,τι εἶχε συμβεῖ στὴν Κούβα. Εἶναι ἀπλῶς μιὰ σύνοψη τῶν ὧν εἶπε γιὰτὶ δὲν εἶχαμε τὸν καιρὸ νὰ συγκεντρώσουμε τὰ ἀκριβῆ πρακτικὰ ὧν τῶν συνεδριῶν.

Ὁ Στήβενσον εἶχε δηλώσει περὶ τοῦ τὰ εἶχε:

«Αἱ διατυπώσεις ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Κούβας κατηγοροῦν ἐναντίον τῶν ΗΠΑ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τοὺς βομβαρδισμοὺς τοὺς γενομένους εἰς τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἀβάνας καὶ τοῦ Σαντιάγο καὶ εἰς τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον τῶν Κουβανικῶν Ἀεροπορικῶν Δυνάμεων εἰς Σὰν Ἀντόνιο ντέλος Μπά-νιος στεροῦνται ἐντελῶς ὑποστάσεως».

Κι ὁ Στήβενσον τίς ἀπορρίπτει κατηγορηματικά.

Ὡς ἔχει δηλώσει ὁ πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις τῶν ΗΠΑ δὲν πρόκειται ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ ἐπέμβουν εἰς Κούβαν καὶ αἱ ΗΠΑ θὰ καταβάλουν πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως οὐδεὶς θερμοαμερικανὸς συμμετόσχη εἰς δράσιν ἐναντίον τῆς Κούβας.

Λίγο περισσότερο ἀπὸ ἓνα χρόνον ἀργότερα εἶχαμε τὴν εὐγένεια νὰ τοὺς παραδώσουμε τὸ πτώμα ἐνὸς πιλότου ποὺ εἶχε πέσει στὸ κουβανικὸ ἔδαφος. Ὅχι τὸ πτώμα τοῦ ταγματάρχη Ἀντεροσον, αὐτὸ ἦταν τὸ πτώμα κάποιου ἄλλου.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα συνέβησαν, ὡς λέγεται, σήμερον τὴν πρωΐαν καὶ χθές, αἱ ΗΠΑ μελετοῦν τὰς

αιτήσεις πολιτικού άσφλου συμφώνως πρὸς τὴν συνήθη διαδικασία». Ἐπρόκειτο νὰ δώσουν πολιτικὸ ἄσφλο ο' ἐκείνους ποὺ εἶχαν σιελει. Ἐκείνοι οἱ ὅποιοι πιστεύουν εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ζητοῦν πολιτικὸν δούλον φεύγοντες τὴν τυραννίαν καὶ τὴν καταδυνάστευσιν, θὰ εὐρίσκουν πάντοτε κατανόησιν καὶ εὐμενὴ ὑποδοχὴν πλησίον τοῦ βορειοαμερικανοῦ λαοῦ καὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Καὶ συνεχίζει ὁ Στήβενσον τὸ μακρὸ κήρυγμά του.

Μόλις δύο μέρες ἀργότερα, οἱ στρατιῶτες τῆς 2506 ταξιαρχίας, τῆς ἱακουσμένης γιὰ τὸν ἡρωισμό της στὰ χρονικὰ τῆς ἀμερικάνικης ἱστορίας, ἀποβιβάζονται στὴν ἀκτὴ Χιρόν. Κι ἄλλες δύο μέρες ἀργότερα ἡ ἡρωϊκὴ ταξιαρχία παραδίνεται χωρὶς νάκει χάσει καν ἓναν ἄνδρα. Καὶ στὴ συνέχεια ἀρχίζουν τὸ μεγάλο θέατρο, — ὀρισμένοι ἀπὸ οὗς τὸ ζέρετε — ὅπου ἄντρες ποὺ φοροῦσαν τὴ στολὴ τῶν Η.Π.Α. ἔλεγον πὺς ἦταν μάγειροι ἢ νοσοκόμοι ἢ πὺς εἶχαν πάρει μέρος στὴν ἀποστολὴ σὺν ναῦτες.

Τότε ὁ πρόεδρος Κέννεντυ ἔκανε μιὰν ὥραφαι χειρονομία. Δὲν προσποιήθηκε ὅτι ὑπερασπίζεται μιὰ ψευτικὴ πολιτικὴ στὴν ὅσας κανένας δὲν ἐπίστευε καὶ δήλωσε καθαρά ὅτι ἀναλάβαινε τὴν εὐθύνη γιὰ ὅλα ὅσα εἶχαν γίνει στὴν Κούβα. Κι ἐκεῖνος μὲν, τὴν ἀνάλαβε τὴν εὐθύνη. Ἀλλὰ ὁ Ὀργανισμὸς τῶν Ἀμερικανικῶν Κρατῶν δὲν τὸν κατάσχεσε ὑπεύθυνον γιὰ ὅλα αὐτά, καὶ δὲν τοῦ ζήτησε ὅπ' ὅσα γνωρίζουμε, καμιάν εὐθύνη. Ἐπρόκειτο γιὰ εὐθύνη ἐνώπιον τῆς ἱστορίας του κι ἐνώπιον τῆς ἱστορίας τῶν Η.Π.Α., γιὰτὶ ὁ Ὀργανισμὸς Ἀμερικανικῶν Κρατῶν ἦταν στὴν τροχιά του. Δὲν εἶχε καιρὸ ν' ἀσκοληθεῖ μὲ τέτοια πράγματα.

Εὐχαριστῶ τὸν Στήβενσον γιὰ τὴν ἀνιστόρηση τῆς μακρᾶς ζωῆς μου σὺν κομμουνιστῇ καὶ ἐπαναστάτῃ ποὺ βρῆκε τὴν καθιέρωσή του στὴν Κούβα. Τὰ ἀμερικάνικα πρακτορεῖα ὅπως πάντα συγχέουν τὰ πάντα τόσο στὴν κατασκοπεῖα ὅσο καὶ στίς εἰδήσεις. Ἡ ἱστορία μου ὡς ἐπαναστάτῃ εἶναι σύντομη. Στὴν πραγματικότητα ἀρχίζει μὲ τὴν ἐκπατρεία τοῦ

Γ κ ρ ἄ ν μ α καὶ συνεχίζεται ἀκόμα.

Προτού πάω να ζήσω στην Κούβα δεν άνηκα στο Κομμουνιστικό Κόμμα. Καί μπορούμε όλοι να δηλώσουμε μπροστά στην παρούσα Συνέλευση ότι ή θεωρία δράσης της Κουβανικής Έπανάστασης είναι ο Μαρξισμός - Λενινισμός. Λίγο ενδιαφέρουν οι προσωπικές αναφορές. Τò οπούδαίο είναι ότι ο Στήθενον λέει ακόμα πώς δεν υπάρχει παραβίαση νόμων, πώς ούτε τα πλοία ούτε τ' αεροπλάνα, βεβαίως, ξεκινούν από δω. Πώς οι πειρατικές επιθέσεις γίνονται με αυθόρμητη γένεση. Μιλάει με την ίδια ήρεμία στη φωνή του, με την ίδια αυτοπεποίθηση, με τόν Ιδιο τόνο του σοβαρού και σταθερού διανοούμενου, όπως μιλούσε και τò 1961 για να δηλώσει με έμφαση, προτού να τόν διαψεύσουν, ότι τὰ «κουβανικά» αεροπλάνα είχαν απογειωθεί από κουβανικό έδαφος κι ότι έπρόκειτο για πολιτικούς φυγάδες. Φυσικά, για μιάν ακόμη φορά κατανού γιατί ο διακεκριμένος συνάδελφός μας Στήθενον έκρινε καλò ν' αποχωρήσει απ' την παρούσα Συνέλευση.

Οι Ήνωμένες Πολιτείες ίσχυρίζονται ότι μπορούν να εκτελουν πτήσεις επιτήρησης έπειδή ο 'Οργανισμός τών 'Αμερικανικών Κρατών τις έχει εγκρίνει. Με ποιò δικαίωμα ο ΟΑΚ εγκρίνει πτήσεις επιτήρησης του έδάφους μιàs χώρας; Ποιός είναι ο ρόλος τών Ήνωμένων Έθνών; Σε τί χρησιμεύει τούτος ο 'Οργανισμός αν ή μοίρα μας πρέπει σάνει και καλὰ να εξορπείται από την τροχιά — όπως τόσο εβστοχα την αποκάλεσε ο αντιπρόσωπος της Καλομβίας — του 'Οργανισμού τών 'Αμερικανικών Κρατών; Είναι ένα πολύ σοβαρό ζήτημα που πρέπει να τεθεί στην παρούσα Συνέλευση.

Ή μικρή μας χώρα δεν μπορεί να δεχτεί με κανένα τρόπο νύχει μιà μεγάλη χώρα τò δικαίωμα να παραβιάζει τόν έναέρριο χώρο της. Κι' ακόμα λιγότερο όταν ή μεγάλη χώρα προβαίνει ο' αυτές τις ενέργειες προβάλλοντας τόν παράδοξο ισχυρισμό ότι έχει την έγκριση του 'Οργανισμού τών 'Αμερικανικών Κρατών ο οποίος μας έχει αποβάλει από τούς κόλλους του με τόν όποιο δεν συνδεάμαστε με κανένα τρόπο. Αυτό που είπε ο αντιπρόσωπος τών Ήνωμένων Πολιτειών είναι πολύ σοβαρά.

Μοῦ μένουν ἀκόμη νὰ πῶ δυὸ πραγματάκια. Δὲν ἔχω τὴν πρόθεση νὰ ἐξαντλήσω ὅλο τὸ χρόνο τῆς Συνέλευσης σὲ ἀπαντήσεις καὶ ἀνταπαντήσεις.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν λέει ὅτι ἡ Κούβα ρίχνει στὸν ἀποκλεισμό τὸ φταίξιμο γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καταστροφή πού ἔχει πάθει, ἐνῶ ἡ καταστροφὴ αὐτὴ εἶναι συνέπεια τῆς κακῆς διαχείρισης τῶν οἰκονομικῶν ἀπὸ τὴν κυβέρνησή της. Ὅταν ἀκόμη δὲν εἶχε συμβεῖ τίποτε, δὲταν μῆλκαν σὲ ἰσχύ οἱ πρῶτοι ἐθνικοὶ νόμοι στὴν Κούβα, οἱ Ἡνωμένες Πολιτείες ἔρχισαν νὰ παίρνουν μέτρα οἰκονομικῆς καταστολῆς, ὅπως ἡ μονόπλευρὴ καὶ χωρὶς καμιά διάκριση κατάργηση τοῦ ποσοστοῦ ζάχαρης πού ἦταν πατροπαράδοτο νὰ πουλᾶμε στὴν βόρειοαμερικανικὴ ἀγορά. Παρόμοια, ἄρνηθηκαν νὰ διῦλίζουν τὸ πετρέλαιο πού εἴχαμε ἀγοράσει ἀπὸ τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση καθὼς εἴχαμε δικαίωμα καὶ σύμφωνα μὲ τὴν προσαρτία πού μᾶς παρέχει κάθε νοητὸς νόμος.

Δὲ θὰ ξαναπιάσω νὰ λέω τὴ μακριὰ ἱστορία τῶν οἰκονομικῶν ἐπιθέσεων ἀπὸ μέρους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Θὰ ἐπαναλάβω ὅμως ὅτι παρὰ τὶς ἐπιθέσεις αὐτὲς καὶ χάρη στὴν ἀδελφικὴ βοήθεια τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν καὶ κυρίως τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης ἔχουμε κάνει προόδους καὶ θὰ συνεχίσουμε νὰ κάνουμε. Ἔστω κι' ἂν καταδικάζουμε τὸν οἰκονομικὸ ἀποκλεισμό, πάντως αὐτὸς δὲν πρόκειται νὰ ἀνακόψει, τὴν πορεία μας. Κι ὅτι κι ἂν συμβεῖ ἐμεῖς θὰ συνεχίσουμε νὰ εἴμαστε πάντα μὴ μικρὴ ἔκταση στέρεου ἐδάφους μέσα στὸ τέλμα, κάθε φορὰ πού θὰ προσερχόμαστε σὲ τούτῃ τῇ Συνέλευσῃ ἢ ἄλλοι, γιὰ ν' ἀποκαλέσουμε τὰ πράγματα μὲ τὸ ὄνομά τους καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ΗΠΑ φρουροὺς τῆς καταπίεσης σ' ἀλόκληρὴ τὴν οἰκουμένη.

Τέλος, εἶναι ἀπολύτως ἀκριβὲς ὅτι οἱ Ἡνωμένες Πολιτείες ἀπαγόρευαν νὰ ἐξάγονται τὰ φάρμακά τους στὴν Κούβα. Ἄν ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, ἡ κυβέρνησή μας θὰ παραγγελλεῖ κατὰ τοὺς προσεχεῖς μῆνες φάρμακα στὶς Ἡνωμένες Πολιτείες καὶ θὰ στείλει στὸν Σιῆθενσον ἓνα τηλεγράφημα πού ὁ ἀντιπρόσωπός μας θὰ τὸ διαβάσει στὴν Ἐπιτρο-

πή του ΟΗΕ ή όπου άλλου κριθεί σκόπιμο, για να ξέρει όλος ο κόσμος καλά αν οι καταγγελίες της Κούβας είναι σωστές ή όχι. Έν πάσει περιπτώσει, ως αυτή τη στιγμή είναι. Την τελευταία φορά που θελήσαμε ν' αγοράσουμε φάρμακα όξιας 1.500.000 δολλαρίων, φάρμακα που δεν παρασκευάζονται στην Κούβα και που είναι απαραίτητα μόνο για να σωθούν ανθρώπινες ζωές, η βορειοαμερικάνικη κυβέρνηση επενέβη και εμπόδισε να πραγματοποιηθεί η πώληση.

Πρίν από λίγο καιρό, ο πρόεδρος της Βολιβίας<sup>1</sup> είπε στους άπεσταλμένους μας με δάκρυα στα μάτια ότι ήταν αναγκασμένος να διακόψει τις σχέσεις με την Κούβα επειδή του τό επιβάλλουν οι Ήνωμένες Πολιτείες. Οι διπλωματικοί μας αντιπρόσωποι έφυγαν από την Λά Πάζ.

Δέν μπορώ να θεβαιώσω αν ο Πρόεδρος της Βολιβίας είπε την αλήθεια. Όμως τὸ θέβαιο είναι πὸς ἐμεῖς τοῦ εἴπαμε ότι αὐτὴ ἡ συναλλαγὴ μὲ τὸν ἐκθρό δὲν θὰ τοῦ χρησίμευε σὲ τίποτα γιατί ἦταν κιόλας καταδικασμένος.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Βολιβίας, μὲ τὸν ὁποῖο τίποτε δὲν μᾶς συνέδεε καὶ δὲν μᾶς συνδέει, καὶ μὲ τὴν κυβέρνησή τοῦ ὁποῖο δὲν κάναμε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ διατηροῦμε τις σχέσεις πὸς πρέπει νὰ διατηροῦμε μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀμερικής, ἀνατράπηκε μὲ στρατιωτικὸ πραξικόπημα. Τώρα στὴ Βολιβία ἔχει ἔρθει στὰ πράγματα μιὰ κυβερνητικὴ Χούντα.

Σ' ἐκεῖνος πὸς ὅπως ὁ Πρόεδρος τῆς Βολιβίας δὲν ἔβρουν νὰ πέρτουν μὲ ἄξιοπρέπεια ταιριάζει αὐτὸ πὸς ἔλεγε, θαρρῶ, ἡ μητέρα τοῦ τελευταίου Χαλίφη τῆς Γρανάδας ὁ ὁποῖος θρηνοῦσε τὸ χαμὸ τῆς πόλης:

«Καλὰ κάνεις καὶ θρηνεῖς σὰ γυναῖκα αὐτὸ πὸς δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ὑπερασπιστεῖς σὰν ἄντρας».

---

1. Πιέθ Έστενσόντε.

*III. Νὰ δημιουργήσουμε δύο, τρία ... πολυάριθμα Βιετνάμ, αὐτὸ εἶναι τὸ σύνθημα !*





*Είναι ή ώρα των μεγαλειών και δέν πρέπει  
νά βλέπουμε άλλα άπ' τό φώς.*

ΧΟΣΕ ΜΑΡΤΙ

Είκοσιένα χρόνια κύλισαν άπ' τόν τερματισμό του τελευ-  
ταίου παγκοσμίου πολέμου και πολλά δημοσεύματα, σέ πολ-  
λές γλώσσες, γιορτάζουν τό γεγονός που συμβολίζεται άπό  
τήν ήττα της 'Ιαπωνίας. Μιά άγνόσφαιρα φαινομενικής αϊ-  
σιοδοξίας βασιλεύει στους διάφορους τομείς στα διαφορετικά  
στρατιπέδα που χωρίζουν τόν κόσμο.

Είκοσιένα χρόνια δίχως παγκόσμιο πόλεμο, σ' αυτούς τους  
καιρούς με τις μεγάλες διαμάχες, τις βίαιες συγκρούσεις και  
τις απότομες αλλαγές, είναι ένα διάστημα που φαίνεται πολύ  
μεγάλο. Μά και δίχως ν' αναλύσουμε τα πρακτικά αποτελέ-  
σματα αυτής της ειρήνης για την όποία είμαστε όλοι διατεθει-  
μένοι να αγωνιστούμε (ή φτώχεια, ή έξαθλιωση, ή όλοένα  
και μεγαλύτερη έκμετάλλευση τεράστιων περιοχών του κό-  
σμου) πρέπει να αναρωτηθούμε αν είναι μια πραγματική ει-  
ρήνη.

Αυτές οι σημειώσεις δέν έχουν την άξίωση να δώσουν  
τό ιστορικό των διάφορων συγκρούσεων με τοπικό χαρακτή-  
ρα, που άκολούθησαν μετά την παράδοση της 'Ιαπωνίας. Και  
ούτε θα επιχειρήσουμε να κάνουμε τόν όδυνηρό και πάντα  
αυξανόμενο άπολογισμό των έμφύλιων σπαραγμών, που έ-  
χουν γίνει σ' αυτά τα χρόνια της ύποτιθέμενης ειρήνης. Μας  
φτάνει να αντιτάξουμε σ' αυτή την υπέρμετρη αϊσιοδοξία τα  
παραδείγματα του πολέμου της Κορέας και του Βιετνάμ.

Στόν πρώτο άπ' αυτούς, μετά από χρόνια άγριας πάλης,  
τό βόρειο τμήμα της χώρας έγινε αντίκειμενο της πύδ φοβε-

μής καταστροφής στα χρονικά του σύγχρονου πολέμου. Άντασκαμμένο απ' τις βόμβες, δίχως εργοστάσια, δίχως σχολεία και νοσοκομεία. Δίχως καμιά προστασία για δέκα εκατομμύρια κατοίκους.

Στόν πόλεμο της Κορέας επενέβησαν δεκάδες χίλιες κάτιο απ' την άπατηλή σημαία των Ήνωμένων Έθνών και με τη στρατιωτική καθοδήγηση των Ήνωμένων Πολιτειών, με τη μαζική συμμετοχή Αμερικανών στρατιωτών και τη χρησιμοποίηση του νοτιοκορεατικού πληθυσμού, που είχε επιστρατευθεί σάν κρέας για τὰ κανόνια.

Στό αντίπαλο στρατόπεδο, ό στρατός και ό λαός της Κορέας και οι έθελοντές της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας άνεφοδιόζονταν και είχαν μια συμπαράσταση από τη σοβιετική στρατιωτική μηχανή. Άπ' την άμερικάνικη πλευρά, δοκιμάστηκαν κάθε είδους όπλα καταστροφής: άν και είχαν άποκλεισθεί τὰ θερμояυρηνικά όπλα, χρησιμοποιήθηκαν σέ περιορισμένη κλίμακα τὰ βακτηριολογικά και χημικά όπλα.

Στό Βιετνάμ, οι πατριωτικές δυνάμεις πολέμησαν σκεδόν χωρίς καμιά διακοπή ενάντια σέ τρεις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις: ενάντια στην Ίαπωνία, που ή ίσχύς της έμελλε νά ύποστεί μιά κάθετη πτώση μετά τις βόμβες της Χιροσίμας και του Ναγκασάκι. Ένάντια στη Γαλλία που ξαναπήρε από τούτη τη νικημένη χώρα τις ίνδοκινέζικες άποικίες της και άγνόησε τις ύποσχέσεις που είχε δώσει στις δύσκολες στιγμές. Κι' ενάντια στις Ήνωμένες Πολιτείες ό' αύτη την τελευταία φάση του άγώνα.

Σ' όλες τις ήπειρους ύπήρχαν περιορισμένες συγκρούσεις, ένω στην άμερικάνικη ήπειρο δέν είχαν σημειωθεί άκόμη για άρκετό καιρό παρά μόνο άπόπειρες άπελευθερωτικής πάλης και πραξικοπημάτων, ίσαμε τη στιγμή που ή κουθανέζικη Έπανάσταση σήμανε τη σάλλιγγα του συναγερμού για τη σημασία αύτης της περιοχής και προκάλεσε τη λύσσα των ιμπεριαλιστών, ύποχρεώνοντάς την νά ύπερασπιστεί τις άκτιές της, στην άρχη στην Πλάγια Χιρόν και κατοπινά με την Κρίση του Όχιώβρη.

Αυτό το τελευταίο επεισόδιο θα μπορούσε να είχε προκαλέσει ένα πόλεμο με άνυπολόγιστες διαστάσεις, επειδή είχε φέρει αντιμέτωπους τους 'Αμερικανούς και τους Σοβιετικούς σχετικά με την Κούβα.

Μά προφανώς η πιο μεγάλη έστια πολέμου βρίσκεται αυτή τη στιγμή στα έδαφη της Ινδοκινεζικής χερσονήσου και στις γειτονικές της χώρες. Το Λάος και το Βιετνάμ σπαράζονται από εμφύλιους πολέμους, που παύουν πιά να είναι εμφύλιοι απ' τη στιγμή που είναι παρών ο Αμερικανικός Ιμπεριαλισμός, με όλη του την ισχύ. Κι' όλη η ζώνη γίνεται μια επικίνδυνη πυριτιδαποθήκη, έτοιμη να εκραγεί.

Στο Βιετνάμ, η σύγκρουση πήρε μια εξαιρετική όζυτητα. Δεν έχουμε την πρόθεση να δώσουμε την Ιστορία αυτού του πολέμου. Θα περιοριστούμε μόνο σε μερικά σημεία αναφοράς.

Το 1954, μετά τη συντριπτική ήττα των Γάλλων στο Ντι-έν Μπιέν Φού, υπεγράφησαν οι συμφωνίες της Γενεύης, που διαιρούσαν τη χώρα σε δύο ζώνες και δριζαν ότι θα γίνονταν εκλογές μέσα σε δεκαοκτώ μήνες, για να αποφοραστεί ποιά θα κυβερνούσε το Βιετνάμ και με ποιά τρόπο θα ξαναγινόταν η συνένωση της χώρας. Οι 'Αμερικανοί δεν υπέγραψαν αυτό το έγγραφο και άρχισαν να έλίσσονται για ν' άντικαταστήσουν το άνδρικό του Γάλλων, τον αυτοκράτορα Μπόο - Ντάι, με έναν άνθρωπο που να άνταποκρίνεται στις δικές τους προθέσεις. Ήταν ο Νγκό Ντίνχ Ντίεμ, που όλος ο κόσμος ξέρει το τραγικό του τέλος — της στιμένης λεμονόκουπας απ' τον Ιμπεριαλισμό. Μια αίσιοδοξία κυριάρχησε στο στρατόπεδο των λαϊκών δυνάμεων στους μήνες που ακολούθησαν την ύπογραφή των συμφωνιών της Γενεύης. Στο νότιο τμήμα της χώρας είχαν άρchiσει να κατεδαφίζουν τις άκυρώσεις του πολέμου εναντίον των Γάλλων και όλοι περίμεναν την έφορμολή της συνθήκης. Μά οι πατριώτες δεν άργησαν να καταλάβουν ότι δεν θα γίνονταν εκλογές εκτός πιά κι' άν οι Ήνωμένες Πολιτείες ένωσαν ότι μπορούσαν να επibάλουν τη θέλησή τους στις κάλπες, πράγμα που ήταν άδύνατο να γίνει

άκμῃ κι' ἄν κατέφευγαν σ' ὅλες τῆς μορφῆς τοῦ δόλου, ποῦ αὐτέξ ξερουν τὰ μυστικά του.

Οἱ ἀγῶνες συνεχίστηκαν ξανά στὸ νότιο τμήμα τῆς χώρας κι' ἔγιναν ὅλο καὶ πιὸ ἔντονοι ὥς τὴ σημερινή στιγμὴ ποῦ ὁ ἡμερικανικὸς στρατὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ἑκατομμύριο περίπου εἰσβολεῖς, ἐνῶ οἱ δυνάμεις τῶν ἡνδρειακῶν μειώνονται καὶ χάνουν ὀλοσδιόλου τὴ μαχητικότητά τους.

Εἶναι κοντὰ δυὸ χρόνια ποῦ οἱ Ἀμερικανοὶ ἔρχισαν συστηματικὰ τοὺς βομβαρδισμοὺς ἐνάντια στὴ Λαϊκὴ Δημοκρατία τοῦ Βιετνάμ σὲ μιὰ καινούρια προσπάθεια νὰ λυγίσουν τὴ μαχητικότητα τοῦ Νότου καὶ νὰ τοῦ ἐπαβάλουν μιὰ συνδιάσκεψη, ξεκινώντας ἀπὸ μιὰ θέση ἰσχύος. Στὴν ἀρχή, οἱ βομβαρδισμοὶ ἦταν λίγο - πολὺ σποραδικοὶ καὶ ξεκινούσαν ἀπ' τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι ἀποτελοῦσαν ἀντίποινα γιὰ ὑποτιθέμενες προκλήσεις τῶν Βορείων. Σὲ συνέχεια, αὐτοὶ οἱ βομβαρδισμοὶ αὐξήθηκαν σὲ ἐνταση, ἔγιναν μεθοδικοὶ ὥσπου νὰ μεταβληθοῦν, μέρα μετὰ τὴν ἡμέρα, σ' ἓνα τεράστιο κυνηγητὸ ἀπὸ μέρους τῶν ἀεροπορικῶν μονάδων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πρὸς τὸ σκοπὸ νὰ καταστρέψουν κάθε ἕκτος πολιτισμοῦ στὸ βόρειο τμήμα τῆς χώρας. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ θλιβερά ἐπεισόδια τῆς διαβόητης κλημάκωσης.

Οἱ ὕλικοι στόχοι τῶν γιάνκηδων ἔχουν ἐπιτευχθεῖ στὸ μεγαλύτερο μέρος παρὰ τὴν ἀποφασιστικὴ ἀντίσταση τῶν ἀντιαεροπορικῶν μονάδων τοῦ Βιετνάμ, παρὰ τὰ 1.700 ἀεροπλάνα ποῦ ἔχουν καταρριφθεῖ καὶ παρὰ τὴ βοήθεια τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου σὲ πολεμικὸ ὕλικό.

Ὑπάρχει μιὰ ὀδυνηρὴ πραγματικότητα: τὸ Βιετνάμ, τὸ ἔθνος ποῦ ἐνσαρκώνει τῆς λαχτάρες καὶ τῆς ἐλπίδες νίκης ἐνὸς ἀλόκληρου ἑκασμένου κόσμου, εἶναι τραγικὰ μόνο του.

Ἡ ἀλληλεγγύη τοῦ προοδευτικοῦ κόσμου μετὰ τὸ λαὸ τοῦ Βιετνάμ μοιάζει μετὰ τὴν πικρὴ εἰρωνεῖα ποῦ σφίμεινε ἡ ἐνθάρρυνση τοῦ ὅχλου γιὰ τοὺς μονομάχους τοῦ ρωμαϊκοῦ τσίρκου. Τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι νὰ εὐχάμαστε τὴν ἐπατυχία τοῦ θύματος τῆς εἰσβολῆς, μὰ νὰ μοιραστοῦμε τὴν τύχη του, νὰ εἴμαστε μαζί του στὸ θάνατο ἢ στὴ νίκη.

\*Αν θελήσουμε να αναλύσουμε τη μοναξιά του Βιετνάμ, θα μᾶς πᾶσει ένα δίχως για τούτη την ὀλοή στιγμή τῆς ἀνθρωπότητας.

Ὁ ἀμερικάνικος ἱμπεριαλισμὸς εἶναι ἔνοχος εἰσβολῆς. Τὰ ἐγκλήματά του εἶναι τεράστια καὶ ἐπεκτείνονται σ' ὅλο τὸν κόσμον. Αὐτὸ τὸ ξέρουμε, κύριοι. Μὰ εἶναι ἔνοχοι ἐξίσου κι' ἐκεῖνοι ποὺ στὴν ἀποφασιστικὴ στιγμή δίστασαν νὰ κάνουν τὸ Βιετνάμ ἓνα ἀπαραβίαστο μέρος τοῦ σοσιαλιστικοῦ χώρου. Θὰ διέτρεχαν πράγματι τὸν κίνδυνο ἐνὸς πολέμου σὲ παγκόσμια κλίμακα, μὰ θὰ ὑποχρέωναν ἐπίσης τοὺς Ἀμερικανοὺς ἱμπεριαλιστὲς νὰ ἀποφασίσουν. Εἶναι ἔνοχοι ἐκεῖνοι ποὺ συνεκίχουν ἓναν πόλεμο μὲ βρισιλὲς καὶ τρικλοποδιές, ποὺ τὸν ἔρχισαν ἀπὸ καιρὸ οἱ ἀντιπροσώπων τῶν δύο πὺλ μεγάλων δυνάμεων τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου.

Θέτουμε τὸ πρόβλημα γιὰ νὰ πετύχουμε μιὰ τίμια ἀπάντηση: τὸ Βιετνάμ εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀπομονωμένο καὶ ἐπιδέχεται σὲ μιὰ ἐπικίνδυνη ἰσορροπία ἀνάμεσα στὶς δύο δυνάμεις ποὺ ἔχουν ἐμπλακεῖ στὴ διαπύλη;

Τὶ μεγάλος ποὺ εἶναι αὐτὸς ὁ λαός! Πόσο γενναῖος καὶ στωϊκὸς εἶναι! Καὶ τί μᾶθημα ἀντιπροσωπεύει ὁ ἀγῶνας γιὰ ὅλο τὸν κόσμον.

Δὲν θὰ μᾶθουμε πρὶν περάσει καιρὸς ἀν' ὃν ὁ πρόεδρος Τζόνσον τὸ σκεφτόταν σοδαρὰ νὰ πραγματοποιήσει κάποιες ἀναγκαῖες μεταρρυθμίσεις γιὰ τὸ λαὸ τῆς χώρας του, γιὰ νὰ ἀφαιρέσει τὴν ἄεζιτητα ἀπὸ τὶς ταξικὲς ἀντιθέσεις ποὺ ἐκδηλώνονται μὲ μιὰ ἐκρηκτικὴ δύναμη καὶ ὀλοένα καὶ πὺλ συχνά. Μὰ εἶναι βέβαιον ὅτι αὐτὲς οἱ βελτιώσεις ποὺ ἀναγγέλλθηκαν μὲ τὸν πομπώδη τίτλο μᾶς πάλης γιὰ τὴ «μεγάλῃ κοινωνίᾳ» ἔπρεσαν ὅλες στὸν καιρὸ τοῦ Βιετνάμ.

Ἡ πὺλ μεγάλη ἱμπεριαλιστικὴ δύναμη αἰσθάνεται μιὰ ἀίμορραγία στοὺς κόλπους τῆς, ποὺ τὴν προκαλεῖ μιὰ μικρὴ καὶ καθυστερημένη χώρα καὶ ἡ μυθικὴ οἰκονομία τῆς αἰσθάνεται τὶς συνέπειες ἀπ' τὴ διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου. Νὰ σκοτώνεις ἔπαψε πὰ νὰ εἶναι τὸ πὺλ προσδοκώμενον ἐμπόριο τῶν μονοπωλίων. Ὅ,τι διαθέτουν αὐτοὶ οἱ ὑπέρροχοι στρατιῶτες,

πέρα απ' τὴν ἀγάπη τους γιὰ τὴν πατρίδα καὶ γιὰ τὴν κοινωνία τους καὶ πέρα ἀπὸ τὸ ἀνεξάντλητο θάρρος τους, εἶναι μόνο ἀμυντικὰ ὅπλα κι' αὐτὰ σὲ μιὰ περιορισμένη ποσότητα. Μὰ ὁ ἱμπεριαλισμὸς βουλιάζει στὸ Βιετνάμ, δὲν βρίσκει διέξοδο καὶ ἀναζητεῖ ἀπεγνωσμένα ἕνα δρόμο ποὺ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ ἀποφύγει ἀξιοπρεπῶς τὸν κίνδυνο, σὺν ὁποῖο ἔχει ἐμπλακεῖ. Μὰ τὰ «Τέσσερα Σημεῖα» τοῦ Βορρά καὶ τὰ «Πέντε Σημεῖα» τοῦ Νότου τὸν κρατᾶνε πιασμένο μέσα σὲ μιὰ τανάλια καὶ κάνουν ἀκόμα πιὸ ἀποφασιστικὴ τὴ σύγκρουση.

Ὅλα φαίνεται νὰ δείχνουν ὅτι ἡ εἰρήνη, αὐτὴ ἡ ἀπαθὴς εἰρήνη ποὺ τῆς ἔδωσαν αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀποκλειστικά καὶ μόνο γιὰτὶ δὲ σημειώθηκε καμμιά παγκόσμια σύρραξη, βρίσκεται πάλι σὲ κίνδυνο νὰ γίνῃ θρύψαλα ἀπὸ τούτῃ τὴν ἀμετάτρεπτη καὶ ἀπαράδεκτη πρωτοβουλία ποὺ πῆραν οἱ Ἀμερικανοί.

Καὶ σὲ μᾶς, στοὺς ἐκμεταλλευόμενους τοῦ κόσμου, ποῶς εἶναι ὁ ρόλος ποὺ μᾶς ἀνήκει; Οἱ λαοὶ τῶν τριῶν ἡπείρων παρακολουθοῦν καὶ διδάσκονται τὸ μάθημά τους ἀπ' τὸ Βιετνάμ. Ἐπειδὴ οἱ ἱμπεριαλιστές, μὲ τὴν ἀπειλὴ τοῦ πολέμου, ἀποκοῦν ἕναν ἐκθιασμὸ πάνω σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ σωστὴ ἀπάντηση εἶναι νὰ μὴ φοβόμαστε τὸν πόλεμο. Ἡ γενικὴ τακτικὴ τῶν λαῶν πρέπει νὰ εἶναι νὰ ἐπιτίθενται σκληρὰ καὶ ἀδιάκοπα σὲ κάθε σημεῖο ὅπου παρουσιάζεται ἡ σύγκρουση.

Μὰ, ἐκεῖ ὅπου ἔχει σπάσει αὐτὴ ἡ ἀθλία εἰρήνη ποὺ ὑφιστάμεθα, ποιὼς πρέπει νὰ εἶναι ὁ στόχος μας; Νὰ ἀπελευθερωθοῦμε πόση θυσία.

Τὸ πανόραμα τοῦ κόσμου εἶναι σήμερα πολὺπλοκο στὸ μέγιστο βαθμὸ. Ὁ σῖκος τῆς ἀπελευθέρωσης ἀφορᾷ ἀκόμη καὶ κῶρες τῆς γηραιᾶς Εὐρώπης, ὅρκετ' ἀνεπιτυγμένες γιὰ νὰ αἰσθάνονται ἄλλες τics ἀντιθέσεις τοῦ καπιταλισμοῦ, μὰ τόσο ἀδύνατοι ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἀκολουθήσουν τὸ δρόμο τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ἢ νὰ ἐμπλακοῦν σ' αὐτόν. Ἐκεῖ οἱ ἀντιθέσεις θα φιάσουν, σὶά χρόνια ποὺ μᾶς ἔρχονται, σ' ἕνα ἐκρηκτικὸ βαθμὸ, μὰ τὰ προβλήματά τους — καὶ κατὰ συνέπεια καὶ ἡ λύση τους — εἶναι διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα τῶν δι-

κῶν μας ἐξαρτημένων καὶ οἰκονομικὰ καθυστερημένων λαῶν.

Τὸ κυριώτερο πεδίο ἐκμετάλλευσης τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ἀγκαλιάζει τὶς τρεῖς καθυστερημένες ἡπείρους: τὴν Ἀμερικὴ, τὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀφρική. Ἡ κάθε χώρα ἔχει τὶς ἰδιομορφίες της, μὰ καὶ ἡ κάθε ἡπειρος σὺν σύνολό της τὶς δικές της.

Ἡ Ἀμερικὴ ἀποτελεῖ ἓνα σύνολο λίγο πολὺ ὁμοιογενὲς καὶ τὰ ἀμερικανικὰ μονοπωλιακὰ κεφάλαια διατηροῦν τὰ ὑπόλυτα πρωτεία σὺν σύνολο τῶν ἐδαφῶν της. Οἱ κυβερνήσεις ἀνδρείκελα ἤ, σὴν καλύτερη περίπτωση, οἱ ἀδύνατες καὶ φοβισμένες, δὲν μποροῦν νὰ ἀντιπαχθοῦν σὲ διαταγὰς τῶν γι-ἀνγκῶν ἀφεντικῶν. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἔχουν φτάσει σχεδὸν σὺν τελευταῖο ὅριο τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς τους κυριαρχίας καὶ δὲν θὰ μποροῦσαν πὰ νὰ προχωρήσουν παραπέρα. Ἡ ὁποιοδήποτε ἀλλαγὴ σὴν κατὰστασι θὰ μποροῦσε νὰ μεταβληθεῖ σὲ μὴ κάμψη τῆς πρωτοκαθεδρίας τους. Ἡ πολιτικὴ τους συνίσταται σὺν νὰ διατηρήσουν αὐτὰ πὺ ἔχουν κερδίσει. Ἡ γραμμὴ τῆς δράσης τους περιορίζεται σήμερα σὴν κτηνώδη χρησιμοποίησι τῆς βίας γιὰ τὴν κατὰπνιξι τῶν ἀπελευθερωτικῶν κινήματων, ὅποια κι' ἂν εἶναι αὐτὰ.

Τὸ σύνθημα «δὲν θὰ ἐπιτρέψουμε μὴ ἄλλη Κούβα» πᾶει νὰ κρύψει τὴ δυνατότητά τους νὰ διαπράττουν ἀτιμώρητα εἰσβολές, σὰν κι' αὐτὴν πὺ ἐγίνε ἐνάντια σὴν Δομινικανικὴ Δημοκρατία ἢ προηγούμενα μὲ τὴ σφαγὴ τοῦ Παναμά, καὶ τὴν καθαρὴν προειδοποίησι ὅτι τὰ στρατεύματα τῶν γιάνκηδων εἶναι διατεθειμένα νὰ ἐπεμβαίνουν σ' ὁποιοδήποτε σημεῖο τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου διαταράσσεται ἡ κατεστημένη τάξι, βάζοντας σὲ κίνδυνο τὰ ἀμερικανικὰ συμφέροντα. Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἀπολαμβάνει μὴ ἀπόλυτη σχεδὸν ἀτιμωρησία. Ἡ Ὀργάνωσι Ἀμερικανικῶν Κρατῶν, ὅσο ξεπεσμένη κι' ἂν εἶναι, ἀποτελεῖ μὴ πολὺ βολικὴ μάσκα. Ὁ Ο.Η.Ε. εἶναι τόσο ἀναποτελεσματικὸς, πὺ πέφτει σὲ ὅρια τοῦ γελοίου καὶ τοῦ τραγικοῦ. Οἱ στρατοὶ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἐπέμβουν, γιὰ νὰ συντρίψουν τοὺς λαοὺς της. Στὴν οὐσία, ἔχει συγκροτηθεῖ ἡ διεθνὴς τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς



προδοσίας. Έξάλλου, οι εθνικές άστικές τάξεις δεν είναι πιά διόλου ικανές να άντιταχθούν στον ήμπεριαλισμό — άν ήταν και καρμιά φορά — και σήμερα είναι ή άποσθοφυλακή του. Δεν υπάρχουν πιά άλλες άλλαγές να γίνουν: ή σοσιαλιστική επανάσταση ή καρικατούρα της επανάστασης.

Η Άσία είναι μιά ήπειρος με χαρακτηριστικές ιδιομορφίες. Οι άπελευθερωτικοί άγώνες ενάντια σε διάφορες εύρωπαϊκές άποικιοκρατικές δυνάμεις οδήγησαν στην έγκαθίδρυση λίγο πολύ προοδευτικών κυβερνήσεων, που ή παραέρα έξελιξη τους ήταν σε όρισμένες περιπτώσεις τó βάθαιμα των πρώτων στόχων της εθνικής άπελευθέρωσης και σε άλλες μιά επι-σιτροφή σε προήμπεριαλιστικές θέσεις.

Άπό οίκονομική πλευρά, οι Ήνωμένες Πολιτείες είχαν λίγα να χάσουν και πολλά να κερδίσουν στην Άσία. Οι άλλες τούς διευκολύνουν. Άγωνίζονται για να έκτοπίσουν άλλες νεοαποικιακές δυνάμεις, για να διεισδύσουν σε καινούριες σφαίρες ένεργειών στον οίκονομικό τομέα, κάποτε άμεσα και κάποτε χρησιμοποιώντας την Ίαπωνία.

Μά υπάρχουν ειδικές πολιτικές συνθήκες, προπάντων στην ήνδοκινεζική κερσόνησο, οι όποιες προσδίδουν μιά έξαιρετική σημασία στην Άσία και παίζουν ένα πολύ σπουδαίο ρόλο στην καθολική στρατηγική πόλεμου του άμερικάνικου ήμπεριαλισμού. Ό τελευταίος περισφίγγει την Κίνα με ένα κλοιό, πο' περιλαμβάνει τουλάχιστο τη Νότιο Κορέα, την Ίαπωνία, τη Φορμόζα, τó Νότιο Βιετνάμ και την Ταϊλάνδη.

Αύτη ή διπλή κατάσταση, ένα τόσο σημαντικό στρατηγικό συμφέρον όπως είναι ή στρατιωτική περικύκλωση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας άπ' τή μιά μεριά και ή φιλοδοξία των άμερικανικών κεφαλαίων να βρούν διέξοδο στις μεγάλες της άγορές άπ' την άλλη, κάνουν την Άσία ένα άπό τὰ πιά έκρηκτικά μέρη του σημερινού κόσμου, παρά τη φαινομενική σταθερότητα που υπάρχει έξω άπό τη ζώνη του Βιετνάμ.

Η Μέση Άνατολή, που άνήκει γεωγραφικά σ' αύτη την ήπειρο, με τις δικές της ξεχωριστές άντιφάσεις, βρίσκεται σε μεγάλο άναθρασμό και δεν μπορούμε να προβλέψουμε τί

διαστάσεις θα πάρει ο ψυχρὸς πόλεμος ἀνάμεσα στὸ Ἰσραήλ, ποὺ ὑποστηρίζεται ἀπ' τοὺς ἡμεριαλιστές, καὶ στὶς προοδευτικὲς χώρες τῆς περιοχῆς. Εἶναι ἕνα ἄλλο ἀπ' τὰ ἡφαίστεια ποὺ ἀπειλοῦν τὸν κόσμον.

Ἡ Ἀφρικὴ προσφέρει τὰ γνωρίσματα ἐνδὸς σχεδὸν παρθένου ἐδάφους γιὰ τὴ νεοαποικιοκρατικὴ εἰσβολή. Ἐγιναν ἀλλαγὲς ποὺ ὡς ἕνα βαθμὸ ὑποκρέωναν τὶς νεοαποικιοκρατικὲς δυνάμεις νὰ ἐνδύσουν σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ παλιὰ ἀπόλυτα προνόμια τους. Μὰ ὅταν οἱ διαδικασίες ἐξελλίσσονται ἀδιάκοπα, τότε τὴν ἀποικιοκρατίαν τὴ διαδέχεται ἡ νεοαποικιοκρατία, ποὺ οἱ συνέπειές της εἶναι οἱ ἴδιες ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκονομικὴ κυριαρχία.

Οἱ Ἠνωμένους Πολιτείες δὲν ἔχουν ἀποικίες σ' αὐτὴ τὴν ἡπειρὸ καὶ πασχίζουν τώρα νὰ διεισδύσουν σὰ παλιὰ περιφραγμένα κτήματα τῶν συνεταίρων τους. Μποροῦμε νὰ διαβεβαιώσουμε ὅτι ἡ Ἀφρικὴ ἀποτελεῖ μιὰ μακροπρόθεσμη ἐφεδρεία σὰ στρατηγικὰ σχέδια τοῦ ἀμερικανικοῦ ἡμεριαλισμοῦ. Οἱ σημερινὲς ἐπενδύσεις του δὲν εἶναι σημαντικὲς παρὰ μόνο στὴν Νοτιοαφρικανικὴ Ἐνωση καὶ ἄρχει ἡ διείσδυσή του στὸ Κονγκό, στὴ Νιγηρίαν καὶ σὲ ἄλλες χώρες, ὅπου ὑποδόκει ἕνας βίαιος ἀνταγωνισμὸς (εἰρηνικὸς γιὰ τὴν ὥρην) μὲ ἄλλες ἡμεριαλιστικὲς δυνάμεις.

Ὁ ἡμεριαλισμὸς δὲν ἔχει ἀκόμη μεγάλη συμφέροντα νὰ ὑπερασπιστεῖ ἐκεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὑποτιθέμενο δικαίωμά του νὰ ἐπεμβαίνει σ' ὁποιοδήποτε σημεῖο τοῦ κόσμου, ὅπου τὰ μονοπώλια μυρίζονται μεγάλα κέρδη ἢ τὴν ὑπαρξὴ μεγάλων ἐφεδρειῶν σὲ πρῶτες ὕλες.

Ὅλα αὐτὰ τὰ δεδομένα μᾶς κάνουν νὰ ἀναρωτηθοῦμε δικαιολογημένα γιὰ τὶς δυνατότητες μᾶς βραχυπρόθεσμης ἢ μακροπρόθεσμης ἀπελευθέρωσης τῶν λαῶν τῆς Ἀφρικῆς.

Ἄν ἀναλόοουμε τὴν Ἀφρικὴ, θὰ δοῦμε ὅτι γίνεται ἕνας ἀγῶνας μὲ κάποια ἐνταση στὶς πορτογαλικὲς ἀποικίες τῆς Γουινέας, τῆς Μοζαμβίκης καὶ τῆς Ἀγκόλας, μὲ ἀξιόλογες ἐπιτυχίες στὴν πρώτη καὶ μὲ ἀσταθεῖς ἐπιτυχίες στὶς δύο ἄλλες. Ὅτι παραβρισκώμαστε ἀκόμη σὲ μιὰ πάλιν ἀνάμεσα στοὺς

διαδόχους του Λουιούμπα και τους παλιούς συνένους του Τσομπιέ στο Κογκό, πάλη που φαίνεται να κλίνει προσωρινά προς τη μεριά των τελευταίων, που «ειρήνευσαν» προς όφελός τους ένα μεγάλο τμήμα της χώρας, μολοντί ο πόλεμος παραμένει σε λανθάνουσα κατάσταση.

Το πρόβλημα είναι διαφορετικό στη Ρουμανία. Ο βρετανικός ιμπεριαλισμός χρησιμοποίησε όλους τους μηχανισμούς που είχε στη διάθεσή του, για να παραδώσει την έξουσία σε μια μειονότητα λευκών, που την κρατάει και σήμερα.

Η σύγκρουση απ' την πλευρά της 'Αγγλίας δεν έχει καθόλου επίσημο χαρακτήρα. Με τη συνηθισμένη της διπλωματική δεξιοτεχνία — που πρέπει να την ποῦμε καθαρή υποκρισία — η δύναμη αυτή περιορίζεται να παρουσιάζει μια πρόσωση όπου αποδοκιμάζει τάχα τα μέτρα που έχει πάρει ή κυβέρνηση του Γιάν Σμιθ. Η δόλια στάση της έχει την υποστήριξη μερικών χωρών της Κοινοπολιτείας, που την ακολουθούν, και επικρίνεται από ένα μεγάλο μέρος των χωρών της Μαύρης 'Αφρικής, είτε πρόκειται ή όχι για πειθήνιους υποτελείς του αγγλικού ιμπεριαλισμού.

Στη Ρουμανία, η κατάσταση μπορεί να γίνει εξαιρετικά έκρηκτική αν αποκραυγαλωθούν οι προσπάθειες των μαύρων πατριωτών για να πάρουν τα όπλα κι' αν το κίνημα δεχθεί πραγματικά μια υποστήριξη από τα γειτονικά αφρικανικά Έθνη. Μά για την ώρα, όλα τα προβλήματα συζητούνται μέσα σε τόσο μη αποτελεσματικούς οργανισμούς όπως είναι ο ΟΗΕ, ή Κοινοπολιτεία και ο Ο.Υ.Α.

Όσοο, η πολιτική και κοινωνική εξέλιξη της 'Αφρικής δεν επιτρέπει να προβλέψουμε μια επαναστατική κατάσταση σε ήπειρωτική κλίμακα. Οι απελευθερωτικοί αγώνες ενάντια στους Πορτογάλους πρέπει να καταλήξουν στη νίκη, μα η Πορτογαλία δεν σημαίνει τίποτα στον κατάλογο των υπαλλήλων του ιμπεριαλισμού. Οι συγκρούσεις με πραγματικά επαναστατική σημασία είναι εκείνες που προσβάλλουν στο μηχανισμό του ιμπεριαλισμού. Μά εμείς δεν πρέπει να σταματήσουμε ν' αγωνιζόμαστε για την απελευθέρωση των τριών

πορτογαλικών ύποικιων καί γιά τὸ βᾶθαιμα τῆς ἐπανάστασός τους.

Ὅταν οἱ μαῦρες μάζες τῆς Νότιας Ἀφρικῆς ἢ τῆς Ροδεσίας θ' ἀρχίσουν τὴν ἀληθινὴ ἐπαναστατικὴ τους πάλη, τότε θ' ἀρχίσει καί γιά τὴν Ἀφρικὴ μιὰ νέα ἐποχὴ. Ἦθ' ὅταν οἱ φτωχοὲς μάζες θὰ ριχτοῦν στὴ δράση γιά ν' ἀποσπᾶσουν ἀπ' τὰ χέρια τῶν ὀλιγαρχιῶν ποὺ τὲς κυβερνοῦν τὸ δικαίωμά τους γιά μιὰ δέξια ζωὴ.

Γιὰ τὴ στιγμὴ, τὰ πραξικοπήματα διαδέχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο ἢ μιὰ ὁμάδα ἀξωματικῶν ὑποκαθιστᾷ μιὰ ἄλλη ὁμάδα ἢ κυβερνήτες ποὺ δὲν ἐξυπηρετοῦν πιά τὰ συμφέροντα τῆς κάστας τους μῆτε καί τὰ συμφέροντα τῶν δυνάμεων ποὺ τοὺς ὑποκινοῦν ὑπουλα, μὰ δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη λαϊκὲς κινητοποιήσεις. Στὸ Κογκό, ἡ μνήμη τοῦ Λουμπούμπα ἔδωσε ψυχὴ σὲ παρόμοιες κινήσεις ποὺ ἀποδυναμώθηκαν ὅμως μέσα στοὺς τελευταίους μῆνες.

Στὴν Ἀσία, ὅπως τὸ ἔχουμε δεῖ, ἡ κατάσταση εἶναι ἐκρηκτικὴ καί τὰ σημεῖα τριβῆς δὲν βρίσκονται μόνο στὸ Βιετνὰμ καί στὸ Λάος, ὅπου διεξάγεται ὁ ἀγώνας. Βρίσκονται καί στὴν Καμπότζη, ὅπου ἡ ὁμεσὴ ἀμερικανικὴ ἐισβολὴ μπορεῖ ν' ἀρχίσει μιὰ ὁποιαδήποτε στιγμὴ, καί στὴν Ταϊλάνδη καί στὴ Μαλαισία, προφανῶς καί στὴν Ἰνδονησία, ὅπου δὲν μποροῦμε νὰ σκεφτοῦμε ὅτι εἰπώθηκε ἡ τελευταία λέξη, παρὰ τὴν ἐκμηδένιση τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος αὐτῆς τῆς χώρας ὅταν οἱ ἀντιδραστικοὶ πῆραν τὴν ἐξουσία. Καί ὑπάρχει βέβαια καί ἡ Μέση Ἀνατολή.

Στὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ, διεξάγεται ἐνοπλὸς ἀγώνας στὴ Γουατεμάλα, στὴν Κολομβία, στὴ Βενεζουέλα καί στὴ Βολιβία, καί ἐκδηλώνονται κιόλας τὰ πρῶτα συμπτώματα καί στὴ Βραζιλία. Ὑπάρχουν καί ἄλλες ἑστέες ἀντίστασης ποὺ ἀνέδουν καί σθίνουν. Μὰ ὅλες σχεδὸν οἱ χώρες αὐτῆς τῆς ἡπείρου εἶναι ὥριμες γιά παρόμοιο ἀγώνα ποῦ, γιά νὰ θριαμβεύσει, ἀπαιτεῖ τουλάχιστο τὴν ἐγκαθίδρυση μιᾶς κυβέρνησης μὲ σοσιαλιστικὲς τάσεις.

Σ' ὅλη τὴν ἡπειρο μιλιέται στὴν οὐσία μιὰ μόνη γλώσσ

σα, με μόνη εξαίρεση τη Βραζιλία, που ο λαός της μπορεί να περιληφθεί στους ισπανόγλωσσους λαούς, αν λάβουμε υπ' όψη την ομοιότητα ανάμεσα στις δύο γλώσσες. Υπάρχει μια τόσο μεγάλη ταυτότητα ανάμεσα στις τάξεις αυτών των χωρών, που φτάνουν σε μια ταύτιση «διεθνικού αμερικανικού» χαρακτήρα, πολύ πιο ολοκληρωμένη παρά στις άλλες ηπείρους. Γλώσσα, ήθη, θρησκεία, το ίδιο άφεντικό, είναι οι παράγοντες που τις ενώνουν. 'Ο βαθμός και οι μορφές της εκμετάλλευσης είναι ταυτόσημες ως προς τα αποτελέσματά τους, τόσο για τους εκμεταλλευτές όσο και για τους εκμεταλλευόμενους στις περισσότερες χώρες της 'Αμερικής μας. Και η εξέγερση ωριμάζει με επιτακυνόμενους ρυθμούς.

Μπορούμε να άναρωτηθούμε: πώς θα καρποφορήσει αυτή η εξέγερση; Ποιές μορφές θα πάρει; 'Εμείς υποστηρίζουμε από καιρό, παίρνοντας υπόψη μας τα όμοια γνωρίσματα που υπάρχουν, ότι ο αγώνας στην 'Αμερική, όταν έρθει η στιγμή, θα πάρει πανηπειρωτικές διαστάσεις. 'Η 'Αμερική θα γίνει το θέατρο των μεγάλων και πολυάριθμων μαχών που θα δώσει η ανθρωπότητα για την απελευθέρωσή της.

Στο πλαίσιο αυτής της μάχης με πανηπειρωτική σημασία, οι αγώνες που διεξάγονται σήμερα με ενεργητικό τρόπο δεν είναι παρά μόνο έπεισόδια, που όμως έχουν δώσει κάλας τους μάρτυρές τους, οι οποίοι θα πάρουν τη θέση τους στην αμερικανική ιστορία, γιατί έδωσαν το μερτικό τους απ' το αναγκαίο αίμα σ' αυτή την τελευταία φάση του αγώνα για την πλήρη απελευθέρωση του ανθρώπου. Στο μαρτυρολόγιο θα έχουν τη θέση τους τα ονόματα του καπετάνιου Τούρσος Λίμα, του πατρός Καμίλο Τόρρες, των καπετάνιων Φαμπρίσιο 'Οχέδα, Λομπάτον και Λουίς ντε λὰ Πουέντα Ούσέδα, που είναι φυσιογνώμες πρώτου μεγέθους στα επαναστατικά κινήματα της Γουατεμάλας, της Κολομβίας της Βενεζουέλας και του Περού.

Μά η δραστήρια κινητοποίηση του λαού δημιουργεί και τους νέους ηγέτες του. 'Ο Σεζάρ Μόντες και ο Γιόν Σόσα υπώνουν τη σημαία στη Γουατεμάλα. 'Ο Φάμπιο Βάσκες και ο

Μαρουλάντα κάνουν τὸ ἴδιο στὴν Κολομβία. Ὁ Νιούγκλας Μπρόβο στὴ Δύση κι' ὁ Ἀμέρικο Μαρτίν στὰ βουνὰ τοῦ Μπρα-τσιλίερ διοικοῦν τὰ ἀντίστοιχα μέτωπα στὴ Βενεζουέλα.

Καινούριες ἐστίες πολέμου θὰ ἀναφανοῦν σ' αὐτὲς καὶ οὐ ἄλλες ἡμερικανικὲς χώρες, ὅπως παρουσιάστηκε κιόλας ἡ περίπτωση τῆς Βολιβίας, καὶ θὰ παίρνουν διαστάσεις μέρα μὲ τὴν ἡμέρα μ' ὅλες τὲς ἀντιξοότητες ποὺ συνεπάγεται αὐτὸ τὸ ἐπικίνδυνο ἐπάγγελμα τοῦ σύγχρονου ἐπαναστάτη. Πολλοὶ θὰ πεθάνουν θύματα τῶν λαθῶν τους κι' ἄλλοι θὰ πέσουν στὴ σκληρὴ μάχη ποὺ ἐπικεῖται. Καινούριοι μαχητὲς καὶ καινού-ριοι ἡγέτες θὰ γεννηθοῦν μέσα στὴ φλόγα τῆς ἐπαναστατι-κῆς πάλης. Ὁ λαὸς θὰ διαμορφώσει σιγὰ σιγὰ τοὺς μαχητὲς του καὶ τοὺς ὁδηγούς του μέσα στὰ ἴδια τὰ πλαίσια τοῦ πολέ-μου καὶ θὰ αὐξάνονται οἱ πράκτορες τῶν γιάνκηδων γιὰ τὴν καταστολὴ τῶν κινημάτων. Σήμερα ὑπάρχουν σύμβουλοί τους σ' ὅλες τὲς χώρες ὅπου διεξάγεται ἐνοπλὸς ἀγώνας καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Περού πραγματοποιεῖ, καὶ φαίνεται μὲ ἐπιτυ-χία, μιὰ ἐκκαθαριστικὴ ἐπιχείρηση ἐνάντια στοὺς ἐπαναστά-τες αὐτῆς τῆς χώρας, ποὺ κατευθύνεται κι' αὐτὴ καὶ ἐκπαι-δεύεται ἀπὸ τοὺς γιάνκηδες. Ἄν ὅμως οἱ ἐστίες πολέμου κα-θοδηγηθοῦν μὲ ἀρκετὴ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ εὐφυΐα, θὰ γίνουν ἀκατανίκητες καὶ θὰ ἀπαιτήσουν καινούριες ἀποστολὲς γιάνκηδων. Καὶ στὸ Περού τὸ ἴδιο, νέες φυσιγνωμίες, ποὺ παραμένουν ἀγνωστες ἀκόμη ἀναδιοργανώνουν μὲ ἐπιμονὴ καὶ πείσμα τὸν ἀνταρτοπόλεμο. Σιγὰ σιγὰ, τὰ ξεπερασμένα ὅπλα ποὺ ἐπαρκοῦν γιὰ νὰ καταστέλλουν μικρὲς ἐνοπλες ὀ-μάδες θὰ παραχωρήσουν τὴ θέση τους σὲ σύγχρονα ὅπλα καὶ οἱ ὀμάδες τῶν συμβούλων θὰ ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ Ἀμερικα-νοὺς στρατιῶτες, ὤσπου, στὴ δοσμένη στιγμή, νὰ ὑποχρεω-θοῦν νὰ στελεχίσουν ὅλο καὶ μεγαλύτερες δυνάμεις τακτικῶν στρατευμάτων γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ σχετικὴ σταθερότητα μιᾶς ἐξουσίας, ποὺ ὁ στρατὸς τῶν ἀνδρὲς κέλων τῆς διαλύεται κάτω ἀπ' τὰ πλήγματα τοῦ ἀνταρτοπολέμου. Εἶναι ὁ δρόμος ποὺ πῆρε τὸ Βιετνάμ. Εἶναι ὁ δρόμος ποὺ πρέπει νὰ ἀκολου-θήσουν οἱ λαοί. Εἶναι ὁ δρόμος ποὺ θὰ ἀκολουθήσει ἡ Ἀμερι-

κή, με την έξης λεπτομέρεια ότι οι ένοπλες δυνάμεις θα μπορέσουν να σχηματίσουν συντονιστικά συμβούλια, για να κάνουν πιο δύσκολη την προσπάθεια καταστολής του αμερικανικού ιμπεριαλισμού και για να διευκολύνουν την υπόθεσή τους.

Η 'Αμερική, μια ήπειρος ξεκασμένη από τους τελευταίους πολιτικούς απελευθερωτικούς αγώνες, που αρχίζει ν' ακούγεται στη Διάσκεψη των Τριών Ηπείρων με τη φωνή της πρωτοπορίας των λαών της, που είναι η κουβανέζικη επανάσταση, θα έχει ένα στόχο πολύ πιο σημαντικό: να δημιουργήσει το δεύτερο ή το τρίτο Βιετνάμ του κόσμου.

Σε τελευταία ανάλυση, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι ο ιμπεριαλισμός είναι ένα παγκόσμιο σύστημα, ανώτερο στάδιο του καπιταλισμού, και πρέπει να τον νικήσουμε σε μια μεγάλη παγκόσμια αναμέτρηση. Ο στρατηγικός στόχος αυτής της πάλης πρέπει να είναι η καταστροφή του ιμπεριαλισμού. Ο ρόλος που πέφτει στους δικούς μας ώμους, των εκμεταλλευόμενων και υποανάπτυκτων του κόσμου, είναι να καταστρέψουμε τις βάσεις ανεφοδιασμού του ιμπεριαλισμού στις χώρες μας, απ' όπου άντλει κεφάλαια, πρώτες ύλες, τεχνικούς και εργάτες σε φτηνή τιμή κι' όπου εξάγει νέα κεφάλαια — όργανα κυριαρχίας — όπλα και κάθε λογής έμπορεύματα, υποβάλλοντάς μας σε μια ύπνυλη εξάρτηση.

Το βασικό στοιχείο αυτού του στρατηγικού στόχου θα είναι τότε η πραγματική απελευθέρωση των λαών. Απελευθέρωση που θα γίνει μέσα απ' την ένοπλη πάλη στις περισσότερες περιπτώσεις και στην 'Αμερική θα πάρει αναπόφευκτα το χαρακτήρα μιας σοσιαλιστικής επανάστασης.

Αποβλέποντας στην καταστροφή του ιμπεριαλισμού, πρέπει να έντοπίσουμε την κεφαλή του που είναι οί 'Ηνωμένες Πολιτείες της 'Αμερικής.

Εμείς πρέπει να εκτιληρώσουμε ένα σκοπό γενικού χαρακτήρα, που ο τακτικός του στόχος θα είναι να τραβήξουμε τον έγχρδ από το στοιχείο του και να τον υποχρεώσουμε να πολεμήσει σε τόπους όπου οί συνήθειες της ζωής του συγ-

κρούονται με τὸ περιβάλλον. Δὲν χρειάζεται νὰ ὑποτιμοῦμε τὸν ἀντίπαλο. Ὁ Ἀμερικανὸς στρατιώτης ἔχει τεχνικὲς ἱκανότητες καὶ στηρίζεται σὲ μέσα τέτοιας εὐρύτητας ποῦ τὸν κάνουν ἐπίφοδο. Τοῦ λείπει οὐσιαστικὰ τὸ ἰδεολογικὸ κίνητρο ποῦ τὸ ἔχουν οἱ πολλοὶ ψηλὰ βαθμῶ οἱ σημερινοὶ πρὸς πεισματικοὶ τοῦ ἀντίπαλοι: οἱ Βιετναμέζοι στρατιῶτες. Δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ θριαμβεύσουμε πάνω σ' αὐτὸ τὸ στρατὸ παρὰ μόνο στὸ μέτρο ποῦ θὰ φτάσουμε νὰ ὑπονομεύσουμε τὸ ἠθικὸ του. Κι' αὐτὸ τὸ ἠθικὸ θὰ ὑπονομευθεῖ στὸ βαθμὶ ποῦ θὰ ἐπιβάλλουμε ἥττες σ' αὐτὸ τὸ στρατὸ καὶ θὰ τοῦ προξενούμε ἐπανειλημμένες συμφορές.

Μὰ αὐτὸ τὸ μικρὸ διάγραμμα τῶν νικῶν συνεπάγεται ἀπέραντες θυοίες ἀπὸ μέρους τῶν λαῶν, ποῦ πρέπει νὰ γίνονιν ἀποδεκτὲς ἀπὸ σήμερα, στὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ ποῦ θὰ εἶναι ἴσως λιγώτερο ὀδυνηρὲς ἀπ' αὐτὲς ποῦ θὰ ἔχουμε νὰ ὑποστοῦμε ὅν ἀποφεύγουμε σταθερὰ τὴ μάχη, ὥστε νὰρβουν ἄλλοι ποῦ θὰ βγάλουν τὰ κάστανα ἀπὸ τὴ φωτιά.

Εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ τελευταία χώρα ποῦ θὰ ἀπελευθερωθεῖ θὰ τὸ κάνει πιθανὸν χωρὶς ἔντολο ἀγῶνα κι' ὅτι θὰ γλυτώσει ἀπὸ τὶς συμφορὲς ἐνὸς μεγάλου καὶ σκληροῦ πολέμου, σὰν κι' αὐτῶν ποῦ κάνουν οἱ ἡμεριαλιστὲς. Μὰ ἴσως δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἀποφευχθεῖ αὐτὸς ὁ ἀγῶνας ἢ οἱ συνέπειές του σὲ μιὰ παγκόσμια οὐρραζη, ὅπου ὁ καθένας ὑποφέρει τὸ ἴδιο, καὶ μερικοὶ πρὸ πολλὴ ἀκόμη. Δὲν μποροῦμε νὰ προβλέψουμε τὸ μέλλον, μὰ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ὑποκύψουμε στὸν θάνατρο πειρασμὸ νὰ εἴμαστε οἱ σημαιοφόροι ἐνὸς λαοῦ ποῦ λαχταρᾷ τὴ λευτεριά του, μὰ ἀποφεύγει τὴν πᾶλη ποῦ συνεπάγεται καὶ περιμένει τὴ νίκη σὰν ἐλεημοσύνη.

Εἶναι ἀπόλυτα σωστὸ νὰ ἀποφεύγουμε κάθε περιττὴ θυσία. Νὰ γιατί εἶναι τόσο σπουδαῖο νὰ φωτίσουμε τὶς πραγματικὲς δυνατότητες ποῦ ἔχει ἡ ἐξαρτημένη Ἀμερικὴ, γιὰ νὰ ἀπελευθερωθεῖ μὲ εἰρηνικὰ μέσα. Γιὰ μᾶς, ἡ ἀπάντηση σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα εἶναι καθαρὴ. Ἡ σημερινὴ στιγμὴ μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ νὰ μὴν εἶναι ἡ κατάλληλη γιὰ νὰ ἐξαπολύσουμε τὸν ἀγῶνα, μὰ δὲν πρέπει νὰ τρέφουμε καμμιὰ ψευδαῖσθηση,



οὔτε κι' ἔχουμε τὸ δικαίωμα, διὰ τὴν κατακτῆσιν τὴν ἐλευθερίαν μας δίκως νὰ πολεμήσουμε. Καὶ οἱ μάχες δὲν θὰ εἶναι ἀπλῆς συμπλοκὲς στοὺς δρόμους, λιθοβολισμοὶ ἐνάντια στὰ δοκρυγόνια καὶ μήτε εἰρηνικὲς γενικὲς ἀπεργίαι. Δὲν θὰ εἶναι ἐπίσης ὁ ἔσσηκωμὸς ἐνδὸς ὀργισμένου λαοῦ ποὺ καταστρέφει σὲ δυὸ τρεῖς μέρες τὸ δυναμικὸν καταστολῆς τῶν ὀλιγαρχικῶν ποὺ κυβερνοῦνε. Θὰ εἶναι ἕνας μακρόχρονος καὶ αἱματηρὸς πόλεμος ποὺ τὸ μέτωπό του θὰ βρίσκεται στὰ λημέρια τῶν ἀνταρτῶν, στὶς πόλεις, στὰ οἴτια τῶν μαχητῶν — διότι οἱ δυνάμεις καταστολῆς θὰ ἀναζητοῦν τὰ πῦρ εὐκόλα καὶ πῦρ κοντινὰ θύματα — στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά ποὺ θὰ καταστρέφονται ἀπ' τοὺς βομβαρδισμοὺς τοῦ ἐχθροῦ.

Μᾶς ἔχουν ὑποχρεώσει νὰ καταφύγουμε σ' αὐτὸ τὸν ἄγωνα. Δὲν μᾶς μένει ἄλλη λύσις παρὰ νὰ τὸν προετοιμάσουμε καὶ νὰ ἀποφασίσουμε τὴν διεξαγωγὴν του.

Ἡ ἀρχὴ δὲν θὰ εἶναι εὐκόλη. Θὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολη. "Ὅλες οἱ ἱκανότητες καταστολῆς, χτηνωδίας καὶ δημιουργίας, ποὺ διαθέτουν οἱ ὀλιγαρχίαι, θὰ μποῦν στὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς τῆς ὑπόθεσης. Ἡ ἀποστολὴ μας τὸν πρῶτον καιρὸν θὰ εἶναι νὰ ἐπιβιώσουμε, μετὰ θὰ ἐνεργήσῃ τὸ συνεχὲς παράδειγμα τοῦ ἀνταρτοπόλεμου ποὺ πραγματοποιεῖ τὴν ἐνοπλὴν προπαγάνδα, μὲ τὴν βιετναμέζικη ἐννοία τοῦ ὅρου, ποὺ λέγεται κι' ἄλλοιῶς προπαγάνδα τοῦ ντουφεκιοῦ, τῶν μαχῶν ποὺ κερδίζονται ἢ χάνονται, μὲ ἐξαπολύονται ἐνάντια στοὺς ἐχθρούς. Τὸ μεγάλο δίδαγμα τοῦ ἀκατανίκητου τοῦ ἀνταρτοπόλεμου θὰ διαποτίσῃ τὶς μάζας τῶν στερημένων. Ὁ γαλθανισμὸς μὲ τὸ ἔθνικὸ πνεῦμα, ἡ προετοιμασία γιὰ τὸ σκληροῦς στόχους, γιὰ ν' ἀντέξουν σὲ πῦρ βίαιες καταστολές. Τὸ μῖσος σὰν παράγοντας τῆς πάλης: τὸ ἀδιάλλαχτον μῖσος ἐνάντια στὸν ἐχθρόν, ποὺ σπρώχνει πέρα ἀπὸ τὰ φυσικὰ ὅρια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ κάνει μὴ ἀποτελεσματικὴ, βίαιη, ἐπιλεκτικὴ καὶ ψυχρὴ μηχανὴ γιὰ νὰ σκοτώνει. "Εἴτοι πρέπει νὰ εἶναι οἱ στρατιῶτες μας. "Εἷνας λαὸς δίκως μῖσος δὲν μπορεῖ νὰ θριαμβεύσῃ πάνω σ' ἕνα χτηνώδη ἐχθρόν.

Πρέπει νὰ σπρώξουμε τὸν πόλεμον ὡς ἐκεῖ ποὺ τὸν σπρώ-

κνει ὁ ἐχθρός: στὸ σπῆτι του καὶ στοὺς τόπους τῆς ψυχαγωγίας του. Πρέπει νὰ τὸν κάνουμε ὁλοκληρωτικά. Πρέπει νὰ τὸν ἐμποδίσουμε νὰ ἔχει καὶ μιὰ στιγμή ἡσυχίας καὶ μιὰ στιγμή ἀνόπλους ἔξω ἀπὸ τοὺς στρατῶνες του καὶ μέσα σ' αὐτούς. Πρέπει νὰ τὸν χτυπᾶμε ἐκεῖ πού βρίσκεται. Ὡστε νάχει τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι ἓνα κυνηγημένο ζῶο, ὅπου κι' ἂν περνάει. Τότε σιγὰ σιγὰ θὰ χάσει τὸ ἥθικόν του. Θὰ γίνεῖ πὺδ κτηνώδης ἀκόμη, μὰ θὰ δοῦμε καὶ τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς ἀποθέρρυυσής του.

Καὶ πρέπει νὰ ἀναπτύξουμε ἓνα ἀληθινὸ προλεταριακὸ διεθνισμὸ. Μὲ διεθνιστικοὺς προλεταριακοὺς στρατούς, ὅπου ἡ σημαία κάτω ἀπ' τὴν ὁποία ἀγωνιζόμαστε γίνεται ἡ καθαρὰ γασμένη ὑπόθεσις τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἔτσι ποὺ νὰ πεθάνεις μὲ τὰ χρώματα τοῦ Βιετνάμ, τῆς Βενεζουέλας, τῆς Γουατεμάλας, τοῦ Λάος, τῆς Γουινέας, τῆς Κολομβίας, τῆς Βολιβίας, τῆς Βραζιλίας, γιὰ ν' ἀναφέρω μόνο τὰ σημερινὰ θάτρα τοῦ ἐνοπλοῦ ἀγῶνα — νὰ εἶναι ἐξίσου ἐνδοξοὶ καὶ ἐπιθυμητοὶ γιὰ ἓνα Ἀμερικανό, ἓνα Ἀσιάτη, ἓνα Ἀφρικανό, ἀκόμη καὶ γιὰ ἓναν Εὐρωπαῖο.

Κάθε σταγὼν αἵματος ποὺ χύνεται σὲ μιὰ χώρα, ὅπου δὲν ἔχουμε γεννηθεῖ, εἶναι μιὰ ἐμπειρία γι' αὐτὸν ποὺ ἐπιζητεῖ καὶ μπορεῖ νὰ τὴν ἐφαρμόσει ἔπειτα στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς του. Καὶ ὁ κάθε λαὸς ποὺ ἀπελευθερώνεται εἶναι μιὰ κερδισμένη φάσις στὴ μάχη γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἐνὸς ἄλλου λαοῦ.

Εἶναι καιρὸς νὰ μετριάσουμε τὶς διαφορὰς μας καὶ νὰ βάλουμε τὰ πάντα στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀγῶνα.

Ὅτι μεγάλες συζητήσεις ἀναταράζουν τὸν κόσμον ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὴ λευτεριά, τὸ ξέρουμε πολλὰ καλὰ καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ καλύψουμε τὸ πρῶγμα. Ὅτι οἱ συζητήσεις αὐτὲς ἔχουν φτάσει σὲ μιὰ τέτοια δεξυότητα ποὺ γίνεται ἐξαιρετικὰ δύσκολος, ἂν ὅχι καὶ ἀδύνατος, ὁ διάλογος καὶ ἡ συμφιλίωση, τὸ ξέρουμε ἐπίσης. Τὸ νὰ ἀναζητήσουμε μεθόδους γιὰ νὰ ἀρχίσουμε ἓνα διάλογο, ποὺ οἱ ἀντίπαλοι τὸν ἀποφεύγουν, εἶναι μιὰ περιττὴ προσπάθεια. Μὰ ὁ ἐχθρὸς εἶναι μπροστά

μος, χτυπάει όλες τις μέρες, μᾶς ἀπειλεῖ μὲ κοινοῦρια χτυπήματα κι' αὐτὰ τὰ χτυπήματα θὰ μᾶς ἐνώσουν σήμερα, σὺριο ἢ μεθαῦριο. Ὅσοι αἰσθάνονται αὐτὴ τὴν ἀνάγκη καὶ προετοιμάζονται γιὰ τούτη τὴν ἀπαραίτητη ἐνότητα θὰ κερδίσουν τὴν εὐγνωμοσύνη τῶν λαῶν.

Παίρνοντας ὑπόψη τὴ βιαιότητα καὶ τὴν ἀδιαλλαξία μὲ τὴν ὁποία διεξάγεται ἡ κάθε διαπάλη, ἐρεῖς οἱ ἀπόκληροὶ δὲν μποροῦμε νὰ πάρουμε θέση μὲ τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ἐκφραση τῶν διαφωνιῶν, ἀκόμη κι' ὅταν συμφωνοῦμε μὲ κάποιες θέσεις τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου μέρους ἢ περισσότερο μὲ τις θέσεις τοῦ ἐνὸς μέρους παρὰ τοῦ ἄλλου. Στὴ στιγμὴ τῆς πάλης, ἡ μορφὴ ποὺ παίρνουν αὐτὲς οἱ διαφωνίες, ἀποτελοῦν μιὰ ἀδυναμία. Μὰ ἡ προσπάθεια πάλι νὰ διακανονισθοῦν μὲ τὰ λόγια, ἐκεῖ ποὺ ἔχουν φτάσει, εἶναι μιὰ καθαρή ἀταπάτη. Ἡ ἱστορία ἢ θὰ τις σθῆσει σιγὰ σιγὰ ἢ θὰ τοὺς δώσει τὴν πραγματικὴ τους σημασία.

Μέσα στὸν ἀγωνιζόμενο κόσμο μας, ἡ κάθε διαφορά, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν ταχτικὴ καὶ μὲ τις μεθόδους δράσης γιὰ νὰ ἐπιτευκθοῦν περιορισμένοι στόχοι, πρέπει νὰ ἀναλύεται μὲ τὸν ὀφειλόμενο σεβασμὸ στὶς ἐκτιμήσεις τῶν ἄλλων. Ὅσο γιὰ τὸ μεγάλο στρατηγικὸ στόχο, τὴν ὀλικὴ καταστροφὴ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ μέσα ἀπ' τὸν ἀγῶνα, πρέπει νὰ εἴμαστε ἀδιάλλακτοι.

Ἄς ἀνακεφαλαιώσουμε ἔτσι τις φιλοδοξίες μας γιὰ τὴ νίκη: καταστροφὴ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ μὲ τὴν ἐξουδετέρωση τοῦ πῶς ἰσχυροῦ του προπύργιου, ποὺ εἶναι ἡ ἱμπεριαλιστικὴ κυριαρχία τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Πρέπει νὰ υἱοθετήσουμε σὰν ταχτικὸ σ' ἴκο τὴ σταδιακὴ ἀπελευθέρωση τῶν λαῶν, τοῦ καθενὸς ξεχωριστὰ ἢ κατὰ ὁμάδες, ὑποχρεώνοντας τὸν ἐχθρὸ νὰ διεξάγει ἓνα δύσκολο πόλεμο σὲ ἐδάφη ποὺ δὲν εἶναι τὰ δικά του καὶ ἐκμηδενίζοντας τις βάσεις τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ του, ποὺ εἶναι οἱ ἐξαρτημένες χώρες.

Αὐτὸ σημαίνει μακρόχρονο πόλεμο. Καί, τὸ ξαναῆμε ὁ κόσμος μιὰ φορὰ, σκληρὸ πόλεμο. Ἄς μὴ ξεγελιέται κανεὶς τὴ στιγμὴ ποὺ πᾶει νὰ τὸν ἐξαπαλῶσει, ἀλλὰ κι' ἂς μὴ διστά-

ζει κανείς να τὸν ἐξαπολύσει ἀπὸ τὸ φόβο τῶν συνεπειῶν ποὺ μπορεῖ νὰ συνεπάγεται γιὰ τὸ λαὸ του. Εἶναι σχεδὸν ἡ μόνη μας ἐλπίδα γιὰ τὴ νίκη.

Δὲν μπορούμε νὰ μένουμε βουβοὶ στὸ προσκλητήριο τῶν καιρῶν. Τὸ Βιετνάμ μᾶς δίνει ἕνα μόνιμο μάθημα ἡρώισιού, ἕνα τραγικὸ καὶ καθημερινὸ μάθημα ἀγῶνα καὶ θανάτου γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς τελικῆς νίκης.

Στὸ Βιετνάμ, οἱ στρατιῶτες τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ μαθαίνουν στὸ περτοῖ τους τὴς δυσκολίες ποὺ ἔχει ν' ἀντιμετωπίζει ἕνας ποὺ εἶναι συνηθισμένος σ' ἕνα ἀνώτερο ἐπίπεδο ζωῆς σὰν κι' αὐτὸ τοῦ ἀμερικανικοῦ ἔθνους, πολεμῶντας μέσα σ' ἕνα ἐκθρικό ἔδαφος. Μαθαίνουν τὴν ἀνασφάλεια ἐκείνου ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κάνει κι' ἕνα βῆμα δίχως νὰ νοιώθει ὅτι πατεῖ σὲ ἐλθρικό χῶμα. Τὸ θάνατο ὅσων προχωροῦν λίγο πρὸ πέρα ἀπὸ τὴς ὁκυρές τους θέσεις. Τὴ μόνιμη ἐκθρότητα ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ. \*Όλα αὐτὰ ἔχουν ἐπιπτώσεις στὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν Ἰνδιάνων Πολιτειῶν καὶ δημιουργοῦν ἕνα νέο παράγοντα ποὺ ἐξασθενίζει τὸν ἱμπεριαλισμὸ κι' ὅταν βρῆσεται στὴν πλήρη ἀνάπτυξή του: τὴν ταξικὴ ἀλλο καὶ μέσα στὸ ἴδιο τὸ ἔδαφός του.

Πόσο πρὸ κοντινὸ καὶ πρὸ φωτεινὸ θὰ βλέπαμε τὸ μέλλον, ἂν ἄνθιζαν δύο, τρία, πολυάριθμα Βιετνάμ στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, μὲ τὸν μερδιὸ τους ἀπὸ νεκροὺς καὶ ἀπέραντες τραγωδίες, μὲ τὸν καθημερινὸ ἡρωισμό τους, μὲ τὰ ἐπανεπιλημένα τους πλήγματα ἐνάντια στὸν ἱμπεριαλισμὸ, καὶ μὲ τὴν ὑποχρέωση γι' αὐτὸν νὰ διασκορπίζει τὴς δυνάμεις του, κάτω ἀπ' τὴς ἐπιθέσεις τοῦ μίσους τῶν λαῶν τοῦ κόσμου, ποὺ μεγαλώνει ὅλο καὶ πρὸ πολὺ!

Κι' ἂν εἴμασταν ὅλοι ἱκανοὶ νὰ ἐνωθοῦμε, γιὰ νὰ καταφέρουμε πρὸ δυνατὰ καὶ πρὸ σίγουρα κτυπήματα, γιὰ νὰ γίνεῖ πρὸ ἀποτελεσματικὴ ὁ ὅλες τῆς μορφῆς ἡ βοήθεια στοὺς λαοὺς ποὺ μάχονται, πόσο μεγάλο καὶ κοντινὸ θὰ ἦταν τὸ μέλλον!

\*Ἄν τύχει, ἐμεῖς ποὺ ἐκπληρώνουμε τὸ χρέος ποὺ διακηρύξαμε σ' ἕνα μικρὸ σημείο στὸ χάρτη τοῦ κόσμου καὶ βάζου-

με στην υπηρεσία του αγώνα, τι μας επιτρέπεται να δώσουμε, τη ζωή μας, τη θυσία μας, αν τύχει κι' αφήσουμε την τελευταία πνοή ο' οποιοδήποτε χώμα, τότε πιά δικό μας, ποτισμένο με το αίμα μας, να ξέρετε ότι έχουμε μετρήσει τη σημασία των πράξεών μας, ότι δεν θεωρούμε τους εαυτούς μας παρά σαν στοιχεία της μεγάλης στρατιάς του προλεταριάτου, μα νοιάζουμε περήφανοι γιατί μάθαμε από την κουθανέζικη επανάσταση κι' από τον άρχηγό της το μεγάλο μάθημα που διηγητάει από τη στάση του ο' αυτό το μέρος του κόσμου: «Τί σημασία έχουν οι κίνδυνοι και οι θυσίες ενός ατόμου ή ενός λαού, όταν εκείνο που διακυβεύεται είναι η τύχη της ανθρωπότητας».

Όλη μας η δράση είναι μια κραυγή πολέμου ενάντια στον Ιμπεριαλισμό και μια πολλόμενη έκκληση για την ενότητα των λαών ενάντια στο μεγάλο έχθρο του ανθρώπινου γένους: τις Ήνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Δεν έχει σημασία που θα μας βρεί ο θάνατος: ως είναι καλοδεχούμενος, φτάνει ν' ακουστεί η πολεμική μας κραυγή, φτάνει να άλλο κέρι ν' άπλωθεί για να πάρει το όπλο μας, φτάνει άλλοι άνθρωποι να σηκωθούν για να ψάλλουν το πένθιμο εμβατήρια μέσα στους κρότους των πολυβόλων και μέσα σε καινούριες ιαχές πολέμου και νίκης.

#### *IV. Ἐπιστολές*



#### ΣΤΟ ΦΙΝΤΕΛ

Φινιέλ,

Αυτή την ώρα θυμάμαι πολλά πράγματα, τότε που σ' αντιμετώπιζα στης Μαρίας 'Αντόνια, τότε που μου πρότεινες νδρθω, θυμάμαι όλη την ένταση της προετοιμασίας.

Μιά μέρα ήρθαν να ρωτήσουν ποιός έπρεπε να είδοποιηθεί σε περίπτωση θανάτου και ή ύπαρκτή δυνατότητα του πράγματος μδς είχε έντυπωσιάζει. Μετά τδ μάθαμε ότι ήταν αλήθεια, ότι σε μιιά επανάσταση (δν είναι αληθινή) ή είσαι νικητής ή πεθαίνεις. Πολλοί έπεσαν στδ δρόμο της νίκης.

Σήμερα, όλα έχουν ένα τόνο λιγώτερο δραματικό, γιατί είμαστε πδ ώριμοι, γιατί τδ γεγονδς επαναλαμβάνεται. Νιώθω ότι έχω εκπληρώσει τδ μερικδ άπ' τδ χρέος μου που μ' έδενε με την κουθανέζικη επανάσταση σ' αυτό τδ έδαφος και σ' αφήνω, έσένα, τδς συντρόφους, τδ λαό σου που τώρα πδ είναι και δικός μου.

Παραιτούμαι κατδ τδς τύπους άπδ τδ καθήκοντά μου στην καθοδήγηση του κόμματος άπ' τη θέση μου σάν ύπουργού, άπ' τδ βαθμό μου του ταγματάρχη, άπδ τη νομική μου θέση σάν Κουθανέζου. Καμμιά νομική σχέση δέν με δένει με την Κούβα, αλλά μόνο δεσμοί άλλης φύσης που τδ αξιώματα δέν μπορούν να τδς σπάσουν.

Κάνοντας τδ ίσοζύγιο της ζωής μου, πιστεύω ότι δούλεψα με άρκετη τιμότητα και άφοσίωση για να έδραιωθεί ή νίκη της επανάστασης. Τδ μόνο μου κάπως σοβαρό λάθος ήταν που δέν είχα μεγαλύτερη έμπιστοσύνη σε σένα υπό τις πρώτες στιγμές στη Σιέρρα Μαέστρα και δέν είχα καταλάβει γρήγορα τις άρετές σου του ήγέτη και του επαναστάτη.



‘Από τότε ἔζησα ὑπέροκες μέρες κι’ ἐνίωσα τὴν περηφάνεια πλάι σου ν’ ἀνήκω στὸ λαό μας στὴς φωτεινὲς καὶ θλιβερὲς μέρες τῆς κρίσης στὴν Καραϊβική.

Σπάνια πολιτικὸς μπόρεσε νὰ λάμψει πὺλ πολὺ ἐκείνες τὲς μέρες. Εἶμαι περήφανος ποὺ σ’ ἀκολούθησα χωρὶς δισταγμούς, ποὺ ταυτίστηκα μὲ τὸν τρόπο ποὺ σκέφτεσαι, ποὺ βλέπεις καὶ ποὺ κρίνεις τοὺς κινδύνους καὶ τὲς ἀρχές μας.

‘‘Άλλες «σιέρρας» τοῦ κόσμου ἀπαιτοῦν τὴ συμβολὴ τῶν ταπεινῶν μου προσπαθειῶν. Ἐγὼ μπορῶ νὰ κάνω ὅ,τι ἐσένα δὲν σοῦ εἶναι δυνατό ἀπ’ τὲς εὐθύνες ποὺ ἔχεις ὄντας ἐπικεφαλῆς τῆς Κούβας, καὶ ἦρθε ἡ ὥρα νὰ χωρίσουμε.

Πρέπει νὰ ξέρεις ὅτι τὸ κάνω μ’ ἕνα ἀνακάτωμα χαρῶς καὶ θλίψης. Ἐδῶ ἀφήνω τὸ πὺλ γνήσιο μέρος τῶν ἐλπίδων μου σὰν δημιουργοῦ κι’ ὅ,τι ἔχω πὺλ ἀγαπημένο μέρος στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀγαπῶ, καὶ ἀφήνω ἕνα λαὸ ποὺ μὲ δέχτηκε σὰν παιδί του. Αὐτὸ θὰ ἐξακολουθεῖ ν’ ἀποτελεῖ ἕνα μέρος τῆς ψυχῆς μου. Θὰ πάρω μαζί μου στὰ καινούρια πεδία τῶν μαχῶν τὴν πίστη ποὺ μοῦ ἐνέπνευσε, τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ μου, τὴ συνείδηση ὅτι ἐκτελῶ τὸ πὺλ ἱερὸ καθήκον: νὰ ἀγωνίζομαι ἐνάντια στὸν ἡγεμονισμό ὅπου κι’ ἂν βρίσκεται. Τοῦτο μὲ παρηγορεῖ καὶ μαλακώνει ἑκατὸ φορὲς τὸν ὅποιοδήποτε σπαραγγμό.

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἀπαλλάσσω τὴν Κούβα ἀπὸ κάθε εὐθύνη ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνη ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὸ παράδειγμά της. ‘‘Ὅτι, ἂν ἔρθει γιὰ μένα ἡ ἀποφασιστικὴ ὥρα κάτω ἀπὸ ὀλούς οὐρανοὺς, ἡ τελευταία μου σκέψη θὰ εἶναι γι’ αὐτὸ τὸ λαὸ καὶ ξεχωριστὰ γιὰ σένα. ‘‘Ὅτι ο’ εὐγνωμονῶ γιὰ τὴ δασική σου καὶ τὸ παράδειγμά σου καὶ θὰ προσπαθῶ νὰ μείνω πιστὸς σ’ αὐτὰ ἴσαμε τὲς τελευταῖες συνέπειες τῶν πράξεών μου. ‘‘Ὅτι εἶσα ταυτισθεῖ πάντα μὲ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἐπανάστασής μας καὶ θὰ ἐξακολουθῶ νὰ τὸ κάνω πάντα. ‘‘Ὅτι παντοῦ ὅπου κι’ ἂν βρεθῶ θὰ νιώθω τὴν εὐθύνη ὅτι εἶμαι ἕνας Κουβανέζος ἐπαναστάτης καὶ σὰν τέτοιος θὰ ἐνεργῶ πάντα. ‘‘Ὅτι δὲν ἀφήνω κανένα ὑλικὸ ἀγαθὸ στὰ παιδιὰ μου καὶ στὴ γυναῖκά μου καὶ δὲν παραπονιέμαι καθόλου γι’

αυτό. Μ' εύχαριστεί που έγινε έτσι. "Ότι δὲν ζητῶ τίποτα γι'  
αὐτά, γιατί τὸ κράτος θὰ τοὺς δώσει ὅ,τι τοὺς χρειάζεται γιὰ  
νὰ ζήσουν καὶ νὰ μορφωθοῦν.

Θὰ εἶχα πολλὰ πράγματα νὰ πῶ, σὲ σένα καὶ σὸ λαό  
μας, πὰ νιώθω ὅτι τὰ λόγια δὲν εἶναι ἀπαραίτητα, ὅτι δὲν  
μποροῦν νὰ ἐκφράσουν αὐτὸ που θὰ ἴθελα καὶ δὲν ὑπάρχει  
λόγος νὰ μουτζουράσω κι' ἄλλο χαρτί.

"Ὡς τὴ νίκη πάντοτε: Πατρίδα ἢ Θάνατος.

Σ' ἀσπάζομαι μ' ὅλη τὴν ἐπαναστατικὴ μου φλόγα,  
Τοῦ  
1965

#### ΣΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥ \*

Άγαπημένοι μου γονείς,  
Γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ νιώθω κάτω ἀπ' τὶς φτέρνες μου τὰ  
πλευρὰ τοῦ Ροσινάντε. Καὶ ξαναπαίρνω τὸ δρόμο μου μὲ τὴν  
ἀσπίδα στὸ χέρι.

Θὰ εἶναι δέκα χρόνια περίπου πού ὅς εἶκα στελεῖ ἓνα  
ἄλλο γράμμα ἀποκαιρετισμοῦ. Ἐν θυμῷ καλὰ, παραπονι-  
όμουν πού δὲν ἦμουν καλὺτερος στρατιώτης καὶ καλὺτε-  
ρος γιατρός. Γιατρός, δὲν μ' ἐνδιαφέρει πιά. Σὰν στρατιώτης  
δὲν εἶμαι κακός. Τίποτα δὲν ἄλλαξε βασικά, ἐκτὸς μόνο πού  
εἶμαι πολὺ πρὸ συνειδητὸς κι' ὁ μαρξισμός μου βάθυνε καὶ με-  
ταγγίζεται. Πιστεύω στὸν ἔνοπλο ἀγῶνα σὰν τὴ μοναδικὴ λύ-  
ση γιὰ τοὺς λαοὺς πού ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή  
τους καὶ εἶμαι συνεπὴς μὲ τὶς πεποιθήσεις μου. Πολλοὶ θὰ μὲ  
ποῦν τυχοδιώκτη καὶ εἶμαι. Μὰ ἐνδὲς ἄλλου τύπου. Εἶμαι ἀ-  
πὸ κείνους πού διακινδυνεύουν τὴ ζωὴ τους γιὰ νὰ ὑπερα-  
σπαστοῦν τὶς ἀλήθειες τους. Μπορεῖ αὐτὴ ἡ φορὰ νὰ εἶναι ἡ  
τελευταία. Δὲν τὸ ἀναζητῶ, μὰ εἶναι μέσα στὸ λογικὸ ὑπολο-  
γισμὸ τῶν πιθανοτήτων. Ἐάν γίνει αὐτό, ὅς φιλῶ γιὰ τελευ-  
ταία φορὰ.

Σὰς ἀγάπησα πολὺ, μόνο πού δὲν ἤξερα νὰ ἐκδηλώσω  
τὴν τρυφερότητά μου. Εἶμαι ἐξαιρετικὰ ἀκαμπτos στὶς πρά-  
ξεις μου καὶ πιστεύω ὅτι δὲν μὲ εἴχατε καταλάβει πάντοτε.  
Δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ μὲ καταλάβετε. Μὰ σήμερα τὸ μόνο πού  
ὅς ζητῶ εἶναι νὰ μὲ πιστέψετε.

Τώρα, μιὰ εὐγενικὴ θέληση καὶ μιὰ ἀπόλαυση καλλιτέ-  
χνη θὰ κρατήσουν ἀδύνατα πόδια καὶ κουρασμένους πνεύμο-  
νες. Θὰ τὸ κάνω. Νὰ θυμώσατε ἀπὸ καιρὸ οὐ καιρὸ αὐτὸ τὸ  
μικρὸ κοντοπέρα τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Ἐνα φίλὶ στὴ Σέλια, στὸ  
Ρομπέρτο, στὸ Χουάν Μαρτίν καὶ Ποτοτίν, στὴ Μπεατρίς, σ' ὅ-  
λους. Σὰς φιλῶ, ὁ δῶπος καὶ δόστροπος γιὸς σας.

Ἑρνέστο

Ἀθήνα, 5 Φλεβάρη 1959

Κον Χουάν Ἐδνγκ Κιντάνα  
Α - 6, Πριμέρα Νο. 371  
Ὁέστε, Καρντένας.

Ἀγαπητὲ φίλε,

Σὰς εὐχαριστῶ γιὰ τὴ χειρονομία σας. Εἶναι ὠραῖο πάν-  
τοτε νὰ εἶναι ἔτοιμη ἡ νεολαία νὰ θυσιαστῇ γιὰ τόσο εὐγενι-  
κὲς ὑποθέσεις σὰν κι' αὐτὴν γιὰ νὰ κερδηθεῖ ἡ ἐλευθερία τοῦ  
Σάν Ντομίνγκο, μὰ κρίνω διὰ αὐτὴ τὴ στιγμή τὸ πόστο τῆς  
μάχης μας εἶναι ἔδω, στὴν Κούβα, ὅπου ἔχουμε νὰ ὑπερνική-  
σουμε ἀκόμη τεράστιες δυσκολίες.

Ἀφιερωθεῖτε γιὰ τὴν ὥρα στὴν ἐνθουσιαστικὴ δουλειὰ  
γιὰ τὴν ἐπανάστασή μας, ποὺ εἶναι ἡ καλύτερη βοήθεια ποὺ ἔ-  
χουμε νὰ προσφέρουμε στὸ λαὸ τοῦ Σάν Ντομίνγκο, δηλαδὴ  
τὸ παράδειγμα τοῦ τελικοῦ μας θριάμβου.

Δεχθεῖτε...

Δρ Ἐρνέστο Τσὲ Γκουεβέρα  
Διοικητὴς καὶ στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς  
τῆς Λά Καμπάνια

Σύντροφο Κάρλος Φράνκι\*  
Διευθυντὴ τῆς «Ρεβολουσιὸν»  
Ἐνταῦθα

Σύντροφε Φράνκι,

Δὲν μοῦ ἄρεσε τὸ παράρημα τῆς μέρας ποὺ μᾶς πέρασε.  
Ἐπίτρεψέ με νὰ σοῦ τὸ πᾶ καὶ νὰ τὸ ἐκφράσω μ' ὅλη τὴν ci-  
λικρίνεα, μὲ τὴν ἐλπίδα διὰ αὐτὲς οἱ γραμμὲς θὰ δημοσιευ-  
τοῦν σὰν μιὰ ἀπ' τὶς «κατσόδες» μου.

Πέρα ἀπὸ κάποιες ἀδυναμίες ποὺ δίνουν μιὰ ἄθλια ἐντύ-

---

\* Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ δημοσιεύτηκε στὴ «Ρεβολουσιὸν» στίς 29 Δε-  
κεμβρίου 1962.

πωση για τη σοβαρότητα της έφημερίδας, όπως εκείνες οι φωτογραφίες με τους στρατιώτες που σηματοδίνουν ένα φανταστικό έκθρο κι' έχουν κορπωμένα τα μάτια στο φακό, υπάρχουν και σοβαρά λάθη:

1) Το απόσπασμα απ' το ημερολόγιό μου δεν είναι ολωσ-διόλου αυθεντικό. Νά πώς έγιναν τα πράγματα: μου είχαν ζητήσει (στη διάρκεια του πολέμου ακόμη) αν είχα κρατήσει ένα ημερολόγιο της εισβολής. Τò είχα κάνει, αλλά με τη μορφή σύντομων σημειώσεων για προσωπική μου χρήση και δεν είχα τόν καιρό να το δώσω μιά φόρμα εκείνη την εποχή. Τò είχε αναλάβει ένας κύριος από τη Σάντα Κλάρα (δεν θυμάμαι τώρα ο ποιές περιστάσεις). Αποκαλύφθηκε άρκετά φλύαρος και θέλησε να προσθέσει λαμπρές πράξεις με πολλά επίθετα.

Ή λίγη άξια, που θα είχαν αυτές οι σημειώσεις, εξαφανίζεται απ' τη στιγμή που χάνουν την αυθεντικότητά τους.

2) Είναι λάθος ότι ο πόλεμος ήταν για μένα μιά δεύτερης σειράς υπόθεση, γιατί ασκολιάζουμε με τους χωρικούς. Εκείνη την εποχή το σπουδαίο ήταν να κερδίσουμε τον πόλεμο και πιστεύω ότι είχα αφιερωθεί σ' αυτό το σκοπό μ' όλη τη σταθερότητα που μπορούσα να διαθέσω. Αφού μπήκα στο Έσκαμπράν, έδωσα μιά ανάπαυση δύο ημερών σ' ένα σιρατό που είχε κάνει 45 μέρες πορεία μέσα σε εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες και ξανάρχισα τις επιχειρήσεις παίρνοντας τη Γκουίνια ντε Μιράντα. Έφταιξα μάλλον για την αντίθετη υπερβολή, μη δίνοντας άρκετη προσοχή στο δύσκολο καθήκον ν' αγωνιστώ ενάντια σ' αυτούς τους «κλέφτες αγελάδων», που είχαν ξεσηκωθεί στα ιερά μας βουνά, και υποχρεώθηκα να τραβήξω πολλά με τον Γκουτιέρρες Μενόγιο και τη συμμορία του για να μπορέσω να αφιερωθώ στον κυρίαρχο στόχο: τον πόλεμο.

3) Είναι λάθος ότι ο Ραμίρο Βαλντές ήταν ένας «στενός συνεργάτης του Τοέ στα οργανωτικά ζητήματα» και άπορώ πώς σύ, σόν διευθυντής, άφησες να περάσει αυτό το πράγμα, σὺ που τὸν ξέρεις τόσο καλά.

Ὁ Ραμπίτο ἦταν στὴ Μονκάδα κι' ἔκανε φυλακισμένος  
σιὸ νηοὶ τῶν Πεύκων. Ἦρθε σιὸ «Γκράνμα» σὰν ὑπολοκα-  
γὸς κι' ἔγινε λοχαγὸς ὅταν ἐγὼ ὀνομάσθηκα ταγματάρχης.  
Ὁδήγησε μιὰ φάλαγγα σὰν διοικητής, ἦταν ὑπαρχηγὸς στὴν  
εἰσβολή, καὶ σὲ συνέχεια διεύθυνε τὶς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ τοῦ  
τομέα, ἐνῶ ἐγὼ βάζιζα γιὰ τὴ Σάντα Κλάρα.

Πιστεύω ὅτι πρέπει νὰ σεβόμαστε τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια.  
Δὲν χρησιμεύει σὲ τίποτα τὸ καλὸ νὰ τὴν κατασκευάζουμε μὲ  
τὴ φαντασία μας. Γι' αὐτὸ — κι' ἐπειδὴ ἔπαιζα κι' ἐγὼ ἓνα  
ρόλο σὲ τοῦτο τὸ δράμα — ἐπιτρέπω σὸν ἑαυτῷ μου νὰ σοῦ  
ἀπευθύνει αὐτὲς τὶς κριτικὲς, ποὺ θέλουν νὰ εἶναι ἐπικοδο-  
μητικὲς. Μοῦ φαίνεται πῶς ἂν εἴκες ξανακυττάξει τὸ κείμενο,  
αὐτὰ τὰ λάθη θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν ἀποφευχθεῖ.

Ὅλες μου τὶς εὐχὲς καὶ ἡ καινούρια χρονιά νὰ μὴ σοῦ  
δώσει πολλοὺς ἐντυπωσιακοὺς τίτλους (καὶ τί σημασία ἔ-  
χουν;).

Τοῦ

Κα Μαρία Ροσάριο Γκουεβέρα  
38, ρὺ ντ' Ἀννάμ  
(Μααρίφ) Καζαμπλάνκα  
Μαρόκο

Συντρόφισσα,

Δὲν ξέρω σί' ἀλήθεια πολὺ καλὰ ὑπὸ ποῖο μέρος τῆς Ἰ-  
σπανίας κατάνγεται ἡ οἰκογένειά μου. Φυσικὰ, πᾶσι πολλὺς και-  
ρὸς ποὺ οἱ πρόγονοί μου ἔφυγαν μὲ τὸ ἓνα χέρι πίσω καὶ τὸ  
ἄλλο μπροστά. Κι' ἂν δὲν τοὺς ἔχω εἶσι σὸ μυαλό μου εἶναι  
γιατὶ πρόκειται γιὰ μιὰ δβολὴ στάση.

Δὲν νομίζω ὅτι εἴμαστε πολὺ κοντινοὶ συγγενεῖς, μὰ ἂν  
εἴσατε ἱκανὴ νὰ τρέμετε ἀπὸ ἀγανάκτηση κάθε φορὰ ποὺ  
γίνεται μιὰ ἀδίκια σιὸν κόσμῳ, τότε εἴμαστε σὺντροφοὶ ποὺ  
εἶναι καὶ πὺ σπουδαῖο.

Πατρίδα ἢ Θάνατος. Θὰ νικήσουμε.

Ἕνα ἐπαναστατικὸ χαιρετισμὸ ἀπὸ τὸν  
Καπετάνιο Ἑρνέστο Τοῦ Γκουεβέρα

Κο Χοσέ Μεδέρο Μέστρε  
Χουάν Μπρούνο Θάυος Νο. 560  
μεταξὺ τῆς Λεωφόρου ντ' Ἀκόστα καὶ Ο' Φάρρλ  
Βιμπόρα, Ἀθάνα.

Σύντροφε,

Σὺς εὐχαριστῶ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας καὶ τὴς παρατηρήσεις σας. Γιὰ νὰ μὲ πείσετε, βάλαιτε τὸ δάκτυλο ἐπὶ τὸν τύπο τῶν ἡλυν. Ἀναφέρετε αὐτοὺς στοὺς ὁποίους ἐπιτίθεται. Δυστυχῶς, δὲν μπορῶ νὰ ἐμπλακῶ σὲ μιὰ ἐπιστολικὴ ἀντιδικία, γιὰτὶ μοῦ λείπει ὁ καιρός.

Στὰ προσεχῆ τεύχη τῆς «Νουέστρα Ἰντούστρια Ἐκονόμικα», θὰ δημοσιευτοῦν ἄρθρα ποὺ θ' ἀποδείχνουν ὅτι ἕνας ἀριθμὸς σοβιετικῶν τεχνικῶν θέτουν παρόμοια προβλήματα.

Θὰ πῶ ἕνα πρῶγμα ποὺ θέλει σκέψη: τὸ ν' ἀντιτάσσουμε τὴν καπιταλιστικὴ μὴ ἀποδοτικότητα στὴ σοσιαλιστικὴ ἀποδοτικότητα στὴ διεύθυνση τῶν ἐργασιασίων εἶναι οὐδὲν νὰ παίρνουμε γιὰ πραγματικότητα τὴς ἐπιθυμίες μας. Εἶναι στὴν κατανομή ποὺ ὁ σοσιαλισμὸς πετυχαίνει ἀναμφισβήτητα πλεονεκτήματα καὶ στὸ συγκεντρωτικὸ σχεδιασμὸ ποὺ μπόρεσε νὰ ἐξαφανίσει τὰ μειονεκτήματά του στὸν τομέα τῆς τεχνολογίας καὶ τῆς ὀργάνωσης. Μὲ τὴν καταστροφή τῆς προηγούμενης κοινωνίας εἴχαμε τὴν ἀξίωση νὰ πλάσουμε μιὰ νέα κοινωνία μ' ἕνα ὑβρίδιο. Ὁ ἄνθρωπος λύκος μέσα σὲ μιὰ κοινωνία λύκων ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ ἕνα ἄλλο τύπο ἀνθρώπου, ποὺ δὲν ἔχει τὴν ἀπεγνωσμένη του ἐπιθυμία νὰ κλέβει τοὺς ὁμοίους του, γιὰτὶ ἐξαφανίστηκε ἡ ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο, μὰ ποὺ ἔχει ἐπιθυμίες τῆς ἴδιας φύσης (ἂν καὶ ποσοτικὰ μικρότερες), ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ κίνητρο τοῦ ὕλικου συμφέροντος ἀποτελεῖ καὶ τὴ διαίτησά τῆς ἀτομικῆς ἐπιμερίας καὶ τῆς μικρῆς οὐλογικῆς κοινότητος (ἐργοστάσια λόγου χάρι). Σ' αὐτὴ τὴ σχέση βλέπω ἐγὼ τὴ ρίζα τοῦ κακοῦ. Νὰ νικήσουμε τὸν καπιταλισμὸ μὲ τὰ δικά του φετίχ, ἀπ' τὰ ὁποῖα ἔχουμε ἀφαιρέσει τὴν πὺ ἀποτελεσματικὴ μαγικὴ

τους ιδιότητα, τὸ κέρδος, μοῦ φαίνεται ὅταν πολὺ δύσκολο ἐγχείρημα.

Ἄν αὐτὰ εἶναι πολὺ σκοτεινὰ (εἶναι κιόλας περασμένα μεσάνυχτα στὸ ρολοῖ μου) μὴ εἰκόνα θὰ ὅσος ἐξηγήσει καλὰ τὴν ἰδέα μου: τὸ κίνητρο τοῦ ὕλικου συμφέροντος εἶναι στὸ σοσιαλισμὸ ὅταν τὴ λοταρία. Δὲν φτάνει γιὰ νὰ κάνει ν' ἀστράψουν τὰ μάτια τῶν πὺ φιλόδοξων οὔτε νὰ κεντρίσει τὴν ἀδιαφορία τῶν ἄλλων.

Δὲν ἰσχυρίζομαι ὅτι ἔχω μελετήσει ὅλο τὸ πρόβλημα κι' ἀκόμη λιγώτερο ὅτι ἔχω πει τὸν εὐαγγελικὸ λόγον γι' αὐτὴ ἢ τὴν ἄλλη ἀντίφαση. Δυστυχῶς, στὰ μάτια τῶν περισσοτέρων ἀπὸ μᾶς καὶ στὰ δικά μου, ἡ ἀπολογία ἐνὸς συστήματος εἶναι πὺ ἐυκόλη ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσή του. Αὐτὸ δὲν μᾶς βοηθεῖ στὴ διαφωτιστικὴ μας δουλειὰ κι' ὅλες μας οἱ προσπάθειες τείνουν νὰ προκαλέσουν τὴ σκέψη, νὰ πλησιάζουμε τὸ μαρξισμὸ μὲ τὴ σοβαρότητα ποὺ ἀρξίζει αὐτὴ ἡ μέγιστη θεωρία.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ σκέφτεστε, ὅς εὐχαριστῶ γιὰ τὸ γράμμα σας. Τὸ ὅτι δὲν εἴμαστε σύμφωνοι ἔχει δευτερεύουσα σημασία.

Ἄν κι' ἄλλη φορὰ θάκετε κάτι νὰ μοῦ πείτε, νὰ θυμώσετε ὅτι δὲν εἶμαι καθηγητής. Εἶμαι ἓνας ἄνθρωπος ὅταν τόσους ἄλλους ποὺ ἀγωνίζονται σήμερα γιὰ μὴ νέα Κούβα, μὰ ποὺ εἶχε τὴν τύχη νὰ ζήσει κοντὰ στὸ Φιντέλ στὶς δύσκολες στιγμὲς τῆς κουβανέζικης ἐπανάστασης καὶ σὲ ὁρισμένους ἀπὸ τὶς πὺ τραγικὲς καὶ πὺ ἐνδοξες στιγμὲς στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὴ λευτεριά του. Αὐτὸ ἐξηγεῖ καὶ τὸ ὅτι ἐσεῖς μὲ ξέρετε κι' ἐγὼ θὰ θυμῶμαι τὸ δνομά σας. Θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ καὶ τὸ ἀντίθετο, μὲ τὴ διαφορά ὅτι θὰ ἔπρεπε τότε νὰ ὅςος γράψω ἀπὸ μὴ μακρινὴ περιοχὴ τοῦ κόσμου, ὅπου θὰ μὲ εἶχε σπρώξει ἡ περιπλάνησή μου, γιὰτὶ δὲν γεννήθηκα σ' αὐτὸ τὸ τόπο.

Αὐτὸ εἶναι ὅλο.

Ἐπαναστατικά,

Πατρίδα ἢ Θάνατος. Θὰ νικήσουμε.

Καπετάνιος Ἑρνέστο Τοὲ Γκουεβέρα



26 του Μάη 1964

«Χρονιά της Οικονομίας»  
Δρα Έντουάρντο Μπ. Όρνταθ Ντακούνχε  
Διευθυντή τοῦ Ψυχιατρικοῦ Νοσοκομείου  
Ἀθήνα

Ἀγαπητὲ Όρνταθ,

Πῆρα τὸ περιοδικό. Ἄν κι' ἔχω παλὸ λίγα καιρὸ στὴ διάθεσή μου, τὰ ἄρθρα μοῦ φαίνονται ἐνδιαφέροντα καὶ θὰ προσπαθήσω νὰ τὰ διαβάσω.

Ἄλλο πρᾶγμα μὲ βάζει σὲ ἀμηχανία: πῶς μπορεῖ νὰ βγαίνει σὲ 6.300 ἀντίτυπα μιὰ ἐξειδικευμένη ἐπιθεώρηση, δὲν μάλιστα δὲν ὑπάρχουν τόσοι γιατροὶ στὴν Κούβα;

Μὲ πιάνει μιὰ ἀμφιβολία ποῦ ὁδηγεῖ τὴ ψυχὴ μου στὸ κατώφλι μιᾶς νευροοικονομικῆς ψύχωσης. Τὰ ποντίκια χρησιμοποιοῦν τὴν ἐπιθεώρηση γιὰ νὰ ἐμβασθόνουν εἰς ψυχιατρικές τους γνώσεις ἢ γιὰ νὰ ἡρεμήσουν τὸ στομάχι τους; Ἐκτὺς πιά κι' ὅν ὁ κάθε ἄρρωστος ἔχει κι' ἕνα ἀντίτυπο στὸ προσκέφαλό του.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὑπάρχουν 3.000 ἀντίτυπα παραπάνω στὸν ἀριθμὸ τοῦ τιράζ. Σὲ παρακαλῶ νὰ τὸ σκεφτεῖς.

Μιλῶ σοβαρά: τὸ περιοδικὸ εἶναι καλὸ, τὸ τιράζ ἀνυπόφορο. Πίστεψέ με, γιατί οἱ τρελλοὶ λένε πάντα τὴν ἀλήθεια.

Ἐπαναστατικά,

Πατρίδα ἢ Θάνατος. Θὰ νικήσουμε.

Καπετάνιος Ἑρνέστο Τοὲ Γκαουεβάρα

Στὴν κόρη του Χίλντα \*

Σοῦ γράφω σήμερα, μολοντί τὸ γράμμα μου θὰ σοῦρθεῖ

---

\* Ὁκτώβρης 1965 (.)

πολύ καθυστερημένο. Μά θέλω να ξέρεις ότι οὐ σκέφτομαι κι' ἐλπίζω να περάσεις χαρούμενα τὴ γιορτὴ σου. Εἶσαι πᾶ κοπέλλα σχεδόν, καὶ δὲν μποροῦν πᾶ να σοῦ γράφουν ὅπως στὰ παιδιὰ ἱστοριοῦλες καὶ ἀνοησίες.

Πρέπει να ξέρεις ὅτι βρίσκομαι μακριὰ καὶ θὰ μείνω πολὺ καιρὸ μακριὰ σου, κάνοντας ὅ,τι μπορῶ γιὰ τὴ ἀγωνιστῶ ἐνάντια στοὺς ἐχθροὺς μας. \*Ὅχι ὅτι εἶναι σπουδαία ὑπόθεση, μὰ κάνω κι' ἐγὼ κάτι καὶ πιστεύω ὅτι θὰ μπορεῖς να εἶσαι περήφανη γιὰ τὸν πατέρα σου ὅπως κι' ἐγὼ εἶμαι περήφανος γιὰ σένα.

Θυμήσου ὅτι μένουν ἀκόμη πολλὰ χρόνια ἀγώνα καὶ θὰ παίξεις κι' ἐσὺ τὸ ρόλο σου ὅταν θὰ μεγαλώσεις. Περιμένοντας, πρέπει να προετοιμάζεσαι να εἶσαι πολὺ ἐπαναστάτρια, καὶ αὐτὸ στὴν ἡλικία σου σημαίνει να διαβάζεις πολὺ, ὅσο γίνεται πὺ πολὺ, καὶ να εἶσαι πάντοτε ἑτοιμὴ να ὑπερασπίζεσαι τὶς δικαίες ὑποθέσεις. Κι' ἀκόμη, να ὑπακοῦς στὴ μαμὰ σου καὶ να μὴ νομίζεις ὅτι εἶσαι μεγάλη, πὺ πάνω ἀπ' τὴν ἡλικία σου. Θάρθει κι' αὐτὸ.

Πρέπει να φροντίσεις ὥστε νᾶσαι ἀπ' τὶς καλύτερες στὸ σχολεῖο. Καλύτερη μ' ὅλη τὴ σημασία, τὸ ξέρεις κιόλας τί πάει να πεί: μελέτη καὶ ἐπαναστατικὴ διάθεση, πὺ σημαίνει καλὴ διαγωγή, ἀγάπη γιὰ τὴν ἐπανάσταση, συντροφικότητα κ.λ.π. Ἐγὼ δὲν ἤμουναι ἔτσι στὴν ἡλικία σου, μὰ ἦταν μιὰ ἀλλοιὰ κοινωνία, ὅπου ὁ ἀνθρώπος ἦταν ἐχθρὸς γιὰ τὸν ἀνθρώπο. Τώρα ἐσὺ ἔχεις τὴν τύχη να ζεῖς σὲ μιὰ ἀλλὴ ἐποχὴ καὶ πρέπει να φανεῖς ἀντάξιά της.

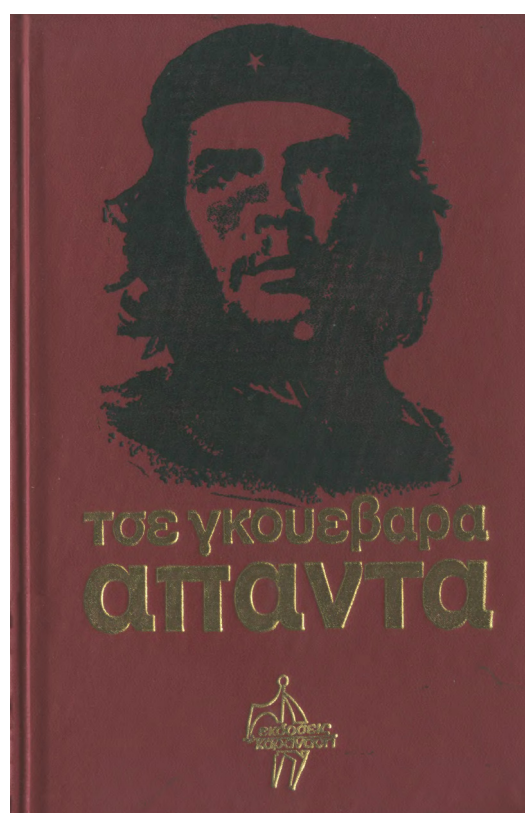
Μὴ ξεχνᾶς να κάνεις ἕνα γῦρο σὸ σπίτι γιὰ να παρακολουθεῖς τὰ ἄλλα μικρὰ καὶ να τὰ συμβουλευεῖς να ἐργάζονται καλὰ καὶ να εἶναι φρόνιμα. Προσάντων τὴν Ἀλεξινίνα πὺ ο' ἀκούει, γιατί εἶσαι ἡ μεγαλύτερή της ἀδελφὴ.

Ἦρα, μικρούλα μου, ἀκόμη μιὰ φορὰ σοῦ εὐχομαι μιὰ πολὺ καλὴ γιορτὴ. Φίλησέ μου τὴ μαμὰ καὶ τὴ Τζίνα καὶ δέξου ἕνα μεγάλο καὶ δυνατὸ φιλή, πὺ θὰ κρατᾶει γιὰ ὅσο καιρὸ δὲν θὰ βλεπόμεστε, ἀπὸ τὸ

Μπαμπὰ







## ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΒΟΛΙΒΙΑΣ

Τίτλος πρωτοτύπου  
ERNESTO CHE GUEVARA  
Journal de Bolivie

Έκδοση: Όφσετ : Δ. 'Αβραμέπουλος και Σία, Λεωφόρου 5, 'Αθήνα  
Βιβλιοθήκη : Κεν. Χωριετών Χαρ. Τραπεζή 87, 'Αθήνα

Τό κάθε γνώσο άντίτυπο φέρει τό σήμα και την ύπογραφή του 'Εκδόστη



Copyright: FRANÇOIS MASPERO  
Copyright: Γιά την ελληνική γλώσσα ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΑΝΑΣΗΣ

ΕΡΝΕΣΤΟ ΤΣΕ ΓΚΟΥΕΒΑΡΑ

# ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΒΟΛΙΒΙΑΣ

(7 Νοέμβρη 1966 έως 7 Οκτώβρη 1967)

Γ'. ΕΚΔΟΣΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ  
ΦΙΝΤΕΛ ΚΑΣΤΡΟ

Μετάφραση  
Φ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ

Επιμέλεια Εκδόσεων—Διορθώσεις  
ΣΠΥΡΟΣ Α.Λ. ΓΥΚΙΝΗΣ



Ζωοδ. Πηγής 49 — Τηλ. 36.24.416  
ΑΘΗΝΑ 1977





## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είταν συνήθεια του Τσέ, στη διάρκεια της αντίστοιχης ζωής του, να σημειώνει προσεκτικά, ο' ένα προσωπικό ημερολόγιο, τις καθημερινές του παρατηρήσεις. Στις μακρινές πορείες, σε μέρη απόκρημνα και δύσβατα, στα σκιερὰ δάση, όταν σι' γραμμές των αντρών, που λύνιζαν κάτω απ' τὸ βάρος των σακκιδίων, των ἐφοδίων και των ἐπλυν, ποὺ κουβάλαγαν στους ώμους τους σταματοῦσαν νὰ ξανασάνουν, ἢ όταν ἡ στρατιὰ στὸ τέλος μιᾶς ἐξαντλητικῆς ἡμέρας, ξημειώνει διαταγὴ νὰ σταματήσῃ καὶ νὰ στρατοπεδεύσῃ, μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ τὸν Τσέ — όπως τὸν θάψισαν στοργικὰ οἱ Κουβανοὶ ἀπὸ τῆς πρῶτες κιόλας μέρες — νὰ θγάζει ἕνα μικρὸ καρνέ καὶ νὰ γράφει τῆς παρατηρήσεις του μετὰ τὸ λεπτὸ καὶ σκεδὸν δυσανάγνωστο ἱατρικὸ γράμματό του.

Ὅ,τι μπόρεσε νὰ σώσει ἀπ' αὐτὲς τῆς σημειώσεις, τὸ χρησιμοποίησε ἀργότερα γιὰ νὰ γράφει τῆς περίφημης ἱστορικῆς του ἀναμνήσεως.\* ἀπ' τὸν ἐπαναστατικὸ πόλεμο τῆς Κούβας, ποὺ εἶταν πλούσιες σὲ ἐπαναστατικὰ, παιδαγωγικὰ καὶ οὐμανιστικὰ μῆνυμα.

Τούτῃ τῇ φορᾷ, χάρις ο' αὐτὴ τὴ συνήθεια, ποὺ δὲν ἀπαρνήθηκε, νὰ σημειώνει δηλαδὴ τὰ σημαντικὰ γεγονότα τῆς κάθε μέρας, διαθέτουμε λεπτομερεῖς, ἀπόλυτα πιστές, καὶ ἀνεκτίμητες πληροφορίες γιὰ τοὺς τελευταίους ἡρωϊκοὺς μῆνες τῆς ζωῆς του στὴ Βολιβία.

Οἱ σημειώσεις αὐτές, ὅπου στὴν πραγματικότητα δὲν γράφτηκαν γιὰ νὰ δημοσιευτοῦν, τοῦ χρησμεύουν ὡς ἐργαλεία, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κρίνῃ σίγουρα τὰ γεγονότα, τῆς κατα-

\* Ἐχουν ἐκδοθεῖ, Τσέ Γνωτεῖα, Ἡ Ἐπανάσταση τῆς Κούβας: Ἐκδόσεις Καρανάση.

στάσεις και τους ανθρώπους, και του έδιναν την ευκαιρία να δίνει διέξοδο στο βαθιά παρατηρητικό, αναλυτικό και συχνά χρωματισμένο με λεπτό χιούμορ πνεύμα του.

Έχουν γραφτεί με απλότητα κι' αποτελούν, απ' την άρχη μέχρι το τέλος, ένα ενιαίο σύνολο.

Δεν πρέπει να ξεχνάει κανείς, πως γράφτηκαν στις σπάνιες στιγμές της ανάπαυσης, όταν κατέβαλλε τεράστια φυσική προσπάθεια, μια προσπάθεια έπική και υπεράνθρωπη, μέσα στις εξαντλητικές υποκρεώσεις που είχε σαν άρχηγος αντίρτικης ομάδας, στη διάρκεια της δύσκολης αρχής του αγώνα, σε ύλικές συνθήκες άπιστευτα σκληρές: πράγμα που αποκαλύπτει για μιά ακόμα φορά τον τρόπο της εργασίας του και τη σθερνή θέλησή του.

Σ' αυτό το ημερολόγιο, με την λεπτομερή ανάλυση των καθημερινών γεγονότων, φέρνει στο φως τα «λάθη», τις κριτικές και τις αντιμετώψεις, που χαρακτηρίζουν αναπόφευκτα την ανάπτυξη ενός επαναστατικού αντίρτικου.

Οι τέτοιου είδους κριτικές δεν μπορούν παρά να είναι το αναγκαίο επακόλουθο ενός αντίρτικου αποσπάσματος, προ πάντων στο στάδιο, που δεν είναι ακόμα παρά μόνο ένας μικρός πυρήνας: Γιατί έχει τότε ν' αντιμετωπίσει ύλικές συνθήκες εξαιρετικά ιδιόζουσες και απαιτητικές κι' έναν έχθρο ανώτερο σε αριθμό ή ποσομικρή άμελεια, το πιο δσημαντο λάθος μπορούν ν' αποδοῦν μοιραία: ο άρχηγος πρέπει ν' έχει ολοκληρωμένη εικόνα και παράλληλα πρέπει να έπωφελεῖται από κάθε γεγονός ή κάθε λεπτομέρεια, ακόμα κι' αν φαίνεται δσημαντη για να διδάσκει τους αγωνιστές και τα μελλοντικά στελέχη των νέων αντίρτικων αποσπασμάτων. Ο σκηματισμός του αντίρτικου προϋποθέτει δδίακοπα την τιμή και τη συνειδηση του κάθε ανθρώπου. Και ο Τοῆ ήξερε ν' αγγίζει τις πιο εύαισθητες χορδές των επαναστατών.

Όταν ο Μάρκος, (ένος από τους αντίρτες του), αφού επανελημμένος είχε κριτικαριστεί από τον Τοῆ, απειλειθῆκε να δωκεῖ ἀτιμωτικά από το αντίρτικο, φώναξε: «Ντιουφεκίστε με πρώτα!», και στη μετέπειτα πορεία έδωσε ήρωικά τη

ζωή του. Όλοι οι άντρες, τούς οποίους είχε εμπιστευτεί και τούς οποίους για τον έλφα ή θήτα λόγα άναγκάστηκε να έπιπλήξει, έδειξαν την ίδια συμπεριφορά. Άρχηγός άδερφικός και άνθρώπινος ήξερε να είναι το ίδιο άπαιτητικός και άύστηρός άνάλογα με την περίσταση· αλλά, περισσότερο άπ' ό,τι ήταν με τούς άλλους, ήταν πρό πάντων, και σέ μεγάλο βαθμό άπαιτητικός και άύστηρός στόν έαυτό του. Ό Τσέ στήριζε την πειθαρχία στην ήθική συνεδσηση τού έπαναστάτη και στην άκαταμάχητη δύναμη τού παραδείγματός του.

Μιλάει συχνά γιά τόν Ντεμπρέ στό ήμερολόγιό του: 'Αποκαλύπτει έτσι την άπέραντη θλίψη πού τού προξένισε ή σόλληψη και ή φυλάκιση τού έπαναστάτη συγγραφέα, στόν όποιο είχε εμπιστευτεί μιάν άποστολή στην Εύρώπη, θν και κατά βάθος είχε εύχηθεί να τόν δει να μένει στό αντίρπτικο. Γύ αυτό κι έκδηλώνει έναν κάποιο δισταγμό και κάποτε μάλιστα και άμφιβολίες, όσον άφορδ ή συμπεριφορά τού τελευταίου.

Ό Τσέ δέν είχε ή δυνατότητα να μάθει την δόόωση, πού έζησε ό Ντεμπρέ μέσα στά γρανάζια τού μηχανισμού της καταπίεσης, όστε ή σταθερή και θαρραλέα στάση πού κράτησε άπέναντι σ' αυτός πού τόν συνέλαθαν και τόν βασάνισαν.

Άξιοποίησε όμως την τεράστια πολιτική σπουδαιότητα της δίκες του και, στις 3 τού Όκτώβρη, 6 μέρες προτού δολοφονηθεί, μέσα σέ μιá τεταμένη και πικρή κατάσταση, σημείωσε στό ήμερολόγιό του: «Άκούσαμε μιá πολύ θαρραλέα συζήτηση πού έκανε ό Ντεμπρέ μ' έναν προδοκάτορα φοιτητή!» κι αυτή είναι ή τελευταία φορά, πού μνημονεύει τόν συγγραφέα.

Καθώς αυτό το ήμερολόγιο δείχνει έπανελημμένα τις σχέσεις, πού ύπάρχουν άνάμεσα στην Κουβανέζικη Έπανασταση και στο άντάρτικο κίνημα, μπορεί να ίσχυριστούν μερικοί, ότι ή δημοσίευσή του είναι μιá πρόκληση, πού θά μπόρσει να δώσει έπιχειρήματα στούς έχθρούς της Έπαναστασης, στούς γιάνκηδες ήμπεριαλιστές και στούς συμμάχους τους, στούς όλιγαρχικούς της Λατινικής Άμερικής δηλαδή,

ώστε να ενισχύσουν το σχέδιό τους για την απομόνωση και την επίθεση ενάντια στην Κούβα.

Πρέπει να θυμόμαστε ο' εκείνους, που κρίνουν τα γεγονότα μ' αυτόν τον τρόπο, ότι ο γιάνκιος ιμπεριαλισμός δεν είχε ποτέ ανάγκη από προσχήματα, για να κάνει άδικες ο' οποιοδήποτε σημείο της γής και πως οι προσπάθειές του για τη συντριβή της Κουβανέζικης επανάστασης άρχισαν με τη δημοσίευση του πρώτου επαναστατικού νόμου στη χώρα μας, για τον ελεφαντερό και πασίγνωστο λόγο, πως τούτος ο ιμπεριαλισμός είναι ο κωροφύλακας της παγκόσμιας αντίδρασης, ο συστηματικός υποκινητής της απελευθέρωσης και ο προστάτης των περισσότερο καθυστερημένων και απάνθρωπων κοινωνικών δομών, που υπάρχουν στον κόσμο.

Η άλλη λεγόμενη προς το επαναστατικό κίνημα μπορεί να χρησιμεύει σαν πρόφαση, αλλά δεν θάνα ποτέ ή αίτια των επιθέσεων των γιάνκιων. Το ν' άρνηθεί κανείς τη διεθνή άλλη λεγόμενη για να μην τροφοδοτεί αυτό το πρόσχημα είναι γελοία πολιτική σιρουθοκαμψίου, ή όποια είναι έντελως ξένη στον διεθνιστικό χαρακτήρα των συγχρόνων κοινωνικών επαναστάσεων. Το να διακόψει κανείς την άλλη λεγόμενη στο επαναστατικό κίνημα, δεν σημαίνει ότι άρνείται μια πρόφαση, που μπορεί να δοθεί στον γιάνκικο ιμπεριαλισμό: Είναι, στην πραγματικότητα θέση άλλη λεγόμενη προς αυτόν και την πολιτική της κυριαρχίας και της υποδούλωσης του κόσμου, την όποια άκολουθεί.

Η Κούβα είναι μια μικρή χώρα με υποανάπτυκτη οικονομία, όπως όλες οι χώρες, στις όποιες κυριάρχησε και έμμεταλλεύθηκε ολόκληρους αιώνας ο ιμπεριαλισμός και η αποικιοκρατία· άπέχει 90 μίλια από τις Ήνωμένες Πολιτείες, κι έχει μια γιάνκινη ναυτική βάση στο ίδιο της το έδαφος· αντιμετωπίζει πολυάριθμα έμπόδια προκειμένου να εδοωθεί ή οικονομική και κοινωνική της άνάπτυξη. Άπό τότε που θριαμβεύσε η επανάσταση, μεγάλοι κίνδυνοι πλανήθηκαν πάνω άπ' την πατρίδα μας, αλλά ο ιμπεριαλισμός δεν θά καταφέρει γι' αυτό να έκμηδενίσει τούτον το θράμβο και δεν θά καμφθούμε γι' αυτό από τις δυσκολίες, στις όποιες μπορεί να

μᾶς ὁδηγήσει μιὰ συνεπὲς ἐπαναστατικὴ γραμμή.

Ἀπὸ ἐπαναστατικὴ ἀποψη, ἡ δημοσίευση τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Τοῦ ἀπὸ τῆς Βολιβίας δὲν σηκώνει κανένα δισταγμὸ. Τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Τοῦ ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ Μπαρριέντος, ὁ ὁποῖος ἔδωσε ἀμέσως ἀπὸ ἓνα ἀντίγραφο στὴν C.I.A., στὸ Πεντάγωνο καὶ στὴν κυβέρνησι τῶν Η.Π.Α.. Οἱ δημοσιογράφοι, ποὺ εἶχαν σχέση με τὴν C.I.A., τὸ εἶδαν ἀκόμα καὶ στὴ Βολιβία, καὶ ἔβγαλαν φωτοαντίγραφα, ἃν καὶ ὑποχρεώθηκαν νὰ μὴν τὰ δημοσιεύσουν πρὸς τὸ παρόν.

Ἡ κυβέρνησι τοῦ Μπαρριέντος καὶ οἱ ἀνώτατοι στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ εἶχαν πάρα πολλοὺς λόγους γιὰ νὰ μὴν δημοσιεύσουν αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιο, ποὺ ἔδινε τὴν εὐκαιρία νὰ διαπιστωθεῖ ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀνικανότητι τοῦ στρατοῦ τους καὶ οἱ ἀναρρήμιτες ἡττες, ποὺ τοὺς προξένησε μιὰ κοῦφτα ἀποφασισμένων ἀνταρτῶν, οἱ ὁποῖοι μέσα σὲ μερικὲς ἑβδομάδες ἄγωνα τοὺς πῆραν διακόσια περίπου ὄπλα.

Ἐξ ἄλλου, ὁ Τοῦ περιγράφει τὸν Μπαρριέντος καὶ τὸ πολιτεύμαά του με ὅρους τόσο ἀκριβεῖς, ποὺ θὰ μείνουν γιὰ πάντα στὴν ἱστορία.

Ἀπ' τὴν πλευρὰ του ὁ ἱμπεριαλισμὸς εἶχε τοὺς λόγους του: Ὁ Τοῦ καὶ τὸ θαυμάσιο παράδειγμά του ἄσκούν ἄλλο καὶ μεγαλύτερη ἐπίδρασι στὸν κόσμον. Οἱ ἰδέες του, τὸ πορτραῖτο του καὶ τὸ ὄνομά του εἶναι, γιὰ κείνους, ποὺ καταπιέζονται καὶ πέφτουν θύματα τῆς ἐκμετάλλευσος, οἱ σημαῖες τοῦ ἄγωνα τους, καὶ δημιουργοὺν ἓνα παθιασμένο ἐνδιαφέρον σποὺς φοιτητὲς καὶ τοὺς διανοούμενους ἄλλου τοῦ κόσμου.

Ἀκόμα καὶ στὴς Η.Π.Α., τὸ νέγρικο κίνημα καὶ οἱ προοδευτικοὶ φοιτητὲς, ποὺ ὅσο πᾶνε καὶ αὐξάνονται, ἔχουν κάνει δικὸν τοὺν Τοῦ. Στὴς πρὸ μαχητικὲς διαδηλώσεις, γιὰ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἐνάντια στὴν ἐπιθεσι τοῦ Βιετ - Νάμ, ξεδιπλώνουν τὰ πορτραῖτα του σὰν σύμβολο τῆς μάχης. Εἶναι σπάνιες μπορεῖ καὶ ἀνύπαρκτες, οἱ περιπτώσεις, ποὺ ἡ ἱστορία μᾶς εἰδείξε ἓνα πρόσωπο, ἓνα ὄνομα, ἓνα παράδειγμα, ποὺ νδῆγιναν τόσο γρήγορα καὶ με τέτοια παθιασμένη δύναμη παγκόσμια. Καὶ εἶναι γιὰ τὸ Τοῦ ἐνσαρκώνει, στὴν πρὸ ἀγνή καὶ ἀνιδιοτελεῖ μορφὴ του, τὸ διεθνιστικὸ πνεῦμα, ποὺ

χαρακτηρίζει τὸν σημερινὸ κόσμον καὶ ὅλο καὶ περισσότερο τὸν αὐριανόν.

Ἀπὸ μιὰ ἡπειρο, ποὺ μέχρι χιτὼς καταπιεζόταν ἀπὸ τῆς ἀποικιοκρατικῆς δυνάμεις, ποὺ τὴν ἐκμεταλλεύεται καὶ τὴν κρατᾷ σὲ ὀπισθοδρόμηση καὶ ἄδικη ὑποανάπτυξη ὁ γιάνκιος ἡπεριαλισμὸς σήμερα, ὑψιώνεται αὐτὴ ἡ μοναδικὴ μορφὴ ποὺ φέρνει σὰν μιὰ παγκόσμια νουή, τὴν ἐπαναστατικὴ πύλη μέχρι τῆς μητροπόλεως τοῦ ἡπεριαλισμοῦ καὶ τῆς ἀποικιοκρατίας.

Οἱ ἡπεριαλιστὲς φεβδύνει τὴ δύναμη αὐτοῦ τοῦ παραδείγματος καὶ κάθε τι, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τὸ κάνει γνωστό. Ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ δώσουν τὸ ἡμερολόγιον στὴ δημοσιότητα, εἶναι ἡ ἀναμφισβήτητη ἀξία τοῦ Ὑωντανῆ ἔκφραση μιᾶς ἐξοχῆς προσωπικότητος, μᾶθημα ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνα, γραμμένο μέσα στὴ φλόγα καὶ τὴν ἔνταση κάθε μέρας, παρουσιάζοντες, ἀληθινὴ ἀπόδειξη γιὰ τὸ γεγονὸς πὺς ὁ Λατινο - Ὑμεῖς ὡς ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἀδύναμοι μπροστὰ σὲ κείνους ποὺ ὑποδουλώνουν λαούς, οὔτε μπροστὰ στὰ μισθοφορικὰ στρατεύματά τους.

Εἶναι ἐπίσης δυνατόν νὰ ἐνδιαφέρθηκαν, ὥστε νὰ μὴ μάθει κανεὶς τίποτα γιὰ τοὺς ψευτοεπαναστάτες, τοὺς ὁππορτουμιστὲς καὶ τοὺς τσαρλατάνους ὧλων τῶν εἰδῶν, οἱ ὅποιοι θεωροῦν τοὺς ἐαυτοὺς τοὺς μαρξιστὲς καὶ κομμουνιστὲς, ἢ στολίζονται, μὲ λόγια μ' ἄλλους τίτλους, καὶ οἱ ὅποιοι δὲν δίστασαν νὰ ποῖν πὺς ὁ Τοῦ ἀπατήθηκε, πὺς εἶχαν τυχεριότητα — ἢ, οἱ λιγώτερο ἐπιθετικοί — πὺς εἶχαν ἰδεολογία, ποὺ ὁ θάνατός του θάνατο τὸ κύκνειο ὄμμα τοῦ ἔνοπλου ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνα στὴ Λατινικὴ Ἀμερικῇ. «Ἐάν ὁ Τοῦ, λένε, ποὺ εἶχαν ὁ μεγαλύτερος ὑπερασπιστὴς αὐτῶν τῶν ἰδεῶν κι' ἕνας πεπειραμένος ἀντάρτης, πέθανε στὸ ἀντάρτικο, χωρὶς τὸ κίνημά του νὰ ἐλευθερώσει τὴ Βολιβία, αὐτὸ ἀποδεικνύει τὸ μέγεθος τῆς πλάνης του!» Πόσα ἄν' αὐτὰ τὰ ἀξιοθρήνητα πλάσματα θὰ κάρηκαν μὲ τὸ θάνατο τοῦ Τοῦ, χωρὶς κἀν νὰ κοκινίζουν στὴ σκέψη, πὺς ἡ θέση τους καὶ ἡ ἐπιχειρηματολογία τους συμπίπτουν ὁλοκληρωτικὰ μὲ τὴ θέση καὶ τὴν ἐπιχειρηματολογία τῶν πρὸ ἀντιδραστικῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τοῦ

Ιμπεριαλισμού!

Μ' αυτόν τον τρόπο δικαιολογούνται ή δικαιολογούν τούς προδότες Ιθύνοντες, οι όποιοι, στη συγκεκριμένη στιγμή, δεν δίστασαν να ποντάρουν στον ένοπλο άγώνα, ενώ ό πραγματικός τους σκοπός, όπως μπορούσαμε να συνειδητοποιήσουμε άργότερα, ήταν ή καταστροφή των αντίρτικων όμάδων, ή άνακοπή της έπαναστατικής δράσης και τ' έπιβολή της άνέντιμης και γελοίας συνδιαλλακτικής πολιτικής τους, γιατί ήσαν έντελώς άνικανοι ν' άκαλουθώσουν μιάν άλλη γραμμή: έτσι προσπαθούν να δικαιολογήσουν αυτούς που δεν θέλουν ν' άγωνιστούν και δεν θ' άγωνιστούν ποτέ για τó λαό και την άπελευθέρωσή του, αυτούς που έχουν γελοιοποιήσει τις έπαναστατικές ιδέες, κατασκευάζοντας άπ' αυτές ένα δογματικό όπιο, που δεν έχει για τίς μάζες κανένα νόημα και κανένα μήνυμα, αυτούς που έχουν μεταβάλλει τις άγωνιστικές όργανώσεις του λαού σε όργανα συνδιαλλαγής με τούς έκμεταλλευτές του έσωτερικού και του έξωτερικού, σε όργανα ύπεράσπισης μιās πολιτικής, που δεν έχει καμμιά σκέψη με τó πραγματικά συμφέροντα των λαών αύτης της ήπείρου, που έχουν πέσει θύματα της έκμετάλλευσης.

Ό Το έ θεωρούσε τó θάνατό του στη μάχη σάν κάτι τó φυσικό και πιθανό, και προσπάθησε, στα τελευταία γραφτά του πρό πάντων, να έπιμένει στο γεγονός πός αύτό δεν θά μπορούσε να σταματήσει την άναπόφευκτη πορεία της έπανόστασης στη Λατινική 'Αμερική. Στο μήνυμά του στην Τρισηπειρωτική Ένασπεθεσίωση αύτό που σκεφτόταν «Κάθε δράση μας είναι μιá πολεμική κραυγή ένάντια στον Ιμπεριαλισμό... 'Αδιόφορο πός θά μς βρεί ό θάνατος» καλώς να όρίσει άρκεί να άκουστεί ή πολεμική μας κραυγή, και κάποιο άλλο χέρι θ' άπλωθεί και θ' άδράξει τ' άρματά μας.

Θεωρούσε τόν έαυτό του στρατιώτη της έπανόστασης και δεν τόν άποσκόλυσε καθόλου τó θέμα της έπθίωσης. Έκείνοι, που βλέπουν στην έκβαση του άγώνα του στην Βολιβία την άποτυχία των ιδεών του θά μπορούσαν, τó ίδιο άπλά, ν' άρντηθούν την έγκυρότητα των ιδεών και των άγώνων όλων των μεγάλων προδρόμων και έπαναστατών διανοητών, συμ-



περιλαμβανομένων και των ιδρυτών του Μαρξισμού, οι ό-  
ποιοι δεν μπόρεσαν ν' αποτελειώσουν το έργο τους και να ά-  
πολαύσουν ζωντανά τους καρπούς των ευγενικών τους προ-  
σπαθειών.

Στην Κούβα, ο θάνατος του Μαρτί ή του Μασέο στη μά-  
χη, ο οποίος ακολούθησε αργότερα, στο τέλος του πολέμου  
της ανεξαρτησίας και της γιάνικης επέμβασης, ο θάνατος  
άξιοθαύμαστων υπερασπιστών της σοσιαλιστικής επανάστα-  
σης, όπως του Χούλιο Αντόνιο Μέλλα, ο οποίος δολοφονή-  
θηκε από πράκτορες που ήταν στην υπηρεσία του Ιμπεριαλι-  
σμού, δεν κατόρθωσε μακροπρόθεσμα, να εμποδίσει το θρί-  
αμβο ενός κινήματος, που άρχισε δώ κι' έκατο χρόνια και δεν  
υπάρχει ούτε ένας, που να μπορεί ν' άμφιοθετηθεί την από-  
λυτη άρθότητα της υπόθεσης εκείνης που άγωνίστηκαν τοί-  
τοι οι πρόδρομοι, ούτε τη σταθερότητα των υπό οβσιαστικών  
ιδεών τους, οι όποιες πάντοτε ένέπνευσαν τους Κουβανούς έ-  
παναστάτες.

Τό ήμνολόγιο του Τσέ, χάρη στις παρατηρήσεις ποδχει  
καταγράφει, έπιτρέπει στόν καθένα να έκτιμήσει μέχρι ποιά  
σημείο οι πιθανότητες έπιτυχίας του είναι πραγματικές, και  
πόσο άξιοθαύμαστη είναι ή καταλυτική δύναμη του αντίρρι-  
κου. Μπροστά στα φανερά συμπτώματα της άποσύνθεσης και  
της γρήγορης άποδιοργάνωσης του Βολιβιανού καθεστώτος,  
γράφει: «Η κυβέρνηση άποσυντίθεται γρήγορα, κρίμα που  
δέν έξουσε έκατό άντρες παραπάνω αύτη τη στιγμή ».

Ό Τσέ ήξερε, από την κουβανέζικη έμπειρία του, πό-  
σες φορές κινδύνεσε να έξαλοθρευτεί ή μικρή αντίρρικτη ό-  
μάδα μας. Έάν είχε συμβεί κάτι τέτοιο, θα όφειλόταν, σκε-  
δόν άποκλειστικά, στην τύχη και στούς άσάθμητους παρά-  
γοντες του πολέμου· θα μπορούσε όμως αύτό τό γεγονός να  
δώσει τό δικαίωμα στόν όποιονδήποτε, να θεωρήσει λανθα-  
σμένη τη γραμμή μας και να τό χρησιμοποιεί οάν παράδει-  
γμα για ν' άποθαρρύνει την επανάσταση και να έμπνεύσει  
στός λαούς τό αίσθημα της ήττοπάθειας;

Η ιστορία είναι γεμάτη από επαναστατικά κινήματα και  
στό εκίνημά τους μεσολάβησαν άποτυχίες. Μήπως δέν εί-

χαμε στην Κούβα την έμπειρία της Μονκάδα, Έξη μόλις χρόνια πριν απ' τον οριστικό θρίαμβο της Ενοπλης πάλης του λαού:

Ανάμεσα στις 26 'Ιουλίου του 1953, ήμερομηνία της επίθεσης ενάντια στο στρατόνα Μονκάδα, στο Σαντιάγκο της Κούβας, και στις 2 Δεκεμβρίου του 1956, που έγινε η απόβαση του «Γκράνμα», πολλοί νόμιζαν, πως μπροστά ο Ένα σύγχρονο και δρτια έξοπλισμένο στρατό, ο έπαναστατικός αγώνας δέν είχε καμμιά προοπτική έπιτυχίας και πως η δράση μιός κούφτος αγωνιστών ήταν μιά χίμαιρα ίδεαλιστών και όνειροπόλων «οί όποιοι έσφαλλαν θαβότατα». Ή συντριπτική ήττα και ο ολοκληρωτικός διασκορπισμός του αντίρτικου άποσπάσματος, 'που ήταν άνέμπειρο, στις 5 του Δεκέμβρη 1956, φάνηκε για μιά στιγμή πως επιβεβαίωσε άπόλυτα αυτά τα άποισιόδοξα προμαντέματα. Άλλα 25 μόλις μήνες άργότερα, ό,τι άπόμεινε από το αντίρτικο είχε κιόλας άποκτήσει την άπαραίτητη δύναμη και έμπειρία, για να εκμηδενίσει όλο το στρατό.

Θά υπάρχουν πάντοτε, ο' όλες τις έποχές και ο' όλες τις περιστάσεις, πάρα πολλές προφάσεις για να μñν αντίσέκεται κανένας, άλλα αυτό θñναι πάντοτε ο μόνος τρόπος για να μñ μπορέσει να κατακτήσει την έλευθερία του. Ό Τοέ δέν έζησε περισσότερο απ' τις ιδέες του, τις έθρεψε όμως με το αίμα του. Και είναι θέβαιο, πως οί ψευτο - έπαναστάτες κριτικοί του, με την πολιτική τους δειλία και την αώνια άπουσία δράσης, θά επιζήσουν οñ άπόδειξη της ίδιως τους της ήλιθιότητας.

Είναι ένδεικτικό το γεγονός ότι ένα απ' αυτά τα δείγματα έπαναστατών, που γίνονται όλο και χαρακτηριστικώτερα στη Λατινική Άμερική, ο Μάριο Μόνχε, ο όποιος πρόβαλλε, όπως θά γίνει φανερό στο ήμεραλόγιο, τον τίτλο του Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος της Βολιβίας, άμφισβήτησε από τον Τοέ την πολιτική και στρατιωτική διοίκηση του κινήματος. Καθώς ίσχυριζόταν, άκριβώς γι' αυτό το σκοπό είχε άποφασίσει να παραιτηθεί από τα θάρη μιού είχε στους κόλπους του Κόμματος, και είναι φανερό, πως, γι' αυ-

τόν, τὸ γεγονός καὶ μόνο δι κατεῖχε αὐτὸ τὸ πόστο τοῦ ἔδι-  
νε τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτεῖ ἓνα τέτοιο προνόμιο.

Ὁ Μάρκο Μόνκε, θέβαια, δὲν εἶχε τὴ παραμικρὴ ἰδέα  
ἀπὸ ἀντάρτικο καὶ δὲν εἶχε πολεμῆσει ποτέ· μ' ὅλο πὸς θεω-  
ροῦσε τὸν ἑαυτοῦ του κομμουνιστὴ, δὲν αἰσθάνθηκε ποτὲ τὴν  
ὑποχρέωση νὰ ξεπεράσει τὸν ἡλίθιο καὶ ματαιόδοξο συνδι-  
σμὸ του, ὅπως τὸν ξεπέρασαν οἱ πρόδρομοι μαχητὲς τῆς πρῶ-  
της ἀνεξαρτησίας.

Μὲ μὰ τέτοια ἀντίληψη γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἄν-  
τι - ἱμπεριαλιστικὸς ἀγῶνας σ' αὐτὴ τὴν ἥπειρο, διάφοροι  
«ἀρχηγοὶ κομμουνιστῶν» αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἔμειναν ἀπὸ τὴν  
ἄλλη πλευρὰ τοῦ διεθνιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν αὐτοαθόνων φυ-  
λῶν, πὺ νικῆθηκαν ἀπὸ τοὺς εὐρωπαίους ἀποικιοτῆς τὴν  
ἐποχὴ τῆς κατάκτησης.

Νά, λοιπόν, ποῶς εἶπαν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Κομμουνιστικοῦ  
Κόμματος μῆς χώρας πὺ λέγεται Βολιβία μὲ τὴν ἱστορικὴ  
πρωτεύουσα πὺ φέρνει τὸ ὄνομα Σούκρε, πρὸς τιμὴν τῶν  
πρώτων τῆς ἐλευθερωτῶν, πὺ εἶπαν καὶ οἱ δυὸ Βενεζουε-  
λιάνοι· θὰ μπορούσε, γιὰ τὴν ὀριστικὴ ἀπελευθέρωση τῆς  
χώρας του, νὰ ὑπαλογοῖται σὶθ βοήθεια τοῦ πολιτικοῦ καὶ  
στρατιωτικοῦ ταλέντου ἐνὸς ἀληθινοῦ τιτόνα ἐπαναστάτη,  
ὁ ἀγῶνας τοῦ ὁποῖου δὲν περιοριζόταν καθόλου στὰ στενὰ,  
τεκνητὰ καὶ μάλιστα ὀδκα σύνορα αὐτῆς τῆς χώρας· δὲ θρή-  
κε νὰ κάνει τίποτα καλύτερο ἀπ' τὸ νὰ προσβάλλει αἰσκρές,  
γελοῖες καὶ ὀδikes ἀπαιτήσεις, γιὰ νὰ διεκδικήσει τὴ διοίκη-  
ση. Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη χώρα, ἡ Βολιβία μὴν ἔκαν-  
τος ἔξωδὸ πρὸς τὴ θάλασσα, ἂν δὲν θέλει νὰ θρεθεῖ ἐκτεθει-  
μένη σ' ἓναν ἀγριο ἀποκλεισμό, χρειάζεται, γιὰ τὴ δικὴ τῆς  
ἀπελευθέρωση, τὸ θρίαμβο τῆς ἐπανάστασης σὶς γειτονικὲς  
χώρες. Καὶ τὸ ἀπέραντο κύρος τοῦ Τοῆ, οἱ ἱκανότητές του,  
ἡ πείρα του τὸν ἔκαναν τὸν πὺ κατάλληλο ἄνθρωπο, γιὰ νὰ  
ἐπιταχύνει τὸ κίνημα.

Προτοῦ ὀκόμα διασπαστεῖ τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα τῆς  
Βολιβίας, ὁ Τοῆ εἶχε δημιουργήσει σχέσεις μὲ μερικὸς ἀπὸ  
τοὺς ἰθύνοντες καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ στελέχη του, ζητώντας τους  
νὰ βοηθήσουν τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῆς Λατινικῆς Ἀμε-

ρικής. Μερικά απ' αυτά τὰ στελέχη, με τὴν ἐξουσιοδότηση τοῦ Κόμματος, ἐργάστηκαν μαζί του γιὰ κάμποσα χρόνια καὶ σὲ διάφορες προσπάθειες.

Ἡ διάσπαση τοῦ Κόμματος δημιουργήσε μιὰν ἰδιάζουσα κατάσταση: οἱ ἀγωνιστές, ποὺ εἶχαν συνεργαστεῖ μαζί του, ξανσβρέθηκαν σκορπισμένοι καὶ στὶς δυὸ ὁμάδες. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Τοῦ δὲν θεωροῦσε τὸν ἀγῶνα στὴ Βολιβία ὡς ἓνα ἀπομονωμένο γεγονός, ἀλλὰ ὡς μέρος τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ποὺ δὲν θ' ἀργοῦσε ν' ἀπλωθεῖ καὶ στ' ἄλλα κράτη τῆς Νότιας Ἀμερικής. Σκοπὸς του εἶταν νὰ ὀργανώσει ἓνα κίνημα ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε διασπαστικὴ διάθεση, στὸ ὁποῖο θὰ μπορούσαν νὰ ἐνταχθοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ θόβελαν νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Βολιβίας καὶ ὅλων τῶν λαῶν τῆς Λατινικῆς Ἀμερικής, ποὺ εἶσαν σκλάβοι τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Στὸ ἀρχικὸ προπαρασκευαστικὸ στάδιο, ὅμως, τῆς ἀντάρτικης θέσης, τὸ κίνημα αὐτό, ἐξαρτιόταν οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴ βοήθεια μιᾶς ὁμάδας θαρραλέων κ' ἐμπιστῶν συνεργατῶν, οἱ ὁποῖοι τὴ στιγμὴ τῆς διάσπασης ἔμειναν στὸ Κόμμα τοῦ Μόνχε. Γι' αὐτό, ὡς ἐκδήλωση ἐκτίμησής πρὸς αὐτούς, κάλεσε πρῶτον τὸν Μόνχε νὰ ἔρθῃ νὰ τὸν δεῖ στὸ στρατόπεδόν του, μ' ὅλο ποὺ δὲν αἰσθανόταν θέσαια κομμικὰ εἰδικὴ συμπεῖθεια γιὰ τὸ ἄτομό του. Ἀκόμα κάλεσε στὴ συνέχευα τὸν Μόισες Γκουεθάρρα, συνδικαλιστὴ ἡγέτη τῶν μεταλλωρύχων καὶ πολιτικὸ ἡγέτη, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ διάκωψε τὶς σκέψεις του μετὰ τὸ Κόμμα γιὰ νὰ πάρει μέρος στὸ σχηματισμὸ μιᾶς ἄλλης ὀργάνωσης, ἀποχωρίστηκε καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐπειδὴ διαφώνησε μετὰ τὸν Ὁσκαρ Θαμόρα: Ὁ τελευταῖος, ἄλλος Μόνχε κ' αὐτὸς εἶχε στὴν ἀρχὴ ταχθεῖ μετὰ τὸ μέρος τοῦ Τοῦ, γιὰ νὰ συνεργαστεῖ στὴν ὀργάνωση τοῦ ἑναπλου ἀγῶνα στὴ Βολιβία, ἀλλὰ ἀντὶ νὰ τηρήσει τὶς ὑποσχέσεις του, στὴν ὥρα τῆς δράσης, σταύρωσε ἑναντὶ τὰ χέρια του. Ἀργότερα, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Τοῦ, θὰ γινόταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ δηλητηριώδεις ἐπικριτὲς του, στὸ ὄνομα τοῦ «Μαρξισμοῦ — Λενινισμοῦ».

Ὅσο γιὰ τὸν Μόισες Γκουεθάρρα, αὐτός, ξαναενώθηκε μετὰ τὸν Τοῦ χωρὶς δισταγμό, ὅπως τοῦ εἶχε προσφερθεῖ πολὺ

προτού φτάσει στη Βολιβία: τὸν ὑποστήριξε κι' ἔδωσε ἡρωϊκά τὴ ζωὴ του γιὰ τὴν ἐπανάσταση.

Ἡ ὁμάδα τῶν Βολιβιανῶν ἀνταρτῶν, ποὺ εἶχε μένει μέχρι τότε στὴν ὀργάνωση τοῦ Μόνκε, ἔκανε τὸ ἴδιο. Μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἴντι καὶ τὸν Κόκο Περέδο, οἱ ὁποῖοι ἀποδείχτηκαν, στὴ συνέχεια, θαρραλέοι καὶ ἀξλόλογοι ἀγωνιστές, ἀποχωρήσαν ἀπὸ τὸ Κόμμα καὶ ὑποστήριξαν ἀποφασιστικά τὸν Τοῆ. Ὁ Μόνκε ὅμως εἶταν δυσαρκεσημένος μ' αὐτὴ τὴν ἔκβαση: ἀφιερώθηκε σὲ σαμπασήρισμα τοῦ κινήματος κρατώντας στὴν Λά Παζ ἑμπειρους κομμουνιστὲς ἀγωνιστές, ποὺ πῆγαιναν νὰ ἐννοθῶν μὲ τοὺς ἀντάρτες. Πράγμα ποὺ ἀποκαλύπτει, πῶς γίνεται νὰ ὑπάρχουν στίς ἐπαναστατικὲς γραμμὲς ἄντρες ἐντελῶς ἔτοιμοι γιὰ τὴ μάχη, οἱ ὁποῖοι ὅμως κάνουν ἀνεπανόρθωτα τὸν προσανατολισμό τους ἀπὸ τὴς μανουῆρες τῶν ὀνίκων καὶ τοαφλατάνων καθοδηγητῶν τους.

Ὁ Τοῆ δὲν ἐνδιαφέρθηκε ποτέ προσωπικά γιὰ διακρίσεις, ἀξιώματα καὶ τιμές, εἶχε ὅμως τὴ σταθερὴ πεποίθηση οἱ σὺν ἐπαναστατικὸ ἀντάρτικο ἀγῶνα — ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ θεμελιώδης μορφή δράσης γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν λαῶν τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, μιάς κι' εἶναι δοσμένη ἡ οἰκονομική, πολιτική καὶ κοινωνική κατάσταση ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν τῆς ἡπείρου — ἡ στρατιωτική καὶ πολιτική ὀργάνωση ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐνιαία καὶ πῶς ὁ ἀγῶνας δὲν μποροῦσε νὰ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὰ ἄνετα καὶ γραφειοκρατικὰ σαλόνια τῶν πόλεων, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀντάρτικο. Καὶ πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο δὲν εἶταν διατεθειμένος ὅτε συμβιβασμοὺς νὰ κάμει, ὅτε νὰ ἐμπιστευεῖ σ' ἕνα ἀνόητο καὶ χωρὶς πείρα ὑποκείμενο, μὲ ἀπόψεις στενὲς καὶ οὐδινιστικές, τὴν διοίκηση ἐνὸς ἀντάρτικου πυρήνα προορισμένου νὰ διεξαγάγει, ὅταν θὰ εἶχε διευρυνθεῖ, ἕναν ἀγῶνα σὲ μεγάλη κλίμακα στὴ Νότιο Ἀμερικῇ. Ὁ Τοῆ εἶχε τὴ γνώμη, πῶς ὁ οὐθινισμός, ποὺ συχνὰ λυμᾶνεται τὰ ἐπαναστατικὰ στοιχεῖα τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, θάπρεπε νὰ κτυπηθεῖ σὺν ἕνα ἀντιδραστικό, γελοῖο καὶ ἀγονο συναίσθημα. Ἐλεγε σὲ μῆνυμα ποὺ ἔστειλε στὴν Τρισηπειρωτική: «Καὶ πρέπει ν' ἀναπτύξουμε ἕναν ἀληθινὸ προλεταριακὸ διεθνισμό... ὅπου ἡ σημαία κάτω

ἀπὸ τὴν ὁποία ἀγωνίζαστε θὰ γίνεταί τὸ ἱερὸ καθήκον τῆς λύτρωσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἔτσι πού, τὸ νὰ πεθαίνει κανεὶς κάτω ἀπ' τὴς σημαίες τοῦ Βιετνάμ, τῆς Βενεζουέλας, τοῦ Λάος, τῆς Γουινέας, τῆς Βολιβίας..., γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρουμε παρὰ μόνο τὰ σημερινὰ θέατρα τοῦ ἔνοπλου ἀγώνα, νὰ εἶναι τὸ ἴδιο ἔνδοξο καὶ ἐπιθυμητὸ γιὰ ἕναν Ἀμερικάνο, ἕναν Ἀσιάτη, ἕναν Ἀφρικανό, ἀκόμα καὶ γιὰ ἕναν Εὐρωπαῖο. Κάθε σταγὼνα οἴματος, πού χύνει κανεὶς κάτω ἀπ' τὴ σημαία μιᾶς χώρας, πού δὲν εἶναι ἡ πατρίδα του, εἶναι ἐμπειρία πού συλλέγει αὐτὸς πού θὰ ἐπιζήσει, γιὰ νὰ τὴν ἐφαρμόσει, στὴ συνέχεια, στὴ μάχη γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς του. Καὶ κάθε λαὸς πού ἐλευθερώνεται εἶναι ἕνα κερδοσμένο σκαλοπάτι τῆς μάχης γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἑνὸς ἄλλου λαοῦ».

Ὁ Τσὲ σκεφτόταν ἀκόμα, πῶς ἡ ἀντάρτικη ὁμάδα ἔπρεπε νὰ περιλάβει ἀγωνιστὲς ἀπὸ τὰ διάφορα κράτη τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς καὶ πῶς τὸ ἀντάρτικο τῆς Βολιβίας θάπρεπε νᾶναι σχολὴ ἐπαναστατῶν, οἱ ὁποῖοι θάκαναν τὸ μάθημά τους στὴ μάχη. Θέλησε νᾶχει κοντά του, γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια, μαζὶ μὲ τοὺς Βολιβιανούς, κι' ἕνα μικρὸ πυρῆνα ἐμπειρῶν γκουεριλλέρος, πού σχεδὸν ὅλοι τους εἶταν οὐντροφοὶ τοῦ στη Σιέρρα Μαέστρα στὴ διάρκεια τοῦ ἐπαναστατικοῦ κουβανέζικου ἀγώνα, καὶ ἤξερε τὴν ἱκανότητά τους, τὴν ὄξια τους καὶ τὸ πνεῦμα θοοῖς, πού τοὺς κατεῖχε. Κανένας δὲν δίστασε ν' ἀπαντήσει στὸ κάλεσμά του, κανένας δὲν τὸν ἐγκατέλειψε καὶ κανένας δὲν ὑποτάκτηκε.

Ὁ Τσὲ διεξήγαγε τὴν ἐκστρατεία του στὴ Βολιβία μὲ τὴ σταθερότητα, τὴ δεξιοτεχνία, τὸ σιωκισμὸ καὶ τὴν παραδειγματικὴ στάση, πού εἶχαν γίνει κίβλας παροιμιώδη. Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πῶς, ἔχοντας βαθιὰ συνείδηση τῆς σπουδαιότητος τῆς ὁποιοτὸς πού εἶχε ἀναλάβει, ἐνεργοῦσε κάθε στιγμὴ μ' ἕνα ὑψηλὸ πνεῦμα ὑπευθυνότητος. Ὅταν οἱ ἀντάρτες ἔκαναν κάποιο λάθος, διαζόταν νὰ τοὺς προειδοποιήσει καὶ νὰ τὸ ἐπανορθώσει, καὶ τὸ σιμῶνε στὸ ἡμερολόγιό του.

Ένα άπίστευτο σύνολο αντιθετικών παραγόντων συνδυάστηκαν για να δράσουν έναντίον του. Ό χωρισμός, που είχε αποφασιστεί για λίγες μέρες, μιάς μερίδας επαναστατών που περιλάμβανε μιάν ομάδα αξιολογών ανθρώπων, μερικοί από τους οποίους ήταν άρρωστοι ή σε ανάρρωση, κράτησε ατέλειωπους μήνες, και όπου ο Τσέ έπιδόθηκε αποκλειστικά στην αναζήτησή της, γιατί η έπαφή ανάμεσα στις δυο ομάδες διακόπηκε σε μιιά περιοχική εξαιρετικά επικίνδυνη.

Έκείνη την εποχή το άσθμα, που συνήθιζε να καλμάρει με πολύ άπλά φάρμακα, αλλά πού, διαν δέν είχε φάρμακα, γινόταν ένας τρομερός έκθρός, τόν χτύπησε χωρίς όκτο' το πρόβλημα έγινε σοβαρό κι' από το γεγονός ότι ανακαλύφθηκαν από τόν έκθρό τα φάρμακα, τα όποια είχε προληπτικά κρατήσει για το αντίρτικο. Αυτό και ή έκρηξένιση, στα τέλη Αύγουστου, του αντίρτικου άποσπάσματος με το όποιο είχε χάσει έπαφή, άσκησε σημαντική επίδραση στην πορεία των γεγονότων. Άλλά ό Τσέ κυριάρχησε στο φυσικό πόνο με σθερένια θέληση και ή δράση του δέν ελαττώθηκε ποτέ, ούτε το θάρρος του λιγόστεψε.

Οι έπαφές του με τούς χωρικούς της Βολιβίας υπήρξαν πολυάριθμες. Ό χαρακτήρας των τελευταίων, που ήταν εξαιρετικά δύσπιστοι και συγκρατημένοι, δέν μπορούσε να ξαφνιάσει τόν Τσέ, που ήξερε τέλεια την ψυχολογία τους, έπειδή τούς είχε συναναστραφεί και σ' άλλες περιστάσεις: "Ηξερε πως για να τούς κερδίσει, χρειαζόταν δουλειά έπίσημη, δύσκολη και ύπομονετική, αλλά δέν είχε την παραμικρή άμφιβολία, πως θα το κατάφερνε με τόν καιρό. "Αν παρακολουθήσει κανείς προσεκτικά την εξέλιξη των γεγονότων, θα δει, πως άκόμα και τόν Σεπτέμβρη, μερικές έβδομάδες προτού σκοτωθεί, όταν ό αριθμός των άντρών του είχε περιοριστεί, το αντίρτικο διατηρούσε άκόμα την ικανότητα για δράση, και πως μερικά από τα Βολιβιανά στελέχη, όπως οι άδελφοί "Ιντι και Κόκο Περέδο, είχαν κιόλας διακριθεί και προορίζονταν για καπετάνιοι. Η ένέδρα της Χιγέρας είναι ή μόνη δράση του στρατού ενάντια στην ομάδα, που δικαιούσε ό Τσέ, ή όποια στέφθηκε μ' έπιτυχία, σκοτώνοντας την προ-

φυλακή της και τραυμάτισε πολλούς από τούς άντρες της, κι' αυτό μέρα μεσημέρι, τη στιγμή που προσπαθούσαν να μετακινηθούν προς μία περιοχή, όπου οι χωρικοί ήταν περισσότερο πολιτικοποιημένοι (αυτός ο σκοπός δεν αναφέρεται στο ημερολόγιο αλλά το μάθαμε από κείνους που επέζησαν)<sup>1</sup>· εκείνο που τούς έρριξε σε μία κατάσταση που δεν μπόρεσαν να ξεπεράσουν, ήταν αυτή η *ένεδρα*. Αυτή η πορεία, που γινόταν μέρα, πάντοτε στον ίδιο δρόμο στη διάρκεια πολλών ημερών, πράγμα που αναπόφευκτα δημιουργούσε συχνές επαφές με τούς χωρικούς αυτής της περιοχής, που διδάσκον για πρώτη φορά, με το πιθανό ένδεκάμερο πώς τη δεδομένη στιγμή θα τούς προλάβαινε ο *έκθρς*, ήταν, χωρίς αμφιβολία, επικίνδυνη. Ο Τοξ όμως είχε πλήρη συνείδηση του πράγματος και είχε αποφασίσει να το διακινδυνεύσει για να βοηθήσει τον Γιατρό, που θρσκόταν σ' πολύ άσχημη κατάσταση από άσωση υγείας.

Την παραμονή της *ένεδρας* γράφει: «Φτάσαμε σ'ό το Πού-  
λιν. Ήπρχαν όμως εκεί άνθρωποι, που μάς είχαν δει την προηγούμενη μέρα, κι' αυτό σημαίνει πώς μάς ανάγγει-  
λε το Ράδιο Μπέμα!... Γίνεται επικίνδυνο να βαδίζουμε με μουλάρια αλλά προσπαθώ να κάνω κάτι για να ταξιθεύει ο Γιατρός όσο το δυνατόν περισσότερο ξεκούραστα επειδή είν-  
αι πολύ *όδύνομος*». Την επόμενη ημέρα γράφει: «Η εμπρο-  
στοφυλακή έφυγε σ'ή 1 ή ώρα μήπως μπορέσει και φτάσει σ'ό Χαγκέ και εκεί ν' αποφασίσει για τα μουλάρια και τον Γιατρό». Προσπαθώ, λοιπόν, να βρει μία λύση για τον άρρωστο, για να μπορέσει ν' αφήσει εκείνο το δρόμο και να πάρει τις απαραίτητες προφυλάξεις. Άλλα εκείνο άκριβώς το απόγευμα, προτού φτάσει η εμπροστοφυλακή σ'ό Χαγκ-  
έ, έγινε η μοιραία *ένεδρα*, που έρριξε το απόσπασμα σε μία περίπλοκη κατάσταση. Και κάμποσες μέρες αργότερα, κυ-  
κλωμένο σ'όν αόχένα το Γιοόρο, έδινε την τελευταία του μάχη.

Τα αντίγραφα, που πραγματοποιήσε αυτή η κόυφια

1. Αυτή η έκφραση της Κούβας, που σημαίνει την προφορική διάδοση.



τῶν ἐπαναστατῶν, εἶναι θαυτάτα ἐντυπωσκά. Καί μόνον ὁ ἀγῶνας ἐνάντια στήν ἐχθρική φύση ποῦ τοὺς περιέβαλλε, ἀποτελοῦν κύβλας μιᾶν ἡρώικῃ σελίδα. Ποιέ, στήν ἱστορία, ἔνας τόσο μικρὸς ἀριθμὸς ἀνθρώπων, δὲν ἀνάλαβε μιὰ τόσο γιγάντια προσπάθεια. Ἡ πίστη καὶ ἡ ἀπόλυτη πεποίθηση, πῶς τὸ ἀπέραντο ἐπαναστατικὸ δυναμικὸ τῶν λαῶν τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς μπορούσε νὰ ἀφυπνισθεῖ, ἡ αὐτοπεποίθηση καὶ ἡ ἀποφασιστικότητα μὲ τὴν ὁποία ἀφιερώθηκαν στοὺς σκοποὺς, μᾶς δίνουν τὸ μέγεθος τῆς διάστασης αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Τοῦ εἶπε μιὰ μέρα στοὺς ἀντίρτες, στὴ Βολιβία: «Αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ἀγῶνα μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ γίνουμε ἐπαναστάτες καὶ νὰ φτάσουμε στὸ πῶς ψηλὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους, ἀλλὰ μᾶς ἐπιτρέπει ἀκόμα νὰ γίνουμε ἄνθρωποι: αὐτοὶ ποὺ δὲν αἰσθάνονται ἱκανοὶ νὰ φτάσουν σ' αὐτὰ τὰ δυὸ στάδια νὰ τὸ ποῦν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἀντάρτικο».

Αὐτοί, ποὺ ἀγωνίστηκαν μαζί του μέχρι τὴν τελευταία στιγμή, ἀποδείχτηκαν ὅτι αὐτῶν τῶν ἐνδοξῶν τίτλων. Συμβολίζουν τὸ εἶδος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐπαναστατῶν, στήν ἱστορικὴ στιγμή ποὺ προσκαλεῖ σήμερα οὐ μιὰ προσπάθεια ἀλλήνῃ δύσκολη καὶ σκληρὴ: τὸν ἐπαναστατικὸ μετασχηματισμὸ τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς.

Ὁ ἐχθρὸς ποὺ ἀντιμετώπισαν οἱ ἥρωες τοῦ πρώτου ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία ἔταν μιὰ φθίνουσα ἀποικιοκρατικὴ δύναμη. Οἱ σημερινὸι ἐπαναστάτες ἔχουν ἐχθρὸ τὸ πῶς ἰσχυρὸ φρούριό τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ στρατοπέδου ἐφοδιασμένο μὲ τὴν πῶς σύγχρονη τεχνικὴ καὶ βιομηχανία. Τοῦτος ὁ ἐχθρὸς ὀργάνωσε καὶ ἐξέδωκε ἕναν καινούργιο Βολιβιανὸ στρατό, σ' αὐτὴ τὴ χώρα ὅπου ὁ λαὸς εἶχε καταστρέψει τὴν παλιὰ, καταπιεστικὴ στρατιωτικὴ δύναμη, καὶ τοῦ ἔδωσε τὴ βοήθεια τῶν δυνάμεων του καὶ τὴ στρατιωτικὴ του βοήθεια γιὰ νὰ πολεμήσει τὸ ἀντάρτικο μὲ τὸν ἴδιο τρόπο παρέχει στρατιωτικὴ καὶ τεχνικὴ βοήθεια σ' ὅλες τὶς δυνάμεις καταπίεσης τῆς ἡπείρου. Κι' ὅταν αὐτὰ τὰ μέτρα δὲν εἶναι ἀρκετὰ, ἐπεμβαίνει ὁμοῦ μὲ τὶς στρατιές του, ὅπως τῶκανε στὸν Ἅγιο - Δομίνικο.

Ἐκεῖνο πού χρειάζεται, γιὰ νὰ πολεμήσουμε αὐτὸν τὸν ἐχθρό, εἶναι ὁ τύπος τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, γιὰ τοὺς ὁποῖους μιλοῦσε ὁ Τσέ. Χωρὶς αὐτὸν τὸν τύπο τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ κἀνουν αὐτὸ ποὺ ἔκαναν χωρὶς αὐτὸ τὸ κουράγιο νὰ ξεπεράσουν τεράστια ἐμπόδια· χωρὶς τὴν ἀπόφαση νὰ πεθάνουν, ποὺ τοὺς συντρόφευε σὲ κάθε στιγμή· χωρὶς αὐτὴ τὴ θαθὰ πεποίθησι γιὰ τὸ δίκαιο τῆς ὑπόθεσής τους καὶ χωρὶς τὴν ἀμετακίνητη πίστι πού ἔχουν στὴν ἀκατανίκητη δύναμη τῶν λαῶν, ἀπέναντι σὲ μιὰ δύναμη ὅπως ὁ γιάντικκος ἱμπεριαλισμός, ποὺ αἱ στρατιωτικές, τεχνικές καὶ οἰκονομικὲς πηγές του ἀπλώνονται σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμον δὲν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύκουμε τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν λαῶν αὐτῆς τῆς ἡπείρου.

Ὁ ἴδιος ὁ Βορειοαμερικάνικος λαὸς ὀρχίζεται νὰ συνευθύνῃ πῶς ὁ τερατώδης, πολιτικὸς ὑπερμηχανισμός, ποὺ διευθύνει τὴ χώρα του, δὲν εἶναι πλέον, ἀπὸ ἐδῶ καὶ πολλὸ καιρὸ, ἡ εἰδυλλιακὴ ἄστικτὴ δημοκρατία ποὺ ἔβρυσαν οἱ θεμελιωτὲς τῆς πρὶν ἀπὸ διακόσια περὶπου χρόνια· ὑφίσταται ὅλο καὶ σκληρότερα τὴ θαρραλότητα ἐνὸς παράλογου, ἁλλοτριωτικοῦ, ἀνάνθρωπου καὶ κτηνώδους συστήματος, τὸ ὁποῖο χτυπάει ὅλο καὶ περισσότερους Ἀμερικάνους, ποὺ ἔγιναν τὰ θύματα τῶν ἐπιθετικῶν του πολέμων, τῶν πολιτικῶν του ἐγκλημάτων, τῶν φυλετικῶν παραλογισμῶν του, τῆς ἐξευτελιστικῆς ἱεράρχησης τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς καὶ τῆς σκανδαλιστικῆς σπατάλης τῶν οἰκονομικῶν - ἐπιστημονικῶν καὶ ἀνθρώπινων πηγῶν ἀπὸ τὸν μιλιταριστικὸ, ἀντιδραστικὸ καὶ καταπιεστικὸ μηχανισμό του μέσα σ' ἓναν κόσμο, ὁ ὁποῖος εἶναι κατὰ τὰ τρία τέταρτα ὑποανάπτυκτος καὶ πεινασμένος.

Ἀλλὰ μονάχα ὁ ἐπαναστατικὸς μετασχηματισμὸς τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς εἶναι δυνατό νὰ ἐπιτρέψῃ στὸ λαὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν νὰ κανονίσει τοὺς λογαριασμοὺς του μ' αὐτὸν τὸν ἱμπεριαλισμὸ ἐνῶ ταυτόχρονα ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἀγῶνα τοῦ Ἀμερικάνικο λαοῦ ἐνάντια στὴν ἱμπεριαλιστικὴ πολιτική, θὰ μπορέσει νὰ δημιουργήσῃ ἓναν ἀποφασιστικὸ σύμμαχον τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς.

Αυτό το μέρος του ήμοφαιρίου πρέπει να γνωρίσει μια βαθιά επαναστατική μεταλλαγή: άλλως, η τεράστια διαφορά και ανισότητα που δημιουργήθηκαν στις αρχές του αιώνα μας ανάμεσα στο ισχυρό έθνος, που εκβιομηχανοποιόταν γρήγορα, ενώ ο Ίδιος ο νόμος του κοινωνικού και οικονομικού δυναμικού του το οδηγούσε σε κοσμοκρατορικούς στόχους, από τη μία, και στο βαλκανοποιημένο γκροϋπ του υπόλοιπου αυτής της ήπιας από την άλλη, θα αυξάνεται συνεχώς — αυτή η αντίθεση, η διαφορά και η ανισότητα θα μένουν πολύ πίσω από μακρινά ανταύγετα, όχι μόνον εξ αιτίας της τεράστιας τωρινής δυσαναλογίας οικονομικών, επιστημών και τεχνικής αλλά και από την τρομακτική ανισότητα, που ο Ιμπεριαλισμός θα επιβάλλει στα επόμενα είκοσι χρόνια στους λαούς της Λατινικής Αμερικής, με ρυθμό, που θα επιταχύνεται όλο και περισσότερο.

Αν ακολουθήσουμε αυτό το δρόμο, είναι αναπόφευκτο να είμαστε όλο και περισσότερο φτωχοί, όλο και περισσότερο αδύναμοι, όλο και περισσότερο εξαρτημένοι και σκλάβοι αυτού του Ιμπεριαλισμού. Αυτή η σκοτεινή προοπτική είναι η ίδια και στον ίδιο βαθμό κοινή, για τους λαούς της Αφρικής και της Ασίας.

Αν τα εκβιομηχανοποιημένα και εκβιομηχανοποιούμενα κράτη της Ευρώπης, με την Καινή Άγορά τους και τα υπερ-εθνικά επιχειρηματικά τους κέντρα, ανησυχούν αντιμετωπίζοντας τη δυνατότητα να μείνουν πίσω και βλέπουν με φόβο την προοπτική να γίνουν οικονομικές άποικίες του γιάντικου Ιμπεριαλισμού, τί επιφυλάσσει το μέλλον στους λαούς της Λατινικής Αμερικής;

Μπροστά στην εικόνα αυτής της πραγματικής και αναντίρρητης κατάστασης, που θασφάει αναπόφευκτα στο πεπρωμένο των λαών μας, αν κάποιος φιλελεύθερος ή κάποιος αστός μεταρρυθμιστής ή κάποιος ψευτό - επαναστάτης τοαρισταύος άνδρας για δρόμο μπορεί να προτείνει κάποια λύση για την οικονομική και επιστημονική - τεχνική καθυστέρηση, ή οποία συσσωρεύτηκε στη διάρκεια αιώνων, σε σχέση με τον εκβιομηχανούμενο κόσμο και πρό πάντων με τις Η.Π.Α.,

τῶν ὁποίων εἴμαστε καὶ θὰ εἴμαστε ὅλο καὶ περισσότερο φόρου ὑποτελεῖς· ἂν αὐτὴ ἡ λύση δὲν εἶναι ἓνας βαθὺς καὶ ἐπεὶ γινῶν ἐπαναστατικὸς μετασχηματισμὸς, ποὺ θὰ ἐνώσει τὴς ἡθικῆς, ὕλικῆς καὶ ἀνθρώπινες δυνάμεις αὐτοῦ τοῦ μέρους τοῦ κόσμου, γὰρ νὰ τὴς ἐξαπολύσει πρὸς τὰ ἔμπροσθεν· ἂν δίνει τὴν φόρμουλα, ἂν δείχνει τὸν μαγικὸ δρόμο γὰρ νὰ φτάσουμε κεῖ, κ' ἂν αὐτὸς ὁ δρόμος εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ συνέλαθε ὁ Τσὲ καὶ ὁ δρόμος ποὺ σαράναι τὴς ὀλιγαρχίας, τοὺς δεσπότες καὶ τοὺς πολιτικούς, τοὺς ὑπηρέτες δηλαδὴ, καὶ τὰ γιάντικα μονοπώλια, τὰ ὀφειντικά, καὶ ἄφοῦ τὸ πραγματοποιεῖ τόσο γρήγορα, ὅσο τὸ ἀπαιτοῦν οἱ περιστάσεις, ἔ, τότε, νὰ σηκωθεῖ καὶ ν' ἀνασκευάσει τὸν Τσὲ.

Στὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ δώσει μιὰ τίμια ἀπάντηση, οὔτε μιὰ συνεπὴ δρόση, ἢ ὅποια θὰ μπορέσει νὰ δώσει μιὰ πραγματικὴ ἐλπίδα στὰ 300 σχεδὸν ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπωνων δυντῶν, ποὺ ἀποτελοῦν τὸν πληθυσμὸ τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, ποὺ εἶναι ἀπελπιστικά φτωχοὶ στὴν συντριπτικὴ του πλειοψηφία — αὐτὸν τὸν πληθυσμὸ ποὺ σὲ 25 χρόνια θὰ φτάσει στὰ 600 ἑκατομμύρια καὶ ποὺ ἔχει δικαίωμα στὰ ὕλικά ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, στὴν κοιλτοῦρα καὶ τὸν πολιτισμό· — Ἄν καὶ θὰ εἶχαν πῶς σωστὸ νὰ σωπῇ-σούν μπροστὰ στὴ χειρονομία τοῦ Τσὲ καὶ μπροστὰ σ' ἐκεῖ-νους ποὺ ἔπесαν στὸ πλευρὸ του, γὰρ νὰ ὑπερασπίσούν μὲ θάρρος τὴς ἰδέες του· γιατί ἡ ἐπιποῖτα ποὺ πραγματοποιήσε αὐτὴ ἡ χούφτα ἀνθρώπων ποὺ ὀδηγήθηκαν ἀπὸ τὸ εὐγενικὸ ἰδανικὸ τῆς σωτηρίας τῆς ἡπείρου θὰ παραμένει σὰν ἡ πῶ μεγάλη ἀπόδειξη τοῦ τί μπορεῖ νὰ κάνει ἡ θέληση ὁ ἡρωϊ-σμός καὶ τὸ ἀνθρώπινο μεγαλεῖο. Τὸ παράδειγμά τους θὰ φω-τίσει τὴς συνεκδόσεις καὶ θὰ ὀδηγήσει τὸν ἀγῶνα τῶν λαῶν τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, γιατί τὸ ἡρωϊκὸ προσκλητήριο τοῦ Τσὲ θ' ἀκουστεῖ ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς καὶ ἀπὸ τὰ θῆματα τῶν ἐκμεταλλευτῶν, γὰρ ἐκεῖνους ποὺ ἔδωκε τὴ ζωὴ του, καὶ θὰ εἶναι πολλὰ τὰ χέρια ποὺ θ' ἀπλωθοῦν γὰρ νὰ πάρουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ κατακτήσουν τὴν ὀριστικὴν λευτεριά τους.

Στὴς 7 Ὀκτώβρη, ὁ Τσὲ ἔγραψε τὴς τελευταῖες γραμ-μές του. Τὴν ἐπόμενη, στὴ 1 ἡ ὥρα, σ' ἓνα στενὸ αὐχένα, δ-

που σκόπευε να περιμένει τη νύχτα για να σπάσει τὸν κλοιό, δέκτηκαν τὴν ἐπίθεση πολυάριθμου ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Οἱ λίγοι ἄντρες, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ ἀπόσπασμα ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ἀγωνίστηκαν ἡρωικά μέχρι ποὺ ἔπεσε ἡ νύχτα, ὀκνῶντες σὲ ἀτομικὲς θέσεις, στὴν κοίτη τοῦ ξεροπόταμου καὶ στὶς πὺ ψηλὰς ὄχθες, ἐνάντια στὴ μάζα τῶν στρατιωτῶν, ποὺ τοὺς περικύκλωνε καὶ τοὺς ἐπετίθετο. Ἀπὸ τὴν πλησιέστερη στὸν Τσέ ομάδα δὲν ἔμεινε οὔτε ἓνας ζωντανός. Καθὼς θρῆσκονταν μαζί του ὁ Γιάτρος, ποὺ γιὰ τὴ σοβαρὴ κατὰστασι τῆς υγείας του ἔχουμε μιλῶσι παραπάνω, κι' ἓνας Περουθιανὸς ἀντίρτης, σὲ ἄσκημη κατὰστασι κι' αὐτός, ὅλα δείχνουν ὅτι ὁ Τσέ ἔκανε ὅ,τι εἶταν δυνατόν γιὰ νὰ καλύψει τὴν ὑπαχώρησι τῶν συντρόφων του σ' ἓνα ἀσφαλέστερο μέρος, γεγονὸς ποὺ ἐξηγεῖ καὶ τὸν δικό του τραυματισμό.

Ὁ Γιάτρος δὲν πέθανε σ' ἐκείνη τὴ μάχη, ἀλλὰ μερικὲς μέρες ὀργότερα, ὅχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν Κουεμπράδα ντελ Γιοῦρο. Τὸ θραχώδες, ἀπόκρημνο καὶ ἀνώμαλο ἔδαφος ἔκανε δύσκολη καὶ κάποτε ἀδύνατη τὴν ὀπτικὴ ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν ἀνταρτῶν. Ἐκεῖνοι ποὺ ὑπερασπίζονταν τὴν ἄλλη εἰσοδὸ τοῦ αὐχένα, κάπου ἐκατὸ μέτρα μακρότερα ἀπὸ τὸν Τσέ, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους εἶπαν καὶ ὁ Πιέρδο, ἀντιστάθηκαν στὴν ἐπίθεσι μέχρι ποὺ ἔπεσε ἡ νύχτα· καὶ στὴ συνέχεια κατόρθωσαν νὰ ξεκόψουν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ καὶ νὰ ὁδηγηθοῦν πρὸς τὸ σημεῖο συγκέντρωσις ποὺ εἶχε καθορισθεῖ ἐκ τῶν προτέρων.

Μάθαμε μὲ ἀκρίβεια πῶς ὁ Τσέ, πληγωμένος, ἐξακολούθησε νὰ μάχεται μέχρι ποὺ ἡ κἀνὴ τοῦ ντουφεκιοῦ του M-2 καταστράφηκε ἀπὸ μιὰ σφαῖρα κι' ἔγινε ἐντελῶς ἀχρηστο. Τὸ πιστόλι ποῦκε μαζί του δὲν εἶχε πᾶ γεμιστήρα. Αὐτὲς οἱ ἀπώστευτες περιστάσεις ἐξηγοῦν τὸ πῶς μύθρεσαν νὰ τὸν πιάσουν ζωντανό. Τὰ τραύματα στὰ πόδια τὸν ἐμπόδιζαν θάβαινα νὰ θαδίζει, δὲν εἶταν ὁμῶς θανάσιμα.

Μεταφέρθηκε σὶδ χωριὸ Χιγέρας, κι' ἔμεινε ζωντανός περίπου εἴκοσι τέσσερες ὥρες. Ἀρνήθηκε ν' ἀνταλλάξει ἔστω καὶ μιὰ λέξη μὲ κείνους ποὺ τὸν αἰχμαλώτισαν καὶ ἓνας μεθυσμένος ἀξωματικός ποὺ ἐπιχείρησε νὰ τὸν περπατίζει, ἔφαγε ἓνα χαστούκι κατὰμουτρα.

Ἐφοῦ ὁ Μπαρριέντος, ὁ Ὀθάντο καὶ οἱ ἄλλοι στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ μαζεύτηκαν στὴ Λά Πάζ πῆραν ἐν ψυχρῷ τὴν ἀπόφαση νὰ τὸν δολοφονήσουν. Μάθαμε λεπτομερειακὰ πῶς ἀποφασίστηκε νὰ ἐκτελεστεῖ αὐτὴ ἡ ἀτιμὴ ἀπόφαση μέσα στὸ σχολεῖο τοῦ Χιγέρας. Ὁ ταγματάρχης Μιγέλ Ἀγιορόα καὶ ὁ συνταγματάρχης Ἀντρές Σέλνιτς, ράντζερς ἐκπαιδευμένοι ἀπὸ τοὺς γιάνκηδες, ἔδωσαν τὶς ἀναγκαῖες ὁδηγίες γιὰ τὴ δολοφονία στὸν ὑπαξιωματικὸ Μάριο Τεράν. Ὅταν αὐτός, τύφλα στὸ μεθόσι, προκίνησε μέσα στὸ σχολεῖο, ὁ Τοῦ εἶχε ἀκούσει τὶς νιουφεκιὰς ποὺ ἀποτελεῖσαν δυὸ ἀντάρτες, ἕναν Βολιβιανὸ καὶ ἕναν Περουθιανόν· εἶδε πῶς ὁ δῆμιος δίσταζε, καὶ τοῦ εἶπε ἡρεμα καὶ θαρρετὰ: «τραθήκτε! Μὴ φοβάστε!» Ὁ ὑπαξιωματικὸς ἔφυγε τρέχοντας καὶ κρειάστηκε οἱ ἀνώτεροί του Ἀγιορόα καὶ Σέλνιτς νὰ τοῦ ἐπαναλάβουν τὴ διαταγὴ γιὰ νὰ τὸν ἐκτελέσει, τραθώντας μιὰ κάθετη ριπὴ μὲ τὸ αὐτόματο κάτω ἀπὸ τὴ μέση. Καθὼς εἶχαν κιόλας δώσει τὴν ἐκδοχὴ πῶς ὁ Τοῦ πέθανε μερικὲς ὥρες μετὰ τὴ μάχη, οἱ δῆμοι πῆραν τὴ διαταγὴ νὰ μὴν τραθήξουν οὔτε στὴν καρδιά οὔτε στὸ κεφάλι γιὰ νὰ μὴ μείνει στὸν τόπο. Ἡ ἀγωνία τοῦ Τοῦ παρατείνονταν σκληρὰ, μέχρι ποῦ ἕνας ὑπαξιωματικὸς, μεθυσμένος καὶ κείνος, τὸν ἀποτελείωσε μὲ μιὰ πιστολιά στὸν ἄριστερό κρόταφο. Αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ ἔρχεται σὲ διαμετρικὴ ἀντίθεση μὲ τὸ σεβασμὸ ποὺ ὁ Τοῦ εἶχε ἐκδηλώσει, ἀνεξοίρετο, γιὰ τὴ ζωὴ πολυάριθμων ἄξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ βολιβιανοῦ στρατοῦ ἀπὸ δοσοὺς εἶχε αἰχμαλωτίσει.

Οἱ στερνὲς ὥρες τῆς ζωῆς του στὰ χέρια τῶν ἐξοκαταφρόνητων ἐχθρῶν του, θὰ τοῦ ἦσαν πολὺ πικρές, ἀλλὰ κανένας ἀνθρώπος δὲν εἶταν καλύτερος προετοιμασμένος ἀπὸ τὸν Τοῦ γιὰ μιὰ τέτοια δοκιμασία.

\*\*\*

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιο ἔφτασε σ' ἐμᾶς, δὲν μπορεῖ ἀκόμα νὰ γνωστοποιηθεῖ· ἀρκεῖ νὰ ποῦμε πῶς ἔγινε χωρὶς κανενὸς εἰδους οἰκονομικὴ ἀνταλλαγὴ ἢ ἄλλη

παροχή. Περιέχει όλες τις σημειώσεις, που γράφτηκαν από τις 7 Νοέμβρη του 1966, ημερομηνία κατά την οποία ο Τσέ βφτασε στο Νακακούσσου, μέχρι τις 7 'Οκτώβρη 1967, παραμονή της μάχης στον αὐχένα τοῦ Γιοῦρο. Λείπουν μερικὲς σελίδες που ἄκόμα δὲν βφτασαν στὰ χέρια μας, ἀλλὰ καθὼς ἀνταποκρίνονται σὲ ἡμερομηνίες στὶς ὁποῖες κανένα ἄξιόλογο γεγονός δὲν συνέβη, τὸ περιεκόμενο δὲν ἀλλάζει καθόλου.<sup>1</sup>

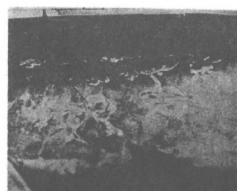
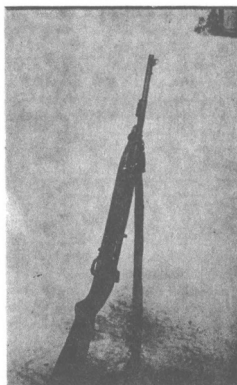
"Ἄν καὶ γιὰ τὴν αὐθεντικότητα τοῦ ἴδιου τοῦ νικοιμένου του δὲν ὑπάρχει ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία, ὅλες οἱ φωτοκόπτες ὑποβλήθηκαν σ' ἐξονυχιστικὴ ἐξέταση, γιὰ νὰ ἐπαληθευτεῖ ὅχι μόνον ἡ αὐθεντικότητα, ἀλλὰ καὶ πῶς ἐπαλήθευσε, ὅσο μικρὴ κι' ἂν μπορούσε νὰ γίνει. Τὰ γεγονότα, ἐξ ἄλλου, διασταυρώθηκαν μὲ τὸ ἡμερολόγιο ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἐπὶχρησαντες ἀντάρτες, καὶ τὰ δύο νικοιμμένα συμπίπτουν σὲ ὅλα τὰ σημεία. Ἡ λεπτομερειακὴ μαρτυρία τῶν ἄλλων ἀνταρτῶν ποὺ ἐπέχρσαν καὶ ποὺ ὑπῆρξαν οἱ μάρτυρες ὅλων τῶν γεγονότων, συνεχέφερε ἐπίσης σὲ αὐτὴ τὴν ἐπαλήθευση. "Ἐτσι ἐδραιώθηκε ἡ βεβαιότητα πὼς ὅλες οἱ φωτοτυπίες ἀποδίδουν πιστὰ τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Τσέ.

Ἡ ἀποκρυπτογράφηση τῆς μικρῆς δύσκολης γραφῆς εἶταν δουλειὰ ἐπίπονη· πραγματοποιήθηκε μὲ τὴν ἐτήμονη βοήθεια τῆς συντροφισσῆς του 'Αλέντια Μάρτις ντὲ Γκουεβέρα.

Αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιο θὰ δημοσιευτεῖ ταυτόχρονα στὴ Γαλλία, Ἱταλία, Δυτικὴ Γερμανία, Η.Π.Α., Ἰσπανία, Χιλή, καὶ σὲ ὅλες ὅλες χώρες.

Μέχρι τὴ νύκτ! Πάντα!  
ΦΙΝΤΕΑ ΚΑΣΤΡΟ  
Μάης 1968

1. Πρόκειται γιὰ τίς μέρες: 4, 5, 6, 9 Γενάρη 8 καὶ 9 Φεβρουάρι 14 Μάρτι 4 καὶ 5 'Απριλ 9 καὶ 10 'Ιούνη 4 καὶ 5 'Ιούλη.



Τὸ όπλο τοῦ Τσά, φωτογραφημένο μετὰ τὴ σύλληψί του. Φαίνεται καθαρά στὴν κάτω, τὸ σημεῖο πού χτυπήθηκε ἀπὸ ἐξόχως βόλεια καὶ ἀχρηστεύτηκε. Κάτω: λεπτομέρεια τοῦ σημείου.





7 Νοέμβρη

Σήμερα ξεκινάμε για ένα καινούριο αγωνιστικό στάδιο. Φτάσαμε στη φάρμα τη νύχτα. Τò ταξίδι ήταν άρκετά καλό. Άφου περάσαμε, κατάλληλα μεταμφιεσμένοι από την Κοχαμπάμπα, ό Παπουόγκο<sup>1</sup> κι εγώ, συνδεθήκαμε και συνεχίσαμε τò ταξίδι με τζιν, σέ δυò μέρες και με δυò άμάξια.

Καθώς πλησιάζαμε στη φάρμα, σταματήσαμε τ' άμάξια, μπήκαμε σ' ένα άπ' αυτά και φτάσαμε εκεί, για νά μην ξυπνήσουμε τίς ύποψίες ενός ιδιοκτήτη γείτονα που φιθορίζει, πώς ίσως ή επίχειρηση μας επιδίδεται σò κατασκοπέιασμα κοκαίνης. Και πράγμα περίεργο, ό άνείκωτος Τουμαϊν<sup>2</sup> περνάται για χημικός της ομάδας. Ένò εξακολουθούσαμε τò δρόμο μας, κατ'ò δεύτερο ταξίδι, ό Μπιγκότες<sup>3</sup>, που μόλις είχε πιστοποιήσει την ταυτότητά μου, λίγο έλειψε νά πέσει μέσα σò φαράγγι, και σταμάτησε τò τζιν στην άκρη τού γκρεμού. Συνεχίσαμε έτσι τò ταξίδι μας κοντά εικοσι χιλιόμετρα και φτάσαμε περασμένα μεσάνυχτα στη φάρμα, όπου βρίσκονταν τρεις άνθρωποι τού Κάμματος.

Ό Μπιγκότες φαίνεται έτοιμος νά συνεργαστεί μαζί μας, όποιοςδήποτε θέση κι άν πάρει τò Κάμμα, άλλ'ά μένει νομιμόπρων άπέναντι στην Μόγγε που τόν σέβεται και άγαπά πολύ, όπως φαίνεται. Τίς ίδιες διαθέσεις έχει κατ'ò γνήσιό του και ό Ροδόλφο, καθώς και ό Κέκο, που επιμένει, πώς πρέπει νά καταβληθεί κάθε προσ-

1. Όνομάζεται άλλου και Πέτρο.

2. Όνομάζεται άλλου και Τοίμα.

3. Όνομάζεται άλλου και Λόφο και Χόρχε.

πάθεια γιά ν' αποφασίσει τὸ Κόμμα νὰ πάρει μέρος στὸν ἀγῶνα. Τοῦ ζήτησα νὰ μὴν πληροφορήσει τὸ Κόμμα μέχρι πού νὰ γυρίσει ὁ Μόνιχ, πού εἶχε πάει ταξίδι στη Βουλγαρία καὶ ὁ ὅποιος θὰ μᾶς δοθῇ: συμφώνησε σὰ δύο αὐτὰ σημεῖα.

#### 8 Νοέμβρι

Πέρασαμε τὴ μέρα μας σὲ κάτι χαμόγελα, σὲ ἀπόσταση μικρότερη ἀπὸ ἑκατὸ μέτρα ἀπ' τὸ σπίτι καὶ κοντὰ σ' ἕναν ξεροπόταμο. Ἐνα εἶδος πολὺ ἐνοχλητικῶν κουνουπιῶν, πού, ἐν καὶ δὲν ταμπούν, δὲν μᾶς ἔφθρανε σὲ ἥσυχία. Τὰ διάφορα εἶδη ἐντόμων πού ἔχουμε συναντήσει μέχρι τώρα εἶναι ἡ γιαιγκουάζα, τὸ ζεζέν, τὸ μαριγκουί, τὸ κουζέν καὶ ἡ τίτ.

Ὁ Μπιγκότες ξεκόλλησε τὸ τζέπ του μὲ τὴ δούβια τοῦ Ἀργκαμάρας καὶ συμφώνησε μαζί του νὰ κάνει μερικὰ ψώνια γι' αὐτόν, ὅπως γουρουνόπουλα καὶ πουλερικά.

Εἶχα σκοπὸ νὰ γράψω, γιὰ λόγους πληροφοριακοῦς, τίς περσιπέντες τοῦ ταξιδιοῦ. Τὸ ἔφθασε γιὰ τὴν ἐρχόμενη ὀδομάδα, πού ἐλπίζουμε νὰ ὑποδεχτοῦμε τὴ δεύτερη ὀμάδα.

#### 9 Νοέμβρι

Τίποτα καινούριο. Μὲ τὸν Τουμαζίνι, κάναμε ἀναγνώριση ἀκολεσθόντας τὴν κατὰ τὸ ποταμὸ Νεκαχακούσου (ἕνας ξεροπόταμος στὴν πραγματικότητα), ἀλλὰ δὲν ἀνεβήκαμε μέχρι τίς πηγές του. Ἡ ρεματιά εἶναι ἀπόκρημνη καὶ ἡ περιοχή φαίνεται μέλλον ἔρημη. Μὲ τὴν κατέλληλη πειθαρχία μποροῦμε νὰ μείνουμε 30 γιὰ πολὺ. Τ' ἀπόγευμα μὲ δυνατὴ βροχὴ μᾶς ἀνάγκασε νὰ ὀθώμε ἀπὸ τὰ χαμόγελα καὶ νὰ ζαναγυρίσουμε στὸ σπίτι. Ξεκόλλησε ἀπ' τὸ κορμί μου ἕξη ταμπούρια.

#### 10 Νοέμβρι

Ὁ Πατσόγιο κα' ὁ Πάμπο ἔφυγαν γι' ἀναγνώριση τοῦ ἑδάφους, μαζί μ' ἕναν Βολέβανὸ σύντροφο, τὸν Σεραφίν. Προχώρησαν λίγο μακρότερα ἀπ' ὅ,τι ἡμεῖς καὶ ὤρθηκαν μὲ διακλάδωση τοῦ

ποταμού, ένα μικρό φαράγγι που φαίνεται κατέλληλο (για λίγη μέρι). Στο γυρισμό, μέινανε και χαζεύανε στο σπίτι και ο σωφέρ του 'Αργυρακάρας, που ήρθε να οδηγήσει πίσω τους ανθρώπους που έφεραν τα φέδια, τους είδε. Τους κατόδισσε γερά και άποφασίσανε να μεταφερθούν αβριο στο δάσος και έτσι να φτιάξουν ένα μόνιμο καταυλισμό. 'Ο Τουμασί θα επιδιώξει να τον δούν, γιατί τον γνώριζαν κιόλας, και θα περάσει για ένας άκωμα υπάλληλος της φάρμας. 'Η κατάσταση αυτή χειροτερεύει ταχύτατα' παρ' όλα αυτά, πρέπει να εξετάσω εάν μάς είναι δυνατό να φέρουμε εώ τους ανθρώπους μας. Μαζ' τους, θα είμαι ήσυχος.

#### 11 Νοέμβρη

Μέρα χωρίς τίποτα το ιδιαίτερο, που πέρασε σ' έναν καινούριο καταυλισμό, από την άλλη πλευρά του σπιτιού, όπου και κοιμηθήκαμε.

Τα τομπίγματα των εντόμων είναι διαβολικά και άναγκα-στήκαμε να κρυφτούμε στη χαμάκ<sup>4</sup> μέσα σέ κουνοπιέρα (είμαι ο μόνος που έχω μιά).

'Ο Τουμασί επισκέφθηκε τον 'Αργυρακάρα και άγόρασε κάμποσα πράγματα: πουλερικά, γέλας. Φαίνεται πως άκωμα δεν υποψιάζεται τίποτα.

#### 12 Νοέμβρη

Μέρα χωρίς τίποτα καινούριο. Κάνανε μιά σύντομη άναγνώριση για να προετοιμάσουμε το έδαφος, που προορίζεται για το νέο καταυλισμό, όταν θα φτάσουν και οι έξι της δεύτερης ομάδας. Το μέρος, που διαλέξαμε, απέχει έκατο περίπου μέτρα από την άρχή του τύμβου, πάνω σ' ένα βουνολάκι και κοντά σέ μιά χαράδρα, όπου μπορούμε να σκάψουμε λάκκους για να κρύψουμε τα τρόφιμα και άλλα αντικείμενα. 'Ωρα με την ώρα πρέπει να φτάσει ή πρώτη από τις τρεις ομάδες (καθεμιά άπ' τις όποιες αποτελείται από δύο άτομα) οι όποιες αποτελούν το στρατό.

4. Αιόρα - κούνα - μαχόντες.

Πρέπει νάχουν φτάσει στη φάρμα στο τέλος της εβδομάδας αυτής. Τα μαλλιά μου ξαναφυτρώνουν, αν και άραιά, και οι άσπρες μου τρίχες γίνονται ξανθές και άρχίζουν να μεταβάλλονται, τα γένεια μου άρχίζουν να φυτρώνουν. Σε δυό μήνες περίπου, θα ξαναδρω τον εαυτό μου.

#### 13 Νοέμβρη

Κυριακή. Μερικοί κυνηγοί πέρασαν δίπλα μας<sup>5</sup> οι παύ<sup>5</sup> του 'Αφρικανόφας. Είναι άρσενίδες, νέοι και άνθρωποι' Ήσώδεις για στρατολογία και μισούν φοδερά το άφεντικό τους. Μας είπαν πως 8 λαύγες από δω, κατά μήκος του ξεροπόταμου, υπάρχουν σπίτια και πως αυτός ο ξεροπόταμος έχει πού και πού νερό. Τίποτα νεώτερο.

#### 14 Νοέμβρη

Μιά βδομάδα στο στρατόπεδο. 'Ο Πατσούγκο φαίνεται λίγο άπροαόριστος και θλιμμένος, μά πρέπει να συνέρθει. Σήμερα άρχισαμε το σκάψιμο για να κάνουμε ένα τοβνελ και να δάλουμε μέσα κάθε τι που μπορεί να προκαλέσει ύποψίες<sup>5</sup> θα το καμουζιάρουμε μπήγοντας γύρω - γύρω και πάνω συντάνια και θα το προστατεύσουμε πιο παρισσότερο μπορούμε από την ύγρασα. Μια τρύπα έναμση μέτρο έγινε κιόλας και το τοβνελ άρχισε.

#### 15 Νοέμβρη

Συνεχίζουμε να δουλεύουμε στο τοβνελ<sup>5</sup> το πρωί ο Πόμπο και ο Πατσούγκο, τ' άπόγευμα ο Τουμαίνι κι εγώ. Στις έξη, όταν σταματήσαμε τη δουλειά, το τοβνελ είχε φτάσει οι δάδες δυό μέτρων. Άλλοιο σκεφτόμαστε να το άποτελειώσουμε και να τοποθετήσουμε και κάθε τι που μπορεί να προκαλέσει ύποψίες. Τη νύχτα, ή βροχή με άνέγκασε να θω από τη χαμάκι μου, που βρέχεται, γιατί το πλαστικό κάλυμα είναι πολύ κοντό. Δεν συνέδει τίποτα νεώτερο.

5. Σπανόλιμα, βοσκός, άντιδίκεντος έργάτης.

#### 16 Νοέμβρη

Τὸ τοῦνελ τέλειωσε καὶ καμουφλαρίστηκε· δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ καμουφλάρουμε καὶ τὸ μονοπάτι· θὰ μεταφέρουμε τὰ πράγματα στὴν κρυφώνα μας καὶ αὐριο θὰ κλείσουμε τὸ ἀνοιγμα μὲ φυντάνια καὶ γλῖνα. Τὸ σχέδιο τοῦ τοῦνελ ποὺ ἔχει Νο 1, βρίσκεται στὸ ἔγγραφο 1. Κατὰ τ' ἄλλα, τίποτα νεώτερο· Ἀπὸ αὐριο, μποροῦμε, βέβαια, νὰ περιμένουμε εἰδήσεις ἀπὸ τὴ Λά Πάζ.

#### 17 Νοέμβρη

Τὸ τοῦνελ γέμισε μὲ ἀντικείμενα, ὅσα θὰ μπορούσαν νὰ ἐκθέσουν τοὺς ἀνθρώπους τῆς φάρμας καὶ μὲ λίγα κονσερβαρισμένα τρόφιμα· καμουφλαρίστηκε ἀρκετά.

Κανένα νέο ἀπὸ τὴ Λά Πάζ. Τὰ παιδιὰ τοῦ σπιτιοῦ μίλησαν μὲ τὸν Ἀργκαανέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀγόρασαν μερικά πράγματα καὶ κείνος ἐπέμενε ζανά γιά τὴ συμμετοχὴ τους στὴν παρασκευὴ τῆς κοινῆς.

#### 18 Νοέμβρη

Χωρὶς νῆα ἀπὸ τὴ Λά Πάζ. Ὁ Πατσούγκο καὶ ὁ Πόμπο πήγαν νὰ κάνουν ἀναγνώριση τοῦ ξεροπόταμου, ἀλλὰ δὲν ἔχουν πειστεῖ πὼς αὐτὸ τὸ μέρος εἶναι ἰσοθεὶς γιά στρατόπεδο. Τὴ Δευτέρα θὰ πᾶμε νὰ τὸ δοῦμε μαζί μὲ τὸν Τουμαῖν. Ὁ Ἀργκαανέρας ἦρθε γιά νὰ πάρει πέτρες ἀπὸ τὸν ξεροπόταμο γιά τὸ ὄρηο, κι ἔμεινε κάμποση ὥρα γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. Δὲ φαίνεται νὰ ὑποφιάστηκε τὴν παρουσίᾳ μας ἐδῶ. Τὰ πάντα περνᾶνε μονότονα. Τὰ κοινοῦπια καὶ τὰ τοιμπούρια, ἀρχισαν νὰ δημιουργοῦν πλεγγὺς σὰ ἤδη μολυσμένα τοιμπήματα. Τὸ κρόο γίνεται τσουχερό τὴν αὐγὴ.

#### 19 Νοέμβρη

Χωρὶς νῆα ἀπὸ τὴ Λά Πάζ. Τίποτα τὸ καινούριο καὶ ἀπὸ δῶ· περνοῦμε τὴ μέρα λούφα, γιατί εἶναι Σάββατο, μέρα ποὺ περνοῦν κυνηγιά.

## 20 Νοέμβρη

‘Ο Μάρκος και ο Ρολάντο φτάσανε τὸ μεσημέρι. Τώρα εἴμαστε ἔξη. ‘Αμέσως διηγήθηκαν τὶς λεπτομέρειες τοῦ ταξιδιοῦ. Ἐάν καθυστέρησαν τόσο, εἶταν γιατί ἡ εἰδοποίηση ἔφτασε σ’ αὐτούς, μόλις πρὶν μὲν ἑβδομάδα. ‘Ακολούθησαν τὸ πρῶτον βραβυλόγιο, τὸν θρόνο τοῦ Σάο Πάουλο. Δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε τοὺς ἄλλους τόσοις νωρίτερα ἀπὸ τὴν ἐπαμένη ἑβδομάδα.

‘Ο Ροδόλφο ἤρθε μαζί τους, μοῦσαμε πολὺ καλὴ ἐντύπωση. Φαίνεται, περισσότερο ἀπ’ τὸν Μπιγκόντε, ἔτοιμος νὰ σπάσει κάθε δεσμὸ μὲ ἑλους. ‘Ο Πάπ<sup>6</sup>, παραβιάζοντας τὶς ἐντολές, τοῦ γνωστοποίησε, ὅπως καὶ στὸν Κόκο, τὴν παρουσία μου· φαίνεται πὺς ἔχει σχέση αὐτὸ μὲ κάποια ἀντιζηλία γιὰ ἔξουσία. Ἐγραφε στὸν Μαγίλα, δίνοντάς του κάποιες οδηγίες (ἔγγραφο I καὶ II) καὶ στὸν Πάπα, ἀπαντώντας σὲς ἐρωτήσεις του. ‘Ο Ροδόλφο ζανάφωγε τὴν αἰγή.

## 21 Νοέμβρη

Πρώτη μέρα γιὰ τὴν ομάδα πού μεγάλωσε. Ἐβρεξε ὄχι καὶ λίγο καὶ ἡ μετακίνησή μας γιὰ τὴν καινούρια μας θέση μᾶς κόστισε ἕνα μόνοναμα. Νάματα ἐγκαταστημένοι. Ἡ σιγνὴ εἶναι στὴν πραγματικότητα ἕνα σκέπαμα καμιονοῦ πού μπάζει νερὸ ἀλλὰ προσπατεῖ λίγο. Ἐχουμε τὸ χαμᾶν μας καὶ τὸ ἀπὸ νύκλον κέλιμα μὲ του. Φτάσανε μερικὰ συμποληρωματικὰ ἔπλα. ‘Ο Μάρκος ἔχει ἕνα Γυάραντι, δόθηκε στὸ Ρολάντο ἕνα M1. ‘Ο Χέρχε ἔμεινε μαζί μας, ἀλλὰ στὸ σπίτι· θὰ διευθύνει τὴ δουλειὰ γιὰ τὴν καλύτερήν τῆς φάρμας. Ζήτησα ἀπὸ τὸν Ροδόλφο νὰ μοῦ δρεῖ ἕναν ἔμπιστο ἀγρονόμο. Θὰ προσπαθήσουμε ὥστε αὐτὸ νὰ διαρκέσει όσο περισσότερο γίνεται.

## 22 Νοέμβρη

‘Ο Τόμας, ὁ Χέρχε καὶ γὼ διατρέξαμε τὰ γύρω μέρη, ἀκο-

6. ‘Ονομάζεται ἄλλοι καὶ Ρολάντο καὶ Τσίτσου.

λουθώντας την ποταμιά (το Νάκαχουάσου) για να εξετάσουμε τον ξεροπόταμο που ανακαλύψαμε. Έξ αιτίας της χτεσινής βροχής, ο ποταμός δεν περπατιόταν εύκολα και παιδεύτηκαμε πολύ για να φτάσουμε στο μέρος που θέλαμε. Είναι ένα ριόκι, που ή εκβολή του καταλήγει ο' ένα κλειστό σχεδόν στένωμα, που αν διαμορφωθεί κατάλληλα μπορεί να σχηματιστεί για ένα μόνιμο καταυλισμό. Ξαναγύρισαμε παρασμένες έννιά. Έξω, τίποτα το νέο.

#### 23 Νοέμβρη

Έγκαινιάσαμε ένα παρατηρητήριο, που δεσπόζει στη φάσμα, για να μπορούμε να προειδοποιούμεθα σε περίπτωση κάποιας ενοχλητικής επίσκεψης ή επιθεώρησης. Καθώς οι δυο από μας πήνε γι' αναγνώριση, πέφτουν από τρεις ώρες φρουράς σε καίνους που μόναν. 'Ο Πόμπο και ο Μάρκος εξερεύνησαν τα Ισιώματα γύρω από τον καταυλισμό μας μέχρι τον ξεροπόταμο, που είναι άκρως ανεξερεύνητος.

#### 24 Νοέμβρη

'Ο Πάτοο κι ο Ρολάντο έφυγαν για να εξερευνήσουν τον ξεροπόταμο' πρέπει να επιστρέφουν αθρία.

"Όταν νύχτωσε, δυο πον το 'Αργκαονάρας ήρθανε «απρίπατο» και είχαμε μίαν άσυνήθιστη επίσκεψη. Δεν ύπρηχε τίποτα το παράξενο, αλλά ο 'Αντόνιο που ήταν μαζί με τους εξερευνητές και ο Τούμα, που έπισμα άνηκα στο σπίτι άπουσιάζανε. Πρόφαση: το κυνήγι.

Επίτιος το 'Αλιούτα.

#### 25 Νοέμβρη

Μας πληροφορήσαν από το παρατηρητήριο, πως έφτασε ένα τζιπ με δυο - τρεις επιβάτες. Αποδείχτηκε πως έπρόκειτο για όπηρεσία του άνωθλονοσιακού άγώνα' ξανάφυγαν άφου μας πήραν αίμα. 'Ο Πάτοο κι ο Ρολάντο ξαναγύρισαν το βράδι, άργά πολύ. Βρήκαν



τὸν ξεροπόταμο ποὺ δείχνει ὁ χάρτης καὶ τὸν ἐξερεύνησαν καὶ σὲ συνέχεια ἀνεβήκαν τὴ ρεματιά μέχρι ποὺ βρῆκαν ἐγκαταλειμμένα χωράφια.

## 26 Νοέμβριον

Μείναμε στρατοπευθευμένοι γιατί εἶναι Σάββατο. Ζήτησα ἀπὸ τὸν Χάρχη νὰ πάει μὲ ἄλογο, νὰ ἐξερευνήσει τὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ διαπιστώσει μέχρι ποῦ πάει τὸ ἄλογο δὲν εἶταν ἐκεῖ καὶ χρειάστηκε νὰ πάει πεζὸς (20 ἕως 25 χιλιόμετρα) γιὰ νὰ ζήτησει ἕνα ἀπὸ τὸν Ντόν Φορμπέρτο. Μέχρι τὸ βράδι δὲν ξαναγύρισε. Χωρὶς νέα ἀπὸ τὴ Λά Πιάζ.

## 27 Νοέμβριον

Ὁ Χάρχη δὲν ἔχει φανεῖ ἀκόμα. Ἐβωσα ἐντολὴ στὴ φρουρὰ νὰ παραμείνει ὅλη τὴ νύχτα, ἀλλὰ κατὰ τις ἐννιά ἔφτασε τὸ πρῶτο τζιπ ἀπὸ τὴ Λά Πιάζ. Μᾶζι μὲ τὸν Κόκο, βρισκόνταν ὁ Χουαὶν ὁ Οὐρμπάνο καθὼς κι ἕνας Βολιβιανὸς πολὺ ἥρθε γιὰ νὰ μείνει: ὁ Ἐρνέστο, φοιτητὴς τῆς ἱατρικῆς. Ὁ Κόκο ἔκαμε καὶ ἄλλο ταξίδι καὶ ἔφερε τὸ Ρικάρντο, τὸν Μπραούλιο, τὸν Μιγέλ, καθὼς καὶ ἕνα ἄλλο Βολιβιανό, τὸν Ἴνσι, ὁ ὁποῖος ἐπίσης θὰ μείνει. Τώρα εἴμαστε δώδεκα ἐπαναστάτες καὶ ὁ Χάρχη, ποὺ παίζει τὸ ρόλο τοῦ ἀφαντικοῦ τῆς φάρμας ὁ Κόκο κι ὁ Ροδόλφο θὰ ἀναλάβουν τίς ἐπαρτίες. Ὁ Ρικάρντο ἔφερε ἕνα θυσιόκεστο νέο: Ὁ Ἑλ Τσίνο βρίσκεται στὴ Βολιβία, θέλει νὰ μὲ δεῖ καὶ νὰ μᾶς σταίλει εἰκοσι ἄντρες. Αὐτὸ παρουσιάζει ἀπρόοπτα γιατί τοποθετεῖ τὸν ἀγῶνα σ' ἕνα ἐπίπεδο πολυεθνικῶ, πρὶν συσχεθῶμε μὲ τὸν Ἑσπανιολάο<sup>7</sup>. Ἡ ἀπόφαση στὴν ὁποία τελικὰ καταλήξαμε εἶναι νὰ τὸν σταίλουμα στὴ Σάντα Κρουζ καὶ νὰ πάει ὁ Κόκο νὰ τὸν ἐρεῖ καὶ νὰ τὸν φέρει ἐξῆς. Ὁ Κόκο ἀναχώρησε τὴν αὐγὴ μὲ τὸν Ρικάρντο, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ πάει τὸ ἄλλο τζιπ καὶ νὰ συνεχίσει μέχρι τὴ Λά Πιάζ. Ὁ

7. Ὁνομάζεται καὶ Ἑλ Νέγκρο Μάρο ἢ ἀπλὸς Μόνχε. Νὰ μὴ συγχέεται μὲ τὸν ἀντάρτη Ἑλ Νέγκρο, τῆς ομάδας τοῦ Χουαὶν.

Κόκο πρέπει να περάσει από το Ρομπέρτο και να πάρει πληροφορίες για τον Χόρχε.

Σε μία προκαταρκτική συζήτηση με τον Ίντι, είπε πως, κατά τη γνώμη του, ο Έστανισλάο δεν θα πάρει μέρος στον αντίρροπο αγώνα, αλλά αυτός φαίνεται αποφασισμένος να κλέβει κάθε δεσμό.

#### 28 Νοέμβρη

Σήμερα το πρωί ο Χόρχε δεν είχε φανεί ακόμα, ούτε ο Κόκο είχε γυρίσει. Ήρθαν άργοςπονημένοι γιατί είχαν καθυστερήσει στο σπίτι του Ρομπέρτο.

Λίγη άνευθυνότητα. Το απογεύμαρο μάζεψα την ομάδα των Βολιβιανών και τους εξήγησα πως οι Περουβιανοί ζήτησαν να μας σταλούν είκοσι άντρες· συμφώνησαν όλοι να σταλούν, αλλά αφού άρχισαν πρώτα οι επιχειρήσεις.

#### 29 Νοέμβρη

Πήγαμε να κάνουμε ένα τοπογραφικό σχέδιο του ποταμού και να εξερευνήσουμε τον ξεροπόταμο που θα είναι ο προσαχής μας καταυλισμός. Η ομάδα σχηματίσθηκε από τον Τουμαίνι, τον Οδρμπάνο, τον Ίντι και μένα. Ο ποταμός είναι πολύ άσφαλής, αλλά καταθλιπτικός. Θα προσπαθήσουμε να βρούμε έναν άλλο που απέχει μίαν ώρα από δω. Ο Τουμαίνι έπεσε και σκεφθήκαμε πως στραμπούληξε το γόνατο. Φτάσαμε στον καταυλισμό τη νύχτα, αφού μετρήσαμε τον ποταμό. Έξω τίποτα νεώτερο. Ο Κόκο αναχώρησε για τη Σάντα Κρούζ για να περιμένει τον Έλ Τσίνο.

#### 30 Νοέμβρη

Ο Μάρκος, ο Πάστο, ο Μιγέλ κι ο Πέδρο, αναχώρησαν με αποστολή να εξερευνήσουν έναν ποταμό που βρίσκεται μακρότερα. Όφειλουν να απουσιάσουν δυο μέρες. Έβρεχε συνεχώς. Στο σπίτι, τίποτα νεώτερο.

#### ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

"Όλα πήγαν αρκετά καλά: "Έφτασα χωρίς ατύχημα" το ίδιο και οι μισοί άντρες που είναι δε, αν και με κάποια καθυστέρηση" οι κύριοι συνεργάτες του Ρικάρντο θγαίνουν στο αντίστοιχο ένδεντα οι άντρες και παλλήροιες. Τά πράγματα φαίνονται καλά ο' αυτή την απομονωμένη περιοχή, όπου όλα δείχνουν πώς μπορούμε να μείνουμε, όσο λιμείς κρίνουμε αναγκαίο. Τά σχέδια είναι: να περιμένουμε τούς υπόλοιπους άντρες, ν' αξήσουμε τον άρσενό των Βολιβιανών, τουλάχιστο μέχρι τούς είκοσι, και ν' αρχίσουμε τις επιχειρήσεις. Πρέπει να δοθμε ποιά θα είναι ή αντίδραση του Μόνχε και πώς θα συμπεριφερθούν οι άντρες του Γκουιέδρα.

#### 1 Δεκέμβρη

Ἡ μέρα πέρασε χωρὶς κανένα νέο. Κατὰ τὸ βραδύκι ἔφτασε ὁ Μάρκος καὶ οἱ σύντροφοί του, ποὺ ἔκαναν μὲ ἀδιαβροχὴ πολὺ μακρύτερη ἀπ' ὅ,τι εἶχαμε προβλέψει, πηδώντας ἀπὸ τὸν ἓνα λόφο στὸν ἄλλο. Κατὰ τίς δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα, μὲ πληροφορήσαν πὺς ἔφτασε καὶ ὁ Κόκο μαζί μ' ἓνα σύντροφο ἀνέβαλα τὴ συνάντησή γιὰ τὴν ἐπόμενη.

#### 2 Δεκέμβρη

Ὁ Ἑλ Τοίγο ἔφτασε νωρίς, καὶ φάνηκε πάρα πολὺ διαχυτικός. Πέρασαμε τὴ μέρα κουδενιάζοντας. Τὸ οὐσιώδες: θὰ πάει στὴν Κούβα καὶ θὰ δώσει προσωπικὰ πληροφορίες γιὰ τὴν κατάσταση, θὰ μετρήσει νὰ μᾶς στείλει πέντε Περιοδικούς σὲ δύο μηνες, δηλαδή ἐπὶν ὅσπου ἀρχίσει τὴ δράση· πρὸς τὸ παρὸν θὰ μᾶς ἔρθουν δύο, ἓνας τεχνικὸς ραδιοφώνων κι ἓνας γιαντρός, ποὺ θὰ μείνουν κάμποσο καιρὸ μαζί μᾶς. Ἐήτησε ὅπλα καὶ ὑποσχέθηκε νὰ τοῦ δώσει ἓνα ΒΖ, μερικὰ Μάουκερ καὶ χειροβομβίδες καθὼς καὶ νὰ τοὺς ἀγοράσω Μ1. Ἀποφάσισε ἐπίσης νὰ τοὺς βοηθήσω γιὰ ν' ἀποσταίλουν πέντε Περιοδικούς ν' ἀποκαταστήσουν σύνδεση καὶ νὰ παράσουν τὰ ὅπλα ἀπὸ μὴν περιοχὴ κοντὰ στὸ Ποῦνο, στὴν ἄλλη πλευρὰ τῆς Ττικάκα. Μοῦ μίλησε ἀκόμα γιὰ τίς φροντίδες του γιὰ τὸ Περού καὶ γιὰ ἓνα τολμηρὸ σχέδιό γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Καλιφό ποὺ μοῦ φάνηκε λίγο ὀνειροπαρμένο. Σκέφτεται πὺς μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες ποὺ ἐπέζησαν ἐροῦν στὴν περιοχὴ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπόλυτα βέβαιος, γιὰτὶ δὲν κατάφερε νὰ φτάσει μέχρι

ἐκεῖ. Τὸ ὑπόλοιπο τῆς συνομιλίας εἶταν ἀνεκδοτολογία. Μὲ τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμό πῆρε ἄδεια νὰ πᾶει στὴ Λά Πάζ<sup>8</sup> φέρνει μαζί του φωτογραφίες μας.

Ὁ Κόκο διατάχθηκε νὰ προετοιμάσει σύνθεση μὲ τὸν Σάντος (ποὺ θὰ ἔβλεπα ἀργότερα) καὶ ν' ἀποκαταστήσει ἐπαφὴ μὲ τὸν Ἀρχηγτὸ τῶν πληροφοριῶν τῆς Προεδρίας, ποὺ εἶχε τὴν πρόθεση νὰ μᾶς δίνει πληροφορίες, γιατί εἶναι κοινάδος τοῦ Ἴντι. Τὸ δικυνο κάνει ἀκόμα τὰ πρῶτα του βήματα.

### 3 Δεκέμβρη

Τίποτα τὸ καινούριο. Καμμὴ ἀναγνώριση, γιατί εἶναι Σάδ-δατο. Οἱ τρεῖς πεδὸν τοῦ χτήματος πήγαν γιὰ φώνια στὸ Λαγκουβίλλας.

### 4 Δεκέμβρη

Τίποτα τὸ καινούριο. Μείναμε ὅλοι ἡσυχοὶ ἐδῶ, γιατί εἶναι Κυριακή. Ἐκάνα συζήτηση γιὰ τὴ στάση ποὺ θὰ κρατήσουμε ἀπέναντι στοὺς Βολιβιανούς ποὺ θὰ ἔρθουν καὶ ἀπέναντι στὸν πόλεμο.

### 5 Δεκέμβρη

Τίποτα τὸ καινούριο. ἔχουμε σκοπὸ νὰ θγοῦμε, ἀλλὰ ἔφρεγε ὅλη τὴ μέρα. ἔχουμε ἓναν μικρὸ συναγερμὸ ἐξ αἰτίας μερικῶν πυροβολισμῶν, ποὺ ρίχτηκαν ἀπροειδοποίητα ἀπὸ τὸν Λόρο.

### 6 Δεκέμβρη

Βγήκαμε ν' ἀρχίσουμε τὸ σάφηνιο γιὰ τὸ δεύτερο σπῆλαιο, στὸν πρῶτο ξεροπόταμο. Πήραν μέρος ὁ Ἀπολινάρ<sup>8</sup>, ὁ Ἴντι, ὁ Οὐρμπάνο, ὁ Μιγέλ καὶ ἡ γῆ. Ὁ Μιγέλ ἀνταποκρίστηκε τὸν Τόμα ποὺ δὲν γιαιτρεύτηκε ἀπὸ τὸ πέσιμό του. Ὁ Ἀπολινάρ σκέφτεται νὰ ἐνταχθεῖ στὸ ἀντίρτικο, ἀλλὰ θέλει νὰ πᾶει νὰ κανονίσει

---

8. Ὁνομάζεται ἄλλοθ καὶ Πάλο.

πρώτα τις προσωπικές του υποθέσεις στη Λά Πάζ. Συμφωνήσαμε, αλλά ζητήσαμε να περιμένει λίγο. Κατά τις έντεκα φτάσαμε στον ξεροπόταμο, φτιάξαμε ένα καμουφλαρισμένο μονοπάτι και κάναμε αναγνώριση των τόπων για να βρούμε ένα μέρος κατάλληλο για το σπήλαιο, αλλά το έδαφος είναι βραχώδες και ο ξεροπόταμος, στερεμένος έδω κι' εκεί, εξακολουθεί το δρόμο του μακριά, άναμεσα σε δχτες από βράχους. Αναβόλαμε την αναγνώριση γι' αβριο. 'Ο 'Ιντι και ό Οθρμπάνο έφυγαν για κυνήγι, γιατί τα τρόφιμα λιγοστεύουν και πρέπει να περάσουμε με ό,τι μάζ απομένει μέχρι την Παρασκευή.

#### 7 Δεκέμβρη

'Ο Μιγέλ και ό 'Απολινάρ έρχαν ένα κατάλληλο μέρος και άπεριώθηκαν στην κατασκευή ενός τούνελ' τα έργαλεία δέν χρησιμοποιούν σε τίποτα. 'Ο 'Ιντι και ό Οθρμπάνο γύρισαν μ' άδεια τα χέρια, αλλά κατά το βράδι, ό Οθρμπάνο σάκωσε ένα άγριο παγώνι με το Μ1. Καθώς είχαμε φτιάξει φαγητό, το φυλάξαμε για το άδριανό πρόβλημα.

Στήν πραγματικότητα σήμερα κλείνει ένας μήνας που βρίσκομαστε δώ, αλλά πιο καλά είναι να κάνω μια σύνθεση των γεγονότων στο τέλος του κάθε μήνα.

#### 8 Δεκέμβρη

Πήγαμε με τον 'Ιντι μέχρι το Ισιωμα, που βρίσκεται πάνω από τον ξεροπόταμο. 'Ο Μιγέλ και ό Οθρμπάνο εξακολουθούν το τούνελ. Το άπογεσήμερο, ό 'Απολινάρ αντικατάστησε τον Μιγέλ. Μόλις έπεσε ή νύχτα, ό Μάρκος, ό Πόμπο και ό Πάτσο ξαναγύρισαν, ό τελευταίος μόλις που σουρνόταν, κατάκοπος. 'Ο Μάρκος μου ζήτησε να τον άποσύρω από την έμπροστωφυλακή δέν δέν πηγαινε καλύτερα. Αντέγραψα το μονοπάτι που οδηγεί στο υπόγειο και βρίσκεται στο σχέδιο II. Τους υπόδειξα τις πιο ούσιώδεις εργασίες που θα κάνουν όσο θα είναι καί. 'Ο Μιγέλ θα μείνει μαζί τους και μες θα ξαναγυρίσουμε αβριο.

#### 9 Δεκέμβρη

Ξαναγυρνάμε σιγά - σιγά, κατά την αλγή, και φτάνουμε γύρω στο μεσημέρι. Ο Πάτσιο πήρε διαταγή να παραμείνει όταν ξαναγυρίσει η ομάδα. Προσπαθήσαμε να φτάσουμε στον καταυλισμό 2, αλλά δεν τα καταφέραμε. Τίποτα καινούριο.

#### 10 Δεκέμβρη

Η μέρα πέρασε χωρίς τίποτα το καινούριο, εκτός από την πρώτη φουρνιά ψωμί που φήγαμε στο σπίτι. Μόλγσα με τον Χάρχε και τον Ίντι για μερικές επείγουσες ενέργειες. Κανένα νέο από την Λά Πάτζ.

#### 11 Δεκέμβρη

Η μέρα πέρασε χωρίς τίποτα το καινούριο, αλλά πρὸς τὸ βράδυ φάνηκε ὁ Κόνο μαζί με τὸν Πάτσι. Ἐφερνε μαζί του τὸν Ἀλεχάντρο καὶ τὸν Ἀρτούρο καθὼς καὶ ἓναν Βολιβιανό, τὸν Κάρλος. Τὸ ἄλλο τζιπ ἔμεινε, ὅπως συνήθως, στὴ δημοσίᾳ. Ἐφεραν ἑπειτα τὸ γιαντὸ Μόρο<sup>9</sup> τὸν Μπενίνιο καὶ δυὸ Βολιβιανούς<sup>10</sup> καὶ οἱ δυὸ εἶσαν κάμπας<sup>10</sup> τῆς Ἰδιοκτησίας τοῦ Καρανάβι. Ἡ βραδιά πέρασε, ὅπως συνήθως, μὲ τὴ διήγηση τοῦ ταξιδιοῦ καὶ μὲ σχόλια γιὰ τὴν ἀπουσία τοῦ Ἀντόνο<sup>11</sup> καὶ τοῦ Φίλιξ<sup>12</sup> ποὺ ἔπρεπε νὰ βρίσκονταν κίθλας ἐξῆς. Κουθενώσαμε με τὸν Πάτσι καὶ ἀποφασίσαμε πὺς πρέπει νὰ κάνει ἀκόμα δυὸ ταξίδια, γιὰ νὰ φέρει τὸν Ρενάν<sup>13</sup> καὶ τὴν Τάνια. Τὰ σπίτια καὶ τὰ νεπὸ θα ρευστοποιηθοῦν καὶ θὰ δοθεῖ στὸν Σάντος δοῦναι 1.000 δολλαρίων. Θὰ φυλάξω τὸ μικρὸ καμὸν, θὰ πουλήσουμε ἓνα τζιπ στὴν Τάνια καὶ θὰ φυλάξουμε τὸ ἄλλο. Μένει νὰ γίνει ἓνα ταξίδι με ὅπλα καὶ τοῦτοσα ἐνοχλὴ νὰ τὰ φορ-

9. Ὄνομαζται ἄλλοι Μοργκόνιο, Μοργκόνιο ἢ ὁ Γιατρός.

10. Ἀπὸ τὴν ἀνατολική πλευρὴ τῆς Βολιβίας.

11. Ὄνομαζται ἄλλοι καὶ Ὁλο.

12. Ὄνομαζται ἄλλοι καὶ, Ἐλ Ροϊντο.

13. Ὄνομαζται ἄλλοι καὶ, Ἰβάν.

τόσοι όλα σ' ένα τζιπ γιά νά μήν καθυστερήσει ή μεταφορά τους, ή όποια μπορεί ν' ανακαλυφτεί πιδ εύκολα.

Ό Έλ Τσίνο έφυγε γιά τήν Κούβα πολύ ένθουσιασμένος κατά τά φαινόμενα, και όποιοιζεί νά ξαναπεράσει από έδω γυρίζοντας. Ό Κόκο έμεινε δώ γιά νά βρεί τρόφιμα στο Καμίρι, και ό Πάπι έφυγε γιά τή Λά Πάζ. Έίχαμε και ένα επικίνδυνο άπόχημα: ένας κυνηγός, ό Βαλλεγκρανθίνο, ανακάλυψε ένα μονοπάτι πού είχε κατασκευαστεί από μιάς, καθώς και έχνη από τά θήματα μας' κάποιον είδε έπος φαίνεται, και έρθηκε κάποιος γάντι, πού είχε χάσει ό Πόμπο. Αυτό άλλάζει τά σχέδιά μας και μιάς ύποπτεύονται νά είμαστε πολύ προσεκτικοί. Ό Βαλλεγκρανθίνο θέ φόνει αύριο μέ τόν 'Αντόμο γιά νά τού δείξει πού έχει στήσει τίς παγίδες του γιά τά ταπίρ (είδος μασοφόρου ζώου). Ό 'Ινα μου έντυμωτηρέυθηκε τίς επιφυλάξεις πού είχε γιά τόν φοιτητή Κάρλος, ό όποιος μάλις έφτασε, έφερε τή σύζήτηση στη συμμετοχή της Κούβας, και ό όποιος είχε δηλώσει κυρίτερα πώς θέν θέ έπαιρνε μέρος στο άνταρτικο χωρίς τή συμμετοχή τού Κόμματος. Ό Ροδόφο τόν έσπευε στο διάβολο γιαντί, καθώς είπε, όλα αυτά προέρχονται από κακή έμπειρία της σύζήτησης.

## 12 Δεκέμβρη

Μίλησε σ' όλόκληρη τήν ομάδα κάνοντας μάθημα γιά τήν πραγματικότητα τού πολέμου. Έπέμεινε στην ένωση διοίκηση και στην πειθαρχία και έπέστησε τήν προσχή τών Βολιειανών στην εθόνη πού αναλαμβάνουν παραβιάζοντας τήν πειθαρχία άπέναντι στο Κόμμα τους, γιά νά υιοθετήσουν μίαν άλλη γραμμή. Διόρισε: τόν Χοακί<sup>14</sup>, δεύτερο στρατιωτικό άρχηγό, τόν Ρολάντο και τόν 'Ινα, κομισάριους' τόν 'Αλεγκάντρο, άρχηγό επιχειρήσεων' τόν Πόμπο, υπεύθυνο της έπιμελητείας' τόν 'Ιντι, υπεύθυνο τών οικονομικών' τόν Νάτο, υπεύθυνο τού έπισιτισμού και έξοπλισμού' προσωρινά τόν Μάρο, υπεύθυνο τών Ιατρικών υπηρεσιών.

Ό Ρολάντο και ό Μπραούλιο φόγανε γιά νά ελδοποιήσουν τήν ομάδα νά μείνει ήσυχια έτσι κάτω, περιμένοντας μέχρις ότου

14. 'Ονομάζεται άλλο και Βίλο.



ὁ Βαλλιεγκρανδίνου στήκει τίς παγίδες του ἡ ἀναχωρήσει γιὰ ἀναγνώριση μαζί μὲ τὸν Ἀντόνιο. Γύρισαν τὸ δρόμο· ἡ παγίδα δὲν εἶναι πολὺ μακριά. Μίθυσαν τὸν κυνηγὸ πού ξεσπάγει τὸ θρόκο, κατευθυνόμενος, μὲ μιὰ μπουνάλα σπινθῆνι στὸ στομάχι του. Ὁ Κόκο ξαναγύρισε ἀπὸ τὸ Καρανάδο, ὅπου ἀγόρασε τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια, ἀλλὰ τὸν εἶδαν μερικὰ ἄτομα στὸ Λαγκουλλίας, πού ἐξεπλάγησαν ἀπὸ τίς ποσότητες πού ἀγόρασε.

Ἀργότερα ἔφτασε καὶ ὁ Μάρκος μὲ τὸν Πόμπο. Ὑποφέρει ἀπὸ ἓνα τραῦμα στὸ φρύδι πού ἔπαθε κρότοντας ἓνα κομμάτι ξύλο τοῦ δάλαμα δυὸ ράμματα.

### 13 Δεκέμβριον

Ὁ Χοακίν, ὁ Κάρλος καὶ ὁ Γουαρόθ ἔφυγαν γιὰ ν' ἀνταμώσουν τὰ Ρολάντο καὶ τὸ Μπρασόλιο. Ὁ Πόμπο τοὺς συντρόφευε μὲ τὴν ἐντολή νὰ ξαναγυρίσει τὴν ἴδια μέρα. Ἐπράξα τὸ μονοπάτι καὶ ἔβριζε ἓνα ἄλλο πού ξεκινᾷ ἀπ' αὐτὸ καὶ καταλήγει στὸ ποτάμι. Ἡ ἐπιτυχία εἶναι τέτοια, πού ὁ Πόμπο, ὁ Μιγέλ καὶ ὁ Πάτοο χάρησαν στὴν ἐπιστροφή καὶ ξαναπῆραν τὸν ἴδιο δρόμο.

Μιλῶσαμε σὺν Ἀπολινάρ πού θὰ πάει γιὰ μερικὲς μέρες στὸ σπίτι του, στὴ Βιάτα, τοῦ δώσαμε χρήματα γιὰ τὴν οἰκογένειά του καὶ τοῦ συστήσαμε νὰ μὴ ἐγγάλει ταμιαυδιὰ γιὰ τίποτα.

Ὁ Κόκο πῆρε ἄδεια γι' ἀπόψι, ἀλλὰ κατὰ τίς τρεῖς τὰ μεσάνυχτα δόθηκε τὸ σῆμα τοῦ συναγερμοῦ γιὰτὶ ἀκούστηκαν σφυρίγματα, θόρυβοι καὶ γαυγίσματα τῆς σκύλας· εἶταν ὁ Κόκο, πού χάρηκε στὸ δόσο.

### 14 Δεκέμβριον

Μέρα χωρὶς τίποτα τὸ καινούργιο. Ὁ Βαλλιεγκρανδίνου πέρασε ἀπὸ τὸ σπίτι περναίνοντας γιὰ τὴν παγίδα πού εἶχε στήκει χτές, ἀνάθετα μὲ ὅτι εἶχε πᾶν ἀρχικά. Δείξαμε σὺν Ἀντόνιο τὸν ἀνοιχτὸ δρόμο μέσα στὸ δόσο, γιὰ νὰ τὸν κάνουμε νὰ περάσει ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ν' ἀπορρίψουμε τίς ὑποψίες του.

#### 15 Δεκέμβρη

Τίποτα το καινούριο. Προβλέπεται έξοδος (8 άντρων) για να εγκατασταθούμε όριστικά στον καταυλισμό 2.

#### 16 Δεκέμβρη

‘Ο Πόμπο, δ Ούρμπάνο, δ Τούμα, δ ‘Αλεχάντρο, δ Μόρο, δ ‘Αρτούρο, δ ‘Ιντι κι εγώ, φύγαμε σήμερα το πρωί όριστικά και διαφυγοευμένοι. ‘Η διαδρομή έγινε σή τρεις ώρες. ‘Ο Ρολάντο έμεινε μαζί μας και δ Χοακίν, δ Ήπρασώλιο, δ Κάρλος και δ Γιαπρός έφυγαν. ‘Ο Κάρλος αποδείχτηκε ένας καλός πεζοπόρος και ένας καλός δουλευτής. ‘Ο Μόρο και δ Τούμα ανακάλυψαν μιά λίμνη στο ποτάμι γεμάτη ψάρια, αρκετά μεγάλα. Πιάσαμε 17 και φτιάξαμε ένα καλό τσιμπούσι. ‘Ο Μόρο τραυματίστηκε στο χέρι από ένα σκουρο. Ψάξαμε για ένα μέρος κατάλληλο για να φτιάχναμε ένα δεύτερο σπήλαιο, γιατί το πρώτο τέλειωσε και αναβόλαμε αυτή τη δουλειά για αύριο. ‘Ο Μόρο μάλιστα κι δ ‘Ιντι προσπάθησαν να κυνηγήσουν ταπίρους και τη νύχτα πήγαν για καρτέρι.

#### 17 Δεκέμβρη

‘Ο Μόρο και δ ‘Ιντι δέν κατάφεραν να συλλάβουν τίποτ. Έλλο παρκά μόνο ένα έγριο παγόνι. ‘Ο Τούμα, δ Ρολάντο κι εγώ άσχοληθήκαμε μί τή σκάφημο τού δοηθτικού σπηλαίου και πιστεύουμε πως αύριο θάναί έτοιμο. ‘Ο ‘Αρτούρο και δ Πόμπο έφαζαν να θρούν μέρος για να εγκαταστήσουν τή ράδιω<sup>15</sup> και στή συνέχεια άσχολήθηκαν μί τήν τακτοποίηση τού μονοπατιού που θά χρησίμευε σάν έξοδος, και τή όποιο εΐταν άρκετά κακό. Κατά τή όράδι άρχισε να βρέχει και δέν σταμάτησε μέχρι τή πρωί.

#### 18 Δεκέμβρη

‘Η βροχή εξακολούθησε όλη τή μέρα, αλλά έμεις συνεχίσαμε

---

15. Προφανώς πρόκειται για άσέματα.

τὸ σκάφημο γιὰ τὸ σπῆλαιο: λίγο λείπει γιὰ νὰ φτάσει τὰ 2,50 μέτρα πού χρειάζεται. Ἐρευνήσαμε ἕνα λόφο γιὰ νὰ ἐγκαταστήσουμε καί τὸν δόρυματο. Φαίνεται κατὰλληλος, πρέπει ὅμως νὰ τὸ διαπιστώσουμε στὴν πράξη.

#### 19 Δεκέμβριον

Ἀκόμα μιά βροχερή καὶ καθόλου εὐχάριστη γιὰ περίπατο μέρα· κατὰ τὴς ἑντεκα ὅμως ἔφτασαν ὁ Μπραζόλλιο καὶ ὁ Νάτο μὲ τὸ νῆα, πὺς τὸ ποτάμι, ἂν καὶ βαθύ, περνιέται. Τῇ στιγμῇ πού ἐγαίναμε, ἀνταμώνουμε τὸν Μάριος καὶ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ του πού ἔρχονταν νὰ ἐγκατασταθῶν. Θὰ διατηρήσῃ τὸ πρόσταγμα καὶ πῆρε τὴ διαταγὴ νὰ στείλῃ ἀπὸ τρεῖς ἕως πέντε ἄντρες, ἀνάλογα μὲ τὴς δυνατότητες. Κάνουμε τὴ διαδρομὴ σὲ τρεῖς ὥρες καὶ κάτι.

Τὸ βράδι, κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ὁ Ριχάρντο καὶ ὁ Κόνο φτάσανε ὀδηγώντας τὸν Ἀντόνιο καὶ τὸν Ἑλ Ρομίριο (δὲν μπόρεσαν νὰ ἐγγύουν εἰσιτήριο τὴν τελευταία Πέμπτη) καὶ τὸν Ἀπολινάρ πού ἦρθε γιὰ νὰ ἐνωχθεῖ ὁριστικά. Ἐρτάσε ἀκόμα καὶ ὁ Ἰβάν γιὰ νὰ ρυθμίσει κάμποσες ὑποθέσεις. Πραγματικά, περάσαμε τὴ νύχτα ἄγρυπνοι.

#### 20 Δεκέμβριον

Καυτενιάζουμε ὁρισμένα θέματα καὶ εἶχαν δοθεῖ ὅλες αἱ ἐνωλὲς ὅταν φάνηκε ἡ ὁμάδα τοῦ κατωλισμοῦ 2, μὲ ἐπιμεφαλὴς τὸν Ἀλεχάνδρο, ἡ ὁποία μὲς ἀνέγγειλε πὺς ὄρθηναι πάνω σὸ βρόμο, κοιτᾷ στὸν κατωλισμό, ἕνα θῆραμα χυπημένο μὲ δολο καὶ μ' ἕνα σπάγγο σὸ πόδι. Ὁ Χοακὴν πέρασε ἀπὸ καὶ μιά ὄρα νορτίερα καὶ δὲν εἶχε καὶ τίποτα. Ἰποθέσαμε πὺς ὁ Βαλλιεγγρανδὶνο τὸ ἔσκαρε μέχρι ἐκεῖ καὶ γιὰ κάποιον ἀγνωστο λόγο τὸ παράτησε κι' ἔφυγε. Βάλαμε φρουρὰ λίγο πιὸ πίσω καὶ στείλαμε δυὸ ἄντρες γιὰ νὰ φέρουν τὸν κυνηγὸ, ἔδω φανερονόταν. Σὲ λίγο, διαπιστώσαμε πὺς τὸ θῆραμα εἶχε φοβῆται ἀπὸ κάμποσο καιρὸ καὶ πὺς εἶταν γεμάτο σκωλήκια καί, στὴ συνέχεια, ὁ Χοακὴν δεβαίωσε πὺς τὸ εἶχε δεῖ καλὰ. Ὁ Κόνο καὶ ὁ Λόρο φέρανε τὸν κυνηγὸ, τοῦδειξαν τὸ ζῷο καὶ διαβεβαίωσε πὺς εἶταν ἕνα ζῷο πού τὸ

είχε χτυπήσει από κάποιες μέρες. Τò επεισόδιο έκλεισε.

Αποφασίστηκε: να διαστούμε ν' αποκαταστήσουμε σύνδεση με τον άνθρωπο των πληροφοριών, πράγμα που παραμέλησε ο Κόκο, και να μιλήσουμε στον Μεχία για να χρησιμοποιηθεί ο σύνδεσμος ανάμεσα στον Ίβαν και στο παιδί των πληροφοριών. Αυτός θα διατηρήσει επαφή με τον Μεχία, τον Σάντσες, την Τάνια και τον αντιπρόσωπο του Κόμματος που ακόμα δεν όριστηκε. Μπορεί να είναι κάποιος από τὸ Βιλλαρμόντες, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ διαπιστώσουμε. Έφτασε ένα τηλεγράφημα ἀπὸ τὴν Μανίλα πὸς δείχνει πὸς ὁ Μόνχε φτάνει ἀπὸ τὸ νῆο.

Έπινόνταν ένα σύστημα ἱπαφῶν, ἀλλὰ δὲν μοῦ ἀρέσει, γιατί δείχνει καθαρά κάποια ὑποψία πρὸς τὸν Μόνχε ἀπὸ τοὺς ὀϊσους τοὺς συντρόφους του.

Κατὰ τὴ μία τὴ νύχτα, θὰ μᾶς ἐνημερώσουν ἀπὸ τὴ Λα Πάζ ἐὰν ἀναχωρήσει ὁ Ίβαν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ κάνει ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ τὸ διαβατήριό του, κακοφτιαγμένο ὅπως εἶναι, δὲν τοῦ τὸ ἐπιτρέπει: τὴν προσεχὴ φορὰ πρέπει νὰ τὸ φτιάξει καλύτερα καὶ πρέπει νὰ γράψει στὸν Μανίλα γιὰ νὰ κάνουν πὺρ γρήγορα τίς δουλειές τους οἱ φίλοι.

Ἡ Τάνια θάρθει τὴν ἐπομένη φορὰ γιὰ ὁδηγίες: θὰ τὴν σταίλω ἀναμφίβολα στὸ Μπουένος Άϊρες.

Τελικὰ ἀποφασίστηκε ὁ Ρικάρντο, ὁ Ίβαν καὶ ὁ Κόκο ν' ἀναχωρήσουν ἀεροπορικῶς ἀπὸ τὸ Καμίρι καὶ τὸ τζιπ νὰ μείνει ἔδω. Ὅταν ξαναχωρῶνται, θὰ τηλεφωνήσουν στὸ Λαγκουνίλλας καὶ θὰ γνωστοποιήσουν ὅτι βρίσκονται ἐκεῖ: ὁ Χόρχε θὰ πᾶει τὴ νύχτα νὰ μᾶς νῆα καὶ νὰ ἐξακριβώσει ἐὰν ὑπάρχει τίποτα θετικό. Στὴ μία ἡ ὥρα δὲν μπόρεσαν νὰ συλλέξουν τίποτα ἀπὸ τὴ Λα Πάζ. Έφυγαν τὸ πρωί γιὰ τὸ Καμίρι.

## 21 Δωδέμηδη

Ὁ Λόρο δὲν μᾶς ἔφερε τὰ τοπογραφικὰ σχέδια ποὺς κάνει ὁ ἐξέρευνητής, καὶ ἔτσι δὲν ἔβρω καθόλου τί εἴδους ὁρὸς ὑπάρχει μέτρη τὰ Γιάνκου. Σκευνόμεθα τὴν αὐγὴ καὶ περπατήσαμε χωρὶς κανένα ἡμπόδιο. Πρέπει νὰ ἐτοιμαστῇ κάθε τι γιὰ τίς εἰκαστικές τοῦ μηνός, μέρα γιὰ τὴν ὁποία συνηθίζεται γιορτῇ. Διασταυ-

ροθήματα με τὸν Πάτσο, τὸν Μιγέλ, τὸν Μπενίνιο καὶ τὸν Κάμπε πού πήγαιναν νὰ μεταφέρουν ὅλα τὰ σχετικά γιὰ τὴν ἐγκατάσταση δούρματος. Στὶς πέντε τ' ἀπόγευμα ὁ Πάτσο καὶ ὁ Κάμπε ξαναγύρισαν χωρὶς νὰ φέρουν τὸν δούρματο, πού τὸν ἄφησαν κρυμμένο στὸ δάσος<sup>14</sup> τόσο παρὺς εἴταν. Ἀδριο θὰ φύγουν ἀπὸ ἐδῶ πέντε ἄντρες γιὰ νὰ τὸν μεταφέρουν. Τὸ σπῆλαιο<sup>15</sup> γιὰ τὰ ἐμπορεύματα τέλειωσε, αὐριο θ' ἀρχίσουμε τὴν κατασκευὴ ἑνὸς ἄλλου γιὰ τὴν ἐγκατάσταση τοῦ δούρματος.

#### 22 Δεκέμβρη

Ἀρχίσουμε νὰ σκάβουμε τὸ σπῆλαιο γιὰ τὸν δούρματο. Μ' ἐπιτυχία στὴν ἀρχή, γιατί τὸ χῶμα εἴταν μαλακὸ<sup>16</sup> γρήγορα ὅμως συναντήσαμε μιά λωρίδα γεμάτη πέτρες, πολὺ σκληρὴ, πού δὲν μᾶς ἄφησε νὰ προχωρήσουμε. Φέρανε τὸν δούρματο πού εἶναι ἀρκετὰ παρὺς ἀλλὰ δὲν τὸν δοκιμάσαμε, γιατί δὲν εἴχαμε βενζίνη. Ὁ Ἀδριο παράγγειλε πῶς δὲν ἔσταιλε τὸν χάρτη, γιατί ἡ πληροφορία εἴταν προφορικὴ καὶ πῶς θαρχέταν αὐριο νὰ τὸν φέρε.

#### 23 Δεκέμβρη

Ὁ Πάμσο, ὁ Ἀλεχάντρο καὶ γὼ πῆγαμε νὰ ἐξερευνήσουμε ἕνα ἱσσημα ἀριστερὰ μας. Θὰ πρέπει ν' ἀνοίξουμε δρόμο πρὸς τὰ καί, ἀλλὰ, καὶ ἔτσι, ἔχω τὴν ἐντύπωση πῶς μπορούμε νὰ προχωρήσουμε ἀνετά. Ὁ Χοακὶν ἤρθε μαζί μὲ δυὸ συντρόφους καὶ μᾶς εἶπε πῶς ὁ Ἑλ Ἀδριο δὲν μπορεί νὰ ἔρθει γιατί ξέφυγε ἕνα γουρουνόπουλο καὶ φάχκει νὰ τὸ βρεῖ. Κανένα νέο γιὰ τὸ δρόμο πού πῆρε τὸ παλληκάρι τοῦ Λαγκουνίλλιας.

Τ' ἀπόγευμα, ἔφτασε τὸ γουρουνόπουλο. Ἀρετὰ χοντρή, δὲν ἔχουμε ὅμως πισιτά. Ὁ Ἀδριο δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ προμηθευτεῖ τέτοια πράγματα, φαίνεται ἀνοργάνωτος.

<sup>14</sup>. Πρόκειται γὰ κρύπτες ποδιναχταν σκάδοντας στὴ γῆ, ἰδιαίτερα στὶς ὄχτες τῶν ποταμῶν.

#### 24 Δεκέμβρη

Μέρα αφιερωμένη στα Χριστούγεννα. Μερικοί κάμανε δυο ταξίδια και φτάσανε άργά, άλλα τελικά μαζευτήκαμε όλοι και τὸ γιορτάσαμε καλὰ, μερικοί, σὲ λίγο, ξανάφυγαν. Ὁ Λάρο εξήγησε πὺς τὸ ταξίδι τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Λαγκουνάλλιας δὲν ἔβωσε ἀποταλέματα και μὲ δυσκολία μπόρεσε νὰ κρατήσει: ἔνα σχεδιάγραμμα, γεμάτο ἀνταρξίδεις.

#### 25 Δεκέμβρη

Ξαναγύρισμα στὴ δουλειά, δὲν ἔγινε ταξίδι στὸν πρῶτο καταυλισμό. Τὸν βαφτίσαμε C26 μὲ πρόταση τοῦ Βολιτιανοῦ γιὰ τοῦ. Ὁ Μάρκος, ὁ Μπενίνο και ὁ Κάμπα φύγανε γιὰ ν' ἀνοίξουν δρόμο πρὸς τὸ δεξιό μας ἱστωμα, ξαναγύρισαν άργά τὴ νύχτα και εἶπαν πὺς διάκριναν ἕνα εἶδος πάμπας<sup>17</sup> κατὰξερῆς σὲ δυὸ ὄρες δρόμο! θὰ πάνε αἶφιο ἐκεῖ. Ὁ Κάμπα γύρισε μὲ πυρετό. Ὁ Μιγίλ και ὁ Πάτσο χαράξανε μερικά παραπλανητικὰ μονοπάτια στὴν ἀριστερὴ περιοχή και ἀνοίξαμε ἕνα δρόμο πὺ καταλήγει: στὸ σπήλαιο τοῦ ἀούρηματος. Ὁ Ἴντι, ὁ Ἀντόνιο, ὁ Τόμα κ' ἐγὼ συνεχίσαμε τὸ σκάψιμο γιὰ τὸ σπήλαιο τοῦ ἀούρηματος, ἀλλὰ μὲ μεγάλη δυσκολία γιατί πρέπει νὰ τρυπᾶμε τὸ θράχο. Ἡ ἐπισθοφυλακὴ ἐπιφορτίστηκε νὰ φτιάξει τὸν καταυλισμό της και νὰ φάει γιὰ μέρος κατέλληλο γιὰ παρατηρητήριο πὺ νὰ ἐλέγχει τίς δυὸ, ἀπὸ θὰ και ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ μᾶς, ἄκρες τοῦ ποταμοῦ. Τὸ μέρος πὺ διαλέξαμε εἶναι πολὺ καλὸ.

#### 26 Δεκέμβρη

Ὁ Ἴντι και ὁ Κάρλος πήγαν γι' ἀναγνώριση μέχρι τὸ γεφύρι Γιάκι, πὺ δείχνει ὁ χάρτης: πρέπει νὰ ὑπολογίσουμε πὺς τὸ ταξίδι αὐτὸ θὰ χρειαστεῖ δυὸ μέρες. Ὁ Ρολάντο, ὁ Ἀλεχάντρο και ὁ Πάμπο ἐξασκολούθησαν τὴ σκληρὴ δουλειὰ στὸ σπήλαιο. Ὁ Πάτσο κι' ἐγὼ πήγαμε νὰ ἐπιθεωρήσουμε τὰ βρομάκια ποῦφτα-

17. Κάμπος, Νοταμερσάνια.

Ξε ο Μιγέλ, δέν άξίζει τόν κόπο νά συνεχίσουμε καίνο πού έδωγεί στό Ιστωμα. Τό θρομάκι πρὸς τὸ σπήλαιο δέν εἶναι άσχημο καί δύσκολο θ' ανακαλυφτεῖ. Σκοτώσαμε δυὸ όχιτς καί χεῖς Άλλη μιὰ φαίνεται πὸς ὀπάρχουν μπόλινας. 'Ο Τούμα, ὁ 'Αρτωθρο, ὁ 'Ελ Ρούμπο καί ὁ 'Αντόνιο πήγαν γιά κυνήγι καί ὁ Μπρασόλιο καί ὁ Νάτο ἔμειναν φρουρά στόν Άλλο καταυλισμό. Εἴπαν πὸς τὸ ἄ- μίξι τοῦ Άδρο ξαναγύρισε κι' ἔφερε ἕνα ἐπεξηγηματικὸ σημεῖω- μα πού ἀναγγέλλει τήν άρριξη τοῦ Μόνχε. 'Ο Μάρκος, ὁ Μιγέλ καί ὁ Μπενίνο πήγαν νά μεγαλώσουν τὸ θρομάκι πρὸς τὸ Ιστωμα. ἄλλὰ μέγα τὸ βράδι δέν ξαναγύρισαν.

#### 27 Δεκέμβρη

Πήγαμε μὲ τὸν Τούμα προσπαθώντας νά βροῦμε τὸν Μάρκος' περπατήσαμε δυόμιση ὥρες μέχρι ἐκεῖ πού άρχιζε τὸ φαράγγι πού κατέβαινε ἀπὸ τήν άριστερὴ πλευρὰ πρὸς τ' ἀνατολικά, ἀκο- λουθήσαμε ἀπὸ καί τὰ ἔχγη κατεβαίνοντας κακοτράχαλους γρε- μούς. 'Ιπολόγιζα πὸς θά φτάναμε στόν καταυλισμὸ ἀπὸ τοῦτο τὸ θρόμο, ἄλλὰ περπατήσαμε ὥρες χωρὶς νά τὰ καταφέρουμε. Μετὰ τίς πέντε τ' ἀπόγευμα φτάσαμε στό Νακαγαούσου, πέντε χιλιόμε- τρα χαμηλότερα ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ No 1, καί ἔφτά ὥρες ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ μας. 'Εκεῖ μύθαμε πὸς ὁ Μάρκος πέρασε ἀπὸ καί τήν παραμένει νύχτα. Δὲν κραιβοποιήσα κανέναν, ὑποθέτοντας πὸς ὁ Μάρκος τοῖς εἶχε προσκαταλίσει πρὸς τὸ θρόμο πού θά μπο- ροῦσα ν' ἀκολουθήσω. Εἴδαμε τὸ τζιπ, ἀκριτὰ στραπατσαρεμένο. 'Ο Άδρο εἶχε πάει στό Καμίρι γι' ἀνταλλακτικά. Κατὰ τὰ λεγό- μενα τοῦ Νάτο, εἶχε ἀποκομῆθεῖ στό τιμόνι.

#### 28 Δεκέμβρη

Τὴν ὅρα πού θγαίναμε γιὰ νά πάμε στόν καταυλισμὸ, ἔφτα- σε ὁ Ουρμάνιο μὲ τὸν 'Αντόνιο, πού μὲ ζητοῦσαν. 'Ο Μάρκος μὲ τὸν Μιγέλ συνέχισαν τὸ θρόμο γιὰ τὸν καταυλισμὸ ἀπὸ τὸ Ιστωμα καί δέν ἔχουν γυρίσει ἀκόμα. 'Ο Μπενίνο καί ὁ Πόμπο ἔφυγαν ἀναζητώντας με, ἀκολουθώντας ἀκριβῶς τὸ θρόμο πού πήγαμε κι' ἐμεῖς. Μόλις ἔφτασε στόν καταυλισμὸ, συνάντησε τὸν

Μάρκος και τὸν Μιγέλ, οἱ ὅποιοι πέρασαν τὴ νύχτα τους σ' ἐ-  
να ἱστανό, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ φτάσουν στὸν καταυλισμό, καὶ ὁ  
τελευταῖος μοῦ παραπονέθηκε γιὰ τὴν συμπεριφορὰ μου. Φαίνεται  
πὺς οἱ κατηγορίες ἀπευθυνόταν πρὸς τὸν Χοακὴν, τὸν Ἀλεχάντρο  
καὶ τὸν Γιατρό. Ὁ Ἴντι καὶ ὁ Κάρλος ξαναγύρισαν χωρὶς νὰ  
βροῦν κατοικημένο σπίτι, ἀλλὰ ἔνα ἱγκυκαταλειμμένο, ποῦ, προφα-  
νῶς δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὸ σημεῖο Γιάκι τοῦ χάρτη.

#### 29 Δεκέμβριον

Μὲ τὸν Μάρκο, τὸν Μιγέλ καὶ τὸν Ἀλεχάντρο πήγαμε  
πρὸς τὸ ξεροβούι γιὰ νὰ ἐξετάσουμε καλύτερα τὴν κατάσταση.  
Φαίνεται πὺς ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει ἡ Πάμπια τῆς Τίγγης, εἶναι μὴ  
κορνιλλίερα<sup>18</sup> μὲ τὸ ὕψος 1.500 μέτρα, μὲ κατά-  
βρες βουνοκορφές. Πρέπει ν' ἀπορρίψουμε τὸ ἱστανό ποῦ βρίσκε-  
ται ἀρκετά, γιατί καμπαλῶναι πρὸς τὸ Νακαχουάου. Κατεβή-  
καμε καὶ φτάσαμε στὸν καταυλισμὸ σὲ μὴ ὥρα καὶ εἴκοσι λεπτά.  
Ὅχις ἄντρες πήγαν γιὰ φόνια ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν νὰ τὰ φέρουν  
δλκ. Ὁ Ἐλ Ροάμπιο καὶ ὁ Γιατρός ἀντικατάστησαν τὸν Μπρασά-  
λιο καὶ τὸν Νάτο· αὐτὸς πῆρε καινούριο δρόμο γιὰ νὰ ἐρθεῖ· θγαίνει  
ἀπὸ τὸν ξεροπόταμο, ἔχει κάμκους πέτρες στὴν ἀρχή, χθάνεται  
στὸ βάθος καὶ τὴν ἄλλη μεριά, εἶναι γεμάτος πέτρες, σὲ νὰ τὸν  
ἔχες πλσαστρούσει, κί' ἔτσι δὲν ἀφίνει ἔγνη. Δὲν βουλέψαμε στὸ  
σπήλαιο. Ὁ Λόρο ἔφυγε γιὰ τὸ Καμίρι.

#### 30 Δεκέμβριον

Παρά τὴ βροχή ποῦ φρόδωνσε τὸ ποτάμι, τίςμερις ἄντρες  
διάλυσαν τὰ ὑπόλοιπα τοῦ καταυλισμοῦ 1, κί' ἔτσι τῶρα εἶναι ἄ-  
δειανός. Δὲν ὑπάρχουν νῆα ἀπὸ τὸ ἔξωτικόν. Ἐξή ἄντρες πήγα-  
νε στὸ σπήλαιο, σὲ δυὸ δρόμους, καὶ κρύφανε δ,τι ἔπρεπε νὰ κρυ-  
φτεῖ. Ὁ φρόνρος δὲν τέλειωσε, γιατί ἡ γλῶσσα εἶναι πολλὸ μαλακιά,

18. Σύνθετομα ἀρσενικῶν καὶ ὑφασθων.



Στις 7 και 30, ο Γιάτρος ήρθε αναγγέλλοντας πως ο Μόγγε ήταν εκεί. Πήγα μαζί με τον Ίντσι, τον Τούμα, τον Ούρμπάνο και τον Άρτοδρο. Ή συνάντηση ήταν εγγάρδια, αλλά τεταμένη. Ένα έρωτημα πλανιόταν στον αέρα, «εί θέλεις;». Συννοεούσαν από τον «Παν Ντιβίνο»<sup>19</sup>, το νεοστρατολογημένο, την Τάνια που έρχόταν να πάρει οδηγίες, και το Ριχάρντο που αποφάσισε να μείνει.

Η συζήτηση άρχισε με γενικότητες, αλλά γρήγορα πέρασε σε θεμελιώδη προβλήματα που μπορεί να συνοψιστούν σε τρεις βασικές προϋποθέσεις όπως ο Ίβιος τις έθεσε:

1) Θα παραιτόταν από την καθοδήγηση του Κόμματος, αλλά θα πετύχαινε το στόχαστρο από αυτό να μείνει: οδότερο και όρι-σμένα στελέχη του θα εργαζότανε στο δουνό, για να πάρουνε μέρος στον αγώνα.

2) Ή πολιτικοστρατιωτική καθοδήγηση του αγώνα από θα διεξαγόταν σε βολύσιανό έδαφος, θα αναθέτονταν σ' αυτόν.

3) Θ' αποκαθιστούσε έπαφες με τ' άλλα Νοτιοαμερικάνικα Κόμματα, σε μία προσπάθεια να τα οδηγήσει σε μία θέση ύψιστης ριζής των απελευθερωτικών κινήσεων (έδωσε σαν παράδειγμα τον Ντουόγκλας Μπράβο).

Το άπάντησα πως το πρώτο θέμα, εξαρτιόταν απ' αυτόν, που ήταν γραμματέας του Κόμματος, αν και θεωρούσα τη θέση του έντελως λανθασμένη. Ήταν θέση δισταχτική, έντελως αμείβε-στική και συγκλίνει στο να διαφυλάξει για την ιστορία το ρόλο αυτόν που πρέπει να καταδικαστούν, άκριτος εξ αίτιας της σπα-βής θέσης τους. Ο χρόνος θα με δικαιώσει.

Στο τρίτο θέμα, δεν έβλεπα τίποτα το απαράδεχτο στην προ-σέθεια αυτή, αλλά τη θεωρούσα καταδικασμένη σε αποτυχία. Το να ζητήσεις από τον Κοινοβίλο να υποστηρίξει τον Ντουόγκλας Μπράβο, είναι σε να το ζητούσεις να εδυσήσει μίαν εξέγερση μέσα στο Ίβιο του Κόμματος. Ο χρόνος και σε αυτό επίσης θα κρίνει.

Όσο για το δεύτερο θέμα, δεν μπορούσα σε καμμία περίπτω-

19. Ονομάζεται άλλοθ, Πέδρο.

ση νά δεχτώ τέτοια πρόταση. Στρατιωτικός άρχηγός, θά είμωνα έγώ, και δέν δεχόμουν καμμιά άμφισβήτηση πάνω σ' αυτό. Ή συζήτηση σταμάτησε σ' αυτό τó σημείο και μπήκε σέ φαύλο κύκλο.

Συμφωνήσαμε νά ξαναεξετάσει τά θέματα και νά μιλήσει και μέ τούς συντρόφους τής Βολιβίας. Μεταφερθήκαμε στόν νέο καταυλισμό και μίλησε σέ όλους τούς συντρόφους δάξοντάς τους τó δίλημμα: νά μείνουν (στό άντάρτικο Σ.τ.μ.) ή νά ύποστηρίξουν τó Κόμμα; Όλοι παράμειναν και φαίνεται πώς αυτό τόν λύτησε.

Κατά τó μεσημεριανό φαγητό κάναμε και προσπάσιες στή διάρκεια τών όποιών αυτός (ó Μόργκε, Σ.τ.μ.) τόνισε τήν ιστορική σημασία τής ήμερομηνίας αύτης και άπάντησα, έπωφελοόμενος άπό τά λόγια του, σημειώνοντας αύτή τή στιγμή σάν μιá νέα έκκληση του Μουρίλλο γιά επανάσταση σ' άλλόκληρη τήν ήπειρο και λέγοντας πώς όί ζωές μας δέν έχουν καμμιά σημασία άπέναντι στήν επανάσταση.

Ό Φιντέλ μοδστείλε τά μηνύματα πού έδω συνάπτω.\*

#### ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Τó συνέργειο τών Κουβανών συμπληρώθηκε μ' έπιτυχία: τó ήθικό τών άντρών είναι καλό και δέν υπάρχουν παρά μικροπροβλήματα. Οι Βολιβιανοί, άν και έλεγείαθμοι, είναι καλοί. Ή στάση του Μόργκε μπορεί νά επηρεάζόηει τήν άνάπτυξη του άντάρτικου άπό τή μιá μεριά, αλλά άπό τήν άλλη, μπορεί νά συνεισφέρει άπείλευθερόνόντάς με άπό συμβάσεμους πολιτικών σκοπευτήτων. Άπό θά και πέρα, όί Βολιβιανοί πού θά φτάσουν, θά μιλήσουν μέ τόν Γκουεράρα και τούς Άργεντινούς Μασουρίτσο<sup>20</sup> και Χοθόμι (τόν Μασσέτι και τó άποσχισμένο Κόμμα).

\* Δημοσιεύονται στο τέλος αύτου του δελτίου μαζί μέ άλλα ντοκουμέντα.

20. Όνομάζεται άλλος Έλ Πιλάο και Κάβλος.

## 1 Γενάρη

Σήμερα τὸ πρωί, χωρίς νὰ κουδεντιάσει μαζί μου, ὁ Μόνχε μοῦ ἔκανε γνωστὸ πὺς θέρευνε καὶ πὺς θὰ πῆγαινε νὰ υποβάλει τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Κόμματος στὶς 8 Ιου. Ἡ ἀποστολή του, κατὰ τὴ γνώμη του, τέλειωσε. Ἔφυγε μὲ τὸ δ-φορ ἀνθρώπου ποὺ πάει γιὰ κρεμάλα... Ἐχῶ τὴν ἐντύπωση πὺς ἐνημερώθηκε, ἀπὸ τὸν Κόκο, γιὰ τὴν ἀπόφασή μου νὰ μὴν ὑποχωρήσω σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ στρατηγικὰ θέματα καὶ πὺς γαστώθηκε ἀπ' αὐτὸ τὸ σημεῖο γιὰ νὰ δώσει τὴ διάταξη, γιατί τὰ ἐπιχειρήματά του εἶταν ἀσταθεῖ.

Τ' ἀπόγευμα μάζεψα ἑλους τοὺς ἄνθρωποι καὶ ἐξήγγισα τὴ στάση τοῦ Μόνχε: θῆλωσα πὺς θὰ ἐνωθήμασθε μὲ ἑλους ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ κάνουν ἐπανάσταση καὶ προέβλεψα ἑδωκοὺς στιγμὲς καὶ μέρες ἡθικῆς ἀγωνίας γιὰ τοὺς Βολιβιανούς: θὰ προσπαθοῦμε νὰ λύνουμε τὰ προβλήματα μὲ συζητήσεις ἀπὸ κοινοῦ καὶ μὲ τοὺς κομισάριους.

Ἔδωσα ἀκριβεῖς ὁδηγίες γιὰ τὸ ταξίδι τῆς Τάνα στὴν Ἀργεντινὴ, γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Μασουρίτσο καὶ τὸν Χοθάρνι καὶ νὰ τοὺς καλέσῃ ἐδῶ. Μὲ τὸν Σάντακας καθορίσαμε τίς ἀρμοδιότητές του καὶ ἀποφασίσαμε ν' ἀφίσταμε στὴ Λά Παζ τὸν Ροδρίφο, τὸν Λογιάλα καὶ τὸν Χουμπέρτο, πρὸς τὸ παρόν. Στὸ Καμίρι μὲ ἀπερῆ τοῦ Λογιάλα καὶ στὴν Σάντα - Κρούζ, τὸν Καλδμμόντε. Ὁ Μίτο θὰ κάνει ἕνα ταξίδι στὴν περιοχὴ τοῦ Σούκρε γιὰ νὰ δεῖ ποὺ μπορεῖ νὰ ἐγκατασταθοῦμε. Ὁ Λογιάλα θὰ ἐπιφορτιστεῖ μὲ τὸν ἑλεγχὸ τῶν ὁικονομικῶν καὶ τοῦ σιταῖου 80 χιλιάδες, ἀπὸ τίς

όποιας οι 30.000 προορίζονται για ένα καμión που πρέπει ν' αγοράσει ο Καλδιδιόντα. Ο Σάντος θα έρθει σ' επαφή με τόν Γκουα-βέρα<sup>21</sup> για να κάνει μια συζήτηση μαζί του. Ο Κόνο θα πάει στη Σάντα Κρούς για να συναντηθεί με έναν αδελφό του Κάρλος και να του αναθέσει την υποδοχή τριών αντρών, που θα φτάσουν από την Αβάνα. Έγγραφα στον Φιντέλ το μήνυμα, το οποίο αντιστοιχεί στο C.Z.O. No 2 των εγγράφων.

## 2 Γενάκη

Τò πρωινό πέρασε γρήγορα. Οι άντρες (Σάντος, Κόνο) και η Τάνια, έφυγαν γ' απόγευμα, ακριβώς μετά τò τέλος τού λό-γου τού Φιντέλ. Μίλησε με τέτοια λόγια για μάζ που μάζ δένουν περισσότερο στην υπόθεσή μας, εάν είναι δυνατό αυτό.

Στον καταυλισμό δουλέψαμε μόνο στο σπήλαιο. Οι άλλοι πή-γαν να φέρουν τὰ πράγματα τού πρώτου καταυλισμού. Ο Μάρκος, ο Μιγέλ και ο Μπενίνο πήγαν γ' αναγνώριση βορινά· ο Ίντι και ο Κάρλος εξερεύνησαν τὸ Νακαχουάσου μέχρι που βρήκαν αν-θρώπους, προφανώς μέχρι τὸ Γιάκι· ο Χουάν και ο Γκαρβός πρέ-πει να εξερευνησουν τὸ Γιάκι μέχρι τὴν πηγή του ἢ μέχρι που ν' ανταμώσουν ανθρώπους. Όλοι έχουν προθέσμία, τὸ μέγιστο, πέν-τε μέρες.

Ξαναγύρισαν όσοι είχαν πάει στον καταυλισμό (No 1) με τὸ νέο πῶς ὁ Λόρο δὲν ξαναγύρισε, ἀπὸ τότε που ἄφησε τὸν Μόσχε.

## 3 Γενάκη

Δουλεύουμε στο σπήλαιο για να τὸ φτιάξουμε κάτι σὰν τα-βάνι, χωρίς να τὰ καταφέρνουμε· πρέπει να τελειώσουμε αὐριο. Δυὸ άντρες μόνο πήγαν να φέρουν τὰ πράγματα καὶ ξαναγύρισαν λέγοντας πῶς ἔλοι. Έφυγαν χιτς βράδι. Οι ὑπόλοιποι σύντροφοι ἀσχολήθηκαν με τὴ σκεπὴ τῆς κουζίνας· εἶναι κιόλας έτοιμη.

21. Συνδικαλιστικό καὶ πολιτικό στέλεχος τῆς Βολιβίας. Βγήκε στὸ βουνὸ ἐπὶ τὸν συνάντημά του Τσί.

## 6 Γενέση

Τις πρώτες ώρες, ο Μάρκος, ο Χοακίν, ο 'Αλεχάντρο, ο 'Ιντι και γώ πήγαμε στο δέντρο βουνάλιακι. Έκει, πήρα την απόλυτη απόφαση: ο Μάρκος, με τον Κάμινα και τον Πάτο, θα προσπαθήσουν να φτάσουν στο Νακαχουάσου από τα δεξιά, αποφεύγοντας, αν τύχει, τους ανθρώπους· ο Μιγέλ με τον Μπραούλιο και τον 'Ανθότο, θα φέξουν για πάραυτα στο Ισιωμα για να φτιάξουμε τον κεντρικό δρόμο· ο Χοακίν, με τον Μπενίνο και τον 'Ιντι, θα φέξουν για πάραυτα προς τον Φρίας που το ρεύμα του, σύμφωνα με τον χάρτη, είναι παράλληλο με το ρεύμα του Νακαχουάσου, από την άλλη πλευρά του λόφου, που πρέπει να είναι η Πάμπια της Τίγρης.

Τ' απόγευμα, έφτασε ο Λόρο με δυο μουλάρια που τ' αγόρασε δυο χιλιάδες πέζος· καλή αγορά· είναι μάλακα και δυνατά ζώα. Στείλαμε να φέρουν τον Μπραούλιο και τον Πάτο για να μπορέσει ο τελευταίος να φύγει αύριο· ο Κάρλος και ο Γκιερός τους αντικατέστησαν.

Μετά το μάθημα, έκανα μία μικρή ανάλυση για τις ιδιότητες του ανάρτικου, έπαιμνα στην ανάγκη της πιο μεγάλης πειθαρχίας και εξήγησα πώς αποστολή μας είναι πάνω από όλα η δημιουργία ενός υποδειγματικού πυρήνα, που πρέπει να είναι αποδόλιμος και μ' αυτό το πείραγμα εξήγησα την τεράστια σημασία της σπουδής, άνωκαίας για το μέλλον. Σε συνέχεια, μάζεψα τους υπεύθυνους, τον Χοακίν, Μάρκος, 'Αλεχάντρο, 'Ιντι, Ρολάντο, Πόμπο, τον Γιαρέρ, τον Νάτο και τον Ρικάρντο. Τους εξήγησα γιατί εκλέχτηκε ο αν «δευτερος» ο Χοακίν, εξ αιτίας μερικών λαθών του Μάρκος, που επαναλαμβάνονταν σταθερά. Έκανα κριτική της στάσης του Χοακίν στο επεισόδιο με τον Μιγέλ, την Πρωτοχρονιά, και μετά εξήγησα μερικές από τις προσπάθειες που πρέπει να ολοκληρωθούν για να καλύτερέψει η οργάνωσή μας. Στο τέλος, ο Ρικάρντο μου ανέφερε ένα επεισόδιο που είχε με τον 'Ιβάν, μπροστά στην Τάνια και στη διάρκεια του οποίου βριστήκαμε, και που ο Ρικάρντο διάταξε τον 'Ιβάν ν' αφήσει το ζζ'π. Οι γκρίνες άναμνα στους συντρόφους ελάτουν τη δουλειά.

## 7 Γενάρη

Οι εξερευνητές Εφυγαν. Ἡ -γόνδολα<sup>22</sup> ἀποταλίσθηκε μόνον ἀπὸ τὸν Ἀλεχάντρο καὶ τὸν Νάτο, οἱ ἄλλοι ἀσχολήθηκαν σὲ ἐσωτερικὲς δουλειές φέρανε τὸν ἀσύρματο καὶ εἶα τὰ πράγματα τοῦ Ἀρτοῦρο. Ἐγίνε μιά μικρὴ συμπληρωματικὴ ὁροφὴ γιὰ τὸ σπῆλαιο καὶ ταχτοποιήθηκε τὸ πηγάδι γιὰ νερό, κατασκευάζοντας ἕνα γεφυράκι στὸν ξεροπόταμο.

## 10 Γενάρη

Ἡ μόνιμη φρουρὰ τοῦ καλοῦ καταυλισμοῦ ἄλλαξε, ὁ Ρούμπιο καὶ ὁ Ἀπολινάρ ἀντικατέστησαν τὸν Κάρλος καὶ τὸν Γιατρό. Τὰ ποτάμι πάντα εἶναι φουσκωμένο, ἔν και ἀρχίζει νὰ πέφτει. Ὁ Ἄδρο ἔφυγε γιὰ τὴ Σάντα Κροῦς καὶ δὲν ξαναγύρισε.

Μὲ τὸν Γιατρό (Μάρο), τὸν Τόμα καὶ τὸν Ἀντόνιο πού πρέπει νὰ μείναι γιὰ ν' ἀναλάβει τὸν καταυλισμό, ἀνεβήκαμε στὴν Πάμπα τῆς Τίγγρης ἐκεῖ, ἐξήγησα στὸν Ἀντόνιο τὴν αὐριανή του προσπάθεια γιὰ τὴν ἐξερεύνηση ἐνὸς πιθανοῦ ξεροπόταμου πού θὰ βρισκόταν δυτικὰ τοῦ καταυλισμοῦ μας. Ἀπὸ ἐκεῖ, προσπαθήσαμε νὰ δοῦμε στὸν παλιὸ δρόμο τοῦ Μάρκος καὶ τὰ καταφέραμε σχετικὰ εὐκόλως. Μὲ τὸ σουροῦπιωμα, ἐξῆ ἐξερευνητὲς ἐπέστρεψαν. Ὁ Μιγέλ, μὲ τὸν Μπρασόλιο καὶ τὸν Ἀνθέτο· ὁ Χοακὶν μὲ τὸν Μπενίνο καὶ τὸν Ἰντι. Ὁ Μιγέλ καὶ ὁ Μπρασόλιο κατάφεραν νὰ θροῦν μιά διέξοδο πρὸς τὸ ποτάμι πού διέσχισε τὸ Ἰστωμα καὶ πέρασε πάνω σ' ἕνα ἄλλο πού φαίνεται πὺς εἶναι τὸ Νακαχουάσου. Ὁ Χοακὶν κατάφερε νὰ κατεβῇ στὸ ποτάμι πού πρέπει νὰ εἶναι ὁ Φρίας καὶ ἀκολούθησε γιὰ λίγο τὸ ρεῖμα· φαίνεται πὺς εἶναι τὸ ἴδιο μὲ κείνο πού ἀκολούθησε ἡ ἄλλη ομάδα, πράγμα πού δείχνει πὺς οἱ χάρτες μας εἶναι πολὺ ἀνακριβεῖς, γιατί δείχνουν τὰ δύο ποτάμια νὰ διαχωρίζονται ἀπὸ ἕναν θρεινὸν ὄγκο καὶ πὺς χύνονται ξεχωριστὰ στὸ Γκράντα. Ὁ Μάρκος δὲν ξαναγύρισε ἀκόμα.

<sup>22</sup> Βολιβιανή λαϊκὴ ἔκφραση γιὰ τὸ αὐτόκινητο. Ἐδῶ προμηθεύεται γιὰ τὸ ἐπὶπλεον· εἶνα στὴ μεταφορὰ ἀνεφοδιασμοῦ.

Πήραμε σήμα από την 'Αδένα ότι ο 'Ελ Τοίνο άναχωρεί στις 12 με τον Γιατρό και τον ραδιοτεχνίτη, και ο Ρέα στις 14. Για τούτο δέν μίλησα στους άλλους συντρόφους.

#### 11 Γενάση

'Ο 'Αντόνιο πήγε γι' αναγνώριση του γειτονικού ξεροπέταμου μαζί με τον Κάρλος και τον Άρτοθρο· γύρισε κατά τὸ βράδι, και ἡ μόνη συγκεκριμένη πληροφορία πού έφερε είναι πώς ὁ χείμαρος χύνεται στον Νακαχουάσου, άπέναντι σ' ἑνα λειβάδι πού είναι τόπος γιά κυνήγι.

'Ο 'Αλεχάνδρο και ὁ Πόμπο άποχολιούνται με τὸ νά στρώσουν χαρτόνια στό σπήλαιο του 'Αρτοθρο και ἤρθαν νά μου πουν πώς τὰ βιβλία μου μουσκέυτηκαν· μερικά χάλασαν, και διάφορα έξαρτήματα του άσθματος θράχτηκαν και ὀξυδωθήκαν. Έάν προστίσει κανείς σ' αὐτά και τὸ ότι έσπασαν δυὸ ραδιόφωνα θά ἔχει μιὰ θλιτερή εικόνα των ἱκανοτήτων του 'Αρτοθρο.

'Ο Μάρκος έφτασε τὸ βράδι· έπαισε πάνω στό Νακαχουάσου, πολύ πίσω, και δέν έφτασε στό σημείο συμβολῆς αὐτοῦ με τὸ ποτάμι, πού λέμε πώς είναι ὁ Φόρας. Δέν εἶμαι πολύ βέβαιος γιά τὴν άκρίβεια των χαρτῶν οὐτε γιά τὴν ταυτότητα αὐτοῦ του τελευταίου ρεύματος.

'Αρχίζουμε τὴ μελέτη του Κίτσουα, κάτω από τὴν καθοδήγηση του 'Ανθίτο και του Πέδρο.

Μέρα του εμπόρου<sup>22</sup>· δούλεμα από τὸν Μάρκος κεντρικά του εμπόρου, ὅπως και από τὸν Κάρλος, τὸν Πόμπο, τὸν 'Αντόνιο, τὸν Μάρο και τὸν Χοσέιν.

#### 12 Γενάση

Στάλθηκε ἡ «γόνδολα» ν' αναζητήσει, ότι ἀπόμεινε. 'Ο Λόρο άκόμα δέν ξαναγύρισε. Κάνουμε μερικές άσκήσεις άναρχίχησης στους λόφους πού βρίσκονται γύρω στον ξεροπέταμό μας, αλλά τούτο άπαίτησε περισσότερο από δυὸ ὥρες γιά τὰ πλάγια και μόνον

<sup>22</sup> Μήτλη πού άφίνει τὰ ἑμάθριά της κεντρικῶς.

7 λεπτά για το κέντρο' εκεί πρέπει να οργανωθεί ή άμυνα.

Ο Χωσλίν μούπε πώς ο Μάρκος φαίνεται προσβεβλημένος από τον ύπαινωμό που έκαμα για τα λάθη του στη συγκέντρωση της προηγούμενης μέρας. Πρέπει να το εξηγήσω.

### 13 Γενάρη

Μίλησα με τον Μάρκος' παραπονιέται πώς το έκανα κριτική μπροστά στους Βολιβιανούς. Η επιχειρηματολογία του είναι έντελως αστήρικτη' έχτος από την συναισθηματική του κατάσταση. Άξια προσοχής, τα υπόλοιπα είναι χωρίς ενδιαφέρον.

Αναφέρθηκε σε περιρρονητικές εκφράσεις του 'Αλεχάντρο έναντιόν του, με τούτο διευκρινίστηκε με τον τελευταίο και φαίνεται πώς δεν συνέθε τίποτα τέτοιο έχτος από μία κάποια αίστη-ρότητα. Ο Μάρκος κάλυψε λίγο.

Ο 'Ιντι και ο Μόρο έφυγαν για κυνήγι, αλλά δεν έπιασαν τίποτα.

Πήγαν συνεργεία για ν' άνοξουν ένα σπήλαιο σε μέρος που να μπορούν να φτάσουν τα μούλάρια, αλλά δεν κατάφεραν τίποτα και άποραστίστηκε να γίνει μία μικρή πλίνθινη καλόδα.

Ο 'Αλεχάντρο και ο Πέμπρο κάμανε μία μελέτη για την άμυνα της εισόδου προς τον καταυλισμό και σημειώσανε που πρέπει να γίνουν χαρακώματα' θα συνεχίσουν αύριο.

Ο 'Έλ Ροήμπο και ο 'Απολινάρ Ξαναγύρισαν και ο Μπραού-λιο και ο Πάτοο πήγανε στο παλιό στρατόπεδο. Κανένα νέο από το Άδρο.

### 14 Γενάρη

Ο Μάρκος, με την έμπροστωφυλακή του, με εξαίρεση το Μπα-νίνο, κατέβηκαν το ποτάμι για να φτάσουν την καλόδα' και αντί για το θράδι που έπρεπε να γυρίσουν, γύρισαν το μεσημέρι έξ αί-τίας της βροχής, χωρίς να τελειώσουν.

Ο Χωσλίν καθοδηγούσε μία ομάδα που άρχισε το σκάψιμο των χαρακωμάτων.

Ο Μόρο, ο 'Ιντι, ο Οχμπάνο και εγώ φύγαμε για να κά-



νομε ένα δρόμο που θά περιέβαλε τή θέση μας στο Ισνιμα δεξιά τοῦ ξεροπόταμου, ἀλλά ξεκινήσαμε στραβά καί πρέπει τώρα νά περπατᾶμε ἄκρη - ἄκρη σέ επικίνδυνους γκρεμούς. Κατά τὸ μεσημέρι ἄρχισε νά βρέχει καί κάθε δραστηριότητα σταμάτησε. Χωρίς νά ἀπὸ τὸ Λόρο.

#### 15 Γενάρη

Ἔμεινα στὸν καταυλισμὸ γιὰ νά γράψω μερικές ὁδηγίες γιὰ τὰ στελέχη τῆς πόλης. Καθὼς εἶτανε Κυριακή, δουλέψαμε μιὰ μέρα· ὁ Μάρκος μὲ τὴν ἐμπροστυλακή στὴν Καλύδα, ἡ ὁπιστοφυλακή καί τὸ κέντρο, στὰ χαρακώματα· ὁ Ρικάρντο, ὁ Οὐρμπάνο καί ὁ Ἀντόνιο γιὰ νά καλυτερέψουν τὸ χυσιτὸν δρόμο, πρᾶγμα ποὺ δὲν τὸ κατάφεραν, γιατί ὑπάρχει ἕνας βράχος κοφτὸς ἀνάμεσα στὸ Λόρο, ποὺ προσκρούει στὸ ποτάμι καί στὸ Ισνιμα.

Δὲν πῆγε κανεὶς στὸν παλιὸ καταυλισμὸ.

#### 16 Γενάρη

Ἡ δουλειά γιὰ τὰ χαρακώματα συνεχίστηκε καί ἀκόμα δὲν τελείωσε. Ὁ Μάρκος τελείωσε σχεδὸν τὴ δουλειά του καί χτίζει ἕνα οπιτάκι ἀρκετὰ καλὸ. Ὁ Γιάτρος καί ὁ Κάρλος ἀντικατάστησαν τὸν Μπρασούλιο καί τὸν Πέδρο· αὐτοὶ ἔφτασαν ἀναγγέλλοντάς μας πὼς ὁ Λόρο ξαναγύρισε καί ἐρχόταν μὲ τὰ μουλάρια, ἀλλὰ δὲν φάνηκε ἀκόμα μ' ὅλο ποὺ ὁ Ἀνθίο εἶταν λίγο πρὶν μπροστὰ ἀπ' αὐτόν. Ὁ Ἀλεχάντρο παρουσιάζει συμπτώματα ἐλονοσίας.

#### 17 Γενάρη

Μέρα μὲ λίγη κίνηση· τελειώσαμε τὰ χαρακώματα τῆς πρώτης γραμμῆς καί τὴ χωματινὰ καλύδα.

Ὁ Ἐλ Λόρο ἤρθε νά κάνει ἀπολογισμὸ τοῦ ταξιδιοῦ του· στὴν ἐρώτησή μου γιατί ταξίδεψε, μ' ἀπάντησε πὼς νόμιζε ὅτι τὸ ταξίδι του εἶχε προβλεφτεῖ, καί ἐμολόγησε πὼς πῆγε γιὰ νά δει μιὰ γυναίκα ποὺ εἶχε κεῖ κάτω. Ἔφερε τ' ἀπαραίτητα γιὰ τὸ μου-

λάρι, δὲν κατάφερε ὅμως νὰ κάνει τὸ τελευταῖο νὰ διασχίσει τὸ ποτάμι.

Κανένα νέο ἀπὸ τὸν Κόκο· τοῦτο γίνεται ἀνησυχητικό.

#### 18 Γενάρι

Ἐπιδίωκε με οὐρανὸ συνεφεασμένο κι' ἔτσι δὲν πήγα νὰ ἐπιθεωρήσω τὰ χαρακτηριστικά. Ὁ Οὐρμπάνο, ὁ Νάτο, ὁ Γιατρός (Μέρο), ὁ Ἴντι, ὁ Ἀνθίτο, ὁ Μπραούλιο, κάνανε μιὰ «γόνδολα». Ὁ Ἀλεχάντρο δὲν δούλεψε γιατί αἰσθανόταν ἀσχημα.

Δὲν ἄργησε νὰ πιάσει βροχὴ γιὰ τὰ καλὰ. Ὁ Λόρο ἤρθε μέσα στὴ βροχὴ γιὰ νὰ μᾶς πληροφορήσει πὺς ὁ Ἀργκανιάρας μίλησε με τὸν Ἀντόνιο καὶ φάνηκε νὰ ξέρει πολλὰ πράγματα· πρότεινε νὰ συνεργαστεῖ μαζί μας γιὰ τὴν κοκαίνη ἢ γιὰ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, δαίχοντας με τοῦτο πὺς ὑποψιάζοταν κάτι περισσότερο. Ἐδῶσα ἐντολὴ στὸ Λόρο νὰ συμφωνήσει, χωρὶς νὰ τοῦ ἀναθέσει μεγάλα πράγματα· μόνον λογαριασμὸ τοῦ φορτίου, πού θὰ μετέφερε με τὸ τζιπ του, καὶ νὰ τὸν ἀπειλήσει με θάνατο οὐ περίπτωση προδοσίας. Ἐξ αἰτίας τῆς δυνατῆς μπόρας, ὁ Λόρο ἔφυγε ἀμέσως, γιὰ νὰ μὴν τὸν προλάβει τὸ φουόσκωμα τοῦ ποταμοῦ.

Στις 8, ἡ «γόνδολα» δὲν εἶχε γυρίσει καὶ συμφωνήσαμε ὁμόφωνα νὰ διαθέσουμε τὸ φαγητό τους, ὅπου καὶ καταδροχθίστηκε· λίγα λεπτὰ ἀργότερα ἔφτανε ὁ Μπραούλιο με τὸν Νάτο ἐξηγώντας πὺς τοὺς πρόλαβε ἡ πλημμύρα· προσπάθησαν νὰ συνεχίσουν, ἀλλὰ ὁ Ἴντι ἔπεσε στὸ νερό, ἔχασε τὸ ὄπλο του καὶ χτύπησε κιόλας. Οἱ ἄλλοι ἀποφάσισαν νὰ περάσουν τὴ νύχτα ἐκεῖ· κάτω καὶ αὐτοὶ οἱ δυὸ γύρισαν με δυσκολία.

#### 19 Γενάρι

Ἡ μέρα ἄρχισε με τὴ συνηθισμένη δουλειὰ τῆς θύνης καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ στρατόπεδου. Τὸν Μιγέλ τὸν ἔπιασε φηλὸς πυρετός πού ἔχει ἔλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐλονοσίας. Νοιώθω τσακισμένος ἐν τῇ μέρᾳ, ἀλλὰ ἡ ἀρρώστια δὲν ἔχει ἐκδηλωθεῖ.

Στις 8 τὸ πρωὶ ἔφταναν οἱ τέσσερες ἀργοπορτημένοι· με μιὰ

καλή προμήθεια από τοβάλος<sup>24</sup>· πέρασαν τή νύχτα κουλουριασμένοι γύρω σέ μιά φωτιά. Περιμένουμε νά πέσει τὸ ποτάμι γιὰ νά θροο-  
με τὸ ὄπλο.

Κατὰ τίς τέσσερες τ' ἀπόγευμα, ὅταν ὁ Ρόμμεο καὶ ὁ Πέ-  
δρο εἶχαν φύγει γιὰ ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς δυὸ πού εἶσαν φρου-  
ρὰ στὸ ἄλλο στρατόπεδο, ἔφτασε ἡ ἀστυνομία. Ὁ ὕπολοχαγὸς Φερ-  
ναντές καὶ τέσσερες ἀστυνομικοὶ μὲ πολιτικά ἔφτασαν μ' ἓνα νοι-  
κιασμένο τζιπ, φάγοντας γιὰ τὸ ἐργαστήριο τῆς κοκκίνης· ἔφαξαν  
ἀπλῶς τὸ σπῆτι καὶ τράβηξαν τὴν προσοχή τους μακριὰ παρέδει-  
να πράγματα, ὅπως ὁ ἀνθρακας πού φέραμε γιὰ τίς λάμπες μας  
καὶ πού τὸν εἶχαμε μεταφέρει στὸ ὕπναιο. Πήραν ἀπὸ τὸν Λόρο  
τὸ ρεβόλβερ του, ἀλλὰ τοῦ ἄφισαν τὸ μόνιζερ καὶ τὸ 22· πήραν  
ἐπιδειχτικά ἓνα 22 ἀπὸ τὸν Ἀργκανιάρας, τὸ ἔδειξαν στὸ Λόρο  
καὶ ἀναχώρησαν προειδοποιώντας τους πὼς τοὺς παρακολουθοῦ-  
σαν καὶ τοὺς εἶχαν στὸ μάτι. Γιὰ τὸ πιστόλι του, ὁ Ἐλ Λόρο  
μποροῦσε νά πᾶει νὰ τὸ ζητήσει στὸ Καμίρι· «νὰ ἔρθει νά μὲ συναν-  
τήσει χωρὶς ὄρουδο» εἶπε ὁ ὕπολοχαγὸς Φερναντές. Ζήτησε νῆα  
γιὰ τὸν «εραζιλιανό».

Δόθηκαν ὁδηγίες στὸν Ἐλ Λόρο νὰ φοβίσει τὸν κυνηγὸ, τὸν  
Βαλλιεγκρανδίνο καὶ τὸν Ἀργκανιάρας πού πρέπει νά εἶναι οἱ αὐ-  
τουργοὶ τῆς σπουνιάς καὶ τῆς κατασκόπησης καὶ νά πᾶει στὸ Κα-  
μίρι μὲ τὴν πρόφαση νά πάρει τὸ ρεβόλβερ του, γιὰ νὰ προσπα-  
θήσει νά συνδεθεῖ μὲ τὸν Κόκο (φοβοῦμαι πὼς δὲν εἶναι πιά ἐλεύ-  
θερος)· πρέπει νὰ ζοῦμε ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο μέτα στὸ  
δόσο.

## 20 Γενάρη

Ἐπιθεύρησα τίς θέσεις κι' ἔβουα τίς ἀναγκαῖες διαταγές γιὰ  
τὴν πραγματοποίηση τοῦ σχεδίου τῆς ἄμυνας πού ἀναλόμαμε χθές  
εἰς τὸ βράδι. Στήριζεται στὴν ἄμυνα πού θὰ ἐκδηλωθεῖ κεραυνοδόλια ἀπὸ  
μιά γεωτονική μὲ τὸ ποτάμι ζώνη καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τῆς ὁποίας  
ἐξαρτᾶται ἡ ἀνταπίθεση πού θὰ διενεργηθεῖ μὲ μαρκεῖους  
ἄντρες τῆς ἔμπροστωφυλακῆς, ἀπὸ παράλληλα μὲ τὸ ποτάμι ὁρομέ-

<sup>24</sup> Κοντσόντες καλοκαινομοῖ.

κια τὰ ὅποια ἀπολύθουν στήν ἐπισκοφυλακή.

Συνοπεύουμε νά κάνουμε διάφορες ἀσκήσεις, ἀλλά ἡ κατάσταση ἐξακολουθεῖ νά χειροτερεύει στό παλιό στρατόπεδο ἐπειδή ἐμφανίστηκε ἕνας γκρίνγκος<sup>25</sup> μ' ἕνα Μ—2, πού τράβηξε μάλιστα καί μερικές ριπές<sup>26</sup> εἶναι ἕνας φίλος τοῦ Ἀργκασιάνου κι' ἤρθε νά περάσει κάμποσες μέρες διακοπῶν σέ τῆς του. Θά στείλουμε ὁμάδες γιά ἀναγνώριση καί θά μεταφέρουμε τόν καταυλισμό πύ κοντά στό σπίτι τοῦ Ἀργκασιάνου<sup>27</sup> ἐάν αὐτό μεταδοθεῖ πρὶν ἐγκαταλειφθεῖ ἡ ζώνη, θά τόν κάνουμε νά νοιώσει τήν ἐπιτροπὴ μας.

Ὁ Μιγὺλ ἐξακολουθεῖ νάχει φηλό πυρετό.

## 21 Γενάρη

Κάναμε μιὰ ἀναπαράσταση μάχης, πού σὲ ὁρισμένα σημεία ἀπότυχε, ἀλλά σὲ γενικὲς γραμμὲς εἶταν καλὴ<sup>28</sup> πρέπει νά ἐπιμεινουμε στήν ὑποχώρηση, πού εἶταν καί τὸ ἀδύνατο σημεῖο τῆς ἀσκήσεως.

Στὴ συνέχεια, οἱ ἀποστολὲς ἀναχώρησαν: μιὰ μὲ τὸν Μπραούλιο, πού πρέπει νά φυλάξει δυτικὰ ἕνα μονοπάτι, παράλληλο μὲ τὸ ποτάμι καί μὲ τὴν ἑλλή μὲ τὸν Ρολάντο, ὁ ὅποτος πρέπει νά κάνει τὸ ἴδιο ἀνατολικὰ. Ὁ Πάτσο ἀνέβηκε σὺν ξεροβοῦνι γιά νά προσπαθήσει νά ἐγκαταστήσει ἕνα σταθμὸ ἐπικοινωνιῶν καί ὁ Μάρκος ἔφυγε μὲ τὸν Ἀνθέτο φάχγοντας νά βροῦν κάποιο μονοπάτι, πού θά μᾶς ἐπιτρέψει νά ἐπιτρούμε, ὅπως πρέπει, τὸν Ἀργκασιάνου. Ἐπρεπε νά ξεναγυρῶνται ὅλοι πρὶν ἀπὸ τὴν 2, ἐχτός ἀπὸ τὸν Μάρκο. Τὰ μονοπάτια φυλάχτηκαν, τὸ ἴδιο καί οἱ ἀκουστικὲς ἐγκαταστάσεις, οἱ ὅποιες εἶναι ἱκανοποιητικὲς. Ὁ Μάρκος γύρισε γρήγορα, γιατί ἡ βροχὴ ἐμπόδιζε κάθε δραστηριότητα.

Ὁ Πέδρο ἔφτασε μέσα στὴ βροχὴ μαζί μὲ τὸν Κόκο καί τρεῖς νεοστρατολογημένους: τὸν Μπενζαμίν, τὸν Ἐουσίμιο καί τὸν Βάλτερ. Ὁ πρῶτος πού ἔρχεται ἀπὸ τὴν Κοῦβα θά ἐνταχθεῖ στήν ἐμπροστυλακή γιατί ἔχει γνώσεις ἀπὸ ὅπλα καί οἱ ἄλλοι δύο, στήν ἐπισκοφυλακή. Ὁ Μάριο Μόνχε μίλησε μὲ τρεῖς πού ἔφτασαν

25. Περιφρονητικὴ ἀνομασία γιά τοὺς Βορειοαμερικανούς.

από την Κούδα και τους έπαισε να μην άνεθούν στ' αντίρτικο. Όχι μόνον δὲν παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Κόμματος, ἀλλὰ ἔσπευε στὸν Φιντέλ τὸ ἔγγραφο D. IV ποὺ ἐπισυνάπτει. Πήρα ἕνα σημείωμα ἀπὸ τὴν Τάνια ποὺ μὲ ἐνημερώνει γιὰ τὴν ἀναχώρησή της, γιὰ τὴν ἀρρώστια τοῦ Ἰόαν καὶ ἕνα ἄλλο τοῦ τελευταίου, τὸ D. V, ποὺ ἐπισυνάπτει.

Τὸ βράδι σόναζε ὅλη τὴν ομάδα καὶ τοὺς διδάσκει τὸ ἔγγραφο υπογραμμίζοντας τὰ ἐπαναλαμβανόμενα σφάλματα ποὺ περιέχονται στὰ σημεία α) καὶ β) καὶ διατύπωση μερικῆς κριτικῆς παρατηρήσεις. Φαίνεται πὺς ἡ ομάδα ἀντίδρασε καλὰ. Ἀπὸ τοὺς τρεῖς, οἱ δύο φαίνονται συνειδητοὶ καὶ σταθεροί, ὁ νεώτερος εἶναι ἕνας χωρικός ἀπὸ τὴν Ἀγιομάρα, ποὺ φαίνεται πολὺ ἀπλός.

## 22 Γενάρη

Μιά γόνδολα ἀπὸ δεκατρεῖς ἄντρες ἔφυγε μαζί μὲ τὸν Μπραούλιο καὶ τὸν Βάλτερ ποὺ πρόκειται ν' ἀντικαταστήσουν τὸν Πέδρο καὶ τὸν Ἑλ Ρούμπιο. Σαναγύρισαν τ' ἀπόγευμα μ' ἄδεια χέρια. Ὅλα εἶναι ἥσυχά ἐκεῖ κάτω. Στὸ γυρισμό, ὁ Ἑλ Ρούμπιο πῆρε μὴ τοῦμα θεαματικῇ, χωρὶς ὅμως νὰ πᾶθει τίποτα τὸ σοβαρό.

Ἐγγράφη στὸν Φιντέλ, ντοκουμέντο Νο 3, γιὰ νὰ τοῦ ἐξηγήσω τὴν κατάσταση καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσω τὸ καχυδρομεῖο. Πρίναι νὰ τὸ σταίλω στὴ Λά Πλάζ μὲ τὸν Γκουεδάρα, ἔδιν παρουσιαστέι στὸ ραντεβού, στίς 25 στὸ Καμίρι.

Ἐπιβεργάζονται γραφεῖς ὀδηγίες γιὰ τὴ στείλχη στίς πόλεις, D III. Ἐξ αἰτίας τῆς γόνδολας δὲν ὑπῆρξε δραστηριότητα στὸν καπνισμὸ. Ὁ Μιγέλ πᾶει καλύτερα, τώρα ὅμως εἶναι ὁ Κάρλος, ποὺ ἔχει φηλὸ παρετό. Σήμερα φτιάξαμε κιοῦτς<sup>88</sup>. Σκοτώσαμε στὸ κυνήγι δύο ἄγρια παγώνια ἕνα ἄλλο ζωάκι πιάστηκε σὲ μὴ παγίδα, ἀλλὰ τοῦκοψε τὸ πόδι καὶ ἔφυγε.

## 23 Γενάρη

Μοιραστήκαμε τίς δουλειές, ποὺ εἴχαμε στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ

88. Βολιβιάνκος τρόπος μαγειρέματος τοῦ κυνηγοῦ.

καταυλισμοί, και τις αναγνωρίσεις, που έπρεπε να κάνουμε: ο Ίντι, ο Ρολάντο και ο Άρτοβρο πήγαν να βρουν κάποιο μέρος που θα μπορούσε να χρησιμεύει σαν κρυφώνα του Γιατρού με πιθανό τραυματία. Ο Μάρκος, ο Ουρμπάνο κι' εγώ πήγαμε να εξερευνήσουμε τον άπεναντι λόφο, για να βρούμε κάποιο μέρος απ' όπου θα μπορούμε να βλέπουμε το σπίτι του 'Αργκανιάδας' τα καταφέραμε και το βλέπουμε άρκετά καλά.

Ο Κάρολος εξακολουθεί ναχει πυρετό: τυπικά «λιώδης».

#### 24 Γενάρη

Η «γόνδολα» έφυγε με έφτά άντρες και ξαναγύρισε ξημερώματα με φώνια και καλαμποκία' τούτη τη φορά πήρε το μπάνιο του ο Χοακίν, έχασε το Γκάραντ, αλλά το ξαναμάζεψε, ο Λόρο γύρισε και κρύβεται: ο Κόκο και ο Αντόνιο εξακολουθούν να βρίσκονται έξω, πρέπει να φτάσουν αύριο ή μεθαύριο με τον Γκουεράρα.

Βελτιώσαμε ένα από τα μονοπάτια, ώστε να μπορούσαμε να κυκλώσουμε τους στρατιώτες του έχθρου, εάν αναγκάζομαστε να υπερασπίσουμε αυτές τις θέσεις. Τò βράδι έγινε ανάλυση της άσκησης της προηγούμενης μέρας, διορθώνοντας τα λάθη.

#### 25 Γενάρη

Πήγαμε με τον Μάρκος γι' αναγνώριση ενός δρόμου που θα πρέπει ν' απολήγει στις θέσεις της όπισθοφυλακής των επιτιθεμένων, κάναμε μιά ώρα μέχρι εκεί, αλλά το μέρος είναι καλό.

Ο Ανθέτο και ο Μπενγκμίν πήγαν να δοκιμάσουν τον σταθμό διαδίδσεων από το λόφο, απ' όπου κανείς βλέγχει το σπίτι του 'Αργκανιάδας, αλλά χάθηκαν και ή διαδίδωση δεν έγινε' ή άσκηση πρέπει να ξαναγίνει. Άρχισε το σκάψιμο ενός άλλου σπήλαιου για τα προσωπικά μας πράγματα. Ο Λόρο έφτασε και μπήκε στην εμπροσθοφυλακή. Συνομίλησε με τον 'Αργκανιάδας και του είπε δ,τι του υπέδειξα. Έσκείνος παραδέχτηκε πως είχε στείλει τον κουνιγύ, τον Βαλλιεγκρανθίνο, για να μάς κατασκοπεύει, αλλά άρνήθηκε πως είναι ο αλτουργός της καταγγελίας. Ο Κόκο έβιαζε τον

τελευταίο από τό σπεί του, γιατί τόν είχε στείλει ὁ Ἀργκανάρας νά κατασκοπεύσει. Πήραμε μήνυμα ἀπὸ τὸν Μανίλα πὸς μὲς πληροφοροῦμαι πὺς τὰ πῆρε δια καὶ πὺς ὁ Κόλλε πηγαίνει ἐκεῖ πὸς τὸν περιμένει ὁ Σιμόν Ρέγες. Ὁ Φιντελ προετοιμάσας πὺς θὰ τοὺς ἀκούσει καὶ θὰ εἶναι σὺληρὸς μαζί τους.

## 26 Γενάρη

Εἶχαμε μὲλις ἀρχίσει τὴ δουλειά γιὰ τὸ δεύτερο σπῆλαιο, ὅταν μὲς ἤρθε τὸ νέο γιὰ τὴν ἀφιξη τοῦ Γκουερόρα καὶ τῆς Λογί-λα. Πήραμε στὸ σπιδάκι τοῦ ἐνδιάμεσου καταυλισμοῦ, ὅπου ἔφτασαν τὸ μεσημέρι.

Ἔβλεπα τοὺς ὅρους μου στὸν Γκουερόρα: διόλυση τῆς ἐμάδας, δὲν θὰ ὑπάρχει: ἀξίωμα γιὰ κανέναν, δὲν ὑπάρχει ἀκόμα πολιτικὴ ὀργάνωση καὶ πρέπει νὰ ἀποφύγουμε κάθε πολεμικὴ σὺληρηση στὶς διεθνεῖς ἢ ἐθνικὲς ἀντιθέσεις. Τὰ δέχτηκε δια μὲ μεγάλη ἀπλότητα καί, μετὰ τὴν ἀρχικὴ συγχρότητα, οἱ σχέσεις μὲ τοὺς Βολιβιανοὺς ἔγιναν ἐγκάρδιες.

Ἡ Λογίλα μούκανε ἀριστη ἐντύπωση. Εἶναι πολὺ νέα καὶ γλυκαῖα, ἀλλὰ νοιώθει κανεὶς πὺς εἶναι τύπος μὲ μεγάλῃ ἀποφασιστικότητι. Πρόκειται νὰ διαγραφεῖ ἀπὸ τὴ νεολαία, ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ τὴν καταφέρουν νὰ ὑποβάλλει παραίτηση μόνῃ της. Τῆς ἔδωσα ὁδηγίεσ γιὰ τὰ στελέχη καὶ ἕνα ἄλλο ἔγγραφο· εἰς ἄλλου, τῆς ἔδωσα καὶ τὰ λεφτὰ πὸς χέλασι, 70 χιλιάδες πέζος. Θὰ εἰ-μασσε σχολαστικοί, σ' ὅτι ἀφορὰ τὰ χρήματα.

Θὰ ἄρριστε ἀρχηγὸς τοῦ δικτύου ὁ Δρ. Παρέζα καὶ ὁ Ροδόλφο θὰ ἔρθῃ νὰ μὲς συνδέσει σὶ 15 μέρες.

Συλλνω γράμμα στὸν Ἰβάν (D.VI) μὲ ὁδηγίεσ.

Ἔδωσα ἐντολὴ στὸν Κόκο νὰ πωλήσῃ τὸ ἔζικ, ἀλλὰ ἔξασφα-λιζόντας τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὴ φάρμα.

Κατὰ τίς ἑφτά, καθὼς σκοπεῖναι, σταματήσαμε τίς δουλειάς. Ὡς φύγουν αὐριο θράδι καὶ ὁ Γκουερόρα θὰ γυρίσει μὲ τὴν πρώτη ὁμάδα ἀπὸ τίς 4 ἕως τίς 14 Φλεβάρη· εἶπε πὺς δὲν μποροῦσε νὰ ἔρθῃ: νωρίτερα λόγω τῶν συγκοινωνιῶν καὶ πὺς δὲν μποροῦσε νὰ πάρει ἀνθρώπους τώρα πὸς μεσολαβοῦν οἱ γιορτές.

Πρόκειται νὰ μὲς ἔρθουν πὸς ἰσχυροὶ ραδιοκομπόι.

#### 27 Γενάρη

Στείλαμε μὴ «γόνδολα» μεγάλη καὶ τὰ κοσδέλῃσι σχεδὸν ὅλα, ἀλλὰ ἔμειναν ἀκόμα μερικά πρόγματα. Ὁ Κόκο καὶ οἱ ἀγγελιοφόροι πρέπει νὰ ἀναχωρήσουν τὴ νύχτα· οἱ τελευταῖοι θὰ μείνουν στὸ Καμίρι καὶ ὁ Κόκο θὰ πᾶι στὴ Σάντα Κροῦζ γιὰ νὰ κανονίσει τὸ πούλημα τοῦ τζίν μετὰ τὴς 15.

Ἐξακολουθοῦμε τὸ σκέψιμο τοῦ σπρίλαιου. Πιάσαμε ἕνα τατοῦ στὴν παγίδα. Τελειώνουν τὰ προπαρασκευαστικὰ γιὰ τὴ ἐφόδια τοῦ ταξιδιοῦ. Ὅπως δὲ μοι, θὰ φύγουμε μόλις γυρίσει ὁ Κόκο.

#### 28 Γενάρη

Ἡ «γόνδολα» καθαρίζει τὸν παλιὸ καταυλισμό. Διηγόμαστε πὺς ὁ κυνηγός, ὁ Βαλλιεγκρανθίνος πιάστηκε νὰ γυροφέρνει στὸ καλαμποκοχώραφο, ἀλλὰ ἔφυγε. Ὅλα δείχνουν πὺς ἔφτασε ἡ στιγμή νὰ πάρουμε ἀπόφαση σχετικὰ μὲ τὴ φέρμα.

Ὁ ἐφοδιασμὸς συμπληρώθηκε, ἀρκεῖ γιὰ ἔξι μέρη πορεία, ἡ ἡμερομηνία ἀναχώρησης καθορίστηκε: μὴ ἢ δυὸ μέρες μετὰ τὸ γορσιμὸ τοῦ Κόκο ἢ σὺς 2 Φλεβάρη.

#### 29 Γενάρη

Μέρα δολοκληρωτικῆς τεμπελιάς γιὰ μᾶς, ἔχτος ἀπ' τοὺς μαγείρους, τοὺς κυνηγούς καὶ τὴ φρουρά.

Τὸ ἀπόγευμα ἔφτασε ὁ Κόκο, ὁ ὅποιος ἔδινε πῆγε στὴν Σάντα Κροῦζ ἀλλὰ στὸ Καμίρι. Ἄφηκε τὴ Λογόλια νὰ συνεχίσει τὸ ταξίδι της μέχρι τὴ Λά Πάζ ἀεροπορικῶς καὶ τὸν Μάισας, ὁ ὅποιος ἔφυγε μὲ αὐτοκίνητο γιὰ τὸ Σούκε. Ὅρισαν οὖν μέρα ἀπαφῶν τὴν Κυριακή.

Ἡ 1η τοῦ Φλεβάρη ὄριστηκε οὖν μέρα ἀναχώρησης.

#### 30 Γενάρη

Ἡ «γόνδολα» συμπληρώθηκε ἀπὸ 12 ἄντρες καὶ μετέφερε τὸ



μεγαλύτερο μέρος των τροφίμων έμεινε δάρος για πέντε άντρες. Τò κυνήγι δέν απόδωσε τίποτα. Τέλειωσε τὸ σπήλαιο γιὰ τὰ προσωπικά αντικείμενα· δέν εἶναι καλὸ.

### 31 Γενάση

Στηνὴ μέρα τοῦ καταυλισμοῦ, Ἡ «γόνδολα» δόθηκε τὸν παλιὸ καταυλισμὸ καὶ ἡ φρουρὰ ἀποσύρθηκε. Ὁ Ἀντόνιο, ὁ Νάτο, ὁ Κάμπα καὶ ὁ Ἀρτούρο ἔμειναν· οἱ ὁδηγίες εἶναι: ἀποκατάσταση ἐπαφῆς τὸ μέξιμουμ κάθε τρεῖς μέρες· ἀπὸ τοῦς 4, οἱ δυὸ πρέπει νῆναι ὁπλισμένοι· ὅτε μιὰς στιγμῆς λασκάρια τῆς ἐπαγρύπνησης τῆς φρουρᾶς· οἱ καινούργιοι μὲν θὰ καθοδηγοῦνται σύμφωνα μὲ τοὺς γενικούς κανόνες, ἀλλὰ δέν πρέπει νὰ ζέρουν παρὰ μόνο τὰ ἀπαραίτητα· ὁ καταυλισμὸς θὰ καθαριεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ προσωπικά αντικείμενα καὶ τὰ ὅπλα θὰ κρυφτοῦν στὸ δάσος τυλιγμένα μὲ δέρματα· ἡ ρεζέρβα τῶν χρημάτων θὰ μείνῃ μόνιμα στὸν καταυλισμὸ, πάνω σὲ κάποιον ἀπὸ μᾶς· θὰ ἐξερευνηθῶμεν τὰ μονοπάτια ποὺ ἔχουμε φτιάξει καὶ τοὺς κοινοὺς ξεροποτάμους.

Σὲ περίπτωση δεδρασμένης ἀποχώρησης, δυὸ θὰ πάνε στὸ ὕψωμα τοῦ Ἀρτούρο, ὁ Ἀντόνιο καὶ ὁ Ἰότος· ὁ Νάτο καὶ ὁ Κάμπα θ' ἀποσυρθοῦν μέσα ἀπὸ τὸν ξεροπόταμο καὶ ὁ ἕνας τους θὰ τρέξει νὰ τοποθετήσῃ μιὰ εἰδοποίηση σ' ἕνα μέρος ποὺ θὰ ἐπιλεγεί αὐριο. Ἐὰν ὑπάρχουν πάνω ἀπὸ 4 ἄντρες, μιὰ ομάδα θὰ φροντίσει γιὰ τὸ ὕψωμα ποὺ χρειαζομα ρεζέρβα.

Μίλησε στὴν ομάδα καὶ ἔδωσε τίς τελευταῖες ὁδηγίες στὸν Κόνο D. VII).

### ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Ὅπως τὸ περίεργο, ἡ στάση, ποὺ κράτησε ὁ Μόνχε, εἶταν στὴν ἀρχὴ μὲν ἡ ὑπεφυγνὴ, στὴ συνέχεια δὲ ἡ προδοσία.

Τὸ Κάμπα ἐτοιμάζει ὅπλα ἐνάντια σὲ μᾶς καὶ δέν ξέρω μέχρι ποῦ θὰ φτάσει· ἀλλὰ αὐτὸ δέν θὰ μᾶς σταματήσει καὶ μπορεῖ μάλιστα μακροπρόθεσμα νὰ μᾶς ἐξυτηρετήσῃ (εἶμαι σχεδὸν σί-

γουρας). Οι πιο έντιμοι κι' οι πιο μαχητικοί θα είναι με το μέρος μας ακόμα κι' αν περάσουν μεγαλύτερες ή μικρότερες κρίσεις συνείδησης.

Μέχρι τώρα ο Γκουεβέρα αντιμετώπιζε καλά. Θα δοίμε πώς θα συμπεριφερθούν αυτός και οι άντρες του στο μέλλον. Ή Τάνια έφυγε αλλά οι 'Αργεντινοί δεν έβασαν σημαία ζωής ούτε κι' αυτοί. Τώρα αρχίζει το πραγματικό αντίρक्तio στόλιο και θα δοκιμάσουμε το στρατό μας' ό χρόνος θα δείξει την απόδοσή του και τις προοπτικές της Βολιβιανής Έπανάστασης.

'Απ' όλα τα πράγματα που είχαμε προβλέψει, το πιο μακρύ ήταν ή ένοσημέτωση Βολιβιανών μαχητών.

## 1 Φλεβάρη

Τὸ πρῶτο στάδιο πραγματοποιήθηκε. Οἱ ἄντρες φτάσανε λίγο κουρασμένοι, ἀλλὰ γενικά πήγαμε καλά. Ὁ Ἀντόνιο καὶ ὁ Νάτο ἀνέβηκαν γιὰ νὰ προσδιορίσουν τὸ σημεῖο ἀναγνώρισης καὶ ἔνας φορτώθηκε τὸ γυλιὸ τὸ δικό μου καὶ τοῦ Μόρο πού βρίσκονται σὲ ἀνάρρωση ἀπὸ τὴν ἐλονοσία.

Ἐγκαταστήσαμε ἓνα οὐστρημα συναγεμιοῦ μέσα σὲ μιά μικροκάλα, κάτω ἀπὸ ἓνα δέντρο κοντὰ στὸ δρόμο.

Στὴν ἐπισθοφυλακή, ὁ Χοσκὴν κάμφθηκε κάπως ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ γυλιοῦ του καὶ ἀρροπώθηκε ἐλὴ τὴν ὁμάδα.

## 2 Φλεβάρη

Μέρα κουραστική καὶ ἀργή. Ὁ Γιατρός ἐπιστάχυνε λίγο τὴν πορεία ἀλλὰ γενικά ὁ ρυθμὸς εἶναι ἀργός. Στὴς τέσσαρες φτάσαμε στὸ τελευταῖο σημεῖο νεροῦ καὶ στρατοπεδεύσαμε. Ἡ ἐμπροσθοφυλακή πῆρε διαταγή νὰ πάει μέχρι τὸ ποτάμι (λίγα πῶς εἶναι ὁ Φρίας) ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δὲν ἔχει καλὸ ρυθμό. Ἐξέρεζε ἐλὴ τὴ νύχτα.

## 3 Φλεβάρη

Βρέχει ἀπὸ τὰ ξημερώματα, καὶ ἔτσι καθυστερήσαμε τὴν ἀναχώρησή μας μέχρι τὴς 8. Μόλις εἴχαμε ἀρχίσει τὴν πορεία, ἔφτασε ὁ Ἀνιθέτο μ' ἓνα σκουινὶ γιὰ νὰ μᾶς βοηθᾷ στὰ δύσκολα περάσματα καὶ σὲ λίγο ἄρχισε πάλι ὀροχή. Φτάσαμε σὲν ζερόπδαμο

στis δέκα, μούσκεμα' αποφασίσαμε νά μήν συναχίσουμε σήμερα. 'Ο ξεροπόταμος δέν μπορεί νά είναι· ό Θρίας' άπλως δέν βρίσκεται στό χάρτη.

Άδριο ή έμπροστούλακή θ' άναχωρήσει μέ τόν Πάτσο έπισκευαλής· και θά συνδεόμαστε κάθε μία άρα.

#### 4 Φλεβάρη

Περπατήσαμε από τό πρωί μέχρι τίς τέσσερες· τό άπόγευμα, μέ μία άίωρη στάση γιά τό μεσημεριανό φαγητό. 'Ο δρόμος εκταίνεται κατά μήκος του Ναραχουάσου' σχετικά καλός, αλλά μοιραίος γιά τά παπούτσια, πολλοί σόντροφοι είναι κιάλας ευπρόλητοι.

Οί άντρες είναι κουρασμένοι, αλλά όλοι άντιέδρασαν καλά. Έχω χάσει σχεδόν δεκαπέντε λίβρες και μπορώ νά θαβίζω άνετα άν και ό πόνος στη σπονδυλική στήλη γίνεται μερικές φορές άνυπόφορος.

Δέ βρέθηκαν ίχνη πρόσφατου περάσματος κατά μήκος του ποταμού, αλλά σύμφωνα μέ τό χάρτη πρέπει νά βρούμε από άρα σέ άρα κατοικημένες περιοχές.

#### 5 Φλεβάρη

Κατά τό πρωί, μετά από 5 ώρες περπάτημα (11 - 14 χλμ.), κι' ένω δέν τόν περιμέναμε πιά, ή έμπροστούλακή μας είδοποίησε πώς συνάντησε ζώα (μία φοράδα μέ τό πουλάρι της). Σταματήσαμε και διατάξαμε άναγνώριση της περιοχής γιά ν' άποφύγουμε μέρη που μπορεί νά είναι κατοικημένα. Τό θέμα ήταν νά ξέρούμε άν βρίσκμαστε στο 'Ιριπίτι ή στη συμβολή του Σαλαντίλλο που δείχνει ό χάρτης. 'Ο Πάτσο ξαναγύρισε λέγοντάς μας πώς ύπήρχε ένας μεγάλος ποταμός, πολύ μεγαλύτερος από τόν Ναραχουάσου, που δέν μπορούσε κανείς νά τόν περάσει. Πήγαμε και καί βρεθήκαμε μπροστά στον άληθινό Ρίο Γκράντε που επίπλέον είναι και φουσκωμένος. Υπάρχουν σημάτα ζωής, αλλά παλιά και τά βρομέκια χάνονται στη βλάστηση όπου δέν ύπάρχει σημάτο περάσματος.

Σηματοθετούσαμε σ' ένα καλό μέρος, κοντά στο Ναραχουά-

σου, γιά ν΄αχουμε τὸ νερὸ του καὶ αὐριο θὰ ἐξερευνησοῦμε τίς δυὸ  
ὄχτες τοῦ ποταμοῦ (ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ), γιά νὰ μάθουμε τὴ δια-  
μόρφωσή τους, καὶ μὰ ἄλλη ὁμάδα θὰ προσπαθῇ νὰ τὸν περάσει.

#### 6 Φλεβδάρη

Μάρα ἡσυχίας καὶ ἀνάκτησης θυνώμευν. Ὁ Χοακὶν μὲ  
τὸν Βάλτερ καὶ τὸν Γιατρό, ἐξερεύνησαν τὸ Ρίο Γκράντε ἀκολου-  
θώντας τὴν κοίτη του περπάτησαν 8 χιλμ. χωρὶς νὰ θροῦν πέρα-  
σμα, συνάντησαν μόνον ἓνα χείμαρρο μὲ ἄμυρό νερὸ. Ὁ Μάραος  
προχώρησε δύσκολα ἐνάντια στὸ ρεῦμα, δὲν ἔφτασε στὸ Φρίας· ὁ  
Ἀνθῆτο καὶ ὁ Λόρο τὸν συνόδευσαν· ὁ Ἀλεχάντρο, ὁ Ἴντι καὶ ὁ  
Πάτσο προσπάθησαν νὰ περάσουν τὸ ποτάμι κολυμπώντας χωρὶς  
νὰ τὰ καταφέρουν. Ἐμεῖς οἱ ὑπόλοιποι, μεταφερθῆκαμε ἓνα χιλιό-  
μετρο πρὸς πίσω γιά νὰ θροῦμε ἓνα καταλλήλοτερο μέρος. Ὁ Πό-  
μπο εἶναι λιγάκι ἀδιάθετος.

Ἀριο 8' ἀρχίσαμε τὸ φτιάξιμο μιᾶς σχεδίας καὶ θὰ προσ-  
παθῇσομε νὰ περάσομε τὸ ποτάμι.

#### 7 Φλεβδάρη

Φτιάξαμε μιὰ σχεδία μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ Μάραος· εἶναι  
πολὺ μεγάλη καὶ δὲν θὰ κοιμαντάρεται εὐκολα. Στὶς 1 καὶ 30'  
ἀρχίσαμε νὰ μεταφερόμαστε στὸ μέρος τοῦ περάματος καὶ στὶς  
2 καὶ 30' ἀρχισε τὸ πέρασμα. Ἡ ἐμπροστυπική πέρασε οἱ δυὸ  
ταξίδια καὶ στὸ τρίτο, πέρασαν οἱ μισοὶ ἄντρες τοῦ κέντρου, ὁ  
Ἐλ Ροθμπιο ὑπολόγησε ἄσχημα τραβώντας κορτί καὶ ἡ σχεδία  
παρασύρθηκε πολὺ πρὸς τὰ κάτω καὶ δὲν μπορέσαμε νὰ τὴν ξανα-  
μαζέψουμε. Διαλύθηκε καὶ ὁ Χοακὶν ἀρχισε νὰ φτιάχνει ἄλλη πού  
τὴν ἀποτελεῖται κατὰ τίς ἐννιά τὸ βράδι, ἀλλὰ δὲ χρειάστηκε νὰ  
περάσομε τὴ νύχτα, γιατί ἡ βροχὴ σταμάτησε καὶ τὸ ποτάμι συ-  
νεχίζει νὰ πέφτει. Ἀπὸ τὸ κέντρο μείναμε ὁ Τοῦμα, ὁ Οὐρμπάνο,  
ὁ Ἴντι, ὁ Ἀλεχάντρο καὶ ἐγώ. Ὁ Τοῦμα καὶ ἐγὼ κοιμηθήκαμε  
κατὰ γῆς.

## 10 Φλεβάρη

Πήγα να κουδεντάσω με τους χωριάτες, δέχθη ο άν εοηθής του "Ιντι. Δέ νομίζω πώς ή κυμωδία είταν πολύ αποτελεσματική, λόγω τής ντροπαλότητας του τελευταίου.

Ο χωριάτης ανταποκρίνεται στον έζης τύπο: Έπιδεικτικός στη βοήθειά του για μάς αλλά άνίκανος να προβλέπει τόν κίνδυνο που συνεπάγεται αυτό, πράγμα που μπορεί να τόν κάνει επικίνδυνο. Έβουσε ένα σωρό πληροφορίες για τούς χωριάτες, αλλά ήχι συγκεκριμένες έξ αιτίας μιάς κάποιας δυσπιστίας.

Ο Γιατρός εξέτασε τά παιδιά, ένα γεμάτο σκουλήκια, τώ έλλο είχε φάει μιά κλωτσιά από φοράδα, και τούς αποχαρστήσαμε.

Άφιαρμόσαμε τ' άπόγευμα και τώ βράδι στό φωάξιμο μιάς χουμίντα<sup>87</sup> (έν τήν πετύχαμε). Τώ βράδι, έκαμα μερικές παρατηρήσεις σέ όλους μαζί τούς συντρόφους, για τίς δέκα επόμενες μέρες. Άρχικά, σκοπεύω να περπατήσουμε ακόμα δέκα μέρες πρής τώ Μαζικούρι, έτσι που έλοι οί σύντροφοι να νιώσουν πώς είναι στρατιώτες, και οί συνέχεια, θά προσπαθήσουμε να περάσουμε άπό τώ Φρίας για να εξερευνήσουμε έναν άλλο δρόμο.

(Ο χωριάτης ονομάζεται Ρόχας).

## 11 Φλεβάρη

Επίτειος του γέρου 67

Άκολουθήσαμε ένα μονοπάτι καθαρά χαραγμένο κατά μήκος τού ποταμού, μέχρι που έγινε αδιάθετο σιγινές σιγινές χοντόταν, πράγμα που αποδεικνύει πώς έδω και πολύ καιρό, έν πάραυτα κανείς από κεί. Κατά τώ μισημέρι φτάσαμε σ' ένα μέρος, όπου σταματούσε έντελώς σ' ένα μεγάλο ποτάμι. Τώ πρόβλημα που δημιουργήθηκε άμέσως είταν να μάθουμε αν είναι ή όχι ό Μαζικούρι. Σταματήσαμε κοντά σ' έναν ξεροπόταμο, ένω ό Μάρκος και ό Μιγέλ πήγαιναν γι' αναγνώριση πρής τά πάνω, και ό "Ιντι με τόν Κάρλος και τόν Πέδρο πρής τά κάτω, μήπως μπορέσουν και βρουν τίς ένβολές του. Βεβαιώθηκαν λοιπόν πώς είναι πράγμα-

87. Ένα είδος μπουμπόνα, από καλαμποκάλευρο.

τι ὁ Μαζικκούρι, τοῦ ὁποῦ το πρώτο πέρασμα εἶναι μάλλον λίγο χαμηλότερα καὶ ὅπου εἶδαν ἀπὸ μακριὰ κάμποσους χωρικοὺς νὰ φορτώνουν ἔλλογα. Κατὰ πᾶσα πιθανότητα εἶδαν τὰ ἔλχη μας. Ἀπὸ δὴ καὶ πέρα πρέπει νὰ παίρνουμε σχολαστικὰ προφυλάξεις. Κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ χωρικοῦ, δριττόμαστα μιὰ - δυὸ λίθες μακριὰ ἀπὸ τὸ Ἄρενέλες.

Υψόμετρο 760 μέτρα.

## 12 Φλεβάρη

Διατρέξαμε γρήγορα τὰ δυὸ χιλιόμετρα πρὸς ἑκατε γιὰ τὴν ἐμπροσθοφυλακῇ. Ἀπὸ καὶ καὶ πέρα ἡμῶς τὸ ἀνοιγμα τοῦ ὁρύμου γίνεται πολὺ ὀργά. Στὶς τέσσαρες τ' ἀπόγευμα πέρασε οὐ μὴν δη-  
μοσιὰ πρὸ φαίνεται: πῶς εἶναι ὁ ὁρμος πρὸς ζήτησι. Ἀπέναντι, στὴν ἄλλη ὁχθὴ τοῦ ποταμοῦ, ὅπου ἔνα σπίτι, ἀλλὰ ἀποφασίσα-  
με νὰ τὸ ἀποφύγουμε καὶ νὰ φέξουμε γιὰ τὸ ἄλλο, ἀπ' αὐτὴ τὴ με-  
ριά τοῦ ποταμοῦ, γιὰ τὸ σπίτι τοῦ Μοντάνιο, δηλαδὴ αὐτὸ πρὸς μᾶς  
σὺςται ὁ Ρόχας. Πήγε ὁ Ἰντι μὴ τὸν Λόρο ἀλλὰ δὴν ὄρσαν κα-  
νέναν, ἀν καὶ ὅλα δείχνουν πῶς αὐτὸ εἶναι τὸ σπίτι πρὸς γυρῶμα.

Στὶς 7 καὶ 30' φτάσαμε γιὰ νυχτερινὴ πορεία πρὸς τὰ μᾶς δεί-  
ξει τί ἀπομένει ἀκόμη νὰ διδαχτοῦμε. Κατὰ τὶς δέκα, ὁ Ἰντι καὶ  
ὁ Λόρο γύρισαν στὸ σπίτι, ἀλλὰ τὰ νέα πρὸς μᾶς ἔφεραν δὴν εἶναι  
τόσο καλὰ: ὁ νοικοκύρης εἶταν μεθυμένος καὶ ὄχι τόσο φιλόξε-  
νος δὴν εἶχε τίποτα ἄλλο ἀπὸ καλαμπόκια. Μέθυσαν στὸ σπίτι τοῦ  
Καμπιλλέρο, πρὸς ὁρίζεται στὴν ἄλλη ὁχθὴ τοῦ ποταμοῦ, ἐκεῖ  
πρὸς εἶναι τὸ πέρασμα. Ἀποφασίσαμε νὰ κοιμηθῶμε σ' ἑνα μικρὸ  
γειτονικὸ δάσος. Εἴδουμε τοκαμένους ἀπὸ τὴν κούραση καὶ οἱ  
χομίντας δὴν πύτχαν κι' ἔμειναν ὅλη τὴ μέρα νηστικές.

## 13 Φλεβάρη

Κατὰ τὰ ζημερώματα, ξέσπασε μιὰ μπόρα πρὸς κράτησε ὅλο  
τὸ πρωί, καὶ φούσκωσε τὸ ποτάμι. Τὰ νέα εἶναι καλύτερα: ὁ Μον-  
τάνιο, γιὰς τοῦ ἰδιοκτητῆ τοῦ σπιτιοῦ, εἶναι περίπου 16 χρονῶν.  
Ὁ πατέρας του δὴν εἶναι καὶ δὴν ὅλα γυρίσει πρὸς περᾶσει  
μιὰ ὁδομάδα. Δὴν ἔδωκε κι' ἄσχημας πληροφορίες γιὰ τὰ κάτω μέ-

ρος του χωριού, που άπτεται μιά λούφα από δω. 'Υπάρχει ένα μονοπάτι, που τραβάει προς τ' άριστερά, αλλά πολύ μικρό. Σ' αυτήν έχει κάτω τη γωνιά κατοικεί μόνον ένας άδερφός του Πέρεθ, ένας φτωχός χωρικός που τό κορίτσι του είναι άρραδωνιασμένο με κάποιο στρατιωτικό.

Ματαπερθέκαμε σ' έναν ντόν καταυλισμό, δίπλα στον ξεροπόταμο και σ' ένα χωράφι με καλαμπόκια. 'Ο Μάρκος και ό Μιγέλ έκαναν μιά μικρή άναγνώρευση προς τη μεριά του έρμού. 'Υψόμετρο 650 μ. (καιρός θυελλώδης).

#### 14 Φλεβάρη

'Ησυχη μέρα, που την πέρασαμε στον καταυλισμό. Τό άγέρι του σπιτιού ήρθε τρεις φορές, τη μιά για νά μάς πληροφορήσει πώς κάτι άνθρωποι πέρασαν από την άλλη πλευρά του ποταμού φέροντας για γουρούνια, αλλά δέν πρόστασε περισσότερα. Τού δώσαμε κάτι παραπάνω για τή ζυμιά που έπαθε τό χωράφι με τά καλαμπόκια.

'Όλη τή μέρα, οι ματαπερθέ<sup>28</sup> κόδανε θέμους χωρίς νά συναντήσουν οδτε 'Ιχνος σπιτιού' κατά τούς όπολογισμούς τους, πρέπει νά φτάζανε κοντά 6 χιλ., τό μισό από τό δρόμο που πρέπει νά διασχίσουμε αύριο.

'Αποκρυπτογραφήσαμε ένα μεγάλο μήνυμα από την 'Αδένα του έσπλου τό πιο σημαντικό σημείο είναι τό νέο της συνομιλίας με τόν Κάλλε. Αιτός έχει, ισχυρίστηκε, πώς δέν τόν πληροφορήσαν για τό έπλωμα της προσάβειας αέ ελη την ήπειρο, και πώς σ' αυτή την περίπτωση, είναι έτοιμοι νά συνεργαστούν με τούς έ-ρους που θα συζητήσουν μαζί μου πώς ό Ίβας ό Κάλλε, ό Σιμόν Ροντρίγκους και ό Ραμίρες θα έρθουν. Μισό γνωστοποιούσαν, έξ άλλου πώς ό Σιμόν εκδήλωσε την έπιθυμία νά μάς δοθήσεται, άνεξέρτητα από ό,τι θ' αποφάσιζε τό Κάμμα.

Μας γνωστοποίησαν επίσης πώς ό Γάλλος, ταξιδεύοντας με

<sup>28</sup> Αίτιοι που δουλεύουν τά εματόίτες, μακρό και κομτερό μαχαίρα, τις κόσες — που θα λέγαμε μεις — για κόψιμο χόρτου, θάμνων κλπ.



τὸ διαδατήριό του, ἔφτασε σὲς 23 στὴ Λά Παζ καὶ κατέβηκε στὸν Παρέθα ἢ στοὺ Ραίεα. Ἐνὰ μικρὸ μέρος δὲν τὸ ἀποκρυπτογραφήσαμε πρὸς τὸ παρόν.

Πρέπει νὰ δοῦμε πῶς θ' ἀντιμετωπίσουμε αὐτὴ τὴ νέα συνδιαλλακτικὴ ἐπίθεση. Ἄλλα νέα: ὁ Μερσί ἔφτασε χωρὶς χρήματα, προφασιζόμενος πὺς τὸν κλέψανε· ὑπάρχει ὑπόψια γιὰ ὑπεξαίρεση, χωρὶς ν' ἀποκλείεται τίποτα χειρότερο.

Ὁ Λετοῖν πᾶει νὰ ζητήσει χρήματα καὶ ὑποστήριξη.

#### 15 Φλεβάρη

Ἐπέτειος τοῦ Χιλντίτζ (11)

Ἦσυχη μέρα πορείας. Κατὰ τὶς 10 τὸ πρωῒ φτάσαμε στὸ τέλος τοῦ μονοπατιοῦ ποὺ φτιάξαν οἱ ματαπτέρος. Ἀπὸ καὶ καὶ πέρα, περπατοῦσαμε σιγὰ - σιγὰ. Στὶς 5 τ' ἀπόγευμα μᾶς μῆνυσαν πὺς ξεχώριζαν σπαρμένα χωράφια, πρῶγμα ποὺ ἐπιβεβαιώθηκε σὲς 6. Στείλαμε τὸν Ἰντι, τὸν Ἀδρο καὶ τὸν Ἀνθῆτο νὰ κουβεντιάσουν μὲ τὸ χωράφι· ἀποδείχεται πὺς εἶναι ὁ Μισέλ Πέρε, ἀδερφός τοῦ Νικόλα, ἐνὸς πλοῦτου χωρικοῦ, ἀλλὰ ἀεὶς εἶναι φτωχὸς καὶ τὸν ἐκμεταλλεύεται ὁ ἀδερφός του ἔτσι ποὺ εἶναι ἔτοιμος νὰ συνεργαστοῖ μαζί μας. Δὲν δειπνήσαμε, γιὰτὶ εἶναι πιά ἀργά.

#### 16 Φλεβάρη

Περπατήσαμε ἀκόμα μερικὰ μέτρα γιὰ νὰ προφυλαχτοῦμε ἀπὸ τὴν περιέργεια τοῦ ἀδερφοῦ καὶ καταυλιστήκαμε σ' ἕνα ὄφωμα ποὺ δεσπόζει στὸ ποτάμι ποὺ δρῖσκειται 50 μέτρα χαμηλότερα. Ἡ θέσις εἶναι καλὴ γιὰτὶ προφυλάσσει ἀπὸ αἰφνιδιασμούς, δὲν εἶναι ὁμως βολικὴ. Ἀρχισε ἡ προπαρασκευὴ μᾶς καλῆς ποσότητος τροφῆς γιὰ τὴ διαδρομὴ ἀπὸ τὴ Σιέρρα<sup>29</sup> μέχρι τὸ Ροζίτα.

Κατὰ τὸ ἀπόγευμα, μὲ βίαιη καὶ ἐπίμονη δροχὴ ποὺ διέσταμάτησε ἕλη τὴ νύχτα μᾶς χάλασε τὰ σχέδια, φούσκωσε τὸ ποτάμι καὶ νὰ μᾶς ξανὰ ἀπομονωμένοι. Θὰ δανείσουμε 1.000 δολάρια στὸ

<sup>29</sup>. Ὁροσειρά.

χωρικό γιά νά μπορέσει ν' αγοράσει και νά θρέφει γουρουνόπου-  
λα· ἔχει φιλοδοξίες καπιταλιστικές.

#### 17 Φλεβάρη

Ἡ βροχή ἐξακολούθησε ἐπὶ τὸ πρωί. 18 ὥρες βροχή. Βρά-  
χησαν ὡς καὶ τὸ ποτάμι φούσκωνε πολὺ. Ἔσπειλα τὸν Μάρκος.  
μὲ τὸν Μιγίλ καὶ τὸν Μικραῖλιο νὰ βροῦν κανένα δρόμο γιὰ  
τὸ Ροζίτα. Ξαναγύρισαν τ' ἀπένευμα ἀπὸ περπάτησαν 4 χιλιόμε-  
τρα. Μᾶς εἶπαν πὺς εἶδαν ἓνα γυνὸ λόφο ὁμοιο μὲ ἐκεῖνον ποὺ  
ὀνομάζουμε ἡ Πάμπα τῆς Τίγρης.

Ὁ Ἴντα νοιάζει ἀρρωστός, ἔπρεπε νὰ τρώει καλὰ.

#### 18 Φλεβάρη

Ἐπέτειος τοῦ Ζοζεφίνα (33)

Μερικὴ ἀποτυχία. Περπατήσαμε ἀργὰ ἀκολουθώντας τὸν ρυ-  
θμὸ τῶν ματαίτητος ἀλλὰ σὺς δυὸ ἡ ὥρα ἔφτασαν σ' ἓνα πλάτωμα,  
ἐπου εἶν ὑπῆρχε ἀνάγκη γιὰ ματαίτη· ἐμεῖς ἀργήσαμε λίγο καὶ  
σὺς πέντε φτάσαμε σ' ἓνα σημείο, ἐπου ὑπῆρχε νερό, καὶ σιτατο-  
πεδεύσαμε, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ διασχίσουμε τὸ ἱσῶμα. Τὸ πρωί,  
ὁ Μάρκος καὶ ὁ Τσίμα ἔκαναν ἀναγνώριση τῆς περιοχῆς καὶ γύ-  
ρισαν μὲ πολὺ ἔσχαρμα νῆα: Ὁλόκληρος ὁ λόφος κέβεται ἀπὸ μυ-  
τεροὺς βράχους, ποὺ κάνουν ἀδύνατη τὴν κατάβαση. Ἡ μόνη λύ-  
ση ποὺ μᾶς ἀπομένει εἶναι νὰ γυρίσουμε πίσω.

Τὸ ὄψιμο: 980 μ.

#### 19 Φλεβάρη

Χαμένη μέρα. Κατεβήκαμε τὸ λόφο μέχρι ποὺ συναντήσαμε  
τὸν ξεροπόταμο, σκοπεύοντας ν' ἀνεβούμε ἀπὸ κεῖ, ἀλλὰ αὐτὸ εἴ-  
ταν ἀδύνατο. Ἔσπειλα τὸν Μιγίλ καὶ τὸν Ἀνθότο ν' ἀνεβθοῦν  
ἀπὸ τὸ νέο ἀνέρευμα καὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν  
ἄλλη πλευρά, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Περᾶσαμε τὴ μέρα περι-  
μένοντάς τους καὶ ὅταν γύρισαν μᾶς ἀνέγγειλαν, πὺς οἱ πλαγιές

του λόφου ήταν καλυμμένες με βράχους του αυτού είδους· αδιά-  
βατες.

Άβριο θα προσπαθήσουμε ν' ανεβούμε από τον τελευταίο λόφο  
μετά τον ξεροπόταμο που διέπει δυτικά (οι άλλοι διέκουν νότια  
και καί ο λόφος σπάει).

Υψόμετρο 760 μ.

#### 20 Φλεβάρη

Μέρα βραδυκορείας, αλλά πολυτάραχη· ο Μιγίλ και ο  
Μπραούλιο έφυγαν από τον παλιό δρόμο για να φτάσουν στον μι-  
κρό χείμαρρο που βρίσκεται στο χωράφι με τ' καλαμπόκι· εκεί,  
έχασαν το δρόμο τους κι' έφτασαν στον ξεροπόταμο νύχτα. Μό-  
λις φτάσαμε στον επόμενο ξεροπόταμο, έστειλα το Ρολάντο και τον  
Πόμπο γι' αναγνώριση, μέχρι να βρουν το κατάλληλο σημείο, άλ-  
λά δεν γύρισαν παρά στις 3, κι' έτσι συνεχίσαμε από το δρόμο που  
ένοιγε ο Μάρκος, αφήνοντας τον Πέδρο και τον Έλ Ρόμπιο να  
τους περιμένουν. Φτάσαμε στον ξεροπόταμο που ήταν στο χωράφι  
με τ' καλαμπόκια στις 4 και 30' και εκεί στρατοπεδεύσαμε. Οι  
έξρευνητές δεν γύρισαν.

Υψόμετρο: 730 μ.

#### 21 Φλεβάρη

Άργη πορεία για ν' ανεβούμε τον ξεροπόταμο. Ο Πόμπο και  
ο Ρολάντο γύρισαν λέγοντας πως ο άλλος χείμαρρος είναι διαβα-  
τός. Ο Μάρκος τον εξερεύνησε επίσης και σχημάτισε την ίδια γνώ-  
μη. Αναχωρήσαμε στις 11, αλλά στις 1 και 20' βρήκαμε αδιά-  
βατες λίμνες με πολύ κρύο νερό. Στείλαμε τον Λόρο γι' αναγνώ-  
ριση κι' έμεινε πολύ. Έστειλα λοιπόν τον Μπραούλιο και τον  
Χοακίν να περιμένουν την όπισθοφυλακή. Ο Λόρο γύρισε πληρο-  
φορώντας μας πως ο χείμαρρος πλέταινε λίγο πιο κάτω και γινόταν  
πό δατός, έτσι πήραμε την απόφαση να συνεχίσουμε την πορεία,  
χωρίς να περιμένουμε τ' αποτελέσματα του Χοακίν. Στις 6, καθώς  
στρατοπεδεύσαμε, ξαναγύρισε να μας πει πως ήταν εύκολο να αναρ-  
ρχηθούμε στο Ισουμα και εκεί είχε άφθονα δατά μονοπάτια.

Ό Ιντι είναι άρρωστος. Τυμπανισμός. Είναι ή δεύτερη φο-  
ρά σέ μία δδομάδα.  
Υψόμετρο: 860 μ.

## 22 Φλεβάρη

Άφιερώσαμε όλη την ήμέρα στην άναρρίχηση άπόκρημνων  
και βασωμένων λόφων. Μετά άπό μία έξαντλητική ήμέρα, ή όρα  
τοό καταυλισμού, μέζ φάνηκε ήλιο όδρο: προτοό φτάσαμε  
στό σκοπό μας, έστειλα τόν Χοακιν και τόν Πέδρο γιά νά προο-  
παθήσουν νά φτάσουν έκεί μόνοι τους και γύρισαν λέγοντας πώς  
θά χρειαστούν γιά τό κόψιμο τών θάμνων τουλάχιστον τρείς ώρες  
άκόμα.

Υψόμετρο: 1.180 μ. Βρισκόμαστε στίς πηγές τοό χειμάρου,  
πού χύνεται στόν Μαζικούρι, έλλά νότια.

## 23 Φλεβάρη

Μαύρη μέρα γιά μένα: την πέρασα μέ σφιγμένα δόντια γιαντί  
νοιάθω πολύ έξαντλημένος. Την αύγή, ό Μάρκος, ό Μπρασόλιο  
και ό Τοόμα πήγαν ν' άνοίξουν δρόμο ένώ ήμεζ τοό περιμέναμε  
στόν καταυλισμό. Άποσυμπετογραφήσαμε ένα κανονόριο μήνυμα  
πού άναγγέλλει πώς πήραν τό δικό μου γράμμα μέ τό γυλλικό  
ταχυδρομείο. Τό μεσημέρι, ξεκινήσαμε μ' έναν ήλιο πού έλουσε  
πότες, πρόγραμμα πού λίγο άργότερα, σάν φτάσαμε στην ήφελότερη  
κορφή, μούφερε κάτω σέ λιποθυμία άπό καί και πέρα περπατούσα  
μόνο μέ τη δύναμη της θέλησης. Τό μεγαλύτερο ύψος της περιο-  
χής είναι 1.420 μ.: άπό έκεί έχει θέα κανείς σέ μία έκτεταμένη  
περιοχή πού άγκαλιάζει τό Ρίο Γκράντε, την έκβολή τοό Νακα-  
χουάσου και ένα μέρος τοό Ροζίτα.

Η τοπογραφία είναι διαφορετική άπ' αυτή πού παρουσιάζει  
ό χάρτης: μετά άπό μία όρθοειτική γραμμή πού διαγραφόνταν πο-  
λύ καθαρά, καταβαίνει κανείς κάθετα πρδς ένα είδος βασωμένης  
μαζέτα<sup>30</sup>, 8 - 10 χιλ. πλάτους, στην άκρη της οποίας κυλά ό Ρο-

<sup>30</sup> Όροσσιμά.

ζίτα" συνέχεια οφώνεται μιά άρσικιρά μί θουνκορφής που μοιά-  
ζουν μί τις θουνκορφής αούτης της άρσικιράς και στο δάδος δια-  
κρίνεται ή πεδιάδα. Άποφασίσαιμε νά κατεβούμε από ένα μέρος  
τό όποιο, παρ' όλο που είναι απόκρημνο, είναι διαδαιτό, γιά νά ά-  
κολουθήσουμε τό χείμαρρο, που πηγαινει στο Ρίο Γκράντε κι' ά-  
πό και στο Ροζίτα. Δέν φαίνεται νά υπάρχουν στίγια στις όχθες,  
άντιθετα μ' αυτά που δείχνει ό χάρτης. Στρατοπεδεύσαιμε σ' ένα  
όφόμετρο 900 μέτρων, μετά από ένα άνδρο και έλέθριο μονοπά-  
τι, μόλις έπιασε ή νύχτα.

Χτός τό πρωτ άκουσε τόν Μάρκος νά διαβολοσειλίνει ένα σύν-  
τροφο, και σήμερα τό πρωτ ξανάρχισε μ' έναν άλλον. Πρέπει νά  
τοό μιλήσω.

#### 24 Φλεβάρη

Έπείτειος τοό Έρευστίκο (2)

Μέρα έπίπονη και κουραστική. Προχωρούμε λίγο, χωρίς νε-  
ρό, γιατί ό χείμαρρος που πήραμε είναι ξερός. Τό μεσημέρι άντι-  
καταστήσαιμε τούς ματσικέρος που είναι εξαντλημένοι στις 2 μ.μ.  
Έβραζε λίγο και γεμίσαιμε τή φλασκιά' λίγο άργότερα βρήκαμε έ-  
να μέρος μί νερό και στις ό καταυλιστήκαμε σ' ένα πλάτωμα κον-  
τά στο νερό. Ό Μάρκος και ό Ούρμπάνο εξακολούθησαν τήν άνα-  
γνώριση της περιοχής και ό Μάρκος ξαναγύρισε και μιάς είπε πώς  
τό ποτάμι άπείχε δυό χιλιόμετρα περίπου, αλλά τό μονοπάτι από  
τόν ξεροπόταμο ήταν πολύ κακό γιατί λαπαώνει από βοδνο.

Ίψόμετρο: 680 μ.

#### 25 Φλεβάρη

Μαύρη μέρα. Προχωρούμε λίγο και σάν νά μήν έφτανε αυτό,  
ό Μάρκος θεγαλόστηκε στο δρόμο και χάσαιμε όλο τό πρωτ' έφυγε  
μαζί μί τόν Μιγέλ και τό Άόρο. Τό μεσημέρι μιάς πληροφορή-  
σε πώς έχασε τό δρόμο και ζήτησε ν' αντικατασταθεί και νά υπάρ-  
χει σώνθεση μί τόν άσώρηματο. Ό Μπραούλιο, ό Τοόμα και ό Πά-  
τσο πήγαν νά τόν συναντήσουν. Κατά τίς 2, ό Πάτσο ξαναγύρισε  
λέγοντας πώς ό Μάρκος τόν έστειλε γιατί ό άσώρηματος δέν άκου-

γόταν καλά. Στις 4 και 30' έστειλα τόν Μπενίνο νά εἰσποιήσῃ τόν Μάρκος ὅτι, ἐάν σέ 6 ὥρες δὲ θρεῖ τὸ ποτάμι, νά επιστρέφει μαζί τήν ἀναχώρησιν τοῦ Μπενίνο, ὁ Πάτσο μέ φώναζε καί μοῦ εἶπε πῶς φιλονίκησαν μέ τόν Μάρκος καί πῶς ὁ Μάρκος τοῦδινε διαταγές μέ τὸ «ἔτσι θέλω», τόν ἀπέλυσεν μέ τὸ μαχαίρι καί τὸν χτύπησε σὸ πρόσωπον ὅταν ξαναγύρουν ὁ Πάτσο λέγοντάς του πῶς θά σταμάταγε τή μετάδοσιν τὸν ἀπέλυσεν πάλι καί τὸν κακομεταχειρίστηκε σὲ σημείο νά τοῦ σκάσει τὰ ρούχα.

Μπροστὰ στή σοβαρότητα τοῦ πρέμματος, φώναξε τὸν Ίντι καί τὸν Ρολάντο πού μοῦ ἐπιβεβαίωσαν τὸ ἔσχημα κῆμα πού ἐκσιλείει τὴν ἡμπροστοφυλακὴ ἐξ αἰτίας τοῦ χαρακτήρα τοῦ Μάρκος ἀλλὰ δὲ φέουσιν μερικὲς ἀπὸ τίς κατηγορίες τοῦ Πάτσο.

## 26 Φλεβάρη

Τὸ πρωτὸ ἐξηγήθηκα μέ τὸν Μάρκος καί τὸν Πάτσο, ὁ ὅποιος μέ ἔπεισε ὅτι ὁ Μάρκος τὸν ἔβρισε καί ἔσως τὸν ἀπέλυσεν μέ τὸ μαχαίρι, δὲν τὸν χτύπησε ὅμως ἀπ' τὴ μεριά τοῦ Πάτσο πάλι διαπιστώθηκαν ὀδύσσειες ἀπαντήσεις καί κάποια ἐμφυτὴ τάση θρασυδειλίας ὅπῃρξαν προηγούμενα παρόμοια κρούσματα. Πιερμένα νά μαζευτοῦν ὅλοι καί τοὺς μίλησα τότε γιὰ τὴ σημασία τῆς προσπάθειάς μας νά φτάσουμε σὸ Ροζίτα, ἐξηγώντας τους μέ ποῖον τρόπο μὲ τέτοια θυσία εἶταν μὲ εἰσαγωγή σ' ἐκεῖνα πού θά ὑποφύραμε, καί ἐξηγώντας τους ἀκόμα ὅτι, ἐξ αἰτίας τῆς ἑλλείψεως προσαρμογῆς, δημιουργοῦνταν ἐπεισόδια, γιὰ τὰ ὅποια θάρεπε νά νηστεύαμε, ὅπως αὐτὸ πού συνέβη ἀνάμεσα στοὺς δυὸ Κουδανούς ἔκανα κριτικὴ στὸν Μάρκος γιὰ τὴ συμπεριφορὰ του καί προειδοποίησα τὸν Πάτσο πῶς ἄλλο ἢνα τέτοιο ἐπεισόδιο θά προκαλοῦσε τὴν ἀτιμωτικὴ ἀποπομπή του ἀπὸ τὸ ἀνάρπικο. Ὁ Πάτσο, ἐκτός πού ἀρνῆθηκε νά συνεχίσῃ νά μεταβλεπεί, ξαναγύρουν χωρὶς νά μοῦ πεί τίποτα γιὰ τὸ ἐπεισόδιο, καί σὲ συνέχεια, μοῦ εἶπε πῶς τὸν φέματα πῶς δῆθεν τὸν χτύπησε ὁ Μάρκος.

Ζήτησα ἀπὸ τοὺς Βολιδιανούς νά μὴν καταφύγουν σὲ πλάγια μῆσα ἐάν διστάζουν νά μοῦ τὸ πούρ, καί θά ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὸ ἀνάρπικο χωρὶς ἱστορίας.

Συνεχίσουμε τὴν πορεία, προσπαθώντας νά φτάσουμε σὸ Ρίο

Γκράντε και να εξακολουθήσουμε το δρόμο μας κατά μήκος του ποταμού φτάσαμε και εξακολουθήσαμε κανά χιλιόμετρο, αλλά χρειάστηκε να ξαναγενοδοθούμε, γιατί οι καινο το μέρος με άπυρρηνη δχτη μδς ήμποδίζε να περάσουμε τόν ποταμό. 'Ο Μπελζαμίν δρα- θνέρησε, έξ αίτίας του γυλιού του και της φυσικής του εξάντλη- σης: όταν μδς συνάντησε, τόν διάταξε να συνεχίσει, όπως κι' έκα- με: περπάτησε 60 μ., με τοδλειπαν δυνάμεις: έφρανε να δρεί καμ- μιά πλάκα να καθήσει: όταν διάταξε τόν Οδρμπάνο να τού παί πός γυλιέται, έκανε μδν άπότομη κίνηση κι' έπεσε στο νερό. Δέν ή- ξερε κούμπι. Τό ρεύμα ήταν πολύ δυνατό και τόν παρέσυρε ενώ άκέρμα πέτανε: τρέξαμε να τόν βοηθήσουμε αλλά τη στιγμή που ξεντυνόμεσσε εξαφανίστηκε μέσα σι μιά δίνη νερού. 'Ο Ρολάντο κούμπησε μέχρι εκεί και προσπάθησε να δουτήξει, αλλά τό ρεύ- μα τόν πένταξε μακριά. Σι 5 λεπτά χάσαμε κάθε έλπίδα. Έταν ένα άγόρι άδύνατο και έντελδς άδέξιο, με μιά μεγάλη θέληση να νικήσει: ή δοκιμασία ύπηρξε δυνατότερή του. Η σωματική του διάπλαση δέν τόν βοηθήσε και πήραμε τώρα τό βάρτσιμα τού θα- νάτου σις δχτες τού Ρίο Γκράντε, και με τρόπο παράλογο. Κα- ταυλιστήσαμε χωρίς να φτάσουμε στο Ροζίτα, σις 5 τ' άπόγευ- μα. Φάγαμε τήν τελευταία μερίδα φαρόλια που άπόμειναν.

#### 27 Φλεβάρη

Μετά από μιά μέρα κουραστικής πορείας κατά μήκος του πο- ταμού και με σκαρφαλώματα στους βράχους, φτάσαμε στο Ροζί- τα. Είναι ένα ποτάμι μεγαλύτερο από τό Νακαχουάσου και μικρό- τερο από τό Μαζικουρί: τδ νερά του είναι θαλά. Φάγαμε τίς τε- λευταίες προμήθειες και δέν ύπάρχει κανένα σημάδι ζωής κοντά άν και έχουμε πλησιάσει: σι κατοικημένες περιοχές και δρόμους. Ύψόμετρο: 600 μ.

#### 28 Φλεβάρη

Μία ήμισυάποσης. Μετά τό κολατιό (ταϊά), έκαμα με άντομη βιούλα, σχολάζοντας τό θάνατο τού Μπελζαμίν και διηγού- μενος μερικά άνέκδοτα από τη Σιέρρα Μαίστρα. Στη συνέχεια,

άρχισαμε τις αναγνωρίσεις: ο Μιγέλ, ο Ίντι και ο Λόρο ανέ-  
 θηκαν στο Ροζίτα με την εντολή να περπατήσουν 3¼ ώρες, χρόνο  
 που έκρινε αναγκαίο για να φτάσουν στον ποταμό Άμπασοστό,  
 όταν δεν άπατηθούν ως προς το δρόμο. Δεν έβρισκαν πρόσφατα ση-  
 μεία ζωής. Ο Χοακίν και ο Πέδρο σκαρφάλωσαν σε αντικρινά  
 βουνά, αλλά δεν είδαν τίποτα και δεν έβρισκαν κανένα μονοπάτι,  
 ούτε έχουν παλιό μονοπάτι. Ο Άλεχάντρο και ο Έλ Ρόμπιο  
 πέρασαν το ποτάμι και δεν έβρισκαν δρόμο, αλλά ή επιβιόρωσή  
 τους ήταν επιπόλαιη. Ο Μάρκος διεύθυνε το φτιάξιμο μιας σχε-  
 δίας και όταν τέλειωσε, άρχισαμε να διασχίζουμε τον ποταμό από  
 ένα σημείο που έστριβε, εκεί που χύνεται ο Ροζίτα: παράσαμε τα  
 σκαλίσια πάντα άνωθεν, αλλά πέρασε το Μιγέλ κι' έμεινε το  
 Μπενίνο, ενώ έμεινε ο Μιγέλ και πέρασε ο Μπενίνο. Σαν συμ-  
 πλέρωμα της κακοδιαμονίας μας, ο Μπενίνο έχασε τα παπού-  
 τια του.

Δεν καταφέραμε να προσορμόσουμε τη σχεδία, που χάσαμε και  
 δεν τελειώσαμε τη δεύτερη: έτσι αναβόλαμε το πέρασμα για αύριο.

#### ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Ήν και δεν είχα νέα για το τι έγινε στον καταυλισμό, όλα  
 πήνε μάλλον καλά, με τις αναπόφευκτες εξαιρέσεις, μοιραίες κα-  
 τὰ συνήθεια.

Απ' έξω, κανένα νέο για τους δυο ανθρώπους ποδάρκα να  
 μου στείλουν για να συμπληρώσω την ομάδα: ο Γέλλος πρέπει τώ-  
 ρα να βρίσκεται στη Λά Πάξ και από τη μία μέρα στην άλλη στον  
 καταυλισμό. Δεν έχω νέα από τους Άργενταούς και τον Έλ Τσί-  
 νο: τα μηνύματα φτάνουν καλά και στις δυο διευθύνσεις: ή σπάση  
 του Κόσματος παραμένει διστακτική και διβουλή, αυτό είναι το  
 λιγότερο που μπορεί κανείς να πει, αν και άπομένει ένα ξεκαθάρι-  
 σμα που θα είναι τελικό, όταν θα μιλήσω με τη νέα αποστολή.

Η πορεία έγινε άρκετά καλά, αν και άμαυρόθηκε από το ά-  
 τύχημα που κόστισε τη ζωή του Μπενζαμίν: οι άντρες είναι ακόμα  
 αδύναμοι και οι Βολιβιανοί δεν θα αντέξουν δια τα χτυπήματα. Οι  
 τελευταίες μέρες της πείνας άφισαν να φανεί ένα πείσιμο του έν-  
 θουςαισμού, που γίνεται φανερότερο, όσο οι προμήθειες ελαττώ-



νονται. Ἀπὸ τοὺς Κουδανούς, δύο, ἔχοντας λίγη παίρα, ὁ Πάτω  
καὶ ὁ Ἑλ Ροόμπιο, δὲν ἔχουν ἀκόμα δώσει τὸν καλύτερο ἐαυτὸ  
τους. Ὁ Ἄλεχάντρο, ὁ Γκιος, τὸ Ἰκαμα Ὀουληρωτικά ἀνάμεσα  
στοὺς καλούς, ὁ Μάρκος συνέχεια θέλει προσοχή καὶ ὁ Ριχάρδο  
δὲν δίνει τὴν καλύτερο ἐαυτοῦ. Οἱ ἄλλοι συμπεριφέρονται καλὰ.  
Τὸ ἐπόμενο στάδιο θὰ εἶναι ἡ μάχη, ποὺ θὰ εἶναι ἀποραστική.

## 1 Μάρτη

Στις 6 το πρωί άρχισε νά βρέχει. Άναβάλαμε τὸ πέρασμα μέχρι νά σταματήσει, ἀλλὰ ἡ βροχὴ δυνάμωσε καὶ ἐξακολούθησε μέχρι τίς 8 τὸ ἀπόγευμα καὶ ὅπως δημιουργήθηκε παλῖρρα σκεφτήκαμε πὺς δὲν θά εἶταν φρόνιμο νά ἐπιχειρήσουμε τὸ πέρασμα. Τώρα ἡ στάθμη τοῦ νεροῦ ἀνέθηκε πολὺ καὶ δὲν φαινόνταν πὺς θά πῶσι οὐτόντα.

Μεταφέρθηκαν οἱ μὲν ἔρμη παρόγνα γιὰ νά ἀποφύγῃ τῇ βροχῇ καὶ ἔπειτα ἐκεῖ ἔκαν καινούργιο καταυλισμό. Ὁ Χασκὺν ἤμεινε καὶ πὺς εἰσκόταν. Τὸ βράδι μὲ πληροφόρησαν ὅτι ὁ Πάλο πήρε τὸ κουτί του μὲ τὸ γάλα κ' ὁ Ἐουάμπιο τὸ κουτί του μὲ τὸ γάλα καὶ τὸ κουτί του μὲ τίς σαρδέλλες. Γιὰ τιμαριὰ δὲν θά φάνε ὅταν θά ὑπάρχουν στὸ μνοῦ τέτοιου εἶδους τρόφιμα. Ἄσχημο σημάδι.

## 2 Μάρτη

Ἐβρεχε ἀπὸ τὰ ξημερώματα καὶ οἱ ἄντρες εἶχαν φτάσει στὸ ἀμῆν, καὶ πρῶτος ἐγώ. Ἡ στάθμη τοῦ νεροῦ εἶνα ἀκόμα πὺς φηλῇ. Ἀποφασίσαμε νά ἐγκαταλείψουμε τὸν καταυλισμὸ μὲ τὸ πρῶτὸ σταμάτημα τῆς βροχῆς καὶ ν' ἀκολουθήσουμε ἕνα ὁδὸν παράλληλο μὲ τὸν ποταμὸ. Ἔταν ὁ ὁδὸς ἀπὸ τὸν ὅποιο εἶχαμε ἔρθει. Φύγαμε τὸ μεσημέρι ἀπὸ κἀναμε μὲ καλὴ προμήθεια ἀπὸ καρδιάς τῶν κορόχως<sup>21</sup>. Στις 4 καὶ 30' σταματήσαμε γιὰτὶ εἶχαμε

21. Φυτὸ φαγόψαμο.

άφησε το δρόμο μας, με το σκοπό να δοκιμάσουμε ένα παλιό μονοπάτι που είχε χαθεί.

Δέν έχουμε νέα από την έμπροσθοφυλακή.

### 3 Μάρτη

Άρχισαμε με ένθουσιασμό, θαζίζοντας γρήγορα, αλλά καθώς περνούσαν οι ώρες μετριάσαμε την ταχύτητα και χρειάστηκε να διορθώσουμε το δρόμο προς το Ιαίωμα γιατί φοβήθηκα μήπως αμείβει κανένα δυστύχημα στη ζώνη όπου έπασε ο Μπενζαμίν. Μας χρειάστηκαν τέσσερις ώρες για να κάνουμε το δρόμο που είχαμε καταβεί οκ λιγότερο από μισή ώρα. Σε έξη ώρες φτάσαμε στην άκρη του χειμάρου όπου καταυλιστήκαμε, αλλά καθώς είχαμε μόνο δυο καρδές, ο Μιγέλ και ο Ούμπαντο, και κατόπιν ο Μπραούλιο, πήγαν αρκετά μακριά για να μαζέψουν μερικές. Έγιναν στις 9 το βράδι. Φάγαμε κατά τα μεσάνυχτα. Οι καρδές των φονικών και των κορόχων (τοσαί, λέγονται στην Βολιβία) έσωσαν την κατάσταση.

### 4 Μάρτη

Ο Μιγέλ κι' ο Ούμπαντο έφυγαν το πρωί και όλη την ημέρα άνοιγαν δρόμο. Έγιναν στις 6 το απόγευμα: Έκαναν 5 χιλιόμετρα και διέκριναν μία πεδιάδα που πρέπει να είναι κατάλληλη για πορεία, δεν υπάρχει όμως μέρος για καταυλισμό κι' έτσι αποφασίσαμε να μείνουμε δω, έως ότου προκταίναν άλλα το δρόμο. Οι κυνηγοί σκότωσαν δυο μικρές μαϊμούδες, έναν παπαγάλιο και ένα περιστέρι, που αποτέλεσαν το γεύμα μας μαζί με καρδές, που άφθουνον σ' αυτήν την περιοχή.

Τò ήθικò είναι χαμηλό και ή φυσική μας κατάσταση χειροτερεύει μέρα με τη μέρα. Τά πόδια μου άρχίζουν να πρήζονται.

### 5 Μάρτη

Ο Χοακίν και ο Μπραούλιο πήγαν γι' αναγνώριση μέσα στη βροχή. Άλλά καθώς γίναν μούσκεμα και οι δύο, δεν μπόρεσαν να

προχωρήσουν καθόλου. Μάζεψαν 12 καρόδες και χτύπησαν μερικά πουλιά, πράγμα που μας επέτρεψε να φιλέσουμε ακόμη μία μέρα τις κονοέρβες και νάχουμε προμήθεια από καρόδες για δυο μέρες.

#### 6 Μάρτη

Ήμερα αδιάκοπης πορείας μέχρι τις 5 το απόγευμα. Ο Μιγγέλ, ο Ούρμπανο κι' ε' Τούμα είναι οι ματαστέρος. Μετά από λίγες ώρες πορείας, διακρίνουμε κάτι ύψοματα μακριά που μοιάζουν με τα ύψοματα του Νακαχουάσου. Χτυπήσαμε ένα παπαγάλάκι και το δώσαμε στην όπισθοφυλακή. Σήμερα φάγαμε καρόδες με κρέας. Μας μένουν ακόμη τρία γεύματα πολύ «ισχνά».

#### 7 Μάρτη

Τέσσερις μήνες... Οι άντρες αισθάνονται όλο και περισσότερο απογοητευμένοι βλέποντας την ανεπάρκεια των προμηθειών και την ελλειφή δρόμου. Σήμερα κάναμε 4 έως 5 χλμ. ακολουθώντας την δχητή του ποταμού και φτάσαμε επί τέλους σ' ένα δρόμο που ύποσέταν πολλά. Το φαί μας: 3½ πουλάκια και οι υπόλοιπες καρόδες. Από αβριο: σκέτη κονοέρβα (1) 3 δ καθένας) και τίποτα άλλο για δυο μέρες. Μετά το γάλα, και τέλος. Πρέπει να θάλαμε 2 με 3 μέρες μέχρι που να φτάσουμε στο Νακαχουάσου.

#### 8 Μάρτη

Λίγη πορεία σήμερα. Ήμερα εκπλήξεων και έντασης. Στις 2 το πρωί θγήκαμε απ' τον καταυλισμό χωρίς να περιμένουμε τον Ρολάντο που είχε πάει για κυνήγι. Μόλις μετά από μιάμιση ώρα πορεία συναντήσαμε τους ματαστέρος και τους κυνηγούς (Ούρμπανο, Μιγγέλ, Τούμα, τον Γιατρό και τον Τσίντσου κατά σειρά). Είχαν πολλούς παπαγάλους μαζί τους, αλλά είχαν βρει μία λίμνη και σταμάτησαν. Πήγα να δω το μέρος γύρω, άφρο διάταξα καταυλισμό, και διέκρινα μία εγκατάσταση ένιλησης πετρελαίου. Ο Ίντι και ο Ρολάντο βούτηξαν στο νερό. Έπρεπε να υποκριθόν

τούς κυνηγούς. Έπεσαν ντυμένοι στο νερό και πέρασαν ό ένας μετά τον άλλον, αλλά ό Ίντι δυσκολότερως και παρά λίγο νά πνιγεί. Ό Ρικάρντο τόν βοήθησε και τελικά έφτασαν στην έλλη έχθη και τράβηξαν τήν προσοχή όλου τού κόσμου. Τό συμφωνημένο σήμα τού κινδύνου δέν λειτούργησε και εξαφανίστηκαν. Είχαν άρχισει νά προχωρούν τό μεσημέρι και στις 3 και 15΄ έφυγα χωρίς νά έχουν δώσει σημάτα ζωής. Παρήμυνα όλο τό άπόγευμα και δέν είχαν εμφανιστεί. Ή τελευταία φρουρά άποσύρθηκε στις 11, και δέν κόνισα άλλα σήματα. Άνγρουχόσα΄ θυό θαρραλείοι σύντροφοι ήμουν έκτεθειμένοι και δέν ήξερα τί είχε συμβεί. Άποφασίσαμε, ότι, ό Άλεχάντρο και ό Ρολάντο, όι καλύτεροι κολυμβητές, θά πήγαιναν αύριο νά θυόν.

Φόγγαμε καλύτερα από τίς άλλες μέρες, μ΄ όλο πού δέν είχαμε καρβότες, γιατί είχαμε πάμπολλους παπαγάλους και θυό πιθήκους, πού σκότωσε ό Ρολάντο.

## 9 Μάρτη

Έπιχειρήσαμε νά διασχίσουμε τή λίμνη πολύ νωρίς, αλλά άναγκαστήκαμε νά φτιάξουμε μιά σχεδιά, γεγονός πού μάζ πήρε άρκετή ώρα. Οι φρουροί είπαν ότι έδλεπαν μισόγυμνους ανθρώπους άπάναντι. Είταν 8 και 30΄ και άναγκαστήκαμε νά σταματήσουμε τήν έπιχείρηση. Βρήκαμε τήν άκρη ενός δρόμου πού οδηγεί στην έλλη πλευρά, αλλά σέ μη κατοικούμενο μέρος, από όπου θά μάζ έδλεπαν, γι΄ αυτό πρέπει νά περάσουμε μέ τήν αύγή, μιά και θά μάζ βοηθήσει ή πάχνη τού ποταμού.

Κατά τίς 4 ή ώρα, μετά από μιάν άπέλπιστική άναμονή, πού γιά μένα κράτησε από τίς 10 και 30΄, όι προμηθευτές (Ίντι και Τσίντσου) έπεσαν στο νερό και άνέβηκαν πρós τίς πηγές τού ποταμού. Έφεραν χορινό, ψωμί, ρούτι, ζάχαρη, καφέ και μερικάς κονσέρβες, καλαμπόκι κ.τ.λ. Κόναμε ένα μικρό συμπόσιο καφέ, ψωμιού και δόθηκε ή άδεια ν΄ άνοιξουμε τό κουτί μέ τό συμπυκνωμένο γάλα πού είχε μεταβληθεί σέ μαρμαλάδα, άφού τό κρατούσαμε γιά ώρα άνάγκης τόσον καιρό. Μάζ έξήγησαν ότι έβγαναν κάθε ώρα γιά νά τούς δοίμε, αλλά μάταια. Δέν τούς άντίληφθήκαμε. Ό Μάρκος και όι άντρες του πέρασαν έδω και τρείς μέρες και φραί-

νεται ότι ο Μάρκος Έκανε πάμ: τὰ δικὰ του καὶ ἔδειξε τὰ ὅπλα. Οἱ μηχανικοὶ τῶν ὀρυχείων δὲν ξέρουν πόσος δρόμος εἶναι γιὰ τὸ Νακαχοούσου, ἀλλὰ ὑποθέτουν ότι θὰ πρέπει νὰ θρῶσται: σὲ πέντε μέρες δρόμο. "Αν εἶναι ἔτσι: τὰ τρόφιμα θὰ μᾶς φτάσουν. Ἡ ἀντίλκιν ἀνήκει σὲ ἕνα σταθμὸ πού εἶναι ὑπὸ κατασκευή.

#### 10 Μάρτη

Φύγαμε στίς 6 καὶ 30', περπατήσαμε 45 λεπτά μέχρις ὅτου φτάσαμε τοὺς ματατέρος. Στίς 8 ἔρχισε νὰ βρέξει καὶ κράτησε μέχρι τίς 11. Περπατήσαμε σχεδὸν τρεῖς ὥρες καὶ καταλυιστήκαμε στίς 5. Ἐίδαμε κάτω λόφους πού θὰ μπορούσαν μιά χαρὰ νὰ εἶναι τὸ Νακαχοούσου.

#### 11 Μάρτη

Ἡ μέρα ἔρχισε μὲ καλοὺς οἰανούς. Περπατήσαμε πάνω ἀπὸ μιά ὥρα σ' ἕνα θαυμάσιο δρόμο, πού ξαφνικὰ χάθηκε ἀπὸ μπροστά μας. Ὁ Μπραούλιο πῆρε τὴ ματαίε καὶ συνέχισε μὲ δυσκολία γιὰ νὰ φτάσει στὴν παραλία. Ἀρῆσαμε ὀλο τὸν καιρὸ στὴ διάθεσή τους, αὐτοὺ καὶ τοὺ Οὐρμπάνο, γιὰ ν' ἀνοίξουν ἕνα πέρασμα, καὶ τὴ στιγμή πού πηγαίναμε νὰ συνεχίσουμε τὴν πορεία, ἡ πᾶλροια μᾶς ἔκαψε τὸ δρόμο. Ἐξίαν σὰ νὰ μᾶς εἶχε χτυπήσει καρμινός. Ἡ στάθμη τοῦ ποταμοῦ ἀνέθηκε μέχρι δύο μέτρα.

Μείναμε ἀπομονωμένοι ἀπὸ τοὺς ματατέρος καὶ ἀναγκαστήκαμε νὰ ἀνοίξουμε δρόμο ἀπὸ τὰ δάση. Στίς 1 καὶ 30' σταθήκαμε καὶ ἔστειλα τὸν Μιγέλ καὶ τὸν Τοῦμα μὲ τὴν παραγγέλια νὰ ἀποκαταστήσουν ἑπαφὴ μὲ τὴν ἑμπροστωφλακὴ καὶ νὰ τοὺς διατάξουν νὰ γυρίσουν πίσω, ἀν δὲν ἔβρισκαν τὸ Νακαχοούσου ἢ καὶ νὰ εἶναι καλὸ μέρος. Στίς 6 γύρισαν' εἶχαν περπατήσει 3 χλμ. καὶ εἶχαν φτάσει σὲ μιά ἀπότομη, λῆς καὶ τὴν εἶχε κόψει μαχαίρι, πλαγιά. Φαίνεται κοντεύουμε, ἀλλὰ οἱ τελευταῖες μέρες θὰ εἶναι πολὺ σκληρὲς ἀν τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ δὲν πῶσουν, πρᾶγμα πού φαίνεται πολὺ πιθανόν. Κάνουμε 4-5 χιλιόμετρα.

Ἐνα δυσάρεστο ἐπεισόδιο δημιουργήθηκε, γιὰτὶ ἡ ἑμπροστωφλακὴ δὲν ἔχει ζάχαρη καὶ εἶναι νὰ ἀναρωτιέται κανεὶς ἔαν ἡ

μερίδα τους ήταν λιγότερη ή ο Μπραούλιο πήρε μεγάλες ελευθερίες. Θα πρέπει να μιλήσω μαζί του.

#### 12 Μάρτη

Στις 1 και 10' διατρέξαμε τη διαδρομή που είχαμε προβλέψει χτές. Όταν φτάσαμε, ο Μιγέλ και ο Τόμας που είχαν φύγει πρωτότερα, έκαναν αναγνώριση, προσπαθώντας να περάσουν έναν κάθικο δρόμο. Αυτό κράτησε όλη μέρα. Η μόνη μας δραστηριότητα ήταν να χτυπήσουμε τέσσερα μικρά πουλιά, που φάγαμε με ρύζι και σπρέιδια. Μας μένουν ακόμη δύο γεύματα. Ο Μιγέλ έμεινε από την άλλη μεριά και φαίνεται ότι έβρισε κάποιο πέρασμα για το Νακαχουάου. Περιπατήσαμε 4-5 χιλιόμετρα.

#### 13 Μάρτη

Από τις 6 και 30' ως το μεσημέρι αναφευλάσαμε σε άπατητες δουνοκορφές, ακολουθώντας το δρόμο που χάραξε ο Μιγέλ, που έκανε πράγματι ένα κυκλώπειο έργο. Ύπολογίζαμε πώς θα είχαμε φτάσει κυδίας στο Νακαχουάου, αλλά συναντήσαμε μερικά άσχημα περάσματα και σε πέντε ώρες είχαμε πολύ λίγο προχωρήσει. Καταυλιστήκαμε κάτω από βροχή που μετριάστηκε στις 5 ή ώρα. Οι έντορες βρίσκονται άρκετά κουρασμένοι και πάλι με κάπως σπασμένο το ήθικό. Μας μένει ένα και μονάκριβο γεύμα. Περιπατήσαμε κάπου 6 χιλιόμετρα, χωρίς να διασχίσουμε μεγάλη απόσταση.

#### 15 Μάρτη

Διασχίσαμε το ποτάμι, αλλά μόνο το κέντρο' ο Έλ Ρόμπιο κι' ο Γιατρός μας βοήθησαν. Έλπίζαμε να φτάσουμε στο στόμιο του Νακαχουάου, αλλά είχαμε μαζί μας τρεις ανθρώπους που δεν ξέρουν κολύμπι κι' εκτός τούτου είμαστε πολύ φορτωμένοι. Το ρεύμα μας μετέφερε ένα χιλιόμετρο πιο πέρα και ή σχεδία δεν προχωρούσε όπως είχαμε προβλέψει. Μείναμε και οι έντονα από το-

το τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ κι αὐριο θὰ ξαναρχίσουμε μὲ τὸ Για-  
τρώ καὶ τὸν Ἑλ Ροῦμπιο.

Χτυπήσαμε τέσσερα γεράκια καὶ δειπνήσαμε. Ἐταν ἓνα γεῖ-  
μα καλύτερο ἀπὸ ὅ,τι εἶχαμε προβλέψει.

Ὅλα εἶναι μουσκεμένα κι' ὁ καιρὸς παραμένει ὑγρὸς. Τὸ  
ἥθελό τὸν ἀνθρώπιν εἶναι χαμηλὸ. Ὁ Μιγέλ ἔχει πρησμένα πό-  
δια, ἐνῶ ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους βρίσκονται στὴν ἴδια κατάσταση.

#### 16 Μάρτη

Ἀποφασίσαμε νὰ φάμε τὸ ἄλλογο γιατί τὸ πρῆξιμο γινόταν  
ἐπικίνδυνον. Ὁ Μιγέλ, ὁ Ἴντι, ὁ Οὐρμπάνο κι' ὁ Ἀλεχάντρο  
παρουσιάζουν διάφορα συμπτώματα. Ἐγὼ αισθάνομαι πολὺ ἀδύνα-  
τος. Λογαριάσαμε λάθος, νομίζαμε ὅτι ὁ Χοακὶν θὰ περνοῦσε, ἀλλὰ  
δὲν τὰ κατάφερε. Ὁ Γιατρός καὶ ὁ Ἑλ Ροῦμπιο προσπάθησαν νὰ  
περάσουν γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν, ἀλλὰ τὸ νερὸ τοὺς πῆταξε πρὸς  
τὰ πάνω καὶ χάθηκαν ἀπὸ τὰ μάτια μας. Ὁ Χοακὶν, ἐξήγησε τὴν  
ἔδεια νὰ προσπαθήσει κι' αὐτός. Τοῦ τὴν ἔδωσα, ἀλλὰ τοὺς ἔχασε,  
πλέοντας πρὸς τὰ κάτω τοῦ χειμέρου. Ἔστειλα τὸν Πάμο καὶ τὸν  
Τούμα νὰ τοὺς φτάσουν, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν καὶ ἐπέστρεψαν τὸ  
βράδι. Μετὰ τίς 5 ἡ ὄρα στρωθήκαμε στὸ ταμπόσι μὲ τὸ ἄλλογο.  
Αὐριο χωρὶς ἄλλο θὰ δοῦμε τίς συνέπειες. Ὑπολογίζω ὅτι σήμερα  
ὁ Ρολάντο θὰ φτάσει στὸν καταυλισμό.

Ἀποσυρτοποιησαμε τελείως τὸ ὕψ' ἀριθμὸν 32 μῆνυμα ποῦ  
ἀναγγέλλει τὸν ἐρχομὸ ἐνὸς Βολιβιανοῦ ποῦ ἔρχεται νὰ καταταγῇ  
καὶ ἐνὸς φορτίου γλυκαντίνης, ἐνὸς ἀντιπαραστικῆς (λεϊσμάνας).  
Μέχρι στιγμῆς δὲν εἶχαμε ἀπ' αὐτὰ τὰ πράγματα.

#### 17 Μάρτη

Ἀκόμα μιὰ τραγωδία προτοῦ κἀν ἀρχίσουμε τὴ μάχη. Ὁ  
Χοακὶν ἔφτασε προχωρημένο πρωτ'. Ὁ Μιγέλ κι' ὁ Τούμα εἶ-  
χαν πόει νὰ τὸν βροῦν μὲ κάτι ξεγυρισμένα κομμάτια κρέας. Ἡ  
δύσσεια εἶταν σοβαρὴ, δὲν μπόρεσαν νὰ κοιμαντάρουν τὴ σχεδία,  
ποῦ προχώρησε πρὸς τὸ Νακαχουάου μέχρι ποῦ ἔπεσαν οἱ σφου-  
να ποῦ τοὺς ἀναποδογύρισε πολλὲς φορές, σήμφωνα μὲ τὰ λεγόμενά



τους. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶχαν νὰ χάσουν πολλοὺς γυλιούς, σχεδὸν ὅλες τὲς σφαῖρες, 6 ντουφέκια καὶ ἓναν ἄνθρωπο, τὸν Κάρλος. Ὁ Κάρλος ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὸ αἶφωνα μαζί μὲ τὸν Μπραούλιο, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν ἴδια τύχη μ' αὐτόν. Ὁ Μπραούλιο κατάρρευε νὰ φτάσει στὴν ἔχτη καὶ εἶδε τὸν Κάρλος νὰ παρασύρεται χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἀντίσταση. Ὁ Χοακὶν εἶχε πιά φύγει μὲ ὅλους τοὺς ἄντρες πρωτόταρε καὶ δὲν τὸν εἶδε νὰ περνᾷ. Μέχρι τότε τὸν θεωροῦσαμε σὺν τὸν καλὸν ἀπὸ τοὺς Βολέιανούς τῆς ἐπισθοφυλακῆς, ἐξ αἰτίας τῆς σοβαρότητάς του. τῆς πειθαρχίας του καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του.

Τὰ χαμένα ὅπλα εἶναι: μιά καραμπίνα Μπρνὸ τοῦ Μπραούλιο, ἑνὸ καραμπίνε Μ1, τοῦ Κάρλος καὶ τοῦ Πέδρο, τρία Μάουζερ τοῦ Ἀμπέλ, Ἑουσέμπιο καὶ Πόλο. Ὁ Χοακὶν ἀνέφερε ὅτι εἶδε τὸν Ἑλ Ρόμπιο καὶ τὸν Γιάτρο ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ καὶ τοὺς εἶχε διατάξει νὰ φτάξουν μὲ μικρὴ σχεδία καὶ νὰ γυρίσουν. Ἐκάναν τὴν ἐμφάνισή τους στὴς 2 ἡ ὥρα μὲ τὲς ταλαιπωρίες καὶ τὲς περιπέτειές τους, γυμνοὶ καὶ μὲ τὸν Ἑλ Ρόμπιο χωρὶς παπούτσι. Ἡ σχεδία θαλῶθηκε μὲ τὰ πρῶτα κιάλας τραντάγματα. Ἀποβιβάστηκαν σχεδὸν κοντὰ στὸ μέρος ὅπου κι' ἐμεῖς εἴχαμε ἀποβιβάσει. Ἡ ἀναχώρησή μας ὀρίστηκε γιὰ αὔριο νωρὶς τὸ πρωῒ, ἐνῶ ὁ Χοακὶν θὰ φύγει κατὰ τὸ μεσημέρι. Ἐλπίζω νὰ ἔχω νέα ἀπὸ αὔριο στὴ διάρκεια τῆς μέρας. Τὸ ἥθικὸ τῶν ἀντρῶν τοῦ Χοακὶν φαίνεται καλὸ.

#### 18 Μάρτη

Φύγαμε νωρὶς ἀφήνοντας τὸ Χοακὶν νὰ χωνέψει καὶ νὰ ἐτοιμάσει τὸ μυστὸ ἄλλογο ποὺ ἔμενε. μὲ τὴ διαταγὴ νὰ φύγει μόλις θὰ ἀνακτοῦσε δυνάμεις.

Χρειάστηκε ν' ἀγωνιστῇ γιὰ νὰ τοὺς κάνω νὰ φυλάξουν ἓνα κάποιο ἀπόθεμα ἀπὸ χρέας καὶ ἐνάντια στὴ γνώμη πολλῶν ποὺ ἤθελαν νὰ τὸ τελειώσουμε εἰς μιά καθυστά. Εἶχε προχωρήσει ἡ μέρα καὶ ὁ Ἴντι, ὁ Ρινάροτο καὶ ὁ Οὐρμπάνο ἀργοπέδησαν καὶ χρειάστηκε νὰ τοὺς περιμύνουμε, ἀντίθετα μὲ τὴν πρότασή μου νὰ ξεκουραστοῦμε σὸν καταυλισμὸ ἀπὸ τὸν ὁποῖο εἴχαμε φύγει.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, περπατοῦσαμε ἀσχημα. Στὴς 2 καὶ 30'

ήρθε ο Ούρμπάνο με μία ελαφίνα που είχε χτυπήσει ο Ρικάρντο, κι' αυτό μάζεψέ το να κάνουμε ένα γερό φαγοπότι και να πακετάσουμε τα πλείυρά του άλλου. Στις 4 και 30' φτάσαμε στο μέρος όπου κανονικά έπρεπε να κάνουμε μία μικρή στάση και αποκοιμηθήκαμε. Έχουμε άρκετούς ανθρώπους κατοσούφηδες και κακόκαφους: τον Τσίντσου, τον Ούρμπάνο και τον 'Αλεχάντρο.

#### 19 Μάρτη

Νωρίς το πρωί, περπατήσαμε καλά και σταματήσαμε στις 11, όπως είχαμε συμφωνήσει, αλλά ο Ρικάρντο και ο Ούρμπάνο καθυστέρησαν κι' αυτή τη φορά μαζί με τον 'Αλεχάντρο. Έφτασαν στη 1 ή έρα, αλλά με μία ελαφίνα και τον Χοακίν μαζί. Μία λογομαχία ανάμεσα στον Χοακίν και τον 'Ελ Ρόμπιο προκάλεσε έπεισόδιο και χρειάστηκε να επέμβω μεταχειριζόμενος αψιγνή των τελευταίο, χωρίς να είμαι βέβαιος πως είχε άδικο.

Αποφάσισα πάντως να συνεχίσω προς τον ξεροπόταμο, αλλά ένα μικρό αεροπλάνο πετούσε πάνω από την περιοχή, γεγονός που δεν προμνοούσε τίποτα το καλό. Έξ' αλλου ή έλλειψη είδησεων από τη βάση είναι ανησυχητική.

Σκεπτόμουν ότι η πορεία θα εφταν πιο μεγάλη, αλλά παρ' όλη την μαλθακότητα των αντρών, φτάσαμε στις 5 και 30'. Μάζεψαμε ο Περούβιανός γιατρός Νέγκρο, που έφτασε με τον 'Ελ Τσίνο και ο τεχνικός του άουρμάτου, οι οποίοι μάζεψαν γιγαντιαία ότι ο Μπενίνιο μάζεψαμε για το δείπνο και ότι δυο άντρες του Γκουεβέρα είχαν λιποταχτεί και η άστυνομία εισέδρασε στη «φάρμα». Ο Μπενίνιο εξήγησε ότι είχε φύγει για να μάζεψαν τον τρόφιμα και ότι έδω και τρεις μέρες είχε διασυνταρωθεί με τον Ρολάντο. Βρισκόταν έδω από δυο μέρες, αλλά δεν είχε τολμήσει να συνεχίσει, γιατί ο στρατός μπορούσε να παρουσιαστεί από το ποτάμι από στιγμή σε στιγμή, αφού το αεροπλάνο συνέχιζε τις πτήσεις του έδω και τρεις μέρες πάνω από την περιοχή. Ο 'Ελ Νέγκρο εφταν μάρτυρας στην επίθεση κατά της «φάρμας» από έξω άντρες. Όταν ο 'Αντόνιο, ούτε ο Κόκο εφταν στη φάρμα.

Ο Κόκο είχε πάει στο Καμίρι να φέρει μίαν άλλη δύναμη επαναστατών του Γκουεβέρα και ο 'Αντόνιο πήγε άμέσως να τον

ειδοποιήσει για τη λιποταξία. Έλαβα μια μεγάλη άναφορά του Μάρκος (όπ' αριθμ. Ντ. Β. Μ1), όπου εξηγούσε την περιπέτειά του με τον τρόπο του. Είχε πάει στη φάρμα παρά τη ρητή απαγόρευση που του είχα κάνει, και δυο άναφορές του 'Αντόνιο που εξηγούνε την κατάσταση (όπ' αριθμ. Β1Α και ΒΧ).

Βρίσκονται τώρα στη βάση ό Γάλλος, ό Έλ Τσίνο, οι σύντροφοί του, ή Τάνια και ό Γκουερόρα με τό πρώτο μέρος της δόμδας του.

Άφού στρωθήκαμε σ' ένα πιόσινο φαγητό από ρύζι, μαύρα φασόλια και κρέας ελαφίνας, ό Μιγέλ έφυγε νά φέρει τόν Χοακίν ό όποιος δέν κατάφερε νά μάθει πού είχαν ό Τσίνοσου, πού άργούσε για μιάν άκέρη φορά. Έρθε με τόν Ρουάργκο και πρωτό-πρωτό έκανε τήν έμφάνισή του και έτσι συναντηθήκαμε πάλι.

#### 20 Μάρτη

Φύγαμε στις 10 μέ θήμα ταχύ. 'Ο Μπενίνιο κι' ό Έλ Νέγκρο είχαν φύγει νωρίτερα με μήνυμα για τόν Μάρκος, πού τόν διάταζα νά αναλάβει τήν άμυνα, άφήνοντας τίς διοικητικές ύποθέσεις σόν 'Αντόνιο. 'Ο Χοακίν έφυγε άφού εξαφάνισε τή ληχη στην είσοδο τού ξεροπόταμου, χωρίς όμως νά διάζεται. Έχει τρείς άντρες φυλάκτους. Στη 1 ή ώρα, ενώ είχαμε ξεκουραστεί άρκετά, ό Πάτρο παρουσιάστηκε με ένα μήνυμα τού Μάρκος. 'Η άναφορά συμπλήρωνε αυτήν πού μου είχε κάνει νωρίτερα ό Μπενίνιο, αλλά τώρα τή πράγματα ήταν περισσότερο κρύσιμα, γιατί οι στρατιώτες είχαν τοποθετηθεί στό δρόμο τού κυνηγού, τού Βαλ-λεγρανδίνου. Έταν καμμιά έξηταρια και είχαν συλλάβει τόν έναν από τούς ταχυδρόμους μας, τόν Σαλούστριο, άνθρωπο τού Γκουερόρα. Μας πήραν ένα μουλέρι και τό τζιτ μας εξαφανίστηκε. Δέν είχαμε νέα τού Λόρο, πού έμενε σκοπός στό σπιτάκι.

Άποφασίσαμε νά φτάσουμε με κάθε τρόπο σόν καταυλισμό της 'Αρκούδας, όπως λέγεται τώρα, γιατί είχαμε σκοτώσει εκεί ένα από αυτά τή ζώα. Στελλουμε τόν Μιγέλ και τόν Όθρυμάνο νά προετοιμάσουν τό δείπνο για τούς πεινασμένους άντρες και φτάσαμε μέλις σκοτεινιάζε. Σόν καταυλισμό βρήκαμε τόν Δαντόν, τόν Έλ Πελέο και τόν Έλ Τσίνο μαζί με τήν Τάνια και μια ό-

μέδα Βολιβιανών που τούς είχαμε για «γόνδολα» για τη μεταφορά τροφίμων και για τη μετακίνηση του καταυλισμού. Ο Ρολάντο είχε σταλεί να οργανώσει τη μεταφορά όλων των πραγμάτων. Ένα κλίμα φυγής και πανικού κυριαρχούσε. Άργότερα, ένας Βολιβιανός γιατρός που είχε τελευταία στρατολογηθεί, μου έφερε μήνυμα από τον Ρολάντο, που έλεγε ότι ο Μάρκος κι' ε' Αντόνιο έφταν σ' έθλια κατάσταση και έπρεπε να πάει να τούς δει. Το άπάντησα με τον ίδιο ταχυδρόμο ότι ο πόλεμος κερδίζεται με σφαίρες και να αποσυρθούν άμέσως προς τον καταυλισμό και εκεί να περιμένουν. Όλα δίνουν την εντύπωση του προμεροῦ χόους. Δεν ξέρουν τί κάνουν.

Είχα μία πρωταρχική συζήτηση με τον Έλ Τοίνο. Ζητάει 5.000 δολάρια το μήνα επί δέκα μήνες και τοῦ λένε ἀπ' τήν 'Α-δάνα να μιλήσει μαζί μου. Έκτός αὐτοῦ φέρνει μαζί του μήνυμα τοῦ 'Αρτούρο, πού δὲν μπόρεσε νὰ ἀποκρυπτογραφήσει γιατί εἶναι πολὺ μεγάλο. Τοῦ εἶπα δτι κατ' ἀρχὴν εἶμαι σίμφονος μαζί του με τήν προϋπόθεση δτι θὰ ἐβγαίνει στὸ ἀντάρτικο σὲ 6 μήνες. Σκέφτεται νὰ τὸ κάνει ἐπὶ κεφαλῆς 15 ἀντρῶν στὴν περιοχὴ τοῦ 'Α-γιακούσο. Συμφωνήσαμε δτι θὰ ἔπαιρνε πέντε ἄνδρες τώρα καὶ 15 σὲ σύντομο διάστημα. Θὰ τοὺς στέλναμε μετὰ τὴν μάχη. Ὅφειλε νὰ μοῦ στείλει 2 πομποὺς ἀσυρμάτου μέσης ἐμβέλειας (40 μιλίων) καὶ θὰ βουλεύαμε γιὰ τὴν δημιουργία μυστικοῦ κώδικα γιὰ χρῆση μας καὶ θὰ εἰμαστε σὲ διαρκὴ ἐπαφῇ. Φαίνεται πολὺ ἐκνευρισμένος.

Ἐφερε ἐπίσης ἕνα σωρὸ πληροφορίες τοῦ Ροδόλφο, πού εἶχαν κιόλας ξεπεραστῇ. Μάθαμε δτι ὁ Λόρο γύρισε καὶ εἶπε πὼς σκότωσε ἕναν στρατιώτη.

#### 21 Μάρτη

Πέρασε τὴ μέρα συζητώντας μετὰ τὸν Έλ Τοίνο, διευκρινίζοντας μερικὰ σημεῖα, μετὰ τὸν Γάλλο, τὸν Έλ Πελάο καὶ τὴν Τάνα. Ὁ Γάλλος ἔφερε νέα, γνωστὰ ἄλλωστε, γιὰ τὸν Μόνχε, τὸν Κόλλε, τὸν Σιμόν Ρέγιες κ.τ.λ. Ἐρχεται νὰ μείνει μαζί μας, ἀλλὰ τοῦ ζήτησα νὰ γυρίσει καὶ νὰ ὀργανώσει ἕνα δίκτυο γιὰ τὴν

υποστήριξη του αγώνα στη Γαλλία και να περάσει από την Κούβα, πράγμα που ανταποκρίνεται στις επιθυμίες του, γιατί θέλει να παντρευτεί και να αποκτήσει παιδί. Πρέπει να γράψω το Σάρτρ και το Μκ. Ράσελ να οργανώσουν έρανο διεθνή για την υποστήριξη του 'Απελευθερωτικού Κινήματος της Βολιβίας. Πρέπει ακόμα να μιλήσω με ένα φίλο που θα οργανώσει, ότι αφορά την βοήθεια κυρίως χρήματα, φάρμακα και ηλεκτρονικά, δηλαδή την αποστολή ενός ηλεκτρονικού με τα ανάλογα έφοδια.

Ο Έλ Πιλάο είναι φυσικά έτοιμος να μπει στις διαπραγές μου και το πρότεινα να τον χρησιμοποιήσω προσωρινά σαν σύνδεσμο μόνο με τις ημέρες του Τζόσκι, το Χίλιαν και το Σαμπόνι και να μου στείλει 6 δυορες για να 'αρχίσουν την εκπαίδευση.

Πρέπει να χαιρετήσει την Μαρία Ρόζα Όλιβερ και τον γίγρο. Θα το δώσουμε 500 πέζος για να στείλει και 100 για τις μετακινήσεις του. Αν δεχτούν πρέπει να αρχίσουν προγραμματισμένη δράση στην Βόρεια Αργεντινή και να μου στείλουν την έκθεσή τους.

Η Τάνια αποκατάστησε τις επαφές και οι άνθρωποι ήρθαν, αλλά κατά τη γνώμη της τους κάναμε να ταξιδέψουν με το τζιπ. Ήσαμε δώ και σκεφτόντουσαν να μείνουν μιά μέρα κοντά μας. Μά τα πράγματα υπερδεύτηκαν. Ο Τζόσκι δεν μπόρεσε να μείνει την πρώτη φορά και την δεύτερη δεν μπόρεσε να 'ρθεί σε επαφή, γιατί η Τάνια είταν έδω. Η Τάνια μιλάει για τον Ίβάν με άρκετη περιφρόνηση, δεν ξέρω τι υπάρχει κατά βάθος. Σήκωσε τους λογαριασμούς της Λογίδια μέχρι 9 Φλεβάρη (1.500 δολάρια)<sup>32</sup>. Πήραμε και δύο αναφορές του Ίβάν: την μία χωρίς ένδιαφέρον με φωτογραφίες κάποιου Στρατιωτικού κολλεγίου και την άλλη με κάτι πληροφορίες χωρίς ιδιαίτερη σημασία. Το ορθόθεδες είναι ότι δεν μπορεί να αποκορυφωγραφήσει τα κωδικοποιημένα μηνύματα (DXIII). Άραμα πήραμε μιάν αναφορά του 'Αντόνο (DXII) όπου προσπαθεί να δικαιολογήσει τη στάση του. 'Ακούσαμε ραδιόφωνο, που αναγγέλει ένα νεκρό, για να το διαφύσει στη συνέχεια, που αποδεικνύει ότι αυτό που είχε πει ο Λόρο είταν αλήθεια.

32. Μιλάει για τη διάστασή της στην καθοδήγηση της Νεολαίας.

## 22 Μάρτη

Στις ( )\*\* εφύγαμε εγκαταλείποντας τον καταυλισμό ( )\*\* με μερικά τρόφιμα (.....)\*\* πρόχειρα κρυμμένα. Φτάσαμε κάτω το μεσημέρι και σχηματίσαμε μίαν ομάδα από 47 άντρες, συμπεριλαμβανομένων και των επισκεπτών.

Όταν ο Ίντι έφτασε μαζί μου μίλησε για ένα σορό λάσπη που είχε κάνει ο Μάρκος. Έξοργισθήκα και είπα στον Μάρκος ότι αν ήταν αλήθεια όλα αυτά, θα τον έβιαζα από το αντίκτινο. Και μου απάντησε πως θα έπρεπε πρώτα να τον εκτελέσουμε.

Είχαμε διατάξει ενέδρα από 5 άντρες μπροστά στο ποτάμι και αναγνώριση από 3 με επί κεφαλής τον Αντόνιο μαζί με τον Μιγέλ και τον Λόρο. Ο Πάτσο ήταν φρουρός στον κατάξτρο λόφο που δεσπόζει πάνω από το σπίτι του Άργκανιάρας, αλλά δεν είδε τίποτα. Τό βράδι γύρισαν οι άντρες που είχαν φύγει για αναγνώριση και τους έκανα μίαν αίστηρή προειδοποίηση. 'Ο Όλο αντίδρασε με τρόπο πολύ συγκινητικό. Η συγκέντρωση είχαν εκρηκτική και άκαιρη και δεν απέδωσε καλά αποτελέσματα. Δεν είναι πολύ σίγουρο ότι τα πράγματα έγιναν έτσι όπως τα είπε ο Μάρκος. Έσπειρα να μου φέρουν τον Ρολάντο για να κανονίσουμε τελειωτικά το ζήτημα του αριθμού των αντρών και της διανομής τους, γιατί στο μέντρο είμαστε περισσότεροι από 30 σύντροφοι, φόβοι της πείνας.

## 23 Μάρτη

Ήμέρα πολεμικών επιχειρήσεων. 'Ο Πόμπο ήθελε να οργανώσει μια «γόνδολα» μέχρι επάνω για να γλυτώσει μερικά πράγματα, αλλά αντίσχεθηκε έφ' όσον η αντικατάσταση του Μάρκος δεν είχε ακόμα πραγματοποιηθεί. Είταν περασμένες 8 κι' ο Κόκο τρέχοντας μάς ειδοποίησε ότι ένα τμήμα στρατού είχε πείσει στην ενέδρα. Τό τελικό αποτέλεσμα ήταν, μέχρι στιγμή, 3 δόμοι των 60 χλμ., 16 Μάουζερ, 3 ΕΖ, 3 ΥΕΙΣ, 2 αόρματοι, μπόττες κ.τ.λ.

\*\* Τα κενά αναπληρώνονται με δυσανάγνωστες λέξεις στα χειρόγραφα του Τοά.

7 νεκροί, 14 αιχμάλωτοι και 3 πληγωμένοι, αλλά δεν καταρθώσαμε να τους πάρουμε τρόφιμα. Καταστρώσαμε το σχέδιο επιχειρήσεων που καθόριζε να προωθηθούμε από τα δυό άκρα του Νακα-χουάσου και να ένωθουμε ο' ένα κεντρικό σημείο. Πέρασαμε στα γρήγορα τους άντρες στην άλλη πλευρά και έβαλα τον Μάρκος με δυο σχεδόν την εμπροσθοφυλακή στην άκρη του δρόμου των επιχωρήσεων, ενώ το κέντρο και ένα μέρος της οπισθοφυλακής μένει για την άμυνα και ο Μπρασάλιο στήνει μύδον ένδρα στην άκρη του άλλου δρόμου. Θα παράσουμε έτσι τη νύχτα για να δομή αν αήρσο θα φτάσουν οι φημισημένοι ρέγγετες<sup>83</sup>. Ένας ταγματάρχης και ένας λοχαγός είναι λαλίστατοι, σάν παπαγάλοι.

Αποκρυπτογραφήσαμε το μήνυμα του Έλ Τσίνο. Λέει για το ταξίδι του Ντεμπρέ, για την αποστολή 60 χιλ., τις ενέργειες του Έλ Τσίνο και εξηγεί γιατί δεν γράφουν στον Ίδαν.

Επίσης έλαβα σημείωμα του Σάντσεζ που εξηγούσε για τις δυνατότητες που υπήρχαν να τοποθετηθεί ο Μίτο σε όρισμένες θέσεις.

#### 24 Μάρτη

Το σύνολο από τα λάφυρα είναι: 16 Μάουζερ, 3 δίμοι με 64 βόλτες, 2 B9, 2000 σφαίρες Μάουζερ, 3 USIS με δυο γεμιστήρες το κάθε ένα, ένα πολυβόλο 30 με 2 ταινίες. Γράφουν 7 νεκροί και 14 αιχμάλωτοι μεταξύ των οποίων 4 τραυματίες. Στείλαμε τον Μάρκος να κάνει μύδον αναγνώριση που δεν απόδωσε τίποτα, αλλά τα άεροπλάνα βομβαρδίζουν τώρα το σπίτι μας.

Έστειλα τον Ίντι να μιλήσει για τελευταία φορά με τους αιχμαλώτους και να τους άρήσει ελεύθερους, άφοι πρώτα τους έπαιρνε τα ρούχα που θα μπορούσαν να μάζ είναι χρήσιμα, εκτός από τους 2 αξιωματικούς προς τους όποιους μιλήσαμε ιδιαίτερας και έφυγαν με τη στολή τους. Έπιαμε στον ταγματάρχη δυι του δίνομα διορία μέχρι τις 27 το απόγευμα να μαζέψει τους νεκρούς του και του προτείναμε έκχειρία για δυι την έπαρχια της Λαγκου-νίλλας δύν έμνε, αλλά μάζ είπα πως πρόκειται να παραιτηθεί από

<sup>83</sup>. Άγγλικά, χροσφύλακες. Έδω πρόκειται, μάλλον, για καταδρομείς (λιναντζίβες).

τὸ στρατό. Ὁ λοχαγὸς μᾶς εἶπε πὺς εἶχε ξαναφυρίσει στὸ στρατό πρὶν ἀπὸ ἓνα χρόνο, ἔπειτα ἀπὸ σύσταση τῶν ἀνθρώπων τοῦ κάμματος καὶ πὺς εἶχε ἀδερφὸ, φοιτητὴ στὴν Κόδεα. Ἐξ ἄλλου μᾶς ἔδωσε τὰ ὀνόματα 2 ἄλλων ἀξιωματικῶν ποὺ εἶχαν πρόθυμα νὰ συνεργαστοῦν μὲ ἡμᾶς.

Ὅταν τὰ ἀεροπλάνη ἀρχισαν νὰ μᾶς δοιοαφρίζουν οἱ 2 ἀξιωματικοὶ πανικοβλήθησαν καθὼς ἐπίσης καὶ 2 ἀπὸ τοὺς ἄντρες μᾶς ὁ Ραούλ κι' ὁ Βάλτερ· ὁ τελευταῖος ἔμεινε ἀδρανὴς κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἐνέδρας.

Ὁ Μάρκος ἐξερεύνησε τὸ μέρος χωρὶς νὰ συναντήσῃ φυγὴ μίση στὴν περιστῆ. Ὁ Νάτο καὶ ὁ Κένο εἶχαν πεθαμένον ἀπὸ τὴν κόπωση ὅτε δὲν πῆγαν «γόνδολα» καὶ χρεώστηκε νὰ τοὺς ἀπομακρύνουμε γιατί δὲν ἤθελαν νὰ περπατήσουν. Πρέπει νὰ τοὺς διώξουμε.

## 25 Μάρτη

Ἡ μέρα πέρασε χωρὶς τίποτε τὸ νεώτερο. Ὁ Λεόν, ὁ Οὐρμπάνο κι' ὁ Ἀρτοῦρο πῆγαν γι' ἀναγνώριση στὸ μέρος ποὺ θεωροῦνται στὴν εἰσοδὸ τοῦ ποταμοῦ κι' ἀπὸ τίς δύο πλευρὲς. Τὸ μεσημέρι ὁ Μάρκος ἄφησε τὴ θέση του στὴν ἐνέδρα καὶ μαζευτήκαμε ὅλοι στὸ σημεῖο τῆς κυρίας ἐνέδρας. Στις 6.30' ἡ ὥρα, μπροστὰ οἱ ὅλοι, ἔκανα μὲν ἀνάλυση τοῦ ταξιδιοῦ καὶ τῆς σημασίας του, ἐξέθεσα τὰ λάθη τοῦ Μάρκος, τὴν καθήρεσα καὶ ὀνόμασα τὸν Μιγέλ ἀρχηγὸ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. Ἐπίσης ἀναγγεῖλαμε τὴν ἀποπλυστὴ τῶν Πένο, Πέπε, Τσίγγκολο καὶ Ἐουστέμπιο, πληροφορώντας τοὺς οἱ δὲν θὰ ἔκρυγαν, ἐν δὲ δοῦλεσαν καὶ οἱ τοὺς κόδεμα τὸν καπνὸ καὶ θὰ μοιράζαμε τὰ προσωπικὰ τοὺς πράγματα οἱ ἄλλους συντρόφους ποὺ εἶχαν πρὸ χρήσιμοι. Ἐκανα ὑπαινιγμὸ γιὰ τὴν πρόθεση τοῦ Κόλλε νὰ ἔρθει νὰ συζητήσουμε, ποὺ ἐκδηλώνεται ἀκριβὲς τὴ στιγμή τῆς ἀποκομῆς τῶν μελῶν τῆς νεολαίας ποὺ δρίσκονταν ἐδῶ. Αὐτὰ ποὺ ἐνδιαφέρουν εἶναι τὰ γεγονότα, τὰ λόγια ποὺ δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ γεγονότα δὲν ἔχουν καμμιὰ σημασία. Μίλησα μὲ τὸν Πέδρο καὶ τὸν Γιάτρο καὶ δήλωσα πὺς ἔχουν σχεδὸν ὅλα τὰ προσόντα γιὰ νὰ γίνουν ἀνέκτρες. Ἐπίσης ἔδωσα ῥάβδος καὶ στὸν Ἀπολινάρ. Ἐκανα κριτικὴ στὸν Βάλτερ



γιατί δεν έδειξε σθένος κατά το ταξίδι, γιά τή στάση του στή μάχη και γιά τόν τρόπο του κατά τόν βομβαρδισμό τών αεροπλάνων. Διόν αντιμετώρισε καλά.

Μί τόν Έλ Τσίνο και τόν Έλ Πελάντο καθορίσαμε μερικές λεπτομέρειες και έκαμα στόν Γάλλο μιá μεγάλη προφορική ένθεση τής κατάστασης.

Στή διάρκεια τής συγκέντρωσης δώσαμε στήν ομάδα μας τό όνομα τοῦ Στρατοῦ τής Έθνικῆς 'Απελευθέρωσης τής Βολιβίας. (Θά γράλουμε áνακοίνωση θσον áφορᾶ τό θέμα τής σύγκρουσης).

#### 26 Μάρτη

Ό 'Ινκ έφυγε νωρίς μέ τόν 'Αντόνιο, Ραούλ και Πέδρο μήπως θροῦν καμμιά γιάδα στήν περιφέρεια τής Τικούτσα, áλλá συνάντησαν στρατεύματα οἱ áποσταση τριῶν ὁρῶν áπό και γύρισαν πίσω, χωρίς, φαίνεται, νά γίνουν áντιληπτοί. Μάς πληροφόρησαν ὅτι οἱ στρατιῶτες είχαν φυλάκιο πάνω σ' ένα ξερόλοφο και κάτω σάν σπῖτι μέ λαμπερή στέγη, áπ' ὅπου γήγχαν 8 áντρες. Βρίσκονται σά κοντινά περίχωρα τοῦ ποταμοῦ ποῦ ὀνομάζεται Γιάκι. Μόλησα μέ τόν Μάρκος και τόν Έστελα στήν ὀπισθοφυλακή. Δέν πιστεύω ἡ διαγωγή του νά καλυτερέφει áρκετά. Κόναμε μιá μικρή εγόνδολα και τίς συνηθισμένες φρουρές. 'Από τό παρατηρητήριο τοῦ 'Αργκανάρας είδαμε 30 μέ 40 στρατιῶτες και ένα éλικόπτερο ποῦ προσγειώθηκε.

#### 27 Μάρτη

Σήμερα έσκασε τό νέο και τό περιέχουν όλες οἱ έκπομπές τοῦ ραδιοφώνου και προέδισε ένα πλήθος áνακαινωθέντων, áκόμη και πρέξ-κοιφερανς τοῦ Μπαρριέντος. Τό επίσημο áνακαινωθέν áναφέρει ένα νεκρό περισσότερο, και ίσχυρίζεται ὅτι οἱ στρατιῶτες πιάσθηκαν πληγωμένοι και στή συνέχεια éκτελέστηκαν, μᾶς καταλογίζει 15 νεκρούς και 4 αἰχμαλώτους, ἐκ τῶν ὁποίων 2 ξένους, áλλá μιá άκόμη και γιά κάποιον ξένο ποῦ áυτοδιαγράφηκε áπό τό άνάρτικο και γιά τή σύνθεση τοῦ τελευταίου. Είναι φανερό ὅτι οἱ λιποτάχτες ἢ ὁ αἰχμάλωτος μίλησαν, μόνο ποῦ δέν ξέρω σ' áλη-

θεια τί είπαν και πώς τὸ εἶπαν. Ὅλα δείχνουν ὅτι ἔγινε γνωστή ἡ ταυτότητα τῆς Τάνιας, κι' αὐτὸ σημαίνει πὼς δύο χρόνια καλῆς και ὑπομονητικῆς δουλειᾶς πᾶνε χαμένα. Ἡ ἀναχώρηση τῶν ἐπισκεπτῶν γίνεται τώρα πολὺ δύσκολη. Ἐχῶ τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐτὸ δὲν ἄρесе καθόλου στὸν Δαντόν, ὅταν τοῦ τὸ εἶπα. Ἀργότερα βλέπουμε. Ὁ Μπενίγιο, ὁ Λέρο και ὁ Χούλιο ἔφυγαν νὰ βροῦν τὸ δρόμο γιὰ τὴν Πιριρέντα. Θὰ πρέπει νὰ μείνουν 2—3 ἡμέρες γιὰ νὰ κατέβουν ἔπειτα στὸ Γκουτιέρρες. Τὸ ἀναγνωριστικὸ ἀεροπλάνο Ἐρριζε μερικὰ ἀλεξίπτωτα πού ὁ σκοπὸς εἶπε πὼς ἔπρεπε σὰ χωράφια· στείλαμε τὸν Ἀντόνιο και τοὺς ἄλλους νὰ μάθουν και νὰ προσπαθήσουν νὰ πιάσουν αἰχμαλώτους, ἀλλὰ μάταια, δὲν ὑπῆρχε τίποτα. Τὸ βράδι κάναμε συγκέντρωση Γενικοῦ Ἐπιτελείου στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας καταστρώσαμε τὸ πλάνο τῶν προσεχῶν ἡμερῶν. Ἀδριο θὰ κάνομε μὲ ἀγρόδολα στὸ σπιτάκι μας γιὰ νὰ φέρομε καλαμπόκι, κατόπιν γιὰ ν' ἀγοράσουμε τρόφιμα στὸ Γκουτιέρρες, και τέλος μὲ μικρὴ ἐπιβίωση ἀντιπερισπασμοῦ, πού μπορεῖ νὰ γίνει σὰ δόση μεταξὺ Πιναλλ και Λαγκουνίλλιας ἐνάντια σὰ αὐτοκίνητα, πού περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ. Συντάξαμε τὴ διακήρυξή μας ὡς ἀπὸ 1 πού θὰ προσπαθήσουμε νὰ φτάσει στοὺς δημοσιογράφους τοῦ Καμίρι. (D XVII).

#### 28 Μάρτη

Οἱ ἐκπομπὲς τῶν ραδιοφώνων ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι παραγεμαμένες ἀπὸ νέα τῶν «ἀνταρτῶν». Ἐμᾶστε περικυλιζόμενοι ἀπὸ 2000 ἔντρος σὲ μὲ ἀκτίνα 120 χιλμ. και ὁ κλοιὸς περισφίγγεται, και συμπιτρώνεται ἀπὸ θαρραλὲς μὲ παπάλμ. Ἐχῶμε 10—15 ἀπόλλεις.

Ἐστειλα τὸν Μπρασόλιο ἐπὶ κεφαλῆς 9 ἀνδρῶν νὰ προσπαθήσει νὰ βρεῖ καλαμπόκι. Ἦρθαν μὲ ἓνα κομπολόι τρελλῶν εἰδήσεων. 1) Ὁ Κόκο πού ἔφυγε πρὶν ἀπὸ μᾶς, γιὰ νὰ μᾶς εἰδοποιήσει, ἐξαφανίστηκε. 2) Στὶς 4 ἡ ὄρα ἔφτασαν στὴ φάσμα και ἀνακάλυψαν ὅτι κάποιος πέρασαν ἀπὸ τὸ ὄπλο, ἀλλὰ διασκορπίστηκαν γιὰ νὰ μαζέψουν καλαμπόκι. Τότε παρουσιάστηκαν 7 ἄνθρωποι τοῦ Ἐρ. Σταυροῦ, 2 γιανοῦ και διάφοροι ὁπλοὶ στρατιωτικοί. Τοὺς αἰχμαλωτίσαμε ἐξηγώντας τους ὅτι ἡ ἐκχειρίρα εἶχε λήξει, ἀλλὰ τοὺς ἐπιτρέψαμε νὰ ἐξακολουθήσουν τὸ δρόμο τους. 3)

"Εφτασε ένα καμión γεμάτο στρατιώτες και αντί να τους πούν να προχωρήσουν, τούς είπαν ν' αποτραβήχτούν. 4) Οι στρατιώτες, παι-  
θαρχημένοι, αποτραβήχτηκαν και οι δικοί μας συνόδεψαν την 'Γ-  
γιονομική' 'Γπηρεσία μέχρι το μέρος, όπου υπήρχαν πτώματα σε  
άποσύνθεση' οι άντρες όμως δεν μπόρεσαν να τα φορτώσουν και  
είπαν ότι θα ξαναγύριζαν αύριο για να τα κάψουν. Οι δικοί μας  
τους κατέσχαν δύο λόγια του 'Αργκανάφας και γύρισαν αφήνοντας  
τον 'Αντόνιο, τον 'Ελ Ρούμπιο και τον 'Ανθίτο εκεί όπου τα έ-  
λογα δεν μπορούσαν πια ν' ακολουθήσουν. Την στιγμή που πηγαί-  
ναμε να φύγουμε για τον Κόκο, αυτός έκανε την εμφάνισή του.  
Φαίνεται κάπου θα είχε αποκοιμηθεί. Δεν υπάρχουν νέα του Μπε-  
νίνο. 'Ο Γάλλος εξέθεσε με πολλήν δρημτικότητα πόσο θα μπο-  
ρούσε να είναι χρήσιμος στο εξωτερικό.

#### 29 Μάρτη

Μέρα μικρής δράσης αλλά φοβερά έντονη όσον αφορά τα  
νέα. 'Ο στρατός μας έδωσε πλατιές πληροφορίες που, αν είναι α-  
ληθινές, θα μας είναι πολύ χρήσιμες. Τò ραδιόφωνο της 'Αβάνας  
ανάγγειλε το νέο και δηλώνει ότι ή Κυβέρνηση θα υποστηρίξει  
τη δράση της Βενεζουέλας ενόχοντας την περίπτωση της Κούβας  
στών 'Οργανισμό 'Αμερικανικών Κρατών. Μεταξύ των ειδήσεων εί-  
ναι μία που με άπασχολεί. 'Η εβδση μιας συμπλοκής στών αύ-  
χένα του Τριαντίου όπου σκοτώθηκαν 2 άντρες. Είναι το μέρος  
από όπου περνούν για να πάνε στην Πιρρέντα, όπου ε Μπενίνο  
θα έκανε την αναγνώριση. "Εκπεσε να γυρίσει σήμερα και δεν γύ-  
ρισε. Είχε διαταγή να μην περάσει από τον αύχένα, αλλά αυτές  
τις τελευταίες μέρες φαίνεται ότι δεν εκτελούνται οι διαταγές που  
δίνω.

"Ο Γκουεράρα προχωρεί σιγά στη δουλειά του' του δώσανε  
δυναμίτη αλλά δεν μπόρεσαν να τον μεταχειριστούν ελη τη μέρα.  
Σκοτώσαμε ένα έλλογο και φάγαμε πλούσιο κρέας, αν και αυτό δεν  
θα κρατήσει πάνω από 4 μέρες' θα προσπαθήσουμε να φέrouμε  
και τò έλλο εδω αν και φαίνεται λίγο δύσκολο. "Αν κρίνουμε από  
τα σαρκοδόρα, δεν έκαψαν άκμή τα πτώματα. Μόλις έτοιμαστεί  
τò σπύλαιο θα μπορέσουμε να φύγουμε από αυτό τον καταυλισμό

πού δεν είναι καθόλου βολικός και είναι ήδη πολύ γνωστός. Έδωσα στον 'Αλεχάντρο να καταλάβει ότι πρέπει να μείνει εδώ με το Γιατρό και τον Χοσάιν (χωρίς άλλο στον καταυλισμό της άρκουδας). 'Ο Ρολάντο είναι κι' αυτός πολύ εξαντλημένος.

Μίλησα με τον Ούρμπάνο και τον Τούμα. 'Όσον αφορά τον τελευταίο δεν κατάφερα να τον κάνω να καταλάβει τις άρχες της κριτικής μου.

### 30 Μάρτη

'Όλα ήσυχασαν πάλι. 'Αργά το πρωί έφτασε ο Μπαγνίνο με τους συνεργούς του. Πραγματικά πέρασαν από τον αυχένα του Τιραμπόο αλλά δεν είδαν τίποτα, έχτις από τα ίχνη δυο προσώπων. Έφτασαν εκεί όπου έπρεπε να πάνε, παρόλο που τους είδαν οι χωρικοί και γύρισαν. Λένε ότι χρειάζονται 4 ώρες για τη διαδρομή στην Πιριρέντα και ότι, φαινομενικά, δεν υπάρχει κίνδυνος.

'Η αεροπορία έβαλε άσταμάττητα ενάντια στο σπιτάκι.

'Έστειλα τον 'Αντόνιο με δυο άλλους να κάνουν αναγνώριση φηλιά στον ποταμό και οι πληροφορίες τους λένε ότι οι στρατιώτες μένουν άκίνητοι αν και υπάρχουν στο χείμαρο Ιχνη από ομάδα αναγνώρισης. Έσκαφαν χαρακώματα.

'Η φοράδα που έλειπε ξαναήρθε κι' έτσι στη χειρότερη των περιπτώσεων έχουμε χρέας για 4 ημέρες. Άδριο θα αναπαυτούμε και μεθαύριο ή έμπροστωφυλακή θα φύγει για τις προσεχείς επιχειρήσεις: να καταλάβει το Γκαυτιέρρες και να στήσει μιάν ένέδρα στο όρομο 'Αργκαρνιάρας - Λαγκουνίλλια.

### 31 Μάρτη

Τίποτα το σπουδαίο. 'Ο Γκουεθάρα ανάγγειλε ότι η σπηλιά θα είναι έτοιμη αύριο. 'Ο 'Ιντι και ο Ριχάρντο διηγήθηκαν ότι οι στρατιώτες ξαναγύρισαν να καταλάβουν τη μικρή μας φάσμα για να προετοιμάσουν τη δράση του πυροβολικού (έλμυν), αεροπορίας κ.τ.λ. Αυτό μάς έμποδίζει να πάμε στην Πιριρέντα για προμήθειες. Παρ' όλα αυτά έδωσα διαταγή στον Μιγέλ να προχωρήσει με τους άντρες του μέχρι το σπιτάκι. 'Εάν είναι άδειο να το

καταλάβει και να στείλει 2 άντρες να με ειδοποιήσουν, ώστε να κινηθούμε μεθεωρίο, εάν πάλι έχει καταληφθεί και δεν μπορούμε να επιτεθούμε με αλφινδιασμό, να επανέλθουμε και να εξετάσουμε την δυνατότητα να τοποθετηθούμε από τις δύο πλευρές της φάρμας 'Αργακινάρας για να προσπαθήσουμε να κάνουμε μιάν ένέδρα στο στρατό μεταξύ Πινκάλ και Λαγκουνίλλιας.

Το ραδιόφωνο εξακολουθεί την λογοδιάρροιά του και τα ανακινωθέντα διαδέχονται τις ανεπίσημες ειδήσεις του άγωνα. Καθόρισαν με απόλυτη ακρίβεια την θέση μας μεταξύ του ποταμού Γιάκι και του Νακαχουόσου και φοβάμαι μήπως κάνουν κυκλωτικές ενέργειες.

Μίλησα με τον Μπενίνιο και το εξέγγισα το λάθος του να μην έρθει να μάς βρει. 'Επίσης του εξέθεσα την κατάσταση του Μάρκος.

Τό βράδι μίλησα με τον Λόρο και τον 'Ανιθέτο' 'Η συζήτηση πήγε άσχημα' ο Λόρο κατέντησε να πει ότι ερεσκόμασαν σε αποσύνθεση και όταν του εξήγησα να ακριβολογήσει, είπε ότι αυτό άφοροσε τον Μάρκος και τον Μπενίνιο. 'Ο 'Ανιθέτο μισοπήρε το μέρος του, αλλά μετά βραλόγησε στον Κόκο ότι είσαν συνένοχοι σε μιά κλοπή κονσερβών και είπε στον 'Ιντι ότι δεν συμφωνούσε με τα λόγια του Λόρο, σε ότι άφορα τον Μπενίνιο και τον Πόμπο και για την «γενική αποσύνθεση του ανάρτικου», επακριβώς.

#### ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Ο μήνας ήταν πλούσιος σε γεγονότα αλλά ο γενικός πίνακας παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

Το στάδιο για το δυνάμωμα και την εξοργάνωση του ανάρτικου πραγματοποιήθηκε ολοκληρωτικά. Πέρα κάτω, άρχη ανάπτυξη με την ένσωμάτωση στοιχείων που ήρθαν από την Κούδα, που δεν φαίνονται άσχημα, και των αντρών του Γκουεβέρα, που το γενικό τους επίπεδο αποδείχτηκε φτωχό (2 λιποτάχτες, 1 πολυλογάς αιχμάλωτος, 3 «φορτίμα» και 2 μάλθακοι).

Τό ξεκίνημα της ένσκλης δράσης, που χαρακτηρίζεται από ένα ακριβές και θεαματικό χτύπημα, αλλά που ήμποδίστηκε από

χονδροειδείς αναποφασιστικότητες πριν και μετά τα γεγονότα (αντικατάσταση του Μάρκος δράση του Μπραούλιο).

Το στάδιο της έναρξης της αντιμετώπισης του εχθρού χαρακτηρίζεται, για την ώρα:

α) 'Από μία τάση επίδοσης έλέγχου, που σκοπό έχει την απομόνωσή μας. β) Πλήγματα αέ διεθνή και εθνική κλίμακα. γ) Τελεία άπουχηία, για την ώρα, του ξεσηκωμού των χωρικών.

Φυσικά είμαστε υποχρεωμένοι να φύγουμε νωρίτερα από ότι υπολογίζαμε, αφήνοντας μία «πεσμένη» ομάδα και με μία σαβόρα 4 πιθανών συκοφαντιών. 'Η κατάσταση δεν είναι καλή, αλλά ένας άλλος σταθμός ταλαιπωριών αρχίζει για το αντίρτικο, που θα το κάνει πολύ καλό, αφού ξεπεραστεί κάποια.

Σύνθεση εμπροσθοφυλακής: 'Αρχηγός, Μιγέλ Μπενίνο, Πάσο, Λόρο, 'Ανθέτο, Κάμπα, Κόκο, Ντάριο, Χούλιο, Πάμπλο, Ραούλ. 'Οπισθοφυλακή: 'Αρχηγός, Χοακίν υπαρχηγός, Μπραούλιο Ροόμπιο, Μάρκος, Πέδρο, ο Γιατρός, Πόλο, Βάλτερ, Βίكتور (Πέπε, Πάκο, 'Εουσέμιο, Τσ'γκολο). Κέντρον: 'Εγώ, 'Αλεχάντρο, Ρολάντο, 'Ιντι, Πόμπο, Νάτο, Τόμα, Οδμπάνο, Μόρο, Νέγκρο, Ριχάρντο, 'Αρτοόρο, 'Εουστάκιο, Γκουεβέρα, Βίλλυ, Λούις, 'Αντόνιο, Λεόν, (Τάνια, Πελάντο, Δαντόν) επισκέπτες και Σεράπιο (πρόσφυγας).

## 1 'Απρίλη

Ἡ ἐμπροσθοφυλακή, μὲ ἀρκετὴ καθυστέρηση, εἶταν ἐτοιμὴ στὶς 7 ἡ ὥρα. Λεῖπει ὁ Κάμπα, ποὺ δὲν γύρισε ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ ποὺ εἶχε μὲ τὸν Νάτο νὰ κρύβουν δόπλα στὴ σπηλιὰ τῆς Ἀρκούδας. Στὶς 10 ὁ Τοῦμα ἤρθε ἀπὸ τὸ παρατηρητήριο καὶ μᾶς εἶπε πὺς εἶδε 3—4 στρατιῶτες στὴ κυνηγετικὴ περιοχὴ. Καταλάβαμε τίς θέσεις μας καὶ ὁ Βάλτερ, μᾶς εἰδοποίησε ἀπὸ τὴ σκοπιὰ ὅτι εἶχε δεῖ τρεῖς μὲ ἓνα μουλᾶρι ἢ γαιδοῦρα ποὺ εἶχαν ἐτοιμοὶ νὰ τοποθετήσουν κάτι. Μοῦ εἰδείζε πρὸς ἓνα σημεῖο ἀλλὰ δὲν εἶδα τίποτα.

Στὶς 4 ἡ ὥρα ἀποσύρθηκα, κρίνοντας ὅτι, ἐν πάσῃ περιπτώσει, δὲν εἶχαν ἀναγκαῖο νὰ μείνωμε, γιατί δὲν εἶχαν σκοπὸ νὰ ἐπιτεθοῦν ἀλλὰ μοῦ φαίνεται ὅτι εἶχαν μιά ὀφθαλμαπάτη τοῦ Βάλτερ.

Πῆρα τὴν ἀπόφαση νὰ τὰ ἀδειάσω ὅλα ἀπὸ αὐριο καὶ ὅτι ὁ Ρολάντο θὰ ἀναλάμβανε τὴν ἐπισθοφυλακὴ ἐπειδὴ ἔλειπε ὁ Χοακίν. Ὁ Νάτο καὶ ὁ Κάμπα φτάσανε στὶς 9 ἡ ὥρα, ἀφοῦ τακτοποιήσαν τὰ πάντα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δειπνο γιὰ τοὺς 6 ποὺ μείνανε. Εἶναι: ὁ Χοακίν, ὁ Ἀλεχάντρο, ὁ Μόρο, ὁ Σεράπιο, ὁ Ἐουσάκιο καὶ ὁ Πόλο. Οἱ τρεῖς Κουέανοι διαμαρτυρήθηκαν. Σφάξαμε μὴν ἄλλη φορὰ γιὰ ν' ἀφίσουμε τάραι.<sup>14</sup> Στὸς 11 τὸ ἔραβι, ὁ Ἀντόνιο ἤρθε μὲ ἓνα σάκκο καλαμπόκι, λέγοντας ὅτι δὲν ὑπῆρχε τίποτα τὸ νεώτερο.

Στὶς 4 τὸ πρωῒ, ὁ Ρολάντο ἤρθε συνοδεύοντας τοὺς 4 ἀχρηστοὺς (τὸν Τοῖνγκολο, Ἐουσέπιο, Πάκο, Πίπε). Ὁ Πίπε ζήτησε ἓνα ντουφέκι καὶ δῆλωσε πὺς θὰ μείνει. Ὁ Κάμπα πήγε μαζί του.

<sup>14</sup> Τόφαρι: κρέας ἀποξηραμένο σὺν ἡλιω.

Στις 5 έφτασε ό Κόκο μ' ένα καινούργιο μήνυμα πού έλεγε πώς θυσίσαμεν μιιά γελάδα και πώς μάζε περιμέναν. "Όριστα σημείο συνάντησης τόν ξεροπόταμο πού θγαίνει από την όροσειρά, κάτω από τη φάρμα, μεθαύριο τό μεσημέρι.

## 2 'Απριΰλη

"Η άπίστευτη ποσότητα στιβαγμένων πραγμάτων μάζε ανάγκασε νά περάσουμε όλόκληρη την ήμέρα ταχτοποιώντας τα στά αντίστοιχα υπόγεια και ή μεταφορά τους τέλειωσε στις 5. 'Αφήσαμε 4 σκοπούς άλλά ή μέρα ήταν έξαιρετικά ήσυχη και ούτε ένα άεροπλάνο δέν πέρασε από την περιοχή. Τά σχέδια του ραδιοφώνου λένε ότι «ό κλοιός περισφίγγεται» και ότι οι γκουερίλλερος<sup>85</sup> έτοιμάζονται νά δώσουν μάχη στά φαράγγια του Νακαχουάσου' άναγγέλλουν ότι ό Ντόν Ρομπέρτο πιάστηκε και ότι αυτός είναι πού πούλησε τη φάρμα στόν Κόκο.

'Αφού είδαμε πώς ή ώρα ήταν πιά παραμένη, άποφασίσαμε νά μή φύγουμε σήμερα, άλλά στις 3 τό πρωί και έτσι νά κερδίσουμε μιιά μέρα πηγαίνοντας κατ' εθείαν από τό Νακαχουάσου, άν και ή συνάντηση θέναι γιά την επόμενη.

Μίλησα με τόν Μόρο και του εξήγησα πώς δέν τόν άνάφερα μεταξύ τών καλύτερων, γιατί είχε μερικές άδυναμίες όσον άφορά στο φαγητό, καθώς και μια τάση νά ένκευρίζει τούς συντρόφους με τίς ειρωνείες του. Κουδεντιάσαμε γιά λίγο πάνω σ' αυτό τό θέμα.

## 3 'Απριΰλη

Τό πρόγραμμα έκτελέσθηκε χωρίς έμπόδια. Ξεκινήσαμε στις 3.30' και βαδίσουμε άργά, περάσαμε τη στροφή στις 6.30' και φτάσαμε κοντά στη φάρμα στις 8.30'. "Όταν περάσαμε από τόν τόπο της ενέδρας, από τά 7 πτώματα είχαν άπομείνει μόνο μερικοί σκαλετοί τέλεια καθαρισμένοι από τά σαρκοδέρμα πού είχαν κάνει τό καθήκον τους με κάθε επιμέλεια. "Έστειλα δύο άντρες (τόν Ούρμπάνο και τόν Νάτο) νά έρθουν σ' επαφή με τόν Ρολάντο και τό Ιβίο άπόγευμα μεταφερόντομε στα στενά του Πιραμπότι.

85. 'Αντίδοτες.



δπου κοιμηθήκαμε χορτάτοι από την αγελάδα και το καλαμπόκι. Μίλησα με τον Δαντόν και τον Κάρλος και τους παρουσίασα τις τρεις δυνατότητες που υπήρχαν: να συνεχίσουν μαζί μας, να φύγουν μόνοι ή να τραβήξουν μέσα από το Γκουτιέρρες και από εκεί να προσπαθήσουν να δοκιμάσουν την τύχη τους προς το καλύτερο. Προτίμησαν το τρίτο. Αύριο θά διακινδυνεύουμε τον αιφνιδιασμό.

## 6 'Απριλίου

Ήμια με μεγάλη ένταση. Στις 4 περάσαμε το Νακαχουά-σου και σταματήσαμε περμάνοντας να ξεμερώσει, για να συνεχίσουμε την πορεία μας στη συνέχεια έ Μιγέλ έρχεται ν' αναγνωρίζει τις τοποθεσίες, μόνο που είναι άναγκασιμός να γυρίζει δυο φορές στο ίδιο μέρος μήπως κατά λάθος μάς οδηγήσει πάνω στους στρατώνες.

Στις 8 ο Ρολάντο μάς πληροφόρησε ότι δέκα περίπου στρατιώτες βρίσκονταν απέναντι από τον αλχένα που μόλις είχαμε εγκαταλείψει. Φύγαμε σιγά-σιγά και στις 11 είμαστε μακριά από κάθε κίνδυνο, πάνω σι ένα ύψωμα. 'Ο Ρολάντο έφτασε φέρνοντας το νέο ότι πάνω από 100 στρατιώτες είναι όχυρωμένοι μέσα στον αλχένα.

Το βράδυ, ενώ ακόμα δέν είχαμε φτάσει στον ξεροπόταμο, άκούσαμε φωνές άγελαδάρηδων από το ποτάμι. Πήγαμε και και πιάσαμε 4 χωριάτες με μερικές άγελάδες του 'Αργκανιάρας. Έκταν έφοδιασμένοι με άδειες από το στρατό με σκοπό να βρουν 12 ζώα. Μερικοί είχαν περάσει από μακριά και δέν μπορούσαμε να τους πιάσουμε. Κρατήσαμε δύο άγελάδες για μάς και τις περάσαμε από την άλλη πλευρά του ποταμού, μέχρι το δικό μας ξεροπόταμο. Άποκαλύφθηκε ότι οι 4 πολίτες είναι ο έπιχειρηματίας με τον γιο του, ένας χωρικός από το Τσουκουζάκα και άλλος ένας από το Καμίρι που μάς φάνηκε πολύ εύλοκινής και του παραδώσαμε το άνακρινωθέν άφου μάς ύποσχέθηκε να το διαδώσει.

Τους κρατήσαμε για λίγο και μετά τους άφήσαμε ελεύθερους, άφου τους ζήτησαμε να μην πουν τίποτε και μάς έδωσαν την ύπόσχεσή τους.

Πέρασαμε το βράδι τρώγοντας.

## 7 'Απριλίου

Χωθήκαμε μέσα στον ξεροπόταμο κουβαλώντας τη ζωντανή άγριλάδα που είχαμε σκοπό να την κάνουμε τσάρκι. 'Ο Ρολάντο έμεινε στην ένεδρα κοντά στο ποτάμι με διαταγή να πυροβολήσει, αν βεί κάτι ύπνοτο, αλλά δεν συνέβη τίποτα ολόκληρη τη μέρα. 'Ο Μπενίνο και ο Κάμπα συνέχισαν από το μονοπάτι που πρέπει να μās δειγνήθει έως το Πιερρέντα και μās πληροφόρησαν ότι είχαν ακούσει κάτι σαν θόρυβο μηχανής πριονίσματος στο φαράγγι που ήταν κοντά στο δικό μας χτέμαρο.

Έστειλα τον Οθρμπάνο και τον Χούλιο με ένα μήνυμα για τον Χοακιν αλλά δεν γύρισαν την ίδια μέρα.

## 8 'Απριλίου

Κανένα νεώτερο σήμερα. 'Ο Μπενίνο έφυγε και ξαναγύρισε στη δουλειά του χωρίς να μπορεί να την τελειώσει και είπε ότι ούτε αύριο θα προλάβει να τελειώσει. 'Ο Μιγέλ πήγε να θρεί κάποιο φαράγγι που ο Μπενίνο είχε διακρίνει από το ύψωμα, και δεν ξαναγύρισε. 'Ο Οθρμπάνο και ο Χούλιο γύρισαν μαζί με τον Πόλο. Οι στρατιώτες κατέλαβαν τον καταυλισμό και έτοιμάζονται να θοούν κυνήγι στους λόφους. Κατεβαίνοντας πέρασαν από τον ανέλικυστήρα. Αυτήν την πληροφορία την στέλνει ο Χοακιν και μās γνωρίζει και άλλα μέσα στο συνημμένο έγγραφο (DXIX).

Είχαμε τρεις άγριλάδες με τα μασχαράκια τους, αλλά ή μιά μās έφυγε και μās μένουν ακόμα 4 ζώα. Θα τα κάνουμε τσάρκι μόλις θα έχουμε ένα ή δύο κεφάλια ακόμα, με το άλλο που μās έχει απομείνει.

## 9 'Απριλίου

'Ο Πόλο, ο Λούις και ο Γούλλι έφυγαν με αποστολή να στείλουν μήνυμα στον Χοακιν και να τον βοηθήσουν να γυρίσει με την ομάδα του για να εγκατασταθεί σε μιά κρυφώνα, πάνω από τον ξεροπόταμο, που την διάλεξαν πριν από λίγο ο Νάτο και ο Γκουεράρα. Όπως λέει ο Νάτο υπάρχουν αρκετά καλές κρυφώνες

Δεν και κοντά στον ξεροπόταμο, σε απόσταση μίας ώρας και λίγο μακρύτερα από το μέρος που δρισκώμαστε πρὸς τὸ παρόν. Ὑψιστε ὁ Μιγὼλ ἀπὸ δ,τι μπόρεσε νὰ δεῖ, ὁ δρόμος πρέπει νὰ καταλήγει στὸ Πιρινέντα και χρειάζεται μιάς μέρας πορεία μὲ τὰ σακκίδια στὴν πλάτη, γι' αὐτὸ και διάταξε τὸν Μπενίνιο νὰ σταματήσει, πρῶγμα ποὺ εἶχε ἄλλωστε κάνει μόνος του και γι' αὐτὸ τοῦ χρειάζεται μιά μέρα ἀκόμα.

#### 10 Ἰανουάριος

Ἐπείρωσε χωρὶς σοβαρὰ γεγονότα, ἐνὸς ἡμεῖς ἐτοιμαζόμαστε νὰ ἐγκαταλείψουμε τὸν ξεροπόταμο, ἀφοῦ ἐξαφανίσαμε κάθε ἔχνο μας, γιὰ νὰ διασχίσουμε τὸ στενὸ τοῦ Μιγὼλ ἕως τὸ Πιρινέντα - Γκουτιέρρες. Ἀργὰ τὸ πρωὶ ἦρθε ὁ Νέγκρο, πολὺ ἀνήσυχος, γιὰ νὰ μᾶς προειδοποιήσει ὅτι 15 στρατιῶτες κατέβαιναν τὸ ποτάμι. Ὁ Ἰντι εἶχε εἰδοποιήσει τὸν Ρολάντο ποὺ εἶταν στὴν ἐνέδρα. Δὲν ἔμεινε τίποτε ἄλλο νὰ κάνουμε παρὰ νὰ περιμένουμε και αὐτὸ κάναμε. Ἐσπεύαμε τὸν Τόμα γιὰ νὰ εἶναι πάντα σ' ἐπιφυλακὴ νὰ μᾶς φέρει νέα. Τὰ πρῶτα νέα ἔφτασαν γρήγορα και δυσάρεστα. Ὁ Ρόμμιο Ζέζους Σουάρες Γκαγιόλ εἶταν πληγωμένος θανάσιμα. Καὶ πέθανε ὅταν τὸν ἔφεραν στὸ στρατόπεδο... σφαίρα στὸ κεφάλι. Τὸ γεγονός ἔγινε ὡς εἴης: Ἡ ἐνέδρα ἀποτελεῖτο ἀπὸ 8 ἄντρες τῆς ὀπισθοφυλακῆς και ἀπὸ 3 ἄντρες τῆς ἡμπροσφυλακῆς ποὺ εἶχαν ἔρθει γιὰ ἐνίσχυση, φεύγοντας ἀπὸ τὴν δύο ὅχθες τοῦ ποταμοῦ. Ὅταν ὁ Ἰντι ἤμαθε δεῖ φάνηκαν 15 στρατιῶτες, πέρασε στὴ μερὴ τοῦ Ρόμμιο και τοῦ εἶπε ὅτι εἶταν σὲ πολὺ ὀσχημὴ θέση, γιατί φαίνονταν πολὺ καθαρά ἀπὸ τὸ ποτάμι. Οἱ στρατιῶτες δάδων χωρὶς μεγάλη προφύλαξη, ἀλλὰ καθὼς ἔξισταζαν τὴν ὀχθὴ ἀναζητώντας μονοπάτια, σὲ κάποια ἀπὸ τὴν δύο, ἔπεσαν πάνω στὸν Μπρασόλιο ἢ στὸν Πέδρο, πρὶν πέρσουν στὴν ἐνέδρα. Οἱ πυροβολισμοὶ κράτησαν μερικὰ δευτερόλεπτα, ἀφήνοντας πάνω στὴ γῆ ἓνα νεκρὸ και 3 τραυματίες, σὺν 6 αἰχμαλώτους· ἓνας ὑπαξιωματικὸς ἔπεσε ἀμέσως και 4 ἔφευγαν. Βρῆκαν τὸν Ἐλ Ρόμμιο ποὺ ψυχორραγοῦσε διπλά σὲ ἓνα πληγωμένο, τὸ γράφοντ του εἶχε χαλάσει και διπλά του εἶταν μὲ χειροβομβίδα χωρὶς ἀσφάλεια, ποὺ ὅμως δὲν εἶχε ἐκραγῇ. Δὲν μπόρεσαν ν' ἀνακρίνουν τὸν αἰχμάλω-

λιωτο λόγω του σοβαρού της κατάστασής του πέθανε οὐ λίγο, όπως και ὁ λοχαγὸς ποὺ εἶχαν επικεφαλὴς τους.

Ἀπὸ τὴν ἀνάκριση τῶν αἰχμαλώτων ἔγρηκε τὸ ἐξῆς συμπέρασμα: Αὐτοὶ οἱ 15 ἄντρες ἀνήκαν στὴν ὁμάδα ποὺ ἐρισκόταν στὸ κάτω μέρος τοῦ ποταμοῦ Νάκαχουάσου, εἶχε διασχίσει τὸ φαράγγι, εἶχε περμαζέψει τὰ ὄσα καὶ ἔπειτα εἶχε περικυλώσει τὸ στρατόπεδο. Ὅπως εἶπαν οἱ στρατιῶτες, δὲν ὄρθηκαν τίποτε, ἀν καὶ τὸ ραδιόφωνο εἶχε μιλήσει γιὰ ἔγγραφα καὶ γιὰ φωτογραφίες ποὺ ἐβρέθηκαν ἐκεῖ. Ἡ ὁμάδα ἀριθμοῦσε 100 ἄντρες, ἀπὸ τοὺς ἑποικοὺς οἱ 15 εἶχαν συνοδεύσει ἕναν ἑμίλο δημοσιογράφου στὸ στρατόπεδό μας καὶ αὐτοὶ εἶχαν φύγει μετὰ, μὲ ἀποστολὴ νὰ κάνουν ἀναγνώριση καὶ νὰ εἶναι πίσω στίς 5. Οἱ κύριες δυνάμεις βρέσκονταν στὸ Πίνκαλ. Στὸ Λαγκουνίλλιας, κάπου 30 ἄντρες καὶ ὅπως ὑποθέτουν καὶ ἡ ὁμάδα ποὺ τράβηξε πρὸς τὸ Πιράμικο ὑποχώρησε στὸ Γκουτιέρρες. Διηγῆθηκαν τὴν Ὀδόσεια αὐτῆς τῆς ὁμάδας, χαμένους μέσα στὸ βουνὸ καὶ χωρὶς νερό, ποὺ λίγο εἰλεψε νὰ συλληφτεῖ. Ἰσχυρίζονται ἐντὶ οἱ φυγάδες θὰ ἔφταναν ἀργά, ἀποφάσιμα νὰ ἀφήσω τὴν σημερινὴ ἐνέδρα ποὺ ὁ Ρολάντο τὴν εἶχε προωθήσει περίπου 500 μέτρα, ἀλλὰ μπορούσε τώρα νὰ ὑπολογίσει στὴ βοήθεια ὀλόκληρης τῆς ἐμπροστωπλακῆς. Στὴν ἀρχὴ διατάξα ὑποχώρηση, ἀλλὰ ὅσορα μοῦ φάνηκε λογικὸ ν' ἀφήσω τὰ πράγματα ὅπως εἶχαν. Στις 5 ἔφτασε τὸ νέο ἐντὶ ὁ στρατὸς προχωροῦσε μὲ μεγάλες δυνάμεις. Δὲν μᾶς ἔμεινε παρὰ νὰ περιμένουμε. Ἔτσιλα τὴν Πάμπο γιὰ νὰ μοῦ δώσει μὲ καθαρή εἰκόνα τῆς κατάστασης. Ἀκούσαμε μεμονωμένους πυροβολισμοὺς γιὰ μὴ σιγή καὶ ὁ Πάμπο γύρισε ἀναγγιλλοτάς μας ἐντὶ ἔχουν πέσει στὴν ἐνέδρα: ὄπῃσαν πολλοὶ νεκροὶ καὶ ἕνας ταγματάρχης αἰχμάλωτος. Αὐτὴ τὴ φορὰ τὰ πράματα ἔγιναν ὡς ἐξῆς: προχωροῦσαν οὐ ἀνάπτυξη ἀπὸ τὸ ποτάμι, ἀλλὰ χωρὶς πλέον καμιά προφύλαξη καὶ ὁ αἰφνιδιασμός ὄπῃρξε τέλειος. Αὐτὴ τὴ φορὰ εἶχαν 7 νεκροὺς, 5 τραυματίες καὶ 22 αἰχμαλώτους. Ὁ ἱσολογισμὸς εἶναι ὁ ἀναφερόμενος: (Σύνολον), δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπὸ ἑλλειψὲ στοιχείων.

## 11 Ἀρχὴ

Τὸ πρῶτ ἀρχίσαμε νὰ μεταφέρουμε τὰ πράγματα καὶ θάψαμε

τὸν Ρόδημο μέσα σὲ ἓνα μικρὸ λάκκο μὲ ἀγριολούλουδα, ἀπὸ μᾶς  
Εἰλεπαν τὰ μέσα. Ἀρρήσαμε τὸν Ἴντι μὲ τὴν ὀπισθοφυλακὴ νὰ  
συνδεῖται τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσει, νὰ μαζέ-  
ψει ἐπὶ πλεόν τὰ πεταμένα ὅπλα. Τὸ μοναδικὸ ἀποτέλεσμα ὅλων  
αὐτῶν εἶταν νὰ αἰχμαλωτίσει ἄλλους δυὸ μὲ τὰ γκάραντ τους. Δώ-  
σαμε 2 ἀνακοινωθέντα, τὸ Νο 1 στὴν ταγματάρχη μὲ τὴν συμφο-  
ρὰ νὰ τὸ παραδώσει στοὺς δημοσιογράφους.

Τὸ σύνολο τῶν ἀπολαύων μπορεῖ νὰ ἀναλυθῇ ὡς ἑξῆς: 10  
νεκροί, ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς 2 ὀπολοχαγοί, 30 αἰχμάλωτοι, ἓνας  
ταγματάρχης καὶ μερικὸι ὁπαζιωματικοί. Οἱ ὀπίλοιποι στρατιώ-  
τες, 6 τραυματίσθηκαν, ὁ ἓνας στὴν πρώτη μάχη, οἱ ἄλλοι στὴν  
δευτέρη. Ἀνήκουν στὴν 4η Μεραρχία. Ὑπάρχουν καὶ μερικὸι ποὺ  
ἀνήκουν ἄλλοι. Εἶταν μερικὸι ρέιτζερς, ἀλεξιπτωτιστὲς καὶ στρα-  
τιῶτες τῆς περιοχῆς, σχεδὸν νέα παιδιά.

Μόλις τὸ ἀπόγευμα τελειώσαμε τὴ μεταφορὰ τῶν πραγμά-  
των καὶ ὤρνημα τὴ σπηλιὰ ὅπου θ' ἀφήναμε τὸ φορτίο, ἀλλὰ χω-  
ρὶς νὰ τὸ τοποθετήσουμε ἀκόμα. Στὸ τελευταῖο στάδιο οἱ γελῶδες  
ἀφηγιάσανε καὶ δὲν μᾶς μένει παρὰ μόνον ἓνα μυσῆρι.

Πολλὸ ἔνωρίς, τὴ στιγμὴ ποὺ φτάνουμε στὸ νέο στρατόπεδο,  
συναντήσαμε τὸν Χοσπὶν καὶ τὸν Ἀλεχάντρο ποὺ κατέβαιναν μ'  
ὅλους τοὺς ἄντρες τους. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ λένε, ἀποκαλύπτε-  
ται ὅτι οἱ στρατιῶτες ποὺ φάνηκαν εἶσαν φαντασία τοῦ Τσουστάκιου  
καὶ ἡ μετακίνηση μέχρι ἐδῶ εἶταν χαμένος κόπος.

Τὸ ραδιόφωνο ἔκανε λόγο γιὰ «νέαν αἰματηρὴν σύγκρουσιν»  
καὶ μίλησε γιὰ 9 νεκροὺς στὸ στρατὸ καὶ «γιὰ ἀναγνώριση 4 ἀπὸ  
τοὺς δικούς μας». Ἕνας χιλιαστὴς δημοσιογράφος ἔκανε μίαν λεπτο-  
μερὴ περιγραφή τοῦ στρατοπέδου μας καὶ δημοσίεψε μίαν φωτο-  
γραφία μου χωρὶς γένεια, μὲ πίπα. Θὰ πρέπει νὰ μᾶς ποὺ τὴν  
ὄρνηκα.

Τίποτα δὲν δείχνει ὅτι ἀνακάλυψαν τὸ ὄψογιό, ἂν καὶ μερι-  
κὲς ἐνδείξεις μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τὸ ὑποθέσουμε.

## 12 Ἀπριλίου

Στις 6.30' μάζεψε ὅλους τοὺς ἀγωνιστές, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς 4  
ποὺ εἶχαν φύγει, γιὰ νὰ κάνο ἓνα μνημόσυνο, γιὰ τὸν Ρόδημο

και να τονίσω ότι το πρώτο αίμα που χύθηκε ήταν Κουδανέζικο.  
"Εστρέψα την προσοχή τους σε μία τάση που παρατηρήθηκε στην  
εμπροσθοφυλακή να υποτιμούν τους Κουδανέζους, και ή έποια απο-  
κρυσταλλώθηκε χιτέ, όταν ο Κάμπα δήλωσε ότι πάντα είχε κάπως  
λιγότερη εμπιστοσύνη στους Κουδανέζους, μετά από ένα έπεισό-  
διο με τον Ρικάρντο. "Έκανα μια νέα έκκληση για ένωση μέσω α-  
γωνιστών εάν την μόνη δυνατότητα για την ανάπτυξη του στρα-  
τού μας, που δυναμώνει σε δύναμη παρός και σε όρη στη μάχη.  
Ενώ αντίθετα, μάλλον λιγοστεύει αυτές τις τελευταίες μέρες σε  
αριθμό.

Αφού ταχτοποιήσαμε όλα τα λάφυρα σε ένα υπόγειο καλά  
κατασκευασμένο από τον Νάτο, ξεκινήσαμε στις 2 με άργε όημα.  
Τόσο άργε, που προχωρήσαμε ελάχιστα και κοιμήθήκαμε κοντά  
σε μία μικρή πηγή, αν και μόλις πριν από λίγο είχαμε αρχίσει  
την πορεία μας.

Τώρα ο αριθμός των νεκρών, τον οποίο δηλόγησε ο στρα-  
τός, έφτασε τους 11' φαίνεται πως έρθηκαν άλλον ένα ή ένας από  
τους τραυματίες είχε πεθάνει. "Αρχισα μία μικρή μελίτη πάνω  
στο δίδυλο του Ντεμπρέ.

"Αποκρυπτογραφήσαμε απόσπασμα από ένα μήνυμα, που δεν  
φαίνεται πολύ σημαντικό.

### 13 'Απρίλη

Χωρίσαμε την ομάδα στα δύο, για να μπορούμε να προχωρού-  
με γρηγορώτερα' παρ' όλα αυτά, θαξίσαμε το ίδιο άργε. Φτάσαμε  
στο στρατόπεδο στις 4, ενώ οι τελευταίοι έφτασαν στις 6.30'. "Ο  
Μιγέλ είχε φτάσει εκεί από το πρωί. Κανείς δεν είχε ανακαλύ-  
ψει τα υπόγεια, ούτε είχε άγγιξει τίποτα. "Όλα είναι θήκη: οι  
πάγγοι, οι κουζίνες, ο φούρνος και οι μηχανές της σποράς.

"Ο Ανιέτο και ο Ραούλ έκαναν μιά αναγνώριση, αλλά δεν  
την έκαναν όπως έπρεπε, και αύριο θα πρέπει να επιμείνουν να  
φτάσουν μέχρι τον ποταμό "Ιαίτα.

Οι βορειοαμερικάνοι δηλώνουν ότι ή απόστολή συμβούλων  
στη Βολιβία ανταποκρίνεται σ' ένα παλιό σχέδιο και δεν έχει σχέ-

ση με τους άντάρτες. Είναι πιθανό να γίνουμε μάρτυρες στο πρώτο επεισόδιο ενός δεύτερου Βιετνάμ.

#### 14 'Απρίλη

##### Μονότονη μέρα.

Φέραμε έρσιμένα τρόφιμα από το καταφύγιο των άσθενών, που θα μας φτιάσουν για τροφή 5 ημερών. Πήγαμε από το πάνω υπόγειο να πάρουμε κουτιά με συμπυκνωμένο γάλα και αντιληφθήκαμε ότι έλειπαν 98 κατά τρόπο ανεξήγητο, γιατί ο Μάρο είχε αφήσει 48 και κανένας δεν φαινόταν να έχει τον απαιτούμενο χρόνο για να τα θάψει από εκεί μέσα. Το γάλα είναι ένα στοιχείο άνησυχίας. Βγάλαμε από το ιδιαίτερο υπόγειο ένα πυροβόλο και το μυθράλλιο, για να ενισχυθεί η θέση μέχρι να έρθει ο Χοακίν.

Ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να γίνει η επιχείρηση δεν είναι πολύ σαφής, αλλά νομίζω ότι εκείνο που πρέπει να γίνει, είναι να βρούμε διος μαζί και να δράσουμε για λίγο μέσα στη ζώνη του Μουνιουπάμπα, για να υποχωρήσουμε κατόπι προς το βορρά. 'Αν είταν δυνατό θα τοποθετούσαμε τον Δαντόν και τον Κάρλος πάνω στο δρόμο του Σούκε - Κοχαμπάμπα, ανάλογα με τις περιστάσεις.

Συντάξαμε το ανακοινωθέν Νο 2 για το λαό της Βολιβίας και την άναφορά Νο 4 για τον Μανίλα, που θα πρέπει να το πάρει ο Γάλλος DXXI.

#### 15 'Απρίλη

Ο Χοακίν έφτασε με όλη την αντιποφυλακή και άπορασίσαμε να φύγουμε την επόμενη μέρα. Μας είπε ότι είχαν πάρσει άεροπλάνα πάνω από την περιοχή, τα όποια είχαν ρίξει μερικές ριπές με πολυβόλα ενάντια στους θάμνους. 'Η μέρα πέρασε χωρίς τίποτα νεώτερο. Συμπληρώσαμε τον εξοπλισμό της ομάδας, δίνοντας το μυθραλλιοβόλο 30 στην αντιποφυλακή (Μάρκος), ή όποια θέχει για βοήθους εκείνους που θα φύγουν.

Το βράδι έκανα συστάσεις στον άφορξ το ταξίδι, και με την

εὐκαιρία τῆς εξαφάνισις τῶν κουτιῶν μὲ τὸ γάλα, ἀσθηρὲς προ-  
ειδοποιήσεις.

Ἀποκρυπτογραφήσαμε ἓνα μέρος τοῦ μεγάλου μηνύματος τῆς  
Κούδας: μὲ λίγα λόγια, ὁ Λέττον πῆρε νέα μου καὶ πρόκειται νὰ  
συνάξει μιά δόλωση ὑποστηρίξεως καὶ νὰ γυρίσει στὴ χώρα λα-  
θραία τὸ πολὺ σὲ εἴκοσι μέρες ἀπὸ σήμερα.

Γράψαμε ἓνα γράμμα στὸν Φιντέλ (№4) διηγουμένου τοῦ πλη-  
ροφορὲς γιὰ τὰ τελευταία γεγονότα. Τὸ κρυπτογραφεύμε καὶ θὰ  
τὸ γράψουμε μὲ συμπληρωτικὴ μελάνη.

#### 16 Ἀπριλίου

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἔφυγε στίς 6.15' καὶ μετὰ στίς 7.15' καὶ  
βαδίσαμε καλὰ μέχρι τὸν ποταμὸ Ἰκίτα, ἀλλὰ ἡ Τάνια καὶ ὁ Ἀ-  
λεχάντρο καθυστέρησαν. Ὅταν ἔβαλαν θερμόμετρο, ἡ Τάνια εἶχε  
πάνω ἀπὸ 39 πυρετὸ καὶ ὁ Ἀλεχάντρο 38. Ἐπὶ πλάνῳ ἡ ἀργοπο-  
ρίᾳ μᾶς ἐμπόδιζε νὰ συνεχίσουμε σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα. Τὸς  
ἀφήσαμε πίσω μὲ τὸν Νέγκρο καὶ τὸν Σεράπιο, ἓνα χιλιόμετρο πᾶ-  
νω ἀπὸ τὸν Ἰκίτα καὶ συνεχίσαμε μέσα ἀπὸ τὸ χωριουδάκι Μπαλ-  
λα - Βίστα, πέρασαμε γιὰ τὴν ἀκριβεία ἀπὸ τὰ στίτια 4 χωρικῶν  
ποῦ μᾶς πούλησαν πατάτες, ἓνα γουρὺνι καὶ καλαμπόκι. Πρόκει-  
ται γιὰ φτωχοὺς χωριάτες ποὺ τρομοκρατήθηκαν ἀπὸ τὴν παρου-  
σία μας Ηῶθ.

Πέρασαμε τὴ νύχτα μαγειρεύοντας καὶ τρώγοντας χωρὶς νὰ  
κουνηθοῦμε ἀπὸ τὴ θέση μας, περιμένοντας νὰ ἔρθει ἡ ἐπόμενη  
νύχτα γιὰ νὰ πέρασουμε στὸ Τικοῦτα χωρὶς νὰ γίνουμε ἀντι-  
ληπτοί.

#### 17 Ἀπριλίου

Οἱ εἰδήσεις ἄλλαξαν καὶ μαζὶ μ' αὐτὲς καὶ οἱ ἀποφάσεις μας·  
τὸ Τικοῦτα εἶναι χαμένος κόσμος, κατὰ τὴ γνώμη τῶν χωρικῶν,  
ἀφοῦ ὑπάρχει δρόμος ποὺ ὀδηγεῖ κατ' εὐθείαν στὸ Μουγιουπάμπα  
(Βάικα Γκούθναμ), ποῦ εἶναι συντομώτερος καὶ τὸ τελευταίον μέρος  
τοῦ εἶναι ἐκτὸς ἀποφασίσματος νὰ ἀκολουθήσουμε τὸ δρόμο ποὺ πάει  
Ἰσα στὸ Μουγιουπάμπα, ἂν καὶ εἶχα πολλὰς ἀντιρρήσεις.



Έστειλα να βροθν τούς 4 πού άργποροθσαν, γιά νά μείνουν μέ τόν Χοακλν και διέταξα τόν τελευταίο νά κάνει έναν έλιγμό αντι-περιοπισμο μέσα στην περιοχή, γιά νά έμποδίσει τυχόν επιθετική ενέργεια, νά μās περιμένει 3 μέρες και δοτερα νά μείνει εκεί χωρίς νά επιτεθεί κατά μέτωπο και νά περιμένει μέχρι νά γυρίσουμε. Τό ίδιο θράδι μαθεύτηκε ότι ένας από τούς γιούς ενός χωριάτη εξαφανίστηκε και ίσως πήγε νά προειδοποιήσει, αλλά παρ' όλα αυτά άπορασάσαμε νά φύγουμε, γιά νά προσπαθήσουμε νά συ-γαθεύσουμε τό Γάλλο και τόν Κάρλος μαζί και καλή. Ό Μάσας συναντήθηκε μέ τούς καθυστερημένους γιατί άναγκάστηκε νά μείνει πίσω λόγω τού δυνατού κολικού τού ήπατος πού τόν βόηκε. Νά πώς έχει ή κατάσταση μας τώρα: Έπιστρέφοντας από τόν ίδιο θρό-μο θγαίνουμε φανερά νά χτυπηθούμε μέ τό σ-ρατό πού βρίσκεται σ' επιφυλακή στό Λαγκουνίλλιας, ή μέ κάποια φάλαγγα πού θα έρ-χεται από τό Τικοούσα, αλλά μέ τέτοιο τρόπο, ώστε νά μήν άποκο-ποθμε από την έπιστοφυλακή.

Ξεκινήσαμε κατά τις 10 τό θράδι, δαδίσουμε μέ διαλείμματα μέχρι τις 4.30' και σταματήσαμε γιά νά κοιμηθούμε λίγο. Κάναμε περίπου 10 χιλιόμετρα.

Ανάμεσα στους χωριάτες πού εβδαμε ύπηρες και ένας Σι-μόν πού άν και φοδέναν, έβλεπε πώς ήθελε νά συνεργαστεί, και κάποιος άλλος Βίντες πού ίσως είναι επικίνδυνος είναι ό πλούσιος της περιοχής. Άλλωστε άς μη ξεχνάμε ότι ό γιός τού Κάρλος Ρόν-τας χάθηκε και μπορεί νά είναι χαφίς (ίστω και κάτω από την έπιρροή τού Βίντες πού οικονομικά είναι ό κύριος της περιοχής).

## 18 'Απρίλη

Περπατήσαμε έως τά ζημερώματα και κοιμηθήκαμε γιά λί-γο τις τελευταίες ώρες της νύχτας, ενώ έκανα τρομερό κρύο. Τό πρωί ή έμπεροφυλακή πήγε ν' άνιχνεύσει τά μέρη και θρήμα έ-να σάιτι τών γκουαράνς<sup>36</sup> πού τούς έδωσαν πολύ λίγες πληροφο-ρίες. Οι σκοποί μας έπιασαν έναν καβαλάρη πού άποδείχτηκε πώς εταν άλλος γιός τού Κάρλος Ρόντας και πήγαμε στό Γιακουντάι

<sup>36</sup> Κάτωκοι της περιοχής.

και τὸν αἰχμαλωτίσαμε. Βαδίζαμε ἀργὰ καὶ μόλις στίς 3 φτάσαμε στὸ Ματαγκάλ στὸ σπίτι τοῦ Α. Παντίλλο, ἑνὸς φτωχοῦ ἀδερφοῦ τοῦ ἄλλου, ποὺ μῖνει μιά λεῖψα μακρότερα ἀπὸ δὲ. Μπήκαμε μέσα. Ὁ ἄνθρωπος φοβόταν καὶ μὴν κάθε τρόπο προσπάθησε νὰ μᾶς ἀντοχήσει νὰ φύγουμε, ἀλλὰ τὸ χειρότερο εἶταν πὺς ἄρχισε νὰ βρέχει, καὶ μεῖς ἔπρεπε νὰ προφυλαχτοῦμε στὸ σπίτι του.

#### 19 Ἀποφύγη

Μείναμε καὶ ἑπτά τῇ μέρα καὶ πιάναμε ὅλους τοὺς χωρικοὺς ποὺ παροῦσαν, ἔτσι ποὺ φτάσαμε ἕνα ὥρατο σύνολο κρατουμένων. Στίς 1 ἡ ὥρα ἡ φρουρά μᾶς ἔφερε ἕνα ὄμοιο ἔξιο τῶν Ἑλλήνων: "Ἕνα δημοσιογράφου, Ἀγγλο, ὀνόματι Ρῶθ, ποὺ ἀκολούθησε τὰ ἱχνη μας, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ Λαγκουνίλλιας. Τὰ χαρακτηριστικά του εἶταν ἕν τάξει, ἀλλὰ εἶχε καὶ μερικά ὑποπτα σημάδια: τὸ διαβατήριό του ἔγραφε ἐπάγγελμα σπουδαστής, ἀλλὰ αὐτὸ εἶχε διαγραφεί καὶ ἀντικατασταθεῖ μὴ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοσιογράφου (στὴν πραγματικότητα τοῦ φωτογράφου)· εἶχε βίζα ἀπὸ τὸ Πόρτο-Ρίκο καὶ οἱ συνέχεια ὁμολόγησε πὺς ὑπῆρξε καθηγητὴς τῶν Ἰσπανικῶν στοὺς μαθητὲς τοῦ (στρατιωτικοῦ) Σώματος, ἔσαν τοῦ κάναμε ἐρωτήσεις γιὰ μὴ ταυτότητα διοργανωτὴ τοῦ Μπουένος Ἀϊρες. Ἐπε πὺς εἶχε ἐπισκεφτεῖ τὸ στρατόπεδο καὶ τοῦδειξαν ἕνα ἡμερολόγιο τοῦ Μπραούλιο ὅπου διηγόταν τὰ ταξίδια καὶ τίς ἐμπειρίες του.

Πάντα ἡ ἴδια ἱστορία, ἡ ἀπειθαρχία καὶ ἡ ἀνευθυνότητα κατακυβόσαν τὰ πάντα. Ἀπὸ τίς πληροφορίες ποῦδωσαν τὰ παιδιὰ ποὺ χρησίμευαν ὡς ὀδηγοὶ στὸ δημοσιογράφου, μάθαμε πὺς ἡ ἀφηγῆ μᾶς ἔδω μασεύτηκε τὸ ὄμοιο βράδι στὸ Λαγκουνίλλιας, χάρη οἱ κάποια πληροφορία ποῦδωσε κάποιος. Πιάσαμε τὸ παιδί τοῦ Ρόντας καὶ ὁμολόγησε πὺς ὁ ἀδερφός του καὶ ἕνας παῖν τοῦ Βίντες πήγαν ἐκεῖ γιὰ νὰ εἰσπράξουν τὴν ἀμοιβή ποὺ φτάνει ἀπὸ 500 ἕως 1000 δολάρια. Τοῦ κρατήσαμε τὸ ὄμοιο σὺν ἀντίποινα καὶ πληροφοροῦσαμε σχετικὰ τοὺς αἰχμαλώτους χωρικοὺς.

Ὁ Γάλλος πρότεινε νὰ ζητήσουμε ἀπὸ τὸν Ἀγγλο σὺν ἀποδείξει τῆς καλῆς του πίστης, νὰ τοὺς βοηθήσει νὰ φύγουν· ὁ Κάρλος τὸ δέχτηκε μὴ μισή καρδιά, ἐγὼ δὲν ἀνεκাতόθηκα σ' αὐτό. Φτάσαμε στίς 9 ἡ ὥρα ( ) καὶ ἐξακολουθήσαμε τὸ ταξίδι

μας πρὸς τὴν Μουγιουτάνια πού, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τὸν χωρικὸν, δια εἶναι ἥσυχα. Ὁ Ἄγγλος δέχτηκε τοὺς δρους πού τοῦ ἔθεσε ὁ Ἴντι, μέσα στοὺς ὁποίους περιλαμβάνονταν καὶ μιά ἐκθεση ποῦ γραφῆ ἐγὼ καὶ στίς 11 καὶ 45', ἀφοῦ ἀποχαιρετήσαμε καίνοὺς ποῦ φευγαν, ἄρχισε ἡ πορεία γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ χωριοῦ ἔμεινε μὲ τὸν Πόμπο, τὸν Τούπα καὶ τὸν Οὐρμάνο. Τὸ κρὸς εἶταν πολὺ τοῦχοτερό καὶ ἀνάψαμε μιά μικρὴ φωτιά.

Στὴ 1 ἡ ὥρα, ἦρθε ὁ Νάτο καὶ μᾶς πληροφορήσε πὺς τὸ χωριὸ εἶταν σὲ κατάσταση συνωγερμοῦ, μὲ 20 στρατιῶτες πού εἶχαν στρατοπεδεύσει ἐκεῖ καὶ μὲ ἑμάδες αὐτοάμυνας· μὲ ἀπὸ αὐτοὺς μὲ δύο M—3 καὶ δύο ρεβόλβερ ἔκαθε πάνω στοὺς ἀγκυραιτὲς μας, ἀλλὰ ἔφυγε χωρὶς νὰ πολεμήσει. Μοῦ ζήτησαν ὁδηγίς καὶ τοὺς εἶπα νὰ ὑποχωρήσουν, δεδομένου ἄλλωστε ὅτι εἶταν ἀργά, καὶ ἄφησα τὸν Ἀγγλο δημοσιογράφου, τὸν Γάλλο καὶ τὸν Κάρλος, νὰ ἀποφασίσουν ὅτι τοὺς φαινόταν καλύτερο. Στίς 4 ἡ ὥρα, πῆραμε τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ, χωρὶς νὰχομε πετύχει τὸ σκοπὸ μας, ἀλλὰ ὁ Κάρλος ἀποφάσισε νὰ μείνει καὶ τὸν ἀκολούθησε καὶ ὁ Γάλλος, ἀλλὰ μὲ μισὴ καρδιά αὐτὴ τὴ φορὰ.

## 20 Ἀπριλίου

Φτάσαμε κατὰ τίς 7 σὲ σπὶ τοῦ Νεμέσο Καραμπάλλο, πού εἶχαμε συναντήσει τὸ βράδι, καὶ μᾶς κέρασε ἕνα καφέ. Εἶχε φέγει ἀφήνοντας τὸ κλειδί στὴν πόρτα καὶ μερικὸς τρομοκρατημένους ὑπηρέτες. Μαγειρέψαμε πρόχειρα, ἀγορεύοντας ἀπὸ τοὺς περὶν λίγο καλαμπόκι καὶ κολοκύθες. Κατὰ τὴ 1 ἡ ὥρα, φάνηκε ἕνα καμὸνι μὲ λευκὴ σημαία, μέσα σὲ ὅποιο εἶταν ὁ ἑπαρχος, ὁ γιαντρός καὶ ὁ ἐφημέριος τοῦ Μουγιουτάνια, ὁ ὁποῖος εἶταν Γερμανός. Ὁ Ἴντι μίλησε μαζί τους. Ἦρθαν ἀνεμίζοντας τὴ σημαία τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ μᾶς εἰρήνης ἔθνικοῦ χαρακτηριστῆρα, γιὰ τὴν ὁποία προσφερόντουσαν ὡς μεσολαθεῖς. Ὁ Ἴντι τοὺς πρόσφερε εἰρήνη γιὰ τὴ Μουγιουτάνια, στὴ δόση μᾶς λίστας ἐμπορευμάτων πού πρέπει νὰ μᾶς στείλουν πρὶν τίς 6 καὶ 30', πράγμα γιὰ τὸ ὅποιο δὲν ἀνέλαβαν καμμιὰ ὑποχρέωση, γιατί, κατ' αὐτοὺς, ὁ σπαταὶς ἔχει ἀναλάβει τὴ φροδρσηση τοῦ χωριοῦ, καὶ ζήτησαν ἡ προθεσμία νὰ παραταθεῖ μέχρι τίς 6 ἡ ὥρα τὸ πρωί, αἶτημα πού δὲν ἔγινε δεχτό.

Έφεραν, σάν δείγμα καλής θέλησης, δυο κούτσες τσιγάρα και τὸ νέο πῶς οἱ τρεῖς ποδοφυγαν πιάστηκαν στὴ Μουγιουπλάμα και πῶς οἱ δυο κινθωνεύουν, γιατί τὰ χαρτιά τους εἶχαν πλαστιά. Ἄσχημη προοπτική γιὰ τὸν Κάρλος. Ὁ Δαντὸν θὰ ξεγλιστρήσει καλὰ.

Στις 5 καὶ 30' ἤρθαν 3 ΑΤ—6 καὶ μὰς φιλοδώρησαν μ' ἑναν μικρὸ βομβαρδισμὸ στὸ σπίτι πού εἴμαστε ἑτοίμοι νὰ μαγειρεύουμε. Μία βόμβα έπεσε σὲ 15 μέτρα καὶ τραυμάτισε ἑλαφρὰ τὸν Ρικάρντο. Αὐτὴ εἶταν ἡ ἀπάντηση τοῦ στρατοῦ.

Πρέπει νὰ δοῦμε τίς πληροφορίες καὶ νὰ ἐνεργήσουμε γιὰ τὸ σπάσιμο τοῦ ἥθικοῦ τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι, κατὰ τὰ λεγόμενα τῶν ἀπεσταλμένων, ἔχουν πεσμένο ἥθικ.

Φύγαμε στίς 10 καὶ 30' μ.μ. μὲ δυο ἄλογα, τὸ ἑνα πού ἐπιτάξαμε καὶ τὸ ἄλλο τοῦ δημοσιογράφου, τραβώντας κατὰ τὴν Τι-κούτσα μέχρι τῆς 1 καὶ 30', ὅρα πού σταματήσαμε γιὰ νὰ κοιμηθούμε.

## 21 Ἀπριλίου

Προχωρήσαμε λίγο μέχρι τὸ σπίτι τοῦ Ρέζο Καρράσκο, πού μὰς ὑποδέχτηκε πολὺ καλὰ καὶ μὰς πούλησε δυο χρειάζομαστε. Τὴ νύχτα περπατήσαμε μέχρι τῆς διασταύρωσης τῶν δρόμων Μουγιουπλάμα — Μοντεαγκούντο, σ' ἑνα μέρος πού ὀνομάζεται Ταπερὺλλας.

Ἡ ἰδέα μας εἶταν νὰ μείνουμε σ' ἑνα μέρος πού νὰ ἔχει νερὸ καὶ νὰ κάνουμε μὲν ἀνταγνῶριση γιὰ νὰ στήσουμε ἐνέδρα. Ἰππῆρχε γι' αὐτὸ καὶ ἕνας λόγος παραπάνω, τὸ νέο δηλαδὴ πού μετέδωκε τὸ ράδιο γιὰ τὴν ἐκτέλεση τριῶν μισθοφόρων, ἐνὸς Γάλλου, ἐνὸς Ἀγγλοῦ καὶ ἐνὸς Ἀργεντινοῦ. Αὐτὴ ἡ ἀβεβαιότητα πρέπει νὰ διαλυθεῖ μὲ μὴ παραδειγματική τιμωρία.

Πρὶν ἀπὸ τὸ δείπνο περάσαμε ἀπὸ τοῦ γέροντος Ρόντας, πού εἶταν ὁ πεθερὸς τοῦ Βάργκας, τοῦ νεκροῦ τοῦ Νακαχουάσσο. Τοῦ δώσαμε μὲν ἐξήγηση πού φάνηκε πῶς τὸν ἱκανοποίησε.

Ἡ ἐμπροστυφαλή δὲν κατέλαβε καλὰ καὶ συνέχισε ἀπὸ τῆς δημοσιᾶς, ξεσηκώνοντας τὰ σκυλιὰ πού ἄρχισαν νὰ χαλοῦν τὸν κόσμο ἀπὸ τὰ γαυγίσματα.

'Από τὸ πρωτ' ἔρχισαν τὰ λάθη· ὁ Ρολάντο, ὁ Μιγέλ καὶ ὁ 'Αντόνιο πῆγαν νὰ κάνουν ἀναγνώριση γιὰ νὰ στήσουμε ἐνέδρα, ἀπὸ πρῶτα θὰ χωνύμαστε στὸ δάσος, ἀλλὰ εἶδαν μερικοὺς ἀνθρώπους ὅ' ἕνα μικρὸ καμινὸν τύπου ΓΡΦΒ νὰ ἐξετάζουν τὰ ἴχνη μας, ἐνῶ ὁ χωρικός τοὺς πληροφοροῦσε γιὰ τὴ νυχτιέτικη παρουσία μας, καὶ ἀποφάσισαν νὰ τοὺς αἰχμαλωτίσουν. Αὐτὸ ἔβλαψε τὰ σχέδιά μας, ἀλλὰ ἀποφασίσαμε νὰ στήσουμε τὴν ἐνέδρα τὴ μέρα καὶ νὰ πιάσουμε τὰ καμινάκια μὲ τὰ ἐμπορεύματά τους ποὺ θὰ περνοῦσαν καὶ μὲν ἄλλη ἐνέδρα γιὰ τὸ στρατό, ἂν θάρχονταν.

Πιάστηκε ἕνα καμινὸν μὲ μερικὰ ἐμπορεύματα, πολλὲς μπαγιέτες κι' ἕνας ἀξιόλογος ἀριθμὸς χωρικῶν, ἀλλὰ ἔβησαν νὰ περάσει τὸ καμινὸν ποὺ ἦρθε γιὰ νὰ παρατηρήσει τὰ ἴχνη μας καὶ προπαντὸς ἄλλα καμινάκια τῶν λατομείων. Τὸ φαγητό, καὶ ἡ ἀθῆμονια τοῦ φουμιού ποὺ δὲν ἔφτασε ποτέ, μᾶς ἀργασέरणσε.

Σκόπευα νὰ φορτώσουμε τὸ καμινὸν τῶν λατομείων μὲ δλα τὰ ἐφόδια καὶ νὰ προχωρήσουμε μὲ τὴν ἐμπροστοφυλακὴ μέχρι τὴ διασταύρωση μὲ τὸ δρόμο τῆς Τικούτσα ποὺ βρίσκεται σὲ ἀπόσταση 4 χιλιομέτρων. Μὲ τὸ σκοτεινίσιμα, τὸ ἀεροπλανώκι ἔρχισε νὰ γυροφέρνει πάνω ἀπὸ τίς θέσεις μας καὶ τὰ γαυγίσματα τῶν σκυλιῶν τῶν γειτονικῶν σπιτιῶν γίνανε πὺθ ἐπίμονα. Στὶς 8 μ.μ., εἰμαστε ἔτοιμοι γιὰ ἀναχώρηση, ἂν καὶ εἶταν φανερό πῶς ἡ παρουσία μας ἀνακαλύφθηκε, ὅταν ἔρχισε μιὰ σύντομη μάχη καὶ μετὰ ἀκούστηκαν φωνὲς ποὺ μᾶς παράγγελναν νὰ φύγουμε. Σαρναστήκαμε ὅλοι καὶ δὲν εἶχε τὴν παραμικρὴ ἰδέα γιὰ τὸ τί γινόταν. Ἐδυνάως, δλα τὰ πράγματά μας τὰ εἶχαμε στὸ καμινὸν μαζί μὲ τὰ τρόφιμα. Ἐτοιμαστήκαμε ἀμέσως, δὲν ἔλειπε παρὰ ὁ Ἄδρος, ἀλλὰ δλα ὁδηγοὺν στὸ συμπέρασμα πῶς γιὰ τὴν ὥρα δὲν τοῦ συνέβη τίποτα, γιὰτὶ ἡ συμπλοκὴ ἔγινε μὲ τὸν Ρικάρντο, ποὺ ρίχτηκε στοὺς ὁδηγούς τῶν στρατιωτῶν, ὅταν περιτόκλωσαν τὸ ἱσχυριὸν γιὰ νὰ μᾶς ἐγκαλωσίουν· μπορεῖ ὁ ὁδηγὸς νὰ χτυπήθηκε. Ἀναχωρήσαμε μὲ τὸ καμινὸν καὶ δλα τὰ διαθέσιμα ἄλογα, 6, καὶ οἱ ἄντρες ἄλλοι καβάλα, ἄλλοι μὲ τὰ πόδια, καὶ τελικὰ ἀνέβηκαν ὅλοι στὸ καμινάκι καὶ μόνο οἱ 6 τῆς ἐμπροστοφυλακῆς στὰ ἄλογα. Φτάσαμε στὴν Τικούτσα στὶς 3 καὶ 30' καὶ στὸ Μελζόν, ἰδιοκτησία τοῦ Εἰρημέριου,

στis 6 και 30', προτου κατασταλλάζουμε μέσα σ' ένα θαλούσσιμα.

Ο απολογισμός της δράσης είναι άρνητικός: άπειθαρχία και άπρονοησία από τη μία μεριά, άπόλεια (προσυρινή, έλπίσις) ένός άντρα από την άλλη' έμπορεύματα που πληρώσαμε και δεν πήραμε καί, τέλος, άπόλεια ένός πακέτου δολάρια που πεσαν από την τσέπη του Πάμπο, τέτοια είναι τ' άποτελέσματα αυτής της δράσης. Χωρίς να υπολογίσουμε πώς αϊφνιδιαστήματα και τραπήκαμε σέ άτακτη φυγή από με άμάδα που είχαν άνωσθήσεται όλιγάρθην.

Χρειάζονται πολλά άνεμα για να γίνουν οι άντρες μας με μαχητική δύναμη, παρ' όλο ότι τό ήθικό τους είναι αρκετά όψηλό.

#### 23 'Απριλί

Άποφασίστηκε σά μέρα ξεκούρασης και δι συνέθη τίποτα νε-ώτερο. Τό μεσημέρι, τό άεροπλανάκι (ΑΤ—6) πέταξε πάνω από την περιοχή. Η φρουρά ένισχύθηκε, αλλά δεν ύπάρχει τίποτα τό νέο. Τό βράδι, πάρθηκαν όδηγίες για αύριο. Ο Μπενίνιο και έ 'Ανθέτο θά πάνε για αναζήτηση του Χοακίν: 4 μέρες. Ο Κόκο και ο Κάμπα θά κάνουν αναγνώριση στό μονοπάτι που πάει προς τον Ρίο Γκράντε και θά τό θελιώσουν για να γίνει βατό: 4 μέρες. Θά παραμείνουμε κοντά στό καλαμποκοχώραφο για να δοίμε άν θάρθει ό στρατός, μέχρι τότε που θά έχουμε συναντηθεί με τον Χοακίν, που πήρε διαταγή να γυρίσει μ' όλους τους άντρες και ν' αφήσει εκεί κάτω, μονάχα σέ περίπτωση άρρώστιας, όποιον καθυστερεί.

Έξυκολούθημα να μην ξέρουμε τίποτα για τον Δαντόν και τον Έλ Πελάντο ούτε για τον Άγγλο δημοσιογράφο.

Ο Τύπος λογκρίνεται και έχουν ήδη αναγγείλει μιάν έλλη συνάντηση, με 3 ή 5 κρατούμενους.

#### 24 'Απριλί

Οι έξρευνητές αναχώρησαν. Έγκατασταθήκαμε σέ 1 χιλμ. προς τίς πηγές του χειμάρου, σ' ένα μικρό [σιωμα' τό δίλημα φαί-ναι μέχρι τό στίσι του τελευταίου χωρικού, 500 μέτρα πριν από τη φάσμα του έφηνιέρου. (Βρήκαμε μαριχουάνα στό χωράφι).

‘Ο χωριάτης ξαναγύρισε κι’ έμεινε, γεμάτος περιέργεια. Τ’ απόγευμα, ένα Α.Τ.—δ έρριξε δυό ριπές ενάντια στο σπίτι. ‘Ο Πάτσος εξαφανίστηκε μυστηριωδώς. Έτσιαν άρρωστος κι’ έμεινε πίσω. ‘Ο ‘Αντόνιο τούδειξε τὸ δρόμο πούπρεπε νά πάρει κι’ έπρεπε νάφτανε σὲ 5 ώρες, ἀλλὰ δὲν ήρθε· αὐριο θά πάμε γυρεύοντάς τον.

## 25 ‘Απριλίου

Μαύρη μέρα. Κατὰ τίς 10 τὸ πρωτ ήρθε ὁ Πόμπο ἀπὸ τὸ παρατηρητήριο γιὰ νὰ μᾶς ἀνακοινώσει πὺς 80 στρατιῶτες προχωροῦσαν πρὸς τὸ σπίτικι. ‘Ο ‘Αντόνιο έμεινε στὸ παρατηρητήριο. Καί ἐνῶ έτοιμαζόμαστε, έφτασε ὁ ‘Αντόνιο μὲ τὸ νέο πὺς ἐκεῖνοι πού έρχονταν εἶναι 60 καί πὺς έτοιμαζόνταν κι’ ἄλλοι ν’ ἀκολουθήσουν. Τὸ παρατηρητήριο δὲν ἀποδείχτηκε ἀποτελεσματικὸ στήν ἐκπλήρωση τοῦ ρόλου του, πού συνίστατο στήν ἐγκαιρὴ προειδοποίηση. ‘Αποφασίσαμε νὰ στήσουμε μιὰ γρήγορὴ ἐνέδρα, σὲ δρόμο πού οδηγῶσε στὸν καταυλισμό. Διαλέξαμε ταχύτατα ἕναν μικρὸ ἀνήφορο στήν ὄχθη τοῦ ξεροπόταμου, μὲ ὀρατότητα 50 μέτρων. Στάθηκαν ἐκεῖ μὲ τὸν Οὐρμπάνο καὶ τὸν Μιγέλ, μὲ τὸ αὐτόματο. ‘Ο Γκατρός, ὁ ‘Αρτοῦρο καὶ ὁ Ραούλ κατέλαβαν τὸ δεξιὸ μέρος, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν κάθε προσπάθεια διαφυγῆς ἢ προώθησης ἀπὸ κείνη τὴν πλευρά. ‘Ο Ρολάντο, ὁ Πόμπο, ὁ ‘Αντόνιο, ὁ Ρικάρντο, ὁ Χούλιο, ὁ Παμπλίτο, ὁ Ντάριο, ὁ Βάλου, ὁ Λουῖς καὶ ὁ Λιὸν πιάσανε τὴν πλαγιὰ στὸ ἄλλο μέρος τοῦ ξεροπόταμου, γιὰ νὰ τοὺς πλειυροκοπήσουν. ‘Ο ‘Ινκι έμεινε στήν κοίτη τοῦ ξεροπόταμου γιὰ νὰ χτυπήσει ὅσους θὰ προσπαθοῦσαν νὰ καταφύγουν ἐκεῖ. ‘Ο Νάτο καὶ ὁ ‘Βουστάκιο έμειναν στὸ παρατηρητήριο μὲ διαταγή νὰ ὀποχωρήσουν ὅταν θ’ ἄρχιζε τὸ ντουφεκίδι. ‘Ο ‘Ελ Τσίνο έμεινε στήν ὀπισθοφυλακὴ, γιὰ νὰ φυλάει τὸν καταυλισμό. Οἱ μικρές μου θυ-νάμεις είχαν ἐλαττωθῇ κατὰ τρεῖς ἄντρες· τὸν Πάτσο πού χάθηκε, καὶ τὸν Τοΐμα καὶ τὸν Λουῖς πού πήγαν νὰ θροῦν τὸν πρώτο.

Σὲ λίγο φάνηκε ἡ ἐχθρικὴ ἡμπροστοφυλακὴ, ἡ ὁποία, γιὰ μεγάλη μας ἐκπλήξη, ἀποτελεῖτο ἀπὸ τρεῖς Γερμανοὺς πάτορες· μὲ τὸν ὀδηγὸ τους. Τὰ ζῶα είχαν ἀνήσυχε, ἀλλὰ δὲ φαίνονταν νὰ μᾶς έχουν πάρει εἰδηση. ‘Εν τούτοις προχωροῦσαν, καὶ τράβηξε στὸ πρῶτο σκυλί· τὸ ὄπλο μου έπαθε ἀφλογιστί· τραβῶ στὸν ὀδηγό,

τὸ Μ—2 παθαίνει ἐμπλοκή. Ὁ Μιγέλ σκότωσε ἓνα ἄλλο σκυλί, αὐτὸ εἶδα, χωρὶς νὰ εἶμαι κι' ἀπόλυτα σίγουρος, καὶ κανένας ἄλλος δὲν μπήκε στὴν ἐνέδρα. Ἐνα διακεκομμένο ντουφεκίδι ἀρχισε στὰ πλευρὰ τοῦ στρατοῦ. Σὲ μιὰ διακοπή, ἔστειλα τὸν Οὐρμπάνο νὰ τοὺς δώσει τὴ διαταγὴ νὰ ὑποχωρήσουν, ἀλλὰ ἔφτασε τὸ νέο πῦρ ὁ Ρολάντο πληγώθηκε. Τὸν φέρανε οἱ λίγο μισοπεθαμένο, καὶ πέθανε πάνω στὴ μετάγγιση πλάσματος. Μιά σφαῖρα τοῦ σκισε τὸ μυρὶ, καὶ τοῦ εἶχε προσβάλει τὶς ἀρτηρίες καὶ τὰ νεύρα. Ἐχασε ὅλο τὸ αἷμα του πρὶν προστάσουμε νὰ τοῦ προσφέρουμε τὴν παραμικρὴ βοήθεια. Χάσαμε τὸν καλύτερο ἄνθρωπο τοῦ ἀντάρτικου καὶ φυσικὰ ἔναν ἀκρογωνιαῖο λίθο του, σύντροφέ μου ἀπὸ τὴν καιρὸ ἐπαι, σχεδὸν παιδί, εἶταν ἀγγελιαφόρος τοῦ 4ου συντάγματος, μέχρι τὴν εἰσβολή, καὶ σ' αὐτὴ τὴν καινούργια ἐπαναστατικὴ περιπέτεια. Μπορεῖ μονάχα νὰ πεῖ κανεὶς, πῶς ὁ ἀπυχὸς θάνατός του, θὰ μπορούσε, σ' ἓνα ὑποθετικὸ μέλλον, νὰ γίνῃ ἐπίγραμμα μ' αὐτὰ τὰ παρακάτω λόγια: «Τὸ μικρὸ σου λείψανο, ἐνδοξε καπετάνιε, ἀπλώσει στὸ ἄπειρο τὴ σιδερένια σου μορφή».

Τὸ ὑπόλοιπο ὑπῆρξε μιὰ ἀργὴ ἐπιχείρηση ὑποχώρησης, παίρνοντας μαζί μας δια τ' ἄλλα καὶ τὸ πτώμα τοῦ Ρολάντο (Σὲν Λούις)· ὁ Πάττο μᾶς συνάντησε ἀργότερα. Ἐκανε λάθος, ἐνώθημε μὲ τὸν Κόκο καὶ ἡ ἐπιστροφή του κράτησε ὅλη τὴ νύχτα. Στις 3 ἡ ὥρα θάψαμε τὸ πτώμα κάτω ἀπὸ μιὰ μικρὴ χωματένια ὁχτῆ. Στις 4 μ.μ., ὁ Μπενίνο καὶ ὁ Ἀνιέτο φτάσανε πληροφορώντας μας πῶς πέρασε οἱ ἐνέδρα (μᾶλλον συναντηθήκανε) τοῦ στρατοῦ, χάσανε τοὺς γυλιούς τους, ἀλλὰ δὲν πάθανε τίποτ' ἄλλο. Τοῦτο ἔγινε, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Μπενίνο, ὅταν εἴχαμε φτάσει σχεδὸν στὸ Νακαχουάσου.

Νάμαστε τώρα, μὲ τὶς δύο φυσικὲς ἐξόδους μετλοκαρισμένες καὶ ἀνεγκασμέναι νὰ σκαρφαλώσουμε, γιατί ἡ ἔξοδος πρὸς τὸν Ρίο Γκράντε δὲν εἶναι καλὴ, γιὰ δύο λόγους: πρῶτα γιατί εἶναι μιὰ φυσικὴ φυγὴ, καὶ οἱ συνέχεια γιατί αὐτὴ μᾶς ἀπαιακρύνει ἀπὸ τὸν Χοακίν, ἀπὸ τὸν ὅποιο εἴμαστε χωρὶς νεία. Κατὰ τὴ νύχτα θὰ φτάσουμε στὴ διασταύρωση τῶν δύο ὁδῶν, τοῦ Νακαχουάσου καὶ τοῦ Ρίο Γκράντε, καὶ κεῖ θὰ κοιμηθούμε. Θὰ περιμένουμε τὸν Κόκο καὶ τὸν Κάμπια γιὰ νὰ μαζέψουμε ὅλον τὸ μικρὸ μας στρατό.

Ὁ ἀπολογισμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι οἱ μεγάλαι διαθῆς ἀρ-



νητικός: 'Ο Ρολάντο, νεκρός'· αλλά δεν είναι μόνο τούτο, οι από-  
λειες που καταφέραμε στο στρατό δεν ξεπερνούν δυό άντρες  
κι' ένα σκυλί, χάγια δηλαδή, γιατί ούτε είχαμε μελετήσει ούτε  
προετοιμάσει καλά τη θέση και οι πυροβολητές δεν έβλεπαν τον  
εχθρό. Τέλος, το παρατηρητήριο εφτανε πολύ άβολο και δεν μές  
επέτρεψε να προετοιμαστούμε εγκαίρως.

\*Ένα ελικόπτερο κατέβηκε δυο φορές κοντά στο σπίτι του  
εφημέριου, και δεν ξέρουμε εάν ήρθε για κανέναν τραυματία. Καί  
ή θεωρούμε θορυβώδεις τις παλιές θέσεις μας, γεγονός που φανε-  
ρώνει πως δεν προυβήθηκαν καθόλου.

#### 26 'Απριλίου

Περπατήσαμε μερικά μέτρα κι' έδωσα διαταγή στον Μιγέλ  
να βρει ένα μέρος για καταυλισμό, και παράλληλα κάποιος πήγε  
να βρει τον Κόκο και τον Κάμπα, αλλά αυτός ξαναγύρισε μαζί τους  
τό μισσημέρι.

\*Όπως είπαν, φτιάξαμε με κόπο και φορτωμένοι, ένα δρόμο  
4 ώρων και ύπληξαν δυνατότητες σκαρφαλώνοντας να βρεθούν  
οι Ισπανοί. Παρ' όλα αυτά, έστειλα τον Μπενίνο και τον Ούρμπανο  
να εξετάσουν μία πιθανή δυνατότητα αναρρίχησης κοντά στο φα-  
ράγγι του ξεροπόταμου που καταλήγει στον Νακαχουάου, αλλά  
ξαναγύρισαν σουρουπιώνοντας, λέγοντας πως όλα πήγαν πολύ ά-  
σχημα.

\*Αποφασίσαμε να εξακολουθήσουμε από το μονοπάτι που έ-  
νοιξε ο Κόκο και να προσπαθήσουμε να βρούμε ένα άλλο, που να  
καταλήγει στο Ίκουβρι.

\*Έχουμε μία μασκότ: τη Λόλο, ένα ελαφάκι. Θά δούμε αν  
θά ζήσει.

#### 27 'Απριλίου

Οι 4 ώρες του Κόκο γίνανε οι 2½. Πιστέψαμε πως αναγνω-  
ρίσαμε σ' ένα μέρος που υπάρχουν πολλές πορτοκαλιές με πικρά  
πορτοκάλια. Ένα σημείο που αναφέρει ο χάρτης ως Μαζ'ίκο. 'Ο

Οόρμπάνο και ο Μπενίνιο συνέχισαν ν' ανοίγουν τὸ δρόμο γιὰ μιὰ  
ώρα. Τὸ κρόο εἶναι τοσυχτερό τῇ νύχτα.

Τὸ Βολιβιανὸ ράδιο μετέδωσε ἀνακουνωθέντα τοῦ στρατοῦ ποὺ  
ἀγγέλλουν τὸ θάνατο ἐνὸς ὁδηγοῦ πολίτη, γυμναστῇ σκυλιῶν, καὶ  
ἐνὸς σκόλου, τοῦ Ρέγιο. Μᾶς καταλογίζουν δυὸ νεκρούς, ἐνὸς κα-  
τὰ πᾶσαν πιθανότητα Κουβανοῦ, ὀνόματι Ρόμπιο, καὶ ἐνὸς ἄλλου,  
Βολιβιανοῦ. Ἐπιβεβαιώνει πὺς ὁ Δαντὸν εἶναι κρατούμενος κοντὰ  
στὸ Καμίρι. Εἶναι βέβαιον πὺς οἱ ἄλλοι εἶναι ζωντανοὶ μαζί του.

Ἰψόμετρο: 950 μ.

#### 28 Ἀπριλίου

Περπατήσαμε σιγὰ-σιγὰ μέχρι τίς 3 μ.μ. Σὲ μιὰ στρο-  
φῇ ὁ χεῖμαρος εἶπαν ξερός κι' ἐπαίρνε ἄλλη διεύθυνση, ἔτσι στα-  
ματήσαμε καί. Ἦσαν πιά ἄργα γιὰ ἐξερεύνηση. Σαναγυρίσαμε  
κοντὰ στὸ νερό καὶ καταυλιστήκαμε. Τρόφιμα μᾶς μένουν γιὰ  
τίσσερις μέρες. Ἀἴριο θὰ προσπαθήσουμε νὰ φτιάσουμε στὸ Νακα-  
χουάσου ἀπὸ τὸ Ἰκουίρι καὶ πρέπει ν' ἀνοίξουμε πέρασμα.

#### 29 Ἀπριλίου

Κάναμε μερικὲς ἀπόπειρες ἀπὸ κάτω στενωπὲς τοῦ εἴδαμε, ἄλ-  
λὰ χωρὶς ἐπιτυχία. Ἐδὼ τοὐλάχιστον θρυσόμαστε σ' ἓνα φαράγγι  
χωρὶς ρωγμὲς γῆς. Ὁ Κόκο πιστεύει πὺς εἶδε ἓνα φαράγγι ποὺ  
μποροῦμε νὰ περάσουμε, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐξερεύνησε. Θὰ τὸ προσπαθή-  
σουμε αὔριο, μὲ ὅλη τὴν ὁμάδα. Ἀποκρυπτογραφήσαμε πλήρως,  
μὲ πολλὴ καθυστέρηση, τὸ μήνυμα N. 35, τοῦ ὁποίου μιὰ παράγρα-  
φος μοῦ ἱγνίσκει τὴν ἐγκριση γιὰ νὰ μεταί ὁποιογραφὴ μου αὐτὴ μιὰ  
ἐκκλιση τοῦ Μπέρτραντ Ρόσελ γιὰ τὸ Βιετνάμ.

#### 30 Ἀπριλίου

Ἀρχίσαμε τὴν ἀνάβαση στὸ λόφο. Πιστεύουμε πὺς θὰ εἶ-  
σκαμε ἓνα νεκρὸ φαράγγι ἀνάμεσα αὐτὴν πλευρῇ, ποὺ εἶταν οὐκ νὰ  
εἶχαν κοπεὶ μὲ μαχαίρι, ἀλλὰ θρήναμε ἓνα στενὸ πέρασμα, ἀπὸ

τὸ ὅποιο ἀνεβήκαμε. Ἡ νύχτα μᾶς πρόλαβε κοντὰ στὴν κορφή καὶ κοιμηθήκαμε κατ' εἶς πολὺ κρύο.

Ἡ Λόλο φόφησε, θόμα τοῦ θύαιου ταμπαραμέντου τοῦ Οὐρμπάνο, πού τῆς φότφσε μὴ σφαῖρα στὸ κεφάλι.

Τὸ ράδιο Ἰθάκη ἀνέγγειλε πὺς οἱ Χιλιανοὶ ρεπόρτερς δῆλωσαν πὺς τὸ ἀντάρτικο εἶναι τόσο ἰσχυρὸ, ὥστε πολιορκεῖ τὶς πόλεις καὶ τελευταία ἐπίσσε δυὸ στρατιωτικὰ καμάνια γεμάτα τροφές.

Ἡ ἐπιθεώρηση Σιδίμπρα δημοσίευσε μὴ συνέντευξη τοῦ Μπαρρίντος, ὁ ὅποιος ἀνέμεσα στ' ἄλλα, παραδέχεται πὺς ἔχει στρατιωτικούς συμβούλους γιάννηδες καὶ πὺς τὸ ἀντάρτικο εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν τῆς Βολιβίας.

#### ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Τὰ πράγματα παρουσιάζονται σχεδὸν ὁμαλά, ἀν καὶ θρηνοῦμε δυὸ ἀπώλειες: τοῦ Ροῦμπιο καὶ τοῦ Ρολάντο. Ὁ θάνατος τοῦ τελευταίου εἶταν ἓνα σκληρὸ χτύπημα, γιατί σκεπτόμουν νὰ τὸν ἀφήσω σὰ διοικητὴ ἐνὸς δευτέρου πιθανοῦ μετώπου.

Πραγματοποιήσαμε τρεῖς νέες ἐπιχειρήσεις. Σὲ συνολό τους εἶχαν θετικὰ ἀποτελέσματα καὶ ἡ μὴ ὑπῆρξε πέρα πολὺ ἐπιτυχία: ἡ ἐνέδρα στὴν ὁποία σκοτώθηκε ὁ Ἐλ Ροῦμπιο.

Κατὰ τὰ ἄλλα, ἡ ἀπομόνωση διατηρεῖται διλοκληρωτική. Οἱ ἀρρώστειες ὑπόσκαψαν τὴν ὑγεία ὀρισμένων συντρόφων καὶ ἀναγκαστήκαμε νὰ διακρίσουμε τίς δυνάμεις, γεγονός πού μᾶς ἀφαίρεσε πολὺ ἀποτελεσματικότητα.

Ἀκόμα δὲν κατορθώσαμε ν' ἀποκαταστήσουμε ἐπαφὴ μὲ τὸν Χοσέκιν. Ἡ ἔσση τῶν χωρικῶν δὲν ἀναπτύσσεται καθόλου, ἀν καὶ φαίνεται πὺς θὰ τελειώσουμε πετυχαίνοντας τὴν οὐδετεροποίηση τοῦ πολὺ μεγαλύτερου μέρους μὲ τὴν ὀργανωμένη τρομοκρατία. Ἡ ὑποστήριξη θάρθει οἱ συνέχεια. Δὲν ὑπάρχει κανένας νεοστρατολογημένος, καί, πέρα ἀπὸ τοὺς νεκρούς, χάσαμε τὸ Λόρο, πού ἐξαφανίστηκε μετὰ τὴ συμφορὰ τοῦ Ταπερίλλας.

Ἀνέμεσα σὰ συμβάντα πού σημειώσαμε στὸν τομέα τῆς στρατιωτικῆς στρατηγικῆς, μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑπογραμμίσαι:

α) Μέχρι ἐδῶ ὁ Ελεγχος δὲν μπόρεσε νὰ γίνῃ ἀποτελεσμα-

τικός' μας ένοχλούν, αλλά μπορούμε και μετακινούμεθα γιατί έχουν λίγη εδωκινσία και είναι αδύνατοι' Εξ άλλου, μετά την τελευταία ενέδρα έναντιόν των σκυλιών και του έγκυμνασής τους, πρέπει να υποπτευθεί πώς θα φυλάγονται και δεν θα μπαίνουν στα δόση.

β) Τα χτυπήματα εξακολουθούν, αλλά τούτη τη φορά και από τις δυο μεριές, και μετά τη δημόσια του έρθου μου στην 'Α-δάνα, δεν πρέπει να υπάρχει αμφιβολία για την παρουσία μου έδω. Φαίνεται βέβαια πώς οι Βορειοαμερικάνοι θα επέμβουν σκληρά έ-δω και ήδη στέλλουν έλικόπτερα και, ίσως, και πρασινοσκούφηδες. Άν και δεν φάνηκαν ακόμα.

γ) 'Ο στρατός (τουλάχιστον ένας λόχος ή δύο) βελτιώνει την τεχνική του: μάς αϊφνίδισε στην Ταπερίλλας και δεν έχασε το ήθικόν του στην 'Ελ Μάζον.

δ) 'Η κινητοποίηση των χωρικών είναι άνοπακτη, εκτός από τη συλλογή πληροφοριών, που δεν είναι επείγουσα' δεν είναι ούτε πολύ τολμηροί, ούτε πολύ αποτελεσματικοί. Μπορούμε να τους εκ-μηνδένισουμε.

Τò πόστο του Τσίνο άλλαξε και θα είναι μαχητής μέχρι τη δημιουργία δεύτερου ή τρίτου μετώπου.

'Ο Δαντόν και ο Κάρλος έγιναν θύματα της διασώσης τους και της σχεδόν απελπισμένης επιθυμίας τους να φύγουν' επίσης και της έλλειψης εκ μέρους μου άπορασαιστικότητας για να τους εμποδίσω. Έτσι οι επικοινωνίες με την Κούβα (Δαντόν) κόπηκαν και χάθηκε και το σχέδιο δράσης για την 'Αργεντινή (Κάρλος).

Με λίγα λόγια: Ένας μήνας που τα πάντα κύλισαν φυσιολο-γικά, έαν τα άπρόσπατα τα θεωρήσουμε άναπόφευκτα στο άνταρ-τικο. Τò ήθικόν είναι καλό σε όλους τους μαχητές που πέρασαν τις προκαταρκτικές εξετάσεις του άνταρτικού.

7  
Μάης 1967

#### 1 Μάη

Γιορτάζουμε αυτή την ημερομηνία ανοίγοντας το πέρασμα, αλλά προχωρώντας πολύ λίγο. Δεν φτάσαμε ακόμα στο σημείο όπου χωρίζονται τα νερά.

Ο 'Αλμίντα μίλησε στην 'Αδένα, ρίχνοντας λαλιούδια οι μίνα και στους Ενδοξους Βολιβιανούς άντάρτες. Ο λόγος του ήταν μακρύς, αλλά καλός.

Μας μένουν τρόφιμα για τρεις μέρες. Σήμερα ο Νάτο σκότωσε ένα πουλί με σφενδόνη' μπαίνομε στην εποχή των πουλιών.

#### 2 Μάη

Μέρα άργης προώθησης και σύγχυσης στο γεωγραφικό τομέα. Περιπατήσαμε στην πραγματικότητα δυο ώρες, έπειδή δυσκολευόμαστε στο άνοιγμα του περάσματος. Μπήρεσα να επιστημόνα από το ύψωμα ένα σημείο κοντά στο Νακαχουάσου που δείχνει πώς είμαστε πολύ βορινά, αλλά δεν υπάρχει κανένα σημάδι του 'Ικουρι. Διέταξα τον Μιγλil και τον Μπενίνιο ν' ανοίγουν το πέρασμα δια της μέρας για να προσπαθήσουμε να φτάσουμε στο 'Ικουρι ή τουλάχιστον οι νερά, γιατί δεν έχουμε. Μας μένουν τρόφιμα για 5 μέρες, αλλά φτωχικά.

Το Ράβιο - 'Αδένα εξακολουθεί την επίθεση πληροφοριών για τη Βολιβία, με νέα παραφουσκωμένα.

Τ'όψομετρο: 1760 μ. Κοιμήθήκαμε στα 1730 μ.

### 3 Μάη

Ύψος για μία δολύληρη μέρα ανοίγουμε άσταμάτιστα ένα δρόμο, που μάς επέτρεψε μίαν άνετη πορεία 2 όρων, φτάσαμε σ' ένα χείμαρρο μ' άρκετο νερό, που φαίνεται ν' αραδιά κατά τ' όρος. Άδριο θ' άκνούμε άναγνώριση ν' άδωμε άν αλλάζει πύτη ή κατεύθυνση, εξακολουθώντας δέξαια τ' εξαίόγγωμα. Μάς μένουν μόνο για δύο μέρες τρέφωμα, και σ' άί λίγη ποσότητα. Βρισκόμαστε σ' ύψόμετρο 1080 μ., 200 μ. π' όψη από τ' όπίσθιο τ' ό Ναια-χούσου. Άκούγεται μακρινά θόρυβος μωτέρ, χωρίς ν' άπορεί ν' άντοπίσει κανείς κατά π' ό άκρίβως.

### 4 Μάη

Τ' ό πρωτ' εξακολουθήσαμε τ' άνοιγμα τ' ό δρόμου, ένώ ό Κό-κο και ό 'Αν'όότο έρευνόσαν τ' ό χείμαρρο. Ξαναγύρισαν σ' ό 4 μ.μ. έβεβαιώνοντας π' ό χείμαρρος έστριβε άνατολικά και νότια, μ' όποι-ρεί λοιπόν ν' άίναί ό 'Ικούρι. Διάταξη ν' άθρον τ' ός ματωτέρους και ν' άκολουθήσουν τ' ό ποτάμι κατά τ' ό ρεύμα τ' ό. Άναχωρήσαμε σ' ό 1 και 30' μ.μ. και σταματήσαμε σ' ό 5 μ.μ., δέξαια τ' όττη τ' ό φορά π' ός ή γενική κατεύθυνση ε'ίταν άνατολικά — όρειο - άνατολικά. Κατά συνέπεια δέν μ' όροόσε α'ότ' ός ε'ίταν ό 'Ικούρι. Όι ματωτέρους ε'ίταν π' ός δέν όρηκαν νερό και π' ός εξακολουθ'όν ν' άλέπουν κατάξερους τόπους. Άποφασίσαμε ν' άνεχίσουμε π' ός τ' ό μπροστά, μ' ό τ' ό σέψη ν' άίμε π' ός τ' ό Ρίο Γκράντε. Σκο-τώσαμε ένα κακαρί<sup>37</sup> π' ό μ' όρδ'όστηκε σ' ός ματωτέρους, γιατί δέν έφτανε για δ'όλους.

Μάς μένει έλάχιστη τροφή για δύο μέρες.

Τ' ό ράδιο άνάγγειλε τ' ό σύλληψη τ' ό Λόρο, τραυματιομένου σ' ό πόδι. Μ' όχρι τ' όρα όι δηλώσεις τ' ό ε'ίναί καλές. Τ' ό πάντα δεί-χνουν π' ός δέν τραυματίστηκε σ' ό σπ'ότι, άλλά κάπου άλλοδ, πιθαν'ώς προσπαθώντας ν' άεργ'όγει.

Ύψόμετρο: 980 μ.

37. Παντί π' ό μ' όρδ'όζει καν'όκά, έταν δέμνει ν' άλησάδουν άν'όρω-ποι ή ζ'όα.

## 5 Μάη

Κάναμε πέντε ώρες αποτυπωματικής πορείας και διανύσαμε 12 έως 14 χλμ. Φτάσαμε σ' έναν καταυλισμό προτομασμένων από τόν 'Ιντι και τόν Μπενίνο. Βρισκόμαστε λοιπόν στον ξεροπόταμο Κόνγκρεϊ, που δέν υπάρχει σ'ε χάρτη, πολύ βορεινότερα από εκεί που νομίζαμε ότι βρίσκεται. Αυτό μας δημιουργεί πολλά ερωτήματα: Ποι είναι ο 'Ινκουρι; Δέν αλφειδιάστηκαν μέσα στον 'Ι-κουρι; ο Μπενίνο και ο 'Ανθότο; Οι επιτιθέμενοι μήπως είναι άντρες του Χοσνίν;

Σκεφτόμαστε να καταυθυνθούμε άμέσως πρὸς τὴν 'Αρκοῦδα, όπου πρέπει νά μᾶς είχαν μείνει κάτι από τρόφιμα γιὰ κολατσιό δυο μερών, και από και στον παλιό καταυλισμό. Σκοτώσαμε σήμερα 2 μεγάλα πουλιά και ένα κακαρέ, έτσι οικονομίσαμε τροφή γιὰ νά-χουμε και ρεζέρβα γιὰ δυο μέρες: σούπες σὲ φακαλάκια και κρέας νοσάεβα. 'Ο 'Ιντι, Κόνο και ο Γιατρός Έστησαν ἐνῶθρα γιὰ κυνήγι.

'Αναγγέλλημε πὼς ο Νταμπρέ θὰ δικάσεται ἀπὸ στρατοδικαίῳ στὸ Καμπίρι σὺν πιθανὸς ἀρχηγὸς ἡ ὀργανωτὴς τοῦ ἀντάρτικου. 'Η μητέρα του φτάνει αὔριο και δέν γίνεται και λίγος θόρυβος γύρω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπόθεση. Κανένα νέο ἀπὸ τὸν Λόρο.

Ήφόμετρο 840 μ.

## 6 Μάη

Οι ὁποιοισμοί μας γιὰ τὴν 'Αρκοῦδα ἀποδείχτηκαν τελικὰ λανθασμένοι, γιατί ἡ ἀπόσταση μέχρι τὸ σπιτάκι τοῦ ξεροπόταμου ἐκτείνεται μακρότερα ἀπ' ὅτι προβλέπαμε και ὁ λόγος εἶταν ἀπέραστος. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀνοίξουμε πέρασμα. Φτάσαμε στὸ σπι-τάκι στὶς 4 καὶ 30' μ.μ., ἀπὸ πέρασαμε φηλιώματα 1400 μ. μὲ ἄντρες ἐξαντλημένους ἀπὸ τὴν πορεία. Φάγαμε τὸ προτελευταίο, λιτό, γεῖμα μας: μὲ πέρδικα ποχγάμε δώσει στὸν ματωτέρο (Μπενίνο) και στοὺς δυο πὸ τὸν ἀκολουθοῦσαν στὴν πορεία.

Τὰ νέα περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὴν ὑπόθεση Νταμπρέ.

Ήφόμετρο: 1100 μ.

## 7 Μάη

Φτάσαμε ξημερώματα στον καταυλισμό της 'Αρκούδας, όπου μ'ας περίμεναν 8 κουτιά γάλα, κι' έτσι κάναμε ένα δυναμωτικό πρόγευμα. Βγάλαμε μερικά πράγματα από τὸ γειτονικό σπύλαιο, ἀνάμεσα στὰ ἔσχατα ἔνα μ'αὐτὸν γιὰ τὸν Νάτο, πού θὰ εἶναι τὸ μπαζούνα μας μὲ 5 ἀνταρρακτικές χειροβομβίδες. Ὁ Νάτο πᾶει ἄσχημα μετὰ ἀπὸ μιὰ κρίση ἡμετῶν. Μόλις φτάσαμε στὸν καταυλισμό, οἱ Μπενίνο, Οὐρμπάνο, Λέον, Ἀνθέτο καὶ Παμπλίτο πήγαν νὰ ἐρευνήσουν τὴ μικρὴ φάρμα. Φάγαμε τὶς τελευταῖες σοσέες κρέατος, ἀλλὰ εἴχαμε μιὰ προμήθεια λίπος στὸ ὑπόγειο. Βρήκαμε ἱχθυὸ ἀπὸ πατήματα καὶ ὑπάρχουν καὶ μικροζῆμιές, πού δείχνουν πὺς πέρασαν ἀπὸ δῶ στρατιῶτες. Κατὰ τὴν αὐγὴ, οἱ ἀνιχνευτὲς γύρισαν μ' ἄδεια χέρια: οἱ στρατιῶτες εἶναι στὴ φάρμα κι' ἔχουν κόψει τὰ καλαμπόκια. (Πέρασαν 6 μῆνες ἀπὸ τότε πού ἄρχισε ἐπίσημα τὸ ἀντάρτικο μὲ τὸ φτάσμά μου).

Γυόμετρο: 850 μ.

## 8 Μάη

Πολὺ νωρίς τὸ πρωὶ ἐπέρμεινα νὰ τακτοποιηθοῦν οἱ κρυφθῆνες καὶ νὰ κατεβάσουμε κι' ἄλλο κουτί μὲ λίπος, γιὰ νὰ γεμίσουμε δοχεῖα, γιατί εἶναι τὸ μόνο πού ἔχουμε γιὰ φαγητό. Κατὰ τὶς 10 καὶ 30' ἀκούσαμε μεμονωμένους πυροβολισμούς στὴν ἐνέδρα· δύο ἄσπιλοι στρατιῶτες ἀνέβαιναν τὴν Νακαχουάσου. Ὁ Πάτο πύστεψε πὺς εἶταν κάποια ἐμπροσπορευτική. Τὸς τραυμάτισε στὸ πόδι, καὶ στὴν κοιλιά ἑλαφρά. Τὸς εἶπε πὺς τρέσῃζε γιατί δὲν σταμάτησαν στὴν προσταγὴ του. Ἀθεοί, φυσικά, δὲν εἶχαν ἀκούσει τίποτα. Ἡ ἐνέδρα εἶχε στήθει ἄσχημα καὶ ὁ Πάτο δὲν εἶχε συμπεριφερθεῖ καλά: πολὺ νευρικά.

Ἡ κατάσταση βελτιώθηκε ὅταν ὁ Ἀντόνιο καὶ μερικοὶ ἄλλοι σπείλθηκαν δεξιά. Τὸ συμπέρασμα ἔγινε ἀπὸ τὶς δηλώσεις τῶν στρατιωτῶν, πού βρίσκονται κοντὰ στὸ Ἰκουίρι, ἀλλὰ ἔλεγαν φέμματα. Τὸ μεσημέρι αἰχμαλωτίσαμε δύο πού κατέβαιναν πρὸς τὴν Νακαχουάσου: ἀήλωσαν πὺς εἶταν διασπικτοί, γιατί πήγαν γιὰ κυνήγι καὶ στὴν ἐπιστροφή τους ἀπὸ τὸν Ἰκουίρι, διαπίστω-



σαν πώς ο λόχος τους έχει εξαφανιστεί και πήγαιναν να τον βρουν·  
Έλεγαν φέματα κι' αὐτοί. Στην πραγματικότητα στρατοπέδευαν στο  
χωράφι που ήταν γιά κυνήγι και προσπαθούσαν να βρουν τρόφιμα  
στη φάρμα μας, γιατί τὸ ἑλικόπτερο δὲν ἔρχόταν να τοὺς ρίξει  
ἐφόδια. Πήραμε ἀπὸ τοὺς δυὸ πρώτους πακέτα μὲ φημένο και ἔ-  
φητο καλαμπόκι, 4 κουτιά φάρια, και ἐπιπλέον ζάχαρη και καφῆ.  
Τὸ πρόβλημα τῆς τροφῆς γι' αὐτὴ τὴ μέρα ἐπελάρσθη με τὴ βο-  
ήθεια τοῦ λίπους ποὺ τὸ φάγαμε σὲ τεράστιες ποσότητες· μερικὸι  
ἀρρώστησαν.

Ἀργότερα ἡ σκοπιὰ παρατήρησε ἐπαναλαμβάνόμενα; διεισ-  
δύσεις στρατιωτῶν, ποὺ ἔφταναν μέχρι τὴ τροφογῆ τοῦ ποταμοῦ και  
ξανέφευγαν. Ἡ ἔνταση εἶταν γενικὴ όταν φτάσαν 27 στρατιῶτες.  
Κάτι ἀνύμωλο εἶδαν και ἡ μονάδα, μὲ διοικητὴ τὸν ὑπολοχαγὸ Λο-  
ρέντο, προχώρησε. Ὁ Λορέντο ἀνοίξε πῦρ και σκοτώθηκε ἐπὶ τό-  
που όπως και δυὸ νεοσύλλεκτοι. Ἐπερθε ἡ νύχτα και οἱ δικοὶ μας  
προχώρησαν. Αἰχμαλώτισαν 6 στρατιῶτες. (Ὁ ἄλλοι ὑποχώρησαν.

Ἀπολογισμός: 3 νεκροὶ και 10 αἰχμάλωτοι, μὲ δυὸ πληγωμέ-  
νους. 7 M—1 και 4 μάουζερ, προσωπικὸς ἐξοπλισμός, πολυμορφί-  
δια και μερικὰ τρόφιμα ποὺ θὰ φτιάξουμε με τὸ λίπος γιὰ νὰ καλ-  
μάρουμε τὴν πείνα μας. Κοιμήθηκαν ἐκεῖ.

## 9 Μάη

Σημειώθηκαν σὲ 4 (ἐγὼ δὲν κοιμήθηκα) και ἀφίγαμε τοὺς  
στρατιῶτες ἀπὸ τοὺς μιλήσαμε. Τοὺς πήραμε τὶς στρατιωτικὲς  
στολὲς και τὰ στρατιωτικὰ παπούτσια και τοὺς τὰ ἀντικαταστή-  
σαμε με ἄλλα. Αὐτοὺς ποὺ μᾶς εἶπαν φέματα, τοὺς διώξαμε με  
τὰ σόβρακα. Πήγαν κατὰ τὴ φάρμα, κουβαλώντας και τὸν τραυ-  
ματία. Κατὰ τὶς 6 και 30' ἀποτραβήχτηκα πρὸς τὸν ζερόποτα-  
μο τῶν πύθρων, ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς σπηλιᾶς σὴν ὁποία ταχυποσι-  
ήσαμε τὰ λάφυρα. Γιὰ φαῖ, μᾶς μῆνει μόνον λίπος. Ἐνωθε ἀδύνα-  
μος και χρειάστηκε νὰ κοιμηθῶ 2 ὥρες γιὰ νὰ μπορέσω νὰ συν-  
χίσω σιγὰ-σιγὰ τρεκλίζοντας. Ὅλοι, γενικά, ἔτσι: πορευόμεστε.  
Φτιάσαμε σούπα με λίπος στὸ πρῶτο νερὸ ποὺ βρήκαμε. Οἱ ἄντρες  
εἶναι ἀδύνατοι και πολλοὶ ἔχουν οἰδήματα.

Τὸ βράδι ὁ στρατὸς ἀνακοίνωσε τ' ἀποτελέσματα τῆς συμπλο-

κῆς, ἀναφέροντας τοὺς νεκροὺς καὶ τραυματίες του, ἀλλὰ δὲ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Ἀνέγγειλε μεγάλαις μάχαις καὶ θαριεῖς ἀπώλειαις ἀπὸ τῆς μεριᾶς μας

#### 10 Μάη

Ἐξακολουθοῦμε νὰ προχωροῦμε σιγὰ - σιγὰ. Φτάνοντας στὴν καταυλισμὸ πού θίσκεται ὁ τάφος τοῦ Ἑλ Ραΐμπε, ὤρθηκα σὲ κακὴ κατάστασις τὸ τῶφρον πού εἶχα ἀφήσει καὶ τὸ λίπος. Τὰ μαζέψαμε ὅλα. Δὲν ὑπάρχουν ἵχνη στρατιωτῶν. Διασχίσαμε τὸν Νάκαχουάσου μὲ προφύλαξη καὶ ἀρχίσαμε τὸ δρόμο πρὸς τὴν Πι-ρρέντα, ἀπὸ ἑναν αὐχένα πού ἔξερεῖνθαι ὁ Μιγέλ, ὁ δρόμος του ὅμως δὲν ἔχει ἀνοίχτει καλὰ. Σταματήσαμε στὶς 5 τὸ ἀπόγευμα καὶ φάγαμε τῶφρον καὶ λίπος.

Ἰψόμετρο: 800 μ.

#### 11 Μάη

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ξεκίνησε πρῶτῃ ἡμεῖνα πίσω γιὰ ν' ἀκούσω τὰ νέα. Λίγο μετὰ, ὁ Οὐρμπάνο ἦρθε γιὰ νὰ μοῦ πει πῶς ὁ Μπενίνο σκότωσε ἕνα πακάρι, καὶ ζήτησε τὴν ἔξοδα ν' ἀνέφει φοιτᾶ καὶ νὰ τὸ κομματιάσει. Ἀπορροίσαμε νὰ μένουμε γιὰ νὰ φῶμε τὸ ζῶο, ἐνῶ οἱ Μπενίνο, Οὐρμπάνο καὶ Μιγέλ ἔξακολουθοῦσαν ν' ἀνοίγουν δρόμο πρὸς τὴ λίμνη. Στὶς 1 μ.μ., ξαναρχίσαμε τὴν πορεία καὶ καταυλιστήκαμε στὶς 6 μ.μ. Ὁ Μιγέλ καὶ οἱ ἄλλοι ἔξακολουθοῦσαν νὰ προχωροῦν.

Πρέπει νὰ μιλήσω σοβαρὰ μὲ τοὺς Μπενίνο καὶ Οὐρμπάνο: ὁ πρῶτος ἔφαγε ἕνα κουτί κονιάκ τῆς μέρας τῆς μάχης καὶ ἀρνήθηκε πῶς τῆκαμε, καὶ ὁ Οὐρμπάνο ἔφαγε ἕνα μέρος τοῦ τῶφρου στὸ στρατόπεδο τοῦ Ἑλ Ραΐμπε.

Ἀγγέλθηκε πῶς ὁ συνταγματάρχης Ρόσα, διοικητὴς τῆς 4ης μεραρχίας πού ἔρθε στὴν περιοχὴ, ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὰ καθήκοντά του.

Ἰψόμετρο: 1060 μ.

## 12 Μάη

Προχωρήσαμε άργά. 'Ο Οθρμάνο και ό Μπενίνιο άνοιγαν τώ δρόμο. Στίς 3 μ.μ., διακρίναμε τή λίμνη σέ απόσταση 5 χιλ.μ. περίπου, και σέ λίγο βρήκαμε έναν παλιό δρόμο. Ξέ μιά ώρα βρήκαμε ένα άπέραντο χωράφι μέ καλαμπόκια και κολοκύθες, άλλα χωρίς νερό. Ψήσαμε κολοκύθια και τά σωτάραμε μέ λίπος και ξιουτσιρίσας καλαμπόκια· ψήσαμε επίσης καλαμπόκια. Κείνοι πού πήγαν γι' άναγνώριση ξαναγύρισαν λέγοντας πώς πέρασε πάνω στό σπίτι του Τσίτσου, όπως είχε γίνει και τήν προηγούμενη φορά, πού ό ύπολογιστής Χένρυ Λορέντο όνομάζει καλό φίλο, στό ήμερολόγιό του. Δέν βρισκόταν σπίτι του, άλλα είχε 4 πειόν και μιά ύπνυρέφια πού ήρθε νά τήν βρεί ό άντρας της. Τόν κρατήσαμε. Μαγειρέψαμε χορινό μέ ρύζι, ψητό, και κολοκύθια. 'Ο Πόμπο, 'Αρτοφόρο, Βόλλυ και Ντάριο ήμειναν γιά νά φυλάξουν τούς σάκκους. Δυστυχώς δέν βρήκαμε νερό έξω από τό σπίτι.

Αποτραβήχτηκαμε στίς 5 και 30', σιγά - σιγά, και έβλεπε δέν άρρωστούς. 'Ο νοκομάρχης δέν ήρθε και τού άφήσαμε σημείωμα μέ κείνα πού χρησιμοποιήσαμε. Πληρώσαμε τούς πεόν και τήν ύπνυρέφια από 10 δολ. στόν καθένα, γιά τή δουλειά τους.

Γιόφμετρο 960 μ.

## 13 Μάη

Μέρα μέ ρεφίματα, πορρές, ήμετούς και διάρροια: ένα άλγθινό κοντσέρτο. Μείναμε έντελώς άκίνητοι, προσπαθώντας νά χωνέψουμε τώ χορινό. Έχουμε δυό κουτιά νερό. Αισιάνθηκα άσχημα, μέχρι πού έκαμα ήμετό. Μετά από αυτό, άνακουφίστηκα. Τό βράδι φάγαμε ψημένο κολοκύθι και καλαμπόκι, τά ύπόλοιπα της χτεσινής γιορτής, τούλάχιστον δυο μπορούσαν. Όλα τά ράδια άναγγέλλουν επίμονα πώς στή Βενεζουέλα άπέτυχε μιά απόβιβαση Κουβανών, και πώς ή Κυβέρνηση τού Λεονί έθεσε τά ένόματα και τούς βαθμούς τών άνδρών. Δέν τούς γνωρίζω, άλλα τά πάντα δείχνουν πώς κάτι πήγε άσχημα.

#### 14 Μάη

Ξεκινήσαμε νωρίς, χωρίς πολύ κουράγιο, γιά νά φτάσουμε στη λίμνη Πιριέντα, από ένα μονοπάτι που ανακάλυψαν ο Μπενίνο και ο Κάμπα, οι μόνι άναγνώριση. Πριν ξεκινήσουμε μάζεψα όλους τους άντρες και τους έκανα παρατηρήσεις γιά τή πρόβλεψη πάνω στα όποια σκοντάφτουμα. Βασικά, τή πρόβλεψη της τροφής. 'Επέλεξε τον Μπενίνο πούφαγε ένα κουτί κονοκόρβα και δέν θέλησε νά τή παραδεχτεί. Τόν Ούρμπάνο γιατί έφαγε τσάρκι κρυφά και τόν 'Αντόνιο γιά τή ζήλο του νά συνεργαστεί οι κάθε τι πού έχει σχέση μέ τρόφιμα, ενώ άρνείται όταν πρόκειται γιά τίποτ' άλλο. Κατά τή συγκέντρωση άκούσαμε θόρυβο από καμινία πού πλησίαζαν. Σε μία γειτονική κρυφώνα τοποθετήσαμε 50 κολλόδες και δυό καντέρια καλαμπόκι ξεπεριρισμένο, γιά περίπτωση άνάγκης.

'Αφού είχαμε αφήσει κιόλας τή δρόμο και είμαστε άπασχολημένοι μέ τή μάζεμα φασολιών, άκούστηκαν δυό έκρήξεις κοντά μας, και οι λίγο είδαμε τήν άεροπορία πού μας «δοιμάριζε άγρια», αλλά δυό τρία χιλιόμετρα μακρότερα άπ' τις θέσεις μας. 'Εξακολουθήσαμε νά σκαρφαλώνουμε σ' ένα μικρό ύψωμα, φάνηκε ή λίμνη, και οι στρατιώτες εξακολουθούσαν νά δάλλουν. Μέ τή πίεση του ήλιου, πλησιάσαμε σ' ένα σπίτι πού τή είχαν εγκαταλείψει οι κάτοικοι του λίγο πρωτίτερα, και πού ήταν πολύ καλά έφοδιασμένο. Είχε και νερό.

Φάγαμε ένα νοστιμότατο φρικασό μέ κοτόπουλο και ρόζι και μείναμε κει μέχρι τις 4 ή 5 βρα.

#### 15 Μάη

Τίποτα γιά σημείωση.

#### 16 Μάη

Στήν άρχή της πορείας, μ' έπιασε ένας δυνατός κολικός μέ έμετούς και διάρροια. Τόν σταμάτησα μέ ντεμερόλ, έχασα τις αισθήσεις μου ενώ μέ μεταφέρανε πάνω οι μιά χαμάκ. "Όταν ξύ-

πηγα είχα πολύ άνακουφιστεί, αλλά τά είχα κάνει έπάνω μου σά μυρό. Μούδωσαν ένα παντελόνι, αλλά από έλλειψη νερού, θρωμάω σατίλια, σά μιά λεύγα. Περάσαμε όλη τή μέρα άκίνητοι, έ-γώ μέ ύπνυγλία συνέχεια. Ό Κόκο και ό Νάτο έκαναν άναγνώριση στά περίχωρα και έρήκαν ένα έρμό που τραβά θύρεια και νότια. Τόν άκολουθήσαμε τό βράδι όσο ύπήρχε τό φεγγάρι, και μετά κα-θήσαμε νά ξεκουραστούμε.

Πήραμε τό μήνυμα 36 πού άφήνει νά φανεί ή τέλεια άπο-μόνωση μέσα στην ύπαια βουκόμαστε.

#### 17 Μάη

Έξακολουθήσαμε τήν πορεία μέχρι τή 1 μ.μ., όποτε φτά-σαμε σ' ένα προιονιστήρι, πού προφανώς τό εγκατέλειψαν τρείς μέ-ρες νωρίτερα. Βρήκαμε ζάχαρη, καλαμπόκι, λίπος, άλεύρι νερό σά θαρέλια, φερμένο από μακριά, φαίνεται. Καταλιστήκαμε καί, ενώ οί άντρες πήγαν γι' άναγνώριση τών έρμών πού ξεκινούσαν από τόν καταλισμό, κατά τό δάσος. (1) Ραούλ παρουσιάζει ένα ίξέλικωμα στο γόνατο πού του προξενεί δυνατούς πόνους και τόν έμποδίζει νά περπατά. Του δάλαμε ίσχυρά αντιδωτικά και του κάναμε παρακέντηση. Διανύσαμε 15 χιλμ. περίπου.

Ύψόμετρο: 920 μ.

#### 18 Μάη

Ρομπέρτο — Χουάν Μάρτιν.

Περάσαμε τή μέρα ένεδεύοντες γιά τήν περίτωση πού θα έρχόντουσαν έργάτες ή στρατός. Τίποτα νέο. Ό Μιγέλ άναχώ-ρησε μαζί μέ τόν Παμπλίτο, γιά νά βρουν νερό σά δυο ώρες πε-ρίπου από τόν καταλισμό, από ένα έρμό πού είναι διαδωτός. Έγινε παρακέντηση στο Ραούλ και τραβήξαμε 50 κ.έ. πυώδες ύ-γρό. Του έγινε γενική άντιμολωματική θεραπεία. Δέν μπορεί νά κάνει ένα θήμα. Έκαμα τό νεμπούτο μου σάν δοντογιατρός σέ τοúτο τό άντέρτικο. Τό έξυλαστήριο θήμα ήταν ό Κάμπα. Τά πάντα πήγαν καλά. Φάγαμε φυμή πού φήσαμε σ' έναν μικρό φούρνο, και τό βράδι ένα ζουμί πού μέ άρρώστησε φοδερά.

## 19 Μάη

Ἡ ἐμπροσθοφυλακή ἔφυγε ζημερώματα γιὰ νὰ στήσῃ ἐνέδρα στὴ διασταύρωση τῶν ὁδῶν· πήγαμε στὴ συνέχεια ν' ἀντικαταστήσουμε ἓνα μέρος τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς· τὸ ὅποιο γύριζε, γιὰ νὰ βρεῖ τὸ Ραούλ καὶ νὰ τὸν φέρει μέχρι τῆ διασταύρωσης. Τὸ ὅποιο τοῦ κέντρου συνεχίσαμε μέχρι τὸ νερὸ γιὰ ν' ἀφήσῃ τοὺς σάκους, νὰ ξαναγυρίσῃ μετὰ νὰ πάρῃ καὶ τὸν Ραούλ. Ὁ Ἀντόνιο ἔκαμε μὴ μικρὴ ἀναγνώριση πρὸς τὰ κάτω καὶ ὅρῃς ἕναν ἐγκαταλειμμένον καταυλισμὸ στρατιωτῶν. Ἐπῆρξαν ἐκεῖ ὑπολείμματα ζερῶν τροφῶν. Τὸ Νακαχουάσου δὲν πρέπει νὰ εἶναι μακριὰ καὶ ὅποιο πῶς πρέπει νὰ φτάσαμε πάνω ἀπὸ τὸν ξηροπόταμο τοῦ Κογκρέ. Ἐβρεχε ὅλη τὴ νύκτα, ἀντίθετα μὲ τὴς προβλέψεις μας. Ἐχουμε τροφίμα γιὰ 10 μέρες καὶ ὑπάρχουν σὰ περίχωρα κολοούθες καὶ καλαμπόκια.

Υψόμετρο: 780 μ.

## 20 Μάη

Καμίλο

Μέρα χωρὶς μετακινήσεις. Τὸ πρὶν τὸ κέντρο ἔστησε ἐνέδρα καὶ τὸ ἀπόγευμα ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴν ἐμπροσθοφυλακή, πάντα ὑπὸ τὴν διοίκηση τοῦ Πάμπο, ποὺ πιστεύει πῶς ἡ θέση ποὺ διέλεξε ὁ Μιγέλ εἶναι κακὴ. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ἐπιθεώρησε τὴς ἐκβολὴς τοῦ χειμάρρου καὶ ὅρῃς πῶς τὸ Νακαχουάσου ἀπῆγε δυὸ ὥρες, χωρὶς γυλιούς ἡμῶς. Ἀκούστηκε καθαρὰ πυροβολισμὸς χωρὶς νὰ ξέρωμε ποὺς πυροβόλησε. Στὴ ἑξῆς τοῦ Νακαχουάσου ὑπάρχουν σημάδια ἑνὸς ἄλλου στρατιωτικοῦ καταυλισμοῦ ποὺ πρέπει νὰ εἶταν γιὰ δυὸ σὺλαμους. Ἐπεισοδίου μὲ τὸν Λουίς ποὺ παρίστανε τὸ μισοπεθωμένον γιὰ τιμωρία τοῦ ἀπαγόρευμα νὰ πάει στὴν ἐνέδρα. Φαίνεται πῶς ἀνέδρασε καλὰ.

Σὲ μιά πρὶς - κόνφερανς ὁ Μπαρριέντος ἀρνήθηκε νὰ δεχτεῖ πῶς ὁ Ντεμπρέ εἶχε τὴν ἰδιότητα τοῦ δημοσιογράφου καὶ ἀνέγγειλε πῶς θὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ Κογκρέσσο νὰ ἐπαναφέρει τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου. Ὅλοι οἱ δημοσιογράφοι καὶ ὅλοι οἱ ξένοι τὸν ρώτησαν γιὰ τὸν Ντεμπρέ. Ἐπαρσίστηκε μὲ μιά ἀπίστευτα φτωχὴ ἐπι-

χειρωνατολογία. Είναι: ο πιο άνικανος άνθρωπος που θα μπορούσε να βρει κανείς.

## 21 Μάη

Κυριακή. Χωρίς μετακίνηση. Ξαναστήσαμε την ενέδρα το μεσημέρι, με 10 άντρες διαδοχικά. Ή κατάσταση του Ραούλ καλυπτείται σιγά-σιγά. Τούγινε και δεύτερη παρακέντηση και τραβήξαμε 40 κ.έ. όρροπουδες ύγρο. Δεν έχει πιά πυρετό, αλλά πο-νά και δεν μπορεί να περπατήσει. Αυτό είναι: ή ταρινή μου φροντί-δα. Τò βράδι φάγαμε πλουσιοπάροχα: ζουμί, χυλό, τσάρκι και κο-λοκύθια γεμιστά με ματέ<sup>38</sup>.

## 22 Μάη

Όπως έπρεπε να περιμένει κανείς, ο υπεύθυνος του προνι-στηρίου, Γκούθμαν Ρόμπλες, φάνηκε το μεσημέρι με το σπαρ και ένα του γιό μέσα σ' ένα τζιπ ξεχαρβαλωμένο. Στην άρχή φαινόταν πώς ήρθε σάν προπομπός του στρατού, γιά να δεί τί συνέβαινε. Άλλά μάς έμπιστεύτηκε σιγά-σιγά και συγκατατέθηκε να άνα-χωρήσει το βράδι γιά το Γκουτιέρρες, άφηνοντας τον γιό του σάν δμνηρο. Πρέπει να ξαναγυρίσει αύριο. Ή έμπροστωπλακή θα μεί-νει σ' ενέδρα όλη τη νύχτα, και αύριο θα περιμένουμε μέχρι τις 3 μ.μ. Θα πρέπει στη συνέχεια να άποτραβήχτομε, γιατί ή κατέ-σταση μπορεί να γίνει επικίνδυνη. Όλα δείχνουν πώς ο άνθρω-πος δεν θα μάς προδώσει, αλλά δεν ξέρουμε άν θα τή καταφέρει να κάνει τή φόνια, χωρίς να δημιουργήσει ύποψίες. Το πληρώ-σαμε δ,τι δικό του χρησιμοποιήσαμε.

Μας πληροφορήσε γιά την κατάσταση στην Ταταρέντα, στο Λιμón και Ίπίτα: δεν υπάρχει στρατός, έκτός από την Ίπίτα που άπάρχει ένας ύπολοχαγός. Ό,τι μάς είπε γιά την Ταταρέντα το άκουσε άπλω, γιατί δεν πήγε κεί.

<sup>38</sup> Καλαμίνι έραστέ χωρίς άλάτι.

#### 23 Μάη

Έντονη μέρα. Ο υπεύθυνος του προνιστηρίου δέ φάνηκε δ-  
λη τη μέρα, και παρόλο που δεν παρατηρήθηκε καμιά κίνηση,  
αποφασίσαμε ν' αποτραβηχτούμε τη νύχτα με τον διηγη, ένα παιδί  
17 χρονών. Περπατήσαμε μία ώρα στο μονοπάτι, στο φως του  
φεγγαριού και κοιμηθήκαμε στο έδαφος. Ξεκινήσαμε με τρόφιμα  
για 12 μέρες.

#### 24 Μάη

Σι δυό ώρες φτάσαμε στον Νακαγκιόσου που ήταν ξερός.  
Κατά τις 4, αναχωρήσαμε ακολουθώντας το ρεύμα του χειμάρρου  
Κογγυρί. Περπατήσαμε σιγά, λόγω του Ρινάριντο και του Μόρο.  
Φτάσαμε στον καταυλισμό που χρησιμοποιήσαμε την πρώτη μέρα  
της πορείας, στο πρώτο μας ξεκίνημα. Δεν αφήσαμε ξυνη και δεν  
είχαμε πρόσφατα. Το ράδιο μετάδωσε πως ή αίσθηση για την ισχύ  
του *habeas corpus*<sup>29</sup> στην υπόθεση Ντεμπρέ θα απορριφθεί. Έπο-  
λόγισα πως ερισκόμαστε μία ή δυό ώρες από το Σελαντίλλο. Φτά-  
νοντας στην κορυφή, θα δοίμε τι πρέπει να κάνουμε.

#### 25 Μάη

Φτάσαμε στο Σελαντίλλο οι μιάμιση ώρα χωρίς ν' αφήσουμε  
ξυνη. Περπατήσαμε δυό ώρες περίπου αντίθετα προς το ρεύμα,  
μέχρι τις πηγές του. Έκει φάγαμε και ξαναρχίσαμε την αναρρί-  
χηση στις 3 και 30' μ.μ. Περπατήσαμε ακόμα δυό ώρες. Στις 6  
μ.μ., καταυλιστήκαμε σε ύψόμετρο 1100 μ., χωρίς ν' έχουμε φάσει  
ακόμα στην κορυφή. Κατά τα λεγόμενα του παιδιού μας μένουν  
ακόμα δυό λεύγες μέχρι το τσάκο του παπού και, κατά το Μπενί-  
νιο, μία ολόκληρη μέρα πορείας μέχρι το σπίτι του Βέρτας, πάνω  
στο Ρίο Γκράντε. Θα αποφασίσουμε αύριο.

<sup>29</sup> Τίτληση της δικαστικής, νόμιμης διαδικασίας, προσαγωγή στο  
φυσικό δικαστή, σε περίπτωση σύλληψης άνομου.



## 26 Μάη

Σι δυο ὄρες πορείας καὶ ἀφοῦ διαβήκαμε τὴν κορυφὴν στὰ 1200 μ. φτάσαμε στὸ ταῦκο τοῦ θεῖου τοῦ παιδιοῦ. Δούλευαν ἐκεῖ δυο πειόν, ποὺ ἀναγκαστήκαμε νὰ πιάσουμε γιατί βάζζαν κατὰ πάνω μας, εἶσαν κουνιάδοι τοῦ γέρου ποὺ εἶχε παντρευτεῖ μὴν ἀδερφή τους. Ἑλικία: 16 ἕως 20 χρονῶν. Μάθαμε πὺς ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ πιάστηκε καὶ τὰ βουλόμενα ἔλα. Ἐπάρχουν 30 στρατιῶτες στὴν Ἰπίτα καὶ περιπολοῦν αὐτὴ τὴν περιοχὴ. Φάγαμε τηγανιτὸ χοιρινὸ καὶ κολοκύθια στὴ θράκα μὲ λίπος. Δὲν ὤπηρχε νερὸ στὴν περιοχὴ καὶ τὸ κουβαλοῦσαν μὲ θαρίλια ἀπὸ τὴν Ἰπίτα.

Φύγαμε τὸ ἑρᾶδι πρὸς τὸ ταῦκο<sup>40</sup> τῶν δύο ἀδερφῶν, αὐ 8 χλμ. ἀπόστασι: 4 πρὸς τὴν Ἰπίτα καὶ 4 δυτικά. Φτάσαμε τὴν αὐγὴ.

Ἐφόμετρο: 1100 μ.

## 27 Μάη

Μέρα τεμελιάς καί, λίγο ἀπελπισίας. Ἀπὸ ἑλα τὰ θαύματα ποὺ μᾶς εἶχαν ὑποσχέθει ἐβήκαμε μόνον λίγα ξεραμένα ζαχαροκάλαμα καὶ τὸ πιεστήριο ἄχρηστο. Ὅπως περιμέναμε ὁ γέρο ἰδιοκτητὴς τοῦ ταῦκο γύρισε τὸ μεσημέρι μὲ τὸ κάρρο του καὶ μὲ νερὸ γιὰ τὰ γουρουνόπουλα. Πρόσθεξε κάτω ἀσυνήθιστο φαύγοντας, ἐκεῖ ποὺ εἴτανε στιγμὴν ἡ ἐνέδρα τῆς ἐπισθοφυλακῆς. Τὸν πιάσαμε μαζὶ μὲ ἕναν πειόν. Ἐμείναν κρατούμενοι μέχρι τῆς 6 μ.μ. καὶ κείνη τὴ στιγμὴ τοὺς ἀφήσαμε μαζὶ μὲ τὸν νεώτερο ἀπὸ τοὺς δυο ἀδερφούς. Τοὺς εἴκαμε νὰ μείνουν στὰ περίχωρα μέχρι τὴ Δευτέρα καὶ νὰ μὴ ποὺν τίποτα.

Περπατήσαμε δυο ὄρες καὶ κοιμηθήκαμε σ' ἕνα χωράφι μὲ καλαμπόκι, ἀπὸ ὅπου ἔλ παίρναμε τὸ ὄρεμα γιὰ τὴν Καραγκουνα-ταρέντα.

<sup>40</sup> Μικρὸ ἀγρόκτημα.

## 28 Μάη

Κυριακή. Σηκωθήκαμε πρωί κι' άρχισαμε την πορεία: Μέσα σ' 1½ ώρα βρισκόμαστε στα σύνορα των τσάκος της Καραγκουταρέντα και στείλαμε τον Μπενίνο και τον Κόκο γι' άναγνώριση, αλλά ένας χωρικός τούς είδε και τόν πιάσανε. Σ' αυτόνομο διάστημα είχαμε σχηματίσει δλόκληρη άποικία κρατουμένων που δέν έβελχαν νά μ'ε φοβούνται ιδιαίτερα. Μιά γριά μαζί μ'ε τ'ε παιδιά της βάλθηκε νά φωνάζει παρακαλώντας νά τήν άφήσουμε και ο'τε ο Πάτσο ο'τε ο Πάμπλο είχαν τήν καρδιά νά τήν σταματήσουν. Τόσκαε γιά τ'ε χωριό. Καταλάβαμε τ'ε χωριό στις 2 μ.μ. πιάνοντας θέσεις στις δύο παρυφές του. Λίγο άργότερα πήραμε ένα τζιπ από τ'ε δρυχείο.

Συνολικά πήραμε δυό τζιπ και δυό φορτηγά, τ'ε μισά από ιδιώτες και τ'ε μισά από τ'ε δρυχείο. Φάγαμε λιγάκι, ήπιαμε καφέ και μετά από πολλές συζητήσεις φύγαμε στις 10.30' πρ'ε τήν κατεύθυνση της Ίπιτατσό. Σπάσαμε πρώτα ένα μαγαζί άπ' όπου πήραμε έμπορεύματα αξίας 500 δολλαρίων που τ'ε έμπιστευτήκαμε «έν μεγάλη πομ'η» στους χωρικούς γιά φύλαξη. Συνεχίζοντας τήν περιοδεία μας φτάσαμε στ'ε Ίτάι, άπου μ'ε υποδέχτηκαν πολύ καλά. Σ' ένα σπίτι, άπου βρισκόταν ή ιδιοκτήτρια τ'ε μαγαζιού τ'ε Ίπιτατσό, άρσαμε τίς τιμές των τροφίμων που πήραμε.

Μο'ε φαίνεται π'ε μ'ε άναγνώρισαν. Είχαν ένα κεφάλι τυρί και λίγο φουρνι που μ'ε έδωσαν μ'ε καφέ, αλλά υπάρχει κάτι τ'ε φεύτικο σ' αυτόν τήν ύποδοχή. Συνεχίσαμε πρ'ε τ'ε Έσπίνο, πάνω σ'ε σιδηροδρομική γραμμή της Σάντα Κρούζ, αλλά τ'ε φέρντ, ένα φορτηγό που τ'ε είχαν θάλει τήν βοηθητική, έπαθε βλάβη τρείς λευγες μακριά από τ'ε Έσπίνο. Πέρασαμε δύο τ'ε πρωί επισκευάζοντάς το και μόλις ξεκινήσαμε κυριολεκτικά «παρέδωκε τήν ψάρμα» δυό λευγες πάρα πέρα. Ή έμπροστωφυλακή κατέλαβε τήν ψάρμα και τ'ε τζιπ έκανε 4 ταξίδια γιά νά μ'ε μεταφέρει όλους.

Ύψόμετρο: 880 μ.

## 29 Μάη

Τ'ε χωριουδάκι τ'ε Έσπίνο είναι σχετικά καινούργιο, γιατί

τὸ παλιὸ σκεπάζτηκε ἀπὸ τὶς πλημμύρες τοῦ 58. Εἶναι μὴ κοινό-  
τητα τῆς φυλῆς Γκαράνι, ποὺ οἱ ἄνθρωποι τῆς, πολὺ δεῖλοί, μιλῶν  
πολὺ λίγο σπανιότικα ἢ τουλάχιστο κάνουν πῶς δὲν τὰ ξέρουν. Πο-  
λὺ κοντὰ ὑπῆρχαν ἐργάτες πετρελαίου ποὺ δούλευαν, καὶ κληρονο-  
μήσαμε ἓνα ἄλλο φορτηγὸ ὅπου θὰ μπορούσαμε νὰ χωρέσουμε 8-  
λοι : Ἡ εὐκαιρία ἔμως χάθηκε γιατί ὁ Ρικάρντο τὸ ἔρριξε μέσα  
στὸ δοθρὸ ἀπ' ὅπου δὲν μπόρεσε νὰ τὸ ξεκολλήσει. Ἡ ἡσυχία  
εἶταν Ἀπόλυτη, λὲς καὶ θροσκόμαστε σὲ ἄλλο κόσμῳ. Ὁ Κόκο εἶχε  
ἐπιφορτιστῇ νὰ μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τοὺς γειτονικοὺς δρόμους καὶ  
μᾶς ἔφερε λειψὲς καὶ ἀντιφατικὰς πληροφορίες, μέχρι τοῦ ση-  
μαίου ποὺ τὴν τελευταία στιγμὴ, ἐνῶ πεύγαμε γιὰ μὴ πορεῖα λίγο  
ἐπικίνδυνη, ποὺ θὰ μᾶς ὁδηγοῦσε ὅμως στὸ Ρίο Γκαράντε, δὲν πῆ-  
γαμε καί, ἀλλὰ χρειάστηκε νὰ πᾶμε στὸ Μουτοῖρι, ὅπου ἔχει νερό.

Ἐξ αἰτίας θύων αὐτῶν τῶν ὀργανωτικῶν προβλημάτων, φύ-  
γαμε στὶς 3.30', ἡ ὁμάδα τῆς ἐμπροστωπλακῆς μέσα στὸ τζιπ (6'  
καὶ σύνολο 7 μὲ τὸν Κόκο) καὶ οἱ ὑπόλοιποι μὲ τὰ πόδια.

Τὸ ραδιόφωνο ἀναγγέλλει ὅτι ὁ Λέρο, ποὺ εἶταν στὸ Καμίρι,  
δραπέτευσε.

### 30 Μάη

Φτάσαμε στὴ συδροδρομικὴ γραμμὴ μέρα καὶ ἀνακαλύφα-  
με ὅτι ὁ δρόμος ποὺ μᾶς εἶχαν υποδείξει καὶ ποὺ θὰ μᾶς ὁδηγοῦ-  
σε στὸ Μουτοῖρι, δὲν ὑπῆρχε. Ψάχνοντας γι' αὐτὸν βρήκαμε ἓνα  
δρόμο λατομείων ἴσα περὶ τὰ 500 μ. ἀπὸ τὴ διασταύρωση καὶ ἡ  
ἐμπροστωπλακὴ τὸν ἀκολούθησε μὲ τὸ τζιπ.

Ἐνῶ ὁ Ἀντόνιο ἀποσυρῆταν, ἓνας νεαροῦλης ἔφτασε μὲ ἓνα  
νταούφι, κι' ἓνα σκύλο καὶ ἔσαν τοῦ εἴπαμε νὰ σταματήσει, τὸ ἔ-  
σασκε. Ἐπείτα ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο, ἔφθασε τὸν Ἀντόνιο στὴν  
ἐνῆρα, στὴν εἰσοδὸ τοῦ δρόμου, καὶ μᾶς ἀπομακρυνθήκαμε κά-  
που 600 μέτρα.

Στὶς 11 καὶ 45' ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του ὁ Μίγγλ καὶ μᾶς  
εἶπε ὅτι περπάτησε 12 χλμ. πρὸς τὴν ἀνατολή, χωρὶς νὰ βρεῖ οὔτε  
σπίτια οὔτε νερό' τίποτα, ἐκεῖς ἀπὸ ἓνα δρόμο ποὺ τραβοῦσε κατὰ  
τὸ βορρᾶ. Τὸν διέταξε νὰ πάρε: τὸ τζιπ καὶ τρεῖς ἀντρες καὶ νὰ

εξερευνησει το δρόμο οτ 10 χλμ. βάθος πρὸς τὰ δόρεια και νὰ γυρίσει πρὶν νυχτώσει.

Στις 3 μ.μ., κοιμάμουν ἡσυχος, όταν ξύπνησα ἀπὸ ἕναν πυροβολισμό τῆς ἐνέδρας. Τὰ νῆα ἔφτασαν γρήγορα. Ὁ στρατὸς εἶχε προχωρήσει κι' ἔπεσε στὴν παγίδα: τρεῖς νεκροὶ και ἕνας τραυματίας, αὐτὸς εἶναι, καθὼς φαίνεται, ὁ ἀπολογισμός.

Πήραν μέρος σ' αὐτὴ τὴν ἐνέδρα: ὁ Ἀντόνια, ὁ Ἀρτοῦρο, ὁ Νάτο, ὁ Λούις, ὁ Βίλλυ κι' ὁ Ραούλ· ὁ τελευταῖος πολὺ μαλθακὰ. Ἀποτραβηχτήκαμε μὲ τὰ πόδια και κάναμε κάπου 12 χλμ. χωρὶς νὰ δροῦμε τὸν Μιγέλ. Τότε μάθαμε ὅτι τὸ τζιπ εἶχε μείνει ἀπὸ νερό. Τὸ δρόμηκαμε 3 χλμ. παρακάτω. Τότε κατοικήσαμε ἑλσι μέσα στὸ ρεζερβουάρ και ρίχνοντας κι' ἕνα φλασκὶ νερὸ φτάσαμε στὸν τελευταῖο σταθμὸ μας, ὅπου περιμέναν ὁ Χούλιο και ὁ Πάμπλο. Στις 2 ἡ ὥρα, ἔλοι μας εἶχαμε συγκεντρωθεῖ γύρω στὴ φωτιά, ὅπου φήραμε 2 παγώνια και τηγανίσαμε χοιρινό. Λάβαμε τὰ μέτρα μας ἀφήνοντας ἕνα ζῶο ζωντανό, γιὰ νὰ δοκιμάζει τὸ νερό, ὅπου θὰ βρίσκαμε.

Κατεβαίνουμε: Φτάνουμε τώρα ἀπὸ 750 μ. στὰ 650 μ.

### 31 Μάη

Τὸ τζιπ ἐξακολούθησε παλληκαρίσια τὸ δρόμο του μὲ τὰ κάτουρα και τὸ φλασκὶ τὸ νερό. Δυὸ ἐπιστάδια ἤρθαν ν' ἀλλάξουν τὸ ρυθμὸ μας: Ὁ Σρέμος πρὸς τὸ βορρὰ τέλειωσε κι' ὁ Μιγέλ ἀναγκάστηκε νὰ διακόψει τὴν πορεία του· μὲ ἀπὸ τίς ἡμέρες ἐπιτηρήσης, σταμάτησε ἕναν χωρικὸ, τὸν Γκερεγάρδο Βάργκας, ποὺ ἐρχόταν μὲ ποδήλατο γιὰ νὰ σίτσοι παγίδες: εἶταν τὸ ἐπάγγελμα του.

Ἡ στάση τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶταν καθόλου ἐν τάξει, ἀλλὰ μᾶς ἔδωσε πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τὸ ποῦ ὑπάρχει νερό. Ἐνα ἀπὸ τὰ σημεῖα ποὺ ὑπῆρχε νερό εἶταν ἀκριβῶς πίσω μας και ἔσταυλα μὲ ἡμέδα νὰ φέρει νερό γιὰ μαγείρεμα, μὲ τὸν χωρικὸ γιὰ ὁδηγός.

Φτάνοντας εἶχαν δυὸ φορτηγὰ αὐτοκίνητα τοῦ στρατοῦ και ἐπιχειρήσαν στὰ γρήγορα αἰφνδιασμό. Φαίνεται ὅτι σκότωσαν δυὸ ἀντρες. Ὁ Νάτο ρίχνοντας χωρὶς ἐπιτυχία μὲ βολή, τράβηξε μὲν

αντιαρματική χειροβομβίδα που έσκασε σχεδόν κάτω από τη μύτη του χωρίς να τον τραυματίσει, αλλά διάλυσε το όπλο του.

Συνεχίσαμε την οπισθοχώρηση χωρίς το σφυροκόπημα της αεροπορίας και περπατήσαμε κάπου 15 χλμ. πριν βρούμε άλλο μέρος με νερό. Είχε πιά νυχτώσει. Τό τζιπ έμεινε από Ελλειψη δενζίνας. Περάσαμε τη νύχτα τρώγοντας.

Ο στρατός δημοσίεψε ένα ανακοινωθέν που παραδεχόταν ότι ένας άνθρωπος αγνώστου και ένας φαντάρος σκοτώθηκαν χτές, και μάζα καταλογίζει 2 νεκρούς «που τους είδαν».

Αδριο έχω σκοπό να διασχίσω τη αιθροδρομική γραμμή και να φάξω τα δουνά.

Γόμετρο: 620 μ.

#### ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Το άρνητικό σημείο είναι που δεν μπορούσαμε να έρθουμε σ' επαφή με τον Χοακίν παρά τις περιπλανήσεις μας στα δουνά. Μερικά στοιχεία δείχνουν ότι μετακινήθηκε προς το βορρά.

Από στρατιωτική άποψη: τρεις νέες μάχες που προξενήσανε απώλειες στο στρατό, χωρίς εμείς να έχουμε ούτε μία. Επί πλέον, η είσοδός μας στην Πιριρέντα και στην Καραγκουαταρένγκα είναι σημάδια επιτυχίας. Τα σκυλιά αποδείχτηκαν άνικα και τα καταργήσαμε.

Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά είναι:

1) Έλλειψη επαφής με τον Μανόλα, τη Λά Πιζ και τον Χοακίν, που περιορίζει τον αριθμό των αντρών που αποτελούν την ομάδα τους 25.

2) Όλοκληρωτική έλλειψη στρατολογίας χωρικών, αν κι' άρχίζουν να μη μάζα φοβούνται, ενώ επί πλέον έχουμε κερδίσει τον θαυμασμό τους. Είναι ένας σκοπός που επιτυγχάνεται σιγά - σιγά και απαιτεί υπομονή.

3) Διά μέσου του Κόλλε το Κόμμα μάζα προσφέρει την συνεργασία του, χωρίς επιφυλάξεις, καθώς φαίνεται.

4) Ο θόρυβος για την υπόθεση Ντεμπερ έδωσε περισσότερη πολεμική αξία στο κίνημά μας, παρά δέκα νικηφόρες μάχες.

5) Το αντίρροπο άποικια λίγο - λίγο πολύ όφηλό ηθικά, που

είναι βέβαιο ότι αν χρησιμοποιηθεί καλά, θα είναι έγγηση επι-  
τυχίας.

6) 'Ο στρατός παραμένει άνοργάνωτος και ή τεχνική του δεν  
καλυτερεύει αισθητά.

Τò νέο τού μήνα είναι ή αλχημεία και ή απόδραση τού  
Λόρο, πού πρέπει νά μάς συναντήσει ή νά τραθήξει για τή Λά  
Πάτ, για ν' άποκαταστήσει τίς έπαφές.

'Ο στρατός έκανε γνωστό ότι συνήλασε όλους τούς χωρικούς  
πού συνεργάστηκαν μαζί μας στην περιφέρεια τού Μαζικνούρι.

Βρισκόμαστε τώρα σ' ένα στάδιο όπου ή τρομοκρατία θα έ-  
φαρμοστεί στους χωρικούς και τών δύο παρατάξεων σύγχρονα, αν  
και κατά άλλους τρόπους.

'Ο θρίαμβός μας θα είναι μία ποιοτική άλλαγή, για μία νέα  
ανάπτυξη τού άνάκτικου.

#### 1 Ιούνη

Έστειλα την έμπροστωφυλακή να τοποθετηθεί στο δρόμο και να κάνει μόνιμη αναγνώριση μέχρι τη διασταύρωση των λατομείων, 3 χλμ. περίπου. Ή άρεσπορία άρχισοι τις πτήσεις πάνω από την περιοχή, γεγονός που επιβεβαιώνει την πληροφορία που δόθηκε άπ' το ραδιόφωνο, ότι ο κακός καιρός είχε κάνει τη δραστηριότητα της δύσκολη τις προηγούμενες μέρες και τώρα θά ξανάρχιζαν τις επιχειρήσεις.

Έδημοσίευσαν ένα παράξενο άνακοινωθέν για δύο νεκρούς και πρείς τραυματίες, χωρίς να ξέρουμε άν πρόκειται για παλιούς ή νέους.

Άφου φτάσαμε, τραβήξαμε προς το δρόμο, κάναμε 7—8 χλμ. χωρίς ίσσοριες και περπατήσαμε 1½ ώρα στη δημοσιά. Μετά πήραμε έναν έγκαταλειμμένο δρόμο, που πρέπει να μάς οδηγήσει σε ένα τσάκο<sup>41</sup> που άπείκει κάπου 7 χλμ., όμως είμαστε όλοι κουρασμένοι και κοιμηθήκαμε στα μισά του δρόμου. Σ' όλο μας το ταξίδι δέν άκούσαμε παρά μία ντουφεκιά από μακριά.

Υψόμετρο: 800 μ.

#### 2 Ιούνη

Κάναμε τα 7 χιλιόμετρα που είχε προβλέψει ο Γκρεγκόριο και φτάσαμε στο τσάκο<sup>41</sup> έκαψήκαμε ένα παχύ γουρούνι και το σφάξαμε, αλλά εκείνη τη στιγμή έφτασε ο γελαδάρης του Μπρα-

41. Μικρό άγρόκτημα.

ούλιο, ὁ Ρήμκιες, ὁ γιός του καὶ δυὸ πειόν' ἀπὸ αὐτοῦς, ὁ ἕνας εἴ-  
ταν ὁ «ἀκατόσο»<sup>42</sup> τοῦ ἰδιοκτῆτῃ τῆς φάρμας Σιμοῦνι. Χρησιμοποιή-  
σαμε τὰ ἄλογά τους γιὰ νὰ διανύσουμε τὰ 3 χλμ. μέχρι τὸν χει-  
μαρο καὶ νὰ μεταφέρουμε τὸ κομματιασμένο γουρούνι καὶ τοὺς κρα-  
τήσαμε καί, ἐνὸς κρύδαμε τὸν Γκρεγκόριο, ποὺ ἡ ἐξαφάνισή του εἶχε  
μαθευτεῖ.

Τῇ στιγμῇ ποὺ ἔφτανε τὸ κέντρο, ἕνα φορτηγὸ τοῦ στρατοῦ  
πέρασε μὲ στρατιῶτες καὶ μερικὰ βαρέλια, μὴ εὐκόλῃ λεία, ἀλλὰ  
εἴταν μέρα «γιορτῆς τοῦ χοίρου». Πέρασαμε τὴ νύχτα μαγειρεύον-  
τας καὶ στίς 3 καὶ 30' ἀφήσαμε ἐλεύθερους τοὺς τέσσαρις γκαχι-  
ροί.<sup>43</sup> Ἀφοῦ δώσαμε 10 δολλάρια στὸν καθένα γιὰ τὴ χαμένη μέρα  
τους. Στίς 4 καὶ 30' ὁ Γκρεγκόριο, ποὺ περίμενε τὸ δούλεο καὶ τὴν  
ἐπαναπρόσληψή του, ἔφυγε. Τοῦ δώσαμε 100 δολλάρια. Τὸ νερὸ  
τοῦ χειμάρου εἶναι πικρὸ.

### 3 Ἰούνη

Φύγαμε στίς 6 καὶ 30' ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ ὁχτὴ τοῦ χειμάρου  
καὶ περπατήσαμε ὡς τὸ μεσημέρι, ὅποτε στείλαμε τὸν Μπενίνο  
καὶ τὸν Ρικάρντο γι' ἀναγνώριση τοῦ δρόμου, ὅπου ὄρθκαν ἕνα κα-  
λὸ μέρος γιὰ νὰ στήσουμε ἐνέδρα.

Στὴ 1 μ.μ. καταλόδαμε τίς θέσεις. Ὁ Ρικάρντο κι' ἐγὼ μὲ  
μὴ ὁμάδα τοῦ κέντρου ὁ καθένας μας, ὁ Πόμπο στὰ ἄκρα καὶ ὁ  
Μίγγελ μὲ ὅλη τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ ὁ ἕνα ἰστανικὸ σημεῖο.  
Στίς 2 καὶ 30' μ.μ. πέρασε ἕνα φορτηγὸ μὲ γουρούνια καὶ τ' ἀφή-  
σαμε νὰ περάσει, στίς 4 καὶ 20' μ.μ. μὲ καμουόνετα μὲ ἄδεια  
μπουκάλια καὶ στίς 5 μ.μ. πέρασε φορτηγὸ τοῦ στρατοῦ, τὸ ἴδιο  
τὸ χιτωσινὸ, μὲ δυὸ φαντέρους τυλιγμένους μὲ κουβέρτες καὶ ξαπλω-  
μένους στοὺς μπέγκους τοῦ ἀμαξιτοῦ. Δὲν εἶχα τὸ κουράγιο νὰ τοὺς  
ρῖξω καὶ τὸ μυαλό μου δὲν λειτουργοῦσε ἀρκετὰ γρήγορα ὥστε νὰ  
μοῦ ἔρθῃ ἡ ἰδέα νὰ τὸ σταματήσω, ἔτσι τ' ἀφήσαμε νὰ περάσει.  
Στίς 6 μ.μ. ἀφήσαμε τὴν ἐνέδρα καὶ συνεχίσαμε νὰ κατεβαίνομε  
γιὰ νὰ βροῦμε τὸν νέο χειμαρο. Δὲν εἶχαμε ἀκόμα φτάσει καὶ πέ-

42. Γιὸς τῆς γυναίκας.

43. Κουθανικὴ διὰλεκτο ποὺ σημαίνει χωράτης.



ρασαν συνέχεια 4 φορτηγά στη σειρά και μετά άλλα 3, αλλά χωρίς στρατό, καθώς φαίνεται.

#### 4 'Ιούνη

Συνεχίσαμε την πορεία στην εχθρή του χειμάρου, με σκοπό να στήσουμε μιάν άλλη ενέδρα εάν το επέλεπαν οι συνθήκες. Βρήκαμε όμως ένα δρόμο που οδηγούσε δυτικά και τον ακολουθήσαμε κι' Επειτα συνεχίσαμε το περπάτημα μέσα στην κοίτη ενός ξεροπέταμου και πρὸς τὸ Νότο. Στις 1 και 15' μ.μ. φτάσαμε κατὰ μὲ κριθάρι μέσα σ' ένα τέλει με λασπόνερο, αλλά μείναμε πολύ εκεί και στρατοπεδεύσαμε. Τὸ δρόμο σηκώθηκε δυτικὸς ἄερας πού συνοδεύεται ἀπὸ φιλὴ βροχή πού κράτησε ὅλη τὴ νύχτα.

#### 5 'Ιούνη

Ἀφήσαμε τὸ μονοπάτι και ἀνοίξαμε δρόμο στὸ δάσος. Ἡ φιλὴ βροχούλα κι' ὁ δυτικὸς ἄερας ἐξακολουθοῦσαν. Περπατήσαμε μέχρι τις 5 μ.μ., δηλ. 2 ὥρες και ¼, πάνω στὴς πλαγιὲς τοῦ πὺ φηλοῦ βουνοῦ τοῦ τόπου, κέθοντας χαμύλαδα πού μᾶς ἐμπόδιζαν τὸ πέρασμα. Ἡ φωτιά εἶταν ἡ μεγάλη θεὰ αὐτῆς τῆς μέρας πού πέρασε χωρίς νὰ φάμε τίποτα. Κρατάμε τὸ πόσιμο νερὸ τῶν φλασιῶν γιὰ τὸ αὐριανὸ πρόγευμα.

Υψόμετρο: 750 μ.

#### 6 'Ιούνη

Τὸ πρωί, μετὰ ἀπὸ ἕνα φτωχὸ πρόγευμα, ὁ Μιγέλ, ὁ Μπενίνο και ὁ Παμπλίτο πήγαν νὰ φάξουν τὰ περίχωρα, ἐνῶ ἐτοιμαζόμαστε γιὰ πορεία. Κατὰ τις 2 μ.μ. γύρισαν μετὰ τὸ νέο ὅτι ἐρῆκαν ἕνα τσάκο ἐγκαταλειμμένο μ' ἕνα κοπάδι. Ἀρχίσαμε τὸ περπάτημα ἀκολουθώντας τὸ χεῖμαρο και διασχίσαμε τὸ τσάκο γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ Ρίο Γκράντε. Ἀπὸ ἐκεῖ στείλαμε κάποιον γι' ἀναγνώριση, μετὰ τὴ διαταγή νὰ καταλάβει ὅποιο σπίτι κοντινὸ κι' ἀπὸ μὲρο εἰρήσε. Ἐάν φυσικὰ ὑπῆρχε τέτοιο. Ἀρὸ ἐγινε κι' αὐτό, ἤρθαν οἱ πρῶτες πληροφορίες ὅτι εἰσπλάμασε 3 χλμ. ἀπὸ τὸ Πουέρ-

το Καμάτσο, όπου υπάρχουν καμμά πενηνταριά στρατιώτες. Φτάσαμε από ένα μονοπάτι. Πέρασαμε διη τη νύχτα μαγευμένους χοιρινό και λάκρο<sup>44</sup>.

Η χαρταυγή δεν έφερε δε, τι προσδοκούσαμε, και φύγαμε κουρασμένοι, μετά την άνατολή του ήλιου.

#### 7 'Ιούνη

Περπατήσαμε με προφυλάξεις, αποφεύγοντας τους εγκαταλειμμένους βοσκότοπους, μέχρι που ο οδηγός μας, ένας από τους γιους του χωρικού, μάς δήλωσε ότι δεν υπήρχε τίποτα σ' εκείνο το μέρος. Συνεχίσαμε παρόχθια μέχρι που συναντήσαμε ένα άλλο τσάκο, για το οποίο μάς είχαν μιλήσει. Βρήκαμε σ' αυτό κολοκύθες, ζαχαροκάλαμο, μπανανές και λίγες φασολιές. Έδω καταυλιστήκαμε. Το χαμίνι που χρησιμοποιούμε για βόγγό, έρχισε να παραπονιέται για δυνατούς πόνους στην κοιλιά. Δεν ξέρουμε αν είναι αλήθεια.

Υψόμετρο: 560 μ.

#### 8 'Ιούνη

Απομακρύνουμε τον καταυλισμό περί τα 300 μ. για να σιγουρευτούμε από τη διπλή θέαση, από το ποτάμι και από το τσάκο, αν και συνειδητοποιήσαμε ότι ο χωρικός δεν είχε έρθει ποτέ από τη στεριά, αλλά πάντα έρχεται με βαπόρι. Ο Μπενίνο, ο Ουρμπάνο και ο Λεόν προσάβησαν να φτιάξουν ένα πέρασμα που να γυρίζει πίσω από την κάθετη πλαγιά του βράχου, μα γύρισαν λέγοντας ότι κάτι τέτοιο ήταν αδύνατο. Αναγκάστηκα να κάνω μισή απόφαση προειδοποίηση στον Ουρμπάνο. Έχει γίνει πολύ άνοιξής. Αποφασίσαμε να κάνουμε μιά σχεδία αβριο.

Παίρνουμε πληροφορίες ότι κτηνύκτης κατάσταση πολιρκίας και ότι οι άνθρωκοί του άπειλον ζεστηκωμό. Όλα όμως χωρίς λεπτομέρειες.

<sup>44</sup>. Σούτα ούζι με τσάκο και άμωλόδη, σκεπασμένη της 'Ανατολικής Βολιβίας.

## 11 'Ιούνη

Μέρα απόλυτης ήσυχίας<sup>45</sup> φτιάξαμε μιάν ενέδρα, μιά δ σπρατός δὲν προχώρησε. Ένα μικρὸ ἀεροπλάνο μόνο ἔκοψε λίγες ἐόλιες γιὰ μερικά λεπτά. Μπορεῖ νὰ μᾶς περιμένουν στὸ Ροζίτα. Ὁ δρόμος πάνω στὸ λόφο προχώρησε καὶ φτάνει σχεδὸν στὴν κορυφή. Πάντως αὐριο θὰ φύγουμε<sup>46</sup> μᾶς μῆνει τροφή γιὰ νὰ περάσουμε ἀνετα 5 - 6 ἡμέρες.

## 12 'Ιούνη

Στὴν ἀρχὴ ὑπολογίσαμε νὰ μπορέσουμε νὰ φτάσουμε μέχρι τὸ Ροζίτα ἢ τουλάχιστο μέχρι τὸ Ρίο Γκράντε,<sup>47</sup> καὶ ἀρχίσαμε τὴν πορεία. Φτάνοντας σὲ μιά πηγὴ, καταλάβαμε ὅτι τὰ πρῶτα ἔσαν δύσκολα, καὶ ἔτσι μείναμε καὶ περιμένοντας νέα. Στὴ 3 μ.μ. μάθαμε ὅτι ὑπῆρχε μιά ἄλλη πηγὴ, πὺ σημαντικὴ, ἀλλὰ ἔσαν ἀδύνατο νὰ ξανακατεβούμε γιὰ τὴν ὄρα. Ἀποφασίσαμε νὰ μείνουμε καί. Ἡ μέρα ἔφτανε στὸ τέλος τῆς καὶ ὁ ἀέρας τοῦ Νότου μᾶς στοίχισε μιά βροχερὴ καὶ ψυχρὴ νύχτα.

Τὸ ραδιόφωνο μᾶς ἔδωσε μιά ἐνδιαφέρουσα εἰδηση: Ἡ ἑφημερίδα «Πρεσένθια» ἀναφέρει ἕναν νεκρὸ καὶ ἕναν τραυματία ἐκ μέρους τοῦ στρατοῦ, στὴ μάχη τοῦ Σαββάτου<sup>48</sup> αὐτὸ πὺ εἶναι πολὺ σημαντικό καὶ εἶναι σχεδὸν ἀληθινὸ, ἔτσι, κρατῶμε τὸν ρυθμὸ μας: μόνον ἀπώλειες στὸν ἐχθρό.

Ἐνα ἄλλο ἀνακοινωθέν ἀναφέρει τρεῖς νεκροὺς καὶ μεταξὺ τους τὸν Ἴντι, ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τὸν «γκουερillέρος», καὶ δίνει τὴ σύνθεση τὸν ξένων πὺ παίρνουν μέρος στὴν «γκουερillά»<sup>49</sup>: 17 Κουβανοί, 14 Βραζιλιάνοι, 4 Ἀργεντινοὶ καὶ 3 Περουβιανοί. Ὅσο γιὰ τοὺς Κουβανούς καὶ τοὺς Περουβιανούς, τὸ πρῶμα ἀνταποκρίνεται στὴν ἀλήθεια. Ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζουμε μὲ ποῖν τρόπο τὸ ἔμαθαν, ']

Ἵψόμετρο: 900 μ.

45. Ἀνεμόφυτο.

### 13 'Ιούνη

Δέν περπατήσαμε παρά μόνχα μιά ὄρα μέχρι τὴν ἄλλη πηγή, γιατί οἱ ἀνιχνευτές μας δὲν ἔφτασαν οὔτε στὸ Ροζίτα οὔτε στὸ Ρίο. Παλὸ κρύο. Ὅπως φτάσουν αὐριο. Ἐχουμε τροφή γιὰ 5 πάνα - κάτω μέρες.

Αὐτὸ πού εἶναι ἐνδιαφέρον εἶναι ἡ πολιτικὴ ἀναστάτωση τῆς χώρας. Ἡ ἀπίστευτὴ ποσότητα συμφωνιῶν καὶ ἀντισυμφωνιῶν πού μεταβιβάζουν τὰ ραδιόφωνα. Σπάνια μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς τόσο ἐκδηλῶσιν τὸν καταλυτικὸ ρόλο πού μπορεῖ νὰ παίξει τὸ ἀνάρπτικο. Ὑψόμετρο: 840 μ.

### 14 'Ιούνη

Περάσαμε τὴ μέρα στὴν κρύα πηγή, κοντὰ στὴ φωτιά, περιμένοντας τὰ νέα τοῦ Μιγέλ καὶ τοῦ Οὐρμπάνο πού ἔφταν οἱ ἀνιχνευτές. Ἡ προθεσμία πού εἶχαν γιὰ νὰ γυρίσουν ἔφταν μέχρι τίς 3 μ.μ., ἀλλὰ ὁ Οὐρμπάνο ἦρθε πρὶ ἀργά καὶ μᾶς εἶπε ὅτι εἶχαν φτάσει ὁ ἓνα χεῖμαρο καὶ διέσπριναν σημάδια, κι' αὐτὸ τοὺς ἔκανε νὰ πιστεύουν ὅτι μποροῦσαν νὰ φτάσουν στὸ Ρίο Γκράντε. Μαίναμε καὶ φάγαμε τὴν τελευταία σούπα. Δὲν μᾶς μένει παρά μιά μερίδα φρυγανιά καὶ τρεῖς μερίδες ρίζες.

Νῆμαι πού ἔφτασα τὰ 39 μου χρόνια καὶ βαδίζω πρὸς μιά ἡλικία πού μὲ κάνει νὰ σκεφτῶ γιὰ τὸ μέλλον μου σὺν ἐγκουερλιλιέρο». Γιὰ τὴν ὄρα, εἶμαι «ὀλοκληρωμένος».

Ὑψόμετρο: 840 μ.

### 15 'Ιούνη

Περπατᾶμε ἀπὸ ἔδω καὶ τρεῖς ὥρες σχεδόν, γιὰ νὰ φτάσουμε στὶς 8 π.μ. τοῦ Ρίο Γκράντε καὶ δρισιόμαστε ὁ ἓνα μέρος πού ὑπολογίζω πὼς εἶναι σὲ ἀπόσταση 2 ὥρων ἀπὸ τὸν Ροζίτα. Ὁ Νικόλας, ὁ χωρικός, μιλᾷ γιὰ ἀπόσταση 3 χλμ. Τοῦ δόσαμε 150 πέρζος καὶ τὴν ἄδεια νὰ φύγει. Ἐφυγε σὺν πύραυλος. Μένουμε στὸ μέρος πού φτάσαμε. Ὁ Ἀνθέτο ἔκανε ἀναγνώριση καὶ πιστεύει ὅτι μποροῦμε νὰ διασχίσουμε τὸν ποταμὸ. Φάγαμε σούπα φρυγανιῶν

και λίγη καρδιά από θραστό τσιτάι, περιχυμένο με λίπος. Μένουν ρίζες για τρεις μόνο μέρες

#### 16 'Ιούνη

Μετά ένα χιλιόμετρο πορείας, εβδαμε στην άπέναντι όχθη τούς άντρες της Εμπροστοφυλακής. 'Ο Πάτσο είχε διασχίσει το ποτάμι για να εξετάσει τα μέρη και έβηκε το πέραςμα.

Πέρασαμε το παγωμένο νερό του ποταμού που έβηκε μέχρι τη μέση μας. Τò ρεύμα δεν ήταν δυνατό. Μιά ώρα άργότερα φτάσαμε στο Ροζίτα, όπου υπάρχουν κάτω παλιά Ιχνη από άρδύλες του στρατού, καθώς φαίνεται. Βρίσκουμε ότι ο Ροζίτα κατεδάζει περισσότερο νερό απ' ό,τι προβλέπαμε και δεν υπάρχει Ιχνος από μονοπάτι στο χάρτη. Περιπατήσαμε μία ώρα μέσ' το παγωμένο νερό και αποφασίσαμε να καταλιτοδούμε για να φάμε τις καρδιάς των τσιτάι και να προσπαθήσουμε να βρούμε μία κυψέλη που ο Μιγέλ είχε επισημάνει σε μία προηγούμενη αναγνώριση. Δεν βρήκαμε την κυψέλη και διέφγαμε παρά ρίζες και καρύδες με λίπος. Μένουν να φάμε αβριο και μεθώριο. Περιπατήσαμε γύρω στα 3 χλμ. προς το Ροζίτα και άκόμα 3 χλμ. προς το Ρίο Γκράντε.

Ίσόμετρο: 610 μ.

#### 17 'Ιούνη

Περιπατήσαμε κάπου 15 χλμ. κατά μήκος του Ροζίτα, σε 5½ ώρες. Στο δρόμο μας διασχίσαμε τέσσερις χειμάρους, αν και μόνο ένας απ' αυτούς σημειώνεται στο χάρτη, ο 'Αμπαποθίτο. Βρήκαμε άφθονα σημάδια από πρόσφατο πέραςμα. 'Ο Ρινάρντο σκότωσε ένα χότσι<sup>46</sup> που με λίγες ρίζες μας έβραψε όλη τη μέρα. Μένουν ρίζες για αβριο, αλλά υπάρχει πιθανότητα να βρούμε κάποιο σπίτι.

#### 18 'Ιούνη

Πολλοί από μας τέρριξαν έξω και έφαγαν όλες τις ρίζες στο

46. 'Αγγούτι: θύλαστικό σε μέγεθος λαγού.

πρόγευμα. Στις 11 ή ώρα, μετά από 2 ώρες περπάτημα, πείσαμε πάνω σ' ένα τσάκι με καλαμπόκι, γιούγκα, ζαχαροκάλαμο, ένα συμπεσιόριο για ζαχαροκάλαμο, κολοκύθες και ρύζι. Παρασκευάσαμε ένα φαί χωρίς πρωτεΐνες και στείλαμε τον Μπενίνο και τον Παμπλίτο γι' αναγνώριση στα περίχωρα. Στις 2 ή ώρα ο Πάμπλο γύρισε και μάς είπε ότι συναντήσανε έναν χωρικό που το τσάκι του βρίσκεται καμιά πεντακοσαριά μέτρα και λίγο πιο πέρα υπήρχαν κι' άλλοι χωρικοί που αλχημειστήτηκαν όταν έφτασαν.

Τό βράδι αλλάξαμε καταυλισμό και κοιμηθήκαμε στο τσάκι των νεαρών, που βρίσκονταν άκριδώς στην είσοδο του δρόμου που έρχεται από το Άμπάπο, 6 λεύγες από δω.

Τα σπίτια τους βρίσκονται σε 10—15 χλμ. από το σημείο όπου συναντιέται ο Μοσάρα με τον Όσκοόρα, στην άκρη του τελευταίου.

Υψόμετρο: 680 μ.

## 19 'Ιούνη

Περπατήσαμε άργα κάπου 12 χλμ. για να φτάσουμε σ' ένα χωριουδάκι με τρία σπίτια, στα οποία κατοικούν Ισάριθμες οικογένειες. Δύο χιλιόμετρα παρακάτω κατοικεί μία οικογένεια Γκαλ-βές, άκριδώς εκεί που ενώνονται οι ποταμοί Μοσάρα και Όσκοό-ρο· πρέπει να συναντούμε τους χωρικούς για να μπορούμε να μιλήμε μαζί τους, γιατί είναι σάν ζωάκια. Γενικά μάς υποδέχτηκαν κα-λά, αλλά ο Καλίστο, δήμαρχος διορισμένος από μία στρατιωτική επιτροπή, που πέρασε από δω, έδειξε συγκρατημένος και έχθρικός στο να μάς πουλήσει κάτι μικροπράγματα.

Όταν νύχτωσε, έφτασαν τρεις έμποροι γουρουνιών, με ένα περίστροφο και μία καραμπίνα Μάουζερ· τους στείλαμε στον σκο-πό της έμπροσθοφυλακής, τον Ίντι, ο οποίος τους άνάκρινε, όταν τους πήρε τα όπλα τους και ο Αντόνιο που τους φρουρούσε, τους φερνόταν εύγενικά. Ο Καλίστο επιβεβαίωσε ότι είναι έμποροι του Πόστρερ Βάλλε και ότι τους γνώριζε.

Υψόμετρο: 680 μ.

Υπάρχει ένας άλλος ποταμός που χύνεται στο Ροζίτα άπ' τη άριστερά, που άνομάζεται Σουσιόρο. Κανείς δεν κατοικεί στις έ-χτες του.

## 20 'Ιούνη

Τὸ πρωτὶ ὁ Παύλῳ, ἓνας ἀπὸ τοὺς νεαροὺς τοῦ κάτω τσάκο, μᾶς πληροφοροῦσε ὅτι τὰ τρία άτομα δὲν εἶναι ἔμποροι. Ὁ ἓνας εἶταν ἀνθρωπολαγός καὶ οἱ ἄλλοι οὐδὲν εἶταν ἔμποροι. Ὁ νεαρὸς εἶχε πάρει τὴν πληροφορίαν ἀπὸ τὴν κέρη τοῦ Καλίστο ποῦ εἶναι ἀρραβωνιαστικιά του.

Ὁ 'Ιντι πήγε καὶ μὲ πολλοὺς ἄνδρες καὶ τοὺς ἔβρασε βιόρνια μέχρι τίς 9 ἡ ὥρα γιὰ νὰ τοῦ παραδώσουν τὸν ἀξιωματικόν, εἰς' ἄλλως θὰ τοὺς ἐκτελοῦσε ὅλους. Ὁ ἀξιωματικὸς ἦρθε ἀμέσως κλαίγοντας. Εἶναι ὁπαξιωματικὸς τῆς ἀστυνομίας καὶ εἶχε ἔρθει μ' ἓναν καραμπινιέρη καὶ μὲ τὸν δάσκαλο τοῦ Πόστρερ Βάλλε ποῦ προστέθηκε σὰν ἐθελοντής. Τούς εἶχε στείλει ἓνας συνταγματάρχης ποῦ βρίσκεται σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ μὲ 60 ἄνδρες. Ἡ ἀποστολή τους περιλάμβανε ἓνα μεγάλο ταξίδι, ποῦ θὰ ἐπεκτεινόταν στὰ περίχωρα τοῦ ποταμοῦ Ὑσκούρα. Ἀντιμετωπίσαμε τὸ ζήτημα τῆς ἐκτέλεσής του, ἀλλὰ μετὰ ἀποφάσισα νὰ τοὺς ἀφήσω ἐλεύθερους. Ἄφου θὰ τοὺς ἔκανα αὐστηρὴ προετοιμασίαν ὡς πρὸς τοὺς κανόνες τοῦ πολέμου. Ψάχνοντας νὰ βρῶ πῶς μπόρεσαν νὰ περάσουν, παρατήρησα ὅτι ὁ Ἀνθέτο εἶχε παρατήσει τὴ σκοπιά του γιὰ νὰ φωνάξει τὸν Χούλιο καὶ τότε αὐτοὶ εἶχαν ξεγλιστρήσει. Ἐξ ἄλλου, ὁ Ἀνθέτο καὶ ὁ Λούις εἶχαν βρεθεῖ νὰ κοιμοῦνται κατὰ τὴν ὥρα τῆς σκοπιάς των. Τυμωρήθηκαν καὶ θὰ εἶναι ἐπὶ 7 μέρας βοηθοὶ-μάγειροι καὶ δὲν θὰ τρώνε χειρὶν οὔτε φηγὲ οὔτε τηγανητὸ οὔτε ἄφθονη οὔπα. Θὰ πάρουμε ὅλα τὰ εἶδη τῶν αἰχμαλώτων.

## 21 'Ιούνη

Ἡ γρηά.

Μετὰ ἀπὸ μιά μέρα στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ἔδωκα πολλὰ δόντια καὶ ἔκανα διάστημα τὸ ὄνομά μου ὡς Φερνάντο Σακαμουέλας (ἄλλο ψευδώνυμο) «ἔκλεισα τὸ ἱατρεῖο μου» καὶ φύγαμε τὸ ἀπόγειμα. Περπατήσαμε περισσότερον ἀπὸ μιά ὥρα.

Γιὰ πρώτη φορὰ στὴ διάρκεια αὐτοῦ τοῦ πολέμου ἀνέβηκα σὲ μουλάρει. Οἱ τρεῖς αἰχμάλωτοι ἐδηγήθηκαν ἐπὶ μιά ὥρα πρὸς τὸ δρόμο τοῦ Μοσκέρα, ὅπου, ἀφ' οὗ τοὺς πήραμε ὅλα τὰ εἶδη τους,

μέχρι τὰ ρολόγια τους και τις ἀμπάρκας<sup>47</sup> τους, τοὺς ἀφήσαμε.

Σκοπεύσαμε νὰ πάρουμε γιὰ ἐθιγὸ τὸν Καλίστο, τὸ δῆμαρχο μαζί μὲ τὸν Παλίνο, ἀλλὰ εἶταν ἔρρωστος ἢ ὑποκρινόταν πῶς εἶ-  
ταν και ἔτσι τὸν ἀφήσαμε ἐκεῖ, κἀνοντάς του αὐστηρὴς προειδοποι-  
ήσεις, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν θὰ χρησιμεύσει ἀπολύτως σὲ τίποτα. Ὁ  
Παλίνο ὑποχρεώθηκε νὰ πᾶι μέχρι τὴν Κοχαμπάμπα μὲ τὸ μῆ-  
νημά μου. Θὰ τοῦ δώσουμε ἕνα γράμμα γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ Ἴντι,  
ἕνα μῆνημα σὲ κώδικα γιὰ τὸν Μανίλα και τὰ τέσσερα ἀνακαινω-  
θέντα. Τὸ τέταρτο δίνει τὴ σύνθεση τῆς «γκουερίλλα» μας και δι-  
ψύχει τὸ θάνατο τοῦ Ἴντι· εἶναι ( ) \* Θὰ δοῦμε τώρα  
κατὰ πόσο μπορούμε νὰ ἀποκαταστήσουμε ἐπαφὴ μὲ τὴν πόλη. Ὁ  
Παλίνο ἔκανε ὅτι ἔρχεται σὲν ἀλχημάλυτος.

Ἰψόμετρο: 760 μ.

## 22 Ἰούνη

Περπατήσαμε ἀποτελεσματικὰ κἀμπούες ὧρες, ἀφήνοντας τὸν  
Ὀσκαόρα ἢ Μορόνος, γιὰ νὰ φτάσουμε σὲ μιὰ πηγὴ πού λεγόταν  
Πασούνας. Συμβουλευτήκαμε τὸ χάρτη και εἰς δείχνουν ὅτι δὲν  
ἀπείχαμε παρὰ μόνο 6 λεῦγες ἀπὸ τὴν Φλορίντα ἢ ἀπὸ τὸ πρῶτο  
μέρος μὲ στίβια τοῦ Πιράι, ὅπου μένει ὁ κουνιάδος τοῦ Παλίνο. Μὰ  
ὁ Παλίνο δὲν ξέρει τὸ δρόμο. Ἐχουμε σκοπὸ νὰ συνεχίσουμε, γιὰ  
νὰ ἐπωφεληθούμε τὸ φεγγαρόφωτο, ἀλλὰ δὲν ἀξίζει τὸν κόπο,  
ἀν πάρουμε ὅπ' ἔβη μας τὴν ἀπόσταση πού δρισχάμαστε.

Ἰψόμετρο: 950 μ.

## 23 Ἰούνη

Θετικὰ, δὲν περπατήσαμε παρὰ μόνο μιὰ ὥρα· τὸ μονοπάτι  
χάθηκε και παρᾶσαμε εἰς τὸ προυνὸ και μέρος ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα  
πρωτοῦ τὸ βροῦμε και στὴ συνέχεια, τὸν ὑπόλοιπο χρόνο, γιὰ νὰ τὸ  
καθαρίσουμε γιὰ αὔριο.

47. Σαντάλια χωράματα.

\* Κενὸ σὲ χερόγραφο.



Ἡ νύχτα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου δὲν εἶταν τόσο κρύα ὅσο τὴ θέλει  
ἡ παράδοση.

Ἰψόμετρο: 1050 μ.

Τὸ ἄσθμα ἀρχίζει νὰ μὲ ἀπειλεῖ σοβαρὰ καὶ ἔχω πολὺ μικρὴ  
ἐφεδρεία ἀπὸ φάρμακα.

#### 24 Ἰούνου

Κάναμε συνολικὰ 12 χλμ., 4 ὥρες θετικῆς. Στὰ μερικὰ μέρη  
ὁ δρόμος εἶταν καλός, ἄνετα ὁρατός. Στὰ ἄλλα μέρη χανόταν καὶ  
ἔπρεπε νὰ τὸν ἀνακαλύψουμε. Καταβήκαμε ἀπὸ μιὰ πλαγιὰ ἀπέ-  
σπυτα ἀπόκρημνη, ἀκολουθώντας τὰ ἴχνη τσοπάνων ποὺ πέρασαν  
μὲ τὰ κοπάδια τους. Καταυλιστήκαμε δίπλα ἀπὸ ἕνα ρυάκι στὴν  
πλαγιὰ τοῦ Ντουράν. Τὸ ραδιόφωνο δίνει νέα γιὰ τὴν πάλιν στὰ  
δρυγεία. Τὸ ἄσθμα μου αὐξάνει.

Ἰψόμετρο: 1.200 μ.

#### 25 Ἰούνου

Συνεχίσαμε τὴν πορεία μας ἀκολουθώντας τὸ δρόμο ποὺ εἶ-  
χαν φτιάξει οἱ βοσκοί, χωρὶς νὰ τοὺς συναντήσουμε. Τὸ πρῶτ' ἕνα  
βοσκοτόπι καγόταν καὶ ἀεροπλάνο πετοῦσαν πάνω ἀπ' τὴν περιοχὴ.  
Δὲν ξέφυγα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη σκέψης ἀνάμεσα στὰ δυὸ αὐτὰ ἐπεισόδια.  
Ἐξασκολομήσαμε τὸ δρόμο μας καὶ φτάσαμε στὴ 4 μ.μ. στὴ Πιράτ,  
ὅπου μένει ἡ ἀδερφή τοῦ Παυλίνο. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος ὑπῆρχαν τρεῖς  
σπίτια. Τὸ ἕνα εἶταν ἐγκαταλειμμένο, τὸ ἄλλο δὲν ὑπῆρχε κανεὶς  
καὶ τὸ τρίτο ὁρμήκαμε τὴν ἀδερφή τοῦ Παυλίνο καὶ τὰ τέσσερα  
παιδιά της. Ὁ ἀντρας της μαζί μὲ τὸν Πανιάγκα, τὸ ἄλλο σπι-  
τιοῦ, εἶχαν πάει στὴ Φλωρίντα.

Ὅλα φαίνονταν φυσιολογικά. Σ' ἕνα χιλιόμετρο ἀπὸ ὁδὸ κα-  
τοικεῖ μιὰ κόρη τοῦ Πανιάγκα καὶ αὐτὸ τὸ σπίτι διαλέξαμε γιὰ  
καταυλισμό. Ἀγοράσαμε ἕνα μωσχέρι ποὺ τὸ «θυσίασαμε» ἅμας.  
Σπείλαμε τὸν Κόκο καὶ τὸν Χούλιο, τὸν Κάμπα καὶ τὸν Λεὼν μέχρι  
τὴ Φλωρίντα γιὰ νὰ κάνουν κάτι φώνια, ἀλλὰ κατέλαβαν ὅτι ὑπῆρ-  
χε στρατός ἐκεῖ· καμμιὰ πενηνταριά ἄντρες καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἔρθουν  
καὶ ἄλλοι μέχρι νὰ συμπληρώσουν τοὺς 120 - 130.

Ὁ ἱδιοκτήτης τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἓνας γέρος, ποὺ ὀνομάζεται Φενελὸν Κόκο.

Τὸ ἀργεντινὸ ραδιόφωνο μιλάει γιὰ 87 θύματα. Οἱ Βολιβιανοὶ κρὸδουν τὸν ἀριθμὸ.

Τὸ δόγμα αὐξάνει συνεχῶς καὶ τώρα μ' ἐμποδίζει νὰ κοιμηθῶ καλὰ.

Γρόμετρο: 780 μ.

## 26 Ἰούνη

Μαῖορ μέρα γιὰ μένα. Ὅλα φαίνονταν ἥσυχα καὶ ἔστειλα 5 ἄντρες νὰ ἀντικαταστήσουν αὐτοὺς ποὺ εἶταν σ' ἐνέδρα στὴ δημοσίᾳ τῆς Φλορίντας, ὅταν ἀκούστηκαν πυροβολισμοί. Πήγαμε γρήγορα μὲ τ' ἄλογα καὶ βρεθήκαμε μπρὸς σὲ ἓνα παράξενο θέαμα.

Μέσα σὲ μιὰ ἀπύλητη σιωπῇ, κοίτονταν στὸν ἥλιο, πάνω στὴν ἄμμο τοῦ ποταμοῦ, τέσσερα πτώματα φαντέρων. Δὲν μπορούσαμε νὰ πᾶμε νὰ πάρουμε τὰ ὄπλα τους, γιατί ἀγνοοῦσαμε τὴ θέση τοῦ ἐχθροῦ· ἡ ὥρα εἶταν 5 μ.μ. καὶ περιμέναμε νὰ νυχτώσει γιὰ νὰ ξεμυτίσουμε. Ὁ Μιγέλ μᾶς εἶπε ὅτι ἀναγκάσαν ὁ κρότος ἀπὸ σπαρμένα κλαδιά στὰ ἀριστερά του· ὁ Ἀντόνιο καὶ ὁ Πάτσο πήγαν μὲ τὴν διαταγὴ νὰ μὴ ρίξουν ἂν δὲν ἴδουν τίποτα. Σχεδὸν ἀμέσως ἀκούσαμε πυροβολισμοὺς, ποὺ γενικεύτηκαν κι' ἀπὸ τίς δύο μεριές.

Διάταξε ὑποχώρηση γιὰτὶ εἴχαμε ὅλες τίς πιθανότητες νὰ χάσουμε, κάτω ἀπὸ αὐτὲς τίς συνθήκες.

Ἡ ὑποχώρηση ἄργησε καὶ μάθαμε πὺς εἴχαμε δύο τραυματίες. Ὁ Πάμπο στὸ πόδι καὶ ὁ Τούμα στὴν κοιλιά. Τοὺς μεταφέραμε στὰ γρήγορα, γιὰ νὰ τοὺς χειρουργήσουμε μὲ τὰ μέσα ποὺ διαθέταμε. Τὸ τραῦμα τοῦ Πάμπο εἶναι ξυπόπετος καὶ οἱ μόνες συνέπειες θὰ εἶναι ὅτι ἡ ἐλλειψὴ κινητικότητάς του θὰ μᾶς δημιουργήσει πρόσθετες φροντίδες. Τὸ τραῦμα τοῦ Τούμα τοῦ εἶχε σχίσαι τὸ σπινῶτι καὶ εἶχε προκαλέσει διάτρηση τῶν ἐντέρων. Πέθανε κατὰ τὴ διάφκεια τῆς ἐγχείρησης. Μαζί του, ἔχασα τὸν ἀχώριστο σύντροφο τῶν τελευταίων χρόνων, τὸν πιστὸ σὲ κάθε δοκιμασία φίλο. Ἐχω τὴν ἐντύπωση ὅτι ἔχασα ἓνα γιό μου. Ὅταν ἔπεσε, βαρεῖς τραυματισμένος, ζήτησε νὰ μοὺ δώσουν τὸ ρολόϊ του, κι' ὅπως δὲν τὸ ἔκαναν ἀποσχολημένοι μὲ τὴν περιποίησή του, τὸ ἔ-

έγαλε και τένωσε στὸν Ἄρτοδρο. Ἡ χειρονομία αὐτὴ σήμαινε ὅτι ἐπιθυμοῦσε τὸ ρολόι του νὰ σταλεῖ στὸ γιό του, ποὺ δὲν γινώριζε, ὅπως συνήθιζα νὰ κάνω μὲ τὰ ρολόγια τῶν σκοτωμένων συντρόφων. Θὰ τὸ φορέω σὲ ἐλὴ τῇ διάρκεια τοῦ πολέμου. Μεταφέραμε τὸν νεκρὸ πάνω σ' ἓνα ἄλογο γιὰ νὰ τὸν θάψουμε μακριὰ ἀπὸ τοῦ.

Συλλέξαμε δυὸ ἀκόμα κατασκόπους· ἓναν ὑπολογιστὴ καὶ ἓναν χωροφύλακα. Τοὺς τὰ «φέλαμε» καὶ τοὺς ἄφησαν νὰ φύγουν μόνο μὲ τὸ σιρόρακο, γιατί ἡ διαταγὴ μου εἶχε κακῶς ἐρμηνευτεῖ: νὰ τοὺς πάρουμε ὅ,τι μᾶς εἶταν χρήσιμο. Φύγαμε μὲ 9 ἄλογα.

#### 27 Ἰούνη

Ἄφου ἐκπληρώσαμε τὸ θλιβερὸ καθήκον τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Τούμα, χωρὶς τίς τιμὲς ποὺ τοῦ ἀξίζαν, ἐξακολουθήσαμε τὴν πορεία μας καὶ φτάσαμε μέρα μεσημέρι στὴν Τεχερία, ὅπως λέγεται. Στις 2 μ.μ. ἡ ἐμποροπολεμικὴ ἀναχώρησε γιὰ μιά πορεία 15 χλμ. καὶ μετς φύγαμε στις 2 καὶ 30' μ.μ. Ἡ πορεία εἶταν μακρινή γιὰ τοὺς τελευταίους, ποὺ τοὺς πρόλαβε ἡ νύχτα, καὶ χρειάστηκε νὰ περμάνουν τὸ φεγγάρι. Φτάσαμε στις 2 καὶ 30' πρωῒνὴ στὴν Παλίτσα, ἀπ' ὅπου κατέγονταν οἱ ὁδοί τοῦ μας.

#### 28 Ἰούνη

Ἐπιστρέψαμε δυὸ ἄλογα στὸν ἰδιοκτήτη τοῦ σπιτιοῦ τῆς Τεχερία, ποὺ εἶναι ἀνηψιὸς τῆς γριᾶς Πανάγκουα, γιὰ νὰ τῆς τὰ στείλει.

Βρήκαμε ἓναν ὁδογύ, δινοντάς του 40 δολλάρια, καὶ μᾶς πρότεινε νὰ μᾶς ὁδηγήσει μέχρι τῇ διασταύρωσιν τοῦ ὁράμου ποὺ πᾶει στὸ Ντόν Λούκας. Σταθήκαμε πρώτα σ' ἓνα σπίτι μὲ πηγᾶδι.

Φύγαμε ἄργα, ἀλλὰ οἱ τελευταῖοι, Μάρο καὶ Ρινάρντο, πῆγαιναν τρομακτικὰ ἄργα καὶ δὲν μπόρεσα ν' ἀκούσω τὰ νέα.

Ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λένε, μαθαίνο ὅτι: Ὁ στρατὸς ἡ κάποιος ραδιοσταθμὸς ποὺ εἶναι στὴν ὑπηρεσία του, μιλάει γιὰ τρεῖς νεκροὺς καὶ δυὸ τραυματίες κατὰ τὴ διάρκεια μάχης στὴν περιφέρεια τοῦ Μοσκέρα. Θὰ πρόκειται γιὰ τὴν τελευταία μας μάχη. Πάντως, εἴδαμε, χωρὶς καμμιά πιθανὴ ἀμφιβολία τέσσερα πλοῖματα. Ἐκτός

Αν ένας από τους σκοτωμένους παρίστανε το νεκρό με άριστο τρόπο.  
Τό σπίτι ενός κάποιου Ζέα, δεν κατοικιόταν, αλλά υπήρχαν  
πολλές ἀγελίδες.

Υψόμετρο: 1.160 μ.

## 29 'Ιούνη

Είχα μία σοβαρή συζήτηση με τους Μάρο και Ριχάρντο, εξ  
αίτίας της δραδυπορίας τους, ιδίως με τον Ριχάρντο.

Ο Κόνο κι' ο Νάριο της δημοστοφυλακής και ο Μάρο, Ε-  
φυγαν, αφού φόρτωσαν τους γυλιούς τους στ' άλογα. Ο Νάτο κρέ-  
τηκε το γυλιό του, γιατί αυτός είναι ο υπεύθυνος για τα ζώα. Το  
Πόμπο κι' ο δικός μου φορτώθηκαν σ' ένα μουλάρι. Ο Πόμπο έ-  
φτασε άρκετά εύκολα πάνω σε μία ήμερη φοράδα. Θα καταυλι-  
ζώμαστε στο Ντόν Λούκας, που κατοικεί ψηλά, σε 1.800 μέτρα,  
και που βρισκόταν εκεί με τις δυο κόρες του. Η μία έχει βρογχο-  
κήλη. Υπάρχουν ακόμα δυο άλλα σπίτια. Τό ένα άνηκει σε έναν  
εποχιακό εργάτη και είναι σχεδόν άδειο και το άλλο είναι καλο-  
βαλμένο. Τη νύχτα έβρεχε κι' έκανε κρύο. Σύμφωνα με τις πλη-  
ροφορίες, η Μπαρτολόν είναι σε απόσταση μιάς μέρας με τα πό-  
δια. Δυο χωρικοί που ήρθαν σήμερα από το μονοπάτι, μας είπαν ότι  
το πάρασμα είναι σε πολύ κακή κατάσταση. Το άφεντικό του σπιτιού  
δεν συμφωνεί και ισχυρίζεται ότι μπορεί εύκολα να τακτοποιηθεί.  
Οι χωρικοί ήρθαν να δουν αυτόν που κατοικεί στο άλλο σπίτι και  
κρατήθηκαν σάν ύποπτοι.

Περπατώντας είχα μία συζήτηση με την ομάδα μας, που απο-  
τελείται από 24 άτομα τώρα. Άνάμερα στους άγριες ένα παρά-  
δειγμα ακόμα, τον Έλ Τσίνο. Έξήγηρα αυτό που αντιπροσώπευαν  
οι απώλειες και αυτό που αντιπροσώπευε προσωπικά για μένα ο  
θάνατος του Τούμα, που τον θεωρούσα σχεδόν σάν παιδί μου. Κατέ-  
κρινα την έλλειψη αυτοπειθαρχίας, την δραδυπορεία και άποσχέ-  
θηκα να τους δώσω μερικές συμπληρωματικές γνώσεις, ώστε αυτό  
που έγινε πριν από λίγο στις ενέδρες, να μη ξανασυμβεί. Άνόμε-  
λες απώλειες ζωών επείδη δεν τηρήθηκαν καλά οι κανόνες.

Ο γέρο - Λούκας μάζεψε μερικές πληροφορίες για τους γείτονές του, απ' όπου βγαίνει το συμπέρασμα ότι ο στρατός έχει κιόλας περάσει από δω για να προετοιμάσει το έδαφος. Ένας από αυτούς, ο Άντζελφο Ντίας, είναι γενικός γραμματέας του Συνδικάτου των χωρικών της περιφέρειας, το οποίο είναι όργανο του Μπαρριέντο· ο άλλος είναι ένας γέρο - φαφλατάς που τον αφήσαμε γιατί είναι παράλυτος. Υπάρχει ακόμα κι' ένας άλλος, που είναι πολύ φοβιστάκης, όπως λένε οι συνάδελφοί του και που μπορεί να μιλήσει για να αποφύγει τα μπερδέματα. Ο γέρος υποσχέθηκε να μας συνοδέψει και να μας βοηθήσει ν' αναζητήσουμε ένα δρόμο προς τη Μπαρτσελόν. Οι δυο χωρικοί θα μάζεψουν. Πιεράσαμε τη μέρα αναπαυόμενοι, μέρα βροχερή και ταραγμένη.

Στο πολιτικό επίπεδο, το πιο σημαντικό είναι η δήλωση του Όδάντο, ότι βρίσκομαι δω. Έκτος από αυτό, είπε, ο στρατός είχε να κάνει με «γκουερिलλέρος» άριστα εκπαιδευμένους, που είχαν στις τάξεις του διοικητές Βιετόργκι, οι οποίοι είχαν αναγκάσει σε υποχώρηση τα καλύτερα βορειοαμερικανικά συντάγματα. Βασίζονται στις δηλώσεις του Ντεμπρέ, που φαίνεται ότι μίλησε περισσότερο από ό,τι έπρεπε, αν και δεν μπορούμε να ξέρουμε τί ακριβώς αντιπροσωπεύει αυτό που είπε, ούτε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες το είπε αυτό που το αποδίδουν να είπε.

Υπάρχει ακόμα ή φήμη ότι ο Λάρο δολοφονήθηκε. Ίσχυρίζονται πως είμαι ο υποκινητής της αντίστασης των δρυαίων, ή ό,τι ποια έχει σχέση με την υπόθεση του Νακαχουάσου. Τα πράγματα διορθώνονται έτσι. Σε λίγο θα πάψω να είμαι ο «Φερνάντο Σακαμουέλα».

Πήραμε ένα μήνυμα από την Κούδα, όπου έζηγον πόσο λίγο φουντώνει ή «γκουερिलλέρα» στο Περό, όπου με δυσκολία έχουν έπλα και άντρες, ενώ έχουν ζοδίσει μία περιουσία και μιλούν για κάποια υποτιθέμενη οργάνωση του Πάς Έστενσόρο, ενός συνταγματάρχη Σιόνα και ενός κάποιου Ρουμπέν Χούλιο, που είναι θαυμάσιος χτυπητής της περιφέρειας του Πάντο. Θα βρίσκονται στο Γκουαγιαμάριν ( )\*. Είναι το ( )\*.

\* Κενά στο πρωτότυπο.

#### ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Τὰ ἀρνητικά σημεῖα εἶναι: Ἡ ἀδυναμία νὰ ἐρθοῦμε σ' ἐπαφή μὲ τὸν Χοακὶν καὶ ἡ διαδοχικὴ ἀπώλεια ἀντρῶν. Ἡ κάθε ἀπώλεια ζῶντος ἀποτελεῖ καὶ μιὰ ἥττα, παρ' ὅλο πὺλ ὁ στρατὸς δὲν τὸ ξέρει. Δώσαμε μερικὲς μικρὲς μάχες αὐτὸν τὸν μῆνα καὶ προξενήσαμε στὸ στρατὸ 4 νεκροὺς καὶ 3 τραυματίες, ἐὰν βασιστοῦμε στὶς δικές του πληροφορίες.

Ὅ,τι χαρακτηρίζεται πὺ σημαντικὸ εἶναι:

1) Ἡ ἔλλειψη ἐπαφῆς εἶναι πάντοτε ἀπόλυτη, πρᾶγμα πὺ σημαίνει ὅτι ἡ δύναμή μας μειώθηκε στοὺς 24 ἄντρες, μὲ τὸν Πόμπο τραυματία καὶ μὲ μειωμένη ἐκλιξία.

2) Ἡ ἔλλειψη στρατολογίας χωρικῶν ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι αὐστηρή. Εἶναι φαῦλος κύκλος: γιὰ νὰ κάνουμε τοὺς χωρικοὺς νὰ στρατολογοῦνται, πρέπει νὰ μπορούμε νὰ δροῦμε συνεχῶς σὲ κατοικημένους χώρους καὶ γι' αὐτὸ ἔχουμε ἀνάγκη περισσότερους ἄντρες.

3) Τὸ ἀντάρτικο, γενικά, παίρνει τίς διαστάσεις μύθου. Ἐχουμε γίνεϊ ἀνίκητοι, ὑπεράνθρωποι.

4) Ἡ ἔλλειψη ἐπαφῆς ἐπεκτείνεται στὸ Κόμμα, ἂν καὶ κάναμε προσπάθεια μέσω τοῦ Πωλίνου πὺ μπερεῖ νὰ δώσει ἀποτελέσματα.

5) Ὁ Ντεμπρέ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐρίσκει: στὸ κέντρο τῶν πληροφοριῶν, ἀλλὰ τώρα σὲ σχέση μὲ μένα, καὶ παρουσιάζομαι σὺν ἀρχηγὸς στὸ κίνημα. Θὰ δοῦμε τ' ἀποτελέσματα τῆς πορείας τῆς Κυβέρνησης, ἂν εἶναι θετικὰ ἡ ἀρνητικὰ γιὰ μᾶς.

6) Τὸ ἥθελό τῆς ἐγκουερβίλλας εἶναι γερό καὶ ἡ ἀπόφασή της γιὰ πάλι γιγαντώνει. Ὅλοι οἱ Κουβανοὶ δίνουν τὸ παράδειγμα καὶ δὲν ὑπάρχουν παρὰ 2—3 Βολιβιανοὶ «πασμένοι».

7) Ὁ στρατὸς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι μιὰ «νούλα» δὸν ἀφορᾷ τὸ «στρατιωτικὸ καθήκον», ἀλλὰ ἔχει κάνει ἀνάμεσα στοὺς χωρικοὺς μιὰ δουλειὰ πὺ πρέπει νὰ προσέξουμε: κάνει κατὰδότες ἐλατὰ μέλη μᾶς κοινόττης, εἴτε μὲ τρομοκρατία, εἴτε μὲ τὸ νὰ τοὺς λεί: φέματα γιὰ τοὺς σκοποὺς μας.

8) Ἡ σφαγὴ στὰ ὄρυγεία μᾶς δίνει μιὰ καθαρή εἰκόνα τῆς κατάστασης, καὶ ἂν ἡ προκήρυξή μας μπερεῖ νὰ μεταδοθεῖ ραδιο-

φωκικά, αυτό θα δοθήσῃ πολὺ στὴ διαφώτιση τοῦ λαοῦ.

Τὸ ἔργο μας τὸ πὸ ἐπαίγον εἶναι ν' ἀποκαταστήσουμε ἐπα-  
φή μὲ τὴν Ἀἰ. Πάζ, νὰ ἀνανεώσουμε ξανά τὸν ἐφοδιασμό μας οἱ  
στρατιωτικὸ καὶ φαρμακευτικὸ ὕλικο καὶ νὰ ἐπιτύχουμε τὴ στρα-  
τολογία 50—100 ἀντρῶν τῆς πόλης, ἀν καὶ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ αὐτοῦ,  
στὶς μάχες παίρνουν μέρος μόνο 10—25.

## 1 Ιούλη

Προτού ξημερώσει καλὰ - καλὰ φύγαμε - μὲ κατιόνιση τὴν Μπαρταλιόν, Μπαρθελόνα γραμμένη στὸ χάρτι. Ὁ γέρο - Λούκις ἔδωσε ἓνα χέρι γιὰ νὰ φτιάξουμε τὸ δρόμο, ποὺ παρ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ κατηγορηκὸς καὶ ᾿γλιστερὸς. Ἡ ἐμπροστοφυλακὴ ἔφυγε τὸ πρωὶ καὶ μείζ τὸ μεσημέρι. Χρειάστηκε ὅλο τὸ ἀπόγευμα γιὰ νὰ κατεβούμε τὴν πλαγιὰ καὶ ν' ἀνεβούμε μέχρι τὸν «αὐχένιο». Κοιμηθήκαμε στὸ πρῶτο τοῦακο, χωρισμένοι ἀπὸ τὴν ἐμπροστοφυλακὴ, ποὺ συνέχισε τὸ δρόμο της. Ἐπὶ ἔρχαν ἐκεῖ 3 παιδιὰ μὲ τὸ ὄνομα Γίτες, ποὺ εἶχαν ἐξαιρετικὰ δεξιὰ. Ὁ Μπαρρίντος ἔδωσε πρὶν - κόντερας καὶ παραδέχεται τὴν παρουσίᾳ μου, ἀλλὰ προλὲγει πὺς ἡ ἐκκαθάρσις μου εἶναι ζήτημα ἡμερῶν. Χρησιμοποίησε τὸ συνηθισμένο ὁρεολόγιό του, ἀποκαλώντας μας ἀρουραίους καὶ ἔχθονες καὶ ἐπανέλαβε τὴν πρόθεσή του νὰ τιμωρήσῃ τὸν Νταμπρί.

Ἐφόμετρο: 1560 μ.

Συλλέξαμε ἓνα γουρὺ ποὺ ὀνομαζόταν Ἀντρέα Κόκα. Τὸν ἔβηκαμε στὸ δρόμο καὶ τὸν πήραμε μαζί μὲ τοὺς δυὸ ἄλλους, τὸν Ρόκε καὶ τὸ γιό του Πέδρο.

## 2 Ιούλη

Τὸ πρωὶ συναντήσαμε τὴν ἐμπροστοφυλακὴ ποὺ εἶχε στρατοπεδεύσει στὸ σπίτι τοῦ Ντὸν Νικομέντες Ἀρταγάκα, ὅπου ὑπάρχει μιὰ πορτοκαλιὰ καὶ ὅπου μᾶς πούλησαν τσιγάρα. Τὸ κυρίως σπίτι βρίσκεται χαμηλὰ στὸς ὅχτους τοῦ Πιοχέρα. Πήγαμε καὶ καὶ φάγαμε πλούσια.



Οι όχτες του Πισοχέρα είναι τελείως αποκλεισμένες και μόνον προς τις πηγές του μπορεί να διαβίσει κανείς παράλληλα με το ποτάμι, προς την κατεύθυνση της Άγκυστοόρα. Ή έξοδος βρίσκεται προς τη Χούντα, άλλο σημείο πάνω στο ίδιο το ποτάμι. Μά για να φτάσει κανείς εκεί πρέπει να περάσει ένα λόφο που είναι άρκετά ψηλός. Το μέρος έχει ενδιαφέρον γιατί σχηματίζει σταυροδρόμι. Βρίσκεται σε ύψος 950 μ. και το κλίμα είναι πολύ πιο εύκρατο. Το ταμπούρι παραχωρεί τη θέση του στο μαρτυρά. Το χωριουδάκι αποκαλείται από το σπίτι του 'Αρτεσάγκα κι' από τα σπίτια των πολλών γιων του. Έχουν ένα μικρό χωράφι από καρότεντρα όπου έρχονται προσωρινά να δουλέψουν εργάτες από τα περίχωρα. Τώρα έχει 6 πέους<sup>48</sup> από τα περίχωρα του Σάν Χουάν.

Η γάμπα του Πάμπο δεν θεραπεύεται άρκετά γρήγορα, ίσως έρεθίζεται πάλι από τα άτλειωτα ταξίδια με το έλλογο. Για την ώρα όμως δεν έχει φόβο να πάθει επιπλοκές.

### 3 'Ιούλη

Μείναμε δύο διη μέρα και προσπαθήσαμε όσο ήταν δυνατόν να αναπαυθώ ο Πάμπο. Πληρώσαμε πολύ άκριδα τα φύκια που κάναμε, κι' αυτό δείχνει ότι οι χωρικοί είναι μοιρασμένοι ανάμεσα στο φόβο και το συμφέρον. Τραβήξαμε μερικές φωτογραφίες γεγονός που προκάλεσε το ενδιαφέρον όλων. Να δούμε πώς θα τις εμφανίσουμε, πώς θα τις μεγεθύνουμε και πώς θα μάζ τις στελνουν: 3 προβλήματα.

Ένα αεροπλάνο πέρασε το απόγευμα, και το βράδι κάποιος μίλησε για νυχτερινή αεροπορική ταξιδιομή' όλοι οι κάτοικοι έτοιμάστηκαν να φύγουν. Τους έμποδίσουμε εξηγώντας τους πώς τέτοιος κίνδυνος δεν υπάρχει. Το έσθμα μου συνεχίζει να με πολεμάει.

### 6 'Ιούλη

Φύγαμε χωρίς με κατεύθυνση την Πένια Κολοράντα. Διασχί-

48. Σκανόλινα, άντιδωκεντος, έργατης, όσως.

σαμε μία περιοχή, κατοικημένη, που μας υποδέχτηκαν με τρέφο. 'Αργά το απόγευμα φτάσαμε πάνω από το Παλιόρο στα 1600 μέτρα κι' άρχισαμε να κατεβαίνουμε προς το χωριό όπου υπάρχει ένα μαγαζάκι. Κάναμε διάφορα φόνια για ώρα ανάγκης. Είχε πιά νυχτώσει όταν θγήκαμε στη δημοσιά, όπου υπάρχει και το σπίτι μας γριάς χήρας. 'Η έμποροστολακή άναποράστη δέν κατέφερε να τὸ ἐπιτάξει.

Τὸ σκέδιό μας εἶταν: νὰ ἐπιτάξουμε ένα αυτοκίνητο πού θὰ ἔρχεταν ἀπὸ τὴν Σουματιπάτα, νὰ μᾶς ποιεῖ συνθήμας ἐπικρατοῦσαν καὶ νὰ φύγουμε μὲ τὸν ὁδηγὸ τοῦ αυτοκινήτου. Νὰ πάρουμε ἑπαιτα τὴν DIC', ν' ἀγοράσουμε φάρμακα ἀπὸ τὸ φαρμακείο, νὰ λεηλατήσουμε τὸ νοσοκομεῖο ν' ἀγοράσουμε μερικὲς κονσέρβες καὶ γλυκὰ καὶ νὰ φύγουμε.

Ἀλλὰζαμε ἀπόφαση γιὰτὶ αυτοκίνητο δέν ἔρχεταν ἀπὸ τὴν Σουματιπάτα. Ἀκόμα μᾶς ποιεῖ πὺς ἐκεῖ κάτω δέν σταματοῦσαν τὰ αυτοκίνητα μὲ ἄλλα λόγια, ὁ δρόμος εἶταν ἐλεύθερος. Ὁ Ρικάρντο, ὁ Πάτσο, ὁ Ἀνιθέτο, ὁ Χούλιο κι' ὁ Τσίνο θὰ ἔκαναν τὴν ἐπιχείρηση. Σταμάτησαν ένα φορτηγὸ πού ἔρχεταν ἀπὸ τὴν Σάντα Κρούζ χωρὶς δυσκολία. Ἐνα ἄλλο πού ἔρχεταν πίσω στάθηκε κι' αὐτὸ ἀπὸ συναδελφικὴ ἀλληλεγγύη. Ἀναγκάστηκαν νὰ τὸ ἐπιτάξουν κι' αὐτό. Χρειάστηκε ν' ἀρχίσουν ένα ἀπέραντο κουδεντολέ μὲ μὴ κυρία πού ταξίδευε μὲ τὸ δεύτερο αυτοκίνητο καὶ δέν ἤθελε νὰ κατεβάσει τὴν κόρη της. Ἐνα τρίτο φορτηγὸ πού περνοῦσε σταμάτησε νὰ δεῖ τί συμβαίνει. Μπρὲς στὴν ἀναποφασιστικότητα τῶν ἀντρῶν μας, ένα τέταρτο στάθηκε κι' εἶται ὁ δρόμος ἐρῶντα φραγμένος. Τὰ πράγματα διορθώθηκαν: Τὰ 4 αυτοκίνητα παρκάρησαν στὴν ἄκρη κι' ένας ὁδηγὸς ἀπαντοῖσε σὲ καίνοια πού τὸν ρώτησαν, ὅτι ἀπλοῦστατα εἶχαν σταματήσει γιὰ λίγο. Οἱ ἄντρες μας ἔφυγαν μ' ένα φορτηγὸ καὶ ἔφτασαν στὴ Σουματιπάτα. Ἐκεῖ αἰχμαλώτισαν 2 χωροφύλακες καὶ ἀργότερα τὸν ὑπομάρχα Βάκα-Φιόρ, διοικητὴ τοῦ σταθμοῦ. Ἐπαν στὴ σκοπιά τὸ σύνθημα καὶ παρασύνθημα πού τοὺς εἶχε πει ὁ λογίας καὶ κατέλαβαν τὸν σταθμὸ μὲ 10 στρατιῶτες, στὴ διάρκεια μᾶς ἐπιχείρησης-ἀστραπής, μετὰ ἀπὸ μὴ βίαιη ἀφίμαχία καὶ ἀνταλλαγὴ πυρῶν μ' ένα στρατιώτη πού ἀντιστεκόταν. Τὰ κατέφεραν νὰ πάρουν 5 Μάουζερ καὶ 8 να ΖΒ30 καὶ κουδάλισαν καὶ τοὺς 10 αἰχμαλώτους μαζί τους, πού

τούς άφησαν ένα χιλιόμετρο έξω από την Σουματέατα, τελείως γυμνοί.

Στον τομέα του έφοδιασμού τὸ σχέδιο άπότυχε. 'Ο Έλ Τσίνο άφησε νά τὸν κουμαντάρουν ὁ Πάτσο καὶ ὁ Χούλιο, μὲ άποτέλεσμα νά μὴν άγοράσουν τίποτα χρῆσιμο.

Πάντως καὶ ἂν άγόραζαν τὰ πὸ ἀπαραίτητα φάρμακα γιὰ τὸ αντίδοτο, ἐγὼ δὲν θά εὑρισκα ἀνάμεσά τους ἐκεῖνο ποὺ θά ἔκανε γιὰ τὴν πάθησή μου. Ἡ ἐπιχείρηση ἔγινε μπρόδς σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους καὶ τὸ πλήθος ἀπὸ τοὺς τοξικομανεῖς, τόσο καλὰ, ὥστε τὸ νῆο ἐξεπλώθηκε ἀστραπιαία. Στὲς 2 ἡ ὥρα περπατούσαμε γιὰ τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ μὲ τὰ λάφυρά μας.

#### 7 Ἰούλη

Περπατήσαμε χωρὶς σταματημὸ μέχρι ποὺ βρήκαμε ἕνα χωράφι μὲ ζαχαροκάλαμα, ὅπου τὴν προηγούμενη φορὰ ἕνας άντρας μᾶς εἶχε υποδεχθεῖ μὲ καλὸ τρόπο. Τὸ χωράφι βρισκόταν σὲ ἀπόσταση μᾶς λεύγας ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ραμόν. 'Ο φόβος ὑπάρχει πάντοτε στὸν πληθυσμό. 'Ο άντρας μᾶς πούλησε ἕνα γουρούνι καὶ φάνηκε πολὺ εὐγενεικὴς. Ἀλλὰ μᾶς προειδοποίησε ὅτι ὑπῆρχαν 200 άντρες στὸ Ἄδς Ἴλως καὶ ὅτι ὁ ἀδερφός του, ποὺ μόλις εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὸ Σάν Χουάν, εἶπε πὼς ἐκεῖ κάτω ὑπῆρχαν καμμιὰ ἐκατοσταρικὰ στρατιῶτες. Ἡθέλω νὰ τοῦ θάλω κανένα δόντι ἀλλὰ προτίμῃσι νά μὴν μ' ἀφήσει. Τὸ ἄσθμα μου αὐξάνει.

#### 8 Ἰούλη

Περπατήσαμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ μέρος μέχρι τὸν Πισιέρα, μὲ προσοχή, ἀλλὰ διαφαίνονταν ἥσυχια καὶ πούθενά δὲν φάνηκαν στρατιῶτες. Οἱ άνθρωποι ποὺ ἐρχόντουσαν ἀπὸ τὸ Σάν Χουάν μᾶς εἶπαν ὅτι δὲν ὑπάρχει στρατός. Ἐφταν προφανῶς ἕνα ἥμερα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νά μᾶς κάνει νά φύγουμε. Κάναμε κάπου 2 λεύγες ἀκολουθώντας τὸν ποταμὸ μέχρι τὸ Ἐλ Πιράτ καὶ ἀπὸ κεῖ μὲν ἀκόμα λεύγα μέχρι τὴ σπηλιά, ὅπου φτάσαμε ὅταν ἄρχισε νά νυχτώνει. Ἐχμαστε κοντὰ στὸ Φίλο.

Ἐκαστα πολλὰς ἐνέσεις γιὰ νά μπορέσω νά συνεχίσω καὶ τε-

λικά χρησιμοποιήσα μια διάλυση αδρεναλίνης σε 1) 900 για κολύριο. "Αν ο Παύλινο δεν πέτυχε στην απόστολή του θα πρέπει να ξαναγυρίσουμε στο Ναχαχουάσου, γιὰ ν' αναζητήσουμε τὰ φάρμακα γιὰ τὸ δόγμα μου. Ὁ στρατὸς ἔβγαλε ἕνα ἀνακρινθεὶν ἀναγνωρίζοντας ἕνα νεκρό. Θὰ σκοτώθηκε ἔτσι κατάλασαν τὸ τιμῆμα ὁ Ρικάρντο, ὁ Κόκο κι' ὁ Πάτσο.

#### 9 Ἰούλη

Μὲ τὴν ἀναχώρησή μας, χάσαμε τὸ δρόμο καὶ περάσαμε ἔξω τὸ πρωῒνὸ φάγνοντάς τον. Τὸ μεσημέρι πήραμε κάποιον δρόμο, ἔχει καὶ πολὺ εὐδιάκριτο πού μᾶς δέγγησε στὴν πὶθ ψηλὴ κορφή. Δὲν εἴχαμε φτάσει ποτὲ σὲ τέτοιον ὅρο, 1.840 μέτρα. Μετὰ κατευθύνουμε σὲ μιὰ ταπέρα<sup>49</sup> ὅπου περάσαμε τὴ νύχτα. Δὲν εἴμαστε βέβαιοι ἀν θὰ βρούμε δρόμο γιὰ τὸ Φίλο. Τὸ ραδιόφωνο μίλησε γιὰ μιὰ συμφωνία, σὲ 14 σημεία μεταξὺ τῶν ἐργατῶν τοῦ Κατάβι καὶ τοῦ Σίγκλο XX καὶ τῆς Κομμουνάλ. Εἶναι μιὰ διολιγρωτικὴ ἡττα τῆς ἐργατικῆς.

#### 10 Ἰούλη

Φύγαμε ἀργὰ γιὰτὶ χάσαμε ἕνα ἄλογο, πού ξαναγύρισε. Στὸ μεγαλύτερο ὄψόμετρο 1900 μέτρα, περάσαμε ἀπὸ ἕνα δρόμο πού τὸν χρησιμοποιοῦσαν πολὺ λίγο. Στις 3.30' μ.μ. φτάσαμε σὲ μιὰ ταπέρα, ὅπου ἀπορασάσαμε νὰ περάσουμε τὴν νύχτα, ἀλλὰ μὲ μεγάλη ἐκπληξὴ διαπιστώσαμε πὺς εἶναι οἱ δρόμοι σταματοῦσαν. Ἐπιθεωρήσαμε τὰ μονοπάτια μὲ κι' αὐτὰ δὲν δὴγοῦσαν πούθενά. Εἰλάπημε ἀπέναντι τὰ τοῦκος, πού μποροῦσαν νὰ εἶχαν τὰ τοῦκος τοῦ Φίλο.

Τὸ ραδιόφωνο μίλησε γιὰ κάποια ἀφίμαχ(α) μὲ τοὺς ἀνδράτες στὴν περιοχὴ τοῦ Ἑλ Ντοράντο, πού δὲν ἀναφέρεται στὸ χάρτη, καὶ πού βρίσκεται μεταξὺ τῆς Σουμαϊπάτα καὶ τοῦ Ρίο Γκράντε. Ὁ στρατὸς λέει πὺς ἔχει ἕναν τραυματία καὶ μετς δυὸ νεκρούς.

Οἱ δηλώσεις τοῦ Νσεμπρέ καὶ τοῦ Ἑλ Πελάντο δὲν εἶναι κα-

49. Ἐγκαταλειμμένη παρόδια ἢ καλυφθεὶν γιὰ προσωρινὴ χρήση.

λές. Ίδιως όταν αναγνώρισαν τὸν ἡπειρωτικὸ σκοπὸ τοῦ ἀντάρτικου (ἀπαλευθέρωση ὅλης τῆς Ν. Ἀμερικῆς), γεγονὸς ποὺ δὲν εἶχε καμμιὰ σχέση.

#### 11 Ἰούλη

Βροχερὴ μέρα καὶ πυκνὴ ὁμίχλη: γυρίζοντας χάσαμε ὅλους τοὺς δρόμους καὶ τέλος μείναμε χωρισμένοι ἀπὸ τὴν ἡμπροσταφυλακὴ, ποὺ κατέβηκε ἀνοίγοντας ἓνα μονοπάτι. Σφάξαμε ἓνα μοσχάρι.

#### 12 Ἰούλη

Περάσαμε ὅλη τὴ μέρα περιμένοντας νέα τοῦ Μιγέλ. Μὴ τὸ σοῦρουπο ὅμως ἦρθε μόνο ὁ Χούλιο, λέγοντας ὅτι κατέβηκε ἀπὸ ἓνα χειμάρρο ποὺ κυλοῦσε κατὰ τὸ Νοτιά. Ἐμείναμε ἐκεῖ ποὺ εἴμαστε. Τὸ ἄσθμα μὲ ἔκανε νὰ νοιώθω πολὺ ἀσχημα.

Τὸ ραδιόφωνο μετέδωσε τώρα ἓνα ἄλλο νέο, ποὺ φαίνεται ἀληθινὸ στὸ πιὸ σημαντικὸ σημεῖο. Μιλάει γιὰ μάχη στὸ Ἰκουίρα μὲ ἓναν νεκρὸ δικὸ μας καὶ ποὺ οἱ στρατιῶτες πήραν τὸ πτώμα του στὴ Λαγκουνίλλιας. Ἡ ἀγαλλίαση ποὺ τοὺς προξενεῖ αὐτὸ τὸ πτώμα, δείχνει ὅτι ὑπάρχει κατὰ τὸ ἀληθινὸ στὴν εἰδηση.

#### 13 Ἰούλη

Τὸ πρωὶ κατεβήκαμε ἓνα λόφο πολὺ ἀπότομο καὶ γλιστερὸ ἀπὸ τὴν κακοκαιρία. Βρήκαμε τὸν Μιγέλ κατὰ τὴς 11.30'. Ἔστειλε τὸν Κάμπα καὶ τὸν Πάσο γ' ἀναγνωρίσουν τὸ μονοπάτι ποὺ χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄλλο ποὺ ἀκολουθοῦσε τὸ ρεῖμα τοῦ χειμάρρου. Ὑύρισαν σὲ μὲ ὥρα λέγοντας ὅτι ἔβλεπαν τσάκος, σπίτια καὶ ὅτι μπήκαν σὲ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶταν ἐγκαταλειμμένο.

Μετὰ προχωρήσαμε πρὸς τὰ καὶ καὶ κατόπιν ἀκολουθώντας τὸ ρεῖμα ἐνὸς μικροῦ χειμάρρου φτάσαμε στὸ πρῶτο σπίτι ὅπου περάσαμε τὴ νύχτα. Ὁ νοικοκύρης ἦρθε ἀργότερα καὶ μᾶς πληροφορήθηκε ὅτι μὲ γυναίκα, ἡ μάνα τοῦ δημάρχου, μᾶς εἶχε δεῖ καὶ θεπρεπε νῆχει πληροφορήσει τὸ στρατὸ ποὺ βρίσκεται στὸ χωριου-

δάκι Φίλο, σὲ ἀπόσταση μίας λεύγας ἀπὸ δῶ. Ἐχουμε ἐδῶλε σκοπιὰς ἐλὴ νόχτα.

#### ‘14 Ἰούλη

Μετὰ ἀπὸ μιά νόχτα μὲ διαρκὲς τοῖλτοτο<sup>50</sup> ποὺ κράτησε ἐλὴ μέρα, φύγαμε τὸ μεσημέρι μὲ δυὸ δόητοὺς τὸν Πάμπλο, κουινιάδο τοῦ δημάρχου καὶ τὸν Ἀουρέλιο Μανθίλια, τὸν ἰδιοκτήτη τοῦ πρώτου σπιτιοῦ. Οἱ γυναῖκες ἔλαιγαν μὲ λυγμούς. Φτάσαμε σ’ ἓνα σημείο ὅπου ὁ δρόμος διακλαδώνεται. Ἀπὸ τῆς μιάς μεριάς σ’ ἐδῇγεῖ στὴ Φλορίντα καὶ τὸν Μορόκο κι’ ἀπὸ τῆς ἄλλης στὴν Πάμπια. Οἱ ἐδῇγοὶ πρότειναν νὰ πάρουμε τὸ δρόμο γιὰ τὴν Πάμπια, ὅπου ὑπῆρχε μιὰ διάβαση ποὺ ἀνοίχτηκε τελευταῖα μέχρι τὸν Μοσκέρα. Δεχτήκαμε. Δὶν εἰχαμε καλὰ - καλὰ περπατήσῃ καμμιά πεντακοσάρικα μέτρα καὶ εἴχαμε νῆρχονται ἓνας νεαρὸς στρατιώτης καὶ ἓνας χωρικός μ’ ἓνα ἄλογο φορτωμένο μ’ ἀλεύρι, καὶ ἓνα μῆνημα γιὰ τὸν ἀνθυπολοχαγὸ τοῦ Φίλο ἀπὸ τὸν συνάδελφό του τῆς Πάμπιας ὅπου ὑπῆρχαν 30 στρατιῶτες. Ἀποφασίσαμε νὰλλάξουμε κατεύθυνση. Χωθήκαμε σὸ δρόμο τῆς Φλορίντας καὶ καταυλιστήκαμε σὲ λίγο.

Τὸ ΠΡΑ καὶ τὸ ΠΣΒ ἀποχωροῦν ἀπὸ τὸ ἐπαναστατικὸ μέτωπο καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπειλοῦν τὸν Μπαρριέντος νὰ σιμαχῇσούν μὲ τὴ Φάλαγγα. Ἡ κυβέρνησις ἀποσυντίθεται γρήγορα. Κρίμα νὰ μὴν ἔχουμε ἑκατὸ ἀντρες περισσότερους.

#### 15 Ἰούλη

Περπατήσαμε λίγο, γιὰτὶ ὁ δρόμος εἶταν ἀσχημος, ἐγκαταλειμμένος ἔδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. Μὲ συμβουλὴ τοῦ Ἀουρέλιο σκοτώσαμε μιὰ γελάδα τοῦ δημάρχου καὶ κάναμε ἓνα πλάσιον φαγοπότι. Τὸ ἄσθμα μου πάει καλύτερα.

Ὁ Μπαρριέντος ἀνέγγειλε τὴν ἐπιχείρησις Θίντια καὶ λέει πὼς ἡ ἐκκαθάρισή μας εἶναι ζήτημα ὥρων.

<sup>50</sup>. Ψυάλα, ψυλὴ θεοχῆ.

#### 16 'Ιούλη

Άρχισαμε τήν πορεία πολύ σιγά, γιατί υπάρχει πολύ δουλειά, πρέπει νά καθαρίσουμε τὸ ἔδαφος ἀπὸ τὰ χαμέκλαδα γιατί τὰ ζῶα ὑποφέρουν πολύ ἀπὸ τὸν ἄσχημο δρόμο, ἀλλὰ φτάσαμε χωρὶς πολλὰ ἐμπόδια κατὰ τὸ σούρουπο σ' ἓνα στενὸν αὐχένα, ἀπὸ ὅπου εἶταν ἀδύνατο νά συνεχίσουμε μὲ τὰ ζῶα φορτωμένα. Ὁ Μιγὴλ καὶ τέσσερις ἄντρες τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς συνέχισαν τὴν πορεία καὶ κοιμήθηκαν χωριστὰ ἀπὸ μᾶς.

Τὸ ραδιόφωνο εἰν μετέδωσε τίποτα τὸ σοβαρό. Βρισκόμαστε αἱ ὁφες 1600 μέτρα κοντὰ στὸ Ντουράν πού εἶναι ἀριστερά μας.

#### 17 'Ιούλη

Χάσαμε τὸ δρόμο, ὅποτε συνεχίσαμε μὲ ἀργὸ ὄχημα. Εἴχαμε τὴν ἐλπίδα πὺς θὰ φτάναμε σ' ἓνα χωράφι μὲ πορτοκαλιές πού εἶχε ἐπισημάνει ὁ ὁδηγός μας, ἀλλὰ ἐρήκαμε ἀποξερωμένα δέντρα. Βρήκαμε μιά πηγὴ καὶ σιμὰ τῆς καταλιστήκαμε. Δὲν κάναμε παρὰ μόνο τρεῖς ὥρες πραγματικῆς πορείας. Τὸ ἄσθμα μου πᾶει πολύ καλύτερα. Εἴμαστε πλῆθ' ἀπὸ τὸ Ντουράν.

Υψόμετρο: 1550 μ.

#### 18 'Ιούλη

Μέσα σὶ μιά ὥρα ὁ ὁδηγὸς ἔλασε τὸ δρόμο καὶ δήλωσε πὺς δὲν θὰ τὸν ξανέβρισκε. Τελικὰ βρήκαμε ἓνα παλιὸ μονοπάτι κι' ὁ Μιγὴλ τὸ ἀκολούθησε ἀνοίγοντας ἓνα πέρασμα. Ἐφτασε στὴ διασταύρωση μὲ τὸ δρόμο πρὸς τὸ Πιράθ. Φτάνοντας σ' ἓνα μικρὸ χεῖμαρο ἀπελευθερώσαμε τοὺς 3 χωρικοὺς καὶ τὸν φαντάρο, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς κάναμε τὸ μάθημα. Ὁ Κόκο ἔφυγε μὲ τὸν Παιμπλίτο καὶ τὸν Πάτσο γιὰ νά μάθουν ἐὰν ὁ Πωλίνο ἔφυγε τίποτα στὴν κρύπη. Ἐὰν εἰα πᾶνε καλὰ πρέπει νά γυρίσουν αὔριο βράδι.

Ὁ φανταράκος λέει πὺς θὰ λιποταχτήσῃ.

Υψόμετρο: 1300 μ.

## 19 'Ιούλη

Κάναμε ένα μικρό ταξίδι μέχρι τον παλιό μας καταυλισμό όπου και μέيناμε αφού ένισχύσαμε τις σκοπιές μας. Θά περιμένοουμε τόν Κόκο. Έφτασε στις 6 μ.μ., λέγοντας ότι δέν βρήκε τίποτα τὸ καινούργιο ἐκεῖ κάτω τὸ ντουφέκι εἶναι στὴ θέση του καὶ δέν ὀπάρχουν ἱχνη τοῦ Παλλίνο. Ἀντίθετα ὀπάρχουν πολλὰ ἱχνη φαντάρων, πού ἀφῆσαν ἐπίσης σημάδια ἀπὸ τὸ πέρασμά τους στὴν ἀρχὴ τοῦ βρόχου πού εἰσκάμασσε. Τὰ πολιτικά νέα σημειώνουν μὴ τρομερὴ κρίση, καὶ δέν εἶναι κανεὶς πού θά καταλήξει. Γὰ τὴν ὥρα τὰ ἀγροτικά συνδικάτα τῆς Κοχχιματάμπα ἐσχημάτισαν ἕνα πολιτικὸ κόμμα «Θεϊκῆς ἐμπνεύσεως» πού ὀποστηρίζει τὸ Μπαρριέντος, καὶ πού ζητάει νὰ «τὸν ἀφήσουν νὰ κυβερνήσει γιὰ 4 χρόνια». Εἶναι σχεδὸν μὴ παράκληση. Ὁ Σίλες Σάλινας ἀπειλεῖ τὴν ἀντιπολίτευση, λέγοντάς της ὅτι ἀν ποτέ πάροουμε μὲς τὴν ἐξουσία, τὰ κεφάλια δλων τους θά πῶσουν καὶ μιλάει γιὰ ἐθνικὴ ἐνότητα δηλώνωντας ὅτι ἡ χώρα ἐρίσκειται «ἐπὶ ποδὸς πολέμου». Ἀπὸ τὴ μὴ μεριά ἔχει ὀφρος παρακλητικὸ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη δη-μαγωγικὸ. Ἴσως προετοιμάζει μὴ διαδοχὴ.

## 20 'Ιούλη

Βαδίζαμε μὲ προφυλάξεις μέχρι τὰ 2 πρῶτα στίτια ὅπου βρήκαμε ἕναν ἀπὸ τοὺς γιουὺς τοῦ Πανιάγκα καὶ τὸν γαμπρὸ τοῦ Παλλίνο. Δέν ἤξεραν τίποτα γιὰ τὸν τελευταῖο. Τὸ μόνο πού ἤξεραν εἶταν ὅτι ὁ στρατὸς τὸν ἀναζητοῦσε γιὰτὶ μὲς εἶχε χρησιμῆσει ὡς ὀδηγός. Τὰ σημάδια πού βρήκαμε ἀντιστοιχοῦν σὲ καμμιά ἐκατοστὴ ἄντρες πού πέρασαν μὴ ὀδομάδα μετὰ ἀπὸ μὲς κι' ἐξακολούθησαν πρὸς τὴ Φλορίντα. Φαίνεται πὺς ὁ στρατὸς εἶχε τρεῖς νεκροὺς καὶ 2 τραυματίες στὴν ἐνέδρα. Στείλαμε τὸν Κόκο στὴ Φλορίντα μαζί μὲ τοὺς Κάμπα, Λεδὸν καὶ Χούλιο, γιὰ νὰ δοῦν τί γίνεται κεῖ καὶ νὰ φωνίσουν ὅτι βροδν. Ὁ Κόκο ἤρθε κατὰ τὴς 4 μὲ μερικὰ τρόφιμα καὶ μὲ κάποιον Μέλγκαρ, ἰδιοκτήτη 2 ἀλόγων πού εἶταν στὴ διάθεσή μας. Ἀπὸς μὲς ἔδωσε μὴ λεπτομερὴ ἀναφορά, ἀν καὶ λίγο περίεργη πού ἡ ὀδοσία της εἶναι: 4 μέρες μετὰ τὴν ἀναχώρησή μας, ἀνακάλυψαν τὸ πτώμα τοῦ Τοῦμα, φαγω-



μόνο από τ' άγρίμια. Ό στρατός δέ φάνηκε παρά την έπόμενη μέρα της μάχης, μετά την εμφάνιση του γυμνού ύπολογιστού. Οι χωρικοί γνωρίζουν την επικήρρηση της Σουαϊπάντα οί όλες τις λεπτομέρειες και προσθέτει ότι ή μάχη δίνει λαδή σέ άσπεία μεταξυ τους. Βρήκαν την πίπα του Τούμα και μερικά σκέρπια πράματα. Ένας ταγματάρχης, ό Σοπέρνα, φαινόταν νά μάς μισοσυμπαθεί ή νά μάς θαυμάζει. Ό στρατός άφού Εφτασε μέχρι τό σπίτι του Κόκο, όπου σκοτώθηκε ό Τούμα, πήρασε από την Τεχερία κι' έπειτα γύρισε στη Φλορίντα.

Ό Κόκο σκεφτόταν νά χρησιμοποιήσαι αὐτόν τόν άνθρωπο γιά νά φέρει κάποιο γράμμα, αλλά μου φάνηκε πιό σωστό νά τόν δοκιμάσουμε πρώτα, στέλλοντάς τον ν' αγοράσει μερικά φάρμακα. Αὐτός ό Μέλγκαρ μάς μίλησε γιά μιάν ομάδα που έρχεται κατά δώ, όπου όπάρχει και μιá γυναίκα. Μας είπε ότι τό είχε μάθει από μιá επιστολή του Δημάρχου του Ρίο Γκράντε πρós τόν έδω Δημάρχο. Καθώς ό έδω Δημάρχος θά πήγαινε γιά τή Φλορίντα, στείλαμε τόν Ίντι, τόν Κόκο και τόν Χούλιο νά του μιλήσουν. Διάφευσε ότι είχε νέα από άλλες ομάδες, αλλά γενικά επιβεβαίωσε τις πληροφορίες του Μέλγκαρ. Πετάσαμε πολύ άσχημη νύχτα γιατί δέν είχαμε νερό. Τό ραδιόφωνο άνάγγειλε την άναγνώριση του νεκρού, που θά είναι ό Μάϊας Γουαεδάρα, αλλά ό Όδάντο σέ μιá πρís - κόνφερανς, είταν πολύ προσεκτικός σ' αὐτό τό θέμα και επέρριψε την εὐθύνη της άναγνώρισεως στό ύπουργείο Έσωτερικών. Δέν αποκλείεται νά είναι κόλπο και ή όποτιθέμενη άναγνώριση νά είναι απλή έπινόηση.

Γύόμετρο: 680 μ.

## 21 Ίούλη

Πετάσαμε μιá ησυχη μέρα. Μίλησαμε μέ τόν γέρο - Κόκα γιά τή γελάδα που μάς είχε πούλησει, ενώ δέν είταν δικιά του. Μας είπε ότι κι' αὐτός δέν είχε πληρωθεί από μάς, αλλά άρνήθηκε κατηγορηματικά ότι δέν τοῦ άνήκε. Τόν καλόςαμε νά τήν πληρώσει. Τό βράδι πήγαμε στην Τεχερία όπου αγοράσαμε χοιρινό και τσουκάκα<sup>51</sup>. Ό Ίντι, ό Μπανίνιο κι' ό Άνιέιτο που πήγαν γιά φόνια,

51. Ψωμί από λάχανο.

Εγιναν δεκτοί με πολύ ευγένεια.

## 22 'Ιούλη

Ξεκινήσαμε πολύ πρωί. Τό φορτίο που κουβαλάγαμε τόσο έ-  
μαίς όσο και τὰ ζώα είχαν πολύ βαρό. Είχαμε την πρόθεση νά πα-  
ραπλανήσουμε τὸν κόσμο γιὰ τὸ πραγματικὸ σημεῖο τῆς θέσης  
μας. Ἀφήσαμε τὸ δρόμο πού πάει γιὰ τὸ Μορόκο καὶ ἀκολουθή-  
σαμε τὸ δρόμο γιὰ τὴ λίμνη. Ἐνα ἢ δυὸ χιλιόμετρα κατὰ τὸ νο-  
τιά. Δυστυχῶς δὲν ξέραμε τί γινόταν πέρα πέρα κι' ἀναγκαστή-  
καμε νὰ σταίλομε ἀνγκυρωτές. Πέρα στὴν ἄκρη τῆς λίμνης δια-  
κρίναμε τὸν Μανθίλλια καὶ τὸ μικρὸ Πανιάγκια πού ἔβρισκαν τὰ  
ζώα τους. Τοὺς εἶχαμε παραγγεῖλει νὰ μὴν ἀποκαλύψουν τίποτα  
γιὰ μᾶς, ἀλλὰ τώρα ἡ κατάσταση ἔχει ἀλλάξει. Περπατήσαμε κά-  
που δυὸ ὥρες καὶ κοιμηθήκαμε κοντὰ σ' ἓνα χεῖμαρο, ἀπ' ὅπου  
ξεκινοῦν δυὸ μονοπάτια τὸ ἓνα νοτιοανατολικά, πού ἀκολουθεῖ τὸ  
χεῖμαρο καὶ τὸ ἄλλο πρὸς τὸ νοτιά.

Τὸ ραδιόφωνο ἀναγγέλει ὅτι ἡ γυναίκα τοῦ Μπούστος (Πε-  
λάο) βεβαιώνει ὅτι μὲ εἶδε ἐδῶ. Ἀλλὰ λέει πὼς εἶχε ἔρθει μὲ ἄλ-  
λες προθέσεις.

Ύψόμετρο: 640 μ.

## 23 'Ιούλη

Στὸ διάστημα πού οἱ δικοὶ μας πῆγαν ν' ἀναγνωρίσουν τὰ  
δυὸ μονοπάτια, ἐμεῖς μείναμε στὸν καταυλισμό. Τὸ ἓνα ὁδηγεῖ στὸ  
Ρίο Σέκο, στὸ μέρος πού αὐτὸς (Ρίο Σέκο) ὀδεύεται τὰ νερά τοῦ  
Πιράο καὶ ὅπου ἡ ἄμμος δὲν ε' ἀπορροφᾷ ἀκόμα, δηλαδὴ μεταξὺ  
τοῦ σημείου τῆς ἐνέδρας μας καὶ τῆς Φλορίντας. Τὸ ἄλλο ὁδηγεῖ  
σὲ μιὰ ἐγκαταλειμμένη ταπείρα σὲ δυὸ - τριῶν ὥρων δρόμο καὶ κα-  
τὰ τὸν Μιγέλ, πού ἔκανε τὴν ἀναγνώριση, μπορεῖ κανεὶς ἀπὸ  
κεῖ νὰ πάει στὸν Ροζίτα. Ἀὐριο θ' ἀκολουθήσουμε αὐτὸν τὸ δρό-  
μο (τοῦ δευτέρου μονοπατιοῦ) πού μπορεῖ νὰ εἶναι καλὸς τοῦ  
Μελγκέρ, σύμφωνα μ' αὐτὰ πού εἶπε στὸν Κόκο καὶ στὸν Χούλιο.

#### 24 'Ιούλη

Κάναμε κοντά τρεις ώρες πορείας ακολουθώντας το μονοπάτι, πράγμα που μᾶς έκανε ν' αλλάξουμε ύψόμετρο και ἀπὸ τὰ 1000 μέτρα νὰ κατέβουμε στὰ 940. Ὅπου καταυλιστήκαμε στὴν ὄχθη ἐνὸς χειμάρου. Οἱ δρόμοι σταματοῦν ἐδῶ και πρέπει νὰ ἀφιερῶσμε ἐλὴ τὴν αἰριανὴ μέρα φάγοντας γιὰ τὴν καλύτερη διεξοδὸ. Ἐδῶ ὑπάρχουν ἀρκετὰ τσάκος «ἐν ἐνεργείᾳ». Αὐτὸ δείχνει ὅτι συνδέονται μὲ τὴ Φλωρίντα. Ἴσως εἶναι ἡ τοποθεσία πού ἐνοματίζεται Καναλόνες. Προσπαθοῦμε νὰ ἀποκρυπτογραφήσουμε ἓνα μνημεῖο τοῦ Μανίλα.

Ὁ Ραούλ μίλησε στοὺς ἀξιώματικούς τῆς σχολῆς Μάξιμο Γκάμες και μεταξὺ ἑλλων ἀνασκεύασε τὰ σχόλια τῶν Τούχων στὸ ἄρθρο γιὰ τὸ Βιετνάμ. Οἱ φίλοι μ' ἐνομαζοῦν, ὁ νέος Μπακούνιν, και παραπονοῦνται γιὰ χυμένο αἷμα και γι' αὐτὸ πού θὰ χυθεῖ, στὴν περίπτωση πού θὰ ὑπῆρχαν 3 ἢ 4 Βιετνάμ.

#### 25 'Ιούλη

Περάσαμε μιά μέρα ἀνάπαυσης και στείλαμε 3 ομάδες μὲ δυὸ ἄντρες τὴν καθεμιά ν' ἀναγνωρίσουν διάφορα μέρη: Ὁ Κόκο, ὁ Μπενίνο κι' ὁ Μιγέλ εἶταν ὑπεύθυνοι. Ὁ Κόκο κι' ὁ Μπενίνο ἔφτασαν στὸ ἴδιο μέρος και ἀπὸ κεῖ μπορούμε νὰ πάρουμε τὸ δρόμο γιὰ τὸν Μορόκο. Ὁ Μιγέλ εἶναι βέβαιος ὅτι ὁ χείμαρος χύνεται στὸν Ροζίτα. Αὐτὸν τὸ δρόμο πρέπει νὰ πάρουμε ἂν και πρέπει νὰ τὸν ἀνοίγουμε μὲ τὸ ματσάκι.

Σημειώσαμε δυὸ ἐπιχειρήσεις, τὴ μιά στὸ Ταπέρας και τὴν ἄλλη στὸ Σάν Χουάν ντελ Πορτφόρο, σὺς ὅποιες δὲν μπορεῖ νὰ πῆρε μέρος ἡ ἴδια ομάδα. Καὶ τώρα ἔχουμε τὸ ἐρώτημα: Εἶναι ἀληθινὴ ἡ ὑπαρξὴ τῆς ἄλλης ομάδας; Εἶναι τὰ γεγονότα ἀληθινά;

#### 26 'Ιούλη

Ὁ Μπενίνο, ὁ Κάμπα και ὁ Οὐρμπάνο πῆραν διαταγὴ νὰ φτιάξουν δρόμο μέσα στὸ χεῖμαρο, στὴν ἀντίθετη κατεύθυνση τοῦ Μορόκο. Ἡ ἐπέλοκτη ομάδα ἔμεινε στὸν καταυλισμὸ και τὸ κέν-

τρο έστινος ένέδρα πιά πίσω. Τίποτα τό εξαιρετικό.

Τά νέα τής επικήρησης τοῦ Σάν Χουάν ντελ Πορτρέρο μετα-  
δόθηκαν ἀπό τά ξένα ραδιόφωνα μέ πλήθος ἀπό λεπτομέρειες:  
αίχμαλωσία 15 φαντέρων καί ένδς συνταγματάρχη. Πύριον ελεύ-  
θεροι ἄλλά γυθοί. Ἡ τεχνική μας. Τό μέρος βρίσκεται ἀπό τήν  
ἄλλη πλευρά τής δημοσίας Κοχιαμπάμπα - Σάντα Κρούζ.

Τό δρόμϊ ἔκανα μιά μικρή ὁμίλια, γιά τή σημασία τής 26  
Ἰούλη. Ἐπανόσταση ενάντια στήν ὀλιγαρχία καί τῇ ἐπανάστα-  
τικά δόγματα. Ὁ Φιντέλ ἔκανε μιά μικρή μνεία τής Βολιβίας.

## 27 Ἰούλη

Ὅλα εἴταν ἔτοιμα γι' ἀναχώρηση. Οἱ ἄντρες τής ένέδρας  
πῆραν διαταγή νά φύγουν κατευθεία στίς 11, όταν ἔφτασε ὁ Βύλλο  
μερικά λεπτά πρὶν τίς 11 καί μᾶς εἶπε πῶς ὁ στρατός εἴταν ἐκεῖ.  
Ὁ Πίος ὁ Βύλλο, ὁ Ρικάρντο, ὁ Ἴντι, ὁ Τσίνο, ὁ Λεόν καί ὁ Ἐ-  
ουσάκιο προχώρησαν καί διεξήγαγαν τήν επικήρηση μέ τοὺς Ἄν-  
τόνιο, Ἀρτοῦρο καί Τσοπάκο. Νά πῶς ἐξελίχτηκαν τὰ πρῶματα:  
8 φαντέροι ἐμφανίστηκαν στήν κορυφή, περπάτησαν πρὸς τὰ νό-  
τια, ἀκολουθώντας ἓνα παλιό μικρὸ δρομάκι καί ξανάφυγαν ρί-  
χνοντας μερικές βολές ὀμων, κάνοντας σήματα μ' ἓνα καμμάτι θ-  
φασμα. Σέ μιά στιγμή, ἀκούσαμε νά φωνάζουν κάποιον Μέλγαρ.  
πού δὲν ἀποκρίνεται νά εἴταν αὐτός τής Φλόριντα. Ἀφοῦ ἀναπαύ-  
τηκαν γιά μιά στιγμή οἱ 8 φαντέροι, νέα παιδιά, ἄρχισαν νά περ-  
πατοῦν πρὸς τήν κατεύθυνση τής ένέδρας. 4 μόνον ἔπιασαν σ' αὐ-  
τήν γιατί οἱ ἄλλοι περπατοῦσαν μέ τό πάσο τους. Ἐπάρχουν 3  
νεκροὶ σίγουρα καί μπορεί καί τέταρτος, ὁ ποῖος δὲν δὲν σκοτώθη-  
κε, σίγουρα τραυματίστηκε. Ἀποχωρήσαμε χωρὶς νά τοὺς πάρουμε  
τά ὅπλα ὅπως τίς στολές, γιατί εἴταν δύσκολο νά πλησιάσουμε. Φό-  
γαμε πρὸς τὰ πάνω. Μετά ἀπό μιά διασάφηση μέ ἓναν ἄλλο  
μικρὸν αὐχένα, στήσαμε μίαν ἄλλη ένέδρα. Τὰ ἄλογα προχώρησαν  
μέχρι ἐκεῖ πού τελειώνει ὁ ὁρμός. Τό δόγμα μέ τοῦκιοις καί τὰ  
λίγα καταπραυντικά πού ἔχω τελειώνουν.

Ἰγόμετρο: 800 μ.

## 28 'Ιούλη

Ο Κόκο πήγε μαζί με τους Πάτσο, Ραούλ και 'Ανιθέτο για άναγνώριση στο στόμιο του ποταμού που υποθέτουμε πως είναι ο Σουσιέρο. Περπατήσαμε λίγο άνοιγοντας δρόμο σ' έναν άρκατο στενόν αλχένα. Καταυλιστήκαμε χώρα από την ήμπροτοφυλακή, γιατί ο Μιγέλ είχε προχωρήσει με τ' άλογα, που δουλεύουν στην άρμιο και δέν μπορούν να περπατήσουν καλά πάνω στα χαλίκια.

Ύψόμετρο: 760 μ.

## 29 'Ιούλη

Συνεχίσαμε να περπατάμε μέσα σ' έναν αλχένα που κατεβαίνει προς τὸ Νέτο. Ο δρόμος είναι καλά προφυλαγμένος στις άκρες, σε μία περιοχή που έχει άρκετο νερό. Στις 4 μ.μ. συναντήσαμε τὸν Παμπλίτο, που μάς είπε πως δρισκόμαστε στο στόμιο του Σουσιέρο. Τίποτα τὸ έξαιρετικό πίστεια για μία στιγμή διτὸ αλχένος δέν εἴταν τοῦ Σουσιέρο γιατί είχε σταθερή κατεύθυνση προς τὸ νότο. Στην τελευταία στροφή όμως γύριζε προς τὰ δυτικά και κατέληγε στὸν Ροζίτα. Στις 4.30' μ.μ. ἡ ὀπισθοφυλακή ἔφτασε κι' άπορασίσαμε να συνεχίσουμε τὸ δρόμο. Ἐπρεπε να άπομακρυνθοῦμε από τὸ στόμιο. Δέν είχα όμως τὸ κουράγιο να άπαιτήσω τὴν άναγκαία προσπάθεια για να προπεράσουμε τὸ τόκκο τοῦ Παυλίνο. Καταυλιστήκαμε στην άκρη τοῦ δρόμου, σε άπόσταση μίας ώρας πορείας από τὸ στόμιο. Τὸ δρόμει είπα στὸν Ἐλ Τοίνο να μιλήσει για τὴν ἡμέρα τῆς άνεξαρτησίας τῆς πατρίδας του, 28 'Ιούλη. Ἐξήγησα γιατί αὐτὸς ὁ καταυλισμός μας εἴταν κακοβαλμένος. Διδάταξα να σηκωθοῦμε στις 5 τὸ πρωί και να πάμε στο τόκκο τοῦ Παυλίνο.

Τὸ ράδιο Ἄβανα μετάδωσε τὸ νέο μιάς ἐνέδρας στην ὁποία είχε πάσει ὁ στρατός. Ἄναγκάστηκαν ν' άδειάσουν τὴν περιοχή παίρνοντας τοὺς φαντάρους με ἑλικόπτερα. Δέν τὸ άκούγαμε όμως καθαρά.

Τὸ ἄσθμα μὲ τοάκισε καὶ δὲν μπόρεσα νὰ κλείσω μάτι διη νύχτα. Στὶς 4.30' ἐνῶ ὁ Μάρο ἔφτιαχνε καφέ, εἰδοποίησε ὅτι ἔβλεπε ἕνα φανάρι πού περνοῦσε τὸ ποτάμι· ὁ Μιγέλ, πού ἔβηνε γιὰ νὰ ἀντικαταστήσει τὴ σκοπιὰ καὶ ὁ Μάρο πῆγαν νὰ σταματήσουν ἐκεῖνους πού ἔρχονταν. Ἀπὸ τὴν κουζίνα ἀκουσα τὸν διάλογο:

—'Άλε! Τίς εἶ;

—'Απόσπασμα Τρινιντάντε!

Κι' ἀμέσως ντοφεκίει. Σὰ λίγο ὁ Μιγέλ κουδάλισε μὴ καραμίνια Μ - 1 καὶ μὴ φυσιγγιοθήκη· τὴ εἶχε πάρει ἀπὸ ἕναν τραυματία. Μᾶς εἶπε ὅτι 21 ἄντρες δάδιζαν πρὸς τὸ Ἄμπαπὸ καὶ 150 ὄπῃρχαν στὸ Μορόκο. Τοὺς εἶχαμε προξενήσει κι' ἄλλες ἀπώλειες, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαμε νὰ τίς πιστοποιήσουμε μέσα στὴ σύγχυση πού ἐπικρατοῦσε. Χρειάστηκε πολὺ ὥρα γιὰ νὰ φορτώσουμε τ' ἄλογα. Ὁ Ἑλ Νίγκρο χάρθηκε μαζί μὲ τὸ τσεκούρι καὶ τὸν δῆμο πού εἶχε πάρει ἀπὸ τὸν ἐχθρό.

Ἐίταν ἡ ὥρα 6 καὶ χάσαμε καιρὸ γιὰ τὰ φορτία. Ἐπесαν ἀπὸ τ' ἄλογα. Στὰ τελευταία περάσματα βρισκόμασταν «ὐπὸ τὰ πυρὰ» τῶν φαντάρων, πού εἶχαν πάρει θάρρος. Ἡ ἀδερφή τοῦ Πολίνο εἶταν σπύι της καὶ μᾶς ὑποδέχτηκε ἡσυχη. Μᾶς εἶπε ὅτι ὁ στρατὸς εἶχε πιάσει δλους τοὺς ἄντρες τοῦ Μορόκο καὶ τοὺς εἶχε κατεβάσει στὴ Λά Πάϊ.

Ἐίπα στοὺς ἄντρες νὰ κάνουν γρήγορα καὶ πῆγα μὲ τὸν Πόμπο πάλι «ὐπὸ τὰ πυρὰ» στὸν αὐχένα τοῦ ποταμοῦ, ὅπου τελειώνει ὁ ὁρμός καὶ μποροῦμε νὰ ὀργανώσουμε τὴν ἀντίσταση. Ἐστειλα τὸν Μιγέλ μὲ τὸν Κέκο καὶ τὸν Χούλιο μπροστά, ἐνῶ ἐγὼ τραβόσα τ' ἄλογα. Ἐμναν γιὰ νὰ καλύψουν τὴν ὑποχώρηση 7 ἄντρες τῆς ἐμπροστοφυλακῆς, 4 τῆς ὀπισθοφυλακῆς καὶ ὁ Ρικάρντο, πού εἶχε μείνει πίσω γιὰ νὰ δυναμώσει τὴν ἀμύνη. Ὁ Μπενίνο εἶταν δεξιά μὲ τοὺς Ντάριο, Πάμπλο καὶ Κάμπα. Οἱ ἄλλοι ἐρχόντουσαν ἀριστερά. Ἐξέμου ἔτοαμος νὰ διατάξω νὰ σταματήσουμε στὸ πρῶτο κατάλληλο μέρος διὰν ὁ Κάμπα ἤρθε κι' ἀνάφερε ὅτι ὁ Ρικάρντο κι' ὁ Ἀνιέτο εἶχαν πείσει ἐνῶ περνοῦσαν τὸ ποτάμι. Ἐστειλα τοὺς Ὁρμηάνο, Νάτο καὶ Λεὼν μὲ δύο ἄλογα καὶ διατάξα-

Ξα νά φέρουν τὸν Μιγέλ καὶ τὸν Χούλιο, ἀφήνοντας τὸν Κένο στὴ μπροστινὴ σκοπιὰ. Ὁ Μιγέλ καὶ ὁ Χούλιο προχώρησαν χωρὶς νὰ πάρουν διαταγὲς καὶ οἱ λίγο ὁ Κάμπα μᾶς εἶπε πὺς αἰφνιδιάστηκαν μαζί με τοὺς παραπάνω 2 κι' εἰς οἱ φαντάροι εἶχαν παλὸ προχωρήσει· καὶ πὺς ὁ Μιγέλ εἶχε ὀπισθοχωρήσει περιμένοντας διαταγές. Ἐστειλε τὸν Κάμπα με τὸν Ἑουστάκιο καὶ μείναμε ὁ Ἴντι, ὁ Πόμπο, ὁ Τσίνο καὶ ἐγώ. Στις 1 μ.μ. ἔστειλα νὰ μοῦ φέρουν τὸν Μιγέλ, ἀφήνοντας τὸν Χούλιο σκοπὸ. Ὑποχώρησα μαζί με τὴν ομάδα τὸν ἀντρώ καὶ τὸν ἀλόγων. Ὅταν φτάσαμε στὸ ὄρος τῆς σκοπιᾶς τοῦ Κένο μάθαμε εἰς οἱ ἐπιζῶντες εἶχαν φανεί. Ὁ Ραούλ σκοποῦθηκε, ὁ Ρικάρντο κι' ὁ Πάτσο εἶχαν πληγωθεῖ. Τὰ πράγματα εἶχαν ἔτσι: Ὁ Ρικάρντο κι' ὁ Ἀνθέτο πέρασαν χωρὶς προσυλᾶξεις κι' ἀκάλυπτοι τὸ ποτάμι κι' ὁ πρῶτος τραυματίσθηκε. Ὁ Ἀρτούρο, ὁ Ἀνθέτο κι' ὁ Πάτσο ἔτρεξαν νὰ φέρουν τὸν πληγωμένον, ἐνῶ ὁ Ἀντόνιο τοὺς ἐκάλυπτε. Ὁ Πάτσο τραυματίστηκε ἐνῶ ὁ Ραούλ σκοποῦθηκε μετὰ σφαῖρα στὸ στήμα. Ἡ ὑποχώρηση ἔγινε μετὰ κόπο, σέρνοντας τοὺς τραυματίες ἐνῶ ὁ Βίλλυ καὶ ὁ Τσαπάνκο<sup>52</sup> δὲν βοήθησαν καθόλου, ἰδίως ὁ τελευταῖος. Ἐνώθηκαν μετὰ μετὰ τὸν Οὐρμπάνο καὶ τὴν ομάδα του μετ' ἄλλους, καὶ μετὰ μετὰ τὸν Μπενίνο καὶ τοὺς ἀντρες του, ἔτσι πού ἡ ἄλλη πλευρὰ ἔμενε ἀφρούρητη. Ἀπὸ κεῖ τρύπωσαν οἱ φαντάροι καὶ αἰφνιδίως τὸν Μιγέλ. Μετὰ ἀπὸ κοπιαστικὴ πορεία ἐνώθηκαν μετὰ μᾶς. Ὁ Πάτσο ἐρχόταν καθάλα στ' ἄλογο, ἀλλὰ ὁ Ρικάρντο δὲν μπορούσε νὰ καθελιχθεῖ καὶ τὸν κουβαλήσαμε πάνω στὸ χεμᾶ. Ἐστειλε τοὺς Μιγέλ, Παμπλίτο, Ντάριο, Κένο καὶ Ἀνθέτο νὰ ταμπουρωθοῦν στὸ στόμο τοῦ πρώτου χεμάρου, στὴ δεξιὰ ἔχθη, ἐνῶ ἡμεῖς περιποιήσαμε τοὺς πληγωμένους. Ὁ Πάτσο ἔχει πληγωθεῖ ἐπιπόλαια. Ἡ σφαῖρα πέρασε μέσα ἀπὸ τὰ μπούτια του καὶ ἔβγαλε τὸ ὄμμα τὸν ὀρχεῶν του. Ἀλλὰ ὁ Ρικάρντο εἶναι βαρεῖα πληγωμένος καὶ χάσαμε ὅσο πλάσμα εἶχαμε μέσα στὸν γυλιὸ τοῦ Βίλλυ. Στις 10 μ.μ. ὁ Ρικάρντο ξεψόχησε. Τὸν θάψαμε κοντὰ στὸ ποτάμι, οἱ ἑνα κρυφὸ σημεῖο γιὰ νὰ μὴν ἑροῦν τὸν τάφο οἱ φαντάροι.

52. Ἄλλοι τὸν θάψαμε μετ' ἑνὸς Ἀνθός.

### 31 'Ιούλη

Στις 4 φύγαμε από το ποτάμι κι' άφου διασχίσαμε ένα σταυροδρόμι κατεβήκαμε προς τὸ ρεῖθρο του χωριῦς ν' αφήσουμε Γχνη. Φτάσαμε τὸ πρωτὸ στὸ χειμάρρο όπου ὁ Μίγγιλ εἶχε στήσαι ἐνέδρα. Δὲν εἶχε καταλάβει τὴ διαταγὴ κι' εἶχε αφήσει Γχνη. Προχωρήσαμε κάπου 4 χιλιόμετρα πρὸς τὴς πηγῆς τοῦ χειμάρρου καὶ μετὰ μπήκαμε σὰ δόση, σβήνοντας τὰ Γχνη μας. Καταυλιστήκαμε κοντὰ σὲ μὴ διακλάδωση τοῦ χειμάρρου. Τὴν νύχτα ἐξήγγηρα τὰ λάθη τῆς ἐπιχείρησης: 1) Κακὸς καταυλισμός. 2) Κακὴ χρῆση τοῦ χρόνου, πράγμα ποὺ ἐπέτρεψε στοὺς ἄλλους νὰ μᾶς ρίξουν. 3) Ἐξαιρετικὴ αὐτοπεποίθηση ποὺ μᾶς κόστισε τὸν τραυματισμὸ τοῦ Ρικάρντο καὶ μετὰ τοῦ Ραούλ, ποὺ εἶχε πᾶει νὰ τὸν δογήσει. 4) Ἐλλιπὴ ἀποφασιστικότηας γιὰ νὰ γλυτώσουμε τὰ πράγματά μας. Χάσαμε 11 γυλιούς μὲ φάρμακα, κιάλια, καὶ μερικὰ ἄλλα πράγματα ποὺ μπορούσαν νὰ μᾶς ἐκθέσουν, ὅπως τὸ μαγνητόφωνο πᾶνω στὸ ὅποιο εἶχα καταγράψει τὰ μηνύματα τοῦ Μανίλα, τὸ βιβλίο τοῦ Ντεμπρέ, ποὺ εἶχα ὑποσημειώσει καὶ ἓνα βιβλίο τοῦ Τρότσκι. Χωρὶς νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν πολιτικὴ σημασίαν αὐτῆς τῆς λείας σὰ χέρια τῆς κυβέρνησης, ὅτε γιὰ τὸ ἠθικὸ τῶν φαντάρων, ποὺ εἶταν φυσικὸ νὰ ἀνεβεῖ. Ἵπολογίσαμε πὼς ἔπρεπε νὰ εἶχαν 2 νεκροὺς καὶ 5 τραυματίες. Ἵπάρχουν ὅμως δύο ἀντιφατικὲς ἐκδοχαί: ἡ μία τοῦ στρατοῦ ποὺ παραδέχεται 4 νεκροὺς καὶ 4 τραυματίες στὶς 28 καὶ μία ἄλλη ἀπὸ τὴ Χιλὴ ποὺ μιλᾷ γιὰ 6 τραυματίες καὶ 3 νεκροὺς στὶς 30. Ὁ στρατὸς στὴ συνέχεια ἔδωκε ἄλλο ἀνακοινωθῆν ποὺ λέει δι: πῆρε ἓνα πτώμα καὶ δι: ἓνας ἀνθυπολοχαγὸς βρίσκεται ἐκτὸς κινδύνου.

Ἀνάμεσα στοὺς νεκροὺς μας, γιὰ τὸν Ραούλ δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε μεγάλα πράγματα, εἶταν κλειστὸς τύπος, λίγο μαχητικὸς καὶ λίγο ἐργατικὸς, ἀλλὰ εἶταν φανερὸ δι: τὰ προβλήματα τῆς πολιτικῆς τὸν ἐνδιέφεραν, ἀν καὶ δὲν ἔκανε ἐρωτήσεις. Ὁ Ρικάρντο εἶταν ὁ πὸ ἀπειθήρχτος ἀπὸ τὴν κουδανικὴ ὁμάδα. Ἀλλὰ εἶταν ἐξαιρετικὸς πολιμιστής, παλιὸς σύντροφος περιπετειῶν, κατὰ τὴν πρώτη ἀποτυχία τοῦ δευτέρου μετώπου στὸ Κογκὸ καὶ τώρα ἐδῶ. Εἶναι μὴ ἄλλη βαρὶ ἀπόλεια ἐξ αἰτίας τῆς ποιότητος τοῦ ἀνθρώ-



που. Είμαστε 22, από τους οποίους 2 τραυματίες, ο Πάτσο και Πόμπο, και εγώ με το τρομερό μου άσθμα.

#### ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Τα άρνητικά σημεία του παρασμένου μήνα: Μή κατορθωτή επαφή με τον Χοακίν και με το έξωτερικό και απώλειες άντρων. Είμαστε τώρα 22 και μεταξύ αυτών 3 άδονατοι (κι' εγώ). Γεγονός που ελαττώνει την ειλεξία μας. Είχαμε 3 συγκρούσεις, μαζί με την κατάληψη της Σομαϊπάτα, που κόστισαν στο στρατό περίπου 7 νεκρούς και 10 τραυματίες, άριθμοί παραπλήσιοι, έπειτα από τα μπερδεμένα άνακοινωθέντα. Χάσαμε 2 άντρες, είχαμε έναν τραυματία.

Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά είναι: 1) 'Η έλλειψη επαφής συνεχίζεται. 2) 'Ελλειψη στρατολογίας άγροτών παρά τα ένθαρρυντικά σημάδια στον τρόπο που μάς έδειξαν οι γεροχωρικοί που ήρθαμε σε επαφή. 3) 'Ο μύθος του άντάρτικου παίρνει τώρα ήπειρωτικές διαστάσεις. 'Ο 'Ογγκάνια κλείνει τα σύνορα και το Πιρόο παίρνει τα μέτρα του. 4) 'Η προσπάθεια επαφής δια του Πωλίνο άποτυγχάνει. 5) Το ήθικó και ή έμπειρία των άνταρτών άνεβαίνουν οι κάθε μάχη. 'Ο Κάμπα κι' ό Τασπάκο μόνον «πεσμένοι». 6) 'Ο στρατός εξακολουθεί να την παθαίνει πάντα, αλλά έχει μονάδες που φαίνονται πολύ μαχητικές. 7) 'Η πολιτική κρίση μεγαλώνει στην κυβέρνηση, αλλά οι Η.Π.Α. παραχωρούν μικρές πιστώσεις πού, για τη Βολιβία είναι μεγάλη βοήθεια, και επιτρέπουν το μετριασμό της ενοαρέσκειας.

Τα πιο επείγοντα καθήκοντά μας είναι: να άποκαταστήσουμε τις επαφές, να ένοσωματώσουμε μαχητές και ν' άποχτήσουμε φάρμακα.

## 1 Αύγουστου

"Παυχι μέρα" ο Μιγίλ και ο Κάμα άρχισαν νά φτιάχνουν τό έρώς αλλά δέν προχώρησαν παρά μόνο ένα χιλιόμετρο και κάτι, λόγω τών δυσχερειών που παρουσιάζονταν από τό έδαφος και τή διάσπηση. Σκοτώσαμε ένα ήγριο άλογάκι. Τό κρέας του θά είναι άρκετό για 5—6 μέρες. Σκάψαμε χαρακώματα για νά στήσουμε ένέδρα στο στρατό, εάν περνόσε κατά δώ. Τό σχέδιο είναι νά τούς αφήσουμε νά προχωρήσουν, εάν δέν πάρουν χαμπάρι τών καταυλισμό μας, και νά τούς ρίξουμε στη συνέχεια.

Ύψόμετρο 650 μ.

## 2 Αύγουστου

Ο έρώς φαίνεται ότι προχωρεί καλά χάρη στο Μπενίνο και τόν Πάμπλο που τόν συνέχισαν. Χρειάστηκαν κάπου δυό ώρες για νά ξαναγυρίσουν στον καταυλισμό ξεκινώντας από τό σημείο που έφτασαν. Δέν δίνουν πιά νέα για μές στο ραδιόφωνο, από τότε που μετέδωσαν τήν ειδηση «περί μεταφοράς πτώματος άνθρωπινού αίτομου». Τό άσθμα μ' έχει τωράξει και έκανε σήμερα τήν τελευταία ένεση. Δέν μοδ μόνον παρά τά χάπια για καμιά δεκαριά μέρες.

## 3 Αύγουστου

Ο έρώς αποδείχτηκε στο φινάλε άποτυχία. Ο Μιγίλ και ο Ούρμπάνο χρειάστηκαν 57 λεπτά για νά γυρίσουν σήμερα προ-

χωράμε πολύ σιγά. Κανένα νέο. Το τραύμα του Πάτου πάει καλά.  
Έγώ είμαι χάλια: Έμειρα και οι νύχτα ήταν σκληρές για μένα  
και δεν προβλέπω γρήγορη γιατρού. Δοκίμασα ενδοφλέβια ένεση  
νοσοκομικής χωρίς αποτέλεσμα.

#### 4 Αύγουστου

Οι άντρες φτάσανε οι ένα φαράγγι που καταυθύνεται νοτιο-  
ανατολικά. Μπορεί να πέφτει στους χειμάρους που πηγαίνουν προς  
τον Ρίο Γκράντε. Άδριο 2 ομάδες των δύο ανδρών θα πάνε για  
αναγνώριση. Ο Μιγέλ 8<sup>ος</sup> ανήκει από την πλευρά μας να εξα-  
κριώσει αν αυτά τα σημάδια που φαίνονται είναι εγκαταλειμμένα  
τόπος. Το δάσος μου πάει λίγο καλύτερα.

#### 5 Αύγουστου

Ο Μπενίνο, ο Κάμπα, ο Ούρμπάνο κι' ο Λεόν χωρίστηκαν  
από ομάδες με δύο άντρες ή καθεμιά και προχώρησαν, αλλά έφτα-  
σαν σ' ένα χειμάρο που χύνεται στον Ροζίτα και συνέχισαν σήμε-  
ρα την πορεία ανάμεσα στα χωράφια. Ο Μιγέλ πήγε να δει  
το τοπίο, αλλά δεν τό έβηκε. Τελειώσαμε το κρέας του αλόγου.  
Άδριο θα προσπαθήσουμε να φανεί κάποιον και μεθαύριο θα προ-  
χωρήσουμε ως το πηγάδι. Το δάσος μου είναι αναλφάτος. Αν και  
δεν μ' έρπει να χωρίζουμε, πρέπει να στείλω μια ομάδα μπορο-  
στά. Ο Μπενίνο κι' ο Χούλιο παρουσιάστηκαν έθελοντές.

#### 6 Αύγουστου

Μεταφέραμε τον καταυλισμό δυστυχώς δεν περπατήσαμε τρεις  
ώρες αλλά μόνο μία, πράγμα που δείχνει πως είμαστε μακριά. Ο  
Μπενίνο, ο Ούρμπάνο ο Κάμπα κι' ο Λεόν συνέχισαν να παίζουν  
μ' τις ματσέτες, ενώ ο Μιγέλ κι' ο Ανθόνι έφευγαν να εξα-  
ρευνήσουν το μέρος όπου ο νέος χειμάρος χύνεται στον Ροζίτα.  
Από είχε νυχτώσει και δὲ γύρισαν, πήραμε μέτρα ασφαλείας  
για κάθε ενδεχόμενο, με κι' άκούσαμε κι' έναν ήλιο να πέφτει  
μακριά. Ο Τονι, ο Τσαπάνο κι' εγώ μιλήσαμε λίγο για τη σημε-

ρινή μέρα, επίτειο της Βολιβιανής ανεξαρτησίας.  
Γόφμετρο: 720 μ.

#### 7 Αύγουστου

Στις 11 το πρωί, βλέποντας ότι ο Μιγέλ κι' ο 'Ανιθότο είχαν χαθεί, διέταξα τον Μπενίνιο να προχωρήσει με πολλές προφυλάξεις μέχρι το μέρος που ο χειμάρρος χύνεται στον Ροζίτα. Μετά να φάξει για το ποιά θα ήταν η κατάθυσση που θα είχαν πάρει, αν ποτέ φτάσει εκεί. 'Αλλά στη 1 μ.μ., αυτοί, που τους είχαμε για χαμένους, γύρισαν. 'Απλώς έρθκαν δυσκολίες στο δρόμο και πέρασαν τη νύχτα χωρίς να κατορθώσουν να φτάσουν στον Ροζίτα. 'Ο Μιγέλ μ' έκανε να περάσω ένα δσχημο τέταρτο της ώρας, περιμένοντάς τον. Μείναμε και που είμαστε αλλά οι άνιχνευτές έρθκαν έναν άλλο χειμάρρο, όπου θα μεταφερθούμε αύριο. 'Ο 'Ανοέλιμο, το γέριχο έλλογο, φέφφηε σήμερα. Δεν μ'ας μένει παρά ένα έλλογο για να μεταφέρει τα φορτία. Το δσθημα μου δεν καλυτερεύει και τα φάρμακα λιγοσταίνουν. Αύριο θα άποφασίσω την άποστολή μιας ομάδας στο Νακαχουάσου.

Σήμερα π'ανε άκριβδς έννιά μ'ηνες που φτάσαμε δδ και που δημιουργήθηκε το άντάρτικο. 'Από τους 6 πρώτους, οι 2 σκοτώθηκαν, ο ένας χάθηκε κι' οι δύο πληγώθηκαν κι' έγω με το δσθημα μου, που δεν ξέρω πως να το σταματήσω.

#### 8 Αύγουστου

Περπατήσαμε σχεδόν μια έλόκληρη ώρα, που για μένα ίσοδυναμούσε για δδ γιατί ή φοραδίτσα ήταν πολύ κουρασμένη σε μια στιγμή της έδωσα μια μοχαιριά στο σέρκο. Την πλήγωσα δσχημα. 'Ο νέος μας καταυλισμός πρέπει να είναι ο τελευταίος με νερό, μέχρι να φτάσουμε στον Ροζίτα ή στο Ρίο Γκράντε. Οι μακαιότερος βρίσκονται σε άπόσταση 40 λεπτών από δδ (2—3 χιλιάδες μέτρα). Διέλεξα μια ομάδα 8 άντρών για να εκτελέσουν την πάρα κάτω άποστολή: Θα φύγουν αύριο από δδ και θα περπατήσουν έλη μέρα. Μεθαύριο, ο Κάμπα θα γυρίσει να μ'ας φέρει τα νέα. Την επομένη, ο Παμπλίτο κι' ο Ντάριο θα γυρίσουν με τα νέα

αυτής της μέρας. Οι πέντε άλλοι θα συνεχίσουν την πορεία τους μέχρι του Βάργκας. Κι' έπειτα ο Κόκο κι' ο 'Ανθέτο θα γυρίσουν να μάς πουν, πώς είναι τα πράγματα. 'Ο Μπενίνο, ο Χούλιο κι' ο Νάτο θα πάνε στο Νακαχουάσου για ν' αγοράσουν φάρμακα. Πρέπει να προχωρήσουν με πολλές προφυλάξεις για ν' αποφύγουν τις ένέδρες. 'Εμείς θα τους ακολουθήσουμε και τα σημάδια που θα έννοούμε είναι: Τό σπίτι του Βάργκας ή πιο πέρα, (ανάλογα με την ταχύτητα του ρυθμού της πορείας μας), δηλαδή ή ο χείμαρος που βρίσκεται άπέναντι από τη σπηλιά, πάνω στο Ρίο Γκράντε ή το Μαζικούρι (Χουράτο) ή το Νακαχουάσου. 'Υπάρχουν νέα από το στρατό, δηλαδή μάθαμε ότι ανακάλυψαν μια αποθήκη ε-  
 πίων σ' έναν από τους καταυλισμούς μας. Τό έρδει συμφέροντα όλους τους άντρες και έκανα τον πάρα κάτω απόλογισμό: Βρισκόμαστε σε δύσκολη κατάσταση. 'Ο Πάτσο σπέρνεται από τό τραύμα του. 'Όσο για μένα, είμαι ένα ζωντανό πτώμα και τό έπεισέδω με τη φοραδίτσα δείχνει πώς αρχίζω να χάνω την αυτοκυριαρχία μου. Αυτό θα διορθωθεί. 'Η κατάσταση όμως πρέπει να είναι τό ίδιο κουραστική και για τους μόν και για τους δέ και όσοι δέν μπορούν να την υποφέρουν, να τό πουν. Βρισκόμαστε σε μια στιγμή που πρέπει να πάρουμε μεγάλες αποφάσεις. Τό είδος αυτό του αγώνα μάς επιτρέπει να γίνουμε επαναστάτες. 'Ανώτατη κλίμακα για τό ανθρώπινο είδος. Μάς επιτρέπει όμως να γίνουμε κι' άνθρωποι. 'Όσοι νοιώθουν άνικανοι να φτάσουν στα στάδια αυτά πρέπει να τό πουν και να εγκαταλείψουν τον αγώνα. 'Όλοι οι Κουδανόι και μερικοί Βολιβιάνοι δήλωσαν ότι θα συνεχίσουν μέχρι τέλους. 'Ο 'Εουστάκιο δήλωσε τα ίδια, αλλά έκανε κριτική σ' ό,τι αφορά τον Μουράγκα, γιατί φορτώνει τό γυλό του πάνω στο μουλάρι, αντί να φορτώνει τα ξύλα; 'Ο τελευταίος ε' απάντησε έξω φρενών. 'Ο Χούλιο καπνίζει τον Μόρο και τον Πάτσο για παραπλήσιους λόγους, πράγμα που προκάλεσε την βίαιη απάντηση, τη φορά αυτή εκ μέρους του Πάτσο. 'Εκλείσει τη συζήτηση δηλώνοντας ότι έδω μιλούσαμε για δύο προβλήματα διαφορετικού επιπέδου: δηλαδή, να μάθουμε αν έσκοπεύαμε ή όχι να συνεχίσουμε, από τη μια μεριά και από την άλλη για τα έσωτερικά μας και για τα καυγαδάκια, που άφαιρούσαν μέρος από τό μεγαλειό του αγώνα μας.

Δι' έμμεσα οι παρατηρήσεις του 'Εουστάκιο και του Χούλιο,

άλλα ούτε και οι άπαντήσεις του Μόρο και του Πάτρο, στο κάτω - κάτω αυτοί πρέπει να είναι πιο έπαιναστές και να δίνουν το παράδειγμα.

#### 9 Αυγούστου

Οι 8 άνηκευτές έφυγαν το πρωί. Οι ματαίετες Μιγέλ, Ολμπάνο και Λεόν απομακρύνθηκαν από τον καταυλισμό, 50 λεπτά αργότερα. Είχα ένα σόθμα στη φτέρνα πού μου τ άνοιξαν κι' έτσι μπορώ να πατάω το πόδι. Πονάει πολύ όμως ακόμα. Έχω πυρετό: 'Ο Πάτρο είναι πολύ καλά.  
Έγφόμετρο: 780 μ.

#### 10 Αυγούστου

‘Ο Αντόνιο κι' ο Τσαπάκο πήγαν για κυνήγι και χτύπησαν μια έλαφίνα και ένα παγώνι άγριο. Πήγαν να βούν τον πρώτο μας καταυλισμό, όπου όλα είναι ήσυχα και μās έφεραν ένα φορτίο πορτοκάλια. Έφραγα δύο, κι' αυτό εΐταν άρκετό για να μου προκαλέσει άμέσως κρίση στο άσθμα μου, πού δεν εΐταν όμως πολύ δυνατή. Στις 1.30' έφτασε ο Κάμπα ένας από τους 8, με τα παρακάτω νέα: Χτες κοιμήθηκαν χωρίς νερό και σήμερα συνέχισαν το περπάτημα χωρίς να έχουν βρει μέχρι τις 9. 'Ο Μπενίνιο άναγνώρισε το μέρος. Θά φύγει προς την κατεύθυνση του Ροζίτα για να βρει νερό. 'Ο Πάμπλο κι' ο Ντάριο εΐπαν πως δεν θά γυρίσουν χωρίς νερό.

Μεγάλος λόγος του Φιντέλ, στον όποιο κατηγορεί όλα τα συντηρητικά κόμματα και ιδιαίτερα το κόμμα της Βενεζουέλας. Πρέπει να υπάρχουν σοβαρές διαφωνίες στα παρασκήνια.

Ξανάρχισαν να μου περιποιοθούν το πόδι. Πάω καλύτερα, αλλά δεν είμαι ακόμα καλά. Μι όλα μας τα πράματα πρέπει να φύγουμε αύριο για να πλησιάσουμε τη βάση των ματαίετες, πού δεν προχώρησαν σήμερα, παρά μόνο 35 λεπτά.

#### 11 Αυγούστου

Οι ματαίετες προχωρούν πολύ άργά. Στις 4 μ.μ. ο Πάμ-

πλο κι' ό Ντάριο ήρθαν μέ μιό σημείωση τοό Μπενίνιο πού λέει πώς βρίσκεται κοντά στό Ροζίτα, κι' έτι λογαριάζει οί τρείς μέρες νά είναι στοό Βάργκας. Φαίνεται ότι τό κρέας τοό παγωνιοό είναι βαρύ γιά τό άσθμα μου, γιατί μοό προκάλεσε μιό μικρή κρίση. Έξωσα τή μερίδα μου στόν Πάτσο. Ό Παμπλίτο ήφυγε στίς 8.15' από τήν πηγή πού κοιμήθηκαν και στίς 3 μ.μ. περίπου συνάντησε τόν Μιγέλ, πράγμα πού δείχνει ότι είναι άκόμα μακριά. Άλλάζουμε καταυλισμό γιά νά εγκατασταθούμε κοντά σ' ένα μικρό χείμαρο πού τό νερό εξαφανίζεται τό μεσημέρι και ξαναεμφανίζεται τό μεσάνυχτα. Έδρεξε και δέν κάνει κρύο. Πολλά μαριγιάι. Ύψόμετρο: 740 μ.

#### 12 Αύγουστου

Μεταβολική μέρα. Οι ματσέτερος προχωρούν λίγο. Έδω όλα είναι ήσυχα. Ή τροφή λίγη' αύριο θά θυσιάσουμε άκόμα ένα έλλογο. Έτσι θά έχουμε τροφή γιά 6 μέρες. Τό άσθμα μου είναι στάσιμο και ύποφερτό σ' ένα βαθμό. Ό Μπαρριέντος μίλησε γιά τόν εκφυλισμό τοό ανάρτικου και άρχισε νά άπειλεί επέμβαση στην Κούδα. Έίταν δόλανάς, όπως συνήθως.

Τό ραδιόφωνο άνέγγειλε μιό μάχη κοντά στό Μοντεαγκούντιο. Άποτέλεσμα: Ένας νεκρός δικός μας, ό Άντόνιο Φερνάντες από τήν Ταράτα. Αυτό μοιάζει μέ τό άληθινό όνομα τοό Πέδρο, πού είναι από τήν Ταράτα.

#### 13 Αύγουστου

Ό Μιγέλ, ό Ουρμπάνο, ό Λεόν κι' ό Κάμπα πήγαν νά καταυλιστούν κοντά στό πηγάδι πού ανακάλυψε ό Μπενίνιο. Μετά θά συνέχιζαν τό δρόμο τους από καί. Πήραν μαζί τους φαί γιά 3 μέρες, δηλαδή κομάρια κρέας από τό έλλογο τοό Πάτσο, πού σφάζαμε σήμερα. Μας μένουν 4 έλλογα άκόμα και φαίνεται πώς θά χρειαστεί νά θυσιάσουμε άκόμα 1, πριν έροόμε τρόφιμα. Άν όλα πάνε καλά, ό Κόκο κι' ό Άνιόέτο πρέπει νά φτάσουν αύριο έδω. Ό Τσαπάκο δίνει έλο και περισσότερα δείγματα άνισορροπίας. Ό Πάτσο πάει έλο και καλύτερα και τό άσθμα μου έχει τάση νά χει-

ροτερεύει από τα χιτς. Παίρνω τώρα 3 ταμπλέτες τη μέρα. Το πόδι μου έχει σχεδόν θεραπευτεί.

#### 14 Αυγούστου

Μαύρη μέρα. Μαλαγχολική βουν αφορά τις δραστηριότητες. Τίποτα το νέο. Τη νύχτα όμως ακούγονται τις ειδήσεις, μάθαμε την ανακάλυψη της σπηλιάς, στην οποία πήγε ο στρατός με τόσο άκριβες δαπάνες, που δεν υπάρχει αμφιβολία ότι προδοθήκαμε. Σήμερα είμαστε καταδικασμένοι να υποφέρω από το άσθμα, εξ αιτίας ενός παρόξυνου καιρού. Μας πήραν ακόμα κάθε λογής έγγραφα και φωτογραφίες. Είναι το πιο σκληρό χτύπημα που μας κατάφεραν. Κάποιος πρέπει να μιλήσει. Ποιός; Αυτό είναι το μυστήριο.

#### 15 Αυγούστου

Από νωρίς είχα στείλει τον Παμπλίτο με ένα μήνυμα για τον Μιγέλ, με την διαταγή να στείλει δυο άντρες γι' αναζήτηση του Μπενίνο, στην περίπτωση όπου ο Κόκο κι' ο Άνιθότο δεν είχαν ακόμα γυρίσει. Άλλά ο Παμπλίτο τούς συνάντησε στο δρόμο και γύρισαν οι τρεις τους μαζί. Ο Μιγέλ με ειδοποίησε ότι θα έμεινε εκεί που θα τον εβρισκε ή νύχτα και ζήτησε να του στείλωμε λίγο νερό. Στείλαμε τον Ντάριο να ειδοποιηθεί τον Μιγέλ ότι, έπωσθήκατε, θα φεύγαμε πολύ νωρίς αύριο. Αύτη τη στιγμή όμως ανταμώσαμε τον Λεόν που μας είπε ότι ο δρόμος ήταν έτοιμος.

Μια ραδιοφωνική έκπομπή από τη Σάντα Κρούζ μετάβωσε ότι ο στρατός είχε πιάσει δυο αξιωματικούς από την ομάδα του Μουγιουμπάμα. Δεν υπάρχει τώρα αμφιβολία. Πρόκειται για την ομάδα του Χοακίν και οι αξιωματικοί μίλησαν. Έκανε κρόο, αλλά η νύχτα που πέρασε δεν ήταν άσχημη. Πρέπει να μού ανοίξουν ένα άλλο απόστημα στο Ιβιο πόδι. Ο Πάτο είναι τελείως καλά. Μάθαμε για μίαν άλλη άφμεσχη στο Τσουγιουγκάκο. Ο στρατός δεν είχε απώλειες.



## 16 Αύγουστου

Πάνω σ' έναν άρκετά καλό δρόμο, περπατήσαμε επί 3 ώρες και 40' με 1 ώρα ανάπαυλα. Τò μούλαρι με πέταξε κάτω. Δέν έπαθα όμως τίποτα. Τò πόδι μου πάει καλύτερα. Ό Μιγέλ, ό Ολριμπάνο και ό Κάμιπα συνέχισαν τò καθήκον του δρόμου με τις ματωτές και έφτασαν στον Ροζίτα. Σήμερα ό Μπενώνιο και οι σύντροφοί του έπρεπε νά φτάσουν στη σπηλιά. Τά αεροπλάνα πέταξαν πολλές φορές πάνω από την περιοχή. Μπορεί οι πτήσεις νά έπειλούνται οι ίχνη που αφήσαμε κοντά στο Βάργκας. Μπορεί πάλι νά υπάρχει καμιά ομάδα που κατεβαίνει ακολουθώντας τò ρεύμα του Ροζίτα ή του Ρίο Γκράντε. Τò έράδι προειδοποίησε τούς άντρες για τόν κίνδυνο κατά τή διάβαση και πήραμε μέτρα επαγρύπνησης για αύριο.

Υψόμετρο: 600 μ.

## 17 Αύγουστου

Φύγαμε νωρίς και φτάσαμε στις 9 στον Ροζίτα. Έκει ό Κόκο νόησε ότι άκουσε δυο πυροβολισμούς, και αφήσαμε τήν ένέθρα αλλά δέν συνέβη τίποτε άλλο. Στο ύπόλοιπο του δρόμου αναγκαστήκαμε νά περπατάμε άργά, γιατί συνεχώς χανόμαστε και παίρναμε λάθος δρόμο, ώσπου τελικά φτάσαμε στον Ρίο Γκράντε, όπου και στρατοπεδεύσαμε στις 4 και 30' μ.μ. Είχα σκοπό νά εξακολουθήσουμε γιατί μας εύνοησε τò φεγγάρι, αλλά οι άντρες είναι πολύ κουρασμένοι. Έχουμε άλογιστο κρέας για νά περάσουμε δυο μέρες με οικονομία. Για μένα υπάρχουν ρίζες για μία μέρα. Όπως φαίνεται θα χρειαστεί νά «θυσιάσουμε» κι' άλλο ένα άλογο. Τò ραδιόφωνο μετάδωσε ότι θα παρουσίαζε έγγραφα και αποδείξεις για τις 4 σπηλιές του Νακαχουάσου. Αυτό δείχνει ότι και ή σπηλιά των πιθήκων ανακαλύφτηκε. "Αν πάρουμε όν' όψη τις συνθήκες, δέν ύποφέρω πολύ από τò άσθμα.

Υψόμετρο: 640 μ. (δχ: λογικά γιατί χιλ: δριστάμαστε στα 600 μ.)

## 18 Αύγουστου

Φύγαμε νωρίτερα από συνήθος αλλά χρειάστηκε να διαδοῦμε 4 χαντάκια, τὸ ένα ἀπὸ αὐτὰ ξέθαβο. Σὲ ὁρισμένα μέρη ἀναγκαστήκαμε νὰ φτιάξουμε μονοπάτια. Ἐξ αἰτίας ὧλων αὐτῶν φτιάσαμε στὸ χεῖμαρ σὺς 2 μ.μ. καὶ οἱ ἄντρες φόβισι ἀπὸ τὴν κόπωση, ξάπλωσαν. Δὲν ὑπάρχει πιά ἔντοπὴ δράση. Ἰσχυρίζονται σύννεφα ἀπὸ νηπαρίγους<sup>53</sup> σ' αὐτὸ τὸ μέρος καὶ τὸ χροὸ σὺν-χίζεται τὸ δρόμ. Ὁ Ἴντι μοῦ εἶπε ὅτι ὁ Κάμπα ἤθελε νὰ φύγει. Ὅπως λέει, οἱ φυσικὲς συνθήκες ποὺ βρίσκεται δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἐξακολουθήσει. Ἐχτὸς τούτου, δὲν ὀλέπει τίς προοπτικὰς τοῦ ἀγῶνα νὰ εἶναι καλές. Φυσικὰ εἶναι μιὰ τυπικὴ περίπτωση θειλίας καὶ θὰ εἶταν μέτρο ἐξυγίανσης ἀν τὸν ἀγῶνα νὰ φύγει. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως, γνωρίζει τὸν μελλοντικὸ δρόμο μας, ποῦ θὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ συναντήσουμε τὸν Χοακὶν καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὸν ἀφήσουμε. Αὐριο θὰ μιλήσω μ' αὐτὸν καὶ τὸν Τσαπάκο.

## 19 Αύγουστου

Ὁ Μιγέλ, ὁ Κάκο, ὁ Ἴντι κ' ὁ Ἀνιθέτο ἔφυγαν γι' ἀναγνώριση. Προσπαθοῦν νὰ βροῦν τὸν καλῦτερο δρόμο γιὰ τοῦ Βάργκας, ὅπου φαίνεται πὺς ὑπάρχει κάποιο ἀπόσπασμα. Δὲν ὑπάρχουν νωῦταρα. Φαίνεται ὅτι θὰ χρειαστεῖ νὰ συνεχίσουμε ἀπ' τὸ παλιὸ μονοπάτι. Ὁ Ἀρτοδὸρ κ' ὁ Τσαπάκο πῆγαν κυνήγι καὶ χτύπησαν μιὰν ἐλαφίνα. Ὁ Ἀρτοδὸρ ἐπίσης ἐνῶ εἶταν σκοπὸς μὲ τὸν Οδερπάνο χτύπησε ἕναν τάπιρο. Αὐτὸ δημιούργησε μιὰν ἐνταση στὸν καυλισμὸ, γιατί ἔπρεσαν ἑπτὰ ντουφεκιές. Ὁ τάπιρος θὰ μᾶς προμηθεύει κρέας γιὰ 4 μέρες καὶ ἡ ἐλαφίνα γιὰ μιὰ. Ἰσχυρίζεται ἀκόμα μιὰ παρακαταθήκη ἀπὸ φασόλια καὶ σαρδέλες. Τὸ ὅλο 6 μέρες. Θὰ εἶπε κανεὶς ὅτι τὸ ἄσπρο ἔλγο ποὺ ἀκολουθεῖ στὸν κατῆλογο, ἔχει τύχη νὰ οὔσει τὸ τομέρι του. Μόλτρα μὲ τὸν Κάμπα καὶ τοῦ εἶπα πὺς δὲν θὰ μπορούσε νὰ φύγει πρὶν ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ συνάντησή μας μὲ τὸν Χοακὶν. Ὁ Τσαπάκο δῆλωσε πὺς δὲν θὰ ἔφρευγε γιατί θὰ εἶταν δειλία. Θὰ ἤθελε ὅμως νὰ ἐλπίζει ὅτι θὰ ἔ-

53. Διάφορα εἴδη κουνουπιάων.

φευγε από δω σ' έξη μήνες, σ' ένα χρόνο. Αυτή την έλπίδα το  
την έδωσε και μίλησε για ένα σωρό πράγματα που δεν είχαν κα-  
νένα ελπίδα. Δεν είναι στα καλά του.

Μιλανε πάλι για τον Ντεμπρέ. Για τους άλλους κατηγορού-  
μενους ούτε λέξη. Κανένα νέο από τον Μπενίνο. Θα έπρεπε να  
είχε γυρίσει.

#### 20 Αυγούστου

Οι ματσέτρος Μιγέλ και Ουμπάνο καθώς και «τα θημέ-  
σια Έργα» Βόλνυ και Ντάριο, δεν προχωρούν αρκετά. Έτσι αποφασι-  
σαμε να μείνουμε δω ακόμα μια μέρα. 'Ο Κόκο κι' ο 'Ιντι δε χτύπη-  
σαν τίποτα στο κυνήγι. 'Ο Τσαπάκο χτύπησε μίαν ελαφίνα και μια  
μαϊμού. Έφαγα ελαφίνα και τη νύχτα είχα σοβαρή κρίση άσθμα-  
τος. 'Ο Γιατρός είναι πάντα άρρωστος. Φαίνεται πως έχει λογαλι-  
γίες που τον έχουν καταντήσει ανάπηρο. Δεν υπάρχουν νέα του  
Μπενίνο. 'Από τώρα και στο εξής πρέπει ν' ασχοληθούμε με την  
περίπτωσή του. Το ραδιόφωνο μετάδωσε την είδηση ότι επισημάν-  
θηκε ή παρουσία άνταρτών 85 χιλιόμετρα από το Σούκρα.

#### 21 Αυγούστου

'Ακόμα μια μέρα στο ίδιο μέρος χωρίς νέα του Μπενίνο και  
των συντρόφων του. Χτυπήσαμε 6 μαϊμούδες, 4 σκίτσους, 6 Έκουσά-  
κιο και μια δ Μάρο. 'Ο τελευταίος εξακολουθεί να υποφέρει απ'  
την λογαλιγία του, το χορηγήσαμε ένεση μεπεριδίνης. Το κρέας  
της ελαφίνας μου κάνει κακό στο άσθμα.

#### 22 Αυγούστου

Έπί τέλους φύγαμε, αλλά προηγουμένως σημάναμε συναγερ-  
μό, γιατί είδαμε έναν άνθρωπο που προσπαθούσε να το σιάσει προς  
την όχθη: ήταν ο Ουμπάνο, που είχε χάσει το δρόμο του. Έ-  
κανα στο Γιατρό τοπική άναισθησία κι' έτσι μπόρεσε να ταξιιδείσει  
καθόλα στη φορέδα, αν και πόνεσε πολύ. Φαίνεται να πηγαίνει  
λίγο καλύτερα. 'Ο Πάτο ήρθε καζός. Καταυλιστήκαμε στη διεία

δχτη και δὲν μένουν παρὰ μερικὰ χτυπήματα μὲ τὴ ματσέτε γιὰ νὰ φτάσουμε στοὺ Βέργκας. Μᾶς μένει κρέας ταπίρου μέχρι αὐριο και μεθαύριο. Ἀπὸ αὐριο δὲν θὰ μπορούμε νὰ κυνηγήμε. Δὲν ὑπάρχουν νῆα τοῦ Μπενίνιο. Πᾶνε δέκα μέρες πὺ ὁ Κόκο κι' αὐτὸς χωρίστηκαν.

Γφόμετρο: 580 μ.

#### 23 Αὐγούστου

Ἡ μέρα εἶταν πολὺ κουραστική, γιὰτὶ χραιόστηκε νὰ περάσουμε μιά καταραμένη πλαγιά, γεμάτη θρόχους. Τὸ ἄσπρο ἄλογο ἀρνήθηκε νὰ προχωρήσει και τὸ παρατήσαμε κολλημένο σ' ἓνα βάλτο, χωρὶς νάχουμε και καμμιὰ ὠφέλεια ἀπὸ δαῦτο. Φτάσαμε σὲ μιά μικρὴ καμπάνα<sup>64</sup> κυνηγῶν και παρατηρήσαμε σημάδια ποὺ δειχναν πὺς εἶχε κατοικήθει πρόβατα. Στήσαμε, λοιπὸν, ἐνῶθρα και σὲ λίγο ἔπεσαν μέσα δὺ ἄντρες. Ἰσχυρίστηκαν πὺς εἶχαν στήσει δέκα παγίδες και πῆγαιναν νὰ δοῦν τί ἀπόγιναν. Κατὰ τὰ λεγόμενά τους, ὁ στρατὸς ὀρίσκειται σὺ σπῆτι τοῦ Βέργκας, στήν Ταπαρέντα, στήν Καραθουαταρέντα, σὺν Ἰπίτα και σὺ Γουμέν. Πρὶν δὺ μέρες, στήν Καραθουαταρέντα ἔγινε μιά συμπλοκή και τραυματίστηκε ἓνας στρατιωτικός. Πρόκειται ἴσως γιὰ τὸν Μπενίνιο πὺ τὸν κύλιωσαν ἢ πὺ ἀπὸ τὴν παῖνα του θὰ ἔγινε και τὸν εἶθαν. Εἶπαν ἀκόμα πὺς αὐριο ὁ στρατὸς θὰ ἐρχόταν γιὰ φέρεμα, και πὺς ἔρχονται ὀμάδες ἀπὸ 10—20 ἄντρες. Μοιράσαμε ταπίρ και μερικὰ φέρια πὺ σφατώσαμε μὲ δυναμίτη ἔγὼ ἔφαγα ρόζι, πὺ εἶταν ὄρατο. Ὁ Γιαφὸς πᾶει λίγο καλύτερα. Μεταδόθηκε πὺς ἢ δίκη τοῦ Ντεμπρέ ἀναβλήθηκε γιὰ τὸ Σεπτέμβρη.

Γφόμετρο: 560 μ.

#### 24 Αὐγούστου

Σημάσαμε ἔγερτήριο στὶς 5 και 30' και κατευθυνθήκαμε πρὸς τὸν ἀρχὲνα τὸν ὅποιο σκοπεύαμε ν' ἀκολουθήσουμε. Ἡ ἡμπροστοφυλακή ἀνοῖξε τὴν πορεία και εἶχε κάνει μερικὰ μέτρα, ὅταν φά-

<sup>64</sup> Καλύδα.

νηκαν από την άλλη πλευρά 3 χωριάτες. Εξδοποιήσαμε τον Μιγίλ και όλοι στήσαμε ένωθρα. Νάσου 8 στρατιώτες. Οι διαταγές είναι να τους αφήσουν να περάσουν από το απέναντι πέρασμα, και να τραβήξουν εάν πλησιάζανε, αλλά οι στρατιώτες δεν προχώρησαν. Περιορίστηκαν να κάνουν έναν περιπατάκο και πέρασε μέσα στο δελιγενές των όπλων μας, χωρίς να τους ρίξουμε. Οι πολίτες που πιάσαμε ισχυρίζονταν πως ήταν κυνηγοί. Στείλαμε τον Μιγίλ, τον Ούρμπάνο, τον Κάμπα και τον Ντάριο, μαζί με τον Χούγκο Γκούθμαν, τον κυνηγό γ' ακολουθήσουν ένα δρόμο που τραβάει δυτικά, αλλά δεν ξέρουμε ποιά τελειώνει. Μαίναμε σ' ένα έθρα βίη τη μέρα. Μά το πάσμο της νύχτας, ξαναγύρισαν οι ματαπέρους με τα ζώα που πιάστηκαν στις παγίδες, έναν κύνθρα και ένα γάτο άγριο σαπισμένο που τα κατωδροχθίσουμε με το υπόλοιπο ταπίρ. Ύπάρχουν ακόμα φασόλια και θα μπορούσαμε να κυνηγήσουμε.

Ο Κάμπα φτάνει στο Ισχατο δριο της ήθκης κατάπτωσης. Τρέμει όταν ακούει να μιλάνε για στρατιώτες. Ο Γιατρός εξακολουθεί να υποφέρει και παίρνει ταλαμονάι. Έχω πάω άρκετά καλά, αλλά πεινάω σά λύκος.

Ο στρατός ανακοίνωσε ότι ανακάλυψε και άλλο σπήλαιο, και πως είχε δύο στρατιώτες έλαφρά τραυματισμένους και υπήρξαν «απώλειες από την πλευρά των ανταρτών». Τό Ρέδιο 'Αβάνε μετάνωσε πως έγινε μάχη στο Ταπερίλλας, με έναν τραυματία από τη μεριά του στρατού, αλλά δεν επιβεβαιώνει το νέο.

## 25 Αυγούστου

Η μέρα πέρασε χωρίς να συμβεί τίποτα το νεώτερο. Έγερτήριο στις 5 και οι ματαπέρους ξεκίνησαν νωρίς. Ο στρατός, 7 άντρες, έφτασε σε μερικά θήματα από τις θέσεις μας, αλλά δεν επιχείρησε να περάσει. Φαίνονταν σά να καλούσαν τους κυνηγούς με τις ντουφεκιές τους. Αύριο θα τους χτυπήσουμε, εάν μάς βοθεί η ευκαιρία. Ο δρόμος δεν προχωρεί, και ο Μιγίλ έστειλε τον Ούρμπάνο να ζητήσει οδηγίες, αλλά αυτός τα μετέφερε άσχημα και για μιά ώρα δεν μπόρεσε να γίνει τίποτα.

Τό ραδιόφωνο άναγγειλε μιά μάχη στο βουνό Ντοράντο, που

φαίνεται νάναι δουλειά του Χοακίν, και πιστοποιεί την παρουσία ανταρτών σε 3 χλμ. από το Καμίρι.

## 26 Αύγουστου

Όλα γύρισαν στο χειρότερο: Οι 7 άντρες έφτασαν αλλά χωρισμένοι, 5 κατά το ρεύμα του ποταμού, και δυο για να τον διασχίσουν. Ο Άντόνιο που ήταν υπεύθυνος της ενέδρας, τράβηξε πολύ νωρίς, το όπλο του έπαθε αβλογιστία, πήραν είδηση οι στρατιώτες και τρέχοντας με όλα τα δυνατά τους πήδανε προχύματα. Οι άλλοι 5 υποχώρησαν τρεχάλα, πηδώντας. Ο Ίντι και ο Κέκο τούς πήραν από πίσω, αλλά κατάφεραν να δρούν προκάλυμμα. Καθώς παρατηρούσα την εξέλιξη, διαπίστωσα πως οι σφαίρες που ρίχνανε οι δικοί μας πέφτανε πολύ κοντά τους, έφυγα τρέχοντας και διαπίστωσα πως έριχνε ο Έουστάκιο, γιατί ο Άντόνιο δεν τον είχε προειδοποιήσει για τίποτα. Όργιστηκα σε τέτοιο βαθμό που έχασα κάθε έλεγχο και κακομεταχειρίστηκα τον Άντόνιο.

Φύγαμε σιγά - σιγά γιατί ο Γιατρός δεν ήταν κοντά στον τόπο της μάχης, ενώ ο στρατός συνήλθε από τον αιφνιδιασμό και προχωρούσε από το άπέναντι νηράκι με ομάδες 20—30 αντρών. Δεν άξιζει τον κόπο να τους αντιμετωπίσουμε. Μπορεί να είχαν δυο τραυματίες, άχολα. Ο Κέκο και ο Ίντι διακρίθηκαν για την απορροαστικότητα τους.

Τα πάντα πήγαιναν καλά μέχρι τη στιγμή που ο Γιατρός έξανηθήκε και άρχισε να επιβραδύνει την πορεία μας. Σταματήσαμε στις 6 και 30' μ.μ. χωρίς να συναντηθούμε με τον Μιγέλ, που βρισκόταν μερικά μέτρα μακριά μας, με τελικά έννοηκαμε. Ο Μόρο έμεινε σ' έναν αυχένα γιατί δεν κατάφερε ν' ανέβει το τελευταίο κομμάτι και κοιμήθηκε χωρισμένοι σε τρεις ομάδες. Δεν υπάρχουν σημάδια καταδίωξης.

Ύψόμετρο: 900 μ.

## 27 Αύγουστου

Πέρασαμε τη μέρα φάχνοντας απελπισμένα για μια διόδο αλλά το αποτέλεσμα άχολα να φανεί. Προσκόμισα κοντά στο Ρίο

Γκράντε και πέρασαμε ήδη τὸ Γουμόν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν καινούργια πέρασματα, σύμφωνα μὲ τίς πληροφορίες, ἀν καὶ θὰ μπορούσε νὰ πᾶει κανεὶς ἐκεῖ κάτω, γιὰ νὰ συνεχίσει ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Μιγέλ, ἀλλὰ τὰ μουλάρια δὲν μποροῦν νὰ περάσουν. Μένει μιὰ δυνατότητα, νὰ διασχίσουμε μιὰ μικρὴ ὄρεσιρὰ καὶ νὰ συνεχίσουμε μετὰ πρὸς τὸ Ρίο Γκράντε-Μαζζικόρι, ἀλλὰ ἐὰν θὰ γίνου, θὰ γίνῃ αὐριο. Πέρασαμε ὀφώματα 1300 μ.: εἶναι τὰ φηλόταρα τῆς περιοχῆς καὶ ξενοχτήσαμε στὰ 1240 μ., ὅπου ἔκανε ἀρκετὴ φύχρα. Νοιώθω πολὺ καλά, ἀλλὰ ὁ Γιατρός εἶναι ἀρκετὰ ἄσχημα ἀπὸ τὸ πρωί, καὶ τελειώσαμε καὶ τὸ νερό. Μᾶς μένει μόνο λίγο γιὰ τὴν τελευταία.

Τὸ εὐχάριστο νέο, ἡ τὸ εὐτυχὲς σημεῖον, εἶναι τὸ φάσμα τοῦ Μπενίνιο, τοῦ Νάτο καὶ τοῦ Χούλιο. Ζήσανε μιὰ ἐξολοκλήρη περιπέτεια. Βρίσκονταν στρατιῶτες στοὺ Βάργκας καὶ στὸν Γουμόν καὶ πῶσαν σχεδὸν πάνω τους. Σὲ συνέχεια, ἀκολουθήσανε μὴν ὁμάδα (στρατιωτῶν — Σ.τ.μ.) ποὺ κατέβαινε τὸ Σελαντίλλο καὶ ποὺ ἀνέβηκε ἀπὸ τὸν Νακαγούτσου καὶ εἶδαν πῶς ὁ χεῖμαρος Κόνγκρι εἶχε τρία μονοπάτια ποὺ τρέδαναν πρὸς τὰ πάνω, φτιαγμένα ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες. Τὸ σπῆλαιο τῆς Ἀρκαούδας, ποὺ φτάσανε σὲς 6 μ.μ., εἶναι ἓνα στρατόπεδο ποὺ χρησιμοποιεῖται ἐνάντια στοὺς ἀνάρτες καὶ ὑπάρχουν ἐκεῖ κοντὰ 150 στρατιῶτες. Τὰ χάσανε σχεδὸν μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἀλλὰ κατάφεραν νὰ φύγουν χωρὶς νὰ τοὺς δοῦν. Πήγανε στὸ τόκο τοῦ παποῦ καὶ ὤρθηκαν κολοκύθες, τὸ μόνο ποὺ ἀπόμενε, γιατί ἡ φάσμα ἐγκαταλείφθηκε. Σαναπίρασαν ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες, δὲν ἔκριναν πυροβολισμούς, πέρασαν τὴ νύχτα ἐκεῖ τριγύρω, γιὰ ν' ἀκολουθήσουν σὲ συνέχεια τὴ ἱχνη μας, μέχρι ποὺ μᾶς ὤρθηκαν. Κατὰ τὸν Μπενίνιο, ὁ Νάτο στάθηκε περίφημο, ἀλλὰ ὁ Χούλιο χάθηκε δύο φορές καὶ φεβήθηκε λιγάκι τοὺς στρατιῶτες. Ὁ Μπενίνιο σκέφτεται πῶς μερικοὶ ἄντρες τοῦ Χοακίν πρέπει νὰ πέρασαν ἀπὸ καί, ἔδω καὶ μερικὲς μέρες.

## 28 Αὐγούστου

Μέρα γριζῆα καὶ λίγο ἀγωνιώδης. Καλμέραμε τὴ βίψα μας

μέ φροῦτα καρακορέ<sup>55</sup>, τὴν ξεγελάσαμε κάπως, πὶό σωστά. Ὁ Μι- γέλ ἔστειλε τὸν Παμπλίτο μόνο του μὲ ἕναν κυνηγό, γιὰ νὰ φάξουν γιὰ νερό καὶ τὸ χειρότερο ἐπισημένον μόνον μ' ἕνα φτωχὸ ρεβόλβερ. Μέχρι τὶς 4 καὶ 30' μ.μ. δὲν εἶχαν ξαναγυρίσει καὶ ἔ- στειλα τὸν Κόκο καὶ τὸν Ἀνθότο νὰ τοὺς ὁρῶν. Τὴ νύχτα δὲν εἶχαν γυρίσει. Ἡ ἐπισθοφυλακὴ ἔμεινε στὸ μέρος τῆς κατάρσεως καὶ δὲν μπορέσαμε ν' ἀκούσουμε καὶ ράδιο φαίνεται νὰ ὑπάρχει ἕνα καινούργιο μήνυμα. Τελικά, «θυσιάσαμε» τὴ φοραδίτσα, ποὺ εἶταν ἡ συντροφιά μας ἐδῶ καὶ δυὸ μῆνες. Ἐκπαινὰ τὰ πάντα γιὰ νὰ τὴ σώσω, ἀλλὰ ἔπεφτε ὅλο καὶ περισσότερο πείνα. Τουλάχιστο τώρα, θὰ ὑποφέρουμε μόνον ἀπὸ δίψα. Δὲν φαίνεται: πῶς θὰ τὰ κα- τήσουμε νὰ φτάσουμε αἰθριο στὸ νερό.

Τὸ ράδιο ἀνέγγειλε πῶς πληγώθηκε ἕνας στρατιώτης τὴν περιοχὴ τῆς Ταταρέντα. Τὸ ἀγνωστο γιὰ μένα εἶναι τὸ ἀκόλουθο: Γιατί ἀνακοινώνουν μὲ τέτοια ἀκρίβεια τὶς ἀπώλειές τους, ἐνὸς φεύ- δονται σὲ ἄλλα σημεία; Καί, ἐὰν δὲν ψεύδονται, ποιοί, λοιπόν, εἶναι κείνοι ποὺ τοὺς προξενοῦν ἀπώλειες σὲ μέρη τόσο ἀπομονω- μένα μεταξὺ τους, ὅπως ἡ Καραθουαταρέντα καὶ ἡ Ταπερὶλλας; Ἐκτὸς ἐὰν ὁ Χοακὶν ἔχει μοιράσει τοὺς ἀντρες του σὲ δυὸ ομάδες ἢ ἐὰν ὑπάρχουν ἀνεξάρτητες νέες ἐστίες.

## 29 Αὐγούστου

Μέρα κοπιαιτικὴ καὶ μὲ ἀρκετὴ ἀγωνία. Οἱ ματιατέρος προ- χωροῦν πολὺ λίγο καὶ σὲ μὴ σιγμὴ γιγιάστηκαν γιὰ τὸ ὄρυχο, πιστεύοντας πῶς πῆγαιναν κατὰ τὸ Μαζζικόρι. Κατωλιστήκαμε σὲ 1600 μ. ὕψος, σ' ἕνα μέρος σχετικὰ ὑγρὸ, ποὺ φυτρώνει ἕνα μικρὸ καλάμι, καὶ ποὺ ἡ ψίχα του ξεγελά τὴ δίψα. Μερικοὶ σύντροφοι εἶναι ὁλοκληρωτικὰ σαραβαλιασμένοι ἀπὸ τὴν ἑλλειψὴ νεροῦ: Ὁ Τσαπάνκο, ὁ Ἑουστάκιο, ὁ Τσίνο. Αἰθριο θὰ πρέπει νὰ προσπα- θήσουμε νὰ δοῦμε ποῖο μέρος, ὅπου νὰ ὑπάρχει νερό, φαίνεται τὸ πλησιέστερο σὲ μᾶς. Οἱ μουλαράδες ἀντίχουν καλά.

Ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο, ὅχι μεγάλα νέα: μιλοῦν προπαντὸς γιὰ τὴ δίψα τοῦ Ντεμπρέ ποὺ τραβᾷ: σὲ μακρὸς, ἀπὸ ὁδομάδα σὲ ὁδο- μάδα.

55. Ζωνιερὰ φροῦτα τῆς πινοσέττι.



### 30 Αυγούστου

Ἡ κατάσταση ἔρχισε νὰ γίνεται ἀγχώδης. Οἱ ματαίτες λιποθύμησαν, ὁ Μίγγιλ καὶ ὁ Ντάριο ἤπιαν τὰ κάτουρά τους καὶ ὁ Ἑλ Τσίνο ἔκανε τὸ ἔβιο, μὲ ἐλλέθρια ἀποτελέσματα, διάρροιες καὶ κράμπες. Ὁ Οὐρμπάνο, ὁ Μπενίνιο καὶ ὁ Χούλιο, κατέβηκαν κατὰ τὸ φεράγγι καὶ βρῆκαν νερό. Μὲ εἰδοποίησαν πὺς τὰ μουλάρια δὲν μποροῦσαν νὰ περάσουν καὶ ἀποφάσισα νὰ μείνω μὲ τὴν Νάτο, ἀλλὰ ὁ Ἰντι ἀνέβηκε μὲ νερό καὶ μείναμε καὶ οἱ τρεῖς γιὰ νὰ φάμε τὴ φοραδίτσα. Τὸ ράδιο ἔμεινε κάτω κι' ἔτσι δὲν ἀκούσαμε νέα.

Υψόμετρο: 2200 μ.

### 31 Αυγούστου

Τὸ πρωὶ ὁ Ἀνιθέτο καὶ ὁ Λεὼν πήγαν γι' ἀναγνώριση πρὸς τὰ κάτω καὶ γύρισαν στὶς 4 μ.μ., μὲ τὸ νέο πῶς ἐκεῖ ἔχει ἓνα πέρασμα γιὰ τὰ μουλάρια, ξεκινώντας ἀπὸ τὸν καταυλισμὸ μέχρι τὴν πηγὴ. Αὐτὸ ποὺ ἔδειχνε δύσκολο ἔταν νὰ φτάσουμε μέχρι ἐκεῖ, ἀλλὰ εἶδα τὸ μέρος καὶ σέφτουμαι πὺς τὰ ζῶα μποροῦν νὰ περάσουν. Διάταξα ἀκόμα τὴν Μίγγιλ νὰ παρακάμψῃ τὸν τελευταῖο βράχο καὶ νὰ συνεχίσει ν' ἀνοίγει δρόμο ἐνῶ ἡμεῖς θὰ προσπαθήσουμε νὰ κατεβούμε μὲ τὰ μουλάρια.

Υπάρχει ἓνα μήνυμα ἀπὸ τὸν Μανίλα, ἀλλὰ δὲν κατορθώσαμε νὰ τὸ ἀποκρυπτογραφήσουμε.

### ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Ἦταν, ἀναμφίβολα, ὁ χειρότερος μῆνας σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν πόλεμο. Ἡ ἀπώλεια δῶν τῶν σπηλιῶν μὲ τὰ ἔγγραφα καὶ τὰ φάρμακα ποὺ θρηνούντουσαν ἐκεῖ, ὑπῆρξε ἓνα σκληρὸ χτύπημα, προπαντὸς στὸν ψυχολογικὸ τομέα. Ἡ ἀπώλεια δυὸ ἀνδρῶν στὸ τέλος τοῦ μῆνα καὶ ἡ πορεία ποὺ ἀκολούθησε μὲ ἀλογίσιμο κρέας, ἔρριξε τὸ ἠθικὸ τῶν ἀνδρῶν. Καὶ ἡ πρώτη περίπτωσις ἐγκατάλειψης, τοῦ Κάμπα, ποὺ ἄν καὶ «καθ' ἑαυτὴν» εἶναι καλὴ, δὲν εἶναι ὅμως καλὴ

σ' αυτές τις περιστάσεις. Ή ελλειψη επαφής με το εξωτερικό και των Χοσλιν και το γεγονός ότι έλαβαν που αιχμαλωτίστηκαν από τους Άντρες του μίλησαν, επέδρασε κάπως άρνητικά στην ομάδα. Ή άρρώστια μου σκόρπισε την αβεβαιότητα σε μερικούς και όλα μαζί, έρθαν αντίπαλωση στη μόνη σύγκρουση που είχαμε, στην οποία ενώ θα μπορούσαμε να προξενήσουμε άπώλειες στον εχθρό, τραυματίσαμε μόνοι ένα. Από την άλλη μεριά, ή δύσκολη πορεία ανάμεσα σε άνοδους λόφους, ανέβαλε πολύ για να γοηδών στην επιφάνεια όρισμένα άρνητικά χαρακτηριστικά των άνδρών.

Τα πιο ουσιαστικά χαρακτηριστικά είναι:

1) Είμαστε πάντα χωρίς κανόνες είδους σύνδεση και χωρίς ελπίδα για προσεχή αποκατάσταση.

2) Δεν καταφέραμε να πετύχουμε τη συμμετοχή των χωρικών, πράγμα λογικό εάν πάρει κανείς σαν αναλογική αναμέτρηση τις λίγες επαφές που μπορούσαμε να έχουμε μαζί τους αυτό τον τελευταίο καιρό.

3) Το ήθικόν των μαχητών πέφτει, πρόσκαιρα, έλπιζω.

4) Ο στρατός δεν μεγαλώνει την αποτελεσματικότητά του, ούτε τη μαχητικότητά του. Βρισκόμαστε σε μια περίοδο που το ήθικόν μας χαμηλώνει, όπως και ή επαναστατική μας φήμη. Τα πιο επείγοντα καθήκοντα συνεχίζουν να είναι αυτά του τελευταίου μήνα. Αποκατάσταση επαφών στρατολογία μαχητών, εξοπλισμός σε φάρμακα και επαναστατισμός μας.

Σημειώνω πως ό Ίντα και ό Κόνο αναδείχονται ελα και περισσότερο σαν ρωμάλια στρατιωτικά και επαναστατικά σπείλη.

## 1 Σεπτέμβρη

Κατεβάσαμε τὰ μουλάρια νωρίς κατόπι ἀπὸ διάφορες περιπέτειες, ιδιαίτερα μετὰ ἀπὸ ἓνα θεαματικὸ πέσιμο τοῦ ἀρσενικοῦ. Ὁ Γιατρός δὲν συνήρθε ἀλλὰ ἐγὼ ναι, καὶ περπατῶ ὥραια δὴγνώντας τὴ μούλα. Ἡ πορεία κράτησε περισσότερο ἀπὸ 8, τι προβλέπαμε καὶ μόνο σὲς 6 καὶ 5' μ.μ. λογαριάσαμε πὺς ἐρισκόμαστε στὸν ξεροπόταμο τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Χονοράτο. Ὁ Μιγέλ συνέχισε τρεχάλα, ἀλλὰ δὲν ἔφτασε παρὰ μέχρι τὴ δημοσιὰ καὶ καὶ τὸν πρόλαβε ἡ νύχτα γιὰ τὰ καλὰ. Ὁ Μπενίνο καὶ ὁ Οὐρμπάνο προχώρησαν μὲ προφυλάξεις καὶ δὲν παρατήρησαν τίποτα τὸ ὑποπτό. Πιάσαμε λοιπὸν τὸ σπίτι πού εἶταν ἄδειο· τὸ εἶχαν μεγαλώσει μὲ πολλὰς μπαράκες γιὰ τὸ στρατό, ἄδειες τώρα. Βρήκαμε ἀλεύρι, λίπος, ἑλάτι καὶ κατσίκια. Σφάξαμε δυὸ ποῦ μαζὶ μὲ τὸ ἀλεύρι, κάναμε ἓνα τομπόσι, ἄν καὶ ἡ κουζίνα μᾶς ἔφαγε ὅλη τὴ βραδιά. Τρεδηχτήκαμε τὴν αὐγὴ ἀφήνοντας μέσα στὸ σπίτι μιὰ φρουρά καὶ στὴν εἰσοδο τοῦ ἐξώμου ἄλλη.

Υψόμετρο: 740 μ.

## 2 Σεπτέμβρη

Νωρίς τὸ πρωὶ φύγαμε γιὰ τὸ τοῦκο, ἀφήνοντας τὸν Κόκο, Πάμπλο καὶ Μπενίνο ἐνῶθα μέσα στὸ σπίτι, μὲ διοικητὴ τὸν Μιγέλ. Ἕνας σκοπὸς ἔμεινε στὴν ἄλλη πλευρά. Στὲς 8 ἤρθε ὁ Κόκο γιὰ νὰ μᾶς πει ὅτι ἤρθε ἓνας γαλαδάρης ζητώντας τὸν Χονοράτο· εἶσαν 4 καὶ τοὺς διάταξαν νῆρθουν καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς. Ὅλα αὐτὰ χρειάστηκαν χρόνο, γιατί ὑπῆρχε μιὰς ὥρας πορεία ἀπὸ τὸ

σπίτι μέχρι έμδας. Στις 1 και 30' μ.μ. άκοόστηκαν πολλές ντουφεκιές και άντίληφθήκαμε πώς πλησίαζε ένας χωριάτης μ' έναν φαντάρο και ένα έλλογο. Ο Τσίνο, που είταν φρουρά μαζί μ' τόν Πόμπο και τόν Έουστάκιο, έμπηξε μία κραυγή: «Ένας φαντάρος» και έπλισε' ό φαντάρος τούριξε και τέβαλε στή πόδια, ό Πόμπο τρέδηξε και σκότωσε τό έλλογο. Έγινα έξαλος από θυμό: αυτό πιά είταν ή άποθήωση της άνικανότητας' ό φτωχός Τσίνο κατάρευσε. Αφήσαμε τούς 4 γιλαδέρηδες ποδριγαν άμέσως, και τούς δυά αλχημιάτους, και στείλαμε έίον τόν κόσμο πρós τό ύψος του Μαζικούρι. Αγοράσαμε από τούς γιλαδέρηδες έναν μικρό ταδρο 700 δολ. και δώσαμε στέν Χούγκο 100 δολ. γιά τή δουλειά του και 50 δολ. γιά μερικά πράγματα που τού πήραμε. Τό σκοτωμένο έλλογο άποδείχτηκε πώς είταν ένα που τό είχανε άφήσει στού Χονοράτο γιαντί είταν σακατεμένο. Οι γιλαδέρηδες είπαν πώς ή γυναίκα του Χονοράτο κατηγορούσε τούς στρατιώτες γιαντί χτύπησαν τόν άντρα της και τής φέγανε β.τι είχε και δέν είχε. Όταν έδω και 8 μέρες πέρασαν οι γιλαδέρηδες, ό Χονοράτο είταν στο Βάλλε Γκράντε και θεράπευε ένα δάγκωμα από τίγρη. Πάντως κάποιος ύπηρχε στο σπίτι γιαντί σάν φτάσαμε και έρθήκαμε φθός άναμμένο. Έξ αίτίας του λάθους του Τσίνο, άποφάσισα νά φύγουμε τή νύχτα πρós την ίδια κατεύθυνση μέ τούς γιλαδέρηδες και νά φτάσουμε στο πρώτο σπίτι. ύπολογίζοντας πώς οι στρατιώτες θέταν ελιγάρειοι και ύποχώρησαν. Άλλά φύγαμε πολύ άργά και δέν πέρασαμε τό έρομάκι παρά μόνο στις 3 και 45', χωρίς νά βροθμε τό σπίτι.

Κοιμηθήκαμε σ' ένα μονοπάτι περιμένοντας νά φωτίσει. Τό ραδιόφωνο μετάδωσε ένα δρώμικο νέο γιά την έκμηθένιση μιας ομάδας από 10 άντρες που διοικούσε ένας Κουβανός, άνόματι Χοακίν, στην περιοχή Καμίρι' άλλα τό νέο τό μετάδωσε ή Φωνή της Άμερικής, ενώ οι τοπικοί σταθμοί δέν άνάφεραν τίποτα.

### 3 Σεντεμίδη

Καθώς είταν Κυριακή, δημιουργήθηκαν μερικά δυσχέρειες. Μά τό ζημέρωμα, έλέγαμε τό Μαζικούρι πρós τά κάτω μέχρι την έκβολή και συνέχεια άνεβήκαμε λίγο τό Ρίο Γκράντε. Στή 1 μ.μ. ό Ίντι, Κόχο, Μπενίνιο, Παμπλίτο, Χαόλιο και Λεόν ξεκοφον γιά

νά δοκιμάσουν νά φτάσουν στό σπίτι, ἐάν δέν εἶχαν ἐκεῖ ὁ στρατός καί ν' ἀγοράσουν ὅ,τι χρειαζόμαστε, γιά νά γίνει ἡ ζωὴ μας πὺδ ὑποφερτὴ. Ἡ ὁμάδα αἰχμαλώτισε στὴν ἀρχὴ δυὸ πεδὸν ποὺ εἶπαν πὺς ὁ ἰδιοκτήτης δέν εἶχαν ἐκεῖ, οὔτε στρατός, καί πὺς μποροῦσαν νά βροῦν ἐχι καί λίγα τρόφιμα. Ἄλλες πληροφορίες: Χιτς πέρασαν 5 στρατιῶτες Εἰσιπποι, καλπάζοντας, χωρὶς νά σταματήσουν στό σπίτι· ὁ Χονοράτο πέρασε ἀπὸ τὸ σπίτι του πρὶν δυὸ μέρες μὲ τὰ δυὸ παιδιὰ του.

Ὅταν φτάσανε (οἱ δικοὶ μας) στό σπίτι τοῦ τοιφλικά, 40 στρατιῶτες φτάνανε καὶ καίνοι· ἔγινε μιὰ συμπλοκὴ μέσα σὲ σύγχυση, οἱ δικοὶ μας σκοτώσανε τουλάχιστον ἕναν στρατιώτη ποὺ κρατοῦσε ἕνα σκυλί. Οἱ στρατιῶτες ἀντίβρασαν καὶ τοὺς κύκλωσαν, ἀλλὰ ὑποχώρησαν μπροστὰ στὶς κραυγὲς τους. Δὲν κατορθώθηκε νά πάρουμε οὔτε ἕναν κόκκο ρύζι. Τὸ ἀεροπλάνο πέταξε πάνω ἀπὸ τὴν περιοχὴ κι' ἔρριξε μερικὲς ρουκέτες, κατὰ προσέγγιση πάνω στό Νακαχουάσου. Ἄλλη πληροφορία ἀπὸ τοὺς χωριάτες: δέν εἶχαν δεῖ ὅ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ ἀντίρτες καὶ τὴν πρώτη πληροφορία τὴν πήραν ἀπὸ τοὺς γελαδάρηδες ποὺ πέρασαν χιτς.

Ἡ «Φωνὴ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν» ἔδωσε ξανά ἕναν ἀπολογισμὸ τῆς μάχης μὲ τὸ στρατό, καὶ αὐτὴ τὴ φορά δόνησαν τὸν Χοσὲ Καρρίλλο σὲν τὸ μόνο ἐπιζήσαντα ἀπὸ μιὰ ὁμάδα 10 ἀνταρτῶν. Καθὼς αὐτὸς ὁ Καρρίλλο εἶναι ὁ Πάτσο, πούφυγε, καὶ καθὼς αὐτὸς ὁ ἐξολοθρευτὴς ἔγινε στό Μαΐ:κουρί, ὅλα δείχνουν πὺς πρόκειται γιά εἰσαφεῖς πόθους.

Υψόμετρο: 660 μ.

#### 4 Σεπτέμβριον

Μιὰ ὁμάδα ἀπὸ 8 ἄντρες μὲ διοικητὴ τὸν Μιγὲλ Ἰσσησαν ἐνέδρα στό δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ ἀπὸ τὸ Μαΐ:κουρί στοῦ Χονοράτο, κατὰ τὴ 1 μ.μ.· τίποτα τὸ ἰδιαίτερο. Στὸ διάστημα αὐτό, ὁ Νάτο καὶ ὁ Λεὸν ὀδηγοῦσαν μὲ κόπο μιὰ γελάδα, ἀλλὰ σὲ λίγο πετύχαμε δυὸ μεγαλόπρεπα βόδια. Ὁ Ὀθρμπάνο καὶ ὁ Κάμπα ἔκαναν περίπου 10 χλμ. ἀντίθετα στοῦ ρεῖμα τοῦ ποταμοῦ· ὑπάρχουν 4 περάσματα, τὸ ἕνα λιγὰκι βαθύ. Σπάζσαμε τὸ μοσχάρι καὶ κάναμε μιὰ πρόταση γιά ἐθελοντές ποὺ θὰ πήγαιναν γιά τρόφιμα, ἐξαιρεύ-

νωση και πληροφορίες. Διαλέξαμε τὸν Ἴντι, τὸν Πάκο τὸν Χούλιο, τὸν Ἀνιθέτο, τὸν Τσαπάκο καὶ τὸν Ἀρτούρο, μὲ διοικητὴ τὸν Ἴντι. Προτείνουμε ἐπίσης τὸν Πάτσο, Πόμπο, Ἀντόνιο καὶ Ἐουστάκιο. Οἱ ὁδηγίες στὸν Ἴντι εἶναι: νὰ φτάσει στὸ σπίτι τὴν αὐγὴ, νὰ παρατηρήσει τίς κινήσεις, νὰ πάρει τρόφιμα ἂν δὲν ὑπάρχουν στρατιῶτες· ἂν ὑπάρχουν, θὰ παρακάμψει τὸ σπίτι καὶ θὰ συνεχίσει· θὰ προσπαθήσει νὰ αἰχμαλωτίσει ἕναν στρατιώτη. Τοῦ ξαναθύμισα πὼς τὸ σὺναιῶδες εἶναι νὰ μὴν ἔχει ἀπώλειες· διοικεῖ μὲ πολὺ μεγάλη ἀνεση.

Τὸ ράδιο ἀνέγγιλε ἕνα νεκρὸ στὸ πέρασμα τοῦ Γιδζο, κοντὰ ἐκεῖ πού εἶχε «ἐξολοθρευτεῖ» ἡ ὁμάδα τῶν δέκα ἀνταρτῶν, οἱ μιὰ καινούργια συμπλοκή, κί' αὐτὸ δείχνει πὼς ἡ ἱστορία μὲ τὸν Χοακὴν εἶναι μπαρούφα· ἐξ' ἄλλου, δώσανε ὅλες τίς πληροφορίες γιὰ τὸν Ἐλ Νέγκρο, τὸν Περουβιανὸ γιατρό, πού σκοτώθηκε στὸ Παλαμάρτο καὶ μεταφέρθηκε στὸ Καμίρι· ὁ Ἐλ Πελάντο συνεργάστηκε γιὰ τὴν ἀναγνώρισή του. Αὐτὴ τὴ φορὰ πρέπει νὰ πρόκειται γιὰ ἕναν πραγματικὸ νεκρὸ. Οἱ ἄλλοι μπορεῖ νὰ εἶναι πλαστοί. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ συντάκτης τῶν ἀνακοινωθέντων πού τώρα μιλοῦν γιὰ τὸ Μασζικούρι καὶ τὸ Καμίρι εἶναι ξένος.

##### 5 Σεπτέμβριον

Ἡ μέρα πέρασε χωρὶς κανένα νέο, περιμένοντας τὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ ὁμάδα ξαναγύρισε στὶς 4 καὶ 30' μ' ἕνα μουλέρν καὶ μερικὰ φῶνα. Στὸ σπίτι τοῦ Μορόν ὑπῆρχαν στρατιῶτες, πού παρὰ λίγο ν' ἀνακαλόφουν τὴν ὁμάδα μὲ τὰ σκυλιὰ τους. Φαίνεται πὼς ἔφυγαν τὴ νύχτα. Οἱ ἄντρες μας παρέκαμψαν τὸ σπίτι καὶ ἀνοίξαν ὁδὸν πρὸς τοῦ Μοντάνιο, πού δὲν ὑπῆρχε κανεὶς, μὰ ὅρηκαν καλαμπόκι καὶ πήραν ἕνα καντάρι. Κατὰ τὸ μεσημέρι, πέρασαν τὸ ποτάμι καὶ ἔπесαν πάνω στὰ δυὸ σπίνια τῆς ἄλλης πλευρᾶς. Ἀπὸ τὸ ἕνα, ἔβλεπε τὸ ἔσκασαν, καὶ ἐπίταξαν τὸ μουλέρν· στὸ ἄλλο, ἔδειξαν ἐλάχιστη διάθεση γιὰ συνεργασία καὶ χρειάστηκε νὰ καταφύγουν στὶς ἀπειλές. Οἱ κάτοικοι εἶπαν πὼς δὲν εἶχαν δεῖ ἀντάρτες μέχρι τώρα καὶ πὼς ὑπῆρξε μιὰ ὁμάδα στὸ Πέρες πρὶν ἀπὸ τὸ καρναβάλι (ἡμεῖς). Σημέριονε ἔταν ἀναχώρησε ἡ ὁμάδα μας καὶ περίμενε νὰ νυχτώσει γιὰ νὰ καταλάβει τὸ σπίτι τοῦ Μορόν.

Όλα πήγαιναν καλά, αλλά ο Άρτοθρο χάθηκε και κοιμήθηκε στο μονοπάτι· χάσανε δυό ώρες γυρεύοντάς τον. Άφησαν μερικά ίχνη με τα όποια μπορούν να μάς εντοπίσουν εάν τ' άγρίμια δεν τά εξαφανίσουν. Έπιπλέον άφησαν να τούς πείσουν μερικά πράγματα στο δρόμο. Τό ήθικτό των άντρών έλλαξε άμέσως.

Τό ράδιο άνάγγειλε πώς δεν κατορθώθηκε ή εξακρίβωση της ταυτότητας του σκοτωμένου άντάρτη, αλλά πώς την περιμένουν από τή μι ά στιγμή στην έλλη. Άποκρυπτογραφήσαμε έίς τό μήνυμα, πού έλεγε πώς ό ΟΛΑΣ ύπηρξε θρίλαβος, αλλά ή Βολιβάδινική άποστολή είταν σκατά· ό Άλντο Φλόρες του Κ.Κ.Η. διαβεβαίωσε πώς είναι ή αντιπρόσωπος του Ε.Λ.Ν. και πρέπει να διαφευστεί. Ζήτησαν έναν άνθρωπο του Κόλλε για να συζητήσουν.

Στό σπίτι του Λοζάνο έγινε έπίταξη· αυτός κρύβεται. Λίγεται πώς μπορεί ν' ανταλλαγή ό Ντεμπρέ. Αυτό είναι: όλα· φαίνεται δεν πήραν τό τελευταίο μήνυμά μας.

## 6 Σεπτέμβρη

Μπενίνο.

Ή έπίτειος του Μπενίνιο προαναγγέλονταν με ύποψείσεις. Τό πρωτ φτιάξαμε φομάκια με τή φορίνα πού φέραμε και φάγαμε ματέ με [άχαρη] στη συνήθεια, ό Μιγέλ πήγε να στήσει ενέδρα, επί κεφαλής 8 άντρών, και ό Λεόν έφερε έναν άλλο μικρό ταύρο. Κι' όπως είταν κάπως άργά, περασμένες 10, και δεν ξαναγύριζαν. Έστειλα τον Οθρμπάνο να τούς ειδοποιήσει ν' αφήσουν την ενέδρα τό μεσημέρι. Λίγα λεπτά άργότερα, άκούστηκε μιά ντουφεκιά. Έπειτα μι ά ριπή, και μι ά ντουφεκιά πρής την κατεύθυνσή μας. Και ενώ ήμεις πιάναμε θέσεις, έφτασε ό Οθρμπάνο τρεχάλα. Άναλήφτηκε μι ά περίπολο με σκυλιά, με 9 άντρες από την άλλη πλευρά, χωρίς να προσδιορίζει πού άκριβώς. Είημον άπελπισμένος. Βελτιώσαμε τό δρόμο, γιά να θυζόμε χωρίς να φτάσουμε στην όχη του ποταμού, και στείλαμε τό Μάρο, Πόμπο και Κάμπια, με τον Κόχο. Σκέφτηκε να μεταφέρουμε τούς σάκους και να ενεργοποιήσουμε την όπισθοφυλακή, εάν είταν δυνατό, μέχρι πού ν' ανταμώσει την ομάδα, ή όποια, άλλοιώς, μπορούσε να πέσει σε καμμι ά ενέδρα. Άλλά έφτασε ό Μιγέλ μ' όλη την ομάδα, διασχίζοντας διασπόμενο

χθρο. Έξήγησε: ο Μιγέλ προωθήθηκε χωρίς ν' αφήσει σκοπιές στο μονοπάτι μας, και καταπίεστηκε στην ανάληψη ενός ζώου· ο Λιόν άκουσε τὰ γαυγίσματα και ο Μιγέλ, προληπτικά, άποφάσισε νά ξαναγυρίσει. Κείνη τη στιγμή άκούστηκαν πυροβολισμοί και είδαν μιά περίπολο νά περνά άνάμεσα σ' αυτούς και τὸ δάσος, από ένα μονοπάτι, αλλά είχε άπομακρυνθεί πιά: έτσι τὸ πέρασμα έμεινε άνοχητό.

Άποτραβηχτήκαμε ήσυχα, με 3 μουλάρια και 3 βόδια, και άφρο διαβήκαμε από τέσσερα περάσματα, τὰ δυο έπικίνδυνα, καταυλιστήκαμε σι 7 χλμ. άπόσταση περίπου από τὸν πρώτο καταυλισμό και εκεί σφάξαμε τὴν αγελάδα. Φάγαμε μέχρι σκασμού· Η άπισθοφυλακή έδωποίγισε πῶς άκουσε παρατεταμένο ντουφεκιστὶ κατὰ τὸ στρατόπεδο, με πολλές ριπές από μυδράλλια.

Τόφμετρο: 640 μ.

#### 7 Σεπτέμβρη

Περπατήσαμε λίγο. Διαβήκαμε μόνο ένα πέρασμα και άνειμετωπίσαμε δυσκολίες, εξ αίτίας ενός κάθετου βράχου, έτσι πού άναγκάστηκε ο Μιγέλ νά καταυλιστεί γιὰ νά μᾶς περιμένει.

Άύριο θά κάνουμε έπιμελημένες άναγνωρίσεις.

Νά ή κατάσταση: ή άεροπορία δὲν μᾶς άνεζήγῃ πρὸς τὰ δυο άν και πέταξε πάνω από τὸν καταυλισμό, και τὸ ράδιο μεταδίδει: πῶς έγώ είμαι ὁ άρχηγός τῆς ομάδας. Τὸ θέμα, λοιπόν, είναι: φοβόμαστε; Λίγο πιθανόν. Θεωροῦν τὴν κλιμάκωση άδύνατη; Βιάποντας αυτό πού έμεῖς έχουμε κάνει και τὸ έπιο αυτοί γνωρίζουν, δὲν τὸ πιστεύει. Θέλουν νά μᾶς άφήσουν νά προχωρήσουμε γιὰ νά φτάσουμε σ' ένα στρατηγικό σημείο; μπορεί πιστεύουν πῶς θά μείνουμε στὴν περιοχή Μαζικόου; γιὰ νά έφοδιαζόμαστε; Κι' αυτό επίσης είναι πιθανόν.

Ο Γιατρός πᾶει πολύ καλύτερα, αλλά έγώ έπαθα ύποτροπή και άπόφε δὲν έκλεισα μάτι.

Τὸ ραδιόφωνο μιλά γιὰ πολύτιμες πληροφορίες πού έδωσε ὁ Χοσέ Καρρίλλο (Πάκο)· θά πρέπει νά τὸν κάνουμε παράδειγμα. Ο Ντεμπρέ μιλά γιὰ τίς δηλώσεις τοῦ Πάκο έναντίον του, και εῖπε πῶς κυνηγοῦσε καμμιὰ φορά και γιὰ τοῦτο μπορεί νά τὸν εῖδαν κάποια φορά με ντουφέκι. Τὸ ραδιόφωνο Λά Κρούζ, ντελ Σούρ



αναγγέλλει τήν μεγάλη ανακάλυψη του πτώματος της αντάρτισσας Τάνιας, στην οχθη του Ρίο Γκράντε. Οι ένδειξεις δεν δίνουν την εντύπωση αλήθειας, όπως στην περίπτωση του Έλ Νέγκρο. Το πτώμα μεταφέρθηκε στη Σάντα Κρούζ, όπως είπε μόνον αυτός ο σταθμός, όχι όμως ο σταθμός του Άλτιπλιάνο.

Ύψόμετρο: 720 μ.  
Μιλησα με τον Χούλιο· πάει πολύ καλά, αλλά λυπάται για την Ελλειψη επαφής και στρατολογίας άντρων.

## 8 Σεπτέμβρη

Ήσυχη μέρα. Στήσαμε ενέδρες με 8 άντρες, από το πρωί μέχρι το βράδυ, με διοικητή των Άντόνιο και τον Πόμπο. Τα ζώα βόσκησαν καλά σ' ένα τσούτσιαι<sup>56</sup> και το μουλέρι άρχισε τις κλωτσιές. 'Ο Άνθέτο και ό Τσαπάκο πήγανε γι' αναγνώριση προς τα πάνω και γύρισαν λέγοντας πως ό δρόμος είναι σχετικά καλός για τα ζώα. 'Ο Κόκο και ό Κάμπα διάσχισαν το ποτάμι ενώ το νερό τούς έφτασε μέχρι το στήθος· σκαρφάλωσαν στην απέναντι πλαγιά, χωρίς όμως να μάς φέρουν καμιά χρησιμη πληροφορία. Έστειλα τον Μιγέλ με των Άνθέτο, και το άποτέλεσμα που έβγαλε ό Μιγέλ μετά από μία πιο παρατεταμένη αναγνώριση είναι πως θα είναι πάρα πολύ δύσκολο για τα ζώα να περάσουν. Άδριο θα επιμεινουμε σ' αυτήν την πλευρά, γιατί υπάρχει πάντα ή δυνατότητα να περάσουμε τα ζώα χωρίς φορτίο μέσα απ' το ποτάμι.

Τό ραδιόφωνο ανάγγειλε πως ό Μπαρριέντος παραδρόθηκε στον ένταφιασμό των λειψάνων της Τάνια, της αντάρτισσας, με τρόπο χριστιανικό και πως στή συνέχεια πήγε στο Πουέρτο Μασουρίθιο, που είναι το σπίτι του Χονοράτο. Έκανε πρόταση στους παρασυρμένους Βολιδιανούς, που μέχρι τώρα δεν στρατολογήθηκαν για να εισπράξουν επιπρόσθετα και την υποσχέμένη άμοιβή τους, να παρυσιαστούν στα στρατιωτικά τμήματα με ψηλά τα χέρια, και δήλωσε πως δεν θα παρθεί κανένα μέτρο έναντιόν τους.

Ένα μικρό αεροπλάνο βομβάρδισε προς το κάτω μέρος του

56. Χωράφι φυτεμένο με είδος μπαμπού.

Χονοράτο, σάν γιά νά κάνει επίδειξη στὸν Μπαρριέντος.

Μιά ἐφημερίδα τῆς Βουδαπέστης κριτικάρει τὸν Τοῦ Γκουεδάρα, μορφῇ παθητικῇ, καί, ὅπως φαίνεται ἀνεύθυνη, χαιρετίζει τὴν μαρξιστικὴ στάση τοῦ Κόμματος τῆς Χιλῆς, ποὺ παίρνει πρακτικὰ μέτρα ἐναντίον τῆς δράσης αὐτῆς. Πόσο θὰ ποθοῦσα νὰ γτάσω στὴν ἐξουσία, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ξεμασκαρέψω τοὺς δειλοὺς καὶ τοὺς λακίδες κάθε χρώματος καὶ νὰ τοὺς τρέψω στὸ μουσούδι τῆς ρυπαρότητός τους...

#### 9 Σεπτέμβρη

Ὁ Μιγέλ καὶ ὁ Νάτο πήγαν γι' ἀναγνώριση καὶ ὅταν γύρισαν ἀνακοίνωσαν πὺς μπορεῖ κανεὶς νὰ περάσει, ἀλλὰ τὰ ζῶα πρέπει νὰ περάσουν κολυμπώντας· ὑπάρχει ἓνα πέρασμα γι' ἀνθρώπους. Ἐπάρχει ἓνας πάρα πολὺ μεγάλος ξεροπόταμος στὴν ἀριστερὴ ἐκβολή, ὅπου θὰ καταυλιστοῦμε. Οἱ ἐνῆδρες ἐξακολουθοῦν μὲ 8 ἄντρες ἢ κάθε μιά, μὲ διοικητὲς τὸν Ἀντόνιο καὶ τὸν Πόμπο. Δὲν ὑπάρχουν νέα. Μίλησα μὲ τὸν Ἀνθότο: φαίνεται πολὺ σταθερός, ἀν καὶ ὅρισκε πὺς πολλοὶ Βολιβιανοὶ εἶναι ἄστοχοι· παραπονεῖται γιὰ τὴν ἑλλειψή πολιτικῆς δουλειᾶς ἐκ μέρους τοῦ Κόκο καὶ τοῦ Ἴντι.

Τελειώσαμε τὴ γελάδα καὶ δὲν μᾶς μένουν παρὰ μόνο τὰ τέσσαρα πόδια γιὰ νὰ φτιάξουμε τὴν αὐριανή σούπα.

Τὸ μόνο νέο ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο εἶναι ἡ ἀναβολὴ τῆς δίκης τοῦ Ντεμπρέ μέχρι τῆς 17 Σεπτέμβρη, τουλάχιστο.

#### 10 Σεπτέμβρη

Φοδερὴ μέρα. Ἄρχισε μὲ καλοὺς οἰωνοὺς, ἀλλὰ στὴ συνέχεια τὰ ζῶα ἐβλήθηκαν ν' ἀντιστέκονται στὸ ρουμάνι, ποὺ εἶταν πρᾶγματι πολὺ κακὸ καὶ τελικὰ τὸ ἀρσενικὸ δὲν προχωροῦσε πιά. Ἐμείναι πίσω καὶ χρειάστηκε νὰ τὸ ἀφήσουμε στὴν ἄλλη μεριά. Αὐτὴ τὴν ἀπόφαση τὴν πήρε ὁ Κόκο, γιατί φούσκωσε πολὺ τὸ ποτάμι, ἀλλὰ στὴν ἄλλη πλευρὰ μένανε 4 ὄπλα, τοῦ Μόρο καὶ οἱ ἀνταρματικές χειροβομβίδες γιὰ τὸ ὄπλο τοῦ Μπενίνο. Πέρασα τὸ ποτάμι κολυμπώντας μὲ τὸ μουλέρι, ἀλλὰ ἔχασα τὰ παπούτσια μου στὸ

πέρασμα, και τώρα πρέπει να φορώ άμπαρκάς<sup>57</sup>, πράγμα που καθόλου δεν με διασκεδάζει. 'Ο Νάτο έκανε ένα δέμα τὰ ρούχα του και τὰ έπλε του, περιτυλιγμένα σέ κηρόπανο και βούτηξε τήν άδρα πού τó ποτάμι είταν φουσκωμένο: τὰ έχασε δια στό πέρασμα. Τò άλλο μουλάρι άφηνίλασε και ρίχτηκε μόνο του για να περάσει, αλλά χρειάστηκε να τó ξαναγυρίσουμε, γιατί δεν περνούσε. 'Όταν δοκίμασε για μίαν ακόμη φορά να περάσει μαζί! με τόν Λεόν, τόσο αυτές όσο και τó μουλάρι κινδύνεψαν να πνιγούν, γιατί τούς πρόλαβε ή θύελλα. Τελικά, φτάσαμε έλοι στό χείμαρο πού είπαν ό σκοπός μας, ό Γιατρός με τὰ χάλια του. Παραπονιόταν άργότερα, για νευραλγίες στά άκρα, όλη τή νύχτα. Τò άρχικό μας σχέδιο είτανε να ξανασταλείουμε τὰ ζώα κοιμηπόντας στην άλλη πλευρά, αλλά ή παλίσρροια μάς έμποδίζε, τουλάχιστο μέχρι πού να πάσει. Έξ άλλου, άεροπλάνα και έλικόπτερα πετούν σ' αυτή τήν περιοχή. Τò έλικόπτερο δεν μου λέει τίποτα τó καλό, γιατί μπορεί να στήνει ένέδρες σέ διάφορα μέρη τού ποταμού. Άδριο θα κάνουμε άναγνώριση πρós τίς πηγές και τίς εκβολές τού ποταμού, για να εξακριβώσουμε τó μέρος πού δρυσχύμαστε.

Ύψόμετρο: 780 μ. Δρόμος 3—4 χλμ.

Ξέχασα να σημειώσω ένα έπεισόδιο' σήμερα, λίγο περισσότερο από 6 μήνες, έκανα μπάνιο. Είναι ένα ρεκάρ πού πολλοί σύντροφοι τάχουν φτάσει κιόλας.

## 11 Σεπτέμβρη

Μέρα ήσυχη. Μερικοί άντρες πήγαν ν' άναγνωρίσουν τίς πηγές τού ποταμού και τού χείμαρου. Έκείνοι πού πήγαν στό ποτάμι, γύρισαν με τó σούρουπο και είπαν πώς είναι πιθανόν να υπάρχει ένα πέρασμα όταν πάσει τó ποτάμι λίγο ακόμα, και πώς υπάρχουν άμμουδιές για να περπατούν τὰ ζώα. 'Ο Μπενίνιο και ό Χούλιο έφυγαν γι' άναγνώριση στον ξεροπόταμο, αλλά στά πεταχτά, και ξαναγύρισαν τó μεσημέρι. 'Ο Νάτο και ό Κόκο, με τή βοήθεια τής έπισθοφυλακής, πήγαν να φάξουν για τὰ έρδεια πουδμειναν πίσω, τραβώντας και τó μουλάρι. Τάφεραν δια, εκτός από

57. Σαντάλια χωριάτικα.

τὸ σάκκο μὲ τὶς γεμιστῆρες τοῦ μυδράλλιου.

Ἐγινε ἓνα ἐπεισόδιο δυσάρεστο. Ὁ Ἑλ Τσίνο ἤρθε καὶ μοῖπε πῶς ὁ Νάτο Εἴησε κι' ἔφαγε ἓνα ἐλόκληρο φιλέτο μπροστά του. Ὅργιστο καὶ μὲ τὸν Ἑλ Τσίνο, γιατί αὐτὸς εἶταν ὑπεύθυνος γιὰ τὰ τρῶφιμα κι' ἔπρεπε νὰ τὸν ἐμποδίσαι, ἀλλὰ, διευκρινίζοντας τὸ θέμα, μπερθεύτηκε, γιατί δὲν ἤξερε ἂν εἶχε τίποτα ἀρμοδιότητα. Ζήτησε ν' ἀντικατασταθεῖ καὶ τοποθέτησε πάλι τὸν Πόμπο σ' αὐτὸ τὸ πόστο, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἓνα σκληρὸ χτύπημα, πρὸ παντὸς γιὰ τὸν Ἑλ Τσίνο.

Τὸ ραδιόφωνο ἀνέγγιλε σήμερα τὸ πρῶτ πῶς ὁ Μπαρρεν-τος ἐπιδέβαλε πῶς εἶχα σοσιωθῇ ἀπὸ καιρὸ, καὶ πῶς εἶχαν προπαγάνδα τὸ ἴδιο ὅραδι ὅμως, πρόσφερε 50.000 (4.200 U.S.) γιὰ πληροφορίες πού θὰ ἐπέτρεπαν τὴ σύλληψή μου ζωντανῶς ἢ νεκροῦ. Εἰπώθηκε πῶς ὁ στρατὸς τοῦδωσε ἓνα ( )<sup>58</sup>.

Ἐρρίξαν προκηρύξεις στὴν περιοχή, πιθανῶς μὲ τὴν ὑπογραφή μου. Ὁ Ρεκουετερὰν εἶπε πῶς μορεῖ κανεὶς νὰ θεωρεῖ τὴν προσφορά τοῦ Μπαρρεν-τος σὰν ψυχολογική, γιατί ἡ ἐπιμονὴ τῶν ἀνταρτῶν εἶναι πολὺ γνωστὴ καὶ πῶς προπαγασκευάζονται γιὰ ἓναν μακροχρόνιο πόλεμο.

Μίλησα πολὺ μὲ τὸν Παμπλίτο. Ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἀνησυχεῖ γιὰ τὴν ἑλλειψὴ ἐπαφῆς καὶ ἐκτιμᾷ πῶς ἡ βασικὴ προσπάθειά μας εἶναι ἡ ἀποκατάσταση σύνδεσης μὲ τὴν πόλιν· ἀλλὰ εἶναι σταθερὸς κι' ἀποφασισμένος γιὰ τὸ, «Πατρίδα ἢ Θάνατος» καὶ γιὰ κάθε τι ποὺ συνεπάγεται αὐτό.

## 12 Σεπτέμβριος

Ἡ μέρα ἄρχισε μ' ἓνα κομικοτραγικὸ ἐπεισόδιο: ἀκριβῶς στὶς 6, ὥρα τοῦ γεγενηρίου, ὁ Ἑουσάκιο ἤρθε νὰ μὲ εἰδοποιήσει: πῶς ἐρχονται ἀνθρώποι ἀπὸ τὸν ξεροπόταμο. Ἐγινε προσκλητήριο καὶ ὅλοι ἐτοιμαστήκαμε. Ὁ Ἀντόνιο τοὺς εἶδε καὶ ἔταν ζήτηση νὰ μάθω πόσοι εἶναι, μοῦ ἀπάντησε μὲ τὴν παλάμη: πέντε. Τελικά, δὲν εἶταν παρὰ μιά παραίσθηση, ἐπικίνδυνη γιὰ τὸ ἥθικόν τῆς ομάδας, γιατί σὲ λίγο ἄρχισαν νὰ μυλοῦν γιὰ φύκωση. Κουδόνισα

<sup>58</sup> Δυσανέγνωστο σὲ πρωτότυπο.

σα οι συνέχεια με τον 'Αντόνο και είναι φανερό πώς δεν είναι φυσιολογικός. Άρχισε τα κλάματα, αλλά είπε πώς δεν τον ένοιαζε και εξήγησε πώς τούτο προερχόταν από την έλλειψη ύπνου, γιατί 6 μέρες συνέχεια ήταν άγγαραία, από τότε που κοιμήθηκε στη σκοτιά του, που δεν το παραδεχόταν όμως.

Ο Τσαπάκο παράκουσε μία διαταγή και τον τιμώρησα με τρεις μέρες άγγαραία. Τη νύχτα μου ζήτησε να πάει στην έμπορο-σφυρακλή γιατί δεν συνεννοείται με τον 'Αντόνιο' άρνήθηκα. Ο 'Ιντι, ο Λέν και ο 'Εουστάκιο έφυγαν για λεπτομερή άναγνώριση του ξεροπόταμου, να διαπιστώσουν εάν είναι βατός, για να περάσουμε στην άλλη πλευρά μιας μεγάλης κορυλλιέρας που βλέπει κανείς μακριά. Οι Κόκο, 'Ανθότο και Χούλιο έφυγαν προς τα πάνω, για να προσπαθήσουν να βρουν περάσματα και να δουν πώς μπορούμε να περάσουμε τα ζώα εάν συνεχίσουμε από εκεί.

Η προσφορά του Μπαρριέντος προκάλεσε, φαίνεται, κάποια αίσθηση. Πάντως, ένας δημοσιογράφος που το πήρε πολύ στα σοβαρά, βρίσκει το ποσό των 4.200 δολλαρίων λίγο, οι σύγκριση με τον κίνδυνο που αντιπροσωπεύει. Το ραδιόφωνο της 'Αβάνας άναγγειλε, πώς ο ΟΛΑΣ πήρε ένα μήνυμα ύποστηρίξης από το Ε.Α.Ν. Τα θώματα της τηλεόθειας!

### 13 Σεπτέμβρη

Οι εξερευνητές γύρισαν. Ο 'Ιντι και η ομάδα του άνέβηκε τον ξεροπόταμο διη τη μέρα. Κοιμήθηκαν άρκετά ψηλά και είχε τσουχτερό κρύο. Ο χείμαρος φαίνεται να πηγάζει από μια κορβιλ-λιέρα που είναι άπέναντι δυτικά. Τα ζώα δεν μπορούν να περάσουν.

Ο Κόκο και οι σύντροφοί του προσπάθησαν να περάσουν το ποτάμι χωρίς έπιτυχία. Σκαρφάλωσαν και πέσαν 11 κάθισα βράχια, πριν φτάσουν στο φαράγγι ενός ποταμού που πρέπει να είναι ο Πόσκα. Ίπάρχουν σημάδια ζωής, καμμένα τούκος και ένα δόδι. Τα ζώα πρέπει να περάσουν στην άλλη μεριά, τουλάχιστο να φτάσουμε μια σχεδία για όλα' αυτό θα προσπαθήσουμε.

Μόλις με τον Ντάριο, και τούτα πώς εάν επιθυμεί μπορεί να φύγει. Μοι άπάντησε πώς, κατ' άρχήν, ήταν επικίνδυνο να άναχωρησει, αλλά το παρατήρησα πώς έδο δεν είναι καταπύγιο

και πως εαν αποφαιζει να μινει, τούτη τή φορά, θα ήμεινε γιά πάντα. Είπε πως συμφωνεί και πως θα διορθωθεί. Θα δούμε.

Τò μόνο νέο από τò ραδιόφωνο, είναι, πως πυροδότησαν τόν πατέρα του Ντεμπρέ στὸν αέρα, και πως κατέσχαν έλες τίς προ- παρασκευαστικές σημειώσεις του Ντεμπρέ γιά τήν υπεράσπισή του, με τήν πρόφαση πως δέν θέλουν αὐτίς νά μεταβληθοῦν οἱ πολιτική διακήρυξη.

#### 14 Σεπτέμβρη

Κοιταστική μέρα. Στίς 7, αναχώρησε ὁ Μιγέλ με ὅλη τήν ἐμποροπολυακή και τόν Νάτο. Εἶχαν διαταγή νά προχωρήσουν όσο τὸ δυνατόν μακρότερα ἀπὸ αὐτήν τήν πλευρά και νά φτιάξουν μιὰ σχεδία ἐκεῖ πού τὸ πέρασμα εἶταν δύσκολο. Ὁ Ἀντόνιο ἔμεινε ἐνῆδρα με ὅλη τήν ἐπισθοπολυακή. Ἀφήσαμε δύο Μ—1 οἱ μιὰ μικρή σπηλιά πού γνώριζαν ὁ Νάτο και ὁ Βίλλυ. Στὴ 1 και 30' μ.μ., καθὼς δέν εἴχαμε νέα, ἀρχίσαμε τήν πορεία. Δέν μπορούσε κανεὶς νά προχωρήσει καθάλα κι' ἐγώ, στήν ἀρχή μιᾶς κρίσης τοῦ βόθρου, χρειάστηκε ν' ἀφήσω τὸ ζῶο στὸ Λέν και νά συνεχίσω με τὰ πόδια. Ἡ ἐπισθοπολυακή πήρε διαταγή ν' ἀρχίσει τήν πορεία στίς 3 μ.μ., ἀν δέν πάρει ἄλλη διαταγή.

Ὁ Παμπλίτο ἔφτασε τότε λέγοντας πως τὸ βόδι βρίσκονταν ἀπέναντι, στὸ σημείο πού θά περνοῦσαν τὰ ὑπόλοιπα ζῶα και πως ἐξ- φαιχταν μιὰ σχεδία ἐνα χιλιόμετρο φηλότερα. Περμένα νά φτάσουν τὰ ζῶα, γεγονός πού ἔγινε μόνο στίς 6 και 15' μ.μ., ἀφοῦ σταίσαμε ἄντρες νά τὰ βροῦν. Ἐκαίγη τὴ στιγμή τὰ δύο μοῦλτρα πέρασαν (τὸ βόδι πέρασε πρωτότερα) και συνεχίσουμε ἀργά μέχρι τὸ μέ- ρος πού βρίσκόνταν ἡ σχεδία. Εἶδα τότε πως ὑπῆρχαν ἀκόμα 12 ἄντρες σ' αὐτὴ τήν πλευρά. Μόνο 10 πέρασαν. Ἔτσι μοιρασμένοι περάσαμε τὴ βραδυά, τρώγοντας τήν τελευταία μισοσυντησμένη με- ρίδα μας ἀπὸ τὸ βοδινό.

Τὸ φῶμετρο: 720 μ. Ἀπόρος: 2—3 χλμ.

#### 15 Σεπτέμβρη

Ὁ ἔρμος πού διανύσαμε εἶναι λίγο μακρότερος: 5—6 χλμ..

ἀλλὰ θὲν φτάσαμε στὸ ποτάμι Πέσκα, γιατί χρειάστηκε νὰ περάσουμε τὰ ζῶα δυὸ φορές καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ μουλάρια θὲν περνοῦσε. Μένει ἀκόμα νὰ κάνουμε ἓνα πέρασμα καὶ θὰ δοῦμε ἂν τὰ μουλάρια μποροῦν νὰ περάσουν.

Τὸ ραδιόφωνο ἀνέγγειλε τὴ φυλάκιση τοῦ Λογιάδα, καὶ αὐτὸ ἀπειλεῖται στὶς φωτογραφίες.

Ὁ ταῦρος ποὺ μᾶς ἔμενε φόφρος, ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ σφέχτη, φυσικά.

Υψόμετρο: 750 μ.

#### 16 Σεπτέμβρη

Ἡ μέρα πέρασε κατασκευάζοντας τὴ σχεδία καὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ ποταμοῦ. Δὲν εἴχαμε περπατήσει παρὰ 500 μ. περίπου μέχρι τὸν καταυλισμό, ὅπου ὀρίζεται μιά μικρὴ πηγὴ. Τὸ πέρασμα ἔγινε χωρὶς ἐπεισόδια, μὲ μιά βολικὴ σχεδία ποὺ τραβούσαμε μὲ σχοινιά ἀπὸ τίς δυὸ ὄχθες. Τέλος, σὰν τοὺς ἀφήσαμε μόνους, ὁ Ἀντόνιο καὶ ὁ Τσαπάκο λογομάχησαν ξανά καὶ ὁ Ἀντόνιο τιμώρησε 6 μέρες τὸν Τσαπάκο γιὰ δρισίξ. Σεδάστηκα τὴν ἀπόφασή, χωρὶς νὰ εἶμαι βέβαιος πὺς εἶναι δίκαιη. Ἐγινε καὶ ἓνα ἄλλο ἐπεισόδιο τὸ βράδι, ὅταν ὁ Ἐουστάκιο κατηγοροῦσε τὸν Νάτο ὅτι ἔφαγε μιά μερίδα παραπάνω. Στὴν πραγματικότητα, ἐπρόκειτο γιὰ μιά γουρουνόψατα. Ἀκόμα μιά δύσκολη κατάσταση ἐξ αἰτίας τῆς τροφῆς.

Ὁ Γιατρὸς μὲ τὴν ἀρρώστεια τοῦ δημιουργεῖ ἓνα πρόβλημα ἀκόμα, μαζί μὲ καίνο ποὺ δημιουργοῦν οἱ τσίφεις τῶν ἀνθρώπων γι' αὐτὴν, σύμφωνα μὲ ὀρισμένες παρατηρήσεις τοῦ Χούλιο.

Αὐτὰ ὅλα φαίνονται χωρὶς σημασία.

Υψόμετρο: 820 μ.

#### 17 Σεπτέμβρη

Παμπλίτο

Μέρα στοματολογίας. Ἐξόγαλα δόντια ἀπὸ τὸν Ἀρτοθρο καὶ τὸν Τσαπάκο. Ὁ Μιγέλ ἔκανε ἀναγνώριση μέχρι τὸ ποτάμι καὶ ὁ Μπενίνο στὸ ὄρεο. Εἶπαν πὺς τὰ μουλάρια μποροῦν ν' ἀ-

νεδούν, αλλά πρώτα πρέπει να περάσουν και να ξαναπεράσουν το ποτάμι. Για να τιμήσουμε τον Παμπλίτο, το κάνουμε λίγο ρύζι. Είναι σήμερα 22 χρονών και είναι ο πιο νέος άντάρτης.

Το ραδιόφωνο ανάγγειλε την άναβολή της δίκης (το Ντεμπρέ) και μία διαμαρτυρία για τη φυλάκιση του Λογιόλα Γκαόθμαν.

#### 18 Σεπτέμβρη

Άρχισαμε την πορεία στις 7, αλλά ο Μιγέλ ξαναγύρισε άμέσως και είπε πως είδε στη στροφή κάτι χωριάτες και δεν ξέρει εάν μάς είδαν. Τον διάταξα να τους πιάσει. Ο Τσαπίκο δημιούργησε την απαραίτητη φασαρία, κατηγορώντας τον Άρτορε πως του έκλεψε 15 σφαίρες από τον γεμιστήρα του. Είναι μοχθηρός και η μόνη καλή του πλευρά είναι πως, αν και γκρινιάζει με τους Κουδανούς, κανένας Βολιβιανός δεν τον άσασχολεί. Τα μολάκια προχώρησαν χωρίς να καλυμπήσουν, αλλά περνώντας μία χαράδρα, το μαύρο μολάρι γλίστρησε, κύλισε καμμιά πενήνταριά μέτρα και τραυματίστηκε. Αιχμαλωτίσαμε τους τέσσερις χωριάτες που πήγαιναν με τα γαϊδουράκια τους στο Πιραϊπάντι, ένα ποτάμι που άπχει μία λεύγα από δω, προς τα πάνω, και είπαν πως στις 8½ της το Ρίο Γκαράντε βρίσκονταν ο Αντόνιο Γκουτιέρρες με τους άντρες του που κυνηγούσαν και φέρουν. Ο Μπενίνο Ε-κάνε τη φοβερή άνοιξη να φανερωθεί και τον είδα αυτός, ή γυναίκα του και ένας άλλος χωριάτης, και τους άφησε κι' έφυγαν. Όταν τήμαθα θύμωσα και το όνομασά πράξη προδοσίας, πράγμα που προκάλεσε στον Μπενίνο κρίση δακρύων. Οι χωριάτες έλκοπόθησαν πως θα φύγουν αέριο μαζί μας στο Ζινάνο, στη φάρμα που κατοικούν, 6—8 λεύγες από δω. Ο Άλαντινο και η γυναίκα του είναι πολύ τρομαγμένοι και δυσκολευτήκαμε πολύ να τους πείσουμε να μάς ακολουθήσουν τροφή.

Το ραδιόφωνο μετέδωσε το νέο για δυο απόπειρες αυτοκτονίας του Λογιόλα «λόγω φόβου αντιπάλων από μέρους των ανταρτών», και τη φυλάκιση διαφόρων καθηγητών που δεν είναι συνένοχοι ή συμπαθούντες, τουλάχιστον... Μπορεί να ογάλανε πολλά απ' τον Λογιόλα, αλλά δεν θα έκπλαγώ γιατί τα πάντα προέρχονται απ' τις φωτογραφίες της σπηλιάς.



Με το σουρόπομα, το άεροπλανάκι και το μάστιγα πέτα-  
ξαν πάνω από την περιοχή με όπλο τροπο.  
Υψόμετρο: 800 μ.

#### 19 Σεπτέμβρη

Δέν ξεκινήσαμε πολύ νωρίς, γιατί οι χωριάτες δέν έβρισκαν  
τά ζώα τους. Τελικά, άφου τούς κατόδισα για καλά, ξεκινήσαμε  
μαζι με τήν καράβινι τών κρατουμένων. Με τήν Μόρο περπατούσαμε  
άργά και σάν άπομακρυνθήκαμε άπό τήν ποτάμι, διαπιστώσαμε πώς  
ύπήρχαν τρεις κρατούμενοι περισσότεροι και μάθαμε πώς ή έμπε-  
ροστοφυλακή μόλις έφυγε με τήν σκοπό νά φτάσει σέ μία χαθέντα<sup>59</sup>  
ζαχαροκάλαμου, σέ δυό λειώγες. Φαινομενικά πολύ μεγάλη, όπως και  
οι 2 προηγούμενες. Κατά τίς 9 τήν βράδι φτάσαμε στήν χαθέντα,  
πού στήν πραγματικότητα ήταν ένα χωράφι με ζαχαροκάλαμο και  
ή έμπεροστοφυλακή έφτασε μετά τίς 9 μ.μ.

Κουθένισα με τήν "Ιντι για όρισμένες άδυναμίες σχετικά  
με τήν τροφή και μού άπάντησε πολύ έντοχλημένος πώς αυτό ήταν  
άλήθεια, και θέκανε άυτοκριτική μπροστά σέ όλους, όταν θέ φύ-  
γουν οι κρατούμενοι, αλλά διάφευσε όρισμένες κατηγορίες.

Πέρασαμε άπό 1.400 μ. ύψόμετρο και όρισόμαστε σέ 1.000.  
"Από δω μέχρι τήν Λουθιάνο είναι τρεις ώρες πορεία, μπορεί τέσσε-  
ρις, λένε οι άπαισιόδοξοι. Φάγαμε χοιρινό και αυτοί πού αγαπούν  
τίς λιχουδιές μπόρεσαν νά συμπληρώσουν με τσαυκάκια.

Τό ραδιόφωνο έπιμένει στήν υπόθεση Λογιάλα και οι καθη-  
γητές κήρυξαν άπεργία. Οι μαθητές τού Γυμνασίου στή όποία  
δούλευε ό Χιγκέρας, ένας καθηγητής τους πού όρίσμεται κρατού-  
μενος, κήρυξαν άπεργία πείνας, και οι έργάτες πετρελαίου, είναι  
έτοιμοι νά άπεργήσουν, εξ αίτίας τών αυθηκων έργασίας τής έπι-  
χείρησης πετρελαίου.

Σημεία τών καιρών: Δέν έχω πιά μελάνι.

#### 20 Σεπτέμβρη

"Αποφάσιμα νά φύγουμε στις 3 μ.μ., για νά φτάσουμε τήν βρά-

59. "Τροστατικό, χτήμα.

δι στη φάρμα του Λουθιτάνο, αφού λένε πως υπεραρκούν τρεις ώρες για να φτάσουμε, αλλά διάφορες δυσκολίες επιβράδυναν το ξεκίνημα μέχρι τις 5 μ.μ. και μάζεψαμε το βαθύ σκοτάδι πάνω στο βουνό. 'Ανάψαμε ένα φωτιά και φτάσαμε στις 11 μ.μ. στο 'Αλαντίνο Γκουιέρρες, που δεν είχε πολλά πρόγματα να μάζεψουμε. Ψωνίσαμε μερικά τοιγάρα και κάτω άλλα μικροπρόγματα. Ρουχισμός καθόλου. Πήραμε έναν υπνάκο για να ξαναρχίσουμε την πορεία οι τρεις ώρες προς το "Άλτο Σέκο, που φαίνεται να απέχει 4 λεύγες. Καταλάβαμε το τηλέφωνο του Δημάρχου, αλλά δεν δουλεύει από χρόνια και ακόμα ή γραμμή είναι κομμένη. 'Ο Δήμαρχος αναμένεται Βέργκας και πάει λίγος καιρός από τότε που βρίσκεται σ' αυτή τη θέση.

Το ραδιόφωνο δεν είχε τίποτα το σπουδαίο. Πέρασαμε στα 1.800 μ. και το Λουθιτάνο είναι στα 1.400 μ. Κάναμε κοντά δυο λεύγες μέχρι τη φάρμα.

## 21 Σεπτέμβρη

Ξεκινήσαμε στις 3 ή ώρα, μ' ένα φεγγάρι λαμπερό, από δρόμο πολυάριθμο αναγνωρίζεται προσηγομένως, και περπατήσαμε μέχρι τις 9 σχεδόν, χωρίς να συναντήσουμε ψιχή, περνώντας από ύψόμετρο 2.040, το ψηλότερο που είχαμε φτάσει. 'Εκείνη τη στιγμή συναντήσαμε δυο γελαδάργες, που μάζεψαν το δρόμο για το "Άλτο Σέκο. Είχαμε ακόμα δυο λεύγες. Τις περπατήσαμε, κουρασμένοι, κατά τη νύχτα και το πρωί είχαμε διαλύσει τις 2 λεύγες.

"Όταν φτάσαμε στα πρώτα σπίτια της πλαγιάς, αγοράσαμε μερικά τρόφιμα και πήγαμε να φάμε στο σπίτι του Δημάρχου. 'Αργότερα συναντήσαμε ένα νερόμυλο για καλαμποκία, στις όχθες του Πιραγισμίρι (1.400 μ. ύψόμετρο). Οι άνθρωποι τρώμαζαν και προσπαθούσαν να κρυφτούν όταν μάζεψαν.

Χάσαμε αρκετό καιρό από Ελλειψή ευκυνισίας. Οι δυο λεύγες μέχρι το "Άλτο Σέκο μάζεψαν από τις 12 και 35' μέχρι τις 5.

## 22 Σεπτέμβρη

"Όταν ήμας, το κέντρο, φτάσαμε στο "Άλτο Σέκο, μάθαμε

πώς ο Δήμαρχος — όπως φαίνεται — έφυγε χτές για να ειδοποιη-  
σει ότι είμαστε κοντά. Σάν αντίποινα το κατασχέσαμε δια τα έμ-  
πορεύματα του μαγαζιού του. Το "Άλτο Σέκο είναι ένα μικρό χωριό  
μέ 50 σπίτια, σέ 1.900 μ. ύψόμετρο, που μάς υποδέχτηκε μέ φόβο  
και περίεργεια. Ή μηχανή των προμηθειών άρχισε να λειτουργεί  
και σέ λίγο είχαμε στέν καταλυισμό μας — ένα εγκαταλειμμένο  
σπίτι κοντά στο νερό — μών επιβλητική ποσότητα τροφίμων. Το  
καμμένο ποτήρι να έρθει από το Βάλλε Γκράντε δέν έφτασε,  
και αυτό επιβεβαιώνει πως ο Δήμαρχος ειδοποίησε. Έν τού-  
τοις χρειάστηκε να όπουμένο τα κλέματα της γυναίκας του, ή ο-  
ποία, σέ ένομα του Θεού και των παιδιών της, γύρευε να την πλη-  
ρώσουμε' πράγμα που άρνήθηκε.

Τό βράδι, ο "Ιντι έκανε συγκέντρωση στην αβουσα του scho-  
λείου, και εξήγησε σέ καμμιά δεκαπενταριά εκπαιτητους και φοβι-  
σμένους χωριάτες, τούς σκοπούς της επανάστασης μας. Ο δάσκα-  
λος ήταν ο μόνος που πήρε το λόγο για να ρωτήσει αν δίνουμε μά-  
χες μέσα στα χωριά. Είναι ένα κράμα κουτοπόνηρου χωριάτη, εκ-  
παιδευμένου, μέ μά άφέλεια παιδική. Έδωσε ένα σωρό έρωτήσεις  
για το σοσιαλισμό.

"Ένα χαμύλι προσφέρθηκε να μάς κάνει τόν οδηγό, αλλά μεί-  
ναμε επιφυλακτικοί άπέναντι στο δάσκαλο, γιατί είναι άλεποθ.  
Φόγγαμε στη 1 και 30' κατά τη Σάντα Έλενα, όπου φτάσαμε  
στις 10.

Ύψόμετρο: 1.800 μ.

Ο Μπαρριέντος και ο Όδάντο έδωσαν μέ πρές· κόνφερανς  
κατά την οποία άποκάλυψαν όλες τις πληροφορίες που πήραν από  
τα ντοκουμέντα και άνάγγειλαν πως ή ομάδα του Χοσάιν έζον-  
τώθηκε.

## 23 Σεπτέμβρη

Τό μέρος είναι ένας καλός πορτοκαλεώνας μέ κάμποσα φρού-  
τα άκόμα. Περάσαμε τη μέρα μας μέ ξάπλα και ύπνο, αλλά χρει-  
άζεται μεγάλη επαγρύπνηση. Σηκωθήκαμε σέ μά άρα και ξεκι-  
νήσαμε στις 2, μέ κατεύθυνση τη Λάμα Λάργκα, όπου φτάσαμε  
τήν αούγή. Περάσαμε σέ 1.800 μ. ύψόμετρο. Οι άντρες είναι 62.

ρυφορτωμένοι και ή πορεία είναι άργή. Έχω δυσαψία με το γεύμα του Μπενίνιο.

#### 24 Σεπτέμβρη

Φτάσαμε στο χωριουδάκι που λέγεται Λόμα Λάργκα, ενώ με ήπαικούς κολικούς και έμετους, οι άντρες εξαντλημένοι από τις πορείες που δεν αποφέρουν τίποτα. Αποφάσισα να περάσουμε τη νύχτα στη διασταύρωση του δρόμου του Πούχιο. Κάποιος Ισπανός έβαλε γουρούνι, που μες το πόλινε, δένος χωριάτης ποθμεινε σπύτι του: δ Σοστένιος Βάργκας. Οι έλλοι τσκασαν όταν μες είδαν.

Υψόμετρο: 1.400 μ.

#### 25 Σεπτέμβρη

Φτάσαμε χαράματα στο Πούχιο, αλλά υπήρχαν μερικοί που μες είχαν κιόλας δει από χτές το δράδι. Το Πούχιο είναι ένα χωριουδάκι, σκαρφαλωμένο σ' ένα βήμα, και οι άντρες που τσκασαν όταν μες πρωτοείδαν, ζύγισαν σιγά-σιγά, και μες φέρθηκαν καλά. Τήν αλήη αναχώρησε ένας καραμπινιέρος που είχε 'ρθει από το Σεράλο Τουκουζάνα για να πιάσει έναν κακοπληρωτή. Βρισκόμαστε σ' ένα σημείο όπου συγγλίνουν τρεις επαρχίες. Είναι επικίνδυνο να πορευόμαστε με τα μουλέρια, αλλά θα προσπαθήσω να ταξιδεύει δ Γιατρός με τις καλύτερες συνθήκες, γιατί είναι πολύ αδύνατος. Οι χωρικοί λένε πως οι έλη αυτή την περιοχή δεν υπάρχει στρατός.

Περπατήσαμε με στάσεις μέχρι που φτάσαμε στην Τράνκα Μάγιο και κοιμηθήκαμε δίπλα στο δρόμο, γιατί δ Μιγέλ πήρε τα μέτρα ασφαλείας που απαιτήσα. Ο Δήμαρχος του Χιγκάρας είναι κοντά και έδωσα έντολή στη φρουρά να τον συλλάβει.

Υψόμετρο: 1.800 μ.

Ο 'Ιντι και γώ μιλήσαμε με τον Κάμπα και συμφωνήσαμε να μες ακολουθήσει μέχρι που θα δοίμε τη Χιγκάρα, ένα μέρος κοντά στον Πουκαρά, και από κει θα προσπαθήσει να φύγει για τη Σάντα Κροός.

## Τοπίσιμα

Καταστροφή. Φτάσαμε την αύγη στο Πικάτσο, όπου είχε γιορτή. Είναι το όψιμότερο σημείο που φτάσαμε: 2.280 μ. Οι χωρικοί μας φέρονταν πολύ καλά και εξακολουθήσαμε χωρίς μεγάλο φόβο, παρ' ότι ο 'Οδάντο ανέγγειλε τη σύλληψή μου από τη μιά στιγμή στην άλλη. Φτάνοντας στη Λα Χιγιάρας, δια έλλιαξαν: δικοί οι άντρες εξαφανίστηκαν και δέν ξιμιναν παρά μερικές γυναίκες. 'Ο Κόκο πήγε στο σπίτι του τηλεγραφετή, γιατί υπήρχε τηλεφωνο, κι' έφερε μίαν ανακοίνωση την 22α, που ο έπαρχος του Βάλλα Γκράντε πληροφορούσε το δήμαρχο πώς μαθεύτηκε η παρουσία άνταρτών στην περιοχή και πώς κάθε νέο πρέπει να μεταδίδεται στο V.G. και τὰ έξοδα θὰ του καταβάλλονται. 'Ο άντρας τ'όσκασε, αλλά ή γυναίκα διαβεβαίωσε πώς σήμερα κανείς δέν τηλεφώνησε, γιατί εΐταν ή γιορτή του Χαγκιουέι, στο γειτονικό χωριό.

Η έμπροστωφυλακή άναχώρησε στη 1 μ.μ., προσπαθώντας να φτάσει στο Χαγκιουέι και κει να πάρει μίαν άπόφαση γιά τὰ μολάρια και το Γιατρό. Λίγο μετά, ενώ μιλούσα με τόν μόνο άντρα του χωριού, που εΐταν κατατρομαγμένος, έφτασε ένας έμπορος κοκαίνης που εΐπε πώς έρχόταν από το V.G. και την Παουκάρ και δέν είχε δει τίποτα. Εΐταν πολύ νευρικός, αλλά τὸ άπέδωσε στην παρουσία μας και τούς άφησε να φύγουν, παρά τὰ φέματά τους. 'Όταν έφυγα γιά την κορυφή της πλαγιάς, κοντά στη 1 και 30' μ.μ., πυροβολισμοί σ' έδει την άρσιμιά μου άνέγγειλαν πώς οι δικοί μας πέσανε οι ένέδρα. 'Οργάνωσα την άμυνα στο χωριουδάκι, γιά να περιμένω όσους θὰ έπιζήσουν και όπείδειξα σάν διεξόδο ένα δρόμο που πάει στο Ρίο Γκράντε.

Λίγες στιγμές άργότερα έφτασε ο Μπενίνο τραυματισμένος, μετά ο 'Ανθότο και ο Παμπλίτο μ' ένα πόδι σέ κακή κατάσταση. 'Ο Μιγέλ, ο Κόκο και ο Χούλιο σκοτώθηκαν και ο Κάμπα έξαφανίστηκε, παρατώντας τὸ γυλιό του.

Η όπισθοφυλακή έφυγε γρήγορα από τὸ δρόμο και τούς άκολούθησε, τραβώντας πάντα τὰ δυό μολάρια. Οι τελευταίοι χτυπήθηκαν από πολύ κοντά, κοντοστάθηκαν και ο 'Ιντι έλασε την έπαφή. 'Από τόν περιμέναμε ένεθρεύοντας μιση όρα και περι-

μένοντας ακόμα και επίθεση από το δουνό, αποφασίσαμε να τον παρατήσουμε, αλλά σε λίγο μας αντίκρισε. Τότε είδαμε πώς είχε εξαφανιστεί και ο Λεόν.

Ο Ίντι μας είπε πώς είδε το γυλιό του στο μονοπάτι από το όποιο έπρεπε να φύγει. Είδαμε έναν άνθρωπο που περπατούσε τρεχάλα στο φαράγγι και συμπεράναμε πώς θα ήταν αυτός. Για να προσπαθήσουμε να υπερβούμε τα ίχνη, άφησαμε τα μουλιάρια να τραβήξουν προς τα κάτω, στο φαράγγι, και μες συνεχίσαμε από έναν μικρό αλχένα που μακρύτερα είχε πικρό νερό.

Κοιμήθήκαμε στις 12, γιατί δεν μπορούσαμε πιά να περπατήσουμε.

## 27 Σεπτέμβρη

Στις 4, ξαναρχίσαμε την πορεία προσπαθώντας να βρούμε ένα μέρος όπου θ' άνεβαίναμε, και το πετύχαμε κατά τις 7, αλλά στην αντίθετη πλευρά από εκείνη που προβλέπαμε. Είχαν ένας λόφος απέναντί μας, ξερός και κατά τα φαινόμενα ακίνδυνος. Σκαρφαλώσαμε λίγο ακόμα και χωθήκαμε σ' ένα δασάκι, γιὰ να προφυλαχτούμε από την άεροπορία, και ανακαλύψαμε πώς ο λόφος έχει ένα μονοπάτι, που δεν το είχαν χρησιμοποιήσει τούτη τη μέρα. Μά το πέσιμο της νύχτας, ένας χωριάτης και ένας φαντάρος ανέβηκαν μέχρι τα μισά της πλαγιάς, στάθηκαν εκεί μια στιγμή χωρίς να μας δουν. Ο Άνθιμο πήγε γι' αναγνώριση και είδε μια μεγάλη ομάδα στρατιώτες σ' ένα γειτονικό σπίτι. Από εκεί περνοῦσε πὸ εύκολο δρόμος γιὰ μὰς και τώρα κόπηκε. Τὴν αὐτὴν εἶδαμε ν' ἀνεβαίνει σ' ἕναν γειτονικό λόφο μὴ φέλαγμα στρατοῦ. Μεταφέρανε αντικείμενα που λάμπανε στὸν ἥλιο και ἀργότερα, κατὰ τὸ μισήμερι, ἀκούστηκαν πυροβολισμοὶ σκόρπιοι και μερικές ριπές, μετὰ κραυγές: «Εἶναι ἐκεῖ». «Ἔδω ἀπὸ καί». «Θὰ θγαίς ἢ όχι;» συνοδευόμενες μὲ ντουφεκιές. Δὲν ξέραμε ποιὸς εἶναι και σκεφτόμαστε διὰ ποῦ νὰ εἶταν ὁ Κάμπα. Φόγαμε τὴ νύχτα, προσπαθώντας νὰ φτάσουμε στὸ νερὸ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ και βρεθήκαμε σὲ χαμόκλαδα πυκνότερα ἀπ' ὅ,τι προγγυόμενα. Πρέπει νὰ φάξουμε γιὰ νερὸ στὸ φαράγγι, γιατί ἀπὸ δὸ μὴ κάθετη πλαγιὰ μὰς κόβει τὸ δρόμο.

Τὸ ραδιόφωνο μετάδωσε πῶς εἶχαμε μιά συμπλοκή μὲ τὸ λό-  
χο Γκαλίντο καὶ πῶς ὤπηρχαν τρεῖς νεκροὶ ποὺ μεταφέρθηκαν στὸ  
Βέλλε Γκράντε γιὰ ἀναγνώριση. Φαίνεται πῶς δὲν πιάσανε οὔτε  
τὸν Κάμπα οὔτε τὸν Λεόν. Οἱ ἀπώλειές μας εἶναι πάρα πολὺ θα-  
ριεῖς αὐτὴ τῇ φορᾷ. Ἡ πιὸ ἀδάστακτη ἀπώλεια εἶταν τοῦ Κόκο,  
ἀλλὰ καὶ ὁ Μίγελ καὶ ὁ Χούλιο ὕψρξαν θαυμάσιοι μαχητὲς  
καὶ ἡ ἀνθρώπινη ἀξία τῶν τριῶν μαχητῶν δὲν μπορεῖ νὰ ἐκτιμηθῇ.  
Ὁ Λεόν θὰ πονεῖ πολὺ.  
Υψόμετρο: 1.400 μ.

## 28 Σεπτέμβρι

Μέρα ἀγωνίας, ποὺ σὲ μιά στιγμὴ πιστέψαμε πῶς θὰ εἶναι  
καὶ ἡ τελευταία. Φέρανε νερό τὴν αὐγὴ καὶ ἀμέσως ὁ Ἴντι καὶ ὁ  
Βίλλυ πῆγανε γι' ἀναγνώριση μιᾶς ἄλλης δυνατῆς καθόδου πρὸς  
τὸ φαρᾶγγι ἀλλὰ γύρισαν ἀμέσως, γιατί διον τὸν ἀπέναντι λόφο  
τὸν διασχίζει ἓνας ὁρμός καὶ περνῶσε ἀπὸ καὶ ἓνας χωριάτης  
καβάλα. Στις 10 καὶ 45', στρατιῶτες φορτωμένοι τοῦς γυλιούς  
τους, πέρασαν ἀπέναντί μας καὶ μᾶς φάνηκαν αἰῶνες μέχρι ποῦ  
ν' ἀπομακρυνθοῦν. Στις 12, φάνηκε μιά ἄλλη ὁμάδα, τούτῃ τῇ φορᾷ  
μὲ 77 ἄνδρες, καὶ γιὰ ἐπιστάγραμμα, ἀκούστηκε ἓνας πυροβολισμὸς  
καὶ οἱ στρατιῶτες πιάσανε θέσεις. Ὁ ἀξιωματικὸς ἔδωσε διαταγὴ  
νὰ κατεβῶν μὲ κάθε τρόπο στὸ φαρᾶγγι ποὺ φαινόνταν νὰ εἶταν τὸ  
δικά μας, ἀλλὰ τελικὰ ἐπικοινωνήσαν μὲ τὸν ἀσύρματο καὶ φαινό-  
ταν εὐχαριστημένοι. Εἶχαν ἀρνηθεῖ νὰ κατεβῶν. Τὰ καταφύγιά μας  
εἶναι χωρὶς ἔμμεση σὲ μιά ἐπίθεσι ἀπὸ ψηλότερα καὶ δὲν ἔχουμε  
καθόλου δυνατότητες διαφυγῆς, ἐν μὲς ἀνακάλυπταν. Ἀργότερα,  
ἓνας ἀρτοπορημένος στρατιώτης πέρασε κουρασμένος σὰ σκυλί.  
Τὸν ἐλιπαροῦσαν νὰ προχωρήσει. Λίγο ἀργότερα φάνηκε ἓνας  
χωριάτης ποὺ δὴγγοῦσε ἀκόμα ἕναν ἀρτοπορημένο. Ὁ χωριάτης  
ἔφυγε σὲ λίγο καὶ δὲν ὑπάρχει πιά τίποτα τὸ ἰδιαίτερο. Ἀλλὰ ἡ  
στιγμὴ τοῦ πυροβολισμοῦ εἶταν πολὺ ἀγωνιώδης.

Ὅλοι οἱ στρατιῶτες πέρασαν μὲ τοὺς γυλιούς τους, καὶ  
αὐτὸ δὴγγοῖ στὴ σκέψῃ πῶς ἀποσύρονται, καὶ δὲν φάνηκαν τὸ θρά-  
ξι φωτιεῖς στὸ σπιτάκι. Δὲν ἀκούστηκαν καὶ πυροβολισμοὶ μὲ τοὺς  
βοοῖους, γενικά, χαιρετοῦνε τὸ φτάσιμο τῆς νύχτας. Ἀδριο δὴλ τῇ

μέρα θα κάνουμε αναγνώριση στο χωριουδάκι. Μία ψιλή βροχή μάς μούσκεψε, αλλά δεν μου φαίνεται άρκετή για να σβήσκει τα ίχνη μας.

Το ραδιόφωνο ανακοίνωσε πώς: *ὁ Κόκο αναγνωρίστηκε, κι' έδωσε ένα συγκεκριμένο νέο για τὸν Χούλιο. Μπαρδεύουν τὸν Μιγίλ μὲ τὸν 'Αντόνιο, καὶ ἐντοπίζουν τὶς δραστηριότητές τους στὸν Μανίλα. Σὲ μὴ στιγμὴ μετέδωσαν τὸ νέο τοῦ θανάτου μου, ἀλλὰ μετὰ τὸ διάφυσαν.*

#### 29 Σεπτέμβρη

Ἀκόμα μὴ μέρα γεμάτη ἀπὸ ἐνταση. Ἡ ἀναγνώριση: Ὁ Ἴντι καὶ ὁ Ἀνιέτο πῆγαν νὰ κατασκοπεύσουν τὸ σπίτι διὰ τὴ μέρα. Ἡ κίνηση στὸ δρόμο ἄρχισε ἀπὸ τὰ ζημερώματα, κατὰ τὶς 6 περνοῦσαν στρατιῶτες, χωρὶς γυλιούς, πρὸς τὶς δυὸ κατευθύνσεις, καὶ ἄλλοι ἀκόμα καθάλα σὲ ξεφύρτους γαιθάρους, πού μετὰ φεύγανε φορτωμένοι.

Ὁ Ἴντι γύρισε σὲς 6 καὶ 15' μ.μ. λέγοντας πὺς 16 στρατιῶτες πού κατέβηκαν, μῆλχαν μέσα στὸ τσάκο καὶ δὲν φαίνονταν πιά. Ἐκεῖ, φαίνεται, φόρτωναν τοὺς γαιθάρους. Μὲ αὐτὰ τὰ γεγονότα, εἶναι δύσκολο ν' ἀπορρασίσουμε νὰ κάνουμε αὐτὸ τὸ δρόμο, τὸν πὺς λογικὸ καὶ εὐκολο, ἀφοῦ μπορεῖ εὐκολὰ νὰ ἔχουν στήρει ἐνέδρα ἐκεῖ οἱ στρατιῶτες καὶ ἀποσφίησαν στὸ σπίτι θὰ ὑπάρχουν σκυλιὰ πὺς θὰ μυριστοῦν τὴν παρουσία μας. Ἄλλιο θὰ κάνουμε δυὸ ἀναγνωρίσεις: Μία στὸ ἴδιο μέρος καὶ μὴν ἔλλη για νὰ προσπαθήσουμε νὰ προχωρήσουμε ἀνιθείνοντας ἔσο πὺς πάνω μπορέσουμε, γιὰ νὰ δοῦμε ἐὰν ὑπάρχει ἔξοδος ἀπὸ κεῖ κάτω, διασχίζοντας πιθανῶς τὸ δρόμο πού κάνουν οἱ στρατιῶτες.

Τὸ ραδιόφωνο δὲν ἔδωσε κανένα νέο.

#### 30 Σεπτέμβρη

Ἀκόμα μὴ μέρα μὲ ἐνταση. Τὶς πρωινὲς ὧρες, τὸ Ράδιο Μπαλμαθόνα τῆς Χιλῆς, ἀνακοίνωσε πὺς, ἀπὸ ἐπίσημες πηγές τοῦ στρατοῦ, ἔγινε γνωστὸ πὺς ὁ Τοῖ Γκουεθάρρα καταδιώκεται σ' ἕνα ἄγριο φαράγγι. Οἱ τοπικοὶ σταθμοὶ δὲν λένε τίποτα. Εἶναι πιθανόν



νά είναι σκόπιμη σιωπή και πώς είναι βέβαιοι γιά τήν παρουσία μας σ' αὐτή τήν πρειοχή. Λίγο μετά, ἄρχισε τὸ πέρασμα τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς μεριᾶς στὴν ἄλλη. Στις 12 ἡ ὄρα, 40 στρατιῶτες πέρασαν χωρισμένοι σὲ φάλαγγες μὲ τὰ ντουφέκια τους ὀπλισμένα. Πήγανε καὶ καταυλιστήκανε στὸ σπιτάκι καὶ δόλωσε γερὲς σκοπιές. Τὰ μᾶθαμε ἀπὸ τὸν Ἀνιθέτο καὶ τὸν Πάσο.

Ὁ Ἴντι καὶ ὁ Βίλλυ ξαναγύρισαν μὲ τὸ νέο πῶς τὸ Ρίο Γκράντε βρίσκεται 2 χλμ. περίπου δεξιὰ, πὺς ὑπάρχουν τρία σπιτια ἀνεβαίνοντας γιά τὸ φαράγγι καὶ πὺς μπορεῖ κανεὶς νὰ καταυλιστεῖ σὲ μέρη ποὺ νὰ μὴ φαίνωμαστε ἀπὸ πουθενά. Ψάξαμε γιά νερό καὶ στὶς 11 τὸ βράδι ἄρχισαμε μὲ κουραστικὴ νυχτερινή πορεία αἰγὰ, ἐξ αἰτίας τοῦ Τσίνο ποὺ δὲν μπορούσε νὰ περπατᾷ στὸ σκοτάδι. Ὁ Μπενίνο πάει πολὺ καλά, ἀλλὰ ὁ Γιατρός δὲν θέλει νὰ δυνάμωσε.

#### ΑΝΑΓΕΓΕ ΤΟΥ ΜΗΝΑ

Ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ μῆνας τῆς ἀναδυάμωσης, καὶ εἶχε ἀρχίσει σχεδόν, ἀλλὰ ἡ ἐνέδρα στὴν ὁποία σκοτώθηκαν οἱ Μιγέλ, Κόνο καὶ Χούλιο, μᾶς τὰ χάλασε ὅλα, καὶ στὴ συνέχεια, παραμένομα σ' ἐπικίνδυνη θέση, χάνοντας ἐπὶ πλέον καὶ τὸν Λέον. Ἡ ἐξαφάνιση τοῦ Κάμετα εἶναι καθαρὸ κέρδος.

Εἴχαμε μικροσυμπλοκὲς στὶς ὁποῖες σκοτώσαμε ἕνα ἄλογο. Σκοτώσαμε ἕνα στρατιώτη. Πληγώσαμε ἕναν ἄλλο, καὶ ὁ Μόριμπανο πυροβόλησε καὶ πυροβολήθηκε ἀπὸ μιὰ περίπολο. Καὶ εἴχαμε καὶ τὴν εὐθέρια ἐνέδρα τῆς Χιγιάρα. Παρατήσαμε καὶ τὰ μουλάρια καὶ πιστεύω πὺς γιὰ πολὺ καιρὸ δὲν θὰ εἶδουμε τίποτα ζῶα.

Ἐξ ἁλλου, φαίνεται πὺς ὑπάρχουν πολλὲς παραλλαγές γιά τὸ θάνατο τῶν ἀνδρῶν τῆς ἄλλης ὁμάδας, ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴ θεωρεῖ διαλυμένη, κι' ἂν ἀκόμα εἶναι δυνατό νὰ κυκλοφορεῖ μιὰ μικρὴ ὁμάδα, ἀποφεύγοντας τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸ στρατό, γιὰτὶ τὸ νέο γιά τὸν ταυτόχρονο θάνατο 7 ἀνδρῶν φαίνεται νὰ εἶναι φεῦτικο, ἢ τοὐλάχιστον παραφουσκωμένο.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μήνα εἶναι τὰ ἴδια μὲ τοῦ προηγούμενου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι τώρα ὁ στρατὸς ἀποδείχνεται πὺς ἀποτελεσματικὸς στὴ δράση του, ἡ μάζα τῶν χωρικῶν δὲν μᾶς βοηθᾷ κα-

Θέλου και πώς οι χωρικοί μεταβάλλονται σε καταβότες.

Ή πιό ούσιαστική προσέγγιση είναι να φύγουμε για περιοχές πιό εθνοτικές για μιάς. Μένουν μετά οι επαφές άκρως και έν έλλοκληρο τὸ δικτυο τῆς. Λά Πάξ, όπου επίσης δεχτήκαμε σκληρά χτυπήματα, έξαρθρώθηκε. Τὸ ήθικὸ τῆς υπόλοιπης ομάδας κρατῖται καλά, και ἐν μοὸ μένων ἀμφιβολίας παρὰ γιὰ τὸν Βίλλο, πού ὑπάρχει κίνδυνος νά ἐπιωφεληθεῖ κάποια σύγχυση γιὰ νά τὸ σκάσει μόνος του, ἐν ἐν τοῦ μιλῆσω.

## 1 Οκτώβρη

Υψόμετρο: 1.600 μέτρα.

Αύτη ή πρωτομηνιά πέρασε χωρίς κανένα νέο. Φτάσαμε ξημερώματα σ' ένα μικρό δάσος και καταυλιστήκαμε, τοποθετώντας σκοπιές σ' διάφορα γύρω σημεία. Οι 40 άντρες απομακρύνθηκαν μέσα σ' ένα φαράγγι, πού σκοπεύαμε ν' ακολουθήσουμε μείς, ρίχνοντας μερικές ντουφεκιές. Θέλεγε κανείς πώς δέν υπήρχε κανείς στα σπιτάκια, αν και ο Οθρμπάνο είδε να κατεβαίνουν 5 στρατιώτες που συνέχισαν τὸ δρόμο τους, χωρίς νὰ τὰ καταφέρουμε νὰ δοῦμε πρὸς τὰ πόδια. Ἀποφάσισα νὰ μείνουμε δὴ μιά μέρα ἀκόμα, γιατί τὸ μέρος εἶναι καλὸ καὶ ἐπιτρέπεται σίγουρη υποχώρηση, δεδομένου πὺς ἀπὸ δὴ ἐλέγχει κανεὶς διὰς τὴς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Πάτσο μὲ τὸν Νάτο, Ντάριο καὶ Ἐουστάκιο πῆγαν νὰ φέξουν γιὰ νερὸ καὶ γύρισαν στὴς 9 μ.μ.

Ὁ Τσαπάνκο ἔφτιαξε ψευτοτηγανίτες καὶ μοιράσαμε λίγο τσάρι, κα' ἔτσι ξεγέλασαμε τὴν πείνα μας.

Δὲν ὑπάρχουν νέα.

## 2 Οκτώβρη

Ἀντόνιο

Κανένα ἔχνος ἀπὸ στρατιώτες τῇ μέρᾳ μόνο κατσίκια, πού τὰ ἐξηγόσαν τοσπανδουλα, πέρασαν ἀπὸ κοντά μας, καὶ οἱ σκύλοι ἤρχισαν νὰ γαυγίζουν. Ἀποφασίσαμε νὰ προσπαθήσουμε νὰ

παρακάμψουμε το τσάκος, το κοντινότερο στο φαράγγι, και, κατά τις 6 μ.μ., άρχισαμε να κατεβαίνουμε και είχαμε δλον τον καιρό να φτάσουμε με το πάσο μας και να μαγειρεύουμε πριν περάσουμε, αλλά χάθηκε ο Νάτο' δεν άκουσθούσε.

Όταν άποφασίσαμε να γυρίσουμε, χαθήκαμε, και περάσαμε τη νύχτα φηλά, χωρίς να μαγειρεύουμε, διψασμένοι. Τò ραδιόφωνο μās έδωσε την εξήγηση για την άνάπτυξη του στρατού, στις 30 Σεπτεμβρη. Σύμφωνα με τα νέα που μετέδωσε ή Λά Κρούζ ντελ Σούρ, ή στρατός άνέγγειλε πώς είχε συμπλοκή στην Όμπρα ντελ Κουίνολ με μία μικρή ομάδα από τούς άντρες μας, χωρίς απώλειες και από τις δυο πλευρές, άν και δήλωσαν πώς έρθηκαν ίσχηρ αίματος μετά τη φυγή μας. Ή ομάδα άποτελείτο από έένα άντρας, σύμφωνα με το ίδιο άνακοινωθέν.

### 3 Όκτώβρη

Μέρα μακριά και με ένταση χωρίς λόγο: τη στιγμή που έτοιμαζόμαστε να πάμε στον βασικό καταυλισμό μας, έφτασε ή Ούρμπάνο λέγοντας πώς άκουσε περαστικούς χωριάτες να λένε: «Έδω άκούσαμε κουδένας όταν περνούσαμε χτες θράδι».

Έίταν φανερό πώς ή πληροφορία είχε κάτι το άόριστο, αλλά άποφάσιμα να ενεργήσω σά να είταν άληθινή και χωρίς να σβήσουμε τη διψα μας, ξαναανέβηκαμε στην κορφή ενός λόφου που δεσπόζει στο έρώμο που περνούν οι στρατιώτες. Ή ύπόλοιπη μέρα πέρασε σι τέλεια ήρεμία και το θράδι, κατεθήκαμε και φτιάξαμε καφέ που μās φάνηκε πώς είχε θεία γούση, παρά την πίκρα του νερού και την κατωρόδα τη λιγδιασμένη, μέσα στην όποία τον φήσαμε. Σά συνέχεια φτιάξαμε φουριά για να φάμε και και ρύζι με ταπίρ, για να πάραμε μαζί μας. Στις 3 άρχισαμε την πορεία, μετά από άναγνώριση, άποφύγαμε εύκολα το τσάκο, για να πέσουμε σ' έναν αύχένα, όπου δεν ύπήρχε νερό, είταν όμως φανερό ότι τον έφαζαν οι στρατιώτες.

Τò ραδιόφωνο άνέγγειλε πώς αχμαλωτιστηκαν δυο άντρες: ή Άντόνιο Ντομινγκουές Φλόρες (Λεόν) και ή Όρλάντο Χιμένες Μπάθων (Κάμπρα). Αυτός παραδέχτηκε πώς πολέμησε έναντιον του στρατού. Ό άλλος είπε πώς έδωσε έμπιστοσύνη στα λόγια του

προέδρου. Και οι δύο δίνουν απθονες πληροφορίες για τον Θερινό-  
το, την άρρώστεια του και όλα τ' άλλα, χωρίς να λογαριάσουμε  
αυτά που μπορεί να έχουν πει και δεν ανακινώνονται.

Έτσι Ελίζε ή Ιστορία των δύο «ηρωϊκών» γκουερινιέρος.

Ύψόμετρο: 1.360 μ.

Άκουσαμε μιιά συνομιλία του Ντεμπρέ πολύ θαρρετή, μ' έ-  
ναν προδοκτόρα σπουδαστή.

#### 4 'Οκτώβρη

Άφου ξεκουραστήκαμε στον αυχένα, τον ακολουθήσαμε μισή  
ώρα κατεβαίνοντας, μέχρι τη στιγμή που άναμώσαμε έναν δίοο,  
που ένώνεται με αυτόν τον άνεβήκαμε και ξεκουραστήκαμε μέχρι  
τις 3 μ.μ., για ν' απολύγουμε τον ήλιο. Ξαναρχίσαμε κείνη την  
ώρα την πορεία μας για μισή ώρα και κάτω. Εκεί θροισκόντουσαν  
και οι άνιχνευτές, που φτάσανε μέχρι την άκρη του φαργαγιού  
χωρίς να θρούν νερό. Στις 6 μ.μ., άφήσαμε τον αυχένα και συνε-  
χίσαμε από έναν κατωικόδρομο μέχρι τις 7 και 30' μ.μ., που δεν  
έλέπαμε πιά καθόλου και μείναμε κει μέχρι τις 3 ή ώρα το πρωί.

Το ραδιόφωνο μετάδωσε τα νέα για την άλλαγή του σταθμού  
διοίκησης του Έπιτελείου της 4ης Μεραρχίας, που προωθείται  
από την Λαγκουνίλλια στην Παντίλλα, για να επιβλέπει καλύτε-  
ρα τη ζώνη του Σερράνο που υποτίθεται πως μπορεί να καταφύ-  
γουν οι άντάρτες. Δήλωσε ακόμα πως εάν με πιάσουν οι δυνάμεις  
της 4ης Μεραρχίας, θα δικαστώ στο Καμίρι, εάν της 8ης, θα δι-  
καστώ στη Σάντα Κρούζ.

Ύψόμετρο: 1.650 μέτρα.

#### 5 'Οκτώβρη

Όταν ξαναρχίσαμε την πορεία, προχωρήσαμε δύσκολα μέχρι  
τις 5 και 15', και τότε παρατήσαμε τον κατωικόδρομο για να χω-  
θοίμε σ' ένα δασάκι με δέντρα αρκετά ψηλά που μάς προστάτευαν  
από τ' άβιδαχτα βλήματα. Ο Μπενίνο με τον Πάτσο κάνανε  
πολλές αναγνωρίσεις, φέζανε για νερό και γυρόφεραν το γειτονικό  
σπίτι χωρίς να θρούν. Πρέπει να υπάρχει ένα μικρό πηγάδι δίπλα.

Όταν τελειωναν, είδαν 6 στρατιώτες που πήγαιναν στο σπίτι, περπατικοί, όπως φαίνεται. Ξεκινήσαμε άφου νύχτωσε, οι άντρες εξαντλημένοι από τη δίψα ενώ ο Έουστάκιο παρουσίαζε ένα θλιβερό θέαμα καθώς έλκυγε για μία γουλιά νερό. Μετά από ένα δρόμο πολύ κακό, με στάσεις κάθε τόσο, φτάσαμε ξημερώματα σ' ένα δασάκι που άκουστηκαν γαυγίσματα σκυλιών, από κοντά. Διακρίναμε έναν κατάξερο ψηλό λόφο πολύ κοντά.

Φροντίσαμε το τραύμα του Μπενίνιο που πυρορρέει και Έκανα μία ένεση στο Γιατρό. Αποτέλεσμα της θεραπείας μου: ο Μπενίνιο παραπονιέται όλη τη νύχτα πώς πονά.

Το ραδιόφωνο μετάδωσε πώς οι Ευό μας Κάμπα μεταφέρθηκαν στο Καμίρι για να χρησιμοποιηθούν σαν μάρτυρες στην υπόθεση Ντεμπρέ.

Υψόμετρο: 2.000 μέτρα.

#### 6 'Οκτώδρη

Μία εξερεύνηση της τριγύρω περιοχής μάς έμαθε πώς ορισκόμαστε κοντά σ' ένα σπίτι, αλλά είναι κι' ένα άλλο μακρύτερα, που έχει νερό. Πήγαμε κει και μαγειρεύαμε όλη τη μέρα, κάτω από μία μεγάλη πλάκα που χρησίμευε σά σκεπή, αλλά είμουν ανήσυχος γιατί ορισόμαστε μέρα κοντά σέ κατοικημένα μέρη, μέσα σ' ένα κοίλωμα. Καθώς τό φαγητό άργούσε, αποφασίσαμε νά ξεκινήσουμε ξημερώματα και νά προχωρήσουμε μέχρι έναν παραπάνω κοντά σ' αυτόν τόν μικρό χειμάρρο και από κει νά κάνουμε επιμελημένη αναγνώριση της γύρω περιοχής και ν' αποφασίσουμε ποιά κατεύθυνση θα πάρουμε.

Η Κρούζ ντελ Σούρ μίλησε για μία συνέντευξη τών Κάμπα. Ό Όρλάντο ήταν λιγώτερο δειλός. Το ραδιόφωνο της Χιλής μετάδωσε ένα λογοκρημένο νέο πώς θήθεν υπάρχουν 1.800 άντρες στην περιοχή που βρίσκονται στα ίχνη μας.

Υψόμετρο: 1.750 μ.

#### 7 'Οκτώδρη

Πέρασαν 11 μήνες από τότε που άρχισαμε τ' Αντάρτικο, χω-

ρίς δουκολικά μπερδέματα, μέχρι τις 12 και 30' ή ώρα, που μια γριά ήρθε να φυλάξει τα κατοίκια της στο φαράγγι που καταυλιστήκαμε και αναγκαστήκαμε να την πιάσουμε. Ή γυναίκα δεν μας έδινε κανένα αξιόπιστο νέο σχετικά με τους στρατιώτες, άπαντούσε μονότονα πώς δεν ήξερε τίποτα, πώς είχε πολύ καιρό να παράσει από καί. Μας έδωσε όμως πληροφορίες για τους δρόμους. Σύμφωνα με τα λεγόμενά της, φαίνεται πώς είμαστε σχεδόν μια λεύγα από το Χιγνέρας, μια λεύγα από το Χαγκισουά και κοντά δυο λεύγες από την Πουκάρα. Στις 5 και 30' μ.μ., ή 1ντι, 'Ανιθέτο και Παμπλίτο, πήγαν στο σπίτι της γριάς, που έχει μια κόρη έγκυο, σχεδόν νάνο. Της δώσανε 60 πιάζος λέγοντάς της να μην καί λέξη σε κανέναν, αλλά χωρίς μεγάλες ελπίδες ότι θα κρατήσει: τόν λόγο της. Ξεκινήσαμε, μ' ένα άδύναμο φως του φεγγαριού.

Η πορεία ήταν πολύ κοπιαστική και επιπλέον αφήναμε πολλά έγχνη στο φαράγγι, που ναί μὲν δεν είχε σπίτια κοντά, αλλά είχε χωράφια με πατάτες που τα πότιζαν με αλάκκια νερού που έρχονταν από το χείμαρο. Σε δυο ώρες σταματήσαμε για να ξεκουραστούμε, γιατί δεν έβριζε πιά τὸν κόπο να συνεχίσουμε να προχωρούμε.

Ο Έλ Τσίνο γίνεται πραγματικά δάρος όταν πρέπει να περπατά τη νύχτα.

Ο στρατός έδωσε μια γελοία πληροφορία για την παρουσία 250 ανδρών στο Σεράντο, που όφειλουν να μποδίσουν την διαφυγή των κυκλωμένων γκουερίλλερος, 37 τὸν αριθμό, και καθορίζει την περιοχή που έχουμε καταφύγει ανάμεσα στὸν 'Αθέρο και τὸ Όρο.

Τὸ νέο φαίνεται ν' άποσκοπεί σε παραπλάνηση.

Υψόμετρο: 2.000 μέτρα.

Έδω τελειώνει τὸ 'Ημερολόγιο τοῦ ΕΡΝΕΣΤΟ ΤΣΕ ΓΚΟΤΕ-ΒΑΡΑ.

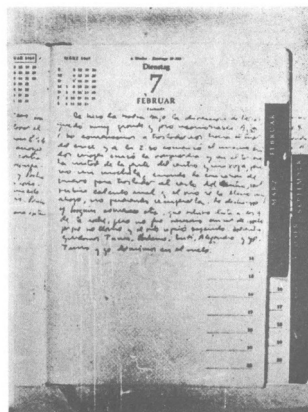




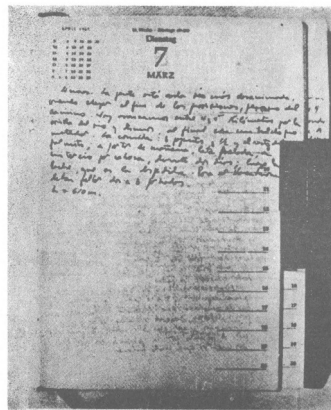
7 GENAPH 1967

A black and white photograph of a newspaper page from 'El Mundo' (Buenos Aires) dated Thursday, July 7, 1955. The page features a large headline about the 'desembarco' (disembarkation) of Peronist leaders. The text is partially obscured by a large, dark, irregular shape, likely a shadow or a piece of tape. The newspaper's masthead and date are clearly visible at the top.

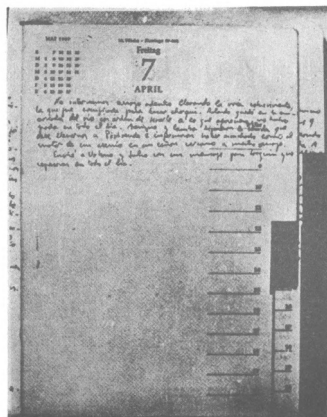
7 ФЕВРАРЬ 1967



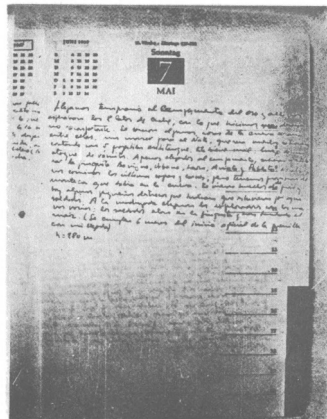
7 MARCH 1967



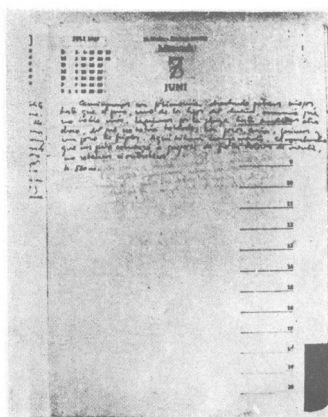
7 ΑΠΡΙΛΗ 1967



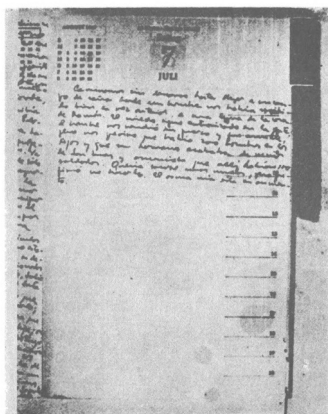
7 MAH 1967

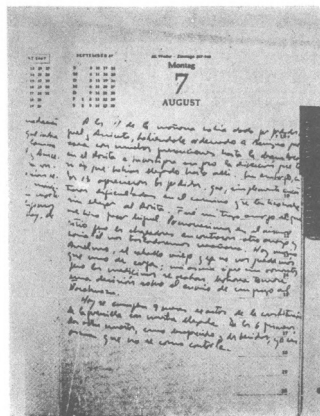


7 IOTNH 1967

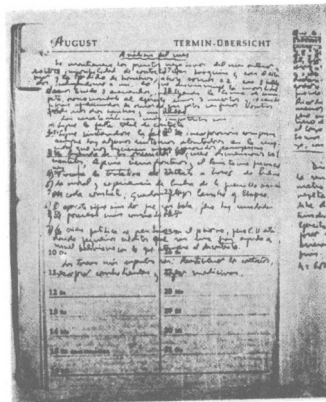


7 IOTAH 1967



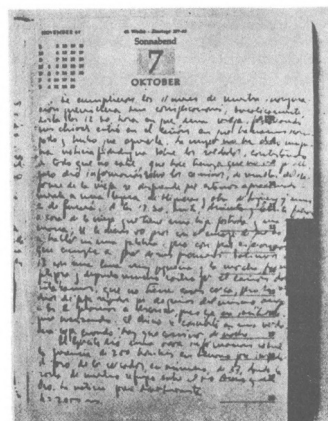








7 ΟΚΤΩΒΗ (θάνατος του Τσί) 1967



## **Ἀνακoinωθέντα**



Ἀ ν α κ ο ι ν ω θ ἔ ν Ν ο 1 : Σ τὸ λαὸ τῆς Βολιβίας, Ἀπέναντι στὰ ψέματα τῆς ἀντίδρασης, ἡ ἐπαναστατικὴ ἀλήθεια.

Ἄφρο δολοφονεῖ ἐργάτες καὶ προετοίμασε τὸ ἔδαφος γιὰ νὰ παραδώσει ὅλα μας τ' ἀγαθὰ στὸν Βορεῖο - Ἀμερικανικὸ ἱμπεριαλισμὸ, ἡ θιάφρα τῶν σφετεριστῶν γορυλλῶν, ἀπάτησε τὸ λαὸ μὲ μιὰ ἐκλογικὴ παρωδία. Ὅταν σημαίνει ἡ ὥρα τῆς ἀλήθειας κι' ὁ λαὸς ξεσηκώνεται στὰ ὅπλα ἀπαντώντας στὸν ἑνοπλο σφετερισμὸ μὲ τὸν ἑνοπλο ἀγῶνα, ἐπικρατεῖ ν' ἀκολουθεῖ τὸν ἐρόμο τῶν φεμμάτων.

Τὴν αὐγὴ τῆς 23) 3 δυνάμεις τῆς Τέταρτης Μεραρχίας, ποὺ εἶχαν ἀποκλειστεί στὸ Καμίρι καὶ περιλάμβαναν 35 περίπου ἄντρες, μὲ διοικητὴ τὸν ταγματάρχη Χέρμαν Πλάτα Ρίος, μπήκαν στὴν περιοχὴ τῶν ἀνταρτῶν ἀπὸ τὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ Νάκαχου-άσου. Ὀλόκληρη ἡ μονάδα ἔπρεπε στὴν ἐνδύρα, ποὺ εἶχαν στήσει οἱ ἄντρες μας. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιχείρησης εἶχαν 25 ὅπλα κάθε τύπου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τριῶν πυροβόλων τῶν 60 Μ.Μ. μὲ τὶς δόσεις τους, ἄφθονα πολυμορφία καὶ ὀλικὸ διαφόρου εἶδους, ποὺ ἔπρεπε στὰ χέρια μας.

Προξενήσαμε 7 νεκροὺς στὸν ἐχθρὸ, μεταξὺ τῶν ὁποίων κι' ἓναν ὀπλομαχὸ, κι' αἰχμαλώτισαμε 14 ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πέντε ποὺ τραυματίστηκαν στὴ μάχη, τοὺς περιποιήθηκε ἡ ὑγειονομικὴ μας ὑπηρεσία, ὅσο ἀποτελεσματικὰ τῆς ἐπέτρεψαν τὰ μέσα μας.

Ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι ἀφίχθηκαν ἐλεύθεροι, ἀπὸ πρῶτα τοὺς ἐξηγήσαμε, ποῶ εἶναι τὰ ἰδιαιτὰ τοῦ κινήματός μας.

Νὰ ἔχετε κατὰλογος τῶν ἀπωλειῶν τοῦ ἐχθροῦ:

Νεκροί: Πέδρο Ρομέρο, Ἀουμπαν Ἀμενσέφχα, Χουάν Ἀλβαράδο, Σεσίλιο Μαρκουέζ, Ἀμαδὸρ Ἀλμασάν, Σαντιάγο Γκαλάρντο, καὶ ὁ καταδότης ὁδηγὸς τοῦ στρατοῦ Βέρρηας.

Αἰχμάλωτοι: Ταγματάρχης Χέρμαν Πλάτα Ρίος, λοχαγὸς Εἰθίνιο Σόλβα, στρατιῶτες Ἐντγκαρ Τορκιο Πανόσο, Λίδο Μιχιάδο Τολέδο, Γκαμπριέλ Δουράν Ἐκομπάρ, Ἀρμάντο Μαρτινέζ Σάντος, Φελίπε Μπράδο Σίλες, Χουάν Ρομὸς Μαρτινέζ, Λεόνιο Ἐσπινέζα Ποσάδα, Μιγκουέλ Ριβέρο, Ἐλευτέριο Σαντοές, Ἀνταλμπέρτο Μαρτινέθ, Ἐντουάρντο Ριβέρα, καὶ Γκουίντο Τερκίρος.

Οι πάντε τελευταίοι τραυματίστηκαν στη μάχη. Φέροντας στο φως της δημοσιότητας την πρώτη πολεμική σύγκρουση, καθιερώνουμε αυτό που θα γίνει κανόνας για το στρατό μας: Την επαναστατική αλληλεία. Οι πράξεις μας έδειξαν την άκριβεια των λόγων μας.

Λυπούμαστε για το άθλο αίμα των στρατιωτών ποδίσσαν στη μάχη. Άλλα μὲ κανόνια και μυδράλλια δὲν χιτίζονται ελρηνικές γέφυρες, όπως ισχυρίζονται τὰ νευρόσπαστα μὲ τις στολές, που προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν γιὰ μὲς τὸ μυθο των χυδαίων δολοφόνων. Οἷτε ἕνας χωρικός δὲν εἶχε κι' οὔτε θῆχει τὴν εὐκαιρία νὰ παραπονεθεῖ γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο τὸν μεταχειριστήκαμε ἢ γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο κάναυμε τίς προμήθειές μας ἔχτες ἀπὸ ἐκείνους, που, προδίνοντας τὴν τάξη τους, θὰ χρησιμεύουν σὲν ὁδηγοὶ ἢ καταδότες.

Οἱ ἐχθροπραξίες εἶναι ἀνοιχτές. Σὲ προσεχὴ ἀνακοινωθέντα θὰ καθορίσουμε ἀκριδῶς τὴν ἐπαναστατικὴ μας θέση. Σήμερα κάνομε προσκλητήριο στοὺς ἐργάτες, στοὺς ἀγρότες, στοὺς διανοομένους, σ' ὅλους ἐκείνους που νιώθουν πὼς ἦρθε ἡ ὥρα ν' ἀπαντήσουν στὴ βία μὲ τὴ βία, νὰ ἐλευθερώσουν μιὰ χώρα που πολήθησε σὲ κομμάτια στὸ γιάνικο μονοπώλιο και ν' ἀνυψώσουν τὸ βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ μας, που μέρα μὲ τὴ μέρα πεινᾷται ὅλο και περισσότερο.

#### ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΠΕΛΕΤΗΡΩΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΒΟΛΙΒΙΑΣ

Ἀ ν α κ ο ι ν ω θ ἔ ν Ν ο 2 : Στὸ λαὸ τῆς Βολιβίας. Ἀπέναντι στὰ ψέματα τῆς ἀντίκαρσης, ἡ ἐπαναστατικὴ ἀλληλεία.

Τὸ πρωτ τῆς 10) 4) 67 ἡ ἐχθρική περίπολος μὲ διοικητὴ τὸν ὀποιοχαγὸ Λούις Σααδέντρα Ἀρομπά και μὲ στρατιώτες τοῦ CITE στὴν πλειοψηφία, ἔπασε σὲ μιὰ ἐνέδρα. Ὁ φερόμενος σὲν ἀξιωματικός και οἱ στρατιώτες Ἀντίελ Φλόρες και Ζενὸν Πράντα Μεντίετα σκοτώθηκαν στὴ διάρκεια τῆς συμπλοκῆς ὁ ὁδηγὸς τοῦ συντάγματος Μπσκορόν, Ἰγνέκιο Χουσαρλίμα, τραυματίστηκε και αἰχμαλωτίστηκε μὲ πάντε ἄλλους στρατιώτες κι' ἔναν ὑπαξιωματικό. Τέσσερις στρατιώτες κατέφεραν νὰ ξεφύγουν τὴν ἐνέδρα,

πληροφορώντας το λόχο του ταγματάρχη Σάντος Κάστρο. Ο τελευταίος ήρθε να βοηθήσει τους συντρόφους του παίρνοντας μαζί του έντοχση 60 αντρών από μία γειτονική μονάδα. Αφηνιδιάστηκε από μία άλλη ένδερα που κόστισε τη ζωή του ύπολοχαφού Χούγκο 'Αγιάλα, του ύπαξιωματικού Ραούλ Καμίχο και των στρατιωτών Χοσέ Βιχαμπριέλ, Μαρκέλλο Μαλντονάντο, Χαίτη Σανέμπρια καθώς και δυο άλλων, που δεν εξακριβώσαμε τις ταυτότητές τους.

Οι στρατιώτες που τραυματίστηκαν σ' αυτή την επιχείρηση είναι: 'Αρμάντο Κουϊρόγκα, 'Αλμπέρτο Κάρδαχάλ, Φρέντο 'Αλδό, Χοσέο Θερόντις και Μπερναμπέ Μαντεχάρα' αλχημικώτιστηκαν μαζί με τον διοικητή του λόχου, τον ταγματάρχη Ροδρίγκες Σαντοές Κάστρο και 16 άλλους στρατιώτες.

Πιστοί στον κανονισμό του ΕΑΣ' περιπονηθήκαμε τους τραυματίες με τα πενήχρα μας μέσα, και ελευθερώσαμε όλους τους αιχμαλώτους, άρρο τους εξηγήσαμε τους αντικειμενικούς στόχους του επαναστατικού μας αγώνα.

Οι έχθρες: άπώλειες συνοψίζονται ως εξής: 10 νεκροί κι' ανάμεσά τους δυο ύπολοχαφοί 30 αιχμάλωτοι, συμπεριλαμβανόμενου και του ταγματάρχη Σαντοές Κάστρο, κι ανάμεσά τους τραυματίες. Τα λάφυρα του πολέμου είναι ανάλογα με τις έχθρες: άπώλειες και περιλαμβάνουν ένα πυροβόλο των 60 Μ.Μ. μυδραλλιοβόλα, ντουφέκια, καραμπίνες Μ—1 και φορητά μυδραλλιοβόλα, κι' όλα τα όπλα με τα πολεμοφόδια τους.

'Απ' την πλευρά μας θρηγοήμα ένα νεκρό, πόδυαι εξαιρετικά άνηση άπώλεια, έν ύπολογίσει κανείς το γεγονός ότι σ' όλες τις μάχες, εκλέξαμε τη στιγμή και τον τόπο της διεξαγωγής τους και πως οι άρχηγοί του Βολιβιανού στρατού στέλνουν στη μάχη νεοσύλλεκτους, σχεδόν παιδιά. 'Ότερα θέβαια διαζών ανακοινώσεις στη Λά Παζ και χτυπιώνται οι δημογωνικές κηδείες άποκαλύπτωντας έτσι πως είναι οι άληθινοί ένοχοι για το αίμα που χύνεται στη Βολιβία.

Τώρα πετάνε τις μάσκες κι' άρχίζουν να καλούν τους Βορειο - άμερικάνους «συμβούλους» έτσι άκριβώς άρχισε ο πό-

1. 'Εθνικό 'Απελευθερωτικό Στρατό.



λεμος του Βιετνάμ, που ρουφάει το αίμα αυτό το ήρωικό λαό και δάζει σε κίνδυνο την ειρήνη του κόσμου. Δεν ξέρουμε πόσους «συμβούλους» θα στείλουν εναντίον μας (θα μπορέσουμε να τους αντιμετωπίσουμε), αλλά κρούσμε τον κώδωνα στο λαό για τους κινδύνους που κρύβει αυτή η δράση που ανάλαβαν οι πουλημένοι στρατιωτικοί.

Καλούμε τους νεοσυλλεκτούς ν' ακολουθήσουν τις παρακάτω οδηγίες: μόλις αρχίζει ή μάχη πατάτε τα όπλα, και δάλτε τα χέρια πάνω στο κεφάλι· μένετε ακίνητοι, στο μέρος που θα σας βρει ή μάχη· μη προχωράτε ποτέ μπροστά την ώρα που ό στρατός προωθείται στην περιοχή της μάχης· αναγκάστε τους αξιωματικούς που σας παρακινούν να πολεμήσετε, να καταλάβουν οι ίδιοι αυτή την πολύ επικίνδυνη θέση. Θα πυροβολούμε πάντοτε για να σκοτώσουμε, ενάντια στην εμπροστοφυλακή. Όσο και όδυνηρό νάναι για μας τó νά βλέπουμε να χύνεται το άθωο αίμα των νεοσυλλεκτών, είναι αναγκαστικός κανόνας του πολέμου.

#### ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΒΟΛΙΒΙΑΣ

Ά ν α κ ο ι ν ω θ έ ν Ν ο 3 : Στο λαό της Βολιβίας. 'Απέ-  
ναντι στα ψέματα της αντίδρασης, ή επαναστατική αλήθεια.

Στις 8 του Μάη, στην Αντάρτικη ζώνη του Νακαχουάσου, θυ-  
νέμαις ενός λόχου με διοικητή τόν ύπολογαδό Χένρυ Λαρέντο Ε-  
πασαν σ' ένέδρα. Στη διάρκεια αυτής της επιχείρησης έρθηκαν τόν  
θάνατο ό αξιωματικός και οι μαθητές (στρατιωτικής) σχολής,  
Ρομάν 'Αρόνγιο Φλόρες και Λουί Πιλάς, ένó αλχημιστήσχηκαν  
οι ακόλουθοι στρατιώτες.

Χοσέ Καμέτο Ρόχας: 'Από τó σύνταγμα του Μπολιδάρ.  
Νέστορ Κουίντας: 'Από τó σύνταγμα του Μπολιδάρ.  
Βάλντο Βεϊσάγκκα: Μαθητής στρατιωτικής σχολής.  
Ούγκο Σάντο Πόρα: Μαθητής στρατιωτικής σχολής.  
Μάξ Τοράς Πεόν: Μαθητής στρατιωτικής σχολής.  
Ροζέ Ρόχας Τολέδο: 'Από τó σύνταγμα του Μπράουν.  
Χαβιέ Μαγιάν Κορέλλα: 'Από τó σύνταγμα του Μπράουν.  
Νέστορ Σαντοές Κουέλλα: 'Από τó σύνταγμα του Μπράουν.

Οι δυο τελευταίοι τραυματίστηκαν γιατί δεν υπάκουσαν, δ-  
ταν τούς διατάξαμε να σταματήσουν στη διάρκεια μιας αναγνωρι-  
στικής επιχείρησης.

"Όπως συνήθως, ελευθερώσαμε τούς αιχμαλώτους αφού τούς  
έζηγησαμε τούς τελικούς σκοπούς του αγώνα μας. 7 καραμπίνες  
Μ - 1 και 4 Μάουζερ έπεσαν στα χέρια μας. Οι άντρες μας δέχτηκαν  
σώοι απ' αυτή την επιχείρηση. Τά ανακοινωθέντα του καταπιεστέ-  
στρατού, που αναγγέλλουν σκοτωμένους στις γραμμές των άνταρ-  
τών, είναι συχνά' ανακατεύουν όμως αληθινά στοιχεία σ' ότι άφορη-  
τες θινές τούς αναγνωρισμένες απώλειες και με πολύ φαντασία,  
δταν πρόκειται για τις θινές μας. 'Απελπιμένος από την Ίδια του  
τήν άδυναμία, ο στρατός, καταφεύγει στα ψέματα ή στρέφεται με  
λύσσα ενάντια στους δημοσιογράφους, που, λόγω των ιδεολογικών  
τους χαρακτηριστικών, είναι οι φυσικοί αντίπαλοι του καθεστώτος  
και τού επισημαίνουν όλα τα άσχημα από τα όποια πάσχει.

Θέλουμε να σημειώσουμε ότι ο Ε.Α.Σ. της Βολιβίας είναι ο  
μοναδικός υπεύθυνος για τον ένοπλο αγώνα' για τον αγώνα που δεν  
θα τελειώσει παρά με μίαν έριστική νίκη, και μ' αυτή την ευκαιρία  
θα τούς κάνουμε να πληρώσουν για όλα τα εγκλήματα που έγιναν  
στη διάρκεια του πολέμου, ανεξάρτητα από τα μέτρα άντεκδίκη-  
σης τα όποια θα κρίνει σκόπιμα ή διοίκηση τού στρατού μας και  
για κάθε βανδαλισμό των καταπιεστικών δυνάμεων.

#### ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΒΟΛΙΒΙΑΣ

Ά ν α κ ο ι ν ω θ έ ν Ν ο 4 : Στο λαό της Βολιβίας. 'Απέ-  
ναντι στα ψέματα της αντίδρασης, ή επαναστατική αλήθεια.

Οι στρατιωτικές δυνάμεις σέ πρόσφατα ανακοινωθέντα τους,  
αναγνώρισαν μερικές απώλειές τους στις συμπλοκές με την (άν-  
τάρτικη) έμπροστοφυλακή, και όπως συνήθως μάζ καταλόγισαν  
έναν σειδαστό αριθμό νεκρών, που όμως δεν έδειξαν ποτέ. Μ' όλο  
που μάζ λείπουν οι άναφορές μερικών περιπόλων, μπορούμε να  
θεωρώσουμε πως οι απώλειές μας είναι μηδενικές και πως δεν  
είχαμε ούτε μιά στη διάρκεια των προσφάτων επιχειρήσεων, που  
αναγνωρίστηκαν απ' τόν στρατό.

Ο Ίντι Πιρέδο, είναι δραστήριο μέλος της διοίκησης του (άντερτικου) στρατού μας, όπου έχει αναλάβει χρέη πολιτικού κομισάριου, και είναι διοικητής πολλών πρόσφατων επιχειρήσεων. Η ύγεια του είναι ο θάυμασμα κατάσταση και δεν χτυπήθηκε από καμιά έχθρική σφαίρα. Η άσπρηχτη άναγγαλία ότι σκοτώθηκε, είναι από παράδειγμα των φοβερών ψευμάτων που διαδίδονται από τις αντίπαλες στρατιωτικές δυνάμεις εξ αιτίας της άδυναμίας τους να πολεμήσουν ενάντια στο στρατό μας.

Όσο για τις πληροφορίες σχετικά με την ύπαρξη αγωνιστών, από άλλες χώρες της 'Αμερικής, στο στρατό μας, για λόγους στρατιωτικής σκοπιμότητας κι' επειδή έμεινέ μας είναι η επαναστατική αλήθεια, δεν θα δώσουμε αριθμούς, θα κάνουμε όμως μία διευκρίνιση: Όποιοσδήποτε πολίτης δέχεται ένα ελάχιστο του προγράμματός μας, που θέλει σάν αποτέλεσμα την άπελευθέρωση της Βολιβίας, γίνεται δεχτός στις επαναστατικές γραμμές μας, κι' έχει τὰ ίδια δικαιώματα και καθήκοντα, πολυχον και οί Βολιβιανοί αγωνιστές, οί όποιοι, όπως είναι φυσικό, αποτελούν και τή μεγάλη πλειοψηφία του κινήματός μας. Κάθε άνθρωπος που αγωνίζεται με τὰ όπλα στο χέρι για τήν ελευθερία της πατρίδας μας, άξιζει και παίρνει τόν τιμητικό τίτλο του Βολιβιανού, ανεξάρτητα με τόν τόπο καταγωγής του. Μ' αυτό τόν τρόπο έρμηνεύουμε και τόν άληθινό επαναστατικό διεθνισμό.

#### ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΒΟΛΙΒΙΑΣ

Μ ή ν υ μ α για τήν 28η 'Ιουλίου, δν φτάνει έγκαιρα.

Σύντροφε Φιντέλ Κάστρο.

Άπό τή Δυτική Βολιβία, όπου αγωνιζόμαστε για να επαναλάβουμε παλιές έθνικές έποποιές, έμπνευσμένοι από τόν σύγχρονο παράδειγμα της Κουβανέζικης επανάστασης, ποδγινε σημαιοφόρος των καταπιεζόμενων λαών του κόσμου, ό θερμός άδερφικός μας χαιρετισμός ένώνεται με τόν χαιρετισμό εκατομμυρίων ανθρώπων υπάρξουν, που θεωρούν τούτη τήν ήμερομηνία σάν τόν τελευταίο σταθμό της άπελευθέρωσης της 'Αμερικής.

Δεχτήτε όπως ό Έλιος, οί σύντροφοί σας και όλος ό λαός σας,

τή μαρτυρία της ανεπιφύλακτης άφοσίωσής μας στην κοινή υπόθεση και τή συγχρητηρία μας με την ελπίρα μιας καινούργιας χρονιάς αδιάλλαχτου αγώνα ενάντια στον Βορειο - άμερικανικό ιμπεριαλισμό.

INTI: Πολιτικός κομισάριος της Διοίκησης του Ε.Α.Σ.Β.

Πρέπει να προστεθεί: Νέα άπουγία στην προσπάθειά μας ν' άποκαταστήσουμε έπαφή. Χάσαμε τόν Τούμα, τόν Πάκι κι' ένα Βολιβιανό από τήν ομάδα του Γκουεράρα. Τίποτα νεώτερο γιά τήν τύχη του τελευταίου: είμαστε πάντα άποκομμένοι από τόν Χοακίν. Ό Παμπο και ό Πάτσο είναι: έλαφρά πληγγωμένοι, αλλά δέν μπορούν να περπατήσουν.

Οι χωρικοί περνούν ένα στάδιο φόβου και ό μύθος του άντάρτικου παίρνει μεγάλες διαστάσεις. Θα προσπαθήσουμε να έννοθούμε με τόν Χοακίν γιά να ριχτούμε σε καινούργιες περιπέτειες. Μήν άφήνεται να δημιουργηθεί καινούργιο μέτωπο.

Ά ν α κ ο ι ν ω θ έ ν Ν ο 5 : Στους άνθρακωρύχους τής Βολιβίας.

Σύντροφοι,

Τό αίμα τών προλετάριων χύθηκε, γιά μίαν ακόμη φορά, μέσα στα έρυχτα μας. Μέσα σε μιά μακρόχρονη ένμετέλλευση έπου ρούφεγαν τό αίμα του σκληρωμένου άνθρακωρύχου, τούτο τό αίμα κύληγε κάθε φορά πού μιά τόσο μεγάλη άδικία προκαλούσε μίαν έκρηξη διαμαρτυρίας. Τούτη ή κυκλική επανάληψη δέν έχει αλλάξει εδώ και κάμποσους αιώνες.

Στή διάρκεια τών τελευταίων χρόνων ό ρυθμός ανακόπτηκε πρόσκαιρα όταν οι επαναστατημένοι εργάτες συνέβαλαν στο θεμελιώδες παράγοντα πού δέηγγρε στο θρίαμβο τής 9 του 'Απρίλη<sup>1</sup>. Τούτο τό γεγονός έφερε τήν έλπίδα κάποιου καινούργιου δριζόντα και πιστέψαμε πως οι εργάτες θα γίνονταν, επιτέλους, κύριοι του Έθνους τους του πεπρωμένου· ό μηχανισμός όμως του ιμπεριαλιστικού κόσμου έβραζε σε καίνους πού θέλησαν να τόν μαλετήσουν πως σε περίπτωση κοινωνικής επανάστασης δέν χωράνε ήμίμετρα: "Η παίρ-

1. Έμερομηνία τής Έπανάστασης του Παζ Έστενσόφο, 1952.

νει κανείς δηλ την εξουσία ή χάνει τα πλεονεκτήματα που αποκτήθηκαν με τόσες θυσίες και αίμα.

Στις ένοπλες πολιτοφυλακές των προλεταρίων ανθρώπων, που είχαν στην αρχή ό μοναδικός δυναμικός παράγοντας, ήρθαν να προστεθούν οι πολιτοφυλακές άλλων τομέων της εργατικής τάξης των απόδηλων και των χωρικών, τα μέλη των οποίων δεν μπόρεσαν να καταλάβουν την οδοιπόρη κοινότητα των συμφερόντων και μπήκαν στη μάχη σαν όργανα της αντίδικης δημιουργίας. Τελικά, ό επανγελματικός στρατός έκανε ξανά την εμφάνισή του με όψη δικαίου έρμηνό και νόμιμα λόγου. Καί τοτός ό στρατός, μικρός και πρωτόγονος στην αρχή, έγινε χέρι όπλισμένο ενάντια στο προλεταριάτο και ό πιο σταθερός συνένοχος του ιμπεριαλισμού. Γι' αυτό έλλωστε έδωσε και τη συναίνεσή του στο στρατιωτικό πραξικόπημα.

Τώρα αναδυναμώνουμε από την ήττα που μάς προκάλεσε ή επανάληψη της λανθασμένης τακτικής της εργατικής τάξης και προετοιμάζουμε όποιοιδήποτε τη χώρα για μία βαθιά επανάσταση που θα μετασχηματίσει ριζικά τό σύστημα.

Δέν πρέπει να επιμένουμε σε λανθασμένες τακτικές, (έξτρεμισμού), που μπορεί νάναι ήρωικές, είναι όμως στείρες, και θυθίζουν τό προλεταριάτο σε ποταμούς αίματος, και που εξασθενίζουν τις γραμμές του, στεριώντας μάς έτσι από τό πιο μαχητικά στοιχεία του.

Στη διάρκεια πολλών μηνών αγώνα, οι άντρες επαναστατικοποίησαν τη χώρα, κατάφεραν έναν μεγάλο αριθμό άπώλειών στο στρατό και το έριξαν τό ήθικό του, χωρίς να ύποστούν ούσιαστικές άπώλειες οι ίδιοι.

Στη διάρκεια μιας αντιμετώπισης μερικών ώρών, αυτός ό ίδιος (άντάρτικος) στρατός μένει κύριος τό έδάφους και χαμαρώνει μπροστά στους νεκρούς των προλεταρίων. Ή διαφορά άνάμεσα στη σωστή και λανθασμένη τακτική είναι ή διαφορά που ύπάρχει άνάμεσα στη νίκη και την ήττα.

Σύντομο ανθρώπινο, μήν άκούς πιά τοús ψευτοήρωες του μαζικού αγώνα' γιατί τόν θεωρούν σαν μία συμπαγή και κατά μέτωπο πορεία τοú λαού ενάντια στα όπλα της καταπίεσης. "Άς μάθουμε την πραγματικότητα. Τα ήρωικά στήθη δέν μπορούν να

κάνουν τίποτα μπροστά στα μυδραλλιοδόλια' μπροστά στα σύγχρονα καταστροφικά όπλα, τα όδοφράγματα όσο καλοφτιαγμένα κι' αν είναι, δεν μπορούν να κάνουν τίποτα. 'Ο μαζικός αγώνας στα ύποσυνάπτικτα κρέπη, που ό πληθυσμός αποτελείται ούσιαστικά από αγρότες, και που έχουν άπείραυες εκτάσεις πρέπει να διεξάγεται από μία μικρή εύλικτη ήμροστοφυλακή: Τό αντίρτικο. Μία στούς κόλπους τού λαού θα κερδίσει δύναμη μέ τη φθορά τού εχθρικού στρατού και θα κάνει καταλυτική την επαναστατική φλόγα των μαζών, μέχρι να δημιουργήσει την επαναστατική κατάσταση, που ή κρατική δύναμη θα καταρρεύσει μ' ένα καλοδοσμένο και ήγαιρο χτύπημα.

Πρέπει να μάς καταλάβουν καλά: Δέν θέλουμε την ολοκληρωτική αδράνεια' εκείνο που ζήτουμε είναι να μην αναλαμβάνουν οι δυνάμεις ενέργειες, που ή επιτυχία τους δέν είναι εξασφαλισμένη' πρέπει όμως ή πίεση των μαζών ενάντια στην κυβέρνηση να άσκειται άσταμάτητα, γιατί πρόκειται για ταξικό άγώνα χωρίς περιορισμένα μέτωπα. 'Όπου και να θρίσκειται ένας προλετάριος έχει την υποχρέωση ν' άγωνίζεται, στο βαθμό που τού επιτρέπουν οι δυνάμεις του, ενάντια στον κοινό εχθρό.

Σύντροφε άνθρακιούχε, οι αντίρτες τού Ε.Α.Σ. σέ περιμένουν μέ τή χέρια άνοιχτά και σέ προσκαλούν να ένωθεις μέ τούς έργάτες που άγωνίζονται στο πλευρό μας. Θα ξαναδημοουργήσουμε δώ ένα σύνδεσμο άνάμεσα στην έργατική τάξη και τούς άγρότες, τó σύνδεσμο που κόπηκε από την άνυλαϊνή δημαγωγία. Θα κάνουμε την ήττα θρίαμβο και τή δάκρυα πολχυσαν οι χήρες των προλετάριων θα γίνουν νικητήριος ύμνος.

Σε περιμένουμε.

Ε. Α. Σ.

Ό δ η γ ί ε ς για τή στελέχη που προορίζονται να δουλέψουν στην πόλη.

Ό σχηματισμός ένός δικτύου έπαφών, που θα έχει τή χαρακτηριστρία που θέλουμε να τούς δώσουμε, πρέπει ν' άκολουθεί όρισμένους κανόνες, που έδω θα έμβέσουμε τή γενικά χαρακτηριστικά.

Η όρφή θάνα ούσιαστικά παράνομη, θα έναλλάσσεται δ-

μας με όρισμένους τύπους καθηκόντων για τα όποια είναι ανάγκη να υπάρχει επαφή με άτομα ή οργανώσεις που θ' αναγκάσουν όρισμένα στελέχη να δοούν στην επιφάνεια. Γεγονός, που θα τα υποχρεώνει να είναι πολύ αυστηρά στο διαχωρισμό και την απομόνωση καθενός από τα μέτωπα εργασίας.

Η δουλειά των στελεχών πρέπει να εδουγγραμμάζεται αυστηρά με τη γενική γραμμή που έχει δοθεί από τη διοίκηση του στρατού, μς από τα κέντρα κατεύθυνσης, αλλά θα έχουν κάθε ελευθερία όσον αφορά την πρακτική μορφή εφαρμογής αυτής της γραμμής.

Τό παράνομο στέλεχος, για να μπορεί να πραγματοποιήσει τα δύσκολα καθήκοντα με τα όποια θα είναι επιφορτισμένο, πρέπει να έχει σε φύλο δαθμό τις ακόλουθες ιδιότητες: πειθαρχία, συγκρατημέ, εχεμύθεια, αυτοέλεγχο και ψυχραιμία και να έχει μεθόδους εργασίας ικανές να τον προφυλάξουν από άπρόσμενα περιστατικά.

Όλοι οι σύντροφοι που κάνουν ημιδημόσιες εργασίες θα εξαρτώνται από ένα ανώτερο παράνομο κλιμάκιο που θα τους δίνει οδηγίες και θα ελέγχει τη δουλειά τους.

Στο δαθμό που είναι δυνατό, τόσο ό αρχηγός του δικτύου όσο και οι διάφοροι υπεύθυνοι θα έχουν μιά μονάχα υπηρεσία και οι όριζόντιες επαφές θα γίνονται με τον ενδιάμεσο του αρχηγού.

Τό μίνιμουμ των μελών για ένα οργανωμένο δίκτυο είναι:

Ό Αρχηγός.

I Ένας υπεύθυνος για τον έφοδιασμό.

II Ένας υπεύθυνος για τις μεταφορές.

III Ένας υπεύθυνος για τις πληροφορίες.

IV Ένας υπεύθυνος για τα οικονομικά.

V Ένας υπεύθυνος για την Άστική Δράση.

VI Ένας υπεύθυνος για τους συμπαθούντες.

Στην περίπτωση που το δίκτυο θ' αναπτυχθεί, θα χρειαστεί έναν άνθρωπο του στρατού μας" τα σημεία επαφής θα προωθηθούν προς την πόλη και ή ζώνη του άμεσου ελέγχου του στρατού θα επεκταθεί αναλογικά, κάνοντας μιά μακριά πορεία, που θα έχει διακυμάνσεις επιτυχίας και άποτυχίας και όπου ή ανάπτυξη, όπως και ή εξέλιξη του πολέμου, μετρίεται οι χρόνα.

Η έδρα της διοίκησης του δικτύου θάβει στην πρωτεύουσα.

στη συνέχεια θα οργανωθεί στις πόλεις που για την ώρα είναι οι σπουδαιότερες για μας: Κοχαμπάμπα, Σάντα Κρούζ, Σοθρε, Καμίρι, πράγμα που σημαίνει, το έρθογόνιο που περιλαμβάνει τη ζώνη των επιχειρήσεών μας. Οι υπεύθυνοι για τις τέσσερες αυτές πόλεις πρέπει νάναι, στο βαθμό που είναι δυνατό, δοκιμασμένα στελέχη· θ' αναζητηθούν μίαν οργάνωση όμοια αλλά πιο απλοποιημένη. Έφοδιασμό και μεταφορές από τη μιά, οικονομικά και συμπαθούντες από την άλλη· μιά τρίτη για τη δράση στην πόλη και μπορούμε να καταργήσουμε την οργάνωση για τις πληροφορίες, μίας και μπορεί να την αναλάβει ο τοπικός άρχηγός. Η άστική δράση θα συνδέεται όλο και περισσότερο με το στρατό μας άφου στη συνέχεια ή περιοχή που βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο του τελευταίου θα πλησιάζει στην πόλη για την οποία πρόκειται, μέχρις ότου διαμορφωθεί σε υποαστικό αντίρτικο εξαρτώμενο από τη στρατιωτική διοίκηση.

Στις πόλεις αυτές, το δικτυο θα εξαπλωθεί με τη μορφή που ήδη περιγράψαμε.

Δέν πρέπει ακόμα να ξεχνάμε την εξακλόση του δικτύου σε πόλεις πουναι σήμερα άπομακρυσμένες από το πεδίο δράσης μας, όπου πρέπει να προσπαθήσουμε να επιτύχουμε την ύποστηρίξη του πληθυσμού και να προετοιμαστούμε για τη μελλοντική μας δράση. Τα Όροβρο και Ποτόσι άνήκουν σ' αυτή τη κατηγορία κι' είναι οι πιο σημαντικές πόλεις.

Πρέπει ακόμα να προσέξουμε ιδιαίτερα τα σημεία που βρίσκονται στα σύνορα. Η Βιλλαςόν και η Ταρίθα είναι σημαντικές για τις έπαφές έφοδιασμού από την Άργεντινή. Η Σάντα Κρούζ για τη Βραζιλία· το Χουάκι ή όποιοδήποτε άλλο σημείο στα σύνορα με το Περού, για το Περού· ένα σημείο των συνόρων με τη Χιλή, για τη Χιλή.

Για την οργάνωση του δικτύου άνεφοδιασμού θα πρέπει να ύπολογίσουμε σε σταθερούς άγωνιστές που έχουν άσχηση στο παρελθόν ένα επάγγελμα παρόμοιο με τη δραστηριότητα που τους έμπιστευόμαστε τώρα.

Για παράδειγμα, ο ιδιοκτήτης ενός μαγαζιού θα μπορούσε να οργανώσει τον έφοδιασμό ή να συμμετάσχει σ' αυτόν τον τομέα του



δικτύου· ό ιδιοκτήτης μιάς επιχείρησης μεταφορών θά μπορούσε νά οργανώσει αὐτόν τόν κλάδο, κ.λ.π.

Σά περίπτωση πού δέν θά τά καταφέρουμε, πρέπει νά προσπαθήσουμε νά ἐγκαταστήσουμε προοδευτικά τόν μηχανισμό μέ ὑπομονή, χωρίς νά δίδουμε τὰ γεγονότα ὥστε, στήν περίπτωση πού θέλουμε νά ἐγκαταστήσουμε ἕνα προωθημένο σταθμό χωρίς νά ἔχουμε ἀρκετίς ἐγγυήσεις, ν' ἀποφύγουμε νά τόν χάσουμε καί νά διακινδυνεύσουμε τήν ἀπώλεια ἄλλων.

Πρέπει νά οργανώσουμε τίς ἀκόλουθες ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεις καί ἐργαστῆσα:

Παντοπωλεῖα (Λά Παί', Κοχαμπάμπα, Σάντα Κρούζ, Καμίρι) ..

Ἐπιχειρήσεις μεταφορῶν (Λά Παί'—Σάντα Κρούζ, Σάντα Κρούζ—Καμίρι, Λά Παί'—Σούκρα, Σούκρα—Καμίρι) .

Τσαγκάρικα (Λά Παί', Σάντα Κρούζ, Καμίρι, Κοχαμπάμπα) .

Ἐμπορικά (τό Ἴδιο) .

Μηχανουργεῖα (Λά Παί', Σάντα Κρούζ) .

Ἀγροκτήματα (Καπάρε—Καρανάδι) .

Τά δύο πρῶτα θά μπόρουν νά δημιουργήσουν τή συγκεντρώση καί μεταφορὰ τῶν ἐφοδίων χωρίς νά τραβήξουμε τήν προσοχή, πρῶτοντας παράλληλα μέσα σ' αὐτά πολεμικό ὄλικό. Τά τσαγκάρικα καί τὰ ἐμπορικά θά μπόρουν ν' ἀναλάβουν διπλή δουλειά, ν' ἀγορεύουν δηλαδή καί νά φτιάχνουν γιά μᾶς τὰ εἶδη πού χρειάζομαστε, χωρίς νά τραβᾶνε τήν προσοχή.

Τά μηχανουργεῖα θέχουν τόν ἴδιο ρόλο μέ τὸ πολεμικό ὄλικό καί τὰ χωράφια θά μᾶς χρησιμεύουν σάν βάσεις γιά τίς ἐνδεχόμενες μεταφορές καί γιά νά μπόρουμε ν' ἀρχίσουμε τήν παραγάνδα ἀνάμεσα στοὺς ἀγρότες.

Θάταν χρῆσιμο νά τονίσουμε γιά μιάν ἀκόμα φορὰ πῶς τὰ στελέχη πρέπει νά ἔχουν δύσκι ἀποδείξεις τῆς ἰδεολογικῆς τους σταθερότητας· πρέπει νά παίρνουν ἀπό τὸ ἐπαναστατικό κίνημα μόνον ὅ,τι τοὺς εἶναι ἀπλύτα ἀναγκαῖο· νά τοῦ ἀφιερώνουν ὅλο τους τὸ χρόνο καί τήν ἐλευθερία τους ἀκόμα ἢ καί τήν ἴδια τους τή ζωή, ἂν χρειαστεῖ. Ἐτσι μονάχα θά καταφέρουμε νά σχηματίσουμε ἕνα

αποτελεσματικό δίκτυο, που είναι απαραίτητο για την πραγματοποίηση των φιλόδοξων σχεδίων μας" την ολοκληρωτική άπαικωθή-ρωση της Βολιβίας.

Μ η ν ύ μ α τ α    που αντίδωλαξε ό Διοικητής τοξ Γκουεβέρα.

No    32

Πήραμε τηλεγράφημα από τον Δαντόν που μάς πληροφοροό-σε ότι έφτασε κεί και συναντηθήκατε. 'Ο Ραμίρο Ρετνάγκα φεύγει στις 11 και φέρνει βαλίτζα με γλυκαντίνη. Θα μπει από τη Σάν-τα Κρούζ, όπου θα μείνει δυό μέρες, και θα συνεχίσει στη Λά Πάζ, όπου θα έρθει σ' έπαφή με τον Δόκτορα Κόκο. Συμφωνώ, να ένωματωθεί. 'Ο Ρετνάγκα είναι γνωστός στους Βολιβιανούς της Λά Πάζ.

'Αριέλ.  
10 Μαρτίου

No    34

Ραμόν.

'Από τις 2 του Μάρτη, τηλεγραφήματα διεθνών πρακτορείων από τη Λά Πάζ πληροφοροούν συμπλοκή στο Μοντεαγκούντο ανάμεσα σ' άντάρτες και στρατό. 'Απολογισμός: 1 νεκρός του στρατού, ένας Κουδανός και δυό Βολιβιανοί άντάρτες αιχμάλωτοι, μοντέρνος εξοπλισμός και άσύρματος στα χέρια του έχθρου. 'Ανάγκαι-λαν τη μετακίνηση δυνάμεων προς αυτή την περιοχή' τελευταία τηλεγραφήματα ανακατεύουν τους θύονοντες Ρόχας, (χωρικάς), και Λέχιν με το άντάρτικο. Παράλληλα, τηλεγραφήματα φάχνουν για πιθανή άρχηγία του Ταθ στο... άντάρτικο. Είναι όλες οι πληροφορίες που έχουμε μέχρι σήμερα.

'Αριέλ. 23 Μαρτίου

No    35

Ραμόν.

Γεγονότα σ' αυτήν έκεί (!) είχαν μεγάλη διεθνή άπήχηση.

1. αυτήν έκεί: Τη Βολιβία.

Πρακτορεία τύπου κάνουν καμπάνιες για τις αντίρτικες μάχες, συλλέγεις αχμαλώτων του στρατού, και δηλώσεις των τελευταίων, μετά την απελευθέρωσή τους, ευνούκεις όσον αφορά τον τρόπο που τους μεταχειρίστηκαν οι αντίρτες. Υπολογίζουν την αντίρτικη δύναμη σε 400—500 άντρες, πείρα και γνώση του εδάφους από τους αντίρτες, συμμετοχή 'Αργεντινών, Περουβιανών, Κουβανών Βολιβιανών, Κινέζων και Ελβετών στο αντίρτικο, προσπαθούν ν' αφαιρέσουν το κύρος από πιθανή άρχηγία του Τσάι σημειώνουν τον Κέκο Περέθσ αν πρωταρχική μορφή, από το γεγονός ότι άγύρασε κτήμα, πληροφορούν σύλληψη συνενόχων του αντίρτικου και υποστήριξη εκ μέρους των γυναικών της πόλης, ανάμεσα στις όποιες της Τάνιας της οποίας έγιναν υπογραφή με τ' όνομά της, ταυτότητα και ψευδώνυμο. Η Τάνια καταδιώκεται φαίνεται πως πρόκειται για κατάδοση φυλακισμένου. Δεν μιλάει για τον Ίβαν. Δήλωση του Κομμουνιστικού Κόμματος με υπογραφή του Μόνχε και του Κόλλε οι ένδειξη αλληλεγγύης με το αντίρτικο: 'Ο Λέχιν μέσα σ' αυτό' του εξηγήσαμε τις στρατηγικές διαστάσεις του αντίρτικου και τον πληροφορήσαμε πως το διευθύνει. Αυτό τον... ενθουσίασε. Θέρβει σ' επαφή με ανθρώπους, για το αντίρτικο, και θα κάνει δηλώσεις υποστήριξης. Θα μπει παράνομα στη χώρα σε 20 μέρες—ένα μήνα και θα μείνει. Θα σου στείλουμε προσεχώς σημεία άναγνώρισης. Προσωπική επαφή είναι επιθυμητή, όταν θα είναι δυνατό. Θα στείλει «σ' αυτήν εκεί» ανθρώπους για εκπαίδευση. Θέλουμε εξουσιοδότησή σου για να δώσουμε υπογραφή σε εκκλήση για την οργάνωση Διεθνούς Έπιτροπής για την υποστήριξη του Βιετνάμ... που δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία του Μπέρτραντ Ράσελ.

Το έγγραφο είναι καλό και ριζοσπαστικό. Σκεφτόμαστε να στο στείλουμε, αλλά είναι αδύνατο με τις τωρινές συνθήκες, γιατί είναι άναγκη να δημοσιευτεί άμεσα. Θα υπογραφεί από πολλές προσωπικότητες. Αυτή η οργάνωση θάει πολύ χρήσιμη για τη μελλοντική υποστήριξη της στά Λατινο - 'Αμερικάνικα κινήματα. Σκεφτόμαστε να προωθήσουμε πλατειά υποστήριξη του διεθνούς κοινού στο αντίρτικο της Βολιβίας.

Εύτυχία...

13—5—67.

No 36

Ραμόν.

Ο Ίβάν Εφτασε και άρρωστος. Έφυγε απ' «αυτήν εκεί», έξη μέρες προτού τελειώσει ή άδεια διαμονής του. Δημιούργησε τις προϋποθέσεις για να ξαναγυρίσει και δέν ταλαιπωρήθηκε από τὸ νόμο.

Θά εξετάσουμε τή δυνατότητα επιστροφής του μόλις γίνει καλά. Άφησε τὸν Ροδόλφο και τὸν Παρέχα καλά μ' ὅλο πὸ εἶναι λίγο ἀπροσανατόλιστοι, και τὸν Ρέα ἐντελῶς πελαγωμένα. Ο Πο- λάνο ἔστειλε μήνυμα. Οἱ ἐπικαιωννέες μαζί του πᾶνε καλά. Ο Πο- λάνο σ' ἐπαφή μὲ τὸν Ροδόλφο. Τά τελευταία νέα τοῦ Έλ Τσίνο ἔταν ἕνα τηλεγράφημα πὸ πῆρε ὁ Σαντοῆς ἀπ' τὸ Καμίρι, πὸ ἀνάγγειλε τὴν ἀφίξή του στὴ Λά Πάζ, ἀλλὰ δέν τὸν εἶδαμε ἔκτοτε. Θά κάνουμε ἐκστρατεία γι' ἀπελευθέρωση τοῦ Ντεμπρέ. Καμμιά πληροφορία γιὰ τὴ φυλάκισή του, ὅτε τὴν κατάσταση τῆς Τάνιας και τοῦ Έλ Παλάντο. Ο Κόλλε ζήτησε ἀπὸ τὸ Ροδόλφο ἐνσωμά- τωση στὸ ἀντάρτικο και βοήθεια στὸ μεγαλύτερο βαθμό. Ἡ θέση τοῦ Μόγγε ἀσχημῆ φαίνεται: πὸς ἤθελαν νά τὸν καθαιρέσουν στὴν ἱεραρχία τοῦ Κόμματος. Τὸ ἀντάρτικο ἔχει διεθνή ἐκτίμηση και ὑποστήριξη τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων. Χαιρετισμούς σ' ὅλους.

Μπίκουλο.

No 37

Ραμόν.

1) Ο Περουβιανὸς Καπάκ, ὑπεύθυνος τοῦ Ε.Α.Σ. γιὰ προε- τομασία ἀντάρτικου πυρήνα στὸ Πούνο, ἔφτασε σ' «αυτὴν ἐκεῖ» γιὰ νά συνάψει συμφωνία, ἐπειδὴ δέν εἶχε ἐπαφή μὲ τὸν Έλ Τσίνο ὅτε πληροφορίες.

Τὸ ἐξηγήσαμε τὴ σπουδαιότητα τοῦ ἀντάρτικου τῆς Βολιβίας χωρὶς νά δώσουμε λεπτομέρειες γιὰ τὴ σύνθεση τῆς διοίκησης, ἐ- ξηγώντας ὅμως τὸ στρατηγικὸ της περιεχόμενο. Ἐξηγήσαμε στὸν Έλ Τσίνο τὴν ἐπαφή μὲ τὸ ἀντάρτικο, γιὰ νά κάνει μερικὲς συμ-

φωνίες, ενώ ο Σάντσες δογθάει τις υποθέσεις υποστήριξης.

Πήραν 25.000 δολάρια για να στείλουν 20 άντρες α' αούτην έκτα και να συνεχίσουν τη δουλειά στο κέντρο.

Στη Λα Παζ ο Σάντσες έχει 48.000, δια μένουν απ' αυτά που έφερε ο Έλ Τόνο, σύμφωνα με πληροφορία του Καπάκ, σ'έν οποιο είπαμε να μην άγγίζει αυτά τα χρήματα, να περιμένει συμφωνία Έλ Τόνο και αντίδικου και ν' άφήσει τόν Σάντσες στην τωρινή του κατάσταση.

Η προετοιμασία του κέντρου πολύ άργη: Μονάχα πέντε άνθρωποι στη φάρμα άνίχνευσης· ο έξοπλισμός άποτελείται από 12 κυνηγετικά ντουφέκια και ένα φορτίο πολύ σιδεφτονται να πάρουν από το μέτωπο της Βολιβίας. Συνίσταται α' ένα Ζ—Β 30,4 καραμπίνες και δυο μυδραλλιοβόλα. Πλειοψηφία τών μελών του Ε.Α.Σ. στη Λίμα· προσπάθειες προπαγάνδας και οργανωτικές. Τούς τονίσουμε τη σπουδαιότητα της σύσφιγξης και τού καθήκον στην άργανωση του κέντρου.

2) Ο Μασπερό έρχεται δια να πληροφορηθεί την κατάσταση του Ντεμπρέ και ν' άσκήσει έπιρροή για την υπεράσπισή του. Θα προσπαθήσει να δημιουργήσει έπαφή με τόν Κόλλε. Θα σάς πληροφορήσουμε με τόν ίδιο τρόπο όταν επιστρέψει. Έκστρατεία άλληλεγγύης προς τόν Ντεμπρέ σε διεθνή κλίμακα με υποστήριξη άξιόλογων προσώπων του κόσμου της έπιστήμης και τών γραμμάτων.

3) Ο Τελλέριο έγραψε από τη Χιλή σ'έν Ότιτρο πληροφορώντας τον για άξιόλογη άνταρσία άνάμεσα στους άνθρωκωρχους και τούς έργάτες φοιτητές.

Διαδηλώσεις την 1η του Μάη στις όποιες ζητωκραύγαζαν ύπερ τού αντίδικου.

Τό καθιστός έλο και περισσότερο άντιλαϊκό.

4) Ο Λέχιν χωρίς προβλήματα στη Χιλή· οι άρχεις τού φέρθηκαν καλά.

5) Πήραμε άρίστες πληροφορίες ότι ή Παζ σχεδιάζει πραξικόπημα με τόν τέως συνταγματάρχη Σαόάνε, οι συνδυασμοί με αντίδικο μέτωπο στο Γκουαταμαρέν, τού όποιου άρχηγός θάνατι

ὁ Ρουμπὴν Χούλιο, καὶ μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν στρατιωτικῶν το-  
μέων O.S.N.R.

Σὰς χαιρετῶ  
'Αριέλ.  
13 τοῦ 'Ιούνη

No 38

Ραμόν.

Πήραμε μήνυμα ἀπὸ Ροδόλφο στὶς 4 τοῦ 'Ιουλίου. Τῷ φερε ὁ Φερνάντες Βίλλα τῆς γραμματείας τῆς Κ.Ν.Β.<sup>1</sup>. Λέει πὺς περιμένει ἐπιστροφή τοῦ 'Ιβάν. Ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἐπείγουσα αἴτηση γιὰ χεiriστή ἀσυρμάτου, πού νὰ ξέρει καλὰ τοὺς κώδικας. Δυνατότητα συνεργασίας μὲ τὸ ἀντάρτικο<sup>2</sup> ζητοῦν στρατιωτικὲς ὁδηγίαις γιὰ τὸ νησί. Ἡ ὀργάνωση προετοιμάζει τίς περιοχές... μέχρι τῆ Σάντα Κρούζ καὶ τῆ Νότια περιοχὴ τοῦ 'Απόλλωνα ('Απόλλωνας θὰ δοσθῇσι:).

Ρωτᾷ ἀν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ δημιουργήσουν ἄλλο μέτωπο μὲ 30—40 ἀνθρώπους. Λέει πὺς ὁ Δρ Ρέα ἀποσύρθηκε γιὰ κατασκευὴς σὲ στρατόπεδο.

Ἡ Γιάνκινη πρεσβεία πολὺ δραστήρια<sup>3</sup> ἐργάζεται προσπαθώντας νὰ στρατολογήσῃ ἀνθρώπους τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος Βολιβίας... Ἐστειλε τὸν Γκουζάλο ταξίδι στὶς Η.Π.Α.

Τὸ Κόμμα πληροφορεῖ πὺς τὰ χιλιανὰ σύνορα εἰσέρχονται πολὺ. Τέλεια συνεννόηση μὲ τὸ Κόμμα μέσω τοῦ Χάρρι. Ἐξ ἰσου θετικὲς συζητήσεις μὲ τὸν τομέα τοῦ Γκουζάλες. Τοῦ ΠΟΡ. Ἔστι:—λε θεο διευθύνσεις γιὰ νὰ τοῦ γράψουμε: Δρ Χοθγκο Γκαλλάρ Φ., Καλὸν 555 καὶ Δρ Χοσὲ Γκουζόμαν, Κασιλά 2.208 Λά Πάζ. Τί-λος τοῦ μηνύματος τοῦ Ροδόλφο. Μήνυμα πού στάλθηκε στὸν Ρο-δόλφο σὺν ἀπάντησιν λέει:

Πήραμε τὸ μήνυμά σου. Στέλνουμε νέο σχέδιο τοῦ ἀσύρματου γιὰ τὸν Μαριάνο. Προετοιμασία ἐπίσκεψης σὲ μέρη ἐπαφῶν μὲ τὸν 'Ιβάν ἐκεῖ κάτω, γιὰτὶ φαίνεται πὺς ταλαιπωρήθηκε στὴ διάρ-

1. Κομμουνιστικὴ Νεολαία Βολιβίας.

κεια της διαμονής του. Δεν θα ξαναγυρίσει εξ αίτιας αυτού του λόγου. Καινούργιος σύντροφος θα πάρει τη θέση του την κατάλληλη στιγμή. 'Ανάγκη να στείλετε οίγουρο σημείο αναγνώρισης. Να εμβαθύνετε στην έρευνα των περιοχών που επισημαίνετε. Δεν συμ- φέρει γ' ανοίξουμε καινούργιο μέτωπο. 'Επείγει να κάνουμε κάθε προσπάθεια για νάρθουμε σ' επαφή με τον Ραμόν που θ' αποφασί- σαι γι' αυτό. Πρέπει να οργανώσετε με τους άντρες που φέρνει μι- κρά κύματα δράσης και συμποτάζ και να τα αναπτύξετε (:) θαθ- μιαία (:) σθ ενέργειες.

'Αλλοιώς πρέπει να οργανώσετε μηχανισμό σύμφωνα με τις οδηγίες που έδωσε ο Ραμόν.

Τόν Σεπτέμβρη θα φτάσει ο τεχνικός για τόν ασύρματο, ο ό- ποιος ξέρει καλά τούς κώδικες.

Είναι ο Βολιβιανός υπότροφος, 'Ευστάκιο Μίναν. από την Κ.Ν.Β. που στρατολογήθηκε από τόν Ε.Α.Σ.

Στείλτε έμπιστο αγγελιαφόρο με την πληροφορία που ζητή- σμε και τόν κατάλογο τών στελεχών του Ε.Ε.Κ. ('Εθνικό 'Επα- ναστατικό Κίνημα) που θέλουν να εκπαιδευτούν και πληροφορίες γι' αυτά. Τέλος τού μηνύματος που στάλθηκε στο Ροδόλφο. 'Όσον αφορά την αντικατάσταση τού 'Ιβάν, πρόκειται για έναν Κουβα-ύ αγωνιστή της Σιέρρα' εξετάζουμε την περίπτωση. 'Έχει έγγρα- φα με πληροφορίες από την πρώτη και νομίζουμε πως θάναί σ' «αυτήν - εκεί» τόν Νοέμβρη. 'Όσο για τόν 'Ιβάν σκεφτόμαστε να μην τόν στείλουμε «σ' αυτήν εκεί» επειδή επισημάνθηκε στη διάρ- κεια της παραμονής του.

Τού έτοιμάζουμε καινούργια έγγραφα με πληροφορίες για να τα στείλει στη Χιλή. 'Υπολογίζουμε πως θάναί εκεί κάτω τόν Δε- κέμβρη. 'Ετοιμάζουμε ομάδα 23 ανθρώπων. Είναι έλοι φοιτητές «σ' αυτήν εκεί», τή 90% από τις γραμμές της Κ.Ν.Β., οι όπαλοι- ποι από τόν Σπάρτακο και τούς ανιζάρτητους. 'Έχουν έλοι συνει- δητοποιήσει τόν αγώνα που διεξάγεται και φλέγονται από επιθυ- μία να μπουν στόν Ε.Α.Σ.

Είναι καλή ομάδα. 'Εργαζόμαστε ακόμα και για τούς υπότρο- φους που βρίσκονται στη Ρωσία και την Τσεχοσλοβακία για να τούς ενσωματώσουμε στόν αγώνα που διεξάγεται υπό την άρχηγία

του Ε.Α.Σ. Χαιρετισμούς από τὸ «Πατριῶτα ἢ Θάνατος». Μέχρι τῆ νίκη, πάντοτε. Α.

No 39

Ραμόν.

Ὁ ΟΛΑΕ σημείωσε νίκη τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν. Ἡ ἀντιπροσωπεῖα τῆς Βουλῆς εἶταν σκατά. Ὑποστήριξε θέσεις ἀντιθετικές μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ ἀντίρτικου. Ἀπαρτίζονταν ἀπὸ τὸν Ἄλντο Φλόρες καὶ τὸν Ραμίρο Ὀνέρο τοῦ Κ.Κ.Β., τὸν Μάριο Καρράσκο τοῦ Ἐθνικοῦ Ἐπαναστατικοῦ Κόμματος καὶ τὸν Δόκτορα Ρικάρντο Κάνο τῆς Ἀδερφότητος τῆς Ἐθνικῆς ἀπελευθέρωσης. Ὁ Φλόρες προσπάθησε νὰ πέρασει γιὰ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ε.Α.Σ. Βρεθήκαμε στὴν ἀνάγκη νὰ τὸν διαφενέσουμε. Οἱ σχέσεις μαζί του ἐντελῶς ψυχρὲς καὶ ζητήσαμε νὰ στείλουν ἀνθρώπους τοῦ Κόλλε γιὰ νὰ συζητήσουμε. Ὁ Δρ Κάνο μᾶς πληροφοροῦσε ὅτι τὸ σπίτι τοῦ ὁδοντογιατροῦ Λοζάνο ἐρευνήθηκε κι' ὁ τελευταῖος πέρασε στὴν παρανομία.

Θεωροῦμε δυνατὴ τὴν ἀνταλλαγὴ τοῦ Νταμπερὶ καὶ κάνουμε διαδόγματα γιὰ νὰ τὸ πετύχουμε.

Χαιρετισμούς  
Ἀριέλ.





## ΤΣΕ ΓΚΟΥΕΒΑΡΑ

Φύτεψα  
στην καρδιά μου  
τά πουλιά της νιότης  
ν' αναστήσω  
τη φωνή  
της οίκουμένης

Στά σταυροδρόμια  
του ήλιου  
ὄνειρεύομαι ὄνειρεύομαι ὄνειρεύομαι

Τ' ἔρμματα  
νά μεστώνουν λευτεριά  
καὶ τὰ τραγούδια

Σιωπή  
κι ἀτσάλι

---

της ΠΟΠΗΣ ΠΕΡΙΟΥ  
Ἀπὸ τῆ Σὺλλογῆ «ΑΝΟΙΧΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ»



